הרפובליקה השניה של ישראל

יעקב קורי

ראשית דבר, תוכן העניינים, השראה, הקדמה

עצי אקליפטוס בגן שמואל, דרור סופר (שער קדמי - עצי זית בראש פינה, יואב דותן)

התמונות בדפי החלקים של הספר לקוחות מוויקיקומונס ומצילום עצמי ומצויינות בכל מקרה עם שם הצלם

עץ שיטה במצפה רמון (PS 2613)

ראשית דבר

1. המהפך הדרוש לישראל ולעולם צריך להיות הוליסטי, חובק את כל מערכות החיים, כי כל הסוגיות המדיניות, משטריות, בטחוניות, חוקיות, כלכליות, עסקיות, חברתיות, אקולוגיות, גלובליות, תרבותיות, אתיות, חינוכיות, פילוסופיות, דתיות, ערכיות והומניות, מהוות שלמות הרמונית שאינה ניתנת לחלוקה:

"There are seven things that will destroy us: Wealth without Work, Pleasure without Conscience, Knowledge without Character, Religion without Sacrifice, Politics without Principle, Science without Humanity, Business without Ethics." Mahatma Gandhi

"שבע תופעות יחריבו את עולמנו: עושר ללא עבודה, עונג ללא מצפון, דעת ללא אופי, אמונה ללא הקרבה, מדיניות ללא עקרונות, מדע ללא אנושיות, עסקים ללא ערכים." מהטמה גנדי (פילוסופיה הודית) (הינדית/אנגלית)

2. את הצדק אין לבקש מהשלטונות, מהכנסת, מטייקונים, מאנשי רוח או אפילו מבתי משפט. הוא צריך לצמוח מהעם, אט אט, מאדם לרעהו, מאשה לילדיה, מאב לבת, כי מקור הצדק והשלטון הוא מהעם:

"צדק אין מבקשים אותו. צדק אינו ניתן. צדק דרכו שהוא צומח. מקרקעו של עם, מאדם שסייע לחברו בשעת הדחק, מבית שנפתחה דלתו לאביון, מאדם שנהג חיבה באשתו, מבן שנהג כבוד באביו, מחבר שלא הונה את חברו. צדק כמוהו כחיטה וכשעורה. לא בארץ אחרת תמצאנו - אלא בארצך."

דברי שמעון בן שטח, המחזה מלחמת בני אור, משה שמיר (עברית)

3. אין בסיס לכלכלה בת-קיימא כשהחברה אינה מנדה את הנוכלים, עושי תספורות, מקבלי מעטפות, פקידים חוצי קווים, כשבית המשפט מגלה הבנה וסלחנות למושחתים, כשחוקי הכנסת מלאי פרצות:

"Hoy resulta que es lo mismo ser derecho que traidor…! Ignorante, sabio o chorro, generoso o estafador!... Todo es igual. Nada es mejor." Tango Cambalache, Enrique Santos Discepolo

"בימינו אין הבדל בין האדם הישר לבין אדם המפר את התחייבויותיו...! נבער, חכם, מופקר, נדיב או נוכל!... כולם הם היינו הך. אף אחד אינו טוב יותר." טנגו ארגנטינאי קמבלצ'ה, אנריקה סנטוס דיספולו (ספרדית)

4. צעד ראשון בהקמת הרפובליקה השניה, באתחול מחדש של כל מערכות החיים, הוא במודעות שהמצב בלתי נסבל, שלא ניתן להמשיך בדרך זאת, להתריע על העוול, כי אנו מסייעים בשתיקתנו לעושי העוול:

"Qui tacet, consentire videtur, ubi loqui debuit ac potuit"

"מי ששותק נראה כמסכים, בשעה שעליו היה לדבר כשיכול היה" (פתגם רומאי) (לטינית)

5. הממשל, הכנסת, המנהל הציבורי ומערכת המשפט נוטים לחזקים כשהמדינה נועדה לסייע לחלשים:

"Les lois sont des toiles d'araignées à travers lesquelles passent les grosses mouches et où restent les petites" La maison Nucingen, Honoré de Balzac

"החוקים הם קורי עכביש שבעדם עוברים הזבובים הגדולים ואילו הקטנים מסתבכים בהם"

הרומן בית נוסינגן, הונורה דה בלזק (צרפתית)

6. המצב בישראל ובעולם הגיע לעברי פי פחת כי מסתירים את המידע מהאזרחים, לעיתונים ולמדיה יש אג'נדה והם אינם אוביקטיביים, כי דיווח מלא על עוולות הכלכלה והממשל לא מגיע לציבור ללא חוצץ:

"Und Macheath, der hat ein Messer
Doch das Messer sieht man nicht." Die Dreigroschenoper, Bertolt Brecht

"ולמקי סכינאי יש סכין והסכין חבויה" הבלדה של מקי סכינאי, המחזה אופרה בגרוש, ברטולט ברכט (גרמנית)

7. ערכי יושרה נועדו למנוע התקרנפות וחיקוי המושחתים, תוך הוראת ערכים, אתיקה ומוסר מהגיל הרך:

"Chi va con lo zoppo impara a zoppicare"

"המתרועע עם צולע לומד אף הוא לצלוע" (פתגם איטלקי) (איטלקית)

8. רוב אנשי הרוח, הפרופסורים, האליטות ונותני הטון בישראל ובעולם שותפים באידיאולוגיה,"אחווה", "כת", מקבלים את דין התנועה ואינם מעזים להתבטא בבדידות מזהרת נגד חוליי הממשל, הכלכלה והחברה:

"Den sterkeste mann i verden, det er han som står mest alene." En Folkefiende, Henrik Ibsen

"האדם החזק ביותר בעולם הוא זה הניצב לרוב לבדו" המחזה אויב העם, הנריק איבסן (נורווגית)

9. ביסוד הספר עומדת הקיימות על כל חלקיה: אקולוגיה, אתיקה, אחריות חברתית. היא המקור לפסימיות ולאופטימיות, כי יש לנו מנהיגות קלוקלת אך יש לשים את מבטחנו באזרחים שהם יעשו את השינוי המיוחל.

“If you look at the science about what is happening on earth and aren’t pessimistic, you don’t understand data. But if you meet the people who are working to restore this earth and the lives of the poor and you aren’t optimistic, you haven’t got a pulse.”
— Paul Hawken, <u>The Ecology of Commerce: A Declaration of Sustainability</u> (ארה"ב)

"אם אתה מתבונן במדע של מה שקורה בעולם ולא פסימי, אינך מבין בנתונים. אך אם אתה פוגש באנשים העמלים לשקם את העולם ואת חיי העניים ואינך אופטימי, אתה לא חש את הדופק." (פול הוקן, הצהרת קיימות) (אנגלית)

10. בישראל ובעולם שוגים באשליות שהמצב שפיר ונסבל, וניתן להתגבר על המכשלות בצורה אבולוציונית כפי שעשינו עד כה, כי הם אינם קשובים לקולות הסערה המתרגשת ובאה אשר עלולה להחריב את העולם:

"La dulse esperansa repoza sovre su kuesta, "על פני גבעתו תנוח התקוה המזהירה
I no lo desha sentir la boz de una tempesta לא תניח לו לשמוע את קולות הסערה
Ke furioza, menaza de destruyir el mundo." שבזעם מאיימת להחריב את העולם."

La Vinya de Navot, Yosef Avraam Papo (לאדינו) כרם נבות, מחזה תנ"כי, יוסף אברהם פאפו

11. אנו לא מודעים מספיק לששת "פרשי הפונדמנטליזם" המאיימים עלינו – על ישראל בפרט ועל העולם בכלל, גלי השנאה והמחלוקת בפונדמנטליזם האיסלאמי, החרדי, הימני, היוני, האנט-אקולוגי והניאו-ליברלי:

شَرَارَة بِتُحَرْق حَارَة - שרארה בתחרק חארה - גיץ מצית שכונה - בשעת מתיחות כל עילה קטנה יכולה להמיט אסון (ערבית)

12. יחד עם זאת, יש לפעול במתינות גם בעת המהפך ולכונן את הרפובליקה השניה תוך מציאת שביל הזהב. כי המתינות היא ביסוד היופי, האמת, הסימטריה, היחסיות וההרמוניה בחינוך, בממשל, בתרבות, בכלכלה ובצדק החברתי, במיוחד אל מול ששת פרשי האפוקליפסה הפונדמנטליסטים המאיימים להחריב את העולם:

μέτρον ἄριστον. *Métron áriston*. "Moderation is best" **המתינות היא הדרך הטובה ביותר**

משפט זה מיוחס לפילוסוף היווני קלאובולוס, לסוקרטס, לאפלטון ובמיוחד לאריסטו שהגה את המונח "שביל הזהב – דרך האמצע" בספרו "אתיקה" ועומד ביסוד הערכים האתיים שלי, בספריי, מאמריי וכמובן בספר זה. (יוונית)

13. המפתח לתיקון עולם הוא כאשר כל האומות ובני האנוש יפעלו על פי כלל זהב העומד בבסיס האתיקה:

"דעלך סני – לחברך אל תעבד" (שבת לא א – הלל) (ארמית)

"השנוא עליך – אל תעשה לחברך" (ביהדות, נצרות, איסלאם, קונפוציאניזם, בודהיזם, הינדואיזם...)

ולהלן 23 ציטטות המתארות בצורה נוקבת את התובנות של המחבר יעקב קורי Jacques Cory בעת כתיבת הספר:

1. "כשהפורענות באה לעולם אין מרגיש בה אלא **יעקב**" (מדרש איכה, פ' ב' אות ט' בסופו) (עברית)

2. "MAÎTRE **JACQUES**: je vous l'avais bien dit que je vous fâcherais de vous dire la vérité."

"מר **ז'אק**: הרי אמרתי לך שאכעיס אותך כאשר אומר לך את האמת." הקמצן מאת מולייר, מע' 3 תמ' 1 (צרפתית)

3. "Chi crede a sogni è matto; e chi non crede che cos' è?" – Lorenzo da Ponte

"המאמין בחלומות הוא לא שפוי; ומי שלא מאמין – מה הוא?" – לורנצו דה פונטה (איטלקית)

4. "השעה האפילה ביותר היא לפני הזריחה. האמת צפה למעלה כמו השמן. המחפש – מוצא." (פתגמים ספרדים מבית אמא, וגם אימרה בצרפתית: הכל אינטרסים בחיים - "La ora la mas (Tout est intérêts dans la vie eskura es para amaneser. La verdad va enriva komo la azeite. Ken bushka topa." (לאדינו)

5. "הם מסממים אתכם עם דת, טלויזיה ומין. ואתם חושבים את עצמכם לפקחים, אל-מעמדיים, בני-אדם חופשיים. אבל אתם סך הכל עלובי החיים. גיבור-של-עובדים זה גיבור אגדי." (ג'ון לנון, גיבור מעמד הפועלים, תרגום מאנגלית מאת יהושע סובול במחזה שלו בעל אותו השם) (בריטניה, אנגלית)

"Keep you doped with religion & sex & TV. And you think you're so clever and classless and free. But you're still peasants as far as I can see. A working class hero is something to be."

6. "איני יכול ללמד איש דבר, אני רק יכול לגרום להם לחשוב. אנו יכולים לסלוח בקלות לילד המפחד מהחושך; הטרגדיה האמיתית בחיים היא כאשר האנשים מפחדים מהאור. כאשר אתה רוצה חוכמה ותובנה בצורה כה נואשת כפי שאתה רוצה לנשום, אז תוכל לקבל אותם." (סוקרטס, פילוסופיה יוונית, יוונית)

7. "א וואָרעם אין כריין, איז זיכער אַז דאָס איז צוקער זיס" - "תולעת בחזרת, בטוחה שזה מתוק כסוכר" (יידיש)

8. "בעת ההכנה - אף אחד לא היה, בעת הסעודה - לא נשאר מקום" (פתגם בפרסית)

9. כשהאדונים נלחמים, משרתיהם סובלים – *Bare* - Бáре дерýтся - у холóпов чубы́ трещáт *derutsya - u kholopov chuby treschat* (רוסית) ובגירסה תנ"כית: אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה

10. וגם גירסה טורקית: לסולטן יש עצירות ועושים חוקן לויזיר. ופתגם טורקי מבית אבא: אלוהים גדול אך הסירה קטנה - allah büyük ama kayık küçük (טורקית), לכל אלה ששמים את מבטחם בשם על חשבון יושבי הסירה

11. *A mal desesperado, remédio heróico* – רק עוז רוח יצילנו מהמיצר (פורטוגזית)

12. *Spărtura până e mică, trebuie cârpită.* - יש לפתור בעיות כשהן עוד באיבן (רומנית)

13. "אם אני מקשיב – היתרון הוא שלי. אם אני מדבר – היתרון הוא של האחרים" (פתגם מרוקאי, מרוקאית)

14. "今天的事今天做" – אל תדחה למחר מה שאתה יכול לעשות היום (פתגם סיני, סינית) ובפתגם הגרמני (גרמנית) Was du heute kannst besorgen, das verschiebe nicht auf morgen. – ונסיים בספרדית כשאפילו סרבנטס נזקק לנושא כשטבע את האימרה בדון קיחוטה שלו – קודם היום למחר– *Antes hoy que mañana*

<u>ובסך הכל – 36 פתגמים ואימרות, קטעי מחזות, ספרים וציטוטים, ב- 21 שפות על נושאי הספר, הרקע והתכלית</u>

תוכן העניינים

	עמוד
ראשית דבר, תוכן העניינים, השראה, הקדמה	**2**
ראשית דבר	3
השראה	20
הקדמה	26
I. סוגיות מדיניות, משטריות ובטחוניות, פתרון הסכסוך הישראלי-פלשתינאי, שילוב החרדים והערבים	**31**
אתוס, המנון ודגל	32
מדינת העם היהודי וכל אזרחיה	34
עיקרי מצע תנועת הרפובליקה השניה של ישראל	35
פתרון הסכסוך הישראלי-פלשתינאי	37
שילוב החרדים בחברה ובכלכלת ישראל או הרס המדינה	40
דילמת הזהות של ערביי ישראל, על אינטגרציה, מנהיגות ויונים	42
הטעות במדיניות ההקצנה הערבית והפנמת לקחים	46
חזון הרפובליקה השניה של ישראל ופתרון הסכסוך	50
משחקי הרהב והרעב	57
על מוסר ומוסר כפול בנאום הקוואזי-בית (חלק 1)	62
על מוסר ומוסר כפול בנאום הקוואזי-בית (חלק 2)	69
מצעד ההתבטאויות הפרובלמטיות	77
מוסר ומוסר כפול בישראל וביחסים הבינלאומיים	85
המאבק בין מחרחרי מלחמה לרודפי שלום	91
השחקנית בתפקיד חייה "אשה בורחת ממצורע"	99
לקחי השואה – אז ועתה	107
האם לכל האחרים יש אידיאה פיקס ורק לי לא?	112

איך הביא שינוי מילות ההימנון לאיחוד כל חלקי האוכלוסיה – סאטירה 115

<u>התכתבות בין יהושע סובול לביני</u>:

בנושא חרמות ופתרון הסכסוך 118

בנושא בלוג של גיא בכור 122

על "מוצא" ערבי משותף ליהושע סובול ולי 125

על חיי נצח 126

על מציאת מדד תרבות בעולם 127

בנושא הספר שלו "חופשת שחרור" 129

בנושא חזון הרפובליה השניה 141

<u>התכתבות עם אישים אחרים על נושאי הספר</u>:

עם פרופסור רן לחמן (פרטים עליו ועל המתכתבים האחרים, לרבות סובול – ראו בפרק "השראה" לעיל) 146

עם ראובן ברון 156

עם פרופסור יגאל צמיר 162

עם זאב נהרי 164

עם ד"ר אדם רויטר 172

עם ד"ר אורה סתר 174

עם אורה רובינשטיין 176

עם אורי לויט 180

עם יהורם גאון 187

עם אריה אבנרי 191

הספד לאריה אבנרי שפורסם על ידי יעקב קורי באתר מחלקה ראשונה NEWS1 ב- 21.4.2016 207

<u>האם ישראל מדינת אפרטהייד</u>? גדעון לוי וחיים יואב רבינוביץ' – גדעון לוי, כתב 'הארץ', סביב כתיבתו של גדעון לוי: ויקיפדיה – "אכן, יש אפרטהייד בישראל" מאת רו"ח חיים יואב רבינוביץ', יו"ר מטה יהודי-לאומי 209

על רקורד של אמינות וחדשנות בפעילות העסקית, אקדמית ואישית 217

קישורים למאמרים קצרים וארוכים, מסות, אתרים וקטעי ספרים 242

שלושת הרבדים של יצירות יעקב קורי על בעיות יסוד בישראל ובעולם 243

II. סוגיות כלכליות, עסקיות וחברתיות 245

הבסיס החדש של תחומי החיים ברפובליקה השניה 246

דירוג ישראל במדינות העולם בפרמטרים כמותיים וערכיים מרכזיים 257

שפל יום הדין הצפוי לקראת 2020 (עם איור המשברים) 263

36 עקרונות של כלכלה ועסקים בישראל ובעולם לקראת 2020 266

אתיקה בעסקים בישראל - החלום ושברו 268

מיזוג יעדי הרווחיות והאתיקה 271

12 הפרמטרים להתנהגות אתית של בנקים 277

המכון הלאומי לאתיקה 281

המועצה המפקחת והדירקטורים החיצוניים 284

המודל של סטף ורטהיימר 287

36 חוקים של עושק בעלי מניות המיעוט בחברות לא אתיות 290

הכשלים האתיים במשבר הכלכלי העולמי 293

"מאחורי החומה הסינית" - אירוע על שקיפות 296

רואי החשבון כנושאי הדגל של המהפכה האתית 298

שקיעתה של האתיקה בעקבות המשבר הכלכלי 300

סיכוני הביטוח בארה"ב ובישראל על רקע המשבר הכלכלי 302

רק בעלי מידע פנים הולכים על בטוח 304

הומניות, הון והונאות 306

כללים חשבונאיים, אתיקה והמשבר הכלכלי של 2008 308

לחבר את הכלכלה לחברה 310

לפיד, פישר ונתניהו – אבירי הבורגנות הישראלית 311

האתיקה צומחת מהראש 312

על אירוויזיון, מסי, רגב, ירושלים ו- BDS	313
האם אנחנו סוטים, שונים או נורמלים?	314
חשבון נפש וסקירה על ספרים חדשים	320
צדק חברתי וכלכלי בישראל - חלום ליל קיץ או מהפכה?	324
יום העיון על צדק חברתי שיזם יעקב קורי באוניברסיטת חיפה	329
מכתב גלוי לראשי תנועת המחאה החברתית	332
אחים במדינה פרצה שריפה	337
הדוגלים בצדק חברתי וכלכלי - אנרכיסטים, קומוניסטים וחוצפנים?	340
אחריות אבסולוטית מהשריפה בכרמל ועד דיכוי תנועת המחאה	345
הסיוט של יוליה – סאטירה	348
צדק ואתיקה הוליסטיים בכל תחומי החיים	350
צדק חברתי - יתרונות המודל הסקנדינבי – דוא"ל ששלח יעקב קורי לאיציק ספורטא ב- 31.8.201	352
ילדי חורף 73 - שנת 2049, סאטירה עתידנית	356
דרך מקורית להוראת צדק חברתי וכלכלי	358
צדק חברתי, כלכלי ושלטוני – מאמר בעקבות פרסום הספר	360
מי היא האריסטוקרטה האמיתית בישראל?	364
צדק בר-קיימא בתרבויות העולם	367
20 עיקרי מדיניות ותחיקה בנושאי צדק כלכלי, אתיקה ושקיפות בשלטון ובעסקים בישראל – הצעה שלי לכנסת, מתוך מסמך שהוגש בשנת 2004 לח"כ הפעיל בנושאי כלכלה, לבקשתו, אך לא היה לנושא המשך	371
כשלים בהגנה על זכויות העובדים בישראל – הסרט "שביתה"	376
ההכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם של האו"ם (וכן מכתב הוקרה על היוזמה וניהול התרגום ללאדינו)	379
התכתבות בין פרופסור אילן משולם לביני על נושאי הספר	385
III. סוגיות אתיות, גלובליות ומאמרי אורח	**397**
ניתוח השוואתי של הקוד האתי של סיב"ט וקודים אתיים בסקטור הבטחוני	398

פרטים על סיב"ט מאתר הארגון 405

קוד אתי בסיב"ט 407

משובים על הקוד האתי של סיב"ט 413

אירוע ניקיון כפיים בארגון האמריקאי 414

אירוע מתריע בארגון הצרפתי 416

אירוע הממונה על האתיקה בארגון האיטלקי 419

אירוע מידע פנים בארגון הגרמני 421

אירוע חובת הנאמנות לארגון האנגלי 423

אירוע שוחד במדינת היעד של הארגון הספרדי 426

אירוע שקיפות וסודיות בארגון הרוסי 428

אירוע מוסר עבודה בארגון הסיני 430

אירוע אחריות חברתית וסביבתית בארגון הקנדי 432

אירוע הסעיפים הכללים בקוד האתי בארגונים במדינות רבות 434

מתריע עם אחריות חברתית – המחזה "אויב העם" 436

הקשרים אקטואליים למחזה "ביקור הגברת הזקנה" של דירנמט 440

המגינים הלא יעילים של בעלי מניות המיעוט 452

חשיבות האינטרנט והמתריעים להטמעת האתיקה 457

אספקטים פסיכולוגיים בהתנהגות אתית 462

אתיקה בדתות 465

אתיקה אקטיביסטית בפילוסופיה 468

עושר, הגינות ואתיקה – הרומן "גטסבי הגדול" 471

אמון, בגידה ותסמונת הקורבן – האופרה "ריגולטו" 474

צדק חברתי וכלכלי, הטייקונים והמשקיע הקטן – "הכסף" מאת אמיל זולא 477

מחזה חברתי ישראלי חלוצי – המחזה "גיבור מעמד הפועלים" מאת יהושע סובול 484

שחיתות בישראל – הרומן "הישמרו מדורון יווני" מאת יעקב קורי והמחזות "נלי דורון" ו"בחירתה של נלי" 487

אקטיביזם אתי בתחומים של קיימות, אחריות חברתית, אחריות תאגידית, אתיקה עסקית ואיכות הסביבה 496

היבטים אתיים של ארגוני הסחר והכספים הגלובליים 500

היבטים אתיים של גלובליזציה 503

פול הוקן – נביא הקיימות בימינו 505

התאגיד בעדין הגלובליזציה – הסרט והספר THE CORPORATION 507

"וולמרט" – העלות הגבוהה למחיר הנמוך – היבטי קיימות ואתיקה 512

ספרו של ג'וזף שטיגליץ "אי נחת בגלובליזציה" 517

הספר והסרט "NO LOGO" של נעמי קליין – צדק גלובלי בעידן הגלובליזציה 522

מילטון פרידמן – בזכות גלובליזציה וניאו ליברליזם 525

הספר "העולם הוא שטוח" מאת תומס פרידמן – גישה מאוזנת על הגלובליזציה 529

היבטים נוספים של גלובליזציה, צדק תקשורתי, נועם חומסקי 532

זכויות העובדים בעידן הגלובליזציה, הסרט התיעודי על ארגנטינה "THE TAKE" 536

מאמר שפורסם בגלובס ב- 18.9.2008 עם פרוץ המשבר הכלכלי – ראיון עם יעקב קורי ע"י דרור פויר 539

3 פרקים בספר 'ישראל סיפור הצלחה' מאת ד"ר אדם רויטר ונגה קינן שיצא לאור בהוצאת זמורה ביתן דביר 545

פרק 7 – ערכים חברתיים בצבא העם 545

פרק 9 – היתרון הגלובלי 558

פרק 15 – אז למה לעזאזל הישראלים מאושרים? 582

IV. סוגיות מנהל ציבורי, משפט, בריאות ומאמרי אורח 586

האחריות הציבורית של המנהל הציבורי בישראל הדמוקרטית –

למען העם הריבון או למען אוליגרכיה של אילי הון ועושי דברם? 587

קריטריונים לקבלת משרה של עובד ציבור בישראל 2018 – סאטירה 611

הרשות השופטת והפרדת הרשויות 613

שקיפות בינ"ל – ישראל TRANSPARENCY INTERNATIONAL - תקציר מנהלים

דו"ח הערכת היושרה הלאומית ישראל 2013. חוסן, קיימות, אתגרים. עד כמה חסינה המערכת

הישראלית מפני שחיתות? ראש המיזם וחוקר ראשי – פרופסור רן לחמן 617

רפואה שחורה בישראל וחוק הבריאות, פרופסור רן לחמן, פרופסור שלמה נוי 631

תפקוד בית המשפט כמשפיע על הרתעת עבריינים, פרופסור משה בר ניב, פרופסור רן לחמן 653

V. סוגיות תרבותיות, חינוכיות וערכיות 690

מבוא לחלק V של הספר על סוגיות תרבותיות, חינוכיות וערכיות 691

חזון המהפך במערכת החינוך בישראל 692

מה יש בשם? על גזענות בישראל ובעולם 695

אירוע שוויון הזדמנויות בעולם העסקים – אפליה גזעית 709

ביקורת על היצירה של יהושע סובול – מחזאי חברתי 714

על תיאטרון וההצגה האחרונה – פרוסט/ניקסון 720

על מזרחיות, מוסיקה מזרחית ואירופוצנטריות 724

על החלטות לא רציונליות בחיי 729

על שחרור, עצמאות וחופש – סאגה ישראלית ואנושית – הספר "חופשת שחרור" מאת יהושע סובול 733

כיצד גיליתי את בית הכנסת של קוריה בספרד? 735

מכתב לקרוב משפחה על מוצא השם קורי 739

אחרית דבר על בית הכנסת בקוריה 740

מכתב השגריר הספרדי ליעקב קורי על איתור בית הכנסת בקוריה 741

הביבליותרפיה ואני 742

ליבי במזרח והאזרחות שלי בסוף מערב 744

צבי אביאל, המשורר העיוור שראה והבין הכל 745

שערי האהבה – אנתולוגיה לשירת צבי אביאל, משורר האהבה 748

אירוע אחריות חברתית – דירקטור באלכ"ר 752

סופרים יהודים בספרות המודרנית ועניינים דיומא 756

על אהבת הלטינית, על הזיקנה ועניינים דיומא 759

על התרבות האנגלו-סאקסית ועניינים דיומא	761
על הרצל, מרצים דגולים ועניינים דיומא	765
על לי קוואן יו, דה גול ועניינים דיומא	768
מז'אן פול סארטר עד עניינים דיומא	771
על יומנה של אנה פרנק, מלאלה יוספזאי ועניינים דיומא	776
רשמים מקריאת מחזות וצפייה בהצגות ועניינים דיומא	780
על מקריות, גורל ועניינים דיומא	782
על אמנות, מוסיקה, מוזיאון טיקוטין ועניינים דיומא	785
על סרטים, קוסמופוליטיות ועניינים דיומא	788
על מסעות, ביקורים, אצילים, רותי ועניינים דיומא	790
מוסיקה קלאסית, המופעים הטובים ביותר ועניינים דיומא	794
פילוסופיה, קונפורמיזם, השקפת עולם ועניינים דיומא	796
על לימודי שפות ועניינים דיומא	799
"מיהו יהודי מזרחי" מתוך חוברת הכיוון מזרח של בימת קדם	802
ביקורת על הספר "ידעתי שאמצא אותך" מאת דליה אביאל	804
מכתב למכר שמשקיע ומרוויח עם אזהרה לעתיד	805
מכתב הוקרה של שירלי על קבלת עיטור המופת של אומ"ץ	806
מכתב לנכד תומר על השתתפות שלו בהפגנות	807
מכתב לחבר מסורתי על הסברים לספר תהילים	808
מכתב לחברים בנושא המכתב "אהבתי את אדוני"	809
שיחה על סבים שעושים תינוקות לנשים צעירות	810
על קשריי עם ארנון מילצ'ן	811
ברכה לשנה החדשה בכל צבעי הקשת	812
למה הפסקתי לתכנן טיולים לחו"ל לחברים שלי?	813
תגובה על תביעתו של אבו מאזן נגד אנגליה בגין הצהרת בלפור	814

על הגעת הרומן שלי לספרייה הישראלית בדראמסאלה שבהודו 815

על צרכני תרבות אובסיביים 816

אנחנו צועדים בדרך לאיתקה 817

VI. מאמרים ופרקי אורח בנושאי הספר 818

קטע מפרק 40 מתוך הרומן "חופשת שחרור" מאת יהושע סובול – אני אתה, אתה אני 819

3 מאמרים של אריה אבנרי שפורסמו באתר מחלקה ראשונה NEWS1

- השחיתות הורסת את המדינה, פורסם ב- 9.12.2008 823
- תקשורת בעליבותה, פורסם ב- 25.2.2006 827
- זעקי ארץ מושחתת, פורסם ב- 13.5.2005 831

פרק מתוך "מקלט בבבלי" – עיבוד מחודש של פרקי הסיום של הרומן מאת יצחק גורמזאנו גורן 834

שני פרקים מתוך ספר רביעי בקוורטט "הסניורה" על חיי דונה גרסיה מנדס היא ביאטריס דה לונה היא חנה נשיא, שכונתה ע"י בני דורה ובני הדורות הבאים "לה סניורה". ספר רביעי – מלכת היהודים – דונה גרסיה וממלכת הגליל – פרולוג ופרק ראשון, מאת יצחק גורמזאנו גורן 840

פרק ראשון מתוך הרומן "חופי אלכסנדריה" – שתי עיניים בויטרינה, מאת יצחק גורמזאנו גורן 847

ביבליוגרפיה כלכלית, CV, קישורים, אחרית דבר 854

ביבליוגרפיה כלכלית 855

תמצית קורות חיים 870

COUNTRIES OF THE WORLD'S DATA – BIBLIOGRPAHY & INTERNET LINKS 872

אחרית דבר 878

TABLE OF CONTENTS OF THE PART IN ENGLISH

No. of Page

INSPIRATION 8

INTRODUCTION 10

PART I – CAPITALISM – CRISES AND SOLUTIONS 14

THE CONTEXT OF THE ECONOMIC WHIRL AND THE FOUNDATION OF A NEW SUSTAINABLE SOCIETY 15

THE WAVES OF THE ECONOMIC WHIRL (with Illustration) 19

INEFFICIENT AND EFFICIENT WAYS ATTEMPTING TO OVERCOME THE ECONOMIC WHIRL 26

FROM JEROME KERVIEL TO THE INSTITUTE OF ETHICS, ETHICAL PLANNING AND SCREENING 35

BUSINESS ETHICS FROM THE PROPHET AMOS AND THE BIBLE TO PROFESSOR JOSEPH STIGLITZ 41

THE FUTURE OF CAPITALISM IN A SUSTAINABLE SOCIETY 55

PROFITABILITY AND BUSINESS ETHICS 69

THE RISE AND FALL OF BUSINESS ETHICS FOLLOWING THE GREAT RECESSION OF 2007-2010 78

36 LAWS OF WRONGDOING TO MINORITY SHAREHOLDERS IN UNETHICAL COMPANIES 80

CAN BUSINESS SCHOOLS LEAD THE WAY TO A WORLD WORTH LIVING IN? BY HENRI-CLAUDE DE BETTIGNIES 83

GOOD AT INNOVATION, OR INNOVATING FOR GOOD? BY PEET VAN BILJON 95

PART II – THE MOST ETHICAL COUNTRIES ARE ALSO THE MOST PROSPEROUS 105

EXECUTIVE SUMMARY 107

INTRODUCTION 111

COMPARISON BETWEEN TRANSPARENCY INTERNATIONAL'S PERCEPTIONS INDEX & CORY'S INDEX OF THE PERFORMANCE OF 50 MAIN PARAMETERS 115

ANALYSIS OF TI'S CORRUPTION PERCEPTIONS INDICES 121

CORRUPTION PERCEPTIONS INDICES IN 2014-2012, 2005, 1996, 1995: TRANSPARENCY INTERNATIONAL'S RANKING OF ETHICS & CORRUPTION 121

ANALYSIS OF TI'S INDICES OF THE ETHICAL COUNTRIES IN 21 YEARS 1995-2015, AVERAGE, COMPARISON 127

TI'S CORRUPTION PERCEPTIONS INDICES (CPI) IN 2016 AND 2015, CPI - FREQUENTLY ASKED QUESTIONS 130

GLOBAL CORRUPTION BAROMETER/TRANSPARENCYINTERNATIONAL/2013 141

LECTURE OF Dr. JACQUES CORY AT TI's HEADQUARTERS IN BERLIN, 4.6.2010, TRANSPARENCY INTERATIONAL'S MISSION, VISION AND VALUES 146

COMPUTATION OF CORY'S INDEX FOR EACH COUNTRY 148

50 MAIN CHARACTERISTIC PARAMETERS OF CORY'S INDEX 163

Link to the 50 parameters, with analysis and tables, in the book "Academic Proof that Ethics Pays".

Link to the 22 related parameters to the 50 Cory Index's parameters, with analysis and tables, in the book "Academic Proof that Ethics Pays".

Link to Culture and Media parameters, with analysis and tables, in the book "Academic Proof that Ethics Pays - Appendices".

PART III – ON THE ISRAELI-PALESTINIAN CONFLICT, ANTISEMITISM AND ISLAMIC FUNDAMENTALISM 164

ON EUROPOCENTRISM AND WESTERN CULTURE 165

AGAINST RACIST REMARKS ON JEWS AND MUSLIMS 165

ON DELEGITIMISATION OF ISRAEL AND THE JEWS 166

A HISTORY OF THE PALESTINIAN HATRED TO THE JEWS AND ISRAEL 168

AN ANALYSIS OF THE ISRAELI-PALESTINIAN CONFLICT 170

THE DANGER OF ISIS EXPANSIONISM - RIGHT OF RETURN TO EUROPE 171

A SOBER POINT OF VIEW ON THE MIDDLE EAST CRISIS 174

A SOLUTION TO THE ISRAELI-PALESTINIAN CONFLICT 177

ON BDS AND DEFAMATORY ORGANIZATIONS 178

ISRAELI BOYCOTT BY OUR IRISH FRIENDS 179

THE MONSTRUOUS ANALOGY BETWEEN THE HOLOCAUST & THE NAKBA 181

THE PALESTINIAN & ISRAELI IMPASS PREVENTING THEM TO MAKE PEACE 182

THE MUSLIM SOCIETY'S BLAME ON NOT CONDEMNING FUNDAMENTALISTS184

MUSLIM NOBEL PRIZE LAUREATES 186

ISRAELI NOBEL PRIZE LAUREATES 188

ON MUSLIMS CALLED JIHAD AND SHAHID 189

DOUBLE MEANING STATEMENTS OF PALESTINIANS 190

THE DANGER OF MUSLIM EXTREMISM TO THE WESTERN WORLD 193

ARE FUNDAMENTALIST MUSLIMS THE ONLY TERRORISTS NOWADAYS? 196

FIRST THEY CAME FOR THE OTHERS AND WE DID NOT SPEAK OUT 199

IS ISRAEL AN APARTHEID COUNTRY AND SHARIA A DEMOCRATIC LAW? 201

IS JEWISH, ISRAELIS, SWEDISH, et al. CRITICISM AGAINST ISRAEL JUSTIFIED?, ON PEACELOVING MOVEMENTS, ON SELF-HATING JEWS, THE STOCKHOLM SYNDROME, ON NEW ANTISEMITISM 207

SATIRE ON THE MIDDLE EAST CONFLICT BASED ON MOLIERE'S TARTUFFE 230

PALESTINIAN RIGHT OF RETURN – MYTH AND REALITY 234

FUNDAMENTAL MUSLIM ANTI-SEMITISM AND NAZISM, BURNING OF BOOKS, IMPUDENCE ON CALLING ISRAELIS NAZIS 235

WHAT WOULD HAPPEN IF FUNDAMENTALIST ISLAM WOULD WIN 246

JEWS AND ISRAEL ARE TODAY AS IN THE PAST THE USUAL SCAPEGOATS 248

DIVIDE ET IMPERA, PERSECUTION OF CHRISTIANS BY MUSLIMS, WHO MAKES ETHNIC CLEANSING – MUSLIMS OR JEWS? 249

A FEW QUESTIONS TO THE CHRISTIANS WHO BLAME ISRAEL 252

DIVIDE ET IMPERA IN ISRAEL, RIGHT OF RETURN OF JEWS OUT OF ISRAEL, ALL SEGMENTS OF ISRAEL SHOULD JOIN FORCES 253

MUSLIM SHAHID'S SEXUAL PHANTASY ON THE 72 VIRGINS IN PARADISE 255

CORY'S THEORY ON PARADISE ON EARTH FOR THE JUSTS – READING THE BOOKS OF THE 720 BEST AUTHORS, 72 BIOGRAPHIES OF THE MOST PROMINENT PERSONS, WATCHING 72 BEST PLAYS/OPERAS/MUSICALS/CLASSICAL CONCERTS, 360 BEST FILMS, 72 BEST SINGERS' PERFORMANCES, 72 BEST PAINTERS, KNOWLEDGE OF 72 LANGUAGES, 72 FIELDS OF INTERESTS, ETC. 256

THE UNBEARABLE LIGHTNESS OF SLANDERING ISRAEL IN THE THEATER 263

CHILDHOOD IN EGYPT, JEWISH & ARAB REFUGEES 264

ON MY ANTIRACIST PRACTICE 269

UNITED NATION'S UNIVERSAL DECLARATION OF HUMAN RIGHTS AND ITS TRANSLATION INTO LADINO BY ME AND BY LADINOKOMUNITA 271

PART IV – THE SECOND REPUBLIC OF ISRAEL 302

INTRODUCTION TO THE SECOND REPUBLIC OF ISRAEL 303

A VIRTUAL DIALOGUE WITH THE PEACELOVING ISRAELI WRITER AMOS OZ 309

COMMENTS ON THEODOR HERZL, HIS BIOGRAPHERS & CURRENT MATTERS 315

FOCUSING ON THE MOST IMPORTANT ISSUES, ABSOLUTE RESPONSIBILITY, CURRENT ECONOMIC & POLITICAL MATTERS & CRIMINALS, THE DANGERS OF THE FALLACIOUS MANTRA OF MAXIMIZATION OF PROFITS 323

REVIEWS & REFERENCES ON CORY'S HEBREW ACADEMIC BOOK, WITH ITS PREMISES VALIDATED BY THE FINANCIAL CRISIS 329

ONE STATE VERSUS TWO STATES BY Dr. EINAT WILF, FATHOM SPRING 2016 333

ZIONISM DENIAL BY Dr. EINAT WILF, DAILY BEAST OP-ED, APRIL 18TH 2012 337

UNRWA: AN OBSTACLE TO PEACE? BY Dr. EINAT WILF, FATHOM 9/13/2013 339

ISRAEL – ISLAND OF SUCCESS BY Dr. ADAM REUTER & NOGA KAINAN 342

LAND OF FIRE/TIERRA DEL FUEGO – A PLAY IN TWO ACTS (ABOUT ISRAEL) BY MARIO DIAMENT, TRANSLATED BY SIMONE ZARMATI DIAMENT, BASED ON A REAL STORY, WITH EXTRACT FROM A REVIEW & AUTHOR'S REMARK 359

PART V – SUSTAINABILITY, CULTURE, VALUES 409

JEWISH AUTHORS IN MODERN LITERATURE, AND JEWISH PERSONALITIES – AND THEIR CONTRIBUTION TO THE WORLD'S WELFARE IN CONTEXT OF THE RESURGENT ANTI-SEMITISM IN EUROPE, IN ARAB & MUSLIM COUNTRIES 410

ESSAY ON ARISTOTLE'S BOOK "ETHICS" 418

PREFERENCE OF FREEDOM & TRUTH AS MOST IMPORTANT TRAITS 421

PHILOSOPHICAL INSIGHT ON THE WAY OF THE WORLD 423

ON COINCIDENCE IN MY LIFE 425

ON HAPPINESS AND THE HAPPINESS INDEX 434

ON LIBERTY – FROM SARTRE TO ISRAEL 439

ON PUNCTUALITY, ARISTOCRATS AND TYCOONS 441

DEVELOPING RESPONSIBLE LEADERS: WHO IS RESPONSIBLE? BY HENRI-CLAUDE DE BETTIGNIES 447

SPIRITUALITY, CARING ORGANIZATIONS AND CORPORATE EFFECTIVENESS: ARE BUSINESS SCHOOLS DEVELOPING SUCH A PATH TOWARDS A BETTER FUTURE? BY HENRI-CLAUDE DE BETTIGNIES. PAPER PREPARED FOR THE ANNUAL EUROPEAN SPES CONFERENCE, "NEW ECONOMY-OLD TRADITIONS".

CARING ENTREPRENEURSHIP CONFERENCE, SEPTEMBER 4-6, 2017, COLLER SCHOOL OF MANAGEMENT, TEL AVIV, ISRAEL 460

ON ETHICAL LEADERS AND COLLEAGUES 482

PLAYS ON ETHICAL DILEMMAS OF JEWS & ISRAELIS BY JOSHUA SOBOL & JACQUES CORY 488

HOW ISRAEL'S EXPERIENCE CAN HELP THE REBOOT AND SAVE HUMANKIND? AN URGENT GLOBAL CALL FOR ACTION BY PROF. YEHUDA KAHANE 505

EDUCATIONAL CHALLENGES IN THE POST INDUSTRIAL ERA BY PROF. YEHUDA KAHANE 511

EDUCATION: AN ESSENTIAL TOOL FOR REACHING THE UN SDGs BY 2030 – PRESENTATION AT THE WORLD ACADEMY OF ART & SCIENCE, CONFERENCE ON FUTURE EDUCATION, ROMA TRE UNIVERSITY, ROME, ITALY 16-18 NOVEMBER 2017, BY PROF. YEHUDA KAHANE. AUTHOR'S PROFILE. A CONVERSATION BETWEEN PROF. YEHUDA KAHANE & PROF. DAN SHECHTMAN, NOBEL PRIZE LAUREATE (CHEMISTRY, 2011) ABOUT SDGs, EDUCATION AND ENTREPRENEURSHIP 517

UN's SDGs – SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS. AUTHOR'S REMARKS 521

DEVISING A CULTURAL PARAMETER FOR COUNTRIES 531

CHAPTERS OF THE BOOK "ALEXANDRIAN SUMMER" BY YITZHAK GORMEZANO GOREN, TRANSLATED BY YARDENNE GRINSPAN 544

ECONOMICS BIBLIOGRAPHY, CV, COUNTRIES OF THE WORLD'S DATA – BIBLIOGRAPHY, LINKS & EPILOGUE 552

ECONOMICS BIBLIOGRAPHY 553

CV 567

COUNTRIES OF THE WORLD'S DATA – BIBLIOGRAPHY & INTERNET LINKS 574

EPILOGUE 580

© כל הזכויות בספר זה שמורות ליעקב קורי ולמוציאים לאור של ספריו, למחזיקים בזכויות של הקישורים, התמונות, הנתונים, ושל המאמרים והפרקים של מחברים אחרים.

השראה

אני מקדיש את הספר לאדם יקר ואהוב, שהיה לי כאח ומנטור, אחד מאושיות הדמוקרטיה, הצדק החברתי והמלחמה בשחיתות – אריה אבנרי. מדינת ישראל הייתה למשיסה לטייקונים בסיועם של הפוליטיקאים ופקידי הממשל המושחתים, אך אם לא שקעה עדיין לחלוטין במצולות של השוחד, אי הצדק, הפערים והפונדמנטליזם זה בזכות מתי מספר צדיקים בסדום ובראשם אריה אבנרי. שיתפתי פעולה עם אריה במספר מסגרות – בהנהלת שבי"ל TRANSPARENCY INTERNATIONAL, באומ"ץ שאותה הקים ובראשה הוא עמד עד שהלך לעולמו ב-2016, בגיל 79 בטרם עת, בפנלים, ימי עיון ועוד. הוא קרא את ספריי בהערכה ואני קראתי את ספריו ומאמריו בשקיקה ונהניתי במיוחד מ- "המפולת", "הגביר", "זעקי ארץ מושחתת" ורבים אחרים. מה שאריה גילה לפני שנים רבות וכשמו - עמד בגבורה ובאומץ בראש האריות - השועלים והצבועים גילו רק באיחור רב כשהצטרפו ל"עליהום" על האישים שנמצאו אשמים, אך הם מדברים על צדק חברתי בעודם תלויים במנעמי בעלי ההון.

אריה כתב בספרו האחרון "אומץ לב" המסכם 25 שנות מאבק בשחיתות השלטונית: "לא קשה לזהות את מוקדי השחיתות במדינה: הון עתק שחבר לשלטון; שוחד שהפך למכת מדינה; הפרת אמונים שיטתית של נבחרי ציבור; שלטון בלתי מעורער של משפחות פשע; מכרזים תפורים בסיטונות ועובדי ציבור שצברו הון עתק ללא הסבר... עבריינות חדרה למערכת המשפטית, למשטרה, לרשות המיסים, ללשכת עורכי הדין ולגופי אכיפת חוק למיניהם. חוקרים הפכו לנחקרים. הפכנו למדינה שמקדשת אי-צדק חברתי, כלכלי, רפואי, משפטי וחינוכי. אלימות בכבישים, בבתי חולים ובתי ספר; התעמרות בניצולי שואה; התעללות בקשישים ובחוסים; עבירות מין בסיטונות; אלימות כלפי חסרי ישע ואטימות כלפי דלי אמצעים, חסרי דיור ומשפחות במצוקה; אוצרות מדינה נמסרו בנזיד עדשים לידי אילי הון שצברו חובות של מיליארדים וגילחו בתספורת מהירה את פניה של הפנסיה שלנו." אומרים על תאומים שיש ביניהם טלפתיה, שהם חשים האחד את השני, שכל אחד יכול להשלים את משפטו של האחר. קטונתי מלהיות אחיו התאום של אריה, אך אני מרגיש כאח תאום, וכל מילה שהוא כתב בספריו יכולתי להגיד בעצמי ובמקרים רבים אני אומר דברים דומים אם כי לא לגמרי זהים. מעטים מאוד היו הנושאי בהם היינו חלוקים עליהם.

אריה היה האמיץ באדם ואנו רואים זאת בכל שורה בספרו "אומץ לב", הוא עמד בראש מחנה עושי הצדק שלצערנו לא מובל על ידי השופטים, נבחרי הציבור ומשרתי הציבור. יחד איתו נמצאים מתי מעט ויש לי הכבוד להימנות עימהם. אבל אריה נדרש לשלם מחיר כבד על אומץ ליבו, כמו גם מתי המעט מד"ר שטוקמן ועד ג'פרי וויגנד, כמו אורי לויט, יהושע סובול וכמוני העני ממעש. כי מלחמה נגד בריוני השחיתות שוחקת, אנו משלמים מחיר כספי בגלל ההדרה ממערכות העיתונים או הכלכלה, מחיר חרדתי בגלל התביעות המשפטיות, ההשמצות והאוסטרקיזם, מחיר בריאותי כי המלחמה מטלטלת את הגוף ומביאה למחלות לב, סרטן, נפילות והיחרשות מעוצמת זעקת העשוקים. ליבו של אריה נחלש דווקא כאשר מאבקים רבים ונואשים שניהל יחיד מול רבים, חלשים מול שועים, הוכתרו בהצלחה. אריה יקירי, הכלת את סבלם של החלכאים והנדכאים, אך לא רק הם – הזעקה היא כיום נחלת הכלל עניים ומעמד הביניים, דתיים וחילוניים, יהודים וערבים. קשה היה ללב קטן ואמיץ לעמוד בפרץ אל מול צונאמי השחיתות הפוקד אותנו, העונשים המגוחכים של השופטים שלנו, הדרת כל ישרי הדרך מעמדות המפתח במדינה, במדיה ובכלכלה. ולכן הלכת לעולמך בטרם עת כשהיו לך עוד תוכניות רבות ונכונות למאבקים.

אריה היה גם אדם עם אופקים רחבים, ראיתי אותו לא פעם בפרמיירות של הצגות מופת, הוא היה איש ספר, אינטלקטואל בכל רמ"ח אבריו. הוא כתב ואירגן, הרצה והפעיל וזכיתי בחברות אתו ובשיתוף פעולה עוד בשלבים הראשונים של חזון הרפובליקה השניה כשהיה בין המייסדים שבפניהם הצגתי את המצע ואת עיקרי התנועה בשנת 2009 והוא מיד מיהר לכלול אותה באתר אומ"ץ. כל הספר הזה נכתב ברוחו ובהשראתו והרגשתי כאילו הוא עומד לצידי ונותן בי כוח כאשר כתבתי בשנים האחרונות בעברית ובאנגלית במאמרים ובספרים את פרטי החזון שאני מקבץ בספר זה בכפיפה אחת לטובת כל מי ששותף לדרך ולו באופן חלקי, כל אלה החפצים בשינוי רדיקלי בישראל ובעולם, כי השינויים האבולוציונים לא מביאים אותנו לשום מקום – אדרבא, אנו הולכים ומתרחקים מהארץ המובטחת ואנו הולכים לקראת משברים קשים במיוחד – במשטרים, בכלכלה, בהגדלת הפערים ובהקצנה.

אנחנו רחוקים משמיעת פעמי משיח וכל מה שעשינו בקושי מגרד את קליפת השחיתות, ובקרוב יהיה עלינו לעבור מהשורות הראשונות ליציע ולצפות כיצד הצעירים יותר ממשיכים את העשייה. מרנין לב לראות כל כך הרבה

צעירים בהפגנות נגד השחיתות, בתנועות האקולוגיות, במחאה החברתית. הצעירים גם מתקוממים נגד ראשי החוגים של כלכלה, חשבונאות ומנהל עסקים המרביצים את תורת הניאו ליברליזם ואילו הם רוצים ללמוד קורסים על המשברים הכלכליים, צדק חברתי וכלכלי, תחלואי הקפיטליזם. הם אף הקימו ארגון עולמי לשם כך: INTERNATIONAL STUDENT INITIATIVE FOR PLURALISM IN ECONOMICS. אריה ואני ומתי מעט הקדמנו את דורנו. עסקנו בהון ושלטון כשלא הכירו בכלל את המונח, איתרנו את המושחתים כאשר הם היו עדיין פוליטיקאים, אנשי עסקים וממשל זוטרים עוד הרבה לפני שהגיעו לעמדות כוח ולעשיה מושחתת שרובם ככולם לא נתנו על כך את הדין. כי השחיתות מבוצעת במחשכים, רק אריה ומתי מעט ידעו על חשבונות עלומים בשוויץ עם סכומים הגבוהים עשרות מונים מאשר הסכומים עליהם נשפטו אם בכלל הם נתפשו, כשהמשטרה, הפרקליטות והמשפט עשו סוף סוף את עבודתם אך באיטיות רבה ותוך גילויים שוליים בלבד. אני כתבתי ספרים ומאמרים ולימדתי את הקורסים על עתיד הקפיטליזם והמשברים הכלכליים, צדק חברתי ושלטוני עוד לפני המשברים האחרונים וגילוי אי הצדק החברתי והכלכלי המשווע. גם אם אנו נאלצים לפרוש עקב מחלה או מוות, אחרים ירוצו עם הלפיד ולאו דווקא אלה הקרויים כך. צריך להיות לנו סיפוק רב כי הראינו את הדרך, וכמובן לפועלו של אריה הייתה תהודה יותר גדולה מהתהודה שלי ולאורך הרבה יותר שנים. אולי לא נזכה לראות בחיינו את מפלתה של טרויה או של סדום, של הפונדמנטליזם האיסלאמי או הניאו ליברלי, אבל יש לנו סיפוק רב שהיינו החלוצים, שייבשנו חלק מביצות השחיתות, שלחמנו נגד הצבועים, שסללנו חלק מדרכי הצדק החברתי.

ברצוני להעלות על נס את פועלו של אחד מאנשי העסקים הישראליים הראשונים שכתבו על אתיקה בעסקים ובמקרה שלו על אתיקה בבנקאות, ידידי הארי רקנטי ז"ל, שהלך לעולמו ביסורים קשים. בביקוריו בישראל היה הארי נוהג להזמין אותי אל דירתו במוזיאון ראלי בקיסריה והיינו חולקים את חוויותינו על מצבה של ישראל ועולם העסקים שלה, אך גם בנושאי אמנות וספרות, ציור וארכיטקטורה, ומעל לכל על מורשת אבותינו הספרדים, כשאנו מדברים בבליל שפות של עברית, צרפתית, ספרדית, אנגלית, אך בעיקר לאדינו שפת אמנו. יחד עם זאת, אני מבקש להציג את משנתו האתית של הארי רקנאטי שהיה מחלוצי האתיקנים בישראל, ואחד הבודדים באתיקה בבנקאות. הארי רקנאטי נולד בסלוניקי ב-1919. באמצע שנות ה-30 של המאה ה-20 עלתה המשפחה לארץ ישראל והתיישבה בתל אביב. ב-1935 הקים אביו ליאון את בנק דיסקונט. בגיל צעיר מאוד הצטרף לעבודה בבנק, לצדו של אביו, וכאשר מת האב בפתאומיות התמנה הארי הבכור למנהל הבנק. הארי הודח על ידי שלושת אחיו מניהול הבנק על רקע סכסוכים משפחתיים. הסכסוך הביא לקרע משפחתי שניתק את הארי מהמשפחה, הוא עבר להתגורר בז'נבה וניהל שם את הסניף האירופי הראשון של הבנק, שנקרא "דיסקונט אוברסיז" ובמקביל החל להקים במסגרת המשפחתית רשת של בנקים פרטיים באירופה ובדרום אמריקה. ב-1960 רכש את "בנק ראלי" הבריטי, ועבר להתגורר בלונדון. ב-1970 רכש מאחיו את השליטה בשני בנקים באירופה וניתק כליל את קשריו העסקיים עם המשפחה. לדבריו "החליט לפרוש מהקבוצה לאור התעקשותם של אחיו להפוך את בנק דיסקונט לישראל לחברה ציבורית עם מניות נסחרות בבורסת תל אביב". כמו כן הוא חשש מאוד מהיקף הפעולות הפיננסיות ובמקרקעין שהתרחשו בניו יורק ושחמקו מעיניו. כאשר פרצה השערורייה של משבר מניות הבנקים בה היה מעורב גם בנק דיסקונט, הביע הארי רקנאטי בפומבי את סלידתו מהדרך בה ניהלו אחיו את הבנק. צעדו זה עורר הדים רבים מאוד.

הארי רקנאטי היה אספן אמנות נלהב, שהחל לעסוק בכך כתחביב כבר ב-1943. במשך שנים אסף יצירות אמנות רבות, ביניהן אוסף אמנות אירופאית ענק ואוסף עצום של אמנות לטינו אמריקנית (לטענתו האוסף הגדול ביותר בעולם של אמנים חיים). את היצירות אחסן במחסניו באירופה ולאחר שפרש מעסקי הבנקאות עבר לעסוק באמנות. מ-1987 ועד 2000 הקים את רשת המוזיאונים ראלי, באורוגוואי, צ'ילה, ספרד ואף בקיסריה יש שני מוזיאונים: מוזיאון ראלי 1 הוותיק ומוזיאון ראלי 2, מוזיאון לזיכרון ספרד שנפתח ב-2007. כל המוזיאונים שהקים רקנאטי הם ללא מטרות רווח ולא מתאפשרת בהם פעילות מסחרית. הסיפור המשפחתי של הקרע במשפחת רקנאטי מוצג לציבור המבקרים במוזיאון ראלי בקיסריה בדפי הסבר המחולקים לכל מבקר, וכן בשלטים גדולים הניצבים בכניסה למוזיאון. רקנאטי מת ב- 18.12.2011 בישראל. כמעט איש לא שמע על מותו כי היו לו בארץ מעט מאוד ידידים.

ברבות השנים צמחה ידידות בינינו, למרות פער גילים של 25 שנה. בשנת 1984 פרסם הארי רקנאטי ספר דק בשם "רקנאטי, אב ובנו". כשקראתי את הספר בשקיקה הזדהיתי עם תוכנו והבנתי את הדילמות האתיות שבהן היה נתון הארי. עד אז ניתן לאמר שהייתי עובד ומנהל אתי שהתמודד בהצלחה בהרבה דילמות במהלך הקריירה שלי. אבל ההחלטה להפסיק להיות שכיר ולהיות אדון לגורלי, תוך בחירת לקוחות שהם אתיים, התקבלה כנראה לא מעט בזכות ספרו של רקנאטי. זאת הסיבה שעם פרסום הספרים הראשונים שלי שעסקו באתיקה התקשרתי להארי, נפגשנו, והייתה זאת תחילתה של ידידות מופלאה, עם הרבה קווי דמיון משותפים, פרט כמובן לגודל חשבון הבנק... מה שמוכיח כי אתה יכול להתנהג בצורה אתית גם כשאתה איל הון, מנהל בכיר, מרצה באקדמיה, או אפילו פוליטיקאי. ברצוני לצטט פסקה מתוך ספרו של רקנאטי שצדה את עיני: "... בנק דיסקונט לישראל בע"מ של שנת

1966 שינה לחלוטין את אופיו. שוב אין בו מאומה מן הבנק המשפחתי שאבי יסד, פרט לכך ששמנו קשור בעיני הציבור עם המפעל הזה, וכי מוטלת עלינו אחריות מוסרית מוחלטת עליו, ולפי השקפתי, גם אחריות כספית. מדעתי את הלוך-נפשו של אבי, ברור לי שהוא לא היה מתיר לעולם כי הציבור יפסיד אף אגורה בגלל פעולותינו והיה מקריב את כל הונו, אם היה צורך, כדי לפצות את קרבנות התנהגותנו הנפסדת. אחי הפכו את הבנק לתעשייה, נגד רצוני. היו עוד תופעות שגרמו לי עגמת-נפש ובעיני לא היו יאות לנו: הפרסומת רבת-השבחים שחלק גדול ממנה בא בהשראתנו; מפעלי הצדקה הקרויים על שם משפחתנו בתרומות יחסיות המנוכות מן המיסים; התמיכות בכל המפלגות הפוליטיות, מימין ומשמאל כאחת, לקראת הבחירות, כדי להקנות לנו את ידידות כולן; תכסיסי הבורסה כששערי הניירות נקבעים בהסכמה משותפת של כמה בנקים. עוד פחות מכך חביבה היתה עלי ידידותם של מנהלינו השונים עם הפקידים הממשלתיים בירושלים, ואותו מאבק מתמיד למשוך עליהם הטבות מכל סוג מצד השלטונות למען מפעלינו השונים, בכסות טובת-העניין הלאומי. קבוצתנו היתה עסק פרטי ולא מוסד ציבורי, ולפיכך לא היה זה צודק אף לא מכובד להזדקק למענקי הממשלה לטובת בעלי-מניות שרובם אמידים ואף בעלי-הון. היטב ידעתי כי אורח מחשבתי אינו מאוד מקובל בישראל, שכן אנשי פיננסים ואנשי-עסקים רבים מדי נהנו מחלוקת נכסי הלאום, שניזונו ללא-הרף מן השילומים הגרמניים, ממענקי ארצות-הברית ומכספה של יהדות הגולה. האמנתי כי עלינו לחיות שלמים עם מצפוננו ואם נגזר מכך שנהיה שונים מן האחרים, לא ראיתי בזה כל דופי. לא עבדנו למחייתנו, אלא להמשך מפעל יפה שהחל בו אבינו, אשר לא היו עוררים על רמתו המוסרית ועל רמתו המקצועית."

למיטב ידיעתי, הארי היה הראשון שהשתמש בישראל בטרמינולוגיה שבזמנו נשמעה "מוזרה", אך שכיום כל אחד תולה בה את תחלואי המשק. הארי מקונן על תופעות של הון ושלטון, על הצביעות של מפעלי הצדקה (בלאדינו יש גם פתגם האומר "גונב פיתות ומנשק מזוזות") המכסים על התנהגות לא אתית, על התלות המוגזמת של חברות ובנקים בתמיכות ממשלתיות, על החוצפה של הדרישה שהממשלה תיקח על עצמה לנקות את הלכלוך שעושים הבנקאיים – תופעה שהגיעה לשיאה בעת המשבר העולמי של שנת 2008, אך שיסודותיה היו עוד בשנות השמונים בארצות הברית ובישראל, הארי מדבר על רמה מוסרית, להיות שלמים עם המצפון, הבנק לא עובד למען מיקסום הרווח כי אם יש לו ייעוד לאומי, אחריות כספית בפני הציבור, פיצוי הקורבנות על ידי הבנק ולא עלי ידי הממשלה – כל כך רחוק מתופעת התספורות המתפשטת כגנגרנה בישראל וההתנהגות הנלוזה של המדינה בישראל ובארצות הברית להיחלץ להצלת הבנקים כאשר הם מתמוטטים כי הם TOO BIG TO FAIL, אבי אבות הטומאה, כי בגלל זה הבנקים פטורים מאחריות כספית ויכולים להריץ מניות, לבצע השקעות מפוקפקות, להשיא את הרווח על חשבון הציבור והמדינה קרי שוב הציבור. הארי מתקומם נגד תופעות הקרטלים הקיימת לצערנו בישראל בתחומים רבים והעושקת את הציבור, הוא משתמש בנימוקים של כבוד המחייבים לפצות את הציבור אם הוא מפסיד בגלל התנהגות נלוזה של הבנק או חברה מתוך כספים פרטיים של בעלי השליטה. אני רוצה לראות ולו איל הון אחד כיום בישראל הנוהג כך כאשר מחד הוא מרוויח מיליארדים מעסקי הגז ומאידך הוא עושה תספורות מקורקפות של עשרות אחוזים בעסקים אחרים. אך, איפה איפה הם בנקאים מסוגו של הארי רקנאטי, עיתונאים מסוגו של אריה אבנרי, מנהלי חברות מסוגו של אורי לויט, אנשי רוח מסוגו של יהושע סובול, אנשי אקדמיה כאיציק ספורטא, ואני מרשה לעצמי להסתופף בחברה מכובדת זאת כאיש עסקים, איש אקדמיה, איש רוח, שגם כותב, מרצה ועוסק בפעילות ציבורית אתית. הארי ואריה (מעניין שהשמות שלהם כה דומים) היו בין הראשונים שנתנו את הטון האתי, שכתבו על כך ספרים חלוציים, שגינו עושק אתי כשהיה עוד באיבו, אך מעט מדי הלכו בעיקבותיהם!

ברצוני לספר על מקרה המתקשר היטב לתכני הספר הזה – כיצד מורשת הלאדינו (היידיש או כל שפה שבה גדלנו) טבועה היטב בנפשנו ובעיתות משבר ומצוקה היא מהווה השראה ומזור לקשיים הפוקדים אותנו. כאשר הארי היה כמעט בן תשעים הוא קיבל אירוע מוחי ובסופו של דבר הובא לדירה שהייתה לו במוזיאון ראלי שבה נהגנו להיפגש על מנת לקבל את הטיפול הטוב ביותר שאדם בגילו ובמעמדו יכול לקבל. היו לו מטפלים שטיפלו בו יומם וליל כי הוא לא יכול היה לזוז ונאמר לי על ידי לילי צוהר, המנהלת המוכשרת של המוזיאון, שהוא גם לא מבין מה קורה בסביבתו. נעצבתי מאוד לשמוע את הבשורה המרה אך ביקשתי בכל זאת להיפגש אתו. הארי היה עבורי לא רק ידיד, הוא היה גם מופת לאדם אתי, מנטור, אב רוחני. לא יכולתי להסכים להיפרד ממנו מבלי לנסות לאמר לו מילים אחרונות שיחדרו לליבו. הארי גם הכיר כמה בני משפחה שלי, הוא סייר במוזיאון החדש שהוא בנה על מורשת ספרד יחד עם בני יוסי שהוא דוקטור (כיום פרופסור) לארכיטקטורה והיה מעוניין לשמוע את חוות דעתו, וכשבאתי אליו כשהיה חולה ולא תיפקד יותר הצטרפה אלי אשתי רותי. באנו בבוקר וראינו כיצד הוא קשור לכיסא ענק בראשו ובידיו על מנת שלא יפול ונראה שהוא אכן לא יכול לתקשר עם סביבתו. אמרתי לילי שאני בכל זאת אנסה לחדור לתודעה שלו והתחלתי לדבר איתן בלאדינו שפת אמו שהייתה הכי קרובה לליבו. אני זוכר כיצד אביה של אשתי דוד פופליקר בימיו האחרונים אחרי שקיבל גם כן אירוע מוחי קשה כמעט ולא יכול היה לתקשר ורק רותי שהייתה מדברת אתו ביידיש שפת אמו יכלה לתקשר איתו. הימים היו הימים האחרונים לפני חג הפסח, שמש

נעימה זרחה בחלון, האביב בישר על חידוש החיים, הנעורים, היופי שבטבע, ואני רואה אדם זקן בסוף דרכו, אדם שהיה אינטלקטואל מבריק, איש עסקים אתי, טוב לב, איש תרבות ואומנות. כך חולפת לה תהילת עולם...

פניתי אליו ואמרתי לו בלאדינו: "הארי יקירי, אתה יודע שעוד מעט אנו חוגגים את הפסח ונקרא בהגדה עם כל המשפחה שלנו. אתה זוכר איך היית שר בלאדינו כשהיית קטן עם אמך ואביך וכל משפחתך? חבל שלא תוכל להיות איתנו, אבל נחשוב עליך כאשר נשיר! ושרתי לו את הא לחמא עניא בלאדינו. לפתע פרץ הארי בבכי קורע לב ודמעות גדולות ירדו על לחייו. כל האנשים סביבו נדהמו. בניגוד לכל הציפיות נגעתי לליבו של ידידי הארי, גרמתי לו מעט נחת וגעגועים, שייזכר בילדותו המאושרת, בהוריו, רגע אחד לפני מותו. כמה חודשים מאוחר יותר נפטר הארי ועד מותו הוא לא תיקשר יותר עם סביבתו. אך מורשתו נצורה בליבנו ואני מעלה אותה גם בספרי זה.

בפרק זה אני מרחיב ומודה לכל אלה שהיוו השראה לכתיבת הספר – בראש וראשונה אריה אבנרי והארי רקנאטי, שכתבתי עליהם עד כה, אך גם רבים וטובים, שאני מפרט בהמשך וסייעו לי ישירות או בעקיפין. ברצוני להודות לכמה חברים ובני משפחה שהיוו עבורי השראה. אורי לויט היה המנהל הכי אתי שהכרתי ושיתפתי אתו פעולה ואחד המנכ"לים המוכשרים שהיו בישראל. אורי הצליח להצעיד את "פועלים השקעות" מחברה קטנטונת לענק השקעות, ביושר, באמונה, בצניעות ובחוכמה רבה, והוכיח לכולנו שניתן להצליח בעסקים ולשמור על צלם אנוש. בשמיים הקודרים של עולם העסקים הישראלי, שבו המילים אתיקה, מוסר וערכים הם מוקצים, כאשר הסיסמה הרווחת היא: "לא מתווכחים עם הצלחה", גם כשהיא מושגת ברמיה, שוחד, האזנות סתר וגניבה; אורי האיר ככוכב הצפון את אפלת הרקיע ולאורו הולכים אלה שעוד לא הושחתו. גם אורי הלך לעולמו בטרם עת.

לצד המעטים שפעלו בישראל למען צדק כלכלי היו רבים יותר שפעלו למען צדק חברתי והייתה לי הזכות להכיר כמה מהם ולשתף איתם פעולה. ידידי יהושע סובול היה בין הראשונים שכתב מחזות על צדק חברתי כ"גיבור מעמד הפועלים" והוא מרבה להתבטא בנושאים אלה. בספר אני מתייחס בהרחבה להתכתבות בינינו בנושאי הספר ומצטט מיצירתו קטעים רלבנטיים. עצוב מאוד איך אדם בעל שיעור קומתו לא מקבל את ההכרה המספקת ביצירתו ויצירת מופת כ"חופשת שחרור" לא זכתה לכל ביקורת של המבקרים, למעט הביקורות המפורטות שכתבתי באתרים רבים. דווקא בעולם הוא נהנה מהילה כאחד המחזאים הגדולים בדורו, באירופה, ארצות הברית ואפילו בסין. ידיד אחר, איציק ספורטא נמנה בין החלוצים של האקטיביזם החברתי וסובל בשל כך מאוסטרקיזם שלא מונע ממנו להמשיך להתבטא בהתלהבות רבה למען הערכים המשותפים לנו. אוסטרקיזם הוא אולי הקו המשותף לכולנו – אריה אבנרי שהורחק מכל העיתונים אשר פעל בהם כי לא היה מוכן להתפשר על ערכיו, אורי לויט שנאלץ לעזוב את משרתו בדרך שעוד יסופר עליה, הארי רקנאטי שנאלץ לעזוב את הארץ כי לא קיבל גיבוי לניהולו האתי, יהושע סובול שמחזותיו החברתיים מצליחים הרבה יותר בחו"ל, ואני שהורחקתי מעולם העסקים ומרוב האוניברסיטאות.

תודות מגיעות גם לאילן משולם, איש עסקים מבריק ופרופסור דגול, שהיה הראשון שפתח בפניי את שערי האקדמיה; יהודה כהנא ששילב אף הוא בצורה מעולה בין עשיה עיסקית יזמית לקריירה אקדמית מזהירה, הנותן לי עצות יקרות מפז בעשייה שלי; דוד גולן, מנכ"ל של חברות ידועות, שיזם את הגשת המועמדות שלי לפרס א.מ.ת.; חי צבר, מנכ"ל הוצאת הספרים מאגנס, שסייע לי רבות להוציא לאור את הספר הראשון מסוגו בישראל על אתיקה עסקית; איתמר לוין, עורך ועיתונאי עם מודעות חברתית, שביקש ממני לכתוב טור קבוע על אתיקה עסקית; יצחק גורמזאנו גורן, סופר ומחזאי מקורי, שהוציא לאור את הרומן שלי; עדו לנדאו, ממייסדי הוראת האתיקה בישראל; יונתן אדרת, מנכ"ל אתי ללא חת שהעז להילחם על עקרונותיו, הראשון והאחרון שהעז לדבוק ביושרה שלו; חתן פרס נובל פרופסור דני שכטמן ופרופסור ציפי שכטמן המגלים עניין רב בפועלי האתי. קיבלתי משובים מעולים עם תובנות מעמיקות מפרופסור יגאל צמיר, פרופסור רן לחמן, פרופסור מאיר חת, פרופסור נחום ביגר, מויקי ודוד שלכט, ד"ר אורה סתר, אורה רובינשטין, שחר חורב, ראובן ברון, ד"ר אדם רויטר, גליה שגיא, זאב נהרי ועוד.

תודות מקרב לב גם לקולגות שלי בחו"ל התומכים בעשייה האתית שלי מחוץ לישראל. הנרי קלוד דה בטיני, מורי באינסאד שפתח בפני את שערי אינסאד להוראה בסינגפור וימי עיון בפונטנבלו ותמך בי בדוקטורט ממציאת המנחה שיהיה מעוניין בנושא התיזה ועד ביקורת חיובית מאוד על התזה והשתתפות בשיפוטה. ניתן לאמר שהוא היה זה שדחף אותי לכתוב ספר זה, אחרי שבדיוק לפני שנה ביקר בארץ לראשונה, הפגשתי אותו עם אישים מכל קצות הקשת הפוליטית ואת כולם שאל מה דעתם על פיתרון הסכסוך הישראלי-פלשתינאי. במיוחד היה מרוצה מתוכניתו של יהושע סובול שלמד בסורבון וקיימנו את השיחה בצרפתית. הוא הזמין אותו להרצות בפונטנבלו בדצמבר הקרוב. אחרי ששמע וקרא מגוון רחב של פתרונות, הוא שאל אותי בלילה האחרון לשהותו אם גם אני התבטאתי בנושא. עד אז כתבתי בעיקר באנגלית וכמעט ולא התבטאתי בעברית, כי נזהרתי מאוד לא לאמר מילה לסטודנטים שלי על דעותיי הפוליטיות עד שפרשתי מההוראה בשנת 2014 עקב התחרשותי. אני מזועזע מהפרופסורים המתבטאים בנושאים פוליטיים ועוד יותר מאלה שמגינים עליהם, פוסט ציונים בחלקם, קוראים לחרם על ישראל

בחלקם, ומתעמרים בסטודנטים שדעתם שונה משלהם. כל זאת על כנפי החופש האקדמי שהוא משום מה נושב רק בכיוון אחד, כמו גם החופש להתבטא בתיאטרון, ובתחומים רבים אחרים שאוי לו למי שיוצא משורת המקהלה - הוא מוקצה ולא כותבים עליו, כמו ידידי יהושע סובול, שבגלל יושרו האינטלקטואלי "העז" למצוא אשמה למצב המדיני גם אצל הערבים (אוי לאזנים השומעות), מתאר מתנחלים כבני אדם נורמטיביים ולא כקלגסים פשיסטים, ובוחר בגיבורי רומנים ומחזות מזרחים שהם מתורבתים ואנשי רוח ולא נאנדרטלים חסרי תקנה. רק עם פרישתי מהאוניברסיטה כתבתי על נושאים מדיניים בעיקר באנגלית ובצרפתית ומעט מאוד בעברית, בעיקר בהתכתבות. אולם, אחרי שידידי בטיני קרא בלילה האחרון את כל משנתי המדינית עם פתרון הסכסוך והיה לו לילה לבן, הוא הגיע למסקנה שהדרך שאני מתווה היא הכי ישימה מכל מה ששמע. מעודד מדבריו של אחד מגדולי האתיקנים בעולם, התחלתי לכתוב בעברית מסות ומאמרים בעברית המהוות את עיקר הספר הזה, אך כמעט הכל הוא פרי עבודה של פחות משנה. מכיוון שאני כותב את הספר בעיקר לקורא הישראלי השולט בעברית ובאנגלית הוא כתוב בשתי השפות כפי שנכתבו הספרים והמאמרים. אם וכאשר יוחלט להוציא לאור את הספר כספר מודפס ולא כספר דיגיטלי ניתן יהיה לכתוב שתי גירסאות: בעברית – לקהל הרחב בישראל גם לאלה שלא שולטים באנגלית, ובאנגלית - ולקהל הבינלאומי המתעניין בישראל, בפתרון הסכסוך הישראלי-פלשתינאי, ובסוגיות החברתיות והכלכליות הגלובליות המתיחסות למצב הכלכלי בעולם. למרות שהתבטאתי בנושאים הכלכליים לפני כעשור ובנושאים המדיניים לפני כמה שנים באנגלית ולפני שנה בעברית, אני קורא בחודשים האחרונים יותר ויותר מחקרים שמשדרים על אותו גל בשני התחומים שבהם הייתי החלוץ עם דיעות שנשמעו חריגות – שצפוי משבר כלכלי קשה בשנה שנתיים הקרובות שאני חזיתי עוד בשנת 2009 שיקרה לקראת שנת 2020 בספר שפורסם בארצות הברית, ושהפתרון לסכסוך נעוץ בהקמת מדינה ירדנית-פלשתינאית; כמו שבזמנו הייתי בין החלוצים שחזו את השערוריות התאגידיות בשנים 2002-2003, את המשבר של 2008 בתיזה שלי, בספרים שלי ובמאמרים שלי.

אני מודה גם להנק פאן לויק ז"ל, מגדולי האתיקנים בעולם שסייע לי רבות בעצות נבונות, איבון פקה המנחה שלי בדוקטורט, פרנסיס דפורז' חברי שהעמיד לרשותי ספרים ומאמרים, קולט נביל הלוחמת ללא חת למען בעלי מניות המיעוט, גיאורג היינה ז"ל חברי הטוב עם לב הזהב שעודד אותי בעשייה האתית שלי, אנתוני סיימון שהמליץ עלי לאוניברסיטאות רבות בחו"ל, קלאודיו ג'ינו חברי היקר שתמיד ניתן לסמוך עליו, ז'אן פייר לורן ששיתף אתי פעולה בעשייה העסקית שלי, אלן סומיה, רוברט פריס, אלקס לז'ו, דיטמר וקרליטה פוקס, ז'אק לוי, גרגורי בנישו, אלדו לוי, ז'אן פייר להמן ז"ל, פרנסואה לפינה, מוזס פאוה, אלן פיליפ, הנרי ז'ולס, משה פופליקר, פיליפ אורסל ז"ל, יוזף פאן רנסט ז"ל, איב בובייה ז"ל, פול בקאר ז"ל, מארק פוטוצקי ורבים אחרים. הולך ומתרבה מספר הז"לים משנה לשנה ועוד מעט נכיר שם למעלה יותר אנשים מאשר כאן למטה. זכרו של הברון אדמונד דה רוטשילד יהיה נצור לעד בליבי על שבטוב לבו, בפילנתרופיה ובאמפתיה גדולה איפשר לי ללמוד באינסאד עם מילגה מלאה, ובכך שינה לחלוטין את הקריירה שלי, ואף המשיך להתעניין בקורות אותי בהמשך בביקוריו בארץ.

רבים ממשפחתי, חבריי והקולגות שלי סייעו לי בעצה ותמיכה מוסרית, ויוזכרו לטובה: אמי פולין סימון קורי שהייתה ההשראה האתית שלי ואבי אלברט אברהם קורי שהאמין ותמך בי, נירה קורי, אלה קורי, רוני גרפונקל, תומר קורי, דורון קורי, אופיר קורי, נוגה קורי, איתי קורי, נועם דוד גרפונקל, עידו גרפונקל, יעל גרפונקל, דוד פופליקר, פאני פופליקר, רחל ציילר, איתן ציילר, רוזליה כהן, חיים קורי, נחמה קורי, בטי רוזן, רינה בנזקן, זיטה אפרדו, יעקב (פאפו) קורי, סולטנה קורי, חיים סימון אברהם, שרה סימון, פנינה זייגר, גיורא זייגר, עליזה מילר, טדי וינשל, איזי לביא, מייק דורון, שאול מרין, יפה יעקב, שושה גורן, טרז דרעי, דליה גולן, אמי אופק, יהודית אופק, ראובן משכית, נפתלי פריד, רונית פריד, לאה אדרת, שוקי שוורץ, עופרה בן ארי, אודי בן ארי, נעמי ברזילי, אריה ברזילי, שלומית לבנון, מישל אוחיון, אירית לויט, אביגדור רימר, שמוליק פז, פרץ לביא, עוזי שחם, ורה שחם, אלברטו גרפונקל, טלי גרפונקל, דב נרדימון, דוב יזרעאלי, איתמר תיאודור, לוי מורב, אהרון בן זאב, יוסי בן ארצי, און וינקלר, רותי כהן, פליצ'ה פלד, דליה אביאל, צבי אביאל, מורן מזרחי, ערן ויגודה גדות, ברברה סבירסקי, שלמה אבינרי, יהודה ברלב, שמואל הספרי, שמוליק זיסמן, מריו דיאמנט, נועה אליאס, יהודה חיות, צביקה גינסברג, סטף ורטהיימר, בנצי כהנא, מקס לבנת, ישראל לביא, אריה לייבו לבנה, מירון מנור, אמנון רימון, רינה רימון, ארנון גת, חשמונאי חשמונאי, מנחם הלפרין, רותי בלוך, יותם לוריא, דוד צורי, דניאל מילוא, דרור פויר, לילי צוהר, מתי קרפ, ארנון רצ'קובסקי, גיא רולניק, עמוס כרמלי, ישראל איגרא, אורן טוקטלי, כרמלה ביגר, רפאל כהן-אלמגור, מוטי פרידמן, עינת וילף, יואב יצחק, בן-דרור ימיני, יריב יאירי, אברהם בר-אב, זהבה ברכה, דוד ברכה, אסף סודרי, גילי פורטונה, יוסי מנצ'יק, גלילה מנצ'יק, גבי נגר, שוש נגר, עודד רוזנטל, חנה רוזנטל, דפנה דינרמן, אבי דינרמן, צופי לב, אורי לב, חיים שקד, ג'רי ווינד, רחל צמיר, ורבים אחרים. תודה מיוחדת ליהורם גאון, יצחק נבון, וכל חבריי בלאדינוקומוניטה שגילו עניין רב בפועלי בלאדינו ובעשייתי האתית.

אחרי שכתבתי למעלה מעשרים ספרים - אקדמיים, רומן, מחזה, אוטוביוגרפיה, ספרים בנושאי תרבות, גיאוגרפיה, ספרי ילדים ועוד, בעברית, אנגלית וצרפתית, יש חשש שאשמע נדוש בבואי להודות לאשתי ולילדיי. אך אני יכול לקבוע בודאות שלא היה סיכוי שאכתוב ולו ספר אחד אלמלי הם היוו את ההשראה שלי. עוד כשהייתי מנהל בכיר בתעשיית ההיי טק כינו אותי "טריבון העם", כי דאגתי קודם כל לעובדים שלי, נהגתי בהגינות כלפי הספקים, הרשויות והלקוחות ונחשבתי עוף מוזר בקרב הקולגות שלי. שילמתי על כך מחיר כבד ונשים רבות היו באות בטרוניות לבעליהן על שאינם משיאים את רווחיהם כפי שעושים הבעלים של חברותיהן. אך לא כך רותי, היא תמכה ועודדה אותי ללא סייג וחוותה את המאבקים שלי באמפתיה ופירגון. גם ילדיי יוסי, אמיר ושירלי "סבלו" בגלל ההשלכות הכספיות של הדבקות בעקרונות שלי. עד אשר הם התחילו להרוויח לא היו להם מכוניות וחופשות מפנקות בחו"ל כמו לרבים מחבריהם שאבותיהם שרתו את האומה בעבודות שירות או עסקו בפילנתרופיה בתספורות חינם לנושיהם. דווקא עם התחרשותי הגברתי את קצב העשייה ובזמן שהתפנה לי מהוראה באוניברסיטה כתבתי ספרים ומאמרים למכביר עבור קוראיי, כמורשת לדורות הבאים, אך גם כקתרזיס עבורי כי העשייה המרובה לא נותנת לאדם לשקוע בייאוש, מקלה את הכאב ונוסכת בו הרגשה עילאית של תרומה ועשייה. נראה לי שספרי זה הוא הספר החשוב ביותר שכתבתי עד כה, אך כל פעם שסיימתי לכתוב ספר הרגשתי שזהו ספרי החשוב ביותר. אם יהיו מי שירצו לאמץ את עקרונותיו בישראל ובעולם זה יכול לשנות סדרי עולם, אם כי בהיותי אדם ריאליסטי אני מניח שהשפעתו תהיה כקצף על פני המיים, עם כמה עשרות או מאות קוראים, לא עם מאות אלפי עוקבים וקוראים כפי שזוכים להם אנשי רוח הכותבים יצירות שימצאו חן בעיני קהלם גם במחיר רדידות מחשבתית, התקפות שלוחות רסן על המדינה או על השמאל, לקהל שמשתעבד לטלפון הסלולרי, לפייסבוק ולטוויטר ולא מסוגל יותר לקרוא ספר, מאמר ארוך או מחזה ובוודאי בנושא שאין בו התחנפות לקהל קוראיו ובהתאם לציפיות הקוראים.

אני מאושר שאני זוכה לתמיכה נלהבת מילדיי ומאשתי, ומקהל קוראים מצומצם אך מסור. ואני יכול להגיד בבטחון מלא כי הסיפוק הגדול ביותר שאדם יכול להפיק הוא לא מהצלחתו העסקית והאקדמית ובוודאי לא מהרווחה החומרית, כי אם מהאהבה והתמיכה שהוא זוכה לה מהחברים שלו ובעיקר מאשתו ומילדיו ובגילי המופלג גם מנכדיי ונכדותיי, כי זו למעשה תכלית החיים החשובה מכולן ביחוד אם היא מונעת מעקרונות מוסריים לחפצי חיים.

חיפה, 8.10.18

מימין לשמאל – יהושע סובול, אריה אבנרי, הנרי קלוד דה בטיני, אורי לויט, הארי רקנטי

הקדמה

מצבה של ישראל הולך ומידרדר ואילו 89% מתושביה מרוצים מחייהם... רק שמחציתם היו מעדיפים לרזות. לפי דברי הנשיא - המדינה הולכת ומקבלת ציביון שבטי של 4 שבטים שיהיו דומים בגודלם – חילונים, דתיים לאומיים, חרדים וערבים. תופעה זאת שהיא מסוכנת לכשעצמה מאיימת על אושיות המדינה כאשר מנהיגי המדינה והשבטים עושים ככל יכולתם להקצין את עמדות השבטים, לצמצם עד כמה שאפשר את המשותף ולהדגיש את המפריד. שום מדינה לא יכולה להתקיים בלי אתוס משותף, בלי ערכים אחידים, בלי אחווה בין תושביה. שווייץ הייתה גם כן מורכבת מארבעה עמים – גרמנים, צרפתים, איטלקים ורומנשים וקבעה עצמאות כמעט מוחלטת לקנטונים המהווים את הקונפדרציה ההלווטית. יש לה 4 שפות רשמיות וכל העולם סבור שהם מופת לסובלנות ואחידות תוך שמירה על השוני. אלא שזה כבר מזמן לא כך. למעלה מ- 70% מהאוכלוסיה מדברת בבית בעיקר גרמנית, 23% צרפתית, 8% איטלקית, פחות מאחוז אחד רומנשית, 5% מדברים בבית אנגלית, 4% פורטוגזית, 3% אלבנית, 3% סרבית, 2% ספרדית ו- 1% טורקית. ואם זה מסתכם ביותר מ- 100% זה בגלל שרבים מדברים בבית שתי שפות. למרות השוני, העצמאות של הקנטונים, והשלווה הפסטורלית, שווייץ הפכה למעשה למדינה גרמנית עם מיעוט צרפתי ניכר, אך מי שנותן את הטון הם בעיקר הגרמנים השוויצרים. בסינגפור שבחרה באנגלית כשפת המדינה יש 74% סינים, 13% מלזים, 9% הודים ו- 3% אחרים. גם כאן הסינים הם אשר נותנים את הטון. בבלגיה הדו לאומית המדינה משותקת בגלל הקרע בין הפלמים לוולונים, בקנדה יש בעיות קשות בין האנגלים לצרפתים. יוגוסלביה התפוררה במלחמות עקובות מדם לשמונה מדינות, לרבות קוסובו ורפובליקה סרפסקה, צ'כוסלובקיה התפצלה בדרכי שלום לצ'כיה וסלובקיה, ברית המועצות התפרקה וכך גם התפוררו כמעט כל המדינות הרב לאומיות.

המדינות שבהן יש לאומים או "שבטים" שונים שורדות רק כאשר יש אתוס משותף – רוסיה שמשליטה ביד ברזל את השפה הרוסית והאתוס הרוסי בכל הרפובליקות שלה. ארצות הברית שהצליחה ליצור אתוס משותף ויש לה שפה אחת – אנגלית, למרות שכבר מזמן האנגלו-סקסים לא מהווים את הרוב בה, אלא כל המהגרים שבאו מאפריקה, מאמריקה הלטינית, מרוסיה, מפולין, מהאיים הקריביים, משוודיה, מגרמניה, יהודים, סינים, יפנים, הודים, ערבים ורבים אחרים. גם באוסטרליה שהיא מדינת הגירה השפה השלטת היא אנגלית והאתוס האוסטרלי מאחד את כל האוכלוסיה. צרפת הייתה דוגמא ומופת למדינה חילונית שקיבלה בהצלחה גלי הגירה מאיטליה, ספרד, פורטוגל, יוון, יהודים אשכנזים וספרדים, סינים וויטנמים, אפריקאים, עם אתוס משותף ושפה צרפתית משותפת עד שבאו גלי ההגירה המוסלמים וטרפו את הקלפים, כשחלקים ניכרים מהם אינם מקבלים את האתוס והשפה. תופעות דומות של גלי הגירה מוסלמים מאיימות למוטט את האתוס הגרמני, האנגלי, ההולנדי, השוודי, כשבשם הרב תרבותיות והדמוקרטיה המשטרים מקבלים גלי הגירה השומרים על ציביון שונה לחלוטין מהקיים באותן ארצות, ומעוררים זעם מצד תנועות לאומניות רבות המתנגדות לגלי ההגירה הבלתי מרוסנת ודורשות שהמהגרים יקבלו על עצמם את האתוס והשפה המקומיים. עודף מתירנות עלול להביא לשלטון של תנועות לאומניות. רב לאומיות בלי אתוס משותף לא עבדה והביאה לקורבנות של מיליונים בהודו הגדולה למגינת ליבו של גנדי שהתפצלה לשלוש מדינות, בטורקיה ויוון עם חילופי אוכלוסים של מיליונים, כמו כן היו חילופי אוכלוסים אחרי מלחמת העולם השניה של פולנים, גרמנים, רומנים, הונגרים, אוקראינים, רוסים ואחרים, כשהגבולות זזו והאוכלוסיות התיישרו בהתאם. בסוף שנות הארבעים קרו חילופי אוכלוסין במספר דומה בין הפלשתינאים שעזבו את הארץ על פי רוב מרצונם לבין היהודים מארצות ערב שעזבו את ארצותיהם על פי רוב בכפייה. לפיכך, אגדת 4 השבטים החיים בהרמוניה עלולה להתנפץ לנגד עינינו מחוסר אתוס משותף, כשסימנים מדאיגים קורים כעת עם הנהגה חסרת אחריות ומשסה.

יש צורך אם כן להגיע לאתוס משותף לכל האוכלוסיה בישראל בכור היתוך שיאחד את כל החלקים שהם מורכבים הרבה יותר מאשר 4 השבטים – יהודים וערבים, חילונים וחרדים, אשכנזים ומזרחים, יונים וניצים, שמאל וימין, ניאו ליברלים וקפיטליסטים חברתיים, להט"בים, שחורים ולבנים, עולים מרוסיה וותיקים, עשירים, מעמד ביניים ועניים, פריפריה ומרכז וכו'. כי אם נתחיל להתפצל ולקיים מסגרות נפרדות זה יהיה סופה של המדינה. אי לכך הדרך היחידה לבצע אינטגרציה של כל חלקי האוכלוסיה היא בהקמת רשת חינוך אחת שתתן חינוך חינם מהלידה ועד הדוקטורט, שתהיה חילונית אך עם לימודי תנ"ך ותלמוד, בעברית אך שכל בוגר מערכת החינוך ישלוט ברמה של שפת אם בעברית, אנגלית וערבית. עד גיל 18 ילמד כל אחד על חשבון המדינה בתוכנית אחידה ביום לימודים ארוך משמונה ועד חמש שיאפשרו לו לעמוד בכל אתגרי העולם המודרני ולשני ההורים שלו לעבוד במשרה מלאה. בבתי ספר ממלכתיים אלה ילמדו בנים ובנות ביחד, יהודים וערבים ביחד, חילונים, דתיים לאומיים וחרדים ביחד. יבוטלו כל מסגרות הלימוד הנפרדות – ממלכתי דתי, ישיבות ובתי ספר ערביים. בערבים אחרי השלמת הלימודים האחידה עם לימודי הליבה המשותפים לכולם, יוכל כל תלמיד ללמוד על חשבונו – העשרה בתלמוד, בערבית,

בשפות אחרות, בלימודים ריאליים, בלימודים הומאניים, בדראמה, מוזיקה וכו'. כל גבר או אישה יחוייב בשירות חובה בצה"ל או בשירות לאומי של שלוש שנים מגיל 18 עד גיל 21 לכולם - גברים ונשים, חילונים וחרדים, יהודים וערבים, רווקים כי גיל הנישואים יועלה לגיל 21, כאשר האדם בוגר מספיק להחליט על גורלו בלי שידוכים ולחץ משפחתי, של רבנים או אנשי דת אחרים, ולאחר שנתן את חובו למדינה ומגיעות לו לפיכך כל הזכויות.

הספר מרחיב את היריעה מה תהיה התועלת ומה הסיכונים באינטגרציה מעין זאת – אך ברור כפי שיוסבר שזו הדרך היחידה למנוע את העוני היחסי של החרדים והערבים שצריכים להיות שווי זכויות לחלוטין לשאר האוכלוסיה ולהיות באותם אחוזים בכל העשירונים תוך שוויון כמו במדינות הסקנדינביות, עוני מינימלי, אותה השכלה ואותה נגישות לכל המשרות במדינה, כולל ערבים וחרדים, בלי הדרה בין גברים ונשים, באתוס של מתינות בלי הקצנה של מנהיגים, כי בין השאר תיאסר הקמת מפלגות על בסיס דת או לאום, תיאסר בחוק החזרה בתשובה, יתאפשר לכל אדם לאכול אוכל כשר או לא כשר, יהיו כמובן נישואים וגירושים אזרחיים, ומעל לכל – תופרד הדת מהמדינה, כמו בכל המדינות הנאורות – צרפת, ארצות הברית, אוסטרליה, קנדה, וככלל – במדינות המערב. מדינת ישראל תהיה מדינת הלאום היהודי (לא הדת היהודית) וכל אזרחיה, עם שוויון זכויות מלא בכל התחומים, למעט חוק השבות שיחול רק על העם היהודי בהיות ישראל המדינה היהודית היחידה בעולם, בלי זכות שיבה אפילו לפליט אחד כי ממילא נותרו רק שלושים אלף פליטים שנולדו במדינה, ועם מכסת הגירה של מהגרים שמוצעת בגובה של עשרת אלפים מהגרים לשנה, שיקבלו עליהם את כל הזכויות והחובות, את האתוס הלאומי, הדגל וההמנון. לפעמים עודף מתירנות מזיק הרבה יותר מאשר מועיל במיוחד לשכבות הנהנות מהמתירנות. החרדים והערבים הם הסובלים העיקריים מבחינה כלכלית וחברתית מההתבדלות שלהם ויש לעשות הכל להביא אותם לאינטגרציה בכל התחומים.

מרכיב חשוב בספר הוא פתרון הסכסוך הישראלי-פלשתינאי שבלעדיו לא ניתן יהיה להגיע לשגשוג ורגיעה, אך זה יכול להתבצע רק במסגרת הקמת רפובליקה שניה ולא במסגרת הפוליטית הקיימת. כשכתבתי לראשונה את החזון שלי בנושא זה לפני מספר שנים ובשפה האנגלית קראו אותו מתי מעט אך הם התרשמו מהיישימות שלו, לעומת נוסחאות פשטניות של שתי מדינות לשני עמים, ארץ ישראל השלמה, שלום עכשיו או מדינה ריבונית ומפורזת... כדרכי, בדקתי את הנושא על כל היבטיו בכמה מאות עמודים, ניתחתי את המרכיבים השונים והוכחתי כיצד לא ניתן להקים מדינה פלשתינאית נוספת לשתיים הקיימות – חמאסטן ברצועת עזה וממלכת ירדן שבה שמונים אחוז מהאוכלוסיה הם פלשתינאים הנהנים ממלוא הזכויות. לא יכולה לקום מדינה שתהיה מפורזת וריבונית ומהר מאוד היא תהפוך לקן של טרור, מנהרות תופת, טילים ועפיפוני נפץ. זאת ועוד, אם וכאשר יהיו שם בחירות חופשיות, ולא ניתן לעשות בחירות חופשיות כפי שהוכח בעזה ובגדה שם יש דיקטטורה של אבו מאזן מכחיש השואה, יעלו לשלטון החמאס, אל קאעידה או דאע"ש, חיזבאלה או כל ארגון טרוריסטי אחר, בשם הדמוקרטיה והשמדת ישראל, אם לא דה יורה אז דה פקטו, עם ביטול כביכול של האמנה הפלשתינאית שהיחידים שהאמינו לו היו המנהיגים התמימים שלנו שערפאת הונה אותם ברוב ערמומיותו, כפי שהוכח באינתיפאדה השניה שהוא יזם וטבח בה אלף אזרחים חפים מפשע מהמדינה דה פקטו שהוא הקים ושאנחנו התמימים גם חימשנו אותו. עד שלא כבשנו מחדש את הגדה והקימונו גדר/חומה לא נפסק גל הטרור ואם הברירה היא לשלוט על עם אחר או לאבד אלף אזרחים ברור שעדיף לשלוט על עם אחר ולמנוע מעמנו את ההרג. אך הפיתרון הטוב ביותר הוא כמובן לא לשלוט על עם אחר כי הכיבוש משחית את הכובש והנכבש ואם רק ניתן יהיה למצוא מוצא זה עדיף, אך השאלה עם מי עושים שלום.

כשעשינו שלום עם מצרים תוך החזרת מלוא סיני זה היה שלום לדורות כי שום סכסוך טריטוריאלי לא הפריד בינינו אם כי מצרים כמובן פתחה כמה פעמים במלחמה נגדנו במטרה להשמיד אותנו, אך זה היה בשם האחדות הערבית ולא למען כיבושים טריטוריאלים. במסגרת הסכם שלום, שאמנם נשאר קר בלי יחסים כלכליים, ויתרנו על כל השטחים הכבושים, אך השלום הביא לשיתופי אינטרסים אסטרטגיים שמצדיקים בהחלט את המחיר. גם השלום עם ירדן היה בעיתו, למרות שגם הם פתחו כמה פעמים במלחמה נגדנו על מנת להשמיד אותנו, אך גם כאן יש אינטרסים משותפים למרות שהשלום הוא קר. לבנון תחתום איתנו על הסכם שלום האחרונה מבין כל מדינות ערב והיא נתנה מחסה לטרוריסטים שטבחו בנו ללא רחם ושלחו אלפי טילים על ישראל ביניהם על חיפה עירי. כל עוד שהם לא פותחים במלחמה או בטרור אין שום סיבה שתפרוץ מלחמה, מה עוד שכל המלחמות שהיו בינינו לא פתרו דבר. לגבי סוריה, זו מדינה שתלויה על כרעי תרנגולת, שסועה במלחמת אחים, והגיעה לניצחון על אויביה על הכידונים של הרוסים והאיראנים ובסיוע החיזבאלה. לא יעלה על הדעת להחזיר את הגולן שסופח לישראל, במיוחד לא על רקע מה שקרה בעשור האחרון, ולא צפוי הסכם שלום כלשהו, אם כי הם שמרו בדקדקנות על הסכם הפסקת האש. הפלשתינאים ואנחנו טוענים לבעלות על אותה חלקת ארץ, הם רוצים את כל ישראל לרבות זכות השיבה שתביא להרס המדינה היהודית ולטבח היהודים (וכל אחד שמצביע למען הרשימה המשותפת הדוגלת בזכות השיבה, לרבות מנהיגיה רוצה למעשה את חיסול מדינת ישראל כפי שמוסבר בספר). חלקים רבים מאוכלוסית ישראל רוצים את הגדה או לפחות את הישובים היהודים ביהודה ושומרון. הפלשתינאים מעולם לא היו מוכנים להתפשר

והסכם אוסלו היה רק אחיזת עיניים בשביל להצדיק החזרת הנהגת הטרוריסטים לארץ ישראל תוך חימושם, אחרי שהם גורשו ונרצחו בירדן ובלבנון. מרגע שנאחזו בשטחים ניסו להוציא לפועל את תוכניתם לחיסול ישראל ולהרג היהודים, תוך הכחשת השואה ותעמולת זוועה נאצית בבתי הספר והפרחת שקרים על רצח עם באו"ם ובמערב.

אין כל יכולת להקים מדינה מפורזת או אחרת בגדה ובעזה, זו תהיה מדינה אירדנטית, בלי מאשבי טבע, מדינה עניה, שתהיה תלויה בישראל, מה עוד שהמצרים לא מוכנים לשמוע מהם וכמוהם כל שכניהם אחרי שהסתכסכו עם כולם. לא ניתן לעשות הפרדה בינינו ובין הפלשתינאים כפי שהוכח אחרי הנסיגה מעזה ואחרי הנסיגה הכמעט מלאה מהגדה, כי הם מעולם לא יוותרו על חזון המדינה הגדולה. מפריחים עוד אגדות כאילו הם יהיו מוכנים לזכות השיבה למאה או מאתיים אלף פליטים, אבל אלה יונים המשחקים שח עם עצמם, כי לא היה שום מנהיג פלשתינאי שהסכים לכך וכשיהיה הוא ייצרח. זה שבפועל יש רק שלושים אלף פליטים שנולדו במדינה ועזבו אותה מרצון או שלא מרצון לא מעניין אותם, לא את אונר"א ולא חוגים רבים במערב שקונים את הנרטיב הפלשתינאי השיקרי. מופרחת עוד אגדה שהם יסכימו לתיקוני גבול קלים שיכללו את גושי ההתישבות כך שרק מאה או מאתיים אלף מתנחלים או מתיישבים או חלוצים יצטרכו לחזור לישראל ולקבל פיצויים. הפלשתינאים מעולם לא הסכימו לכך, לרבות לא בהצעות של ברק ואולמרט היונים, והם צודקים בהחלט כי זה יהפוך את המעט שנותר להם מישראל הגדולה לבנטוסטנים, למדינה העשויה רצועות רצועות שאין לה יכולת קיום, ולא נתייחס אם יש לה זכות קיום או אם בכלל קיים עם פלשתינאי. פעם אחת שילמנו פיצויים לכמה אלפי מתנחלים שנטשו את בתיהם ברצועת עזה בהיקפים של מיליארדים ועם בעיות שלא נפתרו גם אחרי עשר שנים. אין כל אפשרות כלכלית וחברתית להחזיר חצי מיליון מתנחלים או אפילו מאה אלף. זה יעלה מאות מיליארדים שאף אחד לא יהיה מוכן לשלם לנו ובצדק, זה יגרום לפשיטת רגל של המדינה, ואם לא נשלם להם פיצויים תפרוץ מלחמת אחים. וכך סקרתי בספר את מרכיבי הסכסוך.

לפיכך, יש פיתרון מעשי אחד והוא הקמת מדינה ירדנית-פלשתינאית בראשות מלך ירדן שבנו הוא חצי פלשתינאי, האזרחים הפלשתינאים המהווים 80% מהאוכלוסיה נהנים ממצב הכי טוב מכל מדינות ערב, לא נראה שהם רוצים למרוד במלך וטוב להם כשהם נהנים מזכויות אזרח הכי רבות, מהמצב הכלכלי הכי טוב והם הכי חופשיים מכל אחיהם. בגדה ישרור קונדומיניון ישראלי-ירדני-פלשתינאי שבמסגרתו כולם נשארים בישוביהם – היהודים שיהיו אזרחי ישראל והערבים שיהיו אזרחי המדינה הירדנית-פלשתינאית. חיילי הממלכה והחיילים שלנו ישמרו על הסדר אבל כיוון שישרור שגשוג כלכלי וקרוב לוודאי שבמסגרת פיתרון הסכסוך גם שתי המדינות יצטרפו לאיחוד האירופי יהיו הגבולות למעשה פתוחים, תהיה תנועה חופשית של אנשים וסחורות והשגשוג יפחית את הרצון להילחם, מה עוד שכל הפלשתינאים יהיו תחת ריבונות ערבית ומעולם לא היה הבדל למעשה בין הירדנים לפלשתינאים שעד 1917 נקראו כולם ערבים. כך יתקיים חזון שתי מדינות לשני עמים, אך במסגרת ארץ ישראל המנדטורית בארץ שהובטחה לנו כולה על ידי הבריטים בהצהרת בלפור ושהיתה שלנו בגבולות התנ"כים אך נהיה מוכנים להתפשר עליה בגלל הבעיה הדמוגרפית ועל מנת לא לשלוט בעם זר. רצועת עזה תצטרף או לא לממלכה באם העם היושב בה יתעשת, יסלק את השלטון המושחת והפונדמנטליסטי של החמאס ויבחר בשגשוג במקום בחזיונות שווא של זכות השיבה וריבונות על כל שטחי ישראל. כמובן שלא תהיה זכות שיבה גם לממלכה וכל הפליטים ייושבו במקומות מושבם, אונר"א תתפרק סוף סוף, והפליטים יבחרו לעבוד במקום להתקרבן.

הספר כולל מאמרים ופרקי ספרים בכל נושאי החזון הכלכלי-חברתי, עסקי-אתי, משטרי-מנהלי, אקולוגי, תרבותי וערכי, דן בסוגיות של גלובליזציה וקיימות בעולם, בסוגיות של אנטישמיות ופונדמנטליזם אסלאמי, במשבר יום הדין הצפוי לקראת 2020 כפי שחזיתי אותו עוד בשנת 2009 כאשר נוכחתי לדעת שלא מיישמים את לקחי המשבר של 2008. כפי שאני חזרתי ואמרתי עדיף פתרון רדיקלי אך לא אלים מפתרון של טלאים זמניים, כך לגבי הסכסוך עם הפלשתינאים, כך לגבי האינטגרציה של הערבים והחרדים, כך בכל הנושאים הנסקרים בספר. זה יקרה בישראל במסגרת הרפובליקה השניה ובעולם בעקבות המשבר שיהיה בהיקף של שפל יום הדין שעוד לא היה כדוגמתו. כל הכלכלה העולמית תלויה על כרעי תרנגולת עם ריבית הקרובה לאפס, שטות כלכלית כי לכסף שהוא מוצר יש מחיר שלדעתי הוא 5% ריאלית כפי שהיה במשך שנים רבות כשהעולם שיגשג; עם בועות ענק בשוק הנדל"ן ובבורסות, עם שוק נגזרים שהוא לא מפוקח וניזון מספקולציות בהיקפים של מאות טריליונים, עם כלכלה ניאו ליברלית שלא פועלת על פי עקרונות השוק החופשי אלא על פי עקרונות מונופוליסטים, תוך התחמקות מתשלומי מס, בלי פיקוח ראוי לשמו שמסייע רק לעשירים ולבנקים והחברות הגדולות ומקפח את האזרח הקטן שחסכונותיו נשחקים כי הריבית היא אפס, אין לו איפה להשקיע בגלל הבועות והוא צפוי לאבד שוב את עיקר כספו. אלא שהפעם שום מדינה לא תוכל להושיע את החברות הגדולות, הבנקים הגדולים וקרנות הפנסיה שיתמוטטו כי לא ניתן לגייס מאות טריליונים להצלת השווקים שהם מעבר להיקף התמ"ג של המדינות, כי הריבית היא אפס כבר עשר שנים ולא ניתן להוריד אותה עוד, והעיקר – כי האשמים לא נתנו את הדין, הפוליטיקאים המושחתים סייעו לאילי ההון המושחתים בעבור בצע כסף חוקי או לא חוקי ותצטרך לקום הנהגה חדשה לחלוטין, שתפעל למען העם והאזרח הקטן. ברור

שגם יכול לקרות הפוך – שיקומו דיקטטורות פשיסטיות שיתמכו באילי ההון ויעשקו את ההמונים כפי שקרה בין שתי מלחמות עולם. ההסטוריה חוזרת על עצמה כי לא מפיקים את הלקחים. אני ניסיתי להתריע בעוד מועד ואני מקווה שעכשיו לפחות יאמצו את ההמלצות שלי לגבי הצלת הכלכלה העולמית ברוח האתיקה והקפיטליזם החברתי. אשרי המאמין, בהתחשב בכך שהתהודה לספריי ומאמריי נמוכה ביותר ואני מתריע כנגד הכוחות החזקים בתבל.

המטרה של ספר זה ושל הרפובליקה השניה היא להביא את ישראל לעשיריה הראשונה של המדינות המשגשגות כלכלית וערכית, כשלראשונה הוכחתי בספריי שיש מתאם סטטיסטי בין 50 מדדי שגשוג כלכלי וערכי לבין האתיקה של המדינות המשגשגות. ישראל עשויה בהחלט להימנות עם עשר המדינות – סקנדינביה, ניו זילנד, שווייץ, סינגפור, הולנד, קנדה ואוסטרליה. לשם כך עליה לבצע אינטגרציה מוצלחת של החרדים והערבים, לנקוט במדיניות של קפיטליזם חברתי שידאג לכל האזרחים ולא רק לטייקונים ולאלפיון העליון, לפוליטיקאים המושחתים ולפקידי הציבור החוצים קווים והולכים לעבוד אצל הטייקונים אחרי שהפריטו את נכסי המדינה בנזיד עדשים והעלימו עין מעושק האזרח הקטן. אחרי שישרור שלום ושיהיה שינוי משטרי, ערכי, חברתי, תרבותי, אקולוגי וחינוכי, כמתחייב ממצע הרפובליקה השניה המפורט במאמרים ובפרקי ספרים רבים. הספר כולל מאמרי אורח. והחשוב מכל – הספר הוא מקשה אחת הוליסטית שצריך להוציאה לפועל בבת אחת, לא ניתן לעשות מהפך בחינוך אם לא יהיו התקציבים לכך שיבואו מאימוץ המדיניות הכלכלית, לא ניתן לבצע אינטגרציה של הערבים והחרדים עם השגת זכויות מלאות אם היא לא תלווה בחובות של שירות של שלוש שנים עם תקציבי העתק שיושגו, בין השאר בגלל צמצום מדדי העוני והתמיכות בהם, הענקת קיצבאות הביטוח הלאומי רק לארבעה ילדים ולא יותר, מערכת חינוך אחת ולא ארבע לארבעת השבטים, מיסוי פרוגרסיבי ועונשים קשים למתחמקים מתשלומי מס ולמושחתים תוך הקשחת מערכת החוקים, בחירת חברי כנסת שידאגו לאזרחים ולא לעצמם ויחוקקו חוקים למען העם ולא למען החברות והטייקונים, איסור המעבר מהסקטור הממשלתי לסקטור הפרטי אך בד בבד מתן משכורות בסקטור הממשלתי כמו בפרטי... הכל ייעשה בבת אחת על פני כל הקשת במסגרת הרפובליקה השניה של ישראל.

מספר מילים על מבנה הספר – הוא כתוב ברובו בעברית, אך חלקים ניכרים ממנו כתובים באנגלית, כפי שהמאמרים ופרקי הספרים נכתבו במקור. אני מניח שקוראי הספר שולטים בשתי השפות ולכן אין בכך בעיה. הוא כתוב בשלושה רבדים – מאמרים קצרים, מאמרים ארוכים ומסות, פרקי ספרים, למי שמעוניין להיכנס לעומק בכל נושא. העדפתי להרחיב את הדיבור בכל נושא, כי לא ניתן לקצר אם רוצים להקיף את כל ההיבטים. ניתן להרחיב עוד יותר ולקרוא בספרים שהוקדשו במלואם לנושאים מסוימים שלגביהם נתתי קישורים להלן וניתן לקרוא אותם באתר שלי ובאתר אוניברסיטת חיפה בחינם. בשנים האחרונות אני כותב רק ספרים דיגיטליים כי זה הכי נוח, הכי טוב והכי זול. מכיוון שיש לי קישורים רבים ניתן להגיע אליהם רק בספר דיגיטלי, אין צורך בעריכה של צוות שלם של עורכים, הספר לא עולה דבר בגלל שאין הוצאות הדפסה והפצה. רבים מקוראיי מדפיסים לעצמם עותק מספריי הדיגיטליים כי קל להם יותר לקרוא ספרים מודפסים. גם אני עושה זאת עבורי ועבור אוניברסיטת חיפה.

מרכיב חשוב בספר הוא מאמרי אורח, מסות ופרקי ספרים, העוסקים בנושאים חשובים שבהם הספר אינו דן אך השייכים בהחלט לתחומים הנסקרים בספר. הייתה היענות רבה ונלהבת מצד יוצרים חשובים. כאן אציין רק את שמות היוצרים – ד"ר אדם רויטר ונגה קינן (3 פרקים ומצגת), הפרופסורים רן לחמן (3 מחקרים), שלמה נוי, משה בר ניב, הנרי קלוד דה בטיני (3 מאמרים) ויהודה כהנא (3 מאמרים), יהושע סובול, אריה אבנרי (3 מאמרים), TRANSPARENCY INTERNATIONAL, יצחק גורמזאנו גורן (פרקים מתוך 4 ספרים), פיט ואן בילז'ון, ד"ר עינת וילף (3 מאמרים) ומריו דיאמנט. לא פחות חשוב הוא החלק של ההתכתבות עם אישים בעלי תובנות מעמיקות על נושאי הספר גם הרבה לפני שהתחלתי לכתוב אותו, אך אני כותב ומתכתב כבר כמה עשורים. אציין במיוחד את יהושע סובול שאתו קיימתי התכתבות עניפה, את הפרופסורים רן לחמן, יגאל צמיר ואילן משולם, ד"ר אדם רויטר, ד"ר אורה סתר, ראובן ברון, זאב נהרי, אורה רובינשטיין, אורי לויט, יהורם גאון, אריה אבנרי. את ההתכתבות עם רבים אחרים לא כללתי בספר כי תקצר היריעה, כהארי רקנטי, הפרופסורים דן שכטמן, יהודה כהנא, פרץ לביא, מאיר חת, עידו לנדאו, נחום ביגר, הנק ואן לויק, איבון פקה, והנרי קלוד דה בטיני, ד"ר אלכס לז'ו, ד"ר איציק ספורטא, ויקי ודוד שלכט, שחר חורב, יצחק גורמזאנו גורן, גליה שגיא... אני מודה לכולם.

ניתן לקרוא את הספרים שלי שפורסמו בהוצאות ספרים גדולות, ושאני מתייחס אליהם בספר זה, בחלק או בלמעלה מאלף ספריות של אוניברסיטאות מובילות בעולם וגם באוניברסיטה של חיפה ועוד. להלן הקישורים לספריי:

1. "קפיטליזם: משברים ופתרונות. מסות, מאמרים, אירועים, קורסים" - ***Capitalism: Crises/Solutions***

2. "קודים אתיים ואירועים על קודים אתיים, מסות ומאמרים על צדק חברתי, כלכלי ושלטוני" - **Ethical Codes & Cases; Articles & Essays: Social Justice, He**

3. "מסות, זכרונות ומאמרים על נושאים כלליים ואישיים" ***Essays, Memoirs & Articles: General & Personal Topics; Heb***

4. "CORY'S COSMOPOLITAN CULTURAL CREDO" **Cory's Cosmopolitan Cultural Credo**

5. "LATEST BOOK OF OTHER WORKS" - **Other Works**

6. "BUSINESS ETHICS: THE ETHICAL REVOLUTION OF MINORITY SHAREHOLDERS"

Business Ethics: The Ethical Revolution of Minority Shareholders

7. "ACTIVIST BUSINESS ETHICS" ***Activist Business Ethics***

8. "L'ETHIQUE DES AFFAIRES ET LES ACTIONNAIRES MINORITAIRES" – ספר ותיזה

Business Ethics & the Minority Shareholders, in French, EUE

9. "סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית" ***Selected Issues in Business Ethics/Social Responsibility***

10. "BUSINESS ETHICS FOR A SUSTAINABLE SOCIETY – CONQUERING THE CORPORATE FRANKENSTEIN" **Business Ethics for a Sustainable Society**

11. "ETHICS PAYS: A COMPREHENSIVE ATLAS OF SALIENT PARAMETERS IN THE 300 COUNTRIES OF THE WORLD PROVING THAT ETHICS PAYS, EXPANDED"

Ethics Pays

12. "ACADEMIC PROOF THAT ETHICS PAYS – THE MOST ETHICAL COUNTRIES ARE THE MOST PROSPERSOUS AS ASSESSED BY CORY'S INDEX OF MAIN INDICES OF PERFORMANCE, WITH APPENDICES"

***Academic Proof that Ethics Pays/*Appendices**

13. "צדק חברתי, כלכלי ושלטוני: מסות, מאמרים והמחזה נלי דורון" ***Social, Economic & Governmental Justice***

14. "הישמרו מדורון יווני" – רומן **Beware of Greeks' Presents**

15. "בחירתה של נלי" – עם עמליה אייל, מחזה, בעברית, ובתרגום צרפתי – "LE CHOIX DE NELLY"

Nelly's Choice, play, French, Edilivre. - בצרפתית. **Text of the Play**. - בעברית.

16. "A VOYAGE INTO MY WORLD'S CULTURE" - ***Voyage***

17. פרק בספר "אחריות ציבורית בישראל" - **A chapter on Social & Economic Justice by Cory/Eran Vigoda Gadot, in "Public Responsibility in Israel", 2012 Extracts, *Full Text, TOC*... Original Essay by Cory - 12.2007, *English***

18. פרק בספר "LA RSE – LA RESPONSIBILITE SOCIALE DES ENTREPRISES" בצרפתית.

Edited book "La RSE" on CSR published by Dunod, 2010, Chapter in French: "An Original Methodology for teaching CSR"

בנוסף לכך נכתבו מספר ספרים ונובלות בנושאים אישיים, משפחתיים, מורשת, ספרי ילדים וכדומה באתר שלי ב-ARTICLES, BOOKS, HEBREW.

I. סוגיות מדיניות, משטריות ובטחוניות, פתרון הסכסוך הישראלי-פלשתינאי, שילוב החרדים והערבים

שיחי צבר בתל חדיד (אריה טננבאום)

פריחת עצי אפרסק בכרם מהר"ל (נווה הראל)

אתוס, המנון ודגל

תנאי הכרחי לקיום כל מדינה הוא קודם כל אתוס משותף, בלי זה אין מדינה או שהיא מתפוררת במהרה. כמו כן דרושים סמלים כמו המנון ודגל. אנחנו חיים בתקופה שיש ערעור על כל מרכיבי המדינה ובראש וראשונה – האתוס המשותף. האזרח מספר אחד מדבר על 4 שבטים וסדר ישראלי חדש על בסיס החלפת תפיסת הרוב והמיעוט הרווחת בתפיסה של שותפות בין החילוניים, הדתיים הלאומים, החרדים והערבים שהולכים ונדמים בגודלם על מנת להתגבר על התהום התרבותית, הדתית והזהותית הפעורה בין המגזרים והמאיימת על החברה הישראלית. יש בפועל כבר 4 מערכות חינוך נפרדות לכל אחד מה"שבטים" והאתוס המשותף הולך ומתפורר. אני דוגל בגישה של "כור היתוך" נוסח צרפת, אך שונה מהותית מגישתו של בן גוריון שרצה להכפיף את המזרחים, הימנים, הערבים והחרדים לשכבה הסוציאליסטית השלטת כאזרחים סוג ב'. ברפובליקה השניה של ישראל יהיה אתוס משותף לכל האזרחים עם שוויון זכויות והזדמנויות מלא, עם מימדי שוויון סקנדינביים כשמעמד הביניים מגיע לכחמישים אחוז מהאוכלוסיה, עם מערכת חינוך אחת שאמנם תהיה חילונית אך בה ילמדו מורשת יהודית, תנ"ך ותלמוד, עברית, אנגלית וערבית ברמה של שפת אם, ועם חינוך חינם מהלידה ועד הדוקטורט ביום לימודים ארוך משמונה ועד חמש, 11 חודשים בשנה, עם דאגה לאזרח הקטן ולא לטייקונים ומשטר קפיטליסטי חברתי, עם שוויון בחובות. אין לבנות כור היתוך בלי שוויון כפי שרצה בן גוריון וכפי שקורה בפועל בארצות הברית. יש לדמות הרבה יותר לצרפת, לפחות עד שבאו גלי הגירה מוסלמים שלא קיבלו את כור ההיתוך. הנרטיב של השבטים או הרב תרבותיות הוא מרשם לאסון, כמו גם הקמת מדינה דו לאומית (יהודית-ערבית), תלת לאומית (כי החרדים הם "לאום" נפרד) או 4 לאומית (כשהדתיים הלאומיים הולכים ומקצינים בישיבות ההסדר, הם משרתים בצורה לא שוויונית בצה"ל, מדירים נשים, ונוקטים במדיניות התנחלות חסרת אחריות ביהודה ושומרון כשתושביה הופכים גם כן ללאום נפרד).

כל הדוגמאות למדינות דו, תלת, 4, 5, 6 לאומיות או יותר קרסו או קורסות דה פקטו, כפי שאני מתאר בהרחבה בפרקים בעברית ובאנגלית לגבי שווייץ, בלגיה, יוגוסלביה, צ'כוסלובקיה, ברית המועצות וכדומה. יש תקומה רק למדינה עם אתוס משותף, עם גיוון אתני, דתי, יוני, ניצי, מזרחי או אשכנזי, לבן או שחור, אבל עם ערכים משותפים, חינוך משותף, אינטרסים משותפים, שוויון מלא ודאגה לכל המרכיבים באוכלוסיה בצורה שווה ולא לאלפיון העליון, לטייקונים, או לפוליטיקאים המושחתים. אני מתייחס בהרחבה בספר לנושאים אלה כי הם במהות הרפובליקה השניה, עם הדרכים לבצע אינטגרציה מלאה של החרדים והערבים, עם מניעת האפליה כלפי המזרחים בכלכלה, בפריפריה, בתוכנית הלימודים ובחינוך, עם אינטגרציה של האתיופים, מדיניות הגירה של 10000 מהגרים לשנה שתעשה גם אינטגרציה הדרגתית למהגרים שלא ניתן לגרשם ולמהגרים שיבואו בעתיד. כי ישראל צריכה להיות קודם כל מדינת הלאום היהודי עם חוק השבות – כי בגלל זה היא קמה, אך היא גם של כל אזרחיה ובכל שאר הנושאים צריך להיות שוויון זכויות מלא בין כל התושבים ויש להקהות את הקיטוב בין יהודים לפלשתינאים תוך ראיה אינטגרטיבית של המרכיבים השונים באוכלוסיה: נוצרים ערבים, מוסלמים ערבים, בדווים, דרוזים, צ'רקסים, נוצרים רוסים, מהגרים אפריקאים ואירופאים, וכמובן עם הפרדה מוחלטת בין הדת למדינה. ברור שלמדינה יש רק שפה רשמית אחת והיא עברית כמו שבצרפת יש רק שפה אחת וכך גם בארה"ב או גרמניה.

אנו למדים מהויקיפדיה כי "אתוס מיוונית **ἦθος**, :תרגום מילולי: מקום מוכר, הרגל, דמות, תכונה, הוא מונח המשמש לתיאור מכלול האמונות והרעיונות המנחים ומשקפים את התנהלותה של חברה מסוימת, אומה, אידאולוגיה או תרבות, וכן את התנהלות הפרטים המרכיבים את אותה קבוצה. אתוס משותף של קבוצה מסוימת יכול להתפתח כתוצאה מאירוע היסטורי שהתרחש במציאות או כפיתוח של עלילה דמיונית. המכנה המשותף לשני מקורות האתוס הללו, הוא האמונה המשותפת לחברי הקבוצה החולקים אותו בהווה, כי הם עצמם מהווים את ממשיכי דרכם של אבותיהם, גיבורי האירוע ההיסטורי, ונוטלים על עצמם מחויבות להמשיך ולפעול בעתיד על פי הדרך שהיתוו משתתפי האירוע המקורי. אתוס של קבוצת התייחסות כלשהי כולל בתוכו את הרעיונות והערכים היסודיים המשותפים, המחברים בין הפרטים הנכללים באותה קבוצה. האתוס הקבוצתי הוא גורם מניע ומדרבן ראשון במעלה ביצירת לכידות חברתית, אחדות ורוח שיתופית לקידום מוסר ורעיונות ומנהגים הייחודיים לקבוצה. אתוס של קבוצה מסוימת יכול להשתנות במשך הזמן כתוצאה מקבלה והפנמה של רעיונות חדשים בתהליך חינוכי טבעי ומתמשך, אך גם כתוצאה מהפעלת כוח ובתהליך של כפייה באמצעים פיזיים או סוציולוגיים." לצערנו, אנו רואים כיצד האתוס הלאומי הולך ומתפורר ולמנהיגי האומה אין פתרון לאסון המתרגש.

התייחסתי בפרקים נפרדים לערעור בלגיטימיות של ההמנון הלאומי "התקווה", לכפירה של חלקים רבים בישראל בלגיטימיות הציונות והמדינה היהודית, לרבות יסודות פוסט ציונים ויונים, לדרכים ליצור אתוס משותף בעקבות

התפוררות האתוס הלאומי, ואני רוצה להתייחס כאן גם למרכיב הדגל. אין בעיה שבמסגרת הרפובליקה השניה, כשיהיה שוויון זכויות וחובות מלא, לרבות שירות חובה של שלוש שנים בצבא או בשירות לאומי לכל הגברים והנשים בישראל, יהודים וערבים, חרדים, דתיים לאומיים (36 חודש גם לישיבות ההסדר וגם לבנות דתיות) וחילונים, יוכנס שינוי בהמנון התקווה ויתווסף לו בית שמדבר על הערכים המשותפים לכל חלקי האוכלוסיה. באותה מידה ניתן יהיה להוסיף לדגל שלנו - בנוסף לפס תכלת עליון המסמל את שמי הארץ ופס כחול ים תחתון המסמל את הימים, הנחלים והאגמים שלנו, והמגן דוד הכחול – גם עץ שיכול להיות עץ זית כמו בעמוד השער של הספר, או עץ רימון, עץ דקל או אחד משבעת המינים, צבר או חיטה, כפי שמובא בראש כל אחד מחלקי הספר. אין בעיה שגם תחת כנפי העם היהודי, השונה מהותית מהדת היהודית, בייחוד עם הפרדת הדת מהמדינה וההכרה בכל זרמי היהדות במעמד שווה – אורתודוקסי, קונסרבטיבי, רפורמי וכו' – יחסו גם אזרחי המדינה הערבים, הרוסים הנוצרים, הדרוזים, האפריקאים והאירופאים, כמו שההסיפנים והאפרו-אמריקאים וכל גלי המהגרים האחרים הם חלק של העם האמריקאי, המהגרים היהודים, האפריקאים, הויטנמים, הספרדים והערבים (המקבלים זאת עליהם) הם חלק של העם הצרפתי, ובדומה גם ההולנדים, הגרמנים וכו'. בהיותי סולד מכל גילוי של גזענות, אני רחוק מאוד מההגדרות של עם יהודי לבדד ישכון. יהיו כאלה שיקראו לכך העם הישראלי, העם הכנעני או כל שם אחר, אך אני עומד על כך שייקרא לו העם היהודי כי אני רוצה שנמשיך להשתייך לעם היהודי בגולה, שגם הוא עובר טלטלה ומצרף לשורותיו די הרבה "גויים" בגלל נישואי התערובת. היהודים הם האחרונים שצריכים לחשוב על "טוהר הגזע", והייתי שמח מאוד אם ערבים ישראלים יעדיפו להיקרא יהודים/ישראלים במקום פלשתינאים, מה עוד שאני מייחל שיהיו הרבה יותר דברים שיקשרו אותנו אליהם מאשר אותם אל הפלשתינאים בעזה – השפה, הדמוקרטיה, המנטליות, היזמות, אי ההתקרבנות, המתינות, החילוניות, זכויות האדם וכדומה. זה יהיה הרבה יותר קל עם הדרוזים, האפריקאים, האסיאנים, האירופאים, וכמובן הנוצרים הרוסים שממילא לא קרויים יהודים רק בגלל בעיות דתיות אבל ישמחו להיקרא יהודים בהיותם נשואים או בנים ליהודים. מי ייתן וששת הקודקודים של מגן הדוד יסמלו את הקודקודים של כל האזרחים שמרכיבים את האתוס הישראלי וכולם יחסו בצל ה- "מגן דוד", במדינה עברית הקרויה ישראל, עם שפה משותפת לכולם- עברית, עם אתוס משותף, דגל והמנון מקובלים על הכל.

זכור לי שבבית הספר היסודי, כאשר למדתי בבית הספר הצרפתי החילוני שהוא חוט השידרה של מערכת החינוך בצרפת ומשותף לכל חלקי האוכלוסיה, למדתי על "אבותינו הגלים". בכיתה היו רוב רובם של התלמידים יהודים, ארמנים, ערבים, איטלקים או יוונים ומיעוט התלמידים היה צרפתי. אך צרפת הצליחה לשתף באתוס שלה את כל גלי ההגירה מאיטליה, ספרד, פורטוגל, אפריקה, רוסיה, פולין, יוון, יהודים ממזרח אירופה ומצפון אפריקה החולקים כולם את אותו האתוס ואותה השפה. בישראל לעמות זאת, כיום עשרות אחוזים מהאוכלוסיה לא לומדים כלל בבתי ספר ששפת הלימוד העיקרית שבה היא עברית או בתוכנית לימודים עם מקצועות ליבה, וזה פוגם קשות באתוס, בזהות הלאומית, ביכולת ההשתכרות ובמצב הכלכלי. זה גם פוגם באיכות ההוראה ובתחושת האחדות.

בבתי הספר ברפובליקה השניה ילמדו זה לצד זה בבתי הספר: יהודים וערבים, חרדים וחילונים, בנים ובנות, בלי הדרה, אך עם לבוש אחיד הולם שמתחשב בתנאי מזג האוויר בישראל. צרפת נלחמה מאות בשנים עד שהפכה לחילונית, גרמניה היא חילונית, ארצות הברית היא חילונית, בריטניה היא חילונית, סקנדינביה היא חילונית, שוויץ היא חילונית, סינגפור היא חילונית, כל עשר המדינות המשגשגות ביותר במדדים הכמותיים והאיכותיים שהן גם עשר המדינות הכי אתיות הן חילוניות, וכך כל מדינה מתורבתת ומודרנית. לעומת זאת אירן היא מדינה דתית המבוססת על חוקי השאריעה, כמוה גם סעודיה, ומדינות רבות שישראל לא הייתה רוצה להידמות אליהן. אמנם גם הותיקן היא תיאוקרטיה אך גרים בה רק 800 תושבים. הקשר הגורדי בין המדינה לדת בישראל הוא בעוכריה בכל המובנים – קודם כל הוא לא נחוץ לאתוס ולזהות הלאומית, הוא מחייב שלוש מערכות חינוך נפרדות, למעשה הרבה יותר אם מתחשבים בפיצול במגזר החרדי עם ש"ס וישיבות לכל זרם, הוא עולה הון תועפות בגלל החינוך הנפרד, אי השירות בצה"ל, השילוב המועט בשוק העבודה, כל העלויות לכשרות על חשבון המדינה ושל שירותי הדת שהם על חשבון המדינה, קיצבאות ילדים למשפחות מרובות ילדים במקום להגביל קיצבאות לארבעה ילדים בלבד, קיום מפלגות דתיות שעולות למדינה בעלות מצטברת עם ההטבות והתמיכות שהם מקבלים לבחורי הישיבה, דיור וכו' של מילירדים. כל זה ייחסך אם תהיה הפרדה בין דת למדינה. וזה עוד יחזק את הקשר שלנו עם יהדות הגולה שהיא ברובה לא אורתודוקסית ויגביר את האתוס הלאומי. עם הריבוי הטבעי העצום של החרדים הנטל הופך לגזירה שלא ניתן לעמוד בה, מה עוד שבמקום להתקרב, הפערים הולכים ומקצינים, עם הדרה, איסורים, שערוריות בכשרות שנכפה על כולנו שלא מרצוננו, עם מפלגות דתיות וחרדיות שדואגות רק לאינטרסים של קבוצות הלחץ שלהן, עם מפלגה ערבית שמצעה דוגל בחורבן המדינה בגלל זכות השיבה ושיבה לגבולות 1967 בלי חומה. מצב זה חייב להיפסק וזה יוכל להיות רק ברפובליקה השניה כשייאסר קיום מפלגות על בסיס דת או לאום, פעילות החזרה בתשובה תיאסר על פי החוק, כל מי שירצה אזרחות ישראלית יצטרך להגדיר עצמו כאזרח ישראלי נאמן למדינה, יכבד את הדגל וההמנון, כמו שכל צרפתי או אמריקאי צריך להיות נאמן למדינה, לחוקה ולערכי היסוד.

מדינת העם היהודי וכל אזרחיה

כפועל יוצא מהאתוס המשותף ומכור ההיתוך של אזרחי ישראל, על מדינת ישראל להיות: **מדינת העם היהודי וכל אזרחיה.**

לא מדינת כל אזרחיה כפי שרוצים הערבים והפוסט ציונים, כי ישראל אינה ארצות הברית או אוסטרליה שהן מדינות הגירה לכל אזרחיהן. ישראל הוקמה עבור העם היהודי וחוק השבות הוא אבן יסוד בהווית המדינה.

אך גם לא רק מדינת הלאום של העם היהודי, כפי שמגדיר חוק הלאום, ובוודאי לא מדינת הדת היהודית כי אנו מדינה חילונית ויש לנו עשרות אחוזים מהאזרחים שאינם משתייכים לעם היהודי - ערבים, דרוזים, צ'רקסים, ארמנים, נוצרים מהעליה הרוסית ואחרים.

הם אינם אזרחים סוג ב' ולכן צריכים להיכלל בהגדרת חוק הלאום כשווי זכויות לעם היהודי, אך שונים ממנו רק בכך שחוק השבות לא חל עליהם ובוודאי שלא זכות השיבה והגירה חופשית מסודן, סוריה או סומליה.

כמו כן יש להחליט על מדיניות הגירה לאלה שאינם יהודים. אני מציע שתיקבע מיכסה שבשלב זה תהיה בת 10,000 מהגרים לשנה שישראל תסכים לקלוט, כי אסור לה להישאר אטומה למצוקת ההגירה בעולם כפי שהעולם היה אטום למצוקת המהגרים היהודים.

מסיבות הומניטריות, איחוד משפחות, תעסוקה ועוד עלינו לקלוט 10,000 מהגרים בשנה. בשלב ראשון זה יחול בהדרגה במשך חמש שנים על 50,000 הפליטים/מהגרי עבודה מסודן ואריתריאה שממילא נמצאים בישראל ואין אפשרות לגרשם.

אחרי חמש שנים ישראל תקלוט מסיבות הומניטריות, תעסוקה במקום הפועלים הזרים ואיחוד משפחות עוד 10,000 מהגרים בשנה או כל מכסה שתיקבע כפי שנהוג בעולם, אך עלינו להיות ליברלים פחות מצרפת וגרמניה גם כי יכולותינו הכספיות מוגבלות ולקבל השארה ממדינות דמוקרטיות ואתיות לעילא כדנמרק וניו זילנד.

בכך ייקבעו אחת ולתמיד נושאי הזהות של המדינה וההגירה, תוך הדגשת מטרת היסוד של המדינה - שתהיה מדינה יהודית עם חוק השבות המאפשר לכל יהודי לעלות לישראל. גם בנושא חוק השבות, כדאי לבדוק בצורה יסודית יותר מי עולה לישראל ולמנוע שיעלו אלינו גורמים פליליים שמוצאים בה מקלט.

באשר לשפת המדינה – שפת המדינה היא עברית כי היא השפה של הלאום היהודי, כפי ששפת המדינה בצרפת היא צרפתית. אך במקביל יש לעגן במערכת החינוך שכל בוגר מערכת החינוך שחל עליה חוק חינוך חובה ישלוט בתום 12 שנות לימוד ברמת שפת אם בעברית, אנגלית וערבית.

בוגרי התיכון אינם יודעים אפילו לקרוא את האלפבית הערבי גם אם למדו את השפה כמה שנים ואילו ידיעת האנגלית היא במידה רבה עילגת, בוודאי ביכולת הדיבור ובקריאת טקסטים ספרותיים וחדשותיים. כל אדם בעולם הגלובלי חייב לדעת אנגלית על בוריה כי היא הפכה לשפה הבינלאומית ובוודאי זה חל על הישראלים ששפת אמם עברית שכמעט אף אחד בעולם לא שולט בה חוץ מאיתנו.

באשר לערבית על היהודים לשלוט בערבית בגלל המיעוט הערבי שחי בקרבנו אך בעיקר בגלל שזו שפתם של כל המדינות המקיפות אותנו. גם הערבים חייבים לשלוט בעברית ברמה של שפת אם על מנת להשתלב היטב בחברה ובכלכלת ישראל וכי העברית היא שפת המדינה.

חוק לימוד חובה חינם יחול על מוסדות חינוך חילוניים ובשפה העברית בלבד שהיא שפת המדינה, כמו בצרפת שבה מופרדת הדת מהמדינה וכולם לומדים בצרפתית למרות שצרפת היא מדינת הגירה. מי שירצה ללמוד יותר לימודי דת או ללמוד בבתי ספר שהם רק בערבית יעשה זאת על חשבונו. חוק גיוס חובה לצה"ל או לשירות לאומי לשלוש שנים בגיל 18 יחול על גברים ונשים, יהודים וערבים, חרדים וחילונים. אלה תנאים הכרחיים על מנת שישראל תגיע לשגשוג המיוחל, לשוויון בנטל ובזכויות ולאינטגרציה מלאה של הערבים והחרדים אם אנו חפצי חיים.

עיקרי מצע תנועת הרפובליקה השניה של ישראל

עיקרי המצע הוצגו לראשונה בכנס בבית יעקב קורי בחיפה בשנת 2009 בהשתתפות אריה אבנרי ואישים אחרים ופורסמו לראשונה באתר אומ"ץ בשנת 2009.

מבוא: תנועת הרפובליקה השניה של ישראל היא תנועה עממית חוץ פרלמנטרית שנועדה לשנות מהיסוד בדרכים דמוקרטיות את פני המדינה בכל המישורים ולהציב בראש סדר הקדימויות את הצדק החברתי, היושרה, השוויון, איכות הסביבה והחיים של כל התושבים. התנועה מאגדת בתוכה חילוניים ודתיים, מתנחלים ויונים, יהודים וערבים, נשים וגברים, מעמד הביניים עשירים ועניים, אנשי פריפריה ומרכז, אנשי עסקים, אקדמיה, רוח והמגזר השלישי.

1. **צדק חברתי**: מעמד הביניים יהפוך ל- 50% מהאוכלוסיה, שיעור כפול מהנוכחי. הפערים החברתיים יהיו כמקובל בעשר המדינות הדמוקרטיות המובילות בצדק החברתי. מימדי העוני ירדו אל מתחת ל- 10% מהאוכלוסיה.

2. **כלכלה**: ישונה מהיסוד המשטר הניאו ליברלי ויימצא האיזון הנכון בין מעורבות הממשל לשוק החופשי. החברות יביאו בחשבון את האינטרסים של כל מחזיקי העניין לרבות השגת רווחיות נאותה. יונהג מיסוי פרוגרסיבי ביותר.

3. **אתיקה**: תבוער השחיתות מהיסוד ויוכבדו בצורה דרסטית העונשים על עבריני הצווארון הלבן. ייערך סינון אתי למועמדים לתפקידים ציבוריים וכלכליים. ישראל תמוקם בין עשר המדינות המובילות במדד האתיקה של TI.

4. **משטר**: יונהג משטר נשיאותי נוסח צרפת כשלנשיא סמכויות ביצוע מלאות ובממשלתו מיטב המומחים. מחצית מחברי הכנסת ייבחרו בבחירות איזוריות ומחציתם ייבחרו בבחירות יחסיות. יועלה אחוז החסימה ל- 5%.

5. **דת ומדינה**: הפרדה מלאה בין הדת והמדינה. הנהגת נישואים אזרחיים לכל האוכלוסיה. מתן מעמד שווה לכל הזרמים בדת היהודית ולכל הדתות. מינוי רבנות אחת לאשכנזים וספרדים. הנהגת חופש פולחן מלא.

6. **זכויות אזרח**: מתן זכויות אזרח מלאות לכל האוכלוסיה. כל אזרח, ללא הבדל דת, גזע ומין, יבחר בין שירות בצה"ל לשירות לאומי חובה של שלוש שנים. אכיפת איסור אפליה על בסיס דת, גיל ומין לכל משרה ובכל נושא.

7. **מדיניות**: מדינת ישראל תהיה מדינה דמוקרטית עם זכויות הצבעה לכל תושביה, עם גבולות בני הגנה ובלי שליטה בעם זר. גבולות הקבע של המדינה יביאו בחשבון את המרכיב הדמוגרפי היהודי והערבי בכל שטחי א"י.

8. **חינוך**: ייאכף חוק חינוך חובה חינם לאוכלוסיה עד גיל 18, הכולל בתוכו מרכיבי ליבה של מתימטיקה, אזרחות, לימוד חובה של שלוש שפות: עברית, אנגלית וערבית, מורשת בכל מגזר. לימודים אקדמיים יהיו חינם בכל מקצוע.

9. **הון ושלטון**: ינותק הקשר בין הון ושלטון. נושאי תפקידים בכירים בממשל יקבלו שכר מקביל לשכר במגזר הפרטי ותנאי פנסיה נדיבים, אך ייאסר עליהם לעבוד במגזר הפרטי על פי חוק. כתוצאה מכך יתפנו תקציבי עתק.

10. **בטחון פנים**: ימוגרו משפחות הפשע ויוכבדו בצורה דרסטית העונשים על פשיעה. יגויסו למשטרה מיטב האנשים שיקבלו שכר מקביל לשכר בצה"ל. תצומצם במחצית כמות הפשיעה: גניבות, תקיפות, עבירות מין וכו'.

11. **איכות הסביבה**: עיקר משאבי הפיתוח יופנו לתחום האנרגיה הנקיה. יצומצם זיהום האוויר בהתאם לתקנים הבינלאומיים. ייאכפו כל חוקי איכות הסביבה ויוכבדו העונשים למפירים לרבות עונשי מאסר לתקופות ממושכות.

12. **הרשות השופטת**: תישמר עצמאות הרשות השופטת. יוגדלו תקני השופטים תוך צמצום דרסטי בעינוי הדין. יוקם בית משפט לעבירות כלכליות עם שופטים המומחים בתחום. ייאסר על שופטים לעבוד כבוררים עם פרישתם.

13. **ערכים**: ייעשה מאמץ לשוב לערכי הצניעות, הסיוע לקהילה, שיתופי פעולה, מציאת דרך הביניים, רוחניות, תרבות והשכלה; לעומת הרדידות של תרבות הרייטינג, תוכניות הריאליטי עם ההדחות ותחרותיות שלוחת רסן.

14. **רווחה**: יופנו תקציבים מספקים לרווחה, בריאות, סיוע לקשישים ומוגבלים. ייאסר על קרנות הפנסיה להשקיע בבורסה. ישראל תדורג בין עשר המדינות המובילות בתחום הרווחה, כשעיקר העול על המגזר העיסקי והעשירים.

15. **תעסוקה**: יועלה בצורה דרסטית שכר המינימום ויופחת למינימום מספר עובדי הקבלן. יישמר בטחון תעסוקתי גבוה עם זכויות סוציאליות. יושג איזון בין תנאי התעסוקה, חופש ההתאגדות, היושרה של הועדים ויכולת הניהול.

16. **עסקים**: תונהג מדיניות המעודדת עסקים המביאים לערך מוסף למשק ויוכבד העול הרגולטורי והמיסויי על קרנות גידור, השקעות ספקולטיביות וחברות העובדות עם מינופים גבוהים ומשקיעות את עיקר רווחיהן בחו"ל.

17. **חברה**: החברה הישראלית צריכה לעבור שינוי יסודי, כאשר היא מרימה על נס מתריעים כנגד שחיתות, מוקיעה פושטי רגל שהערימו על נושיהם, עברייני מס שהונו את השלטונות ובעלי שליטה שעשקו את בעלי המניות.

18. **ראיה הוליסטית**: פעילות במקביל, כאשר משאבי עתק יגויסו כתוצאה משינוי המדיניות ויחולקו בצורה צודקת ולצרכים החשובים ביותר למשק. קיום ערכי האתיקה, האחריות החברתית ואיכות הסביבה הם הערובה לשגשוג.

פתרון הסכסוך הישראלי – פלשתינאי

פתרון הסכסוך בין ישראל לפלשתינאים הוא בעיה סבוכה עם עשרות נעלמים שלא ניתן לפתור אותה בסמאות פשטניות של שתי מדינות לשני עמים, שלום עכשיו, זכות השיבה, ארץ ישראל השלמה, הלאה הכיבוש, חילופי שטחים וכדומה. יחד עם זאת, הסכסוך פתיר, ובעבר נפתרו סכסוכים הרבה יותר סבוכים ממנו. רק רצוי שהפתרון לא יבוא כפי שקרה באירופה ויפן עם קורבנות של מיליונים, אלא בדרכי שלום, עם מנהיגות אמיצה בשני הצדדים.

לא ניתן לשלם פיצויים למאות אלפי מתנחלים ואפילו לא למאה אלף, כי מדובר במאות מילירדים וישראל תפשוט את הרגל, אם לא תהיה קודם מלחמת אחים. גם לא יהיה שום גורם בעולם שישלם להם את הפיצויים. ומה עם הפיצויים ליהודים יוצאי ארצות המזרח? כמו המשפחה שלי שעלתה ממצרים, קרובים שעלו מעירק, התימנים, הלובים, הסורים והלבנונים וכל האחרים שהשאירו רכוש הגבוה בהרבה מכל הרכוש שהשאירו פה הפליטים. אם ישלמו ליהודים פיצויים על רכושם, אז אולי יש מקום לבדוק תשלום פיצויים לפליטים, אבל רק על ידי גורם בינלאומי כי ישראל ומדינות ערב שבהן גרו היהודים לא יכולות להרשות לעצמן תשלום פיצויים כל כך גבוהים.

המתנחלים אינם קלגסים ומפלצות כפי שמתוארים על ידי אויבנו ולא מעט יהודים, כי אם חלוצים שלא צריך לפנות כלל ממקום מושבם. כמעט כולם יושבו על ידי ממשלות ישראל לדורותיהן. יש לנו זכויות הסטוריות על יהודה ושומרון ואנו לא מתיישבים לבנים בדרום אפריקה. יחד עם זאת, זה לא ריאלי להקים את ארץ ישראל השלמה שבה יהיה רוב פלשתינאי, או לחילופין לא תהיה דמוקרטיה וישראל תאבד את צביונה היהודי שלשמו היא קמה.

צריך לסיים את הכיבוש, כי הכיבוש הוא לא מוסרי ומשחית אותם ואותנו. זה נורא שאנחנו שולטים בעם זר יותר מ- 50 שנה. אך ניסינו לשים לזה קץ עם אשליית אוסלו, כשאנחנו במו ידינו הבאנו את המחבלים הכי מסוכנים לישראל - הלבנונים סילקו אותם, הירדנים סילקו אותם, התוניסאים סילקו אותם, שלא לדבר על המצרים והסורים, ומי ה"פריירים" שהחזירו אותם לפה - אנחנו. אך אין לי טענות לרבין ופרס, הם פעלו באמונה שלמה שזה הפתרון לסכסוך, אבל הם שגו באשליות. ולכל אלה שחיים תחת אשליה שרבין היה מביא את השלום - רבין היה הופך היום לנץ בצוק העיתים. הפלשתניאים התכוונו ליישם את מדיניות השלבים, כפי שהם אכן עשו בדיעבד, ורבין אם היה חי היה נוכח לדעת בהונאה הגדולה שלהם ונלחם בהם. כי אם הברירה היא רצח בדם קר של אלף אזרחים והרס הכלכלה כפי שקרה באינתיפאדה השניה, אחרי שהחזרנו את רוב השטחים לערפאת, עדיף לשלוט בעם זר ולהקים חומה שתמנע את המעבר לשטחי ישראל ושהוקמה אך ורק על מנת לעצור את הרצח ההמוני, אם אנו חפצי חיים.

בהשקפות הכלכליות חברתיות שלי אני עמוק בשמאל, אך בהשקפות המדיניות שלי אני נץ מתון. ולמי שאומר שאין חיה כזאת - אני מזכיר את מפלגת אחדות העבודה עם גלילי ואלון, שהייתה ניצית מתונה (ומעבר להם - משה שמיר וחבריו מהשמאל שדגלו בא"י השלמה) ושמאלנית יותר ממפא"י. אני גם חניך התנועה המאוחדת הנוער העובד, וכל השקפת העולם התרבותית, חברתית וכלכלית שלי דוגלת בצדק חברתי. אני מלמד וכותב עשרות שנים על אתיקה עסקית, תחלואי הקפיטליזם וצדק חברתי וכלכלי. בכל השנים שבהן הצבעתי בבחירות, שיניתי את דפוסי ההצבעה שלי בהתאם לנסיבות המשתנות – ממפלגת העבודה לליכוד, מהליכוד לטומי לפיד, עבור בקפנדריות אצל רפול, עוזי דיין, הירוקים/מימד, עד שבשתי הבחירות האחרונות חזרתי להצביע עבור מפלגת העבודה. וכך נסגר המעגל.

ישראל בגבולותיה כיום היא **מדינה יהודית ושל כל תושביה**, לא רק של כל תושביה כמו ארה"ב ואוסטרליה, אבל גם מדינה יהודית כי אין עוד מדינה יהודית, שתקלוט כל יהודי שירצה לשוב למולדת, אך אף לא פלשתינאי אחד, מה עוד שיש עשרים מדינות ערביות שקלטו או יכלו לקלוט את הפליטים שהתיישבו בהן. יחד עם זאת, המדינה היא גם של הערבים שחיים בה כיום, שצריכים להיות פטריוטים כמו בארצות הברית עם הדגל וההמנון. אם מפריע להם שבדגל יש רק מגן דוד אפשר לצרף גם עץ זית לדגל ואפשר להוסיף עוד בית ל"התקווה" עם אהבת המולדת.

אין זכות שיבה בישראל, בעזה ובגדה, אפילו לא לפליט אחד, זה לא ניתן מבחינה כלכלית, מוסרית, הסטורית ומדינית. כמו שאין זכות שיבה ליוון, טורקיה, רוסיה בקלינינגרד לשעבר קניגסברג, פולין, צ'כיה, אוקראינה, רומניה, הודו, פקיסטן ורבות מארצות אפריקה. גם אין זכות שיבה לגדה המערבית או לעזה, לכל היותר - לשלושים

אלף הפליטים שעזבו את המדינה בשנת 1948, רובם מרצון, ושעדיין חיים. פליט הוא רק דור ראשון כמו בכל העולם, ולא חמישה מיליון כולל שילשים וריבעים, אלא אם כן אני גם פליט של ספרד ואני יכול לחזור לארץ אבותי, עם כל המיליונים של הצאצאצים הערבים והיהודים שגורשו משם ב- 1492. כשהיוונים יחזרו לטרויה ולסמירנה, כשהארמנים יקומו לתחיה ויתיישבו מחדש באנטוליה, כשהגרמנים ישבו לבטח בגדנסק/דנציג ובסודטים, אז תהיה פה זכות השיבה. בישראל היו חילופי אוכלוסין כמו בטורקיה וביוון, בהודו ובפקיסטן. עזבו פחות ממיליון ערבים את ישראל ועלו לישראל מספר דומה של יהודים מארצות ערב. ועל הרכוש העודף של היהודים - כתבנו.

פלשתין היא כיום אחת מהמדינות הכי מושחתות בעולם ורוב הכסף של הסיוע זרם לכיס של המיליארדר יאסר ערפאת (שלושה וחצי מיליארד דולר), של הנהגת החמאס, של אבו מאזן, של כמה מהאימאמים והמנהיגים הצבועים והמושחתים ברשות הפלשתינאית ובעזה. לא פלא שיש הנצחה של בעיית הפליטים למרות כל הסיוע מהעולם וממדינות הנפט שזורם למנהיגים ולטרור, כי הכסף של בעלי הרצון הטוב באו"ם, בארצות הברית ובאירופה לא מגיע לפליטים ולעניים, לפיתוח ושגשוג פלשתין, כי אם מגיע ברובו לכיסי המושחתים. זאת מציאות עגומה שקיימת ברבות מארצות אפריקה ואסיה שזכו לעצמאות, אך סובלות מעריצות ושחיתות לא פחותה ולעיתים גדולה יותר מאשר הן סבלו בימי הקולוניאליזם. יחד עם זאת, מדינות ספורות כסינגפור או בוטסוואנה אכן משגשגות יותר.

רצועת עזה אינה נמצאת במצור. יש לה גבול משותף עם מצרים ואם היא היתה ביחסים טובים אתה היא יכלה להעביר דרכו את כל הנחוץ לה. אך ישראל מטילה עליה הגבלות בים, באויר וביבשה על מנת שהיא לא תכניס נשק וציוד לחפירת מנהרות כפי שעשתה בעבר. הגבלות אלה יוסרו אם המדינה החמאסית תחדל להיות בסיס לטרור, תחיה בשלום עם ישראל ואנחנו יחד עם מצרים נפקח על הפירוז שלה, כשהיא תוכל להתפתח כמו סינגפור.

אין כל אפשרות להקים מדינה של רצועות בגדה עם אופי של בנטוסטנים, עם גושי התישבות של התנחלויות ושטחים חלופיים במסגרת החזרת כל שטחי 1967. לא קיימת מדינה כזאת בעולם, הניסיון הכושל להקים מדינות כאלה בדרום אפריקה כשל, לא קיימת עיר מחולקת כמו ירושלים שתהיה בירה של ישראל ופלשתין (חוץ מניקוסיה וגם שם אין פתרון לסכסוך). מדינה פלשתינית עצמאית בגבולות 1967 תהיה אירדנטית, תהיה בסיס לטרור, ואם יהיו בה בחירות חופשיות יקום שלטון של דאע"ש או של החמאס, ואחר כך תימוג הדמוקרטיה כפי שקרה בעזה ובגרמניה הנאצית, נשוא חלומם של ההנהגה הפלשתינאית מימי חאג' אמין אל חוסייני עד אבו מאזן מכחיש השואה.

יחד עם זאת, יש אמת בתביעה של הפלשתינאים שהם זכאים למדינה, למרות הטענה שהסטורית רובם הם מהגרי עבודה שבאו לישראל בעקבות השגשוג שהביאו היהודים. אם הם היו מקימים את פלשתין כפי שיכלו על פי החלטת האו"ם, היא הייתה שלווה כיום כמו סוריה, לבנון, לוב, תימן או עירק, משגשגת כמו מצרים וליברלית כמו סעודיה. וכבר ראינו מה הם עשו בעזה שם הם עצמאיים דה פקטו. אם ישראל משגשגת זה אך ורק בגלל שבאו פה יהודים שבנו אותה כמדינה אירופאית, אבל בשיתוף עם הערבים שהשתלבו בכלכלה. הערבים הישראלים תרמו לשגשוג המדינה, וכמו כן הייתה תרומה מכרעת לשגשוג המדינה ליהודים המזרחים המהווים רוב במדינה. אבל מי שיצק את הבסיס לכלכלה ולדמוקרטיה היו היהודים שבאו מאירופה ויהודים עם חינוך אירופאי ודמוקרטי שבנו פה מדינה אירופאית, כמו שהאנגלוסקסים יצקו את היסודות של ארצות הברית, אוסטרליה וקנדה ולא האינדיאנים וההיספנים.

תבוטל ההגדרה של פליטים לשילשים וריבעים ופליט שנהנה מעזרה של האו"ם יהיה רק אחד משלושים אלפי הפליטים שחיו בישראל ב- 1948. כל השאר לא יהיו פליטים ולא יקבלו סיוע מאונר"א. יבוטל כחלק מההסדר כל מחול השדים נגד ישראל באו"ם, בכל הארגונים האחרים, חרם מכל סוג שהוא, לא תהיה הסתה בספרי הלימוד, במסגדים, במדראסות וכל אחד שיסית יישלח למאסר ממושך כחותר נגד בטחון המדינה. ייעשה מאמץ עילאי לבער את האנטישמיות, במיוחד בארצות ערב ובארצות המוסלמיות ויוקיעו את החוגים המשמיצים את ישראל ומפיצים את דיבתה, כמובן רק אם הם משקרים ולא אם הם מבקרים ביקורת לגיטימית על עוולות המנהיגות, הטייקונים או שוטרי וחיילי צה"ל, אימאמים ורבנים, אם הם עוברים על חוקי המדינה ולא מקיימים את הנורמות המוסריות שלה.

אז מה הפתרון לסכסוך? - לא יהיו פה 4 מדינות פלשתניאיות, כפי שהערבים רוצים בלי אף מדינה יהודית - ירדן שבה 80% פלשתינאים, הגדה המערבית של הפת"ח, עזה של החמאס, ומדינת ישראל עם זכות שיבה של 5 מיליון פליטים, דהיינו מדינה עם רוב ערבי. הפתרון הוא בחזרה להצהרת בלפור, אבל לא עם שתי הגדות שהובטחו לנו, כי אם בפשרה כואבת - כשירדן היא המדינה הפלשתינאית, כי היא היחידה שיש לה אופי של מדינה מבחינה כלכלית, גיאוגרפית, עם משטר מלוכני יציב, יורש עצר שהוא חצי פלשתינאי בגלל אמו, עם זכויות אזרח לכל האזרחים, דמוקרטיה עד כמה שניתן להעניק במזרח התיכון, שלא תהיה על בסיס "שגר ושכח" - מצביעים פעם אחת והופכים למדינה אסלמיסטית הדוגלת בטרור, כמו שקרה בעזה, וכמו שקורה בשאר מדינות ערב עם בחירות מפוברקות.

ישראל וירדן ישלטו בקונדומיניון בגדה המערבית (אם עזה לא תצטרף מרצונה לירדן/פלשתין היא תהיה עצמאית אך במגבלות של פירוז מפוקח על ידי ישראל ומצרים), כשהערבים נשארים במקומם והיהודים נשארים במקומם בכל ההתנחלויות, כל עם בוחר ומקבל זכויות במדינה אליה הוא משתייך - ירדן/פלשתין או ישראל, אנחנו מוודאים שהמדינה באמת מפורזת ביחד עם הירדנים ודואגים שאין טרור ואין הסתה. ירדן וישראל מתקבלות כחברות באיחוד האירופי, עם גבולות פתוחים, עובדים נעים בחופשיות בין שתי המדינות אך לא רשאים להתיישב בהן, עם שגשוג כלכלי ומדיני, שהוא הפתרון האולטימטיבי לסכסוך, כי הדת והלאומנות משגשגות רק על רקע של עוני.

בספריי, אני מתיחס בהרחבה לסוגיה – מדוע דווקא היום ירצה המלך הירדני לחזור למצב שהיה קיים לפני מלחמת ששת הימים כשהייתה קיימת דה פאקטו מדינה ירדנית/פלשתינאית. המלך והשלטון ההאשמי ירצו בכך רק אם ישתכנעו שזה הרע במיעוטו – כי מדינה פלשתינאית בגדה ומדינת חמאס בעזה יהוו סכנה הרבה יותר גדולה למשטרו, אם הוא ישתכנע שהציר של סוריה עם איראן מסכן את המדינה שלו, שדאע"ש שנזרק מסוריה ומעירק יקנה לעצמו אחיזה בירדן כפי שעשה בסיני, כי ירדן חלשה יותר וקיימת בה אוכלוסיה פלשתינאית שהיא הרוב בה.

ישראל תסכים לפתרון זה כי הוא היחידי שמבטיח לה ביטחון והרחקת סכנות קיומיות, הכרה של כל מדינות ערב המתונות, לגיטימציה לסיפוח של הגולן לישראל. הגולן נכבש כתוצאה ממלחמת השמד של סוריה נגד ישראל, בדיוק כמו שחלקים רבים בגליל נכבשו במלחמת השחרור כתוצאה ממלחמת השמד של מדינות ערב נגד ישראל, וגם אין בסיפוח הגולן בעיה של שלטון בעם זר. נראה שבקונסטלציה הנוכחית יש סיכוי להכרה עולמית בסיפוח.

הפלשתינאים יסכימו לפתרון, כי הוא מבטיח להם שגשוג, מדינה במסגרת ירדן/פלשתין, עם הזכויות המירביות שיוכלו אי פעם לשאוף להן, אם הם לא רוצים שהצבעות חופשיות יגרמו למדינתם להפוך למדינת חמאס כפי שהיה בעזה. מי שלא יסכים לפתרון יהיו סוריה, אירן, החיזבאלה ומדינות קיצוניות, אבל אם כל העולם הנאור יתמוך בהסכם לא תהיה להם ברירה אלא להשלים עם המציאות של קיום ישראל ריבונית החיה בשלום עם שכניה, בשגשוג ובהכרה בינאלומית, מדינה דמוקרטית – היחידה במזרח התיכון – עם רוב יהודי, ומי יודע אולי בהמשך ובהדרגה תהפוך גם ירדן/פלשתין למלוכה חוקתית, עם בחירות חופשיות שיביאו דמוקרטיה, כפי שקרה במדינות אירופה אחרי משטרי העבר, כי שתי המדינות יהיו חלק מהאיחוד האירופי, שכל מדינותיהן הן דמוקרטיות, ובעקבות השגשוג תבוא גם הדמוקרטיה, תיעלם המוטיבציה לסכסוך האבוד, כי אוכלוסיהן הם קודם כל חפצי חיים.

שילוב החרדים בחברה ובכלכלת ישראל או הרס המדינה

ממשלות ישראל לדורותיהן לא השכילו לעסוק בתכנון לטווח ארוך בנושאי השלום, הכלכלה והחברה. אך המחדל החמור ביותר שלהן היה כיצד איפשרו להצמיח "שבט" השונה מהותית משאר חלקי האוכלוסיה, עם שוני גדול אף יותר מהשוני בין היהודים לערבים למרות ההקצנה שחלה בהנהגתם בגלל הסכסוך עם הפלשתינאים, שוני גדול אף יותר מהשוני בין העשירונים התחתונים לעשירון העליון למרות הגדלת אי השוויון בגלל המדיניות הניאו ליברלית, ובוודאי שוני גדול אף יותר מהשוני בין אשכנזים למזרחים שהוא השוני היחידי שהולך ומצטמצם.

החרדים שונים משאר הסגמנטים באוכלוסיה כמעט בכל דבר – בחינוך המדיר את לימודי הליבה ומתמקד כמעט אך ורק בלימודי קודש פונדמנטליסטים שנעצרו אי שם לפני כמה מאות שנים, בתעסוקה עם שיעורי התעסוקה הנמוכים ביותר כי האברכים ממיתים עצמם באוהלה של תורה ואפילו נשותיהם לא מצליחות להשתלב בגלל העדר השכלה מתאימה, בשירות המדינה כאשר הם כמעט ולא מתגייסים לצה"ל או לשירות לאומי ובעוד שלערבים יש אולי עכבות בהתגייסות לצה"ל הנלחם נגד אחיהם הפלשתינאים לחרדים אין שום תירוץ, בשיעורי הילודה שלא תורמים דבר למדינה ורק מכבידים על כלכלתה, בהתסגרות בדלת אמותיהם כמעט בכל תחום, בלבוש, בשפה, באתוס.

זה כמובן לא מחויב המציאות, כאשר בכל מקום אחר בעולם החרדים משתלבים היטב בכלכלה ובשאר התחומים, עובדים, משרתים ותורמים. אם הם היו מיעוט מבוטל כמו כת האיימיש בארה"ב יכולנו אולי לעבור לסדר היום. אך בגלל שיעורי הילודה הגבוהים, בגלל הכוח הפוליטי הרב שלהם במשטר קואליציוני בוודאי בשלטון הימין אך גם בממשלות השמאל, בגלל העוני הרב שלהם, בגלל יחסם המפלה לנשים ולמזרחים ותגובות הנגד של החרדים המזרחים, בגלל ההקצנה ההולכת וגוברת בקרבם המדביקה גם את היהדות הדתית הלאומית הציונית, בגלל הפעילויות המיסיונריות שלהם הגדולות בהרבה בשיעורן מכל פעולה מיסיונירית בנצרות, בגלל חוסר הדמוקרטיה התיאוקרטי, בגלל הכפירה בסמלי המדינה ובימי הזיכרון שלה, והכי חמור בגלל העובדה שמי שממן התנהגות שערוריתית זאת הם החילונים המקרבים במו ידיהם את קיצה של ישראל הנאורה הדמוקרטית והמשגשגת.

ברור שהשילוב המיוחל לא יקרה כל עוד המשטר הוא כפי שהוא כיום. רק אם יחול שידוד מערכות, איתחול מחדש במסגרת הרפובליקה השניה של ישראל או שינוי דרסטי דומה, ניתן יהיה לבצע את השינוי המיוחל. אין לעשות דבר בכפיה על מנת לא לפגוע בדמוקרטיה. צריך רק להשמיט את הבסיס הכלכלי של הרס המדינה, כי זה לא מותרות אלא "לחיות או לחדול", מה עוד שהחילונים מממנים מכספם את קץ המדינה החילונית והנאורה והשתלטות משטר תיאוקרטי לא דמוקרטי מנוהל על ידי רבנים עם ערכים של ימי הביניים, לא כלכלי, שיבודד אותנו עוד יותר בין מדינות העולם וינתק את יחסינו עם רוב רובו של העם היהודי שהוא חילוני, מסורתי, רפורמי או קונסרבטיבי.

אין לכפות חינוך חילוני על החרדים כמו בברית המועצות, אבל צריך לקבוע כי חינוך חינם יהיה רק לבתי ספר חילוניים כמו בצרפת. לימודי ליבה, שפות, ספרות, מתימטיקה, פיסיקה והסטוריה יצמיחו דור שישתלב בעולם המודרני ואילו לימודי דת מעבר למינימום המתבקש כמדינה של העם היהודי לא תורמים דבר למדינה – לא לרוח ולא לחומר. אין לכפות את מספר הילדים המירבי במשפחה כמו בסין, אבל ניתן בהחלט להגביל את קיצבאות הילדים של הביטוח הלאומי לארבעה ילדים לכל היותר. משפחה של מעבר לארבעה ילדים שהוריהם לא עובדים וממיתים עצמם באוהלה של תורה (הגברים, כי הנשים ממיתות עצמן בעול משק הבית וגם בעבודות מזדמנות) לא תורמת דבר לכלכלה ונופלת למעמסה על שירותי הרווחה. אבל בהחלט יש לחייב שירות חובה של שלוש שנים בצבא או בשירות לאומי לכל אזרחי המדינה – גברים ונשים בני 18 – ובכלל זה חרדים וערבים. גיל הנישואים המינימלי ייקבע לגיל 21, אחרי שירות החובה בצבא ובשירות הלאומי, על מנת שהמשרתים בשירות חובה לא יפלו למעמסה על שירותי הרווחה עם כמה ילדים. וכמובן שרק נישואים אזרחיים יוכרו על ידי החוק כתקפים.

פירוט הדרכים לאינטגרציה של החרדים

אם ישראל רוצה להגיע לשורה הראשונה של המדינות הנאורות בעולם, לעשר המדינות המובילות בשגשוג כמותי ואיכותי – בתפוקה גבוהה לנפש, יחס חוב תוצר נמוך, דמוקרטיה, פערים נמוכים, חינוך, בריאות, עוני נמוך, חופש כלכלי ואישי וכו' – עליה לשלב את החרדים בחברה ובכלכלת ישראל שילוב מלא, בהיותם חלק חשוב באוכלוסיה.

על מנת לשלב בצורה מוצלחת את החרדים יש להפריד בין הדת למדינה. צרפת עשתה זאת לפני למעלה ממאה שנה וההפרדה נהוגה בכמעט כל הדמוקרטיות. יהיה איסור בחוק לפעול לחזרה בתשובה כמו שאסורה פעולת המיסיון

הנוצרי, כי אנחנו מדינה חילונית שהוקמה עבור העם היהודי ולא עבור הדת היהודית. ישראל תהיה גם, אך לא רק, מדינה של כל תושביה, בנוסף להיותה מדינת העם היהודי ותתן ביטוי למגוון התרבותי של כל חלקי האוכלוסיה.

מעתה ואילך ייאכף שירות צבאי או לאומי של שלוש שנים לגברים ונשים בני 18. כל מי שלא ישרת בצה"ל או בשירות לאומי 3 שנים לא יקבל זכויות אזרח ולא ייהנה מביטוח לאומי, אלא אם כן היה לו פטור רפואי, אך לא פטור מטעמי מצפון, תורתו אמונתו וכדומה. תיאסר בצה"ל הדתה, הופעה נפרדת של גברים ונשים, ותבוטל הרבנות הצבאית. כל מוסדות הדת במדינה לא ימומנו מכספי משלם המיסים, לרבות מוסדות הרבנות ומוסדות הכשרות, והם יקויימו על בסיס תרומות בלבד. המדינה תכיר רק בנישואים אזרחיים וייקבע גיל מינימלי לנישואים - 21. יפעלו רכבות ואוטובוסים, מוסדות תרבות ובידור, קניונים וחנויות בשבת, כמו בכל מדינה מתוקנת, ולא תהיה כפיה דתית.

חינוך חינם בכל הרמות יהיה רק בבתי ספר חילוניים ובעברית. זה נהוג בצרפת ובמדינות חילוניות רבות ומי שירצה ללמוד בבתי ספר דתיים, ישיבות ובכל מוסד חינוך לא חילוני ולא בעברית יעשה זאת על חשבונו. לא יהיו הקצבות לישיבות ותמיכות בבחורי ישיבה ויהיה עליהם לעבוד כבארה"ב, צרפת ואנגליה. כל בוגר תיכון ישלוט ברמה של שפת אם בעברית, אנגלית וערבית וילמדו בבתי הספר לימודי מורשת של תנ"ך ותלמוד, במינון שלומדים בבתי הספר החילוניים. כמו כן ילמדו מורשת של העמים האחרים שחיים בישראל, וכמובן מורשת יהדות המזרח.

תינתן קצבת ילדים רק עד הילד הרביעי. מי שרוצה ללדת יותר ילדים יואיל לעשות זאת על חשבונו. ריבוי ילדים פוגע בשגשוג המדינה והמשפחה. כל זוג יהיה רשאי ללדת ילדים כראות עיניו, אך המדינה תסייע רק למספר הילדים התורם לשגשוג המדינה ויאפשר ריבוי אוכלוסיה סביר, מיעוט מקרי סעד ועוני, חינוך ובריאות נאותים.

לא יהיו קואליציות עם דתיים כי יהיה איסור לקיים מפלגות דתיות, או מפלגות על בסיס דת ועדה. אם ינסו לעקוף זאת, העניין ייבחן על פי המצע של המפלגה, נוהגיה, והרכב חברי הכנסת שיכללו אחוז סביר של נשים וחילוניים. כל מפלגה שקיימת על בסיס דת או לאום מקצינה עם השנים כפי שאנו רואים בש"ס, אגודת ישראל וברשימה המאוחדת, כפי שראינו בעבר בכל העולם כשהיו מפלגות דתיות ולאומיות. המדינה תאפשר קיום מטבחים כשרים ולא כשרים בכל מוסדותיה, לרבות צה"ל, והפיקוח על הכשרות יבוצע על ידי משרד הבריאות, כמו הפיקוח התברואתי על מוצרי מזון ולא הרבנות ובכך יישמט גורם מכריע לכוחה של הרבנות וגורם פוטנציאלי לשחיתות.

מכיוון שהמדינה לא תממן את הרבנות, כל זרם ביהדות ימומן רק מתרומות ובכך לא תהיה העדפה לזרם אורתודוקסי וכל הזרמים יהיו שווים בפני החוק, אם כי יוכרו רק נישואים אזרחיים. ייאסר על רבנים, קאדים או כמרים להשיא זוגות שלא הגיעו לגיל 21 ובכל מקרה נישואים אלה לא יבואו במקום הנישואים האזרחיים. התמיכות בבתי מלון ובמוסדות הזכאים לתמיכת המדינה יהיו גם אם יקיימו מטבח לא כשר. אין להפוך את הכשרות לברירת המחדל של כל מטבח בצבא ובבית מלון. מי שחפץ לאכול אוכל לא כשר יהיה רשאי לעשות זאת בצבא, בבתי מלון, במשרדים ממשלתיים ובמסעדות, אבל יש לתת אפשרות למי שרוצה לאכול כשר לעשות זאת. דמי אבטלה ישולמו רק למי שיהיה מוכן לעבוד. אם חרדי שלמד על חשבונו רק לימודי קודש לא יוכל להשתלב בשוק העבודה הוא גם לא יהיה זכאי לדמי אבטלה, אלא אם כן יהיה מוכן לעבור על חשבון המדינה קורסים מקצועיים שיכשירו אותו להיות אזרח תורם למדינה שיעבוד במקצועות מבוקשים ודרושים בכלכלה מודרנית ומשגשגת.

סיכום

נושא שילוב החרדים בכלכלה ובחברה בישראל הופך בשנים האחרונות לבעיה האקוטית ביותר במדינה, דווקא בגלל ההקצנה וריבוי שיעורם בקרב האוכלוסיה. ישראל יכולה להמשיך להתקיים גם אם יימשך הסכסוך עם הפלשתינאים עשרות שנים נוספות בגלל ההקצנה הגוברת בהנהגתם. אך ישראל לא תוכל להמשיך ולהתקיים אם יימשך המצב של חוסר האינטגרציה של החרדים או שנהפוך למדינה תיאוקרטית חשוכה נוסח אפגנטיסטן או אירן, עם אוכלוסיה המהווה מרכיב מהותי שאינה תורמת כמעט דבר לכלכלה, לשירות הלאומי ולחברה. שילוב החרדים במתכונת שתוארה תצמצם בצורה דרסטית את הפערים בחברה ובכלכלה, את שיעורי העוני, תוסיף תקבולי עתק לתקציב המדינה בגלל המיסוי של עבודת החרדים - גברים ונשים - שיצטרפו למעגל העבודה, בגלל צמצום קצבאות הילדים בצורה דרסטית, בגלל תוספת כח האדם בצבא ובשירות הלאומי שיפתרו מצוקת עובדים בבריאות, במשטרה, ברווחה, בחינוך ובתשתיות, בגלל ביטול התמיכה הממשלתית בשירותי הדת ברבנות ובכשרות שיהיו על בסיס תרומות בלבד. זאת היא הערובה העיקרית להפיכת ישראל לאחת מעשר המדינות המשגשגות ביותר בעולם, אם היא תתלווה כמובן ברנסנס אתי וערכי ברוח חזון הנביאים בתנ"ך ולא ברוח הכפיה הדתית, הכשרות, השבת והנידה, שאין להם דבר עם ערכי הנצח של ההומניזם בעם היהודי החפץ חיים.

דילמת הזהות של ערביי ישראל, על אינטגרציה, מנהיגות ויונים

מבוא

אני לא נוהג לראות תוכניות אקטואליה, לקרוא עיתונים, לשמוע חדשות מעבר למינימום הנדרש על מנת להתעדכן במה קורה ולא יותר משעה ביום. אנחנו חיים במדינה ובעידן שבהם מרבית התקשורת "צבועה" על פי השתייכות אידיאולוגית כזאת או אחרת – הארץ, ישראל היום, המודיע, עיתוני מתנחלים, ערבים וכדומה. גם אם יש עיתון כמו ידיעות אחרונות הנותן במה לכל קצוות הקשת הפוליטית – ניתן לדעת מראש בדרך כלל מה כל אחד מהכתבים יכתוב מיריב אופנהיימר ועד נוח קליגר. קל וחומר כשמדובר בסופרים, שחקנים ופרופסורים שלכל אחד מהם יש אג'נדה משלו ואין כמעט הפתעות. רק לעיתים נדירות אנחנו פוגשים באישים עם "ראש פתוח" – כמו בן-דרור ימיני בעיתונות, יהושע סובול בספרות או פרופסור שלמה אבינרי באקדמיה, שלמרות שיש להם דיעות מוצקות הם אינם מקובעים בהן ובוחנים כל מקרה לגופו של עניין. רוב האחרים – יצירותיהם הן וריאציות נוסח הבולרו של רוול. אך עם ישראל חטא בחטא "מקובעות" מקדמת דנא עוד בעיתוני דבר, על המשמר, חרות, הבוקר, למרחב והעולם הזה.

בערבים אני רואה סרטים איכותיים, אף פעם לא סדרות וריאליטי, ובעוונותי גם לא ספורט או בישול. השבוע בין סרט לסרט זכיתי לראות סרט אקטואליה הדן בדילמת הזהות של ערביי ישראל ומכיוון שעסקתי בכך רבות לאחרונה רציתי להיווכח אם חל שינוי לטובה או לרעה בנושא האינטגרציה ותחושת הזהות של ערביי ישראל. לא ריאיינו דמויות קיצוניות, לא שמעתי על אפרטהייד, אפליה מכוונת, גזענות וכדומה – מוטיבים שהפוליטיקאים מהרשימה המשותפת מרבים להשתמש בהם, אך אני במגעיי המקצועיים והעסקיים עם ערבים לא שמעתי וגם לא ממאות הסטודנטים הערבים שהיו לי. רואינו ערבים שהצליחו, שהשמיעו את טיעוניהם בניחותא ובלי התלהמות ונראה לי שהתכוונו לכל מילה שהם אמרו ולא דיברו במנטרות או סטיגמות. הסרט של כאן 11 "נקודת מפנה – המסע אל הואדי" בן 54 דקות הוא אחד הסרטים הדוקומנטריים הטובים שראיתי בחיי. הוא יצירת מופת בהבאת תמונה אוביקטיבית, הוגנת בלי דיעות קדומות ומקובעות, עם ראש פתוח שמנסה להבין מה המצב ואיך ניתן לשפר אותו. את הקרדיט ניתן לתת בראש וראשונה למראיינים – ישי שריד ואפרת שפירא-רוזנברג ולבמאי-עורך נפתלי גליקסברג. על הרקע של שלושתם אפשר היה לכתוב מאמר נפרד, די אם אומר שגליקסברג היה חרדי עד שנות השלושים שלו, ישי שריד הוא בנו של יוסי שריד מנהיג מרצ, ואפרת שפירא-רוזנברג היא נכדתו של הרב גורן. אמון על דברי סוקרטס אדון בדיעות של המרויינים ולא באנשים עצמם והרשיתי לעצמי לצרף טיעונים שנשמעים בפורומים אחרים, אם כי העיקריים הופיעו בסרט. אעשה זאת בצורה של דיאלוג להמחשה דרמטית של הנושא.

דיאלוג של חרשים?

המראיין – האם את מרגישה ישראלית, פלשתינאית, ערביה ישראלית...?

המרואיינת – אקדים ואומר שאין לי כל בעיה עם היהודים על בסיס אישי. יש לי הרבה חברים יהודים, מעולם לא חשתי אפליה או גזענות, אני מאוד מצליחה בקריירה שלי. אך במישור הלאומי - אני פלסטינית החיה בישראל.

המראיין – מה מפריע לך להרגיש ישראלית – ההמנון?

המרואיינת – זו רק דוגמא אחת. איך אוכל להזדהות עם מדינה שבהמנון שלה "התקווה" נכתב "נפש יהודי הומיה"?

המראיין – ואם היו משנים את ההמנון ל- "אני ואתה נשנה את העולם"?

המרואיינת – זה לא רק ההמנון, גם הדגל עם המגן דוד לא נותן ביטוי לזהות הפלסטינית שלי ולא אוכל להכיר בו.

המראיין – ואם היו משנים את הדגל כמו שעשתה קנדה לדגל עם עץ זית במרכזו במקום מגן דוד?

המראויינת – זה לא יהיה מספיק כי מדינת ישראל מוגדרת כמדינה יהודית ודמוקרטית ואני פלסטינית.

המראיין – ואם ישנו את הגדרת המדינה כמו בארצות הברית למדינה של כל תושביה?

המרואיינת – איך אוכל להזדהות עם מדינה שכובשת את עמי מזה 51 שנים ולא נראה סוף לכיבוש?

המראיין – ואם יפתרו את בעית הכיבוש בשלום של אמיצים ויסוגו מכל השטחים לקווי 1948?

המרואיינת – לא אוכל להרגיש בבית עד שלא יאפשרו לאחיי לחזור למולדתם על פי החלטות האו"ם.

המראיין – ואם ישראל תכיר בזכות השיבה, תקבל לקרבה את כל הפליטים עם צאצאיהם, תחזיר להם את אדמותיהם ותפצה אותם על רכושם שהוחרם?

המרואיינת – זה לא יהיה מספיק, כל עוד יחיו פה מיליונים של יהודים שעלו ארצה מארצות אירופה וערב, כשרק אנחנו הפלשתינאים ישבנו פה מקדמת דנא, המקומות הקדושים הם רק של המוסלמים והמדינה היא שלנו.

המראיין – ומה לגבי הישראלים שחיו פה לפני קום המדינה?

המרואיינת – הם ורק הם יוכלו להישאר כמיעוט במדינה הפלסטינית. אך כל המיליונים האחרים יצטרכו לחזור לכור מחצבתם – לאירופה, לגרמניה, פולין, רוסיה, הונגריה, יוון, טורקיה, מצרים, עירק, תימן, סוריה והמגרב. הם כולם כובשים שאין להם כל זכות על הארץ הזאת שהיא ארץ פלסטין מקדמת דנא ושייכת רק לנו הפלסטינים.

מסקנות

זהו לא דיאלוג הזוי. בגדול – זה מה שנאמר, לרבות הסוף הקובע שאין מקום לכל מי שעלה לישראל אחרי 1948 וצאצאיהם. זה לא רק נאמר על ידי המרואיינת, זה נאמר גם על ידי רבים אחרים, זה נאמר על ידי מנהיג פלשתינאי בכיר בסרטו של יהורם גאון שאף איחל לנו שנלך כולנו לג'הנום. זה נכתב גם על ידי מחמוד דרוויש המשורר הלאומי הפלשתינאי. אבל, למען האמת הושמעו דיעות אחרות הרבה יותר מתונות התומכות בדו-קיום, אם כי לא ברור מי דיבר אמת למצלמה ומי העדיף לשמור את דעותיו לעצמו. אך הדיעות של המרואיינת, שהיא מאמנת, מנחה ומרצה חביבה שמאמינה בכל מה שאמרה, גרמה לישי שריד המצויין להגיד בשיחה עם אפרת כי דבריה הפוליטיים על חוסר הלגיטימציה של מדינת ישראל גרמו לו כבעל השקפות שמאליות (הוא כזכור הבן של יוסי שריד) זעזוע, ביחוד באומרה כי היהודים באו לישראל כי זרקו אותם מאירופה ולעולם לא יהיה ממש דו-קיום והשלמה.

המרואיינת כינתה את המצב "כיבוש על חשבון רצח עם". וישי שריד אומר לאפרת "זה אותי משגע הדבר הזה. את רואה בחורה ישראלית מודרנית מוצלחת מדברת עברית מצויינת ובסוף אתה שומע את הנרטיב הזה על רצח עם שלא היה ולא נברא. הייתה מלחמה קשה, שהם התחילו בה. זה דבר נורא מדכא ומיאש כי אתה אומר לאן אני יכול לקחת את הדבר הזה? פה יש איזשהו קיר חוסם שאותו אני לא יכול לעבור והוא הולך ומחריף עם השנים כמה שההשתלבות גדלה. הנרטיב ההסטורי שלהם הופך להיות יותר ויותר קיצוני." לדעתי, המרואיינת עברה שטיפת מוח בבית הספר או בחברה אך לא בבית. ההקצנה מקבלת רוח גבית מדבריו הקשים של דוד גרוסמן בערב יום הזיכרון שעליהם כתבתי שני מאמרים ארוכים ולא אוסיף, מההתבטאויות הפרובלמטיות של עמוס עוז ושל מנהיגי יונים כשולמית אלוני מנהיגת מרצ שגם להם הקדשתי מאמר ארוך, מההקצנה של מנהיגי הרשימה המשותפת ובראשם אחמד טיבי, מדבריהם של אימאמים ושייח ראד סלאח, מנהיג הפלג הצפוני של התנועה האיסלאמית, ועוד.

בעקרונות היסוד של הרשימה המשותפת מופיע העקרון הראשון הקובע כי: "הרשימה המשותפת נאבקת למען שלום צודק באזור המתבסס על החלטות האו"ם; סיום הכיבוש של כל השטחים שנכבשו בשנת 1967, פירוק כל ההתנחלויות וחומת ההפרדה הגזענית, שחרור האסירים הפוליטיים, הקמת מדינה פלסטינית עצמאית ריבונית בגבולות ה-4 ביוני 1967, שבירתה ירושלים המזרחית, ופתרון צודק לבעיית הפליטים הפלסטינים, שמבטיח את זכות השיבה לפי החלטת האו"ם 194." רשימה זאת שמאגדת את מרבית ערביי ישראל דוגלת בהחרבת ישראל כי אימוץ זכות השיבה במלואו כפי שהם דורשים יחזיר לפה חמישה מיליון פליטים ויהפוך את ישראל לסוריה, עירק, עזה, תימן או לבנון. מנהיגי הערבים שהם הצביעו עבורם בהמוניהם רוצים מחד שלום צודק המתבסס על החלטות האו"ם שכמעט כולן נגדנו, סיום "הכיבוש" (שאירע אחרי שמצרים, ירדן וסוריה רצו לכבוש את ישראל) - משמעו ויתור על הכותל, על ירושלים וחזרה לקווים שהזמינו את הערבים לנסות להרוס את המדינה. מה עוד שהחלטת 242 מדברת על נסיגה משטחים ולא מכל השטחים וכבר נסוגונו מסיני ועזה ובכך מילאנו אחרי ההחלטה לטעמנו. פירוק כל ההתנחלויות משמעו חזרה לישראל של למעלה מחצי מיליון מתישבים שנשלחו להתישבות על ידי ממשלות ישראל ומתן פיצויים של מאות מילירדי שקלים שיביאו לפשיטת רגל של המדינה אם לא למלחמת אחים.

חומת ההפרדה "הגזענית" קמה אחרי שערפאת הארכי-טרוריסט חתן פרס נובל, שאחמד טיבי היה היועץ שלו, שלח חוליות מרצחים לטבוח באלף אזרחים. שחרור האסירים הפוליטיים משמעו שחרור כל הטרוריסטים שטבחו בנו אלפי קורבנות על מנת שיחדשו את ההרג כפי שקרה בכל פעם ששחררנו מחבלים, לרבות אחר עסקת שליט. הקמת

מדינה פלסטינית ריבונית כלומר לא מפורזת משמעו הפיכתה לבסיס לטרור בדיוק כפי שקרה בעזה אחרי שנסוגונו בגלל יוזמה יונית של "התנתקות", שמשם שולחים טילים, עפיפונים ומנהרות, שתהפוך מיד למדינת חמאס כפי שקרה בעזה אם לא גרוע מזה אם בכלל יתקיימו בחירות שלא מתקיימות לא ברשות ולא בעזה. בירת המדינה הפלסטינית, ירושלים משמעותה חציית ירושלים בגדרות כפי שהיה עד 1967 ומשם ירו עלינו הירדנים פגזים. פתרון צודק לבעית הפליטים - יודגש כי רק שלושים אלף עוד חיים, כל השאר לא מוגדרים כפליטים כי הם מעולם לא היו פה - ייתכן אך ורק על ידי ישובם במקומות שבהם הם נמצאים אחרי שקיבלו תקציבים של מילירדים שזרמו לכיסי ההנהגה הפלשתינאית המושחתת ולרכישת נשק וחפירת מנהרות במקום לפתור את בעית הפליטים.

אסור להיתפס לסטיגמות והכללות, אבל אני מתרשם שיש מגמה של הקצנה בהתבטאויות הן בקרב היונים והן בקרב מנהיגי ערביי ישראל וחלק ניכר מהערבים. זאת אולי על רקע ההתפכחות של מרבית העם מחזיוניות השווא היוניים בארץ ובעולם - מברית שלום, עבור דרך הפציפיזם באירופה ערב מלחמת העולם השניה שאיפשר לנאציזם לכבוש כמעט את כל אירופה בלי התנגדות של ממש עד שבא צ'רצ'יל הנץ והפך את היוצרות, פיק הברכיים ערב ההכרזה על המדינה עד שבן גוריון הנץ הכריע את הכף בשנת 1948, אך גם כמה שנים מאוחר יותר כאשר שב משדה בוקר על מנת למנוע ויתור על הנגב בשביל לאפשר את צירוף מצרים וירדן לנאט"ו, בשנת 1967 כאשר הקו הנחרץ של בגין, דיין ואלון הניצים הכריע את הספקנות של אשכול, וכמובן עד אוסלו – שיא בשיפוט מוטעה שאיפשר להחזיר את גדולי המרצחים ללב המדינה, משם היה להם קל יותר בהמשך לרצוח אלף אזרחים באינתפיאדה השניה, אחרי שערפאת סירב להצעות ברק איש השמאל שרצה להחזיר כמעט את כל השטחים תמורת חזיונות שווא של שלום. ככל שהעם החכם והנבון שלנו הולך ומתפכח כך הולכים ומקצינים כמה מהיונים הבודדים שנשארו בשובך שתומרקין פיסל כמצודה, שאליה אולי התכוון גרוסמן. ככל שהעם בוחר בקלפי מנהיגות שלא הולכת שולל אחרי סיסמאות פשטניות של שתי מדינות לשני עמים כך הולכת ומקצינה הנהגת הפלשתינאים ברשות ובחמאס, הנהגת ערביי ישראל, מה עוד שהם מתוסכלים מכך שרוב עמם משני צידי הקו הירוק מאמינים בדו-קיום.

במקביל, יש התבטאויות מפוכחות כאלה של ישי שריד, איש שמאל מובהק ובנו של מנהיג מרצ, של יהושע סובול (הפלשתינאית), ויש אפילו כמה שהתפכחו מתהליך אוסלו ורואים בו טעות שנבעה מתמימות ואידאה פיקס שאש"ף חדל מדרך הטרור כשבפועל הם רק התכוונו לקנות אחיזה בפלסטין ולהנהיג משם את האינתיפאדה השניה. עדיין רוב היונים דוגלים באותן המנטרות ולא מוכנים לסטות משורת המקהלה, קול העיתון, ומדין התנועה ואוי לו לסורר המשמיע קול יחודי לפיו לא רק היהודים אשמים, כי גם הערבים אשמים במה שקרה להם. כמו שיש הקצנה בציבור החרדי יש גם הקצנה במחנה היונים, כאשר הכתבים של העיתון שלהם חושבים שההמנון התקווה הוא השיר הכי שנוא עליהם, דווקא התקווה השיר הכי לא לוחמני שקיים, לא כמו המרסייז ובוודאי לא כמו ההמנון הגרמני ברפובליקת ווימאר. השיר אותו שרו העולים לישראל, הנספים בשואה, למה? בגלל המילים "נפש יהודי הומיה", אוי לבושה, כי זה מעליב את הערבים. מה יכול להעליב את הערבים שההמנון של המדינה היהודית מדבר על נפש יהודי הומיה? אך גם מעליב את המוסלמים בבריטניה שמלמדים על השואה, אולי בגלל שרבים מהם מתכחשים לה.

ואילו סתו שפיר, אחת המנהיגות של המחנה הציוני שהצבעתי עבורה בכלל עשתה הסבה להמנון התקווה וקבעה שהתקווה היא דווקא לצדק חברתי בניגוד לשחיתות הבית היהודי שהעבירו תקציבים להתנחלויות. נו מילא, הזיכרון שלה קצר והיא שכחה את חטאי מפא"י קודמתה של תנועת העבודה שדאגה להעביר תקציבים בכמויות גדולות בהרבה לקיבוצים ולהסתדרות. על פי הספר של אשר שכטר על תנועת המחאה היא התנגדה לשיר את ההמנון בסוף העצרת כי "הייתה לי בעיה עם התקווה. לא כל אזרחי המדינה יהודים". דווקא שרון שחף מחד"ש הייתה בצד של ההמנון הלאומי ואמרה שסתיו החלה לבכות אל נוכח התעקשות הסטודנטים לשיר את ההמנון בגלל "שזה שיר גזעני". אם כך, לא פלא כששומעים את הנרטיב של כמה מהערבים בסרט, של המנהיגים שלהם. אם ציונים טוענים שההמנון שלהם גזעני, אם גרוסמן אומר שאנו חיים במצודה ולא בבית, אם עוז טוען שהויכוח עם הפלשתינאים הוא על נדל"ן ולא סכסוך דתי (מה עם הטבח שהם מבצעים בגלל שאל אקצה בסכנה, המחבלים המתאבדים כשפיהם אלהו אכבר, והקביעה של ראאד סלאח שהיהודים קופים?). אך כל החנדלאך של כמה מהיונים כלפי הקיצונים בקרב ערביי ישראל והפלשתינאים כשהם מנסים להבין אותם ולהצדיק את מאבקם לא יעזור – כי "ישראל היא כובשת ומבצעת רצח עם, מדינת אפרטהייד, רוצחת תינוקות ויש לגרש את כל העולים" לדעת רבים מהערבים.

כל רטוריקת השלום של ערפאת ואבו מאזן היא רק תיאורית שלבים שנועדה להביא אותנו לטבוע בים התיכון, עם זריית חול בעיניים של ביטול האמנה הפלשתינאית – CADUC או מבוטל באנגלית אך לא בערבית, עם גבולות 1967, 1948, 1947 או 1917. שום דבר לא יעזור. כאשר נסוגים מרצועת עזה מקבלים אלפי טילים, צעדות השיבה ועפיפוני נפץ. ומפריחים שקרים על מצור שנועד להרעיב את הפלשתינאים, כאשר רצועת עזה הגדרתית לא יכולה להיות במצור כי יש לה גבול עם מצרים, אך אף אחד לא בא בטענות למצרים. כאשר כשהיה גבול פתוח הם

השתמשו בו להבריח נשק, חומרי בניה למנהרות, רק לא לבנות מדינה משגשגת, כמו סינגפור, שחיה בשלום עם ישראל. גם אם תקום מדינה פלשתינאית בגבולות 1967 וניסוג מכל השטחים לרבות הכותל הם לא יסתפקו בכך כי ירצו את זכות השיבה, אין בסיס כלכלי למדינה כזאת, כי הסכסוך הוא דתי ולא מדיני, כי הם רוצים את כל פלסטין.

המלצות

התמונה היא ברורה לגבי הסכסוך עם הפלשתינאים מעבר לקו הירוק ושום אוסלו או חזון שתי מדינות לשני עמים לא יצליח לטשטש זאת, כאשר לפלשתינאים יש 4 מדינות והם אינם רוצים שתהיה אפילו מדינה יהודית אחת. על כך הרחבתי את הדיבור בכתביי ולא אחזור עליהם. התמונה הרבה פחות ברורה לגבי דילמת הזהות של ערביי ישראל. אני מאמין כי רוב רובם של הערבים בישראל רוצים באינטגרציה מלאה במדינה, לא כי זאת משאת נפשם אך בגלל שהם למדו להכיר אותנו ויודעים שאנחנו פה בשביל להישאר לנצח והם יכולים להסתגל למצב או להגר, בהנחה שרוב רובם גם לא ירצו ללכת בדרך הטרור. על ישראל לוודא שלא תהיה אפליה כלפי הערבים – לא בתקציבים ולא במדיניות והם צריכים להיות אזרחים שווי זכויות במלוא מובן המילה. יש לבער תופעות של גזענות, יש להנהיג לימודים של עברית, אנגלית וערבית בכל בתי הספר כך שכל בוגר תיכון ישלוט בהן ברמה של שפת אם.

יש ללמד ולכבד את המורשת הערבית כפי שעליהם לכבד את המורשת היהודית. עלינו להגיע לכך שתוך עשור שיעור הערבים בתעסוקה במשרדי הממשלה ובחברות, באוניברסיטאות, בעשירונים עליונים, באיכות החינוך ובכל המישורים יהיה לפחות כמו שיעורם באוכלוסיה. וכמובן, על הערבים לשלם מיסים כמו כולם, לרבות ארנונה. יש לאכוף את תשלום המיסים בעיריות ובמועצות המקומיות על מנת שיהיו משאבים לפיתוחן. יש לאכוף את חוקי הבניה וכמובן לתת אישורי בניה כמו ליהודים, יש לאכוף חוק וסדר ולשים קץ לאלימות בחברה ובמשפחה הערבית.

יש לחייב כל ערבי – גבר ואישה – לשרת 3 שנים בצה"ל או בשירות לאומי מגיל 18, יש להעניק לימודים בחינם רק בבתי ספר חילונים ובעברית כמו בצרפת. רק כך ניתן יהיה לבצע אינטגרציה מלאה של הערבים בחברה ובכלכלת ישראל עם מתן אותם התנאים כמו ליהודים. יש לאסור קיום מפלגות על בסיס דתי או לאומי. יש לבדוק אם בקונטקסט הזה יש מקום לקיום מפלגה כרשימה המשותפת שרוצה דה פקטו לחסל את ישראל כפי שהוסבר לעיל מה עוד שהיא רוצה להחזיר את ירושלים המזרחית ורמת הגולן שהן שטח ריבוני של מדינת ישראל ותומכת בזכות השיבה. יש להכיר רק בנישואים אזרחיים מגיל 21 על מנת לעודד תעסוקת נשים שלא יהיו מטופלות בילדים מגיל צעיר. יש לתת קצבאות לילדים רק לארבעה ילדים על מנת לבער את העוני במשפחות מרובות ילדים ולעודד משפחות עם יכולת קיום כלכלית. לגבי דילמת הזהות – יש לקבוע שישראל היא מדינת הלאום היהודי וכל תושביה.

ניתן להוסיף להמנון התקווה עוד בית שיבטא את אהבת הארץ, ניתן להוסיף לדגל בנוסף למגן דוד גם עץ זית שיבטא את השורשיות של התושבים. כל אלה כמובן מחוות שלא יסתרו את העובדה שישראל היא קודם כל מדינת העם היהודי, המדינה היחידה בעולם, להבדיל מעשרים מדינות ערב, שחוק השבות ישאר ללא שינוי ולא תתאפשר זכות שיבה אפילו לפליט אחד. כמובן שהמחוות האלה יבואו כחלק ממדיניות כוללת שתבטיח את נאמנות הערבים למדינה ואין לבצע מחוות חלקיות. ומעל לכל – הידיעה שאם ישראל היא מדינה משגשגת זה קודם כל בגלל שבנו אותה יהודים בשיתוף עם ערבים, אך אם פלסטין הייתה נשארת ערבית היא הייתה מסוכסכת כמו סוריה, לבנון, אלג'יר, עירק, ליברלית כסעודיה, עשירה כמו מצרים, אתית כמו במשטרים המושחתים של החמאס בעזה והרשות הפלשתינאית. במסגרת כללי משחק אלה, כשהערבים ינטשו את רטוריקת הדה לגיטימציה של ישראל, יש מקום לאינטגרציה מלאה ושוות זכויות של הערבים בישראל, כי הם בשר מבשרנו במדינה של כוווו-לנו, החפצת חיים.

הטעות במדיניות ההקצנה הערבית והפנמת לקחים

על הערבים בישראל להיות מפוכחים ולא לשגות באשליות כאוכלי הלוטוס שהם יוכלו להכתיב את רצונם על כל האוכלוסיה, שבגלל "נקיפות מצפון" על "קולוניליזם וציונות", "טבח" שהיה רק במוחם, ואפליה שאולי הייתה אך לא בצורה מכוונת, ילכו לקראתם מעבר למתבקש מהיותם מיעוט שווה זכויות במדינת העם היהודי. לא תהיה זכות שיבה אפילו של פליט אחד. אף יהודי לא ייעקר מאדמתו ומישראל ואף אחד לא יחזור ל- "כור מחצבתו" באירופה וארצות ערב. אם הערבים רוצים ללכת על פי עקרון הותק – ליהודים יש ותק הרבה יותר גדול וזכויות הסטוריות הרבה יותר על ארץ ישראל ולא יעזרו שום פייק ניוז של האו"ם או גורמים שרוצים למחוק את העבר היהודי מארץ ישראל, מירושלים ומהר הבית. ההקצנה של המנהיגים הפוליטיים והדתיים ושל רבים מהאוכלוסיה הערבית רק תוליד הקצנה נגדית. כבר כיום הולכים ומידללים חוגי היונים ושיעור הניצים הולך וגדל. אם הם רואים עצמם כפלשתינאים עליהם להבהיר לבני עמם בעזה ובגדה שהאינתיפאדה השניה, עפיפוני הנפץ, צעדות השיבה ואלפי הטילים רק ישניאו אותם ויעודדו את הקיצוניים. אין התנגדות עממית, יש רק טרור שרוצח אזרחים חפים מפשע.

הפלשתינאים חיים בשתי מדינות ריבוניות – ירדן שבה הם רוב ועזה, וברשות ששולטת בכל תחומי החיים למעט בבטחון בגלל האינתיפאדה השניה שבה אחיהם ובמקרים רבים גם ערביי ישראל רצחו בדם קר וסייעו לרצוח אלף אזרחים ישראלים. כל אמירה שלוחת רסן על לזרוק אותנו לים, כל מצע סהרורי של הרשימה המשותפת, כל התלהמות של המנהיגים הפוליטיים והדתיים רק מלבה את האש, כל פעולת טרור שמבצעים, רק מחזקים את הליכוד, את ההתישבות ביהודה ושומרון ואת הרשימות שרוצות לעשות טרנספר מרצון. יש להם מה להפסיד מהקצנה והם מפסידים יום יום, מה עוד שהטרגדיה של עמם הוא שבגלל שהם לא קיבלו שום תוכנית חלוקה והתעקשו על פנטזיות של זכות השיבה (היחידים בכל העולם, כי היוונים לא רוצים לחזור לטורקיה, ההודים לא רוצים לחזור לפקיסטן, ורק נאצים רוצים לחזור לסודטים ולפולין) היא חסרת תוחלת, לא תורמת ורק מזיקה.

ההסטוריה מלמדת שהמוסלמים רק מפסידים מהקצנה. בבוסניה הם רצו להתנתק מיוגוסלביה ומשלטון סרבי ומי שחושב שהם השיגו עצמאות טועה בגדול. הסרבים טבחו בבוסנים ללא רחם והקימו רפובליקה עצמאית כמעט לחלוטין בשם רפובליקה ספרסקה ששולטת על 48% משטח בוסניה. אין שם כמעט אף מוסלמי אחד, כולם מתו או גורשו. העולם לא מנע את זה וכמעט אף אחד לא נתן את הדין. במחצית השניה של בוסניה יש 10 קנטונים אוטונומים לחלוטין, מחציתם קרואטים ומחציתם בוסנים מוסלמים, כך שבפועל המוסלמים בבוסניה שולטים רק על רבע מארצם, והעולם והאו"ם מכירים בכך. והשלום חזר לכנו בשטחי יוגוסלביה ההסטורית וכולם שכחו את הקורבנות, כמו שגם שכחו את הארמנים מטורקיה, כמו שהיו גם שוכחים את היהודים מאירופה שכמעט כולם מתו בשואה אלמלי קמה מדינת ישראל. בסינגפור כל אימאם שמנסה להתסיס את המוסלמים מוצא עצמו למחרת מעבר לגבול במלזיה השכנה. איטליה סוגרת את הגבול שלה מפני מהגרים אחרי שקמה שם ממשלת ימין קיצוני. כך גם ברבות ממדינות מזרח אירופה. על היחס של הרוסים למוסלמים ולצ'צ'ניה אין טעם להוסיף. אפילו בצרפת מתחילים לאבד את הסבלנות לנוכח גלי הטרור ורצונם של רבים מהמוסלמים לא להיטמע בתרבות הצרפתית. אין תרבות צרפתית מגרבית, יש רק תרבות צרפתית והמוסלמים המעדיפים את חוקי השאריעה ואת אורח החיים המגרבי על פני התרבות הצרפתית מוזמנים על ידי יותר ויותר צרפתים לחזור למגרב שם רע להם הרבה יותר, למרות האפליה.

מה חושבים הערבים שרואינו בסרטים דוקומנטרים רבים ושטוענים שאין לנו זכויות על הארץ הזאת, מה חושבים אחמד טיבי, חנין זועבי, אימאמים קיצונים ומנהיגים פוליטים ודתיים מתלהמים הקוראים לזכות השיבה, לחלוקת ירושלים, לפירוק כל ההתנחלויות, ולחזרה לגבולות 1967 - שהזמינו את מדינות ערב לכבוש את ישראל – צריך תמיד לזכור איך זה התחיל. אם נחזור לגבולות 1967 בסוריה ובגדה תפרוץ ללא שום ספק מלחמת השמד נגד ישראל, אם לא תפרוץ קודם מלחמת אחים והמדינה תפשוט את הרגל כי היא לא תוכל לעמוד בפיצויים של מאות מילירדים למתנחלים. ראינו מה קרה כשנסוגונו בפעם הקודמת משטחי A בגדה ואיך טבחו בנו אלף איש עד אשר כבשנו מחדש את הגדה והקמנו חומה או גדר מגן. לא ניתן למחזה זוועה זה להתרחש בשנית וכל דיבור על פירוז הגדה תקף כמו דיבור על פירוז עזה, נטישת האמנה הפלשתינאית, ערבויות בינלאומיות לשייט בים סוף וכדומה. אותו דין חל לגבי נסיגה כלשהי מהגולן אחרי שהוא נכבש במלחמת מגן בשנת 1967 כשסוריה פתחה במלחמת השמד נגד ישראל. קל וחומר כיום כאשר סוריה קרועה במלחמת אחים שבה המשטר טבח בחצי מיליון מבני עמו והוא היה טובח כמה אלפי יהודים אם הוא היה חולש על הגולן. הגולן סופח לישראל על פי חוק וכך זה ישאר תמיד.

שלא ישגו באשליות מנהיגי הערבים וחלק מערביי ישראל החפצים לזרוק אותנו לים והמצביעים עבור הרשימה המשותפת בגלל שיש קומץ של יונים התומכים בחזרה לגבולות 1967 עם חילופי שטחים ויש כמה מדינות ידידותיות לישראל שמפצירות בישראל להקים עוד מדינה פלשתינאית רביעית, בנוסף לירדן בה הפלשתינאים הם רוב מכריע, לעזה ולישראל בה עם זכות השיבה שהם דורשים הם יהוו רוב. אין מקום להקמת מדינה פלשתינאית העשויה קרעים קרעים – עזה בצד אחד, חלקים מהשומרון למעט כל איזור אריאל, חלקים מיהודה, כשהגבול עובר כמו נחש עקלתון בלי כל הגיון גאוגרפי או הסטורי, בלי כל יכולת קיום כלכלית. מדינה זאת תהיה אירדנטית, לעולם לא תוכל להיות מפורזת, או דמוקרטית, או להתקיים בזכות עצמה. ולא יעזור כלום אם הם יקבלו במקום גושי ההתישבות כמה שטחי מדבר. זו היא אחיזת עיניים שכל פלשתינאי בר דעת לעולם לא יסכים לה. זאת אשליה של יונים מרחפים המשחקים שח עם עצמם ועוד לא היה שום מנהיג פלשתיני שהסכים לכך. יתירה מזאת, אין יכולת קיום גם לגדה ולעזה אם נחזור בדיוק לגבולות 1967 בלי תיקוני גבול, בלי שהם יהיו חלק ממדינת פלסטין הקיימת הלוא היא ירדן שבה הם מהווים 80% מהאוכלוסיה. רק במסגרת זאת יש מסה קריטית למדינה אחת.

לא תקום לעולם מדינה פלשתינאית נוספת ורצוי שיגיעו להכרה הזאת שעה אחת קודם. כל חברי הרשימה המשותפת ובוודאי ראשיה וכל מי שהצביע עבורם ואיפשרו להם להגיע לעשרה אחוזים מחברי הכנסת, מאות אלפי מצביעים, רוצים למעשה בהשמדת מדינת ישראל, ולו רק בגלל שמצע המפלגה תומך בזכות השיבה שמשמעותו חיסול המדינה. וכמובן רבים מראשיה מתבטאים בגלוי בעד השהידים הטובחים ביהודים. ברגע שיהיה פה רוב פלשתינאי הם יצביעו עבור החמאס או גרוע מכך עבור דאע"ש ובכך יבוא הקץ לדמוקרטיה, כי אין כל דמוקרטיה במדינה ערבית. ישראל עם רוב ערבי או פלשתין עצמאית תהיה מפורזת כעזה, שלווה כסוריה, ליברלית כסעודיה, עשירה כמצרים, מאוחדת כלבנון, ואתית כסומליה. לא קשה להבין מה יהיה הדבר הראשון שיעשו – לסלק מפה את כל או את מרבית היהודים וכיוון שהעולם לא יהיה מוכן לקחת מיליונים של מהגרים – משמעות הדבר חיסול פיזי של היהודים והמדינה. אם הם חושבים שישראל תמשיך להיות משגשגת כשלא יהיו יהודים – שיסתכלו ימינה ושמאלה וימצאו מדינה ערבית אחת משגשגת, פרט כמובן למדינות הנפט, אך שם משגשגשים בעיקר השליטים עם ארמונות הזהב שלהם. אז אם הם יודעים שהשגשוג נגרם בגלל היהודים למה הם רוצים לזרוק אותנו לים?

מאותה סיבה שהעקרב עוקץ את הצפרדע שמעביר אותו בנהר על גבה. יש לנו עסק עם מערכת סבוכה של דת, של רגשות לא רציונליים, של חזיונות שווא, כבוד שנרמס, קנאה, אגו, אי הכרה באחר, וזעם אין קץ למה היהודים משגשגים והם לא, כאשר הם היו פה קודם, וגם זאת כמובן אשליה כי העם היהודי שב למולדתו ולא התישב בארץ אפריקאית כפי שיעצו לנו. וכל אוכלי הלוטוס שחושבים שהם יפתרו את הסכסוך עם שתי מדינות לשני עמים מגלים בורות בהוויות המזרח התיכון. העם היהודי בישראל הפנים את הלקחים של כל המלחמות והאינתפיאדות – ברור לנו שאל לנו להתערב בביצה של סכסוכי האחים, אסור לסמוך על פירוז של אף מדינה ובוודאי לא על ערבויות בינלאומיות והחלטות האו"ם שהן כולן נגדנו בגלל הרוב האוטומטי של אוהדי הערבים, עלינו לעשות כל לאל ידינו לא לשלוט בעם זר וכך עשינו בעזה (ושוב – אין מצור בעזה בגלל הגבול המשותף שלה עם מצרים וההגבלות שקיימות רק על הברחת נשק וכדומה). כך נהיה מוכנים לעשות בגדה במסגרת הסדר עם ירדן/פלסטין שכבר כיום היא מדינה פלשתינאית עם אוכלוסיה של 80%, עם יורש עצר חצי פלשתינאי (ושוב – בשום מדינה ערבית העם לא שולט בצורה דמוקרטית וכך גם בירדן), בלי פירוק התנחלויות, בלי עקירת ישובים ערביים בישראל או בגדה, עם קונדומיניון ירדני/פלשתינאי בגדה שישלוט בביטחון ושתושביו יצביעו כל אחד לרשויות היהודיות או הערביות. לגבי עזה היא יכולה להיות עצמאית אם תכיר בישראל ופירוזה ייאכף במשותף על ידי מצרים וישראל. ולמי שטוענים הרי עשינו שלום עם מצרים ונסוגונו מכל השטחים ופירזנו את סיני – אומר שלמצרים אין אמנה פלשתינאית שלפיה ישראל לא קיימת, הם לא שולחים טילים ועפיפוני נפץ ולא חופרים מנהרות רצח ומחבלים כפי שעושים בעזה למרות שנסוגונו מכל שעל. אני יודע שלמרות כל מה שאני ואחרים כותבים כל אחד מתחפר בעמדותיו, אבל אנחנו הצד החזק, לדעתנו הצדק איתנו ורוב המדינות תומכות בנו דה פקטו אם כי לא בהצהרות או באו"ם, לרבות ארצות הברית, רוסיה, סין, הודו, מזרח אירופה, גרמניה, אמל"ט ועוד. ואם בריטניה, צרפת ושוודיה עדיין מגנות אותנו מדי פעם אין ספק שעם עוד כמה פיגועי טרור הם יבינו איפה הם חיים.

הקיצונים בערביי ישראל חיים במציאות מדומה וחושבים שזאת המציאות כי הם מקבלים רוח גבית מהיונים, מהאו"ם ומהצהרות של כמה מדינות של האיחוד האירופי. אבל אלה לא עושים דבר כשישראל עומדת על שלה בסוגיות יסוד כמו בלימת צעדות השיבה, התקוממות של חלק מערביי ישראל כפי שקרה עם פרוץ האינתיפאדה השניה, טרור וכדומה. ישראל תגן על עצמה בכל מחיר. היא כבר הוכיחה זאת במבצעים נגד עזה וכל העולם לא בא לעזרת העזתים ולא פרץ את "המצור" כביכול, לא עם המרמרה ולא בשום צורה אחרת. בעולם מצהירים הצהרות הזדהות אך מי שמשלם את המחיר זה תמיד האזרחים הפלשתינאים שמבתיהם נורים הטילים והם מופצצים בתגובה (ושוב – אין שום מדיניות של הרג אזרחים במכוון בישראל, לא במשטרה ולא בצבא). לחמאס לא איכפת כי אין

להם שום ערך לחיי אדם והם מושחתים עד היסוד. הם פנאטים פונדמנטליסטים לא פחות מהטליבאן ואיראן, דאע"ש וחזית הסירוב באש"פ. עד שלא תקום התקוממות עממית נגד העריצות של הנהגת החמאס ואש"פ לא תחול כל תזוזה, אך אני חושש שהתקוממות זאת תביא לעלית יסודות עוד יותר קנאים כפי שקרה בעירק, בלוב, בסוריה.

רק במספר מקרים קרה "נס" וקמו יסודות מתונים כמו במצרים, אך אחרי הרג רב. ירדן שמרה על צביונה המתון אך רק אחרי שצבאה טבח עשרות אלפי פלשתינאים בספטמבר השחור והעולם לא גינה זאת, ושאר הפלשתינאים בירדן לא התקוממו, כי עבר להם החידק של ההתקוממות. אם משטר או עם נדחף לקיר – הוא יאחז בכל האמצעים העומדים לרשותו. זה קרה בישראל כמה פעמים ובכולם ניצחנו, זה קרה בזמן מלחמת העולם השניה כאשר צבאות ארה"ב ובריטניה הרגו מאות אלפי אזרחים בהפצצות הערים ברלין, דרזדן, טוקיו, הירושימה ונגסקי – ומדובר בדמוקטריות וההרג עבר כמעט בלי התנגדות. שלא יהיה ספק – ישראל לא מתכוונת ללכת לשום מקום, כי אין לה ברירה, אנחנו נישאר פה לתמיד – מי שפליטים הם הפלשתינאים שלעולם לא יחזרו לבתיהם, הם המהגרים שעברו במאות אלפיהם לגדה המזרחית של ירדן, לאירופה ולשאר מדינות העולם, למרות שהם עדיין "פליטים". היהודים חוזרים למולדתם במיליונים והפלשתינאים נוטשים את מולדתם בהמוניהם – רק הם יכולים למנוע את המשך המגמה כשהם נוטשים ומהגרים ואנחנו עולים ועולים. ואם הם חושבים שריבוי הילדים יהפוך את המגמה הם טועים בגדול – ריבוי הילדים רק יגביר את העוני ואת התסכול, רק יביא להתקוממות רבתי נגד ההנהגה המושחתת שלהם.

אני מלא הערכה לצה"ל איך הוא משכיל לשמור על טוהר הנשק עם הסבת מינימום של אבידות לאויב אל מול עשרות אלפים שרוצים לפרוץ לגדר ונהרגים רק כמה עשרות. מי שזוכר הפגנות ומהומות שהיו בהודו ובמושבות אחרות יודע איך נהרגו אלפי אזרחים. שלא לדבר על עשרות האלפים בספטמבר השחור, על מאות האלפים בסוריה ועל מיליוני המוסלמים הטבוחים. במלחמות אחים באלג'יריה, תימן, עירק, אפגנסיטן, סוריה, לבנון, לוב וסודן נהרגו בסך הכל מיליונים וכולם שותקים, האו"ם לא מתערב ואם הוא כבר מתערב הוא לא פותר דבר כפי שראינו. לגבי מה שנעשה בסין וברוסיה בזמן מלחמות, התנגדות ומרידות – מדובר גם כן במיליונים. לפיכך, שלאף אחד לא יהיו אשליות לגבי הנחרצות של ישראל שמגובה על ידי רוב רובו של העם. העולם יגנה, הסטודנטים ימחו, סופר עם מוסר כפול אולי ינהל אינונטר על מות המפגינים התמימים שיצאו לטיול בוקר עם עפיפונים לבקר את בתיהם, עצרת האו"ם תעביר החלטות גינוי נגד ישראל – אנחנו רגילים ומחוסנים. כולם צבועים, כולם שותקים אל מול זוועות הגדולות עשרות מונים, מה עוד שהמצפון שלנו נקי לחלוטין, כי צה"ל הוא הצבא הכי מוסרי שהיה מעודו.

אני שומע מסביבי קולות רבים שמביעים זעזוע מהשיסוי של נתניהו בין חלקי העם, מהרמה האתית שלו, מיחסו לבית המשפט, למשטרה ולעיתונות, אך הם אומרים לי, למרות שאף אחד מהם לא הצביע קודם לליכוד, כי בבחירות הקרובות הם יצביעו לנתניהו, כי אף מנהיג אחר לא מסוגל להתמודד בביצה המזרח התיכונית, להיות חבר של טראמפ ושל פוטין, של הודו ושל סין, של רבים מארצות אפריקה ואמריקה הלטינית, של פולין, צ'כיה, הונגריה, ואפילו רוב מנהיגי אירופה המערבית מכבדים אותו אם לא אוהבים אותו. ומעל לכל נתניהו הצליח ליצור יחסים מצוינים עם מצרים, מרוקו, מדינות המפרץ הפרסי, ירדן, סעודיה והקואליציה נגד איראן. אפילו עם אבו מאזן יש שיתוף פעולה בטחוני. רק כמה מדינות ממש נגדנו – טורקיה, עזה, סוריה ומעל כולן – איראן. אבל הן מדינות בשוליים כאשר הוא השכיל ליצור ברית נגד איראן. מי שמבודד כיום זו איראן ובנות בריתה ולא ישראל.

ונתניהו חייב זאת אך ורק למדיניות ההקצנה של החמאס, לשיסוי של ראשי הרשימה המשותפת, להתבטאויות של רבים מערביי ישראל. כמו שמדיניות הסירוב של הפלשתינאים משנת 1917 ועד ימינו לרבות תוכנית החלוקה רק הלכה והעצימה את ישראל, כמו שההתנפלות על ישראל במלחמת העצמאות וערב מלחמת ששת הימים רק חיזקה את ישראל, כמו שהאינתיפאדות הנוראיות רק חיזקו את רוח העמידה הישראלית – יש קו משותף להקצנה הערבית – היא טובה ליהודים. פעם אחת התנהגה אומה ערבית בנופת צופים כלפי ישראל וליבה של ישראל נמס, אפילו בגין נישבה בקסמו של סאדאת, ונסוגונו מכל שעל של סיני. אבל היה לנו עסק עם מנהיג אציל שבניגוד לאינטליגנציה בארצו העז לדבוק בשלום, שממנו נהנים ישראל ומצרים עד עצם היום הזה. ערפאת ניסה בדרכו הנכלולית לעשות משהו דומה, אך קפץ לו "הפיוז הטרוריסטי" מהר מאוד ובאינתפיאדה השניה הוא הראה את פרצופו האמיתי עד שחרב עליו עולמו, הגדה נכבשה מחדש, הוקמה גדר או חומת הפרדה ובסוף הוא גם הלך לעולמו שבע אכזבות לפגוש בעולם שכולו טוב את חאג' אמין אל חוסיני ובן בריתו היטלר, או שמא לפגוש 72 בתולות כי הוא היה שהיד.

ישראל הקצינה פעם אחת ושילמה על כך מחיר כבד – לפני מלחמת יום כיפור, בזמן שלטון השמאל ולא הימין, שהיתה הנוראה במלחמות ישראל למעט מלחמת השחרור. ישראל ניסתה להתערב בסכסוכים פנים ערביים בזמן מלחמת לבנון הראשונה, עם שלטון של הימין, שהיתה מלחמה מיותרת שלא פתרה דבר. ישראל הלכה צעד אחד רחוק מדי כלפי הערבים בזמן הסכמי אוסלו, רצתה להאמין בחזרה בתשובה כביכול של ערפאת הטרוריסט ושילמה על כך מחיר כבד. ישראל נסוגה מכל שעל בעזה ושילמה על כך מחיר כבד. אבל ישראל להבדיל מהפלשתינאים

לומדת את הלקחים ולא חוזרת על הטעויות שלה. לפיכך, יש כיום בפני הפלשתינאים משני צידי הקו הירוק, רק ברירה אחת – להכיר במציאות, לנקוט במדיניות של שגשוג כלכלי, להצטרף לכמעט כל שאר מדינות ערב בברית עם ישראל, מחד ברית של שגשוג וכבוד הדדי בתוך ישראל עם שוויון זכויות מלא והפיכת הערבים לשותפים מלאים בהצלחת המדינה, ומאידך עם ירדן בפתרון הסכסוך במתכונת שהצעתי ובמסגרת חברות באיחוד האירופי.

חזון הרפובליקה השניה של ישראל ופתרון הסכסוך

פורסם באתר מחלקה ראשונה NEWS1 ב- 28.12.2017

רק הקמת רפובליקה שניה של ישראל תפתור את בעיות הליבה של ישראל במישורים החברתי, השלטוני, הכלכלי, האקולוגי, הסכסוך עם הפלשתינאים, האינטגרציה של החרדים והערבים וביעור השחיתות, ותהפוך את ישראל לאחת מעשר המדינות המובילות בעולם בשגשוג הכלכלי, האיכותי והאתי, אם אנו חפצי חיים

הקדמה

לאחרונה הוזמנתי להרצות בכנס בינלאומי של SPES שהתקיים באוניברסיטת תל אביב ולדבר על הספר האחרון שלי בו אני מציג את חזוני לשגשוג כלכלי, איכותי ואתי בעולם ובישראל, עם ביסוס סטטיסטי המוכיח שהמדינות הכי אתיות הן גם הכי משגשגות. באותו כנס השתתף גם המנטור הצרפתי שלי, אחד האתיקנים המובילים בעולם, שבפעם הראשונה בחייו בא ארצה למרות גילו המתקדם ואחרי שהרצה בעשרות ארצות ברחבי העולם. אירחתי אותו, ובלילה ראשון בישראל לקחתי אותו לסיור ביפו, שם התפלא איך באיד אל פיטר הערבים יכולים לנוע בחופשיות ולשבת עם יהודים במסעדות בנמל יפו, אחרי כל סיפורי הזוועה ששמע על משטר האפרטהייד בישראל. בהמשך הערב ישבנו בארוחת ערב במנטה ריי עם חבר קרוב – אחד מענקי התרבות, והוא שאל אותו מה דעתו על פתרון הסכסוך עם הפלשתינאים. החבר ענה ללא היסוס - מקימים מדינה פלשתינאית מפורזת בגדה המערבית ובעזה, מפנים את המתנחלים ומשלמים להם פיצויים וקולטים מאה אלף פליטים במסגרת זכות השיבה. העליתי כמה הסתיגויות, אך האורח מאוד התלהב מההרצאה הסדורה והזמין את חברי הישראלי להציג את משנתו בכנס בצרפת.

בהמשך נפגשנו ואכלנו עם פרופסורים ואישים אחרים ואת כולם שאל האורח על פתרון הסכסוך, אך רוחו הלכה והתקדרה, כי שמע תשובות יותר ויותר מסויגות, עד אשר ב'סעודה האחרונה' בביתנו על הכרמל ישבנו עם מדען דגול בעל מוניטין עולמי, שענה לו כי אין פתרון לסכסוך. מה זה אין פתרון? תמה האורח. אין, ענה לו המדען, אנחנו בעיצומה של מלחמה על אותו חבל ארץ שנמשכת מעל למאה שנה וצריך ללמוד לחיות עם הסכסוך. אחרי שהאורח הפציר בו עוד ועוד, ענה לו המדען - כשהצרפתים יפתרו את הבעיות שלהם עם המוסלמים בארצם, השוטרים יכנסו לבלוויל ולא יהיה יותר טרור בפריז ובניס, אז אנחנו נפתור את הסכסוך. האורח שלי, שהחל להבין עד כמה מורכבת הבעיה, קדרו פניו ואחרי הארוחה הוא ביקש לעיין באחדים מהספרים שלי. כשהוא מעיין באחד מהם נתקל בפרק - פתרון הסכסוך הישראלי פלשתינאי. הוא החל לקרוא את מאות העמודים שהקדשתי לנושא ולחזון הרפובליקה השניה שלי ונשאר ער חצי לילה בסלון כשאשתי ואני הלכנו לישון שנת ישרים. למחרת אמר לי האורח- מכל מה ששמעתי הפתרון שלך נשמע לי הכי ריאלי. עניתי לו כי כל הפתרונות לגיטימיים וראויים לבדיקה.

אחרי מחשבה רבה, החלטתי לכתוב מסה עם תמצית של כתביי באנגלית ובעברית, עם החזון שלי לפתרון הסכסוך, לעתידה של המדינה, לאינטגרציה של החרדים והערבים בחברה, ולסוגיות כלכליות, חברתיות, שלטוניות, אקולוגיות ואתיות אחרות. שיתפתי בכך כמה חברים, אנשי רוח, אקדמיה, עסקים, כלכלנים, מדענים וממשל. בעקבות התגובות החיוביות, גם אם לא הסכימו לכמה מעקרונותי, תהיתי אם אין מקום לפרסום סדרת מאמרים או ספר עם כמה עשרות פרקים ובהם החזון של אישים בולטים בישראל. בספר ניתן יהיה לנסות ולמצוא את המשותף לכל החזונות, שלדעתי הוא רב מהמפריד. בהמשך, הספר יתורגם לשפות רבות, שכן הוא עשוי לעורר עניין רב גם בעולם - מה חושבת האליטה הישראלית על עתיד המדינה. נראה לי שרבים וטובים ישמחו לקחת חלק בפרויקט זה, מכל קצוות הקשת הפוליטית, חילונים, חרדים, ערבים, יונים, ניצים, ניאו ליברלים ומנהיגי המחאה החברתית.

מבוא

תושבי ישראל חשים במועקה, בהקצנה ובמיאוס, כפי שהם לא חשו מזה עשרות שנים. הולך ומתפורר המרקם העדין המחבר בין יהודים לערבים, חרדים וחילוניים, מעמד הביניים הולך ונשחק, הפערים הולכים וגדלים, יש הקצנה בשיח הציבורי, השחיתות גואה, הבידוד שלנו גדל, העוני הגיע לשיא, חלקים רבים באוכלוסיה לא נושאים בצורה שווה בנטל, האתיקה העסקית בנסיגה, הפריפריה מופלית לרעה, קיים מתח בינעדתי, והתרבות בשפל קשה.

לא ניתן לטפל בבעיה במסגרות המקובלות, הבחירות לא פותרות דבר, הכנסת לא מתפקדת, המערכת השופטת לא מצליחה להתגבר על עומס התיקים, אין הסקת מסקנות מביקורת המדינה, הממשלה לא מתפנה לעסוק בסוגיות הליבה, מכבים שריפות, משתדלים לרצות את קבוצות הלחץ, את המקורבים, את הטייקונים; כאשר רוב העם כורע תחת נטל המיסים, יוקר הדיור, החינוך היקר והירוד, הביורוקרטיה הגואה, ומערכת הבריאות הלא שוויונית.

לפיכך יש להקים תנועה עממית חוץ פרלמנטרית שנועדה לשנות מהיסוד בדרכים דמוקרטיות את פני המדינה בכל המישורים, להקים רפובליקה שניה, ולהציב בראש סדר הקדימויות את הצדק החברתי, היושרה, השוויון, איכות הסביבה והחיים של כל התושבים. התנועה תאגד בתוכה חילוניים ודתיים, מתנחלים ויונים, יהודים וערבים, נשים וגברים, מעמד הביניים, עשירים ועניים, אנשי פריפריה ומרכז, אנשי עסקים, אקדמיה, אנשי רוח והמגזר השלישי.

ראשי פרקים של החזון הכלכלי, חברתי, אתי, שלטוני ואקולוגי

זה למעלה מעשרים שנה אני עוסק בסוגיות אלה וכתבתי על כך ספרים, מסות ומאמרים רבים. לימדתי אותם בקורסים באוניברסיטאות מובילות, הייתי פעיל בתנועות חברתיות, השפעתי על רבים, אך אני ורבים מהפעילים האחרים נוכחים לדעת שלמרות שתרמנו להעלאת נושאים אלה למודעות הציבור, בפועל חלה נסיגה בכל המישורים. מכיוון שניתן לקרוא את החזון שלי בספרים ומאמרים הניתנים על פי רוב להורדה ללא תמורה באתר שלי ושל אוניברסיטת חיפה, או בספריות של יותר מאלף אוניברסיטאות אחרות, לצפות בהרצאות ובכנסים שיזמתי והשתתפתי בהם; אציג להלן רק את עיקרי החזון בראשי פרקים, אך הביסוס לכל נושא מצוי באלפי עמודים בכתבי.

1. **צדק חברתי**: מעמד הביניים יהפוך ל- 50% מהאוכלוסיה, שיעור כפול מהנוכחי. הפערים החברתיים יהיו כמקובל בעשר המדינות הדמוקרטיות המובילות בשגשוג וברווחה. מימדי העוני ירדו מתחת ל- 10% מהאוכלוסיה.

2. **כלכלה**: ישונה מהיסוד המשטר הניאו ליברלי ויימצא האיזון הנכון בין מעורבות הממשל לשוק החופשי. החברות יביאו בחשבון את האינטרסים של כל מחזיקי העניין לרבות השגת רווחיות נאותה. יונהג מיסוי פרוגרסיבי ביותר.

3. **אתיקה**: תבוער השחיתות מהיסוד ויוכבדו בצורה דרסטית העונשים על עבריינ‍י הצווארון הלבן. ייערך סינון אתי למועמדים לתפקידים ציבוריים וכלכליים. ישראל תמוקם בין עשר המדינות המובילות במדד האתיקה של TI.

4. **משטר**: יונהג משטר נשיאותי נוסח צרפת כשלנשיא סמכויות ביצוע מלאות ובממשלתו מיטב המומחים. מחצית מחברי הכנסת ייבחרו בבחירות איזוריות ומחציתם ייבחרו בבחירות יחסיות. יועלה אחוז החסימה לחמישה אחוזים.

5. **הון ושלטון**: ינותק הקשר בין הון ושלטון. נושאי תפקידים בכירים בממשל יקבלו שכר מקביל לשכר במגזר הפרטי ותנאי פנסיה נדיבים, אך ייאסר עליהם לעבוד במגזר הפרטי על פי חוק. כתוצאה מכך יתפנו תקציבי עתק.

6. **בטחון פנים**: ימוגרו משפחות הפשע ויוכבדו בצורה דרסטית העונשים על פשיעה. יגויסו למשטרה מיטב האנשים שיקבלו שכר מקביל לשכר בצה"ל. תצומצם במחצית כמות הפשיעה: גניבות, תקיפות, עבירות מין וכו'.

7. **איכות הסביבה**: חלק עיקרי ממשאבי הפיתוח יופנה לאנרגיה נקיה. יצומצם זיהום האוויר בהתאם לתקנים הבינלאומיים. ייאכפו כל חוקי איכות הסביבה ויוכבדו העונשים למפירים, לרבות עונשי מאסר לתקופות ממושכות.

8. **הרשות השופטת**: תישמר עצמאות הרשות השופטת. יוגדלו תקני השופטים תוך צמצום דרסטי בעינוי הדין. יוקם בית משפט לעבירות כלכליות עם שופטים המומחים בתחום. ייאסר על שופטים לעבוד כבוררים עם פרישתם.

9. **ערכים**: ייעשה מאמץ לשוב לערכי הצניעות, הסיוע לקהילה, שיתופי פעולה, מציאת דרך הביניים, רוחניות, תרבות והשכלה; לעומת הרדידות של תרבות הרייטינג, תוכניות הריאליטי עם ההדחות ותחרותיות שלוחת רסן.

10. **רווחה**: יופנו תקציבים מספקים לרווחה, בריאות, סיוע לקשישים ומוגבלים. ייאסר על קרנות הפנסיה להשקיע בבורסה. ישראל תדורג בין עשר המדינות המובילות בתחום הרווחה, כשעיקר העול על המגזר העיסקי והעשירים.

11. **תעסוקה**: יועלה בצורה דרסטית שכר המינימום ויופחת למינימום מספר עובדי הקבלן. יישמר בטחון תעסוקתי גבוה עם זכויות סוציאליות. יושג איזון בין תנאי התעסוקה, חופש ההתאגדות, היושרה של הועדים ויכולת הניהול.

12. **עסקים**: תונהג מדיניות המעודדת עסקים המביאים לערך מוסף למשק ויוכבד העול הרגולטורי והמיסויי על קרנות גידור, השקעות ספקולטיביות וחברות העובדות עם מינופים גבוהים ומשקיעות את עיקר רווחיהן בחו"ל.

13. **חינוך**: ייאכף חוק חינוך חובה חינם לאוכלוסיה עד גיל 18 והלימודים האקדמיים והמקצועיים יהיו חינם בכל מקצוע עם הלוואות מחיה בתנאים נוחים לסטודנטים. על ישראל להיות בין עשר המדינות המובילות ברמת החינוך.

14. **חברה**: החברה הישראלית צריכה לעבור שינוי יסודי, כאשר היא מרימה על נס מתריעים כנגד שחיתות, מוקיעה פושטי רגל שהערימו על נושיהם, עבריינים מס שהונו את השלטונות ובעלי שליטה שעשקו את בעלי המניות.

15. **ראיה הוליסטית**: פעילות במקביל, כאשר משאבי עתק יגויסו כתוצאה משינוי המדיניות ויחולקו בצורה צודקת ולצרכים החשובים ביותר למשק. קיום ערכי האתיקה, האחריות החברתית ואיכות הסביבה הם הערובה לשגשוג.

בהמשך נרחיב את הדיבור בנושא פתרון הסכסוך עם הפלשתינאים, האינטרגרציה של המיעוט הערבי והפרדת הדת מהמדינה, כי אלה שלושת סוגיות הליבה שיש לפותרן על מנת להיות בין עשר המדינות המובילות בעולם בשגשוג שלהן, באיכות החיים, בבטחון האישי, באתיקה העסקית, בביעור העוני, בהקטנת הפער בשוויון ובצדק החברתי.

<u>פתרון הסכסוך הישראלי-פלשתינאי</u>

פתרון הסכסוך בין ישראל לפלשתינאים הוא בעיה סבוכה עם עשרות נעלמים שלא ניתן לפתור אותה בסמאות פשטניות של שתי מדינות לשני עמים, שלום עכשיו, זכות השיבה, ארץ ישראל השלמה, הלאה הכיבוש, חילופי שטחים וכדומה. יחד עם זאת, הסכסוך פתיר, ובעבר נפתרו סכסוכים הרבה יותר סבוכים ממנו. רק רצוי שהפתרון לא יבוא כפי שקרה באירופה ויפן עם קורבנות של מיליונים, אלא בדרכי שלום, עם מנהיגות אמיצה בשני הצדדים.

לא ניתן לשלם פיצויים למאות אלפי מתנחלים ואפילו לא למאה אלף, כי מדובר במאות מילירדים וישראל תפשוט את הרגל, אם לא תהיה קודם מלחמת אחים. גם לא יהיה שום גורם בעולם שישלם להם את הפיצויים. ומה עם הפיצויים ליהודים יוצאי ארצות המזרח? כמו המשפחה שלי שעלתה ממצרים, קרובים שעלו מעירק, התימנים, הלובים, הסורים והלבנונים וכל האחרים שהשאירו רכוש הגבוה בהרבה מכל הרכוש שהשאירו פה הפליטים. אם ישלמו ליהודים פיצויים על רכושם, אז אולי יש מקום לבדוק תשלום פיצויים לפליטים, אבל רק על ידי גורם בינלאומי כי ישראל ומדינות ערב שבהן גרו היהודים לא יכולות להרשות לעצמן תשלום פיצויים כל כך גבוהים.

המתנחלים אינם קלגסים ומפלצות כפי שמתוארים על ידי אויבנו ולא מעט יהודים, כי אם חלוצים שלא צריך לפנות כלל ממקום מושבם. כמעט כולם יושבו על ידי ממשלות ישראל לדורותיהן. יש לנו זכויות הסטוריות על יהודה ושומרון ואנו לא מתיישבים לבנים בדרום אפריקה. יחד עם זאת, זה לא ריאלי להקים את ארץ ישראל השלמה שבה יהיה רוב פלשתינאי, או לחילופין לא תהיה דמוקרטיה וישראל תאבד את צביונה היהודי שלשמו היא קמה.

צריך לסיים את הכיבוש, כי הכיבוש הוא לא מוסרי ומשחית אותם ואותנו. זה נורא שאנחנו שולטים בעם זר יותר מ- 50 שנה. אך ניסינו לשים לזה קץ עם אשליית אוסלו, כשאנחנו במו ידינו הבאנו את המחבלים הכי מסוכנים לישראל - הלבנונים סילקו אותם, הירדנים סילקו אותם, התוניסאים סילקו אותם, שלא לדבר על המצרים והסורים, ומי ה"פריירים" שהחזירו אותם לפה - אנחנו. אך אין לי טענות לרבין ופרס, הם פעלו באמונה שלמה שזה הפתרון לסכסוך, אבל הם שגו באשליות. ולכל אלה שחיים תחת אשליה שרבין היה מביא את השלום - רבין היה הופך היום לנץ בצוק העיתים. הפלשתניאים התכוונו ליישם את מדיניות השלבים, כפי שהם אכן עשו בדיעבד, ורבין אם היה חי היה נוכח לדעת בהונאה הגדולה שלהם ונלחם בהם. כי אם הברירה היא רצח בדם קר של אלף אזרחים והרס הכלכלה כפי שקרה באינתיפאדה השניה, אחרי שהחזרנו את רוב השטחים לערפאת, עדיף לשלוט בעם זר ולהקים חומה שתמנע את המעבר לשטחי ישראל ושהוקמה אך ורק על מנת לעצור את הרצח ההמוני, אם אנו חפצי חיים.

בהשקפות הכלכליות חברתיות שלי אני עמוק בשמאל, אך בהשקפות המדיניות שלי אני נץ מתון. ולמי שאומר שאין חיה כזאת - אני מזכיר את מפלגת אחדות העבודה עם גלילי ואלון, שהייתה ניצית מתונה (ומעבר להם - משה שמיר וחבריו מהשמאל שדגלו בא"י השלמה) ושמאלנית יותר ממפא"י. אני גם חניך התנועה המאוחדת הנוער העובד, וכל השקפת העולם התרבותית, חברתית וכלכלית שלי דוגלת בצדק חברתי. אני מלמד וכותב עשרות שנים על אתיקה עסקית, תחלואי הקפיטליזם וצדק חברתי וכלכלי. בכל השנים שבהן הצבעתי בבחירות, שיניתי את דפוסי ההצבעה שלי בהתאם לנסיבות המשתנות – ממפלגת העבודה לליכוד, מהליכוד לטומי לפיד, עבור בקפנדריות אצל רפול, עוזי דיין, הירוקים/מימד, עד שבשתי הבחירות האחרונות חזרתי להצביע עבור מפלגת העבודה. וכך נסגר המעגל.

ישראל בגבולותיה כיום היא **מדינה יהודית ושל כל תושביה**, לא רק של כל תושביה כמו ארה"ב ואוסטרליה, אבל גם מדינה יהודית כי אין עוד מדינה יהודית, שתקלוט כל יהודי שירצה לשוב למולדת, אך אף לא פלשתינאי אחד, מה עוד שיש עשרים מדינות ערביות שקלטו או יכלו לקלוט את הפליטים שהתיישבו בהן. יחד עם זאת, המדינה היא גם של הערבים שחיים בה כיום, שצריכים להיות פטריוטים כמו בארצות הברית עם הדגל וההמנון. אם מפריע להם שבדגל יש רק מגן דוד אפשר לצרף גם עץ זית לדגל ואפשר להוסיף עוד בית ל"התקווה" עם אהבת המולדת.

אין זכות שיבה בישראל, בעזה ובגדה, אפילו לא לפליט אחד, זה לא ניתן מבחינה כלכלית, מוסרית, הסטורית ומדינית. כמו שאין זכות שיבה ליוון, טורקיה, רוסיה בקלינינגרד לשעבר קניגסברג, פולין, צ'כיה, אוקראינה, רומניה, הודו, פקיסטן ורבות מארצות אפריקה. גם אין זכות שיבה לגדה המערבית או לעזה, לכל היותר - לשלושים אלף הפליטים שעזבו את המדינה בשנת 1948, רובם מרצון, ושעדיין חיים. פליט הוא רק דור ראשון כמו בכל העולם, ולא חמישה מיליון כולל שילשים וריבעים, אלא אם כן אני גם פליט של ספרד ואני יכול לחזור לארץ אבותי, עם כל המיליונים של הצאצאצים הערבים והיהודים שגורשו משם ב- 1492. כשהיוונים יחזרו לטרויה ולסמירנה, כשהארמנים יקומו לתחיה ויתיישבו מחדש באנטוליה, כשהגרמנים ישבו לבטח בגדנסק/דנציג ובסודטים, אז תהיה פה זכות השיבה. בישראל היו חילופי אוכלוסין כמו בטורקיה וביוון, בהודו ובפקיסטן. עזבו פחות ממיליון ערבים את ישראל ועלו לישראל יותר ממיליון יהודים מארצות ערב. ועל הרכוש העודף של היהודים - כבר כתבנו.

פלשתין היא כיום אחת מהמדינות הכי מושחתות בעולם ורוב הכסף של הסיוע זרם לכיס של המיליארדר יאסר ערפאת (שלושה וחצי מיליארד דולר), של הנהגת החמאס, של אבו מאזן, של כמה מהאימאמים והמנהיגים הצבועים והמושחתים ברשות הפלשתינאית ובעזה. לא פלא שיש הנצחה של בעיית הפליטים למרות כל הסיוע מהעולם וממדינות הנפט שזורם למנהיגים ולטרור, כי הכסף של בעלי הרצון הטוב באו"ם, בארצות הברית ובאירופה לא מגיע לפליטים ולעניים, לפיתוח ושגשוג פלשתין, כי אם מגיע ברובו לכיסי המושחתים. זאת מציאות עגומה שקיימת ברבות מארצות אפריקה ואסיה שזכו לעצמאות, אך סובלות מעריצות ושחיתות לא פחותה ולעיתים גדולה יותר מאשר הן סבלו בימי הקולוניאליזם. יחד עם זאת, מדינות ספורות כסינגפור או בוטסוואנה אכן משגשגות יותר.

יוסר המצור על עזה רק אם היא תחדל להיות בסיס לטרור, תחיה בשלום עם ישראל ואנחנו יחד עם מצרים נפקח על הפירוז שלה, כשהיא תוכל להתפתח כמו סינגפור. אני לא ציני ולא אומר - אולי אם תחליף את אוכלוסיתה לסינים ואת מנהיגיה ללי קואן יו. כי סינים כיום בסין מדורגים נמוך במדד TI למרות מאמצי השלטונות לבער את השחיתות. אין בעיה גנטית לערבים, לסינים וליהודים להיות ישרים ולא מושחתים. ישראל והיהדות נתנו לעולם את החוקים הסוציאליים בתנ"ך והקוראן מתייחס בהרחבה לאתיקה עסקית - מוחמד היה סוחר, להבדיל ממשה ומישו.

אין כל אפשרות להקים מדינה של רצועות בגדה עם אופי של בנטוסטנים, עם גושי התישבות של התנחלויות ושטחים חלופיים במסגרת החזרת כל שטחי 1967. לא קיימת מדינה כזאת בעולם, הניסיון הכושל להקים מדינות כאלה בדרום אפריקה כשל, לא קיימת עיר מחולקת כמו ירושלים שתהיה בירה של ישראל ופלשתין (חוץ מניקוסיה וגם שם אין פתרון לסכסוך). מדינה פלשתינית עצמאית בגבולות 1967 תהיה אירדנטית, תהיה בסיס לטרור, ואם יהיו בה בחירות חופשיות יקום שלטון של דאע"ש או של החמאס, ואחר כך נמוגה הדמוקרטיה כפי שקרה בעזה ובגרמניה הנאצית, נשוא חלומם של ההנהגה הפלשתינאית מימי חאג' אמין אל חוסייני עד אבו מאזן מכחיש השואה.

יחד עם זאת, יש אמת בתביעה של הפלשתינאים שהם זכאים למדינה, למרות הטענה שהסטורית רובם הם מהגרי עבודה שבאו לישראל בעקבות השגשוג שהביאו היהודים. אם הם היו מקימים את פלשתין כפי שיכלו על פי החלטת האו"ם, היא הייתה נראית כיום כמו סוריה, לבנון, לוב, תימן או עירק, משגשגת כמו מצרים וליברלית כמו סעודיה. וכבר ראינו מה הם עשו בעזה שם הם עצמאיים דה פקטו. אם ישראל משגשגת זה אך ורק בגלל שבאו פה יהודים שבנו אותה כמדינה אירופאית, אבל בשיתוף עם הערבים שהשתלבו בכלכלה. אסור לשכוח את התרומה של הערבים הישראלים לשגשוג המדינה, כמו גם שאסור לשכוח שיש תרומה מכרעת לשגשוג המדינה ליהודים המזרחים המהווים רוב במדינה. אבל מי שיצק את הבסיס לכלכלה ולדמוקרטיה היו היהודים שבאו מאירופה ובנו פה מדינה אירופאית, כמו שהאנגלוסקסים יצקו את היסודות של ארצות הברית, אוסטרליה וקנדה ולא האינדיאנים וההיספנים. אחרת המדינות האלה היו נראות כמקסיקו וארגנטינה, פרגוואי האינדיאנית, אבוריג'ינים, ואסקימוסים.

תבוטל ההגדרה של פליטים לשילשים וריבעים ופליט שנהנה מעזרה של האו"ם יהיה רק אחד משלושים אלפי הפליטים שחיו בישראל ב- 1948. כל השאר לא יהיו פליטים ולא יקבלו סיוע מאונר"א. יבוטל כחלק מההסדר כל מחול השדים נגד ישראל באו"ם, בכל הארגונים האחרים, חרם מכל סוג שהוא, לא תהיה הסתה בספרי הלימוד, במסגדים, במדראסות וכל אחד שיסית יישלח למאסר ממושך כחותר נגד בטחון המדינה. ייעשה מאמץ עילאי לבער את האנטישמיות, במיוחד בארצות ערב ובארצות המוסלמיות ויוקיעו את החוגים המשמיצים את ישראל ומפיצים

את דיבתה, כמובן רק אם הם משקרים ולא אם הם מבקרים ביקורת לגיטימית על עוולות המנהיגות, הטייקונים או שוטרי וחיילי צה"ל, אימאמים ורבנים, אם הם עוברים על חוקי המדינה ולא מקיימים את הנורמות המוסריות שלה.

אז מה הפתרון לסכסוך? - לא יהיו פה 4 מדינות פלשתניאיות, כפי שהערבים רוצים בלי אף מדינה יהודית - ירדן שבה 80% פלשתינאים, הגדה המערבית של הפת"ח, עזה של החמאס, ומדינת ישראל עם זכות שיבה של 5 מיליון פליטים, דהיינו מדינה עם רוב ערבי. הפתרון הוא בחזרה להצהרת בלפור, אבל לא עם שתי הגדות שהובטחו לנו, כי אם בפשרה כואבת - כשירדן היא המדינה הפלשתינאית, כי היא היחידה שיש לה אופי של מדינה מבחינה כלכלית, גיאוגרפית, עם משטר מלוכני יציב, יורש עצר שהוא חצי פלשתינאי בגלל אמו, עם זכויות אזרח לכל האזרחים, דמוקרטיה עד כמה שניתן להעניק במזרח התיכון, שלא תהיה על בסיס "שגר ושכח" - מצביעים פעם אחת והופכים למדינה אסלמיסטית הדוגלת בטרור, כמו שקרה בעזה, וכמו שקורה בשאר מדינות ערב עם בחירות מפוברקות.

ישראל וירדן ישלטו בקונדומיניון בגדה המערבית (אם עזה לא תצטרף מרצונה לירדן/פלשתין היא תהיה עצמאית אך במגבלות של פירוז מפוקח על ידי ישראל ומצרים), כשהערבים נשארים במקומם והיהודים נשארים במקומם בכל ההתנחלויות, כל עם בוחר ומקבל זכויות במדינה אליה הוא משתייך - ירדן/פלשתין או ישראל, אנחנו מוודאים שהמדינה באמת מפורזת ביחד עם הירדנים ודואגים שאין טרור ואין הסתה. ירדן וישראל מתקבלות כחברות באיחוד האירופי, עם גבולות פתוחים, עובדים נעים בחופשיות בין שתי המדינות אך לא רשאים להתיישב בהן, עם שגשוג כלכלי ומדיני, שהוא הפתרון האולטימטיבי לסכסוך, כי הדת והלאומנות משגשגות רק על רקע של עוני.

בספריי, אני מתיחס בהרחבה לסוגיה – מדוע דווקא היום ירצה המלך הירדני לחזור למצב שהיה קיים לפני מלחמת ששת הימים כשהייתה קיימת דה פאקטו מדינה ירדנית/פלשתינאית. המלך והשלטון ההאשמי ירצו בכך רק אם ישתכנעו שזה הרע במיעוטו – כי מדינה פלשתינאית בגדה ומדינת חמאס בעזה יהוו סכנה הרבה יותר גדולה למשטרו, אם הוא ישתכנע שהציר של סוריה עם איראן מסכן את המדינה שלו, שדאע"ש שנזרק מסוריה ומעירק יקנה לעצמו אחיזה בירדן כפי שעשה בסיני, כי ירדן חלשה יותר וקיימת בה אוכלוסיה פלשתינאית שהיא הרוב בה.

ישראל תסכים לפתרון זה כי הוא היחידי שמבטיח לה ביטחון והרחקת סכנות קיומיות, הכרה של כל מדינות ערב המתונות, לגיטימציה לסיפוח של הגולן לישראל. הגולן נכבש כתוצאה ממלחמת השמד של סוריה נגד ישראל, בדיוק כמו שחלקים רבים בגליל נכבשו במלחמת השחרור כתוצאה ממלחמת השמד של מדינות ערב נגד ישראל, וגם אין בסיפוח הגולן בעיה של שלטון בעם זר. נראה שבקונסטלציה הנוכחית יש סיכוי להכרה עולמית בסיפוח.

הפלשתינאים יסכימו לפתרון, כי הוא מבטיח להם שגשוג, מדינה במסגרת ירדן/פלשתין, עם הזכויות המירביות שיוכלו אי פעם לשאוף להן, אם הם לא רוצים שהצבעות חופשיות יגרמו למדינתם להפוך למדינת חמאס כפי שהיה בעזה. מי שלא יסכים לפתרון יהיו סוריה, אירן, החיזבאלה ומדינות קיצוניות, אבל אם כל העולם הנאור יתמוך בהסכם לא תהיה להם ברירה אלא להשלים עם המציאות של קיום ישראל ריבונית החיה בשלום עם שכניה, בשגשוג ובהכרה בינאלומית, מדינה דמוקרטית – היחידה במזרח התיכון – עם רוב יהודי, ומי יודע אולי בהמשך ובהדרגה תהפוך גם ירדן/פלשתין למלוכה חוקתית, עם בחירות חופשיות שיביאו דמוקרטיה, כפי שקרה במדינות אירופה אחרי משטרי העבר, כי שתי המדינות יהיו חלק מהאיחוד האירופי, שכל מדינותיהן הן דמוקרטיות, ובעקבות השגשוג תבוא גם הדמוקרטיה, תיעלם המוטיבציה לסכסוך האבוד, כי אוכלוסיהן הם קודם כל חפצי חיים.

<u>האינטגרציה של החרדים והערבים</u>

אם ישראל רוצה להגיע לשורה הראשונה של המדינות הנאורות בעולם, עליה לפתור בנוסף לסוגיית הסכסוך את נושא האינטגרציה של החרדים והערבים. לא פעם אני רואה ניתוחים השוואתיים של ישראל בהשוואה לשאר מדינות ה- OECD, בהם נטען כי יכולנו להגיע לדירוג הרבה יותר גבוה אלמלי ה"בעיה" של החרדים והערבים. אין תירוץ יותר נלעג ומופרך מתירוץ זה – כי הערבים והחרדים הם חלק אינטגרלי של המדינה ואין לתאר את ישראל בלעדיהם, למרות שלא מעט חילוניים היו רוצים לראות את החרדים בברוקלין ולא מעט ניצים היו רוצים לראות את הערבים בפלשתין. אם מתחילים להוציא כמה חוליות פחות משגשגות מהמשוואה, אז למה לא להוציא גם את העולים החדשים מאתיופיה, מרוסיה, את הפריפריה, את השכונות הדרומיות בתל אביב, את הקטמונים, ויהיו כמה יונים שיטענו שהיה לנו טוב יותר בלי ניאנדרטלים מנשקי קמעות, כמה ניצים שיטענו שאינינו זקוקים לחסידי השלום המוציאים את דיבתנו רעה, כל אחד משרטט את מפת המדינה על פי השקפת עולמו ואילו אני רוצה להכיל את כולם, אך רוצה למצוא דרך שכולם ירגישו חלק אינטגרלי מהמדינה, יתרמו בצורה שווה לשירות לאומי או לצבא, ישתלבו בעבודה, ישלמו מיסים כחוק, ישלטו בעברית, ילמדו את מקצועות הליבה. אך איך עושים זאת?

ישראל תהיה מדינה חילונית, עם הפרדה מוחלטת בין הדת למדינה, עם איסור בחוק לפעול לחזרה בתשובה כמו שאסורה פעולת המיסיון, כי אנחנו מדינה חילונית שהוקמה עבור העם היהודי ולא עבור הדת היהודית, וגם עבור התושבים האחרים שחיים בה ושאינם יהודים. יפעלו רכבות ואוטובוסים בשבת כמו בכל מדינה מתוקנת, ולא תהיה כפיה דתית. כל מי שלא ישרת בצה"ל או בשירות לאומי 2-3 שנים - גברים ונשים- לא יקבל זכויות אזרח ולא יהנה מביטוח לאומי. לא רטרואקטיבית, אבל מעתה ואילך. חינוך חינם הוא רק בבתי ספר חילוניים ובעברית. מי שרוצה ללמוד דת ילמד על חשבונו ולא מכספי המיסים. גם לא יהיו קואליציות עם דתיים כי יהיה איסור לקיים מפלגות דתיות. לא יהיו הקצבות לישיבות ותמיכות בבחורי ישיבה ויהיה עליהם לעבוד כבארה"ב, צרפת ואנגליה. יחד עם זאת, יהיה לימוד חינם בכל רמות החינוך, אבל רק בבתי ספר חילוניים, באוניברסיטאות חילוניות ורק בעברית.

יהיה איסור להקים מפלגות ערביות. כי אנחנו מדינה חילונית והשפה העברית היא שפת המדינה, כמו שהשפה האנגלית היא שפת המדינה בארצות הברית, בבריטניה, באוסטרליה ובניו זילנד, הצרפתית בצרפת, הפורטוגזית בברזיל, למרות מיליוני התושבים שזאת לא היתה שפת אמם וחיו בה קודם, ההיספנים, האינדיאנים, האבאוריג'ינים, ולמרות מיליוני המהגרים שזאת לא הייתה שפת אמם והם התערו בתרבות הצרפתית, הברזילאית והאמריקאית. כל מפלגה שקיימת על בסיס דת או לאום מקצינה עם השנים כפי שאנו רואים בש"ס, אגודת ישראל וברשימה המאוחדת, כפי שראינו בעבר בכל העולם כשהיו מפלגות דתיות ולאומיות. אך אין בעיה שתהיה מפלגה קומוניסטית שרוב מצביעיה יהיו ערבים אם הבסיס שלה הוא אידיאולוגי וכלכלי חברתי ולא דתי או לאומי/עדתי.

מי שרוצה ללמוד בבית ספר ערבי ילמד על חשבונו, כמו בצרפת החילונית. יחד עם זאת, כל בוגר תיכון ישלוט ברמה של שפת אם בעברית, אנגלית וערבית וילמדו בבתי הספר לימודי מורשת של תנ"ך ותלמוד, במינון שלומדים בבתי הספר החילוניים. כמו כן ילמדו מורשת של העמים האחרים שחיים בישראל, וכמובן מורשת של יהדות המזרח, בקיצור – ישראל תהיה גם, אך לא רק, מדינה של כל תושביה, ותתן ביטוי למגוון התרבותי של כולם.

בישראל לא תהיה גזענות ואפליה מכל סוג שהוא, כל אזרח נאמן למדינה, גבר או אישה, ששירת בצה"ל או בשירות לאומי, משלם מיסים כחוק ובלי רקורד פלילי, יכול להיות שר או ראש ממשלה וליהנות ממלוא הזכויות הפוליטיות כמו בכל המדינות המתוקנות שבהן יש גיוס חובה, ולצערנו ישראל בגלל מצבה הגיאו פוליטי לא יכולה להרשות לעצמה צבא שכירים ויש לקיים גיוס חובה לכל - לצבא או לשירות לאומי. אין מניעה שהשירות הלאומי של הערבים יהיה בקהילה הערבית ושל החרדים בקהילה החרדית, אבל אין לראות בשירות לאומי שיתוף פעולה עם "האויב" הציוני, כי אם שירות לקהילה, שכל אזרח מחויב לתת להוכחת נאמנותו למדינה שהיא גם של כל תושביה.

יוסר מהשיח הפוליטי התקינות הפוליטית המוגזמת המטשטשת את בעיות היסוד בשביל לא להעליב אף אחד. כך למשל טוענים כי לא צריך ללמד את השואה כי זה מעליב את המוסלמים, אסור לחגוג את יום העצמאות כי זה מעליב את הערבים, צריך לעשות פסטיבל הנאכבה בסינמטק תוך שכחה שחמש מדינות ערב פשטו על ישראל יחד עם האוכלוסיה המקומית במטרה להשמיד אותנו ואם קרתה להם נאכבה זה אך ורק באשמת מנהיגיהן ואסור לנו לציין אותה באירועים כמו שלא מקיימים אירועים בבריטניה על כשלון הגרמנים בכיבוש המולדת האנגלית. יצא לי לשמוע הרצאה בה נטען בלי בושה שאסור להגיד טרור אסלאמי כי יש גם טרור יהודי וטרור נוצרי וזה מעליב את האסלאם. זאת זריית חול בעיניים שחשודה בנשיאת חן בעיני חוגים "נאורים" תוך קבלת מימון להשתתף בכנסים, ללמד במוסדות אקדמיים בהם משמיצים את ישראל כמדינה נאצית וגזענית, אבל אסור להעליב את האסלאם בטרור. אין שקר גדול מזה, כי בשלושים השנה האחרונות מתו מטרור יהודי כמה עשרות ערבים לרבות בחברון, מתו מטרור נוצרי כמה עשרות לרבות מתנועות גזעניות במדינות אירופה וארצות הברית, אבל מתו מטרור איסלאמי מאות אלפים אם לא מיליונים, אם סופרים גם את מלחמות הדת באלג'יר, תימן, אפריקה וסוריה. מי שלא אומר טרור אסלאמי מסרב להכיר בבעיה, כאילו שיקראו לסרטן "המחלה" ואז לא ניתן לרפא אותה. כמו שהאנטישמים טוענים שלא הייתה שואה, כי מתו יהודים במלחמה, כמו שגם מתו קתולים ופרוטסטנטים, יפנים, גרמנים ורוסים. אבל זה היה בגלל המלחמה ולא בגלל מדיניות מכוונת לחסל את העם היהודי, וכך מטשטשים את הקיום והאשמה בשואה, בדיוק כפי שמנסים לטשטש את המדיניות המכוונת של הטרור האסלאמי, של אירן והמדינות הקיצוניות, בתמיכה והבנה של חוגים "נאורים" במערב ובאו"ם המצדדים בכוחות השחור בקואליציה זדונית ירוקה/איסלמית קיצונית ואדומה - לחסל את כל הכופרים – נוצרים, יהודים, אבל בראש וראשונה מוסלמים שיעים, סונים, כורדים.

<u>סיכום</u>

חזון זה, המבוסס על כתביי, מתאר בתמצות את הקרדו שלי על הסכסוך הישראלי פלשתינאי על מורכבותו הרבה, עם פתרון ריאלי, שניתן לבצע בעתיד הקרוב בהסכמה, בשלום ובהרמוניה. כמו כן הוא מתאר בקצרה את הדרך לאינטגרציה של הערבים והחרדים, לקיום צדק חברתי, כלכלי, אתי, שלטוני ואקולוגי. יש לקבלו כמקשה אחת,

מבלי שכל אחד יבחר את החלק הנוח לו – היונים, הניצים, היהודים, הערבים, הניאו ליברלים, הדוגלים בצדק חברתי, החרדים והחילוניים. אך ברור לי שקיימים חזונות לא פחות לגיטימיים ויש למצוא את שביל הזהב בין כל החזונות, שיהיה בר השגה, ויבטיח שגשוג, שלום ונאורות. הראייה שלי הוליסטית, כולם צריכים לחיות בשלום, בתרכובת הומוגנית, עם ביטוי תרבותי שונה, אך עם הסכמה גורפת לעקרונות המדינה, למוסריותה ולחוקיה.

הסכנות הקיומיות העומדות כיום בפני ישראל והעולם הן ששת "פרשי" הפונדמנטליזם: 1. הפונדמנטליזם האסלמי הזורע הרס, חורבן, טרור וחזרה לימי הביניים, שמאיים להמיט חורבן על העולם הנאור. 2. הפונדמנטליזם הניאו ליברלי המביא למשברים הולכים ותוכפים במימדים הולכים וגדלים, עד אשר יביאו למשבר יום הדין עם התמוטטות הכלכלה העולמית, תוך הסרת כל פיקוח ממשלתי, שוק חופשי לחלוטין, מינימום מיסים, עבודה לא מאורגנת, זולה ולא קבועה, ושלטון על של התאגידים הגלובליים על המשק והמדיניות. 3. הפונדמנטליזם השמאלני יוני צדקני החובר בקואליציה אדומה ירוקה עם האסלאם הקיצוני, המצדיק טרור של המקופחים, עושה דמוניזציה לארה"ב, ישראל והמערב, עם רגשות אשם על הנכבה, האימפריליזם והקפיטליזם. 4. הפונדמנטליזם הימני ניצי פופוליסטי המאשים את כל מתנגדיו בקומוניזם, עם מאפיינים פשיסטים ואנטי דמוקרטים, המאיימים על הדמוקרטיה ושלטון החוק. 5. הפונדמנטליזם החרדי/דתי קיצוני המוצא בדת ובכהני הדת מזור לכל תחלואי תבל וסבור שמוצדק להשתמט מנשיאה בעול האזרחי והכלכלי, מתכחש לתורת האבולוציה, בז לקדמה ולשלטון החוק החילוני. 6. הפונדמנטליזם האנטי אקולוגי הסבור שהתחממות גלובלית היא פיקציה, שאנרגיה נקיה היא תחליף יקר ומיותר לנפט ופחם, שאדיש לתופעות המדבור, השטפונות, גלי הגירת המצוקה, ועלול להרוס את החיים בעולם. הוא, יחד עם שאר "פרשי" הפונדמנטליזם, עלול להביא עלינו **לא** את "קץ ההסטוריה", כפי שסברו בסוף המאה שעברה עם ההיעלמות כביכול של המלחמות, הקומוניזם והמצוקה, אלא דווקא את ארבעת פרשי האפוקליפסה – המלחמה, הרעב, המגפה והמוות. שכחנו את הלקחים מהמשברים הנוראים של השפל הגדול ומלחמות העולם. קיצוניות, הקצנה ופונדמנטליזם השתלטו שוב, ובדלנות, פנטיות דתית וחוסר סובלנות הופכים מחדש לאורח חיים.

יחד עם זאת, החזון להקמת הרפובליקה השניה, שתפתור את כל בעיות הליבה, הוא חזון בר השגה. מדינות רבות עם תנאים מקדמיים גרועים משל ישראל הצליחו להגיע לעשרת המקומות הראשונים במדדי השגשוג הכלכלי, האיכותי, הרווחה, החינוך, האתיקה, הבטחון האישי, האקולוגיה ואיכות החיים – דנמרק, שוודיה, נורווגיה, פינלנד, סינגפור, שוויץ, הולנד, לוכסמבורג וניו זילנד. עלינו להגיע לשלום, לקיים צדק חברתי, לשלב בכלכלה ובחברה את החרדים והערבים ללא אפליה, אך עם תרומה שווה של כולם לשגשוג המדינה. קיימים ניצנים ראשונים לביעור השחיתות ואחרי הדרדרות קשה אנחנו משפרים את מעמדנו בגלל הוקעת השחיתות. אך לא הצלחנו לפתור את בעיית השחיתות החוקית, כאשר פוליטקאים ומשרתי ציבור דואגים קודם כל לרווחתם ומשתפים פעולה עם אילי הון, תוך שיפור מעמדם על חשבון מעמד הביניים והגדלת מימדי העוני. כל הבעיות האלה קשורות זו בזו ולא ניתן לפתרן אלא בצורה הוליסטית, שתכלול את השלום, פתרון הסכסוך, כלכלה חברתית, איכות הסביבה, הפרדת הדת מהמדינה, נשיאה שווה בנטל, ערכים של צניעות ותרומה לקהילה, הוקעת השחיתות, שיתוף פעולה ואיכות חיים.

משחקי הרהב והרעב

פורסם באתר מחלקה ראשונה NEWS1 ב- 9.4.2018

האנומליה של אלה שרע להם למרות שטוב להם ואלה שטוב להם למרות שרע להם

אני מתבונן בהשתוממות הולכת וגוברת עד כמה חלקים מהעם מפליאים במסע השיסוי ההדדי, הדה לגיטימציה, ההלקאה העצמית, העיסוק בטפל במקום בעיקר, הסגרגציה במקום האינטגרציה בין כל חלקי האומה בשנת ה- 70. היום נודע לי על יוזמה חדשה – להאפיל את המסך בערב יום העצמאות הקרוב בשביל לא לחזות בבושה הגדולה של הופעת ראש הממשלה בטקס. אישית זה מעניין אותי כשלג דאשתקד אם ביבי יופיע או לא, אבל זה הפך לשיחת היום במקומותינו, למרות שזה מסיח את הדעת מפני עיסוק בסוגיות הליבה של המדינה – העוני ואי השוויון הגבוהים ביותר בקרב המדינות המפותחות, הדרדרות ערכית ואתית תוך הגברת השחיתות, חוסר אינטגרציה של ערבים וחרדים, פונדמנטליזם מימין ומשמאל, טרור איסלמי ופופוליזם מלווה בשנאת הזר. אם הייתי מאמין בתיאורית הקונספירציה הייתי חושב שביבי ורגב עושים זאת בכוונה על מנת להסיח את הדעת מהתיקים נגד ראש הממשלה, הבידוד המדיני וההפגנות ליד הגדר ברצועת עזה. השמאל נופל בפח שהימין טומן לו וחושב שסוף העולם הגיע אם שרה הפסי-כו-לו-גית התפרצה, אם נשיא הונדורס ידליק משואה ואם מירי רגב אוהבת או לא את צ'כוב.

רבים מאתנו רואים הכל בשחור לבן, כל הממשלה לא מתפקדת, שרת המשפטים, שר החינוך, שר הביטחון, ראש הממשלה, התנגדות גורפת שמרוב שהיא קיצונית וכוללנית היא לא אמינה, כי יש לממשלה הזאת הישגים רבים והיא בוודאי לא הגרועה שבין הממשלות בהשוואה לממשלות ברק, שרון ואולמרט. המדיניות הבטחונית שקולה בהשוואה למחדלי מלחמת לבנון השניה, ואם נהרגים 18-9 בעימותים בגדר הרצועה, רובם מחבלים, זה בוודאי עדיף על פני פלישה של אלפים לתוך שטחי המדינה וזאת אחרי שנסוגונו מכל שעל מהרצועה תוך עקירת אלפי מתנחלים מישוביהם, כאשר הבטיחו לנו יד ברזל אם הפלשתינאים יעזו לירות טילים, לחפור מנהרות ולנסות להסתנן למדינה. אבל מיד מאשימים אותנו בירי "חסר הבחנה", מתביישים להיות ישראלים, ואוי לנו שיש לנו מדינה פשיסטית שנלחמת בדמוקרטיה, בבית המשפט העליון, בתרבות ובאקדמיה החופשית. במשך כל הקריירה שלי בעולם העסקים והאקדמיה מעולם לא השמעתי במקום העבודה או באולם האוניברסיטה דיעות פוליטיות, אבל אם רוצים לעשות קוד אתי האוסר זאת אחרי שמרצים כה רבים משתלחים כנגד המדינה יש בזה הרס הדמוקרטיה.

אם רוצים לפתוח קצת את הקליקות הסגורות בבית המשפט העליון עם נומרוס קלאוזוס לערבים, ספרדים ובעלי השקפות שמרניות זה פשיזם. אם רוצים שבאקדמיה ובתרבות יהיה יותר יצוג למזרחים זה סתימת פיות, כי הרי יש לנו לטיפונדות ושטח משוחרר לא יוחזר. ובכלל, כמה מהם טוענים, שהמזרחים הרי ניאנדרטלים ומנשקי קמעות, משתטחים על קברי צדיקים ואין להם חשיבה מופשטת, מתאים להם להיות מסגרים, לגור בעיירות פיתוח ולא לקבוע מה יהיה ברפרטואר של התיאטרון – מחזה פרו פלשתינאי, חיילים ישראלים המושווים לנאצים, אך חס וחלילה לא מחזה שמתאר מתנחלים כחלוצים ולא כקלגסים. אין גם דריסת רגל למי שלא מאמין בכלכלה ניאו ליברלית בחוגים למנהל עסקים, כלכלה וחשבונאות. יש סגרגציה תרבותית ואקדמית לא פחות חמורה מהסגרגציה ההתישבותית של שנות החמישים והשישים. ישראל נמצאת בשפל שאין כדוגמתו לטענתם, אך מעניין מתי היא הייתה בשיא? בשנות החמישים כאשר מפא"י שיסתה ופילגה את האוכלוסיה – בלי חרות ומק"י, בלי ערבים, עם שני שרים ספרדים במשטרה ובדואר, ומלחמות שאין להן סוף נגד אחדות העבודה ומפ"ם וגם בתוך הבית פנימה? בשנות השישים כאשר שקענו במיתון קשה מאין כמותו ואחר כך במלחמת ששת הימים שלא הייתה מלחמת הישרדות נגד צבאות ירדן, מצרים וסוריה, כי אם לטענתם "מלחמת כיבוש קולונילית משיחית למען א"י השלמה".

כאשר חל המהפך בשנת 1977 גזלו להם את המדינה, נחלת אבות, כי דמוקרטיה טובה רק כאשר היא פועלת עבורם בממשלה, בבית המשפט, בתיאטרון או באקדמיה. אם מנסים לשנות את הסטטוס קוו בדרך דמוקרטית זה כבר פשיזם. אני גם נגד תיוג והדבקת כינויים והפשטות, אולי כי אין לי חשיבה מופשטת, כי בניגוד לסטיגמות הייתי הילד היחידי במדינה שבשנת 1955 בגיל 11 העז להתמרד נגד משרד החינוך הגזען שקבע שעלינו להיות מסגרים ולמדתי לבד בבית עד התיכון. מאז למדתי לא לתייג מזרחים כאנשים "פשוטים", יהודים כרוצחי ישו ושמלאנים כבוגדים. אני מתנגד להפשטות כשתי מדינות לשני עמים, שלום עכשיו, ארץ ישראל השלמה, שטח משוחרר לא יוחזר (בא"י ובחיי התרבות), החרדים בטלנים, המוסלמים טרוריסטים והיהודים גנבים. את דעותי המנומקות כתבתי בספרים עבי כרס, מאמרים ומסות, הרצאות וקורספונדציה, ולאחרונה במסה שעוררה הדים רבים "חזון

הרפובליקה השניה של ישראל ופתרון הסכסוך". לא אחזור על הדברים ואביא פה רק תובנות חדשות, אך מי שזורע רוח וקורא לחלקים מהעם נאנדרטלים וצ'חצ'חים שלא יבכה בדמעות תנין אם העשוקים מעיפים אותו מהשלטון.

לא שהליכוד טוב יותר במתכונתו הנוכחית, כשנטש את המדיניות החברתית של בגין, את הצניעות של מנהיגי חרות והפך לתנועה ניאו ליברלית, סוגדת להון, נהנתנית, שמעדיפה את אילי ההון וההתנחלויות על פני עיירות הפיתוח שבחרו בהם. ומאז שתיגו אותי כמזרחי בימי מפא"י וכיהודי בצרפת, כבר זכיתי להיות מתויג כקומוניסט בארצות הברית, כי אני דוגל בצדק חברתי ובאתיקה עסקית, אני בעד מיסוי כבד על העשירים ומיסוי אפקטיבי על החברות, בעד מיסי ירושה ובעד 99% מהעם שהם הרוב. שלא לדבר על תיוג של דון קישוט, הוזה, ובקיצור: "אנטי-ביזנס".

אם להאמין לפוסטים המתפרסמים חדשות לבקרים, למאמרים ולשיחות בחוגי האליטה והעסקים, מצבנו רע מאין כמותו. אבל אם הכל כל כך רע איך אותם אנשים שבוכים כל הדרך לבנק ממלאים ב"משחקי הרהב" את מלונות הבוטיק באלפי שקלים ללילה, אוכלים במסעדות פאר, מטיילים בסמינרי תרבות ובשייט נהרות באלפי דולרים לשבוע, נוסעים במכוניות בשווי מאות אלפי שקלים וגרים בוילות ופנטהאוזים מפוארים? קבוצה זו מונה יזמי היי טק, מנכ"לים של חברות ומוסדות פיננסים, בעלי מקצועות חופשיים מבוקשים, בעלי מפעלים ויבואנים הפועלים מתחת לרדאר ומשלמים מעט מאוד מס אם בכלל, כרישי נדל"ן, פושטי רגל על חשבון הציבור, בעלי הון שחור, ועושי תספורות למיניהם. ועד היום איני מבין איך רשויות המס לא יודעות לעשות פעולות בסיסיות של חיבור וחיסור, לצבור את כל ההוצאות של חלק לא מבוטל מהם, להשוות אותן להכנסות שהם מצהירים עליהן, ולשאול אותם איפה ההפרש? למה דווקא השכירים שבקושי גומרים את החודש משלמים מס אמת? ולמחרת אותם האנשים מתמוגגים ממצגות מרהיבות המציגות את ישראל כמדינה המוצלחת ביותר בעולם. אני משאיר לפסיכולוגים איך לקרוא לחילופים כה תכופים במצבי הרוח, כי זה בהחלט מוזר שהם חושבים שהכל כל כך רע כשלהם כל כך טוב.

אולי הם מתכוונים לכך שלהם אמנם טוב אבל לכל המסכנים שלא מגיעים לדירה, שלא סוגרים את החודש, ששכרם נשחק או שחיים במשכורות מינימום, שחיים ברעב ובעוני ב"משחקי הרעב" – להם רע. זה בוודאי מצביע על אמפתיה ורגישות חברתית מאין כמותה כשאבירי משחק הרהב יוצאים להגנתם של קורבנות משחקי הרעב. אבל הצרה שמעולם איני שומע אותם מתבטאים בעד צדק חברתי וכשקמים אוהלי מחאה בשדרות רוטשילד הם מתלוננים על הרעש והלכלוך. שילכן להפגין במקומות אחרים – לא לידנו. ליבם ממש נמס על מר גורלם של הפלשתינאים אבל אם ערבי עובר לגור בשכונה שלהם הם מקימים מהומה כי זה יוריד את ערך הוילות. האם זה לא מזכיר את מה שטענו נגד היהודים והשחורים שעברו לגור בשכונות של הוואספים בארה"ב? שתי מדינות לשני עמים – שהם יהיו שם ואנחנו נהיה פה. למרות תעמולת הזוועה, אולי דווקא מתנחלים פחות גזענים מאבירי השלום. ודווקא הליכוד הימני ומפלגת העבודה שלמרות שמה היא במרכז הן יותר דמוקרטיות מהשמאל, שעד לאחרונה לא ידע מה זה פריימריס ודגלו בקולקטיביות רעיונית המתאימה לצפון קוריאה, כשכולם אומרים אותו הדבר: תמיד האשמה היא ביהודים, יש להבין את הערבים שמתנגדים למדינה כי הם הצד החלש, רק הימין מושחת ופשיסט. אבל זה לא מפליא כי במקור השמאל/מפ"ם סגדו לסטלין שמש העמים והצדיקו את כל הפשעים שבוצעו למען הרעיון.

הם עושים סיורי גרפיטי בדרום תל אביב ברחובות עם ניחוח מזרחי אך חס וחלילה שלא יצירו גרפיטי במוזיאון תל אביב, כי הגרפיטי טוב להם, שם זה אומנות, אצלנו זה לכלוך. ומהגרי העבודה הסודנים המסכנים זה לא פשע שרוצים להחזיר אותם לאפריקה? שימשיכו לגור בדרום תל אביב הרחק מאיתנו, ליד הגרפיטי, בשכונות של המסגרים. אנחנו בעד פליטים אבל לא אצלנו. וזה מזכיר לנו את אלה האומרים - אנחנו אוהבים יהודים, כמה מהחברים הכי טובים שלנו יהודים, אך אוי לנו אם הבת שלנו תרצה להתחתן עם יהודי. תודה לאל שהסגרגציה בנישואים על בסיב עדה הולכת ונעלמת, אבל בצעירותי היא הייתה נחלת הכלל, והיא עדיין קיימת ובמשנה תוקף אצל חרדים שלא מקבלים ספרדים לישיבות ולאולפנות שלהם. אליבא של הפוסט ציונים וכמה פרופסורים יהודים-ערבים – ישראל היא מדינה פשיסטית, נאצית, שהמנהיגים שלה גרשו ונישלו מאדמתם מיליון פליטים מסכנים, שהביאו במקומם בכוח מיליון יהודים מעירק, תימן, מצרים, לוב, תוניסיה ומרוקו שלא רצו בכלל לבוא כי היה להם כל כך טוב בסביבה המזרחית הטבעית שלהם בחברה הערבית מכניסת האורחים, כדי להיות חוטבי עצים בישראל.

הצרה עם כל שכתובי ההסטוריה שאני חייתי בכל הצמתים האלה. חייתי במצרים "מכניסת האורחים" ששרפה את כל השכונות האירופאיות בינואר 1952 וכמעט שרפה אותי ואת משפחתי בחיים. חייתי בישראל של ערב מלחמת ששת הימים כשפחדנו שזאת סופה של המדינה וראש הממשלה ממש גמגם מרוב בטחון קולונילסיטי. ראיתי מה קורה כאשר החזרנו כל שעל מלבנון וכאות תודה קיבלנו אלפי קטיושות תוך הסבת כמאתיים הרוגים. ראיתי מה קורה כאשר החזרנו כל שעל מרצועת עזה וכאות תודה קיבלנו אלפי טילים ומנהרות טרוריסטיות. חוויתי על בשרי כאשר החזרנו כמעט את כל שטחי הגדה להנהגה הטרוריסטית שהבאנו במו ידינו (שיא גינס בתמימות שמגיע עבורו לא פחות מאשר פרס נובל לערפאת) וכאות תודה הם טבחו כאלף אזרחים באינתיפאדה השניה. ועוד ראיתי וחקרתי

במסגרת השירות שלי כקצין מחקר באמ"ן שעל זה אני לא יכול לספר. אני משאיר לסופרים התלושים מהמציאות להתבטא בעד זכויות הפלשתינאים, לפרופסורים הקוראים לחרם על ישראל להתבטא בזכות לוחמי החופש. קטונתי מלהשתוות אליהם בשביל לקבוע מה טוב למדינה או לא – אבל בתוך עמי אני יושב, אני גאה להיות ישראלי, גאה להשתייך לעם היהודי, משוכנע שצה"ל הוא הצבא המוסרי ביותר בעולם, מעוניין קודם כל ברווחת עמי אך מכיר כמובן בזכותם של הפלשתינאים וחבריהם לדאוג לרווחתם, אם כי לא נתקלתי עדיין בתנועת שלום עכשיו שלהם. מי שלא גאה הם כמה טייקונים שאחרי שגמרו לחלוב את המדינה עוברים לגור בנכר, פרופסורים שקוראים לחרם על ישראל ומתפלאים אחר כך שמחרימים גם אותם, כי שונאי ישראל מתייחסים בשוויון גמור לשמאל ולימין ושונאים את כולם במידה שווה, כפי שהאנטישמים שונאים את כל היהודים, גם כאלה שסובלים משנאה עצמית.

הפוסט ציונים משווים אותנו לאמריקאים שצריך להיות להם אות קין על זה שנישלו את האינדיאנים מאדמתם. לא ברור לי איך האינדיאנים ועדריהם היו בעלי הקרקע והמתיישבים החקלאים הם הפולשים, אך הם הפכו את ארה"ב לאומה המשגשגת והמתקדמת ביותר בהסטוריה האנושית ואם האינדיאנים היו נשארים על אדמותיהם הם היו משגשגים כמו פרגוואי. למרות ההאשמות של חוגים נאורים, למיטב ידיעתי לא נישלנו פלשתינאים מאדמותיהם שנרכשו בכסף מלא. מי שנישל את היהודים מרכושם הם דווקא המדינות הערביות. ורוב הפליטים עזבו את ישראל מרצונם החופשי (כמו גם היהודים העירקים, המצרים והתימנים...), כי הבטיחו להם שאחרי שיטבחו את היהודים שהיו רק חצי מיליון לעומת מיליונים של ערבים הם יחזרו ויקבלו גם את אדמות היהודים. ובכלל אין חמישה מיליון פליטים בהתאם לדיווחי הכזב של ההנהגה הפלשתינאית אלא פחות מעשרה אחוז ממספר זה, לא יותר מכמה עשרות אלפי פליטים שעזבו בשנת 1948 את ישראל ועדיין חיים, כי השילשים והריבעים אינם פליטים, כמו שפליטי יוון, טורקיה, גרמניה, פולין, הודו ופקיסטן אינם פליטים אחרי הדור הראשון. והם יקבלו את זכות השיבה, לפליט אחד אפילו, אחרי שהארמנים יקומו לתחיה ויקבלו את זכות השיבה לטורקיה, והגרמנים ישבו לבטח בסודטים שבצ'כיה.

אבל מלאכת השיסוי נמשכת, ישראל מואשמת בנאציזם, למרות שאם הייתה נאצית היא הייתה טובחת את כל ששת מיליוני הפלשתינאים כפי שעשו הנאצים ליהודים. אם היא הייתה יותר הומאנית היא הייתה טובחת מאות אלפי אזרחים יפנים, גרמנים, ויטנאמים ואחרים כפי שעשו האמריקאים והבריטים. ואני לא מדבר על מדינות אירופאיות שמזועזעות מהירי חסר ההבחנה שלנו ברצועת עזה שחיסל כעשרה מחבלים בה בשעה שהם טבחו עשרות אלפי אזרחים במלחמות הקולוניאליות שלהם. היה לי דוד – אלברט סימון, המטאורולוג של תחנת אירופה מספר אחת בצרפת, שנחשב בזמנו לאורים ולתומים בתחומו וכשהוא חזה מזג אוויר נאה הצרפתים התלוצצו שעליהם לקחת מטריות. הוא היה יהודי מאמין שקבע מזוזה בדלת ביתו, אך חי בחרדה ששכנו המוסלמי יתנכל לו על היותו יהודי. אני צחקתי ממנו ואמרתי שהוא חי בצרפת המודרנית, לא במצרים משם ברחנו אחרי שהמצרים מכניסי האורחים גרשו אותנו משם. אבל זה היה לפני שהחלו אסלמיסטים קיצונים לטבוח ביהודי צרפת, בנשים זקנות שארחו אותם בביתן ונרצחו ונשרפו ללא רחם. אך כשנהרגים בשוגג כמה פלשתינאים כתוצאה מירי טילים מקרב אוכלוסיה אזרחית הצרפתים והאו"ם מאשימים אותנו בירי חסר הבחנה, לא מאשימים את אלה שיורים ממל"טים בשביל לחסל טרוריסטים ו"דרך אגב" נהרגים מאות אזרחים חפים מפעש. ומאשימים בחצי פה אם בכלל את סוריה, עירק, איראן, תימן, לוב, אלג'יריה וכל המדינות הערביות האחרות שטובחות באזרחיהן ובאזרחי שכנותיהן מאות אלפים.

מנהיגי הערבים בישראל ומנהיגי הרשות הפלשתינאית, במקום לפעול לקירוב לבבות, משלהבים את היצרים, בימי אדמה, בהפגנות ובשביתות, בהאשמות חסרות שחר על נאציזם, על הרג מכוון של ילדים, עלילות דם מבית מדרשם של אותם נאצים שהם מאשימים אותנו שאנו דומים להם כאשר המופתי היה ידידו האישי ובעל בריתו של היטלר ואבו מאזן הוא מכחיש שואה. הצרה הכי גרועה של ישראל היא משבר במנהיגות. במקום שהמנהיגים שלנו יפעלו להכלה של רגשות כל חלקי האומה, הם פועלים לשיסוי אלה באלה – בראש וראשונה מנהיגי הליכוד, אך מיד אחריהם מנהיגי השמאל, החרדים והערבים. יש כה מעט מנהיגים שאינם עוסקים בשיסוי, כה מעט עיתונאים שאינם מקובעים ומבוצרים בעמדותיהם. יש בעיתון הנפוץ במדינה מדור של בעד ונגד. והיום, איך לא, הנושא הוא "האם אתם תומכים בקריאה של כרמי גילון לכבות את הטלוויזיה בזמן נאומו של נתניהו בטקס הדלקת המשואות?" – רעיון מבריק כמובן של קירוב לבבות ופסילה על בסיס אישי ולא על בסיס רעיוני, על עיסוק בטפל ולא בעיקר – ו... הפתעה... יריב אופנהיימר מתבטא בעד הקריאה של גילון ונוח קליגר מתבטא נגד. מכיוון שאני מנוי של העיתון אני קורא את המדור מדי יום ואיני זוכר שנתקלתי בדיעה שונה של אופנהיימר או קליגר. כמוהם רוב כותבי המדור.

אם כי יש כמה עיתונאים, מתי מעט, שמתבטאים לגופו של עניין, לפעמים בעד ונגד נתניהו ומדיניותו, בעד ונגד העמדה הערבית, בעד ונגד נושאי דת ומדינה. ידיעות אחרונות נותן באמת ובתמים במה לכל קצוות הקשת, בעוד עיתונים אחרים המזוהים עם הימין ועם השמאל מציגים גישה פונדמנטליסטית עם קולקטיביות רעיונית שגורמת לי לחשוב לעיתים אם זאת עיתונות חופשית או פראבדה רחמנא ליצלן. אתר "מחלקה ראשונה NEWS 1" הוא אולי

האתר/העיתון הרבגוני ביותר בישראל הנותן במה לכל גווני הקשת ומעולם לא מטיל צנזורה על הכותבים שלו. הוא מקדם בברכה במיוחד כותבים כמוני שאינם נמנים עם קבוצה זאת או אחרת והמחזיקים בדיעות עצמאיות. בהיותי מאמין מושבע בדרך השלישית, דרך ההכלה של אריסטו, אני כמובן מצדד בקביעה שאינה דוגמטית, וכמובן מתרחק כמפני אש משיסוי והדבקת סטיגמות. הדרך היחידה לצאת מהמיצר שבו אנו מצויים היא לשבור את הקיבעון המחשבתי, לפתוח צוהר לחשיבה יצירתית, לא קונבנציונלית, מחוץ לקופסא, מחוץ לקליקות, להגדרות של שמאל וימין. אני משלם מחיר כבד על שמירת חופש המחשבה שלי, כמו גם מתי מעט סופרים ועיתונאים, כי הרבה יותר משתלם להסתופף באוהלה של תורה, של השמאל, של הימין. הרבה יותר קל לשסות מאשר להכיל, להיות פונדמנטליסט מאשר להיות מתקדם וחופשי. הרבה יותר קשה להיות חרדי המתגייס לצה"ל, סופר עם דיעות יוניות המתייחס באמפתיה למתנחלים ומזרחים בעיירות הפיתוח, להיות ערבי הגאה בישראל, איש ליכוד שלא סוגד לביבי.

דיברנו על אלה שמצהירים שרע להם למרות שכל כך טוב להם, אבל לא פחות מוזרה היא התופעה של אלה שטוב להם למרות שכל כך רע להם. אני מדבר על תושבי עיירות הפיתוח, על תושבי שכונות העוני, על המעמד הבינוני הנמוך, על העניים, על חלקים רבים מבין המזרחים, הערבים והחרדים. למרות שכל כך רע להם הם מצביעים פעם אחר פעם עבור אלה שעושים להם רע – עבור מנהיגי הליכוד ששומרים אותם בעוני, עבור מנהיגי החרדים ששומרים אותם בבערות במקצועות הליבה, והרחק משוק העבודה והקונצנסוס, עבור מפלגות ערביות שבולמות את האינטגרציה של הערבים. במין תסמונת שטוקהולם של הזדהות עם העושקים אותם. הליכוד הפך לתנועה ניאו ליברלית שמפחיתה מיסים בעיקר לעשירים ולחברות ומי מצביע עבורם – השכבות הסוציו אקונומיות הנמוכות שלא מגיעים לדירה, שחיים מתחת לקו העוני, שמרוויחים משכורת מינימום. למה? אולי בגלל החטא הקדמון של מפא"י שביזו אותם, התנשאו עליהם והפלו אותם. אבל זה קרה לפני 40 שנה והעושק של הליכוד קורה היום. ודווקא במפלגת העבודה חברים מנהיגי תנועות המחאה, במאי שיטת השקשוקה, פרופסורים הדוגלים בצדק חברתי. אך הם לעולם לא יצביעו עבורם. וזה לא יעזור אם בראש המפלגה עמדו שלוש פעמים מנהיגים מזרחיים בשעה שבראש הליכוד מעולם לא עמד מנהיג מזרחי. אהבתי את אדוני, אהבתי את הליכוד, גם אם יעשוק אותי, גם אם יגדיל את אי השוויון, גם אם יגיע לשיאים במימדי העוני, גם אם ימקד את תקציבי הפיתוח על ההתנחלויות ולא על עיירות הפיתוח, גם אם ייפתחו עוד עשרה תיקים כנגד נתניהו, גם אם יצלמו אותו מקבל מעטפות עם מיליוני דולר ולא רק סיגרים ושמפניה. אהבתי את אדוני. ולא רק זאת, במדד האושר העולמי ישראל נמצאת במקום ה- 11 בעולם, הרחק מעל מדינות רווחה מובהקות, למרות המלחמות, הטרור, העוני, השחיתות. אהבתי את אדוני וטוב לי.

אבל זאת לא תופעה ישראלית בלבד. המצביעים הכי מסורים של טראמפ בארצות הברית הם אותן השכבות שהממשל הרפובליקאי כה מרע איתם, שהחישג היחידי כמעט בשנת כהונתו הראשונה היא הורדה גורפת בעול המיסים לעשירים ולחברות על חשבון שכבות המצוקה. ואני האחרון שמוכן לעשות דמוניזציה לטראמפ, כפי שעושים לביבי. כמו שאני סבור שלביבי יש שורה של הישגים נכבדים – בעיקר בתחום המדיני, כך אני מוקיר את התמיכה של טראמפ בישראל, את ההצבעות עבורנו באו"ם ואת העברת השגרירות לירושלים. מי יודע, אולי הוא גם יפתיע אותנו לטובה עם המדיניות שלו כלפי צפון קוריאה, אירן והאיסלם הקיצוני. וזה לא גורע כהוא זה מהגינוי שהוא ראוי לו על מדיניותו האקולוגית, כי אני תמיד שופט אישים ומצבים בצורה רב מימדית ולא על פי סטיגמות מופשטות – של הדבקת תוויות של פופוליסט, פשיסט או ססמולני. בכלל, רוב אלה שמדברים על פשיזם אין להם מושג מה זה פשיזם. הפשיזם כוחו באחדותו, אבל ביבי וטראמפ עושים הכל על מנת לפצל, כך שהם בוודאי לא דוגלים באחדות העם והגדרתית אינם פשיסטים. הטרגדיה במשטרים הניאו ליברלים של ישראל וארצות הברית היא שאם ארצות הברית הייתה משקיעה את הטריליונים שהיא השקיעה במלחמה חסרת התוחלת בעירק ואת הטריליונים שהלכו לאיבוד בגלל משבר 2007-2010, היא הייתה יכולה לפתור את כל בעיות ההתחממות הגלובלית, את כל בעיות הרעב באפריקה, יכלה לסייע לכלכלה המקסיקאית כך שאף מהגר עבודה לא היה מבקש להסתנן לארצות הברית. במקום זאת הטריליונים זרמו לתעשיית הנשק, להעשרת חברות הנפט ולברוני וול סטריט.

אם ישראל של שלושים השנה האחרונות בהנהגת הליכוד, מפלגת העבודה וקדימה ובסיוע החרדים, הייתה משקיעה את סכומי העתק שזרמו לכיסם של הטייקונים בהפרטות משולחות רסן בעיירות הפיתוח, בביעור העוני, בהפחתת אי השוויון, בפתרון הבעיות הקשות בבריאות, בתשתיות, באקולוגיה ובחינוך היא הייתה יכולה לפתור את כל הבעיות האלה ועוד היה נשאר כסף לטפח את תרבות המזרח לא על חשבון הצגות של צ'כוב, התזמורות והאופרה. וגם לא היו באים אליה מהגרי עבודה מסודן כי הטריליונים שארצות הברית הייתה משקיעה באפריקה, אמריקה הלטינית וארצות אסיה העניות היו פותרים את בעיות העוני בארצותיהם וכל מהגרי העבודה היו מוצאים עבודה במולדתם ולא מציפים את שוק העבודה באירופה, בישראל ובארצות הברית. זה כל כך עצוב לראות כיצד פתרונות כל כך קלים לא מיושמים בגלל שיקולים של תאוות בצע, בשביל להעשיר עוד יותר את המאון והאלפיון העליון על חשבון ה- 99% שהם העם, אך מצביעים ברובם עבור ממשלות הימין הפופוליסטיות שעובדים עליהם בעיניים.

וכשכבר עולה לשלטון ממשלת "שמאל" בישראל, באנגליה או בארצות הברית הן מפלגות המתנהגות בדיוק כמו ממשלות הימין, עם הפרטות, הקטנת התקציבים הממשלתיים ומדיניות הרווחה, הפחתות המיסים והעדפת אילי ההון והעשירים על פני הציבור הרחב. כי המנהיגים של "השמאל" חוצים את הקווים והופכים עצמם למולטי מיליונרים כשהם מקבלים גמול נאות על העדפת העשירים על פני העניים. וכל עוד המצביעים ימשיכו לסגוד לאדון העושק אותם זה יימשך. היום אין כבר סוציאליסטים או קומוניסטים שהפכו להיות כינויי גנאי. אבל לקפיטליזם 2 גישות: הניאו ליברלים שקוראים ליוזמה חופשית, אך בפועל דואגים לאינטרסים של האלפיון העליון, של המונופולים, של הצלת עסקים כושלים כשהם בנקים להשקעות בוול סטריט, שדוגלים במתן מחיר תחרותי לכל מוצר פרט לכסף שאתה יכול לקבל עליו רק אפס אחוז ריבית. ולעומתם הקפיטליסטים שמקיימים את עקרונות היסוד של הקמת החברות והכלכלה החופשית – דאגה לרווחת כלל האוכלוסיה, מתן תעסוקה לכלל, שכר הוגן ורווחה כלכלית. והארצות הכי משגשגות הן גם הכי אתיות, כפי שהוכחתי במחקר פורץ דרך עם מובהקות סטטיסטית, והמדינות האלה נוקטות דווקא בקפיטליזם חברתי – מדינות סקנדינביה, הולנד, שוויץ, ניו זילנד, אוסטרליה, קנדה וסינגפור.

לא מזמן ראינו סדרה טובה בשם "סאלח, פה זה ארץ ישראל". אבל הסדרה פספסה לחלוטין את המטרה. האצבע המאשימה הופנתה בעיקר לשלטון מפא"י הגזעני בשנות החמישים והשישים על שהיפלה את המזרחים. אבל זה חלב שנשפך ולא יעזור אם נשנה שם רחוב כזה או אחר. העולם ממשיך לזרום, פנטה ריי - הכל זורם כדברי הרקליטוס, אני לא נשארתי מקובע בטרואמות של הילד בן ה- 11 שרצו להפוך אותו למסגר ואפילו הצבעתי מספר פעמים על פי העניין וגם לאחרונה עבור מפלגת העבודה. רק הפלשתינאים נשארו מקובעים עם חלומות באספמיא שלהם על זכות השיבה כשהם לא פותרים את בעיות מיליוני הפליטים, כשבכל העולם נפתרו בעיות הפליטים שהפכו לפליטים עד 1950. כל מאות המילירדים של הנפט וההכנסות של ארצות ערב הוזרמו לנשק, למנהרות ולארמונות פאר, אבל לא מצאו את עשרות המילירדים לפתור את בעיות הפליטים. הסדרה על סאלח מסתיימת בעליית הליכוד לשלטון בשנת 1977, כאשר בכמה שניות נכתב בחטף שהליכוד לא פתר את בעיות עיירות הפיתוח והעדיף על פניהם את ההתנחלויות. יהודה ושומרון הן עוד שק חבטות שהשמאל מאשים בו את העוני והעדר התקציבים לצרכים אחרים. זה נכון שהושקעו תקציבים גדולים בהתנחלויות, אך הם כאין וכאפס לעומת כל הכספים שעברו לאילי ההון בתמורה לשוחד גלוי וסמוי לפקידי הממשלה ולפוליטיקאים. למה השחקנים, הציירים, הסופרים, הפרופסורים ואנשי הרוח, הדוגלים בשלום לא מתקיפים את הטייקונים, אולי בגלל זה שהם תומכים בתיאטרונים המעלים את הצגותיהם, רוכשים את הציורים שלהם, ממנים אותם כדירקטורים בחברותיהם? בהיפכא מסתברא, הסדרה הביאה נכס אלקטורלי מאין כמותו לליכוד ואין לי ספק שהיא תככב בתעמולת הבחירות של הליכוד ותנציח את עושק עיירות הפיתוח, המזרחים והעניים בישראל. המשטר הגזעני של מפא"י אמנם עשק את המזרחים אבל גם בנה מדינה, קיבוצים, תעשיה מפוארת, צבא, הסתדרות עובדים, בעוד הליכוד תרם הרבה פחות לכלכלה, העשיר את העשירים, העמיק את הפערים. ואת זה עוד לא הראתה סדרת טלוויזיה כלשהי ושום תוכנית דוקומנטרית עד כמה שידוע לי, למרות שהתקשורת נשלטת כביכול על ידי השמאל... ומנציחה את שלטון הליכוד.

העולם לא הפיק את לקחי המשברים ההולכים ותוכפים בכלכלה הקפילטיסטית בסכומים ההולכים וגדלים שיגיעו במשבר הבא - "משבר יום הדין", שחזיתי שיקרה לקראת שנת 2020, בספרי משנת 2009 מיד אחרי שראיתי שלא הופקו הלקחים מהמשבר שפרץ בשיאו בשנת 2008. משבר זה אם וכאשר יפרוץ, ועוד לא מאוחר מדי למנוע אותו, יביא לנזקים של מאות טריליוני דולר מעבר למה שכלכלת העולם יכולה להכיל. והפעם לא יעזרו תרופות אליל כמו הורדת הריבית לאפס והזרמת טריליונים לעסקים שקרסו. הריבית היא עדיין אפס בצעד חסר אחריות אלמנטרית של הנשמה מלאכותית לכלכלה שנמשך על פני יותר מעשור, הרס את החסכונות של מעמד הביניים, הביא לצמיחת בועות ענק בשוק הנדל"ן והמניות, להשקעות שלוחות רסן, שכשלא הצליחו גרמו לתספורות בלמעלה מחמישים אחוזים, העשיר את הבנקים ומנהלי הבנקים שנתנו אפס ריבית לחוסכים וגבו 10% ריבית ויותר מהלווים. ובהפרש מנהלי הבנקים מממנים לעמצם נופשים במלונות בוטיק, ארוחות במסעדות פאר ושייט מפנק, כשהחוסכים שסמכו על הריבית על חסכונותיהם לתקופת הפרישה שלהם נאלצים לאכול את החסכונות המעטים שצברו ומגיעים לעוני. מצד אחד – ישחקו הנערים לפנינו במשחקי הרעב ויהיו קורבנות לשיסוי, כשמאשימים בכל הצרות את הערבים הנוהרים לקלפיות, את הסמולנים ואת רשויות החוק החוקרות את השחיתויות. ומאידך – משחקי הרהב של האלפיון העליון שחיים בעולם וירטואלי בוילות פאר, עם מכוניות פאר ואורח חיים רהבתני של רומי לפני חורבנה.

אך בין משחקי הרעב והרהב קיימת דרך שלישית, דרך ביניים - הקפיטליזם החברתי - לאלה המתרחקים כמפני אש מפונדמנטליזם ושיסוי, מהדחות ומשחקי הישרדות, ממציאות וירטואלית והעדפת החזק על פני החלש, העשיר על פני העני, לאלה החפצים בחיים!

על מוסר ומוסר כפול בנאום הקוואזי-בית – חלק I

המאמר פורסם ב- 10.5.2018 באתר מחלקה ראשונה NEWS1

מבוא

סוקרטס החכם באדם ומודל להתנהגות אמר: "מוחות חזקים דנים ברעיונות, מוחות ממוצעים דנים באירועים, מוחות חלשים דנים באנשים". והוא גם אמר: "כאשר הדיון אבוד - ההשמצה הופכת לכלי של המפסיד".

אנסה במאמר זה, כמו בכל כתביי ודבריי, לנהוג על פי מודל ההתנהגות של סוקרטס. אני יודע שזה לא קל כי הרבה יותר קשה לדון לגופו של עניין מאשר לגופו של אדם. הרבה יותר נוח להשמיץ אדם, ראש ממשלה או מדינה, כאשר אתה מרגיש שאתה לא מצליח להכריע אותם במאבק הוגן, בצורה דמוקרטית, בדרכים כשרות. דברים אלה נכונים לשיח הציבורי מימין ומשמאל, חרדים וחילונים, יהודים וערבים. לא אדון על גופם של אנשים, מה עוד שבשיח הציבורי רבים מהדוברים מדברים בקול אחד - קול הרב, קול הגורו השמאלני, מקהלת המעודדים של ביבי, קול המנהיג הערבי המתבדל, קול העיתון, כאשר אף אחד אינו מעז לצאת משורת המקהלה, אפילו לשיר קול שני.

אבל הגיע לידיי נאום שזכה להדים רבים עם תרגום לאנגלית וערבית ומכיוון שהוא נצפה וצוטט בכל העולם מן הדין שנבדוק את תקפות הדברים שמייצגים עבור רבים את ארץ ישראל היפה, האינטלקטואלית, עם לב רחב, עם פה ולב שווים, קול המצפון של ישראל, המצפן שלה. אור לגויים שצריך לשכפל בעולם להגביר את הטוב. נאום שבולט כמגדלור לעומת נאומים חלולים שמדכאים את לב שומעם, נאומים שנועדו להרשים, לשלהב, להרגיז ולהצדיק דברים שאינם ניתנים להצדקה. נאום התפארת מייצג את המחשבות והרגשות העמוקים ביותר. כך נטען...

הנאום גרם לנזק תדמיתי גדול לישראל בעיקר בחו"ל, אך גם בארץ. נאומים ומאמרים דומים המתפרסמים בעיתונים יוקרתיים בארץ ובחו"ל מסייעים לדמוניזציה של ישראל ולהפיכתה למדינה מוקצה שלא מוכנים לבוא אליה אפילו בשביל לקבל פרס מכובד וללחוץ את יד ראש הממשלה ה"מצורע" של ישראל. התוקפים את ישראל הם אנשי רוח בעלי שם עולמי שבצדקנות ובמוסר כפול מוציאים את דיבתה הרעה של המדינה ויש מקום להסיר את מסך ההטעיה ולהציג את הסילופים תוך השוואתם למצב האמיתי. מאמר זה ישתדל לעשות זאת בצורה מפורטת.

מותר לבקר, את הכיבוש, את מדיניות ההגירה, את הכלכלה הניאו ליברלית. בראש ובראשונה בכנסת, באסיפות מפלגתיות, בחוגי בית, עם חברים, בעצרות עם, באוהלי מחאה. אני אישית עשיתי זאת במפגשים ביתיים שבהם הצגתי את חזון הרפובליקה השניה של ישראל ובימי עיון באוניברסיטה, במאמרים ובספרים. אם רוצים שביקורת תתקבל צריך לדעת איך לעשות זאת. איך לדאוג שהביקורת תהיה אפקטיבית, לא בנאום מתריס, לא בשביל להרגיז, להעליב, להשפיל, להרשים כמה מעריצרים בעצרת, בישראל ובחו"ל. זה מקומם להגיד שהמדינה היא לא הבית שלך, או היא פחות ופחות בית שלך, קוואזי-בית, אם ברצונך לשכנע את ההמונים ולא חסידים שרופים בלבד.

אבל אתה יכול להגיד שהמדינה זקוקה לבדק בית. שמעתי הרבה ביקורות של כמה אנשי שמאל בנאומים ובספרים שעשו זאת בנועם הליכות, לא בטון זועף, לא בראיית הרע בלבד, לא תוך הטחת האשמות סרק. אך כשאתה מבקר את המדינה בערב יום הזיכרון לחללי צה"ל ולא סתם מבקר, מרסק אותה, הופך את הבית לחורבה שלא ראוי לגור בה, שהיא פחות מבית – זו התעללות. כאשר אתה בוחר לבקר את המדינה לרגל 70 שנות עצמאותה במתק שפתיים ובעוקץ מושחז במשך כל הנאום ולהזכיר את הישגי המדינה רק בשתי שורות כבדרך אגב – זהו סילוף המציאות.

כשאתה בוחר לעשות זאת בטקס יום הזיכרון האלטרנטיבי שאורגן על ידי ארגון לוחמים לשלום, של ישראלים שהיו חיילים בצה"ל ופלשתינאים שהיו "לוחמים למען חרות פלסטין", ופורום המשפחות השכולות הישראלי-פלסטיני, שבהם חברים מחבלים וחברות המשפחות של מחבלים רוצחים נתעבים שהרגו אלפי אזרחים חפים מפשע – זהו ביזוי המדינה, ועוד יותר ביזוי כבוד המתים, חיילים גיבורים שמתו בהגנה על המולדת, לא בשביל שיחללו את כבודם, דווקא בעיתוי הכי קדוש. ולא אכנס לרקע האישי והפסיכולוגי של הנואם כי לא דנים באיש אלא בעניין.

אתייחס לטיעונים ולא לנואם ואוכיח שהם מצביעים על מוסר כפול מהסוג הגרוע ביותר, צביעות שאין כדוגמתה, שנאה עצמית פתולוגית, טיעונים הגובלים ברישעות, בהתיפיפות, ברצון לנשיאת חן בעיני אויבינו הגדולים ביותר,

בתסמונת של הקורבן. לא אתייחס לנואם כי הוא איש כבוד, וכמותו אנשי כבוד כל באי הכנס שהביטו בנואם בעיניים נוצצות, וכל אלה ששיבחו את הנאום ואת המסר שלו, כולם אנשי כבוד (גם המחבלים?). אתייחס במאמר זה לעיקרי הנאום, ובחלק II של מאמר זה אתעמק בכל שאר תכני הנאום המסבירים למה ישראל היא פחות מבית.

הפונדמנטליזם הוא בשמאל לא פחות מבימין, אצל החרדים והאסלאם הקיצוני

הנאום הנסקר ונאומים, ספרים ומאמרים דומים הם תמונת הראי לגרועים שבנאומי ראש הממשלה. אנו עדים לפונדמנטליזם חשוך משמאל שלעיתים אף עולה על הפונדמנטליזם מימין, של החרדים, של האסלאם הקיצוני, של הניאו ליברלים, של מחרחרי המלחמה המסוכנים לא פחות מאשר רודפי השלום בכל מחיר. אך אין פלא, השמאל בישראל, בברית המועצות, בקובה ובצפון קוריאה גלש בפעמים רבות להשמצות נטולות רסן. בישראל זה לא היה רק נידוי של חרות ומק"י, זה היה גם נידוי של אחדות העבודה, יגאל אלון ורבים וטובים אחרים. היינו גם עדים בעבר וכיום מדי פעם בגזענות כלפי מזרחים מצד מפא"י כשהיתה בשלטון ומצד אישים מרכזיים בשמאל כיום.

והגרוע מכל – בעוד הימין לא מנסה אפילו להיראות מוסרי ומכיל, השמאל מנסה להציג תמונה של אמא תרזה טהורה, אך בפועל יש כאן מוסר כפול, מסרים כפולים. לאחר שכשלו בבחירות גורמים בשמאל מוציאים את דיבתה הרעה של המדינה, תוך סילוף עובדות, הגזמות, השמצות שלוחות רסן. הנאום הוא רק דוגמא קטנה לגודל הנזק שגורמות פעילויות דומות, תוך הטחת אשמות שווא של אפרטהייד, פשיזם, נאציזם, ניאו נאציזם, חברות עם נאצים, בעוד הם חוברים בברית שמאל-אסלמיסטים עם שונאי ישראל ועם אבו-מאזן מכחיש השואה הניאו נאצי.

היונים בתחילה יצרו קשרים עם אש"ף, והביאו בסוף התהליך לחתימה על הסכמי אוסלו שהביאו ללב המדינה את המחבלים המסוכנים ביותר שפתחו בפעולות טרור נוראות, שנקראו "מחיר השלום" ומיד אחר כך באינתיפאדה השניה שגבתה אלף קורבנות מאזרחי ישראל. אבל הפוסל במומו פוסל, כשכמה מהם חוברים עם המחבלים בעשיית טקסי זיכרון, מאשימים את המדינה בהרג אזרחים פלשתינאים חפים מפשע, מטילים עליה סטיגמה של גזענות, תמונת דוריאן גריי, הרס הדמוקרטיה למרות שבימי הליכוד היא חזקה יותר מבימים החשוכים של שלטון מפא"י.

הכל בהיפכא מסתברא, ולעזאזל העובדות, סלף, הסת, השמץ, עוד ועוד, בסוף משהו ידבק. כי כדברי סוקרטס אם לא הצלחת בויכוח - הדרך היחידה שנשארה לך להתמודד היא בסילוף האמת. ואם זה לא הולך בארץ כי שורות היונים הולכות ומתמעטות, כשהעם הולך ומתפכח ורואה מי הם באמת בני השיח שלו, הם עוברים למתקפה חזיתית בחו"ל - ישראל עושה פשעים נגד האנושות, רוצחת ילדים, אפרטהייד, מפלצת תאבת דם, "כוחנית, חמדנית, פאנאטית", עם "חזון טוטאלי, משיחי ולאומני", לעומת הפלסטינים המסכנים. והעולם המבועת קונה את ההשמצות. רק גאונים כמולייר יכלו לתאר צביעות דומה אצל טרטיף. "ישראל כואבת לנו", אך הם מכאיבים לה הרבה יותר.

איזה הבדל תהומי בין החתירה לשלום בהובלת בגין עם מצרים ורבין עם ירדן, שני מנהיגים דגולים שחלמו על הסכמי שלום עם מדינות אמינות, עם מנהיגים אנשי כבוד – סאדאת וחוסיין, ולא עם חבורה של טרוריסטים תאבי בצע ומושחתים שמנהיגים כיום את פלסטין בגדה וברצועה, עושקים את עמם, משליטים שלטון טוטליטרי חשוך ולא דמוקרטי, טובחים בבני עמם לא פחות מאשר הם טובחים ביהודים. ועם מנהיגים אלה רוצה השמאל כיום לעשות שלום מדומה, שתי מדינות לשני עמים, עורבא פרח, סיסמא נבובה שכל אחד מפרש אותה כאוות נפשו.

בנאום נטען "שהאבל לא רק מבודד אלא גם מחבר ומחזק" – אבל הנאום הוא כולו מפלג, מחליש ומבודד את ישראל בעולם, בדיוק ההפך ממה שניתן היה לצפות בערב יום הזיכרון, בדיוק ההיפך ממה שעשתה יומיים אחר כך מרים פרץ, אם ששיכלה את שני בניה, בנושאה נאום אוהב ולא שונא, מחבר ולא מבודד, מכיל ולא מפלג, מחזק ולא זועם. לעומת הנאום "אנחנו עדיין לא שם. עדיין לא בבית. ישראל החזקה היא אולי מבצר, אבל עדיין לא בית."

ניתן להבין מכך שישראל היא מדינה צלבנית החיה במבצר, במצודה, אבל לא בבית, גם אחרי 70 שנה, למעשה גם אחרי 100 שנה מאז הצהרת בלפור להקמת בית יהודי בשטחי ארץ ישראל. בלפור, מיליונים של אזרחים, כמעט כל מדינות העולם רואות בישראל את הבית לעם היהודי, פרט לנאום שרואה במדינה מבצר. כי אנחנו מנותקים, חיים בין החומות, בגטו, כמו היהודים בגולה. הנאום מתעלם מכך שהחומות עם הרשות הפלשתינאית הוקמו אחרי האינתיפאדה השניה כשהרשות שילחה מביתה (כן, ביתה, שהוקם בהסכמי אוסלו, בשיא התמימות של חסידי השלום בכל מחיר, והביאה את המחבלים לביתה ואף ציידה אותם בנשק) מחבלים מתאבדים שטבחו בנו אלף איש.

אפשר להרוס את הגדרות עם מצרים ולאפשר למאות אלפי מהגרי עבודה אפריקאים לנהור לארצנו. אפשר להסיר את הגדר עם רצועת עזה שהוקמה אחרי שנסוגונו מכל שעל אדמה ולאפשר למיליונים של פלשתינאים לצעוד לארצנו כפי שהם זוממים לעשות זאת מדי יום שישי. ארצות הברית הקימה חומה הרבה יותר אימתנית על גבולה

עם מקסיקו שהיא חיה אתה בשלום, אז תושביה צריכים לחוש שהם במבצר, לא בבית? בכל העולם בונים גדרות לעצור את מיליוני המהגרים אז הם במבצר? זהו לא רק מוסר כפול, זו דה לגיטימציה למדינת ישראל בעיני העולם.

השמצת המדינה בטיעונים מופרכים, אך הפוסל במומו פוסל

הנאום מדבר על "חיים שלא ישועבדו – על ידי פנאטים מכל מיני סוגים – למטרותיו של איזה חזון טוטאלי, משיחי ולאומני." בפועל יש פנאטים בימין כמו נוער הגבעות ופנאטים בשמאל כמו אלה שסוברים שהבית שלנו הוא לא בית ומקיימים עצרות זיכרון בהן הם מטיחים אשמות נוראיות במדינה דווקא ביום הזיכרון, דווקא עם משפחות של מחבלים. זהו שיא בפנאטיות, לא פחות מאשר אצל נוער הגבעות. מי שמרסס תג מחיר על כנסיות ומסגדים עושה עבירה חמורה ביותר, ולעומתם יש מי שמרסס "ישראל היא לא בית" דווקא ביום הזיכרון בו נתנו החיילים הגיבורים שלנו את נפשם בשביל שישראל תהיה בית שלם ולא בית על תנאי – התנאי להקים גם בית למחבלים.

הנאום הזה, כמו נאומים וכתבים רבים של אנשי שמאל בולטים, כאימרות בוטות שלהם המסיתות לרצח, הם חזון טוטאלי, משיחי – משיחי שקר – ואנטי לאומי. אפשר להיות לאומני ואפשר להיות אנטי-לאומי, זה וזה חמור. כי אחדות רעיונית כמו שאני מוצא אצל היונים אין אפילו בצפון קוריאה, משיחיות שקר עם מנטרות של שלום עכשיו אין אפילו במאה שערים, חזון טוטאלי שמי שסוטה ממנו אפילו ביוטה אחת מנודה ולא מבקרים וקוראים את ספריו היה אולי כשרדפו את גלילאו גליליי, חזון אנטי לאומי שמוצא במדינה כמעט רק פסול, לא בכנס באוניברסיטה או בעצרת תמיכה בכיכר העיר, אלא דווקא ביום הזיכרון כשצריך להעביר מסר מאחד – זהו מוסר כפול וחוסר טעם.

ואם זה לא מספיק – זה מיועד בעיקר לצרכי חו"ל כשהנאום מתורגם מיד לאנגלית ולערבית, לשרת את תעמולת הזוועה והדיסקרדיטציה של ישראל שהיא לא בית מלא אלא קוואזי-בית. אולי אף מגיע פרס נובל לסופר "ממציא" המונח הזה, אבל לא בספרות כי לא כולם חושבים שהוא ראוי לכך, אלא דווקא פרס נובל לכימיה, כי אחרי שגילו את הקוואזי-קריסטל באה תגלית חדשה של הקוואזי-בית, או פרס נובל לשלום על תרומתו היוצאת מהכלל לשלום עם הפלשתינאים בקיום עצרות זיכרון עם משפחות של מחבלים, וגר זאב עם כבש בדופלקס משותף, בית מלא!

מי שמתלונן על "דחפים רגעיים, עוויתות אינסופיות של טריקים וקריצות ומניפולציות. וחקירות משטרה, וזיגזג ופליק-פלאק לאחור" שוכח שחקירות המשטרה על שרים ומנהיגים והסיסמא "מושחתים נמאסתם" החלו דווקא בימי שלטון השמאל. שמי שטבע את השם "התרגיל המסריח" היה יצחק רבין כשהתייחס לניסיונותיו של שמעון פרס ראש מפלגת העבודה להקים ממשלה צרה של 61 עם פורשים מהמפלגה הליברלית, וכה אמר רבין: "הבלוף הזה וכל ההסתאבות שבאה לחיים הפוליטיים בישראל בניסיון להרכיב ממשלה צרה, נכשל לא רק באופן טקטי אלא גם קונספטואלית". אך גם ממשלת רבין נתנה יד לפליק-פלאקים, טריקים ומניפולציות עם תרגיל מסריח אחר של צירוף הסיעה של גולדפרב ושגב שפרשו מצומת הניצית לקואליציה יונית בראשית 1995, כאשר גולדפרב כסגן שר קיבל הטבות רבות לרבות "מכונית מיצובישי" וכך הצליחו להעביר את הסכם אוסלו ב' ב- 5.10.1995.

הסכם אוסלו ב' עבר אם כן בטריקים ומניפולציות, ב"קנית" חברי כנסת שנבחרו בסיעה ניצית בטובות הנאה על מנת שיצטרפו לממשלה יונית ויחתמו על הסכמי אוסלו ב'. הפוסל במומו פוסל, כל היונים שתמכו באוסלו נתנו יד לפליק-פלאקים, טריקים ומוסר כפול. ידוע לי שהפוליטיקה היא לא מכון לאתיקה, נעשו תרגילים מסריחים מימין ומשמאל, עם חרדים ואחרים, אבל לא זכור לי מקרה כל כך קיצוני של מוסר כפול כמו המקרה הזה כשבאים ומאשימים את נתניהו בטריקים ומניפולציות כשהסכם אוסלו ב' עצמו אושר כתוצאה מפליק-פלאקים בממשלות השמאל. וכאמור מי שהמציא בישראל את הטריקים והפליק-פלאקים הם לא הימין שעלו לשלטון רק ב- 1977 אלא ממשלות השמאל בראשות מפא"י. אך מגלגלים עיניים לשמים, מוקיעים את הימין כשאוסלו עצמה נולדה בטריקים.

פליק-פלאק יוני הוא כשר, גם אם הוא מסריח, הוא אתרוגי, אם הוא תומך באידיאה פיקס (או פיקס פאקס) של הנסיגה, תומך באוסלו. אבל פליק-פלאק ימני הוא אסון, הוא פשיסטי, סכנה לדמוקרטיה, הוא טריק (או משחק טריק טראק), הוא זיגזאג אבל לא כמו המסלול המפותל של אישור הסכמי אוסלו, וכתוב בלשון מיקמאק. יש לנו מוסר כפול כמילים הכפולות בפליק פלאק, ככפל הלשון בנאום הקוואזי-בית, זהו קליק קלאק כאשר הכדורים חובטים במדינה בכל דקה מחמש העשרה הדקות של הנאום, זהו משפט שדה צ'יק צ'אק למדינה המסכנה כשבחבר המושבעים יושבים רק יונים קיצונים ומשפחות מחבלים. וזה הזכיר לי את קליינזאק מסיפורי הופמן של אופנבאך.

משוררים דגולים כלאה גולדברג כותבים בחדרי חדרים מהרהורי ליבם: "מכורה שלי, ארץ נוי אביונה למלכה אין בית, למלך אין כתר. ושבעה ימים אביב בשנה וסגריר וגשמים כל היתר." וזה בסדר גמור. אבל לבוא מעל במה

רמה בנוכחות אלפי אנשים כשהנאום מתורגם ונצפה על ידי מאות אלפי אנשים ולהכות במדינה שהיא לא בית, להטיח האשמות שווא שיוזמו אחת לאחת בהמשך, זהו מוסר כפול, צביעות הגובלת בשנאה עצמית. ייתכן והנואם ונואמים וסופרים רבים כמותו חושבים שהם נביאים המוכיחים את המלכים המושחתים ומנבאים חורבן לעם החוטא. אני סבור שהם נביאי שקר, שהם מתבלבלים בתפקידים בין נתן הנביא לבין המלך דוד, כאשר לי ברור מי זאת "כבשת הרש" ומי הוא הזאב הרוצה לטרוף את הטלה. אבל כולם נשבים במתק השפתיים, בפנים המיוסרות, ואילו רק אני כמו הילד הקטן באגדת אנדרסן, לא רואה את הבגדים החדשים של דוד מלך ישראל המכה במדינה בריבבותיו, כפי שחסידיו המריעים רואים, כמו שמאות אלפי איש הרואים, שומעים וקוראים אותו בעברית, אנגלית וערבית. אני אולי היחיד שרואה שהמלך עירום, והחלטתי ש- "די לצביעות" וצריך להגיב על מנת לעצור את הסחף.

כפל לשון ורצון להרשים בכל מחיר

אם ישראל הייתה מדינה כה נוראה כפי שניתן להבין מהנאום היא הייתה מנדה את הנואם, אם היא הייתה פשיסטית היא הייתה כולאת אותו במבצר. אך מה עושה המדינה שהיא לא בית? היא מעניקה לנואם יומיים אחר כך את פרס ישראל, הפרס הכי יוקרתי שלה. אבל אבוי, היא לא מאפשרת לו לנאום בטקס בנאום שטנה דומה לזה שנאם בערב יום הזיכרון עם משפחות המחבלים, אלא נותנת את הבמה דווקא למרים פרץ המלכדת ולא המפלגת. והנואם מודיע בזמן הנאום (כמו בכמה טקסי חתונות שמודיעים על סכומי המתנות) למי הוא יחלק את פרס ישראל שהוא קיבל.

מחצית לפורום המשפחות השכולות של הישראלים והמחבלים ומחצית לארגון אליפלט שמטפל בילדים של מהגרים שהסתננו לישראל. אף לא אגורה לישראלים "רגילים" שאינם חברים בפורומים עם מחבלים, לבתי חולים שקורסים תחת העומס, כיתות צפופות, תיאטרונים פושטי רגל. הלכתי ובדקתי מהו סכום הפרס שהוא מודיע בחגיגיות כזאת שהוא תורם. חשבתי לתומי שהוא מיליון דולר כמו כמה מהפרסים שניתנו לאחרונה לישראלים בארץ ובחו"ל. מתברר שהוא 75000 ש"ח, מתנת הנדבן הגדול. אבל למה מודיעים בנאום על חלוקת סכום הפרס?

האם זה בשביל להצדיק את זה שהנואם ילחץ למחרת את ידו של ראש הממשלה "הטמא"? האם זה בשביל לציין שהוא לא רוצה אגורה מכספי המדינה העושקת שהיא לא בית? האם זה בשביל להרגיז ולקומם? זהו מפגן ראווה בסגנון "שופוני" – תראו אותי, איך אני מלמד לקח את המדינה הזאת וראשיה, ככה יעשה... המחבלים כידוע לא זקוקים לפרס כלשהו– הם מבלים בחברת 72 בתולות בגן העדן ומשפחותיהם מקבלות תמיכות הרבה יותר נדיבות מהרשות הפלשתינאית מאשר הכמה אלפי ש"ח של הפרס. אבל כל הקהל המשולהב מוחא כפים כמו בפוליטביורו.

מותר לקיים עצרות זיכרון עם משפחות מחבלים, אבל ביום הזיכרון לחללי צה"ל? מותר לקיים עצרות זיכרון עם משפחות של אנסים, רוצחים סידרתיים, עם היתומים של אדולף אייכמן ועם משפחת ברני מיידוף. מה שמקומם זו התהודה העולמית שמקבל האירוע, הנאום, הכיסוי הטלויזיוני, בראש מהדורת החדשות, בעמודים הראשונים של העיתונים. כי מדובר בקול המצפון, במצפן האומה, שנותן לגיטימציה לכל חזיון תעתועים, בקרב חוגים מסוימים בישראל, אבל עוד יותר בקרב מדינות המערב שרואות בזה מחווה מרגשת של אחווה ולא ביזיון המתים מישראל.

<u>ומי תורם הכי הרבה לכך שישראל תהיה בית? תעשיית ההיי-טק? החקלאות? הקיבוצים? עיירות הפיתוח? הצבא? המשטרה? ממשלת ישראל? עולים חדשים שנכנסו כחוק למדינה? החרדים? מתנחלים קלגסים? סופרים? – טעיתם בגדול! "האנשים והארגונים שנמצאים כאן היום, בראשם לוחמים לשלום ופורום המשפחות השכולות הישראלי-פלסטיני, ועוד רבים כמותם, הם אולי אלה שתורמים הכי הרבה לכך שישראל תהיה בית, במלוא מובן המילה."</u>

קראתי וקראתי ושוב קראתי ולא האמנתי למראה עיני. כלום אפשר להיות כל כך מנותק, כל כך יהיר, עם מוסר כפול כל כך גדול, כל כך שחצן, כל כך מלא מעצמך, אני ואפסי עוד. רק אני ואתם נשנה את פני המדינה, רק מי שחושב כמונו, רק האליטות המצפוניות לעומת ההמונים הנבערים, רק המחבלים ומשפחות המחבלים הפלשתינאים, קומץ זעיר שבזעירים של אנשי שמאל "ועוד רבים כמותם", הם אלה שתורמים הכי הרבה לכך שישראל תהיה בית. לא הצבא, לא המשטרה, לא הממשלה, אפילו לא הסופרים, רק המחבלים ומשפחותיהם וקומץ של אנשי שמאל.

וזה מזכיר לי שכאשר בנינו בית (לא מבצר) על הכרמל היה לנו מנהל עבודה פלשתינאי, עובד מסור, שבמשך החודשים הרבים שעבד על בנית הבית והתפרנס מאיתנו היינו כהגדרתו "משפחה אחת". אשתי רותי הביאה לו עשרות מתנות, בגדים לילדים, אוכל, פינקה אותו בכל דרך אפשרית, ממש משפחה. באחד הימים היא באה לבית וראתה שכתוב על אחד הקירות כתובת בערבית. אשתי שלא מבינה ערבית שאלה אותו מה כתוב והוא אמר שהוא כתב את שמו בערבית. כשבאתי מאוחר יותר לבית שבבניה שאלה אותי רותי מה כתוב, ואני שלמגינת ליבו של מנהל העבודה נולדתי במצרים וקורא ערבית רואה שכתוב "יחרב ביתק" – הקללה הנוראה ביותר בערבית – יחרב

ביתך. שאלתי אותו אם זה השם שלו ומאחר שלא הייתה לו תשובה פיטרתי אותו על המקום. כנקמה, הפועלים אחר כך סתמו לנו את כל המרזבים ועלה לנו הון לתקן את הנזק, אבל כבר לא כתבו לנו כתובות נאצה, גם זה משהו.

מוסר השכל – אני מרגיש שותפות גורל עם דונלד טראמפ, כי גם עליו אמר פלשתינאי אחר, מכחיש השואה וראש הרשות הפלשתינאית אבו מאזן– "יחרב ביתק", הבתים של שנינו צבועים לבן, אנו ממש אחים בדם. בהתאם לנאום, המחבלים שרצחו אלפי אזרחים ישראלים, שחופרים מנהרות לפלוש לבתינו, תורמים הכי הרבה לכך שישראל תהיה בית. יש גבול לאבסורד, לכפל הלשון, לצביעות, למוסר הכפול, עד כמה ניתן לטעות ולהטעות! ומי שחושבים עצמם "מורמים מעם" הופכים בפועל ל-"מנותקים מעם", לא רק שאין להם גם בית, אין להם גם עם.

הנאום, מחיאות הכפיים, הפוסטים ומספרי הצפיות, החיים במציאות מדומה

הנאום משקף מציאות מדומה, בועתית, של יונים רבים החיים בעולם וירטואלי, מנותק מהעם, לא פחות מהמציאות המדומה של החרדים. יש להם את העיתון שלהם, הגורואים שלהם, את חבריהם הסופרים, השופטים, הפרופסורים, העיתונאים, השחקנים, הציירים, אנשי הרוח, חלק ניכר מהאליטות והאינטליגנציה של ישראל. כמובן שלא כל השופטים, הסופרים והפרופסורים, אבל מספיק בשביל להרגיש טוב בכת שלהם, בכולל שלהם, בחצר שלהם. הם קוראים את אותם הספרים, מדברים על אותם הנושאים, שוללים בצורה מוחלטת את הממשלה הטמאה, יש להם את האידיאה פיקס של עוולות הכיבוש שהיא חזות הכל. חלקם מתנשאים, חלקם גזענים, כולם משוכנעים שלהם ניתנה הנבואה ורק הם רואים נכוחה את מצב האומה, כל האחרים טועים ורק הם צודקים. הם מוסריים, הם דמוקרטים, הם בעד זכויות האזרח. האחרים הם פשיסטים, חברים של נאצים, טועים, טוטליטרים, משיחיים, עושי פליק פלאק.

בנאום עם התרגום לערבית ולאנגלית צפיתי בפוסט של דב חנין מהרשימה המשותפת (גם הוא איש כבוד החבר ברשימה מכובדת יחד עם אחמד טיבי, חנין זועבי ובעבר באסל גאטאס) עם למעלה ממאה אלף צפיות. קיבלתי מקולגה בחו"ל את הנאום בפוסט אחר עם ארבעים אלף צפיות, כך שאני מעריך שצפו בנאום כמה מאות אלפי אנשים בישראל ובחו"ל. הוא מורכב מסיסמאות, הכללות ומסרים פשטנים. כשהנואם קובע - "אם לפלסטינים לא יהיה בית גם לישראלים לא יהיה בית" – יש מחיאות כפים סוערות. אך כשהוא ממשיך - "וגם ההפך נכון: אם ישראל לא תהיה בית – גם לפלסטין לא תהיה בית" – כמעט ואין מחיאות כפים, מעניין למה. כשהנואם מטיח - "כשצלפים ישראלים הורגים עשרות מפגינים פלסטינים, רובם אזרחים – ישראל היא פחות בית" – מחיאות כפים סוערות. אך כשהוא מגיע לסעיף של ה"וכו' וכו'" על כל העוולות הכלכליות חברתיות של ישראל שזאת הבעיה העיקרית של המדינה – כמעט ואין מחיאות כפים. לא אני אמרתי- אמור לי מי קהלך, מי חבריך, ואומר לך מי אתה.

כשהנואם אומר – "וכששר הביטחון ליברמן מנסה למנוע מפלסטינים שוחרי שלום להגיע למפגש כמו זה שלנו, ישראל היא פחות בית" – מחיאות כפים סוערות. אך כשהנואם מציין בחטף את ההישגים של המדינה בשתי שורות לעומת התוכחה שהיא עיקר הנאום – אין בכלל מחיאות כפים. כשהנואם קובע כי "האנשים והארגונים שנמצאים כאן היום, ובראשם "פורום המשפחות השכולות" ו"לוחמים לשלום", ועוד רבים כמותם, הם אולי אלה שתורמים הכי הרבה לכך שישראל תהיה בית" – מחיאות כפים מחרישות אוזניים כי הוא אומר לקהל שלו שהם הכי מוצלחים במדינה, הם מלח הארץ, הם אלה שתורמים הכי הרבה לכך שישראל תהיה בית. והם באמת מאמינים בכך וגם הזבוב על גב הפרה שאמר "חרשנו". הם אולי תורמים הכי הרבה למדינה כמו שהחרדים תורמים הכי הרבה לצה"ל.

אבל הכי הרבה מחיאות כפים היו... כשהנואם אומר כי "את מחצית כספי פרס ישראל שאקבל מחרתיים אני מתכוון לתרום ולחלק בין "פורום המשפחות השכולות" וארגון "אליפלט"." וזה מזכיר לי את הסרט "ביקור הגברת הזקנה", שלימדתי את הסטודנטים שלי בקורסים שלי לאתיקה עסקית. הם בהחלט היו מלח הארץ, ובהם הרבה עולים מרוסיה, מזרחים ולפחות שליש ערבים, כולם סטודנטים מצטיינים. בסרט על פי מחזהו של דירנמאט מבטיחה הגברת הזקנה קלרה זאחאנאסיאן (אינגריד ברגמן) שחוזרת לביתה - לעיר הולדתה - תרומה של מיליונים (מחיאות כפים סוערות כמו בנאום הקוואזי-בית) ולא של אלפים בודדים כמו שמבטיח התורם, והעיניים של הקהל נוצצות לא פחות מאשר עיני באי הטקס בישראל. שתי הסצנות הן ממש זהות, בגלל הנדבנות הגדולה של שני האישים.

אבל יש לקלרה רק תנאי אחד לתרומה: שתושבי העיר ירצחו את איל, אהוב נעוריה שלא רצה להכיר באבהות הילד שעשה לקלרה, ששיחד עדים והשופט שילח אותה מהעיר לעתיד של זנות כשהיא חסרת כל. בבית הבושת פגשה את בעלה שהיה האדם הכי עשיר בעולם והיא ירשה אותו. איל (אנתוני קווין), שבתחילה מאוד שמח לבואה של קלרה והציג אותה בפני הקהל יחד עם ראש העיר, המום מדרישתה, פרנסי העיר נשבעים בהחלטיות שמעולם לא יסכימו לכך, אבל הסוף כפי שאנו יודעים שהם רוצחים את איל כי הם הרי רוצים במיליונים. זו דילמה אתית אולטימטיבית.

למה הדבר דומה? לא אגיד מי זאת קלרה זאחאנאסיאן אבל יש מי שמציע לנו – אבו מאזן, הקוורטט, האיחוד האירופי, אובמה אבל למזלנו לא טראמפ, היונים, האו"ם וידידי ישראל – עיסקה בתמורה למתנה גדולה של מיליונים, הכרה בינלאומית, סיום הסכסוך, שלום עם מדינות ערב, הכרה בירושלים כבירת ישראל – תיסוגו לגבולות 1967 עם תיקונים הדדיים של שני אחוזים מהשטח גם בגדה וגם בגולן, תסכימו לפירוז הגדה והגולן, להסרת המצור מרצועת עזה, לירושלים המזרחית כבירת פלסטין, לפינוי או גירוש המתנחלים, להחזרת כל חמשת מיליוני הפליטים לפי אבו מאזן או חלקם אבל לא פחות מכמה מאות אלפים, והכל יסתדר. לא אחזור כאן על התוצאות של מקסם השווא הזה – מתאבן קיבלנו באיתפיאדה השניה ובהתקפות באלפי טילים מרצועת עזה. אבל זו העיסקה של קלארה, ואיל זה אנחנו. אבל להבדיל מאיל לא עשקנו את הפלשתינאים כי אם הם עשקו אותנו ורצו לחסל אותנו, עד היום החמאס מודיע זאת בגלוי, ואבו מאזן בפועל, במלחמה ובטרור. בסיסמאות זה כל כך פשוט!

אוכלי הלוטוס לעומת העם המפוכח

הקהל ורבים מהיונים, ועוד יותר בחו"ל שם לא מבינים דבר וחצי דבר על מה שאנו חווים כאן, מוחאים כפיים בהתלהבות בכל פעם שמשמיעים להם את הסיסמאות והמנטרות של "שלום עכשיו", "שתי מדינות לשני עמים", ומוכנים בשביל החרוזים של שלום כביכול עם הפלסטינים שיחזיק מעמד עוד פחות משלום אלף השנה של מינכן למכור אותנו כמו שמכרו את איל. למזלנו, את הפאטה מורגנה הזאת רוב המזרחים לא קונים, כי הם באו מהמדבר וראו בחייהם אי אלו פרעות. רוב העולים לא קונים כי הם סבלו מאנטישמיות ורדיפות של השמאל והם חושדים בהם וביונים. רוב העם מהימין ומהמרכז לא קונה כי העם איבד את בניו בפרעות עד קום המדינה, במלחמת העצמאות ובהתקפות הטרור והאינתיפאדות שטבחו בנו אלפי אזרחים, כמעט כולם נהרגו על ידי פלשתינאים.

מצד אחד יש לנו את אוכלי הלוטוס שיוליסס פגש באודיסיאה שחיים באי היונים וצורכים את הלוטוס הנרקוטי המאפשר להם לישון באפאתיה שלווה, ומצד שני יש את רוב העם המפוכח, החכם, הערני, שלומד מהניסיון, שמסרב לוותר הפעם אחרי שוויתר כמעט על כל השטחים – הוא מתעקש לשמור על יהודה ושומרון, ערש האומה, מתנגד לעקירה של חצי מיליון מתיישבים מבתיהם שקנו כחוק, לנסיגה מהשטחים שנכבשו במלחמת מגן כשצבאו עלינו ארצות ערב להשמידנו וירדן ויתרה עליהם, לתשלום פיצויים במאות מילירדים למתנחלים שיגרמו לכלכלת ישראל להתמוטט, לשגות באשליות שהגדה תהיה מפורזת, שלא ישתלטו עליה מיד החמאס כפי שהם עשו בעזה או אל קאעידה או המדינה האסלאמית וירו עלינו אלפי פגזים לא מעזה או אצבע הגליל, שגם זה אסון, אלא מרמאלה, מחברון, מירושלים המזרחית, מג'נין, מלב מדינת ישראל ויהרסו את המדינה. והצעד הזה הפעם לא יהיה הפיך!

אוכלי הלוטוס שמגלגלים עיניים כשהם שומעים ססמאות פשטניות של שלום לאלף שנים במתק שפתיים של מנהיגי היונים והבטחות סרק של מכחיש השואה אבו מאזן, לא יכריעו את המדינה החכמה הזאת. גם אם יתרגמו את הנאום הזה ומאות נאומים דומים ויש למכביר להוטנטוטית ולאינטרלינגווה, אם כי הוא בהחלט קבע רף מאוד גבוה בשכנוע עצמי ולכן החלטתי להגיב, ויראו אותם בפוסטים של הרשימה המשותפת, של עיתונים שכתביהם שונאים את התקווה, של ארגונים לזכויות אדם וארגוני סטודנטים שדומעים בדמעות תנין על כל אזרח פלשתינאי שנהרג בגלל שהוא מחבל או מפגין שמנסה לפלוש בעשרות אלפים לישראל הריבונית בשביל לבצע טבח המוני או מגן חי שמציב החמאס כשהוא יורה אלפי טילים משכונות מגורים, בתי ספר, בתי חולים, מסגדים ולב הערים הפלשתינאיות.

אותם ארגונים ואותם יונים מדברים בשפה הרבה יותר רפה אם בכלל על הטבח של מאות אלפים שמבצעים "לוחמי החופש", הטרוטיסטים והמשטרים המוסלמים באחיהם במדינות ערב ובמדינות מוסלמיות אחרות, על הטבח של מיליונים המבוצע באפריקה, אבל מתמלאים חלחלה על הרג של תינוק פלשתינאי, ילד בן 15, דורשים ועדות חקירה, דורשים התחשבות בנערה שסוטרת לחייל ישראלי, כי היא הרי לא פחות מאנה פרנק, ז'אן דארק ודבורה.

הנאום ונאומים דומים והתנהגות דומה גורמים לנזק חמור למדינת ישראל, לכל התושבים, להסברה הישראלית, לתדמיתה של ישראל, לאמת ההסטורית, עם מסרים של מוסר כפול, שנאה עצמית, פזילה לשונאי ישראל, צדקנות, כשהם מציגים את ישראל כמדינת אפרטהייד, רוצחת אזרחים, מפלה אזרחים, מדינת כיבוש, מבצר ולא בית, בקושי קוואזי-בית, מדינה פנטית ויהירה. את הנאומים, העיתונים והספרים עם המסרים האלה רואים וקוראים מאות אלפים בארץ ובחו"ל, כשמנגד מתייצבים גורמי הימין שמגיבים במטבע דומה של דמגוגיה, השמצות ומוסר כפול.

מפלגות המרכז והעבודה לא מוכנות להיכנס לדיון נוקב כפי שעשיתי במסה זאת כי הם עסוקים בניגוח השלטון ואולי יכרתו ברית פוליטית עם היונים. אותי קוראים עשרות ובמקרה הטוב מאות לעומת מאות האלפים שחשופים למסרים של המוסר הכפול המוצגים כאן. ממילא מעטים מאוד קוראים מסות ומאמרים כה ארוכים כשלי ומעדיפים

לצייץ בטוויטר, אני גם לא משתייך לשום "כת" לא מימין ולא משמאל ואין לי חסידים שרופים, פרט לתחומי האתיקה כשאלפים נחשפו לספריי, מאמריי, הרצאותיי ולקורסים שלי ורבים שומרים איתי על קשר עד היום.

לפיכך, קרוב לוודאי שיתעלמו מדבריי, בימין כי אני תוקף גם את הימין, בשמאל כי למרות שאני מזוהה עם השמאל בפן הכלכלי חברתי אני חולק עליהם בפן המדיני, חרדים וערבים בוודאי לא מסכימים עם רצוני לבצע אינטגרציה שלהם בחברה הישראלית, כך שימשיכו להתעלם ממני ואפילו לא יתקיפו אותי. אלא אם כן הניתוח הנוקב שלי ירגיז מאוד גורמים מסוימים, כי זו הפעם הראשונה הם נחשפים כמלך באגדת אנדרסן ואולי יחליטו להגיב בקיצוניות, במשפטים, במאמרים ואני מקווה לא באלימות, ואז יעבור המסר שנכתב בדם ליבי כי אני חפץ חיים.

על מוסר ומוסר כפול בנאום הקוואזי-בית – חלק II

המאמר פורסם באתר מחלקה ראשונה NEWS1 ב- 15.5.2018

מבוא

סוקרטס החכם באדם ומודל להתנהגות אמר: "מוחות חזקים דנים ברעיונות, מוחות ממוצעים דנים באירועים, מוחות חלשים דנים באנשים". והוא גם אמר: "כאשר הדיון אבוד - ההשמצה הופכת לכלי של המפסיד".

בחלק השני של המאמר על הסוגיות המועלות בנאום הקוואזי-בית מערב יום הזיכרון 2018 אעבור אחת לאחת על הטענות המושמעות מדוע ישראל היא לא בית, אלא פחות מבית, לא אחסיר אפילו אחת. גם כאן כמו בחלק הראשון של המאמר ובכל כתביי וספריי אשתדל לנהוג על פי מצוות סוקרטס ולדון לגופו של עניין ולא לגופו של אדם, מה עוד שבשיח הציבורי רבים מהדוברים מדברים בקול אחד - קול הרב, קול הגורו השמאלני, מקהלת המעודדים של ביבי, קול המנהיג הערבי המתבדל, קול העיתון, כשאף אחד אינו מעז לצאת משורת המקהלה, אפילו לשיר קול שני.

נאום הקוואזי-בית זכה להדים רבים עם תרגום לאנגלית וערבית ומכיוון שהוא נצפה וצוטט בכל העולם מן הדין שנבדוק את תקפות הדברים שמייצגים עבור רבים את ארץ ישראל היפה, האינטלקטואלית, עם לב רחב, עם פה ולב שווים, קול המצפון של ישראל, המצפן שלה. אור לגויים שצריך לשכפל בעולם להגביר את הטוב. נאום שבולט כמגדלור לעומת נאומים חלולים שמדכאים את לב שומעם, נאומים שנועדו להרשים, לשלהב, להרגיז ולהצדיק דברים שאינם ניתנים להצדקה. נאום התפארת מייצג את המחשבות והרגשות העמוקים ביותר. כך נטען...

הנאום גרם לנזק תדמיתי גדול לישראל בעיקר בחו"ל, אך גם בארץ. נאומים ומאמרים דומים המתפרסמים בעיתונים יוקרתיים בארץ ובחו"ל מסייעים לדמוניזציה של ישראל ולהפיכתה למדינה מוקצה, מצורעת, שמחרימים אותה, את עמה ואת ראש ממשלתה, לא מוכנים להופיע בה, לתת למרצים שלה להופיע באוניברסיטאות בחו"ל, היא זוכה לקיטונות של ביקורת. התוקפים את ישראל הם אנשי רוח בעלי שם עולמי, ברובם מישראל, שבצדקנות ובמוסר כפול מוציאים את דיבתה הרעה של המדינה ויש מקום להסיר את מסך ההטעיה ולהציג את הסילופים תוך השוואתם למצב האמיתי. מאמר זה ישתדל לעשות זאת בצורה מפורטת, בלי התלהמות, תוך הצגת עובדות בדוקות.

אנחנו עדיין לא בבית כי לפלסטינים אין בית

הטיעון המרכזי הוא שגם אחרי 70 שנה אנחנו "עדיין לא בבית". ואני סברתי לתומי שעם הצהרת בלפור לפני כמאה שנה זכינו לבית לאומי ליהודים בארץ ישראל. חלפו 30 שנה והאו"ם הכיר בתוכנית החלוקה הנותנת בית ליהודים בישראל. הקימונו מדינה לתפארת, בית למיליונים של יהודים שבאו ממחנות המוות באירופה וברחו מהפוגרומים של השבאב הערבי, בית ציוני. אבל טעיתי, טעינו, אין לנו בית, אנחנו הומלסים. ולמה אין לנו בית?

בגלל אלפי הומלסים, בגלל עשרות אלפי צעירים חסרי דיור שחלקם הקימו אוהלים ברוטשילד לפני 7 שנים, בגלל מאות אלפי דיירי שכונות העוני והפריפריה הגרים בדירות שאינן מתאימות למגורי אדם? בגלל שהמדיניות הניאו ליברלית של ממשלות ישראל בעשרות השנים האחרונות הרגה את מדינת הרווחה? לא ולא! כי "אם לפלסטינים לא יהיה בית, גם לישראלים לא יהיה בית". כאמור, איני מתיחס לאדם אלא לעניין, כי זו דעתם של יונים רבים. הלכתי ובדקתי איך ניתן להגדיר קביעה זאת ונזקקתי לשפת אימי צרפתית על מנת לתאר את ההגדרה של "אידיאה פיקס"- "רעיון מקובע, שהוא ביטוי המתאר רעיון או תפיסה שקנו אחיזה כה מוצקה, עד שכל רעיון אחר נדחה ללא בדיקה של ממש. הביטוי מתייחס למצב חולני, בו השבוי באידאה פיקס כלל לא מודע לעיוורונו, דוחה על הסף כל ביקורת ואף מאשים את מבקריו, שכן לדידו עצם הערעור על האידאה פיקס הוא מעשה בלתי נסבל." ולעזאזל העובדות!

כי מה זאת ירדן – מדינה שבה 80% מתושביה פלשתינאים – זה לא בית? מה הם חייזרים? אה, יש להם שם בית אבל הם לא שולטים בבית שלהם. שיראו לי מדינה ערבית אחת שבה העם שולט בבית שלו – בסוריה? – שהפכה לבית קברות ענק ולא לבית, בלבנון, בלוב, בתימן, בעירק, באלג'יריה? עם מלחמות האחים שלהן – שם יש לתושבים בית? ומה זאת עזה – שעקרנו אלפי מתיישבים מבתיהם ונסוגונו עד מאחורי הקו הירוק? שם זה לא בית?

זאת לא מדינה עצמאית? הדמוקרטיה פעלה שם רק פעם אחת כמו בגרמניה הנאצית ומאז שולט שם שלטון טרור בתאוקרטיה שמתנכלת בראש וראשונה לאזרחיה ולא מכירה בישראל לא בגבולות 1967 ולא בגבולות 1947.

שלישראל יהיה בית רק בתוך המים ורצוי מחוץ למים הטריטוריאלים. מדינת טרור חמאסית שחופרת מנהרות מתחת לבית שלה בשביל לפלוש לבית שלנו, שמחלונות הבית שלה יורים עלינו אלפי טילים. אה, יש להם בית אבל הוא הפך לבית סוהר. ולמה הוא הפך לבית סוהר? כי ירו עלינו אלפי טילים וחפרו מנהרות, שלחו חוליות טרור והניחו מטעני חבלה. אם החמאס היה רוצה הוא יכול היה להפוך לסינגפור של המזרח התיכון, למודל של דו קיום עם ישראל, עם נמל ימי, נמל אווירי, גבולות פתוחים עם ישראל, תנועה חופשית של אנשים וסחורות. במקום זאת הם בחרו בדרך המלחמה והטרור אחרי שהשבנו להם את כל אדמתם. אז יש כבר לפלסטין שתי מדינות לעם אחד.

ומה זאת הגדה המערבית – זה לא בית? מי שולט שם – ישראל או הרשות הפלסטינית? אה, זה אכן היה בית אחרי הסכמי אוסלו כאשר ישראל נסוגה ממרבית הגדה, אבל ישראל כבשה מחדש את הגדה, הציבה מחסומים ובנתה חומה. אבל בנרטיב של המציאות האלטרנטיבית (בגלל סוקרטס אני לא משתמש במילה שיקרית) – פתאום קם אדם ומחליט שהוא בונה חומה ומתנכל לאוכלוסיה. אבל למה? מה עם מעשי התרמית של ערפאת עם ביטול כביכול של האמנה הפלשתינאית שנועדה רק להביא את ההנהגה הטרוריסטית לגדה ולעזה – להביא ולא להחזיר כי הם אף פעם לא היו שם, הם אף פעם לא היו מדינה עצמאית. ערפאת בכלל מצרי, קומפטריוט שלי, אולי אפילו היינו שכנים...

ערפאת התחיל באינתיפאדה השניה שרצחה יותר מאלף אזרחים ישראלים חפים מפשע ובלית ברירה ישראל נאלצה לכבוש מחדש את הגדה ולהקים גדר או חומה ובכך לשים קץ לטרור. יש לפלשתינאים בגדה שלטון כמעט עצמאי ויכול היה להיות להם בית ברוב שטחי הגדה ושלטון עצמאי אם לא היו בוחרים בדרך הטרור כמו אחיהם בחמאס. אם ניתן להאשים מישהו בזה שאין להם עדיין בית בגדה זה רק את עצמם. אבל מזילים דמעות תנין שאין להם בית.

ואם אנחנו ניסוג מהגדה יתחולל אסון שיביא לאלפי אבידות, כפי שהסברתי בהרחבה במאמריי ובספריי. אפילו כתבתי סיפור שמתאר מה יהיה אם וכאשר ניסוג - "ברוך אשם" שניתן לקרוא אותו באתר שלי ושל אוניברסיטאות ובאחד מספריי. אך לא די לפלשתינאים בשלושה בתים הם רוצים עוד בית רביעי – מדינת ישראל עם זכות השיבה ואילו הם עם תומכיהם ב- BDS ועוד הרבה ישראלים מצדדים בזכות השיבה של חלק/רוב/כל הפליטים, פליטים שקיימים רק במוחם הקודח, כי יש בפועל רק כמה עשרות אלפי פליטים שחיו אי פעם בישראל, עד שנת 1948.

כל שאר הפליטים הם ילדי פליטים שתהיה להם זכות שיבה כאשר ילדי הפליטים הגרמנים יחזרו לסודטים וילדי הפליטים היוונים יחזרו לטורקיה, ילדי הפליטים ההודים יחזרו לפקיסטן וילדי הפליטים הבוסנים יחזרו לרפובליקה סרפסקה. הם רוצים ארבעה בתים ולא מכירים בזכותנו אפילו לבית אחד! אין לנו זכות אליבא דפלישתנאים לבית יהודי ולמעשה הם רוצים שנחזור לפולין (הפולנים מאוד ישמחו), לעירק ולתימן (הם ישמחו עוד יותר). לכן הטענה שעדיין אין לישראל בית כל עוד שלפלסטינים אין בית (כשיש להם 4) היא לא פחות מאשר מוסר כפול: "יישום של גישות מוסריות שונות בשני מקרים דומים": לנו אין בית כי להם כביכול אין. וזו גם אידיאה פיקס וסילוף המציאות.

ישראל היא הרבה פחות בית כי היא מדינת אפרטהייד

"כשישראל כובשת ומדכאת עם אחר, במשך 51 שנה, ויוצרת בשטחי הכיבוש מציאות של אפרטהייד – היא נעשית הרבה פחות בית". איך אומר סוקרטס – כשאתה לא מנצח בויכוח תתחיל להשמיץ. ישראל היא מדינת אפרטהייד כמו דרום אפריקה, כמו דרום ארצות הברית עד שנות השישים, כמו במדינות קולוניליסטיות חשוכות. ואם ההשמצה הזאת לא תעזור, נציג בטיעונים של אנשי שמאל אחרים, למעשה יונים כי רובם הם כלל לא אנשי שמאל במובן החברתי כלכלי של המונח, שהיא מדינה פשיסטית, נאצית, יודו-נאצית, או לפחות חברה של נאצים ורוצחת.

תשמיץ, תשמיץ, תשמיץ עוד ועוד בסוף יידבק משהו וכולם יהפכו את ישראל למדינה מצורעת, אולי באמת לא מגיע לה בית? אפרטהייד היא מדיניות <u>גזענית</u> המושתתת על עקרונות של הפרדה <u>גזעית</u> בין לבנים ושחורים ומתן זכויות יתר לבני המיעוט הלבן. נפסח על זה שאין שחורים ולבנים כאן (בהמשך נתייחס לטענה שהמזרחים הם נאנדרטלים מטפסים על עצים ולמעשה השחורים בהתאם לכמה גזענים מהשמאל), יש יהודים ויש ערבים.

ישראל לא כבשה שום מדינה פלשתינאית שמעולם לא הייתה קיימת. היא כבשה מממלכת ירדן את הגדה המערבית במלחמת השמד שבה ירדן רצתה להשמיד את ישראל במלחמת ששת הימים יחד עם מצרים וסוריה. כשמדינה פותחת במלחמה היא צריכה לצפות לכך שתשלם על כך מחיר וירדן אכן הסכימה לוותר על הגדה ולא טוענת יותר לריבונות עליה, אחרי שהיא הייתה שטח כבוש ירדני עד 1967. יהודה ושומרון הם אולי שטח כבוש על פי פירוש

מסוים של החוק הבינלאומי אבל גם לנו יש זכויות על ארץ האבות וחיים שם למעלה מחצי מיליון מתיישבים שנשלחו על ידי ממשלות ישראל לדורותיהן. ירושלים המזרחית סופחה לישראל. קיימים גושי התישבות יהודים.

אין הפרדה גזעית בין יהודים לפלשתינאים. הפלשתינאים גרים באדמותיהם ולא נעקרו מהן, בית המשפט הישראלי דואג לכך שלא ינשלו את הערבים מזכויותיהם וכשמתברר שנעשה להם עוול עוקרים ישובים יהודים מאדמה שהתיישבו עליה שלא כחוק. אין חוקים של אפרטהייד שמפלים ערבים כפי שהיו חוקים בדרום אפריקה או אפילו בדרום ארצות הברית. אין שוני בזכויות הקניין, אין איסור להינשא לישראלים, אין מלונות נפרדים, אם עוברים אחד אחד על חוקי האפרטהייד הם בכלל לא מתייחסים למציאות בגדה. וכל מי שאומר שיש כאן אפרטהייד משקר.

כמובן שניתן לטעון שהגדה כבושה, שתושביה הערבים אינם אזרחי ישראל. אבל הם אזרחים של הרשות הפלשתינאית שהיא לצערנו רשות דיקטטורית שמזמן שכחה לקיים בחירות, לא באשמת ישראל כמובן. יש לישראל שליטה על התושבים כשהם רוצים לעבור לישראל ואם יש תחנות בידוק רבות וגדר שהם קוראים לה חומה זה בגלל הטרור והאינתיפאדה השניה כפי שהוסבר לעיל. האם הגדר/חומה שנבנתה בין ארצות הברית למקסיקו היא גדר אפרטהייד? כמובן שאין אפרטהייד בתוך ישראל. המטרה היחידה לקרוא לישראל מדינת אפרטהייד היא לעשות דה לגיטימציה ודמוניזציה לישראל כפי שעשו לדרום אפריקה ולשכנע אנשים מחוסרי ידע שאין לישראל זכות קיום, כי היא אפילו לא בית ליהודים. בעבר היה פרוטוקול זקני ציון וכיום יש מדינת אפרטהייד פשיסטית.

אם לא מקיימים ערבי זיכרון עם משפחות מחבלים רוצחי אזרחים ישראל היא פחות בית

לא נראה לי שמי שטען טענה זאת באמת התכוון אליה, אבל לטעון שישראל היא פחות בית אם לא נותנים למשפחות של מחבלים רוצחים שפלים של אזרחים שטבחו אלפי יהודים וערבים חפים מפשע לקיים עצרת זיכרון יחד עם ההורים השכולים של בנינו הגיבורים שהגנו על המולדת בחירוף נפש בצבא הכי מוסרי בעולם זאת הטענה הכי אבסורדית ונטולת יסוד ששמעתי מזה זמן רב, ובימי חלדי שמעתי הרבה טענות אבסורדיות. מה עוד שהטקס התקיים לאחר שבג"ץ הורה לאשר את כניסתם של 90 פלשתינאים לישראל לצורך השתתפותם בטקס.

וזאת למרות שליברמן, שר הביטחון, אסר על כניסתם. וזה קורה במדינה הפשיסטית שלנו המגבילה כביכול את סמכויות הבג"ץ. מי מגביל למי את הסמכויות? באיזו מדינה פשיסטית מאפשרים לבג"ץ לבטל את החלטות שר הביטחון, לדאוג לזכויות הפלשתינאים בגדה, לזכויות הקנין שלהם, להורות על גירוש מתישבים שהתישבו על אדמות פלשתינאיות? ובכלל, לקיים עצרת זיכרון עם משפחות מחבלים זה בדיוק כמו לקיים ביום השואה עצרת זיכרון עם משפחות של גבלס, הימלר ואייכמן, גם הן משפחות שכולות. ואת הקשר של המופתי עם היטלר מכירים.

אם הכוונה הייתה לקיים עצרת זיכרון יחד עם משפחות חללים ירדנים, סורים או מצרים שנהרגו במלחמות נגד ישראל הייתי עוד יכול להבין, אבל אין ולא יכולה להיות כל סליחה למחבלים השפלים ובטח לא ערבי זיכרון משותפים. זכותם של הורים שכולים ישראלים לקיים ערבי זיכרון משותפים אפילו עם משפחת קוזו אוקמוטו, אבל גם זכותו של ליברמן לאסור את בוא המשפחות. לכן, לטעון שבשל כך ישראל היא פחות בית זה זילות המונח בית שכל כך נלחמנו וחלמנו עליו במשך אלפיים שנה. אם ליברמן לא מסכים – זה לא בית, מחר יגידו שאם לא יאפשרו לקיים צעדה של מיליון פלשתינאים מעזה לירושלים ישראל אינה בית. הסנקציה על כל כניעה לתכתיב של השמאל תהיה מהיום ואילך שעקב כך ישראל היא לא בית, היא קוואזי-בית, כי ממילא אנחנו גם פשיסטים ונאצים. וכמובן הדובר הוא איש כבוד, הוא קול המצפון של ישראל, ארץ ישראל היפה. אבל נשבענו לסוקרטס לא להתייחס לאדם.

כשצלפים ישראלים הורגים עשרות מפגינים פלסטינים, רובם אזרחים – ישראל היא פחות בית

אני לא אגרר להשמצות, אבל אומר שמכל הטענות טענה זאת היא הכי מקוממת. שונאי היהודים טפלו על היהודים מקדמת דנא שהם רצחו את ישו, גרמו למגפה השחורה, שותים דם של ילדים נוצרים בפסח ומנשלים את הנוצרים הטובים מרכושם. הטיעונים של האנטישמים החדשים הם שישראל היא רוצחת של ילדים, כי הרגנו בשוגג ילד אחד, ארבעה או תריסר במלחמות. לפני ארבע שנים ראיתי כמה הצגות בפסטיבל התיאטרון של אביניון בצרפת (אירוע חובה לכל מטפס עצים ניאנדרטלי). ראיתי הצגות בגרמנית, צרפתית וספרדית והכל היה בסדר. עד שראיתי הצגה מצ'ילה על יומו האחרון של איינדה שדנה בסוגיה האם הוא נרצח על ידי פינושה הפשיסט. עד כאן – שפיר.

והנה באמצע ההצגה בספרדית מפסיק השחקן הראשי את ההצגה ומשמיע הצהרה בפני הקהל – בצרפתית - ובה הוא טוען כי בנימין נתניהו הפשיסט כמו פינושה נהנה הנאה סדיסטית מרצח ילדים פלשתינאים חפים מפשע ומגיע לאורגזמה עם כל ילד שהוא טובח. לא אספר במסה זאת מה הגבתי ואיך הגיב הקהל – מי שמעוניין מוזמן לקרוא את הפרק המתאים באוטוביוגרפיה שלי שניתן לקרוא באתר שלי ושל אוניברסיטאות. אבל מכל הטענות זאת אולי

הטענה הכי (לא אומר נבזית, סוקרטס) אומר רק נ...טולת יסוד. זו היא עלילת דם במלוא מובן המילה – כי משתמע ממנה שיש צלפים ישראלים האורבים לכמה אזרחים תמימים וצולפים בהם, ככה סתם, מתוך הנאה סדיסטית. אף מילה לקונטקסט, ובעולם לא מבינים את הקונטקסט, שיש עשרות אלפי פלשתינאים שרוצים לפלוש לישראל לטבוח ביהודים וישראל מגנה על גבולה ופוצעת את אלה שמתקרבים הכי קרוב לגדר ולפעמים כמה מהם נהרגים, רובם מחבלים שמניחים מטעני חבלה. אך איזו צדקנות, איזו קריצת עין לעולם הנאור, תראו את ישראל הרוצחת.

החיילים הישראלים מעולם לא הרגו אף ילד פלשתינאי בכוונה, אם נהרגו ילדים ואזרחים זה בשוגג כשנורו אלפי טילים על ישראל מתוך בתי ספר, מסגדים ומוסדות אונר"א, אם נהרגים אזרחים בימי שישי האחרונים כל האשמה תלויה בשלטון הרשע של החמאס ובמפגינים שמנסים לפרוץ לישראל אל תוך השטח הריבוני הישראלי. כבר לא הולך עם טילים בגלל כיפת ברזל, כבר לא הולך עם מנהרות בגלל השמדתן, אז עכשיו החמאס מנסה על גבם של אזרחים, נשים וילדים לעורר את אהדת העולם ולהעליל עלינו שאנחנו רוצחי ילדים – טענה שנשמעת מצויין בוודאי בקרב קהלים נוצרים מסוימים שמאמינים שרצחנו את ישו - זה היה פונטיוס פילטוס, אך לעזאזל העובדות, השקר הזה כבר מחזיק מעמד אלפיים שנה, אז השקר על ישראל רוצחת האזרחים יכול גם להצליח כמה שנים.

בקרב קהלים מוסלמים שאמינים שהיהודים קופים (גם עורך של עיתון ידוע לאו דווקא ניצי מאמין שכל מי שלא חושב כמוהו ובמיוחד המזרחים הם קופים מטפסים על עצים). למותר לציין שהעיתון הרעיף תשבוחות רבות על הנאום כמו גם עיתונים וגופים אחרים בעולם שציטטתי מתוכם בפתיח. כשנסוגונו מרצועת עזה ועקרנו מבתיהם אלפי מתיישבים אמרו לנו אבירי הנסיגה שאוי להם לפלשתינאים אם הם ינסו לירות עלינו, לחפור מנהרות, לבצע פעולות טרור או לפלוש בצבא או עם אזרחים לשטח ישראל הריבונית. אוי ואבוי, אבל זה מה שקורה מאז הנסיגה.

294 מהגרים מקסיקאים נהרגו כשניסו לחצות את הגבול לארצות הברית בשנת 2017 – לא 30, לא 40, לא 50 – 294! ואין אפילו אמריקאי אחד שאומר שבשל כך ארצות הברית היא פחות ביתו. והמהגרים לא היו כמו בעזה ברובם מחבלים, אזרחים אבל מחבלים – כל המחבלים הם אזרחים וזאת אחיזת עיניים והונאת הציבור והעולם לקרוא להם אזרחים חפים מפשע. ישראל הזהירה חזור והזהר בכל אמצעי אפשרי לא לנסות לפרוץ את הגדר וכשרצו אל הגדרות נאלצו לירות עליהם – כמעט תמיד רק ברגליים ובמקרים קיצוניים נהרגו גם מתפרצים.

לא מפגינים תמימים, מתפרצים. ישראל לא הורגת מפגינים אלא אם כן הם מאיימים על בטחון המדינה והאזרחים ולהגיד שבשל כך ישראל היא לא בית, היא פחות בית, דווקא ברצועה שגבתה את חייהם של עשרות חיילים גיבורים שהגנו על המעברים? טענתי תמיד שהבעיה עם הפלשתינאים היא לא השטחים ולא הכיבוש – הבעיה שהם לא רוצים אותנו פה בשום גבולות שהם וכל השאר תעמולת זוועה. אבל אפילו בהתאם ליונים הכי צחורות מה להם כי ילינו שישראל מגנה על גבולותיה ומונעת פלישה של עשרות אלפי מפגינים שהם בכלל לא תמימים ואם יפלשו יטבחו אלפי אזרחים, כפי שבודדים מתוכם עושים זאת, אז מה יקרה כשיהיו עשרות אלפים? יהיה טבח המוני.

רוב העם סבור כי צה"ל, הרמטכ"ל, שר הבטחון וראש הממשלה נוקטים (עד כה) במדיניות מאוד זהירה בכל הסכסוכים עם לבנון, סוריה, איראן, הרשות הפלשתינאית והחמאס. מוטלת עליהם אחריות עצומה והם עומדים בכבוד במשימה. ואני גדול המבקרים של הממשלה במדיניות הניאו ליברלית, חברתית-כלכלית שלה, אך לא בפן המדיני-בטחוני של פעילותה שמבוצע עד כה לדעת רבים בצורה שקולה, וכל ניסיון לטפול עלינו את מותם של האזרחים 'התמימים' שרוצים לפרוץ לגבולות היא עלילת דם לא פחות גרועה מהפרוטוקולים של זקני ציון.

חוגים יוניים ואוהבי ישראל בעולם נעשו רואי חשבון לעת מצוא, מחזיקים בפנקסנות כפולה, ואני מקבל תזכורות – ביום שישי העקוב מדם 30.3 נהרגו כך וכך, נפצעו כך וכך, עם דברי בלע שלא ניתן לקרוא למפגינים טרוריסטים כי זאת זכותם הלגיטימית למחות נגד בית הסוהר שהפכה עזה, ועוד שקרים והשמצות כהנה וכהנה שאת כולם הזמתי לעיל ובמאמריי וספריי. וזה ממשיך - ביום שישי העקוב מדם 6.4, 13.4, 20.4 – תשמיץ, תשמיץ ותחזור ותשמיץ – משהו יידבק, ישראל תהפוך למצורעת, גזענית, פשיסטית, רוצחת ילדים, מוקצה. זאת למעשה הסיבה שהחלטתי להשיב מלחמה שערה. עד לפני כמה שנים מעולם לא התייחסתי לנושאים אלה בכתב, אבל עם גבור האנטישמיות, הטרור, הדה לגיטימציה והדמוניזציה החלטתי להשיב טיעונים כנגד טיעונים, לא על גוף אנשים שכולם אנשי כבוד, אלא לגופו של עניין, כי כמות כזאת של שנאה עצמית, של סילופים, דמגוגיה לא היתה מעולם.

וכשממשלת ישראל מנסה לקמבן עסקאות מפוקפקות באוגנדה וברואנדה... היא בעיניי פחות בית

אני עדיין מתקומם כנגד המוטו של "ישראל פחות בית" וכנגדו אני מביא את המוטו של כולם אנשי כבוד (ושלא כמרק אנתוני אני באמת מתכוון לכך). אני דן לגופו של עניין וכאן לראשונה יש לנאום טיעון תקף. ישראל חייבת

ליצור מדיניות הגירה של לא יהודים – פליטים, מבקשי עבודה, איחוד משפחות וכדומה. עם שהיה רדוף לאורך כל תולדותיו ונאלץ לסמוך על מדיניות ההגירה בספרד, פורטוגל, פולין, רוסיה, גרמניה, בריטניה, אוסטרליה וארה"ב, לא יכול להתעלם מגל ההגירה העצום הפוקד את העולם בגלל מלחמות ורעב. אני לא מבין מה הסיבה להתעסקות האובססיבית של הממשלה בסוגית הפליטים מסודאן ואירתריאה, להוצאות העתק שהיא מוציאה לכלוא אותם ולחפש פתרונות לגירושם, ואני מאוד מקווה שהיא לא נובעת מגזענות נגד שחורים. כי הפליטים הם תמיד שונים.

קלטנו עשרות אלפים של נוצרים (על פי ההלכה) שהיה להם קשר משפחתי עם יהודים והם היו ברובם "רוסים לבנים", אז מדוע להתעקש ברדיפה דווקא אחרי הפליטים מסודן. כמובן שאין להם כל קשר ליהדות, אין להם את ההשכלה של הרוסים, והם הסתננו למדינה ולא עלו אליה. כמובן שאם יש יסודות חתרניים ואלימים מתוכם יש לגרשם לאלתר, אבל נראה לי שרוב רובם הסתננו לכאן לקבל עבודה ואם יש בהם גם פליטים שמרחפת עליהם סכנת חיים, ואם סגרנו את הגבולות כך שיותר לא ניתן להסתנן לישראל, אם כל המאמצים להחזיר אותם לאפריקה נכשלו ואם יש חלוקה דומה בין ישראלים שרוצים בקליטתם לרוצים בגירושם, אין מנוס אלא לקולטם בישראל.

נראה לי שקליטת עשרת אלפים מהגרים לא יהודים (היהודים עולים מכוח חוק השבות) בשנה היא סבירה. אי לכך, אם יש כיום כחמישים אלף מהגרים מאפריקה, בעיקר מסודן וארתריאה, ואם כל מאמצי החזרתם לארצות מוצאם או לארצות אחרות עלו בתוהו, ישראל צריכה לקלוט 10000 מהגרים מהם כל שנה במשך חמש שנים ולתת להם מעמד מתאים של תושב או אזרח, בלי לרכז אותם בעיר או שכונה מסוימת, עם הצעת עבודה, ביטוח סוציאלי, שירותי בריאות ועוד. אנו מספיק עשירים ועם לב רחב לעשות זאת. דווקא כדי שלא יאשימו אותנו במוסר כפול.

עלינו לשאוב השראה ממדיניות הגירה רציונליות כשל דנמרק וניו זילנד – בין 10 המדינות הכי אתיות, דמוקרטיות ומשגשגות בעולם – ולא ממדיניות ההגירה המתירנית של גרמניה, צרפת, בריטניה או שוודיה. בתום חמש שנים, אנחנו נקלוט 10000 מהגרים חדשים מדי שנה (ונקווה שמספר העולים יהיה לפחות פי שלושה ממספר זה), אך לא רק מאפריקה, גם מאסיה, אמריקה הלטינית, אירופה ועוד. ישראל היא בית לכולנו ללא קשר לקליטתם של סודנים או הקמת דופלקס עם הפלשתינאים, אבל ישראל תהיה בית יותר איכותי, אנושי ומוסרי אם תקלוט מספר סביר של מהגרים מדי שנה המהווים כפרומיל מאוכלוסיתה. מה עוד שסביר להניח כי המהגרים יהיו אזרחים נאמנים, יתגייסו לצה"ל, יעבדו, לא יעמיסו על שירותי רווחה, ולא ישלחו מביתם טילים או יחפרו מנהרות להרוג אזרחים ישראלים.

וכשראש הממשלה משמיץ ומסית נגד ארגוני זכויות האדם... ישראל נעשית עוד קצת פחות בית. לכולם.

לרגע חשבתי שנקלעתי למערכון של הגשש החיוור ("הצחקת אותי..."). הנאום המשמיץ והמסית בא ללמד מוסר את ראש הממשלה? ושלא יהיה ספק בכך – ראש הממשלה אכן מסית נגד כולם, אין לו העדפות מיוחדות – נגד שמאלנים (הם לא יהודים), נגד ערבים (הם נוהרים לקלפיות), נגד המשטרה החוקרת אותו. אבל נקרא קודם את כל הטיעון על מנת שניתן יהיה להגיב לו, ברצינות, מהולה אולי בגיחוך. "וכשראש הממשלה משמיץ ומסית נגד הארגונים שדואגים לזכויות האדם, וכשהוא מחפש דרכים לחוקק חוקים עוקפי בג"ץ, וכשיש ערעור מתמיד של הדמוקרטיה ושל בית המשפט – ישראל נעשית עוד קצת פחות בית. לכולם." רוב הטיעונים נגועים במוסר כפול, בצדקנות, בחצאי אמיתות, בהשמצות, אבל זה אולי הבולט ביותר. התייחסתי לאורך מאות עמודים לכל הסוגיה של הארגונים לזכויות האדם בעולם ובישראל ולמוסר הכפול של רבים מהם, שמגנים כל הפרה מזערית של זכויות האדם נגד הפלשתינאים אך ממלאים פיהם מים על פשעים איומים נגד האנושות של רוב הארצות החברות בארגונים של זכויות האדם, של הפלשתינאים, של החמאס, של הרשות הפלשתינאית, של מערכת החינוך שלהם עם המסרים הנאציים שלה. זהו שיא במוסר כפול והאירגונים הם האחרונים שיכולים להטיף מוסר לישראל.

גם עסקתי בהרחבה בנושא "ההתנפלות על הבג"צ" ששני הצדדים צודקים וחולקים את האשמה בצורה שווה. יש מאבק לגיטימי על מידת האיזון הסביר בין סמכויות הרשות השופטת, הרשות המבצעת והרשות המחוקקת. כשבית המשפט העליון רוצה שהכל יהיה שפיט והממשלה עם הרוב בכנסת רוצה להגביל את סמכויותיו. וזו לא הפרת הדמוקרטיה – בדמוקרטיה החזקה ביותר בעולם ארצות הברית קיים מאבק לא פחות חריף ובישראל אנחנו נוטים הרבה יותר לכיוון בית המשפט העליון. במדינות המתוקנות יש מודל כזה ואחר ולא צריך להשמיץ ולהכליל.

אבל כרגיל, משמיצים, איך אומר סוקרטס? "כאשר הדיון אבוד - ההשמצה הופכת לכלי של המפסיד", אז אם לא זוכים בבחירות כי העם יותר מדי חכם לתת את השלטון לכוחות מזעריים של היונים (פעם היו הרבה יותר אבל הם התפכחו בעקבות האינתפיאדה השניה ו"מחיר השלום"), משמיצים בארץ ובעיקר בחו"ל, מפרסמים את התכנים במיטב העיתונות העולמית, באתרים אקדמיים בחו"ל, בטלוויזיה בעולם, מפיצים את הנאום עם תרגום באנגלית ובערבית (מעניין למה ערבית?), נותנים יד לדה לגיטימציה ולדמוניזציה של ישראל ונתניהו, רוצחי האזרחים.

וכשהיא מקפחת ומפלה את מיליון וחצי הפלסטינים אזרחי ישראל... היא פחות בית, גם למיעוט וגם לרוב.

"וכשהיא מקפחת ומפלה את מיליון וחצי הפלסטינים אזרחי ישראל; כשהיא מוותרת למעשה על הפוטנציאל האדיר שיש בהם לחיים המשותפים כאן – היא פחות בית, גם למיעוט וגם לרוב." אני כאמור מתייחס לטיעונים שמשותפים לרבים מהיונים ולא לנואם שרק מבטא את מה שהאחרים אומרים ולא יוצא משורת המקהלה. ושוב, לוקחים גרעין של אמת ועוטפים אותו בהשמצה. הערבים הישראלים או כפי שהוא קורא להם הפלסטינים לא משולבים מספיק בחברה הישראלית. השקעתי בנושא הרבה מחשבה ומרכיב מרכזי בחזון הרפובליקה השניה שלי הוא שילוב הערבים והחרדים בחברה ובכלכלה. אבל האשמה העיקרית נעוצה בהנהגה שלהם שעושה הכל על מנת שלא ישתלבו (גם הנהגת החרדים אשמה באי שילוב החרדים). נוח להנהגה הערבית להאשים את ישראל בקיפוח, אפליה ואפרטהייד – טענות מופרכות אם הכוונה למדיניות מכוונת של הממשלה. גם להם יש אידיאה פיקס ומוסר כפול.

זה נכון שיש פוטנציאל אדיר לחיים משותפים בישראל ואני הראשון הטוען כך שנים רבות. שליש מהסטודנטים שלי היו ערבים, סטודנטים מצטיינים, איכותיים, מלח הארץ. אבל הממשלה לא מקפחת ומפלה אותם בכוונה, כמו שהיא גם לא מקפחת ומפלה את תושבי הפריפריה בכוונה. לממשלות שלנו, לפחות בעשרים השנים האחרונות, יש מדיניות ניאו ליברלית שמקפחת את רוב העם, ליתר דיוק 90% מהעם, פרט לעשירון העליון, למאון העליון, לאלפיון העליון ולטייקונים. אבל זה לא מכוון נגד הערבים במיוחד, הם פשוט ברובם המכריע לא בעשירון העליון.

צריך לשלב את האוכלוסיה הערבית על פי חזון הרפובליקה השניה, עם מתן מלוא השירותים, במיוחד חינוך, עם דרישה מהם לשלם את מלוא המיסים, עם שילוב של כולם – גברים ונשים - בצבא או בשירות אזרחי, על פי חוק ולא בהתנדבות, עם לימודים בבתי ספר ברמה גבוהה בעברית, עם לימוד השפה הערבית והאנגלית ברמה של שפת אם. להגיד שהערבים מקופחים ומופלים בכוונה בגלל שהם ערבים זה חלק מתעמולת הזוועה שנועדה להכפיש את ישראל (ותודה שהנואם לא טען לאפרטהייד גם כאן, אבל מנהיגים ערבים ויונים רבים גם טוענים זאת), זה חלק מהדה לגיטימציה של ישראל, מבידודה בעולם, מהפכיתה למצורעת, עוד נדבך בהרס הבית והסובלנות ההדדית.

וכשישראל שוללת את יהדות מיליוני יהודים... כשאומנים נדרשים להוכיח צייתנות – היא פחות בית.

הסאגה כנראה לא נגמרת, כבר הגענו לעשרה טיעונים שישראל היא פחות ופחות בית, והגענו כבר לגודלה של מדינה ליליפוטית, הואתיקן היא ענק לעומתנו. "וכשישראל שוללת את יהדותם של מיליוני יהודים רפורמים וקונסרבטיבים – היא שוב נעשית פחות בית. ובכל פעם שאמנים ויוצרים נדרשים להוכיח – ביצירותיהם – נאמנות וצייתנות, לא רק למדינה אלא למפלגת השלטון – ישראל היא פחות בית." צריך לשים לב למבנה המשפט – חשבו פה על כל מילה איך להשמיץ ולסלף בצורה המירבית. ובכן, ישראל לא שוללת את יהדותם של מיליוני יהודים רפורמים וקונסרבטיביים – מי שכותב את זה מסתכן בתביעת דיבה. הילדים והנכדים שלי עברו בר מצווה קונסרבטיבי ויש בתי כנסת ורבנים קונסרבטיבים ורפורמים. ישראל לא מכירה בנישואים שנעשים על ידם וזאת שערוריה, אבל זאת לא סיבה לא להיות בית. בגלל סיבות הסטוריות, לא כשרות ולא מוסריות, המדינה התחתנה חתונה קתולית עם האורתוקסים ששולטים ברבנות, אבל היא בטח לא שוללת את יהדות הרפורמים והקונסרבטיבים לא בארץ ולא בחו"ל. לטעון כך זו עלילה שנועדה להשמיץ, להסית, ולהרבות עוד יותר את השנאה לישראל. בכלל, הושקעה מחשבה רבה איך להשמיץ בצורה הכי כואבת לישראל בעולם, במערב, ביהדות העולם, אצל כל שונאי ישראל. זה הפך לבון טון להכות בישראל, ביהודי, כהמשך ישיר למצווה של "הכה ביהודי", והנאום הוא מופתי.

צריך להפריד הפרדה מוחלטת בין הדת למדינה, לפיכך לא יהיה הכרח בנישואים שמקיימים האורתודוקסים וכל אחד יהיה רשאי להתחתן כאוות נפשו, אך יוכרו רק נישואים שבוצעו בעירייה על ידי פקיד ממשלתי ולא על ידי רב כזה או אחר, קאדי או כומר. צריך לעשות אינטגרציה מלאה של החרדים ולא אחזור כאן על חזון הרפובליקה השניה ומאות העמודים שכתבתי על כך. אבל מה רוצים הטוענים את הטענה השקרית כי ישראל בצורה ממלכתית שוללת את יהדותם של הרפורמים והקונסרבטיבים? הם רוצים להכפיש אותנו אצל הרפורמים והקונסרבטיבים שהם רוב היהודים בארצות הברית, שלא יתמכו במדינה, בקונגרס, בכלכלה, להשמיץ אותנו, לעשות לנו דמוניזציה.

אך השיא של המוסר הכפול הוא הסיפא של הטיעון – שאמנים ויוצרים נדרשים להוכיח ביצירותיהם נאמנות וצייתנות למדינה ולמפלגת השלטון. אני לא רוצה לחזור להסטוריה ולהוכיח איפה היה יותר חופש יצירה ומחשבה – בממשלות הימין או השמאל, בימי בן גוריון או בימי נתניהו? משטרת מחשבות נוסח 1984 היה הרבה יותר בממשלות השמאל והפליאה על כולן ברית המועצות עם סטלין שמש העמים שנערץ על ידי מפ"ם השמאלנית והיונית הערצה עיוורת. אך יש לנו שרת תרבות שמדברת הרבה ולא עושה כלום בנושא הנאמנות למדינה.

ישראל נהנית מחופש יצירה שמושפע על ידי העדפות הקהל ואם הקהל הוא ברובו מה לעשות לא יונה אלא נץ הוא לא אוהב במיוחד מחזות המתארים את חיילי צה"ל כקלגסים נאצים ואת הפלשתינאים כטלית שכולה תכלת. על איזו משטרת מחשבות מדבר הנאום? על זה שאסרו את הצגת "אשה בורחת מבשורה", "סוס אחד נכנס לבר"? מי ממן ותומך בתיאטראות שמעלים מחזות אלה? הפלשתינאים או ממשלת נתניהו "הפשיסטית"? ולמה צריך לתמוך בתיאטרון ערבי עם מסרים מסיתים על הנכבה, בהעלאת מחמוד דרוויש שרוצה לאכול בשר יהודי ולגרש אותנו מפה? בשם חופש היצירה? האם ה- BBC תמך בזמן מלחמת העולם השניה בתסכיתים שהיללו את היטלר והציגו את החיילים הבריטים כנאצים? ואפילו כיום? האם הקומדי פרנסז מעלה מחזות המסיתים לרצח, לטרור? ושיהיה ברור, מלכת האמבטיה ויצירותיו של חנוך לוין הן גאוניות, סאטיריות, מושחזות, מבקרות קשות את המדינה, אך הוא מעולם לא מסית, והוא מבקר מחמלה. כך, יש מקום גם לכל הסאטריות בטלויזיה, בתיאטרון ובעיתונים.

אם שרת התרבות, שאיני מעריץ, כה טוטליטרית– שתתבע את כותב השורות "ובכל פעם שאמנים ויוצרים נדרשים להוכיח – ביצירותיהם – נאמנות וצייתנות, לא רק למדינה אלא למפלגת השלטון", אם הוא מעליל – שיוכיח זאת! משמיצים את ישראל בכל העולם וישראל לא עושה דבר. קשה להזים משפטים שישראל הורגת אזרחים פלשתינאים – זו הגזמה פרועה אבל זה קורה וכבר הסברתי למה. אבל קל מאוד להזים את המשפט השקרי שישראל דורשת מאמנים ויוצרים להוכיח ביצירותיהם נאמנות וצייתנות לא רק למדינה אלא למפלגת השלטון. שיראו מקרה אחד שבו דרשו מסופר או מחזאי או שחקן או צייר להוכיח שהוא נאמן לליכוד. מכל ההשמצות זו המופרכת ביותר.

שוב ושוב, עלילות דם, סילוף המציאות, מוסר כפול – אנחנו היונים מוסריים, אבל חס וחלילה שלא יעלו מחזות במקומותינו של יוצרים ניצים, שיכתבו מאמרים בעיתונינו שיחרגו משורת המקהלה, שיכתבו ביקורת כלשהי אוהדת או קטלנית על הספר המופתי "חופשת שחרור" שנכתב על ידי סופר משלנו, בשר מבשרנו, יונה צחורה, אך שמעז להציג את "הקלגסים" המתנחלים כבני אדם נורמטיבים, את המזרחים כאנשי תרבות ולא כניאנדרטלים המטפסים על העצים. כנראה שאין גבול לצביעות, למוסר הכפול, ולתמימות של מי ששומע מסרים כאלה בארץ ובעולם ומאמין להם. הפוסל במומו פוסל – ניתן היה לטעון כי מי שדורש נאמנות וצייתנות לחוגי היונים, לרוח "המפלגה", לועדת הרפטואר בתיאטרון, לעורכים בעיתון, הם דווקא היונים, ובוודאי זה יותר נכון מדברי הנואם.

וכולי וכולי וכולי

וככה, לקראת הסוף, בדחילו ורחימו, לצאת ידי חובה – הפתעה! איש רוח יונה למעט הקול הכמעט יחידי הקורא במדבר, מחבר "גיבור מעמד הפועלים", מדבר על הפליית הפריפריה, ככה בדרך אגב, בסוף, לא באותו המשקל, כמו האמפתיה לבני דודינו הפלשתינאים שהם חזון הטוב כאשר אנחנו חזון השלילה. פתאום יש אמפתיה לישראלים שהם לא יונים, לתושבי הפריפריה שאולי חשודים בהשתייכות לליכוד: "כשישראל מזניחה ומפלה את תושבי הפריפריה, כשהיא מפקירה ומחלישה עוד ועוד את תושבי דרום תל אביב, כשהיא מקשה את ליבה מול מצוקותיהם של חלשים ונטולי קול – ניצולי שואה, ונזקקים, ומשפחות חד הוריות, וקשישים, ופנימיות לילדים שהוצאו מבתיהם ובתי חולים שקורסים – היא פחות בית. היא בית לא מתפקד." עשרה סעיפים בסעיף "שונות" אחד.

לא סעיף נפרד כמו העוול הנורא של ליבמרן שלא מאפשר למשפחות הרוצחים של האזרחים להיכנס לישראל, אלא סעיף אחד של שונות עם עשרה סעיפי משנה שכוללים את כל עוולות השלטון הניאו ליברלי. ובתמימותי סברתי שהנואם המכובד יקצה את כספי פרס ישראל ומעשר מהתמלוגים שלו לפתרון הבעיה הכאובה. מצחיק שנאום המתיימר להיות של איש שמאל בנוסף להיותו יונה טוען שממשלת הימין מפלה את תושבי הפריפריה. כנראה שהוא ואחרים הטוענים טיעונים דומים לא ראו את הסדרה "סאלח, פה זה ארץ ישראל". זהו שיא במוסר כפול, מי שהפלה את תושבי הפריפריה היו קודם כל ממשלות השמאל, שגם טענו שלמזרחים אין יכולת של חשיבה מופשטת ושלחו אותם ללמוד מסגרות, כולל אותי בהיותי בן 11. פתאום נזכרים שמזניחים את הפריפריה? שמפקירים את תושבי דרום תל אביב? איזה שיא של מוסר כפול! להזיל דמעות תנין על נזקקים, משפחות חד הוריות וקשישים...

אבל כלאחר יד, בהופעת בכורה כשכה מעט יונים כתבו יצירות ספורות על הפריפריה ודרום תל אביב כמו "מקלט בבבלי" שלימדתי בתוכניות הלימוד שלי, כמו "שביתה" שהסטודנטים שלי בכו כשראו והתרגשו כשהציגו את הדילמות של גיבוריהם, וכמובן "גיבור מעמד הפועלים". לעומת אין ספור יצירות של יוצרים יונים על עוולות הכיבוש שהיא האידיאה פיקס שלהם, שמציגה את עוולות הכיבוש כנושא המרכזי של המדינה ולא הפערים בחברה או עשרות נושאים אחרים שהם לא פחות חמורים וכואבים מאשר הכיבוש, ולהבדיל עוסקים בנו ולא באויבינו.

זהו מוסר כפול, כי תושבי הפריפריה ודרום תל אביב הם לא "משלנו", הם מטפסים על עצים כהגדרת עורך עיתון היונים, הם מנשקי קמעות, משתטחים על קברות צדיקים, בקיצור צ'חצ'חים. מכיוון שאני מדבר כמצוות סוקרטס

על טיעונים ולא על אישים, אני לא מתייחס כאן לדברי הנואם על מזרחים כי הוא לא עוסק בסוגיה זו כאן ואני לא מכיר את השקפותיו בנושא. אני מתייחס כאן לדברי אנשי רוח יונים בולטים, כי מטרת המאמר שלי להתייחס לטיעונים ולא לנואם כזה או אחר. יש לי רק שאלה אחת ליונים המעלים טיעונים אלה – למה פלשתינאים היורים עלינו טילים, טובחים אלפי אזרחים בפעולות טרור, חופרים מנהרות בשביל לפלוש לבתינו, דוגלים בזכות השיבה שתחסל את ישראל, לא מוכנים להכיר בישראל כמדינת היהודים, החמאס השולט בעזה שפוסל בכלל את זכות קיומה של ישראל, מחנכים את ילדיהם להיות שהידים עם תעמולת זוועה אנטישמית, מממנים את משפחות המחבלים שרצחו יהודים, שמנהיגם אף מכחיש שואה – למה הם כשרים, למה להם מגיע אמפתיה והתחשבות ובית, ומדוע תושבי הפריפריה נדחפים אם בכלל למקום האחרון! שימו לב לפרופורציות בין ההתעסקות עם הפלשתינאים והיונים להתעסקות עם כל שאר האוכלוסיה בישראל, לא מעבר לקו הירוק, לא למיעוט מבוטל, אלא לרוב העם!

וכמובן יש כאן לא רק מוסר כפול, יש גם השמצה כי השלטון הניאו ליברלי לא מזניח ומפלה את תושבי הפריפריה ודרום תל אביב בכוונה, אלא כחלק ממדיניות ניאו ליברלית כוללת להעדיף את הטייקונים הממלאים לשליט את המגרות בסיגרים ואת המרתפים בשמפניה ורודה, הנותנים משרות בעשרות מיליונים לפקידי ממשל לא אתיים שחוצים את הקווים ואחרי שמכרו להם את נכסיה המדינה בנזיד עדשים מקבלים שוחד סמוי במשרות בכירות. אז אין כוונת זדון נגד הפריפריה – יש מדיניות ברורה נגד 90% מתושבי המדינה בישראל, בארצות הברית ובכל המדינות המשליטות שלטון ניאו ליברלי שגרם למשברים הולכים ותוכפים שיגמדו את כל עוולות המדינה האחרות.

אם יש סכנה קיומית לישראל זה לא הכיבוש, בוודאי לא נושא ההגירה של הסודנים או אם מאפשרים למשפחות של מחבלים לקיים ערבי זיכרון משותפים. אם יש סכנה קיומית לישראל ולעולם זה הניאו ליברליזם שיגרום למשבר יום הדין ולשפל שלא היה כדוגמתו. ורק מתי מספר מודעים לסכנה. אסתכן ואומר שיש מטרה ברורה לעיתונים מימין ומשמאל שיש להם אינטרסים כלכליים להסיט את הויכוח לנושאים של הכיבוש, ההגירה ובג"ץ, ובעולם לבעיות של הפלות, הגירה או סכנת הפשיזם על מנת לא לעסוק בבעיה העיקרית של הפערים ההולכים ומתרחבים בהכנסות, בכלכלה שהיא לא מפוקחת כראוי, בהתעשרות העצומה של החברות והטייקונים תוך שיסוי הדדי בשאר הנושאים. הפרד ומשול הייתה תמיד האימרה של השולטים ובמקום להתאחד נגד העושק אנו נכנעים לשיסוי הנורא.

כל חיי התמקדתי בעיקר, ולכן ייחדתי את ספריי ומאמריי אך ורק לסוגיה זאת ולא עסקתי כלל ביונים וניצים, חרדים וחילונים, יהודים וערבים. אני סבור שבמקום להתנצח ולהשמיץ, לריב ולהחרים, אנחנו צריכים לשנס מותניים ולהתאחד, כי אנחנו 90% מהאומה, מאוכלוסית המדינות הניאו ליברליות שעשוקים על ידי מיעוט מזערי. אבל, בצוק העיתים החלטתי לעסוק בסוגיות האחרות כי איני רוצה לחיות במדינה מוחרמת, שנואה, חייבים להילחם בטרור שהולך וצובר תאוצה ומחר יגיע לטרור אטומי, חייבים ליצור אינטגרציה של הערבים והחרדים על מנת שישראל תמשיך להתקיים, ועלינו לנאום יחד עם הנואם לא על הכיבוש אלא על עתיד האומה, אם אנו חפצי חיים.

מצעד ההתבטאויות הפרובלמטיות

המאמר פורסם באתר מחלקה ראשונה NEWS1 ב- 28.5.2018

שמאל, שמאל, שמאל, ימין, שמאל

סקירה על מצעד ההתבטאויות הפרולבמטיות של אישי צמרת יונים

על מנת לבדוק את ההתבטאויות האחרונות של יונים יש לבדוק אותן בקונטקסט רחב יותר וברטרוספקטיבה של כמה שנים, אך לא מעבר לשנים שבהן עלה הליכוד לשלטון, ולוודא האם יש כאן תבנית, דפוס מחשבה אחיד וקוהרנטי, או התבטאויות ספוראדיות. כמובן שחלק ניכר מהיונים מתבטאים בצורה מתונה ואני מרבה לצתת אותם לחיוב, אך מה אומרים אנשי רוח בולטים (בלי שמות, כי מה שחשוב זה העניין ולא האיש, אבל הכל באינטרנט) של השמאל, יונים צחורות – פרופסורים מהוללים, אנשי רוח מפורסמים, מומחים לפשיזם ולאהבת העם והמדינה:

"רק מי שיהיה מוכן לעלות על עופרה עם טנקים יוכל לבלום את הסחף הפשיסטי המאיים להטביע את הדמוקרטיה הישראלית", "כנופיית גנגסטרים חמושים, פושעים נגד האנושות, סדיסטים, פוגרומיסטים ורוצחים", "יודו-נאצים" לאחר שחברי ועדת לנדוי התירו הפעלת מידה מתונה של לחץ פיזי על נחקרים לצורך סיכול פעולות טרור, "אני מבין את אנשי החמאס. הם מתנגדים לכיבוש והייתי נוהג כמוהם אילו חייתי תחת כיבוש", "הציירים, המשוררים, כל האמנים יפי הנפש אינם מחנכים. המחנכים האמיתיים הם כהנא, רפול וגנדי. תרומתי האמיתית תהיה אם אקח תת-מקלע במקום עט ועיפרון ואהרוג אותם", "כשאני רואה את החרדים אני מבין את הנאצים", "למרצחים מעבר לקו הירוק, שהתנחלו ביהודה ושומרון, יש נשק. לכן אני קורא לכם לאחוז בנשק. להחזיק בנשק נגדם, לפני שהם יכניסו אתכם ככלבים מצורעים למחנות ריכוז... כן, לאחוז בנשק." מבחיל, מבהיל, מרעיל, אבל העיקר עוד לפנינו.

"כנגד כנופיות הבנדיטים השורצות היום ברחובותינו, מדוע אין לנו את הכוח להעמיד פלוגות של אנשים אשר ישברו להם את העצמות? פשוט מאוד. ואם תאמרו: זה קריאה למלחמת אזרחים. אז אני אומר: כן.", "המסתערבים הם החמאס שלנו.", "מדינת ישראל היא מדינה נאצית. היא הוציאה את עצמה מכלל המדינות התרבותיות", "החרדים יונקים מאותם יצרים אפלים שינקה הזוועה הנאצית-פשיסטית.", "נתניהו הזכיר לי את מוסוליני, והוא תלמיד מצטיין של גבלס", "עורכי דר שטרימר היו נהנים לקרוא את הכותרות הללו של תעמולת הליכוד". יש עוד!

"שרון והמנהיגות הישראלית מנסים תמיד להכניס לישראלים את השקר שהפלסטינים רוצים לזרוק אותנו לים. למעשה, אנו אלה שמבצעים פשעי מלחמה נגד האנושות ואני מקווה ששרון יועמד לדין", "אני יכולה להראות לך את ספריו של מוסוליני על הפאשיזם. אם תקרא אותם תגיע למסקנה חד משמעית כי שרים בממשלת ישראל הנוכחית הולכים באותה הדרך. אנו קנאים, מושחתים ורוצים את הכל לעצמנו בלבד. באיזו דמוקרטיה מתהדרת ישראל?! זו דמוקרטיה פגומה שמונעת מנשים ומיעוטים להשיג שוויון ומתייחסת אליהם כמו משטר ה'מולא' העותמאני... איננו שונים ממה שהיה בדרום אפריקה, בכל הקשור להתייחסות לערביי ישראל ולפלסטינים." ועוד...

"רק במדינה כזאת יכול רוצח ומבצע פשעים להגיע לדרגה של שר בטחון. דבר זה מבטא את התייחסותינו לערבים בישראל מהם אנחנו פוחדים פחד מוות שיתרבו ולכן מציעים שרים בממשלה לגרש אותם או להקים פרלמנט ליהודים בעולם ולהעניק להם אזרחות ישראלית כדי לשמור על הצביון והרוב היהודי. זהו שיגעון והוכחה למעשה לקיומם של 'הפרוטוקולים של זקני ציון'.", "ישראל, למען האמת, אינה שונה מדרום אפריקה הגזענית כל עוד היא מציגה את עצמה כמדינה יהודית במקום מדינת כל אזרחיה... ברגע שישראל החליטה להיות מדינת היהודים במקום מדינת כל אזרחיה, היא הפכה למשטר אפרטהייד, למעשה, וזה מתבטא באפליה בתקציבים לשירותים ולפיתוח. ישראל היא מדינה אתנוקרטית ולא דמוקרטית". שימו לב ללשון הביבים המסיתה של השמנא והסלתא של ישראל.

"אנשי החמאס דרשו שחרור אסירים, וטענו נגדם כי יש להם דם על הידיים. אך אנחנו בהרג ובחיסולים עולים עליהם מאה מונים.", "מספר הישראלים שרצחו אנשים חפים מפשע, נשים וילדים ואזרחים תמימי דרך – גדול בהרבה מקורבנות החיזבאללה והחמאס.", "בשבוע שעבר נתתי הרצאה במכללה לביטחון לאומי, כל המאזינים היו קצינים ואמרתי להם שידי כולכם מגואלות בדם. לכם יש מטוסים ואתם רוצחים, והם מפוצצים את עצמם כי אין

להם מטוסים.", "הפכנו את עזה למחנה מעצר ענק שבו מיליון וחצי איש. אין יוצא ואין בא. מי שנמצא במחנה מעצר זכותו להגיב.". את ההפתעה על כל אנשי התרבות, הציונים ואוהבי הארץ, אנשי כבוד אלה אני שומר לסוף.

"היקים אף פעם לא יללו. הם עשו, ולקחו. מרוקאים מיללים ומקבלים, ועוד יותר מיללים אחרי זה. ככה גם המוסיקה שלהם", "היבבות שהם משמיעים אינם תרבות ראויה. הייקים יוצאי גרמניה בנו את המדינה ואת התשתית שלה. מה עשו המרוקאים?", "כוחות השחור במדינה הזו מתגברים. טועה מי שחושב שהבעיה שלנו היא הערבים, בין האוריינטלים האלה לערבים אין הרבה הבדל. יש לי שכנים מרוקאיים דתיים ושכנים ערבים, והערבים יותר נחמדים. הדתיים יצרו מאפיה פרימטיבית של פרזיטים. השחור הולך ומשתלט עלינו, וזה יהיה סופה של המדינה הזאת", "יש גם קבוצות נאו-נאציות עבריות. זה שמם הנכון. אין שום דבר בעולם שהנאו-נאצים באירופה עושים, והקבוצות האלה לא עושות פה". וכו' וכו', דברי בלע גזעניים, נגד רוב העם הזה, כי רק הם הגזע העליון.... דברי אלוהים חיים מחזונם של הנביאים. והשמות של האליטות, האנשים החושבים, בעלי מוסר כפול, במערכת ובאתרי האינטרנט: הנביאים ישעיהו ועמוס, שיר השירים של שולמית ומלך דוד, וגר זאב עם יגאל. I REST MY CASE

ומה עושים במדינה הפשיסטית שלנו ואידך זיל גמור – **נותנים לכל בעלי הציטטות האלה מהשמאל פרס ישראל**.

המוסר הכפול של המשמיצים והמעלילים מהשמאל

הם אבירי זכויות האדם כשמדובר בכמה אזרחים פלשתינאים הנהרגים בשוגג כשהם נמצאים באיזור שירו ממנו אלפי טילים על ישראל וממלאים פיהם מים כשהערבים טובחים מאות אלפים מאחיהם, הם צועקים זאב זאב (שום קשר לאדם ששמו זאב) שעוד מעט תהיה פה מדינה פשיסטית אבל כבר שלושים שנה אנחנו עדיין המדינה הכי דמוקרטית באיזור ובוודאי יותר דמוקרטית מאשר היתה תחת שלטון השמאל של מפא"י. וההוכחה האולטימטיבית שישראל כיום אינה מדינה פשיסטית היא שאם היא היתה כזאת היתה מופיעה בעקבות ההתקפות שלוחות הרסן של זאב כזה או אחר על המדינה מודעת אבל בעיתונים לה מונד, ניו יורק טיימס וטיימס וכותרתה "**זאב זאב ואין זאב**".

כותבי אמרות השפר האלה מעלילים עלילת דם על כל הימין וחובשי הכיפות כי רוצח נתעב אחד איש ימין חובש כיפה רצח את רבין ומטילים עליהם אשמה קולקטיבית בדיוק כמו שגדולי האנטישמים הטילו אשמה קולקטיבית על היהודים רוצחי ישו. אני אישית משוכנע שהרוצח הסב נזק הכי כבד דווקא לניצים, כי אם רבין היה חי והיה נוכח לדעת עד כמה ערפאת רימה אותו בהסכמי אוסלו עם הביטול או אי הביטול של האמנה, עם כפל הלשון, עם תיאורית השלבים ולבסוף עם האינתפיאדה השניה, רבין היה נלחם ברשות הפלשתינאית בצורה הרבה יותר נחרצת ואכזרית מאשר הליכוד והעולם לא יכול היה להאשים את ישראל כי הוא היה מכהן בראש ממשלת שמאל יונית.

למרות שהיונים ניכסו לעצמם את רבין, רבין היה ונשאר נץ מתון שרצה לתת צ'אנס לשלום כמו שבגין עשה עם מצרים. אך רק למען הדיוק ההסטורי, בשני צמתים קריטיים של הסכסוך עם הפלשתינאים היו ממשלות שמאל – כשפרס עלה לשלטון בעקבות רצח רבין היינו עדים לקטל ללא תקדים שקראו לו "מחיר השלום" וכשאהוד ברק עלה לשלטון התחילה האינתיפאדה השניה עם רצח מאות אזרחים כי ערפאת סירב להצעות הנדיבות שלו למדינה בכמעט כל הגדה וגם זה לא הספיק לערפאת. מדיניות היונים פשטה את הרגל והם מאשימים את כולם, את העם, את השלטון הפשיסטי, את "החברים הנאצים" שלנו, רק לא את עצמם, רק לא את הפלשתינאים, בלי לקחת אחריות.

ראינו אם כן ציטוטים על פיהם רוצים לחסל בתת-מקלע, קוראים לעלות על ישוב שאושר על ידי הממשלה בטנקים, שמבינים את הנאצים, את החמאס, רק לא את ה- 90% של העם היהודי היושב בציון, כי דברי הבלע שלהם מכוונים בראש וראשונה לחו"ל להשמצת ישראל, המתוארת על ידם כפשיסטיית, נאצית או חברה של נאצים, להפיכתה למדינת אפרטהייד בתודעת העולם, לרוצחת ילדים, לעשות דמוניזציה לראש הממשלה הנבחר של ישראל, לעשות דה לגיטימציה למדינה שבה הם חיים, לשנואה ומוקצה. אני תוהה מתי רוצח בן דמותו של רוצח רבין ישתכנע מתעמולת הזוועה נגד נתניהו ויתפתה לרצוח אותו או מתנחלים או חרדים, זה עוד לא קרה, למרות ההסתה הפרועה. ומתרצים כמה מהיונים – כי אנחנו הומאנים ואילו אנשי הימין רוצחים ראשי ממשלות ותינוקות.

מה שכן קרה זה שהפלשתינאים שמשוכנעים שתעמולת השמאל מייצגת חוגים רחבים בישראל (הו, כמה שהם טועים, למרות עיתון היונים ואנשי תקשורת רבים) חושבים שהם יצליחו להכניע את ישראל על ידי השמצות ותעמולת זוועה בעולם ותהיה מלחמת אחים בישראל. אך ישראל עמדה כנגד תעמולות גרועות בהרבה אחרי מלחמת יום כיפור כשהיינו ממש מבודדים, כשכינו את הציונות גזענות, כשניתקו איתנו את היחסים, אך הם לא יכלו לנו. גם עכשיו למרות הרוח הגבית של תעמולת הזוועה של השמאל עם ישראל חזק דיו לא להיגרר לפרובוקציות, להישאר מוסרי וערכי. המתישבים ביהודה ושומרון הם עצם מעצמותינו, כמו גם תושבי הפריפריה, ורבים הקולות בעם

הקוראים לאיחוד מהקולות המשסים. נאומים כנאום הקוואזי-בית יצוצו וייעלמו, כקצף על פני המים, כדברי נביאי השקר בעבר הרחוק, כאבירי השלום של ברית שלום, של שלום אלף השנים במינכן, כי שלום שלום ואין שלום.

ולמען האיזון חיפשתי דברי בלע גם של הימין, לא של טוקבקיסטים כפי שגם לא חיפשתי טוקבקיסטים של השמאל: "פושעי אוסלו, סמולנים, יהודונים, חיות מחמד של השמאל". חיפשתי עוד ועוד וזה מה שמצאתי. להסתה של נתניהו כבר התייחסתי בעבר, אבל אם משווים את "הערבים נוהרים לקלפיות" או "הם אינם יהודים" עם ההסתות המובאות בפרק זה, זה ממש מחוויר. יחד עם זאת נתניהו הולך ומגביר את ההשמצות שלו נגד המשטרה, בג"ץ, רשויות החוק ובעיקר נגד השמאלנים שכביכול רוצים להפיל אותו אחרי שלא הצליחו לנצח אותו בקלפי בבחירות.

כפי שאמרתי, זאת תמונת הראי להשמצות של השמאל, אבל כמו שלהשמצות של השמאל אין כל הצדקה גם להשמצות נתניהו אין כל הצדקה. אף אחד לא רודף אותו במשטרה, בפרקליטות ובבתי המשפט. כולם עושים את עבודתם נאמנה. אנחנו מכירים את ההשמצות האלה כשהן באו מצד אולמרט ושרון שכשרדפו אותם על פרשיות השחיתות טענו שמנסים להפיל אותם לא בקלפי ו"להדיח ראש ממשלה מכהן" (זאת המנטרה של כל ראש ממשלה הנחשד בשחיתות ויש יותר ויותר כאלה) בגלל המדיניות ה"יונית" שלהם, בגלל שהם החליטו על ביצוע ההתנתקות מעזה, בגלל שהקפיאו התנחלויות. אז כמו שלא הייתה "מזימה" של המשטרה והפרקליטות נגד אולמרט ושרון בגלל שנקטו במדיניות יונית כך אין מזימה נגד נתניהו בגלל שהוא נוקט מדיניות ניצית. עד עכשיו רשויות החוק עשו עבודה טובה בחקירת השחיתויות של ראשי ממשלה, שרים ונשיאים, ראשי ערים וטייקונים ונקווה שימשיכו לנהוג כך גם בעתיד בלי להיכנע ללחצים כלשהם. ימים יגידו מה יקרה, אבל קשה לי לחשוב שלא יהיה כלום כי אין כלום.

פרופורציות מעוותות בניתוח פשעים של קיצונים בימין

כן, אבל ההשמצות של השמאל קיבלו חיזוק מכיוון בלתי צפוי... מנהיג דגול, שהוא דמות אהובה ואהודה ואני מאוד מעריך, איש ליכוד מצפוני, אומר לכלי התקשורת הערביים ב- 31.7.2015: "בני עמי בחרו בדרך הטרור ואיבדו צלם אנוש". דברים אלה נאמרו בעקבות פיגוע ההצתה בכפר דומא כאשר נרצח התינוק עלי דוואבשה ונפגעו קשה בני משפחתו – אחיו, אמו ואביו. מעשה הטרור היהודי היה מקומם מאין כמותו ויצר גל של אמפתיה למשפחת הנרצח בקרב כל עם ישראל. יחד עם זאת, המנהיג יותר מכל אדם אחר היה צריך לבחור היטב את מילותיו על מנת לשים את מעשה הנבלה בהקשר הנכון. חשוב שנדון בהתבטאות זו כי היא מעבר לאדם, היא עוסקת במהות העניין.

הדברים המדויקים שאמר היו: "יותר משאני חש בושה, אני חש כאב. כאב על רציחתו של תינוק קטן. כאב על שבני עמי בחרו בדרך הטרור ואיבדו צלם אנוש. דרכם אינה דרכי. דרכם אינה דרכינו. דרכם אינה דרכה של מדינת ישראל ואינה דרכו של העם היהודי." המנהיג, בהיותו פוליטיקאי משופשף שמילא תפקידים בכירים במשך עשרות שנים, היה צריך לדעת שכל שונאי ישראל יתעלמו מכל מילות הצער ומכך שקבע נחרצות שדרכם של הטרוריסטים אינה דרכה של מדינת ישראל ושל עם ישראל. אבל הוא עשה טעות שאסור היה לו לטעות בה כאשר אמר בין השאר "בני עמי בחרו בדרך הטרור ואיבדו צלם אנוש". מי שקורא רק את הקטע הזה ושונאינו ציטטו רק את זה מבין כי המנהיג לא אומר אחד או אחדים מבני עמי, הוא לא אומר בני בליעל שמקומם לא יכירם בבני עמי, הוא אומר "בני עמי" – ומלשון האמירה הזאת משתמע כי כל בני עמי בחרו בדרך הטרור וכולם איבדו צלם אנוש.

ואם המנהיג, איש ימין, איש ליכוד, איש ארץ ישראל השלמה, אומר זאת: כל העולם וכל שונאי ישראל חוגגים. זאת היא הדה לגיטימציה האבסולוטית, הדמוניזציה האולטימטיבית, השמצה שאין כדוגמתה. כל אמרות "השפר" של השמאל שהם בעיקר סופרים, ציירים, פרופסורים ופוליטיקאים מחווירות לעומת קביעה נחרצת כזאת. האימרה גרמה לנזק תדמיתי בל ישוער לישראל, והמנהיג שהוא בדרך כלל שקול הרס במחי יד עבודת הסברה של שנים. כי מה טוענים שונאינו? ישראל היא מדינת טרור – כמדינה וכבודדים. כמדינה – אין שקר גדול מזה, כפי שהוכחנו מעל ומעבר ומעולם לא נרצחו אזרחים שאינם טרוריסטים בכוונה תחילה. כבודדים – אין הגזמה גדולה מזאת.

בכל שנות המדינה הרגו אזרחים יהודים אזרחים ערבים בכמות של עשרות, כולל מעשה הזוועה של ברוך גולדשטין בחברון שרצח 29 ערבים. לעומת זאת מחבלים ערבים רצחו אלפי אזרחים ישראלים ורק באינתיפדה השניה נרצחו אלף. אבל כיוון שהמנהיג מכליל את האשמה על בני עמי, כולל על כל העם היהודי, יש לבדוק כמה טרוריסטים מוסלמים בעיקר מהאסלם הפונדנמליסטי הרגו אזרחים, ונגיע למאות אלפים אם לא למיליונים – בסוריה, לבנון, עירק, תימן, לוב, אפגניסטן, אלג'יריה, סודן, ניגריה ובכלל באפריקה, אירופה וארצות הברית. רק ב- 9.11.2001 נהרגו 3000 איש ביום אחד. וזה הנתון שיש לזכור – אין דימיון בין טרור יהודי וטרור איסלמי וטרור נוצרי.

יש מתי מספר טרוריסטים יהודים שהרגו כמה עשרות מוסלמים ויש הרבה יותר פושעים יהודים שהרגו מוסלמים בעסקות סמים ויש הרבה יותר אבות ואמהות שהרגו את ילדיהם. ומאז שונאי ישראל טוענים – מה אתם מלינים על הטרור האסלמי, אתם לא פחות טרוריסטים מאיתנו, אתם הרגתם תינוק... הטרוריסטים המוסלמים הרגו עשרות אלפי ילדים אבל לנצח יזכרו את הטרוריסט היהודי שהרג תינוק. ואת ברוך גולדשטיין ואת יגאל עמיר. זוכרים את השמות של הטרוריסטים היהודים כי יש כל כך מעט, אבל אין כל אפשרות לזכור את השמות של הטרוריסטים המוסלמים לאלפיהם שחוגגים עכשיו בגן העדן עם 72 בתולות כ"א, כאשר משפחותיהם מקבלות תמיכה ממשלתית.

על האשמות של צליבת ישו נוספה עכשיו אשמה חדשה כנגד העם היהודי, אתם רצחתם את ישו וגם את התינוק עלי דוואבשה. שלא לדבר על סאברה ושתילה ששם אף יהודי לא הרג מוסלמי והטבח של כמה מאות איש בוצע כולו על ידי נוצרים, אבל כרגיל היהודים אשמים. אך את הנעשה אין להשיב ועל כל ההשמצות והדמוניזציה כנגד ישראל נוספה דמוניזציה חדשה של טרוריסטים ורוצחי תינוק, ולעזאזל העובדות, כי אלה לא מעניינות את עוכרי ישראל.

למותר לציין, שאנשי השמאל בארץ ובחו"ל עטו על המציאה והדביקו את האשמה על הליכוד, על המתנחלים וכמובן על ישראל בכל פורום שהוא. זה איפשר לאובמה להגיד שלא צריך להגיד טרור איסלאמי כי יש טרור בכל הדתות (כן, אבל כמה?, לא משנה – יש), זה איפשר לכמה מזרחנים מלחכי פנכא שרוצים להיות מוזמנים באוניברסיטאות יוקרתיות להגיד שיש טרור מכל הסוגים ואסור להעליב את המוסלמים כשאומרים שיש טרור איסלמי. עד שבא טראמפ וטרף את הקלפים ביחסו לטרור האיסלאמי, לצפון קוריאה, לפלשתינאים, העביר את השגרירות לירושלים (וגם עשה אי אלו צעדים מדאיגים בתחום הכלכלי והאקולוגי, אבל זה כבר סיפור אחר).

נשווה את דבריו של אותו מנהיג ישראלי לדברי המלך חוסיין באירוע דומה אך חמור ממנו. חייל ירדני ירה והרג בנהריים ב- 13.3.1997 שבע נערות ישראליות, לא תינוק אחד שנרצח על ידי טרוריסט יהודי, אלא חייל בצבא הירדני רוצח שבע נערות ישראליות, פי 7. המלך חוסיין בא לישראל כמה ימים לאחר הרצח כורע ברך בביתן של משפחות הנערות ואומר שכולנו משתייכים לאותה המשפחה. הוא אומר שהרצח הוא פשע ובושה לכולנו. הוא אומר למשפחות שהוא מרגיש שהוא איבד ילד משלו. אם יש משמעות כלשהי בחיים היא תהיה לוודא שכל הילדים לא יסבלו יותר כפי שסבלו בדור שלנו. דברי חוסיין הם דוגמא ומופת לכך איך שמנהיג צריך להתנהג בנסיבות דומות.

הוא לא אומר "בני עמי הירדנים בחרו בדרך הטרור ואיבדו צלם אנוש". וגם לא אומר בני דתי המוסלמים. הוא שם את האירוע הטראגי במימדים הנכונים שלו כשהמשימה שעמדה בפניו הייתה הרבה יותר קשה מאשר המשימה של המנהיג הישראלי. אני לא מתייחס להיבט האישי של המנהיג, אלא לגופו של עניין. הייתה באמירה של המנהיג, במודע או שלא במודע, אם הוצא מהקשרו או לא, התבטאות קורבנית שלוקחת אשמה קולקטיבית שאין לה מקום.

למה הדבר דומה, אם בכנס של משפחת גולדשטיין הענפה בת כמה אלפי אנשים מתברר פתאום שאחד מבני המשפחה רצח את בנו. כלום יעלה על הדעת שהפטריארך של המשפחה יתבטא בכנס ויאמר "בני משפחת גולדשטיין הפכו לאינפנטיסידים/רוצחי ילדים ואיבדו צלם אנוש"? ואם חס וחלילה בעקבות ההסתה, רצח האופי והדיסקרדיטציה על נתניהו - יונה ירצח את נתניהו, כלום יעלה על הדעת שהנואם המכובד יאמר בטקס יום הזיכרון "היונים הפכו לרז'יסידים ואיבדו צלם אנוש"? האם מישהו מהיונים יהיה בכלל מוכן לקחת אשמה קולקטיבית?

האם לא יהיה מקרבם אף אחד שיאמר שהימין הביא את זה על עצמו? יאשים את הקורבן? כמו שיש כאלה הטוענים כאשר נרצחת משפחה של מנתחלים ביהודה ושומרון "מה הם מחפשים שמה?". אבל כשמתפוצץ אוטובוס בחיפה, בתל אביב או בירושלים ולא בגדה הם כבר לא אומרים מה הם מחפשים שם. אבל יש טעם לקולא למחבלים המתאבדים, כי מדובר בלוחם חופש הנלחם בכיבוש, במצור, באפרטהיד. אין לו מטוסים כמונו אלא את גופו... אני לא ממציא - אמרו את זה מנהיגי שמאל וזה מתועד לעיל. רק שלוחם החופש הורג יונים וניצים כאחד. נתניהו מאשים את השמאל, את הערבים, את ארגוני זכויות האדם, בתחלואים כאלה ואחרים, בנהירה לקלפיות, והם מתקומיים ובצדק! אך כמה מהם עושים בדיוק את אותו הדבר, כמה מהדוברים הבולטים של היונים, הערבים, הארגונים לזכויות האדם, אשר טופלים האשמות שווא על נתניהו, על הליכוד, על המתנחלים, על ישראל. נתניהו אשם במדיניות פנים, כלכלית, חברתית קלוקלת, בפופוליזם, בהפרחת סיסמאות בשביל להשיג מנדטים, וזה פסול.

אך הקורא הנבון והלא מתלהם, שאינו שייך לכת זו או אחרת, יחליט בעצמו האם יש בסיס להאשמות שמדיניות הביטחון והחוץ שלו מונעת רק מצרכים אישיים ומפלגתיים, התגובות שלו על התוקפנות של החמאס, על האיומים של איראן, אפילו על חשיפת סודות האטום – כולן מונעות משיקולי רייטינג, הישרדות ומפלגתיות. אני לא חבר ליכוד, לא אוהד ליכוד וכשהצבעתי לליכוד בעבר זה היה בשביל להפיל את שלטון מפא"י המושחת וכשהאמנתי בדרכו המדינית והחברתית (אך לא הכלכלית) של בגין בסוגיות השלום, שיקום השכונות ואיחוי השסעים שלובו על

ידי ממשלות השמאל. לכן אהיה זהיר אם אומר כי רק העתיד יוכיח האם הממשלה נקטה במדיניות חוץ וביטחון שקולה (עד כה) והאם יש מקום לתיאוריות המוסר הכפול והקונספירציה, האם מנהיגינו שומרים על חיינו או רק רוצים לשרוד. להבדיל מכמה מחבריי היונים והניצים, אני בודק כל מקרה לגופו של עניין, בלי דיעות קדומות.

תסמונת הקורבן, לקיחת אשמה על פשע שלא עשית

אך מטיחים בימין ובישראל האשמות ובסוף משהו נדבק. למה דווקא איש ימין מוכן לקחת על עצמו אשמה שהיא בכלל לא שלו ולהגיד שבני עמו בחרו בדרך הטרור ואיבדו צלם אנוש? משהו מהאשמה הקולקטיבית שמטיחים כל הזמן האנטישמים נגד היהודים על רצח ישו והיונים על הליכוד ברצח רבין דבק בתת מודע של המנהיג עד כדי כך שהוא מוכן לקחת אשמת טרור ואיבוד צלם אנוש לעם כפי ששונאינו בעולם והפלשתינאים מדביקים בנו, כפי שהיונים חוזרים יום ולילה על עוולות התנהגות צה"ל בשטחים, בעזה, התנהגות המתנחלים, שאנו רוצחי ילדים. אז הנה ההוכחה, עכשיו רצחו ילד, לא מאה אלף ילדים בסוריה ומיליונים של ילדים באפריקה, לא מיליונים של ילדים בשואה, לא עשרות אלפי ילדים בפצצות האטום ביפן ובהפצצות השטח בגרמניה, היהודים הרגו ילד פלשתינאי אחד והמנהיג מיד לוקח את האשמה על כל העם ואומר שהוא בחר בדרך הטרור ואיבד צלם אנוש. משמיצים, משמיצים, שוב ושוב, בסוף משהו יידבק, אפילו במנהיג דגול מהליכוד, שרוצה להיראות יותר מוסרי מהמלך חוסיין ומהיונים.

לקיחת "אשמה" בגלל דיעות קדומות או השמצות אינה רק בנושאים כל כך קשים. זכור לי איך, כשהייתי בן 17 והתחלתי ללמוד באוניברסיטה בירושלים מצאתי חדר עם עוד חבר אצל משפחה. רק כך אבי יכול היה להרשות לעצמו במשכורת הצנועה שלו לממן את הרצון שלי ללמוד בירושלים במקום ללמוד בטכניון בחיפה כמו אחי שם יכולתי לקבל מילגה ואבי לא היה משלם על המגורים והכלכלה כי הייתי גר בבית. הכל היה טוב ויפה, משפחה מקסימה בבית הכרם, שאין לי מילה רעה להגיד נגדם חוץ מזה שהרשו לנו לפתוח את הבוילר רק פעמיים בשבוע.

בעלת הבית רצתה להכיר את אבי ולקבל ממנו בטחונות וכך אבי היה צריך לקחת יום חופש ולנסוע ברכבות ואוטובוסים במשך כמה שעות עד שהגיע לבית הכרם. אני מדבר עברית בלי מבטא כי עליתי ארצה בגיל תשע אך אבי שעלה בגיל מבוגר וידע קודם ערבית שלמד במצרים (הוא דיבר גם אנגלית על בוריה כי סיים תיכון בהצטיינות בבית ספר של המיסיון הסקוטי בסמירנה, צרפתית ולאדינו שהיו שפות אמו, איטלקית, יוונית וטורקית) דיבר עברית במבטא מזרחי. ואני זוכר כאילו היה זה היום, כשהגברת שואלת את אבי "ומאיפה בא הילד?" ואבי עונה לה באופן ספונטאני "הוא נולד במצרים, **אבל** הוא בחור טוב". ה"אבל" הזה דבק בו בתת מודע, הסטיגמה, האשמה.

ככה זה, הגזענות והדיעות הקדומות, האשמה שמטיחים בך למרות שאתה חף מפשע נדבקת בך מה שלא תעשה. חוץ ממני - אני חף מרגשי אשם קולקטיביים לא כיהודי, לא כישראלי, לא כמזרחי, לא כנץ מתון, לא כאיש שמאל בהשקפותי הכלכליות חברתיות. עוד לא קראו לי פשיסט, אולי יקראו לי בעקבות המאמרים שלי, אבל זכיתי כבר לכינויים של קומוניסט, אנטי-ביזנס, דון קישוט, בגלל השקפותי, אך אני חף מאשמה. יש קו ישר שמחבר בין "אבל הוא בחור טוב" ובין "בני עמי בחרו בדרך הטרור". בשנות החמישים והשישים שררו בישראל סטיגמות, דיעות קדומות ולא מעט גזענות נגד מזרחים ונגד ערבים. כבר התייחסתי לכך שממשלות השמאל בראשות מפא"י התנהגו בגזענות כלפי מזרחים כשהקצו שתי משרות שרים לספרדים וקבעו שלמזרחים אין חשיבה מופשטת ולכן שלחו אותי כמצרי ללמוד בגיל 11 להיות מסגר. כך חשבו רבים כי המזרחים הם בחורים רעים, הם "לא נחמדים", הם פרימיטיבים, ולכן היית צריך להצטדק על היותך מזרחי ולהגיד שבכל זאת אתה בחור טוב. לא פעם מזרחים שינו גם את שמות המשפחה שלהם, כי את המזרחים שמטפסים על עצים והם נאנדרטלים לא המציאו רק בימינו אלה.

אם מטיחים בך היונים, הפלשתינאים ושונאי ישראל בעולם שהישרלים הם רוצחי ילדים (וגם בנאום בערב יום הזיכרון הטיח הנואם בישראלים שהם רוצחי אזרחים בגדר בעזה) אז אתה צריך להצטדק אם בן בליעל רוצח ילד ערבי ולהדביק אות קין על כל בני עמך שבחרו בדרך הטרור ואיבדו צלם אנוש. רבים מקרב היונים גם מדביקים סטיגמה על הימין ועל חובשי הכיפות שהם הרגו את רבין ורבים מהנוצרים מדביקים סטיגמה על היהודים שרצחו את ישו. הפולנים לא מוכנים לקחת את האשמה על הרג אלפי יהודים או יותר על ידי הפולנים ומוציאים חוק דרקוני בנדון אבל המנהיג הישראלי לוקח על עצמו את האשמה על כל העם שבחרו בדרך הטרור ואיבדו צלם אנוש בגלל רצח תינוק. זאת הוכחה ניצחת איך תעמולת זוועה מצליחה להכות שורשים אפילו אצל מנהיג ישראלי כל כך דגול.

אך אם לא די בזאת, אמר המנהיג חודש קודם ב- 7.6.2015, כי - התהליכים הדמוגרפיים יצרו למעשה "סדר ישראלי חדש", שבו יש "ארבעה שבטים מרכזיים": חילונים, דתיים, חרדים וערבים, עם עוינות גוברת ביניהם. בחזון הרפובליקה השניה שלי אני קורא לפעולה משותפת לבדק בית של כל האוכלוסיה בישראל: חילונים וחרדים, יהודים וערבים, יונים וניצים, אשכנזים ומזרחים, אנשי פריפריה ומרכז... כי עם ישראל לא בנוי משבטים בכלל

ובטח שלא מארבעה שבטים. זה יהיה אסון אם נהיה פה 4 שבטים, לכן קראתי לאינטגרציה דחופה של החרדים והערבים והתוויתי משנה סדורה איך ניתן לעשות זאת. אבל להבדיל מהקביעה הפשטנית של ארבעה שבטים קיים חתך אחר שגם בו הרביתי לדון ובמיוחד במסה זאת והוא יונים וניצים. ויש עוד חתך עם מתחים, ברובם כתוצאה ממשקעי העבר, בין אשכנזים ומזרחים. כי אסור לעשות הפשטות והכללות, אלא צריך להתייחס בצורה הוליסטית.

וקיימים פערים גדולים בין הפריפריה למרכז, בין העשירים, מעמד הביניים והעניים, ולפחות עוד עשרה חתכי רוחב ואורך באוכלוסית ישראל. אני נגד אימרות פשטניות כמו "ארבעה שבטים מרכזיים", "בני עמי בחרו בדרך הטרור", שלום עכשיו, ארץ ישראל השלמה, שתי מדינות לשני עמים, לסגת משטחים או לסגת מ**ה**שטחים, וכדומה. זה עושה רק נזק כי יש להתייחס בצורה הרבה יותר מעמיקה, יסודית ומורכבת לכל בעיה ובעיה ולא להסתפק בסיסמאות, שהכי פופולרית שבהן היא "שתי מדינות לשני עמים" והיא לא אומרת דבר כי כל אחד מבין ממנה את מה שהוא רוצה. ישראל צריכה להתנהג בדיוק בכיוון ההפוך שאיבחן המנהיג, כאשר היא לא צריכה להשלים עם כך שיש 4 שבטים, היא צריכה להילחם בכל דרך בחלוקה שבטית, וגם בחלוקה בין אשכנזים לספרדים, ולקרב את הפריפריה למרכז, ולצמצם את הפערים ולעשות אינטגרציה מידית של הערבים והחרדים בחברה ובכלכלת ישראל.

ישראל צריכה להיות כור היתוך שמאחד את העם על זרמיו ומונע חתכים וחיכוכים. והמנהיג בדבריו פעל בכיוון ההפוך והנציח את המחלוקות. הערבים מעורים היטב בכלכלה והם בוודאי לא שבט במובן הכלכלי, הדתיים הלאומיים קשורים בכמה נושאים עם החרדים ובאחרים עם החילונים. אפילו החרדים קשורים עם הערבים בנושאים רבים מחוק המואזין ועד לסוגיות של דת ומדינה. יש לי קשר עם כל המגזרים שציינתי לעיל ואני מסרב שיתייגו אותי בשבט החילונים, כי יש חילונים ניאו ליברלים, ובתנועות מחאה חברתיות, ופרופסורים ופועלים, מסורתיים, אתאיסטים, יש חילונים ערבים וחילונים נוצרים, יש חרדים שמשרתים בצה"ל ונטורי קרתא, דתיים לאומיים שהם נגד ההתנחלות, רפורמים, קונסרבטיבים, יש יונים ויש ניצים, בקיצור כמה שניתן יהיה לתייג פחות את התושבים במדינה זאת כך ייטב, כי אנחנו מרקם אורגני, אפילו לא פסיפס, והדרך לגאולה עוברת בכור ההיתוך.

על סטיגמות ועל היחס למזרחים, ערבים ואחרים

כולנו מכירים את כל ההשמצות הידועות של כמה יונים בולטים כנגד המזרחים שכינו אותם – ניאנדרטלים, מטפסים על עצים, צ'אחצ'אחים, מנשקי קמעות וכדומה. יש הרבה התבטאויות כאלה ולא נחזור עליהן. אם זאת היתה מעידה חד פעמית של מאן דהוא לא היינו מתייחסים לכך בחומרה, אבל ריבוי ההשמצות מצביע על נטיה לזלזל במזרחים בעיקר בגלל שרובם המכריע אינם יונים. כאן אולי המקום להתיחס לסיבות לכך. מהמעט שחייתי במצרים ומהזמן הרב שחיו עירקים, תימנים, סורים ומרוקאים בארצות ערב אני למד שחיי היהודים לא היו סוגים בשושנים וגם אם אימצו בכמה מקרים את השפה והפולקלור המקומיים הם שמחו מאוד לעזוב את ארצותיהם, בעיקר עם גבור האנטישמיות לאחר הקמת מדינת ישראל. המזרחים מכירים את הערבים יותר טוב מכל יונה ממוצא אשכנזי שרואה ערבים רק בערבי זיכרון משותפים עם מחבלים ושאין לו כמעט חברים ערבים. בכלל, רעיון "ההיפרדות" מהערבים מצביע על גזענות ניכרת כאשר אנחנו מאוד אוהבים ערבים אך שלא יחיו איתנו, שניפרד מהם, הם שם ואנחנו פה. לעומתם, למתנחלים ביהודה ושומרון יש הרבה יותר אינטראקציה טובה ורעה עם ערבים.

לא שאני רוצה לספח את עזה והגדה, להחזיר לפה חמישה מיליון פליטים ולאבד את הצביון היהודי של המדינה עם ערכים אירופאיים/אנושיים (ערכים אלה קיימים גם ביפן של היום, בסינגפור ובמדינות רבות שאינן אירופאיות) של דמוקרטיה, שוויון, זכויות אזרח, חירות, חילוניות – חיים לא על פי חוקי ההלכה או השאריעה, אין אפליה של נשים, להט"בים ומיעוטים, בקיצור לא להתערות בערכים של המזרח התיכון עם או בלי אביב. שלא יובן לא נכון, אני בהחלט בעד יחסי שלום ושכנות טובה עם כל מדינות המזרח התיכון וגם עם איראן, אך ברור לי שהערכים לא בדיוק דומים. לא שאני מתנשא או מזלזל – יש לנו פשוט ערכים שונים. הערבים ספגו בעבר ערכים אירופאים בסוריה, בלבנון, בעיראק, בלוב, באלג'יריה, במצרים, אבל עם גבור תנועות הלאום הם סילקו את כל האירופאים ויחד איתם סילקו את רוב הערכים שלהם. וברור לי שהאירופאים לא רק הביאו ערכים כי אם גם ניצלו את התושבים, היו קולוניאליסטים ודיכאו אותם. אבל המשטרים שהחליפו אותם היו בהרבה מקרים גרועים יותר, פנאטים, הנהיגו את חוקי השאריעה, הפלו נשים, חיסלו או דיכאו מיעוטים, ופתחו במלחמות דת עקובות מדם.

אני בעד לימוד השפה הערבית בבתי הספר ברמה של שפת אם, אני בעד אינטגרציה מלאה של הערבים בישראל, אך כבר כיום יש להם את אותם הערכים האירופאים שיש ליהודים בישראל כך שהם דומים לנו יותר בערכים מאשר לאחיהם במדינות השכנות. הפולקלור והמנהגים יכולים להיות מזרחים, ערבים או טורקים לעילא – זה מצוין. אבל אנחנו לא עשויים שבטים שבטים, כולנו מרקם אחד - יהודים וערבים, מזרחים ואשכנזים, דתיים וחילוניים, וצריכים לחיות בכור היתוך של ערכים, עם דגשים פולקלורים או של אמונה דתית כאלה או אחרים.

השפה צריכה להיות עברית עבור כולם, בבית ניתן לדבר ערבית, רוסית או צרפתית, אבל השפה הרשמית היא עברית כמו שבצרפת היא צרפתית ובארצות הברית היא אנגלית, למרות שחיים בה עשרות מיליונים של היספאנים.

לא ניתן להדביק סטיגמות על המזרחים ובקרוב עם גבור הנישואים הבין עדתיים (שאני, אשתי ושכמותי נתנו את הטון להן לפני 50 שנה) לא יהיה כל הבדל בין העדות השונות, בוודאי לא ברמת ההשכלה. מותר ליונים לבקר מי שאינו חושב כמוהם, אך כמו שרובם סבלו באירופה מהאנטישמיות אסור להדביק סטיגמות על מי שלא חושב כמותם, כפי שהם לא שמחו כאשר מי שכעס עליהם קרא להם ז'יד או יופין. הזלזול באחר שלא חושב כמוך אינו הופך אותך למורם מעם אלא למנותק מעם. מי שנואם עם התכנים המשמיצים של הנאום בטקס הזיכרון בערב יום הזיכרון וחבר מרעיו מנותק מהעם, מרוב האזרחים, חי בפלנטה אחרת, ומסמל בדיוק ההיפך ממרים פרץ המכילה.

כל הסטיגמות של נאנדרטלים ומנשקי קמעות, כל הבדיחות הגזעניות שפשו במקומותינו, וכל יום מתקבלות עשרות מהן בווטסאפים, כל האפליה שיש כשאתה מבקש עבודה בשם בוזגלו להבדיל מבוגוסלבסקי עם אותן קורות חיים, מקורן בכך שישנם עדיין רבים בתוכנו, בחוגי היונים אך לא רק בהם, שחושבים שהם אדם עליון כאשר האחרים המזרחים הם אדם נחות – אונטערמענטש. כן, אבל כמה מאלה שהתבטאו בביטויים המעליבים נגד המזרחים היו בעצמם מזרחים... לכך, יש לי רק תשובה אחת, כמו שגדולי האנטישמים, היהודים עם השנאה העצמית ומשמיצי היהודים היו יהודים או ממוצא יהודי, כך אני לא מתפלא שמזרחים שרוצים "להתנקות" ממזרחיותם מכנים את אחיהם נאנדרטלים. כך הם יוכלו להתקבל ביתר הבנה על ידי אשכנזים יונים נאורים שימחלו להם על מזרחיותם.

מעולם לא כיניתי אף אחד בשמות גנאי, בגזענות או בסטיגמות, מעולם לא סיפרתי סיפור או בדיחה גזענית. לא כלפי מזרחים, לא כלפי אשכנזים או פולניות או יקים, לא כלפי ערבים, עולים, חרדים או יונים. אבל בהחלט נתקלתי בהרבה תופעות גזעניות, בעיקר בגלל שהדוברים לא חשדו במזרחיות שלי, כי הרי אני לא "נראה" מזרחי. אפילו חיברתי אירוע שלם של הערות גזעניות ששמעתי במשך שנה בעולם העסקים ובכל הקורסים שלימדתי זה היה תמיד האירוע שעורר הכי הרבה אמוציות, כי רוב הסטודנטים שלי היו מזרחים, רוסים וערבים– לא "אליטות".

נראה לי שאם היונים היו מחבקים חיבוק אוהב ולא מתנשא את המזרחים, שמים את הדגש על הבעיה הכי חמורה בישראל הניאו ליברליזם, העדפת הטייקונים והפערים החברתיים והכלכליים ולא סוגיית הכיבוש, הם היו מוצאים אוזן קשבת בקרב שכבות המצוקה שבהן העוני הוא בשיעור הכי גדול במדינות המערב, בפריפריה, אצל המזרחים, אצל העולים החדשים, אצל אשכנזים וברוב מגזרי העם ואולי אולי ביחד עם המרכז היו מצליחים להדיח את הליכוד מהשלטון. האהדה המופרזת שלהם לפלשתינאים בגדה ובעזה לא תתרום להם דבר בכיבוש השלטון. רצח האופי ולשון הרע שיעשו לישראל ולמנהיגיה מחוץ לישראל לא יקרבו אפילו ביוטה את קץ הכיבוש. אבל אם הם יתקפו את הבעיות האמיתיות של ישראל ויעזבו בצד את המתנחלים שהם אזרחים טובים לא פחות מהם ורובם חלוצים אמיתיים, יש להם סיכוי לכבוש את השלטון ולמצוא פיתרון לבעיה הפלשתינאית, קץ הכיבוש, אך בלי נסיגות, כפי שפירטתי בהרחבה במאות העמודים שהקדשתי לנושא, לא בסיסמאות סרק של שתי מדינות אלא בפתרון הוליסטי.

לפני כמה שנים השתתפתי בישיבת דירקטוריון של כ- 20 איש בתחום התרבות ומיד עם פתיחת הדיון אומר אחד הדירטקורים "מה זה הפסטיבל... שרוצים לקיים בשדרות. מה הח'ברה (עם דגש מזלזל על ח' מזרחית) האלה מבינים ב.... רק בגלל שהפלשתינאים ירו עליהם כמה טילים עושים להם פסטיבל? אני אבקש מהם שירו גם על תל אביב כמה טילים וגם לי יאפשרו לקיים פסטיבל". רצה הגורל וכמה שנים אחרי כן באמת הפלשתינאים אהובי נפשו של הדובר היוני ירו טילים על תל אביב (אם כי הם בטח דאגו שהטילים לא יפלו על ביתו...), אבל לא בזה העניין.

ההתבטאות הגזענית לא עוררה שום תגובה בקרב 20 איש, חלקם מזרחים. ישבתי על יד אדם מאוד בכיר (ומזרחי) שלימים יהפוך לאחד האנשים החשובים במדינה. אני מושך בשרוולו ואומר לו "אתה לא מגיב על ההתקפה הגזענית?" והוא עונה לי "עזוב... זה שטויות". לא עוברות כמה דקות ואותו דירקטור אומר "מה זה המכון למורשת בגין שהקימו? מי זה בכלל בגין, איזו מורשת יש לו? מכון רבין אני מבין, אבל בגין...". שוב פעם שקט מוחלט, אף אחד לא מגיב. אני מושך בשרוולו של שכני ואומר לו "בתור ליכודניק אתה לא מגיב על ההתקפה על בגין?" והוא עונה לי "עזוב... לא צריך להתייחס". כי יש בכלל רתיעה להימנע מלהגיב על הערות בוטות כדי לא לעשות גלים.

כמו עם הבדיחה על הזוג בירח הדבש בנהריה אני סופר אחת ושתיים על ההתבטאויות שלא הגבתי עליהן, עד שאני מגיע לשלוש, ובעניין מקצועי אני מעלה הסתייגות עניינית, שבעבקותיה עונה לי דירקטור אחר "מי שלא מרוצה מזה יכול לקפוץ לי". אני סופר שלוש ולמחרת אני אכן "קופץ לו" ומתפטר מהדירקטוריון, גם לעבוד בחינם וגם לספוג עלבונות, הערות גזעניות והשמצות זה מוגזם. אבל אני לא יוצא לעיתונות, כי גם כך יצא לי שם של מתריע בשער על נושאים אתיים, אך בעיקר בגלל שאני יודע שאם אצא לתקשורת כל 20 הדירקטורים שכמעט כולם

ממונים ימלאו פיהם מים ואני עוד איתבע על הוצאת דיבה. אני מספר את האירוע לחברים ובכך מסתיימת המחאה שלי, אם כי רבים אומרים לי שהם שומעים הערות דומות ואותו דירקטור אמר גם להם "קפוץ לי". בשבת מתקשר אלי הבכיר "המזרחי, מהליכוד" ואומר לי "אתה יודע קורי, חשבתי על מה שאמרת לי ואתה צודק, הייתי באמת צריך להגיב". סיפרתי לו שהתפטרתי ובכך נגמר העניין. מעניין אם הוא בכלל זוכר את האירוע, כמוהו היו רבים.

הכנסת הבעיות בישראל בפרופורציות הנכונות

כבר כתבתי רבות על ההתלהמות בישראל, בעיקר בכנסת אך גם בעיתונים ובאינטרנט, שהיא יחד עם הפונדמנטליזם והקיטוב בין המגזרים השונים גורמים לנזק בל ישוער "בבית" ישראל, הרבה יותר מאשר הכיבוש שהוא אחד משלושים הבעיות החמורות שניצבת בפניהן המדינה ובוודאי שלא החשובה שבהן (וגם לא הפליטים הסודנים ובוודאי שלא מתן רשיון למשפחות מחבלים להיכנס אלינו שלדעת נואם הקוואזי-בית מאיימות על הבית).

אנשים איבדו את הפרופורציות ובראש כולם היונים עם האידאה פיקס שלהם שאבי אבות החטאת זה הכיבוש והמתנחלים הקלגסים. המתנחלים הם בכלל לא הבעיה, אם כי נוער הגבעות, תג מחיר ובמיוחד ניצני הטרור היהודי הם אכן בעיה, אך לא בגלל שהם מתנחלים, אלא כי הם חלק מהאלימות שפושה בארצנו בקו הירוק ומעבר לו, ולא אופינית למתנחלים. אין אחוז של פורעי חוק בקרב המתנחלים יותר גדול מאשר בתוך הקו הירוק, אבל ההשמצות של היונים מרקיעות שחקים והעולם ושונאינו חוגגים על מאמרי השטנה שלהם ועל ההופעות שלהם בחו"ל.

האלימות שהשתררה בישראל, חוסר הסובלנות, גם בכבישים, היא בעיה לא פחות גדולה מאשר הכיבוש. הניאו ליברליזם, הפערים החברתיים, ההדתה, אפלית נשים ולהט"בים, בעיות הפריפריה, הן בעיות לא פחות חשובות מאשר הכיבוש, אבל אף אחד לא מתרגש מזה בעולם. מדיניות התגובה של ישראל בעזה ובגדה והרג מחבלים שמנסים להרוג אזרחים אינם בעיה כפי שמנסים ליצור היונים, אלא מדיניות סבירה שמסייעת להנמיך את הלהבות במקום ללבות אותן. אנשים איבדו פרופורציות בשמאל ובימין ובחזון הרפובליקה השניה ניסיתי למצוא את האיזון.

ולסיום, הסכנות הקיומיות העומדות כיום בפני ישראל והעולם הן ששת "פרשי" הפונדמנטליזם: 1. הפונדמנטליזם האסלמי הזורע הרס, חורבן, טרור וחזרה לימי הביניים, שמאיים להמיט חורבן על העולם הנאור. 2. הפונדמנטליזם הניאו ליברלי המביא למשברים הולכים ותוכפים במימדים הולכים וגדלים, עד אשר יביאו למשבר יום הדין עם התמוטטות הכלכלה העולמית, תוך הסרת כל פיקוח ממשלתי, שוק חופשי לחלוטין, מינימום מיסים, עבודה לא מאורגנת, זולה ולא קבועה, ושלטון על של התאגידים הגלובליים על המשק והמדיניות. 3. הפונדמנטליזם השמאלני יוני צדקני החובר בקואליציה אדומה ירוקה עם האסלאם הקיצוני, המצדיק טרור של המקופחים, עושה דמוניזציה לארה"ב, ישראל והמערב, עם רגשות אשם על הנכבה, האימפריליזם והקפיטליזם. 4. הפונדמנטליזם הימני ניצי פופוליסטי המאשים את כל מתנגדיו בקומוניזם, עם מאפיינים פשיסטים ואנטי דמוקרטים, המאיימים על הדמוקרטיה ושלטון החוק. 5. הפונדמנטליזם החרדי/דתי קיצוני המוצא בדת ובכהני הדת מזור לכל תחלואי תבל וסבור שמוצדק להשתמט מנשיאה בעול האזרחי והכלכלי, מתכחש לתורת האבולוציה, בז לקדמה ולשלטון החוק החילוני. 6. הפונדמנטליזם האנטי אקולוגי הסבור שהתחממות גלובלית היא פיקציה, שאנרגיה נקיה היא תחליף יקר ומיותר לנפט ופחם, שאדיש לתופעות המדבור, השטפונות, גלי הגירת המצוקה, ועלול להרוס את החיים בעולם.

ששת "פרשי" הפונדמנטליזם, עלולים להביא עלינו **לא** את "קץ ההסטוריה", כפי שסברו בסוף המאה שעברה עם ההיעלמות כביכול של המלחמות, הקומוניזם והמצוקה, אלא דווקא את ארבעת פרשי האפוקליפסה – המלחמה, הרעב, המגפה והמוות. שכחנו את הלקחים מהמשברים הנוראים של השפל הגדול ומלחמות העולם. קיצוניות, הקצנה ופונדמנטליזם השתלטו שוב, ובדלנות, פנאטיות, השתלחות וחוסר סובלנות של השמאל והימין, של היונים והניצים, של היהודים והערבים, של הדתיים והחילוניים, הניאו ליברלים ואויבי הקיימות הופכים לאורח חיים.

על מוסר ומוסר כפול בישראל וביחסים בינלאומיים

המאמר פורסם באתר מחלקה ראשונה NEWS1 ב- 15.5.2018

על מוסר כפול בבחירת החברים "הנאו נאצים" של ישראל

כולנו מכירים את המשל של לה פונטן על הזאב שרצה לאכול את הטלה אך היה מוסרי והאשים אותו בהאשמות מופרכות שהוא פשיסט (סליחה, זה משל על זאב אחר), שהוא התחבר לציידים נאו נאצים (סליחה, גם זה לקוח ממשל אחר על תמר), שאח שלו התנכל לו – אבל לא היה לו אח וגם לא אחות..., שהוא מעכיר את המים שהוא שותה אבל הוא נמצא במורד הנחל (אחרי שנסוג מרצועת עזה ולבנון וספג אלפי טילים), כשהוא מטפס על עץ (זה ממשל אחר על מלח/מלך הארץ), בקיצור "אל תבלבלו את הזאב עם עובדות", הזאב נשאר מוסרי ובלע את הטלה.

הנמשל הוא על חברת כנסת תמירה כתמר אשת כבוד ומוסר שאין כמותה, שהתפרצה בדיון סוער על יו"ר ועדת הפנים וקראה לעברו "אתם חברים של נאצים". בתגובה הוגשה נגדה תלונה לוועדת האתיקה. היא אמרה שהיא התכוונה לכך שהליכוד מקיים קשרים עם מפלגות ניאו נאציות. בגלל שחברי הליכוד ידועים בנימוסים והליכות שלהם וכולם אנשי כבוד גם הם, הם לא צעקו לעברה בחזרה – "איך את מעזה לדבר על חברותנו עם ניאו נאצים כשאמא של התנועה שלך מפ"ם סגדה לסטלין שמש העמים שרצח מיליונים וגרם לעשרות מיליונים להיות פליטים ולהיעקר מאדמתם. אך כל פעם שאתם רואים תמונה של פליט פלשתינאי רחמיכם נכמרים על מר גורלו שנגרם בגלל ישראל הקולוניליסטית, רוצחי התינוקות שמקבלים מכך הנאה סדיסטית. זהו שיא של מוסר כפול מצידכם!"

בדיון תמר הביאה מסמך של זאב יונה בו הוא קובע כי האמירה של תמר "משקפת את המציאות ואת האמת". בהיותו מומחה לפשיזם הוא קבע כי היא "הגישה רשימה ממצה של מפלגות אירופיות לאומניות וגזעניות שמציגות את רוב הסממנים העיקריים של פשיזם ונאציזם מתחילת דרכם... היא אינה מטיחה בהם עלבון כלל ועיקר: אמירה כזאת משקפת את המציאות ואת האמת. כל המפלגות, התנועות והארגונים, גדולים וקטנים, שאת שמם הגישה ח"כ... לוועדת האתיקה נגועים בגזענות כעמוד התווך של האידיאולוגיה שלהם ולפיכך מחזיקים בתפיסת עולם נאצית או קרובה לנאציזם". טוב, אני לא מתיימר להיות מבין גדול בפשיזם או בנאציזם, אבל למדתי אצל הפרופסור המלומד במדעי המדינה - ורק בגלל הנימוס לא אתייחס למה שחשבו הסטודנטים עליו, לא נעים...

אולי בכל זאת אומר שהוא היה המרצה הכי גרוע שהיה לי והסטודנטים חשבו שלקו בחרשות טוטלית כששמעו את קולו הלוחש – סליחה על ההתפרצות, לא יכולתי להתאפק... לעומת עמיתו, חכם כשלמה, שלימד פילוסופיה מדינית ביוון ולימים היה מנכ"ל משרד החוץ, שהיה המורה הכי דגול שהיה לי אי פעם ואני זוכר כל מילה משיעוריו, הוא עיצב במידה רבה את תפיסת העולם ההומניסטית אריסטוטלינית סוקרטית שלי, גם הוא יונה צחורה, אבל איזה הבדל תהומי בין התבטאויותיו לעומת עמיתו, והמשך דרכו, יחסו למדינה ותרומתו לישראל, לעומת הנזק לישראל.

אבל ניחא, אני בכל זאת למדתי ביסודיות את ההסטוריה המדינית של אירופה בין שתי מלחמות העולם, הולדת הפשיזם והנאציזם, קראתי עשרות ספרים בנושא וגם אני מבין דבר אחד או שניים. ההכללה של "לאומנות, גזענות, פשיזם ונאציזם" באותה קלחת מביאה לכך שניתן להגיד על מרבית המפלגות במדינות הדמוקרטיות במאה העשרים שהן פשיסטיות ונאציות כי אם מפלגה הנגועה בגזענות מחזיקה בתפסית עולם נאצית – מה עם המפלגות בארצות הברית עד שנות השישים ויחסן לשחורים– האם הן היו נאציות, פשיסטיות, ניאו נאציות כי הן היו נגועות בגזענות?

מי לא היה "נגוע" בגזענות עד לסוף המאה העשרים? מפא"י שהקצתה שני שרים ספרדים במשרדי הדואר והמשטרה ושלחה לעיירות הפיתוח כמעט רק מזרחים? מפלגות השמאל בישראל שסגרו את האזרחים הערבים בכפריהם בזמן הממשל הצבאי עד שנת 1966? הותיקים היקים שרצו לסגור את מרכז "העיר" לרומנים. ומי אמר: "המטרה צריכה להיות החדרת רוח מערבית, ולא להניח להם לגרור אותנו לתוך מזרחיות בלתי־טבעית. אחד החששות הגדולים המייסרים אותנו... הוא הסכנה שמא עדיפותם המספרית של עולים ממוצא מזרחי תאלץ את ישראל להשוות את רמתה התרבותית לזו של העולם השכן" – ניאו נאצים מהונגריה? מאוסטריה? או אבא אבן?

מכיוון שברוח הסוקרטית של הקולגה של הפרופסור המלומד לא אתייחס אליו אישית אלא לאיכות הטיעונים שלו ואומר בשפה של נאנדרטלים לא יונים "קאלאם פאדי". הרצון הנפסד לקרוא לישראל, לליכוד, לנתניהו - נאצים,

ניאו נאצים, חברים של נאצים, פשיסטים, אפרטהייד, סחף פשיסטי, סכנה לדמוקרטיה הוא לא רק מקומם, שיקרי, משמיץ, עושה דמוניזציה ודה לגיטימציה. הקריאה זאב זאב כבר שלושים שנה שעוד מעט הפשיזם ינצח וכלום לא קורא, התיוג של ישראל כמדינה מוקצה הוא מפלצתי, שבמדינה פשיסטית כבר מזמן היו מחסלים את אומריהן – ומה עושה המדינה הפשיסטית – נותנת לו פרס ישראל. כי ישראל היא מדינה דמוקרטית, אור לגויים, מדינה הנלחמת על חייה גם אחרי 70 שנה, שצריכה להתמודד עם דפמציה מבית ומחוץ, עם הצבא הכי מוסרי בעולם ועם עצבים של ברזל. איך יש למדינאים את עצבי הברזל להתמודד עם כל ההשמצות מבית והתוקפנות מבחוץ!

על החברים הניאו-נאצים של השמאל

ומה עושים לתמר ש"חצתה את גבול חופש הביטוי הלגיטימי של חברי הכנסת" כהחלטת ועדת האתיקה – היא מקבלת נזיפה. ולמה יש לנו מקרה קיצוני של מוסר כפול שיש לשפוט אותו במישור האתי ולא בועדת האתיקה? כי הפוסל במומו פוסל. אבו מאזן הוא חביב נפשם של היונים שממעטים אם בכלל להעביר ביקורת על פועלו, על השחיתות האישית שלו ושל חבר מרעיו (הסטודנטים שלי מהגדה סיפרו לי סיפורים מסמרי שיער על השחיתות שלהם אבל מנהיגי היונים ממלאים פיהם מים), על תמיכתו בטרור, על היותו דיקטטור שלא מנהל בחירות בארצו מזה שנים, על המענקים שהוא מעניק למשפחות המחבלים, על תוכניות הלימוד ברשות הפלשתינאית המבוססות על אידיאולוגיה נאצית נגד היהודים, על אי הסכמתו לנהל משא ומתן עם ישראל, על מסע ההשמצות והחרמות שהוא מנהל נגד ישראל בכל בירה של מדינה ידידותית ולא ידידות, באו"ם ובכל הארגונים האחרים, באוניברסיטאות ובכל הקהילות המוסלמיות במערב, על הסרבנות שלו לוותר על זכות השיבה עם חזיון התעתועים של "השבת" חמישה מיליון פליטים לישראל בה כמעט כולם מעולם לא חיו. אך על שבעת פשעי רמאלה, דמשק, עזה וטהרן לא נדבר.

אני רוצה להתייחס על הפשע נשוא פרק זה – ניאו נאציות או חברות עם ניאו נאצים. נתחיל מזה שקודמו של אבו מאזן המופתי של ירושלים היה חברו של היטלר, שהה במלחמה בברלין ורקם איתו מזימות לחסל את הישוב היהודי בארץ ישראל חיסול פיזי. אבו מאזן עצמו כתב תיזה לדוקטורט שבה הוא מכחיש את השואה (אני כתבתי על אתיקה לבעלי מניות מיעוט – כל אחד על פי דרכו...) ומאז בכל הזדמנות ותחת כל עץ רענן הוא משמיע הצהרות "ניאו נאציות" כמו זו מהאחד במאי 2018– היטלר הציע ליהודים פיצוי כספי בתמורה להגירה מאירופה לפלסטינה, כולל אפשרות לקחת איתם את כל נכסיהם ואפשרות למכור את הנדל"ן שלהם באירופה. (הוא בטח שמע זאת מהמופתי).

"היטלר רצה שהלאום היהודי שנמצא שם יהיה מועיל עבורו." "מדינות אירופה לא היו נגד היהודים רק בשל הדת שלהם אלא בשל הפעילות החברתית שלהם והנגיעה שלהם בהלוואות, ריביות ובנקים". כלומר, היטלר אהוב נפשו של המופתי, לא רק שלא היה נגד היהודים, כי הרי לא היתה שואה, אלא רצה לבנות להם בית בישראל (מעניין איך נואם הקוואזי-בית היה מכנה את הבית הוירטואלי הזה ואם הוא בכלל גינה את נאום השיטנה של אבו מאזן), שהבית של היהודים יהיה מועיל עבורו (כי הרי היהודים בישראל הם נאצים, ניאו נאצים ויודו-נאצים על פי המשנה של שונאי ישראל ותומכיהם). הוא גם היה מוכן שהיהודים יקחו איתם את נכסיהם וימכרו את הנדל"ן שלהם באירופה, כולל בני המשפחה של אשתי מרומניה שנטבחו בשואה ובני משפחתי מאיטליה ומיוון שנטבחו אף הם.

כנראה כמו שמדינות ערב איפשרו למיליון היהודים שהם הוקיעו מתחומן, כולל משפחתי אחרי ששרפו את כל קהיר האירופית וכמעט גם את הבית שלנו, לקחת איתם את רכושם ולמכור את הנדל"ן שלהם. ובכלל, מדינות אירופה הן נגד היהודים כי הם עשירים, בנקאים ומלווים בריבית, שיילוקים כאלה. יש מוסר כפול, יש שקרים, יש דמיון נוסח אלף לילה ולילה, אבל נראה לי שאבו מאזן אהוב נפשם של היונים, עבר בנאום זה את כל השיאים.

מכחיש השואה, שקודמו בהנהגה הפלשתינאית המופתי היה בן בריתו של היטלר ורצה לחסל את היהודים בארץ ישראל, מאשים עכשיו את הקורבן, את העם היהודי, שבגללו קרה לו כל מה שקרה בשואה (אז קרה או לא קרה?), שהם לא עלו לישראל למרות שהיטלר, בן בריתם של היהודים, תמך בכך ואף הציע להם פיצוי כספי על מנת שיהגרו לפלשתינה. אבל למה הם לא עלו לפלשתינה? בגלל שהם התעקשו להישאר בגרמניה של ליל הבדולח?

בגלל שאף מדינה בעולם לא היתה מוכנה לקלוט אותם? בגלל שהפלשתינאים שהם באמת היו בני בריתו של היטלר עשו מהומות בארץ ישראל, טבחו ביהודים, התנגדו להגירה של מאות אלפי היהודים שרצו לעלות לישראל ואילצו את בריטניה לאסור את עלית היהודים, ובכך <u>הפלשתינאים אשמים אשמה ישירה במותם של מאות אלפי יהודים שיכלו לעלות לישראל ולא עלו בגלל המהומות שהם יצרו</u>. ואת מי מאשים אבו מאזן, הפרטנר של השמאל לחזון שתי מדינות לשני עמים, בכך שהם לא עלו לישראל? את הפלשתינאים? לא ולא – את היהודים, הם אשמים בכל מה שקרה להם! הקורבן אשם! וזה מזכיר לי כמה אנשים דגולים שמפאת כבודם וציוויו של סוקרטס לא אגיד את שמם שמאשימים את היהודים באנטישמיות ואת הישראלים בשנאת העולם נגדם, וכמובן שאנחנו גם אשמים שאין

שלום, למרות שנסוגונו מכמעט כל השטחים לרבות רוב הגדה שנכבשה חזרה רק בעקבות רצח המונים של ישראלים על ידי מנהיג פלסטין, יאסר ערפאת, חתן פרס נובל לשלום ומחזיק שיא גינס בהונאה, כפל לשון, מוסר כפול ורצח. ישראל אשמה בכל הפשעים, וכמובן בפשעים נגד האנושות, רק ישראל, כל ישראל חוץ מאיתנו היונים.

מצד אחד יש לנו נואם ישראלי "קול המצפון והמצפן" שאומר בנאומו שהבית שלנו לא בית כי לא בנינו בית לאבו מאזן - מאיפה מדבר אבו מאזן אם אין לו בית, מהאוהל שלו? ודרך אגב יש לו "אחלה' בית", שהוא בנה לעצמו מכל הכסף שעשק מהפליטים בני עמו. אך יש לנו נואמת אחרת תמר שטוענת שאנחנו חברים של נאצים - מי החברים שלה, הם לא ניאו נאצים, לא מכחישי שואה, הם לא מלעיטים את בני הנוער שלהם באידיאולוגיה נאצית נגד היהודים, הם לא משכתבים את ההסטוריה על מנת להראות שהנאצים הם שיבוט של אמא תרזה, שהם דאגו לפליטים יהודים לעומת יהודים נאצים שגירשו מפה 5 מיליון פליטים וטובחים בילדים שלהם ובשהידים הקדושים?

ובכלל, הישראלים אשמים בכל דבר, הם פשיסטים, נאצים, רוצחי ילדים, הם הרגו את לינקולן, את לואי ה- 16, הם אלה שביצעו את הטבח ב- 9/11, ציירו את הקריקטורות נגד הנביא מוחמד, מאיימים על אל אקצה, ומעל לכל הישראלים הטביעו את הטיטניק! – מה פתאום הטיטניק, זה היה לפני יותר ממאה שנה ולא היתה אפילו ישראל? – לא משנה, אם לא הם, אז הסבים שלהם, כל האלה ששמם גולדברג – אבל זה היה אייסברג – לא משנה, אייסברג, גולדברג, צוקרברג, כולם דומים, מטביעי אוניות, מרעילי בארות, רוצחי תינוקות, פשיסטים, נאצים וניאו נאצים...

על מוסר ומוסר כפול ביחסים הבינלאומיים

ביחסים בינלאומיים קושרים קשרים על פי אינטרסים ולא העדפות מוסריות. אחרת היו לנו יחסים רק עם ארצות סקנדינביה. אני עשיתי מחקר על המיתאם בין אתיקה לשגשוג, לרבות מדדים איכותיים כדמוקרטיה וזכויות אדם, על מדינות העולם עם למעלה מחמישים קריטריונים ואין אף מדינה חפה מגיבנת. אז מה - צריך להתנתק מכל העולם? מי זה מתנתק מכל העולם? לא צריך להיות בקשר עם פוטין, עם טראמפ, עם סעודיה, עם קלינטון בגלל מוניקה, עם צרפת בגלל משפט דרייפוס, בלגיה בגלל קונגו? העולם ניתק את היחסים עם משטר האפרטהייד בדרום אפריקה, אבל המשטר שבא במקומו לא יותר טוב ממנו בשחיתות, בפשיעה, בביטחון האישי. אך כולם שותקים.

ומה לגבי כל מדינות אפריקה שהשתחררו מהשלטון הקולוניאלי, האם רובן טובות יותר? למה לא מנתקים את היחסים עם זימבבווה וניתקו את היחסים עם רודזיה הדרומית, במה הם יותר טובים מהם? כך לא מנהלים יחסים בינלאומיים. כי צא ולמד - מי תמך בתוכנית החלוקה של 1947 - ברית המועצות שטבחה מיליונים מאזרחיה בגולאגים, ארצות הברית שחיסלה מאות אלפים של אזרחים בגרמניה וביפן, שהנהיגה שלטון אפרטהייד בדרום באופן מוצהר ובצפון באופן יותר סובטילי נגד השחורים וגם נגד יהודים, משטרים דיקטטורים בדרום אמריקה. אז מה, אנחנו צריכים להגיד לאו"ם "סליחה, אנו מוותרים על המדינה כי הפרופיל של אלה שתמכו בנו לא נראה לנו?"

עם מי עשינו שלום - עם מצרים וירדן שיש בהן שלטון טוטליטרי. בין עשר המדינות הכי אתיות ומשגשגות נמצאת גם סינגפור שהיא לא בדיוק סמל הדמוקרטיה ויש לישראל וגם לממשלות השמאל קשרים אמיצים איתה. ארצות הברית, צרפת ובריטניה ניהלו יחסים ידידותיים עם גרמניה הנאצית ואפילו שתיים מהן חתמו על הסכם מינכן. אז לבוא ולהאשים את ישראל שהיא ידידה של הונגריה ופולין שיש להם ממשל פופוליסטי, אבל בוודאי שלא נאצי או נאו נאצי - זאת השמצה פרועה שנועדה לעשות דה-לגיטימציה לישראל ואחר כך מפרסמים את דברי הבלע של המשמיצים אנשי הכבוד בלה מונד והחברים הצרפתים התמימים שלי מתפלאים איך זה שישראל חברה של נאצים.

אם הונגריה כזאת נאצית למה לא מוציאים אותה מהאיחוד האירופי? למה מאשימים רק את ישראל שאנו חברים שלהם? גרמניה לא חברה שלהם? וצריך לנתק את היחסים עם פולין בגלל החוק החדש שלהם למרות שהוא מקומם? ולהחזיר את השגריר מאוסטריה? למה באים בדרישות רק לישראל? ארצות הברית מנתקת את היחסים עם פולין, עם אוסטריה? <u>זו היא צביעות מרושעת, מוסר כפול הדורש מישראל לעמוד בסטנדרטים שכמעט אף מדינה אחרת לא עומדת בהם.</u> המטרה של האשמות שווא אלה היא אחת - כיוון שנכשלו בקלפי עוברים להשמצות בחו"ל.

מי שמאמץ את הנרטיב האנטי ישראלי והפרו פלשתינאי בא בהאשמות נגד ישראל בכל נושא במוסר כפול ובצדקות שלא היו מביישים את גדולי התעמולנים של... ברית המועצות (נהיה נדיבים ולא נגיד של גרמניה הנאצית), הם הרי התחנכו בינקותם על סגידה לסטלין שמש העמים והאמינו לתעמולה שלו שרוסיה היא סמל הטוב וארה"ב היא סמל הרע. אז כיום הם עושים השלכה על הפלשתינאים וישראל באותו היחס. יש במערב מספר מדינות שאינן רוצות - בצדק או שלא בצדק, זה עניינן - בגלי ההגירה של מוסלמים שהציפו במליונים את גרמניה, צרפת ובריטניה ובהיקפים קטנים יותר את הולנד, בלגיה ושוודיה. הן טוענות שחלקם נופלים על שירותי הרווחה, חלק מהגברים

ורוב הנשים לא עובדים, לא משתלבים בתרבות המקומית, מתבדלים ורוצים להחיל את חוקי השאריעה לפחות בקהילותיהם (על החוקים האלה, הגורל שהם מיחדים לכופרים והיחס שלהם לנשים כבר כתבתי במסגרת אחרת).

הם מצמיחים מתוכם במאדרסות שלהם שבהן מטיפים אימאמים פאנאטים תאי טרור שהם יחד עם טרוריסטים אסלמיסטים אחרים כבר הביאו למותם של אלפים באירופה ובארה"ב. המוסלמים במקרים רבים עוצמים עין מקיום ארגוני הטרור, לא מדווחים לשלטונות, או אפילו תומכים בהם, מחביאים אותם וממנים אותם. חלק מהמוסלמים באירופה גם מטיף לאנטישמיות, מתנכלים ליהודים ולעיתים גם רוצחים אותם, קוראים לחיסול מדינת ישראל. לא אכנס כאן לסוגיה האם שיעור ההתנכלות לנשים נוצריות, יהודיות ומוסלמיות, שיעורי הפשע, הגניבות והרצח, האלימות, ההפגנות הפרועות גבוה אצל המוסלמים בהרבה מהשיעור בקרב הנוצרים באותן מדינות או לא...

אך ברור שהוא גבוה לאין שיעור מהשיעור אצל היהודים. בשנים האחרונות מתנהל גל של אנטישמיות אסלאמית נגד יהודים באירופה, בעיקר בצרפת, ואני ממש לא רוצה להשוות בין התרומה של היהודים למוסלמים, אם כי כל אחד יכול לבדוק זאת. אני רק מציין שלא מגיע ליהודים שיתנכלו להם על רקע התרומה הכבירה שלהם בצרפת, בריטניה, גרמניה וארה"ב בתחומי המדע, האמנות, הספרות, הקולנוע, התיאטרון, הכלכלה, העיתונות, הבנקאות, פרסי הנובל ועוד, בלי טרור, בלי להיזקק כמעט לשירותי הרווחה, בלי כמעט אבטלה, בלי חוקי שאריעה, בלי התבדלות ותוך התערות מלאה במדינות ובתרבותן, ועל כך גם כתבתי בהרחבה במסגרות אחרות. לא הייתי מעלה סוגיה "עדינה" זו (לא נעים), אלמלי אנטישמיות של חוגים אסלאמים נגד היהודים, ולא אחזור פה על הסיבות לכך.

מוסר כפול בקומוניזם ובשמאל

למען הסר ספק – השמאל והיונים לא המציאו את המוסר הכפול, הם רק שיכללו אותו מימי ברית המועצות והקומוניזם, שהתיימרו להיות המצפון והמצפן העולמי, ששיכנעו קודם חסידים שוטים במדינות הקומוניסטיות ואחר כך קומוניסטים בארצות הברית, צרפת, גרמניה, איטליה ומדינות אחרות. כולנו זוכרים את הקומוניסטים/שמאלנים של סאלון מז'אן פול סארטר ועד איב מונטאן. זה היה בון טון להיות קומוניסט או לפחות אוהד, עד המקקרטיזם לפחות ועד הדיכוי של המרד ההונגרי והצ'כי והפולני. אבל היו רבים שנשארו חסידים שוטים עד סוף הקומוניזם.

מכיוון שאין יותר קומוניזם לא כדאי להתייחס לנושא. מיקדתי את הביקורת שלי על המוסר הכפול של היונים בישראל בגלל ההשפעה השלילית מאוד בעולם שגורמת לחרמות ונידויים ועלולה להפוך אותנו למדינה מצורעת כמו דרום אפריקה. לא סתם הנאום שסקרתי וביקרתי תורגם לאנגלית ולערבית, רוב הפעילות של היונים בישראל מכוונת בראש וראשונה לצרכי חו"ל, כי הם יודעים שבארץ אין להם סיכוי, כשהעם שהוא יותר חכם מעורך עיתון זה או אחר, למרות שהוא מטפס על עצים, התפכח מהיוניות, מהסכמי אוסלו ומקיצוניות המסרים של היונים.

אבל בעולם אין להם באמת מושג מה הולך כאן ובגיבוי וליבוי של יסודות אנטישמיים, אסלאמיסטיים ו... נאצים המסרים שלהם נגד ישראל תופסים תאוצה ומביאים לחרמות נגד ישראל באוניברסיטאות, בתיאטרון, בקולנוע ואפילו במדינות. הנזק הוא כבד, אך הוא לא נורא כמו אחרי מלחמת יום כיפור, אם כי בכל זאת זה פוגע ביצוא, בתיירות, באקדמיה, זה עלול להביא אותנו לתחתית המדרגה כפי שהייתה דרום אפריקה. הם למדו שאם אתה משמיץ, מגזים ועושה רצח אופי לראש הממשלה, לממשלה ולמדינה זה נדבק, כמו שבזמנו נדבקו האהדה לקומוניסטים ושנאת היהודים. בגלל שהם נכשלו בארץ בהעברת מסרי השיטנה וההשמצה שלהם הם מנסים בחו"ל ומצליחים שם הרבה יותר. כאמור, מה שמקומם במיוחד זה המוסר הכפול, צדקות טרטיפית, ההתחזות למצפוניים.

מוסר כפול אצל החרדים

אבל יש מוסר כפול לא פחות חמור ואולי אף יותר גדול אצל החרדים, כמו גם אצל גופים דתיים בעולם ושוב חוזרים לטרטיף של מוליר שהיה איש דת כביכול מוסרי. לא סתם טרטיף הוא אחד המחזות הכי מתורגמים – לי יש אותו בבית בכמה גירסאות, כמובן בצרפתית אך גם ברומנית בחרוזים ובהאיטית והגרסה בהאיטית אפילו מצחיקה יותר מהמקור. הבעיה במוסר הכפול של החרדים וגופים דתיים שהתופעה היא די נדושה. כולם מדברים על זה ואין לי הרבה לחדש, מה עוד שעסקתי בתופעה בספריי ובמאמריי. עסקו בכך משחר ההסטוריה, מהנביאים ועד ישו.

אחת הדרכים להתגבר על המוסר הכפול היא בהפרדת הדת מהמדינה, במתן חינוך בחינם רק לבתי ספר חילוניים, באיסור קיום מפלגות דתיות וחזרה בתשובה מיסיונרית, במתן הקצבות לילדים רק לארבעת הילדים הראשונים, בהחלת גיוס חובה לצה"ל או לשירות לאומי לגברים ונשים חרדיים, גברים ונשים ערבים, ולכל האוכלוסיה בישראל לשלוש שנים ללא קשר למצב המשפחתי, לבטל את הבלעדיות לכשרות לאורתודוקסים, להנהיג נישואים

אזרחיים, להכיר בכל הזרמים היהודים, להפסיק מתן דמי אבטלה רק למי שמוכן לעבור קורסים להכשרה מקצועית בעבודות הדרושות וכדומה. רק כך תהיה אינטגרציה של החרדים כפי שהרחבתי על כך את הדיבור בכתביי בעבר.

המוסר הכפול של ההנהגה החרדית זועק במיוחד כאשר הם מנסים לשמור את המאמינים בבורות במקצועות הליבה על מנת שחס וחלילה הם לא יעזבו את הדת ולכן יש לחייב אותם ללמוד מקצועות ליבה בדיוק כמו בבתי הספר החילוניים. בטיעון הסרק כי אם האברכים "מתים באוהלה של תורה" זה עוזר למדינה כמו שירות בצבא ויש תמימים שמאמינים בכך – לא צריך בכלל להתווכח, האברכים צריכים לשרת שלוש שנים גברים ונשים כאחד. בעידוד לידה של עשרה ילדים שתיפסק כשיפסיקו את הקצבות הילדים, ובבלעדיות האורתודוקסית על הכשרות שהוא מקור הכנסה עצום למשגיחים שלא עובדים קשה במיוחד ולשחיתות רבתי. כי ישראל לא יכולה להרשות לעצמה מיעוט חרדי ניכר שלא לומד מקצועות ליבה, לא מתפרנס במקצועות המבוקשים (כמובן שצריך לבטל את ההקצבות לאברכים כי לימודים יהיו בחינם ותהיה עזרה לסטודנטים רק באוניברסיטאות חילוניות).

מכל המוסר הכפול החרדי – המקומם ביותר הוא היחס שלהם לנשים ואצל האשכנזים – למזרחים. איני מבין איך הנשים החרדיות החיות בתנאי עבדות מחפירים מוכנות לשאת את מצבן בשקט ואיך הן לא מתקוממות, כאשר הן צריכות גם ללדת עשרה ילדים, גם להשתדך שלא מאהבה, גם להתבטל בפני הבעל, לקיים עול מצוות שמפלה את הנשים, גם לעבוד ולפרנס את המשפחה וגם לא ללמוד מקצועות מבוקשים, גם לא להיות מיוצגות בכנסת ובמוסדות ולא להיות רבניות, ולהישאר בתנאי עוני ולהגיד "אהבתי את אדוני ואת אדוני", באהבה, במסירות, בהכנעה.

אני ממש משתומם איך החינוך החרדי בבתי הספר ובבית מצליח כל כך בשטיפת המוח של הנשים החרדיות, שהן ממש קדושות מעונות, נשים מדהימות שכל העול נופל עליהן והן לא מתלוננות. מוסר כפול נוסף הוא כאמור באפלית המזרחים בחינוך החרדי האשכנזי, זאת היא גזענות חשוכה המלווה במוסר כפול שהאברכים המזרחים או המזרחיות אינם דתיים מספיק (טוב, הם לא מדברים יידיש) ושהם אינם חריפים מספיק (רק האוכל שלהם חריף... אך להם אין חשיבה מופשטת – מעניין איפה כבר שמעתי את הטיעון הזה, אה, כן בסידרה סאלח, פה זה ארץ ישראל למה המזרחים, כולל אני כשהייתי בן 11, נשלחו לבתי ספר טרום מקצועיים). מזרחים וספרדים, הצאצאים של הרמב"ם, אבן גבירול, יהודה הלוי, יוסף קארו, שכיום מקימים סטארטאפים שעושים אקזיטים במילירדים, תופסים עמדות מפתח בכל תחומי הכלכלה והחברה, בפוליטיקה ובשירות הממשלתי, שחקנים מצטיינים, סופרים מצליחים, רק ללמוד בבא קמא ובבא מציעא הם לא חריפים מספיק, הם שאבותיהם כתבו את התלמוד הבבלי!

מוסר כפול בעולם העסקים ובעולם

על המוסר הכפול וחוסר האתיקה בעולם העסקים בישראל ובעולם כתבתי תריסר ספרים לרבות רומן ומחזה ותיזה לדוקטורט, עשרות אירועים ומאמרים ואלפי עמודים ולא אוסיף. מי שמעוניין יכול לקרוא את ספריי, רובם ניתנים להורדה מהאתר שלי ושל כמה אוניברסיטאות. ברבים ממאמריי וספריי יש גם התיחסות למוסר הכפול של הניאו ליברלים ושל הימין בארץ ובעולם. גם כאן אני לא מבין איך הימין מצליח לקבל את התמיכה של רוב האוכלוסיה בישראל ובארה"ב ובארצות רבות באירופה כאשר הם עושקים את 90% מהאוכלוסיה לטובת העשירון העליון, המאון העליון, האלפיון העליון והטייקונים. כלומר, אני מנחש כי עושים להם שטיפת מוח עם סוגיות שוליות כמו הפלות, הסתה של מגזרים אלה באלה, השמצות ומוסר כפול. הם משמיעים קולות של תומכים במעמד הביניים כאשר בפועל הם מורידים את המיסים בעיקר לעשירים ולחברות, הם מגדילים את הפערים בחברה, עוסקים בפופוליזם, בדמגוגיה, מעבירים מסרים שרק מנהיגיהם יכולים להנהיג את המדינה וכמובן משתלחים בשמאל.

בספרים האחרונים שלי הקדשתי מאות עמודים לתיאור המוסר הכפול של האו"ם, מדינות המערב, אנטישמים, האסלאם הקיצוני ביחסי החוץ והפנים ובמיוחד כלפי היהודים וישראל. אבל קצת פרופורציה – היינו במצבים יותר גרועים אחרי מלחמת יום כיפור כשהחרימו אותנו, ניתקו איתנו את היחסים וקיבלו החלטה שציונות היא גזענות, בשנים הראשונות של המדינה כשרק מעט מדינות הכירו בנו והחרם הערבי היכה בנו קשות, ועוד. אנחנו מוחרמים אבל הנזק שזה עושה לנו הוא חמור אך תדמיתי, כאשר לא מנתקים איתנו יחסים וכמעט ולא פוגעים בכלכלה שלנו.

בארצות הברית עלה טראמפ לשלטון, יש לנו יחסים טובים עם סעודיה ומדינות המפרץ, ירדן ומצרים (בעיקר בגלל האיום האירני והטרור האסלאמי השיעי), בצרפת מתפכחים בעקבות התגברות האנטישמיות האסלאמית ופיגועי הטרור, יוון ביחסים מצויינים אתנו (אחרי שהיחסים שלנו עם טורקיה התקררו), סין, הודו, רוסיה, מדינות מזרח אירופה, רבות ממדינות אפריקה, אמריקה הלטינית ואסיה ביחסים טובים איתנו למרות שמצביעים נגדנו באו"ם, יש לנו יחסים טובים עם גרמניה. רק בריטניה, סקנדינביה, אירלנד ועוד כמה מדינות מבקרות אותנו קשות לאחרונה.

אבל זה רק עניין של זמן עד שהטרור האסלאמי יכה בהן והן יתפכחו כמו צרפת. התנהגות איראן, פלסטין ומדינות אסלמיות קיצוניות שמעודדות טרור מזיקה לישראל אבל גם יש בה אספקטים הפוכים, בהיותה כל כך קיצונית למרות מתקפות החיוכים שלהן והדרישה שיתחשבו ברגשותיהם (שמביאה לאבסורדים כמו הנהגת מטבחים חלאל בכל בתי הספר בבריטניה בגלל מיעוט קטן של מוסלמים, ועד היום לא ברור לי אם ביטלו את לימודי השואה כי זה מרגיז את המוסלמים שלא מאמינים בקיומה...). יש גבול לתמימות ולמוסר הכפול של כמה מהמדינות והן יתפכחו. גם ההנהגה המוסלמית בצרפת ובמדינות אחרות מתחילה להתפכח ולהפסיק לפחד מהיסודות הקיצונים ומהאימאמים כי היא רואה איזה נזק עצום הם גורמים להם והם מנסים בכל זאת להתערות בחברות המערביות בלי חוקי שאריעה.

על מוסר ומוסר כפול – המאבק בין מחרחרי מלחמה לרודפי שלום

המאמר פורסם באתר מחלקה ראשונה NEWS1 ב- 14.5.2018

המאבק בן מאה השנים בין מחרחרי מלחמה לרודפי שלום בעולם

במאה השנים האחרונות היינו עדים למאבק איתנים בין תנועות שלום למחרחרי מלחמה, בין אידיאולוגיות יוניות, ניציות וניציות מתונות בעולם ובישראל. כשאני כותב "יונים" או "הם", אני מתכוון ל- "חוגים ביונים" כי אני לא רוצה להכליל, ואני מתכוון לחוגים בקרב היונים או הימנים או החרדים. זה הוא מאמר, לא תזה לדוקטורט בה אני מצווה לציין למי אני מתכוון במדויק, מי אמר מה או מתי ולהביא אסמכתאות, אחרת המאמר היה הופך ארוך מדי ומאוד קשה לקריאה. אם כן, יונים או חוגים ביונים מנסים להוכיח שהם טלית שכולה תכלת, מוסריים, רוצים בשלום, אוהבים את השכנים (אבל לא מרגישים ב"בית" עם העם שלהם...), בשעה שהניצים ובכלל כל מי שלא חושב כמוהם, אפילו מקרב השמאל והיונים עצמם, הם סמל הרע, פשיסטים, נאצים, רוצחי ילדים ואפרטהייד.

זה לא חדש, אנחנו זוכרים את השלטון הטוטליטרי של מפא"י, את הקרע בין הקיבוץ הארצי לקיבוץ המאוחד, את הטיהורים אצל הקומוניסטים, הטרוצקיסטים ודומיהם. אם מנתחים את ההתנהגות של יונים לעומת ניצים, נראה כי מלחמת העולם הראשונה לפני מאה שנה פרצה בעיקר בגלל חוגים מילטירסטיים, ניצים קיצוניים שהביאו לטבח של מיליונים, בעיקר חיילים, במלחמה שנחשבה אז לנוראה במלחמות של האנושות. כתוצאה מכך חלה ריאקציה ופרחו לאחר מלחמת העולם ה- I תנועות שלום והתבדלות באירופה, בעיקר בצרפת ובבריטניה, ובארצות הברית.

גרמניה, איטליה ויפן לעומתן הפכו למיליטריסטיות ומחרחרי מלחמה וניצלו את תנועות השלום ואת הרצון של המערב להימנע ממלחמה נוספת על מנת לפלוש למדינות, להתרחב באירופה באוסטריה ובצ'כוסלובקיה, באפריקה בחבש ובלוב ובאסיה בסין ובקוריאה. חלק מהכיבושים התחילו עוד לפני כן. באותו הזמן ארצות הברית נקטה במדיניות של התבדלות. אירופה ויתרה עוד ועוד להיטלר – בחבל הסאר, בחימוש, בסיפוח אוסטריה, בסודטים, בצ'כוסלובקיה עד שלא יכלה יותר והכריזה נגדו מלחמה. אך האם היא יצאה למלחמה נגדו? לא ולא – היא אפשרה להיטלר לכבוש בשקט את פולין ולא עשתה דבר. רק אחרי שהיטלר פלש להולנד, בלגיה וצרפת החליטו אנגליה וצרפת להשיב מלחמה שערה ומיד הפסידו במלחמה. זאת היתה בהחלט מדיניות תבוסתנית, אירופה לא נלחמה בנאצים, לכל היותר הם הגיבו בצורה רפה כשהיא נכבשה. גם בריטניה עמדה להיכבש ולהפסיד במלחמה אלמלי קרה לה "נס" ובחרה את צ'רצ'יל לעמוד בראשה. מי שמתעמק בהסטוריה מבין שאלמלי כן יתכן מאוד ובריטניה היתה נכבשת על ידי הנאצים או לכל היותר עושה שלום עם היטלר, מכירה בכיבושים שלו ונכנעת לו בסיבוב הבא, כפי שהיטלר פתח במלחמה נגד ברית המועצות בשנת 1941 למרות הסכם מולוטוב ריבנטרופ ביניהן.

גם ארצות הברית לא פתחה במלחמה נגד התוקפנות של גרמניה ויפן, היא נגררה למלחמה בעקבות פרל הרבור והכרזת המלחמה של גרמניה נגדה ב- 11.12.1941. כלומר, בודאות בגלל הפציפיזם והתבוסתנות של בריטניה, צרפת וארצות הברית, בגלל תנועות השלום, היונים ושלום עכשיו שלהן, בגלל האינטלקטואלים יפי הנפש שהיו נגד שפיכות דמים בכל מחיר, ארצות אלה לא עשו דבר נגד התוקפנות של גרמניה, איטליה ויפן, לא יצאו להילחם נגדן בפועל (הכרזת המלחמה בשנת 1939 היתה רק פורמלית ולא לוותה בצעדים כלשהם) ועד שגרמניה ויפן לא הכריזו עליהן מלחמה ולא תקפו אותן הן לא עשו דבר, בגלל המנהיגים התבוסתנים, בגלל דעת הקהל, בגלל הערכים המוסריים הגבוהים של הפציפיסטים והבדלנים, בגלל הפחד ממחיר המלחמה, הן שילמו בדיעבד מחיר כבד על כך.

כולנו מכירים את האימרה "רצונך בשלום – היכון למלחמה". אבל נראה שהיא מעולם לא הייתה כל כך רלבנטית כמו באירופה ובשאר העולם בין שתי מלחמות, ובישראל בכל מאה שנות ההתישבות. מכיוון שבזמן הלימודים שלי באוניברסיטה העברית התמחיתי בתקופה שבין שתי מלחמות העולם, עלית הפשיזם והנאציזם, אני קצת מבין בסוגיות אלה ובוודאי שהפנמתי את הלקחים. נראה לי שמלחמת העולם השניה לא הייתה גובה כל כך הרבה קורבנות והיתה נמשכת הרבה פחות שנים אם בראש המדינות בבריטניה, צרפת וארצות הברית היו עומדים מנהיגים מפוכחים ולא רודפי שלום בכל מחיר. יש לא פחות סכנה בקיום מדיניות מחרחרת מלחמה כפי שהיה ערב מלחמת העולם הראשונה לבין קיום מדיניות "רודפת שלום" כפי שהיה ערב מלחמת העולם השניה בבריטניה, צרפת וארצות הברית. היונים ורודפי השלום עם המוסר הכפול מסוכנים לשלום העולם לא פחות מאשר הניצים הקיצונים. אני שומר על תקינות פוליטית לעילא כאשר אני לא מכנה את רודפי השלום מחרחרי שלום כפי שקוראים למחרחרי מלחמה, אלא אדרבא רודפי שלום במשמעותו התנכ"ית של אוהב שלום ורודף שלום, מילה שאינה פז'ורטיבית.

על פי מבחן התוצאה רודפי השלום לא יותר מוסריים ממחרחרי המלחמה, כי כפיית מדיניות השלום בכל מחיר, ההתבדלות, אי ההתחמשות, אי התגובה לתוקפנות, גרמה למיליונים של קורבנות והאריכה את המלחמה בשנים רבות. זאת ועוד, צרפת נכנעה בבושת פנים, בריטניה עמדה להיכנע או לחתום שלום נוסף של אלף שנים שהיה מחזיק מעמד שנה עם גרמניה הנאצית, אלא שקרה לה נס והיא התעשתה ובחרה את צ'רצ'יל הנץ, שבכוח אישיותו וסלידתו מהיטלר והמתוקפנות שלו הפך את היוצרות, אבל באיזה מחיר! ואחרי הרבה שנים של מלחמה ומיליונים של קורבנות! בארצות הברית מה שהכריע את הכף זאת העוצמה הכלכלית שלה ולא האישיות של מנהיגיה, אבל אם כלכלתה היתה פחות איתנה (וגם זאת לאחר 12 שנה של שפל נוראי) היא היתה נכנעת גם כן ליפן ולגרמניה.

גם בזמן המלחמה הקרה היו בארצות הברית ובאירופה תנועות שלום תבוסתניות שיצאו להפגנות המוניות עם נאומים חוצבי להבות, שגרסו כי עדיף לתת לברית המועצות להשתלט וקראו BETTER RED THAN DEAD, עדיף להתפרק מהנשק הגרעיני על מנת להימנע מהסכנה של מלחמה גרעינית. כאילו, שאם לא היו מטילים את הפצצות האטומיות ביפן המלחמה לא היתה נמשכת עוד שנים רבות וגובה עוד מיליונים של קורבנות. כאילו, שאם לא היו הורגים מאות אלפי אזרחים בהפצצות בברלין, דרזדן ובכל גרמניה המלחמה לא היתה נמשכת עוד שנים רבות וגובה עוד מיליונים של קורבנות. כאילו, שאם ארה"ב היתה מתפרקת מנשקה האטומי ברה"מ לא היתה משתמשת בו ומשמידה את ארה"ב. **הגיע הזמן שיפנימו כי תנועות שלום מסוכנות לא פחות ממחרחרי מלחמה.**

האג'נדה של רודפי השלום בישראל לעומת המציאות

עם כל העצב והסלידה מהרג של מאות אלפי קורבנות אזרחיים במלחמה, המנהיגים של אומות דמוקרטיות שבהן יש זכויות אזרח (לא הגרמנים והיפנים שבמדינות הטוטליטריות שלהן לא היתה קיימת רגישות להרג של אזרחים של אויביהן) צריכים לעיתים לקבל החלטות של הרג אזרחים – הרבה יותר מ- 40 שרובם מחבלים, כפי שעושים לנו אינוונטר שבועי רודפי השלום בציניות וגלגול עיניים וצדקנות ומוסר כפול, כשהם מוגנים בבתיהם על ידי החיילים 'הרוצחים אזרחים', שאם לא כן המפגינים הפציפיסטים של החמאס היו באים ושוחטים אותם, היו שורפים את בתיהם עם עפיפוני תופת שונעדו לזרוע הרס, שריפה והרג, למרות שנסוגונו מכל שעל כמצוות היונים. אך היונים מגלים אמפתיה דווקא לעזה הנצורה, ולמה היא נצורה 'כביכול', למרות שאנו מספקים להם את החשמל ומזרימים מאות משאיות, רק לא מאפשרים להם להבריח נשק וטילים, כפי שגילינו פעם אחר פעם במצור הימי ובהברחות.

סהדי במרומים, עד כמה ניתן לתעות ולהטעות, כי מה שקורה כיום בעזה הוא שיא הציניות והרישעות. כאשר מאשימים את החיילים ששומרים עלינו בחירוף נפש, את הממשלה שמגנה עלינו ולא מפקירה אותנו ל- "מחיר השלום" כפי שהפקירו אותנו ממשלות השמאל אחרי אוסלו – גם ממשלת פרס אחרי אוסלו ב' שנחתם בגלל פליק פלאק מביש וגם ממשלת ברק עם האינתיפאדה השניה. מדינות העולם הדמוקרטיות במערב, המוסריות והאנושיות, הרגו במלחמות מאות אלפי אזרחים כי לא הייתה להן ברירה. ואיתנו מנהלים היונים פנקסנות כפולה של הרג עשרות פולשים לישראל. אך לא רק הן, גם גורמים במדינות הידידותיות שלא היססו לטבוח מאות אלפי אזרחים, גם האו"ם, ובוודאי פלסטין. עשרות שנים שתקתי למוסר הכפול של היונים, אך עם הגיעו לשיאים שלא יאומנו, עם גבור תעמולת הזוועה נגד ישראל, צה"ל ומנהיגי ישראל, נגד רוב העם, החלטתי שיש להסיר מהם את המסיכה.

בתחרות על המוסר הכפול, על רדיפת השלום האובססיבית, ועל האחריות לכל כך הרבה קורבנות מתחרים איתם כמובן מחרחרי המלחמה, בברית עם תעשיות הנשק, עם גורמים אינטרסנטים, עם קיצונים לאומנים, עם תסביך רדיפה ושנאת האחר. להם ניתן לייחס את מלחמת ויטנאם, מלחמת עירק בראשית האלף ועוד. כל מקרה לגופו של עניין. לכן אני מגיע למסקנה שהדרך הכי טובה לטפל בסכסוכים היא תוך נקיטת מדיניות של ניציות מתונה. זו היתה דרכו של בן גוריון מ- 1948 ושל הישוב לפני כן, זו היתה דרכו של יגאל אלון, זו היתה דרכה של ממשלת הליכוד הלאומי ערב מלחמת ששת הימים, זאת היתה דרכו של בגין, לפחות עד מלחמת לבנון הראשונה. אוי לנו אם היינו הולכים בעקבות ברית שלום בשנים לפני קום המדינה, אם לא היינו מקימים את ההגנה והפלמ"ח ונוקטים במידינות אקטיביסטית נגד הבריטים והפלשתינאים כי אחרי כ"ט בנובמבר 47 התחילו הערבים במלחמה נגד ישראל ואחרי הכרזת העצמאות במאי 1948 פלשו כל צבאות ערב יחד עם הפלשתינאים בשביל לחסל אותנו במלחמת השמד.

לא התגרינו בהם, הם היו התוקפנים, הם היו אלה שברוב המקרים קראו לערבים לעזוב את בתיהם כי אחרי שהם ישמידו את היהודים הם יוכלו לחזור ולרשת אותנו. עכשיו שהם הפסידו, הם בוכים בדמעות תנין על נכבות למיניהן והיונים מכבדים את אבלם, הם מאשימים אותנו בגורל הפליטים ודורשים את שובם אחרי שכמעט כולם לא היו פה מעולם והיונים מוכנים לקלוט את חלקם, הם אלה שטובחים אלפי אזרחים בכוונה תחילה והיונים קוראים לנו רוצחי אזרחים. מזלנו שבן גוריון עמד בראש המדינה בשנת 1948 ולא התבוסתנים שהיה להם כמעט רוב בממשלה ופחדו פחד מוות מהכרזת העצמאות. מי שהכריע את הכף היה בן גוריון בסיוע של הניצים ולא רודפי השלום שרצו לעשות

הכל על מנת להימנע ממלחמה שבכלל לא פתחנו בה. אלמלי חזר בן גוריון בבהילות למשרד הביטחון בראשית 1955 היה קרוב לודאי מתקבל התכתיב של הבריטים והאמריקאים לוותר על הנגב על מנת שנאצר וירדן יצטרפו לנאט"ו. אלמלי היו בגין ודיין ועוד כמה ניצים מתונים בממשלה בראשית 1967 היינו קרוב לודאי מפסידים במלחמה אחרי שהיו פולשים אלינו מסוריה, ירדן ומצרים שקידמה את צבאה לגבולנו בניגוד להסכמים שחתמה.

ואם כבשנו שטחים – בדין כבשנו אותם אחרי שפתחו במלחמת השמד נגדנו, כמו שכל מדינה כבשה שטחים בעקבות מלחמות. יחד עם זאת, טוב עשה בגין שהחזיר את כל סיני, בגין - לא היונים, על מנת לעשות שלום עם מצרים. טוב עשה ברק שנסוג מלבנון למרות הצורה שבה עשה זאת, כי יש לנו כיום את כל ההצדקה המוסרית להגיב בהיקף פי כמה יותר חזק כנגד לבנון – לא רק החיזבאלה, כל לבנון - אם הם יירו עלינו אלפי טילים. טוב עשה שרון שנסוג מרצועת עזה למרות עקירת אלפי אזרחים מבתיהם, כי יש לנו כיום את כל ההצדקה המוסרית להגיב בהיקף פי כמה יותר חזר כנגד החמאס ולמוטט אותו אם הם יירו עלינו אלפי טילים. טוב אפילו עשו פרס ורבין שחתמו על הסכם אוסלו שאני הייתי נגדו, למרות שהביאו לבתינו אלפי מחבלים, כי הם נתנו "צ'אנס לשלום" ויש לנו כיום את מלוא ההצדקה המוסרית לכבוש מחדש את הגדה, לבנות גדר מסביבה ולהרוג את כל המחבלים שבאים לטבוח בנו (אבל אוי לנו אם לא נקיים איתם עצרות זיכרון, זה קודם לעיירות הפיתוח בנאום הקוואזי-בית).

מספרם של חללי מערכות ישראל משנת 1860 ועד יום העצמאות 2018 הוא 23,645. מספר האזרחים שנהרגו בפעולות איבה מיום הכרזת המדינה עומד על 3,134. אם נוסיף לכך את מספר הקורבנות האזרחיים שנהרגו במאורעות ובין המאורעות משנת 1860 ועד להקמת המדינה, מסתכם סך כל הקורבנות בישראל ממלחמות ופעולות איבה, חיילים ואזרחים, בפחות משלושים אלף נפש. היו ימים בשואה שביום אחד נהרגו יותר ממספר זה. כי הישוב הישראלי בארץ ישראל ידע להגן על עצמו בכוח הנשק, לא באוהלה של תורה ולא בפציפיזם ובאי אלימות.

אם היהודים בישראל מקום המדינה ולפניה לא היו מגינים על עצמם והיו סומכים על אלוהים או על הבנה עם הפלשתינאים שפרעו בנו, טבחו בנו, רצחו, שדדו, בזזו ואנסו, היו נהרגים כמעט כל תושבי הישוב והמדינה, לא הייתה קמה בכלל מדינה. ראינו מה קרה בשואה, כשהגרמנים ואוכלוסיות אזרחיות שסייעו להם, טבחו שישה מיליון אזרחים יהודים על לא עוול בכפם. מה שהיה קורה בישראל כשהיהודים התישבו בישראל, שהיתה מיושבת ערבים שראו בישוב היהודי סכנה לאומית, היה טבח המוני והפלסטינים כבר התכוננו לכך כאשר בן בריתם היטלר היה בשערי הארץ ואלמלי ניגף באל עלמין במצרים במרחק של כמה מאות קילומטר מגבולות הארץ אין ספק שגם הורי שגרו בקהיר היו נרצחים כפי שנרצחו קרובי משפחתנו היוונים והאיטלקים ולא הייתי נולד כלל. כמה חבל...

מדיניות הניצים המתונים

לכל היונים, הפציפיסטים, חסידי שלום עכשיו, מימי דלדייה ועד ימינו כדאי לזכור את המספרים האלה. היינו מאוד פציפיסטים עד השואה, מה זה עזר לנו? היינו מאוד פציפיסטים בראשית הישוב היהודי בארץ ישראל עד שהחלו לטבוח בנו, ללא התגרות, אלא אם כן זאת נחשבת התגרות הרצון לחזור להתיישב בארץ אבותנו ולרכוש קרקעות כחוק בשביל ליישב עליהן יהודים. יגאל אלון, שהיה מפקד הפלמ"ח וניצח בקרבות המכריעים של מלחמת העצמאות והיה נץ מתון, ידע לעשות הבחנה ברורה בין התנועה הפלשתינאית לאזרחים הפלשתינאים – עם התנועה הוא נלחם בחירוף נפש, עם האזרחים קשר קשרי רעות שנמשכו עד יום מותו כאשר פקדו את קברו ערבים רבים.

כך האמינו גם רוב מנהיגי הישוב העברי, וכך אני מאמין, שיש להילחם בתנועה הפלשתינאית שלא מכירה בקיומנו וטובחת בנו, אך יש לכבד את הפלשתינאים כפרטים, שהם כמונו ובדרך כלל שוחרי שלום ורוצים לחיות בהרמוניה בישראל, כפי שחזה הרצל (באלטנוילנד שקראתי אותו בלאדינו בכתב רש"י), שסבר בטעות שהערבים כפרטים יקבלו אותנו, ולא צפה את הקמת התנועה הלאומית הפלשתינאית איתה אנו נלחמים עד עצם היום הזה למעלה ממאה שנה, כשברובה היא מסרבת להכיר בקיומנו או מדברת בכפל לשון על הכרה בקיומנו בכפוף לזכות השיבה, עם "חזרה" של חמישה מיליון פליטים ומדינת כל אזרחיה ולא מדינה יהודית. העם הפלשתינאי שוחר שלום, המנהיגים שלהם מחרחרי מלחמה, זו הבעיה. ומי שלא עושה את ההבחנה הזאת טועה ומטעה ומסכן את המדינה.

כזכור, אני גורס שישראל צריכה להיות מדינת העם היהודי (לא הדת היהודית) וכל אזרחיה, אבל לא רק מדינה יהודית ולא רק מדינת כל אזרחיה. גם בהמנון התקווה שהוא כל כך שנוא על הכתבים של עיתון מסוים ניתן להוסיף בית שיעסוק באהבת הארץ של כל התושבים ולדגל עם המגן דוד ניתן להוסיף עץ זית. כמובן שאין לגלות כל התחשבות בנכבה שהפלשתינאים הביאו על עצמם אחרי שהם לא הצליחו לחסל אותנו, כמו שבית המשפט אינו צריך לגלות אמפתיה לרוצח אביו המבקש את רחמי בית המשפט כי הוא יתום. וגם אין ליישב אף פליט כי כמעט כולם לא גרו פה ובמקור היה מספרם קטן ממספרם של הפליטים היהודים שבאו מארצות ערב (כולל משפחתי)

ושנקלטו פה, כאשר ארצות ערב וההנהגה הפלשתינאית העדיפו לשמר אותם כפליטים ולהשקיע את המילירדים בנשק, ארמונות ושחיתות. כל סוגית הפליטים מקוממת מאין כמותה כי משתמשים בהם בציניות כמו שמשתמשים באזרחים כמגן אנושי כשיורים עלינו טילים ובמחבלים המתאבדים שמלעיטים אותם בסממאות דתיות חשוכות.

הסכסוך עם הפלשתינאים הוא סכסוך נדל"ן או מלחמת דת?

אחד מעמודי התווך של היונים, סופר מפורסם שמנבא בשער כמו עמוס הנביא טוען שהסכסוך הישראלי-פלשתינאי הוא לא מלחמת דת או תרבויות או מסורות, אבל בעצם סכסוך נדל"ן – סכסוך שיפתר לא על ידי הבנה עמוקה יותר כי אם על ידי פשרה כואבת. אני תוהה לפעמים, או שמא אני טועה, איך ניתן לטעות כל כך הרבה, אך אסתפק בציטוט של דודו הדגול, בן פורת יוסף, שכתב על יצירתו ההסטורית של משה שמיר "מלך בשר ודם" כי יש לפעמים סופרים שאינם הסטוריונים, אבל עד כדי כך... – כך, יש סופרים שאינם הסטוריונים או מבינים במגמות הסטוריות או במדיניות ולצערי כל הסופרים היונים שאני מכיר למעט אחד שכתב את "חופשת שחרור" לא מבינים כלל את מהות הסכסוך ואת כוונות ההנהגה הפלסטינית, אבל עד כדי כך לטעות? עד כדי כך להטעות את הקוראים?

הסכסוך הוא לא מלחמת דת כאשר הקריאה של כל המחבלים המתאבדים היא "אללהו אכבר", איך הם מכינים עצמם להתאבדות, מיטהרים, על פי מצוות הקוראן, מי שולח אותם למבצעים הנאלחים שלהם אם לא אימאמים קיצונים במאדרסות של טרור, פאנאטיות ושנאת הזר, איך הם מייחלים למצוא את 72 הבתולות בגן העדן שעל כך הרחבתי את הדיבור בכתביי והצגתי לעומת חזון 72 הבתולות הסקסיסטי,החשוך והזוועתי את חזון 72 ספרי מופת, 72 סרטי מופת, 72 ציירי מופת, 72 מחזות מופת, 72 יצירות מופת קלאסיות, 72 שפות שאני יכול לקרוא בהן ולהבין את הצהרת זכויות האדם של האו"ם, לרבות לאדינו שיזמתי, השתתפתי בתרגום וערכתי את התרגום...

זו לא מלחמת תרבות כשמצד אחד עומדת התרבות היהודית ההומניסטית אירופאית של ישראל, עם עקרונות מוסר נעלים ומאידך תרבות של שנאה, תוכניות לימוד ערוכות על פי מתכונת נאצית, תרבות של התבדלות, הנהגת חוקי השאריעה? זו לא תרבות של מסורות – כאשר יש בישראל דמוקרטיה, שוויון זכויות מלא בלי אפליה על בסיס דת, גזע, עדה, מגדר, נטיות מיניות ומאידך מדינות טוטליטריות, שאפילו אם יש בהן בחירות פעם אחת - כשמנצח החמאס הרצחני הוא טובח באחיהם, מסורת של גדיעת ידיים לגנבים, סיקול נשים סוטות כאשר הן נאנסות, הלבשת נשים כמו שק עם נקבים זעירים בשביל לראות, הוצאה להורג של הומוסקסואלים, ועד לסחר בעבדים ובנשים...

אני מתפלא איך סופר כמוהו ושכמותו סוברים שההנהגה הפלשתינאית היא אכן כמו ההנהגה המצרית (בכל זאת קומפטריוטים...), שמילת כבוד שלהם היא מילת כבוד, בלי שקרים והתפתלויות סביב ביטול או אי ביטול האמנה הפלשתינאית, בלי הכרה או אי הכרה בישראל – 'אנחנו מכירים בישראל אבל לא כמדינה יהודית ורק אחרי שתקלוט על פי זכות השיבה למעלה מחמישה מיליון "פליטים" פלשתינאים', בלי חוליות משטרה משותפות שיורות בישראלים, בלי פטפוטי סרק של ערפאת ואבו מאזן על שלום אמיצים ושליחה או עידוד מחבלים לטבוח ביהודים.

החזרנו למצרים את השטחים שכבשנו ומאז יש שלום ולא נהרג אפילו אזרח ישראלי אחד. החזרנו לפלשתינאים את עזה ואת מרבית הגדה והם יורים עלינו אלפי טילים, חופרים מנהרות מוות ויזמו את האינתיפאדה השניה שטבחה אלף אזרחים חפים מפשע. ערפאת ואבו מאזן זה סאדאת וחוסיין? איזו תמימות, איזו היתממות מצד הסופרים, הפרופסורים, השחקנים, הציירים, העיתונאים, שאומרים שההנהגה הפלשתינאית הם אנשי כבוד? הם אנשים אמינים? זה לא סכסוך על בסיס דת? ומי זה משקר כבר מאה שנה שאל אקצה בסכנה ממאורעות 1921 ועד ימינו, עם מהומות, עם הרוגים, עם הפגנות של עשרות אלפים, עם שהידים, עם ליבוי יצרים בכל העולם המוסלמי, אל אקצה בסכנה? אין שקר גדול מזה! אין שיסוי דתי גדול מזה! אבל הסופר הידוע טוען שיש לנו רק סכסוך נדל"ן.

הסכסוך עם הפלשתינאים הוא סכסוך עם משטרים פונדמנטליסטים, של אסלאם קיצוני, סכסוך דתי, תרבותי, מסורתי. גם אחרי שנסוגונו מכל שעל בעזה, הפאנאטים אסלמיסטים פונדמנטליסטים של החמאס יורים עלינו אלפי טילים, מנסים לפלוש לישראל בעשרות אלפים, חופרים מנהרות מוות, ואותו דבר אחיהם עשו גם בגדה כי מילה שלהם זו לא מילה, הסכם שלהם זה לא הסכם. לא ניתן להגיע להסכם שלום עם ההנהגה הפלשתינאית בגדה ובעזה, שהם לא יותר מכנופיות של טרוריסטים שאנחנו במו ידינו וברוב תמימותנו הבאנו לארצנו בהסכמי אוסלו, וגם לא ניתן להגיע לשלום עם איראן ועם סוריה. כי יש לנו עסק עם משטרים חשוכים חסרי כבוד שרוצים לחסל אותנו.

על מדיניות נתניהו וההתמודדות עם משטרים הרוצים לחסל את ישראל

עם המשטרים שניתן היה לעשות שלום חתמנו על הסכמי שלום בתמורה לפשרה כואבת והחזרת כל השטחים שנכבשו במלחמת המגן. עם המשטרים האחרים שהם מתונים כסעודיה, מדינות המפרץ, מרוקו ועוד אנחנו נמצאים

במצב של הכרה דה פקטו. עם סוריה לא ניתן לעשות שלום ובכל מקרה אין לסגת מאף שעל של הגולן כי יש לנו עסק עם משטר רצחני שטבח בבני עמו חצי מיליון ועוד ידו נטויה. עם איראן ניתן יהיה לעשות שלום רק אחרי שהעם הנאצל של איראן ישתחרר מעול התיאוקרטים החשוך ויהיה שוב חופשי. הו, כמה שכל יפי הנפש השתלחו בשאה הפרסי המושחת שפשעיו בטלים בשישים לעומת פשעי האיאטולות, שעמו היה במצב פי כמה יותר טוב מאשר עכשיו, כל עמו – גם העשירים וגם העניים. אבל העולם הנאור לא עושה דבר נגד משטר האימים של האייאתולות וחותם איתם את הסכם הגרעין המביש. וכשנתניהו במבצע מודיעיני מזהיר מוכיח שהם שיקרו ואכן כמעט והצליחו בפיתוח פצצות אטום למרות הכחשותיהם, הם אומרים – אז מה חידשת, תמיד ידענו שהם שקרנים.

אבל איך זה חותמים הסכם עם שקרנים? מניין להם שהם לא ישקרו גם הפעם, למרות כל מנגנוני הפיקוח שלא מוכיחים את עצמם? אני למדתי שבעולם העסקים לא עושים עסקים עם רמאים גם אם הם מבטיחים את הירח. כתבתי על כך בספריי ולימדתי את הסטודנטים שלי. הוכחתי שתמיד אבל תמיד מי שעושה הסכמים עם רמאים מפסיד, כי הרמאים מערימים עליו. והיונים שמבקרים תמיד, אבל תמיד, את ישראל ואת ממשלתה, אומרים – אה, אבל גם אנחנו שיקרנו עם הכור בדימונה. אך ממתי ישראל איימה עם פצצות האטום שלה, אם יש לה, על מדינה כלשהי? כאשר איראן מאיימת להחריב את ישראל, אם לא מטהראן אז מרמת הגולן, ואם לא בנשק כימי אז בפצצות אטום? וכשנתניהו קורע את המסכה מעל השקרים של איראן ומוכיח שהם רצו לפתח את פצצות האטום היונים טוענים שהוא פופוליסט, שמסגיר סודות של המוסד, שכוונותיו לא טהורות, שהוא מבייש את האיראנים, שעכשיו לא תהיה להם ברירה אלא להגיב. <u>אחיי היונים, נסו ולו רק פעם לצדד בישראל, בראש ממשלתה, לפחות בסכנה כה קיומית כתוקפנות של איראן. אם אתם רוצים שיתיחסו לטיעוניכם ברצינות - תחדלו מהשנאה העצמית.</u>

וגם אם אבו מאזן מדבר בכפל לשון ובמסר כפול מעשיו מעידים על כוונותיו, ואילו החמאס לא מסתיר את כוונותיו, וגם איראן וגם סוריה לא, שכולם רוצים לחסל אותנו. ניתן בהחלט למצוא פיתרון עם ירדן ששליטיה הם אנשי כבוד, וכמובן שאין לזה כל קשר עם היותם פלשתינאים או בדווים, כי חלק גדול מהנהגת ירדן היא פלשתינאית, יורש העצר הוא חצי פלשתינאי ואפשר כמובן לעשות שלום בעתיד עם אנשי כבוד פלשתינאים במסגרת ירדנית. אבל לקרוא לסכסוך שלנו עם הפלשתינאים סכסוך נדל"ן? איזו בורות, איזו התיימרות להבין, איזה מוסר כפול, איזו צביעות, איזו סכנה חמורה של אי הבנה משוועת של האויב, שכבר הביאה בעבר הקרוב לאסונות כבדים!

רבים טוענים כי נתניהו וממשלתו נוהגים במדיניות ניצית מתונה כלפי עזה, כלפי סוריה, כלפי הטרור, כלפי הרשות הפלשתינאית וכלפי איראן, עד כה. יש להדגיש עד כה, כי נתניהו הולך על חבל דק מאוד ותוך יום ישראל יכולה להיקלע למלחמה טוטלית נגד איראן, לבנון, סוריה, עזה ואלפי טרוריסטים מהגדה. אבל מה האלטרנטיבה? לתת לאיראן לפתח פצצות אטום וטילים ארוכי טווח, להתבסס על גבול ישראל בסוריה כשמעולם לא עשינו להם רע והם רוצים לחסל אותנו על לא עוול בכפנו, כמו היטלר שהם מכחישים שרצח יהודים? לתת לחמאס לירות עלינו אלפי טילים ולחפור מנהרות רצח אחרי שנסוגונו מכל שעל ואנחנו רק מונעים מהם לתקוף אותנו בגלל מה שהם קוראים מצור? לתת לחיזבאלה להתחמש בטילים מדויקים ולירות עלינו אלפי טילים אחרי שנסוגונו מלבנון? לתת לטרור הפלשתינאי להרוג בנו אלפי אזרחים מבלי לכבוש מחדש את הגדה ולעשות פשיטות, גדרות ומחסומים על מנת למנוע אלפי קורבנות של אזרחים כפי שהיה באינתפיאדה השניה אחרי שנסוגונו מרוב הגדה? האם יש לנו ברירה?

נראה כי רוב העם בישראל שאולי חלוק עם הליכוד במדיניותם החברתית-כלכלית, סבור כי הממשלה נוקטת עד כה מדיניות זהירה, ניצית מתונה, לא יונית ולא ניצית קיצונית חסרות אחריות. היונים בישראל, הפלשתינאים, ארגוני זכויות האזרח ואוהבי ישראל בעולם יכולים להיות צדקנים, לקרוא למדינה רוצחת ילדים, להגיד שפה זה לא בית אלא מבצר, אוי ואבוי אם ישראל לא היתה גם בית וגם מבצר. ראינו מה קרה לבתים של הצרפתים בהנהגת דלדיה רודף השלום. האם על היונים והערבים הישראלים להודות לנתניהו כי הוא נוקט במדיניות זהירה מאוד, עד כה, כפי שסבור רוב העם? כי אלמלי כן כולנו היינו מזמן נטבחים על ידי הפלשתינאים, האיראנים וחיזבאלה רודפי השלום.

אבל האויבים שלנו בסדר, הם תנועות שחרור, ואנחנו רוצחי ילדים. איך בכלל שחקנים, פילוסופים וסופרים יונים שמתנפלים בקריאות קרב נגד שרת התרבות שלנו על פגיעה כביכול בחופש הביטוי (היא לא אוהבת את דרוויש אוכל האדם) יכולים לקיים עצרות עם פלשתינאים שבבית שלהם בגדה וברצועה נוהגים נגד זכויות אזרח, בעד אפלית נשים, נגד התבטאות חופשית בתרבות ובספרות, בפאנאטיות תיאוקרטית, ברצח ובשחיתות. איך יכול להיות מוסר כפול כה גדול, ליקוי מאורות כה גדול! רק מי שמבין בהסטוריה יכול להגיע למקורות ההתנהגות של תנועות השלום בכל מחיר, רק מי שקרא את הטרילוגיה הנפלאה של סארטר על צרפת ערב מלחמת העולם השניה יכול להבין איך חשבו האינטלקטואלים על המצב. ארתור מילר, אחד המחזאים האהובים עלי, שלימדתי את המחזות שלו בקורסים שלי לאתיקה עסקית כתב את ציד המכשפות על המקרטיזם ואני כמובן מגנה לחלוטין את התופעה הזו.

אבל המקרטיזם שאני מגנה היה ריאקציה לגל האהדה של האינטלקואלים האמריקאים לסטלין בשנות השלושים והארבעים, שהתעלמו לחלוטין מהידיעות על רצח ההמונים של הסוביטים הקומוניסטים, בדיוק כמו שהיונים כיום מתעלמים לחלוטין מכל פשעי הפלשתינאים, רוצים שניסוג מהגולן ולאפשר לאסד שוב לטבוח בנו ממרומי הרמה, רוצים שניסוג עוד פעם מהגדה. כמה פעמים כבר אפשר לעשות את אותה הטעות, ולאפשר להם לטבוח בנו אלפי אזרחים כפי שהם עשו באינתיפאדה השניה? ומדברים על פאטה מורגנה של מדינה מפורזת – פלסטין תהיה מפורזת כמו שהנאצים רצו להקים בישראל בית לאומי יהודי, אותו ראש "מדינה" מכחיש שואה מפריח את אותן הסיסמאות הנבובות והיונים התמימים בעלי המוסר הכפול קונים את זה, והחברים שלנו בצרפת, בריטניה וגרמניה קונים את המנטרה הריקה מתוכן של שתי מדינות לשני עמים (כשיש לאויבינו כאמור 4 והם לא רוצים שתהיה לנו אחת).

ובתור פרס חברינו "יסכימו" להכיר בירושלים המערבית כבירת ישראל והיונים מצדיקים אותם ותוקפים את טראמפ על זה שהחליט בצורה הטבעית ביותר להכיר בירושלים כבירת ישראל. הייתי צריך לקרוא עוד ועוד על מנת להיות משוכנע שאני לא הוזה כשהאשימו את טראמפ בכך שהוא הכיר בירושלים כבירת ישראל ולא המתין בסבלנות עד שירושלים המזרחית תהיה בירת פלסטין. כמובן שחברינו האירופאים יכירו בירושלים רק אם ירושלים המזרחית תהיה בירת פלסטין ושוב יהיו חומות כמו בברלין, כמו בניקוסיה, כמו לפני 1967, כאשר הסתובבתי לאורך החומות על מנת להבין את גודל הזוועה. כי בית לא חוצים בגדר תיל וכך גם לא את עיר הבירה.

לעתים אני תוהה מה הטעם לכתוב כשידוע לי כי רוב האנשים הם בעלי דיעה מגובשת בכל נושא ובוודאי בנושאים הנסקרים במאמר זה. היונים שרים "דוד מלך ישראל חי חי וקיים" ואילו בליכוד שרים "ביבי מלך ישראל" והיידה שרה. החרדים שרים שירים חסידיים ובעלי הכיפות הסרוגות שרים "יברך השם מציון וראה בטוב ירושלים". הערבים אולי מעדיפים את שירת מחמוד דרוויש, ואילו אני שר בקושי את "התקווה". איש באמונתו יחיה, אם כי אני מאוד מקווה שכפי שאני מתקומם מכל גילוי של גזענות כלפי ערבים הם גם יתקוממו מדברי המשורר הלאומי שלהם: "אך אם ארעב, אוכל את בשרו של המדכא אותי. היזהר, היזהר מהרעב שלי ומזעמי". כי מה הסיכוי להישמע של אחד שלא שייך לשום מחנה, שכותב על סוגיות הקפיטליזם כבשמאל ועל סוגיות הסכסוך כמו בחוגים מתונים בימין? מי יקרא אותי, למי אני עמל? אין זאת כי אני כותב בגלל הדחף לשנות ולו במעט את המציאות.

האם הבעיה היא בכך שנתניהו "טוב ליהודים" ולא טוב לפלשתינאים?

כשבאים לנתח כמה קורבנות היו במדינת ישראל ממלחמה ומטרור בימי שלטונו של נתניהו, שנוא נפשם של השמאל, נוכחים לדעת שמספר ההרוגים נמוך ביותר בהשוואה לתקופות אחרות בשבעים שנות המדינה ובוודאי בהשוואה לקורבנות שהיו לנו כשבהנהגה שלטו ממשלות שמאל. אני חוזר ואומר "עד כה" כי ישראל עלולה להיגרר כל יום למלחמה עקובה מדם, אבל עד כה במשך שנות כהונתו של נתניהו זה לא קרה, גם אם סופרים את הקורבנות הכואבים במבצע צוק איתן – 73, במהומות מנהרות הכותל – 16 ובגל הטרור בשנים האחרונות עם רצח מתיישבים ביהודה ושומרון, פיגועי דריסה ורצח בסכינים. ואולי בגלל זה עושים לנתניהו מסע דה לגיטימציה כה חריף כי המצב הבטחוני בשנות כהונתו סותר בפועל את כל טענות היונים. אלה צועקים זאב זאב לגבי המצב הבטחוני, הטרור, הפשיזם, משטרת המחשבות, אבל כלום לא קורה, או מעט מאוד מכל הסכנות שהם מנבאים לנו.

אוהבי ציון בעלי מצפון מנהלים אינונטר שבועי כמה קורבנות היו לאויבינו מידי המרצחים הציונים, כמה אזרחים פלשתינאים נהרגו, כמה נפצעו. זה אולי מעניין את אוהבי ישראל בעולם, אותי מעניין כמה אזרחים ישראלים נהרגו אם בכלל. והמצפון שלי רגוע, כי אני יודע שחיילי צה"ל עושים כל מאמץ לא להרוג אזרחים חפים מפשע ולא הורגים בכוונה אף אזרח, ואם נהרגים אזרחים הם ברובם מחבלים (כל המחבלים הם אזרחים...), או חלק מהמון של עשרות אלפי איש שמנסים לפרוץ לישראל בשביל לטבוח בנו, או אזרחים שנקלעו לקו האש כאשר הנהגתם משלחת אלפי טילים בשביל להשמיד את ישראל כאות תודה על זה שנסוגונו מכל שעל מאדמתם. יסלחו לי בעלי המוסר הכפול, כאיש עם מצפון לא פחות ואולי אף גדול מהם (בשנות עבודתי בעסקים ועיסוקי באתיקה), אותי מעניין שייהרגו כמה שפחות מבני עמי ונקיפות המצפון שמצליחים לעשות לתמימים רבים בישראל ובעולם לא תופסות לגבי. המצפון והמצפן שלי מכוונים קודם כל לבני עמי ולא לבני עמו של האויב. למיטב ידיעתי זה מה שמניע את רוב רובם של האזרחים בישראל, ורואים את זה בקלפי, ואת רוב רובם של אזרחי המדינות הדמוקרטיות כארצות הברית, בריטניה וצרפת, וכבר הוכחתי שאנו מתנהגים בצורה הכי מוסרית, גם בהשוואה אליהן, ביחסיהן לאזרחים ממדינות האויב, במלחמת העולם השניה, בויטנם, הודו-סין, אלג'יר, בגרמניה הנאצית, בעירק ואפגניסטן.

מה הם מניעי היונים, מדינות העולם והפלשתינאים?

ברצוני להדגיש שמניעי היונים ומדינות העולם בקשר לסכסוך עם הפלשתינאים אינה אחידה ולא ברורים לי באותה המידה. יחסם לישראל של מדינות ידידותיות כאירלנד ושוודיה, ושל אישים דגולים כתיאודורקיס, קן לואץ' ונעמי קליין, נובע מכך שהם לא מבינים ולא מנסים להבין את מורכבות הסכסוך, הם נכנעים ללחץ הסביבה שלהם, שבויים בידי מנטרות פשטניות כ- "הלאה הכיבוש", ישראל פשיסטית, רוצחת ילדים וניאו נאצית. גם אנחנו לא מבינים מה קורה באפריקה, רק חבל שהם לא מנסים לשמוע גם קולות אחרים שפויים לא פחות. המבקרים לא שופטים באותן מנטרות ובפרופורציות הנכונות מדינות שעוולותיהן גדולות עשרות מונים מעוולות ישראל. זהו מוסר כפול אבל ברור. ברור לי הרבה פחות שישראלים החיים בחו"ל מבקרים את ישראל במנטרות הקיצוניות, כי הם חיו בישראל, מבקרים בה ויש להם חברים רבים בישראל. זה כולל שחקניות, פרופסורים ואלפי ישראלים מהשורה שהיגרו לחו"ל ואולי מנסים לשכנע את עצמם שטוב עשו שעזבו את הארץ. זו אולי שנאה עצמית אבל בדרגה נמוכה ומובנת כי אחרת קשה היה להם לאהוב את עצמם. ישראל היא מדינת אפרטהייד, רוצחת ילדים, ראשיה מושחתים ופשיסטים אז טוב עשיתי שעזבתי ואני חי כיום בברלין, בפריז, בלונדון, בקופנהאגן, בניו יורק.

ברורים לי עוד פחות מניעי סופרים, שחקנים ואומנים החיים בישראל ומשתמשים באותן מנטרות ולא מהססים להשמיע אותן גם בחו"ל. הם חיים בארץ הזאת עשרות שנים, חוו מה קרה כאשר נסוגונו מסיני וחתמנו שלום של כבוד עם אנשי כבוד, מה קרה כאשר נסוגונו מעזה ואנו חוטפים אלפי טילים ומרוב הגדה וסבלנו מגל טרור שגבה מאיתנו למעלה מאלף קורבנות אזרחים. כמה פעמים אפשר לחזור על אותה טעות, אך אידיאה פיקס קשה לשנות, לעזאזל העובדות, והם מעולם לא יסכימו להודות בטעותם, כי יחרב עליהם עולמם. אבל ברור שלא כולם כאלה ויש סופרים מצפוניים ורחבי אופקים שרואים את התמונה נכוחה ולא מדברים בסמאות פשטניות אלא בהבנה של התהליכים, של המתנחלים ושל כל שכבות העם. הם מדברים על שחרור, אהבה בלי חושך, עם ניואנסים ואהבת הארץ שהיא ביתם המלא. עוד יותר לא ברורה לי התנהגות הפרופסורים, מזרחנים, אלופים, שגרירים ועיתונאים המשתמשים באותן מנטרות. הם יודעים בדיוק מה קורה, הם היו בצומת העשיה, הם אנשי מקצוע ולא "דילטנטים" בעניני ביטחון כסופרים ושחקנים. זה כבר לא מוסר כפול, כבר לא שנאה עצמית, זאת אולי הונאה עצמית, כניעה לבון טון, רצון לזמר זמירות הערבות בעולם, מאמרים מחמיאים בעיתונים מובילים, הזמנות לסימפוזיונים נחשבים ואולי גם הרבה מאוד כסף שקשור בכך. ואיני חושד בהם בקבלת שוחד כי כולם אנשי כבוד, אבל הזמנה להרצות סמסטר או שנה במשכורת שמנה באוניברסיטה מובילה כרוכה בתשלום גבוה מאוד. אני מעדיף לא להתיחס לארגוני זכויות האדם, חיילים לשעבר, שמסתובבים בכל העולם לספר על עוולות הכיבוש כי אותם אני עוד פחות מבין. לא ברור איפה מתחילה ונגמרת התמימות, שנאה והונאה עצמית, רצון לא להודות בטעות, בצע כסף, רישעות, המצפון, המצפן, הרצון לכפר על עוולות שעשו בצבא או בשב"כ, הבון טון, הרצון להיות מקובלים, לא חריגים, וגם אהובים.

יש כמובן את האנטישמים שברור לי מה הם רוצים כשהם מעלילים על היהודים מקדמת דנא עלילות דם של שתית דמם של ילדים בסדר פסח, רצח ישו ופרוץ המגיפה השחורה. באנטישמיות המודרנית מעלילים על ישראל שהיא רוצחת ילדים, על ראשיה שהם פשיסטים ונאצים, על ישראל שהיא מדינת אפרטהייד, הכל במתכונת הידועה של שנאת ישראל. ברורה לי גם התנהגותם של הפלשתינאים. הם נלחמים על אותה כברת ארץ! רצועת עזה והגדה בניכוי גושי ההתישבות אינם מגיעים למסה קריטית של מדינה, בלי משאבים, בצפיפות נוראה, עטופים במדינות העוינות אותם, בלי פיתרון לבעית הפליטים, בלי אפשרות לקיים דמוקרטיה, עם שחיתות מרקיעה שחקים, כנופיות של מנהיגי טרור שהביאו אותם מלבנון ותוניס ולא מייצגים את רצון עמם, מלחמות אחים, עוני נוראי. אין כל סיכוי שהם יוכלו לקיים מדינה פלשתינאית בת קיימא ברצועת עזה ובגדה, ביחוד אם תקלוט את הפליטים, ובהחלט ברור לי למה הם לא מסכימים לכך. הפיתרון היחידי עבורם הוא לכבוש את כל ישראל, להרוג או לגרש את כל ששת מיליוני היהודים, בעצם להרוג כי אף מדינה לא תסכים לקלוט כל כך הרבה יהודים. זה ברור וידוע, אפשר להשמיע קולות "מתונים" כפי שהשמיע ערפאת עד האינתיפאדה השניה או כפי שמשמיע מדי פעם אבו מאזן, אבל מי שהכי פחות צבועים ומדברים בלי מוסר כפול הם דווקא החמאס שמצהירים שהם רוצים לחסל אותנו. וכדברי הבלדה על מקי סכינאי בפרולוג של "אופרה בגרוש" של ברטולט ברכט: "הכריש יש לו שיניים, זה בולט וזה גלוי. ולמקי סכינאי יש סכין, והוא חבוי." על הכריש אין עוררין – זה החמאס, החיזבאלה, סוריה ואיראן. באשר למקי סכינאי זה ערפאת, אבו מאזן, ואני משאיר לכל אחד מהקוראים למלא את החסר – מי הוא עוד מקי סכינאי עם הסכין החבוי, עם ההשמצות על המדינה, על ראשיה, על חייליה, הכל בשם המוסר הכפול, כי הרי מקי סכינאי הוא אומן המוסר הכפול, מעמיד פנים של איש כבוד, אזרח מהוגן, ישר, ונהנה מאהדה והבנת הסביבה כי הסכין שלו חבויה.

שלושת המישורים בהם אני חש בבית

להבדיל מיונים מסוימים שחשים שביתם עדיין לא בית, אני חש בבית בשלושה מישורים ומפלסים. במישור הקוסמופולוטי אני אזרח העולם, כל העולם הנאור הוא ביתי, ובמיוחד העולם התרבותי, האתי, המוסרי. אני חש עצמי בבית בהצגות בקומדי פרנסז, בווסט אנד ובברודווי, בקוראי את ספרי זולא, איבסן וסרבנטס, בשומעי את יצירות בטהובן, נעמי שמר ואירווינג ברלין, ברואי את סרטי אינגמר ברגמן, הגל החדש ו... נטלי פורטמן. אני חש עצמי בבית במדינות אתיות כדנמרק ושוויץ וכמובן בצרפת ובפריז (יש לי שתי אהבות – מולדתי ופריז כדברי ז'וזפין בייקר). אני יונק את ערכי המוסר שלי מהתנ"ך, מגנדי, מאריסטו ומסוקרטס. אני אזרח העולם, בדיוק כמו שסוקרטס אמר, אבל להבדיל ממנו שלא ראה את ביתו ביוון או באתונה, אני רואה את עצמי במישור השני אזרח ישראלי שחש בבית בישראל, לא בחמישים אחוז וקוואזי-בית אלא במאה אחוזים, בלי צדקנות, בלי לקרוץ לשכנים ולמוציאי דיבתה הרעה של הארץ. אני משתייך לעם היהודי במאה אחוזים ואין לי שום אפולוגטיקה כיהודי לאף אחד, גם אם בן בליעל יהודי הורג תינוק פלשתינאי, כמו שאין לי אפולוגטיקה כאב לאף אחד גם אם אב בן בליעל הורג את בנו. זה בדיוק זהה, אין אשמה קולקטיבית. מאז שעליתי ארצה בגיל תשע מעולם לא גרתי בארץ אחרת, למעט שנה שבה למדתי באינסאד שבצרפת, למרות שהיו לי הזדמנויות רבות, אבל תמיד העדפתי לחיות בביתי בישראל, שילדיי ילמדו את כל 12 שנות הלימוד שלהם בישראל, באותו בית הספר, באותה עיר, עם אותם חברים.

ובכך נגמרת ההשתייכות הציבורית שלי – טוב לי בעירי, יש לי כבוד לדת של אבותי למרות היותי אתאיסט, אבל אני לא משתייך לשום מסגרת – לא ניצית, לא יונית ולא משיחית, לשום מפלגה, לשום ארגון או מוסד או מקום עבודה או אוניברסיטה, אם כי בעברי פעלתי במסגרות אלה, אך הן אף פעם לא הגדירו אותי. לא ניתן להגדיר אותי גם כמזרחי, או ספרדי או אירופאי – למרות האמפתיה הרבה שיש לי אליהם ולמרות המורשת המשותפת. אני לא מייצג אף אחד מהם. מעבר למחויבות שלי לערכים האוניברסליים (כך גם קראתי לביוגרפיה שלי) אני חופשי כציפור, כיונה או כזמיר. רק במישור השלישי אני מרגיש שייכות ומחויבות – המישור של המשפחה, קודם כל אשתי רותי אליה אני נשוי כבר כחמישים שנה, שלושת ילדיי ושמונת נכדיי. כולם אהובים, חכמים ומקסימים. לכן המישור או המפלס השלישי של ביתי הוא הבית שבניתי על הר הכרמל לפני יותר משלושים שנה ובה נפגשת המשפחה שלי עד היום. רק בבית הזה אני מרגיש בבית, רק בו אני מרגיש בנוח כשאני משקיף על הכרמל והים.

לא שלא ניסו להחריב את הבית שלי – כמו מנהל העבודה הפלשתינאי שהרגיש אתנו כמו "משפחה" שכתב על קירות ביתנו "יחרב ביתק", כשבן עמו אבו מאזן איחל לנשיא ארצות הברית שתומכת בעמו בתקציבי עתק גורל דומה. ואכן, המחבל הקומפטריוט שלי המצרי יחד עם חבר מרעיו המחבלים מ- 9.11 כמעט הצליח להחריב את הבית הלבן אלמלי הגבורה של נוסעי המטוס שהתרסק בשטח פתוח (לא זכור לי שמובראק אמר בעקבות כך "בני עמי בחרו בדרך הטרור ואיבדו צלם אנוש"). כמו שהחבר למאבק של אבו מאזן יאסר ערפאת כמעט הצליח בכך כששלח מאות מרצחים לפוצץ אוטובוסים ומסעדות סמוך לבית שלי. והשריפות וההרס שהגיעו כמעט עד גדר ביתי.

לעומת אלה שמנסים להתנכל לבית שלי, לעם שלי, למדינה שלי, לעולם הנאור, על מנת למות מוות של שהיד ולזכות ב- 72 בתולות, ליבי פתוח לכולם, ליונים ולניצים, לחרדים ולחילונים, למתנחלים, תושבי הפריפריה ותושבי הערים הגדולות, לעולים מכל הארצות, רוסים, מזרחים ואשכנזים, ליהודים ולערבים. זכיתי לשתף פעולה בהצלחה עם מאות ערבים במישורים שונים: במיזם משותף יהודי ערבי "המורשת הנוצרית", עם לקוחות ערבים מרוצים שהיו לי כשהייתי עצמאי, עם רופאים, קלינאים ואחים מסורים, עם בעלי מלאכה אמינים, ומעל לכל – עם מאות סטודנטים מצטיינים שהיו לי איתם תמיד יחסים מצוינים וזכיתי מהם גם במכתבי הוקרה ובהערכות הכי גבוהות שאותן ניתן למצוא באתר שלי, לרבות סטודנטים פלשתינאים מהגדה המערבית ומירושלים המזרחית.

היונים יכולים להיות פרופסורים, סופרים או שחקנים דגולים. אני רק דוקטור שבמשך עשר שנים מונה ופוטר כל סמסטר, כתבתי רק רומן אחד שנמכר במאתים עותקים, ושיחקתי רק בהצגת בית הספר העממי. עשיתי עוד אי אלה דברים, כתבתי ספרי מחקר פורצי דרך, הייתה לי קרירה מוצלחת בעולם העסקים ואני לא פחות בקי בספרות, אתיקה ודרמה מאשר רבים מהם. אך ההבנה שלי בהסטוריה, בקריאת המפה המדינית, וההתנהגות המוסרית שלי עולות בהרבה על אלה של רבים מהם, שמדברים במוסר כפול אבל לא זכו עד כה אף פעם למענה הולם כפי שעשיתי ביצירה שלי, במאמריי ובספריי. מי שמבקר את דבריהם עד כה הוא נתניהו ופעילי ליכוד, טוקבקיסטים ודומיהם שדבריהם נשמעים אינטרסנטים, לא אמינים או מתלהמים. מי שתומך בהם הם אינטלקטואלים מלח הארץ שסוגדים להם וחושבים שדבריהם הם דברי אלוהים חיים. אך תמיד הייתי חסיד הדרך השלישית האריסטוטלית וגם כאן החלטתי להגיב בצורה שקולה, לגופו של עניין ולא לגופם של אנשים ואני מקווה שהצלחתי בכך ביצירה זאת.

השחקנית בתפקיד חייה "אשה בורחת ממצורע"

המאמר פורסם באתר מחלקה ראשונה NEWS1 ב- 27.5.2018

חרם סלקטיבי על בנימין נתניהו וישראל, נשיאת חן, השחקנים האמיצים וסירנו דה ברז'רק

נשיאת חן ללא סיכון – היפים והאמיצים לעומת גבורתם של סוקרטס, סולז'ניצין ואריה אבנרי

בכל מקהלת המשמיצים את ישראל וראשיה אני לא מוצא ולו אחד המסכן את עצמו, את כספו או את שמו. אדרבא, רובם נושאים חן, עושים חנדלאך, מדברים דברי חלקות, חנופה, חנפנות, או בלשון עממית יותר "מלקקים" – לגורמים רבי השפעה וכסף תוך קבלת טובות הנאה או מעמד או כבוד או תשבוחות. כשסופר ידוע נושא את נאום הקוואזי-בית שלו בערב יום הזיכרון במה הוא מסתכן? כבר ראינו שבגלל שישראל מדינה דמוקרטית הוא לא מסתכן במאסר, בתביעת דיבה, מקסימום יגנו אותו כמה טוקבקיסטים אלמונים ושרת התרבות. אבל הוא לא מתרגש לא מהטוקבקיסטים שהוא לא קורא ולא משרת התרבות כי היא לא קוראת את צ'כוב. אדרבא, מי שנושא חן ועושה חנדלאך היא דווקא שרת התרבות העושה כל מאמץ להתקרב לאליטות היוניות ועוברת (בצחוק כמובן אך בכל צחוק יש גרעין של אמת) מבחן קבלה להבימה בשביל לגלם את תפקידה של אחת משלושת האחיות של צ'כוב שהיא לא קוראת. היא אמנם רגילה לשאת חן ולהרבות בדברי חנופה לשליט ולאשתו, כמו רבים בליכוד ובשלטון, אבל היונים לא יותר טובים מהם, כי הם נושאים חן לגורו שלהם, לעורך שלהם, למנהל התיאטרון שלהם. מה "מקריב" הנואם כשהוא יוצא בשצף קצף נגד מדינתו ואומר שהיא פחות מבית? האם מספר הקוראים שלו יקטן? יש לו את קהל הקוראים המסור שלו בארץ ובעולם שדבריו אף יאדירו אותו בעיניהם, או לכל היותר יהיו אדישים למסרים שלו, כי הוא נשפט על איכויותיו הספרותיות, כמו שוגנר נשפט רק על גאוניותו כמלחין ולא בגלל היותו אנטישמי. האם המדינה תחרים את רכושו, הוא יודע בודאות מוחלטת שזה לא יקרה. מה הדבר החמור ביותר שיקרה לו? הוא יקבל למחרת את פרס ישראל ויצטרך ללחוץ את ידו של נתניהו עם פני אבל, כאחד שכפאו שד.

ומה מסכנת השחקנית הדגולה בזה שהיא לא לוחצת את ידו של נתניהו? כלום תיפגע רמת הכנסתה? יקטן מספר המבקרים בסרטיה? יוטל עליה חרם כפי שהיא מטילה על נתניהו? המוסד יחטוף אותה? היא לא מסכנת דבר! לכל היותר, יהיו כמה טוקבקיסטים שממילא היא לא קוראת שיגנו אותה. ובמה מסכן פרופסור מכובד כזה או אחר כשהוא משתלח בממשלה, במדינה וקורא להם פשיסטים, יודונאצים ורוצחי ילדים? מה קרה לכל היונים שאמרו דברי בלע נגד המדינה, המתנחלים, הממשלה? הם מוזמנים להרצות במכללה לבטחון לאומי, מקבלים פרס ישראל ונושאים חן בעיני כל מי שחושב כמותם. מכיוון שהיונים ממילא מצויים במציאות וירטואלית, עם העיתון שלהם, החברים שלהם, הצדקנות שלהם והמוסר שלהם שאין בלתו, הם יכולים לאמר כל דבר מבלי שיאונה להם כל רע.

מי שמסתכן היו אלה שחתמו על הסכם אוסלו, כשהיה בן בליעל שרצח את רבין בשנת 1995 בשל כך, כמו שהיה בן בליעל שרצח את סאדאת. אמיל גרינצוויג משלום עכשיו נרצח בשנת 1983, הונח מטען חבלה בפתח ביתו של פרופסור והיו התקפות פיזיות, אבל אלה יוצאים מהכלל, כך שלעיתים נדירות ביותר איש שמאל מסתכן מעבר לתגובות של טוקבקיסטים. ולעומת הסיכון הזה שהוא בוודאי לא ממשלתי או ציבורי או חברתי – מה היתרונות?

כותבים ומצטטים אותך, את מאמריך ונאומיך בעיתונים חשובים ביותר בעולם ובישראל. מזמינים אותך להרצות במיטב האוניברסיטאות במשכורות עתק בהשוואה למשכורות בישראל. מפרסמים את ספריך במיטב הוצאות הספרים. אתה מקבל פרסים מאוד יוקרתיים. אם אתה עושה סרט "זוועתון" (מערבון כבר לא באופנה) שבו אתה מתאר את צה"ל כצבא של קלגסים, הערבים כקורבנות, חיילי צה"ל רוצחים וקוברים את כלי הרצח, אתה זוכה לתשבוחות של כל החוגים הנחשבים, פרסים או מועמדות לפרסים, למרות שהסרט שלך גרוע מבחינה קולנועית, ללא קשר לתכנים המכפישים. אבל אם השתלחת בישראל סולחים לך על האיכות הגרועה כי אתה אביר הצדק, מגן החלשים, תוקף את הנאצים והפשיסטים, רוצחי הילדים והאזרחים התמימים. אני כנראה מזוכיסט ורואה סרטים אלה וסרטים פלשתינאים דומים כי אני רוצה להבין עד לאיזה עומק מגיעות תהומות השנאה. כשאתה משתלח נגד המתנחלים ספרייך הופכים לבסט סלר. כשאתה שגריר, אלוף או קצין צה"ל לשעבר וקורא לחרם או אוסף ראיות

מפלילות נגד המדינה, ראשיה וצבאה, אתה מתקבל בכבוד רב במדינות רבות, ביניהן ידידותיות לישראל, ובאו"ם וארגונים לזכויות אזרח. זה כרוך לא רק בכבוד, כי אם גם בתרומות ובהרבה מאוד כסף וזה בהחלט משתלם.

לעומת כמה שופטים המשמיעים קול נהי כי רוצים לקצץ בסמכויות שלקחו לעצמם שהכל שפיט, יש בקרב כמה יונים, שחקנים, סופרים ופרופסורים מנטרה אחרת שהכל מדיד, הכל נמדד בכסף, בהטבות, והם לא מפסידים דבר. ואם זו לא צביעות, אם זה לא מוסר כפול, שהאחרים מתחנפים, אך הם נלחמים, מי זה נלחם כשהוא לא מסכן דבר? כשהוא יכול רק להרוויח מהמלחמה שלו? שהסרטים שלו יזכו בפרסים, המחזות שלו יועלו בתיאטרון? אתה קול המצפון והמצפן, אבל האם אתה מסתכן כמו סוקרטס, כמו סולז'ניצין, כמו הנביאים, בקושי כמו טרטיף! ככל שאתה מרבה להשתלח נגד המדינה אתה מרוויח יותר, אתה מוערך יותר, מצוטט יותר, מוזמן יותר. בקזינו אתה מסתכן כשאתה עלול להפסיד, ברולטה של ההשתלחות נגד המדינה את יכולה רק לזכות ואת עוד טוענת לסיכון! קל מאוד להיות קומוניסט של סלון בצרפת ובאיטליה הדמוקרטיות, הרבה יותר קשה להיות סרובניק בברית המועצות.

אתה יכול לשחק את סירנו דה ברז'ראק ולבקר קשות את המדינה אבל אתה יודע שאף אחד לא יזמין אותך לדו-קרב ולא יארבו לך ויחסלו אותך כפי שעשו לסירנו. אתה לא צריך להגיד שהמדינה נאצית, מספיק שתגלם את מפיסטו ותדבר על השלכות אקטואליות על חופש הביטוי. האנשים האינטליגנטים כבר יעשו את ההקשרים המתאימים ויחשבו שישראל הפכה להיות נאצית, בעוד שמתנכלים לחופש הדיבור גם ברוסיה ובעוד מאה מדינות אחרות, ובעוד שבישראל מדברים על סתימת פיות אך לא עושים דבר – הא ראיה כל אחד יכול להשתלח ולא קורה לו כלום. זאת ועוד, הוא מקבל שנה אחר שנה את מיטב הפרסים ויש לו מוניטין ללא רבב. אתה גיבור בערבון מוגבל, היפים והאמיצים על הבמה כאשר הם יודעים שהם רק יכולים להרוויח מכך כי עוד לא קרה דבר לשום שחקן, במאי או איש קולנוע שהשתלח נגד המדינה. אתה גיבור ומסרב להופיע באריאל ואתה משלם על כך מחיר כלשהו?

אתה רואה המון אנשים מסביב שמשלמים את המחיר, אבל מי הם? אתה ממשיך להופיע ולהצליח. הסופר הידוע ממשיך לכתוב ולהצליח. הקומיקאית ממשיכה להופיע בטלוויזיה. כולכם מקבלים פרסים והערכה, מי הוא זה שמשלם את המחיר? אין כזה דבר אומנות א-פוליטית אבל איך זה שכמעט כל האומנות המועלית בתיאטרונים בישראל היא סופר פוליטית ורק בכיוון אחד? לאיזה מחזאי מהימין יש בכלל סיכוי להעלות את המחזה שלו אצלכם? מה קורה לשחקן שלא מתיישר עם הקו של "המפלגה" ולא מדבר בקולקטיביות רעיונית של הפראבדה?

מדברים על חופש ביטוי, הרס הדמוקרטיה, המדרון החלקלק שגולשים בו. מכיוון שלמדתי היטב את עליית הנאציזם והפשיזם באירופה, אני קובע בודאות שכל הדיבורים על הרס הדמוקרטיה משמעותם רק אחת – להנציח את הקו היוני בתיאטרון, בתקשורת, בקולנוע ולא לאפשר לרוחות חדשות מאוזנות יותר לנשוב. זאת היא דיקטטורה מהסוג הגרוע ביותר, ולא אומר כאחיי היונים פשיסטית או נאצית, כי אני לא מדביק סטיגמות. הרס הדמוקרטיה או הנצחת שלטון הקליקות, של אנשי שלומנו, של מי שחושבים בדיוק אותו הדבר ואוי ליונה שמנסה לסטות מקו המפלגה! האם מבקרים את הספרים שלו? האם מעלים את המחזות שלו? ואם כך ליונים – מה עם אנשי מרכז או ימין?

לעומת הגיבורים היפים והאמיצים שמתימרים להיות סירנו והם בקושי טרטיף, יש גיבורים אמיתיים שאכן סיכנו את עתידם, את רכושם, את חייהם! יש לי אפס הערכה לאומץ ליבם של הסוציאליסטים של סאלון, הגיבורים על הבמה, בין אם זו במת תיאטרון או במת העצרת עם המחבלים או במת הטלוויזיה שלא מסכנים דבר. יש לי הערכה טוטלית לגיבורים באמת כמו אלכסנדר סולז'ניצין, כמו תומאס והיינריך מאן, מרלן דיטריך, שמרדו ונלחמו בעריצות הסוביטית והנאצית ושילמו על כך מחיר כבד, כמו אמיל זולא שכתב את "אני מאשים" ונשלח לגלות ויש הטוענים שאף נרצח מסתימת הארובה בביתו, כמו נתן שרנסקי שנשלח לגולאג, כמו כל הסירובניקים ששילמו מחיר כבד, כמו אריה אבנרי שיצא בחירוף נפש נגד השחיתות הציבורית בכתבות התחקיר שלו ואיבד את עבודתו, את פרנסתו, עד שהקדיש את כל זמנו ומרצו להקמת אומ"ץ שנמניתי בין מייסדיה. כמו כל המתריעים בשער!

אני העני ממעש לא סיכנתי את חיי, אבל החלטתי להקדיש את חיי למלחמה בשחיתות בעולם העסקים, כתבתי את התיזה הראשונה בעולם על אתיקה לבעלי מניות מיעוט, ספרים פורצי דרך, הרצאתי בקורסים בפני אלפי סטודנטים, ואיבדתי 90% מהכנסותי. אני שילמתי מחיר כבד, אריה אבנרי שילם מחיר כבד, ולהבדיל גדולי הספרות שילמו מחיר כבד. המקרטיזים רדף שחקנים, במאים ואנשי קולנוע אמיצים שלא רצו להסגיר את חבריהם והם היו מוחרמים שנים תוך איבוד פרנסתם. סוקרטס אותו אני מרבה לצטט במאמרים שלי ומהווה עבורי מודל התנהגות איבד אף את חייו כששתה את כוס התרעלה. ואיזו כוס תרעלה שותים הסופרים, שחקנים, במאים, קומיקאים, הפרופסורים האמיצים שלנו – את כוס ההצלחה! זהו לא אומץ לב כי אין פה סיכון, זאת נשיאת חן שרווח בצידה.

מעשה בשחקנית ובאישים דגולים אחרים

אם כן, מעשה בשחקנית דגולה, אחת הטובות בדורה, שקיבלה יום אחד פרס ישראלי אבל סירבה לקבל אותו על מנת לא ללחוץ את ידו של ראש הממשלה הנבחר של ישראל בנימין נתניהו. כדרכי לדון לגופו של עניין ולא לגופו של אדם, לא נתון בשחקנית ובסרטי המופת שלה, אלא בתופעה שהיא מייצגת, כי היא לא בודדה – רבים וטובים כמוה מחרימים אף את ישראל כתאודורקיס, אחד מגדולי המלחינים, קן לואץ', אחד מגדולי הבמאים, נעמי קליין ונועם חומסקי, הוגי דיעות מהשורה הראשונה שלימדתי פרקים ממשנתם בקורסים שלי על אתיקה, קפיטליזם וגלובליזציה. גם דניאל ברנבוים, בשר מבשרנו, לא חוסך את שבטו מישראל ואף קיבל את האזרחות הפלשתינאית. בכלל, זכיתי לשמוע בניצוחו את הקונצרט הטוב ביותר ששמעתי בחיי באולם בשדרת אונטר דן לינדן בברלין, כשברקע ניתן היה לשמוע את זעקות אלפי המפגינים שצעקו מוות ליהודים ולישראל בגלל המשט הטורקי שגבה את חייהם של תשעה שסיכנו את חייהם של הלוחמים הגיבורים שלנו שהשתלטו על האוניה על מנת לאכוף מצור ימי על עזה שמנסה להבריח אמצעי לחימה ולהחריב את ישראל, במקום לבנות כלכלה סינגפורית לתפארת בעזרתה של ישראל עם גבולות פתוחים לכל העולם. בשמיים ניתן היה לראות את המופתי, מנהיג הפלשתינאים, ובן בריתו היטלר שצעדו לא פעם באותן השדרות, כשהם חוכחים ידיים וממלמלים בגרמנית ובערבית – בסוף עוד נצליח לבצע את הפיתרון הסופי! הקונצרט היה עילאי, שוברט במיטבו, איזה קונטרסט בין תרבות נשגבת (בערבון מוגבל כי אותה תרבות גם הצמיחה את היטלר) לפונדמנטליזם חשוך (בערבון מוגבל כי היו ימים והאיסלאם הייתה התרבות הכי מתקדמת בעולם) של הרס, רצח, שהידים, שנאה, אנטישמיות, יחס מחפיר לנשים ולמיעוטים, מלחמות אחים עם מיליונים של קורבנות, אביב ערבי – עאלק, עוני ו... אהדה של חוגי שמאל ואינטלקטואלים יפי נפש.

נתניהו מתקבל באהדה רבה בארצות הברית של טראמפ, בהודו, בסין, ברוסיה, באפריקה, ביוון, ברבות ממדינות אירופה בעיקר המזרחית. סעודיה ומדינות המפרץ מקיימות אתו דיאלוג פורה עם הערכה רבה. אז למה דווקא יש כאלה שסולדים מנתניהו, מה פשעו? הוא רוצח ילדים ואזרחים כפי שתעמולת הזוועה של האסלאם הקיצוני, איראן, אבו מאזן מכחיש השואה, והחמאס מאור הגולה, יחד עם חוגים ליברלים באוניברסיטאות בארה"ב ובאירופה, כמה עיתונים שהם לא אנטישמים כי הם שייכים ליהודים, רק שונאים את ישראל, כמה עיתונים אחרים שלא מתעמקים בחקר האמת כי תמיד כדאי להכות ביהודי זה עושה כותרות טובות, וכמה חוגי שמאל שרק מזכירים להם פלסטינים הם קופצים לדום בהערצה נטולת ביקורת, חברו יחדיו בקואליציה 'מוסרית' ירוקה-אדומה שמחברת את איראן עם נועם חומסקי, החמאס החשוך והתיאוקרטי עם חוגים ליברלים, את נעמי קליין שבאה לישראל אך מוכנה לפגוש רק ערבים, את תאודורקיס שמזיל דמעות תנין על השואה ומאונטהוזן כאשר מארצו שולחו למוות עשרות אלפי יהודים.

המוסר הכפול ביחס לנתיהו וישראל

לא אחזור על מספר ההחלטות נגד ישראל באו"ם ובארגונים של זכויות האדם לעומת ההחלטות נגד המדינות שביצעו פשעים נוראים נגד האנושות. אני רק מנסה להבין מדוע שחקנית ישראלית אמריקאית שיודעת או אמורה לדעת מה הולך פה נופלת קורבן לתעמולת הזוועה נגד ישראל ונתניהו, במידה רבה בגלל חוגי היונים הישראלים שמתארים את נתניהו כפשיסט, נאצי, מושחת... וכיוון שישראל מדינת חוק נתניהו הוא חף מפשע עד שלא הוכח שהוא מושחת, עד שלא הוגש נגדו כתב אישום שקיבל שוחד והפר אמונים. בעבר ביקרתי רבות תופעות שחיתות בישראל של טייקונים ופוליטיקאים, בין השאר באתר מחלקה ראשונה, אך מעולם לא גרסתי שיש להחרים את מי שנחשד בשחיתות עד אשר לא הוגש נגדו לפחות כתב אישום. כך גם גרס מורי ורבי אריה אבנרי, גדול הלוחמים נגד שחיתות בישראל, ששילם על מאבקו מחיר כבד, אך תמיד חתר למיצוי הדין איתם מבלי להחרים אותם מראש.

עד אז הוא ראש הממשלה שלנו, ואין שום פסול לאיש ללחוץ את ידו. עושים לנתניהו רצח אופי, מתרחקים ממנו כממוכה דבר וצרעת, שחין ופשיסטיס. על דוד לוי לעגו הגזענים (מי?) כי הוא לא יודע מספיק אנגלית, על נתניהו לועגים המלעיזים כי הוא יודע יותר מדי טוב אנגלית. לא לוחצים את ידו, אבל לוחצים בשקיקה את ידיהם של קלינטון למרות מוניקה, של ברלוסקוני, סרקוזי ושיראק למרות העננות הרובצות עליהם. אותם לא מחרימים, אבל את ישראל, או את ראש הממשלה, או את עם ישראל מחרימים במוסר כפול, בצביעות, ממניעים הנעים מתמימות, בון טון, כניעה ללחץ קבוצתי, ועד רישעות, שנאה עצמית ואנטישמיות. משמיצים את ישראל ומדביקים לה סטיגמות של אפרטהייד והרג אזרחים מעל כל במה עם מחבלים ותחת כל עץ רענן. וכשאין סיבות טובות יותר, האיחוד האירופי מגנה את ישראל על שבירת רגלו של מפגין בהפגנת תמיכה במחבלים בעזה. כי לא יעזור דבר, תמיד יאשימו את ישראל, ועל כן ישראל צריכה לנקוט במדיניות שנראית לה מבלי להתחשב בדעת קהל מוטה.

אבל זכותה של השחקנית הדגולה לא ללחוץ את ידו המוכתמת בהשמצות שאף אחת מהן אינה מבוססת – הוא לא פשיסט ולא נאצי כמו שהיונים לא פשיסטים ולא נאצים. הוא חובר למדינות עם אידיאולוגיות כאלה או אחרות בהתאם לאינטרסים של ישראל, כמו שמיטב המדינות בעולם לרבות מדינות סקנדינביה חוברות לאותן מדינות –

ושיקום איש השמאל שלא היה מקיים קשרים עם סעודיה בגלל יחסה לנשים (אם כי נודע לי שסוף סוף הן יוכלו לראות סרטים ולנהוג במכונית). רק צבוע ובעל מוסר כפול יכול להאשים את נתניהו בכך, בפשיזם ובנאציזם.

אז מה רוצים מנתניהו? על עלילות הדם של רצח ילדים פלשתינאים כבר דיברנו ולדעתי ולדעת רוב הישראלים הוא מנהיג שקול. זאת ועוד – אם העזתים יכלו לדבר בכנות היה מתברר שהם הרבה יותר שונאים את החמאס מאשר את נתניהו וישראל, פרט לכמה פנאטים שוחרי שהידיזם, המעדיפים שהאחרים יתאבדו אך לא הם, ולמנהיגי החמאס שחוטאים בשחיתות אישית על חשבון עמם. רבים מאשימים את נתניהו בשקרים ובסילוף האמת, בהשמצות ובפלגנות, אך כמוהו רבים ממנהיגי העולם ומנהיגי שמאל ויונים. הוא לפחות לא מנסה להידמות לאמא תרזה וכמוהו ראשי ממשלה של הליכוד בעבר כבגין ושמיר. אומר רק זאת, אני מתקומם הרבה פחות מעוולות "השקרן" (וכל דימיון לנתניהו הוא מקרי בהחלט) במחזות של קורניי ושל אלארקון, מאשר מטרטיף של מולייר.

אישה בורחת ממצורע – חרם ומוסר סלקטיביים

אני באמת לא מוצא סיבה למה השחקנית הדגולה לא באה לארץ כי היא לא רוצה ללחוץ את ידיו של נתניהו. אבל אני מבקש ממנה להיות עקבית כי היא אשת כבוד – אסור לה ללחוץ את ידו של טראמפ שנוא נפשה גם אם היא תקבל את מדלית החירות הנשיאותית. ושלא תעז ללחוץ את ידו של קלינטון בגלל מוניקה וניצול יחסי מרות, הרי היא הופיעה בשמלה שחורה בהיותה נגד הטרדות מיניות. לפני שהיא תחתום על חוזה לסרט – עליה לבדוק היטב בציציות של כל שחקן ושחקנית, לא להסכים לשחק עם שחקן שרימה את מס הכנסה, עם שחקנית שבגדה בבעלה, עם במאי שנתן סטירה לילדו כשמצא אותו צורך סמים, עם מפיק ששכב עם שחקניות מרצון או שלא כל כך מרצון.

אם היא לא תעשה זאת – ניתן יהיה להאשים אותה במוסר כפול, בצביעות ובמתן רוח גבית לגדולים שבמשמיצי ישראל. מכל הארצות בעולם, מכל המנהיגים בעולם להיטפל דווקא לישראל ולנתניהו? זה גובל בפסיכוזה, בציד מכשפות – תפקיד נהדר, אך חבל שדניאל דיי לואיס כבר לא יהיה פרטנר, במקקרטיזם. אולי זה אפילו נגוע באנטישמיות? ואין לחשוב על הזמנה מצד המלכה אליזבט בגלל חטאי הסבתא רבתא שלה המלכה ויקטוריה קיסרית הודו – נו כן, אנגליה התנהגה כלפי הודו הרבה יותר גרוע מאשר ביבי ובכלל בתקופה של דיקנס העם סבל הרבה יותר מאשר במימי הניאו ליברלים. יש עוד מדינה שלא אגיד את שמה ששם יש בעיה של יחסים בין תלמיד למורתו – בוודאי סיבה למנוע לחיצת יד, כי היא הרי לבשה שמלה שחורה. את ידי פוטין אין ללחוץ בגלל צ'צ'ניה, חצי האי קרים והמרגל הבריטי, ומה עם הפולנים? ואם יבוא יום והיא תוזמן לקבל את פרס נובל לשלום על תרומתה היוצאת מהכלל לפתרון הסכסוך בין ישראל לפלשתינאים (בטח מגיע לה יותר מאשר לאובמה ולערפאת), עליה להימנע מללחוץ את ידו של מלך שוודיה. למה? עוד נמצא סיבה, אולי בגלל שאבות אבותיו הויקינגים התנהגו לא יפה לאוכלוסיה בארצות שהם כבשו – אנסו כמה, הרגו כמה, בטח יותר מארבעים פלשתינאים על גבול הרצועה.

כן, אבל אבות אבותיו של מלך שוודיה היו צרפתים למהדרין – ברנדוט ודזירה הזכורים לטוב ולא ויקינגים, אך עובדות מעולם לא עניינו את מי שמסרב ללחוץ את ידו של ביבי ומחרים את ישראל. ואני בכלל מומחה לטקסי פרס נובל כך שאוכל לסייע לה – במשך שעתיים הופעתי בשידור חי בזמן שהמחותן שלי קיבל פרס נובל והמראיינים שאלו אותי חזור ושאול מה חושב כרגע דני? הופעתי גם במסך מפוצל עם מלך שוודיה, וזה כמעט כמו סלפי.

זה הפך להיות "בון טון" בימינו לחבוט בישראל ובביבי, לעשות להם רצח אופי. כמו שבעבר המליצו "הכה ביהודי". אתה לא יכול להימנות על חוגי השמאל, על מפלגת הלייבור בבריטניה, על קוראי העיתונים הרציניים, מבלי שתשמיע ביקורות יום יומית על ישראל, מבלי שתנהל הנהלת חשבונות כמה אזרחים "חפים מפשע" נהרגו במהומות יום שישי על גבול הרצועה. אני לא סובל מפרנויה, אני האחרון שסבור שבישראל הכל טוב. כתבתי את חזון הרפובליקה השניה עוד לפני כעשור כשהצעתי לעשות בדק בית יסודי למדינה, אך תמיד חשבתי שזאת מדינתי השלמה ולא "פחות" ממדינה, מדינה פחותה, אונטער מדינה, מדינת אפרטהייד, מדינה שיש להחרים, לנדות, מדינה "הבורחת ממצורע", מדינה הסובלת מליקוי ירח, מליקוי מאורות. ומעל לכל- מעולם לא הטלתי סטיגמה על ישראל.

קשה לך כיום בישראל להיות שחקן נחשב, סופר מצליח, צייר או במאי סרטים מבלי להשתייך לחוגי היונים, מבלי לחבוט במדינה ברוח האשמות שהבאתי לעיל. קשה היה לנעמי שמר, לספי ריבלין ולאפרים קישון בחוגים בהם שוררת משטרת המחשבות של השמאל, עם יישור לשמאל ברוח של סטאלין שמש העמים, צפון קוריאה ו- 1984. קשה לך להיות אפילו איש שמאל אם אתה לא אומר בדיוק את המנטרות המקובלות של פשיסט, נאצי, אפרטהייד, רוצחי ילדים, נאנדרטל, מתנחלים קלגסים, האסון של הכיבוש שאין בלתו. כל האידיאות פיקס של אוכלי הלוטוס.

הכה בחרדים החשוכים, בעולים מרוסיה הפשיסטים, במזרחים הפרימיטיבים, באנשי הימין ובחובשי הכיפות שהיו על המרפסת ורצחו את רבין ואות קין על מצחם, והכי חשוב הכה במתנחלים שהם אבי כל חטאת. מהאחרים תתעלם, במיוחד מהפלשתינאים הטהורים והנאורים. כי רק אנחנו חשובים, רק אנחנו חושבים, אני ואפסי עוד. ואם אתה לא מצליח לשנות את המדיניות כפי שאתה רוצה בישראל, הכה במדינה ובהנהגתה בחו"ל, עשה להם רצח אופי, כי התמימים יפי הנפש לא מתעמקים ממילא וניתן להלעיט אותם בשקרים, בחצאי אמיתות, הגזמות והשמצות.

אם אתה איש שמאל ומתאר מתנחלים כבני אדם ומעלים על נס את המזרחים, לא כותבים ביקורת על ספריך, לא מעלים את מחזותיך, נדים באי נוחות כשאתה נמצא בקרבתם. קשה לי להיות עם אנשי שמאל כשאני משמיע ביקורת על העיתון אהוב נפשם - פרבדה בשורת המקהלה של כתביו? אל-ארד בהערצה עיוורת לפלשתינאים שהם טלית שכולה תכלת ואילו ישראל פשיסטית, תיאוקרטית, טוטליטרית? ואני חושב שזה מוזר שהשירים הכי אהובים על עם ישראל – התקווה, ירושלים של זהב ועוף גוזל הם גם השירים הכי שנואים על הכתבים שלו. מה זה מעיד?

דווקא התקווה הכי שנוא? ההמנון הכי לא לוחמני מכל ההמנונים שאני מכיר, אין בו אף שורה כמו במרסייז הצרפתי "שדם טמא ירווה את שדותינו", אין אזכור ל-"גרמניה גרמניה מעל לכל" כמו בהמנון הגרמני של רפובליקת ויימאר. התקווה - ההמנון הלאומי שכמעט כל יהדות העולם מעריץ, שהיהודים שרו אותו לפני מותם בשואה. ירושלים של זהב - כמה שהם הציקו לנעמי שמר המשוררת הטובה ביותר, נידו את אפרים קישון, בפונדמנטליזם של מפ"ם שהעריצה את סטלין שמש העמים. עוף גוזל - גם אריק אינשטיין, ET TU BRUTE? מה הוא עשה להם? את נתן אלטרמן מחבר מגש הכסף איש תנועת העבודה בכל מאודו, אבל איש א"י השלמה.

אך רבים בשמאל מעריצים את מחמוד דרוויש שכותב: "לכו לאן שתרצו, אבל לא בינינו. בשום אופן! הגיע הזמן שתסתלקו. שתמותו היכן שתרצו. אבל לא בינינו. צאו מכל דבר צאו מפצעינו, מאדמתנו צאו מהיבשה, מהים, מהכל". הם רוצים להכניס אותו לתוכנית הלימודים, לקבל תמיכה לתיאטרון שמעלה אותו, ומי שמתקומם הוא פשיסט, רוצח ילדים, נאצי או חבר של נאצי. ואותו עיתון אהוב נפשם של היונים, שפירסם רבות מההשמצות על המדינה שתוארו לעיל, על המתנחלים ועל המזרחים, מפרסם במוסף שלו טקסט תחת הכותרת:

"היום שבו תלו את בן גוריון", המתאר בפרוטרוט את הוצאתם להורג של בן גוריון, יגאל אלון ובגין, בליווי איור בו נראה בן גוריון כשגופתו תלויה על הגרדום! – מה עוללו להם בן גוריון שהקים את המדינה (העיתון אל-ארד כינה אותו בזמנו "הגמד הירושלמי"), בגין שחתם על השלום עם מצרים (והרס את תיאוריות השמאל על ליכוד פשיסטי ומיליטנטני), יגאל אלון שפיקד על הפלמ"ח ועל המבצעים הכי מכריעים במלחמת השחרור, שהיה מנהיג אחדות העבודה עם אידיאולוגיה שמאלה ממפא"י וניצית מתונה (אם הם היו קיימים היום הייתי משתייך אליהם, בינתיים אני מצביע לאחרונה למפלגת העבודה ממשיכת דרכם בצורה חלקית ובה חברים מנהיגי תנועת המחאה).

אם הייתי דרוויש הייתי אולי אומר לכמה מהיונים הפונדמנטליסטים, מעודדי החרם, משמיצי צה"ל ומפריחי שקרים ודיבה רעה על המדינה: "לכו לאן שתרצו, אבל לא בינינו. בשום אופן! הגיע הזמן שתסתלקו." אבל אני לא דרוויש, לא פונדמנטליסט, לא מתייג ולא משמיץ, לכן אומר להם "אחיי אתם, גם אם אתם טועים, גם אם אני לא מסכים לחלוטין למה שאתם כותבים, אחיי אתם, אנחנו כולנו מאותה משפחה של הקופים מטפסי העצים, כולנו צאצאי הנאנדרטלים, אבל תתרגלו למחשבה שהארץ לא רק שלכם כי אם גם של המזרחים, החרדים, המתנחלים החלוצים ולא הקלגסים כפי שאתם מכנים בשנאה תהומית, גם של הערבים הישראלים שהם בשר מבשרנו שלא נאכל כדרוויש, במדינה פלורליסטית המכילה ואוהבת את כוווו-לם." **כי אני בעד מסרים מכילים ולא משסים...**

בישראל התקבצו יהודים שדיברו בלשונות רבות מספור, שלא הכירו כמעט כלל זה את זה, שעזבו מקומות רבים (עוף גוזל...) ורצו לבוא רק למקום אחד (ירושלים של זהב) אותו אהבו ויחלו לו (התקווה), ואל הארץ, אל הארץ באנו. ונמשכת שיירה מן המאות שעברו, רחוקים כבר היוצאים איכרים וחלוצים (ומתנחלים), לא ימשיכו בלעדינו זוהי הרפתקת חיינו. מגטאות ומחנות הגחנו (מהשואה שלא הייתה), מקצות ערב (להלן נאנדרטליה), מרוסיה ופולניה, הדלקנו אור גם בדימונה, גם דגניה. (אבל לא הרגשנו בבית כל עוד לא דלק אור ברמאלה ובעזה). ארץ ישראל צומחת מסביבנו (אך יש כאלה שרואים רק את החושך), היא חזקה יותר מכל חסרונותינו (ומדורשי טובתנו שמוציאים דיבה רעה עלינו באו"ם ובאוניברסיטאות), וגם הנגב עוד יהיה פורח ועוד נדאג שהזקן יהיה שמח (ביום שבו תלו את בן גוריון). אל השיירה מצטרפים גם אוהבי ישראל כאמיל זולא, וינגייט, בלפור וחסידי אומות העולם. ומול השיירה הזאת - שיירת התקומה, עוברת לה שיירה אחרת - שיירת הרדיפה, בה צועדים רודפי ישראל מימי פרעה, נבוכדנצר, טיטוס, הצלבנים ועד לחמאס, BDS, איראן, החיזבאלה, ורודפי ומשמיצי ישראל, עמה וראשיה.

הנכד שלי שאל אותי לפני מספר ימים מה אני קורא בימים אלה, ועניתי לו: באב אל שאמס של אליאס ח'ורי בערבית עם תרגום בעברית להתגברות על קשיי השפה, כי בעצים שטיפסתי עליהם במצרים קראו את רסין, זולא וסארטר ולא את נגיב מחפוז, מחמוד דרוויש ואליאס ח'ורי. הספר מתאר מחדש את מפת המולדת הפלשתינית האבודה. זכות השיבה היא זכות הסיפור. הגיבור, יונס, הוא גיבור המהפכה הפלשתינאית. זהו ספר על פליטים, לוחמי חופש/מחבלים, על הנכבה. נכדי שמכיר את השקפותי נדהם ושאל אותי איך אני קורא את באב אל שאמס ולא מוכן לקרוא את העיתון שהוא קורא במסירות. לכך השבתי לו שאני תמיד מעדיף את המקור על פני החיקוי.

נכדי האחר הלומד לבגרות רצה לקרוא את המאמר שלי, אך לא מצא זמן לכך. אתגרתי אותו כשאמרתי לו שימצא לי טעות שעשיתי וגיליתי רק אחרי שהוא פורסם. למחרת הוא בא אלי בחיוך רחב ואמר לי שטעיתי כשכתבתי שסטלין הוא אביב העמים ולא שמש העמים ונתן לי הרצאה סדורה על סטלין ועל אביב העמים. אמרתי לו ברוח השמצות השמאל על המזרחים מנשקי הקמעות שבקמעות שאני נישקתי הופיעו הבאבא סאלי ועובדיה יוסף ואילו בקמעות שנישקו אנשי השמאל הופיע סטלין שמש העמים וזה מסביר למה טעיתי. או שמא זה מחמוד דרוויש?

אבל להבדיל מהמוסר הכפול של רבים מאנשי השמאל שאוהבים מאוד ערבים אך אבוי אם הם יבואו לגור בשכונת הוילות שלהם, כי זה יוריד את מחיר הבתים שלהם, אני מתעניין מאוד באסלאם, קראתי בקוראן בכתיבת התזה שלי לדוקטורט על אתיקה עסקית, כתבתי על האתיקה בעסקים באסלאם, כי מוחמד הבין היטב בעסקים בהיותו סוחר להבדיל מישו ומשה, הרציתי לסטודנטים שלי שכמה מהם נחשפו לראשונה לקוראן ואף ניסיתי לקרוא את הקוראן בערבית עם תרגום אנגלי. כך אני גם רואה סרטים פלשתינאים בפסטיבל הסרטים ולא נרתע מלקרוא את דברי הבלע של אתרים אנטי ציוניים ואנטישמים (וגם נאומים) על מנת שאוכל בצורה טובה יותר להתמודד עם טיעוניהם.

זאת מורשת שלי מאז ימי כקצין מחקר במודיעין, מה עוד שאני משוכנע שבסופו של דבר נחיה בשלום, כי אנו חולקים את אותו גורל ואת ארץ ישראל משתי גדות הירדן שהיא ארץ מכורתם של היהודים והפלשתינאים. באחרית הימים או בעוד מספר שנים נחיה בברית מדינית שתהיה חלק של האיחוד האירופי, בלי כיבוש ונסיגה, כשאף ערבי ומתנחל לא ייעקר מאדמתו, כפי שכתבתי בחזון הרפובליקה השניה ופתרון הסכסוך עם הפלשתינאים.

וכפרפרזה על מה שנאמר על ידי רבים וטובים ותמימים אך אנשי כבוד על נאום הקוואזי-בית, אני משתומם על השנאה התהומית של כמה מאנשי השמאל - מכל מה שהוא ישראל היפה, האינטלקטואלית באופן אמיתי ושורשי, עם לב רחב בלי שיסוי ונידוי, עם פה ולב שווים בלי מוסר כפול, קול המצפון של ישראל, המצפן שלה, רוב העם הזה שהוא חכם, מתון, מכיל, אור לגויים שצריך לשכפל בעולם להגביר את הטוב. שהשקפת עולמו כמגדלור, עם המחשבות והרגשות העמוקים ביותר. לעומת נאומים על קוואזי-בית, שמדכאים את לב שומעם, נאומים שנועדו להרשים, לשלהב, להרגיז ולהצדיק דברים שאינם ניתנים להצדקה. נאומים לתצרוכת של מוציאי דיבתה הרעה של המדינה, שמנצלים את ההזדמנות בשומעם כי אנשי רוח בולטים סבורים שישראל כבר לא בית שלם עבורם, רק חצי בית, רבע בית, קוואזי-בית, ובכך יוצרים דה לגיטימציה, דמוניזציה, נידוי ושיסוי בשולי החברה האנושית.

רבים בשמאל חובטים בציונות, אז גם חובטים בהתקווה, אך חס וחלילה שלא יחבטו במחמוד דרוויש שרוצה לאכול את בשרנו ולגרשנו מהארץ לכל הרוחות, הוא קדוש האומה. וכל מי שלא רוצה שילמדו אותו בבתי הספר הוא פשיסט, פטישיסט, פשיוניסט ועוכר ישראל, סליחה – פלסטין! זה לא בון טון להיות חריג, עם מחשבה משלך, השקפת עולם שונה. עליך לצחוק מהבדיחות הגזעניות שאתה מקבל בנייד ומתארות תמיד את המזרחי כאידיוט, אסור לך להתקומם כשאתה מקבל פוסטים שמתארים עד כמה גרועים ראש הממשלה, שרת המשפטים, שר החינוך ושר הביטחון. אסור לך ללמד כף זכות על חלק מפועלם, אתה מוקע, אין לך זכות לדיעה משלך בקולקטיביות הרעיונית נוסח הקיבוץ הארצי של פעם, שהתפצלו אפילו מהקיבוץ המאוחד. אם אתה משמיע טרוניה – אתה מקבל צעקות מקיר אל קיר במוסר כפול, כי רק אנחנו יודעים מה טוב, כל השאר פרימיטיבים, מטפסים על עצים.

ושרת התרבות, זו עם השם המרוקאי כי הם לא קוראים לה בשמה העברי וזוכרים לה חסד המרוקאיות שלה, כמו שהצרפתים הגזענים קראו למרסל דאסו תמיד בלוך - היא בכלל שק החבטות, יחד עם המתנחלים, יחד עם הקואליציה. ובכלל ועדת ביטון היא שערוריה כי אין תרבות מזרחית ראויה לשמה, יש רק נרגנות של מקופחים שצריכים להגיד תודה שהעלו אותם ארצה מהחושות שבהן הם גרו, כי הם שכחו את החושות שאבותיהם גרו בהן בשטעטעל. ולמלעיזים על התרבות המזרחית אני ממליץ לקרוא אנתולוגיה נפלאה של הספרות והשירה המזרחית של בימת קדם. הכה ביהודים, במזרחים, בנתניהו, בחרדים, בעולים מרוסיה, בליכוד, בכל מי שלא "משלנו", בישראל, זה הכל בון טון בארץ ובעולם והכי חשוב – אוי לך אם אתה סוטה משורת המקהלה, מקו "המפלגה"...

סיכום ביניים

כל מי, אבל כל מי, שנמנע מללחוץ את ידו של נתניהו, מחרים את ישראל, קורא לו ולמדינה – פשיסטים, נאצים, חברים של נאצים, אפרטהייד, רוצחי ילדים ואזרחים בכוונה, חוטא במוסר כפול, בצביעות, בהתעלמות מהעובדות, בדמוניזציה, בדה לגיטימציה. אין אני מכליל לכל היונים ואפילו לא לרובם, רק לאלה שהגדרתי. כי אני מכיר בכך, מכיר מהם, ומוקיר יונים רבים שדבריהם שקולים, יצירותיהם מאוזנות, נאומיהם לא מתלהמים והם מדברים לא רק על תחלואי הארץ, על הגשמים והסגריר, כי אם גם על ימי האור. בישראל מתנהל כיום מאבק בין בני אור לבני חושך, סיפור על אהבה וחושך, בין אלה שרואים רק את החושך לבין אלה שרואים בראש וראשונה את האור, את האהבה, את ההכלה, את האחדות ולא את השיסוי, שהם חלק מהעם ולא סוגדים לאויבינו וקורצים לשונאינו.

אלה שלא חשים בבית בישראל גם אחרי שבעים שנה כנראה שלא ירגישו בה בבית לעולם. כי התנאים שהם מציבים על מנת שיחושו בבית יביאו לחורבנו של הבית והם ואנחנו נמות בהריסות. לא ניתן לבנות דופלקס עם אלה שחופרים מתחת לחדרים מנהרות בשביל לרצוח אותנו, עם אלה שבמטבח המשותף רוצחים אותנו בסכינים בקריאת "אלהו אכבר". עצוב, שעם אלה נמנים רבים ממיטב שחקנינו, סופרינו, אנשי הרוח שלנו. עצוב, שעם אלה שמחרימים את ישראל על לא עוול בכפה נמנים רבים ממיטב המוזיקאים, הבמאים ושחקני קולנוע. וזה גם מתסכל.

אבל השיירה עוברת, ראינו איך הגזענים קוראים לנו גזענים, משתפי הפעולה עם הנאצים קוראים לנו נאצים, הרוצחים הכי נתעבים קוראים לנו רוצחים, מדינות טוטליטריות ובני בריתן קוראים לנו אנטי דמוקרטים. זהו עולם הפוך, מוסר כפול. משחר ההסטוריה העם היהודי סבל מדמוניזציה ורדיפות, ויחד עם זאת ולמרות הכל עברנו את פרעה ונעבור גם את זה! לישראל הכי טוב היה אם היתה קמה ממשלת ליכוד לאומית בראשות ראש ממשלה אתי מהמפלגה הגדולה ביותר שהיתה מנסה לפתור את ח"י או 30 הבעיות הכי אקוטיות של המדינה שהצגתי בחזון הרפובליקה השניה שלי. ממשלה כזאת היתה צריכה לייצג את כל שכבות העם, לרבות חרדים וערבים, ולפעול לאינטגרציה מלאה שלהם בכלכלה ובחברה הישראלית. להערכתי ממשלה זאת גם היתה יכולה להביא את השלום.

כי העם הפלשתינאי השוכן בגדה, בעזה, רוצה בשלום להבדיל מההנהגה המתלהמת שלו. ואילו העם הפלשתינאי היושב בירדן חתם איתנו על חוזה שלום. והערביים בישראל, שיקראו לעצמם כפי שירצו, בוודאי רוצים בדו-קיום, כי אנו חיים בדו-קיום כבר 70 שנה למרות ההנהגה הבדלנית שלהם, חיים בדו-קיום בערים המעורבות כחיפה עירי, בעכו ובערים ואזורים רבים אחרים, באוניברסיטאות, במקומות העבודה, בבתי החולים, בכלכלה ואם יתגשם חזון הרפובליקה השניה גם בבתי הספר שבהם תהיה אינטגרציה מלאה. יש לנו שני עמים נהדרים – היהודים והערבים ויכול היה להיות שלום מעולה ותמידי פה, אלמלי הנהגות מתלהמות, אלמלי כמה רודפי שלום מתלהמים וקיצוניים.

העמים שלנו הם שוחרי שלום, נאורים, חרוצים. את הסכסוך ניתן היה לפתור בקלות אלמלי ההנהגות, חלק מהאימאמים וחלק מרודפי השלום בישראל ומחוץ לישראל שמטפחים בפלשתינאים ציפיות שווא של החזרת הפליטים, גבולות 1947, 1967 או 1917. כבר מזמן היה בינינו שלום, אלמלי דמוניזציה הדדית, מתוך כבוד והערכה הדדית, כי כולנו אנשי כבוד. אבל אין פתרון קסם, יש רק פתרונות מורכבים, בלי סיסמאות וסטיגמות.

עד לאחרונה המעטתי להתייחס לסוגיות המדיניות העומדות במוקד השיח הציבורי בישראל. כמעט כל פרסומיי, מאמריי, ספריי, הרצאותיי והקורסים שלי עסקו בסוגיות אתיות עם מחקרים חלוציים על אתיקה לבעלי מניות מיעוט ומיתאם בין אתיקה לשגשוג, עתיד הקפיטליזם וצדק חברתי וכלכלי. אני מאמין במיקוד מאמצים ולכן עסקתי בעיקר בנושאים אלה, כאשר הצלחתי לעשות אימפקט חשוב שזכה להערכה רבה ולהשפיע על תפיסת העולם של כמה אלפים מבין הקוראים והסטודנטים שלי. במקביל גם כתבתי רומן, מחזה, סיפורים, פעלתי בתחום הלאדינו, הייתי חבר בארגונים חברתיים ועסקתי בפעילויות תרבותיות. לאחרונה כתבתי פרקים בספרים אוטוביוגרפיים באנגלית ובעברית על סוגיות של הסכסוך עם הפלשתינאים, חזון הרפובליקה השניה, יונים וניצים, חרדים וחילונים, אסלאם קיצוני וטרור. זה היה הרקע, או אופוס I, החלק הראשון ביצירה החדשה שלי המתייחסת לסוגיות השעה בישראל. החלטתי לעשות זאת כאשר נוכחתי לדעת שאני יכול לתרום תרומה ייחודית בשיח הציבורי, של אדם שאינו משתייך ל"כת" מסוימת, אלא מביא גישה רעננה ולא קונבנציונלית לסוגיות החשובות האלה.

ביודעי שמעטים הקוראים ספרים אוטוביוגרפיים עבי כרס גם אם הם ספרים דיגיטליים הניתנים להורדה בחינם ונמצאים באתר שלי ושל אוניברסיטאות אחרות, ולנוכח עידוד שקיבלתי מפרופסורים בארץ ובחו"ל שהתרשמו מהתכנים שעלי לדון בנושאים אלה במאמרים ומסות, חיברתי את היצירה השניה – "חזון הרפובליה השניה של ישראל ופתרון הסכסוך" והשלישית – "משחקי הרהב והרעב", שעוררו הדים רבים מצד ניצים ויונים כאחד שקבעו כי התכנים חשובים, ייחודים, כתובים בהתלהבות ובצורה אוביקטיבית ועודדו אותי להמשיך ביצירה. לפיכך,

חיברתי עוד שש יצירות – וריאצות על המוטו של "מוסר ומוסר כפול" – בנאום הקוואזי-בית חלק I ו- II, במצעד ההתבטאויות הפרובלמטיות, מוסר כפול בישראל וביחסים הבינלאומיים, בתנועות שלום ומחרחרי מלחמה, וביצירה התשיעית שהיא מאמר זה – מוסר ומוסר כפול בחרם סלקטיבי ונשיאת חן. אין כמובן כל דמיון לתשע הסמפוניות של בטהובן, למעט העובדה שגם אותי פקדה התחרשות בגיל מתקדם, שחידדה את ראייתי ואת יכולת ההבחנה שלי.

לא סתם בחרתי לכתוב את המסה הזאת, את המאמרים על מוסר ומוסר כפול כי זה נושא שהעסיק אותי משחר נעוריי וכיום עוד יותר מאשר בעבר. אם יש גיבור תרבות שאני מעריץ הרי זה סירנו דה ברז'ראק ודבריו בסוף המחזה מבטאים סיום הולם למסה שהתחלתי עם אימרותיו של סוקרטס. וכה אמר סירנו: "לא נלחמים עבור התקווה להצלחה. זה הרבה יותר טוב כאשר זה חסר תוחלת. אני מזהה אתכם כל אויבי הותיקים! השקר? הפשרות, הדיעות הקדומות, הפחדנות! הנה את, את, הטיפשות! יודע אני כי בסופו של דבר תכריעוני; לא חשוב: אני נלחם! אני נלחם! אני נלחם!" זאת היא תמצית המאבק שלי, להבדיל משחקנים שנלחמים רק על הבמה, אני נלחם בחיים, אני משלם מחיר כבד, בחריגה מהדיעות המקובלות – בנושאי אתיקה, קפיטליזם, הרפובליקה השניה, פתרון הסכסוך. הסיכוי שהמסר שלי יעבור הוא אפסי, מספר קוראיי מזערי, אך אמשיך להילחם בחירוף נפש, כי אני חפץ חיים!

לקחי השואה – אז ועתה

חזרתי לאחרונה ממסע לפולין שכלל את אתרי המורשת, השואה ואת אושוויץ בירקנאו. דחיתי את המסע שעל כל ישראלי לעבור בימי חייו עוד ועוד עד לשנתי ה- 75, כי לא ידעתי אם אוכל לעמוד בעומס הרגשי העצום. את תחושות הזוועה של השואה ספגתי מילדות כאשר למדתי בבית הספר לוחמי הגיטאות בכפר אתא, קראתי עשרות ספרים, ראיתי עשרות אם לא מאות סרטים על מלחמת העולם השניה, והייתי קשוב לכל נושא השואה מאז עלייתי ארצה בגיל תשע ועד היום. עצם לידתי קשורה בשואה כי הוריי שחששו מההתקדמות המהירה של רומל עד אל עלמיין, מרחק של כמה שעות מקהיר מקום מגורנו, לא מיהרו להביא עוד ילד לעולם, וכך נולדתי רק בעיצומה של המלחמה יום לפני ה- D DAY. חלק ניכר ממשפחתי נספה בשואה – משפחת סבי היווני מלאריסה, משפחת קורי מרודוס, בני הדודים של אבי ממילנו וקרובים רחוקים מצרפת. משפחתה של אשתי רותי סבלה באופן הרבה יותר ישיר מהשואה כאשר דודיה נרצחו בבית הכנסת ובני קרוי על שם אחד הדודים, אביה עבד בפרך במחנה טרנסניסטריה, אמו לא שרדה את המסע למחנה וקרובים רבים נוספים הושמדו. גם משפחתה של אמה סבלה רבות בשואה ואילו רבים מחבריי איבדו את משפחתם בשואה. אם יש אירוע אחד טראומטי שעיצב את גורלה של מדינת ישראל היה זה השואה, גדול הפשעים נגד האנושות שבוצעו בידי הנאצים הגרמנים ועוזריהם המקומיים. ונשאלת השאלה בספר זה על הרפובליקה השניה של ישראל האם הפקנו את לקחי השואה שעל חורבותיה קמה המדינה.

הלקח הראשון הוא כמובן שהשואה איששה את הנחרצות של הישוב היהודי בארץ ישראל להקים את המדינה למרות כל הסיכויים שהיו נגדנו, גם מספרית וגם בכלי נשק, גם בתמיכת העולם וגם בזרמים רבים בישוב שהיו נגד הקמת המדינה. אסור לנו לשכוח אף פעם בזכות מי קמה המדינה – בזכות ניצים מתונים כבן גוריון בממשלה, יגאל אלון בצבא ויהדות הגולה שנרתמה לעזרתנו. המדינה כמעט ולא הייתה קמה אם דעתם הרופסת של חסידי השלום ומתנגדי המאבק הייתה על העליונה, אם אלה שסירבו לתוכנית החלוקה היו בשלטון, אם הזרם הפרגמטי של תנועת העבודה שבנה את הקיבוצים ואת הישוב לא היה שולט במדינה. בתום השואה יכולנו לשקוע במרה שחורה ולהישאר במחנות הפליטים תוך הצגת עמדה מסכנה ומתקרבנת ולזכות באהדת העולם. יכולנו לשקוע ביאוש שהעולם כולו נגדנו כי הערבים שיתפו פעולה עם הנאצים ובראשם חאג' אמין אל חוסייני, כי הם חוללו מהומות שהביאו לסגירת גבולות המדינה בפני מאות אלפי פליטים יהודים מאירופה שחיפשו כל דרך לעזוב את אירופה לפני המלחמה אך הבריטים שרצו לרצות את הערבים סגרו את השערים וכל היהודים האלה הושמדו בשואה. יכולנו לשאול את עצמנו עוד ועוד למה בריטניה וארצות הברית לא הפציצו את מסילות הברזל שהובילו לאושוויץ כאשר כבר היה ברור שמושמדים במחנה מאות אלפי יהודים וניתן היה להציל לפחות את שואת יהודי הונגריה.

העיקרון שצריך להנחות אותנו זה לא מה שעשו לנו העמים בעבר אלא איך הם מתנהגים אלינו בהווה – כך בין החברים הטובים ביותר שלנו ניתן למצוא את הגרמנים, הפולנים, הרוסים, ההונגרים, הרומנים, הספרדים והפורטוגלים שבעבר עשו עוול מאוד גדול ליהודים אך כיום עוזרים לנו ותומכים בישראל. גם בני הברית הטבעיים שלנו לא היו חפים מגזענות ומהתעלמות מסבלנו – ארה"ב, בריטניה, צרפת, אך כיום יש לנו יחסים מצוינים והעבר לא קובע. לעומתם, עם חלק מהערבים אנחנו ביחסים טובים למרות שבעבר היינו אויבים מרים – מצרים, ירדן, סעודיה, ואילו עם אחרים – הפלשתינאים, סוריה, לבנון, אנחנו עדיין באיבה מרה ועלינו לשפוט אותם רק על פי מעשיהם כיום. בן גוריון השלים עם הגרמנים וחתם איתם על הסכם השילומים שנים ספורות אחרי השואה, כאשר בגין התנגד לכך נחרצות, אך גם כאן בן גוריון צדק כי ביחסים בינלאומיים צריכים לשרור אינטרסים ואם נקיים יחסים טובים רק עם מי שהיו איתנו תמיד טובים ויש בהם דמוקרטיות וזכויות אדם לתפארת, יהיו לנו יחסים רק עם תריסר מדינות – לוכסמבורג, שוודיה, דנמרק, אוסטרליה, קנדה, פינלנד, איסלנד, מונקו, אנדורה, מיקרונזיה...

השאלות האלה נשאלו והן פתוחות עד היום, אך העדפנו לקום מההריסות ולבנות חיים חדשים. לא להישאר במחנות פליטים ולא לפתח נרטיב של נכבה, נכסה, מחנות פליטים נצחיים שמהם חיים כיום כשלושים אלף איש שהיו אי פעם בישראל, אך הם מוצגים בעולם כחמישה מיליון עם השילשים והרביעים בניגוד לכל אמות מידה מקובלות לפליטות. אם יש קו אופי בולט המבדיל בין היהודים לערבים הרי הוא הפקת הלקחים מאסון, ולית מאן דפליג שליהודים קרה אסון חמור מאין כמותו בשעה שה"אסון" של הערבים מסתכם בתבוסה במלחמה שהם פתחו בה, רצו להשמיד אותנו ולהשלים את המלאכה של היטלר בן בריתם, וברובם נסו מהמדינה בהוראת מנהיגיהם שהבטיחו להם לשוב עם סיום השמדת היהודים. כל העולם אשם בחורבנם רק לא הם, אנחנו אשמים שלא קמה להם מדינה, הם מייחסים ליהודים רצח עם בעלילת דם שהיא שיקרית לחלוטין, הם טפלו עלינו את טבח סברה ושתילה שבה ערבים נוצרים רצחו מאות ערבים מוסלמים וממלאים פיהם מים אל נוכח הזוועות של טבח מאות אלפי אזרחים

במלחמות אחים בסוריה, אלג'יריה, סודן, תימן, לבנון ולוב. הם מנציחים את בעית הפליטים כאשר מאז 1948 הפכו מיליונים של ערבים לפליטים בגלל מלחמות האחים שלהם בארצות ערב לעומת 700,000 הפליטים שנסו מישראל, ברובם בהוראת מנהיגיהם. גם כיום – כאשר 3 ערבים ישראלים נרצחים על ידי אחיהם, אחמד טיבי מהרשימה המשותפת מאשים בכך את הנשק שמובחר מבסיסי הצבא ואילו צה"ל והמשטרה נושאים באחריות להמשך ההברחות והתוצאה – יותר מ- 1260 מקרי רצח. בה בעת, חברו לסיעה איימן עודה זועם כי בזמן שארדן השר לבטחון פנים רוצה לחלק נשקים לכל חפץ, החברה הערבית מדממת. אין עדות קשה ועצובה יותר להזנחת המשטרה בטיפול בנשק הבלתי חוקי ובכנופיות הפשע. שני המנהיגים הנאורים ממשיכים בנרטיב השקרי של האשמת היהודים בכל צרותיהם שברובן נגרמות על ידי ערבים, כאשר חקירות הרצח מתנהלות בצורה יסודית ומקצועית וקיימת ירידה משמעותית של עשרות אחוזים בכמות מקרי הרצח בכלל ובישובי הערבים בפרט, על פי דיווחי משטרת ישראל. כולם אשמים רק לא הערבים, הבעיה היא לא במנטליות המקדשת אלימות, בנקמות דם, בכבוד המשפחה, מי שאשם הם היהודים ו... רוכבי האופניים. ואת הנרטיב הפלשתינאי שהם לא אשמים בדבר ורק היהודים וישראל אשמים בכל אסונותיהם קונים תמימים רבים בעולם, באו"ם, חוגי יונים בישראל ובראשם עיתון מסוים, וכאשר יונה אמיץ כמו יהושע סובול "מעז" לייחס גם לערבים אשמה חלקית באסונם הוא מוחרם ומנודה. ואם מישהו ישאל – למה רוכבי האופניים אשמים, אענה לו שיש אותה הצדקה בהאשמתם כמו באשמת היהודים.

מי שעובר הלאה, לא שוקע במרה שחורה וביאוש, זוכה להקים מדינה לתפארת, כפי שעשתה זאת ישראל, עם מיליונים של פליטים מהשואה, ממזרח אירופה, מארצות ערב ומרוסיה. מדינה עם חקלאות לתפארת, היי טק, עם תעשיה בטחונית משגשגת, עם צבא העם (לצערי פחות ופחות ועל כך אני קורא לעשות אינטגרציה רבתי) שהוא אחד הצבאות החזקים בעולם ובוודאי המוסרי ביותר. מי ששוגה בנוסטלגיות של נכבה, נכסה והאשמת כל העולם בצרותיו שוקע בשנאה, ברחמים עצמיים, בהתקרבנות, בעוני. ואני רחוק מלקבוע שזה מחוייב המציאות. אדרבה, כפי שהיהודים עברו מהפכה מחשבתית ולקחו את גורלם בידיהם והפסיקו לסמוך על הגויים להושעתם, הפכו לחקלאים כשמעולם לא עסקו בכך בגולה, לאנשי היי טק ובנו צבא כשהם כמעט אף פעם לא אחזו בנשק בגולה, אני משוכנע שעם הנהגה אחרת, עם אתוס אחר, הפלשתינאים מסוגלים להיות לא פחות משגשגים מהיהודים, כי אין שום הבדל גנטי, שכלי או אחר בינינו, אנחנו בני אותו גזע והדבר היחידי שמבדיל בינינו הוא המנטליות. זה נכון גם לרבים מקרב המוסלמים הפונדמנטליסטים, ועל כך אני מתייחס הרבה בספריי. כבר כיום רוב רובם של ערביי ישראל, בוודאי המעטים שאני מכיר, הם אנשי עשייה לתפארת ומגיעים להישגים נפלאים כרופאים, אחיות, קלינאי תקשורת, בעלי מלאכה, פרופסורים, מנהלי חברות, סטודנטים ואחרים. הבעיה היא רק במנהיגים ובאתוס של רבים מהם שאינם מחשיבים עצמם כישראלים אלא כפלשתינאים, כפי שאנו רואים בסקרים ובסרטים דוקומנטריים, שאני מתאר בספר זה. ברפובליקה השניה של ישראל אחרי שתתבצע אינטגרציה מלאה של הערבים (ושל החרדים, הפריפריה, האתיופים, העולים מרוסיה וכל העשירונים), כל הישראלים יהיו שותפים לאותו האתוס של העשיה ולא של ההתקרבנות, של היותם אזרחים שווי זכויות וחובות וגאים בישראליותם (בהמנון ובדגל וגם על כך הקדשתי שני מאמרים), של יזמות, של שלום, של אינטלקטואליות, של ערכים וצניעות, של עזרה לזולת ושל קיימות.

אני אישית אימצתי את כל העקרונות שאני ממליץ עליהם. גם בנושא ההתקרבנות והטחת האשמה באחר, לא שקעתי ביאוש והמשכתי הלאה. אמנם לא הייתי צריך לשרוד את השואה כפי שעשה זאת חותני, אך גם הוא התגבר, בנה משפחה לתפארת והגשים את עצמו בכל מה שעשה. אבל שרדתי את השריפה של קהיר כשהייתי בן שבע וצפיתי במו עיניי איך השבאב בא ושורף את כל קהיר האירופאית בה גרתי בטבורה וכמעט שרפו את ביתנו. במשך חודשים אני זוכר את הריח ואת נופי הבתים השרופים שבהם נספו ונפצעו מאות. ברחנו ממצרים עם ניצחון המהפכה ועלינו לישראל כי אבי היה ציוני, אך היו לנו חבלי קליטה לא קלים. במיוחד כאשר כפו עלי משרד החינוך והממשלה הגזענית של מפא"י ללמוד בכיתות ז' וח' באופן כמעט בלעדי את מקצוע המסגרות – תקנה התקפה רק לעולים שהיו רובם ככולם מזרחים ולא תקפה לילדי הישוב הותיק שלמדו בטבורו של הכפר. במשך שנתיים ישבתי בבית בגיבוי הוריי, עם איומים של ההנהלה והמערכת, קללות ומכות מצד התלמידים, אך לא ויתרתי, סירבתי להיות מסגר (למרות שסטף מאוד הצליח, אך הוא אולי היחידי...) והמשכתי לתיכון שבו למדו הותיקים שקיבלו אותי בזרועות פתוחות לעומת האוסטריקזם שזכיתי בו בבית הספר היסודי הטרום מקצועי. לא אלאה את הקורא בתלאות רבות, כי בסופו של דבר שפר גורלי והצלחתי מעל ומעבר למצופה, רק אציין שבשנת 1994 איבדתי כמעט את כל הוני בהונאה אתית על בעלי מניות המיעוט, שהלכה והקצינה כמה שנים מאוחר יותר. כשכל המאמצים שלי לצאת מהסבך עלו בתוהו לא שקעתי ביאוש, לקחתי אחריות אבסולוטית על המצב, למרות שלא הייתי אשם בו, והצלחתי מאוד ואף יותר מקודם כאיש עסקים, הרווחתי פי כמה יותר ממה שהפסדתי, והחשוב מכל התחלתי לעסוק באתיקה עסקית בדוקטורט פורץ דרך הראשון בעולם על אתיקה לבעלי מניות מיעוט בו סקרתי את המקרים שהכרתי ומקרים אחרים בצרפת וארצות הברית והייתי הראשון שמצא את חוקיות ההונאה של בעלי מניות המיעוט שאומתה עם הסקנדלים התאגידיים של אנרון, וורלדקום וכו' מדצמבר 2001 ואילך. בקריירה שלי כמו בחיי

הפרטיים אימצתי את העיקרון של האחריות האבסולוטית שחילץ אותי ואת הסובבים אותי מהמשברים וגם על כך כתבתי רבות במאמריי ובספריי. קטונתי לעומת ניצולי השואה שבחרו שלא להתקרבן, אך אני גאה להשתייך לעם היהודי ולהיותי ישראלי חילוני שבאתוס שלנו זה לא להתקרבן, לצאת מהסבך, לעבוד, ליזום, לעשות, ולהיות אופטימיים וכך צריכים לנהוג כולם ברפובליקה השניה של ישראל – ערבים, חרדים, עולים, יהודים, חילונים וכו'.

הלקח החשוב ביותר הוא אולי שלמדנו לסמוך רק על עצמנו ולא על האומות, על עקרונות הצדק או הרחמים. אחרי ששישה מיליון יהודים נרצחו בשואה כמעט בלי התנגדות, בולטת העובדה שמאז שקם ישוב יהודי מאורגן בישראל לפני למעלה ממאה שנה ועד היום מתו פחות משלושים אלף יהודים – אזרחים וחיילים במלחמות ובפעולות טרור, מספר הנמוך ממספר היהודים שנרצחו לעיתים ביום אחד בשואה. יום אחד לעומת יותר ממאה שנה. וזהו הלקח שעלינו לזכור יום יום כאשר דנים בתקציבי הביטחון, בהתחמשות הגרעינית על פי מקורות זרים, בלקיחת סיכונים, בהסכמי אוסלו ודומיהם כאשר אחרי שהקמנו את הרשות הפלשתיאית וחימשנו אותה, טבחו בנו המחבלים שנשלחו על ידי ערפאת, הארכי-טרוריסט, למעלה מאלף איש, הרבה יותר מאשר אלה שנפלו במלחמת ששת הימים שבה כבשנו את סיני, רצועת עזה, ירושלים המזרחית, יהודה ושומרון ורמת הגולן. צריך למצוא את האיזון בין יציאה למלחמה חסרת אחריות כמו במלחמת לבנון הראשונה והשניה בגלל ניציות שלא במקומה לבין יוניות קיצונית ותמימה שהביאה אותנו להסכמי אוסלו. ועל פי רוב ישראל הצליחה למצוא את האיזון – בהכרזת המדינה, במלחמת העצמאות, במבצע סיני, במלחמת ששת הימים, במלחמת יום כיפור (למרות שבגלל זהירות יתר ובטחון עצמי מופרז ספגנו אבידות רבות), בהסכמי השלום עם מצרים וירדן, ובתגובה שלנו להתגרות החמאס ברצועת עזה. אם לסכם את שבעים שנות המדינה בהפקת לקח זה נראה שהפנמנו אותו היטב, לעיתים אנו מפריזים בכך, לעיתים אנו מתעלמים ממנו, אך על פי רוב ישראל נוקטת במדיניות בטחונית ומדינית סבירה וזהירה גם תחת שלטון השמאל וגם תחת שלטון הימין, מימי בן גוריון ועד בנימין נתניהו. ואם יש חריגות הן מתוקנות, אך עם מחיר כואב מדי.

לקח אחד חשוב ביותר שהפקנו והוא – "השנוא עליך – אל תעשה לאחר", לא רק לחברך, גם לאויביך. ישראל ולפניה הישוב היהודי נקטו כמעט תמיד במדיניות הומאנית כלפי אויביהם, לעיתים תוך לקיחת סיכונים כבדים, גם מאז הכיבוש של יהודה ושומרון ורצועת עזה, ולבטח בהשוואה לכל מדינה במלחמה. בספריי, במאמריי ובשיחות אני מזים פעם אחר פעם את עלילת הדם שישראל מתנהגת לערבים כפי שהתנהגו הנאצים ליהודים. קודם כל במספרים – אם ישראל רצתה לבצע פתרון סופי כמו הנאצים היא הייתה רוצחת שישה מיליון פלשתינאים שהיו תחת שליטתנו, כפי שהם רצחו שישה מיליון יהודים. אם היינו "הומאנים" יותר היינו הורגים מאות אלפי פלשתינאים כפי שהבריטים והאמריקאים הרגו אזרחים גרמנים בהפצצות שטח בברלין, דרזדן וערי גרמניה האחרות, בטוקיו, הירושימה ונגסקי. או שהיינו הורגים בין עשרות למאות אלפי אזרחים כפי שעשו במלחמות הקולוניאליות שלהם הצרפתים באלג'יריה והודו-סין, הבריטים באימפרה הבריטית, האיטלקים בחבש ולוב, הבלגים בקונגו ועוד. במלחמותינו עם הפלשתינאים נהרגו אלפי אזרחים בודדים ואני מציג את המספרים בספר לעומת אלפי אזרחים ישראלים שמתו מהם בפעולות טרור ומלחמה. אמנם מתו יותר פלשתינאים מיהודים, אך הם הרגו הכי הרבה שהם יכלו ואילו אנחנו הכי מעט שיכולנו, תוך סיכון רב, ומעולם לא בכוונת זדון. גם בפעולות הטרור היהודי נהרגו עשרות פלשתינאים לעומת אלפי יהודים שמתו מטרור פלשתיני ומאות אלפי אנשים שמתו מטרור איסלאמי. לכן כל מי שטוען שהיהודים מתנהגים כמו נאצים משקרים בפרהסיה, הם עוכרי ישראל, מוציאי דיבה רעה, ובראש כולם אנשי רוח שכינו יהודים "יודונאצים" ואישים יונים העושים השוואות אלה, כפי שאני מפרט בהרחבה בספר זה. גם האו"ם שכינה את הציונות כגזענות, אנשי רוח ואחרים במערב, וכמובן מנהיגי הפלשתינאים ואנשי דת איסלמים פונדמנטליסטים מיישמים את אמרתו של גבלס 'שקר עוד ועוד עד אשר יאמינו לך' ויש כאלה שמאמינים. אני מציע שכל אחד שמכנה את היהודים נאצים, את ישראל מדינה נאצית, או ניאו-נאצית ישהה במשך שבוע באתרי מחנות הריכוז אושוויץ-בירקנאו, מיידנק, טרבלינקה, דכאו ואחרים על מנת לבדוק האם הם צודקים בהאשמתם שהיהודים מתנהגים לפלשתינאים כמו הנאצים. מי שמשמיע טענות נוראיות מעין אלה צריך לבדוק אותן בצורה יסודית ואין לי ספק שאם ילמדו את הנושא יחזרו בהם מהאשמות השווא השיקריות. הנורא ביותר הוא כשיהודים ואנשים הבקיאים בתולדות השואה והנאציזם משמיעים האשמות זדוניות מעין אלה. להם גם לא יעזור ביקור במחנות כי הם יודעים שהם משקרים וגדול המשמיצים היה זה שטבע את המונח יודו-נאצים. אין לו כפרה ואין לו סליחה, והוא עוד היה אדם מאמין (איך אפשר להאמין באלוהים ולהשמיץ בצורה כה זדונית את ישראל?). חשוב מאוד להבחין בין נאציזם לגזענות. אני מתייחס בהרחבה לגזענות במאמר אחר, אבל בגזענות חוטאים כמעט כולם וצריך להילחם בכך, אך יש לקחת את התופעות בפרופורציה הנכונה, בשעה שנציזם היא תופעה אחרת לחלוטין.

כבר סיפרתי בעבר על איש העסקים האיטלקי שהעז להגיד לי בארוחה עסקית עם עשרות משתתפים באיסטנבול שהיהודים לא הפנימו את לקחי השואה ומנתהגים לערבים יותר גרוע מהנאצים. הוא שמע ממני תשובה מוחצת ברוח הדברים שכתבתי לעיל ועוד הוספתי שכאיטלקי לא הייתי מעז להגיד זאת, כי הם אלה אשר שיתפו פעולה הכי

הרבה עם הנאצים בראשות מוסוליני, הם פתחו במלחמה, התנהגו בברבריות במדינות הכבושות ושלחו למוות עשרות מבני משפחתי שחיו במילאנו. הוא גם טען שהיהודים ואני כבן לעם היהודי רצחו את ישו ועניתי לו שהוא זה שהרג אותו, כי פונטיוס פילטוס היה רומאי, דהיינו איטלקי. וסיכמתי את דבריי כשהסברתי לו שיזהר להבא בהאשמותיו, כשידיו מגואלות בדם של ישו, של הקרובים שלי ממילאנו, ושל כל אלה שנטבחו במלחמה שהם פתחו בה. כולם היו המומים, אך הפכנו לידידים והוא התוודה בפניי שאף אחד לא העז לענות לו כפי שעשיתי זאת והוא מכבד אותי מאוד. הצרה היא שמרוב זה שמשמיצים אותנו יש חלשי אופי שמתחילים להאמין בכך. אני מתייחס בספר בהרחבה לתופעה זאת של הערצת התוקפן, המדינות הערביות ככלל שכמה פעמים רצו להשמיד אותנו ורק כאשר לא הצליחו הפנימו בחלקן את הלקחים, חתמו הסכמי שלום עם ישראל או משתפים איתנו פעולה אל נוכח אויבים משותפים כאיראן השיעית, והמנהיגות הפלשתינאית בפרט שרוצה בחיסול מדינת ישראל וגירוש היהודים. אחרים לוקחים על העם היהודי את אשמת הטרור אם טרוריסט נפשע רוצח תינוק ערבי, במקום לעשות הבחנה ברורה בין השוליים שבשוליים לבין העם. כפי שהמלך חוסיין לא לקח על עצמו ועל עמו את אשמת הטרור אחרי הטבח של הנערות וכמו שמובראק ומלך סעודיה לא לקחו על עצמם את אשמת 9/11 למרות אזרחיהם שגרמו לכך.

את אחד הלקחים העיקריים של השואה לא הפנמנו והוא "ואהבתך לרעך כמוך". ולכן אני חותר לכך שברפובליקה השניה של ישראל יאמצו את העיקרון החשוב הזה. הישוב היהודי היה תמיד מפולג ועם מטעני שנאה הדדיים. אמנם הם אף פעם לא גרמו למלחמת אחים כמו אצל בני דודינו הערבים, אבל שנאה הייתה. הייתה שנאה בין תנועות המחתרת, בן גוריון טבע את המונח "בלי חרות ומק"י", הייתה שנאה גם בתוך תנועת העבודה בין מפא"י, אחדות העבודה ומפ"ם. היתה אפילו שנאה בתוך מפא"י שהתפצלה לרפ"י ובין המנהיגים של התנועה. הדירו את אנשי הימין מכל המשרות החשובות. השנאה שורה גם כיום כאשר המנהיגים שלנו – בליכוד, ברשימה המשותפת, ביונים, מטיפים לשנאה כנגד האחר ואני מרבה להתייחס על כך בספריי ובמאמריי. אם הייתה לנו פעם מדינת רווחה שכללה בעיקר שכבות מסוימות בעם והדירה את הפריפריה והמזרחים, כל אלה שאינם "אינזערע", הרי שכיום גם זה כבר אין לנו. וכמו שאמרתי לחבר טוב שלי שאביו נמנה בין ראשי מפא"י שאני מתגעגע לימים של מפא"י כאשר הפלו לטובה מאות אלפי אנשים – אשכנזים, ותיקים, קיבוצניקים, חברי הסתדרות ומפלגה. הם לפחות בנו את המדינה, ישבו בגבולות, הקימו תעשיה. כיום תחת שלטון הליכוד מפלים לטובה רק כמה אלפים – האלפיון העליון והטייקונים ואילו 99% מהעם מקופח, כאשר הטייקונים עושים ספקולציות, תספורות, מקבלים את נכסי המדינה בנזיד עדשים, משחדים את פקידי הממשל והפוליטיקאים במשרות ובתרומות, אם לא במעטפות, לא בונים תעשיה אלא בונים פירמידות שליטה, לא מקימים בנקים, לא תורמים למדינה דבר אלא רק חולבים אותה. אני כמובן מוציא מהמשוואה אילי הון כסטף ורטהיימר וגיל שווד שהרוויחו את המילירדים שלהם ביושר ואת יזמי ההיי טק, אך לצערי רוב הטייקונים והאלפיון העליון לא עשו את הונם תוך בנית המדינה, תשלום מיסים והתנהגות ערכית. ישראל הפכה למדינה של תרומות כמו בישוב בארץ הקודש לפני מאות שנים, כי אין רווחה, אין חינוך ובריאות ראויים, אין תשתיות ראויות, אין מדיניות כלכלית חברתית, אין שוויון כבסקנדינביה ויש עוני הגדול ב- OECD.

כל זה צריך להשתנות ברפובליקה השניה של ישראל בהתאם לעקרונות המפורטים בספר. לצערי זה לא קורה בצורה אבולוציונית. אני חושש שזה יקרה רק כתוצאה מאסון נורא כפי שקרה בעולם אחרי מלחמת העולם השניה עם שישים מיליון קורבנות, כאשר ארצות הברית, בריטניה, יפן, צרפת, גרמניה ואיטליה הקימו מדינות רווחה לתפארת. לא תמיד מפיקים את הלקחים – בברית המועצות וברוסיה אין עדיין צדק חברתי וכלכלי, באפריקה המשוחררת העם משועבד ברוב המקרים לרודנים הרבה יותר גרועים מאשר בימי השלטון הקולוניאלי שעושקים את עמם הרבה יותר. אבל יש מדינות נאורות כסינגפור ובוטסוואנה שהפיקו את הלקחים ומשגשגות ואתיות. וכנראה שאנחנו בדרך ל- "אייסברג", למרות ש- 89% מהעם מרוצה ממצבו והמנהיגים רוקדים על הסיפון. ניווט ספינת המדינה תוך השלמה עם 4 השבטים הוא מרשם לאסון, כי הוא ימוטט את המדינה מבחינה כלכלית, ערכית, תוך שנאות ושיסוי הדדי, ובלי אתוס משותף. ההתעלמות מלקחי משבר 2008 תביא את העולם לשפל יום הדין שאני צופה לקראת 2020 ומקווה מאוד שאני טועה, אך כל הסימנים מעידים על כך, ויש יותר ויותר כלכלנים בעלי שם שמתריעים על כך, למרות שמשנת 2009 אני היחידי שמתריע על כך בעקביות תוך ציון מועד והיקפים.

המערב כבר מזמן אינו דמוקרטיה, הפכנו לפלוטוקרטיה המונהגת על ידי הטייקונים, החברות הגדולות והאלפיון העליון, שבידיהם עושר שלא היה מעולם בידי שכבה כה מצומצמת, הם משחדים בתרומות את הפוליטיקאים שגם הופכים למיליונרים אחרי שהם פורשים מהשלטון והעבירו חוקים בעד הטייקונים. חברי הכנסת ברובם, חברי הממשלה ברובם אינם מייצגים את העם לא בישראל ולא בעולם, למרות שהעם בחר בהם בגלל שטיפת מוח כזאת או אחרת, בגלל שהערבים נוהרים לקלפי, או בגלל הצ'חצ'חים של הליכוד. אני שופט דברים על פי התוצאות – לעם רע יותר בישראל ובעולם, יש יותר עוני ומעמד הביניים נשחק, ואילו למנהיגים טוב יותר, לטייקונים ולמנהלי הבנקים טוב יותר, הם עשירים יותר, משפיעים על המדינות עם הלובינג. הם רוקדים על הסיפון בשעה ש- 99%

מהעם נאנקים במעמקי האוניה ומאבדים את כל רכושם המועט. עשרת המדינות האתיות והמשגשות ביותר, שאני מתייחס אליהן בהרחבה בספריי כמודל לחיקוי, אולי יימלטו מהאסון המתקרב או שבצונאמי הגלובלי גם הן יכרעו ויתמוטטו. אין כל הצדקה כלכלית לבועות הענק בבורסות ובנדל"ן, לשוויים האסטרונומיים של אנומליות כפייסבוק, אפל, מוסדות פיננסים, נגזרים ודומיהם, שמוכרות לציבור נשיאים ורוח, כשאנשים עוסקים בתפל במקום לדאוג לעיקר ולעשייה. אין אם כן הפנמת לקחים – שכחנו את לקחי השואה, העולם שכח את לקחי מלחמת העולם השניה, למה הם מצפים? לעוד אסון נורא שימיט חורבן על העולם? מה החזירות הזאת שמחייבת למקסם את הרווח על חשבון האזרח הקטן, להוריד את הריבית לאפס על חסכונותיו הדלים, להעלות מחירי נדל"ן כל כך שלא יוכל לרכוש דירה, לגרום לכך שכל העולם ישקע בחובות עצומים לרבות מעמד הביניים במקום להיות עם תזרים מזומנים חיובי כפי שמחייבים עקרונות הרפובליקה השניה. מדוע לשחוט את כדור הארץ שכולנו זקוקים לו?

למה לא ניתן להתחלק בעושר העצום שיש במדינות ולטייקונים, אם יש מספיק כסף לכולם? כי הרי "על דאטפת אטפוך וסוף מיטיפייך יטופון", ומי שלא תורם לאפריקה על מנת לפתור במקום את מצוקות הרעב והעוני מקבל מיליונים של פליטים ההורסים את המרקם החברתי במערב. מי שצובר מילירדים שהוא אף פעם לא יוכל להוציא וליהנות מהם, לא משלם מיסים ועושק את המדינה - סובל מאלימות, העדר תשתיות, מרי עממי ולעיתים משטרים טוטליטרים קומוניסטים, פשיסטים או סתם של עריצים תאווי בצע. לקח חשוב מאין כמותו הוא – שכל פשע חוזר אליך. הגרמנים והיפנים שהרגו מיליונים ספגו אבידות במיליונים וארצותיהם נחרבו. גם אימפריות רשע עצומות כברית המועצות סופן להתפרק, טייקונים מושחתים כנוחי דנקנר בסוף נותנים את הדין ופוליטיקאים מושחתים כאהוד אולמרט בסוף נותנים את הדין. אם ברוני וול סטריט הצליחו להתחמק בשנת 2008 מעונש כי שיחדו בצורה עקיפה את הפוליטיקאים ואת הרשויות, הם לא יוכלו להתחמק משפל יום הדין הצפוי בקרוב שאף מדינה לא תוכל להושיע. יש אולי בדברים הכללה ורבים מכירים אילי הון ועורכי דין מושחתים שלא נתנו את הדין על פשעיהם, אפילו בשואה פושעים רבים הצליחו להתחמק מעונש, אבל ככלל אחד הלקחים העיקריים של השואה הוא שיש דין ויש דיין והעולם הולך לכיוון של השתפרות, למרות שמדי פעם יש להתריע על חריגות כפי שאני עושה בספר זה.

קבוצת ישראלים עם דגל ישראל שרים "התקווה" על רקע ערבה בוכיה בבירקנאו

האם לכל האחרים יש אידאה פיקס ורק לי לא?

מבוא

כולנו מכירים את הבדיחה על הגבר שהיו לו כל הזמן הזיות אירוטיות עד שהגיע לפסיכיאטר שצייר לו ריבוע, עיגול, משושה, שני קווים מקבילים ושניים מצטלבים וכאשר כל אחד מהם פורש על ידי הגבר כסצנה אירוטית אמר לו הפסיכיאטר "אתה סובל מאידאה פיקס ארוטית" ולכך ענה הגבר "הפוסל במומו פוסל, הרי אתה הוא זה שצייר את הציורים הארוטיים". למזלי אני חף מהזיות כאלה, אך אחרי שהגדרתי יונים מסוימים כבעלי אידאה פיקס הטוענים שכל ההוויה הישראלית נעה סביב עוולות הכיבוש והבעיה הפלשתינאית, ענו לי כי אני הוא זה שסובל מאידאה פיקס שכל הבעיות שלנו נובעות בגלל היונים. וכיוון שאדם מצווה קודם כל לפשפש במעשיו ולבדוק שהוא לא מתנהג בצביעות, במוסר כפול ובאידאה פיקס, החלטתי לבדוק את הסוגיה ולעשות פסיכאנליזה עצמית שלי ושל האחרים ולראות מה המצב לאשורו. והכי חשוב, לשמור על פרופורציות, הומור עצמי ולא להתלהם. אך קודם כל, מה זאת אידאה פיקס? על פי ויקיפדיה: **אידאה פיקס** מצרפתית – Idée fixe (רעיון מקובע) הוא ביטוי שמתאר רעיון או תפיסה שקנו אחיזה כה מוצקה, עד שכל רעיון אחר נדחה ללא בדיקה של ממש. הביטוי מתייחס למצב חולני, בו השבוי באידאה פיקס כלל לא מודע לעיוורונו, דוחה על הסף כל ביקורת ואף מאשים את מבקריו, שכן לדידו עצם הערעור על האידאה פיקס הוא מעשה בלתי נסבל. השימוש הראשון במונח מתוארך ל 1812 - אז שימש את אבות הפסיכיאטריה כמונח מקצועי במקום המונח השגור קיבעון . המונח ממשיך לשמש בפסיכיאטריה לתיאור גורמים מרכזיים בהפרעות שונות כמו מלנכוליה וקנאה. **הקונספציה** של אמ"ן ערב מלחמת יום הכיפורים היא דוגמה להרסנות אידאה פיקס. אמ"ן התעלם משלל הסימנים שהעידו על מלחמה קרבה, וכתוצאה מכך צה"ל נתפס לא מוכן. ישנה טענה שקברניטי תהליך אוסלו התעלמו משלל סימנים ברשות הפלסטינית לכך שפניה לעימות מזוין ולטרור בשל אידאה פיקס שאש"ף נטש את דרך הטרור ובחר בפתרון מדיני. טענה נגדית היא שתפיסת ה"אין פרטנר" הפכה לאידאה פיקס בו שבוי חלק ניכר מהציבור בישראל עקב מאורעות האינתיפאדה השנייה.

אידאה פיקס, הבעיה הפלשתינאית, ישראל או שובך היונים הם מבצר

רצה המקרה ודווקא בעת השיח ושיג על האידאה פיקס של היונים שמעתי הרצאה במסגרת הקורס על אמנות ישראלית (בגילי המופלג אני שומע קורסים בכל אותם נושאים שלא הספקתי ללמוד בצעירותי) ובה נאמר כי אחד הציורים הישראלים הכי מפורסמים הוא ציורו של משה גרשוני משנת 1977 "הבעיה של הציור היא הבעיה הפלשתינאית" – להלן. כלומר לא רק הבעיה של ישראל, אפילו הבעיה של הציור היא הבעיה הפלשתינאית...

ומי שלא מאמין יכול לקרוא בויקיפדיה - בערך משה גרשוני יש תת פרק שלם על הנושא. לא אכנס כאן לסוגיה מה ערכו האמנותי של הציור, אם כי הוא מאוד מפורסם, אומר רק זאת שכיום אחרי יותר מארבעים שנה טוענים

גדולים וטובים בנאומים, בספרים ובמצעים שהבעיה של ישראל היא הבעיה הפלשתינאית וכמובן עוולות הכיבוש הנורא. וכפועל יוצא – אנחנו לא חיים בבית נורמלי כי אם במבצר צלבני, בגטו, סגורים בתוך עצמנו ומסרבים להכיר באמת ההסטורית שישו הוא המשיח (סליחה זה לקוח מסאגה אחרת) שכל הבעיות של ישראל הן בגלל הכיבוש. אלא שבאה האינתיפאדה השניה ביוזמת ערפאת חתן פרס נובל לשלום שלא הסתפק בהסכמי אוסלו ושלח מהבית שבנינו לו מרצחים שחיסלו למעלה מאלף אזרחים עד שנאלצנו להקים גדר או חומה. חתמנו על חוזה שלום עם מצרים בלי גדרות עד שהסתננו למדינה עשרות אלפי מהגרי עבודה או פליטים ואלמלי הקמנו חומה היו באים מיליונים כמו באירופה. חשבנו שאם ניסוג מרצועת עזה ונעקור אלפי מתיישבים מביתם נחיה בשלום עם הפלשתינאים והם שולחים לעברנו אלפי טילים שאלמלי כיפת (או חומת) ברזל היו מחסלים אלפי אזרחים, חופרים מנהרות מוות מבתיהם, מנסים לפרוץ את הגדר ולשלוח באוויר עפיפוני תופת שנועדו לשרוף ולהרוג, כאות תודה על הנסיגה, ועל פי חזון המופתי בן בריתו של היטלר לחיסול היהודים. אך הרי גם בארה"ב בנו חומה עם מקסיקו...

אז למי יש אידאה פיקס ומי הוא הפוסל שבמומו פוסל? האם מי שחי במבצר הם דווקא היונים שהפכו את השובך שלהם למבצר כביצירת תומרקין היונה – לעיל? יש להם את העיתון שלהם, אנשי התקשורת, הציירים, הפסלים, הסופרים, הקומיקאים, המזרחנים, השחקנים והפרופסורים שלהם, ההצגות, הספרים, הסרטים, האירועים, הטרמינולוגיה, אחוות האחים שלהם. הם חיים בשובך שלהם, הרחק מההמון הסוער שבו חי שאר עם ישראל ושכנגדו כמה מהאישים הבולטים שלהם משתלחים בחירוף נפש – המזרחים הנאנדרטלים מטפסי העצים ומנשקי הקמעות, הרוסים הפשיסטים, חרדים חשוכים ומתנחלים קלגסים. האם הם רואים את כל העולם במציאות מדומה, כאוכלי הלוטוס, עם אידאה פיקס שהבעיה של הציור (ושל ישראל) היא הבעיה הפלשתינאית, כבציור של גרשוני היונה לעיל, כבציור של דוד ריב "תל אביב - עזה" לעיל, כבחלק ניכר של היצירה הישראלית? מי כאן מצייר את הציורים, מי מפרש אותם, מי כאן הפסיכיאטר ומי בעל האידאה פיקס, מי מוציא דברים מפרופורציות, מי נורמלי?

אידאה פיקס מולטיפוקלית– בסוגיות שחיתות, אתיקה, משטר, קפיטליזם, צדק חברתי, חרדים וערביי ישראל

חברי הטוב אריה אבנרי ז"ל הקדיש את חייו למלחמה בשחיתות ובעיקר לחשיפת השחיתות האישית של אהוד אולמרט. נמניתי בין המייסדים של תנועת אומ"ץ אותה הוא הקים ואליה עברתי מההנהלה של שבי"ל – שקיפות בי"ל, הסניף הישראלי של ארגון האתיקה והשחיתות המפורסם TRANSPARENCY INTERNATIONAL. לא פעם האשימו אותו באידאה פיקס, בהיותו דון קישוט (עוד בעל אידאה פיקס), אך הוא התמיד במאבקו עם הישגים לא מבוטלים. גם אותי האשימו לא פעם בדון קישוטיות, בראיית האתיקה העסקית כחזות הכל, בהאשמת הטייקונים בכל עוולות המדינה ובתפישת המדיניות הניאו ליברלית של ארה"ב כאשם העיקרי של המשברים ההולכים ותוכפים במימדים הולכים וגדלים עד אשר הם יביאו לשפל יום הדין לקראת 2020. אבל במקרה שלי – אין מדובר באידאה פיקס אחת כי אם כבר שתיים: הביקורת על היונים ועל הנאו ליברלים. אך במקביל כתבתי גם את חזון הרפובליקה השניה עם ח"י בעיות שראיתי אותן כקרדינליות והצעתי דרכים מעשיות לפתרונן, לרבות פתרון הבעיה הפלשתינאית, האינטגרציה של החרדים, האינטגרציה של ערביי ישראל, צדק חברתי, מציאת דרך הביניים בין חזון היונים והניצים, אימוץ קפיטליזם הומאני לעומת נאו ליברלי לפתרון משברי הקפיטליזם, הצעות מעשיות לפתרון בעיות החינוך, המשטר, מציאת החוקיות של העדר אתיקה לבעלי מניות מיעוט אך גם מציאת המתאם הסטטסיטי המובהק בין שגשוג כמותי וערכי לאתיקה במדינות הכי אתיות ועוד ועוד. כלומר, יש לנו כאן תסמונת לא של אידאה פיקס אחת כי אם אידאה פיקס מולטיפוקלית. אז אולי זאת כבר לא אידאה פיקס כי אם חזון אפוקליפטי הרואה צל הרים כהרים ומייחס משמעויות הרות אסון להעדר האינטגרציה של החרדים וערביי ישראל, למשברי הקפיטליזם ההולכים ותוכפים, לשחיתות הגואה בישראל, לצורך בהקמת רפובליקה שניה בישראל?

אומרים שהאדם הוא נוף מולדתו והפסיכולוגים סבורים שהאדם הוא נוף ילדותו. מה לגבי אדם כמוני שנולד במצרים, הרגיש שם מנוכר בגדלו בתרבות צרפתית אירופאית, שרד את השריפה של קהיר על ידי מתפרעים שכמעט שרפו את ביתו, נשאר בביתו בגיל 11 למשך שנתיים כי סירב ללמוד בבית ספר מקצועי ולהיות מסגר, זכה למחמאה בישראל כי הוא לא נראה מזרחי ובאירופה כי הוא לא נראה יהודי, נחשף להונאה אתית רבתי שבלעה את רוב חסכונותיו כמו גם את כספיהם של רבים מבעלי מניות המיעוט, נלחם בחירוף נפש ובלי מורא נגד טייקונים וחברות ענק שהתגלו כמושחתות, הקריב 90% מהכנסותיו כשבחר לעסוק בעיקר באתיקה עסקית, איבד כמעט כליל את שמיעתו. מאידך הצליח מאוד כאיש עסקים, עם רקורד אתי ללא רבב, כתב מחקרים חלוציים פורצי דרך, ושמר על חברויות גם אם ביקר קשות גורמים אליהם הם משתייכים – יונים, אנשי עסקים, אליטות. האם נוף ילדותי ובגרותי עיצב את השקפות עולמי? מדוע אני מבקר את האליטות למרות שמעמדית אך אולי לא רגשית אני משתייך אליהן? אולי בגלל שנשארתי הילד בשולי החברה מהמעמד הבינוני הכי נמוך? איך אני רוצה להכיל במשטר החדש את החרדים והערבים, העשירים והעניים, היונים והניצים, למרות שאני מבקר את כולם ובראשם

את המשטר של הליכוד הנאו ליברלי ואת השחיתות בשלטון? למה אני מתיימר לראות את טובת החרדים והערבים והפלשתינאים והעשירים למרות ויותר טוב מההנהגות הקיצוניות שלהם? איזו יומרה, איזו אידאה פיקס שאני רואה טוב יותר מכולם ולמרות חרשותי אני שומע את עוולות העשוקים. אבל אולי דווקא הריחוק הוא זה שאיפשר לי לראות את התמונה נכוחה כיוון שאני לא משתייך לשום כת או אחווה. או שאני בן דמותו של סירנו דה ברז'רק שנלחם נגד הצביעות, השקר והרשע, נגד כמעט כולם, עד יום מותו כאשר הם הכריעו אותו. כבר התלוצצתי שבעקבות מאמריי אם יקרה לי משהו למשטרה יהיה קושי למצוא את הרוצח כי ביקרתי את כולם, יותר מאריה אבנרי שהתמקד בשחיתות, מג'וזף שטיגליץ שמתמקד בכלכלה, מסוקרטס שהתקמד במשטר. אך למזלי, אני לא חשוב מספיק כי כמעט אף אחד לא שומע אותי וקורא את כתביי. הסיכוי שיוציאו לפועל את המלצותיי שואף לאפס. אני קול קורא במדבר, אם כי יש כמה עשרות שקוראים את מאמריי, כמה מאות ששמעו והפנימו את הרצאותיי ואלפים שקראו את ספריי לסוגיהם. **כי אולי האידאה פיקס שלי היא לשפר את העולם עבור כל חפצי החיים!**

איך הביא שינוי מילות ההמנון לאיחוד כל חלקי האוכלוסיה- סאטירה

בעקבות סערת ביטול שירת ההמנון בטקס הענקת התארים באוניברסיטת תל אביב הוצע שהשיר "אני ואתה נשנה את העולם", שנוגן בסיום הטקס במקום התקווה מתוך התחשבות בסטודנטים הערבים, יחליף באופן קבוע את ההמנון. הנכדה של יוצר ההמנון, נפתלי צבי אימבר, הציעה לצרף להמנון בית שיכלול את כלל העם הישראלי וייתן תקווה. כי נטען: "אם אנחנו דורשים מהפלסטינים נאמנות צריכים לפתוח להם דלתות. אם לא נלמד לעשות זאת לא תתקיים עוד ישראל." אשרי המאמין שאם יחליפו את ההמנון נפתור את בעית הזהות של ערביי ישראל. ומי שלא מאמין מוזמן לצפות בסרט הנפלא של נפתלי גליקסברג מכאן 11 "נקודת מפנה – המסע אל הואדי" עם המראיינים המעולים ישי שריד ואפרת שפירא-רוזנברג ולדיאלוגים שמתחילים עם החלפת ההמנון ומסתיימים עם סילוק כל היהודים שעלו ארצה אחרי 1948 מישראל. התייחסתי על כך בהרחבה במאמר שלי בנושא זה ולא אוסיף יותר.

על מנת לחרוג מהטון המתלהם שאופף את רוב השיח ושיג בישראל לאחרונה, החלטתי להתייחס לסוגיית החלפת ההמנון בדרך של סאטירה ולראות לאן זה יוביל אותנו... הפרשה התחילה כשקבוצה של אזרחים מודאגים עתרה לבג"צ בדרישה לשנות את מילות ההמנון "התקווה" כי הן גזעניות ופוגעות בזכויות האזרח של כל מי שאינו יהודי. בג"צ שסבור שהכל שפיט אילץ את המדינה לשנות את מילות ההמנון בהתאם וקויים דיון בו התבקשו כל הטוענים לבוא ולהציע את השינויים. כאשר הקריאו את השורה הראשונה "כל עוד בלבב פנימה" לא היו הסתייגויות וכבר עלזו אלה שצידדו בשמירת השיר ללא שינוי. אך מיד עם הקראת השורה השניה "נפש יהודי הומיה" קמה מהומה כללית כאשר הערבים טענו שזה פוגע בהם כי הם אזרחים שווי זכויות ודרשו להוסיף אחרי יהודי גם ערבי. קם אלוף משנה דרוזי בקול זעקה ואמר "לשפוך את הדם שלנו אנחנו טובים אבל אתם לא מסכימים להכניס אותנו להמנון?". מיד הוחלט לרצות אותם ולהוסיף גם דרוזי. וכך התווספו – ארמני, צ'רקסי, בהאי, אחמדי, פרובוסלבי ועוד, עד אשר קם חרדי ומחה על כי נפש יהודי הומיה ולא מתפללת. מיד הוסיפו גם מתפללת. כששאלו אם יש עוד הסתיגויות הצביע סומלי ואמר שהוא לא דורש שיוסיפו סומלי להמנון כי עדיין אין לו אזרחות אבל דרש תרגום סימולטני לסומלית, טענה שהתקבלה כמובן. במשאל שהתקיים התברר שהערבים יעמדו דום רק כאשר ישירו "ערבי" והחרדים כאשר ישירו "מתפללת", ובשאר הזמן הם יתפנו לעיסוקיהם, כי שאר המילים מעליבות אותם.

השורה השלישית "ולפאתי מזרח קדימה" עוררה הסתיגויות מקיר לקיר. עולה מדרום אפריקה קם מזועזע וטען במבטא אנגלו-סכסי שזה לא מכיל אותם ודרש להוסיף צפון יחד עם מזרח כי עבורם ישראל היא בצפון ולא במזרח. מיד המשיך עולה ממוסקבה כולו רותח מזעם וטען שכרגיל דופקים את הרוסים ודרש להוסיף דרום יחד עם מזרח וצפון. לבסוף קמה אישה כבת 90 ובמבטא עירקי כבד טענה שאם לא רוצים להעליב את המזרחים יש להוסיף מערב כי עבור העירקים ישראל היא ממערב. המילים מיד שונו ל- "ולפאתי מזרח, צפון, דרום ומערב". השורה הרביעית "עין לציון צופיה" עוררה פולמוס פחות חריף והוחלט להוסיף פלסטין לציון כדרישת הפלשתינאים, אוזן כרויה בנוסף לעין צופיה בעקבות טענת העוורים שהם לא רואים את ציון, וכמובן התקבלו דרישות תנועות הנוער שדיווחו על אפליה לעומת תנועת הצופים/צופיה ולכן הוסיפו מיד את תנועות הנוער העובד והלומד, בני עקיבא, השומר הצעיר, הנוער הלאומי-בית"ר, הצופים הערבים והדרוזים, האיחוד החקלאי, אריאל וכמובן מחנות העולים.

השורה "עוד לא אבדה תקוותנו" לא עוררה שום הסתייגות, אך השורה "התקווה בת שנות אלפיים" עוררה הסתיגויות של ערבים רבים שטענו שהיהודים לא חיו פה גם לפני אלפיים שנה, לא היה בית המקדש, דוד ושלמה – הכל הזיה יהודית והרי האו"ם כבר קבע שבירושלים וחברון יש רק מקומות קדושים מוסלמים ונוצרים ולא יהודים. בסוף הושגה פשרה להפיכת השורה ל- "התקווה בשעת ערביים" כך שומרים על החרוז ולא מעליבים אף אחד. השורה "להיות עם חופשי בארצנו" לא עוררה שום הסתיגות כי כל אחד פירש אותה כפי שהוא מצא לנכון – יהודים, דרוזים, ערבים, בהאים, סומלים, בעלים רוסים נוצרים לנשים יהודיות, מטפלות פיליפיניות ופועלים חקלאים תאילנדים. אך כמובן השורה האחרונה "ארץ ציון ירושלים" עברה שיפוץ ותוקנה לארץ ציון ופלסטין ירושלים אל קודס וויה דולורוזה. כאשר הפוסט ציונים העלו הסתייגות מהשם ציון צירפו גם ארץ הפוסט ציונים. למחאת התל אביבים והחיפאים, תושבי נצרת ואום אל פאחם, הוספו שמות כל ערי וכפרי ישראל היהודים והערבים בעקבות ירושלים. כולם ברכו על המוגמר כי סוף סוף ההמנון הלאומי ענה לציפיותיהם של כל חלקי האוכלוסיה.

עכשיו ניתן יהיה לפנות לנושאים חשובים יותר אמרו נציגי הרשימה המשותפת כמו סיום הכיבוש, פירוק ההתנחלויות, סילוק החומה הגזענית, מימוש זכות השיבה וישובם של חמשה מיליון הפליטים מחדש בישראל תוך מתן פיצוי על אדמותיהם השדודות ורכושם שנבזז. היונים דרשו מהממשלה הפשיסטית נאצית וניאו נאצית שטובחת כל יום שישי מפגינים שלווים בגדר בעזה להתפטר באופן מידי, סתיו שפיר ומיקי רוזנטל דרשו מהטייקונים להחזיר את כל מה שלקחו בהפרטות שלוחות הרסן ולהפסיק עם שיטת השקשוקה, החרדים דרשו להחזיר את הסטטוס קוו ולבטל סרטים בימי שישי, טלוויזיה בשבת, משחקי כדורגל מחללי שבת. אך חוץ מזה הייתה שביעות רצון כללית.

האייתוללה עלי חאמנאי, המנהיג העליון של איראן, ביקש מהרמטכ"ל האיראני לסור מיד למשרדו וציווה עליו להתכונן לכבוש את ישראל. כשהרמטכ"ל העלה הסתיגויות בגלל הנשק האטומי שיש על פי פרסומים זרים לישראל ובגלל המטוסים, הטנקים והצבא המודרני הכי חזק במזרח התיכון, ענה לו חאמנאי הערמומי שלא ידאג כי: "מדינה שאינה מכבדת את ההמנון שלה גם לא תכבד את הריבונות שלה." איראן יצאה באולטימטום לישראל שאם לא תסכים להיכבש תוך יומיים על ידי איראן היא תוכחד, אך אם היא לא תגלה התנגדות היא תורשה כמדינה ואסאלית לשמור על ההמנון שלה ועל חיי אזרחיה, אך לא על זכויותיהם, הצבא, המשטר, האדמות, המפעלים ורזרבות המט"ח שלה. בישראל קמה מהומה רבתי. החרדים הצהירו שהם מצווים למות באוהלה של תורה אך לא רוצים למות בשביל להגן על המדינה הציונית שממילא הם לא משרתים בצבאה. הרבנים הראשיים הוציאו פסק הלכה ש-"פיקוח נפש דוחה ריבונות ולא היה לנו בכלל רע בימי כורש". היונים טענו שתתקיים במדינה הפשיסטית נאצית ניאו נאצית חברה של נאצים ורוצחת התינוקות האמרה "על דאטתפת אטפוך וסוף מיטיפיך יטופון" ומדינה שהיא מצודה ולא בית, שהיא כובשת ועושקת, מדינת אפרטהייד אחת דינה להיכבש על ידי מדינה נאורה כאיראן שהתחייבה לא להרוג אף ישראלי אחד. הערבים האמינו שאם יהיה בישראל שלטון איסלאמיסטי יהיה להם טוב כפי שהיה בימי השלטון הטורקי שכידוע מאוד היטיב עם האוכלוסיה והעיקר שסוף סוף יוסר דגל המגן דוד המשוקץ.

הטייקונים ניסו לגשש אם יוכלו לשמור על רכושם ועל מקלטי המס בארובה גם בשלטון האיראני, חיפשו תקדימים מימי כורש והתייעצו עם הטייקונים הסורים. בריטניה וצרפת הפצירו בישראל להיענות מיד לדרישה של איראן על מנת למנוע מלחמת עולם שלישית והביאו כדוגמא איך השלום שהביאו צ'מברליין ודאלאדיה החזיק מעמד אלף שנים ואיזה גורל נפלא היה לצ'כוסלובקיה תחת השלטון הנאצי. ארצות הברית אמרה לישראל שהיא תכבד כל החלטה שלה ואם היא תחליט להילחם הם יעמדו לצידה. עצרת האו"ם איימה בסנקציות כנגד ישראל התוקפנית והורתה לישראל להיכנע ללא דיחוי למען שלום העולם, החלטה שהתקבלה כמעט פה אחד, למעט ארה"ב ומיקרונזיה. הם התחייבו לערוב לישראל שלא יאונה רע לאזרחיה, וגם האיחוד האירופי נתן ערבויות מצידו, יחד עם רוסיה, איסלנד והותיקן. הם הזכירו לישראל כיצד הערבויות שניתנו לישראל על שייט חופשי בים סוף החזיקו מעמד עשרות שנים. ממשלת ישראל החליטה בלחץ דעת הקהל בארץ והקהילה הבינלאומית להענות לאולטימטום.

הצבא האיראני פלש לישראל עם תום האולטימטום אלא שקרה אסון ואחד הצנחנים שבר את רגלו בעת הצניחה. האיראנים האשימו בכך את ישראל והוציאו להורג אלף ישראלים שנבחרו באקראי. עצרת האו"ם זומנה לישיבת חירום ביוזמת סוריה, אלג'יריה, תימן, סודן, לוב, עירק ואפגניסטן. בישיבה לילית הוחלט לגנות את ישראל על הפשע הנורא שמאז שנשברה רגלו של המפגין בחיפה, שהפגין למען זכות מיליון הפלשתינאים מעזה לצאת לטיול בוקר ולשוב לאדמת פלסטין השדודה כשמעליהם מרחפים עפיפונים מרהיבים המצוירים עם יונים צחורות, לא היה פשע כזה בתולדות האנושות שבוצע על ידי המדינה הפשיסטית, נאצית, ניאו נאצית, אימפריליסטית, קולונליסטית ורוצחת ילדים. באותו היום סוריה רצחה בנשק כימי אלפיים מאזרחיה אבל זה לא הפריע לה ולמדינות הדמוקרטיות להצטרף להחלטת הגינוי של מועצת האו"ם לזכויות אדם נגד ישראל ששברה את רגלו של הצנחן האיראני. בו במקום הוחלט להסיר את הערבויות שניתנו לישראל וכך עשו גם האיחוד האירופי, רוסיה ואיסלנד. רק האפיפיור הודיע שהוא מוכן לשלוח 10 מחיילי המשמר השוויצרי שלו להגן על המקומות הקדושים לנצרות, אחרי שאיראן בזזה את כנסיית הקבר והרסה 114 כנסיות נוצריות בנצרת, בגליל, בחיפה ובירושלים. אף מדינה נוצרית לא גינתה את המעשה, אחרי שאיראן השתלטה על ארסנל האטום של ישראל והפכה למעצמה גרעינית המאיימת על אירופה.

בטקס הכניעה שהיה ברחבת הכנסת הופיעו כל 120 חברי הכנסת מוקפים באלפי חיילים איראנים. מירי רגב הופיעה עם צ'אדור פרסי וטענה שהשירה של עומר חיאם עדיפה בהרבה על המחזות של צ'כוב. סתיו שפיר הופיעה עם ניקאב, שהסתיר את פניה ושערה האדמוני למעט עיניה היוקדות, וטענה שסוף סוף עכשיו הבית היהודי יפסיק להעביר כספים להתנחלויות. תמר זנדברג חויבה להופיע בבורקה אפגנית שכיסתה את כל גופה ופניה. היא התריסה בפני חברי הליכוד בקול עמום שבקושי נשמע מבעד ללבושה הכבד "נראה אתכם עכשיו מביאים לעזרתכם את החברים הנאצים שלכם!". איילת שקד הופיעה ברעלה מצרית, שמבעדה ניתן היה לראות את מצחה, עיניה ואפה,

ונשבעה שכל הצרות קרו לישראל בגלל התערבות בג"צ בסוגיית מילות השיר התקווה. רק חברות הכנסת הערביות ובראשן חנין זועבי הורשו להופיע בחג'אב פלשתיני ושמחו איך גורלן שפר עליהן לעומת חברות הכנסת היהודיות.

בזמן הטקס הושר בפעם האחרונה המנון התקווה במילותיו החדשות ובמשך 17 דקות. בעקבותיו הונף הדגל האיראני והושר ההמנון האיראני עם המילים הנשגבות: "סאר זאד אז אופוק מהרה קסאוראן – באופק מעל עולה שמש המזרח" (מזכיר את ולפאתי מזרח קדימה...). "פורוקה דידייה חק באבאראן – האור בעיניים של המאמינים בצדק" (מזכיר את עין לציון צופיה...). "פאיאמאת אי אימאם אסתיקלאל אזאדי – המסר שלך, הו אימאם, של עצמאות וחופש" (מזכיר את להיות עם חופשי בארצנו...). "פאיאנדה מאניו ג'אבדאן ג'ומהורייה איסלמייה איראן – סובל, ממשיך ונצחי – הרפובליקה האסלאמית של איראן" (מזכיר את התקווה שנות אלפיים ארץ ציון ירושלים...). כולם עמדו בדום מתוח, אף חרדי מהקהל הירושלמי לא העז לירוק על הדגל, אף ערבי מהקהל לא העז לשרוף את הדגל, אחמד טיבי לא שר בילאדי בילאדי, לסתיו שפיר ולחנין זועבי לא הפריעו כלל מילות ההמנון האיראני.

בתום הטקס התנהלה הפגנה שמנתה שלושה אנשים. יהורם גאון הופיע עם שלט שמצא בעלית הגג מתחת ל-"טאבאן" בבית משפחת גאון זכר להפגנות בימי המנדט ובו היה כתוב "ארץ ציון ירושלים". אתיקן אלרגי לאוכל פרסי ולמשטרי דיכוי איסלאמיסטים פונדמנטליסטים הופיע עם שלט שהביא מהתקופה שבה הפגין בימי מהפכת הסטודנטים בפריז ב- 1968 ובו כתוב בצרפתית, אנגלית, עברית ועוד כמה שפות ששלט בהן "חופש, שוויון, אחווה". וגם בתרגום לפרסית שהחל ללמוד "אזאדי, ביראבי, ביראדרי". יהושע סובול הופיע עם שלט מהתקופה שבה הפגין נגד כיבוש פלסטין ובו כתוב "הלאה הכיבוש האיראני". כשהודיע לפני ההפגנה לחבריו היונים על רצונו וביקש מהם להצטרף למחאה נזפו בו ואמרו לו "כיצד אתה בכלל יכול להשוות בין הכיבוש האיראני הנאור לכיבוש הישראלי הפשיסטי, נאצי, ניאו נאצי ורוצח הילדים?" והם החליטו בו במקום לקיים על סובול טקס קריעה ולהפסיק לו את המינוי לעיתון היונים. תוך 40 שניות עטו על המפגינים שוטרי החרש האיראנים. במשפט בזק על פי הפירוש האיראני לשאריעה על הכופרים שהם קופים ובני מוות הוחלט להוציאם להורג בסקילה. רק בעקבות התערבות מנהיג סין, שמחזותיו של סובול הוצגו בארצו בהצלחה, הומתק עונש המוות ל- 40 שנות מאסר, ומכיוון ששלושת המפגינים היו בשנות השבעים שלהם, נוספה לגזר הדין הברכה "עד 120". כנופיית השלושה נשלחה לבית הסוהר בעזה שהוקם באחת ממנהרות המוות של החמאס והוסבה לבית סוהר. האוכלוסיה בישראל ופלסטין הושמה תחת שלטון צבאי נוקשה, הפגנות נאסרו, זכויות אדם בוטלו... אפילו נאסר להעיף עפיפוני נפץ מעל הכוחות האיראנים.

תוך חודש הסתופפו בבית הסוהר העזתי כל האליטות של ישראל ופלסטין, חברי הכנסת, הנהגות החמאס והרשות, כל הסופרים היונים והניצים, הציירים והפסלים הבולטים, הפרופסורים הפוסט ציונים, מנהיגי החרדים, הרבנים הראשיים וראשי הדת המוסלמים והנוצרים, המזרחנים, השדרים, העיתונאים, השחקנים, הטייקונים, הפקידות הבכירה של משרדי הממשלה, המפגין הערבי שהפגין בחיפה והמשטרה הפשיסטית של ישראל שברה את רגלו בזדון היה גם הוא בבית הסוהר כשרגליו וזרועותיו שבורים, כי האיראנים החליטו להוציא לו את החשק להפגין וליתר ביטחון שברו את גפיו. ראשי ערים יהודים וערבים ואלה מהם שכבר היו אסירים הועברו לבית הסוהר בעזה.

האייתוללות בהיותם בקיאים בקלסיקונים של המאה העשרים זיווגו זיווגים לתאי המאסר, אמונים על מחזהו של סארטר "בדלתיים סגורות". כך הם זיווגו את חנין זועבי עם מירי רגב, סתיו שפיר עם שרי אריסון, מיקי רוזנטל עם עידן עופר, אורנה בנאי עם איילת שקד, גדעון לוי עם ח"כ סמוטריץ', דוד גרוסמן עם ח"כ חזן (גרוסמן הצטער שבמקום 88% בית שהיה למדינה בנאום הקוואזי בית שלו היא נשארה עם 0%, אבל הוא התנחם בכך שהרשו לו להביא מהבית שטיח פרסי, עליו ניסה חזן לשווא ללמד אותו משחקי קלפים), והאתיקן עם אחמד טיבי. דווקא הזיווג האחרון הניב תוצאות מבורכות והאתיקן נשבה בקסם האישיות הכובשת של טיבי שלימד את המצרי "המזויף" ערבית על בוריה כך שהאתיקן יכול היה לקרוא סוף סוף את באב אל שאמס של אליאס חורי בלי עזרת התרגום. הוא מצידו לימד את טיבי לאדינו וטיבי קרא בשקיקה את אלטנוילנד בלאדינו בכתב רש"י שנשלח במשלוח מיוחד מספרייתו של האתיקן. בערבים שקדו טיבי והאתיקן על ניסוח חזון הרפובליקה השניה של ישראל, שאותה הפיצו במחתרת לכל האסירים ושהתקבל פה אחד, למעט חנין זועבי שיצאה לחופשי בהתערבות טורקית. בלילה לפני לכתם לישון שרו האתיקן וטיבי בשקט את מילות ההמנון הישראלי התקווה ולמען שלום בית שרו "כל עוד בלבב פנימה נפש אסירים הומיה ולפאתי מזרח קדימה עין לבית צופיה. עוד לא אבדה תקוותנו להיות עם חופשי בארצנו!"

התכתבות בין יהושע סובול לביני בנושא חרמות ופתרון הסכסוך

דוא"ל שנשלח ב- 28.1.2016 מיעקב קורי ליהושע סובול

יהושע היקר שלום רב,

הזדעזעתי לראות את התמונה שלך ושל סופרים ושחקנים שאני מוקיר ברשימת השתולים. אני מבקש להביע בצורה חד משמעית את התמיכה המלאה שלי בך, למרות שאני לחלוטין לא מסכים עם משנתך בקשר לפתרון הסכסוך עם הפלשתינים. הבעיה היא מאוד מורכבת ואני מתייחס אליה בהרחבה בספר החדש שלי ובוודאי שלא ניתן לקבוע שהיונים או הניצים צודקים. כשהעלית את המחזה שלך הפלשתינאית בתיאטרון חיפה הוא היה מסובסד ולא זכור לי שמישהו כפר בזכות התיאטרון להעלות את המחזה. הקהל יכול להצביע ברגליים וכך באמת עשיתי כאשר הפסקתי את המנוי שלי בתיאטרון חיפה כי סברתי שהוא לא אובייקטיבי דיו ומראה שישראל תמיד טועה והפלשתינאים תמיד צודקים. רק בסוף שנות התשעים חזרתי להיות מנוי בתיאטרון ואף הסכמתי לכהן כחבר הדירקטוריון של התיאטרון. גם המלצתי שישלחו את "חצוצרה בואדי" לייצג את התיאטרון בפסטיבלים בחו"ל כי הוא מייצג לדעתי במינון הנכון ביותר את הדילמות שבין יהודים וערבים, אבל ההנהלה העדיפה לשלוח את המלט... אני תמיד חושב על אמיל זולא ברגעים אלה, איך הוא העז לכתוב את המאמר שלו J'ACCUSE ויצא בגלוי נגד הנשיא, הממשלה והצבא, כאשר הוא שם את נפשו בכפו בהגנה על דרייפוס החף מפשע, הוא ברח לאנגליה על מנת לא לשבת במאסר אך לא חזר בו, והוא גם שילם על כך בחייו כאשר מתנגדיו סתמו את הארובה בביתו והוא נחנק למוות.

לגבי הסוגיה אם צריך לממן תיאטרון שקורא להשמדת ישראל, שמבזה את הדגל וההמנון, שתומך בטרור, שמציג אותנו כמפלצות ואת אויבינו כקדושים, אני מציע שיבדקו (ואתה כאיש העולם הגדול בוודאי יודע זאת יותר טוב ממני) מה המדיניות בארצות דמוקרטיות כצרפת, בריטניה וארצות הברית. מקובל עלי לאמץ את דפוס הפעולה שלהם - אם ה- BBC מעלה תסכיתים שבהם תומכים בטרור, אם הקומדי פרנסז מעלה מחזות שבהם מבזים את דגל צרפת, ואם ה- PBS האמריקאי תומך בדאע"ש, אנו יכולים לנהוג כמוהם, אך אם לא - נוכל להיתלות באילנות גבוהים מבלי שיאשימו אותנו בסתימת פיות. אנו מאשימים את אבו מאזן והחמאס שמציגים את היהודים כחיות אדם ומסיתים את הילדים לרצוח יהודים בלי אבחנה - ואנו רואים כיצד נערים ונערות רוצחים נשים וילדים יהודים, אך מאידך אנו מספקים להם חשמל, שיירות של מזון, תעסוקה לעשרות אלפים בישראל. ואם אנחנו כה ליברלים לגבי אויבינו מדוע שנאסור על אומנים וסופרים להביע ביקורת ולקרוא לחרם נגד המדינה? אם הם חושבים שישראל היא מדינת אפרטהייד ויש לאפשר את זכות השיבה (חווה אלברשטיין אף עלתה על אוניה של פליטים פלשתינאים) - זאת זכותם, הם כמובן טועים לדעתי, אבל הם יהיו הראשונים שייפגעו, כי לדעתי ההנהגה הפלשתינאית שונאת יהודים ומכחישה את השואה ללא קשר ליוניות או ניציות, הם דוגלים בדיעות נאציות מימיו של המופתי חאג' אמין אל חוסייני ועד ימינו. ולא צריך להזכיר לך מה היה גורלו של ג'וליאנו מר שעבר לג'נין בשביל להקים תיאטרון פלשתינאי ושל פעילים יוניים שנטבחו כיהודים כמו הניצים.

מעולם לא באתי בטענות לאוניברסיטאות ניאו ליברליות בישראל שלא נתנו לי דריסת רגל בגלל דעותי נגד הטייקונים, כאשר הטייקונים מממנים אותם ואת החוגים שלהם ומשלמים משכורות עתק לפרופסורים שהם חברי דירקטוריון בחברותיהם. זכותם המלאה של מוסדות אלה שאומנם מסובסדים על ידי המדינה לאסור עלי כניסה לתחומן, למרות שיכולתי לטעון כי יש לחשוף את הסטודנטים לדיעות "דיסדנטיות", כמו שהם בעצמם מבקשים ואף הקימו תנועה עולמית (ראה קישור) הרוצה לאפשר להם ללמוד קורסים על עתיד הקפיטליזם, הסיבות למשבר הכלכלי, צדק חברתי וכלכלי, תנועות המחאה בישראל, יוון, ספרד וארצות הברית, ונושאים עכשוויים שרק אני לימדתי באוניברסיטאות שקולות יותר כאוניברסיטת חיפה ומרכז אקדמי כרמל, עם המשובים הגבוהים ביותר.

אני שומע שתיאטראות המנוהלים על ידי גורמים יוניים (ברור לך שאני לא קורא להם שמאלנים כי אני יותר שמאלני מהם ואני לא מקבל תמיכות מטייקונים כמוהם) לא מאשפרים למחזאים ניציים להעלות את מחזותיהם בבית ספרם, כנ"ל לגבי אוניברסיטאות שאף אוסרות לתת דוקטורת כבוד לחתני פרס נובל ניציים, אז למה הם יכולים לעשות צנזורה ולממשלת הימין אסור? האם זאת לא צביעות? ולמה כל אחד שלא חושב כמוהם ישר מתוייג כפאשיסט ואנטי דמוקרטי? אם כבר צדק - אז צדק אבסולוטי לבעלי כל הדיעות, כך אני דוגל כדמוקרט ובעל השקפות של קפיטליזם הומאני, נץ מתון, ומעל לכל בעל סקרנות אינטלקטואלית נרחבת שהביאה אותי לקרוא את כל המחזות היוניים שלך ושל סופרים דגולים אחרים, שמביאה אותי לראות בפסטיבל הסרטים בחיפה סרטים

ישראליים כסרטה של דנה אילון (ישבתי קרוב לגדעון לוי...) וסרטים פלשתינאים שהם יותר שקולים מהרבה סרטים ישראלים. לפי אותו הגיון אני מצפה מאומנים יוניים לא להחרים התנחלויות ולהציג בכל רחבי הארץ וה"שטחים", בלי לשנוא מתנחלים יותר מאשר הם שונאים טרוריסטים שהם מוצאים צידוקים למעשיהם. אנחנו באותה סירה עם המתנחלים, עם הימין, עם הבית היהודי, עם שלום עכשיו, עם הארגונים נגד הכיבוש, עם החרדים, וגם עם הערבים הישראליים, שלמרות כל מה שהם אומרים על הנכבה נחשבים בעיני הפלשתינאים כבוגדים, מלחכי הפנכא של היהודים.

אני יודע שאתה לא קיצוני עד כדי כך, כמו רבים מחבריך, ואתה מוקיע בחו"ל ובארץ את גל האנטישמיות, אתה גם לא נטשת את המערכה כמו גם שלמה אבינרי, שהיה הראשון שלימד אותי את האתיקה של אריסטו, ואתם נלחמים פה על דיעותיכם, אם כי אתה היונה היחידה שגם נלחמת בחירוף נפש בעד צדק חברתי וכלכלי, את האחרים זה פשוט לא מעניין - רק עצי הזיתים העקורים, הרג של ילד פלשתינאי אחד או ארבעה בעזה בירי תגובה על אלפי טילים נגד ערי המרכז ישר משווה אותנו לנאציזם של היטלר, אך דממת אלחוט על טבח ביהודה ושומרון. למדתי מפרשת ווטרגייט FOLLOW THE MONEY , אמור לי מי ממן אותך ואומר לך מי אתה. לכן אני בהחלט בעד אימוץ המודל האמריקאי שכל אחד שמקבל מימון ממדינות, ארגונים ופרטים יצהיר על כך, משמאל ומימין, כי אין כל הבדל בין תנועת יונים המקבלת תמיכה משונאינו לבין תנועת ניצים המקבלת תמיכה מאיל הון יהודי הרוצה להתנחל תחת כל עץ רענן ובכל כפר ערבי בשטחים.

אבל אני חושב שמסוכן מאוד להצטרף לתנועת ה- BDS, לקריאה להחרים את ישראל, להטפה לקראת פיתרון כפוי (כמו בסרביה?, איפה הם יהיו בזמן ההפצצות?). אני הייתי בדרום אפריקה וראיתי מה זה אפרטהייד, הייתי בסרביה, קרואטיה ובוסניה וראיתי מה זה טיהור אתני, ואני טוען בספרי ובפניך שאין כל דמיון בין סרביה, דרום אפריקה וישראל. וכמובן שאני גם מתנגד לכיבוש, אבל אני לא חושב שנסיגה מיהודה ושומרון תשפר את המצב, אדרבה זה יגרום להרס המדינה כאשר דאע"ש ישתלט על השטח כמו החמאס על עזה וישלח את הטילים לנתב"ג, כפר סבא ונתניה, יחפור מנהרות לטבוח בילדי גן ובנשים הרות, בזקנות ובכל יהודי בתוך גבולות ישראל. הם עשו זאת כשנסוגונו מלבנון (וכל השטויות שאמר ברק על מה שהוא יעשה ללבנון אם הם יתקפו אותנו הוכחו כעורבא פרח), כשנסוגונו מעזה (עם אלפי טילים על מרכז הארץ ועם המשטים נגד מצור שמונע מהם להתחמש עוד יותר), כשנסוגונו מרוב יהודה ושומרון (כשערפאת חתן פרס נובל, זה מה- CADUC , פתח באינתיפאדה השניה שטבחה למעלה מאלף אזרחים יונים, ניצים וערבים). הגיע הזמן לראות שאנו חיים במזרח תיכון מטורף לחלוטין, שהבעיה הפלשתינאית לא קשורה כהוא זה לכל המשברים בסוריה, עיראק, לוב, מצרים ומדינות ערב האחרות. עלינו לשמוע דיעות שקולות מברי סמכא כגיא בכור ועוזי רבי, ולא חלומות באיספמיא של מרצ, אובמה, ושרת החוץ השוודית.

הפתרון שאני מתווה הוא הרבה יותר מורכב, בלי כיבוש ובלי סכנה לאזרחי המדינה, אך גם בלי האבסורד של מדינה מפורזת (כמו עזה? כמו לבנון?), של מדינה פלשתינאית שעשויה מכמה חלזונות ללא יכולת קיום עצמאית ותוך ניתוק כל חלקיה, של שלום שלא יכול להיות בין שני עמים הרוצים אותה חלקת מולדת. הפתרון למשוואה עם כל כך הרבה נעלמים יימצא תוך שיתוף פעולה עם ירדן (ומצרים?) כשהפלשתינאים יהיו אזרחים שווי זכויות בממלכה הירדנית-פלשתינאית, עם זכות שיבה לגדה המזרחית בלבד - עוד אבסורד הוא זכות השיבה לפלשתין המפורזת שגם ככה היא המדינה הכי צפופה בעולם, שלא לדבר לישראל, שיעשה אותנו מדינה עם שלום כסוריה, לוב, לבנון, עירק, אפגניסטאן, מדינה עניה כמצרים וירדן, מדינה דמוקרטית כערב הסעודית ומדינות המפרץ. אנחנו גם נשבור את השיא העולמי בהחזרת חמישה מיליון פליטים כשרק 50,000 מהם חיו אי פעם בישראל, כאשר אין זכות שיבה להודים ופקיסטנטים, גרמנים, פולנים, יוונים ותורכים.

ירדן תסכים לכך כי אחרת היא תהיה הקורבן הבא של דאע"ש, והיא תקבל שגשוג ושלום יחד עם ישראל במסגרת חברות באיחוד האירופי ותמיכות של עשרות מיליארדים מארצות הברית ושאר המדינות הנאורות. או אז, יהיה שלום, עם גבולות פתוחים, שגשוג כלכלי, בלי כיבוש, ועם דמוקרטיה לפלשתינאים יותר נרחבת מאשר יש להם כיום בחמאסטאן בעזה ובדיקטטורה של אבו מאזן שלא מקיים בחירות מזה עידן ועידנים. רמת הגולן חייבת להישאר חלק ממדינת ישראל במסגרת חלוקת סוריה למחוזותיה אם אנחנו לא רוצים את דאע"ש בכינרת, ירושלים צריכה להיות מאוחדת אם אנחנו לא רוצים לחזור לסיוט שהיה עד 1967- גרתי שלוש שנים בירושלים של אז וסיירתי לאורך הגבול, למדתי בברלין ב- 1967, ראיתי את החומה ואף ביקרתי בברלין המזרחית, וגם סיירתי לאורך ניקוסיה המחולקת - ולעולם לא ניתן יהיה להסכים לעיר מחולקת שאין לה אח ורע בכל העולם, או למדינה פלשתינאית מחולקת שאין בעולם כדוגמתה ופקיסטן נפרדה מבנגלדש במלחמת אזרחים עקובה מדם. אומנם יש את קלינינגרד - קניגסברג למי שדוגל בזכות השיבה של הגרמנים, אך מי יעז להתגרות ברוסיה של פוטין? למה להגיד כל הזמן שתי מדינות לשני עמים, כאשר הפלשתינאים מעולם לא יסכימו שישראל תהיה מדינה יהודית (אני גורס

שאנו מדינה יהודית ושל כל אזרחיה), כאשר יש כיום שתי מדינות פלשתינאיות - עזה והרשות, וכאשר יש כבר מדינה פלשתינאית נוספת ששלושה רבעים מאזרחיה הם פלשתינאים, והיא ירדן. וגם כאשר אחרי זכות השיבה ישראל תהפוך למדינה פלשתינאית רביעית בלי אף מדינה יהודית אחת בעולם.

אין כל הבדל בינינו לבין הפלשתינאים, לא בגנים, לא באינטליגנציה, ושנינו מאותו גזע שמי. אני מוקיע כל גילוי של גזענות כנגד הערבים והוכחתי זאת לעיתים קרובות לאורך כל חיי המקצועיים. אין כל סיבה שנחיה במלחמה מתמדת שרק הורסת אותם ואותנו. אבל הפיתרון הוא לא בסיסמאות נבובות כפי שתיארתי לעיל, אלא בפיתרון מורכב בהרבה, שימנע משני הצדדים כל רצון להילחם, כפי שהיה לגבי צרפת וגרמניה, ורצוי בלי שתהיה מלחמת עולם עם מיליונים של קורבנות. הם צריכים להפסיק להסית, לדגול במות קדושים במקום חיים בכבוד, אנחנו צריכים להעריך ולהוקיר את שכנינו, ללמוד את שפתם ותרבותם, אך בשום פנים ואופן לא להשתלב במזרח התיכון, ולאמץ את המודל הסורי, הסעודי, הסודני או הסאלאפי. העתיד שלנו הוא באירופה, לא בגזע (אם כי אני אישית חושב גם בתרבות לרבות צ'כוב, שיקספיר, זולא, סרבנטס, הומרוס, גתה, איבסן, דנטה ודירנמט), אבל באורח המחשבה הדמוקרטי (אין דמוקרטיה חוץ מאתנו במזרח התיכון), ביצירתיות האמריקאית/אירופאית שהביאה לעולם את השגשוג הגדול ביותר שידע מעודו, במדע, בחקלאות, בתעשייה, בארכיטקטורה, בשאיפה לשלום שבאה אחרי מאות שנים של טבח הדדי. ישראל היא מדינה אירופאית לא פחות מיוון וספרד, וזה כולל אשכנזים, ספרדים ומזרחים, ערבים ויהודים ישראלים. ולצורך זה גם סינגפור, יפן, בוטסוואנה, דרום קוריאה, טיוואן, ומדינות אחרות באסיה, אפריקה ואמריקה הן אירופאיות באורח המחשבה שלהן, אם כי לכל אחת מהן, כמו לנו ולפלשתינאים יש שפה ותרבות משלו. וכל השאר הרי הוא כתוב בספרי הבא באנגלית, שיפורסם בקרוב.

כל טוב,

קורי

להלן תגובתו של יהושע סובול עוד באותו היום:

Sent: Thursday, January 28, 2016 7:06 PM
To: coryj
Subject: Re: Backing

קורי היקר,

קראתי את דבריך בתשומת לב רבה. עם רובם דעתי קרובה לדעתך בשינויי גוון קלים. יש נקודות שבהן אני חולק על דעותיך, אבל לא אכנס עכשיו לוויכוח, כי השעה היא שעת ערב, אני בברלין, עוד כמה דקות אצא לשאובינה לראות את בכורתו העולמית של מחזה חדש של יסמינה רעזא "בלה פיגורה", ומחר השכם בבוקר אני לוקח רכבת לוויסבאדן. אבל בשובי ארצה ביום שני בערב אשמח להאריך בשיחה איתך על הנקודות שהעלית.

בינתיים אני מצרף כאן את תשובתי לחולי הרדיפה מ"אם תירצו", שעשו לי כבוד וצרפו אותי לרשימה שכוללת עשרות רבות של יוצרים מכל תחומי האמנות.

ובינתיים - כל טוב ולהשתמע במהרה,

שלך

יהושע

והנה תגובתי לפאשקוויל של "אם תרצו":

אילו לתלושים מ"אם תירצו" היה איזה קשר חי לשפה העברית, היו נזהרים בדיבור על שתולים, כי האסוציאציה המיידית מ"שתולים" היא דימוי הצדיק ל"עץ שתול על פלגי מים, אשר פריו יתן בעתו, ועלהו לא

יבול." אין דימוי יפה מזה לאמנים וליוצרים - שהם אכן עץ שתול על פלגי מים ששורשיו יורדים למעמקי השפה על מכמניה ומתפשטים למרחבי תרבות העם לדורותיו ולשדרותיו, ומשם הם יונקים את השראתם, את רוח היצירה ואת תעצומות הנפש לעמוד מול רוחות השקר, הרשעות, הכסל, היוהרה, השחץ והרוע שמאיימות על העם להטריף את רוחו ולהחריב עליו את עולמו.

אבל נראה שלצמחי-הקיקיון מ"אם תירצו" אין אפילו שורשים של עשב, והם אכן אינם שתולים - לא בשפה העברית, לא בתולדות היישוב העברי, לא באדמת הארץ ולא בעולם התרבות והמוסר של העם היהודי לדורותיו. הם תוצר מעוות של הזמן הרע והאפל שבו אנו חיים, וככאלה הם נישאים ברוח העיוועים הנושבת לאחרונה בארץ, וכמי שנישא ברוח הרעה - כבר אמר עליהם משורר תהילים שהם "כמוץ אשר תדפנו רוח". לא "שתולים" חס וחלילה, אלא מוץ אשר תדפנו רוח.

אבל מוסדות החוק והמשפט של המדינה לא צריכים לחכות שהרוח תעשה את עבודת סילוק המוץ הזה. זהו תפקידו של היועץ המשפטי לטפל בהם, וזהו תפקידה של הכנסת להוציא את האירגון ההרסני והחורבני הזה למקום שהועיד לשכמותו הנביא ישעיהו: "מהרסייך ומחריבייך ממך ייצאו."

יהושע סובול

התכתבות בין יהושע סובול וביני בנושא בלוג של גאי בכור

נכתבה ב- 22.11.2016

יהושע שלום רב,

אני מתאר לעצמי שלא יצא לך לקרוא את משנתי הסדורה בספרים החדשים שלי על הסכנה הנוראה בהקמת מדינה פלשתינאית בגבולות כאלה או אחרים של הקו הירוק. אין לי אידיאולוגיה של אף שעל, אני פשוט מכיר היטב את הבעיה קודם כל בגלל היוולדי במצרים, בגלל שירותי הצבאי באמ"ן כקצין עתודאי ועד סוף המילואים כרב סרן, בגלל עבודתי במשך כעשרים שנה בתעשיה הבטחונית ובגלל כל מה שקראתי ולמדתי. אני תמיד טענתי שהבעיה היא לא דמוגרפית ואם נחזיר את השטחים תהיה בעיה דמוגרפית פי כמה יותר אקוטית. והנה גיא בכור שהוא הרבה יותר מקצוען ממני אומר את אותו הדבר. אני גם לא מאמין באגדה של מדינה מפורזת עם הגבלות של הגירה. מספיק לראות כמה פעמים הפרו הפלשתינאים את ההסכמים אתם על מנת להשתכנע שאין לבטוח בהם. אני בהחלט מבין אותם - מה שמציעים להם את עזה ורצועות בגדה ואפילו כל הגדה אין בזה מסה קריטית למדינה והם רוצים את כל ארץ ישראל. עם כל הכבוד לטיעון שהכיבוש משחית אותנו ואותם וזה נכון, יש טיעון עוד יותר חמור שנסיגה תמית אסון עוד יותר גדול גם עליהם וגם עלינו. חוץ מזה שכל המדינות בעולם כבשו שטחים כאשר התקיפו אותן ואף אחד לא דורש מהם לסגת מהם כפי שדורשים מאיתנו. יש עוד מי שטוען גם כיום שצריך להחזיר את הגולן (למי?) שם אין בעיה דמוגרפית וסוריה צריכה להיענש על התקפותיה על ישראל. אני יודע שאתה אחד האנשים החכמים ביותר שאני מכיר אז איך זה שאתה לא רואה את התמונה נכוחה? תקרא לפחות את המאמר הקצרצר של גיא בכור ושל מזרחנים רבים וטובים שהם נגד "חזון" שתי המדינות.

כל טוב,

קורי

מסר לעם ישראל עם גיא בכור

מאת: ד"ר גיא בכור

הי לכולם
אני מצרף מאמר קצרצר שלי.

הפעם - המאמר קצר בעל שורות אחדות בלבד **ואני מבקש מכל אחד מכם להפיצו !!! כמה שאפשר !!!!**
זה מאמץ קטן מאד: אולי אלה המלעיגים על שכמותי יתחילו להפנים שאנו מצויים בסביבה עוינת.עד מוות.ולא כדאי "לסמוך" על אופטימיסטים...

הם אמנם חיים "מאושרים" אך לזמן קצר בלבד.זה באמת לא קשור ל"ימין" או "שמאל".
יצא המרצע מן השק:
אבו מאזן דורש מהעולם לאפשר לו לתת "מקלט" ל"פליטים הפלסטינים מסוריה" בתוך שטחי הרשות הפלסטינית.
כמה סורים ממוצא פלסטיני יש ? - כ- 400000 מובן שנבלום את זה אך תארו לעצמכם שזו תהיה מדינה של ממש עם חופש כניסה לגבולותיה?
מיד היא תכניס,בנוסף לפלסטינים מסוריה, עוד 700000 מלבנון והרי לכם –באמת- "שינוי המציאות הדמוגרפית" בארץ ישראל – לתמיד.
במה המדובר?
במיליציות מהמסוכנות בעולם... כנופיות... ארגוני טרור... קבוצות סלפים...שיגיעו לכאן עם הנשק וישבו על מישור החוף ונתב"ג !!!
וכך – באמת- לא נוכל עוד לחיות בישראל.
המדהים הוא שיש המשתמשים בטיעון הדמוגרפי דווקא להצדיק "מדינה פלסטינית"
בעוד שאם כך יקרה מציאות הדמוגרפית תיהפך לגהינום - עבור כל ישראלי.
ההיסטוריה הרי מלמדת שהיהודים לא קראו את אותות האזהרה בזמן, אפילו אם היו מרוחים על כל הקיר שלפניהם.....

ועוד אומרים שהיהודים זה "עם חכם"...
אם תשתפו את הפוסט הזה 1000 פעמים, אולי עם ישראל יתחיל להבין,

זה תלוי רק בכם !.
בתודה,

ד"ר בכור

תשובתו של יהושע סובול אלי עוד באותו היום:

קורי היקר,

קראתי את הבלוג הקצר של גיא בכור, והשתכנעתי בדבר אחד: שהוא פוחד ממדינה פלסטינית עצמאית שתתקיים לצד ישראל, והשתכנעתי גם שאין לו הצעה אחרת לעתיד מלבד זו שישראל תמשיך לחיות על חרבה עם שני מיליון פלסטינים שחיים בתנאי מחנה מעצר במקום הצפוף ביותר בעולם, ומן המדורדרים שבו, ועם עוד שלושה מיליון פלסטינים שהטריטוריה הזעומה העומדת לרשותם מבותרת ע״י כבישים שאסור להם לנוע בהם, והתנחלויות התקועות בצלעותיהם עם אוכלוסיה עוינת - בחלקה לאומנית קנאית קיצונית - שמנצלת כל הזדמנות להשתלט על אדמותיהם, לעקור את מטעיהם, ולהתנכל לעדרי צאנם.

עד כמה שהבנתי מהבלוג הקצר של בכור הוא גם לא מציע להכיל את החוק על השטחים המאוכלסים בפלסטינים, ולהעניק להם אזרחות מלאה במדינה החדשה שתתפרש בין הים לירדן, והשם היאה לה יהיה ישראסטין או פליסראל.

אז מה כן מציע גיא בכור? להמשיך לשלוט בכוח צבאי על אוכלוסיה נטולת זכויות אזרח אמתיות ומלאות. יפה. עד מתי? עד שיקום דור שיימאס לו לחיות במעמד של וואסאלים פלבאים נטולי זכויות בחסדה של אצולת-הלאום-הפאטריקי, ומיליוני בני-האדם נטולי הזכויות האלה יעלו במאות אלפיהם על הגדרות והכבישים והחומות, וישביתו את החיים בכל השטח שבין הים לירדן מבלי לירות אף יריה, אלא רק בכך שישתטחו במאות אלפיהם על הכבישים והדרכים ובכניסות לערים וליישובים, ומה נעשה כאשר חזון הבלהות הזה יתממש? נרסס אלפים במקלעים? נשלח טנקים לדרוס אותם? ומה נעשה במאות אלפי הגופות של הירויים והדרוסים? נישרוף אותם במישרפות מיוחדות שניאלץ להקים לצורך זה?

הפלסטינאים הם בני-אדם כמונו, ואם רוצים לחזות מה צפוי לנו מהמשך דיכויים ע"י שלטון כיבוש צבאי, צריך רק לדמיין מה היינו אנו עושים אילו היו כופים עלינו לחיות יובל שנים על אדמתנו בלי זכויות אזרח, כשאנו נתונים לחסדיהם של כובשים שמדכאים אותנו.

עם שחי על חרבו, נופל יום אחד על חרבו.

זה קרה לעמים גדולים וחזקים מאיתנו עשרות מונים.

המוצא האחד מהסבך שיצרנו לנו עם כיבוש הגדה משלטון הכיבוש הירדני, הוא לסייע בהקמת מדינה פלסטינית שתהיה קשורה בקשרים קונפדרטיביים עם ישראל, עם שיתוף פעולה הדוק בתחומי הבטחון (זה עובד אפילו עכשיו!), המים, החשמל, איכות הסביבה, הבריאות, החקלאות והפיקוח על המקומות הקדושים לשלושת הדתות המונותאיסטיות. שלום אמיתי ובר-קיימא תלוי ביצירת אינטרסים קיומיים משותפים, ובטיפוחם.

קליטת מאות אלפי פליטים פלסטינים בשטחי המדינה הפלסטינית מפחידיה אותנו כמו שקליטת מיליוני מהגרים יהודים בישראל מפחידה את הפלסטינים - כל עוד הם ואנחנו נתונים ביחסי איבה וחושבים במושגים של עימות ומלחמה. ביום שנתחיל לחשוב במושגים של שלום מבוסס על קיום וטיפוח אינטרסים קיומיים משותפים, עליית יהודים לישראל לא תפחיד את הפלסטינים, וקליטת פליטי-חרב פלסטינים במדינתם לא תפחיד אותנו.

אבל לצורך זה דרושה לנו הנהגה חזקה ובעלת חזון ואמונה, ולא הנהגה עלובה, מפוחדת, פאראנואידית, שמסוגלת רק ליהנות ממנעמי השלטון, להעשיר את המקורבים לצלחת מקומיסיונים מקניית צוללות מיותרות, ומסוגלת רק לתקוף בארסיות כל מי שמעז לחשוף את שחיתותה וחידלונה.

האם אינך רואה שההנהגה הרקובה והמושחתת הזאת מדרדרת את המדינה לאסון, וכדי להתיק את המבט מהקרחון שאליו היא מנווטת את המיני-טיטאניק שלנו, היא זורעת בנו פחדים מכל שינוי כיוון מהנתיב שבו "ספינת ישראל" מתנהלת באינרציה סטיכית לקראת ההתנגשות הבלתי נמנעת בקרחון ששמו "אין פארטנר".

אני מניח שלא תשנה דעתך בעקבות דבריי, אבל אינני רשאי להמנע מלהביע אותם.

שלך

יהושע

התכתבות על "מוצא" ערבי משותף ליהושע סובול ולי

ב- 5.10.2016

יהושע היקר,

סוף סוף נפתרו בעיות הזהות שלי. על פי אתר PRABOOK כתוב עלי בסעיף - NATIONALITY EGYPTIAN ובסעיף ETHNICITY - ARAB. זאת ועוד, זה גם מופיע בדף הראשון אם עושים עלי חיפוש בגוגל. לפרס הייתה אמא ערביה שהוא התאחד אתה עכשיו סוף סוף בשמים, אני על פי גוגל ופרבוק בעצמי ערבי, מצרי, שאמנם עבד באלביט ולמד באוניברסיטה העברית...

http://prabook.com/web/person-view.html?profileId=555675

https://www.google.co.il/?gfe_rd=cr&ei=b8zsV-_1HKaT8QfG8rG4DQ&gws_rd=ssl#q=jacques+cory

אוהב, אנא בהבאק,

קורי

קורי היקר,

עכשיו אני מבין מה משותף לנו: עלי כתבו פעם שאני בן לאם לובית ואב שבדי... בקיצור: קרוב רחוק של גדאפי.

מאחל לך וליקיריך שנה טובה, שופעת בריאות, יצירה, שמחה וברכה בכל מעשיך,

سنة جديدة سعيدة !

יהושע

התכתבות בין יהושע סובול לביני על חיי נצח

הדוא"ל שלי נשלח ב- 5.12.2016

יהושע שלום רב,

השכן שלי ... וכיום בגיל 91, ממשיך לנהל חברה שמממנת סטארט אפים, מאוד מתעניין בהארכת החיים לנצח. ההורים שלו גם חיו עד גיל מופלג, מאה או משהו. כל פעם שאנו נפגשים הוא מאוד מנסה לשכנע אותי שזה חשוב, הוא משקיע את כספו בנושא ומרצה בכל פורום אפשרי שזה חיוני. אני כמובן חושב בדיוק ההיפך, שאנחנו צריכים לפנות את המקום לדורות הבאים, מה צריכים חתיארים כמונו ועוד כאלה שיחיו מאתיים שנה... הוא עונה לי שהוא יוכל לחנך את הנכדים והנינים,

ואני עונה לו איך הוא מחנך כיום את הנכדים שלו, האם הם בכלל זקוקים לו? ומה על צפיפות האוכלוסין?

לא צריך ילדים, אולי אחד.

ומה עם זה שזורקים אותנו כבר בגיל חמישים לכלבים?

לא צריך לצאת לפנסיה, צריך לעבוד לעד,

אבל איפה אם זורקים אותנו, ומי יממן את העלות של כל המילירדים שיתווספו לעולם, ומה עם זיהום האוויר, ומה עם הפקקים שגם כיום בלתי נסבלים?

אך הוא בשלו.

בקיצור, נזכרתי שכתבת מחזה מבריק על עולם שבו חיים לנצח ומה קורה בעקבות כך. נדמה לי שגם הוא עלה לבמות בחו"ל. אשמח אם תספר לי אם אכן הייתה למחזה הצלחה ואם יש לך אותו בצורה דיגיטלית אנא שלח לי אותו ותרשה לי להעביר לו אותו לעיונו, כי הוא מתעלם לחלוטין מהפן המוסרי של חיים לנצח, אך לדעתי זה לחלוטין לא מוסרי, בניגוד לטבע, ויהרוס את העתיד. גם אני לא חושב שאנחנו כל כך מוצלחים שצריכים להמשיך ולשלוט בעולם ובמיוחד לא בכלכלה. תאר לעצמך את בגין שהיה מרחף כבר בגיל שמונים שהיה עדיין שולט בנו, או שביבי ושרה ימשיכו לשלוט בנו גם בשנת 2100. מעניין אותי לדעת אם אתה עדיין חושב שזה אסון שיחיו לנצח ומה הביסוס המוסרי והאתי שלך לכך שיחיו לנצח או שימותו בדרך הטבע בגיל מאה ובריאים לפחות.

כל טוב,

קורי

תשובתו של סובול שנשלחה ב- 6.12.2016 בשעה 00:45 יחד עם נוסח המחזה

אכן כתבתי מחזה בשם "חרדת המוות של הבצל" - אבל מאחר שבמחזה מדובר בעובדי תאגיד בינלאומי שמגיעים מארצות שונות ומתאספים בטירה שבה מתקיים המפגש שאליו זומנו ע"י הנהלת התאגיד, היה ברור שהשפה שבה ינהלו את דיוניהם תהיה הלינגה-פראנקה של התקופה שלנו, האנגלית. לכן כתבתי את המחזה באנגלית, ולא טרחתי להכין נוסח עברי של המחזה.

אני מצרף כאן את הנוסח האנגלי, ואני מקווה שהוא יענה על ציפיותיך ועל השאלות שהצגת במכתבתך.

שלך

יהושע

התכתבות בין יהושע סובול לביני על מציאת מדד תרבות בעולם

ההתכתבות הייתה ב- 4.2.2017

יהושע היקר שלום רב,

אני מקווה ששלומך בטוב ושאתה לא לוקח יותר מדי ללב את מה שקורה בארץ ובעולם. נוכחתי לדעת שאם אתה לא שומע חדשות ולא קורא עיתונים הבריאות שלך משתפרת לאין ערוך. ואני מציע לך לאמץ את המודל שלי לבריאות. אם גם אתה חרש ולא שומע - מה טוב. אני נמצא כעת בשלבים אחרונים של כתיבת ספר שיהווה פריצת דרך בינלאומית בתחום הכלכלה כי הוא מוכיח במחקר סטטיסטי כי האתיקה משתלמת והארצות האתיות ביותר בעולם הן גם המשגשגות ביותר על פי כל אמת מידה. לשם כך יצרתי מדד המקבץ חמישים מדדים של מיטב הארגונים בעולם על נתוני המדינות ב- תמ"ג לנפש, יחס חוב תוצר, גרעון/עודף תקציבי, תחרותיות, גלובליזציה, מדד האושר, התפתחות אנושית, רווחה חברתית, חינוך, בריאות, איכות חיים, אקולוגיה, שלום וכו'.

חסר לי מדד על תרבות. אחרי חיפושים של שבועות לא הצלחתי למצוא מדד ממצה ואפילו חלקי שידרג את ארצות העולם על פי תרבותן: ספרות, הסטוריה, פילוסופיה, אמנות, מוסיקה, קולנוע, תיאטרון, מדע, כלכלה וכו'. הסיבה לכך היא אולי שזה לא ניתן, או שכל מדד יהיה מוטה, או אירופוצנטרי, או לא תקין פוליטית. ניסיתי להשתמש בפרמטרים חלקיים כמו פרסי נובל, זכיה באוסקר, דירוג מיטב הספרים שנעשה על ידי לה מונד וכדומה, אבל הם לא תקפים סטטיסטית כי הם מכסים רק חלק קטן ממדינות העולם ויש הרבה מאוד מדינות עם אותו הדירוג. המדד שלי מכנס בצורה סטטיסטית את הדירוגים של כל המדינות לכדי דירוג אחיד. אני פונה אליך כי אתה האדם הכי מתורבת שאני מכיר, בקי בכל תחום תרבות אפשרי. אשמח אם תשכיל אותי ואני מודה לך מראש.

במידה ולא תוכל למצוא מדד לא יהיה מנוס ואאלץ לפנות לערכאה הכי בכירה בתחום התרבות בישראל, לשרת התרבות מירי רגב, שאני מהסס אם להפריע לה בהתעמקות בכתבי צ'כוב. כל טוב,

קורי

קורי היקר,

אכן, קשה למצוא מדד לרמת תרבות של אוכלוסיה. אעפ"כ אפשר להציע את המדדים הבאים שניתנים לכימות, ואשר מביאים בחשבון הן את היצירה ואת את צריכת התרבות בחברה נתונה:

1. מיספר הכותרים (הספרים) הרואים אור בעשור (או בעשרים וחמש שנה) בשפה נתונה - יחסית לגודל האוכלוסיה. (דהיינו: ספרים לנפש.)

2. מיספר הכותרים המתורגמים מספרויות ומשפות זרות לשפה הנתונה בעשור (או בעשרים וחמש שנה)- יחסית לגודל האוכלוסיה. (כנ"ל: ספרים לנפש.)

3. מיספר הספרים הנמכרים - לנפש.

4. מיספר הפקות התיאטרון - ומספר הכרטיסים שנמכרו - לנפש.

5. מיספר הפקות המחול - לנפש - ומספר כרטיסים שמכרו -לנפש.

6. מיספר הפקות סרטים - לנפש - ומספר כרטיסי קולנוע שנמכרו - לנפש.

מובן שכל המדדים האלה נותנים מושג על כמות היצירה וכמות הצריכה לנפש, ואינם אומרים דבר על איכות. אבל בשאלת איכות היצירה הנוצרת בחברה מסויימת קשה מאוד ואולי אף אי-אפשר להגיע לאיזה קנה מידה מוסכם.

יש כנראה לצאת מתוך הנחה שגם בתחום התרבות כמות הופכת לאיכות כלשהי.

בכל אופן אם תפנה למירי רגב, כנראה תקבל תשובה מהירה והחלטית: "קאט זה בולשיט!"

שלך בהערכה רבה,

יהושע

הערת המחבר: למותר לציין שאכן השתמשתי בעצתו הנבונה של יהושע סובול וכך עשיתי. כתבתי ספר שלם של כחמש מאות עמודים על מדד תרבות עולמי ובו סקרתי את הנושא על כל היבטיו, כאשר כשהגעתי לשימוש במדד התרבות כאחד מתוך חמישים המדדים במדד השגשוג העולמי בחרתי במדד שהציע לי סובול וציינתי זאת בספר.

After working on the issue of the Culture parameter and trying many alternatives, I was stuck and thought to give up this endeavor, when I decided to consult a cultural authority, one of the best playwrights in Israel and Europe, a personal and dear friend, and he advised me to use quantitative parameters, such as the number of book titles published in each country, cinema attendance, etc. And this was much easier, as after a few more weeks I managed to find indicative parameters, combining dozens of subcategories, giving an indication on the culture in each country, not over hundreds of years, but in the last decade or two. As all the purpose of this book is to find if there is a correlation between ethics/corruption and achievement parameters today and not in the past, it is an adequate parameter, as the ethical data is also in 2014 or more generally in 1995-2016, and so are the culture parameters that I have found. The cultural parameter is of course imperfect and not optimal, but it gives an indication on some of the cultural achievements in recent years of the countries surveyed and compared to TI.

התכתבות בין יהושע סובול לביני בנושא הספר שלו 'חופשת שחרור'

דוא"ל שנשלח ב- 5.5.2017

יהושע היקר שלום רב,

... תגיד לי מתי ואיפה ואשמח להיפגש אתך אחרי זמן כה רב.

ובינתיים אני מציע לך לראות את הסרט NERUDA המתאר את המרדף של הפשיסטים אחרי המשורר הצ'יליאני הקומוניסט. כפי שתוכל לצפות יש לי את הכתבים שלו בבית בספרדית והתרגשתי במיוחד לקרוא את ODA A FEDERICO GARCIA LORCA . מדהים עד כמה הפשיסטים והקומוניסטים והנאצים ממהרים לרצוח קודם כל את המשוררים, המחזאים והסופרים, כי הם רואים בהם את הסכנה הגדולה ביותר לקיום המשטרים שלהם. כך עשו הספרדים שרצחו את לורקה כבר בתחילת מלחמת האזרחים, הצ'יליאנים רדפו ובסוף גם רצחו את נרודה. מהנאצים ברחו כמעט כל אנשי הרוח מתומס והיינריך מאן, שהיום סיימתי לקרוא ביוגרפיה נהדרת עליהם, עבור בברכט וקורט ווייל, פויכטונגר, ורפל, איינשטיין, פרויד, עד כי הם תוו את המונח EXILLITERATUR. אתה בטח יודע כמוני איך הסובייטים רצחו, אסרו והגלו את גדולי הסופרים, ואני לא אתפלא אם בקרוב גם יוציאו חוזה עליך, על עמוס עוז, א.ב. יהושע ויונים אחרים. אני כידוע לך נץ מתון, אבל לוחם בעוז למען חברה צודקת ונגד השחיתות, כך שגם אני לא אוכל לשרוד, כי פשיסטים מפחדים מצדק חברתי ואתיקה אף יותר מאשר מהפלשתינאים וחופש עיתונות.

ואסיים בבית הראשון של שירו של נרודה באודה לזכרו של גרסיה לורקה (תרגום שלי): "אם יכולתי לבכות מפחד בבית בודד, אם יכולתי לעקור את עיניי ולאכלם, הייתי עושה זאת עבור קול עץ התפוז האבל שלך ועבור השירה שלך היוצאת החוצה בזעקות." ובהזדמנות תסביר לי איך זה שבכל העולם היונים לוחמים גם על צדק חברתי ורק בארץ רובם (חוץ ממך) מתעלמים כמו ממלטה יוק.

Si pudiera llorar de miedo en una casa sola,

si pudiera sacarme los ojos y comérmelos,

lo haría por tu voz de naranjo enlutado

y por tu poesía que sale dando gritos.

כל טוב ושבת שלום,

קורי

תשובתו של יהושע סובול מה- 7.5.2017

קורי היקר,

אשמח מאוד להפגש ביום שני, ה-22 במאי, בשעות אחה"צ. אהיה פנוי החל משעה 16:00, ואם נוח לך - אפשר להפגש בקפה של תולעת-ספרים, בכיכר רבין (כתובת מדוייקת: רחוב מלכי ישראל 9).

בשבוע שעבר יצא לאור ספרי החדש "חופשת שחרור" (הוצאת הקבוץ המאוחד). זהו רומן שאת החומרים שעליהם הוא מבוסס חקרתי ופתחתי לסרוגין במשך שבע שנים, וכתיבתו הושלמה אשתקד. אין לי שום מושג איך

הספר הזה יתקבל (או יידחה) בישראל של היום, מאחר שהן בצורתו הן בתוכנו הוא יוצא דופן למדי בסביבה של הסיפורת הנכתבת בישראל בעשור האחרון, ואולי גם לפני כן.

בימים אלה אני ניגש לכתיבת מחזה שבמרכזו דמותו של קרל מארקס ומולו יתייצבו חסידיו השוטים, מסלפיו הציניים, ובעיקר - האיש שחנך את הצטרפותו למחנה הסוציאליסטי - והפך למושא ללעגו המר - הלא הוא אבי הציונות המדינית - משה הס (רומא וירושלים).

אשמח מאוד לשוחח איתך על הנושא המורכב הזה.

כל טוב ולהתראות במהרה,

יהושע

דוא"ל שלי ליהושע סובול ב- 2.6.2017 בשעה 14:11 בעקבות קריאת ספרו "חופשת שחרור"

יהושע היקר,

כשדמעות חונקות את גרוני, אחרי פרץ של צחוק, דמע, מתח, הנאה, חוויות שלא חוויתי מזה שנים, סיימתי הרגע את קריאת יצירת המופת שלך, הרומן הישראלי הטוב ביותר שקראתי מעודי. חופשת שחרור הוא קריאת שחרור, דהירה פרועה אל החופש, חופש מהשבלונות המתקתקות של הספרות העברית המודרנית, הגרפומניה של שלו, עוז, גרוסמן ויהושע, שהקהל הסומא קורא בשקיקה כפי שהצרפתים קראו בזמנו את האחים גונקור, את ז'ורז' סנד... בעמוד אחד של הרומן שלך יש יותר תובנות, ריגושים ואינטלקטואליות מאשר ברומנים שלמים, ואני אהיה זקוק לשבועות רבים על מנת שהנשימה שלי תחזור לקצב הרגיל שלה, כי את הרומן שלך קוראים בנשימה עצורה תרתי משמע. כשקראתי על הדמויות ברומן קצת נבהלתי, חששתי מגודש הדמויות ברומן קצר יחסית של 422 עמודים (אני רגיל לקרוא רומנים של מאות רבות אם לא אלפי עמודים וגיבורי ילדותי היו דון קישוט, ז'אן ואלז'אן והרוגון מאקאר). אבל ברומן הכל ברור, העלילה קולחת, הרצף מתבקש, הסיפורים קשורים זה בזה, ועל כולם מנצחת הדמות של אווה שחיה יותר מכל דמות אחרת למרות שאנו מתוודעים אליה רק באמצעות יומנה. כי אתה משכיל לשלב ברומן את כל צורות הכתיבה - רומן קלאסי, ביוגרפיה, סיפורים קצרים, מסות, ומעל לכל תיאטרון, כי מבעד לפרוזה הצרופה אני צפיתי בהצגה קלאסית עם אחדות הזמן, המקום והעלילה. התפאורה, התאורה, הסאונד והמוסיקה מושלמים, כשמדי פעם משתלבים קטעי שירה, אך מעל כולם מרחפים דיאלוגים מרתקים שנעים בין תיאטרון קלאסי לתיאטרון אבסורד, בין אוואן גארד לקומדיה, יונסקו, שייקספיר וצ'כוב בתרכובת שרק אומן כמוך מסוגל ליצור. אהבתי הכל, בכיתי יחד עם רותי כשדינה אומרת לדייב בנשימתה האחרונה "אל תמהר, אני אחכה לך עד שתבוא". צחקתי ממשל הזלילה של מעוז ואלעד ונזכרתי בברכט שאתה כנראה לא כל כך אוהב שאומר: ERST KOMMT DAS FRESSEN DANN KOMMT DIE MORAL. אלא שבישראל של ימינו נשאר רק הפרעסען ועל המורל והאתיקה ויתרנו מזמן, כמו גם מעוז ואלעד. אהבתי את האינטלקטואליות הצרופה של הרומן ותהיתי למי אתה מכוון אותו- לאניני טעם או לקהל היעד הפסדו אינטלקטואלי של שלו, גרוסמן...

ואכן, תהיה לך בעיה בשיווק הרומן. אל תתפלא אם הוא לא יהיה רב מכר, כי רק אניני טעם יהיו מסוגלים לרדת לעומקו וליהנות מהרבדים והשכבות המרכיבים אותו. וקהל אניני הטעם בישראל הדקדנטית מונה לכל היותר אלפים בודדים. אני חושש שגם חבריך היונים לא יאהבו אותו ואולי אף יצאו בפרהסיה נגדו, כי אתה שובר את המנטרה שהישראלים אשמים בכל והערבים הם טלית שכולה תכלת. אם בהתחלה תהיה להם תקווה שאתה מדבר בשפתם, מהר מאוד הם יתאכזבו כשיראו שהתפכחת מהאשליה של שלום עכשיו ודומיהם ואתה רואה את המצב נכוחה. לא שחלילה עברת לליכוד, אבל אתה כבר לא בשורת המקהלה (אני ידעתי זאת תמיד, כי אני מכיר אותך היטב) ואתה שופט באותה חומרה את עוולות הערבים כמו עוולות היהודים. אז הפסדו אינטלקטואלים והיונים לא יאהבו את הרומן, הטייקונים ומעריציהם בוודאי שלא יאהבו אותו כי אתה עושה מהם חוכא ואיטלולא ברומן כמו גם במחזות שלך. המתנחלים, מירי רגב, ומעריצי הליכוד בוודאי שלא יאהבו אותו, כי אתה לא חוסך את שבטך גם מהמתנחלים, צופה להם פינוי פיצוי, וגם לא ברור למי אתה מתכוון ברצינות או בסאטירה כ- "בהמות, ברברים, בריונים מפגרים, פוסטמות, חלאות ונמושות". אל תתפלא אם מירי רגב תטען שאתה מתכוון אליה כשאתה אומר "החארות והפוסטמות", ובוודאי היא תחשוב שאתה מתכוון למזרחים ולמצביעי הליכוד ותטען שאתה גזען וגרבוזיסט. אז מי הגייסות שלך, מי המעריצים שלך, שיקראו בשקיקה את הרומן הנפלא שלך? מי ייתן לך את פרס

ישראל וימליץ עליך לפרס נובל, שלדעתי כבר מזמן היו מגיעים לך? אולי החרדים? אבל אתה כותב דברים כל כך בוטים נגד הצביעות שבדת ובדתיים עם הדמויות הגרוטסקיות של צונגפלייש (לשון בשרית ולקקנית), של דובאש שחזר בתשובה ובשאלה, שלא נראה לי שמצביעי אגודת ישראל, ש"ס ואפילו הבית היהודי יקראו את הרומן. אולי, אולי, מצביעי לפיד והעבודה, אם כי בין השורות אני קורא ביקורת נוקבת גם עליהם, על האליטות האשכנזיות. אז עם מי נשארנו? נראה לי שתצטרך להסתפק בי ובשכמותי, שידעו מהתחלה שמעילון העור הוא ברטולט ברכט שרק בסוף אתה נותן על כך רמז, שיודעים מי זה פסקל (ומי זאת פסקל פטי), רסין, ומה זה מחשוב קוונטי.

כל טוב ובהצלחה, אוהב אותך ואת יצירתך, את כולה, כמו שאני אוהב את כל היצירה של עגנון, תמוז ושמיר, זולא, הוגו וסארטר, שייקספיר, רסין ולורקה, שטיגליץ, איבסן וארתור מילר, בידידות,

קורי

תשובתו של יהושע סובול תוך פחות משעה ב- 2.6.2017 בשעה 15:10

קורי היקר,

אינני יודע איך להודות לך על המילים הנפלאות שכתבת על "חופשת השחרור" שלי. תגובתך נגעה באצבעות רגישות בכל המיתרים הגלויים והסמויים שעליהם נסיתי לנגן את הטקסט הזה, ואם זכיתי בקורא כמוך - כתיבת הספר היתה כדאית.

גם אני, כמוך, אינני יודע למי הספר הזה ידבר. כשהייתי שקוע בכתיבתו לא העסיקה אותי השאלה הזאת, ולהודות על האמת - גם עתה, כשהספר יצא לאור, אני משתדל לא להתעסק בשאלה הזאת. נדמה לי שאלזה לאסק שילר דימתה פעם את המשורר לעץ פרי שחייב לתת את פריו, מבי לשאול את עצמו מי יאכל את הפרי, מי יהנה ממנו, ואני מוסיף: ולחכו של מי הפרי לא ינעם כלל וכלל, ומי יטעם ויחמיץ פנים.

ושוב אני חוזר ואומר: הגמול הטוב ביותר והיקר ביותר שיכולתי לצפות לו הוא לזכות בקורא נפלא, שנון, חריף ודק-אבחנה כמוך.

אני מודה לך מקרב לב על הדברים שכתבת.

בהוקרה, בידידות הדוקה ובאהבה,

יהושע

דוא"ל ממני ליהושע סובול ב- 21.7.2017

יהושע היקר שלום,

ניסיתי למצוא באינטרנט ביקורות על הספר החדש שלך ולא מצאתי. התגובות של החברים והמשפחה שלי שקניתי להם את הספר או שקנו בהמלצתי היו מעולות, אבל אני לא רואה ביקורות כלשהן, משהו, אפילו ביקורות שליליות עדיף על פני התעלמות. אנחנו עוברים את שלושת הפאזות של הכרת האמת אבל בכיוון ההפוך. בהתחלה משבחים אותנו, אחר כך תוקפים אותנו ובסוף מתעלמים מאתנו. אולי תתחיל לכתוב ספרי גננות כמו גינת בר של שלו, או למחזר מאמרים עבשים כמו עמוז עוז? או אולי לתאר מופע סטנדאפ כמו סוס אחד נכנס לבר של גרוסמן? הם הבסט סלרים שמכבים עשרות שבועות ברשימת רבי המכר של ידיעות והספר שלך שהוא הרומן/מחזה/מסה החשוב ביותר שנכתב בספרות העברית מאז עגנון פשוט מתעלמים ממנו? אם הייתי ציני הייתי אומר לך WELCOME TO THE CLUB כי גם החבר שלך, עבדך הנאמן, עבר את שלושת הפזות של האמת אבל בכיוון ההפוך ועכשיו מתעלמים לחלוטין מכל הספרים החדשים שלי, אם כי אין מה להשוות בין היכולות, אבל התופעה היא אותה תופעה

- מתעלמים מהאמת, רודפים אחרי גימיקים, מחפשים סנסציות, הולכים על הפתרון הקל ונוהים אחרי נביאי השקר מימין ומשמאל ומהאמצע...

אבל האמת סופה שתצא לאור, אבן מאסו הבונים הייתה לראש פינה, שבע פעמים ייפול צדיק וקם. איבסן היה שנוא ורדוף, כמוהו גם אמיל זולא, גם ויקטור הוגו גלה, שלושתם אגב גלו. ומה איתך - עצם העובדה שאתה מוערך הרבה יותר בחו"ל מאשר בארץ זאת לא מעין גלות? אבל מדי פעם יש זיק של תקווה באפילת המציאות, כאשר סטודנטים שלי נלחמים על מנת לבנות בעבורי חדר מונגש לכבדי שמיעה (ואחר כך חוסמים את חזרתי להוראה), כאשר אני מקבל מכתבים וביקורים מאנשים שקראו את כתביי וזה שינה את חייהם (אך רוב הזמן אני קורא ספרות איטלקית, ספרדית או פורטוגזית במקור - צריך PASSATEMPO...), וכאשר אתה מביים ומרצה באירופה וארצות הברית ומתקבל בכבוד ובהערכה כי אין נביא בעירו. האמת היא שאני ממש לא רואה את האור בקצה המנהרה כאשר את השמאל מייצגים גיבורים שמרוב צדקנותם מעריצים את הכוחות הכי אפלים כמו נעמי קליין, נועם חומסקי וכל העבדים הנרצעים של "אל ארד" הלא הוא "הארץ". אך בימין המצב לא יותר טוב, כאשר בראשו עומדים ניאו ליברלים מגלומנים כדונלד טראמפ, ביבי, או אפילו תנועות פשיסטיות כפי שפשו לאחרונה באירופה. ובאמצע יש לנו את יאיר לפיד החתיך...

שבת שלום,

קורי

תשובת יהושע סובול באותו היום 21.7.2017

קורי יקר,

שוב אני מודה לך מקרב לב על הדברים שאתה כותב.

אני מודה לך על הדברים החשובים והנוקבים שכתבת, ואתה ממשיך לכתוב על אתיקה בעסקים, ועל הסכנות האורבות לכלכלה ולחברה כאשר המגה-מיליארדרים ותאגידיהם מתמכרים בתמיכת השלטון לחוסר כל אתיקה בעסקים, ואני מודה לך מאד על הדברים הטובים שכתבת על "חופשת שחרור".

משמחות אותי מאוד תגובותיהם הטובות של אנשים שקראו את הספר בהמלצתך. גם אני ממשיך לקבל תגובות משבחות מקוראים ששולחים לי ביוזמתם תגובות לספר. עם זאת אינני מתפלא על ההתעלמות מהספר במוספי הספרות למיניהם. אתה כותב בצדק שהספר הזה שונה במהותו מרבי-המכר שמקננים בראש הרשימות במשך שבועות. הגדרת היטב במה הספר הזה נבדל ושונה מהדברים היותר פופולריים שיצאו לאור בשנה האחרונה. אבל אני מאמין שיש לספר נשימה ארוכה, והוא יחכה בסבלנות להרחבת מעגל הקוראים.

בלי קשר ל"חופשת שחרור" אני מסכים עם דברי הביקורת שאתה מביע ביחס לספרים שזכו לאחרונה להתייחסות במדורי הספרות בעיתונות ובאמצעי התיקשורת האחרים. קראתי את הספרים של עוז וגרוסמן שאתה מזכיר, ועיינתי גם בגינת הבר של שלו, ואני חושב שהמשותף לכולם הוא חוסר כל קשר להוויה הישראלית, ולמרחבזמן הישראלי.

אני שואל את המושג "מרחבזמן" מתחום המתמטיקה, שבה מדובר במודל מתמטי שמשלב את המרחב והזמן לכדי קונטינואום אחד.

בכתיבת "חופשת שיחרור" נסיתי בין השאר למצוא איזה מודל ספרותי שיאפשר לגעת בקונטינואום הישראלי, מימי העליה התימנית הראשונה ב-1881-2 ועד לדור הצעיר הנוכחי, דורן של ליבי וקרין, ואולי הנסיון להכיל בקונטינואום הזה גם את אדיב הדוקטוראנט הבדואי, וגם את משפחתו של הפועל הפלסטיני עלי ביחסיה עם בני משפחת בן-חיים. הנסיון הזה להביע את הקונטינואום הישראלי הביא אותי לכתיבת הספר הזה, שאתה מגדיר בתמציתיות מאירת עיניים כ"רומן/מחזה/מסה".

ועל כך שוב תודה מכל הלב!

שבת רגועה ושליווה,

שלך, יהושע

דוא"ל ליהושע סובול ב- 11.8.2017

יהושע היקר שלום רב,

בשבוע הראשון של ספטמבר מגיע אלי מנטור וחבר HENRI CLAUDE DE BETTIGNIES שהיה מרצה שלי באינסאד עוד כשלמדתי שם לפני חמישים שנה ומאז אנחנו שומרים על קשר. הוא היה המנטור שלי בכל נושאי האתיקה בעסקים כי הוא האתיקן מספר אחד באירופה ומרצה בכל העולם, נותן קורסים באתיקה ובנושאים אחרים באופן קבוע באינסאד בפונטנבלו וסינגפור, בסין CEIBS בשנגהאי, בסטנפורד מזה שלושים שנה, ולא הייתה פינה ביפן, בהודו ובעולם שהוא לא ביקר בה והרצה במיטב המוסדות האקדמיים. הוא גם היה ה- RAPPORTEUR שלי בהגשת התיזה לדוקטורט, מצא לי את אוניברסיטת CNAM הותיקה בפריז שגילתה ענין בתיזה שלי והשתתף ב- JURY של ההגנה על התיזה, שבה זכיתי לקבל את הדוקטורט בהצטנייות בשנת 2004.

בטיני אחד האנשים הכי אינטלקטואליים שאני מכיר, איש ספר ותיאטרון ומבריק בכל תחום שבו הוא עוסק. רק בישראל הוא עוד לא ביקר ולקראת שנתו השמונים הוא החליט שהגיע הזמן. הוא משתתף בסמינר של 3 ימים בראשית ספטמבר בנושא רוחניות ואתיקה בעסקים עם מיטב המרצים ואפילו שכנע אותי יחד עם מארגן הכנס יהודה כהנא לשוב ולהרצות לכבוד האירוע על הספר החדש שלי המוכיח שאתיקה משתלמת ברמה של מדינות. נראה איך אתגבר על החרשות אבל זה כבר סיפור אחר. כיוון שהוא מאוד יסודי הוא ביקש ממני להמליץ לו על כמה ספרים שהוא יקרא לפני בואו לישראל, המלצתי לו והוא רכש את הספר שלך CUT THROAT DOG (**see**) (**Amazon Link**), על חצוצרה בואדי של סמי מיכאל, מינוטאור של תמוז ו STARTUP NATION.

השאלה שלי היא האם הספר שלך באנגלית הוא ויסקי זה בסדר שכמובן קראתי או שזה ספר אחר, שאם כן אשמח מאוד לקרוא. כמובן שהייתי ממליץ על יצירת המופת שלך חופשת שחרור אבל לצערי היא עוד לא תורגמה לאנגלית. נראה לי שאם תתרגם את הספר שלך לאנגלית, צרפתית, ספרדית, גרמנית, רוסית וערבית, שאלה השפות המתבקשות בגלל העניין שהקוראים יגלו בספר, הוא יצליח מאוד בחו"ל, בוודאי יותר מאשר בישראל, כי אין נביא בעירו, ובעולם יעריכו הרבה יותר את הסגנון והתכנים של הספר. השכלת לכתוב את הספר כך שלא תהיה בעיה לתרגום אותו, להבדיל מבנימין תמוז שכותב בצורה מדהימה בעברית ולא ברור לי איך התרגום האנגלי שלו. סיפרתי לו שאנחנו ידידים ואם תרצה אוכל לארגן ארוחה משותפת ביניכם ביום א' 3.9 בתשע ביפו.

עדיין לא כתבתי לו, אבל אם תוכל להיפגש אציע לו לקרוא קודם כל את הספר שלך ותוכל לשמוע את התובנות שלו, מה עוד שיש לו מהלכים בכל האוניברסיטאות המובילות בעולם והוא יוכל להמליץ על היצירות שלך כספרי לימוד בחוגים לספרות. הוא מאוד יסודי ומומחה לתרבות יפנית וסינית שבהן הוא שולט ושהה בכל אחת מהן יותר מחמש שנים. חוץ מזה אני מארגן לו סיורים בכל רחבי הארץ, הוא גם יתארח אצלנו כמה ימים, וזאת תהיה התרומה שלי הצנועה להסברה הישראלית שכל כך לוקה בחסר בשנים האחרונות. כמעט כל החברים שלי לא מעזים או לא רוצים לבוא לישראל וזה מאוד מתסכל. אשמח להיפגש אתך בשבוע הבא, אני גם נפגש עם הרבה חברים תל אביבים, וזה גם מתסכל שכמעט כל החברים האיכותיים שלי גרים בתל אביב ואני גר בצפון הרחוק.

שלך,

קורי

תשובה של יהושע סובול באותו היום – 11.8.2017

קורי ידידי היקר,

אני מודה לך מאוד על כך שהמלצת לקלוד דה בטיני לקרוא את ספרי "ויסקי זה בסדר" (בשמו האנגלי: Cut Throat Dog) , ואשמח על ההזדמנות והזכות לפגוש את בטיני בחברתך, ביום א ה-3/9 בתשע (בבוקר או בערב?) ביפו.

הסניף הגרמני של הוצאת רנדום האוז החליט להוציא לאור את "חופשת שחרור". עבודת התרגום החלה בימים אלה, והספר יופיע בדפוס בגרמניה במהלך השנה הבאה. אני מניח שמידת התקבלותו של הספר בגרמניה תשפיע על הוצאת רנדום האוז לתרגמו לאנגלית ולהוציאו לאור באנגליה ובארה"ב, ואני מתאזר בסבלנות ובתקווה.

אתמול בבוקר שוחחתי על הספר עם קהל של אסירים בכלא איילון, ברמלה, וקראתי באוזניהם קטעים מהספר. מדובר באסירים קשוחים. התעניינותם בספר והשתתפותם בשיחה היתה ערנית ומעמיקה.

בערב נפגשתי עם חוג קוראים בכפר ורבורג, והתעניינותם לא נפלה מהתעניינות אסירי כלא איילון.

קבלתי תגובות טובות מאוד לספר מהסופרת יהודית רותם ומהסופר אסף גברון, וכן מדני קרוון. אבל בעיתונות הכתובה הספר ממשיך לזכות בהתעלמות גמורה.

התגובה המלבבת שלך, שהיתה התגובה הראשונה שקבלתי, ותגובותיהם של קוראים שטורחים לשתף אותי ברשמיהם מהספר, יקרות ללבי מאוד, והן חשובות בעיניי יותר מהרצנזיות השטחיות למדי המתפרסמות לאחרונה על ספרים במוספי התרבות הנלווים לעיתונות הכתובה והמשודרת.

מצפה לפגישתנו ביום חמישי הקרוב, ה-17/8 בשעה 17:00 בתולעת ספרים.

סוף שבוע נעים וטוב,

שלך

יהושע

דוא"ל ליהושע סובול ב- 12.8.2017 (נוסח הביקורת על ספרו של סובול "חופשת שחרור" שפרסמתי בכעשרה אתרים ובמאמר במחלקה ראשונה NEWS1 מופיע בחלק הספר שלי על סוגיות תרבותיות)

יהושע ידידי היקר,

לוטה בזאת נוסח רשמים וביקורת על הספר "חופשת שחרור", אותו אני יכול לכתוב בסימניה או בכל אתר שתגיד לי, ושאתה יכול לצרף אותו בקישור בנספחים של הערך שלך בויקיפדיה ובאתרים אחרים. אני שולח לך את הנוסח על מנת שתעבור עליו ותגיד לי אם אין לך הסתייגויות ממנו. אין זאת אומרת שאתה מסכים לו, אני ורק אני אחראי לתוכנו, אך לא הייתי רוצה שאכתוב בנוסח דברים שעלולים להזיק לך ולשיווק הספר. אתה מוזמן כמובן לתרגם את הנוסח בן עמוד אחד (738 מילים, ובסיכום ח"י) לשפות היעד של הספר, כי כיוונתי את הנוסח גם לשוק הבינלאומי.

בהצלחה,

קורי

תשובתו של יהושע סובול באותו היום – 12.8.2017

קורי ידידי היקר,

ריגשת אותי עד מאד בביקורתך על ספרי "חופשת שחרור". אני רוצה להאמין שהספר אכן ראוי לכל הדברים הטובים והיפים שכתבת עליו, ולשבחים שאתה חולק לו.

עלי היתה חובת הכותב, הנענה לדברים המבקשים להכתב, ולך עומדת זכות הקורא לבטא את חוויית הקריאה, ואין לי דבר להוסיף על דבריך, ורק בקשה אחת לי - אם לא יקשה עליך - אנא, וותר על המילים "מהגרפומניה של הסופרים הפופולרים שלנו".

אינני משווה עצמי לאיש מהכותבים שלנו, ואינני מתחרה באיש מהם. אני כותב על פי דרכי, ואני רוצה להאמין שכל אחד מהכותבים הפופולריים שלנו כותב על פי דרכו ובמיטב כשרונו ויושרתו האינטלקטואלית.

וכמובן - זכותך לפרסם את הביקורת שלך בכל אתר ובכל אמצעי תיקשורת שתמצא לנכון.

אשר לי, אני מודה לך מקרב לב על הדברים הנפלאים שכתבת.

ברשותך, אשלח את מאמר הביקורת שלך להוצאה בגרמניה, ואני בטוח שהם ישמחו לתרגם את הדברים ולהשתמש בהם למסע יחסי הציבור לספר, לכשייצא לאור בגרמנית.

כל טוב, ושבוע טוב,

שלך

יהושע

דוא"ל ליהושע סובול ב- 14.8.2017

יהושע ידידי היקר,

רק להמחיש לך למה אני מתכוון ביח"צנות. אני גרוע מאוד ביח"צנות, אך כשאני רוצה משהו - להוציא לאור ספר שלי, למצוא תוכנית לדוקטורט על התזה שלי, או לעזור לחבר שהספר שלו לא מתרומם - אני מתעקש וה-PERSEVERANCE שלי מחפה על חוסר הידע או הכישרון. לדוגמא, פרסמתי בהרבה אתרים (צומת ספרים, סימניה, נוריתה, וכו') את הביקורת שלי על הספר שלך עם 5 כוכבים - בכולם זאת הייתה הביקורת הראשונה או השניה וזה העלה את הדירוג, זה עורר עניין ואנשים כתבו שעכשיו הם יקראו את הספר. בסטימצקי משום מה לא פרסמו את הביקורת.

עכשיו, סטימצקי היא הרשת הכי גדולה בארץ ולכן הכי חשוב שהביקורת שלי תתפרסם בה. אז לא התעצלתי וכתבתי להם תזכורות עד אשר ענו לי ושלחתי להם את הביקורת שתפורסם מיידית. רק הפדלאות של הקיבוץ המאוחד אין להם באתר מקום לביקורות למרות שזה כתוב שם (ראה קישור). כתבתי להם וביקשו שאפרסם בפייסבוק, פרסמתי גם באתר שלי וגם באתר של הספר, אבל זה לא אותו הדבר כמו פרסום באתר שלהם. אז כתבתי למנהלת יחסי הציבור שלהם - ... - שאני מציע שהביקורת תפורסם גם באתר שלהם, בקישור. האם אתה מכיר את הגברת הזאת?

עוד דוגמא לחוסר המקצועיות של היח"צנות - באתר סימניה היתה רק ביקורת אחת, עכשיו עם שלי - שתיים. הציון הממוצע הוא 3 כוכבים. אבל קח לדוגמא את ספר השירה של חבר שלי ז"ל צבי אביאל. שמעת עליו פעם? קרוב לודאי שלא, למרות שלדעתי הוא אחד מגדולי המשוררים שלנו. הוא פרסם ספר שירה מבריק וכתבתי על כך ביקורת בסימניה - כמה ביקורות אתה חושב היו לספר? 7 (לך - 2), הציון הממוצע הוא 5 כוכבים. אז נכון שקרוב לודאי שאלה חברים שלו, אבל הם נתנו דירוג וכתבו ביקורת אמת, קודם כל כי מגיע לספר השירה ביקורת מצוינת, אך הם טרחו ופרסמו זאת, כי הם החברים שלו. אני משקיע את המאמץ הנוסף למען הספר שלך קודם כל כי זה ספר מופת, אך ברור שלא הייתי טורח לכתוב את הביקורת ולפרסם אותה כי זה לא המקצוע שלי.

אהבתי מאוד גם את סיפור על אהבה וחושך (תתפלא, לפעמים יוצאים לו ספרים טובים), אבל רק כשכתבתי את הספר שלי על התרבות העולמית CORY'S COSMOPOLITAN CULTURAL CREDO, טרחתי לכתוב ביקורת גם על הספר של עוז, אך לך הקדשתי פרק שלם כי היצירה שלך חשובה לאין ערוך משלו. נראה לי שדי מיציתי מה אני יכול לעשות למען הספר. אם בעקבות המאמצים שלי ירכשו את הספר שלך כמה עשרות אנשים אהיה מאוד מאושר, לא בגללך אלא בגללם, כי הם חוו חוויה עילאית. אם ירכשו אותו מאות בגלל המאמרים, הפרסום באתרים והמכתבים, זה גם יוכל לתרום תרומה נכבדה לשיווק הספר. אך גם כאן, כמו שהמניעים שלך לכתיבת הספר לא היו כספיים (אחרת היית כותב ספר בישול או גננות, מעלה גירה עם מאמרים עבשים על קנאים - רק המתנחלים קנאים, הערבים הם טלית שכולה תכלת, שלא לדבר על היונים מסוגו של עוז שהם סופר קנאים ופונדמנטליסטים...). גם המניעים שלי הם קודם כל תרבותיים, וגם כי נחמץ לי הלב איך לא מכירים בגאוניות שלך ושל הספר. הספר שלך חשוב לך, לי, לקוראים, אך קודם כל למדינה, לאנושות, ואני מקווה שבעקבותיו עוד תכתוב רבים כמותו.

שלך,

קורי

תשובתו של יהושע סובול באותו היום 14.8.2017

קורי ידידי היקר,

אני מלא התפעלות ותודה על המאמצים הרבים שהשקעת בפירסום הספר שלי. מאחר שאני בא מעולם התאטרון, אני רגיל לשיגרת עבודה מסויימת מאוד. עם יציאת הצגה מחלקת יח"צ של התיאטרון דואגת לפנות לכל אמצעי התיקשורת , ומארגנת את מסע יחסי הציבור להצגה, למחזה, לשחקנים ולשחקניות.

בעולם הוצאות הספרים הנוהל ככל הנראה שונה. עם יציאת הספר לאור אמנם פגשתי את ..., היא העלתה רעיונות שונים, אבל מכל השיחה ההיא לא יצא דבר.

האמת שגם את ההשקה בצוותא יזמתי אני עצמי, וידידי אלי שינברג, שהוא אמרגן ארועי תרבות, התנדב לארגן את הארוע.

כשאני רואה איך הצעירים בני העשרים ומשהו בימינו יודעים לעשות לעצמם יחסי ציבור, אני מבין שאני שייך לדור המידבר בתחום הזה. אני לא גאה בשייכות הזאת. בימינו - מה שלא מתוקשר - לא קיים.

לכן אני שוב מודה לך על היוזמה שנקטת.

שלך

יהושע

דוא"ל ליהושע סובול ב- 14.8.2017

יהושע ידידי היקר,

אז נסיים את היום העמוס הזה בבשורות טובות. מגיע לך מזל טוב, בשעה טובה יצא המאמר הראשון על הספר שלך - המאמר שלי עם הביקורת באתר מחלקה ראשונה NEWS1 שהוא אחד מהאתרים של חדשות ופובליציסטיקה המובילים בישראל בניהולו של יואב יצחק. (לוטה קישור). אתר זה הוא אחד הבודדים שנותן במה ללוחמים נגד השחיתות והממסד, הטייקונים והון שלטון. לכן אני מפרסם את רוב מאמרי בכל הנושאים כולל התרבותיים באתר זה. שלחתי גם את המאמר לדה מרקר, גלובס, ידיעות, הרדיו והטלויזיה לאנשים שאני מכיר או עבדתי אתם, אך הסיכוי שהם יפרסמו את הביקורת הוא קלוש. יש כבר תגובות למאמר, נחש על מה - על הרומן המתרקם בין

יהודיה לערבי. האמת שאתה די מתעלם מהרוחות המנשבות בארץ. משום מה - אתה כותב הרבה על רומנים בין יהודיות לערבים, כשהסטטיסטיקה מראה שזה באחוזים אפסיים. אני מתאר לעצמי שאתה לא חושב שכך ייפתר הסכסוך - על בסיס רומנטי... אני חושב יותר על בסיס כלכלי, אך שנינו כנראה טועים והמציאות תוכיח. גם הצגת הדמויות בהתחלה על שני עמודים די מרתיעה. אז קורא שלוקח את הספר רואה על ההתחלה הצגת דמויות עם עשרות דמויות כמו במחזה אפי, רומן בין יהודיה לערבי, למרות שאין כזה, אבל זה עושה קולות כאלה. כותב את הרומן יונה ידועה, אז כבר פסלת חלק ענק מהקהל. זה חבל, כי הספר שלך הוא מאוזן וברור, אבל זה לא נראה כך מההתחלה.

בתחילת הספר אפשר אולי לחשוב שאתה עדיין דבק במנטרות יוניות מובהקות, ואילו רק בהמשך נוכחים לדעת איך אתה משתחרר מהן, חובט בערבים לא פחות מאשר ביהודים, שונא פונדנמנליזם מכל סוג שהוא (שכחתי להדגיש את הפונדמנטליזם הניאו ליברלי בביקורת שלי, למרות שהזכרתי אותם בצורה אחרת), מתאר את המתנחלים כאנשים רגילים ולא כקלגסים. בקיצור נתת גט כריתות לפונדמנטליזם היוני ועל כך הם לא יסלחו לך לעולם, כי משורותינו יפריד רק המוות, כמו באיזו כת קבלית או ביתרית. אתה שם דברים בפרופורציות הנכונות, אבל זה רק בהמשך הספר, זה כבר לא הניתוח הפלקטי השבלוני של היונים - מתנחלים עוקרים זיתים לכן הם פושעי מלחמה, יש להם שלושה ישובים על אדמה ערבית לכן הם פושעי מלחמה, שמעו פעם על איזה חייל שהרביץ לערבי אז ישר רצים לספר על כך ליפי הנפש באיחוד האירופי והניו יורק טיימס מפרסם מאמר מערכת, מגנים את ישראל על "רצח" שלושה ילדים חפים מפשע בעזה בירי בשוגג של מטוסים שהשתיקו מקורות ירי שהיו בבית ספר של אונרא, אבל ... טוען שאנחנו פושעי מלחמה... יצאת מזה, השתחררת מזה, אתה אדם חופשי מסטיגמות, שרואה את התמונה נכוחה ומאוזנת.

היונים כבר שונאים אותך כי אתה כבר לא משלהם והניצים שונאים אותך כי אתה ממשיך לחבוט בהם, אם כי הפעם בצורה מאוזנת הרבה יותר. גם אתה עברת שינוי עם השנים, כשהאינתיפאדה השניה והאנטישמיות האסלמית/יפת הנפש הטילו בך את רישומם. רק אחד כמוני שקרא כל אות וגם מה שכתוב בין השורות מבין עד כמה אתה אוביקיטיבי ומבין את כוונת המשורר, אבל כל האחרים ממשיכים לשפוט אותך על פי אותן סטיגמות שהם שופטים כל אחד שהוא לא מתלהם כמוהם ושונא אחרים. לא ברור לי איך הספר שלך ימשיך בטרילוגיה והאם הגיבורה היהודיה והגיבור הערבי יתחתנו, אבל אני סומך עליך שהקשר ביניהם לא יהיה רומנטי והם בהיותם סופר אינטלגנטים ומשכילים אולי ימצאו יחדיו את הפתרון המיוחל לסכסוך. אז מה התובנות שאתה יכול להפיק לקראת השקת הספר וכשתתפוש באוזניים את ... ותדרוש ממנה לבצע את העבודה עליה היא מקבלת משכורת? אני מציע לך שתפנה לקהל חדש, עם דיעות פתוחות, הקהל הצעיר של תנועות המחאה. קבע פגישות עם סתיו שפיר, דפני ליף, איציק שמולי, מיקי רוזנטל, יוסי יונה, מירב בטיטו, חנוך דאום, בן-דרור ימיני, גיא רולניק, קרן נויבך, ניצים מתונים הכותבים בידיעות, יונים מתונים הכותבים בהארץ, כל אלה שנלחמים בשחיתות, שהם לא מזוהים במיוחד עם הימין או עם השמאל, חברים במפלגת העבודה וביש עתיד, בקיצור - צעירים לא פונדמנטליסטים, אוהבי הארץ, לא קיצוניים, לא מקובעים, חרדים מתונים, מתנחלים מתונים, לוחמים נגד השחיתות, נגד הטייקונים, בעד הקיימות ואיכות הסביבה, נגד גזענות כלפי מזרחים, ערבים ואתיופים, לך על זה!

שלך,

קורי

תשובת יהושע סובול ב- 15.8.2017

קורי ידידי היקר,

אמש ירדה עלי שינה לפני שהספקתי לקרוא את הבשורה על "שבירת תקרת הזכוכית" והופעת מאמרך באתר NEWS1 מחלקה ראשונה. על כך - שוב תודותיי והתפעלותי על נחישותך לתת ביטוי מלא ללא פשרות לדעותיך ולהרגשותיך.

אשר לתגובות תוקפניות, לקללות ונאצות של טוקבקיסטים, אני לא מייחס להן יותר חשיבות מכפי שאני מייחס לקללות של נהגים שצורחים ומקללים אלה את אלה בדרכי ארצנו. פעם עוד הייתי מגיב והייתי משיב לתוקפיי, אבל מזה זמן "עייפה נפשי למנאצים".

עשית למען ספרי יותר מכל מה שיכולתי לצפות מביקורת ספרותית, ויותר מכל נגע לי המשפט שבו אתה מצטט את מילות הסיום של הספר: "לא תם ולא נשלם", בהן אתה רואה הבטחה והתחייבות להמשך הטיפול בדמויות שנעזבו באמצע פעילותן, באמצע חייהן. כך גם אני רואה את הדברים, ואני מקווה שיהיה לי הכוח להמשיך את המסע לא רק עם ליבי ואדיב - שככל הנראה יחסיהם לא יהיו רומנטיים, ואני מציב לי מטלה קשה: לפתח מערכת יחסים מרתקת בין אישה צעירה לגבר צעיר שאינה רומנטית וגם איננה בגדר אהבה אפלטונית, אלא כולה התגייסות ליצירת תיקווה משותפת - כנגד כל הסיכויים. זאת - על אף שבין השניים קיימת משיכה עזה, אבל איכשהו שניהם מבינים שפריקת המתח המיני הקיים ביניהם ע"י קיום יחסי מין תחבל בעניין שלשמו התכנסו בקובנטרי, העיר שהוקרבה ע"י צ'רצ'יל כדי לנצח במלחמה, ובהמשך - במסע למקומות בעלי משמעות דומה.

במקביל למסעם של ליבי ואדיב - אני מתכוון לפתח גם את מה שקורה לדמויות האחרות של "חופשת שחרור", ואולי בסופו של המסע הזה יהיו הספרים - שניים או שלושה - ראויים להשוואה שהצעת עם רוגון מאקאר, ואני לא מעז לומר: עם דון קיחוטה.

ימים יגידו.

להתראות מחרתיים בחמש בתולעת ספרים.

שלך בתודה ובהערכה רבה,

יהושע

דוא"ל ליהושע סובול ב- 10.9.2017

יהושע היקר שלום רב,

הנרי קלוד דה בטיני טס עוד מעט חזרה הביתה אחרי שעבר שבוע מעניין ומאלף. אירחנו אותו מיום שישי, טיילנו יחד איתו, הביקור בישראל הייתה עבורו חוויה אדירה, והוא ביקר בכל העולם... במיוחד הוא נהנה מהשיחה אתך והתרשם מהאישיות הכובשת שלך ומיצירותיך המרתקות. הוא בהחלט רוצה לשמור איתך על קשר ולהזמין אותך להרצאות באינסאד בפונטנבלו. הוא עומד לרשותך לסייע לך בכל נושא שיידרש. לא סיפרת לי איך היתה ההשקה בצוותא ואני מקווה שהיא עברה בהצלחה...

תשובת יהושע סובול באותו היום – 10.9.2017

קורי יקר,

ארוע השקת הספר בצוותא היה הצלחה גדולה מכל הבחינות. יהלי ערך את התוכנית, אירגן וניהל את הארוע ביד בוטחת. היה שילוב מעניין מאוד בין הקטעים שהוקראו בפי השחקנים - מוני מושונוב, לאורה ריבלין, יוסוף אבו-ורדה, דורון תבורי ויעל ניברון, והקטעים המוזיקליים שבוצעו ע"י הזמר ערן צור, להקת מוניקה סקס עם הזמרת אפרת גוש, הצ'לנית והזמרת קרני פוסטל והזמר-האמן שלמה בר. שילוב שני המרכיבים האלה בצירוף דברים שנאמרו על הספר ע"י דני קרוון, עודה בשאראת, הסופר אסף גברון, המשורר מירון איזקסון והסופרת יהודית רותם שראיינה אותי - כל אלה ביחד יצרו עולם שבאופן כמעט מיסטי המחיש את עולמו של הספר.

איש המכירות של הוצאת הקבוץ המאוחד מכר במהירות הבזק את כל שישים העותקים של הספר שהביא איתו, וכשאזלו הספרים בדוכן אנשים שילמו מראש והזמינו את הספר שיישלח אליהם בדואר ע"י ההוצאה לאור.

בקיצור, הצלחה גדולה גם במובן הזה...

כל טוב,

יהושע

דוא"ל שנכתב ליהושע סובול ב- 27.9.2017

יהושע חברי הטוב,

היום נזכרתי ששלחת להנרי קלוד מחזה שלך CRIME D'AMOUR. קראתי אותו בשקיקה בתוך כשעה ונהניתי מאוד בכל המובנים - גם כמחזה מעולה - אתה מצליח להפוך דו-שיח בין האוהבים למרתק כמו הצגה רבת משתתפים, גם כמסר למען זכויות האישה כי האישה היא הגיבורה האמיתית של המחזה והגבר הוא הרופס, וגם כמחזה היוצא נגד משטר האייתולות הפונדמנליסטי.

רק אל תתפלא אם אחר כך לא מעלים את המחזות שלך בישראל, כי אתה עושה את כל "הטעויות" האפשריות - 1. אתה כותב את גיבור מעמד הפועלים נגד הטייקונים ומציג את המזרחים לא כנאנדרטלים פרימיטיבים מנשקי מזוזות אלא כגיבורים ככל האדם, ובזה אתה מקומם נגדך את כל הטייקונים התומכים בתיאטרונים שצריכים להעלות את המחזות שלך. הם עשו טעות שאפשרו לך להעלות את המחזה אך כשראו אילו תגובות הוא עורר ואיך אתה תקיף בדיעותיך הם כבר לא יאפשרו לך להעלות עוד גיבור, מה עוד שאתה מפריע לשיסוי של האשכנזים נגד המזרחים המלובה על ידי הגרבוזים למיניהם, כי הרי המזרחים מצביעים לליכוד בגלל שהם פרימיטיבים ואתה מציג אותם כבני אדם. גם לי הייתה "שעת חסד" אחרי המפולת של 2008 אך אחרי שנה סתמו לי את הפה.

2. אתה מציג את העוולות של הפונדמנטליסטים באירן, חמאס, חזבאלה, ברשות ותחת כל עץ רענן באביב הערבי (אני במתח אם הסעודים אכן יממשו את האיום שלהם וירשו לנשים לנהוג במכונית) ובזה אתה פוגע בקואליציה האדומה ירוקה בין כל תומכי ה- BDS, שונאי ישראל, משמיצי צה"ל ומעריצי הערבים האנושיים, אוהבי נשים והמתקדמים לעומת הציונים הברברים/נאצים.

3. אתה כותב את "חופשת שחרור" ומציג מתנחלים כבני אדם, אוי לבושה, הרי הם שטניים קנאים (הקנאי הכי גדול שאני מכיר אחרי חמינאי זה ...), רוצחי ילדים תמימים, הם הסיבה לכל הצרות שלנו, לשחיתות, לזה שאין שלום, לטרור, בעוד החיילים מפוצצים בליינים תמימים במחסום בשטחים... אתמול ראיתי את הזוועתון "פוקסטרוט" - הכל הבנתי שם, למה היהודים רעים בשביל להשיג מימון מהאיחוד האירופי יפה הנפש וגם ממשרד התרבות כי הרי מירי רגב רק נובחת ולא נושכת, למה החיילים הנאצים שהורגים ערבים אבל לא גמלים הופכים אחר כך למלאכים שחיים באורגזמה כי הרי הבמאי הנאור רוצה להקביל את החיילים לשהידים שעולים לגן העדן עם 72 בתולות, אבל לא הבנתי איך נכנס פוקסטרוט בכוח לסרט בריקוד החיילים - חיקוי עלוב של הסרטון הויראלי - וגם בסוף כשההורים המסוממים רוקדים ריקוד פתטי, איך הם מנסים לחקות את אנטוניוני, את פליני, את ולס עם בשיר הזוועתי, את לבנון המקברי ויוצא להם סרט טורקי עלוב.

בקיצור אתה הורס את כל המיתוס השקרי שנותן אופיום להמונים בקואליצה הון/טייקונים-עיתון/...-גזענים ... שעל ידי השיסוי נגד המתנחלים, המזרחים, הדתיים, הניצים, בקיצור נגד רוב העם רוצים להביא למלחמת אחים. אם היהודים יהיו עסוקים במלחמת אחים הם יעזבו את הטייקונים בשקט לגרוף עוד ועוד הון, הפרד ומשול, ומאשימים את ביבי ואת מירי רגב שהם משסים את זה נגד זה. הצרה שכולם צודקים, כי אין יותר קנאים ופונדמנטליסטים מה... וה..., ה... וה..., שלום עכשיו, נוער הגבעות, קנאי מאה שערים, הניאו ליברלים ומשטר האייתולות.

שלך,

קורי

תשובת יהושע סובול ב- 28.9.2017

קורי יקירי,

מזה שנים רבות אני מודע לכך שאינני שייך לזרם המרכזי בתיאטרון ובספרות בישראל. אולי הדבר יישמע מוזר, אבל כבר בתיאטרון חיפה של שנות השבעים, בניהולו של עודד קוטלר, נחשבו מחזותיי ליצורים מוזרים ויוצאי דופן. זה החל במחזה הראשון שלי שעל על הבמה בחיפה, "הימים הבאים" שמו, שהיה מעין מחזה דוקומנטרי-פיוטי

על זיקנה, והיה מבוסס על ראיונות עומק שערכתי עם דיירי בתי אבות במקומות שונים בארץ. כשהבאתי את המחזה לתיאטרון, היקצו לו מקום דחוק בשולי "המעבדה למחזאות מקורית", והפיקו אותו בתקציב שרוכי-נעליים של 120 לירות דאז. אבל אז קרה דבר מוזר: ההצגה הראשונה התקיימה בקיבוץ שמיר, כמין נסיון שהיה אמור להוכיח לתיאטרון שיש לגנוז את העוף המוזר הזה. התגובה להצגה היתה מפעימה. אז הוחלט לקיים הצגת בכורה במרתף צוותא הישן, ברחוב מנדלי מוכר-ספרים, ופלא על פלא: ההצגה קבלה ביקורות מצויינות. אז הוחלט להעלותה דרגה לבמה 2 של התיאטרון, שנחשבה למיסגרת אוואנגארד. אז גם הואילו להכין סוף סוף תוכניה להצגה. בבמה 2 ההצגה הצליחה מאוד עם הקהל, למרבה התימהון של הנהלת התיאטרון, והוחלט להעלותה לנסיון על הבמה הראשית, שהיתה מיועדת למחזות "חשובים" שהנהלת התיאטרון חפצה ביקרם. שוב הפתעה: ההצגה עבדה גם על הבמה הראשית! ההמשך קרה מעצמו: ההצגה הפכה להצלחה הגדולה של התיאטרון בעונת 1971-2, ואחרי שמיצתה את קהל המנויים בחיפה, רצה ההצגה בכל רחבי הארץ.

גורל דומה פקד את המחזה "ליל העשרים". כשהגשתי אותו להנהלת התיאטרון, עיקמו כולם את האף, ופסקו שהדבר המוזר הזה יעניין אולי את זקני הקיבוצים. שוב - הסכימו להעלותו לנסיון בלי תקציב הפקה. חברי הטוב, האמן אברהם אילת, הסכים ליצור תפאורה באפס תקציב. הוא מצא בשולי במת התיאטרון מסך ישן ומעופש שהיה זרוק שם, הוא העלה ממחסן האביזרים ארבעה מוטות במבוק, יצר מין אוהל פרוש, ועל רקע זה עלתה ההצגה מחוץ לכל מיסגרת הפקה של התיאטרון. שוב התקיימה הבכורה בקיבוץ, הפעם במרחביה, וההמשך היה כמו במיקרה של "הימים הבאים" - רק בעוצמה פי כמה יותר חזקה: ההצגה עלתה כמובן לבמה הראשית, ורצה ברחבי הארץ מאות פעמים.

אולי לא תאמין, אבל התבנית הזאת חזרה על עצמה גם עם "נפש יהודי" - שהחלה את דרכה כמין הפקת שולי-שוליים, וסופה שהפכה להצגת דגל שהביאה את תיאטרון חיפה לחלק הרשמי של פסטיבל אדינבורו המכובד, ובעצם פרצה את הדרך לתיאטרון הישראלי לפסטיבלים ולבמות הראשיות של אירופה וארה"ב. עם "גטו" חזר על עצמו הסיפור כמעט אות באות: תחילה נסיתי לשכנע את עודד קוטלר, שפתח תיאטרון בנווה צדק, להעלות את המחזה. עודד פטר אותי בנימוס אדיש. הלכתי להבימה לדבר עם דוד לווין, שנהל את התיאטרון באותם ימים, ובעודי מבהיר לו במה מדובר, נפער פיו בפיהוק שכמעט גרם לו לנקיעת לסתות, רחמתי עליו וחזרתי לתיאטרון חיפה. כאן דוקא חתמו על חוזה, אבל אחרי זה החלה גרירת רגליים, ודחייה רודפת דחייה. למוד נסיון העבר שלחתי את המחזה לסוכנת בגרמניה שראתה את "נפש יהודי" באדינבורו, והציעה לייצג אותי בגרמניה. כעבור שבועיים קבלתי מיברק ממי שהיה אז אחד מענקי התיאטרון הגרמני, הבמאי פיטר צאדק, שכתב לי: קראתי את המחזה שלך "גטו", ואני הולך להעלות אותו באביב הקרוב בברלין. חזרתי לתיאטרון חיפה, ואמרתי לנועם סמל ולעמרי ניצן שהבכורה העולמית של "גטו" תתקיים בברלין בתחילת יוני 1984. נעם סמל הגיב מיד: "כתוב לצאדק שידחה את ההפקה." -תשכחו מזה, אמרתי. אז פנה נעם לעמרי ושאל: מה ההפקה הבאה המתוכננת? -הדיבוק בבימוי יוסי יזרעאלי, השיב עמרי. החזרות מתחילות בשבוע הבא. -עצור את זה מיד, ציווה נעם, ותכניס את "גטו" לחזרות במקום הדיבוק.

השאר הוא היסטוריה.

בקיצור, עד עצם הימים האלה אני נאלץ להאבק עם התיאטרון הישראלי עם כל מחזה חדש שאני מציע להם. יש לי הסבר משלי לתופעה. אני חריג בנוף המקומי, לא נכנס לתבניות, לא שייך לשום קליקה ספרותית, לא מסוגל ללכת בתלמים המקובלים. וייתכן מאוד שההסבר שלך מבהיר את סיבת הדבר כחריגות מהמחנות הפוליטיים ומהזרמים המקובעים בתרבות הישראלית.

כך או כך, אני נזהר מלפתח תחושת רדיפה או הדרה והתעלמות בזדון מיצירותיי, ואני אומר לעצמי שסופן של יצירות בעלות ערך לפרוץ למרחב ולחיות את חייהן, כמו שסופן של יצירות דלילות ודלות ערך לשקוע בתהום הנשיה גם אם הן נתמכות מלכתחילה ע"י מימסד שלם ועדת חסידים שוטים.

אני מצרף כאן מחזה חדש שסיימתי את כתיבתו לאחרונה, ומקווה שתמצא בו עניין.

בתודה על תמיכתך הנמרצת ב"חופשת שחרור" , ולהתראות במהרה בארץ.

שלך,

יהושע

התכתבנות בין יהושע סובול וביני בנושא חזון הרפובליקה השניה

דוא"ל שנשלח ליהושע סובול ב- 6.12.2017

יהושע שלום רב,

בעקבות השיחות שקיימנו עם ידידנו הנרי קלוד דה בטיני על פתרון הסכסוך הישראלי פלשתינאי, העליתי על הכתב את "החזון" שלי בנושא ואשמח לקבל את חוות דעתך. שלחתי זאת אמש לעיתונאי בן-דרור ימיני שאני מאוד מעריך את דעותיו והוא ענה לי כך: "לד"ר קורי שלום, קראתי. בהחלט מעניין. נכון לעכשיו הירדנים לא מעוניינים באופציה הירדנית, בכל צורה שהיא. אבל זה עדיין לא אומר שהכיוון שגוי. זה בהחלט חומר למחשבה. תודה, בן-דרור ימיני". הצעתי לו לפרסם גיליון מיוחד בחודשים הקרובים של החזון לפתרון הסכסוך ובכלל החזון לעתיד המדינה, שיקחו בו חלק כמה עשרות מהדמויות הבולטות בישראל, ביניהם אתה. בהמשך ניתן יהיה לפרסם זאת כספר ולתרגם אותו לשפות החשובות. על מנת להשלים את התמונה צירפתי לחזון שלי שכלל בהתחלה רק את פתרון סוגיות הסכסוך והאינטגרציה של החרדים והערבים, גם את ההתייחסות שלי לנושאים כלכליים וחברתיים בחזון שלי על הרפובליקה השניה.

אשמח לשמוע את חוות דעתך, כל טוב,

קורי

תשובת יהושע סובול ב- 9.12.2017

קורי היקר,

קראתי בעיון את המאגנה-כארטה שאתה מציע, וחשבתי יומיים על הנקודות שהעלית.

אני מסכים עם רוב ההצעות ומסתייג מהצעתך לפתרון הסיכסוך הישראלי-פלסטיני.

אפרט.

בעניין שכר המינימום אני מציע להנהיג שכר מינימום צמוד-צמיחה ויוקר מחיה, הגבוה בין השניים.

אם הצמיחה השנתית תעמוד למשל על 4% ויוקר המחיה יעלה רק ב-3% שכר המינימום יעלה ב-4%.

אם הצמיחה תעלה ב-2% ויוקר המחיה יקפוץ משום מה ב-8% - שכר המינמום יעלה ב-8%.

התיקון ייעשה אוטומאטית אחת לשנה.

סעיף אחר שנראה לי חיוני הוא חיוב המדינה לבנות שיכון ציבורי בנוסח ה-HLM הצרפתי.

ייקבע בחוק שהשקעת המדינה בשיכון תוחזר ע"י שכר הדירה לזכאי השיכון תוך חמישים שנה.

אם עלות הבניה של יחידת דיור תעלה 600 אלף ש"ח, שכר הדירה יעמוד על 1000 ש"ח בחודש.

אם עלות הבניה של יחידת דיור תהיה 1,2 מיליון ש"ח, שכר הדירה יעמוד על 2000 ש"ח בחודש.

בכל מיקרה - שכר הדירה לא יעלה על רבע מההכנסה של המשתכן.

אשר לפתרון הסכסוך הישראלי פלסטיני, אני סבור שזכותם של הפלסטינים לחיות במדינה פלסטינית

שהם יקבעו את אופיה וחוקיה, אינה עומדת לעירעור.

לדעתי אין לישראל אינטרס וגם לא זכות להחליט בשביל ממלכת ירדן אם עליה להפוך לרפובליקת פלסטין-אורדון,

או לקבוע בשביל הפלסטינים שעליהם להפוך לנתיניו של המלך עבדאללה.

עם זאת נראה לי שהפתרון הסופי האידיאלי הוא בהקמת קונפדרציה ישראלית-פלסטינית-ירדנית,

אבל הפתרון הזה צריך להתקבל בהסכמת שלוש מדינות ריבוניות לאחר תקופת מבחן

של מיספר שנים שבהן ייבחן טיב היחסים שיווצרו בין שלושת המדינות.

כשם שאינני רוצה שירדן או פלסטין יקבעו מה יהיה מותר או אסור במדינת ישראל, כך אני סבור

שאין להתנות מראש את פתרון הסכסוך בקביעה ישראלית מה יהיה מותר או אסור במדינה הפלסטינית.

אלה השגותיי על ההצעה שלך לאמנה חברתית חדשה שעליה יושתת בעתיד המשך קיומה של

הרפובליקה הישראלית השניה.

בינתיים - כל טוב ושבוע טוב,

שלך

יהושע

דוא"ל של יהושע סובול ב- 30.12.2017

קורי יקירי,

חזרתי אמש מבייג'ינג, לשם הוזמנתי ע"י התיאטרון שבו אביים את "גטו" בשלהי הקיץ.

הביקור היה אינטנסיבי ביותר, והרשמים תכפו ותקפו וזרמו מכל עבר. יידרש לי זמן עד שאעכל כל מה שחוויתי שם.

בבייג'ינג לא היתה לי גישה לתיבת הדואר האלקטרוני שלי בגוגל-מייל, מאחר שמנוע גוגל חסום בסין. נסיתי להגיע לדואר שלי דרך יאהו, אבל מנוע יאהו העלה כל מיני מנועי חיפוש ושרתי דואר, רק לא את גוגל. לכן נמנע ממני להשיב עד כה על הצעתך שאקבל עלי לערוך קובץ מאמרים של הצעות לפתרון הסיכסוך.

זו הצעה מאתגרת מאוד. אין לי ספק שלפתרון הסכסוך דרוש חישוב מסלול מחדש, מאחר שכל המסלולים שבהם התנהלו גישושים ומגעים ונסיונות פתרון עד כה - נכשלו. יש נסיונות שהוכשלו במזיד, יש נסיונות שגוועו באיבם ויש רעיונות שלא ניתנה להם הזדמנות להתנסות במציאות, ואין לדעת מה היה קורה אילו ניתנה להם הזדמנות להבחן במציאות.

ביחס לנסיונות שכשלו, נשאלת השאלה עד כמה בכלל היה רצון אמיתי לפתור את הסיכסוך, או שמלכתחילה היתה רק העמדת פנים של רצון להגיע לפתרון, ובמציאות הצדדים נתנו פול-גאז-בניוטרל, ורק יצרו הרבה רעש, פלטו הרבה גאזים, ומלבד זיהום האוויר לא הזיזו את ה"טראנטה" אפילו סנטימטר אחד, כי מלכתחילה לא התכוונו להזיזה.

אני משתף אותך במחשבות שעלו וחלפו במוחי בעקבות הצעתך, ועדיין לא הגעתי להסכמה עם עצמי בעניין עריכת-ספר שיעסוק בהצעות לפתרון הסכסוך.

אקח לי עוד כמה ימים של דיון עם עצמי עד שאגיע למסקנה אם אני האדם הנכון בזמן הנכון לעסוק בעריכת ספר כזה. גישתי בשלב זה - חיובית-מהוססת וזהירה.

אכתוב לך עוד במהלך השבוע הקרוב.

ובינתיים - מיטב הברכות לשנה החדשה.

שלך

יהושע

דוא"ל ליהושע סובול ב- 7.1.2018

יהושע יקירי,

עד כה אשרו את הגעתם למפגש אצלי ביום ד' ב- 11 כמה פרופסורים. אשמח לשמוע ממך אם תגיע. בכל מקרה, אנחנו נשתדל לעשות תמליל של המפגש. לבקשת החברים להלן הנושאים לדיון:

1. הצגת עיקרי החזון של כל אחד מהנוכחים והתייחסות לתשע סוגיות הליבה - חזון כלכלי, חברתי, שלטוני, אקולוגי, אתי/מניעת שחיתות, דת ומדינה וחרדים, אינטגרציה של הערבים, פתרון הסכסוך והשלום, הפונדמנטליזם וההקצנה. 2. למה דווקא עכשיו - חשבון נפש לרגל 70 שנות המדינה, 100 לבלפור, 120 לקונגרס הציוני הראשון, 50 למלחמת ששת הימים והכיבוש/השחרור, 40 למהפך, ועשר שנים למשבר הכלכלי הגדול... 3. מה צריך לעשות - תנועה עממית חוץ פרלמנטרית, פעילות פוליטית קונבנציונלית, רפובליקה שניה שתשנה מהיסוד את המדינה. 4. כתיבת ספר של החזונות של כמה עשרות אישים מובילים (רשימה שמית), לרבות אתה, המייצגים את כל הזרמים באוכלוסיה עם איזון בין ניצים ליונים, וניסיון למצות מתוכם חזון משותף. 5. מי יהיה עורך הספר, ועדת העריכה, הוצאת הספרים שתוציא את הספר, האם הוא יתורגם לשפות נוספות- אנגלית, ערבית, צרפתית, ספרדית, גרמנית, רוסית... 6. נושאים נוספים שיועלו ע"י המשתתפים.

איך הייתה הפגישה בדבר כתיבת התסריט לטרילוגיה של גטו? מה החלטת לגבי עריכת הספר? אמרת לי שאם זה לא יהיה אתה (רצוי מאוד שכן) יש לך מועמד אחר- מי זה? כל טוב, שלך בידידות,

קורי

תשובה של יהושע סובול ב- 7.1.2018

קורי יקירי,

לצערי לא אוכל להגיע לפגישה ביום ד׳ ה-11, אבל אשמח לתרום את חלקי לפרוייקט החשוב הזה.

אשר לעריכת הספר - השנה הנוכחית בלוח שלי עמוסה וגדושה בעבודות כתיבה ובימוי עד לסיום העבודה

בבימוי גטו בסין, כלומר: עד מחצית נובמבר.

לכן נראה לי שכדאי לחשוב על עורך או עורכת שהלו״ז שלהם יותר פנוי לעבודה הגדולה והחשובה הזאת.

שלך

יהושע

הערת המחבר: בסופו של דבר אף אחד מהאנשים שפניתי אליהם לא היה מוכן לערוך ספר של מסות של אישים על פתרון הסכסוך הישראלי-פלשתינאי והרעיון נפל. לפגישת הייסוד על החזון לפתרון סוגיות הליבה של ישראל שזומנו אליה 12 אישים הגיע רק אחד – פרופסור אילן משולם. אי לכך, החלטתי לכתוב את הספר שלי "הרפובליקה השניה של ישראל" ולהזמין את מי שירצה – להוסיף פרקים והתכתבות בינינו.

דוא"ל ליהושע סובול מה- 1.6.2018

יהושע היקר שלום רב,

אני שמח שרוב המכותבים שלי מסכימים עם חלק גדול מהשקפת העולם שלי ועל הצורך בשינויים, אך תוהים איך עושים זאת. לצערי, אני לא רואה שזה קורה בצורה אבולוציונית או עם בחירות. זה יקרה בדרך הקשה כנראה, כפי שקרה עם ארצות הברית ואירופה אחרי השפל הגדול ומלחמת העולם, כמו שקרה עם יפן וגרמניה אחרי התבוסה. אם חס וחלילה תהיה פה מלחמה נוראה שתגבה אלפי קורבנות, אם תהיה רעידת אדמה או אסון טבע שימיטו חורבן גדול, אם תקום באמת דיקטטורה כפי שהצועקים זאב זאב גורסים כבר 30 שנה, יש סיכוי שתקום תנועה עממית שתשלב את כל הכוחות השפויים מכל המחנות - יונים וניצים, חרדים וחילונים, יהודים וערבים, כל השכבות הסוציו-אקונומיות למעט הטייקונים ואליטות מנותקות, כפי שקרה עם דה גול והרפובליקה החמישית.

אך אולי לא צריך לחכות לאסון. הכנסתי באתר שלי קישורים לששת המאמרים החדשים שפורסמו באתר NEWS1 ואת המסמך הלוטה שמאגד את כל חומר הרקע לספר חדש על בעיות היסוד. התפוצה של האתר עם מאמריי מאוד נמוכה, לא קוראים מאמרים ארוכים כשלי בני 10 עמודים כל אחד. אך הנושאים כה מורכבים שלא ניתן להתייחס אליהם במאמרים קצרים. אני מקבל תגובות נלהבות שמגיעות עד למכתבים בני חמישה עמודים של הערות והצעות מעשרות המכותבים שאני שולח להם קישורים למאמרים. אבל הסיכוי לשנות משהו הוא אפסי אם לא פונים לקהל הרבה יותר רחב. מעולם לא הצלחתי להכניס מאמר שלי לדה מרקר או ידיעות, ואפילו ל- YNET לא הצלחתי להכניס מאמר ממוקד בן 500 מילה על שילוב החרדים בחברה ובכלכלת ישראל (קישור).

לכן אני רוצה להוציא ספר הכולל את כל החומרים על פי המסמך הלוטה. יש רק לחשוב על המסגרת הראויה ואם יהיה לו בכלל קהל. כאן אני זקוק להצעתך, כי יש לך ניסיון הרבה יותר גדול ממני. צריך לפחות לנסות לבצע את המהפך המיוחל כדי שישראל תהפוך לאחת מעשר המדינות המובילות בעולם באתיקה ובשגשוג הכלכלי והערכי בשורה אחת עם סקנדינביה, הולנד, שווייץ וניו זילנד.

כל טוב,

קורי

תושבתו של יהושע סובול מה- 2.6.2018

קורי היקר,

אני נהנה תמיד לקרוא את מסותיך מעוררות המחשבה, גם כאשר דעותיי בנושאים מסויימים שונות מדעותיך.

בכל הנוגע לאתיקה בעסקים קולך הוא בלי ספק קול חשוב ביותר בתחום הפרוץ הזה, אצלנו ובעולם הרחב.

באשר לסיכסוך הישראלי-פלסטיני, אין לי פתרונות להציע מלבד ההנחה שהפתרון - כל פתרון - תלוי בהסכמה הדדית ששני הצדדים יגיעו אליה בתהליך דיאלוגי, בתנאי שהדיאלוג יהיה דיאלוג אמיתי שבו אף צד לא יבוא למשא-ומתן מעמדה של יתרון-כוח, ולא יכתיב לזולתו דבר.

מובן שלנו, הישראלים, קשה מבחינה מנטלית להכנס למו"מ כזה מתוך קבלת הצד השני כשווה-ערך, וזאת משום שפער הכוחות בינינו לבין הפלסטינים הוא ענק.

לכן הבסיס לדיאלוג צריך להיות התחום שבו יש שיוויון מלא בינינו לבינם. התחום הזה הוא תחום זכויות האדם.

לאדם הפלסטיני יש אותן זכויות-אדם כמו לאדם הישראלי. אם הצדדים יסכימו להתחיל את הדיאלוג מהסכמה על הבסיס הזה,

אולי תפתח הדרך להתפתחות דיאלוג ענייני ופורה שעשוי להביא בסופו של דבר לפתרון מוסכם על שני הצדדים.

בכך אני מבקש להסביר מדוע אני נמנע מהצעת תוכנית שלימה לפתרון. אני סבור שרק מתוך אותו דיאלוג שתיארתי

כאן, יש סיכוי לפירוק המטענים הנפיצים ולניטרול הרעלים שמזינים את המשך הסיכסוך.

נדמה לי שבכך אינני רחוק מהפתרונות שאתה מציע.

בצד זה יש לשקוד על תיקון החברה הישראלית, על שיפור זכויות האדם והאזרח בישראל, על תיקון מערכות הבקרה והאיזונים בין רשויות השלטון, על שיוויון מלא בפני החוק של הדל והאביון והגר ועד לשועי הארץ, כולל ראש הממשלה ורעייתו, וכשם שאין לשום אזרח הזכות לקבוע מה גובה הקנס שהוא מוכן לשלם על עבירת תנועה ועל דו"ח חנייה, כך אין זכות לרעיית רוה"מ לעמוד על המקח עם רשויות השלטון החוק על גובה החזר כספים שהיא חשודה בהוצאתם במירמה מהקופה הציבורית.

כן, יש הרבה לתקן בתוך החברה הישראלית פנימה במקביל לנקיטת יוזמה ליצירת מיסגרת דיאלוגית הגונה ויעילה עם יריבינו בסיכסוך, שאנו חזקים מהם לאין ערוך.

בכל התחומים האלה שם המשחק הוא: שיוויון מלא של זכויות האדם - כנקודת מוצא.

בידידות ובהוקרה,

יהושע

דוא"ל של יהושע סובול מה- 13.8.2018

קורי יקר,

אני מאשר בשמחה הכללת כל מה שנראה לך נכון מההתכתבות בינינו - בספרך.

אכן, הייתי עסוק מאוד בשבועות האחרונים, ובימים אלה אני עוד יותר עסוק משהייתי עד כה.

בשבת הקרובה אני טס לבייג'ינג לביים שם את הצגת "גטו", שבכורתה נקבעה ל-10 בנובמבר.

אני חייב לסיים שורה של התחייבויות, ואני עוסק ב"ניקוי השולחן" לקראת הנסיעה.

אם אמצא בין דברים שכתבתי מאמר שיתאים לתחושת המציאות שלי בימים אלה, שלח לך בשמחה.

בברכה,

יהושע

התכתבות בין פרופסור רן לחמן לביני על נושאי הספר

דוא"ל לרן וחיה לחמן ב- 16.4.2018

רן וחיה שלום,

על רקע דברי שוקן על מטפסי העצים והשירים השנואים על כתבי "הארץ" מתברר שהמאמר שכתבתי בשבוע שעבר (קישור), וזכה להדים חיוביים מכל קצוות הקשת הפוליטית, הוא אקטואלי יותר מתמיד. לא מוכרחים לקרוא את המאמר שהוא בן 8 עמודים אבל נראה לי שחשוב להגיב על דברי הארץ ושוקן. אין לי בעיה עם אלה שמבקרים קשות את המדיניות שלנו בשטחים ואת שלטון הליכוד - כמו המחזות הנהדרים של חנוך לוין או מאמרי פרופסור שלמה אבינרי. אבל יש גבול להשתלחות ושנאת האחר שאסור לנו לעבור, לא משמאל ולא מימין, לא מצד הערבים ולא מצד היהודים, לא מצד החילונים ולא מצד החרדים, ובוודאי שלא מצד כמה אשכנזים שונאי מזרחים וכמה יהודים-ערבים שונאי אשכנזים. כולנו רקמה אחת, מדינה אחת, אחים בדם ולא שבטים שבטים.

אדם ניכר בכיסו, בכוסו ובכעסו, ושוקן ... בתגובתו לרוית דהאן "כשאת עוד טיפסת על העצים", כמו גם אלה שהתבטאו נגד הניאנדרטלים, הצ'אחצ'אחים, מנשקי הקמעות, נטולי החשיבה המופשטת, ובקיצור - המזרחים "הפרימיטיבים", שהם יחד עם הרוסים "הפשיסטים", החרדים "הפאנאטים" והליכודניקים "הנאצים" - כלומר רוב העם - גזלו מהם את המדינה. האם הם שונאים את העם? האם הם בזים לו? האם הם מתנשאים בתחושת אדנות? מדוע הם עושים את זה? מה הרקע הפסיכולוגי, האינטרסים הכספיים, המוסריים, של אלה המעדיפים את הזכויות של העם היורה עלינו טילים לתל אביב מעזה ולחיפה מלבנון אחרי שנסוגונו מלבנון ומעזה, שרוצים לפלוש לשטחנו בעשרות אלפים יחד עם טרוריסטים, שחופרים מנהרות לשחוט אותנו?

הם שונאים את התקווה, את ירושלים של זהב, את הציונות, מתביישים בצה"ל, במדינה, אבל מעריצים את ערפאת הטרוריסט, דרוויש אוכל האדם, נותנים גיבוי לחרם של BDS ולא מגנים את ההסתה הנאצית של הרשות הפלשתינאית בספרי הלימוד המכוונים כנגד כל היהודים, יונים כניצים, כי הם אוהבים אותנו במידה שווה וחס וחלילה אם הם ישלטו פה הם יחסלו את כולנו, כפי שהמדינות הערביות עשו פוגרומים וגירשו את כל היהודים עד האחרון שבהם מארצם על מנת שהן יהיו JUDEN FREI. וכשכבר סופר דגול כיהושע סובול, בשר מבשרם (שדרוויש יאכל בתיאבון) כותב את הרומן הישראלי הטוב ביותר מאז הדור של עגנון, תמוז ושמיר "חופשת שחרור", שבו הוא מתייחס באמפתיה למתנחלים ומעלה על נס את המזרחים, הם מנדים אותו ו"הארץ" לא כתב עד היום שום ביקורת על הספר למרות שהוא התפרסם לפני כשנה ואני העני ממעש, שאיני כלל מבקר ספרים כמבקרים היונים ברובם, אני היחידי שכתבתי על הספר ביקורת ומאמר בכעשרה אתרים (קישור). מאז שגדול הגזענים ליבוביץ' התבטא כנגד היודו-נאצים הם ממשיכים בעלילות הדם שלהם, בשנאה העצמית, נגד האחר - המזרחים, החרדים, הרוסים וגם נגד עצמם...

חג עצמאות שמח, עם השירים שנואי נפשם של כתבי הארץ - התקווה (ההמנון הלאומי שכמעט כל יהדות העולם מעריץ, שהיהודים שרו אותו לפני מותם בשואה), ירושלים של זהב (כמה שהם הציקו לנעמי שמר המשוררת הטובה ביותר, נידו את אפרים קישון, בפונדמנטליזם של מפ"ם שהעריצה את סטלין שמש העמים), עוף גוזל (גם אריק אינשטיין, ET TU BRUTE), את נתן אלתרמן מחבר מגש הכסף, אבל הם מעריצים את מחמוד דרוויש שכותב: "לכו לאן שתרצו, אבל לא בינינו. בשום אופן! הגיע הזמן שתסתלקו. שתמותו היכן שתרצו. אבל לא בינינו. צאו מכל דבר צאו מפצעינו, מאדמתנו צאו מהיבשה, מהים, מהכל". הם רוצים להכניס אותו לתוכנית הלימודים, לקבל תמיכה לתיאטרון שמעלה אותו, ומי שמתקומם הוא פשיסט, רוצח ילדים, נאצי או חבר של נאצי.

אם הייתי דרוויש הייתי אולי אומר לעמוס שוקן ולכתבים של הארץ, לכמה מחוגי היונים הפונדמנטליסטים, תומכי החרם, משמיצי צה"ל ומפריחי שקרים ודיבה רעה על המדינה: "לכו לאן שתרצו, אבל לא בינינו. בשום אופן! הגיע הזמן שתסתלקו." אבל אני לא דרוויש, לא פונדמנטליסט, לא מתייג ולא משמיץ, לכן אומר להם "אחיי אתם, גם אם אתם טועים, גם אם אני לא מסכים לחלוטין למה שאתם כותבים, אחיי אתם, אנחנו כולנו מאותה משפחה של הקופים מטפסי העצים, כולנו צאצאי הנאנדרטלים, אבל תתרגלו למחשבה שהארץ לא רק שלכם כי אם גם של המזרחים, החרדים, המתנחלים החלוצים ולא הקלגסים כפי שאתם מכנים בשנאה תהומית, גם של הערבים הישראלים שהם בשר מבשרנו שלא נאכל כדרוויש, במדינה פלורליסטית המכילה ואוהבת את כוווו-לם."...

דוא"ל של רן לחמן ב- 17.4.2018

קורי ידידי,

קראתי בקפידה את דבריך שהם - כפי שכתבה לך חיה - נראים כנכתבים מדם לבך.

אכן, כולנו כואבים את המציאות של ימנו - אם מבחינת היבט זה או אחר, איש איש וטרוניותיו... ואני לא יוצא מכלל זה. חוטא בזה בגדול.

אני רוצה להגיב בכמה הערות קצרות לדבריך ולגבי חלקם - I beg to differ...

אולי אתחיל בכך שאתה כותב (בשצף רב עלי לומר) כנגד המכללים הכללות ומדביקים תויות לקבוצות אנשים, ונראה לי מבלי משים אתה עצמך עושה אותו דבר... למשל: " הם שונאים את התקווה, את ירושלים של זהב, את הציונות, מתביישים בצה"ל, במדינה, אבל מעריצים את ערפאת הטרוריסט, דרוויש אוכל האדם, נותנים גיבוי לחרם של BDS ולא מגנים את ההסתה הנאצית של הרשות הפלשתינאית בספרי הלימוד המכוונים כנגד כל היהודים, יונים כניצים...וכו'" קל לנו כולנו לחטוא בכך כי אנו כאנשים חושבים בקטגוריות להקל על עיבוד המידע האינסופי הזורם אלינו. הכפשת "שמאלנים אוהבי ערבים" הפכה כמעט לבון טון של ימינו. חבל.

דוגמא נוספת שקפצה לעיני היא: "מאז שגדול הגזענים ליבוביץ' התבטא כנגד היודו-נאצים הם ממשיכים בעלילות הדם שלהם...." האין זו הדבקת תויות רחמנא ליצלן? האם מגיעה לו התייחסות כזו גם אם לא מסכימים לדעתו? תמהני.

הערה שניה בהקשר זה: אתה הרי ליברל והומניסט מושבע. בכל זאת נראה שזכותו של הזולת לדעתו אינה עומדת בדבריך. ברור כי דבריו של שוקן מקוממים, אך אם אנו ליברלים ודמוקרטים - זכותו להשמיעם, אם כי הם בטעם רע ומכפישים. אגב, האם כל פועלו של שוקן ותרומתו עד כה מסתכמים באמירה זו?

כך גם לגבי ההחלטה לפנות לכתבים שיבחרו את השיר שאינם אוהבים (שכלל איני יודע אם היא יוזמה של שוקן). אפשר לא להסכים עם בחירה של אדם זה או אחר, אך למה לא לאפשר לו לומר אותה? העיתונים בימים אלה מלאים דברי הלל ובחירות של הדברים הטובים וש"הכי אוהבים" שיש, למה לא לקחת פעם זוית שונה "אפיכא מסתברא" ולבחון מה לא אוהבים? זכותו של מישהו מטעמיו הוא לא לאהוב את ירושלים של זהב, או את עוף גוזל או כל שיר אחר שם (שאת רובם אני לא ממש מכיר)? אני לא מוכרח לקבל זאת אך אני מוכן להיות פתוח לשמוע את עמדתו ונימוקיו.

כאמור, יש לא מעט דברים במכתבך שאיני מסכים אתך וחולק עליך, אך מן הראוי שאקרא, אחשוב ולא "אפסיק להתכתב או לקרוא את דבריך.

אין לי ספק כי המכתב נכתב בלהט ומחאה אמיתית וכך קראתיו. רבים הדברים שאני מסכים אתך ויש לא מעטים עליהם דעתי חלוקה. עדיין אני מקבל את זכותך להשמיעם ואולי בהזדמנות גם לשוחח עליהם ולהחליף דיעות. לא אכנס לזה כאן.

אם כך ואם כך, אני נהניתי לקרוא את כתיבתך השוטפת והרהוטה ובייחוד את האכפתיות והמסירות הרבים העולים ממנה.

ישר כוח!

יום עצמאות שמח לכולנו (בלי איומים מאירן...)

שלך

רן

תשובה לרן לחמן עוד באותו היום 17.4.2018

רן יקירי

תודה לך על דבריך, על הערותיך, השגותיך ושבחיך. אני מקבל הכל באהבה וברור לי כי דברי אינם תורת משה מסיני ואני אולי טועה, כמו גם אחרים מימין ומשמאל. אבל תרשה לי להבהיר מה שאולי לא היה ברור דיו כי לא מדובר במאמר אקדמי. הפיסקה שמתחילה ב"הם שונאים את התקווה" באה אחרי שורה של שאלות שבכוונה לא קבעתי עובדות אלא שאלתי שאלות שכל אחד יענה מה שהוא חושב לנכון. כשאני אומר "הם" אני לא מתכוון לכל היונים (אני לא מכנה אותם שמאלנים כי אני הרבה יותר שמאלני מרוב היונים בוודאי אלה של הארץ, אבל אני מגדיר עצמי כנץ מתון, או כפי שהבהרתי באחד ממאמרי - אחדות העבודה של יגאל אלון וגלילי), אלא לאחדים מהיונים. זה הובן על ידי כולם ואם אתה בכל זאת העלית השגות כנראה שלא הבהרתי עצמי באופן מספיק.

כי ברור שכשאני אומר הם שונאים את התקווה וירושלים של זהב כוונתי לכתבים של הארץ. את הציונות לפוסט ציונים. מתביישים בצה"ל ובמדינה - לכל אלה היוצאים בראש חוצות כשהחיילים הנהדרים שלנו מונעים מעשרות אלפי ערבים לפלוש למדינה ובתוכם טרוריסטים המניחים פצצות והחיילים הורגים בירי מוצדק כמה פורעים שרובם מחבלים. ושלא יספרו את הסיפור עם נשים וילדים כי הם משתמשים בהם כבשר תותחים בשביל לירות עלינו טילים ולהחדיר מחבלים. חלק מהיונים מעריצים ומכבדים את הארכי פושע ערפאת שסובב בכחש ובאצבעו הקטנה את פרס ורבין בהסכם אוסלו, שאותו הגדרתי כשיא גינס של תמימות שעל זה בצדק הגיע לו פרס נובל אבל לא לשלום אלא לתחמון. הדרישה ללמד את דרוויש בבתי הספר היא שערוריה שאין כדוגמתה כי הוא רצה לאכול את בשרנו ולגרש אותנו מפה. כשילמדו את אורי צבי גרינברג בבתי הספר בגדה במקום כתבים נאציים, אז אולי יהיה מקום לכך. ושלא יבקשו תקציבים בשביל להשמיע את דרוויש.

אבל להבדיל מגיעים מלוא התקציבים בשביל להעלות מחזות של חנוך לוין שמבקרים את הכיבוש, אבל שגם התיאטרונים שלנו שסגורים הרמטית בידי יונים יאפשרו ליוצרים ניצים להעלות גם מחזות שלהם. מי שנותן גיבוי ל- BDS הם גם כמה יונים ביניהם כאלה שמילאו תפקידים בכירים, וחלק ניכר מהיונים לא מבקרים את הרשות הפלשתינאית על ההסתה הפרועה שלהם. אם זה היה מאמר אקדמי הייתי נותן פירוט לגבי כל אחת ואחת מהקטוגוריות ויש דוגמאות למכביר, במאמר שלי כתבתי "הם" כשהכוונה ברורה לכמה מהיונים ולא לכולם ולרובם, כי אחרת הייתי כותב זאת.

לגבי ליבוביץ' אני עומד אחרי כל מילה שלי. אין לו זכות לקרוא ליהודים יודו-נאצים, זאת הסתה פרועה, שבעקבותיה הפך להיות בון טון בקרב חוגי יונים ועוד יותר בקרב ארצות אירופה וחוגים אקדמיים בארה"ב לקרוא לנו נאצים. גם על זה התייחסתי ואמרתי שאם היינו נאצים היינו מחסלים את כל ששת המיליונים של הפלשתינאים שתחת שליטתנו כפי שהנאצים עשו. אין צבא יותר הומאני מאשר צה"ל ואם נהרגו אלפים ספורים של אזרחים פלשתינאים, רובם היו מחבלים, וגם לנו הרגו אלפי אזרחים. זה לא נאציזם וכל אחד שקורא לנו נאצים הפוסל במומו פוסל. אם היינו נאצים כל היונים היו יושבים מזמן במחנות ריכוז והיו מחסלים גם אותם כפי שעשה היטלר. אין האשמה יותר מבישה לקרוא לישראל נאצית ואין לאף אחד זכות להגיד זאת. אני לא יודע אם הייתה לך הזכות או הסיוט לשמוע את ליבוביץ' אבל מעולם לא שמעתי מרצה כל כך פנטי, משמיץ, מקלל, זועף, טועה ומטעה. אך הכל נסלח לו, פרט לכינוי יודו-נאצים, את זה לא אסלח לו לעולם.

ושטרנהל מחרה מחזיק אחריו וקורא לשלטונות שלנו חברים של נאצים. זאת גם כן השמצה רבתי. היה לי הסיוט לשמוע את שטרנהל שהיה המרצה הגרוע ביותר שהיה לי והאנתיפטי ביותר (לעומת שלמה אבינרי שהיה המרצה הכי טוב והכי אנושי וגם הוא יונה גדולה). לקרוא לנו חברים של נאצים, זאת השמצה פרועה. ביחסים בינלאומיים קושרים קשרים על פי אינטרסים ולא העדפות מוסריות. אחרת היו לנו יחסים רק עם ארצות סקנדינביה. אני עשיתי כידוע לך מחקר רבתי על כל מדינות העולם עם למעלה מחמישים קריטריונים ואין אף מדינה חפה מגיבנת. אז מה - צריך להתנתק מכל העולם? מי זה מתנתק מכל העולם? לא צריך להיות בקשר עם פוטין, עם טראמפ, עם סעודיה, עם קלינטון בגלל מוניקה, עם צרפת בגלל משפט דרייפוס, בלגיה בגלל קונגו? כל העולם ניתק את היחסים עם משטר האפרטהייד בדרום אפריקה, אבל המשטר שבא במקומו לא יותר טוב ממנו בשחיתות, בפשיעה, בבטחון האישי. ומה לגבי כל מדינות אפריקה שהשתחררו מהשלטון הקולוניאלי, האם רובן טובות יותר? למה לא מנתקים את היחסים עם זימבבווה וניתקו את היחסים עם רודזיה הדרומית, במה הם יותר טובים מהם? כך לא מנהלים יחסים בינלאומיים.

כי צא ולמד - מי תמך בתוכנית החלוקה של 1947 - ברית המועצות שטבחה מיליונים מאזרחיה בגולאגים, ארצות הברית שחיסלה מאות אלפים אם לא מיליונים של אזרחים בגרמניה וביפן, שהנהיגה שלטון אפרטהייד בדרום באופן מוצהר ובצפון באופן יותר סובטילי נגד השחורים ובמידה רבה נגד יהודים, משטרים בדרום אמריקה שהן דיקטטורות נוראות. עם מי עשינו שלום - עם מצרים וירדן שיש בהן שלטון טוטליטרי. בין עשר המדינות הכי אתיות ומשגשגות נמצאת גם סינגפור שהיא לא בדיוק סמל הדמוקרטיה ויש לישראל וגם לממשלות השמאל קשרים אמיצים איתה. ארצות הברית, צרפת ובריטניה ניהלו יחסים ידידותיים עם גרמניה הנאצית ואפילו חתמו אתם על הסכם מינכן. אז לבוא ולהאשים את ישראל שהיא ידידה של הונגריה ופולין שיש להם ממשל פופוליסטי אבל בוודאי שלא נאצי - זאת הגזמה פרועה שנועדה לעשות דה-לגיטימציה לישראל ואחר כך מפרסמים את דברי הבלע של שטרנהל בלה מונד והחברים הצרפתים שלי מתפלאים איך זה שישראל חברה של נאצים. אם הונגריה כזאת נאצית למה לא מוציאים אותה מהאיחוד האירופי? למה מאשימים רק את ישראל שאנו חברים שלהם? גרמניה לא חברה שלהם? וצריך לנתק את היחסים עם פולין בגלל החוק החדש שלהם כמה שהוא מקומם? ולהחזיר את השגריר מאוסטריה? למה באים בדרישות רק לישראל, ארצות הברית מנתקת את היחסים עם פולין, עם אוסטריה?

מסע הדה לגיטימציה, הדבקת תוויות שקריות של נאצים, פשיסטים, אפרטהייד, רוצחי ילדים, מנוהל על ידי חלקים מהיונים בצורה אנטי דמוקרטית (בכלל במר"צ הגיעו לפריימריס רק לאחרונה) לאחר שהם נכשלים פעם אחר פעם בבחירות, כי העם חכם ולא נותן להם להמיט אסון על המדינה על ידי נסיגה מיהודה ושומרון שעל השלכותיה תוכל לקרוא בהרחבה במאמריי. הם (חלקים, לא כולם, אם זה מאמר אקדמי, אכתוב בדיוק מי אבל גם יקח לי שנה לכתוב אותו...) מנסים על ידי חרמות, השמצות, בצלם ושלא בצלם, דיבורים גזעניים על נאנדרטלים ומטפסים על עצים לעשות דה לגיטימציה למזרחים, לרוסים, לחרדים, לליכוד שנבחר עם הקואליציה על ידי רוב העם (ואני הצבעתי בשתי הבחירות האחרונות עבור מפלגת העבודה ותוכל לקרוא בהרחבה את הביקורת הנוקבת שלי על הליכוד במאמריי). זאת לא דמוקרטיה, זאת פרופגנדה זולה ופופוליסטית שלמזלנו תופסת רק אצל כמה (לא כולם, צריך להזהר לא להכליל...) מנויי הארץ שמשנה לשנה מתמעטים, כולל רוב חבריי שהם ברובם יונים וחזרו בשאלה והנתנקו מהעיתון הזה. מי שמדביק תוויות הם חוגים מסוימים ביונים ובכל מאמריי ומכתביי אין אף הדבקת תוויות כוללנית וגזענית נגד אף אחד.

לגבי שוקן לא אמרתי שכל פועלו בטל ומבוטל בגלל האמירה הגזענית שלו. אין לי הערכה רבה לאדם הזה, לעיתון שלו ולחוגים שהוא מייצג, אבל אני לא מדביק תוויות. האמירה שלו גזענית, ואני כן מאמין שזה מה שהוא חושב, גם אם הכוונה שלו ל"בורים" ולא למזרחים, על זה נאמר בערבית "עאלק...". יש יותר מדי הצטברות של אמירות גזעניות מצד חוגי יונים - ניאנדרטלים, מנשקי קמעות, מטפסים על עצים, פרימיטיבים, צ'אחצ'אחים... אני שומע התבטאויות של הרבה אנשים נגד המזרחים (ולתדהמתי חלק ניכר מהמשמצים הם דווקא מזרחים שרוצים לטהר את עצמם ממזרחיותם על ידי קריאת המזרחים נאנדרטלים בדיוק כפי שכמה מגדולי האנטישמים היו יהודים) וכתבתי על כך אירוע שמבוסס כולו על אמירות גזעניות נגד המזרחים ששמעתי בחוגים עסקיים.

לעניות דעתי אני היחידי שכתבתי על כך אירוע והתייחס לכך בבית ספר למנהל עסקים. האירוע שלי עורר תמיד בקרב מאות סטודנטים את התגובות הכי סוערות כשרוב הסטודנטים המזרחים, הרוסים והערבים שלי (בקורסים שלי כידוע לך כמעט ולא היו אשכנזים...), שטענו שחוו אמירות פוגעניות בעולם העסקים. בפני מתבטאים בצורה חופשית כי אני "לא נראה" מזרחי, גם כן אמירה גזענית. "למה מה?", המצרים נראים כמו קופים שמטפסים על עצים, כמו האדם הקדמון, צ'אצ'אחים? זאת גזענות לשמה והתנשאות - כי תרבות המזרח של היהודים לא נפלה מתרבות אשכנז ואני מציע לך לקרוא את האנתולוגיה הנפלאה של יצחק גורמזאנו גורן, שמשום מה לא מלמדים אותה בבתי הספר, שם 90% זה תרבות אשכנז, וכשמירי רגב מנסה לתקן את זה כולם עושים לה לינץ'.

אני חושב שאם השירים שכתבי הארץ הכי שונאים זה התקווה, עוף גוזל וירושלים של זהב, זה דבר איום ונורא, כי זה מראה מה הכיוון של הארץ - להתרחק מהעם, להתנשא עליו, להגיד קול המון נאנדרטלי זה לא קול שדי אלא קול שדים. בכלל הארץ מוציא את עצמו מהעם ועושה שטיפת מוח מאוד מוצלחת לקהל הקוראים שלו. כשאני שומע השבוע חבר טוב שאומר שהמצב בארץ נורא והוא רוצה לרדת מהארץ אני שואל אותו אם הוא מנוי על הארץ והתשובה חיובית. שים לב שחלק ניכר מהמדוכדכים הכי גדולים הם קוראי הארץ, אבל מצבנו כיום הרבה יותר טוב מאשר היה בזמן האינתיפאדה השניה של ממשלת שמאל, בזמן מלחמת לבנון השניה של ממשלת מרכז, לאחר הסכם אוסלו של ממשלת שמאל עם המזרח התיכון החדש, בזמן ולאחר מלחמת יום כיפור של ממשלת שמאל. מי שעשה את השלום עם מצרים זאת ממשלת ימין, מי שניצח את מלחמת ששת הימים זו ממשלת ליכוד לאומי. מי שעצר את האינפלציה של 500% זאת ממשלת ליכוד לאומי. אך מי שיצר את האינפלציה הנוראה זו ממשלת ימין, מי שעשה את מלחמת לבנון הראשונה זאת ממשלת ימין, מי שמכר את המדינה בחצי חינם לטייקונים

זאת ממשלת ימין. המסקנה - שהכי טוב היה אם היתה קמה לנו ממשלת אחדות לאומית או בכלל רפובליקה שניה, כפי שכתבתי במאמריי שתשנה מהיסוד את תפישות העולם במדינה, תפריד את הדת מהמדינה, תנהיג קפיטליזם חברתי ותעשה שלום.

טוב, כתבתי די. אני בטוח שיש לך השגות גם על דברים אלה ואני כבר אומר לך שאני לא אענה עליהן כי לא יהיה סוף להתכתבות. שאלת שאלות - עניתי לך ואני מציע שנסתפק בזאת כרגע.

חג שמח וכל טוב,

קורי

דוא"ל לרן לחמן ב- 29.5.2018

רן היקר שלום רב,

<u>אני אוהב אותך ומקווה ששום דבר במאמריי לא יכעיס אותך כי הם נכתבו בלב שלם ומתוך רצון לשנות את פני המדינה לטובה. אני מכבד את דעותיך ואת דיעות היונים המתונות כסובול ואבינרי.</u>

בהמשך לתגובות הנלהבות ולהערות הרבות של הקוראים ועל פי המלצתם, עיבדתי את המסה "על מוסר, מוסר כפול, השמצות וחרמות" - **Double Talk** לשישה מאמרים שפורסמו על ידי מחלקה ראשונה NEWS 1 , להלן קישורים. 6 מאמרים אלה באים בעקבות 2 המאמרים הראשונים שפורסמו בנושא חזון הרפובליקה השניה של ישראל, פתרון הסכסוך עם הפלשתינאים ומשחקי הרהב והרעב. אם נוסיף למאמרים אלה, יצירות נוספות שכתבתי - סאטירות, קורספונדנציה, ביקורת ספרים וכו', רובן באתר שלי, נגיע **לכמאה עמודים בעברית** על הנושאים שעומדים בראש סדר העדיפויות המדיני והפוליטי בישראל. לא הייתי נכנס לנושאים אלה השונים מנושאי הקפיטליזם, הצדק החברתי והאתיקה העסקית שבהם עסקתי עד כה אלמלי יכולתי לתרום תרומה מקורית לשיח הציבורי שלדעתי מקוטב ולא מציג עמדה מאוזנת ושקולה. ברור שיהיה מי שימצא בעמדות שלי גם כן גישות השונות מהקונצנזוס, הימין והשמאל, אבל זו תכלית המאמרים לעורר שיח ושיג...

תשובת רן לחמן ב- 31.5.2018

קורי יקירי -

קראתי את ששלחת לי וכמעט נעלבתי...!

על דברים אלה חשבת שיחסנו יפלו?!?!

נראה שאינך מטיב להכירני.

ועתה לעניין עצמו.

צר לי "לאכזב" אותך, חזונך איננו כה רדיקאלי ומהפכני כפי שאתה חושב. רבים היו רוצים שכך יהיו פני הדברים בארץ. לגבי מה "כדאי שיהיה פה" - מעין חזון הרצליאני, מעט אוטופי - רבים מאד חושבים כמוך ורוצים שכך יהיה. לצערי - לא רבים די הצורך כדי לחולל את השינוי. רבים, כמוני, מעדיפים הפרדת דת ממדינה, כלכלה סולציאל דמוקרטית ושיוויונית יותר, הפרדת הון משלטון ועוד ועוד דברים טובים, ראויים ויקרים ללבנו. השאלה היא: ***<u>כיצד מביאים לידי כ</u>***ך? הקמת הרפובליקה השניה אמורה להיות בדרך דמוקרטית, אך לפחות כיום נראה לך שאפשר להביא רוב דמוקרטי לכך שיצביע על כך? על איסור על מפלגות דתיות/אתניות? על מערכת חינוך פרטית למגזרים הדתיים ואחרים שמעוניינים בכך במימונם הם? הלוואי....

איני מתכוון להתפלמס עם הדברים כי ממילא אני מסכים עם רובם כחזון - אני רק לא מצליח להביא עצמי לראותם מתגשמים. כזכור לך, הפרדת ההצבעה לראש הממשלה (נשיא בלשונך) ולמפלגות, למשל, כבר הונהגה פה וכשלה כשלון חרוץ שהביא לביטולה לאחרי פעם אחת. כך גם, למשל, לגבי הגברת ענישה למניעת עבריינות: ספרות מקצועית ענפה כבר מעידה כי החמרה בענישה אינה מביאה הרתעה (כולל עונש מוות שנמצא כי אין לו אפקט הרתעתי); הגדלת מספר השופטים בארץ לא הביאה לירידה בעומס - כתבתי מאמר אמפירי על זה: אחרי שמס' השופטים הוכפל מספר התיקים שנדונו עלה בהתאם... משך הזמן נותר בעינו (אחפש ואם אמצא אשלח לך); וכך לגבי דברים יפים וטובים רבים אחרים.

בתרבות השילטונית שהתפתחה בארץ באדיבות מפלגות ואנשים מסויימים יהיה כמעט בלתי אפשרי ליצור שינוי כזה ויהיה קשה לשנות תרבות זו שלחרדתי מתפשטת בעולם (ארה,ב מזרח ארופה וכו'). האליטה הליברלית-הומניסטית היושבת בראש עץ האינטלקטואליות הנאורה, בעוד שהלאומנות, הפופוליזם וה"עממיות" מעלים באש את הגזע של העץ הזה. אנו כנראה בדרכנו לנפילה כואבת מראש העץ... פסימיסט? אולי. ריאליסט? אולי. אבל, קשה לי לראות "אוטופיה" זו מתקיימת. Time will tell

לדעתי מתרחש אצלנו תהליך של טרנספורמציה תרבותית: אתה ואני נטועים עמוק בתרבות הליברלית הנאורה של ארופה (שגם שם הולכת ונשחקת) בלי קשר להיכן נולדנו (גם במצריים היתה שכבת אינטלקטואלים בעלי אוריינטציה ארופית, ואבי ספג אותה איכשהו למרות שגדל בעיירה נידחת בפולין במשפחה דתית והתחנך "בחדר"), אך תרבות זו אינה מדברת אל שכבות גדולות באוכלוסיה ששורשיהם נטועים במסורת תרבותית פוליטית-שלטונית אחרת לגמרי והם מרגישים שהתרבות הארופית "הזרה" (עם צ'כוב או בלעדיו) נכפתה עליה ועתה הם מרגישים בעלי כוח מספיק כדי להתנער ממנה ולהחליפה "בתרבותם" הם ("הדרום ים- תיכונית" - סליחה על המילה, מצטער אך לא מצאתי מילה אחרת טובה יותר) החותרת תחת אושיות זו המשתקפת במה שהם מכנים "אליטות אשכנזיות" בין אם הן אשכנזיות או לא. הורנספורמציה התרבותית הזו נושאת על גבה את התוצאות הממשליות-שלטוניות שאנו רואים כיום. עצוב (לנו, לאליטה).

לגבי פתרון הסכסוך עם הפלסטינאים שאתה מציע - תופתע, אך לא "הזדעזתי" כלל! גם אני חושב שזה הפתרון הטוב ביותר, אך כנראה שהפלסטינאים (בין אם מהיותם מוסתים ע"י קיצוניים ובין אם לא) לא כל כך מעוניינים בזה. אפשר להוציא להם מהראש את האידאולוגיה של השיבה והכרה במדינת ישראל? לא נראה לי דבר קל לעשותו. ומה לגבי "החתן"? גם ירדן לא מתרצה: מי כמוך יודע שלא התלהבה בשעתו לקבל חזרה את הגדה המערבית והסתפקה בשליטה במקומות הקדושים בהר הבית, שגירשה את הפלסטינאים החתרניים בספטמר השחור. אך למה ללכת רחוק? מי התנגד להסכם לונדון שפרס ניסה לסדר עם חוסין, והכשילו? שמיר ידידך והליכוד בראשו עמד. גם אני חושב שרק טוב יצמח לירדן מהפיכתה לפלסטין ולא יעזור לי שאטיח בפניו של המלך עבדללה שהוא חצי פלשטינאי כל עוד **הוא לא רואה כך** את הדברים... בינתיים איום דע"ש עליו פחת (אם לא התחסל) וה"סיבה" לקבל פתרון זה איבדה תוקף. אני בטוח שהוא יודע (כמו שאני מניח) שברגע שתצורף הגדה (אם כקונדומיניון או כחלק מלא) לירדן, לא יחפשו הפלסטינים הללו הרבה זמן בניין גבוה דיו להשליכו ממנו למטה כמו שעשו בעזה לאחיהם מהרשות. אני בטוח שהוא לא שכח את השאח של אירן (שהצליח לברוח בעור שיניו).

לחשוב שזה פתרון טוב? בוודאי, לחשוב שפיצויים מקבילים יש לשלם ליהודי ארצות ערב? בהחלט! לראות בכך חילופי אוכלוסין נוסח הודו ופקיסטן? בוודאי ובוודאי - גם צודק וגם ראוי. אך לראות זאת מתממש....? yet to be see

הגישה של השמאלנים (שאגב אתה מייחס להם גוון אחד וקיצוני בלבד, ללא גווני ביניים, מה שלא כל כך מסתדר עם דברים אחרים שכתבת, מעין "שחור-לבן") המציעה 2 מדינות, באה ממקום של הסתכלות מה לדעתם ניתן לעשות, ואל הסתכלות במונחי "צדק היסטורי" ומה שהיינו רוצים לראות כי אנו חושבים שצודק.

לצערי, כמעט כל אחת מהנקודות המרכזיות של חיינו פה בהן נגעת דורשת "מרשם" או "הוראות הפעלה". בלי זה התקווה שישתנו ויהפכו למה שאתה ואני (ועוד לא רבים, לצערי) מקווים שיהיו, נגועה ביותר משמץ אוטופיה.

סליחה על "המים הקרים" שנראה כי אני שופך על התלהבותך לשינוי. רואים שזה בדם לבך. זה רק נדמה כך, אני שותף כמעט לכל דבר שהזכרת ואין לי צורך לאמצו כי כבר מזמן אימצתי ואני חושב כך. זה גם בדם לבי. גם נכדי יגדלו כאן... אך מבחינתי, השאלה היא איך מביאים את הדברים הטובים והרצויים (לנו) האלה.

חזק ואמץ בדרכך זו!!

שלך,

רן

תשובה לרן לחמן באותו היום ב- 31.5.2018

רן יקירי שלום רב,

אני מאוד שמח שאתה מסכים עם חלק גדול מהשקפת העולם שלי על הצורך בשינויים ואכן השאלה היא איך עושים זאת. לצערי, אני לא רואה שזה קורה בצורה אבולוציונית או עם בחירות. זה יקרה בדרך הקשה כנראה, כמו שקרה עם ארצות הברית ואירופה אחרי השפל הגדול ומלחמת העולם, כמו שקרה עם יפן וגרמניה אחרי התבוסה. אם תהיה פה חס וחלילה מלחמה נוראה שתגבה אלפי קורבנות, אם תהיה רעידת אדמה או אסון טבע שימיטו חורבן גדול, אם תקום באמת דיקטטורה כפי שהצועקים זאב זאב גורסים כבר 30 שנה, יש סיכוי שתקום תנועה עממית שתשלב את כל הכוחות השפויים מכל המחנות - יונים וניצים, חרדים וחילונים, יהודים וערבים, כל השכבות הסוציו-אקונומיות למעט הטייקונים והאלפיון העליון, כפי שקרה עם דה גול והרפובליקה החמישית.

אך אולי לא צריך לחכות לאסון. פרסמתי באתר שלי קישורים לששת המאמרים החדשים שפורסמו באתר NEWS1 ואת המסמך הלוטה שמאגד את כל חומר הרקע לספר החדש. אבל התפוצה של האתר של יואב יצחק מאוד נמוכה, במיוחד עבור מאמרים ארוכים כמו שלי בני 10 עמודים כל אחד. הנושאים כל כך מורכבים שלא ניתן להתייחס אליהם במאמרים קצרים. אני מקבל תגובות נלהבות שמגיעות עד למכתבים בני חמישה עמודים של הערות והצעות מעשרות המכותבים שאני שולח להם קישורים למאמרים. אבל הסיכוי לשנות משהו הוא אפסי אם לא פונים לקהל הרבה יותר רחב. מעולם לא הצלחתי להכניס מאמר שלי לדה מרקר או ידיעות ואפילו ל- YNET לא הצלחתי להכניס מאמר ממוקד בן 500 מילה על שילוב החרדים בחברה ובכלכלת ישראל (קישור).

את כל זה אני רוצה להוציא כספר - יש לי כבר את כל החומר הלוטה - צריך רק לחשוב על המסגרת הראויה ואם יהיה לו בכלל קהל. כאן אני זקוק להצעתך, כי יש לך ניסיון הרבה יותר גדול ממני, וצריך לפחות לנסות לבצע מהפך זה על מנת שישראל תהפוך לאחת מעשר המדינות המובילות בעולם באתיקה ובשגשוג הכלכלי והערכי בשורה אחת עם סקנדינביה, הולנד, שווייץ וניו זילנד.

כל טוב,

קורי

דוא"ל לרן לחמן ב- 1.6.2018

רן היקר שלום רב,

איני יודע אם קראת את ידיעות של היום. לוטה כתבה של ספר פלוצקר בידיעות 1.6.18, ממון שישי עמוד 3, המתארת תחזית של פרופסור KLAUS WELLERSHOFF, כלכלן ואיש פיננסים ידוע משוויץ שהיה בעבר הכלכלן הראשי של UBS, הגורס כי "יש הסתברות של יותר מ- 50% לנפילה חדה של יותר מ- 50% בשערי המניות בבורסה האמריקאית ובורסות מובילות אחרות". הוא טוען שמשבר בסדר הגודל של 1929 יפרוץ מ-2019, ומונה את הסיבות לכך שהן כולן אחת לאחת מה שחזיתי שיקרה בספרי משנת 2009, שפורסם בהוצאת מלן

בארה"ב עוד בעיצומו של המשבר העולמי (קישור) - BUSINESS ETHICS FOR A SUSTAINABLE SOCIETY. כתבתי בספרי שעד 2020 יתרחש "שפל יום הדין" כמפורט בספר ובדף השער של הספר (קישור). אני גורס בעקביות שאין להשקיע בבורסה ומסביר למה, אבל תמיד גרסתי שהבועה תתפוצץ סמוך לשנת 2020 כי לא יושמו הלקחים ממשבר 2008, ועתה יש חיזוקים לתחזיות שלי.

כל טוב,

קורי

תשובת רן לחמן ב- 2.6.2018

כן קורי - קראתי וחשבתי עליך...!!

יש די הרבה סימנים שמשהוא "לא בריא" ולא סביר מתרחש בבורסה האמריקית.

מאידך, יש אחרים שגורסים ההפך (ואולי יש להם אינטרס שרבים יחשבו על הבורסה כצומחת בלי הפסקה).

דוא"ל לרן לחמן שנכתב ב- 15.7.2018

רן היקר שלום רב,

אני רוצה להתייעץ איתך האם לשלוח מייל מעין זה בתפוצה אישית לעשרות החברים והקולגות שקיבלו את המיילים הקודמים שלי עם המסות והמאמרים הקצרים וענו תגובות אוהדות וחיוביות.

בהמשך לתגובות הרבות והאוהדות של רבים מהמכותבים למאמרים שלי הארוכים והקצרים, נראה שיש מכנה משותף בין רוב המגיבים לגבי קווים מנחים/מצע של תנועה פוליטית שעיקריה יהיו: קפיטליזם רדיקלי בתחום הכלכלי-חברתי, ניציות מתונה בתחום המדיני-בטחוני, הפרדת הדת מהמדינה והמשתמע מכך. התגובות החיוביות התקבלו מגורמים בכירים בתחומי הכלכלה, העסקים, ההיי-טק, האקדמיה, הספרות, התיאטרון, בעלי מקצועות חופשיים ואחרים, שאינם מזוהים עם מפלגות או אידיאולוגיות קיימות ומצביעים לבחירות על פי צו מצפונם בכל פעם בהתאם לנסיבות.

מפלגת כולנו בראשות כחלון וגלנט היא הנגטיב הפופוליסטי למה שאני מציע ודרוש מנהיג שיוכל להתמודד בהצלחה מול נתניהו, עם יושרה ורב הישגים בתחום הכלכלי ו/או הבטחוני, שיוכל לסחוף את ההמונים עם מצע המציג פיתרון בר השגה לסכסוך עם הפלשתינאים, אינטגרציה של הערבים והחרדים, מהפך בתחומי החינוך, האתיקה והממשל והפיכת ישראל לאחת מעשר המדינות המובילות בעולם בשגשוג כלכלי וערכי. נראה לי כי רוב העם המפוכח והמתון חולק אידיאולוגיה דומה, בהיותו שבע אכזבות מהאידיאולוגיות הקיצוניות של המפלגות הקיימות ומהאידיאולוגיה הלא ברורה של מפלגות המרכז, לרבות: חילוניים ודתיים מתונים, אך גם חלק מהחרדים והערבים המתונים שקצו בקיצוניות של הנהגתם ומעוניינים באינטגרציה, בני עדות המזרח שינטשו את ההצבעה המסורתית שלהם לליכוד ולש"ס מבלי להצביע עבור מפלגת העבודה עם הגיבנת של העבר המפלה והשעטנז היוני-ניצי, סוציאליסטי-קפיטליסטי, אשכנזים ועולים מרוסיה שמחפשים מסגרת מתונה אך הם גם נגד הדתה ועוד מדינה פלשתינאית בנוסף לשתיים הקיימות, תושבי פריפריה ושכונות בערים הגדולות, כל השכבות הסוציו-אקונומיות למעט אולי האלפיון העליון, הטייקונים וסביבתם.

אני מביא להלן קישורים לכמה מאמרים קצרים המסכמים את היסודות האופרטיביים של המצע: "פתרון הסכסוך הישראלי-פלשתינאי", "שילוב החרדים בחברה ובכלכלת ישראל או הרס המדינה", "דילמת הזהות של ערביי ישראל, על אינטגרציה, מנהיגות ויונים", "הטעות במדיניות ההקצנה הערבית והפנמת הלקחים", "חזון המהפך במערכת החינוך בישראל", "עיקרי מצע תנועת הרפובליקה השניה של ישראל", "על צדק חברתי וכלכלי בישראל", "אתיקה הוליסטית", "12 העיקרים לניהול עסקי", "שפל יום הדין הצפוי לקראת 2020"...

אשמח לשמוע את דעתכם על הרעיון להקמת תנועה פוליטית לקראת הבחירות, מי היא הדמות שעשויה להוביל את התנועה, האם יש בחומר המוצג לעיל מצע מגובש ועד כמה הוא יזכה לקונצנזוס.

כל טוב,

קורי

תשובת רן לחמן ב- 25.7.2018

קורי יקירי שלום,

אני מתנצל על העיכוב בתשובתי לפנייתך.

עקב חשיבות העניין החלטתי לא לענות מיד אלא להפוך ולהפוך בדברים ולנתחם לראות אם אגיע לתובנות או מסקנות אחרות "מהרגיל".

ראשית, עלי לומר כי אני מאד מעריך את נחישות רצונך לשנות את המציאות העגומה השוררת (ומתדרדרת) אצלנו. בעוד רובנו מקטרים ולא עושים שום דבר מעשי בעניין, אתה לא נח רגע וממשיך בשקדנות וללא לאות לחפש דרך לחולל שינוי.

תבורך!!!

לעניין עצמו: כל הדברים שאתה מעלה והעקרונות שאתה מציג, בעיניי הם טובים וראויים ואני תומך ומסכים להם בכל לב! הלואי בקרוב ובמהרה בימנו!!

אולם, לאחר מחשבה רבה ובחינה של האפשרויות, אי חושב ששורש הבעיה איננו חסרונה של מִשְׁנה פוליטית ברורה וסדורה (אם כי ברור שהפוליטיקה היום, לצערנו, חפה מאידאולוגיה) כמו זו שאתה מציג, או כל אידאולוגיה או תפיסה חברתית אחרת. בתרבות הפוליטית הפופוליסטית אופורטוניסטית-צינית שנוצרה ונישאת על גלי ליבוי שנאה וקיטוב (ואתנוצנטריזם, שלא לומר גזענות) ומובלת ע"י דמגוג מעולה, שכנוע אידאולוגי לא יעזור. בוודאי לא כדי לסחוף יותר מקומץ אנשים חושבים, ליברלים בליבה שלהם (אפילו אנשי "חרות" בשעתו היו כאלה) - מוקעים כיום כסמולנים, עוכרי ישראל ובוגדים.

כפי שאתה מציין בעצמך, נדרש מנהיג שיוכל לסחוף את אותו חלק מהציבור התומך בדמגוג האופורטוניסט על מנת שאפשר יהיה לזכות במספיק קולות בבחירות כדי להקים ממשלה שתבלום את הגל העכור השוטף אותנו.

כנראה שעם השנים התחזקה בי התפיסה של "ריאל-פוליטיקס" וציניות פרקטית, ולכן אני חושב שבלי מנהיג כריזמטי שמסוגל לסחוף חלקים מהימין הפופוליסטי (דהיינו: דמגוג) שיסחוב לכיוון "הפוך" (לא אידאולוגי במוצהר, אלא ליברלי באופן לטנטי) ויצליח להתגבר על הדמגוג הנוכחי. זה לדאבוני, לא נראה בעין... שנינו יודעים זאת וכואבים זאת.

שני דברים שעלו "בזמן שחשבתי" על דבריך והצעתך.

א. אידאולוגיה (ליברלית, סוציאליסטית או אחרת) בימנו היא "פאסה" - כלומר פסה מהארץ (ומהעולם, כנראה). רק חשבתי על מספר העיתונים היומיים האידאולוגיים במוצהר ובגישה שהיו בארץ בשנות ה- 50 (קול העם, על המשמר, דבר, למרחב, הצופה, הארץ, חירות - ובטח היו עוד) ומה נשאר היום (הארץ, המשוקץ בעיני רבים בגלל האידאולוגיה)? הרי ברור שאילו היו להם מספיק מנויים הם היו שורדים, אך - מנויים על אידאולוגיה, אין! וזה עוד לפני פריצת האינטרנט לחיינו (בשנות ה- 80). לכן מסקנתי - לא חסרונה של אידאולוגיה טובה וסדורה הוא שורש הבעיה. אולי דוגמא לכך היא מפלגת מרץ הקטנה והיחידה האידאולוגית (חוץ מתחיה). גלאון זכתה יותר לבוז וקיטונות זלזול מאשר להערכה על עמדה אידאולוגית עקבית.

ב. מסתובבים בסצנה הפוליטית מרכז-שמאל כל מיני "טוענים למנהיגות" חדשים וישנים, אך איש מהם אינו כריזמטי דיו כנראה לסחוף את הציבור שחשוב לסחוף אותו. רובם ככולם חפים מאידאולוגיה גם הם ואף שחלקם הפגינו מנהיגות כלכלית או בטחונית הם "לא מספקים את הסחורה". הם יותר "מחזרים על הפתחים" מכל דבר

אחר. לא מהם תהה ישועתנו. עדיין מצפים לדמות שתצליח לאתגר את נתניהו. חשוב על כך, אילו נתניהו היה שועה לעצת שרה, קם וחוזר לארה"ב לרוץ לסינאט שם, היה נשאר במידה רבה ואקום במחנה הזה אתה רואה את ישראל כץ, ירוב לוין, יולי אידלשטיין מצליחים לתפוס את מקומו כמנהיג ומושא להערצת ליבת מעריציו? אגב, לדעתי לשם מכוון בנט שמנסה להיות גם "נאור" ולדבר אל החילונים (גב' שקד החילונית) לא רק דתי לאומי (לאומני). בתרחיש כזה אני גם לא מאמין שלפיד, כחלון או גבאי (מחוזק באשכנזי או בני גאנץ) יצליחו. לכן, רק דמגוג כריזמטי יכול להצליח! לא אני ולא אתה כאלה...

מסקנה:

מה עולה מכל זה? כמאמר התלמוד "כשצריך לגנב, מורידין אותו מעמוד התליה". מבחינה אנליטית קרה ונטולת רגשות, היחיד שיכול אולי למלא תפקיד זה הוא אהוד ברק... על אף שאט הנפש וחוסר האמון שיש לי בברנש הזה, הוא עדיין יכול להיות אותו דמגוג שאולי יוכל להטות את הכף. הוא יודע לדבר ולנתח שברים באופן יוצא מהכלל, ולהציג משנה סדורה המדברת אל ההאיליטות הישנות (כלמר, אנחנו) וגם אולי בהיבט הבטחוני אל חלקים משמעותיים במרכז הפוליטי. מאחר שבעבר כבר זגזג וליהטט בין עמדות פוליטיות בלי חשבון (רק כדאיניקיות אישית) אני מגדירו דמגוג. אבל, אני מאמין שביסודו הוא יותר ציוני חילוני ופחות לאומני וביבי ולכן יצליח לעצור להטות את הכף ואולי אף לשנות חקיקה.

זהו. פרשתי את מחשבותיי בפניך. אולי קצת בפירוט רב מדי, אך רציתי גם לנמק ולהסביר.

עלה והצלח בדרכך! אני תומך. מקווה שיצוץ מנהיג ראוי יותר מאהוד ברק להוביל את המחנה.

נ.ב.

אאהה, שכחתי להתייחס לנקודה אחת חשובה: הקמת מפלגה חדשה.

נראה לי כי פיצול נוסף במרחב הפוליטי (מפלגה נוספת) רק יביא נזק וסיכוייו קטנים לעבור את אחוז החסימה. כבר רבים בחנו אפשרות זו ונרתעו (אשכנזי, גאנץ, יעלון, ועוד). נכון, כחלון ולפיד הצליחו. כחלון, בגלל היותו חלק מהליכוד (היה מראשי הרשימה בחירות הפנימיות ופופולרי מאד) הישג שלא ברור שיוכל להמשיך לקיים; לפיד רכב על גל הפופולריות כמנחה תכניות בטלויזיה, בתזמון מוצלח וגם הוא לא ברור שיצליח להמשיך לקיים את ההשיג.

עדיף לדעתי להשתלט על "שלד בורסאי"... מה שעשה גבאי.

דבר נוסף ששכחתי לכתוב קודם: דרך נוספת (לא מציאותית) להתגבר על הבעיה היא לחסל את מרכז הליכוד! שם שורש כל רע! הנסיונות לרצות את המרכז הם המקור וכח המזין של כל מה שקורה. אם אפשר היה לעבור לבחירות פנימיות פתוחות גם בליכוד, היה נתניהו פחות כבול לפופוליזם הלאומני וכמובן שחלק מגאוני הדור המושכים ללאומנות ולרדידות מחשבתית (כנראה שזה מה שהם מסוגלים) - כמו חזן, מיקי זוהר, אמסלם, רגב, ביטן ומריעהם - היו נעלמים. אבל, על זה צריך להחליט מרכז הליכוד עצמו, ומי יסכים לוותר על עמדת הכוח?

בברכה,

רן

דוא"ל של רן לחמן מ- 10.8.2018

קורי ידידי היקר שלום,

you never stop amazing me...

אני מקנא בך על יכולת הכתיבה השופעת, הבלתי נדלית, שלך ועל נחישות בה אתה ממשיך לפרסם את הדברים.

כל הכבוד - באמת! ישר כוח!

תודה רבה על הצעתך לצרף חומר שלי שיכול להיות רלוונטי. אני מעריך זאת....

התכתבות בין ראובן ברון לביני על נושאי הספר

דוא"ל תשובה של ראובן ברון ב- 7.6 לדוא"ל שלי מ- 1.6 על המאמרים ותכני הספר הדומה לדוא"ל ללחמן

קורי ידידי

קראתי בענין רב את מאמרך " חזון הרפובליקה השניה של ישראל ופתרון הסכסוך" ולהלן התיחסותי:

איני מסכים עם הפתיח שלך "תושבי ישראל חשים במועקה בהקצנה ובמיאוס כפי שהם לא חשו עשרות שנים....." אכן יש לנו בעיות כבדות משקל הדורשות פתרונות, אבל ההתיחסות צריכה להיות בראיה הסטורית שקולה ומאוזנת. אתה חוקר, ולא פוליטיקאי ואינך זקוק, לפחות במאמרים, לכלים של פוליטיקאים.

איני בטוח שאתה זוכר שב 82 - 83 הייתי במכללה לביטחון לאומי. שם עסקנו במרכיבים של הביטחון הלאומי שעוצמה צבאית היא רק אחת מהם. היתה זאת התקופה לאחר מלחמת לבנון הראשונה, צהל תקוע בלבנון ומתכונן למתקפת פתע של עירק, סוריה וירדן בחזית המזרחית, כלכלה במצב נורא עם אינפלציה עצומה, מעמד בינלאומי בשפל המדרגה בגלל המלחמה והפצצת הכור, הסכם שלום בסכנה עם מצרים בגלל רצח סאדאת וכו'. כמובן שמצבנו היום יותר טוב עשרות מונים. כלומר למרות הבעיות במדינת ישראל הטרנד סה"כ חיובי. נדמה לי שזה בגלל היכולת לזהות בעיות ולטפל בהן. כן כמובן הייתי רוצה שזה יקרה יותר מהר ובתהליכים יותר מסודרים.

ספרים העוסקים בהתמוטטות ציביליזציות כמו "התמוטטות" של ג'ארד דיימונד מונים גורמים שונים כמו: יחסים עם מדינות שכנות, שמירת הסביבה, שחיתות שלטונית, שיתוף בשילטון של כל חלקי האוכלוסיה, יכולת השתנות והתאמה לנסיבות ועוד. החזון שלך מתייחס לנושאים אלה, מהן אתה גוזר את המטרות ועם חלקן יש לנו הסכמה גמורה ובחלקן לא. למשל לא ברור לי למה אתה מציע משטר נשיאותי. דווקא בעשר המדינות הראשונות במדד שאתה מזכיר אין משטר נשיאותי!!! בתחום הכלכלי לא ברור לי מה אתה מציע. טוהר מידות ואתיקה עסקית כן, אבל אני מקווה מאד שאינך מתכוון למעורבות יותר גדולה של הממשלה.

בנושא הפלסטיני האבחנות שלך נכונות אבל לא הפיתרון. חזרה לירדן ו/או מצרים כבר לא אופציה ברת מימוש. עדיין מדינה זה הפיתרון אבל בתהליך מדורג עם אבני דרך מדידות ועם זרוז עבור עמידה ביעדים והאטה עבור אי ביצוע.

פירסום ספר חשוב כדי לגבש ולסכם את החזון אבל לא דרך להפיץ את רעיונותיך באופן מסיבי. לכך נדרש שימוש ברשתות החברתיות וקבלת תשומת לב מאמצעי התקשורת. לא ניתן לחמוק מפעילות פוליטית כדי להזיז דברים ממש... כמובן שיכולתי להתייחס לעוד נקודות רבות, זאת רק תמצית מהתרשמות ראשונה. צפה להתיחסותי למאמרים נוספים שלך במשך הזמן.

ראובן

תשובה שלי לראובן ברון ב- 7.6.2018

ראובן ידידי,

תודה רבה על התובנות המעמיקות שלך. אתה תראה במאמרים שאני אכן שם את הדברים בפרופורציה ומתייחס לכך שהיינו במצבים הרבה יותר קשים. בפתיח שלי אני מתכוון לתקופה מאז רצח רבין ועד היום, שזה למעלה מ- 23 שנים. משטר נשיאותי כי הקואליציות משחיתות את הממשל, לחילופין אם היו שתי מפלגות גדולות כבארה"ב זה גם היה פיתרון. אם שמת לב בעשר המדינות המובילות וגם בחלק ניכר מעשר הבאות - המשטרים הם מלוכות קונסטיטוציוניות, אבל אני כמובן לא גורס שעלינו להמליך מלך, אם כי כבר יש לנו מלכה. בפעילות פוליטית אין סיכוי להגשים את החזון ואני לא מתכוון כלל להיכנס לביצה חסרת התוחלת הזאת, בטח לא במפלגת העבודה או בליכוד. אתה תראה בהמשך שאין סיכוי שיהיה שלום אם תקום מדינה פלשתינאית ולא חשוב בכמה אבני דרך תקשור זאת - כל פיתרון שלא יכיל את ירדן לא יתפוש ואם ירדן לא תסכים לא יהיה שלום. אין מקום בארץ ישראל על שתי גדותיה ליותר משתי מדינות מעשרות סיבות שאני מונה.

כל טוב, קורי

תשובת ראובן ברון באותו היום – 7.6.2018

אחרי שראיתי את טקס הנישואין המהמם של הנסיך הארי. לפני חודש אני רוצה להגיד לך שהרעיון של בית מלכות מאד קרוב ללבי. באשר למדינה פלסטינית ברור שזה נראה הזוי כאשר רוב מדינות הלאום במרחב נמצאות בשלבי התפרקות, אבל כל החלופות האחרות הזויות יותר או מסוכנות יותר, כמו מדינה דולאומית. לא רק ירדן תשתתף במהלך של הקמת המדינה הפלסטינית אלא כל העולם הערבי, אירופה וארה"ב. במאמרך אתה אומר בצדק: "צריך לסיים את הכיבוש, כי הכיבוש הוא לא מוסרי ומשחית אותם ואותנו. זה נורא שאנחנו שולטים בעם זר יותר מ-50 שנה" ובכן בשביל זה צריך ואפשר לעשות מהלכים תת אופטימליים המתבססים על הנסיון המצטבר מכשלונות אוסלו והנסיגה מעזה. כאשר דה גול הסתלק מאלג'יריה הוא הבין בדיוק את מה שאתה כתבת לגבי הפלסתינים ואצלו דובר על תקופה ארוכה בהרבה. בנוסף, הוא הבין שהמשך השליטה באלג'יר יוביל למלחמת אזרחים בצרפת ולהרס קשריה עם העולם הערבי ועם מדינות העולם השלישי. הוא עשה זאת למרות הפגיעה הקשה במאות אלפי מתישבים צרפתיים שראו באלג'יר חלק ממולדתם - צרפת. הוא עשה זאת כדי להציל את צרפת. אין ניתוח בלי כאבים.

להתראות בתגובה הבאה,

ראובן

דוא"ל של ראובן ברון מה- 12.6.2108

קורי,

אם הבנתי נכון השקפתך הכלכלית חברתית בנויה על שלושה יסודות: א. צדק חברתי ב. כלכלה במודל סקנדינביה ג. אתיקה עסקית. אתה מאמין שהדרך להגיע לכך היא באמצעות משטר נשיאותי. בקשר ליעילותו של המודל הסקנדינבי כדאי לעיין בקשורים באים:

%D7%94%D7%A2%D7%99%D7%AA%/09/https://mida.org.il/2015/02
-D7%95%D7%A0%D7%90%D7%99-%D7%A9%D7%A0%D7%99%D7%A4%D7%A5
D7%90%D7%AA-%D7%9E%D7%99%D7%AA%D7%95%D7%A1-%
%D7%90%D7%A8%D7%A6%D7%95%D7%AA-
/91%D7%A1%D7%A7%D7%A0%D7%93%D7%99%D7%A0%D7%

433=http://kivunim.org.il/wp/?p

item.asp?item=18423/http://lib.cet.ac.il/pages

article.aspx?did=1000666040/https://www.globes.co.il/news

יש לא מעט ספקות באשר ליעילותו והאם הוא עובד או שהוא מצליח כי הסקנדינבים עובדים, כי אלה הנורמות המושרשות עמוק בתרבות שלהם. ואילו אצלנו יש שני פלחי אוכלוסיה גדולים החרדים (גברים) והערבים (נשים) שבוחרים מרצון לא לעבוד. מיסוי גבוה אולי בא בחשבון במקום שאתה מאמין שיעשה שימוש נבון ונכון בכסף. לצערי, ברוב העולם וגם אצלנו ממשלות נכשלות בכך. וועדי עובדים חזקים? זה יכול לפעול אולי בסקנדינביה כי שם הם מרגישים אחריות גם למדינה ולא רק לסקטור אותו הם מייצגים. הניסיון ההיסטורי במדינתנו מוכיח שהוועדים הגדולים גורמים לנזקים עצומים ולגזל של כספי הציבור לטובת סקטורים צרים עם יד על השיבר.

באשר לצדק חברתי, זה יעד חשוב וראוי ביותר. המשאבים לכך קיימים אך אינם מוקצים בגלל חלוקה לא נכונה של התקציב. בימים אלה ליברמן מנהל מאבק מתוקשר להעביר עוד כמה מיליארדים לצבא. במזרח התיכון החדש לאחר התפרקות רוב מדינות הלאום הערביות, תקציב הביטחון צריך לקטון ואז יהיה מספיק כסף לרווחה בלי הגדלת מסים.

אתיקה עסקית היא מרכיב חיוני. היא צריכה להפוך לנורמה גם ברגולציה וגם בכך שתהפוך לטרנד כמו שנושא פעילות למען הכלל הפך לנורמה כמעט בכל החברות.

אני מניח שאתה ממליץ על משטר נשיאותי כי אתה מאמין שזה יאפשר יותר משילות וקבלת החלטות יותר טובה. אולי אתה מכיר את ספרם "באין ממשלה" של אמנון רובינשטיין ואדם וולפסון. הספר מנתח את הסיבות לאי תפקודן של ממשלות ישראל ומציע פתרונות. בתמצית שני דברים: הגדלת אחוז החסימה ושינוי שיטת הבחירות. חצי מחברי הכנסת יבחרו בבחירות יחסיות וחצי בבחירות אזוריות. הספר גם מתיחס לסכנות שבמשטר נשיאתי בעיקר אצלנו.

בידידות,

ראובן

דוא"ל לראובן ברון ב- 14.6.2018

ראובן ידידי,

אתה בהחלט צודק עם כל הערותיך ואני ער לכל ההסתיגויות מהמשטר הסקנדינבי. אחזק את טיעוניך בזאת שמרבית החברים הסקנדינבים שלי שלמדו באינסאד לא חיים בארצותיהם כי אם בבלגיה, בפרובנס ובמדינות אחרות. גן העדן הוא ממש משעמם והרבה יותר כיף בפורגטוריום, יש שם גם אנשים יותר מעניינים. אם לא הייתי יהודי והייתי יכול לבחור איפה לגור הייתי גר בפריז סמוך לשאנז אליזה בסוף המאה התשע עשרה ותחילת המאה העשרים, מקיים סלון ספרותי ונפגש עם זולא, איבסן, טולסטוי, רנואר, מונה, אופנבאך, גונו ופסטר.

יחד עם זאת, הסוגיה של מה הוא המודל הטוב ביותר העסיקה אותי וכתבתי ספר אקדמי (1200 עמוד, קישור להלן) בו מצאתי מתאם סטטיסטי מובהק בין אתיקה לשגשוג כלכלי וערכי ועשר המדינות המובילות הן סקנדינביה, אך גם שווייץ, הולנד, ניו זילנד, סינגפור קנדה ואוסטרליה. אתה יכול להסתפק בתמצית הניהולית של 3 עמודים או לקרוא את כל הדירוג של המדינות, את הממוצע, את הניסיון שלי למצוא מדד של תרבות בנספח ועוד.

אבל לפני שמפליגים לעולמות רחוקים צריך לנסות לשלב את החרדים (לוטה מאמר בנדון) ואת הערבים בחברה הישראלית. אני עדיין המום מתוכנית ... ובה ריאיינו ערבים ישראלים שיש להם הכל, מצליחים ושמחים בחלקם. אך כששואלים אותם אם שינוי ההמנון, הדגל והגדרת המדינה היו מספקים אותם הם אומרים לא - צריך לסלק את כל היהודים וצאצאיהם שלא היו פה בשנת 1948 כי המדינה לא שלהם והם כובשים. אני לא יודע אם אתה פולני או משהו אחר אבל אין לי ספק שהפולנים היו מאוד שמחים לקבל אותך חזרה, המצרים לקבל אותי והרומנים לקבל את רותי. הגיע הזמן שנפסיק לעשות חנדעלעך כמו ש... עושים ולהבין שעד שלא תהיה אינטגרציה מלאה של הערבים הארץ לא תשקוט פה.

איך עושים זאת? התוויתי בהרחבה בכתביי - חינוך חינם יינתן רק בבתי ספר חילוניים בעברית, כפי שצרפת עושה והיא שיא הדמוקטריה, ומי שירצה ללמוד לימודי קודש או לימודים בערבית יעשה זאת על חשבונו. אנחנו מממנים חממה שתחריב את המדינה בזאת שהיא מדירה שני סגמנטים המהווים עשרות אחוזים מהאוכלוסיה שאין להם ערכים משותפים איתנו. החינוך בבתי הספר הערבים בישראל ובוודאי בגדה ובעזה משסה ונותן לערבים תקוות שווא של חזרה למולדת פלסטין שמעולם לא הייתה אלא רק בחלומות שלהם. מה הם מסוגלים לעשות כשהם מקבלים עצמאות כבר ראינו ברשות הפלסטינית המושחתת, בעזה החמאסית והפנטית, בסוריה, בלבנון, במצרים, בלוב ובאלג'יריה, בעירק, בתימן ובסעודיה. אם הערבים הישראלים חיים פה הכי טוב מכל אחיהם זה קודם כל בזכות היהודים ואם הם לא יהיו הארץ תחזור להיות שממה כפי שהייתה לפני שבאנו. מתי מעט כמו לוסי אהריש אכן משתלבים, אבל יש לנו כאן בעיה שרק אנחנו יכולים לפתור.

אני נותן פיתרון הוליסטי קוהרנטי והרמוני, בשעה שכל האחרים יביאו אותנו לבלקניזציה או להרס המדינה הנאורה שבנינו. אך אני קול קורא במדבר. מי שיש לו קהל של מאות אלפים זה יונים קיצונים קוראי הארץ אוכלי לוטוס עם אידיאה פיקס שהבעיה הפלשתינאית היא חזות הכל, או החרדים, או המתנחלים, או הליכודניקים, או הערבים הישראלים, כל אחד עם האג'נדה שלו ואף אחד לא רואה את התמונה הכוללת ואת הסכנות הקיומיות, לרבות משבר כלכלי שעוד לא היה כדוגמתו בגלל שלא הפקנו את הלקחים ממשבר 2008 ורק הקצננו מאז.

Academic Proof that Ethics Pays/Appendices/Executive Summary/

כל טוב,

קורי

דוא"ל תשובה של ראובן ברון ב- 17.6.2018

קורי חביבי,

בנושא האתיקה אנחנו תמימי דעים. אינטואיטיבית הרגשתי תמיד שיש קורלציה חזקה בין אתיקה להצלחה עסקית גם ברמת הארגון וגם ברמת המדינה. אני שמח שהצלחת להוכיח זאת במחקר מעמיק. שחיתות שלטונית היא אחד הגורמים המרכזיים לקריסה של מדינות כפי שמוזכר בספרים העוסקים בנושא. ישראל נמצאת במקום 32 באינדקס של 2017. זה נראה לי לא רע, כמובן שצריך לשאוף להתקדם במעלה הסולם, אבל לא כל כך הוגן להשוות את ישראל לדנמרק למשל, שהיא מדינה הומוגנית השוכנת לבטח בין מדינות נאורות. העולם הערבי נמצא באחת מנקודות השפל הגדולות ביותר שלו מאז ומעולם וכך גם הפלסתינים. ישראל לעומת זאת היא מדינה חזקה מאד צבאית, כלכלית ובינלאומית. (עם ציונים נמוכים יותר מבחינה חברתית) נראה לי שיש עכשיו שעת כושר לפריצות דרך.

לא דרושה לשם כך רפובליקה חדשה. אפשר להסתדר עם התיקונים המוצעים בספר "באין ממשלה" שכבר הזכרתי אותו. כלומר הגדלת אחוז החסימה ושינוי שיטת הבחירות ל50% יחסיות ו 50% אזוריות. למצע הממשלה שתקום יוכנסו חלק מהיעדים שהצעת. כדי שזה יקרה צריך להשקיע בפעילות מפלגתית אינטנסיבית.

להתראות,

ראובן

דוא"ל ראובן ברון מה- 20.6.2018

קורי ידידי,

המאמרים שצרפת למייל מעניינים ביותר, עם זאת יש לך נטיה להציג דברים בצורה פסימית מהדרוש וכתואה מכך להציע פתרונות דרסטיים מדי. ניקח למשל את נושא החרדים. בכתבה שהתפרסמה ע"י המכון הישראלי לדמוקרטיה "שנתון החברה החרדית בישראל"

https://www.idi.org.il/media/9930/the-yearbook-of-haredi-society-in-israel-2017.pdf

מציגים נתונים רבים על החברה החרדית. אתייחסס רק לשלושה מתוכם. תעסוקה - ציטוט: **הפער הגדול ביותר בעניין זה בין חרדים לשאר האוכלוסייה היהודית בישראל נמצא ב־2003, אז כשליש בלבד מן הגברים החרדים היו מועסקים ורק מעט מעל למחצית מן הנשים. בשנים 2003-2016 חל מפנה לטובה בשיעורי התעסוקה באוכלוסייה החרדית, גברים ונשים כאחד, הודות לשילוב של צורכי הקהילה עם מדיניות ציבורית שתמכה במגוון דרכים בכניסת חרדים לשוק העבודה. התוצאה של שינוי זה היא שכיום למעלה ממחצית מן הגברים החרדים וכמעט שלושה רבעים מן הנשים החרדיות עובדים.**

שירות צבאי - **ציטוט: משנת 2007 ואילך ניכרת עלייה חדה במספר הבחורים החרדים הפונים לשירות צבאי ואזרחי. בשנים 2010-2016, למשל, היה קצב הגידול הממוצע 7% בשנה)לעומת קצב גידול של 4.4% של האוכלוסייה החרדית באותן שנים(. היקף הפניות לשירות הצבאי עלה בכל שנה בשנים 1 שנת הגיוס 2016 התחילה, על פי חוק הגיוס, ביולי 2016 והסתיימה ביוני 2017. באותה שנה מנה כל מחזור גברים חרדים בין גיל 15 לגיל 9,870 24 איש בממוצע. פרק ה: אורחות חיים 47 2007-2016. השירות האזרחי, שעד ל־2010 עלה מספר הפונים אליו על 1,000 אנשים בשנה, לא הצליח, כאמור, לשמור על אותה מידת אטרקטיביות בקרב משרתים חרדים פוטנציאליים. בשנת 2014 הורגשה האטה בקצב הגידול של המצטרפים לשירות צבאי או אזרחי בעקבות הביקורת החרדית על התיקון לחוק שירות ביטחון)2014(. לאחר תיקון נוסף בחוק)ב־2015(, שהסיר את הסנקציות הפליליות על מסורבי השירות, נרשמה עלייה מחודשת במספר הבחורים**

החרדים שפנו לשירות צבאי. לעומת 2015 נרשמו ב־2016 עלייה של 15% במתגייסים החרדים לשירות צבאי וירידה של 24% בפונים לשירות אזרחי.

השכלה גבוהה - ציטוט: **קצב הגידול של הסטודנטים החרדים במוסדות להשכלה גבוהה מהיר ובשבע השנים האחרונות)תש"ע-תשע"ו, 2009/10-2015/16(הוא עלה ב־147%, בהשוואה לגידול של 10% במספר סך כל הסטודנטים. שיעור הסטודנטים החרדים מכלל הסטודנטים היה בשנת הלימודים תש"ע)2%(2009/10, והוא הוכפל בשנת הלימודים תשע"ו)2015/16(ל־4%. 36,835 30,728 29,953 37,075 37,975 75,268 67,176 64,72475,411 79,220 תרשים ב/4 תלמידי ישיבות ואברכים לפי מוסד, 2012-2016 10,000 20,000 30,000 40,000 50,000 60,000 70,000 80,000 90,000 2012 2013 2014 2015 2016 מספר תלמידים 0 תלמידי ישיבה גבוהה אברכים 24 שנתון החברה החרדית בישראל 2017 בחישוב ממוצע שנתי גדל באותן שנים מספר הסטודנטים החרדים ב־16%, אם כי בשנתיים האחרונות)תשע"ה-תשע"ו(ירד קצב הגידול לכ־12%. ייתכן שזו ירידה מתבקשת לאחר הצמיחה המהירה של העשור שקדם לכך שהתבססה על פתיחה מסיבית של תוכניות חדשות. מספר הסטודנטים החרדים לתואר שני עלה בקצב ממוצע שנתי מהיר מזה של קצב הגידול של כלל הסטודנטים החרדים)27% לעומת 16%(. שיעור השינוי השנתי הממוצע של סטודנטים חרדים לתואר שני בשנים תשע"ה-תשע"ו)2014/15-2015/16(ירד ל־15% בשנה, ואילו שיעור השינוי השנתי הממוצע של סטודנטים חרדים לכל התארים ירד באותן שנים ל־12%. הסטודנטים החרדים לתואר שני לומדים ברובם במוסדות האקדמיים הכלליים, שלא כמו חבריהם הסטודנטים החרדים לתואר ראשון, הלומדים ברובם בקמפוסים נפרדים למגזר החרדי.**

כלומר, יש תהליך ברור, איטי ורצוף של השתלבות החרדים בחברה. אפשר להאיץ את התהליך אבל לא נדרשת מהפיכה. ההכרה שאינם יכולים להמשיך בדרכם הישנה מבשילה אצלם באופן הדרגתי. צעדים דרסטיים מדי רק ייצרו תחושת איום ויאטו את התהליכים שכבר החלו בגלל צרכי המציאות.

אם ישלבו את לימודי הליבה במערכת החינוך שלהם אין לי שום בעייה להמשיך לתקצב אותם. מלבד בעית מקצועות הליבה אצל החרדים יש בעיה גדולה של מקצועות הליבה היהודיים במערכת החינוך הכללית. אני מודאג מאד מזה שצומחים דורות שלא ראו סידור או מחזור בחייהם ולא היו בבית כנסת מימיהם ושכלל אינם מכירים את אוצרות ארון הספרים היהודי.

ראובן

דוא"ל של ראובן ברון מה- 24.6.2018

בנושא ערביי ישראל אני מאמין במה שכתבת: אני מאמין כי רוב רובם של הערבים בישראל רוצים באינטגרציה מלאה במדינה, לא כי זאת משאת נפשם אך בגלל שהם למדו להכיר אותנו ויודעים שאנחנו פה בשביל להישאר לנצח והם יכולים להסתגל למצב או להגר, בהנחה שרוב רובם גם לא ירצו ללכת בדרך הטרור. על ישראל לוודא שלא תהיה אפליה כלפי הערבים – לא בתקציבים ולא במדיניות והם צריכים להיות אזרחים שווי זכויות במלוא מובן המילה. יש לבער תופעות של גזענות, יש להנהיג לימודים של עברית, אנגלית וערבית בכל בתי הספר כך שכל בוגר תיכון ישלוט בהן ברמה של שפת אם.

נכון בד"כ שומעים בתקשורת את הקולות של הקיצונים אבל יש גם הרבה קולות אחרים. לאחרונה התבטא ג'מאל חכרוש הניצב המוסלמי הראשון במשטרת ישראל בנושא האלימות במגזר הערבי ויחסי המגזר עם המשטרה:

https://www.davar1.co.il/12976/1

כמו כן ראה וידאו קליפ על חיילת ערביה נוצריה ששרתה ליד הגבול של רצועת עזה. ראינו אותו בזמנו בשיעור ערבית. היא ואמא שלה מדברות כפטריוטיות אמיתיות יותר מהרבה יהודים:

https://www.youtube.com/watch?v=kGv9mym3Sqk

לי אין ספק שיש תהליך אטי של השתלבות במדינה והשלמה. ... עובד ב APPLE ישראל. עובדים איתו הרבה מהנדסים מהמגזר הערבי. זה קורה גם בהרבה חברות הי-טק שעד לפני כמה שנים לא עבדו בהן ערבים.

בהמשך לדוא"לים שלי הדומים לאלה שנשלחו לרן לחמן קיבלתי את התגובות לעיל ולהלן, מה- 16.7.2018

הי קורי,

איו צורך בגוף פוליטי נוסף, יש מספיק גופים שההבדל ביניהם קטן. דרוש מישהו שמסוגל לאחד את המחנה הציוני, כולנו ויש עתיד למפלגה חדשה חזקה שמסוגלת להפיל את הליכוד. זה צריך להיות אדם עם תכונות מנהיגות מוכחות, נקי כפיים, בעל נסיון פוליטי המחזיק בדיעות קרובות לאלה שהזכרת. מנהיג כמו שרון בזמנו שאיחד 4 מפלגות והקים את הליכוד. משלושה ראשי המפלגות האלה לפיד המתאים ביותר, אבל הוא אינו מציג בצורה ברורה מהן עמדותיו ואין לו יכולת מנהיגותית מוכחת. מישהו חיצוני, אולי יעלון שהוא סוס עבודה, ישר, מחזיק בדיעות כלכליות חברתיות מתאימות אבל אינו מלהיב. מישהי מבפנים אולי ציפי לבני שהיא בעלת ניסיון, ישרה וחזקה.דרוש לחץ ציבורי עצום לגרום להם לרצות להתאחד ע"י התקשורת וגם ע"י הכנת עצומה עליה יחתמו מאות אלפים. רק לחץ ציבורי ענק יוכל להתגבר על האגו של המנהיגים הנוכחיים ולהוביל אותם לפשרות הנדרשות לאיחוד.

ראובן

דוא"ל ראובן ברון מה- 7.8.2018

קורי ידידי,

מאחל לך הרבה הצלחה בהוצאה לאור של הספר. הצלחה משמע לגרום להרבה אנשים לאמץ חלקים מהצעותיך. לי אין מה להציע לצערי מלבד חילופי הדברים בינינו ואתה חופשי להשתמש בהם. אשמח לקבל ממך עידכונים לגבי התקדמות הנושא. אני נהנה מאד להתכתב איתך ואשמח להמשיך בכך.

כל טוב,

ראובן

התכתבות בין פרופסור יגאל צמיר לביני על נושאי הספר

דוא"ל מה- 1.6.2018 ליגאל צמיר

יגאל היקר שלום רב,

אני שמח שרוב המכותבים שלי מסכימים עם חלק גדול מהשקפת העולם שלי ועל הצורך בשינויים, אך תוהים איך עושים זאת. לצערי, אני לא רואה שזה קורה בצורה אבולוציונית או עם בחירות. זה יקרה בדרך הקשה כנראה, כפי שקרה עם ארצות הברית ואירופה אחרי השפל הגדול ומלחמת העולם, כמו שקרה עם יפן וגרמניה אחרי התבוסה. אם חס וחלילה תהיה פה מלחמה נוראה שתגבה אלפי קורבנות, אם תהיה רעידת אדמה או אסון טבע שימיטו חורבן גדול, אם תקום באמת דיקטטורה כפי שהצועקים זאב זאב גורסים כבר 30 שנה, יש סיכוי שתקום תנועה עממית שתשלב את כל הכוחות השפויים מכל המחנות - יונים וניצים, חרדים וחילונים, יהודים וערבים, כל השכבות הסוציו-אקונומיות למעט הטייקונים ואליטות מנותקות, כפי שקרה עם דה גול והרפובליקה החמישית.

אך אולי לא צריך לחכות לאסון. הכנסתי באתר שלי קישורים לששת המאמרים החדשים שפורסמו באתר NEWS1 ואת המסמך הלוטה שמאגד את כל חומר הרקע לספר חדש על בעיות היסוד. התפוצה של האתר עם מאמריי מאוד נמוכה, לא קוראים מאמרים ארוכים כשלי בני 10 עמודים כל אחד. אך הנושאים כה מורכבים שלא ניתן להתייחס אליהם במאמרים קצרים. אני מקבל תגובות נלהבות שמגיעות עד למכתבים בני חמישה עמודים של הערות והצעות מעשרות המכותבים שאני שולח להם קישורים למאמרים. אבל הסיכוי לשנות משהו הוא אפסי אם לא פונים לקהל הרבה יותר רחב. מעולם לא הצלחתי להכניס מאמר שלי לדה מרקר או ידיעות, ואפילו ל- YNET לא הצלחתי להכניס מאמר ממוקד בן 500 מילה על שילוב החרדים בחברה ובכלכלת ישראל (קישור).

לכן אני רוצה להוציא ספר הכולל את כל החומרים על פי המסמך הלוטה. יש רק לחשוב על המסגרת הראויה ואם יהיה לו בכלל קהל. כאן אני זקוק להצעתך, כי יש לך ניסיון הרבה יותר גדול ממני. צריך לפחות לנסות לבצע את המהפך המיוחל כדי שישראל תהפוך לאחת מעשר המדינות המובילות בעולם באתיקה ובשגשוג הכלכלי והערכי בשורה אחת עם סקנדינביה, הולנד, שווייץ וניו זילנד.

כל טוב,

קורי

דוא"ל של יגאל צמיר מה- 2.6.2018

קורי ידידי,

קראתי והרשה לי להיות גלוי וישיר.

יש אנשים עם מחשבה משתרעת (DIVERGENT) ויש עם מחשבה מתמקדת(CONVERGENT). אתה גם וגם. בקוגלומרנט העיוני שלך יש שפע בלתי נתפס, תרתי משמע. הכול חשוב בעיניך באותה מידה ואין מבנה היררכי שקל לעבדו. ההשתרעות הרחבה והפרוט העצום מחדירים מידה של ספק בחזקת "איך האיש מבין בכל נושא?" הידע שלך עצום ויכולת ההבעה גבוהה.

אתה כמו הר געש, יפה מעניין אך גם מפחיד ומסוכן. אנשים לא אוהבים נבואות זעם קיצוניות או הטפות מעבר למידה סבירה. והעיקר: בין החומר הרב והרעיונות לבין קהל פוטנציאלי מפרידה לקונה של אסטרטגית שכנוע ובעיקר זיהוי של יעדים ברי השגה על ידך. אינני מתפלא שאתה מסורב כרוני של העיתונות. למערכות וגם לרפרנטים שלהם אין זמן וכוח להשתלט על השפע שלך. לדעתי, ספר כוללני מדי יהיה שגיאה אסטרטגית חוזרת.

לגופו של ענין, השקפתך בעניין הסכסוך די דומה לשלי, ובעניין זה אני מציע לך לעיין ב"קיר הברזל" של ז'בוטינסקי. ובעקבות זאת אני מציע לך תרגיל ראשון של התמקדות: עסוק בשאלות

מוסר/אתיקה של הסכסוך תוך התכתבות עם ה"ליברליזם האוניברסאלי" הקיצוני, במטרה לבסס את עמדתך/עמדתי גם על פרמטרים של מוסר וצדק, שבהם אתה כל כך מבין. אם תחליט לעשות זאת, אשמח לשתף אתך פעולה.

שבת שלום,

יגאל

להלן תגובות צמיר לדוא"לים הדומים לאלה שנשלחו למכותבים דלעיל. הראשון מה- 16.7 והשני מה- 11.8

קורי יקירי,

כרגיל אדבר גלויות וקצרות:

אחרת את המועד, לא בתוכן אלא בלו"ז ובגיל. אי אפשר להקים תנועה פוליטית חדשה במספר חודשים, אף לא בשנה או שנתיים. צריך תשתית אירגונית והמון **צעירים**.

בתיאוריה אתה צודק, אך אם תתמיד בפעולות לצבוע את האידיאולוגיה שלך בצבעים פרקטיים, אתה מסתכן ב"תמהוניות".

החומרים שלך צריכים פרסום בכלי התקשורת, כולל עיתונות. בהם המבחן הראשון. אם אינם עוברים שם, זה אומר דרשני וחבל על הזמן.

פרט לכך, אני מעריץ את האנרגיות שלך ואת האכפתיות, וגם מסכים לעקרונות ולרוח הנושבת. רק אל תהפוך לי למתוסכל.

אגב, אני מאמין שמדינת ישראל מתקיימת ותמשיך להתקיים ולשגשג על אף מנהיגיה ולא בגללם. הכוחות הפנימיים של עמנו עסוקים מבוקר עד ערב בתיקון שגיאות המנהיגים שבחרנו, בין ביודעין ובין שלא.

בידידות,

יגאל צמיר

קורי ידידי.

קראתי שוב בהערכה את דבריך. מאחל לך הצלחה בפרסום, אך אני עקבי בתפיסתי ש"תפסת מרובה לא תפסת". כסוי כל סוגיות העולם וישראל תחת יריעה אחת, כל אחת בנפרד ובמצטבר, אינו נכון. אלא אם יצרת מבנה אינטגרטיבי, מוצק וגבוה כמו עץ שיודע לצמח ענפים המתחברים בטבעיות אל מבנה הגזע וחיים בשלום זה עם זה.

אם אמנם כך תבנה את הקונסטרוקציה, יוכל הקורא להבין ולקשור את הרעיונות השונים לתיזה מרכזית, ולאו דווקא תחת יריעה אחת אלא בסדרה המשכית. בכל פרק בסדרה יהיה תיאור קצר של הגזע. אם לא תארגן כך את מרכולתך - פיספסת מבחינת השכנוע וההשפעה שאתה מצפה לה. אך האם בכלל יש לך תיזה מרכזית שיכולה להיות בסיס או גזע לכל ההסתעפויות?

שמחתי שוב לתרום את תרומתי הצנועה ואם תרצה אפשר להוסיף הסבר בע"פ.

יגאל

התכתבות בין זאב נהרי לביני על נושאי הספר

דוא"ל לזאב נהרי מה- 7.5.2018

זאב שלום רב,

אני יודע שאתה מאוד עסוק ואני שולח לך מסה זאת רק כי אני משוכנע שתמצא בה עניין רב בהתייחסה לנושאים בהם אתה מתעניין, אך מרחיבה אותם כפי שלא נעשה עד כה מעולם.

לוטה בזאת מסה חדשה שכתבתי: "על מוסר, מוסר כפול, השמצות וחרמות". זהו הפרק השלישי בטרילוגיה שלי על סוגיות השעה, ששני פרקיה הראשונים היו - "חזון הרפובליקה השניה של ישראל ופתרון הסכסוך" (קישור), ו"משחקי הרהב והרעב" (קישור). החלטתי לכתוב את הטרילוגיה המבוססת על מחקר מעמיק בעברית ובאנגלית אחרי שהגענו לקיטוב שלא היה כדוגמתו, לשיסוי מימין ומשמאל, לחרם בחו"ל ולמבוי סתום בנושא השלום. בעוד שני הפרקים הראשונים היו קצרים יחסית - 5/6 עמודים כ"א והתבססו על פרקים שנכתבו בעבר, הפרק השלישי הוא מקיף ביותר ורובו חדשני בגישתו למוסר הכפול של היונים, כשנבדקות הטענות שהם מעלים אחת לאחת. הוא מכיל ל"ו עמודים ואני מציע להתחיל לקרוא אותו עמוד עמוד כשהעלילה הולכת ונפרשת עד שמתקבלת התמונה המלאה. ניתן כמובן גם לקרוא רק את החומר המודגש ולהתעמק רק בפרקים שראשי הפרקים שלהם מעניינים את הקורא, שאני בטוח כי תהיה לו חווית קריאה ייחודית. לנוכח מאות העמודים שהצטברו עד כה בסוגיות השעה ובמרכזן "חזון הרפובליקה השניה", אני שוקל להוציא ספר עד סוף השנה שיכלול מסות, מאמרים ופרקי ספרים כ-EBOOK הניתן להורדה חינם.

בידידות,

קורי

תשובה של זאב נהרי מה- 20.5.2017

קורי יקירי חג שמח

קראתי גם קראתי את המסה אך קשה לומר שנהנתי מהאירועים והתופעות אותם אתה מעלה. אך הייתה לי באמת חווית קריאה חיובית ומעניינת ביותר. אולי אינני אוביקטיבי ואולי משוחד בשל הערכתי הרבה אותך ואת דעותייך ,מה גם שאני מסכים ומזדהה עם הכתוב כמעט בכול מילה ,וכנראה שבתחומי הכלכלה לא כך.

המסה שכתבת מנתחת ומעריכה נכון לדעתי את המצב והאירועים באופן ראוי ,הגון וראלי וכתובה בשפה קולחת ואינטלגנטית כמו כול כתבייך האחרים.

ארשה לעצמי מספר תגובות.

1.הזכרת את השלום שעשה רבין על פי הידוע לי מי שיזם דחף והגיע לסיכום היה דווקא פרס כשיצא ב 3/11 לביקור חשאי עם המלך חזר עם טיוטת הסכם ללא ידיעת רבין.מאחר ולא התאפק עשה הכול להדליף ואז

רבין מאחורי גבו הכין הסכם אחר ורק לפני הכניסה לקלינטון הראה לפרס את ההסכם.

2.אתה מזכיר שתי מדינות לשני עמים אך זה ברור שהערבים מדברים על שתי מדינות לעם אחד.

3.אתה מזכיר את שירה המקסים של לאה גולדברג שאנו מיחסים אותו לגעגועים לארץ ישראל אבל אתה יודע שהיא ילידת פרוסיה וכנראה זה שיר ערגה לליטא.

4....

5.באמת לא להאמין איך מישהו יכול להגיד שאנו מדינת אפרטהייד, כאשר בכנסת מכהנים ערבים ,שופטים ערבים ,קציני משטרה ערבים ,רופאים ערבים אני לא נגד הפוך אך זו מדינה גזענית???

6.אתה מתייחס ארוכות לנאומו של ד.גרוסמן ובצדק .ולחשוב על כך שבגץ חייב את שר הביטחון לאשר כניסת פלשתינאים בני משפחת מחבלים מעזה לא נתפס והזוי.

אגב למיטב זכרוני אתה הראשון שמעז ובצדק לבקר את סמל השמאל ד.גרוסמן

7.אתה מתייחס להרוגים בגדר ,והגיבוי שלך לכולם מוצדק ,נכון ואני מזדהה עם זה ב-100% .איך העולם יכול להיות כה חד צדדי לנושא ?אפשר לחשוב שמדובר באנשים שעשו פיקניק באיזה פארק

מגודר וניסו לעבור הגדר לפארק. הרי מדובר באנשי חמס "ממדינת " אויב שניסו לחדור את הגבול למה קוראים לזה גדר ? זו גדר גבול עם מדינת טרור ואפילו החמס מודים ש-50 מההרוגים הם אנשיו.

מה נלין על העולם כשחברת הכנסת של מרצ דורשת ועדת חקירה וכמוה כול האירגוניים של השמאל .

8.אתה ממליץ שנקלוט 50000 לא בטוח שאני מסכים לדעתך, פליטים אמיתיים יש לקלוט ,מהגרי עבודה לא . כי אחרי ה-50000 יבוא שלב איחוד משפחות ונגיע ל-200000 מהגרים.

9.הדוגמאות שנתת המצביעות על הסתה לא בטוח שאני מסכים להן .גם אבי גבאי הצדיק את נתניהו בנושא והכריז שמפלגת העבודה באמת לא יודעים מה זה להיות יהודים. וגם האמירה של רוצו לקלפי כי הערבים נוהרים אינני חושב שזו הסתה נגד ערבים והיא נועדה להאיץ ולדרבן אנשי ימין ללכת להצביע זו דעתי.

10.מסכים אתך שיש לעשות יותר להידוק הקשר עם האוכלוסיה הערבית ... אני יכול לומר שיש בהם הרבה שניתן איתם לקדם הקשר .אך לצערי נציגיהם ונבחריהם לא עושים דבר לטובת המגזר וכול פעילותם היא תמיכה בפלשתינאים בעזה ובגדה והסתה כנגד המדינה למרות שבשנים האחרונות הוגדלו התקציבים למגזר דרמטית אך הפערים קיימים ולא ניתן לחסלם בזמן קצר אך נדרש מהם שיתוף פעולה מה שלא מקבלים מהם . כן מקבלים הפגנות תמיכה ודגלים פלשתינאים בהפגנות וסגירת כביש ערה בכול הזדמנות.

11., צודק אתה לגמרי עם הביקורת שלך כנגד חופש היצירה שאיננה בפועל. והסכמתי עם מירי רגב שיצאה מהאולם כשהקריאו את שיריו של שונא ישראל דרוויש. איננו מונעים את הכתיבה אך למה אנחנו מדינת ישראל צריכה לממן אותם??

12.דווקא מירי רגב ,שאינך מעריץ, ואין צורך להעריץ השאלה האם היא פועלת נכון . ואני חושב שלמרות הסגנון הוולגרי משהו ,היא עושה גם דברים נכונים לצמצום הפערים עם הפריפריה וכנגד מתן מימון ממשלתי לשונאי ישראל זו לא סתימת פיות .

13.אתה מתייחס לרבין באהדה וכולנו לא נשכח את הרצח .אינני יודע באם צפית בסידרה הדוקומנטרית של רביב דרוקר "הקברניטים" הפרק על רבין .אני חייב לומר שהתאכזבתי מאד מהתוצאות של מורשת רבין. אוסלו זה פרס ,השלום עם ירדן זה פרס לעומת זאת הוא הגיע להסכמה על ירידה מרמת הגולן וזה לאחר שהכריז כי לא יורדים רק ברגע האחרון הוא נסוג מההסכם. לעומת זאת אתה מזכיר את התרגיל המסריח שעשה ובזכות המיצובישי הצליח להעביר את הסכם אוסלו שכפו עליו פרס ובילין.

14.מסכים איתך שהביקורת של ביבי על המשטרה היא טעות ולא במקומה למרות שיש לא מעט ביקורת מוצדקת זה לא עושה ראש ממשלה שאמור לתת גיבוי לשלטון החוק.

15 .באשר לתיקי 1000,2000,3000,4000 ומי יודע לאן נגיע . ברור לחלוטין שמה שמצטייר איננו הולם התנהגות נורמטיבית של איש ציבור ויש להוקיעה .איש אינו יודע כיצד זה יסתיים אך ברור לגמרי שאם חס ושלום יחליט היוע"מ לסגור התיקים כי לא ימצא בהם עבירה פלילית תרעד הארץ והיונים שתארת ישרפו את המועדון גם אם בגץ יקבל עמדתו. אחרי הזיכוי המוחלט של אלון חסן ישנה שאלה גדולה לגבי המלצות המשטרה שגם כאן היו בליווי הפרקליטות.

16 .הזכרת שמזרחיים לעיתים שינו את שמם לשם אשכנזי מספרים שהם נהגו לשנות פעמיים כי תמיד שואלים גם שם קודם. אגב כידוע לך שמי מהבית נוימן ולצערי גם את אבי שכנע פקיד מפלגת מפאי לעברת השם לנהרי.

17.אני כמובן מצטרף לביקורת שלך כנגד הדלגיטימציה וההסתה כנגד נתניהו וזה מכעיס ומקומם .אין בכלל שאלה שהוא מושמץ ויש הסתה כנגדו על ידי התיקשורת שהיא ברובה שמאלנית במוצהר. מי שצופה באולפן שישי לא יכול להשתחרר שמדובר בחבורת פרשנים מגויסת . ביקורת היא לגיטימית נדרשת ומחויבת במשטר דמוקרטי אך לא פרשנויות מעוותות ומגמתיות. אגב כך יש לי מחלוקת וויכוח חריף עם ידידנו ... שעבורו ביבי זו התגלמות הרוע וכול דבר שלילי לגיטימי וכול מה שחיובי זה למרות נתניהו . הנה דוגמא קטנה מהזמן האחרון .בני גנץ באחד הראיונות עונה לשאלה ואומר שאם לא יוגש כתב אישום ו/או יצא זכאי הוא ראוי להיות ראש ממשלה . מבחינתי לא אמר כלום כי זה ברור. מיד מגיסים את הרשע אמנון אברמוביץ שמסביר כי גנץ לא היה ער למשמעות ולא מורגל לדבר לתיקשורת והתכוון לומר כשיר ולא ראוי . שבוע לאחר מכן מתפרסמת ידיעה שגנץ לא פוסל הצטרפות לליכוד אבל מה שנשאר זה אברמוביץ.

18. אפרופו שהערבים יורידו מחירי הדירות . מספרים שמוחמד וברקוביץ התגוררו בדו בקיסריה ובמקרה שניהם הוציאו דירותיהם למכירה מוחמד נכנס לשכנו כעבור שבוע ובישר מכרתי וקבלתי מחיר טוב. ברקוביץ לא הצליח כעבור זמן נכנס לשכנו ושאל איך זה הצלחת כל כך מהר ואני טרם הצלחתי .ענה מוחמד שאלו אותי מי השכן ואמרתי ברקוביץ .

19.אינני יודע באם לו צדיקים יקראו לו עמודים שלך אבל אחד לא צדיק קרא גם קרא

20. לסיכום: כנראה הארכתי בתגובה אך זה מכך שהדיאלוג איתך תמיד מאתגר ומעניין .חשוב מאד שמסה זו תפורסם לציבור ואולי ע"י סדרת מאמרים בעיתונות הכתובה .

מכול מקום תודה תודה וד"ש לרותי.

בידידות והערכה

נהרי

דוא"ל לזאב נהרי מה- 23.5.2018

נהרי יקירי,
אני מעריץ אותך על הרצינות וההבנה הרבים שהשקעת בכתיבת התגובה הנהדרת שלך. יש לי רק קומץ של קוראים חרוצים הקוראים בשקיקה את כל החומר ואני מאוד שמח שהוא קלע ברוב הנקודות להשקפותיך.

לנוחיותך, אני שולח לך את סדרת המאמרים שכתבתי בהתבסס על המסה שעוררו עניין רב בקרב אלה ששלחתי להם את החומר. אני מקווה שאתה בריא והכל בסדר אצלך.

בהתאם להמלצתכם, עיבדתי את המסה שלי "על מוסר, מוסר כפול, השמצות וחרמות" - **Double Talk** לשישה מאמרים שפורסמו על ידי מחלקה ראשונה NEWS 1 , להלן קישורים. שישה מאמרים אלה באים בעקבות שני המאמרים הראשונים שפורסמו בנושא חזון הרפובליקה השניה של ישראל, פתרון הסכסוך עם הפלשתינאים ומשחקי הרהב והרעב. אם נוסיף למאמרים אלה, יצירות נוספות שכתבתי - סאטירות, קורספונדנציה, ביקורת ספרים וכו', רובן באתר שלי, נגיע **לכמאה עמודים בעברית** על הנושאים שעומדים בראש סדר העדיפויות המדיני והפוליטי בישראל...

דוא"ל לזאב נהרי מה- 1.6.2018

נהרי היקר שלום רב,

איני יודע אם קראת את ידיעות היום. לוטה כתבה של ספר פלוצקר בידיעות 1.6.18, ממון שישי עמוד 3, המתארת תחזית של פרופסור KLAUS WELLERSHOFF, כלכלן ואיש פיננסים ידוע משוויץ שהיה בעבר הכלכלן הראשי של UBS, הגורס כי "יש הסתברות של יותר מ- 50% לנפילה חדה של יותר מ- 50% בשערי המניות בבורסה האמריקאית ובורסות מובילות אחרות". הוא טוען שמשבר בסדר הגודל של 1929 יפרוץ מ- 2019, ומונה את הסיבות לכך שהן כולן אחת לאחת מה שחזיתי שיקרה בספרי משנת 2009, שפורסם בהוצאת מלן בארה"ב עוד בעיצומו של המשבר העולמי (קישור) - BUSINESS ETHICS FOR A SUSTAINABLE SOCIETY. כתבתי בספרי שעד 2020 יתרחש "שפל יום הדין", כמפורט בספר ובדף השער של הספר (קישור). אני גורס בעקביות בספרים ובמאמרים שלי שפרסמתי מאז כי הבועה תתפוצץ סמוך לשנת 2020 כי לא יושמו הלקחים ממשבר 2008, ועתה יש חיזוקים לתחזיות שלי מכמה מקורות.

כל טוב,

קורי

דוא"ל תשובה של זאב נהרי מה- 2.6.2108

קורי יקירי

קראתי גם קראתי וגם הוא איננו הראשון החוזה תרחיש אפוקליפטי

בינתיים מתפרסמים נתונים חיוביים על כלכלת ארה"ב והשווקים מגיבים חיובית.

אגב גם KLAUS חוזה שהמשבר יקרה בעוד חצי שנה חבל שאיננו מנבא גם היום והשעה.

יקירי ימים יגידו ונקווה לבשורות טובות

שבת שלום

נהרי

דוא"ל לזאב נהרי מה- 17.7.2018

נהרי היקר שלום רב,

אני רוצה להתייעץ איתך האם לשלוח את המייל הבא לחברים על אפשרות הקמת תנועה פוליטית חדשה לקראת הבחירות עם מנהיג עם יושרה ורב הישגים, שיוכל להתמודד בהצלחה מול נתניהו.

בהמשך לתגובות הרבות והאוהדות של רבים מהמכותבים למאמרים שלי הארוכים והקצרים, נראה שיש מכנה משותף בין רוב המגיבים לגבי קווים מנחים/מצע של תנועה פוליטית שעיקריה יהיו: קפיטליזם רדיקלי בתחום הכלכלי-חברתי, ניציות מתונה בתחום המדיני-בטחוני, הפרדת הדת מהמדינה והמשתמע מכך. התגובות החיוביות התקבלו מגורמים בכירים בתחומי הכלכלה, העסקים, ההיי-טק, האקדמיה, הספרות, התיאטרון, בעלי מקצועות חופשיים ואחרים, שאינם מזוהים עם מפלגות או אידיאולוגיות קיימות ומצביעים לבחירות על פי צו מצפונם בכל פעם בהתאם לנסיבות.

מפלגת כולנו בראשות כחלון וגלנט היא הנגטיב הפופוליסטי למה שאני מציע ודרוש מנהיג שיוכל להתמודד בהצלחה מול נתניהו, עם יושרה ורב הישגים בתחום הכלכלי, האקדמי או הבטחוני, שיוכל לסחוף את ההמונים עם מצע המציג פיתרון בר השגה לסכסוך עם הפלשתינאים, אינטגרציה של הערבים והחרדים, מהפך בתחומי החינוך, האתיקה והממשל והפיכת ישראל לאחת מעשר המדינות המובילות בעולם בשגשוג כלכלי וערכי. נראה לי כי רוב העם המפוכח והמתון חולק אידיאולוגיה דומה, בהיותו שבע אכזבות מהאידיאולוגיות הקיצוניות של המפלגות הקיימות ומהאידיאולוגיה הלא ברורה של מפלגות המרכז, לרבות: חילוניים ודתיים מתונים, אך גם חלק מהחרדים והערבים המתונים שקצו בקיצוניות של הנהגתם ומעוניינים באינטגרציה, בני עדות המזרח שינטשו את ההצבעה המסורתית שלהם לליכוד ולש"ס מבלי להצביע עבור מפלגת העבודה עם הגיבנת של העבר המפלה והשעטנז היוני-ניצי, סוציאליסטי-קפיטליסטי, אשכנזים ועולים מרוסיה שמחפשים מסגרת מתונה אך הם גם נגד הדתה ועוד מדינה פלשתינאית בנוסף לשתיים הקיימות, תושבי פריפריה ושכונות בערים הגדולות, כל השכבות הסוציו-אקונומיות למעט אולי האלפיון העליון, הטייקונים וסביבתם.

אני מביא להלן קישורים לכמה מאמרים קצרים המסכמים את היסודות האופרטיביים של המצע: "פתרון הסכסוך הישראלי-פלשתינאי", "שילוב החרדים בחברה ובכלכלת ישראל או הרס המדינה", "דילמת הזהות של ערביי ישראל, על אינטגרציה, מנהיגות ויונים", "הטעות במדיניות ההקצנה הערבית והפנמת הלקחים", "חזון המהפך במערכת החינוך בישראל", "עיקרי מצע תנועת הרפובליקה השניה של ישראל", "על צדק חברתי וכלכלי בישראל", "אחים במדינה פרצה שריפה", "אתיקה הוליסטית", "12 העיקרים לניהול עסקי", "ההונאה הגדולה ביותר בהסטוריה", "שפל יום הדין הצפוי לקראת 2020". ניתן גם לקרוא בספריי ובקורסים שלי על 20 עיקרי מדיניות ותחיקה לשינוי המדיניות הכלכלית בישראל, 12 פרמטרים לניהול רווחי ואתי של הבנקים, 36 עקרונות של ניהול עסקי אתי לקראת שנת 2020 - (קישור - עמ' 197-188), על "אתיקה בישראל", מחקרים פורצי דרך באתיקה לבעלי מניות מיעוט וברמה של מדינות, ובכתיבת הקוד האתי עטור הפרסים של סיב"ט (קישור), מסות, מאמרים ארוכים וקצרים וקטעי ספרים בקישורים ב- "3 הרבדים של היצירות שלי" שהתפרסמו ב- NEWS1, בוואלה, ועוד. ניתן גם לקרוא באתר שלי, ספרים (אקדמיים, רומן ומחזה), הרצאות, מאמרים, מסות וסאטירות ב- ARTICLES, HEBREW, H-ARTICLES1, H-ARTICLES2. לימדתי נושאים אלה במשך עשור, בעיקר באוניברסיטת חיפה, אך גם באוניברסיטת תל אביב ובטכניון, באינסאד, ב- 17 מחזורים של האקדמיה הימית ועוד. יישום עיקרי המדיניות הכלכלית, החברתית, השלטונית, האתית והעסקית יהפוך את ישראל לאחת מעשר המדינות האתיות והמשגשגות ביותר בעולם על פי מדדים כמותיים וערכיים - כמו שוודיה, נורווגיה, פינלנד, דנמרק, שווייץ, סינגפור, ניו זילנד, הולנד, קנדה ואוסטרליה.

חברי אריה אבנרי, העיתונאי, הסופר ומייסד אומ"ץ (קישור) היה שותף לניסוח חלק מהדברים. שאבתי השראה מכתביו, כמו גם מיצירתו של ידידי יהושע סובול ובמיוחד מספרו "חופשת שחרור" ומהתכתבות בינינו, מהאוטוביוגרפיה של יהורם גאון (לוטה ביקורת על הספר שלו ותגובתו), ומהתכתבות עניפה עם עשרות פרופסורים ואנשי עסקים, יזמי היי-טק ובעלי מקצועות חופשיים חשובים ויצירתיים ועם ד"ר אדם רויטר מחבר הספר "ישראל-סיפור הצלחה". עיתונאים מובילים כבן-דרור ימיני, גיא רולניק ועורכי אתר "מחלקה ראשונה", יצחק נוי ועוד היוו אף הם השראה עבורי. לעומת זאת, אני מאוכזב קשות מרמת הפוליטיקאים בכל גווני הקשת הפוליטית ואיני מוצא בהם צדיקים רבים בסדום, ובעיקר מהקיבעון של חלק ניכר מאנשי הרוח - יונים וניצים - סופרים וסטיריקנים, אנשי קולנוע ותיאטרון, תקשורת ואקדמיה, המתחפרים במצודותיהם האידיאולוגיות ומנדים את כל מי שחושב אחרת. ניתן לקרוא חלק מביקורתי במסות ובמאמרים בקישורים במסמך 3 הרבדים ובשאר הקישורים לעיל, במאמר "אידאה פיקס", בסאטירות כגון "עובדי ציבור" ו- "התקווה" ועוד. אני מאוד סקפטי אם במערכת הפוליטית הקיימת ניתן לבצע את השינויים המיוחלים ולכן סברתי שרק הקמת רפובליקה שניה תחולל את השינוי המיוחל, אך אל לנו להתייאש ויש לבדוק ביסודיות האם הקמת התנועה החדשה תפתור את הבעיות של המדינה בצורה אבולוציונית.

אשמח לשמוע את דעתכם על הרעיון להקמת תנועה פוליטית לקראת הבחירות, מי היא הדמות שעשויה להוביל את התנועה, האם יש בחומר המוצג לעיל מצע מגובש ועד כמה הוא יזכה לקונצנזוס.

כל טוב,

קורי

תשובת זאב נהרי מה- 17.7.2018, עוד באותו היום

קורי ידידי שלום

אני מבין לגמרי ללבך אך יש בך המון תמימות.

האם חסרות לנו מפלגות??.ממש לא .לפי הסקרים אבוקסיס טרם הקימה מפלגה ואפילו אין לה שם ושלא לדבר שאיש אינו יודע מה דעותיה בתחומים השונים מקבלת 5 מנדטים ואילו בוגי יעלון בוודאי אדם איכותי ראוי וישר ,למרות שלאחרונה הפך דמגוג, בכול זאת איננו עובר את אחוז החסימה.

גם גנץ איש נחמד אם כי נבחר כרמטכל כברירת מחדל וחטף לא מעט ביקורת ,טרם פתח פיו ואיש לא יודע מה דעותיו וכבר יש לו 15 מנדטים. זה מראה לך כמה הציבור לא מיושב בדעתו ומחפש שינוי. בזמנו מפלגת הקשישים קיבלה שבעה מנדטים בהצבעת המחאה.

אני אישית כבר הצבעתי לכול המפלגות ורק פעם אחת הייתי מעורב ופעיל כאשר ד"ש הוקמה והייתה תקווה גדולה הסוף ידוע .

אתה מחפש מנהיג ,יושרה ,רב השגים בתחום הכלכלי או בתחום הבטחוני שיוכל לסחוף נו באמת יש לך שמות ? לי אין [אולי קלינטון לפני 5 שנים]. רואים את אבי גבאי בלוף אחד גדול.

בבחירות האחרונות ברצותי שינוי בחרתי בלפיד גם כן אכזבה גדולה.

כמובן שעצם הרעיון שלך הוא נכון אך מפלגה חדשה אי אפשר להקים חצי שנה לפני הבחירות ולצפות לתוצאות . באם יוקם היום גוף כזה יוכל להתמודד בבחירות הבאות בעוד ארבע שנים . וזה הרבה זמן ואינני רואה מי מוכן להתמסר לכך ולהקדיש עצמו למטרה זו.

באם המטרה היא להחליף את נתניהו לא נראה לי שבעוד ארבע שנים יתמודד ואולי יסיים לפני באם יועמד לדין .

לצערי אינני מאמין שיש כיום מישהו שהוא מנהיג ויכול לסחוף הציבור הולך ימינה המרכז מפוצל .אילו כל מפלגות המרכז היו מתאחדות תחת הנהגה של ....? היה אפשר להפיל את נתניהו.

על נתניהו בפעם אחרת

יישר כוח על היצירתיות והיוזמה

נהרי

תשובה לזאב נהרי עוד באותו היום 17.7.2018

נהרי יקירי, אתה צודק במאה אחוז, אבל צריך לעסוק במשהו, אז לפחות בשביל שיהיה לי מצפון נקי - אני מנסח מה צריך לעשות, מקבל תגובות נלהבות מרבים, אבל כפי שאתה אומר זה נשאר בתיאוריה. גם אתיקה בעסקים זה בתיאוריה. אני אביר המיזמים האבודים, מזכיר מישהו מאותו מוצא, זה אצלנו בדם הספרדים. ההבדל היחידי בינינו זה שיש לי את האידיאלים של דון קישוט ואת הכרס של סנשו פנסה (פנסה בספרדית זה כרס...). אני חושש שנגיע לרפובליקה השניה בדרך הקשה אם יקרה משבר רבתי כלכלי או בטחוני או אקולוגי. אני מעדיף שינוי אבולוציוני אבל כנראה זה לא יקרה. העיקר, חביבי, זה הבריאות, כל השאר מתגמד כשאין בריאות... זה העיקר. קורי

תשובת זאב נהרי עוד באותו היום 17.7.2018

אל תצטער אתה באמת איש יקר אינטלקטואל חכם ועם חוש הומור

תמשיך ככה

בהערכה

נהרי

תשובת זאב נהרי לבקשה להציג את ההתכתבות בינינו ב- 6.8.2018

ראשית אין לי שום התנגדות באם תמצא לנכון לצטט מההתכתבות ביננו.

כתביך כל כך מלאי מחשבה ומענינים וטוב אתה עושה לרכזם.

בהצלחה

התכתבות בין ד"ר אדם רויטר לביני על נושאי הספר

דוא"ל לאדם רויטר מה- 11.4.2018

אדם היי,

לוטה בזאת קישור למאמר חדש שלי בעניני דיומא לקראת יום העצמאות - "משחקי הרהב והרעב" - האנומליה של אלה שרע להם למרות שטוב להם ואלה שטוב להם למרות שרע להם. (קישור).

כל טוב,

קורי

תשובת אדם רויטר עוד באותו היום 11.4.2018

היי קורי,

התחלתי לקרוא. המאמר ממש נהדר. באמת.

אני מסכים כמעט עם כל מילה (חוץ ממס על ירושה, אבל זה לדיון אחר).

אני מאמץ לחיקי את המשפט שכתבת: כפי שהאנטישמים שונאים את כל היהודים, גם כאלה שסובלים משנאה עצמית .

מפאת אורכו, אני עושה אתנחתא ואמשיך לקרוא בערב.

גם אפיץ אותו לכל חבריי.

המון תודה!

דוא"ל לאדם רויטר מה- 27.5.2018

אדם היקר שלום רב,

אני ממשיך לקבל ממכריי ומוקיריי קישורים לספרך עם התלהבות רבה להישגי המדינה. כל הכבוד שאתה נוסך הרבה אופטימיות בימים קשים אלה. אני חייב להתוודות שבהתחלה הסתייגתי מעט מהדרך שלך לתאר את המדינה כ- LA VIE EN ROSE, אבל לנוכח העליהום שעושים על המדינה המסכנה הזאת גרוסמן, הארץ, שטרנהל, ושכמותם מבית ומחוץ, ספרך הוא משב רוח רענן ביום חמסין מחניק. אינני סבור כמוך שכל הבעיות ייפתרו בדרך אבולוציונית. לצערי, אני רואה הקצנה הולכת וגוברת וענינים קודרים של משבר עולמי העתיד לפקוד אותנו. הלוואי שאתבדה!

כל טוב,

קורי

תשובת אדם רויטר עוד באותו היום ה- 27.5.2018

שלום קורי,

איזה כייף לשמוע עת הדברים האלו ממך.

אכן, מטרתנו היא לשדר את הדברים האמיתיים שקורים כאן נגד משב רוח מצחין של שקרנים או סתם דפיטיסטים. כפי שאתה יודע היטב רק אופטימיים מקימים ובונים, בעוד פסימיסטים יושבים ומיילים.

שוב תודה

אדם

תשובת אדם רויטר להצעה לפרסם בספר החדש מאמר ולצטט את ההתכתבות בינינו

קורי היקר שלום רב,
לכבוד יהיה לי שתפרסם מפרי עטי מכל מה שנראה לך רלבנטי.

במידה ותרצה בכך, אשמח לתמצת בעמוד אחד את עיקרי הקונספט שלי ושל נגה קינן בכל הנוגע למדוע ישראל היא סיפור הצלחה ענקי ובעיקר בסיבות לאופטימיות שלנו לגבי העתיד של המדינה.

אדם

התכתבות בין ד"ר אורה סתר לביני על נושאי הספר

דוא"ל לאורה סתר מה- 9.4.2018

אורה היי, מה שלומך? בפעם שעברה שהתכתבנו היית חולה, אני מקווה שהבראת מאז... אני לא יודע אם סיפרתי לך אבל מהסמינר שלך צמחה ידידות בין בטיני וסובול והוא הזמין אותו להרצות.

לוטה בזאת קישור למאמר חדש שלי בעניני דיומא לקראת יום העצמאות – "משחקי הרהב והרעב" – האנומליה של אלה שרע להם למרות שטוב להם ואלה שטוב להם למרות שרע להם. (קישור).

כל טוב,

קורי

תשובת אורה סתר מה- 10.4.2018

ז'ק, קראתי את המאמר שלך. לא קל לי עם כולו, אבל מסכימה לחלוטין עם החלקים האחרונים שלו....

אוהבת את השילוב של הניסיון האישי שלך עם התובנות הכלכליות והפוליטיות.

איזה איש חכם אתה! תענוג!

דוא"ל לאורה סתר מה- 29.5.2018

אורה יקיריתי,

רק רציתי לדעת מה שלומך, איך את מרגישה ולספר לך שחזרנו מטיול מקסים באיטליה. פירסמתי גם סידרה של כתבות שעוררו סנסציה, אך אני לא רוצה לסכן את הידידות בינינו ולא אשלח לך.

כל טוב,

קורי

תשובת אורה סתר עוד באותו היום ה- 29.5.2018

קורי יקירי,

שום דבר שתכתוב לא יקלקל את הידידות☺

נו?

תגובת אורה סתר ב- 22.7.2018 לרעיון הקמה תנועה פוליטית כלהלן

אני רוצה להתייעץ איתך האם לשלוח את המייל הבא לחברים על אפשרות הקמת תנועה פוליטית חדשה לקראת הבחירות עם מנהיג עם יושרה ורב הישגים, שיוכל להתמודד בהצלחה מול נתניהו.

קורי יקר

אתה אופטימיסט בלתי נלאה...

בהחלט יהיה מעניין לקרוא את התגובות...

לך על זה

אורה

תגובת אורה סתר לדוא"ל שכתבתי לה על ההחלטה לפרסם את הספר על הרפובליקה השניה של ישראל

איזה, יופי, ז'ק!

מלאת הערכה

מחכה לקרוא!

אורה

התכתבות בין אורה רובינשטיין לביני על נושאי הספר

תשובת אורה רובינשטיין ב- 2.12.2017 על דוא"ל ארוך שלי על נושאי הספר לפני פרסום המאמרים בנדון

היי קורי

כל הכבוד חבר שזיכית אותי שוב באני מאמין שלך לגבי עתיד מדינתנו ועתיד הפלשתינאים. בהיותי בעלת גישה ימנית אבל פרקטית ולא משיחית, אני מסכימה עם התיאוריה שהעלת. מה רע בכל מה שאתה חולם עליו? נפלא ונהדר. ישנה רק בעיה קטנה וחסרת חשיבות בעיני: מתי יוולד הדור שיסכים לתהליכים שאתה מתווה? מתי יקום הדור, הן אצלנו אבל בראש וראשונה אצל הפלשתינאים שיהיה מסוגל להעביר חקיקה שתואמת את החלום היפה שהעלת? מדינאים שיושיטו יד לשלום? מדינאים שיוותרו על שטחים? עם שיוותר על מעמדו כפליט? ערבים שילחצו על הפלשתינאים שיוותרו על מעמדם כפליטים?

מדינת ישראל ללא מפלגות דתיות? מדינה שבה יש הפרדה בין דת ומדינה? מדינה שיש בה חתירה להשכלה חילונית ? ממש קשה לי לדמיין מצב שבו ניתן יהיה להעביר חקיקת יסוד שכזו, ואפילו חוקים רגילים. האם אפשר להוציא מפלגות מחוץ לחוק? בוודאי! אבל מה עם חופש ההבעה, הייצוג וכו'? האם גישה ליברלית מסכימה לבטל מפלגות? תמהני.

לגבי פתרון הסכסוך הפלשתינאי: עדיין לא נולד יעקב קורי שלהם, ואף לא סובול משלהם, שיהיה מוכן להעלות על הכתב(אולי על המחשבה) הכרה במדינה היהודית, ויתור על זכות השיבה, הפיכתם מרצון לאזרחי ירדן ,או ויתור על מאבק מזויין.

אל תשכח בבקשה כמה מאות אלפי בני אדם משני הצדדים מתפרנסים או מצליחים למלא את כיסם בגלל הסכסוך. נראה לך שהם יוותרו עליו מרצונם החופשי?

אישית איני רואה את סוף הסכסוך. דעותיהם של התאורטיקנים כמו סובול, או כמוך חשובים כמו שחשובים פנסים להולכים בדרך אפלה מלאת חתחתים. ניתן ללמוד מההארות שהתאורטיקנים מאירים אבל אי אפשר לסלול עם אורות אלה דרך חדשה. אם איני טועה שום תאוריה מדינית – פוליטית-חברתית –כלכלית-תרבותית לא יושמה עד כה כמקשה אחת, בשום מקום בעולם. באשר ניסו ליישם תאוריה כוללנית- בדרך כלל תוך פרק זמן יחסית קצר המציאות מוטטה את התאוריה ואת כל החברה שניסתה לממשה. אתה מכיר דוגמאות לא פחות טוב ממני.

לכן אישית איני מציעה שום דרך אלטרנטיבית מפני שמטבעי איני עוסקת ברצוי אלא אני מתייחסת למצוי. מטבעי אני רק מנסה לשפר בהדרגה את המצוי.

אני מנסה לחשוב מתי וכיצד יחולו שינויים ביחסינו עם הפלשתינאים (בהנחה שלא תקום שום ממשלה שתסוג מרצונה החופשי לקוי 48 או לתכנית החלוקה 47)

אחת מהשתיים :

1. הפלשתינאים יכירו בזכותנו לחיות בארץ הזו בהדרגה בתהליך איטי מאוד ומתמשך. איננו צריכים להקים עבורם מדינה פלשתינאית בגבולות 67. צריך להמשיך ללכת בדרך שנפרצה אחרי 1967 להמשיך ולקיים את כל ההתיישבות היהודית באשר היא ולהמשיך לחזק אותה ולעבות אותה ולקוות שהרחם היהודית תלד יותר מאשר הרחם הפלשתינאית(אגב זה כבר קורה בימינו אלה. תוסיף על כך גם הגירה פלשתינאית מהגדה. הלואי ומצרים תפתח את מעבר רפיח כדי שיברחו גם משם כמה מאות אלפי בני אדם). אפשר גם להמשיך לקוות שהערבים ימשיכו לעשות את שגיאותיהם . בנוסף לתקוות אלה היום גם העולם המוסלמי שעסוק בבעיות מלחמות דת ובבעיות מלחמה שבטיות- אינו מתעסק יותר עם הפלשתינאים .

עולם האיסלאם נזכר בהם רק כעלה תאנה לערוותו הוא. המשך ההליכה באותו הכוון ואותה הדרך יגרור אחריו תוצאות יומיומיות חדשות לבקרים איתם נצטרך להתמודד מדי יום ביומו- כנראה במאתיים השנים הבאות. אנשים יזרמו עם המצב הקיים. הרב היהודי בכל שטחי ארץ ישראל יקבע את הטון, הנוהג, החוק ואופיה של המדינה. על כן לעניות דעתי השיטה הבן גוריונית של לא חשוב מה יאמרו הגויים אלא חשוב מה יעשו היהודים, או הביטוי הכלבים ינבחו והשיירה תעבור - יקבעו את העתיד. בעיניו של מי שזה אינו מוצא חן- שיהגר! לפי שיטה זו אין יוצאים בהצהרות אלא עובדים. עושים. קובעים עובדות. דבר אחד כן הייתי עושה ומהר: מחנכת את הדורות הבאים שאנחנו חיים כאן בכוח הזכות וגם בזכות הכוח.

2. לעומת התהליך ההתפתחותי האיטי עלול להווצר גם הליך מהיר : נצחון צבאי פלשתיני, איראני, סורי, וכו' על מדינת ישראל. בקיצור הלך עלינו- ולא נזכה יותר לתקומה. מקווה מאוד שמצב זה לעולם לא יקרה. מה לעשות? איני סומכת על אהבת הבריות ונאורותם של בני דודינו שיתנו לנו להמשיך לחיות לצידם כשכניהם הטובים.

3.

בנושאי מדיניות הפנים של מדינת ישראל בתחומי כלכלה חברה, חינוך, הפרדת דת ומדינה , איכות המנהיגות, זכויות אזרח וכד:

1. אני מאמינה גם במקרה זה בהתפתחות הדרגתית: בחירות, חקיקה, שינוי חוקים קיימים, שיפוט נכון, . לכל היותר הייתי מעלה מאוד את אחוז החסימה ודורשת מכל מועמד לכנסת תעודת יושר מהמשטרה.

2. ישנה דרך נוספת שיכולה לחולל לשינוי מהיר בכל אחד מהתחומים שציינת, אבל ממש לא רצויה בעיני היא, הפיכה, מהפכה, התקוממות- כלומר שימוש בכוח הזרוע וכפיית שינויים בכוח. שיטה זו כבר מוכרת מאוד בדפי ההסטוריה הבעיה היחידה היא שהיא קשורה בדיכוי ובשפיכות דמים ואף פעם אי אפשר לדעת את תוצאותיה מראש. אני מקווה שמצב כזה לא יקרה אם כי בתנאים מסויימים זה מצב אפשרי.

... להתראות

אורה

תגובת אורה רובינשטיין ב- 27.5.2018 למאמר שלי "משחקי הרהב והרעב"

היי קורי יקירי

אחר קריאת מכתבך הקצר מהיום, נזכרתי ששכחתי להתיחס למאמרך זה. השכחה נבעה בגלל טיול במרוקו, עבודות חג הפסח, וכל מני בעיות שוטפות אחרות.

עתה למה שקראתי :

מאז כתיבת המאמר היו התפתחויות נוספות (העברת השגרירות לירושלים, החרם על איראן, צעדת המיליון לגדר הצתת השדות, ואף גילויי השחיתות של חיים כץ).

אתיחס רק למאמרך כפי שהוא נכתב: אתה כואב את כאבם של העניים והנדכאים לא רק בישראל אלא בתבל כולה. מגנה בכל פה את הקפיטליזם החזירי ואף את השמאל הפונדמנטליסטי. אינך מבין מדוע לאלה שטוב להם- רע להם, ולאלה שרע- טוב. הסיכום שלך הוא המעניין : אתה בעד קפיטליזם חברתי (איך בדיוק עושים את זה ?)

מאחר והזדהתי עם 90% של התוכן, התחלתי לשאול את עצמי לאיזו קבוצה אני שייכת

אז נתחיל בכך שברור לי מהו מעמדי הכלכלי. מעמד זה לא הפך אותי או אותנו לעושקים, טייקונים, מבלי מלונות בוטיק וכו'. אנחנו משלמים מס הכנסה כחוק, ואיננו מקבלים שום תמיכה מפלגתית או ממשלתית. ליכוד. אנחנו יותר אנשי עבודה ועמל מאשר הרבה כאלה שמגדירים עצמם כשייכים למעמד הפרולטריון.

אנחנו אוהבים את מדינת ישראל, לעולם לא נוציא את דיבתה רעה, על אף הביקורת שלנו כלפי תופעות רבות מאוד. וכן, אנחנו בהחלט שייכים לאלה שמגדירים עצמם מאושרים.

אנחנו מצביעי ליכוד. או כאמור איננו שייכים לשכבת העניים שהם אוהבי אדונם. תתפלא, אבל יש רבים שמצביעים לליכוד ממעמד הביניים ואף הגבוה מכך.

אם אשאל עצמי מדוע ?

הסיבה לכך כמובן מפא"י של פעם. היא היתה בלתי שוויונית, דגלה במדיניות חברתית וכלכלית סוציאליסטית, וכמובן העדיפה את אנשיה על פני המעמד המנצל של הקפיטליסטים. שטויות!!

הליכוד משך עוד את חמי ז"ל, את כל משפחת רובינשטיין (להוציא את אמנון- שבעברו דווקא השתייך לשורת המתנדבים)וכך גם את הצאצאים.

אישי החלטתי שבבחירות הבאות לא אבחר בליכוד, ובעצם ביביבי, כי אף ראש ממשלה לא צריך לכהן 4 קדנציות. ואש זאו האירועים של חודש מאי ונאלצתי לשאול את עצמי את השאלה : אם לא ביבי, מי כן?? מי ממנהיגינו הדגולים מסוגלים להציג השגים מדיניים, בטחוניים כפי שהציג ביבי? גבאי? לפיד? אריה דרעי? תמר זנדברג? התשובה ברורה. כשאני שוקלת את השיקול הביטחוני בהשוואה לשיקול החברתי: השיקול הביטחוני גובר.

את המופע של ביבי מול כל העולם איש לא יכול לשחזר. ברגע זה לא מעניין אותי כמה סיגרים הוא קיבל, כמה שמפניה שתתה אשתו וכו'- כל זה נראה לי קטנוניות חסרת שחר בהשוואה להשגיו מדיניים. אני מקווה שאתה גם מבין שסגנון הרהב שהוא ורעיתו נקטו- אינו הסגנון שלי. מאידך איש אינו מושלם. ברגע זה אני בעד המשך כהונתו לאורך שנים, ולו רק בגלל העובדה הפשוטה שאין לו תחליף.

לגבי צרות העולם: אנטישמיות, טראמפ, קוריאה, איראן, פליטים, אני יכולה רק לקוות. איני נמנת על מתקני העולם כי פשוט איני מסוגלת לכך. אני רק מקווה שההתפתחות בכ תחום ועניין היא התפתחות לינארית, כאשר לומדים מהרע ומנסים להגיע לטוב יותר. אולם העובדיות מדברות נגד גישה זו ולדוגמא: כללי הפוליטיקאלי קורקט הכתיבו סדר חדש בעולמנו במהלך 30 השנים האחרונות. כפי שנאמר העולם גם נהיה שטוח יותר. אלא שההסטוריה לימדה אותי דבר פשוט: לכל טזה קמה גם אנטי טזה. הפוליטיקאלי קורקט נכשל כישלון חרוץ בידי עצמו: ראה את צמיחת הימין באירופה ובארה"ב שצמחו מתוך ההתנגדות לפוליטיקלי קורקט והשוויוניות שהיא הכתיבה.

אנחנו הפסקנו לקרוא את עתון הארץ בערך לפני שנתיים. הם עלו לנו על הראש עם השנאה העצמית שלהם, האנטישמיות העצמית שלהם, עם שנאת הארץ. במילים אחרות: אנחנו אוהבי הארץ אך לא משלימים עם ניסוחיו של עתון הארץ.

תתפלא, אבל מאז שתבתי כתב מחאה למר שוקן, נרגעתי ואני שלמה עם עצמי. כל טלפון שמנדנד לי אולי לחדש את המנוי תמורת הנחה כזו או אחרת, אני מספרת להם שאותי לא קונים בהנחות.

התגובה המטומטמת ביותר היתה דווקא מקרב חוג מכרי: מה?. אתם לא קוראים את הארץ? העיתון דוקא מלא בדברי תרבות... איזה מן משכילים אתם?? וכו' וכו'. כאילו ההשכלה שלנו תלויה בקיראת מאמריו המשכילים של גדעון לוי ודומיו.

העתונים היחידים שלנו היום: הגלובס היומי, ובסוף השבוע "מקור ראשון". יש שם מגוון דעות. נכון הוא שהנטייה היא ימנית דתית קל, אבל סוף סוף איני קוראת יום יום שאני פשיסטית שונאת ערבים....יושבת בארצי ללא זכות ולא נאלצת לקרוא על רוצחים שהם לוחמי חופש זכים וטהורים.

אני כן מאמינה בחרם על עתון. בעקבות הפסקת המנוי על הארץ לקח לנו עוד כחצי שנה להפסיק גם את ה עיתון היומי דה מרקר. בעתון הכלכלי נכנסה הרוח הפוליטית של הארץ, ולכן שלום ולא להתראות. למה אני צריכה לממן את רווחת המו"ל של העיתון ?

איני קוראת את הספרות הפלסטינאית, ואיני מבקרת בהצגות המפוארות על היותם של הישראלים גוזלי שטחים וחיים, טריז קולוניאליסטי בתוך העולם הערבי וכו. מה רע לי בכך? ספרות חביבה עלי היא לא פחות מוזרה: אני קוראת הרבה ספרות הסטורית ובמיוחד על השואה. זה החיזוק העצמי שלי כנגד כל עולם הרשעות שמייצג בעיני עתון הארץ

להתראות

אורה

תשובת אורה רוניבשטיין ב- 8.8.2018 להצעתי לצרף מאמר לספר ולפרסם את ההתכתבות בינינו

היי קורי

קצב הכתיבה שלך הדהים אותי תמיד והנה עוד ספר באופק! מהיכן הכוחות, שפע הרעיונות, המרץ הבלתי נדלה ? על ידע איני מדברת, הרי אתה תמיד מצטייר לנגד עיני כאנציקלופדיה מהלכת.

לצערי הרב, אין לי מאמר להוסיף לספרך אבל המחמאה כולה שלי. אני הקטנה- יכולה להוסיף מאמר לספרו של גדול בתורה? נכון הוא שאני מתענינת בנושאים רבים : הסטוריה, פוליטיקה חברה,כלכלה, דתות ,פלסטינאים, גלובליזציה ועוד ועוד, אבל לידי כתיבת מאמרים בנושאים אלה טרם הגעתי. מדי פעם אני מעבירה איזו הרצאה בנושאים הסטוריים שמרתקים אותי, אבל בזה סיימנו את הופעותי הפובמיות.

בכל אופן תודה רבה עבור הרעיון אולם לכל היותר אני מסוגלת לכתוב את דעתי על נושא מסוים, אך לא בצורת מאמר אקדמי מדוקדק.

אני תוהה מה סיבה מצאת לכתוב על הרפובליקה השניה של ישראל. האם הרפובליקה הראשונה הסתיימה? אילו ארועים הפרידו בין שתי הרפובליקות?

כל טוב והמשך קיץ נעים (עד כה הספקדי לבקר במרוקו, גרוזיה ואף בקונצרט במאסטריכט הולנד)

ד"ש בבית

להתראות

אורה

התכתבות בין אורי לויט לביני על נושאי הספר

אין לי לצערי עותקים רבים מההתכתבות בין אורי לויט לביני, כי לא נשתמרו לי משנות השמונים, התשעים ועד שנת 2001, בה הלך אורי לעולמו בטרם עת בגיל 63. אורי היה איש העסקים הכי אתי שהכרתי, למרות היותו חריף ואשף המשא ומתן, אך תמיד בנועם הליכות ועם יושרה ללא חת. אורי היה מנכ"ל פועלים השקעות משנת 1979 ועד שנת 1997 ושיתפתי איתו פעולה מראשית שנות השמונים כשהקמנו עם אלביט, בה הייתי סמנכ"ל כספים ומכירות, חברת בת אלדור בבעלות שווה של 50%. כשהקמנו את החברה זה היה חידוש, כי חברות דומות היו בבעלות של 51% עם שליטה ברורה של אחד הצדדים. אף אחד מהצדדים במקרה שלנו לא היה מוכן לוותר על השליטה ולכן החלטנו על "קונדומיניון" בבעלות שווה, שבה כל ההחלטות מתקבלות במשותף (כמו שאמורים להיות חיי הנישואים...). ניבאו לנו כישלון מוחץ אך אורי ואני השכלנו לנווט את הספינה בהצלחה במשך שנים בלי אף מהמורה, כי טובת אלדור עמדה לנגד עינינו מעבר לטובת אלביט או פועלים השקעות. ולוואי וכל המנכ"לים והדירקטורים היו מתנהגים כך לגבי חברותיהם בעידן שבו איבדו את הבושה ובפרהסיה דואגים רק לאינטרס בעל השליטה שהוא לעיתים בעל אחוזים בודדים מהחברה כשאין מולו גוף גדול יותר. אחרי שעזבתי את אלביט בשנת 1987 המשכתי לשתף פעולה עם אורי במשך למעלה מעשור בעסקאות כ- "הזרע", AG, פרויקט תחבורה ועוד.

באחת העסקאות עם חברה צרפתית היינו צריכים להיפגש ליום דיונים מכריע בעסקה מאוד גדולה. מסיבות שונות המועד נדחה ובינתיים נסענו עם המשפחה שלי לשבוע נופש בגרינדלוולד שבשווייץ. נהגתי להקים חומה סינית בין העבודה למשפחה, כאשר זמן האיכות המועט שיכולתי להקדיש למשפחתי היה קדוש ובשום מקרה לא ערבבתי בו ענייני עבודה. באמצע הנופש שכה חיכינו לו מתקשר אלי אורי ואומר לי שנקבעה פגישה בפריז בעוד יומיים ועלי לבוא אליה. אני מודיע לו בחביבות אך בתקיפות שלא אעזוב את משפחתי ליומיים מתוך שבוע אחד. אחרי דין ודברים נמצאה הפשרה הגואלת – הפגישה נקבעה לחדר דיונים במלון הכי יוקרתי של ברן, מרחק של שעה נסיעה מגרינדלוולד. אורי טס לוינה ומשם לברן. הצרפתים לא הצליחו להשיג טיסה ונסעו כל הלילה מפריז לברן (בלי לדעת כמובן למה הפגישה מתקיימת דווקא בברן). רותי אשתי ובתי נסעו איתי לברן, טיילו כל היום בעיר המקסימה והגיעו לפנות ערב למלון. שם היינו רק בעיצומו של הדיון שנמשך עד השעות הקטנות של הבוקר. אך אורי נהג מדי שעה לרדת לרותי לשאול אותה אם הן צריכות משהו, דאג להן לאוכל ולכל מה שרצו, ובתום הדיונים, עוד התנצל בפניה על כי נאלצה להמתין זמן כה רב. אך התוצאה הייתה שווה את המאמץ, במסגרת האילוצים שעמדנו בהם.

הייתה לאורי ולי זהות כמעט מוחלטת בכל הנושאים הנסקרים בספר, אם כי כמובן לא חשבתי עדיין להוציא ספר מעין זה. אך בסוף התקופה כבר כתבתי את התיזה שלי, רומן וספר אקדמי על נושאים אלה ואורי מאוד שמח על העשייה האתית שלי וצידד לחלוטין בכל ממצאיה, שאז לא היו רבים שדיברו על כך, בוודאי שלא בדרגים הבכירים בעולם העסקים, למעט מתי מספר שנכוו ברותחין מהמצב כאורי לויט, יונתן אדרת וכמוני. אורי נפגע כמוני מהשחיתות שפשתה בעולם העסקים הישראלי ועל כך כתבתי לו מכתב ביום שבו "פרש" מפועלים השקעות 1.1.1998, להלן, שגם מופיע באתר של אורי לויט בויקיפדיה. אורי, כמוני, לא עסק כל כך בסוגיות השחיתות עד אשר ה"סערה" פגעה גם בו, אם כי תמיד עבדנו בצורה אתית. אורי היה משוכנע שאחרי שהרים את פועלים השקעות מחברה קטנטונת לאחת מחברות ההשקעות החשובות בישראל מעמדו מובטח. אך הוא לא יכול היה לתאר לעצמו שדווקא בגלל זה - החברה שלו הפכה ליעד להשתלטות והוא כמנכ"ל אתי לא יכול היה להישאר לעמוד בראש החברה. סערה זאת שפגעה מאוחר יותר גם ביונתן אדרת ולפני כן בי, התרחשה כולה באמצע וסוף שנות התשעים והייתה המבשרת לשחיתות שפשתה בעולם העסקים, המנהל הציבורי והפוליטיקה בישראל. אורי הלך לעולמו, כמוהו גם הארי רקנטי ואריה אבנרי. אדרת ואחרים לא עוסקים בכך בכתיבה והרצאות ורק אני ומתי מספר אנשי עסקים אחרים נשארנו על מנת להביא את התודעה של השחיתות בעולם העסקים לידיעת הציבור. אורי כתב לי מכתב הוקרה בתום מו"ם על אחת העסקאות, לוטה, ועל עסקה זו כתבתי סאטירה שמתארת את תלאות המשא ומתן, כשרוחו של אורי מרחפת על המשא והמתן, הוא "עושה לנו את המוות", אך הכל בחן, במקצועיות ובאתיות.

יעקב קורי
עסקים בינלאומיים
רח' קוסטה ריקה 2, דניה
חיפה, מיקוד 34981
טל' 04-256608, 246316
פקס' 04-343848

1/1/1998

לאלוהי לוין,

בשמים הקודרים של עולם העסקים הישראלי,
שבו המילים אתיקה, מוסר וערכים הם מוקצים,
כאשר הסיסמה הרווחת היא: "אל תוכיחו לי בטחה",
גם כשהיא מושגת בדמיה, שוחד, הלנות סתר וכיוב הנ,
אתה מאיר בכוכבה הבוהן את אבני הדרך
ומאירך הלכים מתי המעט שעוד לא הושחתו,
כי אתה אדם ישר דרך ונקי כפיים, שפיו ולבו תמיד שווים,
ומתרת בין הבדיקים המחרונים בסדוק שבה אנו מצוים!

אלוהי, ידידי ומורי, אתה הבטחת לבנות את הבית ואומן,
להבעיר את "כוחות השקט" מחברה קיבוצית לעולם השקטות,
בדרכם שלך, בישר, באמונה, בענווה ובחומלה רבה,
והרחת לכולנו שניתן להביא בעסקים ובשמור עם על בצלם אנוש.
עולם כפי מניעה לך מלוא ההערכה והתודה מכולנו,
ובמיוחד ממני שלמדתי וגדלתי כלפיך לעבוד במחלקות שונים רבות
כי אתה מהווה דוגמא ומופת לאלה הבוחרים בדרך המשרתי,
שבוים הלכים בה בודדים, אך מחרתיים הינה תהפוך לדרך המלך!

בברכה הבטחה בדרכם המיוחדת ידיך,
רותי ויעקב קורי

1/1/1998

לאורי לויט,

בשמיים הקודרים של עולם העסקים הישראלי,
שבו המילים אתיקה, מוסר וערכים הם מוקצים,
כאשר הסיסמה הרווחת היא: "לא מתווכחים עם הצלחה",
גם כשהיא מושגת ברמיה, שוחד, האזנות סתר וגניבה;
אתה מאיר ככוכב הצפון את אפלת הרקיע
ולאורך הולכים מתי המעט שעוד לא הושחתו,
כי אתה אדם ישר דרך ונקי כפיים, שפיו וליבו תמיד שווים,
ונותרת בין הצדיקים האחרונים בסדום שבה אנו מצויים!

אורי, ידידי ומורי, אתה הצלחת לבצע את הבלתי יאומן,
להצעיד את "פועלים השקעות" מחברה קטנטונת לענק השקעות,
בדרכך שלך, ביושר, באמונה, בצניעות ובחוכמה רבה,
והוכחת לכולנו שניתן להצליח בעסקים ולשמור על צלם אנוש.
על כך מגיעה לך מלוא ההערכה והתודה מכולנו,
ובמיוחד ממני שלמדתי ונהניתי כל כך לעבוד במחיצתך שנים רבות,
כי אתה מהווה דוגמא ומופת לאלה הבוחרים בדרך האחרת,
שכיום הולכים בה בודדים, אך מוחרתיים היא תהפוך לדרך המלך!

בברכת הצלחה בדרכך החדשה,

מידידיך, רותי ויעקב קורי

חברה להשקעות של בנק הפועלים בע"מ

תל־אביב, 17.1.93

לכבוד
מר יעקב קורי
רח' קוסטה ריקה 2
חיפה

ליעקב יקירי,

הרשה לי להביע הערכתי הרבה על הדרך בה נידונות את העסקה, סבלנותך הרבה והמקצועיות בה נוהל המו"מ על ידך.

בטוח אני כי נחפש נתיבים להמשך שיתוף הפעולה בינינו כפי שהיה עד כה, וכל היתר כקצף על פני המים.

בידידות,

א. ברלב

אל/חת

רח' דניאל פריש 3 תל־אביב 64731 · טל. 5455666

יעקב קורי
עסקים בינלאומיים
רח' קוסטה ריקה 2, דניה
חיפה, מיקוד 34981
טל' 04-256608 ,246316
פקס' 04-343848

ט"ו בטבת תשנ"ג
חשמונה בינואר 1993

CLOSING-ה

ויהי היום ותיגדש סאת הסבל ויתמשך המשא ומתן עד אין קץ וישאלו את פי המיצר האיצטגניס: "עד מתי, עד מתי ימשיכו לסבול?".
ויאמר: "עד אשר יחל המצור על העיר, יחיה אור בבית המקדש, יוולד משיח צידקנו ויבוא בברית אברהם אבינו ויחי ח"י לפי מנינו, ביום בו ברא את האדם ואת החוזה הארוך בהסטוריה".

ויהפכו בספרי ההסטוריה, ויפשפשו בספרי המשפטים, ויחרשו את הארץ לאורכה ולרוחבה, עד אשר נמצא הפתרון הגואל –
מועד החתימה על החוזה המיוחל יהיה אחרי חנוכה שבו הודלק אור בבית המקדש, אך נס החתימה לא קרה (להלן מועד א'),
אחרי הולדת משיח צדקנו, הלוא הוא חג המולד, אך סנטה קלאוס לא הביא בסל שלו את החוזה (להלן מועד ב'),
ויבוא המשיח בברית אברהם אבינו, כעבור שבעה ימים בסילבסטר, אך התנשקנו והתחבקנו, המשיח בא, אך החוזה לא בא, אפילו לא מצלצל (להלן מועד ג')
עד אשר יחל המצור על העיר, הלוא הוא העשרה בטבת, השלישי בינואר, שבו צמנו והסתגפנו, אך החוזה לא הגיע,

וכך חלפו המועדים עד אשר הגיעו למועד ז', הלוא הוא:
יום <u>ו'</u> שבו ברא אלוקים את האדם ואת החוזה שהם פאר יצירת היקום,
<u>"ויחי"</u> הלוא הוא פרשת ויחי החלה בט"ו בטבת,
<u>ח"י</u> לפני מנינו הלוא הוא במנין הנוצרים ה-8 בינואר או כפי שכותבים האמריקאים 1/8, שהם בגימטריה 18 או ח"י,
למרות שאנו כבר חצי מתים... ובמסע אלונקות הגענו לקו המטרה.*

<u>* הערה:</u>
עו"ד ישראלי, המפרש המלומד, מציין בתיקון מס' 1 למסמך זה, שאין הכוונה לח"י, או 18, כי אם חצי ח"י, שכן הסיכום של היום והחודש הוא 9 (1+8), שהוא כידוע חצי מ-18. ולשם כך הוא מסתייע בסיפא של המשפט, בו נאמר במפורש כי הגיעו לקו המטרה חצי מתים, או במילים אחרות חצי חיים.

יעקב קורי
עסקים בינלאומיים
רח' קוסטה ריקה 2, דניה
חיפה, מיקוד 34981
טל' 04-256608 ,246316
פקס' 04-343848

ותעלה זעקת העם השמימה וידרוש החמון ועדת חקירה לבדיקת הסיבה לויה דולורוזה של המשא ומתן ולהתמשכותו עד אין קץ ויבחרו בוועדה פריטטית בלתי תלויה חמונה שלושה אישים אובייקטיביים, הלוא הם ה-Trustee, ה-Appraiser ורוברטס, ויביאו בפניהם את הנאשמים.

ראשון הביאו את ליאור, שטען להגנתו כי הוא קיבל הכשר מיוסי שבילה איתו את כל הלילות,
לאחריו הביאו את ענת שטענה כי היא משקיפה והלוא הוסכם בחוזה שמשקיף לא רואה, לא שומע ולא מדבר,
קורי הביא בתור מצג אישור מהרופא שהוא תמיד גומר מהר
ואילו את ישראלי לא ניתן היה למצוא כי הוא בילה במכון הרזיה לגמילה מהתמכרות שלו לבורקס ותותים.

הצד שכנגד לא הופיע כלל בפני ועדת החקירה, כי מוגדר בחוזה שהם תמיד צודקים וכבר ב-whereas השני נכתב ש-AG הגדרתית אשמים.

וינוכה יוסי מהחשד הנורא שהטיל בו קורי, כי הוא זה שסיבך את המשא ומתן, ויוסף קורי Appendix Z לחוזה, שלפיו יוסי מקבל אופציה להתנצלות בתוקף עד "א נעכטיגער טוק" או "בוקרה פיל מישמיש", המוקדם מביניהם, שניתנת להמרה בזבטה איומה.
ורוח הקודש של ארנון ממשיכה לרחף מעל פני הנוכחים וינוכה מכל חשד בגלל הסבל הנוראי של הלילות הארוכים שנאלץ לבלות עם Gail המקסימה בדיונים משפטיים.

ומקץ שבועיים ימים, כשהועדה עמדה להתפזר ולמנות ועדה חדשה בהשתתפות Accountant, Arbitrator וזיסמן, שתחקור מחדש את הפרשה, הופיע האשם והתוודה כי מצפונו מציק לו והוא לא רוצה שידונו חף מפשע על לא עוול בכפו.

ויאמר – כי שמו כהן ושם אישתו פנינה והוא זה שמשך את הדיונים עד אין קץ, על כי בחודש האחרון זוגתו שתחייה הגיעה ברוב חוצפתה פעם אחת מוקדם מהרגיל, בשעה 4.00 לפנות בוקר, שהיא כידוע שעה לא נוחה, שכן היא מאוחרת מדי לקיום מצוות, ומוקדמת מדי להכנת סנדוויצ'ים ושליחת הילדים לבית הספר.

יעקב קורי
עסקים בינלאומיים
רח' קוסטה ריקה 2, דניה
חיפה, מיקוד 34981
טל' 04-256608, 246316
פקס' 04-343848

ויקבל את העונש הכבד מכול ויגזרו עליו ששכרו יוצמד עד קץ הימים לשכר של אישתו, לרבות החטבות, השעות הנוספות, הבונוסים, האופציות והמניות, לה היא זכאית, אך אותם היא לא מקבלת.

ותשקוט הארץ ארבעים שנה! עד תום מועד המרת האופציה למכרית מניות AG בטימבוקטו לחברה נכדה של בנק הפועלים בזנזיבר.

ולא אוכל לסיים מבלי להודות לכל החברים שלי בחברה להשקעות בשם בני, שיוכלו סוף סוף לזכות בחינוך גבוה, ובשם ביתי, שאמנם היא רק בת 14, אבל היום השלמתי את רכישת הדירה לנדוניה שלה!

כה לחי ולחיי העיסקות שבדרך...

התכתבות בין יהורם גאון לביני על נושאי הספר

איני אוהב להתחכך עם סלבריטאים. אני גם לא חבר איתם בפייסבוק יחד עם אלפי אחרים (נרשמתי לפייסבוק רק בשביל להפנות קוראים לאתר שלי), לא עוקב אחריהם באינסטגרם (לפני יומיים הראתה לי הבת שלי לראשונה איך זה נראה בכלל), לא רואה אף פעם תוכניות ריאליטי ולא קורא על מעלליהם בעיתונים. אבל, לגופו של עניין, ניסיתי מספר פעמים ליצור קשר עם סופרים, עיתונאים ושחקנים מפורסמים, לא יותר מתריסר בכל חיי, כי סברתי שאנחנו חולקים הרבה במשותף ונוכל להפיק תועלת הדדית מהקשר בינינו. במקרה אחד – הסלבריטאות צנחה פתאום אל ביתנו כשהמחותן שלנו פרופסור דני שכטמן קיבל פרס נובל. זה גרם למבול של בקשות לארגן פגישות עם דני מצד ידידים ומכרים ישנים/חדשים שכולן לא נענו עד שהירפו ממני. אבל פעם אחת, הרשינו לערוץ אחד "לפלוש" לביתנו והם מיקמו בחדר המשפחה את כל הצוות שלהם ומחוץ לביתנו את רכב השידור, כאשר דני קיבל את פרס נובל (גם בני וכלתי היו שם) ושמרנו על הנכדים המשותפים. במשך שעתיים תמימות, לכל אורך הטקס, ריאיינו אותנו אורן נהרי ודוד ויצטום לסירוגין, כשמצלמים כמובן את הנכדים, ושאלו אותי איך לדעתי מרגיש דני ברגע זה וברגע אחר, כי הרבה מעבר לזה לא יכולתי לתרום למיליונים שכידוע צופים בערוץ אחד. וכך קרה שברגע מסוים הופעתי על מסך מפוצל עם מלך שוודיה, הסלפי היחידי שהיה לי עם מלך, נשיא או ראש ממשלה.

הברון אדמונד דה רוטשילד שהעניק לי ולכמה ישראלים אחרים מילגה מלאה ללימודים באינסאד בא לבקר אותנו במסעדת הסטודנטים ואכלתי לצידו, הוא נהג להזמין אותנו מדי שנה לביתו לשמוע את הקורות אותנו. וזה יפה, כי זה מצביע על אצילות אמיתית כשאתה לא מסתפק בהענקת המילגה אלא גם חפץ להכיר את האנשים שמקבלים אותה. לעיתים אני נענה ע"י הסלבריטאי בנימוס עם תשובה קצרה ואין המשך לקשר, אך לעיתים מתפתחת ידידות אמיצה כמו במקרים של הבנקאי האתי הארי רקנטי (הקשר בינינו היה בעיקר בפגישות), של המחזאי והסופר האתי יהושע סובול (כשעיקר הקשר הוא בהתכתבות), של גדול העיתונאים החוקרים אריה אבנרי (עם ידידות קרובה, חברות בהנהלת שבי"ל והצטרפות לאומ"ץ שהוא הקים). וגם זכיתי ללחוץ את ידו של מוריס קוב דה מירוויל כשהייתי ילד קטן בבית הספר הצרפתי ליסה בקהיר והוא היה שגריר צרפת במצרים. הוא לחץ את ידי כי הייתי המצטיין בכיתה ומאז אני נוצר לחיצה הסטורית זאת כי השגריר הפך לימים לראש ממשלת צרפת. כנראה שמגע היד שלי הביא לו מזל, אם כי באיחור של עשרות שנים. אך "בעקבות" הראיון הטלוויזיוני היחידי שנעשה לי ע"י אמיר גילת (ראיון הנובל היה רק בגלל ששמרתי על הנכדים) ב- 2007 הוא מונה ב- 2010 ליו"ר רשות השידור...

מה שמרמז לקרן נויבאך לתפור חליפה כי היא קיימה אתי את הראיון הרדיופוני היחידי בשידור חי ב- 13.2.2012 עם... יהורם גאון. אמנם זכיתי לראות את יהורם בעשרות הצגות ומופעים מרומנסרו ספרדי כשהיינו עוד זוג צעיר ועד מופע אינטימי במועדון של אפי נצר, אבל זו הפעם רואיינו במקביל על ההצגה "ביקור הגברת הזקנה" שהוא שיחק בה ואני לימדתי אותה במשך כעשור אלפי סטודנטים כהצגה שבה מוצפות עשרות דילמות אתיות של גיבורי המחזה. אחרי שגיליתי את האמפתיה של יהורם לנושאים אתיים וגם על רקע הקשר שלנו למורשת הלאדינו שלחתי לו דוא"לים מדי פעם, עם פעילות שלי בתחום האתיקה, בתחומי הנושאים הנסקרים בספר – מדיניות, כלכלה, עסקים, וגם כמובן בתחום הלאדינו, לרבות היוזמה, השתתפות בתרגום והעריכה של הצהרת זכויות האדם של האו"ם בלאדינו. על פי רוב הוא אישר שהוא קיבל את הדוא"ל ובמספר מקרים אף ענה למיילים, בעיקר כשהם נגעו לו אישית ועוררו בו עניין או כאשר הייתי ראשון המבקרים של האוטוביוגרפיה שלו. עדיין לא פגשתי את יהורם פנים אל פנים, הוא רצה ליזום פגישה אך זה עוד לא הסתייע. מי יודע, אולי בעתיד ניפגש לפחות פעם אחת בשנה?

דוא"ל שנשלח ליהורם גאון ב- 23.9.2014 על פרסומות שעבר זמנן...

יהורם היקר,

כך חולפת תהילת עולם. מעניין מה יגידו נכדינו על הפרסומות שלנו. הם יגידו אולי שאנחנו ברברים כי אכלנו בשר והם צמחונים, שהיינו מכורים לטלויזיה, סלולר ואייפאד כשהם מקבלים בקישור למוח את כל הידע העולמי ולא זקוקים לעזרים, שהיינו פרימיטיבים כמו חיות כי התנינו אהבים כאשר הם מגיעים לשיא הסיפוק מכדור יומי, שהיינו רגשנים בצורה חולנית כי אהבנו והתחתנו כאשר הם יהיו רציונלים ורווקים...

אנחנו מאחלים לכם ולנו שנשמע היטב ובעיקר את קול הנפש האהובה, שנראה היטב ובעיקר את כל הטוב שבחיים, שנריח היטב את הפרחים מלמעלה ולא מלמטה, שנדבר רק דברי טעם, דברי נועם, דברי אהבה, ולא דבר ריב ומדון, שנמשש האחד את השני כמו בירח הדבש ולא בגלל הפרקינסון, שתהיה לנו שנה מדהימה עם הרבה בריאות, אושר, אהבה, רווחה כלכלית, נחת מהילדים ומהנכדים, ידידות, נסיעות לחו"ל למכביר, הגשמה עצמית ושנמצה את החיים עד תום כי בגילנו המופלג כל שנה היא בקשיש שעלינו להודות לה לבורא עולם!

Salu kumplida, todo bueno, shans mazal i ventura, anyada buena, ke te se haga kolailik, ke no devenimos pezgadikos, vejez liviana, paz, amor i amistad...

ולסיום, לוטה ספר ילדים שחיברתי המבוסס על שמות מצחיקים בלאדינו, שהילדים והנכדים שלי משוגעים עליו, ושכשישלימו את האיורים שלו יתפרסם בעזרת השם בעברית ואולי גם בלאדינו...

רותי וקורי

דוא"ל תשובה של יהורם גאון ב- 28.9.2014

יעקב יקירי, אני כל כך אוהב לקרוא את דבריך <u>כל דבריך</u>, ומנצל הזדמנות ראויה לברך אותך (ואת רותי) מעומק לב בשנה נפלאה ,שנה שתמתין מעט עם הקישור הישיר למח, כי גם עם אייפון אנחנו לא כל כך מסתדרים , מוקירך מאוד יהורם

דוא"ל שנשלח ליהורם גאון ב- 27.9.2017

יהורם ומשפחתו היקרים,

לקראת השנה החדשה אנחנו מאחלים לכם את כל הטוב שבעולם. ועל משקל שירה הידוע של אדית פיאף - החיים בורוד - מי ייתן והחיים של כולנו יהיו צבועים תמיד בורוד, צבע הזוגיות והאהבה.

אך לא רק בורוד, 12 צבעים לכל חודשי השנה נאחל לכם, כל צבע ומשמעותו, וכולם ביחד נותנים משמעות הוליסטית לחיינו עלי אדמות. לורוד, צריך להוסיף גם את תשוקת האדום, צבע החיות והפוריות, ערגת הכחול, צבע ההשראה וההרמוניה, טוהר הלבן, צבע הצניעות והשלווה, טבע הירוק, צבע הריפוי וההתחדשות, פרי הכתום, צבע השמחה והאושר, ופרח הסגול, צבע האינטואיציה והאנרגיה, רצויים ואהובים. ולא נפסח על החום, צבע האדמה

והריאליות, הצהוב, צבע השכל והחריצות, צבע הכסף, שלא יחסר לנו לעולם מבלי שנשתעבד לו, וגם צבע הזהב, המסמל את הנשגב והעוצמה. ואם שחור, יהיה זה שחור אופנתי ולא אבלי, צבע המסמל אצל רבים את תחית המתים, ואם לא תחית הגוף לפחות תחית הרוח - שנשאיר את חותמנו בעולם הזה במשפחות המוצלחות שהקמנו, על ילדינו, נכדינו וניינינו, ביצירות שלנו - מפעלים, חברות, ספרים, מחקרים, המצאות, מבנים, מוסיקה, אומנות, סרטים, הצגות, ספורט, מסעות, מולדת, צדק ואנושיות, חומר, רוח ונפש!

וכספיח לברכה, אנו שולחים לכם קישורים לשיר הנפלא - החיים בורוד,LA VIE EN ROSE - לביצוע הרשמי של אדית פיאף, לביצוע מדהים של לואיס ארמסטרונג, לביצוע יפהפה של אנדראה בוצ'לי, ביצוע מקסים של סלין דיון עם תרגום באנגלית, ביצוע יוצא מן הכלל בעברית של קלייר בן דוד. הרבה אהבה, אושר, בריאות, רווחה כלכלית, הגשמה עצמית, משפחתיות, חברותא וחיים!

Kuando vamos a tener el mazal de sentirte kantar la vida en roz, ya kantes sovre Roza Roza, i la distansia de Roza a roz no es tan lesha. Salu kumplida!

מרותי וקורי

דוא"ל תשובה של יהורם גאון ב- 30.9.2017

רותי ויעקב קירידוס אי אסטימדוס,

ברכות רבות לשנה טובה מלאת חדוות יצירה ושמחה שבלב מוקיר מאוד יהורם.

דוא"ל שנשלח ליהורם גאון ב- 16.6.2017

יהורם היקר,

"... באתי כמו כל אדם בחלד למלא שליחות. אני איני יודע מהי. אולי קוראי הספר הזה ימצאוה, והיה זה שכרי." קראתי בשקיקה, בהנאה ובהתרגשות כל שורה בספר על סיפור חייך. ונראה לי כי סוד הקסם של הספר ושל אישיותך הוא בזה שאתה נוסך בנו תקווה שאנו לא עם מפולג, מסוכסך, מיואש, שונא, בז ומתנשא כפי שרבים מאתנו נוטים לחשוב בימים קשים אלה, אלא עם מאוחד, רוגע, אופטימי, אוהב, מפרגן ושוויוני, כפי שאתה הינך, איש העם, המצייג בצורה המירבית את כל הטוב והיפה וההרמוני שבעמנו. וזאת שליחותך עלי אדמות! היה זה אריסטו החכם באדם ואחריו הרמב"ם שציוו עלינו לחפש בחיינו את דרך האמצע, שביל הזהב, להתרחק מקיצוניות, לנהוג במתינות המשלבת את הטוב של כל הצדדים. זוהי גם מהותה של האתיקה וזה גם מה שמקרב בינינו.

אין ולא היה בישראל אדם שכל כך מזוהה עם מהותה של האומה כמוך, יהורם. אתה ישראל, ישראל היפה, ישראל שבשבילה כדאי להישאר בה למרות כל הקשיים. אתה באמצע בין האשכנזים והמזרחים כי אנחנו הספרדים תמיד גישרנו בין העדות, אתה באמצע בין היונים לניצים ומשמיע קול של שפיות הזוהר אל מול כל הסיסמאות הנבובות של שתי מדינות לשני עמים וארץ ישראל השלמה, אתה במאצע בין האליטות לאדם "הפשוט" כי מעולם לא שכחת מניין באת ואף פעם לא השתייכת לסלבריטאים. ספגת דרך ארץ בבית ונשארת אותו איש צנוע וסולד מפרסום לכל אורך הדרך. לא נועדת להיות ראש ממשלה, נשיא או ראש עיר. אתה הרבה יותר מזה. אתה מהווה סמל - סמל לכל היפה במדינה, אמת מידה שמולה אנחנו נמדדים, אור בוהק שלאורו אנחנו פוסעים.

ועוד נימה אישית. התחברתי והזדהיתי עם כל שורה בסאגה הנפלאה של חייך. אך אתה שינית את חיי ועיצבת את הזהות שלי. עד לרומנסרו הספרדי ולשירת הלאדינו שאתה חשפת, הרגשתי בלי שורשים, פרט כמובן לזהות שלי כישראלי וכיהודי. אבל לא הרגשתי מזרחי למרות שנולדתי במצרים וגם לא אשכנזי למרות שגדלתי על תרבות המערב. פתחת בפני את תרבות הלאדינו, חשפת בפני את הרומנסות, את סיפורי העם, את השפה ששמעתי בבית אך לא דיברתי, קראתי או כתבתי בה קודם. אחרי שפתחת עבורי את הצוהר, קראתי עשרות ספרים, מחזות וספרי עיון

בלאדינו ועל הספרדים, שמעתי וקראתי מאות שירים, יזמתי את תרגום הצהרת זכויות האדם של האו"ם ללאדינו והשתתפתי בתרגומה, גיליתי את בית הכנסת של קוריה ממנה באה משפחתי וקיבלתי את זהותי!

Ke tengas munchos i buenos anyos, salu kumplida, no sos BA ma sos Bueno i Amistoso, no saves tokar la guitarra ma tokas kon amor nuestro korason...

קורי

דוא"ל תשובה של יהורם גאון ב- 18.6.2017

ד"ר יעקב קורי, יקר ואהוב כל כך,

מודה על האמת שאין אני יודע מהיכן להתחיל להודות, נתנה האמת להיאמר שאני משופע בביקורות כל ימי, לעיתים טובות , לעיתים טובות פחות, וכולן בדבר עשייתי המושרת המשוחקת, או המשודרת, מעולם לא קיבלתי בקורת על כתיבה,

ביקורתך איש יקר , הינה לי הראשונה, והיא כל כך מרגשת, כל כך מלבבת, כל כך מחמיאה, כל כך אהובה ואוהבת , עד שירא אני שכל מה שיֵאַמֵר להבא על הספר הזה, יחוויר , למול החום והמחמאות שהרעפת עלי.

מן המעט שאני יודע עליך , ועל משפחתך, די לי , כדי שאהיה מעריץ , ומכבד מעומק לב את מאמריך ויצירותיך הספרותיות, אתה לא רק איש כלבבי, אלא מופת לחיקוי ואין לי ספק שלו חי אבי, היה מאושר לראות איך השתנו הזמנים מימיו הנידכים , בהם לא היה שום עניין בתרבות המזרח , ובנכסיה ה"נאדרים בכח" , להם הקדיש בזמנו את חייו, בלי שום היזון חוזר לעבודת ימיו. הו' לו פגש בך כמה היה מאושר...

אני רוחש לך יעקב היקר כבוד רב , ואני מייחל לפגישה עימך בה נחלק את משא המורשת האהובה עלינו , בחילופי דעות של ערגה וגעגוע לאשר אבד לנו, לאורך שנות דור, אבל שקם לאיטו, ופורח מחדש לעיננו, מתוך האפר והנשייה,,

תודה גדולה , היה לי ברוך ומבורך איש יקר ואהוב יהורם

דוא"ל שנשלח ליהורם גאון ב- 18.6.2018

יהורם היקר שלום רב,

אני מתכוון לכתוב EBOOK השנה על חזון תנועת הרפובליקה השניה הכולל את פרסומיי בנושאים מדיניים, כלכליים וחברתיים. הספר יכלול חלק קצר בנושאי תרבות ובו אני מתכוון לכלול ביקורות שכתבתי על יצירתו של ידידי יהושע סובול ואחרים, ואם אין לך התנגדות גם את הביקורת שכתבתי על האוטוביוגרפיה שלך ואת תגובתך...

דוא"ל תשובה שנשלח על ידי יהורם גאון עוד באותו היום ה- 18.6.2018

ד״ר קורי היקר מאוד,לכבוד יחשב לי

אם בקורתך תשובץ בספר

אתה מבקש רשות

ואני מודה מקרב לב על הכבוד

מוקירך יהורם

התכתבות בין אריה אבנרי לביני על נושאי הספר

דוא"ל שנשלח לאריה אבנרי ב- 15.10.2012

לאריה שלום רב,

אחרי פרסום עשרה ספרים בארה"ב, צרפת וישראל שיצאו לאור בהוצאות הספרים היוקרתיות ביותר (כמו קלוור, ספרינגר ומאגנס), הספרים האמריקאיים בשתי מהדורות, הספרים הצרפתיים שיצאו לאור השנה, שני ספרים בעריכה של פרקים נבחרים, רומן בעברית ומחזה בצרפתית, החלטתי לפרסם את ספרי החדש "צדק חברתי, כלכלי ושלטוני" באינטרנט ללא תמורה כשהוא נגיש לכל. ספרי החדש מאגד בתוכו את כל מה שכתבתי בנושאים אלה ופורסם בשנים האחרונות בבטאונים כ"רואה החשבון", אתרי חדשות כ- NEWS1, אתרי אינטנרט של אומ"ץ, שבי"ל, TI, האתר שלי, חומר קורסים, הרצאות, מסות, מאמרים, פרקים עיוניים, מכתבים, סטירות וכדומה. מכיוון שהספר מפורסם באתר שלי, הוספתי לו חומרים בנושאים אחרים שפורסמו בעבר באתר שלי ובעיתונים אחרים כמו המחזה שלי "נלי דורון" (שגירסה מתורגמת ומקוצרת שלו יצאה לאור בצרפתית אבל המקור בעברית לא זכה לצאת לאור), סיפורים קצרים כמו "ברוך אשם", "פיית הגשם", מאמרים שלי על מורשת ספרד - כמו המאמר על גילוי בית הכנסת בקוריה שכתבתי בחמש שפות ופורסם בעשרים עיתונים ואתרים ברחבי העולם, מכתבי הערכה, פעילויות חברתיות וכו'.

סוגיות הצדק החברתי, הכלכלי והשלטוני שהיו מאוד פופולריות אשתקד נמוגו כחלום ליל קיץ ואולי יצוצו מחדש בבחירות הקרובות. הספר החדש שלי הוא חלוצי וייחודי כי הוא מציג משנה מסודרת איך ניתן לשנות את פני החברה, הכלכלה והשלטון, במסגרת של כלכלה חופשית אמיתית ולא בגירסה הניאו ליברלית השוררת בישראל מאז שנת 1996 בממשלות הליכוד, קדימה והעבודה עם המונופולים, הקרטלים, הריכוזיות, השחיתות וקשרי ההון והשלטון, עם חלוקה צודקת של המשאבים כדוגמת סקנדינביה ולא כדוגמת ארה"ב, עם תקציב מאוזן תוך הורדת מיסים לחברות היצרניות, עם הערך המוסף הגבוה, המביאות לתוספת תעסוקה וליצוא, והגברת המיסים לקרטלים, למונופולים, לבנקים, לחברות הביטוח והפיננסים, עם תחיקה וממשל תאגידי אתיים, עם הבטחת תשואה סבירה לפנסיה, ביטול הבועות הנובעות מהריבית האפסית והלא כלכלית שהיא פרי הבאושים של הכלכלה הניאו ליברלית, מהפכה חברתית ושלטונית שתעקור מהשורש את השחיתות והיחס הסלחני לפוליטיקאים ומשרתי הציבור/הטייקונים הדואגים רק לאינטרס האלפיון העליון, הפרדת הדת מהמדינה, הנהגת שלטון נשיאותי והקמת הרפובליקה השניה של ישראל.

את הספר החדש ניתן לקרוא באתר שלי ב- BOOKS או ב- HEBREW. נראה לי שמכל המצעים של המפלגות הקיימות והחדשות הוא מציג את החלופות הרלבנטיות ביותר למצבה של ישראל, תוך שיפור מעמדם וחלקם בתמ"ג של למעלה מתשעים אחוזים מהאוכלוסיה על חשבון הרעה בהטבות המפליגות הניתנות לטייקונים שאינם תורמים דבר לכלכלת המדינה ומפנים את הרווחים שהם עושים בישראל להשקעות ספקולטיביות בלאס וגאס, מזרח אירופה או שוויץ. בגלל מבנה הספר המורכב ממאמרים ומסות בשפה נגישה לכל, הקורא יכול להתעמק באותם נושאים המעניינים אותו ואין הוא חייב לקרוא את כל הספר בן 700 עמודים, אם כי קריאת הספר בשלמותו נותנת מענה הוליסטי לכל תחלואי המדינה. מי שמעוניין בחומר עיתונאי יוכל לקרוא את המאמרים שפורסמו בשנים האחרונות ועוררו עניין רב, מי שרוצה לקרוא חומר אקדמי יוכל להתעמק במסות הנותנות פתרונות מעמיקים, המעוניין בחומר ספרותי יכול לקרוא סיפורים כ"ברוך אשם" או את ההקשרים האקטואליים של ביקור הגברת הזקנה של דירמנט, הכסף של אמיל זולא או יצירתו של יהושע סובול. המעוניין במחזות או סרטים יקרא את "נלי דורון" וניתוחי סרטים על צדק חברתי וכלכלי.

כל טוב, אם תרצה תוכל להפיץ את המכתב לחברים באומ"ץ ו/או באתר של אומ"ץ, אני מכתב גם את רותי למכתב,

קורי

דוא"ל תשובה שנשלח על ידי אריה אבנרי עוד באותו היום ה- 15.10.2012

קורי היקר

ברכותיי הכנות

אקרא את הספר \

אגיב ואפיץ

נפרסם גם הודעה באתר של אומ"ץ ונפיץ

אשב השבוע עם רותי י ונתכנן את אופי הפרסום

שלך תמיד

אריה

דוא"ל שנשלח לאריה אבנרי ב- 22.10.2012

אריה שלום,

בעקבות התגובות הנלהבות לספרי החדש, אני שמח להודיע לך שאוניברסיטת חיפה החליטה להכניס את הספר "צדק חברתי, כלכלי ושלטוני" לאתר ולקטלוג הספריה http://lib.haifa.ac.il . ניתן להקיש יעקב קורי או את שם הספר ומגיעים לספר אותו כל אחד יכול להוריד מאתר האוניברסיטה. הספר הוא חוט השדרה לקורס שלי "צדק חברתי וכלכלי בישראל" הנלמד באונ' חיפה.

בגוגל ניתן להגיע לרשימת למעלה מאלף קישורים לספריות של האוניברסיטאות הטובות בעולם המחזיקות בספרים שלי – חלק או רוב עשרת הספרים. עם פרסום הספר הדיגיטלי יכולות ספריות האוניברסיטאות להוריד את הספר שלי "צדק חברתי, כלכלי ושלטוני" לאתר שלהן כפי שעשתה זאת אוניברסיטת חיפה. ניתן גם ללמד את הקורס שלי המבוסס ומופיע בספר כפי שנעשה בחיפה.

להלן הקישור לספר:
http://www.businessethicscory.com/newbooksociaeconomicgovernmentaljusticenellydoroneads.pdf

כל טוב,

קורי

דוא"ל תשובה ששלח אריה אבנרי עוד באות היום ה- 22.10.2012

יעקב חברי הטוב

אני גאה בך

הלוואי עלי

אדאג להפיץ את הקישור

בברכה נאמנה,

אריה אבנרי

דוא"ל שנשלח לאריה אבנרי ב- 22.3.2013

לאריה שלום רב,

השבוע פורסמו שלושה מאמרים שלי, לקראת חג החירות והאביב בתקווה לאביב ישראלי חדש, עם חירות ורווחה אישית, חברתית וכלכלית. לוטה הקישור למאמרים הקצרים - חומר קריאה לחג.

1. **מאמר בוואלה עסקים: "לחבר את הכלכלה לחברה".** המאמר מציין שמטרת הכלכלה לשרת את רוב רובה של החברה, להבדיל מהגישה הניאו ליברלית הגורסת שמטרת החברה היא לשרת את הכלכלה ואת האלפיון העליון ובראשם הטייקונים. מוצע להטיל סייגים לכוחות השוק ולקבוע מחיר ריאלי לכסף - 5% שנועד למנוע בועות, אג"חים והשקעות ספקולטיביות ולעודד חסכון וצניעות. במקביל מוצע להעלות את שער החליפין לחמשה שקלים לדולר על מנת להמריץ את היצוא, למנוע התערבות ספקולטיבית בשוק ההון הישראלי, ולסייע למיין סטריט לעומת וול סטריט.

http://finance.walla.co.il/?w=/4997/2624643/@@/item/printer

2. **מאמר ב"עת לאתיקה" של המרכז לאתיקה משכנות שאננים: "צדק חברתי, כלכלי ושלטוני".** המאמר מתאר כיצד ניתן להגיע לצדק חברתי, כלכלי ושלטוני, איך ניתן לפתור את המשברים הכלכליים, מה צריכים להיות יעדי החברה והשלטון, וכיצד ניתן להחזיר את השלטון לעם הריבון. מאמר זה הוא מעין הקדמה וסיכום לספרי בשם זה שפורסם בצורה מקוונת ובחינם לפני מספר חודשים בספריות אוניברסיטאיות, ארגונים אקטיביסטיים, אתרי חדשות ובאתר שלי. הספר כולל מאמרים ומסות שפרסמתי בשנים האחרונות ואת תוכניות הלימודים והיוזמות שלי בנושא.

http://www.ethics.skytech.co.il/ethics/pdf/yakovcori.pdf

3. **מאמר במחלקה ראשונה NEWS1: "מי היא האריסטוקרטיה האמיתית בישראל?".** המאמר מתייחס לאמונה שהטייקונים הם האריסטוקרטה הישראלית, כאשר כל דאלים גבר בכלכלה דרוויניסטית, בה ההצלחה מקדשת את האמצעים. המאמר חוזר למקור היווני הקובע כי אריסטוקרטיה היא שלטונם של הטובים ביותר לעומת האוליגרכיה, שלטון סמוי של משפחות ההון, השולטת בישראל, ארה"ב, אנגליה ורוסיה. מי שאינו עומד במחויבויות שלו, עושה תספורות, לא מחזיר חובות לבנקים ופושט רגל כאשר בקופתו הפרטית הוא נשאר עשיר כקורח, הוא ה"עמך" ואין לו כבוד, ואילו בעלי חברות מיין סטריט, משרתי הציבור הרואים בכך שליחות, והאזרח הקטן המשלמים מיסים, מביאים ערך מוסף, תעסוקה ומייצאים, ומחזירים את חובותיהם בישראל, ארה"ב, צרפת או בנגלה דש הם האריסטוקרטיה האמיתית הבנויה על המידות הטובות. שוויון בנטל צריך להיות קודם כל עם הטייקונים וחברות הענק שלא משלמים מיסים, לאחר שהעברנו להם מהקופה הציבורית מאות מיליארדים מאז שנת 1996 בשעה שאנו התרוששנו והגענו לפערי עתק. אין לבלבל את דעת הציבור בשיסוי פלגי העם - חילונים נגד חרדים, מתנחלים נגד יונים, יהודים נגד ערבים, תוך הפחדה מהאיום האירני, הסורי, הפלשתיני והלבנוני על פי דוטקרינת ההלם. http://www.news1.co.il/ArticlePrintVersion.aspx?docId=82070&subjectID=3

לשיקול דעתך ודעת רותי האם לכלול את שלושת המאמרים באתר של אומ"ץ. כל טוב וחג שמח,

קורי

דוא"ל תשובה של אריה אבנרי שנשלח באותו היום ה- 22.3.2013

קורי היקר

מאמרים לתפארת

אני מציע לפרסם את שני המאמרים 2 ו 3 שיש להם נגיעה או ישירה לאג'נדה של אומ"ץ

שלך תמיד

חג שמח

אריה

דוא"ל שנשלח לאריה אבנרי ב- 28.5.2013

לאריה שלום רב,

לוטה בזאת מאמר שלי שפורסם בוואלה עסקים ביום ראשון: "לפיד, פישר ונתניהו - אבירי הבורגנות הישראלית" ועורר הדים רבים. לשיקול דעתך אם לפרסם אותו באתר של אומ"ץ.

http://finance.walla.co.il/?w=/4997/2645325/@@/item/printer

כל טוב,

קורי

דוא"ל תשובה של אריה אבנרי ב- 29.5.2013

בוקר טוב יעקב

תודה שכיבדת אותי אמש בנוכחותך

המאמר יפורסם באתר

הוא טוב וראוי

בברכה נאמנה,

אריה אבנרי

דוא"ל שנשלח לאריה אבנרי ב- 6.6.2013

אריה, פליצ'ה ורותי שלום,

ביום חמישי נפלתי ברחוב וריסקתי את הכתף השמאלית, שכבתי כשבוע בבני ציון, עשו לי ניתוח של כמה שעות ושחררו אותי הביתה. כאבים, מוגבלות, אי יכולת ללמד באוניברסיטה, לא פשוט. זה ייקח חודשים להחלים. לא אוכל לבוא ב- 19, קבעו לי חודש וחצי לנוח.

כל טוב,

קורי

דוא"ל תשובה שנשלח ע"י פליצ'ה פלד ואריה אבנרי ב- 6.6.2013

קורי היקר.

הצטערתי מאוד לקרוא את הודעתך על פציעתך הלא נעימה.

חבל מאוד שלא ידענו על כך, לפחות היינו מבקרים אותך בבית החולים.

אנחנו כמובן מאחלים לך החלמה מהירה ושתחזור להיות בריא וחזק כמו תמיד.

תנועת אומץ היא ביתך ובוודאי יהיו לנו עוד הרבה מאוד הזדמנויות להפגש בארועים במסגרת התנועה.

הרבה בריאות ד"ש לרעייתך.

פליצ'ה.

נ.ב אנחנו פנויים לסייע לך ככל שתבקש.

קורי היקר

תהיה חזק ובריא

נבוא לבקר בקרוב

אריה

דוא"ל שנשלח לאריה אבנרי ב- 28.11.2013

אריה שלום רב,

לוטה מאמר בן 500 מילה, שפורסם באתר "מחלקה ראשונה" NEWS1, בשם "אתיקה צומחת מהראש". המאמר ממחיש כיצד האתיקה צריכה לצמוח מהמנכ"ל והבעלים והצורך בקורסים באקדמיה יבוא מהנשיא וראש החוג. לצערי, המגמה כיום בישראל, בארצות הברית ובכל הארצות הניאו ליברליות היא בדיוק הפוכה, כי בראש החברות עומדים מנהלים הרואים במקסום הרווח את מטרתם היחידה גם בצורה לא אתית ובאקדמיה ביטלו את שיעורי האתיקה או שמעבירים קורסים של עשר שעות שאינם נוגעים בבעיות האקוטיות ביותר של המשבר הכלכלי, צדק חברתי וכו'.

http://www.news1.co.il/ArticlePrintVersion.aspx?docId=88372&subjectID=3

בברכה,

קורי

דוא"ל תשובה שנשלח ע"י אריה אבנרי עוד באותו היום ה- 28.11.2013

יעקב חברי

כל הכבוד לך

מאמר מצוין

אפיץ בפייסבוק

נעלמת נאלמת

שלך תמיד

אריה

דוא"ל שנשלח ע"י אריה אבנרי ב- 30.9.2014

יעקב היקר

לקראת יום הכיפורים אני מוצא לנכון לפנות אל רותי ואליך בבקשת מחילה סליחה אם פגעתי בכם בך שלא ביקרתי בביתכם בתקופת פציעתו של יעקב

מי שמכיר אותי מקרוב יודע שאצלי החברות הינה ערך עליון והגישה האנושית חלק בלתי נפרד מאישיות

ההתעניינות שלי מצבו הרפואי של יעקב בכתב וטלפונית אינה מכפרת

פעלתי בהיסח הדעת בעיקר בגלל העומס הרב שמוטל עלי באומ"ץ ובמקומות אחרים

כבר נאמר :" ומודה ועוזב ירוחם"

בברכה נאמנה,

אריה אבנרי

דוא"ל תשובה שנשלח לאריה אבנרי עוד באותו היום ה- 30.9.2014

אריה יקירי,

אתה יודע היטב שאני אוהב ומעריך אותך ואיני סבור שהייתה איזו שהיא כוונה רעה בזאת שלא באת לבקר אותי. בינתיים חלו עוד כמה התפתחויות שליליות בבריאותי, אני מאבד את השמיעה בקצב הולך וגובר ומכשירי השמיעה לא עוזרים הרבה. אי לכך נאלצתי להתפטר מההוראה וביטלתי את הקורסים שהייתי אמור ללמד השנה.

למרות שהקוד האתי ועשרת האירועים וימי העיון שעשיתי לסיב"ט לפני פסח היו הצלחה יוצאת מהכלל ועל כך תוכל לקרוא באתר שלי לא יהיה לזה לצערי המשך בגלל הקיצוץ בתקציב הביטחון. מכיוון שגם לא קיבלתי מימון לכתיבת הספר שלי על עתיד הקפטיליזם, אפשר לאמר שבזאת הסתיימה הפעילות שלי בנושא אתיקה עסקית בתום עשרים שנה של פעילות אינטסיבית, כתיבת 11 ספרים, עשרות מאמרים והרצאות, הוראה לאלפי סטודנטים והשפעה על אלפי אנשים בארץ ובעולם. אני גם לא פעיל יותר באף מסגרת וולונטרית בגלל בעיות השמיעה.

אני ממשיך לקרוא הרבה, השנה נסענו פעמיים לחו"ל, רואה הרבה הצגות וסרטים, בקונצרטים יש לי בעיה כי אני שומע ककפוניה בגלל איבוד חלק ניכר מהצלילים. אני מאחל לך ולאומ"ץ הרבה הצלחה, שלא תתמכו בטייקונים כנוחי דנקנר ומרים אדלסון שהכסף שהיא תורמת זה כסף עשוק ממיליוני מסכנים שאיבדו אותו במאורות ההימורים של בעלה, ואני מברך אותך שסוף סוף נתתם את הפרס לדפני ליף שהייתה צריכה לקבלו כבר לפני מספר שנים.

גמר חתימה טובה,

קורי

דוא"ל שנשלח לאריה אבנרי ב- 4.11.2014

אריה יקירי,

יש להם מזל לפקידי האוצר, בנק ישראל, ביטוח לאומי וכו' שאני לא נוטה לקלל ורק בז להם בוז ללא סוף. הפעם הם ירדו למדרגה הכי נמוכה שיכולה להיות, מילא שהתקציב לא שקוף, מילא שהם העבירו את כל נכסי המדינה בחצי חינם לטייקונים, מילא שהם הולכים לעבוד אצלם ואומרים להם "אהבתי את אדוני" תמורת כמה מיליונים, מילא שהם לא מבינים בכלכלה ושומרים על ריבית אפסית שעוזרת לטייקונים בגיוס אגרות חוב עם סיכון מירבי שהם לא נדרשים להחזיר בגלל התספורות ועם ריבית אפסית, מילא שאף אחד כבר לא חוסך, שבגללם נוצרה בועת נדל"ן ומניות שעוד תתפוצץ לנו בפנים יותר גרוע מאשר בשנת 2008, אבל קראתי בדה מרקר את המאמר הבא: http://www.themarker.com/news/1.2476051 לפיו מתברר שהם בכוונה לא מנסים לאתר את מי שמגיעים לו כספים מהרשויות כי "זה יפגע בהכנסות המדינה...". הם גונבים מאתנו כסף ומעבירים אותו לטייקונים שאליהם הם הולכים לעבוד. השלב הבא הוא שהשוטרים לא ישמרו עלינו כי זה פוגע בהכנסות המדינה, המורים לא ילמדו אותנו - אותו כנ"ל, והרופאים לא יקבלו יותר חולים לבתי החולים כי זה פוגע בהכנסות המדינה. החלטתי שאני יוצא מעניני האתיקה, אבל בכל זאת.

כל טוב,

קורי

דוא"ל תשובה של אריה אבנרי עוד באותו היום ה- 4.11.2014

קורי היקר

אתה צודק.

לקחתי את הדברים לתשומת ליבי ונשתדל לשבץ אותם במסגרת הפעילות השוטפת של אומ"ץ.

ללא קשר לפגישה המתוכננת שלנו ביום רביעי הבא אני מציע לך להתחיל לכתוב מאמרים אקטואליים בנושאים הקשורים לתחום התמחותך והידע המקיף שלך. אתה יודע לכתוב ויש לך הרבה מה להגיד

שלח אלי האמרים אלי ואני אטפל בפרסומם ובהפצתם

הפעילות הזו תהווה עבורך ריפוי בעיסוק ותשאיר אותך על המפה

חשוב על דברי

שלך תמיד

אריה

, דרישת שלום לרותי

דוא"ל תשובה של יעקב קורי לאריה אבנרי מה- 4.11.2014

אריה יקירי,

אני פרשתי סופית מכל פעילות אתית או אחרת. זה לא ריפוי בעיסוק, אלא להיפך זה הרס את הבריאות שלי להתעסק בכל הלכלוך הזה. אני כיום בקושי שומע ובדרך להתחרש סופית ולא עוזרים כל מכשירי השמיעה. אי לכך אני לא יכול יותר ללמד, להרצות, להתראיין... אמנם אני יכול עוד לכתוב, אבל מכל מאה המאמרים, האירועים והמסות שכתבתי לא יצא כלום, בקושי קראו אותם כמה אנשים וכמובן שהכל היה בחינם.

לא קיבלתי אגורה שחוקה לא רק על המאמרים אלא גם על 11 הספרים שכתבתי ורק התחדש לי האולקוס וחייתי בסיוט מתמשך כשכל המנובלים ממשיכים לחגוג. היוצא מהכלל היחידי שאני רואה להשבתה שלי זה אם אקבל מימון לכתוב במשך כמה שנים את המאגנום אופוס - "יצירת המופת" שאני רוצה לכתוב על עתיד הקפיטליזם, המשבר הכלכלי, הפתרונות הלא מספקים והאסון שעומד להתרחש לא יאוחר משנת 2020. רק אם אמצא מי שישלם על כך ויפרסם את הספר אקדיש לכך את השנים הבאות, כי אני אשתדל למצוא פתרון גנרי כלל עולמי לבעיה הכי כואבת בעולם ולא אצא כנגד מושחת זה או אחר שמרוב עצים לא רואים את היער.

ולמה בתשלום? כי נוכחתי לדעת שרק כשמשלמים הרבה כסף יש ערך למה שאתה כותב וכשאתה כותב בחינם אף אחד לא מתייחס אליך. אבל כשפניתי לארגונים בישראל ובעולם הם השיבו את פני ריקם. במכון ואן ליר, בפרס א.מ.ת., במכון הישראלי לדמוקרטיה שהעומד בראשו כרמון קיבל שכר של מיליון וחצי שקל לשנה ולכן לא נשאר כסף לממן מחקרים. גם בחו"ל אף אחד לא מצא עניין במיזם שלי, לכן אני מקדיש את זמני כיום לקריאה, ראיית הצגות וסרטים (קונצרטים אני כבר לא יכול לשמוע כי אני שומע את המוסיקה מעוותת לחלוטין) ונסיעות לחו"ל (השנה שלוש פעמים), שמי יודע אם הן לא יהיו האחרונות שאוכל להנות מהן כשאני עוד שומע.

ובאשר לשמור אותי על המפה, אין לי כל רצון להישאר על המפה של האתיקה והמלחמה בשחיתות כי זה לא תרם לי דבר ורק פגע בבריאות שלי, ולכן פרשתי מכל הפעילויות שלי. אני מאמין שמי שעוסק בפרחים מרגיש כמו פרח ומי שעוסק בזבל מסריח כמו חסר בית. שלא תבין מכך שאעבור לפעילות לא אתית, זה בוודאי שלא, אבל אקדיש את זמני להנאה מהחיים ומהמשפחה. כל טוב,

קורי

דוא"ל שנשלח לאריה אבנרי ב- 26.11.2014

אריה יקירי,

אני מברך על יוזמתך להענקת פרסים לסרטונים מצטיינים בנושא המאבק בשחיתות. מניסיון של עשר שנים עם אלפי סטודנטים אני יכול לקבוע בצורה נחרצת שיש לסרטים והצגות השפעה יוצאת מהכלל על הקניית ערכים אתיים של מאבק בשחיתות וצדק חברתי. באתר שלי אתה יכול למצוא גם רשימה של יותר ממאתיים סרטים ובסילבוסים השונים לקורסים שלי אתה יכול לראות עשרות סרטים שהשתמשתי בהם בהרצאות שלי. לצערי לא אוכל לבוא לטקס כי אני נוסע לחו"ל לחודש ואחזור ארצה רק בחמישה בינואר. אשמח לקבל את הקישורים לסרטים הזוכים שאוכל לראותם.

כל טוב,

קורי

דוא"ל תשובה שנשלח ע"י אריה אבנרי ב- 27.11.2014

קורי היקר

תודה על דבריך

אדאג להעביר אליך את הסרטונים בהקדם, שמחתי לפגוש אותך

שלך תמיד אריה

ד"ש לרותי

דוא"ל מה- 31.3.2015 בעקבות מאמר של אריה אבנרי על הרשעתו של אהוד אולמרט

שלום לחברי אומ"ץ וחברי המועצה הציבורי שליד אומ"ץ.

אנא קראו גם את הכתוב בקישורים המצורפים למטה.

בברכה, רות כהן דוברת תנועת אומ"ץ

חברים שלום רב.

<u>חגיגת העגלונים בעקבות הרשעתו של אולמרט.</u>

בעקבות יומיים של ראיונות אין סופיים ע"י אנשי תקשורת, בכל האמצעים האלקטורונים השונים, ולאחר קריאת מאמרים כה רבים של עיתונאים מתרברבים וזריזים ביותר, קראתי גם את אשר כתב אריה אבנרי, בדרכו שלו, כמה שורות במסגרת "פסוקו של יום", תחת הכותרת **<u>תקשורת מסואבת</u>** המבטאות כנות, הגינות, יושר ובעיקר מרגשות מאוד, ואני ידידיי לא יכולתי שלא להגיב לכל חגיגת העגלונים.

זה אינו סוד שבמהלך כל תקופת תפקידיו השונים של אהוד אולמרט, ובדגש על תקופת כהונתו בתפקידיו כראש עיריית ירושלים וראש הממשלה, היה אדם אחד שזעק מבוקר עד ערב, כי האיש הזה מושחת ומסוכן לאושיות הדמקורטיה, הוא ולא אחר מאשר אריה אבנרי.

לא מעט הם העיתונאים ואנשי ציבור מקרב התקשורת שלעגו לזעקותיו, היו גם כאלה שכינו אותו בשמות גנאי כגון פרנואיד וכו', אך גם לא מעט מאוד שתקו ומילאו את פיהם מים, לדאבוננו אלה הם בעיקר אותם עיתונאים זריזים, אשר עם פרסום הרשעתו של אולמרט **<u>קפצו על העגלה כעגלונים חרוצים</u>**, והחלו בתנועה גסה ומבישה אל קדמת הבמה, מחזיקים במושכות המקרופונים ומספרים עד כמה בזכותם נחשפו פרשיות אולמרט, כאילו הם אלה שעמדו והתריאו בפתח.

כאשר אולמרט כיהן בפועל בתפקיד ראש הממשלה, אף אחד לא העז לצייץ ולמצמץ, גם אף אחד לא קם, היו גם כאלה שידעו ושתקו, אך היה, ועדיין מתריע בקולו המיוחד, אדם אמיץ אשר לא חשש ולא חושש מדבר, פרט לדאגתו הכנה למדינה ולאזרחיה והוא אריה אבנרי.

אבנרי כידוע לכולנו, כתב את הספר **זעקי ארץ מושחתת,** ובוא חשף וציין באומץ רב, מקצועי, ענייני ובעיקר מקורי, את התחנות בדרכו העקלקלה של אהוד אולמרט ואת דרכיה העקלקלות של תופעת האון ושלטון.

חברים יקרים קראו את שורותיו של אבנרי המצורפות לקובץ, ותבינו על מה ולמה נכתבו על ידי שורות אלה.

בברכה

פלד פליצ'ה

http://www.avneri-a.co.il/news.asp?id=1023

http://www.news1.co.il/Archive/003-D-92478-00.html

דוא"ל שנשלח לאריה אבנרי ב- 1.4.2015

אריה יקירי,

אני מאחל לך ולכל משפחתך חג שמח, שנצא מעבדות השחיתות לחרות האתיקה, שתצליח בכל הפעילויות שלך בלי תסכולים וסיבוכים, שבעקבות אולמרט ימוצה הדין עם כל המושחתים בממשלה, בעיריות ובעסקים, ושתמצא את הדרך שהכי מושחתים - פקידי האוצר העוברים בשיטת הדלת המסתובבת לעבוד עבור הטייקונים ומקבלים שוחד סמוי של מיליונים לשנה ואפילו לחודש ישלחו למאסר של עשרות שנים כי הם אלה שגורמים הכי הרבה הפסדים למדינה. אם ימוצה הדין עם המושחתים שלנו אפשר יהיה למצוא תקציבים לכל פעילויות הרווחה, החינוך והבריאות, יפתרו את כל בעיות האינפרסטרוקטורה והאקולוגיה, יוזילו לאין ערוך את עלויות האזרח בבנקים ובבטוח, ימצאו התקציבים לבטחון ולמשטרה ועוד ישאר עודף של עשרות אלפי דולר לכל אזרח.

חג שמח וכל טוב,

רותי וקורי

דוא"ל תשובה שנשלח ע"י אריה אבנרי עוד באותו היום ה- 1.4.2015

רותי קורי היקרים

בדיוק חשבתי עליכם היום לקראת החג

אני מקווה שמצב בריאותו של יעקב השתפר

אשמח לבקר בהזדמנות קרוב

בכל מקרה בקרוב תקבלו הזמנה לטקס השקת ספרי החדש

" אומץ לב" 25 שנות מאבק בשחיתות השלטונית

חג שמח לכל המשפחה

שלכם באהבה

אריה דרישת שלם מזיוה

דוא"ל ששלחה רותי קורי ב- 9.5.2015 לאריה אבנרי

אריה היקר,

קראתי בעניין רב את המאמר המאלף שלך על רונאל פישר. צפיתי בך אמש גם בטלויזיה, היית מבריק. כל הכבוד שכל המושחתים שהצבעת עליהם כבר לפני עשרות שנים יוצאים מהארון ומתגלים מעלליהם. היית היחידי שדיברת נגד אולמרט, פישר, קצב ועוד רבים אחרים, ועל כך מגיע לך לפחות פרס ישראל. יש רק בעיה קטנה - אחרי שכל המושחתים יתגלו מה תעשה אומ"ץ?

אוהבת אותך ומפרגנת לך,

רותי קורי

דוא"ל תשובה ששלח אריה אבנרי באותו היום ה- 9.5.2015

רותי היקרה

תודה רבה על הפרגון

האהבה היא הדדית

מה שלום יעקב?

רשמי לפניך שב 17 ביוני יש אירוע כפול 12 שנים לאומ"ץ והשקת ספרי החדש :" אומץ לב" שבו מככב יעקב חברי היקר

אתם מוזמני כמובן .הזמנה נשלח אליכם

בחודש אוקטובר הקרוב באירוע חלוקת אותות אומ"ץ יקבל יעקב עיטור כובד מיוחד מול פני האומה

דרישת שלום חמה ליעקב

שלך תמיד

אריה

דוא"ל שנשלח לאריה אבנרי ב- 18.6.2015

אריה יקירי,

כפי שאמרתי לך בטלפון היה אירוע מדהים ומרגש אמש. כל התשבוחות עליך הן כאין וכאפס לפועלך וגם אני הקטון ממעש מצרף את קולי בספרי ומאמרי למברכים, כולל בשני הספרים שעומדים כנראה להתפרסם בחודשים הקרובים באנגלית כ- EBOOKS - אחד במתכונת של אוטוביוגרפיה אם כי הוא יותר סיכום פעילות עם קישורים לכל מה שעשיתי ואני אוהב, והשני ETHICS PAYS שבו אני מוכיח שכל המדינות האתיות עודמות בחזית הקידמה בכל המדדים האחרים בשעה שהמדינות המושחתות תופסות את המקומות האחרונים במדדים אלה. לוטה דברים עליך שם:

The most prominent figure in the fight against corruption in Israel is Arieh Avneri, who became a symbol with his unabated stamina, his integrity and his ethical leadership. He influenced very much my ethical thought and is for me an admired mentor.

מדאיג אותי מאוד מצב בריאותך, אין מה לעשות המאבק שלנו מתיש אותנו, אצלי זה קרה אחרי 20 שנה של מאבק, אצלך זה קורה אחרי 25 שנה, אבל גם אם תחליט לפרוש תוכל לעשות זאת במצפון שקט כי כל מה שהתרעת כמעט יחיד לאורך השנים הוא עכשיו נחלת הכלל. הבעיה היא שעל כל מושחת שתופסים יש עשרה שמצליחים להתחמק ויש עוד מאה שבכלל לא גילו והמצב הולך ומחמיר (ומחפיר) אבל לפחות עכשיו יש מודעות. אני רק יכול להגיד לך

שמאז שפרשתי מכל עיסוקי ואני כותב על אתיקה ברמה המדינתית ולא האישית אני מרגיש הרבה יותר טוב.

אתמול אמרתי לפליצ'ה מה דעתי על פרשת רפי רותם והוא ממש נדהם מהתובנות שלי כשהוא אומר "איך לא חשבתי על זה". לא הייתי מודע כלל לכל הפרשה, אבל אחרי מה ששמעתי אין לי ספק שזאת פרובוקציה של אילי ההון והפוליטיקאים שמחפשים אותך ואת המבקר ואין לזה כל קשר לרותם. אני למדתי להכיר את הנבלות כמו ספר פתוח ותמיד שם את עצמי בנעליהם וחושב איך אריה ואלי (מהרומן שלי) היו מתנהגים. לך לפי העיקרון של **FOLLOW THE MONEY** . אין לי ספק שמישהו משלם לכל המפריעים וזה בטח לא רותם. נראה לי חשוד שהחברה' האלה מתנכלים דווקא לך ולשפירא שעשו כל כך הרבה למענו. אם תעקוב (אני בטוח שיש לך הכלים לכך) מי מממן ושולח אותם יתברר לך שזה כל דורשי רעתך שרוצים לעשות לך דיסקרדיטציה בדיוק כמו שרוב הנבלות שמשמיצים את ישראל באקדמיה ובתקשורת ממומנים ע"י אנטישמים ערבים ואחרים שקונים בפטרודולרים את כולם. פליצ'ה אמר שהרעיון שלי בהחלט נראה לו והוא יבדוק זאת. אין ניסים בעולמנו לא תמצא כל כך הרבה משוגעים לצדק שבאים ומפריעים לך בלי שמישהו מממן אותם. זה קורה רק בסרטים הודיים, כמו בגנשטרו שלימדתי - הגרסה הבוליוודית של אויב העם שבה יש סוף טוב וכל הצעירים נרתמים לעזור לד"ר גופטה - המקבילה ההודית לד"ר תומס שטוקמן של איבסן. אבל בגלל זה נורבגיה המדינה הכי אתית והודו הבדיונית היא בין הכי מושחתות.

כל טוב, תודה רבה, תהיה בריא,

קורי

דוא"ל תשובה של אריה אבנרי שנשלח באותו היום 18.6.2018

קורי חברי הטוב

תודה על דברי החמים

תמיד פרגנת לי יותר מכל הדוברים אמש\

לגבי רפי רותם זו חבורה של אשים הזויים שהפכו להיות גרופיס של הם מעודדים אותו והוא מתדלק אותם,

רחמי עליהם

שלך תמיד, אריה

דוא"ל שנשלח ב- 18.6.2015 לויקי ודוד שלכט על אריה אבנרי

ויקי ודוד היקרים (פעם הייתי כותב דוד וויקי היקרים, אז מה זה אומר?)

אתמול היינו בערב מאוד מרגש לכבודו של אריה אבנרי - 12 שנה להקמת אומ"ץ שהייתי בין מקימיה ולרגל הוצאת ספרו החדש (ה- 34) - אומץ לב, בו הוא סוקר את פועלו באומץ לב כי הוא היה היחידי שהעז להילחם נגד השחיתות והטייקונים בשעה שהם שלטו בכל (גם היום אבל לפחות אנו מודעים לעוולותיהם) ואיימו על החיים שלו, תבעו אותו בהוצאות דיבה, אסרו על הפצת הספרים.. אריה מזכיר אותי מספר פעמים כדוגמא לאומץ לב ולחברות אמיצה כנגד עוולות המדינה, בין השאר בעמודים 244-245. זה מרגש שסוף סוף יש מישהו שמעריך את פועלי בספרים ובהרצאות. אני כל הזמן מהלל ומשבח את אלה שתרמו לביעור השחיתות והם דוגמא ומופת אתיים - אריה אבנרי, הארי רקנטי, אורי לויט ואתיקנים מחו"ל, אבל בפעם הראשונה אני זוכה למשוב כתוב. אריה קיבל התקף לב לפני שבועיים (הוא לא סיפר על כך) ועשה הכל לבוא לערב לכבודו, יעצתי לו שירפה (הוא כבר בן 78)

כי לי זה עשה רק טוב שהתנתקתי מהאתיקה הפרטיקולרית ואני כותב רק על הגנרית. אם חשבתם לקנות את ספרו אל תקנו כי אני מביא לכם אותו כשניפגש בראש השנה ועד אז אני מקווה שאקרא אותו על כל 700 העמודים שלו, אבל רק אחרי שאגמור לכתוב את ספריי. כל טוב,

קורי

תשובת ויקי שלכט עוד באותו היום ה- 18.6.2015

מבורך האיש שזה סגנונו. אתה באמת משהו מיוחד. שתהיה לנו בריא.

תודה מראש על המתנה לחג. המתנה האמיתית תהיה הבילוי המשותף שלנו.

ולשאלתך בפתיח: זה רק משום שאני יותר קלת "עט". האיכויות האמיתיות אצל my better half, שבזכותו גם הכרתי אותך ואת רותי.

דוא"ל שנשלח לאריה אבנרי ב- 24.9.2015

אריה יקירי,

למקרה שלא קיבלת את הברכות החמות שלי אליך לשנה החדשה ששלחתי ב- 9.9 אני רוצה שוב לאחל לך הרבה בריאות, שלא תיכנע לעייפות ותמשיך בפועלך המבורך, כי למרות מה שכתבת בסיום ספרך **שהוא ללא ספק יצירת מופת ואחד הספרים החשובים ביותר שנכתבו אי פעם בישראל**, אין אומ"ץ בלי אריה ואתה נושא על גבך את כל הארגון עם הפעילות המבורכת. אם אתה תופס כותרות על כל יוזמה שלך זה רק בגלל האישיות שלך ואני לא רואה אף אחד שיכול להשתוות אליך אפילו מרחוק. אני מאחל לך שבנוסף לבריאות, שתהיה לך רווחה כלכלית ושלא תיפגע מהפעילות האתית שלך, שתהיה לך הגשמה עצמית אפילו חשובה יותר מאשר עד כה, כי **אתה עוד תיצור את ה- MAGNUM OPUS** שלך שיזכה אותך בפרס ישראל ויוכנס כספר חובה בלימודי האזרחות. מגיע לך שתזכה בקרוב לקבל את הקרדיט לכל פועלך, אני יודע שאינך רודף כבוד אך אין בארץ מנהיגים בשיעור קומתך. והכי חשוב שיהיה לך נחת מהמשפחה המקסימה שלך.

תודה לך על כל הכבוד שאתה מרעיף עלי, הענקת עיטור המופת והאיזכורים המחמיאים בספר שלך. אני אמנם פרשתי מכל פעילות ציבורית, אבל ממשיך לכתוב שני ספרים חדשים שבהם כתבתי עליך, כפי שכבר כתבתי לך ב- 18.6. אני גם מתכוון לציין את קבלת עיטור המופת של אומ"ץ בשני הספרים שלי, כי זה מהווה עבורי שיא לא פחות חשוב מאשר קבלת הדוקטורט לאתיקה:

The most prominent figure in the fight against corruption in Israel is Arieh Avneri, who became a symbol with his unabated stamina, his integrity and his ethical leadership. He influenced very much my ethical thought and is for me an admired mentor.

הרבה חברים אומרים לי שדווקא עכשיו אני צריך להיכנס לפעילות ציבורית אינטנסיבית, כי בהיותי כמעט חרש אני כבר לא יכול לשמוע את זעקת העשוקים, אבל מה לעשות אתה ואני קורצנו מאותו החומר ולמרות העייפות אנו ממשיכים לעבוד יומיים וליל אתה באומ"ץ ואני בכתיבת שני הספרים שלי, למרות בעיות הלב אתה חש את רחשי הלב של הציבור, ואני שומע בליבי את העוול.

אני מציין בחיוב רב את העשייה היוצאת מהכלל של קרן בארגון הטקס. יש לך מזל שבחרת ליחסי הציבור ולדוברות נשים בשיעור הקומה של קרן ורותי. כל טוב, גמר חתימה טובה ושנה טובה,

קורי

דוא"ל תשובה שנשלח ע"י אריה אבנרי עוד באותו היום ה- 24.9.2015

קורי היקר

לא קיבלתי את מכתבך הקודם אולי בגלל מחלתי

לכבוד לי להעניק לך את עיטר המופת

אני מציע שתצטרף למעצה הציבורית שליד אומ"ץ

נדבר על כך בעל פה אחרי האירוע, דרת שלום לרותי היה והנאמנה

,שלך תמיד

אריה

דוא"ל שנשלח לאריה אבנרי ב- 10.11.2015

אריה יקירי,

יש לי נושא מעולה בשבילך. היום קראתי ידיעה במתכונת הרצחת וגם ירשת. מתברר שיש הכי הרבה מכוניות פאר שעולות חצי מיליון, מיליון שקל ויותר דווקא בנתיבות. אין לי שום ספק שאין מאות מיליונרים שבאמת גרים בנתיבות שהיא די מוכת עוני ורובה מורכבת ממשפחות מצוקה שבחיים לא יכלו להרוויח כל כך הרבה בעיירה כזאת בסוף העולם. יש פה קומבינה. בגלל הטבות המס יש מאות מיליונרים שכאילו עברו לגור בנתיבות, רכשו שם בית כנראה בזיל הזול, העיקר לרשום בתעודת הזהות שהם מנתיבות ולקבל את הטבות המס. איך ניתן להרים את המסך מעל התרמית?

קודם כל יש לבדוק איפה לומדים הילדים של המיליונרים בנתיבות או במרכז? שנית צריך לבדוק כמה ימים בשבוע הם גרים בנתיבות, נראה לי שיום יומיים אם בכלל. ולבסוף איפה הם עובדים, כנראה במרכז והם לא תורמים דבר לנתיבות בהבאת מקומות עבודה להצדיק את הטבות המס. ניתן גם לבדוק מאיפה יש להם כסף לקנות מכוניות כל כך יקרות והאם הם הצהירו על הכנסות שמצדיקות את זה. אלא אם כן אני טועה לחלוטין ובגלל הברכות של כל הבאבות והצדיקים הם התעשרו. תבדוק את הנושא, בדרך כלל התחושות שלי לא מאכזבות ואני מרגיש תרמית מקילומטר!

כל טוב,

קורי

דוא"ל תשובה של אריה אבנרי עוד באותו היום ה- 10.11.2015

קורי חברי הטוב

אני מודה לך על שהערת והארתי את תשומת ליבי לנושא בעייתי זה

אנסה לטפל במידת יכולתי ואעדכן אותך

בימים טרופים אלה אני לא במיטבי מבחינה בריאותית אבל אתאושש

דרישת שלום לרותי

שלך תמיד

אריה

דוא"ל שנשלח לאריה אבנרי ב- 11.11.2015

אריה נשמתי התאומה,

אני מאוד מודאג ממצב הבריאות שלך, חשבתי שהתגברת, כי נראית מצויין באירוע האותות. אני מאחל לך מכל הלב שתבריא ותרגיש מעולה כפי שתמיד הרגשת. אנחנו לא יכולים להרשות לעצמנו שיקרה לך משהו, כי ישראל

וכל תושביה זקוקים לך (למעט אלה שטיפלת בהם ובראשם אולמרט שאולי זרקו עליך "עין הרע"). אבל תשקול אם לא כדאי לך לשלם את המחיר כמו המחיר ששילמתי אני - שהפסקתי את כל פעילותי האתית בעקבות ה"מכות" שקילבתי, ההוראה, ההרצאות, המאמרים, ואני רק כותב שני ספרים - האחד אוטוביוגרפי שכבר הגיע לאלף עמודים ומתמקד בשפות וספרות, אם כי גם יש לו נגיעה לעשייתי האתית והעסקית, והשני גיאוגרפי אם כי המסקנה שלו היא שהאתיקה משתלמת כי אני מוצא בו שכל הארצות הכי אתיות זוכות במקומות הראשונים בכל פרמטר אפשרי ולהיפך. אני יכול להגיד לך שמאז שאני לא מתעסק ב"לכלוך" הזה של השחיתות והמושחתים אני מרגיש הרבה יותר טוב ולא מתעצבן. אם אתה מוכרח, תעשה כמוני ותעסוק באתיקה בפן הכללי שלה ואל תתיחס למקרים ספציפיים. אל תדאג, יהיה לי למי להפנות רעיונות מעין אלה, כפי שעשיתי עכשיו שהפניתי את העניין גם לאיציק ספורטא. תודה לאל יש כמה אנשים שממשיכים בדרכך, אם כי קשה לי לראות מי יוכל לנהל את אומ"ץ אם תפרוש ממנה. אני מאחל לך להגיע לפחות לגילו המופלג של יצחק נבון אותו אני מעריך ומוקיר, מורי ורבי.

כל טוב והרבה בריאות,

קורי

דוא"ל תשובה של אריה אבנרי שנשלח עוד באותו היום ה- 11.11.2015

קורי חברי הטוב

תודה על מכתבך הנוגע ללב

צר לי על המכה הרפואית שחטפת

הכול בידי שמים

אני מנסה לגבש בימים אלה הנהגה לאומ"ץ שבשלב הראשון תסייע לי ואחר כך תחליף אותי

אין אדם שאין לו תחליף

גם לי יהיה או יהיו

מאחל לך הצלחה בהגשמת תכניותיך

דרישת שחום לרעייתך רותי

שלך תמיד

אריה

דוא"ל שנשלח לאריה אבנרי ב- 22.2.2016

אריה חברי הטוב וגם האדם עם הלב הכי טהור והנשמה הכי זכה,

אני חשתי שמשהו לא בסדר כי יש בינינו טלפטיה. אני מאוד חרד לקורות אותך ומתפלל כל יום להחלמתך. אלוהים, אם הוא קיים, מתנכל לצדיקים ונותן לרשעים לפרוח ולשגשג. אם לשפוט לפי תרומתך למדינה, החברות שלך עם מאות אנשים, העזרה שלך לאלפים, היית צריך להיות עם בריאות של צעיר בן עשרים. אך מה לעשות רדיפת האמת והמושחתים שוחקת, גם אני מרגיש זאת למרות שלא עשיתי ולו מאית ממה שאתה עשית. ההתחרשות שלי גרמה לכך שהפסקתי כל פעילות ציבורית, אני לא הולך לישיבות, לכנסים, לא מלמד וכמעט לא מדבר בטלפון ואני מרגיש טוב יותר, מה עוד שבזמן שהתפנה לי כתבתי ספר אוטוביוגרפי בן 1500 עמודים באנגלית הסוקר את כל הנושאים המעניינים אותי - ספרות, שפות וגם הסכסוך עם הערבים. כמו כן כתבתי ספר גיאוגרפיה בן 700 עמודים המוכיח גם שהמדינות הכי אתיות הן הכי מצליחות בכל התחומים. אני עוסק באתיקה רק ממבט על וגם לא על ישראל. אני מציע לך גם להתנתק מהכל ותרגיש טוב יותר.

תתאושש, אריה, כי אריות חיים לנצח, אריה שאג מי לא ירא? שיהיה לך כוח להיות עמנו בבריאות רבה עוד שנים רבות. לא בשביל לרדוף את הרשעים, עשית מספיק, אך בשביל להיות עם החברים. אנחנו זקוקים לך, אתה המצפן

שלנו, אתה המצפון שלנו. אני אוהב אותך אהבת נפש, גם רותי אוהבת אותך מכל הלב, וגם כל חברי אומ"ץ ואני בטוח שעוד אלפים, חוץ אולי מאולמרט.

קורי

דוא"ל תשובה של אריה אבנרי עוד באותו היום ה- 22.2.2016

שלום יעקב

דבריך מרגשים ומעודדים

קטונתי מכל המחמאות

האהבה לך ורותי הדדית

כשארגיש טוב יותר ניפגש

שלך לעד

אריה

דוא"ל תשובה של אריה אבנרי מה- 1.4.2016 על מייל ששלחתי לו יומיים קודם על פרסום 4 ספרים שלי

יעקב היקר

כל הכבוד שלחך על התפוקה המדהימה הדבקות במטרה והכשרון

לצערי הרב אנ מאושפז מזה שבוע בבית החולים שיבר בחודשי האחרונים חלה התערערו ת במצב בריאותי

קפצי הביתה לכמה שעות לחופשת שבת בת

אחרי שאשתחרר מבית החולים אנסה לסייע

שלך תמיד

אריה

הערת המחבר: זה הוא הדוא"ל האחרון ששלח אלי אריה אבנרי ז"ל. כמה ימים אחר כך הוא נפטר, האדם הכי ישר, הנשמה הכי טהורה, האיש שכל המדינה הייתה צריכה לשאת אותו על כפיים כי הוא הקריב את עצמו למענה והוא מת על קידוש השם – שם המלחמה בשחיתות, רדיפת המושחתים, למען ישראל אתית... אך הוא מת כמעט אלמוני, פה ושם היו כמה ידיעות בעיתון, זה בוודאי לא עשה כותרות, כי כולנו יודעים מה האג'נדה של העיתונים ואמצעי התקשורת, הפוליטיקאים, עובדי הציבור וחברי הכנסת והיא בוודאי לא ביעור השחיתות והמושחתים. כמובן שלא כולם, יש עוד עיתונאים ישרי דרך המוקיעים תופעות של שחיתות אך הם מתמעטים והולכים, יש עוד כמה חברי כנסת, עובדי ציבור ופוליטיקאים ישרים, אך פחות ופחות.

השתדלתי לבנות אנדרטה לפועלו של אריה אבנרי ידידי הטוב ביותר. במאמרים שכתבתי עליו, בהספד שפרסמתי, בחליפת המכתבים שהבאתי רק מקצתה בספר זה, אך היא מייצגת את האדם ואת טיב היחסים ששררו בינינו. קדמו לה עשר שנים של היכרות, משנת 2001, עם אינסוף פגישות, ישיבות ומכתבים. אני רוצה לחשוב שלמרות כל היאוש, האכזבה והסלידה שתקפו אותי מדי פעם אריה הצליח לבנות משהו ואני העני ממעש שהלכתי בדרכו סייעתי ולו במעט להפיכת ישראל למדניה טובה ואתית יותר. למרות שהבטחתי שלא אעסוק יותר באתיקה, פרסמתי ספר שמוכיח בצורה אקדמית ובמובהקות סטטיסטית שיש מתאם רב מאוד בין שגשוג כמותי וערכי לבין אתיקה ברמה של המדינות ואני מפרסם ספר זה על הרפובליקה השניה של ישראל. למרות שהבטחתי שלא אפרסם יותר מאמרים פרסמתי עוד עשרות מאמרים ומסות על הנושאים הנסקרים בספר. ואני מקדיש את כולם, כמו גם את הספר הזה לאריה אבנרי שהיווה את ההשראה לפועלי.

דוא"ל שנשלח לכמה חברים ב- 21.6.2016 על מותו של אריה אבנרי ז"ל

חברים יקרים,

אני חוזר זה עתה מהלוויה של אחד מאושיות הדמוקרטיה, עשיית הצדק, המלחמה בשחיתות, אדם שהיה לי כאח וכמנטור, ידיד נפש, אינטלקטואל, איש רוח ואיש מעש - אריה אבנרי. הייתה לי הזכות להקדיש את ספרי האחרון "מסות, זכרונות ומאמרים על נושאים כלליים ואישיים" לאריה אבנרי על פני כמה עמודים והוא גם קרא את ההקדשה ימים ספורים לפני מותו הפתאומי. אני מצרף בזאת קישור להספד שכתבתי עליו ופורסם הבוקר על ידי אתר החדשות "מחלקה ראשונה - NEWS1". באותה הזדמנות העליתי לאתר שלי את החלק של הטקס (כדקה) שבו העניק לי אריה את עיטור המופת של אומ"ץ בחודש אוקטובר האחרון. אריה הנחה גם בצורה מבריקה את הפנל על אתיקה בעסקים בישראל בערב להשקת הספרים שלי בשנת 2001 ואת יום העיון על צדק חברתי באוניברסיטת חיפה בשנת 2011 ותוכלו לראות זאת באתר שלי בקישור. אריה היה סופר ועיתונאי מחונן שכתב יצירות מופת ואני מתייחס גם לכך בהספד שלי, ובראשם - שני הספרים האחרונים שלו: "זעקי ארץ מושחתת" ו"אומץ לב", בהם תיאר את מצבה של האומה ומה הוא וקומץ של אנשים אמיצים עשו על מנת לבער את השחיתות. כי אריה היה האדם האמיץ ביותר שהכרתי ועם לכתו ופרישת רבים וטובים מבני דורו נוצרה ריקנות גדולה שאותה צריכים למלא הדור הצעיר ואכן אני רואה בסטודנטים שלי, במפגינים למען צדק חברתי ונגד העושק את התקווה שלנו לעתיד.

יהיה זכרו ברוך. זה כנראה סמלי שאריה נפטר ערב חג החירות ויום העצמאות, כי הוא בישר לנו את היציאה מעבדות המדינה הפלוטוקרטית ואת העצמאות שבוא תבוא אחרי משטר החושך אל עבר חיים חדשים, נקיים משחיתות, עם צדק חברתי וכלכלי, עתיד שבו נהיה אור לגויים ולא מדינה מוקצה, שנהיה בין עשר המדינות המובילות באתיקה ובכל עשרות הפרמטרים לאיכות חיים. קורי

תגובות של חברים למותו של אריה אבנרי (ניתן לקרוא את ההספד בקישור ובתום התגובות)

* אתה הראשון עליו חשבתי כאשר קמתי בבוקר וראיתי ת הידיעה על מותו.

כתבת הספד יפה מאוד. מקווה שנשארו באומץ אנשים אמיצים שימשיכו את דרכו של אריה אבנרי.

* קראתי בעיון את ההספד בחדשות 1, ודבריך החמים נגעו לליבי. אריה היה באמת כל מה שכתבת עליו והלב נשבר שהוא איננו עוד.

תודה לך קורי על כתיבתך

* חבל על דאבדין. לא כל מי שנפרד מאיתנו זוכה להספד כזה ונראה שלמשפחה ולחברים זו נחמה.

קורי שלנו האחד והיחיד תמיד עושה ומתבטא בטוב טעם, ברגישות, בתבונה. וגם הפעם.

* אכן אבידה גדולה לישראל לרוח הישראלית הדמוקרטית שומרת הצדק והיושרה.

בזכותך התאפשר לי להכיר את אריה ופועלו.

עצוב מאד ויחד עם זאת אריה השאיר את חותמו ואת טביעת אצבעותיו על המלחמה בשחיתות ותקוותנו שירבו כמותו בישראל.

* אכן אובדן של איש אמיץ. חשבתי שאומ"ץ נקרא על שמו...

בלי מורא וללא משוא פנים האיר תמיד נקודות בעייתיות.

אכן אובדן כבד.

* אין כמוך לבטא את גודל האיש ואת הצער על מותו .

באותו היום נודעת לנו על מותה של רונית אלקבץ – זעזוע עמוק לי ול...

יהי זכר שני האנשים הגדולים האלה מבורך.

הספד לאריה אבנרי שפורסם על ידי יעקב קורי באתר מחלקה ראשונה NEWS1 ב- 21.4.2016

מהאבות המייסדים של מדינת הצדק

אתה ומתי מעט חלוצים הקדמתם את דורכם. עסקת בהון ושלטון כשלא הכירו בכלל את המונח, איתרת את המושחתים כאשר הם היו עדיין חברי כנסת אלמונים, הרבה לפני שהפכו לשרים, ראשי ממשלה ונשיאים. צריך להיות לך סיפוק רב כי הראית לנו את הדרך, שסללת חלק מדרכי הצדק החברתי. מעט מדי הכירו אותך, אך מיליונים יכירו בעתיד את פועלך וילמדו את משנתך

[צילום: פוטו לינוף] אריה אבנרי. אח ומנטור

ריקנות גדולה בלב

אין לי ספק שיראו בך את אחד מהאבות המייסדים של מדינת הצדק שתקום אחרי החושך של הפשיזם והשחיתות, אחרי הבכחנליה של הטייקונים ועושי דברם. כי היית ענק בשיעור קומתם של המנהיגים הדגולים ביותר בהיסטוריה של העם היהודי. אך מעבר לכך, היית בן אדם, עם לב זהב, אדם שתמיד ניתן לסמוך עליו, חבר בלב ונפש, ועם לכתך נשארה ריקנות גדולה בליבנו.

▪ ▪ ▪

אריה יקירי היית עבורי אח ומנטור, אחד מאושיות הדמוקרטיה, הצדק החברתי והמלחמה בשחיתות. מדינת ישראל הפכה בימינו למשיסה לטייקונים בסיועם של הפוליטיקאים ופקידי הממשל המושחתים, אך אם לא שקעה עדיין לחלוטין במצולות של השוחד, אי-הצדק, הפערים והפאשיזם זה בזכות מתי מספר צדיקים בסדום ובראשם אתה, אריה. שיתפתי פעולה איתך במספר מסגרות שהקמת ועמדת בראשם, היינו יחד בפנלים ובימי עיון. קראתי את ספריך ומאמריך בשקיקה ונהניתי במיוחד מ-"המפולת", "הגביר", "זעקי ארץ מושחתת" ורבים אחרים. אתה נלחמת באומץ ובגבורה, כאריה בגוב השועלים והצבועים, והיה נדמה לא פעם שיד השועלים תהיה על העליונה והם יכריעו את האריה הזקן שהמשיך להילחם ללא לאות לבדו אל מול רבים.

כתבת בספרך האחרון "אומץ לב" המסכם 25 שנות מאבק בשחיתות השלטונית: "לא קשה לזהות את מוקדי השחיתות במדינה: הון עתק שחבר לשלטון; שוחד שהפך למכת מדינה; הפרת אמונים שיטתית של נבחרי ציבור; שלטון בלתי מעורער של משפחות פשע; מכרזים תפורים בסיטונות ועובדי ציבור שצברו הון עתק ללא ללשכת עורכי הדין ולגופי אכיפת ,הסבר... עבריינות חדרה למערכת המשפטית, למשטרה, לרשות המיסים חוק למיניהם. חוקרים הפכו לנחקרים. הפכנו למדינה שמקדשת אי-צדק חברתי, כלכלי, רפואי, משפטי וחינוכי. אלימות בכבישים, בבתי חולים ובתי ספר; התעמרות בניצולי שואה; התעללות בקשישים ובחוסים; עבירות מין בסיטונות; אלימות כלפי חסרי ישע ואטימות כלפי דלי אמצעים, חסרי דיור ומשפחות במצוקה; אוצרות מדינה נמסרו בנזיד עדשים לידי אילי הון שצברו חובות של מיליארדים וגילחו בתספורת מהירה את פניה של הפנסיה שלנו." אומרים על תאומים שיש ביניהם טלפתיה, שהם חשים הזה את זה, שכל אחד יכול להשלים את משפטו של האחר. קטונתי מלהיות אחיך התאום, אריה, אך אני מרגיש כאח תאום, ואני מזדהה עם כל מילה שאתה כותב בספריך, שאתה אמרת בהרצאותיך.

אתה היית האמיץ באדם וראינו זאת בכל שורה בספרך "אומץ לב", כאשר עמדת בראש מחנה עושי הצדק שלצערנו לא מובל על-ידי השופטים, נבחרי הציבור ומשרתי הציבור. יחד אתך נמצאים מתי מעט, ממש קומץ, כמה מאות במקרה הטוב. אבל נדרשת לשלם מחיר כבד על אומץ ליבך, כי מלחמה נגד בריוני השחיתות שוחקת, אנו משלמים מחיר כספי בגלל ההדרה ממערכות העיתונים או הכלכלה, מחיר חרדתי בגלל התביעות המשפטיות, ההשמצות והאוסטרקיזם, מחיר בריאותי כי המלחמה מטלטלת את הגוף ומביאה למחלות לב, סרטן ומחלות קשות אחרות. אריה יקירי, היה לך לב כה רחב שהכיל את כל סבלם של החלכאים והנדכאים, אך

לא רק הם - הזעקה היא כיום נחלת הכלל עניים ומעמד הביניים, דתיים וחילוניים, יהודים וערבים. קשה ללב קטן ואמיץ לעמוד בפרץ אל מול צונאמי השחיתות הפוקד אותנו, העונשים המגוחכים של השופטים שלנו, הדרת כל ישרי הדרך מעמדות המפתח במדינה, במדיה ובכלכלה, ואכן ליבך לא עמד בכך.

עד הרגע האחרון עשית מעל ומעבר לכל אדם שאני מכיר - אדם עומד נפעם אל מול העשייה הענקית שלך, פעילות של עשרות רבות לא יכולה להשתוות אל פועלך. אריה, אני יודע שלא היית רק אדם הנלחם נגד המושחתים כי אם גם אדם עם אופקים רחבים, ראיתי אותך לא פעם בפרמיירות של הצגות מופת, היית איש ספר, אינטלקטואל בכל רמ"ח אבריו. אם הייתי מאמין באמונות תפלות הייתי יכול לדמיין את כל חבר המרעים שהבאת להרשעתם מקללים אותך בפולסא דנורא, דווקא עתה כאשר הם מצויים תחת סורג ובריח. אך אני מעדיף לראות אותך כמשה רבנו שנדד ארבעים שנה במדבר ולא הגיע לארץ המובטחת. כך נדדת עשרות שנים בשבילי השחיתות, עקרת עוד קוץ ועוד דרדר, אך על כל קוץ צמח לנו יער של קוצים, ומרוב דרדרים הידרדרה המדינה אל עברי פי פחת. אנחנו רחוקים משמיעת פעמי משיח וכל מה שעשינו בקושי מגרד את קליפת השחיתות, לכן עלינו לעבור מהשורות הראשונות ליציע ולצפות כיצד הצעירים יותר ממשיכים את העשייה. מרנין לב לראות כל כך הרבה צעירים בהפגנות נגד מתווה הגז, בתנועות האקולוגיות, במחאה החברתית. הצעירים אף הרבה יותר רדיקלים מאיתנו כי הם נוכחים לדעת שבמחאה שקטה לא משיגים דבר וגם אם הם נבחרים לכנסת הם לא מצליחים להזיז דבר מספסלי האופוזיציה. כי אין לנו דמוקרטיה אלא פלוטוקרטיה המרשה לנו להחליף מדי כמה שנים את הנוגשים בנו שרוקדים לצליליהם של הטייקונים המחזיקים ברסן השלטון.

לכן יש לי מילת אזהרה לצעירים - הישארו בגבולות החוק והדמוקרטיה, אל תיגררו לאלימות גם אם החוק לא מושיע והדמוקרטיה מכזיבה פעם אחר פעם. כי אם תיגררו לאלימות תעשו את השירות הטוב ביותר לו מצפים הטייקונים ומלחכי הפנכא שלהם הפוליטיקאים המושחתים הניאו ליברלים, עושי התספורות ומקבלי השוחד בצורה חוקית בתקבולי עתק כמנהלים, חברי דירקטוריונים, יועצים ומרצים. כל היגררות לאלימות תמיט עלינו אסון כי היסודות הפשיסטים והמשיחיים כבר קיימים, והם מחכים לרגע המתאים להקים בישראל דיקטטורה פשיסטית, במתכונת של צ'ילה, ארגנטינה, יוון, ספרד או פורטוגל. או אז, ייסתם הגולל סופית לכל סיכוי לרפא את הגנגרנה אשר פשטה באומה ויירד עלינו חושך לעשרות שנים. גם כך לא נוח להם שאנשים אמיצים כמוך מעיזים לכתוב נגדם, שבכנסת מבקרים אותם, שבתי המשפט מגבילים את כוחם. אנשי השמאל לא נותנים כל אלטרנטיבה ראויה כי הם שבויים בחלומות באיספמיה של שלום לא ריאלי עם מרצחים הרוצים להרוס את המדינה, מכחישים את השואה, חוברים לשונאינו הגרועים ביותר, מלבים את שנאת היהודים מגיל הגן, מאדירים את המוות כשהידים, חוברים לאנטישמים ברחבי העולם על-מנת לבודד את ישראל, להטיל עליה חרם, להפוך אותה למוקצה. נגדם קל לשליטים שלנו להילחם כי הם מציפים את שיגיונות השווא שלהם ומוכיחים כיצד הם טועים פעם אחר פעם וכל הנסיגות רק מלבות את האש. אך גם הימין נכשל כישלון חרוץ והמדיניות שלהם לא מביאה אותנו לשום מקום לא בכלכלה, לא בביטחון ובוודאי לא בחברה.

אתה ומתי מספר עמדתם בפרץ בין שני המחנות המוכרים לנו תרופות שווא והצגת פתרונות מפוכחים לחוליי האומה. לכן, הוכרזת כאויב העם, הדירו אותך מכל מערכות העיתונים, מכל עמדות ההשפעה, הציגו אותך כהזוי, בעוד שאתה היחידי שראית את המצב כפי שהוא. אך מה שרוב רובו של העם לא השכיל לראות כיום יראו בעתיד וגורלך יהיה כגורלם של כל הגאונים שהכירו בהם רק לאחר מותם. ניסית לשווק את משנתך אך רק מעטים ראו את האור, את ההילה שלך. אתה ומתי מעט חלוצים הקדמתם את דורכם. עסקת בהון ושלטון כשלא הכירו בכלל את המונח, איתרת את המושחתים כאשר הם היו עדיין חברי כנסת אלמונים, הרבה לפני שהפכו לשרים, ראשי ממשלה ונשיאים. צריך להיות לך סיפוק רב כי הראית לנו את הדרך, שייבשת חלק מביצות השחיתות, שלחמת נגד הצבועים, שסללת חלק מדרכי הצדק החברתי. מעט מדי הכירו אותך, אך מיליונים יכירו בעתיד את פועלך וילמדו את משנתך.

ובעתיד, אין לי ספק שיראו בך את אחד מהאבות המייסדים של מדינת הצדק שתקום אחרי החושך של הפשיזם והשחיתות, אחרי הבכחנליה של הטייקונים ועושי דברם. כי היית ענק בשיעור קומתם של המנהיגים הדגולים ביותר בהיסטוריה של העם היהודי. אך מעבר לכך, היית בן אדם, עם לב זהב, אדם שתמיד ניתן לסמוך עליו, חבר בלב ונפש, ועם לכתך נשארה ריקנות גדולה בליבנו. מי ייתן ואלפי מאמריך ועשרות ספריך ישמשו חומר לימוד בבתי הספר, יהוו את הבסיס לחוקה חדשה, לרפובליקה השנייה של ישראל, למדינת האור שתקום אחרי מדינת החושך, מדינת האור שהיית המבשר שלה, שנתת לה את ליבך ואת נשמתך, שנתת לה את חייך!

גדעון לוי וחיים יואב רבינוביץ': האם ישראל מדינת אפרטהייד?

בכתיבתי נגד עוולות הניאו ליברליזם ובעד מודל קפיטליסטי הומאני אני תמיד שמח למצוא עוגנים להשקפותי בספרים של ג'וזף שטיגליץ, נעמי קליין, ג'ואל בקן, רוברט רייך או מאט טייבי. גם בדעותיי בנושא הסכסוך הישראלי – פלשתינאי והמצב במזרח התיכון אני שמח למצוא עוגנים להשקפותי במאמרים של גיא בכור או בן-דרור ימיני. מאידך אני מתנגד בכל תוקף למאמרים של גדעון לוי, אך מצדד בזכותו להשמעת דעותיו ושל קוראי "הארץ" לביטול המינוי שלהם בגללו. אני מביא כאן זה מול זה את דעותיו של גדעון לוי, לרבות בסוגיית היותה של ישראל מדינת אפרטהייד, ושל מבקריו על פי ויקיפדיה וכן את מאמרו של רו"ח חיים יואבי רבינוביץ', יו"ר מטה יהודי-לאומי "אכן, יש אפרטהייד בישראל". מאמרים ודברים אלה אינם משקפים כמובן את השקפותיי ואני מביא אותם רק על מנת להמחיש את התהום הפעורה בין היונים לניצים, בקיצוניות שהולכת ומחריפה במקום להצטמצם. איש באמונתו יחיה בדמוקרטיה.

אני אישית גורס כפי שאני כותב בספרי שישראל אינה מדינת אפרטהייד ובוודאי לא עוסקת בטיהור אתני, אני מצדיק את עמדת ישראל ברוב מהלכיה בנושא הסכסוך, ומתנגד לחלוטין לעמדת ההנהגה הפלשתינאית. אני לא גורס כמו רבים ששני הצדדים אשמים, כי לדעתי עיקר האשמה אם לא כולה נופלת בחלקם של המנהיגים הפלשתינאים. לגבי עמדת ישראל – קשה לי לראות כיצד ניתן היה לפעול אחרת ברוב המהלכים: מהכיבוש של יהודה, שומרון ועזה במלחמת ששת הימים, עבור ביחסה לאש"ף ולטרור, הדילמה של חתימת הסכמי אוסלו, הנסיגה מרצועת עזה, והתגובה לאינתיפאדות, למעורבות הרשות הפלשתינאית בטרור באינתיפאדה השניה, ולירי הטילים של החמאס על ישראל מרצועת עזה. אני מתנגד לשליטה על עם זר, על כמה מיליוני פלשתינאים למעלה מחמישים שנה, אך קשה לי לחשוב מה צריכה להיות האלטרנטיבה, על סמך הניסיון המר שלנו בעקבות כל הנסיגות שלנו משטחים. אני בוודאי שלא רואה במתנחלים אויבי האומה, יש לי הערכה רבה לרובם, וגינוי חד משמעי למעשיהם של מיעוט קיקיוני מתוכם כנגד הפלשתינאים, כנסיות, מסגדים וכנגד צה"ל והיהודים. אני גם לא רואה ברודפי השלום, ביונים המתונים והקיצוניים, אויבי האומה, בוגדים, או עוכרי ישראל. לבסוף, יהיו קוראים שיראו בדבריהם של לוי ורבינוביץ' הסתה נגד ערבים, נגד מתנחלים, או נגד יהודים, תמיכה או הצדקה של הטרור, וכאמור לעיל הם בוודאי אינם משקפים את עמדותיי.

ויקיפדיה – גדעון לוי, כתב "הארץ"

אזור הדמדומים

לוי נוהג מדי שבוע, ברציפות מאז 1988, לצאת לשטחים בליווי הצלם מיקי קרצמן ולתעד את יחסה של ישראל לאוכלוסייה הפלסטינית, כפי שהוא נראה מנקודת המבט של הפלסטינים (בדרך כלל נקודת המבט של הפלסטיני הבודד או המשפחה הפלסטינית שבה עוסקת הכתבה). בלשונו של לוי, הוא בא "לספר את הסיפור כפי שהוא מתגלה לעיניי ולצערי, לא מתגלה לעיני מרבית הישראלים, שלא יודעים או לא רוצים לדעת מה קורה בשטחים". לוי תיאר את מטרת כתיבתו:

> אני כותב בעיתון ישראלי, לישראלים, לא לפלסטינים. אני כותב לישראלים שרוצים לקרוא על מה שעובר על העם הפלסטיני שתחת הכיבוש הישראלי. אני כותב את הדברים מנקודת ראות ישראלית, שלא לומר מנקודת ראות פטריוטית בעיני עצמי. אני כותב בעיקר על מה שאנחנו מעוללים להם, לא כדי לעזור להם, לא כדי לעזור למישהו, אלא רק כדי שנדע.

בסדרת מאמריו "אזור הדמדומים" מתבונן לוי במצבים אליהם מגיעים הפלסטינים בשל המלחמה והמאבקים הפוליטיים. לוי סוקר את התוצאות האנושיות של העימות הישראלי-ערבי בצד הפלסטיני. מרבית מאמריו עוסקים באזרחים חפים מפשע לטענתו שנקלעו באקראי לזירות קרב בין כוחות הביטחון הישראלים לחמושים פלסטינים. לוי בוחן ומסקר בעין ביקורתית חלק מפעולותיה של ישראל בשטחי יהודה, שומרון, ובעבר גם ברצועת עזה - הריסת בתים, פגיעה ברכוש, פציעה במזיד ובשוגג, טיפול רפואי שנמנע, חווית העקירה והפליטות של פלסטינים.

גדעון לוי אינו דובר ערבית, שפתם של מושאי כתיבתו ועל כן מסתייע במתורגמנים מקומיים. כאשר נשאל על כך אמר: "זה המחדל הגדול שלי. היה לי מורה פרטי ובמשך שנה הצלחתי לקלוט רק מילה אחת, שהיא 'תודה' (שגם ידעתי אותה לפני כן)". מבקריו טוענים כי דיווחיו לוקים בחסר בעקבות זאת.

כלפי הטענה שהוא מאמץ את גרסת מרואייניו ללא בדיקה אמר:

> "שקרים מופצים לצערי, משני הצדדים. אבל, כשאני עומד מול מיטת תינוק פלסטיני שחייל ירה בו, או מול יולדת שאיבדה את ולדה, [משום שצה"ל] לא נתן לה לעבור, או כשאני עומד במחסום קלאנדיה, ורואה איך נוהגים החיילים בזקנים, שיכלו להיות סביהם וסבתותיהם - אין עוד שאלה מי דובר אמת ומי משקר".

בביקוריו התכופים ביהודה ושומרון, לפגישות עם מרואייניו, יש סכנת חיים, עליה אמר לוי: "הסכנה עדיין מצדיקה את מה שנראה בעיניי, כמשימה עיתונאית חשובה שלא לומר, קדושה".דוגמה לסכנה זו היא מקרה שבו ירו חיילי צה"ל לעבר מונית ממוגנת שבה נסע סמוך לטול כרם.

בשנת 2004 קיבץ לוי את סדרת מאמריו "אזור הדמדומים" בין השנים 1988 - 2003 לספר בשם "אזור הדמדומים - חיים ומות תחת הכיבוש הישראלי", בהוצאת בבל.

בדצמבר 2014 עוכב לחקירה במשך שעות אחדות, יחד עם הצלם אלכס ליבק, בחשד של הפרת צו אלוף (על כניסתם לכפר בשטח A) והעלבת חייל.

כתיבה פובליציסטית

בנוסף לטורו השבועי, "אזור הדמדומים", מפרסם לוי מאמרים בעמוד הדעות של "הארץ", וגם בהם הוא מרבה להתריע על עוולות הכיבוש. עם זאת, בטורים אלו הוא עוסק גם בסוגיות אחרות המעניינות את החברה הישראלית, לדוגמה נושאי החינוך, הקמפיינים הפוליטיים ואף טורים שהעלו על נס את האמפתיה שהפגינו הגשש החיוור לחלשים בחברה, טור שפורסם בימים שלאחר מותו של ישראל פוליאקוב.

לעתים קרובות הוא מבטא בכתיבתו עמדות נון-קונפורמיסטיות, חלקן נדירות גם בקרב השמאל, כגון הגנה על זכויות החרדים ברמת אביב, זכויות האסיר יגאל עמיר, תמיכה במעשהו של חננאל דיין שבחר שלא ללחוץ את ידו של הרמטכ"ל ועוד. בינואר 2010, כאשר "ידיעות אחרונות", "מעריב" ו"הארץ" השתלחו בשרה נתניהו, יצא לוי נגדם, וכתב "הטיפול הציבורי בה נגוע ביותר משמץ של שוביניזם גברי מאוס".

דוגמה לכתיבתו הפובליציסטית הם דבריו בפתח מאמרו העוסק במבצע גשמי קיץ:

> דגל שחור משחור מתנוסס מעל לפעולה ה"מתגלגלת" בעזה. ככל שהפעולה "מתגלגלת" יותר, הדגל משחיר והולך. "גשמי הקיץ" שאנו מנחיתים על רצועת עזה אינם רק חסרי תוחלת, אלא בראש וראשונה בלתי לגיטימיים בעליל. לא לגיטימי לנתק 750 אלף בני אדם מזרם החשמל; לא לגיטימי להרוס גשרים ותשתיות; לא לגיטימי לקרוא לכ-20 אלף תושבים לברוח מבתיהם ולהפוך את עיירתם לעיירת רפאים; לא לגיטימי לחדור לשמים הטריטוריאליים של סוריה; ולא לגיטימי לחטוף חצי ממשלה ורבע פרלמנט.
>
> מדינה שנוקטת צעדים כאלה אינה מבחינה עוד בינה לבין ארגון טרור. ככל שמחריפים הצעדים הללו ונעשים מפלצתיים (ומטופשים) יותר, כך נשמט כליל הבסיס המוסרי שלהם ומתחזק הרושם שממשלת ישראל איבדה

את עשתונותיה. עכשיו צריך לקוות שהפוגת סוף השבוע, אם ביוזמת מצרים ואם ביוזמת ראש הממשלה - ובכל מקרה למורת רוחם של רוני דניאל וצה"ל, תביא לשינוי כיוון רדיקלי.

במהלך מבצע עופרת יצוקה תקף לוי בחריפות, החל מיומו הראשון של המבצע, את מדיניותה של ממשלת ישראל. מעל דפי עיתונו התווכחו אתו על כך גיורא רום וא.ב. יהושע. כך למשל כתב לוי על תחילת ההפצצה האווירית המסיבית של מבצע עופרת יצוקה:

"בכמה שעות של צהרי יום שבת זרע צה"ל בעזה הרג והרס בממדים שפגיעות הקסאמים בכל שנותיהם לא התקרבו אליהם, ומבצע "עופרת יצוקה" רק בראשיתו. שוב תגובותיה האלימות של ישראל, גם אם יש להן צידוק, חורגות מכל פרופורציה, חוצות כל קו אדום של אנושיות, מוסר, משפט בינלאומי ותבונה."

בהמשך תקף לוי את היציאה למלחמה בעזה, ואת פעולות צה"ל אותן הגדיר כפשעי מלחמה ותיאר את המבצע ככישלון של ישראל.

בהתייחסו לפיגועים שבצעו פלסטינים בישראלים, מרבה לוי לציין פעולות שבצעה ישראל כלפי הפלסטינים ולהקביל ביניהם. למשל, בעקבות הפיגוע בישיבת מרכז הרב כתב:

דבר כמובן לא יכול בשום פנים להצדיק את ההרג הנורא של נערים בספרייה, אבל מן הראוי לזכור, גם בשעה קשה זאת, מה הצמיחה הישיבה הזאת ... במרכז הרב צמחו הרבנים שהובילו את המהלך הכי נפסד בתולדות הציונות. מרבית מחוללי הימין ההזוי ומחרחרי השנאה לערבים באו מספינת הדגל הזאת.

בתגובה על פיגועי הטרקטורים בירושלים כתב לוי מאמר המאשים את ישראל בהכנסת השימוש בדחפורים כאמצעי לחימה:

ישראל יכולה אולי להמשיך ולטעון שהיא לא תהיה הראשונה להכניס נשק גרעיני למזרח התיכון, אבל היא לא יכולה לנהוג באופן דומה בנוגע לאמצעי הרס המוני אחר: הדחפור. הטענה כאילו הטרור אימץ לפתע נשק מקורי, פיגוע השופל, "אופנה חדשה" בלשון השר לביטחון פנים, שוב מעידה כמה נוח לנו להציג תמונה חד צדדית. ... אל תגידו שהדחפורים שלנו רק הורסים ולא הורגים. מה הרג את פעילת השלום רייצ'ל קורי אם לא דחפור שנהגו ראה אותה, על פי העדויות, לפני שמחץ אותה למוות? ומי מחץ למוות את בני משפחת שובי בקסבה בשכם - סבא, שתי דודות, אמא ושני ילדים - שנמעכו תחת הדחפורים? ומי הרג את ג'מאל פאיד הנכה במחנה ג'נין, שרק כיסא הגלגלים שלו נמצא תחת הריסות ביתו וגופתו מעולם לא נמצאה? לא טרור-דחפור?

הפלשתינאים גילו את הדחפור באיחור ניכר. מה שטוב לנו, טוב להם. ואיך מציעים מומחי הביטחון שלנו להילחם באופנה החדשה? הריסת בתי המחבלים. בדחפורים, כמובן.

בראיון שנתן לוי לקול ישראל בעקבות הלינץ' שנעשה בשני חיילים ישראלים אשר נכנסו בטעות לרמאללה הוא אמר כי הלינץ' היה מחריד אולם מיד לאחר מכן הזכיר כי הגופה הראשונה שצולמה כשהיא נזרקת מחלון הייתה גופת פלסטיני שנזרקה על ידי יהודים, לאחר פיגוע בבית-שאן לפני 26 שנה, ואז הוסיף:

"בל נשלה את עצמנו שאנחנו צדיקים מוחלטים... הם עם כבוש שנלחם על חירותו. אנחנו עם כובש שיושב במדינתו ברווחה ובחוזק".

ב-4 ביולי 2013 כתב בטור ב"הארץ" שהוא מחכה למרד אלים של הפלסטינים וערביי ישראל כנגד המשטר הישראלי בטענה שהוא אכזרי יותר מהמשטר של לוב וסוריה.

ב-14 ביולי 2013 קרא לוי בטורו בעיתון "הארץ" להטיל חרם על ישראל במטרה לגרום לה להפסיק את הכיבוש.

ב-15 ביוני 2014 טען שחטיפת שלושת הנערים נובעת מיחסה הנוקשה של ישראל לאסירים הפלסטינים ומהיאוש שבא עקב הפסקת התהליך המדיני.

במהלך מבצע צוק איתן מתח ביקורת חריפה על טייסי חיל האוויר הישראלי בכתבתו "הרעים לטיס". בכתבה זו כתב: "הם גיבורים על חלשים, הכי חלשים, חסרי הישע שאין להם לא חיל אוויר ולא הגנה אווירית, בקושי עפיפון", והוסיף "איך אתה ישן בלילה, הטייס? האם ראית את תמונות ההרג וההרס שזרעת — בטלוויזיה, ולא רק דרך הכוונת?". מאמר זה ספג גינויים חריפים, כולל מאנשי שמאל מתון. בעקבות איומים על חייו, הוצמדה ללוי אבטחה. תלונות למועצת העיתונות על כתיבתו במהלך המבצע נדחו על ידי היועץ המשפטי של מועצת העיתונות, אילן שדי, ועל ידי נשיאת מועצת העיתונות, דליה דורנר.

בעקבות רצח תינוקת יהודית בפיגוע דריסה בירושלים פרסם לוי מאמר שבו תיאר את האלימות הפלסטינית בירושלים כמחאה מתבקשת על "האפרטהייד הישראלי".

ב-17 בינואר 2016 הצדיק לוי את שרת החוץ השוודית מרגוט וולסטרם והאשים את ישראל בהוצאה להורג ללא משפט של פלסטינים שביצעו פיגועים נגד ישראלים.

ב 31-ביולי 2016 פרסם ב"הארץ "מאמר בו כינה את ישראל "מדינת רשע"

ב 1-באפריל ,2018 בעקבות צעדת השיבה הגדולה ,שביומה הראשון נהרגו 16 פלסטינים, עשרה מהם מחבלים, פרסם ב"הארץ "מאמר בו כינה את צה"ל "צבא הטבח לישראל".

ב ,2018- בעקבות פרשת האנטישמיות במפלגת הלייבור הבריטית ,הביע לוי תמיכה בג'רמי קורבין.

במרץ 2011 השתתף גדעון לוי ב-"שבוע האפרטהייד הישראלי" שנערך בטריניטי קולג' באירלנד. בנאום שנתן באירוע זה ביקר לוי בחריפות את מדינת ישראל. לוי טען כי "מפעל ההתנחלויות הוא פשע" והשווה בין הכיבוש הישראלי של השטחים למשטרי העריצות בעולם הערבי. לוי אף אמר כי "המשטר הישראלי מושחת מבחינה מוסרית" וטען כי לישראלים אין נקיפות מצפון בגין הכיבוש בגלל הדה-הומניזציה והדמוניזציה שעושה התקשורת הישראלית לפלסטינים.

ויקיפדיה - הפולמוס סביב כתיבתו של גדעון לוי

כתיבתו של לוי מעוררת פולמוס נרחב, הבא לידי ביטוי בתגובות חוזרות ונשנות למאמריו במדורי המכתבים למערכת של "הארץ", כמו גם באמצעי תקשורת אחרים. מספר מבקרים האשימו את לוי בכך שלא גינה את הטרור הפלסטיני כנגד ישראל, או אף הצדיק אותו. שבועון החדשות הגרמני "דר שפיגל" כתב על לוי שהוא "הפרשן (הישראלי) הרדיקלי ביותר" וטען שהוא הסיבה העיקרית שניתנה על ידי קוראי הארץ לביטול מנויים לעיתון. לוי עצמו חיזק טענה זו כאשר אמר כי במשרדי עיתון "הארץ" קיים תיק עבה ובו הודעות מקוראים קבועים של העיתון על ביטול מנויים בעקבות קריאת הכתבות שלו. בין מבטלי המנוי לעיתון היו גם עיתונאים ואנשי ציבור דוגמת עירית לינור שטענה כי "הארץ" הפך לעיתון שמאלני רדיקלי, אנטי-ציוני ובעל אג'נדה פרו-פלסטינית. כדוגמה לדבריה היא הזכירה את לוי עליו כתבה:

"כשגדעון לוי מאשים את ישראל בהפיכתו של מרואן ברגותי משוחר שלום לאמרגן פיגועי התאבדות, זו פרשנות הגיונית, ממש כמו הטענה שגל הפיגועים ב-11 בספטמבר הוא מזימה של המוסד. בשיחה פרטית איתו, אמר לי פעם שהוא לא היה נוסע מאה מטר כדי להציל את חייו של מתנחל, ונראה לי שאהבותיו ושנאותיו מכתימות כבר מזמן את דיווחיו הנוגעים ללב מהשטחים הפלשתינים הכבושים".

עמוס שוקן, המו"ל של "הארץ" התייחס לכתיבתו של לוי (במענה לביקורת של עירית לינור):

"את דיווחיו של גדעון לוי צריך, לדעתי, לקרוא בעיקר כתיאור השפעת הכיבוש הישראלי בשטחים על חיי הפלשתינים. אני מקווה מאוד שהוא כן ייסע מאה מטר להציל חייו של מתנחל, אבל עד שיעמוד במבחן הזה אני מוכן להסתפק בכתבות שלו. לדעתי חובתו של כל אזרח ישראלי לדעת את הדברים האלה, ואין,

לדעתי, בכתיבה הזאת או בפרסום הדברים האלה שום דבר שמאלני רדיקלי או אנטי-ציוני. יש שם אנשים, יש להם חיי יום-יום מזופתים, והכיבוש הישראלי הוא אחד הדברים המשמעותיים ביותר בחייהם".

יש שביקרו את לוי על אמינות כתבותיו. למשל, בדצמבר 2005 פרסם לוי את סיפור "נוהל חמור", ובו כתב ששוטרי מג"ב התעללו בפלסטיני למוות על ידי קשירתו לחמור. העיתונאי אמנון דנקנר כתב שמדובר בסיפור שלא היה ולא נברא. על לוי נמתחה ביקורת שלא חזר בו ולא התנצל על הפרסום המוטעה. דנקנר ציין עוד מקרה בו לוי חזר על פרסום טענה נגד צה"ל, למרות שאף היא הופרכה.

הפובליציסט בן-דרור ימיני פרסם מאמר ביקורת חריף על לוי בו הוא טוען לשקרים שאמר לוי בראיון לעיתון זר, לוי השיב על ביקורתו של ימיני במאמר תגובה בו הוא מתייחס לטענותיו של ימיני. בן-דרור ימיני השיב על תגובתו של לוי במאמר תגובה בו סיפק חיזוקים לטענותיו הקודמות. ימיני מבקר באופן שיטתי את לוי והשווה אותו לפוליטיקאי הבריטי ג'ורג' גאלווי. ימיני קובל רבות על לוי גם בספרו "תעשיית השקרים", שבו הוא טוען כי חלק ניכר מהדה-לגיטימציה של מדינת ישראל מקורה בסילוף האמת פרי עטו של לוי.

בלוגרים רבים מקצווי הקשת הפוליטית התייחסו לספרו "אזור הדמדומים".

בנובמבר 2013 נזף בית הדין לאתיקה של מועצת העיתונות ב"הארץ" ובגדעון לוי, על מאמר של לוי שבו טען שהרצח בסניף בנק הפועלים בבאר שבע נעשה בהשפעת שירותו של הרוצח במשמר הגבול, אולם בית הדין לערעורים של המועצה הפך את ההחלטה מספר שבועות לאחר מכן בקובעו כי חופש הביטוי נועד "לאפשר גם הצגה של תזות קיצוניות, מקוממות ומרגיזות".

בעקבות מאמרו "הרעים לטיס" בזמן מבצע צוק איתן, ביטלו 1,600 קוראים את מנויים על הארץ.

באוגוסט 2015 פרסם לוי מאמר ביקורת על יו"ר האופוזיציה, יצחק הרצוג, שבעקבותיו החלה התנצחות בין השניים, שתוארה בידי עיתונאי "הארץ" בני ציפר

אכן, יש אפרטהייד בישראל !

מאת רו"ח חיים יואבי רבינוביץ', יו"ר מטה יהודי-לאומי

אין ספק, שיש בישראל הפלייה גזעית, כאשר לערבים אין חובות כלל ומאידך לזכויותיהם אין גבול. להלן דוגמאות:

1. הערבים אינם רוכשים קרקעות, הם פשוט פולשים. מאידך היהודים נאלצים לשלם במיטב כספם, כדי לרכוש פיסת קרקע במחיר מופקע.
2. הערבים אינם משלמים מס בנייה וארנונה, ואיש לא מאלץ אותם לשלם, ומשרד האוצר מכסה את החוב.
3. היהודים נאלצים לבנות רק לאחר השגת רישיון יקר במסגרת אחוזי הבנייה המותרים. הערבים בונים ללא רישיון וללא כל מגבלה.
4. היהודים נאלצים לשרת בצבא ולסכן את חייהם על הגנת המדינה, הערבים פטורים מהכל. היהודי נאלץ לשרת 30 שנה במילואים, והערבים באותו גיל עובדים ומרוויחים כסף.
5. הערבים משלמים 2% מגביית ביטוח לאומי. ומקבלים קרוב ל 50% מהקצבאות.
6. הערבים כמעט ואינם משלמים מס הכנסה, ושום פקיד גבייה, אינו מעז להיכנס לישוב ערבי.
7. הערבים מעתיקים בבחינות הבגרות, בסיוע מוריהם. וכל מפקח יהודי שנכנס לישוב ערבי, מוצא את רכבו מנוקב ואינו חוזר יותר למוסד. התוצאה, שיאי הציונים בבחינות הבגרות הינם במגזר הערבי. תעודת בגרות מזויפת זו, מאפשרת להם להתקבל לכל מוסד אקדמי בישראל ובעולם, לפני היהודים שבקושי משפרים בגרויות, הערבים המסכנים לא יכולים להעתיק גם במבחן הפסיכומטרי, על כן יש שם פער עצום בין תעודות הבגרות לתוצאות המבחן הפסיכומטרי.
8. הערבים אחראים לרוב תאונות הדרכים, והיהודים נאלצים לשלם פרמיות בטוח מוגדלות.
9. לערבים חופש תנועה בכל ארץ ישראל ,וליהודים אסרו להיכנס לרוב יהודה ושומרון.
10. הערבים יכולים להתפלל בכל מקום על פני כדור הארץ, וליהודים אסור להתפלל במקום הקדוש ביותר להם.
11. האם היהודייה חרדה, שמא ילדיה ירצחו ברחובות. האם הערבייה שקטה ובטוחה.

המסקנה, היהודים מופלים לרעה במדינתם. אנו היהודים דורשים שוויון, שוויון זכויות ושוויון חובות.

אמרנו אפרהייד, אכן אפרהייד!!!

על רקורד של אמינות וחדשנות בפעילות העסקית, אקדמית ואישית

הקוראים של ספר זה, של המאמרים, המסות, ההתכתבות, ההרצאות, האתר וכל החומר המובא להלן נדרש להאמין בתכנים שחורגים במידה רבה מהקונצנזוס. ונשאלת השאלה – מדוע? מי שמך יעקב קורי לקבוע לישראל ולעולם מה טוב להם, לבצע מהפך רדיקלי ולהקים רפובליקה שניה, לשנות סידרי עולם. אין מאחוריי ליגיונות של מאמינים, לכל היותר כמה עשרות קוראים ושומעים המגלים אמפתיה לכתביי וכמה אלפים שקראו את הספרים, המאמרים והמסות ושמעו את ההרצאות והקורסים שלי. הרקורד האתי ורקורד העשייה שלי הם מרשימים למדי, חדשניים ופורצי דרך במובנים רבים, אך אינם משתווים כמובן לרקורד של אתיקנים דגולים, יזמים ומנכ"לים מצליחים, ובוודאי עיתונאים, סופרים, אנשי אקדמיה ואנשי רוח, שלא לדבר על שרים, חברי כנסת וראשי ארגונים.

ואולי זאת הבעיה של כל האנשים הדגולים האלה שמרוב זה שהם עסוקים בעשייה היומיומית אין להם פנאי לעסוק בחזון, לראות את התמונה הכוללת. אתה צריך ריחוק, ידע וחושים מחודדים על מנת לראות את הדרך שרצוי לצעוד בה וצירוף של נסיבות גרם לכך שמצאתי את הזמן והשקט הנפשי על מנת לבדוק את המצב לאשורו, כשברקע יכולת ניתוח וחדשנות שהוכיחו את עצמם על פני עשרות שנים, ידע נרחב בתחומים מגוונים מולטידיסציפלינרים, ומעל לכל – אהבת המדינה והאדם, שלא נותנים לי להישאר אדיש ולשקוע בשאננות, כי במצבי הכספי יכולתי בהחלט לשקוע בנהנתנות, לשמוע הרצאות, לקרוא ספרים, לטייל בחו"ל ולשהות עם משפחתי האוהבת ועם חבריי.

נראה לי שהרקורד שלי מוכיח שמעולם לא עמד אחרי עשייתי כוונות זדון, אינטרסים חבויים, אג'נדה שפגעו בטוהר הכוונות שהנחו אותי בכל חיי. יכולתי להיות עשיר מופלג אם הייתי מוותר על עקרונותיי האתיים כי הייתי בצמתי כוח שאחרים ניצלו אותן להתעשרות ולא אחווה דיעה באיזה מחיר. כמובן שמי שיתאמץ יוכל למצוא רבב כלשהו בעשייתי רבת השנים, אך מה שקובע זו התמונה הכוללת וגם אם חרגת פעם מהמהירות המותרת בכמה קמ"ש על כביש החוף בלי סכנה לאחרים ולעצמי אין דומה הדבר למי שנוסע שיכור ובלי רישיון במהירות של 120 קמ"ש בלב העיר, חוצה באור אדום ודורס אישה זקנה במעבר חציה. המלעיזים גוזרים גזירה שווה כי הם מעוניינים בזילות עוונותיהם ורוצים להוכיח שכולם מושחתים ועבריינים, אך תמיד עשיתי הבחנה במידתיות של ההתנהגות.

הצלחתי בכל התפקידים שלי בעולם העסקים, ללא כל רבב אתי, ופרשתי בשיא הצלחתי על מנת להתמסר לאתיקה בעסקים, לכתוב מחקרים פורצי דרך, ספרים ומאמרים לרוב, תוך ויתור על למעלה מתשעים אחוזים מהשתכרותי, על מנת לחלוק עם אלפי סטודנטים בכעשר מסגרות שונות את התובנות שהיו לי כאיש עסקים מצליח ואתיקן פורץ דרך, צירוף די נדיר שכמעט ולא ידוע לי על מקרים דומים לו. ההתפרסות על פני תחומים רבים גרמה לי אולי לא להגיע לפיסגה באף אחד מהתחומים אך איפשרה לי ראיה כוללת ומולטידיסציפלינרית יחידה במינה שאין דומה לה. אם הייתי הופך למנכ"ל או יזם היי טק, קרוב לוודאי שלא הייתי מתפנה לעסוק באתיקה ואם הייתי מתחיל בקריירה אקדמית בגיל צעיר ולא בגיל שישים כנראה שלא הייתי מצליח להגיע לתובנות ולניסיון שעמדו ביסוד מחקריי.

לא הייתי אף פעם מנכ"ל אם כי הייתי למעשה מספר שתיים באחת מחברות ההיי טק הבינלאומיות הגדולות בישראל, בוודאי שלא הפכתי למולטי מיליונר אך הרווחתי מספיק על מנת להתמסר בשקט וברווחה לעשייה אתית ואקדמית. לא הפכתי לפרופסור, גם לא ניתן פיזית, אם אתה מקבל את הדוקטורט (בהצטיינות) רק בגיל שישים, אבל כתבתי יותר ספרים אקדמיים חדשניים שפורסמו במיטב הוצאות הספרים כקלוור, ספרינגר ומאגנס מפרופסורים רבים שלא תרמו דבר למדע פרט למאמרים עבשים בעיתונים יוקרתיים שלא חידשו דבר. כך הייתי הראשון לכתוב תיזה לדוקטורט וספרים אקדמיים ולהרצות בקורסים במיטב האוניברסיטאות על אתיקה לבעלי מניות מיעוט. התיזה שלי הייתה עד כדי כך מהפכנית שבגירסתה הראשונית סירבה המנחה שלי לאשר את המסקנות, והיו דרושים לפרוץ הסקנדלים התאגידיים של אנרון, וורלדקום ודומיהן מדצמבר 2001 ואילך על מנת לאשש את המסקנות שלי והחוקיות שמצאתי ופירסמתי קודם בשני ספרים בהוצאת קלוור, וכך זכיתי סוף סוף לקבל את תואר הדוקטורט בהצטיינות באוניברסיטה יוקרתית וותיקה בפריז ובכל אירופה CNAM בשנת 2004.

אני לא מחשיב עצמי כעיתונאי, מעולם לא הייתי כתב בעיתון כלשהו והקריירה שלי מסתכמת בעבודה כאיש עסקים בינלאומיים ומנהל בכיר במשך 20 שנה, מנהל תוכניות הבראה ומיזוגים עצמאי במשך 15 שנה, אתיקן, סופר אקדמי ומרצה בכיר באוניברסיטאות במשך 10 שנים, וב- 5 השנים האחרונות אני עוסק בכתיבת ספרים, מסות ומאמרים בנושאים שונים. סה"כ 50 שנים של עשייה מוצלחת מאז סיימתי תואר שני לפני 50 שנה ב- INSEAD. אני אומנם אתיקן (ואיש עסקים), אבל לא מחשיב עצמי כאיש אקדמיה למרות שעסקתי בהוראה ובמחקר בצורה

אינטנסיבית במשך 10 שנים. כך איני מחשיב עצמי כעיתונאי למרות שכתבתי טור קבוע בבטאון רואה החשבון במשך שנתיים על אתיקה עסקית ועשרות מאמרים ומסות במחלקה ראשונה NEWS1, ובמידה מצומצמת בוואלה, גלובס וכו'. כל המאמרים היו בנושאים עיסקיים, חברתיים, משטריים, תרבותיים ואקולוגיים ורובם מופיעים בספר זה. אבל בעוד התהודה למאמרים אלה הייתה אפסית, הייתה תהודה יחסית גבוהה למאמר אחד שכתבתי אותו בחמש שפות – ספרדית, אנגלית, עברית, צרפתית ולאדינו על איך שגיליתי את בית הכנסת בקוריה שבספרד והוא פורסם בעשרות עיתונים, בטאונים ואתרים בכל רחבי העולם. הם מופיעים באתר שלי ב- ARTICLES אך לא בספר זה.

אם מצרפים למניין עשרות המאמרים את הפרקים ברבים מספריי שהם למעשה מאמרים ומסות בדידים שאוגדו במסגרת אחת ופורסמו כספר ואת עשרות האירועים שכתבתי, מגיעים למאות מאמרים ומסות וזו כמות נכבדת למדי. מספיק חשובה על מנת שכמה אנשים ידועי שם המליצו עלי לפרס א.מ.ת. בעיתונות (אין קטוגריה של אתיקה...) – יהושע סובול, אריה אבנרי, איתמר לוין, אילן משולם, דוד גולן, יהודה כהנא ואחרים, ובגלל הרלבנטיות של אמינות ואיכות ההמלצות לאמינות הספר שלי אני מצרף חלק ממהמלצות לפרק זה. אין הנחתום מעיד על עיסתו ויהללך זר ולא פיך, אבל כיוון שאני צופה ביקורת (או קרוב לודאי - התעלמות מוחלטת) לספר בגלל הקונטרוברסליות שלו, למרות שהקפדתי על מתינות, אני מקדים רפואה למכה ומשתדל לבסס את האמינות של הכתבים שלי. להמלצות אלה אני מצרף אחד מעשרות מכתבי הערכה של פרופסורים וסטודנטים על הקורסים שלימדתי באוניברסיטה ודנו רובם ככולם בנושאים הנסקרים בספר זה, בתחומי הכלכלה והחברה, הקפיטליזם, הגלובליזציה, הקיימות, אתיקה עסקית, ממשל תאגידי, אחריות וצדק חברתי; אם כי לא בנושאים המשטריים והפוליטיים, הסכסוך הישראלי-פלשתינאי, האינטגרציה של הערבים והחרדים וכו', כי לא עסקתי כלל בפוליטיקה. ניתן למצוא עוד מכתבי הערכה רבים באתר שלי ומאות מכתבים והערכות מצויים גם כן ברשותי בספרייתי.

כתבתי כבר על התחזיות שלי לפרוץ הסקנדלים התאגידיים, לתבנית ההונאה של החברות ולחוקיותה שמצאתי בתיזה שלי שפורסמה בשני ספרים אקדמיים בהוצאת קלוור היוקרתית בניו יורק ובאירופה בשנת 2001 עוד לפני פרוץ המשברים מדצמבר 2001 ואילך. היו לתחזיות אלה מספיק תהודה על מנת שסוף סוף אמצא אוזן קשבת באחת האוניברסיטאות המובילות ואצל מנחה שביקש ממני לבסס את התיזה הנוספת שלי על השוואה בין החוקיות שמצאתי לסקנדלים התאגידיים. אבל, אחרי שראיתי שלא מיישמים למעשה את הלקחים של הסקנדלים חזיתי שתחול התמוטטות רבתי כי המגמות המדיאות עוד הקצינו אחרי הגילויים. פרסמתי על כך את ספרי "סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית" בהוצאת מאגנס של האוניברסיטה העברית בירושלים שאמנם נכתב בשנת 2006 אך פורסם במחצית 2008 כמה חודשים לפני פרוץ המשבר של 2008 בספטמבר. רואיניתי על הספר שהיכה הדים רבים לכתבה מרכזית במוסף השבת של גלובס של כמה עמודים, אבל העורכים לא פרסמו את הכתבה עד אחרי פרוץ המשבר כאשר התברר שהתחזיות שלי אוששו. הספר והכתבה עוררו הדים רבים וניתן לקרוא אותם בהמשך למאמר זה. הייתי אחד הראשונים שכתבו על צדק חברתי בספריי ובמאמריי, על מעללי נוחי דנקנר כשכולם קשרו לו זרים ושל הטייקונים, וניתן לקרוא את המאמרים בספר זה עם קישורים להרצאות שלי שעסקו בכך, בבורסה, באוניברסיטאות חיפה ותל אביב, ב- TRANSPARENCY INTERNATIONAL בת"א ובברלין. יזמתי יום עיון ארוך שבו נטלו חלק מיטב המרצים מהאקדמיה, כיהודה כהנא, מאיר חת, רן לחמן, איציק ספורטא, ערן ויגודה-גדות, דני גוטוויין וכו', אישים בולטים כאריה אבנרי, מנהיגי תנועת המחאה כרגב קונטס ודפני ליף, וכמובן שגם אני הרציתי וניתן למצוא את המלל של ההרצאות ולראות את ההרצאות בקישורים שלהלן.

לבסוף, אחרי שנוכחתי לדעת שגם את לקחי המשבר של 2008 לא מיישמים, האשמים אינם נותנים את הדין, נוקטים בפתרונות סרק של הורדת הריבית לאפס, מצילים את הבנקים שהביאו למשבר במקום למוטט אותם ולא מחזקים את הפיקוח על הבנקים, פירסמתי ספר נוסף בארצות הברית בסוף 2009 ובו מצאתי חוקיות של משברים הולכים ותוכפים בקפיטליזם מסוף שנות השמונים שהולכים ומתגברים בהיקפים הולכים וגדלים, עד אשר חזיתי שיבוא שפל יום הדין לקראת 2020 בהיקפים של עשרות עד מאות טריליוני דולר, הרבה מעבר להיקפי הכלכלות של המדינות המובילות והפעם המדינות לא יוכלו להושיע, דבר שיביא להתמוטטות הבנקים, חברות הביטוח, כמה מהחברות הגדולות, לשפל הגדול ביותר בכלכלות המובילות, לאבטלה ומיתון. אני מייחל לכך שאני טועה ושתחזית זאת תתבדה, גם אם שאר התחזיות התקיימו. אני לא נביא ולא בן נביא, בוודאי שלא הוזה ולא נוסטרדמוס. בגלל הראייה הכוללת, ההשכלה הרחבה והניסיון המולטידיסציפלינרי אני יכול לנתח ולחקור מצבים בצורה מפוקחת.

או שזה גם בגלל החינוך הטוב שקיבלתי באמ"ן מחקר איך לנתח מצבים מורכבים שאיפשרו לי בין היתר לחזות תופעה עם נתונים שהערכתי בשליש מאלה שהיו ידועים, בלי להסתמך על מקורות סודיים ורק על מקורות גלויים שאף אחד לא חשב לבדוק אותם קודם. אף אחד אם לא האמין לי בשלב ראשון. אבל כאשר ראש אמ"ן מחקר וראש אמ"ן תיחקרו אותי שתי וערב וגיבו אותי זה הגיע כהערכת אמ"ן למי שהיה צריך לקבל החלטות, וכמה חודשים

אחר כך התחזית שלי הוכחה כנכונה במלואה. לפי מה ששמעתי מחבריי סקירה זאת שכתבתי בגיל 23 נלמדה במשך עשרות בשנים כדוגמא לסקירה מודיעינית טובה. זאת דוגמא נוספת כיצד הניתוח שלי היה מחוץ לקופסא.

ובעניין אחר, אבל קשור בכל זאת, כתבתי לפני כמה שנים בספר שלי באנגלית כמה מאות עמודים על פונדמנטליזם איסלאמי והסכסוך הישראלי-פלשתינאי. אחרי שניתחתי את הבעיה המורכבת של הסכסוך על כל היבטיה ואני מתייחס באריכות לנושא בספר זה, הגעתי למסקנה שהפיתרון היחידי שהוא ישים הוא לא להקים מדינה פלשתינאית נוספת לשתיים הקיימות בחמאסטן ובירדן שבה 80% מהאוכלוסיה היא פלשתינאית אלא להפוך את הממלכה הירדנית לירדנית-פלשתינאית שתהיה אחראית על האוכלוסיה הפלשתינאית בגדה (וגם בעזה אם התושבים יצליחו להשתחרר מעולו של החמאס המושחת והתיאוקרטי), הפלשתינאים יהפכו לאזרחים ירדנים כמו אחיהם היושבים בממלכה והיגרו אליה במהלך 19 השנים עד 1967. מעט יודעים שהייתה הגירה מאוד גדולה מהגדה המערבית למזרחית עוד כשהיא הייתה שייכת לירדן וכל מה שהיה צריך לעשות זה לדלות את הנתונים מתוך השנתון הסטטיסטי הירדני בו הם היו מצויים בדיוק בריטי אך מוסתרים כי הירדנים רצו לטשטש נתון זה. הירדנים לא מפרידים בין פלשתינאים ל- "ירדנים". אבל די היה לעשות פעולה מתימטית פשוטה של מציאת הגידול באוכלוסיה במחוזות מעבר לירדן, כי אצל הירדנים לא הייתה גדה מערבית ומזרחית, אך במקרה, היו להם מחוזות שהיו רק בגדה המזרחית או המערבית. מהגידול הזה צריך היה לנטרל את הגידול הטבעי של האוכלוסיה הקיימת – לידות פחות פטירות – וכך ניתן למצוא את ההגירה מהגדה המערבית למזרחית שכולה פלשתינאית. אם מניחים שתשעים אחוזים מהם פליטים, כי הם הכי נוטים להגירה, אז מוצאים לא רק את הפלשתינאים בגדה המזרחית כי אם גם את הפליטים שהתישבו בגדה המזרחית. זאת כמובן אם מצרפים את כל הנתונים משנת 1949 ועד שנת 1966.

אלמנטרי, ווטסון יקירי, אבל היה צריך לחשוב על זה ואף אחד לא חשב על זה קודם. הצעתי בספר שלי באנגלית על פתרון הסכסוך שכתבתי לפני מספר שנים כי הפלשתניאים בגדה המערבית יקבלו זכויות אזרח כמו אחיהם בגדה המזרחית, ויזכו בדמוקרטיה ובחופש הכי נרחבים שניתן לצפות בהם בעולם הערבי לרבות ברשות הפלשתינאית ובחמסטן ולמעט בישראל, למרות כל ההשמצות של טיבי וחבר מרעיו. האחריות הבטחונית תיעשה במשותף על ידי ישראל וירדן, בעוד כל המתנחלים או המתישבים ישארו במקומם ויהיו אזרחים ישראלים, כמו שהפלשתינאים בגדה יהיו אזרחים של הממלכה. הריבונות בגדה תהיה משותפת ישראלית-ירדנית-פלשתינאית אבל תתחלק על פי האיזורים שבהם יושבים האזרחים הישראלים ואזרחי הממלכה שיורש העצר שלה הוא חצי פלשתינאי ממילא.

כמובן שפירטתי הרבה יותר, לרבות צירוף נימוקים למה זה טוב לירדנים, למלך, לפלשתינאים ולישראל וכולם חשבו שאני הוזה וזה לא יתקבל על דעת הצדדים. הראשון שעודד אותי ותמך בי היה המנטור שלי בטיני שקרא את מחקרי לפני שנה ואמר שמכל התחזיות ששמע זאת הכי מעשית. בעקבות זאת פירסמתי את תמצית המחקר בעברית במספר מאמרים שעוררו הדים אפסיים. אני לא חושב שהמצאתי משהו, הגדה היתה שייכת לירדן עוד כשהיית קצין מחקר צעיר בשנים 1964-1967, ירדן וישראל כמעט הגיעו להסכם על החזרת רוב הגדה לירדן עוד בהסכם לונדון – או שלא – כי הדיעות של ההסטוריונים חלוקות. גיורא איילנד כתב בינואר 2010 על רעיון של הקמת מדינה ירדנית פדרטיבית עם עזה והגדה. התרומה שלי בכך שאני לא ממליץ שנחזיר את הגדה לירדן כי יש בכך הרבה סיכונים בטחוניים שגם אותם אני סוקר וכמובן לא ניתן לפנות את המתנחלים ולו רק בגלל שלא נוכל לעמוד בתשלום הפיצויים גם במספר של 100000, למרות הצעותיהם של היונים שמעולם לא עשו את החישוב כמה זה יעלה (אני שומע את התשובה – ארה"ב או האיחוד האירופי ישלמו וזה כמובן עורבא פרח כי אין כל סיכוי שהם ישלמו מאות מילירדים בשביל להחזיר מתנחלים ישראלים. אפילו דה גול לא עשה זאת למתיישבים הצרפתים שאולצו לחזור מאלג'יריה במספרים הרבה יותר גדולים). כל סיפורי המעשיות האחרים לא ישימים והם משחק שח עצמי - של שתי מדינות לשני עמים על ידי אישים שמעולם לא למדו את הנתונים עד תומם, של גושי התיישבות בריבונות ישראל ופינוי ישובים "מבודדים", הסכמה להחזיר מספר סימלי של פליטים במסגרת זכות השיבה (אף אחד לא מציע להחזיר 30000 כי זה המספר היחידי של פליטים אמיתיים שחיו אי פעם בישראל וזה אמור לפתור אחת ולתמיד את זכות השיבה על פי החוק הבינלאומי ובכל אמת מידה מוסרית מקובלת, כי פליטות מעולם לא עוברת לשילשים וריבעים אלא רק במצע של הרשימה המשותפת שרוצה לחסל בכך את ישראל, על פי האו"ם ורק כלפי הפלשתינאים ולא ההודים, הפקיסטנים, היוגוסלבים, הסודנים או כל הפליטים האחרים). והנה עם שובי ממסע לפולין שכלל את אושוויץ-בירקנאו אני מתבשר שהאמריקאים מציעים פתרון דומה, לראשונה בהסטוריה. אני לא חושב שה- CIA פרץ למחשב שלי או קרא את החומר באנגלית ובעברית שכתבתי, אבל אני גאה בכך שקלעתי לדעת גדולים, כי כנראה שהאמריקאים מבינים בסכסוך הרבה יותר מהישראלים והפלשתינאים שלא הציעו את זה.

אחת הסיבות שאני מפרסם ספר זה לקראת סוף 2018 הוא שזה הפורום היחידי שבו אני יכול לפרסם את התחזיות שלי על שפל יום הדין הצפוי לקראת 2020 אחרי שהפניות שלי לכמה עיתונים ואתרים העלו חרס. הגדיל לעשות

אתר דה מרקר שמכריח אותי לכתוב מאמר בן 500 מילה בעוד המחקר המקורי היה על פני כמה עשרות עמודים עם תיאור גרפי. הם מצרפים הערות לקוניות לכל דחיה והם דחו לי עד כה את כל המאמרים שלי, כמו גם YNET. אחרי כל הדחיות היססתי אם לשלוח את המאמר לדה מרקר כי הייתי משוכנע שהוא יידחה. אבל תמיד אשתי אומרת לי "חשוב חיובית", כך שאמרתי לי מה יש לי להפסיד, דחסתי מאמר של עשרות עמודים שמובא כאן בגירסה של 1500 מילים (עם קישור למקור באנגלית ועם ההסבר הגראפי) למיטת סדום של 500 מילים ואני מחכה. שבוע עובר, אני נוסע לפולין, חוזר מפולין ועוד אין תשובה. חשבתי שזה נשכח על ידי העורך הנכבד של מדור דיעות בדה מרקר (ושלא יובן שיש כאן ביקורת על העיתון שהוא אחד העיתונים הכלכליים הטובים בעולם ואני מזדהה על פי רוב עם הניתוחים שלו ונעזר במאמריו המצויינים במיוחד של גיא רולניק שאני חבר שלו בפייסבוק, עם עוד כמה אלפים). אבל אחרי שחזרתי ועוד אין תשובה ובאיחור של כמה שבועות אני מקבל סוף סוף תגובה, אבל הפעם לא מונוסילבית כבעבר. הפעם העורך התעלה על עצמו וכתב שאין ביסוס ולמה דווקא 2020?

אין אפשרות להיכנס איתו לויכוח וממילא זה לא יעזור – אבל איך אפשר לבסס תיאוריה כל כך מהפכנית ב- 500 מילה? מי מהכתבים האמיצים של דה מרקר כותב מאמרים מבוססים ב- 500 מילה? למה דווקא אני צריך לעשות זאת, מה עוד שזה בלתי אפשרי? למה 2020? נו באמת, הוא מצפה שאהיה נוסטרדמוס ואמצא בכדור הבדולח שלי שהמשבר יפרוץ ב- 20.10.2020, על פי עקרונות נומרולוגיים, של איצטגנינים, ותוך קריאה בקלפים. חכמים גדולים ממני בפורצ'ן האמריקאי שאני מנוי עליו חוזים גם הם לאחרונה משבר שצריך לפרוץ לדעתם בשנת 2019 אך הם מסבירים מדוע על פני חצי עיתון ולא מציינים תאריך מדויק או היקף מדויק. אני כתבתי 2020 עוד בשנת 2009 כי חשבתי שיקח כעשור לשפל הזה להבשיל בגלל תרופת הסבתא של הורדת הריבית לאפס שנתנה לשווקים הבינלאומיים הנשמה מלאכותית. החמצן הולך ואוזל, הבועות הולכות ומתנפחות ולדעתי זה יגיע לפיצוץ לקראת 2020. אולי זה יקרה מחר ואולי זה יקרה ב- 2022, אבל התחזיות שלי לגבי המועד המקורב וההיקפים של עשרות עד מאות טריליוני דולר ניתנו לפני עשור, וכיום רבים וטובים ממני, מפורצ'ן ועד הכלכלנים הכי בכירים מאששים את המועד אם כי אף אחד לא כתב עד כה שהוא צופה שפל בהיקף כה גדול כפי שאני עשיתי. גם אף אחד מהם לא כתב על כך בשנת 2009 כמוני אלא רק בשנה שנתיים האחרונות, אבל הם מפורסמים וידועים ואני לא.

על כל פנים קניתי כובע שאני מתכוון להגיש לעורך הנכבד של דעות בדה מרקר לתת לו לאכול אם וכאשר יקרה המשבר. הוא כמובן יכחיש, אבל הכל מתועד ושמור במערכת. אם לא יקרה משבר לא אצטרך לאכול את הכובע כי ממילא אף אחד לא שמע בקולי, מעטים מאוד קוראים את ספריי ומאמריי, וכולם ממשיכים לרכוש נדל"ן ומניות בבורסה, להשקיע בנגזרים ובביטקוין, מרוויחים הון כשאני העני ממעש שומר את כל הוני המועט במזומן או בכסף נזיל בריבית אפס, לא משתתף בחגיגה, כי אני מסרב להיות חלק של הבכחנליה המושחתת שמונעת על ידי אנשים מושחתים וספקולנטים, שעושים תספורות, שמעולם לא נותנים את הדין על פשעיהם, למעט ברני מיידוף שקיבל מאסר של 150 שנה בשביל כל המושחתים שלא שילמו דבר וממשיכים לנסוע במטוסי המנהלים שלהם וביאכטות.

יש לי חבר חכם שאמר לי שאין סיכוי שעיתונאים יפרסמו אי פעם את מאמריי כי המנטליות והרצינות שלי הפוכים לשלהם, העומק והידע שלי לעומת הרדידות שלהם והאומץ שלי לעומת ה"זהירות" שלהם. וזה אולי המקום לדבר על "הטרמפיסטים". כך כינה אותם ידידי אריה אבנרי ז"ל שהלך לעולמו, שתמיד אחרי שתחזיותיו התאמתו לגבי טייקונים או פוליטיקאים מושחתים, מיהרו להצטרף למשיסה השאקאלים המבתרים את הגופה, בשביל לא להפסיד את מקומם בחגיגה. פעם אחר פעם, הוא היה משתף אותי ברשמיו, ובמיוחד בפרשיות אולמרט שהוא היה הראשון והיחידי שגילה את השחיתויות והיה לו האומץ לכתוב על כך והוא שילם את מלוא המחיר בהדרה ובאיבוד פרנסה כי כולם חששו להתעמת עם אולמרט ראש הממשלה ובעל הקשרים האינסופיים, שגם היה חביבם של היונים ששלטו לדעתו בעיתונות, למעט כמובן ישראל היום. הוא היה מונה לי עיתונאי ואיש ציבור "אמיץ" אחד אחרי השני שהצטרפו למשיסה ואומר לי איך הם מעזים להגיד שהם גילו את השחיתות כאשר ראשוניותו של אבנרי נשכחה והוא כמעט ולא היה מוזמן לדבר על כך בטלוויזיה ובפורומים אחרים. רק אני ומתי מעט באומ"ץ ואחרים יודעים עד כמה אנו חבים לאיש גדול זה, אריה אבנרי, שהיה מעורב במרבית גילויי השחיתות בישראל.

גם לי יש טרמפיסטים ורק מתי מעט זוכרים את התחזיות שלי למרות שהכל מתועד. בכל הנושאים שסקרתי לעיל כמעט אף אחד לא זוכר את התחזיות שלי שהתאמתו ולא הייתי מביא אותן כאן אלמלי רציתי לבסס את האמינות של הספר הזה שכולו מבוסס על תחזיות של גורל המדינה והכלכלה העולמית. כשאני כותב על הצורך באינטגרציה של החרדים אומרים לי שאני לא מחדש כי אף אחד לא קרא בפירוט את דבריי, אחרת היה נוכח לדעת שאני מציע מתווה שמעולם לא הוצע עד כה ושרק הוא יוכל לבצע אינטגרציה של החרדים ולמנוע את הסערה המתרגשת על המדינה כאשר היא תתמוטט כלכלית בגלל הריבוי הטבעי העצום שלהם, מספרם המועט בתעסוקה, השתמטותם משירות בצה"ל ושירות לאומי, התקציבים העצומים שהם צורכים לישיבות, לחינוך שלא תורם דבר למדינה

ולכלכלה (אבל עוזר לנו בתפילות כפי שהתפילות של החרדים עזרו לששה מיליון הקורבנות שניספו בשואה. זה לא עוזר לצה"ל שתודה לאל לא זקוק לאלוהים, מה עוד שהוא לא קיים, כמו שלא עזר להצלת היהודים מכליה בשואה). למדתי בחשבונאות שיש צד זכות וצד חובה ועם כל המאמצים שלי אני לא רואה לפחות מבחינה כלכלית כמעט כלום בצד הזכות אצל החרדים והמון בצד החובה מקצבאות הילדים המיותרות ועד התמיכות בבני הישיבה.

אז כשאני כותב על כך מאמרים וקובע מה צריך לעשות בשביל לצאת מהמיצר אומרים שאני לא מחדש, למרות שאני מציע לבטל את קיצבאות הילדים מעבר לארבעה ילדים, לעשות באופן מיידי גיוס של כל החרדים גברים ונשים לשלוש שנים לצה"ל או לשירות לאומי, להעלות את גיל הנישואים לגיל 21 אחרי השירות למדינה, לעשות רק מערכת חינוך אחת בחינם - החינוך החילוני - ולבטל את כל מסגרות החינוך האחרות, לבטל את כל המפלגות על בסיס דתי או לאומי, לאסור בחוק החזרה בתשובה, לבטל את התמיכה של המדינה בכשרות ובשירותי הדת, לתת תמיכות לבתי מלון ומוסדות אחרים גם אם הם לא כשרים, להנהיג אפשרות לאכול אוכל לא כשר במטבחי מוסדות המדינה ובצה"ל, להפריד את הדת והמדינה, להכיר בכל זרמי היהדות על בסיס שווה, לאסור הדרה של נשים, לאסור קיום מסגרות נפרדות לחרדים בצה"ל. לימדתי 17 מחזורים של קורס חובלים לשביעות רצונם המלאה של חיל הים, האוניברסיטה של חיפה והכי חשוב – החובלים, אבל שמתי לב שרק במחזור אחד מתוך שניים יש חובלות כי במחזור השני יש דתיים לאומיים, אפילו לא חרדים, כי ההדרה הולכת ומתפשטת כמו מחלה מדבקת. אין כל בעיה שדתיים או חרדים ישרתו יחד עם נשים, גם אם זה לא מוצא חן בעיניהם או בעיני הרבנים שלהם. זה לא יפגע כהוא זה באמונתם שאני מכבד ולא קשורה כלל בהדרת נשים שאף סותרת את מהות הדת העמוקה ביותר – ואהבת לרעך כמוך. החרדים שכחו זאת אם הם מדירים נשים, לא נותנים להן להיבחר לכנסת ולפעמים אפילו קוראים להן פסס פסס על מנת לא להגות שם של אישה. אם כי לעשות להן 12 ילדים הם עושים, כי זאת מצווה וזה גם מהנה אותם אולי. אני לימדתי לא פעם במסגרות השונות חרדים וחרדיות בכיתות מעורבות וזה מעולם לא היווה בעיה, כשבמקרים רבים נשים שהיו נשואות התיעצו איתי אחרי השיעור. וכמובן שאני מציע להנהיג נישואים אזרחיים...

אני אולי לא מחדש באחת או שתיים מההצעות, אבל אני היחידי שמציע את מכלול ההצעות כמקשה אחת על מנת לעשות אינטגרציה של החרדים, מה עוד שאני מעריך שאני פועל לטובתם ובדיעבד הם רק יודו לי אם כל ההמלצות שלי, כי הם יוכלו לשמור על מצוות הדת, לעבוד, ללמוד, לשרת את המדינה, לתת ולקבל, להגיע לרווחה כלכלית ולא להזדקק לגמילות חסדים מצד החילוניים. אל להם לפחד לחשוף את בחורי הישיבה ואת בנות האולפנא לדיעות אחרות, כי הם כולם מקבלים חינוך לעילא בבית. אני מקווה גם שלא יטילו עלי פולסא דנורא כי הסיכוי שיוציאו לפועל את המלצותיי שואף לאפס, לא בגלל שהן לא נחוצות אלא בגלל שבקונסטלציה הנוכחית הקולות של החרדים חיוניים לקואליציה כי החילוניים לא מסוגלים להתאחד על מנת להוציא לפועל את הדבר החשוב ביותר העומד על סדר היום אם לא רוצים שישראל תיהרס – לבצע אינטגרציה של הערבים והחרדים על פי המתווה שהצעתי.

אך, כאמור המאמר שלי על אינטגרציה של החרדים נדחה כי הוא לא מחדש, כי הוא לא עוסק בכלכלה, או סתם כי התעייפו לפרסם מאמרים כל כך ארוכים שלי. כאן המקום לציין שעל כל המאמרים שכתבתי, כמו גם על כל הספרים שכתבתי לא קיבלתי כל תמורה, וכל עבודתי העיתונאית והספרותית היא לשם שמיים בלבד. יש כאלה שעושים עבודות שירות למען הציבור כי גנבו 27 מיליון שקל ממס קניה (רק בישראל אפשר לתת עונש כל כך מגוחך על עבירה כל כך חמורה) אך הם עדיין נשארים עם המיליונים שלהם וממנכלים חברות. אני עושה עבודות שירות למען הציבור בעבודתי העיתונאית והספרותית כי אני חש שהנושא בוער בעצמותיי והציבור צריך להתוודע לנושאים שאני מביא לתשומת ליבו. גם אם אני יודע שקוראים אותי מעטים ומיישמים את המלצותיי עוד פחות, אין לי מנוס אלא לעשות זאת. כי זאת המורשת שלי – למען המצפון שלי, שאדע שעשיתי את כל אשר לאל ידי בשביל לשפר את העולם, את ישראל, את החברה, את המשפחה ואותי. אם התחזיות שלי מתאמתות – קופצים על כך הטרמפיסטים ומקבלים את התהילה, אך אני ממילא לא מחפש את התהילה אלא את טובת העניין. אני מזכיר זאת בפרק זה אך ורק בשביל להגביר את האמינות של ספר זה ולשכנע את הציבור לפחות הפעם להאמין לתכני הספר.

אבל כנראה שבכל זאת דרכתי על אי אלו יבלות, או שדבריי נוגדים אי אלו אינטרסים, או שמתייחסים אלי כתמהוני, או שסתם אין סבלנות למי שכותב כל כך הרבה וכל כך ארוך בדור של הטוויטר. אין לי למעשה במה למאמרים שלי ואני גם לא מרצה בשום מסגרת. הסיבה הרשמית לכך שפרשתי מהוראה הייתה כי התחרשתי בגיל 70 (בגלל תורשה, כמו אימי, או בגלל השפעות הנפילה שלי, או בגלל טעות בהבחנה של רופא). אבל כשפרשתי לימדתי רק במרכז האקדמי כרמל שנסגר כמה שנים אחר כך, בעוד שהפסקתי ללמד מסיבות כאלה ואחרות בכעשר מסגרות אחרות שלימדתי בהן בשנות השיא 2009-2011 מיד אחרי המשבר של 2008 ופירסום הספר האקדמי שלי במאגנס, ההוצאה האקדמית הכי יוקרתית, שזכה לביקורות מאוד חיוביות, שהמשבר איישש את ממצאי הספר,

ושהפך לספר לימוד על אתיקה כפי שאני שומע מרבים בזכות זה שהוא מבוסס על ניסיון הוראה מאוד מוצלח, עם אירועים המבוססים על הניסיון המקצועי הרב שלי, על המחקרים שלי, ועל התזה שלי לדוקטורט.

בשנים האלה גם הזמינו אותי להרצות בבורסה (מעוז ההתקפות שלי והם שמעו לראשונה שם על צדק חברתי) ובמוסדות שקודם זרקו אותי מהם מכל המדרגות. זכור לי כיצד באתי לראיון בשנת 2004 עם קבלת הדוקטורט אצל הדיקן של אחת האוניברסיטאות המובילות. הנ"ל יושב עם רגליו על השולחן כשסוליותיו הקרועות פונות לכיוון שלי ומדבר איתי במשך חמש דקות עד כמה הספרים האקדמיים שלי אינם שווים דבר למרות שהם התפרסמו בקלוור ובספרינגר, כי האינדקס לא מספיק מפורט. רק "ברוך" יכול להבין עד כמה האינדקס חשוב בספר שהוא פורץ דרך ומוצא לראשונה בהסטוריה את החוקיות של הונאת בעלי מניות המיעוט, שאוששה על ידי הסקנדלים התאגידיים וזכתה להתפרסם בספריי האקדמיים בהוצאות הספרים הכי יוקרתיות, עוד לפני שקיבלתי את הדוקטורט ולימדתי אפילו סטודנט אחד. אבל אני לא מבין כמו ברוך ומנסה לשכנע את הדיקן שזורק אותי מכל המדרגות.

הנ"ל (אני קורא לו נ"ל בגלל הנעל שהוא הראה לי ישר בפרצוף) משלח אותי אם כן לא בבעיטה מהנעל שלו אבל במלל שחצני ומתנשא. רצה הגורל ומאוד הצלחתי באוניברסיטת חיפה וגם לימדתי באינסאד (במקום המנטור שלי בטיני עד שהם מצאו מרצה קבוע וצעיר) בשנת 2006. אם מצרפים לכך את פרסום הספר שלי במאגנס, המאמר הענק בגלובס, הסימפוזיונים היוקרתיים שהשתתפי בהם והתחזיות שלי לגבי המשבר שלי שהתאמתו, ופירסום ספר פורץ דרך נוסף בארצות הברית בשנת 2009; לא הייתי כל כך מופתע כאשר הנ"ל הזמין אותי בשנת 2010 ללמד אצלו במסגרת מאוד יוקרתית. הוא כמובן היה מאוד ידידותי, אם כי שמתי לב שהוא לא קנה נעליים חדשות שאותן הוא שמר על הריצפה ולא על השולחן. אני מלמד שנה ראשונה וזוכה לביקורות נלהבות מצד הסטודנטים, ציונים גבוהים באתר שלי ומכתבי תודה. והנ"ל מזמין אותי להרצות עוד שנה. בכל האוניברסיטאות הייתי עובד קבלן המגוייס ומפוטר כל סמסטר בלי זכויות סוציאליות עד שהחוק אילץ אותם להפריש קצת זכויות גם כן למרצים המסכנים שעבדו בפרך בשביל משכורות שהן בטלות בשישים לעומת המשכורות השמנות של הפרופסורים הקבועים שלימדו 4 או 8 שעות בסמסטר אך עסקו ב"מחקר" – על פי רוב כתיבת מאמר עבש אחד בשנה שלא חידש דבר וטיולים מחוף אל חוף בכל האתרים האקזוטים בעולם בסימפוזיונים על חשבון קרנות ההשתלמות.

אבל הפעם יש הרבה יותר סטודנטים בקורס ואחד מהם אומר לנ"ל שאני מדבר נגד הטייקונים, על צדק חברתי, קפיטליזם חברתי וכדומה, בקיצור לא כלכלה ניאו ליברלית שהם נהגו ללמוד במוסד מכובד זה. לא הסתרתי דבר, תוכניות הלימוד שלי היו ידועות לכולם, אך אולי אף אחד באקדמיה לא טרח לקרוא אותן. ופה יש בעיה. כי הפרופסורים המכובדים מתפרנסים לא מהמשכורת הגבוהה מאוד שלהם ומהסימפוזיונים שהם משתתפים בהם. הם מתפרנסים בעיקר מהדירקטוריונים שהם משתתפים בהם ומי שמביא להם את הפרנסה זה הטייקונים... כשירד לנ"ל האסימון שאני מסכן את הפרנסה שלו ושל עמיתיו, הוא בחר את העיתוי הגרוע מכל היום היחידי שבו איחרתי להרצאה באונבירסיטה (אני עד כדי כך לא מאחר שכתבתי מסה על אותם מקרים ספורים שבהם איחרתי בחיי).

ולמה איחרתי? כי הרכבת שבה נסעתי לתל אביב נשרפה, האש פרצה בקרון הסמוך לקרון השמור שבו ישבתי, עשן סמיך מילא את הקרון ואלמלי דפקנו בדלת בכל הכוח לנהג שהואיל בטובו לעצור אחרי שנוכח כי הרכבת שלו בוערת היינו כולנו נשרפים. קפצנו מגובה רב לאדמת טרשים אי שם אחרי הרצליה (אני נפלתי לזרועותיו של סטודנט שלי מהמרכז האקדמי כרמל שבמקרה גם הוא היה באותו הקרון והיה ראשון הקופצים והוא קלט בזרועותיו את כל הנוסעים המבוגרים). מילא העשן שנשמתי, התגברתי על כך, אבל לא ניתן היה בכלל לצאת ממקום שכוח אל זה ורכבת נוספת או אוטובוס לא נראו באופק. מכיוון שאני תמיד מקדים בשעתיים חשבתי שבכל זאת אגיע בזמן והודעתי על שריפת הרכבת למזכירות האוניברסיטה. הם יעצו לי לחזור הביתה או ללכת לבית חולים בגלל שאיפת העשן כפי שעשו רבים (טופלו גם עשרות פצועים מהקפיצה על הטרשים מגובה החלונות בקרון השרוף).

אני סירבתי ואמרתי שאגיע בכל מקרה לשיעור, כי ממילא אני מלמד כמה שעות רצופות. ישבתי עגמומי למדי כי אני שונא לאחר, ולא חשבתי לרגע שניצלתי אולי ממוות נורא, כשאני מתבונן איך האש מתפשטת וכל הרכבת עולה באש. אחרי שעתיים סוף סוף הגיע אוטובוס שהביא אותנו למקום ישוב והגעתי באיחור של 40 דקות לשיעור. אני שם לב שהסטודנטים נבוכים ופניהם לא כתמול שלשום, רק אחרי השיעור התברר לי מאחד הסטדונטים שהנ"ל בחר את העיתוי שהרכבת שלי נשרפה, ניצלתי ממוות, שאפתי עשן וזה היה בסך הכל השיעור השלישי שלי בשנה החדשה על מנת לכנס את הסטודנטים ולשמוע מה יש להם להגיד עלי. היו אחד או שניים, לא ברור כמה, ששפכו עלי אש וגופרית, הם לא משלמים הון תועפות בשביל לשמוע דיעות סוציאליסטיות, הם באו ללמוד מנהל עסקים, הם רוצים להתפרנס וללמוד חשבואות או מימון ומה פתאום אתיקה עסקית, ליתר דיוק הקורס שלי היה בעיקרו על הקפיטליזם אבל כיוון שהיינו בעיצומו של המשבר תיארתי את משברי הקפיטליזם ואיך ניתן להתגבר עליהם.

בקיצור, רוב הסטודנטים היו מרוצים, מיעוטם לא (בדרך כלל אני מקבל את הערכות הסטודנטים הכי גבוהות, בוודאי בהשוואה למי שמלמד מקצועות דומים לשלי וקיבלתי את תואר המרצה המצטיין של אוניברסיטת חיפה – אך זה בחיפה האדומה ולא באוניברסיטה הניאו ליברלית שבה עכשיו לימדתי). הנ"ל מתקשר אלי למחרת ומסביר לי שיש בעיה, "הסטודנטים לא מרוצים" הוא לא אומר מיעוט, אלא "הסטודנטים". על המקום הצעתי לו להחזיר את המפתחות, שזו כמובן מטפורה, כי לא קיבלתי שום רכב אלא משכורת מזערית ובלי סוציאליות ותודה לאל שאני חי מהחסכונות שקיבלתי בגלל עבודתי בעולם העסקים. בדיעבד הסתבר לי שעולם העסקים, שיצאתי נגד חוסר האתיקה שלו בשצף קצף, הוא הרבה יותר אתי מהעולם האקדמי שנחשפתי לו במשך 10 שנים, ובוודאי מעולם הספרות והתיאטרון בעקבות פרסום הרומן שלי והשתתפותי בדירקטוריון של תיאטרון, ומעולם העיתונות על פי ניסיוני המועט ובעיקר מסיפורים של אריה אבנרי ואחרים. הנ"ל נבהל, כי התפטרותי עשתה לו בעיה והוא היה צריך לדווח עליה להנהלה שלו וכמובן לא הייתי סותם את הפה. הוא הציע לי להמשיך בקורס אבל שאני לא אעצבן את הסטודנטים, בקיצור דיר באלאק – תהיה ניאו ליברלי או תעוף מפה. אני כמובן המשכתי את הקורס כמתוכנן, המשכתי להתקיף את הטייקונים ואת המשבר של 2008 (קראתי למעלה ממאה ספרים על המשבר ועל הקפיטליזם ואני אחד המומחים הגדולים בנושא, לעניות דעתי). בסוף הקורס, כולו רותח מזעם נ"ל מתקשר אלי בהתרגשות אין קץ (ייתכן ופיטרו אותו מאיזה דירקטוריון...) ואומר לי שהוא מקווה שלא ניפגש יותר לעולם, שהוא בכלל מצטער שפגש אותי אי פעם, בשפת ביבים רוגזת. רצה הקדוש ברוך הוא שנבואתו נתקיימה ואכן לא ניפגש יותר לעולם...

דרך אגב, החזרתי לסטודנטים האהובים שלי לא רק את ה- 40 דקות שהם הפסידו כי אם שני שיעורים שלמים בזמן החופש, אני לא אוהב להישאר חייב... לא אמשיך ואתאר כאן איך אחד אחד ובאין רואה נעלמו כל אחת מעשר המסגרות שבהן לימדתי, כולן מסיבות אוביטקיביות כמובן, אם כי רק נ"ל דיבר בגילוי לב, אבל מצאתי עצמי בתום 9 שנים רק עם מוסד אקדמי אחד בו אני מלמד – המרכז האקדמי כרמל. עם התחרשותי ואחרי נפילתי החלטתי שאיני יכול יותר ללמד ולכן נפסקה באיבה הקריירה המזהירה שלי באקדמיה, שבה הרווחתי פחות מעשרה אחוזים ממה שהרווחתי כאיש עסקים, אך נהניתי פי כמה, זכיתי להשפיע על אלפי סטודנטים, ברובם לא מהאליטות (בערך שליש ערבים, שליש עולים מרוסיה ושליש מזרחים), אך סטודנטים מצויינים ששמעו בשקיקה את תורתי, שיתפו פעולה באירועים, בגילום הדילמות האתיות של גיבורי המחזות, הספרים והרומנים, שלרבים מהם זו הייתה פעם ראשונה שקראו מחזה של שיקספיר- הסוחר מונציה, של יונסקו או ראו סרט קלסי, וכתבו לי עשרות מכתבי הוקרה תוך המתן המשובים גבהים ביותר. אחת הסטודנטיות המצטיינות שלי שאלה אותי למה הפסקתי ללמד והסברתי לה שזה בגלל התחרשותי. היא רצתה שאלמד אותה גם בלימודי תואר שני באחת האונבירסיטאות המובילות בארץ ולכן עשתה מאמץ כביר על מנת להנגיש עבורי אולם אקוסטי עם מיקרופונים ורמקולים ואחרי שהצליחה במשימתה והייתה מסגרת שבה יכולתי ללמד כמה קורסים, הנושא נתקע לשנתיים כי התוכניות עדיין לא מאושרות.

אם יש דבר שמאפיין את הפעילות שלי במשך 50 שנה ויותר זאת החדשנות, היזמות והחלוציות של עבודתי. בגלל שהשקפתי על החברה מבחוץ, על פי רוב, לא הייתי כבול בשיגרת המחשבה של החברה. במצרים בוודאי שהייתי זר, בישראל לא הרגשתי זהות עם חבריי לכיתה בבית הספר היסודי של העולים במעברה, שאינטלקטואליות הייתה מהם והלאה, הם קיבלו בשקיקה את הדין ללמוד רק מסגרות בכיתות ז'-ח', בעוד אני מרדתי ונשארתי בבית להתכונן לתיכון. הרגשתי שייך לתקופה קצרה בשנתיים הראשונות לתיכון כשהתקבלתי בזרועות פתוחות על ידי הותיקים בכיתה ובתנועה המאוחדת, במחנות עבודה ובטיולים. אבל כשעברתי לחיפה בשנתיים האחרונות של התיכון שוב הרגשתי ניכור כי לא השתייכתי לחוגים הסלוניים שאלוויס היה בראש מעיניהם בעוד אני שמעתי מוסיקה קלאסית וקראתי ספרות מופת. באוניברסיטה, בעתודה האקדמאית, הייתי מנוכר כי הייתי הצעיר ביותר בחוגים לכלכלה ולמדע המדינה, ובוודאי בכל קורסי ההעשרה שלקחתי בפילוסופיה, אומנות, ספרדית, גרמנית, שירה אנגלית, דרמה יוונית, צרפתית ושיקספירית. מאוד אהבתי את השירות באמ"ן מחקר ונדמה לי שתרמתי תרומה די טובה וגם ספגתי כישורי מחקר אוביקטיבי וניתוח, שהתבטאו בין השאר באירוע שתיארתי לעיל.

אהבתי את האווירה האינטלקטואלית של תל אביב, סרטי המופת, ההצגות והאופרות בחינם לחיילים, והידרתי עצמי מהדיסקוטקים וממנדיס שחבריי הרבו לבקר בהם. הייתי מנוי על מועדון הספר הטוב במרכזי התרבות של צרפת, איטליה, אנגליה, ספרד ובמרכז התרבות האמריקאי ליד המלון בו גרתי ברחוב גורדון שאלתי תקליטים של אופרות. כך היו באים אלי לשמוע את ההסברים שלי לאופרות, במיוחד ריגולטו ששאלתי אותו לשנה כי לא היה לו דורש. באינסאד שבפונטנבלו ליד פריז בזמן הלימודים ובמיוחד בזמן מרד הסטודנטים במאי 1968 (שם ספגתי ערכים של צדק חברתי) הרגשתי מאוד שייך כי לראשונה היו לי חברים אינטלקטואלים, קוסמופוליטים, מה עוד שלמדנו בשלוש שפות – אנגלית, צרפתית וגרמנית, אך פטפטתי גם באיטלקית וספרדית עם הסטודנטים האחרים, וכמובן בעברית. חבר סורי התנדב ללמד אותי בפעם המאה ערבית וקניתי לשם כך ספרי לימוד. עצם הלימוד באינסאד האירופאי היה חדשני, כי אם כבר למדו ישראלים מנהל עסקים בחו"ל היה זה בארצות הברית, אך התמזל מזלי

לקבל מילגה מהברון דה רוטשילד לאינסאד שכיסתה לימודים, כלכלה ומגורים. יחד עם זה חייתי במשך שנה שלמה על 500$ בלבד לכל ההוצאות האחרות והתקציב היה כל כך דחוק שבמסע של חודש לארצות הברית שהוא מומן לבוגרים על ידי נדבן אחר דיויד רוקפלר לא יכולתי לרכוש את התמונה שבה אני מקבל את התעודה מידיו כי היא עלתה 10$... עם שובי ארצה, עבודתי בתעשיה האווירית בתחום מיזוגים ורכישות היתה חלוצית מאוד בימים ההם.

כבר התייחסתי בספר על הנישואים הבינעדתיים שלנו שהיו מאוד לא מקובלים בזמנים ההם, אך אולי דווקא בגלל כך נצרבו באהבה גדולה. אבל היה לכך גם הקשר חדשני. בסוף 1969, מיד אחרי שנישאנו אירגנה עיריית תל אביב הגרלה לזוגות צעירים בתוכנית ל'. מלאי תקווה הלכנו לבית העירייה ושם היו מאות זוגות צעירים שצעקו והשתוללו כי דרשו דיור כלשהו (באחד המחזות הצרפתים נאמרת האימרה PLUS CA CHANGE PLUS C'EST LA MEME CHOSE) – ככל שזה משתנה כך זה נשאר אותו הדבר). והנה 50 שנה חלפו ומצוקת הדיור לזוגות צעירים ולמעמד הביניים בכלל עוד החריפה, במקום ללכת קדימה אנחנו צועדים אחורה. תופעה שתשתנה לחלוטין במסגרת הרפובליקה השניה כפי שאני מסביר בספר. את ההגרלה ניהלה גברת ק... וגונב לאוזנינו שההגרלה מפוברקת ויש כאלה שיודעים כבר כי יזכו בדירה, למרות שיש להם דירה נוספת. להגרלה נילווה פן עדתי מובהק כאשר חסרי הדיור היו רובם ככולם מזרחים בעוד הזוכים היו ברובם אשכנזים. הדודה המסכנה ניסתה לארגון שירה בציבור בשביל לצנן את הרוחות, שירים רוסיים אלא מה, אך הצעירים המזרחיים פצחו בזמר מחאה מזרחי וצעקו לעברה - את יכולה לשיר כי לך יש דירה! מכיוון שרותי ואני לא מהמתקרבנים, לא נכנסנו למחנה פליטים או אוהלים, אלא עבדנו קשה מאוד והגענו די מהר לוילה בדניה, השכונה הכי יוקרתית בחיפה, בלי הגרלות.

אבל יש 2 פואנטות חדשניות באירוע – הראשונה שהחלטתי לכתוב מכתב מחאה ציני לנתן דונביץ' בהארץ (המאמר הראשון והיחיד שכתבתי בעיתון זה...) והוא פרסם אותו כי הוא תיאר בצורה משכנעת את אירוע ההגרלה ואת המצוקה של הזוגות הצעירים. הוא היה כתוב בלשון כל כך אותנטית (וצינית) שהוא גרר בעקבותיו עשרות או מאות מכתבי תגובה, והיה אחד הראשונים שהצית את המחאה של הזוגות הצעירים. אני רוצה להאמין שאני וצעירים שכמותי ירינו את היריה הראשונה במהפכה שהביאה להתמוטטות השלטון המושחת, הגזעני והפרוטקציוניסטי של מפא"י. אבל כאן לא מסתיים הסיפור. שנתיים אחר כך עבדתי בחברה של מוצרי צריכה שלבוס שלי היו מהלכים בעירייה. מכיוון שהוא היה מאוד מרוצה מעבודתי והיה מודע לכך שאין לנו עדיין דירה הוא דיבר עם חבר שלו בעירייה שהיה ממונה על תחום הדיור והמליץ עליי (בלי ידיעתי כי הוא ידע שהייתי מתנגד לכך) שנזכה בדירה. הפקיד אמר שאין בעיה והיה מוכן "להגריל" אותנו לדירה אלא שכאשר אמר לו הבוס שלי את שמי – הוא נעשה אדום כסלק וצרח – לקורי אתה רוצה לתת דירה, אתה לא יכול לתאר לעצמך איזה נזק עצום הוא עשה למפלגה והוא הוציא מהמגירה שלו ערימה של עשרות או יותר מכתבים של זוגות צעירים שבאו בעקבות המאמר שלי.

בעבודתי באלביט הכנסתי תודעה של רווחיות ומרכזי רווח במועדון של המהנדסים שהיו מאוד מוכשרים אך שאיפתם הייתה ליצור את המוצרים הטובים ביותר ללא התחשבות יתירה ברווחיות. הייתי הכלכלן ובוגר מנהל עסקים הראשון בחברה שהייתה חברת ההיי טק המתקדמת ביותר בזמנו (ועל מנת לא להעליב את רפא"ל ותע"א – אוסיף הפרטית). מה שהביא את אלביט לשגשוג לעומת אלסינט ופיברוניקס ואחרות בקונצרן אלרון היה המודעות החזקה לרווחיות ומאוחר יותר כאשר בנוסף למכירות הוסיפו לי את הכספים – גם המודעות לבקרה, תקציב ותמחיר. כל זה היה ראשוני ובחיתוליו בימים ההם כשחברות היי טק נוהלו על ידי מהנדסים ולא הייתה דריסת רגל לבוגרי מנהל עסקים. אלביט הייתה חברה שמכרה כמעט אך ורק למשרד הביטחון והייתה למשרד בעיה של תשלומים. בימים ההם האינפלציה השתוללה ופיגורים בתשלומים היו יכולים להביא להספדים כבדים.

לפיכך לקחתי עובדת מעולה ואחר כך שניים שיהיו אחראים על הגביה. אף אחד אחר לא ייחס חשיבות כל כך גדולה לנושא כמוני וזאת הייתה הסיבה שהיו שנים שעיקר הרווחיות נבעה מהפעילות של המחלקות שלי. כשעובדיי היו באים אליי ומספרים לי שלא ניתן לקבל הזמנה או לגבות תשלום בגלל כך או אחרת הייתי עונה להם שזה לא מעניין אותי – יש לנו אחריות אבסולוטית למכירות וגביה (כמו גם להוציא תקציב ומאזן מדוייקים בזמן) ותפקידנו למצוא פיתרון לבעיות ולא סיבות למה לא ניתן לבצע את היעדים. גם כל התימרוץ היה על בסיס תוצאות והישגים ולא מאמצים. כמובן, הכל בצורה אתית, אך בנועם הליכות, תוך בניית יחסי אימון עם הלקוחות. משרד הביטחון היה סבור משום מה שכולם רוצים לסדר אותו ולהרוויח רווחים מוגזמים ולפיכך עיקר היחסים בינינו הושתתו על אימון הדדי. כיוון שגם אנחנו באנו לקראתם בנושאים שהיו חשובים להם נוצרה מערכת של יחסי עבודה קרובים, שהייתה מאוד לא אופיינית בהשוואה ליחסים העכורים שהיו עם חברות אחרות. לימים, הובלתי את הפיכתה של אלביט לחברה שמייצאת את עיקר מוצריה, בעיקר לארצות הברית – גם כן פריצת דרך כי זה היה חדשני מאוד למכור לאמריקאים הכל יכולים, הכל כמובן בשיתוף פעולה מלא עם המהנדסים ותחת ההובלה של מנכ"ל החברה. גם יזמתי, התקשרתי עם חתמים (בר סטרנס וליהמן הרבה לפני שפשטו את הרגל) והובלתי את ההנפקה הראשונה

של מניות אלביט בארצות הברית, הייתי אחד מהראשונים שעשו הנפקה בארה"ב בשנת 1987, חוויה בלתי רגילה ומאתגרת, ועוד הסברתי למנכ"ל טבע איך עשינו זאת אחרי שהזמין אותי במיוחד לשם כך לפני שהם הנפיקו.

באלביט ואחר כך כמנהל תוכניות הובלתי פרויקטים רבים של הבראת חברות (ביניהם הבראת אלביט בשנת 1981, הבנראת הסניפים של אלסינט בצרפת וארה"ב והבראת חברות רבות), מיזוגים ורכישות, ובהרבה מקרים רכישת חברות על מנת להבריא אותן ולהגדיל את ערך החברה. בזמננו, אלביט הייתה חברת ההיי טק הכי רווחית בישראל בגלל המודעות הגבוהה לרווחיות, מיזוגים תכופים והבראת החברה וחברות שנרכשו. גם בנושא התמיכות של המדען הראשי היינו חלוצים בהיקף המענקים ובגיוונם וגם כאן הייתה לי עובדת שכל עיסוקה היה הקשר עם המדען. מיפיתי תמיד מה תורם הכי הרבה לרווחיות והקציתי לכך את המקורות המתאימים. כאשר הובלתי בצורה עצמאית תוכניות יזמתי וניהלתי קונסורציום של מו"פ גנרי לתקשורת לווינים, הראשון מסוגו בישראל, עם התעשיה האווירית, אלישרא, רפא"ל/גלרם, גילת ומכון נאמן בטכניון, בהיקף של 27 מיליון דולר וגם כאן עיצבתי עם המדען את התבנית שכל שאר החברות עבדו לפיה בעתיד. כתבתי למעלה ממאה תוכניות עסקיות, תכנונים אסטרטגיים, תוכניות הבראה, תוכניות מיזוגים, תוכניות למפעל מאושר ותוכניות למענקי מו"פ מהמדען, כשזה עדיין נחשב לאומנות ולא כשזה הפך למוצר תעשייתי וממוחשב בעלות הרבה יותר זולה וזה גם נראה כך והיה שווה כך. גם לפני התקופה שמאכערים התחילו לטפל בחלק מהנושאים במקום הטיפול האישי שלי ושל עובדיי, ולפני התקופה שקנו ומכרו חברה על פי דף אחד על החברה או כמה דפים ולא על פי תוכנית מנומקת של מאה עמודים. בסוף שנות האלף הובלתי מיזוגים וביססתי שוויים פורצי דרך כבמקרה של חברת הזרע כשהצלחתי להגיע לשווי מאוד גבוה לחברה, המבוסס על שווי החוות שלה, זכויות המים, בנוסף לתחזיות המכירה והרווחיות ומצבה המאזני וההתחיבויות. אבל לא הייתי מספיק נועז על מנת לבקש גם שותפות בשווי הגבוה שהצלחתי להשיג והסתפקתי בתשלום על פי שעות שהיה בטל בשישים לעומת התוספת לשווי מעבר לשווי שמנכ"ל החברה ציפה לקבל.

בתחום האתיקה כתבתי לעיל על המחקרים פורצי הדרך והתחזיות שהתאמתו, אבל גולת הכותרת שלצערי לא זכתה לתהודה מספקת הייתה ההוכחה במחקר מעמיק ACADEMIC PROOF THAT ETHICS PAYS שיש מתאם סטטיסטי מובהק וגבוה בין השגשוג הכמותי והערכי ומדד האתיקה של 38 הארצות האתיות ביותר בעולם. למיטב ידיעתי זאת הפעם הראשונה שהוכח במחקר אקדמי וסטטיסטי שיש מתאם בין שגשוג לאתיקה ברמה של מדינות והערכתי שיעמדו בתור מוסדות מחקר על מנת להמשיך את המחקר בהתאם לתוכנית שהצעתי. אך, להפתעתי, אחרי שגילו עניין כמה גופים אף אחד לא היה מוכן להמשיך במחקר, אך המחקר הראשון על 1200 העמודים שלו נגיש לכל אחד באתר שלי, של האוניברסיטה של חיפה, של INSEAD ושל מוסדות אקדמיים אחרים וגם תרמתי עותק מודפס עבור אוניברסיטת חיפה לקראת קורס שעמדתי לקיים על קפיטליזם שכלל נושא זה ובהמשך ליום עיון שנערך באוניברסיטת תל אביב ולהרצאה שלי עוררה עניין רב. אני מצרף בספר זה את עיקרי הממצאים, שהם מאוד רלבנטיים לתכני הספר כי הרפובליקה השניה והבראת הכלכלה העולמית תוך מניעת משברים בקפיטליזם קשורים קשר בל ינתק בקיום כלכלה אתית ומשגשגת כאחד, הן במדדים הכמותיים והן במדדים הערכיים. לא זכיתי לקבל כמובן את פרס א.מ.ת. לעיתונות כי אני לא עיתונאי ולמרות ההמלצות החמות, אבל זכיתי לקבל פרס לא פחות יוקרתי – עיטור המופת של אומ"ץ, העיטור הכי גבוה לאתיקה בישראל, בשנת 2015 יחד עם רב אלוף מיל. בני גנץ מידיו של אריה אבנרי, חודשים ספורים לפני מותו. אני גאה שבאותו המעמד קיבלו את אות אומ"ץ – לוסי אהריש, אלוף מיל. דורון אלמוג, זאב בילסקי, נוגה ניר-נאמן, סיוון כהן, אליהו מצא, ורבים וטובים אחרים. לוטה.

היתה לי הזכות לבצע עבודה חלוצית שאני גאה בה במיוחד – כתיבת הקוד האתי של סיב"ט/משרד הביטחון, שהוא קוד פורץ דרך בתעשיה הבטחונית, שזכה אחר כך לפרסים רבים ונלמד יחד עם עשרה אירועים נלווים על ידי עובדי סיב"ט. משרד הביטחון מאוד זקוק לקוד אתי כי הפיתויים רבים עבור העובדים שלו, אבל במקרה זה העובדים גילו התלהבות לא פחות גדולה משלי, החל מיוזמת הרעיון שחר חורב ועד ראש סיב"ט וסגנו. את כל נושא האתיקה חקרתי ולימדתי בצורה לא קונבנציונלית כי קונפורמיזם לא הייתה אף פעם תכונה חביבה עלי. מהמחקר הראשון בעולם על אתיקה לבעלי מניות מיעוט, ספר הלימוד הראשון עם עשרות אירועים על אתיקה עסקית בישראל בעברית, הוראת קורסים המבוססים על ניתוח דילמות אתיות של גיבורי מחזות, סרטים ורומנים בתחום העסקים, ספר פורץ דרך על הקפיטליזם – משברים ופתרונות יצירתיים, מחקר פורץ דרך על מציאת מתאם סטטיסטי בין אתיקה לשגשוג כלכלי וערכי, חיזוי הסקנדלים התאגידיים, המשבר של 2008 ושפל יום הדין שיפרוץ (או לא) לקראת 2020 – ימים יגידו. ציון דרך קטן אך עם הרבה רגשות הוא כתיבת הרומן הראשון (ומחזה) על אתיקה עסקית בישראל המבוסס על גיבורים ההולכים בעקבות גיבורי הומרוס באודיסיאה. למותר לציין שאף הוצאת ספרים לא הייתה מעוניינת לפרסם את הרומן התוקף את הטייקונים והמנטליות העסקית הקלוקלת בישראל עד שחבר שלי, יצחק גורן גורמזאנו, מייסד בימת קדם (שנועדה לטפח סופרים מזרחיים) שמח להוציא לאור את הרומן וגם לערוך אותו, בהיותו בקי הרבה יותר ממני בכתיבה ספרותית. מכיוון שאני לא פרנואיד אני מוכן לייחס

עובדה זאת להיותי סופר "מתחיל" בגיל שישים ולא בגלל הפחד להתעמת עם הטייקונים הממנים הכל במדינה לרבות בתחום התרבותי ובתיאטרון, שם המחזה שלי לא זכה לעלות עד עצם היום הזה. אני רואה את חצי הכוס המלאה ושמח על כך שהרומן יצא לאור בהוצאה איכותית ובעריכה מופתית, שאלפי סטודנטים קראו אותו עבור הקורסים שלי שכללו אותו בהיותו הרומן הישראלי היחיד העוסק בנושא (אך דאגתי שאף אחד לא יצטרך לרכוש אותו, כי תרמתי ספרים רבים לספריית אוניברסיטת חיפה), גם זכיתי לביקורת מאוד מחמיאה מיהושע סובול.

תיאטרון חיפה כמעט העלה אותו (אלא שפשט את הרגל ביום שבו אמור היה להיחתם החוזה, וזאת לא אשמת הטייקונים), תיאטרון הקאמרי בדק ברצינות את האפשרות להעלות אותו וכך גם תיאטרונים אחרים, הוא תורגם לצרפתית כי היה עניין בו אך זה עדיין לא הוביל לדבר. אך כשאני רואה את הקשיים שיש לידידי יהושע סובול להעלות בארץ את המחזות שלו העוסקים בעוולות הטייקונים בישראל (אם כי בעולם הם מועלים בהצלחה), אני מגיע למסקנה שאולי זה לא כל כך בגלל הכישורים הספרותיים והדרמתיים המוגבלים שלי. אני מתנחם בכך שהסטודנטים באוניברסיטה העברית העלו את המחזה בבימויה של המתרגמת של המחזה בשנת 2008. אני גם שמח שהצלחתי ללמד בעשר מסגרות שונות במשך עשור על אתיקה עסקית, גלובליזציה, קיימות, ממשל תאגידי, מנהל עסקים, צדק חברתי, קפיטליזם ואחריות חברתית באוניברסיטה של חיפה, אוניברסיטת תל אביב, הטכניון, האקדמיה הימית, מכללות רופין וכרמל ואינסאד. במסגרת החוגים למנהל עסקים, INTERNATIONAL MBA לסטודנטים מכל העולם וכן במשך שלוש שנים לסטודטנים פלשתינאים וישראלים, 17 מחזורים של חובלים, תואר שני במדעי המדינה, תואר ראשון למנהלי חברות, עובדי עיריה, שוטרים, סטודנטים מהמניין, המקבץ לאתיקה, וכן סטודנטים מחוגים אחרים שהצליחו "להתפלח" לקורסים שלי, כי נאסרה עלי כניסה לחוגים שלהם המלמדים על פי טהרת הניאו ליברליזם. אז אולי, הנרות של המסגרות האלה כבו אחד אחד ובאין רואה כאשר גילו שאני תוקף את הטייקונים, את פקידי הממשל המושחתים ואת עוולות הקפיטליזם ה"חזירי" להבדיל מהחברתי, ומרים על נס צדק חברתי, בתירוצים שונים ומשונים, ואולי מסיבות אוביקטיביות, אם כי אני המשכתי ללמד באותן שיטות ובאותה הצלחה עצומה עם הסטודנטים. מה שחשוב הוא שבכל זאת הצלחתי לפרסם עשרה ספרים בהוצאות גדולות, לפרסם עשרה ספרים דיגיטליים נוספים באתרים של אוניברסיטאות ושלי בנושאים חשובים ומגוונים מקפיטליזם ומתאם בין אתיקה לשגשוג ברמה של מדינות, ועד גיאוגרפיה, תרבות, אוטוביוגרפיה וקבצי מאמרים. בסך הכל קראו אותי או שמעו אותי אלפי אנשים שהצלחתי לעשות עליהם אימפקט כזה או אחר, להביא לידיעתם מחקרים חדשניים, דיעות לא שגרתיות, חברתיות ובוודאי שלא ניאו ליברליות. וזאת אולי המהות של האקדמיה שלדעתי נשתכחה מזמן אצל פרופסורים וראשי האוניברסיטאות- לתת לסטודנטים לשמוע מגוון של דיעות על מנת שיחליטו על דרכם ולא לשמוע תורה מונוליטית – כמו השפקות פוסט ציוניות ויוניות, כלכלה ניאו ליברלית ואתיקה בקורס עבש של עשר שעות שבו שומעים קצת על אריסטו ומושגי יסוד, אך לא נחשפים על ידי אתיקנים אנשי עסקים לדילמות מהשטח.

עדיין לא הצלחתי ליישם יוזמות רבות שכתבתי עליהן – המכון לאתיקה, סינון אתי במשרות, תכנון אסטרטגי אתי, המועצה המפקחת, פרסים כספיים כמו פרס א.מ.ת. ודומיו על אתיקה עסקית, צדק חברתי, קיימות וצדק שלטוני. המחקר והממצאים שלי על אתיקה לבעלי מניות מיעוט נשאר במישור האקדמי ולא חילחל לבעלי מניות המיעוט שממשיכים להשקיע בבורסה בחברות לא אתיות, עושים להם תספורות והם מאבדים את כספם. המחקר שלי על המתאם המובהק בין אתיקה ברמה של מדינות לשגשוג כמותי וערכי לא חילחל אפילו במישור האקדמי, קל וחומר ברמה של מדינות שיכלו לקבל עידוד מכך על מנת להתנהג בצורה אתית כי האתיקה משתלמת ויש שכר בצידה. ומעל לכל – כל התחזיות שלי על הסקנדלים התאגידיים, המשבר של 2008, שפל יום הדין לקראת 2020, כל ההוקעה שלי על הטייקונים ועל עוולות הקפיטליזם הניאו ליברלי לא קיבלו כמעט כל חשיפה ולא שינו את רצף האירועים, אין כמעט קוראים לספרים ולמאמרים שלי, עקב התחרשותי גם הפסקתי להרצות ואני אפילו לא מורשה ללמד למרות שבנו עבורי אולם אקוסטי כי תוכניות הלימוד לא קיבלו עדיין את האישורים. אז, האם עלי להיות פסימי או אופטימי. אני מאמין שאופטימי כי עשיתי מעל ומעבר לכל הציפיות שלי והשפעתי ולו מעט על המאורעות בצדק החברתי, בשיפוט הטייקונים, בראיה שונה של הקפיטליזם כך שיש אלטרנטיבות – לא הכל כמו בארצות הברית, אפשר להתנהג כמו בשוודיה, דנמרק, הולנד וקנדה, להיות קפיטליסטים, אתיים וגם לשגשג בכל פרמטר.

ואסיים אולי בנושאים חדשניים אישיים הקרובים לליבי. יזמתי, השתתפתי בתרגום וערכתי תרגום להצהרת זכויות האדם של האו"ם בלאדינו. כתבתי ספרים בסגנון כתיבה ייחודי המאגד מסות, ספרות, עיון, דרמה, ביוגרפיות, לינגוויסטיקה, אתיקה וכלכלה, מדיניות, פילוסופיה, שירה, הסטוריה ומוסיקה כמו בספרי האוטוביוגרפי באנגלית – CORY'S COSMOPOLITAN CULTURAL CREDO. כתבתי ספר גיאוגרפי על 300 המדינות של העולם ופרמטרים סטטיסטיים ומאפיינים אחרים עליהן, שהוא מורה נבוכים לכל אחד שמתעניין בגיאוגרפיה, ואף יזמתי טיולים וסמינרי תרבות עבור חברים ליעדים נבחרים באירופה, כחלק ממסעותיי התכופים ברחבי העולם. האם כל אלה מגבירים את האמינות של ספר זה על הרפובליקה השניה של ישראל? אני משאיר לקורא להחליט!

Institute of Certified Public Accountants in Israel
לשכת רואי חשבון בישראל

2122/24114

ז' ניסן, תש"ע
22 מרץ, 2010

לכבוד
מינהל מועמדות לפרס א.מ.ת

שלום רב.

הנדון: מועמדות ד"ר יעקב קורי לפרס א.מ.ת

ד"ר יעקב קורי מפרסם מזה כשנה מדור קבוע בביטאון "רואה החשבון", שבהוצאת לשכת רואי חשבון, בנושא אתיקה עסקית. זהו מדור ייחודי, שאין כדוגמתו בשום עיתון או כתב-עת בישראל, ואשר חשיבותו רבה במיוחד למקצוע ראיית החשבון, הניצב על אדני מקצועונות, יושרה ואי-תלות.

במאמריו פורס ד"ר קורי בבהירות, בחדות ובצורה שאינה משתמעת לשתי פנים את השקפת עולמו בסוגיות שונות מתחום האתיקה העסקית. בימים שלאחר המשבר הפיננסי החמור ביותר שידע העולם מזה 80 שנה, לנושא זה חשיבות יתרה בהפקת לקחי המשבר ובפעולות הדרושות על מנת להימנע ממשברים דומים בעתיד.

המסרים שמעביר ד"ר קורי במאמריו חיוניים כיום, יותר מתמיד, לכל הפעילים בתחום העסקי בכלל ובשוקי ההון בפרט. תאוות הבצע והונאות ענק שהתגלו במשבר האחרון, מקורם בראש ובראשונה מהתעלמות מצווים אתיים בסיסיים. בלא הטמעתם של ערכים אלו, יקשה מאוד למנוע את הישנותם של אירועים חמורים כאלו.

לד"ר קורי תרומה ייחודית בהעלאת ערכי האתיקה על סדר היום הציבורי. אין המדובר במשימה קלה או נעימה, שכן דרך בני האדם היא שלא לקבל ברצון ביקורת והגבלות. אך ד"ר קורי נשאר נאמן לדרכו, והמציאות מוכיחה שוב ושוב את צדקתו.

לאור תרומה ייחודית זו לשיח העיתונאי והציבורי בישראל, אני ממליץ להעניק לד"ר קורי את פרס א.מ.ת בתחום העיתונות.

בברכה,

איתמר לוין
עורך ראשי
"רואה החשבון"

רחוב מונטפיורי 1
בית קסירר
ת.ד. 29281
תל אביב 61292
טל. 03-5116666
פקס. 03-5116665
אתר: www.icpas.org.il
E-mail: cpas@icpas.org.il

לכבוד ועדת פרס אמת

תל-אביב, 23 במרץ 2010

המלצה להענקת פרס אמת לד"ר יעקב קורי

ד"ר יעקב קורי הוא חלוץ העיון, הדיון וההוראה בישראל בתחום האתיקה בעסקים. בקיאותו בתיאוריות בתחומי הממשל התאגידי, בשוק ההון ובבנקאות, נסיונו האישי העשיר בעשייה בתחומים אלה, והשכלתו הרחבה והמעמיקה בתחומי הספרות, העיתונות, הדרמה, הקולנוע והאופרה עושות אותו לאיש-רנסאנס מזהיר, תופעה נדירה בימינו, ימי ההתמחות צרת האופקים.

הודות לעומקה ורוחבה של השכלתו ולעושר נסיונו המעשי פיתח יעקב קורי מנגנוני איבחון, ניתוח, כתיבה והוראה מקוריים ועוצמתיים המתבססים על שילוב והנכחה של תורות מוסר פילוסופיות עם תיאוריה ופראקסיס עדכניים בתחומי ניהול תאגידים ושוקי הון, ובד בבד עם זאת פיתח ויישם הלכה למעשה שיטת הוראה המבוססת על ניתוח יצירות מאוצר הספרות והדרמה הקלאסית והמודרנית המסייעות להארה ולהפנמה של סוגיות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית.

חשיבותו המדעית, הכלכלית והחברתית של תחום המחקר וההוראה של ד"ר יעקב קורי הוכחה במלוא עוצמתה בעת המשבר האחרון שטילטל את כלכלת העולם והביאה אל סף התהום. יותר מכל התחוור עד כמה הזנחת נושא האתיקה בעסקים היתה אחד הגורמים העיקריים למשבר שכמעט מוטט את המשק העולמי ואת הכלכלה הגלובאלית. בעקבות המשבר הזה אין עוד כל ספק שמניעת המשבר הבא שעלול להיות חורבני תלויה ביישום מושכל של עקרונות בדוקים של אתיקה עסקית. לצורך זה יש לעשות כל מה שניתן על מנת לאפשר את פיתוח התחום המיוחד שבו התמחה ד"ר קורי, ולו הקדיש שנים רבות של מחקר, הגות, כתיבה והוראה.

מתוך היכרות קרובה עם ד"ר יעקב קורי ועם עבודתו בהוראת נושא האתיקה בעסקים, וכן על סמך עבודותיו, ספריו ומאמריו, שנתפרסמו עד כה והעבודה הגדולה שהוא עסוק בהכנתה אני ממליץ בכל לב להעניק לו את פרס אמת שיאפשר לו להביא לידי סיום מוצלח את מחקרו הנוכחי ואת כתיבת הספר שיתבסס על המחקר הזה, ספר שעשוי להיות אופוס מאז'ור בקנה מידה עולמי בתחום ההתמחות המיוחד של ד"ר יעקב קורי.

בכבוד רב,

יהושע סובול

מחזאי, סופר ובמאי.

פרופ' א. משולם
רח' הבונים 64
קריית טבעון, 36000
טלפון: 04 9833710
Email:meshoulam.ilan@gmail.com
Fax:04 9836672

20 מרץ, 2010

לכבוד
מינהל מועמדות לפרס א.מ.ת

שלום רב,

הנדון: חוות דעת למועמד דר' יעקב קורי

להלן חוות דעתי על התאמתו של דר' יעקב קורי לקבלת פרס א.מ.ת לשנת 2010.

אני מכיר את דר' יעקב קורי מאז תחילת שנות השיבעים עם כניסתו לעבודת ניהול החוזים של חברת אלביט. בהיותי סגן נשיא של החברה באותה עת, עקבתי אחרי התפתחותו המהירה של יעקב במסגרת החברה אשר בה צמח לתפקיד סגן נשיא לכספים ומכירות. במסגרות אלו רכש דר' קורי נסיון רחב ביותר בעסקים בינלאומיים. עם יציאתו את הארגון המשיך דר' קורי להתפתח במסגרת עצמאית בפעילות בינלאומית וניהל פרויקטים חשובים עבור ארגונים בינלאומיים בשטחי ניהול, העברת מידע, מיזוגים ורכישות ויעוץ ועריכת תכניות להסבת חברות ממצב של כשלון להצלחה.

שמרתי כל השנים קשר עם יעקב ובשנת 2004 בעת היותי ראש בית הספר לניהול של אוניברסיטת חיפה קבלתי את דר' קורי כמרצה לאתיקה במסגרת תכניות ה MBA של המוסד. בית הספר לניהול בורר את מרציו בזהירות רבה ושומר על איכות גבוהה של המלמדים בו. דר' קורי עמד בכל קריטריוני בית הספר. הוא סיים את לימודי הדוקטורט שלו באוניברסיטה בעלת מעמד אקדמאי מצויין, למרות הזמן הקצר בו עסק בנושא האתיקה הוא הראה התלהבות בלתי רגילה לנושא והשקיע רבות בכתיבה וחקר הנושא. בעצם החלטתו לעזוב את תחום הניהול בעל פיתויים רבים לאלו המצליחים בו דר' קורי עשה הסבה מקצועית חדה לכיוון של נושא הקשור ללבו ולו תרומה עצומה לחברה בכללותה. זהו מעבר הראוי להערכה. גישתו להוראה הייתה ייחודית אף היא והוא חיפש תמיד את הדרכים להפוך את הלימוד לחוויה אמיתית. הוא גם הצליח בכך והיה למרצה מעולה בתחומו. הוא פרסם מאמרים רבים בעיתונות הכלכלית, לרבות מדור קבוע "אתיקה ואתה" בבטאון

רואה החשבון וספרים אקדמיים שפורסמו בהוצאות יוקרתיות כקלוור, ספרינגר ומאגנס בזמן קצר יחסית, אשר קבלו חוות דעת טובה מאד והצליח לבנות בתקופה קצרה קריירה שניה בתחום האתיקה.

דר' קורי פעיל בקידום דיסציפלינת האתיקה בארץ ובחו"ל ותרומתו למקצוע היא רבה ומרשימה. בתקופות הכרותי את יעקב הוא הוכיח לא רק את יכולתו המקצועית אלא גם את יכולתו הניהולית והאנושית. הוא היה מנהל ומרצה אשר זכה לכבוד רב ולאמון מלא מתלמידיו ומאלו העובדים עמו. אישיותו השקטה והתומכת, מלווה ברצון עז לעזור לזולתו היו לשם דבר. יכולת החשיבה הבהירה והרוגע בה נתקבלו החלטותיו היו לעזר רב.

מספר פרסומיו משנת 2001 מרשים עוד טרם עשה מהפך בקריירה שלו עם המעבר מהתעשייה לעולם האקדמי. תרומתו המדעית ופרסומיו השונים מרשימים עוד יותר כאשר לוקחים בחשבון כי זמנו חולק בין עבודה אקדמית ופרופסיונאלית ומחויבותיו בשוק העבודה.

אין כלל ספק כי תרומתו של דר' קורי לתפישת האתיקה ולהעלת קרנה בישראל היא מרשימה ובעלת משקל בהעלאת רמת הידע והחדרת המודעות לנושא בארץ באמצעות מאמריו בעיתונות, ספריו, הקורסים וההרצאות שלו במסגרות שונות.

דר' קורי הוא משקיען אמיתי. הוא מוכן להשקיע את כל מרצו בפיתוח נושאים מקצועיים חדשים אשר הוא מאמין בחשיבותם לקידום החברה בישראל.

אישיותו הנעימה, הרוח הטובה ונכונות במתן עזרה לזולתו אפשרו לו להגיע להישגים מרשימים בתחום המקצועי.

אין לי ספק כי על בסיס תרומתו המדעית, העיתונאית והמעשית בקידום נושא האתיקה בישראל, באופן ישיר ועקיף, הוא מועמד מתאים לקבלת הפרס.

בברכה,

פרופ' א. משולם

אריה אבנרי

21 במרץ 2010

לכבוד
וועדת פרס אמת
באמצעות דוד גולן
קוסטה ריקה 16
חיפה

הנדון: **המלצה להענקת פרס אמת לד"ר יעקב קורי**

אני מבקש להמליץ על ד"ר יעקב קורי מאוניברסיטת חיפה כמועמד ראוי לקבלת פרס אמת בגין כתיבה אמינה ושיטתית של ספרים ובכלי תקשורת כלכליים בנושאים אתיים שקשורים בעולם העסקים.

הכרתי לראשונה את ד"ר קורי לפני תריסר שנים כאשר כיהנתי כיו"ר איגוד עיתונאי ישראל וחבר נשיאות מועצת העיתונות ועסקתי בנושאים אתיים שקשורים בעולם התקשורת. באותה עת חיפשנו חיבור לנושאים אתיים בעלי אופי כלכלי מאחר שחששנו מהתפשטות התופעה של הון ושלטון שניצניה החלו אז.

התרשמתי מאוד מאישיותו ומנחישותו של ד"ר קורי לפעול למען החדרת התודעה האתית באמצעות הרצאותיו בעולם האקדמיה וכתיבתו המקצועית הפורה.

מתוך מעקב אחר כתיבתו העיתונאית – בעיתונות הכלכלית – שהייתה מיועדת בעיקרה לקהל הרחב יותר מאשר לאוכלוסיה מוגדרת באקדמיה ובעולם העסקי, התרשמתי מיכולת הביטוי שלו.

בין השאר כותב ד"ר קורי מדור קבוע בשם "אתיקה ואתה" בביטאון של רו"ח שזוכה להדים רחבים ומעורר עניין רב בשל נגיעתו בנושאים שגורמים מסוימים ניסו לעקפם.

זאת ועוד: ספר המחקר של ד"ר יעקב קורי "סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית" שיצא לאור לפני כשנתיים וחזה את המשבר הכלכלי הנוכחי בנוי כולו פרקים בסגנון עיתונאי בנושאים עיוניים ובאירועים המבוססים על מקרים אמיתיים.

אין ספק שד"ר קורי שילם מחיר כבד מאוד בגין כתיבתו החדה והבלתי פשרנית שהינה נעדרת אלמנטים מוכרים של חנופה, טיוח וגמישות. בכתיבה זו ניתן לראות יותר אותות אזהרה מוקדמים והטבעת כתובות על הקירות.

רח' ה' באייר 56 תל-אביב ת.ד. 21139, מיקוד: 61211 טל. 03-6024975, פקס: 03-6024239, נייד: 050-576234
E-MAIL: avneri-a@inter.net.il

אין ספק שהשפעתו של ד"ר קורי על אלפי סטודנטים במוסדות האקדמיים בארץ הקוראים את מאמריו וספריו הינה רבה ומשמעותית.

ללא ספק יש לו תרומה נכבדה להפיכתה של ישראל למדינה אתית יותר.

אני סבור שהגיע העת שהפרס בתחום מדעי החברה על עיתונות יינתן השנה דווקא בנושא אתיקה עסקית ושלטונית שמוצאת לה ביטוי בתקשורת הכלכלית בספרים ובביטאונים מקצועיים.

למרות שד"ר קורי אינו עיתונאי מקצועי הענקת הפרס לו עשויה לשים את הדגש על נושא ביעור השחיתות העסקית והשלטונית שהינו בנפשה של האומה.

בכל הכבוד

אריה אבנרי

יו"ר חטיבת וותיקי התקשורת

ליד אגודת העיתונאים בת"א

הנידון : המלצה לפרס אמת לד"ר יעקב קורי

הנני פונה לועדת פרס אמת בהמלצה להעניק את הפרס לד"ר יעקב קורי, עבור פעילותו למען החברה בישראל, כפי שהיא מתבטאת בעשייתו העיתונאית, במחקר ובהוראה.

ד"ר קורי מוכר לי שנים רבות. היכרותנו החלה כאשר ד"ר קורי היה בצד המבצע כמנהל בכיר בשורה של תפקידים בחברות מובילות ולאחר מכן כיועץ רחב קשרים שפעל ברחבי העולם כמסייע לחברות ואישים להשלים עסקאות בינלאומיות מסובכות.
כבר בשלב זה בקריירה שלו הפגין ד"ר קורי רמה גבוהה של יושרה והקפדה על ניהול עסקי שומר חוק וכזה המכבד את הזולת בין אם הוא לקוח או ספק. במהלך עבודתו התגבשה החשיבה שעסק צריך להפיק את רווחיו בצורה הוגנת ומבלי לעשות זאת על חשבון זכויותיהם של אחרים.
גישתו זו לעולם העסקים זכתה למשוב חיובי מצד חלק מהגורמים איתם בא במגע אולם תוך כדי עבודתו נחשפו בפניו גם הצדדים השליליים של עולם העסקים והכלכלה, כאשר ההגינות והיושרה אינם מכתיבים את כללי ההתנהגות העסקית.

לימים החליט ד"ר קורי לשנות את מרכז הכובד של פעילותו ולהתמחות בצד האקדמי של העולם העסקי והצליח בתוך זמן קצר יחסית להשלים דוקטוראט ,ולאחר מכן החל להיות כותב פורה ובלתי שגרתי של כתבים - ספרים ומאמרים - בתחום האתיקה בעסקים והדרכים להגדיל את הרווחה הכלכלית של אוכלוסיות בכלכלה המודרנית.
כמו כן החל בהוראת הנושא במסגרות אוניברסיטאיות וזכה לשבחים רבים מתלמידיו שנחשפו למורה ומקצוע מרתקים שלא הכירו לפני כן.

אין זה דבר קל להחליט להתחיל בקריירה חדשה בגיל מבוגר ואף להגיע להישגים והכרה כפי שהשיג ד"ר קורי. העובדה שעשה זאת בהצלחה היא עדות נוספת לאמונתו בצידקת עמדתו וטיעוניו לגבי הצורך בהטמעת האתיקה בכל שלבי העשייה העסקית והציבורית ואת נכונותו להקדיש את כל זמנו ומרצו כדי לעשות נפשות לדיעותיו ולחשיבה המדעית המוכחת הבאה לידי ביטוי בכתביו – מאמרים וספרים כאחד.

הערכתי לפעלו של ד"ר קורי נשענת על נסיוני העסקי המשתרע על פני מעל לארבעים שנות פעילות עסקית בשורה של תפקידי ניהול בכיר בתעשייה, בחברות אחזקה ובמוסדות פיננסיים.

לאור האמור לעיל אני ממליץ בכל לב לקבל את מועמדותו של ד"ר קורי ואף לבחור בו כמקבל פרס אמת בתחומי עשייתו הברוכה.

בכבוד רב

דוד גולן

חברת החשמל
חטיבת משאבים אסטרטגיים
אגף משאבי אנוש - הדרכה ארצית
מטה הדרכה ארצית
מרכז יורם, חפצי-בה
טלפון : 04-6348802, פקס': 04-6348740

לכבוד
ד"ר יעקב קורי
אוניברסיטת חיפה

לד"ר קורי שלום רב,

הנדון: מכתב תודה והערכה

בתום לימודינו באוניברסיטת חיפה, אנו חשים צורך להודות לך על החוויה האינטלקטואלית והערכית הראשונה במעלה ששינתה תפישות עולם שלנו על עסקים ואתיקה, ונתנה לנו את הכלים המעשיים לראות את תפקידינו הניהוליים באור שונה מהותית מאשר עד עתה. הצלחת בכישרון רב למזג חינוך ערכי, הקניית ידע מקצועי, וטיפוח כישורים ניהוליים בשיטות לימוד של דינמיקה קבוצתית ומשחקי תפקידים.

אנו, קבוצה של 35 מנהלי מחלקות ומנהלים בכירים בחברת החשמל, למדנו אצלך במסגרת התואר של אוניברסיטת חיפה בשנים 2005-2007 שלושה קורסים של כ- 160 שעות לימוד אקדמיות במקצועות הבאים: 1. קיימות – אתיקה עסקית, אחריות חברתית ואיכות הסביבה, 2. גלובליזציה ומנהיגות, 3. מבוא למנהל עסקים, מיזוגים ורכישות. תוכניות הלימוד כללו ניתוח אירועים, לימודים עיוניים ויצירות קלאסיות.

בזכות שיטות הלימוד שלך נחשפנו לחומרים ומסרים בתחום העסקים והאתיקה השונים בצורה יסודית מכל מה שלמדנו באוניברסיטה ובתוכניות ההדרכה ואשר השאירו בנו רושם בל יימחה. עשית זאת בדרכי נועם, עם אמפתיה רבה לכל אחד מאיתנו, אך עם הקפדה אקדמית מדוקדקת. בקורסים אחרים למדנו תיאוריות מושכלות אך אצלך למדנו איך מתנהלים העסקים הלכה למעשה כדבר מנהל למנהלים שכמותו.

היית שקוף אלינו ולא הסתרת שניתן להצליח בעולם העסקים הגלובלי של ימינו בדרכים לא אתיות. אך הבאת לנו אירועים ויצירות למכביר בהם הראית לנו שניתן להצליח גם אחרת ולמזג אתיקה ועסקים כי אין בהם סתירה כלשהי. הפנמנו את המסר ואנו משתדלים ליישם אותו כל אחד בתחומו. שיטות הלימוד שלך שאפשרו לנו לראות דילמות אתיות בכל זווית נתנו לנו כלים לשנות את הראייה העסקית שלנו.

אנו נזכור תמיד את האירועים הקצרים שלך שהציגו בכמה עמודים דילמות קיומיות בממשק בין העסקים והאתיקה בכל תחומי הפעילות שלנו: רכש, מכירות, כספים, תפעול, אבטחת איכות, שוק ההון, מתריעים. מאידך, נחשפנו לנושאי הגלובליזציה כאשר למדנו את מיטב הספרות בנושא: "נו לוגו" של נעמי קליין, "התאגיד" של ג'ואל בקן ו"העולם הוא שטוח" של תומס פרידמן, המצדדים והמתנגדים לגלובליזציה.

אך למדנו אצלך גם שיעור מאלף במנהיגות של פורצי הדרך בכלכלת המאה העשרים: הברונים השודדים, הנרי פורד, ביל גייטס, סטיב ג'ובס, סם וולטון ווארן באפט. כאשר במקביל נחשפנו לעולמם של העובדים הפשוטים, ועדי העובדים, "מותו של סוכן", "גלנגרי גלן רוס" וגם "זמנים מודרניים". למדנו שיווק, ניהול, כספים, מיזוגים, הבראת חברות, תוכניות עסקיות והגשנו עבודות גמר בכל הנושאים האלה.

לסיכום, בשם חברי הקבוצה ברצוני להביע את תודתנו והערכתנו לקורסים המאתגרים והמעניינים שהיו בעלי ערך מוסף, הרבה מעבר לידע הכללי הנדרש לצורך קבלת התואר.

בברכה,
צביקה גינסברג

רכז הקורס של קבוצת המנהלים
חברת חשמל

ביקורות והפניות לספר "סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית" מאת יעקב קורי בהוצאת מאגנס של האוניברסיטה העברית

אני מאוד שמח לחלוק אתך את הביקורות על ספרי החדש. העיתוי של ההוצאה לאור של ספרי "סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית" בהוצאת מאגנס של האוניברסיטה העברית בירושלים היה מושלם, כי ספרי מתייחס לפן האתי של סוגיות דומות לאלה שהוצפו במשבר הסאב פריים, הקריסה הבורסאית והשפל העומד בפתח וקובע שאם לא יהיה שינוי קרדינלי אנו נחווה שפל בסדרי הגודל של השפל הגדול בן עשר השנים משנת 1929.

על רקע זה ניתן לבחון את התגובות הנלהבות לספר של עיתון גלובס, של מנהלים מהשורה הראשונה בחברות ובבנקים, ושל אנשי אקדמיה בכירים. הספר מתואר כ: "מעמיק חכם ובוגר, מבריק שנון ומאיר עיניים, הכרחי שיקראו אותו כמה שיותר אנשי עסקים, מנהלים, אנשי אקדמיה ופוליטיקאים, יש בו פוטנציאל להיות רב מכר והוא יהפוך לקלסיקה, משתווה לטובים שבין ספרי הלימוד באנגלית, הספר יכול לשמש בסיס ללימוד אתיקה בעסקים. בערב ההשקה שנערך לכבוד ספרו בבית ציוני אמריקה בתל אביב קורי התגלה כמרצה בחסד. רעידת האדמה שעברה על וול סטריט בשבוע האחרון נתנה משנה תוקף למשנתו. למרות האורך והכובד של הספר, אתה מבין ממנו איך העולם שלנו עובד ואיך המדינה שלנו מקולקלת, איך עסקים נעשים ואיך הון מצטבר, מי מסדר אותך ואיך הם עושים זאת. בשביל קורי אתיקה היא לא עיסוק תיאורטי, הוא בראש וראשונה מקצוע רגשי. אם אתה מרגיש שאתה צריך להיות אתי – אתה תנהג בצורה אתית. ספרו של קורי הוא ייחודי בעולם בגלל האירועים עם משחקי התפקידים שלהם ובגלל העיסוק בסוגיות אתיות עסקיות דרך ניתוח של יצירות מופת מוכרות. ספר זה הוא בעל חשיבות רבה לכל המעורבים בו. " והחשוב מכל – על רקע המשבר ופרסום הספר יש נטייה הולכת וגוברת של בנקים וחברות גדולות להעביר קורסים באתיקה למנהלים. בולטת במיוחד הביקורת של תוכניות הלימוד שלי המופיעות בספר שנכתבה על ידי מנהלים בכירים בחברת החשמל שלמדו אצלי שלושה קורסים וכתבו בין השאר: "אנו חשים צורך להודות לך על החוויה האינטלקטואלית והערכית הראשונה במעלה ששינתה תפישות עולם שלנו על עסקים ואתיקה ונתנה לנו את הכלים המעשיים לראות את תפקידינו הניהוליים באור שונה מהותית מאשר עד עתה." התגובות החלו לזרום במהלך חודש יולי, בערב ההשקה לספר שהיה בבית ציוני אמריקה בתל אביב ב- 29.7 באולם מלא עד אפס מקום ובהשתתפות גורמים בכירים בעסקים ובאקדמיה, ובחודשים הבאים. התראיינתי לתוכניתו של מיכאל מירו בקול ישראל ב- 21.9.2008, בעיתון גלובס לשתי כתבות באוגוסט ובספטמבר 2008, בטאון "רואה החשבון" בחר בספר כ- "ספר החודש – המלצת הספרייה" בגיליון אוקטובר 2008 וכו'.

להלן קישורית לכתבה המרכזית במגזין G של גלובס (עמ' 25-30) שנכתבה על ידי דרור פויר ופורסמה ב- 18 בספטמבר 2008 על הספר, ראיון עמי, והקונטקסט האקטואלי של הספר:

http://www.globes.co.il/serve/globes/printWindow.asp?did=1000383230

כל המשבר העולמי שהוא ללא תקדים היה נמנע אם הבנקים והחברות היו מתנהגים בצורה אתית בהתאם לעקרונות המפורטים בספרי, זונחים את עיקרון מיקסום הרווח בכל מחיר גם במחיר של סיכון הלווים, בעלי המניות והלקוחות, לא היו שמים מכשול בפני עיוור ובמקום זאת מאפשרים ללווים קשי היום לקבל הלוואות בריבית זולה ותנאי החזר שיוכלו לעמוד בהם כמו המיקרו הלוואות והלוואות הבנקים הקהילתיים. אם הבנקים לא היו משקיעים את יהבם ביצירתיות פיננסית תוך העברת הסיכון לצד ג' ומסבכים בכך את הבנקים להשקעות, חברות הביטוח וקרנות הפנסיה, אם קרנות הפנסיה לא היו משקיעות בבורסה בהשקעות עם סיכון גבוה אלא אך ורק באג"ח ממשלתי, אם היו עובדים במינוף פיננסי סביר בלי לעבוד עם Other People's Money, אם היו מסתפקים במרווחים קטנים ורווחים סבירים. אם אלה שעושים את הטעויות היו משלמים על כך מחיר כבד ולא אלה שלא חטאו ונקלעו לקו האש בעל כורחם, אם הייתה יותר רגולציה ובמקום שלטון ניאו ליברלי היה שלטון ניאו חברתי שדואג לאזרח הקטן ולכספו במקום להיטיב עם אילי ההון. כל אלה הם אבני היסוד של האתיקה בספרי.

במבוא לספר נכתב בין השאר כי ניתן להיות רווחי ואתי כאחד אם מוותרים על עקרון מיקסום הרווח עבור בעלי השליטה, שיש לו תג מחיר נוראי בסיכון לא סביר של כספי שאר מחזיקי העניין ובעושק האינטרסים של הלקוחות, הספקים, הנושים, הקהילה, הממשל, האקולוגיה ובעלי מניות המיעוט. כלל זה נכון בכל מקום בארה"ב, אירופה וישראל. לא מקובלת עלי ההנחה של גורמים במשק כי משבר מעין זה לא יכול לקרות בישראל. אני מנתח בספר מדוע המשבר יקרה בארץ כמו שהוא קורה בארה"ב וטוען שניתן להימנע ממנו אם יאמצו את הדרכים המותוות

בספר בנוסף לויתור על מיקסום הרווח: הפיכת הקרנות האתיות לאפיק המרכזי של ההשקעה, הקמת המכון הלאומי לאתיקה שייתן דירוג אתי לחברות, המועצה המפקחת שיהיו מיוצגים בה מחזיקי העניין בחברות, ועוד. נושאים אלה נסקרים בהרחבה בספר בחומר העיוני בפרק על אתיקה בבנקאות, באירועים על שחיתות במערכת הבנקאית ובניתוח היצירות, ביניהן הסרט "אלה חיים נפלאים" המציג חלופה של בנק אתי למשכנתאות הנותן הלוואות זולות לעובדים קשי יום תוך הסתפקות במרווחים זעירים, כפי שעושים הבנקים הקהילתיים הנסקרים בספר אף הם.

להלן כמה תגובות אופייניות לספר שהתקבלו עד כה:

זאב נהרי, משנה בכיר למנהל הכללי, ממלא מקום המנכ"ל, ראש החטיבה לכספים ולכלכלה של בנק לאומי, כותב במכתבו אלי מאוגוסט 2008, בין השאר:

"אין זה ספר שרק כתוב היטב אלא ספר מעמיק, חכם ובוגר, חיובי בתפיסתו את האתיקה בעסקים והאחריות החברתית ולא מהסס לתקוף ולבקר התנהגויות חורגות.

הספר מבריק שנון ומאיר עיניים ולעיתים פרובוקטיבי ובאמצעות דוגמאות מרתקות של אירועים מתחומים מגוונים בהם אמנות, היסטוריה וכלכלה בעסקים, אתה ממחיש לקורא את המושגים השונים בשפה קולחת נגישה ומרתקת.

אני שמח להשתייך לארגון כלכלי גדול שעושה הרבה בתחום ועוד ניתן לשפר ולעשות יותר.

ספר זה חיזק בי את החובה לשמור על האתיקה בעסקים והחשיבות לתמיכה בקהילה."

מיקי שרן, מנכ"ל ממגורות דגון, כותב במכתב אלי מספטמבר 2008, בין השאר: "קראתי בהנאה מרובה את רוב חלקי הספר. אין לי ספק שהנושא "חם" מאוד וכי הספר יהפוך בזכות הנושא ובזכות דרך הצגתו ל- text book. הכרחי שיקראו אותו כמה שיותר אנשי עסקים, מנהלים (גם בדרגי ביניים) אנשי הוראה ופוליטיקאים." מאיר חת, יו"ר מועצת המנהלים של פסגות אופק, פרופסור במכללה למנהל וחבר בוועד המנהל של המרכז לאתיקה בירושלים, בעבר המפקח על הבנקים, יו"ר דירקטוריון הבורסה, יו"ר בנק לאומי ויו"ר טבע, הביע בפני בספטמבר 2008 את התרשמותו החיובית ביותר מהספר ובמיוחד מהאירועים: "הספר בנוי יפה, הוא מאוד בהיר, יכול לקרוא אותו גם אדם שלא בקי בנושא, הוא פשוט מעניין. יש סיכוי שהספר שלך ייקרא על ידי קהל גדול, הן בעולם העסקים והן באקדמיה והשפעתו תהיה קשורה במועד בו הופיע." מאיר חת ואני בין הבודדים המשלבים קריירה אקדמית ופעילות ציבורית באתיקה בעסקים עם קריירה עסקית בתפקידים בכירים ומגוונים.

יהושע סובול, המחזאי והסופר, לוחם וכותב למען צדק חברתי ואחד מעמודי התווך של התרבות והחברה בישראל, הביע בפני בספטמבר 2008 את התרשמותו מהספר: "הוא אקטואלי מאוד על רקע מה שקורה כיום בעולם, יש בו גישה מקורית, הוא מאיר בחריפות רבה את נושא האתיקה בעסקים." ב- 28.9.08 סובול כותב בעיתון "ישראל היום": "זהו חיזיון מכמיר לב לראות את שרת האוצר הצרפתית פונה למצפונם של בעלי הממון, כשהיא מטיפה להם בצדקנות שהגיע הזמן להכניס מוסר לעולם העסקים והכספים. אפשר להציע לה שתעיין בספרו של יעקב קורי "סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית". יהושע סובול כתב בספר ביקורת מאוד חיובית על הכתיבה האתית שלי. אריה אבנרי, מבכירי העיתונאים בישראל, מייסד ויו"ר אומ"ץ, כתב עשרות ספרים ומאות מאמרים בנושא שחיתות שלטונית, הון ושלטון, כותב בספטמבר 2008: "הספר הוא מן הספרים המקצועיים הטובים שנתקלתי בחיי. הספר חייב להיות בספריות של כל המוסדות האקדמיים, להיות ספר חובה לסטודנטים הלומדים אתיקה." ד"ר אביגדור זוננשיין, הממונה על נושאי האתיקה ברפא"ל כותב בספטמבר 2008: "הספר מצויין. כל הכבוד!". יונתן אדרת, לשעבר מנכ"ל אלסינט שנודע במאבקו הציבורי למען אתיקה ויושרה, כותב בספטמבר 2008: "כל הכבוד ! עכשיו יותר מתמיד ברור שרק יסודות של הגינות ומוסריות יכולים להוות בסיס יציב לאורך זמן לעסקים. כל רעיון אחר שלא דוגל ביסודות אלה כבסיס (תחרות , שוק חופשי וכו') אלא בכוחניות , תאוות עושר ובצע מתגלה בסופו של דבר כבנין קלפים שלא נשאר איתן כשהאדמה רועדת. יישר כח !"

Alexandra Reed Lajoux, סופרת אמריקאית בעלת מוניטין במנהל עסקים ומחברת סדרת ספרי M&A שפורסמו בהוצאת McGraw Hill, כותבת לי באוגוסט 2008, בין השאר: "ספרך בנוי על הנחה חכמה המתקיימת בצורה מבריקה. יש בו פוטנציאל להיות רב מכר. הוא יהפוך לקלסיקה." אהרון בן זאב, נשיא אוניברסיטת חיפה, כותב בספטמבר 2008: "אני מאוד מתרשם מההצלחה של הספר שכתבת ומאחל לך שתורתך תמצא אוזנים קשובות עוד יותר." פרופסור אילן משולם, לשעבר בהנהלה הבכירה של אינטל ואלביט ודיקן בית הספר לניהול של אוניברסיטת חיפה, כותב בספטמבר 2008: "נהניתי מהספר ואני חושב שהוא מצויין. אין לי ספק שבימים אלו בפרט יקראו בו רבים." יצחק ספורטה, מרכז תחום האתיקה באוניברסיטת תל אביב, בהערכה על הספר מאוגוסט

2006, כותב בין השאר: "לדעתי, הספר יכול לשמש בסיס ללימוד אתיקה בעסקים. יתרונו הגדול בהצגת הנושאים באופן שיכול למשוך את ליבם של מי שאין הנושא המוסרי חלק אינטגרלי מהיום יום שלהם. הספר יכול לשמש כלי שיאפשר לידע את הסטודנטים בצדדים השונים של אתיקה בכלל ואתיקה בעסקים בפרט. בעולם אידיאלי ידע ודיון שכזה עשוי לגרום לשינוי בדרך בה מנהלים זוטרים ובכירים מתנהלים במקומות העבודה שלהם ובחברה בכלל." עידו לנדאו, מרכז מקבץ האתיקה באוניברסיטת חיפה, בהערכה על הספר מאוגוסט 2006, כותב בין השאר: "בעברית אין עדיין ספר בנושא זה. באנגלית יש כמובן ספרים רבים מאוד, ויחסית אליהם הוא ספר טוב מאוד, ומשתווה לטובים שבין ספרי הלימוד. הספר כתוב בצורה מעניינת והוא בנוי היטב. הערכתי הכללית את הספר טובה." ארנון רצ'קובסקי, שותף בכיר במשרד רואי החשבון ארנסט את יאנג ומרצה בכיר באוניברסיטאות בראיית חשבון, כותב בספטמבר 2008: "התרשמתי שספרך לא רק נחל הצלחה כבירה, אלא אולי אף שינה לרבים ממעצבי המנהיגות הכלכלית את תפיסת העולם העסקית. אני מסכים מאד עם דבריך לגבי תכניות הלימודים במינהל עסקים ומקווה שהשינוי המיוחל אכן יגיע."

המטרה המרכזית שלי בכתיבת הספר הייתה להגביר את תודעת האתיקה בחברות העסקיות, בפירמות ובארגונים ולהפוך את הספר לכלי המרכזי להטמעת האתיקה בחברות, באמצעות האירועים שנכתבו על ידי איש עסקים עבור אנשי עסקים, ניתוח היצירות הקלסיות וחומר עיוני עדכני ומעשי. מבין עשרות התגובות שאני מקבל באופן שוטף ממנהלים וקבוצות מנהלים על הקורסים שהם למדו אצלי, בולט במיוחד המשוב של קבוצת מנהלי מחלקות ומנהלים בכירים בחברת חשמל שלמדו אצלי במסגרת התואר של אוניברסיטת חיפה בשנים 2005-2007 שלושה קורסים של כ- 160 שעות לימוד אקדמיות במקצועות הבאים: 1. קיימות – אתיקה עסקית, אחריות חברתית ואיכות הסביבה, 2. גלובליזציה ומנהיגות, 3. מבוא למנהל עסקים, מיזוגים ורכישות. להלן קטעים ממכתב ההערכה שלהם:

"בתום לימודינו באוניברסיטת חיפה, אנו חשים צורך להודות לך על החוויה האינטלקטואלית והערכית הראשונה במעלה ששינתה תפישות עולם שלנו על עסקים ואתיקה ונתנה לנו את הכלים המעשיים לראות את תפקידינו הניהוליים באור שונה מהותית מאשר עד עתה. הצלחת בכישרון רב למזג חינוך ערכי, הקניית ידע מקצועי, וטיפוח כישורים ניהוליים בשיטות לימוד של דינמיקה קבוצתית ומשחקי תפקידים. בזכות שיטות הלימוד שלך נחשפנו לחומרים ומסרים בתחום העסקים והאתיקה השונים בצורה יסודית מכל מה שלמדנו באוניברסיטה ובתוכניות ההדרכה ואשר השאירו בנו רושם בל יימחה. עשית זאת בדרכי נועם, עם אמפתיה רבה לכל אחד מאיתנו, אך עם הקפדה אקדמית מדוקדקת. בקורסים אחרים למדנו תיאוריות מושכלות אך אצלך למדנו איך מתנהלים העסקים הלכה למעשה כדבר מנהל למנהלים שכמותו. היית שקוף אלינו ולא הסתרת שניתן להצליח בעולם העסקים הגלובלי של ימינו בדרכים לא אתיות. אך הבאת לנו אירועים ויצירות למכביר בהם הראית לנו שניתן להצליח גם אחרת ולמזג אתיקה ועסקים כי אין בהם סתירה כלשהי. הפנמנו את המסר ואנו משתדלים ליישם אותו כל אחד בתחומו. שיטות הלימוד שלך שאיפשרו לנו לראות דילמות אתיות בכל זווית נתנו לנו כלים לשנות את הראייה העסקית שלנו." כאמור, מרבית חומר הלימוד של הקורסים הנ"ל מופיע בספר החדש בהוצאת מאגנס.

הספר נבחר כ- "ספר החודש – המלצת הספרייה" בבטאון רואה החשבון של אוקטובר 2008. בתום הביקורת על הספר נכתב: "בכל אלו עוסק ד"ר יעקב קורי מאוניברסיטת חיפה בספרו העשיר בדוגמאות מהארץ ומהעולם. בין הנושאים הנדונים בספר: תפקידם של מנהלי הארגון בעולמו האתי, עושק המיעוט, שילוב יעדים עסקיים וחברתיים והשלכות הגלובליזציה. כאשר גם שוק ההון הישראלי מתקרב לחובת יצירת הקוד האתי, ספר זה הוא בעל חשיבות רבה לכל המעורבים בו." אירית לויט, אלמנתו של אורי לויט, מנכ"ל פועלים השקעות, אחד מהמנכ"לים האתיים ביותר בישראל, כותבת לי באוקטובר 2008: "חבל מאוד שאורי אינו שותף לכל ההצלחה הגדולה שלך בנושא האתיקה הניהולית. אומרים שכל אחד שבא לעולם יש לו יעוד מסויים, אתה מצאת את שלך ונראה על פניו, בכל אופן נקווה, שהזרעים שזרעת יניבו פירות. מעט אנשים מוצאים את יעודם ותורמים משהו לאנושות כך שאתה יכול להיות מאוד גאה ומאושר." גליה שגיא, מנכ"לית שבי"ל הסניף הישראלי של Transparency International, כותבת לי בנובמבר 2008: "אנשים אוהבים מרצה רהוט ומתלהב וקולח ומלהיב בעל דעות ומשנה סדורה וזה בדיוק אתה!" הנרי קלוד דה בטיני, אחד מגדולי האתיקנים האקטיביסטים בעולם, פרופסור באינסאד, סטנפורד ו- CEIBS בסין, כותב אלי בדצמבר 2008: "אתה הצלחת לבצע בצורה נפלאה את המעבר לחיים אקדמיים והתפוקה שלך במונחי ספרים והוראה היא מדהימה. אתה יוכל להיות גאה בתרומתך ולהעריך את ההוקרה שאתה מקבל. אתה צפית את המאורעות וההיסטוריה מוכיחה את תבונתך האינטלקטואלית." דניאל מילוא, מנהל מרכז האתיקה בירושלים כותב אלי בינואר 2009: "מחזק את ידיך. אנחנו זקוקים לעוד מספר אנשים עם להט ואמונה עזה כמוך."

להלן קישוריות לאתר הספר שלי בהוצאת מאגנס, לכמה פרקים בספר, ולראיון טלוויזיוני:

לעיון בתוכן העניינים, בהקדמה ובמבוא לחץ כאן

לראיון בערוץ האקדמי עם ד"ר יעקב קורי לחץ כאן

לינק לדף הספר באתר ההוצאה

להלן קישורית לאתר עם ההרצאה על הספר שלי בהוצאת מאגנס שהרציתי בכנס שבי"ל Transparency International באוניברסיטת תל אביב שנערך ב- 18.1.2009: **"אתגרי האתיקה והרווחיות בעולם העסקים על רקע הכשלים האתיים במשבר הכלכלי העולמי"**: mms://vod4.haifa.ac.il/p/ac/cory1.wmv . בהרצאה שבה נוכחו יותר ממאה איש השתתפו כמה מהגורמים הפעילים ביותר באתיקה בישראל. קטע ההרצאה בן 52 דקות שצולם במצלמת חובבים מוסיף נופך של cinema vérité לסרט. ההרצאה עוררה הדים רבים ונסקרה במספר אתרים בגין ההתיחסויות להון ושלטון, חוסר אתיקה בחוק החברות, דירקטורים חיצוניים סדרתיים, חוסר האתיקה במקסום הרווח ובמינוף מוגזם, תקיפת השיטה לעומת תקיפה פרטנית וחוסר התוחלת ברגולציה במבנה הקיים. באתר שבי"ל: http://www.ti-israel.org/Index.asp?ArticleID=1560&CategoryID=182&Page=1

מומלץ לקרוא פרקים אופייניים בנוסף לפרקים הנמצאים באתר של מאגנס: אירוע מתריע (עמ' 42), מתריע עם אחריות חברתית: המחזה "אויב העם" (עמ' 57), 36 חוקים של עושק בעלי מניות המיעוט בחברות לא אתיות (עמ' 78), קרנות אתיות (עמ' 81), המועצה המפקחת והדירקטורים החיצוניים (עמ' 88), המכון הלאומי לאתיקה (עמ' 92), אירוע בנקאות ויושרה: דירקטורים חיצוניים (עמ' 106), שוק ההון ואתיקה: הסרט "וול סטריט" (עמ' 137), אתיקה ברכישה ממונפת: הסרט "ברברים בשער" (עמ' 142), אתיקה בהשתלטות עוינת: הסרט "הולך על כל הקופה" (עמ' 145), אירוע שחיתות: אתיקה במכירות (עמ' 165), אירוע שוחד: אתיקה במכרזים ממשלתיים (עמ' 170), קורבנות העושק: הרומן "ז'אן דה פלורט" (עמ' 191), שחיתות במערכת הרפואית: הסרט "טיפול לקוי" (עמ' 194), אתיקה בדתות (עמ' 211), אתיקה אקטיביסטית בפילוסופיה (עמ' 215), אירוע שקיפות: אתיקה בהנפקות ודוחות פיננסיים (עמ' 219), אירוע כדאיות האמון (עמ' 248), אמון, בגידה ותסמונת הקורבן: האופרה "ריגולטו" (עמ' 265), הגינות, משפחה ועסקים: "המשיסה" והיצירה של אמיל זולא, האתיקן האולטימטיבי (עמ' 269), אקטיביזם אתי (עמ' 283), אירוע שוויון הזדמנויות בעולם העסקים: אפליה גזעית (עמ' 301), אקטיביזם אתי – "ארין ברוקוביץ'" (עמ' 315), מוסר, חברה ואתיקה: המחזה "קרנפים" (עמ' 318), חינוך, חברה ואחריות חברתית: המחזה "טופז" (עמ' 323), איכות הסביבה ואתיקה: הספר והסרט "תביעה אזרחית" (עמ' 326), היבטים אתיים של ארגוני הסחר והכספים הגלובליים (עמ' 344), אתיקה ברכש בין-לאומי (עמ' 351), אירוע פערי תרבות, אתיקה ומנטליות בעסקים בין-לאומיים (עמ' 364), זכויות העובדים בעידן הגלובליזציה: סרט התעודה על ארגנטינה "The Take" (עמ' 384), כל החלק השביעי של הספר: אתיקה בעסקים בישראל (עמ'391).

כמו כן מומלץ לקרוא באתר שבי"ל (Transparency International ישראל) את המאמר "36 העקרונות של עסקים ואתיקה בישראל ובעולם לקראת 2020", המסכם את תפישת העולם האתית שלי, כפי שהיא משתקפת בספר, במאמרים ובהרצאות: http://www.ti-israel.org/Index.asp?ArticleID=1556&CategoryID=86&Page=1

מומלץ לקרוא באתר של אומ"ץ את המאמר שלי על "הכשלים האתיים במשבר הכלכלי העולמי" ואת "עיקרי מצע תנועת הרפובליקה השניה של ישראל": http://www.ometz.org.il/articles.asp

בכתבה של גלובס מה- 4-5.8.2008 "תסננו אותם" של ענת כהן (עמ' 21 במוסף "שני בערב") היא מראיינת אתיקנים ואנשי אקדמיה בכירים (יואב גנזך, יצחק ספורטא, אסא כשר, אביבה גבע, מאיר חת, שמעון בנינגה, יעקב קורי) על האפשרות לבצע סינון אתי של סטודנטים ללימודי MBA. היא ראיינה אותי במסגרת הכתבה ואף קראה קטעים מהספר החדש שלי המתייחסים לנושא. להלן הכותרת של הראיון אתי וקטעים מהכתבה:

" אוניברסיטה היא בראש ובראשונה מוסד מחנך "

ד"ר יעקב קורי, איש עסקים, מרצה לאתיקה עסקית באוניברסיטת חיפה ומחבר הספר " סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית "

"אוניברסיטה אינה רק מוסד שמעניק ידע ללקוחותיו אלא בראש ובראשונה מוסד מחנך. עליה להקנות קודם כל חינוך, אחר כך ידע ורק בסוף תואר ."

"אשר לישימות מבדקי היושרה לסטודנטים, הרי שאני טוען שהם אפשריים גם אפשריים . בתהליך הקבלה למנהל עסקים הייתי מקדיש יום שלם של סדנאות, סימולציות, ניתוחי אירועים ומשחקי תפקידים, כדי לבחון כיצד סטודנטים עתידיים לתוכניות MBA פועלים במצבי קיצון, במצבי חירום שבהם עולים קונפליקטים לוחצים בין מוסר ורווחיות. הייתי מערב במבדקים הללו גורמים אובייקטיביים לחלוטין כמו פסיכולוגים, ומנטרל את הממיינים המקצועיים של המוסד האקדמי ."

*למה לדעתך לא הנהיגו בארץ את מבחני המיון הללו בתוכניות MBA עד היום ?

"יש לכך שתי סיבות מרכזיות: ראשית, אין ביקוש לסוגיית היושרה של המנהל מן השטח . החברות והארגונים, מסתבר, לא בודקים ברצינות יתר את הרמה המוסרית של המנהל שאת שירותיו הם עומדים לשכור, ומעניקים הרבה יותר משקל לסוגיות כמו ציונים. לו חברה או ארגון היו פונים לאוניברסיטה ומבקשים ממנה 'תני לי את הסטודנטים עם רמת האתיקה הגבוהה ביותר', הפקולטאות לניהול היו מתכוננות לכך. מעבר לכך, כשהאוניברסיטאות בקושי נושמות ומתמודדות דרך קבע עם קשיים תקציביים, הרי ששיטת העבודה היום באקדמיה היא שיטת האינסטנט (ריכוז לימודים של יום-יומיים בשבוע במהלך שנה עד שנה וחצי מקנה לך תואר במינהל עסקים). במסגרת כזו 'אין זמן' ללמד אתיקה בצורה רצינית. "

להלן קישור ליום העיון שארגנתי באוניברסטית חיפה ב- 2011 על צדק חברתי עם ההרצאה שלי, המלל ומאמרים

Film by Academic Channel of the Symposium on Social & Economic Justice, organized by Cory with Ometz & Haifa Univ. on 9. 25.2011, *Text of Lecture*/Article/*Daphni Leef*

להלן קישורים לראיון טלוויזיוני איתי, להרצאה ב- 2009 ב- TRANSPARENCY INTERNATIONAL באוניברסיטת ת"א על המשבר הכלכלי של 2008, ולערב עיון ב- 2001 בסוזאן דלאל עם פנל על אתיקה עסקית

Television Interview with Amir Gilat, Israeli's Chairman of the Israeli Broadcasting Authority since 2010, on the Academic Channel of Israel on February 13, 2007, in Hebrew, on Business Ethics

Keynote Speaker at Transparency International Israel's Seminar on January 18, 2009: "The Challenges of Ethics and Profitability in the Business World in the Context of the Ethical Failures of the World Economic Crisis", in presence of Joseph Gross, Arieh Avneri, Galia Saguy, Daniel Milo, Ran Lachman..., at the University of Tel Aviv

***Film of 50 minutes of Lecture at TI Israel on January 18, 2009 (also in TI Israel's site* and Ometz's site)**
Summary of Lecture and Panel at TI Israel on 1. 18. 09

Film of 2 hours of the Launching of the Novel at Suzan Dalal Hall in Tel Aviv on July 29, 2001, with Lecture and Interview of Jacques Cory by Itzhak Goren, the Editor and Publisher of the Novel, Reading of Extracts of the Novel by the Actors Lelia Abaruh and Raanan Levy, and a Panel on Business Ethics in Israel with the Journalist and Author Arieh Avneri, Professor Peretz Lavie, Entrepreneur Jonathan Adereth & Jacques Cory

אוניברסיטת חיפה

תעודת מרצה מצטיין

ד"ר יעקב קורי

מרצה מצטיין בפקולטה למדעי הרוח

בשנת הלימודים תשס"ה

פרופ' יוסי בן-ארצי	פרופ' אריאל בנדור	מר איתן טבריה
רקטור	דיקן הסטודנטים	יו"ר אגודת הסטודנטים

חיפה, כ"ד בטבת תשס"ו 24.1.2006

עיטור מופת

ד"ר יעקב קורי
שחיה נגד הזרם

ד"ר יעקב קורי הוא איש עסקים, חוקר ומרצה לשעבר באוניברסיטת חיפה ובאוניברסיטאות בחו"ל בנושאים: אתיקה עסקית, אחריות חברתית, קיימות, גלובליזציה, הון ושלטון, מיזוגים ומנהל עסקים. כמו-כן היה חבר בדירקטוריונים של חברות עסקיות בארה"ב ובישראל, תיאטרון חיפה ופסטיבל הסרטים חיפה.
לא בכדי נבחר ד"ר קורי למרצה המצטיין באוניברסיטת חיפה.

ד"ר קורי הוא מחברם של מאמרים רבים וחמישה ספרים בנושאי אתיקה ושקיפות. ספריו שתורגמו לשפות רבות היו הראשונים בעולם שעסקו באתיקה לבעלי מניות מיעוט.
במקביל כתב ד"ר קורי עשרות תכניות עסקיות ויזם מיזוגים, תכניות הבראה, רכישות ומכירת ידע בארצות הברית, אירופה וישראל שזכו להוקרה מקצועית ואישית.
הידע המקיף של ד"ר קורי בשפות רבות הביא לגיוסו ע"י האו"ם לתרגום הצהרת זכויות האדם של האו"ם בשפת הלדינו.

מסתבר שיש נביא בארצו. ד"ר קורי הוזמן בשעתו לכתוב קוד אתי מלווה בשעורי הדרכה ובאירועים עבור סיב"ט, האגף ליצוא בטחוני במשרד הביטחון, שעוסק בתחומים מגוונים ורגישים רווי פיתויים.
בתקופת חברותו כחבר הנהלת הסניף הישראלי של שבי"ל (שקיפות בינלאומית לישראל) תרם את חלקו בנושא שקיפות ואתיקה בגופים ציבוריים וכלכליים.
במקביל קורי מכהן כחבר המועצה הציבורית המייעצת של פורום הדירקטורים בישראל. קורי היה בין הראשונים בישראל שהתבטאו בנושאי הון ושלטון, ריכוזיות והפערים הכלכליים משנת 2001 ואילך והתווה משנה סדורה כיצד ניתן להיחלץ מהמשבר החברתי והכלכלי בספרים ובמאמרים.

ד"ר קורי נימנה על ראשוני הפעילים בתנועת אומ"ץ, מילא תפקידים ניהוליים שונים אך התמקד בתחום החברתי הן במישור הארצי והן בסניף מחוז הצפון שהוא נימנה על מייסדיו.
הוא היה בין הראשונים בישראל שהתריעו על צדק חברתי, על עושק המדינה והציבור ע"י הטייקונים, השרים, הכנסת ופקידי הממשל, על שערוריות הממשל התאגידי שקרו בתקופת המשבר הכלכלי העולמי שזעזע גם את הכלכלה הישראלית.

ד"ר קורי השתתף בפורומים של תנועת המחאה החברתית והשר מיכאל איתן והעביר להם לבקשתם, מבחר מכתביו.

גולת הכותרת של פעילותו באומ"ץ היה יום עיון על צדק חברתי וכלכלי בישראל ב־2011 בחיפה בשיתוף אוניברסיטת חיפה אומ"ץ ואירגוני המחאה, שזכה להדים רבים.

אומ"ץ
עיטור מופת

על פעילותו רבת השנים נגד השחיתות הציבורית ולמען מנהל תקין, טוהר מידות, שקיפות ואתיקה בכל תחומי הממשל, החברה והכלכלה, מוענק לד"ר יעקב קורי עיטור מופת מטעם יו"ר הנהלת אומ"ץ.

קישורים למאמרים קצרים וארוכים, מסות, אתרים וקטעי ספרים

בהמשך לתגובות הרבות והאוהדות של רבים מהמכותבים למאמרים שלי הארוכים והקצרים, נראה שיש מכנה משותף בין רוב המגיבים לגבי קווים מנחים/מצע של תנועה פוליטית שעיקריה יהיו: קפיטליזם חברתי בתחום הכלכלי-חברתי, ניציות מתונה בתחום המדיני-בטחוני, הפרדת הדת מהמדינה והמשתמע מכך. התגובות החיוביות התקבלו מגורמים בכירים בתחומי הכלכלה, עסקים, היי-טק, אקדמיה, ספרות, תיאטרון, בעלי מקצועות חופשיים וכו', שאינם מזוהים עם מפלגות או אידיאולוגיות קיימות ומצביעים לבחירות על פי צו מצפונם ובהתאם לנסיבות.

דרוש מנהיג עם יושרה ורב הישגים בתחום הכלכלי, האקדמי או הבטחוני, שיוכל לסחוף את ההמונים עם מצע המציג פיתרון בר השגה לסכסוך עם הפלשתינאים, אינטגרציה של הערבים והחרדים, מהפך בתחומי החינוך, האתיקה והממשל והפיכת ישראל לאחת מעשר המדינות המובילות בעולם בשגשוג כלכלי וערכי. נראה לי כי רוב העם המפוכח והמתון חולק אידיאולוגיה דומה, בהיותו שבע אכזבות מהאידיאולוגיות הקיצוניות של המפלגות הקיימות ומהאידיאולוגיה הלא ברורה של מפלגות המרכז, לרבות: חילוניים ודתיים מתונים, אך גם חלק מהחרדים והערבים המתונים שקצו בקיצוניות של הנהגתם ומעוניינים באינטגרציה, בני עדות המזרח שינטשו את ההצבעה המסורתית שלהם לליכוד ולש"ס, אשכנזים ועולים מרוסיה שמחפשים מסגרת מתונה אך הם גם נגד הדתה ועוד מדינה פלשתינאית בנוסף לשתיים הקיימות, תושבי פריפריה ושכונות בערים הגדולות, כל השכבות הסוציו-אקונומיות למעט אולי האלפיון העליון, טייקונים וסביבתם, שמצבם יורע בעקבות השינויים, כשמצב כולנו ישתפר.

אני מביא בנוסף ללוטה קישורים לכמה מאמרים קצרים המסכמים את היסודות האופרטיביים של המצע: "פתרון הסכסוך הישראלי-פלשתינאי", "שילוב החרדים בחברה ובכלכלת ישראל או הרס המדינה", "דילמת הזהות של ערביי ישראל, על אינטגרציה, מנהיגות ויונים", "הטעות במדיניות ההקצנה הערבית והפנמת הלקחים", "חזון המהפך במערכת החינוך בישראל", "עיקרי מצע תנועת הרפובליקה השניה של ישראל", "על צדק חברתי וכלכלי בישראל", "אחים במדינה פרצה שריפה", "אתיקה הוליסטית", "12 העיקרים לניהול עסקי", "ההונאה הגדולה ביותר בהסטוריה", "שפל יום הדין הצפוי לקראת 2020". ניתן גם לקרוא בספריי ובקורסים שלי על 20 עיקרי מדיניות ותחיקה לשינוי המדיניות הכלכלית בישראל, 12 פרמטרים לניהול רווחי ואתי של הבנקים, 36 עקרונות של ניהול עסקי אתי לקראת שנת 2020 - (קישור - עמ' 197-188), על "אתיקה בישראל", מחקרים פורצי דרך באתיקה לבעלי מניות מיעוט וברמה של מדינות, ובכתיבת הקוד האתי עטור הפרסים של סיב"ט (קישור), מסות, מאמרים ארוכים וקצרים וקטעי ספרים בקישורים ב- "3 הרבדים של היצירות שלי" שהתפרסמו ב- NEWS1, בוואלה, ועוד. ניתן גם לקרוא באתר שלי, ספרים (אקדמיים, רומן ומחזה), הרצאות, מאמרים, מסות וסאטירות ב- ARTICLES, HEBREW, H-ARTICLES1, H-ARTICLES2. לימדתי נושאים אלה במשך עשור, בעיקר באוניברסיטת חיפה, אך גם באוניברסיטת תל אביב ובטכניון, באינסאד, ב- 17 מחזורים של האקדמיה הימית ועוד. יישום עיקרי המדיניות הכלכלית, החברתית, השלטונית, האתית והעסקית יהפוך את ישראל לאחת מעשר המדינות האתיות והמשגשגות ביותר בעולם על פי מדדים כמותיים כתמ"ג ויחס חוב-תוצר וערכיים כדמוקרטיה, אושר, חינוך, ביטחון ושוויון - כשוודיה, נורווגיה, פינלנד, דנמרק, שווייץ, סינגפור, ניו זילנד, הולנד, קנדה ואוסטרליה.

חברי אריה אבנרי, העיתונאי, הסופר ומייסד אומ"ץ (קישור) היה שותף לניסוח חלק מהדברים. שאבתי השראה מכתביו, כמו גם מיצירתו של ידידי יהושע סובול ובמיוחד מספרו "חופשת שחרור" ומהתכתבות בינינו, מהאוטוביוגרפיה של יהורם גאון (לוטה ביקורת על הספר שלו ותגובתו), ומהתכתבות עניפה עם עשרות פרופסורים ואנשי עסקים, יזמי היי-טק ובעלי מקצועות חופשיים חשובים ויצירתיים ועם ד"ר אדם רויטר מחבר הספר "ישראל-סיפור הצלחה". עיתונאים מובילים כבן-דרור ימיני, גיא רולניק ועורכי אתר "מחלקה ראשונה", יצחק נוי ועוד היוו אף הם השראה עבורי. לעומת זאת, אני מאוכזב קשות מרמת הפוליטיקאים בכל גווני הקשת הפוליטית ואיני מוצא בהם צדיקים רבים בסדום, ובעיקר מהקיבעון של חלק ניכר מאנשי הרוח - יונים וניצים - סופרים וסטיריקנים, אנשי קולנוע ותיאטרון, תקשורת ואקדמיה, המתחפרים במצודותיהם האידיאולוגיות ומנדים את כל מי שחושב אחרת. ניתן לקרוא חלק מביקורתי במסות ובמאמרים בקישורים במסמך 3 הרבדים ובשאר הקישורים לעיל, במאמר "אידאה פיקס", בסאטירות כגון "עובדי ציבור" ו- "התקווה" ועוד. אני מאוד סקפטי אם במערכת הפוליטית הקיימת ניתן לבצע את השינויים המיוחלים ולכן סברתי שרק הקמת רפובליקה שניה תחולל את השינוי המיוחל, אם כי יש לבדוק ביסודיות האם הקמת התנועה החדשה תפתור את הבעיות של המדינה בצורה אבולוציונית. כל זאת אם אוכלוסית ישראל והעולם רוצה בעתיד טוב יותר, אם אנחנו חפצי חיים.

3 הרבדים של יצירות יעקב קורי על בעיות יסוד בישראל ובעולם

מבוא

בעשור האחרון, משנת 2008 ואילך, פורסמה עיקר היצירה שלי על בעיות יסוד בישראל ובעולם, במאמרים קצרים וארוכים, קורספונדנציה, מסות וספרים, הרצאות, קורסים ומפגשים. חומר זה יעמוד במרכז הספר שיש בדעתי לפרסם עד סוף 2018 ויכלול 300, 600 או 900 עמודים בכרך אחד, שניים או שלושה. החומר פורסם עד כה בשלושה רבדים – 1. בספרים, בעיקר EBOOKS, שמתוכם יישאב החומר הרלבנטי לספר החדש, בהיקפים של כ- 50,000 מילה או כ- 100 עמודים בממוצע לכל ספר. 2. במאמרים ומסות בהיקפים של כ- 5,000 מילה או כ- 10 עמודים בממוצע לכל מאמר או מסה. 3. במאמרים קצרים בהיקף של כ- 500 מילה או כעמוד אחד בממוצע.

אני מיטיב להתבטא באריכות, מורשת טובה או רעה לדור שגדל על יצירות המופת של סרבנטס, שייקספיר, טולסטוי, הוגו, זולא, גתה, דנטה, רסין, קורניי, דוסטויבסקי, הנרי ג'יימס, דימא, דיקנס, ג'ויס, סטנדל, פלובר, תומאס והינריך מאן. לכן אני כותב בנקל ספרים של 1,566 עמודים, מאמרים של למעלה מ- 5,000 מילים, מחזה של חמש מערכות שהיה לוקח עשר שעות להציג אותו. הרבה יותר קשה לי לכתוב מאמר קצר של 500 עד אלף מילים, כל מייל שלי ארוך כאורך הגלות, ואני עומד נפעם איך מנהיג האומה החזקה ביותר בתבל מציג את מדיניותו העולמית בציוצים בטוויטר בני 500 סימנים לכל היותר. זאת חוכמה נסתרת שכנראה כבר אף פעם לא ארכוש...

החזון המדיני – הרפובליקה השניה של ישראל, מוסר ומוסר כפול, השמצות וחרמות במאמרים ומסות

בהמשך לתגובות הנלהבות ולהערות הרבות של הקוראים ועל פי המלצתם, עיבדתי את המסה "על מוסר, מוסר כפול, השמצות וחרמות" - **Double Talk** לשישה מאמרים שפורסמו על ידי מחלקה ראשונה NEWS 1 , להלן קישורים. 6 מאמרים אלה באים בעקבות 2 המאמרים הראשונים שפורסמו שם בנושא חזון הרפובליקה השניה של ישראל, פתרון הסכסוך עם הפלשתינאים ומשחקי הרהב והרעב. מאמרים אלה, באורך של כ- 5,000 מילה או כ- 10 עמודים, דנו במחצית הראשונה של 2018 בנושאים שעומדים בראש סדר העדיפויות המדיני והפוליטי בישראל. לא הייתי נכנס לנושאים אלה השונים מנושאי הקפיטליזם, הצדק החברתי והאתיקה העסקית שבהם עסקתי עד כה אלמלי יכולתי לתרום תרומה מקורית לשיח הציבורי שלדעתי מקוטב ולא מציג עמדה מאוזנת ושקולה. ברור שיהיה מי שימצא גם בעמדות שלי גישות השונות מהקונצנזוס, הימין והשמאל, אבל זו תכלית המאמרים לעורר שיח ושיג.

1. חזון הרפובליקה השניה של ישראל ופתרון הסכסוך (קישור)
2. משחקי הרהב והרעב (קישור)
3. על מוסר ומוסר כפול בנאום הקוואיז-בית (חלק 1) (קישור)
4. על מוסר ומוסר כפול בנאום הקוואזי-בית (חלק 2) (קישור)
5. מצעד ההתבטאויות הפרובלמטיות (קישור)
6. מוסר ומוסר כפול בישראל וביחסים בינלאומיים (קישור)
7. המאבק בין מחרחרי מלחמה לרודפי שלום (קישור)
8. השחקנית בתפקיד חייה "אשה בורחת ממצורע" (קישור)

החזון הכלכלי-חברתי ונושאים כלליים

למאמרים אלה קדמו מאמרים באורך דומה בממוצע שהציגו את החזון הכלכלי-חברתי שלי ונושאים כלליים. 13 המאמרים להלן פורסמו אף הם במחלקה ראשונה NEWS 1 בששת השנים הראשונות של העשור השני של המאה. הם התמקדו בנושאים של צדק חברתי וכלכלי, אתיקה עסקית וקפיטליזם, המחאה החברתית, אבל גם בנושאי תרבות ונושאים אישיים רלבטיים. 13 המאמרים מוצגים להלן על פי סדר הופעתם, ובסה"כ עם הקודמים – 21.

1. אחים, במדינה פרצה שריפה (קישור)
2. מכתב גלוי לראשי תנועת המחאה החברתית (קישור)
3. הקשרים אקטואליים למחזה "ביקור הגברת הזקנה" (קישור)
4. על צדק חברתי וכלכלי בישראל (קישור)
5. הדוגלים בצדק חברתי וכלכלי – אנרכיסטים, קומוניסטים וחוצפנים? (קישור)
6. אחריות אבסולוטית לאסון הכרמל ודיכוי המחאה (קישור)

7. צדק חברתי, כלכלי ושלטוני (קישור)
8. על תיאטרון וההצגה האחרונה – פרוסט/ניקסון (קישור)
9. על מזרחיות, מוזיקה מזרחית ואירופוצנטריות (קישור)
10. חשבון נפש וסקירה על ספרים חדשים (קישור)
11. ניתוח הקוד האתי של סיב"ט (קישור)
12. על החלטות אי רציונליות בחיי (קישור)
13. האם אנחנו סוטים, שונים או נורמלים? (קישור)

מאמרים קצרים

ניסיתי לא פעם לכתוב מאמרים קצרים בני כ- 500 מילים או כעמוד אחד. לא תמיד הם פורסמו. על פי רוב הייתה לי יותר הצלחה בפרסום מאמרים בני כ- 1,000 מילים או כשני עמודים. כתבתי עשרות מאמרים קצרים שפורסמו בעיקר בבטאון "רואה החשבון" בשנים 2009-2011 על אתיקה עסקית, קפיטליזם, המשבר של 2008, קיימות, ראיית חשבון, ממשל תאגידי, הוראת אתיקה עסקית, ביטוח, מידע פנים ועוד; במחלקה ראשונה NEWS 1 , באתר אומ"ץ, גלובס, שקיפות בינלאומית ישראל, הכיוון מזרח, בספרים, באתר וואלה, בבטאון המרכז לאתיקה במשכנות שאננים, במשאבי אנוש, בבטאונים ועיתונים בלאדינו, ספרדית, צרפתית ואנגלית, ובאתר שלי. מעולם לא הצלחתי לפרסם מאמר בדה מרקר, ידיעות אחרונות ואתר YNET. להלן מדגם של 6 מאמרים קצרים בני כ- 500 מילים.

1. עיקרי מצע תנועת הרפובליקה השניה של ישראל – פורסם באתר אומ"ץ ב- 2009 והוצג במפגשים (קישור)
2. לחבר את הכלכלה לחברה – פורסם באתר וואלה ב- 13.3.3013 (קישור)
3. לפיד, פישר ונתניהו – אבירי הבורגנות הישראלית – פורסם באתר וואלה ב- 26.5.2013 (קישור)
4. קריטריונים לקבלת משרה של עובד ציבור בישראל 2018, סאטירה: הוקרא במפגש יום עצמאות 2018 (קישור)
5. ישראל היא מבצר או בית? – נדחה על ידי אתר YNET במאי 2018 (קישור)
6. שילוב החרדים בחברה ובכלכלת ישראל – נדחה על ידי אתר YNET במאי 2018 (קישור)

קטעים מספרים ויצירות אחרות בעברית ובאנגלית

החומר העיקרי, שקטעים ממנו יהיו במרכז הספר שיש בדעתי לפרסם, הוא מספרים, בעיקר EBOOKS, בעברית ובאנגלית, העוסקים בקרדו ומורשת אישית, חברתית, כלכלית, תרבותית ומדינית, בהיקפים של כ- 50,000 מילה או כ- 100 עמודים בממוצע לכל ספר. מדובר בתשעה ספרים ויצירות ובסה"כ עם המאמרים – 36, פעמיים ח"י.

1. בספרי באנגלית - **Cory's Cosmopolitan Cultural Credo** בעיקר בעמודים 373-395, 524-553, 566-593, 596-600, 618-625, 765-773, 933-940, 1075-1089, 1097-1100, 1159-1160, 1171-1176, 1186-1315, **סה"כ כ - 270 עמודים באנגלית**.
2. בספרי בעברית "קודים אתיים ואירועים על קודים אתיים, מסות ומאמרים על צדק חברתי, כלכלי, סביבתי ושלטוני" - **Ethical Codes & Cases; Articles & Essays: Social Justice, He** בעיקר בעמודים 80-229, 230-328, 365-490, **סה"כ כ - 380 עמודים בעברית**.
3. בספרי בעברית ובאנגלית - ***Essays, Memoirs & Articles: General & Personal Topics; Heb*** ושמו - "מסות, זכרונות ומאמרים על נושאים כלליים ואישיים" בעיקר בעמודים 22-56, 87-112, 148-164, 399-403, 509-722, 849-861, 890-919, 946-963, **סה"כ כ- 360 עמודים.**
4. בספרי בעברית ובאנגלית - LATEST BOOK OF OTHER WORKS - **Other Works** בעיקר בעמודים בעברית 489-592, **כ- 100 עמודים.**
5. בספרי בעברית ובאנגלית "קפיטליזם: משברים ופתרונות. מסות, מאמרים, אירועים, קורסים" - ***Capitalism: Crises/Solutions*** שהוא בן 600 עמודים.
6. כמו כן בספרים באתר שלי ב- BOOKS שפורסמו בהוצאות הספרים קלוור, ספרינגר, מלן, מאגנס ועוד. הרצאות ב- LECTURES. מאמרים באנגלית ב- ARTICLES ומאמרים ויצירות אחרות ב- HEBREW על כל חלקיו. באתר שלי ב- HOME, ב- ABOUT במיוחד - **Pioneering Activities of Jacques Cory**.
7. הספר - **Jacques Cory's Greek & Ladino Heritage- *Front C.***.
8. המסה - ***On Coincidence in My Life - Essay from Biography***.
9. COURSES באתר שלי וחומרים נוספים.

II. סוגיות כלכליות, עסקיות וחברתיות

עצי דקל ואישה צעירה בגן ציבורי בנהריה (יעקב קורי)

פריחת הדובדבנים באל רום (אבי דרור)

הבסיס החדש של תחומי החיים ברפובליקה השניה

הספר "הרפובליקה השניה של ישראל" מתמקד בתחומים רבים של חיינו – כלכלה, חברה, אתוס, מדיניות, הסכסוך עם הפלשתינאים, האינטגרציה של הערבים והחרדים, עסקים, גזענות, מערכת המשפט, דת ומדינה, חינוך, תרבות, ערכים, אתיקה, פונדמנטליזם, מנהל ציבורי, יונים וניצים, צביעות, קפיטליזם, צדק חברתי, הון ושלטון ועוד.

בתחומים אחרים שאינם זוכים לכיסוי רחב בחומר המקורי שלי הוכנסו לספר מאמרים חשובים של מיטב הסופרים שמרחיבים ומתעמקים בסוגיות ליבה של חיינו. בחלק השני של הספר הכתוב באנגלית אני מתמקד יותר בנושאים של גלובליזציה, קיימות, אנטישמיות, פונדמנטליזם אסלמי, הוכחה שיש מתאם סטטיסטי בין השגשוג הערכי והכמותי של מדינות לבין האתיקה שלהן, סוגיות נוספות של הסכסוך עם הפלשתינאים, הקפיטליזם ומשבריו.

בעיקרי מצע תנועת הרפובליקה השניה שפורסמו לפני כעשור התייחסתי לח"י תחומים המהווים את העיקר של כשלושים נושאים הזקוקים לשינוי מהיסוד במדינת ישראל ובעולם ושל כחמישים פרמטרים שבדקתי לתפקוד מדינות העולם. כל מה שנאמר בפרק זה על ישראל תקף גם כלפי העולם עם השינויים המתבקשים. בתחום הצדק החברתי היעד המרכזי הוא בהפיכת מעמד הביניים לכחמישים אחוז מהאוכלוסיה כמו בשוודיה, שיעור כפול מהשיעור הנוכחי. מעמד הביניים הוא עמוד השדרה של כל חברה ומעמדו בארץ הולך ונשחק כשכמעט בלת אפשרי לרכוש דירה משכר, אין גידול ריאלי בשכר, יש הדרדרות במצב השוויון, הפערים החברתיים הולכים ומתרחבים בהשוואה לעשר המדינות המובילות בתחומי השגשוג והאתיקה – שוודיה, נורווגיה, דנמרק, פינלנד, שווייץ, הולנד, ניו זילנד, סינגפור, קנדה ואוסטרליה. על מימדי העוני לרדת אל מתחת לעשרה אחוזים מהאוכלוסיה, כשכיום הם הכי גבוהים בכל ה- OECD. בהמשך הספר אני מתייחס למיקומה של ישראל בכל הפרמטרים האלה. זאת בושה וחרפה כיצד מדינה כל כך מתקדמת כישראל בתחומים רבים מגיעה להישגים כל כך עלובים בנושא הצדק החברתי. תנועת המחאה שחרתה על דגלה צדק חברתי בשנת 2011 נמוגה, פה ושם קוימו ימי עיון לרבות יום העיון שערכתי באוניברסיטת חיפה, כמה מראשי תנועת המחאה נכנסו לכנסת, נעשו ניסיונות חקיקה, אך זה לא שינה את המגמה.

הבעיה הקרדינלית מאז עלות נתניהו לשלטון ובמידה מסוימת גם קודם לכן היא כי בא הקץ למדינת הרווחה והונהג שלטון ניאו ליברלי הכי דוגמטי במערב, כשנתניהו אימץ את המודל של מורו ורבו מילטון פרידמן היועץ הידוע לשמצה של פינושה. הקפיטליזם עובר משברים הולכים ותוכפים במימדים הולכים וגדלים שהגיעו ממילירדים בסוף שנות השמונים לטריליונים במשבר 2008, אחרי רצף של משברים בכל העולם, לרבות הסקנדלים התאגידיים, משבר הדוט-קום, משבר הסאב פריים, המשברים ברוסיה, בדרום מזרח אסיה, בדרום אמריקה ובאירופה. תרופת הסבתא הידועה של הורדת הריבית לאפס מועילה לטווח הקצר אך הצמיחה בועות ענק בשוק הנדל"ן ובבורסות, עם סיכון עתק בשוק הנגזרים המאיים להביא לשפל היום הדין לקראת 2020, כפי שחזיתי לפני כעשור וכפי שכיום מיטב הכלכלנים צופים אף הם. כל החומר בנושאים אלה מובא בחלק האנגלי של הספר ופורסם באנגלית ב- 2009.

אין כיום פיקוח נאות של הממשל על הכלכלה והבורסה לא בישראל, לא במרבית אירופה ולא בארה"ב, בגלל מדיניות הדלת המסתובבת מהממשל לשוק הפרטי, בגלל השוחד העקיף של נבחרי הציבור, שיטת הפריימריס הדורשת תקציבי עתק הבאים בדרך כלל מהחברות והטייקונים הדורשים בתמורה הקלות ומבטיחים בהמשך משכורות עתק. האשמים העיקריים למשברים אינם נותנים את הדין ולכן הם מסתכנים עוד ועוד, יותר ויותר, על חשבון הציבור כי "שליחי ציבור" מעולם לא ניזוקים (גם כשהם עושים תספורות של עשרות אחוזים לקרנות הפנסיה וכשהם עובדים עם יחס חוב/הון עצמי של 40). המדינה נחלצת לעזרתם כי הם "גדולים מדי מכדי ליפול", האזרח הקטן מאבד את חסכונותיו בבורסה ובנדל"ן אחרי ניפוץ הבועות, והפוליטיקאים עם הטייקונים חוגגים. אך לא לעולם חוסן, השפל הצפוי בקרוב יהיה הגדול ביותר שידענו ושום מדינה לא תוכל להושיע לכלכלה שתתמוטט.

על חורבות הקפיטליזם שלוח הרסן צריך לקום קפיטליזם חברתי עם איזון נכון בין מעורבות הממשל לשוק החופשי כשמחד לא נותנים לשוק החופשי להשתולל עם פיקוח נאות ומאידך לא מאפשרים היווצרות מונופולים וקרטלים כי שוק חופשי הוא אשליה שקיימת רק בספרי הכלכלה. יבוטל אחת ולתמיד עקרון העוועים שמטרת החברה היא להשיא את הרווח שלה ואת התשואה של בעלי השליטה ובמקום זה ייקבע שמטרת החברה למצוא איזון נאות בין האינטרסים של כל מחזיקי העניין בחברה – בעלי השליטה, בעלי מניות המיעוט, הלקוחות, הספקים, העובדים, הקהילה, הנושים, הקיימות וכו'. בל נשכח שהחברה נוסדה במקורה לשרת את הציבור וזאת חובתה גם בימינו אלה.

ובאותה הזדמנות כדאי יהיה לרענן את הזיכרון של נבחרי הציבור ושל פקידי הממשל שהם משרתים את הציבור ולא להיפך, כשמטרתם כיום להתעשר בכל מחיר ובכל המהירות על חשבון הציבור ובסיוע הטייקונים והחברות. יש להחזיר את המיסוי הפרוגרסיבי שהיה נהוג בימי מדינת הרווחה ושעדיין נהוג בסקנדינביה ובכמה מארצות אירופה. יש להנהיג מיסי ירושה גם אם מדובר במיסוי כפול ומשולש כי צריך לעשות כל דבר על מנת לצמצם למינימום את המצב האבסורדי שיש כמה מילירדרים וכמה חברות גדולות שיש להם עושר שהוא גדול מעושרם המצטבר של מרבית האוכלוסיה ומרבית ארצות תבל. זה לא צודק גם אם זה חוקיט, ואם מדיניות המיסוי מאפשרת זאת יש לשנות אותה מהיסוד ולאפשר לקחת מיסים פעם אחר פעם, כי בדרך כלל הטייקונים משתמטים מתשלום מיסים. כמובן שיש לבטל את מקלטי המס ולחייב את החברות לשלם מס בשווקים שבהם הם מוכרות ומרוויחות, בלי כל התכסיסים של מחירי העברה שמטרתם להשיא את ההשתמטות ממס שהוא השחיתות הגדולה ביותר, שכן היא מעבירה את עול התשלום של השירותים שהחברות והטייקונים מקבלים על כתפי האזרח הקטן. כל זאת תוך נאמנות לעיקרון השילוש הקדוש: להשיא את הרווח, למזער את ההוצאות ולא לשלם כלל מיסים. זאת על חשבון העובדים, הקהילה, הלקוחות, הספקים, הקיימות ולמען כמה בודדים מורמים מעם. אין נוסחה שטנית יותר מזאת המנוגדת לכל הערכים של האתיקה, של הצדק וגם לאינטרסים של שועי הארץ עצמם שלא יוכלו לעמוד אל מול זעם ההמונים, אלא אם כן הם ינהיגו משטר פשיסטי ימני שידכא בכוח הזרוע את ההמונים, כפי שהיה בעבר הקרוב.

אם יש שחיתות מסוכנת יותר מהשחיתות הגלויה הרי היא השחיתות החוקית של שיחוד הפוליטיקאים ועובדי הציבור על ידי הטייקונים והחברות ומי שקובע את החוקים הם הפוליטקאים המושחתים עצמם. כל המערכת רקובה בישראל ובמדינות הניאו ליברליות ובמקום שיהיה שיפור במצב האתיקה יש הדרדרות, למעט כמה יחידי סגולה כעשר המדינות הכי אתיות. בישראל שוררת האנומליה הגדולה ביותר כשהיא מצליחה לשגשג למרות היעדר האתיקה והפער בין מדד השגשוג למיקם האתי הוא הכי גבוה מבין כל המדינות האתיות. הבשורה הטובה היא שישראל עדיין נמנית עם המדינות האתיות אך במקום האחרון, עם ציון של כשישים (מספיק) על פי מדד TI, כשעשר המדינות המובילות מקבלות ציונים של 80 עד 90+ במדד האתיקה. אמנם יש תנודות מספר אך בגדול זה מצבה הממוצע של ישראל בשנים האחרונות. היה לנו כבר ראש ממשלה, נשיא, שר אוצר, טייקונים ובנקאים בבית הסוהר, אך השחיתות הולכת וגואה כשהם יושבים שנה שנתיים ונשארים עם המיליונים, וברוב המקרים הם אפילו אינם נתפסים. עד שלא יכבידו את העונשים על עבירות הצווארון הלבן לעשרים שנה ויותר לא תיעצר תופעת השחיתות, גם אם הם נתפשים על גניבה של מאות אלפי דולר, כי זה מה שתפסו, אך בפועל עשרות המיליונים לא נתפסים כי אף אחד לא מגלה אם קיבל או נתן שוחד. ואולי, אם יהיו תקציבים מתאימים למחלקת האכיפה במשטרה ניתן יהיה לאתר היכן מוחבא ההון השחור ופרי הבאושים של השחיתות והשוטרים יראו בכך שליחות כמו בצבא. הצעתי לא פעם לערוך סינון אתי למועמדים לתפקידים ציבוריים וכלכליים אך לא נעשה דבר. קיימים הכלים לכך, ניתן לבדוק זאת בסימולציה של ניתוח דילמות אתיות באירועים שלימדתי במשך עשור אלפי מנהלים בישראל. אם ישראל תתעשת ותעבור את המהפך המקווה בכל התחומים היא תוכל להתמקם בין 10 המדינות האיכותיות בעולם.

שיטת הממשל הקיימת פשטה את הרגל ולא מתפקדת. על הרשות השופטת דיברתי בפרק אחר, על הרשות המבצעת אני מדבר בכל הספר, אבל גם הרשות המחוקקת צריכה לעבור טלטלה. יש להנהיג משטר נשיאותי, נוסח צרפת. אין הכוונה להעתיק את השיטה הצרפתית הנהוגה מאז ימי דה גול שכונן את הרפובליקה החמישית. אבל כשמשווים את השיטה לשאר השיטות היא נראית הכי סבירה, אם כי יש ללמוד ביסודיות את המשטרים של עשר המדינות המובילות ולקחת מהן את הטוב ביותר. נושא זה הוא מעבר להיקף של הספר, אבל אני מתאר לעצמי שחכמי מדעי המדינה ימצאו את הנוסחה הגואלת. אין במשטר נשיאותי ערובה להצלחה. בשנים האחרונות לא היו לצרפתים נשיאים שהם מתגאים עליהם, אך בהשוואה לאמריקאים מצבם שפר בהרבה. איזה צירוף קשה הביא לכך שנבחרו בארצות הברית מאז ימי רייגן הידוע לשמצה במדיניות הניאו ליברלית שלו ולתהילה בהפלת הגוש הסוביטי (ומה עם ניקסון?) נשיאים שרבים מהאמריקאים היו מוותרים עליהם בדיעבד – קלינטון, בוש הבן, אובמה וטראמפ (?).

ומה עם גרמניה שבלי נשיא ועם משטר קואליציוני מצליחה ליצור שלטון יציב ויעיל בראשות מרקל? אין ערובה בשום משטר – אך לנוכח משקעי העבר בממשלות קואליציוניות נראה לי שרק משטר נשיאותי ימנע את חוליי הפיצול המפלגתי. יש כמובן לאסור קיום מפלגות על בסיס דת ולאום כמוסבר בהרחבה בספר ומפלגות כאגודת ישראל, ש"ס, הבית הלאומי והרשימה המשותפת לא יוכלו להיבחר לכנסת. כל זאת במסגרת הפרדת הדת מהמדינה ויצירת אתוס מושתף לכל חלקי האוכלוסיה. לנשיא יהיו סמכויות ביצוע מלאות ובממשלתו ישבו מיטב המומחים שייבחרו על סמך כישוריהם ולא על סמך השתייכותם הקואליציונית. מחצית מחברי הכנסת ייבחרו בבחירות איזוריות ומחציתם ייבחרו בבחירות יחסיות וכך יושג איזון בין שתי השיטות תוך מתן ביטוי לכל הזרמים הכלכליים והחברתיים, אך על מנת למנוע פיצול יתר יועלה אחוז החסימה ל- 5%. המצב הטוב ביותר הוא כמובן אם יהיו קיימות שתיים או שלוש מפלגות, אם כי יש איום על השיטה מצד מפלגות לאומניות שייאסרו על פי החוק. בשיטה

הבריטית יש מפלגת ימין ומפלגת שמאל ובאמצע מפלגה ליברלית קטנה, אך מדי פעם יש טעויות חמורות כמו בחירת קורביין 'אוהד' ישראל לראשות מפלגת הלייבור. לעיתים קצה נפשם של האזרחים בכל המפלגות כפי שקרה בצרפת ואז עולה מפלגה חדשה לחלוטין לשלטון כמו מפלגתו של מקרון, אבל כך גם הייתה מפלגתו של דה גול.

השיטה הדמוקרטית נמצאת בפשיטת רגל, עם ממשל שדואג רק לאלפיון העליון ולטייקונים ולא ל- 99% מהעם. זאת לא דמוקרטיה, זאת פלוטוקרטיה בארצות הברית, בישראל ובמדינות רבות אחרות. לשם כך יש לאסור לוביינג של החברות והטייקונים ומי שייתפש לשתדלנות יקבל עונשי מאסר כבדים. יש גם לאסור מימון של הפריימריס על ידי חברות ובודדים ולמנוע התחכמויות של התחזות למימון עממי על ידי החברות והטייקונים. בגלל הפריימריס והלוביינג חברי הכנסת והפרלמנטים הפכו לכלי שרת של העשירים והחברות הגדולות שרוצים לשלם כמה שפחות מיסים. חברה שלא משלמת מיסים של עד מחצית מרווחיה לא תוכל לעשות עסקים באותה מדינה וכך גם לא יהיה צורך בלוביינג ובמימון פריימריס. צריך כמובן לאסור מפוליטיקאים ופקידים בכירים לקבל שכר עתק עבור פרסום ספרי זכרונות כשמנסים לעטוף את זה בפן עסקי כזה או אחר, גם ייאסר תשלום שכר של עשרות או מאות אלפי דולר עבור הרצאה או סדרת הרצאות והם יוכלו לקבל שכר כמו כל חבר סגל אקדמי ולא יותר, ושכר סופרים של 5% מהתמורות עבור רכישת הספרים, אבל לא תשלום שכר סופרים מראש. ובוודאי שיש לאסור מפוליטיקאים ועובדי ציברו בדימוס, קציני צבא ומשטרה, לעבוד כיועצים או מנהלים בחברות כלשהן, קל וחומר בחברות שהיו להם איתן קשרי עבודה. כך ייאסר מקצין בצבא לעבוד כיועץ למנכ"ל של חברה שהוא החליט עליה עבור פרויקט בטחוני גדול אחרי שכבר נחתמה עסקה עם החברה המתחרה, ובוודאי שיאסר מאלוף בצה"ל להיות מנכ"ל של חברה שמכרה לחיל שהוא פיקד עליו מערכות בסכומי עתק. רק כך יובטח טוהר מידות במגזר הציבורי והפוליטי.

בתחום הדת והמדינה צריכה להיות הפרדה מוחלטת בין דת ומדינה כמו בצרפת ובמדינות הנאורות בעולם. עדיף שנדמה לאירופה הליברלית, לקנדה, ארצות הברית ואוסטרליה החילוניות ולא למשטרים עם קשר חזק לדת כאירן, אפגניסטן, סעודיה ופקיסטן. במערב רק הותיקן הוא תיאוקרטיה, אך גרים בה 800 איש בלבד... אני מתייחס בהרחבה בספר לסוגיות דת ומדינה, הנהגת נישואים אזרחיים לכל האוכלוסיה שרק הם יהיו מוכרים על ידי החוק, מתן מעמד שווה לכל הזרמים בדת היהודית ולכל הדתות, כי אולי מגיע מעמד מועדף ללאום היהודי ולחוק השבות, אבל בשום פנים ואופן לא לדת היהודית. יש למנות רבנות אחת לאשכנזים ולספרדים ובכל מקרה היא לא תמומן בכספי המדינה, כמו גם הכשרות וכל המוסדות ובתי הדין הדתיים. לא יהיה כל תוקף חוקי לבתי הדין הרבניים ויש רק חוק אחד תקף בישראל – חוק המדינה. יונהג חופש פולחן מלא, תיאסר החזרה בתשובה בחוק כמו שחל איסור על פעילות מיסיונרית. תהיה אינטגרציה מלאה של החרדים, מערכת חינוך אחת ותיאסר כפיה דתית מכל סוג.

בישראל יהיו זכויות אזרח מלאות לכל האוכלוסיה וגם חובות אזרח מלאות לכל האוכלוסיה – לרבות שירות חובה של שלוש שנים בצה"ל או בשירות לאומי לבנים ובנות בגיל 18, חילוניים, דתיים לאומיים (בלי "הנחות" לישיבות ההסדר), חרדים וערבים, יהודים, נוצרים, מוסלמים, דרוזים ובני כל דת ולאום, ילדים של מהגרים שהתאזרחו וכו'. ייאכף איסור אפליה על בסיס דת, גיל ומין לכל משרה ובכל נושא. נישואים אזרחיים יהיו היחידים שיש להם תוקף חוקי ורק מגיל 21, על מנת למנוע תופעות מבישות של שידוכים ולחצים רבניים ומשפחתיים על נערות בנות 17 שעדיין אינן בשלות לקבל החלטות מעין אלה. בגיל 21 אחרי שירות חובה של שלוש שנים הגבר או האישה יהיו מספיק בשלים לקבל החלטה על נישואים. ייאסר בחוק לעבור משירות ציבורי לשירות פרטי לבעלי משרות בכירות בלי שום תקופות צינון, וגם על כך אני מרחיב בספר,כי זה יביא לתוספת של עשרות מילירדים לתקציב המדינה שתנבע מאיסור זה. יש למצוא את האיזון המתאים בין זכויות אזרח לבין הפקרות וניצול לרעה. אולי פוגעים בזכויות האזרח של מי שמחזיר בתשובה, אך מי שצריך לשאת בעול של החזרה בתשובה כיום, עם מה שמשתמע מאי שירות בצה"ל, מסגרות לימוד נפרדות ובדלניות, פגיעה בתעסוקה וכדומה, הוא כל האזרחים האחרים במדינה. מובן מאליו שלהט"בים יוכלו להינשא בנשואים אזרחיים, לאמץ ילדים וליהנות ממלוא הזכויות בלי שום קיפוח.

מדינת ישראל תהיה מדינה דמוקרטית עם זכויות הצבעה לכל תושביה, עם גבולות בני הגנה ובלי שליטה בעם זר. גבולות הקבע של המדינה יביאו בחשבון את המרכיב הדמוגרפי היהודי והערבי בכל שטחי ארץ ישראל על שתי גדותיה. הרחבתי את הדיבור על פתרון הסכסוך עם הפלשתינאים כשאני מציע פתרון מעשי שבו תהיה רק מדינה אחת ירדנית-פלשתינאית לצד מדינת ישראל שתשלוט בגדה המזרחית של הירדן, ברצועת עזה (אם תושביה ישכילו להיפטר משלטון האימים של החמאס) ועם קונדומיניון בגדה המערבית/יהודה ושומרון כשכל מאות אלפי היהודים נשארים לגור במקומות מושבם וכך גם התושבים הערביים, המתישבים הם אזרחים ישראליים והערבים הם אזרחים של המדינה המאוחדת, כמו אחיהם המהווים 80% מהאוכלוסיה מעבר לירדן. לא אכנס כאן לסוגיות הסבוכות הנידונות בהרחבה בחלק העברי ובחלק האנגלי של הספר. רק כך תוכל ישראל להיות מדינה יהודית ודמוקרטית כאחת. עד כמה אנחנו בפועל דמוקרטיה או פלוטוקרטיה הוא עניין של הגדרה, האם אנחנו דמוקרטיה

אוטוריטרית או לא, והאם יש באמת זכויות אזרח שוות לכולם הם סוגיות כבדות משקל הנידונות בספר, אך הרפובליקה השניה של ישראל תהיה בין 10 המדינות הכי דמוקרטיות בעולם ועם שוויון מלא בזכויות האזרח.

בספר יש התייחסות ניכרת לסוגיות החינוך, מסגרת חינוך אחידה לכולם, מהפך בתחום החינוך עם יום לימודים ארוך עד השעה חמש לכולם. אציין כאן כי ייאכף חוק חינוך חובה חינם לכל האוכלוסיה עד גיל 18, לא תורשה נשירה ועבודה של נערים, כולם ילמדו, ומי שלא יוכל על דעתו (ולא על דעת משרד חינוך גזעני כמו בימי מפא"י) ללמוד במסגרת עיונית ילמד במסגרת מקצועית. בבתי הספר ששפת הלימוד בהם תהיה עברית ילמדו את כל מקצועות הליבה – מתימטיקה, אזרחות, לימוד ברמה של שפת אם של עברית, אנגלית וערבית, מורשת יהודית אשכנזית ומזרחית וגם מורשת ערבית, לימודי תנ"ך ותלמוד, אך במינון של בתי ספר חילוניים בעברית ולא של ישיבות או בתי ספר ערביים. הלימודים האקדמיים יהיו חינם בכל מקצוע עד לדוקטורט כמו במדינות המתוקנות באירופה. מערכת החינוך האחידה תהיה הערובה לקיום כור היתוך ולא 4 שבטים בדלנים, לחינוך דור של אזרחים שתורמים למדינה והמדינה תורמת להם, עם ערכי ציונות ואזרחות משותפים, המנון ודגל, כשבוגר התיכון יהיה אינטלקטואל ויוכל להיקלט בכל עבודה שיחפוץ, עם או בלי לימודים אקדמיים בהמשך, ויתרום לכלכלת המדינה.

כל התחומים מהווים מרקם אחד ולא ניתן לגרוע מהם אף אחד. כך, מרכיב יסודי ברפובליקה השניה יהיה ניתוק הקשר בין הון ושלטון, כשנושאי תפקידים בכירים בממשל, באוצר, במשרד הכלכלה ובבנק ישראל, בצה"ל, במשטרה ובשב"כ, לא יורשו לעבור לשוק הפרטי. הדרך לבצע זאת כך שתהיה טובה למדינה ולהם היא במתן משכורות במגזר הציבורי שיהיו שוות בשכר למגזר הפרטי (תקציבים לכך יושגו על ידי הניתוק בין הון לשלטון) והם יפרשו בגיל הפנסיה של כולם, אך גם אם יפרשו מספר שנים קודם, במקצועות שוחקים כקצינים קרביים, מורים ואחיות, הם יקבלו תנאי פנסיה נדיבים. אין כיום תודעה של CIVIL SERVANT, אדם הרואה טעם בקריירה שתוקדש כולה לשירות הציבור, מתוך אידיאולוגיה אך בלי לקפח את שכרו. מורה יוכל לקבל שכר גבוה כמנהל בחברה פרטית כי הוא אחראי למשאב לא פחות חשוב מאשר אפליקציה של טלפון חכם עבור "תלמיד טיפש". ברפובליקה השניה התלמיד יהיה לא פחות חכם מהטלפון, בגלל מערכת החינוך המעולה ובגלל המורים המעולים שיהיו שמנא וסלתא של המדינה. גם במערכת הבריאות יינתנו משכורות מאוד גבוהות לרופאים ואחיות במטרה שהרפואה הציבורית תהיה לא פחות טובה מהפרטית ושעיקר האוכלוסיה לא תזדקק לרפואה פרטית.

בטחון הפנים בישראל הוא אחד הגרועים במדינות המערב, עם אחוזי פשע גבוהים, גניבות, רצח, שוד, תקיפות, עבירות מין, השתוללות בכבישים, עם ענישה מאוד מקלה לעבריינים. כל זה יצומצם בצורה דרסטית, לפחות במחצית, ברפובליקה השניה, כשיהיו חוקים מאוד נוקשים ואכיפה מאוד חזקה, פסקי דין הרבה יותר חמורים ומיגור משפחות הפשע. במשטרה יגויסו מיטב האנשים שיקבלו שכר מקביל לשכר בצה"ל, כי הפושעים לא פחות מסוכנים מהאויבים, הם האויבים מבית. היום האזרח הרוצה להיות בטוח צריך לשכור שירותי משטרה פרטיים ולהשקיע הון עתק במיגון ביתו. חברות השמירה משגשגות כי המשטרה לא ממלאת את תפקידה, אך בעתיד לא יהיה מקום להפרטה של המשטרה כי המשטרה תהיה מקצוענית לא פחות מהם, יהיו לה המשאבים להגן עלינו ועל שדותינו ורכושנו, על הכבישים שלנו, החופים שלנו, בתי הספר שלא יהיו פרוצים לאלימות, בתי חולים וקופות חולים בהם לא ישתוללו חולים ובני משפחותיהם, בתי משפט ושירותי רווחה בלי אלימות. ישראל משקיעה סכומי עתק במטוסים חמקנים אך לא בתפיסת גנבים חמקנים, בצוללות אך לא בגילוי מסתורי עבירות השחיתות, למניעת פעולות טרור כאשר מתים הרבה יותר בגלל מעשי רצח, ההרג בכבישים, תאונות במקומות עבודה ובאתרי הבניה, זיהום אוויר במפרץ חיפה, שאם המשטרה ורשויות פיקוח ואכיפה יעבדו כפי שהם צריכים יפחתו בצורה דרסטית. כל נושא תאונות הדרכים יעבור בדק בית רציני כשתותווה מדיניות משולבת של שיפור התשתיות, הגברת האכיפה והענישה, חינוך מגיל צעיר לדרך ארץ בכבישים, סובסידיות לאביזרי בטיחות, שיפור התאורה, ועוד.

ישראל לא משקיעה כמעט בנושאי איכות הסביבה וקיימות, לא אוכפת את הסטנדרטים שגם הם לוקים בחסר. אין כמעט פקחים ומצב זיהום האוויר הוא כה גרוע שמתים מדי שנה אלפים מהשפעות ישירות ועקיפות של זיהום האוויר, הרבה יותר מאשר מתאונות דרכים ופעולות טרור ואפילו מלחמות. בכלל, משאבי המדינה מחולקים בצורה לא רציונלית כשצריך להשקיע הכי הרבה בבריאות וקיימות על מנת לצמצם את מקרי המוות הרבים ביותר כתוצאה ממחלות ומזיהום אוויר. כל המדינה רוגשת אם בפעולת טרור בבית קפה נרצחו שני אנשים, אך אם אלפי אנשים מתים מזיהום אוויר או ממחלות שהתרופות להן אינן בסל התרופות אין איזכור כלשהו בחדשות ובטח שלא בתקציבים. עיקר משאבי הפיתוח יופנו לתחום האנרגיה הנקיה. יצומצם זיהום האוויר בהתאם לתקנים הבינלאומיים, כי בהרבה מקרים התקנים הישראלים מקלים. על אכיפת החוקים הקיימים למניעת זיהום הסביבה אנו מדברים הרבה ועושים מעט, אך כל זה יימנע ברפובליקה השניה, שבה איכות הסביבה והקיימות לא יהיו בגדר סיסמה נבובה או משרה לשר הכי זוטר, כי אם יעמדו בראש סולם העדיפויות של המדינה, לא פחות מאשר

הביטחון, החוץ והאוצר. השופטים מדברים גבוהה גבוהה על דמוקרטיה, אך הם פוגעים פגיעה אנושה בדמוקרטיה ובשלטון העם כשהם נותנים עונשים מגוחכים על עבירות איכות סביבה, השתוללות בכבישים ובאיזורי מגורים ושחיתות. אני מציע להם שיגלו את אותה המידה של רחמים לקורבנות כמו שהם מגלים לפושעים שבמקרים רבים יוצאים עם עבודות שירות על עבירות כבדות וחוזרים לסורם, כשהם יודעים שהם לא ייענשו, מה עוד שלרוב הם לא נתפסים, או שיש להם הגנה טובה. רק עונשי מאסר ממושכים ימנעו את התופעות, למרות שיש הרבה מחקרים שמוכיחים שחומרת העונש לא מרתיעה פושעים. אני מוכן כמובן לעשות כל דבר על מנת למצוא מה מרתיע פושעים ולאכוף זאת, אך גם אם עונשים כבדים לא מרתיעים פושעים, המטרה של החוק הוא לא רק להרתיע כי אם גם להעניש ולהוכיח לקורבנות כי יש דין ויש דיין. מערכת המשפט לא צריכה להיות פסיכולוגית כי אם צודקת.

ספר זה דן רבות ברשות השופטת וכך גם מאמרים של יוצרים אחרים. תישמר העצמאות של הרשות השופטת, עם הגדלת תקני השופטים תוך צמצום דרסטי בעינוי הדין. גם כאן יש מחקרים שמוכיחים שגם אם מגדילים את מספר השופטים לא מצמצמים את משך המשפטים ואת עינוי הדין. אשמח מאוד למצוא את הסיבות לעינוי הדין שאינן במספר השופטים ולטפל בהן, אך בינתיים יש להגדיל את מספרי השופטים, את כשירותם, את גיוונם, עם התמחות לבתי משפט לתעבורה, לכלכלה, לעבירות קלות וכדומה. התייחסתי בהרחבה להקמת בתי משפט לעבירות כלכליות כי זה יכול לחסוך סכומי עתק אם השופטים יהיו בקיאים בעבירות הצווארון הלבן. יש כיום יותר ויותר שופטים שהם בוגרי משפטים וכלכלה, משפטים וחשבונאות וכדומה, וזאת בהחלט תופעה ברוכה. אבל, הבעיה הכי חמורה שכמעט ולא דנים בה היא הצורך באיסור על השופטים לעבוד כבוררים עם פרישתם. מכיוון שהסוגיה סבוכה התייחסתי לכך בפרק מיוחד הדן במערכת המשפט, כי גם איסור זה יכול להוסיף לתקציב המדינה עשרות מילירדים. ועל כל סוגיות בית המשפט העליון אני דן בהרחבה בפרקים רבים כמו גם על הפרדת הרשויות וקיפוח הרשות השופטת והמחוקקת על חשבון הרשות המבצעת. יש לדאוג כמובן לאיזון בין שלושת הרשויות בכל המובנים.

כל התחומים הנסקרים כאן לא חשובים כמו נושא הערכים. מדינה קמה ונופלת בזכות ערכיה ואימפריות המאבדות את ערכיהן כמו האימפריה הרומית וברית המועצות מתמוטטות. אני חסיד גדול של ערכי הצניעות, שלושת ילדיי למדו בבית הספר שעל תלבושתו כתוב "והצנע לכת". אם כך היה בפועל או רק בתיאוריה זו כבר סוגיה אחרת, אך בוודאי המדינה צריכה לחרות על דגלה "והצנע לכת", זה טוב גם לראשי הממשלה עם הסיגרים המשובחים והשמפניה הורודה, עם העטים היקרים והבתים הרבים, וטוב גם לעשירים המופלגים ולאזרחים רגילים המוציאים על צריכה יותר מאשר הם מרוויחים בשביל לקיים אורח חיים ראוותני. נעשה כיום אופנתי לנסוע לחו"ל לסמינר תרבות עם 3-4 מדריכים סלבריטאים הנותנים הרצאה אחת או שתיים במשך שבוע וייקור מחיר הנסיעה פי שניים ויותר. אין סוף לברזי הזהב, לארוחות השחיתות, לנסיעות המפנקות ולמלונות הבוטיק. במשך 20 שנה נהגתי להתאכסן בביקוריי התכופים בפריז בענייני עבודה, לימודים ותרבות בבית מלון צנוע ליד השאנז אליזה שעלה 100 יורו ללילה. עד שיום אחד מישהו עלה על כך שבגלל המיקום שלו הוא יכול להפוך אותו למלון בוטיק, עשו בו שיפוץ שטחי וקראו לו מלון בוטיק ומאז הוא גובה 450 יורו ללילה עם אותם החדרים, העובדים והשירות. אני משתדל לא לשתף פעולה עם הערכים היומרניים וכמובן אני כבר לא מבקר באותו בית המלון, אך קשה למצוא מלון אחר כי כולם הפכו לבוטיקים. מה שנשאר זה רק להפוך את הבוטיקים לבתי מלון וכך יבוא לציון גואל.

אך איפה איפה הם הערכים של הסיוע לקהילה, הקואופרטיבים, הקיבוצים והשותפות? חברים כבר אין אפילו באגד ובטח לא בהסתדרות ובקיבוצים המופרטים. הפכנו לכלכלה ניאו ליברלית, עם תחרות פרועה, ואיך ניתן לקיים אתוס משותף כשכל חברה עסקית רוצה להשיא את הרווח על חשבון תשלום משכורות מינימום לעובדים, העסקת כמה שיותר עובדי קבלן, מכרזים סיניים בין הספקים, מיקור חוץ, הונאת הלקוחות, צמצום השירות למשיבונים עם זמני המתנה של 40 דקות ומבחן באינטלגנציה ובשמיעה של לחיצה על מקשים עד שמנתקים אותך מהשיחה וחוזר חלילה. זה נכון שיש הרבה מאוד אלכ"רים, אך הפכנו למקבצי נדבות, אחרי שהממשלה רצחה את מדינת הרווחה. גם בארגונים אלה משלמים משכורות גבוהות, כי הם בחלקם הגדול אינם פועלים על בסיס התנדבותי. שירתתי מספר פעמים בדירקטוריונים של ארגונים שלא למטרות רווח ומעולם לא חוויתי תסכולים כה גדולים בעולם העסקים כמו בפעילות הוולונטרית שלי. אחרי שהפכתי למתפטר סדרתי, החלטתי שבפעם הבאה אבדוק את הארגון לפני שאני מתמנה לדירקטוריון. וכשפנו אלי מטעם אחד הארגונים ביקשתי לבדוק אותו ואת הספרים לפני שאני מתמנה לדירקטור. אחרי שאמרתי להם מה הם צריכים לעשות ולשנות על מנת שאצטרף אמרו לי תודה רבה וויתרו על השירותים שלי. אך גם כך השקעתי מאות שעות בכתיבת תוכנית עסקית שנועדה למנוע אלכ"ר גדול מפשיטת רגל שכללה שינוי מיקום, תכנים אמנותיים, היבטים כספיים, שיווקיים ועוד, וכשבאנו עם היו"ר לדרג הפוליטי הוא זרק אותנו מכל המדרגות אחרי 10 דקות... והמוסד פשט את הרגל כמה שנים מאוחר יותר. וכך הלאה...

אני חסיד גדול של דרך הביניים, רוחניות, תרבות והשכלה, וכך אני מאחל לכולם לנהוג. כל בוגר תיכון צריך לקחת איתו "מטען" של פילוסופיה, ספרות, תיאטרון, מוסיקה, אומנות, שפות, אזרחות, כלכלה, הסטוריה וגיאוגרפיה, פרט כמובן למקצועות ה"שימושיים" יותר שבלעדיהם הוא לא יוכל להשתלב בשוק העבודה. אני עצוב מאוד כאשר אני נוכח לדעת שכיום רוב הנוער הוא בור בכל הנושאים האלה, מעולם לא שמע קונצרט, לא קרא מחזה, לא למד על הפרדת הרשויות, לא יודע מה זה הסכם מינכן, איפה נמצאת ניגריה על המפה. אז נכון שגם אני כמעט ולא למדתי זאת בבית הספר כי בתי הספר בצוק העיתים של המצב הכלכלי בביתנו לא היו שופרא דשופרא, אך דאגתי ששלושת ילדיי ילמדו בבתי ספר הכי טובים ויקרים שם הם קיבלו את אותו מטען. אך בני הדור של היום כבר לא זוכים בכך, הם עסוקים במשחקי מחשב וסלולר, קוראים קומיקס (חזרנו 70 שנה אחורה כשחבריי קראו מערבונים וספרי גולג), ואין בהם את הסקרנות האינטלקטואלית ללמוד עוד ועוד מעבר לנלמד בבית הספר. אז אם אין ערכים שנרכשים בבית ובבית הספר יש להקים בתי ספר כפי שאני מציע בספר זה שיתנו את אותם הערכים לנוער בנוסף למטען האינטלקטואלי והמעשי שהוא זקוק לו על מנת להשתלב בכלכלה הגלובלית ולהיות אזרח העולם. איך מצפים מאיתנו להיות "אור" לגויים אם הגויים בסקנדינביה ובסינגפור הרבה יותר "נאורים" מאיתנו ומכים אותנו שוק על ירך בכל התחרויות. שלא לדבר על כך שהנוער בורח מרוחניות כמו שד... עד אשר הוא מגיע להודו בטיול שאחרי הצבא ומבלה באשרם עם גורו, עם פטריות הזיה ועם קלקולי קיבה ומחלות שהיו נחסכים אם הוא היה מגיע לרוחניות בישראל – לא הפונדמנטלית של הדת והאשרם – אלא של הפילוסופים והקלסיקונים.

הטלוויזיה מפתיעה אותי כל פעם מחדש ברדידות שלה, כשהיא שוקעת עוד ועוד לתרבות של רייטינג, של מסחור, של ריאליטי, של מעקב אחרי משפחות וסלבריטאים משונים, של האח הגדול והראש הקטן, של נולד לשיר, לרקוד, לבשל, של שידוך עיוור או פוליגמי או פוליאנדרי, בקיצור של תוכניות רדודות עם הדחות ותחרות שלוחת רסן, עם מציצנות. זה אפילו לא הבידור שהיה פעם, והתוכניות של רבקה מיכאלי ואורי זוהר היו אושיות תרבות לעומת ה-TRASH המוגש כיום לציבור. בזמן הזה אני צופה בסרטי איכות, שומע קונצרטים או רואה הצגות בטלוויזיה, באינטרנט או ב- LIVE. ושלא יגידו שזאת גזירת גורל ושכל דור חושב שהחדש הוא "בררה". כל הסטודנטים שלי, והיו לי אלפים, ראו סרטי מופת ומחזות של מיטב היוצרים, הבינו והפנימו אותם וניתחו בצורה מבריקה את הדילמות האתיות של גיבורי היצירות – הסוחר מונציה, קרנפים, ביקור הגברת הזקנה, כולם היו בניי, אויב העם, ז'אן דה פלורט, אלה חיים נפלאים, המקור, גטסבי הגדול, גיבור מעמד הפועלים, שביתה או שיטת השקשוקה. יהודים, ערבים, מזרחים ואשכנזים, תושבי תל אביב וטירת הכרמל, חילונים, דתיים ואפילו כמה חרדים וחרדיות שלא קרה להם כלום כשישבו עם בני המין השני ועסקו בדילמות אתיות לא של שניים אוחזים בטלית ובבא בתרא.

המהפך העיקרי ברפובליקה השניה צריך להיות המהפך הערכי, קודם כל ערכים משותפים, לא של מונוליטיות כי כולנו שונים, אבל ערכים של צניעות, אחווה, שוויון, אהבת המולדת, כיבוד הזולת, חופש הפרט, זכויות אזרח, תרומה לקהילה לא בכסף - במעשים, שלום, דרך הביניים, סקרנות אינטלקטואלית, לא להדיר נשים, להט"בים, ערבים או יהודים, אשכנזים ומזרחים, חילונים או חרדים, אלא להכיל את כולם, לא בהתנשאות, כי אם בהבנה. עם ערכים של איכות חיים, דמוקרטיה, אושר, הגשמה עצמית, רווחה כלכלית אך לא ראוותנית, תזרים מזומנים חיובי בלי חובות לצריכה, רק משכנתא לדיור, קונים מכונית ונוסעים לחו"ל רק כשיש מספיק כסף לכך. כל חיי מעולם לא לקחתי הלוואה אלא רק לקנית דירה וגם כך רק בחלק קטן ממחיר הבית ובשווי שכר הדירה האלטרנטיבי. לא קרה כל אסון אם נסענו לראשונה לטיול בחו"ל כשאני הייתי בן 34 ואשתי הייתה בת 31, אבל לפני זה קנינו דירה, קיבלתי רכב חברה כחלק מתנאי השכר שלי, וקנינו מכונית משלנו רק כשהייתי בגיל 35, כל זאת בלי חובות ואחרי שגמרנו לשלם את החובות לבית. תמצאו לי עכשיו את הצעירים שדוחים את הטיול שלהם לחו"ל עד שיהיה להם בית או קונים רכב בלי חובות, ליסינג וכדומה. אמנם הבית כיום מרוחק הרבה יותר מאשר פעם במספר המשכורות לרכישה, אבל גם כשקנינו בית זה היה אחרי שהתחתנו ולא היה לנו כמעט דבר ובוודאי לא לרכישת בית. את זה אני מסביר לסטודנטים שלי – מעולם לא לקחת חובות ובטח לא לצריכה שוטפת, או מה שגרוע יותר לקחת משכנתא שניה על הבית על מנת לממן צריכה ונסיעות לחו"ל. אני פשוט לא משתתף בחינגת הצריכה, ואם יש לי "חטא" של צריכה הרי זה ספרים שממלאים את כל קירות הבית שלנו ולוואי ואזכה לגמור לקרוא את כולם עד אשר יבוא ההוא עם החרב. בשלב מסוים התחלתי לקרוא 100-50 עמודים של כל אחד מה- 500 מהספרים שהכי רציתי לקרוא בכמה עשרות שפות וז'אנרים ספרותיים, ואם ההוא עם החרב יגיע אראה לו את הסימניות ואבקש לקבל אורכה עד אשר אסיים לקרוא את כל הספרים שהתחלתי לקרוא, ועד אז אתחיל לקרוא עוד 500...

אם נתניהו רצח את מדינת הרווחה זאת לא גזירה משמיים. ניתן להחזיר עטרה ליושנה, בלי החריגות שהיו אולי פעם כאשר אנשים ניצלו את מדינת הרווחה לרעה, לא עבדו וחיו מקיצבאות סעד, אבל עם העקרונות הסקנדינביים שהפכו את המדינות האלה להכי משגשגות כמותית וערכית והכי אתיות. על חינוך חינם, מעולה ואיכותי בכל רמות החינוך, כולל השתלמויות מקצועיות, כבר דיברנו. אני אולי לא מומחה גדול לחינוך, למרות שעסקתי בכך 10 שנים

אינטנסיביות בעשר מסגרות אקדמיות ואשתי הייתה מורה כל חייה, ועל סמך רשמיי כתבתי הרבה בספר זה על הנושא. אני מומחה הרבה יותר קטן לבריאות ולכן נזקקתי לחברים טובים שישלימו אותי במאמרים. מערכת הבריאות הציבורית בישראל קורסת עם שר שבקי גדול בתורה אך הרבה פחות בבריאות. אם הוא היה משקיע במשרד שלו את המאמצים שהוא משקיע בלהחליט אם להיות שר, סגן שר או סתם חבר כנסת, בלהעביר חוקים של כפיה דתית והשתמטות בחורי ישיבות משירות האומה (כי הם הרי מקדשים את השם וממיתים עצמם באוהלה של תורה), אולי מצב הבריאות היה נראה הרבה יותר טוב. אם הרופאים היו משקיעים בבתי החולים הציבוריים (לא כולם אך חלק ניכר) את אותם המאמצים שהם משקיעים בפרקטיקה הפרטית שלהם, אולי מצב הבריאות היה נראה יותר טוב, וגם בנושא הרפואה השחורה צירפנו לספר מאמר של עמיתים. בתי החולים עובדים בתפוסה של 150% במקרה הטוב, בייחוד בחורף, אנשים נשלחים הביתה, ממתינים ימים שיעברו מהמיון למחלקה, ובסוף מגיעים למסדרון או לחדר צפוף עם עוד כמה חולים. ואז הם חוטפים חידק אלים ומתים. מצב הזיהומים בבתי החולים הוא מהגבוהים בעולם המערבי, ואילו הצפיפות בהם היא בין הגבוהות. אם אנחנו עוד שורדים זה בזכות רופאים, אחיות, עובדים ומנהלים שעושים עבודת קודש ומשקיעים מאמץ עילאי על מנת שבתי החולים ישרדו. יש לציין כאן באופן מיוחד את הצוותים הרפואיים הערבים והעולים הרוסים, אולי בגלל שהם יותר מודעים לשירות הציבור ואולי גם בגלל שהם לא ממהרים לפתוח פרקטיקה פרטית משלהם. אך אנחנו כולנו מרוויחים מכך.

על שירותי הרווחה, הבריאות והחינוך להינתן על ידי המדינה ולא על ידי אגודות פילנתרופיות או דתיות, נוסח ש"ס, החמאס או המיסיון. כשאימי ואבי למדו בבתי ספר של נזירים וקיבלו חינוך תיכוני ויסודי מצויין ובחינם זה היה בגלל שלא היה קיים חינוך ממלכתי. כיום כל שירותי הרווחה, הבריאות והחינוך צריכים להיות ממלכתיים כי אחרת אנו צפויים להדתה, כאשר ברשת החינוך של ש"ס או בזרמים חרדיים נותנים יום לימודים ארוך וארוחה חמה, אך ההורים שוכחים שהרשת מחנכת בלי לימודי ליבה ולחיים של תלות בחסדי המדינה, בלי ללמוד כל דבר מועיל ולשנן ולהתפלמס בלי סוף על סוגיות שאבד עליהן הקלח ולא תורמות דבר לאזרח של 2020. גם יש לאסור על טייקונים לתרום לאוניברסיטאות או בתי חולים כי כולם צריכים להיות על חשבון המדינה ואילו הטייקונים צריכים לשלם מיסים ולא ליהנות מהטבות ופטורים, הפרטות או יחס מועדף בתמורה לתרורות כאלה או אחרות.

ומה שמתסכל זה שיש מספיק תקציבים בשביל כולם – בשביל מערכת בריאות הטובה בעולם, בשביל מערכת רווחה נוסח סקנדינביה, יש מספיק כסף לקשישים ולבעלי מוגבלויות, לנכים, לניצולי השואה. הכסף פשוט לא מגיע ליעדים הנכונים. היונים טוענים שהוא הולך לאיבוד בהתנחלויות, החילונים טוענים שהוא נעלם בישיבות, יש כאלה שטוענים כי זה "בגלל שהערבים לא משלמים מיסים וארנונה" ואחרים טוענים שזה "בגלל שהוא הולך לתמיכה בהצגות וסרטים של עוכרי ישראל". האמת היא, שהיה כסף לכל אלה ולהרבה יותר אם היו מיישמים את כל עקרונות הרפובליקה השניה, ועל כך אני מרבה להתבטא בספר. אם לא היו מפריטים את המדינה בנזיד עדשים לטייקונים, לא מורידים את מיסי החברות למימדים מגוחכים (כן, אבל באירלנד משלמים פחות...), אוכפים את חוקי המס ומונעים כלכלה שחורה, מכבידים את העונשים על אלה שנתפשים בשחיתויות, משקיעים באתיקה על מנת לבער את השחיתות הגואה, את השוחד הגלוי והסמוי של מעבר עובדי ציבור לשוק הפרטי, היה כסף במאות מילירדים גם לבטחון, גם למשטרה, גם לרווחה, גם לבריאות, גם לחינוך, גם לתרבות, לתחבורה ולאקולוגיה.

הכסף הולך למתי מספר טייקונים ופקידים מושחתים במקום להגיע להמונים, ל- 99%, כי אנחנו כבר מזמן לא משטר דמוקרטי שבו העם שולט אלא פלוטוקרטיה דקדנטית שבה כל דאלים גבר. אמחיש רק בדוגמא אחת, אם כי הספר מלא בדוגמאות, בהצעות חוקים ובהקמת גופים למכביר. ישנם אזרחים רבים שלא משלמים הרבה מיסים, אם בכלל. לא בגלל השיעורים הרגרסיביים והמגוחכים שגובים מהעשירים ומהחברות על חשבון מיסים עקיפים לכולנו. אבל אותם אזרחים נוסעים הרבה לחו"ל, קונים הרבה בכרטיסי אשראי, רוכשים מכוניות ובתים אולי לא על שמם אלא על שם מקורבים. אם היו מקימים יחידת עילית נוסח ה- UNTOUCHABLES, או המסתערבים או סיירת מטכ"ל גם במס הכנסה הם היו מסכמים את כל ההוצאות של אותם עשירים/עניים, כי כרטיסי האשראי ניתנים לאיתור, כרטיסי הטיסה והזמנת המלונות בחו"ל, קניית הרכב והבתים, הרכישות בעשרות אלפי שקל בחנויות. משתמטי המס כבר מזמן איבדו את הבושה ולא משלמים במזומן אלא בכרטיסי אשראי שניתן לאתר ולסכם את ההוצאות שלהם. אפשר כמובן לאסור תשלום במזומן מעבר לאלף שקל וגם על כך מנסים לעשות משהו.

אין לי ספק שכך היו מאתרים עשרות אלפים שמשתמטים ממס, היו שולחים אותם למאסר ממושך ומעקלים את כל הרכוש שלהם. גם אם זה על חשבון קרובים, ניתן לשאול את הקרובים ואותם איך היה להם כסף לקנות בית בסביון, פורשה אדומה, נסיעה מפנקת לסיישל, לקנות בית ברחוב סנט הונורה בפריז ולבצע ניתוח בניו יורק. אלא מה, בכוונה לא מקצים כסף למס הכנסה כי אותם עשירים/עניים תורמים לפריימריז או קונים לנו עיטים יקרים או נותנים לנו כרטיסים למונדיאל, ואז גם לא ניתן להקים יחידת עילית, מה עוד שעובדי מס הכנסה הבכירים עוברים

לעבוד אצל הטייקונים או שהופכים ליועצי מס ומסבירים לך איך ניתן לרמות את מס הכנסה בצורה חוקית או לא חוקית. לא אשכח כיצד זכיתי עם עובדים רבים נוספים לקבל מחברה זרה מניות הנסחרות בבורסה ועוד הטבות בסכומים מאוד גבוהים. אני ייצגתי את החברה הזרה והעובדים ביקשו ממני לבדוק האם ניתן לשלם מס שהוא פחות ממס הכנסה רגיל על משכורת, כי זה מה שרצו לקחת על ההטבות. פניתי ליועץ מס מאוד מפורסם והוא חזר אלי כעבור כמה ימים עם מבנה כל כך מסובך ומופרך שלקח לי שבוע להבין מה רוצים ממני. וכשהבנתי חשכו עיניי – הנ"ל רצה שנעביר את ההטבות לחברות במקלטי מס עם הרבה אנשי קשר על מנת לטשטש את העקבות והרבה נאמנים על מנת להרחיק עדות, ובסוף התהליך לא היינו משלמים אגורה שחוקה מס. אמרתי לו שאני רוצה לשלם מס וכך גם העובדים, אך לא ברור אם זה צודק לראות את כל ההטבה כהכנסה עם מס שולי של משכורת.

הוא המשיך להתעקש על המבנה המופרך שלו שהיה מעשיר אותו קודם כל, כי הוא היה יוצא נשכר בכל מקרה להקים את כל הישויות המפוברקות. הוא כמובן לא היה מוכן לקחת על עצמו אחריות שהמבנה יעבוד ודרש תמורה שלמה על הרעיון ולא על התוצאות. הנ"ל טען שכל שועי הארץ נזקקים לשירותיו ולא משלמים מס וזה ממש אסון לשלם מס כה גבוה שילך להתנחלויות ולישיבות – שארגיש טוב כי אני בחברה טובה עם כל הסלבריטאים ושהמצפון שלי יהיה שקט כי ממילא המס הולך ליעדים לא כשרים. בסוף קצתי בחיזוריו והודעתי לו חד משמעית שאני לא מוכן ללכת על המודל שלו. למחרת קיבלתי ממנו מכתב ובו איומים לרוב שאני מכפיש את שמו והוא יתבע אותי על הוצאת דיבה ולא פלא שזרקו אותי מכל חברה שעבדתי בה... כשכמובן לא אמרתי מילה לאיש על המבנה המופרך שלו פרט לעובדים ולחברה הזרה שממילא סמכו עלי שאעשה את הכי טוב עבורם. התחבטתי מה לעשות – המכתב היה רצוף שקרים שיכולתי כמובן להזים ולא חששתי מתביעות דיבה שנועדו רק להפחיד אותי.

אבל נזכרתי במה שאמר לי אדם חכם על הבעל שם טוב שחמור התנכל לו ולא רצה לסחוב אותו על גבו. כשהתלמידים ראו אותו עולה רגלית לצד החמור יעצו לו לתבוע את החמור בבית דין של מעלה על העלבת הבעש"ט. לכך ענה לו החכם – הייתי בוודאי זוכה אבל אני לא מוכן להתדיין עם חמורים. זאת גם הסיבה שכמעט אף פעם לא הלכתי לבית המשפט גם אם סיכויי הזכיה שלי היו גבוהים, מה עוד שעם מערכת המשפט שלנו ועורכי הדין המעולים שהצד שכנגד היה מגייס עוד הייתי יכול להפסיד למרות שאני צודק. חשבתי וחשבתי, התייעצתי עם חברים חכמים, ובסוף עניתי לו כי הייתי חייב לענות משהו: "מכתבך אינו מקובל עלי לא בתוכנו ולא בסגנונו", וכתבתי על כך אירוע שלמדו אותו אלפי סטודנטים. לא אספר על המשך מעללי הנ"ל, אומר רק זאת שהוא לא תבע אותי וגם לא יתבע אותי. אבל כמוהו יש רבים ומיום ליום הולכת ומשתלטת התופעה של חציית הקווים.

סוגיה אחרת שהיא בעוכרנו, בישראל וברוב העולם הקפיטליסטי, היא שקרנות הפנסיה מושקעות בבורסה. זהו אסון, הייתי אומר אפילו מזימה שנועדה להעשיר עוד יותר את הטייקונים, הבנקים וקרנות הפנסיה על חשבון האזרח הקטן ובסיוע הממשלה ששריה ומנהלי משרדיה הולכים לעבוד עבור הטייקונים. בזמנו קרנות הפנסיה היו מושקעות באג"ח ממשלתי עם ריבית צמודה של 5%, דבר שהבטיח תשואה קבועה וודאות לפנסיה הוגנת ובטוחה. אלא שעקב שוחד גלוי וסמוי הוחלט שקרנות הפנסיה יוכלו להשקיע בבורסה "כדי לתמוך בבורסה" – קרי כדי לתמוך בטייקונים ובבנקים שאחר כך נותנים לבכירים משרות עם שכר במיליונים. תמיד צריך לבדוק איפה האינטרסים של מקבלי ההחלטות, FOLLOW THE MONEY, או כמו שאימי היתה אומרת בצרפתית "הכל אינטרסים בחיים". החלטה שערורייתית זאת שאימצה את המודל האמריקאי שגם הוא הרה אסון, גורמת לכך שכספי הפנסיה שלנו מונחים על קרן הצבי (על במותיך חלל...). כל תזוזה בבורסה, כל שפל או משבר כפי שקורים לעיתים תכופות פוגע בקרנות הפנסיה שלנו. כל תספורת של טייקון לא אחראי וכל מי שעושה תספורת הוא בוודאי לא אחראי ולא אכתוב מושחת כי כבר ניצלתי בעור שיניי מתביעת דיבה של הנ"ל (חברי הטוב אריה אבנרי עשה פעם תערוכה של כל תביעות הדיבה שתבעו או איימו עליו בתביעה כשהן תלויות על חבל כביסה).

וכנ"ל גם כל מי שלא מחזיר את כספו לבנקים ולנושים שלו, או פושט את הרגל, כשהבית שהוא גר בו על שם סבתו שתחיה. אם יתרחש התרחיש שאני צופה לקראת 2020 של שפל יום הדין יקרסו מרבית קרנות הפנסיה ויחד איתן ירדו לטימיון הפנסיות שלנו. אבל כבר במשבר 2008 נגרם נזק אדיר של טריליונים בהפסד ערך לכל מי שהיה מושקע בבורסה ובחברות שקרסו. ברור מאליו שברפובליקה השניה ייאסר בחוק לקרנות פנסיה להשקיע בבורסה ותובטח תשואה מובטחת לכל כספי החיסכון הפנסיוני. וקרנות הפנסיה לא יוכלו לתת הלוואות לטייקונים ולחברות.

אני הייתי בין הבודדים שהעזו לצאת נגד נוחי דנקנר ולהצביע על כל העסקאות המפוקפקות שהוא עשה. עצם הרכישה של אי.די.בי נולדה בחטא כי לדנקנר לא היה כסף לרכישת הענק והיה צריך למנף את הרכישה ב- 90%. איך ממנפים? מהחברים שלו בבנקים שנתנו לו הלוואות ביד פתוחה ובבקרה פחותה ומ... אשתי רותי שמקבלת כל חודש פנסיה של כמה אלפי ש"ח מקרן מבטחים של המורים שמרוויחים פרוטות ומקבלים פנסיה עוד יותר קטנה. אני טענתי שזאת שערוריה, כתבתי על כך ואף פניתי לשלי יחימוביץ' שעוד עבדה בטלוויזיה, אך מעולם לא נעניתי.

ומה קרה? מנכ"ל מבטחים שנתן לנוחי דנקנר הלוואה בתנאים "רגילים" ובלי בטחונות של ממש עבר לעבוד אצל דנקנר – אם זה לא שוחד סמוי מה זה שוחד סמוי? כי מה צריכה קרן פנסיה לתת הלוואה לטייקון שרוצה לרכוש חברת אחזקות מטייקון אחר? זאת אפילו לא השקעה בחברת הזנק עם סיכון גבוה אך גם סיכוי גבוה. זאת הלוואה בתנאים כמעט זהים למה שניתן לקבל בבנק אך עם סיכון עצום ולא מוצדק. דנקנר דווקא החזיר את החוב הזה אבל התבנית של מינוף עתק עוד הלכה והתגברה עם השקעות חסרות אחריות יותר ויותר גדולות עד אשר כל המבנה שלו קרס והוא נשלח לבית הסוהר. אך מי העז להתריע על כך במאמרים ובהרצאות (לרבות ביום העיון שארגנתי באוניברסיטת חיפה בשיא המחאה החברתית בשנת 2011 ושכל דיכפין יכול לשמוע ולראות אותי באתר האוניברסיטה ושלי)? אני העני ממעש וממשרות, כי הטייקונים הצליחו להשתלט על כל המשק, ומי יודע גם על האוניברסיטאות והתרבות, אחרי שהשתלטו על הפוליטיקאים, מנהלי משרדי הממשלה ורבים מחברי הכנסת.

שירותי הרווחה קורסים כאשר עובדי הרווחה כורעים תחת העומס ומוסב נזק עצום לנזקקים לרווחה. העוני גואה למימדים שלא היו כמותם ואנחנו הכי גרועים מקרב מדינות ה- OECD. הביטוח הלאומי מערים קשיים אינסופיים על הזקנים הזקוקים לסיוע, כשאתה לא זוכה לסיוע אלא אם כן אתה כבר מת. ואני לא צוחק... אנחנו עזרנו להורים שלנו כי היינו ילדים מסורים, הם עזרו לנו כל עוד יכלו וגם יכולנו להרשות זאת לעצמנו. אבל אם אתה משלם כל כך הרבה שנים ביטוח לאומי אתה גם זכאי לקבל עזרה מהם עבור ההורים שלך, ללא קשר עם הכנסתך.

אם היו קובעים שהביטוח הלאומי עוזר רק לזקנים עניים – ניחא, אבל הם אמורים לסייע לכל זקן גם אם הילדים שלו אמידים. כך ביקשנו סיוע של מטפלת עבור אבי שבשנתו ה- 88 לא היה הכי בריא. ביקשנו וביקשנו וכל פעם שעשו לו "מבחן" הוא עבר אותו בהצלחה כי הוא לא היה לגמרי מת, רק תשוש. כמובן שלא אישרו לו סיוע ואבי שהיה לו כבוד עצמי לא היה מוכן לעשות הצגות ולשקר לביטוח הלאומי וגם לא ביקשנו זאת ממנו. אבי נפטר בסופו של דבר וכאשר אנו חוזרים מהלוויה עם אמי שגם היא הייתה תשושה אנחנו רואים שמחכה לנו הפקידה של הביטוח הלאומי כולה צוהלת כי היא באמת רצתה לעזור אך הייתה כבולה בסד הנהלים. היא מודיעה לנו בשמחה שסוף סוף אבי יהיה זכאי לעזרה של מטפלת שלוש פעמים בשבוע, אלא שסיפרנו לה בצער כי אנחנו בדיוק חוזרים מהלוויה שלו. מה בכל זאת עושה הביטוח הלאומי בכל המילירדים שמיועדים עבור הקשישים איני יודע, אם היינו במדינה אתית ושקופה אולי היינו יכולים לדעת לאן הולך הכסף, עד כמה האוצר שם עליו את ידו ולאן הוא מופנה.

על ישראל להיות מדורגת בין עשר המדינות המובילות בעולם גם בתחום הרווחה, כמו בתחום הבריאות והחינוך, ועיקר העול צריך ליפול על המדינה, העשירים והחברות, כפי שזה קורה במדינות המתוקנות, כפי שזה לא קורה בפלוטוקרטיות ניאו ליברליות כישראל וארצות הברית, במצוות הגורו הידוע מילטון פרידמן, יועצו של פינושה.

בתחום התעסוקה צריך להגיע למצב של תעסוקה מלאה ויהיו כאלה שגידיו שגם ישראל וגם ארצות הברית הן במצב של תעסוקה מלאה. קודם כל, לא לעולם חוסן, ואם יחול שפל יום הדין ובכל פעם שקורה משבר כפי שקרה בארצות הברית לפני עשור מיליונים נזרקים לרחוב בלי עבודה כשהם גם מאבדים את בתיהם שנקנו באשראי של 90% שניתן לשלם רק אם אתה עובד. כיוון שמדינת הרווחה נרצחה אין כמעט דמי אבטלה, בוודאי לא במונחים מפליגים כמו בסקנדינביה, שם יש לך מספיק שהות למצוא עבודה טובה ולעבור הסבה מקצועית על חשבון המדינה כמובן. אבל התעסוקה המלאה היא רק למראית עין בישראל כמו בארצות הברית. יש כיום מספרי שיא של עובדי קבלן נטולי זכויות, עובדים במשרות חלקיות שאינן מבטיחות הכנסה הוגנת, בשכר מינימום, או במשרות זוטרות שאינן תואמות את כישורי העובד. תעסוקה מלאה לדעתי צריכה להיות רק אם כל מי שרוצה לעבוד במשרה מלאה עובד במשרה קבועה ולא כעובד קבלן ובמשרה שמתאימה לכישורים שלו. לפני יותר מעשור ניהלתי חברת בת של חברה אירופאית ומצאתי עבודות לעובדים בכירים שנפלטו משוק העבודה בשנים ה- 60-45 שלהם.

הם כבר נחשבו זקנים ואף אחד לא רצה בהם למרות שהיה להם ניסיון אדיר והם מאוד הצליחו בתפקידים הקודמים שלהם. אך בגלל סיבות שונות, מיזוגים וצמצומים, הם נפלטו ומאז היו מובטלים. מצאתי להם עבודות זמניות לפי שכר של 90$ לשעה שגבינו מהחברה וממנו הפרשנו את ההוצאות שלנו שהיו מינימליות. העובדים היו מרוצים, החברות היו מרוצות וגם אנחנו היינו מרוצים. המיזם הגיע מהר מאוד לרווחיות, אלא שאז היה השיא של האינתיפאדה השניה, האירופאים חשבו שזה מסוכן לעשות עסקים עם ישראל והעסק נסגר. אבל, למדתי מכך את הפוטנציאל הענק שיש של עובדים מוכשרים שאולי נחשבים עובדים אם כי הם עובדים במשרות חלקיות וזמניות ובמקרים רבים לא בהתאם לכישורים שלהם. ברפובליקה השניה תיאסר העסקת עובדי קבלן, העובדים אולי לא יקבלו קביעות כמו שאין כיום בכל המגזר הפרטי, אך הם יהיו זכאים למלוא הזכויות הסוציאליות והאחרות בדיוק כמו כל עובד. אם צריך עובד – מגייסים ואם לא – לא מגייסים, אך בכל מקרה לא מעשירים קבלנים שמעסיקים עובדים ומשום מה חברות ההשמה שמעסיקות עובדי קבלן גורפות רווחי עתק על חשבון העובד שבמקרים רבים מקבלים משכורת מינימום או אף פחות מכך ובלי זכויות סוציאליות מלאות, חופשים והבראה.

אני לא הייתי עובד קבלן אבל עבדתי במוסד אדקמאי מכובד במשך כעשור, לימתי 17 מחזורים של סטודנטים, אבל כל סמסטר הייתי מגויס ובתום הסמסטר מפוטר, בהתחלה בלי זכויות סוציאליות ואחר כך עם הזכויות המינימליות שקובע החוק. בלי חופשים, הבראה, השתלמות, ספרות מקצועית וכדומה, ולמרות שלימדתי בדיוק כמו פרופסורים קבועים שעבדו הרבה פחות קשה וקיבלו את כל ההטבות. אך הם עסקו גם במחקר אקדמי. אם כי גם אני עסקתי במחקר אקדמי בלי תמורה ופרסמתי הרבה יותר ספרים אקדמיים מאשר רבים מהם ובהוצאות יותר יוקרתיות, אבל הרווחתי רבע מהם. יחד עם זאת אני מודה לאקדמיה שנתנה לי את ההזדמנות להשפיע על אלפי סטודנטים להפוך יותר אתים. לא לימדתי עבור המשכורת שהייתה בקושי 10% משכרי כשהייתי איש עסקים גם כשלימדתי עשרים שעות בשבוע. קיבלתי סיפוק עצום בעשייה האתית שלי, אך רבים וטובים אחרים זקוקים בכל זאת להכנסה ראויה.

יש להעלות את שכר המינימום, לקבוע הוצאות סוציאליות זהות לכולם, להבטיח בטחון תעסוקתי תוך איזון בין תנאי התעסוקה, חופש ההתאגדות, היושרה של הועדים ויכולת הניהול. כבר היינו בכל המצבים – בזמן הדיקטטורה של העובדים שעוד נמשכת בכמה מקומות עבודה, בזמן ההשתוללות של ההסתדרות שהיתה כל יכולה ומי שלא היה חבר הסתדרות כמעט ולא היה יכול לקבל עבודה, בזמן שלטון העל של המנהלים בחברות שמפטרים כל הזמן בשביל להתייעל כששכרם מגיע למיליונים והמנהל מקבל בונוסים על "הראשים" שהוא מצליח לערוף, בזמן שהועדים המושחתים עשו טרור להנהלה, כשמנהל לא יכול היה לנהל, לפטר עובדים, כשהממשלה התערבה או לא התערבה בשוק העבודה, כשהיו מיסי מעסיקים גבוהים, היטלים סוציאלים גבוהים, מיסי חברות מאוד גבוהים.

אחרי הניסיון העשיר שלנו נראה לי שיש למצוא את שביל הזהב בין תנאי התעסוקה והבטחון התעסוקתי, התנאים הסוציאלים, חופש ההתאגדות למי שרוצה, כי יש חברות שאוסרות זאת, ועדים עם יושרה שדואגים לאינטרסים של העובדים ולא לשוחד הגלוי והסמוי שהם מקבלים, וכמובן יכולת ניהול של המנהלים עם אפשרות לפטר ולגייס. בין המודל האמריקאי שאין נאמנות של החברה לעובד ושל העובד לחברה ובין המודל ההפוך היפני, בין המודל הצרפתי שהוא לצד העובדים בצורה מוגזמת, אם כי זה השתנה לטובה, המודל הסקנדינבי והמודל הגרמני עם איזון נאות, כשבגרמניה העובדים גם מהווים שליש ממועצות המנהלים, צריך למצוא את שביל הזהב כי יש צורך בכולם.

החלק היחסי של הבנקים והמוסדות הפיננסים כבר מזמן הגיע למימדים מוגזמים בעיקר בארצות הברית ויש להנהיג מדיניות המעודדת עסקים המביאים לערך מוסף למשק. כשיחול איסור על מימון חברות וטייקונים בפריימריס ויאסר הלוביינג, לא תהיה גם אפשרות שנשיא שנבחר בשביל להעניש את הבנקים שגרמו למיטוט הכלכלה יקבל מימון לפריימריס מאותם בנקים שהוא אמור להעניש אותם ובימי כהונתו לא יעניש את האחראים למשבר שהסבו נזק בטריליונים. עד כמה זה קל – עסק משחד פוליטיקאים בצורה חוקית עם לוביינג ולטובת הפריימריס בסכומים יחסית קטנים ומקבל בסופו של דבר הטבות במאות מיליונים או שנחלצים לעזרתו במילירדים. זאת ההשקעה עם התשואה הגבוהה ביותר ויש לשים לזה קץ בישראל, בארצות הברית ובאירופה. זאת לא דמוקרטיה אם יש לוביינג ומימון הפריימריס, זאת פלוטוקרטיה מהסוג הגרוע ביותר, זאת שחיתות בראש חוצות שאינה שונה הרבה מאשר שיחוד ישיר של פוליטיקאים ומנהלי משרדים במדינות העולם השלישי, שם העניינים יותר פשוטים ולא צבועים.

המדינה צריכה לעזור רק לעסקים המביאים לערך מוסף למשק, לתעסוקה גדולה, ליצוא ניכר, שמשלמים מיסים גבוהים למדינה. יש להכביד את העול הרגולטורי והמיסויי על קרנות גידור, השקעות ספקולטיביות, נגזרים, חברות העובדות עם מינופים גבוהים ומשקיעות את עיקר רווחיהן בחו"ל. יש לאסור שימוש במקלטי מס בחוק, במקביל לחובה לשלם מס של עד חמישים אחוזים עבור העסקים המבוצעים בכל מדינה ויש למצוא את הדרך לפקח על החברות הרב לאומיות כך שהן לא יוכלו לתעתע עם מחירי העברה, אולי על ידי מס גבוה שיגבה מהחברות על העסקים באותה מדינה. כמובן יש לעודד חברות העובדות עם הון עצמי ניכר ועם מינופים נמוכים כי אשראי גבוה הוא ערובה להתמוטטות מהירה. ערך החיסכון וניהול עסקים על בסיס הון עצמי צריך להיות ערך דומיננטי בעולם העסקים, ואילו כיום המגמה בדיוק הפוכה כשעובדים עם מינימום הון עצמי המגיע לעיתים רק ל- 2% מההשקעה.

כל זאת, בתנאי כמובן שהחברה הישראלית תעבור שינוי יסודי בתפישת העולם שלה, כאשר היא מרימה על נס מתריעים כנגד שחיתות ולא רודפת ומוקיעה אותם, כאשר היא מוקיעה פושטי רגל שהערימו על הנושים שלהם וחיים ברמת חיים גבוהה כאשר הנושים שלהם איבדו את כל כספם. יש להנהיג חוקים מחמירים כלפי פושטי רגל ועושי תספורות – כך כל מי שהיה דירקטור או מנהל בחברה שעשתה תספורות לא יכול יותר לעבוד לעולם בחברה בורסאית, כל מי שפשט את הרגל לא יוכל יותר לעולם לנהל חברה ולעבוד בה, כל מי שפשט רגל וחי ברמת חיים גבוהה יצטרך לשלם מיסים על פי רמת החיים שבה הוא חי ולא משנה מה מקור הכסף. יש להיות יצירתי לא פחות מאשר הפושעים העובדים בחסות החוק ומרמים את המדינה והאזרח הקטן על מנת שהם יתנו את הדין.

כל מי שהביא למשבר שהסב נזק אדיר למשק יצטרך לתת על כך את הדין ואם הוא פעל בחסות החוק יש לשנות את החוק כך שהוא יהיה אחראי על חוסר הזהירות שבה נקט עם מינופים גבוהים והשקעות מפוקפקות. הוא ייתן את הדין על פי גודל הנזק שהסב לחברה. כך המנהלים והבעלים של חברות יחשבו פעמיים לפני שהם מסתכנים בהשקעות ספקולטיביות כשהם לא משלמים אף פעם את המחיר על הספקולציות שלהם והמדינה נחלצת לעזרתם.

יבוטל אחת ולתמיד הנוהג להחלץ לעזרת תאגיד, חברה, בנק או אדם שהוא "גדול מדי מכדי ליפול". הם יפלו, כל המנהלים הבכירים וחברי הדירקטוריון יפלו יחד איתם וימוצה איתם הדין חוקית וציבורית, פוליטיקאים לא יוכלו להיחלץ לעזרתם כי גם הם מסתכנים במתן דין וחשבון על קבלת שוחד עקיף. עדיף שהמשק יכנס למיתון מאשר שיחלצו בנק ענק או חברת ביטוח שנקלע לקשיים. לטווח הארוך זאת הערובה היחידה שלא יהיו יותר משברים ולא יקחו סיכונים ומינופים גבוהים כאשר הטייקונים והבנקים הגדולים תמיד נחלצים ומי שיוצא בשן ועין הוא תמיד הציבור הרחב. כל זאת, על פי הפתגם היידי "א לאנגע קרענק איז א זיכער טויט" – מחלה ממושכת היא מוות בטוח.

ייקבע מחיר לכסף שיהיה 5% צמוד לאינפלציה או מחיר דומה עבור חסכונות בבנקים, וייאסר להוריד את הריבית לאפס או בצורה דרסטית על מנת למנוע משברים תכופים כפי שקורה בכל פעם שמורידים את הריבית לאפס, מעודדים השקעות ספקולטיביות, בועות בבורסה ובנדל"ן, תספורות, לקיחת הלוואות לצריכה במקום חיסכון.

יש לעודד חיסכון של האזרח הקטן, מינופים מינימליים. עבריינים מס שהונו את השלטונות לא יוכלו יותר לעבוד בעולם העסקים, בעלי שליטה שהונו את בעלי המניות לא יוכלו יותר להשקיע בבורסה. על האשמים לתת את הדין על פשעיהם על פי חוקים מחמירים ולא לחמוק מעונש בחסות החוק והשופטים, הפוליטיקאים והפחד מהתוצאות.

מרוב דיבורים על "לתת את הדין על הפשעים" החוזרים ונשנים מתקבל הרושם שאנו מצויים בעיצומו של חלום בלהות כשמלכת הלבבות ב- "אליס בארץ הפלאות" מצווה לערוף את הראש של כל מי שלא נראה לה. האם כוונת הספר להקים שלטון אימים נוסח רובספייר או דנטון, עם שיטות בולשביקיות או פשיסטיות, ספק דמקורטיות כי הרפובליקה השניה לא תקום על פי שיטת הממשל הקיימת? האם אני גורס הקמת גיליוטינה בכיכר הקונקורד, בטיימס סקוויר, כיכר פיקדילי או כיכר רבין, שם ייערפו ראשיהם של כל המושחתים ובא לציון גואל? ואם יש לי ביקורת על רשויות המשפט אולי אני גורס הקמת טריבונלים עממיים שישפטו את הפושעים על פי עקרונות הצדק ולא על פי ראיות משפטיות? אני יכול להרגיע את כולם, הרפובליקה השניה לא תקום בדרך מהפכנית ולא יישפך דם בהקמתה. היא תקום במתכונת הדומה להקמת הרפובליקה החמישית בצרפת, אחרי התפטרות הכנסת וראשי הממשל, ניסוח חוקה, הקמת תנועה עממית, והצבעה בצורה דמוקרטית שתבחר במוסדות על פי החוקה החדשה.

זאת, אחרי שהאזרחים יגיעו למסקנה שבמצב העניינים הקיים, בייחוד אם יחול משבר או שפל ללא תקדים, לא ניתן להמשיך לפעול ויש לאתחל מחדש את כל המערכות על מנת שישראל ומדינות אחרות יתפקדו בצורה אתית ויגיעו לשגשוג כמותי וערכי. האזרחים יתעשתו, לפני שיהיה מאוחר מדי, לפני שתהיה מהפכה עקובה מדם, לפני ש- 99% האזרחים ישנו במהפכה את שיטת הממשל הניאו ליברלית שהיא לטובת הטייקונים ומשרתיהם ומקפחת אותם בצורה משוועת. אבל המחאה לא תגווע כפי שגוועו תנועות המחאה בישראל ובארה"ב אלא היא תביא לשלטון מנהיגים שבראש מעיניהם טובת האזרח ולא טובתם האישית ובני חסותם. היא תפסיק את ההקצנה והפונדמנטליזם, את השיסוי ואת שיטות הפרד ומשול, ותנהיג אתוס מאחד המכיל את כל שכבות האוכלוסיה בצדק, אתיקה ושגשוג.

יש לראות את כל הסוגיות האלה בצורה הוליסטית, כי הא בהא תליא, יש לנקוט בפעילות במקביל, בבת אחת בצורה מושכלת. רק כך ישתחררו משאבי עתק לטובת החברה והם יחולקו בצורה צודקת ולצרכים והתחומים החשובים ביותר במשק. כך נתגבר על הראיה לטווח קצר ולתחומים מוגבלים שהיא במקור הכשלים שלנו כיום.

חזון הרפובליקה השניה נראה אולי אוטופי לכמה אך הוא בר השגה. הוא עוסק באושיות תחומי החיים שלנו – צדק חברתי, כלכלה, אתיקה, משטר, דת ומדינה, זכויות אזרח, מדיניות, חינוך, הון ושלטון, בטחון פנים, איכות הסביבה, הרשות השופטת, ערכים, רווחה, תעסוקה, עסקים חברה וראיה הוליסטית. קיום ערכי האתיקה, האחריות החברתית ואיכות הסביבה הם הערובה לשגשוג המדינה בישראל, בארצות הברית, באירופה המערבית, באסיה, ובכל העולם.

כי העיקרון המנחה את הרפובליקה השניה של ישראל ואת הסדר העולמי החדש, שיהיה מושתת על העקרונות המובאים בספר זה על שני חלקיו, יהיה קיום ערכי האתיקה כפי שאנו רואים בעשר המדיניות המובילות. האתיקה היא שתקבע את העקרונות המנחים את החוק, הנורמות, הכלכלה, הפוליטיקה, המנהל הציבורי, עולם העסקים, הכלכלה והצדק החברתי. רק כך נגיע לשגשוג המקווה, כמותי וערכי, על פי המודל הסקנדינבי, אם אנו חפצי חיים.

דירוג ישראל במדינות העולם בפרמטרים כמותיים וערכיים מרכזיים

ישראל נמנית בין המדינות הכי אתיות בעולם על פי דירוג TRANSPARENCY INTERNATIONAL, הארגון הגדול בעולם הבוחן את השקיפות והאתיות של מדינות העולם מזה יותר מעשרים שנה. מצבה של ישראל הלך והדרדר עם השנים עד שהתייצב בעשירון הרביעי של הדירוג עם דירוג ממוצע של כ- 60 מתוך 100, כאשר המדינות האתיות ביותר מדורגות עם ציון הנע בין 80 ל- 90 ואף יותר. הציון של ישראל עדיין ציון מספיק בשביל לשייך אותה בקטגוריה של המדינות האתיות אבל הרחק מתחת לציון הנדרש. כפי שאני מסביר באריכות בספר זה בייחוד בחלקו באנגלית מצאתי מתאם סטטיסטי מובהק בקרב המדינות האתיות בין מדד שמאגד 50 פרמטרים כמותיים וערכיים מרכזיים לבין האתיקה, או השקיפות והעדר השחיתות על פי TI. ככל שהמדינות יותר אתיות כך רמת השגשוג שלהן הולכת ומשתפרת. הנתונים גם מראים שהמדינות המושחתות ביותר מקבלות את הדירוגים הנמוכים ביותר בפרמטרים הכמותיים והערכיים המרכזיים. לא אכנס לכאן לממצאים ולאופן החישוב כי אני עושה זאת בהרחבה בספר זה ועוד יותר במחקר שלי ובספרי- ***Academic Proof that Ethics Pays*/Appendices** .

אבל אתייחס בפרק זה במיקומה של ישראל בין מדינות העולם בפרמרטים אלה. נתחיל באנמוליה שהממצאים מראים כי בשנת 2014 שהיא שנת הבסיס למחקר – דורגה ישראל במקום ה- 37 במדד האתיקה של TI ואילו במדד הממוצע של הפרמטרים הכמותיים והערכיים המרכזיים היא מדורגת במקום ה- 22. כלומר אנחנו הרבה יותר משגשגים יחסית מאשר אתיים בהשוואה לאחרים והפער (שאנחנו עוד מכפילים אותו בריבוע לצורך חישוב המתאם) הוא 15 שהוא פער עצום והכי גדול בין המדינות האתיות, כשבמדינות הכי אתיות הפער בממוצע כ- 4.

צא ולמד, מה היה קורה אם ישראל הייתה הרבה יותר אתית – לאילה רמות שגשוג היא יכלה להגיע, וזאת הרי מטרתו העיקרית של הספר ושל הרפובליקה השניה – להביא אותנו לרמת שגשוג כמותי וערכי כיאה לפוטנציאל שלנו שאינו נופל ואף עולה על זה של המדינות הכי אתיות – סקנדינביה, הולנד, ניו זילנד, שווייץ, סינגפור, אוסטרליה וקנדה. אבל לשם כך יש לבצע אינטגרציה מלאה של החרדים והערבים, לבער את השחיתות, לעשות שלום ולהגביר את בטחון הפנים, לשפר דרסטית את מערכות החינוך, הבריאות והרווחה ולחדול מהניאו ליברליזם. בכל הסוגיות דן הספר 'הרפובליקה השניה בישראל' ואותם עקרונות ישימים לכל מדינה הרוצה לשפר את מעמדה.

ישראל היא במקום ה- 37 במדד התמ"ג (תפוקה מקומית גולמית) לנפש (הסברים על כל פרמטר ומיקום המדינות האחרות בחלק האנגלי של הספר). עלינו לעשות עוד כברת דרך ארוכה על מנת להגיע לראש הטבלה אם כי מעמדנו השתפר במשך השנים. התמ"ג במונחים אבסולוטיים מציב אותנו במקום ה- 49 בעולם, למרות שאנחנו מדינה קטנה, בוודאי בהשוואה למעצמות. אבל אם אנחנו משווים את עצמנו למדינות יותר קטנות מאתנו נמצא כי שווייץ במקום ה- 11 בתמ"ג לנפש ובמקום ה- 37 בתמ"ג האבסולוטי, ומה ש"מביש" הוא שסינגפור ש"חנכנו" אותה בתחומים רבים עברה אותנו בהרבה והיא במקומות ה- 6 וה- 41 בהתאמה. לא אכנס בפירוט לכל פרמטר.

אנחנו במצב סביר בפרמטרים הכמותיים בהשוואה למדינות הכי אתיות, שהן צומחות פחות מאתנו אך יש להן יחס חוב/תוצר טוב בהרבה משלנו, למרות שגם בו השתפרנו רבות. באיכות התשתיות אנו מדורגים במקום ה- 47 בעולם אך דנמרק במום העשירי, פינלנד בשמיני, שוודיה בשביעי, שווייץ היא במקום הראשון בעולם (!), סינגפור במקום השלישי, וקנדה במקום ה- 13. ומה לגבי כלכלה שחורה, שהוא מדד מרכזי למדידת השחיתות של המדינה – אנו במקום ה- 38, כמו במדד האתיקה, אך יש לנו עוד הרבה מה להשתפר אם אנו משווים את עצמנו למדינות האתיות ביותר כאשר שוב שווייץ במקום הראשון, סינגפור במקום העשירי, ניו זילנד במקום השישי, ואוסטרליה במקום ה- 12. למרות כל ה"קיטורים" שאנו לא מספיק תחרותיים ישראל ניצבת במקום ה- 27 ברמת התחרותיות, ושוב מי במקום הראשון? שווייץ – 1, סינגפור – 2. לכל מי שבאים עם תירוצים לרוב ששווייץ היא מדינה בת מאות שנים, שלא ידעה מלחמות, אנו יכולים להביא כדוגמא את סינגפור שהתחילה במצב הרבה יותר גרוע משלנו ומוציאה הוצאות רבות על בטחון בגלל השכנות המוסלמיות הענקיות שלה, וגם היא עושה אינטגרציה של מלאים והודים בהצלחה רבה, כי רק שלושה רבעים מאוכלוסיתה הם סינים. סקנדינביה כמובן גם כאן במקומות הראשונים.

במדד היזמות ישראל ניצבת במקום מעולה – ה- 16, אם לא ביזמות אז במה? הרי ישראל היא מדינת הסטרטאפים. אך מי מכה אותה שוק על ירך? סינגפור הניצבת במקום הראשון! נסעתי כמה פעמים לסינגפור בענייני עבודה כעשבדתי באלביט והוראה כשלימדתי באינסאד. ובכל פעם השתוממתי מחדש איך המדינה הזאת שהתחילה מאפס משגשגת אך ורק בזכות הנהגה אתית ויעילה ובזכות עם חרוץ וחכם. שווייץ רק במקום השלישי..., דנמרק במקום

ה- 11 גבוה אף מישראל, פינלנד במקום השביעי, שוודיה במקום העשירי, הולנד במקום ה- 12 כולם גבוהים ממיקומה של ישראל. כלומר, גם בתחום בו ישראל יש לה יתרון מובנה ומוניטין לעילא, הארצות הכי אתיות יותר מצליחות ממנה, קרוב לוודאי בגלל היותן יותר אתיות מאיתנו, יותר שוויוניות, עם חינוך ובריאות טובים יותר.

גם במספר בקשות הפטנטים אנו במקום ה- 16 ועדיין שווייץ עוברת אותנו כשהיא במקום ה- 11 אך סינגפור היא במקום ה- 23, שהוא גם מקום מאוד מכובד למדינה כל כך קטנה, "מוקפת 'אויבים' ועם מיעוטים אתניים ניכרים". במדד הקלות לעשות עסקים אנו במקום ה- 52 הבעייתי ולמרות כל המאמצים והמדיניות הניאו ליברלית הליכוד לא מצליח באחד היעדים המרכזיים שלו. ומי מכה אותנו שוב - סקנדינביה? איך? הרי אלה מדינות רווחה עם כלכלה קפיטליסטית חברתית, עם מיסוי גבוה... ובכל זאת דנמרק במקום השלישי, פינלנד במקום ה- 13, שוודיה במקום ה- 9, נורווגיה במקום ה- 6. ניו זילנד היא במקום הראשון וסינגפור היא שוב במקום השני. במדד הפיתוח הפיננסי הישראלי הוא 24 ומי עובר אותנו שוב? כל המדינות הכי אתיות שגם בתחום הפיננסי הרבה יותר טובות מאיתנו.

ישראל מתגאה ביציבות של מערכת הבנקאות שלה. נו טוב, רק לפני 30 שנה היא התמוטטה והמדינה היתה צריכה להלאים את הבנקים, אבל מי זוכר. אני טוען שהמערכת יציבה אך היא מבוססת על עושק - עושק חוסכים המקבלים ריבית של אפס על חסכונותיהם בשעה שהבנקים גובים ריביות הרבה יותר גבוהות על האשראי שהם נותנים, עם מרווחים שהם יחסית עצומים. עושק בשמירת הריבית בשיעור אפס במשך שנים תוך שחיקת החסכונות, תוך העדפה של הטייקונים מצד החברים של נוחי דנקנר ושל שאר הטייקונים, תוך העלמת עין מתספורות שעושים הטייקונים לא רק לצרכנים כי אם גם לבנקים כשהם לא מחזירים את חובותיהם לעיתים תכופות. עושק כאשר יש מדיניות הדלת המסתובבת ומנהלים עוברים ממשרות בכירות בבנק המרכזי לניהול הבנקים שהם היו אמורים לפקח עליהם, שיא של חוסר אתיקה, ואני משאיר לטהרנים להחליט אם זאת שחיתות, אם זה שוחד סמוי, או כל שם אחר.

אז מה המיקום שלנו ביציבות הבנקים – 19, בהחלט מקום מכובד, אך באיזר מחיר ועושק! ופה יש תמונה מערובת, כשדנמרק במקום ה- 49, ניו זילנד במקום השני, פינלנד במקום ה- 11 ושוודיה במקום ה- 21. ולמרות ששווייץ היא במקום ה- 44 (עם כל השערוריות), סינגפור היא במקום ה- 8, הולנד היא במקום ה- 70 ומי במקום הראשון – קנדה, כשאוסטרליה במקום השלישי. מרכזים פיננסיים כשווייץ והולנד נפגעו קשות מהמשבר של 2008 (הנתונים של המדד הם משנת 2009, שנת המשבר), אבל מדינות אתיות כסינגפור, קנדה, אוסטרליה, פינלנד ושוודיה צלחו גם את המשבר עם יציבות מעולה במערכת הבנקאות, שהיא כמובן עוד פן של אתיקה ושגשוג (כל משבר 2008 הוא תולדה של חוסר אתיקה כפי שמוסבר בספר זה ובספריי האחרים באנגלית). למרות שגם בארזים כשווייץ והולנד נפלה השלהבת (אף אחד לא מושלם...) רוב המדינות האתיות צלחו את המשבר עם יציבות מאוד גבוהה של הבנקים, כלומר האתיקה ממשיכה להוביל את השגשוג בכל התחומים. אין ספק שחל שיפור ניכר באתיקה הבנקאית בישראל לעומת האנרכיה של שנות השמונים, שידידי הארי רקנטי כה הרבה להתבטא נגדה, אבל עדיין אנחנו לא "שם", כמו קנדה, סינגפור, אוסטרליה, פינלנד ושוודיה. ובטח לא בהתאם לסטנדרטים של הרפובליקה השניה.

בדירוג האשראי ישראל ניצבת במקום ה- 31 ואנחנו הולכים ומשתפרים, אך כל המדינות הכי אתיות עוברות אותנו בהרבה עם מקום ראשון לשווייץ, שלישי לסינגפור, שני לנורווגיה ורביעי לדנמרק, וכולן במקומות טובים מאיתנו בהרבה, כאשר במקומות הכי פחות "טובים" מקרב המדינות הכי אתיות ניצבות ניו זילנד – 19 ופינלנד – 16, שהם מקומות מצוינים בהשוואה לישראל ולכמעט כל מדינה אחרת. במדד הגלובליזציה ישראל נמצאת בדירוג סביר של 29 אך כל המדינות הכי אתיות נמצאות במקומות הרבה יותר טובים מישראל ורק ניו זילנד במקום ה- 28, אך שווייץ במקום העשירי, סינגפור במקום החמישי, הולנד בשלישי, דנמרק בשישי, ובמקום הראשון בלגיה והשני אירלנד, שהן אמנם פחות אתיות מהקודמות אך הרבה יותר אתיות מישראל, ושוב עוברות את ישראל בגדול. ישראל ניצבת במקום ה- 21 במוכנות הנטוורק ושוב כל המדינות הכי אתיות טובות ממנה בהרבה. במדד ההתיעלות או התמ"ג לשעת עבודה ישראל במקום ה- 27 וכל המדינות הכי אתיות טובות ממנה בהרבה למעט ניו זילנד (28).

המדד המעניין ביותר בנושא המתאם בין שגשוג לאתיקה הוא מדד GINI המודד את אי השוויון בחלוקת ההכנסה. כאן בולטת במיוחד האידיאולוגיה הכלכלית של המדינות. בישראל הניאו ליברלית ערך השוויון לא חשוב, אדרבא, חוסר שוויון נחשב מבורך. כך ישראל ניצבת במקום הבעיתי – ה- 67 בדירוג העולמי, לא כמו מדינות העולם השלישי אך לא רחוק מהן. בוודאי לא כמו בישראל השוויונית של פעם, כשעוד הייתה קיימת מדינת הרווחה. דנמרק היא במקום החמישי המכובד, אך ניו זילנד הניאו ליברלית (אפשר להיות ניאו ליברלי ואתי אם הניאו ליברליות מרוסנת ולא משתוללת כמו בארצות הברית) ניצבת במקום ה- 56. פינלנד במקום ה- 11 ושוודיה במקום הראשון, עם כמחצית מאוכלוסיתה במעמד הביניים, הישג אדיר לכל הדיעות, ולוואי וכל העולם היה כך ובראשם ישראל. שלטון הליכוד בישראל ושלטון שתי המפלגות בארצות הברית שכחו את עובדת היסוד בכל כלכלה – שמעמד הביניים הוא חוט השידרה של כל כלכלה משגשגת ומי שפוגע בו בשוויון, בבריאות ובחינוך פוגע בכלכלה.

נורווגיה במקום השביעי, שווייץ במקום ה- 19 (יש בה פחות מדיניות רווחה מאשר בסקנדינביה), וסינגפור במקום ה- 110... וזה נתון מדהים. סינגפור הרבה פחות שוויונית מאשר ישראל כי היא גם מעולם לא הייתה סוציאליסטית. לי קוואן יו היה קפיטליסט ניאו ליברל גאה מהיום הראשון וסלד מסוציאליזם, אך דאג לרווחת האוכלוסיה, לדיור, חינוך, ביטחון פנים, בריאות ותעסוקה. בסינגפור אתה חייב לעבוד בשביל להצליח ואף להתקיים. חל איסור על קיבוץ נדבות ורק נכים ומוגבלים זכאים לסיוע, אך עושים הכל על מנת להכשיר אותך לעבודה ולתת לך את החינוך הטוב ביותר שהמדינה יכולה לצאת, כי סינגפור היא מעל לכל מריטוקרטיה. שאלה מעניינת שניתן לשאול את הסינגפורים היא מה עדיף עבורם – מריטוקרטיה בשיעורים גבוהים ודמוקרטיה בשיעורים נמוכים. בסינגפור קיימים פערים גדולים בין העשירונים, אך בלי מתח סוציאלי, כאשר מי שעובד יותר קשה ותורם יותר לתפוקה ולרווחיות מקבל הרבה יותר מהאחרים. אם כי עובדי ציבור, שרים, קצינים ומורים מקבלים שכר הרבה יותר גבוה יחסית לישראל, כי לדעת ההנהגה הם תורמים לא פחות מאנשי עסקים לרווחת האומה וכך גם אני מציע בספר.

המדד בהולנד הוא 27 (עם הגירה גדולה), בלוקסמבורג 8, בקנדה 37 (עם הגירה גדולה) ובאוסטרליה – 22, למרות ההגירה או בגלל הגירה יותר סלקטיבית. בגרמניה המדד הוא 16, מדד מאוד שוויוני בהתאם למדיניות הרווחה של שתי המפלגות הגדולות ולמרות ההגירה ובוודאי הישג גדול למעצמת על עם אוכלוסיה יותר מגוונת מאשר במדינות קטנות כסקנדינביה. באיסלנד – 16, בבריטניה - 38 (עם הגירה גדולה ופערי מעמדות מאז ליזה דוליטל ודיקנס, שאמנם הצטמצמו אך הניאו ליברלים רוצים להשיב עטרה ליושנה). בבלגיה המדד הוא 17, ביפן – 66, כי גם בה השוויון אינו ערך מקודש כמו בסקנדינביה ויש פערי מעמדות גדולים. בהונג קונג הניאו ליברלית (שידידנו מילטון פרידמן מעלה אותה על נס כמדינה הכי חופשית בעולם... נו טוב, היא הייתה מושבה בריטית ועכשיו היא חלק מסין, אבל בשביל פרידמן החופש הוא קודם כל ואך ורק חופש כלכלי) המדד הוא 130, אף יותר מאשר בסינגפור עם פערי ענק בין השכבות הסוציו – אקונומיות, אך עדיין היא מדינה הרבה יותר אתית מישראל כשהיא במקום ה- 18 במדד TI לעמות 37 לישראל. אירלנד היא במקום ה- 45 הגבוה, כי גם שם יש פערי מעמדות גדולים, למרות ההתקדמות הגדולה בכלכלה ולבסוף ארצות הברית במקום ה- 101. ארצות הברית היא כידוע ארץ מאוד ניאו ליברלית, במיוחד מאז ימי רייגן כאשר קלינטון ואובמה השמיעו קולות של חברתיות אך בפועל דאגו לרווחת הטייקונים והאלפיון העליון לא פחות מאשר אחיהם הרפובליקנים. הולדת המשבר של 2008 היא בצעדים קיצוניים של קלינטון להסרת הפיקוח על עולם העסקים והבנקאות, ולא אוסיף לגבי ההטבות המפליגות שמקבלים ראשי הדמוקרטים עבור שירות מסור לעולם העסקים ולבנקים שמגיעים למאות מיליוני דולר, הכל חוקי כמובן.

אציין גם את מיקומה של צרפת עם מדינת הרווחה שלה – 25, פחות מגרמניה אך יותר מבריטניה, אוסטריה במקום העשירי הגבוה עם מדינת רווחה לעילא וספרד במקום ה- 35. כן, אפילו ספרד עם פערי מעמדות מאוד גדולים ועם משבר כלכלי קשה נמצאת בדירוג הרבה יותר גבוה בשוויוניות מאשר ישראל. למעשה כל מדינות הרווחה וכל המדינות שהן הרבה יותר אתיות מישראל (רק ספרד משתווה לנו) הן הרבה יותר שוויוניות מאיתנו למעט כמה מדינות ניאו ליברליות כסינגפור, הונג קונג וארצות הברית, שגם הן הרבה יותר אתיות ושקופות מאשר ישראל.

ישראל מקבלת דירוג יחסית טוב במדדי הבריאות – 35 בהוצאות הבריאות לנפש ו- 28 בטיב מוסדות הבריאות. זה טוב בהרבה מאשר בכמה מדינות אתיות אך בעיקר טוב בהרבה מאשר במדינות המשוחתות ומדינות העולם השלישי. האם המיקום הגבוה יחסית הוא בגלל מורשת העבר שם הייתה לנו מערכת בריאות יותר שוויונית, עם פחות רפואה שחורה? האם בגלל העובדה שיש לנו צוותים רפואיים העושים מלאכת קודש למרות שחיקה בלתי נסבלת? האם בגלל הרמה הגבוהה של הרופאים והאחיות שלנו, של בתי החולים, של הטכנולוגיה הרפואית שלנו?

כנראה שכל אלה תרמו למיקומה היחסית גבוה של ישראל, אך עם כל זאת כל המדינות הכי אתיות הן בעלות מערכת בריאות טובה בהרבה מאשר בישראל אם כי מוסדות הבריאות שלנו טובים מעט יותר מאלה של דנמרק וניו זילנד. במדד החינוך ישראל ניצבת במקום המצויין ה- 15, במדד התרבות והתקשורת במקום ה- 34, במדד החינוך הגבוה במקום ה- 19, במדד ההון האנושי במקום ה- 23 ובמדד הפיתוח האנושי במקום ה- 19. כולם בהחלט מקומות ראויים וטובים, בעיקר בהתחשב בכל הפרובלמטיקה של רמת החינוך במוסדות החינוך החרדי והערבי, שלא ברור שהיא משתקפת במדדים אלה. אבל בכל המדדים האלה המדינות הכי אתיות טובות מאיתנו בהרבה.

אם בוחנים 3 מדדים של איכות חיים אנו ניצבים במקום 22, 20, 9, אך המדינות הכי אתיות כמעט תמיד ניצבות במקומות טובים מאיתנו. במדד השוויון המגדרי אנו במקום ה- 17, למרות המגזרים החרדי והערבי, אך שוב המדינות הכי אתיות ובמיוחד סקנדינביה טובות מאיתנו בהרבה, חוץ מניו זילנד שהיא במקום 34. זה כבר יותר מדי, גם ניאו ליברלים וגם שוביניסטים... אך זה נאמר בהומור, כי ניו זילנד עדיין עולה עלינו כמעט בכל מדד – במדד האתיקה היא במקום השני בעולם ובמדד השגשוג הכמותי והערכי היא במקום ה- 13, הרבה מעל לישראל. במדד העוני אנו במקום ה- 61 המחפיר, בושה וחרפה למדינה כל כך מתקדמת טכנולוגית, ובלי תירוצים שהחרדים

בוחרים להיות עניים (גם הערבים?). איזו יומרה, איזו התנשאות, מי בכלל בוחר להיות עני! הליכוד אחראי באופן ישיר למדד מחפיר זה, וראש הממשלה נתניהו השולט לסירוגין בתקופה של 20 שנה. גם מפלגות החרדים אחראיות למצב כי הן בשלטון, וגם הרשימה המשותפת שבוחרת להשניא את עצמה על כולם עם מצע הרוצה להביא להחרבתה של ישראל, עם האשמת היהודים בכל צרות הערבים ועם העלאת נושא הסכסוך על ראש "בכיים".

יש כאלה המצדדים במתן דגש נמוך יותר לנושא הסכסוך ובשינוס מותניים יחד עם כל המפלגות שאינן ניאו ליברליות, שעכשיו בקואליצה, להקמת קואליציה חברתית חילונית שתפתור את בעיות החינוך, הרווחה, הכלכלה, הבריאות, את נושא השחיתות שכולנו סובלים ממנו ועושה אותנו עניים. והליכוד לא עושה דבר לביעור השחיתות, אדרבא, מזעירים את התופעה, וכמוהם גם קדימה בזמנו ובראשם אולמרט האסיר. הקואליציה החברתית חילונית יכולה לנצח את הבחירות ולשנות אולי את פני המשטר. אבל נתניהו ממשיך לסכסך בין מרכיביה, שיקולי אגו מונעים מלפיד והעבודה להתמזג, והערבים ומרצ רואים את הפחות חשוב (הכיבוש) במקום את הכי חשוב (רווחת העם, 99%, לרבות הפלשתינאים במסגרת הפיתרון שאני מציג בספר). רק כך הם סוברים שהעם יעזור לעצמו.

ישראל הפכה למקבצת נדבות, כשכל יום מבקשים מאיתנו לתרום לנזקקים כאלה או אחרים, במקום שלא יהיו כלל נזקקים ושהמדינה תדאג לאלה שזקוקים לעזרה. אבל בקצנות לא נפתור את בעיות העוני, אלא אך ורק בהתאם לעקרונות המוצגים בספר זה. ולמרות העוני, שהוא הכי גבוה ב- OECD, ובוודאי בהשוואה למדינות הכי אתיות, ישראל מדורגת במקום הגרוטסקי ה- 11% במדד האושר. אני מאמין גדול באושר, במובן האריסטוטליני, עם נופך אינטלקטואלי, כי אני מאמין שאין אושר של ממש בלי התעלות רוחנית. אבל איך הגענו למקום ה- 11, אני מסביר בהרחבה במקום אחר בספר. עדיין רוב המדינות הכי אתיות מאושרות מאיתנו, ניו זילנד כמונו ורק סינגפור במקום ה- 30 כי לא ניתן להיות כל כך מאושרים עם פערים כל כך גדולים. אבל עדיין הם יותר מאושרים מאשר כל סביבתם בדרום מזרח אסיה, כמו שאנחנו יותר מאושרים מאשר כל סביבתנו במזרח התיכון ("וילה בג'ונגל?").

הכל יחסי, ואם אנו קמים בבוקר ושומעים על טבח העם בסוריה, על מלחמות האחים בלוב, תימן וסודן, על העוני המשווע במצרים, על זכויות הנשים בסעודיה ועל החופש האישי באירן ועירק, אנחנו מברכים יום יום שנולדנו כאן ולא שם, כי טעות קטנה ב- GPS של אלוהים יכול היה לגרום לכך שניוולד בדמשק או בקהיר. אם כי אני מכיר מישהו שנולד בקהיר ומיהר לעבור לישראל, אחרי שהקהיר המאושרת שבה נולד הפכה להיות קהיר של היום. עוד מרכיב הוא הקיטורים של מי שנולד בגני עדן כפריז (כמה מהחברים הטובים שלי) ומקטרים כל היום שרע להם וכך צרפת נמצאת רק במקום ה- 25. הדרך הטובה ביותר להשקיט את האופוריה הלוטופאז'ית שלנו שעושה אותנו בהיי תמידי היא להעתיק את ישראל במטה קסמים לאי בים הבלטי מוקף בכל מדינות סקנדינביה. ואז היה קורה אחת מהשתיים: או שהיינו יורדים במדד האושר כשהיינו רואים מה קורה אצל שכנינו, או שהיינו הופכים להיות כמותם..

במדד הדמוקרטיה אנחנו במקום ה- 36, למרות הצעקות זאב זאב של כל המלעיזים שהפכנו למדינה פשיסטית, נאצית, ניאו נאצית, רוצחת ילדים ורוקדת על הדם ביום בו נהרגו מחבלים/לוחמי חופש/שהידים. חוגים ביונים, שיש הטוענים ש"שולטים" על אמצעי התקשורת בטלוויזיה ובעיתונות למרות שהליכוד בשלטון לסירוגין 40 שנה, מתבטאים בחופשיות רבה בעצרות בערב יום הזיכרון יחד עם מחבלים, במאמרים, בכתבות, בקורסים באוניברסיטאות, לעיתים מלעיזים על המדינה, משקרים, מוציאים דיבה רעה ומשתמשים בביטויי זוועה שבמדינה טוטליטרית היו שולחים את הכותבים למאסר או גלות. ואילו אנו נותנים להם את פרס ישראל ומעלים אותם על נס.

עיתונאי בכיר בטלויזיה שמדבר גבוהה על צדק בוחר לבקר את הזוכה באירוויזיון ואת החוגגים בכיכר רבין ביום בו "עשרות אנשים נהרגו, מאוד נפגעו, כשאת תרקידי אנשים בתל אביב, אנשים בעזה יבכו על מתיהם". כתבים אחרים היו יותר בוטים ואף קראו לכך לרקוד על הדם, כאשר לא מדובר בהרג אנשים תמימים שיצאו לצעדת השיבה בבוקר אביבי, כי אם בהרג המחבלים שרצו לפלוש בהמוניהם לישראל על מנת לטבוח בנו אחרי שהמנהרות והטילים לא עזרו וצה"ל הכי מוסרי בעולם הרג את המספר המינימלי של הפולשים למטרות רצח (צעדת השיבה לרצח היהודים והחזרת עטרת הטבח בחברון ליושנה) ובכך הציל את המדינה. אף אחד לא רקד על הדם, אף אחד לא צהל על כך שמתו כמה עשרות מחבלים ואזרחים שטופי מוח שרצו לפלוש לישראל, אך בוודאי שלא התאבלנו.

למה הדבר דומה, אם כתב ה- BBC היה מבקש מהחוגגים ב- DDAY לא לשמוח כי גרמנים רבים מתו באותו היום. במדינה דמוקרטית כל אזרח רשאי להפעיל את "מדד הגועל" וכשהוא שומע או קורא או רואה דברי בלע מעין אלה הוא יכול לכבות את המכשיר, לכתוב מכתב מחאה, טוקבק או להפסיק את המינוי לעיתון. אבל חוגים ביונים (אני נזהר ולא מכליל לכל היונים, גם אם לעיתים זה לא ברור בספר כי הוא לא ספר אקדמי ואני לא מצטט ומביא סימוכין לכל טיעון) בכל זאת טוענים שישראל היא לא דמוקרטיה וכמוהם רבים בעולם, וכל מי שיוצא חוצץ נגד טיעוניהם זוכה לכינויי גנאי של נאנדטרלים, מטפסים על עצים, מנשקי קמעות, "כל הכחלונים", פרימיטיבסקים.

אנחנו משלמים מחיר כבד על היותנו דמוקרטיה, אנחנו מאפשרים כיסוי עיתונאי להפגנות, מהומות בשטחים, צעדת השיבה, פעולות תגמול בעזה. אנחנו מאפשרים לחוגים המכנים עצמם "אליטות" לכתוב מאמרים מלאי שנאה התומכים באויבינו ומלעיזים על המדינה ומנהיגיה ועל רוב רובו של העם. הם מצליחים לא פעם לעשות שטיפת מוח 'שהמתנחלים קלגסים נאצים, שהמנהיגים פשיסטים וצה"ל פועל בשיטות נאציות', בצורה יעילה ביותר כי הם משווקים את מאמרי הבלע יחד עם כיסוי תרבותי לעילא וביקורת כלכלית מופתית, בדיוק כמו שאורי אבנרי היה משתלח במדינה ובבן גוריון עם מתאבן של תמונות פורנוגרפיות. אבל ה"אליטות" פחות בוטות ומשווקות את הכתבות ומאמרי הבלע בצלופן תרבותי, רעל ותחרה. כי הם הרי המציאו את המוסר, אינטלקטואלים ללא חת וקיבלו מנדט מאלוהים על הצדק והנאורות. מדי פעם אני נגרר לויכוחי סרק עם כמה מהם, אך שטיפת המוח יעילה יותר. וזה מזכיר לי איך ז'אן ב"הקרנפים" של יונסקו, אותו לימדתי בקורסים שלי, היה נתקף חלחלה כשהציעו לו לבקש מרפא מהתקרנפות. אנו עדים לתופעה קשה של התקרנפות המונית מצד חוגים אלה ואוי לו למי שחושב עצמאית כיהושע סובול, כמו כמה עיתונאים אמיצים, כמה פרופסורים ללא חת, וכמוני המעזים לא להתקרנף. אך ההתקרנפות היא לא נחלת היונים בלבד, היא בוודאי פשה בקרב הליכוד שבו הקיצונים במרכז נותנים את הטון ואוי לעצמאים כבני בגין, בקרב הדתיים הלאומיים כשכמה רבנים פנטים נותנים את הטון, בקרב הערבים הישראלים כשאוי לו למי שרוצה לעשות אינטגרציה, להתנדב לשירות לאומי, לא להאמין לשקרים של רצח עם ואפרטהייד.

הדמוקרטיה מאפשרת לחוגי ימין קיצוניים להשתלח נגד צה"ל ונגד המשטרה, לחרדים להדיר נשים ולשמור את הנוער שלהם במצב של בורות מוחלטת בכל נושאי הליבה. אוי לנו שהגענו לניוון כל כך גדול בקרב הנהגת החרדים שמפחדת שלימוד אנגלית ומתימטיקה תוציא את הרכים לתרבות רעה, שברכיים חשופות יגרמו לאברכים למחשבות זימה, ששיעורי אזרחות יהפכו את נשותיהם החסודות לאפיקורסיות. הם ממהרים להשיא את הילדים בגיל 18 כשהם לא בוגרים דיים על מנת להמשיך לשלוט על חסידיהם במצב של בורות, עול משפחה, עוני, בלי לתרום למדינה בצבא או בשירות לאומי, בשוק העבודה ובאקדמיה. היו ימים ובהם הדתיים היו עם ראש פתוח, כמו הרמב"ם, והם לא פחדו שלימוד אריסטו יעביר את היהודים על דתם. השמירה המוגזמת על הדמוקרטיה מסכנת הכי הרבה את הדמוקרטיה, כי אם החרדים ימשיכו להתעצם עם אחוזי הריבוי הטבעי והכוח הפוליטי שלהם הם יהרסו את הדמוקרטיה, כי הדת מטבעה אינה דמוקרטית אלא תיאוקרטית, והחרדים מאמינים רק בדין תורה וברבניהם.

הדמוקרטיה מאפשרת לכמה ממנהיגי האוכלוסיה הערבית להשתלח נגד המדינה ולהאשים אותה ברצח עם, בטבח מכוון ובכל הצרות שפוקדות את הערבים על ידי הערבים עצמם, אמונים על תיאוריות גזעניות של 'הכה ביהודי' והשמץ אותו, יהיה מי שיאמין לדיבה. אבל הדמוקרטיה גם מאפשרת להשתלח נגד הערבים בגזענות הולכת וגדלה, שהיא כמובן לא אפרטהייד אך היא תגובת נגד שיש להוקיע אותה לדברי הבלע של המנהיגות הערבית נגד המדינה.

הדמוקרטיה מאפשרת לקיצונים מהימין להשתלח נגד "סמולנים", להאשים אותם בבגידה, ובכל הצרות הפוקדות אותנו, הם השעיר לעזאזל התורן כפי שיהודים היו תמיד. מגדיל לעשות נתניהו שבצורה מאוד סובטילית מצליח לשכנע את החסידים שלו שהשמאל הוא המקור לכל הצרות שלנו, כשהוא שוכח שהוא בשלטון מימי הפרעונים. אך אפילו נתניהו והליכוד הרבה יותר דמוקרטים ממפא"י שהיתה הדמוקרטית רק דה יורה, עם הדרה של חרות ומק"י, ממשל צבאי לערבים, נומרוס קלאוזוס למזרחים בממשלה והגליתם לעירות פיתוח לפריפריה, וצדקנות מחליאה בתגובתם במקרים שהמזרחים העזו להתקומם כי הרי "הם לא נחמדים", הם פרימיטיבים, רק זכריה בן עזרא נחמד.

לעולם לא אשכח איך באחד הימים המאושרים בחיי כשסוף סוף סולק השלטון המושחת של מפא"י בשנת 1977 היו מנהיגים שבכו מרה שהלכה הדמוקרטיה, גזלו מהם את המדינה שהשתרעה מביאליסטוק ועד יהופיץ כשהמזרחים הם חוטבי עצים, ועכשיו שבגין עלה לשלטון תהיה מלחמה נוראה ודיקטטורה פשיסטית. נו טוב, בגין עשה את השלום הראשון והכי חשוב באיזור עם מצרים, לא הקריקטורה הטרגית של אוסלו, והיה הדמוקרט הכי מוסרי שקם אי פעם בישראל, אבל הזאבים למיניהם שרואים בכל מקום פשיסטים ורוקדים על הדם, ממשיכים להלך עלינו אימים שעוד מעט קט יהיה כאן פשיזם. ומי בכל זאת הכי דמוקרטים בעולם? כמובן, כל המדינות הכי אתיות התופסות גם כאן את המקומות הראשונים, למעט סינגפור שהיא במקום ה- 75. ואני מתייחס בהרחבה לסוגיה מה טוב יותר לסינגפורים, "טוטליטריות" נאורה או דמוקרטיה מלאה, שגשוג כלכלי או עיתונות חופשית.

שלא יובן חס וחלילה שיש לי אהדה כלשהי לפן הלא דמוקרטי של סינגפור. אני מאמין שאנו צריכים לאמץ את המודל הסקנדינבי, לא את הניאו ליברליזם הלא שוויוני של ניו זילנד, לא את המדינה הפטרנליסטית של סינגפור, עם דמוקרטיה מלאה, חופש עיתונות מלא, שלום, בטחון אישי, שיוויון מעמדי, מריטוקרטיה, בלי עוני וגזענות.

במדד הקידום הסוציאלי אנחנו במקום ה- 39 הרחק מאחורי המדינות הכי אתיות שהן במקומות הראשונים, כרגיל. ובמדד השלום העולמי אנו במקום ה- 149, קרוב מאוד לסוף, לא רחוק מסומליה וסוריה. להערכתי זה קצת מוגזם

אבל אני לא מתווכח עם המדדים שכולם הוכנו על ידי המוסדות הכי מהימנים, אחרת לא יהיה כל בסיס להשוואה. אין ספק שאנו חיים בסיוט, פורגטוריום במקרה הטוב. ישראל במצב של מלחמה וטרור כבר למעלה ממאה שנה, חיה באיזור שהמצב בו עוד יותר גרוע ויש לשים קץ למצב ביש הזה במתכונת המובאת בהרחבה בספר זה.

בגין התחיל בכך, פרס ורבין ניסו ונכשלו בגלל תמימותם ועורמתו של ערפאת, אבל זה צריך להיות אחד היעדים המרכזיים של ישראל, לא חזות הכל כפי שהיונים סוברים, אלא אחד מח"י או שלושים או חמישים נושאים בוערים שישראל ניצבת מולם. יש סכנה קיומית לא פחותה בחוסר האינטגרציה של הערבים והחרדים, בארבעת השבטים, באי השוויון ובמדד העוני הגואה מאשר בסויגות הכיבוש והשלום. ברור שבמדד זה המדינות הכי אתיות זוכות למקומות הראשונים ואפילו סינגפור ניצבת במקום ה- 25, בגלל חוכמתו העילאית של לי קואן יו שהשכיל לנטרל את האיום המלזי והאינדונזי עד שהפכו לבני ברית, את האיום של סין הקומוניסטית שרצתה להחריב את המשטר ולהנהיג שלטון קומוניסטי בסינגפור עד אשר מנהיג סין רוצה כיום לאמץ עבור סין הענקית את המודל הסינגפורי.

לא הרבה יודעים אבל לי קוואן יו היה אחד המנהיגים הגדולים של המאה העשרים, בוודאי בעולם השלישי וסינגפור היא דוגמא לאיך ניתן לעבור מהעולם השלישי לראשון במתכונת הטובה לסינגפורים כשיש לאמץ את החלקים הטובים שלה בלבד. אני משתדל לא להיות דוגמטי ולא לפסול או להדיר אף אחד, גם אם כמה מתכונותיו אינן מקובלות עלי. אני מוצא הרבה זכות במדיניות הבטחון והחוץ השקולה של נתניהו וליברמן, אל מבקר קשות את המדיניות הניאו ליברלית של הליכוד. כמו שיהושע סובול לא רואה במתנחלים קלגסים נאצים רק בגלל שהם יושבים בשטחים ה"כבושים" שעמנו ישב בהם מאז עלינו ממצרים. יש לאמץ את דרך הביניים בכל תחום בחיים.

במדד היציבות של המדינה עם הביטחון האישי של האזרחים ישראל מקבלת את הדירוג הלא מחמיא – 110 בהשוואה כמובן לדירוגים הראשונים של המדינות הכי אתיות וגם כאן ברפובליקה השניה ניתן יהיה להגיע לדירוג דומה להן, בדיוק כפי שלי קוואן יו הצליח לעשות לסינגפור. במדד החופש הכלכלי ישראל במקום ה- 33, לעומת המקומות הראשונים למדינות הכי אתיות. זאת הוכחה ניצחת שקפיטליזם חברתי אינו סותר חופש כלכלי.

אך במדד החופש האישי אנו מקבלים דירוג 52 ובחופש תקשורתי דירוג 101. וזה קצת מוזר, כאשר הטלוויזיה חופשית לחלוטין, העיתונות חופשית לחלוטין, וכפי שציינתי לעיל - יש הטוענים שהן אף נשלטות על ידי היונים למרות שהליכוד בשלטון וכשהן מתקיפות אותו בפרהסיה. איך במצב זה אנו במקום 101 לא ברור לי, אך סינגפור במקום 154... ברור שגם במדדים אלה המדינות הכי אתיות הן גם הכי חופשיות בעולם. אני לא רואה את עצמי חי במדינה שבה אין חופש אישי או חופש תקשורתי. לי אישית החופש יותר חשוב מכל מדד אחר ואני חושב שלמרות שאנו סובלים ממדדים לא מחמיאים החופש האישי והתקשורתי בישראל הם הכי גבוהים ובהכירי את החופש במדינות שקיבלו את הדירוגים הגבוהים ביותר נראה לי שאין אנו נופלים מהם. לא אכנס כאן לשיטת עריכת המדד.

עד כמה המדד משקלל האשמות מופרכות של אפרטהייד ותעמולת זוועה של ערבים ויהודים, יונים ו"אוהבי" ישראל בעולם. ייתכן והציונים הנמוכים נובעים מזה שישראל שולטת על השטחים מזה 50 שנה והמדד כולל גם את החופש האישי והתקשורתי של הפלשתינאים בגדה עם המחסומים, הסגר והאיסורים. אבל עם כל העדר החופש בגדה הרשות מלמדת על פי תוכניות לימוד שבהן אנו מתוארים כנאצים וישראל לא אוסרת זאת ומתערבת בנעשה בשטחים אך ורק משיקולי ביטחון. וזה מביא אותנו לסוגיה אחרת – עד כמה ניתן להתערב בחופש האישי של כל אדם משיקולי ביטחון, לאסור רכישה חופשית של נשק כי זה מגביר לאין שיעור את מקרי הרצח. זה אולי נוגד את חוקת ארצות הברית ואת החופש האישי אבל זה גם רוצח אלפים מדי שנה, אז מה יותר חשוב – החופש לקנות נשק או החופש להירצח. מאידך אם יבוא פורץ או אנס הביתה ואין לנו נשק, האם אין לנו זכות להגן על עצמנו?

ואחרון אחרון חביב מדד הקיימות שבו ישראל ניצבת במקום ה- 39, לעומת המקומות הראשונים למדינות הכי אתיות ובראשן שווייץ במקום הראשון (בכל הם במקום הראשון, רק במתן זכות הבחירה לנשים הם היו האחרונים), סינגפור במקום ה- 4, אולי אין חופש עיתונות אבל יש בהחלט חופש מזיהום אוויר, לא כישראל שאנו חופשים למות מסרטן מזיהום מפרץ חיפה שמגדיל את תחלואת הסרטן בעשרות אחוזים. נדרש שיפור גדול במדד.

בסה"כ סקרנו 50 פרמטרים כמותיים וערכיים מרכזיים וישראל מדורגת בהם במקום סביר אך לא מספיק. אין כמעט אף מדד בו ישראל מדורגת בעשרת המקומות הראשונים בעולם, שהוא המיקום הראוי לה לדעתי כשתיכון הרפובליקה השניה. יש לשפר את מעמדנו בעיקר בתחומי השלום, הבטחון האישי, האתיקה, המלחמה בשחיתות, האקולוגיה, השוויון (מדד GINI), המלחמה בעוני, מדינת הרווחה, אם אנו רוצים להיות אור לגויים, לתפוש מקום ראוי במשפחת העמים, להיות מופת לחברה עם חופש, שוויון, אחווה, שגשוג כלכלי, דמוקרטיה, שלום, כפי שמדינות סקנדינביה עושות מזה שנים. גם להן היה קשה, אך רק כך ניתן להגיע להישגים, אם אנו חפצי חיים.

שפל יום הדין הצפוי לקראת 2020

לפני כעשור, כאשר נוכחתי לדעת שארה"ב, אירופה ורוב המדינות המפותחות אינן מסיקות את המסקנות מהמשבר שפקד את העולם משנת 2007 והגיע לשיאו בספטמבר 2008, כתבתי ספר שפורסם בארה"ב באוקטובר 2009 ובו הצגתי תיזה על המשברים התוכפים בקצב והיקפים מתעצמים, שיגיעו לשיאם לקראת שנת 2020 במשבר שכיניתי "שפל יום הדין", שכן יהיה בהיקפים של עשרות עד מאות טריליוני דולר, הרבה מעבר להיקף התמ"ג והכלכלות של המדינות המפותחות ביותר ובראשן ארצות הברית, בריטניה, גרמניה, יפן, צרפת ואיטליה.

תרופות השווא למשבר 2008 היו בעיקר הורדת הריבית לאפס במשך למעלה מעשור, תופעה שגרמה לבועת ענק בשוק הנדל"ן ובבורסות, כי לחוסך לא היו חלופות אחרות להשקעות בהן יכול היה לקבל ריבית בנקאית של כ-5%, או ריבית דומה באג"ח ממשלתי נטול סיכון וכדומה. האשם העיקרי למדיניות קלוקלת זאת היו הבנקים המרכזיים שרצו לעורר את הכלכלה בכל מחיר, גם במחיר קביעת מחיר אפס למוצר "כסף", חוסר אחריות משווע בניגוד לכל חוקי הכלכלה ולתנאי השוק הקובעים מחיר לכל מוצר, לרבות כמובן כסף.

למרות שבתחילה היתה נטיה להגביר את הפיקוח על שוק ההון ועל הבנקים ולא לאפשר לבנקים להיות גדולים מדי כדי ליפול, הלך הפיקוח והתרופף עם השנים ובמיוחד מאז עלה טראמפ לשלטון, עם סיסמת השווא הניאו ליברלית שצריך לתת לשוק החופשי לפעול ללא פיקוח – תיזה שהוכחה כמוטעה במשברים האחרונים ובעיקר במשבר של 2008. אשמה גדולה נוספת היא במניעת פיקוח נאות על שוק הנגזרים, שהגיע למימדי שיא של מאות טריליוני דולר והפך לנשק השמדה המוני כדברי וורן באפט. ואשמה נוספת – כיוון שהאשמים לא נענשו - כל דאלים גבר.

אי לכך הסקתי שבתום תקופה של אינקובציה של מספר שנים, בהן תהיה השפעה מצטברת של כל הגורמים האלה ובראשם בועת הענק של הנדל"ן ושוק ההון, יפרוץ משבר יום הדין לקראת 2020, שימוטט חלק ניכר מהבנקים הגדולים, חברות הביטוח הגדולות, קרנות הפנסיה הגדולות, שוק הנגזרים ושוק ההון, יגרום לאבטלה המונית, לאובדן ערך שוק של עשרות אחוזים, ושום ממשלה לא תוכל להושיע בגלל ההיקף הענק של המשבר ואי האפשרות להוריד את הריבית אל מתחת לאפס – נשק יום הדין שהשתמשו בו במשך עשור והביא לשפל יום הדין.

הייתי בין הראשונים בעולם ובוודאי בישראל שמצא את החוקיות של תכיפות המשברים והגידול בהיקפם, כתב על כך ספר ומאמרים רבים, לימד קורסים על משברי הקפיטליזם ובראשם משבר 2008 והזהיר מקריסת השוק העולמי לקראת 2020. כיום יש יותר ויותר כלכלנים בעלי שם שהגיעו למסקנות דומות ומזהירים מפני קריסת השוק בשנת 2019 או 2020. בעבר גם הייתי בין הבודדים שהזהיר מפני פרוץ השערוריות התאגידיות ומצאתי חוקיות של הונאת בעלי מניות המיעוט – עליה ביססתי את ספרי המחקר שלי שפורסמו לפני פרוץ השערוריות בסוף 2001.

יהיו בוודאי כאלה שיגידו שזאת לא חוכמה גדולה להזהיר מפני משבר כי מי שצועק "זאב זאב" בסוף צודק מתי שהוא ואפילו שעון עומד מדייק פעמיים ביום. אבל הזהרתי מפני המשבר בעיצומו של המשבר של 2007-2010, כאשר ראיתי שלא מסיקים את המסקנות, מצאתי את הסיבות לפרוץ המשבר הבא, שיערתי מה יהיה גודלו ומה יהיה העיתוי שלו. העתיד יוכיח אם צדקתי בתחזיות שלי (זאת לא נבואה כי אם תחזית לוגית), אבל התרעתי בעוד מועד והמלצתי על הדרכים להימנע מפרוץ שפל יום הדין, אך לצערי אף גורם בעל משקל לא שעה לאזהרותיי.

משברי הקפיטליזם בשלושים השנים האחרונות

הקפיטליזם היה מקדמת דנא רצוף משברים אך בשלושים השנים האחרונות המשברים פורצים בקצב הולך וגובר. אציין את העיקרים שבהם, אם כי במקביל התרחשו משברים חמורים גם באמריקה הלטינית, ברוסיה, בדרום מזרח אסיה, משבר בנק ברינגס, ועוד. בשנים 1985-1990 היינו עדים להתמוטטות שוק אג"ח הזבל שהביא לנזקים בהיקפים של ביליוני/מילירדי דולר והדמויות המרכזיות במשבר היו מילקן ובסקי וכמובן חברת דרקסל. אך ממשלות לא הפיקו את הלקחים בהגברת הפיקוח על שוק ההון, אדרבא הן הקלו על הרגולציה בעיקר בימי קלינטון.

כמה שנים מאוחר יותר פרץ משבר חמור בהרבה – התפוצצות בועת הדוט-קום שהגיעה לשיאה בשנים 2000-2001. השחקנים המרכזיים היו קורנינג, AOL, סיסקו, נורטל, ורק חברות מעטות לא ניזוקו. שוק ההון, בעיקר בתחום האינטרנט, התקשורת וההיי-טק ספג מכה קשה בהיקפים אדירים, הנאסדאק ירד ב- 78% לעומת השיא,

ורק פחות ממחצית חברות הדוט-קום שרדו את המשבר, רובן בהיקפים נמוכים בהרבה. מכיוון שלא הופקו הלקחים הנכונים עבר חלק מהביקושים שעברו משוק מניות הדוט-קום לשוק הנדל"ן התחיל סחרור אינפלציוני של שוק זה.

אך המשבר של הדוט-קום לא היה המזיק ביותר לטווח הארוך. דווקא המשבר שפרץ מיד בעקבותיו מסוף 2001 ועד 2003 – משבר השערוריות התאגידיות – היה חמור בהרבה. השחקנים המרכזיים במשבר זה שהונו את רוב בעלי המניות ואת הרשויות היו החברות אנרון, וורלד-קום, ארתור אנדרסן, טייקו, פרמלט, ויונדי, ומנכ"לים כליי, סקילינג ואברס הפכו למשל ושנינה. המשבר הסב נזקים אדירים לבעלי מניות המיעוט שאיבדו כמעט הכל, לקרנות פנסיה, אך לא למקורבים. בעקבות המשבר חוקק בארה"ב חוק סרביינס-אוקסלי כדי להגביר את הפיקוח התאגידי.

ושוב, החברות במקום לשנות את דפוסי פעולתן לאתיים יותר, השקיעו משאבי עתק על מנת לעקוף את חוק סרביינס-אוקסלי ולמצוא פטנטנים מקוריים איך להתעלם מדרישות הממשל התאגידי ולצבור רווחי עתק לטווח הקצר עבור בעלי השליטה וההנהלה הבכירה. תחת שלטונו של בוש הבן בארצות הברית הלך הפיקוח על הבורסה והחברות והתרופף, נגיד הבנק המרכזי ניהל מדיניות שרק העצימה את ניצני המשבר, תאוות הבצע העצימה למימדים שטרם נודעו ומעל לכל הידיעה שלא משנה מה תעולל אם אתה גדול מספיק לא תשלם על כך את המחיר.

וכך פרץ המשבר הגדול מכולם מאז השפל הגדול מ - 1929 ושנות השלושים – THE GREAT RECESSION או המיתון הגדול שנמשך בעיקר בין 2007 ל- 2010, אם כי המשיך כמה שנים אחר כך בעוצמה הולכת ופוחתת. המשבר החל כמשבר הסאבפריים בשוק הנדל"ן בארצות הברית – אותן הלוואות שניתנו לכל דיכפין ללא בדיקות מספקות לרכישת בתים שאוגדו במכשירים פיננסיים במודלי איגוח חסרי אחריות שהעבירו את התפוח הלוהט לכל החוסכים. השחקנים הראשיים היו ליהמן, בר סטרנס, AIG, פאני מיי, פרדי מק ובנקים באירופה שנקלעו לקשיים.

הימנעות מפרוץ שפל יום הדין

אם היו מאמצים את המלצותיי כשהשמעתי אותן לראשונה לפני כעשור היה סיכוי רב להימנע מלהיקלע לשפל יום הדין. ככל שחלפו השנים ולמרות שהתמדתי באזהרותי – בהרצאות, בקורסים, בספרים ובמאמרים – הלכו ורבו הסיכויים שהשפל יגיע. כיום כמעט בלתי אפשרי להימנע מפרוץ השפל אם כי אני מאמין שלעולם לא מאוחר מדי וניתן יהיה להימנע מפרוץ השפל בכל היקפו ולהמעיט את נזקיו. אבל לשם כך צריך לשנות מהיסוד את מדיניות הריבית השואפת היום לאפס ומקיימת את המשקים הניאו ליברלים בהנשמה מלאכותית מזה יותר מעשור ובמיוחד מאז שנת 2008. העלאת הריבית ל- 5% תקטין מאוד את בועות הנדל"ן והבורסה, אך בצורה מבוקרת, ע"י הבטחת אפיק השקעה אלטרנטיבי לחוסכים בבנקים ובאג"חים ממשלתיים, רציונליזציה בהשקעות בחברות ובנדל"ן, ועוד. אם החוסכים יקבלו ריבית ריאלית יהיו לבנקים המשאבים לתת הלוואות בעלות כסף ריאלית ובמרווחים סבירים ורק להשקעות שהן כדאיות בתעשיה ובנדל"ן ולא לכל השקעה ספקולטיבית, כפי שקורה כשמחיר הכסף הוא אפס. הריבית הגבוהה לא תפגע ברוכשי הדירות כי מחירי הדירות ירדו והם יצטרכו לקחת פחות הלוואות לרכישתן.

עם הטלת פיקוח יעיל על הבורסה ועל שוק הנגזרים ניתן יהיה להקטין בצורה מבוקרת את בועת הבורסה, למנוע ספקולציות במחירי המניות, האופציות והמכשירים הפיננסיים, להגיע לאיזון במחירי המטבעות כאשר שערי החליפין הקיימים אינם ריאליים, ביניהם שער השקל בגלל ספקולציות שנובעות בעיקר בגלל שמחיר הכסף הוא אפס. שער ריאלי לשקל של כחמישה שקלים לדולר יתן תנופה גדולה ליצוא, לחברות היצרניות ולמאזן התשלומים ויביא מכה אנושה לספקולנטים שלא תורמים דבר לכלכלה. אמנם החובות שלנו בשקלים יעלו, אך שיעורם ירד בצורה דרסטית בשנים האחרונות. מצבור הצעדים האלה יביא השפעה חיובית לציבור הרחב, לתעשיה היצרנית, ליצוא, לבנקים השמרנים, ויפגע בכמה טייקונים, במאון ובאלפיון העליון, שממילא תרומתם לכלכלה לא חיונית.

אם נשוב למקורות ונקיים כלכלה חברתית שמטרתה להיטיב עם הציבור ולא עם הספקולנטים, הטייקונים והמאון העליון, אם נקבע מחיר ריאלי לכסף של חמישה אחוזים לשנה ואם יווצרו שערי חליפין ריאליים, אם ייאכף פיקוח יעיל על הבנקים, על הבורסה, על שוק הנגזרים, אם האשמים יתנו את הדין ובתי המשפט והמחוקקים יפסיקו להיות סלחנים מדי לכל הגורמים שמסבים נזק לכלכלה, אם המשטרים הנאו ליברלים בארצות הברית, בישראל ובמדינות רבות אחרות באירופה ובשאר העולם יפנו את מקומם למשטרים של קפיטליזם חברתי, עם מיסוי פרוגרסיבי, עם התערבות מבוקרת של הממשלה בשווקים שלא תאפשר שוק חופשי פרוע שמביא בסופו של דבר למונופולים וקרטלים ונזק בל ישוער לכלכלה, עם שוויון הרבה יותר גדול בין העשירונים, עם כלכלה השמה את האתיקה בראש מעיניה, נוכל לקיים כלכלה משגשגת, נטולת משברים קשים ותכופים, עם אוכלוסיה עשירה וטייקונים הרבה פחות עשירים. כי עוד לא מאוחר מדי לעשות אתחול מחדש לכלכלה המודרנית ולמנוע מאיתנו את שפל יום הדין.

סיכום

נמחץ הלב כשאתה יודע שעומד לפרוץ שפל שלא היה כדוגמתו, אתה מזהיר בכל דרך אפשרית – בספר המתפרסם בארה"ב, במאמרים, בהרצאות ובקורסים, אך אתה קטן מדי, אף אחד לא מוכן לשמוע, בעיקר בגלל שכל הגורמים עסוקים בגריפת רווחי עתק ומקווים שגם הפעם לא ישלמו את המחיר ומי שישלם – יהיה האזרח הקטן, בעל מניות המיעוט, העובד, כולם למעט המאון, האלפיון העליון, הטייקונים, הבנקאים המובילים והפוליטיקאים ואנשי הממשל. זאת דרכו של עולם מקדמת דנא, אך נראה שהפעם בגלל היקפי השפל לא ניתן יהיה להמשיך כאילו דבר לא קרה ויהיה צורך לאתחל מחדש, וטובה שעה אחת קודם, את כלכלות המדינות המפותחות החפצות חיים.

מערבולת המשברים העיקריים בקפיטליזם משנת 1985 ועד ימינו

36 עקרונות של כלכלה ועסקים בישראל ובעולם לקראת 2020

(פורסם לראשונה ב- "ניהול שקוף" ובאתר שבי"ל TRANSPARENCY INTERNATIONAL ב-11.2008)

על רקע המשבר בכלכלה העולמית, הנובע רובו ככולו מכשלים אתיים, יש מקום לבדוק את אתגרי העסקים והאתיקה בעולם העסקים בישראל ובעולם לשנים הקרובות על מנת למנוע שפל שעלול לקרות לקראת שנת 2020.

צמרת עולם העסקים, המנהיגות הכלכלית (כמו קלאוס שוואב, יו"ר הפורום הכלכלי העולמי, "כנס דאבוס"), הפוליטיקאים והתקשורת מגיעים למסקנה שהאתיקה היא תנאי חיוני לקיום כלכלה בת קיימא ורווחית.

מוצע אם כן לאמץ כקו מנחה את 36 העיקרים הבאים המציעים דרכים מעשיות לקיום חברה אתית ורווחית כאחת:

1. על החברות לראות ברווחיות תנאי הכרחי לקיומן אך לא את תכלית קיומן, כי חברות גם קשורות למחזיקי העניין: מעסיקות עובדים, מוכרות מוצרים, רוכשות מספקים, משלמות מיסים, משפיעות על הסביבה והקהילה.

2. זניחת עקרון מקסום הרווח הגורם בהכרח למקסום הסיכון ומקסום עושק מחזיקי העניין.

3. הקפדה על איתנות פיננסית, עם מינוף סביר, לא של פי 10 כמו של כמה מאילי ההון או של פי 30 כמו בליהמן ברדרס ובקרנות גידור, עם הון עצמי סביר, מצבת חובות נמוכה, תזרים מזומנים חיובי, יושרה של מנהלי הכספים.

4. פרסום דיווחים פיננסיים אמיתיים ושקופים, עם אחריות אישית של הנהלת החברה, ובמקום להוציא עשרות מיליונים על מנת להתחמק מחוקי סרביינס אוקסלי יוציאו מיליונים על מנת להטמיע את האתיקה בחברה.

5. אי העסקת עורכי הדין האמונים על תכנון מס "כחוק" כי כל החברות ישלמו את מלוא המס לאחר שישתכנעו כי אם הן לא יעשו זאת לא ניתן יהיה לקיים את שלטון החוק, לבער את הפשע, לממן את הצבא, החינוך והבריאות.

6. הוצאת קרנות הפנסיה וההשתלמות מהבורסה ומי שבכל זאת ירצה להשקיע בבורסה ישקיע רק בקרנות אתיות.

7. הפיכת הדירקטורים החיצוניים לעצמאיים על מנת שישמרו על האינטרסים של כל מחזיקי העניין בחברה.

8. הקמת מכון לאתיקה שיתן דירוג אתי לכל החברות, בעלי השליטה והמנהלים הבכירים, וגיוס עובדי מכון שיהיו בעלי רקורד אתי ללא רבב, כך שלא יקרו תופעות שחברות אשר קיבלו רייטינג של AAA יקרסו בגלל עושק אתי.

9. הפיכת האינטרנט לכלי האתי האולטימטיבי שיבטיח שקיפות מלאה, ימנע שימוש לרעה במידע פנים ויאפשר תקשורת גלויה בין כל מחזיקי העניין בחברה.

10. קידום שיתוף פעולה, איזון והרמוניה כתחליף לעקרון הכרעת היריב בכל מחיר ולתחרותיות נטולת העכבות.

11. מניעת אגרסיביות שלוחת רסן בשיווק, פרסומת מטעה והונאת הלקוחות, וקיום תחרות על טיב ומחיר המוצרים והשירות ללקוחות, בלי לשים מכשול בפני עיוור, תוך אספקת מוצרים טובים במחיר סביר.

12. אימוץ המודלים לחיקוי של ג'רי גרינפילד מבן אנד ג'ריס, וורן באפט או פול הוקן ולא את המודלים של קן ליי מאנרון או מנהלי ליהמן ברדרס, בר סטרנס ו- AIG.

13. המבחן להצלחה לא צריך להיות גודל הארנק אלא גדולת האיש.

14. על המנהל האידיאלי להנהיג את חברתו בצורה סמכותית, דמוקרטית ואנושית ולא באכזריות חסרת רגישות.

15. מניעת תופעות של הטרדה מינית, אפליה על בסיס מין גזע וגיל, נפוטיזם, והקפדה על התייחסות הוגנת לכל העובדים, שיגויסו לאחר שעמדו בהצלחה בסינון אתי.

16. פערי השכר בין בעל השכר הגבוה ביותר לבעל השכר הנמוך ביותר בחברה לא יהיו גבוהים מ- 30 : 1.

17. הקפדה על איכות הסביבה בחיפה שתהיה כמו בקופנהגן ולא כמו בנפולי ושחברות הכימיקלים בישראל ישקיעו במניעת הזיהום האקולוגי כמו שהן משקיעות במפעליהן בהולנד ובמדינות הנאורות.

18. העלאת מיקומה של ישראל בדירוג המדינות האתיות של TI לעשר המדינות המובילות, שנדמה לשווייץ ולא לניגריה, ושהממונים על חקיקת ואכיפת חוקי איכות הסביבה לא יעברו לעבוד בחברות המזהמות ביותר.

19. על החברות ואילי ההון לא להסתפק ביציאת ידי חובה בתרומה לאחריות חברתית של חצי אחוז מהרווח הנקי אלא עליהם להשיג את 99% הנותרים של הרווח בצורה אתית, ביושר ובשקיפות.

20. השלטון לא צריך להיות ניאו ליברלי או סוציאל דמוקרטי כי אם ניאו חברתי וחסיד הדרך השלישית של ג'וזף שטיגליץ, הדוגלת באיזון בין השוק החופשי ורמה סבירה של רגולציה ממשלתית.

21. פוליטיקאי מוצלח לא יהיה אחד הגר בדירה של 40 מיליון שקל במגדל יוקרתי או בעל בית שקיבל הנחה מפליגה מקבלן, כשכמעט כל חייהם היו עובדי ציבור, אלא פוליטיקאי הגר בצריף בירושלים כבן צבי או ברחובות כקציר.

22. מורשת גנדי תהיה זו של גנדי המקורי, ההודי, עם הצניעות, הענווה, היושרה, האמת, השלום והאחווה.

23. ניתוק הקשר הגורדי בין הון ושלטון, תוך חיבור הפוליטיקאים אל העם ולא אל 19 המשפחות, כשפקידי האוצר ישאפו לעשות לביתם בשירות המדינה בכל חייהם ולא יראו בשירות מסדרון המוביל אל שירות אילי ההון.

24. הגשמת חזונו של מילטון פרידמן להיעלמות האחריות החברתית כיעד של חברות וחזונם של הניאו ליברלים לצמצום מדינת הרווחה, כי אם כל החברות יתנהגו בצורה אתית לא יהיה צורך בתרומותיהן ובסיוע ממשלתי.

25. על החברה הישראלית לא להעריץ פושטי רגל שהערימו על נושיהם, עבריינים מס שהונו את השלטונות, בעלי שליטה שעשקו את בעלי מניות המיעוט, אלא לכבד את האזרחים המרובעים המשלמים מס ומחזירים את חובותיהם.

26. על עבריינים הצוורון הלבן לשבת בבית הסוהר עשרים שנה, בלי עסקות טיעון, כופר ושוחד סמוי או גלוי, ועל השופטים לא לנהוג ברחמים כלפי בנקאים, אילי הון או עובדי ציבור מושחתים המיוצגים על ידי צמרת עורכי הדין.

27. החברה הישראלית צריכה להוקיע כל מי שמפגר בתשלומים לספקים ולעובדים, כל מי שמעסיק בסיטונות עובדי קבלן, כל מי שלא משלם תנאים סוציאליים וכל מי שמונע מעובדים להתאגד על מנת לשפר את תנאיהם.

28. החברה הישראלית חייבת להרים על נס ולתגמל מתריעים כנגד שחיתות, עושק מחזיקי העניין ופושעים אתיים.

29. ישראל תאבד את בכורתה כמובילה בפער החברתי במדינות המפותחות ותגיע לרמה של שבדיה שבה כמחצית מהתושבים נמנים על המעמד הבינוני. כי דמוקרטיה לא מתמצה בבחירות כל 3 שנים כי אם ברווחת כל תושביה.

30. עלינו, הציבור הרחב, לקחת את עצמנו בידיים, לפעול כחוק ובצורה אתית אך בצורה מושכלת, כך שנשקיע רק בחברות אתיות, נרכוש בחברות אתיות, נעבוד רק בחברות אתיות ונקבל רק חברות אתיות ובנות קיימא לקהילה.

31. אל לנו לשאוף לקפיטלזים או חשבונאות יצירתיים כי אם למחקר ופיתוח יצירתי בתחומי ההיי טק, האנרגיה הנקיה והתעשיות המסורתיות, תוך שמירה על אסטרטגיה אתית הוליסטית.

32. איכות ומצוינות צריכות לשמש אבני היסוד לפעילות החברות והארגונים, שיצייתו לתקנים ומפרטים, מבלי לעגל פינות תוך פגיעה באיכות וסיכון חיי אדם.

33. תקני האתיקה, הקודים האתיים והדיבורים על אתיקה לא יהיו עלי תאנה כי אם תנאי הכרחי לקיום של החברה.

34. לא תהיה יותר הטיית מכרזים, הבטחת משרות לאנשי שלומנו, סחבת בבתי המשפט, כך שנפעל בתשתית אתית.

35. עלינו לחזור למקורות כך שלא נעשה לאחר מה שלא היינו רוצים שיעשו לנו, שנפעל באיזון, במתינות ולא בקיצוניות, שעקרון האוניברסליות יפעל על כולנו ויהיה אותו דין ואותה התייחסות לכל אחד מהאזרחים במדינה.

36. תרגום השיפור המשמעותי שקרה בתחומי הצרכנות, האיכות, הבריאות והחינוך גם לתחום האתיקה, האחריות החברתית והקיימות עד שנת 2020, כי זאת הערובה להמשך השגשוג של המדינה, אם אנחנו חפצי חיים.

אתיקה בעסקים בישראל – החלום ושברו

(מסה בסיומו של הרומן של יעקב קורי "הישמרו מדורון יווני" בהוצאת בימת קדם 2001)

במשך חמש השנים האחרונות הידרדרה ישראל במדד העולמי של המלחמה בשחיתות, מהמקום הארבעה עשר למקום העשרים ושניים. מדד זה, המפורסם על-ידי Transparency International – ארגון האתיקה הגדול בעולם, מְדרג את מדינות סקנדינביה כמדינות הפחות מושחתות בעולם ואת אחדות ממדינות בריה"מ לשעבר ואפריקה כמדינות המושחתות ביותר. האם ישראל, שהגיעה לאחרונה לשיאים מפוקפקים של חוסר שיוויון בהכנסות, הגדול ביותר במדינות המערב, נמצאת בדרכה אל תחתית ההגינות העסקית ואנו נעשים דומים יותר ויותר לרוסיה וניגריה במקום להידמות לשוודיה, ניו זילנד ודנמרק?

התופעה המדאיגה ביותר היא ללא ספק האדישות של עולם העסקים בישראל למצב הירוד של האתיקה בעסקים. ההשלמה עם השחיתות והצטרפותם של רבים וטובים מאתנו לבכחנליה של פריקת כל עול אתי על מנת לשרוד. תופעות כמו פיגורים מכוונים בתשלום לספקים, פגיעה בזכויות העובדים, הונאה של בעלי מניות מיעוט, התחמקות מתשלום מיסים ומהחזר מענקים ממשלתיים ופגיעה באיכות הסביבה, מקבלות לגיטימציה תחת המסווה של הצדקה כלכלית, כורח המציאות, הישרדות בשוק התחרותי, תכנון מס "כחוק", דאגה דמוקרטית לבעלי גרעין השליטה, מתן אפשרות לכוחות השוק לפעול, מקסימליזציה של הרווח וכדומה.

מדינת ישראל עברה מאז הקמתה מהפך, וממדינה עם ריכוזיות בולשביקית בידי הממשלה וההסתדרות, הפכה למדינה שכלכלתה נשלטת על ידי עשר עד עשרים משפחות, כמו במיטב רפובליקות הבננות. התמוטטות המניות הבנקאיות שהסבה למדינה הפסדים של מיליארדי דולרים אין בה עניין ציבורי, וכשכבר מובאים סוף סוף הבנקאים לדין, הם אינם יושבים אפילו יום אחד בבית הסוהר הודות להגנתם של מיטב עורכי הדין והיצמדות המערכת המשפטית לטיעונים לגליסטים יבשים ולא לעקרונות הצדק והאתיקה. בעלי מניות שסבלו מהונאה אתית בפרהסיה, אינם זוכים על פי רוב בתביעותיהם הייצוגיות, כשהם בכלל מעיזים לתקוף את שועי המשק העושים בחברות הציבוריות כבשלהם בזכות גרעין שליטה של עשרים או שלושים אחוזים.

מדינת ישראל תופסת גם שיאים בזיהום הסביבה, בפער חברתי שברוב המקרים הוא גם פער עדתי, באלימות, ברציחות ובגנֵבות. כשפורצים לבתיהם של אילי הון, גונבים את מכוניותיהם וילדיהם נפגעים מהזיהום באוויר ובנחלי ישראל, הם מתלוננים על פריקת העול במדינה, אך אינם חושבים ולו לרגע שזו תוצאה ישירה של הזרמת השפכים של חברותיהם לאוויר, לקרקע ולים, לתכנון המס "הלגיטימי" שלהם המאפשר להם להתחמק מתשלום מיסים, ולהונאת המשקיעים הקטנים בבורסה. כל עוד הם לא יגיעו למסקנה ש"כולם היו בניי", ולא יתנהגו בצורה אתית, יחזור העוול שהם עושים לאחרים אליהם, כי בשוק שבו כל דאלים גבר, כולנו בסופו של דבר נפגעים ואנו חוזרים לתוהו ובוהו.

מצב עניינים זה צריך להביא את הציבור האחראי בישראל לדבוק בפתרון האתי לבעיותינו כדרך היחידה היכולה להוציא אותנו מהחושך אל האור ולהביא אותנו לחיק המדינות המתוקנות. מתי המספר שבינינו המקוננים על המצב במסיבות ליל שבת לא יצליחו לשרש את התופעות הקשות, כי החברה אינה מוקיעה את אנשי העסקים המושחתים והלא אתיים, אלא מעריצה אותם ורואה בהם מודל לחיקוי! אילי הון, שהונו בעלי מניות מיעוט פעם אחר פעם בחברות שמניותיהן עלו במאות אחוזים והידרדרו אחר כך כמעט לאפס, אינם מפסידים לעולם, כי יש להם מידע פנים אותו הם מנצלים בצורה צינית למכירת מניותיהם לפני ההידרדרות, בעוד הפראיירים המתחלפים חדשות לבקרים קונים את מניותיהם בשיא ונאלצים למכור אותן בשפל תוך הפסד השקעתם.

המערכת המשפטית אינה מסוגלת להתמודד עם החברות הגדולות ואילי ההון, השוכרים את עורכי הדין הממולחים ביותר להגנתם, והם כמעט תמיד יוצאים זכאים במקרים הנדירים בהם הם מובאים לדין. רשות ניירות ערך, מועצות המנהלים, הדירקטורים החיצוניים, רואי החשבון, האנליסטים והחתמים, אינם מצליחים על פי רוב להגן על בעלי מניות המיעוט מפני הונאה אתית, כי לא ברור כלל על האינטרסים של מי עליהם להגן. למנהלי החברות אין כל ספק במי עליהם לתמוך – הם מָגִנים בראש וראשונה על בעלי גרעין השליטה בחברה, הממנים אותם ומתַגמלים אותם. כשיש התנגשות בין האינטרסים של בעלי השליטה לשאר הגורמים הקשורים בחברה – הלקוחות, העובדים, בעלי המניות האחרים, הספקים, הנושים, הקהילה והמדינה – הנאמנות שלהם תהיה בדרך כלל לצד שמתַגמל ומְמנה אותם.

אך לא הכול חסר תקווה. יש ברשותם של הצדדים "החלשים" כלים אפקטיביים להילחם על זכויותיהם. החלשים במרכאות, כי הם מהווים למעשה את רוב בעלי המניות שברצותם יכולים להפסיק להשקיע בחברות. הם הלקוחות הקונים את מוצרי החברות והיכולים לעבור למתחרות, והם מרכיבים את הקהילה והמדינה היכולות לכפות את רצונן בדרכים חוקיות, אתיות וחברתיות.

כלי ראשון במעלה הוא האינטרנט, המהווה גרסה מודרנית של האגורה היוונית, בו כל אחד יכול להביע את דעותיו באתרי שיחות של גורמים הקשורים לכל חברה ציבורית. בישראל אין האתרים האלה נפוצים, אך בארצות הברית הם מהווים מקור ראשון במעלה למידע בלתי אמצעי על החברות, להזהיר את בעלי המניות מפני הונאות וגם, לפעמים, להשמצות שלוחות רסן. הכותבים מסתתרים תחת מעטה של אנונימיות, וכך הם יכולים לחשוף שחיתויות ולהפוך את החברות לשקופות במידה רבה. אין כשקיפות וכאור השמש על מנת להגן על האינטרסים של החלשים ולמנוע ניצול בלתי אחראי של הכוח של בעלי השליטה.

כלי לא פחות אפקטיבי הם הארגונים המיליטנטיים של לקוחות, בעלי המניות והקהילה.

בארצות הברית הייתה עד כה הצלחה רבה לארגונים אלה בהגנה על זכויות הגורמים הקשורים לחברה, אך בישראל הצלחתם מוגבלת בלבד, ולא קיים כל ארגון שמגן על בעלי מניות מיעוט כמו בארה"ב ובצרפת, למשל.

הכלי החשוב ביותר של בעלי מניות המיעוט הוא ללא ספק הנשק האולטימטיבי של הפסקת ההשקעה במניות של חברות לא אתיות. כלי זה יכול אמנם למוטט את הבורסה, אם יהיו הרבה חברות לא אתיות ומספר רב של בעלי מניות עם מודעות לזכויותיהם, אך מכיוון שבטווח הארוך כמעט תמיד בעלי מניות המיעוט מפסידים בהשקעותיהם בחברות לא אתיות, הם לא ייפגעו מנפילת הבורסה. יש להם תמיד את האופציה להשקיע בחברות אתיות או בתכניות חיסכון. אם קשה להם להחליט מי חברה אתית ומי לא, הם יכולים להשקיע בקרנות אתיות המשקיעות אך ורק בחברות אתיות בהתאם לקריטריונים קפדניים.

הקרנות האתיות מהוות היום 13% מכל ההשקעות בניהול מקצועי בארה"ב עם השקעות של יותר מאלפיים מיליארד דולר ב-175 קרנות בארה"ב, ושל מיליארדי יורו באירופה.

בישראל אין ולו קרן אתית אחת, וכל המאמצים להקים קרן מעין זאת העלו עד כה חרס.

הקרנות האתיות משקיעות בחברות על פי קריטריונים אתיים, סביבתיים, חברתיים, פוליטיים ומוסריים. קרנות אלה אינן משקיעות על פי רוב בחברות המוכרות אלכוהול, נשק, פורנוגרפיה, טבק, אנרגיה גרעינית, חומרי הדברה וכדומה. או בחברות העוסקות בהימורים, שיווק חסר אחריות, פרסומת פוגעת, או בחברות התומכות במשטרים מדכאים, בפעילות נגד ארגוני עובדים, בניצול העולם השלישי ובזיהום הסביבה. חברות אתיות עוסקות בפעילות למען הקהילה, מייצרות מוצרים באיכות ובטיחות נאותה, שומרות על איכות הסביבה גם אם אין חוקים מחייבים בנושא, נותנות יחס הוגן לספקים ולנושים ומשלמות להם במועד. נוקטות במדיניות נאורה ביחס לעובדים עם מתן שיוויון הזדמנויות, בלי אפליה, ללא ניצול ילדים, או קיפוח זכויות סוציאליות של העובדים ושומרות על זכויות כל בעלי המניות.

על מנת לעסוק באתיקה בעסקים בישראל בצורה אפקטיבית, צריך להיות משוגע לדבר שאינו נרתע מכל הקשיים, מהיחס המתנכר של הסביבה, מהחשדנות של אנשי העסקים ומהפגיעה בפרנסה המתלווה לעיסוק כה בעייתי. רוב העוסקים במלאכה הם אנשי אקדמיה ויש מעט מאוד אנשי עסקים המוכנים לתרום מזמנם ומרצם להתעסקות כל כך לא פופולרית. אני עצמי החלטתי להתמסר לנושא כשנוכחתי לדעת שקיימת סכנה קיומית לישראל אם ההידרדרות המוסרית והאתית תימשך בתאוצה הולכת וגוברת. חוויתי במו עיני התנהגות לא אתית כלפי וכלפי רבים מעמיתי, והחלטתי לכתוב על האתיקה בעסקים תזה וספרי מחקר תוך התמקדות בנושא האתיקה לבעלי מניות מיעוט.

אך אין די בספרי מחקר אקדמיים לקידום האתיקה בעסקים בישראל ובעולם. ספרים אלה, מעניינים ככל שיהיו עם מובאות מספרות יפה וממחזות, יוכלו להגיע לתפוצה מצומצמת בהיקפה, בעיקר לאנשי אקדמיה וחברי ארגונים אתיים. במקרה הטוב יעיינו בהם וילמדו אותם גם סטודנטים למִנהל עסקים, מנהלי ועובדי חברות עסקיות ובעלי מניות מיעוט. הם גם אינם יכולים לחשוף את העולם הרגשי של הגורמים האתיים והלא אתיים בחברות, בני משפחותיהם, חבריהם הקרובים, שותפיהם העסקיים וחברי הקהילה שלהם. שום ספר מחקר אינו יכול לתאר את אשר מתרחש מאחורי הקלעים ובחדרי חדרים, את המזימות הנרקמות על ידי בעלי השררה נגד הגורמים החלשים על מנת לגזול את כספם, לאיים עליהם ולהתנכל להם.

רק רומן, הצגה או סרט יכולים להגיע לקהל הרחב. כולנו זוכרים את הרושם שהשאיר בנו הסרט "וול סטריט", ספרים כ"הכסף" של אמיל זולה והצגות אקטואליות על שחיתות בעולם העסקים. אך על מנת לכתוב רומן, מחזה או תסריט סוחפים נדרשים השראה, מוטיבציה וכושר כתיבה. המוזה יכולה לרדת אליך ממרומי האולימפוס ימים ספורים אחרי שסיימת לקרוא את האודיסיאה. הדם היווני שירשת מסבך, שנולד וגדל בלאריסה למרגלות האולימפוס, צריך להביא אותך לכתיבת ספר המתאר אודיסיאה מודרנית של איש עסקים ואשתו, היוצאים להילחם לבדם כנגד כוחות עדיפים מהם בהרבה. את המוטיבציה אתה עשוי לקבל מרצון בלתי ניתן לריסון לעבור באמצעות הרומן קתרזיס שיגאל אותך מהתסכולים על אי יכולתך להתמודד מול כל המערכת, למרות האודיסיאה שעברת.

חייבת להיות לך נחישות של ברזל לנצח בכל זאת את המערכה, אם לא נגד האשמים אז לפחות נגד השיטה, להזהיר את כל הבאים לאוהל הקרקס של עולם העסקים מפני הבריון הנותן להם סטירה אדירה בפנים. למרות שאף אחד לא הזהיר אותך, אתה תזהיר את האחרים ובכלים שלך, כלים אתיים, מחקרים אקדמיים שתוכל להרצות עליהם בפני המעטים שיהפכו לרבים, רומן בעברית שיחפש לו קהל קוראים, ואולי בעתיד יתורגם לשפות אחרות ויועלה כהצגה או כסרט בפני רבים בארץ ובעולם.

זהו הסוס הטרויאני שלך, שבו אתה מקווה להכריע את האויב, את טרויה, סדום או חברות ומנהלים לא אתיים, שחושבים שהם בלתי מנוצחים בזכות ההון, הקשרים והגב הפוליטי שלהם. לשם כך עליך לחבור לגורמים אחרים בעלי רגישות חברתית עמוקה, המודעים לפער החברתי והעדתי ההולך ומעמיק, שהוא פועל יוצא מהשחיתות בעולם העסקים ומהפגיעה בזכויות הגורמים ה"חלשים" בחברה שבארגון נכון יכולים להיות הגורמים החזקים – העובדים, הצרכנים, המשקיעים הקטנים והקהילה. גורמים אלה, שהם רוב האוכלוסייה, מקבלים כיום חלק קטֵן והולך מהעוגה הלאומית הנזללת ברובה, לעיתים תכופות בדרכים לא אתיות, על ידי האליטות הכלכליות השליטות, שהן מיעוט מבוטל בעם.

ואם בעקבות ספרי המחקר, ההרצאות, המאמרים, הרומן, ההצגה או הסרט, תיפול ולו רק אבן אחת מהמבצר של טרויה בעוד שנה, תצטרף אבן זו לאבנים האחרות שהתחילו לקעקע במבצר השחיתות סופרים, אנשי אקדמיה, מחזאים, משוררים, אנשי קולנוע, ואולי גם כמה אנשי עסקים ופוליטיקאים. וכך מאבן לאבן ומשנה לשנה, יוכרע בסופו של דבר המבצר ותוכרע המערכה ואפשר יהיה סוף סוף להגשים את החלוציות של שנות האלפיים בהקמת רפובליקה חדשה, דמוקרטית, של העם, עם שוויון עדתי, חברתי ומיני, שוויון הזדמנויות, חלוקה צודקת של המשאבים הלאומיים וצמצום הפערים המבעיתים, בין המשפחות השליטות לבעלי הכנסות המינימום.

יוליסס המודרני ואֶחיו עברו את האודיסיאה שלהם לפני הגיעם לטרויה, מהמעברה ושכונות הפועלים, מקצות ערב, מרוסיה ורומניה, הם הצליחו להגיע לעמדות כוח למרות כל הקשיים והמכשלות. המצור החל, מתי מספר צרים על העיר, אך באמצעות הפעילות החלוצית והאמיצה שלהם יצטרפו עוד ועוד בשנים הקרובות למאבק עד אשר יכריע הסוס הטרויאני של האתיקה, התרבות והרוח את המטריאליזם הציני, ההתנשאות והצביעות של הטרויאנים המודרניים.

טרויה הוכרעה בעשר שנים, אנו מקווים שתוך פרק זמן דומה נוכל לחיות במדינה בלי זיהום אתי וסביבתי, בלי שחיתות ובלי הונאות בורסאיות, נוכל לחזור לחיק המדינות המתוקנות, ליטול דוגמה מהסקנדינבים ולא מניגריה ולהחזיר את הבננות משיטת המשטר לסל הפֵרות.

מיזוג יעדי הרווחיות והאתיקה

(פורסם לראשונה בבטאון "רואה החשבון" באפריל 2007)

בעולם העסקים רווחת סברה מוטעית שחברה יכולה להיות רווחית או אתית אך אינה יכולה להיות רווחית ואתית בו זמנית. אם חברה נאלצת לוותר על אחד משני המרכיבים האלה היא מוותרת על פי רוב על האתיקה, כי חברה נפגעת בפרמטרים רבים אם היא אינה ממקסמת את הרווח אך היא כמעט ואינה משלמת מחיר אם היא אינה ממקסמת את התנהגותה האתית. נתייחס קודם כל לאכסיומת מילטון פרידמן הקובעת שמטרת החברה היא אך ורק למקסם את הרווח ולא צריכות להיות לה מטרות של אחריות חברתית. באיזה תחום בחיים אנו עושים את המירב בהתנהגות שלנו - כלום אנו שואפים להגיע לשיא באכילה, שתיית יין טוב, חופשות, או אפילו בתשואה להון? לכל מקסום יש מחיר: אכילת יתר פוגעת בבריאות, שתיית יתר משכרת, חופשות ארוכות מנוונות ואילו תשואה מקסימלית להון באה על חשבון סיכון יתר של ההון כולו. אריסטו קבע לפני יותר מאלפיים שנה שצריך למצוא בכל דבר את האיזון, המידתיות, את שביל הזהב בהתנהגות שלנו, ומה שהיה נכון אז, נכון גם בימינו. ניתן למצוא את האיזון הנכון בין החומרה של עולם העסקים: התפוקות, המכירות, הרווחיות ושווי החברה, לבין התוכנה של עולם העסקים: האתיקה, האיכות, היושרה והאנושיות. רק כך ניתן להגיע להרמוניה מושלמת שתבטיח את שגשוג החברה ומחזיקי העניין שלה לאורך זמן.

תריסר העיקרים שהם תנאי היסוד של חברה אתית ורווחית כאחד הם:

1. אתיקה, רווחיות ואינטרסים של מחזיקי העניין

אין כיום עוררין לקביעה שתנאי חיוני אך לא מספיק לקיומה של חברה לאורך זמן הוא רווחיות. חברה שאינה מרוויחה לא תוכל להתקיים ולכן צריך להשקיע כל מאמץ להשיג רווחיות על מנת שהחברה תשגשג. הרווחיות היא כמו החמצן באוויר שבלעדיו לא ניתן לחיות, אך אף אחד מאיתנו אינו קובע את מקום מגוריו רק באיזור שבו יש מקסימום חמצן. או בפרפרזה לדברי מולייר במחזהו "הקמצן": צריך להרוויח (לאכול) בשביל לחיות אך לא צריך לחיות בשביל להרוויח (לאכול). לאיכות החיים של כל אחד מאיתנו כמו לאיכות החיים של חברה יש מרכיבים נוספים ובראש וראשונה התחשבות באינטרסים של מחזיקי העניין בחברה והתנהגות הוגנת כלפיהם: העובדים, הלקוחות, הספקים, הנושים ועוד. החברה צריכה לפיכך לציית לכלל הזהב: "אל תעשה לאחר את מה שלא היית רוצה שיעשו לך".

2. איתנות ויושרה פיננסית

יצירתיות פיננסית עלולה למוטט חברות, כמו בעשרות השערוריות שהתחוללו בשנים האחרונות, שהידועה שבהן היא פרשת אנרון. גם בישראל ידענו הרבה שערוריות של יצירתיות פיננסית שהידועה שבהן היא פרשת הרצת המניות הבנקאיות בשנות השמונים. כדי שחברה תשרוד ותשגשג עליה להתנהג בצורה שקולה ומתונה מבחינה פיננסית, עם מינוף סביר, עם הלוואות מינימאליות, עם תזרים מזומנים חיובי, עם יושרה של מנהלי הכספים, גם אם זה יפגע בסיכויי הצמיחה. ערך עליון בפעילות החברה כמו בקיום המדינה והפרט הוא ערך הביטחון. בדיוק באותה מידה שמדינה מוציאה אחוזים גדולים מהתמ"ג שלה על ביטחון גם חברה אינה רשאית לסכן את בטחונה בתרגילים פיננסיים, תוך העתקת ההפסדים לחברות קשורות, לקיחת הלוואות על ידי שותפי קש, דחיית רישום ההוצאות לשנים הבאות והקדמת הדיווח על הרווחים גם אם החוזים ניתנים לביטול. לעיתים רואי החשבון משתפים פעולה עם החברה, רשויות החוק מעלימות עין והציבור מפרגן, אך חברה הנוקטת בשיטות אלה לא תתקיים לאורך זמן.

3. אכיפה באמצעות ניהול סמכותי ודמוקרטי

רבים יחשבו שניהול סמכותי ודמוקרטי הוא אוקסימורון, אך החברות הטובות והמצליחות ביותר מוכיחות את ההיפך. ניהול חייב להיות סמכותי בחברה כמו במדינה. לא ניתן לנהל חברה בצורה רופסת כאשר כל אחד עושה ככל העולה על רוחו, כאשר מוציאים נהלים אך הם לא מקוימים, נותנים הוראות אך לא מצייתים להן, והחברה כולה מנוהלת כמועדון חברים. לכן חברה חייבת להיות מונהגת בצורה סמכותית עם ציות לכל דרגי הניהול ואכיפה חסרת פשרות של מדיניות החברה ונהליה. יחד עם זאת, אכיפה צריכה להתבצע בדרכי נועם, לא ע"י ניהול דיקטטורי ותוך התחשבות בדעת המנהלים הזוטרים והעובדים. כל ספרי הניהול המודרניים מטיפים לניהול מעין זה

אך ברבות מהחברות קיימים מודלים של ניהול דיקטטורי או אנרכיסטי ומעטות הן החברות המנוהלות בצורה סמכותית ודמוקרטית כאחד. לא ניתן לקיים חברה אתית אלא בשיטת ניהול זאת המאגדת את הטוב שבכל העולמות.

4. איכות ומצוינות

החברה בשנות האלפיים רואה את האיכות והמצוינות כאבני יסוד לפעילותה, אך ברבים מהמקרים זאת אינה אלא סיסמת שווא או תרופת אליל. איך מתגברים על הדילמה של שיפור האיכות במחיר של השגת רווח הנמוך מהרווח המקסימאלי? מה המחיר של האיכות ועד כמה צריך לשפר אותו גם כשהוא אינו דרוש? התקינה מבוצעת ע"י מכוני התקנים, הספציפיקציות של הלקוחות קובעים מה נחוץ ומי שמציית לתקנים ולמפרטי הלקוח לא אמור להיתקל בדילמות מיוחדות בנושאי איכות ומצוינות. לעומת זאת, חברות לא אתיות המעוניינות למקסם רווחים בכל מחיר לא מצייתות לתקנים ומפרטים, מעגלות פינות תוך פגיעה באיכות המוצרים ולעיתים תוך סיכון חיי אדם. מקסום הרווח הוא תמיד על חשבון משהו אחר, על חשבון הלקוחות, העובדים, המדינה, האקולוגיה וכמובן האיכות. גם פה צריך למצוא את האיזון המתאים בין הרווחיות והאיכות, כשיש לשאוף למצוינות בכל תחומי העשייה.

5. אמיתות ושקיפות הדיווחים

חוק סרביינס-אוקסלי שחוקק בארה"ב אמור לשפר בהרבה את אמיתות הדיווחים ושקיפותם. אך לא בכל המדינות קיימים חוקים דומים וגם אם הם קיימים לא אוכפים אותם במקרים רבים. חברה או בנק לא יכולים לשרוד לאורך ימים אם הם אינם מדווחים דיווחי אמת ואם הם אינם שקופים. השערוריות של בנק ברינגס הבריטי והבנק למסחר בישראל ומקרים רבים אחרים מוכיחים שאלה עקרונות יסוד של חברה אתית ורווחית. זאת ועוד, אם חברה מסתירה את בעיותיה עמוק עמוק בתוך התשקיפים והדו"חות הפיננסיים ואינה משקפת אותן בצורה בולטת היא חוטאת בחוסר אמת וחוסר שקיפות כי היא צריכה להציף את הבעיות באופן שהקורא הממוצע יהיה מודע להן. על האחראים לדיווחים להיות אף הם עם יושרה, ושומה על כל חברה לתת לצד הדיווחים הפיננסיים גם דו"חות אתיים, קהילתיים ואקולוגיים. מי שאין לו מה להסתיר לא צריך לפחד לחיות בתוך מבנה של זכוכית. כל החברות המודרניות הבונות משרדים שקופים עם מעליות שקופות אינן צריכות להעכיר דווקא את הדיווחים שלהן ולנקוט בכפל לשון, גם אם הן מקבלות ייעוץ של מיטב עורכי הדין ורואי החשבון ואפילו אם הן לא עוברות בכך עבירות פליליות.

6. אגרסיביות ויצירתיות שיווקית

עולם העסקים הפך להיות הזירה המודרנית למלחמות האבירים ורבים מאנשי העסקים מוציאים את כל האגרסיות שלהם דווקא בעולם העסקים, כאשר במסגרת המשפחה, החברים והקהילה הם יכולים להיות אנשים מאוד נינוחים. טבע האדם מכיל אגרסיות ולא ניתן להתעלם מהן, אך ניתן בהחלט לצמצם את זירת הפעילות של האגרסיות העסקיות אך ורק לתחום האגרסיביות השיווקית. צריך לשמור על מתינות עם עובדי החברה, בפעילות הפיננסית ובוודאי עם הקהילה ורשויות המדינה ועל כך יפורט להלן. בשיווק ניתן לתת דרור לאגרסיביות וליצירתיות על מנת לכבוש נתח שוק גדול ולהשיג שיעור צמיחה גבוה תוך שמירה על הרווחיות. יחד עם זאת על החברה להתנהג בצורה אתית לציבור הלקוחות ולדייק בפרסומיה.

7. אנושיות הניהול

המשאב החשוב ביותר בחברה הוא העובדים והמנהלים שלה. חברה שיש לה את הטכנולוגיה המהפכנית ביותר, את המוצרים הטובים ביותר, את הידע הייחודי ביותר לא תוכל לשרוד אם אין לה מנהלים ועובדים טובים וישרים, חדורי מוטיבציה, הרואים בחברה בית, נאמנים לה ומשקיעים בה את מיטב כשרונם ומרצם. על מנת להשיג זאת על הניהול להיות אנושי, יש להימנע מאפליה על רקע של מין, דת, גזע או גיל, צריך להימנע מקיום פערים עצומים ברמות השכר, משימוש מוגזם בעובדי קבלן נטולי זכויות, תוך עושק העובדים. מתן משכורות מינימאליות על מזבח מקסום הרווחים, קיצוץ בזכויות הסוציאליות, דיכוי ועדי עובדים וזכויות עובדים, הנהגת שלטון טרור ואיום תכוף בפיטורים, פיטורי ייעול חדשים לבקרים תוך שמירה על משכורות העתק של המנהלים - הם סממנים מובהקים של חברה לא אתית שלא תוכל לשרוד לאורך זמן ולא תוכל להרוויח בטווח הארוך. תכונת יסוד של מנהלים, רופאים, מורים או כל מקצוע שעוסק באנשים היא אנושיות וכמו שרופא נטול רגישות הוא בהכרח רופא גרוע כך גם מנהל לא אנושי הוא כשלון.

8. אחריות חברתית

לאחרונה חל עירוב תחומים בין אתיקה עסקית (Business Ethics), אחריות חברתית (Responsibility Social) וקיימות (Sustainability). ההבחנה בין מונחים אלה מלובנת על ידי מיטב המומחים וכל אחד מהם רואה את המונח "שלו" כחזות הכל. אחריות חברתית במובנה הצר היא הדאגה לקהילה, לחברה, לאינטרסים של הגורמים החלשים בחברה. יכולה להתקיים סתירה בין אתיקה לאחריות חברתית, כאשר המאפיה יכולה לתרום לקהילה מיליונים, חברות טבק תורמות לפעילויות תרבות ואילו חברות שעושקות בעלי מניות מיעוט מקימות מתנ"סים בעיירות פיתוח. אחריות חברתית היא אם כן אחד העיקרים של החברה האתית אבל היא בוודאי אינה יכולה לבוא במקום האתיקה. עדיף שתהיה חברה שלא עושקת את מחזיקי העניין - את הלקוחות, הספקים, העובדים ובעלי מניות המיעוט - אך שלא תתרום לקהילה מאשר המקרה ההפוך. הקהילה תשגשג הרבה יותר במקרה שחברות אתיות מעין אלה יפעלו בה, כי הקהילה מורכבת מלקוחות, ספקים, בעלי קרנות פנסיה ועובדים, והיא יכולה לוותר על מתנ"סים או קתדרות באוניברסיטאות, גמילות חסדים או ספריות, הבטלים בשישים לעומת עלות העושק של חברי הקהילה. "הברונים השודדים" הקימו מונופולים שעשקו את הלקוחות, הספקים והעובדים, תוך השגת רווחיות של מיליארדים והחזר של מעשר (במקרה הטוב) מרווחי העושק באמצעות תרומות לקהילה. ישנם מדדים שמגדירים חברה אתית כחברה התורמת אחוז אחד מהרווח שלה לקהילה. אותנו מעניין הרבה יותר כיצד הושגו שאר 99% של הרווחיות.

9. אחריות אקולוגית

אחת הדרכים המקובלות למקסם את הרווח היא ע"י העברת ההוצאות לגורמים מחוץ לחברה (Externalities). אם חברה שופכת את הפסולת הרעילה שלה לנחל, לים או למעמקי האדמה, או מפזרת אותה באוויר, היא אינה נושאת בהוצאות ומרעילה את כל הסביבה. כיום קיימים חוקים רבים המגנים על איכות הסביבה אך לצערנו חוקים אלה אינם נאכפים בצורה יעילה. זאת ועוד, החוקים הקיימים אינם מספקים ויש צורך לחוקק חוקים חדשים שיאפשרו הגנה של ממש על האקולוגיה. למדינה, לקהילה, לאלכ"רים ולפרטים אין אפשרות במקרים רבים להתמודד ביעילות כנגד חברות ענק שהן גדולות ועשירות ממדינות, שיש להן מהלכים בממשל, שתורמות לפוליטיקאים מושחתים או לבניהם, והקיימות של כולנו נרמסת בפרהסיה. אך כמו ב"כולם היו בני" או ב"ז'אן דה פלורט", הפגיעה בסביבה, באדם או בקהילה פוגעת בסופו של דבר בפוגע או בבניו. מי שמזהם את הקישון - בניו המשרתים בקומנדו הימי יחלו בסרטן, ומי שפולט גזים רעילים פוגע באוויר שכולנו נושמים. בכפר הגלובלי שבו אנו חיים פגיעה באקולוגיה ובאתיקה על כל מאפייניה חוזרת בצורה עקיפה או ישירה למבצע שלה.

10. אינפרא - סטרוקטורה (תשתית) אתית

חברה או פרט אתיים אינם יכולים לשרוד בסביבה שאינה אתית. על כל האינפרא - סטרוקטורה (התשתית) להיות אתית על מנת שחברה אתית תוכל לשרוד בה. אם החברה (Society) אינה מוקיעה פושעים אתיים, אך לעומת זאת מוקיעה מתריעים, אם היא נושאת על נס את אלה שמסדרים את מחזיקי העניין שלהם, את פושטי הרגל שמבריחים את רכושם, את אלה שמערימים על מס הכנסה ולא משלמים מסים במסגרת "תכנוני מס עם מקלטי מס" ולעיתים אף עוברים על החוק ובוודאי על האתיקה, אם ניתן לקנות חנינות, לשחד שופטים, להטות מכרזים, לא יועילו שום קודים אתיים והחברה תקרוס בטווח הארוך. כך קורה למשטרים מושחתים וכך קורה לחברות וקהילות מושחתות. צריך להבריא קודם כל את התשתית של המדינה, הפוליטיקה, השלטון המקומי, רשויות החוק והמשטרה. צריך לטעת ערכים אתיים בחברה ובקהילה על מנת לאפשר לחברות להיות אתיות ורווחיות. בדיוק כפי שקיימת תשתית של תחבורה, ביוב ואנרגיה כך צריכה להיות תשתית של אתיקה וערכים על מנת שהחברה ומנהליה יישרדו.

11. אילי הון אתיים

בבואנו ללמוד מי היא חברה אתית, עלינו לבדוק בראש וראשונה מי הם העומדים בראשה ולקחת דוגמא מהם. וורן באפט הוא הדוגמה הבולטת ביותר של איל הון אתי, האדם הכמעט עשיר ביותר בעולם שעתיד להפוך לאיל הון זוטר בעקבות החלטתו לתרום את מרבית הונו, בעודו בחיים, לקהילה. באפט מאמין כי עושר שהגיע מהקהילה חייב לחזור לקהילה, לא מעשר כפי שעשו זאת הברונים השודדים, לא מחצית האחוז מהרווח כפי שעושות זאת חברות ישראליות המוגדרות כאתיות, אלא כמעט כל ההון שאף הוא הושג בעיקרו בצורה אתית. סטף ורטהיימר הוא דוגמא לאיל הון ישראלי שעשה דרכו ביושר, תרם רבות לקהילה, ובסוף מכר את החברה העיקרית שלו לוורן באפט. מצא מין את מינו במובן הטוב של המילה. זהו שינוי מרענן באקלים של שחיתות, שוחד ועושק אתי שהולך וצובר תאוצה בישראל ובעולם. אנו זקוקים לדוגמאות של אילי הון אתיים ולהוקעה של אילי הון לא אתיים על מנת להבין שניתן לקיים חברות רווחיות ואתיות כאחד. עלינו להוקיע אילי הון שעשו את הונם ע"י שיחוד פוליטיקאים בשביל לקבל נכסי מדינה בנזיד עדשים, ע"י עושק בעלי מניות מיעוט, ריקון קרנות פנסיה והפלה במזיד של מחירי מניות על מנת

להשתלט על חברות. עלינו להעלות על נס אילי הון שמנהלים ועובדים אתיים יתגאו לעבוד עבורם, עם מוניטין ללא רבב, עם לקוחות מרוצים, התורמים לקהילה ולא פוגעים במחזיקי העניין. אילי הון אלה יהפכו למודל החיקוי החדש של כולנו.

12. אסטרטגיה עיסקית ואתית הוליסטית

כל אחד מהעיקרים האלה הוא חשוב ורלוונטי, אך הערובה לקיום חברה אתית ורווחית היא בתזמון נכון של כל היסודות יחד. רק חברה המקיימת את כל העיקרים תשרוד או צריכה לשרוד לאורך זמן. ברור שקיימות כיום הרבה מאוד חברות שאינן מקיימות את מרבית העיקרים, למעט אולי עיקרון האגרסיביות השיווקית. למרות זאת, הן משגשגות בזמן הקצר ולעיתים אף בזמן הארוך. חברת אנרון הידועה לשימצה החזיקה מעמד שנים רבות. החברות שהוקמו ע"י הברונים השודדים מתקיימות עד היום. אבל בידינו הדבר אם הן יוכלו להתקיים לאורך זמן, כי אנחנו - העובדים, בעלי מניות המיעוט וקרנות הפנסיה, הספקים, הנושים, הלקוחות, הקהילה ואזרחי המדינה יכולים לגרום להן להפסיק להתקיים. תנועות צרכניות הוכיחו כיצד ניתן ע"י חרם צרכנים להשפיע על חברות שעשקו את לקוחותיהן. איגודי עובדים הצליחו לדאוג לאינטרסים של העובדים בחברות של אילי הון חסרי עכבות. הירוקים הוכיחו כיצד ניתן לכופף חברות ענק שפגעו בסביבה. ארגונים אקטיביסטים שינו החלטות של חברות מושחתות שהונו את בעלי מניות המיעוט. מדינות אתיות הצליחו לבער את השחיתות והשוחד בארצותיהן. קהילות עם יושרה מוקיעות מקרבן חברות לא אתיות. בידינו הכוח לא לקנות, לא לספק, לא להשקיע ולא לתת אישורים לחברות לא אתיות. אם נשכיל להשתמש בכוח שלנו, אם נשתמש באסטרטגיה הוליסטית נוכל להגיע למצב שבו מרבית החברות יהיו גם אתיות וגם רווחיות. המכונים הלאומיים והמכון הבין לאומי לאתיקה יעזרו לנו בבחירת החברות האתיות, הקרנות האתיות יוכלו לתת לנו אפיקי השקעה אתיים וניתן את אמוננו רק בחברות, אילי הון ומנהלים אתיים. אין זה חזון אחרית הימים, הוא יוכל להתקיים בטווח הנראה לעין לטובת החברה כולה וכל פרט בה שהוא חפץ חיים.

תריסר העיקרים שתוארו לעיל מתגבשים לכלל הגדרה של חברה אתית. חברה אתית, כפי שהמחבר והרבה אקטיביסטים אתיים מגדירים אותה, היא חברה המתייחסת בהגינות כלפי כל מחזיקי העניין שלה ושמיישמת את העיקרון "אל תעשה לאחר את מה שלא היית רוצה שיעשו לך". חברה אתית היא חברה המשלמת בזמן לספקיה ולעובדיה. קל לבדוק זאת בניתוח הזכאים של החברה ובהזמנת ספקים ועובדים להתלונן על הלנת שכרם או תקבוליהם. חברה אתית היא חברה המאפשרת לעובדיה אם הם חפצים בכך להתאגד, הנלחמת בתופעות של הטרדה מינית, אפליה על רקע גיל ואפליה גזעית, הנותנת שכר שווה לגברים ונשים, שאין בה נפוטיזם, שמספר עובדי הקבלן שלה הוא מינימלי. חברה אתית היא חברה שהפער בין בעלי השכר הגבוה ביותר לנמוך ביותר הוא בהתאם להגדרות של קרנות אתיות רבות: 1:30, כלומר ששכר, בונוסים והטבות המנכ"ל שלה אינו מגיע ליותר משני מיליון ₪ לשנה.

חברה אתית היא חברה שאינה מזהמת את הסביבה, מים, קרקע ואוויר, גם אם החוק אינו אוסר זאת במפורש או המדינה אינה אוכפת את החוקים. הקריטריונים של זיהום יכולים להיות בהתאם לסטנדרטים המקובלים של ארגונים ירוקים ומוסדות בין לאומיים. חברה אתית היא חברה שאינה מתכננת תשלום מס במטרה שהיא ובעלי השליטה שלה ישלמו מעט מסים ככל שהדבר ניתן. אין הכוונה כמובן למסלול פטור ממס של מרכז ההשקעות שהוא מסלול לגיטימי, אלא לתכנוני מס על גבול החוק המזרימים את רווחי החברה למקלטי מס בחו"ל ואת רווחי אילי ההון לנאמנויות. פה פועל עיקרון האוניברסאליות הקנטיאני, כי אם כולם לא ישלמו מסים המדינה תקרוס. דווקא החברות החזקות ואילי ההון חייבים לשלם מסים, אם כי ייתכן ובגלל הכוח הרב שלהם הם ישלמו בפועל שיעורי מס פחותים מהאזרח הקטן.

חברה אתית היא חברה המתייחסת בהגינות לציבור לקוחותיה. בנק הנותן ריבית לשכיר של כארבעה אחוזים על הפק"מ שלו וגובה ממנו למעלה מעשרה אחוזים (ולעיתים אף קרוב לעשרים אחוזים) על האשראי שלו אינו יכול להיות אתי בהגדרה, כי המרווחים שהוא לוקח הם בין 100% ל- 400%, ואין להם אח ורע בעולם. בנק המפטר קרוב לאלף עובדים משיקולי התייעלות כשהוא מרוויח סכומי עתק ונותן משכורות של מיליונים ואף עשרות מיליונים למנכ"ל שלו אינו יכול להיות אתי בהגדרה. פיטורי עובדים צריכים להיות הצעד האחרון שחברה או בנק עושים, אחרי שמיצו את כל שאר צעדי הייעול וקיצצו דרסטית בראש וראשונה בשכר המנכ"ל והעובדים הבכירים.

חברה אתית היא חברה שאינה עושקת את בעלי מניות המיעוט שלה, שמנהליה (או מפקדיה) אינם מנצלים את מידע הפנים שברשותם על מנת לרכוש מניות ולקבל אופציות בשפל ולמכור את מניותיהם רגע אחד לפני המפולת. די אם

נזכיר את הדוגמאות הידועות לשמצה של אנרון ושל חברות ישראליות גדולות הנסחרות בוול סטריט שמנהליהן בחרו רטרואקטיבית את תאריך קבלת האופציות. חברה אתית היא חברה שמנהליה אינם נותנים שוחד ישיר או עקיף לפוליטיקאים, לבניהם, לנשותיהם או לבני משפחתם. גם כאן צריך לפעול עיקרון האוניברסאליות. אם איל הון משלם מיליונים עבור שיטוט באינטרנט לבן של פוליטיקאי בכיר צריך לשאול האם הוא היה משלם אותם הסכומים לאדם עם כישורים דומים שאביו הוא פועל ניקיון. או אם איל הון רוכש בית של פוליטיקאי בכיר במחיר שהוא פי שניים ממחיר השוק או מוכר לו בית במחיר שהוא נמוך במיליון דולר ממחיר השוק (ללא קשר עם חוות דעת של שמאים שיכולות לחרוג במאות אחוזים) זה אולי חוקי אבל בוודאי שלא אתי. קל וחומר שאסור לקרנות אתיות להשקיע בחברותיהם של אילי ההון הלא אתיים, גם אם הם תורמים לקהילה.

חברה אתית היא חברה שאינה מעסיקה מנכ"לים או סמנכ"לים של משרדי ממשלה, רשויות ממשלתיות או גופי ביקורת ממשלתיים חודשים ספורים אחרי שהמנכ"לים הפסיקו לבקר אותם. כך למשל לא ייתכן שפקידי רשויות המס יעברו לעבוד בחברות שאותן הם ביקרו, שקציני הרכשה של חילות צה"ל יעברו לעבוד בחברות שמהן הם רכשו, או שמנהלי בנק ישראל, רשות ניירות ערך או מבקר המדינה יעברו לעבוד בחברות או בבנקים אותם הם ביקרו. זה אולי חוקי אבל זה בוודאי לא אתי, בדיוק כפי שלא יעלה על הדעת שחברה תאפשר לאחד ממנהליה לעבור לעבוד אצל המתחרים ללא תקופת צינון של מספר שנים. איזו מוטיווציה תהיה לאיש מס הכנסה לגבות את מלוא המס מחברה שרומזת לו או נותנת לו להבין שהוא יוכל לעבוד אצלה כשיעזוב את המשרד או אם הוא יודע שהוא יוכל לייעץ לחברות איך לנצל פרצות בחוקי המס שהוא עצמו יזם את חקיקתם.

חברה אתית היא חברה שבה הדירקטורים החיצוניים הם גם עצמאיים, כפי שהם נקראים ברוב המדינות בעולם. חוק החברות החדש סייע בהקמת מקצוע חדש של דירקטורים סדרתיים המכהנים כדירקטורים חיצוניים במספר חברות ולעיתים בעשר או בעשרים חברות. אין כיום מגבלה לכהונה במספר רב של דירקטוריונים וברור שיש תמריץ ניכר לדירקטורים החיצוניים, שאינם מבטאים במקרים רבים דעות עצמאיות, ליישר קו עם בעלי השליטה על מנת שהם לא יקבלו מוניטין של עושי צרות או מתריעים רחמנא ליצלן. חברה אתית היא חברה שבעלי השליטה שלה לא פשטו רגל מעולם, שתמיד שילמה בזמן לנושיה ולא הגיעה להסדרים עם הבנק על פריסת חובותיה. זה אולי חוקי להיכנס לקשיים ולפשוט רגל אך זה בוודאי לא אתי, כאשר הבנקים, הספקים, העובדים, הלקוחות והמדינה מפסידים מיליונים בעוד בעלי השליטה דואגים לצאת בזמן ולהשקיע את הכסף שגזלו ממחזיקי העניין בחברות חדשות. כאן הדוגמא המובהקת ביותר היא פרשת הרצת המניות הבנקאיות שהבנקאים האחראים לה לא ישבו במאסר אפילו יום אחד ופקידי הציבור שביקרו אותם וגרמו להפסדים של מיליארדים לא נתנו את הדין.

אחת הדרכים המרכזיות להכריח חברות ישראליות להיות אתיות היא ע"י החלטה של בעלי המניות להשקיע רק בחברות אתיות ובקרנות אתיות ולגבות את הפעילות של המכון הלאומי לאתיקה. על החברות הישראליות להיות אתיות, לא רק בגלל ההיבט המוסרי, אלא גם כי יש בכך הצדקה כלכלית, יש למניותיהן ביקוש, קיימת האווירה המתאימה לפעילותן, וישנם גופים רבים שיהיו מעוניינים להשקיע בהן - קרנות פנסיה ועובדי מוסדות ציבור. בראש הקרנות האתיות צריכים להיות אנשי עסקים עם עבר אתי ללא רבב, שישכילו בסינון בין המוץ לבר, שיפעילו את העקרונות הנכונים ושיזהו את החברות עם פוטנציאל הרווחיות הגדול ביותר שהן גם אתיות. הקרן לא תשקיע בחברות עם הקוד האתי המוצלח ביותר, כי לאנרון כבר היה קוד כזה, אלא בחברות העוסקות בהטמעה אתית מבעלי השליטה ועד לאחרון העובדים גם אם אין להן קוד אתי. הקרן תשקיע בחברות העושות סינון אתי למשקיעים, ללקוחות, לספקים, לעובדים ולשאר מחזיקי העניין. חיוני שחברות ינהיגו מבדקי יושרה למנהלים ולעובדים בגופי הכספים, המכירות וההרכשה. חברות צריכות לעשות תכנון אסטרטגי אתי, לפרסם דו"חות אתיים ואקולוגיים כפי שמקובל כיום בהרבה מדינות, צריכות להיות שקופות ולעודד מתריעים שיחשפו שחיתויות וליקויים.

ההתפתחות של האתיקה בעסקים מתחילת שנות התשעים של המאה העשרים התבצעה במקביל להתפתחויות העולמיות בפוליטיקה, בחברה ובכלכלה. זהו איננו צירוף מקרים שבעשור בו קרס מסך הברזל, מרבית הקונפליקטים העולמיים נפתרו, והעולם המערבי הגיע להישגים כלכליים ללא תקדים, החלה האתיקה בעסקים להפוך לנורמה מקובלת במרבית העולם המפותח ובעיקר בארה"ב.

התודעה של איכות, אקולוגיה ושירות הפכה לאחת מאבני היסוד של הכלכלה המודרנית. הטרדת עובדים על בסיס מיני וגזעי היא כיום עבירה פלילית, חברות תורמות יותר ויותר לקהילה, ואתיקה בעסקים חדלה להיות נחלתם של אקדמאים תלושים מהמציאות. איך ניתן לבצע את השינוי בעמדות ביחס לאתיקה? צריך להתחיל בראשות החברות, במנכ"לים, מכיוון שהם אלה אשר קובעים בסופו של דבר את האקלים האתי של החברות. לרוע המזל, החברות הלא אתיות הן המבצר האחרון של המשטרים הדיקטטוריים. מרבית מדינות העולם, במיוחד לאחר התמוטטות

המשטר בברית המועצות, מנוהלות על ידי משטרים דמוקרטיים. לכל מדינות המערב יש חוקים על שוויון זכויות ללא הבדלי דת, גזע ומין. רק תחום אחד של הפעילות האנושית נשאר דיקטטוריאלי - החברות הלא אתיות, בהן המנכ"לים ובעלי השליטה מחזיקים בשלטון האבסולוטי ושולטים בחברות שלטון ללא מיצרים. עלינו לקחת דוגמא איפוא מהחברות האתיות בהן קיים שלטון דמוקרטי וסמכותי.

בשנים האחרונות חלה מהפכה בפרסום מידע באינטרנט. לרוב החברות הנסחרות בבורסה בארה"ב יש אתר באינטרנט בו מוצגים פרטים על החברה ובו משתתפים בהתכתבות ערה וחופשית בעלי מניות שהם על פי רוב משקיעים קטנים. באתר זה ניתן להפיץ אינפורמציה ודיסאינפורמציה כמו באגורה (כיכר השוק) באתונה. זו הדמוקרטיה בהתגלמותה, בה כל האזרחים יכולים להביע את דעתם. מידע על עושק צפוי של בעלי מניות יכול להתקבל מוקדם מספיק על מנת לאפשר לבעלי מניות המיעוט למכור את מניותיהם בעוד מועד. באתרים מתפרסם מידע על לקויי בטיחות, על עושק לקוחות, על קיפוח עובדים, על פגיעה בקהילה ובסביבה, על הונאת המדינה.

השקיפות המלאה של החברות, באמצעות האינטרנט והדו"חות האתיים, עשויה לשמור על האתיקה, אפילו אם היא מושגת על ידי מתריעים, עובדים ודירקטורים מצפוניים, רואי חשבון חיצוניים ומבקרי פנים. השקיפות מאלצת כל עובד לאמץ התנהגות אתית, מכיוון שמעשי העובד עלולים להתפרסם באינטרנט ובעיתונות או להיות נושא לחקירה של ארגונים אקטיביסטיים, כך שמשפחתו, חבריו והקהילה שלו ילמדו על התנהגותו ותוצאותיה. בשנים האחרונות אנו עדים בארה"ב ובצרפת, אך מעט מאוד בישראל, להתעוררות באקטיביזם של בעלי המניות וארגונים הנלחמים בשחיתות, ובהרבה מקרים הם הצליחו לשנות החלטות של חברות ענק, בעיקר בארה"ב, ולהעביר חוקים נגד שחיתות. אחד הארגונים האקטיביסטיים העיקריים הפועלים נגד שחיתות הוא Transparency International, אשר מפרסם דו"ח שנתי על מדד השחיתות במדינות העולם. המדינות האתיות ביותר הן המדינות הסקנדינביות, ניו זילנד, קנדה וסינגפור. אחריהן באות הולנד, בריטניה הגדולה, אוסטרליה, ארה"ב, גרמניה וצרפת. ישראל הדרדרה בשנים האחרונות בכעשרים מקומות ומתקרבת בצעדי ענק למיקום של המדינות המושחתות ביותר.

המאבק האתי של מחזיקי העניין המנוהל על ידי ארגונים אקטיביסטים צריך להתבצע בצורה נחרצת מבלי לחרוג מתחומי האתיקה, בין השאר כי בעלי השליטה יהיו תמיד חזקים יותר בשימוש בשיטות לא אתיות, ומחזיקי העניין יאבדו את הלגיטימציה של מאבקם. אך אין זה מספיק שהמערכה של מחזיקי העניין תתבצע בצורה נחרצת, אתית ואמיצה. היא צריכה להיות מנוהלת גם בצורה חכמה ואפילו ערמומית. יוליסס לא הצליח להכריע את הטרויאנים עד אשר השתמש בסוס הטרויאני כדורון יווני לאויב שלא השכיל להישמר מפניו. במקרה שלנו הסוס הטרויאני באודיסיאה הארוכה של מחזיקי העניין הוא בעיקר האינטרנט והשקיפות. כלים אלה נראים לכאורה מאוד תמימים אך יש להם כוח אדיר שיסייע לצד החלש יותר במאבקו. הניצחון במהפכה של מחזיקי העניין יהיה הניצחון של כולנו, מכיוון שבימינו כל אחד מאיתנו הוא מחזיק עניין בחברה, באופן ישיר או עקיף, כמשקיע או כבעל קרן פנסיה, כלקוח, ספק, קבלן משנה, עובד, חבר בקהילה או אזרח במדינה שבה פועלת החברה. לכן שומה עלינו לשים את כל יהבנו בניצחון במהפכה אתית זאת כי הכוח מצוי בידי הגורמים המקופחים שהם הרוב ויקל עליהם לגבור על בעלי השליטה אם יתאגדו ויפעלו בצורה נחרצת ואתית לקיום האינטרסים שלהם, האתיקה, האחריות החברתית והאקולוגיה.

12 הפרמטרים להתנהגות אתית של בנקים

(מתוך מסמך שהוגש להנהלת אחד הבנקים הגדולים בישראל,

לפי בקשת הנהלת הבנק, אך לא היה לנושא המשך)

יש לראות בפרמטרים להלן קריטריונים אינדיקטיביים ולא ממצים, אך הנותנים מושג חלקי להתנהגות אתית של בנקים כלפי מחזיקי העניין (stakeholders). ברור שהבנק, החברה או המנהל אינם יכולים לעמוד בכל הקריטריונים האתיים דלהלן. לא קיים ארגון שהוא כולו אתי כמו שלא קיים מנהל שמעולם לא עשה מעשים לא אתיים. אולם עמידה בחלק ניכר מפרמטרים אלה וחשוב יותר מיצוב אתי בולט יותר של הבנק לעומת הבנקים האחרים בישראל עשויים להפוך את הבנק לבנק הכי אתי במדינה ולהקנות לו יתרונות עסקיים, מוסריים ותדמיתיים כבדי משקל שיצדיקו את ההשקעה בזמן ניהולי ובמשאבים ויחזירו אותה עשרות מונים.

1. <u>התנהגות הוגנת כלפי לקוחות הבנקים</u>. התנהגות אתית כלפי הלקוחות משמעותה למשל היא אי קיום קרטל בין הבנקים לגבי גובה העמלות, גביית עמלות סבירות מהלקוחות בהשוואה לעלויות הבנק עבור ביצוע הפעולות השונות, לעמלות שגובים בנקים אחרים בארץ ובחו"ל על אותן הפעולות, וכן בהשוואה לרווחי הבנק הכוללים. מבחינה ציבורית ואתית, רצוי שעיקר רווחי הבנק יבואו מהלקוחות העסקיים של הבנק ולא ממשקי הבית הקטנים. במדינה שפערי ההכנסות שלה הם כמעט הגבוהים ביותר בעולם המערבי, כאשר רק לפני שנים לא רבות היינו מדינה מאוד שוויונית, רצוי שהעשירים והחזקים ישלמו יותר ומעמד הביניים והעניים ישלמו פחות. על הבנקים לשכנע את הציבור שיד הבנק לא במעל במחיקת המעמד הבינוני, בהגדלת הפערים ובעושק החלשים. המדיניות התאצ'ריסטית, שיש לה חסידים רבים בממשלות ישראל השונות, גורסת לפי משנתו של מילטון פרידמן שלחברות יש רק מטרה אחת - למקסם את הרווח, מבלי להביא בחשבון שיקולים אתיים. לעומת זאת אתיקנים אקטיביסטים גורסים שהאתיקה לא נופלת בחשיבותה מהרווחיות ויש למצוא את שביל הזהב בין שני היעדים. חברות אתיות מתנהגות בצורה הוגנת כלפי כל מחזיקי העניין שלהן: לקוחות, ספקים, עובדים, קהילה, ממשל, אקולוגיה, נושים ובעלי מניות המיעוט. הן מוציאות דו"חות אתיים תקופתיים בצד הדו"חות העסקיים, ואילו קרנות אתיות משקיעות אך ורק בחברות אתיות בהתאם לקריטריונים שונים שיפורטו להלן.

2. <u>התנהגות הוגנת כלפי שאר מחזיקי העניין של הבנק</u>. האתיקה מחייבת התנהגות הוגנת כלפי כל מחזיקי העניין. בשנים האחרונות אנו עדים לתופעה לא אתית בעליל של פיגורים בתשלומים לספקים מעבר לתנאי התשלום החוזיים. כבר בתורה הצטוו המעסיקים לא להלין את שכר עובדיהם עד הבוקר ואילו בישראל של ימינו עיריות וחברות מלינות את שכר עובדיהן לעיתים שנה ויותר. זה לא חל כמובן על הבנקים המשלמים שכר בזמן, אולם תשלומים לספקים עלולים לעיתים להתעכב. התנהגות הוגנת צריכה להיות גם כלפי בעלי המניות ובמיוחד בעלי מניות המיעוט הסובלים לעיתים קרובות מעושק מצד חברות לא אתיות. חובה זאת חלה גם על הדירקטורים של הבנק ובעיקר על הדירקטורים החיצוניים. התייחסות הוגנת צריכה להיות גם כלפי זרועות הממשל השונות. ישנן חברות לא מעטות העושות תכנון מס כה מתוחכם שהן כמעט ולא משלמות מיסים. תכנון זה הוא אולי לגיטימי וחוקי (אם כי לעיתים קרובות הוא גם לא חוקי) אבל במקרים הקיצוניים ביותר שלו הוא לא אתי. יש אולי הצדקה להתווכח עם פקידי המס ולהוריד אחוזים כאלה או אחרים מהשומה אבל אם חברה/בנק או מנהל חברה/בנק לא משלמים כלל מס בגלל תכנון מס זה הוא מעשה לא אתי בעליל, כי הוא גורם לכך שעיקר נטל המס ייפול על כתפי השכירים או החברות החלשות יותר. זו אולי הדוגמה המוחשית ביותר להבדל בין חוק לאתיקה כי כל אזרח, חברה וארגון חייבים לשאת בנטל המס המאפשר למדינה לקיים את הביטחון, החינוך, הבריאות ושאר השירותים לכלל האוכלוסייה.

3. <u>קיום חומה סינית בין הפעילויות השונות של הבנקים</u>. בימים אלה כשהוויכוח על הפרדת קרנות הנאמנות מהבנקים בעיצומו, כדאי לדון בסוגיה האם הבנקים אכן מצליחים לשמור על חומה סינית בין קרנות הנאמנות לבין הפעילויות האחרות של הבנקים. אירועים רבים ממחישים בצורה ממצה דילמה אתית זאת בדוגמאות שבנקאים רבים נתקלו לא פעם בשכמותן.

הערת המחבר: מסמך זה הוגש להנהלת הבנק כשהבנקים עוד שלטו בקרנות הנאמנות, אך נושא החומה הסינית תקף גם לגבי פעילויות אחרות של הבנקים ושל הגופים השולטים כיום על קרנות הנאמנות.

4. מתן יחס ערכי דומה ללקוחות הקטנים והגדולים של הבנק. העיתונים מלאים בסיפורים על דיירים מסכנים שנזרקו מבתיהם כאשר לא יכלו לעמוד בתשלומי המשכנתא לאחר שפוטרו ממקום עבודתם בגין המיתון. הבנקים מצטיירים כגופים קפיטליסטיים אטומים לסבלו של הפרט, כאשר מאידך אנו שומעים על אילי הון הזוכים ליחס מועדף כאשר הם לא מצליחים לפרוע חובות במאות מיליוני שקלים והבנקים לא ממהרים למנות לעסקיהם כונס נכסים. שיקולים אתיים אינם באים במקום שיקולים עסקיים. כל גורם אתי יסכים שלא ניתן לתת את אותו אחוז ריבית על יתרות זכות של אלפיים ₪ כמו על יתרות זכות של מיליונים. אולם האתיקה והציבור מצפים מבנקים שלא יהיה להם יחס של איפה ואיפה בין הלקוח הקטן שלא עומד בהתחייבויותיו לבין איל ההון. הדבר גורם לשמועות על שוחד ישיר או עקיף למנהלי הבנקים בעבור מתן יחס סלחני לאיל ההון המצוי בקשיים ובוודאי שאינו תורם לתדמית האתית של הבנק. הצדק צריך להיעשות ולהיראות וצריך להיות אותו דין כלפי החלש והחזק.

5. הקמת קרנות אתיות ע"י הבנקים. ההוכחה החותכת ביותר להתנהגות אתית של הבנקים עשויה להיות בהחלטה להקים קרנות אתיות, לראשונה בישראל. הקרנות האתיות מהוות כיום כ- 13% מכלל ההשקעות בניהול מקצועי בארה"ב, מסתכמות בכ- 2.2 טריליון דולר ונותנות בממוצע תשואה דומה לתשואה של ה- S&P. השקעה אתית, או השקעה עם סינון חברתי, היא הפקדת כסף בקרנות נאמנות, מניות, אגרות חוב, ניירות ערך, או בהשקעות אחרות, שהן מסוננות במטרה לשקף ערכים אתיים, סביבתיים, חברתיים, פוליטיים או מוסריים. השקעה עם מודעות חברתית היא דרך לבניית תיק השקעות העולה בקנה אחד עם המצפון שלך ומשקף את האמונות שלך ואת המאוויים שלך לשינוי. שוק הקרנות האתיות הוא שוק עם אחוז צמיחה מאוד גבוה בארה"ב ובשנים האחרונות גם באירופה, בה הגיע היקפן למאות מיליארדי יורו. רק בישראל אין קרנות אתיות וכל המאמצים להקים קרן אתית העלו חרס.

6. תרומות לקהילה. אחד הקריטריונים להיות חברה אתית הוא בתרומות בהיקף גדול לקהילה. ראוי לציין שזה תנאי חשוב אך בהחלט לא מספיק. הארגונים הכי פחות אתיים הם נדבנים גדולים לקהילה, כמו המאפיה האיטלקית התורמת לכנסיה הקתולית, חברות הטבק התורמות לארגוני תרבות ובריאות, כשהן מרעילות מיליוני אנשים בשנה, וחברות היי טק הנידונות על ניצול לרעה של המונופול שלהן, הן התורמות הגדולות ביותר בכל הזמנים. חברת מעלה ערכה בשנת 2003 דירוג של החברות לפי היקף תרומותיהן. 34 החברות הציבוריות הנסחרות בבורסה בתל אביב והמרוויחות התורמות ביותר תרמו בשנת 2003 - 0.415% מהרווח לפני מס שלהן בממוצע בהשוואה ל- 1% בממוצע לכל החברות בארה"ב ול- 7.5% של חברת הגלידות האמריקאיות בן וג'ריס. יש לנו אם כן עוד הרבה מה ללמוד מארה"ב. החברה התורמת ביותר היא החברה הכלכלית לירושלים עם תרומה של 1.8M ₪, המהווה 3.4% מהרווח לפני מס של החברה. אחריה מבני תעשייה - 2.8%, איתורן - 1.3%, מי עדן - 1.1%, אלוני חץ נכסים והשקעות - 1%, סנו - 1%, קבוצת אגיס, אוסם, מפעלי נייר אמריקאיים ישראלים ואלביט מערכות עם 0.8% כל אחת, אי די בי אחזקות - 0.7%, תעשיות מלח - 0.7%, פרטנר - 0.6%, דלתא גליל תעשיות, גזית גלוב, מבטח שמיר אחזקות והחברה לישראל עם 0.5% כל אחת, בנק אינווסטק, בנק דיסקונט, כימיקלים לישראל, בנק דיסקונט למשכנתאות, טבע ובנק הפועלים עם 0.4% כל אחת, טפחות, בנק לאומי ומכתשים-אגן תעשיות עם 0.3% כל אחת.

7. גובה המשכורות, הבונוסים וההטבות של העובדים הבכירים. החברות הגדולות בישראל ובמיוחד הבנקים הגדולים זוכים לקיתונות של רותחין על משכורות העתק שהן משלמות למנהלים הבכירים שלהם. לא ניכנס כאן לויכוח אם המשכורות מוצדקות או לא. מנהלי הבנקים יאמרו בוודאי שהן מוצדקות וימצאו סימוכין כאלה ואחרים בבנקים באירופה ובארה"ב. אנו נתייחס להיבט הציבורי והאתי של הנושא. קרנות אתיות למשל לא משקיעות בחברות שפערי השכר בין העובד הבכיר ביותר לזוטר ביותר הוא יותר מאחד לחמישים או אחד לשלושים. כך למשל לא תשקיע קרן אתית בחברה או בבנק שחבילת השכר של המנכ"ל תהיה גדולה יותר מ- 1.2 עד 2 מיליון ₪ לשנה. זאת ועוד, אם בנק מפטר שמונה מאות עובדים כצעד להתייעלות כשהרווחיות שלו היא גבוהה גם כך ובמקביל לא ממצה את הדין כלפי איל הון שהונה את הבנק במצגי שווא וגרם לו למחיקת חובות של מאות מיליוני ₪ ובנוסף לכל - לא מוריד כלל את שכר הבכירים, ייחשב הדבר להתנהגות לא אתית בעליל ויזכה להדים מאוד שליליים בציבור. יש לכן צורך לקחת בחשבון פרמטרים אתיים בנוסף לתשואה להון ולרווחיות בתיגמול הדרגים הניהוליים של הבנק כי הם תורמים במידה רבה לחוסנו של הבנק לטווח הארוך, לתדמית הציבורית שלו ולמסר החברתי, המוסרי והלאומי שהוא מביא עימו מאז שנוסד לפני יותר ממאה שנה.

8. סינון אתי של לקוחות ועובדים. כולם מכירים את הדוגמאות המפורסמות של אתי אלון בבנק למסחר ושל ניק ליסון בברינגס בנק. אך ישנן עשרות דוגמאות בישראל על התנהגות לא אתית של מנהלים ועובדי בנק, הרצת

מניות, מעילה באמון הלקוחות ונטילת שוחד. כמו כן הוזכרו מקרים שלקוחות הבנקים הונו את הבנק במצגי שווא וסיבכו אותו בהיקפים של מאות מיליונים. מתעורר לפיכך צורך דחוף לבצע סינון אתי של לקוחות ושל עובדים. הסינון הקיים מבוסס בדרך כלל על קריטריונים שהם לאו דווקא אתיים. לגבי לקוחות בודקים את מצבם הפיננסי, את יחסי הנזילות, אך לא בודקים לעיתים את אופים האתי של בעלי החברה, עמידתם בהתחייבויות, התנהגותם כלפי מחזיקי עניין, האם מכרו מניות לפני המפולת תוך הונאת בעלי מניות המיעוט, האם פשטו רגל בעבר, האם סיבכו בנקים ולא החזירו חובות. הרקורד החוקי שלהם יכול להיות ללא רבב, פשיטות הרגל היו בהתאם לחוק, התביעות הייצוגיות לא הוכרו ע"י בתי המשפט, אך סביר להניח שחברות אלה יעשקו בטווח הארוך תמיד את כל מחזיקי העניין שלהן: בעלי המניות, העובדים, הלקוחות, הספקים ואת הבנקים.

9. <u>ייעוץ מקצועי אובייקטיבי</u>. הבנקים זוכים לביקורת מאוד שלילית על חוסר האובייקטיביות שלהם כביכול בייעוץ המקצועי שהם נותנים ללקוחות. מאשימים את הבנקים שהם מייעצים לקנות רק את הקרנות שלהם, מעמידים הלוואות יקרות לקניית ניירות ערך ונותנים "טיפים" להשקעות בשוק ההון. אחד מעקרונות היסוד של היהדות הוא "אל תשים מכשול בפני עיוור". אם בנק מעודד לקוחות לקחת משיכות יתר גם אם הוא יודע שהלקוח לא יוכל לפרוע אותן והחוב ילך ויתפח, אם בנק מעודד חברה קטנה לקנות ציוד בהיקפים גדולים גם אם הוא יודע שהחברה לא תוכל לעמוד בתנאי ההחזר של ההלוואה, אם בנק דורש לשעבד תוכנית חיסכון עם תשואה הנמוכה בהרבה מהריבית של ההלוואה, הרי שהבנק מתנהג בצורה לא אתית ויביא בסופו של דבר להתמוטטות החברה, לפשיטת הרגל של הלקוח או לגביית ריבית מופרזת על הלוואה ללא סיכון. כל מי שעסק בתוכניות הבראה פיננסיות יודע שבמקרים רבים בנקים התנהגו בצורה לא אתית, אם כי בלא מעט מקרים אחרים בנקים יצאו מגידרם על מנת לסייע ללקוח שהיה בקשיים והלקוח מוקיר תודה לבנק ונשאר נאמן לו גם כשמצבו העסקי משתפר. הבנק צריך לראות את טובת הלקוח לנגד עיניו כשהוא נותן לו ייעוץ מקצועי, גם אם טובתו של הלקוח דורשת מהבנק להקריב חלק מהתשואה שלו. הלקוחות מוקירים זאת ולעומת זאת לא סולחים למי שעשק אותם.

10. <u>שיקולים עסקיים המצדיקים התנהגות דיפרנציאלית ללקוחות</u>. לקוחות רבים באים בטענות לבנקים כאשר הם מגלים שהם מקבלים על פיקדונותיהם תשואה הנמוכה מהתשואה של לקוחות עיקריים. כך למשל לקוח שיש לו פיקדון של מאה אלף ₪ רוצה לקבל תשואה דומה ללקוח שיש לו פיקדון של מיליון ₪. לבנק זכות מלאה להתייחס בצורה דיפרנציאלית, על פי גובה הפיקדון של הלקוח, אך אסור לו להפלות בין לקוחות עם פיקדונות בסכומים זהים על בסיס של נפוטיזם, העדפות אישיות, אפליה על רקע דתי, עדתי או גזעי, וכדומה. מבחינה אתית כל לקוח צריך לקבל יחס זהה אם הוא משקיע סכום זהה. באותה מידה אין להפלות בין עובדים על בסיס מיני (אותו שכר לגברים ונשים על אותה עבודה) ודתי (ערבים ויהודים). יש לשלם לכל הספקים וקבלני המשנה בזמן בלי לפגר ולו ביום אחד בתנאי התשלום המסוכמים, אסורות הטרדות מיניות, אפליה גזעית ושוחד ישיר או עקיף. רוב המקרים האלה אסורים גם לפי החוק אך מאד קשים ליישום, כך שהבנק צריך להקפיד שהעובדים יהיו מודעים לחוסר האתיקה בהתנהגות מעין זאת ללקוחות, לעובדים או לספקים.

11. <u>שקיפות מלאה</u>. על הבנקים להתנהג בשקיפות מלאה כלפי כל מחזיקי העניין שלו. הדיווחים לרשויות, לבעלי המניות וללקוחות צריכים להיות דיווחי אמת, לא מעורפלים, התשקיפים צריכים לגלות את כל הידוע במידה שווה לכולם, יש לחלק אותו מידע לכולם בצורה שווה, אין לנצל מידע פנים בצורה כלשהי. מדינת ישראל עוד לא הפיקה את הלקחים מפרשת הרצת המניות הבנקאיות, מהתמוטטות בנק צפון אמריקה והבנק למסחר. מנהלי הבנקים כמעט ולא נתנו את הדין, אף מנהל בנק שנמצא אשם בהרצת המניות הבנקאיות, שעלתה למשק מיליארדים של דולרים, לא ישב בבית הסוהר אפילו יום אחד, למרות שבארצות הברית חוקקו חוקים דרקונים בעקבות התמוטטות אנרון (חוק סרביינס-אוקסלי). עם התגברות הדרישה לשקיפות מלאה ולהטמעה אתית, גובר הסיכון שלוקחים על עצמם מנהלי הבנקים על חוסר שקיפות והתנהגות לא אתית, גם אם הם אחראים רק בצורה עקיפה על העבירות האתיות או העבירות על החוק, כתוצאה ממעילה של אחד העובדים שלהם. למנהלי הבנקים בכל הדרגים יש אחריות אבסולוטית על הנעשה בבנק ולא ירחק היום בו יישלחו מנהלי בנקים למאסר ויוטלו על המנהלים קנסות כבדים על עבירות שהם ביצעו אך גם על עבירות שביצעו הכפיפים שלהם. לפיכך הצורך בהטמעה אתית בכל דרגי הבנק הוא צורך דחוף ומיידי, מעבר להצדקה המוסרית שלו.

12. <u>הייעוד ההיסטורי, הציבורי והאתי של הבנק</u>. ברישא של ניתוח הפרמטרים האתיים נטען כי אין לבנקים ייעוד בלעדי של השגת רווח מקסימלי או שווי מירבי. קיימים יעדים שאינם נופלים בחשיבותם, כמו התנהגות הוגנת ואתית כלפי כל מחזיקי העניין של הבנק. מטרות הבנקים הן גם חברתיות, ציבוריות ולאומיות. לבנק יש גם שליחות חברתית, יש לו מקום מרכזי בקהילה, מעבר לתרומות כאלה או אחרות. הבנק משלם מיסים, נותן תעסוקה לאלפי עובדים, מתפרס על פני סניפים רבים בכל חלקי הארץ וגם בלא מעט ארצות בעולם. עליו להתנהג בצורה הוגנת

ואתית לכל מחזיקי העניין - ללקוחות, לספקים, למדינה, לקהילה, לבעלי מניות השליטה והמיעוט, לעובדים ולמנהלים, לאקולוגיה ולכל נותני השירותים לבנק. אך מעבר לכך מטרת הבנק להיות כתובת שניתן לסמוך עליה ללקוחות פרטיים הרוצים להפקיד בו את חסכונות חייהם ולשמור עליהם מכל משמר, לעסקים ופרטים שזקוקים להלוואה להקמה או הרחבה של העסק שלהם, תוך מתן ייעוץ הוגן שלא ישים להם מכשול אלא יסייע להם בטוב וברע, למתן משכנתאות למגורים לזוגות צעירים, לאנשים קשי יום המשקיעים את כל משאביהם בדירה קטנה של שניים או שלושה חדרים ומצפים מהבנק שלא יזרוק אותם לרחוב אם הם מפוטרים ממקום העבודה, להשגת תשואה סבירה לבעלי מניות השליטה ומניות המיעוט מבלי לעשוק את האחרונים. לסיכום: מה בסופו של דבר הייעוד של הבנק? לתת שירות טוב ללקוחות במחירים הזולים ביותר, לעזור לעסקים להתפתח בעלויות מימון סבירות, לאפשר לכל שכבות הציבור לרכוש בתים בריבית נמוכה על המשכנתא, להבטיח את העתיד של המשפחות, את החסכונות שלהם ואת חינוך הדורות הבאים. לבנק יש אם כן שליחות חברתית, אחריות חברתית, חובות אזרחיות, שהן מעבר לשיקולים הכספיים הצרים של רווחים ובעלי מניות. את הצדדים האלה יש להדגיש בקוד האתי של הבנק ובהטמעתו כי יש להם משמעות חברתית אך גם כלכלית. קיום השליחות החברתית הוא אם כן הייעוד ההיסטורי של הבנק והוא הערובה הטובה ביותר לקשרים ארוכי הטווח בין מחזיקי העניין לבין הבנק, שיש לה השלכות כלכליות של נאמנות ורווחיות, אך גם השלכות מוסריות, אתיות ולאומיות.

המכון הלאומי לאתיקה

המכון הלאומי לאתיקה (The Institute of Ethics) הוא גוף חדש שהמחבר מציע להקים בכל מדינה על מנת לשמור על האינטרסים של מחזיקי העניין.

התכונות המצופות מהמכון לאתיקה הן שהוא יהיה מכון עם סמכויות, מודל ריאליסטי, שיוקם על בסיס ידיעה יסודית של מצב האתיקה, הבנה בעולם העסקים, שיפעל ביעילות מירבית, עם משימות קונקרטיות, עם מנהלים מנוסים, עובדים מיומנים, מקורות מימון מובטחים, והחשוב ביותר - שיפעל בעצמאות עם מוניטין ללא רבב. אחד ממקורות המימון האפשריים של המכון לאתיקה יכול להיות מעמלה הנגבית מכל עיסקה המבוצעת בבורסה. מקור מימון אחר או נוסף יכול להיות מחיוב הציבור שייהנה מהמידע ומהשירותים שיספק המכון על הרקורד של חברות ואישים לא אתיים, של פשיטות רגל, של בדיקת עושק אתי וכדומה. מקור מימון אחר או נוסף יכול להיות מקרנות אתיות שיסתמכו על המחקרים של המכון בהחלטותיהן אם להשקיע או לא בחברות.

מנהלי המכון יהיו אנשים עם הבנה עיסקית, אנשי עסקים בדימוס, עם מוניטין ללא רבב שלא יהיו פעילים יותר בעולם העסקים ולא יהיו ברשותם מניות, אג"חים או אופציות של חברות עסקיות. הם יכולים לבוא גם מעולם האקדמיה, מהממשל ומכל סקטור שלא מעורב בעולם העסקים. אם תהיה החלטה שפקידים גבוהים בממשל לא יורשו יותר לעבור לסקטור העסקי, יוכל המכון האתי להוות מקור תעסוקה נוסף לפקידי הממשל בדימוס.

יש כיום נטייה הולכת וגוברת בעולם העסקים להכפיף את החברות לתקנות וולונטריות של ארגונים כלכליים כאלה או אחרים. הפועל היוצא של "חוקים רכים" אלה הוא במקרים רבים תקנות שהחברות לא עומדות בהן או שאין להן ערך של ממש, או שחלק מהחברות אף אינן מסכימות להיות כפופות להן. אפילו במקרים שהרשות לניירות ערך מוציאה המלצה להנהיג קודים אתיים מעורר הדבר אנטגוניזם בחברות שלא רוצות רגולציה כלשהי. יחד עם זאת יש משקל הולך וגובר לארגונים "וולונטריים" כמו האו"ם על מוסדותיו, האיחוד האירופי, הפרלמנט האירופי, קרן המטבע הבין לאומית וארגון הסחר העולמי.

מנהלי המכון האתי ימונו ע"י בתי המשפט ויפקחו על החברות שיסכימו להיות חשופות אליהם. איך ניתן להבטיח שמרבית החברות יסכימו לכך? בעיקר ע"י המוניטין וטיב המחקרים. המכון ידרג את החברות בהתאם לדירוג אתי כמו שדן את ברדסטריט וחברות אחרות מדרגות את החוסן הפיננסי של החברות ויכולתן להחזיר את החובות על פי AAA, AA, A, BBB, BB, B וכו'. כך ידורגו החברות על פי רמת האתיקה שלהן ע"י המכון לאתיקה.

המטרה היא להגיע לכך שבעתיד רק חברות שיקבלו דירוג אתי גבוה יוכלו לגייס את מיטב העובדים כי הן יבטיחו תנאים הוגנים לעובדים, הצרכנים יקנו את מוצריהן ויזמינו את שירותיהן בגלל האיכות הגבוהה שלהם, הספקים יסכימו לעבוד איתן כי הן ישלמו להם בזמן, הממשל יעניק להן מענקי מדען כי הוא ידע שהן יחזירו לו תמלוגים, הקהילה תסכים להעמיד להן קרקעות כי היא תדע שהם לא יזהמו את הסביבה ויתרמו לקהילה, הבנקים יתנו להן הלוואות כי הם ידעו שהחברה תעמוד בהחזרי הקרן ובתשלום הריבית, בעלי מניות המיעוט ישקיעו בהן כי הם ידעו שהן לא יעשקו אותם, רואי החשבון יסכימו לבקר את ספריהן כי ידעו שהן לא עוסקות בחשבונאות יצירתית, וכו'.

חברות שלא ידורגו או שיהיה להן דירוג נמוך ייחשבו כחברות "מוקצות" שאין לעבוד איתן. העלות של אי הכללת החברות בדירוג האתי תהיה כה גבוהה עד כי שום חברה המכבדת את עצמה לא תוכל להימנע מלפעול בצורה אתית, משיקולים כלכליים אם לא משיקולים מוסריים. זה כמובן מותנה בכך שהמכון לאתיקה יפעל בצורה יעילה, ייתן דיווחים אמינים ויצאו לחבריו מוניטין. הכל בנוי על מוניטין וטיב הדיווחים ולכן מנהלי המכון יצטרכו להיבחר בקפידה ולאחד יכולת עסקית מוכחת ורקורד אתי אמין. כאמור, הם גם יבחרו חברים במועצות המפקחות.

העיסקאות האפלות של חברות לא אתיות הן מאד מסובכות ויכולנו ללמוד על תחכומן מפרשיות אנרון, וורלדקום ואחרות, כך שמנהלי המכון ועובדיו יצטרכו להיות בעלי יכולת אנליטית גבוהה. לא פעם הרשויות האמורות לפקח על התנהגות החברות, לרבות רשויות המס וה-SEC, חסרות את המשאבים הדרושים לגייס את מיטב המוחות, או שעובדיהן לא מיומנים מספיק בגלל העדר רקע פיננסי מתאים, או שרצון העובדים לעבור בעתיד לסקטור הפרטי עלול לפגום בערנותם כלפי מחדלי חברות מסוימות. המכון הלאומי לאתיקה לא יסבול מליקויים אלה כי משאביו

יהיו בלתי תלויים במקורות ממשלתיים, עובדיו ומנהליו יהיו בעלי קריירה עסקית מגוונת ונקייה והם לא יורשו לחזור ולעבוד בעסקים. הם יהיו עצמאיים גם כי משכורתם תהיה גבוהה ותנאי הפנסיה שלהם יהיו נדיבים.

מנהלי המכון האתי ועובדיו יהיו בעלי ידע נרחב בדיני חברות, מינהל עסקים, אתיקה, חשבונאות, כספים, וכמה מהם יצטרכו להיות בעלי מיומנות חקירתית על מנת לעלות על הונאות אתיות המבוצעות בתחכום ניכר. הוצאות המכון לאתיקה הן זניחות בהשוואה לתועלת הגדולה שתצמח למשק מהפעלתו. כיום ישנן הוצאות עתק הנובעות מחוסר האמון בעסקים בין חברות. השתתת יחסי העבודה בין חברות על בסיס אתי ושל אמון הדדי יוזיל במידה ניכרת את הוצאות ההתקשרות וכן את ההוצאות המשפטיות לעריכת חוזים ומשפטים. כיוון שבסיס החברות במכון יהיה וולונטרי יוכלו חבריו תמורת תשלום נמוך לקבל כל מידע שיצטרכו מהמכון, בין אם יהיו אלה לקוחות, ספקים, אירגוני עובדים, בעלי מניות מיעוט, ארגונים אקולוגיים או אף רשויות הממשל.

אחד התפקידים המרכזיים של המכון לאתיקה יהיה בבחירת דירקטורים לחברה מטעם בעלי מניות המיעוט ומטעם מחזיקי העניין. כיום שולטות קבוצות מיעוט בחברות ציבוריות רבות עם עשרים, עשרה או אפילו אחוזים ספורים מהמניות כי שאר בעלי המניות אינם מאוגדים. מוצע שבעלי המניות שאינם מיוצגים בדירקטוריונים ימחו את זכויות ההצבעה שלהם למכון לאתיקה. כך יוכל המכון למנות דירקטורים שייצגו את האינטרסים של רוב בעלי המניות ויווצר ממשל תאגידי דמקורטי בו הרוב שולט. תצומצם תופעת הפירמידות והריכוזיות בה קונצרן שולט בחברות נכדות עם שלושה אחוזים בלבד מהמניות שלהן. הרוב הוא אשר יקבע, בהנחה כמובן שבעלי מניות המיעוט ימחו את זכויות ההצבעה ושהמכון לאתיקה יבצע את תפקידו בצורה נאמנה. אך אם לא יעשה זאת, בעלי המניות יוכלו תמיד להפסיק להמחות את זכויות ההצבעה, כך שזה השוט שיוודא שהמכון לאתיקה אכן ייצג את האינטרסים שלהם. פעילות זאת תהווה מהפכה בממשל התאגידי ותמחק את זכויות היתר הלא מוצדקות של בעלי השליטה. בדירקטוריון יבחר המכון לאתיקה דירקטורים רק על פי המחאת הזכויות של בעלי מניות המיעוט, אך במועצה המפקחת שמוצע להקים בכל חברה ציבורית הוא יבחר גם נציגים של מחזיקי העניין הקשורים לחברה או לבנק.

המכון הלאומי לאתיקה יכתוב קודים אתיים ויסייע בהטמעתם. הוא יבצע פרויקטים של תכנון אסטרטגי אתי. הוא יסייע בשיפור ניכר ברווחיות החברות ע"י הוספת שיקולים אתיים לתהליך בדיקות הנאותות של החברות כלפי לקוחות פוטנציאליים, ספקים, שותפים, יזמים ומשקיעים, עם סינון אתי של התנהגות מחזיקי העניין והנהלתם. חלק משמעותי מחובות מסופקים ואבודים של לקוחות, הגידול בעלויות, הפסדים תפעוליים, הפסדים חד פעמיים בתהליך של מיזוגים ורכישות, מחיקת השקעות אבודות, ליקויי איכות, פיגורים באספקות, הוצאות משפטיות ופיננסיות, נובע מהתנהגות לא אתית של מחזיקי עניין שעשויה הייתה להימנע ע"י בדיקת העבר האתי של הגורמים. הניסיון המר של השנים האחרונות, בעיקר של בנקים וקרנות הון סיכון, מיזוגים ורכישות, מאשש את הצורך בסינון האתי.

המכון לאתיקה ינהיג מבדקי יושרה בחברות למניעת מעילות, הפסדי עתק ואפילו פשיטות רגל, כמו במקרים של בנק ברינגס וארתור אנדרסן. המבדקים יפעלו בשיטה מתוחכמת, הכוללת ניתוח אירועים, סדנאות, ראיונות, סימולציות ומשחקי עסקים למועמדים חדשים ולמועמדים לקידום לתפקידי ניהול בכירים יותר. בבנקים ייערכו המבדקים למרבית העובדים ובחברות - לתפקידי מכירות ורכש, כספים וניהול. בקורסים שיעביר המכון יבוצע ניתוח דילמות אתיות של מנהלים ועובדים. המכון יוודא התנהגות אתית כלפי עובדים, הגנה על האינטרסים של המתריעים (whistleblowers), בדיקת מדיניות פיטורין (כאמצעי ראשון להתייעלות או כאמצעי אחרון), ביעור תופעות אפלייה והטרדת עובדים, שמירה על חופש התאגדות עובדים ועל זכותם לשבות, ויבדוק את המעורבות הקהילתית של החברות בחינוך, תרבות, רווחה וחברה. כמו כן יוודא המכון לאתיקה פרסום דו"חות אתיים וסביבתיים רבעוניים ושנתיים.

המכון הלאומי לאתיקה יסייע בהקמת קרנות אתיות שיגייסו עשרות או מאות מיליוני דולר ממגזרים חדשים של משקיעים שאינם משקיעים בבורסה או שאיבדו את אמונם בה כתוצאה מהשערוריות התכופות. דגש מיוחד יושם על משקיעים בני יותר מחמישים, נשים, בעלי השכלה גבוהה, איגודי עובדים, קרנות פנסיה, מוסדות וארגונים, שהם המשקיעים העיקריים כיום בקרנות אתיות בעולם. הקרנות האתיות מרימות תרומה נכבדת לכלכלה ולרווחיות ארוכת הטווח בגלל ההשקעות בחברות קטנות ואתיות יותר. התשואה שלהן בארה"ב דומה לזו של ה- S&P. הן יבצעו בעזרת שירותי המכון לאתיקה סינון חברתי, מוסרי, אתי וסביבתי. ההשקעות האתיות מסתכמות, על פי נתונים מעודכנים ב-2.1 טריליון דולר בארה"ב, 300 מיליארד יורו באירופה, ביותר מ-500 קרנות אתיות הצומחות בקצב הגבוה ביותר.

המכונים הלאומיים לאתיקה יאוגדו במכון הבין לאומי לאתיקה שייתן שירותים בין לאומיים. כיוון שאנו חיים בכלכלה גלובאלית, חברות לא אתיות רבות עלולות לעבור ממדינה למדינה ולכן חייב להיות שיתוף פעולה בין

לאומי נוסח האינטרפול לביעור הנגע של העדר האתיקה והשחיתות. יהיה גם שיתוף פעולה במתן מידע על אנשי עסקים לא אתיים, על פשיטות רגל שנועדו להעשיר את פושטי הרגל על חשבון נושיהם.

למרות שהבסיס לפעילות המכון לאתיקה יהיה וולונטרי הוא יוכל לאלץ חברות שעשקו בעלי מניות מיעוט לפצות אותם אחרי שהעושק יתגלה כתוצאה מחקירות המכון. בהצעות רכש בהן מחייבים את בעלי מניות המיעוט למכור את מניותיהם במחירים הנמוכים משמעותית ממחירי הקניה שלהן כתוצאה מעושק אתי יחויבו הרוכשים לשלם למוכרים לפחות את הערך המהוון של השקעתם. החברות יעדיפו להגיע להסדר עם בעלי המניות ולא ללכת למשפטים ארוכים כי החקירות של המכון יהיו מהירות ויבוצעו ע"י גורמים מקצועיים, להבדיל ממשפטים ותובענות ייצוגיות שבהן קשה מאוד להוכיח את אשמת החברות. חברות שיפצו את בעלי מניות המיעוט, ויסכימו להגברת הפיקוח עליהן על מנת שתופעות אלה לא יישנו, יוכלו לשמור על הדירוג האתי או שהוא לא ירד בצורה דרסטית מדי, דבר שהיה גורם להן נזק הרבה יותר כבד מאשר העלות של פיצוי בעלי מניות המיעוט.

פיצוי בעלי מניות המיעוט כתוצאה מחקירות אתיות יפחית את אחד המרכיבים היקרים ביותר בהשקעה במניות - הסיכון האתי. המשקיע חשוף בלאוו הכי להרבה מאד סיכונים בבואו להשקיע בחברה מסוימת - סיכון טכנולוגי, סיכון פיננסי, סיכון פרסונאלי של מנהלים לא מוכשרים, סיכון פוליטי, סיכון מקרו-כלכלי, סיכון של כוח עליון, סיכון של התמוטטות מחירי השוק בכל הבורסה או בענף הספציפי, סיכוני טרור ועוד. אם נוסיף לכך את הסיכון האתי הופכת השקעה בבורסה למסוכנת מאין כמותה, בייחוד על רקע ההידרדרות באתיקה של החברות. לפיכך, ניטרול או הפחתת הסיכון האתי ע"י המכון הלאומי לאתיקה תסייע רבות להאצת הפעילות במשק ותמשוך משקיעים חדשים.

למכון הלאומי לאתיקה יהיה מאגר מידע על עלויות ההונאות האתיות לבעלי מניות המיעוט הוא יוכל לבצע סטטיסטיקות עד כמה ירדו עלויות אלה כתוצאה מהגברת האתיקה במדינה. אך יהיה לו גם מאגר מידע על ההונאות של שאר מחזיקי העניין, על מוצרים פגומים, על הנזק שנגרם כתוצאה משיקולים לא אתיים כמו בפרשת הפורד פינטו, על הנזק כתוצאה מליקויי בטיחות בעבודה, על עלות המימון של הפיגורים בתשלומים לספקים, על גובה החובות האבודים ללקוחות מפוקפקים, על גובה ההטבות הממשלתיות שלקחו חברות מבלי לשלם תמלוגים וכו'.

המכון הלאומי לאתיקה יפרסם רשימה של כל החברות שלא התנהגו בצורה אתית, כל האנליסטים שנתנו הערכות קניה ומכירה שגויות מנימוקים של חוסר אתיקה, כל רואי החשבון ש"גילו" לפתע הוצאות שלא דווחו או שהוונו בהיקפים של עשרות או מאות מיליוני דולרים, כל הבנקים להשקעות שנתנו חוות דעת מומחים על מנת לסייע בהונאות האתיות של בעלי מניות מיעוט. המכון יחשוף בשקיפות מירבית את כל מה שהגורמים שמרו עד כה בסוד. לסיכום, המכון לאתיקה יהווה נדבך חשוב ביותר להגברת האתיקה ולהשגת רווחיות ואתיקה מירביים.

המועצה המפקחת והדירקטורים החיצוניים

המועצה המפקחת (The Supervision Board) היא גוף של ממשל תאגידי שהמחבר מציע להקים בכל חברה על מנת לשמור על האינטרסים של מחזיקי העניין ובמיוחד בעלי מניות המיעוט.

ג'ובנל היה משורר רומי שחי במאה השנייה ותקף את השחיתות באימפריה הרומית בספרו המפורסם "הסאטירות". הוא שאל את השאלה שהפכה לאימרה ידועה: "מי ישמור על השומרים?" ואכן, אם כבר קיימת מועצת מנהלים או דירקטוריון על מנת לפקח על המנכ"ל מדוע אנו צריכים בנוסף מועצה מפקחת? לכאורה, מי שצריך לשמור על האינטרסים של מחזיקי העניין ושל בעלי מניות המיעוט הם הדירקטורים החיצוניים. אך במקרים רבים לא כך הדבר ובוודאי זה לא מוגדר בחוק כיעד המרכזי שלהם. זה כנראה לא מיקרי מדוע קראו בחוק החברות החדש לדירקטורים החיצוניים בשם הניטרלי הזה ולא קראו להם דירקטורים עצמאיים כמו בכל העולם או אפילו דירקטורים מטעם הציבור כפי שהם כונו בעבר וזה לפחות רמז על חובת הנאמנות שלהם לציבור.

חוק החברות קובע שחובת האמונים של הדירקטור החיצוני היא כלפי החברה ואין זה שולל קיומה של חובת אמונים כלפי "אדם אחר" כלשון החוק, שעשוי להיות עובד, נושה, הציבור וכו'. אך בפועל מה שהנוגעים בדבר כנראה מאמינים, הוא שאין זה שולל חובת אמונים לחברה אחרת שבה הוא דירקטור, או שבה הוא עובד, כל עוד אין מצב של ניגוד אינטרסים. רבים מהדירקטורים החיצוניים הם דירקטורים "סדרתיים" החברים בחמשה, עשרה או עשרים דירקטוריונים כדירקטורים חיצוניים או רגילים, מה עוד שבצוק העיתים חלקם הגדול מתפרנס בעיקר משכר הדירקטורים. הדירקטורים נבחרים למעשה במקרים רבים ע"י הנהלת החברה ובעלי השליטה שלה למרות מה שקבוע בחוק. כיוון שכך חובת האמונים שלהם היא בראש וראשונה אליהם כי אם הם יעשו להנהלה בעיות יצא להם שם של מתריעים והם לא יצורפו יותר לשום דירקטוריון.

החוק קובע בסעיף 239 (ב): הדירקטורים החיצוניים ימונו על ידי האסיפה הכללית ובלבד שיתקיים אחד מאלה: (1) במנין קולות הרוב באסיפה הכללית ייכללו לפחות שליש מכלל קולות בעלי המניות שאינם בעלי השליטה בחברה או מי מטעמם הנוכחים בהצבעה. (במנין לא יובאו בחשבון קולות הנמנעים) (2) סך קולות המתנגדים מקרב בעלי המניות האמורים בפסקה (1) לא עלה על שיעור של אחוז אחד מכלל זכויות ההצבעה בחברה. בפועל בעלי מניות המיעוט כמעט ולא באים לאסיפה הכללית, הם לא מאוגדים, ויש לבאים אחוז מזערי מקולות הנוכחים. לעומתם בעלי השליטה דואגים שקרנות נאמנות "ידידותיות" ישתתפו בהצבעה ויהוו לפחות שליש מהנוכחים בהצבעה שאינם בעלי שליטה. גם אם שני שלישים מהמצביעים שאינם בעלי שליטה יצביעו נגד או אפילו 90% אם השאר לא הופיעו להצבעה ייבחר בכל זאת הדח"צ (דירקטור חיצוני) כי צריך להתקיים רק תנאי אחד מהשניים שבחוק.

הפרנסה של הדח"צ מובטחת כי הוא יכול לכהן שש שנים, כמעט ואי אפשר להדיח אותו, אין צורך באישור ועדה חיצונית, אין הגבלה בדירקטוריונים, יש לו ביטוח חבות דירקטורים, כמעט ואין סיכוי שתוגש נגדו תביעה ייצוגית, וכמו כן הוא לא צריך להשקיע זמן רב בדירקטוריון. בפועל, בחברות לא אתיות, הדח"צ משמש כעלה תאנה בכל מה שקשור להגנה על האינטרסים של בעלי מניות המיעוט, הלקוחות, הנושים, הספקים, הסביבה, הקהילה והמדינה. המצפון שלו נקי כי הוא משוכנע שאינטרס החברה זהה לאינטרסים של ההנהלה ובעלי השליטה. בכל מקרה אין לדח"צ משקל כי ישנם רק שניים בתוך דירקטוריונים שיכולים להגיע לעשרים איש ויותר. הוא חלק מתרופות האליל האחרות שמוכרים לנו. אין לו השפעה של ממש. בהרבה מקרים הוא בכלל לא מבין מה שקורה, אין לו את המידע המתאים ואין לו את הזמן הדרוש לאסוף או לברר אותו.

התכונות החשובות ביותר של דח"צ צריכות להיות: אומץ, יושרה, הבנה עיסקית, עצמאות, אי תלות כלכלית במשרה, הגבלה לשתיים שלוש חברות, ניסיון עשיר בדירקטוריונים, זמן בשפע. הדח"צ צריך לשמור על האינטרסים של בעלי מניות המיעוט, הלקוחות, הסביבה, המדינה וכו'. לסיכום, חובת הנאמנות של הדירקטור החיצוני צריכה להיות קודם כל כלפי המצפון שלו. אסור לו לעשות לאחרים מה שהוא לא רוצה שיעשו לו. הוא צריך לראות בתפקידו שליחות ולא פרנסה. הוא צריך להתריע על עושק ולא להיחשב למלשן, כי מלשן הוא זה שמלשין לחזקים על החלשים ומתריע הוא זה שחושף שחיתויות, כמו באנרון וורלדקום, של החזקים כלפי החלשים.

שלושת המתריעות שנבחרו לאיש השנה בטיים ממחישות את שינוי הגישה שחל לאחרונה בארה"ב, גם עם חוק סרביינס-אוקסלי, שעדיין לא אומץ בישראל.

לנוכח השפעתם השולית של הדח"צים יש צורך במינוי מועצה מפקחת. בגוף זה לא יהיה רוב לבעלי מניות השליטה. גם אם יהיה סרבול מה בקיום הגוף החדש עדיף הדבר על המצב הקיים כיום בו אף גורם אינו דואג לאינטרסים של בעלי מניות המיעוט ושל מחזיקי העניין. השארת מצב עגום זה בעינו יביא לתוצאות חמורות בהרבה ולעלויות הגבוהות משמעותית מהסרבול וההוצאות של הקמת הגוף החדש. המועצה המפקחת תנתק את הקשר הבלעדי בין חובת הנאמנות של המנכ"ל לבעלי השליטה המתגמלים אותו, ממנים ומפטרים אותו, קובעים לו יעדים, נותנים לו בונוסים, אופציות ומניות.

בעלי השליטה יוכלו למנות למועצה המפקחת פחות מחמישים אחוזים מחבריה כדי שתהיה אפליה מתקנת לבעלי מניות המיעוט בייצוג במועצה. בעלי השליטה יקבלו ייצוג בגובה מחצית מאחזקותיהם בחברה. כך, אם יש להם 40% מהמניות יהיה להם ייצוג של 20% במועצה המפקחת, אם יש להם 99% מהמניות יהיה להם 49.5% במועצה המפקחת. יתרת הייצוג תהיה לבעלי המניות האחרים שאין להם שליטה בחברה ובמועצת המנהלים.

אך בנושא זה מתעוררת בעיה נוספת כי רק לעיתים נדירות מופיעים באסיפה הכללית, שבה ייבחרו חברי המועצה המפקחת, מספיק בעלי מניות מיעוט על מנת לבחור את נציגיהם. מכל מקום, אם יופיעו 10% או אפילו 50% הם יוכלו לבחור אחוז דומה כנציגיהם במועצה המפקחת. נניח שישנם עשרה חברים, לבעלי השליטה יש 80% מהמניות ועשרה אחוזים מבעלי מניות המיעוט הצביעו באסיפה. במועצה המפקחת יכהנו 4 נציגים של בעלי השליטה (40%), נציג אחד מבעלי מניות המיעוט (10%) וחמישה הנציגים הנותרים ייבחרו ע"י המכון הלאומי לאתיקה. אם לבעלי השליטה יש 40% מהמניות ואילו 40% מבעלי מניות המיעוט יצביעו באסיפה הכללית, יהיו במועצה המפקחת 2 נציגי בעלי השליטה (20%), 4 נציגי בעלי מניות המיעוט (40%), ועוד 4 נציגים שימונו ע"י המכון הלאומי לאתיקה. הנציגים שימונו ע"י המכון יוכלו לייצג גם את האינטרסים של מחזיקי העניין בחברה.

המועצה המפקחת תצטרך לאשר את מינויו ופיטוריו של המנכ"ל ואת תנאי העסקתו, לרבות בונוסים ומניות. זכות הווטו הזאת על החלטות הדירקטוריון תבטיח את האובייקטיביות של המנכ"ל ואת אי התלות הבלעדית בדירקטוריון. הפונקציות של המועצה המפקחת עשויות לשאוב השראה מאלה של הבונדסרט בגרמניה שהוא הבית המפקח על פעולות הבונדסטג. קיימים ארגונים דומים בממשל ובחברות בעולם ומטרת הגוף הנוסף היא check and balance כי כיום סמכויות הדירקטוריון הן כל יכולות והחבירה של המנכ"ל הכל יכול בחברה יחד עם בעלי השליטה היא הרת אסון לחברה בטווח הארוך כי היא אינה מתחשבת בגורמים המשפיעים ביותר על החברה: מחזיקי העניין.

ייתכנו וריאציות שונות על עיקרון ההצבעה למועצה המפקחת. אפשר בהחלט להבחין בין חברות שבהן יש לבעלי השליטה פחות מחמישים אחוזים מהמניות או יותר. אם יש להם פחות, יופעל הקריטריון של אפליה מתקנת שהותווה לעיל. אך כל אחוז מעבר לחמישים אחוזים יקנה לבעלי השליטה אחוז דומה במועצה המפקחת. כך אם יש להם 76% מהבעלות יהיה להם 51% מהנציגות במועצה המפקחת (25% על ה- 50% הראשונים ועוד 26% על ה- 26% הבאים). אומנם יהיה להם רוב אבל רק במקרה שלבעלי מניות המיעוט יהיו באמת אחוז קטן מהבעלות, ובכל מקרה הם יוכלו לבחור את נציגיהם עם יחס מועדף כך שקולם יישמע אם כי לא יכריע. כיום אין לבעלי מניות המיעוט שום נציגות בדירקטוריון גם אם יש להם 90% ממניות החברה, אם בעלי השליטה יכולים לארגן גרעין שליטה של 10% ובעלי מניות המיעוט מפוזרים ולא יכולים לאסוף מספיק קולות להכריע את בעל השליטה.

אמצעי אחר להפחית את התלות של המנכ"לים בבעלי השליטה היא לאסור מתן אופציות ומניות למנכ"ל ותגמולו רק בשכר ובונוסים. בכך לא יהיה לו מניע "לטפל" במחירי המניות בעצה אחת עם בעלי השליטה, תוך ניצול מידע פנים, על מנת לקנות מניות כשהן בשפל ולמכור אותן כשהן בשיא. קשה מאוד להוכיח שימוש במידע פנים כאשר מתנהלים מגעים למשל לביצוע עיסקה גדולה, למיזוג או להנפקה, או אם התגלתה המצאה מהפכנית והמניה שהיא בשפל עומדת לעלות הרבה עם הפרסום. לעומת זאת אם צפויים קשיים לחברה המנכ"ל יודע על כך הרבה לפני בעלי מניות המיעוט ויכול לנצל את המידע ולהיפטר ממניותיו. המנכ"ל יכול גם "לטפל" במחיר המניה אם הוא נותן לאנליסטים תחזית הגבוהה בעשרות אחוזים מהתחזית האמיתית לרווחיות החברה. עם פרסום תוצאות האמת המניה צונחת בעשרות אחוזים, הרבה יותר מאשר הייתה יורדת אם היו עומדים בתחזית האמת ללא קשר מה הרווחיות. המנכ"ל ובעלי השליטה קונים את המניות בשפל והרווח שדחו לרבעון הבא יבטיח שהמניה תעלה במידה ניכרת.

ניתן לצרף למועצה המפקחת גם נציגים של מחזיקי העניין, כמו למשל נציגי העובדים כפי שזה נעשה בגרמניה, נציגי הנושים בחברה שגייסה הלוואות מאוד גדולות מהבנקים, נציגי הלקוחות בחברה שמוכרת בעיקר לכמה לקוחות גדולים, נציגי הספקים אם החברה תלויה בכמה ספקים גדולים, נציגי הקהילה אם החברה מאוד קשורה לקהילה שבה היא פועלת וקיבלה ממנה אדמות בחינם או שהיא מעסיקה אחוז גבוה מתושבי הקהילה, נציגים של רשויות אקולוגיות אם לחברה יש פעילות מזהמת במיוחד, נציגי הממשל אם החברה מקבלת הטבות ממשלתיות רבות כמפעל מאושר, מענקי המדען הראשי וכדומה.

הדירקטוריון יפקח על הפעילות השוטפת של החברה, בידיו יהיה הכוח אבל זה כבר לא יהיה כוח אבסולוטי. יש הטוענים שמה שמניע את אילי ההון השולטים על החברות הגדולות הוא בראש וראשונה הכוח. הם יוכלו אם כן לשמר את הכוח, אבל המועצה המפקחת תדאג לחלוקה צודקת יותר של הרווחים. היא לא מעוניינת בכוח, כי אם באתיקה, בהגינות כלפי כל מחזיקי העניין ובראש וראשונה כלפי בעלי מניות המיעוט שהם בהרבה מאוד מקרים הקורבנות של עושק אתי מצד המנכ"לים ובעלי השליטה. כך יישמר אימון בעלי המניות הקטנים, קרנות הפנסיה וכל אותם הגורמים שכיום אין להם השפעה על החברה אך העשויים במוקדם או במאוחר לצאת משוק ההון כאשר יתחוור להם שבזמן הארוך הם תמיד מפסידים בהשקעותיהם בחברות לא אתיות.

המעורבות של המכון הלאומי לאתיקה בבחירת הנציגים במועצה המפקחת תבטיח שייבחרו מטעמו רק נציגים שהם בעלי מוניטין אתי ללא רבב. המועצה המפקחת אולי לא תפתור את השאלה בת האלפיים: מי ישמור על השומרים? אבל היא תדאג לריסון הכוח האבסולוטי של הדירקטוריון ולאיזונים שיבטיחו שמירת האינטרסים של כל הגורמים הקשורים לחברה ולא רק של בעלי השליטה כפי שהמצב כיום.

המודל של סטף ורטהיימר

מבוסס על חומר על סטף ורטהיימר בויקיפדיה, באינטרנט, במאמרים, באתר ישקר, בסרטונים ועל הספר: מודל תפן, דרך גני התעשייה לעצמאות כלכלית, עריכה וכתיבה: ורד מוסנזון, תפן יזמות בע"מ, 2003

קיימת בעיה מאוד רצינית בהוראת האתיקה בכלל ובישראל בפרט. קיימות דוגמאות למכביר של מנכ"לים, אילי הון, מנהלי כספים, אנשי רכש ומכירות לא אתיים. כל קורס לאתיקה סוקר את אנרון ואת החברות הגלובליות הלא אתיות שעושקות את העובדים, פוגעות באיכות הסביבה, בקהילה, בלקוחות, בספקים, מתחמקות מתשלום מיסים ולעיתים תורמות אחוז מרווחיהן למטרות צדקה. קשה למצוא "גיבור" אתי, מודל לחיקוי, שיהיה איש עסקים מוצלח, מנכ"ל נערץ, איל הון שעשה דרכו ביושר, שמוצא את האיזון בין האינטרסים של מחזיקי העניין לרווחיות. אם זה קשה בעולם, קל וחומר בישראל, בה התערערו הנורמות האתיות בצורה דרסטית בשנים האחרונות, בעולם העסקים, בפוליטיקה, במנהל הציבורי, במקצועות החופשיים, ברפואה ובחינוך. סביר להניח שרוב העושים במלאכה הם ביסודם אתיים אבל קשה להם יותר ויותר לשמור על האתיות שלהם לנוכח התשתית ההולכת ונעשית מושחתת. עם ישראל הוא לא מפרגן במיוחד וגם אם יימצא איל הון או מנכ"ל אתי יבואו מייד המקטרגים ויגלו שהוא לא משלם את מלוא המס המגיע ממנו, שהעובדים שלו לא מקבלים את המשכורות הגבוהות ביותר במשק, שהוא איש עסקים קשוח העושה את החיים קשים למתחרים שלו. יחד עם זאת הסטודנטים, העובדים, הקהל הרחב זקוקים לאישיות שתהווה עבורם מודל לחיקוי, אדם שהקריירה שלו הייתה אתית ברובה אם לא בכולה, כי אין איש עסקים אשר לא "פשע" מעולם במעשים לא אתיים, אבל אין זה אומר שאם מישהו עשה אי פעם מעשה לא אתי הוא דומה לאחר שכל חייו היו רצף של התנהגות לא אתית. אין דין נהיגה במהירות של 120 קמ"ש לעיתים נדירות בכביש מהיר בלי סיכון אף אחד לנהיגה במהירות דומה בשטח בנוי ובשיכרות, תוך דריסת הולכי רגל.

אריסטו אמר שעל מנת להיות אתי יש לקחת דוגמא מאדם אתי. הדוגמאות של מנהלים אתיים כאל קייסי, ריי אנדרסון, פול הוקן, ווארן באפט או סטף ורטהיימר ושל חברות אתיות כג'ונסון אנד ג'ונסון, אינטרפייס, מרק או בן אנד ג'ריס יכולות לסייע לאנשי העסקים ולסטודנטים כמודלים לחיקוי. לדעת אל קייסי המנהלים צריכים לשים דגש דומה להתנהגות אתית כמו לביצועים עסקיים טובים. הדיעה הקדומה שעולם העסקים הוא ג'ונגל לא מוסרי, שאנשי עסקים הם ציניים ומונעים רק ע"י האינטרסים האנוכיים שלהם היא לעיתים בבחינת נבואה המגשימה את עצמה. לכן חשוב שכבר במסגרת לימודי מינהל העסקים ילמדו הסטודנטים שניתן לנהל את העסקים בהצלחה ותוך שמירה על כללי האתיקה. אריסטו סבור כי האדם שואף לאושר eudaimonia, כשיא של קיומו. אושר אינו זהה לתענוג והאדם האתי ישאף לחיות חיים מאושרים אך לאו דווקא חיי עונג. רצוי כמובן לשאוף לטוב במישור האישי אך לשאוף לטובת הכלל, הוא בוודאי מעשה נאצל הרבה יותר (Aristotle, Ethics, p. 64). העושר אינו האושר אליו אנו מיחלים כי אם רק אמצעי להשיג מאוויים אחרים. האדם הוא יצור חברתי ולכן שאיפתו לטוב כוללת את אשתו, ילדיו, הוריו, חבריו והחברה בה הוא חי. איכות חיי האדם נקבעת ע"י מעשיו. הסגולות המוסריות נרכשות ע"י הרגל, כי אדם אינו אתי או לא אתי מטבעו. הוא יכול להפוך אתי מכוח ההרגל ותפקיד החברה לפתח את הכישורים האתיים של האדם. זאת ועוד, אריסטו גורס שאדם צריך להיות מתון בהתנהגותו על מנת לשמור על סגולותיו הטובות. אין להגזים בסיפוק מאוויים ועונג, באוכל ושתייה, באומץ או בפעילות ספורטיבית. אך כל אדם חייב למצוא את האיזון המתאים לו. לדעת אריסטו אדם לא ישר בחר במודע את דרכו ואינו יכול לשנות אותה, להבדיל מעיקרון החרטה בנצרות. בעולם המודרני אנו עדים לתופעות רבות של פעילות פילנטרופית על מנת להקל על המצפון של אילי הון וחברות לא אתיות. כך ה- robber barons (הברונים השודדים) האמריקאיים הקימו מוסדות פילנטרופים לתפארת, חברות הטבק הן מגדולי התורמים לאמנות ולבריאות וחברות ישראליות לא אתיות רבות תורמות סכומי כסף נכבדים למטרות חברתיות ונתפשות כחברות אתיות.

עד לעיסקת מכירת ישקר לוורן באפט היו רבים שלא הכירו את סטף ורטהיימר. החברה שלו הייתה פרטית, לא נסחרה בבורסה, אף אחד לא ידע בבירור מה מידת עושרו. אחדים הכירו את פעילותו למען הגליל, הקמת גני תעשיה בתפן ובמקומות אחרים. אחדים זכרו שהיה פעיל בשינוי והיה חבר כנסת שלא הטיל את רישומו במיוחד על בית המחוקקים, אך היה אחד מאנשי העסקים והתעשיה הבודדים שנכנסו לכנסת על מנת להשפיע ומתוך נימוקים ציוניים צרופים. סטף די התאכזב מהפוליטיקה והקדיש את כל מרצו לעסקיו, לגני התעשייה, לחינוך ואחריות חברתית. בפרשת דב תדמור בשנות השמונים ניתן היה להבין שעסקיו מאוד מצליחים אבל ישקר הייתה עדיין קטנה בהרבה ממימדיה כיום. יחד עם זאת, האסטרטגיה המבריקה שבה נקטה המשפחה שהחלה לאסוף בבורסה מניות של אי.די.בי., שותפתם לישקר, הביאה לכך שאי.די.בי. הסכימה למכור את חלקה למשפחה, וישקר חזרה להיות

בבעלות מלאה של המשפחה. רכישת 80% ממניות ישקר ע"י וורן באפט וברקשייר האתאווי בארבעה מיליארד דולר בשנת 2006 הביאה לכותרות את שני אנשי העסקים האתיים ביותר – באפט בעולם וורטהיימר בישראל. באפט וסטף אינם רק אתיים, הם אנשי עסקים מהשורה הראשונה, האנשים העשירים ביותר במדינתם, שעשו את הונם בדרכים אתיות מבלי לעשוק את מחזיקי העניין. הם עדות חותכת לכך שאתיקה ועסקים הם לא אוקסימורון וניתן להצליח בעסקים ולהיות אתי כאחד, בניגוד לדעותיהם של הציניקנים. אולי קשה יותר להתעשר בצורה אתית, בוודאי שישנם אילי הון לא אתיים שהצליחו מאוד בעסקים גם בטווח הארוך, הברונים השודדים הם רק דוגמא אחת. אבל אפשר גם אחרת והאתיקה אינה מפחיתה מדרגת ההצלחה אלא אף מגבירה אותה.

קיימות הגדרות רבות לקיימות, אחריות חברתית, אתיקה עסקית, גלובליזציה, איכות הסביבה וממשל תאגידי. ישנם שרואים בקיימות את חזות הכל, אחרים רואים זאת באחריות החברתית או באתיקה עסקית. אבל אם רואים ראייה הוליסטית את כל הפרמרטים האלה, יתברר שהם מתאימים זה לזה כחלקים של פאזל רב חלקים. איש עסקים הפועל בצורה בת קיימא או sustainable לא יעשה לאחר את אשר לא היה רוצה שיעשו לו, ישמור על איזון בין האינטרסים של כל מחזיקי העניין, ידאג לממשל תאגידי תקין, עם שקיפות מירבית, עם שמרנות פיננסית, מינוף סביר, ניהול אנושי, הקפדה על איכות ומצוינות, סיוע לקהילה בפעולות חינוך, תרבות ורווחה, הקפדה על איכות הסביבה אף מעבר למתחייב בחוק, תשלום מס כחוק אך מבלי לתכנן מס "כחוק" במטרה להתחמק מתשלום מס, מתן דיווחים פיננסיים אמינים, ניהול סמכותי ודמוקרטי, כיבוד התחייבויות לעובדים, לספקים, לנושים, ללקוחות, לקהילה ולמדינה. אם בודקים את פועלו של סטף ורטהיימר בכל הפרמרטים האלה אנו רואים שהוא עומד בכולם. אין זאת אומרת שהוא לא עושה כל מה שלאל ידו לנקוט באגרסיביות שיווקית, לתפוש נתחי שוק גדולים, לנצח את התחרות, להיות רווחי ולצמוח, להפוך לחברה גלובלית המובילה בשווקים שבהם היא פועלת. אולם הוא לא מקיים את הדיבר העיקרי של מילטון פרידמן: הוא לא שואף למקסם את הרווחים בכל מחיר. הוא מרוויח היטב ובוודאי לטווח הרחוק, אך אם היה רוצה למקסם את הרווחים הוא לא היה משלם מיסים של מיליארד דולר על עיסקת מכירת ישקר אלא לוקח יאכטה ושט לו אל מקלטי מס בארובה או באי מן, הוא היה מעביר את כל מפעליו לסין, להודו או לפחות לתל אביב במקום להשאיר אותם בתפן ולדאוג לתעסוקה של אלפים מתושבי הגליל, הוא היה מוכר את ישקר בעוד כמה מיליארדי דולרים לכריש שהיה מפרק את החברה לחתיכות מוכר כל חלק בשווי גבוה יותר ומפטר אלפי עובדים.

לא קל לסטף לנהל חברה בישראל כאשר חלק ניכר מהתשתית העסקית נעשית מושחתת, כאשר מלחמת לבנון השניה פורצת בעקבות החלטה של שעתיים כאשר לו לוקח יותר זמן לבדוק כדאיות של הזמנת מחרטה פשוטה. המפעלים שלו ממשיכים לעבוד במשך למעלה מחודש תחת מטר קטיושות וורן באפט מגבה אותו ולא בורח, כי כשהוא נכנס לחברה זה לתמיד בטוב וברע. אם סטף ובאפט היו מעבירים את ישקר לסין לא היו שום סיכונים בטחוניים, התשואה להון הייתה הרבה יותר גבוהה ואולי אפילו המשקיעים של ברקשייר האתאווי היו יוצאים מורווחים. אבל סטף ובאפט לא ממקסמים את הרווחים. יש להם ערכים נעלים לא פחות כמו נאמנות, ראייה ארוכת טווח, דאגה לעובדים, דאגה לקהילה ולמדינה שהביאו את החברה עד הלום. סטף פועל על פי אסטרטגיה הוליסטית הרואה את כל המרכיבים של קיימות, אחריות חברתית, אתיקה עסקית, איכות הסביבה וממשל תאגידי כמקשה אחת. ישקר הפכה לחברה גלובלית אבל לא מסתירה את הישראליות שלה. באתר של ישקר מודגש שזאת חברה ישראלית, השם שלה אפילו מורכב מישראל ומקרביידס (יש-קר). סטף לא עובר לגור לאירופה או ארה"ב בשביל להיות קרוב יותר לשוק, הוא אפילו לא מנפיק את החברה שלו בוול סטריט בשביל לעשות אקזיט מפואר כעבור כמה שנים תוך נפילת מחירי המניות מייד אחרי ההנפקה כפי שעשו לא מעט אילי הון ישראליים. גם כשהוא מוכר את השליטה למשקיע זר, סטף בודק היטב בציציותיו ומוודא שהוא ימשיך לקיים את המטה והמפעלים בישראל, בתפן, מבלי לפטר אפילו עובד אחד, גם אם מילטון פרידמן וכל הניאו ליברלים יגידו שהוא כופר בעיקר.

כל עוד שיש בעולם הוגי דיעות כג'וזף שטיגליץ חתן פרס נובל לכלכלה וחסיד הדרך השלישית (ראה פרק על משנתו של ג'וזף שטיגליץ), כל עוד שאיכות הסביבה התברכה בצ'מפיונים ברמתו של חתן פרס נובל (והאוסקר) אל גור, כל עוד שפועלים אנשי עסקים מסוגם של וורן באפט וסטף ורטהיימר יש תקווה שהעולם יוכל לצעוד לעבר עתיד טוב יותר הדואג לכל האזרחים, לחלשים ולחזקים ולא רק להתעשרות של כמה אילי הון נטולי עכבות. הגיע הזמן שהסינון הראשוני בבואנו לעשות עסקים יהיה סינון אתי, של יושרה, של שקיפות, של קיימות. רק אם החברה, איש העסקים, הארגון יעברו סינון זה נוכל להמשיך ולבדוק את הכדאיות הכלכלית של העסק או השותפות, נוכל להחליט האם להלוות להם כסף, לקנות את מוצריהם, לעבוד עבורם, לספק להם סחורה, לתת להם לפעול בקהילה, לקבל מפעל מאושר או תמיכה של המדען הראשי. אין לעשות עסקים בשום מחיר עם גורמים לא אתיים גם אם הם מבטיחים את הירח, כי בסופו של יום כל מחזיק עניין שיעשה עסקים איתם ייצא בהפסד, כי מי שעושק את העובדים, את הלקוחות, את הספקים או את הקהילה יעשוק גם את הבנקים הנותנים להם הלוואות, את בעלי

מניות המיעוט הקונים את מניותיהם ואת השותפים המשקיעים בחברתם. אבל הסינון האתי צריך להיות מפוכח. אם חברה לא מאפשרת התאגדות של עובדים אבל משלמת משכורות גבוהות מהמקובל באיזור או במדינה שבה היא פועלת, נותנת להם תנאים סוציאליים מפליגים, בטיחות בעבודה, סביבת עבודה נעימה שתענוג לעבוד בה, שירותים קהילתיים עם דיור במחירים סבירים, לא מפלה את עובדיה על רקע מין, גזע, דת או גיל, אין פיטורים ללא אבחנה וכמות מוגזמת של עובדי קבלן, זה לא הופך אותה ללא אתית למרות שאחד מעקרונות האתיקה הוא התאגדות עובדים חופשית. יש לראות את התמונה הכוללת של רווחת העובדים. ראינו כבר שעובדים המאוגדים בהסתדרות נהנו מתנאים גרועים בהרבה מעובדים בחוזה אישי (וגם להיפך), מה שקובע אם כן זה רווחת העובד ולא האיגוד.

אם חברה לא משלמת את המס המירבי ומתווכחת עם פקיד השומה על גובה המס, אם היא מקבלת את ההטבות שמקנה לה החוק בגין מפעל מאושר לרבות פטור מלא ממס או מענקים גבוהים, אם רוכש החברה נהנה מהטבות מס למרות שהמוכר שילם את המיסים על המכירה, אין לראות בכך עיסקה סיבובית, נתינה ביד אחת ולקיחה ביד השניה. קודם כל יש להשוות את החברה ואיל ההון לאחרים שגם לוקחים וגם לא נותנים. זה סביר שחברה גדולה תנסה להוריד במקצת את בסיס המס, זה אולי לא הכי צודק אבל גם בבנקים נותנים שיעורי ריבית גבוהים יותר על פקדונות גדולים. מה שלא לגיטימי הוא שדווקא חברה גדולה ואילי הון שקיבלו כל כך הרבה מהמדינה לא ישלמו כלל מיסים בגלל מקלטי מס ומגדלים באיספמיה שבונים עבורם פקידי מס לשעבר. כאן פועל עיקרון האוניברסליות הקנטיאני שאם כולם יתנהגו כמותם המדינה תקרוס. אם אין תקציב לבטחון, למשטרה, למלחמה בפשע, בתאונות הדרכים בגניבות ובאלימות, אם אין תקציבים לחינוך, לבריאות, לרווחה, לניצולי השואה, זה בין השאר בגלל אילי הון וחברות גדולות חסרי מצפון שלא משלמים את המיסים לא בגלל מסלול פטור ממס לגיטימי אלא בגלל תכנון מס "כחוק" תוך בריחה למקלטי מס. סטף ורטהיימר שילם מיליארד דולר על עסקת המכירה, כמה אילי הון עשו כמותו ולא ניסו קודם כל לא לשלם כלל מס? המדינה סייעה רבות לסטף, אך הוא גם סייע רבות למדינה, לפיתוח הגליל, לתעסוקה של אלפים, להקמת גני תעשייה באיזורים המרוחקים ביותר מהמרכז (סטף לא אוהב את המילה פריפריה), ביצוא של 99% מתוצרת מפעליו, בהקמת כפר הורדים, בתשלום מיסים של מיליארדים.

איתן ורטהיימר (כאן המקום לציין שקשה לנו להבחין בין המודל של סטף ושל בנו איתן שנראים לנו זהים ולכן אפשר אולי להתייחס למודל "ורטהיימר") כותב במאמר בספר "מודל תפן" (עמ' 26): "להרוויח לא היווה עבורנו בשום שלב מטרה אלא תוצר לוואי. המטרה תמיד הייתה הלקוחות – והאנשים שלנו, לייצר פתרונות טובים יותר." זו כאמור כפירה בעיקר לעומת מה שמרבית אנשי העסקים בישראל ואולי אפילו בעולם חושבים. אם איש אקדמיה ועסקים כותב דברים דומים במאמר בבטאון רואה החשבון מאפריל 2007 ("תריסר הדיברות" מאת יעקב קורי, עמ' 34): "הרווחיות היא כמו החמצן שבלעדין לא ניתן לחיות, איש אינו קובע את מקום מגוריו רק באיזור שבו יש מקסימום חמצן. או בפרפרזה לדברי מולייר במחזהו 'הקמצן': צריך להרוויח בשביל לחיות אך לא צריך לחיות בשביל להרוויח", מחליטים להכניס את המאמר לבחינות הסיום של המועצה; אבל אם רוב אנשי העסקים בישראל ינהגו כמו סטף ואיתן ורטהיימר ויאמצו את המודל שהפך את המשפחה להכי אתית ועשירה כאחד יהיה לזה השפעה הרבה יותר קרדינלית. אולם, לא מספיק להתנהג בצורה שהיא אתית ו- sustainable.

וורן באפט החליט להחזיר לקהילה את מרבית הונו. אין צורך שמשפחת ורטהיימר תתרום לצדקה כמה מיליארדים, אנחנו לא זקוקים לחלוקה ולנדבות. אין למשפחה מצפון לא נקי שיביא אותה להקים כמה מתנ"סים על מנת לטהר את השרץ. אבל ורטהיימר יכול לבצע מהפך בעולם העסקים בישראל. אם המשפחה תשתמש במרבית הכספים שלה על מנת להקים קרנות אתיות שישקיעו רק בחברות אתיות, אם מרבית ההשקעות של המשפחה יהיו בתעשיות ירוקות, בפרויקטים חוסכי אנרגיה, במימון מחקר ופיתוח של מקורות אנרגיה חלופיים, במפעלי מחזור. עם כמה מיליארדים ובמינוף מתאים, עם סיוע ממשלתי נדיב, ועם הדבקת אילי הון אחרים בחידק של הקיימות sustainability, ניתן לבצע את המהפך הבא של ישראל אחרי הצלחת המהפך של ההיי טק בעשור האחרון. ישראל יכולה להיות אור לגויים, שיופק לא מנפט ומקורות אנרגיה מזהמים אלא מאנרגיה נקיה. הקרנות האתיות שיוקמו וישקיעו בתעשיות אתיות וירוקות יוכלו לפתור את מרבית הבעיות החברתיות. הם יתנו תעסוקה לעשרות אלפים בגליל ובנגב, יצמצמו בצורה דרסטית את תופעות השחיתות, הטיית מכזרים ועושק מחזיקי העניין. המנהלים ואילי ההון שחושבים שאנשי אקדמיה הדוגלים בקיימות הם "הזויים" יכבדו ויאמצו את המודל העסקי של המשפחה העשירה ביותר בישראל, כי היא כבר הוכיחה שניתן להיות אתי ורווחי כאחד. ישקר מתגאה בכך שהיא מייצאת 99% מתוצרתה. משפחת ורטהיימר תוכל להשאיר מורשת, לייצא את המודל העסקי שלה לאתיקה, אחריות חברתית וקיימות המשולבים עם רווחיות גבוהה וצמיחה, עם ציונות ופיתוח הגליל והנגב ל- 99% מעולם העסקים בישראל. זה יהיה יותר מהצהרת "באפט", זו תהיה הצהרת "ורטהיימר"!

36 חוקים של עושק בעלי מניות המיעוט בחברות לא אתיות

חוקים או כללים אלה הם התוצאה של עבודת המחקר הקואליטטיבי של המחבר ואומתו ברובם בפרשת אנרון שארעה בדצמבר 2001 לאחר פרסום ספרי המחקר בשנת 2001 בהוצאת קלוור בוסטון.

1. בחברות לא אתיות, יפסידו תמיד בעלי מניות המיעוט בטווח הארוך.

2. במקרים של עושק בעלי מניות המיעוט, נוטים מנהלים לא אתיים לעבוד בשולי החוק, למצוא פרצות ולקבל את הייעוץ המשפטי של מיטב עורכי הדין.

3. מועצות מנהלים ומנהלי חברות נוטים לשמור קודם כל על האינטרסים של בעלי השליטה, הממנים והמתגמלים אותם.

4. דירקטורים חיצוניים, החלטות של הוועדות בהן הם חברים וחוות דעת מקצועיות שהם מזמינים, הם במקרים רבים בלתי הוגנים כלפי בעלי מניות המיעוט, כי הם נוטים לצדד בעמדתם של בעלי השליטה.

5. משרדי רואי חשבון, עורכי דין, חתמים ויועצים, נאמנים במקרים רבים, קודם כל למנהלים שממנים ומתגמלים אותם, ובעלי מניות המיעוט צריכים להתייחס בזהירות לדיווחיהם והמלצותיהם.

6. בבדיקה של דו"חות האנליסטים והמלצות הקניה שלהם, יש להביא בחשבון מהם האינטרסים שלהם, אם יש ברשותם מניות של החברה ומה מידת ההצלחה שלהם עד כה.

7. מערכת המשפט אינה מגינה במקרים רבים על זכויותיהם של בעלי מניות המיעוט, שאינם יכולים להתמודד על בסיס שווה כנגד החברות, הנעזרות במיטב עורכי הדין ויש ברשותן זמן ומשאבים עדיפים.

8. חברות נוטות לעיתים לפצות ארגונים גדולים, שנעשקו כבעלי מניות מיעוט, בעיקר בפיצוי עקיף.

9. הרשויות לניירות ערך הן במקרים רבים תרופת שווא שאינן מגיבות על עושק בעלי מניות המיעוט ועל חשבונאות יצירתית.

10. החברה אינה מגנה ומחרימה מנהלים לא אתיים וסבורה שאתיקה משמעה שמירה מינימלית על החוק.

11. בעלי מניות מיעוט צריכים להימנע מלהשקיע בחברות שהיעד המרכזי שלהן הוא להגיע למקסימום רווחים, כי במקרים רבים הכוונה רק לרווח המקסימלי לבעלי השליטה והמנהלים.

12. בעלי מניות מיעוט צריכים להשקיע בחברות עם מנכ"לים אתיים, אשר קרוב לוודאי יגנו על זכויותיהם ולא יהיו נאמנים בצורה בלעדית לבעלי השליטה.

13. בעלי מניות מיעוט מזוהים לעיתים תכופות כחמדנים, מהמרים וספקולנטים, שאינם מתעניינים בהצלחה ארוכת הטווח של החברות בהן הם משקיעים, כי אם רק ברווחים מהירים ובתשואה חסרת סיכון.

14. זיהוי בעלי מניות המיעוט כספקולנטים חסרי מצפון והעדר האנשה של המשקיעים הבודדים, נותנים לגיטימציה במקרים רבים לעושק שלהם ולקיפוח זכויותיהם.

15. חברות לא אתיות נוטות להימנע משקיפות, לפרסם תשקיפים לא ברורים והודעות דו משמעיות לעיתונות ולהכין דו"חות פיננסיים כוללניים. השקיפות היא לפיכך המגן העיקרי של בעלי מניות המיעוט.

16. בעלי מניות צריכים להשוות בין התשקיף להודעות לעיתונות ולראיונות עם המנהלים ובעלי השליטה בחברה. אם קיים כפל לשון והמידע אינו תואם, זאת יכולה להיות אינדיקציה למצבה הקשה של החברה.

17. בעלי מניות המיעוט צריכים לקרוא בעיון את כל המידע על החברות בהן הם משקיעים, להשתתף בשיחות באינטרנט ולהבין את הדו"חות פיננסיים. במידה ולא - עליהם להסתפק בהשקעות בקרנות אתיות.

18. ההתנהגות של מניות החברה לפני ואחרי הנפקה היא אינדיקציה לאתיקה של החברה, במיוחד אם המחיר עולה תלולות לפני ההנפקה ומדרדר זמן קצר לאחריה.

19. בעלי מניות מיעוט צריכים להימנע מלהשקיע בחברות שלמנהליהן אין מניות שלהן, או שמכרו את רוב מניותיהם, או שבעלי השליטה שלהן מכרו חלק גדול ממניותיהם בהנפקה.

20. מנהלים של חברות רבות נוטים לקבל אופציות כאשר מחיר המניה במינימום ולמכור אותן בתום תקופת ההקפאה כאשר המחיר מגיע לשיא. בעלי המניות מוזמנים ללמוד על כך באינטרנט ולנהוג בהתאם.

21. מנהלים לא אתיים נוטים להשתמש במידע פנים ברכישת מניות לפני גידול ברווח ובמכירת מניות לפני הפסדים צפויים. בעלי מניות המיעוט יכולים לקבל רמז על הרווחיות הצפויה באתר בעלי עניין באינטרנט.

22. חברות המעונינות למכור חברה קשורה לחברה בת שלהן נוטות לדווח שמצב החברה הנמכרת קשה וללא משקיעים פוטנציאליים, על מנת להצדיק את התמוטטות מחיר המניה ומכירת החברה בנזיד עדשים לחברה הבת.

23. לחברות לא אתיות יש סטנדרטים כפולים לבעלי מניותיהן. הן מוסרות מידע מטעה על מצבן הקשה כביכול על מנת לייאש את בעלי מניות המיעוט, ולאחר שבעלי השליטה והמנהלים קונים מהם את המניות במחירי מינימום, מתברר שקיימות תחזיות מעודדות המעלות מחדש את מחירי המניות.

24. בעלי השליטה נוטים לבצע הצעת רכש למניות החברה סמוך לתום הפיתוח של מוצר מהפכני או לסיומו של הליך הבראה מוצלח, כאשר מחירי המניות נמוכים מאוד עקב הפסדי ההשקעות בפיתוח ובהבראה, ומאלצים את בעלי מניות המיעוט למכור את מניותיהם ובכך מונעים מהם להשתתף ברווחים הצפויים.

25. חוקי מדינת דלוויר נותנים חופש פעולה מירבי למנהלי החברות ולבעלי השליטה לעשות כמעט ככל העולה על רוחם בחברות, ולאפשר עושק בעלי מניות המיעוט מבלי שהם יוכלו להשיב מלחמה שערה.

26. בעלי השליטה ומנהלים נוטים להסתיר את המניעים האמיתיים שלהם לעושק בעלי מניות המיעוט, מאחורי דיבורים רמים על שמירת מקומות עבודה, עזרה לקהילה, הגברת היצוא וסיוע לכלכלת המדינה.

27. בעלי מניות מיעוט צריכים להתייחס בחשדנות למנהלי מוסדות ממשלתיים האמורים להגן על האינטרסים שלהם אם החוק מאפשר להם לעבור לעבוד בניהול החברות עליהן הם היו צריכים לפקח.

28. עסקות במניות המבוצעות באוגוסט, סמוך לחגים או בתקופות אחרות בהן בעלי מניות המיעוט נעדרים, נועדו לעיתים לעשוק אותם מבלי שיהיה סיפק בידם להתערב בעוד מועד.

29. אסיפות בעלי מניות מתוזמרות לעיתים קרובות כך שבעלי מניות המיעוט אינם יכולים להביע בצורה אפקטיבית את חוסר שביעות הרצון שלהם, וגם אם הם עושים זאת זה לא נרשם בפרוטוקול הדיונים.

30. בעלי מניות מיעוט צריכים להיזהר מחברות המפחיתות לעיתים קרובות מדי הוצאות חד פעמיות, הוצאות לרכישת חברות, הפרשות להתחייבויות עתידיות ולתוכניות הבראה וכדומה. הוצאות אלה עלולות להיות כיסוי להפסדים תפעוליים שוטפים ולהצביע על הפסדי עתק צפויים והתמוטטות מחיר המניה.

31. בעלי מניות מיעוט צריכים להימנע מלהשקיע בחברות הנשלטות בצורה בלעדית בידי בעלי השליטה, במיוחד כאשר יש להם פחות מ- 50% מהמניות, ושאין בהן ייצוג לבעלי מניות המיעוט במועצות המנהלים.

32. ארגונים אקטיביסטים צריכים לאסוף מידע על חברות, בעלי מניות ומנהלים שביצעו מעשים לא חוקיים ולא אתיים ולפרסם זאת באינטרנט. יש לרענן את הזיכרון הקולקטיבי ולדאוג להדלקת נר תמיד שיאיר את מעשי העושק שבוצעו בעבר, כך שלא יימחקו לעולם מתודעת הציבור.

33. יש לעודד מתריעים על התנהגות לא אתית של חברות כלפי בעלי מניות המיעוט, באמצעות פרסים, הוקרה והערכה, ואין להוקיע אותם כמלשינים.

34. בעלי מניות מיעוט, שהפסידו בבורסה כתוצאה מהתנהגות לא אתית של חברות, צריכים לפרסם את המידע באינטרנט, בעיתונות, ברשות לניירות ערך ובין חבריהם, ולנסות להגיע לסיקור מירבי של העוולות.

35. בעלי מניות מיעוט חייבים לנהל את המערכה שלהם כנגד החברות הלא אתיות העושקות אותם אך ורק בדרכים אתיות, כי במערכה לא אתית מנצח תמיד הצד החזק.

36. בעלי מניות מיעוט צריכים לשים דגש חזק על האתיקה של החברות ועל היושרה של המנהלים ובעלי השליטה בשיקולי ההשקעות שלהם ולהימנע מלהשקיע בחברות לא אתיות העלולות לעשוק אותם, גם אם יש לחברות אלה סיכויי הצלחה יוצאים מהכלל.

הכשלים האתיים במשבר הכלכלי העולמי

(פורסם לראשונה באתר אומ"ץ בפברואר 2009)

רבים הם הסוברים שכוונת הבנקים שנתנו משכנתאות לאנשים קשי יום שלא היו זכאים להלוואות בתנאים רגילים הייתה טובה וכנה. אך, ההלוואות שניתנו לאנשים קשי היום לא היו יותר זולות. במקרה הטוב הריבית הייתה נמוכה בתקופות הראשונות אבל בהמשך קפצה קפיצה ניכרת כך שהערך המהוון של זרם הריביות לאורך השנים היה גבוה יותר מהריבית הרגילה למשכנתאות, כי היא כללה גם את מרכיב הסיכון הנוסף, בהיותן מיועדות ללווים קשי יום. כל עוד שמדרגת הריבית הראשונה הייתה נמוכה ושוק הנדל"ן גאה לא היו בעיות. אבל כששוק הנדל"ן נכנס למיתון ומחירי הדירות ירדו, מדרגות הריבית קפצו, וחלק מהלווים לא יכלו להחזיר את ההלוואות, ההלוואות לא הוחזרו וזה סיבך את הבנקים לשמכנתאות. זאת ועוד, בחלק ניכר מהמקרים הבנקים גלגלו הלאה את הסיכון ומכרו את ההלוואות בצורה של ניירות ערך ללקוחות מוסדיים, לחברות השקעות, ביטוח וקרנות פנסיה. כך הסתבכו גם ליהמן ברדרס, בר סטרנס, מריל לינץ', AIG, אך גם קרנות פנסיה של עובדים בחברות גדולות ובארגונים שהשקיעו בניירות הערך האלה. זה היה עסק מסחרי לכל דבר. הבנקים היו מתווכים בין הלווים ללקוחות המוסדיים אבל גזרו קופון שמן בדמי התיווך ולא לקחו בדרך כלל סיכון.

חוסר האתיקה היה בכמה מישורים:

1. עברו על הציווי "אל תשים מכשול בפני עיוור". אם לא נותנים הלוואות בתנאים רגילים לאנשים קשי היום זה בגלל שהם לא יכולים להחזיר אותן. אם בכל זאת נותנים להם הלוואות מסבכים אותם ומסבכים את אלה שקונים את ההלוואות מהבנקים. מסבכים את קשי היום כי בגלל שהם לא יכולים להחזיר את ההלוואות הם מאבדים את כל התשלומים שהם כבר שילמו עד שהפכו לחדלי פירעון ובסוף הם גם מפסידים את הבית ונזרקים לרחוב. אם הבנקים היו "השומרוני הטוב" ובמקום להקים מתנ"ס פה ושם היו משתמשים בחלק מהרווחים שלהם לתת הלוואות בריבית נמוכה בכל התקופה ולא במדרגה הראשונה, בתנאי החזר נוחים ועם מרווחים נמוכים, הם היו מרוויחים מעט פחות, לא היו ממקסמים את הרווח, אבל נוקטים אקט של אחריות חברתית ועוזרים לחלשים. גם אם היו יוצאים באיזון או אפילו מפסידים על הלוואות אלה, זה היה מאוד "חברתי" מצידם, כי בכך היו למעשה גורמים שהלווים החזקים יותר יממנו את הלווים החלשים יותר, מעין מס פרוגרסיבי.

2. יש הרבה בנקים קהילתיים וקרנות אתיות (המתוארים בספרי "סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית", עמ' 83) התומכים בפיתוח יוזמות קהילתיות בעלות הכנסה נמוכה בארצות שבהן הם פועלים ובארצות מתפתחות: אספקת דיור נאות, יצירת מקומות עבודה, סיוע בהקמת חברות בעלות מודעות חברתית – מטרות אלה מושגות בעיקר באמצעות בנקים קהילתיים, ארגוני אשראי קהילתיים, קרנות הלוואות קהילתיות ומוסדות מימון לחברות קטנות. המיקרו הלוואות שהתחילו בבנגלה דש (הממציא שלהן אף קיבל על כך פרס נובל) הן עם אחוז אי העמידה בהחזרים הנמוך ביותר והלווים עומדים בתשלומים ללא דופי.

3. אבל במקרה של משבר הסאב פריים יש לנו עסק עם בנקים וחברות השקעה תאבי בצע שרצו רק למקסם את הרווח ולמזער את הסיכון. הבנקים למשכנתאות לא לקחו סיכון, הם לא נתנו הלוואות בריבית נמוכה אלא בתקופה הראשונה על מנת לפתות את הלווים להיכנס לעניין (כמו המבצעים של הטלפונים הניידים שנותנים לך הנחה בהתחלה ואחר כך אתה משלם פי כמה), הם הביאו בחשבון את מרכיב הסיכון בתזרים הריביות המהוון, הם העבירו את הסיכון לאי החזר ההלוואות לצד שלישי. הבנקים בארה"ב לא היו אם כן השומרוני הטוב אלא הכריש הרע.

4. הבנקים להשקעות, חברות הביטוח וקרנות הפנסיה שהשקיעו בניירות הערך המבוססים על ההלוואות גם הם לא לקחו סיכון. ליתר דיוק, בעלי השליטה לא לקחו סיכון. הספר שלי מלא דוגמאות על ההבדל הדק בין התאגיד לבעלי השליטה. בעלי השליטה דואגים לאינטרסים שלהם ולאו דווקא לאינטרסים של התאגיד, שצריך להיות לדעתי מקבילית הכוחות של האינטרסים של כל מחזיקי העניין של התאגיד: העובדים, הלקוחות, הספקים, הנושים, הקהילה, הממשל, האקולוגיה ובעלי מניות המיעוט. בעלי השליטה במקרים קודמים (כמו אנרון) דאגו למכור את המניות שלהם כשהן היו בשיאן, יש להם מידע פנים והם יודעים מתי למכור. מי שמפסיד זה בעלי מניות המיעוט, הנושים, הספקים, העובדים וכל אותם הגורמים שאין להם מידע פנים ונשארים בסוף מול שוקת שבורה. הם גם תיארו לעצמם שהמדינה תתערב כפי שהיא התערבה עד כה במשבר זה בארה"ב עד למקרה של ליהמן ברדרס והצילו את החברות מפני פשיטות רגל. יש להם גם מהלכים בממשל ומעבירים כרגיל את הסיכון לאזרח הקטן, כי

לא הממשל משלם מכיסו על כיסוי החובות של הבנקים למשכנתאות או הבנקים להשקעות, אלא משלמי המיסים כיוון שבמדינות הניאו ליברליות מי שמשלם את המיסים זה המעמד הבינוני, כי העשירים והחברות הגדולות משלמים בפועל ויחסית הרבה פחות. גם בארץ מי ששילם על משבר המניות הבנקאיות לא היו הבנקאים שלא ישבו אפילו יום אחד בבית הסוהר ולא אנשי האוצר ובנק ישראל כי אם האזרח הקטן ששילם מיליארדים בגלל הבנקים. יש הרבה כתבות על מנהלי הבנקים המסכנים בארה"ב שהפסידו את משרתם, אבל לא את כספם.

5. אך מה עם קרנות הפנסיה? הרי לא ניתן להאשים את אלה שמנהלים את עסקיהן בשחיתות? קודם כל – יש רבים הטוענים שחלקם במישרין ובעקיפין נגועים בשחיתות. אבל נניח שכולם ישרים, האם הם משלמים על ההחלטות השגויות שלהם להשקיע בניירות הערך המפוקפקים שהיו מבוססים על ההלוואות של הסאב פריים? מי שמפסיד הם החוסכים בקרנות הפנסיה שערכן ירד באחוזים רבים, לא המנהלים כי אם החוסכים בקרנות. המצב בארץ עוד יותר בעייתי כי הפיקוח על קרנות הפנסיה מאוד רופף כפי שהיה בזמנו על קרנות ההסתדרות. החברות שחיות מהעמלות על ניהול התיקים לא מפסידות אם ערך התיק יורד. הן גם מתחרות על פיתוי בעלי קרנות הפנסיה ומנסות למקסם את הרווח על חשבון סיכון אדיר לכספי הקרן. בסוף הרבעון הן מוציאות דו"ח לחוסך בקרן הפנסיה או ההשתלמות ומסבירות לו כמה שהוא הפסיד, אבל הן מקבלות את מלוא העמלות שלהן וגם מנהליהן מקבלים שכר עתק. אבי אבות החטאת היה בהחלטה שקרנות הפנסיה יכולות להשקיע בבורסה בארץ, כפי שזה נעשה בארה"ב. אני חוזר וטוען בספרי ובהרצאותי שקרנות פנסיה צריכות להשקיע אך ורק באיגרות חוב ממשלתיות (לא של חברות אלא רק של הממשלה המקומית). אגרות חוב אלה הן בטוחות לחלוטין (אלא אם כן הממשלה חדלת פרעון וגם זה קרה בעולם פעמים רבות) ועובד יודע בודאות מה תהיה הפנסיה שהוא יקבל לעת זיקנה. אין להמר בשום פנים ואופן על כספי הפנסיה, כי מי שמרוויח מזה הם רק אלה שמנהלים את הקרנות וגוזרים קופון מהעמלות ולא מקבלי הפנסיה הנפגעים מכל משבר בשוק ההון על לא עוול בכפם.

6. המשטר הניאו ליברלי של בארה"ב נתן לשוק להשתולל ולא התערב אלא רק לאחרונה, אולי משיקולי בחירות. אם היו מתערבים בעוד מועד, עושים רגולציה שלא מאפשרת היווצרות שוק סאב פריים, דואגים להקמת בנקים קהילתיים בעידוד ממשלתי, כופים יחסי נזילות סבירים, מינוף סביר, אי העברת הסיכון לאחרים, כפי שקורה במשטרים אתיים, לא הייתה נוצרת הבעייה. הממשל גם צריך עכשיו לבדוק מי היה אחראי למשבר, על מנת שיתנו את הדין, מי השתמש במידע פנים על מנת למזער את הנזק ולמכור את המניות בזמן ולהעניש את האחראים במלוא חומרת הדין. גם בארץ צריך להגביר את הרגולציה, להגדיל את עול המיסים על איל ההון ועל השכבות המבוססות, להטיל מיסי ירושה, וניווכח לדעת כי למרבית הפלא זה לא יביא את המיתון אלא יוציא אותנו מהמיתון. במקום לתת את נכסי המדינה בנזיד עדשים לאילי ההון ולהוריד את המיסים לעשירים צריך להשתמש בכספים שיתקבלו לשגשוג המשק, השקעות בתשתית, במחקר ופיתוח, מתן הלוואות זולות בבנקים קהילתיים, שירותי רווחה ולדאוג לכך שהמעמד הבינוני יהווה 50% מהאוכלוסיה כמו בשבדיה ולא 28% מהאוכלוסיה כפי שהמצב כיום בישראל, עוד פחות מארה"ב, תוך הקטנת הפערים והגברת הצדק החברתי.

7. כל הגורמים היו צריכים לפעול בצורה אתית, הבנקים היו צריכים לתת הלוואות בתנאים נוחים לאנשים קשי היום כמו הבנקים הקהילתיים, מבלי למנף את ההלוואות ולהעביר את הסיכון לאחרים. אני מתייחס לכך בכלל השני בעיקרים של עסקים ואתיקה המובאים בספרי (עמ' 10) כשאני קובע כי הבנקים והחברות לא צריכים להתנהג ביצירתיות פיננסית, הם צריכים להתנהג בצורה שקולה ומתונה, במינוף סביר (עם מימון עצמי ניכר מבלי להעביר את הסיכון לאחרים), בתזרים מזומנים חיובי (זאת הבעיה העיקרית של הבנקים למשכתנאות, ליהמן ו- AIG) וכשהבטחון הוא ערך עליון ונר לרגליהם כמו במדינה. המדינה צריכה להתערב בנעשה בארה"ב כמו בישראל לרווחת הכלל תוך זניחת המדיניות הניאו ליברלית המאפיינת את שלושת המפלגות הגדולות בארץ.

8. אם יאמצו את הכלים שאני מציג בספר: הקמת קרנות אתיות, המכון הלאומי לאתיקה שייתן דירוג אתי לכל החברות והבנקים, המועצה המפקחת שתייצג את כל מחזיקי העניין בחברה, וזניחה טוטלית של מקסם השווא של מיקסום הרווח עבור בעלי השליטה כערך עליון, תוך מציאת איזון בין האינטרסים של כל מחזיקי העניין, נימנע ממשברים מעין אלה בעתיד ונגיע לכלכלה משגשגת וצודקת. אני אופטימי בסופו של דבר, כי רק מתוך התהום רואים את האור בוקע ואלמלי היינו נופלים כה עמוק לא היה לנו הרצון והדחף לצאת מפי התהום. עוד לא מאוחר מדי, אם החברות, הבנקים והממשל יאמצו עקרונות פעולה אתיים ניתן יהיה לצאת מהמשבר. בהכירי את המצב כאיש עסקים וכאיש אקדמיה אבחנתי את הסימפטומים לפני יותר מעשור, אימוץ העקרונות שהיו בספר המחקר הראשון שלי שהתפרסם בארה"ב עוד לפני פרשת אנרון עשוי היה למנוע פרשה זאת ופרשיות דומות, ואימוץ העיקרונות המופיעים בספר החדש שלי יכול היה למנוע את הקריסה הבורסאית ולמנוע את המשבר הבא.

9. לא מקובל עלי מה שטוענים אנשי כלכלה בכירים שקריסה כמו בארה"ב לא יכולה לקרות בישראל. לדעתי, הכלכלה בישראל פחות אתית מאשר בארה"ב, המשק בארץ יותר ריכוזי מאשר בארה"ב כאשר רובו נמצא בידיהם של כמה אילי הון, המשטר שלנו יותר ניאו ליברלי מאשר בארה"ב, הפערים בארץ יותר גדולים מאשר בארה"ב שמכבידה את עולה על אילי ההון במיסי ירושה ובחוקים דרקוניים כמו סרביינס אוקסלי שאינם קיימים בארץ. לא הפקנו את הלקחים ממשבר המניות הבנקאיות, יש חבירה בלתי נסבלת בין הון, שלטון ופקידי הממשל שחלקם עוברים לעבוד מהשלטון להון אחרי שסייעו ביד נדיבה להון. חלק ניכר מהתקשורת מצויה בידי אילי ההון ומתעלמת מתופעות מאוד מדאיגות, הממשל התאגידי בארץ הרבה יותר גרוע מאשר בארה"ב, אין קרנות אתיות, אין בנקים קהילתיים, כמעט ואין ארגונים אתיים. מצב האקולוגיה נמצא בשפל חסר תקדים ואין אכיפה, כנופיות הפשע עושות במדינה ככל העולה על רוחן והמשטרה קצרה ידה מלהושיע. חלק ניכר מהפוליטיקאים מושחתים, וכל זאת על רקע הסכנות של החיזבאלה, החמאס, איראן, פער חברתי חסר תקדים, חברה מתפוררת, אי צדק חברתי משווע ומדיניות רווחה שפשטה את הרגל.

10. ישנן חברות הנותנות אתנן של חצי אחוז מהרווח הנקי ומציגות עצמן כאבירות האחריות החברתית כאשר במקרים רבים הן משיגות את שאר 99% מהרווח בצורה לא אתית. הקרקע בוערת תחת רגלינו ויש עדיין רבים הטוענים שאצלנו זה לא יקרה. עלינו להפיק את הלקחים, לקחת דוגמא ממשטרים מתוקנים כמו בסקנדינביה ולא מארה"ב. אך לא הכל שחור, קיימות חברות אתיות רבות גם בישראל, הבנקים שלנו הם בדרך כלל יותר זהירים מאשר בארה"ב אך הם צריכים לנטוש את עיקרון מיקסום הרווח. ישנם אילי הון רבים שעשו את הונם ביושר כמו סטף ורטהיימר, ישנם פקידי ממשל אתיים כמו ירון זליכה שלא לוטשים עין למשרות אצל אילי ההון אחרי שסייעו להם, ישנם ראשי ארגונים אתיים כמו אריה אבנרי שעושים ימים כלילות לביעור השחיתות בעזרת תנועת אומ"ץ, ישנם גם אנשי אקדמיה כמו איציק ספורטה ואילן משולם שעושים רבות לטיפוח האתיקה בארגונים ובחברות, ישנם אפילו פוליטיקאים ישרים כאופיר פינס.

לסיכום, קיימת דרך אחרת, אני מצביע עליה, הכלכלן חתן פרס נובל ג'וזף שטיגליץ ויו"ר הפורום הכלכלי העולמי קלאוס שוואב מציעים אף הם דרך דומה. צריך רק לאמץ אותה, לא להיות תאבי בצע, להסתפק במקום במקסימום הרווח ברווח סביר, מבלי לעשוק את כבשת הרש. אנחנו צריכים לצאת מתוך הנחה שכולם היו בני, שכולנו חלק מהמרקם החברתי והמדיני ולא להיות אנוכיים חסרי רגישות. נלמד את הלקח ונתחיל בדרך חדשה, משיקולים אתיים ומוסריים, אך גם משיקולים כלכליים קרים ויבשים. ראינו לאן מובילה הדרך של וול סטריט תאוות הבצע ושל המשטר הניאו ליברלי, עת לשינוי אם אנו חפצי חיים!

"מאחורי החומה הסינית" – אירוע על שקיפות

(פורסם לראשונה בבטאון "רואה החשבון" ביוני 2009)

"עמוס יקירי" אמר אריה, יו"ר הדירקטוריון של "מערכות רפואיות", "אני לחלוטין לא מבין את מדיניות השקעת הרזרבות הכספיות העצומות שלכם בפק"מים, אג"חים ממשלתיים ושאר השקעות משעממות. בשביל זה אני לא צריך סמנכ"ל כספים שמשכורתו מגרדת את המיליון שקל. כל סטודנט שנה א' יכול לעשות זאת לא פחות טוב ממך. יש לך חמישים מיליון דולר שמניבים תשואה של חמישה אחוזים בשנה כאשר בכל אלטרנטיבה סולידית אחרת אתה יכול להשיג הרבה יותר. אני לא מבקש ממך להשקיע את כספך באופציות בשוק הסאבפריים שם אתה יכול להכפיל את השקעתך בשנה, אבל אתה בהחלט יכול להשקיע באגרות חוב של כמה מהחברות בקונצרן שלי שיניבו תשואה סולידית של שבעה אחוזים בשנה. אתה לא מסכן דבר, יש לך את מילת הכבוד שלי, זה הכי סולידי שיש ואתה תקבל הרבה יותר כסף ובכך תמקסם את הרווח של בעלי המניות בחברה שלך. אל תשכח שאתם מוכרים רק מערכות רפואיות, מה יקרה אם בשנה הבאה, ב- 2008, יהיה מיתון בשוק הרפואי? לא טוב שכל הביצים מונחות בסל אחד. בשוק הנדל"ן שבו אני פועל אין אף פעם מיתון, המחירים עולים כל הזמן, ואני משקיע במקומות החמים ביותר: לאס וגאס, מנהטן, בודפשט ובוקרשט. ואל תמכור לי את הבולשיט של החומה הסינית, אני יודע שאסור לי לקיים אתך את השיחה, כי אני לא חבר בועדת ההשקעות של הדירקטוריון בגלל ניגודי עניינים. אבל תבדוק לפחות את האופציה, סע לשבוע ללאס וגאס, תבדוק את הפרויקטים, תקבל אירוח VIP ותשחק ברולטה on the house. אז מה דעתך?" אריה נתן חיבוק דובי לעמוס וטפח לו על השכם. ואכן, לא יכול היה להיות ניגוד בולט יותר מאשר בין האישיות המוחצנת של אריה, איל הון שברשותו "חצי מדינה", איש העולם הגדול שמארח את כל ידידיו במסעדות הגורמה היקרות ביותר, לבין עמוס הרזה והממושקף שאוכל יוגורט בארוחת הצהריים שלו.

עמוס ניסה להעלות טיעוני נגד ואמר: "נניח שאתה צודק, אתה לא חושב שזה יתקבל רע מאוד אם אני אשקיע באג"חים קונצרנים של בעל השליטה שלי? אל תשכח שרואי החשבון שלנו וחברי הדירקטוריון זהירים ביותר אחרי פרשיות הממשל התאגידי של אנרון, וולרדקום וכל שאר הסקנדלים. אנחנו נסחרים גם בוול סטריט ויש לנו את סרביינס אוקסלי על הגב. על כזה דבר אתה ואני יכולים לשבת בבית סוהר, לשלם קנסות של מיליונים ולרסק את המניות שלנו. בשביל עוד מיליון דולר שנקבל בתשואה אנחנו מסכנים את עצם קיום החברה." אריה התבונן בעינים רעות בחוצפן השחיף שלא מבין את כללי המשחק. לפני שנה עמוס לא קיבל לעבודה את בנו למשרת החשב כי פחד שידבק בו רבב של נפוטיזם. הבן אדם הזה לא יודע לזרום, הוא כל הזמן מפחד, מה מלמדים את רואי החשבון האלה באוניברסיטה? למה הם לא מסוגלים להיות אנשי עסקים? אך הוא ידע שאין זה הזמן לפטר את עמוס כי זה עתה הסתיימה ההנפקה הגדולה של החברה בוול סטריט, לכן אמר לו: "אתה יודע מה, יש משהו בדבריך. אז בוא נעשה פשרה. אתה תשקיע באג"חים של הקולגה שלי אלכס שבונה קומפלקס תיירותי באיי פיג'י. אני חייב לו טובה וכך לא יוכלו להאשים אותך ואותי בניגודי עניינים. אז הולכים על זה?"

אלכס קיבל את עמוס בלובי של בית המלון המפואר באיי פיג'י. "אתה רואה, זה בית המלון הראשון בקומפלקס התיירותי שאני מקים. אני עושה הנפקה של כמה מאות מיליוני דולרים המיועדת כולה ללקוחות מוסדיים, קרנות פנסיה ומקורבים כמוך. אני משקיע בקומפלקס 2% מכספי, 60% יבואו מהאג"חים שאני מנפיק, והיתרה תבוא ממימון בנקאי ואשראי ספקים. יש פה מינוף של פי 30 או פי 50, אבל אל תדאג - זאת לא חברת היי טק שהיא בור ללא תחתית. פה נשארים בתי מלון, אתרי תיירות, מיליונים של תיירים יבואו לקומפלקס שלי. האיים כל כך קרובים לאוסטרליה, לארה"ב, לאירופה, שאין אחד שלא יעשה קפיצה לכאן." עמוס שאל בשפה רפה: "אבל המלונות שלך משועבדים קודם כל לבנקים ואם יחול מיתון בתיירות בעלי האג"חים יישארו בלי כלום, כי אין להם למעשה כל בטחונות! המינוף האדיר הוא טוב לך, אתה לא מסכן כלום, אבל כל הסיכון נופל עלינו ובשביל מה - בעד עוד שני אחוזים מסכנים לתשואה?" "אוי, אתה קשוח..." ענה לו אלכס, "בוא, תרגיע, אתה מתוח מדי. על מנת להרפות מהלחץ, גש לחדר 68, שיהיה מעתה והלאה החדר שלך כשתבוא לבקר אותנו לכמה זמן שתרצה. מחכה לך מסאג' תאילנדי, עם סלסילת פירות וגם מיץ פירות מסוג אחר שבוודאי יוסיפו מתיקות לחיים היבשים שלך."

למחרת ניגש עמוס לאלכס ואמר לו שחשב היטב על ההצעה שלו אבל הוא לא מסוגל לסכן את כספי "מערכות רפואיות" למרות שהוא מאמין בכנות כוונותיו של אלכס. זה אצלו עניין עקרוני והוא יהיה מוכן לשים על כך את המפתחות על השולחן. אלכס שם לו על השולחן סדרה של תמונות מפלילות ממיץ הפירות הלילי אותו טעם ואמר לו שאם הוא ימשיך כך תקבל אשתו העתק מהתמונות. בלית ברירה נאלץ עמוס להסכים לעיסקה: חצי מיליון דולר

עבורו מושקעים במקלט המס באי ונואטו "ממש מעבר לפינה", סוויטה שתעמוד לרשותו פעם בשנה כשיבוא עמוס עם משפחתו לבקר את אלכס, ובשאר הביקורים מיץ פירות חופשי על הבר. עמוס הבין שלא ניתן לנצח את המערכת ועליו להצטרף לשיירת העושקים או שלא ישרוד. הוא הוסיף כמה קילוגרמים למשקלו, הרכיב עדשות מגע ורכש לאשתו טבעת יהלומים בשביל להרגיע את מצפונו. תוך מספר חודשים "משך" מכספי "מערכות רפואיות" בדרכים מתוחכמות מיליון וחצי דולר ורכש פנטהאוז יוקרתי ברמת השרון. יחסיו עם אריה שופרו ללא הכר והדירקטוריון אף שקל למנות אותו למשנה למנכ"ל. קרנות הפנסיה שהשקיעו באג"חים של אלכס הראו תשואה גבוהה בגלל הריבית הגבוהה משמעותית מאג"חים ממשלתיים. ועדות ההשקעה של קרנות הפנסיה לא שמו לב לשמיים המתקדרים ולעובדה שעבור 2% נוספים הם מסכנים את הקרן של 100%. האופוריה הייתה בעיצומה!

עד נובמבר 2008 צנח השווי של הרזרבות הכספיות של "מערכות רפואיות" בשמונים ושניים אחוזים והסתכם בפחות מעשרה מיליון דולר. אריה הציע בישיבת הדירקטוריון לפטר את עמוס על הניהול הכושל שלו של כספי החברה. ההחלטה התקבלה פה אחד, ואריה נעל את הישיבה באומרו: "התכונה החשובה ביותר של סמנכ"ל כספים היא השמרנות. אני לא יודע מה מלמדים את רואי החשבון באוניברסיטה, הם רוצים להיות אנשי עסקים ושוכחים שהם צריכים לשמור קודם כל על הקופה שלנו. אני מציע למנות לתפקיד אדם אחראי ושמרן, את יונתן שסיים לא מזמן את עבודתו בליהמן ברדרס ורוצה לחזור ארצה לתרום מניסיונו הרב בוול סטריט ובבנקים להשקעות. הוא אולי אף יצליח עם קצת מזל להשקיע את מה שנשאר בקופה המדולדלת שלנו אצל ברני מיידוף אותו הוא מכיר מצויין ומושקעים אצלו סטיבן שפילברג, קרנות צדקה יהודיות ואפילו אלי ויזל..."

רואי החשבון כנושאי הדגל של המהפכה האתית

(פורסם לראשונה בבטאון "רואה החשבון" באוגוסט 2009)

המשבר הכלכלי הגדול שבו אנו שרויים מהווה רק את שיאה של מערבולת של משברים בהיקף עולה וגובר שהתחילו בסוף שנות השמונים עם פרשיות אג"ח הזבל והמשבר הבורסאי, המשברים הקשים באסיה וברוסיה, בנק ברינגס ו- LTCM בשנות התשעים, התפוצצות בועת הדוטקום ומניות ההיי טק בשנת 2000 שלוותה בשערוריות הממשל התאגידי מדצמבר 2001 ואילך עם התמוטטות אנרון, ארתור אנדרסן, וורלדקום, פרשיות טייקו, ויונדי ועוד. עם חקיקת חוק סרביינס אוקסלי בשנת 2002 הוטלה עיקר האחריות על הממשל התאגידי התקין על הנהלת החברות ועל רואי החשבון, אבל התברר מהר מאוד כי במקום להשקיע את המיליונים בטיפוח האתיקה והשמרנות החשבונאית הושקעו המיליונים במקרים רבים בדרכים מתוחכמות כיצד לעקוף את החוקים, לפתח מכשירים פיננסיים יצירתיים ורעילים ולמסור דיווחים לרשויות שהיו על גבול החוקיות. מי שגרף את המיליארדים היו בעלי השליטה, המנכ"לים גרפו מאות מיליונים ורואי החשבון נשארו מאחור בשביל לנקות את השברים תמורת מיליונים בודדים של המשיסה. משבר הסאב פריים, התמוטטות הבנקים והשפל העולמי משנת 2008 רק החריפו את המצב.

רוב הסיכון נופל על רואי החשבון, על בעלי מניות המיעוט, על קרנות הפנסיה ועל העובדים המאבדים את מקור פרנסתם, כאשר עורכי הדין מעולם לא נותנים את הדין כי הם רק יועצים, המנכ"לים ובעלי השליטה גורפים רווחי עתק בתקופות השיא כי יש להם מידע פנים מתי לצאת בזמן והם דואגים לעמוד בחוקים אבל במקרים רבים לא בכוונת המחוקק ובוודאי שלא בעקרונות האתיקה. רואי החשבון ניצבים אם כן על פרשת דרכים – הם יכולים להמשיך ולהשתתף במשיסה עם סיכון גבוה ותגמול נמוך או שהם יכולים לעמוד בתוקף על קיום העקרונות האתיים, הקודים האתיים, כוונת החוקים, שקיפות, יושרה וממשל תאגידי נאות. בל נשכח שזאת תמיד הייתה המטרה המוצהרת של מקצוע ראיית החשבון ולכן ההצעה לנשיאת הדגל של המהפכה האתית על ידי רואי החשבון יש בה רק החזרת עטרה ליושנה, הפחתת הסיכונים והפגיעה במוניטין, מבלי שתהיה פגיעה כלשהי בהכנסות.

מובן מאליו שרואי החשבון לא יכולים להיות היחידים לביצוע המהפכה האתית. זאת צריכה להיות פעולה משולבת של כל מחזיקי העניין:

* בעלי מניות המיעוט המגלים פעילות גוברת והולכת באסיפות בעלי המניות במדינות המערב

* הבנקים שקיבלו מכה אנושה במשבר האחרון ונקווה שיגיעו למסקנות האתיות המתבקשות

* העובדים שתמיד משלמים את המחיר אך אם יתעקשו על קיום האתיקה לא יוכלו המנהלים ובעלי השליטה בחברות הלא אתיות לבצע את זממם

* המדינה והציבור הרחב שצריכים לשלם עבור הנזקים בהיקפים של טריליוני דולרים

* איכות הסביבה והקהילות הנפגעות מהפגיעה האנושה בכדור הארץ, ועוד.

אך, לרואי החשבון יש מעמד סטטוטורי ואם הם יתעקשו לא לשתף פעולה עם האנרונים למיניהם כפי שעשו ארתור אנדרסן, לא יוכלו החברות הלא אתיות לבצע את העושק האתי, לעקוף את החוקים ולהרעיל את הכלכלה העולמית. רואי החשבון צריכים להתנהג כמו שופטים ולא להיות עושי דברם של החברות הלא אתיות, על רואי החשבון להכתיב התנהגות אתית חסרת פניות, בדיוק כפי שמצופה משופטים. הם אינם שכירים בחברות המקבלים את משכורתם מההנלה ונדרשים כמו עובדים רבים לוותר על עקרונותיהם האתיים. רוב הדו"חות הכספיים בחברות הגדולות במערב מאושרים על ידי ארבעת המשרדים הגדולים. אם הם יחליטו במשותף לפעול אך ורק בצורה אתית לא תהיה לחברות ברירה אלא להסכים. אל להם לטהר את השרץ כפי שנדרשים לעשות עורכי הדין שמגינים על הפושעים הגדולים ביותר כי זה תפקידם. מצופה התנהגות אחרת – אתית – מרואי החשבון, לפחות בעקבות המשברים התכופים וחוק סרביינס אוקסלי המאלצים את רואי החשבון להחליט באיזה צד הם עומדים.

הראיה האתית צריכה להתחיל באוניברסיטאות ובמשרדי רואי החשבון. יש מעט מאוד מוסדות אקדמיים בהם רואי החשבון נדרשים לעבור קורסים באתיקה עסקית של 50, 100 או 150 שעות. הניסיון מוכיח שאם מכניסים חובת לימוד על אתיקה עסקית, המלווה באירועים מעשיים, בסרטים וספרים דוקומנטריים ועלילתיים על דילמות עסקיות,

ובתיאוריות מתקדמות על אתיקה, יכולים אנשי העסקים ובוודאי רואי החשבון להבחין עם סיימם את הלימודים מה היא דילמה אתית. הרגולציה והחוקים לא עוזרים, המשמעת העצמית לא עוזרת, כפי שראינו בצורה מובהקת במשברים בעשרים השנה האחרונות. רק חינוך לערכים אתיים ללא פשרות באוניברסיטאות ובמשרדי רואי החשבון עשוי לתת את התשתית ליושרה של רואי החשבון. העלות היא זניחה בהשוואה לתועלת שתצמח מהחינוך.

עלויות חוסר האמון הסתכמו לפני המשבר הכלכלי האחרון בעשרות מיליארדי דולר לשנה. עורכי הדין במקרים אלה חוגגים כי הם עושים הסכמים באורך של ספרית הותיקן, אבל רואי החשבון ניזוקים. המשבר הכלכלי האחרון הגדיל את נזקי חוסר האמון והנכסים הרעילים של משבר הסאב פריים והתמוטטות הבנקים וחברות הביטוח לטריליונים. אם נזכור שכל הכלכלה העולמית היא בהיקף של עשרות טריליוני דולרים הרי שמשבר גדול עוד יותר עלול למוטט את הכלכלה העולמית והוא יקרה ללא ספק אם לא ישנו את התשתית האתית של הכלכלה העולמית.

קיימים ניצנים ראשונים של פעילות בתחומים אלה בישראל. בסקר לשכת רואי החשבון נמצא שכשמונים אחוז מרואי החשבון מאמינים שצריך להקים בתי משפט המתמחים בכלכלה ובמיסים. אחד התנאים ההכרחיים לאכיפה אתית הוא בקיום מערכת משפט המתמצית בכלכלה ובמיסים כי תחכום הארגונים הלא אתיים כליהמן ברדרס, אנרון או ברני מיידוף הוא כה גדול שרק שופטים עם השכלה וניסיון מעולים בעסקים יכולים לרדת לעומקם של העסקות הלא כשרות. מערכת המשפט בישראל כיום אינה מסוגלת להתמודד עם העומס והתחכום של הגורמים הלא אתיים ולכן שופטים מומחים לעסקים, שייעזרו ברואי החשבון, הם עוד תנאי הכרחי לביצוע המהפכה האתית.

לשם קיום המהפכה האתית צריכות גם החברות לשנות את תפישת העולם שלהן. עליהן לראות ברווחיות תנאי הכרחי לקיומן אך לא את תכלית קיומן, כי חברות גם קשורות למחזיקי העניין הזכאים לקבלת נתח מהעוגה. על החברות לזנוח את עיקרון מקסום הרווח הגורם בהכרח למקסום הסיכון ומקסום עושק מחזיקי העניין. יש להקפיד בעזרת רואי החשבון על איתנות פיננסית, עם מינוף סביר, לא של פי 10 כמו של כמה מאילי ההון שלנו או של יותר מפי 30 כמו בליהמן ברדרס ובקרנות גידור, אלא עם הון עצמי סביר, מצבת חובות נמוכה, תזרים מזומנים חיובי, ומעל לכל יושרה של מנהלי הכספים, רואי החשבון והנהלת החברות. יש לפרסם דיווחים פיננסיים אמיתיים ושקופים, עם אחריות אישית של הנהלת החברה, כשכולם יקיימו את סרביינס אוקסלי ולא ינסו לעקוף אותו.

את הדברים האלה אמרו בעשור האחרון אנשי עסקים, עיתונאים ואקדמאים אמיצים אך בודדים שהעזו לשחות נגד הזרם הניאו ליברלי ששלט בכיפה. אבל כיום צמרת עולם העסקים, המנהיגות הכלכלית (כמו קלאוס שוואב, יו"ר הפורום הכלכלי העולמי, "כנס דאבוס"), הפוליטיקאים והתקשורת מגיעים למסקנה שהאתיקה היא תנאי חיוני לקיום כלכלה בת קיימא ורווחית. לנוכח קריסת האמון בחברות הדירוג יש להקים מכון לאתיקה, בשיתוף עם לשכת רואי החשבון, שייתן דירוג אתי לכל החברות, בעלי השליטה והמנהלים הבכירים, תוך גיוס עובדי מכון שיהיו בעלי רקורד אתי ללא רבב, כך שלא יקרו תופעות שחברות אשר קיבלו רייטינג של AAA יקרסו בגלל עושק אתי.

אך גם החברה הישראלית צריכה לתת יד למהפכה האתית שהיא אך ורק לטובתה, עליה לא להעריץ פושטי רגל שהערימו על נושיהם, עבריינים מס שהונו את השלטונות, בעלי שליטה שעשקו את בעלי מניות המיעוט, אלא לכבד את האזרחים המרובעים המשלמים מס ומחזירים את חובותיהם. על עבריינים הצוורון הלבן לשבת בבית הסוהר עשרים שנה, בלי עסקות טיעון, כופר ושוחד סמוי או גלוי, ועל השופטים לא לנהוג ברחמים כלפי בנקאים, אילי הון או עובדי ציבור מושחתים המיוצגים על ידי צמרת עורכי הדין. החברה הישראלית חייבת להרים על נס ולתגמל מתריעים כנגד שחיתות, עושק מחזיקי העניין ופושעים אתיים. עלינו, הציבור הרחב, לקחת את גורלנו בידיים, לפעול כחוק ובצורה אתית אך בצורה מושכלת, כך שנשקיע רק בחברות אתיות, נרכוש בחברות אתיות, נעבוד רק בחברות אתיות ונקבל רק חברות אתיות ובנות קיימא לקהילה. תקני האתיקה, הקודים האתיים והדיבורים על אתיקה לא יהיו עלי תאנה כי אם תנאי הכרחי לקיום של החברה. עלינו לחזור למקורות האתיים כך שלא נעשה לאחר מה שלא היינו רוצים שיעשו לנו, שנפעל באיזון, במתינות ולא בקיצוניות, שעקרון האוניברסליות יפעל על כולנו ויהיה אותו דין ואותה התייחסות לכל אחד מהאזרחים במדינה. הישועה לא תבוא מהפוליטיקאים המקבלים תרומות נדיבות, מפקידי הממשל העוברים לעבוד אצל אלה שהם פקחו עליהם, מעורכי הדין המגינים על הפושעים האתיים, אלא מרואי החשבון שירימו את נס האתיקה מרצון או מחוסר ברירה ויובילו את החברה לדרך הישר.

שקיעתה של האתיקה בעקבות המשבר הכלכלי

(פורסם בבטאון "רואה החשבון" באוקטובר 2009 וכן עם שינויים קלים ב-

"ניהול שקוף" ובאתר שבי"ל TRANSPARENCY INTERNATIONAL באוקטובר 2009)

שלמה המלך, החכם באדם, אמר "אל תצדק הרבה". ואכן, עולם העסקים אחרי המשבר הכלכלי הגדול לא מוכן לסלוח למי שצדק בתחזיות שנתן על בוא המשבר ובמיוחד אם הוא אומר בראש חוצות: "אמרתי לכם!". בעשור האחרון היו כמה אתיקנים שהעזו להתבטא נגד האופוריה ששררה בשוק ההון ובכלכלה העולמית. הם טענו כי לא לעולם חוסן, החברות והבנקים עובדים עם מינופים מטורפים, שוק ההון מונע על ידי תאוות בצע שלוחת רסן, אין כיסוי ריאלי לכל ההתעשרות הוירטואלית של החברות המושחתות כאנרון, בועת הדוטקום, אג"ח זבל/סאבפריים והעליות המטאוריות של שערי המניות בבורסה. כלכלנים חתני פרס נובל, כג'וזף שטיגליץ, התבטאו כנגד התיאוריות הנאו ליברליות ששלטו בכיפה, היד הנעלמה, עליונות כוחות השוק ומיעוט הרגולציה. הם זכו לקיטונות של רותחין ונענו בטיעון הנצחי שעם הצלחה לא מתווכחים, ולא משנה באיזה מחיר משיגים את ההצלחה.

והנה, פרץ המשבר הכלכלי הגדול, החמור ביותר מאז שנות השלושים ולרגע היתה עדנה לאתיקנים ולחסידי הדרך השלישית בין הקפיטליזם הדרוויניסטי לבין הסוציאליזם הדוגל במעורבות מסיבית של הממשלה בכלכלה. מימדי המשבר היו כה מפלצתיים, התאדו ארבעה טריליון דולרים, התמוטטו בנקים ענקיים כליהמן ברדרס ובר סטרנס, והממשלות נאלצו להתערב במאות מיליארדים על מנת להציל חברות קורסות כ- AIG ובנקים למשכנתאות. לרגע נדמה היה כי כולם חזרו בתשובה והתחרו בביקורת על היד הנעלמה והטייקונים של וול סטריט. אך אלה המשיכו לחלק לעצמם בונוסים של מילירדים למרות ששווי החברות והבנקים שלהם צנח בחמישים אחוזים ולעתים אף ביותר מתשעים אחוזים, שלא לדבר על אלפי המקרים של פשיטות הרגל. דובר על הצורך ברגולציה על מנת לא לאפשר ל"מושחתים" להשתולל, כולם הוקיעו את ברני מיידוף ואת כל אותם הרמאים שצפו והתגלו כתוצאה מרעידת האדמה. אך הם הסתייגו כי מדובר רק בתפוחים רקובים, כי אין תחליף לשוק החופשי.

אלא שהכלכלה מתאוששת, האשמים כרגיל לא נתנו את הדין ואנחנו האזרחים נאלצים לשלם את המחיר. עושים הסדרי נושים כאלה ואחרים, ספגנו את ההפסדים בקרנות הפנסיה, שכחנו את ההפסדים בבורסה, אלה מאתנו שמובטלים ספגו את המכה החזקה מכולם אבל כל השאר והם הרוב נאלצו רק לקצץ בשכרם ובהטבות, לשלם יותר מיסים רגרסביים כמע"מ ולראות כיצד האינפלציה מרימה ראש בעוד שהריבית על החסכונות שואפת לאפס. כיוון שלא סבלנו מספיק מהמשבר, לפחות לא אלה שחוללו אותו, לא הפקנו את הלקחים הנכונים והאשמים הם כרגיל נביאי החורבן שתמיד רואים הכל בשחור. אנו ממשיכים לדגול במקסום הרווחים בכל מחיר, במתן תרומות בהיקפים מזעריים של פרומילים מהרווח וגם זה בקיצוץ דרסטי בגלל צוק העתים, וזה עושה אותנו לאתיים, בעלי רגישות חברתית, חסרי נקיפות מצפון ובא לציון גואל. השוק שוב פעם הוכיח שהוא צודק, עובדה שהתאוששנו, ספינת השוטים לא טבעה ואנו ממשיכים להפליג לעבר הקרחונים שעם המזל שלנו נמסים עד שאנו מגיעים אליהם בגלל התחממות כדור הארץ שאנו גורמים לה. ובמחצית מעלות המשבר למשק העולמי ניתן היה למצוא פתרון להתחממות ולהציל את העולם... אך מה הוא העולם לעומת תאוות הבצע של מתי מספר השולטים בו ללא עוררין.

אם נשארו איים של שפיות בכמה חוגים אמיצים באוניברסיטאות שהעזו ללמד אתיקה עסקית בדרכים לא קונבציונליות של אירועים ומשחקי תפקידים הממחישים את המשברים וסיבותיהם, גם הם קוצצו או נעלמו בגלל הקשיים התקציביים של האוניברסיטאות. במקרה הטוב מלמדים עשר שעות על אריסטו או קאנט להרחיק עדות מהביצה שבה אנו שרויים. ארגוני האתיקה שבהם חברים כמה עשרות משוגעים לדבר מקבלים מימון מחברות אותם הם צריכים לדרג. באוניברסיטאות קמות חדשים לבקרים פקולטות על שם איל הון כזה או אחר שלא נותנות דריסת רגל להשקפות ניאו חברתיות ולביקורת על תופעות הון ושלטון. הפוליטיקאים ממשיכים לקבל תרומות נדיבות ולגמול למיטיביהם בדרכים ישירות או עקיפות, פקידי הממשל ממשיכים לעבור לעבוד עבור אותם גורמים שדאגו לחלק להם הטבות מפליגות על חשבון האזרח הקטן אחרי תקופות צינון מגוחכות. ואם מישהו מעז להתבטא בתופעות או באילי ההון מרתיעים אותו בתביעות דיבה במיליוני שקלים או לכל הפחות מנטרלים אותו מכל במה.

בחברות העסקיות, בבנקים, במשרדי עורכי הדין ורואי החשבון כמעט ולא מעבירים קורסים באתיקה עסקית מחשש שמישהו יגלה שגם להם יש קופת שרצים, למרות שכל המשברים שקרו בעשרים השנה האחרונות נובעים בעיקרם מכשלים אתיים וממנהלים לא אתיים כקן ליי, ניק ליסון או ז'רום קרביאל אשר מוטטו חברות ובנקים. מסתפקים בכתיבת קודים אתיים במקרה הטוב ולא עושים דבר להטמעתם כי ממילא קוצצו בצורה דרסטית תקציבי ההדרכה ואילו האתיקה היא במקום האחרון בחברות כמו גם באוניברסיטאות. ממנים Chief Compliance Officer, מין שעטנז של יועץ משפטי וקצין אתיקה האמור לטהר את השרץ ולמנוע את קיומו. אם כבר יש רגולציה ברוכה כמו חוק סרביינס אוקסלי מתקיפים אותה כ- anti-business ומשקיעים עשרות מיליונים בדרכים לעקוף את החוק במקום להשקיע מיליונים בהפיכת החברות לאתיות. המתריעים שהעזו להתבטא נגד תופעות השחיתות עולים דרגה ובמקום להיקרא דון קישוטים תלושים הם כבר הפכו לאויבי העם, במקום להפוך ליקירי העם על שהתריעו נגד תופעות השוחד והשחיתות המקעקעות את הכלכלה העולמית. אך בעוד שבעבר הסתכמו הנזקים במילירדים בודדים מסתכמים כיום נזקי השחיתות ותאוות הבצע בטריליונים והמשבר הבא שיקרה כנראה עד שנת 2020 עלול למוטט את הכלכלה העולמית, את התאגידים הגדולים, הבנקים הגדולים וקרנות הפנסיה הגדולות.

מה אם כן ניתן לעשות על מנת למנוע את קריסת הכלכלה העולמית במשבר הבא? צריך קודם כל לחנך את אנשי העסקים באוניברסיטאות, בחברות, במשרדי רואי החשבון. להעביר להם קורסי חובה של 150 שעות במקום -10 15 שעות, כי האתיקה היא לא פחות חשובה ואולי אף יותר מחשבונאות ומניתוחים טכניים. הרגולציה לא תעזור הרבה כי הגורמים המושחתים יעקפו אותה תמיד או ישחדו בשוחד ישיר או עקיף את הרגולטורים. הורדת הריבית כבר הוכיחה את עצמה כתרופת שווא שאף מביאה משברים חריפים אף יותר כמשבר הסאב-פריים. כל התרופות הסטדנדרטיות כבר הכזיבו, הגיעה העת לנסות תרופה חדשה – תרופת האתיקה שהיא היחידה שתחלץ את הכלכלה העולמית מהמשברים הנוראים שעוד צפויים לה. בגלל הכלכלה הגולבלית והמינופים האדירים, אדם אחד כניק ליסון יכול למוטט בנק שלם כבנק ברינגס, ומספר בנקים להשקעות ולמשכנתאות וחברות ביטוח לא אחראיים יכולים למוטט את הכלכלה הריאלית. כל הכלכלה העולמית היא בהיקף של כמה עשרות טריליוני דולר ואנחנו כבר שם ברמת הנזקים. לא בכדי קרא וורן באפט, איש העסקים הכי אתי בעולם, לכלים הפיננסיים המתוחכמים האלה נשק להשמדה המונית. שתי מעצמות העל ארה"ב וברה"מ השכילו במשך חמישים שנה להימנע משואה גרעינית כי הן ידעו שהן ישלמו את המחיר של השואה. קברניטי הכלכלה העולמית הניאו ליברלית משחקים בכלי נשק להשמדה עולמית ולא מפחדים מתוצאותיה כי הם מעולם לא נותנים את הדין והם משחקים בכספיהם של אחרים.

אנחנו אחרי המלחמה בשש. הסתיימה מלחמת העולם הראשונה שתבעה מחיר נורא שהאנושות לא ידעה כמותו. אנו משוכנעים שחבר הלאומים, הסכמי ורסיי והגאות הכלכלית של שנות העשרים יביאו לנו שלום ושגשוג בני אלף שנים. אנו מתעלמים מברטולט ברכט הכותב את "אופרה בגרוש", מוינסטון צ'רצ'יל המתריע כנגד הסכמי מינכן, ומקיינס המציג דרכים חילופיות לכלכלת השוק הניאו ליברלית. אנו מבקרים גם אילי הון אתיים כסטף ורטהיימר או וורן באפט ואומרים שהם לא אתיים כמו כולם, כי הכלכלה הריאלית שוב אינה חשובה והבורסה מתחילה לחזור לרמתה מלפני המשבר. יש לנו זיכרון קצר, אנחנו לא אוהבים נביאי אמת ומעדיפים לשקוע בתוכניות הריאליטי, כוכב נולד לשיר ולרקוד, האח הגדול והראש הקטן. אנחנו משאירים לערוץ הראשון במקרה הטוב לעסוק בסוגיות הון ושלטון, לנביאי הזעם לכתוב ספרים הנמכרים במאות עותקים, לאוניברסיטאות ללמד עשר שעות אתיקה בלימודי רשות בשביל לרשום V כמו שרושמות החברות הלא אתיות התורמות אתנן למתנ"ס השכונתי. הארגונים והמנהיגים האקטיביסטיים הם בשולים שבשולים וממילא לא עוברים את אחוז החסימה. המשבר הכלכלי הבא, משבר יום הדין, בפתח אך אנו מתעלמים ממנו כי יצאנו רק בשן ועין מהקודם (שן ועין של האחרים כמובן). יש לנו עוד כמה שיניים, עוד עין ועוד הרבה תקווה שעברנו את פרעה ונעבור גם את זה. אבל הצונאמי שהטביע את הצבא של פרעה עומד להטביע גם את בני ישראל, את הטובים ואת הרעים, כי בעקבות ההתחממות הגלובלית, השחיתות המרקיעה שחקים והספקולציות האדירות העולם קטן עלינו ולא יוכל עוד לספוג את רוע הגזירה. אך לא פסה התקווה, אנו יכולים עדיין לשנות את דרכינו מן היסוד ולמנוע את הרע מכל. יש לנו עוד זמן – כמה שנים, עשור אחד לכל היותר, לאמץ את דרך האתיקה, הקיימות והאחריות החברתית. הדבר תלוי רק בנו - אם אנו חפצי חיים!

סיכוני הביטוח בארה"ב ובישראל על רקע המשבר הכלכלי

(פורסם לראשונה בבטאון "רואה החשבון" באוקטובר 2010)

איך היתה מגיבה חברת ביטוח אם פירומן היה מציע לבטח את הבית של שכנו שנבנה במתכוון מחומרים דליקים ומבחני התקינה של עמידות בפני אש מומנו על ידי הפירומן? ומה בדבר רוצח סדרתי המבטח בביטוח חיים גבוה במיוחד את המועמדים להירצח על ידו וגובה את דמי הביטוח עם מותם של הקורבנות. ולבסוף, איך הייתם קוראים לחברת ביטוח המבטחת עשרות אלפי בתים בישראל בפני רעידת אדמה, לא לוקחת רזרבות מספקות, וכשמתרחשת רעידת האדמה ונהרסים הבתים היא מתנצלת וטוענת של תוכל לעמוד בהתחייבויותיה?

אירועים אלה ודומיהם התרחשו בזמן המשבר הכלכלי הגדול, אך אף אחד מהאחראים להם לא נתן את הדין. ספקולנטים נטולי עכבות הימרו כנגד CDO מגובי משכנתאות במילירדים בסיוע בנקים להשקעות שמצאו עבורם את המשכנתאות הכי מסוכנות שאין כמעט ספק שלא ייפרעו, רכשו ביטוח של חדלות פרעון וכשה- CDO התמוטט הרוויחו מילירדים. השורטיסטים הימרו כנגד חדלות הפרעון של ליהמן ברדרס, בר סטרנס, CDO ואג"חים מגובי משכנתאות, אשר קיבלו דירוג של AAA מחברות הדירוג המתוגמלות על ידי הבנקים שאגחו את הנכסים הרעילים. פאני מיי ופרדי מק ערבו לפרעון של אג"חים סאבפריים ואחרים מסוכנים ביותר, כאשר AIG מכרה לכל דורש ביטוח CDS לחדלות פרעון של בנקים ואג"חים מגובי משכנתאות מסוכנים מבלי לקחת רזרבות של ממש כנגדם.

כתוצאה מכך נאלצה ממשלת ארה"ב לתת סיוע של כארבע מאות מלירדי דולרים ל- AIG, פאני מיי ופרדי מק, סכום הסיוע הגבוה ביותר בהסטוריה שיכול היה לפתור את בעיות העוני וביטוח הבריאות בארה"ב. ומי היו שיאני המפסידים בשנת 2008? סיטיגרופ שמניתה ירדה אל מתחת לדולר? לא - היא הפסידה רק 28 מילירדי דולר, אך גם היא חולצה על ידי ממשלת ארה"ב. או שמא בנק ההשקעות מריל לינץ' עם הפסד דומה? לא, אך גם הוא חולץ על ידי ממשלת ארה"ב אחרי שבנק אוף אמריקה אשר רכש אותו סרב לעמוד בהתחיבויותיו לרכישתו. או שמא GM עם הפסד של 31 מילירדי דולר, בוודאי שלא, אם כי גם היא חולצה על ידי משלם המיסים האמריקאי, על פי העיקרון המקודש של הממשלים הניאו ליברלים של נשיאי ארה"ב הרפובליקאים והדמוקרטים מקלינטון ובוש ועד אובמה, של הפרטת הרווח והלאמת ההפסד.

שיאני המפסידים בשנת 2008 היו חברות הביטוח וערבויות אג"חים מגובי משכנתאות: AIG עם כמעט 100 מילירד דולר, פאני מיי עם כ- 59 מילירדי דולר ופרדי מק עם יותר מ- 50 מילירדי דולר. ואל נא תחשבו שהמצב השתפר בשנת 2009, שלושת המוסקטרים עדיין תופסים את שלושת המקומות הראשונים עם הפסדים של 72 מילירדי דולר לפאני מיי, 22 מילירדי דולר לפרדי מק, ו"רק" 11 מילירדי דולר ל- AIG. חברות הביטוח, הבנקים והערבויות, אשר היו צריכים להיות השמרניים ביותר, כי הם צריכים לעמוד בהתחיבויותיהם בעת צרה כשאנו זקוקים לכספנו, או כשהבית נשרף, הבעל נפטר ורעידת אדמה מחריבה את הבית, לא היו שם לעת צרה ומשענתם הייתה כקנה הרצוץ, אם כי הם חולצו על ידי ממשלות ארה"ב ואירופה.

הדרך לחמוק מעונש ועמידה במחויבות היא בגידול למימדי ענק עד אשר אתה גדול מדי ליפול, שיחוד ישיר ועקיף של פוליטיקאים, עמידה בגבולות החוק אך בוודאי לא האתיקה, והחלשת הרגולטורים עד הפיכתם לאימפוטנטים. ועדת בכר העבירה את קרנות הפנסיה שלנו מהבנקים שם הרגולציה (האסדרה) סבירה למדי, בעקבות התמוטטות הבנקים בשנות השמונים, אל חברות הביטוח עם אסדרה חלשה בהרבה. בשנת 2008 ספגו קרנות הפנסיה הפסדי עתק שקוזזו בחלקם בשנת 2009. אני אישית גורס כבר שנים רבות שאל לנו להשקיע את כספי קרנות הפנסיה במניות או באגרות חוב קונצרניות, סולידיות או לא סולידיות. כי הסולידי של היום הוא הלא סולידי של מחר. מי היה מעז לאמר שבעלי אגרות החוב של אפריקה ישראל הסופר סולידית יסופרו תספורת צבאית אחרי המשבר הכלכלי? כולם עכשיו טוענים שיש ריכוזיות מוגזמת בישראל, לפני כעשר שנים כשכתבתי את המסה שלי בנושא משפחות הטייקונים הייתי קול קורא במדבר. אך אל לנו להסיק מסקנות שאם עד כה אנחנו מסתדרים איכשהו, והטייקונים הספקולנטים משקיעים בבנק אירופי כזה או אחר או יש להם מזל עם קידוחי גז, לא יתהפכו היוצרות עם פרוץ המשבר הבא הצפוי בקרוב מאוד. מי שישלם את המחיר הוא כרגיל האזרח הקטן שקרנות הפנסיה הנמצאות בחלקן הרב בחברות ביטוח עשויות להסתפר במידה כזאת שקרקוף אינדיאני ייראה אסתטי לעומתן.

ומי אכן בודק שחברות הביטוח אכן לא לוקחות סיכונים מיותרים כפי שעשו AIG ודומיהן? מי שלקח את הסיכונים ב- AIG הייתה מחלקה קטנה שעסקה בנגזרים באנגליה. כיום מספיק שאדם אחד או מחלקה קטנה יפשלו על מנת

להרוס בנק גדול או לגרום להפסדי עתק, כפי שקרה עם ניק ליסון בברינגס בנק, ז'רום קרביאל בסוסיטה ז'נרל או אתי אלון בבנק כללי. אך גם בחברות הביטוח בישראל נתגלו שחיתויות ומעילות בסכומי עתק בשנים האחרונות מבלי שרשויות האכיפה והבעלים ידעו על כך. כל עוד לא יהיה פיקוח אפקטיבי על חברות הביטוח וקרנות הפנסיה לא נוכל להיות שקטים שיום פקודה לא יבוא במהרה, מה עוד שהרגולטורים של היום יהפכו למנהלי הבנקים והגופים הפיננסים של מחר, ויש לכך דוגמאות לעשרות, גם בימים אלה. לפיכך, אין מנוס מלאסור את השקעות קרנות הפנסיה במניות ובאגרות חוב, למעט אגרות חוב ממשלתיות. כל זאת כפי שהיה בזמנו, כאשר לא הימרו על חשבון הבטחון הסוציאלי שלנו.

אין אני רוצה שיתקבל הרושם שחברות הביטוח חוטאות בחוסר אתיקה או חוסר זהירות במדיניות ההשקעות והביטוח שלהן. אדרבה, כשאני מרצה בפני אנשי ביטוח אני מתרשם שיש להם מודעות גבוהה לנושאים אלה. המטרה שלי היא להגביר את המודעות לסיכונים הרבים העומדים בפני קברניטי הביטוח בישראל האמונים כיום על הבטחון הסוציאלי שלנו ועל ביטוח הנכסים היקרים ביותר בעת משבר או אסון. הבעלים ומנהלי חברות הביטוח, הפוליטיקאים והרגולטורים בישראל חייבים להפיק את הלקחים מהמשברים שפקדו את ארה"ב ולמנוע את היווצרותם בישראל, דווקא בגלל הדפסאג' של המשק הישראלי בכמה שנים לעומת המשק האמריקאי. ישראל נמצאת כיום במצב מקביל לזה שהייתה בו ארה"ב בשנת 2006, כשבועת הנדל"ן הייתה בשיאה, הבורסה גאתה וניתנו ביטוחים חסרי אחריות בטריליוני דולרים.

בועת הנדל"ן בישראל תתפוצץ בשנה הקרובה בדיוק כפי שקרה בארה"ב, הבורסה המנופחת תרד בצורה דרסטית, ואנו עומדים ערב מיתון עמוק, שיכול להחריף באם הוא יהיה מלווה במלחמה עם אירן, החיזבאלה, החמאס וסוריה, רעידת אדמה קשה במיוחד והתמוטטות של בנקים וחברות ביטוח. לפיכך, עכשיו הזמן בטרם קרות הפורענות לבדוק את עצמנו במשנה זהירות: בועדות ההשקעות של תוכניות הפנסיה והקרנות בחברות הביטוח שצריכות לצאת בעוד מועד מהבורסה ולהפוך את כל נכסיהן לנזילים תוך מיזעור הרווח אך מניעת ההפסדים הכבדים הצפויים והסיכון הענק; בדיקה יסודית האם יש לנו רזרבות מתאימות לקראת הזמנים הקשים הצפויים לנו; הנהגת סינון אתי ומבדקי יושרה בענף הביטוח שלמרות המלצותיי בספרי ובמאמרי עוד לא קורה ומאפשר לנוכלים הכבדים שכבר סיבכו את עולם הביטוח להמשיך ולסכן אותו; ומעל לכל – אסדרה מאוד קפדנית של ענף הביטוח שתמנע התמוטטות נוסח AIG בגלל פעילויות לא אחראיות המסכנות את עצם קיומן של חברות הביטוח אם וכאשר יקרה המשבר הבא. יש לנו עוד זמן לתקן את הליקויים אם ענף הביטוח חפץ חיים!

רק בעלי מידע פנים הולכים על בטוח

(פורסם לראשונה בבטאון "רואה החשבון" במרץ 2011)

גורדון גקו, הדמות הנערצת מהסרט "וול סטריט", שאמרותיו הפכו לנכס צאן וברזל של עולם העסקים, אומר שהוא לא מהמר, הוא הולך רק על בטוח ולכן הוא זקוק למידע פנים. המהמרים הם כולנו, המשקיעים הקטנים ולצערנו גם קרנות הפנסיה, שחושבים כי הבורסה היא קזינו ענק בו אתה יכול להרוויח בפיס אך אתה אף פעם לא זוכר שאתה יכול גם להפסיד את כל כספך. כי בזירת ההתגוששות של הבורסה יש לנו את מוחמד עלי הנלחם במשקל נוצה. בפרשת אנרון מכרו קן ליי וג'ף סקילינג, מנהלי החברה, את מניותיהם וגרפו רווחים של מאות מיליוני דולר, בה בשעה שהם המליצו על הפקידות, האלמנות והיתומים לרכוש אותן, כאשר הם ידעו בודאות כי החברה הולכת להתמוטט. זאת ועוד, הם הדליפו לפוליטיקאים מיטיביהם שימכרו אף הם את המניות. אך גם קודמיהם מייקל מילקן ואיבן בסקי ניצלו את מידע הפנים שהיה ברשותם בשביל לגרוף רווחי עתק. וכששאלו את מילקן איך יכול היה לרמות את האנשים הקרובים אליו ביותר שהפסידו את כל כספם הוא אמר: "אם אתה לא יכול לעשות כסף על חשבון החברים שלך, על חשבון מי תוכל להתעשר?" ניצול מידע פנים הוא תופעה עתיקת יומין שבעבר לא נחשבה לעבירה אלא נחשבה לזכותו של המקורב לחברה וגם כיום היא קשה מאוד להוכחה.

הסטודנטים שלי שואלים אותי לא פעם איך ניתן להתעשר במהרה ומבלי להסתבך? התשובה הראשונה שלי היא עשו עסקים בצורה אתית כמו וורן באפט ותתעשרו, אך הם עונים לי כי באפט יש רק אחד. או שמא, תקימו סטארטאפ עם רעיון מקורי, אך הסטטיסטיקה מוכיחה כי רק אחד ממאה מצליח בגדול. הבראת חברות היא כבר דרך יותר בטוחה, אבל עליך להיות מוכשר לכך ועם ניסיון עשיר. כשהם דוחפים אותי לקיר אני מגלה להם את הסוד הכמוס: ריכשו מניות כשהמנהלים מקבלים את האופציות שלהם ומיכרו אותן כשתקופת ההקפאה שלהן פגה. בספרים שלי אני מראה דוגמאות רבות של חברות שבהן באורח פלא דווקא כשהמנהלים, בעלי מידע הפנים, קיבלו או חילקו לעצמם את האופציות המניות היו בשפל כבד (וזה כשלא עושים בקדייטינג...) והנה קורה נס וכשמסתיימת תקופת ההקפאה כעבור שנתיים או שלוש המניות שלהם מגיעות לשיא והם מממשים את האופציות ברווחי עתק. אך, אבוי כמה שבועות לאחר מכן, המניות מתרסקות, כפי שהן מתרסקות במקרים רבים אחרי הנפקות שלקראתן מחיר המניות הגיע לשיא ובהן מכרו המנהלים מניות במיליונים או אפילו בעשרות מיליוני דולר.

כיום המידע על רכישות ומכירות מניות של מנהלים ובעלי עניין נגיש לכל וסביר להניח שכשהם רוכשים מניות, החברה עומדת ערב הצלחת תוכנית הבראה, פיתוח מוצר מהפכני או פריצת דרך שיווקית. לעומת זאת, כשהם מוכרים מניות, החברה צפויה להפסיד, המכירות עומדות לרדת או הפיתוח החדשני נכשל. מה שמדאיג הוא, שלמרות שהתרחיש ידוע מראש, מצליחים פעם אחר פעם המנהלים ובעלי המידע לרכוש ולמכור את מניותיהם תוך ניצול מידע פנים מבלי שיבולע להם, מבלי שהתביעות הייצוגיות יוכרו על ידי בתי המשפט וכאשר הם חוזרים חדשות לבקרים על תעלוליהם. אין זאת, כי הם למדו לעשות זאת בצורה חוקית. בספר שלי "סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית" אני מביא מקרה מעין זה באירוע הנקרא "מידע פנים". חברה גדולה עומדת להימכר לקונצרן ענק ויו"ר מועצת המנהלים ניצב בפני דילמה. האם לממש אופציות במחיר שהוא גבוה יותר ממחיר השוק כאשר ההכרזה על המכירה המוצלחת תתבצע ימים ספורים אחרי פוג תקופת האופציה. הוא מתייעץ עם היועץ המשפטי של החברה והוא נותן לו חוות דעת שאין בכך ניצול מידע פנים כי תיאורטית בימים האלה העסקה יכולה לתהפוצץ ולפיכך הוא לא מנצל מידע פנים. היו"ר אכן רוכש את האופציות ומרוויח רווח גדול מעליית ערך המניות בעקבות המכירה המוצלחת. לעומת זאת, המנכ"ל שגם לו היה את אותו מידע הפנים לא מממש את האופציות כי הוא חושב שזה לא אתי לנצל מידע פנים. הוא יוצא בהכרזה בעיתונות בה הוא מוקיע את מעשיו של היו"ר וכתוצאה מזה הוא מפוטר, גם לא מרוויח ממימוש האופציות והוא גם מוקע כמתריע שלא יכול בעתיד למצוא עבודה כמנהל בחברות אחרות. כל התביעות הייצוגיות נדחות על ידי בתי המשפט ובא לציון גועל.

אך מתי בכל זאת מתגלות ההונאות של ניצול מידע הפנים והמנהלים נותנים את הדין? רק במקרים בהם יש עדי מדינה כמו בפרשיות דרקסל ומילקן, סקילינג, פאסטאו ואנרון. ומה לגבי רואי החשבון? האם הם חשופים לסכנות בעקבות ניצול מידע פנים, גם כמבקרים וגם כמנהלים? לארתור אנדרסן היה מידע פנים מפליל על אנרון ובמקום להביא אותו לבית המשפט הם גרסו אותו. בעקבות אנרון התגלו עוד מקרים דומים רבים בהם היתה מעורבת לשמצה ארתור אנדרסן והבולט שבהם היה בפרשת וורלדקום. ארתור אנדרסן החלה להתפרק, רואי החשבון שלה התפזרו לכל עבר, אבל למרבה האירוניה בית המשפט העליון לא הרשיע את החברה מנימוקים לגליסטיים צרים.

נכון לעכשיו ארתור אנדרסן עוד לא התפרקה בצורה רשמית והיא אף לא פשטה את הרגל אם כי כמעט ונותרה ללא עובדים ותלויות כנגדה למעלה ממאה תביעות אזרחיות. האם ניתן להסיק מכך כי סוף גנב לתליה או שכמו במקרה של מלך הגנבים מקי סכינאי הוא יקבל חנינה בתמונה האחרונה של המחזה והוא יורד מחבל התליה?

חוק סרביינס אוקסלי משנת 2002 הכביד את עולו על חברות ציבוריות במטרה לחזק את הממשל התאגידי, להגביר את האחריות של המנהלים הבכירים ומשרדי רואי החשבון, ולצמצם תופעות של ניצול לרעה של מידע פנים. על פי החוק המנהלים הבכירים אחראים בצורה אישית לנכונות המידע בדו"חות הפיננסיים, חוזקה העצמאות של המבקרים החיצוניים שאף נאסר עליהם לתת ייעוץ לחברות אותן הם מבקרים, יש חובת דיווח של עיסקאות מחוץ למאזן, רכישות ומכירות של מניות של מנהלים בכירים ושינויים מהותיים במצבה הכספי של החברה. כמו כן מוטלים עונשים חמורים וקנסות כבדים למי שמפר את החוק. לכאורה הגיעו ימות המשיח, כל החברות הציבוריות הן כיום שקופות לחלוטין, רואי החשבון הם כלב השמירה האמין והמנהלים צדיקים כאמא תרזה. אך למרבה הפלא, החוק לא מנע את פרוץ המשבר בשנת 2008 כאשר החברות מצאו דרכים מתוחכמות לעקוף אותו תוך סיוע משפטי צמוד. חברות העדיפו לשלם עשרות מילוני דולר לעורכי הדין המפולפלים שעזרו להן להמשיך בנוכלויות שלהן בצורה חוקית במקום להשקיע מיליונים בשביל להפוך אותן לאתיות.

ליהמן ברדרס המציאה את ה"רפו 105" בשביל להעביר לשם הלוואות מחוץ למאזן וכך יכלה להראות מינוף יותר שמרני. רשות ניירות הערך האמריקאית העלימה עין מתופעות של ניצול מידע פנים והעדר שקיפות ולא אכפה למעשה את החוק, כי ממילא היא נחלשה בעשור האחרון מהמנכ"ל שלה ועד אחרון המבקים, כאשר רגולציה הפכה להיות שם נרדף לאנטי-ביזנס. פירמות רואי החשבון וחברות הרייטינג שיתפו פעולה עם החברות כי הן מקבלות את משכורתן מהחברות ולא יעלה על הדעת שהן ימרו את פיהן. הגדיל לעשות הוול סטריט ג'רנל שכתב בדצמבר 2008 שמכיוון שהחוק לא מנע את ההונאות צריך לבטל אותו. למה הדבר דומה, שמכיוון שהמשטרה לא מצליחה למנוע את רוב רובן של הגניבות בישראל, יש לבטל את החוקים נגד גניבות. ולא צריך להרבות בהסברים מדוע אין תקציבים למשטרה, לרשות לניירות ערך האמריקאית, מי אחראי לכך ומי נהנה מחולשת אוכפי החוקים בארה"ב, אך גם בישראל.

לסיכום, אכיפת החוקים לניצול מידע הפנים הפכה מזמן לבדיחה. המקורבים מנצלים את מידע הפנים באין מפריע, כשכמעט כל התביעות הייצוגיות נגדם נדחות, וממילא רוב רובם של המקרים של ניצול מידע פנים לא מגיעים כלל לתודעת הציבור. אני הפקתי מזמן את הלקחים ולא משקיע בבורסה שבה אתה תמיד בעמדה נחותה לעומת בעלי מידע הפנים. כל המשקיעים הקטנים מנסים בכל הכוח להשיג אף הם מידע פנים במקום לדרוש שקיפות, אכיפת החוק ושליחת העבריינים לעשרים שנות מאסר. מחליפים שמועות באתרים השונים באינטרנט, בשיחות עם יועצי ההשקעות ובערבי שישי. חלק מהשמועות הן אפילו מגמתיות ומשרתות את בעלי מידע הפנים להעלות את מחיר המניה אם הם רוצים למכור אותה או להוריד את מחיר המניה אם הם רוצים לרכוש את המניה או להפריט את החברה בה יש להם עשרים או שלושים אחוזים והם מעוניינים לרכוש את יתרת המניות בנזיד עדשים. הבריון ממשיך להכות את הילד הנכנס לאוהל הקרקס, אך הוא אינו אומר דבר לאחרים כי הוא לא רוצה להיראות טיפש וממילא לא הזהירו אותו ומדוע שהוא יזהיר את האחרים. למשקיע המסכן נותר רק לקרוא את העיתון האמיץ המפרסם כתבות בנושא מידע פנים, את מאמריו וספריו של מתריע זה או אחר, אך הוא לא יעשה זאת על פי רוב כי אין הוא רוצה שינפצו את האשליה ויהרסו לו את חלום ההתעשרות הקלה שמביאה כמעט תמיד להתרוששות קשה.

הומניות, הון והונאות

(פורסם לראשונה בבטאון "רואה החשבון" ביוני 2010)

השפה העברית היא שפה נפלאה. אלמלי כן קשה להבין איך אותה מילה עברית "חברה" משמעותה באנגלית שתי מילים שהוכיחו לאחרונה את הסתירה המהותית ביניהן corporation/society. בעשור האחרון אנו סובלים מהונאות ומעילות בקני מידה שלא ידענו כמותן – מהונאות הדוט קום שהביאו למשבר של 2000-2001, ההונאות והמעילות של אנרון, וורלדקום ודומיהן המכונות הסקנדלים התאגידיים של 2002-2003, ומשבר הסאבפריים שהביא למיתון עולמי הנמשך משנת 2007 ועד היום. מעולם לא נחשף בצורה כה בולטת הפער העצום הקיים בין האינטרסים של הציבור הרחב לבין האידיאולוגיה הניאוליברלית השמה את התאגיד כערך עליון שאביה הרוחני הוא מילטון פרידמן שהלך לעולמו בשנת 2006, שבע ימים ועם חיוך רחב על שפתיו אחרי השתלטות משנתו על העולם.

עושי דברו הנאמנים ביותר בעשור זה היו בוש בארה"ב ונתניהו בישראל, שניצלו את ההלם שהיו נתונים בו האמריקאים בעקבות 9.11, המלחמות באפגנסיטן ועירק והישראלים בעקבות האינתיפדה השניה והטרור, על מנת ליישם מדיניות אנטי חברתית עם קיצוץ דרסטי בתקציבים החברתיים של הממשלה במקביל לקיצוץ דרסטי במיסי החברות ובמיסוי לעשירים. אבל, בעברית, המילה חברה משמעותה תאגיד וקהילה כאחד כי על פי התפישה האתית יש להן אינטרסים זהים תוך מציאת האיזון הנכון בין צרכי מחזיקי העניין, לרבות הקהילה, העובדים, הלקוחות, הספקים, בעלי השליטה ומניות המיעוט, המנהלים, האקולוגיה, המדינה והנושים. אם זו מטרת התאגיד הרי ממילא לא יהיו הונאות ומעילות, שהן פועל יוצא מעקרון העוועים של מיקסום הרווח על חשבון כל השאר.

אך השפה העברית הולכת צעד אחד הלאה. שלושת המילים הומניות, הון והונאות הן מילים עוקבות במילון, המרמזות שלהון יש שתי חלופות - להיצמד למילה הומניות הבאה לפניה וליצור איתה סימביוזה של רווחיות ואתיקה או להיצמד למילה הונאה הבאה בעקבותיה כי בהעדר אתיקה והומניות סופו של ההון להביא להונאה. ויש להבהיר שאין הכוונה בהצמדה של הומניות והון לאחריות חברתית שהפכה לעלה תאנה של חברות לא אתיות רבות התורמות מחצית האחוז מרווחיהן לבתי חולים או מתנ"סים ועושות את ה- 99% הנותרים מעושק מחזיקי העניין. אילי הון המזהמים את הסביבה, עושקים את בעלי מניות המיעוט, מגלחים את בעלי האג"חים, מעסיקים עובדי קבלן נטולי זכויות בכמויות גדולות, משחדים פקידי ציבור המסייעים להם במשרות השוות מיליונים, ואחר כך תורמים למוזיאון או אוניברסיטה הם לא רק לא אתיים כי אם גם צבועים. מילון אבן שושן מגדיר הונאה כרמאות והטעיה.

ואכן, זאת מהות ההונאה – הטעיה, אחיזת עיניים, כפל לשון. בשיפוט אתי אין הבדל בין ברני מיידוף שהונה את משקיעיו בעשרות מילירדי דולר לבין דיק פולד מליהמן ברדרס, ג'ימי קיין מבר סטרנס, מנהלי AIG, או לדעת רבים בארה"ב אפילו הנק פולסון, גייטנר וברננקי שניצלו את ההלם של המשבר העולמי על מנת להעביר טריליונים מכספי משלם המיסים האמריקאי לבנקים ותאגידים שקיבלו את הכסף והמשיכו להשתמש בו לספקולציות ומתן בונוסים בעשרות מילירדי דולר למנהלים שסיבכו את הכלכלה העולמית במשבר הפיננסי הגדול ביותר בכל הזמנים. מייקל מור מביא אפילו, בסרטו על הקפיטליזם, חברי קונגרס המכנים זאת "הפיכה כלכלית".

יש הבדל תהומי בין החוק והאתיקה. על פי החוק אתה יכול לחלק מיליונים לבן של פוליטיקאי שאתה חפץ ביקרו על מנת לשוטט באינטרנט וזה לא ייחשב שוחד. אתה יכול לשלם עשרות אלפי דולר להרצאה של פוליטיקאי שיצא לעשות לביתו למשך שנה עד אשר יחזור לממשלה כי הוא עשוי לעזור לך בעתיד, לשלם מחיר גבוה פי כמה עבור ציור של אשת שר שאתה נזקק לשירותיו, להציע משרה לפקיד בכיר המביאה לו הטבות בעשרות מיליונים אחרי שסייע לך לקבל הטבות מהממשלה במאות מיליונים. הכל חוקי למהדרין, הציבור לא רואה בזה טעם לפגם, יטענו טענות לגליסטיות על חופש העיסוק, חוסר הקשר בין בן ואשה לבין אב ובעל, כי הרי אותו פקיד שהרוויח קודם עשרים אלף שקל פתאום שווה שני מיליון שקל בגלל שאנחנו בכלכלה חופשית.

אם נרחיק עדות נוכל להביא את הדוגמא של רוברט רובין שהיה מנכ"ל גולדמן זקס, עבר לשרת את הציבור כשר האוצר האמריקאי בימי קלינטון הדמוקרטי, תרם רבות לביטול הרגולציה המפרידה בין בנק מסחרי שמרני ובנק השקעות ספקולטיבי, מנע רגולציה של הנגזרים שרצתה להביא ברוקסלי בורן, ואחר כך ללא שום קשר עבר לעבוד בתפקיד מטה בסיטיגרופ כשהוא מרוויח שם 115 מיליוני דולר בכמה שנים ומסייע בעקבות המשבר לקבלת סיוע

של משלם המיסים האמריקאי בעשרות מילירדים לחילוץ סיטיגרופ מהמשבר שנקלע אליו. האם זאת הונאה, האם זאת הטעיה, אחיזת עיניים?

ברני מיידוף נשלח למאסר של 150 שנה ואנו מאחלים לו אריכות ימים על מנת שיוכל לרצות את מלוא עונשו. הוא הרס את חייהם של אלפי אנשים, חלקם הגדול מבני עמו וחבריו הקרובים, הוא רוקן את קופותיהן של אגודות צדקה, מוסדות ואוניברסיטאות, הוא אף הונה את אלי ויזל. באספקלריה של הונאות ומעילות הוא ללא ספק מחזיק בשיא של גדול הרמאים בכל הזמנים. אך עם כל ה"כבוד" להונאה של מיידוף, איך ניתן לקרוא להונאה החוקית בהיקף של טריליונים שממנה סבלו משלמי המיסים האמריקאים ובמידה רבה גם משלמי המיסים של מדינות רבות אחרות? אבירי הניאוליברליזם מדברים גבוהה גבוהה על כלכלת השוק, על חופש, אי התערבות הממשל, יזמות ושוק חופשי. אך אחרי שהם מסתבכים הם רצים כילד שסרח לינוק מאתיני הממשל טריליונים.

זה מה שנקרא הפרטת הרווח והלאמת ההפסד. הניאו ליברלים רוצים להפריט כל דבר, בתי סוהר, יחידות לוחמות, ביטוח לאומי, ביטוח רפואי, בתי ספר ואוניברסיטאות, אך מה שהם משיגים זה את שיעור האסירים הגבוה ביותר בעולם (כי זה משתלם לכלוא אנשים), המלחמות היקרות והממושכות בעולם (עם רווחי עתק לתעשיה הבטחונית וליחידות הלוחמה המופרטות), הביטוח הרפואי הבזבזני בעולם (שעולה פי כמה מהביטוח באירופה אך הנהנים ממנו הן בעיקר החברות), האוניברסיטאות היקרות בעולם (הגורמות לכך שבוגר אוניברסיטה מתחיל את הקריירה עם חוב של מאה אלף דולר ומשועבד לבנקים). וישראל מחרה מחזיקה אחרי ארה"ב ואף עולה עליה לעיתים קרובות.

מה אם כן ההטעיה או אחיזת העיניים בעובדות אלה שהם ביסודן ההונאה הגדולה בכל הזמנים, מה היא המעילה אם לא המעילה באמון הציבור, העובדים, המדינה, הקהילה, הלקוחות והנושים? המשבר פקד חלק ניכר מהבנקים המסחריים ובנקי ההשקעות, חברות הביטוח ומוסדות פיננסיים אחרים בארה"ב. הוא היה פוקד באותה חומרה גם את ישראל, אלמלי הבנקים כבר פשטו את הרגל בשנות השמונים והוגברה הרגולציה בצורה דרסטית על מנת שמקרים כאלה לא יישנו. הונאת היסוד - הבנקים וחברות המשכנתאות בארה"ב שמו מכשול בפני עיוור ושידלו עובדים שרמת השכר שלהם נשחקה בגלל המדיניות הניאו ליברלית לקחת הלוואות שלא יכלו לעמוד בתנאי ההחזר שלהן. הונאה בחזקה שניה - נגיד הבנק המרכזי האמריקאי, אלן גריספאן, והממשל הניאו ליברלי של בוש עודדו את בעלי הבתים להשתמש ברכושם כקופת חיסכון כשהם יכולים לקחת אשראי כנגד משכון הרכוש היחידי שיש להם – הבית בו הם גרים. העובדים לא ראו שהם כורתים את הענף של העץ שעליו הם יושבים. הונאה בחזקה שלישית - הבנקים הפליאו בהונאה כאשר במסמכי משכנתא של עשרות עמודים הם החתימו את העובדים בתנאים דרקוניים עם ריבית שהיא בתחילה נמוכה אך אחר כך מרקיעה שחקים. כל ההונאה החזיקה מעמד כל עוד מחירי הבתים עלו וניתן היה לאתחל מחדש את המשכנתא לפי שווי בית גבוה יותר.

הונאה בחזקה רביעית - הם הוסיפו חטא על פשע כאשר אג"חו את משכתנאות הדמה, גרפו רווחים של מילירדים, ומכרו את האג"חים לקרנות הפנסיה של אותם העובדים שנעשקו בפעם נוספת. בסיוע השותפים שלהם בממשל באו הבנקים והונו את הציבור בחזקה חמישית כאשר קיבלו את כספי החילוץ בטריליונים על חשבון אותם עובדים שנעשקו כבר כמה פעמים והמשיכו בחגיגה של מיקסום הרווח והבונוסים בעשרות מילירדים. זוהי אם כן הונאת פונזי חמורה בהרבה מהונאת הפונזי של ברני מיידוף, שכן היה ברור שהבועה תתפוצץ בשלב זה או אחר אבל כל מבצעי ההונאה – בבנקים ובממשל המשיכו לנפח את הבועה כי ידעו שהבנקים גדולים מדי ולא ייתנו להם ליפול. על פי מדיניות הדלת המסתובבת הם שתלו אנשים שלהם בממשל או אנשים שהאמינו באידיאולוגיה שלהם, חילקו להם הטבות עתק לפני ואחרי השירות "הציבורי", והעבירו את הפסדי העתק לציבור משלמי המיסים שהונו אותו באם כל ההונאות כששילם את תג המחיר לארוחות השחיתות של הרמאים הגדולים ביותר בהסטוריה. אך לא לעולם חוסן – ההונאה הבאה תתרחש בקרוב, כאשר אפילו ממשלת ארה"ב הגדולה לא תוכל לחלץ את הבנקים והם יביאו לקריסת הכלכלה העולמית. חבל שהציבור הרחב ישלם בפעם נוספת את המחיר, כאשר שמשון יפיל את מקדש הפלישתים על כל יושביו.

כללים חשבונאיים, אתיקה והמשבר הכלכלי של 2008

(פורסם לראשונה בבטאון "רואה החשבון" באפריל 2010)

מבין עשרות הספרים שקראתי על המשבר הכלכלי של 2008 רק כמה מהם מתייחסים לאחת הסיבות המרכזיות לפרוץ המשבר ובמיוחד לעיתויו – החלת כלל FAS 157 שאילצה את החברות והבנקים להעריך את שווי נכסיהם הלא נזילים על פי שווי "השוק" שלהם. ספרו של The Sellout – Charles Gasparino וספרו של Andrew Too Big to Fail – Ross Sorkin כותבים בהרחבה כיצד הבנקים נהגו לרשום את הנכסים הלא נזילים שלהם, כגון אגרות החוב מגובות המשכנתאות, בהתאם למחיר ששילמו עבורם. אם הם מכרו אותם ביותר הם רשמו רווח ואם מכרו אותם בפחות הם רשמו הפסד. כל זה השתנה כאשר בשנת 2006 הוחל הכלל החשבונאי FAS 157 לגבי חברות ששנת הדיווח שלהן מתחילה אחרי 15 בנובמבר 2007. אם לבנק היה עכשיו נכס לא נזיל היה עליו להתייחס אליו כאל מניה.

אם השוק לנכס זה עלה (על פי מחירים שבהם נמכרו נכסים מקבילים) היה על הבנק לשערך את שווי הנכס ולהיפך, אם מחיר השוק ירד היה על הבנק להוריד את שוויו בספרים למרות שהבנק לא מכר בפועל את הנכס. דוד איינהורן, מנהל קרן גידור שניהלה נכסים בשווי שישה מילירד דולר, ראה באמצע 2007 כיצד שתי קרנות גידור של בר סטרנס התמוטטו בעקבות תחילת ההתרסקות של מחירי אגרות החוב מגובות המשכנתאות, ותהה כיצד אחזקת אג"חים מעין אלה עלולה להשפיע לרעה על המאזנים, הרווחיות והנזילות של בר סטרנס וליהמן ברדרס, שני בנקי ההשקעות שהיו חשופים הכי הרבה לתנודות בשוק זה. במיוחד חרה לו הנוהג של ליהמן לרשום כרווח ירידה בשווי השוק של החובות שלו. ההגיון הטמון בכך היה שתיאורטית הבנק יכול היה לרכוש את החוב שלו חזרה במחיר הנמוך ולרשום רווח. איינהורן אמר לצוות שלו שזו חשבונאות עקומה כי על פיה ערב פשיטת הרגל של בנק הוא יוכל לרשום את הרווחים הכי גבוהים כי שווי החוב שלו שואף לאפס. זאת ועוד, על פי הרווחים המנופחים באופן מלאכותי של הבנקים גם שילמו בונוסים מאוד שמנים למנהלי הבנקים.

חלפה כמעט שנה ואיינהורן, אנליסטים ומנהלים בוול סטרירט החלו לתהות האם הכללים החשבונאיים על רווחיות ושווי הנכסים והבנקים הם אכן משקפים את המציאות. במידה ולא, השווי הגבוה של המניות של בנק ליהמן שנסחר למשל ב- 64.80 דולר אינו מייצג את השווי האמיתי של הבנק והמניה מנופחת. דיק פולד, מנכ"ל ליהמן, חשד באיינהורן שהוא שורט ומעוניין להפיל את מחיר המניה אבל איינהורן התבטא פומבית מספר פעמים ושאל שאלות נוקבות על שווי הבנק על פי אמות המידה החשבונאיות שהוא סבר שאינן משקפות את מצבו האמיתי של הבנק. אבל אם שווי הנכסים והחובות הוא שווי השוק שלהם ואם הם לא נזילים איך ניתן לתת שווי מתאים ובאיזו תכיפות מחשבים את השינויים בשווי? איינהורן אמר בנאומו המפורסם ב- 21 במאי 2008 כי הוא חושד שליהמן ברדרס ממשיכה לחשב את אגרות החוב מגובות המשכנתאות בערכים לא ריאליים למרות שיש להן שוק שהוא הרבה יותר נמוך מערכן בשיא כאשר המחירים כבר ירדו ב- 30% עד 40%.

עמדת הבנקים הייתה כי כל עוד האג"חים מקבלים דירוג של AAA אין מקום להוריד את שווין בגלל תנודות כאלה או אחרות בשוק. הוא ציין שליהמן הפחיתה רק 200 מיליון דולר על נכסים רעילים בשווי של 6.5 מילירד דולר ברבעון הראשון למרות שהאג"חים כללו 1.6 מילירד דולר בדירוג נמוך. הוא ציין שליהמן הייתה אמורה להפחית אג"חים בשווי 1.1 מילירד דולר שהיו ברמה 3 של אג"חים שאין להן שוק והשווי שלהן נקבע רק על פי מודלים פנימיים של הבנק. הוא סיים את נאומו בקריאה לרשויות להתערב על מנת לאלץ את ליהמן לשערך נכונה את הנכסים הרעילים שלה. אחרי הנאום החלה הדרדרות של מחירי המניות של ליהמן תוך הטחת אשמה באיינהורן כי הוא נשא אותו רק בגלל שהיה שורט.

כולנו מכירים את הסיפור של בעל הפרה הרזה מהשטעטעל שהלך למכור אותה בשוק ולא הצליח כי בהגינותו הרבה גילה שהיא לא נותנת חלב, היא מסרבת לאכול והיא כבר זקנה ותשושה. ריחם עליו חברו הסוחר הממולח, שצאצאיו היגרו מן הסתם לניו יורק והפכו לבנקאים, והחל לשבח את הפרה בפני באי השוק לא פחות מאשר שיבחו בנקאי וול סטריט את אג"ח הסאבפריים המגובות במשכנתאות של כל מזי הרעב משכונות העוני שרכשו בתים בשווי של מיליונים עם הכנסה בשכר מינימום. כאשר החלו להיאסף קונים פוטנציאליים רבים והיו מוכנים כבר לקנות את הפרה בשווי גבוה פי כמה מאשר קיווה לקבל בעל הפרה, הוא פנה אל חברו ואמר לו שאם הפרה כל כך טובה ושווי השוק שלה כה גבוה על פי FAS 157 הוא לא מוכן למכור אותה כי על מציאה כזאת לא מוותרים.

זה בדיוק מה שקרה לבר סטרנס, ליהמן ברדרס, מריל לינץ' ודומיהם שידעו היטב כי ברשותם "אג"ח זבל" שאינו שווה הרבה, שהדירוג של חברות הדירוג אינו שווה את הנייר עליו הוא כתוב, והם נמצאים בשוק של פירמידה שהמצטרף האחרון מפסיד את כל כספו. אבל הם היו כל כך "אויברחוכעם", שחצנים וגדולים מכדי ליפול, שהם החלו להחזיק בנוסטרו כמויות הולכות וגדלות של אג"ח סאבפריים שעם השנים הפכו ליותר ויותר תלושים מהשווי האמיתי שלהן. הבנקים היו משוכנעים שבאמצעות תרגילים חשבונאיים מתוחכמים, מבית מדרשם של מנהלי אנרון, ותחת עינו הסגורה של ה- SEC, כאשר שר האוצר אינו אלא המנכ"ל הקודם של גולדמן זאקס ונגיד הבנק המרכזי הוא ניאו ליברל ידוע, הם יוכלו להמשיך לשטות את כולם, לאכול את העוגה המורעלת ולא לקבל קלקול קיבה.

אבל בדיוק על פי ההגיון הניאו ליברלי המקדש את הרציונליות של השוק שאין לו כשלים והוא תמיד מגיע למחיר האמיתי של כל מוצר, הוחלט בספטמבר 2006 (בתוקף מסוף 2007) על Financial Accounting Standards Board Rule 157 – mark to market accounting. כלל זה תאם בדיוק את האמונה העיוורת בצדקת השוק, כי מה יכול להיות מדוייק יותר, שקוף יותר ובעיתוי מתאים יותר מאשר החלת שווי השוק כשווי האמיתי של הנכסים וההתחיבויות במאזן החברות והבנקים. כיוון שהשוק הוא יעיל וכיוון שהמחירים הם תוצאה של כל המידע והאמונות של הצדדים בשוק, החלת הכלל החשבונאי החדש היא אם כן פועל יוצא לאסכולה הניאו ליברלית, אסכולת שיקגו שבראשות מילטון פרידמן שבאותה שנה הלך לעולמו שבע ימים והמאושר באדם אחרי שהאסכולה שלו השתלטה בצורה כמעט מוחלטת על מרבית כלכלות המערב, על הבנקים, החברות והאוניברסיטאות.

אבל הם לא היו מודעים לברבורים השחורים, לכשלי השוק, לבועות ומשברים הסותרים את התיאוריה הסטרילית של הניאו ליברלים. בזמן משבר, כאשר המחירים של האג"חים מגובי המשכנתאות מתחילים להתרסק אחרי שרוכשי הסאבפריים לא יכולים לעמוד יותר בהחזרים העולים בצורה תלולה אחרי שהריבית במשק עולה ונגמרת תקופת החסד עם ההחזרים הנמוכים ששמשה לפיתוי רוכשי הבתים להיכנס לעיסקאות המפוקפקות, מופעלים לחצים חזקים להורדת היקפי המינוף של יותר מפי 30 שהיו לבר סטרנס ולליהמן ברדרס, אשר לקחו אשראי קצר טווח למימון השקעות ארוכות טווח והיו צריכים לעמוד בתנאי ההחזר של ההלוואות אחרי שהשווי של נכסיהם התרסק. השווי הדרדר גם אם לא מכרו את האג"חים מכיוון שעל פי FAS 157, היה מנגנון אוטומטי שחייב אותם לרשום את האג"חים על פי שווי השוק. בתקופה של פאניקה, איפוא, המחירים מתרסקים ובעקבותיהם גם שווי האג"חים שלא נמכרו כי שווי השוק הוא הרי השווי של אג"חים דומים שנמכרו על ידי אחרים. גם אם ליהמן ברדרס לא רצו למכור את האג"חים הם היו חייבים לדווח על הפסדים עצומים ובכך הביאו להתרסקות מחיר המניה, פגיעה אנושה בנזילות ודרישת הנושים להחזר מיידי של חובות הבנק שהיו מגובים באג"חים ששוויים התרסק.

רבים טוענים שאלמלי הוחל הכלל החשבונאי החדש לא היה מתרחש המשבר, אך אנו חייבים להכיר תודה לכלל החדש כי הוא פוצץ את הבועה בשנת 2008 ולא שנתיים מאוחר יותר כאשר הכלכלה העולמית הייתה מתרסקת ואפילו ממשלות העולם לא היו יכולות להציל אותה. אם היו ממשיכים בשיטות הדיווח הקודמות היו הבנקים ממשיכים להסתיר את ההפסדים העצומים והיו ממשיכים לדווח על רווחי עתק ולחלק בונוסים אגדיים. אבל כפי שראינו באנרון מגיע זמן שבו לא ניתן יותר להסתיר את ההפסדים וחייבים למכור בפועל את הנכסים הרעילים. הבנקים היו מסתבכים הרבה יותר והנזקים היו מגיעים לעשרות טריליונים במקום טריליונים.

כל הכלכלה העולמית מסתכמת בכ- 54 טריליון דולר ושוליית הקוסם היה ממשיך ליצור נכסים רעילים בקצב הולך וגובר עד שהם היו ממוטטים את כלכלת העולם. לפיכך, ביודעין או שלא ביודעין, הצליחו רואי החשבון המונחים על ידי עקרונות השקיפות, הדייקנות והאתיקה להציל את העולם ממשבר יום הדין. אבל השמחה היא מוקדמת, מכיוון שלא נלמד דבר מהמשבר, הבנקים ממשיכים לעבוד במינופים יותר ויותר גבוהים, ההנפקות של אגרות חוב הזויות ושל מניות בשוויים לא ריאליים התחדשו ביתר שאת, לא חוקקה כל רגולציה יעילה, הנגזרים ממשיכים להיות כלי נשק להשמדה המונית, משכורות המנהלים מרקיעות שחקים כאשר המניע העיקרי לפעילותם הוא השגת רווח קצר טווח תוך סיכון החברות והבנקים עוד יותר מאשר בעבר. לקיינס, לאתיקנים ולכלכלנים שפויים כשטיגליץ הייתה עדנה של חודשים ספורים אך רוחו של מילטון פרידמן נוהגת שוב בקטר הרכבת נטולת הבלמים הדוהרת אל פי התהום...

לחבר את הכלכלה לחברה

(פורסם באתר וואלה עסקים במרץ 2013)

הכלכלה כיום מנוהלת בעיקר לטובת מיעוט של איילי הון, ספקולנטים וטייקונים. ד"ר יעקב קורי סבור כי יש לשנות את המדיניות ולהחזיר את הכלכלה לשירות החברה

הניאו ליברלים השולטים כיום בארה"ב, אנגליה וישראל רואים את הכלכלה כמדע המנותק מהחברה, שמטרתו קיום שוק חופשי נטול רסן, עם רגולציה מזערית, המביאה בפועל לריכוזיות קיצונית, התעשרות של 1% מהאוכלוסיה והתרוששות שאר הציבור, מיסים מזעריים על העשירים והחברות, מונופולים, קרטלים, בנקים ותאגידים פיננסיים ענקיים הלוקחים סיכונים אדירים כי הם יודעים שלא יתנו להם ליפול.

מדיניות זאת הביאה את העולם לעברי פי פחת בשנים האחרונות, אך גם בעשרים השנה שקדמו למשבר האחרון ארעו משברים תכופים בקצב הולך וגובר. מכיוון שלא הפיקו לקחים מהמיתון הגדול של 2008 העולם צועד לעבר השפל הכבד ביותר בזמן המודרני שיביא להתמוטטות כלכלית של המדינות, התאגידים הגדולים, הבנקים וקרנות הפנסיה. על פי התהום עלינו לזכור כי מטרת הכלכלה המודרנית היא להיטיב עם כלל האוכלוסיה, מעמד הביניים, עניים עובדים, עם החברות היצרניות, ולהעדיף את "מיין סטריט" (החלק הארי של הציבור והחברות) על פני "וול סטריט".

על רקע זה צריך לשנות מהיסוד את מדיניות הריבית השואפת היום לאפס ומקיימת את המשקים הניאו ליברלים בהנשמה מלאכותית מזה יותר מעשור ובמיוחד מאז שנת 2008. הבנקים המרכזיים בארצות הברית, באנגליה ובישראל הורידו את הריבית לקרוב לאפס בשביל לאושש את הכלכלה, אך בעקבות זאת נוצרו בועות בשוק הנדל"ן ובשוק ההון כי כיום אין מחיר לכסף.

אם אין מחיר לכסף, מחירי הנדל"ן מכפילים את עצמם בארה"ב ובישראל תוך הסבת נזק כבד לרוכשי הדירות שידם אינה משגת לרכוש דירות והם אינם יכולים לעמוד בהחזרי ההלוואות, כפי שארע במשבר הסאב פריים בארה"ב וכפי שקורה כיום יותר ויותר בישראל. הבורסה משגשגת בצורה מלאכותית כי אין כמעט אף אחד המוכן לקבל ריבית אפסית על חסכונותיו והציבור נאלץ להשקיע את כספו בשוק ההון, בחברות ספקולטיביות, באגרות חוב הסובלות יותר ויותר מתספורות ובנדל"ן. יש לשנות מדיניות זאת מהיסוד ולקבוע מחיר ריאלי לכסף של כ-5% לשנה – שיתן תשואה סבירה לחוסכים, יעודד את הציבור לחסוך ויצנן את שוק ההון והנדל"ן. חברות שלא יכולות לעמוד בריבית ריאלית על הלוואותיהן לא צריכות לקחת הלוואות כי הן לא רווחיות מספיק. ריבית זאת לא תפגע ברוכשי הדירות כי הם צריכים לשלם כיום מחיר כפול עבור הדירות.

בעיה אחרת האופינית בעיקר לישראל בחמש עשרה השנים האחרונות היא שער חליפין לא ריאלי בגלל התחזקות מלאכותית של השקל לעומת הדולר, הנובעת מספקולציות ומיטיבה רק עם מיעוט מזערי של הציבור תוך הסבת נזק כבד למיין סטריט. שער החליפין הריאלי של השקל צריך להיות חמישה שקלים לדולר כפי שהיה בעבר. שער זה יתן תנופה גדולה ליצוא, לחברות היצרניות ולמאזן התשלומים. אמנם החובות שלנו בשקלים יעלו אך הם ירדו פלאים בשנים האחרונות והנזק קטן לעומת התועלת. הנזק העיקרי ייגרם לספסרי המטבע העשויים להפסיד מיליארדים, וגם לניאו ליברלים שלא מוכנים לשום מעורבות בשערי החליפין גם אם הכלכלה תיהרס, החברות יינזקו והציבור יתרושש.

לסיכום, אם נשוב למקורות ונקיים כלכלה חברתית שמטרתה להיטיב עם הציבור ולא עם הספקולנטים, הטייקונים והמאון העליון, אם נקבע מחיר ריאלי לכסף של חמישה אחוזים לשנה ואם נחזיר את שער החליפין לחמישה שקלים לדולר – נוכל לקיים כלכלה משגשגת, נטולת משברים קשים, עם אוכלוסיה עשירה וטייקונים הרבה פחות עשירים. כי עוד לא מאוחר מדי לעשות אתחול מחדש לכלכלה המודרנית אם אנו חפצי חיים!

ד"ר יעקב קורי הינו עמית הוראה באוני' חיפה, איש עסקים ומתמחה באתיקה עסקית ועתיד הקפיטליזם.

לפיד, פישר ונתניהו – אבירי הבורגנות הישראלית

(פורסם באתר וואלה עסקים במאי 2013)

שרי אוצר כשטייניץ, אולמרט הירשזון או נתניהו הובילו מדיניות ניאו ליברלית. ד"ר יעקב קורי סבור שההבדל היחיד בין לפיד לבינם הוא הכריזמה והמראה החיצוני

אני מתחיל להתגעגע לשטייניץ, אולמרט, הירשזון ונתניהו – שרי האוצר שהגדילו את הפערים החברתיים על חשבון מעמד הביניים, בסיוע החרדים, טומי לפיד ומפלגת העבודה. בתקופתם הכל היה ברור, הם דאגו לבורגנות (העשירון העליון) ולטייקונים על חשבון מעמד הביניים והשכבות החלשות. הם היו ניאו ליברלים, לא היו פופולריים וכריזמטים כיאיר לפיד, אבל הצליחו בשיטת הפרד ומשול להסיח את הדעת מהעושק.

סטנלי פישר זכה לתשבוחות מכל קצוות הקשת. הקונצנזוס החיובי בעניין תפקודו מזכיר את המאסטרו, אלן גרינשפאן הניאו ליברל, שהפך בעקבות משבר 2008 לאדם המושמץ ביותר בארה"ב כי היה אדריכל המשבר. גם לגבי פישר תחול רוויזיה לגבי תפקודו, כאשר יתברר שהמדיניות המוטעית שלו בנושא הריבית הביאה להיווצרות בועת נדל"ן ומניות שתתפוצץ לנו בפנים ותביא לשפל שלא היה דוגמתו.

בקיץ 2011 קמה תנועת מחאה שקיבלה תמיכה של 86% מהעם, למעט הבורגנים, בני טיפוחיו של הממשל הניאו ליברלי השולט בישראל משנת 1996. בבחירות 2013 שינו המפלגות את האדרת וצבעו עצמן בצבעים חברתיים. כך הפך יאיר לפיד לחברתי הדואג למעמד הביניים.

אלא שיש כאן **כפל לשון** – לפיד השני התכוון **לבורגנים**, העשירון העליון, כגירסת אביו לפיד הראשון, בורגני מוצהר ו- bon vivant, ולא **למעמד הביניים** המרוויח בין 75% ל- 125% מהשכר החציוני (לא הממוצע המושפע מההתעשרות החריגה של העשירון העליון). העם קנה את הפתיון והצביע בהמוניו ללפיד. חלק אחר של העם החושש מהערבים, מאירן ומהטרור יותר מאשר ממצבו הכלכלי, הבריאותי והחינוכי הצביע עבור נתניהו ובנט, והרי לך ממשלה ניאו ליברלית חדשה.

ליאיר לפיד יש כריזמה החסרה לנתניהו ולפישר, אבל הוא שותף אתם ב- 100% באידיאולוגיה הניאו ליברלית שלהם, מבית מדרשם של מילטון פרידמן, רייגן, תאצ'ר ופינושה העריץ הצ'יליאני. פרידמן יעץ להם בשם הכלכלה "החופשית", שאינה אלא מסווה למונופולים, יצירת פערים אדירים ועושק מעמד הביניים. לפיד משקה אותנו את אותם המים הבאושים, אבל הוא חתיך, מדבר יפה, מתקיף בצורה משכנעת את החרדים, כאילו שהם אחראים לכל תחלואי המשק הישראלי.

נתניהו טוען שלא ניתן להיטיב עם העם בגלל האיום האירני המחייב לקנות מטוסים חמקנים שבתקציב שלהם ניתן היה לפתור חלק ניכר מתחלואי החברה. ואילו פישר דורש שגם את כבשת הרש, התמלוגים המצומקים של הגז, נשקיע בחו"ל בשביל לא לייסף את השקל. והרי אם השקל מיוסף זה בעיקר בגלל הספקולנטים, כי את השקל הוא היה צריך לפחת, את שער הריבית הוא היה צריך להעלות, אבל זה היה פוגע בעקרונות השוק החופשי, שיותר חשוב לחסידיהם של איין ראנד, גרינשפאן ופרידמן משגשוגה של הכלכלה העולמית.

עם ישראל סובל מאמנזיה, לא זוכר מה היה לפני עשור כשרצחו את מדינת הרווחה ואיך יזכור את ההסטוריה שלו? במלכים א' פרק יב, אומר רחבעם לעמו: "אבי ייסר אתכם בשוטים ואני אייסר אתכם בעקרבים". לפיד שכבר לא יכל להיוועץ באביו "ויוועץ את הילדים", הלוא הם נערי האוצר, שאמרו: "כה תדבר אליהם קטוני עבה ממותני אבי", ובמקרה של טומי, זו אכן גזירה קשה.

אך יאיר לפיד לא מדבר בקשיחות אלא ברוך, הוא מבטיח שיהיה לנו טוב ביום האתמול כי חלף, בעוד שנתיים. וזה עובד! עם ישראל אוהב להיאחז במקסמי שווא. אולי זה בגלל האקלים המדברי שבו אנו רואים אחת לכמה שנים מיראז'ים שופעי ירק ומים וחושבים שעוד מעט נגיע אליהם. אך במדבר שבו אנו מצויים יש רק שוטים ועקרבים.

(המאמר פורסם באתר מחלקה ראשונה NEWS1 בנובמבר 2013)

אחרי עשרות שנים של קריירה עשירה ומגוונת בעסקים בינלאומיים הגעתי למסקנה החד משמעית שהאתיקה צומחת מהראש ואם המנכ"ל והבעלים הוא אתי, יהיה הארגון שהוא עומד בראשו אתי אף הוא. כתבתי על כך בהרחבה בספרים ובמאמרים, אני מרצה בהרצאות ובאירועים וממחיש זאת בסרטים ובמחזות שבתוכניות הלימוד שלי. הדוגמאות הבולטות הן בישראל – סטף ורטהיימר, בארה"ב – וורן באפט, ולהיפך – המשבר הכלכלי הגדול שהחל ב- 2007/8 ושעדיין לא הסתיים נובע מניהול לא אתי של בנקים וחברות ביטוח בארצות הברית ובאירופה.

ישנם חברות וטייקונים הסבורים כי ניהול אתי כרוך במינוי היועץ המשפטי המטהר את השרץ למעשיהם הלא אתיים גם לקצין אתיקה, מתן תרומות של פחות ממחצית האחוז מהרווח הנקי לאחריות חברתית, בעוד הם עושים תספורות לבעלי אגרות החוב, מפטרים מאות עובדים ללא הבחנה ולא מאפשרים להם להתאגד, הופכים בהדרגה חלק ניכר מהעובדים לעובדי קבלן, עובדים עם שכר מינימום ופוגעים קשות בזכויות הסוציאליות, עושים קרטלים דה פקטו בתעשיית הצריכה, בבנקים ובחברות הסלולר המייקרים את מחיר המוצרים והשירותים, לא משלמים מיסים כלל או עושים תכנון מס כחוק, בעוד הם מגייסים לשורותיהם את הפוליטיקאים ועובדי המדינה שאפשרו להם להנות מהטבות מפליגות, מזהמים את הסביבה במפרץ חיפה, עושקים את בעלי מניות המיעוט בעסקאות עם בעלי עניין ובמשכורות עתק למנהלים שהם גם הבעלים, לא משלמים לספקים בזמן, ונותנים שוחד גלוי וסמוי.

כך גם ישנם מוסדות אקדמיים המשלמים מס שפתיים לאתיקה בדיבורים על אחריות חברתית, בקיום תוכניות לימוד של עשר שעות על אתיקה תוך קיום דיונים "אקטואליים" על משנתם של אריסטו וקאנט. ישנם חוגים רבים ככלכלה וחשבונאות שאין בהם לימודי אתיקה, חוגים למנהל עסקים שבהם מרצים שאינם באים מעולם העסקים מלמדים כמה שעות עיוניות עם אירוע אחד או שניים. אך בבתי ספר אלה על שם טייקון זה או אחר הס מלהזכיר צדק חברתי וכלכלי, אי השוויון המשווע בישראל, עושק הטייקונים של הקופה הציבורית, הון ושלטון (מלטה יוק), פשיטת הרגל של הדירקטוריונים ובעיקר הדח"צים בקיום אחריותם לחברה ולמחזיקי העניין שלה ולא לבעלים בצורה בלעדית. מלמדים אך ורק כלכלה ניאו ליברלית שמוטטה את המשק העולמי פעם אחר פעם, לא מאפשרים ללמד הוגי דיעות "דיסידנטים" עם תפישה קפיטליסטית חברתית כג'וזף שטיגליץ (חתן פרס נובל, גלובליזציה), מוחמד יונוס (חתן פרס נובל, בנק חברתי גרמין), נעמי קליין (נו לוגו, דוקטרינת ההלם), ג'ואל בקן (התאגיד), פול הוקן (קיימות), דניאל כהנמן (כלכלה לא רציונלית), נסים טאלב, נוריאל רוביני, המשבר הגדול של 2008 ועוד.

תוכנית לימודים של אתיקה עסקית צריכה להיות לפחות בהיקף של שלושים עד שישים שעות אקדמיות על מנת שיהיה לה אימפקט על הסטודנטים, תשנה תפישות עולם או לפחות תחשוף את הסטודנטים לגישה שונה אל עולם העסקים שלא שמה בראש מעייניו את רעיון העוועים של מקסום הרווח של מילטון פרידמן, המביא בהכרח לסיכון גבוה, משברים תכופים ולפגיעה קשה בכל מחזיקי העניין של החברה. ראויים לציון נשיאי אוניברסיטאות ומכללות שעמדו על כך שיתקיימו לימודי אתיקה אקטיביסטית, מנהלי בתי ספר לניהול וראשי חוגים שאפשרו לקיים לימודי אתיקה בהיקף נרחב. אם אנו רוצים להביא את עולם העסקים בישראל ובעולם לניהול אתי, תוך מזעור הסיכונים, מניעת המשברים התכופים ויצירת הרמוניה בין מחזיקי העניין, יש ללמד את כל הסטודנטים במסגרות אלה אתיקה עסקית אקטיביסטית בהיקף נרחב, כי רק האתיקה תציל את הכלכלה העולמית מהמשבר הגדול מכולם.

על אירוויזיון, מסי, רגב, ירושלים ו- BDS

(פורסם באתר מחלקה ראשונה NEWS1 ביוני 2018)

יכולתי לבחור בדרך הקלה ולהאשים את שרת התרבות בביטול המשחק נגד ארגנטינה, ואכן יש לה אחריות לא מעטה לביטול. היא סבורה שכאויטה פרון היא קולה של המדינה וכלואי ה- XIV ואדונה נתניהו המדינה זה היא או ביבי. והרי אדם ניכר בכיסו, בכוסו ובכעסו ולכך הקדמתי – בכיסאו, בכיסו... כי מרגע שהשליטים מימין או משמאל תופסים את כיסא הכבוד הם הופכים למורמים מעם שמותר להם הכל. בכיסו – המדינה בכיס שלהם, בכוסו – זו הרי כוס השמפניה הורודה, בכעסו – אלוהים ישמור עלינו מכעסם של ביבי, שרה ומירי, השילוש הקדוש.

יכולתי לבחור בדרך הקלה ולהאשים בביטול המשחק נגד ארגנטינה את ההיבריס של "תפסת מרובה" – שחייב את העברת המשחק מעירנו חיפה לירושלים והפיכת משחק הידידות לכלי בתעמולת הלגיטימציה של ירושלים כאילו שהבירה שלנו זקוקה למסי על מנת שכולם ידעו שהיא בירתנו. דוברי הממשלה מצהירים במשחקי הרהב שלהם שירושלים על ראש שמחתנו, במקום להצניע עד כמה שאפשר את טקסי העברת השגרירויות לירושלים, כי הרי זו צריכה להיות השיגרה, וצריך להצניע בעשיה במקום להתרברב ולנכס כל הצלחה.

יכולתי לבחור בדרך הקלה ולהאשים את השחיתות בחלוקת הכרטיסים למקורבים שנישלה את העם מאחד מרגעי השמחה הבודדים שיש לו במציאות של תוקפנות איראן עם הגרעין והאיום בסוריה, תוקפנות הפלשתינאים בצעדות השיבה, העפיפונים והטילים, המחבלים, ההסתה ופריצת הגדר, השסעים ההולכים ומחמירים בקרב האוכלוסיה בין יהודים וערבים, חילונים וחרדים, עשירים ועניים. השלטון הפופוליסטי שלנו לא מספק לנו אפילו לחם ושעשועים, עם הפערים הגדולים ביותר ב- OECD, ביטול המשחק של מסי, הפרטת המדינה לטייקונים וחיסול מדינת הרווחה.

אני לא מאמין שדווקא אני שחולק על אחמד טיבי בכמעט כל נושא אודה כי הוא לא רחוק מהמציאות באומרו שביטול המשחק הוא "ניצחון פלסטיני 1:0 בדקה ה- 90 משער עצמי של מירי רגב". אך עדיף שיחלקו סוכריות על ביטול המשחק במקום על פיגועים המוניים נגד אזרחים. ישראל צריכה להתמודד כנגד איומי הטרור והגרעין והיא עושה זאת בצורה שקולה, אך אל לה להזניח את חזית ההסברה שהפלשתינאים ו- BDS קוצרים בה הצלחה, כי בטווח הארוך יש בכך סכנה קיומית כנגד ישראל, שעלולה להפוך למדינה מוקצה לנוכח עלילות הדם של שונאיה.

יחד עם זאת, מירי רגב צודקת כשהיא טוענת שאם האירוויזיון לא יתקיים בירושלים כפי שהתקיים בפעמיים הקודמות אין לקיים את האירוויזיון בישראל ולהשקיע בו 50 מיליון שקל. יש לשים גבול לאיומים של BDS ושל מחרימי ישראל. כל האיומים על האומנים שיפגעו במשפחותיהם אם יופיעו בישראל הוכחו כאיומי סרק. ואם שונאי ישראל יממשו את האיומים – ישראל יודעת איך לטפל בטרור בינלאומי. אין אותו הדין של אירוח שגרירויות בתל אביב שם מדובר באינטרס לאומי, לאירוח האירוויזיון שאינו חיוני, אך צריך לעמוד על כך בלי התלהמות ורהב.

וכאן אני מגיע לאשמים האמיתיים – יש רק גורם אחד האחראי לביטול המשחק והוא BDS יחד עם תנועת הדה לגיטימציה נגד ישראל – ושאר הגורמים הם רק גורמים מסייעים. אשמתה של ישראל היא בראש וראשונה בכך שלא הצליחה לגרום לדה לגיטימציה של BDS. הארגון לא עשה עד כה שום טעות במזימתו להחרבת ישראל. רק אנחנו כשלנו בהתמודדות נגדו, לא הצלחנו להוכיח את הקשר שלו עם ארגוני טרור אם יש כזה, להוכיח אינטרסים כספיים של בצע כסף בפועלו אם יש כאלה, ולהוכיח את האנטישמיות של ראשיו ותומכיו למרות שהיא זועקת לעין.

אבל בישראל כמו בישראל, מתעסקים בטפל במקום בעיקר. במקום למצוא פתרון לדה לגיטימציה ולהצלחות ה- BDS, אנחנו עסוקים במלחמות היהודים, כולם מתנפלים על מירי רגב ושוכחים שהאשם העיקרי הוא BDS. ומי שחוגגים אלה הם אויבינו שמנצחים בתעלומת הזוועה שלהם על "הקטל" בגדר בעזה, על מדיניות "האפרטהייד" של ישראל, על "הנאציזם והפאשיזם" של הנהגת המדינה. אל נוכח האיומים החמורים הניצבים בפנינו – המדיניים, חברתיים, בטחוניים, כלכליים ותדמיתיים – עלינו להציג חזית אחידה בממשלת אחדות שתאגד את חפצי החיים.

האם אנחנו סוטים, שונים או נורמלים?

(פורסם באתר NEWS1 מחלקה ראשונה ב- 24.7.2016)

לא ברור לי מדוע יש לי הרגשה של DEJA VU, אבל כל האירועים המסעירים אותנו לאחרונה חוזרים ועולים מדי פעם, כמעלי גירה, ואין חדש תחת השמש. זה כולל דברי רבנים על הומוסקסואלים, קיפוח עדות המזרח, הסערה על מחמוד דרוויש, וכמובן עושק האוכלוסיה על ידי הטייקונים ומשרתיהם. התייחסתי לסוגיות אלה רבות בספריי ובמאמריי ובסוף המאמר אני אפנה את הקוראים אליהם, מה עוד שהם יכולים לקוראם בחינם באתרים רבים של אוניברסיטאות, מכללות, ארגונים ובאתר שלי. יחד עם זאת, פטור בלא כלום אי אפשר ואני מתייחס במאמר זה לכמה היבטים חדשים ואקטואליים בסוגיות אלה. יכול להיות שזאת ברכה לבטלה, כי ממילא איש באמונתו לא רק יחיה אלא גם יתבצר ומעטים מאוד הם אלה אשר שינו את עמדותיהם בעיקבות קריאת מאמר או ספר, פרט לי שאני תמיד פתוח לקלוט זרמים חדשים. הצבעתי מגיל 18 ועד גילי המופלג לכמניין מפלגות שונות ועשיתי את כל הדרך ממפלגת העבודה ועד הליכוד וחזרה, עבור במפלגות המרכז ובתנועות רבות שלא עברו אפילו את אחוז החסימה. קוראי מבקשים ממני לתמצת את המסרים שלי ולמקד את הקריאה בספרי עבי הכרס וזאת אני עושה במאמריי ובסוף מאמר זה גם בקישור לתוכן העניינים של כל הספרים החדשים שלי שפורסמו השנה וניתן לקוראם בחינם.

נתייחס תחילה לדבריהם של רבנים שקראו להומוסקסואלים סוטים. מכיוון שאני סולד מהתלהמות, הדבקת תוויות גנאי לציבורים שלמים – יונים וניצים, יהודים וערבים, מזרחים ואשכנזים, חרדים וחילוניים וכדומה, קראתי במקורות – מילון אברהם בן שושן - שהפירוש למילה "סטה" הוא: "1. סר, נטה, פנה מן הדרך המוסכמת או המקובלת: הממשלה סטתה מן הקו המדיני הקודם. אל נא תסטה מדרכך זו. יש הכרח לסטות מעט מן התוכנית. 2. סר מדרך המוסר, נאף, זנה. אישה סוטה." כלומר סוטה הוא זה שפונה מן הדרך המוסכמת או המקובלת ובפירוש מחמיר – סוטה מדרך המוסר, נאף, זנה. למה דווקא אישה סוטה ולא גבר סוטה כשהוא בוגד? זאת כבר סוגיה אחרת שצריכים לשאול עליה את הרבנים והם אולי ימצאו במקורות שאם גברים סוטים מחוץ לתחומי עירם זה כשר. אבל לא ניכנס למקורות התנכ"יים או התלמודיים להגדרות של סטיה מינית או אחרת, כי זה לחלוטין לא מעניין אותי בתור חילוני ואתיאיסט, ותודה לאל שאנחנו עוד לא מדינת הלכה או שאריעה, אלא מדינה אירופאית שבה לא סוקלים באבנים או ממיתים אישה נואפת (אך לא גבר נואף...), וקיצוני יותר- אישה שנאנסה כמו באיראן. בישראל גם לא שורפים בתאי הגזים יהודים והומוסקסואלים כפי שעשו הנאצים שעבורם היה היינו הך אם אתה יהודי או הומוסקסואל – אתה סוטה וחריג ועליך למות. לית מאן דפליג שעל פי חוקי המדינה להיות "להט"ב" זאת לא עבירה על החוק ולמרות שהם לא יכולים להינשא כמו במדינות המתוקנות הם יכולים לחיות יחדיו ואף לאמץ ילדים.

אבל האם בעלי נטיות מיניות שונות הם אכן סוטים וחריגים? מי חריג ומי נורמלי? האם יהודי גרמני הוא סוטה כי הוא לא ארי כמו רוב האוכלוסיה בגרמניה הנאצית? האם אמיל זולא הכופר באשמה במשפט הדיבה על דרייפוס הוא סוטה כי הוא לא נוהה אחרי הרוב המתלהם הקלריקלי/לאומני? האם המתנחלים הם סוטים כי הם לא יושבים בתחומי הקו הירוק כמו מרבית האוכלוסיה? האם יונים צחורות המוציאים דיבה רעה על מולדתם הם סוטים וחורגים מהקונצנזוס? כולנו יודעים שמבחינה גנטית ב- DNA יש דימיון מדהים בין השימפנזה לבני האדם שמגיע על פי רוב המחקרים עד כדי 98%. האם השימפנזים הם אם כן סוטים או דומים לנו, האם הם נורמלים? והרי אין ספק שהומוסקסואלים הרבה יותר דומים למתלהמים המשתלחים בהם מאשר השימפנזים, אז למה לקרוא להם סוטים? אבל אולי צריך להתייחס לתיאוריה הקאנטינית הגורסת כי על מנת לדעת אם מעשה הוא מוסרי או לא – יש לראות מה היה קורה אם מבחינה אוניברסלית כולם היו עושים אותם מעשים. מה היה קורה אם כולם היו גונבים או משחדים בצורה חוקית או פלילית, אם כולם היו מתנהגים בצורה לא אתית, אם כולם לא היו מתגייסים לצבא או לשירות לאומי מסיבות דתיות, בגלל הכיבוש, בגלל הפינוי, בגלל פטור קב"ן, וכמובן אם כולם היו הומוסקסואלים? יש מי שיטען כי זה היה מביא את הקץ לאנושות המושתתת על חזון "פרו ורבו". האומנם? ומה עם אלפי המיקרים שבהם הלהט"בים מאמצים או עושים ילדים? ומה אם לא? האם צריך להוקיע ולסקול באבנים גם את כל הרווקים וכל הנשואים שאין להם ילדים? ולמה לא את אלה שעושים רק ילד אחד או שניים, פחות מהדרוש לגידול האוכלוסיה שהוא 2.1 ילדים? כולנו שונים וכולנו דומים, השאלה היא רק בהגדרת השוני והדימיון. האם אדם שהתחרש, איבד את רגליו, שרוי בדיכאון, עני מרוד או עשיר מופלג הוא סוטה, שונה, או נורמלי? אין לאף אחד אותו מטען תרבותי, דתי, לאומי, מיני, שיכלי, כספי או רגשי. אבל, להערכתי תשעים אחוז מהישראלים דומים זה לזה ברוב הפרמטרים ורק אולי עשרה אחוזים חריגים בצורה משמעותית. למרות כל הטענות, רב המשותף על המפריד גם בישראל של היום וזה כולל חלק גדול מהחרדים, הערבים והיונים, שאוהבים לחיות בישראל של היום.

אני יכול להתבטא בחופשיות בסוגיה זאת קודם כל בגלל שיש לנו שלושה ילדים ושמונה נכדים כך שאת חובנו לגידול האוכלוסיה כבר שילמנו. זאת ועוד, אני סולד מהדבקת סטיגמות בין אם זה שכל הדתיים הלאומיים אשמים ברצח רבין, שכל היהודים אשמים ברצח ישו, שכל המזרחים ולפחות אלה מהם המציביעים עבור הליכוד הם ניאנדרטליים, מנשקי קמעות או באים מארצות "מפגרות". לא אגרר לסטריאוטיפים ואשאל מדוע אשכנזי שנולד באיזו עיירה נידחת בפולין או ברוסיה הוא יותר מתקדם מיהודי מזרחי שנולד בקהיר או באלג'יר, למד בבית ספר צרפתי ולא באיזה חדר יידישאי? בין השאר בגלל שאני מעריך מאוד את התרבות היידית, רואה לעיתים מזומנות הצגות ביידיש, למדתי יידיש ואחד הספרים הטובים ביותר בספרות העולמית הוא טוביה החולב אבל רק במקור היידי שלו. אך אני אוהב כמובן דווקא את תרבות הלאדינו, שפת אימי, מתרגש מרומנסות, פתגמים וסיפורים, יזמתי את תרגום הצהרת זכויות האדם של האו"ם ללאדינו, תרגמתי אותה יחד עם לאדינוקומוניטה ואף ערכתי אותה. בספריי האחרונים אני מתייחס רבות לתרבויות היידיש והלאדינו ומזים כמובן את האגדה שהציונות הייתה נחלתם הבלעדית של האשכנזים, כאשר בין הציונים הנלהבים ביותר היו יהודים יוונים (אני קורא עתה את אלטנוילנד בלאדינו בכתב רש"י בתרגום שנעשה מייד אחרי פרסום הספר). אבי היה ציוני נלהב במצרים וכמוהו עשרות אלפים מהיהודים שם, לרבות הצעירים מפרשת לבון, וההסטוריה מלמדת אותנו על הציונים הרבים שהיו בעירק, בתימן ובצפון אפריקה. לכן לא ברור לי כלל מדוע לא הוזכרה הציונות של ארצות המזרח באתוס הלאומי ומדוע כועסים היום אם רוצים לתקן את העוול ההסטורי. יש בישראל של היום מטען ניכר של גזענות, אך זאת בוודאי לא הבעיה הכי אקוטית שלנו, מה עוד שהיא כיום הרבה פחותה מאשר בימי שלטון מפא"י הגזענית. ועם כל זאת, אני תוהה מדוע השם בוגוסלבסקי נחשב ליותר יפה מבוזגלו ומגדיל את הסיכויים להתקבל למקום עבודה? למה חלק ניכר מהמשתלחים נגד המזרחים "הניאנדרטליים" הם עצמם מזרחים שמנסים להוכיח שיוניותם הופכת אותם לאשכנזים? למה ראש עיריית ירושלים לא משתתף במצעד הגאווה כי זה פוגע בציבור הדתי? הרי כמעט כל דבר פוגע בציבור הדתי – אם הולכים לים בשבת, אם אוכלים במסעדה לא כשרה, אם אישה שרה בציבור, אם ילדה בת שלוש לא לובשת גרביים עבות, אם נערות מזרחיות מנסות להתקבל לבית ספר חרדי אשכנזי. ומדוע שהדתיים לא יתחשבו בציבור החילוני? למה המיעוט כופה את דעתו על הרוב? בדמוקרטיה יש לכבד את המיעוט והרוב כאחד.

אני רואה את החברה כמרקם הוליסטי שהמשותף בו רב בהרבה מהמפריד. הן המיעוט והן הרוב עשוקים על ידי שלטון ניאו ליברלי נטול עכבות. נוצר מצב אבסורדי של עושק כלל האוכלוסיה על ידי אלפיון או קבוצה זעירה של טייקונים ועושי דברם, מה שמוגדר במחאת וול סטריט כעושק ה- 99% על ידי המאון העליון. אך בין אם מדובר במאון או באלפיון נוצר מצב אבסורדי של פערי עתק בין שכבה מאוד מצומצמת לכלל האוכלוסיה. מצב זה עורר את מחאת האוהלים, אך לצערי המחאה גוועה וכמעט לא נשאר ממנה זכר, פרט לחלום יפה ובהקשר אלי – יום עיון שערכתי באוניברסיטת חיפה עם כל הנוגעים בדבר וזכה להיות מוסרט כולו למען הדורות הבאים – בערוץ האקדמי עם קישור באתר שלי ובאתרים רבים אחרים. אני כותב על כך הרבה בספריי ובמאמרי ולכן לא ארחיב כאן את הדיבור, מי שירצה מוזמן לקרוא זאת בספרים ובמאמרים, שהיו בין הראשונים שעוררו את סוגיית העמקת הפער. צר לי ש"הרשעים" ניצחו, המדינה והעולם הניאו ליברלי נשלטים כיום על ידם ואין סיכוי שהמצב ישתנה לטובה בזמן הקרוב. זו טרגדיה גדולה כי המצב מביא לעליית מפלגות ואישים ימניים ופופוליסטים שידרדרו את העולם לעברי פי פחת, כי המשבר הבא יהיה בסדרי גודל של מאות טריליוני דולר ושום מדינה או משטר לא יוכלו להציל את פושטי הרגל חסרי המצפון והעכבות. מי שישלם את המחיר יהיה כרגיל "העם", ואם הוא יעז להתמרד הוא ידוכא ביד ברזל כפי שנעשה בעבר במשטרים הפשיסטיים בגרמניה, ספרד, פורטוגל, איטליה, יוון, ארגנטינה וצ'ילה (עם היועץ הדגול מילטון פרידמן איש סודו של פינושה, רייגן, ת'אצ'ר ואיך לא – נתניהו גם כן). מה בכל זאת ניתן לעשות? על כך כתבתי בהרחבה בספריי ובמיוחד ב- ETHICS PAYS – ועל רגל אחת – להפוך את המדינות לאתיות, כי המדינות הכי אתיות הן אלה שמצליחות בכל הפרמטרים כפי שסיפרי מוכיח בצורה מובהקת.

כמה מילים על ועדת ביטון המעלה את הפיוזים של אנטישמים, גזענים ושונאי קידמה למיניהם. הפוסל במומו פוסל ומי שמתנגד לשתף את המזרחים באתוס הלאומי הוא נבער וגזען כי הוא מעדיף לסלף את ההסטוריה על מנת לשמור על ההגמוניה. עם פירסום ההמלצות מיהרתי לברך את חברי יצחק גורמזאנו גורן שהיה מחלוצי המהפכה המזרחית והאנתולוגיה הנפלאה של ספרות ושירה מזרחית שיצאה בהוצאת בימת קדם שלו ראויה להילמד כספרות חובה בכל בתי הספר. אני מזדהה לחלוטין עם המאבק שלו ואני גאה שהוצאתי את הרומן שלי במסגרת בימת קדם ושהשקת הספר הייתה במרכז סוזאן דלאל. אני מאוד מקווה שהסופרים שביטון, גורן ואחרים עזרו לגלותם יקבלו את ההכרה בפנתיאון של מדינת ישראל. הם ראויים לכך בגלל רמתם הספרותית ולא בגלל היותם מזרחים. מעולם לא התלוננתי על קיפוח והתקדמתי בחיים אך ורק בעזרת הכישורים שלי, אך זה היה למרות הדיעות הקדומות, ואחרים עם כישורים או מרפקים חלשים יותר לא הגיעו לעמדות גבוהות, כאשר עמיתיהם עם קשרים מתאימים הגיעו רחוק יותר גם עם כישורים פחותים בהרבה. אני נהנה מהמחמאות המפוקפקות שאני לא נראה "מזרחי" (למען הדיוק אני ממוצא ספרדי שהורי חיו במשך כמה עשרות שנים במצרים בלי להתערות במדינה) וחברי

האנטישמים בחו"ל אף מחמיאים לי שאני לא נראה יהודי. זה עוזר לי לשמוע את מה שקולגות גזענים אומרים גם כיום בחוגים סגורים ואף כתבתי על כך אירוע על אפליה גזעית בעולם העסקים, אירוע בודד למדי בעולם האקדמי והעיסקי, אך שעורר תגובות נסערות של הזדהות בקרב הסטודנטים שלי שרובם לא באו מהאליטות בהיותם מזרחים, ערבים ועולים מרוסיה. אני חוזר עתה ממסע שורשים שארגנתי ביוון ובין השאר נפגשנו עם נציגת הקהילה היהודית בלאריסה, בה נולד סבי וחי שם לפני שהיגר למצרים בראשית המאה. היא סיפרה לנו בהרחבה על השמדת יהדות יוון ועל מעשי הגבורה של אלפי צעירים יהודים בקרב הפרטיזנים שנלחמו באויב הנאצי. כל מה שועדת ביטון רוצה זה שתהיה הכרה לחלקם של היהודים הספרדים והמזרחים בהסטוריה היהודית, בציונות ובשואה. חס וחלילה, אין הם מבקשים לנכס דבר, אלא פשוט שבבתי הספר תילמד ההסטוריה והספרות הכוללת, עם התרומה היחסית של כל מרכיבי הפסיפס היהודי. כל זאת, על פי קריטריונים מקצועיים ומבלי להאפיל תרבות או עדה כלשהי. גתה אמר לפני מותו MEHR LICHT, יותר אור, וזה בדיוק מה שהועדה רצתה לעשות - להביא יותר אור שיאיר את האתוס הלאומי, הלוקה בליקוי מאורות בכל הנוגע לתרומתם של רוב אוכלוסיית המדינה.

קשה לתייג את דעותי ואני שונה או "סוטה" מהסטראוטיפים המקובלים. אני אוהב אופרות, מחזות (כולל של צ'כוב) ולא אוהב כלל את אום כולת'ום. אך אני מודע לכך שהיא אומנית דגולה לא פחות מקאלאס ומכבד את זכותם של חלקים רבים מהאוכלוסיה וגם של שרת התרבות מירי רגב לתמיכה של משרדה בתזמורת האנדלוסית למרות שמעולם לא שמעתי אותה, וכן - על חשבון תמיכה באופרה הישראלית המשרתת ציבור מזערי. כשאני מדבר על כך זה לא מתאים לדימוי המקובל בישראל, אבל זה מתאים בהחלט לעולם הנאור האוהב ומעריך מוזיקה אתנית. מרגש אותי מאוד לשמוע רומנסות ספרדיות מושרות על ידי יוהרם גאון ואומנים גויים, העולם נפל שבי בקיסמה של עופרה חזה עם שיריה התימניים, אך באותה מידה אוהבים בעולם את חווה אלברשטיין השרה שירי מופת ביידיש. על כך אני כותב הרבה בספריי החדשים ובמאמרים שלי ואני לא רואה סתירה בין אהבת מוזיקה קאמרית לאהבת שירי תימן. עד לפני חודשים מספר לא התבטאתי בכתביי בנושא הסכסוך הישראלי-פשלתינאי, אך לנוכח החרם ועלילות הדם נגד ישראל ראיתי חובה לעצמי לבטא את עמדותי שחורגות במידה רבה מאלה של חברי היונים, שאני שותף איתם במאבקים אחרים שלהם נגד אפליה, בעד צדק חברתי ועוד. ואני גם לא חסיד גדול של מחמוד דרוויש.

אני לא שותף לדעתם של רבים בישראל ובעולם להקמת מדינה פלשתינאית נוספת לירדן ולעזה בכל או במרבית הגדה המערבית. אני נגד הכיבוש ובעד זכותם של הפלשתינאים למדינה משלהם, פינוי עזה הייתה צו השעה, אבל אני מאמין שאין להחזיר את רמת הגולן, אין לחלק את ירושלים ואין להקים מדינה פלשתינאית נוספת. הדרישה של ההנהגה הפלשתינאית לזכות השיבה היא חוצפה שאין כדוגמתה, על רקע העובדה שרוב הפליטים ברחו בהשראת ההנהגה שלהם שרצתה לחסל את ישראל, שיש יותר פליטים יהודים מארצות ערב מפליטים פלשתינאים, שכולם התערו תוך כמה שנים במדינותיהם החדשות והם השאירו בארצות ערב רכוש גדול בהרבה מאשר הפליטים הפלשתינאים. כיום נותרו בחיים פחות מעשרה אחוז מהפליטים, אך הפלשתינאים מחשיבים כפליטים גם שילשים וריבעים, הגדרה שהיא בלעדית להם ולא חלה כמובן על הפליטים הגרמנים, הפולנים, היוונים, התורכים, ההודים והפקיסטנים, שכולם התערו גם הם במולדתם החדשה. אך מעבר לכך, מדינה פלשתינאית נוספת לא תהיה בהגדרה מפורזת כי לא ניתן לפקח על פירוז ותוך מספר חודשים נתעורר עם הסיוט של טילים ומנהרות במרחק של מטרים ספורים מישראל. מדינה נוספת לא תהיה דמוקרטית ותוך כמה חודשים היא תהיה בשליטת החאמאס או דאע"ש כפי שקרה בעזה וכפי שקורה בגדה שאינה דמוקרטית. למדינה נוספת אין יכולת קיום (לא זכות קיום – זה יש כמובן), כי למדינה שאנו מציעים לפלשתינאים במתכונת של רצועות רצועות בעזה, בחלקים מהשומרון ומיהודה אין מסה קריטית של מדינה. גם אין להעלות על הדעת לפצל את ירושלים מחדש עם חומה, כפי שהיה עם חומת ברלין. שום עיר בעולם לא מפוצלת כיום למעט ניקוסיה וזו טרגדיה. זאת ועוד, אם נקים מדינה נוספת ישראל תצטרך להכריז על פשיטת רגל אחרי שתיאלץ לשלם מאות מיליארדים פיצויים לעשרות אלפי או מאות אלפי המתנחלים שיפונו.

מהגבולות החדשים ההנהגה הפלשתינאית תדאג לפיתרון הסופי על פי משנתם הנאצית של מנהיגיה חסידי היטלר מחאג' אמין אל חוסייני ועד מכחיש השואה אבו מאזן, הנוקטים בתעמולה של גבלס רצופת שקרים כנגד ישראל על מנת לעשות לה דליגיטימציה בסיועם של אירופאים, אמריקאים ואפילו ישראלים "יפי נפש" שלא רואים שהאויב האמיתי הוא האיסלאם הפונדמנטליסטי הרוצה להחריב את מדינות המערב וישראל עם התרבות האירופאית שלה, על יוניה וניציה כאחד. מה שעצוב בכל זאת הוא שלמעשה אין שוני מהותי בין ערביי ארץ ישראל לבינינו – יש הטוענים שאנחנו מאותו מוצא כנעני, אך רב המשותף מהמפריד, והם עשוקים על ידי הטייקונים והממשל הניאו ליברלי לא פחות ואולי אף יותר מהיהודים. צריכה להיות לנו סולידריות מעמדית במקום האיבה שמנסים לטפח קיצונים מקרב היהודים והערבים. אם ישראל הגיעה להישגים המדהימים של עשרות השנים האחרונות זה בזכות כלל האוכלוסיה – אשכנזים ומזרחים, יהודים וערבים, דתיים וחילוניים, יונים וניצים. וכן – צריך לתת את הקרדיט במקום שמגיע, בהנהגה יהודית אשכנזית על פי חזונו של הרצל. אך הנהגה זאת צריכה לעבור כיום להנהגה

משותפת של כל הזרמים במדינה, תוך שיתוף הערבים, המזרחים והחרדים, שיסכימו לכור היתוך משותף עם לימודי ליב"ה של מדעים, שפות זרות, ובעיקר אהבת המולדת שאינה שייכת רק למגזר אחד אלא היא פסיפס של זרמים שנצרבו בכור ההיתוך, עם תרבות דמוקרטית והומניסטית, גלובלית וקוסמופוליטית, סובלנית ושוויונית, שמקורה באירופה, אך היא קיימת גם בארה"ב, אוסטרליה, קנדה, יפן, דרום קוריאה, צ'ילה, בוטסוואנה וכמובן בישראל!

ואם אנו עוסקים בסוגיות דיומא – האם צריך בגלל חופש היצירה לתקצב הצגות התומכות בטרור, ללמד שירים של מחמוד דרוויש או לאפשר להציג ציורים של שרת המשפטים בעירום? חופש היצירה הוא בוודאי ערך חשוב, אך לא יותר חשוב מצינעת הפרט, פגיעה בביטחון כלל הציבור או חתירה נגד אושיות קיומה של המדינה. במקרים מעין אלה אני תמיד מנסה לחשוב מה היו עושים משטרים דמוקרטיים לעילא כמו ארצות הברית, צרפת ובריטניה. כלום יעלה על הדעת שיילמדו בבתי הספר בארצות הברית יצירותיהם של חברים באל קאעידה ובדאע"ש? מה היה קורה אם היו מכניסים לתוכנית הלימודים האמריקאית או לתוכנית הלימודים הישראלית שירים גזעניים ומשסים על גירוש ערבים מהמדינה, כמו שירו של מחמוד דרוויש "אתם העוברים בים המילים" המטיף לגירוש כל היהודים:

לכו לאן שתרצו, אבל לא בינינו
בשום אופן! הגיע הזמן שתסתלקו
שתמותו היכן שתרצו
אבל לא בינינו
צאו מכל דבר
צאו מפצעינו, מאדמתנו
צאו מהיבשה, מהים, מהכל"

אני מאוד מעריך אצל דרוויש את הכנות, להבדיל מערפאת שדיבר בכפל לשון על ביטול האמנה הפלשתינאית – CADUC – שחתם על הסכמי אוסלו אך שלח אלפי מרצחים שטבחו למעלה מאלף אזרחים באינתיפאדה, כפל הלשון של כל אלה שקוראים לילדיהם ג'יהאד ושהיד ומסבירים זאת בכך שלשמות יש גם משמעות אחרת, כפל הלשון של מנהל העבודה בבית שבנינו שכתב על הקיר שלנו "אחרב אל בית" – יחרב ביתך – וסיפר לאשתי שזה שמו בערבית. בסרט מעולה של יהורם גאון על ירושלים הוא ראיין את אחד ממנהיגי הפלשתינאים ושאל אותו איך ניתן לפתור את הסכסוך והלה ענה לו שהוא – גאון - ישאר פה כי משפחתו גרה מדורי דורות בישראל, אך כל אלה אשר עלו אחרי 1948 יחזרו לארצות מוצאם (אבל מצרים כבר לא מחכה לי, אולי לונדון, או שצ'צ'ין שתשמח לקבל אותנו יחד עם המהגרים הגרמנים באוניה של פליטים שתארגן זמרת ידועה). ומה עם הצברים ילדיהם, רוב רובה של האוכלוסיה היהודית כיום, הקשה גאון – אלה שיילכו לג'הינם ענה המנהיג הפלשתינאי. גם דרוויש מסלק אותנו לכל הרוחות בחסדי אאולוס אל הרוח, שנתפגר איפה שנרצה רק לא בין הערבים, שנטבע בים ונשתה את מי הים כפי שיעץ לנו ערפאת. ואלה שעדיין לא השתכנעו מה רוצה מחמוד דרוויש נביא להלן את שירו ה"קניבלי" "תעודת זהות" המטיף לאכילת בשר היהודים. אך הוא לא לבד, פדווה טוקאן התומכת בטרור, מעדיפה לאכול את הכבד של הישראלים. הוא טוען טענה שיקרית שגזלנו את הפרדסים בשעה שרוב רובה של האדמה עליה יושבים יהודים בישראל נרכשה כחוק. הוא לא שונא אנשים, הוא רק תומך בטרור. הוא לא פולש, כאשר המחקרים הדמוגרפיים מראים את ההיפך בקשר למוצאם של מרבית הפלשתינאים. כיוון שסביר שיהיה רעב הוא יאכל את הבשר של היהודים, אבל זה רק אם הוא יכעס ויהיה רעב. דרוויש ממשיך לשקר במצח נחושה כאשר הוא טוען שהיהודים לא השאירו דבר לפלשתינאים, היושבים לבטח באדמותיהם, שותפים מלאים לשגשוג המדינה, רופאים ואחיות מעולים, קבלנים ובעלי מסעדות, עם רמת החיים הגבוהה ביותר של ערבים בכל ארצות ערב. דרוויש משסה ומשקר, תומך בטרור, בקניבליזם ובשינאת (וקינאת?) יהודים. זה המשורר הדגול שרוצים לשדר וללמד בישראל?

"תרשום! אני ערבי. אתה גזלת את הפרדסים של אבותיי, ואת האדמה אשר עיבדתי אני וכל ילדי. ולא הותרת דבר לנו ולצאצאנו מלבד האבנים האלה... אז האם השלטון ייקח אותן כפי ששמענו אומרים? לכן, תרשום בראש העמוד הראשון: אני לא שונא אנשים ואינני פולש, אבל אם אהיה לרעב, בשרו של הכובש יהיה לי למאכל. הזהר...הזהר...מהרעב שלי, מהזעם שלי!".

אבל, למרות הכל, אני מתגבר על הסלידה שלי מדברי בלע אלה, שאם ישראלי היה כותב אותם על ערבים כל הארץ הייתה גועשת והיו מגנים אותנו משבדיה ואו"ם ועד אוקספורד. בספר שפרסמתי לאחרונה כתבתי סקירה על

הספרות העולמית המודרנית (המקור בסוף המאמר - מעמוד 241 עד עמוד 395) ובה אני סוקר סופרים וספרים מהעולם כולו, בעיקר סופרים אירופאים, ישראלים ואמריקאים כי אותם אני מכיר יותר, אבל עשיתי מאמץ רב לסקור גם ספרות סינית, יפנית, הודית, אפריקאית, וכמובן ערבית. ליתר דיוק 12 סופרים דגולים מהם 6 ברשימת המיטב של המיטב ובהם מחמוד דרוויש. אני לא מומחה לספרות ערבית, אחרי שלמדתי בפעם הרביעית ערבית בעת מלחמת לבנון השניה כאשר טילים של החיזבאלה עפו על חיפה (שטח פלשתינאי כבוש כמובן) התחלתי לקרוא מספר ספרים בערבית של נגיב מחפוז המצרי, קומפטריוט שדווקא נמנה על אוהבי ישראל ועל כך החרימו אותו חבר מרעיו, אליאס חורי הלבנוני וטייב סאליח הסודני. קראתי רק כמה מאות עמודים עם תרגום צמוד כמובן כי השליטה שלי בערבית חלשה למדי ועל כך אני מסביר בפרוטרוט בספריי. את מחמוד דרוויש לא קראתי כי יש גבול למה שאני מוכן לסבול, כמו שלא יכולתי לקרוא את הפרוטוקולים של זקני ציון שכל כך אהובים בארצות ערב ואת מיין קאמפ של ידידו של חאג' אמין אל חוסייני אדולף היטלר ששניהם היו שותפים במטרה לחסל את כל היהודים.

Naguib Mahfouz (1988, Egyptian), **Tawfik Al-Hakim** (Egyptian), **Elias Khoury** (Lebanese), **Mahmoud Darwish** (Palestinian), **Tayeb Salih** (Sudanese), **Khalil Gibran** (Lebanese**)**, Ibrahim Muhawi (Palestinian), Abd Al-Wahhab Al-Bayati (Iraqi), Badr Shakir Al-Sayyab (Iraqi), Muhammad Husayn Haykal (Egyptian), Nazik Al-Malaika (Iraqi), Fadwa Tuqan (Palestinian).

אני יודע שדברי אלה עלולים לעורר כעס, אך דווקא מהמחנה היוני הקיצוני שיקרא לי ניאנדרטלי (אני מוכן להתמודד עם האינטלקטואליות של כל אחד מהמלעיזים ועל כך יוכיחו ספרי ויצירותי), גזען (אין בי שמץ של גזענות ודיעות קדומות וגם על כך אני כותב בהרחבה), בור בספרות (כי אני מבין מה שאני קורא בפשט ולא בדרש). דווקא עם הערבים אין לי בעיות, הם מעריכים את היהודים המדברים בכנות ובלי דיעות קדומות, ועל כך גם יוכיחו ספריי בהם אני כותב ומצטט רבות מהקוראן שאף התחלתי לקרוא אותו בערבית ולמדתי אותו לקראת התיזה שלי על אתיקה בעסקים, על האומה הערבית הדגולה, על השפה הערבית החשובה ועל הפיתרון לבעיה הפלשתינאית שיהיה בהקמת ברית עם הממלכה ההאשמית פלשתינאית, שלה יש יכולת קיום וזכות קיום ותכלול פרט לגדה המזרחית, בה שלושה רבעים מהאוכלוסיה הם פלשתינאים, את עזה - אחרי שהעם הפלשתינאי יתקומם כנגד הכיבוש של חמאס שהוא הרבה יותר גרוע מהכיבוש הישראלי, ואת השטחים בגדה המערבית בה יושבים ערבים. השטחים שבהם יושבים ישראלים יישארו בשליטה ישראלית, עם שיתוף פעולה בטחוני בין שתי המדינות, חברות באיחוד האירופי, הזרמת מיליארדים של אומות העולם לפיתרון בעית הפליטים ולשגשוג הממלכה, ודמוקרטיה הרבה יותר מוחשית ונאורה עבור הפלשתינאים מהשלטון העריץ והדיקטטורי של החמאס והפתח.

ואם נחזור לסוגיית השונות והחריגות של הלהט"בים, יש להקים בישראל חברה צודקת המכילה את כל מרכיביה ועל כך אני כותב הרבה – בלי אפליה על רקע דתי, אתני, כלכלי, מוצא או לאום, בלי אפליה של מגדר או העדפה מינית, בלי אפליה בין דתיים, חרדים וחילונים, מתנחלים ויונים, כי כולנו שותפים במרקם האנושי של המדינה. תקציבים יחולקו בצורה צודקת על מנת להגביר את המאחד ולהחליש את המפריד. חינוך חובה יהיה מגיל אפס עד סוף התיכון וחינוך חינם יהיה בכל חינוך החובה וגם באוניברסיטאות ובמכללות עד לדוקטורט כמו בכל המדינות הנאורות. אבל החינוך יהיה בחינם רק עבור אלה שילמדו בתוכנית המאחדת עם לימודי ליב"ה, בשפה העברית, אך תוך הוראת ערבית ואנגלית שהמסיים תיכון ישלוט בהן ברמה של שפת אם. עם לימודי מולדת והסטוריה שבה תיסקר בצורה אובייקטיבית התרומה של כל המגזרים לאתוס הלאומי – יהודים וערבים, אשכנזים, ספרדים ומזרחים, עם לימודי תנ"ך ותלמוד במידה סבירה, תוך הכנה ללימודים אוניברסיטאיים. מי שירצה ללמוד יותר תלמוד ודת יהודית או תרבות ערב יעשה זאת על חשבונו ולא על חשבון הקופה הציבורית. אני כותב בהרחבה בספריי על תוכניות הלימוד, לימודי שפות, ספרות, דרמה ואומנות, כך שמי שמסיים בית ספר תיכון ואוניברסיטה יתחיל את חייו עם מטען רוחני ואתי שיעזור לו להשתלב בחיים המקצועיים והחברתיים. המדינה מסבסדת את המאחד ולא את המפריד, תוך איתגור אינטלקטואלי של לימוד כתבי איבסן, שייקספיר, יונסקו, סארטר, עוז, שמיר, עגנון, מחפוז, ארתור מילר, פאניול, זולא, הוגו, סרבנטס, ברכט, האחים מאן, גתה, שאו, ביאליק, אבן גבירול ועוד.

תהיה הפרדה גמורה בין הדת מהמדינה, כל המוסדות הדתיים מהרבנות הראשית ועד מוסדות הכשרות לא ימומנו על ידי המדינה וכמובן לא בתי ספר דתיים. תיאסר בחוק הטפה לחזרה בתשובה כמו כל פעילות מיסיונרית אחרת, שמטרתה היא בין השאר כלכלית להגביר את התקציבים למוסדות דתיים, כשברור לכל כי החוזרים בתשובה הם אזרחים סוג ב' בקהילה הדתית, פסולי חיתון, קל וחומר אם הם מזרחים. המדינה תיתן קיצבאות לילדים רק עד הילד הרביעי כי המדינה גם כך צפופה ביותר ואין לעודד ילודה מעבר לשלושה או ארבעה ילדים. ההתנחלויות לא ימומנו על ידי המדינה מעבר להיקפי המימון לכל ישוב אחר בגליל ובנגב. וכמובן ייאכף משטר אתי ניאו חברתי

במתכונת סקנדינבית, תוך מלחמת חורמה כנגד הכלכלה הניאו ליברלית הקיימת, עם העדפה של ה- 99% על פני המאון והאלפיון העליון, עם איסור לעובדי מדינה לעבוד בסקטור הפרטי אך תוך תשלום משכורות דומות בסקטור הפרטי והממשלתי עם העדפה לעובדי הוראה, בריאות, משטרה ורווחה. אל דאגה, כפי שהוכחתי בספריי, מקורות המימון לכך יהיו פחותים בהרבה מההטבות המפליגות שמקבלים כיום הטייקונים על חשבון הקופה הציבורית במתווה הגז, בהפרטות, באי אכיפת חוקים אקולוגיים, בגביית מיסים מופחתת ולא בשיעורים סקנדינביים. כל זאת בהתאם לחזון הרפובליקה השניה שאני כותב עליו בהרחבה בספריי. ישראל במו ידיה כורה לעצמה בור שבו היא תיפול והגיעה העת שהאוכלוסיה תתעורר, אבל כמובן רק בדרכי שלום, בלי אלימות, אחרת ההנהגה השלטת תמשיך בשלטונה נטול העכבות במתכונת הדיקטטורות הפשיסטיות בעבר והמשטרים הטוטליטריים בהווה.

כאמור, חברים רבים ביקשו ממני לרכז את תוכן העניינים של 4 הספרים הדיגיטליים שפירסמתי לאחרונה, כי פתיחת כל אחד מהספרים מעוררת קשיים לא מעטים עם גודל של כמה עשרות מגה, למעלה מאלף עמודים עם תמונות, טבלאות וקישורים אינספור. פרסמתי eBooks כי להדפיס אותם זה עסק יקר וכבד (כשני מיליון מילים...), אך מעבר לכך זה היה דורש הרבה שנים של עריכה והגהות, כאשר הניסיון שלי מוכיח כי אף אחד מהספרים שלי שעברו עריכה לא היה טוב יותר מאשר הנוסח המקורי (למעט הרומן שלי שזכה לעריכה נפלאה של יצחק גורן), הוצאות הספרים קבעו לספרים שלי מחירים אסטרונומיים של מאה וחמישים דולר (שמהם לא קיבלתי אגורה בתמלוגים למרות שהם נמכרו באלפים), ומעבר לכך היו הולכים לאיבוד אלפי הקישורים המרתקים בספריי החדשים. הקורא יכול עכשיו לקרוא את הפרק הספציפי המעניין אותו, ללא עלות כלשהי, כי ההוצאות שפירסמו את ספריי בעבר דורשות ברוב חוצפתן תשלום כבד גם עבור קריאת כל אחד מהפרקים בספריי. בעיקבות משלוח מאות דוא"ל על ספריי החדשים ומאמרים שנכתבו אודותם וגם מאמר זה, אני מקווה שספריי יקבלו את החשיפה לה הם ראויים למען פתיחת דיאלוג תרבותי ולא מתלהם על הסוגיות העומדות בראש סדר העדיפויות בעולם ובישראל.

להלן אם כן קישור למסמך שחיברתי עם תוכן העניינים המפורט מאוד של ארבעת הספרים שפירסמתי לאחרונה:

Table of Contents of 2016 Books with CV

ועם הקישורים: 1. למסמך מרכז עם הסברים על 36 הספרים, eBooks והיצירות האחרות שלי במלל ובהרצאה באנגלית. 2. הספר הגיאוגרפי/אתי שלי על כל 300 ארצות העולם המנותחות עם עשרות פרמטרים המוכיחים שהאתיקה משתלמת והשחיתות הורסת את המדינות. 3. הקרדו/אני מאמין שלי על תחומי העניין התרבותיים המשולבים עם אירועים שונים מהעבר שלי ולראשונה - גם הקרדו שלי על הסכסוך הישראלי-פלשתינאי. 4. מאמרים, מסות והגירסה העברית של הקרדו שלי בנושאים כלליים ואישיים עם אירועים נוספים מהעבר שלי. 5. קודים אתיים, אירועים, מסות ומאמרים על צדק חברתי, כלכלי ושלטוני, עם הצעות מעשיות איך להתמודד עם הבעיות העיקריות הפוקדות אותנו בישראל ובעולם. כמובן שניתן לקרוא באתר שלי ספרים ומאמרים נוספים.

1. *Cory's 36+ Books &Works - Text* and Film

2. *Ethics Pays - eBook on Geography & Ethics - Expanded Ed.*

3. Cory's Cosmopolitan Cultural Credo - eBook Autobiography

4. *Essays, Memoirs & Articles: General & Personal Topics; He*

5. Ethical Codes & Cases; Articles & Essays: Social Justice, He

חשבון נפש וסקירה על ספרים חדשים

יעקב קורי עושה חשבון נפש עם פרסום ארבעת הספרים החדשים שלו, המתארים בצד תובנות חדשות בתחומי האתיקה, הכלכלה, הצדק החברתי והכלכלי, גם הישגים, משברים ותקוות בחייו האישיים
(פורסם במחלקה ראשונה NEWS1 ב- 5.4.2016 תחת אותה כותרת)

בימים אלה, בתום עבודה מאומצת של מספר שנים, סיימתי כתיבת ארבעה ספרים באנגלית ובעברית בנושאים שונים ומגוונים כספרים דיגיטליים חינם אין כסף. בעשור הראשון לפרסום ספריי משנת 2001 פרסמתי עשרה ספרים במיטב הוצאות הספרים שחלקם נמצא בלמעלה מאלף ספריות של האוניברסיטאות המובילות בעולם. יחד עם זאת, בגלל המחיר האסטרונומי שקבעו הוצאות הספרים - מאה וחמישים דולר ויותר - רק ספריות של אוניברסיטאות יכלו להרשות לעצמן לרכוש את הספר, ואני - הסופר - לא קיבלתי תמלוגים, כך שכל הרווח על אלפי הספרים המודפסים והדיגיטלים שנמכרו הגיע לכיסיהן של הוצאות הספרים. בעשרים השנים האחרונות מאז שהתחלתי בפעילותי האקדמית רכשתי מאות ספרים ומעולם לא הוצאתי כה הרבה על ספר, כך שאין להתפלא שהסטודנטים והקהל הרחב לא יכלו לרכוש את הספרים שלי.

משנת 2012 התחלתי בגישה חדשה - פרסום ספרים בצורה דיגיטלית חינם אין כסף המיועדים לסטודנטים ולקהל הרחב. הספרים מוצעים באתר שלי ובאתרים של ספריות האוניברסיטאות, המכללות והארגונים המובילים, כמפורט באתר שלי. ליוזמה זאת היו משובים יוצאים מהכלל מצד גורמים רבים באקדמיה ובציבור. רבים קראו את הספרים בצורה דיגיטלית ובמקרים רבים הספרים גם הודפסו על ידי הקוראים ומוצבים בספריות של משרדי עורכי דין ואחרות. במשך עשור עד לשנת 2014 הייתי מאוד עסוק בהוראה במיטב האוניברסיטאות והמכללות בישראל ובחו"ל, בין השאר באינסאד, אוניברסיטאות חיפה ותל אביב, הטכניון, 17 מחזורים של האקדמיה הימית, מכללות כרמל ורופין ועוד, בהרצאות בעשרות פורומים בארץ ובחו"ל כמפורט באתר שלי, בכתיבת ספרים ומאמרים, ניהול פרויקטים, השתתפות בישיבות ובכנסים מובילים. עם התחרשותי לפני כשנתיים היה עלי להפסיק את כל הפעילויות האקדמיות, העסקיות וההתנדבותיות שלי והתפנה לי זמן רב לכתיבת ספרים חדשים. זאת, כפי שעשיתי לאורך כל החיים שלי, כאשר התמודדתי עם משברים בדרכים יצירתיות – על ידי כתיבה וקריאת ספרים, לימוד שפות, חיי תרבות עשירים, עבודה מסביב לשעון, מסעות ברחבי העולם, ומעל לכל - הקדשת זמן איכות למשפחתי האהובה.

להלן מספר פרטים על הספרים הדיגיטליים החדשים שלי שהקוראים מוזמנים לקרוא באתר שלי - WWW.BUSINESSETHICS.CO.IL (בדף BOOKS):

1. **קודים אתיים ואירועים על קודים אתיים, מסות ומאמרים על צדק חברתי, כלכלי ושלטוני**. ספר בן 600 עמודים הכולל קודים אתיים, לנוכח ההצלחה הרבה של כתיבת הקוד האתי של סיב"ט, האגף ליצוא בטחוני במשרד הביטחון. הקוד האתי שכתבתי היה פריצת דרך בתחום זה בהיותו אפקטיבי וקל ליישום ולנוכח הרצון הטוב וההתלהבות של כל עובדי סיב"ט ובראשם ראש סיב"ט. הספר מכיל עשרה אירועים גנריים בסוגיות של קודים אתיים בארגונים במדינות שונות. הספר גם כולל את כל המסות והמאמרים שכתבתי על צדק חברתי, כלכלי ושלטוני עד היום. כשהתחלתי לכתוב על צדק חברתי וכלכלי, לפני יותר מ- 15 שנה, חשבו שאני בא מפלנטה אחרת במיוחד בחוגים הכלכליים והעסקיים שבהם הרציתי ולהם כתבתי. היום רבים וטובים כותבים על כך, אך המסרים שלי אקטואליים כיום יותר מתמיד, כי למרות המודעות של חוגים רחבים אנחנו צועדים אחורה ונסוגים מהיעד. להלן הקישור לספר שלי באתר שלי ב- BOOKS:
Ethical Codes & Cases; Articles & Essays: Social Justice, He

2. **מסות, זכרונות ומאמרים על נושאים כלליים ואישיים**. ספר בן 1020 עמודים הכולל מסות ומאמרים, התכתבות ורעיונות, על נושאים כלליים כתיאטרון, חקר הלאדינו לרבות היוזמה של תרגום הצהרת זכויות האדם של האו"ם ללאדינו, מזרחיות, סכסוך ישראל-פלשתין, ביבליותרפיה, חקר וביקורת שירה ומחזות, אירועים ותכנון אסטרטגי של תיאטרון. כמו כן כולל הספר היבטים אישיים, פרקים מאוטוביוגרפיה, סקירות על תרבות, ספרות, דרמה, בלשנות, סרטים, מוסיקה, ציור, ביוגרפיות, הסטוריה, מסעות, פילוסופיה וגיאוגרפיה. בעבר, מיעטתי להתבטא בתחומי העניין שלי והתמקדתי בעשיה העיסקית ואחר כך באתיקה עסקית. כיום, אני יכול סוף סוף להתפנות לכתוב על הנושאים הכלליים, התרבותיים והאישיים המעניינים אותי ביותר. הקישור: ***Essays, Memoirs & Articles: General & Personal Topics; Heb***

3. ספר באנגלית "**האתיקה משתלמת**", עם 708 עמודים, המוכיח בעזרת 55 פרמטרים שהמדינות האתיות ביותר הן גם המוצלחות ביותר בכל המדדים – תפוקה מקומית גולמית, דמוקרטיה, שלום, שוויון, מינימום פערים חברתיים, חופש, אושר, רווחה, יעילות, גלובליזציה, תחרותיות, חינוך, בריאות, חוב חיצוני נמוך, וכו'. מאידך, המדינות המושחתות ביותר הן הגרועות ביותר בכל הפרמטרים. שם הספר באנלית הוא: "Ethics Pays: A Comprehensive Atlas of Salient Parameters in the 300 Countries of the World Proving that Ethics Pays" הקישור ***Ethics Pays - eBook on Geography, Economics and Ethics***

כאשר התפנה לי כל הזמן שבעולם, במקום לשקוע בדיכאון וברחמים עצמיים, חזרתי לאהבה הראשונה שלי – גיאוגרפיה. הכוונה שלי הייתה לנתח את הפרמטרים הבולטים של כל 300 המדינות בעולם ולראות במה המדינות דומות ובמה הן שונות. חקרתי את הפרמטרים בכל מדינה והנה התברר לי שהמדינות הכי אתיות הן גם הכי מוצלחות. האמת שכך שיערתי וכתבתי על כך, אבל במחקר שערכתי נמצאה ממש התאמה מלאה שמוכיחה בצורה המובהקת ביותר שהאתיקה משתלמת והשחיתות הורסת את המדינה.

4. "אני מאמין קוסמופוליטי תרבותי של קורי" – אוטוביוגרפיה בת 1566 עמ' באנגלית עם אלפי קישורים. "Cory's Cosmopolitan Cultural Credo: Autobiography – A Lifetime Companion for the Universal Intellectual Humanist"
הקישור לאתר שלי ב- BOOKS **Cory's Cosmopolitan Cultural Credo - eBook Autobiography**

ספר זה מתאר את החוויות, הניסיון, העבודות והמחשבות בתחומי העניין שלי בסוג חדש של ספרות, המאגד בתוכו: רומנים והיבטים אחרים בעשר שפות, מחזות ותיאטרון, ביוגרפיות, ספרי עיון, בלשנות וטקסטים במאות שפות, עסקים, אתיקה, אקדמיה, כלכלה, הסטוריה, הסכסוך הישראלי-פלשתינאי והמזרח התיכון, מוסיקה – מופעים וקלאסית, אומנות, סרטים וקולנוע, פילוסופיה, שירה, פולקלור, סוציולוגיה, גיאוגרפיה ומסעות, סקירה על הספרות המודרנית, משברים וביבליותרפיה, חדשנות, ואפילו הומור. עסקתי בכל המרכיבים האלה לאורך חיי והם עשויים לעניין את הקורא האינטלקטואלי של הספר. ספרי זה הוא הקרדו – האני מאמין, האמת שלי, שיר הלל להומניזם, מתינות והרמוניה, באספקלריה הקוסמופוליטית, פוליגלוטית והוליסטית שלי. כל אחד יכול למצוא עניין בחלקים מהספר, שאני מקווה יעורר עניין ללמוד שפות, ספרות, פילוסופיה, הסטוריה, גיאוגרפיה, אתיקה ודרמה, לצפות במיטב הסרטים, המוסיקה, הפולקלור והאמנות. בספרי אני מעוניין להרעיד את השאננות של אנשי העסקים, הפוליטיקאים, הפונדמנטליסטים, שוחרי השלום בכל מחיר, האקדמאים והאינטלקטואלים, שלעיתים מזומנות אינם רואים את התמונה הכוללת, כפי שספרי זה רואה, בהקיפו את רוב מרכיבי התרבות. אוטוביוגרפיה זאת אינה ביוגרפיה סטנדרטית. תולדות חיי פזורים על פני כל הספר בהקשר לתחומי העניין שלי. כאשר אני כותב על ספרות, שפות, אתיקה, מוסיקה או סרטים, אני מתייחס לאירועים שקרו לי בחיי, המתאגדים למוזאיקה הוליסטית וקוהרנטית. חלקים מהספר נמצאים גם בספרי בעברית על זכרונות.

כאשר הוצאתי בשנת 2012 את הספר הדיגיטלי הראשון שלי, שניתן להוריד אותו ולקרוא אותו חינם אין כסף, הכללתי בו את כל המאמרים, היצירות והמחזה שטרם ראו אור עד אז. התברר לי די מהר כי לא כל הקוראים שלי מעוניינים בכל קשת העשייה שלי ועדיף לפלח את שוק היעד של הספרים לפי תחומי העניין – ספר אקדמי המאגד את כל המאמרים, המסות והחומר שכתבתי בשנים האחרונות בנושאים של קודים אתיים, אירועים על קודים אתיים, צדק חברתי, כלכלי ושלטוני, שפורסמו לפני ואחרי 2012. במקביל פרסמתי באופן נפרד את המחזות שלי "נלי דורון" ו"בחירתה של נלי". כמו כן, אני מוציא עתה את הספר על נושאים כלליים ואישיים המאגד את כל המסות, הזכרונות והמאמרים בנושאים אלה לפני ואחרי 2012, יומן הנעורים, ספר ילדים חדש, התכתבות, עשייה רבתי בלאדינו, ומאמרים ומסות בנושאים של הסכסוך עם הפלשתינאים, תיאטרון, מזרחיות ועוד. אך עיקר הספר הוא חלק הזכרונות שבו אני מביא פרקים מתוך הספר האוטוביוגרפי שלי באנגלית עם הקדמה לכל פרק בעברית. בזכרונות שזורים כמו במסות ובמאמרים אירועים מחיי הקשורים לתחומי העניין שלי – מחזות, רומנים, ביוגרפיות, פילוסופיה, סרטים, אומנות, מוסיקה, שפות ועוד. כל הספרים החדשים שלי ניתנים להורדה חינם אין כסף מהאתר שלי ושל האוניברסיטאות והארגונים שצירפו את הספרים לספריתם כפי שעשו עם ספרי הדיגיטלי הקודם. בעבר, הספרים שלי יצאו לאור במיטב הוצאות הספרים ונמצאים בלמעלה מאלף אוניברסיטאות ברחבי העולם. אך עכשיו הקורא לא ייאלץ להוציא $150 על כל ספר, כי אם הוא יוכל להוריד ולקרוא את הספרים והחומרים שיחפוץ מאחד האתרים שבהם הם מצויים. אני לא מחדש דבר, ניתן להוריד כיום מאתר גוטנברג ומאתרים אחרים את מיטב

הספרות העולמית חינם אין כסף. אני כותב בהרחבה על כך ומרבה לצטט את טובי הסופרים מהוגו ועד זולא, מטולסטוי ועד שיקספיר מתוך האתרים שספריהם מצויים בהם.

עם סיום כתיבת ספריי אלה בעברית ובאנגלית אני מרגיש רגש של ענווה. חשבתי שאני יודע המון, בספרות, דרמה, סרטים, שפות, אבל כאשר ביצעתי את המחקרים הרבים המהווים בסיס לספרים שלי הגעתי למסקנה שאני כמעט ולא יודע דבר. לפני מספר שנים הרגשתי שאני לא קורא מספיק את אלפי הספרים בעשרות השפות שבספרייתי. לפיכך החלטתי להתחיל לקרוא כ- 500 ספרים שעניינו אותי במיוחד בכ- 50 שפות וקראתי כ- 50 עמודים בכל אחד מהספרים, רק בשביל לקבל מושג, לטעום טעימה, קמצוץ מהספרים, שייתן לי מושג על האוצרות החבויים בו. ידעתי שייקח לי שנים לקרוא חלק ניכר מהספרים על רקע העיסוקים הרבים שהיו לי בהוראה, כתיבת ספרים, התחייבויות חברתיות והתנדבותיות, צפיה בעשרות הצגות, קונצרטים, הרצאות, ובמאות סרטים מדי שנה, בסינמטק, תיאטרונים, בתי קולנוע, בטלוויזיה, אולמות קונצרטים, בצפיה בסרטים ב- DVD, ומעל לכל – בילוי זמן איכות עם אשתי, ילדי, נכדי וחברי. ולכן גם קריאת חלק מהספרים נראתה לי מספקת. במסעדות יוקרה מגישים אוכל במשורה, מרק בכוסיות, בשר שדרוש מיקרוסקופ בשביל לראות אותו, קישוט וירטואלי עם רבע גזר ושמינית אספרגוס כתוספות. זאת, לעומת מסעדות הסטייקים בהן אתה אוכל סטייק של חצי קילו ומקבל הביתה את השאריות בשביל הכלב שאין לך. או מסעדות אכול כפי יכולתך, או מלונות הכל כלול, או קלאב מד שבהם אתה משמין בחמישה קילו בשבוע. לפיכך, סברתי שבהיותי אנין טעם, אם לא באוכל אז לפחות בתרבות, קריאת המדגם המייצג של 500 ספרים תיתן לי מושג מכל האוצרות שיש לי תחת ידי ושלצערי לעולם לא אספיק לקרוא את כולם גם תוך 20 שנה אם אשאר עם מלוא חושי עד גיל תשעים ומעלה.

לא ברור לי מה תוחלת החיים שלי – עוד 8 שנים על פי התוחלת הממוצעת לגברים בישראל, עוד 15 שנים על פי התוחלת לגברים שהגיעו לגילי המופלג וזה גם הגיל בו הלכו לעולמם אבי, אמי והחותנת שלי. או שמא 25 שנים כפי שחיה דודתי והיא עדיין בריאה ובמלוא חושיה, או אולי 32 שנים לפי הגיל שבו הלך דודי לעולמו. או אולי יום אחד אם מאן דהוא מקוראי יוציא עלי פתווה בגלל הדיעות שלי נגד הטייקונים, הניאו ליברלים, האיסלאם הקיצוני, הטרור של דאע"ש, היונים הקיצוניים, הניצים הקיצוניים, הנהגת הפלשתינאים מכחישי השואה, מלבי הטרור והקוראים להחרמה ולהשמדת ישראל. קראתי אם כן קטעים ממרבית הספרים שחפצתי ביקרם, לא את כולם, אבל מעט על מנת לקבל מושג מה כתוב בהם. מבחינת המחזות, הקונצרטים והסרטים – אני די שבע כי המאות שראיתי, או האלפים אם מדובר בסרטים נותנים לי מושג לא רע על הדרמה, המוסיקה והקולנוע האיכותי. קראתי את כל או רוב המחזות של המחזאים האהובים עלי וראיתי את רובם על הבמה. כמובן שארצה לבקר בעשרות הפסטיבלים לתיאטרון, לראות ב- THEATRE DU NORD-OUEST בפריז את ההצגות האינטגרליות של כל המחזות של רסין, קורניי, מולייר, צ'כוב, מילר, מריבו, הוגו וכדומה. קשה לי לראות את כל ההצגות החדשות בקאמרי, הבימה, בית לסין וגשר בתל אביב כי אני חיפאי ובחיפה אני רואה רק את ההצגות הכי פופולריות, כאשר ההצגות לאניני הטעם לא יוצאות מתחום המושב של תל אביב. באופרות אני מפגר בהרבה בהשוואה למה שהייתי רוצה לראות ומעולם לא ביקרתי בפסטיבלי אופרה, המחירים בשמיים והרמה בארץ לא משהו, אבל לנוכח ההתפתחויות האחרונות בשמיעה שלי, כאשר אני שומע מוסיקה חד-טונלית דו דו דו דו וביטלתי את המנוי שלי לקונצרטים כי זה הפך עבורי להתעללות, אני כבר יכול לסמן איקס בתחום האופרות והקונצרטים, בתקווה שעם אוזניות תיאטרון בעודי יושב בשורה הראשונה אמשיך לשמוע חלק ממה שהשחקנים אומרים, ולהבין מחצית מההצגה. למזלי, את ההרצאות בכל הנושאים המעניינים אותי, הסטוריה, מוסיקה, אומנות, ספרות, פילוסופיה, דרמה... אני עדיין מסוגל לשמוע ברהיטות בגלל פלאי הטכנולוגיה.

בגילי המופלג אתה מצוי במירוץ נגד הזמן ולפיכך עליך לעשות סדר קדימויות. לימוד שפות חדשות הוא PASSE, ממילא חמישים שפות זה די והותר, וללמוד סינית או הונגרית בגילי זאת משימה בלתי אפשרית. ביקור באופרות וקונצרטים זו התעללות, התיאטרון זה לחץ פיזי מתון, אך ההרצאות הן הנאה צרופה מה עוד שזה נותן לי סיבה לצאת מהבית לפחות אחת לשבוע. אז מה נשאר – סרטי איכות תודה לאל אני רואה, שומע ומבין הכל, אבל בפסטיבל הסרטים איני יכול כבר לראות למעלה מחמישים סרטים ברצף כמו עד לפני שנתיים שלוש, אבל 30+ זה גם משהו, ועדיין יותר מאשר כל מאן דהוא רואה במסגרת הפסטיבל. להמשיך לקרוא את חמש מאות הספרים זה יהיה קצת קשה, כי הזיכרון כבר לא מה שהיה פעם ואני צריך לרדת לקריאה של כמה עשרות ספרים במקביל בעשרת השפות הקשות, בעשרים השפות הקלות, לוותר על כל השפות האחרות, לקרוא ביוגרפיות – לא עשרות במקביל כמו קודם אלא אחת אחת, וכך נתמקד בקריאת הביוגרפיה המונומנטלית של אמיל זולא של מיטראן בת כמה אלפי העמודים. ואם בביוגרפיות עסקינן – קדימות ראשונה לכתיבת כל הספרים שאני רוצה לכתוב ובראשם האוטוביוגרפיות שלי באנגלית ובעברית, שחופפות ומשלימות זו את זו. אך מה זה משנה, כל עוד אני נהנה ממה

שאני עושה בזמני הפנוי, ומרגע שהפסקתי לעבוד ונאלצתי לפרוש - כל זמני פנוי, דיינו, וזה באמת לא משנה אם בזמני הפנוי אני כותב ספרים, קורא ביוגרפיות, רומנים ומחזות, רואה הצגות, טלוויזיה וסרטים, מטייל או שומע הרצאות.

רוב אנשי האקדמיה שאני מכיר אינם מאוד אינטלקטואלים (טוב, מי יכול לקרוא ספרים אם הוא צריך לטרוח שנה שלמה על כתיבת מאמר אקדמי עבש), גם לא רוב אנשי העסקים שהצליחו להרוויח מיליונים ולנהל חברות גדולות. אך אלה שיותר אינטלקטואלים ממני, והם רבים מאוד בייחוד בתחומי הספרות, לא הצליחו לעשות לביתם מספיק ובמקרים מסוימים בקושי גומרים את החודש. שלא לדבר על מצליחנים שלא היו להם חיי משפחה מאושרים. נראה לי שהצלחתי למזג בצורה האופטימלית כמה קריירות, חיי משפחה, ובקיאות בכמה תחומי עניין – הייתה לי הצלחה די טובה בעולם העסקים ועשיתי לביתי בדיוק כפי שאני זקוק, כי מה יכולתי לעשות אם היו לי עשרות מיליוני דולר. הייתי בעולם האקדמי מגיל 60 עד גיל 70 – מספיק בשביל להקנות ערכים לאלפי סטודנטים ולכתוב ספרים במיטב הוצאות הספרים, עם דוקטורט בהצטיינות, אבל בלי להתקדם בקריירה אקדמית בגלל גילי המופלג. באשר לתחומי העניין הגעתי לבקיאות טובה בספרות, דרמה, קולנוע, ביוגרפיות ולימוד חייהם של אנשי מופת, ומעל לכל – בתחום האתיקה שאני אחד מפורצי הדרך בתחום חדש-ישן זה. האם יש עוד מישהו עם רקורד כזה – בוודאי, ויש רבים עם רקורד עוד יותר עשיר שהצליחו גם כפרופסורים, גם כאנשי עסקים, כמנכ"לים ומולטי מיליונרים, גם הקימו משפחות לתפארת וגם אינטלקטואלים הנוסעים לכל רחבי תבל בשביל לשמוע קונצרט עם פסנתרן אהוב, אופרה עם זמרת ידועה, ובין לבין לצאת לטיולי אפניים באירופה. אחדים מהם אף כתבו ספרים מעולים, מאמרים מצוטטים, ואחד אף קיבל פרס נובל. כלומר הענווה ממש מתבקשת, מה עוד שהם אנשים צנועים וטובי לב. כן, יש עוד אנשים טובים באמצע הדרך, לא הכל רע.

אז מה היה לנו? עם האלמנט או בלעדיו. הישגים נאים בכל התחומים, הצלחות רבות וכשלונות מועטים, מוניטין ללא רבב – לא עשקתי אף אחד, לא קינאתי באף אחד, לא גנבתי בצורה חוקית או לא חוקית, עם ובלי תספורות, עם שיחוד ישיר ועקיף. אני אהוב ואהוד בקרב המשפחה, החברים, המכרים, הסטודנטים והקוראים. אני אמנם לא עושה תספורות כמו הטייקונים המושחתים המתגלחים על חשבוננו, המקרקפים אותנו כמו אינדיאנים צמאי דם, הפושטים רגל – פושטים את עורנו – והופכים אותנו לפושטי יד. לא הם, חס וחלילה, הם נשארים מיליארדרים, למרות כל הכשלונות שהם משתפים אותנו בהם כקומוניסטים אמיתיים, הם פושטים צורה ולובשים צורה, ולא נאה לתאר במאמר רציני מה הם עושים לצורה שלנו. אני לא דורש שיעשו לי STANDING OVATION, מספיק שיגידו לי כמו פיגרו – ברוו ברוויסימו, איש מאושר, מה שפר מזלו! לאחר שפרסמתי השבוע עוד 4 ספרים בחינם, אני שובר את השוק, כי סטימצקי מוכר 4 ב- 100, ואני מציע 4 ב- 0. זו כבר מסורת אצלי, כי גם על עשרת הספרים האחרים שפורסמו במיטב הוצאות הספרים לא קיבלתי דבר. אך זה לא מדויק, קיבלתי המון, לא תהילה וכסף - קיבלתי אהבה, תודה, פרגון, חברים חדשים המוצלחים בהרבה מהקודמים. ובשביל זה כדאי היה לעבור את האודיסיאה שעברתי בעשרים השנים האחרונות. זה התחיל רע, אבל כמו בסרט הודי או יווני נראה לי שזה ייגמר טוב.

צדק חברתי וכלכלי בישראל – חלום ליל קיץ או מהפכה?

עם התפוגגות הקסם של המחאה החברתית יש מקום לבחון איך הגענו עד הלום וכיצד ניתן לצאת מהמיצר.

המודל הסקנדינבי, תנועת הרפובליקה השניה – מה ישים ונכון לישראל של היום?

(המאמר היווה בסיס להרצאה שנשא יעקב קורי ביום עיון בנושא צדק חברתי שהוא יזם בספטמבר 2011 כמפורט בהמשך. המאמר חופף במידה רבה את המאמר שפורסם באתר מחלקה ראשונה NEWS1 בנובמבר 2011)

חלום ליל קיץ

הקיץ חלף הלך לו ואתו האופוריה והחלומות הורודים על כינון צדק חברתי וכלכלי בישראל היום, עכשיו, ללא דיחוי. ראש הממשלה הצליח בצורה מבריקה להתחמק מה"מוקש" החברתי בטיוח של ועדת טרכנטברג, שהביאה לנו את הבשורה של הגדלת מס החברות באחוז אחד ומס עשירים בשני אחוזים. חזרנו באג'נדה שלנו אל האיום האיראני, התקפות החמאס וסכנות המשבר הכלכלי העולמי. ראשי המחאה יכולים לבקר בכנסת כמה שירצו, הם כבר לא מהווים איום על שלמות הממשלה ועל האידיאולוגיה הניאו ליברלית מבית מדרשו של מילטון פרידמן, יועצם של פינושה, רייגן, ת'אצ'ר ונתניהו. תנועת המחאה מפולגת, הסטודנטים מחד ומחאת האוהלים בראשות דפני ליף, סתיו שפיר ורגב קונטס מאידך. אך כל פלג מפולג אף הוא לרכיבים שונים, חזית צפונית, האוניברסיטה הפתוחה, ג'סי כהן ומחוסרי הדיור. בקונגרס החברתי הראשון מביאים לנו כמרצה מרכזי את דניאל כהן-בנדיט, דני האדום, שהנהיג את מהפכת הסטודנטים בפריז, בה השתתפתי לפני אי אילו שנים, אך היא התמוגגה בגלל הפיצול והאלימות שהפחידו את מרבית אוכלוסיית צרפת. כהן-בנדיט הוא האחרון שעלינו ללמוד ממנו להנהיג מהפכה.

הישגי המחאה החברתית עד כה הם העלאת הנושא החברתי לתודעת העם, הצגת חלופות ריאליות להבראה חברתית וכלכלית בועדות השונות, הפגנות שהגיעו בהדרגה עד כחצי מיליון איש ואולי החשוב מכל – הימנעות מאלימות והשגת תמיכה המונית של 86% מהציבור. אך כשפורטים את זה לפרוטות, רואים שלא כל אחד רוצה את אותו משטר חברתי וכלכלי: רני רהב תומך במחאה אבל לא מוותר על חתונות הפאר וה- BMW, נתניהו הניאו ליברל ויחימוביץ' הסוציאל דמוקרטית תומכים אבל כל אחד במשהו שונה לחלוטין, אחדים מסתפקים במסקנות טרכטנברג ואחרים רוצים לפתוח את התקציב ולהגדיל אותו בעשרות מילירדים. אולי הכישלון הגדול ביותר של המחאה הוא שהיא לא הצמיחה מתוכה מנהיג כמו רוזבלט שיאחד את העם להסכמה על ניו דיל. גם אחרי המיתון העולמי הגדול של 2008 נוצרה בעולם שעת כושר, כשהמנהיגות הכלכלית דיברה על אתיקה ואחריות חברתית, על כישלון הניאו ליברליזם, הבל מקסום הרווח ואסון היצירתיות הפיננסית של וול סטריט. אבל תוך זמן קצר התמוסס כל הרצון הטוב, בין השאר בגלל הסנות אובמה שלא ביצע כל עוד יכול היה את התיקונים שהיה מבצע מנהיג כרוזבלט. הסכנה העיקרית היא שתנועות המחאה בישראל, בוול סטריט ובשאר העולם ירדו לתהום הנשיה או גרוע מזה יביאו לקונטר רבולוציה פשיסטית כפי שאירע בצ'ילה אחרי האופוריה של איינדה שהעלתה את פינושה לשלטון.

ההידרדרות בצדק החברתי בישראל

בנובמבר 2008 הוזמנתי ע"י מרכז האתיקה להרצות בבורסה. הכנס היה באולם ענק מלא באנשי עסקים, כשמסביב כל המסכים הם אדומים בגלל הירידות הדרסטיות במניות (ניתן לראות את התמונה באתר שלי www.businessethics.co.il). הייתי אמור להרצות על המשבר הכלכלי וכיצד הוא נובע רובו ככולו מהיעדר אתיקה. אבל לפני נאמו נגיד בנק ישראל לשעבר ומנכ"ל משרד האוצר לשעבר. הם היו זחוחי דעת ונתנו תמונה מאוד ורודה על מצבה של ישראל: התמ"ג עלה, החוב ירד, השקל חזק, אין מה לדאוג. ואני עולה אחריהם ואומר שאני לא יודע באיזו פלנטה הם חיים. הכלכלה אולי בסדר, אבל מצבם של 80% מהאוכלוסיה מידרדר. המעמד הבינוני ירד פלאים ל- 28% מהאוכלוסיה, פחות אפילו מאשר בארה"ב, לעומת 47% בשבדיה, כאשר הגדרת הדמוקרטיה לדעתי היא שלטון העם לרווחת העם ולא אוליגרכיה הפועלת רק לרווחת האלפיון העליון והטייקונים.

מס החברות שהיה בשנת 1986 – 61% ירד עד 2011 ל- 24%, מס המעסיקים של 7% בוטל, ההפרשות לביטוח לאומי של המעסיקים ירדו מ- 16% לכ- 5%. באירופה וארה"ב משלמים המעסיקים 50% יותר הפרשות. אחר כך ראשי הממשלות ושרי האוצר בוכים בכי תמרורים שאין להם כסף לצדק חברתי, לבטחון, למשטרה ולאקולוגיה. ואילו בעלי החברות ומנהליהן מצטיירים כמיטיבי האומה אם הם תורמים חצי אחוז מהרווח לאחריות חברתית. חלקו של המעמד הגבוה עלה ל- 66% מסך ההכנסות הלאומיות, חלקו של המעמד הבינוני ירד ל- 21%, ואילו חלקו של המעמד הנמוך הוא 13%. בעוד שהעובדים הפיקו בממוצע תוצר של 107% לשעת עבודה, ירדה התמורה

עבורה מ- 100% בשנת 2000 ל- 94% בשנת 2006. המשמעות – העובדים עובדים יותר, נותנים תמורה גדולה יותר ומקבלים פחות כסף. וככל שאני מדבר, מרחיב על המשבר הכלכלי בארץ ובעולם, מציין שרובו ככולו נובע מהעדר אתיקה, ומעושק של מחזיקי העניין על ידי רבות מהחברות הריאליות והפיננסיות, מהפערים ההולכים וגדלים, אני מרגיש כי רוח קרה נושבת למולי ולא בגלל מיזוג האוויר. הקהל זז באי נחת על הכיסאות. אני משבית את השמחה של המאון העליון. ואכן, לפני תנועות המחאה היו רק מתי מספר שהעזו לתקוף את השיטה, בוודאי אם הם מנהלים שצמחו כמוני בעולם העסקים. היו כמה עיתונאים, כמה אנשי אקדמיה ופעילים במגזר השלישי ואנשי עסקים מעטים. את הפוליטיקאים ואנשי הממשל ניתן היה לספור על יד אחת והם לא החזיקו מעמד במשרותיהם.

הברונים השודדים בארה"ב עשקו את העובדים, הלקוחות והקהילה, הקימו מונופולים, קרטלים, בנקים, שלטו על הכלכלה - קרנגי, מורגן, רוקפלר, פורד - אבל הם גם הקימו תעשיית פלדה, תעשיית מכוניות, בנקים לתפארת שהצילו לא פעם את הכלכלה האמריקאית. ומה בנו הטייקונים שלנו, איזה ערך מוסף הם הביאו למשק, כמה מקומות עבודה הם הוסיפו למדינה? הם עסוקים כבר חמש עשרה שנה בכיסאות מוזיקליים. איל הון א' קונה את אי.די.בי מאיל הון ב', וגם זה במינוף אדיר של עשר לאחד, כשהוא לוקח לשם כך הלוואות מאשתי שהיא פנסיונרית במבטחים ונותן אחר כך עבודה ליו"ר מבטחים. איל הון ג' קונה חברות מהממשלה בנזיד עדשים וראה זה פלא, תוך שנה שנתיים מרקיע השווי שלהן פי כמה. איל הון ד' קונה מהמדינה בנק גדול, ומאז הוא נותן הלוואות לא אחראיות לאיל הון ה', וכשהלה לא מחזיר אותן הבנק מעלה את העמלות לציבור, על מנת שניתן יהיה לממן בהן את משכורות העתק למנהלים שלפני זה הסתפקו בשכר קטן פי כמה. והם נעלבים כשקוראים אותם לסדר על ההשקעות הספקולטיביות שלהם, מתקיפים את הנגיד וסגניו, וטוענים שההתערבות של הרגולטור היא בלתי נסבלת.

איל הון ו', ז', ח' קונה את בזק, את אורנג', את קרנות הפנסיה וכו', במקרה הטוב הוא משלם לעצמו דיבידנדים שמנים לצמצם את המינוף האדיר, ובמקרה הרע עושים תספורת לבעלי אגרות החוב מהציבור. הסיכון הוא תמיד על הציבור, הרווח הוא תמיד של אילי ההון. זה מה שנקרא בארה"ב שהמציאה את השיטה, שהגיעה לשיאה במשבר הכלכלי של 2008 – To privatize profits and socialize losses. והאם אילי ההון נוהגים בצורה יותר אחראית מאשר הממשלה, ההסתדרות או אילי ההון הקודמים? בוודאי שלא – הם משקיעים את כספי התאגידים, לא שהם הביאו מהבית, אלא שאנחנו מימננו, או את החסכונות שלנו בקרנות הפנסיה הנשחקות, בהשקעות ספקולטיביות במוסקבה, לאס וגאס, במולים בהונגריה, בבנקים בחו"ל. אין להם ערך מוסף, אין תעסוקה, אין גם מיסים סבירים בגלל ההורדה הדרסטית של שיעורי המס ומקלטי המס. יש רק טייקונים מיליארדרים וציבור עני. יש רק מעמד בינוני שעוד מעט לא יהיה קיים, פערים אדירים, מחירים בשמים, מיסוי עקיף כבד מנשוא.

המודל הסקנדינבי

אני מאמין גדול במודל הסקנדינבי. למדתי הרבה עליו ואני משוכנע שישראל צריכה לאמץ אותו, ולא את המודל האמריקאי הניאו ליברלי, כפי שעשו ממשלות ישראל מאז אמצע שנות התשעים. מדינות סקנדינביה נמצאות בעשרת המקומות הראשונים בכל המדדים: קודם כל במדד האתיקה והשקיפות של Transparency International - מזה מתחיל הכל כי מהאתיקה נגזרים כל שאר המדדים החיוביים. הן מובילות גם במדד הדמוקרטיה, במדד איכות החיים, במדד השוויון והפערים הנמוכים של GINI, במדד התמ"ג לנפש הן רק בין 20 הראשונות כי בצמרת נמצאות מדינות הנפט הערביות הקטנות. אבל אם משקללים מדד זה במדד GINI, ניווכח כי הן המדינות העשירות והשוויוניות ביותר. ולאלה המלעיזים כי רק במדינות הניאו ליברליות התפוקה לעובד "העשוק" גבוהה, הרי שמדינות סקנדינביה הן בין 15 הראשונות גם במדד התמ"ג לשעת עבודה.

הסקנדינביות הן אם כן גם עשירות, דמוקרטיות, שוויוניות, אקולוגיות, וגם חרוצות. וכמובן המעמד הבינוני מהווה בהן את האחוז הגבוה ביותר באוכלוסיה. אך בנקודה זאת יבוא תמיד מישהו שיטען כי ישראל הנמצאת במלחמה מאז הקמתה לא יכולה להשתוות למדינות סקנדינביה השלוות. תקציב הביטחון ירד מ- 30-35% מהתמ"ג בשנים 74-76, 15-30% בשנים 68-90, לפחות מ- 10% בעשור הנוכחי. הוא לא מהווה לפיכך מניעה לקיום מדינת רווחה, מה עוד שבשנות השבעים למרות הביטחון היינו מדינת רווחה הרבה יותר מאשר כיום. אין לי ספק ששחיקת מעמד הביניים וביטול מדינת הרווחה לא נבע בגלל אילוצים תקציביים אלא אך ורק מתוך רצון אידיאולוגי ו/או מושחת של פוליטיקאים ופקידי ממשל להיטיב עם אילי ההון תמורת אתנן ישיר או עקיף בתרומות או ג'ובים. המספרים מוכיחים שאי השוויון שנוצר בשני העשורים האחרונים לא נובע מבעיות בטחוניות אלא מצמצום המיסוי לעשירים ולחברות. מכל המדינות הסקנדינביות, היהלום שבכתר היא נורבגיה שבה אפילו ניתן למצוא באינטרנט את רשימת כל אזרחי המדינה עם תשלומי המס, גודל ההכנסות והיקף ההון שלהם. אתה רוצה לדעת כמה ראש הממשלה וראש הקונצרן הגדול ביותר שם משלם מס, אין בעיה, זה נגיש לכל. נורבגיה היא אם כן מודל לשקיפות, לעומת העמימות של ישראל כשאנו לא אמורים לדעת את פרטי התקציב, כשעסקאות כופר נחתמות באישון לילה.

גם הס מלהזכיר את תשלומי המיסים של הטייקונים והאלפיון העליון, שאולי נהנים ממקלטי מס, תכנון מס כחוק אבל בוודאי לא בצורה אתית, הקמת נאמנויות סבוכות להפחתת תשלום המס, שלא לדבר על שיעורי המס הנמוכים שהם משלמים במס רווחי הון, העדר מיסי ירושה וכו'. וכששואלים את פקידי האוצר מדוע לא מעלים להם את שיעורי המס או מטילים מיסי ירושה הם עונים שממילא הם יצליחו להתחמק מהם. באותה הזדמנות, מדוע שהמשטרה לא תרים ידיים במאבקה נגד הגנבים והרוצחים בטענה כי הם ממילא יצליחו להתחמק. אבל זה לא מספיק, ישראל שוברת שיאים גם בהעלמות המס המסתכמות ב- 23% לעומת 9% בארה"ב. סוף סוף משהו שאנו יכולים ללמוד מהאמריקאים. ולמה השיעור כה נמוך שם? קרוב לודאי בגלל העונשים הכבדים המוטלים על מעלימי המס לעומת היחס הסלחני למעלימי המס הישראלים, כי ממילא אין כ"א במשטרה, הרשות השופטת קורסת תחת העומס, ויש תשלומי כופר.

אני לא יודע כמה מכם ראו ביס דוקו את הראיון המדהים על המחאה החברתית עם רני רהב, בעל משרד יחסי ציבור משגשג המייצג אילי הון רבים. זאת פנינה קולנועית ומגיע פרס לבמאים שלו. כששואלים את רהב מדוע שלא נאמץ את המודל הנורבגי, הוא עונה כי אם נאמץ אותו יתאבדו בישראל פי 10,000 מאשר כיום. מי יודע כמה אנשים מתאבדים בישראל מדי שנה? בממוצע – 400. כלומר אם נהיה כנורבגים, יתאבדו כל שנה 4,000,000 איש. תלך לנו המדינה תוך פחות משנתיים... זאת אולי גם הסיבה שיש בנורבגיה רק 4.7 מיליון תושבים, כל השאר התאבדו. ולמה מתאבדים הנורבגים? אין ספק, כי טוב להם מדי, הם דמוקרטים מדי, שוויוניים מדי, הם קוראים יותר מדי את איבסן ולא צופים בתוכניות ריאליטי, הם עשירים מדי. סגולה בדוקה לאומללות, דיכאון והתאבדות. ומה הישראלים צריכים לעשות, גם לזה יש לרני רהב תשובה. קודם כל צריכים להצדיע לאילי ההון הבונים אגפים בבתי החולים, ואם אנחנו לא עושים זאת - זה בגלל שאנחנו "חארות". הסטודנטים בקרבנו צריכים לעבוד בקייטרינג במסיבות הפאר של אילי ההון. כי אחרת, ממה הם יממנו את הלימודים? ממי? ממה? ואני שואל את הסטודנטים – מה אתם מעדיפים: לימודים אקדמאיים חינם כמו בסקנדינביה או בצרפת או לעבוד בקייטרינג בשכר מינימום אצל אילי ההון על מנת לשלם את שכר הלימוד הגבוה? כי אליבא דרני רהב, אם אנשים לא יקנו BMW, הכלכלה תלך לעזאזל, לא יהיה כסף לתת לילדים ללמוד. וכל אלה שהם "פאקינג צנועים" שישתקו, כי צניעות תגרום נזק כל כך חמור לכלכלה הישראלית שלא נוכל לרפא אותה. ושתנועות המחאה לא יעזו לעשות אפילו 1% ממה שעשו במצרים, כי אנחנו רקמה אנושית אחת, והטייקונים סבורים שהם חלק מהעם. אבל האם העם מאמין שהטייקונים הם חלק ממנו?

פתרונות מקוריים לכינון צדק חברתי וכלכלי

רבים מאלפי הסטודנטים שלימדתי באוניברסיטת חיפה ואחרות, שהראיתי להם סרטים על צדק חברתי, אתיקה, הון ושלטון מהעולם ומישראל, מאלפי הקוראים שקראו את הספרים שלי, אלה שקראו את המאמרים שלי ושמעו את ההרצאות שלי, שאלו אותי לא פעם - אם הכל כה גרוע מה אנחנו צריכים לעשות. לא מספיק לבקר, צריך גם להציע פתרונות. ואכן, כתבתי עבור חבר כנסת חשוב לבקשתו הצעות חקיקה בעשרים נושאים שהוא לא עשה בהן דבר, אך הן מופיעות בספר האקדמי שלי בעברית. הצעתי להקים מכון לאתיקה שייתן דירוג אתי לכל החברות והמנהלים הבכירים בישראל, כך שנדע באילו חברות להשקיע לפחות מההיבט האתי. המכון גם יקבל המחאת זכויות ההצבעה של בעלי מניות המיעוט על מנת שהממשל התאגידי יהיה אכן דמוקרטי ושאילי ההון לא ישלטו בפירמידות עם אחוזים ספורים של הבעלות. החברות נשלטות היום בממשל תאגידי לא דמוקרטי כאשר מיעוט של עשרים אחוז או אף פחות שולט ברבות מהן בגרעין שליטה ואילו כל שאר בעלי המניות לא מאוגדים ולכן הם מהווים מיעוט. אם אנחנו, בעלי מניות המיעוט, המשקיעים בבורסה ישירות או באמצעות קרנות הפנסיה, נמחה את זכויות ההצבעה למכון האתיקה נוכל לשלוט בחברות אלה, בבנקים ובחברות ההשקעה.

במחי יד נבטל את הריכוזיות במשק, הטייקונים לא יוכלו לעשות ככל העולה על רוחם עם מיעוט מזערי של הבעלות על הפירמידות. ומה הבשורה הגדולה של ועדת הריכוזיות – להפריד אחזקות ריאליות ופיננסיות. זאת, כאשר הריכוזיות בישראל היא למעלה מ- 40% לעומת כ- 30% בצרפת ובשוויץ, כ- 20% בנורבגיה, פינלנד, גרמניה ואיטליה, מעט יותר מ- 10% בשבדיה וספרד והרבה פחות בבריטניה. הצעתי להקים מועצה מפקחת לצד מועצת המנהלים שתתן ייצוג הולם למחזיקי העניין ולהפוך את הדירקטורים החיצוניים לעצמאיים תוך חזרה למודל הקודם של חברות רק בשני דירקטוריונים על מנת שלא יהיו דירקטורים סדרתיים. 30% מהדירקטורים בגופי ההשקעות ובבנקים בפוטנציאל לניגוד עניינים. עכשיו מגלים כי מוסדיים בבעלות טייקונים ופירמידות נוטים להצביע כמעט אוטומטית בעד האינטרס של בעלי השליטה. הייתי הראשון בעולם שכתב תיזה לדוקטורט על אתיקה לבעלי מניות מיעוט וכתבתי על כך ועל הדרכים לשמור על האינטרסים של מחזיקי העניין בתיזה, בספרים האקדמיים ובמאמרים. אבל טוב מאוחר מאשר לעולם לא. הצעתי לבקשת אחד ממנהלי הבנקים הנהגת כללי אתיקה בבנקאות ומאז – נעלם, אם כי הכללתי אותם בספרי.

ועדת טרכנטברג הציעה הצעה מהפכנית להעלות את מס החברות באחוז ל- 25% ולהפסיק את ההורדה הצפויה עד 18%. זה הסיפור הידוע על הרבי והעז. מס החברות שהיה 61% יכול לחזור ל- 30% ואף 40% על מנת שיימצאו המקורות לקיום מדינת הרווחה. יגידו לנו – 40% זה נורא, אף חברה לא תישאר בישראל. אבל מה עם ארה"ב ויפן הגובות מס חברות דומה? יחד עם זאת, הכוונה שלי היא שלא כל החברות ישלמו מס כזה – חברות שמיצאות, מעסיקות עובדים באיזורי פיתוח ויש להן ערך מוסף גבוה ייהנו מפטורים והפחתות במסגרת מפעל מאושר וכדומה. ואילו המס המירבי ייגבה מבנקים, חברות השקעה, חברות ביטוח, חברות סלולר, נדל"ן, בזק, קרטלים, גאז ונפט, חברות דלק, חברות כח אדם וחברות של טייקונים עם ערך מוסף נמוך, שמשקיעות בהשקעות ספקולטיביות ובלאס וגאס, שלא הגדילו את מספר העובדים ובוודאי שלא באיזורי פיתוח, שכל מה שהם עושים זה מעבירים בעלות על קונצרנים מאחד לשני. אין שום סיבה להוריד לחברות אלה את שיעורי המיסוי והביטוח הלאומי בשביל להעשיר את הטייקונים עוד יותר ולחלק משכורות עתק של מיליונים למנכ"לים.

המספרים מוכיחים שבשיעורי מיסוי כוללים גבוהים כאחוזים מהתמ"ג כמו בסקנדינביה התעשיה והכלכלה משגשגים ושיעור השוויון גבוה ויש מדינת רווחה: דנמרק: 49%, שבדיה: 48%, צרפת: 46%, נורבגיה ופינלנד: 44%, גרמניה: 41%, הולנד: 40% - לעומת ישראל: 37%. לא שמעתי שאזרחים וחברות בורחים מסקנדינביה בגלל המיסוי הגבוה, בין השאר כי איכות החיים בארצות בהן שיעור המיסוי גבוה מאשר בישראל היא הגבוהה בעולם. למשטרים הניאו ליברלים שלנו לא איכפת כלל מרווחתם של שמונים עד תשעים אחוזים מהעם, כי הם דואגים רק לרווחתם של המאון והאלפיון העליון, כשראשי המשטר וחלק מפקידיו מקבלים תרומות וג'ובים בסכומים גבוהים הנופלים בהרבה מההטבות שהם נותנים לטייקונים. זאת ההשקעה האופטימלית – מיליונים בודדים לאנשי שלומנו על מנת לקבל הטבות במיליארדים בהפרטה שלוחת רסן בנזיד עדשים, במכירת חיסול של מחצבי המדינה, בהורדת מיסים דרסטית לחברות ובודדים, בהטבות מס מפליגות וכשנתפסים המושחתים עושים עימם עיסקאות כופר שאף אחד לא יודע על קיומן.

תנועת הרפובליקה השניה

בראשית 2009 ובעקבות המשבר הכלכלי, נוכחתי לדעת שהגיעו מים עד נפש ואם לא נמצא פתרון רדיקלי שיאתחל את המדינה מאפס לא יהיה פיתרון לכל תחלואיה. כתבתי את עיקרי המצע של תנועת הרפובליקה השניה על דף אחד, אבל הוא נסמך על כל הספרים והמאמרים שלי. נפגשתי עם כמה עשרות אנשים ופרסמתי את המצע באתר של אומ"ץ ושלי, אך נוכחתי לדעת שאני מקדים את זמני. היום, לנוכח הצלחת תנועת המחאה החברתית שהוציאה לרחובות במהלך חודשיים מיליון איש וזכתה לאהדה של 86% מהאוכלוסיה, פרסמתי אותו שוב. במבוא שלו אנו קוראים כי תנועת הרפובליקה השניה היא תנועה עממית חוץ פרלמנרית שנועדה לשנות מהיסוד בדרכים דמוקרטיות את פני המדינה בכל המישורים ולהציב בראש סדר הקדימויות את הצדק החברתי, היושרה, השוויון, איכות הסביבה ואיכות החיים של כל התושבים. במילים אחרות – בדיוק מה שקרה עם תנועת המחאה. זאת ועוד, כתבתי כי התנועה מאגדת בתוכה חילונים ודתיים, מתנחלים ויונים, יהודים וערבים, נשים וגברים, מעמד הביניים, עשירים ועניים, אנשי פריפריה ומרכז, אנשי עסקים, אקדמיה, אנשי רוח והמגזר השלישי. שוב – בדיוק מה שקרה עם תנועת המחאה המנסה לאגד את רוב שכבות הציבור, כי כולנו עשוקים: חרדים, חילונים, ניצים, יונים וערבים.

הסעיף הראשון במצע הוא צדק חברתי, שבמסגרתו מעמד הביניים יהפוך לחמישים אחוז מהאוכלוסיה, שיעור כפול מהנוכחי. הפערים החברתיים יהיו כמקובל בעשר המדינות הדמוקרטיות המובילות בצדק החברתי, בעיקר סקנדינביה, ואילו העוני יירד אל מתחת לעשרה אחוזים מהאוכלוסיה. זהו אם כן הסעיף הראשון והחשוב ביותר. אחריו מופיע הסעיף הכלכלי, הגורס כי ישונה מהיסוד המשטר הניאו ליברלי ויימצא האיזון הנכון בין מעורבות הממשל לשוק החופשי. החברות יביאו בחשבון את האינטרסים של כל מחזיקי העניין, לרבות השגת רווחיות נאותה, אך בשום פנים לא מיקסום הרווח הממקסם גם את הסיכון ואת עושק מחזיקי העניין. יונהג מיסוי פרוגרסיבי ביותר שיכביד את עולו על החברות והעשירון העליון ויחזיר לפחות עד חצי הדרך את עול המיסים שהיה נהוג בשנת 1986 והדומה לעול המיסים בסקנדינביה, שבה שורר משטר קפיליסטי למהדרין אבל עם פן הומני. ולניאו ליברלים בקרבנו המעריצים את מילטון פרידמן, יועצם של פינושה, ת'אצ'ר, רייגן ונתניהו, אומר שאני בהחלט בעד שוק חופשי, אני לא סוציאליסט ובוודאי שלא קומוניסט ואנטי ביזנס. אבל אין לנו בישראל שוק חופשי כי אם שוק מונופוליסטי, קרטליסטי, פירמידלי, ריכוזי, העושק את בעלי מניות המיעוט, את הצרכנים, העובדים והקהילה.

יש החוששים גם כי אם נגיע לצדק חברתי ייפרץ התקציב, ניכנס לגרעונות ויגדל החוב של ישראל. התוכנית שלי היא מאוזנת, עם הכנסות והוצאות דומות, שעושה צדק עם רוב רובה של האוכלוסיה על חשבון מיעוט מבוטל של אזרחים שהגיעו לרווחי עתק בחסות עושי דברם בממשלה ובשירות המדינה. אין עיני צרה בעשירון העליון שרובו עשה את הונו ביושר ובלי לנצל בצורה מחפירה את המדיניות הניאו ליברלית של הממשלות, תוך הפרטות

שערוריתיות, הורדה מסיבית של תשלומי המס לחברות ולעשירים, תוך הכבדת עול המיסוי העקיף על רוב רובה של האוכלוסיה. אבל העשירון העליון צריך לשלם מיסים גבוהים בצורה משמעותית מאלה שהוא משלם כיום. היסוד השלישי המשלים את שלושת היסודות הבסיסיים הוא יסוד האתיקה, השם כיעד את ביעור השחיתות מהיסוד, אחרי שהגיעה לשיאים שלא יאומנו המכלים כל חלקה טובה בעם. יוכבדו העונשים על עבריינ הצווארון הלבן, ייערך סינון אתי למועמדים לתפקידים ציבוריים וכלכליים, כך שישראל תמוקם בין עשר המובילות במדד TI.

על מנת להגיע ליעדים אלה, יהיה על המשטר להפוך למשטר נשיאותי, כשלנשיא סמכויות ביצוע מלאות ובממשלתו מיטב המומחים, בלי קואליציות ובלי קבוצות לחץ. אחוז החסימה יועלה לחמישה אחוזים, תהיה הפרדה מלאה בין דת ומדינה, יינתנו זכויות אזרח מלאות לכל האוכלוסיה, וכל הצעירים והצעירות יגוייסו לשירות בצה"ל או שירות לאומי של שלוש שנים. לא תהיה אפליה על בסיס דת, גיל ומין לכל משרה ובכל נושא. ייאכף חוק חינוך חובה חינם לכל צעיר עד גיל 18, הכולל בתוכו מריכיבי ליבה ולימוד ברמת שפת אם של עברית, ערבית ואנגלית. הלימודים האקדמיים יהיו חינם, כמו בכל המדינות הנאורות. המצע כולל גם סעיפים חשובים כמדיניות, בטחון פנים, איכות הסביבה, רווחה, תעסוקה, עסקים והרשות השופטת. אך ברצוני להתעכב על שלושה נושאים חשובים ביותר, שאם יאומצו יגדילו מאוד את המקורות בנוסף להכבדת המיסוי על החברות והעשירים ועונשים דרקוניים לעבריינים.

הנושא הראשון הוא ניתוק הקשר בין הון ושלטון. נושאי תפקידים בכירים בממשל יקבלו שכר מקביל לשכר במגזר הפרטי ותנאי פנסיה נדיבים, אך ייאסר עליהם לעבוד במגזר הפרטי. המעבר החופשי מהמגזר הממשלתי לפרטי גרם למדינה הפסדי הכנסה של עשרות מילירדי שקלים, כאשר הופרטו נכסי המדינה בנזיד עדשים, לא בוצעה רגולציה של ממש, לא נאכפו ההגבלים העסקיים שאיפשרו להגיע לקרטלים ולפירמידות של ימינו, לא נגבו המיסים כראוי ולא נענשו עבריינ הצווארון הלבן. החברה הישראלית תצטרך לעבור מהפך, כאשר היא מרימה על נס את המתריעים כנגד השחיתות, מוקיעה פושטי רגל שהערימו על נושיהם, עבריינ מס שהונו את השלטונות ובעלי שליטה שעשקו את בעלי המניות. והחשוב מכל – יהיה פתרון הוליסטי וערכי לכל תחלואי המדינה, תוך מעבר לערכי הצניעות (גם אם יירדו ההכנסות ממיסי ה- BMW), החסכונות לעומת משיכות היתר וההלוואות, תונהג ריבית ריאלית של כחמישה אחוזים שתעודד חיסכון ותמנע היווצרות בועות נדל"ן ואחרות, ייבנו שיכונים ציבוריים, כל קרנות הפנסיה יהיו מושקעות באגרות חוב ממשלתיות, ייאסרו מינופים גבוהים, יוכבד עול המיסוי על הספקולנטים וקרנות הגידור, על החברות המשקיעות את עיקר כספן בחו"ל, על מוצרי המותרות.

ואיך ממשיכים הלאה?

שופנהואר אמר שלאמת יש שלושה שלבים: השלב הראשון שבו אומרים עלינו שאנחנו הזויים, דון קישוטים, לא רציניים. את השלב הזה כבר עברנו, כאשר אלה שדיברו על צדק חברתי, אתיקה ואקולוגיה היו נחשבים לתמהונים ובהרצאותיהם הופיעו רק בודדים. השלב הבא הוא השלב שבו אומרים עלינו שאנו אויבי העם, כן - אותו המחזה של איבסן הנורבגי שהוקע עד כדי כך שהיה עליו לצאת לגלות ארוכה, אך, כיום נורבגיה היא המדינה האתית והמשגשגת ביותר בעולם. בארצות הניאו ליברליות מכנים אותנו קומוניסטים, אנטי ביזנס, ובמקרה הטוב סוציאל – דמוקרטים. עושים לנו אוסטרקיזם, מסלקים אותנו מהאוניברסיטאות, מהחברות, מהדירקטוריונים ואפילו מהחברה. בשלב הזה היינו עד לחודש יולי 2011. השלב השלישי הוא השלב שבו כולם מצטטים את המנטרות שדגלנו בהן כאילו שהם המציאו אותן. העיתונאים הניאו ליברלים שרים זמירות חברתיות, הטייקונים אומרים שהמחאה החברתית צודקת, אנשי האוצר שעשקו את העם הופכים לחברתיים לעילא ומופיעים בכל תוכנית טלוויזיה.

אפילו הפוליטיקאים אומרים שצריך לבצע שינויים מרחיקי לכת אבל לא היום, בלי לפרוץ את מסגרת התקציב, בלי להכעיס את מנהלי הבנקים, החברות, משקיעי החוץ וחברות הדירוג הבינלאומיות. הם מנסים לחנוק את תנועות המחאה, לפורר אותן, לקנות את ראשיהן. ממנים ועדות לריכוזיות, טרכטנברג ואחרות. נותנים פירורים פה ושם שישפרו את המצב בצורה הדרגתית, עד יעבור זעם, כי ממילא תוך כמה שנים, הכלב ימות, הפריץ ימות או תהיה מלחמה. ואם תנועות המחאה יאבדו את הסבלנות ויעברו לאלימות ידכאו אותן, במקרה הטוב כמו שעשה דה גול למהפכת הסטודנטים במאי 1968 שהשתתפתי בה ובעקבותיה קיבל את הרוב הגדול ביותר באסיפה הלאומית, או במקרה הרע כמו שעשה פינושה בצ'ילה. ראשי תנועת המחאה צריכים להתאזר באורך רוח, להישאר תנועה עממית המאגדת בתוכה את כל העשוקים שהם רוב האוכלוסיה, בלי לפצל את הכוחות, להמשיך במאבק לאורך שנים רבות. אם בשנת 2011 היה הקונגרס החברתי הראשון צריך לזכור שגם חלפו אי אלו שנים בין הקונגרס הציוני הראשון עד הקמת מדינת ישראל. ולוואי ולא נצטרך לעבור שואה ומלחמות לרוב עד אשר תיכון מדינת רווחה, אך אם נרצה - זאת לא תהיה אגדה. זאת הדרך היחידה להתגבר על המכשולים ולהגיע אל יעד השוויון והשגשוג לכולנו אם אנו **חפצי חיים**.

יום העיון על צדק חברתי שיזם ד"ר יעקב קורי באונ' חיפה

בית הספר למדעי המדינה באוניברסיטת חיפה

תנועת אומ"ץ – אזרחים למען מנהל תקין וצדק חברתי ומשפטי

מתכבדים להזמינך ליום עיון בנושא:

צדק חברתי בישראל?

לקראת סיכומי ועדת טרכטנברג

יום העיון יתקיים ביום א' 25 בספטמבר 2011 בין השעות 09:00-17:00

באוניברסיטת חיפה באולם 5009, בנין רבין

<u>התכנסות: 09:00-09:30</u>

<u>מושב הפתיחה: 9:30-11:00</u>

9:30-10:00 - **מנחה: פרופ' ערן ויגודה-גדות**, ראש בית הספר למדעי המדינה, אוניברסיטת חיפה

10:00-10:30 - **מר אריה אבנרי**, יו"ר אומ"ץ, סופר ועיתונאי

10:30-11:00 - **ד"ר יעקב קורי**, מרצה, סופר, ואיש עסקים

הפסקת קפה: 11.15- 11.00

<u>פנל אקדמי/עסקי: 11:15 – 13:00</u>

מנחה: פרופ' רן לחמן, ראש מכון יזרעאלי, המכללה למינהל

פרופ' יהודה כהנא, ראש המכון לעסקים והסביבה, אוניברסיטת תל אביב, ויזם עסקי

פרופ' מאיר חת, המכללה למנהל, ובעבר יו"ר טבע, בל"ל והבורסה

מר מיקי שרן, מנכ"ל ממגורות דגון ויו"ר התאחדות התעשיינים צפון

פרופ' יעל ישי, בית הספר למדעי המדינה, אוניברסיטת חיפה

הפסקת צהריים: 13.00-13.30

<u>פנל אקטיביסטי/חברתי: 13:30 – 15:15</u>

מנחה: **גב' גליה שגיא**, מנכ"לית שבי"ל TI

חכ"ל אראלה גולן, יו"ר אומ"ץ חברתי

ד"ר איציק ספורטא, בית הספר למנהל עסקים, אוניברסיטת תל אביב

מר רגב קונטס, ממייסדי מחאת האוהלים

מר יוסף (יוס) ברוך, דובר החזית החיפאית

הפסקת קפה 15.30 - 15.15

<u>מושב הסיום: 17:00 - 15:30</u>

מנחה: מר אריה אבנרי, יו"ר אומ"ץ

15.40 - 15.30 - **מר און סבר**, חבר הנהלת אומ"ץ ויו"ר אגודת הסטודנטים הארצית של האוניברסיטה הפתוחה

15.50- 15.40 - **גב' נעמה לזימי**, ראש משרד אקדמי באגודת הסטודנטים של אוניברסיטת חיפה

16.00 - 15.50 – **עו"ד בועז גור**, מראשי תנועת המחאה בחיפה

16.30- 16.00 - **גב' דפני ליף**, ממנהיגי תנועת המחאה

שאלות ותשובות מהקהל

דברי סיכום: **פרופ' דני גוטווין**, החוג לתולדות ישראל, אוניברסיטת חיפה

מר אריה אבנרי, יו"ר אומ"ץ

יום העיון בערוץ האקדמי של אוניברסיטת חיפה

יום העיון על צדק חברתי שיזם ד"ר יעקב קורי התקיים באוניברסיטת חיפה ב- 25.9.11 הועלה בערוץ האקדמי ומופיע בקישור: https://www.youtube.com/watch?v=F9_9tFA42A0

יום העיון מופיע בערוץ האקדמי ב- "כלכלה ומשפט" בסדרה: "צדק חברתי בישראל? לקראת סיכומי ועדת טרכנטברג", ומחולק לארבעה פרקים של כשעה כל אחד, ובסה"כ 4 שעות ו- 22 דקות. הכנס התקיים מטעם בית הספר למדעי המדינה באוניברסיטת חיפה ותנועת אומ"ץ, ביוזמתו של ד"ר יעקב קורי שהזמין את כל המרצים שלקחו חלק בכנס. הערוץ האקדמי ערך ועיבד את החומר, ולא הכניס קטעים מסוימים משיקולים טכניים, כמו למשל קטע מההרצאה של ד"ר קורי שבה היו תקלות בסאונד. קטעי הויזואל מהקהל הוכנסו משיקולים טכניים כשיש תקלות ותזוזה במצלמה.

במושב הפתיחה מרצים (71 דקות):

מנחה: פרופ' ערן ויגודה-גדות, ראש בית הספר למדעי המדינה, אוניברסיטת חיפה, מההתחלה ועד הדקה ה- 21.

מר אריה אבנרי, יו"ר אומ"ץ, סופר ועיתונאי, מדקה 22 עד דקה 45, סה"כ 24 דקות.

ד"ר יעקב קורי, מרצה, סופר ואיש עסקים, מדקה 46 עד דקה 71, סה"כ 26 דקות.

בפאנל אקדמי/עסקי מרצים (65 דקות):

מנחה: פרופ' רן לחמן, ראש מכון יזרעאלי, המכללה למנהל, מההתחלה עד הדקה השביעית, סה"כ 7 דקות.

פרופ' יהודה כהנא, ראש המכון לעסקים והסביבה, אוניברסיטת תל אביב, ויזם עסקי, דקות 8 עד 31, 24 דקות.

פרופ' מאיר חת, המכללה למנהל, ובעבר יו"ר טבע, בל"ל והבורסה, מדקה 32 עד דקה 47, סה"כ 16 דקות.

מר מיקי שרן, מנכ"ל ממגורות דגון ויו"ר התאחדות התעשיינים צפון, מדקה 48 עד דקה 65, סה"כ 18 דקות.

(פרופ' יעל ישי, בית הספר למדעי המדינה, אוניברסיטת חיפה, סירבה להצטלם עבור הערוץ האקדמי).

בפאנל אקטיביסטי/חברתי מרצים (64 דקות):

מנחה: גב' גליה שגיא, מנכ"לית שבי"ל TI, מההתחלה עד דקה 5, וכן בחלקי הדקות 23, 26 ו- 41, סה"כ 7 דקות.

מר רגב קונטס, ממייסדי מחאת האוהלים, מדקה 6 עד 7, מדקה 27 עד 40, מדקה 58 עד דקה 64, סה"כ 23 דקות.

חכ"ל אראלה גולן, יו"ר אומ"ץ חברתי, מדקה 8 עד 10, מדקה 23 עד דקה 25, מדקה 52 עד 53, סה"כ 8 דקות.

מר יוסי (יוס) ברוך, דובר החזית החיפאית, מדקה 11 עד 15, מדקה 47 עד 51, מדקה 54 עד 57, סה"כ 14 דקות.

ד"ר איציק ספורטא, בית הספר למנהל עסקים, אוניברסיטת תל אביב, דקות 16-22, 42-46, סה"כ 12 דקות.

במושב הסיום מרצים (62 דקות):

מנחה: מר אריה אבנרי, יו"ר אומ"ץ, (הערוץ האקדמי לא מעלה ברכות, שאלות ותודות, וגם לא שאלות מהקהל). מר און סבר, חבר הנהלת אומ"ץ ויו"ר אגודת הסטודנטים הארצית של האוניברסיטה הפתוחה, מההתחלה עד דקה 7, סה"כ 7 דקות. גב' נעמה לזימי, ראש משרד אקדמי באגודת הסטודנטים של אוניברסיטת חיפה, מדקה 8 עד 12, סה"כ 5 דקות. עו"ד בועז גור, מראשי תנועת המחאה בחיפה, מדקה 13 עד דקה 21, סה"כ 9 דקות.

פרופ' דני גוטווין, החוג לתולדות ישראל, אוניברסיטת חיפה, מדקה 22 עד 23, מדקה 39 עד 59, סה"כ 23 דקות.

גב' דפני ליף, ממנהיגי תנועת המחאה, מדקה 24 עד דקה 38, מדקה 60 עד דקה 62, סה"כ 18 דקות.

מכתב גלוי לראשי תנועת המחאה החברתית

(פורסם באתר מחלקה ראשונה NEWS1 באוגוסט 2011)

אם תנועת המחאה תיגרר לאלימות ינצלו את ההזדמנות כל מתנגדיה לרסק אותה, ואם יהיה איום רציני על המשטר שלנו המבוסס על הון ושלטון והפך את ישראל מזמן לרפובליקת בננות לא ירחק היום ועלול לקום פה על-פי דוקטרינת ההלם משטר טוטליטרי נוסח פינושה בצ'ילה, או המשטרים ביוון, ארגנטינה, ספרד ופורטוגל

נקדים בגילוי נאות: עד לכתיבת מאמר זה, מוצאי שבת ה- 13.8.2011, לא היה לי כל קשר עם המפגינים למען צדק חברתי. יש לי אפילו אליבי מושלם, חזרתי השבוע ממסע ארוך לארה"ב וכשנסעתי אפילו לא חלמו על הפגנות של מאות אלפי אנשים והיה רק מאהל קטן ברוטשילד, כמוהו היו עשרות בעבר. נסעתי מארץ שבה העריצו טייקונים וכולם רצו להידמות להם, כאשר הייתי בין הבודדים יחד עם איציק ספורטא מבין אנשי האקדמיה, יהושע סובול מבין אנשי הרוח, וכמה עיתונאים אמיצים ממיקי רוזנטל ועד קרן נויבך, שהעזו לבקר את תופעות ההון והשלטון, עושק המעמד הבינוני ובעלי מניות המיעוט ושילמו על כך מחיר יקר. חזרתי למדינה שבה כולם מזמרים את המנטרות שלנו, שאמרנו כל אחד בסגנונו, רוזנטל בצורה פרטנית ואני בצורה גנרית, שבה עיתונאים שהיו אדישים לחלוטין לנושא כותבים מאמרי הזדהות, אנשי רוח מתבטאים בשפתם המצוחצחת בעד צדק חברתי כשבעבר הם מעולם לא כתבו על כך אפילו שורה אחת, אנשי אקדמיה מייעצים למפגינים ולממשלה למרות שבעבר הצביעו על מצבה הכלכלי המשופר שלנו אבל לא התייחסו לפערים האדירים שנוצרו, ואפילו פוליטיקאים אומרים שהמפגינים צודקים אבל עכשיו אין זו העת, בגלל ספטמבר השחור, אירן, גרעון תקציבי, המשבר העולמי וכו'.

ועוד גילוי נאות: לפני אי אלו שנים, בשנת 1968, הייתי עד למרד הסטודנטים בפריז כאשר למדתי באינסאד שבפונטנבלו מנהל עסקים, האוניברסיטה היחידה שלא שבתה, והייתי קרוע בין ההערכה הרבה למרד הסטודנטים, הפועלים ואנשי הרוח לבין כלכלת השוק שלמדתי אותה באינסאד. לא זרקתי אבנים על השוטרים כי אני דוגל באי אלימות, אבל ראיתי כיצד הטנקים שהביא דה גול מגרמניה חוצים את פונטנבלו ושועטים לפריז לדכא את ההפגנות.

היה עיתונאי אחד, סבר פלוצקר מידיעות אחרונות, שבמאמר נבואי שכתב לפני המבול עוד ביוני השנה ציין כי הצעירים שחגגו בכיף את מותו של סמי עופר לא באים יש מאין, "הם לבטח קוראים אדוקים של עיתונים מסוימים, מאזינים קבועים של תוכניות רדיו מסוימות וגולשים לאתרי אינטרנט מסוימים. משם הם מקבלים את השראתם. משם הם יונקים את השנאה למי שמכונים בשיח הישראלי "בעלי ההון"." ומשתמע מהכתבה שאם "מסיתים" אלה לא יחדלו ממעשיהם הנלוזים ומביקורתם על "בעלי ההון", הם יהיו אחראים למעשי רצח של אילי ההון בדיוק כפי שאלה שליבו את השנאה ליצחק רבין אחראים להירצחו. ביקורת על תופעות הון ושלטון מתוארת כשנאת עשירים, עם שימוש במונחים מרקסיסטים המבעבעים ומתפרצים מדי פעם בעוצמה. הפועל היוצא מהתבטאויות אלה הוא אם כן "מוות לאצולת הממון, הביאו גיליוטינה!". ומי הם אלה שאותם רוצים מחרחרי הקנאות הרצחנית לחסל?

אילי ההון הם מיטיבי האומה שהביאו להתפתחות וצמיחה חסרת תקדים בישראל, עליית התוצר לנפש מ- 15 אלף דולר ל- 30 אלף דולר, "לא הודות למאמרים, לטוקבקים ולשידורי הרדיו, אלא הודות לפעילותו היצרנית של המגזר העסקי, על עובדיו, מנהליו ובעליו." עלינו אם כן לאהוב את אדונינו, את בעלי החברות, כי שנאת העשירים כבר אינה מרקסיסטית כמו בשנות השישים אלא פאשיסטית. ומביאים לתימוכין כי "התנועות הפאשיסטיות באירופה דגלו מראשית דרכן בשנאת עשירים, במיוחד היהודים ובנישולם מנכסיהם. התעשיינים והבנקאים תוארו בתעמולה הפאשיסיטת כאויבי העם והאומה. כמו אצלנו." ישראל מידרדרת אם כן לפאשיזם פרולטרי שבו ייצרחו אילי ההון בגלל ההסתה שלוחת הרסן של הרז'סידים, הורגי המלך, שמעולם לא תרמו דבר לחברה ולכלכלה פרט להשמצות וליבוי ייצרים רצחניים. יש לנו אם כן רובספיירים, דנטונים או לכל הפחות יגאל עמיר המשחיזים את הגיליוטינה.

זה היה אם כן לפני מאה שנה, כשעוד לא היו ההפגנות, מאמרי התוכחה, הפסדי הטייקונים והגיליוטינה ברוטשילד. אני מסכים עם פלוצקר רק בנקודה אחת והיא שאכן קיימת סכנה מוחשית לאלימות שתביא אותנו ללונדון, אתונה

או לכיכר מלכי ישראל בשנת 1995. כבר למעלה מעשור אני טוען בספרי האקדמיים באנגלית ובעברית, בתיזה לדוקטורט בצרפתית, ברומן ובמחזה שכתבתי, בעשרות המאמרים ובמאות ההרצאות שניתנו בפורומים שונים בארץ ובחו"ל, בארגונים, חברות ובקורסים אקדמיים, שהמאבק של מחזיקי העניין בישראל ובעולם, הלקוחות, הקהילה, העובדים, קבלני המשנה והאקולוגיה, צריך להיות מאבק לא אלים נוסח מהטמה גנדי. אפילו המובאה הראשונה באתר שלי www.businessethics.co.il היא של גנדי, ענק הרוח המטיף למאבק פציפיסטי נגד התופעות של עושר ללא עבודה, הנאה ללא מצפון, ידע ללא אופי, אמונה ללא הקרבה, פוליטיקה ללא עקרונות, מדע ללא אנושיות, עסקים ללא אתיקה. בקיצור, כל התופעות שמהן סובלות כיום ישראל, ארה"ב, בריטניה ומדינות ניאו ליברליות רבות אחרות.

אם תנועת המחאה תיגרר לאלימות ינצלו את ההזדמנות כל מתנגדיה לרסק אותה, ואם יהיה איום רציני על המשטר שלנו המבוסס על הון ושלטון והפך את ישראל מזמן לרפובליקת בננות (מונח שבו כבר השתמשתי במסה שלי מלפני יותר מעשור) לא ירחק היום ועלול לקום פה על פי דוקטרינת ההלם משטר טוטליטרי נוסח פינושה בצ'ילה, או המשטרים ביוון, ארגנטינה, ספרד ופורטוגל. ייתכן אם כן שהמשטר ואילי ההון הטוענים "כולה שלי" יהפכו את ישראל למדינת שבעת הטייקונים ושבעה מיליון העניים בפוטנציה. כלומר פלוצקר צודק באיתור הסכנה, אך מי שעלול לעשות את הדיכוי הפשיסטי הוא לא ההמון הזועק כי אם האליטות המאוימות, ואני משאיר לקוראים לנחש מי יהיה הפינושה שלנו שיקשה עליו להיבחר בדרכים דמוקרטיות, בעיקר אם לא ניגרר למלחמה עם החיזבאלה, החמאס, אירן, או לא יפרוץ משבר כלכלי עולמי.

אנו תוהים מי יהיה הרובספייר שכה מפחדים ממנו, האם הכוונה לפעילים בתנועות כדוגמת אומ"ץ החושפים שחיתויות חדשות לבקרים, האם הכוונה למקבלי אות אומ"ץ: אנשי תקשורת כקרן נויבך, מיקי רוזנטל, רביב דרוקר, כרמלה מנשה, גיא מרוז, אורלי וילנאי, מיקי מירו, גבי גזית, נתן זהבי, משה נגבי ועודד שחר, פוליטיקאים כמשה כחלון, שלי יחימוביץ', אריה אלדד ומיכאל איתן, עובדי ציבור כיעקב בורובסקי וירון זליכה? או שמא הכוונה ליו"ר תנועת אומ"ץ אריה אבנרי ועורך מחלקה ראשונה יואב יצחק? האם רוצחי אילי ההון בפוטנציה הם אנשי אקדמיה כאיציק ספורטה, סופרים ומחזאים כיהושע סובול, עורכים ועיתונאים כגיא רולניק, עובדי מרכז אדוה, אנשי ציבור ועסקים המגנים את הקשר הגורדי בין הון ושלטון, ההפרטה שלוחת הרסן ואי הצדק החברתי? אין זאת כי כולנו עסוקים בחיבור של פרוטוקול חדש של זקני ציון, מקללים פולסא דנורא, מעלים באוב את רוחות השאול, תוקעים סיכות בבובותיהם של אילי ההון, של אולמרט, הירשזון, בניזרי ואחרים מתוך שנאה, קנאה וצרות עין. אנחנו לא רק מבקרים אותם, אלא גם לא מעריצים ואוהבים אותם כפי שהם מצפים מכולנו. אלא שהיום התפרסמה כתבה של גדול הלוחמים בשחיתות בישראל, יו"ר אומ"ץ, אריה אבנרי, היוצא להגנתו של נוחי דנקנר שגם נגדו "השתלחו" המפגינים. הוא כותב: "ברשותכם אני מבקש לפתוח בהערה אישית: במרוצת שנות עבודתי כעיתונאי חוקר בידיעות אחרונות ובמעריב ובמהלך פעילותי הציבורית בתנועת אומ"ץ כאחראי על פרויקט ההון והשלטון טיפלתי במרבית הטייקונים במדינה.

על "לקוחותיי" נמנו, בין השאר, האחים עופר, יוסי מימן, יצחק תשובה ,מוטי זיסר, לב לבייב, אילן בן דב, אליעזר פישמן, שרי אריסון, משפחת שטראוס, האחים גינדי, סטף ורטהימר ומי לא. אף אחד מהם לא זכה להנחה ממני. כמה מהם נאנחו. רק בטייקון אחד לא נגעתי במאבקי הבלתי נלאה בשחיתות הציבורית ולא במקרה. זהו נוחי דנקנר יו"ר קבוצת אי.די.בי הטייקון שהוכפש השבוע על-ידי פעילים במהפכה החברתית על לא עוול בכפו. אני שם נפשי בכפי, נוטל אחריות מקצועית ואישית וקובע באורח חד-משמעי שהסיבה העיקרית לכך היא שאיל ההון נוחי דנקנר הינו בעיני אדם ישר ובעל עקרונות, תופעה חריגה לחלוטין בקרב חבורת הטייקונים במדינה. נוחי נגס למעשה באקסיומה שאי-אפשר להיות איל הון מצליח בלי להתעמת עם החוק או לעקוף אותו. אבל יש סיבה נוספת שאינה מוטלת בספק: נוחי הוא טייקון יוצא דופן בנוף הישראלי שהנושאים החברתיים אינם מרפים ממנו ומהווים חלק בלתי נפרד מסדר יומו העסקי." ואבנרי מונה אחד לאחד את כל מצוותיו של נוחי דנקנר ומסיים בכותבו: "אבל מכאן ועד לצירופו של נוחי לרשימת הטייקונים שמתכננים "תספורות" שיפגעו בציבור הרחב הדרך רחוקה. שמו הטוב של נוחי יקר לו והוא יעשה הכול כדי שקבוצת אי.די.בי תעמוד בהתחייבויותיה חרף הקשיים שהיא נקלעה אליהם. נוחי דנקנר ראוי לאשראי של תנועת המחאה החברתית כי ביסודו של דבר הוא פעיל חברתי לכל דבר אבל מצידו השני של המתרס."

כאמור, אינני נוהג לתקוף אישית אף אחד מהטייקונים ואני רק תוקף את השיטה בצורה גנרית. ישנם עיתונאים העושים זאת הרבה יותר טוב ממני ואני מציע לכל אחד הרוצה לקבל תמונה מאוזנת לראות את הכתבה של מיקי רוזנטל על נוחי דנקנר באתר נענע: http://news.nana10.co.il/Article/?ArticleID=717092 , לשאול בעלי מניות מיעוט הטוענים שנעשקו על ידי חברותיו, לברר מדוע איל הון אחראי משקיע מילירדים בהשקעות

ספקולטיביות בקרדיט סוויס, מדוע כשמשקיע לבייב ברוסיה זה לא טוב אך כשדנקנר משקיע בלאס וגאס זה טוב, למה הוא פעיל חברתי יותר מהאחים עופר התורמים לבתי חולים ולאיצטדיון בעירי האהובה חיפה, מדוע הרוחניות של שרי אריסון היא ביזארית אבל ביקוריו של דנקנר אצל הרנטגן הם לגיטימיים. ובסוף הערה אישית מדוע אשתי שהיא פנסיונרית במבטחים ומקבלת ארבעת אלפים ש"ח לחודש הייתה צריכה לממן את רכישת אי.די.בי ממשפחת רקנטי במינוף של עשר לאחד ולפי הויקיפדיה: "על פי כתבת תחקיר, אשר שודרה בתוכנית "השבוע" בערוץ 10 במאי 2010, בשנת 2002, בזמן ששימש כיו"ר קרן מבטחים, עזר אביטל לנוחי דנקנר לגייס סכום של יותר מ-50 מיליון דולר מכספי חברי הקרן לצורך קניית חברת אי.די.בי. זאת, למרות שנוחי דנקנר ביקש את הסכום ללא ערבות, ולמרות מסמך פנימי שקבע כי נפלו פגמים בהליכי אישור עסקת המימון. כיום משמש אביטל כיושב ראש חברת "מקסימה" השייכת לקבוצת אי.די.בי."

אביטל אף זכה על פי כלכליסט מ- 1.7.2010 במענק מפנק של 240,000 ש"ח כשהוא עובד בחצי משרה והרווח הנקי ירד ב- 30%. אבל נוחי דנקנר הוא על פי אריה אבנרי, גדול הלוחמים בשחיתות, "אדם ישר ובעל עקרונות" ואין לי ספק שהוא איש כבוד, כמוהו גם כל אלה שאבנרי מונה בראשית המאמר שהוא יצא להילחם כנגדם. ואם אבנרי חושש שזעם המפגינים יפגע בדנקנר מדוע לא חשש במשך שלושים שנה שזעם המפגינים יפגע באהוד אולמרט שכתב נגדו מאות מאמרים וספרים רבים, לרבות "זעקי ארץ מושחתת". אני מפציר אם כן במפגינים לאמץ את העקרונות של גנדי, להישאר בגבולות הביקורת הלגיטימית, בלי גיליוטינות ושריפת בובות, בלי שמחה לאיד על מותו של סמי עופר, ולקוות שנוחי דנקנר שמניות כור ודיסקונט השקעות שלו ירדו ב- 40% על פי הארץ של ה-12.8.2011, לא יעשה תספורת כי כפי שאומר אבנרי שמו הטוב של נוחי יקר לו והוא יעשה הכול כדי שקבוצת אי.די.בי. תעמוד בהתחייבויותיה, כי הוא איש ישר ופעיל חברתי. ולאלה שזכרונם קצר, האם לב לבייב, ליאון רקנטי, האחים עופר ואחרים שנקלעו לקשיים בעבר עשו תספורת או לא לנושים? וכולם הם אנשי כבוד, כולם תורמים לקהילה. ועל מנת שלא יבלבלו אותנו עם עובדות: על פי "מעלה" התרומות של החברות לאחריות חברתית הן בממוצע פחות מאחוז אחד מרווחיהן הנקיים, לא מהמחזור - מהרווח...

ואם נחזור לחשש שההמונים יביאו בישראל לשלטון פשיסטי. הפוסל במומו פוסל. בכל המקרים שקמו שלטונות פשיסטים הם לא קמו על ידי המפגינים מהמעמד הבינוני והפלבאים אלא בסיועם הפעיל של האליטות. לא ידועה לנו מחאה מיוחדת של אצולת הממון נגד השלטונות הפשיסטיים בצ'ילה, שדווקא שגשגה ושבעה נחת מרגע שנעלמו המתריעים בשער והעיתונות החופשית. היועץ הבכיר של פינושה היה לא אחר מאשר מילטון פרידמן הניאו ליברל שמנהיגי ישראל דבקים ברעיונותיו באדיקות יתרה. ההמונים בארה"ב לא עשו דבר לאילי ההון ומנהלי החברות שהרסו את הכלכלה האמריקאית והעולמית. רק מייקל מור ניסה לעצור אותם במאסר אזרחי ללא הועל. ברני מיידוף, הזכור לרע, הוא היחידי שנתן את הדין ובגלל זה הוא יושב 150 שנה בבית הסוהר. הוא תרנגול הכפרות לכל הכלכלה הניאו ליברלית הקלוקלת השולטת ברוב העולם המערבי, למעט מדינות רווחה כסקנדינביה, גרמניה וצרפת. ההמונים בישראל גם לא יצאו לרחובות כשהבנקים פשטו את הרגל ואף אחד ממנהלי הבנקים ובעליהם לא ישב בבית הסוהר. אדרבה, ברוב המקרים תוקפים את המתריעים בשער המנסים לעזור לחברה לעלות על פסים של כלכלה איתנה, לא ספקולטיבית, בלי מינופים מוגזמים, בלי שחיתויות והונאות ובעיקר עם יושרה וצדק חברתי.

בחודש נובמבר 2008 הייתה לי חוויה מיוחדת במינה כאשר הרציתי בבורסה על הלקחים מהמשבר הכלכלי העולמי. נאמתי מייד אחרי מנכ"ל משרד האוצר לשעבר ונגיד בנק ישראל לשעבר שהיו זחוחי דעת על מצבה האיתן של כלכלת ישראל, ירידת החוב הלאומי, עליית התוצר לנפש (גם פלוצקר מזכיר זאת לטובה כיום) וכדומה. ואני יצאתי נגדם ונגד דעת כמעט כל הנוכחים שם - שהם כנראה חיים בפלנטה אחרת, כי אולי טוב למדינה אבל רע לרוב רובם של האזרחים שמצבם הורע, חלקם בעוגה הלאומית קטן ומעמד הביניים מהווה רק 28% מהאוכלוסיה, מחצית משיעורו בשבדיה. בהתאם למאמר שמתפרסם בספר המאמרים "אחריות ציבורית בישראל" ונכתב על ידי פרופסור ערן ויגודה-גדות, ראש בית הספר למדעי המדינה באוניברסיטת חיפה ועל ידי, המתבסס בין השאר על דו"חות אדוה, ובהתאם לנתונים שהתפרסמו לאחרונה - בעשור האחרון ירד השכר הריאלי למשרת שכיר בישראל ב- 3% בעוד עלות השכר השנתית הממוצעת של מנהל בכיר בחברות הבורסאיות עלתה ב- 65%. התוצר לשעת עבודה עלה בשיעור של 4.7% ואילו התמורה לעבודה ליחידת תוצר ירדה ב- 4.4%. העובדים עובדים יותר, נותנים תמורה גדולה יותר ומקבלים פחות כסף. עשרות אלפי משפחות הדרדרו בשנים האחרונות מן המעמד הבינוני למעמד הנמוך, העוני הולך וגדל למימדים מפלצתיים וחלקו של המעמד הבינוני בעוגת ההכנסות הלאומית בישראל ירד ברבע משנת 1988. חלקו של המעמד הגבוה מגיע לשני שלישים מעוגת ההכנסות. עיקר הגידול בהכנסות משנת 1990 התרחש רובו ככולו בעשירון העליון (בעיקר במאון ובאלפיון העליון ובקרב שועי הארץ). המאון העליון של השכירים קיבל ב- 2009 6.3% מכלל הכנסות השכירים ואילו מקבלי השכר הנמוך (2/3

מהשכר החציוני), שהיוו כ- 26% מכלל השכירים, קיבלו ביחד חלק דומה של עוגת ההכנסה – 7.7%. חלקם של שמונת העשירונים הנמוכים קטן משמעותית וישראל הפכה למדינה הכי פחות שוויונית בקרב המדינות המפותחות!

ומי תורם יותר לכלכלת ישראל: המעמד הבינוני הצורך את מרבית הכנסתו המידלדלת בישראל או אילי ההון המשקיעים את כספם במיזמים בלאס וגאס, ניו יורק, מוסקבה וקניונים בהונגריה ובהשקעות ספקולטיביות בבנקים שוויצרים? המעמד הבינוני מהווה כיום 28% מהאוכלוסיה, פחות אפילו מארה"ב הלא שוויונית, לעומת 38% בשוויץ, 40% בהולנד, 43% בגרמניה, ו- 47% בשבדיה. המדינה הדמוקרטית ביותר בעולם היא אם כן שבדיה, כי אני מאמין שדמוקרטיה היא שלטון העם למען רווחת העם ולא שלטון אוליגרכי של אילי ההון ועושי דברם ומקבלי תרומותיהם ומשרותיהם בפוליטיקה, בשירות הציבורי ובעיתונות. הפערים הנוראים האלה נוצרו בשני העשורים האחרונים בתקופת שלטונם של הליכוד, קדימה ומפלגת העבודה, שאין הבדל ביניהם בניהול המדיניות הניאו ליברלית המיטיבה עם העשירים ומרעה עם המעמד הבינוני והנמוך. אחוז דמי הביטוח הלאומי שהמעסיק משלם הסתכם בשנת 1986 בכ- 16.2% ומאז ירד ל- 5.4%. מס המעסיקים במגזר הפרטי ירד מ- 7% לאפס.

שיעור ההשתתפות הממוצע של המעסיק במדינות ה- OECD הוא 20.4% לעומת 5.4% בישראל (כרבע), בעוד שחלקו של העובד דומה לזה שב- OECD ומסתכם בכ- 12%. העובד משתתף בכשבעים אחוזים מדמי הביטוח הלאומי לעומת 36% ב- OECD, כלומר פי שניים. מס החברות על רווחים לא מחולקים הסתכם בשנת 1986, ב- 61%. מאז ירד המס בהדרגה ל- 25% (ירידה של כשישים אחוזים), בשאיפה לרדת בשנים הקרובות ל- 18%. ואחר כך השליטים שלנו בוכים בכי תמרורים כי אין כסף לספריה בקרית שמונה, לבתי החולים, לרופאים, לחינוך ההולך ומידרדר, לפנסיונרים המקבלים ביטוח לאומי אפקטיבית רק מגיל שבעים, לדמי אבטלה ולעובדים הסוציאליים. הורדת המיסים מאפשרת לחברות ולבנקים לחלק נתח גדול מרווחיהן לבעלים ולמנהלים, כשמגיעים למשכורות של עשרות מיליוני שקלים לשנה, בעוד שחלק העובדים בעוגה הולך ונשחק. שליש מהעובדים מקבלים שכר ברמה של עד שכר מינימום, כאשר במשך עשור גדל שיעורם של השכירים המקבלים שכר מינימום ביותר ממחצית. להגיד שגדל התוצר לנפש או השכר הממוצע במשק זה כמו לטבוע בבריכה שהעומק הממוצע שלה הוא חצי מטר.

עם כל הכבוד להפגנות ולמחאה, אני חושש מאוד שהמחאה "תתבזבז" על שיעור כזה או אחר של מיסים על ההון ולא תתקוף את בעיות היסוד של מדינת ישראל, שהן הקשר בין ההון והשלטון, הריכוזיות הקיצונית, הפערים החברתיים ההולכים ומתרבים ושטיפת המוח שעושים לנו חדשים לבקרים, שהמחאה צודקת אך מיצתה את עצמה. הצגתי משנה סדורה מה יש לעשות על מנת לאתחל מחדש את המדינה במאמרי מדצמבר האחרון ובמצע תנועת הרפובליקה השניה http://www.news1.co.il/ArticlePrintVersion.aspx?docId=54408&subjectID=3.
דברים אלה נראו אולי הזויים בזמנו אך כיום רבים מדברים במונחים דומים. ולכן אילי ההון ועושי דברם מתחילים לחשוש שהמחאה הציבורית תפגע בעסקיהם. כי עכשיו העם מתחיל להתפכח, לא מעט בזכות הפעילות של אלה שהטיפו בשער בעשור האחרון. אנו רואים שאין תחרות חופשית כי אם קרטלים המנציחים מחירים הגבוהים בהרבה מהמחירים באיחוד האירופי העשיר, כשההכנסה הפנויה שלנו נמוכה בהרבה מאירופה ועול המיסים העקיפים הוא ללא נשוא. ישנה זרימת הון ברורה ממעמד הביניים הנושא בעיקר נטל המיסים הרגרסיביים למעמד העליון ולחברות המשלמות פחות מיסים ובנוסף לכך הם מצליחים בתכנוני מס מתוחכמים להוריד אף יותר את המיסים ששיעורם ירד במחצית. בנורבגיה האתית מתפרסמים סכומי המיסים שמשלמים כל אזרחי המדינה.

אם גם אצלנו זה היה מתפרסם, שערותינו היו סומרות אם היה מתברר שדווקא העשירים משלמים מיסים נמוכים ביותר. ושלא יבלבלו אותנו בנתונים המצביעים על כך כי שני העשירונים העליונים משלמים כעת 90% מסך גביית מס ההכנסה. אחרי שדרדרו חלק ניכר מהשכירים אל מתחת לקו העוני ובעלי השכר הנמוך נושאים בעיקר נטל המיסים העקיפים, אחרי שהחברות משלמות הרבה פחות ממחצית המיסים ששילמו בעבר, אין זה פלא שמרבית מס ההכנסה בא משני העשירונים העליונים. אבל רוב אלה לא מקבלים שכר גבוה במיוחד. אנו צריכים לבדוק מה הוא נטל המס הכולל של המאון העליון, האלפיון העליון ואילי ההון, לרבות מס רווחי הון. מדוע הם אינם משלמים מס ירושה, אילו מבני מס מתוחכמים הם בונים עם נאמנויות בארץ ובחו"ל על מנת להפחית את תשלום המס. אדרבא, תהיה שקיפות מלאה של תשלום המיסים ונראה כמו בנורבגיה כמה מיסים משלמים עשירי המדינה למדינת ישראל. זאת היא ביקורת לגיטימית ואין בכך כל איום על שלומם של הטייקונים והפוליטיקאים.

עד עכשיו התעלמו מאיתנו. אולמרט לא התייחס למאמריו וספריו של אריה אבנרי ואילי ההון לא התרגשו מדבריהם של מספר אקדמאים, סופרים ועיתונאים שלא השפיעו על החברה. הם דאגו לרכוש את הבעלות על העיתונים, רשתות הטלוויזיה, הקתדרות באקדמיה, חלוקת משרות דירקטורים לפרופסורים שלא רואים לא שומעים ולא מדברים, הצעת משכורות בסכומי עתק לעובדי ציבור שסייעו להם בהפרטת נכסי המדינה בנזיד עדשים, טשטוש

העקיבות בחריגות של מונופולים וממשל תאגידי, מתן תרומות נדיבות לפוליטיקאים מכל גווני הקשת ואחריות חברתית בסכומים של פחות מאחוז מהרווח הנקי השנתי. התרומות המגוחכות האלה עזרו להם לשמור על תדמית של מיטיבי האומה ואף אחד לא שאל כיצד הם השיגו את 99% האחרים של הרווח. הם נהנו מכל העולמות, הם, רואי החשבון שלהם שסייעו להם בחשבונאות היצירתית, עורכי הדין שלהם שעזרו להם להכשיר את השרץ, העיתונאים עושי דברם שהללו את נדיבות ליבם. הם קיבלו תארי דוקטור כבוד אחרי שתרמו לקתדרות, מנהלי בתי החולים סגדו להם, ראשי העיריות היללו אותם וכל העמותות היו סמוכות על שולחנם. אך גם לציבור הרחב דאגו עם לחם ושעשועים, לחם שעדיין נשאר בפיקוח אך בלי הקוטג', ושעשועים של תוכניות ריאליטי המעוררות מחשבה ביקורתית כמו כוכב נולד לשיר, לרקוד ולרזות, הישרדות, היפה והחנון, האח הגדול והראש הקטן.

אך החגיגה עשויה להסתיים, לא מעט בזכות אותו קומץ של אקטיביסטים בעמותות, בעיתונות החופשית ההולכת ומצטמקת, ובאקדמיה שעדיין לא הופרטה, אך בעיקר בזכות הפגנות ההמונים. ועדת ששינסקי היא אנתמה, אומ"ץ היא רז'סידית, גיבור מעמד הפועלים הוא מרקסיסטי/פשיסטי ושיטת השקשוקה הוא פרסום תועבה. כל עוד נבחנו ולא נשכנו יכלו להתעלם מאיתנו. אך בגלל שישינסקי נגרם הפסד של מילירדי דולר לעומת המצב הקיים שמיקסם את רווחיהם של אילי ההון. ומה שקרה בקידוחי הגז יכול לקרות גם בים המלח ואולי רחמנא ליצלן גם ידרשו לעשות מיגון למיכל האמוניה שיעלה מיליוני דולר. ועכשיו, עם ההתעוררות של ההמונים, המלווה בהתעוררות תקשורתית, באקדמיה, של אנשי הרוח והמגזר השלישי, הצרכנים יקבלו תודעה צרכנית, אולי ידרשו מקרנות הפנסיה להפסיק להשקיע בבורסה ולסבול חדשות לבקרים מתספורות בעומק של קרקפות אינדיאניות, בעלי המניות המרומים פעם אחר פעם יפסיקו להשקיע בבורסה. ולכן, הדרך לשמירת השלטון האפקטיבי בידי אילי ההון ועושי דברם היא באמצעות הפרד ומשול, השמצות שלוחות רסן, הדבקת תוויות ועלילות דם.

אין זה הזמן לחרמות ומאבקים בין מתנחלים לשלום עכשיו, דתיים, חרדים וחילונים, יהודים וערבים, ספרדים, מזרחים ואשכנזים, עשירים ועניים. מאידך אם יחוקקו חוקים נגד חרמות על מפעלים המייצרים מעבר לקו הירוק, יוכלו בעתיד לחוקק גם חוקים נגד מחרימי הקוטג' בתואנה שבשני המקרים החרמות גורמות נזק למפעלים. צריך אם כן לאחד כוחות ולא לפזר את ההתנגדות על פני הנושאים האחרים המפלגים את העם וטוב עושים מנהיגי המאבק המחבקים את כל שכבות האוכלוסיה ולא נותנים לפלגנות להפריד ביניהם. יש היום נושא אחד שצריך לאחד את העם והוא צמצום הפערים החברתיים והכלכליים, צדק חברתי. אם יהיה שלטון פשיסטי בישראל כולם יינזקו, אפילו העשירים, כפי שקרה בגרמניה, איטליה וארגנטינה. מתחילים עם המתריעים בשער ומסיימים עם כל מי שלא נכנע לשלטון. אל תשנאו את המתנחלים, את הערבים או את החרדים, כי עושק האוכלוסיה התחיל עם המעטים ומקיף היום את כולנו, במדינה של שבעת הטייקונים ושבעה מיליון העניים בפוטנציה. ואם תתגשם חס וחלילה נבואת סבר פלוצקר ואזהרתו של אריה אבנרי ואחד מאילי ההון אכן יירצח או ייפגע על ידי מתנקש מטורף, או נבואתו של הבעלים של חברת מוצרי צריכה גדולה, כי מחאת המחירים בישראל תוביל למרד חברתי שיתפרץ באופן אלים כי לישראלים יש כיום סיבה טובה לצאת לרחובות, יבוא הקץ לגל ההפגנות. ובהזדמנות זאת על פי דוקטרינת ההלם יעוטו על המוהיקנים האחרונים של מדינת הרווחה, יאשימו אותם ברצח ובהמרדה, יעצרו אותם, את שלי, יהושע, קרן, מיקי, גיא, יואב ואיציק, וינהיגו משטר חירום כפי שעשו פרנקו, מוסוליני, פינושה, הקולונלים והגנרלים. ויתקיים בנו הפסוק הידוע של המלך רחבעם "אבי ייסר אתכם בשוטים ואני אייסר אתכם בעקרבים". לכן, ראשי תנועת המחאה החברתית, אני מפציר בכם לעשות הכל על מנת למנוע אלימות או התקפות שלוחות הרסן, אם אנו חפצי חיים.

אחים, במדינה פרצה שריפה

(פורסם באתר מחלקה ראשונה NEWS1 בדצמבר 2010)

עלינו לעשות אתחול מחדש למדינה- הרפובליקה החדשה צריכה לקום בתנועה עממית חוץ-פרלמנטרית שתשנה מהיסוד בדרכים דמוקרטיות ולא אלימות את פני המדינה בכל המישורים ותציב בראש סדר הקדימויות את הצדק החברתי, היושרה ,השוויון ואיכות הסביבה

השריפה שפרצה בפארק הכרמל לא הביאה רק למותם של למעלה מארבעים איש, לשריפת עשרות בתים, להשמדת שמורת הטבע היפה ביותר בישראל, לזיהום אוויר רבתי ולנזקים במאות מיליוני ש"ח. השריפה פרצה במדינת ישראל כבר לפני חמש עשרה שנה ושורפת באיטיות, יסודיות והתמדה כל חלקה טובה במדינה. בדמגוגיה האופינית לו מנסה הממשל להסטות את תשומת הלב מהעיקר אל הטפל. האם תקום ועדת חקירה אם לאו, האם שר הפנים צריך ללכת הביתה, או רק מנהל שירותי הכבאות, או שמא האשמים הם שני בני ה- 16 שעשו מדורה קטנה להנאתם ולא דאגו לכבות אותה. הבעיה הקיומית שאנו חייבים להתמודד אתה היא בשינוי הממשל, העומדים בראשו, האידיאולוגיה שלו. עלינו לעשות ריסט/אתחול מחדש למדינת ישראל, להקים רפובליקה שניה השונה מהותית מהממשל הקיים, כפי שהרפובליקה החדשה של דה גול היתה שונה מהותית מהממשל הרקוב של קודמיו.

הרפובליקה החדשה צריכה לקום בתנועה עממית חוץ פרלמנטרית שתשנה מהיסוד בדרכים דמוקרטיות ולא אלימות את פני המדינה בכל המישורים ותציב בראש סדר הקדימויות את הצדק החברתי, היושרה, השוויון, איכות הסביבה ואיכות החיים של כל התושבים. המדינה מתחלקת לשני מחנות המחרפים נפשם בהגדרתה אם היא מדינת הלאום היהודי או מדינת כל תושביה. הפתרון האתי היה יכול להיות שהיא מדינת הלאום היהודי <u>ו</u>כל תושביה, כי אין להתכחש שהיא קמה כבית ללאום היהודי, אבל גם אין להתכחש ללאומים האחרים החיים בתוכנו. אך המדינה היא לא זה ולא זה, ישראל היא כיום מדינת שבעת הטייקונים ושבעה מיליון האזרחים שהם עניים בפוטנציה.

על ישראל לשים בראש מעיניה את הצדק החברתי, להפוך את מעמד הבינים ל- 50% מהאוכלוסיה, שיעור כפול מהנוכחי, כמו שבדיה, כמו מדינות מתוקנות אחרות ולהתרחק מהמודל האמריקאי הניאו ליברלי המביא לאי שוויון משווע. ישראל היא חלק מאירופה הנאורה, החברתית, השוויונית ולא חיקוי זול של ארה"ב שאימצה את המגרעות שלה בלי המעלות. עלינו להוריד את מימדי העוני אל מתחת לעשרה אחוזים מהאוכלוסיה, שיעור הנמוך ביותר מחצי מהנוכחי המתקרב למימדי העולם השלישי והופך אותנו למדינה עם הפערים הגדולים ביותר ב- OECD.

יש לשנות מהיסוד את המשטר הניאו ליברלי הקיים, שהונהג על ידי המפלגות עם האידיאולוגיה הכלכלית הזהה, הליכוד, קדימה ומפלגת העבודה. יש למצוא את האיזון הנכון בין מעורבות הממשל לשיטת השוק החופשי. עברנו כמו רוסיה משלטון ניאו בולשביקי של מפא"י וגרורותיה לשלטון ניאו ליברלי קיצוני יותר מהשלטון של ריגן, ת'אצ'ר ופינושה. על החברות להביא בחשבון את האינטרסים של כל מחזיקי העניין ולא להשתחוות למולך של מיקסום הרווח שגורם בהכרח לעושק העובדים, הלקוחות, הספקים, הנושים ואיכות הסביבה. חברה הרוצה למקסם את הרווח, תזהם את הסביבה, כי ממילא החוק לא נאכף כי אין כסף לפקחים (לכבאים ולשוטרים...). היא תשלם לעובדיה משכורת מינימום ולא תאפשר להם להתאגד, היא תספק מוצרים פגומים ותעשה תספורת לנושיה.

יש להנהיג מיסוי פרוגרסיבי עם מס מקסימלי לעשירים ובעלי השכר הגבוה, כמו במדינות הסקנדינביות, שעשיריה לא בורחים ממנה למרות המיסים, בנורבגיה מפורסמים תשלומי המס של כל האזרחים באינטרנט, ויחד עם זאת הן המדינות עם העושר לנפש, השוויון, איכות החיים והאתיקה הגבוהים ביותר בעולם. בישראל, עושים בדיוק ההיפך, הולכים ומפחיתים את שיעורי המס לעשירים ולחברות ומכבידים את שיעורי המס העקיף הפוגע בראש וראשונה במעמד הביניים ובעניים. בחמש עשרה השנים האחרונות תחת הנהגת שלושת המפלגות הגדולות חלה נדידה ברורה של העושר מתשעת העשירונים אל העשירון העליון ובתוכו אל האלפיון העליון עד הטייקונים השולטים בנו. כבר לפני עשור כתבתי במסה על אתיקה בעסקים בישראל שאנו הופכים לרפובליקת בננות ועכשיו רבים מודים בכך.

יש לבער את השחיתות מהיסוד ולהכביד בצורה דרסטית את העונשים על עבריני הצוואון הלבן. עליהם לשבת עשרים ושלושים שנה בבית הסוהר כשהם נתפשים בגניבות של מיליונים, אך אל לנו לשכוח שבמרבית המקרים לא

מתגלות השחיתויות ואם הן מתגלות יוצאים ידי חובה בתשלום כופר, מבלי שתיחשף זהות העבריינים. ייערך סינון אתי למועמדים לתפקידים ציבוריים וכלכליים ובראש וראשונה לדירקטורים המכהנים בעשרות דירקטוריונים ומקבלים שכר עתק על עבודתם הקשה. לא מזמן השתתפתי בפאנל עם איש עסקים ידוע שאמר כי אין דירקורים המכהנים בעשרים דירקטוריונים כפי שטענתי בעוד שבויקיפדיה כתובים במפורש 20 הדירקטוריונים בהם הוא חבר. לא ניתן לנהל בצורה נאותה בשעה שאתה חבר בכה הרבה דירקטוריונים, וזו אחת הסיבות העיקריות למחדל.

ישראל צריכה לשאוף להימנות עם עשר המדינות המובילות בעולם במדד האתיקה של TI, בעושר לנפש, באיכות הסביבה ובאיכות החיים. זורים לנו חול בעיניים שאנו מדינה במצור שמוציאה כספים רבים על ביטחון ואנו מוקפים אויבים. אחוז ההוצאות לביטחון הוא כיום נמוך בהרבה מהאחוז שהיה לפני שלושים שנה, אנו במצב שלום עם מרבית שכנינו, וגם את הוצאות הביטחון אנו יכולים לקצץ בצורה דרסטית אם נבטל את הפנסיה המוקדמת של אנשי הקבע, אם במקום לרכוש מטוסים חמקנים נרכוש מטוסים לכיבוי שריפות ואם נמצא את הדרך לעשות שלום עם שאר אויבינו. המדינות המובילות – סקנדינביה, ניו זילנד והולנד גם הן מדינות קטנות, ואילו סינגפור שפעם למדה מאיתנו יכולה ללמד אותנו פרק באיכות חיים, איכות סביבה, מלחמה בשחיתות ואתיקה בעסקים. ישראל הולכת והופכת למדינה מצורעת, מיטב ידידינו נוטשים אותנו ובמקום להיות אור לגויים אנו הופכים להיות אוד לגויים. נס חנוכה שקרה לנו, כאשר כל העולם התגייס לעזרתנו לא יקרה בשנית אם יעופו עלינו אלפי טילים.

המחדל מתחיל בשיטת הממשל שהיא מושחתת עד היסוד. יש להנהיג משטר נשיאותי כשלנשיא סמכויות ביצוע מלאות ובממשלתו מיטב המומחים ולא שליחים של רבנים, אילי הון וגורמים שוליים בחברה. דמוקרטיה היא מעצם הגדרתה שיטת ממשל שבה העם הוא השולט ואילו אצלנו מיעוט מבוטל הוא השולט כאשר הוא סוחף את קולות ההמונים המפוחדים מסכנת האיום האירני בעוד הם חשופים לאיום השריפות, הפורצים, הרוצחים, האנסים, העושקים, הנהגים האלימים, הצעירים המסוממים, הפנסיה המושקעת בהשקעות ספקולטיביות, גיל הפרישה ההולך ועולה כאשר מפוטרים בגיל 50 ועד גיל 70 עליך להסתפק בעבודות דחק נטולי זכויות במשך עשרים שנה. מלעיטים אותנו בתוכניות ריאליטי של הדחות הזמרים, הרקדנים, ההרפתקנים, השפים, היפות והחנונים. לא רוצים שנראה מחזות של מילר, פניול, איבסן, סובול או שאו כי שמא נלמד משהו על צדק סוציאלי ונבין מה קורה.

תנאי הכרחי למשטר החדש הוא הפרדה מוחלטת בין דת ומדינה. הנהגת נשואים אזרחיים לכל האוכלוסיה, איסור קיום מוסדות לחזרה בתשובה ואיסור קיום מפלגות דתיות. יש להשאיר את הדת לרשות הפרט. ושלא יפחידו אותנו כי יווצרו פה שני עמים, הם כבר קיימים בפועל כי חרדי לא יתחתן מעולם עם חילוני, קל וחומר חרדי אשכנזי עם רחמנא ליצלן חרדי ספרדי. אנו במו ידינו מאפשרים את האבסורד של סבסוד חילוני לחרדים, על מנת שלא ילכו לצבא, לא ישאו בעול וילמדו כל ימי חייהם במקום להיות יצרנים ופרודוקטוביים, כמו שהחרדים בארה"ב ובצרפת. על המדינה להפסיק כל תשלום למוסדות חרדיים שלא ילמדו בעיקר לימודיהם את לימודי הליבה, לרבות ציונות. יש לאפשר גיור רפורמי לכל דיכפין עם הכרה מלאה במלוא הזכויות, כי אזרח הוא רק מי שתורם למדינה, משלם מיסים, משרת בצבא או בשירות אזרחי, גברים ונשים כאחד. זאת דמוקרטיה, ולא תיאוקרטיה נוסח אירן.

יש לנתק את הקשר הגורדי בין הון לשלטון, לאסור על עובדי מדינה לעבור לעבוד בסקטור הפרטי על מנת לא להעמיד בפניהם את הדילמה איזה אינטרס חשוב יותר זה של המדינה הרוצה לשלוט באוצרות הטבע שלה, בידע שהיא מימנה, בחברות שהם מפריטים או זה של אילי ההון אליהם הם עוברים לעבוד אחרי שבילו מספר שנים בפורגטוריום של הממשל. אותו דין יחול על אנשי צבא העוברים לעבוד אצל הספקים שלהם, על שופטים שייאסר עליהם להיות בוררים כשהם צריכים להחליט במשפטים איזה אינטרס עדיף של האזרח הקטן או של החברות הגדולות שביניהן הם יצטרכו להיות בוררים בשכר גבוה פי כמה. במקביל יועלה שכר עובדי המדינה בעשרות אחוזים ותובטח להם פנסיה תקציבית גבוהה כמו בסינגפור ובמדינות אתיות אחרות, כי מנהל משרד ממשלתי צריך להרוויח לא פחות ממנהל חברה גדולה וכך לא יהיה לו תמריץ לעבור לעבוד בשוק הפרטי. אל דאגה, התקציבים שיתפנו אחרי ניתוק ההון מהשלטון יבטיחו מקורות הגבוהים פי כמה מתוספת המשכורות לפקידי הממשל, ויותיר די תקציבים לחינוך חינם עד הדוקטורט, משכורות גבוהות לשוטרים ואפילו לרכישת מטוסים לכיבוי שריפות.

עיקר משאבי הפיתוח יופנו לתחום איכות הסביבה והאנרגיה הירוקה. יצומצם זיהום האויר בהתאם לתקנים הבינלאומיים, ייאכפו כל חוקי איכות הסביבה ויוכבדו העונשים למפירים לרבות עונשי מאסר לתקופות ממושכות. על ישראל להפוך להיות מעצמה בתחום הקיימות בדיוק כפי שהפכה להיות מעצמה בתחום ההיי טק. במקביל יופנו תקציבים מספקים לרווחה, בריאות, סיוע לקשישים ומוגבלים. מי שבא בדמעות תנין ואומר שאין כסף לרווחה מפחית בצורה חסרת אחריות את המיסים לעשירים ולחברות, כאשר העשירים והחברות ממילא מפנים את עיקר השקעותיהם והונם לארצות חוץ בעולם הגלובלי של ימינו. העובדים מגבירים משנה לשנה את הפרודוקטיביות שלהם אך התמורה עבור יחידת תוצר הולכת ופוחתת, יש לנו יותר ויותר עובדים במשכורת מינימום, עובדי קבלן

ועובדים עניים, כאשר אם היו נותנים לעובדים שכר הוגן הם היו תורמים הרבה יותר לכלכלה מאילי ההון הדבוקים לעטיני השלטון ותורמים ביד נדיבה לפוליטיקאים, כשבמקביל הם מציעים משכורות עתק לעובדי הציבור שסייעו להם בעבר. מס החברות על רווחים בלתי מחולקים הסתכם בשנת 1986 ב- 61% וכיום הוא הולך ומתקרב ליעד של 25%. ואחר כך בוכים שאין כסף לסל התרופות, לחינוך הגבוה, להקטנת הצפיפות בכיתות ולכבאים. אחוז דמי הביטוח הלאומי שהמעסיק שילם ירד במקביל מ- 16% ומתקרב בצעדי ענק לאפס. מס המעסיקים שהיה 7% הפך מזמן לאפס. זאת כאשר החברות במשטרים הקפיליסטים של אירופה וארה"ב משלמים 50% יותר תנאים סוציאליים מישראל. זורים לנו חול בעיניים, התקציבים שהולכים לקבוצות הלחץ היו מספיקים די והותר לכולנו.

המדינה כבר מזמן היא לא מדינה של כל אזרחיה, של היהודים, של הערבים או של החרדים. כולם מפסידים מהמשטר המושחת, הגולם קם על יוצרו. החרדים הפכו לעניים אך כך קל יותר לרבנים לשלוט בהם, המשתמטים ממס בצורה פלילית או מתכנון מס המבוצע על ידי עובדי מס הכנסה לשעבר שוכחים שאם הם לא משלמים מיסים לא יהיו אחרים שישאו את העול והם יהיו חשופים לפריצות, לאיום האויבים שלנו ולשריפות בכרמל. החרדים לא שמים לב שאם הם לא ילכו לצבא והם ימשיכו להוליד שנים עשר ילדים למשפחה בקרוב הם יהיו הרוב ולא יהיה מי שיגן עליהם. אלה שמשקיעים את כספי הפנסיה שלנו בהשקעות ספקולטיביות מתעלמים מהמשבר הכלכלי הבא שיהיה גרוע יותר מהשפל הכלכלי הגדול ועליהם לצאת בצורה מידית מהבורסה המנופחת. אלה המוקיעים את המתריעים האמיצים החושפים את השחיתות לא שמים לב שאם השחיתות תמשיך לגאות היא תכלה גם אותם.

על המדינה ואזרחיה לעבור שינוי מהפכני. יש לשוב לערכי הצניעות כשהאדם לא נמדד לפי גודל הארנק, מכונית היגואר או המטרג' של הוילה שלו. יש להרים על נס עת הסיוע לקהילה, לא מטעם אילי ההון התורמים פחות מחצי אחוז מהרווח של החברות שלהם, אלא של כל האזרחים. יש לשאוף להליכה בדרך הבינים, בדרך הפשרה, במדיניות החוץ כמו גם בכלכלה ובחברה. יש למצוא את האיזון הנאות בין העדר השליטה בעם זר לבין הזכויות שלנו על ארץ ישראל, בין אילי ההון השולטים בנו שלטון ריכוזי ללא מיצרים לבין האינטרסים של שבעת מיליון האזרחים שהם עניים בפוטנציה אם המשטר האוליגרכי יימשך עוד מספר שנים, בין החרדים שמכתיבים את רצונם על כל האוכלוסיה לבין החילונים שיפסיקו להתאבד ולממן את ביטול אורח החיים שלהם מהמיסים שהם משלמים. יש לשוב לערכי החיסכון עם מינופים מזעריים, שאדם יחיה מעמל כפיו ולא מעמל כפיהם של האחרים כשכל אחד הוא מאכער וראיס הרוצה לחיות על חשבון הזולת, כאשר הסופר לא מקבל תמורה עבור ספריו, השחקן לא מקבל שכר מינימום, הפועל הפשוט לא מקבל זכויות סוציאליות ואנו עוברים שטיפת מוח של ריאליטי והפחדה מאירן.

רק כך לא ייפנו אותנו חדשים לבקרים מבתינו כפי שפינו אותי מספר פעמים בגלל החשש משריפה בכרמל בתרחיש הידוע מראש והחוזר מדי מספר שנים. די היה לי בהיותי פליט פעם אחת כשסולקתי מהמדינה בה נולדתי ללא שוב. רבים וטובים מתחילים להטיל ספק בעצם צדקת קיומה של ישראל. המדינות הידידותיות ביותר מפנות לנו עורף, נורבגיה, שבדיה, בריטניה ואפילו ארה"ב. אנשי הרוח שתמכו בצורה מובהקת בישראל כבר לא באים לבקר אותנו – תיאודורקיס, קן לואץ', פרופסורים דגולים וסופרים ידועי שם. בעבר גם החרימו אותנו אבל היינו משוכנעים בצדקת דרכנו. אך הדרך שלנו כבר לא צודקת – אנחנו המדינה המצורעת ביותר ב- OECD, עם הפערים הגדולים ביותר, עם שיטת המיסוי הכי פחות פרוגרסיבית, אנו שולטים בעם זר אך גם אנחנו לא מאוחדים כאשר השמאלנים לא מופיעים באריאל, החרדים לא מכירים בגיורים של צה"ל, אילי ההון אומרים על אוצרות הטבע כולה שלי ואפילו לא חציה שלי, המתריעים מוקעים במקום להיות נערצים, אנו פחות ופחות מתורבתים, סובלנים כלפי האחר, עם שיעורי אלימות מסמרי שיער, עם שחיתות הפושטת כמו גנגרנה בכל שכבות האוכלוסיה, כשישראל הידרדרה פי שניים במדד האתיקה תוך עשור. לפיכך עלינו לפעול בצורה הוליסטית, בכל הרמות ובכל המישורים. אין לכבות שריפות תרתי משמע, יש לשנות את המשטר, את אורח המחשבה, להקים מחדש את מדינת ישראל על יסודות איתנים, של צדק, מוסר, תרבות, בטחון פנים וחוץ, שוויון, אחווה, צניעות, פשרה ויושרה אם אנו חפצי חיים!

הדוגלים בצדק חברתי וכלכלי –

אנרכיסטים, קומוניסטים וחוצפנים?

(פורסם באתר מחלקה ראשונה NEWS1 במרץ 2012)

המחאה החברתית פרצה כרעם ביום בהיר בחודש יולי 2011 וזכתה לתמיכה ציבורית של 87%. היא הפתיעה את כולם, לרבות את מחוללה. כבר למעלה מעשר שנים כותבים ונואמים קומץ של עיתונאים, סופרים, אקדמאים ואנשי עסקים על עוולות המשטרים הניאו ליברלים שקמו בישראל משנת 1996 ועד היום, אבל נדמה היה לנו שקולנו אבד במדבר. לא פעם התלוננתי בפני הסטודנטים שלי שהם מפגינים רק בנושא שכר הלימוד אך לא על עוולות חברתיות וכלכליות כפי שעושים זאת סטודנטים ואקטיביסטים ברחבי העולם. בהרצאות וכנסים של ארגונים חברתיים השתתפו לכל היותר כמה עשרות אנשים ונדמה היה שההמונים שבויים במקסם השווא של האח הגדול, נולד לשיר, לרקוד ולרזות, כשהם מנסים להישרד בג'ונגל הדרוויניסטי של שלטון החזק ביותר, שלטון של 19 המשפחות שהפכו לשבע, הפוליטיקאים המושחתים המורשעים או המזוכים מחמת הספק של החוק אך לא של האתיקה, ופקידי מדינה החוצים את הקווים עם משכורות עתק מאילי ההון שהם "פיקחו" עליהם והפריטו להם.

רק מעטים ראו את העושק ההולך וצובר תאוצה כמו גנגרנה המכלה את הגוף החי. כאשר עשקו את בעלי מניות המיעוט לפני כמעט שני עשורים בישראל הייתי בין הבודדים שהרימו קול והעזו לצאת חוצץ, אבל כל האחרים שתקו, גם העשוקים. כאשר עשקו את העובדים ופגעו בשכרם, בזכויות הסוציאליות ובהתארגנות שלהם רק מעטים התריעו וכל האחרים שתקו. כאשר עשקו את הלקוחות וגבו מהם מחירים מופרזים עבור מוצרים פגומים – מתי מעט העזו להתלונן אבל כל האחרים שתקו. כאשר עשקו את קרנות הפנסיה עם תספורות של עשרות מילירדים על אגרות החוב שהן רכשו עבורנו בלי בדיקה נאותה, כתבו על כך פה ושם אך כל האחרים שתקו. וכבר אז אני טענתי שבהתחלה עשקו אותי אבל בסוף יעשקו את כולם כי כולם שתקו, וכך אכן קרה. כיום תשעים אחוז של האוכלוסיה עשוקה. זה כבר לא רק המזרחים מהפריפריה, זה גם האשכנזים מצפון תל אביב. זה כבר לא רק בעלי מניות המיעוט זה גם החוסכים בקרנות הפנסיה. זה לא רק בעלי הדירות הסמוכות למפרץ חיפה, זיהום הסביבה הוא כבר כמעט בכל מקום. זה כבר לא רק עובדי הקבלן, זה גם העובדים הקבועים של החברות המבוססות. ברגע שאין דין ואין דיין, הכל מותר, רק החזק שורד, עושקים את כולם כי כולם שתקו כשעשקו את המיעוט. ומעושק כלכלי, חברתי וסביבתי יעברו לעושק פוליטי והדמוקרטיה עלולה להיעלם גם דה יורה, כפי שקרה בצ'ילה, יוון וארגנטינה.

המחאה האלגנטית שלנו הוציאה לרחובות מאות אלפים מבלי לשבור ולו חלון ראווה אחד, וטוב שלא נזקקה לאלימות כי היא הייתה גוררת אחריה מעשי דיכוי ברוטליים של המשטרה. מייד עם פרוץ המחאה פרסמתי מכתב גלוי להימנע מאלימות, כי המאבק היעיל והצודק ביותר הוא מאבק לא אלים נוסח גנדי. ניסו לזרות לקהל הרחב חול בעיניים כפי שנהוג במקומותינו. אילי ההון, אנשי הממשל והפוליטיקאים שילמו מס שפתיים, הקימו את הפטה מורגנה של ועדת טרכנטברג שעשתה מהפכה חברתית בהעלאת מס החברות מ- 24% ל- 25%, אחרי שהיה בעבר 61%, והממשלה אף לא הצליחה להעביר המלצה לתוספת מס עלוב של 2% לעשירים ביותר. מחירי המזון ירדו ועלו כמו ברכבת שדים, כשלא ידענו את מי להחרים קודם, כי לא מצאנו ולו צדיק אחד בסדום שישמש לנו דוגמא.

ובאורח פלא תנועת המחאה התפוררה ונפוצה לכל עבר, דפני ליף שהצליחה בחושיה המחודדים וללא כל השכלה כלכלית לעלות על כל חוליי החברה ולהוציא את ההמונים לרחובות, כשאנו האקדמאים התבצרנו במגדלי השן ובמקרה הטוב הצלחנו להשפיע על מאות אנשים בספרים ובקורסים שלנו, קרויה כיום על ידי רבים "אנרכיסטית, קומוניסטית וחוצפנית". למה? כי היא עמדה בראש מחאה שדרשה לקיים כלכלה קפיטליסטית עם תחרות חופשית, ללא מונופולים, קרטלים ופירמידות, ללא ריכוזיות ושבע משפחות השולטות על חיי כולנו. כי זאת לדעת, בישראל כמו בארה"ב, אילי ההון בעד כלכלה חופשית רק כשהיא זהה לפירמידות שלהם (דבר והיפוכו, גם על פי מילטון פרידמן). הקפיטליזם טוב רק כשהם מרוויחים, אבל כשהם מפסידים הם הופכים לקומוניסטים שסטלין היה מחוויר לעומתם, משתפים את ההמונים בהפסדיהם עם תספורות ועם סיוע ממשלתי של טריליונים שהאזרח הקטן משלם.

אני שומע וקורא מכיוונים רבים שתנועת המחאה אשמה במיתון העומד בפתח, לא הפסדי העתק של המהמרים בלאס וגאס ובהשקעות ספקולטיביות. גל הפיטורים של החברות שהרוויחו בעבר רווחים קרטליסטים הוא באשמת תנועת המחאה, אך לא עושים את החשבון שגם אם מפטרים פה ושם עובדים ההוזלות של חברות הסלולר חסכו

לציבור עשרות מונים יותר. שלא לדבר על הפסדי קרנות הפנסיה, חברות הבניה והמשקיעים בבורסה שמקורם כמובן במחאה החברתית (וגם בבונים החופשיים וב"יהודים" כפי שנהגו הגזענים תמיד להאשים אותם בכל הצרות), ולא בגלל המינוף האדיר והבועות בשוק הנדל"ן והבורסה. החטא הקדמון הוא של הבנקים המרכזיים בארה"ב, אירופה וישראל המורידים את הריבית לקרוב לאפס בשביל להנשים בצורה מלאכותית את הכלכלה. תרופת השווא הזאת מביאה נזק גדול פי כמה מהמזור, כי לכסף צריך להיות מחיר כמו לכל מוצר וכשלכסף אין מחיר נוטים לבזבז אותו, וכאשר קונים מניה או בית במחיר כפול בגלל הורדת הריבית והתפתחות הבועות לא הרווחנו דבר ועדיף היה אם היינו חוסכים את הכסף. יש לנו כלכלנים המבלבלים אותנו עם נוסחאות מתימטיות מסובכות בשביל להצדיק מחירי נגזרים ואפילו מקבלים על כך פרסי נובל למרות הרס הכלכלה העולמית, כאשר ממולם ניצבים אנשים לא פחות מנוסים עם היגיון בריא כנסים טאלב הטוענים שהמלך עירום ומרוב ברבורים שחורים כל השוק הוא אדום.

בנק ישראל מגלה את אמריקה בכותבו שהכנסתו של מעמד הביניים עלתה ריאלית בעשרים אחוזים במשך עשור, אבל מתעלם מכך שעל פי מחקרי אדוה ו- OECD חלקו של מעמד הביניים ירד ל- 28% מהאוכלוסיה, יותר נמוך אפילו מאשר בארה"ב, לעומת 47% בשוודיה, שהיא דמוקרטיה אמיתית ולא אוליגרכיה כמו במשטרים הניאו ליברלים של ארה"ב וישראל. מספרים לנו אגדות שאנחנו לא יכולים להשתוות לסקנדינביה בגלל הבטחון, החרדים והערבים, אך לא מספרים לנו על הירידה היחסית של הוצאות הבטחון מהתמ"ג. תקציב הביטחון ירד מ- 30-35% מהתמ"ג בשנים 74-76, ו- 15-30% בשנים 68-90, לפחות מ- 10% בעשור הנוכחי. הוא לא מהווה לפיכך מניעה לקיום מדינת רווחה, מה עוד שבשנות השבעים למרות הביטחון היינו מדינת רווחה הרבה יותר מאשר כיום. אין לי ספק ששחיקת מעמד הביניים וביטול מדינת הרווחה לא נבעו בגלל אילוצים תקציביים אלא אך ורק מתוך רצון אידיאולוגי ו/או מושחת של פוליטיקאים ופקידי ממשל להיטיב עם אילי ההון תמורת אתנן ישיר או עקיף בתרומות או ג'ובים. המספרים מוכיחים שאי השוויון שנוצר בשני העשורים האחרונים לא נובע מבעיות בטחוניות אלא מצמצום המיסוי לעשירים ולחברות. זה לא אומר שלא צריך לייעל את תקציב הביטחון מבלי להלך עלינו אימים עם האיום האירני, העדר תקציבים לכיפת ברזל, השקעת סכומי עתק במטוסים חמקנים, כשמוציאים לפנסיה מוקדמת עשרות אלפים במקום בגיל 67 כמו כולנו. ובשביל לשסות אותנו זה נגד זה אומרים לנו שהתקציבים לצדק כלכלי יכולים לבוא רק מתקציב הביטחון ולא מסכומי העתק שהועברו ללא הצדקה לאילי ההון ולחברות שלהם. ומי אחראי לעוניים של החרדים והערבים אם לא השלטונות שמנציחים את העוול לחרדים ולחילוניים של תורתם אמונתם, ללא לימודי ליבה, שמחוקקים את חוק טל, ומפנים תקציבים לא מספקים לסגירת הפער של הערבים?

מכל המדינות הסקנדינביות, היהלום שבכתר היא נורווגיה שבה אפילו ניתן למצוא באינטרנט את רשימת כל אזרחי המדינה עם תשלומי המס, גודל ההכנסות והיקף ההון שלהם. אתה רוצה לדעת כמה ראש הממשלה וראש הקונצרן הגדול ביותר שם משלם מס, אין בעיה, זה נגיש לכל. נורווגיה היא אם כן מודל לשקיפות, לעומת העמימות של ישראל כשאנו לא אמורים לדעת את פרטי התקציב, כשעסקאות כופר נחתמות באישון לילה. גם הס מלהזכיר את תשלומי המיסים של הטייקונים והאלפיון העליון, שאולי נהנים ממקלטי מס, תכנון מס כחוק אבל בוודאי לא בצורה אתית, הקמת נאמנויות סבוכות להפחתת תשלום המס, שלא לדבר על שיעורי המס הנמוכים שהם משלמים במס רווחי הון, העדר מיסי ירושה וכו'. וכששואלים את פקידי האוצר מדוע לא מעלים להם את שיעורי המס או מטילים מיסי ירושה הם עונים שממילא הם יצליחו להתחמק מהם. באותה הזדמנות, מדוע שהמשטרה לא תרים ידיים במאבקה נגד הגנבים והרוצחים בטענה כי הם ממילא יצליחו להתחמק. אבל זה לא מספיק, ישראל שוברת שיאים גם בהעלמות המס המסתכמות ב- 23% מהתמ"ג לעומת 9% בארה"ב. סוף סוף משהו שאנו יכולים ללמוד מהאמריקאים. ולמה השיעור כה נמוך שם? כנראה בגלל העונשים הכבדים המוטלים על מעלימי המס לעומת היחס הסלחני למעלימי מס אצלנו, שמחר נלך לעבוד אצלם. ואנו עושים עיסקאות טיעון מבישות כי ממילא אין כח אדם במשטרה, הרשות השופטת קורסת תחת העומס, ויש תשלומי כופר. מעניין אם יש יד מכוונת למצב ביש זה המביא לנזק אדיר לכלכלה הישראלית, כאשר פקידי המס, ראשי המשטרה ופקידי האוצר הולכים לעבוד אצל אילי ההון המתחמקים ממס לא פעם בגלל הייעוץ שלהם, כאשר שופטים בדימוס עובדים כבוררים בין אילי ההון שהם שפטו.

נתניהו עשה את טעות חייו בכך שצירף את ישראל למדינות ה- OECD, שהרי לפני כן פרט לאי אלו "הזויים" אף אחד לא נתן את הדעת על שחיקת מעמד הביניים, התגברות העוני, פריון העבודה הנמוך, יוקר המחיה הגבוה ואיכות החיים הירודה. כשנתניהו הרג את מדינת הרווחה הוא תירץ זאת ברצונו להוציא את הבטלנים לעבודה. אך הוא לא שיער שצירופנו למועדון האקסקלוסיבי יגלה את קלונו ברבים כאשר יתברר שחלק ניכר מהעובדים חיים בעוני במשכורות מינימום ואפילו פחות, עם שיא של אחוז עובדי קבלן, כשהפריון עלה אך המשכורת לשעת עבודה ירדה. היחידים שנהנו מהמדיניות הניאו ליברלית שלו הם העשירים ואילו מעמד הביניים נשחק והעוני גדל. אך לא רק הליכוד אשם, גם השותפים שלו – קדימה והעבודה, ש"ס ומפלגות המרכז, אשמים בכל אשר קרה, כפי שמתחוור כיום כשיש לנו אל מי להשתוות. עכשיו אנו מתבוננים בראי ורואים עד כמה אנו מכוערים, כאשר מסביבנו מדינות

יפות ומתוקנות ובראשן סקנדינביה. מי בכלל ידע עד כמה שוודיה היא מדינה מתוקנת עד שלא ראינו שהיא בראש מדינות ה- OECD יחד עם אחיותיה נורווגיה, דנמרק ופינלנד, העומדות בראש כל המדדים הכלכליים והחברתיים?

עד אז השווינו את עצמנו לכל היותר לארה"ב, אנחנו חדשנים כמו האמריקאים, ניאו ליברלים כמו האמריקאים, יש לנו "שוק חופשי" כמו האמריקאים, בקיצור אנחנו סניף של ניו יורק או פאלו אלטו. אבל התברר לנו שארה"ב אינה עומדת בראש הטבלה בקרב המדינות המתוקנות, רחוק מכך, היא לא כמו ישראל המשתרכת בתחתית יחד עם מקסיקו וטורקיה, אבל היא בוודאי לא דוגמא ומופת, ביחוד לא אחרי משבר 2008. אנחנו אימצנו את המגרעות של ארה"ב מבלי לאמץ את המעלות, למעט חברות ההזנק. אנחנו מדינה לא שוויונית, עם מעמד ביניים שהוא חצי מזה של שוודיה ומעט נמוך יותר מהאמריקאי, יש לנו עוני אמריקאי. אנחנו מתייחסים לערבים ולאתיופים כמו ששם מתייחסים להיספנים ולשחורים ואין לנו אפילו חוקים של אפליה מתקנת. יש לנו שוק מונופוליסטי וריכוזי אף יותר מהאמריקאי, הפוליטיקאים מושחתים כמו באמריקה, יש לנו לוביסטים למען אילי ההון וחברות הענק כמו באמריקה. אך מאידך אין לנו אכיפת חוק כמו בארה"ב, אין לנו עונשים כבדים על עבריינ הצווארון הלבן והמשתמטים ממס כמו בארה"ב, אחוז הכלכלה השחורה בישראל הוא יותר מפי שניים מהאמריקאית, מוסדות ההשכלה שלנו מפגרים בהרבה אחרי האמריקאים ואנחנו אפילו משלמים 10% יותר מיסים מהתמ"ג מהאמריקאים.

דפני ליף והתומכים בתנועת המחאה וצדק חברתי וכלכלי הם אנרכיסטים כי הם לא רוצים להסתפח למפלגות המושחתות ולא מוכנים להתפשר על עקרונות האתיקה והצדק. כשאתה מסתפח למפלגה אתה זקוק לתרומות של אילי ההון ואתה הופך לשבוי בידיהם. אנחנו אנרכיסטים כי אנו דוגלים בשלטון העם – דמוקרטיה – וברווחת העם, ולא באוליגרכיה פלוטוקרטית דה פקטו, רפובליקת בננות השמה ללעג את מוסדות השלטון ושולטת בהם. אנחנו אנרכיסטים כי אנו לא רוצים לאמץ את השיטות של הפרד ומשול ודוקטרינת ההלם (בהתאם לספרה של נעמי קליין) שחסידיה המובהקים ביותר הם הניאו ליברלים מהאסכולה של רייגן ובוש בארה"ב, ת'אצ'ר בבריטניה, פינושה בצ'ילי ונתניהו בישראל. אצלנו האשמים הם החרדים, הערבים, המתנחלים או כל שכבה מקופחת כזאת או אחרת שהם כביכול מוצצים את דמנו. הם עושים זאת בצורה מאוד לא מוצלחת כי החרדים והערבים הם האוכלוסיות העניות ביותר במדינה. גם בארה"ב השיטה הפוליטית משסה כל פלג של האוכלוסיה נגד השני.

אובמה נמצא אי שם בין הסוציליזם לקומוניזם אליבא דרפובליקאים, כאשר את המימון שלו הוא מקבל מוול סטריט והוא לא העז לעשות דבר נגד אילי ההון והבנקים הגדולים, אבל בהשוואה לבוש הוא קומוניסט. הדמוקרטים והרפובליקאים הם תאומים סיאמיים בכל מה שקשור למשטר הניאו ליברלי, אבל הם בכל זאת נלחמים זה בזה, שלא לדבר על אימת האוכלוסיה הלבנה והווספית מהשתלטות ההיספנים והשחורים על המדינה. זה בכלל אסון שגם לומדים ספרדית בבתי הספר, עד עכשיו הרי הסתדרנו רק עם האנגלית שלנו! 1% מהאמריקאים שולט על הכלכלה, משלם את שיעורי המיסים הנמוכים ביותר ואמריקה מתיימרת להיות הדמוקרטיה הגדולה בעולם, כשהיא פלוטוקרטיה העושקת 99% מהאוכלוסיה, שבכל זאת מצביעים בשביל אילי ההון העומדים מאחורי הפוליטיקאים כי כולם רוצים להידמות אליהם ולהגשים את החלום האמריקאי, כשבינתיים הם נשחקים ורואים תוכניות ריאליטי.

המצב בישראל דומה לאמריקאי, אילי ההון והמפלגות דואגים לשסות פלג נגד פלג במקום שהמקופחים יתאחדו. העבודה, קדימה והליכוד, שינוי, ש"ס והחרדים דאגו להנציח את השלטון הניאו ליברלי, את ההטבות של אילי ההון והחברות הגדולות, את קיפוח מעמד הביניים, את התגברות העוני, תוך שיסוי פלג בפלג. כל עוד שכולם שונאים את כולם הם לא יוכלו להתאחד נגד האשם העיקרי לצרות הישראליות והאמריקאיות, הלא הם אילי ההון, פקידי הממשל והפוליטיקאים המושחתים שגרפו לכיסם מילירדים, כאשר פקידי האוצר הפריטו את החברות, הבנקים ואוצרות הטבע בנזיד עדשים לאילי ההון והלכו לעבוד אצלם במשכורות של מיליונים. בדיוק כמו שבארה"ב מתקיימת הדלת המסתובבת בין גולדמן זקס ודומיה לבין הממשל הדמוקרטי (רובין) והרפובליקאי (הנק פולסון). ומעניין שדווקא בסקנדינביה אין כמעט תופעות של הון ושלטון ומעבר בין המגזר הפרטי לציבורי והיא הכי אתית, שוויונית, עשירה, עם פריון עבודה מעולה ואיכות חיים הטובה ביותר. לעומתם, הפוליטיקאים שלנו מתעשרים כשהם עושים לביתם ובמשך שנה או שנתיים של עבודה מחוץ לממשל הם גורפים עשרות מיליונים, גרים במגדלי יוקרה, מקבלים בתים בהנחות שערוריתיות, תשלומים של עשרות אלפי דולר ל"הרצאה", מיליונים עבור ייעוץ, עבור עבודת סרק של ילדיהם או נשותיהם, כאשר זה לא נקרא שוחד על ידי יועצינו המשפטיים.

אנחנו נקראים קומוניסטים כי אנו רוצים מדינה יותר שוויונית, לא חס וחלילה כמו ברה"מ שדווקא לא הייתה כלל שוויונית, אלא שוויונית כמדינות סקנדינביה שהן קפיטליסטיות למהדרין. אנחנו לא מאמינים באגדה של חלחול העושר והשגשוג למטה, כפי שכבר הוכיח בספריו בצורה מבריקה חתן פרס נובל ג'וזף שטיגליץ וכפי שהמחקרים של אדוה מוכיחים. כי זאת לדעת, העשירים רוצים הכל ולא מוכנים להשאיר לנו כלום. במדד השוויוניות אנחנו בתחתית הסולם במדינות ה- OECD והמצב נעשה גרוע יותר משנה לשנה. דווקא המדינות הכי שוויוניות הן הכי

עשירות, הכי אתיות, עם איכות החיים הטובה ביותר, עם הפיריון הגבוה ביותר והכלכלה הכי משגשגת. אבל ממשיכים לעשות לנו שטיפת מוח, דפני ליף קומוניסטית, הפרופסורים החברתיים קומוניסטיים, אנשי העסקים הספורים הם אנטי ביזנס, אנשי הרוח הם דון קישוטים והעיתונאים מוקצים ונתבעים בתביעות דיבה. קרנות אתיות משקיעות רק בחברות שבהן פערי השכר בין בעל השכר הגבוה ביותר לנמוך ביותר הוא 30:1, לא חס וחלילה 1:1 כמו שמבקשים הקומוניסטים, ולמרות זאת התשואה שלהן אינה נופלת מהתשואה הממוצעת של המדדים וקצב הגידול שלהם אדיר. אך כשבכנסת מועלית הצעה לחוקק חוק שהוצאות שכר של יותר מפי 50 לא יוכרו כהוצאות מוכרות לצרכי מס קמה מהומה עולמית.

כאיש עסקים אני יכול לקבוע בוודאות – אף איש עסקים לא יברח מהארץ אם משכורתו תהיה "רק" שני מיליון ש"ח לשנה במקום עשרה מיליון. הבנקים העולמיים לא מחכים בזרועות פתוחות למנהלי הבנקים שלנו, החברות הרב לאומיות לא יקלטו את המנהלים שלנו ואפילו כרישי הנדל"ן שכבר משקיעים בעיקר בחו"ל לא יעזבו אותנו. אדרבא, יש לנו יבוא של מילירדרים בגלל שאין לנו מס עיזבון ויש לנו חוקים שערוריתים המיטיבים עימם. ובאשר למנהלי ההיי טק הם רק מחכים לאקזיט בחו"ל בשביל למכור הכול. בלקסיקון של אילי ההון: קומוניסט הוא כל אחד שלא סוגד להם ולא מוכן להגיד "אהבתי את אדוני" לכל תעלוליהם. אך אם היה קם בישראל משטר טוליטרי, הראשונים שהיו נשלחים לגולג היו המחזאי יהושע סובול, יו"ר אומ"ץ אריה אבנרי, הפעיל החברתי והמרצה באוניברסיטת תל אביב יצחק ספורטא, גיא רולניק עורך דה מרקר, ברברה סבירסקי מנכ"לית אדוה, ראשי תנועת המחאה דפני ליף ורגב קונטס, אני, ואולי גם טרכטנברג...

דפני ליף חוצפנית כי היא מדברת לראש הממשלה ולשרים בגובה העיניים והיא בסך הכל בשנות העשרים שלה. היא גם נותנת לראש הממשלה "אולטימטום", והרי ידוע שנתניהו שלא פוחד מאולטימטום של אובמה והפלשתינאים, ייתקף בפחד נוראי מהאולטימטום שלה. כל הדוגלים בצדק חברתי וכלכלי הם בוודאי ובוודאי חוצפנים כי הם לא מוכנים לאמץ את המנטרה של הניאו ליברלים, את רעיון העוועים של מקסום הרווח המביא למקסום הסיכון, המינוף ועושק מחזיקי העניין, את השפיטה של האדם על פי גודל הארנק שלו, את מקסם השווא של השוק החופשי והיד הנעלמה שגרם תוהו ובוהו בכלכלה העולמית, כי במשטר הניאו ליברלי אין שוק חופשי אלא קרטלים ופלוטוקרטיה, אין יד נעלמה כי אם מניפולציות בוול סטריט. אבל זאת כמובן חוצפה להגיד זאת ומי שמעז להתבטא על פי מצפונו ספריו לא יימכרו בהוצאות הספרים, מחזותיו לא יועלו מעל בימות התיאטרון, הקורסים שלו לא יילמדו באוניברסיטה, הוא לא ימצא עבודה באף חברה ודירקטוריון ומאמריו לא יפורסמו בעיתונים, כי כל המוסדות שלנו, לרבות הממשלה מזמן עברו לרשותם של אילי ההון השולטים בכלכלה, בפקידי הממשל, בפוליטקאים, בעיתונות, בהוצאות הספרים, בטלוויזיה, תורמים לאוניברסיטאות ולתיאטראות, לאלכ"רים, לא הרבה – רק חצי אחוז מהרווח הנקי של חברותיהם אבל זה כבר מספיק בשביל לקרוא להם מיטיבי האומה. כי במדינה פושטת יד שהפריטה את עצמה עד מוות, קיצצה את מיסיה לחברות עד כלות, הרגה את מדינת הרווחה, אין לנו תקומה אלא אם כן נציית לאילי ההון ולא נתחצף. וגם אם אנו זכים כבדולח כבר יעלילו עלינו עלילות שווא.

רבים מאלפי הסטודנטים שלימדתי באוניברסיטת חיפה ואחרות, שהראיתי להם סרטים על צדק חברתי, אתיקה, הון ושלטון מהעולם ומישראל, מאלפי הקוראים שקראו את הספרים שלי, את המאמרים שלי, את האתר שלי ושמעו את ההרצאות שלי, שאלו אותי לא פעם - אם הכל כה גרוע מה אנחנו צריכים לעשות. כי לא מספיק לבקר, צריך גם להציע פתרונות. ואכן, כתבתי עבור חבר כנסת חשוב לבקשתו הצעות חקיקה בעשרים נושאים שהוא לא עשה בהן דבר, אך הן מופיעות בספר האקדמי שלי בעברית ונלמדות בסמינריונים שלי על צדק חברתי וכלכלי. הצעתי להקים מכון לאתיקה בלתי תלוי שימומן מאחוז מהעסקאות בבורסה, עם מנהלים ללא רבב, שייתן דירוג אתי לכל החברות והמנהלים הבכירים בישראל, כך שנדע באילו חברות להשקיע לפחות מההיבט האתי. המכון גם יקבל המחאת זכויות ההצבעה של בעלי מניות המיעוט על מנת שהממשל התאגידי יהיה אכן דמוקרטי ושאילי ההון לא ישלטו בפירמידות עם אחוזים ספורים של הבעלות. החברות נשלטות היום בממשל תאגידי לא דמוקרטי כאשר מיעוט של עשרים אחוז או אף פחות שולט ברבות מהן בגרעין שליטה ובחברות הנכדות מספיקה שליטה של שלושה אחוזים, ואילו כל שאר בעלי המניות לא מאוגדים ולכן הם מהווים מיעוט. אם אנחנו, בעלי מניות המיעוט, המשקיעים בבורסה ישירות או באמצעות קרנות הפנסיה, נמחה את זכויות ההצבעה למכון האתיקה נוכל לשלוט בחברות אלה, בבנקים ובחברות ההשקעה. במחי יד נבטל את הריכוזיות במשק, כי הטייקונים לא יוכלו לעשות ככל העולה על רוחם עם מיעוט מזערי של בעלות על הפירמידות והחברות יהיו אחראיות בפני מחזיקי העניין ולא בפני הטייקונים.

ועדת טרכנטברג הציעה הצעה מהפכנית להעלות את מס החברות באחוז ל- 25% ולהפסיק את ההורדה הצפויה עד 18%. זה הסיפור הידוע על הרבי והעז. מס החברות שהיה 61% יכול לחזור ל- 30% ואף 40% על מנת שיימצאו המקורות לקיום מדינת הרווחה. יגידו לנו – 40% זה נורא, אף חברה לא תישאר בישראל. אבל מה עם ארה"ב ויפן

הגובות מס חברות דומה? יחד עם זאת, הכוונה שלי היא שלא כל החברות ישלמו מס כזה – חברות שמיצאות, מעסיקות עובדים באיזורי פיתוח ויש להן ערך מוסף גבוה ייהנו מפטורים והפחתות במסגרת מפעל מאושר וכדומה. ואילו המס המירבי ייגבה מבנקים, חברות השקעה, חברות ביטוח, חברות סלולר, נדל"ן, בזק, קרטלים, גאז ונפט, חברות דלק, חברות כח אדם וחברות של טייקונים עם ערך מוסף נמוך, שמשקיעות בהשקעות ספקולטיביות ובלאס וגאס, שלא הגדילו את מספר העובדים ובוודאי שלא באיזורי פיתוח, שכל מה שהם עושים זה מעבירים בעלות על קונצרנים מאחד לשני, עם הלוואות מהבנקים ומהציבור הרחב. אין שום סיבה להוריד לחברות אלה את שיעורי המיסוי והביטוח הלאומי בשביל להעשיר את הטייקונים עוד יותר ולחלק משכורות עתק של מיליונים למנכ"לים.

המספרים מוכיחים שבשיעורי מיסוי כוללים גבוהים כאחוזים מהתמ"ג כמו בסקנדינביה התעשיה והכלכלה משגשגים, שיעור השוויון גבוה ויש מדינת רווחה: כמו בדנמרק: 49%, שוודיה: 48%, צרפת: 46%, נורווגיה ופינלנד: 44%, גרמניה: 41%, הולנד: 40% - לעומת ישראל: 37%. לא שמעתי שאזרחים וחברות בורחים מסקנדינביה בגלל המיסוי הגבוה, בין השאר כי איכות החיים בארצות בהן שיעור המיסוי גבוה מאשר בישראל היא הגבוהה בעולם. למשטרים הניאו ליברלים שלנו לא איכפת כלל מרווחתם של שמונים עד תשעים אחוזים מהעם, כי הם דואגים רק לרווחתם של המאון והאלפיון העליון, כשראשי המשטר וחלק מפקידיו מקבלים תרומות וג'ובים בסכומים גבוהים הנופלים בהרבה מההטבות שהם נותנים לטייקונים. זאת ההשקעה האופטימלית – מיליונים בודדים לאנשי שלומנו על מנת לקבל הטבות במיליארדים בהפרטה שלוחת רסן בנזיד עדשים, במכירת חיסול של מחצבי המדינה, בהורדת מיסים דרסטית לחברות ובודדים, בהטבות מס מפליגות וכשנתפסים המושחתים עושים עימם עיסקאות כופר שאף אחד לא יודע על קיומן, החברה סולחת למושחתים והם הופכים לגיבורים ומודל לחיקוי.

ומה הבשורה הגדולה של ועדת הריכוזיות – להפריד אחזקות ריאליות ופיננסיות. זאת, כאשר הריכוזיות בישראל היא למעלה מ- 40% לעומת כ- 30% בצרפת ובשוויץ, כ- 20% בנורווגיה, פינלנד, גרמניה ואיטליה, מעט יותר מ- 10% בשוודיה וספרד והרבה פחות בבריטניה. כאמצעי למזעור השלטון ללא מיצרים של בעלי השליטה בחברות הריכוזיות שלהם, הצעתי להקים מועצה מפקחת לצד מועצת המנהלים שתתן ייצוג הולם למחזיקי העניין ולהפוך את הדירקטורים החיצוניים לעצמאיים באמת תוך חזרה למודל הקודם של חברות הדירקטורים רק בשני דירקטוריונים על מנת שלא יהיו דירקטורים סדרתיים. 30% מהדירקטורים בגופי ההשקעות ובבנקים הם בפוטנציאל לניגוד עניינים. עכשיו מגלים פתאום כי גופים מוסדיים בבעלות טייקונים ופירמידות נוטים להצביע כמעט אוטומטית בעד האינטרס של בעלי השליטה. אך אני כבר התרעתי וכתבתי על כך אירועים וספרים לפני עשור, לאחר שחוויתי על בשרי את ניגודי העניינים של הדירקטורים. אמור לי מי מחוקק את חוק החברות ומי יועץ למחוקקים ואומר לך מה יהיה כתוב בחוק ואת האינטרסים של מי הוא ישרת.

אין טעם איפוא בועדות הקמות חדשים לבקרים העושות טלאי על טלאי ושומה עלינו לשנות את כל השיטה, על פי מצע תנועת הרפובליקה השניה שכתבתי לפני מספר שנים והתפרסם ברבים ובאתר שלי, הגורס שינוי כולל של השיטה בתנועה חוץ פרלמנטרית שתאחד את הרוב העשוק במדינה ותחרוט על דגלה צדק חברתי, כלכלי, שלטוני וסביבתי, הפיכת מעמד הביניים ל- 50% מהאוכלוסיה והורדת שיעור העוני ל- 10%, ניתוק קשרי הון ושלטון ואיסור המעבר מהסקטור הציבורי לפרטי, הנהגת מיסוי פרוגרסיבי וצודק, כל זאת כמו במשטרים הנאורים במדינות ה- OECD, תוך איזון בין כלכלת שוק חופשי לרגולזציה, איזון בין האינטרסים של כל מחזיקי העניין, עם תקציב מאוזן וחוב לאומי נמוך, שינוי שיטת הממשל, הפרדת הדת מהמדינה, לימודי ליבה ושירות צבאי או לאומי לכל האזרחים, ושינוי בנורמות החברתיות והציבוריות.

אם דפני ליף והמצדדים בצדק חברתי וכלכלי בישראל נקראים אנרכיסטים, קומוניסטים וחוצפנים, עלינו לזכור כי כל מי שהביא לשינויים של ממש בישראל ובעולם כונה בעבר בכינויים דומים, כי האמת נראית בהתחלה הזויה, בהמשך היא נקראת אויבת העם, אך בסופו של דבר היא הופכת לנחלת הכלל ולדבר המובן מאליו. ועל מנת להגיע ליעדי השוויון והשגשוג עבור כולנו ולהשיג צדק חברתי, כלכלי, שלטוני, חינוכי וסביבתי, עלינו לאמץ את הצעדים המתבקשים לאלתר, גם אם הם נראים לכאורה דרסטיים, אך יש לעשותם בצורה הוליסטית אם אנו **חפצי חיים!**

אחריות אבסולוטית מהשריפה בכרמל ועד דיכוי תנועת המחאה

(פורסם באתר מחלקה ראשונה NEWS1 ביוני 2012)

המבחן האולטימטיבי למנהיגות של פוליטיקאים, עובדי ציבור ומנהלי עסקים הוא ביכולת לקחת על עצמם אחריות אבסולוטית לעמידה ביעדים של הארגונים עליהם הם מופקדים. בתי הספר לניהול עוסקים הרבה בסוגיית האחריות, אך רק במבחן המעשה ניתן למצוא לה פיתרון. מבקר המדינה מחלק את האחריות לאחריות מיוחדת ומיניסטרילית, אולם אני מכיר רק אחריות אחת – אחריות אבסולוטית. עוד בתחילת הקריירה הניהולית שלי נתקלתי בתופעה שקולגות וכפיפים השתדלו למזער את האחריות שלהם, להבדיל מהסמכות ומתנאי השכר שאותם הם השתדלו להשיא. כשהייתי מופקד על התחומים העסקיים של חברת היי טק גדולה, באו אלי המנהלים שדיווחו לי ותרצו אי עמידה ביעדים בכוח עליון. אם משרד הביטחון הפסיק לשלם לספקים לא ניתן כמובן לעמוד בתנאי הגביה, אם מדינה דרום אמריקאית פשטה את הרגל לא ניתן לקבל את התמורה למערכות שסיפקנו להם, ואם יש אינפלציה של 500% לשנה לא ניתן לשמור על הערך הריאלי של רזרבות החברה. בצוק העיתים מצאתי את התשובה לתירוצים למיניהם וקבעתי מונח 'חדש' - "אחריות אבסולוטית". לקחתי על עצמי והטלתי על כל הכפיפים שלי אחריות אבסולוטית לעמידה בכל היעדים למרות הכוח העליון, המעורבות של גופים אחרים שלא בתחומי הסמכות שלנו, והקשיים האובייקטיביים שהתמודדנו אתם. הרעיון היה להחליף את האנרגיות מאנרגיות שליליות לחיוביות.

התישבתי עם כל אחד מהם וניסינו למצוא פיתרון לכל בעיה במקום למצוא תירוץ לכל מחדל. כך למשל, אם משרד הביטחון סגר את הקופה, פיתחנו קשרים כל כך טובים עם עובדי המשרד ומנהליו שלגבינו הם היו עושים יוצא מהכלל ומשלמים לנו בלי שוחד והטבות כלשהן. אם מדינה דרום אמריקאית פשטה את הרגל מצאנו גורם המומחה לבעיות אלה (שלימים הפך לטייקון) שמצא את הדרך להשיג לנו את התמורה בברטר עם תספורת סבירה. בתקופת האינפלציה של מאות אחוזים לשנה, התקשרנו עם אחד הבנקים המובילים וביחד השקענו במכשירים פיננסיים מתוחכמים עם ביטחון מלא ותשואה נאה, וכך לא רק ששמרנו על הערך הריאלי של הרזרבות אלא גם היינו הגורם המרכזי לרווחיות החברה. אם לקוח עיקרי ביטל פרויקט מפתח שבועות לפני הנפקה ראשונה בוול סטריט שכנענו את החתמים בשקיפות מלאה שניתן למצוא תחליפים לפרויקט שלא יפגעו לאורך זמן בתחזיות שלנו והצלנו את ההנפקה. באותה הרוח לקחנו על עצמנו להבריא את הפעילות האזרחית בניגוד לכל הסיכויים אחרי שההנהלה הקודמת הביאה את החברה אל סף פשיטת רגל, הנפקנו אגרות חוב למחקר ופיתוח ברווחיות שיא למרות שהחברה האחות זייפה נתונים של הנפקת אג"ח המו"פ שלה, בשערוריה שנתגלתה כמה ימים לפני שהתחלנו בהליך ההנפקה, הבאנו הזמנה ממדינה במזרח אסיה למרות משא ומתן בתנאים בלתי אפשריים שנמשך למעלה מחודש ימים, ועוד. מנהלים שהמשיכו לחפש תירוצים וגלגלו את האשמה מהאחד לשני פוטרו באופן מיידי, כך שכל העובדים הבינו את המסר ועברו למצב של שיתוף פעולה במקום עימות והתחמקות. כך הפכנו במהרה לגורם המרכזי ברווחיות החברה.

אני מודה ומתוודה שלא המצאתי את הפטנט של האחריות האבסולוטית. רבים וטובים ממני פעלו על פי אותה ההנחה והגיעו להישגים פורצי דרך בהיסטוריה. צ'רצ'יל החליט לעמוד איתן אל מול המתקפה הנאצית לעומת המדיניות התבוסתנית של הצרפתים שנכנעו ללא תנאי. דנמרק הצילה את כל יהודיה לעומת הרומנים ששיתפו פעולה עם הנאצים וטבחו בין השאר את רוב המשפחה של אשתי. בן גוריון החליט על הקמת המדינה ברוב של קול אחד כשחלק ניכר מההנהגה היה משוכנע שלא ניתן להילחם כנגד העדיפות המספרית והטכנית של הערבים. רבין ניצח במלחמת ששת הימים שהפכה לניצחון הכביר ביותר בהסטוריה, אחרי שכל צבאות ערב נלחמו בנו למרות שלא היה לנו אפילו מטר אחד של אדמה כבושה ואף אחד לא חשב להקים מדינה פלשתינית בגדה או בעזה. המנהלים והיזמים של הכלכלה הריאלית בישראל כסטף ורטהיימר וגיל שוויד הקימו תעשיה לתפארת עם יצוא, תעסוקה, ציונות ורווחיות, ואף פעם לא האשימו את הבעיות האקסוגניות כמו חלק מהטייקונים שלנו על מנת לתרץ תספורות, שמיטת חובות ומיסים. אנשי העשייה הגדילו ראש, לקחו אחריות אבסולוטית, פתרו את הבעיות הקשות מנשוא ולא הסתתרו מאחורי תירוצים של גורל, כוח עליון, אל נוקם ונוטר, ועוד תירוצים של אנשי המחדל, שנועדו לטשטש את העובדה שהם נכשלו כישלון מכפיר בהשקעות שלהם בלאס וגאס, רוסיה והונגריה, בבנקים שוויצרים, למרות העצות של הבאבות, למרות מינופים שערורייתים שלהם על חשבון קרנות הפנסיה שלנו והתספורות.

יש לי נגיעה אישית במאורעות השריפה על הכרמל ובעקבות המחדל אף כתבתי את מאמרי הראשון על הצורך לשנות מהיסוד את שיטת הממשל. אני לא מאמין בניסים, אבל ה"ניסים" שהיו לנו בשריפות הקודמות בכרמל נגמרו בחודש דצמבר 2010. למזלי הטוב או הרע אני גר על גבול פארק הכרמל בבית עם נוף מרהיב ליער ולים, שנתן לי את ההשראה לכתוב את עשרת הספרים שפרסמתי בעשור האחרון. איני זקוק לבית בפרובנס או בטוסקנה כי חיפה היא לא פחות יפה מכל מקום אחר בעולם. אך אליה וקוץ בה. מדי כמה שנים אנחנו נאלצים לפנות את הבית כי השריפה מאיימת להבעיר את ביתנו. חיברתי נוהל שריפה ואני מתורגל לפנות את הבית עם כל התכולה היקרה לנו תוך עשר דקות. 44 הקורבנות יכלו להפוך בקלות ל – 444 קורבנות כי רוב הכרמל משיק ליערות ואין עד היום פיתרון יעיל למלחמה בשריפות. נתניהו הצטלם יפה מאוד כמציל האומה וגייס אפילו מטוסים מטורקיה, אבל עד היום לא מצא את הדרך איך להימנע משריפות ואיך להילחם בהן כפי שקובע דו"ח מבקר המדינה, ובכוונה אני אומר נתניהו כי הוא האחראי האבסולוטי הראשי לאסון בסדר גודל כזה בכך שלא עשה דבר על מנת למנוע אותו.

ניתן היה לצפות שבממשלה של כארבעים שרים וסגני שרים יימצאו אנשי מעש שיפתרו את כל תחלואי ארצנו, אך קרה ההיפך. הממשלה היא כה גדולה לא בשביל לפתור את הבעיות אלא על מנת להנציח את שלטון הליכוד. באשר לאחריות אלי ישי, אני כבר הולך לאיבוד עם כל האפולוגטיקה של המפלגות החרדיות, אם האסון קרה בגלל שכל עם ישראל עוד לא חזר בתשובה או בגלל שהתפילות של האברכים למען צה"ל ולמען הביטחון שלנו נתקעו באמצע הדרך. השקפת העולם שלי בדיוק הפוכה משלהם, הם מאמינים שהכל בידי שמיים ואני מאמין שהכל בידי האדם. ידוע לי כמובן שאני עושה הפשטה ויש תמיד מקום למזל או חוסר מזל, לכוח עליון או לתנאים אוביקטיביים, אבל הנחת העבודה היא שהכל נתון בידי וכך אני פועל וזה יוצר הרבה יותר ניסים מאשר אם הנחת העבודה היא שהכל בידי שמיים וכל מה שנותר לעשות הוא להתפלל. אין לי כל טענות לשר הפנים, רק עצה קטנה – אם היית עושה רק עשירית מהמאמץ שהפעלת לטיהור שמך ולגלגול האחריות למשרד האוצר בפתרון בעית הכבאות בישראל, היית מצליח בלי ספק למנוע את האסון. באשר לאחריות המשרד לבטחון פנים, הרי ברור שהם לא אחראים למחדל, הם לא הורו לאוטובוס לעלות בכביש השריפה, וגם לא אחראים למצוא את הפורצים שפרצו לביתי ולאינספור בתים.

לפלא בעיני איך התגייסו מאות לעזרתו של שר האוצר היקר שלנו, לרבות עיתונאים, אנשי עסקים ושופטים. אריסטו לימד אותי שהידידות הזכה ביותר היא ידידות שאינה תלויה בעבר, אם כי אמי אמרה לי מגיל אפס שהכל אינטרסים בחיים. האוצר בוודאי לא אחראי לשום דבר. סליחה, הוא אחראי לכך שמצבה של ישראל טוב בהרבה משל אירופה, ובכל זאת הייתי מתחלף היום במצבן של גרמניה, צרפת וסקנדינביה למרות משבר היורו והאיחוד האירופי. זו זריית חול בעיניים שנועדה לטשטש את העובדה שמצבו של מעמד הביניים ותשעים אחוז מהעם נשחק קשות מאז שנת 1996 בגלל המדיניות הניאו ליברלית של הליכוד וגרורותיו – קדימה, שינוי ועצמאות. המעמד הבינוני ירד פלאים ל- 28% מהאוכלוסיה, פחות אפילו מארה"ב הלא שוויונית, וכמחצית מהשיעור בשוודיה – 47%, שהיא אכן מדינה דמוקרטית הדואגת לרווחת העם ולא לרווחת העשירים. בישראל, מצבם של הטייקונים, האלפיון העליון, המאון העליון ואפילו חלק מהעשירון העליון השתפר בהרבה, רווחיות החברות השתפרה ללא הכר אחרי שמס החברות ירד מ- 61% ל- 24%, מס המעסיקים של 7% בוטל, ההפרשות לביטוח לאומי של המעסיקים ירדו מ- 16% ל- 5%, כשבאירופה ובארה"ב משלמים המעסיקים 50% יותר הפרשות. במקביל ירדו מיסים אחרים וניתנו פטורים לכל אנשי שלומנו, קרי לאלה שחלק מראשי האוצר והפוליטיקאים האתיים ילכו לעבוד אצלם כשהם מסיימים להוריד להם את המיסים, לחוקק חוקים עם חורים שיסייעו להם להתחמק גם ממעט המיסים שנשארו, ולהפריט את המדינה בנזיד עדשים. אך יש לנו ממשלה ושר אוצר חברתיים, שאימצו את דו"ח טרכטנברג המהפכן שהעלה את מס החברות באחוז אחד. ואפרופו טרכטנברג הרואה את עצמו כפעיל חברתי, אזכיר לו את האמרה של המפגינים "הלא נחמדים" בבואנוס איירס, אחרי שארגנטינה פשטה את הרגל בעקבות אימוץ המדיניות הניאו ליברלית של קרן המטבע הבינלאומית בראשות סטנלי פישר ועל פי דוקטרינת ההלם של מילטון פרידמן, יועץ נתניהו ופינושה: Que se vayan todos. ולמי שלא בקי במאמע לושען של הארגנטינאים: שיסתלקו כולם...

הדרך להימנע מאסונות כמו השריפה בכרמל, מהאסון הבא של מיכל האמוניה, מהאסון של הרכבת הבוערת, מהאסון של אלפי הטילים שינחתו מאירן, מהתמוטטות הכלכלה העולמית, בארה"ב, אירופה וישראל, מהפערים החברתיים ההולכים וגדלים החותרים תחת לכידות העם, ועוד הרבה אסונות שהממשלה היקרה שלנו עוד עלולה להתמודד אתם היא בלקיחת אחריות אבסולוטית המחייבת את השרים לשבת יחדיו ולפתור בעיות במקום לגלגל האשמות, לאמץ את עיקרון ההאנשה לפיו עלינו לחשוב מה היה קורה אם אני הייתי הקורבן בשריפה או בהונאה, לשנות את התפישה האידיאולוגית הניאו ליברלית של הישרדות החזקים (קרי האוליגרכים) ולחשוב כי "כולם היו בני", כמו שקורה במדינות תרבות עם מדיניות חברתית באירופה הצפונית והמרכזית. ושלא יגלגלו עיניים לשמים שרי ופקידי האוצר, המועצות והועדות המייעצות להם, שאם נאמץ את עקרונות הצדק החברתי אנחנו נהפוך ליוון, ספרד ואיטליה. בארצות אלה הפערים החברתיים גדולים בהרבה מאשר בגרמניה, צרפת וסקנדינביה המצליחות גם

להיות יותר שוויוניות, יותר אתיות, יותר עשירות וחרוצות, יותר דמוקרטיות ועם איכות חיים יותר טובה ממדינות הדרום. אך הניאו ליברלים ממשיכים עם זריית החול בעיניים, כי לנו יש הוצאות בטחון הגדולות בהרבה משלהם, בה בשעה שהן ירדו מ- 35%-30% מהתמ"ג בשנים 76-74, 30%-15% בשנים 1990-1968, לפחות מעשרה אחוזים בעשור הנוכחי. הבטחון לא מהווה לפיכך מניעה לקיום מדינת הרווחה.

לכל כלכלן מתחיל ברור כי הקשיים שלנו נובעים בראש וראשונה מהקיצוץ הדרסטי במיסים. במדינות הרווחה שיעור המיסוי גבוה בהרבה מאשר בישראל, אך הן משגשגות הרבה יותר מאיתנו, יש להן כלכלה לתפארת, עם משקיעים מקומיים וזרים, עם מדיניות רווחה. בדנמרק שיעור המיסוי הוא 49% מהתמ"ג, בשוודיה – 48%, בצרפת – 46%, בנורווגיה ופינלנד – 44%, בגרמניה – 41%, בהולנד – 40% ובישראל... 37%. ובמקום להאשים את עצמם מאשימים את המחאה החברתית. כי הרי בגללה פוטרו אלפי עובדים, נשחקה רווחיות החברות ואנחנו שוקעים במיתון עמוק שיחייב קיצוץ של ... התקציבים החברתיים. אין לזה כמובן כל קשר עם המציאות, מי שנתן למונופולים ולקרטלים להגיע לרווחי עתק הן הממשלות הניאו ליברליות משנת 1996, ואף שמעתי לאחרונה אנקדוטה מעניינת כי הירשזון הזכור לטוב הוא זה שביטל את הפיקוח על הקוטג' ואיפשר למחירים להשתולל. אך כמו שהיהודים אשמים ברצח ישו וכמו שהאנוסים אשמים בהשחתת המידות של הרוב הנוצרי הותיק, כך אשמה המחאה החברתית בכל הצרות שלנו. האנטישמים אומרים שהמשבר העולמי והתמוטטות המניות בוול סטריט היא מזימה יהודית, וכמו שאין קשר בין המשבר העולמי ליהודים, כך אין קשר בין המחאה למיתון, אך זה מסייע להקטנת התמיכה בצדק חברתי. הפרד ומשול, היא סיסמת הממשלה שלנו, היהודים נגד הערבים, החילוניים נגד החרדים, היונים נגד הניצים, וכולם נגד המחאה החברתית.

יש לנו בחסדי האל קואליציה מקיר לקיר, המייצגת את אליטות ההון, כשמונים אחוז מהכנסת (אך פחות משמונה אחוזים מהעם), חלק מהמתנחלים ומהחרדים, החוששים מפינוי מאחזים וביטול חוק טל. התאחדו לנו רגע אחד לפני הבחירות כל אלה הפוחדים לעמוד אל מול משפט הבוחר. נתניהו וחבריו בקואליציה לא מפחדים מיאיר לפיד שהוא בבואה של אביו, שגם הוא לא עשה דבר בשביל אלה שבחרו בו, ואודה על חטאי – גם אני הצבעתי עבורו. הם לא מפחדים ממפלגת העבודה הסמוכה על שולחנה של ההסתדרות החדשה, שכמו הלייבור החדש והדמוקרטים החדשים, משדרת על גל אחד עם הטייקונים והועדים החזקים. הם בוודאי לא מפחדים ממרצ הממשיכה לדבוק בעקרונות היוניים שלה במזרח תיכון חדש המוכיח שהם טעו לאורך כל הדרך, כאשר בכל השטחים שנסוגונו מהם קמו קיני טרור – בעזה, בלבנון, ברשות של ערפאת וחבר מרעיו, בסיני, והגבול השקט היחידי הוא גבול סוריה שם לא נסוגונו כלל. נתניהו גם לא מפחד מהניצים שגם בהם בגד כשהסכים לעקרון שתי המדינות ומהחרדים שרוצים מדינה תיאוקרטית. יש לו רק פחד אחד והוא מפני תנועת המחאה שבקיץ האחרון אחדו סביבם 87% מהציבור בישראל. תוך פחות משני עשורים הצליחו הניאו ליברלים לעשוק כמעט את כל האוכלוסיה ואם היא תתאחד כפי שקרה בקיץ האחרון ויימנעו מאלימות ותימצא להם מנהיגות ראויה הם יוכלו לסחוף אחריהם למעלה מחמישים אחוזים מהציבור בתנועה עממית כפי שעשה דה גול ולהקים רפובליקה שניה בישראל, על פי מצע דומה לזה שכתבתי לפני מספר שנים, הדוגל בשינוי כל אידיאולוגית הממשל והפיכת ישראל למדינת רווחה אחראית, שתדאג לעם במקום לטייקונים, לתעשיה הריאלית במקום לספקולנטים, לציבור הנושא בעול במקום למוצצי לשד הממשל.

כיום, קיימת מדיניות מכוונת לשבירת תנועת המחאה וניטרול ההשפעה של הדוגלים בצדק חברתי, תוך לקיחת אחריות אבסולוטית של הממשלה, המשטרה (ישראל ביתנו, קדימה, עצמאות וליכוד חד הם), אליטות ההון, המדיה המגוייסת בשירות אילי ההון בעלי המדיה, ואפילו ארגוני אתיקה המחלקים פרסים לגיבורי יום האתמול כי חלף במקום לגיבורי הצדק החברתי כדפני ליף, איציק ספורטה, גיא רולניק, יואב יצחק ואריה אבנרי. במאמר קודם התייחסתי לתגיות שמתייגים בם את הדוגלים בצדק חברתי "אנרכיסטים, קומוניסטים וחוצפנים", ואם ראשי תנועת המחאה לא יבלמו את זעם המפגינים ולא יקחו אחריות אבסולוטית למניעת אלימות בכל מחיר, הם יספקו את הדלק לאוטו דה פה, שיבעיר את התנועה, ראשיה, דיווחיה וספריה. ובמקרה הקיצוני - אם ראשי הממשל והאליטות לא יצליחו לשבור את תנועת המחאה וירגישו שהם מאבדים את השלטון, הם יאפשרו הקמת דיקטטורה פשיסטית נוסח פינושה, יקיר נפשו של מילטון פרידמן מורו ורבו של נתניהו. אני בכוונה משתמש במונח אוטו דה פה, גם בגלל המוצא שלי ועוד יותר בגלל הספרים הנפלאים של בנציון נתניהו, האבא המשכיל והמבריק של - , אותם קראתי לאחרונה על דון יצחק אברבנאל, תולדות האנוסים והאינקוויזיציה, אך בעיקר בגלל האמונה שלי שהמחאה לא תיגמר בטוב, האלימות של המשטרה או השבאב המתלהם תגיע במהרה לאובדן חיי אדם (וכבר היו דברים מעולם), או להתאבדות בשריפה של אחד המפגינים. וזה מחזיר אותנו לאסון השריפה בכרמל, כי האש שהתחילה בכרמל עוד לא כובתה, הגחלים עוד לוחשות, היא תשוב ותבער באסונות המתרגשים עלינו תחת ההנהגה המייצגת את הכנסת אך לא את העם העשוק, תנסה לכלות את תנועת המחאה, הסכנה היחידה למשטר הניאו ליברלי המסואב. ואולי יקרה הנס בעקבות 'תפילות' אבירי הצדק החברתי ורגע אחד לפני האסון - הוא יימנע, אם אנו **חפצי חיים**.

הסיוט של יוליה – סאטירה

(פורסם באתר מחלקה ראשונה NEWS1 באוגוסט 2012)

קוראים לי יוליה, אני עובדת קבלן בניקיון במשרדו של הטייקון פילנתרופ והיה לי הלילה סיוט נוראי ומתוק כאחד.
אני סובלת מפגם גנטי, אני ישרה כמו סרגל ובגלל זה עליתי ארצה כי לא יכולתי לסבול את השחיתות ברוסיה.
אמרו לי שיש שופטים בישראל ובאמת פילנתרופ זוכה כבר שלוש פעמים מחמת הספק ושילם פעמיים כופר.
פילנתרופ זה לא שמו האמיתי, אך קוראים לו כך כי הוא מבצע בחינם תספורות לחבריו, נושיו ובעלי האג"ח שלו.
הוא כמובן לא יודע שיש לי תואר בספרות אנגלית וצרפתית מאוניברסיטת מוסקבה כי אני תמיד עם המטאטא.
גם חבריו הפוליטיקאים ופקידי הממשל, הפוקדים את משרדו ויוצאים עם מעטפות שמנות, מאמינים בשלטון החוק.
הם מזוכים חדשים לבקרים כי יש להם עוזרים נאמנים המוכנים לקחת על עצמם את אשמתם והשופטים מאמינים.
בכלל, יש שופטים המאמינים לסיפורי בדים של נאשמים המדברים בעברית גבוהה ומשתייכים לאליטות משותפות.
יש לנו במדינה הפרדת רשויות בין אלה שיש להם רשות לעשות הכל לאלה שיש להם רשות רק לסבול בשקט.
המנהיגים שלנו ופקידי האוצר נוקטים במדיניות חברתית מאוזנת – לוקחים מעט מהרבים ונותנים הרבה למעטים.
הלילה חלמתי סיוט נוראי שכיסה אותי בזיעה קרה אך במקביל הייתה לי הרגשה עילאית שמעולם לא חוויתי.
הסתובבתי עם הסרבל והדלי ופתאום צנחו עלי מאות אלפי דולרים בשטרות של דולר עד שכיסו את כל גופי.
עוד לא הספקתי להתאושש ונפלה עלי מעטפה עם כרטיסי הפלגה לכל המשפחה לשיט תענוגות מסביב העולם.
בסיוט פגשתי אנס סדרתי שמחלו לו על הפשעים שביצע כי השופטת קבעה שאין לו מבנה נפשי של אנס וסוטה.
התידדתי עם רוצח ילדות שיצא זכאי כי טען להגנתו שנתקף באי שפיות זמנית בכל פעם שרצח אחת מקורבנותיו.
הכרתי נהג שדרס וברח שסיפר לי כי דנו אותו למאסר על תנאי כי דרס רק זקן חרדי שאינו מהאליטות.
עשה עלי כתבה עיתונאי שקיבל רק עבודות שירות על פרסום מסמכים סודיים כי הוא לפחות אמיל זולא.
במסעדה יוקרתית פגשתי איל הון פושט רגל שהצליח להעביר למשפחתו מאתיים מיליון ולהעלים מס כחוק.
לפתע עמדתי מול מחשב וכשהתחלתי לשוטט בו ולחפש איים יווניים התבשרתי שזכיתי בפרס של מיליונים.
את הפרס נתן לי קבלן ידוע בזכות אבות, כי אבי היה אסיר ציון בגולגים של הק.ג.ב. בסיביר ומת שם מקור.
עוד זה מדבר וזה בא לבשר לי כי קיבלתי הזמנה להרצות בארה"ב במחיר של חמישים אלף דולר להרצאה.
במקביל קיבלתי בקשה לייעץ לחברה בטחונית גדולה עבור מיליון דולר כי אני מומחית לספונג'ה ודטרגנטים.
נקראתי לנשיא שאמר שאם היו מבקשים מהטייקון להגדיל את התמלוגים הוא היה עושה זאת מרצונו ולא בכפיה.
קיבלתי את פרס ישראל לספרות כי נשמרתי לא לכתוב על צדק חברתי וכלכלי אלא רק על השואה והסכסוך.
בכל מקום הרעיפו עלי כספים, כבוד וכיבודים בגלל שאני עובדת מצטיינת ומסתפקת בשכר המינימום שלי.

אך בגלל הפגם הגנטי שלי דחיתי מכל וכל את כל הפרסים כי ממש סבלתי מכל הטוב שקיבלתי שלא כדין.

התעוררתי בבוקר בשעה שש בדירת החדר של המשפחה בפלורנטין, לבשתי את הסרבל ועליתי לאוטובוס.

בדרך ראיתי איך השוטרים עורכים פשיטה על מאהל המחאה ושוברים ידיים ורגליים לפעילים החברתיים.

באיי התנועה שרפו את עצמם כמה מיואשים שקצה נפשם בחייהם כי אין להם עבודה אפילו בניקיון.

הגעתי לעבודה ובירכתי את האל הטוב כי אני חיה בישראל שיש בה שופטים, צדק חברתי ודין זהה לעשיר ולעני.

צדק ואתיקה הוליסטיים בכל תחומי החיים

(פורסם בבטאון "רואה החשבון" ביוני 2011)

הפוסל במומו פוסל וכך רבים מאנשי העסקים הלא אתיים מנסים בכל מאודם למצוא פגמים בהתנהלות אנשי עסקים אתיים על מנת להוכיח שכולם מושחתים והכל אפור ממילא. אם הפריטו לי חברה ממשלתית בחצי חינם ואיש הממשל שדאג לכך עובר לעבוד אצלי במשכורת של מיליונים זה כמובן חוקי ולא פחות אתי מההתנהלות של איל הון שקיבל פטור ממס במפעל המאושר שהקים בגליל. ג'פרי וויגנד, גדול המתריעים בכל הזמנים שחשף כי חברות הטבק מכניסות חומרים ממכרים לסיגריות והסב להן נזקים במילירדים הוא הרי גונב מחנויות כי ביטל שיק של פותחן קופסאות מקולקל שרכש בארבעים דולר. ובכלל לא מזיק לאסוף תיק בדרכים חוקיות כמובן על המתחרים ולדעת מי בוגד באשתו, מי צורך סמים ובניו של מי השתמטו מצה"ל. אם אתה נואם בבורסה על ההשלכות האתיות של המשבר הכלכלי העולמי, אתה עושה זאת על מנת לקדם את מכירות ספרך, אך אם אתה נואם ומקבל עשרות אלפי דולרים להרצאה מחברות שסייעת להן כשר או שאתה עתיד לסייע להן בתפקידך הציבורי הבא זה בסדר. כולם מושחתים ממילא ומה כבר רוצים ממך כשאתה מנסה למקסם את הרווח כמחוייב מהיעדים של התאגיד שלך.

אין ולא יהיה אף פעם איש עסקים שיתנהל בכל הקריירה שלו בצורה אתית, כמו שאין גם אדם שלא שיקר מעולם ולא עבר עבירת תנועה בחייו. אך יש בכל זאת הבדל תהומי בין נהג הנוסע במהירות של 120 קמ"ש בכביש המהיר כשהוא ריק לבין נהג הנוסע באותה המהירות בתוך העיר ודורס אישה זקנה. בשני המקרים הנהגים עוברים על החוק, אך זה לחלוטין לא נמצא בשטח האפור. ככל שאני עוסק יותר באתיקה, נתקל במאות דילמות אתיות ומלמד אלפי סטודנטים אני מגיע למסקנה שעולם העסקים אינו אפור אלא שחור ולבן. יש אנשי עסקים מושחתים הלוקחים שוחד גלוי או סמוי שבמרבית המקרים אינו מתגלה ויש אנשי עסקים ישרים כסרגל. יש מנהלים שאינם מכבדים את ההסכמים שחתמו עליהם, עושקים את עובדיהם ומתנהגים אליהם בגסות, מרמים את הלקוחות, מפגרים בתשלומים לספקים ושופכים לקישון את כל הפסולת של מפעליהם ואילו אחרים מכבדים גם הסכמים בעל פה, מתייחסים בכבוד לעובדיהם, לא ממהרים לפטר אותם גם בעיתות מצוקה, מספקים את המוצרים בהתאם למפרטים, כאשר האתיקה והקיימות הם נר לרגליהם. הם אולי לא תורמים לקהילה מחצית האחוז מרווחיהם ומצטיירים כגדולי הנדבנים אך הם מרוויחים ביושר את כל רווחיהם, כך שאין גם צורך בתרומות המתוקשרות שלהם.

על מנת להגיע אל שורש הבעיה, יש צורך לחזור למקורות. מה הסיבה לקיומה של חברה עסקית ומה הסיבה להיותי איש עסקים? אם הסיבה היא אך ורק למקסם את הרווח זה ממילא יביא אותי למחוזות לא אתיים בעליל גם במישור העסקי וגם במישור האישי. אם אני רואה את עולם העסקים כמשחק פוקר שבו מותר לבלף ולעשות כל דבר על מנת לנצח, מותר יהיה גם לי לבלף, להעתיק ואף לרכוש תואר בכסף מלא, מותר גם לרמות את הבעל או האשה, החבר והמדינה. האתיקה היא הוליסטית אך כמובן לא מוחלטת. יבואו המקטרגים ויאמרו שאוסקר שינדלר בגד באשתו והציל אלפי יהודים ואילו אייכמן היה איש משפחה למופת, אך אלה היוצאים מהכלל, כי אם הכלל הוא תפוש ככל יכולתך אין זה נעצר בעולם העסקים וגולש גם לחייך הפרטיים. זאת ועוד, אם אתה עושק את בעלי מניות המיעוט ומעגל פינות בעמידה במפרטים סופך לרמות גם את בעלי השליטה ולזייף את הדוח"ות הפיננסיים שלך. על כן, המבחן האולטימטיבי לכל מנהל הוא האם אתה אתי אם לאו. זו פרשת הדרכים שממנה נובעת כל הווייתך. ולא מקובלת עלי תסמונת משה דיין שכל עוד אתה רמטכ"ל מוצלח אתה יכול לגנוב עתיקות ולהטריד מינית את הפקידות שלך. ואם אתה אתרוג הרוצה להחזיר שטחים מותר לך לקבל שוחד מחבריך אילי ההון.

היום מבצעים בדיקות אין ספור לפני שמגייסים מנהל חדש, סטודנט למנהל עסקים או קצין גבוה. בודקים את רמת המשכל, את הציונים שלו בתנ"ך ובגיאוגרפיה בבגרות, והאם הוא מנהיג מלידה. אך לא עושים את הדבר האלמנטרי שהוא בדיקת האתיות של המועמד. קודם כל צריך לקבוע אם האדם אתי או לא ומתוך המועמדים האתיים לברור מי הכי מוכשר ומתאים לתפקיד. אם לא עושים זאת מגייסים לארגון אנשים כניק ליסון, ז'רום קרביאל, אתי אלון או משקיעים בחברות כליהמן ברדרס, AIG ואצל ברני מיידוף. הסינון האתי הוא תנאי ראשוני לכל בדיקה, גם ברמה של דירקטורים, מנכ"לים או רמטכ"לים. ואין לפחד שלא יהיו מועמדים, יש מאגר עצום של מנהלים אתיים שכיום לא מגיעים כלל לעמדות מפתח כי הן נתפשות במקרים רבים על ידי אנשים כוחניים, תאבי בצע, גסי רוח, הרומסים ברגל גסה כל ערך וכל אדם ומאמינים שרק כך ניתן להגיע לפסגה. זה לא רק בעולם העסקים, במשטרה או בצבא, זה גם באקדמיה, במשרדי עורכי דין ורואי חשבון ואפילו באלכ"רים. מבדקי יושרה ניתן לערוך באמצעות משחקי

תפקידים באירועים המובססים על מקרים אמיתיים שבהם מתוארות דילמות אתיות. סינון אתי יחסוך למשק העולמי עשרות מילירדי דולרים בשנה של עבירות הצווארון הלבן וימנע את המשבר העולמי הבא שעלול להיות קטלני.

אך אין די בבדיקה מחודשת של ייעוד החברה תוך זניחת רעיון העוועים של מקסום הרווח ואימוץ המטרות המקוריות של החברות – השגת איזון אופטימלי בין האינטרסים של כל מחזיקי העניין. אין גם די בסינון אתי ובבחירת מנהיגות אתית לכל החברות והארגונים במדינה. במקביל יש להוריד בצורה דרסטית את המינוף חסר המעצורים המגיע לעיתים לארבעים לאחד ולעבור למדיניות עסקית המוצאת את האיזון המתאים בין רווחיות לסיכון, כי מקסום הרווח מביא בהכרח למקסום הסיכון כפי שקרה במשבר העולמי שגרם לעולם נזקים של טריליוני דולרים. יש לאמץ מדיניות של איזן פיננסי ושקיפות עם רגולציה סבירה ותקיפה ופיקוח צמוד ואתי של רואי החשבון, עורכי הדין וקציני האתיקה. אך המתינות הפיננסית אינה צריכה להיות רק נחלתן של חברות. גם בתקציב המשפחתי יש לאמץ עקרונות של תזרים מזומנים חיובי, מבלי לקחת הלוואות ומשיכות יתר. תרבות הצריכה המבוססת על הלוואות מביאה בסופו של דבר להתנהגות לא אתית. יחיד או משפחה צריכים לקחת משכנתא רק אם ההחזר שלה שווה לשכר הדירה המשולם בגובה של לא יותר מרבע ההכנסה החודשית. מי שלוקח הלוואה לרכישת מקרר, מכונית, נסיעה לחו"ל וצריכה שוטפת לא יוכל לעמוד בפרץ אם המעסיק שלו יבקש ממנו להתנהג בצורה לא אתית, כי אם יהיה מובטל לא יוכל להחזיק בכרטיס האשראי שלו, הוא יאבד את מכוניתו, ביטוח הבריאות ובראש וראשונה את ביתו. אדם המנהל את משק ביתו בתזרים מזומנים חיובי יוכל לעמוד בפרץ ביתר קלות ולשמור על היושרה שלו, כי גם אם הוא יפוטר יש לו מספיק חסכונות להתקיים עד מציאת עבודה חדשה.

גם החברה והקהילה חייבים לשנות מהיסוד את גישתם לשחיתות ולחוסר האתיקה. עלינו להפסיק לשפוט אדם על פי גודל הארנק שלו, אורך היגואר ומספר החדרים בוילה שלו. המצליחן הוא זה שגר במגדל היוקרתי בתל אביב גם אם השיג את הונו בצורה לא אתית ואפילו לא חוקית. אנשים שישבו בבית הסוהר, הגיעו לעסקות טיעון, שילמו כופר או יצאו בשן ועין מתביעה על שחיתות, ממשיכים להתקבל בזרועות פתוחות בחברה הישראלית, כשרואים אותם כגיבורי על. פושט הרגל שסידר את כל הנושים שלו, המושחת שהצליח לעבוד על פקידי המס, איש העסקים שעשק את כל מחזיקי העניין הם אורחים רצויים בחברה ומושא לחיקוי, בעוד המתריע שחשף שחיתויות הוא מוקצה, מוסער ואויב העם. זאת, למרות שהמושחתים הורסים את החברה גם אם הם נותנים נדבה של מאית מהונם לבית חולים או בית ספר למנהל עסקים, בעוד שהמתריעים מצילים את החברה ומקריבים קורבן כבד עבור יושרם. חברה מושחתת, במובן של תאגיד וקהילה, מביאה בסופו של דבר כליה על עצמה. כך קרה בכל המדינות המושחתות, בעוד המדינות האתיות ביותר, סקנדינביה, הולנד וניו זילנד משגשגות על פי כל אמת מידה, לרבות הכנסה לנפש, אושר, קיימות, השכלה, בריאות ותוחלת חיים. סיפורי המעשיות של הניאו ליברלים כבר מזמן הוכחו כמקסמי שווא, הורדת המיסים לעשירים ולחברות מחלחלת כלפי מטה, מיעוט רגולציה מביאה לשגשוג, ההפרטה מייעלת את המשק. משטרי דיכוי אלה רמסו כל חלקה טובה בכלכלות העולם, בהתבסס על דוקטרינת ההלם, הגדלת הפערים למימדי העולם השלישי ופגיעה אנושה בחינוך ובבריאות של האוכלוסיה. במדינות הנאורות כסקנדינביה יש מיסוי גבוה על חברות ופרטים, רגולציה משמעותית, פערים מינימליים וכלכלה משגשגת, ואילו בישראל, ארצות הברית ובריטניה, שאימצו את הקפיטליזם שלוח הרסן והאסוני של מילטון פרידמן, פינושה, רונלד רייגן, מרגרנט ת'אצ'ר, בנימין נתניהו וגרורותיהם בדמוקרטים החדשים, הלייבור החדש וההסתדרות החדשה מתקיימים הפערים הגדולים ביותר בעולם המערבי עם צמיחה רק לעשירון העליון, למאיון העליון, לאלפיון העליון, קרי בישראל - לשבעת הטייקונים ושבעת מיליוני העניים בפוטנציה הניזונים מתרבות האח הגדול והישרדות.

האתיקה והצדק החברתי מתחילים מהבית. רק אם כל אחד מאיתנו יהיה אזרח "מרובע", המשלם מס כחוק, עובד למחייתו בעבודה ייצרנית שאינה מבוססת על ניצול מחזיקי עניין ועובדי קבלן, לא פושט רגל או מנצל מידע פנים על מנת למקסם רווח, לא מרמה את חבריו הטובים ביותר כמייקל מילקן או ברני מיידוף, מתנהג בצניעות אם הוא מנהיג כבן גוריון, בן צבי או קציר הגרים בצריף ולא גר במגדל יוקרתי, או אם הוא אזרח או מנהל מהשורה שלא מוציא אלפי שקלים על ארוחות, מאות אלפי שקלים על נסיעות לחו"ל וחצי מיליון שקל על מכונית הצורכת כמויות עצומות של דלק, לא לוקח או נותן שוחד ישיר או עקיף באי יווני, בתרומות למפלגה או בהרצאות בסכומי עתק, המתנהג בשקיפות כאשר המיסים שהוא משלם מפורסמים באתר הממשלתי כמו בנורבגיה כך שיראו שהוא משלם מס בהתאם להכנסותיו ולא על פי הקשרים שלו עם רשויות המיסים ותחכום ההשתמטות ממס, שמעולם לא שילם כופר ולא הוטל דופי ביושרו, נוכל להגיע לכלכלה עם אתיות הוליסטית, שתהיה מעבר לאות היבשה של החוק שתמיד יהיו עורכי דין ורואי חשבון מתוחכמים שיוכלו לעקוף אותו, ברמה האישית, העסקית והציבורית, שתביא לשגשוג לכל שכבות האוכלוסיה, עם עוני מינימלי, מעמד ביניים של מחצית האוכלוסיה ועם מאושר וחפץ חיים.

צדק חברתי - יתרונות המודל הסקנדינבי

(דואר אלקטרוני ששלח יעקב קורי לאיציק ספורטא ב- 31.8.2011)

הי איציק,

אני שמח שחזרת כי השתנו דברים רבים בהעדרך. לפני שנתיים וחצי כשכתבתי את המצע והזמנתי אותך אלי לארוחה עם כמה חברים, חוץ מזה שפרסמתי אותו באתר של אומ"ץ תמכו בו רק כמה עשרות. היום זה נשמע הרבה פחות הזוי על רקע המחאה החברתית ויש פרופסורים, פוליטיקאים ואף אנשי עסקים שמסכימים אתו. בכלל, כל מה שאמרנו וכתבנו בעשור האחרון והיינו די בודדים בהשקפותינו הפך למיינסטרים. הבעיה היא שאף אחד לא זוכר לא אותך ולא אותי, אבל מילא העיקר שהאמת מנצחת גם אם אחרים לוקחים את הקרדיט, אנחנו נהיה פה גם אחרי שהם יברחו...

נאמתי והשתתפתי ביום שלישי לפני שבוע באוניברסיטת תל אביב בפני ועדת החזון של תנועת המחאה ומסרתי להם את החומר הלוטה, המאגד את רוב מה שכתבתי בסוגיות אלה במאמרים ובספרים. בארבע דיברתי בפורום אחר של השר מיקי איתן ושם עוררתי מהומה קטנה כשהצעתי לגייס את התקציבים החסרים לצדק חברתי מאימוץ המודל הנורבגי של פרסום תשלומי המס האישיים של כל האוכלוסיה, לרבות אילי ההון. אני די בקיא בנושא ויודע אילו מאמצים אדירים משקיעים שועי הארץ להפחית למינימום את תשלומי המס (כחוק...) בין היתר באמצעות נאמנויות בחו"ל ומקלטי מס. גם החברות שלהם תורמות פחות מאחוז אחד מהרווח הנקי לאחריות חברתית, ואחר כך הם מתקבלים כמיטיבי העם. אם הם היו משלמים מס כמונו המדינה הייתה נראית אחרת.

את המידע על הפרסום באינטרנט של המיסים שמשלמים כל האזרחים, לרבות ההכנסות וההון, קיבלתי מחבר נורבגי (עד היום אני שומר על קשר חם עם בוגרי אינסאד מכל רחבי אירופה). האתר הוא http://www.dn.no/skattelisten/ . כשאתה פותח את האתר אתה רואה את חמישים האזרחים הנורבגים שיש להם את ההכנסה, תשלום המס או ההון הגדולים ביותר. אתה יכול גם לחפש אדם ספציפי אם אתה מכניס את שמו ב- Navn. כך למשל אם אתה רוצה למצוא את תשלומי המס, ההכנסה וההון של ראש ממשלת נורבגיה Jens Stoltenberg אתה רואה אותם ב- http://www.dn.no/skattelisten/2009/JENS+STOLTENBERG/1959/1139066/ אתה יכול גם למצוא את הפרטים של Helge Lund, מנכ"ל Statoil ובוגר אינסאד. הוא נולד ב- 1962, יש לו הכנסות של 10,269,428 כתרים, הוא שילם מיסים בסך 4,900,537 כתרים ויש לו הון של 7,554,866 כתרים. לא ידוע לי אם הוא התאבד בגלל זה (על כך בסוף המייל...).

האתר http://www.dn.no/skattelisten/2009/HELGE+LUND/1962/980311/?roleid=176575 מאפשר לך לעשות אילו חתכים שאתה רוצה. לשם כך אעביר לך קורס מזורז בנורבגית: Inntekt – Income, Skatt – Tax, Formue – Fortune, Navn – Name, Poststed – Mailplace, Fodt – Born, Postnr. – Zip Code, Fylke – County, Kommune – Municipality, Alder – Age, Sok - Seek . בעקבות פרסום הנתונים אילי ההון לא ברחו מהמדינה והמדינה מספקת לאזרחיה את המידע המגיע לו.

זהו אם כן כלי מדהים, שיא השקיפות, כאשר אתה יכול ללמוד מה הן ההכנסות של כל אזרח, המס שכל אזרח שילם וההון של כל אזרח בכל חתך שהוא. ושלא יגידו כל עורכי הדין של אילי ההון וכל אבירי זכויות האזרח שזה פוגע בפרטיות של האזרחים. אם בנורבגיה המידע הוא נחלת הכלל אין כל הצדקה שבישראל זה לא יהיה כך. אבל לא רק נתונים אלה אתה יכול ללמוד בנורבגיה. אתה יכול גם לדעת על כל עסקת מקרקעין וקניית בית המתפרסמת בעיתון המקומי, עם שם המוכר, שם הקונה וסכום הקניה. אם זה יונהג בישראל, ניתן יהיה ללמוד על עיסקאות נדל"ן של אולמרט ברחוב כרמיה, על עלות קניית החווה של אריק שרון וכמה עולה דירת פנטהאוז במגדל יוקרתי ששר זה או אחר רוכש אחרי שהיה בסך הכל שנה או שנתיים באזרחות (ושילם את מלוא המס?)...

לא הייתי ממליץ לאמץ את המודל הנורבגי בישראל "הישנה" לפני תנועת המחאה כשקינאו במקבלי השכר הכי גבוה, כשהעריצו את משתמטי המס, את עושקי בעלי מניות המיעוט ואת פושטי הרגל ועושי התספורות שהצליחו

להערים על המערכת. אך נראה לי שעם ישראל התפכח והוא רואה איזה נזק עצום לחברה נגרם בגלל כל החוכמולוגים העושים תכנון מס "כחוק", מקימים TRUSTS ובורחים למקלטי מס. סוף סוף הם נוכחים לדעת שזה על חשבון האזרח הישראלי המשלם הון לבנקים על מנת שמנהליו יוכלו לגרוף עשרות מיליונים, המשלם מס אמת כאשר חלק מהעשירים משלמים הרבה פחות מס ממנו יחסית להכנסה ולפעמים אפילו אבסולוטית. הוא האזרח שלא מנסה להשתמט, משרת בצה"ל, לא עושה עיסקאות בשחור כשהכלכלה השחורה היא אחת הגבוהות בעולם, משלם את חובותיו ונעשק על ידי אילי ההון המספרים אותו, מקבלים את נכסי המדינה בנזיד עדשים ועושים ספקולציות בחו"ל במיליארדים על חשבון קרנות הפנסיה שלו.

כפי שאתה יודע אני שוקד עכשיו על כתיבת ספר The Future of Capitalism in a Sustainable Society (ראה פרטים ב- BOOKS באתר שלי על הגירסה האנגלית וב- HEBREW על הגירסה בעברית). אכתוב בסופו של דבר את הספר על פי המוסכם עם הגורם שיממן לי את כתיבתו בארץ או בחו"ל. אך דבר אחד משותף לשני הספרים: אני משתמש בשניהם במודל הסקנדינבי שצריך לשמש דוגמא לישראל ולארה"ב. אני חוזר עכשיו משהות של מספר שבועות בארה"ב, קראתי למעלה ממאה ספרים על המשבר הכלכלי ונדמה לי כי האומה הזאת צועדת בביטחה לקראת התאבדות ופשיטת רגל כי היא אמצה את המודל הניאו ליברלי עד תומו בשתי המפלגות ואחרי המשבר האחרון היא עוד מאיצה אותו. בישראל ביבי מיישם את התיאוריות הניאו ליברליות על פי מורו ורבו מילטון פרידמן, שייעץ בעבר גם לפינושה, והוא לא ייסוג כהוא זה מדיעותיו גם אם כל עם ישראל יישב באוהלים, כמו אבות אבותיו לאחר יציאת מצרים. אך ביבי הוא לא היחידי, גם קדימה עם אולמרט ולבני, ומפלגת העבודה עם פואד ובוג'י דוגלים בזה דה פקטו, כך שאין כיום אלטרנטיבה, ואל לה לתנועת המחאה ללכת לפוליטיקה בגלל הטרמפיסטים והמפריד לעומת המאחד.

במקום להידמות לארה"ב (אימצנו את כל המגרעות שלה בלי המעלות) עלינו להידמות לסקנדינביה – לנורבגיה, שבדיה, דנמרק ופינלנד ובמידה מסוימת גם להולנד, שוויץ, לניו זילנד, לוכסמבורג, קנדה ואוסטרליה. כל אלה הן מדינות רווחה, בגודל די דומה בדרך כלל לישראל, שאיכות החיים של אזרחיהן היא הטובה ביותר בעולם על פי כל המדדים האפשריים.

1.קודם כל מדד האתיקה והשקיפות והעדר השחיתות של Transparency International

שמזה נובעים שאר המדדים, כי האתיקה והשקיפות הם התנאים ההכרחיים לרווחה: http://www.transparency.org/publications/annual_report . ארצות סקנדינביה בין 10 הראשונות, ישראל במקום ה- 30, כשבעבר היא הייתה במקום ה- 16 וארה"ב במקום ה- 22.

2. מדד איכות החיים של האקונומיסט http://en.wikipedia.org/wiki/Quality-of-life_Index

מדינות סקנדינביה הן בין 12 הראשונות כאשר ישראל במקום ה- 38 וארה"ב במקום ה- 13 (כי המדד כולל אקלים וגיאוגרפיה וחיי קהילה לרבות ביקור בכנסיה, ומה לעשות הסקנדינבים חיים באקלים קר ולא נוח והם לא פונדמנטליסטים).

3. מדד הדמוקרטיה של האקונומיסט http://en.wikipedia.org/wiki/Democracy_index

הן בין 7 הראשונות כשישראל היא במקום ה- 37 וארה"ב במקום ה- 17.

4. מדד המדינות הטובות ביותר בעולם של ניוזוויק

http://www.infoplease.com/world/countries/best.html הן בין 10 הראשונות כשישראל היא במקום ה- 22 וארה"ב – 11 (כי המדד כולל גם דינאמיות כלכלית שבה ארה"ב מצטיינת והיא במקום השני בעולם).

5. מדד GINI של הפערים בהכנסות בעולם

http://www.mongabay.com/reference/stats/rankings/2172.html - הן נמצאות בסוף במקומות 134, 132, 131, 117 עם הכי פחות פערים בעולם: 23-25 לשבדיה, דנמרק ונורבגיה ו- 29.5 לפינלנד, לעומת ישראל במקום ה- 71 עם 38.6 וארה"ב במקום ה- 44 עם 45.0.

6. מדד המדינות על פי החוב הלאומי כאחוז מהתמ"ג

http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_sovereign_states_by_public_debt - מדד זה מצביע על חוסנן הפיננסיות ומראה שהן מדינות רווחה מבלי לפגוע בחוסן הפיננסי והן כמובן הרבה יותר שקולות פיננסית מאשר ישראל. הן נמצאות באמצע במקומות ה- 54, 56, 61, 70. המדינות עם החוב הגבוה ביותר כאחוז מהתמ"ג הן יפן במקום הראשון, יוון במקום ה- 5, איסלנד במקום ה- 6 בגלל פשיטת הרגל שלה, איטליה במקום ה- 8, אירלנד במקום ה- 11 – כולן בגלל המשבר הכלכלי, ישראל במקום ה- 22, ארה"ב במקום ה- 12, אם הולכים לגביה על פי מדד ה- IMF המביא בחשבון גם חובות של מדינות בארה"ב וחובות אינטרה ממשלתיים. המדינות עם הכי פחות חוב ביחס לתמ"ג הן מדינות נפט עשירות (לוב במקום האחרון ה- 128) או מדינות אפריקאיות עניות שאף אחד לא רוצה לתת להן הלוואות.

7. מדד המדינות על פי התמ"ג לנפש

http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_(PPP)_per_capita – הן נמצאות במקומות 4 – נורבגיה (בגלל הנפט), 14, 17, 22 – כשישראל במקום ה- 27 וארה"ב במקום ה- 7. ההסבר לכך הוא שהעשירים בארה"ב ובישראל וכמובן במדינות הנפט כברוניי, איחוד הנסיכויות הערביות, קטר וכוויית, הם כל כך עשירים שהם מושכים את הממוצעים כלפי מעלה, אך אם בודקים את המדד לעומת מדד השוויון בהכנסות של GINI, רואים כמובן שמדינות סקנדינביה הן המדינות השוויוניות העשירות ביותר בתמ"ג לנפש, כשמתחרות איתן לתואר זה לוכסמבורג, אוסטרליה והולנד השוויוניות ושוויץ, קנדה וניו זילנד שהן קצת פחות שוויוניות, אך עדיין הרבה יותר שוויוניות מישראל.

8. מדד המדינות על פי התמ"ג לשעת עבודה.

http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_(PPP)_per_hour_worked זהו מדד חשוב מאוד כי הניאו ליברלים טוענים שבמדינות רווחה העובדים לא עובדים קשה והתפוקה שלהם לשעת עבודה נמוכה מאשר במדינות השוק החופשי הטהור, שבהן לעובדים אין ביטחון סוציאלי ובגלל זה הם מתאמצים יותר ומפיקים יותר. למרבה הפלא – גם פה המדינות הסקנדינביות הן ב- 15 המקומות הראשונים כשנורבגיה במקום הראשון לפני ארה"ב אפילו, שהיא במקום הרביעי, אחרי הולנד שגם היא מדינת רווחה וקרוב לצרפת במקום השישי וגרמניה במקום השמיני שגם הן מדינות רווחה. עוד אגדה מבית מדרשו של מילטון פרידמן שמתנפצת. אין נתונים על ישראל במדד זה, אבל סביר להניח שהמדד נמוך בהרבה מאשר של המדינות הסקנדינביות.

9. מכל הסיבות שהובאו לעיל, המעמד הבינוני מהווה כיום בישראל רק 28% מהאוכלוסיה, פחות אפילו מארה"ב הלא שוויונית, לעומת 38% בשוויץ, 40% בהולנד, 43% בגרמניה, ו-47% בשבדיה. המדינה הדמוקרטית ביותר בעולם היא אם כן שבדיה, כי אני מאמין שדמוקרטיה היא שלטון העם למען רווחת העם ולא שלטון אוליגרכי של אילי ההון ועושי דברם ומקבלי תרומותיהם ומשרותיהם בפוליטיקה, בשירות הציבורי ובעיתונות.

אני ממליץ לך לקרוא כמה מהספרים שקראתי על המודל הסקנדינבי והאירופי ואת הטובים ביותר אני כותב להלן ובמיוחד אילו עמודים לקרוא, והם משמשים אותי לכתיבת הספר שלי:

Einhorn Eric S. and Logue John, *Modern Welfare States: Scandinavian Politics and Policy in the Global Age*, Praeger Paperback, 2003, pp. 191-257

Rifkin Jeremy, *The European Dream: How Europe's Vision of the Future is Quietly Eclipsing the American Dream*, Tarcher, 2005, pp. 58-85 and 358-385

Eichengreen Barry, *The European Economy since 1945: Coordinated Capitalism and Beyond*, Princeton, 2008, pp. 379-426

Coates David, *Models of Capitalism: Growth and Stagnation in the Modern Era*, Polity, 2000, pp. 233-264

Pontusson Jonas, *Inequality and Prosperity: Social Europe Vs. Liberal America*, Cornell University Press, 2005, pp. 142-203

Reid T.R., *The United States of Europe: The New Superpower and the End of American Supremacy*, Penguin, 2005, pp. 144-176

ואם אתה תוהה מניין לי הנורבגית שלי, במסגרת לימודי למעלה מחמישים שפות, למדתי גם נורבגית, שוודית ודנית (פינית היה קשה מדי אך למדתי איסלנדית). לא שאני יודע אותן, למדתי אותן עם טייפים וספרים ללימוד עצמאי וקראתי בכל אחת מהן כמה ספרים עם תרגום צמוד כי אחרת זה קשה מדי. אני לא יכול לדבר ומבין פחות מחצי, אבל אני נהנה לקרוא ספרים בשפת המקור בליווי תרגום צמוד. הספר הראשון שקראתי היה המחזה האהוב עלי "אויב העם" של הנריק איבסן הנורבגי – En folkefiende, ומאז קראתי עוד מחזות שלו במקור (את כל המחזות של איבסן כבר קראתי מזמן), את סטרינדברג השבדי, את אנדרסן הדני (זה הכי קל) ואני כרגע קורא בנורבגית את Sult של Hamsun, בשבדית את Liljecronas hem של Lagerlof ובדנית את Fru Marie Grubbe של Jacobsen. אני גם רואה הרבה סרטים סקנדינבים וסבור שהסרט הטוב ביותר בכל הזמנים הוא "תמונות מחיי הנישואין" של אינגמר ברגמן. בתוכנית הלימודים שלי אני מלמד את "אויב העם" וכבר אלפי סטודנטים גילמו את הדילמות האתיות של ד"ר שטוקמן, אשתו ואחיו. אתה מתרשם מהאביב הערבי, אך אני שבאתי מהמחוזות ההם מתרשם הרבה יותר מהקיץ הנורבגי.

לסיכום, אני מציע לך להוביל קמפיין לאימוץ המודל הסקנדינבי בישראל שיחליף את המודל האמריקאי שגרם לנזקים חמורים ביותר לחברה הישראלית. לשם כך אתה יכול לארגן השתלמות בפגרת הלימודים לארצות סקנדינביה שבמסגרתו אתה תיפגש עם אנשי ממשל, פרלמנט, חברה, רוח, כלכלה ועסקים. אם תרצה אוכל להצטרף אלייך (על חשבוני כמובן) ולתרום מהידע שרכשתי בנושאים אלה. ממילא התכוונתי לעשות זאת אבל לך יהיה יותר קל להיפגש עם האנשים הרלבנטיים. אתה יכול לתאר לעצמך איך תיראה ישראל עם המודל הסקנדינבי והאקלים הים תיכוני?

ולפני שניפרד, נסיים בקטע הומוריסטי שאתה יכול להשתמש בו בתוכניות הטלויזיה שלך. תראה את הקטע הקצר עם רני רהב מיודעך: http://www.youtube.com/watch?v=-wWoAwNo_gc

זה ממש מדהים ומתאים בול למה שכתבתי בכתבה האחרונה שלי על המודל הנורבגי (שלא כדאי לאמץ כי יש שם פי עשרת אלפים יותר מתאבדים, כנראה בגלל התנאים המפליגים שלהם...) ולאזהרה הסמויה שלו מה יקרה אם יהיה פה אחוז אחד מהמחאה שהיתה בארצות ערב, ותזכור כי ממילא המפקדים במי"ל של המשטרה, השב"כ והצבא, פקידי הממשל והפוליטיקאים משרתים אצלם ממילא. ותודה לרהב של רהב ואילי ההון שבזכות חתונותיהם המפוארות יש לאלפי סטודנטים עבודה (בשכר מינימום כשהם לא היו צריכים לעבוד אם הלימודים היו בחינם כמו באירופה שם יש תקציבים למכביר מהמיסים גבוהים שמטילים על אילי ההון ולא כמו אצלנו שביבי הפחית את המיסים על החברות בשישים אחוזים וגם את מס ההכנסה לחזקים).

האם ראית את ההצעה המחפירה של התעשיינים? הכותרת בעיתון היא שהם מסכימים שיגדילו את המיסים. אבל בגוף הכתבה כתוב שהם מסכימים להעלאת מיסי החברות באחוז אחד ל- 25% למשך שנתיים בלי לציין שהם היו בעבר 61%, ביטלו להם את מיסי המעסיקים וההפרשות שלהם לביטוח לאומי ירדו ב- 75%. הם גם מוכנים שיעלו את המיסים הישירים למשכורות מאוד גבוהות מ- 45% ל- 46%, כשהמס השולי צריך להיות בעשרות אחוזים יותר גבוה. אך הם מסכימים לכל זאת בתנאי שישמרו על תנאי המפעלים המאושרים שמבטיחים להם פטור מלא ממיסים, התנאים המפליגים בהקלות ממס שנתנו לחברות ענק ולאילי הון על מנת שיבואו לישראל וכדומה. שם הכסף הגדול, אך הם מוכנים לתת לעם את הפירורים כשאת הקצפת הם ימשיכו לזלול. עובדים עלינו בעיניים ויש כאלה שמאמינים... אתה אופטימי וזה טוב, גם אני, אחרת לא הייתי פעיל, טוב שירד לעם האסימון, אבל שינוי אמיתי יבוא רק עם כאבים חזקים כי בעצב תיוולד הרווחה.

כל טוב,

קורי

ילדי חורף 73 – שנת 2049

סאטירה עתידנית מבוססת על שירו של שמואל הספרי (פורסם באתר אומ"ץ במאי 2009)

אנחנו הילדים של חורף שנת שבעים ושלוש,

חלמתם אותנו לראשונה עם שחר, בתום הקרבות.

כשנולדנו היתה הארץ פצועה ועצובה,

הבטתם בנו, חיבקתם אותנו, ניסיתם למצוא נחמה.

ולכן לא נלחץ, ולכן לא נדרוש, ולכן לא נאיים,

אם דרוש לכם כח ניתן, לא נחסוך, רק רצינו ללחוש.

הבטחתם אביב ופריחות, הבטחתם לקיים הבטחות.

הגענו לגיל שבעים וחמש בשלהי קיץ שנת 2049.

עם הגיענו סוף סוף לגיל הפרישה החדש רק רצינו ללחוש.

אנחנו מובטלים כבר שלושים שנה ועובדים כעובדי קבלן.

כתובתנו היא רחוב הפחונים בשכונת האביב של הקבלן אגסי.

בראש ממשלתנו עומד הנסיך הניאו ליברלי יחזקאל חזקיהו.

אנחנו מאמינים בו, לא לוחצים, לא דורשים, לא מאיימים.

הבטחתם אביב ופריחות, הבטחתם לקיים הבטחות.

כל חיינו חסכנו בקרן הפנסיה החדשה שהופרטה לקרן התקווה.

לפני ארבעים שנה היא נשחקה ברבע אך המשכנו לקוות.

לפני עשרים שנה היא נשחקה בחצי אך המשכנו לתת לכם כוח.

הבטתם בנו בחמלה, חיבקתם אותנו, ניסינו למצוא נחמה.

אשתקד היא נשחקה סופית במפולת הנגזרות אך אתם לא אשמים.

ידוע לנו שצריך לעשות כל מאמץ להזרים הון חדש לשוק ההון המקרטע.

הבטחתם אביב ופריחות, הבטחתם לקיים הבטחות.

הריתם אותנו בחורף 73 וכל חיינו היו חורף ארוך ומתמשך.

לא יכולנו לחסוך לדירה ואנו מוציאים מחצית משכרנו הדל על שכר הדירה בפחוני אגסי.

לא יכולנו לשלוח את בנינו לאוניברסיטה והם עובדים אתנו בעבודות הדחק.
הם עובדי ניקיון בקניוני הרצפלד, מאבטחים ברשת בתי הקולנוע פילמנואר.
הם כורים במרבצי הגאז קושיה ופועלים שחורים במפעלי הכימיקלים איילות.
אם יש להם מזל הם מקבלים עבודה במרבצי האשפה העולמיים במורדות הכרמל.
הבטחתם אביב ופריחות, הבטחתם לקיים הבטחות.

את השמים מכסים ערפילי זיהום האויר אך המזהמים משחדים את פקחי האכיפה.
ראשי משרד האכיפה עוברים לעבוד אצל אילי ההון אשר מקימים אגף לחולי ריאה.
על מנת לאשש את הכלכלה המקרטעת ולעודד הנפקות של אגרות חוב ומניות
בוטלו מיסי החברות, מיסי ההון, מיסי הירושה והמיסים לבעלי השכר הגבוה.
מס ערך מוסף עלה לשלושים אחוזים והונהג מחיר כלכלי ריאלי למים ולחשמל.
כתוצאה מכך אנחנו חיים לאור נירות ושותים מי גשם הנאספים בגגות הפחונים.
הבטחתם אביב ופריחות, הבטחתם לקיים הבטחות.

אנחנו לא מאיימים כי למדנו לציית למנהיגים שלנו המבטיחים לנו נצורות.
המדינה בת מאה אך הסכסוך עם שכנינו לא נפתר למרות עשר המלחמות.
רק עשרה אחוזים מאתנו הולכים לצבא ותשעים אחוזים לומדים בישיבות.
אנחנו לא יודעים יותר לעשות אהבה, לא צוחקים ויודעים רק לבכות.
בעקבות ההתחממות, אין יותר אביב כי אם רק קיץ לוהט וצחיח נטול פריחות.
הבטחתם יונה אך היונה מתה מצמא ונקברה בשער האשפות.
הבטחתם אביב ופריחות, הבטחתם לקיים הבטחות.

ישראל ירדה למקום ה- 205 במדד האתיקה של Transparency International.
ניגריה עדיין נמצאת מאחורינו אבל היא נותרה היחידה, גם זה הישג ראוי לציון.
המעמד הבינוני ירד בחצי לחמישה עשר אחוזים ותשעים אחוזים מהכלכלה בידי אחוז אחד.
אך 19 המשפחות החליטו להגדיל את התרומות שלהן מחצי אחוז לאחוז אחד מהרווח.
הם וחבר מרעיהם שולטים בנו, בממשלה, בכלכלה, בעיתונות, באוניברסיטאות, במחשבות.
ואילו אנו שלא יכולנו לקבל ביטוח בריאות ירדה תוחלת החיים שלנו לשבעים וחמש שנים.
לכן אנחנו לא מודאגים מאמצעי הקיום שלנו עם הגיענו לגיל הפרישה, כי אנחנו...מתים!

דרך מקורית להוראת צדק חברתי וכלכלי

(פורסם בבטאון "רואה החשבון" באוגוסט 2010)

קיימות דרכים רבות להוראת צדק חברתי וכלכלי, כולן טובות ולגיטימיות. ניתן להתעמק בכתבי אריסטו, קאנט, מקיאבלי והתועלתנים, מבלי לפסוח כמובן על אדם סמית, אבי היד הנעלמה, ולקנח במילטון פרידמן. אחרים מלמדים את הצדק החברתי, הכלכלי והאתיקה באמצעות אירועים שהפכו לנחלת הכלל כמו ארועי הפורד פינטו, בן אנד ג'ריס, מרק, טיילנול, והמהדרין אף כותבים בעצמם אירועים על מקרים שהם חקרו או חוו על בשרם. אך אין כמעט אף מרצה המקדיש את עיקר תוכנית הלימודים שלו היכולה להגיע עד 60 שעות להוראת הצדק והאתיקה באמצעות מחזות, רומנים וסרטים. על מנת לבדוק מה היא הדרך היעילה ביותר, צריך לוודא באיזו דרך רוצים להגיע לתודעה של הסטודנטים, אנשי העסקים או אנשי ארגונים וממשל. ועוד קודם, מה היא מטרת הקורס – קבלת ציון במקצוע רשות או חובה, הקניית ידע או מטרה שאפתנית עוד יותר - הקניית ערכים וחינוך ציבור הלומדים.

האם ניתן לחנך סטודנטים בני 30 או אנשי עסקים בני 50, האם הם פתוחים לקבלת רעיונות חדשים וחוויות מרגשות? זאת ועוד, האם אנו רוצים להפוך את הלומדים לאנשים אתיים יותר או מסתפקים בכך שהם יידעו לזהות בעתיד מה זה צדק חברתי, מה זו דילמה אתית? על סמך נסיון של הוראת צדק חברתי וכלכלי והאתיקה בעסקים לאלפי סטודנטים ואנשי עסקים, רובם בישראל, אני יכול להגיד בבטחה כי הם יודעים בסוף הקורס לזהות דילמה אתית. אם הם הפכו לאתיים יותר, זאת ניתן לחקור במחקר אקדמי, אך לאור העובדה שכל הסטודנטים מגישים מטלות של ניתוח דילמות אתיות במהלך הקורס ומגישים עבודת גמר בנושא זה, ולאור הקשר החם הנשאר עם רבים מהם, אין לי ספק כי לפחות הם יודעים לאבחן מה זה צדק חברתי וכלכלי ומה זו דילמה אתית.

לאחרונה, הוזמנתי להרצות בפני ההנהלה הבכירה של Transparency International, ארגון האתיקה הגדול ביותר בעולם הפעיל ביותר ממאה וחמישים מדינות ואשר הייתי בעבר בדירקטוריון שלו בישראל. מטה TI יושב בברלין אך מורכב מנציגים של מדינות רבות בעולם. מכיוון שלילה קודם לכן ראיתי את "אופרה בגרוש" של ברטולט ברכט (ב- Berliner Ensemble אותו ייסד ברכט), החלטתי למקד את הרצאתי סביב שלושה מוטיבים הלקוחים מתוך המחזה. ברכט, גדול המחזאים של המאה העשרים, עסק במחזותיו בנושאים חברתיים, נרדף על ידי הנאצים וגלה בשל כך לארה"ב. המחזה אהוב עלי במיוחד כי הוא מתאר בצורה הקולעת ביותר את הקשר בין הון, שלטון ופשע, ושילבתי אותו בתוכנית הלימודים שלי, בתיזה לדוקטורט ובספרי. המוטיב הראשון אותו הצגתי ב-TI לקוח מתוך המערכה הראשונה, הבלדה של מקי סכינאי המפורסמת, בה מספר הזמר על מקי שיש לו סכין אך את הסכין אין איש רואה, כפפותיו צחורות כשלג, למרות שידיו מגואלות בדם. כך גם לא ניתן לראות בשקיפות את הסכינים/סיכונים, המכשולים בפני עיוור והפחים הטמונים במכשירים הפיננסיים המתוחכמים, אג"ח הזבל, אג"ח הסאב פריים המקבלות דירוג של AAA למרות ששוויין אפסי.

העיקרון המנחה הוא חוסר שקיפות, והלא אנו נמצאים במטה של ארגון "שקיפות בינלאומית" שמטרתו להגיע לשקיפות מירבית. משם עברתי למערכה השניה בה מקי טוען כי קודם באה הזלילה ורק אחר כך המוסר. זלילה (Fressen בגרמנית וביידיש) במובן של גרגרנות, תאוות בצע, משכורות של מאות מיליונים במקביל לפיטורי יעול של עשרות אלפים, שלא מותירים מקום למוסר ולאתיקה. לעומת זאת הצגתי את השקפתי שיש לחתור להשגת רווחיות נאותה (אכילה) במקביל ולא לפני האתיקה, לעומת "זלילה", כאשר מנסים למקסם את הרווח על חשבון העובדים, המדינה, האקולוגיה והלקוחות. לבסוף ציטטתי את דבריו של מקי בסוף המערכה השלישית כאשר הוא נחלץ מהגרדום על ידי מלכת אנגליה ולמרות כל פשעיו הוא מקבל פנסיה של עשרת אלפים ליש"ט ואת טירת מרמרל. מקי שר "נחלצתי, נחלצתי!" בעליצות רבה למגינת ליבם של קרבנותיו כי הוא היה מקורב לשלטונות ובימינו הוא היה בוודאי שר "bailed out, bailed out", כפי שעלזו כל ראשי החברות שחולצו מהמהשבר תוך ספיגת הפסדי הטריליונים על ידי המדינות ומשלמי המיסים כי הם היו גדולים מדי ליפול ומיד אחר כך הם מיהרו לחלק בונוסים והטבות של מילירדים מתוך כספי החילוץ. ההרצאה התקבלה בהתלהבות ולוותה בדיון עירני וארוך, דווקא בגלל ההקבלה בין המחזה למשבר הכלכלי העולמי.

תוכנית לימודים אופיינית כוללת את "הסוחר מונציה" של שקספיר. המחזה נכתב לפני למעלה מארבע מאות שנה באנגליה על דילמות אתיות באיטליה, אך מה הרלבנטיות לישראל של ימינו? כל אחד שמכיר את היצירה מזהה

אותה עם אנטישמיות, אך המחזה במהותו עוסק בדילמות של אתיקה עסקית. אנו עוסקים בסוחר אנתוניו ובבנקאי שיילוק. הסוחר אנתוניו לא זהיר במיוחד ומשקיע את כל הונו באוניותיו השטות על פני הימים מבלי שיוותר עם רזרבות מזומנים והון חוזר. בקיצור, הוא ממונף עד לעייפה, לוקח סיכונים לא סבירים ולווה משיילוק היהודי כסף כשהוא מוכן שיקחו מבשרו ליטרת בשר אם הוא לא יחזיר את החוב. המקרה מעורר דמיון מפתיע לדילמות האתיות של המשבר הכלכלי האחרון, כאשר חברות נקלעו למצוקת אשראי בגלל מחסור במזומנים ומינוף מוגזם והיו זקוקות לקבלת הלוואות בתנאים קשים במיוחד שאיימו על עצם קיום החברות.

שיילוק, אינו מתנהג בהתאם לעיקרון מיקסום הרווח ומוותר על החזר של סכום כפול מההלוואה שלא נפרעה במועדה. הוא רוצה לנקום באנתוניו המעליב אותו ובז ליהדותו. לאן נעלמו האגדות של הכלכלה הרציונלית המונעת על ידי האינטרסים הכלכליים, היד הנעלמה שלא שמעה אפילו על רגשות נקם, שנאה, אהבה או רחמים? אנתוניו מונע על ידי שנאתו לשיילוק ואהבתו לבסניו שבעבורו הוא לוקח את ההלוואה, ושיילוק מונע על ידי שנאה, נקמה ובוודאי לא על ידי ההגיון. במצב זה, הסטודנטים נחשפים לדילמות האתיות של הגיבורים השונים של המחזה ושל הדוכס מונציה שצריך לפסוק במשפט ביניהם. אחרי שלמדו את המחזה אלפי סטודנטים, חובלים מחיל הים, אנשי עסקים, פקידי ממשל, יהודים, ערבים, דתיים, חילוניים, אנשים שבחיים לא שמעו על שקספיר המגלמים בשקיקה את הדילמות האתיות של הגיבורים השונים, ניתן לאמר בודאות שהמחזה נגע לליבם והצליח לעורר בהם מודעות אתית כלשהי.

בשיעור אחר הם עוברים לדילמות האתיות של "אויב העם" של איבסן. איבסן, אבי התיאטרון המודרני, היה נורבגי שהיה חייב לגלות ממולדתו לאיטליה וגרמניה כי הוא נתפש בארצו כמתריע בשער. החברה הנורבגית בזמנו הייתה לא אתית בעולם העסקים ועל כך כתב איבסן את אויב העם, שוביניסטית ועל כך כתב את בית הבובות. הוא חשף אחד לאחד את כל החוליים של החברה הנורבגית והציג אותם בלי כחל וסרק במחזותיו. ועל כך שנאו אותו הנורבגים. אך בזכות איבסן וחלוצים חברתיים כמותו נורבגיה הפכה להיות בימינו המדינה הכי אתית בעולם, יחד עם אחיותיה הסקנדינביות שבדיה, דנמרק ופינלנד (איסלנד יצאה לתרבות רעה לאחרונה...). ד"ר תומס שטוקמן, רופא העיירה, יזם הקמת מעיינות מרפא בעירו בסיוע של אחיו ראש העיר פטר שטוקמן. תומס מגלה שהטובלים במעיינות נעשים חולים ושולח דגימות של המים המוכיחות כי המים הם מזוהמים ולכן צריך להשקיע השקעה גדולה בתיקון הליקויים. אך גבירי העיירה (אילי ההון) השותפים במעיינות אינם מוכנים לשאת בנטל, על פי כלל הזהב של הפרטת הרווח והלאמת הסיכון שהתגלה ביתר שאת במשבר הכלכלי האחרון.

האזרחים הפשוטים שאינם מבינים בכלכלה לא מוכנים לשאת בנטל המיסים הנדרש לתיקון הליקויים ומכריזים יחד עם גבירי העיירה על תומס כאויב העם, כי הוא מתריע בשער, מאיים על השגשוג הכלכלי של העיר, ויבריח את התיירים אם יאפשרו לו להשמיע את דברו. סותמים את פיו של תומס, זורקים אבנים על ביתו, מפטרים אותו ואת בתו ממקום עבודתם, אפילו בניו הקטנים מקבלים מכות בבית הספר מחבריהם. בכל דף של המחזה אנו נתקלים בדילמה אתית, המגיעות לשיאן כאשר מתברר שהחותן של תומס, בעל מפעל העור המזהם את מי המעיינות, רכש את המניות של המעיינות שהדרדרו בעקבות השמועות על הזיהום, ומציע אותן לתומס על מנת שיירד מטיעוניו על הזיהום. תומס יכול להתעשר אם יוותר על עקרונותיו, אך מחליט לדבוק באתיקה על חשבון רווחתו, עושרו ומשפחתו. אנו מכירים אילי הון ובנקי השקעות שהרוויחו במשבר האחרון מיליארדים כאשר קנו בשורט ניירות ערך שידעו כי יהיו בקרוב חסרי ערך בעוד יעצו ללקוחותיהם לרכוש את ניירות הערך במחיר המופקע. על מי ניתן אם כן לסמוך אם הממשל מחלץ את גדולי הנוכלים, חברות הדירוג נותנות AAA לאג"ח זבל, מייקל מילקן, ברני מיידוף ובנקי ההשקעות מרמים את לקוחותיהם ומלעיטים אותם בהשקעות סרק, כמו תושבי העיירה המשווקים מי מעיינות מרפא מורעלים.

בכל הסרטים, הרומנים והמחזות אנו מוצאים הקבלות למציאות של ימינו, ובאמצעות ההאנשה, גילום התפקידים של הדמויות עם הדילמות האתיות והדינמיקה הקבוצתית, נפרצת הדרך לליבותיהם ורגשותיהם של הסטודנטים, שהתגלתה כנתיב יעיל ביותר להוראת צדק חברתי והאתיקה העסקית. כנראה שלא כל אנשי העסקים יהפכו לאתיים בעקבות המחזות, רובם אפילו לא ישנו את נטיותיהם הלא אתיות או את אדישותם, אך עם היתקלם בעתיד בדילמה אתית יעורר הדבר הקשרים והם ייזכרו במקי סכינאי, שיילוק, ג'ו קלר מכולם היו בני, תומס שטוקמן, ג'פרי וויגנד המתריע שחשף את החדרת החומרים הממכרים לסיגריות, גורדון גקו מוול סטריט, ארין ברוקוביץ', גיבורי המחזה החברתי "גיבור מעמד הפועלים" של יהושע סובול והרומן האתי "הישמרו מדורון יווני" של יעקב קורי, ובמיוחד בג'ורג' ביילי, גיבור הסרט "אלה חיים נפלאים", בנקאי המשכתנאות האתי והדלפון (אך הכי "עשיר" בעיירה...) שנתן הלוואות זולות לדלת העם (הסאב פריים), תוך לקיחת מרווחי מינימום ושמירת ההלוואות והסיכון, בלי איגוח ומתוך שליחות חברתית. הסטודנטים ואנשי העסקים יחשבו פעמיים ברגע האמת, ואם כך ינהגו – דיינו!

צדק חברתי, כלכלי ושלטוני – מאמר בעקבות פרסום הספר

(מאמר שפורסם באתר מחלקה ראשונה NEWS1 בנובמבר 2012)

לצדק החברתי והכלכלי הייתה עדנה של מספר שבועות בקיץ 2011, אבל הצליחו להקהות את חושינו, הפכו אותנו ללוטופגים אוכלי פרות הלוטוס. אך כפי שיוליסס הצליח למצוא דרך להימנע מהשפעות פירות הלוטוס המטמטמים, אנו לא נתמכר לתוכניות הריאליטי, אנו עוד נמציא את הסוס הטרויאני. לא צריכים הרבה אנשים, קומץ של בעלי רצון טוב יספיקו, על-מנת לפתוח לרווחה לצדק בר הקיימא את שערי טרויה.

בעקבות העניין הרב שעוררו המאמרים והמסות שלי על צדק חברתי, כלכלי, סביבתי, גלובלי ושלטוני באתר NEWS1, בבטאון רואה החשבון ובמסגרות אחרות, החלטתי לפרסם קובץ שלהם כספר מקוון בשם "צדק חברתי, כלכלי ושלטוני". הספר פורסם באתר הספריה של אוניברסיטת חיפה, באתר שלי http://www.businessethicscory.com/newbooksociaeconomicgovernmentaljusticenellydoronea dsrev6.pdf ובאתרים אחרים וזכה לתהודה רבה. ניתן לקרוא ולהוריד אותו ללא תשלום. אחת הסיבות המרכזיות שהחלטתי להוציא את הספר בצורה מקוונת דווקא בעיתוי זה היא הבחירות הקרובות, כי בספר שהוא חלוצי, ייחודי והוליסטי, ניתן למצוא פתרונות מפורטים לכל תחלואי המדינה בנושאים אלה. המאמרים והמסות של הספר משמשים בסיס לתוכנית לימודים שאני מלמד מזה מספר שנים באוניברסיטת חיפה בהצלחה רבה. להלן מובאת ההקדמה לספר המתמצתת את עיקרי הנושאים הנסקרים בספר המקוון.

המחאה החברתית נעורה וגוועה בחלום ליל קיץ ולאחר שהגיעה להזדהות של 87% מהציבור במטרותיה פינתה את תשומת הלב הציבורית לנושאים אחרים כהדרת נשים, נוער הגבעות והאיום האירני. האיום הגדול ביותר על ישראל הוא אי הצדק לסוגיו ולפיכך יש צורך דחוף לשמר את המומנטום של המחאה החברתית על ידי חינוך, לימודי ליבה לכל, יזמות, ביעור השחיתות, הפיכת מעמד הביניים לכמחצית מהאוכלוסיה והורדת העוני לפחות מעשרה אחוז מהאוכלוסיה, תוך הקצאה צודקת יותר של משאבי האומה וצמצום הפערים שהם בין הגרועים ביותר במדינות ה- OECD, שמירת איזון נאות בין שוק חופשי נטול מונופולים, קרטלים, ריכוזיות ופירמידות לבין אסדרה וצדק חברתי, כלכלי וסביבתי, שמירה על ערכי הדמוקרטיה תוך שוויון זכויות והזדמנויות לכל, הכבדת העונשים על עבריני הצווארון הלבן ועבריינים המס, ניתוק הקשר בין הון ושלטון, שמירה על איזון תקציבי וחוב נמוך, הורדה דרסטית ברמת המינופים, הסיכון והתספורות בעולם העסקים ובמיוחד בהשקעות של קרנות הפנסיה.

יעדים נוספים יהיו - שמירה על תקשורת חופשית מלחצים, קיום צדק שווה לכל, אכיפת הבטחון האישי ותקני איכות הסביבה, שקיפות בכלכלה ובממשל, טיפוח ערכי הצניעות והתנועות האקטיביסטיות והענקת פרסים הממקדים את תשומת הלב הציבורית בצדק חברתי וכלכלי. באמצעים אלה ניתן יהיה למצב את ישראל תוך עשר שנים בין עשר המדינות עם איכות החיים, השגשוג, הצדק לסוגיו, איכות החינוך, הסביבה והבריאות, הבטחון האישי והבטיחות, צמצום הפערים, הדמוקרטיה, ההתיעלות, הקידמה והאתיקה הגבוהים בעולם, כמדינות סקנדינביה, הולנד ושוויץ, הצריכות לשמש לנו דוגמא במקום ארה"ב ומדינות ניאו ליברליות אחרות כבריטניה.

מדהים עד כמה מועטים הספרים העוסקים בצדק חברתי וכלכלי בישראל, הרומנים, המחזות והסרטים. בולטים במיוחד: בסרט התיעודי - אסף סודרי עם הסרטים שביתה והתעוררות, במחזות – יהושע סובול עם גיבור מעמד הפועלים ויצחק גורמזאנו גורן עם רשיון לחיות, ברומנים – יעקב קורי עם הישמרו מדורון יווני, באקדמיה – יוסי יונה, אביה ספיבק, יוסי דהאן, איציק ספורטא, דני גוטווין. בעיתונות עוסקים בנושא זה רבים וטובים – אריה אבנרי, קרן נויבך, מיקי רוזנטל, רביב דרוקר, אורלי וילנאי, אך גם להם מתנכלים חדשות לבקרים בתביעות דיבה, איומים ואוסטרקיזם. זכיתי להשתתף בהצגת הבכורה של הסרט הנפלא התעוררות המתאר בצורה מבריקה את המחאה החברתית של קיץ 2011. ההצגה הייתה באולם הסינמטק בחיפה, אך באו לה מתי מעט מהקהל הרחב. ההצגות של סובול וגורן ירדו אחרי מספר מועט של הופעות ואילו הרומן שלי יצא לאור בהוצאת ספרים קיקיונית.

האם הנושא לא מעניין את הקהל הרחב, האם ועדות הרפרטואר מוטות על ידי שיקולים של הון ושלטון, האם מיטב היוצרים פוחדים לעסוק בנושאים טעונים אלה מחשש שהם יאבדו את התמיכות להם הם זוכים? באקדמיה אני בין הבודדים המעביר תוכניות לימוד בנושאים אלה, אריה אבנרי לא יכול לפרסם את מאמריו בעיתונים רבי התפוצה,

מנסים "לאזן" את דיעותיה החברתיות של קרן נויבך עם עמיתים ניאו ליברלים, תבעו את מיקי רוזנטל על שיטת השקשוקה והכותבים החברתיים יכולים לפרסם רק באתרי אינטרנט כמחלקה ראשונה של יואב יצחק. בנושא צדק כלכלי, הון ושלטון בולט בבדידותו העיתון דה מרקר בעריכת גיא רולניק המעז לתקוף את כל הפרות הקדושות, אך בתפוצה של אחוזים בודדים מהציבור הרחב. הקהל הרחב לא נחשף אם כן כמעט כלל לסוגיות צדק חברתי וכלכלי.

קיימת השקה בנושאי קיימות בין צדק חברתי, צדק כלכלי, צדק סביבתי, צדק שלטוני, אתיקה עסקית, ממשל תאגידי, אחריות חברתית, אחריות ציבורית, סוגיות גלובליזציה, בעיות העוני, אי השוויון, שחיקת מעמד הביניים, שוויון נשים, עושק מיעוטים, דמוקרטיה שוויונית, סוגיות הון ושלטון, ריכוזיות, שחיתות, וכדומה. התחלתי את הפעילות האקדמית שלי בחקר עושק בעלי מניות המיעוט ובהדרגה המשכתי לעסוק, לכתוב ולהרצות במרבית הנושאים הנ"ל. וראה זה פלא – המדינות הכי נאורות, אתיות, דמוקרטיות, שוויוניות, עשירות לנפש, עם זכויות האשה המירביות, מעמד הביניים הגדול ביותר, עם החינוך הטוב ביותר ועם הצדק החברתי, הכלכלי, הסביבתי והשלטוני הגדול ביותר הן המדינות הסקנדינביות.

זו עסקת חבילה, ודווקא במדינות בסדרי הגודל של ישראל, שמרביתן בלי אוצרות טבע, מגיעים לאופטימום המאגד את כל התכונות הטובות של הכלכלה, החברה והממשל. אני מתייחס בספר בהרחבה לטיעונים שאין דמיון בינן לישראל, כי אין בסקנדינביה הוצאות בטחוניות כה גדולות, כי אין מתחים חברתיים כה רבים וכדומה, ומפריך אותם אחד לאחד. אין מניעה שנדמה או אף נהיה טובים יותר מסקנדינביה, בתנאי שנשנה מהיסוד את שיטת הממשל והכלכלה כפי שמפורט במצע הרפובליקה השניה, שנחדל להיות משק ניאו ליברלי, שאחרי המשק הקומוניסטי הוא המשק הגרוע ביותר בעולם, שהסב את הנזקים החמורים ביותר לאנושות ולכלכלה. במסגרת הדיסאינפורמציה של חלק מרשויות הממשל וצמרת העולם העסקי מודבקות למי שמתנגד למשטרים הניאו ליברלים ומצדד בצדק חברתי וסביבתי תוויות של אנרכיסטים וקומוניסטים, בהתאם למה שנהוג במשטרים טוטליטריים ובעזרת דוקטרינת ההלם, קפיטליזם של האסון והצפת הציבור בתרבות קלוקלת של תוכניות ריאליטי שנועדו לטמטם את הציבור על מנת שלא יפתח ביקורתיות נאותה ויאמר "אהבתי את אדוני".

אין שקר גדול יותר מזה, שכן הקומוניסטים הם הניאו ליברלים המלאימים את הפסדי העולם העסקי ומעבירים אותם כחוב של המדינה. האנרכיסטים הם הניאו ליברלים שאינם רוצים רגולציה כלשהי אלא אנרכיה של כוחות השוק שבצילה הם משתלטים במונופולים, קרטלים, הפרטות, פירמידות וריכוזיות על הנכסים של כולנו ועושקים כתשעים אחוז מהציבור הרחב בחוצפה שאין לה גבול, תוך שיחוד ישיר ועקיף של חלק מפקידי הממשל העוברים לעבוד אצל הטייקונים מיד לאחר שהעבירו להם את נכסי המדינה בנזיד עדשים וקיצצו בתשלומי מיסים ותמלוגים. זאת בגיבוי משפטי מלא הקובע כי הנחות מפליגות על רכישת נכסים הן חוקיות, שקבלת מעטפות מזומנים היא חוקית, נסיעות משפחתיות על חשבון חיובים כפולים היא חוקית, שיטוט באינטרנט בחיפוש איים יווניים הוא חוקי, מינויים פוליטיים הם חוקיים, העדפת מקורבים היא חוקית, כל עוד לא הוכח שלנאשם היו כוונות זדון.

בספרי הקודמים התייחסתי לנושאי הצדק למינהו אבל התמקדתי באתיקה עסקית, העוסקת במהותה בעשיית צדק בכלכלה, תוך השגת איזון נאות בין האינטרסים של כל מחזיקי העניין מבלי להעדיף אחד על משנהו. אבל הגעתי כאמור למסקנה שהא בהא תליא, ולא ניתן יהיה להגיע לאתיקה עסקית מבלי שיושג צדק חברתי, כלכלי, שלטוני וסביבתי. לכן, כתבתי עשרות מאמרים ומסות (וגם סטירות, אירועים ומכתבים) בנושאים אלה שהתפרסמו בעיקר בטור הקבוע שלי בבטאון רואה החשבון, באתר של מחלקה ראשונה, באתר של אומ"ץ, באתר שלי, בתוכניות הלימוד שלי ובפרקים בספרים שלי או בספרים הערוכים סביב נושא מסוים כאחריות ציבורית ואחריות חברתית. החומר נכתב בעברית, באנגלית ובצרפתית ומוצג ברוב המקרים לראשונה פה כספר בעברית, יחד עם פרקים חדשים, תוך התמקדות בסוגיות הבוערות ביותר בחברה הישראלית – צדק חברתי וכלכלי. הספר כתוב בצורה קולחת ומיועד לקהל הרחב אך עם הקפדה אקדמית. לנוכח הניסיון המבורך בהצגת הנושאים עם הקבלות בתחום הספרות והמחזאות – מובאות בספר מספר מסות של צדק תרבותי בנושא ההקשרים האקטואליים של יצירות מופת כביקור הגברת הזקנה של דירנמט, הכסף של אמיל זולא, המחזות של יהושע סובול וספרים, סרטים ומחזות אחרים.

הספר גם מתייחס לנושאים של צדק סביבתי, צדק תקשורתי, צדק חינוכי וצדק בגלובליזציה ומביא חומר חדש המשלים את התמונה של הצדק החברתי והכלכלי. כמו כן קיימת התייחסות מעמיקה לסוגיות צדק שלטוני וצדק ציבורי ומשפטי, כי בסופו של דבר הכל פוליטי וקשור ברשויות הממשל והמשפט ואם קיים משטר ניאו ליברלי המעדיף את האלפיון העליון ובמיוחד עשרה עד עשרים טייקונים יש להחליף אותו בצורה דמוקרטית אך לא מפלגתית על מנת לכונן צדק חברתי וכלכלי. הספר עוסק בהוגי דיעות מקוריים כג'וזף שטיגליץ, נעמי קליין ופול הוקן, מילטון פרידמן ונעם חומסקי, בספרי מופת כ- "העולם הוא שטוח" של תומס פרידמן ו- "התאגיד" של ג'ואל בקן ובסופו מובאים מספר פרקים על הסופר, יצירותיו האחרות, פעילותו התרבותית והציבורית השופכים אור על

דרכו והמסילות שהביאו אותו עד הלום. כמו כן מובאת במלואה הגרסה המקורית של המחזה "נלי דורון" העוסק בהרחבה בסוגיות המועלות בספר זה. המחזה תורגם ויצא לאור בצרפת אך זאת הזדמנות ראשונה לקרוא אותו בעברית.

בעקבות ההצלחה הגדולה שלה זכה ספרי "סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית" שיצא לאור ב-2008 בהוצאת מאגנס, האוניברסיטה העברית, ירושלים, והתגובות הנלהבות של קוראי הספר, אנשי עסקים, אקדמיה ועיתונאים (המובאות בספר זה), אני מתייחס בספרי החדש במשבר הכלכלי של 2007-2010, ובעיקר בסיבות למשבר זה הנובעות מתאוות בצע, גלובליזציה שלוחת רסן, מכשירים פיננסיים ומדיניות אשראי חסרת אחריות, העברת הפסדי העתק של החברות והבנקים הכושלים למדינות תוך הסתבכות בחובות לאומיים ענקיים, מוסר עסקים ירוד של חלק ניכר מהבנקים והתאגידים הגדולים בעולם, תופעות מדאיגות של הון ושלטון, חוסר שוויון הולך וגדל היוצר מתחים חברתיים, שחיקת המעמד הבינוני, התגברות העוני, פגיעה באיכות הסביבה ועוד. התרופות הסטנדריות למשברים אלה מתגלות כתרופות שווא: הורדת הריבית לאפס, הזרמת סכומי עתק לכלכלה, הגדלת הרגולציה והוקעת האשמים במשבר. הספר מציע דרכים מעשיות לפתרון המשבר בעולם ובישראל בתחומי הממשל התאגידי, הגלובליזציה, הקיימות, הון ושלטון, ומנהיגות עסקית בת קיימא. הדרכים המוצעות נותנות פתרון הוליסטי לתופעות ההולכות ומחמירות כאשר המערבולת הכלכלית שהתחילה בשנות השמונים של המאה שעברה והביאה לנזקים של ביליוני דולר הולכת ומתרחבת משנה לשנה והגיעה תוך עשרים שנה לנזקים של טריליוני דולר.

אני צופה שבמידה ולא יתוקנו הכשלים הכלכליים על פי העקרונות שהתוויתי או עקרונות דומים, לא יועילו צעדי הרגולציה, הורדת הריבית לאפס, הזרמת טריליונים למשקים במיתון, והכלכלה העולמית עלולה להדרדר ל"שפל יום הדין" לקראת שנת 2020, כאשר יקרסו מספר רב של חברות ענק רב לאומיות, הבנקים הגדולים ביותר וקרנות הפנסיה. ספר זה אינו ספר אפוקליפטי, אני משוכנע שניתן למנוע את שפל יום הדין באם נשנה את החשיבה הכלכלית ונהפוך את עולם העסקים לאחראי יותר. הבעיה החמורה היא שהאחראים למשבר לא נתנו את הדין והחברות הלא אתיות שנחלצו בשן ועין (לא של בעלי השליטה והמנהלים כי אם של העובדים, הציבור הרחב והממשלות) חוזרות לסורן עם מינופים של פי ארבעים, חמישים ומאה, הנפקות אגרות חוב ללא בטחונות למימון מיזמים מפוקפקים, ובונוסים במאות מיליונים למנהלי החברות הכושלות. הרגולטורים מושפעים על ידי אילי ההון והחברות הגדולות, באים מקרבם והולכים לעבוד אצלם, כך שקשה להאמין שהם ישנו את המציאות. לציבור המושקע בעל כורחו בקרנות הפנסיה אין ברירה כי הקרנות ממשיכות להשקיע בהשקעות ספקולטיביות, כך שלמרות המשבר אין חדש תחת השמש. לנביאי הזעם הייתה עדנה של מספר חודשים, אבל הם חזרו ושקעו באלמוניות עד המשבר הבא. הם משביתי שמחה ומתעלמים מאזהרותיהם, כי הם הרי קומוניסטים ואנרכיסטים.

יש לכלכלה מספיק זמן להתעשת על פי התהום ולעצור את ההדרדרות שלוחת הרסן של חברות ובנקים גדולים. יש לשנות מהיסוד את עולם העסקים על מנת שלא תתגשם נבואתו של גנדי על החרבת העולם הצפויה מעושר ללא עבודה (כיום - קרנות גידור ובוני פירמידות כברני מיידוף), עונג ללא מצפון (פערים חברתיים גדולים מאי פעם), דעת ללא אופי (אובדן הערכים של צניעות ומידתיות), אמונה ללא הקרבה (פונדמנטליזם אגואיסטי ניאו ליברלי), מדיניות ללא עקרונות (שחיתות ללא תקדים בממשל ובמפלגות מימין ומשמאל, חילוניות ודתיות), מדע ללא אנושיות (קדמה, חינוך ובריאות רק לשכבות המבוססות) ועסקים ללא ערכים (המביאים לאבטלה ושפל יום הדין)!

הדרכים לפתרונות המשברים הכלכליים מוצגות באריכות בספר, ובעיקר - שינוי מהות החברה העסקית, הייצוג בדירקטוריון, איזון בין רווחיות ואינטרסים של מחזיקי העניין, מינוף שמרני, איתנות פיננסית, מנהיגות אחראית, פערי שכר סבירים, שקיפות בדיווחים, תשלומי מסים, סולידיות של קרנות הפנסיה, סינון ודירוג יושרה, מתריעים, שיתוף פעולה במקום תחרות שלוחת רסן, כימות עלויות חיצוניות, מניעת אפליה, אחריות חברתית, שמירה על איכות הסביבה, ממשל המחובר לעם ולא לאילי ההון, איזון בין שוק חופשי ורגולציה, חינוך לערכים של יושרה וענווה, הוקעה ציבורית של עבריינים צוארון לבן, הכבדת החקיקה על עבריינים, איזון בין תפישות כמותיות ואיכותיות במדעי החברה, ניהול הומני של הון אנושי, זכויות סוציאליות לעובדים, עמידה בהתחייבויות, אמון כערך עליון, הגדלת הנתח של מעמד הביניים וצמצום פערים חברתיים, הקפדה על איכות, ביעור השחיתות, החלטה של הציבור לעבוד רק בחברות ערכיות שקיבלו דירוג יושרה גבוה, לקנות, למכור, להשקיע ולקבל רק אותן לקהילה.

למיטב ידיעתי אין כיום ספר דומה שנכתב בישראל, מה עוד שהוא מוגש בצורה מאתגרת והוליסטית, המבוססת על נסיוני ומחקרי כאיש עסקים ואקדמיה. הספר מיועד לקהל הרחב, אך גם לאקדמיה, חברות וארגונים. הספר ממוקד בנושאים הבוערים והמדוברים ביותר בעולם המודרני, אם כי בישראל העניין בא והולך בגלים. ספרי הקודם בעברית "סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית" ניבא את המשבר הכלכלי הגדול של ספטמבר 2008 ויצא לאור חודשיים לפניו. אין לדעת מתי יבוא שפל יום הדין, אך קרוב לודאי שיקרה לא יאוחר משנת 2020, כי

לא נעשה דבר למנוע אותו. לכן נכתב ספרי החדש על מנת להתריע על השפל הקרב ובא ולשנות את תפישות העולם בצורה יסודית. אני עדיין אופטימי, כי ההישרדות של העולם תלויה רק בנו ולא בתוכניות ריאליטי.

הרבה יותר קשה לשרוד בצורה אתית וצודקת בעולם מושחת מאשר לשרוד בתוכניות על אי בודד. שלטון האח הגדול והראש הקטן הניאו ליברלי סופו להיעלם גם אם הוא משתמש בשיטות נלוזות וממכר אותנו לתרופות שווא. עלינו להפסיק את השמנת היתר עם זכויות היתר של האלפיון העליון, בכירי הממשל והטייקונים, עם תוכנית הרזיה הרבה יותר אפקטיבית מ- "נולד לרזות". נחזור למקורות, למאכלי/עקרונות הבסיס הבריאים במקום להתמכר לתוכניות השפים עם הכבד הקצוץ והקרם ברילה, לארוחות השחיתות במסעדות היוקרה באלפי שקלים על חשבון הפנסיה שלנו, לחיות בהתאם לאפשרויות שלנו, ללא מינופי יתר, בלי עיניים גדולות, ולא על חשבון הדם והיזע של האחרים. נשוב לערכי הצניעות והצדק במקום הנופשים המפנקים במלדיביים, השינה במלונות הבוטיק בניו יורק ופריז באלף דולר ללילה מכספי המדינה והתספורות, הטיסות במחלקה הראשונה על חשבון החיובים הכפולים, מכוניות היגואר והפורשה (מה רע בפריוס?), הפנטהאוזים במגדלי היוקרה בעשרות מיליונים, הגולף והיכטות, ההרצאות בעשרות אלפי דולר בתמורה לסיוע בעתיד, מעטפות המזומנים, שוחד הבחירות, העדפת המקורבים, ההשתמטות ממס, משכורות העתק כשוחד על מכירת החיסול של נכסי המדינה והעלמת העין משחיתות הטייקונים.

אנחנו חסידי הנמלים ולא החרגולים השרים ורוקדים בתוכניות הריאליטי, אנחנו אולי לא יפים וזוהרים כבתוכניות המעושרות, היפה והחנון, אך אנו מאמינים כי עדיף לשלם מיסים כחוק כחנונים, לשרת בצבא ובמילואים כפריירים, לספוג ערכים ותרבות מספרים, הצגות וקונצרטים במקום לבהות בטלויזיה בתוכניות הסרק וההבל. שעשועים הם עדיין מספקים לנו אך הלחם מתייקר, הקוטג' מתייקר, אנחנו משלמים על כל דבר יותר מאשר בארה"ב ובאירופה, מרוויחים הרבה פחות מהם, העם משלם יותר מיסים והטייקונים וחברות הענק הרבה פחות, ואנו מקבלים שירותי מדינה ההולכים ונשחקים. לצדק החברתי והכלכלי הייתה עדנה של מספר שבועות בקיץ 2011, אבל הצליחו להקהות את חושינו, הפכו אותנו ללוטופגים אוכלי פרות הלוטוס. אך כפי שיוליסס הצליח למצוא דרך להימנע מהשפעות פירות הלוטוס המטמטמים, אנו לא נתמכר לתוכניות הריאליטי, אנו עוד נמציא את הסוס הטרויאני. לא צריכים הרבה אנשים, קומץ של בעלי רצון טוב יספיקו, על מנת לפתוח לרווחה לצדק בר הקיימא את שערי טרויה, על מנת לכונן בישראל את הרפובליקה השניה, ובעולם משטר חדש של צדק חברתי וכלכלי, אם אנו חפצי חיים!

מי היא האריסטוקרטיה האמיתית בישראל?

(מאמר שפורסם במחלקה ראשונה NEWS1 במרץ 2013)

נוצר מצב משונה, כאשר דווקא פשוטי העם הם אנשי הכבוד, האריסטוקרטים, המחזירים את חובותיהם , משלמים את מלוא המיסים, עובדים בשכר ההולך ונשחק, חיים ברמת חיים ההולכת ויורדת ,ואילו הטייקונים פושטי העור והרגל, המקרקפים אותנו על-פי מיטב המסורת האינדיאנית ,הם חסרי כבוד ובושה

אריסטוקרטיה במקור היווני היא שלטונם של הטובים ביותר. בימי אריסטו שימש המונח להגדרת שלטון בעלי המידות הטובות, השולטים למען הכלל, להבדיל מהאוליגרכים השולטים ברמה בישראל, ארצות הברית, בריטניה, יוון ורוסיה. האוליגרכים, שהם על פי רוב בימינו הטייקונים, מעדיפים לעיתים להישאר מאחורי הקלעים, אם כי הם תומכים ומקדמים פוליטיקאים הדואגים להיטיב עימם בהפרטת נכסי המדינה בנזיד עדשים, בהעלמת עין ממונופולים וקרטלים שלהם, מהתחמקותם לשלם מיסים, בקיום משטר ניאו ליברלי אוליגרכי כשבראש הפירמידה הם ממנים שחקן בסרטים דרג ב', מנהל שיווק של חברת רהיטים, אשת ברזל או גנרל עריץ כפינושה הצ'יליאני. האוליגרכים מקבלים גיבוי אידיאולוגי מנביאי שקר כמילטון פרידמן שיעץ לכולם, מפרופסורים המרביצים את תורתם הניאו ליברלית ונהנים ממשרות של דירקטורים בחברותיהם, מסופרים עם דיעות פשיסטיות כאיין ראנד.

לפיכך כל מי שהוא הכי טוב, בעל מידות טובות ומצליח, בין אם הוא איש עסקים, איש מדע, איש רוח, משרת ציבור ופוליטיקאי, שייך מעצם ההגדרה לאריסטוקרטיה של המדינה. ואילו טייקון הנכשל בעסקיו, פושט רגל או עושה תספורת הוא בהכרח "עמך", כי אין לו מידות טובות בגלל שהוא עושק את נושיו וגם נכשל בעסקיו. לעומת זאת אנשי העסקים האתיים והמצליחים, כמו סטף ורטהיימר, גיל שויד או ווארן באפט, הם באריסטוקרטיה שלנו. כך גם הפרופסורים בעלי המידות הטובות שגם מצליחים במחקריהם. משרתי הציבור הדואגים לציבור, ולא עושים לביתם כשהם מועלים בתפקידם תמורת אתנן של משכורות מיליונים אצל הטייקונים, הם האריסטוקרטיה. אנשי הרוח כיהושע סובול, ארתור מילר או הנריק איבסן הכותבים מחזות מופת חברתיים שנועדו לשפר את פני החברה והם בעלי מידות טובות, הם האריסטוקרטים. ואילו פוליטיקאים כפרנקלין דלנו רוזוולט שעשו מהפך בחברה ובכלכלה האמריקאית הם הדגם של האריסטוקרטיה שצריכה להנהיג את העם ולא פוליטרוקים או אוליגרכים.

הארי רקנאטי עליו השלום, שהיה ידיד שלי, היה אומר לי לא פעם על הטייקונים של היום שהם BASHA KLASSA (מעמד נמוך, "עמך" בלאדינו, שפת אמנו), להבדיל מהאצילות השורשית שאפיינה את אביו, אותו ובנקאים ואנשי עסקים מהדור הישן, ונעלמה במידה רבה מנוף הבנקאות הישראלית אחרי שהודחו הוא ובנקאים אחרים, אנשי כבוד, הרואים בבנק ישות שמרנית שנועדה לשמור מכל משמר את פקדונות הציבור ולתת אשראי רק לגורמים אמינים ולא לטייקונים הרפתקנים המשקיעים את כסף החוסכים, בעלי המניות הקטנים והמחזיקים באגרות חוב בהשקעות ספקולטיביות. כולנו יודעים מה קרה בהמשך לבנקים בישראל שכמעט ומוטטו את המשק הישראלי בשנות השמונים ומה קורה בבנקאות העולמית משנות השמונים ועד היום ובעיקר בעת המשבר הגדול של 2008.

חשבתי על כך במיוחד לנוכח התספורות של מרבית הטייקונים, שרבים וטובים אמרו שהם לא יעשו לעולם תספורות והשקיעו באגרות החוב שלהם את כספי הפנסיה שלנו בחוסר אחריות. החבורה הזאת הפכה למיליארדרים, אבל כשהם צריכים להשקיע השקעות ספקולטיביות הם עושים זאת על חשבון החסכונות שלנו ואנחנו משלמים עבור מחדליהם, כשהם יכלו, אם היו אנשי כבוד, לכסות את כל ההפסדים מנכסיהם האחרים.

כל הטייקונים העושים תספורות של 50% ויותר לא התרוששו מהתספורות, רק אנחנו נשארנו קרחים בגללן והם העבירו פירורים מהונם בשביל לשמור על השליטה בנכסיהם, בחסות התייחסות אוהדת של השלטונות הניאו ליברלים שלנו, של הפקידות הממשלתית הבכירה העוברת לעבוד אצלם בשכר של מיליונים, של הרגולטורים שרמתם הולכת ויורדת עד שדמו לקופים שאינם רואים, שומעים ומדברים, וכמובן של הבנקאים החברים אתם במועדון האקסקלוסיבי של פושטי הרגל והעור שדואגים לבטחונות להלוואותיהם וגם אם אינם מספיקים הם מגדילים את העמלות, משלמים ריבית אפסית לפקדונות שלנו ולוקחים ריבית נשך על ההלוואות שנותנים לנו.

קראתי לאחרונה מחדש את "המחרוזת" של גי דה מופאסאן המביא סיפור על אשה פשוטה, הגברת לואזל, מהעם, המאבדת את הענק שהלוותה לה חברתה העשירה ובשביל לשלם עבורו, כי היא באמת אשת כבוד, היא עובדת בפרך ומחזירה את הכסף עם הריבית עד הפרנק האחרון. זאת ועוד, הנשים הפשוטות בבנגלה דש שלוקחות הלוואות של עשרות דולרים מבנק גרמין של מוחמד יונוס על מנת להקים עסקים זעירים מחזירות ב- 98% מהמקרים את כל ההלוואות עם הריבית, כי הן נשות כבוד ועומדות בדיבורן, למרות שאין להן כסף מהצד.

נוצר מצב משונה, כאשר דווקא פשוטי העם הם אנשי הכבוד, האריסטוקרטים, המחזירים את חובותיהם, משלמים את מלוא המיסים, עובדים בשכר ההולך ונשחק, חיים ברמת חיים ההולכת ויורדת, ואילו הטייקונים פושטי העור והרגל, המקרקפים אותנו על פי מיטב המסורת האינדיאנית, הם חסרי כבוד ובושה. אך האם החברה מוקיעה אותם, לא משקיעה בהם, לא עובדת אצלם, לא מלווה להם, לא נותנת להם הטבות מס? לא ולא - הם החברים הכי טובים של המנהיגים שלנו, של פקידי האוצר שלנו, הם ה"אריסטוקרטיה" הישראלית, ועלינו אומרים שאנו קומוניסטים ואנרכיסטים, הזויים וחוצפנים, בעוד אנחנו המוהיקנים האחרונים של רוח הקפיטליזם. כל עוד החברה תמשיך לחשוב כך, כל עוד היא תתן את קולה לניאו ליברלים המנהיגים את המדינה מאז שנת 1996, המאיימים עלינו בדוקטרינת ההלם עם האיום האירני, הבעיה הפלשתינאית, השוויון בנטל, המשסים את פלגי העם זה נגד זה, במקום לדרוש שוויון בנטל עם הטייקונים וחברות הענק המשלמים פירורים כמיסים, נהנים מההפרטות השערוריתיות, מקהים את חושינו עם תוכניות הריאליטי המטמטמות - לא יהיה טוב במדינה הזאת לרוב רובו של העם חפץ החיים.

A group of Indian women have assembled to make bamboo products that they intend to resell.

קבוצת נשים מהודו מתאספות על מנת לייצר מוצרים מבמבוק שהן מוכרות תוך שימוש במיקרו אשראי.

הנשים הפשוטות שלוקחות הלוואות של עשרות דולרים על מנת להקים עסקים זעירים מחזירות ב- 98% מהמקרים את כל ההלוואות עם הריבית, כי הן נשות כבוד ועומדות בדיבורן, למרות שאין להן כסף מהצד.

Microfinance meeting in Tzaneen, South Africa. Group-lending is a key part of microcredit

ישיבת מטה מיקרו אשראי, כאן בטזאנין בדרום אפריקה. אשראי קבוצתי הוא מרכיב עיקרי במיקרו אשראי.

צדק בר קיימא בתרבויות העולם

(פורסם באתר מחלקה ראשונה NEWS1 באפריל 2013)

לעם ישראל אין מונופול בנושא אם כי היינו הראשונים שהתבטאנו בו ואולי גם הראשונים לשכוח אותו. אני מביא ציטטות ב- 18 שפות, דתות ותרבויות הממחישות את האוניברסליות של צדק בר קיימא על כל גווניו.

עם כל רצוננו להיות מקוריים וייחודיים אנחנו רק חוליה אחת קטנה בשרשרת ארוכה של אומר ועשייה בנושא צדק בר קיימא. לעם ישראל אין מונופול בנושא אם כי היינו הראשונים שהתבטאנו בו ואולי גם הראשונים לשכוח אותו. אני מביא להלן ציטטות בשמונה עשרה שפות, דתות ותרבויות הממחישות את האוניברסליות של צדק בר קיימא על כל גווניו. התחלתי בדמות שתרמה הכי הרבה לאנושיות ולצדק במאה העשרים - מהטמה גנדי, המנהיג ההודי הדגול שהצליח להביא אומה אדירה שסועה, מוכה ומפולגת לעצמאות מהאימפריה הגדולה בעולם. הוא ראה בבהירות לפני עשרות שנים מה הן הסכנות הקיומיות של העולם והתריע בפניהן. הוא קבע שיש לראות את הצדק בצורה הוליסטית ואת החיים שלנו כמקשה אחת המאגדת את הרגשות וההגיון, העושר והעוני, העבודה והמצפון, הדעת והאמונה, האופי וההקרבה, הפוליטיקה והעקרונות, המדע והאנושיות, העסקים עם הערכים. גנדי טוען בזכות כלל הזהב "השנוא עליך – אל תעשה לחברך" המשותף לכל הדתות והתרבויות ושמקורו ביהדות, והוא כלל הצדק הגלובלי העומד בבסיס הצדק.

לא רבים בתרבות העברית החדשה קראו לעשיית צדק חברתי ותרבותי. אמנה רק שניים – משה שמיר ב- "מלחמת בני אור" ויהושע סובול ב- "גיבור מעמד הפועלים". שמיר טוען שהצדק אינו ניתן, אין לבקש אותו, הוא צריך לצמוח מקרקעו של עם. עוד לא הגיעה העת לכינונו בישראל של היום, למרות השחר של המחאה החברתית מקיץ 2011. הזיק ניצת אבל העם שלא סבל מספיק מהעושק לא הצית את האש, כאשר הצביע בבחירות של 2013 כהרגלו עבור ממשלה ניאו ליברלית העושקת את העם ובמיוחד את מעמד הביניים, שלא עושה דבר למען השכבות החלשות ושתנציח את הפערים החברתיים האדירים. סובול מסיים את המחזה שלו בשירו של ג'ון לנון על גיבור מעמד הפועלים, המקונן על העם החושב עצמו כפיקח, חופשי ואל מעמדי, אבל מתמיד בעליבותו כשהוא לא מצמיח מתוכו גיבור מעמד הפועלים. בלי הנהגה אידיאולוגית לא ייכון צדק חברתי, כלכלי ושלטוני, מה עוד שענקי התרבות האחרים שלנו כמעט לא עוסקים בו. אך נכות זאת קיימת רק בישראל, כי בעולם הנריק איבסן הנורווגי כתב ב"אויב העם" עוד במאה ה- 19 שהאדם החזק ביותר בעולם הוא זה הניצב לרוב לבדו ואילו לב טולסוי הרוסי, ג'ורג' ברנרד שו האנגלי, ארתור מילר האמריקאי ומרסל פניול הצרפתי הטיפו לערכי אתיקה וצדק והצליחו להשפיע השפעה ברוכה על צעירי העולם.

להשגת צדק כלכלי, על החברה לגנות את הנוכלים, להוקיע אותם, כפי שהיטיב להתבטא בטנגו קמבלצ'ה אחד מגדולי הרוח הארגנטינאים אנריקה סנטוס דיספולו. בארגנטינה של ראשית המאה העשרים כמו בארצות הברית ובישראל של ימינו אין הבדל בין האדם הישר לבין האדם המפר את התחיבויותיו, הורס את הכלכלה העולמית במיתון הגדול של 2008, עושה תספורות בישראל של 2013, מקבל מעטפות ושוחד גלוי ומוסווה, חוצה קווים בין הסקטור הציבורי לפרטי, מגולדמן זקס למשרד האוצר, ממשרד האוצר לחברות הטייקונים. כי כולם הם היינו הך בעיני החברה, המופקר, הנדיב או הנוכל. בכך עובר העם על הצו העליון להשגת צדק שלטוני וציבורי ביהדות וברומי, בישראל של ימינו כאשר הוא שותק ובכך נראה כמסכים, בשעה שעליו היה לדבר כשיכול היה. וכולנו יודעים מה קורה בעולם כשהעם מחריש.

אין צדק משפטי כשקיים פער עצום בין המשפט הנוטה לחזקים לבין הצדק שנועד לסייע לחלשים. האליטות, הטייקונים והמחוברים עוברים מבעד לקורי העכביש של החוק בסיוע עורכי דין נטולי עכבות ותאבי בצע בישראל של ימינו כמו בצרפת בימיהם של בלזק, זולא והוגו. אך גם אין צדק תקשורתי כשאין שקיפות בעיתונות וברשתות הטלוויזיה שרובם בידי הטייקונים בישראל, ארצות הברית, אנגליה וגרמניה של טרום הנציזם, כאשר מקי סכינאי יוצא נקי וזך כשלג למרות פשעיו, כי הסכין הפיזית שלו והוירטואלית שלנו חבויה ואין מי שרואה אותה. המושחתים המתוחכמים הופכים לנדבנים, מזהמים את הסביבה ותורמים לבתי החולים, תומכים בחוגים אקדמיים ועומדים בראש ארגוני אתיקה, דוגלים בבחירות בצדק חברתי ומצטרפים לבכחנליה של הטייקונים עם היבחרם. ברטולט ברכט היטיב לראות זאת ב- "אופרה בגרוש" ומתריעים ספורים כיואב יצחק, אריה אבנרי, דפני ליף,

איציק ספורטא, אדווה או אני רואים ומזהירים, בה בעת שמכפישים אותנו, מבודדים אותנו, עוצרים ומכים את מנהיגי המחאה, מסלקים מהעסקים, התקשורת והאקדמיה.

אמי למדה בנעוריה צדק חינוכי בבית הספר בצרפתית של ראשית המאה עם ספר "מוסר" ובלשון ימינו – אתיקה שבו למדו הילדים והנערות את ערכי הליבה, כיבוד הזולת וזכויות האדם, מצפון, אחריות, חופש, מנהגים טובים, חובות הילד, הגבר והאישה, משפחתיות, כיבוד הורים, אחים וסבתות, הכרת תודה, כיבוד, משמעת וציות למורות, ערכי חברות והמנעות מאלימות, נימוס, כיבוד החוק, חובות אזרחיות ובחירות, בריאות הגוף והנפש, מידת האמצע והימנעות משיכרות, פטריוטיות ושירות בצבא, ערכי עבודה ופרנסה (זה לא היה בית ספר חרדי...), גמילות חסדים, הימנעות מתאוות בצע וקמצנות, חובות והימורים, חסכון וכלכלה נכונה, סדר וניקיון, סבלנות וסובלנות, אמירת אמת, התמדה וכח רצון, חיי קהילה וחובות חברתיות, שמירת רכוש והימנעות מפשיעה, דייקנות ועמידה במילה, כיבוד דעות וערכי האחר, הקרבה וכדומה. את כל הנושאים האלה (בתוספת זכויות האישה החסרות) ניתן היה ללמד גם בימינו, ואכן מתכוונים להכניס מחדש את הספר לתוכנית הלימודים בצרפת. כל נושא נלמד במסגרת תוכנית הלימודים בספר בכל שלבי בית הספר, עם מסות, שירה, מחזות, ספרות ופילוסופיה, תרגילים וחיבורים. אותות החינוך המוקפד ניכרו באמי בכל שנותיה והיא הנחילה לי את ערכיה שלצערי לא למדתי בבתי הספר הישראלים ואפילו לא בלימודי ה- MBA באינסאד שבצרפת. אני רואה את ייעודי, מעבר להוראת הצדק החברתי, בחינוך "של הרגע האחרון" לערכים לכל אלפי הסטודנטים והקוראים שלי, על מנת שלא ייכנעו לנורמות המקובלות ולא ילמדו כדברי הפתגם האיטלקי לצלוע נפשית.

בימינו גברה תודעת הצדק הסביבתי במיוחד באירופה, בצורה חלקית בארצות הברית וכמעט ולא בישראל. צדק סביבתי יושג אם נאזין בעוד מועד לקולות הסערה המתרגשת ובאה העלולה להחריב את העולם וכדברי מדרש איכה "כשהפורעות באה לעולם אין מרגיש בה אלא יעקב" והכוונה היא כמובן לא ליעקב הכותב שורות אלה אלא לעם ישראל, הלא הוא יעקב. אך מולייר ב- "הקמצן" כותב על מר גורלו של אותו יעקב או ז'אק בשמו הצרפתי שמכעיס את מעסיקו באמירת האמת וסופג ממנו מכות ועלבונות, כמו שכל דוברי האמת סופגים מהנביאים בתנ"ך ועד המתריעים בימינו. אך גם אם אתה מתריע עליך ללמוד למקד את רוגזך וכעסך, כדברי אריסטו היווני, על האדם הנכון, במידה הנכונה, בעיתוי הנכון, למטרה הנכונה ובדרך הנכונה. אם תצעק "זאב, זאב" על כל תופעת שחיתות, בכל יום, תקהה השפעתך ברבות הימים, כי הציבור יראה בך "דוקטור דום" או נביא יום הדין בכל יום. זאת אולי המשימה הקשה ביותר של המתריעים, המאמינים בחלומות ונחשבים לעיתים ללא שפויים, אך כדברי לורנצו דה פונטה "מי שלא מאמין – מה הוא?". אני מאמין, כפתגמי הלאדינו כי "השעה האפילה ביותר היא לפני הזריחה. האמת צפה למעלה כמו השמן. המחפש – מוצא". כי בני החושך לא יצליחו לסמם אותנו עם תוכניות הריאליטי, העם יגיע לערכי הליבה כשתוגדש הסיאה, בישראל של ימינו, באנגליה, דרום אמריקה וארה"ב, כפי שהגיעו ניני ניניו של איבסן בסקנדינביה, בסיוע הפסיפס של התובנות האוניברסליות המובאות להלן, המוכיח שאנו חוליה בשרשרת ארוכה של האנושות חפצת החיים.

1. על צדק בר קיימא להיות הוליסטי, חובק כל מערכות החיים, כי כל סוגי הצדק מהווים שלמות הרמונית:

"There are seven things that will destroy us: Wealth without Work, Pleasure without Conscience, Knowledge without Character, Religion without Sacrifice, Politics without Principle, Science without Humanity, Business without Ethics." Mahatma Gandhi

"שבע תופעות יחריבו את עולמנו: עושר ללא עבודה, עונג ללא מצפון, דעת ללא אופי, אמונה ללא הקרבה, מדיניות ללא עקרונות, מדע ללא אנושיות, עסקים ללא ערכים." מהטמה גנדי (אנגלית, פילוסופיה הודית)

2. את הצדק החברתי אין לבקש מהשלטונות או מטייקונים. הוא צריך לצמוח מהעם, אט אט, מאדם לאשה:

"צדק אין מבקשים אותו. צדק אינו ניתן. צדק דרכו שהוא צומח. מקרקעו של עם, מאדם שסייע לחברו בשעת הדחק, מבית שנפתחה דלתו לאביון, מאדם שנהג חיבה באשתו, מבן שנהג כבוד באביו, מחבר שלא הונה את חברו. צדק כמוהו כחיטה וכשעורה. לא בארץ אחרת תמצאנו - אלא בארצך."

דברי שמעון בן שטח, מלחמת בני אור, משה שמיר (עברית)

3. אין צדק כלכלי כשהחברה אינה מנדה את הנוכלים, עושי תספורות, מקבלי מעטפות, פקידים חוצי קווים:

"Hoy resulta que es lo mismo ser derecho que traidor…! Ignorante, sabio o chorro, generoso o estafador!... Todo es igual. Nada es mejor." Tango Cambalache, Enrique Santos Discepolo

"בימינו אין הבדל בין האדם הישר לבין אדם המפר את התחייבויותיו...! נבער, חכם, מופקר, נדיב או נוכל!... כולם הם היינו הך. אף אחד אינו טוב יותר." טנגו קמבלצ'ה, אנריקה סנטוס דיספולו (ספרדית)

4. להשגת צדק שלטוני וציבורי עלינו להתריע על העוול, שאם לא כן אנו מסייעים בשתיקתנו לעושי העוול:

"Qui tacet, consentire videtur, ubi loqui debuit ac potuit"

"מי ששותק נראה כמסכים, בשעה שעליו היה לדבר כשיכול היה" (לטינית)

5. אין צדק משפטי כשקיים פער עצום בין המשפט הנוטה לחזקים לבין הצדק שנועד לסייע לחלשים:

"Les lois sont des toiles d'araignées à travers lesquelles passent les grosses mouches et où restent les petites" La maison Nucingen, Honoré de Balzac

"החוקים הם קורי עכביש שבעדם עוברים הזבובים הגדולים ואילו הקטנים מסתבכים בהם"

בית נוסינגן, הונורה דה בלזק (צרפתית)

6. צדק תקשורתי מושג כשיש שקיפות ודיווח מלא על עוולות הכלכלה והממשל המגיע לציבור ללא חוצץ:

"Und Macheath, der hat ein Messer

Doch das Messer sieht man nicht." Die Dreigroschenoper, Bertolt Brecht

"ולמקי סכינאי יש סכין, אך אין רואים את הסכין" בלדת מקי סכינאי, אופרה בגרוש, ברטולט ברכט (גרמנית)

7. צדק חינוכי נועד למנוע התקרנפות וחיקוי המושחתים, תוך הוראת ערכים, אתיקה ומוסר מהגיל הרך:

"Chi va con lo zoppo impara a zoppicare"

"המתרועע עם צולע לומד אף הוא לצלוע" (איטלקית)

8. צדק תרבותי יושג אם אנשי הרוח יעזו להתבטא בבדידות מזהרת נגד חוליי הממשל, הכלכלה והחברה:

"Den sterkeste mann i verden, det er han som står mest alene." En Folkefiende, Henrik Ibsen

"האדם החזק ביותר בעולם הוא זה העומד לרוב לבד" אויב העם, הנריק איבסן (נורווגית)

9. צדק סביבתי יושג אם נאזין בעוד מועד לקולות הסערה המתרגשת ובאה אשר עשויה להחריב את העולם:

"La dulse esperansa repoza sovre su kuesta, "על פני גבעתו תנוח התקוה המזהירה

I no lo desha sentir la boz de una tempesta לא תניח לו לשמוע את קולות הסערה

Ke furioza, menaza de destruyir el mundo." שבזעם מאיימת להחריב את העולם."

La Vinya de Navot, Yosef Avraam Papo (לאדינו) כרם נבות, מחזה תנ"כי, יוסף אברהם פאפו

10. צדק גלובלי יושג כאשר כל האומות וכל בני האנוש יפעלו על פי כלל זהב העומד בבסיס הצדק והאתיקה:

"דעלך סני – לחברך אל תעבד" (שבת לא א – הלל)

"השנוא עליך – אל תעשה לחברך" (ארמית, ביהדות, נצרות, אסלם, קונפוציאניזם, בודהיזם, הינדואיזם...)

ולהלן ציטטות נוספות הממחישות את האוניברסליות של הצדק בר הקיימא:

11. "כשהפורענות באה לעולם אין מרגיש בה אלא **יעקב**" (מדרש איכה, פ' ב' אות ט' בסופו)

12. "MAÎTRE **JACQUES**: je vous l'avais bien dit que je vous fâcherais de vous dire la vérité."

"השף **ז'אק**: הרי אמרתי לך שאכעיס אותך כאשר אומר לך את האמת." הקמצן מאת מולייר, מער' 3 תמונה 1

13. "כל אחד יכול להתרגז – אין קל מזה. אך להתרגז על האדם הנכון, במידה הנכונה, בעיתוי הנכון, למטרה נכונה ובדרך נכונה – אין זה דבר קל כלל ועיקר." (אריסטו, על הכעס, פילוסופיה יוונית)

14. "Chi crede a sogni è matto; e chi non crede che cos' è?" – Lorenzo da Ponte

"המאמין בחלומות הוא לא שפוי; ומי שלא מאמין – מה הוא?" – לורנצו דה פונטה

15-17.

"La ora la mas eskura es para amaneser. La verdad va enriva komo la azeite. Ken bushka topa."

"השעה האפילה ביותר היא לפני הזריחה. האמת צפה למעלה כמו השמן. המחפש – מוצא." (פתגמים בלאדינו)

18. "Keep you doped with religion & sex & TV. And you think you're so clever and classless and free. But you're still peasants as far as I can see. A working class hero is something to be."

"הם מסממים אתכם עם דת, טלויזיה ומין. ואתם חושבים את עצמכם לפקחים, אל-מעמדיים, בני-אדם חופשיים. אבל אתם סך הכל עלובי החיים. גיבור-של-עובדים זה גיבור אגדי." (ג'ון לנון, גיבור מעמד הפועלים,

תרגום יהושע סובול)

20 עיקרי מדיניות ותחיקה, אתיקה ושקיפות בשלטון ובעסקים - הצעה לכנסת מאת ד"ר יעקב קורי

(מתוך מסמך שהוגש בשנת 2004 לחבר כנסת הפעיל בנושאי כלכלה, לבקשתו, אך לא היה לנושא המשך)

רקע: לאחרונה חלה הידרדרות ניכרת במצב האתיקה והשקיפות בשלטון ובעסקים בישראל, התגברו מעשי השחיתות, ונוצר קשר בלתי נסבל בין הון לשילטון הפוגע בראש וראשונה במעמד הביניים הסובל משחיקה בשכר, אבטלת אקדמאים ומיסים גבוהים. יש צורך דחוף לשנות מהיסוד את הגישה לאתיקה בכל רבדי השלטון, העסקים והחברה על ידי התוויית מדיניות ברורה ורדיקלית שתקרב אותנו למדינות המתוקנות ביותר בעולם כמו המדינות הסקנדינביות ותרחיק אותנו מהמדינות המושחתות ביותר כמו ארגנטינה וניגריה. דרושה איפוא מהפכה במדיניות, בתחיקה וביחס החברה לנושא כי קצה נפשו של הציבור בשחיתות ההולכת וגוברת, בהתחמקות מתשלום מיסים תוך ניצול פרצות בחוק, בפיטורים ההמוניים ובשחיקת השכר המאפשרים תשלום משכורות עתק למנהלים הבכירים יוצאי השירות הממשלתי והביטחוני ובחלוקת דיבידנדים מופלגים לאילי הון שהתעשרו על חשבון המדינה.

לשם הכנת המסמך עברתי על עיקרי ההמלצות שלי בספרי המחקר החלוציים באתיקה בעסקים שפורסמו בהוצאת קלוור בארה"ב ב-2001 , במסה בנושא אתיקה בעסקים בישראל בסיומו של הרומן "הישמרו מדורון יווני", בהרצאות ובמאמרים וכן בתיזה לדוקטורט מאוניברסיטת CNAM בפאריס. התייעצתי עם יו"ר ארגון אומ"ץ שחרט על דיגלו נושאים אלה, העיתונאי חושף השחיתויות, אריה אבנרי, עם עו"ד מישל אוחיון, שחיבר ספרים רבים בנושא דיני חברות, עם דליה זליקוביץ', דירקטורית ומרצה לדירקטורים, עם אנשי אקדמיה ועסקים וגורמים שונים אחרים. אני מוכן להשתתף בצוות ההיגוי שיוקם לצורך זה, כמו גם אריה אבנרי, עו"ד מישל אוחיון ודליה זליקוביץ'. לעומתם קיימים גורמים אקדמיים המתנגדים לחקיקה בנושאי אתיקה ושקיפות, כי היא תגרור אחריה חוקים נוספים ומחול שדים של ייעוץ משפטי ועסקי כיצד ניתן להתחמק מקיום המדיניות האתית והחוקים החדשים. הבעיה העיקרית לדעת גורמים אלה היא לא החקיקה אלא האכיפה של החוקים, כמו למשל בחוקי איכות הסביבה. יש לעודד לפיכך לדעתם פעילות ציבורית בנושאי אתיקה ולהשפיע באמצעות הציבור על הרשויות השונות. אני מציג לכם את החומר לשיקול דעתכם ומשוכנע שתמצאו עניין לפחות בחלק מההמלצות המובאות במסמך.

20 עיקרי מדיניות ותחיקה בנושאי צדק כלכלי, אתיקה ושקיפות בשלטון ובעסקים בישראל

1. הקמת מכון לאומי לאתיקה: מכון זה שיהיה וולונטרי וימומן באמצעות עמלות מעיסקאות בורסאיות יבצע בדיקות על ההתנהגות האתית של חברות ומוסדות שלטון. חבריו ייבחרו על ידי מוסדות שיפוט, יהיו בעלי מוניטין ללא רבב, אנשי אקדמיה ועסקים ופקידים גבוהים בדימוס. החברות שייבדקו על ידי המכון יקבלו דירוג אתי בנוסח דירוג האשראי וקרנות אתיות יורשו להשקיע רק בחברות בעלי דירוג אתי גבוה. דירוג זה יהיה גם אינדיקציה לציבור בהחלטותיו על השקעה במניות החברות, לעובדים בהחלטה על מקום עבודה, ללקוחות, לספקים ולמחזיקי עניין נוספים בהחלטה לעבוד עם חברות אלה. המכון יתריע על העסקת משרדי עורכי דין, רואי חשבון, יועצי מס ויועצים אחרים העובדים עם גורמים לא אתיים. המכון יפרסם באינטרנט ובמדיה אחר אירועים של עבירות אתיות, פשיטות רגל גדולות, צניחה של מחירי מניות סמוך להנפקות ועוד. המכון יבחר את החברים במועצות מפקחות עם סמכויות נרחבות, אשר יוקמו לצד מועצות המנהלים וידאגו לאינטרסים של מחזיקי העניין בחברות.

2. בעלי משרות בכירות במשרדי ממשלה, רשויות ממשלתיות, כוחות הביטחון, בנק ישראל ובשלטון המקומי: בעלי משרות אלה לא יוכלו לעבוד בתום שירותם בסקטור הפרטי ובארגונים אחרים ובכך יימנע חשש להעדפת חברות פרטיות וציבוריות, בתי חולים, בנקים, וכו'. הכוונה להצמיח שכבה של משרתי ציבור civil servants שיוכלו להמשיך לעבוד בסקטור הממשלתי עד פרישתם לפנסיה. על מנת לא לפגוע בפרנסתם של משרתי הציבור

תובטח להם פנסיה נדיבה וגם תנאים של פנסיה מוקדמת אם ירצו לעבור לאקדמיה או לארגונים וולונטריים. כך למשל יו"ר לשעבר של רשות ניירות ערך או חבר הנהלתה, לא יוכלו לעבוד בשום חברה פרטית או ציבורית אך יוכלו להרצות באקדמיה. כמובן שניתן יהיה לעבור ממשרד לאירגון ממשלתי ומנכ"ל משרד התמ"ת יוכל להתמנות למנכ"ל משרד האוצר, סמנכ"ל בנק ישראל יוכל לעבוד באוצר, אלוף בצה"ל יוכל להתמנות לניצב במשטרה.

3. חובת הגשת הצהרת הון לבעלי נכסים בארץ ובחו"ל: אנו חיים במצב אבסורדי שבו בעלי הון שחור או משתמטי מס חיים ברמת חיים מאוד גבוהה מבלי שהרשויות יכולות לחייב אותם בתשלום מס אמת. על מנת למנוע זאת יחויב כל בעל דירה בשווי של יותר ממיליון ₪ למשל, בעל מכונית בשווי של יותר ממאה וחמישים אלף ₪, כל הנוסע לחו"ל יותר מפעמיים בשנה, כל בעל נכס בחו"ל בשווי של יותר ממאה אלף דולר וכדומה להגיש הצהרת הון. רשויות המס ידרשו ממנו הסברים כיצד צבר רכוש זה. כך ניתן יהיה לאתר משתמטי מס, בעלי הון שחור ופושטי רגל מדומים שהעבירו את רכושם לקרובי משפחה.

4. חובת הגשת הצהרה על בעלות של חברות ומניות בחו"ל: ההשתמטות ממס באמצעות חברות קש ובעלויות של חברות בחו"ל הפכה לתופעה נפוצה. אם תהיה חובת דיווח כללית לכל אזרחי המדינה על בעלויות בחו"ל, יוכלו רשויות המס לבדוק באילו אמצעים מבריחים כספים ומתחמקים מתשלום מס בארץ. רשויות אלה יוכלו להיעזר במשרדי חקירות חשבונאיות המתמחים בנושאים אלה.

5. שקיפות בדיווחים על תשלומי מס: מתברר שחובת הדיווח על משכורות של מנהלי חברות הנסחרות בבורסה השיגה מטרה הפוכה מזו שהתכוון אליה המחוקק ובמקום להקטין את גובה המשכורות היא רק הגדילה אותן. אולם, קיימת תופעה חמורה בהרבה כאשר מספר רב של מנהלים בכירים ואילי הון כמעט ולא משלמים מס בישראל וכל זאת בדרכים חוקיות, פסבדו חוקיות או לא כשרות לחלוטין. אם רוצים להוקיע תופעות אלה רשויות המס יכולות לפרסם את נתוני תשלום המס של נושאי תפקידים בכירים ובעלי מניות שליטה בחברות ציבוריות. כך יתגלו לציבור מקלטי מס באמצעות תשלומים מיוחדים בחו"ל, אופציות ומניות והטבות פטורות ממס. שקיפות זאת תסייע בראש וראשונה לשכירים המשלמים מס כחוק ולא מנסים להתחמק מתשלום מס. יש להוקיע ניצול פרצות בחוק כעבירה אתית המסייעת רק לחזקים ויוצרת מצב אבסורדי שהחזקים והחלשים ביותר כמעט ולא משלמים מס.

6. תיקון חוק החברות: יתוקן לאלתר חוק החברות שלא פתר מספר בעיות יסוד. ייאסר על דירקטורים חיצוניים להיות חברים ביותר משני דירקטוריונים על מנת למנוע מגיפה של "דירקטורים סדרתיים" המספקים את שירותיהם למספר רב של חברות בתמורה להתנהגות טובה. ישונה שם הדירקטורים החיצוניים לדירקטורים עצמאיים כמו שמקובל ברוב המדינות המתוקנות וייכתב במפורש בחוק שדירקטורים אלה מצווים לוודא קיום יחס הוגן לכל מחזיקי העניין, לרבות בעלי מניות המיעוט, העובדים, הלקוחות, הספקים, רשויות המס, המדען הראשי, משרד התמ"ת, הקהילה, האקולוגיה והנושים. יאומצו עיקרי חוק סרביינס-אוקסלי ויוחמרו העונשים על עבירות. נושא העיסקאות עם בעלי עניין הוא פרוץ לחלוטין. כיום קשה להשתלט על חברות בבורסה על ידי רכישת מניות בשוק החופשי. חברות רבות הן חברות משפחתיות עם אחוז שליטה של יותר מחמישים אחוז או שהשליטה משורשרת באמצעות חברות אם. ניתן לקבוע שאם לבעל שליטה יש יותר מ- 45% מהון המניות, במישרין או בעקיפין, הוא יהיה חייב לבצע הצעת רכש לשאר מניות החברה והיא תפסיק להיסחר בבורסה. אם מרבית ציבור בעלי המניות יתנגד להצעת הרכש לא ניתן יהיה לבצעה ובעל השליטה לא יוכל להחזיק ביותר מ-45% מהמניות. יש לקבוע בחקיקה כי בכל דירקטוריון צריך לכהן דירקטור המייצג את ציבור בעלי המניות שאינם בעלי שליטה. ניתן לקבוע אחוז מינימלי של אחזקות עבור מושב בדירקטוריון, למשל 10%, אבל יש להיזהר שלא ייבחרו בהכרח נציגי קרנות נאמנות הקשורים בצורה זאת או אחרת לבעלי השליטה והמושפעים מקשרים אלה. יש לקבוע בחוק את תנאי הכשירות של הדח"צים שיהיו דומים לפחות לתנאים של דירקטורים מטעם המדינה בדרישות לניסיון עסקי והשכלה. יש להרחיב כיום את המגבלה שחלה על דח"צים לשרת בתאגידים בשליטת בעלי השליטה. כיום אין מניעה שדח"צ יתמנה אחרי התפטרותו מדירקטוריון של חברה בבעלות בעל שליטה מסוים כדירקטור לא חיצוני מטעם אותו בעל שליטה בחברה אחרת שבשליטתו. חברות יכולות לנצל פרצה זאת על מנת להבטיח שיתוף פעולה של הדח"צים עם בעלי השליטה, כי מובטחת לדח"צ תעסוקה ארוכת טווח עם בעלי השליטה.

7. קרנות פנסיה וקופות גמל: ייאסר על קרנות וקופות של עובדים להשקיע במניות ולתת הלוואות. לא ייתכן שיימשך מצב בו קרן פנסיה מסייעת לאיל הון אחד להשתלט על קונצרן של איל הון אחר. כמו כן לנוכח הסיכונים הרבים בשוק ההון, גם סיכונים אתיים של עושק בעלי מניות המיעוט, לא ניתן לסכן את כספי הפנסיה שהם נמוכים ממילא ונשחקים משנה לשנה. כספי הקרנות יושקעו אך ורק בתוכניות חיסכון ובאגרות חוב ממשלתיות.

8. עידוד הקמת קרנות אתיות: יינתנו תמריצים להקמת קרנות אתיות שישקיעו רק בחברות אתיות המתנהגות בצורה הוגנת למחזיקי העניין בחברה. בארה"ב מושקעים יותר משני טריליון דולר בקרנות אתיות וזהו הענף הפיננסי הצומח בקצב המהיר ביותר בעולם. בין הקריטריונים של השקעה של קרנות אתיות: מניעת עושק המיעוט, הימנעות מהשקעה בחברות טבק, אלכוהול, הימורים, חברות האוסרות התאגדות חופשית של עובדים, חברות שבהן קיים יחס חריג בין המשכורת הנמוכה ביותר לגבוהה ביותר (לדוגמא 1:30) וכדומה. יש למנוע בלבול שחל באחרונה ולפיו חברות התורמות לקהילה קוראות לעצמן חברות אתיות ומקימות קרנות פסבדו אתיות לצורך זה. תרומה לקהילה הוא רק אחד המרכיבים להתנהגות אתית אך לא העיקרי שבהם. גם המאפיה, חברות טבק, חברות הימורים וחברות לא אתיות תורמות לקהילה אך הן לא מקיימות את מרבית התנאים האחרים לשמירה על האתיקה, כמו תשלום במועד לספקים, אי שימוש בחברות כח אדם במטרה להימנע מתשלום זכויות סוציאליות, שקיפות לבעלי מניות מיעוט, אי ניצול ישיר או עקיף של מידע פנים לעשיית רווחים ספקולטיביים, אי ניצול מעמד מונופוליסטי.

9. הפרטה של חברות ממשלתיות רק לציבור הרחב: יחוקק חוק שכל החברות שיופרטו בעתיד יופרטו רק לציבור הרחב במתכונת האנגלית, על מנת למנוע מקרים של מכירת גרעין השליטה של חברות ממשלתיות למקורבים לשלטון. כמו כן במסגרת מאמצי השקיפות יפורסמו נתונים מצטברים על שווי חברות ממשלתיות שגרעין השליטה שלהן נמכר לאילי הון, מה היה שווי המכירה, מה השווי כיום, מה היה הרווח של אילי ההון, מי היו השרים והפקידים שהיו מעורבים במכירה, מה היה היקף נכסיהם כשהם ביצעו את המכירה ומה היקף נכסיהם כיום. כך גם אם לא יוכח שוחד ישיר או עקיף לפחות ניתן יהיה לעקוב אחרי התעשרותם של מי שסייע לאילי ההון.

10. חוקים דרקוניים והוקעת הציבור להשתמטות ממס ולעבירות כלכליות: יאומץ המודל האמריקאי של חוקים דרקוניים במתכונת סרביינס-אוקסלי והעונשים על אי דיווח אמין ועבירות מס לכל מי שעובר עבירות של חוסר שקיפות, מוסר דיווחים כוזבים, לכל משתמטי המס למיניהם ולכל מבצעי העבירות הכלכליות. כשעבירות כלכליות יוענשו בעונשים מינימליים של עשר או עשרים שנה מאסר ישתנה מהקצה לקצה היחס הסלחני של החוק ורשויות השיפוט לעבירות בעלי הצווארון הלבן. גם הקנסות המוטלים על מעלימי המס צריכים להיות משמעותיים ביותר עד כדי פי חמישה או פי עשרה מסכום ההעלמה, כי מעלימי המס משקללים את הסיכוי שהעלמת המס תתגלה בגובה הקנס ומכיוון שסיכוי הגילוי נמוך משתלם להעלים מס. אם ישלמו קנסות של פי עשרה לא ישתלם להעלים מס בכל תרחיש אפשרי. המשתמטים ממס פוגעים ישירות במעמד הביניים שהם שכירים ברובם המשלמים מס כחוק והמחויבים כיום בשיעורי מס וביטוח לאומי פרוהיביטיביים. צריך לעשות הכל על מנת להוקיע אילי הון וחברות ציבוריות המנצלים כל פירצה בחוק על מנת להשתמט "כחוק" מתשלום מס ושכמעט ואינם משלמים מיסים. הם לא יוכלו לקבל כיבודים ממשלתיים ואוניברסיטאיים וייעשה עליהם חרם של צרכנים ומשקיעים. הוקעת מעלימי המס צריכה לחול גם על פושטי רגל סידרתיים, לווים בסכומים גבוהים שלא מחזירים הלוואות וכדומה.

11. שקיפות מלאה על תשלומי כופר, נימוקים על "עניין הציבור", עיסקות טיעון ופסקי דין על עבודות שירות: בכל הנושאים האלה יש לפרסם את שמות העבריינים ואת הנימוקים להחלטות בעניינם. עבריינים כלכליים זוכים במקרים רבים ליחס סלחני מצד רשויות המס המתפשרות איתם על תשלומי כופר מבלי שיתפרסמו שמות הפושעים. יש לזכור שאותם מנהלים באוצר היושבים בוועדות הכופר עלולים לעבוד כעבור מספר שנים בחברות השייכות לקונצרן, לבעליו ומנהליו, אשר עברו עבירות מס, או לייעץ להם כיצד הם יוכלו להתחמק מתשלום מס "כחוק" תוך ניצול פרצות בחוקים שהם יזמו את חקיקתם. מתן כופר הוא הטבה שאין הדעת סובלתה כי העבריין מתחמק מתיק פלילי, בהרבה מקרים משלם את הכופר מתוך כספי החברות הציבוריות ומה שחמור מכל שמו לא מתפרסם ברבים. כל זאת במקרים הנדירים בהם הוא נתפש בקלקלתו, כי העבירות כל כך מסובכות שלא ניתן לאתר אותן, אם בכל זאת הם נתפשים, הם שוכרים, על חשבון החברה, את עורכי הדין הטובים ביותר, והשופטים במקרים רבים לא מסוגלים להבין את מורכבות הבעייה. מאידך מחליטות רשויות ממשלתיות (המשטרה או הפרקליטות) שעבירות כלכליות מסוימות אינן מעניינו של הציבור. במסגרת השקיפות יש לפרסם את הנימוקים מדוע העבירות אינן מעניינו של הציבור ולנהל מעקב ארוך טווח איך שפר גורלם של אלה שהחליטו שהעבירות אינן מעניינו של הציבור, בכמה גדל היקף נכסיהם, באילו חברות הם מצאו עבודה אחרי עוזבם את הסקטור הממשלתי והאם יש קשר ישיר או עקיף בין החלטותיהם לרווחתם הכלכלית והתעסוקתית לאחריהן. כמובן שאם יהיו עונשי מינימום של עשר או עשרים שנה על עבירות כלכליות, לא ניתן יהיה להגיע לעיסקות טיעון מגוחכות, לפסקי דין של עבודות שירות למנהלים שהונו את רשויות המס בעשרות מיליוני שקלים, ולשחרור מוקדם מנימוקי בריאות לעבריינים הצווארון הלבן שחיים בבריאות טובה אחרי שאלה ששיחררו אותם כבר הלכו לעולמם.

12. בתי משפט מיוחדים לעבירות מס ועבירות בשוק ההון: עבירות המס והעבירות בשוק ההון הן במקרים רבים כל כך מתוחכמות ששופט שאין לו השכלה כלכלית ופיננסית ומעולם לא עבד בחברות עסקיות יתקשה להבין אותן. לפיכך יש להקים בתי משפט מיוחדים לעבירות אלה, כמו בתי המשפט לתעבורה, שבהם ישבו שופטים בעלי הכשרה מתאימה וירכשו את הניסיון המתאים עם השנים.

13. דוגמה אישית של המדינה בשקיפות ואתיקה: בטרם יטיפו מוסדות המדינה והשלטון המקומי למדיניות ותחיקה לעידוד שקיפות ואתיקה, עליהם להראות דוגמא אישית של התנהגות אתית ללא רבב. יש להפסיק לאלתר הלנת שכר לעובדי מדינה, רשויות וחברות ממשלתיות. פקידים שיימצאו אשמים בהלנת שכר ייענשו בכל חומרת הדין לרבות מאסר בפועל. רשויות מקומיות שלא יבצעו החלטות על התייעלות יפוזרו ובכל מקרה לא ישולם השכר של כל אלה שמלינים שכר אחרים. אותו דין חל לגבי פיגורים בתשלום לספקים שהיא עבירה אתית לכל דבר, תוך אי כיבוד הסכמים. לית מאן דפליג שעבירות אתיות של נבחרי ציבור, שוחד עקיף להם או לבני משפחותיהם, צריכים להיענש על ידי הציבור בכל חומרת הדין גם אם לא יימצאו הוכחות משפטיות מוצקות. האחראי למיצוי הדין על עבירות אתיות יהיה המשרד לאתיקה, איכות ואקולוגיה שמשימתו העיקרית תהיה לשפר את איכות החיים בישראל.

14. מבדקי יושרה לנושאי תפקידים בכירים ורגישים: תונהג חובת קיום מבדקי יושרה לנושאי תפקידים בכירים (מדרגת ראש מחלקה ומעלה או סגן ניצב במשטרה) ותפקידים רגישים (כל פקידי המס). מבדקי היושרה יבדקו בדרכים מתוחכמות, עם דינמיקה קבוצתית, משחקי תפקידים ואירועים את האתיקה והיושרה של נושאי התפקידים.

15. שקיפות מלאה וסינון אתי של ספקים, מקבלי הלוואות והטבות: אנו נתקלים במקרים רבים בהם משתתפים במכרזים ממשלתיים גורמים מפוקפקים שעוסקים בתחומים בשולי החוק כמו הימורים, שקשורים עם עבריינים בארץ ובחו"ל, שברחו מהחוק במדינות מוצאם, פושטי רגל סידרתיים, ועוד. זכותה של המדינה לסנן גורמים אלה ולא לאפשר להם להשתתף במכרזים של משרדי הביטחון, הבריאות וכו', לא להעניק להם הטבות מהמדען הראשי, מפעלים מאושרים, הלוואות בתנאים מועדפים ומענקים שונים. ממילא הניסיון מוכיח שבהרבה מקרים גורמים מפוקפקים אלה מסבים למדינה ולבנקים הפסדים כבדים ויש לסנן אותם מראש. יש לדרוש שקיפות מלאה ממקבלי הטבות מהממשלה על מנת למנוע ממעלימי מס ובעלי הון שחור להחזיר ארצה הון עצמי או מקורות עצמיים הנדרשים לקבלת מענקים של מפעל מאושר והמדען הראשי. לא פעם החברות המשקיעות הן חברות קש או גורמים מפוקפקים ויש לבדוק היטב עם מי המדינה או הבנקים מתקשרים. לגבי הבנקים, הכוונה בעיקר למימון עסקות השתלטות של גורמים עסקיים על חברות ממשלתיות.

16. שקיפות מלאה של נכסי והכנסות נבחרי הציבור: יש לחייב חברי כנסת, שופטים, פקידים בכירים בממשלה ובשלטון המקומי, בחברות ממשלתיות, לתת דיווח מלא על נכסיהם, אחזקותיהם בחברות שונות, מקורות ההכנסה שלהם. אם הם ייתפשו בעבירות על חוקי השקיפות הם יפוטרו לאלתר ויוגשו נגדם תביעות. חוקי השקיפות יחולו עם על בני הזוג ועל ילדיהם והוריהם של גורמים אלה על מנת למנוע העברת נכסים לבני משפחה.

17. שקיפות של תקציב המדינה ודו"ח מבקר המדינה: יש לוודא שקיפות מלאה של תקציב המדינה, תקציבי העיריות, פרסום שמות המבוקרים בדו"ח מבקר המדינה. כיום יש עמימות בלתי נסבלת בנושאים אלה כאשר אפילו חברי הכנסת מתקשים בהבנת התקציב. אין שום סיבה מדוע לא ניתן לאמץ כללים דומים לאלה המחייבים חברות עסקיות לפרסם בתשקיפים את כל החומר הרלבנטי גם עבור דיווחי הממשלה. יש לצרף לדיווחים אלה גם דיווחים אתיים ואקולוגיים. על חברי הכנסת להיות מעורבים כבר בשלבים המוקדמים של הכנת התקציב, יש להרחיב את השכלתם הכלכלית על מנת שיוכלו להבין את התקציב, עוזריהם הפרלמנטרים או יועציהם צריכים להתמצא בהבנת הדו"חות הממשלתיים ועוד. כך גם יש לבדוק מחדש את קיום חוק ההסדרים, את חוקיות הדחיות של יישום חוקים לא נוחים, יש לפרסם את דו"חות ביקורת הפנים בכל המוסדות הממשלתיים והקשורים להם.

18. פישוט, אחידות וקוהרנטיות של החקיקה הכלכלית: איחוד מרבית התחיקה הכלכלית לחוק אחד קוהרנטי תסייע למנוע העלמות מס, תאפשר תכנון מס גם למעמד הביניים ולא רק לאילי ההון השוכרים את מיטב עורכי הדין ויועצי המס שרק הם מסוגלים להתמצא בסבך התחיקה הקיימת. קיימת התחלה של התהליך בתזכיר של חוק דיני ממונות. זאת ועוד, יש לתקן את החקיקה באופן מתמיד ולא אחת לכמה שנים בועדות רפורמת מס, התהליך צריך להיות אינטראקטיבי ויש לתקן ליקויים ברגע שהם מתגלים ולסתום פרצות באופן שוטף.

19. עידוד מתריעים: יש לעודד בתמריצים כספיים, בגיבוי ציבורי ובכל דרך אפשרית מתריעים אשר יתריעו על עבירות אתיות ועבירות על החוק. כיום מתריעים אלה מפוטרים בהרבה מקרים ולא מתקבלים בשום מקום עבודה

אחר. במקום להוקיע אותם יש לעודד אותם, כמו שעושים בארה"ב בתחיקה עניפה המבטיחה תמריצים כספיים וכמו שעשה השבועון טיים שבחר בשלוש מתריעות מאנרון, וורלדקום והאף. בי. איי. כאנשי השנה של 2002.

20. נושאים נוספים: יש לחשוף ניגודי אינטרסים, ניצול מקום העבודה לקידום אינטרסים אישיים, לאכוף את החוקים נגד הון שחור והלבנת הון, לעודד פרסום קודים אתיים ואכיפתם אך לא על ידי חוק "המקל והגזר" שעלול לעודד התנהגות לא אתית של חברות. יש לאכוף את חובת פרסום האחזקות של חברות, במיוחד בתקשורת, רשתות הטלוויזיה, הרדיו והעיתונות. כאמצעי למנוע העלמות מס מסקטורים כמו עבודות שיפוצים, קייטרינג או שיעורים פרטיים יש לשקול מתן תמריצים מיוחדים עבור משלוח חשבוניות מס שלהם לשלטונות המס. אלה יעשו בדיקות מדגמיות לאיתור מעלימי מס על סמך חשבוניות המס וכך יוכלו לאכוף בצורה יעילה את חוקי המס על כולם. הרחבת בסיס המס תסייע בראש וראשונה למעמד הביניים המורכב ברובו משכירים שמשלמים מס כחוק.

תקצר היריעה מלהכיל את כל הנושאים שבהם ניתן לשפר את השקיפות והאתיקה של השלטון והעסקים, אך אין ספק שגם אם מקצת מההמלצות יתקבלו זה ישנה את פני הכלכלה הישראלית, יבער חלק ניכר מקיני השחיתות, יגדיל בצורה דרסטית את מקורות ההכנסה של המדינה, ישפר את מצבם של מעמד הביניים והאוכלוסייה העובדת, יגביר את השיוויון בהכנסות שנפגע קשות בשנים האחרונות ויביא לצדק חברתי ולאיכות חיים כמו במדינות המתוקנות בעולם. דרושים אומץ, תחכום ויכולת לעמוד בלחצים על מנת לבצע את המהפכה הנדרשת, אך חברי הכנסת שירהיבו עוז לשנות באורח דרסטי את פני הדברים בסיוע של צוות היגוי עם מיטב המומחים, יקבלו את ההערכה המירבית של הציבור הרחב שכמה לשינוי מהיסוד ויראה בהם את המנהיגות העתידית של המדינה.

הערת המחבר: המסמך שנכתב אחרי מחשבה מרובה והתייעצות עם מיטב המומחים לא זכה לכל התיחסות למרות המאמצים של חבר הכנסת ושל עוזרו הפרלמנטרי. הייתי עוד בתקופה ה- "נאיבית" שלי, כשהאמנתי שמסמכים מעין אלה יכולים לעזור ולשנות משהו. ככל שנכנסתי לעובי הקורה הבנתי שאין סיכוי במערכת הפוליטית הקיימת לשנות דבר במתכונת הנרחבת שאני מציע, בוודאי לא בשיטה הפרלמנרית עם המפלגות הקיימות, כשהדמוקרטיה היא רק דה יורה, אך אנו נמצאים בפלוטוקרטיה השולטת דה פקטו באמצעות שוחד סמוי ו- "קנית" נבחרי הציבור ומנהלי המשרדים בהצעות עבודה, תרומות לקמפיינים והטבות מפליגות, לעיתים אפילו על ידי שוחד ישיר.

ההצעה הזאת היתה עוד נדבך שהביא אותי להחלטה שיש להקים רפובליקה שניה, שרק בה ניתן יהיה להגיע ליעדי האתיקה והשקיפות, לשגשוג ולאינטגרציה, לשלום ובטחון אישי. יחד עם זאת, ההצעה נכנסה לספר שלי "סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית" שיצא לאור בהוצאת מאגנס של האוניברסיטה העברית בירושלים ולימדתי אותה דורות של סטודנטים – מאות או יותר, ששיננו את ההצעות, התווכחו על נחיצותן וישימותן והציגו אותן במסגרת הדינמיקה הקבוצתית בקורסים שלי. אין לי ספק שמרבית ההצעות רלבנטיות כיום כמו בשנת 2004 ויכולות להביא למהפך בכל תחומי הכלכלה והעסקים, אם כי הן פועלות לטובת האזרח הקטן ופוגעות במידה מסוימת בהשאת הרווח של חברות, אינטרסנטים וטייקונים, מה שמסביר מדוע כה התנגדו להצעות והתעלמו מהן.

כשלים בהגנה על זכויות העובדים בישראל - הסרט "שביתה"

מבוסס על הסרט "שביתה"
"שביתה", 2005, 90 דקות, בבימוי אסף סודרי ואמיר טאוזינגר, הפקה של מחלקת תעודה, הערוץ הראשון.
משתתפי הסרט: יעקב בוקובזה, דוד ביטון, עמרם בן סימון, חגי חזן, עמרם פרטוש, מקס קיון, אסי קסוקר.

האשמה למצב הקפקאי שאליו הגענו ביחסי העבודה בישראל, שבהם אין כמעט הגנה לעובדים, עם אחוז עובדי הקבלן שהגיע לשיא, כשנשחקים התנאים הסוציאליים, גדלים הפערים בשכר יותר מאשר ברוב המערב, ואחוז ניכר מהעובדים מקבל שכר מתחת לשכר המינימום, היא קודם כל בהסתדרות ובמשטר הניאו בולשביקי שקדם למשטר הניאו ליברלי שבו אנו מצויים. העובדים, המעסיקים והציבור הרחב מאסו בהסתאבות של ההסתדרות שהגנה בראש וראשונה על הוועדים החזקים, שניצלה את כספי החברים לצרכים פוליטיים, שעשקה את העובדים ברבים ממפעליה (במקביל לעושק שאירע תכופות במפעלים ממשלתיים וקיבוציים) הרבה יותר מאשר בסקטור הפרטי. גם כיום השמאל בישראל עוסק בראש וראשונה בבעיה הפלסטינית, ורבה פחות מאשר ברווחה, תעשייה ועבודה, ועם ישראל שם את מבטחו באילי הון שעשו את הונם לעיתים בדרכים מפוקפקות, מפרישים כספים מזעריים לצדקה והקלת המצוקה, ואנו רואים בהם את מושיעי האומה.

זאת ועוד, קרוב לוודאי שבמרבית החברות בסקטור הפרטי, ובמיוחד בתעשיית ההיי טק, קיים מוסר עבודה גבוה, אתיקה סבירה ביחסי העבודה, גם בלי ועדים והתארגנות העובדים. חברות פרטיות ואילי ההון ככלל אינם האויבים של העובדים, אדרבא הם מודעים לכך שהם זקוקים לעובדים, אם כי שינו את שמות המנהלים העוסקים בנושאי עבודה למנהלי "משאבי" אנוש במקום למנהלי "כח" אדם. העובד נתפש כמשאב ולא ככח, לנוכח הזיכרון הטראומטי על מה שעשו העובדים, אך עוד יותר הוועדים, להתייעלות ולמוסר העבודה. עוד זכורות לכולנו השביתות הפראיות ששיתקו את המשק בגלל אג'נדה פוליטית זו או אחרת של ההסתדרות ועד היום מרבית השביתות הן לשיפור תנאי הוועדים החזקים ולא להעלאת שכר המינימום או צמצום תופעת עובדי הקבלן. לכן, בבואנו לראות סרט על "שביתה" אנו מתייחסים אליו ברגשות מעורבים, עם לא מעט דיעות קדומות, מה עוד אם הוא נצפה על ידי אליטות ממרכז הארץ, ממוצא לא מזרחי ומשכבות סוציו אקונומיות מבוססות.

אך כל הקלפים נטרפים בעקבות הצפיה בסרט ושמיעת השיח הנוגע ללב של גיבורי מעמד הפועלים. חשוב מכל, הסרט מדליק הרבה נורות אזהרה שאם לא נשים אליהן לב הן יוכלו להצית להבה שתכלה את החברה הישראלית, אנו עלולים להגיע לאלימות ובעקבותיה לשלטון פשיסטי כמו ביוון, צ'ילה וארגנטינה. כל עוד שאותם אילי ההון שאינם אתיים משיגים את מבוקשם תוך שיחוד פוליטיקאים, הפחדה של העובדים ושטיפת מוח של דעת הקהל המגמות הקיימות ילכו ויחריפו אך לא יחרגו מהנורמות המקובלות. אך אם העובדים הקיצוניים יאחזו בנשק וייזקקו לאלימות כמו שהם אומרים בסרט וכמו שאנו קוראים בתגובות הקהל לסרט צפויה ריאקציה קשה כי הכוח מצוי בידי אילי ההון ומקבלי התרומות שלהם והם ידכאו בכוח כל התנגדות אלימה. החברות יכולות להיזקק לאלימות, להאזנות סתר ולהסתה של משפחות העובדים נגד "המורדים", אך אוי לעובדים אם ינסו לנקוט בצעדים דומים. לכן הפתרון חייב להיות אך ורק בדרכים אתיות כאשר על העובדים כמו על כל מחזיקי העניין להיזקק לדרכי התנגדות לגיטימיות כמו החרמת חברות לא אתיות, הימנעות מעבודה בהן, מקניית מוצריהן, מהשקעה בהן ומקבלת מפעליהן לקהילה. קל אולי לאיש אקדמיה לדבר כך, אך הרבה יותר קשה ליישם המלצות אלה ביחוד כאשר אין בפריפריה הרבה מפעלים שבהם עובדים קשי יום יכולים לעבוד, המשקיעים אינם יודעים אילו חברות הן אתיות או לא, והצרכנים אובדי עצות בבחירה בין סחורות ושירותים של חברות שכל אחת מהן אתית פחות מהשניה. יחד עם זאת אם תהיה התארגנות אקטיביסטית כפי שממליץ הספר, יקום המכון הלאומי לאתיקה, ישקיעו בקרנות אתיות וינקטו בחרם צרכנים יש סיכוי לשיפור המצב בדרכים אתיות.

הסרט "שביתה" מתחיל מהסוף, כאשר העובדים שארגנו את השביתה מודים שכל מה שעשו היה לשווא, הם היו תמימים, בסופו של דבר הכסף מנצח הכל, הוא ישבור את החוק, הוא ישבור לך גם את העצמות, וזה מה שהמעסיקים עשו כשמנעו מהם את הדבר הכי בסיסי שיש בעולם, הזכות להתאגד. החתימו את העובדים על חוזים אישיים ולא היה להם מושג מה זה. העובדים טוענים שהתייחסו אליהם יחס משפיל, לא הרשו להם לדבר ביניהם, דכאו אותם, וכאשר התלוננו אמרו להם שהדלת פתוחה והם יכולים לעזוב. עובד אחד שבר את הרגל בעבודה, באו אליו לבית החולים עם בונבוניירה ומכתב פיטורין. פיטרו עובד אחר שנקטעו לו שלוש אצבעות בעבודה. העובדים הצעירים המראויינים חוששים שבגיל ארבעים או חמישים יגידו להם ללכת ובמקומם יקחו צעירים במשכורת הרבה יותר נמוכה. למנהל יש את הכוח והוא יכול לעשות מה שהוא רוצה. הם חיים בסימן שאלה כאשר בכל יום

יכולים לפטר אותם. אך לא כל העובדים היו ממורמרים, רבים מהם נהנו מהשכר הממוצע שהספיק לצרכיהם, לאוכל, לבגדים ולא היו להם יומרות גדולות מעבר לכך. כשניסו העובדים להתלונן כקבוצה בפני ההנהלה, המנהלים סירבו לקבל אותם ודרשו מהם לבוא בדרישות כל אחד לחוד. כי "קיסם אחד אפשר לשבור אבל חבילה אי אפשר". המשטר שהנהיגה ההנהלה היה משטר של פחד ועל מנת לשנות זאת כמה עובדים החליטו להקים ועד ולהתארגן. הם עשו זאת במחתרת כשחבר מביא חבר והם מפחדים תדיר שאחד מהם יסגיר את ההתארגנות למעסיק. יחד עם זאת, הם מקבלים תמיכה מוסרית מנציגת ההסתדרות באזור.

לאחד העובדים נולד בן. שבועיים שלמים הוא לא ישן, אך במפעל דרשו ממנו להמשיך לעבוד במשמרות של 12 שעות בלילה. הוא ביקש לעבוד רק 8 שעות, חבריו היו מוכנים להחליף אותו. באחת המשמרות הוא הלך לישון באחת וחצי בלילה וחבריו אמרו לו שהם יעשו עבורו את העבודה. מנהל המשמרת שאל עליו, חיפש אותו עד שמצא אותו ישן. היה דין ודברים ביניהם והעובד פוטר. כשהוא אסף את חפציו מהארון, העובדים החלו לבכות וגם המרואיין בוכה אל מול המצלמה. העובדים מחליטים לעצור את העבודה. העובד היה חבר שלהם שעבד במפעל חמש שנים, הם דרשו מההנהלה שיחזירו אותו לעבודה. כשההנהלה מסרבת הם מתבצרים בחדר הבקרה. אחד העובדים מאויים על ידי המנהלת שלו שלא יעז להצטרף לשובתים, והוא מחליט לחזור לעבודה, כי "העובדים היו רק מיעוט". העובדים שחיפשו את ההזדמנות להתארגן מחליטים לצאת למאבק על רקע פיטורי חברם. הם לא רוצים לסגור את שערי המפעל אבל בעקבות התנהגות ההנהלה הם נאלצים לעשות זאת. רואים את העובדים בשערי המפעל כשמוסיקה מזרחית מתנגנת בקולי קולות ברקע. ההנהלה מאיימת עליהם ומדברת אליהם בצורה משפילה, "גם לעבד לא מדברים ככה". בא מנהל העבודה עם חבילה של מעטפות ורוצה למסור לכל עובד שלא חוזר לעבודה מכתב פיטורין, אך העובדים מסרבים לקבל את המכתבים. מספר השובתים אינו עולה על שלושים, והם מהווים מיעוט.

בנקודה זאת ננסה לנתח את המצב. הבמאים מתבססים אך ורק על דברי העובדים השובתים, למרות שהם טוענים שניסו לקבל את תגובות ההנהלה ללא הצלחה. מדובר אם כן בקבוצת עובדים שהם מיעוט, אם הם היו מצליחים לאגד את כל העובדים ייתכן והשביתה הייתה מצליחה. ההסתדרות תומכת בהם אבל לא נרתמת בכל כוחה לעזור להם. יו"ר ההסתדרות בא לבקר אותם ונדחף בגסות על ידי השומרים, אך ראשי ההסתדרות לא יוצאים למאבק ארצי למען התארגנות העובדים. ההנהלה נוקטת נגד העובדים באלימות, ואנו רואים את המראויינים עם עצמות שבורות ושפתיים סדוקות, אך למרות זאת הם בוחרים בהתנגדות פסיבית. מה ניתן אם כן לצפות ממאבק המנוהל ע"י מיעוט קטן של העובדים בדרכים פסיביות ללא תמיכה מסיבית של ההסתדרות נגד חברת ענק שיש לה גב פוליטי חזק והבעלים שלה הוא מקורב לשלטון? ספר זה גורס כי אסור לנקוט באלימות גם לא כשנוקטים נגדך באלימות. אם עושים עליך האזנות לא חוקיות אין בכך הצדקה שתנקוט בצעד דומה, אם שוברים את העצמות של העובדים הם אינם צריכים להשיב מלחמה שערה, כי האלימות תמיד משתלמת לצד החזק יותר וזה לא העובדים כי אם אילי ההון הנהנים מתמיכת השלטון המקבל את תרומותיהם ושפקידיו מקווים לעבור לעבוד במהרה בימינו אצל הצד החזק, שהוא אינו הממשלה כי אם דווקא החברות עליהן הם מפקחים. זאת ועוד, הגורמים האלימים ביותר היו דווקא המפלגות הסוציאליסטיות ששברו שביתות והתארגנויות נגד אפליה וקיפוח בצורה בוטה וניאו בולשביקית. ברית המעצמות היא הדוגמא המאלפת ביותר למה שקורה כשהחלשים כביכול מקבלים את השלטון והם הופכים את כל המדינה לנתמכת סעד. עם כל האמפתיה לעובדים אנו יודעים מה קורה כשהם חזקים מדי. המסר של הספר הוא במציאת האיזון המתאים במקבילית הכוחות בין בעלי השליטה, העובדים, בעלי מניות המיעוט, הצרכנים, הספקים, הקהילה, הנושים והממשלה. אף צד לא צריך לגבור על השני, אלא כדברי אריסטו יש למצוא את שביל הזהב בכל מה שאנו עושים.

אין חזרה מהמשטר הקפיטליסטי בישראל, כפי שאין חזרה מהגלובליזציה העולמית. אין מקום לחזור לישראל של פעם שבה אליטות של כעשרים אחוזים מהציבור נהנו ממרבית ההטבות ואילו רוב הציבור נעשק על ידם. אך ייאמר לזכותו של משטר "סוציאליסטי" זה שהוא נתן זכויות יתר למאות אלפי אנשים שבנו את הארץ בשלביה הראשונים, בנו את התעשייה ההסתדרותית והממשלתית, הקיבוצים הגנו על הגבולות ותרמו לחקלאות ולצבא, בה בשעה שהמשטר הניאו ליברלי של ימינו עוזר רק לעשרים משפחות שמקבלות הכל מהמדינה ועל מה הן תורמות למדינה יוכל כל אחד מהקוראים לענות. כפי שבסרט "The Take" אנו רואים את הפועלים בארגנטינה האומרים שיסתכלו עליהם היטב כי בקרוב כולם ייראו כמוהם וכמו ארגנטינה שפשטה את הרגל, כך העובדים בסרט "שביתה" מזהירים אותנו שכולנו בקרוב ניראה כמוהם, כאשר אילי ההון יהפכו את כולנו ל"עבדים" כלשונם. הנתונים אומרים את שלהם כאשר פערי ההכנסות בישראל הם כיום מהגבוהים ביותר בעולם המערבי. אין מקום כמובן להכללות, בקרב אילי ההון יש רבים וטובים שעוזרים הרבה למדינה ולשגשוגה. הדוגמה של סטף ורטהיימר

ששילם את מלוא המיסים על מכירת ישקר לבאפט היא דוגמא מאלפת אל מול אילי הון אחרים העושים כל אשר לאל ידם להתחמק מתשלום מיסים במסגרת תכנוני מס "כחוק". הסכנה היא בחבירה בין הון ושלטון ולעיתים גם פשע, בדיוק כמו בימים ההם של "אופרה בגרוש" ערב נפילת רפובליקת ויימאר. אילי ההון הלא אתיים, ידידיו הנאמנים של מילטון פרידמן, הגיעו למסקנה שהרבה יותר משתלם לתרום לפוליטקאים "כסף קטן" על מנת לקבל מפעלים או בנקים בנזיד עדשים. מצווים לעיקרון של מיקסום הרווח הם לא מסתפקים בכך אלא גם עושקים את העובדים, הספקים והלקוחות ומגיעים לרווחי עתק.

כאן המקום לשאול את השאלה: מדוע לא היו עד כה שביתות בחברות היי טק? הרי אין שם בדרך כלל איגודי עובדים והעובדים חתומים על חוזים אישיים. אבל בעלי חברות ההיי טק, שעשו בדרך כלל את כספם לא ע"י שיחוד פוליטיקאים, נותנים לעובדים שכר הוגן, תנאים סוציאליים מפליגים, אופציות ומניות. כשאילי הון אתיים מתחלקים ברווחיות בצורה הוגנת עם העובדים, מבלי לעשוק את הלקוחות, הספקים והקהילה, לא פורצות שביתות ואין סכסוכי עבודה. רק כאשר אילי ההון רוצים לגרוף רווחי עתק, תוך עושק העובדים, פורצות שביתות. שביתות אלה לא מצליחות אם העובדים לא מוכנים להתאגד והם מוכנים לקבל את ההטבות הזמניות שנותנים להם על מנת לא להצטרף לשביתה. כבר דיברנו בהרחבה על מנטליות הקורבן או העבד והמילה עבד מוזכרת עשרות פעמים בסרט. העובדים חשים שמתייחסים אליהם כעבדים. הם מתמרדים אבל טוענים שזה לא מפריע לרוב העובדים האחרים.

אם מצב ההידרדרות האתית שקורית בישראל יימשך זה כבר לא ישנה לאף אחד, כי כולם יראו זאת כתופעה טבעית, בדיוק כפי שהשמש זורחת ושוקעת מדי יום, רק שבישראל היא תזרח רק לעשרות משפחות ומלחכי הפנכא שלהן כאשר שבעה מיליון האזרחים האחרים יהיו בחושך ועוד מיליון יהנו מאור בין ערביים. יש לשער שהחושך יגיע הרבה יותר מהר מכפי שחושבים אם מביאים בחשבון את הסכנות הבטיחותיות שדווקא כמה מפעלי כימיקלים חושפים אותנו אליהן המעמידות בסכנה את חייהם של עשרות אלפי תושבים על פי פרסומים של עמותת אומ"ץ, אזרחים למען מנהל תקין וצדק חברתי ומשפטי, שבראשה עומד העיתונאי אריה אבנרי, הלוחם בשחיתות בישראל מזה עשרות שנים. הכתובת היא על הקיר, מתי מספר יוצאים בקול קורא, המקומונים כותבים מדי פעם כתבת שער, אבל הפוליטיקאים אינם עושים דבר כי הם מחכים לתרומות אילי ההון ואילו אילי ההון לא מוכנים להשקיע את המיליונים הדרושים לשם כך כי הם הרי רוצים למקסם את הרווח. או כדברי אחד העובדים, "אם כסף קונה הכל, הוא יקנה גם את המשטרה, גם את ראש הממשלה הוא יקנה".

בעקבות השביתה, בית המשפט קובע שההסתדרות היא הגוף היציג של העובדים. אבל המרואיינים מספרים כי ההנהלה מחתימה את העובדים שהם "כאילו" מקימים עמותה ולא רוצים שההסתדרות תייצג אותם. לא שואלים את העובדים, אומרים להם תחתמו. העובדים שלא הצטרפו מלכתחילה למאבק פוחדים וחותמים. מבטיחים לכמה מהם הבטחות מפליגות. הפרד ומשול, כך טוענים העובדים המרואיינים. מקימים ועדים פנימיים, מעין כפרי פוטיומקין על מנת שהצאר או בית המשפט ישזוף את עיניו בהם ויוודא שסוף סוף הושג חופש ההתאגדות. לאט לאט ההנהלה מכריעה את המורדים. חלקם מתפטרים "מרצונם" (הסרט מתאר את אחד העובדים הנוסע למפעל בגשם סוחף לקבל את המכתב), חלקם חוזרים עם זנב מקופל לעבודה ומתנכלים להם על כל צעד ושעל. לא רוצים בעושי צרות, הם הרי אויבי העם והגברת הזקנה תקנה שקט תעשייתי בעבור ראשו של איל או של בוקובזה.

אין כנראה גבול להעזה של הגורמים הלא אתיים בישראל. כפי שהם משתלטים על מוקדי הכוח במדינה, על הממשל ועל הפוליטיקאים, כך הם משתלטים לעיתים על הועדים, על התקשורת, ומנסים להשתלט אף על האוניברסיטאות. וכמו שברנג'ה נשאר האדם האחרון ששומר על צלם אנוש ולא מתקרנף, כך יישארו כמה אוניברסיטאות, אתרי אינטרנט, הוצאת ספרים אמיצה וכמה אלפי סטודנטים וקוראים עצמאיים, אנשי עסקים ועובדי ציבור אתיים, שיזכו לקרוא וללמוד חומר אחר, דיסידנטי ומאתגר. מתוכם יקומו המתריעים בשער שישנו את המצב אל מול החושך ההולך ומתקרב, שיגרמו אולי לתפנית בהידרדרות האתית, שיעזו להשמיע את קולם כשכל הקולות האחרים יידומו. ודווקא אל מול התהום הפעורה תתקיים בנו הנבואה של הנביא עמוס, המכוון את נבואותיו נגד ההידרדרות המוסרית והאתית של אילי ההון ובכירי השלטון, החיים חיי תענוגות ועושקים את הדלים ומחזיקי העניין החלשים, המטים משפט למקסם את הרווח על חשבון העשוקים, מגדילים פערים חברתיים עד כי נשאר לדלים בעם רק העפר שעל ראשם. אך עמוס, שלא רואה את עצמו כנביא אלא כמתריע, לא שותק כשאר המשכילים ואומר: "על שלושה פשעי ישראל, ועל ארבעה לא אשיבנו: על מוכרם בכסף צדיק, ואביון בעבור נעלים. השואפים על עפר ארץ בראש דלים, ודרך ענווים יטו. ההופכים ללענה משפט, וצדקה לארץ הניחו. שנאו בשער מוכיח, ודובר תמים יתעבו. לכן המשכיל בעת ההיא ידום; כי עת רעה היא. שנאו רע ואהבו טוב, והציגו בשער משפט; אולי יחנן יהוה אלוהי צבאות שארית יוסף. ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת; וגדרתי את פרציהן, והריסותיו אקים, ובניתיה כימי עולם."

ההכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם של האומות המאוחדות

הואיל והכרה בכבוד הטבעי לכל בני משפחת האדם ובזכויותיהם השוות והבלתי נפקעות הוא יסוד החופש, הצדק והשלום בעולם.

הואיל והזלזול בזכויות האדם וביזוין הבשילו מעשים פראיים שפגעו קשה במצפונה של האנושות; ובניין עולם, שבו ייהנו כל יצורי אנוש מחירות הדיבור והאמונה ומן החירות מפחד וממחסור, הוכרז כראש שאיפותיו של כל אדם.

הואיל והכרח חיוני הוא שזכויות האדם תהיינה מוגנות בכוח שלטונו של החוק, שלא יהא האדם אנוס, כמפלט אחרון, להשליך את יהבו על מרידה בעריצות ובדיכוי.

הואיל והכרח חיוני הוא לקדם את התפתחותם של יחסי ידידות בין האומות.

הואיל והעמים המאוגדים בארגון האומות המאוחדות חזרו ואישרו במגילה את אמונתם בזכויות היסוד של האדם, בכבודה ובערכה של אישיותו ובזכות שווה לגבר ולאישה; ומנוי וגמור אתם לסייע לקידמה חברתית ולהעלאת רמת החיים בתוך יתר חירות.

הואיל והמדינות החברות התחייבו לפעול, בשיתוף עם ארגון האומות המאוחדות, לטיפוח יחס כבוד כללי אל זכויות האדם ואל חירויות היסוד והקפדה על קיומן.

הואיל והבנה משותפת במהותן של זכויות וחירויות אלה הוא תנאי חשוב לקיומה השלם של התחייבות זו.

לפיכך מכריזה העצרת באוזני כל באי העולם את ההכרזה הזאת בדבר זכויות האדם כרמת הישגים כללית לכל העמים והאומות, כדי שכל יחיד וכל גוף חברתי ישווה תמיד לנגד עיניו וישאף לטפח, דרך לימוד וחינוך, יחס של כבוד אל הזכויות ואל החירויות הללו, ולהבטיח באמצעים הדרגתיים, לאומיים ובינלאומיים, שההכרה בעקרונות אלה וההקפדה עליהם תהא כללית ויעילה בקרב אוכלוסי המדינות החברות ובקרב האוכלוסים שבארצות שיפוטם.

סעיף א
כל בני אדם נולדו בני חורין ושווים בערכם ובזכויותיהם. כולם חוננו בתבונה ובמצפון, לפיכך חובה עליהם לנהוג איש ברעהו ברוח של אחווה.

סעיף ב
(1) כל אדם זכאי לזכויות ולחרויות שנקבעו בהכרזה זו ללא הפליה כלשהיא מטעמי גזע, צבע, מין, לשון, דת, דעה פוליטית או דעה בבעיות אחרות, בגלל מוצא לאומי או חברתי , קניין, לידה או מעמד אחר.
(2) גדולה מזו, לא יופלה אדם על פי מעמדה המדיני, על פי סמכותה או על פי מעמדה הבין לאומי של המדינה או הארץ שאליה הוא שייך, בין שהארץ היא עצמאית, ובין שהיא נתונה לנאמנות, בין שהיא נטולת שלטון עצמי ובין שריבונותה מוגבלת כל הגבלה אחרת.

סעיף ג
כל אדם יש לו הזכות לחיים, לחירות ולבטחון אישי.

סעיף ד
לא יהיה אדם עבד או משועבד; עבדות וסחר עבדים יאסרו לכל צורותיהם.

סעיף ה
לא יהיה אדם נתון לעינויים, ולא ליחס או לעונש אכזריים, בלתי אנושיים או משפילים.

סעיף ו
כל אדם זכאי להיות מוכר בכל מקום כאישיות בפני החוק.

סעיף ז
הכל שווים לפני החוק וזכאים ללא הפליה להגנה שווה של החוק. הכל זכאים להגנה שווה מפני כל הפליה המפירה את מצוות ההכרזה הזאת ומפני כל הסתה להפליה כזו.

סעיף ח
כל אחד זכאי לתקנה יעילה מטעם בתי הדין הלאומיים המוסמכים נגד מעשים המפירים את זכויות היסוד שניתנו לו על פי החוקה והחוקים.

סעיף ט
לא ייאסר אדם, לא ייעצר ולא יוגלה באופן שרירותי.

סעיף י
כל אדם זכאי, מתוך שוויון גמור עם זולתו, למשפט הוגן ופומבי של בית-

דין בלתי תלוי וללא משוא פנים בשעה שבאים לקבוע זכויותיו וחובותיו ולברר כל אשמה פלילית שהובאה נגדו.

סעיף יא
(1) אדם שנאשם בעבירה פלילית חזקתו שהוא זכאי, עד שלא הוכחה אשמתו כחוק במשפט פומבי שבו ניתנו לו כל הערובות הדרושות להגנתו.
(2) לא יורשע אדם בעבירה פלילית על מעשה או הזנחה שלא נחשבו בשעתם לעבירה פלילית לפי החוק הלאומי או הבין לאומי. לא יוטל עונש חמור מהעונש שהיה נוהג בזמן שעבר את העבירה הפלילית.

סעיף יב
לא יהא אדם נתון להתערבות שרירותית בחייו הפרטיים, במשפחתו, במעונו, בחליפת מכתבים שלו ולא לפגיעה בכבודו או בשמו הטוב. כל אדם זכאי להגנת החוק בפני התערבות או פגיעה באלה.

סעיף יג
(1) כל אדם זכאי לחופש תנועה ומגורים בתוך כל מדינה.
(2) כל אדם זכאי לעזוב כל ארץ, לרבות ארצו ולחזור אל ארצו.

סעיף יד
(1) כל אדם זכאי לבקש ולמצוא בארצות אחרות מקלט מרדיפות.

(2) אין להסתמך על זכות זו במקרה של האשמה פלילית שמקורה האמיתי במעשי פשע לא-מדיניים או במעשים שהם בניגוד למטרותיהן ולעקרונותיהן של האומות המאוחדות.

סעיף טו
(1) כל אדם זכאי לאזרחות.
(2) לא תישלל מאדם אזרחותו דרך שרירות ולא תקופח דרך שרירות זכותו להחליף את אזרחותו.

סעיף טז
(1) כל איש ואישה שהגיעו לפרקם רשאים לבוא בברית הנישואין ולהקים משפחה, ללא כל הגבלה מטעמי גזע, אזרחות או דת. הם זכאים לזכויות שוות במעשה הנישואין בתקופת הנישואין ובשעת ביטולם.
(2) נישואין יערכו רק מתוך הסכמה חופשית ומלאה של בני הזוג המיועדים.
(3) המשפחה היא היחידה הטבעית והבסיסית של החברה וזכאית להגנה של החברה והמדינה.

סעיף יז
(1) כל אדם זכאי להיות בעל קניין, בין לבדו ובין ביחד עם אחרים.
(2) לא יישלל מאדם קניינו דרך שרירות.

סעיף יח
כל אדם זכאי לחירות המחשבה, המצפון והדת; חירות זו כוללת את הזכות להמיר את דתו או את אמונתו ולתת ביטוי לדתו או לאמונתו, לבדו או בציבור, ברשות היחיד או ברשות הרבים, דרך הוראה, נוהג, פולחן ושמירת מצוות.

סעיף יט
כל אדם זכאי לחירות הדעה והביטוי, לרבות החירות להחזיק בדעות ללא כל הפרעה, ולבקש ידיעות ודעות, ולקבלן ולמסרן בכל הדרכים וללא סייגי גבולות.

סעיף כ
(1) כל אדם זכאי לחירות ההתאספות וההתאגדות בדרכי שלום.
(2) לא יכפו על אדם השתייכות לאגודה.

סעיף כא
(1) כל אדם זכאי להשתתף בהנהלת בארצו, בין השתתפות ישירה ובין דרך הנציגות שנבחרה בבחירות חופשיות.
(2) כל אדם זכאי לשוויון בכניסה לשירות במנגנון של ארצו.
(3) רצון העם הוא היסוד לסמכותה של הממשלה. העם יביע את רצונו בבחירות כשרות הנשנות לעתים מזומנות, לפי זכות בחירה כללית ושווה ובהצבעה חשאית, או לפי סדר של בחירה חופשית כיוצא בזה.

סעיף כב
כל אדם, כחבר החברה, זכאי לבטחון סוציאלי וזכאי לתבוע שהזכויות הכלכליות הסוציאליות והתרבותיות, שהן חיוניות לכבודו כאדם ולהתפתחות החופשית של אישיותו, יובטחו במאמץ לאומי ובשיתוף פעולה בין לאומי בהתאם לארגונה ולאוצרותיה של המדינה.

סעיף כג
(1) כל אדם זכאי לעבודה, לבחירה חופשית של עבודתו, לתנאי עבודה צודקים והוגנים ולהגנה מפני אבטלה.
(2) כל אדם, ללא כל הפליה, זכאי לשכר שווה בעד עבודה שווה.
(3) כל עובד זכאי לשכר צודק והוגן, אשר יבטיח לו ולבני ביתו קיום הראוי לכבוד האדם שיושלם, אם יהיה צורך בכך, על ידי אמצעים אחרים של הגנה סוציאלית.
(4) כל אדם זכאי לאגד אגודות מקצועיות ולהצטרף לאגודות כדי להגן על ענייניו.

סעיף כד
כל אדם זכאי למנוחה ולפנאי, ובכלל זה הגבלת שעות העבודה במידה המתקבלת על הדעת וחופשה בשכר לעתים מזומנות.

סעיף כה
(1) כל אדם זכאי לרמת חיים נאותה לבריאותם ולרווחתם, שלו ושל בני ביתו, לרבות מזון, לבוש, שיכון, טיפול רפואי, שירותים סוציאליים כדרוש וזכות לביטחון במקרה של אבטלה, מחלה, אי כושר לעבודה, אילמון, זיקנה או מחסור אחר בנסיבות שאינן תלויות בו.
(2) אימהות וילדות זכאיות לטיפול מיוחד ולסיוע. כל הילדים, בין שנולדו בנישואין או שלא בנישואין, ייהנו במידה שווה מהגנה סוציאלית.

סעיף כו
(1) כל אדם זכאי לחינוך. החינוך יינתן חינם, לפחות בשלבים הראשוניים והיסודיים. החינוך בשלב הראשון הוא חובה. החינוך הטכני והמקצועי יהיה מצוי לכל, והחינוך הגבוה יהיה פתוח לכל במידה שווה ועל יסוד הכשרון.
(2) החינוך יכוון לפיתוחה המלא של האישיות ולטיפוח יחס כבוד לזכויות האדם ולחירויות היסודיות החינוך; החינוך יטפח הבנה, סובלנות וידידות בין כל העמים והקיבוצים הדתיים והגזעיים, ויסייע למאמץ של האומות המאוחדות לקיים את השלום.
(3) להורים זכות בכורה לבחור את דרך החינוך לילדיהם.

סעיף כז
(1) כל אדם זכאי להשתתף תוך חירות בחייו התרבותיים של הציבור, ליהנות מהאמנויות ולהיות שותף בהתקדמות המדע ובברכתו.
(2) כל אדם זכאי להגנת האינטרסים המוסריים והחומריים הכרוכים בכל יצירה מדעית, ספרותית, או אמנותית שהיא פרי רוחו.

סעיף כח
כל אדם זכאי למשטר סוציאלי ובין לאומי, שבו אפשר יהיה לקיים במלואן את הזכויות והחירויות אשר נקבעו בהכרזה זו.

סעיף כט
(1) כל אדם יש לו חובות כלפי הכלל, כי רק בתוך הכלל נתונה לו האפשרות להתפתחות החופשית והמלאה של אישיותו.
(2) לא יוגבל אדם בזכויותיו ובחירויותיו, פרט לאותן הגבלות שנקבעו בחוק על מנת להבטיח את ההכרה בזכויות ובחירויות של הזולת ואת יחס הכבוד אליהן, וכן את מילוי הדרישות הצודקות של המוסר, של הסדר

הציבורי ושל טובת הכלל בתוך חברה דמוקרטית.
(3) לעולם לא ישתמשו בזכויות ובחירויות אלה בניגוד למטרותיהן ולעקרונותיהן של האומות המאוחדות.

סעיף ל
שום דבר בהכרזה זו לא יתפרש כאילו הוא בא להקנות למדינה, לציבור או ליחיד כל זכות שהיא לעסוק בפעולה או לבצע מעשה שתכליתם לקפח כל זכות או חירות מן הזכויות והחירויות הקבועות בהכרזה זו.

דואר אלקטרוני שנשלח בלאדינו ע"י רחל אמאדו בורטניק, מדאלאס טקסאס, יוזמת ומרכזת האתר בלאדינו "לאדינוקומוניטה", ב- 27.10.2011 לנשיא לשעבר יצחק נבון, למשה שאול עורך אקי ירושלים בלאדינו ולאחרים, עם פרסום הצהרת זכויות האדם בלאדינו ע"י האו"ם, ביוזמת יעקב קורי, שהשתתף בתרגום וערך את התרגום. כמו כן לוטים חלק מההתכתבות ביני לבין האו"ם בנושא תרגום ההצהרה ללאדינו.

חברים יקרים,

היום לבסוף ניתן למצוא את התרגום שלנו להצהרה האוניברסלית של זכויות האדם באתר של האו"ם:

http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=lad

בחודש אפריל השנה, ביוזמתו של חברנו ד"ר יעקב קורי מחיפה, ישראל, יצרנו קבוצה קטנה לתרגום ההצהרה בשפתנו, כי עד אז היא תורגמה ל- 379 שפות אחרות... ברצוני לברך את אלה שהשתתפו בתרגום... (מסיאטל, איסטנבול, חיפה, ירושלים, פריס, סו בצרפת) ומעל כולם – אני מודה לג'אקו קורי, שלא רק היה הכח המניע את הפרויקט, אבל גם היה בקשר עם האחראים באו"ם על מנת להתאים את התרגום לנוסח בשפות האחרות. הוא, כמרצה לאתיקה עסקית באוניברסיטה, מלמד הצהרה זאת בקורסים שלו, ולמרות שהוא מסוגל לקרוא אותה בכשישים שפות (!!!) רצה שתהיה גם גירסה בלאדינו, שפת אמו ושפת אמנו גם כן.

תודות לו ולכל אלה שהשתתפו בתרגום, השם של לאדינוקומוניטה יהיה לעד בארגון חשוב זה... אני מקווה שכל החברים העורכים בטאונים בלאדינו... יפרסמו מסמך זה בלאדינו!

זאת תהילה לכולנו.

רחל אמאדו בורטניק

Dear Sirs,

I am a great admirer of the Universal Declaration of Human Rights, I teach it in my courses of Business Ethics in English and Hebrew, and whenever I study a new language I read first of all the Declaration in the new language (I can read now 60). I don't understand why there is no translation of the Declaration in Ladino, my mother tongue. I see that there is a translation in Yiddish, Rumantsch and Mozarabic, but there is no translation in Ladino, the Judeo Spanish language spoken by the Sephardim all over the world, and still spoken by tens of thousands in Israel, Turkey, Greece, Latin America and the US. The Bible was translated in Ladino as early as the 16th century in Ferrara, there are thousands of books secular and religious, and above all wonderful poetry. There is even a Ladino Internet Forum, very lively, with hundreds of entries every month called Ladinokomunita in Yahoo!, and headed by Mrs. Rachel Bortnick.

Should you agree to publish the Declaration in Ladino I think that we would be proud to do so. Please let us know what is your decision. Best regards,

Dr. Jacques Cory

From: Anthony Donnarumma [mailto:ADonnarumma@ohchr.org] **On Behalf Of** Database HREducation
Sent: Thursday, April 14, 2011 11:16 AM
To: cory
Subject: Re: The Universal Declaration of Human Rights in Ladino

Dear M. Cory,

Many thanks for your message and for your interest in the UDHR.

Please find below the link to the UDHR translations submission guide :
http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/SubmissionGuide.aspx

I hope this information will be useful.
Best regards,

Anthony Donnarumma
HRET team

Sent: Tuesday, June 21, 2011 11:56 AM

Dear Sirs,

We are pleased to submit you in the attachments the UDHR in Ladino in Word and PDF formats, as well as a document on the Ladino language.

You can contact me if you need any more clarifications. Best regards,

Dr. Jacques Cory

From: Anthony Donnarumma [mailto:ADonnarumma@ohchr.org] **On Behalf Of** Database HREducation
Sent: Thursday, October 27, 2011 3:37 PM
To: cory
Subject: RE: FW: UDHR Submission - Ladino

Dear Mr Cory,

The Ladino translation is now available on the following page :
http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/lad.pdf

Best,
Anthony Donnarumma
HRET Team

התכתבות בין פרופסור אילן משולם לביני על נושאי הספר

דוא"ל ששלחתי למשולם ב- 22.5.2008

לאילן שלום רב,

אני שמח להודיע לך שכתבתי עם ערן ויגודה-גדות פרק מתוך ספר חלוצי על אחריות ציבורית בישראל בעריכת אסא כשר, לוטה. בקוראך את הפרק תיווכח שהוא פורץ דרך בהתייחסות לכל נושאי הון ושלטון. הוא מבוסס בעיקרו על ספריו של ג'וזף שטיגליץ, חתן פרס נובל וחסיד הדרך השלישית בין הניאו ליברליזם לסוציאליזם, על המחקרים של אדוה על שחיקת המעמד הבינוני והגדלת הפערים, וכמובן על התובנות של ערן ושלי... הספר שלי נמצא בשלבים האחרונים של ההוצאה לאור של מאגנס והוא יוצא לאור בשבועות הקרובים. אתה תהיה הראשון שיקבל עותק מהספר, כי יש לך תרומה גדולה לכתיבתו. בחודש יולי תתקיים השקה של הספר בתל אביב מטעם מאגנס עם הרצאה שלי והרצאה של אחד ממנהלי החברות בישראל. אתה מוזמן כמובן לכנס. נוצרה כימיה מעולה עם המחלקה למנהל ציבורי ואני מלמד בשלב זה קורס "גלובליזציה הון ושלטון" לשתי קבוצות וקרוב לודאי גם את הקורס שלי על קיימות בשנה הבאה. בסך הכל אני מלמד עשרים שעות בשבוע ואני מאוד עסוק.

דוא"ל שנשלח על ידי משולם ב- 24.5.2008

קורי שלום

תודה על המכתב והפרק המצורף אליו, בהחלט מעניין. בהצלחה על הוצאת הספר אני מקווה שיהפוך במהרה לספר מרכזי בנושא. אנא מסור את איחולי גם לערן. יותר מאשר אשמח לקבל את הספר שיצא לאור. אתה יודע שאני מייחס חשיבות גדולה לנושא. אני עדיין חושב שזה מסוג נושאי קורס שהיו חייבים להיות דרישת האוניברסיטה מכל תלמיד, במסגרת התרומה לאזרחות טובה...

דוא"ל שנשלח על ידי משולם ב- 20.9.2008

חזרתי מחול אתמול. את הספר לקחתי אתי וקראתי ממנו חלקים. נהנתי ואני חושב שהוא מצויין. אין לי ספק שבימים אלו בפרט יקראו בו רבים. שימשיך להיות בהצלחה.

דוא"ל שנשלח על ידי משולם ב- 23.9.2008

כל הכבוד! אני מצטרף להערכה ומקווה שלא רק ימכר אלא שייושם או לפחות ישפיע על החשיבה הניהולית

בהצלחה ושנה טובה

דוא"ל שנשלח למשולם ב- 6.12.2010

לאילן שלום רב,

היום התפרסמה באתר הנפוץ "מחלקה ראשונה" הכתבה שלי "אחים במדינה פרצה שריפה" על הלקחים שיש להפיק מאסון השריפה בכרמל לגבי עתידה של מדינת ישראל.

כל טוב

קורי

דוא"ל שנשלח על ידי משולם ב- 23.12.2010

הי
הייתי בחול וחזרתי מצאתי את מכתבך. קראתי את מאמרך ואני מאד מזדהה אתו. לפעמים אני מצטער שאני לא יותר צעיר בכמה שנים טובות כדי להרים פעילות לשנוי המדינה. נראה לי שאבדנו את הצפון מבחינה ערכית ואין

מי שמטפל בסוגיה כיצד בונים מחדש תרבות לאום. ממש מבהיל. ההפגנות האחרונות נגד הזרים, הערבים, הדוגמא האישית של קברניטי המשק הם רק מחדדות את הבעיתיות. שאלה קשה מה עושים עם זה?
בידידות
אילן

דוא"ל שנשלח למשולם ב- 9.8.2011

אני נעדר מהארץ לשלושה שבועות ואני מופתע שהתחילו את המהפיכה בלעדי. לנו באוניברסיטת חיפה יש חלק לא קטן בהעלאת קדימות הנושא עוד הרבה לפני פרוץ המחאה ואני מלמד מזה שנים רבות סמינריון "אתיקה עסקית בישראל" בו נסקרות בעיות צדק חברתי, הון ושלטון ואף כתבתי פרק בנושא זה בספר החדש על אחריות ציבורית יחד עם ויגודה גדות. אני מצרף את עיקרי מצע תנועת הרפובליקה השניה של ישראל על דף אחד שהצגתי בעבר בפני כמה גורמים ומופיע גם באתר של אומ"ץ. אני מציע להעביר אותו לראשי המאבק ולועדת טרכטנברג שתקום, כי הוא עשוי לפתור את מרבית הבעיות של המדינה. כמובן שהגיבוי למצע הוא בשבעת הספרים ובעשרות המאמרים שלי, במאות ההרצאות שנתתי בפורומים שונים ובמסגרת הקורסים שהעברתי בשבע השנים האחרונות. אני מקווה שחלק ממה שאני אומר וכותב זה למעלה מעשור לאלפי השומעים והקוראים שלי אכן חלחל וממילא המציאות טופחת על פנינו והיא חזקה יותר מכל מה שאני טוען. שופנהואר אמר שלאמת יש שלוש פזות, הראשונה בה אומרים שאנו הזויים, השניה בה אנו נקראים אויבי העם והשלישית שבה היא הופכת לנחלת הכלל וכולם טוענים שהם המציאו אותה. אתה ואני ועוד כמה בודדים יודעים זאת. אני חוזר מארה"ב בה הציעו לי הצעות מעניינות ביניהן מישיבה יוניברסיטי אבל הם מוכנים לשלם לי עבור קורס אחד בשלושה חודשים ששת אלפים דולר...

דוא"ל תשובה של משולם ב- 15.8.2011

חזרתי זה עתה מסין ומצאתי את מכתבך. זו בפעם הראשונה אחרי הרבה שנים שאני נרגש על הנעשה. שביב קטן של תקווה מתעורר אולי בכל זאת משהו ישתנה. זו ממש תנועה לאומית של דור הבניים ודור הפייסבוק אשר עוברת על העולם וגם עלינו. אני נרגש כי היא עוברת אצלנו ללא אלימות ועם כוחמאורגן חיובי אשר אולי ממנו תצמח מנהיגות חדשה , שונה וערכית יותר . נראה שאני לא היחידי שנמאס לו מביבי וליברמן ועוד מייצגי עולם שאין להם כל בסיס ערכי אלא בסיס עכשווי ללא חשיבה קדימה.

אני שמח שהולך לך אקדמית. נדמה לי שעלית על נישה נכונה בעתוי הנכון קצת מזל בנוסף לשכל.

דוא"ל שנשלח למשולם ב- 1.11.11

אני שמח לבשר לך שיום העיון על צדק חברתי שהתקיים באוניברסיטת חיפה ב- 25.9.11 הועלה בערוץ האקדמי ומופיע בקישור: http://actv.haifa.ac.il/programs/List.aspx?li=109

יום העיון בערוץ האקדמי מרשים ביותר בגלל איכות המרצים, מגוון הדיעות, תרבות הדיבור, האקטואליות של הנושא והרמה הגבוהה. הוא בהחלט יכול להופיע בתוכניות לימודים, כפי שאני הכנסתי אותו בסמינריון "צדק חברתי וכלכלי בישראל" (לוטה). מומלץ להכניס בו כתוביות באנגלית עבור אוניברסיטאות בחו"ל ושיתופי פעולה אקדמיים. ניתן להזמין אותו בפורמט DVD מהערוץ האקדמי. מרצים שהשתתפו בכנס המעוניינים לכלול הפניות ומידע נוסף יכולים לפנות למורן מזרחי מהערוץ האקדמי: mmizrahi@univ.haifa.ac.il

דוא"ל תשובה של משולם ב- 2.11.2011

הי,

תודה על העדכון המעניין. נכנסתי גם לאתר. אכן נראה כי היה יום מוצלח חבל שלא יכולתי להגיע. המשך הנאה והצלחה

בידידות

אילן

דוא"ל שנשלח למשולם ב- 2.11.2011

תודה רבה. אם שמת לב הורידו באתר את כל השאלות והתשובות, למעט את שתי השאלות של ערן בהרצאה שלי. בירר‌תי ביסודיות את שני הנושאים ומתברר שכפי שאמרתי תקציב הביטחון ירד מ- 30-35% מהתמ"ג בשנים 74-76, 15-30% בשנים 68-90, לפחות מ- 10% בעשור הנוכחי. הוא לא מהווה לפיכך מניעה לקיום מדינת רווחה, מה עוד שבשנות השבעים למרות הביטחון היינו מדינת רווחה הרבה יותר מאשר כיום. אין לי ספק ששחיקת מעמד הביניים וביטול מדינת הרווחה לא נבע בגלל אילוצים תקציביים אלא אך ורק מתוך רצון אידיאולוגי ו/או מושחת של פוליטיקאים ופקידי ממשל להיטיב עם אילי ההון תמורת אתנן ישיר או עקיף בתרומות או ג'ובים. המספרים מוכיחים שאי השוויון שנוצר בשני העשורים האחרונים לא נובע מבעיות בטחוניות אלא מצמצום המיסוי לעשירים ולחברות. לגבי השאלה השניה של ערן על מס חברות של 40% במקום 61% בעבר ו- 24% כיום (טרכנטברג והממשלה חושבים לפתור את הבעיה בהעלאתו באחוז אחד...). ארה"ב ויפן גובות מס חברות דומה. אבל הכוונה שלי היא שלא כל החברות ישלמו מס כזה – חברות שמיצאות, מעסיקות עובדים באיזורי פיתוח ויש להן ערך מוסף גבוה ייהנו מפטורים והפחתות במסגרת מפעל מאושר וכדומה. ואילו חברות סלולר, נדל"ן, בזק, קרטלים, גאז ונפט, חברות דלק, חברות כח אדם וחברות של טייקונים עם ערך מוסף נמוך, שמשקיעות בקרדיט סוויס ובלאס וגאס, שלא הגדילו את מספר העובדים ובוודאי שלא באיזורי פיתוח, שכל מה שהם עושים זה מעבירים בעלות על קונצרנים מאחד לשני, אין שום סיבה להוריד להם את שיעורי המיסוי והביטוח הלאומי בשביל להעשיר את הטייקונים עוד יותר ולחלק משכורות עתק של מיליונים למנכ"לים. המספרים מוכיחים שבשיעורי מיסוי כוללים גבוהים כאחוזים מהתמ"ג כמו בסקנדינביה התעשיה והכלכלה משגשגים ושיעור השוויון גבוה ויש מדינת רווחה (דנמרק: 49%, שבדיה: 48%, צרפת: 46%, נורבגיה ופינלנד: 44%, גרמניה: 41%, הולנד: 40% - לעומת ישראל: 37%).

יש המון שטיפת מוח מכוונת שנועדה לבלבל את העם ואת החוקרים. מעטים מגלים את האמת לציבור: דה מרקר, אדווה, אומ"ץ... אני בין הבודדים שכותב, מרצה ומעביר קורסים על צדק חברתי וכלכלי זה יותר מעשור, אך אם אני מרצה רק לחובלים ולהכשרה ימית, כמו שזה המצב כיום באוניברסיטת חיפה שחרטה על דגלה את הנושא החברתי – קולי לא יישמע...

<u>דוא"ל שנשלח על ידי משולם באותו היום 2.11.2011</u>

הנושא כואב לי לא פחות ממך. אני מאד מאוכזב שהממשלה במקום לדון בסדר העידפות הערכית הלאומית הלכה לפתרונות קלים כלכליים. היה לי ברור מראש שהדבר הראשון שיעשו זה להעלות את המס לא רק של עסקים אלא גם של רווח הון שהוא מקור הכנסה של לא מעט פנסיונרים. אבל תמיד הולכים לצד הקל . הבעיות האמיתיות שלנו הסכמה על המערכת הערכית ותעדוף שלה לא באה לדיון כלל. למרות כל ההפגנות הכנסת לא קיימה אף דיון אחד ערכי. כדוגמאת מקום ההשכלה. השקעות בשטחים? יושר ואתיקה ? דת ומדינה והלאה והלאה. נראה לי שאולי נכון היה בצורה זו או אחרת להעביר את האכזבה גם לראשי המפגינים שיבליטו את הרמאות שהמדינה מפעילה על ההמונים. נדמה לי שהשלב הבא בהסחת דעת הקהל מבעיות החברתיות היא ליצור מצב לוחמה עם איראן ובכך להסיט את תשומת לב כלם לשם.

עכשיו התחלף ראש בית הספר ואני הולך לנסות ולדבר אתו שוב על הנושא של האתיקה. אני הולך לעשות זאת גם עם הדיקן ללמודים גבוהים ולנסות לשכנע אותם שזה נושא חשוב שיכלו לאמץ אותו כאחד מהכלים של מיתוג האוניברסיטה דווקא בימים אלו.

<u>העתק למשולם של דוא"ל שנשלח לגליה שגיא, מנכ"לית שבי"ל TRANSPARENCY INTERNATIONAL ב- 1.12.2011 (כמה שנים קודם ישבתי בהנהלת שבי"ל, הרציתי שם כמה פעמים וגם ב- TI העולמית ב- 2010)</u>

תודה לך על המייל. אני כואב יחד אתכם את ההדרדרות של ישראל שלא מפתיעה אותי לנוכח הממצאים שלי. מעניין שהחלתי לעסוק באתיקה באופן פעיל דווקא לפני 15 שנה בשנת 1996, כאשר קלטתי את השחיתות ההולכת ומתעצמת בישראל ובעולם המערבי. עד אז הסתפקתי בהיותי איש עסקים אתי. מה שהסנסורים המחודדים שלי קלטו לפני 15 שנה הוא היום נחלת הכלל והעולם. גם משנת 1996 החל לפעול בכל התנופה המשטר הניאו ליברלי בישראל בעקבות הרצחו של רבין ועלייתם לשלטון של המנהיגים הניאו ליברלים: נתניהו הראשון (חניכו של מילטון פרידמן, יועצם של פינושה, רייגן ות'אצ'ר, עם האצת תופעות ההון והשלטון ותחילת חניקתה של מדינת הרווחה), ברק (עם התרומות המפוקפקות וזכות השתיקה), שרון (עם פרשיות האי היווני וכו' ועם נתניהו השני כשר אוצר שהאיץ את חניקתה של מדינת הרווחה), אולמרט (עם כל התביעות, הירשזון ודומיו), ונתניהו השלישי (עם הטיוח של טרכנטברג וקבורתה הסופית של מדינת הרווחה).

שימי לב שישראל ירדה ביותר מ- 150% במשך 15 שנה אלה מהמקום ה- 14 למקום ה- 36, שהוא אמנם פעמיים חי – ח"י לפוליטיקאים ולפקידי האוצר הסמוכים על שולחנם של אילי ההון, ח"י לאילי ההון ספרי הצמרת, המקבלים הטבות בעשרות מילירדים מהמדינה ומשקיעים את הרווחים בלאס וגאס ובנקים מפסידים בחו"ל, במשכורות עתק ובדיבידנדים עצומים על חשבון קרנות הפנסיה המדלדלות שלנו שהפוליטיקאים מכריחים אותנו להשקיע בהן על מנת להיטיב עם אילי ההון על חשבון הציבור כאשר מנהלי הקרנות משקיעים בגלל הריכוזיות בכל האג"חים המפוקפקים ביותר. **מי שמת זה עם ישראל**. לאור הממצאים המזעזעים האלה יש עוד יותר מקום **לתת את מגן השקיפות השנה לדפני ליף ורגב קונטס**, שקרעו את מסך השתיקה ופעלו להגברת השקיפות וחשיפת תרמית החלחול לעם, כי כיום כולם יודעים שהעושר נשאר באלפיון העליון ואצל הטייקונים, כאשר מצבם של 90-80 אחוזים מהעם מורע יחסית אליהם, עם מעיים מרוקנים בגלל החוקן וקרחת מבהיקה בגלל התספורת. לא נותר לי אלא לצרף עוד הפעם את המאמר שכתבתי לאחרונה המפרט את כל משנתי בנושא מצבה העגום של ישראל ומה ניתן לעשות על מנת לשפר אותו.

דוא"ל תשובה באותו יום 2.11.2011

אינני יודע מי היא גליה אך המכתב שלך אליה דיבר אל ליבי. זה זמן רב כפי שאתה יודע, אני מאוכזב וחש כאלו "לקחו לי את המדינה,. תחושה שהשמיטו מתחת לרגלי את כל המערכת הערכית עליה גודלתי וחונכתי ואנו נמצאים בוואקום ערכי מוחלט. וואקום זה מצמיח מנהיגות שלילית אשר אינה מביאה אתה כל תקווה. אך מה שחסר לי ואני עוד יותר קיצוני ממך באנליזה של המצב, הי[[וא מה עושים. אנני טיפוס שמרים ידיים אני מאמין שניתן לעשות משהו. לו הייתי צעיר בכמה שנים טובות הייתי בהחלט מחבק את דפנה כסמל של הכיוון הנכון. צריך למצוא את הדרך לתמוך בתנועה החברתית ולא לתת למחאה לגווע. להרים קול ולהרים ראש כדי לנסות להציל את ביתנו.

ואם כבר מדברים על "חיבוק" לדפני ליף כסמל של הכיוון הנכון כפי שמשולם כותב לי, להלן תמונה שלי עם דפני בתום יום העיון שערכתי באוניברסיטת חיפה חודשיים קודם ושבו לקחו חלק דפני ליף, אריה אבנרי ורבים אחרים.

דוא"ל שנשלח למשולם ב- 27.12.2011

כפי שאתה רואה מוחי ממשיך לקדוח ולמצוא רעיונות מקוריים לקידום הנושאים היקרים לנו, מה עוד שהפרסים המוצעים קשורים קשר ישיר לאתיקה עסקית. תקרא את התכתובת והדף הלוטה. אודה לך על הארותיך בנושא הענקת פרסים לצדק חברתי, כלכלי, שלטוני, סביבתי ואחר, על פי המודל שהתוויתי. דני שכטמן הסכים להיות חבר בועדת הפרס שיהיה בגובה פרס נובל אחד אבל עבור שבע קטגוריות. גם אחרים הסכימו. מה דעתך על הרעיון והאם ניתן להשיג איל הון או גוף שיתרום לנושא? הפרס יכול להיות גם פרס אוניברסיטת חיפה אם איל הון יהיה מוכן לתרום את הסכום – $1.4M לשנה עבורכם או יכול להיות על שם איל הון, ארגון או חברה התורמים. גם הרכב ועדת הפרס הוא מרשים ומוסיף משקל לאיכויות הפרס והכי חשוב אני באמת מאמין שהפרסים עשויים לסייע במיקום ישראל תוך 10 שנים בין עשר המדינות האתיות והמשגשגות ביותר בעולם. הבסיס קיים, צריך רק לשנות את ההדגשים ע"י חינוך ומוטיבציה. איך תוכל לקדם את הנושא?

דוא"ל תשובה של משולם באותו היום – 27.12.2011

אני חושב שהרעיון גדול לא הקדשתי מספיק זמן לניתוח ענפי הצדק השונים . אני חושב שהנכון היה לשכנע וועדה שתשב על המדוחה ותגדיר את מפתח הפרס. למשל היכן נכנס צדק של אי אפליה על כל צורותיה (ערבים יהודים, נשים גברים, חילוניים דתיים). צריך לפתח גם מדדים לכל אחד מהתחומים. על פי אלו קריטריונים ישפטו את קיום הצדק. הערה נוספת. נדמה לי שבמושגים ישראליים סכום הפרס גדול מדי. אני הייתי קובע את אותם סכומים בשקלים ולא בדולרים. . השאלה הנוספת האם הכסף צריך לבוא מתורמים. אז לא ניתן יהייה להתחמק מהקשר לטייקונים מקומיים או זרים. או שפרס כזה צריך להיות לאומי למשל , פרס נשיא המדינה מתקציב הנשיאות באישור הנוגעים לדבר. או פרס הנתמך על ידי בית המשפט העליון. אני חושב שאם יבוא מתרומות לאומיות יהיה נקי יותר. אפשרות שלישית היא כי הפרס ינתן מגוף לאומי אך התרומה תבוא מתורמים אל הגוף הזה למטרה הספציפית. נראה לי שקל יהייה לגייס כסף לכך. חלק מהעניין שחלוקת הפרס תקבל מעמד לאומי כמו פרס נובל והיא תהפוך לחלק מפרסום עולמי.

מכל מקום רעיון מצויין. תודה שחילקת אותי איתו

דוא"ל שנשלח למשולם ב- 16.2.2012

בעקבות הראיון שלי יחד עם יהורם גאון בתוכניתה של קרן נויבך "סדר יום" ב- 13.2 על ההקשרים האקטואליים של ההצגה "ביקור הגברת הזקנה" המועלית בימים אלה בתיאטרון הבימה, כתבתי מסה על הנושא הסוקרת בהרחבה את ההקשרים של המחזה בכלכלה העולמית עם דגש על ישראל וארה"ב. המסה שפורסמה אמש באתר החדשות הידוע NEWS1 היא בת 12 עמודים וסוקרת בהרחבה סוגיות אתיות המועלות בהצגה, כגון: לכל אדם יש מחיר, הסכנות הטמונות בחיים באשראי, הכסף הוא ערך עליון, הון ושלטון וקנית הפקידים, הקורבן תמיד אשם, הכלכלה לא רציונלית, העשוקים חיים במציאות מדומה, מנכ"לים ברוטלים וחברות פסיכופתיות, הצגת תחלואי החברה ברבים, ההתנהגות החביבה לקורבנות, העיתונות כתרופת שווא, העושק מתחיל עם החלשים ומסתיים עם כולנו, התקרנפות החברה ועוד. ניתן לקרוא את המסה באתר NEWS1 - http://www.news1.co.il/ArticlePrintVersion.aspx?docId=68903&subjectID=3

אני מתכוון להכניס את המסה עם ההקשרים האקטואליים כפרק בספר החדש שאני שוקד על כתיבתו על עתיד הכלכלה הקפיטליסטית, לאחר שכבר ניתחתי את המחזה בעבר בספרי האקדמיים בעברית ובאנגלית. אחרי שלימדתי את המחזה בהצלחה רבה בקורסים שלי על אתיקה עסקית, כאשר הסטודנטים גלמו את הדילמות האתיות של גיבורי המחזה, הכנסתי את המסה החדשה כחלק מהסמינריון שלי על צדק חברתי וכלכלי בישראל, כי היא מכילה בצורה הוליסטית את עיקר הנושאים הנסקרים בסמינריון. המסה מצטרפת למאמרים שפרסמתי באתר NEWS1, באתר אומ"ץ ובבטאון רואה החשבון בשנתיים האחרונות על צדק חברתי וכלכלי בישראל ואותם ניתן למצוא באתר שלי ב- Hebrew Articles. את יום העיון שיזמתי בנושא זה ניתן לראות ב – Hebrew Lectures. בשבועות האחרונים אני ממשיך לקבל תגובות נלהבות ליוזמה לחלוקת פרסי צדק בר קיימא על צדק חברתי, כלכלי וסביבתי במתכונת פרס נובל ואנו עסוקים בחיפוש תורם אתי לפרס.

דוא"ל תשובה שנשלח על ידי משולם ב- 17.2.2012

אני ממש שמח על העשייה שלך. זה נותן איזה אור של תקווה שאולי יתחילו יום אחד גם בארץ להתייחס ברצינות לצד האתי. באם מדובר על תרומות לפעילות כזו נראה לי שההגיון היה לפנות לאנשים רציניים כמו בפט,בעלי מיקרוסופט מהכבדים בעולם שיש להם זיקה לשאלות האתיות ועוד בישראל. נראה לי שנכון ביותר לכוון גבוהה בפרט שמדובר עלכסף רב. מה שמציק לי יותר מהכל שהנושאים האתיים וערכיים אינם מוצאים אצלנו מקום טבעי לצמוח ולהוות בסיס לשיחה ולימוד. ראה את כל המקרה של הפעילות החברתית וועדת טרכטנברג. הממשלה או הכנסת לא ישבו פעם אחת לקיים דיון ערכי ולשאול שאלות נוקבות. מהי המערכת הערכית של המדינה. לאן אנו שואפים. נראה לי שקשה מאד לעסוק באתיקה ללא בסיס ערכי עמוק.

כל הכבוד המשך בעבודה הברוכה

דוא"ל של משולם ב- 4.2.2013

אני עדיין נמצא בניו זילנד וחוזר רק בעוד כשבועיים. כואב לי מאד כל הנושא של חוסר היושר הישראלי. התחושה שלי שאיבדנו את מצפן הערכים. פעם גודלנו כלנו על בסיסם. רקנטי הזקן היה חבר טוב של אבי, גם הוא ספרדי טהור. גדלתי על חשיבות מערכת ערכית כבסיס לחיים לעבודה וללא כל ספק לניהול מדינה. הבעיה שרבים יסכימו אתי אלא שאין לנו פתרונות טובים של מה לעשות עם זה. נתניהו וחבורתו מסמלים עבורי את תחתית המדרגה

הערכית. עבורם קיים רק ערך בסיסי אחד והוא כסף ובכל מחיר. הלוואי וידעתי את הפתרון. הרגשתי כאילו לוקחים לי את המדינה מתחת לרגליים. כל אשר אני מאמין בו הולך ונשחק.

נקווה לימים טובים יותר

דוא"ל למשולם ב- 28.11.2013

לוטה מאמר בן 500 מילה, שפורסם באתר "מחלקה ראשונה" NEWS1, בשם "אתיקה צומחת מהראש". המאמר ממחיש כיצד האתיקה צריכה לצמוח מהמנכ"ל והבעלים והצורך בקורסים באקדמיה יבוא מהנשיא וראש החוג. לצערי, המגמה כיום בישראל, בארצות הברית ובכל הארצות הניאו ליברליות היא בדיוק הפוכה, כי בראש החברות עומדים מנהלים הרואים במקסום הרווח את מטרתם היחידה גם בצורה לא אתית ובאקדמיה ביטלו את שיעורי האתיקה או שמעבירים קורסים של עשר שעות שאינם נוגעים בבעיות האקוטיות ביותר של המשבר הכלכלי, צדק חברתי וכו'.

http://www.news1.co.il/ArticlePrintVersion.aspx?docId=88372&subjectID=3

דוא"ל תשובה של משולם באותו היום – 28.11.2013

קראתי ואני מסכים עם כל מילה. אני ,כשעמדתי בראשי בית הספר לניהול, גם האמנתיופעלתי בכוון.ך. אני חושב שזה נושא הכרחי בלימוד ניהול. אני יושב ב 5 וועדות של המל"ג ובכל תכנית שאני מאשר אני דורש שתהייה התייחסות לאתיקה. כמובן שברוב המקומות מכניסים את המינימום הנדרש.

השאלה הגדולה מה עושים כדי לתקן את המצב?. נראה לי שיש להפנות את האכזבה שלך למשרד החינוך ולנסות להשפיע שם שידרשו לימודי אתיקה מכל תלמיד, בכל תכנית ולא רק באוניברסיטה אלא גם ברמת בית הספר התיכון.

תודה על המאמר

דוא"ל למשולם ב- 6.1.2014 {הערת המחבר י.ק. – משולם הוא זה שגייס אותי לאוניברסיטה עשר שנים קודם}

בעקבות ההודעות היומיות שאני מקבל מאוניברסיטת חיפה כ"חבר סגל" והפניה של ראשת לשכת הנשיא שאשלב בקורסים שלי מומחה שפנה אליהם, סברתי לתומי שהנשיא החדש לא מודע לכך שמשנת הלימודים הנוכחית אין לי אפילו קורס אחד באוניברסיטה, כשבעבר לימדתי עשרים שעות שבועיות. אשתי אמרה לי שזה לא לכבודי לפנות אליו ושזה לא יעזור, רבים אחרים יעצו לי בכל זאת לפנות אליו. כך אכן עשיתי לפני שבוע וכצפוי לא קיבלתי כל תשובה. אם לאמר את האמת זה לא הפליא אותי, אוניברסיטת חיפה היא לא אותה האוניברסיטה שהתחלתי ללמד בה ב- 2004, כשחרתה על דגלה אחריות חברתית, הקימה מקבץ לאתיקה עסקית, אמצה כל קורס שהכנתי ונבחרתי בה למרצה המצטיין של כל האוניברסיטה, עם מכתבי הוקרה מהחוגים, הסטודנטים וההנהלה.

אני מתבטא בלשון ברורה כנגד הטייקונים, כנגד קונצרן שטראוס שעפרה חברה בחבר הנאמנים, כנגד חברות הסלולר שעמוס שפירא היה מנכ"ל סלקום, כנגד נוחי דנקנר הבעלים של סלקום, ועוד. כתבתי על כך ספרים, מאמרים ואני מרצה על כך בקורסים ובפורומים שונים. חברי אמרו לי שזאת הסיבה שאחד אחד ובאין רואה הופסקו כל הקורסים שלימדתי. אני העדפתי לתרץ זאת בסיבות אוביקטיביות כצמצומים, העדפת חברי סגל קבועים, העברת האקדמיה הימית לבית הספר למדע המדינה אחרי שלימדתי בהצלחה רבה 17 מחזורים, מיעוט הנרשמים במקבץ האתיקה ועוד. אני לא נעלב סדרתי ולא מתלונן על קיפוח, אלא להיפך מוכן לשלם את המחיר על דעותי, מה עוד שאני מלמד וכותב ספרים לא מנימוקים כספיים אלא בתחושת ייעוד שאני אחד הבודדים הדוגל בו.

לאקטיביסטים כמוני יש עדנה בזמן משבר עולמי ומקומי, כמו בשנים 2008-2011 לאחר שאומתו כל התחזיות שלי בספרים שפורסמו לפני המשבר על האסון המתקרב ובא. בשנים אלה לימדתי באוניברסיטת חיפה, אוניברסיטת תל אביב, הטכניון, מרכז האקדמי כרמל, פורסמו עלי מאמרים ארוכים בגלובס, ארגנתי יום עיון מאוד מוצלח על צדק חברתי וכלכלי, הוזמנתי להרצות במטה של TI בברלין ובשלוחה הישראלית באוניברסיטת תל אביב, הרציתי בבורסה ובפורומים רבים, ועוד. אבל, עם שוך המשבר נעשה הצורך באתיקה פחות אקוטי, מה עוד שמחוללי

המשבר לא נענשו, המדינות השונות נחלצו לעזרתם והם ממשיכים להשתולל ביתר שאת. לכן אני צופה התמוטטות הכלכלה העולמית לא יאוחר משנת 2020 בגלל הקצנת התופעות של 2008 אבל לא רוצים לשמוע.

אין יותר צורך לשבור את העצמות של הדוגלים באתיקה עסקית ובצדק חברתי כפי שעשו לדפני ליף. כבר לא נהוג לתבוע בהוצאת דיבה מתריעים כמיקי רוזנטל. מספיק להקפיא אותנו ולעשות לנו אוסטרקיזם כפי שעושים לאיציק ספורטא באוניברסיטת תל אביב, ליהושע סובול שלא מעלים בתיאטרוני ישראל את מחזותיו החברתיים הזוכים להצלחה אדירה בחו"ל, להוקיע אותנו בעולם העסקים, להדביק לנו תוויות של קומוניסטים בעוד אנו הנאמנים האחרונים של הקפיטליזם והשוק החופשי, של אנרכיסטים כי אנו נגד השלטון שלוח הרסן של הטייקונים, של פופוליסטים כי אנו רוצים בטובת ה- 99% למגינת ליבם של המאון העליון. ממילא אנו מוציאים את ספרינו בחינם באינטרנט, מפרסמים את מאמרינו רק באתרים ייעודיים, ולא נותנים לנו להתריע אפילו באקדמיה...

<u>דוא"ל תשובה של משולם באותו היום 6.1.2014</u>

קראתי בצער רב מלווה בכעס את מכתבך. נשמע בו אכזבה וכעס על האקדמיה, לדעתי בצדק. חבל שכך. אני רואה חשיבות עליונה במקצוע האתיקה. לדעתי הוא היה צריך להיות מקצוע חובה מכל תלמיד באוניברסיטה בכל פקולטה. כך גם היה צריך להיות חובה במקצועות התיכון. האם מפליא אותך שזה לא קורה? אותי לא. עם ממשלה אשר המוסר שלה שואף למוסר הקיים בארצות כמו סין ודרום אמריקה אין זה מפליא.

ברשותך הייתי רוצה להעביר את מכתבך לכמה ידידים באוניברסיטה אשר אולי יכולים היו לעשות משהו עם זה)שי צפריר,איציק הרפז, יוסי יגיל). להם יותר השפעה על תכניות הלימוד אני כבר מחוץ לתמונה ויכול כמוך לשבת ולבכות על המצב

<u>דוא"ל שנשלח למשולם ב- 15.10.2015</u>

לוטה בזאת מאמר שנכתב עלי לרגל קבלת עיטור המופת של אומ"ץ לשנת 2015, יחד עם הרמטכ"ל בני גנץ שקיבל את אות המופת, ומקבלי אותות הוקרה: ראש העיר ביילקין, השופט העליון אליהו מצא, לוסי אהריש, אלוף דורון אלמוג מייסד הכפר השיקומי "עלה נגב", העיתונאי מוטי גילת, נגה ניר וסיוון כהן מ"הכל כלול", ורבים וטובים אחרים. תודה על שתמכת בי לאורך הדרך.

<u>דוא"ל תשובה שנשלח על ידי משולם ב- 16.10.2015</u>

אני נמצא כרגע בארה"ב וקבלתי את מכתבך ותעודת ההצטיינות. בהחלט מרגש. כבוד גדול נפל בחלקך. אני נאחל לך שתזכה לעוד רבים כמוהם.

גאה בך

<u>דוא"ל שנשלח למשולם ב- 2.12.2015</u>

זה ממש מחמם את הלב לקבל מכתב כזה מאחת הסטודנטיות המעולות שהיו לי אי פעם ג'נה בריילובסקי. היא ממשיכה ללמוד לתואר שני באוניברסיטת חיפה בתחום הקיימות, היא מודה לי שהקורס שלי שינה את השקפת עולמה ושזה היה **הקורס החשוב ביותר שלה** לתואר הראשון. יש שכר לעמלי, כי כמוה אני עדיין מקבל הרבה מכתבים מסטודנטים הממשיכים לתארים מתקדמים, מתייעצים אתי, מבקשים המלצות, ורוצים שאמשיך ללמד אותם. **נצבט לי הלב** שאין באפשרותי ללמד אותם יותר בגלל התחרשותי. אך לא רק אני נפגעתי בצוק העיתים, גם אריה אבנרי האביר ללא חת שנלחם בשחיתויות השלטוניות והעסקיות סובל קשות מהלב וצריך להפסיק לעבוד בקצב האינטנסיבי שבו הוא עבד. למיטב ידיעתי לא נותר אפילו אחד מהאתיקנים האקטיביסטים שעוד פעיל, ולא ניתן יותר ללמוד בשום אוניברסיטה בארץ קורסים באתיקה עסקית אקטיביסטית בנושאים האקטואליים ובמשנה חברתית שאינה ניאו ליברלית, שלא לדבר על אירועים המבוססים על נסיון מקצועי של עשרות שנים, סרטים ומחזות, הספרים העדכניים ביותר כספריהם של ג'וזף שטיגליץ, נעמי קליין, מומחד יונוס, מייקל מור, דניאל כהנמן, ג'ואל בקן, המשבר הכלכלי של 2008...

חבל על דאבדין, אבל טוב שהצלחתי בכל זאת להשפיע על מאות מאלפי הסטודנטים שלימדתי בכך ששינו את השקפת עולמם בעוד שכמעט כל האחרים נחשפו לגישה לא שגרתית, ייחודית ורעננה.

From: Jana Brailovsky [mailto:]
Sent: Wednesday, December 02, 2015 9:26 AM
To: Subject: אוניברסיטת חיפה

שלום יעקב,

שמי ג'נה בריילובסקי ולמדתי אצלך בקורס אתיקה ניהולית במרכז אקדמי כרמל במחזור א' בשנת 2009.

כעת אני לומדת לתואר שני בפקולטה לניהול - בחוג לניהול משאבי טבע וסביבה באוניברסיטת חיפה.

ראיתי שאתה מופיע בסגל האקדמי ורציתי לשאול אם יש קורסים שאתה מעביר כרגע או בעתיד הקרוב כי אני ממש מעוניינת ללמוד אצלך.

אני חייבת לציין שהקורס שלמדתי אצלך השאיר אצלי חותם לשנים קדימה ובהחלט שינה לי את נקודת המחשבה והתודעה ומבחינתי זה היה אולי הקורס הכי חשוב בתואר הראשון.

תודה ויום טוב,

דוא"ל תשובה שנשלח על ידי משולם באותו היום 2.12.2015

בשמחה ובעצב מהולים קראתי את דבריך. גם אני עובר דרך אותו שער ספק לגן עדן ספק לגיהינום. חוות הדעת של הסטודנטים להרצאותיי מרגשות ומצד שני הורדתי את מספר הקורסים שאני מלמד כי ההוראה נעשית לי קשה יותר בגלל ...

אנו שוב באותה סירה.

אני מאחל לשנינו המשך הנאה. דרך אגב, הספר האחרון שהוצאתי מקבל הדים מאד חיוביים בשוק וגם זה מוסיף נחת.

תודה

דוא"ל ששלחתי למשולם ב- 29.3.2017

I am pleased to inform you that I have published recently a breakthrough pioneering research book "Academic Proof that Ethics Pays". This book proves for the first time ever statistically that "Ethics Pays" for the ethical countries and they are the most prosperous on earth. This could be a very important contribution to ethics, proving that you cannot achieve sustainable prosperity in a corrupt environment, and we have to be ethical in order to succeed.

דוא"ל תשובה שנשלח על ידי משולם באותו היום 29.3.2017

הי

תודה על המידע, אני חושב שזה השג עצום. זה נושא כל כך כאוב, בפרט במדינתנו המאכזבת בנקודה זו.

אני מאחל לך המון הצלחה במכירת הספר והפצתו בעולם

בברכת ידידות

אילן

דוא"ל תשובה שנשלח למשולם ב- 28.5.2017

אילן יקירי,

אני מקווה ששלומך בטוב ושוכח קצת מביבי, שרה וטראמפ. היה כיף לקיים סבב של פגישות בשבוע שעבר בתל אביב עם חברים שלא ראיתי מזה זמן רב ורצו להיפגש איתי על רקע הספרים החדשים שפרסמתי. החברות עם חברים אלה ואתך, הכימיה וזהות האינטרסים הם כמו יינות טובים, שרק משתבחים עם השנים. החברים ביקשו ממני לשלוח שוב קישורים לספר החדש שלי על הקפיטליזם ולסמינריון המבוסס על הספר, כי הם מעוניינים להשתמש בכמה מפרקי הספר ומשיעורי הסמינריון לתוכניות הלימודים שלהם בקיימות, קודים אתיים, מימון, יחסי אנוש ועוד. להלן הקישור לספר החדש שלי - **Capitalism: Crises & Solutions - Essays, Articles, Courses** . להלן הקישור לתוכנית הלימודים - **32 sessions Course "Capitalism: Crises & Solutions"** .

המצב כיום הוא כזה שאחרי שהתגברנו על מכשלת הנגשת אולם לכבדי שמיעה באוניברסיטת חיפה, מצפים לאישורים לתוכניות הלימוד שלי. זה עשוי לקרות לקראת שנת הלימודים הקרובה, זאת שאחריה או אפילו בשנת 2020. יש בזה בשורה טובה ובשורה רעה. הבשורה הרעה היא שמי יודע מה יקרה עד שנת 2020, עם הבריאות שלי, עם העולם, עם ישראל, עם המל"ג? ובינתיים הסטודנטים ימשיכו לשמוע רק משנה ניאו ליברלית ולא ייחשפו לתכני האתיקה והקפיטליזם האחר. הבשורה הטובה היא ששנת 2020 היא בדיוק השנה שבה חזיתי כבר בספרי האקדמי שיצא לאור בארה"ב בסתיו 2009, שנה אחרי פרוץ המשבר, שעד 2020 עלול לפרוץ משבר "יום הדין" הכי קשה שידענו בגלל שלא הפנימו את הלקחים מהמשבר של שנת 2008; שהמשברים בקפיטליזם הולכים ותוכפים בקצב הולך וגובר עם סכומים שהתחילו ממיליארדים במשבר אג"ח הזבל של 1987, הגיעו ממשבר למשבר לטריליונים במשבר 2008, ובגלל שאין פיקוח על הנגזרים ועל כלכלת השוק והשחיתות הולכת וגואה - הפלילית והחוקית - יגיע המשבר הבא להיקף של עשרות ואולי אף מאות טריליונים עד שנת 2020, כהיקף הסחר של הנגזרים הלא מפוקחים והרבה מעבר לתמ"ג העולמי כך שהפעם הממשלות הניאו ליברליות לא יוכלו להושיע את הטייקונים גם אם הן ירצו, והבנקים, החברות הגדולות, קרנות הפנסיה, והכלכלה העולמית ישקעו במשבר שעוד לא היה כמותו.

עד עכשיו התחזיות שלי הוכחו כנכונות ברוב המקרים לגבי משבר הדוט.קום, התמוטטות הבורסות והנדל"ן ב-2008, אך בראש וראשונה עם ה- CORPORATE SCANDALS שבגינו אף קיבלתי את הדוקטורט בהצטיינות כי המסקנות והחוקים שמצאתי על ההונאה האתית שתביא להתמוטטות נחשבו למופרכות בשנת 2000 כאשר הגשתי את הורסיה הראשונה של הדוקטורט באוניברסיטת פריז ורק אחרי שפרסמתי את התזה כספרים באנגלית במהלך 2001 בהוצאת קלוור היוקרתית בניו יורק ובאירופה ואחרי משבר אנרון שפרץ בדצמבר 2001, וורלדקום, ויונדי, פרמלט וכו' בשנת 2002, הייתה לי עדנה ו- CNAM ביקשו שאגיש ורסיה מעודכנת של התזה עם השוואה בין התחזיות לביצוע וכך קיבלתי סוף סוף את הדוקטורט בשנת 2004 והתחלתי ללמד.

אבל רק אוניברסיטת חיפה הייתה אמיצה מספיק בשביל לתת במה להשקפות שלי ובה לימדתי ברציפות כעשור, אינסאד אפשרו לי לתת הרצאות בפונטנבלו בשנים 2001-2003 ולהעביר סמסטר שלם בקמפוס בסינגפור אך הם העדיפו בסופו של דבר לקחת מרצה יותר קונבנציונלי שירצה על בסיס קבוע, כזה שלא מזיק ולא מעצבן את הטייקונים. אחרי המשבר של 2008 הייתה לי שוב עדנה כי חזיתי אותו בספר שלי במאגנס שיצא ביולי אותה שנה

חודשיים לפני פרוץ המשבר וקיבלתי מחמאות מכל הגורמים על הספר ועל התובנות שלי. אפילו גלובס, מעוז הטייקונים של פישמן פושט הרגל הגדול בהסטוריה של ישראל, ראיינו אותי בראיון של שישה עמודים במוסף השבועי שלהם, והמראיין היה לא אחר מאשר דרור פויר. זאת ועוד, אוניברסיטת תל אביב מעוז הניאו ליברלים ע"ש רקנטי ודומיהם והטכניון שלא נושאים על כפיים את נושא האתיקה הזמינו אותי להרצות במשך שנתיים. גם בטאון "רואה החשבון" נתנו לי במה ומדור קבוע בנושאי אתיקה בשנים 2009-2011. אך שוב, אחרי שוך הקרבות, כאשר ההזרמה הכמותית והריבית האפסית נתנו תרופת שווא לכלכלות העולם שרק הרדימו אותו אך לא ריפאו את החוליים, כל אלה ויתרו על שירותיי ונשארתי עם אוניברסיטת חיפה ועם המרכז האקדמי כרמל ששם פתח לי את השערים ידידנו המשותף נחום ביגר בשנת 2010, כמו שאתה היית זה שפתח בפני את השערים של אוניברסיטת חיפה בשנת 2004. אם כך, עד שנת 2020 יקרה אחת מהשתיים - או שהתחזיות שלי יתגשמו ואז כל החוגים באוניברסיטאות בארץ ובחו"ל ירצו שאלמד, חרש, עיוור או אילם, העיקר שאבוא, או שהן יתבדו, ואז אף אחד לא ירגיש ממילא, כי תפוצת הספר שלי שיצא לאור בשנת 2009 הייתה רק כמה מאות ספרים ואיש לא שם לב אליו. אין לי מה להפסיד, WIN WIN SITUATION ...

זה אם כן המצב, אם ייצא לי ללמד השנה, בשנה הבאה או בעוד שנתיים - טוב, אם לא - גם טוב ואמשיך לכתוב ספרים חינמיים שייקראו רק על ידי אבירי האתיקה כמוך, כמו נחום ביגר, רן לחמן, יהודה כהנא, ארנון רצ'קובסקי, יהושע סובול ועוד כמה "צדיקים", לא יותר מעשרה בסדום שלנו, שבה ביבי, שרה, דרעי שרוכב שנית, הגנבים עם התספורות ההולכות וגדלות שלא נענשים, הרגולטורים שעוברים לצד השני ומוכרים את בכורתנו בנזיד עדשים לנו ובעשרות מיליונים להם, מדינת הרווחה שנפחה את נשמתה, המחאה החברתית שגוועה באיוושה, והטייקונים עם הפוליטיקאים המושחתים שחוגגים על גבנו, משקיעים את כספי הפנסיה בהשקעות המפוקפקות שלהם ללא כל פיקוח ראוי לשמו, והכל כאמור יתמוטט בקרוב מאוד לקראת שנת 2020... או שלא!

שלך בידידות רבה,

קורי

<u>דוא"ל תשובה שנשלח על ידי משולם ב- 31.5.2017</u>

הי

תודה רבה על הקישור לספרך. תמיד מעניין לי לעקוב אחר הנושאים האלו. אני רואה שאתה מעורב מאד ועסוק וזה נפלא לגיל הפנסייה. תמצא שאתה נהנה להיות פנסיונר עצמאי יותר מאשר אנשים רבים שלא יודעים מה לעשות בזמנם הפנוי.

באופן אישי התנהלות המדינה סביב נושאי האתיקה מאד מקשה עלי. קשה לי לקבל את העדר מערכת הערכית שהייתה פעם בארץ והולכת ונעלמת או יותר נכון מוחלפת בערכים שקשה לי להזדהות אתם.

אני קושר זאת לנושא תרבות הארגון אותו אני מלמד ומקנה חשיבות רבה לקיומו להצלחה ארגונית. אי אפשר להוביל חברה ללא מערך ערכי ברור המאפשר לעובדים להזדהות עמו ולפעול לפיו. ללא תרבות ארגון מתאימה ארגון מעולם לא יוכל להצליח לאורך זמן. אותה אנלוגיה מתאימה גם למדינתנו הקטנה. מבלי

לחפש אשמים (קל מיד לזהות אותם) זה מצב מסוכן הדורש השקעה ושנוי יסודי.

אפשר גם על כך לכתוב.

נהנתי לקרוא את דבריך, תמשיך ליצור ולכתוב.

אני נוסע ביום שלישי לארצות הברית עד סוף חודש יוני לביקור משפחתי ואשמח קצת לקחת מרחק מכאן. אני מפחד שאצל טראמפ לא אמצא ישועה.

להשתמע

בידידות

אילן

דוא"ל שנשלח למשולם ב- 28.12.2017

להלן קישור למסה שלי "חזון הרפובליקה השניה של ישראל ופתרון הסכסוך" שהתפרסמה באתר NEWS1 מחלקה ראשונה. אשמח לקבל את תגובתך.

דוא"ל תשובה שנשלח על ידי משולם ב- 2.1.2018

הצלחתי סוף סוף לקרוא את המנשר הפוליטי שלך ואף להנות מתוכנו. אני מאד מסכים עם חלק מהדברים אך יש לי מספר הערות/הצעות ושאלות. השאלה הגדולה ביותר כיצד מניעים משהו כזה קדימה.גם כאן יש לי מספר מחשבות. אולי הטוב ביותר היה שנפגש ונשוחח על כך.

דוא"ל שנשלח על ידי משולם ב- 27.4.2018

שלום יעקב

חזרתי אתמול משבועיים מקסימים בדרום איטליה מלא חוויות והנאה. שבועיים הרחוקים מצרות מדינת היהודים והעובדה שיש גם צורה אחרת לחיות בשקט, בנוף מדהים עם אוכל טוב ואנשים מקסימים, ממלאת את הבטריות להמשיך ולנוע. קראתי את דבריך ובהחלט מלהיב לראות את גישתך והמרץ הרב שאתה נותן לבעייה המרכזית של מדינתנו. הלוואי שיימצא פתרון והמדינה תוכל לעבור

לפסים חלקים יותר וטיפול בבעיות האמת של תושביה. החומר מעניין ומאתגר מאד. המשך! זה חשוב.

בידידות

אילן

דוא"ל ששלחתי למשולם ב- 19.8.2018

אילן היקר,

בספר החדש "הרפובליקה השניה של ישראל" יהיו חלקים על המשטר, הסכסוך, הכלכלה, החברה, העסקים, תרבות, קיימות ועוד. אתה מוזמן לצרף מאמר באחד הנושאים כפי שיעשו כמה מעשרת החברים שהסכימו שאכלול חלקים מההתכתבות בינינו בנושאים אלה. אם אין לך התנגדות אצרף גם התכתבות משמעותית בינינו. הספר יהיה דיגיטלי ויופיע באתר של אוניברסיטת חיפה כמו שאר הספרים שלי, באתר שלי ובאתר של אוניברסיטאות וארגונים אחרים כפי שהיה בעבר. לא נראה לי שתהיה תפוצה גדולה, אבל את שלי אני עושה ומציע משנה סדורה למי שמעוניין לשמוע אותה.

כל טוב,

קורי

דוא"ל תשובה של משולם ב- 20.8.2018

שלום קורי

יופי של רעיון בהצלחה. אתה כמובן רשאי להשתמש בכל חומר התכתבות שהיה בנינו. אם כי יש לי רעיונות אני לא בטוח כי מבחינה בריאותית אני במצב לכתיבת מאמר. רציתי מאד לכתוב מאמר על תרבות הארגון וחשיבותה להצלחת הארגון בהשוואה להעדר תרבות לאומית (מערך ערכי) בגלל גישתו של ביבי והשפעת החסר על קיומה העתידי של המדינה. אם מוצא חן בעניך אנסה להשקיע כמה זמן יש?

בברכה בהצלחה

אילן

III. סוגיות אתיות, גלובליות ומאמרי אורח

עצי חרוב בשביל ישראל בפארק אפק (יואב דותן)

עץ התות העתיק בקיבוץ חניתה (אבישי טייכר)

ניתוח השוואתי של הקוד האתי של סיב"ט

וקודים אתיים בסקטור הבטחוני

(מאמר דומה פורסם באתר מחלקה ראשונה NEWS1 באפריל 2016)

גולת הכותרת של פועלי האתי בייעוץ לחברות היה ללא ספק כתיבת הקוד האתי של סיב"ט, האגף לייצוא ביטחוני במשרד הביטחון. לעיתים נדירות קורה שמתקיימים כל התנאים הרצויים להצלחת פרויקט והוא זוכה להצלחה והכרה של כמעט כל הגורמים הנוגעים בדבר. זה מתחיל מיוזמת הפרויקט שחר חורב, אותה הכרתי כנספחת מסחרית מבריקה בפריז שסייעה רבות לחברות ולי בקשרים עם חברות צרפתיות. משנת 2000 שבה הכרנו ועד היום שמרנו על קשר מקצועי מאוד פורה שהגיע לשיאו כאשר שחר ביקשה ממני לכתוב את הקוד האתי של סיב"ט שבו היא עבדה בתפקיד בכיר. היא הכירה את פועלי האתי, את התיזה לדוקטורט באתיקה עסקית שכתבתי באוניברסיטה הגדולה והיוקרתית CNAM, אוניברסיטה צרפתית הקיימת משנת 1794 ומאז היא ממשיכה להיות מוסד פורץ דרך כיאה לארגון שהוקם בזמן המהפכה הצרפתית ובשנים האחרונות היא אחד המוסדות המתקדמים באירופה ובעולם בנושא אתיקה עסקית. זכיתי לקבל את תואר הדוקטור בהצטיינות בשנת 2004 ומאז לימדתי בשבעה מוסדות אקדמיים בישראל ובעולם בהצלחה רבה וחינכתי דור של אלפי סטודנטים על ברכי המשנה האתית האקטיביסטית שלי. עד שנת 2012 כתבתי 12 ספרים, רובם בנושאים אקדמיים באנגלית, צרפתית ועברית, וכן מאמרים רבים שזכו לתהודה רבה בישראל ובעולם כמפורט באתר שלי. אבל הסיבה העיקרית שפנו אלי לנהל את פרויקט כתיבת הקוד האתי של סיב"ט היא שעבדתי בתעשיה הבטחונית הישראלית במשך כמעט כל הקריירה העסקית הארוכה שלי בתפקידים בכירים במכירות ובכספים. אני אחד מהמנהלים הבודדים בישראל שהיה חשוף למאות דילמות אתיות ויש לו את הרקע העסקי והאקדמי כאחד לטפל בנושא כמו כתיבת קוד אתי. גם לימדתי על קודים אתיים ויישומם במסגרת הקורסים שנתתי באוניברסיטת חיפה. חלק ניכר מעשרות האירועים שכתבתי בספרי הרבים בעברית ובאנגלית דנים בדילמות אתיות בתעשייה הבטחונית, ביצוא ובמכירות הבטחוניות, ולמיטב ידיעתי אני היחיד או לפחות אחד הבודדים בעולם שהתייחס לנושא הדילמות האתיות והקודים האתיים בתעשייה הבטחונית עם מטען אקדמי, מחקרי ועסקי כה עשיר. אך חברו יחדיו בקונסטלציה מיוחדת במינה גם התלהבות והתמדה יוצאים מהכלל מצד ראש סיב"ט תת אלוף מיל. שמעיה אביאלי, סגנו איתמר גרף, מנהלי ועובדי סיב"ט להוציא אל הפועל את הקוד האתי, לסייע בכתיבתו, לדון בדוגמאות ואירועים על דילמות אתיות, והכי חשוב ליישם אותו בהצלחה. ואכן, לא רק שהמשימה בוצעה בהצלחה, אלא גם הקוד האתי זכה למקום ראשון בתחרות עם פרויקטים אחרים במשרד הביטחון ובאחד המקומות הראשונים בתחרות האיכות והמצוינות של השירות הממשלתי.

כפי שניתן להיווכח מהקוד האתי של סיב"ט המובא להלן אין זה קוד רגיל, סטנדרטי, שבמקרים רבים הוא מהווה רק עלה תאנה להתנהגות לא אתית על מנת לסמן V ליד הקוד האתי, כמתחייב מהחוק או מדרישות התדמית. חברות בטחוניות רבות וארגונים בטחוניים פועלים במקרים רבים בצורה לא אתית, משחדים במישרין או בעקיפין גופים שונים, ומיישמים במלואה את משנתו האתית של אבי הדוקטרינה הניאו ליברלית מילטון פרידמן, הגורסת כי יש למקסם את הרווח ללא כל התחשבות בעקרונות של אתיקה, אחריות חברתית, אקולוגיה או צדק חברתי. על רקע זה, השקעתי עבודה רבה בתהליך כתיבת הקוד האתי לבחינה מדוקדקת של עשרות קודים בארגונים הדומים לסיב"ט, בשירות הציבורי ובחברות בטחוניות ואחרות בישראל ובעולם. אך בעיקר התבססתי כמובן גם על הידע הרב שלי ביצוא בטחוני בתפקידים בכירים באלביט במשך 14 שנה ובסיוע לארגונים אחרים כמנהל פרויקטים בהמשך הקריירה שלי. על רקע הניסיון העסקי, המחקרי והאקדמי העשיר שלי כתבתי קוד אתי שהוא אופרטיבי וניתן לקיים אותו ככתבו וכלשונו. זאת ועוד, סיב"ט מצפה מכל מחזיקי העניין שלו ובמיוחד מהחברות הבטחוניות העובדות איתו בשיתוף פעולה שינהגו על פי הקוד האתי של סיב"ט. על תהליך כתיבת הקוד האתי זכיתי לקבל משובים מאוד חיוביים מראש סיב"ט שהודה לי על העבודה היסודית והמהירה, על הדוגמאות והאירועים המאלפים שלימדו את כל העובדים (כי כל עובדי סיב"ט היו שותפים בהטמעת הקוד האתי). ראש סיב"ט הדגיש כי ההובלה שלי בכתיבת הקוד האתי של סיב"ט היתה "לכבוד לנו ולי אישית שאתה שיש לך נסיון מעשי, מומחיות אקדמית, וכן חוקר ומתעמק בנושא לאורך שנים". התמונה של החתימה החגיגית של הקוד האתי על ידי ראש סיב"ט, סגנו, מנהליו ועובדיו וכן שחר חורב, בנוכחותי, מאתרת זה מכבר את עמוד ה- HOME של האתר שלי והמגיע אליו נחשף לתמונה ולקישור לקוד האתי של סיב"ט. מהמרכז ימינה – תת אלוף (מיל.) שמעיה אביאלי חותם, שחר חורב, ד"ר יעקב קורי

לפי מיטב הכרתי הבעיה בקודים האתיים בתעשיה הבטחונית ובארגונים בטחוניים אינה בטיב הקוד האתי. רוב הקודים האתיים מנוסחים היטב, אך חלק ניכר מהם אינו ניתן ליישום, או שאינו מיושם בפועל בגלל המסר הכפול של הנהלת הארגון או החברה. יש חברות רבות שמכפיפות את קצין האתיקה ואת יישום הקוד האתי לקצין הציות הראשי - CHIEF COMPLIANCE OFFICER – CCO, ליועץ המשפטי של החברה, או למנהל בכיר זה או אחר. אם קצין האתיקה הוא גם היועץ המשפטי נדרשת ממנו אקרובטיקה מחשבתית כאשר כיועץ משפטי עליו לטהר את השרץ ולחלץ את החברה מהתנהגות לא חוקית, באשר קצין האתיקה נדרש ליישם את הקוד האתי ולוודא שכולם בחברה פועלים בצורה אתית. קצין הציות הראשי הוא פונקציה חדשה שמוודא שהחברה פועלת על פי החוק והנהלים של הרשויות. אין כל קשר בין זה לבין קצין האתיקה, כי על קצין הציות לוודא למשל שהחברה פועלת על פי כללי סרביינס אוקסלי, אך אין לו כל אחריות לגבי הפעילות האתית של החברה. מיטב המומחים גורסים אף הם שאין לאחד בין שתי הפונקציות. צירוף שלושת הפונקציות לכפיפה אחת הוא מרשם לכישלון, לפחות של הפן האתי, והקפדתי לשמור על העצמאות של קצין האתיקה בסיב"ט וקיבלתי על כך את מלוא הגיבוי של ראש סיב"ט שהוא גם המנהל שממנה את קצין האתיקה/הממונה על האתיקה. על פי הקוד האתי של סיב"ט הממונה על האתיקה CHIEF ETHICS OFFICER בודק עד כמה מוטמע ומושתת הקוד האתי בקרב עובדי סיב"ט ועד כמה פועלים לפיו. תפקידו להפיח רוח חיים בקוד האתי, לתקשר אותו, לעבד אותו, להדריך אותו, לאכוף ולפקח על ביצועו. הממונה על האתיקה משמש כתובת להתנהגות לא אתית של עובדים גם ביחסי עבודה בין העובדים. אל הממונה על האתיקה מועבר כל מידע על התנהגות בלתי הולמת או פלילית של עובד, מקרה של קבלה או מתן שוחד, שחיתות וכדומה. הממונה על האתיקה מתריע בנושאים אופרטיביים כאשר מתגלה: מקרה של מתן שוחד לגורמים שונים במדינות היעד על מנת לקדם מכירות או לפגוע במתחרים, תחרות אגרסיבית מדי בין תעשיות ישראליות הכוללת הכפשות חמורות, מכירת ציוד לא תקין למדינת יעד, הבטחות לגורמים שונים אשר לא ניתנות לכיסוי, הצגה של מערכות ומוצרים שאין להם רישיון מתאים. ראש סיב"ט ממנה את הממונה על האתיקה. הממונה על האתיקה פועל באופן עצמאי ומדווח לראש אגף סיב"ט בגלל מעמדה הרם והחשוב של האתיקה, והוא נהנה מגיבוי מלא של ההנהלה. הממונה על האתיקה מתבסס על הקוד האתי, על החוקים, על התרבות הארגונית וסוציאליזציה, ובכך נותן תשובה הוליסטית לשמירה על סטנדרטים גבוהים של עובדי סיב"ט. לממונה על האתיקה יש ידע בכל תחומי הפעילות של סיב"ט, מודעות אתית גבוהה, אמפתיה והקשבה לזולת ויחסי אנוש מצויינים. אם הממונה על האתיקה לא נוקט בפעילות המתבקשת על עוולה אתית, או אם הבעיה היא בחטיבה עליה אמון הממונה על האתיקה, ניתן לפנות לראש סיב"ט ולדווח על המקרה. הממונה על האתיקה מפרסם מדי רבעון דו"ח אתי, הכולל עמידה בכל הנושאים הנסקרים בקוד האתי ואיך הם טופלו. למיטב ידיעתי, הגדרה זאת היא הכי נרחבת, ניתנת ליישום, מקורית וייחודית מבין כל הקודים האתיים.

ומדוע אין להכפיף את קצין האתיקה לקצין הציות או לאחד את שתי הפונקציות בכפיפה אחת? **קצין ציות** הוא מנהל בארגון שתפקידו לפקח על הציות של הארגון ועובדיו להוראות החוק והרשויות החלות על הארגון, ובפרט הוראות המשפיעות על התפקוד השוטף של רבים מעובדי הארגון. בנוסף לפיקוח עוסק קצין הציות בגיבוש מדיניות

ציות, וביצירה ובהטמעה של נהלים שנועדו להבטיח את הציות הנדרש. לתפקידו של קצין הציות אין קשר עם המבקר הפנימי של הארגון. קיימת הבחנה בין קצין ציות - שעיקר עבודתו הוא בקרה שוטפת למניעת כשל, לבין מבקר פנימי שעיקר עבודתו הוא בביקורת לאחר מעשה (כולל ביקורת של קצין הציות). וכאמור צריכה להיות הבחנה גם עם תקפיד קצין האתיקה כמוסבר לעיל. כשל בציות של ארגונים להוראות הרגולציה עלול לפגוע קשות בתפקודם. בארגונים רבים בארצות הברית מונה קצין ציות בעקבות חקיקת חוק סרבנס-אוקסלי והאירועים שהביאו לחקיקתו. הדיווח של קצין ציות ראשי הוא להנהלת הארגון ולדירקטוריון. וזאת אולי הסיבה מדוע חברות רבות מאחדות את שלושת הפונקציות או לפחות שתיים מהן לאותו אדם. כאשר קצין האתיקה, היועץ המשפטי וקצין הציות מדווחים כל אחד בנפרד למנכ"ל החברה, זה מגדיל את מספר המדווחים אליו בעוד שלושה, בנוסף לעשרה, תריסר או יותר מנהלים בכירים המדווחים למנכ"ל ישירות. המנכ"ל שרוצה לצמצם עד כמה שאפשר את מספר המדווחים אליו מעדיף אם כן לאחד בין שלושת פונקציות המטה, אך הטרחה בדיווח של שלושה מנהלים נוספים בטלה בשישים לעומת הסיכון שיכול להיגרם לחברה במיליונים רבים ואפילו לגרום לחברה לפשוט את הרגל, אם לא יכהנו בשלושת התפקידים אנשים בכירים ועצמאיים שידווחו ישירות למנכ"ל החברה. ומה באשר ליועץ המשפטי? כאמור הוא מטהר את השרץ במקרים רבים. **יועץ משפטי** הוא עורך דין העוסק במתן שירותים משפטיים דרך קבע לגוף מסוים, פרטי או ציבורי. שירותים אלה יכולים לכלול ייצוג בערכאות, ניהול משא ומתן ועריכת חוזים, מתן חוות דעת משפטיות, ועוד. יש גופים שבהם היועץ המשפטי הוא עובד המועסק על ידם במשרה מלאה ועובד איתם בלעדית, ואחרים מתקשרים עם משרדי עורכי דין חיצוניים. עם זאת, להסתמכות על חוות דעת של יועץ משפטי חשיבות רבה במצבים מורכבים, משום שהיא עשויה לשלול את קיומה של כוונה פלילית: "הסתמכות בתום-לב על עצה שיקבל בקשר לכך מעורך-דין, שעליו הוא יכול לסמוך כבעל הידע המשפטי הנדרש, ואשר ידועות לו כלל העובדות והנסיבות הדרושות לעניין, עשויה לשלול את קיומה של כוונה פלילית מצדו לפעול שלא כדין." מכיוון שראיתי יותר מדי מקרים שבהם מנצלים לרעה את חוות הדעת של היועץ המשפטי (חסר לו שהוא לא יטהר את השרץ, הוא לא יישאר יום אחד נוסף בחברה...), ובהכירי גם הרבה יועצים משפטיים עובדי חברה ומשרדים חיצוניים שהם חרב להשכיר שיעשו כל דבר בשביל לרצות את המנהלים שלהם כולל עקיפת החוק בצורה מסוכנת, אני מתייחס בחשדנות רבה לפן האתי של כמה יועצים משפטיים ובוודאי שלא הייתי נותן לחתול לשמור על השמנת ולתת ליועץ המשפטי להיות גם קצין האתיקה בחברה.

אין זה אומר שכל קצין אתיקה הוא טלית שכולה תכלת. בהרבה מקרים הוא רק עושה דברו של המנכ"ל ואם לא נוח למנכ"ל לשמור על האתיקה, קצין האתיקה מאשר פעילויות שונות ונותן גושפנקא מוסרית למנכ"ל לבצע את זממו. לכן ציינתי בהרחבה מה הן התכונות הנדרשות מקצין האתיקה. עליו להיות קודם כל בעל ידע בכל תחומי הפעילות של הארגון, במקרה שלנו של סיב"ט, אך גם בעל מודעות אתית גבוהה, אמפתיה והקשבה לזולת ויחסי אנוש מצויינים. הידע בתחומי הפעילות הוא הכרחי כי אם הוא תלוש ולא בא מתפקיד קווי בסיב"ט לא יתנו לו עובדי סיב"ט את הקרדיט הראוי ויטענו כי הוא לא יודע מה קורה בפועל בשדה, לכן לא ניתן להישמע לעצותיו. "מה הוא מבין? איך בכלל ניתן לעשות עסקים בדרום אמריקה מבלי לשלם שוחד? נראה אותו מביא ולו הזמנה אחת בלי שוחד!" מכיוון שעשיתי עסקים בדרום אמריקה, אסיה ומדינות אחרות מבלי לתת שוחד, ובתקופתי כסמנכ"ל מכירות אלביט עברה את קו פרשת המים ומכרה יותר ליצוא הבטחוני מאשר לשוק המקומי למשרד הביטחון, אני יכול לקבוע בודאות שניתן לבצע מכירות בכל מקום בעולם גם בלי לתת שוחד, מה עוד שכיום זהו חוק שבלעדיו לא היינו יכולים להתקבל ל- OECD. אם כן, ידע מקצועי וניסיון מקצועי הוא תנאי ראשוני להצלחה בתיפקוד קצין אתיקה. אך לא די בכך. קצין האתיקה חייב להיות בעל מודעות אתית גבוהה עם רקורד אתי ללא רבב. אתיקה היא לא מדע היא אומנות, כמו קיימות, היא כמעט דת. אם אתה לא מאמין מושבע אין סיכוי שתצליח בכל תפקיד אתי, כמו שאם אתה לא מאמין באלוהים אל תלך להיות כומר. הייתי אומר גם שאם אתה לא אתי אל תלך לשמור על הקופה הציבורית ולהיות שר האוצר, ראש עיר, או שר הפנים, אך בתוך עמי אני יושב, ויודע שזו דרישה מוגזמת, שכן איך יעשה אדם לביתו אם הוא לא ישלח ידו בקופה הציבורית כי משכורתו כעובד הציבור לא מאפשרת לו "קיום בכבוד". ואם הוא לא מקבל שוחד בעודו בתפקיד, הוא יקבל שוחד בדיעבד בצורה של תפקיד מנכ"ל בחברה שהוא מכר לה את נכסי המדינה בנזיד עדשים עם משכורת של מיליונים, בתעשיה, במחצבים, בבנקים, בביטוח ובכל אחד מהתחומים שכעובד מדינה או שר הוא היה אחראי עליו. לבתי המשפט יש אחריות רבה להתפשטות נגע השחיתות בחברה בעונשים הקלים שהם נותנים לפוליטיקאים ולעובדי מדינה ועיריה שסרחו ולקלות הבלתי נסבלת לקבל עיסקות טיעון, תשלומי כופר אנונימיים, ודרישה לאקדח מעשן, כאשר אם מוכח שקבלן מושחת שילם שוחד או תשלום לא סביר למזכירת הפוליטיקאי המושחת, ליועץ המשפטי שלו או לאחיו, זה היה חוקי כי אין הוכחה של אקדח מעשן שאלה היו הצינורות שדרכם הפוליטיקאי קיבל את השוחד, ולכן הוא ממשיך לטעון שהוא מעולם לא קיבל שוחד, מה שנכון כי את השוחד קיבלו עבורו המזכירה, היועץ המשפטי והאח – אך לך תוכיח זאת לבית המשפט! והשחיתות ממשיכה להתפשט בישראל, בארצות הברית ובמדינות אחרות גם כתרומות של גופים עסקיים לפוליטיקאים – אבי אבות הטומאה, אך זה חוקי וכמובן לא אתי – ובמקרה אותם

הפוליטיקאים גומלים אחר כך לכרישי וול סטריט בבטלם רגולציה שמפריעה להם למקסם את הרווחים, להתפשט ולגדול למימדים מפלצתיים עד שהופכים ל- TOO BIG TO FAIL ויש להם חסינות שמה שלא יעשו וכמה מאות מילירדים שלא יפסידו תמיד הממשלה תבוא ותחלץ אותם ומי שיקבל את החוקן זה הויזיר, העם, 99% מהציבור, בעלי האג"חים, ואף פעם לא הסולטן שדווקא הוא סובל מעצירות ואף פעם הוא והכלכלה לא יבריאו כל עוד הוא לא יקבל את החוקן שהוא זקוק לו בדחיפות.

לבסוף נדרשים מקצין האתיקה אמפתיה והקשבה לזולת ויחסי אנוש מצויינים. הבאתי באירועים שלי בקורסים ובספרים באנגלית ובעברית מקרים שבהם לקצין האתיקה לא היו יחסי אנוש טובים והוא לא תיקשר טוב עם עובדי החברה או הארגון. התפקיד של קצין האתיקה הוא לא תפקיד של חוקר סרטן העושה ניסויים במעבדה מבוקר ועד ליל. קצין האתיקה צריך להיות בשטח, להכיר את כולם, לגלות אמפתיה, להיות מודע לכל הקשיים והבעיות ולגלות אוזן קשבת. הוא גם לא צריך להתמקד בעיקר בזוטות, אם המתנה שעובד הציבור קיבל עולה עשרה דולר כמחויב בחוק או עולה 12 דולר ולכן הוא עבר על החוק. ראיתי די והותר קודים אתיים ששמים את עיקר הדגש על שמירה שעובד החברה לא ישלח ידו אל נכסי החברה, לא יסחב עפרונות עבור הילדים שלו, או לא יתקשר מטלפון החברה בשיחות חוץ. אני כמובן גורס שדין פרוטה כדין מאה, אך צריך להשקיע פי מאה מאמצים למצוא את זה שגונב בגדול, אתי אלון למשל או ברני מיידוף, לעומת אחוז אחד שיושקע בתפישת הגנבים הגדולים של עפרונות. מנהל, וקל וחומר קצין אתיקה, צריך להתמקד בעיקר והוא יוכל להגיע לעיקר ולעבירות הגדולות רק אם יהיה מומחה בחומר, האתיקה תבער כאש בעצמותיו, ואם הוא יהיה ביחסים כאלה טובים שהעובדים שיודעים על העבירות, ותמיד יש מישהו שיודע על כך אך הוא שותק כי הוא לא רוצה להסתבך, ידווחו עליהן. קצין האתיקה הוא בעל אמינות ונהנה מאוזן קשבת אצל המנכ"ל. אך אוי לחברה שבה גם המנכ"ל גונב, גם הנשיא אונס וגם ראש הממשלה מקבל מעטפות מזומנים גם אם הוא עשה זאת לפני שהיה ראש הממשלה. טיעון עקום ביותר הוא להגיד: נכון חטאתי ופשעתי אך עשיתי זאת לפני שהייתי ראש הממשלה כי כראש הממשלה לא גנבתי יותר. כאילו שזה משנה אם גנבת כשהיית ראש הממשלה, ראש עיר או שר בממשלה, גנב הוא גנב הוא גנב. אם קצין האתיקה נהנה מיחסים טובים עם העובדים, עם הספקים, עם הלקוחות, הוא יידע על מקרי השחיתות והשוחד, כי לא יפחדו לספר לו, מה עוד שהוא ישמור על דיסקרטיות ולא יגלה את מקורות המידע שלו. אם משווים את הפירוט הרב שנתתי לתפקיד של הממונה על האתיקה בסיב"ט והעצמאות שלו להגדרות "מימיות ושדופות" של קצין האתיקה בקודים אתיים אחרים, ניתן יהיה להבין אולי כמה קשה לאכוף קודים אתיים בארגונים וחברות בטחוניות רבות לעומת סיב"ט. בחרתי להתמקד בהשוואה של הגדרת קצין האתיקה, אך להלן אתייחס לסעיפים נוספים שבהם קיים שוני מהותי בין הקוד האתי של סיב"ט לקודים אתיים של חברות בטחוניות וארגונים. לבסוף הגעתי לקוד האתי האופטימלי של סיב"ט ומי שקורא קוד זה ומשווה לקודים אחרים יוכל לראות את התהום הפעורה בין הקודים האתיים, ביכולת האכיפה, בהבנת הנקרא, בדוגמאות/אירועים שתורגלו והמחישו את קוד סיב"ט.

לא החיפזון מהשטן, כי אם התירוצים הם מהשטן. בחיי הארוכים זכיתי לשמוע אינספור תירוצים מדוע לא ניתן להתנהג בצורה אתית. ולכן הקדמתי תרופה למכה והזמתי את התירוצים גם בקוד האתי וגם בדוגמאות ובאירועים שנתלוו לאכיפת הקוד. "הקוד האתי מזים רעיונות נפוצים כ - עשיית עוולה אתית למען מטרה אתית חשובה יותר, כולם עושים זאת וכנראה שזה בסדר, אם אני לא אעשה זאת יהיה אחר שיעשה, אף אחד לא יידע על זה, זה כשר אבל מסריח, אל תספר לי אני לא רוצה לדעת, אל תדאג - ככה עובדים אצלנו, אל תגדיל ראש. הקוד האתי בסיב"ט קובע רף של העדפת טובת הכלל, פעילות למען האינטרס הציבורי, כשהעובדים הם משרתי הציבור שהאינטרס שלו גובר על האינטרס האישי שלהם." להבדיל מכמה מנהלים באוצר החושבים כל הזמן על התפקיד הבא שלהם אצל טייקון זה או אחר ודואגים לאינטרסים שלו בעודם באוצר, הקוד האתי של סיב"ט קובע מפורשות שעל העובד להעדיף את טובת הכלל, לפעול אך ורק למען האינטרס הציבורי, כי העובדים הם משרתי הציבור ואינטרס הציבור גובר על האינטרס האישי שלהם. בספרי אני ממליץ לאמץ את המודל הסינגפורי הנותן משכורות גבוהות ביותר לפקידי הממשל ולנושאי תפקידים בכירים ברשות המחוקקת, השופטת והמבצעת, בסדרי גודל של המשכורות בשוק הפרטי על מנת למנוע מקרים שבהם העובדים יעדיפו את האינטרסים של הטייקונים ולעגן את הנאמנות של העובדים למדינה ולציבור עם תנאים כאלה טובים שלא יהיה להם כל פיתוי לחצות את הקווים לסקטור הפרטי. כמו שלא יעלה על הדעת שקצין משטרה או פרקליט מדינה יעבור להיות יועץ משפטי של ברון סמים כך אני מצפה מעובד מדינה שישרת את המדינה והציבור כל חייו ויראה בכך ייעוד.

וזה מביא אותנו לסוגיית ניגודי העניינים, אך לא הסתפקתי באמירה סתמית שיש להימנע מניגודי עניינים כפי שעושים זאת קודים אתיים רבים, והמחשתי בקוד וכן באירועים למה הכוונה בניגודי עניינים, מתוך מקרים שנחשפתי אליהם בנסיון העסקי הרב שלי: "ניגודי עניינים קורים כאשר האינטרסים של עובד סיב"ט, משפחתו או מקורביו נוגדים את האינטרסים של סיב"ט. על העובד לדווח לממונה על האתיקה על אינטרסים שיש לו ולמקורביו

עם התעשיות הבטחוניות או גופים שסיב"ט נמצא איתם בקשר. לדוגמא על העובד לדווח אם הוא או מקורביו משמשים כדירקטורים, מנהלים או יועצים באחת התעשיות הבטחוניות הנזקקות לשירות סיב"ט. עובד סיב"ט אינו קשור, לא משפיע או מנסה להשפיע על עסקה כלשהי בה עלול להיות לו ענין אישי או טובת הנאה מהגורם אתו מבוצעת העסקה." מתן דוגמאות מעין אלה ממחיש לעובד מה הם גבולות ניגודי העניינים, מה מותר ומה אסור ואילו אינטרסים עליו לשרת. הכרתי בקריירה שלי יותר מדי פושטי רגל שרעיותיהם או קרוביהם קיבלו את רכושם, כך שהם יכלו להמשיך לחגוג על חשבון הנושים המסכנים, בעלי אגרות החוב שעשו להם תספורת של עשרות אחוזים, הבנקים, או גורמים פרטיים – ספקים, עובדים והקהילה שהם הונו אותם ולא שילמו להם את המגיע להם. מי שלא מחזיר את חובותיו הוא עבריין אם לא על פי החוק לפחות על פי האתיקה, ואם הוא עושה תספורת הוא עבריין ונוכל ופושע כי הוא איש עסקים היודע להעביר את הסיכון לנושים ואת הסיכוי לכיסו הפרטי. לא ייתכן שאיל הון יעשה תספורת עתק של יותר משישים אחוזים לבעלי אגרות החוב באחת החברות שלו ובמקביל יגרוף רווחים במילירדים מחברות אחרות בהן הוא מושקע. ההגינות המינימלית, האתיקה, ולדעתי גם החוק היו צריכים לחייב אותו לעמוד בכל התחייבויותיו ולשלם את ההפסדים של הנושים מהרווחים האחרים שלו.

הקפדתי לפרט בצורה פרטנית יותר למה אני מתכוון בניגודי עניינים: "לעובד סיב"ט אין אינטרסים כספיים ישירים או עקיפים העומדים בניגוד עניינים עם האינטרסים של סיב"ט. עובד סיב"ט לא מחזיק במישרין או בעקיפין מניות או אגרות חוב של תעשיות בטחוניות, למעט במקרים שהוא מחזיק בקרנות המושקעות בתעשיה הבטחונית. עובד סיב"ט אינו מועסק בעבודה כלשהי מחוץ לסיב"ט, לרבות הוראה, הרצאות או כתיבה, ללא קבלת אישור מפורש של ראש סיב"ט, ובמיוחד כשיש בה ניגודי עניינים בין האינטרס האישי שלו ושל סיב"ט." אם עובד סיב"ט מחזיק במניות של חברה בטחונית שהוא צריך לסייע לה בעסקת יצוא ענקית הוא לא יוכל לנהוג בצורה אובייקטיבית ויעדיף את החברה שהוא מושקע בה על פני חברות אחרות. באותה מידה אם חברה בטחונית מזמינה אותו להרצות בתשלום גבוה בעודו עובד סיב"ט או מזמינה ממנו חוות דעת – בא הקוד האתי ואוסר זאת במפורש. דעתי האישית היא שאסור לעובד בשירות הממשלתי גם אחרי שהוא פרש לעבוד עבור חברות שהוא היה בקשר אתן, וראינו מקרים למכביר ששרים, נשיאים ועובדי ציבור קיבלו עשרות אלפי דולר להרצאה או לייעוץ כלשהו – שזה לדעתי שוחד כמו מעטפת מזומנים, אבל יש חוקי צינון והייתי חייב להתייחס אליהם בקוד האתי, כי יש גבול עד כמה יכולתי להכניס את משנתי האתית לקוד האתי. יחד עם זאת הבהרתי במפורש בשיחות שלי ובהדרכה מה דעתי, גם אם זה אולי לא נעם באוזני עובד זה או אחר. ואני לא בא בטענות אל אף עובד ציבור כי הפער בין משכורתו הצנועה למשכורת והתנאים שמציעים לו בסקטור הפרטי הוא כה גדול שהוא לא עומד בפיתוי והוא עושה לביתו, במיוחד אם זה חוקי ואם החברה לא רואה בכך פסול כלשהו.

הפרק על ניקיון כפיים הוא מפורט בקוד האתי של סיב"ט הרבה יותר מאשר בקודים אתיים אחרים ומביא דוגמאות מוחשיות. "במידה ונודע לעובד סיב"ט על מקרה של חוסר נקיון כפיים בתעשיות הבטחוניות עליו לדווח על כך מיידית לממונה על האתיקה בסיב"ט. להלן **דוגמאות** מספר הנחשבות לחוסר ניקיון כפיים: מתן הלוואה בכוונה לזכות במשוא פנים עם תנאי הלוואה חריגים ואי פרעון ההלוואה בשלמותה, כסף וכל טובת הנאה הניתנים כדי לזכות ביחס אוהד, שי לחג שמטרתו לזכות ברצונו הטוב של העובד, תשלום הוצאות לעובד, תשלום שכר עבודה עבור עבודה פרטית לו או למי מטעמו, דחיית תשלום או הנחה בתשלום עבור רכישה, שותפות עסקית עם העובד, מתנות בעלות ערך ניכר, תשלום עבור שירות שצריך להינתן בחינם, מימון סמינרים ונסיעות לחו"ל, שימוש במכוניות ללא תשלום, אירוח במלון, מתן ערבות או עירבון, קניה במחיר הגבוה ממחיר השוק של מוצר או שירות שברשות העובד או מי מטעמו."

את הדוגמאות ליקטתי מתוך העיתונות, כשחלק מהן זכו לאישור של היועצים המשפטיים שלא ראו בכך עבירה על החוק. מי שקורא את הספרים והמאמרים שלי יודע שיש לי טענות רבות כלפי החוקים, האכיפה והשיפוט בישראל ובעולם. הפעם, בקוד האתי של סיב"ט הצלחתי לכלול כמה דוגמאות העוברות מבעד לרשת החוקית אך לא מבעד לרשת האתית. זה מכבר הפך נושא ההלוואה למכשיר שוחד מקובל במחוזותינו. אדם המקבל הלוואה כלשהי מגורם שהוא קשור אתו עובר לדעתי עבירה אתית, אך "התפשרתי" והסכמתי שרק הלוואה בתנאים חריגים ועם החזר חלקי של הקרן תחשב להלוואה אסורה על פי הקוד האתי. שי גדול לחג או לחתונה או לבר מצווה או לישיבה או לבית הכנסת או לארגון הצדקה הם לדעתי שוחד לכל דבר וזה נכלל בקוד האתי של סיב"ט בצורה מפורטת. עובד האוצר למשל שמפריט את נכסי המדינה בנזיד עדשים משיא את בתו. הוא ממהר להזמין את הטייקון שנהנה מההטבה לחתונה והלה בא לשמוח בשמחתו ומביא לו מתנה של עשרים אלף שקל, האם זה שוחד? כי הרי העובד לא רצה להעליב את הטייקון אם הוא לא היה מזמין אותו אחרי שהם התידדו במשך מאות השעות של המשא והמתן המפרך. אותו דין חל לגבי עובד בנק ישראל שמזמין מנהל בבנק שהוא מפקח עליו לבר מצווה של בנו, או אם הוא הולך לעבוד בבנק שהוא פיקח עליו עם ובלי צינון שממנו העובד והבנק לא מצטננים ומי שמקבל כאב גרון זה

הציבור הרחב. אם חברה מזמינה עובד ציבור לסמיניריון של שבועיים בהוואי שעולה עשרות אלפי דולר, או מזמינה מהעובד חוות דעת בתשלום, או מעמידה לרשות העובד מכונית ללא תשלום, או משלמת עבור האירוח במלון, כל זה הוא על פי הקוד האתי של סיב"ט אסור לחלוטין כי העובד יכול להטות את הכף לטובת חברה בטחונית זאת או אחרת לסייע בקבלת פרויקט יצוא במאות מיליוני דולר ומה זה אירוח בבית מלון של כמה אלפי דולר לעומת סכומי העתק שהחברה יכולה לקבל.

לגבי קניה מהעובד במחיר הגבוה ממחיר השוק ומכירה לעובד במחיר הנמוך ממחיר השוק לקחתי את הדוגמאות מתוך הסאגה של איש ציבור ידוע עם הבתים שהוא קנה/מכר/שכר במחירים השונים ממחיר השוק והיועץ המשפטי לא מצא בכך כל פסול, וכמובן מתוך ההנחות לסלבריטאים במכירת בתים, מכוניות או הזמנה לסיורים בחו"ל שזה תשלום לכל דבר ורק רשויות המס לא שמעו על כך, אם כי לאחרונה הם התעוררו, דבר שגרם לסלבריטאית לפרוץ בבכי כי היא לא תיארה לעצמה שהיא צריכה גם לשלם מיסים. בהיותי גם איש כספים וגם איש מכירות צירפתי עוד דוגמא של מתן ערבות להלוואה, שגם זה שוחד לכל דבר. כי ערבות זהה למתן הלוואה כשברור לכולם שמקבל הערבות אפילו לא חולם להחזיר את ההלוואה והטייקון הוא זה שישלם אותה במקומו כי הוא הסכים להיות ערב להלוואה. ולא רציתי להגזים ולכן לא הכנסתי מקרים שבהם קונה חברה מאשתו של העובד תמונה כי היא "ציירת מעולה" במחיר של מאה אלף שקל כשמחיר השוק של התמונה הוא עשרת אלפים שקל. האמת היא שאני די חושש שאם עובדים מאוד רוצים הם יוכלו תמיד למצוא פרצות בחוק ובקוד האתי. אם זה לא העובד שיקבל את השוחד, הרי זאת תהיה אשתו הציירת או הפסלת או אשת הפרסום או אשת יחסי הציבור. ולכן כבר מזמן הגעתי למסקנה שהערובה הטובה ביותר לקיום הקוד האתי והחוק היא הדוגמא האישית של המנהלים, חינוך אתי, וכן סינון קפדני ביותר לקבלה לעבודה רק של עובדים אתיים עם מבדקים ואירועים ששקדתי על כתיבתם.

בקוד האתי כללתי פסיפס של התנהגות שרק מי שחווה מקרים אלה על בשרו יכול לכתוב. למזלי, נהניתי משיתוף פעולה מעולה ממנהלי סיב"ט ומהעובדים שבאמת ציפו וקיבלו ברצון את הקוד האתי שיהיה עבורם "מורה נבוכים" מה לעשות ואיך לנהוג במקרים שעד כה לא היו ברורים וחד משמעיים. "עובדי סיב"ט נוהגים זה בזה בנאמנות, הוגנות, יושרה וכבוד וכל עובד חש בנוח לדבר את מה שעל ליבו. עובדי סיב"ט מתמקדים במה שחשוב ולא במה שנוח ועושים את הדבר הנכון. עובד סיב"ט לא משתמש שלא כדין בכוחו ובמשאבים של מעמדו לטובתו האישית או של אחרים. הוא לא שועה ללחצים מחוץ לסיב"ט להשתמש במעמדו בצורה משוחדת ולא ישרה, המפרה את אמון הציבור. העובד מתעד את כל פעילותו בסיב"ט ומדווח בצורה מדויקת על כל הוצאה כספית במסגרת תפקידו. עובדי סיב"ט מדייקים בהגעה לעבודה ובפגישות בישראל ובחו"ל. בזמן העבודה הם נמנעים מלעסוק בנושאים אישיים. חל איסור מוחלט לעסוק בהימורים, להשתכר ולעשות מעשים לא מוסריים. עובדי סיב"ט באים למקום העבודה ובמגעיהם מחוץ למשרד בלבוש הולם המכבד את הארגון והמעמד. עובדי סיב"ט לא לוקחים ציוד משרדי או משתמשים בו לצרכים פרטיים." חד העין יראה איך לא שכחתי את מקרי סחיבת העפרונות וכללתי אותם בסוף הפסקה במשקל הראוי, כי יש עיקר ויש טפל, דבר שקודים אתיים רבים נוהגים לשכוח ונותנים פירוט מייגע של כל העבירות הקלות שהעובד עלול לעשות. לגבי ההימורים אני מתכוון למקרים בהם אם עושים כנס בלאס וגאס מאפשרים לעובד לבזבז כספים על הימורים בהיקף של מאות או אלפי דולר ולגבי מעשים לא מוסריים אני יכול לספר סיפור ש"כמובן" לא קרה לי אבל קרה למישהו קרוב...

תארו לעצמכם מצב שסוכן או חברה הזקוקה לרצון הטוב של עובד המשרד מזמינים אותו לארוחה דשנה במדינה מסוימת בדרום מזרח אסיה. עד כאן אין בעיה, למרות שהמהדרין ישאלו כמה עלתה הארוחה. אני לא עוסק בקטנות ומסתכן בכך שיגידו שאני לא אתי אם אומר שגם אם מזמינים את העובד לארוחה שעולה מאה דולר זה כשר, אם כי מסריח. אני אישית לא אוכל מאכלי גורמה כך שאותי לא ניתן לשחד בכגון אלה אבל אחרים אולי יותר נהנתנים. ופה יש בדיוק להבחין בין עיקר לטפל, הטפל הוא אם הארוחה עלתה מאה דולר או עשרים דולר. העיקר הוא שלצד כל אחד מהעובדים מצמידים נערת ליווי שמסייעת לו לאכול, כי הרי זה קשה לאכול עם מקלות. גם כאן זה עדיין על גבול הטפל אם כי זה מתחמם. השיא הוא כאשר בסוף הארוחה אומר המזמין שכל אחד מהעובדים רשאי לקחת אתו לחדר את נערת הליווי על חשבון הברון. פה זה העיקר ולכן טרחתי להכניס את הדוגמא לקוד האתי של סיב"ט, כי זה קרה לחבר הטוב שלי, שלמזלו הוא איש משפחה וסירב בנימוס והלך לישון לבד בעוד חבריו חגגו כל הלילה. ולמה זה העיקר? לא בגלל שאני חרד לגורל הנישואים של עובדי הציבור, ממילא מי שנישואיו תקינים סירב, אבל ברגע שהעובד לקח את נערת הליווי לחדר ובמיוחד אם "המעמד" צולם במצלמה נסתרת של הסוכן - העובד הוא בידיים של הסוכן ויוכל להיסחט כך שהוא יהיה חייב לתת לסוכן את כל ההטבות שהוא רוצה, אם העובד רוצה לשמור את מקום עבודתו, את המוניטין שלו, ובמיוחד לא רוצה לפגוע במשפחתו.

כל עוד אין קוד אתי לא ברור לעובד אם עליו לדווח או לא על התנהגות לא נאותה. לכן דאגתי שיופיע סעיף ארוך ומפורט על כללי ההתנהגות של העובד: "עובד סיב"ט מדווח על כל מקרה שנודע לו על התנהגות לא נאותה לממונה על האתיקה. העובדים אינם משתמשים ברשתות החברתיות בצורה שיכולה לפגוע בסיב"ט ובעובדיה. לעובדי סיב"ט ומנהליו יש חובת אמונים לסיב"ט, הם מתנהגים בתום לב וביושרה, פועלים לטובת האגף, שומרים על שמו הטוב ומייצגים אותו באופן נאות. הקוד האתי לא אמור לפתור כל בעיה ויש להשתמש בשכל ישר לפתרון דילמות אתיות על בסיס הקוד האתי. כיצד ניתן לזהות התנהגות לא אתית או דילמה אתית? שאל את עצמך – האם הפעולה היא חוקית, צודקת, ישרה? איך ארגיש אחרי מעשה? מה יקרה אם זה יוודע ברבים, בתקשורת? האם ניתן להסביר זאת בבתי המשפט? איך ארגיש אם זה יוודע למשפחתי ולחברים שלי? האם תדמית סיב"ט, משהב"ט ומדינת ישראל תיפגע? האם מי מהעובדים עלול להיפגע מהמעשה שלי? האם אחוש מבוכה אם המעשה שלי יוודע ברבים? האם אדם סביר היה מתנהג כמוני? האם קיימת פעולה חלופית שאינה גורמת לי קונפליקט? כיצד הייתי מרגיש אילו היו נוהגים כלפי באותה מידה? האם בפעולתי יש משום ניצול מקום עבודתי בסיב"ט להפקת רווח אישי?" ביודעי שאף פעם לא נוכל להכיל את כל המקרים בקוד האתי דאגתי "ללמד את העובד לדוג" או ליתר דיוק איך להבחין בבעיה גם אם היא לא מכוסה על ידי הקוד האתי. אני אולי לא מקורי, כי מקרים מעין אלה מופיעים למכביר בספרי האתיקה, אך כמה קודים אתיים כוללים פירוט כזה? על העובד לשאול את עצמו איך ירגיש אחרי מעשה, מה יקרה אם זה יוודע ברבים או בתקשורת (ראה דוגמת נערת הליווי), האם תדמית סיב"ט, משהב"ט וישראל תיפגע? פה זה די ברור, גם אם זה לא נכלל בדוגמאות ספציפיות, כי אם העובד למשל ישתכר (עד כאן זה כלול בקוד האתי של סיב"ט) אך בעקבות כך הוא ייתפש נוהג במהירות מופרזת וכששוטר מקומי בא לעצור אותו הוא יכה אותו יקלל את מדינתו ואת דתו, העובד מסבך את סיב"ט ואת המדינה. ולכן כתבתי גם שהעובד יחוש מבוכה אם המעשה שלו יוודע ברבים, כי אדם סביר לא היה נוהג כמוהו. אלה אם כן כללים גנריים, מורי דרך שלאורם ניתן יהיה לבחון כל אירוע עתידי גם אם הוא לא כלול באירועים ובדוגמאות שנכללו בפרויקט. האם קיימת פועלה חלופית? בוודאי – גם אם אתה משתכר, דבר שהוא בעייתי מאוד בארץ ובמיוחד בחו"ל, אל תנהג, תזמין מונית ולך לישון. כי עליך לשאול את עצמך איך היית מרגיש אם אורח שלך היה נוהג כמוך אם היה בא לישראל, מקלל את המדינה, את הדת היהודית, ומכה שוטר ישראלי. שים תמיד את עצמך במקום של האחר ותדע איך לנהוג.

לעניות דעתי הרבה יותר קשה לנסח קוד אתי טוב מאשר חוק טוב. ולכן הדגשתי בקוד האתי של סיב"ט עד כמה קשה לזהות דילמות אתיות: "התנהגות אתית לא מושגת בקלות. על משקל הפסוק "בזעת אפיך תאכל לחם", דרושה הרבה זעה על מנת להגיע להתנהגות אתית בארגון כולו על ידי אימוץ הסיסמא – **זעה**3: **ז**הה את הדילמה האתית, האם אתה יודע את כל הפרטים? **ע**יין בקוד האתי ובנהלים. **ה**בן את המשמעות וההשלכות, מה יקרה למחזיקי העניין, מה יהיו התוצאות, איך זה יפגע במוניטין? **ה**תייעץ עם הממונה על האתיקה ואחרים. **ה**חלט איך לפעול. המנהלים נותנים דוגמא אישית בהתנהגותם האתית, במטרה לשמור בקפדנות על החוקים והנהלים של סיב"ט, לעודד עובדים לשאול שאלות ולקבל ייעוץ בנושאים אתיים, להיוועץ ולהפנות עובדים לממונה על האתיקה, לנקוט פעילות מהירה לתיקון עוולות אתיות, לטפח סביבת עבודה של אמון שבה העובדים יכולים להתבטא בחופשיות ולחוש תחושה של בית, תוך מיצוי כשרונותיהם, סיפוק והנאה מהעבודה. המנהלים מוודאים שכל העובדים מכירים את הקוד האתי ופועלים לפיו." ואסיים את הניתוח ההשוואתי של הקוד האתי בהדגשת הדוגמא האישית, נושא שלצערי לא מכוסה ברבים מהקודים האתיים. הקודים האתיים האחרים סוברים שרוב המעמסה של השמירה על האתיקה צריכה ליפול על קצין האתיקה, הוא הנושא בנטל. ואני סבור שקצין האתיקה הוא רק הסנסור והמעמסה צריכה ליפול בעיקר על המנהלים מהדרג הזוטר ביותר ועד ראש סיב"ט או ראש הארגון.

למזלנו ראש סיב"ט וסגנו, המנהלים, ושחר חורב נתנו דוגמא אישית מעולה גם לפני כתיבת הקוד האתי ולכן לא היו מקרים של חריגות אתיות, אבל לא ניתן לסמוך על כך שכך יהיה תמיד ולכן כתבנו את הקוד האתי. אך בנוסף לקוד האתי ובנוסף לקצין האתיקה, עיקר המעמסה של שמירת האתיקה חלה על ראש סיב"ט ומנהלי סיב"ט, עליהם לתת דוגמא אישית. הכרתי הרבה ארגונים עם קוד אתי לתפארה ומנכ"ל מושחת ולכן הארגון כולו הפך מושחת. די אם נסתכל בישראל שבה הנשיא, ראש הממשלה, שרים, ראשי ערים, פקידי ממשל, רבנים, יושבי ראש דירקטוריון, מנהלי בנקים ועובדי ציבור וחברות אינספור הם מושחתים, יושבים בבית הסוהר ונותנים דוגמא אישית נוראה על מנת להבין מדוע מצבה האתי של ישראל הולך ומידרדר, השחיתות והשוחד פשו בכל מקום, וקשה מאוד למי שנשאר אתי לשרוד בבוץ השחיתות. לפיכך חשוב מאוד לבחור ראש סיב"ט אתי ולדאוג לסינון אתי של כל עובדי המשרד בסיב"ט ובכל משרד ממשלתי בכלל. עליהם מוטלת המשימה לטפח סביבת עבודה של אמון, לתת דוגמא אישית, לעודד דיווחים על חריגות אתיות ולוודא שהקוד האתי נאכף במלואו. לא סתם אמרו אבותינו ש"הדג מסריח מהראש", ולכן השתדלתי ללמד עם הקוד האתי את כל עובדי סיב"ט איך לדוג, כי האתיקה היא עבורנו סם החיים.

פרטים על סיב"ט מאתר הארגון

האגף לייצוא ביטחוני (סיב"ט) במשרד הביטחון מוביל את הייצוא הביטחוני של מדינת ישראל ועומד בראש העשייה הלאומית והבינלאומית לקידומו והרחבתו. באמצעות ייזום וקידום שיתופי פעולה בינלאומיים ופריצה אל שווקים חדשים, מסייע אגף סיב"ט לצמיחתן של התעשיות הביטחוניות הישראליות, ולהמשך בניית עוצמתם של צה"ל ומדינת ישראל.

הייצוא הביטחוני מהווה את אחד המגזרים המובילים במדינה בתחום הייצוא, משמש מנוף צמיחה למשק ותורם לכלכלה הישראלית. התעשיות הביטחוניות בישראל ממלאות תפקיד מרכזי ביצירת התשתית הכלכלית-תעשייתית של המדינה ובהגנה על יעדי הביטחון הלאומיים. הן מאופיינות בחדשנות, ביצירתיות ובפיתוח יכולות טכנולוגיות מתקדמות, אשר תורמות תרומה מכרעת לצה"ל ולמערכת הביטחון כולה.

תפקידו של אגף סיב"ט לקדם את התעשיות הביטחוניות הישראליות - גדולות וקטנות - באמצעות שילוב הבנת הצרכים של צה"ל, ושל מדינות וצבאות שונים, יחד עם הידע הרב, היכולות והפתרונות הטכנולוגיים הקיימים והמתפתחים כל העת.

אגף סיב"ט מעמיד לרשות התעשיות הביטחוניות מכלול שירותים, המותאם למציאות המשתנה, מתוך מטרה להרחיב את הייצוא הביטחוני בשווקים הבינלאומיים. בנוסף, אחראי סיב"ט על מכירת עודפי הציוד של מערכת הביטחון, והוא שותף לקביעת מדיניות הייצוא הביטחוני ובחינת בקשותיהם של היצואנים לרשיונות שיווק ולרשיונות ייצוא.

קידום שיתופי פעולה בינלאומיים

כגוף ממשלתי, עוסק אגף סיב"ט בייזום, איתור וקידום שיתופי פעולה עסקיים וטכנולוגיים בין התעשיות הביטחוניות של מדינת ישראל לבין ארגונים ממשלתיים, צבאיים ותעשייתיים ברחבי העולם, באמצעות מגוון דרכים:

• קיום קשרים עם ממשלות וגורמי ממשל ליצירת הסכמי מסגרת בין ממשלתיים, המאפשרים לתעשיות הביטחוניות להשתתף במכרזים בינלאומיים. בנוסף, מהווים קשרים אלה בסיס לכינון מזכרי הבנות והסכמי אבטחת איכות ממשלתית (GQA).

• תמיכה שיווקית באמצעות רשת נספחים ונציגים ברחבי העולם, המקיימים קשר קבוע ומתמשך עם גורמים רלוונטיים.

• ייזום וליווי ביקורי בכירים ומשלחות רשמיות מקרב משרדי הגנה וביטחון פנים, צבאות, משטרות ותעשיות ביטחוניות מובילות, במטרה להציג את פתרונות התעשייה הישראלית בפני קהלי היעד שלה ברחבי העולם.

• קיום סמינרים מקצועיים ללקוחות זרים בשיתוף בכירים מחילות צה"ל, לצורך הצגת תחומים ייחודיים והדגמה של מערכות ופתרונות מבית היוצר של התעשייה הביטחונית הישראלית.

• איתור וחיבור לשותפים בארץ ובחו"ל וקיום קשרים שוטפים עם ארגונים צבאיים, לזיהוי שוקי יעד והזדמנויות עסקיות עבור כלל התעשיות הביטחוניות.

שיווק בינלאומי

אגף סיב"ט מעמיד לרשות התעשיות הביטחוניות מגוון כלים ואמצעים על מנת לסייע ולתמוך במאמצי השיווק והמכירה, ביניהם:

• יצירת קשרים עם גורמי רכש מחו"ל: אורחים בדרגים שונים מרחבי העולם מגיעים לביקורים במערכת הביטחון ובתעשיות, הן ביוזמת מערכת הביטחון, הן ביוזמת התעשיות עצמן והן ביוזמת סיב"ט, העורך סמינרים וכנסים מקצועיים המיועדים ללקוחות זרים נבחרים. לביקורים אלה השפעה רבה על קידום הייצוא הביטחוני, שכן הם מאפשרים לאורחים להתרשם ממוצרי התעשיות הביטחוניות באופן הממחיש את יכולתן בצורה הקרובה ביותר לפעילותן בזמן אמת.

• מידע עסקי שוטף על צורכי לקוחות, מכרזים בינלאומיים, סקירות מדינה, הזדמנויות עסקיות וידיעות חדשותיות מהעיתונות הבינלאומית. ייזום סקרי שוק בהתאם לדגשים שיווקיים.

• ניהול אתר קהילת היצואנים הביטחוניים: האתר מספק שירותי ממשל זמין ומשפר את ממשקי העבודה בין משרד הביטחון לתעשיות, תוך הגברת השקיפות והנגישות למידע עסקי ורלוונטי בזמן אמת.

• ניהול מערכת אתגר, המאגדת מידע על המוצרים והשירותים של התעשיות הביטחוניות הישראליות ומשמשת כלי שיווקי בידי משרד הביטחון ונציגיו בחו"ל.

• תמיכה וסיוע לתעשיות קטנות ובינוניות על-ידי יצירת שיתופי פעולה, קידום בינלאומי, הכוונה והכשרת יצואנים.

• קיום סדנאות מקצועיות להכרת השירותים והכלים השונים ושימוש נכון ואפקטיבי לקידום השיווק.

חשיפה בינלאומית באמצעות תקשורת שיווקית

אגף סיב"ט פועל לקידום הייצוא הביטחוני על-ידי שימוש בכלים שונים בתחום התקשורת השיווקית, אשר מסייעים במידה רבה לחשיפתן ולשיווק מוצריהן ויכולותיהן של התעשיות הביטחוניות, תוך התאמה והתחשבות בצורכיה של כל אחת מהן:

• השתתפות בתערוכות ביטחוניות מובילות במסגרת ביתנים לאומיים, היוצרים חשיפה רחבה מול קהל המבקרים, מהווים מוקדי משיכה ומארחים משלחות רשמיות ביוזמת סיב"ט.

• הוצאה לאור של "מדריך הייצוא הביטחוני" על שני כרכיו (ביטחוני ו-HLS). המדריך מהווה את מאגר המידע המקיף והעדכני ביותר של החברות הביטחוניות הישראליות ומשמש כלי עבודה בידי ארגונים ממשלתיים, צבאיים ותעשייתיים בעולם. הוא יוצא לאור במהדורה מודפסת ובמהדורות אלקטרוניות (תקליטור ואתר אינטרנט בגרסה המקוצרת). **למדריך הייצוא הביטחוני – לחץ/י כאן.**

• מערך קשרי עיתונות ויחסי ציבור לחשיפת התעשיות בעיתונות המקצועית הבינלאומית סביב תערוכות מובילות.

• חשיפה באמצעות פרסומים ייעודיים כגון מודעות, אתר סיב"ט ועזרים שיווקיים נוספים.

מערך שירותים לרשות היצואן

אגף סיב"ט מעמיד לרשות התעשיות הביטחוניות מגוון נוסף של שירותים ייחודיים, המסייעים בפיתוח עסקיהם ברחבי העולם, ביניהם:

• ייצוג וייעוץ מקצועי בבקשות לרשיונות שיווק וייצוא במקרים מיוחדים.

• מתן מכתבי גיבוי ללקוחות בחו"ל, המאשרים כי הפתרונות המוצעים נמצאים בשימוש צה"ל.

• שירותי אבטחת איכות ממשלתיים (GQA) ללקוחות זרים, כתמיכה לעסקאות רכש של מוצרים ושירותים מהתעשיות הישראליות.

• שילוב התעשיות בהשבחת פלטפורמות עיקריות מעודפי צה"ל ומכירתן כעסקאות "Turn Key Projects".

• סיוע בביצוע עבודות וניסויים ביחידות צה"ל במסגרת עסקאות ייצוא.

קוד אתי בסיב"ט

הקדמה

עובדי סיב"ט מקבלים על עצמם לפעול על פי קוד אתי אופרטיבי המושתת על הערכים באגף והמונחה מהמנהיגות האתית של ההנהלה. הקוד מוטמע באופן שוטף בכל דרגי העובדים ומהווה מצפן שלפיו מנווטת פעילות היצוא הבטחוני הישירה והמסייעת של האגף. במקרים של חשיפה לדילמות האתיות התכופות מקבלים העובדים פתרונות מהקוד האתי ומהאירועים הנלווים למרכיבי הקוד השונים, תוך התייעצות בממונה על האתיקה של האגף ובהנהלת האגף. יחד עם זאת, הקוד האתי לא פוגע ביעילות העבודה על ידי נהלים מסורבלים ואישורים נוספים.

הקוד מותאם לבעיות היחודיות של סיב"ט, ומשתלב בהקשר הרחב יותר של חוקי מדינת ישראל, נהלי העבודה של משרד הבטחון והשירות הציבורי בישראל, אמנת ה- OECD, והחוקים במדינות היעד (אם הם לא סותרים את החוק הישראלי).

התנהגות אתית מושתתת על ההגיון, מבחן הסבירות והאינטואיציה כאחד ומטרתה לייעל ולשפר את תפקוד האגף ולאפשר לעובדים לפעול בגאווה מקצועית, תחושת שליחות, קידום הבטחון, במצפון נקי ובמוניטין ללא רבב. הקוד האתי נועד לשמש מורה נבוכים לעובדי סיב"ט.

כשערכי האתיקה מושרשים היטב בסיב"ט יכולים העובדים לזהות טוב יותר עוולות אתיות ולהתריע על כך. הקוד האתי היוצר מודעות אתית מקשה על סטיה אתית, בייחוד כשהחוק לא חד משמעי ונדרשת הדרכה אתית ברורה יותר. החוקים שונים במידה משמעותית ממדינה למדינה אך הקודים האתיים דומים להפליא בגלל האוניברסליות של האתיקה מימי התנ"ך ועד ימינו. הקוד האתי מרחיב את הציות לחוקים שהוא מינימליסטי בעיקרו ולא מכסה נושאים רבים. האתיקה היא נרחבת יותר מהחוק.

הקוד האתי מזים רעיונות נפוצים כ - עשיית עוולה אתית למען מטרה אתית חשובה יותר, כולם עושים זאת וכנראה שזה בסדר, אם אני לא אעשה זאת יהיה אחר שיעשה, אף אחד לא יידע על זה, זה כשר אבל מסריח, אל תספר לי אני לא רוצה לדעת, אל תדאג - ככה עובדים אצלנו, אל תגדיל ראש. הקוד האתי בסיב"ט קובע רף של העדפת טובת הכלל, פעילות למען האינטרס הציבורי, כשהעובדים הם משרתי הציבור שהאינטרס שלו גובר על האינטרס האישי שלהם.

עובדי סיב"ט הפועלים על פי הקוד האתי מהווים אות ומופת ביושר וביושרה שלהם ללא ניגודי אינטרסים, באובייקטיביות נטולת פניות אל מול לחצים רבים ותכופים, כאשר רק טובת העניין היא נר לרגליהם, באחריותיות אבסולוטית בלי חיפוש אשמים ונסיבות מקלות, בשקיפות בכל מעשיהם שיהיו חשופים לביקורת. אך מעל לכל, הנהלת האגף נותנת דוגמא במנהיגות האתית שלה, החשובה אף יותר מהקוד האתי.

הקוד האתי מושתת על החזון והייעוד של סיב"ט, הרואה ביצוא הבטחוני נדבך בביטחון הלאומי ובחוסנה של מדינת ישראל, תוך שותפות עם התעשייה הבטחונית, קשרים קרובים במדינות היעד, איתור וייזום הזדמנויות עסקיות, שיקוף תמונת מצב שיווקית ומידע עסקי, ומכירת ציוד צה"ל ע"י עובדי סיב"ט האמונים על כך.

עובדי סיב"ט פועלים על פי הוראות משרד הבטחון ושירות המדינה, בין השאר בנושאים: "מתנה שהתקבלה ע"י עובד משהב"ט כעובד ציבור", "דפוסי התנהגות והיבטים משפטיים בפעולות עובדי משרד הבטחון", "כללי האתיקה לעובדי מדינה", "כללי התנהגות לשליחים ועובדים מקומיים בחו"ל", "איסורים בנושא קבלת מתנות וטובות הנאה על ידי עובדי ציבור – לרבות לשמחות ולאירועים משפחתיים", "קבלת מתנות וטובות הנאה לפי חוק שירות הציבור (מתנות)", "איסור מתן שוחד לעובדי ציבור זרים בעסקאות יצוא בטחוני – סקירת משרד המשפטים". הקוד האתי מרחיב ומפרט כמה מההוראות הנ"ל, אך לא סותר אותן.

הגורמים הפועלים במשימות אגף סיב"ט נשמעים לקוד האתי של סיב"ט במגעיהם הקשורים עם סיב"ט. סיב"ט מצפה מכל מחזיקי העניין שלו (התעשיות הבטחוניות, הלקוחות, הספקים, היועצים, הקהילה וכל הגורמים שסיב"ט בא אתם במגע) להיות מונחים על פי עקרונות הקוד האתי של סיב"ט.

מנהיגות והתנהגות אתית

הפרק מדגיש את חשיבות מתן דוגמא אישית, ע"י המנהלים באגף, בהקפדה על התנהגות אתית ובהקפדה על מילוי ההוראות והנהלים של משהב"ט בכלל וסיב"ט בפרט. כמו כן מדגיש את חשיבות הבנת הקוד האתי ע"י העובדים, אימוץ הסיסמא זעה3, ודרכי הפעולה הנדרשים בעת התקלות באירוע ו/או התנהגות שאינם אתיים.

המנהלים נותנים דוגמא אישית בהתנהגותם האתית, במטרה לשמור בקפדנות על החוקים והנהלים של סיב"ט, לעודד עובדים לשאול שאלות ולקבל ייעוץ בנושאים אתיים, להיוועץ ולהפנות עובדים לממונה על האתיקה, לנקוט פעילות מהירה לתיקון עוולות אתיות, לטפח סביבת עבודה של אמון שבה העובדים יכולים להתבטא בחופשיות ולחוש תחושה של בית, תוך מיצוי כשרונותיהם, סיפוק והנאה מהעבודה. המנהלים מוודאים שכל העובדים מכירים את הקוד האתי ופועלים לפיו.

עובדי סיב"ט קוראים ומבינים את הקוד האתי, משתתפים בהשתלמויות והדרכות בנושאים אתיים, במטרה לפעול בצורה אתית, לוודא שהעמיתים מתנהגים בצורה אתית, לשתף את הממונים הישירים ואת הממונה על האתיקה על מעשים לא אתיים של כל גורם שהוא מסיב"ט או קשור אליו, לשתף פעולה עם כל חוקר של התנהגות לא אתית בארגון. במידה ופונים לממונה בנושא עוולה אתית והוא לא עושה דבר, פונים לממונה על האתיקה. הפרת הקוד האתי אסורה. במידה ומתגלות פעולות לא אתיות בסיב"ט, נערך תחקיר, ננקטות פעולות לתיקון המעוות ומניעת פעולות דומות בעתיד, לרבות אמצעי משמעת, המקרה מובא לידיעת עובדי סיב"ט ומבוצעים שינויים בקוד האתי ובהטמעתו.

הקוד האתי לא אמור לפתור כל בעיה ויש להשתמש בשכל ישר לפתרון דילמות אתיות על בסיס הקוד האתי. כיצד ניתן לזהות התנהגות לא אתית או דילמה אתית? שאל את עצמך – האם הפעולה היא חוקית, צודקת, ישרה? איך ארגיש אחרי מעשה? מה יקרה אם זה יוודע ברבים, בתקשורת? האם ניתן להסביר זאת בבתי המשפט? איך ארגיש אם זה יוודע למשפחתי ולחברים שלי? האם תדמית סיב"ט, משהב"ט ומדינת ישראל תיפגע? האם מי מהעובדים עלול להיפגע מהמעשה שלי? האם אחוש מבוכה אם המעשה שלי יוודע ברבים? האם אדם סביר היה מתנהג כמוני? האם קיימת פעולה חלופית שאינה גורמת לי קונפליקט? כיצד הייתי מרגיש אילו היו נוהגים כלפי באותה מידה? האם בפעולתי יש משום ניצול מקום עבודתי בסיב"ט להפקת רווח אישי?

התנהגות אתית לא מושגת בקלות. על משקל הפסוק "בזעת אפיך תאכל לחם", דרושה הרבה זעה על מנת להגיע להתנהגות אתית בארגון כולו על ידי אימוץ הסיסמא – **זעה3**: **ז**הה את הדילמה האתית, האם אתה יודע את כל הפרטים? **ע**יין בקוד האתי ובנהלים. **ה**בן את המשמעות וההשלכות, מה יקרה למחזיקי העניין, מה יהיו התוצאות, איך זה יפגע במוניטין? **ה**תייעץ עם הממונה על האתיקה ואחרים. **ה**חלט איך לפעול.

הממונה על האתיקה

הפרק מפרט את תפקידיו של הממונה על האתיקה, כפיפות וגיבוי, תכונות נדרשות ותוצרים מצופים.

הממונה על האתיקה בודק עד כמה מוטמע ומושתת הקוד האתי בקרב עובדי סיב"ט ועד כמה פועלים לפיו. תפקידו להפיח רוח חיים בקוד האתי, לתקשר אותו, לעבד אותו, להדריך אותו, לאכוף ולפקח על ביצועו. הממונה על האתיקה משמש כתובת להתנהגות לא אתית של עובדים גם ביחסי עבודה בין העובדים. אל הממונה על האתיקה מועבר כל מידע על התנהגות בלתי הולמת או פלילית של עובד, מקרה של קבלה או מתן שוחד, שחיתות וכדומה.

הממונה על האתיקה אינו מצרף את חתימתו בסבבי החתימות השונים של סיב"ט על מנת לא לסרבל את תהליכי העבודה באגף. יחד עם זאת, הממונה על האתיקה מתריע בנושאים אופרטיביים כאשר מתגלה: מקרה של מתן שוחד לגורמים שונים במדינות היעד על מנת לקדם מכירות או לפגוע במתחרים, תחרות אגרסיבית מדי בין תעשיות ישראליות הכוללת הכפשות חמורות, מכירת ציוד לא תקין למדינת יעד, הבטחות לגורמים שונים אשר לא ניתנות לכיסוי, הצגה של מערכות ומוצרים שאין להם רישיון מתאים.

ראש סיב"ט ממנה את הממונה על האתיקה. הממונה על האתיקה פועל באופן עצמאי ומדווח לראש אגף סיב"ט בגלל מעמדה הרם והחשוב של האתיקה, והוא נהנה מגיבוי מלא של ההנהלה. הממונה על האתיקה מתבסס על הקוד האתי, על החוקים, על התרבות הארגונית וסוציאליזציה, ובכך נותן תשובה הוליסטית לשמירה על סטנדרטים גבוהים של עובדי סיב"ט.

לממונה על האתיקה יש ידע בכל תחומי הפעילות של סיב"ט, מודעות אתית גבוהה, אמפתיה והקשבה לזולת ויחסי אנוש מצויינים. אם הממונה על האתיקה לא נוקט בפעילות המתבקשת על עוולה אתית, או אם הבעיה היא בחטיבה עליה אמון הממונה על האתיקה, ניתן לפנות לראש סיב"ט ולדווח על המקרה. הממונה על האתיקה מפרסם מדי רבעון דו"ח אתי, הכולל עמידה בכל הנושאים הנסקרים בקוד האתי ואיך הם טופלו.

מוסר עבודה

הפרק מפרט את דרכי ההתנהגות המצופים מעובדי סיב"ט – נאמנות, הוגנות, יושרה, כבוד ומקצועיות ללא פניות ומשוא פנים.

עובדי סיב"ט נוהגים זה בזה בנאמנות, הוגנות, יושרה וכבוד וכל עובד חש בנוח לדבר את מה שעל ליבו. עובדי סיב"ט מתמקדים במה שחשוב ולא במה שנוח ועושים את הדבר הנכון. עובד סיב"ט לא משתמש שלא כדין בכוחו ובמשאבים של מעמדו לטובתו האישית או של אחרים. הוא לא שועה ללחצים מחוץ לסיב"ט להשתמש במעמדו בצורה משוחדת ולא ישרה, המפרה את אמון הציבור. העובד מתעד את כל פעילותו בסיב"ט ומדווח בצורה מדויקת על כל הוצאה כספית במסגרת תפקידו.

עובדי סיב"ט מדייקים בהגעה לעבודה ובפגישות בישראל ובחו"ל. בזמן העבודה הם נמנעים מלעסוק בנושאים אישיים. חל איסור מוחלט לעסוק בהימורים, להשתכר ולעשות מעשים לא מוסריים. עובדי סיב"ט באים למקום העבודה ובמגעיהם מחוץ למשרד בלבוש הולם המכבד את הארגון והמעמד. עובדי סיב"ט לא לוקחים ציוד משרדי או משתמשים בו לצרכים פרטיים.

עובד סיב"ט מדווח על כל מקרה שנודע לו על התנהגות לא נאותה לממונה על האתיקה. העובדים אינם משתמשים ברשתות החברתיות בצורה שיכולה לפגוע בסיב"ט ובעובדיה. לעובדי סיב"ט ומנהליו יש חובת אמונים לסיב"ט, הם מתנהגים בתום לב וביושרה, פועלים לטובת האגף, שומרים על שמו הטוב ומייצגים אותו באופן נאות.

עובדי סיב"ט מביעים את דעתם המקצועית בנושאים המופקדים בידיהם ללא פניות ומשוא פנים, עם זכות לבקר את מדיניות סיב"ט בדיונים פנימיים, אך נאסר עליהם לחלוטין להפנות ביקורת פנימית לגורמי חוץ. עובדי סיב"ט מצווים לפעול בצורה אתית גם בארצות היעד. סיב"ט לא מתיר חשיפת נתונים הנוגעים לפרטיותו של עובד, אישיותו, צנעת הפרט, מצבו הבריאותי והרפואי, מצבו הכלכלי, תנאי שכרו והעסקתו, דעותיו, נטיותיו המיניות, אמונתו וכיוצא בזאת, אלא בהסכמת העובד או אם הדין מחייב זאת.

ניקיון כפיים

הפרק מפרט את הדרישות בתחום ניקיון הכפיים, דרכי פעולה בעת התקלות במקרה שכזה ודוגמאות לחוסר ניקיון כפיים

על עובד סיב"ט חל איסור חמור לקבל שוחד ישיר או עקיף, לו או למקורבים שלו עבור העדפת חברה מסוימת במגעיו. עובדי סיב"ט פועלים בצורה אתית, שקופה ובטוהר מידות, אמינות ויושרה. סיב"ט אוסר על קבלה או מתן מתנות או טובות הנאה, הכרוכות אפילו למראית עין בנסיון לקבל תמורה כלשהי או להשפיע ולקדם את האינטרסים של התעשייה הבטחונית הישראלית, למעט במקרים הקבועים בנהלי המשרד והמחייבים אישור ודיווח. על עובד סיב"ט להפעיל שיקול דעת בכל הקשור להזמנות לארוחה על חשבון תעשיה ישראלית.

במידה ונודע לעובד סיב"ט על מקרה של חוסר נקיון כפיים בסיב"ט, או בפעילות האגף בחו"ל, עליו לדווח על כך מיידית לממונה על האתיקה. חל איסור על עובד סיב"ט לעבוד בשכר עבור גורם כלשהו גם אחרי שעות העבודה בסיב"ט אלא אם קיבל את אישור המשרד לכך מראש ובכתב. העובד חייב לקבל אישור של הנהלת סיב"ט על עבודה בהתנדבות עבור גוף כלשהו, לרבות כמובן מחזיקי עניין של סיב"ט. הימנעות ממעשי שחיתות שומרת בין היתר על סיב"ט ועובדיו מפני תביעות אישיות וארגוניות, מגבירה את המוניטין ומהימנות הארגון בארץ ובחו"ל, ומעלה את הזדהות העובדים עם סיב"ט.

במידה ונודע לעובד סיב"ט על מקרה של חוסר נקיון כפיים בתעשיות הבטחוניות עליו לדווח על כך מיידית לממונה על האתיקה בסיב"ט.

להלן **דוגמאות** מספר הנחשבות לחוסר ניקיון כפיים: מתן הלוואה בכוונה לזכות במשוא פנים עם תנאי הלוואה חריגים ואי פרעון ההלוואה בשלמותה, כסף וכל טובת הנאה הניתנים כדי לזכות ביחס אוהד, שי לחג שמטרתו

לזכות ברצונו הטוב של העובד, תשלום הוצאות לעובד, תשלום שכר עבודה עבור עבודה פרטית לו או למי מטעמו, דחיית תשלום או הנחה בתשלום עבור רכישה, שותפות עסקית עם העובד, מתנות בעלות ערך ניכר, תשלום עבור שירות שצריך להינתן בחינם, מימון סמינרים ונסיעות לחו"ל, שימוש במכוניות ללא תשלום, אירוח במלון, מתן ערבות או עירבון, קניה במחיר הגבוה ממחיר השוק של מוצר או שירות שברשות העובד או מי מטעמו.

מידע פנים

הפרק מדגיש את האיסור בשימוש במידע פנים לטובתו האישית של העובד, של בני ביתו ו/או מכריו. כמו כן, מדגיש הפרק כי חוק הצינון חל על עובדי סיב"ט לשעבר, בכל הסוגיות של הקוד האתי, לרבות מידע פנים.

עובד סיב"ט לא משתמש במידע פנים לטובתו האישית שלא למטרה שבגינה התקבל המידע. לעובד סיב"ט יש נגישות למידע רב ערך העשוי לגרום להפקת רווחים גדולים אם ינוצל לטובתו האישית, כמו רכישת מניות של חברה שידוע לו כי היא עומדת לקבל חוזה בטחוני גדול או הטיה לטובת חברה מסוימת שהבטיחה לו משרה בעתיד.

מידע על עובדי סיב"ט הוא חסוי ויש להשתמש בו רק על ידי מי שהוסמך לכך ולצרכי עבודה, לרבות פרטים אישיים, רפואיים וכתובות. כמו כן יש לשמור בסוד פרטים לגבי כל מחזיקי העניין של סיב"ט. סיב"ט אוסר על עובדיו להעביר לכל גורם שאינו מורשה לכך מידע שאינו ברשות הציבור.

על עובדי סיב"ט לשעבר חל חוק הצינון של עובדי מדינה בכל הסוגיות של הקוד האתי, לרבות בנושא מידע פנים.

ניגודי עניינים

הפרק מדגיש את חובת העובד בדיווח לממונה על האתיקה על אינטרסים שיש לעובד, ו/או למקורביו, עם התעשיות הביטחוניות או עם גופים שסיב"ט נמצא עימם בקשר. כמו כן, מפרט דוגמאות לניגוד עניינים.

ניגודי עניינים קורים כאשר האינטרסים של עובד סיב"ט, משפחתו או מקורביו נוגדים את האינטרסים של סיב"ט. על העובד לדווח לממונה על האתיקה על אינטרסים שיש לו ולמקורביו עם התעשיות הבטחוניות או גופים שסיב"ט נמצא איתם בקשר. לדוגמא על העובד לדווח אם הוא או מקורביו משמשים כדירקטורים, מנהלים או יועצים באחת התעשיות הבטחוניות הנזקקות לשירות סיב"ט. עובד סיב"ט אינו קשור, לא משפיע או מנסה להשפיע על עסקה כלשהי בה עלול להיות לו ענין אישי או טובת הנאה מהגורם אתו מבוצעת העסקה.

לעובד סיב"ט אין אינטרסים כספיים ישירים או עקיפים העומדים בניגוד עניינים עם האינטרסים של סיב"ט. עובד סיב"ט לא מחזיק במישרין או בעקיפין מניות או אגרות חוב של תעשיות בטחוניות, למעט במקרים שהוא מחזיק בקרנות המושקעות בתעשיה הבטחונית. עובד סיב"ט אינו מועסק בעבודה כלשהי מחוץ לסיב"ט, לרבות הוראה, הרצאות או כתיבה, ללא קבלת אישור מפורש של ראש סיב"ט, ובמיוחד כשיש בה ניגודי עניינים בין האינטרס האישי שלו ושל סיב"ט.

פעילות עסקית ללא דופי

הפרק מפרט את הקווים המנחים לפעילות עסקית אתית של עובדי סיב"ט.

סיב"ט הינו שותף לצמיחתה של התעשיה הבטחונית הישראלית, מקיים תרבות המטפחת שותפויות להצלחת היצוא הבטחוני, שואף למצוינות, זריזות תגובה והתייעלות מתמדת, מקפיד על יושרה ואתיקה למופת על בסיס הבנה מעמיקה של עולם היצוא הבטחוני וחותר למצב את ישראל כמובילה עולמית בתחום היצוא הבטחוני. פעילות סיב"ט מבוססת על יושרה, אמינות וממלכתיות, מקצוענות ומצויינות, מומחיות, עבודת צוות, יוזמה והובלה, ייצוגיות ושליחות, נאמנות ארגונית ואישית. עובד סיב"ט פועל ללא משוא פנים ואינו נותן יחס מועדף לשום חברה, אדם או גורם שהוא בא אתו במגע מקצועי.

חובת הנאמנות הראשונה במעלה של סיב"ט היא למדינת ישראל, ממשלתה ומערכת הבטחון, תוך מימוש יעדי הבטחון הלאומי. אולם לסיב"ט יש גם מחויבות לסייע ולתמוך בתעשיות הבטחוניות ביצוא שלהן ולשווק באופן ישיר ציוד של צה"ל. סיב"ט מטפחת את התשתית התעשייתית המשרתת את צרכי צה"ל ואת התעשיות שאינן מוכרות לצה"ל על מנת לייצר יתרון תחרותי, יעילות משקית, רכש אופטימלי ולעודד חדשנות טכנולוגית ומתן מענה נאות לצרכי צה"ל המשתנים. במקביל סיב"ט הוא הגורם המקצועי הממשלתי המסייע למדינות וללקוחות

הזרים במגעיהם עם ישראל, תוך כבוד הדדי, קיום מערכת יחסים נאותה, אמינה ואתית. סיב"ט מצליח למצוא את האיזון המיטבי בין יעדים אלה מבלי שייפגעו מחזיקי העניין שלו, תוך סינרגיה מלאה.

עובדי סיב"ט מורשים לאסוף מידע על מתחרי התעשיות הישראליות, מכרזים בינלאומיים, או על גופי ממשל במדינות היעד אך ורק אם המידע גלוי ומושג בצורה חוקית ואתית. חל איסור לקבלת מידע שלא כדין. הפרסומים של סיב"ט הם מדוייקים, אמינים, מהימנים ותואמים את ערכי סיב"ט. עובדי סיב"ט אינם מציגים מצגים כוזבים או מטעים בפרסומי סיב"ט, ואינם מדווחים מידע שלא ביושר או בכוונה להטעות. עובדי סיב"ט אינם חושפים סודות מסחריים לתעשיות מתחרות. סיב"ט מקפיד לקבל היתרים, רשיונות ואישורים מממשלת ישראל וממשלות זרות הדרושים לפעילותו העסקית. סיב"ט פועל בהתאם למדיניות היצוא של ישראל ומכבד את חוקי היבוא של מדינות היעד שלו.

סיב"ט מקיים בקפדנות את סעיף "משתמש סופי", על פי חוק הפיקוח, בכל אותם מקרים שבהם הדבר נדרש. סיב"ט פועל על פי תוכנית הציות של משרד הבטחון התואמת את הנחיות ה- OECD. עובדי סיב"ט פועלים לזכיית התעשיות הבטחוניות הישראליות או לשיווק המוצרים אותם הם משווקים ישירות במכרזים ובחוזים אחרים על בסיס היתרונות והאיכויות שיש למערכות ולמוצרים על פני המתחרים שלהם וללא נסיון של הטיית תוצאות המכרז או החוזה. סיב"ט מקפיד על כנות וניסוח מדויק של תנאים חוזיים ומוודא שיש ביכולתו לעמוד בתנאים. סיב"ט פועל בהוגנות כלפי כל מחזיקי העניין שלו ללא אפליה כלשהי בין הגורמים השונים ולמען שמירת אמינות סיב"ט.

מתריעים

הפרק מפרט את חשיבות ההתרעה ואת אופן הטיפול והתייחסות למתריעים ולמתריעי שווא.

סיב"ט מעודד עובדים להתריע ולדווח על חשדות להפרה אתית או משפטית. עובד המבחין בהתנהגות חשודה המפרה את הקוד האתי חייב לדווח על כך לממונה הישיר שלו או לממונה על האתיקה בלי חשש שיאונה לו רע וייפגעו העסקתו, כבודו וקידומו המקצועי בעקבות הדיווח. בטיפול בהפרה האתית יישמר חיסיון המתלונן והתלונה תטופל בדיסקרטיות, כדי להימנע מחשיפת מקור המידע. סיב"ט לא נוקט פעולה כלשהי כנגד כל עובד הפונה לממונים עליו או לממונה על האתיקה ומביא לידיעתם בתום לב בעיה אתית. עובדים אלה מוגנים כנגד פעולת תגמול. ניסיון למנוע מעובד לדווח על בעיה אישית היא עבירת משמעת.

יינקטו פעולות משמעתיות כנגד עובד המשתמש בצנורות הדיווח האתיים להפצת שקרים או איומים על אחרים ולפגיעה במוניטין של עובדים. מתריע יכול להיות גם כל גורם חיצוני המביא לידיעתו של עובד סיב"ט מידע על פעולה לא אתית. על העובד להפעיל שיקול דעת על מנת לוודא שהמידע אמין ולא נועד רק לפגוע במוניטין של מתחרה. במקרה של ספק, על העובד להעביר את המידע ללא דיחוי לממונה על האתיקה.

ההתרעה מהווה כלי בעל חשיבות ראשונה במעלה לשמירה על הקוד האתי ועל טוהר המידות בסיב"ט. הממונה על האתיקה אחראי לבדוק את אמיתות התלונה של המתריע ולעדכן בהתאם את ראש סיב"ט. באם התלונה תימצא מוצדקת לאחר התחקיר של הממונה על האתיקה, תינקט פעולה לתיקון המעוות ומניעת הישנות פעולות דומות בעתיד, כולל אמצעי משמעת, העברת הנושא לטיפול המשטרה או מלמ"ב או קב"ט המשרד במידת הצורך, פרסום נסיבות המקרה, ביצוע שינויים ככל שיידרשו בקוד האתי ובהטמעתו.

שקיפות וסודיות

הפרק מדגיש את חשיבות השקיפות והסודיות בעבודת האגף, וכן את האיזון בין השניים.

סיב"ט נדרש ליידע את התעשיות הבטחוניות הרלבנטיות בכל נושא, לרבות ביקור משלחות ומכרזים, בשקיפות מלאה, אלא אם קיימים אינטרסים לאומיים העלולים להיפגע כתוצאה מהשקיפות. סיב"ט מחוייב לסודיות מלאה בהתנהלותו אל מול התעשיות הבטחוניות ומדינות היעד למען שמירת אמינותו. עובדי סיב"ט נדרשים להימנע מלדבר בסביבה פתוחה על מידע אישי ועסקי כלשהו. סיב"ט מצווה לשמור על איזון נאות בין שקיפות וסודיות.

סיב"ט מחוייב לשמירת שקיפות כלפי עובדיו וליידע אותם על פי הצורך. עובדי סיב"ט מעבירים למחזיקי העניין את המידע הרלבנטי להם במהירות, יעילות ושקיפות. במידה ונבצר מעובד לנהוג בשקיפות, הוא מנמק ומתעד מדוע ומדווח על כך לממונה עליו. דיווח של עובד על טעות שעשה מובא בצורה שקופה לממונה עליו, בלי להסתיר

ולטייח ותוך הפקת לקחים לעתיד. במידת הצורך מובא הנושא לידיעת שאר העובדים אם זה לתועלת סיב"ט גם אם ניתוח המקרה נעשה בצורה כללית מבלי לגלות את זהותו של העובד.

הטמעה

הפרק מדגיש את חשיבות הטמעת הקוד האתי וההתנהגות האתית לאורך זמן ומפרט את אופן רענון המידע בנושא.

הקוד האתי וההתנהגות האתית מוטמעים בסיב"ט באמצעות הדרכות לכל העובדים תוך התאמה לתפקידי העובדים, במיוחד בתפקידי סיוע לשיווק ומכירות ישירות. מטרת ההטמעה היא יישום כללי הקוד האתי הלכה למעשה, תוך שמירה מתמדת על רמת האתיקה הגבוהה של סיב"ט. נהלי העבודה ותהליכי העבודה משקפים את הקוד האתי, תוך דגש על נושא מניעת שחיתות וטובות הנאה.

אחת לשנה מתקיים יום עיון של כל העובדים לצורך ריענון, הדרכה, העלאת דילמות ופתרונן. עובדי סיב"ט חותמים על הקוד האתי המעודכן פעמיים בשנה. בשיחות משוב והערכת עובדים יש התייחסות לעמידה של העובד בקוד האתי. עובדי סיב"ט מקיימים דיונים בדינמיקה קבוצתית ומשחקי תפקידים על בסיס אירועים הבנויים על דילמות אתיות בתחומי הפעילות השונים של סיב"ט, עם ניתוח של הצלחות ותקלות, תוך שקיפות ופרסום נאותים. הטמעת הקוד האתי הנה נדבך מרכזי באכיפת הקוד האתי של סיב"ט.

נושאים נוספים

הנושאים הבאים חלים על עובדי סיב"ט על פי הוראות כלליות עבור עובדי משרד הבטחון ועובדי המדינה: פעילות מפלגתית ומדינית, מניעת אפליה, מניעת הטרדה, בטיחות ובטחון, שמירה על נכסים, העסקת עובדים, איכות הסביבה, אחריות חברתית.

משובים על הקוד האתי של סיב"ט

זכינו לקבל עשרות משובים חיוביים על הקוד האתי של סיב"ט מגורמים המצויים היטב בשוק הבטחוני, מבנקאים, דירקטורים, מנהלים בתעשיה הבטחונית ואחרים: "כל הכבוד קראתי בעיון. אני חייב לאמר לזכותך שהקוד האתי של סיב"ט נראה לי לפחות מאוד ברור והגיוני." "כל הכבוד על הפרסום וזה שנתקבל בסיב"ט. זהו הישג אמיתי." "באמת מגיע לך יישר כוח גדול על ההתמדה והנחישות בהפצת קוד אתי לארגונים וחברות." "אני רוצה להאמין שאכן כל העוסקים בתחומים השונים אכן יטמיעו את כל הדברים החשובים עליהם כתבת אולי אז המדינה שלנו תראה אחרת ולא נפתח כל בוקר את העיתון ונגלה שאלה שאמורים להוביל ולתת דוגמא אישית הם הראשונים להפרת הקוד האתי." "אני מעלה הערכה ליכולותיך וליצירות שלך. מרשים מאוד." "אני מבקש לברך אותך על ההישג העצום להגיע לגוף כמו סיב"ט שחשוף – לפחות בתיאוריה – לבעיות אתיות לא פשוטות, ולהתמודד איתן בהצלחה כה רבה. יישר כוח." "מאוד מאוד מרשים. יכולת הייצור האינטלקטואלית שלך גדולה באופן משמעותי מזה של חבר סגל אקדמי אחד. זה מפעים." "אלו הישגים מרשימים, וכמובן גם רבי תועלת במישור המעשי. אחד מהדברים המרשימים בעבודה שלך הוא השילוב המאוד מוצלח בין תיאוריה לפרקסיס. נקווה שסיב"ט וחברות אחרות איתן היא נמצאת במגע, ואף חברות אחרות בחו"ל, ינהגו על פי התוויות שהצגת." "אין מילים בפי כדי לשבח אותך. למקרא הקבצים שצירפת נשארתי פעורת פה והמומה. אתה אחד האנשים הרציניים ביותר שהכרתי ולמזלי הטוב גם הפכת לידיד אמת. הקובץ האתי עבור סיב"ט מרשים ביותר. רק אדם בעל זוית ראייה רחבה כמו שלך ובעל ידע ונסיון רב בעולם המוסר והאתיקה, מסוגל היה להוציא חיבור מרשים שכזה מתחת ידיו. ברשותך האדיבה אני מעבירה קבצים אלה לחברים שיעריכו את אשר כתבת." "יישר כוח על העבודה המעמיקה שעשית. הלוואי והנושא יוטמע ויחלחל משם גם לגופים אחרים הקשורים לממסד הבטחוני ולממסד בכלל." "אין ספק שהשקעת עבודה רצינית ומעמיקה בכתיבת ויצירת הקוד. אני משער שהקוד הנ"ל עבר גלגולים וחלופות רבות עד שהגיע לתחנתו הסופית (ואולי עדיין לא הסופית). בכל מקרה החומר מעניין, יוצר גירוי אינטלקטואלי לקיום שיח בנושא." "יישר כוח! אכן, סיב"ט זה מקום הזקוק לקוד אתי ולהפעלה מלאה שלו. יש לא מעט סיפורים על שחיתות בתחום הזה." "הקוד האתי הזה צריך להיחתם על ידי חברי הכנסת והממשלה." ואלה רק חלק מעשרות משובים שנתקבלו על הקוד האתי של סיב"ט, שכאמור גם זכה לפרסים ראשונים במשהב"ט ובמשרדי הממשלה.

אירוע ניקיון כפיים בארגון האמריקאי

כל הדמויות, העלילה והשמות באירוע בדיוניים בהחלט

איימי עבדה בארגון האמריקאי בוושינגטון כבר עשר שנים ונהנתה מכל רגע. היא קודמה במהירות והגיעה לתפקיד בכיר בזמן שיא. המשכורת היתה טובה, היו לה קביעות, תנאים סוציאליים, תפקיד מעניין ורב גוני והיא חשבה עד כמה שפר גורלה לעומת בעלה אברהם שהיה מורה. הבעיה היחידה הייתה הנסיעות התכופות לחו"ל, שבגינן היא לא יכלה להוציא את הילדים מהגן או מהצהרון של בית הספר והייתה צריכה לסמוך על בעלה. אברהם היה אידיאליסט מזן הולך ונכחד שראה את יעודו בחיים בחינוך ילדים בבית הספר היסודי. איימי הרוויחה פי ארבעה ממנו וכשבאה הביתה יכלה להקדיש את כל זמנה לילדים בעוד אברהם היה עסוק בבדיקת עבודות ומבחנים, ימי הורים והשתלמויות. כשכבר היה לו זמן חופשי הוא הוקדש לתחביב שלו – פיסול מודרני. איימי לא פעם אמרה לו, אם כבר פיסול למה אינך מפסל בסגנון פיגורטיבי, דיוקנאות של עשירים או מפורסמים, שמשלמים טוב עבור פסל שדומה להם היטב. אבל אברהם בשלו, הוא פיסל פסלים שאף אחד לא הבין מה הם באים להביע ואף אחד גם לא היה מוכן לרכוש אותם.

המתחים בין איימי ואברהם הלכו ותכפו. הם גרו בדירת שלושה חדרים בפרברים והיה צפוף לגדל בה משפחה עם ארבעה ילדים. כל חבריהם מזמן עברו לשכונות יוקרתיות יותר, לדירות פאר בנות חמישה ושישה חדרים, כי שני בני הזוג עבדו במשרות עם הכנסה גבוהה, עורכי דין, רואי חשבון או אנשי עסקים. אברהם סיים בהצטיינות תואר שני ב- MIT וכשהתחתנו הייתה איימי משוכנעת שהוא יהיה המפרנס העיקרי, אלא שאז נפצע בתאונת דרכים וקיבל הלם. אברהם החליט לשנות את כיוון הקריירה שלו ובמקום להצטרף למירוץ העכברים בעולם העסקים כמנהל מוצר בחברה תעשייתית, הוא החליט לעשות את מה שרצה - חינוך הנוער על מנת להפוך את ארצות הברית למקום שטוב יותר לחיות בו. אם אתה כזה אידיאליסט אמרה לו איימי, איך זה שאתה הגבר היחידי בכל חדר המורים, למעט המנהל. תחליט, אמרה לו - או שתחזור לקריירה בעולם העסקים לפני שיהיה מאוחר מדי או שתתיל לפסל פסלים שיקנו אותם.

ובינתיים, הארגון היה כמרקחה. לא כל יום שתי חברות אמריקאיות מתמודדות על מכרז ענק לצבא השוויצרי, חצי מילירד דולר. שוויץ היתה מדינה בתחום אחריותה של איימי שהכירה היטב את כל גורמי הרכש שם. היא נהנתה לסייע במכירות למערב אירופה, כי לא הייתה בה שחיתות כמו בדרום אמריקה או אפריקה, ומכל ארצות אירופה שוויץ הייתה הארץ האתית ביותר. איימי הייתה מאוד אתית ומעולם לא סטתה ימינה או שמאלה. גם הארגון היה ארגון אתי שהיה אחד הראשונים בניסוח קוד אתי לפעילותו. הלוואי ויכלה לאמר אותו הדבר לגבי שתי החברות האמריקאיות שהתמודדו במכרז, מערכות בטחוניות ומערכות מוטסות. הן השמיצו באופן מתמיד אחת את השניה, עשו "בושות" בשוויץ ובארצות אחרות, לא היה טריק שהן לא השתמשו בו ופעלו על סף החוק, כשעורכי הדין שלהן שומרים שהן לא יחצו את גבול החוק, גם אם עשו דברים לא אתיים, כשרים אך מסריחים.

איימי החליטה לזמן למשרדה את סמנכ"לי המכירות של שתי החברות על מנת להזהיר אותם שינהגו על פי הקוד האתי של הארגון המחייב התנהגות אתית נאותה גם מצד החברות הקשורות עמה. היא הקריאה להם מתוך הקוד האתי של הארגון כי הארגון מצפה מכל מחזיקי העניין שלו, לרבות התעשיות הבטחוניות, להיות מונחים על פי עקרונות הקוד האתי של הארגון. היא הודיעה להם שכל חברה שלא תתנהג כמצופה ממנה לא תקבל רשיון יצוא ולא יעזרו הלחצים שלהן בדרגים הגבוהים. ראש הארגון עומד מאחורי, טענה.

כעבור כמה ימים קיבלה איימי טלפון מאברהם, שבישר בשמחה רבה כי הוא עומד למכור פסל סביבתי ענק שבנה לאחרונה במחיר של מאה אלף דולר. זאת ועוד, בעתיד הרוכשים מתכוונים לרכוש ממנו עוד שלושה פסלים אם הם יהיו באותה איכות של הפסל שהוא מוכר. את רואה, אמר אברהם, אמרתי לך שזמני עוד יגיע ושתהיי מרוצה ממני. כששאלה איימי מי הוא הרוכש המאושר ענה לה אברהם כי זו חברה גדולה בשם מערכות מוטסות שמעבירה את ההנהלה לבנין חדש ורוצה שיהיה לה פסל כמו שלו בכניסה למשרדיה. הם קראו כתבה שכתבו עליו במוסף השבועי של העיתון והחליטו שזה הפסל בו הם מעונינים. איימי עמדה בפני דילמה קשה – משפחתה מאוד זקוקה לסכום שהם עשויים לקבל בגין הפסל הסביבתי שיעזור להם לעבור לדירה גדולה יותר. היא לא יכלה לגלות לאברהם על

המכרז בשוויץ כי היה זה מידע פנים, היא תהתה אם יש קשר בין הדיון שהיה במשרדה לקנית הפסל של בעלה. האם זה שוחד, האם זה לא חוקי, מה הם יצפו ממני שאעשה בתמורה, ומה אם אשאר אוביקטיבית כמצופה ממני?

פתרון

איימי קראה מחדש את הקוד האתי של הארגון. בסעיף ניקיון כפיים ראתה שאחת הדוגמאות לחוסר ניקיון כפיים היא קניה במחיר הגבוה ממחיר השוק של מוצר או שירות שברשות העובד או אדם הקרוב לו. אברהם לא מכר מעולם פסל כלשהו, לכן הצעת מערכות מוטסות בהחלט נופלת בהגדרה של חוסר ניקיון כפיים, גם אם מבחינה חוקית הנושא לא ברור. היא קראה בהקדמה לקוד שעליה לנהוג בשקיפות בכל מעשיה שיהיו חשופים לביקורת. הנהלת האגף שהיא נמנית עליה נותנת דוגמא במנהיגות האתית שלה ואיזו דוגמא היא תתן אם תהיה שותפה במכירת הפסל של בעלה. כלום יהיה מאן דהוא שלא יראה בכך תרגיל שקוף של מערכות מוטסות לקנות את רצונה הטוב בקידום מעמדה במכרז ובהמלצה נאותה לשוויצרים? היא מצווה לפעול ללא ניגודי אינטרסים, באוביקטיביות נטולת פניות, ואילו מקרה זה הוא ניגוד אינטרסים מובהק כאשר היא שמה את טובתה האישית מעל לטובת הארגון וארצות הברית.

היא קראה כיצד הקוד האתי מזים רעיונות נפוצים כמו כולם עושים זאת וכנראה שזה בסדר, ונזכרה כיצד לפני שנים היה מקרה דומה של אשת פוליטיקאי בכיר שיצירותיה האמירו פי כמה עם קידומו בתפקיד והחוק לא מצא בזה כל פסול. אבל אני לא כולם חשבה, והקוד האתי של הארגון הוא נרחב יותר מהחוק, כי חוקים מעצם טבעם הם מינימליסטים ולא מכסים נושאים רבים, כמצויין בקוד של הארגון. לבסוף קראה בסעיף מנהיגות והתנהגות אתית: "שאל את עצמך – איך ארגיש אחרי מעשה? מה יקרה אם זה יתפרסם בתקשורת? האם תדמית הארגון תיפגע? האם בפעולתי יש משום ניצול מקום עבודתי בארגון להפקת רווח אישי?". העיון בקוד האתי הכריע את הספקות של איימי, שכן התברר לה כי אם לא הייתה מזמנת את החברות אליה לדיון על מכרז הענק, לא הייתה חברת מערכות מוטסות מזמינה מבעלה את הפסל ומבטיחה לו להזמין עוד פסלים בעתיד, ובמשתמע "אם אשתך תנהג כלפינו כמצופה ממנה". אנחנו חיים בעידן שאין כבר שוחד ישיר והם מנסים לשחד אותי בעקיפין, חשבה.

למרות שהיא מאוד זקוקה לכסף, למרות שאברהם יישבר ללא ספק מהסירוב שלה להסכים לעיסקה ויאשים אותה בכך, למרות שהצעד שלה עתיד לערער אפילו את הזוגיות שלה עם אברהם, ובאווירה הקיימת כיום בארצות הברית הניאו ליברלית אולי אפילו יראו בה "פריירית", החליטה איימי לבקש מאברהם לדחות את ההצעה. היא נכנסה לראש הארגון וסיפרה לו על המקרה. ראש הארגון גיבה אותה ושיבח אותה על החלטתה. הוא זימן אליו את מנכ"ל חברת מערכות מוטסות ונזף בו קשות על הניסיון השקוף לשחד עובדת בכירה שלו. המנכ"ל דחה את הטענות מכל וכל וטען שהוא בכלל לא ידע מהעניין וההחלטה התקבלה רק בדרג הזוטר של מנהל הרכש האמון על המעבר לבנין החדש. "מה אתה חושב, טען, שאני מתעסק בקנית פסלים במאה אלף דלור, אל שולחני מגיעות רק עסקות במאות מליוני דולר." "זה בדיוק העניין", השיב לו ראש הארגון – "מדובר בעיסקה של חצי מילירד דולר, לא נעשתה פה עבירה חוקית, אבל אני רואה בכך בהחלט עבירה על הקוד האתי של הארגון ואני מזהיר אותך שאני לא אסבול ניסיונות מעין אלה בעתיד."

אירוע מתריע בארגון הצרפתי

כל הדמויות, העלילה והשמות באירוע בדיוניים בהחלט

בנואה כונה ORDURE - MOUCHARD - "שטינקר" לא רק בגלל שנהג להלשין על כל אחד אלא גם בגלל שהתרחץ כל שבוע זוגי אם בכלל. הוא היה מגיע לעבודה עם זקן בן כמה ימים, בגדים לא מגוהצים ועל דיאודורנט כנראה לא שמע מעולם. לא היו לו ילדים כי לא סבל את הרעש שלהם ושלושת מערכות היחסים שניהל עם נשותיו נכשלו כישלון חרוץ. בנואה היה משוכנע שעושים עמו עוול והיה מגיע לו להתקדם הרבה יותר בארגון ובחיים באופן כללי. הוא חשב שהוא מבריק, אחראי, אתי, עובד מצטיין. הבעיה היחידה הייתה שרק הוא חשב כך. אביו היה פרופסור בכיר באוניברסיטת פריז ואמו פסנתרנית נודעת ולכן סבר שעם רקע כשלו הוא יכול היה להיות לפחות ראש הארגון. בפועל, התחיל לעבוד בארגון לפני שתים עשרה שנה בחטיבה לאמריקה הלטינית, כשהוא אחראי לסיוע במכירות למדינות הפסיפיות – פרו, אקואדור, קולומביה וצ'ילה. הוא שלט בספרדית שהייתה שפת אמו כי נולד בלימה בירת פרו. חרה לו, שלמרות כישרונו וקשריו הוא לא התקדם ונשאר באותו התפקיד. לפני מספר שנים התמודד לתפקיד ראש חטיבת מכירות ציוד צבאי, אך עובד אחר, ברנר אבו קאסם, זכה בתפקיד הנכסף. בנואה היה משוכנע שברנר זכה בתפקיד אך ורק בגלל שהיה חברו הטוב של ראש הארגון. הכל פרוטקציה בארגון, טען, מקדמים את הלא יוצלחים ואת המוכשרים משאירים מאחור. אך ברנר גם נהנתן שחי ברמת חיים גבוהה מדי ובוודאי הוא מעורב בשחיתויות.

ברנר היה ההיפך הגמור מבנואה. איש משפחה למופת שחי עם אותה אישה עשרים שנה ולהם שלושה ילדים מקסימים. הם גרו בצפון פריז בפנטהאוז, בילו הרבה בחופשות בחו"ל – סקי בחורף בסנט מוריץ ושייט בקיץ באיי יוון, הייתה לו מכונית גרמנית מפוארת ואשתו לבשה את המותגים היקרים ביותר. בנואה תהה, איך ברנר מצליח לחיות ברמת חיים כזאת עם משכורת של הארגון? הכי הכעיס אותו שברנר ניהל לאחרונה משא ומתן ארוך ומתיש עם צבא פרו והצליח למכור להם ציוד של הצבא הצרפתי בכמות גדולה וברווחיות שיא. אני חייב לקרוע את המסכה מעל פניו של הנהנתן הזה, יש בטח שוחד שמסתתר איפה שהוא. אין עשן בלי אש. בעיניו של בנואה ניצת זיק של תקווה כאשר קיבל הודעה בפייסבוק שברנר ה"חבר" לפייסבוק הכניס תמונות חדשות בדף שלו. כשפתח את הדף נדהם לראות כמה תמונות יפהפיות משייט על האמזונס. אהה, אמר, לנו הוא מספר שהוא עבד יום ולילה, ובפייסבוק הוא מפרסם את טיוליו באמזונס. איך היה לו זמן לכך והכי חשוב מאין השיג כסף לנופש כל כך יקר?

בנואה נסע לפרו לביקור תקופתי וכמנהגו נפגש לארוחת ערב עם הסוכן המקומי. הוא ניסה לדלות ממנו פרטים על מעורבותו של ברנר בעיסקה ועל השייט באמזונס. הסוכן שלא חשד בדבר סיפר לו שהם נסעו בסוף השבוע האחרון, אחרי חתימת העיסקה לשייט על האמזונס וזאת הייתה חוויה מהסרטים. כשבנואה הביע את רצונו לעשות שייט דומה ותהה כמה עלה להם, ענה הסוכן שזה לא עלה דבר, כי הם טסו לאיקיטוס במטוסו הפרטי, שהו שם בהסיינדה המשפחתית ושטו בספינת הנהרות שרכש לאחרונה. אני יכול להזמין גם אותך אם תרצה, הוסיף הסוכן. לא היה גבול לשמחתו של בנואה: סוף סוף ברנר נלכד ברשת שלי והפעם הוא לא יימלט. הוא קיבל שוחד מהסוכן בניגוד משווע לקוד האתי הקובע מפורשות כי אסור לקבל מתנות בעלות ערך ניכר, כסף וכל טובת הנאה הניתנים כדי לזכות ביחס אוהד. המתנה שקיבל ברנר מהסוכן בוודאי מסתכמת בכמה אלפי דולרים ובוודאי נלוותה לה איזו מעטפה עם עוד אלפי דולרים. עכשיו אני מבין, חשב, מאיפה יש לברנר כל כך הרבה כסף למימון הוצאותיו. אני חי כמו דלפון בנסיעותי לחו"ל מהאש"ל המזערי של משרד ההגנה הצרפתי, אוכל במסעדות פועלים בשביל לחסוך, וברנר המושחת הזה עושה דולצ'ה ויטה, שט לו באמזונס, לא מצהיר על כך לארגון וכמובן לא משלם מיסים על ההטבה.

בנואה רצה לדווח על כך לממונה על האתיקה, אבל נזכר שברנר מונה לאחרונה לממונה על האתיקה. נתנו לחתול לשמור על השמנת, חשב. המושחת הזה מרשה לעצמו הכל כי הוא חבר של ראש הארגון, אבל הגיע הרגע לעשות ניקיון יסודי באגף ואם ראש הארגון לא יהיה מוכן להעיף את ברנר ולתת לו את התפקיד שלו, בנואה יערער על כך למנכ"ל משרד ההגנה. אני ארחיק לכת ואגלה את השחיתות גם לעיתונות, חשב. אך לא נראה לי שראש הארגון ירשה לעצמו להגן על ברנר. חברות חברות, אך כשהחרב מונחת על הצוואר, הוא ידאג להישרדות שלו בתנאי שאבטיח לו שדבר לא ידלוף מהשערוריה שחשפתי. בנואה כתב מכתב ארוך ומנומק לראש הארגון, אישי למכותב בלבד, מהמחשב שבביתו על מנת למנוע הדלפות וביקש להיפגש עימו בדחיפות לליבון הנושא.

פתרון

ראש הארגון קיבל את פניו של בנואה בסבר פנים יפות. אני משבח אותך על החוש האתי שלך ועל זה שחשפת את המקרה, אך אני סבור שלא הייתה כאן עבירה משמעותית. תחקרתי את ברנר שהודה שלא חשב על כל ההשלכות של מעשהו, אבל ראה בהזמנה של הסוכן לבלות עימו סוף שבוע באמזונס רק מחווה של רצון טוב, אחרי שבועות כל כך ארוכים ומייגעים בפרו. ברנר לא חשב על הסכום הכספי הניכר של המחווה וגם אם היה חושב על כך, לא היה באפשרותו לשלם כי הוא לא טס בטיסה מסחרית או גר במלון ושט בספינה ציבורית. איך אתה יכול להעריך מתנה שלא עולה למארח דבר כי ממילא הסוכן התכוון לבלות בסוף השבוע באמזונס ואם לא היה טס אתו הוא היה טס עם חברים אחרים. החלטתי להסתפק בנזיפה שנרשמה בתיק האישי של ברנר ולעבור לסדר היום.

בנואה רתח מזעם. אתה מפציר בנו לנהוג על פי הקוד האתי ואתה זה שמפר אותו בפרהסיה, אמר. כבר מזמן חשדתי בברנר שהוא לוקח שוחד על פי אורח החיים הראוותני שלו ועכשיו גיליתי מקרה אחד, אך אם תחקור אין לי ספק שתגלה קופת שרצים עם עשרות מקרים של שוחד ושחיתות. ברור לי שאתה מגן עליו כי הוא חבר שלך ואתה לא מוכן להודות שטעית כשמינית אותו לראש חטיבה במקומי. אבל אני לא אתן לזה לקרות. בקוד האתי נכתב במפורש שהארגון מעודד עובדים להתריע ולדווח על חשדות להפרה אתית או משפטית. ברנר לקח שוחד וגם לא שילם מיסים על ההטבה שקיבל בסך אלפי דולרים. אסור לך לפגוע בי ובקידומי בגלל שחשפתי את השחיתות. אני פניתי בתום לב אליך כי רק האתיקה נר לרגלי. אבל אתה נפוטיסט, מקדם מקורבים לעמדות מפתח, בניגוד לקוד האתי. מה מצאת בברנר הזה שאין בי, הוא אפילו לא מדבר ספרדית רהוטה ובמשא ומתן יוצא לו בליל שפות ובראשן ערבית שלמד בסמטאות מרקש מהסבתא אבו קאסם שלו. תדע לך שאם אתה לא מעיף את ברנר לאלתר, תעוף בעקבותיו.

ראש הארגון היה המום. הוא החשיב את עצמו כאדם אתי השומר בקפדנות על הקוד האתי והנה הוא מואשם בשחיתות ועוד מאיימים עליו. הוא כבש את כעסו וענה בטון נינוח לבנואה: קודם כל אל תאיים עלי, עלי אף אחד לא איים מעולם ואתה האחרון שתאיים עלי. תדע לך שאתה עובד בארגון בחסד ולא בזכות. כבר שנים שדורשים ממני לפטר אותך ולא נתתי להם. אם אתה מעלה הפרות של הקוד האתי, בוא ואצטט לך מתוך סעיף מוסר עבודה, שם נקבע מפורש שעליך לבוא לארגון ולפגישותיך בחו"ל בלבוש הולם המכבד את הארגון והמעמד ואילו אתה מתלבש בסמרטוטים ובחיים לא ענדת עניבה. אני עובר לסדר היום על זה שאתה לא מגולח וריח הזיעה שלך הוא בלתי נסבל. אם אתה כל כך נקי כפי שאתה טוען למה אתה לא מתרחץ? יש לך יחסי אנוש למטה מכל ביקורת, אין לך אף חבר וכל אנשי הקשר שלנו בחו"ל מבקשים ממני להחליף אותך. אתה לא יעיל בעבודתך ולא תורם לארגון. לא מספיק להיות אתי, אתה גם צריך להיות בן אדם, חברותי והכי חשוב להביא תועלת לארגון.

ובאשר לברנר. הוא עובד מצטיין שמביא הכי הרבה מכירות בארגון עם הרווחיות הגבוהה ביותר. אם היית חוקר טוב יותר היית מגלה שהמקור לאורח החיים שלו הוא לא המשכורת שלו מהארגון אלא כספי המשפחה שלו ושל אשתו. ברנר בא מאחת המשפחות העשירות ביותר במרוקו, נצר לשושלת משפחת אבו קאסם המפורסמת. הוא למד בפנימיה צרפתית/אמריקאית אקסקלוסיבית במרקש ושולט בשפות רבות, לרבות ערבית שאתה כל כך מזלזל בה. את המשאים ומתנים הוא מנהל באנגלית וצרפתית, שאותם הוא יודע יותר טוב מכולנו. אם הוא עובד בארגון זה רק מאהבת צרפת. משפחתו מתחננת שיחזור למרקש וינהל את רשת הקניונים הגדולה במדינה במקום להעסיק מנהלים שכירים. גם אשתו באה ממשפחה מאוד עשירה וירשה מיליונים. המשכורת והאש"ל הם עבורו בסך הכל דמי כיס. הוא מעד, זה נכון, אבל בתום לב, לא היה נעים לו להעליב את הסוכן ולסרב להזמנתו. הסוכן סיפר לי שהוא גם הציע לו את אחת מידידותיו שתלווה אותו לאורך המו"מ אך הוא סירב בנימוס.

אם תקרא בעיון את ההקדמה לקוד האתי תראה שהתנהגות אתית מושתתת על ההגיון, מבחן הסבירות והאינטואיציה. שקלתי את המקרה על סמך קריטריונים אלה. יש לי עובד מצטיין עם התרומה הכי חשובה לאגף שיפה נפש כמוך דורש לפטר. ולמה, כי הוא גנב עתיקות, כי הבן שלו קיבל מיליונים, כי הוא קיבל מעטפות כסף עם מאות אלפי דולרים? כל מה שהוא עשה זה לנסוע עם הסוכן לסוף שבוע באמזונס. מצד אחד אני צריך לשקול את עתידו המקצועי, המוניטין שלו ואת טובת הארגון ומצד שני אני צריך להיות טהרן כפי שאתה דורש ובלבד שייקוב הדין את ההר. השתמשתי אם כן בשכל הישר, כמצופה ממני בקוד האתי והגעתי למסקנה שעלינו לעבור לסדר היום. אני עושה זאת לא כי הוא חבר שלי. גם אם אתה היית עושה את אותה עבירה הייתי מוותר לך ולא מנצל זאת על מנת להעיף אותך. איזה נזק נגרם לארגון כתוצאה מהמעידה של ברנר – שום דבר. לעומת זאת, אתה יכול לגרום נזק לארגון אם תפוצץ את הפרשה. אם אתה כל כך חרד לטובתו של הארגון עליך לקבל את הקביעה שלי. כי

אם תפוצץ את הפרשה ידבוק בך רבב שאתה עושה זאת לא למען ניקיון הכפיים של הארגון כי אם מיצר נקמנות, קנאה, אולי אפילו עם שמץ של גזענות, כשאני שומע היטב איך אתה מדגיש את האבו בשם אבו קאסם. אני מתכונן בכל מקרה לדווח על המקרה למנכ"ל משרד ההגנה ואקבל את פסיקתו תהיה אשר תהיה. גם אם תפוצץ את הפרשה אני לא אתנכל לך, אבל אני עוזב את התפקיד בעוד שנה וכשיבוא ראש הארגון החדש אל תצפה ממנו ליחס סלחני כמו היחס שלי אליך. תשקול, תחשוב ותחליט!

אירוע הממונה על האתיקה בארגון האיטלקי

כל הדמויות, העלילה והשמות באירוע בדיוניים בהחלט

קלאודיו שמח מאוד על מינויו כממונה על האתיקה בארגון בנוסף לתפקידיו האחרים. לכאורה הוא היה צריך להיות מודאג, כי גם כך היה עסוק מעל לראש, אבל האתיקה הייתה באמת בראש מעייניו וכולם ידעו על זה. זאת גם הסיבה שהוא סירב להרבה הצעות שהיו לו לעבוד ביצוא בטחוני בחברות עסקיות. הוא ראה את הדילמות של מנהלי היצוא ולא היה מוכן להתמודד איתן. העבודה בארגון התאימה לו כי אפשרה לו לעסוק בנושא שאהב, יצוא בטחוני, גם אם זה רק סיוע, ומאידך לשמור על מצפון נקי. לא הייתי רוצה לעמוד בלחצים של הקולגות שלי בתעשיה, חשב, כששוט הרווח הרבעוני מונח על צווארם והם חייבים לעשות כל דבר בשביל לרצות את ההנהלה ואת בעלי השליטה העומדים להרוויח או להפסיד מיליונים אם לא יסיים בהצלחה משא ומתן על חוזה של מאות מיליוני דולר. בארגון אתה יכול לשמור על היושרה שלך והמחיר שאתה משלם הוא שאתה לא מתעשר כפי שהיית יכול אם היית מצטרף לחברות הבטחוניות הציבוריות. אשתו תמכה בו לחלוטין והיא הסתפקה גם כן במשכורת צנועה של אחות.

אך קלאודיו לא ידע מה מחכה לו. מלכתחילה לא הרגיש בנוח כשקרא בקוד האתי שהוא אינו מצרף את חתימתו בסבבי החתימות השונים של הארגון. הטיעון היה שזה נקבע על מנת לא לסרבל את תהליכי העבודה באגף. אך הוא חשש שהכוונה האמיתית הייתה שלא יהיה בסוד העניינים כאשר נחשפים לדילמות האתיות החשובות. הוא הכיר היטב את חבריו לעבודה. הוא היה מגדיר אותם כאגנוסטים, בלי דיעה ברורה בנושא האתיקה. את הרוח הגבית לנושא האתיקה הפיח קסיו, ראש הארגון, שהיה "שרוף" על הנושא ורצה שעם הטמעת הקוד האתי ועבודתו המסורה של הממונה על האתיקה יפעלו כל העובדים בצורה אתית. קלאודיו חשב שזה מוגזם שמצפים ממנו "להפיח רוח חיים בקוד האתי", כפי שנכתב בקוד. מה הם חושבים שאני, הנביא יחזקאל? מאידך הזדהה לחלוטין עם הקביעה שנועדה לתאר מה מצופה מכל עובד לעשות על מנת לפתור את הדילמות האתיות. צריך הרבה עבודה קשה על מנת להיות אתי. מה שבא בקלות זה דווקא להיות מושחת. ולעבוד קשה אני יודע, חשב, התקדמתי בחיים בעיקר בגלל העקשנות שלי וכוח ההתמדה. אם נצרף לכך את השנים ששרת בבטחון שדה הוא ידע שיש לו גם את חוש הריח הנכון לזהות מקרים לא אתיים, גם אם הוא לא יהיה בסבב החתימות של כל נושא בארגון.

קלאודיו הרגיש שמשהו חריג מתבשל. הוא ראה שעובדים מסתודדים וכשרואים אותו מתפזרים. הוא תהה אם קסיו מודע למה שקורה או שגם הוא לא בסוד העניינים. ואז נפלה הפצצה. כרעם ביום בהיר התפרסמה הידיעה בכל העיתונים שהודו גירשה מתחומה את נציג הארגון בטענה שהיה מעורב באספקת ציוד פגום מעודפי הצבא האיטלקי לצבא ההודי. הודו מתכוננת לתבוע תביעת ענק את איטליה ומעכבת את טקס קבלת כתב ההאמנה של השגריר האיטלקי החדש. קלאודיו התפרץ כרוח סערה למשרדו של ראש הארגון וראה שהוא לא פחות נסער ממנו. איך כל זה קרה מתחת לאף שלנו מבלי שנדע, שאל את קלאודיו. קלאודיו אמר לו שהרגיש שמשהו מתבשל אך לא היו לו את הסמכויות לחקור מה קורה. לי דווקא היו סמכויות אך זה לא עזר, ענה קסיו, כשפניו היו חיוורים כאדם שחרב עליו עולמו.

קסיו וקלאודיו נכנסו מיד לעובי הקורה. התברר שהסוכן ההודי רקם עסקה עם קורינו, נציג הארגון בהודו, שציוד צבא איטליה פגום שהיה מיועד להימכר כגרוטאות יימכר לצבא הודו כציוד תקין והוא יתחלק ברווח הגבוה של העסקה עם קורינו. קסיו לקח על עצמו את האחריות למחדל וקלאודיו בעקבותיו. מה זה עוזר כל הקוד האתי, החתימה של העובדים, ההטמעה והקורסים, והממונה על האתיקה וראש הארגון הכי אתיים בעולם, אם עובד אחד יכול למוטט את כל האמינות של האגף? מנכ"ל משרד ההגנה לא היה מוכן לקבל את התפטרותם ודרש מהם להפיק מייד את הלקחים על מנת שמקרים מעין אלה לא יישנו. תפוח רקוב אחד עלול למוטט מוניטין ללא רבב שנצבר במשך עשרות שנים, אמר והוסיף, תבדקו היטב את נהלי העבודה ואת הקוד האתי ותתקנו את כל הדרוש תיקון. עדיף שאתם תעשו זאת עם הרקע האתי שלכם מאשר עובדים חדשים שלא ברור עד כמה יהיו מחוייבים לאתיקה של האגף. קלאודיו וקסיו החלו לבדוק ביסודיות את כל השתלשלות העניינים על מנת להפיק את הלקחים הנחוצים.

פתרון

דבר ראשון קסיו וקלאודיו בדקו איך זה שהמקרה היה ידוע לעובדים רבים והם לא סיפרו להם דבר. התברר שמספר עובדים ידעו על העיסקה המתרקמת עוד באיבה ולא דיווחו על כך. כשקסיו תחקר אותם ושאל מדוע הם לא פנו אליו, ענו כי הם לא רצו להיקלע למעמד של מתריעים ולהלשין על קורינו שהיה חברם הטוב. זה לא נוגע להם ישירות, אז מדוע שיכניסו את אפם לשחיתויות, טוב לא ייצא להם מזה. קלאודיו ציין כיצד כתוב מפורשות בקוד האתי בפרק הממונה על האתיקה ובפרק מוסר עבודה ובפרק מנהיגות והתנהגות אתית ובפרק ניקיון כפיים כי אל הממונה על האתיקה מועבר כל מידע על התנהגות בלתי הולמת או פלילית של עובד, מקרה של קבלה או מתן שוחד, שחיתות וכו'. כמה פעמים אפשר לחזור על אותו משפט, שאל. זה נכון ענו, אבל לא היינו משוכנעים שזה ייצא לפועל ואם היינו מתריעים זה היה הורס את המוניטין של קורינו לעד. עדיף לכם להרוס את המוניטין של הארגון? שאל קסיו. והרי כתוב בקוד האתי עוד בפרק ההקדמה כי הקוד האתי בארגון קובע רף של העדפת טובת הכלל, פעילות למען האינטרס הציבורי, כשהעובדים הם משרתי הציבור שהאינטרס שלו גובר על האינטרס האישי שלהם.

החזון והייעוד של הארגון רואים ביצוא הבטחוני נדבך בביטחון הלאומי ובחוסנה של איטליה. ההתנהגות של העובדים שהעדיפו לטמון ראשם בחול סותרת את הייעוד של הארגון ובפירוש שמה את האינטרס האישי שלהם, או ליתר דיוק אי רצונם להסתבך, מעל לטובת הארגון. הקוד האתי קובע מפורשות בהקדמה, שהוא מזים רעיונות נפוצים כ- אף אחד לא יידע על זה, זה כשר אבל מסריח, אל תספר לי אני לא רוצה לדעת, אל תגדיל ראש. התנהגות העובדים הייתה בדיוק הפוכה לנדרש מהם בקוד האתי. זאת ועוד, בפרק מנהיגות והתנהגות אתית כתוב שעליך לשאול את עצמך – האם הפעולה היא חוקית, צודקת, ישרה? מה יקרה אם זה יוודע ברבים, בתקשורת? האם תדמית הארגון, משרד ההגנה ואיטליה תיפגע? העובדים בפירוש לא נהגו כמצופה מהם על פי הקוד. הם לא זיהו את הדילמה האתית, לא עיינו בקוד האתי ובנהלים, לא הבינו את המשמעות וההשלכות, מה יקרה למחזיקי העניין, מה יהיו התוצאות, איך זה יפגע במוניטין והכי חשוב לא התייעצו עם הממונה על האתיקה או עם ראש הארגון. יש אם כן כישלון חמור בהטמעת הקוד האתי שלא הופנם דיו על ידי חלק מהעובדים שהעדיפו לשתוק.

הפגישה הקשה ביותר הייתה עם קורינו. מה חשבת, אמרו לו, שזה לא יתגלה? לא הספיקה לך המשכורת הטובה בארגון, רצית להתעשר בכל מחיר? קורינו ענה להם שהיוזמה הייתה של הסוכן ההודי שטען שיש לו מהלכים בממשל והוא ישחד את מי שצריך על מנת שהאמת לא תתגלה. הודו אחת המדינות המושחתות בעולם ולכן גם אחת המדינות העניות בעולם, כי הא בהא תליא. כשאתה נמצא שנים בסביבה כל כך מושחתת זה משפיע גם עליך. אני לא עברתי את שטיפת המוח האתית שאתם עושים לעובדי הארגון, כי אני יושב רחוק מכם בהודו. ממילא חשבתי שזה לא יעזור, אבל מי יודע, אולי אם הייתי משתתף בימי העיון משהו היה חודר לתודעה שלי ועצם העובדה שלא הייתי בסביבה האתית שלכם אלא דווקא אצל המושחתים ההם גרמה לי למעוד. אתה לא יכול להיות צדיק בסדום, זאת המסקנה שלי, אמר.

לבסוף נפגש קסיו עם קלאודיו. היכן טעינו ומה אתה מציע שנעשה? שאל את קלאודיו. אחרי כמה שעות של דיונים הם החליטו במקום להרפות מהאתיקה דווקא להגביר את ההטמעה. קודם כל, החליטו על סינון אתי לעובדים במטרה לגייס רק עובדים אתיים וישרים. במסגרת הבדיקות הבטחוניות הם ידרשו שיבדקו את הרקורד האתי של המועמדים ואם אפשר יבדקו גם את העובדים הקיימים. למה בודקים עבירות בטחון של עובדים ולא עבירות אתיות? ההשפעה השלילית של עבירות אתיות עלולה להיות הרבה יותר הרת אסון מעבירות בטחון, כפי שראינו במקרה של הודו. טוב שם טוב משמן טוב ומוניטין ללא רבב לא פחות חשוב לטווח הארוך מרווח על עסקה. לכן, יש חשיבות עליונה שיהיו בארגון רק אנשים ישרים. הם החליטו להגביר את ימי העיון על הקודים האתיים ואירועים אתיים לארבע פעמים בשנה במקום פעם בשנה. קסיו מינה את הממונה על האתיקה למשרה מלאה וצירף אותו להנהלת הארגון. קלאודיו קיבל גם סמכויות של מבקר פנים עם יכולת לחקור כל נושא שייראה לו חשוד. המסקנה שלהם הייתה, אם כן, כמו של הרופאים הסינים, לא לרפא מחלה כאשר היא מתגלה (גישת הרפואה המערבית) אלא לנקוט בפעולה מונעת על מנת שהמחלה לא תתפתח מלכתחילה (ביסוד האתיקה וביסוד הרפואה הסינית).

אירוע מידע פנים בארגון הגרמני

כל הדמויות, העלילה והשמות באירוע בדיוניים בהחלט

דיטמר אהב להיות במרכז העניינים ולדעת כל מה שקורה. כשאתה עובד בחברה בטחונית אתה מוגבל לתחומי פעילותה ואילו הוא בארגון ראה את התמונה הכוללת. היצוא הבטחוני הוא ענף יצוא עיקרי בגרמניה שהיא אחת המדינות המובילות בעולם ביצוא הבטחוני שלה. אז אני נמצא בעין הסערה, חשב. דיטמר נחשף במהלך עבודתו להרבה מידע פנים, שכן ידע על כל עיסקות היצוא הגדולות הנרקמות בעולם הרבה לפני שאר המשקיעים בבורסה. הוא מעולם לא חשב לעשות במידע זה שימוש, מה עוד שזה סתר את אחד הסעיפים המרכזיים בקוד האתי של הארגון, מידע פנים הקובע כי עובד הארגון לא משתמש במידע פנים לטובתו האישית שלא למטרה שבגינה התקבל המידע. לעובד הארגון יש נגישות למידע רב ערך העשוי לגרום להפקת רווחים גדולים אם ינוצל לטובתו האישית, כמו רכישת מניות של חברה שידוע לו כי היא עומדת לקבל חוזה בטחוני גדול. החברות הבטחוניות נאלצו לשמור בסוד את המו"מ על קבלת הזמנות יצוא גדולות עד שההזמנות התקבלו בפועל. אבל דיטמר ראה כיצד חברו הטוב שעבד כסמנכ"ל מכירות של אחת החברות הבטחוניות הגדולות עושה שימוש בלתי מוגבל במידע הפנים שהוא חשוף אליו, קונה ומוכר מניות במאות אלפי דולר ואף אחד לא מגלה או מתריע על כך. אין זאת כי כל הבקרה על מידע הפנים בגרמניה היא פרוצה, אולי בגלל העדר כוח אדם מספיק, אנשים מרוויחים מיליונים והעולם שותק.

הפעם, המצב היה שונה. דיטמר עמד להתחתן עם דורותיאה שהייתה עובדת סוציאלית והרוויחה פרוטות. דירה לא הייתה להם וחסכונות כמעט לא היו, אך האהבה פרחה ואחרי חברות של חודשיים הציע לה נישואין והם עמדו להתחתן בעיריה בחודש הבא. דיטמר, שעקב אחרי מניות החברות הבטחוניות, ראה כיצד מניות חברת מוצרים צבאיים נסחרות בשווי נמוך מאוד כאשר ידע שמתרקמת עסקה בהיקף של שלוש מאות מליוני דולר עם ארצות הברית. הוא חישב ומצא שאם ירכוש אופציות של החברה בבורסה, לא מניות רק אופציות, ויהמר על עליית מחיר המניה הוא עשוי להרוויח מיליון אירו תוך כמה ימים על השקעה יחסית קטנה. תוצאות הרבעון האחרון של החברה היו מאכזבות והמניה צנחה בשלושים אחוזים, אך העסקה החדשה שהייתה אמורה להיות מאוד רווחית תקפיץ את מחיר המניה בחמישים אחוזים לעומת המחיר הנמוך הקיים. דיטמר חשש שהרכישה שלו תתגלה. הוא עמד לעשות עבירה לא רק על פי הקוד האתי של הארגון, כי אם גם על פי חוקי המדינה והוא יכול היה להישלח למאסר ממושך.

מאסר ממושך, הצחקת אותי, אמר לו חברו שעבד באחד הבנקים הגדולים. רק אחת לכמה שנים תופשים מישהו על עבירה של מידע פנים, עושים מזה רעש גדול, ומייד אחר כך כולם חוזרים לנצל מידע פנים. החבר שאל אותו, מה אתה חושב שמישהו בגרמניה מתעשר מעבודה קשה? אולי כמה חנונים בהיי טק. כל השאר סוחרים ומרוויחים ממידע פנים. תלך לראות את סרט הפולחן וול סטריט ותראה איך גורדון גקו עושה זאת ומתעשר. כל הבנקאים בוול סטריט עושים זאת ואף אחד לא מצליח לתפוש אותם. פעם אחת תפשו את מייקל מילקן מדרקסל והוא ישב קצת בבית סוהר. אך הוא יצא לחופשי ועשיר כקורח ועכשיו הוא עוסק בפעילות פילנתרופית. קודם כל קשה מאוד להוכיח מסחר במידע פנים, שנית אין כמעט רגולציה בנושא ויש אולי שלושה מפקחים שלא מבינים דבר והם אמורים לגלות אלפי אנשים שמתעשרים ממידע פנים. והכי חשוב, למה שאתה תרכוש את האופציות? אתה עומד להתחתן עם דורותיאה, היא עוד לא אשתך, תן לה לקנות את האופציות ואף אחד לא יגלה זאת לעולם.

דיטמר שב הביתה מהורהר. דורותיאה ראתה שפניו לא היו כתמול שלשום ואמרה לו – מה קורה דיטמר, כואבת לך הבטן? יותר גרוע, ענה לה, כואב לי המצפון ואני מתחבט האם לעשות מעשה שיוביל אותי לאופקים אחרים לחלוטין. דיטמר סיפר לה בכמה מילים במה מדובר ושאל אותה אם היא תהיה מוכנה לרכוש את האופציות של חברת מוצרים צבאיים. דורותיאה ענתה ללא היסוס, בוודאי, מה אני אתן רק לטייקונים להתעשר? מה ההבדל בין טייקון ש"רוכש" פקיד בכיר שיש לו הרבה מידע פנים שקיבל במשרד האוצר לבינך שאתה משתמש במידע פנים שהשגת בארגון. אתה חושב שהטייקון משלם לאותו מנהל בכיר משכורת של מיליונים עבור עיניו היפות? הוא מביא איתו בתור נדוניה את כל הידע על ההפרטות הצפויות, מה המדינה מצפה לקבל, איפה מונחים כל הגליקים, מתי הולכים לעשות מכרזים על המשאבים הלאומיים. אם זה לא מידע פנים, מה זה מידע פנים? דיטמר היה המום, הוא לא ציפה לקבל תשובה כה מוחצת מאשתו לעתיד שחשב שחוץ מעבודה סוציאלית היא לא יודעת דבר. כששאל אותה מניין הבקיאות והדיעות האלה ענתה לו שבשנת 2011, היא גרה כמה שבועות באוהלי המפגינים בברלין

והיתה אחת ממנהיגות תנועת המחאה. אחרי שהתנועה נכשלה היא הגיעה למסקנה שאין תקומה לצדק חברתי ובשביל לשרוד חייבים להצטרף לבכחנליה של המושחתים, אבל לא עם דגי הרקק, רק עם הכרישים הגדולים.

פתרון

דיטמר רכש את האופציות על שם אשתו לעתיד דורותיאה והרוויח במכה אחת מיליון אירו. כשהתיאבון בא עם האכילה, הוא המשיך לסחור במידע פנים כל פעם על שם מקורבים אחרים שנהנו לקבל את ליטרת הבשר שלהם רק עבור השאלת השם שלהם לדיטמר. הוא עשה לעצמו רציונליזציה כי הוא לא פוגע בארגון או במדינה. הבורסה היא קזינו אחד גדול, פעם אתה מרוויח ופעם אתה מפסיד, ורק מי שיש לו מידע פנים מעולם לא מפסיד. במשך השנים הוצעו לו עבודות רבות בתעשיה הבטחונית והוא סרב לכולן, כי ראה בארגון קרן קיימת שבזכותה הוא התעשר. לא הייתה לו כל בעיה עם הקוד האתי. היה לו מוסר עבודה מעל לכל ביקורת, יחסי עבודה מעולים עם כולם, הוא היה מנהל חטיבה מאוד מוערך עם יחסים מצויינים עם התעשיות הבטחוניות ועם כל הגורמים במדינות היעד. הוא מעולם לא לקח שוחד ולא נתן שוחד, לא גלוי ולא סמוי. כשהיו מזמינים אותו לארוחה דאג תמיד לשלם את חלקו. מעולם לא מתח ביקורת על ארגון, בתוך האגף או מחוצה לו. הוא הרגיש שהוא נאמן לארגון בכל רמ"ח אבריו. לא פעם נחשף למקרי שחיתות, אך מעולם לא דיווח על כך. זה לא טוב לעשות גלים, חשב, צריך תמיד להיות מתחת לרדאר. פעילותו העסקית הייתה ללא דופי, תוך אמינות, מקצוענות, יוזמה והובלה, נאמנות ארגונית ואישית.

דיטמר אף הגיש את מועמדותו להיות הממונה על האתיקה (מה שבטוח בטוח), אך את התפקיד קיבל עובד אחר פחות מוכשר ממנו. אני לא יכול לוותר עליך, אמר לו ראש הארגון, גם אם תעסוק באתיקה בחלק מזמנך. אני זקוק שתקדיש כל שעה מזמנך לטובת הארגון, כי אתה עושה זאת טוב יותר מכולנו. דיטמר אסף רק מידע גלוי על מתחרי התעשיות הגרמניות, כי סלד מריגול תעשייתי ומהשגת מידע בצורה לא חוקית ולא אתית. כל הדיווחים שלו היו אמינים ומדויקים ועבודתו תאמה לפי מיטב הבנתו את הנחיות ה- OECD. דיטמר נבחר מספר פעמים לעובד מצטיין, הוא דאג לאיכות הסביבה ולמחזור, התנדב למספר מפעלים פילנתרופיים וגולת הכותרת שלו הייתה הקמת בית היתומים בפדרבורן שהושקעו בו כמה מיליוני אירו, מרביתם שלו. למי שתהה מניין לו כל כך הרבה כסף, כשהוא רק עובד בארגון, הוא ענה שאשתו קיבלה ירושה מדודה בארצות הברית שנפטרה ללא יורשים. ואכן, דיטמר ודורותיאה דאגו לנתב את כל הרווחים שעשו מהמסחר במידע פנים באמצעות הלבנת הון דרך מקלטי מס בארובה וג'רסי וייחסו זאת לדודה של דורותיאה שנפטרה ללא יורשים. רשויות המס לא ביקשו מעולם שידווח על הונו כי משכורתו הייתה מתחת לסף הדרוש להגשת הצהרת הון. גם משכורת אשתו הייתה נמוכה כי היא המשיכה לעבוד כעובדת סוציאלית.

נפלאות דרכי המצפון של בני האדם. מצפונם של דיטמר ודורותיאה היה צח כשלג. דיטמר עבד למען המדינה ולתפארת גרמניה במשכורת צנועה של עובד מדינה ותרם תרומה חשובה להגברת היצוא של גרמניה. דורותיאה עזרה לעשרות משפחות במצוקה כעובדת סוציאלית ותרמה להם לא פעם מכספה האישי, כי המדינה לא יכלה לשאת בהוצאות סעד כה גבוהות. האם אדם יכול להיות אתי ותורם לחברה בתשעים אחוז מזמנו, כאשר הוא לא אתי רק בחלק קטן מזמנו בעודו משתמש במידע פנים לטובתו האישית? לדיטמר ודורותיאה לא היו ילדים, הם חיו בצניעות, ומרבית הכנסתם נתרמה למטרות קהילתיות. ניתן היה לסיים בנקודה זאת את האירוע ולהוכיח שהפשע משתלם, אלא שאנו עוסקים בבני אדם שאם הנסיבות החיצוניות לא מכשילות אותם, הם עצמם גורמים למפלתם.

דיטמר נשאר גבר יפה תואר ואילו דורותיאה שעולמה חרב עליה כאשר התחוור לה שאינה יכולה ללדת לא הקפידה יותר על מראה החיצוני. בשביל מי עלי להתיפות, תהתה, בשביל המשפחות במצוקה, בשביל מעט החברים שיש לנו? דיטמר קשור אלי בקשר גורדי, כאשר כל אחד מאיתנו יכול לגרום לאובדנו של האחר אם יפתח את פיו. אך דיטמר הכיר עובדת צעירה ומוכשרת בארגון והתאהב בה מעל לראש. הוא דרש מדורותיאה גט והיה מוכן לחלק שווה בשווה את הונם. אך דורותיאה לא הייתה מוכנה לוותר, ויום אחד, אחרי מריבה נוראה, היא הלכה למשטרה עם כל המסמכים המרשיעים והודתה במסחר רב השנים במידע פנים. המשטרה עצרה את דיטמר באמצע יום העבודה בארגון, הניחה על ידיו אזיקים והובילה אותו אחר כבוד לניידת שחיכתה מחוץ לבניין. כל העובדים הביטו בפליאה איך חברם שהיה מעל לכל חשד מובל למאסר. דיטמר שוחרר בערבות כעבור כמה ימים אך לא יכול היה לשאת את הבושה, מה עוד שחברתו עזבה אותו בשאט נפש. המוניטין שלו היה כל כך חשוב לו, עד כי כאשר איבד אותו חרב עליו עולמו. דיטמר נפטר מהתקף לב והשאיר אחריו מסמך בו הוא מבקש סליחה מאלה אשר פגע בהם, בעלי המניות האלמונים שהפסידו את כספם כי לא היה להם מידע פנים. כי בעולם האכזרי של הבורסה, כשאחד מרוויח מיליונים יש רבים אחרים שמפסידים את אותו הסכום. דיטמר הבין זאת רק בדיעבד, אבל תמיד טוב מאוחר מאשר לעולם לא!

אירוע חובת הנאמנות לארגון האנגלי

כל הדמויות, העלילה והשמות באירוע בדיוניים בהחלט

יואן ראה בצעירותו את ההצגה משרתם של שני אדונים של גולדוני ומאז תהה איך ניתן לשרת שני אדונים בנאמנות וביעילות. אמנם כל העולם במה אבל המציאות קשה הרבה יותר מהתיאטרון. מאז שהחל לעבוד בארגון בסיוע מכירות לארצות הברית היה לו קשה בתמרון בין לא שניים כי אם שלושה אדונים. מעיון בקוד האתי בפרק פעילות עסקית ללא דופי למד כי חובת הנאמנות הראשונה במעלה היא לממלכה המאוחדת ולמשרד ההגנה. טוב, זה הגיוני, חשב, הם נותנים לי משכורת ומגיע להם שאעבוד בראש וראשונה עבורם, מה עוד שכאזרח טוב וקולונל במילואים אני רוצה לשרת את המדינה ככל יכולתי. העניין התחיל להסתבך כשבשורה הבאה היה כתוב כי לארגון יש גם מחויבות לסייע ולתמוך בתעשיות הבטחוניות ביצוא שלהן. זו כבר משוואה עם שני נעלמים שלא מביאה בחשבון שפעמים רבות יש סתירה בין שתי הנאמנויות. אך לשיא התסבוכת הגיע כאשר בהמשך הפסקה היה כתוב כי במקביל הארגון הוא הגורם המקצועי הממשלתי המסייע למדינות וללקוחות הזרים במגעיהם עם בריטניה. כותב הקוד האתי סיים את הפסקה בשורת המחץ בה נכתב כי הארגון מצליח למצוא את האיזון המירבי בין יעדים אלה מבלי שייפגעו מחזיקי העניין שלו, תוך סינרגיה מלאה. אין זאת, כי כותב הקוד הוא אלכימאי שמצא את נוסחת הפלא איך להפוך חול לזהב או אולי הוא להטוטן בקרקס שמתמרן בין שלושה כדורים שהוא שולח לאויר ותופש אותם מבלי שיפלו.

קוד אתי זה נחמד, חשב יואן, אבל האם מי שכתב את הקוד עבד אי פעם בתפקיד כל כך מורכב? האתיקנים האלה חיים במציאות מקבילה שבה הכל מסתדר בצורה אתית על הצד הטוב ביותר וכל מחזיקי העניין מרוצים, הלקוחות, העובדים, בעלי השליטה, הספקים, הנושים ואפילו האקולוגיה והקהילה. ממש חזון אחרית הימים. יואן למד באוניברסיטה שחובת החברה היא למקסם את הרווח ולדאוג לאינטרסים של בעלי השליטה. זה ברור, זה חד משמעי, כך אפשר לעבוד ולסדר את הקדימויות. מי זה החוכמולוג שמנסה למצוא את הסינרגיה בין האינטרסים של העובדים שרוצים שכר גבוה ככל האפשר ומצידם שהחברה תפסיד, הנושים שרוצים שלא ישקיעו דבר כי זה מסכן את החזר החוב שלהם, הלקוחות שדורשים את המוצר הכי יקר במחיר הכי זול והאקולוגיה שרוצה למחזר את הכל ולא חשוב כמה זה יעלה. בארגון זה עוד יותר קשה, תהה, לארגון יש אינטרס למקסם את היצוא הבריטי, לתעשיות יש אינטרס למקסם את הרווח ולמדינות היעד יש אינטרס לקנות הכי בזול את הציוד המשובח ביותר. חבל שאנחנו לא מיצאים להונגריה, חשב, כי כל עובד ארגון נדרש לסדר את הקוביה ההונגרית בדקה.

אך ליואן היתה בעיה קונקרטית שעמדה לסתור את הקוד האתי והוא לא ידע איך ליישב את הסתירות. חברת מערכות בקרת אש מכרה בעשרים שנה האחרונות לצבא הבריטי את המערכות שלה במחירים גבוהים למדי כי היה לה מעמד מונופוליסטי. לאחרונה, קמה לה מתחרה, חברת גלזגו שפיתחה טכנולוגיה חדישה ומהפכנית המסוגלת לספק את אותן המערכות שהצבא הבריטי רכש בחצי המחיר. הצבא הבריטי נשאר נאמן משום מה למערכות שהוא הכיר ולא רצה להסתבך בניסויים חדישים בגלל המלחמה בעירק. ניסויים אפשר לעשות בשוויץ שם שום דבר לא בוער, אך אנחנו לא יכולים להסתכן בסטיות בירי הטנקים ובאיחורים באספקות. התקציב למערכות משוריין לחמש השנים הקרובות, זה ממילא נהנה מתמיכה אמריקאית כי מחצית הייצור מבוצע בארצות הברית. מי בכלל שמע על חברת גלזגו? מה אם הם יעלמו פתאום, מה יקרה אם לא יוכלו לשלם קנסות פיגורים? טיעונים כאלה ואחרים נאמרו ליואן שכבר לא ידע למי לעזור – האם למערכת הבטחון הזקוקה לציוד אמין וזמין או למשרד הכלכלה הרוצה לקדם תעשיה באיזורי פיתוח ולחסוך עלויות לצבא הבריטי. מילא הצבא הבריטי, חשב, אני גם צריך לדאוג למדינות היעד שרוצות לקנות את הציוד הכי טוב והכי זול. אז על מי אני אמליץ להם, על מערכות בקרת אש או חברת גלזגו?

בשבוע הבא צריכה הייתה להגיע משלחת מארה"ב. הם ביקשו מיואן להיפגש עם כל החברות הבריטיות המייצרות מערכות בקרת אש לטנקים. החברה המספקת לצבא הבריטי נפגשה עם אמיל, ראש הארגון, ולחצה עליו שלא יקחו את האורחים לגלזגו כי זה בניגוד לאינטרס של מערכת הבטחון הרוכשת את המערכות שלהם עשרים שנה ועלותן תוזל משמעותית אם יקבלו הזמנות עתק מארצות הברית כי ההוצאות הקבועות יתחלקו על פני פי שתיים יותר מערכות. יואן נכנס לאמיל והסביר לו שעליו להתחשב על פי הקוד האתי גם באינטרס של שאר התעשיות ושל מדינת היעד שירכשו מערכת טובה יותר במחיר יותר זול. זה אפילו על פי האינטרס של הממלכה המאוחדת כי

התחרות בין שתי החברות תוזיל את העלויות לצבא הבריטי. עכשיו נזכרו המונופוליסטים האלה, אמר, להגיד שהמערכות לצבא הבריטי יוזלו? איפה הם היו כשגרפו רווחי עתק מהמעמד המונופוליסטי שלהם? יש לך סוף סוף אפשרות ליצור את הסינרגיה שכתוב עליה בקוד האתי, סיכם יואן את שיחתו עם אמיל. אמיל התקשר לחברה הותיקה והודיע להם שהוא מזמין את האמריקאים לבקר בשתי החברות. מנכ"ל החברה ביקש להיפגש עם אמיל בדחיפות. בפגישה הודיע לו שהתפנתה משרה של סמנכ"ל שיווק בחברתם במשכורת גבוהה, בונוסים ומניות, ואולי הוא מכיר מישהו המתאים לתפקיד?

פתרון

הקוד האתי של הארגון מתייחד בכך שהוא לא מנוסח בצורה כוללנית ומדבר בשפה גבוהה על אידיאלים ופילוסופיות. הוא נועד לפתור דילמות ולשמש כלי עבודה שניתן לעבוד אתו. חברות רבות מנסחות את הקוד האתי בשפה טלגרפית והקוד מותיר חורים רבים ברשת, אחרות מנסחות שבעה או עשרה עיקרים, של עשה ואל תעשה, ומשאירות את הפרטים ליד הגורל, לבסוף יש ארגונים שבהם מרוב עצים לא רואים את היער ועד שמגיעים לסעיף הרלבנטי בעמוד 95 כבר הלך לאיבוד יום עבודה. אמיל חיפש את הפתרון לדילמה שהוצגה לו על ידי יואן בקוד האתי. הוא קודם כל קרא את הסעיפים של חובת הנאמנות שיואן התייחס אליהם ומצא שעל פיהם עליו לקחת את האמריקאים לשתי החברות כי בכך הוא משרת את שלושת האדונים שלו ובמיוחד את האדון העיקרי מערכת הבטחון. ליתר בטחון, התייעץ אמיל עם מנכ"ל משרד ההגנה ושאל אותו אם הוא היה רוצה שתצמח תחרות למערכות בקרת אש. המנכ"ל אמר לו חד משמעית שכן כי כבר זמן רב הוא מנסה להוזיל את עלויות הרכש וגם הוא בדק ברצינות עריכת מכרז בין שתי החברות על הצטיידות חדשה לשנים הבאות. יש לך אור ירוק, ענה. אמיל תהה מה היה קורה אם המנכ"ל היה מכריע לבקר רק בחברה אחת שמוכרת לצבא הבריטי וחשב שהיה מקבל את הדין.

מכאן, עבר אמיל לסעיף ניגודי עניינים בקוד, שם מצא את השורה בה נכתב כי ניגודי עניינים קורים כאשר האינטרסים של עובד הארגון נוגדים את האינטרסים של הארגון. אם האינטרס של הארגון הוא לקחת את האמריקאים לשתי החברות ואם האינטרס של אמיל הוא אולי לקדם את מערכות בקרת אש בגלל שילך לעבוד שם בתקפיד בכיר, האינטרס של הארגון גובר. זאת בהנחה שאמיל לא ראה בהצעה של החברה הותיקה מעין שוחד עקיף וסמוי להטות את החלטתו לכיוון שלהם. בפרק שקיפות וסודיות בקוד האתי קרא אמיל כי הארגון נדרש ליידע את התעשיות הבטחוניות הרלבנטיות בכל נושא, לרבות ביקור משלחות ומכרזים, בשקיפות מלאה. גם כאן, הסיק, ברור שעליו לקחת את האמריקאים לשתי החברות. אמיל עוד קרא בקוד כי הארגון מקפיד על יושרה ואתיקה למופת על בסיס הבנה מעמיקה של עולם היצוא הבטחוני וחותר למצב את בריטניה כמובילה עולמית בתחום היצוא הבטחוני. פעילות הארגון מבוססת על יושרה, אמינות וממלכתיות, ייצוגיות ושליחות, נאמנות ארגונית ואישית. עובד הארגון פועל ללא משוא פנים ואינו נותן יחס מועדף לשום חברה, אדם או גורם שהוא בא אתו במגע מקצועי. אי אפשר היה לכתוב בצורה מפורשת יותר כיצד עלי לנהוג, החליט אמיל, הכתובת היא לא רק על הקיר כי אם גם על הקוד.

אמיל הודיע ליואן שהוא אמיל יתלווה לביקור של האמריקאים בתעשיות המקומיות. אמיל הסביר את היתרונות והחסרונות של כל חברה, ניסיון מבצעי מצד אחד, פיתוח מהפכני מצד שני, ניסיון מוכח של עמידה בלוחות זמנים לעומת אי ידיעה כיצד תצליח חברה קטנה לעמוד בלוחות זמנים של ייצור המוני. אמיל עמד על כך שגם המנכ"לים של שתי החברות יהיו נוכחים בעת ביקור האמריקאים. כעבור כמה חודשים החליטו האמריקאים לפצל את ההזמנה בין שתי החברות ולתת הזדמנות לחברת גלזגו להוכיח את עצמה. בעקבות האמריקאים גם משרד הבטחון החל להזמין מערכות מחברת גלזגו. סמוך לעזיבתו את התפקיד התבשר אמיל כי חברת גלזגו נרכשה על ידי חברת מערכות בקרת אש במחיר שיא של שלוש מאות מיליוני ליש"ט. הרכישה בוצעה על פי שווי חברה הגבוה פי שלושה מאשר שוויה הבורסאי. יואן אמר לאמיל, אתה רואה, אם לא היינו מתנהגים על פי הקוד האתי ועוד היינו משתמשים במידע הפנים שהיה לנו, היינו הופכים למולטי מיליונרים. אנו גרמנו בהחלטתנו לבעלי השליטה והמניות של חברת גלזגו רווח אגדי, אנחנו נשארנו עם המצפון הנקי והפנסיה התקציבית, והם נותרו עם היכטות והמטוסים הפרטיים.

ביום הראשון של אמיל אחרי שפרש מהארגון קיבל טלפון ממנכ"ל החברה הממוזגת. אמיל, אמר לו המנכ"ל, אנחנו מאוד התרשמנו מהיושרה שלך ומהצורה המקצועית שניהלת את תפקידך כראש הארגון, אין הרבה אנשים עם יושרה כזאת בבריטניה, ובוודאי אין הרבה אנשים שרואים את תפקיד הארגון שבו הם עובדים מעל לטובתם האישית. אתה האדם שאנחנו זקוקים לו על מנת לרשת אותי. בשנה הבאה אהיה בן 67 ואני מתכוון לפרוש. אני

מבקש שתבוא לעבוד עבורנו במשכורת גבוהה, בונוסים ומניות בשווי ניכר. אין לנו ספק שכמו שכפי שהצלחת בארגון אתה תצליח גם בניהול חברתנו, תייעל את העבודה, לא תיתן לנו לנוח על זרי הדפנה ותצעיד את החברה לאופקים חדשים. דאגנו יותר מדי לאינטרסים של בעלי השליטה ופחות מדי לאינטרסים של מחזיקי העניין. אם היינו מוזילים את המערכות לצבא הבריטי ומפתחים מערכות חדישות יותר לא היינו זקוקים לרכוש את חברת גלזגו במחיר כה גבוה. אולי בכל זאת האתיקנים רואים הרבה יותר לטווח הארוך מאשר הניאו ליברלים הדוגלים במיקסום הרווח ותו לא. ואתה יודע, תוכל להביא אתך גם את יואן שהיושרה והמקצוענות שלו לא נופלים משלך.

את רואה, אמר אמיל לאשתו אחרי שהניח את השפופרת, היושרה לעיתים משתלמת ואני חב את תפקיד חיי דווקא לקוד האתי. אך גם אם לא הייתי מקבל את ההצעה, אני שלם עם עצמי בכל מה שעשיתי בארגון ולאורך כל הקריירה שלי. עכשיו עלי לפתור את הדילמה האתית הנוספת, להרים טלפון ליואן ולספר לו על ההצעה, או להיות נאמן לארגון גם אחרי שעזבתי ולא לספר לו דבר. אולי אקרא מחדש את הקוד האתי ואמצא שם את הפתרון?

אירוע שוחד במדינת היעד של הארגון הספרדי

כל הדמויות, העלילה והשמות באירוע בדיוניים בהחלט

פביולה שמעה מסביבה את האמירות הנדושות כי נשים אתיות יותר מגברים ובכלל, אם נשים היו שולטות במדינות ובעסקים היה מגיע סוף סוף השלום עלי אדמות והחברות היו מפסיקות לעשוק את מחזיקי העניין שלהן. שלא לדבר על צדק חברתי וכלכלי שהיה יורד על העולם בגלל אופיין הרחום של הנשים. אולי זאת הסיבה שמינו אותי אחראית על סיוע במכירות הבטחוניות לאפריקה, חשבה, היבשת הכי מושחתת בעולם וגם הכי עניה. פביולה מיקדה את עיסוקה בתחומי הפעילות של החברות הבטחוניות שמכרו בעיקר לניגריה, חוף השנהב וקניה. בפעם הראשונה שנסעה מלאגוס לאיבדן בניגריה ראתה גרוטאות של משאיות ומכוניות פזורות לכל אורך הדרך. כששאלה את הנהג שלה מה אלה הוא ענה כי אלה השרידים של כלי הרכב שנתקעו, כאשר מהבושים יצאו הפושעים המקומיים, רצחו את היושבים ברכב ובזזו אותם ואת כלי רכבם. בעת שהתארחה אצל ידידים שגרו בשכונה מוגנת עם שומרים והם היו מוזמנים למנגל בבית השכן התפלאה שהם נכנסו למכונית ויחד עם השומר ראש הם נסעו עשרים מטר לבית השכן. לחיות בתנאים כאלה זה לא פיקניק ובוודאי למכור בתנאים אלה, חשבה. מה אני עושה פה, לא יכלו לתת לי למכור לשווייץ או להולנד? אבל האישה היא סתגלנית מטבעה והיא הסתגלה בקלות ובמהירות לתנאי הסביבה.

למרות חששותיה, פביולה לא נחשפה למקרים של מתן שוחד. זה נגד את החוק הספרדי והמקומי, את אמנת ה-OECD וכמובן את האתיקה. ככל עובדי הארגון קראה והפנימה פביולה את הקוד האתי שבו נקבע מפורשות כי זה לא תפקידה לבדוק ולגלות מקרים של שוחד, אולם במידה ונודע לעובד הארגון על מקרה של חוסר נקיון כפיים בתעשיות הבטחוניות עליו לדווח על כך מיידית לממונה על האתיקה בארגון. בכלל, תהתה, מדוע הקוד האתי לעובדי הארגון שבו עובדות כל כך הרבה נשים מנוסח בלשון זכר? למה לא כתוב "לעובדת הארגון", מה יש, הגברים ייעלבו אם יכתבו עליהם בלשון נקבה ואנחנו לא נעלבות כשכותבים עלינו תמיד בלשון זכר? אבל די לקטר, אין הרבה מקומות עבודה שהיו מאפשרים לנשים כמוני להתקדם כל כך מהר ולהגיע לתפקידים בכירים במהירות כזאת.

פביולה התחברה במיוחד לפלורה, מנהלת המכירות לאפריקה של בטחון בינלאומי. פלורה שלטה על בוריין באנגלית, צרפתית, ספרדית ופורטוגזית ואפילו למדה סווהילית. היא למעשה יכלה לנהל משא ומתן בשפות של כל ארצות אפריקה, למעט מדינות ערב שלהן לא מכרו. פלורה למדה באוניברסיטה בינלאומית לימודי אפריקה ושהתה עשר שנים בכמה מדינות אפריקאיות בשליחות של רצון טוב של כמה ממוסדות האו"ם. היא אהבה את אפריקה ואת האפריקאים אהבת נפש וכמעט התחתנה עם חבר ניגרי מוסלמי, אך בלחץ המשפחה חזרה לספרד וקיבלה את העבודה בבטחון בינלאומי. שום דבר לא בוער באפריקה ומשאים ומתנים נמשכו לעיתים שבועות. אי אפשר היה גם לראות אופרות, קונצרטים או הצגות אוונגרדיות, כך שאת הלילות בילו פלורה ופביולה בבר של המלון בשיחות נפש ארוכות. שתיהן היו עדיין רווקות למרות שהתקרבו לגיל ארבעים והן אפילו שקלו לאמץ תינוקות מקומיים כאמהות חד הוריות. עם המקומיים לא היו להן יחסים חברתיים והן דאגו לשמור על דיסטנס מהקולגות שלהן.

לכן, התפלאה פביולה כאשר שמה לב שפלורה נפגשת מספר פעמים בשבוע עם הסוכן המקומי שלא רק היה מבוגר ממנה בעשרים שנה אלא היה גם נשוי לשלוש נשים והיו לו עשרים ילדים. מה אתך, פלורה, שאלה פביולה, התאהבת בסוכן שאת לא משה ממנו? פלורה חייכה ולא השיבה דבר. בטחון בינלאומי ניהלה משא ומתן למכירת ציוד בטחוני בהיקף של חמישים מליון אירו, התחרות הייתה קשה, ועבור פלורה הזכיה במכרז הייתה חשובה ביותר, מאחר ובשנה האחרונה לא מכרה דבר לאפריקה. אם נקבל את הפרויקט, אמרה, יהיה לנו רווח של עשרים מליון אירו וזה יהיה החוזה הכי רווחי של החברה שלנו השנה. באחד הלילות ביקשה פלורה מפביולה שתשכנע את השגריר הספרדי להתערב למענם אצל שר הבטחון המקומי. זה התפקיד שלכם, לא, התעקשה פלורה, אני מבקשת באופן רשמי סיוע ביצוא הבטחוני שחשוב לספרד לא פחות מאשר לבטחון בינלאומי. וכך אכן עשו.

עם פתיחת המעטפות של המכרז התברר שבטחון בינלאומי זכתה במכרז בהיקף של שבעים מליון אירו, כאשר ההצעות של המתחרים היו נמוכות בהרבה. זה יכול לקרות רק באפריקה חשבה פביולה, אך פלורה טענה שהמערכות שלהם עלו על המערכות האחרות בטיבן ולכן דווקא הם זכו. שבועיים אחרי הזכיה, כאשר עסקו בסגירת הסעיפים החוזיים האחרונים התבשרה פלורה כי בקשתה לאמץ זוג תאומות מקומיות אושרה והיא יכולה

לקבל אותן לאלתר. עם שובה לספרד, התפטרה פלורה מעבודתה בטענה כי היא רוצה להתמסר בכל זמנה לגידול התאומות. היא קנתה דירת פאר במגדל יוקרתי בסביליה, מכונית לקסוס מפוארת ושכרה אומנת במשרה מלאה. פביולה ניצבה בפני דילמה קשה, האם להודיע לממונה על האתיקה בארגון כי ייתכן ופלורה קיבלה שוחד או להתעלם מכל העניין.

פתרון

פביולה אהבה מאוד את פלורה. היא ידעה עד כמה היה חשוב לה לגדל ילדים משלה לאחר שנואשה ממציאת גבר חלומותיה שתוכל לגדל את ילדיהם המשותפים. הקוד האתי של הארגון פתר אותה למעשה מהצורך לגלות מתן שוחד, זה לא באחריותי, חשבה, יש גורמים חשובים ממני האמונים על הסוגיה הזאת. אמנם הייתה קתולית, אך למה עליה להיות יותר צדיקה מהאפיפיור? לשון הקוד האתי לא הייתה חד משמעית. מה אמר הקוד? הוא קבע כי במידה ונודע לעובד הארגון על מקרה של חוסר נקיון כפיים בתעשיות הבטחוניות עליו לדווח על כך מיידית לממונה על האתיקה בארגון. ובכן, לא נודע לי כלום, חשבה. מקסימום יש לי חשדות. לכן, אליבא דקוד האתי אני פתורה מלדווח. מאידך, מה יקרה ויעלו על המקרה וישאלו את פלורה מאיפה הבוננזה הפתאומית ומי נתן לה את הכסף לרכוש את הפנטהאוז היוקרתי והלקסוס? אם יתגלה שקיבלה שוחד מהסוכן, כקיקבק על השוחד שהעבירה לו למריחת גורמי הבטחון המקומיים, מה תוכל לענות לחוקרים, שהיא לא ידעה, לא חשדה, למה היא לא סיפרה? זאת ועוד, לעובדי הארגון יש חובת אמונים לארגון. האם הארגון ייפגע אם יוודע מקרה השוחד? אין ספק, יהיה נזק רב לארגון ולתדמית ספרד. אבל, חשבה, ממילא כולם מושחתים שם באפריקה והשוחד ניתן ברשות ובסמכות השלטונות, אז איך יבואו בטענות לספרד?

איזו צורה תהיה לי, חשבה, אם אני אודיע על שחיתות ומי שאמון על כך במשרד ההגנה לא יודע דבר? אולי הם ייעלבו ויאשימו אותי בקנאה ונקמה אישית נגד פלורה שקיבלה את התאומות ואני לא. אילו הוכחות יש לי, מלבד הוכחות נסיבתיות. אולי פלורה קיבלה ירושה ולא קיבלה שוחד? ולמי אני צריכה לדווח על השוחד, לארגון, לבטחון בינלאומי או למדינת היעד? על נקודה זאת היא יכלה לענות בקלות, כי על פי הקוד האתי עליה לדווח אך ורק לממונה על האתיקה בארגון. בטרם תחליט אם לדווח או לא, החליטה פביולה לשוחח בעניין עם פלורה. היא הגיעה לביתה עם מתנות לתאומות ובקבוק שמפניה לבית החדש. פלורה קיבלה אותה בסבר פנים יפות, הראתה לה את המתוקות והן החלו בלגימת השמפניה המשובחת. כטוב לבה במשקה התוסס, סיפרה לה פלורה כי ניהלה מערכת יחסים עם הסוכן, הוא סידר לה את קבלת התאומות ונתן לה מתנה של שני מליון אירו אחרי הזכיה במכרז. כששאלה אותה פביולה אם זה לא קצת יקר לשלם סכום כל כך גבוה עבור הרפתקת האהבים, ענתה לה פלורה, שכלל לא כי אלמלי היא הייתה משתפת פעולה אתו הוא ובטחון בינלאומי מעולם לא היו זוכים במכרז. ההרפתקה הייתה רק בונוס נוסף.

פביולה הקליטה את השיחה. היה לה חומר מרשיע נגד חברתה פלורה. היא החליטה להיוועץ עם הממונה על האתיקה, כמצווה ממנה על פי הקוד האתי. כבר בפרק ההקדמה נכתב כי הקוד האתי מזים רעיונות נפוצים כמו זה האומר כי כולם עושים זאת (באפריקה) וכנראה שזה בסדר, אף אחד לא יידע על זה (אם אני לא אספר), אל תגדיל ראש וכדומה. במקרה זה היא אכן הגדילה ראש. היא לא הבינה כיצד פלורה שכל כך אהבה את אפריקה ואת האפריקאים נתנה יד לעסקת שוחד שהקורבן המיידי הוא האוכלוסיה המקומית שתרד עוד יותר אל מתחת לקו העוני, בעוד כמה פוליטיקאים ואנשי עסקים מושחתים יתעשרו עוד יותר. איזו צביעות, חשבה, להתנדב למען הקהילה המקומית, ומאידך להיות שותפה לעיסקת שוחד המכוונת בראש וראשונה נגד המקומיים. אם אני לא אספר על כך, חשבה, הנורמות הקלוקלות האלה יגלשו גם לספרד, וספרד תהפוך למדינה עוד יותר מושחתת ממה שהפכה להיות לדעתה. למי נרצה להידמות, לניגריה או לשוויץ, לזימבבווה או לדנמרק, לקונגו זאיר או להולנד?

הממונה על האתיקה שמע את כל הפרטים ואת הקלטת והחליט לדווח על כך מייד לראש הארגון. ראש הארגון בירך את פביולה על יוזמתה ואמר לה: תמיד האמנתי שנשים הן יותר אתיות מגברים. אני נוטה לחשוב שאם היה במקומך גבר הוא מעולם לא היה מדווח על המקרה. אני שמח שמיניתי אותך לתפקיד ובטוח שנכון לך עתיד גדול בארגון. בעקבות גילוי הפרשה, הודח מנכ"ל בטחון בינלאומי, הסוכן המקומי נעצר (ושוחרר כעבור מספר ימים), פלורה הכחישה הכל, אך מאחר ולא יכלה להוכיח מניין קיבלה את הכסף עבור רכישת הפנטהאוז והלקסוס וגם לא דיווחה על כך לרשויות המס היא נעצרה ובתום המשפט על העלמת מס נשלחה לחמש שנות מאסר. התאומות נמסרו לאימוץ של משפחה ספרדית אחרת כי פלורה לא יכלה לגדל אותן בבית הסוהר. פביולה תוהה עדיין אם עשתה את הצעד הנכון, כי אפריקה נשארה בכל זאת יבשת מושחתת שהשחיתות והשוחד בה הולכים ומתרחבים, גם ספרד ממשיכה להידרדר בשחיתות. כל מה שעשיתי היה לשווא חשבה, אני גרמתי להרס חייה של חברתי הטובה, אולי בכל זאת קנאתי בה. אך מאידך, אם כולם היו נוהגות ונוהגים כמוני, ספרד הייתה הופכת למדינה אתית ונקיה יותר.

אירוע שקיפות וסודיות בארגון הרוסי

כל הדמויות, העלילה והשמות באירוע בדיוניים בהחלט

גרישה חזר בשאלה בגיל שמונה עשרה כי רצה להתגייס לצבא הרוסי, בניגוד למצוותו של הפטרירך הפרובוסלבי ולמקובל במשפחתו. לא היה לו קל בחברה החילונית, מה עוד שמשפחתו ועשרת אחיו ואחיותיו נידו אותו. אבל זה לא הפריע לו להצטיין בצבא הרוסי בתפקידים קרביים ולהשתחרר בגיל שלושים בדרגת מאיור. לארגון הגיע במקרה, כאשר ידידה שלו גלינה שהיתה מנהלת חטיבה בארגון סיפרה לו שמחפשים ממונה על משאבי אנוש בארגון. במקביל לשירות הקבע שלו בצבא למד לתואר ראשון ב.א. כללי, אחרי שהשלים את הבגרויות. גרישה השתלב חיש מהר והודות ליחסי האנוש המעולים שלו הצליח מאוד בתפקיד. עם השנים "סלחה" לו משפחתו והוא נהג לבקר אותם מדי פעם, רק הייתה לו בעיה לזכור את כל השמות של האחינים שלו, שלושים ושלושה (שיהיו בריאים בעזרת השם), מה עוד שהיה רווק מושבע שלא הייתה לו כל כוונה להתחתן. ברחתי בזמן, חשב, לפני התגייסותו לצבא הרוסי ניסו לשדך לו את בת השכנים שבכל זאת נישאה לאחיו ולזוג המאושר כבר חמישה ילדים. לגלינה, ידידתו, היה מינוי נוסף – הממונה על האתיקה, אך כיוון שתפקידה כמנהלת חטיבה גזל ממנה את רוב זמנה, סיכמו ביניהם שהם יבצעו את ההטמעה של הקוד האתי בעבודת צוות וינסו לתת פתרונות לדילמות האתיות התפעוליות שעובדי הארגון נחשפו אליהן.

לאחרונה הובא לידיעתם מקרה של חברה רוסית קטנה בשם "Восход Voskhod Sunrise זריחת השמש" שביקשה להיכלל בביקור של לקוח קוריאני ברוסיה. הארגון צירף אותם ברצון בביקור על פי הקוד האתי האוסר אפליה בין חברות רוסיות גדולות וקטנות. כעבור שבועיים, טס מנכ"ל החברה הרוסית לדרום קוריאה לקדם משא ומתן דווקא עם הגורם המתחרה לחברה שהיא פגשה בביקורה ברוסיה. זאת ועוד, זריחת השמש לא עידכנה אף אחד בארגון ובמיוחד לא את גוגול, הדסקאי האחראי לדרום קוריאה. גוגול רתח מזעם כי נודע לו על כך מהלקוח שהוא ארגן לו את המפגשים ברוסיה שהתלונן על הרמה האתית הנמוכה של החברות הרוסיות שמתמרנות בין מתחרים תוך שימוש במידע שקיבלו בצורה סודית. אומרים עלינו הקוריאנים שאנחנו לא אתיים במשאים ומתנים שלנו, אבל דע לך אמר הקוריאני לגוגול שאף קוריאני לא היה מתנהג בצורה כה מלוכלכת כזריחת השמש. אם השמש עולה אצל שכנתנו יפן שאנחנו לא סובלים אבל הם בכל זאת אתיים, אין ספק שאצלכם בקצה השני של אסיה שמש האתיקה שוקעת.

גוגול הרים טלפון למנכ"ל החברה הרוסית שהיה עדיין בקוריאה ושטף אותו במילים קשות על ההתנהגות הלא אתית שלו ובמיוחד על זה שהוא לא יידע אותו בנסיעה שלו. אנחנו אמורים לסייע לכם, אמר גוגול, אבל איך נעשה זאת אם אתם עושים דברים בהחבא. בקוד האתי שלנו נקבע במפורש בפרק שקיפות כי הארגון נדרש ליידע את התעשיות הבטחוניות הרלבנטיות בכל נושא, לרבות ביקור משלחות ומכרזים, בשקיפות מלאה, אלא אם קיימים אינטרסים לאומיים העלולים להיפגע כתוצאה מהשקיפות. אני מתכבד להודיע לך שחצית את הרוביקון ובעצם התנהגותך הלא אתית פעלת בניגוד לאינטרסים של רוסיה שנפגעה מהשקיפות שבה נהגנו כלפיך עד כה. השקיפות צריכה להיות הדדית, אמר. זאת ועוד, בפרק ההקדמה של הקוד האתי שלנו נקבע שהארגון מצפה מכל מחזיקי העניין שלו, לרבות התעשיות הבטחוניות, שיהיו מונחים על פי עקרונות הקוד האתי של הארגון. בהתנהגותך פעלת בניגוד לקוד האתי שלנו והוצאת את עצמך ממעגל התעשיות שאנחנו נעזור להן בעתיד.

מנכ"ל זריחת השמש לא נשאר חייב. הוא הרים מיד טלפון לראש הארגון והתלונן על התנהגותו התוקפנית של גוגול. דע לך, אמר, שלא סתם לא יידעתי את גוגול. הנ"ל פטפטן שלא ברא השטן וכל מידע שהוא מקבל הוא מפיץ בתפוצת ברית ורשה. זה כבר הסב לנו נזק כבד בעבר כשהפסדנו עסקאות בגלל התנהגותו. עיינתי בקוד האתי שלכם המפורסם בגאווה רבה באתר הארגון ובאותו הפרק של שקיפות וסודיות כתוב במפורש כי הארגון מחוייב לסודיות מלאה בהתנהלותו אל מול התעשיות הבטחוניות ומדינות היעד למען שמירת אמינותו. אם שקיפות היא הדדית כפי שטוען גוגול, גם סודיות צריכה להיות הדדית. אם אתם מתיימרים להתנהג באתיות תלכו עד הסוף ואל תעשו חצי עבודה. אני מתכוון לשלוח לך תביעה על כל הנזק שגרמתם לנו ונראה איך תתמודד עם זה. אבל לפני שאני עושה זאת, תבדוק בחצר שלך מה לא בסדר ואל תזרוק אבנים אם אתה גר בבית של זכוכית. ראש הארגון הבטיח לו שיכנס לעובי הקורה וזימן אליו לישיבת חירום את גוגול, גרישה וגלינה, לבדוק את טענות שני הצדדים.

פתרון

את הישיבה פתח גרישה בציטוטים מהברית החדשה על שכר ועונש, מידה כנגד מידה וכדומה. וכל זאת למה, שאל גוגול? מה שיוצא מזה, ידידי גוגול אמר גרישה, שאם אתה לא נוהג בצורה אתית אל תצפה שאחרים יתנהגו אליך בצורה אתית. המנכ"ל צודק לחלוטין וגם גלינה ואני שמנו לב שאתה משתף את כל העולם ואשתו בכל מה שקורה בארגון ולא נוהג למדר מידע כפי שצפוי ממך. סליחה, אמר גוגול, אתם אלה שמשנים לנו השכם והערב שיש להטמיע את הקוד האתי, להיות שקופים, לא להפלות בין חברות. ביום העיון האחרון על ריענון הקוד האתי הבאתם אירוע שבא ללמדנו כי אין להפלות בין חברה קטנה לגדולה. וזה בדיוק מה שעשיתי, לקחתי את הקוריאני לזריחת השמש אך גם למתחרה הגדולה שלה, בדיוק כפי שמצופה מאיתנו.

אבל מה שאתה לא יודע גוגול, אמרה גלינה, זה שהקוריאני התמים לכאורה מסר מידע מסווג ששמע בזריחת השמש למתחרה הרוסית הגדולה שלה בתמורה להסכם שיתוף פעולה עם החברה הרוסית הגדולה. הוא כמובן לא סיפר את זה לך וגם החברה הרוסית לא סיפרה לך, כי הם חששו מהדלפות וכשנודע על העניין למנכ"ל זריחת השמש הוא החליט לעשות מידה כנגד מידה ונסע לקוריאה לחתום על הסכם עם המתחרה. מה שעשו לו הוא עשה להם. גם את זה הוא לא סיפר לך כי הארגון מרוב רצונו לנהוג באתיות ובשקיפות הפך למסננת שלא מצליחה להבדיל בין שקיפות לסודיות. כשהויכוח ביניהם התלהט, התערב ראש הארגון ואמר: אל תאשימו את הקוד האתי בפשעים שהוא לא עשה. אם הייתם נוהגים לפי הקוד, הייתם צריכים לפעול בדיוק כפי שהעיר לנו המנכ"ל ולשמור כפי שכתבו במפורש בקוד: הארגון מצווה לשמור על איזון נאות בין שקיפות לסודיות, למען שמירת אמינותו. זה כתוב באותה הפיסקה של השקיפות, והא בהא תליא.

אתם חכמים גדולים שלושתכם, אמר גוגול, אבל לי יש תפקיד קווי וצריך לפתור יום יום עשרות דילמות שגם אם תתאמצו לא תוכלו להתייחס אליהן לא בקוד האתי ולא ביום העיון השנתי על הטמעת הקוד האתי. איך אני יכול לדעת מתי אני צריך להתנהג בשקיפות ומתי בסודיות? ובכלל, אני לא מבין גרישה למה חזרת בשאלה, כי אתה ממשיך להתנהג עם פלפוליסטיקה של כתבי הקודש ובמקום הספר הקדוש יש לך עכשיו את הקוד האתי שאתה הוגה בו יומם ולילה. גלינה יצאה מיד להגנתו של ידידה ואמרה לגוגול: אתה מתעלם מכמה מרכיבים מרכזיים בקוד האתי. קודם כל, כתוב במפורש שעליך להתייעץ עם הממונה על האתיקה. יש לי הרבה מאוד ידע בנושאים שלכם, אני גם הכי ותיקה פה, כך שאם אתה מתמודד עם דילמה אתית עליך לבוא ולהתייעץ אתי. אנחנו נשב ביחד ונפתור כל דילמה שיש לך, ואם היא תימצא ראויה גם נכתוב עליה אירוע ונציג אותה ביום העיון על הטמעת הקוד האתי על מנת שכל האגף ילמד ממנו.

זה מביא לי רעיון, אמר ראש הארגון. לא יעזור אם אנחנו נמצא את שביל הזהב בין שקיפות לסודיות, אם נציגי מדינות היעד והתעשיות הבטחוניות לא יתנהגו כך. גלינה, תדאגי לתרגם לאלתר את הקוד האתי מרוסית לאנגלית ולהעלות אותו באתר שלנו. במקביל תפיצי למדינות היעד ולכל המשלחות שבאות אלינו הנחיות ברורות איך עליהם לנהוג, ובמרכזן לשמור על סודיות של כל מה שהם רואים בתעשיות המקומיות ולא להעביר מידע למתחרים. את אותן הנחיות עם העתק מהקוד האתי תפיצי גם לתעשיות שלנו ותכתבי לכולם שעל סמך הקוד האתי שלנו כל מחזיקי העניין שלנו צריכים להיות מונחים על פי הקוד האתי שלנו. השוט שלנו הוא שמי שלא ינהג כך לא נוכל יותר לסייע לו. והגזר הוא שאנחנו ננהג בשקיפות מלאה ובלי משוא פנים כלפי כל אחד במדינות היעד ובתעשיות המקומיות. אך את הלקח הכי גדול עלינו להפיק בעצמנו. אני מבקש משלושתכם לשבת בשבוע הקרוב ולכתוב הנחיות תפעוליות ברורות איך עלינו להתנהג בארגון בביקורי משלחות בתעשיות שלנו עם הסבר מפורט על שביל הזהב בין שקיפות לסודיות. וגוגול, אולי אתה קורא לקוד האתי שלנו ספר קודש, אבל כפי שעוד לומדים ומפרשים את ספרי הקודש כמעט אלפיים שנה אחרי שהם נכתבו, כך עלינו לעבוד על עדכון ופירוש הקוד האתי, לרענן את ההנחיות, לכתוב כל פעם אירועים חדשים, כי הקוד הוא מסמך חי ונושם, שיש לטפח ולרענן אותו ולא אות מתה שנכתבה רק כי כך צריך.

אירוע מוסר עבודה בארגון הסיני

כל הדמויות, העלילה והשמות באירוע בדיוניים בהחלט

האן נולד, גדל והתחנך בכפר שיתופי סיני, שירת בצנחנים כקצין מצטיין ועבד בארגון במכירת ציוד הצבא הסיני לדרום מזרח אסיה. האן שמח מאוד כאשר הציעו לו למכור באסיה, קרוב לבית, עם מנטליות דומה למנטליות שלו. כאשר יצא לשליחות הראשונה הוא הרגיש בבית עם הלכלוך, הסרחון והעוני. הוא ראה עוני גם בסין, אך העניים שראה במזרח הרחוק נראו לו מדוכאים, אומללים והכי מסכנות היו נערות הרחוב שהציגו את מרכולתן בעבור פרוטות, או נערות הליווי של הזקנים האירופאיים שעבורם הווה המזרח שיא הארוטיקה. האן הלך עם חברים למכון מסאג' ושבר שיא גינס כאשר היה הראשון בהסטוריה שבאמת ביקש רק מסאג' וכשהמדאם נזפה בנערה השדופה שלא קיבלה מחיר כפול עבור מסאג' מלא, שילם את ההפרש ובלבד שהיא לא תיענש. גם סרחון לא הבהיל אותו, במקביל ללימודיו התיכוניים עבד האן ברפת ובלול של הכפרשלו, אבל במזרח הסרחון היה חריף הרבה יותר, נואש, סופני, ריח של ריקבון. מה אני מחפש פה, חשב, למה לא ביקשתי לנסוע לדרום אמריקה?

במשך הזמן הוא נשבה בקסמי הארצות האלה והחל לראות גם את הצדדים החיוביים שלהן, הוא התרגל לאוכל, לתרבות, אך גם שתה לשוכרה, הימר בסכומים גדולים ונהג כמנהג המקומיים עם... נשים. האן התידד עם הסוכן המקומי שהזמין אותו לברים ושילם עבור כל מה ששתו, נתן לו אשראי להימורים, וסיפק לו את הידידות שלו מרגע הנחיתה ועד ההמראה. בסין היו מעט מאוד הטרדות מיניות ואישה יכלה ללכת בלילה בביטחה, ואילו פה אתה יכול להיות הפרברטי הכי גדול ואתה עדיין תהיה בנורמה. האן היה רווק, צעיר ולא חשב שהוא עובר עבירה אתית כלשהי בהתנהגותו. אמנם, ביום העיון לרענון הקוד האתי הדגישו בפרק מוסר עבודה כי חל איסור מוחלט לעסוק בהימורים, להשתכר ולעשות מעשים לא מוסרים. מה יפי הנפש של הארגון מבינים מה שהולך בדרום מזרח אסיה, חשב, זה אולי טוב בסין, אך ברומא התנהג כרומאי ובמזרח כאיש המזרח. מצפים ממני שאבין את המקומיים ואמכור בהיקפים של מאות מיליונים ולכן עלי להתנהג כמותם כי הם רואים בכך התמזגות עם הסביבה המקומית.

האן חשב אם כן שבהתנהגותו הוא פועל לטובת האגף, שומר על שמו הטוב ומייצג אותו באופן נאות כפי שהקוד האתי קובע. הארגון התמודד על מכרז של מאה וחמישים מליון דולר ולמו"מ על השלב הסופי הגיעה משלחת של שבעה אנשים מסין. הסוכן הזמין אותם למסעדה המפוארת ביותר בבירה ודאג שיאכלו בפרטיות באחד מחדרי המסעדה. ליד כל כיסא הוצב שרפרף ובו ישבה נערה מקומית שנועדה לסייע לסינים לאכול את האוכל המקומי ולגרום להם שלא יתגעגעו יותר מדי הביתה. אל השולחן הוגשו כמנהג המקומיים עשר מנות והשתיה זרמה בשפע. הנערות שנראו בנות 14 אבל הסוכן טען שהן בנות 24, כי אצלם הן רזות, שתו אף הן והחלו להתנהג באינטימיות עם הסינים. בעת הארוחה תחקר הסוכן בצורה דיסקרטית את המשלחת וכטוב ליבם ביין המקומי הם גילו לו את כל רזי המכרז. בתום הארוחה נפרדו בחיבוקים מהסוכן ומהנערות, אבל לא היה מעבר לכך דבר.

הו הרגיש שאט נפש מהארוחה ומהסוכן. הוא היה ראש המשלחת ורצה לקום וללכת כשראה את הנערות, אך כאשר האן הסביר לו שהסוכן ייעלב קשות וכך מקובל במזרח הרחוק, ויתר באי רצון אך ידע שהוא עושה שגיאה. הו היה נשוי באושר עם אשתו שלושים שנה ולהם ילד אחד ושני נכדים. היה לו זמן מועט בלבד למשפחתו כי עבד יום ולילה ומאוד הצליח בתפקידו. למחרת, הסינים נראו קצת מבוישים והיה שקט מוזר בשולחן הסיני בחדר האוכל בזמן ארוחת הבוקר. לפני צאתם מהמלון קיבלו הודעה מוזרה מהסוכן שהוא לא יוכל להצטרף אליהם כי דודו נפטר והוא נסע ללוויה. המשלחת נפגשה עם מנהל ההרכשה המקומי ושם ציפתה להם הפתעת חייהם. הציעו להם לרדת בשלושים אחוזים במחיר (כל הרווח הצפוי כפי שסיפרו לסוכן אמש) אחרת הם ילכו למתחרים. את הסוכן לא יכלו לאתר, וכשסוף סוף מצאו אותו התברר שהוא כבר לא רוצה לעבוד עם הסינים ומעתה הוא עבר לעבוד עם המתחרים שלהם. כשהו שרתח מזעם אמר לו שהוא יתבע אותו על ניצול מידע פנים, ענה לו הסוכן בקור רוח שהוא יציג לבית המשפט את סרטי ההקלטה של חברי המשלחת סועדים ומחובקים עם הנערות המקומיות שהן קטינות. כשהאן התערב בשיחה ואמר לו שכך לא מתנהגים עם חברים, ענה לו הסוכן שקודם יחזיר לו את אלפי הדולרים שלווה ממנו להימורים. האן סיפר להו בבושת פנים שאכן לווה מהסוכן אלפי דולרים לכיסוי חובות הימורים. הו עמד בפני אחת הדילמות הקשות ביותר שלו ותהה איך עליו לנהוג במצב החמור אליו נקלעו.

פתרון

הקוד האתי בארגון ספג הרבה מחמאות אך גם ביקורות. היו שטענו שהוא לא מעורה בהוויה של עובדי הארגון ולא מכיר את הדילמות הקשות שהם מתמודדים אתן. הקוד יותר מיד מפורט ומתייחס לסוגיות על נקיון כפיים, אישורים על עבודה בהתנדבות, הגדרות של שוחד לפיהן "כל דבר הוא שוחד". על העובדים להיות נאמנים קודם כל לארגון ולהעדיף את האינטרסים שלו על פני האינטרסים של החברות הבטחוניות שהן למעשה הלקוחות של הארגון, עליהם לנהוג בשקיפות "בלתי אפשרית", ובמוסר עבודה גבוה, אך לית מאן דפליג כי לכל עובדי הארגון יש מוסר עבודה גבוה. למה אם כן נועדו ההנחיות כי אסור לעסוק בהימורים (מה עם הגרלות ממשלתיות?), להשתכר (הכותב הוא נציג אלכוהוליסטים אנונימיים?), ולעשות מעשים לא מוסריים? מה הכוונה במעשים לא מוסריים? אם זה הטרדה מינית, הקוד מפנה אותנו לכל החוקים והנהלים הכתובים עבור עובדי ממשלה, אך אולי הכוונה כי אי אפשר לקנות פלייבוי? מה זה, האח הגדול?

אולם, רוב העובדים הבינו, לאחר ששמעו את ההסברים ודנו באירועים הנלווים לקוד, שכוונות הקוד האתי הן לא התערבות בחייהם של העובדים אלא צורך קיומי שנועד לאפשר לארגון לתפעל בצורה האופטימלית. אם הקוד היה מנוסח בשפה כוללנית, נוסח לא תרצח ולא תגנוב, אפשר היה להתחמק מדרישות הקוד כפי שקורה בקודים של חברות רבות המנוסחים טלגרפית ולא ספציפית. הקוד האתי של הארגון הוא מורה נבוכים המגדיר בבאי בתך הקטנה איך צריך לנהוג במצבים ובדילמות האופייניים בעיקר בארגון, לרבות בפרק מוסר עבודה. באחד האירועים נסקר מקרה כיצד בגלל איחור בהגעה בזמן למסירת מכרז בארץ יעד, נחשף מנהל המכירות לסחיטה ונדרש לתת שוחד כי אחרת היה מפסיד את המכרז. במקרים אחרים נחשפו ברשתות החברתיות מקרים לא נאותים של עובדים.

אם חברי משלחת משתכרים ומגלים סודות מסחריים לסוכן שלהם שמנצל זאת לרעת הארגון, זה לא היה קורה אם הם לא היו שותים ופותחים את חרצובות לשונם. הטענה של עובדים רבים היא שבחו"ל ובעיקר במזרח הרחוק עליך לשתות עם המקומיים אחרת הם נעלבים. הנסיון מוכיח שאם אתה עומד בסרובך לשתות בטענה שאתה לא שותה בשום מקרה ולא רק אתם, ואתה מגלה אמפתיה לתרבות המקומית, למשפחותיהם ולכלכלתם, הם מקבלים זאת ולא נעלבים על אי שתיה, שהיא במקרים רבים דרך שלהם לבדוק מה מסתתר מאחורי הצעות המחיר ולחשוף סודות מסחריים. זאת לא טהרנות לדרוש לא לשתות, זאת התנהגות עסקית סבירה. באותה מידה אין לעסוק בהימורים ובוודאי לא בארצות היעד. אין כמעט מהמר אחד שלא מסתבך בסופו של דבר ואז הוא מפסיק להתנהג בצורה רציונלית ומעמיד בסכנה את הצלחת הארגון. זאת ועוד, המהמר נאלץ ללוות כספים מגורמים מפוקפקים והוא נתון לסחיטה המכריחה אותו לשתף אתם פעולה ולספר להם סודות מסחריים של הארגון, התעשיות הבטחוניות או מחזיקי עניין אחרים. מי שלא מהמר לא מסתבך, זה אמנם חוקי להמר, אך זה בדיוק ההבדל בין חוק לאתיקה.

אם אתה עושה מעשים לא מוסריים אתה נחשף לסחיטה כפי שאירוע זה מוכיח. ניתן לצלם ולהסריט את מעלליך ולסחוט אותך אם אינך רוצה שזה ייחשף ברבים. ומה אומר הקוד האתי: "שאל את עצמך – האם הפעולה היא חוקית (נערות קטינות?), איך ארגיש אחרי מעשה? מה יקרה אם זה יוודע ברבים, בתקשורת (היו מקרים רבים שעלילות עובדי מדינה, ספורטאים ומשלחות נחשפו וגרמו למבוכה רבה)? איך ארגיש אם זה יוודע למשפחתי (לאשתך, לילדיך, לחותנת)? האם תדמית הארגון וסין תיפגע (לילות ההילולים על חשבון המדינה)? האם אחוש מבוכה אם המעשה שלי יוודע ברבים? האם אדם סביר היה מתנהג כמוני (לא כולם מתנהגים כמו הזאב מוול סטריט)? האם קיימת פעולה חלופית שאינה גורמת לי לקונפליקט (לסרב בנימוס להצעת הסוכן)? כיצד הייתי מרגיש אילו היו נוהגים כלפי באותה מידה (שמים אותי בכלוב של זכוכית בלבוש מינימלי והלקוחות בוחרים אותי)? האם בפעולתי יש משום ניצול מקום עבודתי בארגון להפקת רווח אישי (אני מקבל את היחס המועדף דווקא בגלל שאני עובד הארגון)? כל השאלות האלה נשאלות בקוד האתי לסייע לנו להתמודד עם הדילמות.

הו החליט שהוא לא נכנע לסחיטה. הוא הודיע למקומיים שהוא לא מוריד את הצעת המחיר שלו. את ההזמנה קיבלו המתחרים. הו פיטר עם שובו לסין את האן והגיש את התפטרותו, שנדחתה. האירוע נכתב על ידי הממונה על האתיקה ונלמד על ידי כל עובדי הארגון ביום העיון השנתי לריענון הקוד האתי. אין חכם כבעל נסיון שנכווה ברותחין. הו מעביר סינון אתי את העובדים והסוכנים שלו ומצטער שאינו יכול לעשות כך גם עם הלקוחות שלו.

אירוע אחריות חברתית וסביבתית בארגון הקנדי

בקוד האתי בארגון מוזכרים נושאי אחריות חברתית וסביבתית כנושאים המשותפים לכל עובדי משרד ההגנה ועובדי המדינה. לפיכך, לא נכתבו פרקים נפרדים עבורם, אולם לארגון יש פעילות נרחבת בנושאים אלה.

הארגון רואה חשיבות בתקשורת עם הקהילה ובפעילות למען הקהילה כחלק מהחזון, מהאסטרטגיה ומהערכים שלו, ומעודד התנדבות עובדים למטרות חברתיות, ללא תמורה חומרית כלשהי. הארגון מאמין כי גוף הפועל בתוך הקהילה ושואב ממנה את עובדיו ומשאביו, יוביל ויתרום לקידום ושיפור תנאי חברי הקהילה ובמיוחד החלשים.

עובדי הארגון תורמים מזמנם למטרות חברתיות ראויות ופועלים בהתנדבות בקהילה בתחומי כישרונם, יכולתם ובקידום וליווי בני נוער בסיכון ועידודם לקראת גיוס לצבא הקנדי. כמו כן עובדי הארגון מסייעים לחיילים בודדים אקדמאיים במציאת תעסוקה בתעשיות הבטחוניות. פעילות זאת היא יסוד חשוב בגאוות היחידה של הארגון.

הארגון נרתם לחסכון במשאבי טבע ומונע פגיעה בסביבה בהיבטים הבאים: מניעת הדפסות שלא לצורך, חסכון בחשמל, כיבוי מזגנים, מחשבים ותאורה בעת יציאה מהמשרד. באגף מוטמעת מדיניות של מכירת פסולת מעודפי הצבא הקנדי (רכיבים אלקטרוניים, צמיגים, דלקים וכדומה) למיחזור ולשימוש חוזר במקום השלכה והטמנה וכן מיחזור תחמושת פגומה במקום פיצוצה לשם שמירת האוזון.

הארגון מצווה לשמר את איכות הסביבה ולציית לכל הוראות השמירה על איכות הסביבה, לרבות פינוי אשפה וחומרים מסוכנים במקום העבודה, ולהימנע מפגיעה סביבתית. יש להימנע ולדווח על כל מעשה העלול להזיק לסביבה. הארגון פועל בהתאם לחוקים ולתקנות בינלאומיים וקנדיים למוצרים שהוא מוכר.

כל עובד בארגון רשאי לנהוג בזמנו החופשי כראות עיניו, להשתתף או לא בהפגנות כל עוד אין להן אופי פוליטי, לפעול בארגונים התנדבותיים כל עוד אין להם קשר עם מחזיקי העניין של הארגון, אם כי בסעיף נקיון כפיים בקוד האתי בארגון נכתב במפורש כי העובד חייב לקבל אישור של הנהלת הארגון על עבודה בהתנדבות עבור גוף כלשהו, ובפרק ניגודי עניינים נכתב כי עובד הארגון אינו מועסק בעבודה כלשהי מחוץ לארגון, לרבות הוראה, הרצאות או כתיבה, ללא קבלת אישור מפורש של ראש הארגון. נשאלת השאלה, האם זאת התערבות של "האח הגדול" המפקח על מעשי העובדים גם מחוץ לשעות העבודה, או אמצעי למנוע ניגודי אינטרסים ושוחד עקיף. בעת כתיבת הקוד האתי חשבו על מקרים רבים היכולים לשים "מכשול בפני עיוור" ולגרום להתנהגות לא אתית שמקורה תום לב של העובד.

ומה הם ה"מכשולים" שניתן להצביע עליהם ויכולים לקרות גם בארגון אם לא ניתן על כך את הדעת? אם נאסר על עובד הארגון לעבוד בהתנדבות מבלי לקבל אישור של הנהלת הארגון זה נועד למשל למנוע מצב שבו אחת התעשיות הבטחוניות, המעוניינות שהעובד יעדיף אותה על פני אחיותיה וינתב אליה את כל ההזדמנויות העסקיות ולא לחברות האחרות, תתן במישרין או בעקיפין תרומה של מאות אלפי דולרים לארגון הירוק שאותו מנהל עובד הארגון ובכך הוא יהיה "חייב" לה. זה לא שוחד, אין התניה, העובד יכול להמשיך לנהוג על פי ראות עיניו, אך מבחינה מוסרית הוא כבר לא עצמאי בשיקוליו, כי הוא אסיר תודה לחברה הגדולה שפתאום מצאה עניין בשימור נחל מזוהם או הצלת חוף מוזנח. אמנם למרות שקנדה היא אחת הארצות הכי אתיות בעולם, מתגלים עדיין מקרים בהם נותנים שוחד ישיר, ופה ושם נותנים גם מעטפות עם מזומנים, אבל במקביל מתפתחות דרכים מתוחכמות כמו למשל תרומות למוזיאון, לארגון פילנתרופי, קונים ציור של אשתך בשווי גבוה פי כמה מערך השוק שלו, משלמים לבן שלך מיליונים בשביל לשוטט באינטרנט, מוכרים לך בית בחצי מערך השוק שלו, תורמים למפלגה שלך מיליון.

הארגון מעורב בעסקות של מאות מיליוני דולר שחברות יכולות להרוויח בהן עשרות מליונים ומנהליהן מליונים רבים. אם מנהל חטיבה עוזר לחברה מסוימת לפנים משורת הדין הוא יכול לגרום לה לזכות במכרז והחברה תשמח לתגמל לו במישרין או בעקיפין, ובוודאי אם זה לא ייחשב כשוחד. ומדוע עובד הארגון לא רשאי לתת הרצאות, לכתוב ספר או לעסוק בהוראה מבלי לקבל אישור של ראש הארגון? קודם כל כי יש כללים ברורים של נציבות שירות המדינה כמה מותר לקבל בגין הרצאות ופעילויות אחרות. אחרת, החברה המצפה לתמורה מהעובד תשמח לתת לו, אם לא היום אזי כשיעזוב את הארגון, אלף, עשרת אלפים, או חמישים אלף דולר עבור הרצאה אחת, (וכולנו מכירים מקרים מעין אלה, שבהם שולמו סכומים כאלה לפוליטיקאים ולא בגלל היכולת הרטורית שלהם), עובד או עובד לשעבר יכול לקבל עשרת אלפים, מאה אלף דולר או יותר עבור תפקיד אקדמאי כזה או אחר (וגם

כאן הדוגמאות רבות במכללות או בארגונים אחרים), ועובד או עובד לשעבר יכול לקבל סכומי עתק עבור ספרו, גם אם הוא עוסק בגלי ההגירה לקנדה בתחילת המאה העשרים, אם במקרה העובד או איש הציבור יכול להביא לחברה רווחים של מליוני דולר, וגם תשלום מאות אלפים מביא עדיין תשואה נאה וכדאית לחברה.

לעובדים רבים בארגון יש מודעות חברתית וסביבתית גבוהה והם רוצים לתרום מזמנם ויכולותיהם למען הקהילה, הסביבה וגם ובעיקר עבור עצמם, עבור ההרגשה הטובה שאתה תורם ולא אדיש לנעשה סביבך. אי לכך, הארגון לקח על עצמו לפעול בצורה אקטיבית בתחומי האחריות החברתית והסביבתית על פי הכתוב לעיל. זה גם מאפשר לתעל את הכוונות הטובות של העובדים בצורה מאורגנת וללא חשש של משוא פנים והעדר ניקיון כפיים. בנוסף, הפעילות הזאת תורמת לתדמית ולמוניטין של הארגון. וכבר נכתב בפרק ההקדמה של הקוד האתי כי הקוד האתי בארגון קובע רף של העדפת טובת הכלל, פעילות למען האינטרס הציבורי, כשהעובדים הם משרתי הציבור שהאינטרס שלו גובר על האינטרס האישי שלהם. זה חל כמובן גם על פעילות חברתית וסביבתית.

אבל, עלינו להיזהר שהפעילות של הארגון למען הקהילה והסביבה לא תהיה מעין WINDOW DRESSING, לטהר את המצפון שהארגון מוכר נשק ההורג אנשים ובמקביל עוזר לאנשים ולסביבה בהתנדבות. תמיד יהיו המקטרגים שייחסו כוונות נסתרות ולא טהורות לארגון, אבל אם עובדי הארגון ומנהליה יבצעו את פעילותם מכל הלב זה אולי לא יזים את דברי המלעיזים אבל זה ייתן הרגשה טובה לעובדים ויתרום תרומה חשובה לחברה ולסביבה. פעילות של עובדי הארגון בפרויקטים של אחריות חברתית יכולה להגביר את הקשר בין העובדים ולתרום ללכידות ולשליחות האגף, לעבודת הצוות ולגאוות היחידה.

בפרק מנהיגות והתנהגות אתית בקוד האתי מציעים לעובדים לשאול את עצמם מספר שאלות על מנת לוודא אם פעילותם היא אתית. התנדבות למען הקהילה והסביבה עונה תשובה חיובית לשאלות: האם הפעולה היא צודקת וישרה, איך ארגיש אחרי מעשה, מה יקרה אם זה יוודע ברבים, בתקשורת, איך ארגיש אם זה יוודע למשפחתי ולחברים שלי, האם תדמית הארגון, משרד ההגנה ומדינת קנדה תיפגע/תשופר, האם אדם סביר היה מתנהג כמוני, כיצד הייתי מרגיש אם היו נוהגים כלפי באותה מידה? – לכל השאלות האלה התשובה היא כמובן חיובית ביותר.

אירוע הסעיפים הכלליים בקוד האתי בארגונים במדינות רבות

להלן מספר סעיפים כלליים המופיעים בקודי ההתנהגות של עובדי המדינה במדינות רבות ומוזכרים רק בכותרת בקוד האתי של הארגון. יחד עם זאת, התייחסות ספציפית לדוגמאות בארגון ממחישה טוב יותר את נחיצותם בארגון.

פעילות מפלגתית ומדינית - על עובד הארגון חל איסור לעסוק בפעילות מפלגתית, לרבות השתתפות בהנהלה של מפלגה או גוף מדיני, להתרים למען כל מטרה, לקחת חלק בתעמולת בחירות, להשתתף בהפגנות ותהלוכות בעלות אופי מדיני ולתת את הסכמתו לפרסום שמו מטעם מפלגה או תנועה. איסור זה חל גם אם העובד לא יציין או יגלה ברבים שהוא עובד הארגון.

טוב ורצוי שכל אזרח במדינה יצביע בבחירות ויהיו לו דיעות פוליטיות. זו מהותה של הדמוקרטיה וכל אחד שרוצה להשפיע יכול לעשות זאת באמצעות מודעות פוליטית. אך אם עובד עוסק בצורה אינטנסיבית בפעילות מפלגתית, חבר מרכז מפלגה, מתרים למען מפלגה או פוליטיקאים בפריימריז ובבחירות, לוקח חלק פעיל בתעמולת הבחירות, זה עלול לפגוע בעבודתו בארגון, כי העובד בארגון אמור לפעול על פי שיקולים ממלכתיים ואם הוא יזוהה כאיש מפלגה בכיר זה עלול לפגוע בתדמית חסרת הפניות של הארגון.

מניעת אפליה - עובדי הארגון מתייחסים בצורה הוגנת ושווה לכל העובדים ובאופן רחב יותר לכל מחזיקי העניין, ללא קשר לגזע, מוצא, צבע, דת, מין, הריון, נכות, גיל, נטיה מינית וכדומה. קידום, הערכה ותגמול עובדי הארגון נקבע על פי הישגי העובדים, ללא אפליה על בסיס כלשהו ודיעות קדומות.

עובדי הארגון כמו גם כל עובדי המדינה צריכים לנהוג בצורה הוגנת ושווה לכולם. לדוגמא, אין למנוע קידום של עובד בגלל גילו המבוגר בטענה שממילא הוא עומד לפרוש בעוד חמש שנים או של עובדת בגלל הריונה. הבעיה מתחילה כאשר מסווים מניעים פסולים בשיקולים של טיב העבודה וטוענים שהעובד המבוגר או העובדת בהריון הם פשוט לא מספיק טובים מבחינה מקצועית. זהו נושא סבוך ביותר, אבל טוב לשנן את נושא מניעת אפליה לכל עובד הארגון גם אם הוא לא ספציפי לארגון, כי זה לא אומר שאינו יכול לקרות גם בארגון. ממילא קשה לקרוא את כל הנהלים של עובדי המדינה, ולכן רצוי שהעיקריים שבהם יודגמו לפחות באירוע מעין זה בצמוד לקוד האתי.

מניעת הטרדה - הטרדה היא התנהגות המפריעה לעובד אחר בעבודתו בגלל גזעו, צבעו, דתו, מינו, הריון, מוצא, נכות, גיל, נטיה מינית וכדומה. הערות לא רצויות, מעליבות ופוגעות אסורות, כמו גם כל התנהגות מילולית או גופנית לא נאותה על רקע מיני או אחר, היוצרות סביבת עבודה עוינת, פוגעת, מאיימת ומפחידה, התגרויות מיניות לא רצויות, בדיחות פוגעות וכדומה. במידה ונודע לעובד הארגון על הטרדה מינית או אחרת עליו לדווח על כך מיידית לממונה על האתיקה.

קשה לעקור דיעות קדומות במיוחד מאנשים שלא נחשפו בפני אלה שהוא חש כלפיהם דיעה קדומה. אם עובד לא פגש מעולם אשה לסבית עד אשר הגיע לארגון הוא עלול להתבטא כלפיה בצורה מעליבה ופוגעת. חשוב לציין שהטרדה היא לא רק הטרדה פיזית כי אם גם הטרדה מילולית, בדיחות טפלות (כלפי יהודים אך גם כלפי פולנים), אוסטרקיזם ונידוי נשוא ההטרדה מקשרים חברתיים וקולגיליים, והשמעת איומים. זאת ועוד, גם אם עובד שומע הערות מעליבות שאינן מושמעות כלפיו אלא כלפי עובדים אחרים ואלה לא רוצים להתלונן, על העובד שנחשף להטרדה של האחר ליזום שיחה עם הממונה על האתיקה, כי המוטרדים חוששים לא פעם לעשות זאת בעצמם.

בטיחות ובטחון - יש לשמור על כללי הבטיחות, הבריאות והבטחון. אסורה אחזקת נשק ללא רשיון וללא אישור קצין הביטחון. יש לדווח באופן מיידי על כל סיכון בטיחותי ובטחוני, מפגע בריאותי, עישון בזמן העבודה במקומות אסורים. אלימות במקום העבודה אסורה מכל סיבה שהיא מצד או נגד כל עובד, אסור להשמיע איומים, לגרום לחבלות גופניות, לפגוע במזיד ברכושו של אדם או לנהוג בצורה אגרסיבית כך שמישהו ירגיש נפגע.

בנושא זה לא אמורות להיות דילמות כלשהן כי לכאורה אין מי שלא רגיש לנושאי בטיחות ובטחון. אולם בהרבה מקרים יש הזנחה פושעת שעלולה להמיט אסון. לדוגמא, אם בבדיקות הבטחוניות לשערי משרד ממשלתי יש עובד מסוים שלא עושה את עבודתו כהלכה יש לדווח על כך בצורה מיידית כי הוא מסכן את כל באי המשרד. מובן

מאליו, שאין גם להשמיע איומים או להכות עובד או עובדת, ויש להתייחס לגילויים מעין אלה בחומרה רבה ולא בסלחנות גם אם המאיים הוא דמות מקובלת בחברה והמאויים הוא דמות שהיא מנודה.

שמירה על נכסי הארגון - יש להשתמש בנכסים, ברכוש ובמשאבים של הארגון אך ורק לצרכי עבודה, לרבות שמירה על הקניין הרוחני של הארגון ושל מחזיקי העניין של הארגון. אין להעתיק תוכנה שנקנתה רק לצרכי עבודה בארגון לצרכים אישיים, חברתיים, ציבוריים או פוליטיים. יש למנוע כניסה של גורמי חוץ לא מאושרים לארגון. יש לשמור על כל ציוד המחשבים, המידע, התוכנה, הסיסמאות וכדומה של הארגון. יש להשתמש באינטרנט רק לצרכי עבודה ואסור להשתמש באינטרנט להורדת מידע פוגעני. אין לפגוע בשום מקרה במוניטין ובשמו הטוב של הארגון ויש להיזהר בזמן המגעים עם גורמי חוץ לא למסור כל מידע העלול לפגוע בארגון.

אין הכוונה כאן לאסור שימוש לצרכים פרטיים בעפרונות או בעטים או התקשרות הביתה לשאול מה שלום הילדים. חברות רבות דואגות הרבה יותר למנוע מקרים פעוטים מעין אלה ולא משקיעות את המשאבים הדרושים לשמירה על הקניין הרוחני שלהן. שימוש באינטרנט לצרכים פרטיים עלול לפגוע בעבודה, כי ישנם עובדים המכורים לאינטרנט ועלולים לשוטט בו שעות על חשבון שעות העבודה. אם ניתן לחשוף שימוש מעין זה, יש לעשות זאת. טוב שם טוב משמן טוב ועל הארגון ליהנות ממוניטין מצויין. אך ייתכנו מצבים בהם עובדים עלולים לפגוע במוניטין הארגון ולהשמיע ביקורת במגעיהם עם גורמי חוץ, בגלל נטיה לפטפט או קיום קשרים קרובים מדי עם גורמי חוץ. לכן, יש לאסור זאת במפורש.

העסקת עובדים - הארגון מעסיק עובדים על פי כישוריהם, השכלתם, התאמתם לדרישות, תוך קיום הסכמי העבודה. קידום, הערכה ותגמול העובדים נקבע על ידי הממונים על פי הישגי העובדים ומדיניות הארגון. העסקת קרובי משפחה נעשית על פי כללים ברורים ובשום מקרה לא ייקלטו בארגון קרובי משפחה בתפקידים אשר קיימים ביניהם יחסי כפיפות ישירים או עקיפים או שקרבת המשפחה עלולה לעורר חשד לניגודי עניינים.

במצב אידיאלי כל עובד בארגון מקודם ומוערך על פי כישוריו, השכלתו והתאמתו לתפקיד. אבל לצערנו, ייתכנו מקרים בהם מתערבים שיקולים זרים בהכרעות אלה, כגון נפוטיזם, יחסי חברות, יחסים חברתיים מעורערים, התבטאויות שאינן לפי רוחו של עובד זה או אחר. שיקולים אלה עלולים לפגוע קשות במוסר העבודה, במוטיבציה ובהישגי הארגון. כיוון שהמציאות הרבה יותר מורכבת מאשר קוד אתי כלשהו, עלינו להתמודד עם מצבים סבוכים כבדוגמא הבאה - את מי לקדם? את העובד המוכשר יותר למרות שהוא צעיר, או את העובד הותיק יותר על מנת שלא תהיה מראית עין של אפליה על פי גיל. האם להעדיף אשה לתפקיד מסוים בגלל נטיה לאפליה מתקנת, או עובד שחור, או נכה ולא את העובד המתאים יותר. מה אשם העובד המתאים בכך שאחרים מופלים לטובה? האם זה לא יפגע ביעילות של הארגון שלאו דווקא העובדים המתאימים יותר יקודמו על פי כישוריהם? אך מי קובע מי מוכשר יותר – ועדת מינויים על טהרת הגברים? האם אין להם דיעות קדומות כנגד נשים, ומי יודע אם הם אכן אוביקטיביים ללא רבב?

בנוסף לנושאים אלה, קיימים נושאים רבים שיש להם התייחסות בהוראות משרד ההגנה ועובדי המדינה ויש לבדוק את התאמתם בהקשר של הארגון. כמו כן, ישנם נושאים רבים שלא מוזכרים והוחלט שלא יוזכרו גם בקוד האתי של הארגון. למשל, סינון אתי של עובדים, של תעשיות בטחוניות, של ספקים וכדומה. עצם העובדה שזה לא נעשה כיום לא אומר שבעתיד זה לא ייעשה, אם יתגלה שהעדר סינון אתי פוגע קשות בתפקוד הארגון, כי לעיתים תפוח רקוב אחד עלול לגרום לנזק עצום במוניטין של הארגון, וטוב לטפל בבעיה בעודה באיבה.

מתריע עם אחריות חברתית - המחזה "אויב העם"

מבוסס על המחזה "אויב העם" של הנריק איבסן. בעברית - בהוצאת "בית צבי" (1999) בתרגום רבקה משולח.

הסרט עם תרגום עברי מבוסס על המחזה של איבסן בשינויים קלים:

An Enemy of the People 1978, 90 min., Director George Schaefer, with Steve McQueen

כמו כן עובד המחזה לסרט הודי עם שינויים משמעותיים, בתרגום אנגלי:

Ganashatru 1989, 99 min., Director Satyajit Ray, Indian masterpiece based on the play

תמצית היצירה:

ד"ר תומס שטוקמן הוא רופא עיירה קטנה בנורווגיה במחצית המאה התשע עשרה. העיירה ופרנסיה השקיעו לאחרונה סכום גבוה בהקמת מעיינות מרפא לפי יוזמתו של ד"ר שטוקמן המכהן גם כמפקח הבריאותי על המעיינות. אחיו של תומס, פיטר, הוא ראש העיירה, שהקים את המפעל ועומד בראשו. התגברות התיירות גורמת להתאוששות של העיירה שהייתה עד אז במצב כלכלי קשה. אך תומס מגלה שמי המעיינות מזוהמים כתוצאה מהזרמת שפכים של מפעלי העור של חותנו מורטן קיל. מים אלה עלולים לגרום למחלות קשות אצל התיירים. הוא משוכנע שבעקבות הגילוי שלו הוא יתמנה כיקיר העיירה כי הוא מציל חיים אך להפתעתו תושבי העיירה בהנהגתו של פיטר, ראש העיר, מתנגדים לפרסום הגילוי כי הם חוששים לפרנסתם. ההיבט הכספי גובר על ההיבט המוסרי ובסופו של דבר תומס נשאר כמעט לבד במאבקו. הוא מנסה לפרסם מאמר בעיתון המקומי אך הופסטד, מנהל העיתון, ואסלקסן המוציא לאור, מסרבים לעשות זאת אחרי שפיטר מסביר להם שהתיקונים הנדרשים לניקוי המעיינות יעלו סכום עתק על חשבון משלם המסים. אשתו של תומס שבתחילה חששה ועודדה את בעלה להתפשר יוצאת להגנתו בעקבות נטישת כל החברים. גם בתו פטרה, שהיא מורה המפוטרת ממשרתה בגלל "ההשפעה הרעה של אביה", תומכת בו תמיכה מלאה. תומס קורא לאסיפת עם של כל תושבי העיירה, אך התושבים מכריזים עליו כאויב העם כי התנהגותו עלולה למוטט את כלכלת העיירה. למרות שהוא מפוטר מהעבודה שלו במעיינות, ותושבי העיר מחרימים אותו, רוגמים את חלונות ביתו באבנים, הוא מחליט להישאר בעיירה על מנת להמשיך במאבקו האתי.

ניתוח היצירה:

המחזה ממחיש את דילמת המתריע ומוסריות המתריע. האם דווקא המלשין ראוי לגינוי, האם הוא קדוש מעונה, או גיבור ללא חת? נשאלת השאלה: מדוע החברה מחרימה את המתריע, למרות שבמקרים הנסקרים השיקולים של המתריע הם לעזור לחברה? אנו עדים לכפל לשון של גורמים לא אתיים המדברים, כמו ראש העיר במחזה, על אווירה של סובלנות וגאווה אזרחית. היבט אחר הוא השיקולים של אגו בעסקים: של מי היה הרעיון להקים את המרחצאות - של ד"ר שטוקמן או של ראש העיר?

אך העלילה היא הרבה יותר מורכבת. אנו רואים את הצניעות של הגורמים הלא אתיים, כמו ראש העיר, לעומת הפזרנות של הגורמים אתיים כתומס שטוקמן. האם הצניעות היא אם כן נקודת זכות? ד"ר שטוקמן מוציא מעל להכנסתו על מנת לשמור על בית פתוח והכנסת אורחים. האם זו השקעה כדאית? היבט אחר הוא חדוות היצירה של היזם, ד"ר שטוקמן, לעומת העגמומיות של הביורוקרט, ראש העיר. נשאלת השאלה: האם צדק ד"ר שטוקמן שלא גילה לאחיו מראש על החשדות שלו בדבר זיהום המים? השקיפות והנאמנות הן תנאי הכרחי, אך כלפי מי: הממונים (ראש העיר) או המצפון? עד כמה מוצדק לקחת יוזמה בעסקים על מנת לחשוף ליקויים ושחיתויות?

שאלות אחרות שעולות הן: האם צודק ראש העיר באומרו לאחיו שהיחיד בחברה חייב להיות כפוף למוסדות המוסמכים לדאוג לטובת הכלל? עד כמה היחיד חייב להתאים את עצמו לנורמות של החברה, האם אין בכך התקרנפות? כי מי שאינו מוכן להכפיף את עצמו בכל עניין לחברה חשוף לאיומים של הממונים עליו, כמו אלה של ראש העיר. צרות האופקים של ראש העיר היא דוגמא לצורך לגוון בתחומי ההתעניינות, לא לעסוק רק בעסקים ולהיות בעל ראייה רחבה וכוללת.

מימי איבסן ועד ימינו חשופים המנהלים הבכירים ללחצים: בעירייה ובממשל – ערב בחירות, בחברות עסקיות – ערב פרסום דו"חות רבעוניים או ערב הנפקות של תשקיפים וביקורת של הרשויות. האם זה מצדיק התנהגות לא אתית? תומס מאשים את הרוב בעיירה שהם לא יודעים מה נכון: האם האליטיזם של איבסן כפי שמתבטא בדבריהם של רב החובל, המארח את אסיפת העם ושל ד"ר שטוקמן מוצדק? מי אם כן צריך להנהיג – האליטות בהנחה שהן נאורות וישרות או הרוב הדמוקרטי – גם אם הוא נבער וחסר עקרונות?

לפטרה יש ביקורת על הסתרת האמת בבית הספר בפני התלמידים אך גם בביתה בפני אחיה. ואילו ד"ר שטוקמן חסיד השקיפות המירבית וקריעת המסך מהעיוורון שבו החברה נמצאת לא תמיד מתנהג בשקיפות ובאתיות בביתו וכלפי אחיו. האם זה תמיד מוצדק? המחזה מתאר את האקולוגיה כמעגל של חיים ומוות, כאשר הפסולת של הבורסקאים מרעילה את מעיינות המרפא. איזה אינטרס כלכלי עדיף? האם יש בכלל מקום להביא בחשבון שיקולים כלכליים כשמדובר בחיי אדם, בבריאות האנשים, ברווחת אנשים? כמה מותר להשקיע על מנת להציל חיי אדם? גם מיליארד דולר? ומי קובע?

איבסן ציני במיוחד כשהוא מתאר את התמימות של מתריעים כד"ר שטוקמן החושבים שהחברה תתן להם פרסים ותכריז עליהם כיקיר העם. אך האם כל כוונותיו של ד"ר שטוקמן טהורות, עד כמה מופיעים בשיקולים שלו לחשוף את הרעלת המעיינות גם יריבות עם אחיו ראש העיר, סלידה מחותנו הבורסקי, רצון להוכיח לכל מבקריו שהוא לא "משוגע" הנלחם עבור מטרות אבודות, התרסה בפני פרנסי העיר שרצו לחסוך בהנחת הצינורות היקרים כפי שביקש מראש? האם ד"ר שטוקמן הוא יפה נפש שאין לו שום ראייה כלכלית או האם נימוקיו הם חשובים לטווח הארוך?

ונשאלת השאלה: האם קצת יותר ערמומיות (נוסח יוליסס) הייתה מסייעת לד"ר שטוקמן להשיג את מבוקשו? ואם כן – מה היה עליו לעשות מבלי להתפשר על עקרונותיו? האם ניתן לצאת למאבק ציבורי כשאתה נטול כל חוש פוליטי כמו ד"ר שטוקמן? ד"ר שטוקמן משוכנע שאחיו יקנא בו כי דווקא הוא זה שגילה שהמים מורעלים. אשתו המעשית יותר מציעה לו שירמוז לו שבעצם הוא נתן לו את הרעיון. איך מצטיירת אם כך אשתו עד להכרזה על תומס כאויב העם?

אנשי השררה וההון בעיירה מסרבים לראות את האמת כפשוטה ומעדיפים לראות בזאת המצאה הנובעת ממוחו ההוזה של הרופא. כיצד נושא פשוט כמאבק לטיהור המים הופך לכלי במאבק של החותן כנגד מועצת העיר, של העיתונאי כנגד בעלי השררה וההון, של ראש העיר שנאבק במערכת בחירות ושל האזרחים שלא רוצים לשלם מסים נוספים. המחזה מתאר איך מתגלית הרדיקליות של עורך העתון הופסטד בערבון מוגבל אל מול האינטרסים האחרים שלו. האם ייתכנו מקרים דומים בישראל או שהעתונות היא חופשית בכל מחיר ונטולת אינטרסים כלכליים ואחרים?

ניתן לשאול: מדוע ד"ר שטוקמן הנהנה מתמיכה של כולם מיד עם הגילוי מאבד בהמשך את כל התמיכה ומוכרז כאויב העם? מדוע ד"ר שטוקמן, האתי, חושב שטוב שהרוב לצידו כל עוד הוא לצידו וכשהוא פונה נגדו משתכנע שעדיף המיעוט? ראש העיר מטיל על אחיו את האשמה של סגירת המעיינות למרות שהוא זה האשם בזיהום כי לא רצה להשקיע בצנרת מתאימה על מנת לחסוך כספים לפרנסי העיר. ראש העיר פוסל את החשיפה דווקא משיקולים מוסריים על מנת לא לפגוע באמינות שלו כאיש ציבור.

ד"ר שטוקמן חושב שיעמדו לזכותו כל פועליו למען העיר אך שוכח שברגע שאתה לא משתף פעולה אתה מחוק. ראש העיר אומר אימרת שפר: "הציבור אינו זקוק לרעיונות חדשים. הרעיונות הישנים והמקובלים משרתים אותנו יפה מאוד". האם גלילאו גליליי, הקולונל פיקאר ואמיל זולה, ברוטוס וקסיוס היו מסכימים עם זה? ראש העיר מתריס בפני אחיו שהוא פרנואיד ואינדיבידואליסט. האם זו אשמה מקובלת כנגד מתריעים?

ראש העיר מבקש מאחיו שיתכחש בפומבי לגילוייו כאשר הוא יודע שהוא לא יכול לעשות זאת. קל לשער מדוע הוא עושה זאת, כי הוא לא רוצה יותר שאחיו "עושה הצרות" יהיה בעל תפקיד במעיינות. האשמה שגורה נוספת כנגד מתריעים היא: אתה מתנגד לכל אדם שעמדתו גבוהה משלך. האם העובד האידיאלי הוא הצייתן והממושמע, שמסכים עם כל שיגיונות הממונים עליהם גם אם פקודותיהם בלתי מוסריות בעליל?

ובאנלוגיה לימינו: שתיקת הכבשים, חוק האומרטה, אחדות רעיונית, האם הם לקוחים מהמציאות של המאפיה, של משטרים טוטאליטריים, של רפובליקות בננות, או האם הם מתארים חלק מעולם העסקים בישראל של שנות האלפיים? האם ניתן להסכים לקביעתו של ראש העיר שכשכיר אין לך כל זכות להביע דעות ובוודאי אם הן

סותרות את דעות הממונים עליך? איך מוצאים את שביל הזהב בין דעה זאת למציאות (שהייתה קיימת בעבר בישראל) של פריקת כל עול?

הניסיון של פיטר אחיו של ד"ר שטוקמן לשכנע את אשת הרופא להחזיר לתלם את בעלה הוא קלאסי. עד כמה זה אופייני שמשפיעים על משפחתו של המתריע על מנת לזרוע ריב ומדון במבצר המשפחתי? מתי זה מצליח ומדוע? ונשאלת השאלה: האם המתריעים מקבלים תגמול על אומץ ליבם או מפוטרים ונידונים לחרם של חברות אחרות. מדוע?

ד"ר שטוקמן עושה השלכה מזיהום המים לזיהום החיים הציבוריים בעיר. האם זה צעד נכון והאם זה מביא לו אוהדים? מי בסופו של דבר אוהב יותר את העיר ואת תושביה: ראש העיר או ד"ר שטוקמן? מדוע? התשובות הן לא קלות ומחייבות אותנו להיות מקוריים וקונטרוברסליים.

גב' שטוקמן המעשית אומרת לבעלה "מה יעזור לך הצדק ללא כוח?" כל אחד יכול להביא דוגמאות לשתי הגירסאות. דילמה חשובה נוספת היא: האם המטרה מקדשת את האמצעים ואדם הנלחם למען הצדק רשאי לצאת נגד אחיו והחברה, נגד הדת והמדינה? על חשבון משפחתו, בריאותו, רווחתו הכלכלית, חייו? האם המתריע הוא גיבור מודרני של מלחמה לקידוש השם? האם ד"ר שטוקמן מתנהג באנוכיות כשאינו שומע לקול אשתו המפצירה בו לחשוב על הבנים ולשאת את עוולות העולם הזה כמו כולם? לכך הוא עונה: "גם אם העולם כולו יתמוטט מעלי אני מסרב להיכנע".

עד כמה מתנהג ד"ר שטוקמן במניפולטיביות כאשר הוא אומר שהוא רוצה שתהיה לו הזכות להסתכל ישר לתוך עיני בניו כשיגדלו ויהיו לאנשים חופשיים? הוא מקבל חיזוקים דווקא מפטרה היוצאת להגנתו ומאמינה בצדקתו. מאשימים את ד"ר שטוקמן שהוא מהפכן. האם זו מחמאה, עלבון או עובדה? האם הוא התכוון לכך מלכתחילה? האם לא היה מוטב שד"ר שטוקמן ידבק בעמדתו כאיש מדע ורופא ולא ייגרר לעמדות פוליטיות? עד כמה זה גורע מהאמינות שלו ונותן פתח להשמצות שהמאבק שלו הוא לא טהור אלא נועד לקעקע את מעמדו הציבורי של אחיו?

אסלקסן טוען כי הוא פחדן במאבקיו במישור המקומי ואמיץ במישור הארצי. אולי יש בכך ביטוי להאנשה של המאבק. קל להיות אמיץ כלפי אנשים שאתה לא מכיר: ראש הממשלה, שר הביטחון, השר לביטחון פנים או הרמטכ"ל. אך האם נוכל לגלות אותו אומץ כלפי המפקד או הבוס הישיר שלנו, כלפי ראש העיר, ראש הוועד, או דיקן הפקולטה?

מה גורם אם כן לאסלקסן והופסטד לשנות מהקצה לקצה את עמדתם אחרי השיחה עם ראש העיר? זה מבטא אולי את חוזק העמדות המוסריות שלהם כחוזק הלחץ המופעל עליהם. על אלו אנשים משפיע לחץ ועל אלו הוא מחזק את מרים? במקרה של תומס ושל רבים מגיבורי המחזות והאירועים, כמו גם על העם היהודי, דווקא הקשיים מחזקים את כוח העמידה. המחזה ממחיש עד כמה עוזרת החנופה בעולם העסקים, ראש העיר מחניף לאסלקסן ומשיג את שלו ואילו אחיו לא מסוגל לכך. פתגם רומני אומר: החולצה קרובה לגוף אבל העור עוד יותר. כל עוד המאבק היה ערטילאי היה מוכן אסלקסן להילחם למען העניין אבל אם זה פוגע כלכלית בו ובשולחיו העצמאים הקטנים הוא עובר לחלוטין לצידו של ראש העיר.

מדוע נופלים אסלקסן והופסטד בפח שטומן להם ראש העיר, שהוא גם יו"ר המרחצאות, באומרו שההוצאות על התיקונים חייבות לבוא ממסים נוספים על הציבור ולא מבעלי המניות? זהו הטיעון הסטנדרטי של חברות לא אתיות שכאשר המצב לא טוב פונים לעזרת הממשלה/העירייה אבל כשהמצב שפיר כל הרווח הולך לקופת הבעלים.

סוגיות נוספות שעולות מניתוח המחזה: 1. ד"ר שטוקמן הוא לא טלית שכולה תכלת. במחזה הוא מתגלה כמאצ'ו באומרו לאשתו: "לכי הביתה לטפל במשפחתך ואני אטפל בענייני החברה". 2. הקצנת הוויכוח כאמצעי לגיטימי למוגי הלב ליישר קו עם בעלי השררה, דוגמת המק קרתיזם, הפגנות מאי 68' בצרפת, האביב של פראג. 3. מי קובע מה כותבים בעיתון: העורך, כפי שטוען ד"ר שטוקמן, הקוראים כפי שטוען אסלקסן, או הבעלים? 4. נאמנות בן או בת הזוג: גב' שטוקמן כשרואה את בעלה נבגד ובודד חוברת אליו ותומכת בו, כי המשפחה היא ערך עליון עבורה. 5. האם צודק איבסן באומרו: "הבינוניות והקטנוניות יכולות לסתום את פיו של אדם שיצא לטהר את החברה"? בכלל ובישראל? 6. קול המון כקול שדי באסיפת העם בעיירה הנורווגית, בישראל המודרנית, במדינות המתקדמות? 7. סתימת פיות כאמצעי לגיטימי וחוקי למנוע את חשיפת האמת, אז והיום? מה המשותף בין אסיפת האזרחים לאסיפות בעלי מניות? עד כמה נותנים לבעלי מניות מיעוט להתבטא? הארביטראריות של היו"ר ובעלי השליטה בחברה בימיו של איבסן ובישראל של ימינו.

אסלקסן מטיף למתינות, לכאורה כמו במשנתו של אריסטו. ד"ר שטוקמן מטיף לקיצוניות ומהפיכה, מה אם כן יותר אתי? עקרון אחר הוא עקרון ה"חייב לו" שלפיו אסלקסן והופסטד יקבלו את הפרס על תמיכתם בראש העיר בצורה אחרת בזמן אחר. ד"ר שטוקמן באסיפת האזרחים במקום להחניף להם מתקיף ומעליב אותם, אך הוא מצפה לקבל את תמיכתם. האם הוא פוליטיקאי ממולח? הוא טוען: "עיר החיה על שקרים ראוי שתיהרס" האם זה נכון? ומה לגבי משטר, חברה עסקית, כלכלה חופשית? מה היה סופם של מהפיכות ושינויים קיצוניים מעין אלה ברוסיה ב-1917, או בצרפת ב- 1789.

גם במחזה זה אנו רואים כי כשנגמרים הטיעונים העניינים כנגד המתריעים מתחילות ההשמצות: הוא משוגע, רצה העלאה במשכורת... מה צריך ד"ר שטוקמן לעשות: לברוח לארה"ב או להישאר להילחם בעיר שלו? מה גורם לו לשנות את עמדתו? אחת מאימרות השפר במחזה היא: אסור לאדם ללבוש את המכנסיים הטובים שלו כשהוא יוצא ללחום בעד אמת וחופש. בדיחה של איבסן או משל?

איבסן מתאר את הכוח של ההמון המוסט על ידי בעלי השררה: מפטרים את בתו של תומס מהוראה בבית הספר, זורקים אותם מדירתם, שוברים את חלונות בית המשפחה, מפטרים את רב החובל שנתן אכסניה לאסיפת העם. האם זה קורה גם בישראל של היום? על מנת לשמור על כסות מוסרית מנסים לשכנע את תומס שיפרסם הודאה בכתב ואז אולי יסלחו לו. זהו הפיתוי הארסי ביותר כי כמו במשטרים הטוטאליטריים זה יהווה עילה לדיסקרדיטציה שלו והוא יישאר גם ללא עקרונותיו.

איבסן כותב: "לאדם חופשי אין זכות לטנף את עצמו כפרא אדם". זאת הרבה לפני ההתבהמות של קרנפים והשיבה אל הטבע... כשנגמרים כל הטיעונים והאיומים מנסים לשחד את ד"ר שטוקמן ובכך להעליל עליו שכל הגילויים שלו כביכול נועדו לדרדר את מחיר מניות החברה של המרחצאות על מנת לאפשר לחותנו ולו להשתלט על החברה בנזיד עדשים. ראש העיר מנסה להוריד את אחיו לשפל שלו כשהוא מייחס לו קונספירציה עם חותנו בשביל להדיח אותו ממשרתו. הוא חושב שסוף סוף יש לו נשק נגדו, כי עד כה קשה היה לו להילחם נגד המניעים הטהורים של אחיו. כולם הרי אותו הדבר.

התייחסות אופיינית ללוחמים על אתיקה היא: "מי אתה שתטיף לנו מוסר?", הרי עבדת בחברה שנתנה עמלות לסוכניה וזה הרי שוחד, יש לך דעות שמאלניות או ימניות קיצוניות, יש לך הערות סקסיסטיות לעובדות שלך, ואם לא אתה אז בנך... לעומת זאת: החשיבות של השם הטוב של הגורמים הלא אתיים: החותן רוצה שיטהרו את שמו מזיהום המים על ידי המפעל שלו, ראש העיר רוצה לשמור על המוניטין שלו כאיש מוסר, עורך העיתון חרד לשמו הטוב וליושרה שלו. דוגמה לכך היא הפיתוי השטני של מר קיל, החותן, הרוצה בטיהור שמו כמרעיל הבארות בתמורה להתעשרות על חשבון המניות שקנה. ברגע שאסלקסן והופסטד חושבים שד"ר שטוקמן גם הוא מושחת הם מנסים לחבור אליו ולהפיק רווח מהשותפות. הבוטות של דבריהם מצליחה להחזיר את ד"ר שטוקמן לעשתונותיו והוא דוחה את הפיתוי השטני.

הסרט ההודי "גנשטרו" מבוסס על "אויב העם" (גנשטרו בהינדית) באדפטציה להודו של ימינו. יחד עם זאת, יש בו שינוי אחד מהותי: בסוף הסרט חוברים למקביל ההודי של תומס, ד"ר גופטה, כל הצעירים ורודפי הצדק בעיירה ויוצאים להילחם למען האתיקה והמוסר. הסרט הוא הרבה יותר צבעוני מהסרט המאופק עם סטיב מקווין ומהמחזה. הוא מערב היבטים דתיים, פולקלוריסטים והוא יותר "הוליוודי" או "בוליוודי" מהסרט האמריקאי. האם ניתן לראות בסוף הטוב של סרטו של ריי wishful thinking של ההודים? כמה חבל שדווקא נורווגיה של ימינו היא המדינה הכי אתית בעולם, אולי בגלל שאיבסן העז להילחם נגד השחיתות לפני יותר ממאה שנה, בעוד שהודו היא אחת מהמדינות המושחתות ביותר בעולם, אולי בגלל הרצון לברוח מהמציאות. לסיכום, נוכל לשאול את עצמנו: האם ד"ר שטוקמן הוא דון קישוט או אדם מעשי? מדוע לא השיג את מטרתו? האם ישיג אותה בזמן הארוך? לא נותר אלא לקוות שבעזרת הפעילות של הגורמים האתיים בישראל תזכה המדינה להפוך למדינה אתית כמו נורווגיה עוד במהלך המאה הזאת.

הקשרים אקטואליים למחזה "ביקור הגברת הזקנה" של דירנמט

(המסה פורסמה באתר מחלקה ראשונה NEWS1 בפברואר 2012)

מחזהו הנצחי של פרידריך דירנמט "ביקור הגברת הזקנה" שנכתב בשוויץ בשנת 1956 אקטואלי כיום כמו אז, בהעלותו דילמות אתיות כגון: לכל אחד יש מחיר, הסכנות הטמונות בחיים באשראי, הכסף הוא ערך עליון, הון ושלטון וקנית הפקידים, על דאטפת אטפוך, לא נותר צדיק בסדום, הקורבן תמיד אשם והעושק תמיד צודק, עולם העסקים רציונלי או לא, האפולוגטיקה של העושקים, החלשים חיים במציאות מדומה, העושק מתחיל בחלש ונגמר בחזק, המצפון של העושק לא מציק לו, אילי הון ומנהלים פסיכופתים, כפל לשון, המילירדרים לא כפופים לעקרונות המוסר.

הרומן שלי עם הגברת הזקנה

בשנת 1956 כתב המחזאי השוויצרי פרידריך דירנמאט את המחזה "ביקור הגברת הזקנה" ומיד אחר כך הוא תורגם לשפות רבות והועלה מעל במות התיאטרון הטובות בעולם, לרבות בישראל, כשהביצוע האחרון מועלה בהצלחה בהבימה עם גילה אלמגור ויהורם גאון. בשנת 1964 יצאה גרסת הקולנוע הראשונה עם הבמאי ברנרד ויקי והשחקנים הפופולריים אינגריד ברגמן ואנתוני קווין, כשויקי משנה את הסוף ולא הורג את איל. בשנת 1992 יצאה הגרסה המצמררת Hyenas, צבועים, בסרט הסנגלי של הבמאי הידוע Djibril Diop Mambety. עלילת המחזה ידועה: העיירה גילן באירופה קרובה לפשיטת רגל כשלפתע מגיעה אליה גברת זקנה קלייר זאחנסיאן, האישה העשירה בתבל, שאינה אלא צעירה בת העיירה שנכנסה להריון מאלפרד איל. איל שיחד שני עדים שיתנו עדות שקר שגם הם שכבו עם קלייר ולכן לא ניתן לקבוע מי האב. איל העדיף להתחתן עם בתו של בעל חנות המכולת ואילו קלייר הדרדרה לזנות אחרי שגורשה בבושת פנים מהעיר. קלייר פגשה בבית הבושת את בעלה המילירדר ומאז החליפה בעלים רבים וסבלה מתאונות אינספור שהפכו אותה לחבולה ומרירה למרות עושרה האגדי. תושבי העיר מצפים שקלייר תעזור להם ואיל מנסה להעלות זכרונות מהעבר, אך היא מציעה לתושבים מילירדים תמורת הרצח של איל כי היא מעוניינת בצדק. בהתחלה הם מסרבים בשאט נפש, אך בצוק העיתים אחרי שהתושבים מתחילים לחיות בהקפה הם מגיעים למסקנה שטענתה צודקת ובסופו של דבר רוצחים את איל לאחר "משפט צדק". ההצגה של הבימה בבימויו המבריק של אילן רונן מצטיינת במיזוג אופטימלי בין הצד המילולי המביא את דבריו הנוקבים של דירנמט בצורה נקיה וקולחת לבין הצד הויזואלי שהוא מרהיב ביופיו ופונקציונלי ביותר. קלייר בביצוע גילה אלמגור מצמררת ברשעות שלה ובעלת עוצמה של אלה או אילת הון מהולה בכאב של אישה. איל בביצוע יהורם גאון הוא לבבי, חלש, פוחד, מתמרד, משלים עם גורלו, כשהוא משתנה לנגד עינינו בצורה אנושית ומשכנעת כי הוא "כל אדם". שחקני המשנה ובמיוחד ראש העיר דב רייזר מצויינים, וכך גם התפאורה והמוסיקה.

מזה שמונה שנים אני מלמד את המחזה "ביקור הגברת הזקנה" בתוכניות הלימודים הבסיסיות שלי על אתיקה עסקית, יחד עם מחזות ורומנים אחרים ככולם היו בני ומותו של סוכן של ארתור מילר, קרנפים של יונסקו, אויב העם ובית הבובות של איבסן, הסוחר מונציה של שקספיר, טופז וז'אן דה פלורט של מרסל פניול, רביזור של גוגול, המשיסה של זולא, אופרה בגרוש של ברכט, גלנגרי גלן רוס של מאמט, גטסבי הגדול של סקוט פיצג'רלד, גיבור מעמד הפועלים של סובול, רישיון לחיות של גורן, ואת הרומן שלי "הישמרו מדורון יווני" שעובד למחזה. שיטת לימודים ייחודית זאת הוכיחה את עצמה כדרך הטובה ביותר להקנות את ערכי האתיקה לסטודנטים שהעניקו לי את תואר המרצה המצטיין, כי האתיקה חודרת בצורה הטובה ביותר באמצעות הרגש והמחזות. הסטודנטים מגלמים דמויות מרכזיות של המחזות ומתפתחת דינמיקה קבוצתית שבה אנו מעלים הקשרים אקטואליים למחזות מעולם העסקים בעולם ובישראל. אין חדש תחת השמש ומה שהיה נכון בתקופתו של דירנמט לפני 50 שנה נכון אף היום, אם כי השוויצרים הפיקו את הלקחים והישראלים – לא הפיקו. יחד עם זאת, ראויים לציון תיאטרון הבימה שהעלה מחזה חשוב זה מחדש דווקא בתקופה של מחאה חברתית, קרן נויבך שהעלתה לשידור את יהורם גאון ואותי לדון בנושאים חשובים אלה בתוכניתה "סדר יום", תנועת אומ"ץ והיו"ר שלה אריה אבנרי שחרתו על דגלם את המאבק נגד השחיתות, עורכים ללא חת כגיא רולניק ויואב יצחק, אנשי רוח היוצרים מחזות חברתיים כיהושע סובול, חוקרים חברתיים כברברה סבירסקי מאדוה, ואקטיביסטים חברתיים כאיציק ספורטא, רגב קונטס ודפני ליף.

לכל אדם יש מחיר

המוטיב המוכר ביותר של המחזה הוא שלכל אדם יש מחיר. אין אדם שלא ניתן לשחד אותו, את תושבי העיירה גילן במילירדים ואת המנכ"לים של ימינו במיליונים. כך קלייר מצליחה לשחד את התושבים כי יש לה את כל הזמן שבעולם. לעשירים ולחזקים יש תמיד זמן, רק לעניים ולמעמד הביניים אצה הדרך כי המשאבים שלהם מוגבלים. אבל עם כל הכבוד לדירנמט ולקול המון נראה לי שהקביעה הזאת רחוקה מהמציאות, אפילו בימינו הקשים. כשאני מלמד באקדמיה הימית אומרים לי לא פעם החובלים שהם יהיו מוכנים לעשות כל דבר תמורת תשלום מתאים, אך כשאני שואל אותם – גם למכור לאירנים את הסודות שיאפשרו לטבע את הספינות שבהן חבריכם הלוחמים? הם עונים לי שזה כמובן לא. סטודנטים מבוגרים יותר שכבר ראו הכל לא יהיו מוכנים להפקיר את המשפחה והילדים שלהם בעד כל הון שבעולם. משם אני מפליג למחוזות יותר רחוקים כשאני מציג את האלגוריה של המנדרין של רוסו, שבה ניתן על ידי לחיצה על כפתור להרוג את המנדרין הכי עשיר בסין, אף אחד לעולם לא יידע ואתה יורש את כל רכושו – האם אתה לוחץ על הכפתור או לא. כמעט כולם עונים לי בוודאי שכן. טוב, אבל אם אתם לוחצים גם אחרים יכולים ללחוץ ובתמורה להרבה פחות כסף ויכולים לחסל אתכם בשביל לרשת אתכם. כך שהאתיקה בכל זאת משתלמת כי היא תעודת הביטוח שלא ישתלטו עלינו חוקי הג'ונגל ולא נחזור לימי מקיאבלי הזכור לשמצה.

נושא שמעורר פולמוס גדול הוא שהדרך לכל הפשעים האתיים מתחילה באשראי ובתשלומים. קלייר טוענת בתחילת המחזה כי יש לה זמן והיא תחכה. התושבים מתחילים לרכוש בהקפה מצרכים במכולת של איל, נעליים, מעילי פרווה ואפילו מכוניות. מאיפה יש להם כסף אם כולם הם פושטי רגל? אין זאת כי הם סומכים על כך שבסופו של דבר קלייר תצליח במזימתה ואיל יחוסל. וכאן יש דילמה ממדרגה ראשונה. התושבים הם כולם יפי נפש שלא ירצחו את איל אהובם עבור כל הון אבל הם מתחילים לחיות באשראי ועל החשבון כשהם יוכלו להחזיר את חובם רק על ידי חיסול איל. ההקשרים לעולם של ימינו ברורים ביותר. אני טוען בפני הסטודנטים שבכל חיי מעולם לא לקחתי הלוואה ולא קניתי בתשלומים למרות שהתחלתי מאפס כי רציתי לשמור על חופש הבחירה שלי ועל יכולתי לעזוב מקום עבודה אם ירצו לאלץ אותי להתנהג בצורה לא אתית. אדם בימינו חי על אשראי, ממן את ביתו במשכנתה של 100%, את המכונית שלו באשראי, את הקניות בסופר בכרטיס אשראי כשאין לו כסף בחשבון העו"ש, את החתונה, הבר מצווה, הטיולים לחו"ל, חדר המוזיקה והבגדים של מותגים, הכל בהקפה או לכל היותר בתשלומים. מי שרוכש הכל במזומן שולט על התקציב, על העתיד ועל היושרה שלו כי בכל חודש יש לו את מלוא המשכורת לרשותו ואין לו כל הורדות. ומה אם אין לך כסף לרכוש דירה, האם תחיה כל חייך בשכר דירה שואלים הסטודנטים? לא, אני עונה, אני רוכש דירה עם משכנתה רק אם המשכנתה מהווה פחות ממחצית שווי הדירה וההחזר החודשי הוא לא יותר מרבע השכר נטו ולא יותר מתשלום שכר הדירה. כך לעולם לא תחיו במשיכות יתר ולא תשמחו את הבנקים בתשלום ריביות עתק הגבוהות בעשרה אחוזים מהריבית שאתם מקבלים עבור החסכונות שלכם. רק כשאתה יכול להרשות לעצמך אתה רוכש בית המתאים ליכולות ההחזר שלך, אתה לא נוסע לחו"ל אם לא חסכת את הכספים ובוודאי שאתה לא רוכש מצרכים בסופר שלא לדבר על מותגים מיותרים אם אין לך כסף. רכשתי את המכונית הפרטית הראשונה שלי רק בגיל 35 ונסעתי לטיול בחו"ל לראשונה רק בגיל 34. התנהגות "סגפנית" זאת אפשרה לי לשמור על ערכי ועל האתיקה ולא להיכנע לפיתויים של קלייר זאחנסיאן ודומיה. אם ניתן לשים את האצבע על הרעה החולה בה' הידיעה הגדולה ביותר של ימינו הרי זה החיים באשראי ללא חסכונות ומקדמי ביטחון. חברות לא אתיות בונות על כך כי הן יודעות שמנהל החי באשראי וממונף פי כמה יעשה כל מעשה לא אתי שידרשו ממנו, כי בלי המכונית, הבית, כרטיסי האשראי והמותגים הוא שווה כקליפת השום.

מאז המשבר הכלכלי של 2008 קראתי למעלה ממאה ספרים בנושא זה ועתיד הקפיטליזם, צפיתי במספר דומה של סרטים וקראתי אלפי מאמרים לקראת כתיבת ספר שאני מתעתד לכתוב באותו הנושא יחד עם פתרונות מעשיים ומקוריים למשבר הכלכלה הקפיטליסטית. כיום כבר כולם מודים כי כל המשבר היה נמנע אם לא היו מינופים של פי 30 או פי 40 (מינוף אתי הוא לדעתי הלוואות שאינן עולות על ההון העצמי נטו), אם לא היו רוכשים בתים בסאב פריים ואף בשכבות סוציו אקונומיות עשירות יותר שהם מעבר ליכולות ההחזר של הרוכשים (כשמנהלי הבנקים צריכים להיות אתיים לא פחות מג'ורג' ביילי בסרט אלה חיים נפלאים). אסור להוציא יותר מתשעים אחוזים ממה שאתה מרוויח וחייבים לחסוך לפחות עשרה אחוזים בכל רמת שכר שהיא. כלל זה נכון לגבי בודדים, חברות ובוודאי מדינות, והמדיניות הלא אחראית של ארה"ב, יוון, איטליה ואחרות יביאו אותן בהכרח לעברי פי פחת כמו שהבנקים ומיליוני אזרחים הגיעו לפשיטת רגל במשבר הכלכלי האחרון. לכסף צריך להיות מחיר של ממש ובוודאי לא שברי אחוז כמו שהיום בארה"ב, דבר היוצר בועות של נדל"ן ומניות, פוגע ברצון האזרחים לחסוך ומאלץ אותם להשקיע בבורסה במישרין או דרך קרנות הפנסיה הסובלות מתספורות כאלה או אחרות (כל תספורת היא לא אתית וכל איל הון המבצע תספורת או פושט רגל הוא בהגדרה לא אתי). עד היום נגידי הבנקים

המרכזיים לא רואים אמת פשוטה זאת שפרידריך דירנמט ראה כבר בשנת 1956 ומדיניותם חסרת האחריות תוביל בסופו של דבר לשואה כלכלית כמו שקלייר השחיתה את כל העיר שהיא רצתה להתנקם בה.

אנחנו חיים בעידן מטריאליסטי מאין כמותו, במיוחד בכלכלות הניאו ליברליות של ארה"ב, בריטניה וישראל. את הטון הכתיבו תלמידיהם של גדול מאחזי העיניים במאה שעברה מילטון פרידמן – רייגן, בוש, ת'אצ'ר, נתניהו ופינושה. הכסף הוא הערך העליון וכל אדם נמדד על פי גודל הארנק שלו. הכל נובע מרעיון העוועים שמלמדים אותו כמנטרה בכל בתי הספר לכלכלה ומנהל עסקים שיש למקסם את הרווח ואין בלתו. בהגדרה, מקסום הרווח הוא לא אתי כי הוא בא על חשבון מקסום הסיכון ומקסום העושק של כל מחזיקי העניין האחרים – העובדים, הלקוחות, בעלי מניות המיעוט, הספקים, הנושים, הקהילה, איכות הסביבה והמדינה. בכל הספרים והמאמרים שלי אני חוזר וטוען שאין סתירה בין אתיקה לרווחיות כל עוד דואגים שיהיה רווח סביר שיהיה אחת ממטרות החברה ההרמונית, שבה תתקיים מקבילית כוחות בין האינטרסים של כל מחזיקי העניין. אם אתה ממקסם את הרווח אתה מוותר על האנושיות שלך, מגייס עובדי קבלן למכביר, פוגע בתנאי השכר, ההתאגדות וההטבות הסוציאליות של העובדים שלך, מחזיק צבא של עבדים החיים במשכורות מינימום, מייצר מוצרים פגומים ויקרים בזכות המונופול, הקרטל והפירמידה שבה אתה שולט, מטפח את ערכי ההון והשלטון והורס את המרקם העדין של החברה תוך פגיעה אנושה בצדק החברתי, הכלכלי והסביבתי. לקלייר לא היו ילדים אבל הניאו ליברלים הם הילדים המאומצים של קלייר זאחנסיאן הקונה כל דבר בכסף כאשר כל האזרחים סוגדים לה ורואים בה את מושא חלומותיהם.

קניית פקידי הממשל

קלייר קונה את העיר אבל גם את כל נושאי המשרות בעיר, את השופט, השוטר, הרופא, ראש העיר, הכומר, המורה, אפילו את אשתו של איל וילדיו. כבר בהתחלת המחזה היא רומזת מה היא מצפה מהם והם סרים למרותה ללא עוררין. פקידים אלה, הגבירים של העיירה, היו אמורים להיות נאמנים לערכים המקצועיים ולטובת העיר, אך בעבור בצע כסף הם זונחים את כל האידיאלים שלהם. גם בימינו, שבהם קיימת מדיניות הדלת המסתובבת כשעוברים מהאוצר לחברות של אילי ההון, מגולדמן זקס לממשל, מהצבא לחברות הבטחוניות ולעיתים מהמשטרה למשפחות הפשע, נוצרות נורמות שעל פיהן ניתן לקנות את נאמנותם של הפקידים לאילי ההון תמורת הבטחות משתמעות שבתום הקדנציה הם יזכו להשתכר עשרות מיליונים. היום זה passé לתת שוחד, אתה משלם מיליונים עבור שיטוט באינטרנט וזה חוקי, אתה נותן הנחות מפליגות בנדל"ן וזה חוקי, אתה משלם עשרות אלפים עבור חברות בדירקטוריון אם אתה מוכן לא לשמוע, לא לדבר ולא לראות וזה חוקי. אתה מזמין חוות דעת הטוענות שאין ריכוזיות (גם מלטה יוק), שזה לא הוגן לדרוש תמלוגים עבור משאבי הטבע של המדינה, שהתספורות הן הוגנות עבור בעלי אגרות החוב. לעולם לא אשכח את פניו המופתעות של מנכ"ל חברה גדולה שהזמין ממני חוות דעת על עסקה שהוא התכוון לבצע והייתי אמור לקבוע אם היא הוגנת או לא עבור בעלי מניות המיעוט. מכיוון שאני הראשון בעולם שכתב על אתיקה לבעלי מניות המיעוט, כתבתי על כך תיזה לדוקטורט, ספרי מחקר ומאמרים, זה היה אך טבעי שיפנה אלי. הוא הבטיח לי סכום גבוה ודרש את חוות הדעת ללא דיחוי. חקרתי לעומק את הנושא וקבעתי שהעסקה אינה הוגנת לבעלי מניות המיעוט. המנכ"ל היה כל כך מופתע, כי זאת היתה כנראה הפעם הראשונה שנותן שירות העז ללכת על פי צו מצפונו, שהוא לא רצה לשלם לי. אמרתי לו שיש בינינו חוזה והוא מעולם לא אמר לי שהוא מצפה שאקבע כי העסקה הוגנת לבעלי מניות המיעוט. בסופו של דבר הוא שילם לי, זרק את חוות דעתי לפח והזמין מיועץ אחד חוות דעת שתאמה לרצונותיו. אך זה היה ניצחון פירוס כי יותר אף אחד לא הזמין ממני בישראל חוות דעת, כי במדינתנו הריכוזית והפירמידלית שמועות כאלה עושות להן כנפיים. אך האם ניתן לקוות לאותה יושרה גם מהשוטר/איש הצבא של גילן/ישראל ההולך לעבוד בחברה שממנה רכש, מהמורה/פרופסור המשתתף בדירקטוריונים, מהכומר/עסקן דתי העושה את הדת קרדום לחפור בו, מהרופא/מומחה שר"פ המסנן את החולים על פי יכולתם לשלם עבור הניתוחים, מראש העיר/הפוליטיקאי, הפקיד והשר העוברים לעבוד אצל איל ההון, מהשופט/הבורר בין אילי ההון אחרי שיוצא לגמלאות ומקבל סכומי עתק בנוסף לפנסיה?

על דאטפת אטפוך

הלל הזקן אמר לתלמידיו, כך מסופר, "על דאטפת אטפוך וסוף מיטיפיך יטופון", או מידה כנגד מידה. אלפרד איל בגד בקלייר בגלל בצע כסף, הוא עיוות את המשפט בגלל בצע כסף, הוא גרם לה להפוך לזונה בגלל בצע כסף. וזה לא חשוב שבצע הכסף שלו היה השתלטות על חנות המכולת העלובה של אבי אשתו. הוא זנח את קלייר בגלל בצע כסף ובסופו של דבר הוא גם נרצח בגלל בצע כסף. האם נעשה דין צדק? אם אתה סומך רק על הכסף, מי ערב לך שבסופו של דבר לא יימצא מישהו שיחזיר לך באותה המטבע ויעשוק אותך בעד בצע כסף? ברגע שאתה מוותר על ערכים, העושק הופך לקורבן וחוזר חלילה. אם אין אתיקה אין בסופו של דבר גם חוק, גניבה ורצח הופכים לנחלת הכלל, כי החיים שלך שווים כקליפת השום, אך לא יותר משכרו של רוצח מקצועי. וגם לא תוכל לבקש צדק כי לא

יישאר אף צדיק בסדום. כאשר עשקו את בעלי מניות המיעוט לפני כמעט שני עשורים בישראל הייתי בין הבודדים שהרימו קול והעזו לצאת חוצץ, אבל כל האחרים שתקו, גם העשוקים. כאשר עשקו את העובדים ופגעו בשכרם, בזכויות הסוציאליות ובהתארגנות שלהם רק מעטים הרימו קול וכל האחרים שתקו. כאשר עשקו את הלקוחות וגבו מהם מחירים מופרזים עבור מוצרים פגומים - מעטים העזו לצאת חוצץ אבל כל האחרים שתקו. כאשר עשקו את קרנות הפנסיה עם תספורות של עשרות מילירדים לאגרות החוב שהן רכשו בלי בדיקה נאותה עבורנו, כתבו על כך פה ושם אך כל האחרים שתקו. וכבר אז אני טענתי שבהתחלה עשקו אותי אבל בסוף יעשקו את כולם כי כולם שתקו, וכך אכן קרה. כיום תשעים אחוז של האוכלוסיה עשוקה, זה כבר לא המזרחים מהפריפריה, זה גם האשכנזים מצפון תל אביב, זה כבר לא בעלי מניות המיעוט זה גם החוסכים בקרנות הפנסיה, זה לא בעלי הדירות הסמוכות למפרץ חיפה, זיהום הסביבה הוא כבר כמעט בכל מקום, זה כבר לא רק עובדי הקבלן, זה גם העובדים הקבועים של החברות המבוססות. ברגע שאין דין ואין דיין, הכל מותר, עושקים את כולם כי כולם שתקו כשעשקו את המיעוט. ומעושק כלכלי, חברתי וסביבתי יעברו לעושק פוליטי והדמוקרטיה עלולה להיעלם גם דה יורה.

המחאה האלגנטית שלנו, שהיו לה 87% תמיכה, הוציאה לרחובות מאות אלפים מבלי לשבור ולו חלון ראווה אחד, וטוב שלא נזקקה לאלימות כי היא הייתה גוררת אחריה מעשי אלימות ברוטליים של המשטרה או אפילו דיקטטורה נוסח פינושה. אילי ההון, אנשי הממשל והפוליטיקאים שילמו מס שפתיים, הקימו את הפטה מורגנה של טרכנטברג שעשתה מהפיכה חברתית בהעלאת מס החברות מ- 24% ל-25%, אחרי שהוא היה בעבר 61% והממשלה אף לא הצליחה להעביר המלצה לתוספת מס עלוב של 2% רק לעשירים ביותר. ובאורח פלא תנועת המחאה התפוררה ונפוצה לכל עבר, דפני ליף שהצליחה בחושיה המחודדים וללא כל השכלה כלכלית לעלות על כל חוליי החברה ולהוציא את ההמונים לרחובות, כשאנו האקדמאים התבצרנו במגדלי השן ובמקרה הטוב הצלחנו להשפיע על מאות אנשים בספרים ובקורסים שלנו, קרויה כיום במקומותינו "אנרכיסטית, קומוניסטית וחוצפנית". למה? כי היא עמדה בראש מחאה שדרשה לקיים כלכלה קפיטליסטית עם תחרות חופשית, ללא מונופולים, קרטלים ופירמידות, ללא ריכוזיות ושבע משפחות השולטות על חיי כולנו. כי זאת לדעת, בישראל כמו בארה"ב, אילי ההון בעד כלכלה חופשית רק כשהיא זהה לפירמידות שלהם (דבר והיפוכו, גם על פי מילטון פרידמן). הקפיטליזם טוב רק כשהם מרוויחים, אבל כשהם מפסידים הם הופכים לקומוניסטים שסטלין היה מחוויר לעומתם, משתפים את ההמונים בהפסדים שלהם עם תספורות ועם סיוע ממשלת ארה"ב של טריליונים, קרי סיוע של משלם המיסים (האזרח הקטן, כי אילי ההון ואפילו המאון העליון משלמים מיסים פחותים בהרבה באחוזים, גם על פי וורן באפט האיש הכי עשיר בעולם עד שהחל לחלק את הונו חזרה לחברה). ומי מחליט על כך אם לא שר אוצר שהיה עד למינויו מנכ"ל גולדמן זקס הנחלץ להגן על הקולגות שלו, נגיד בנק ניאו ליברל ונשיא ארה"ב ששמונה שנות שלטונו הביאו את ארה"ב לעברי פי פחת. החברות והבנקים שהם too big to fail ימשיכו לשגשג ולשלם מיסים מינימליים, אבל האזרח הקטן יכרע תחת העומס של חילוץ החברות פושטות הרגל וממשלת ארה"ב צועדת בבטחה לחדלות פרעון.

כשניסיתי להתלונן על עושק בעלי מניות המיעוט וכמוני מנכ"ל אחר שהעז להתקומם נגד הדירקטוריון הלא אתי שלו, דרשו מאתנו הרשויות הבאת smoking gun evidence , שכמובן לא ניתן היה להציג כי הפשע תמיד מבוצע בחדרי חדרים וכמעט אף פעם לא נמצא המתריע שיעז לחשוף את הפושעים האתיים. איל שלנו הולך לשוטר להתלונן על קלייר זאחנסיאן, אך השוטר לא מוכן לעצור אותה כי לא בוצעה עדיין שום עבירה. כמובן שכאשר תתבצע העבירה ואיל ייצרח לא יהיה מי שיתלונן כי כל תושבי העיירה ירוויחו מכך מילירדים. בתי המשפט והמשטרה לא מתערבים גם כיום, כי אין הוכחות לביצוע עבירה. רק כשקורה נס כמו בפרשת הולילנד שבה היה עד מדינה שהיה מוכן לפתוח את הפה פותחים בחקירה (ואני לא מוכן להמר על תוחלת החיים של עד המדינה הזה). בשאר המקרים, איך מצפים מהאזרח הקטן לאסוף ראיות נגד הטייקונים כשזה תפקידה של המשטרה, אבל למשטרה אין את המשאבים לעשות זאת, כי התקציב שלה לא מספיק אפילו להילחם כנגד משפחות הפשע. ומי דואג לכך שלמשטרה לא יהיה תקציב מתאים, שלבתי המשפט לא יהיה כח אדם לפסוק משפט צודק ומיידי, אם לא אנשי האוצר והפוליטיקאים ההולכים אחר כך לעבוד אצל אילי ההון הנהנים מכך שאין למשטרה ולבתי המשפט המשאבים המספיקים. זאת כמובן לא מזימה מתוכננת, זה רק קורה במקרה לטובתם של אילי ההון, כמו כל דבר במדינה שלנו ובארה"ב. קיים הבדל תהומי בין האתיקה והחוק. מדינת ישראל היא מדינת חוק (עדיין) אבל היא כבר אינה מדינה אתית ואת זה מוכיח מדד Transparency International, שקבע כי ישראל הידרדרה פי שניים ויותר במדד האתיקה תוך מספר שנים. בישראל אין צדק חברתי, כלכלי וסביבתי, והמוחים בחלום ליל קיץ שקעו בתרדמת החורף כשהם צופים להנאתם באופיום להמונים של האח הגדול, הישרדות, נולד לשיר, לרקוד ולרזות והתוכנית הגדולה מכולן "מעושרות". איך אותם אנשים שזעקו חמס על העושק החברתי צופים בשקיקה בתוכניות הריאליטי האלה, במקום לראות את ביקור הגברת הזקנה, כולם היו בני ואויב העם? או שאלה לא אותם האנשים, המבקרים בהצגות איכותיות, הקוראים את דה מרקר, החברים בארגונים אקטיביסטים או שומעים קורסים על אתיקה שהם מתי מספר, כשההמונים קונים לעצמם נעליים צהובות על חשבון המתנות של הגברת הזקנה.

הקורבן תמיד אשם

דירנמט עושה לעצמו עבודה קלה כשהוא מציג את איל כקורבן שהיה גם עושק, כי איל אשם במעשה נפשע, למרות שהוא לא ביצע פשע המחייב גזר דין מוות. אבל אילי ההון והמשטרים החשוכים ביותר קובעים כי הקורבן תמיד אשם, בהגדרה אפילו. בסרט "המקור", המספר את סיפורו של גדול המתריעים בכל הזמנים ג'פרי וויגנד שחשף (הראשון והיחיד) שחברות הטבק מכניסות חומרים ממכרים לסיגריות ובכך הציל את חייהם של מיליונים שהפסיקו לעשן, הפך וויגנד קורבן לרצח אופי במימון של חברת טבק ענקית שגייסה את המשרד הטוב ביותר לחשיפת פרטים מביכים כדי לערער את האמינות של וויגנד. כך הם הלכו ומצאו שהוא גונב מחנויות כי הוא ביטל פעם שיק של פותחן קופסאות מקולקל בשווי של $39.99, ואם הוא גונב מחנויות ועוד עשרות עלילות שווא, הוא לא אמין ולכן הגילוי שלו אף הוא לא אמין. וכאן אני נכנס לויכוחים עם הסטודנטים שאומרים שאם אדם הוא לא אמין - כל מה שהוא אומר הוא לא אמין. אך אני טוען שאין לזה כל קשר. במקרים רבים המתריעים הם אנשים מושחתים, הם עדי מדינה שקופת שרצים תלויה להם מאחוריהם, כמו במקרה של הולילנד, כמו הקונסילירי של המפיה. אז מה, מי זה אמר שהמתריעים צריכים להיות צדיקים? מה שקובע הוא - האם הם דוברי אמת כשהם חושפים את ראשי המפיה או את פרשיות השוחד של הולילנד, גם אם הם גנבים, אפילו אם הם רוצחים סדרתיים. לפושעים האתיים יש זמן למכביר ותקציבי עתק לעשות דיסקרדיטציה ורצח אופי למתריעים וההמון מאמין להם כי הרסו את יכולת השיפוט שלו עם תוכניות הריאליטי הממכרות. ואם נמצא מתריע או לוחם למען צדק חברתי שהוא זך כבדולח ואין לו קופת שרצים (אני מכיר אישית כמה כאלה), מעלילים עליו ותופרים לו תיק כי אין גבול ליצירתיות. שואלים את דפני ליף בשידור חי איך זה שהיא לא שירתה בצבא כשיודעים שהיא סובלת ממחלת הנפילה, ואז אם היא מסרבת לענות מדביקים עליה תווית של שמאלנית ומשתמטת ואם היא מגלה שהיא חולה הרי שהיא לא אמינה כי איך יכול להיות חולה במחלת הנפילה אמין? דפני ליף חוצפנית כי היא מדברת לראש הממשלה ולשרים בגובה העיניים והיא בסך הכל בשנות העשרים שלה. היא גם נותנת לראש הממשלה "אולטימטום", והרי ידוע שנתניהו שלא פוחד מאולטימטום של אובמה והפלשתינאים, ייתקף בפחד נוראי מהאולטימטום שלה. היא קומוניסטית כי היא בעד כלכלה חופשית ולא ריכוזית, היא אנרכיסטית כי היא לא רוצה להסתפח למפלגות המושחתות שלנו ועומדת על כך להישאר תנועה חוץ פרלמנטרית. מכיוון שאני דוגל כבר הרבה שנים בהקמת תנועת הרפובליקה השניה שצריכה להישאר חוץ פרלמנטרית, אני בוודאי מכונה בפי המקטרגים אנרכיסט למרות שאני דוגל בדמוקרטיה של שלטון העם ולא באוליגרכיה שהיא השלטון הנוכחי בישראל. אני מכונה קומוניסט ואנטי ביזנס מזה זמן רב, עוד כשכתבתי את ספרי האתיקה הראשונים שלי, לפני יותר מעשור, כי הרי ידוע שכל אחד שדוגל באתיקה אקטיביסטית הוא הרי קומוניסט, כי קפיטליסט הוא רק מי שסוגד למשפחות ההון שלנו ומאמין בריכוזיות, פירמידות ומונופולים קפיטליסטים, שהם למעשה "קוואזי קומוניסטים". למותר לציין שאם היינו במשטר קומוניסטי הראשונים שהיו נשלחים לגולג היו סובול, אבנרי, ליף, ספורטא ואני, המתעב משטר קומוניסטי הרבה יותר מאשר משטר של רפובליקת בננות נוסח מרכז אמריקה, כפי שכיניתי את ישראל במסה הראשונה על אתיקה עסקית משנת 2001.

הכלכלה לא רציונלית

אחת האגדות שמלמדים את הסטודנטים לכלכלה ומנהל עסקים היא שהכלכלה ועולם העסקים הם רציונליים. אין דבר שרחוק יותר מהאמת מאקסיומה אבסורדית זאת. הכלכלנים שמאוד חרדים לתדמית המתימטית שלהם מבזבזים עשרות שנות מחקר בהמצאת נוסחאות מתימטיות מסובכות שקובעות מחירי נגזרים, סיכון של CDO, ועוד מעשיות מעין אלה. הם הרי רוצים לקבל פרסי נובל ועד לפני מספר שנים רוב מקבלי פרס נובל לכלכלה עסקו בנוסחאות מסובכות מעין אלה שקידשו את עבודת האלילים של הניאו ליברלים. החוגים ל- MBA בישראל מתחרים ביניהם מי יעניק תואר יותר מהיר, בשנה אחת בלבד, עם לימודים של יום בשבוע, עם לימודי ליבה הכרחיים בלבד. הבן שלי למד בוורטון שנתיים מלאות יום ולילה ובקושי הספיק לכסות את העיקר, אך בישראל מקנים את אותו התואר בזמני שיא. כשנמצאים במירוץ נגד הזמן (במשטר הניאו ליברלי שלנו החינוך הוא מאוד יקר, כל הסטודנטים בארץ עובדים ואין להם זמן ממילא) אין זמן ללמוד אתיקה וערכים, שהם התנאי ההכרחי לקיום עסקים בני קיימא. במקום זאת לומדים כלכלה, שהוא מקצוע לא רלוונטי לחלוטין למנהל עסקים, כי הרי זה לא יהיה רציני לסיים את הלימודים מבלי לדעת כלכלה. בתור כלכלן, שסיים את האוניברסיטה העברית בירושלים בימים הקדומים של פטנקין כששינסקי עוד היה מתרגל, ועשה קריירה מוצלחת למדי בעסקים בינלאומיים, אני מודיע בהכנעה שלא השתמשתי אפילו בפעם אחת בכל מה שלמדתי בכלכלה. לעומת זאת נתקלתי מאות פעמים בדילמות אתיות שמאוד היה עוזר לי אם הייתי לומד לפחות כמה קורסים בנושא. רק בשנים האחרונות התחלנו לשמוע זמירות חדשות כאשר בכנסים של דבוס מדברים על אתיקה וערכים, נסים טאלב כותב על הברבור השחור ודניאל כהנמן מקבל פרס נובל על עבודותיו פורצות הדרך בכלכלה לא רציונלית. נסיוני בן עשרות השנים הביא אותי למסקנה שעולם העסקים הוא ביסודו לא רציונלי, מונע על ידי רגשות, אגואיזם, גזענות, נפוטיזם, קנאה,

שנאה, אכזריות, סדיזם, פסיכופתיות, אך גם אהבה, אמפתיה, רחמים, צדק, רגישות, אלטרואיזם, יצירתיות ועוד. קלייר זאחנסיאן לא ממקסמת את הרווח כשהיא מציעה מילירדים לרצוח את איל. היא יכלה להציע מיליונים והיו עושים את העבודה לא פחות טוב. היא רוצה שירצחו את איל לא בכדי למקסם את הרווח אלא כנקמה על פשעיו. דירנמט היה צריך לקבל פרס נובל לכלכלה על גילוייו פורצי הדרך, אך הוא בוודאי היה מתנחם בעובדה שאני אחד הבודדים שמעז ללמד את מחזהו הטוב ביותר במסגרת לימודי אתיקה עסקית במעוזם של מוסדות ניאו ליברלים.

כאשר הכנתי את תוכנית הלימודים הראשונה שלי על אתיקה עסקית קראתי מחדש עשרות מחזות והיה לי ברור ששני מחזות מתיאטרון האבסורד ימצאו מקום כבוד בסילבוס: ביקור הגברת הזקנה של דירנמט וקרנפים של יונסקו. בעשרים השנה האחרונות ראיתי כיצד לנגד עיני מתקרנפים כמה מהחברים והקולגות הקרובים ביותר שלי. כיצד אנשי עסקים, עורכי דין ורואי חשבון ישרים והגונים נותנים יד לפשעים אתיים, לעיתים מרצון ולעיתים מחוסר ברירה. לא היה גבול להפתעות שלי ועל כך כתבתי את הרומן הראשון בישראל על אתיקה עסקית "הישמרו מדורון יווני" שאותו אני מלמד את הסטודנטים כי הוא מציג את מה שמתרחש מאחורי הפרגוד העומד בסתירה מוחלטת למה שהם לומדים בשאר הקורסים הרציונליים והניאו ליברלים שלהם. מדהים כיצד עד שנת 2000 לא נכתבה אף יצירה בנושא אתיקה עסקית בישראל (בעולם נכתבו מאות יצירות) ומאז נכתבו רק יצירות בודדות של סובול, גורן ואחרים. כמו במחקרים שלי על עושק בעלי מניות המיעוט שהיו חלוציים (עד התיזה שלי לא היה שום מחקר אקדמי בנושא זה בכל העולם), לא היה איש שדיבר על כך וכיום כולם מדברים, מדברים אך לא עושים דבר. הפושעים האתיים שהביאו עלינו את המשבר הגדול ביותר מאז השפל הגדול לא נתנו את הדין ואף אחד לא ישב בבית הסוהר, למעט ברני מיידוף תרנגול הכפרות של כולם. אין זאת כי הם למדו את הלקח של השערוריות של אנרון, וורלדקום וחברות אחרות שהביאו למעצרים של עשרות שנים למנהלים המושחתים. היום אילי ההון והמנהלים הלא אתיים הפנימו את הלקחים ומבצעים את כל פשעיהם האתיים במסגרת החוק, בארה"ב ובישראל. דירנמט מראה לנו איך כל העיירה מתקרנפת לנגד עינינו בדיוק כמו יונסקו. אפילו אשתו וילדיו של איל מתקרנפים, בנו רוכש מכונית חדשה על חשבון מותו של אביו, אשתו רוכשת מעיל פרווה ובתו לומדת אנגלית. הם גם מעדיפים לבלות בסרט כשרוצחים את איל, כמו שהקהל שלנו מעדיף לצפות בתוכניות ריאליטי בשביל לברוח מהאמת המרה.

אעז לאמר שבישראל של ימינו וגם בארה"ב אין לך כמעט ברירה אלא להתקרנף, כי אם לא תאמץ את המנטרות הניאו ליברליות ולא תשתף פעולה עם הטייקונים, אם תעז להשמיע דיעה חריגה בדירקטוריונים, יישמט מטה לחמך ולא תוכל להיות דירקטור סדרתי בעשרים דירקטוריונים כפי שעושים רבים וטובים בקרבנו. את חוות הדעת וההגנה המשפטית והחשבונאית מקבלים אילי ההון ממיטב עורכי הדין ורואי החשבון, ואני רוצה לראות את עורך הדין ורואה החשבון שיעז לצאת חוצץ כנגד אחד מאילי ההון, מחר לא תהיה לו עבודה בגלל הריכוזיות וקשרי התמנון. בישראל הריכוזית אין לך כמעט סיכוי להישאר אתי. גם לא מפיקים לקחים, וחוזרים להשקיע אצל איל הון לא אתי שעשה לך תספורות קרקפתיות אינדיאניות, השתלט על החברה שלך והפריט אותה כשהמניות צנחו בתשעים אחוזים בגלל תנאי השוק או בגלל היד הנעלמה של איל ההון, עשה כבתוך שלו בשיטת הדלת המסתובבת בין החברות הפרטיות והציבוריות שלו כאשר מכניסים את ההוצאות בציבוריות ואת הרווחים בפרטיות. ומי עוזר להם בכל זה? אותם היועצים, עורכי הדין ורואי החשבון שנשבעו מעין שבועת "היפוקרטס" לדין צדק ושקיפות בדיווחים. ודווקא מחזות אבסורדיים חודרים לקרביים של הסטודנטים הרבה יותר מאשר המסות של קנט ואריסטו.

העשוקים חיים במציאות מדומה

בביקור הגברת הזקנה חיים הגיבורים במציאות מדומה, או כדברי הפתגם העתיק בלדינו "מה שהזקנה רצתה בחלום היא ראתה". ראש העיר טוען בתחילת המחזה שלעולם לא ניתן יהיה לשחד אותו, כל שועי העיירה נשבעים אמונים לאיל... וקונים אצלו את המצרכים היקרים ביותר בהקפה! אפילו אשתו של איל אומרת לו שקלייר היא אשה טובה ובסוף היא תוותר לו ולא תהרוג אותו. כשהיטלר עלה לשלטון היהודים האמינו שהוא יתמתן, אפילו אחרי ליל הבדולח הם לא חשבו שהוא ירצח אותם, גם בגטו ורשה חשבו שהם יישלחו למחנות עבודה. ארה"ב מנסה לשכנע אותנו שאירן לא תלך עד הסוף ומכל מקום הסנקציות יכריעו את אירן, יש לאפשר למצרים ולרצועת עזה לקיים בחירות דמוקרטיות כי כך עושים במדינות מתוקנות כארה"ב ואירופה, אך הם לא חושבים ולו לרגע שמשטרים איסלמיסטים וקיצוניים העולים לשלטון בצורה דמוקרטית יפסיקו את הדמוקרטיה מהרגע שיעלו לשלטון, כפי שקרה באירן ובעזה, וכפי שקרה בגרמניה של 1933. אנשים רוצים לחיות במציאות מדומה ומשכנעים את עצמם כי זאת המציאות, כי כך קורה במשחקי המחשב ובספרי האגדות. אני כנראה קורצתי מחומר אחר ורואה את המציאות המרה כפי שהיא בלי כחל וסרק. זאת ועוד – אני לא פעם רואה מגמות בהתהוותן כפי שחזיתי את השערוריות התאגידיות בספרים שלי שפורסמו בשנת 2001 עוד לפני שהן פרצו ואת המשבר העולמי בשנת 2008 בספרי שפורסם עוד לפני נפילת ליהמן ברדרס. אבל רבים וטובים ממני ניחונו בתכונות אלה: שטיגליץ, טאלב... שטיגליץ

היה הפרופסור הראשון עם המוניטין העולמי שהתריע כנגד עוולות הגלובליזציה, שמצא כי העושר המוענק לידי אילי ההון על ידי המשטרים הניאו ליברלים לא זולג למטה גם אם מפחיתים עד למינימום את המיסים שלהם. אלה המאמינים בכלכלה רציונלית גורסים כי זה אינטרס של חברות הענק ושל אילי ההון לשתף בעושר גם את שאר האוכלוסיה כי כך ינועו גלגלי המשק. הם עוסקים ב- wishful thinking, אך במציאות של ימינו אילי ההון שיש להם הרבה רוצים את הכל וככל שיש להם יותר זה לא מספיק להם כי אין גבול לתאוות הבצע, או כדברי אחת מגיבורות מחזמר ידוע: with you it's all or nothing – all for you and nothing for me. וכמו שבמחזה שלנו המציאות המדומה מביאה אותנו לסוף המר, גם בכלכלה של ימינו הכתובת כתובה על הקיר ורק מתי מעט מצליחים ומעזים לקרוא אותה, כי עד תום העשור תהיה התמוטטות של הכלכלה העולמית אם נמשיך בדרך זאת.

המורה מבין שההתקרנפות לא תיפסק עם איל אלא היא תשחית את כל העיירה. כי כפי שכתבנו, כשאנשי העסקים מידרדרים במדרון השחיתות, הגברת הזקנה תגיע גם אליהם וגם להם יקרה מה שקרה לאיל. הרצח הראשון או הגניבה הראשונה הם הקשים ביותר, הבאים אחריהם הרבה יותר קלים. בייחוד כשאתה רואה שהגניבה או הרצח עברו בשלום ולא קרה לך כלום. מה חושבים עכשיו אילי ההון והחברות הגדולות שהביאו עלינו את המשבר של 2008 ואת התספורות בישראל? עשינו מה שעשינו ולא קרה לנו כלום, כי אנחנו גדולים מדי כדי ליפול, כי החברים שלנו בממשל סייעו בידינו, כי קרנות הפנסיה הריכוזיות לא העזו לצאת כנגדנו במלחמה שערה. וכמו המסוממים שמתחילים עם מריחואנה ומסיימים בקוקאין, הם מתמכרים לתחושת הכוח, כי הסמים נמכרים בחופשיות ואין אף שוטר שבא לעצור אותך. אבל כולנו יודעים מה קורה למי שמכור לסמים או לאלכוהול או להימורים, וזה מה שיקרה בכלכלה העולמית. ההפסדים לכלכלה העולמית היו הפעם כעשרה טריליון דולר, כעשרים אחוז מהתמ"ג העולמי, אבל הנגזרים הם כבר כיום מאות טריליונים ובבוא המשבר הבא ההפסדים יהיו בסדר גודל זה והפעם לא יעזרו ממשלות ארה"ב, אירופה או אפילו ישראל והכלכלה תתמוטט כי הגנגרנה הולכת ומתפשטת ובעקבות השוטים באים העקרבים. ואין לסמוך על המצפון של העושקים כי הוא מעולם לא הציק להם והוא לא יתחיל להציק להם היום. ראש העיר בא לאיל עם רובה טעון ומבקש ממנו להתאבד למען המצפון הנקי, שלו או של העיר. אך המצפון נמחק לחלוטין כאשר אתה עשוי להרוויח מילירדים. המצפון הוא נחלתם של המנהלים האתיים שיש להם נדודי שינה כשהם צריכים לפטר עובד אחד. אך מנכ"ל שמפטר אלפי עובדים עושה זאת כלאחר יד ועוד מתוגמל על ידי בעלי החברה בשכר של עשרות מיליוני דולר, על ההבראה של החברה. פיטורים המוניים הם ללא ספק הפתרון הכי פחות אתי, כי לפני שמגיעים אליו צריכים לבדוק את כל האופציות האחרות. זאת ועוד, הוא מצביע על מורך לב של המנכ"ל הכושל שבמקום להשקיע ביצירתיות, לפתח מוצרים מהפכניים, לנקוט בשיווק פורץ דרך, הולך על הפתרון הקל של פיטורים המוניים ומאמלל עשרות אלפי אנשים. אך אל דאגה, שנתו לא תנדוד גם אם יתאבדו אי אלו מהמפוטרים כפי שקורה יותר ויותר בארה"ב וגם בישראל. מקסימום הוא יסע לקרנבל בריו בשביל להתאושש.

מנכ"לים ברוטלים וחברות פסיכופתיות

ספרים רבים נכתבו בשנים האחרונות על מנכ"לים ובעלי שליטה ברוטליים הפורקים את כל התסכולים שלהם בחברות עליהן הם מופקדים. בכלכלה הניאו ליברלית של ימינו, בעלי השליטה עושים ככל העולה על רוחם בחברות שהם מחזיקים בהן לעיתים אחוזים בודדים מהבעלות ומנכ"לים שולטים שליטה אבסולוטית בחברותיהם כמו לואי ה- XIV. במקרים רבים הם מתנהגים בצורה ברוטלית לעובדים שלהם ומתייחסים להם כאל עבדים החייבים להתמסר אבסולוטית לחברות שלהם ללא כל עכבות אתיות, כי אם הם מפוטרים ולנוכח האשראי העתק שהם לקחו הם ייזרקו לרחוב. בתנאים כאלה אנו מגיעים לחברה לא שוויונית בצורה קיצונית עם שכבה מאוד צרה של שליטים והמון עובדים שהם למעשה עבדים. גם פה, הס מלהזכיר את המציאות המרה לסטודנטים הלומדים שבעלי השליטה והמנכ"לים דואגים לחברות שלהם, יש להם חובת נאמנות לחברה ועוד אגדות כאלה או אחרות. כמו שקלייר זאחנסיאן פורקת את כל התסכולים והשנאה שלה על העיירה, כך הבוסים הברוטלים פורקים את כל התסכולים על העובדים ואף אחד לא פוצה פה או מצפצף. בחברות רבות נושא השיחה המרכזי בבוקרו של יום הוא מה מצב הרוח של הבוס והאם הוא הולך לפרוק את העצבים שלו על הכפיפים המסכנים. במקרים רבים המנהלים והטייקנוים הם מתוסבכים, אגואיסטים, סוציופתים, פסיכופתים. הגדיל לעשות ג'ואל בקן שבספרו המעולה "התאגיד" The Corporation ובסרט שנעשה על פיו מתאר איך כל המאפינים של פסיכופת תואמים את מה שקורה בחברות רבות ולמנהלים רבים (וכמובן גם לקלייר זאחנסיאן): חוסר התחשבות ברגשות של אחרים (העובד הוא הרי עבד), חוסר יכולת לקיים יחסים בני קיימא (אפילו לא לעובדי הקבלן), חוסר התחשבות בבטיחות של האחרים (תוך זיהום הסביבה), רמאות, שקרים תכופים והונאות על מנת להשיג רווח (קלייר שלנו כבר לא זקוקה לזה כי היא האישה העשירה ביותר בעולם), חוסר יכולת לחוות אשמה (אני תמיד צודק והחוק הוא תמיד לצידי בזכות כספי ועורכי הדין הטובים ביותר שלי), חוסר יכולת לאמץ נורמות חברתיות (החברה זה אני). וכפי שאומרת קלייר – אתם הפכתם אותי לזונה ואני אהפוך את העיר לבית בושת – אכן, כלכלה רציונלית למהדרין...

תכונה נוספת המשותפת לקלייר ולעולם העסקים המודרני הוא כפל הלשון. קלייר הרי מחפשת "צדק", לא נקמה, תושבי העיר עושים "צדק" ולא רוצחים את איל שמת הרי מרוב שמחה. אין להם עכבות לפושעים האתיים של ימינו, הם מכנים אי צדק צדק, בעלי מניות המיעוט הם ספקולנטים המחפשים רווח קל כאשר בעלי השליטה הם הספקולנטים המשקיעים בלאס וגאס ובהשקעות מפוקפקות. עולם העסקים הפך מזמן למחזה אבסורד שאומרים בו דבר מה ומתכוונים להיפוכו. גורדון גקו הידוע לשמצה מהסרט וול סטריט אומר לבעלי המניות שהוא מבריא חברות כאשר הוא רק מבתר חברות ורוצח אותן כי מתות הן שוות יותר מאשר חיות. פיטר שטוקמן במחזה של איבסן אויב העם אומר לתושבי העיירה שהוא רוצה להיטיב עמם כאשר למעשה הוא עושק אותם. מפלגה חדשה טוענת שהיא רוצה להיטיב עם מעמד הביניים כאשר בשבתה בממשלה היא עושה הכל לעזור לאילי ההון העושקים את מעמד הביניים ובתקופתה חלה הנסיגה הגדולה ביותר בחלקו של מעמד הביניים בעוגה הלאומית. מפלגה חברתית חרדית דואגת לאינטרסים של החלשים אך בכנסת הם משתפים פעולה עם הטייקונים ופוטרים אותם ממיסים. איל הון מקים אגף בבית חולים אך המפעלים שלו מזהמים את הסביבה ומספקים את החולים לאגף. בנק גדול מוציא דו"חות שנתיים על פעילותו האתית ובמקביל הוא מפטר קרוב לאלף עובדים, לא כי הוא מפסיד אלא רק כי הוא רוצה למקסם את הרווח, כשהבנק משקיע בהשקעות חברתיות (0.5% מהרווח הנקי כבר מזכים אותו כחברה הכי אתית במשק על ידי עמותה הממומנת על ידו). בסיום המצמרר של הסרט הסנגלי "צבועים" אנו רואים את משפט השדה הנעשה לאיל וההמון עונה אחרי המורה שהוא לא הורג את איל למען הכסף כי אם למען הצדק והמצפון, כי הם לא יכולים לחיות כאשר הפשע שורה בקרבם. הפושע הנוראי איל היה מועמד להיות ראש העיר כשכולם ידעו על פשעו ולא התרגשו ממנו ופתאום כשהם אמורים לקבל מילירדים הם רוצים לעשות צדק ולבער את המושחת מקרבם.

קלייר טוענת שרגשות אנושיים נאצלים הם עניין למיליונרים רגילים. עם כוח פיננסי כמו שלה ניתן לשנות את סדרי העולם. אדם ישר הוא זה שמשלם והיא משלמת. זה רחוק מלהיות מצחיק כי דירנמט בחושיו המחודדים אכן תפש את עיקר משנתם של הטייקונים וחברות הענק – הם אינם כפופים לאמות המידה המוסריות שלנו, פשוטי העם ואפילו המיליונרים הזעירים. להם מותר הכל, לעשוק את כל מחזיקי העניין, לעשות תספורות בלי שיבואו על עונשם, למוטט את המשק האמריקאי ולהיגאל על ידי עושי דברם בממשל. כי המחזה של דירנמט הוא אוניברסלי, הוא נכתב על ידי שוויצרי, אך הוא מתאים גם לארה"ב, לצרפת, לסנגל, ובוודאי לישראל. סדנא דארעא חד הוא ואין הבדל בכל מסרי המחזה בין המדינות השונות. כמו שעקרונות הצדק והמוסר ישימים בכל העולם על פי הצהרת זכויות האדם של האו"ם שכל מדינות העולם חתומות עליה, כך גם העושק ותאוות הבצע משותפים לכל העולם, לסין ודרום אפריקה, לקנדה, הודו ואפילו לסקנדינביה. בהבדל אחד, שבסקנדינביה למדו להתגבר על היצר ובנו משק מתוקן לתפארת ובארה"ב וישראל כמו בכל הכלכלות הניאו ליברליות אנו מידרדרים מדחי אל דחי. עוד אמת שהמחזה מצביע עליה היא שתרבות לא קשורה לערכים. אותה גילן שבה התארח גתה (ללילה אחד...) וברהמס חיבר בה רביעיה רוצחת את איל בגלל בצע כסף. זה קורה גם בסנגל, אך מה כבר אפשר לצפות מחברות "נחשלות", אבל שזה יקרה באירופה הנאורה – לא ולא אומר ראש העיר. וכך גרמניה הנאצית הנאורה מולדתם של גתה ושל ברהמס, כמו גם איטליה הנאורה מולדתם של ורדי ודנטה, אפילו צרפת הנאורה מולדתם של הוגו וזולא, איבדו את כל העכבות במלחמת העולם השניה וטבחו ללא רחם את רוב אזרחיהם היהודיים. זאת ועוד, דירנמט עושה "הנחה" לתושבי גילן שהם מבצעים את הפשע כי הם נואשים, רעבים, פושטי רגל. אבל המציאות של ימינו מוכיחה שלא רק נואשים מבצעים פשעים אתיים, גם עשירים מופלגים כמו הטייקונים שלנו ושל ארה"ב, גם חברות רווחיות במיוחד ובנקים השולטים בכלכלה מבצעים את הפשעים הגדולים ביותר כי הם רוצים עוד ועוד, כי עין האדם כבדה עד בלי די, כי היא לא שבעה לעולם ורק כאשר מפזרים עליה מעט עפר היא פתאום מאבדת את משקלה. וההיפך אף הוא נכון, עניים חסרי כל יכולים להנתנהג בצורה אתית גם אם הם נואשים ורעבים ללחם. דירנמט רק טעה בגדול טעות אחת, הוא סובר שצריך לשחד את תושבי גילן במילירדים בשביל לרצוח אדם אחד. בימינו ניתן להסתפק בהרבה פחות ובכך למקסם את הרווח או למזער את העלות של חיסול הקורבן.

הצגת תחלואי החברה ברבים

נתניהו עשה את טעות חייו בכך שצירף את ישראל למדינות ה- OECD, שהרי לפני כן פרט לאי אלו "הזויים" כמוני, כמו אבנרי, ברברה סבירסקי מאדוה, סובול או ספורטא, אף אחד לא נתן את הדעת על שחיקת מעמד הביניים, התגברות העוני, פריון העבודה הנמוך, יוקר המחיה הגבוה ואיכות החיים הירודה. כשהרג את מדינת הרווחה הוא תירץ זאת כי רצה להוציא את הבטלנים לעבודה. אך הוא לא שיער שצירופנו למועדון האקסקלוסיבי יגלה את קלונו ברבים כאשר יתברר שחלק ניכר מהעובדים חיים בעוני במשכורות מינימום ואפילו פחות, עם שיא של אחוז עובדי קבלן, הפריון עלה אך המשכורת לשעת עבודה ירדה. היחידים שנהנו מהמדיניות הניאו ליברלית שלו הם העשירים ואילו מעמד הביניים נשחק והעוני גדל. אך לא רק הליכוד אשם, גם השותפים שלו – קדימה והעבודה, ש"ס ומפלגות המרכז, אשמים בכל אשר קרה, כפי שמתחוור כיום כשיש לנו אל מי להשתוות. עכשיו אנו

מתבוננים בראי ורואים עד כמה אנו מכוערים, כאשר מסביבנו מדינות יפות ומתוקנות ובראשן סקנדינביה. מי בכלל ידע עד כמה שוודיה היא מדינה מתוקנת עד שלא ראינו שהיא בראש מדינות ה- OECD יחד עם אחיותיה נורווגיה, דנמרק ופינלנד? עד אז השווינו את עצמנו לכל היותר לארה"ב, אנחנו חדשנים כמו האמריקאים, ניאו ליברלים כמו האמריקאים, יש לנו "שוק חופשי" כמו האמריקאים, בקיצור אנחנו סניף של ניו יורק או פלו אלטו. אבל התברר לנו שארה"ב אינה עומדת בראש הטבלה בקרב המדינות המתוקנות, רחוק מכך, היא לא כמו ישראל המשתרכת בתחתית יחד עם מקסיקו וטורקיה, אבל היא בוודאי לא דוגמא ומופת, ביחוד לא אחרי משבר 2008. אנחנו אימצנו את המגרעות של ארה"ב מבלי לאמץ את המעלות, למעט חברות ההזנק. אנחנו מדינה לא שוויונית, עם מעמד ביניים שהוא חצי מזה של שוודיה ומעט נמוך יותר מהאמריקאי, יש לנו עוני אמריקאי, אנחנו מתייחסים לערבים ולאתיופים כמו ששם מתייחסים להיספנים ולשחורים ואין לנו אפילו חוקים של אפליה מתקנת, יש לנו שוק מונופוליסטי וריכוזי אף יותר מהאמריקאי, הפוליטיקאים מושחתים כמו באמריקה, יש לנו לוביסטים למען אילי ההון וחברות הענק כמו באמריקה. אך מאידך אין לנו אכיפת חוק כמו בארה"ב, אין לנו עונשים כבדים על עבריינ הצווארון הלבן והמשתמטים ממס כמו בארה"ב, אחוז הכלכלה השחורה בישראל הוא יותר מפי שניים מהאמריקאית, מוסדות ההשכלה שלנו מפגרים בהרבה אחרי האמריקאים. ואיך זה מתקשר לביקור הגברת הזקנה?

כבר בראשית המחזה אנחנו מתוודעים להילך הרוחות בעיירה לגבי האשמים במשבר: אלה היהודים, הבונים החופשיים, הקומוניסטים. השיטה של הפרד ומשול אמנם הומצאה על ידי הרומאים, אבל מאמציה המובהקים ביותר הם הניאו ליברלים מהאסכולה של ארה"ב, בריטניה וישראל. אצלנו האשמים הם החרדים, הערבים, המתנחלים או כל שכבה מקופחת כזאת או אחרת שהם כביכול מוצצים את דמנו. הם עושים זאת בצורה מאוד לא מוצלחת כי החרדים והערבים הם האוכלוסיות העניות ביותר במדינה. שלא לדבר על דפני ליף שהיא אשמה בכל, בהיותה אנרכיסטית, קומוניסטית וחוצפנית. גם בארה"ב השיטה הפוליטית משסה כל פלג של האוכלוסיה נגד השני. אובמה נמצא אי שם בין הסוציליזם לקומוניזם אליבא דרפובליקאים, כאשר את המימון שלו הוא מקבל מוול סטריט והוא לא העז לעשות דבר נגד אילי ההון והבנקים הגדולים, אבל בהשוואה לבוש הוא קומוניסט. הדמוקרטים והרפובליקאים הם תאומים סיאמיים בכל מה שקשור למשטר הניאו ליברלי, אבל הם בכל זאת נלחמים זה בזה, שלא לדבר על אימת האוכלוסיה הלבנה והווספית מהשתלטות ההיספנים והשחורים על המדינה. זה בכלל אסון שגם לומדים ספרדית בבתי הספר, עד עכשיו הרי הסתדרנו רק עם האנגלית שלנו! 1% מהאמריקאים שולט על הכלכלה, משלם את שיעורי המיסים הנמוכים ביותר ואמריקה מתיימרת להיות הדמוקרטיה הגדולה בעולם, כשהיא פלוטוקרטיה העושקת 99% מהאוכלוסיה, שבכל זאת מצביעים בשביל אילי ההון העומדים מאחורי הפוליטיקאים כי כולם רוצים להידמות אליהם ולהגשים את החלום האמריקאי, כשבינתיים הם נשחקים ורואים תוכניות ריאליטי.

המצב בישראל דומה לאמריקאי, אילי ההון והמפלגות דואגים לשסות פלג נגד פלג במקום שהמקופחים יתאחדו (זו באמת אימרה קומוניסטית), העבודה, קדימה והליכוד, שינוי, ש"ס והחרדים דאגו להנציח את השלטון הניאו ליברלי, את ההטבות של אילי ההון והחברות הגדולות, את קיפוח מעמד הביניים, את התגברות העוני, תוך שיסוי פלג בפלג. כל עוד שכולם שונאים את כולם הם לא יוכלו להתאחד נגד האשם העיקרי לצרות הישראליות והאמריקאיות, הלא הם אילי ההון, פקידי הממשל והפוליטיקאים המושחתים שגרפו לכיסם מאות מילירדים, כאשר נערי האוצר הפריטו את החברות, הבנקים ואוצרות הטבע בנזיד עדשים לאילי ההון שהלכו לעבוד אצלם במשכורות של מיליונים. בדיוק כמו שבארה"ב מתקיימת הדלת המסתובבת בין גולדמן זקס ודומיה לבין הממשל הדמוקרטי (רובין) והרפובליקאי (הנק פולסון). ומעניין שדווקא בסקנדינביה אין כמעט תופעות של הון ושלטון ומעבר בין המגזר הפרטי לציבורי והיא הכי אתית, שוויונית, עשירה, עם פריון עבודה מעולה ואיכות חיים הטובה ביותר. גם בביקור הגברת הזקנה ניתן לראות אנלוגיות לתחלואי הכלכלה ומדהים איך סופר שהוא לא כלכלן ראה את זה דווקא בשוויץ האתית והשוויונית, דווקא בשנת 1956 שהייתה בתקופה הכי שוויונית וחברתית בעולם המערבי, שנמשכה מסוף מלחמת העולם השניה עד שנות השבעים. עדיין לא קם לנו הדירנמט של ימינו שיציג במחזה, בסרט או ברומן את תחלואי המשק העולמי. יהושע סובול התחיל בזאת ואנו מקווים שיצטרפו אליו רבים וטובים בעולם.

איל טוען שהוא ביצע את פשעיו נגד קלייר למען המשפחה, כי הוא הרי "אהב" את הבת של בעל חנות המכולת ורצה להתחתן אתה. הוא אף טוען שאלמלי עשה מה שעשה לקלייר היא לא הייתה מתחתנת עם האדם העשיר ביותר בעולם, כך שהוא למעשה עזר לה בזה שהוא האשים אותה בהפקרות יחד עם שני עדי שקר. הציניות הזאת אופינית גם למחזות ורומנים אחרים, ג'ו קלר שלח את החלקים הפגומים למען המשפחה שלו, סזר ואיגולין מתנכלים לז'אן דה פלורט כי לא מתאים לו להיות חקלאי ולטובתו כדאי לו שיחזור לעיר הגדולה. כך הטייקונים עושים לנו טובה בזאת שהם עושים לנו תספורת של 50%, כי הרי יכולנו להפסיד הכל, המושחתים המדרדרים את מחיר החברות שהם רוצים להשתלט עליהן עושים טובה לבעלי מניות המיעוט כאשר הם נותנים להם 10% מהשקעתם, החרדים האשכנזים עושים טובה לנערות המזרחיות המסולקות מבתי הספר האליטיסטים כי הן ירגישו

שם מנוכרות כשלומדים ביידיש ולא יוכלו לראות טלוויזיה. לכל פושע יש הצדקה לפשע שלו, לאיל (המשפחה), לקלייר (הצדק), לגזענים (טוהר הגזע), למפיה (nothing personal), לניאו ליברלים (השוק החופשי), לאנסים (היא גרתה אותי), לרוצחים (הוא הכניס ראשו מתחת לגרזן), לספרי הצמרת (נתנו להם תשואה של 0.5% יותר).

התנהגות חביבה לקורבנות

עד כמה שהשתדלתי להיות איש עסקים זהיר, ובדרך כלל הצלחתי בזאת, הרי שאם עשקו אותי התנהגו אלי בצורה נחמדה ביותר, כשמנעו ממני העלאה הרעיפו עלי תשבוחות, killing me softly הייתה הסיסמא האהובה. וגם במחזה שלנו, קלייר מדברת יפה מאוד לאיל, הם מעלים זכרונות נעימים מהעבר רגע לפני שאיל מוצא להורג, תושבי העיר מרעיפים אהבה על איל ונשבעים לו אהבת נצח, הם עוטפים אותו באהבה כשהוא מנסה לברוח ברכבת ומונעים ממנו להימלט, הם לא מרימים את הטון אפילו פעם אחת, למעט כעסו של ראש העיר כשאיל מסרב להתאבד וההתנהגות של השוטר לאיל רגע לפני מותו. כך גם הפוליטיקאים המושחתים ואילי ההון מתנהגים אלינו הקורבנות שלהם בנחמדות אין קץ. הם מחניפים לנו, אומרים לנו עד כמה אנו חשובים להם, זה ברור, כי אם לא היו ההמונים, שבולעים כל פעם מחדש את הפתיונות שלהם בבחינת הצבת מכשול בפני עיוור, את מי ניתן היה לרמות? והרי מייקל מילקן ענה למקטרגיו שממי יכול היה לגנוב אם לא מהקרובים לו ביותר? אנחנו מוכנים לסלוח לאיל הון שעשק אותנו כל עוד שהוא לא העליב אותנו, הוא הרי רצה להחזיר את החוב אבל לא יכול היה, הוא רצה שהמניה שלו תעלה אך השוק נפל, הוא רוצה למכור לנו בזול אך מחירי הדלק עולים. כל עוד אנחנו רואים את האח הגדול ולא את ביקור הגברת הזקנה נמשיך לאכול את כל הלוקשים הקרים שמוכרים לנו הפוליטיקאים ואילי ההון כי אין לנו מוח ביקורתי. ממילא אנחנו קוראים את העיתונים שלהם (פרט לאנומליה של דה מרקר) וצופים בערוצים שלהם (פרט לאנומליה של תוכנית המקור של רביב דרוקר ומיקי רוזנטל). בסרטו של מיקי רוזנטל שיטת השקשוקה יש רק מעידה אחת כאשר אשתו של סמי עופר קוראת למיקי בכניסה למוזיאון תל אביב "חלאה", אבל זה היוצא מהכלל המעיד על הכלל. גם עורכי הדין מנומנסים להפליא, חברי המלומד, מרשי, כבודו וכדומה. אני לא יודע מה עדיף שישדדו אותי בביתי ויחטיפו לי מכות או שישדדו אותי בבורסה ויגידו לי עד כמה אני חשוב לחברה. השיא הוא כאשר מבקשים מהקורבן שירחם על העושק, כמו רוצח ההורים שמבקש את רחמי בית המשפט כי הוא יתום. כך פורצ'יה מבקשת משיילוק בסוחר מונציה שירחם על אנתוניו בה בשעה שברור לכל כי במצב ההפוך אף נוצרי לא היה מרחם על היהודי החלש. אבל כשפעם אחת היהודי הוא בעמדת כוח מבקשים ממנו לרחם על הנוצרי מהאליטות. רק אחרי שהיהודי לא משחק את המשחק מוצאים פלפולים משפטיים על מנת להוכיח שהקורבן שיילוק הוא למעשה האשם ולכן רוצים לקחת ממנו את כל רכושו ודורשים ממנו להתנצר. כך מבקשים תושבי העיר מקלייר לרחם על איל ועליהם ולא להחזיר מידה כנגד מידה. אך להבדיל מהמקרה של שיילוק, המילירדרים מכתיבים את אמות המוסר והיא מבצעת את זממה בלי כל הרהורי חרטה. כל עוד החברות ואילי ההון מרוויחים הם לא חושבים לשתף אף אחד בבוננזה, הם משלמים מינימום מיסים ומינימום שכר. אך חס וחלילה אם הם נקלעים לצרות בגלל הספקולציות שלהם או מיתון עולמי מובן מאליו שהמדינה צריכה להיחלץ לעזרתם, הנושים צריכים להסכים לתספורות והעובדים צריכים להסכים לקיצוץ בשכרם. רחמו על העשיר, העני ממילא רגיל להסתדר לבדו!

אם כך, חובתו של הקורבן לשתף פעולה עם העושק. ראש העיר דורש במפגיע מאיל שיתאבד על מנת שימנע ממנו את אי הנעימות לרצוח אותו. הוא מאוד כועס על איל שלא מוכן להוציא לו את הערמונים מהאש. כך גם איגולין דורש ממאנון שתתפלל למען השבת המים לעיירה, ברומן ההמשך של ז'אן דה פלורט "מאנון", על מנת להציל את גן הציפורנים שלו כאשר כולם יודעים שבשביל להשתלט על האחוזה איגולין וסזר גרמו למותו של אביה ז'אן. בשטיפת המוח המתמדת שעושים לנו אילי ההון והשלטונות השולטים על המדיה ועל המשק מתכנתים אותנו שנראה את אילי ההון כצודקים תמיד ואת קורבנותיהם כאשמים תמיד. אורח מחשבה זה אומץ ממשטרים טוטליטריים והרי ידוע הוא שהמשטר הניאו ליברלי שולט בעיקר על ידי The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism על פי ספרה המעולה של נעמי קליין. מוכרים לנו את הלוקש שמדיניות נתניהו בזמן השוק של האינתיפדה השניה כשמתו למעלה מאלף אזרחים היא טובה למשק ובחסות זאת הוא הורס את מדינת הרווחה, על פי עקרונות הניאו ליברליזם של מורו ורבו מילטון פרידמן, יועצו של פינושה. הצדק הוא הרי תמיד עם העשירים והשלטון המושחת, ואילו העני בהגדרה צריך תמיד לוותר למען המולדת, העשירים והציפורנים של איגולין. זאת ועוד, דווקא העניים המרודים ביותר מצביעים עבור המפלגה העושקת אותם הכי הרבה - הליכוד הניאו ליברלי, בגלל ששוטפים את מוחו בפחד מפני הערבים, אירן, החיזבלה והחמאס. אך קדימה ושינוי (או דומיה) לא טובים יותר כי הם מפחידים את בוחריהם בחרדים וכך הלאה. אתה בוחר את העושק מרצונך החופשי ולזה הם קוראים דמוקרטיה. הונאה רבתי זאת מתאפשרת בגלל שהפושעים האתיים שומרים על דימוי ללא רבב. הם הרי תורמים לאגף בבית החולים, למוזיאון, למגרש ספורט ולמתנ"ס, הם אפילו תורמים לארגונים אתיים ועומדים בראשם. הם נהנים מכל העולמות, הרצחת וגם ירשת, עושקים את כולנו ומצטיירים כאמא תרזה. או כמו

מקי סכינאי, גיבורו האלמותי של ברכט, הם תמיד בכפפות לבנות ואף אחד לא רואה את הסכין. כשמצילים את החברה שהשתלטו עליה אחרי שדרדרו את מחיר המניות ב- 90% הם מצטיירים כמיטיבי האומה כי הצילו אותה מפשיטת רגל וגם בעלי האג"ח המסופרים צריכים לענות "אהבתי את אדוני" כי הם מקבלים מחצית מהשקעתם.

העיתונות כתרופת שווא

בספרו המעולה של מונקס The Emperor's Nightingale הוא מתאר את תרופות השווא שלא מסייעות בידי מחזיקי העניין: המנכ"ל, החוקים, הדירקטוריון, הדח"צים, היועצים והעיתונות. דירנמט לא פוסח אף על העיתונות. בימינו המדיה שייכת ממילא לאילי ההון אבל בימיו של דירנמט היא עוד התיימרה להיות בלתי תלויה. דרך אגב, השתלטות הטייקונים על המדיה היא לא פטנט ישראלי ואפילו לא אמריקאי. כבר בצרפת של נפוליאון השלישי היה זה אמצעי מקובל על ידי ספקולנטים להשתלט על עיתון על מנת לסייע בספקולציות של הטייקונים, כפי שמיטיב לתאר גדול הסופרים האתיים אמיל זולא בספרו המעולה "הכסף", שמשום מה טרם תורגם לעברית למרות שהוא הרומן הטוב ביותר על אתיקה עסקית. העיתונות בביקור הגברת הזקנה היא שטחית ואוכלת את כל הלוקשים שפרנסי העיר מאכילים אותה. כך הדיווח שאיל מת מרוב שמחה. אבל הם בכלל לא מודעים שמתנהל משפט ראווה ושכל הנאמר בו הוא בכפל לשון. נאומו של המורה מתקבל על ידי העיתונות כגדלות מוסרית, הם שטחיים ולא מעמיקים ודי לקרוא כמה מהמאמרים של גדולי העיתונאים בעיתונים רבי תפוצה על מנת להיווכח כי אין חדש תחת השמש. העיתונאים שומעים כי כל מה שמבוצע נעשה למען הצדק והמוסר, לא למען הממון, למען המצפון. הרצח הרי ממילא מבוצע באפילה, הרחק מעיני הציבור, והם לא מודעים לו. הפשעים האתיים מבוצעים בדרך כלל באפילה, הרחק מעיני התקשורת, כי הפושעים האתיים לא אוהבים את האור והשקיפות, וכפי שנאמר ב"אופרה בגרוש" של ברכט בסוף המחזה – אתה רואה רק מה שבאור בשעה שמה שבחושך נסתר מהעין. גם בימינו אלה, בארה"ב כמו בישראל ובמדינות הלא אתיות, התשקיפים לא ברורים, ההודעות לרשות ניירות הערך, העיתונות והבורסה עמומות ולעיתים אף סותרות, מספרים לך שלא ניתן להשוות את ישראל לסקנדינביה בגלל ההוצאות הבטחוניות אך שוכחים להגיד לך שדווקא עד שנות התשעים הוצאות הבטחון היו פי שתיים ופי שלוש יותר גבוהות כאחוז מהתמ"ג מאשר בימינו, בעוד שבשנים האלה השוויון היה גבוה בהרבה מאשר כיום. אומרים לך שהריכוזיות בישראל לא גדולה כאשר הריכוזיות בישראל גבוהה פי שלוש מאשר בשוודיה ה"ידועה" כארץ עם קונצרנים גדולים, פי שתיים מאשר בנורווגיה, בפינלנד או בגרמניה. אבל אל תבלבלו אותנו עם עובדות, אנחנו כותבים מאמרים קצרים ביותר, טוענים תחת כל עץ רענן שאין ריכוזיות וגם אם יש - הבעיה של ישראל היא הרי החרדים, אז תילחמו בחרדים ותעזבו במנוחה את אילי ההון הממנים את העיתון שלנו. תנו לנו להמשיך לזרות חול בעיניים ואל תשכחו לצפות בפרק ההדחה של האח הגדול, תחרות הזמר הצעיר או המזרחי, השמן, השורד, השף וסדרת המופת "מעושרות".

מי הוא בעצם העושק ומי העשוק

דירנמט לא נוקט עמדה. הוא לא אומר לנו מי יותר אתי או יותר מושחת: קלייר, איל, אשתו, בנו ובתו, ראש העיר, השופט, הרופא, השוטר או הכומר. לכן הדינמיקה הקבוצתית המתפתחת בקורסים שלי מעניינת עוד יותר כי כל אחד מהסטודנטים צריך להציג את הדילמות האתיות של גיבורי המחזה. פעמים רבות הסטודנטים מוצאים תובנות במחזה שאפילו דירנמט לא חלם עליהן. ניתן לסנגר ולקטרג על כל אחד מהגיבורים וכמובן על כל אחד מגיבורי הפסיכודרמה של עולם העסקים בארה"ב ובישראל. בסמינריון שלי על צדק חברתי וכלכלי בישראל מוקדש שיעור שלם על סטף ורטהיימר המוצג כאיל הון אתי, אך יש לנו סטודנט שהוא הקטגור והשני הוא הסנגור. אם הקטגור עושה עבודה טובה הוא מוצא סיבות אינספור להציג דווקא את הגיבור האתי כגיבור שלילי, כמו גם במקרה של המחזה שלנו כשמציגים דווקא את קלייר כגיבורה האתית של המחזה. אם אין דין ואין דיין בגילן ובית המשפט פוסק נגד קלייר הקורבן הצעיר, מן הדין שקלייר הזקנה תעשה צדק לעצמה, כי אין שופטים בגילן, ואלה שהיו שופטים הם עכשיו המשרתים שלה. עד שובה לגילן איל קיים את הפסוק של "רשע וטוב לו", וקלייר לוקחת על עצמה את התפקיד של האל בעשיית צדק כי הרי היא אלת הון ואילי ההון הם הכי קרובים לאלוהים. איל הופך מעושק לקורבן ובסוף המחזה הוא מקבל מימדים של גיבור טרגי המשלים עם גורלו ולא מתקומם כנגד אי הצדק (או הצדק) של המשפט המבוים. ראש העיר דואג לרווחתם של תושבי גילן בדיוק כמו ראש העיר פיטר שטוקמן באויב העם וניתן לסנגר עליו כמו גם לקטרג. המורה הוא קול המצפון ומי שמונע ממנו לצאת אל העיתונות ולאמר את האמת הוא דווקא איל, אז המורה הוא אתי או לא אתי? האם תושבי העיר הם פחדנים נטולי חוט שדרה או עניים מרודים הרוצים רק לשרוד בעולם המודרני והאכזרי? הם אינם יכולים להילחם נגד האלים כמו יוליסס או אודיסיאוס שנלחם נגד פוסידון. קלייר השתלטה על כל העיר והביאה אותם למצבם הירוד, אז לכן אלה לא כוחות שווים ויש להם רק ברירה אחת להיכנע לרצונה של אלת ההון. וזאת אולי גדולתו של המחזה – שהוא ניתן

לפרשנויות אינספור. לפני שנתיים ראיתי בברלין עיבוד אחר של המחזה, הפעם בשפת המקור, שבו הגיבורים עולים ויורדים במשך שעתיים בגרם מדרגות במין תזזית כזאת המנסה בכל מחיר לתת פירוש מקורי למחזה שהפך לקלסיקה. שתי הגרסאות הקולנועיות רחוקות יום ולילה האחת מהשניה וההצגה החדשה של הבימה שונה בצורה מהותית מההצגות הישראליות הקודמות. אך דמותם של איל, קלייר ותושבי העיר ישארו לנצח דמויות הגדולות מהחיים, וכמו שאני מצאתי מקבילות למחזה בעולם העסקים המודרני, יהיו בוודאי חוקרים אחרים שימצאו מקבילות לעולם העסקים של 2050, שיהיה ניאו ליברלי, ניאו חברתי, במודל הדרך השלישית של שטיגליץ, בכלכלת חליפין בעקבות שואה גרעינית או שפל עולמי, או גן עדן עלי אדמות. בדבר אחד אני בטוח – יש לעשות כל מאמץ ללמד באוניברסיטאות, בחברות, בבנקים, במשרדי עו"ד ורו"ח מחזות כמו ביקור הגברת הזקנה שיחשפו אותנו לביקורתיות ולדילמות אתיות וידירו אותנו מהחלופות המטמטמות של הריאליטי, אם אנו **חפצי חיים**!

המגינים הלא יעילים של בעלי מניות מיעוט

לה פונטין מסיים את אחד המשלים הידועים ביותר שלו במילים: "בהתאם למעמדך, הרם או הנמוך, בית המשפט ימצא אותך זכאי או אשם". רבים טוענים כי לא חל שיפור של ממש במצב, מימיו של לה פונטין ועד היום. בהנחה שהשופטים הם בלתי משוחדים, אנו נוכחים לדעת שלמשקיע הבודד והחלש, שאין לו זמן, האמצעים והתמיכה של מיטב עורכי הדין, אין סיכוי רב לזכות בתביעה כנגד שועי המשק. לא ניתן לו אפילו לשרוט את החומה הבצורה של אילי ההון שהיא בלתי חדירה לחלוטין.

מטרת בעלי מניות המיעוט צריכה להיות להבקיע את החומה ולהפוך את אותם אילי הון שהם מושחתים ולא אתים (אם כי כאמור ישנם אילי הון רבים שהם כן אתים) לכת של טמאים, מנודים ומוחרמים. במקום שהם יהיו מורמים מעם, שאיש לא יכול לגעת בהם, עליהם להפוך להיות נחותים מעם שאיש לא ירצה להסתופף בחברתם. עמדה זאת היא בניגוד למצב השורר כיום, בו אילי הון מושחתים הם מושא להערצה וחיקוי מצד רבים מאיתנו.

יש לשאוף להגיע למצב בו אנשי העסקים הלא אתים יהיו פגיעים בעקב אכילס שלהם - רצונם להיות מקובלים בחברה ולשמור על תדמית אישית ללא רבב. כך לא יתקבלו התרומות שלהם על ידי האוניברסיטאות ובתי החולים. הם לא יזכו לתארי דוקטור כבוד או לפרס התעשייה ופרס ישראל. מכיוון שלא ניתן לאסור אותם בגלל כוחם הרב, יש להתייחס אליהם כאל אנשי מאפיה ולנדות אותם מן החברה.

כל מה שחוקי הוא לא בהכרח אתי וכל מה שלא אתי הוא לא בהכרח לא חוקי. זה אולי חוקי במקרים מסוימים או בארצות מסוימות להזרים חומרים רעילים לנהר, אבל זה בוודאי לא אתי ומזיק. חוקים יכולים להשתנות אבל אתיקה היא הרבה יותר קבועה. החוקים עצמם צריכים להיות מוכתבים על ידי קריטריונים מוסריים. חוקים התומכים בעבדות, באפליה גזעית ומינית, אינם אתים בעליל. עלינו לחנך אנשים להתנהג בצורה אתית בדיוק כפי שאנו מחנכים אותם להישמע לחוקים. אריסטו אמר שעל מנת ללמוד איך להתנהג עלינו להתבונן באדם ישר. אימרה זאת קצת קשה ליישום בחוגים מסוימים בעולם העסקים המודרני, אבל אנו יכולים, למרות זאת, להשוות את עצמנו לאנשי עסקים שהם אתים באורח יחסי. בוויכוח בין החוק והאתיקה בעסקים חייבים לקבוע השיקולים האתיים, כי אתיקה היא אוניברסלית ונצחית, בעוד החוקים הם נסיבתיים, לאומיים ולעתים אף לא צודקים.

אחת הדילמות הקשות ביותר של מנהלים היא הדילמה בין מקרים, הנראים לכאורה אתיים במידה שווה, אבל מזוויות שונות. לא הדילמות בין מצבים צודקים ולא צודקים, כי במקרים אלה הבחירה היא ברורה, אם כי לא תמיד קלה, להרבה אנשי עסקים. אך הדילמה בין שתי עמדות צודקות היא הרבה יותר מסובכת כי היא נוגעת לערכים הבסיסיים שלנו. קידר (Kidder, How Good People Make Tough Choices, עמ' 18) מביא את ארבע הדילמות שהן כה תכופות בניסיון שלנו, עד כי הן מהוות מודלים, תבניות או פרדיגמות. הכוונה ל"אמת מול נאמנות, היחיד מול החברה, הטווח הקצר מול הטווח הארוך, מידת הצדק לעומת מידת הרחמים". קידר וסופרים אתיים רבים אחרים מעדיפים בסופו של דבר את האמת על פני הנאמנות, כי עדיף לחשוף אירועים שהם לא אתיים מאשר להישאר נאמנים להנהלה שאינה אתית.

קידר נותן כדוגמה את הנאמנות כלפי היטלר, מאו, סטאלין, סאדאם חוסיין, או אפילו ריצ'רד ניקסון, שהסבה נזקים גדולים לאנושות. אבל עלינו גם לציין את מר גורלם של אלה שהעדיפו את האמת על פני הנאמנות ושסבלו מכך נוראות. בין היחיד לחברה הוא מעדיף את החברה, אם כי הוא מציין שאם הוא היה אזרח סובייטי הוא אולי היה מעדיף את היחיד. בין הטווח הקצר לארוך הוא מעדיף את הטווח הארוך, כי אנו רואים כיצד השערוריות הפיננסיות של שנות השמונים, שהיו מבוססות על רווחים מידיים קצרי טווח, הסבו נזקים לחברה. ואם הוא היה צריך לבחור בין מידת הצדק למידת הרחמים, קידר היה מעדיף את הרחמים, שמשמעותם עבורו חמלה ואהבה. הוא יכול לתאר לעצמו עולם כה מלא באהבה שבו לא יהיה עוד צורך בצדק, אך הוא אינו יכול לתאר לעצמו עולם כה מלא בצדק שלא יהיה בו עוד צורך באהבה.

אחד המקרים המפורסמים הממחיש את הקונפליקטים האלה הוא המקרה מעורר המחלוקת של שיילוק, היהודי מונציה, שהתעקש במיצוי הצדק על פני מידת הרחמים, בדרישתו לקבל את ליטרת הבשר שאותה הוא קיבל כעירבון. זהו מקרה של היחיד המרגיש שהוא נרדף על ידי הקהילה ורוצה להתנקם בה. זהו מקרה של אדם שיודע שאם הוא מקבל את מבוקשו בטווח הקצר הוא עומד להפסיד בטווח הארוך. זהו מקרה של איש עסקים שיש לו את האמת שלו, העומדת בניגוד לחובת הנאמנות לדוכס מונציה. שיקספיר מציג בדרמה שלו עמדה המעדיפה את

האתיקה על פני הצדק, כי המוסר חזק מכל הבטחה. אבל האתיקה של שיקספיר מעוררת מחלוקת, כי היא נדרשת דווקא מהיהודי, שהדוכס מתייחס אליו כאל זר.

האם אותה אתיקה הייתה נדרשת אם הסיטואציה הייתה הפוכה, ושיילוק היה יהודי עני שחייב כסף לאנטוניו, הסוחר מונציה, נוצרי נצר למשפחה ונציאנית עתיקה? האם היינו דורשים מאנטוניו להתנהג בצורה אתית כלפי יהודי עני על מנת להוכיח את מידת הרחמים הנוצרית כלפיו? סוגיה זו של מוסר כפול מומחשת כאן בצורה החדה ביותר, כי על מנת להתנהג בצורה אתית עלינו ליישם את האתיקה קודם כל כלפי החלשים, העניים, הזרים, מחזיקי העניין המקופחים ובעלי מניות המיעוט, שאין להם במרבית המקרים את האפשרות להתמודד כנגד שועים ונגידים.

אתיקה אמיתית קיימת רק כאשר אין לצידך דוכס מונציה אוהד ואוכלוסייה משתפת פעולה . מידת הרחמים כלפי החזקים על חשבון החלשים היא שיא הצביעות, ולצערנו זה מה שקורה במקרים רבים כאשר החזקים והעשירים מובאים למשפט. כשגנב עלוב גונב כמה מאות שקלים הוא נשלח למאסר, אך אם איל הון ישראלי נמצא אשם במניפולציות במחירי המניות של הבנק שלו, תוך גרימת נזק לבעלי מניות המיעוט ולמדינה במיליארדי דולרים, הוא אינו נשלח אפילו ליום מאסר יחיד.

ההיסטוריה מלאה בדוגמאות איך ממלכות, שהיו נעדרות אתיקה, התמוטטו, וכיצד משטרים רבים שנשלטו על ידי חוקים כביכול מאוד הומניים וחוקה לתפארת עשקו את אזרחיהם בצורה מעוררת סלידה, כמו בדוגמה של ברית המועצות שקרסה אף היא. האנרכיה הכלכלית שהשתלטה על איטליה בשנות השמונים היא דוגמה אחרת כיצד אי הציות לחוק, או אפילו לאתיקה, עלול להיות הרה אסון לשגשוג הכלכלי.

האם עלינו לציית לחוקים לא מוסריים? בית המשפט בנירנברג קבע בצורה חד משמעית - לא! אבל היכן הגבול הדק בין אי ציות לאנרכיה? האנגלים ששפטו בבית משפט זה התמודדו באותו הזמן באי הציות לחוקי האימפריה הבריטית מצד אותם היהודים שהיו קורבנות הנאצים ורצו להגר לישראל. הבריטים עצרו אלפי מהגרים לא חוקיים ששבו למולדתם לאחר ששרדו את השואה, ושלחו אותם חזרה לאירופה וכלאו אותם במחנות ריכוז בקפריסין עד שנת 1948. האמריקאים אכפו חוקים גזעניים עד שנות השבעים ורק התנועה לזכויות האזרח, בהנהגתו של מרטין לותר קינג, הצליחה לזעזע את התודעה האמריקאית ולשנות את החוקים ואת יישומם.

החברות מוכנות להשקיע סכומי עתק במשפטים, לעיתים הרבה יותר מאשר הפיצויים אותן הן נדרשות לשלם לבעלי מניות המיעוט או לארגונים ממשלתיים. ג'נרל אלקטריק העדיפה לשלם שלושים מיליון דולר בהוצאות ישירות ועקיפות על משפט שבו הממשלה האמריקאית תבעה אותם על סכום של עשרה מיליון דולר כפיצוי עבור ציון לא חוקי של מחירים. בסופו של דבר החברה זוכתה ואלה שנהנו הכי הרבה מהמשפט היו עורכי הדין, בעוד שבעלי המניות, המדינה והגורמים הקשורים הפסידו. וזהו מקרה שהתובעת הייתה לא פחות מאשר הממשלה האמריקאית. איך אנו יכולים לבקש מהמשקיע הבודד לממן תביעות בסכומי עתק אלה, כאשר החברה תבחר כמעט תמיד להתמודד במשפט אם היא חשה עצמה חזקה ביחס לבעלי המניות?

מונקס טוען שההחלטה של חברות לציית או לא לציית לחוק היא פשוט חשבון של רווח והפסד. החברה בודקת אם העלות של הפרת החוק משוקללת על ידי הסיכוי שההפרה תתגלה, החברה תובא למשפט, תיענש בפיצוי כספי (כמעט אף פעם המנהלים לא מסתכנים במאסר), שווה לעלות של הציות לחוק. אם העלות המשוקללת של הפרת החוק היא נמוכה יותר מהעלות של הציות לחוק, החברה תבחר לא לציית לחוק. זאת הסיבה מדוע יש צורך עליון שבראש החברות יעמדו מנכ"לים אתיים, עם יושרה ללא רבב, שלא ישקלו רק שיקולים עסקיים קרים בדבר הכדאיות של הציות לחוק או לאתיקה. ניתן להכין דיווחים על הציות לחוק ולאתיקה, להכפיל ולשלש את הפיצויים על חברות המפירות את החוק וכדומה, אך החברות עם משאביהן הבלתי נדלים, המסות של עורכי הדין והמומחים, והסבלנות האין סופית שלהן, ינצחו כמעט תמיד בבתי המשפט כנגד הממשלה, הגורמים הקשורים ובעלי מניות המיעוט. החברות חושבות את עצמן חזקות יותר מכל הארגונים והיחידים, והדרך היחידה להכריע אותן היא לשנות את התנהגותן מהיסוד.

הדת היהודית מלמדת אותנו שאדם ישר בונה חומה מעבר לחוק, כי האדם האתי צריך לקיים את הנורמות האתיות, שהן רחבות בהרבה מהחוק. מאידך, עורכי הדין המודרניים מחפשים פרצות בחוק ומנסים להוריד את קיום החוק למינימום האפשרי, בניגוד גמור לנאמר בחוקי היהדות. לפיכך, כמעט ולא ניתן להסתמך אך ורק על הציות לחוק, שחברות גדולות רבות ועורכי הדין שלהן מנסים להביא אותו למינימום, ועלינו לציית לצווים האתיים שהם רחבים בהרבה מהחוק.

גורם משמעותי ביותר המונע מבעלי מניות המיעוט במקרים רבים מלתבוע חברות הוא הזמן העובר בין העוול שנגרם להם להחלטת בית המשפט. מעבר למשאביו המוגבלים, הסיכונים שהוא לוקח על עצמו ואובדן הבריאות, הזמן הארוך עד הכרעת הדין הופך את הגשת התביעה על ידי המשקיע הבודד ללא כדאית. אפילו אם בית המשפט פוסק בסופו של דבר לטובתם של בעלי מניות המיעוט, זה קורה שנים רבות אחרי שהם הפסידו את כספם, וזה מאוחר מדי לתקן את העוולה.

מכל האימרות המבחינות בין החוק לאתיקה הבולטת ביותר היא 'יזהר הקונה', שמשמעותה שהקונה צריך תמיד להיזהר. הכל מותר אם כן למוכר כל עוד הוא פועל במסגרת החוק, ועל הקונה, של המוצר או המניה לעמוד על המשמר שלא יינזק. אבל ניתן לטעון שאם לא ניתן לסמוך על האתיקה של המוכר עדיף לא לקנות את המוצר או המניה, אפילו אם זאת מציאה, כי עדיף לשלם מחיר גבוה יותר למוכר אתי ממחיר נמוך יותר למוכר לא אתי. הסיבה לכך היא שעליך להיזהר שהאיכות, מועדי האספקה, השירות וכו' לא יעלו בסופו של דבר את המחיר האפקטיבי של המוכר הלא אתי, למחיר הרבה יותר גבוה מהמחיר האפקטיבי של המוכר האתי. יחד עם זאת ישנן מספר התפתחויות חיוביות בהקשר זה והנטייה היא כיום במקרים רבים לגרום לכך שהמוכר הוא זה שיזהר ויזהיר את הקונה מפני בעיות פוטנציאליות במוצר או במניה. זה קורה בעיקר כשהחוק דורש זאת כמו בתעשיית התרופות.

מונקס מתאר בספרו המבריק 'הזמיר של הקיסר' את שבע תרופות השווא האמורות לוודא את הנשיאה באחריות של החברות (Monks, The Emperor's Nightingale, p. 62). תרופות שווא אלה אינן תרופות של ממש, אם כי הן מקנות הרגשה מוטעית של ביטחון שהיא מסוכנת יותר מהעדר כל תרופה. התרופה הראשונה היא המנכ"ל, האמור לחלק בצורה הוגנת את משאבי החברה בין הגורמים הקשורים. לרוע המזל, המנכ"לים נהנים כיום מכוח כמעט מונרכי והם חופשיים לקדם את האינטרסים שלהם בתיגמול, אפילו על חשבון האינטרסים של בעלי המניות. תרופת השווא השניה היא שאם חוקי המדינה קובעים מסגרות ברורות, החברה יכולה לשרת את טובת הציבור. מסגרת זאת היא בצורה מעשית חלשה מאוד וכמעט ואינה קיימת בארגונים רב לאומיים.

תרופת השווא השלישית היא דירקטורים עצמאיים-חיצוניים. דירקטורים אלה ממונים על ידי ועדות בלתי תלויות ובידי בעלי המניות, אך ברוב המקרים הם ממונים בצורה מעשית על ידי המנכ"לים של החברות. מונקס טוען כי עצמאות אמיתית - כמו גם מינויים ובחירה אמיתיים - נותרת חסרת ממשות. כיצד יכול אדם הנבחר למשרה יוקרתית עם תגמול גבוה, לא להביא בחשבון את התאמתו/ה לקריטריונים החוקיים הממצים ביותר של 'עצמאות', וצפוי לעמוד בפני שיפוט של אלה שהעניקו לו את ההטבה הזאת, לעמוד על דעתו ולהגן על קבוצת בעלי מניות אמורפיים? רק גברים ונשים עם האופי החזק ביותר יכולים לעשות זאת, אך הפתרונות הטובים ביותר אינם יכולים לסמוך על אופי בלבד.

תרופת השווא הרביעית היא מועצת המנהלים. מועצות המנהלים בנויות היטב, והן נהנות מהערכה גבוהה כפתרון המועדף לבעיות השליטה על חברות. מונקס מאמין שאפילו חברות עם דירקטורים עצמאיים בצורה מושלמת ומועצות מנהלים בנויות היטב עלולות להישאר חסרי רגישות לצורכי הציבור. תרופת השווא החמישית היא מומחים חיצוניים. לדעתו הניסיון עם 'מומחים', הוא בכל זאת מתסכל. הנטייה לייצר חוות דעת משביעות רצון ללקוחות קיימים ופוטנציאליים היא חזקה. חוות דעת הוגנות - בין של הערך העתידי של מניית טיים וורנר, או ברכישות הממונפות שהיוו את המקור של ההון של קלוג', היימן ואחרים - הוכחו כלא נכונות, לא באחוזים בודדים כי אם בסדרי גודל אקוטיים.

תרופת השווא השישית היא העיתונות החופשית. הבעיה החריפה ביותר של תרופת השווא הזאת היא באחוז הגבוה של תקבולי העיתונות מפרסומת, העלול לפגום בחוסר הפניות של העיתונות ביחס לחברות הממנות תקציבי פרסום ענקיים העומדים לרשותם. יתירה מכך, ווסטינגהאוז רכשה את CBS , דיסני רכשה את ABC, GE רכשה את NBC, טיים וורנר רכשה את פורצ'ן ומקגרו-היל היא בעלת ביזנס וויק. קיים מצב עניינים דומה בצרפת ובישראל. לאמיתו של דבר, לא קיים פרוטוקול של זקני המדיה, אך קשה לצפות לביקורת על חברה לא אתית מעיתון שהוא בבעלות חברה ציבורית והצפוי לפעולות תגמול בעתיד עם סיפורים עסיסיים על בעלי העיתון, הנכתבים על ידי עיתון אחר שהוא בבעלות חברה מתחרה.

תרופת השווא השביעית היא האילוצים החיצוניים, כמו האילוץ הכלכלי של התחרות והחוק, ההשפעה של שיטות המיסוי והתקנות, וההשפעה המגבילה של הערכים החברתיים על קבלת ההחלטות בחברות. אדם סמית המליץ על היסמכות על היד הנעלמה שתסדר הכל. זאת אותה היד הברוכה שהביאה למיתון הגדול ביותר ב- 1929, לכל המשברים הכלכליים, לשערוריות הבורסאיות, לחוסר היעילות במערכות המשפט והממשל, ההיסמכות על הרשות לניירות ערך שתפתור את כל הבעיות, וכדומה. כל ה'תרופות' האלה הן רק תרופות שווא, שאינן יכולות לתקן את

העוולות לבעלי מניות המיעוט. האירועים המובאים בהמשך מוכיחים כיצד כל תרופות השווא האלה ללא יוצא מהכלל הן חסרות תועלת ברגע האמת. רק ארגונים חדשים יוכלו לרפא את התחלואים הקיימים של המערכת הקיימת, כי כל התרופות האחרות הוכחו ברוב המקרים כתרופות שווא בהגנה על האינטרסים של בעלי מניות המיעוט.

אמיל זולה מתאר בצורה מבריקה את תרופת השווא של מועצות המנהלים בספרו המפורסם 'הכסף'. ניתן לחשוב שזולה השתתף במאות ישיבות מועצות מנהלים בימינו אלה בארה"ב, ישראל או צרפת ולא לפני יותר ממאה שנה.

"סאקר הצליח לשלוט בכל חברי מועצת המנהלים, כשהוא קנה אותם פשוטו כמשמעו ברוב המקרים. הודות לו המרקיז מבוהן, שהסתבך בפרשיית שוחד והונאה והתגלה עם היד בתוך הקופה, יכול היה להתחמק מהשערורייה על ידי פיצוי החברה שגנב ממנה; והוא הפך בעקבות כך למשרתו הנאמן, בעודו שומר על ארשת אצילית של אריסטוקרט, הקישוט הטוב ביותר של מועצת המנהלים. הירה גם הוא, לאחר שרוגון פיטר אותו, אחרי שגנב את המברק שהודיע על מסירת ונציה, הקדיש את עצמו לחלוטין להצלחה של ה'בינלאומית', מייצג אותה בפרלמנט, דג עבורה במים עכורים בפוליטיקה, בשומרו לעצמו את חלק הארי של ההונאות חסרות הבושה, שיכלו להביאו יום אחד למאסר.

והויקונט של רובין-שאגו, הסמנכ"ל, קיבל מאה אלף פרנק כשכר סודי בשביל לחתום בלי בדיקה בהיעדרויותיו התכופות של האמלין; והבנקאי קולב קיבל אף הוא עבור הסכמתו הפסיבית לעשות טובות, בעודו משתמש בחו"ל בכוחה של החברה, שהביא אותה לסיכון בבוררויות שלו; ואפילו סדיי, סוחר המשי, שנפגע קשות מתוצאות מכירת חיסול נוראה, קיבל הלוואה בסכום עתק, שהוא לא היה מסוגל להחזיר. רק דגרמון שמר על עצמאותו המלאה כלפי סאקאר; שהטרידה את האחרון לעיתים, למרות שהאיש הנחמד נשאר מקסים, הזמין אותו לסעודות, חתם על כל דבר בלי לשאול שאלות, עם החביבות של פריסאי סקפטי המוצא שהכל טוב, כל עוד הוא מרוויח כסף."

(Zola, L'Argent, p. 310-1)

לבעלי מניות המיעוט יש כיום הרכב השונה בהרבה מהעבר. המשקיעים המוסדיים הם, לפי מונקס, הבעלים של 47.4% מההון של החברות האמריקאיות, 4.35 טריליון דולרים בשנת 1996, 57% מההון של אלף החברות הגדולות ביותר, ומחצית מהון זה או 30% מסך ההון הוא בידי קרנות ציבוריות או קרנות פנסיה. מונקס כותב כי בקרנות נאמנות (הידועות באופן רשמי יותר כחברות השקעות), ה'מנהלים העצמאיים' נבחרים בהתאם לתקנות של החוק הפדרלי של השקעה בחברה משנת 1940. הם מתוגמלים בצורה יוצאת מהכלל עבור שירותים שביסודם הם החלטות אם לאשר את החוזה לניהול השקעות (עם חברה שמנהליה הזמינו אותם לשמש כדירקטורים), והם כמעט תמיד מאשרים זאת. במילים אחרות, הנאמנים של קרנות ההשקעות מתוגמלים כך יותר מדי בשביל לעשות כה מעט, שזה לא סביר שהם יגרמו לבעיות למיטיביהם. הנאמנים של הקרנות לא צריכים להיות ממונים ומתוגמלים על ידי החברות שהם אמורים לבדוק. אנו רואים כיצד במקרים רבים מתנהגים נאמנים אלה כאשר עושקים את זכויותיהם של בעלי מניות המיעוט ומהו מפלס האומץ והיושרה שלהם.

מרכיב יסודי בצורך לקבוע את האתיקה מעל לחוק הוא בחוסר ההבנה של בעלי מניות רבים בטרמינולוגיה של התשקיפים, שהיא עבורם בלתי מובנת בעליל. החוק ותקנות הרשות לניירות ערך סבורים שאם כל הנושאים החשובים מדווחים בתשקיפים - החברות ביצעו את מחויבויותיהן החוקיות, אפילו אם הנושאים החשובים ביותר מדווחים בצורה כזאת שכמעט ולא ניתן להבין או להבחין בהם, כפי שניתן להיווכח במקרים רבים.

יתירה מזאת, אפילו בהתאם לתקנות ה- GAAP, יכלה חברה לדווח כ'הוצאות מיוחדות' הוצאות הנובעות מרכישה או ארגון מחדש של חברה, שמרבית נכסיה אינם מוחשיים. הוצאות אלה דווחו בצורה נפרדת בדו"חות הכספיים והאנליסטים לא הביאו אותן בחשבון בדרך כלל בקביעת הערך של החברה. מצב עניינים זה נתן הזדמנות לחברות ולבעלי השליטה שלהן לעשות ככל העולה על רוחן בדו"חות הכספיים ובתשקיפים, בעודם מצייתים בצורה קפדנית לתקנות הרשות לניירות ערך וה- GAAP.

בעלי מניות מיעוט, ובמיוחד המשקיעים הקטנים, שאינם מבינים דבר בנושאים מורכבים אלה, קונים את המניות במחירים מנופחים במסחר הרגיל בבורסה או בהנפקות, ולעיתים תכופות מתמוטטות המניות בעקבות זאת, כאשר החברה לא ביצעה מעשה שאינו חוקי. הרשות לניירות ערך האמריקאית החליטה לשנות את תקנותיה וביקשה מהחברות לפרסם תשקיפים בשפה מובנת לבעל המניות הממוצע, ובמקביל, נבדקו מחדש התקנות של הדיווחים הפיננסיים על הוצאות מיוחדות. שינויים אלה מבוצעים מכיוון שבהתאם לדו"ח קומפוסטט על החברות התעשייתיות

האמריקאיות, הערך של הנכסים המוחשיים הסתכם בשישים ושניים אחוזים מערך השוק של החברות בשנת 1982, בעוד שבשנת 1992 הוא הסתכם רק בשלושים ושמונה אחוזים!

ההגדרה של בעלי מניות מיעוט בספר זה היא בעלי מניות שאין להם שליטה על מועצות המנהלים של החברות, אפילו אם יחדיו יש ברשותם רוב של מניות החברות. בעלי מניות הרוב מוגדרים כבעלי המניות השולטים במועצות המנהלים של החברות, אפילו אם מעשית יש ברשותם הרבה פחות מרוב מניות החברה. האנלוגיה בין מצב זה למערכת הפוליטית במדינה הוא ברור. החברות הן עדיין במצב של אוליגרכיות ולא הגיעו לסטטוס של דמוקרטיות.

קרוב לודאי שרוב החברות הנסחרות בבורסות בארה"ב, צרפת וישראל נשלטות על ידי בעלי מניות המחזיקים בפחות מחמישים אחוזים מסך המניות בחברות. אם בעלי מניות המיעוט שהם למעשה בעלי רוב המניות היו מודעים לכוחם, ואם מועצות המנהלים היו נבחרות אך ורק באופן יחסי לאחוזי הבעלות, בעוד רוב הדירקטורים היו נבחרים על ידי בעלי מניות המיעוט המחזיקים ברוב המניות בעזרתם של ארגונים אקטיביסטיים, ניתן היה לעורר מהפיכה בעולם העסקים המודרני, לשמור על האינטרסים של בעלי מניות המיעוט, ולמנוע את עושק בעלי המניות על ידי אוליגרכיות הנתמכות על ידי הנהלת החברות.

ה'פרולטרייט' של בעלי המניות, שאיננו מאורגן, מופלה לעיתים קרובות לרעה והגיע הזמן שהם יתארגנו באופן ישיר או באמצעות ארגונים אקטיביסטיים, על מנת שיוכלו להפעיל את כוחם הלגיטימי ולשמור על זכויותיהם. אין כל סיבה שהשריד האחרון של האוליגרכיות - עולם העסקים - יישאר מחוסן מהאבולוציות והמהפכות הדמוקרטיות שקורות כיום ברוב מדינות העולם.

העקרונות האתיים הבסיסיים של שוקי ההון הם זהים. העסקות ההוגנות צריכות להתבצע מרצון חופשי, לא ניתן להכריח בעל מניות לקנות או להחליף מניה בניגוד לרצונו. העסקות צריכות להתבצע לטובתם של שני הצדדים, אסור לבסס עיסקה על עושק של חלק מבעלי המניות, העסקות צריכות להתבסס על מידע שהוא נחלתם של כל בעלי המניות. עסקות המבוצעות על בסיס מידע פנים הן לפיכך אסורות בתכלית האיסור, מכיוון שהן מיטיבות רק עם חלק מבעלי המניות ומקפחות את אלה שאין ברשותם המידע.

תובענות ייצוגיות הן מאוד מצומצמות בהיקפן, בהצלחתן וביעילותן. הן דורשות זמן רב, וישנם כאלה הטוענים שהן טובות בראש וראשונה לעורכי הדין המנהלים את התביעות. יחד עם זאת, עד אשר יפותחו כלים חדשים, בעלי מניות רבים נזקקים להגיש תובענות ייצוגיות.

המקור של עושק בעלי מניות המיעוט הוא בעיקר בחמדנות של כמה מבעלי השליטה, שבמקרים מסוימים הנה ללא גבול. בעלי השליטה האלה מאמינים שהם יכולים לעשות כל דבר, לקחת יותר ויותר סיכונים, מכיוון שהם נוכחים לדעת שהם אינם נענשים. בעלי מניות המיעוט הנעשקים לא לומדים את הלקח וממשיכים להשקיע בחברות המנוהלות בצורה לא אתית. יש צורך לפיכך לבדוק בצורה יסודית את הגנת החוק על בעלי מניות המיעוט ואת יעילותה, על מנת להיווכח אם החוק מספיק להגנתם, או אם בעלי מניות המיעוט זקוקים להגנה אתית, עם תחולה רחבה הרבה יותר.

חשיבות האינטרנט והמתריעים להטמעת האתיקה

בעלי המניות האקטיביסטים, שהם בעלי השפעה הולכת וגוברת, יכולים לתקשר באמצעות האינטרנט, המאפשר תקשורת אינטראקטיבית, מיידית וחופשית בין בעלי המניות לבין עצמם ובינם לבין החברות והארגונים האמורים להגן על האינטרסים שלהם, כמועצות מנהלים ורשות ניירות ערך. בעתיד, ניתן יהיה לאשר החלטות באמצעות האינטרנט על סמך מידע שיועבר לבעלי המניות ברשת, לרבות דיווחים פיננסיים, והם יוכלו לקבל במהירות תשובות לכל שאלותיהם באינטרנט.

בעולם העסקים, כמו בעולם הפוליטי ובחברה, קיימת גישה שכל אחד צריך לדאוג לענייניו ולא להתערב בענייני אחרים. מי שנוכח שהזכויות של אחרים מקופחות אינו מתערב כי אינו רוצה לרכוש אויבים, אין לו זמן לפעילויות מעין אלה, 'הם לא מתערבים לטובתי אז למה שאתערב לטובתם', הוא חושב. אך אם ניתן יהיה להתריע על עוולות מבלי שיהיה צורך להיחשף זה יקל על המתריעים ויאפשר להם לשמור על מצפון נקי. האינטרנט הוא הכלי הטוב ביותר לכך כי הוא מאפשר לך לשמור על אלמוניות תוך חשיפה לכל העולם של פשעים או עוולות שהיו קודם לכן נסתרים. האור הוא האויב הגדול ביותר של הפושעים המעדיפים לפעול בחשכה. בכמה מהחוגים העסקיים שורר חוק ה- 'אומרטה', או השקט כמו במאפיה, ולעיתים נדירות מעז מאן דהוא להפר חוק זה. אך האינטרנט משנה מצב עניינים זה, כי המתריעים נשארים אלמונים והאמת יוצאת לאור.

לרוע המזל, ניתן להשתמש בכלי זה גם בשביל להשמיץ אנשי עסקים וחברות, להשפיע על מחירי המניות, ולהפיץ שמועות ודיסאינפורמציה לבעלי המניות על ידי צדדים קשורים - כחברות, בעלי מניות הרוב או המיעוט, התחרות וכדומה. מכיוון שכל אחד שומר על האלמוניות שלו, הם אינם נענשים, אם כי ישנם כמה ניסיונות להרים את המסך על אנשים אלה במקרים קיצוניים. אך גם אם המידע מטעה, לבעלי מניות המיעוט יש כיום לפחות הזדמנות להיות מיודעים על מעשים לא אתיים המתוכננים או מבוצעים על ידי החברות ולהתריע עליהם בעוד מועד. בעל המניות צריך רק לסנן בין המידע הנכון והמטעה, וזה עדיף מאשר בעבר כאשר לא הייתה לו נגישות לכל מידע שהוא.

האידיאל הוא שחברות יהיו שקופות עבור בעלי המניות ושכולם יקבלו במקביל את אותו המידע, בין אם הם בעלי מניות מיעוט או רוב. לא יהיה יותר מידע פנים, לא יקופחו יותר זכויותיהם של בעלי מניות המיעוט החיים הרחק ממטה החברה ואין להם גישה למידע הנחשף על ידי המנהלים לבעלי השליטה וחברי מועצת המנהלים. ניתן גם להכין רשימה שחורה, באמצעות הארגונים האקטיביסטיים, שתופץ באינטרנט, על חברות ואנשים שאינם מתנהגים בצורה אתית, שפשטו את הרגל, שהורשעו בדין. מידע זה שיהיה נגיש לכל אדם בעולם יוכל לגרום לכך שחברות ומנהלים יתנהגו בצורה אתית וחוקית, יעשו את מירב המאמצים לא לפשוט את הרגל ולהחזיר את החובות שלהם, גם אם אין להם מחויבות חוקית לעשות זאת. האחריות האתית של החברות, בעליהן ומנהליהן לא תהיה בעירבון מוגבל כי אם בלתי מוגבל. מנהלים וחברות אחראיים הם המגינים של האינטרסים של הגורמים הקשורים לחברות, בעלי מניות המיעוט והקהילה. המוטיב המרכזי חייב להשתנות מ- 'אני עושה כל מאמץ להוריד למינימום את רמת האחריות שלי' ל- 'עלי להתנהג בצורה אחראית כלפי העובדים שלי, בעלי המניות שלי, ארצי, הלקוחות שלי, האקולוגיה, וקודם כל כלפי המצפון שלי'.

במצב העניינים הקיים, יש מעט מדי מתריעים שיש להם את האומץ להתריע בגלוי על הפשעים של חברות נגד האקולוגיה או הגורמים הקשורים, לשאת בתוצאות של הגילויים שלהם, בנידוי של החברה כ- 'מלשינים', ובאי היכולת למצוא עבודה. עובד נוטה לחשוף שחיתויות בחברה שבה הוא עובד רק במקרים קיצוניים, אם קיים סיכון לציבור הרחב או לחייהם של אנשים. אך מי יתריע בגלוי וללא תמורה על קיפוח זכויותיהם של בעלי מניות מיעוט? רובם יאמרו: 'שהם יפתרו בעצמם את בעיותיהם. מדוע עלי לסכן את המוניטין שלי, את עתידי, את הפרנסה של משפחתי, עברו כמה 'ספקולנטים', שאינני מכיר ושמעוניינים רק ברווח מהיר על מניות החברה שבה אני עובד? הם לא היו עוזרים לי במצב דומה אז למה שאעזור להם? אך אם הייתי יכול להפיק תועלת כלשהי מפרסום המידע מבלי שאסכן דבר, הייתי עושה זאת ומקל על מצפוני'. העובדים שהיו עושים זאת הם רק אלה שיש להם נאמנות גבוהה יותר לקהילה ולמצפונם מאשר לחברה שלהם.

אנו יכולים להביא כתקדימים ליעילות של ההתרעות את ההודעות לרשויות המס, הבאות בדרך כלל מהסביבה הקרובה של החברות. אם רשויות המס סבורות שזה אתי לחשוף העלמות מס, מדוע לא ניתן לעודד מתריעים גם על ידי הארגונים האקטיביסטים? אך האם המטרה מקדשת את האמצעים והאם אנו יכולים להישאר אתיים גם אם אנו

מעודדים חשיפה של מעשים לא אתיים? מה האלטרנטיבה, לתת לבעלי השליטה ולחברות שלהם לעשוק את בעלי מניות המיעוט? האם זה לא פחות אתי? האם זה פשע לחשוף פושעים, או כדברי משלי כ"ט כ"ד: 'חולק עם גנב שונא נפשו אלה ישמע ולא יגיד'. קיימת חובה מוסרית להעיד כנגד גנב, אחרת אתה הופך להיות שותפו אם אתה לא חושף את פשעו, גם אם אתה לא מעז לעשות זאת כי אתה פוחד. בסופו של דבר, אם אנו לא מוצאים שיטות יעילות יותר להגן על זכויותיהם של בעלי מניות המיעוט, עלינו לעודד חשיפה של מעשים לא אתיים של חברות ולהפוך את החשיפה ללגיטימית בלי סטיגמות, כי זאת קרוב לוודאי הדרך היחידה לפתרון בעיות שלא ניתן היה לפתור בדרכים אחרות, כי פשעים מבוצעים בדרך כלל בחשכה.

החברות משתמשות באמצעים קיצוניים לנהל את המערכות שלהן נגד יריביהן, אפילו הם בעלי מניות 'מתנגדים', דיסידנטים או סירובניקים, המעזים להתנגד למנהלי החברות ולבעלי השליטה. החברות משתמשות בתקשורת, חברות יחסי ציבור, חברות יחסי משקיעים, ואפילו באינטרנט. אך ניתן להפעיל את העיתונות גם על ידי בעלי מניות המיעוט, במקרים שיש בהם עניין לציבור. לרוע המזל, העיתונאים מתעייפים מהטיפול במקרים מסובכים ולטווח הארוך הם זונחים מקרים שאין בהם עניין אקטואלי, או בגלל לחצים חזקים המופעלים עליהם על ידי החברות המאיימות להפסיק תקציבי פרסום. העורך מעדיף שערוריית אונס על מקרה משעמם של הונאת בעלי מניות מיעוט, שלעיתים קרובות נתפשים כמהמרים או ספקולנטים. בעלי מניות המיעוט יכולים אף הם להשתמש בשירותים של חברות יחסי ציבור, המתמחות בתחומים אלה, או אפילו בארגונים המתמחים בהגנה על זכויותיהם כמו הארגון הצרפתי 'אדם'.

דרך יעילה נוספת העשויה למנוע את עושק בעלי מניות המיעוט היא בחלוקת פרסים לאנשים שיחשפו עוולות שבוצעו על ידי החברות, בין אם הן לא חוקיות או לא אתיות. אנו נכנסים לשדה מוקשים של נאמנות כלפי החברה בה אנו עובדים, כי מרבית המתריעים יהיו קרוב לוודאי עובדי החברות עצמן. האם המתריעים יהיו אלמונים כמו באינטרנט? איך נוכל לחלק להם את הפרסים? מי יחלק אותם - הארגונים האקטיביסטיים או ארגונים אחרים? האם זה אתי לעודד הלשנות? האם המתריעים יוכלו להשתמש בכלי זה על מנת להתנקם בחברות ובמנהלים שלא ביצעו כל עבירה? איך נוכל לוודא שהמידע שנמסר הוא אמין ולהיות משוכנעים שהשיטה לא תהיה דומה לזאת הנהוגה במשטרים הטוטליטריים האפלים ביותר?

אנו מקבלים חינוך משחר ילדותנו שאסור להלשין על חברים. שמות הגנאי למלשינים רבים מספור - רכלנים, בוגדים, מגלי סודות, מרגלים, מוציאי לעז, שתולים, משת"פים וכדומה. בתפילת שמונה עשרה נאמר: 'ולמלשינים אל תהי תקווה'. דנטה כותב בפסוקים האחרונים של הגיהינום בקומדיה האלוהית שלו איך המלשינים והבוגדים מקבלים את עונשם במדור הגיהינום הנמוך ביותר. דנטה וורגיליוס נכנסים לג'ודקה, המדור הנמוך ביותר של קוקיטוס, בו הנשמות של הבוגדים שבגדו בממונים הלגיטימיים שלהם ובמיטיביהם מוצפות באשפה קפואה. במקום המרכזי והנמוך ביותר נמצא השטן הטורף את יהודה איש קריות, ברוטוס וקסיוס בשלושת הפיות שלו.

דנטה סבור כי מבין כל הפושעים, לרבות אלה אשר ביצעו את הפשעים החמורים ביותר - מעשי רצח אכזריים, רצח עם, אונס, דווקא אלה אשר מקבלים את העונש הכבד ביותר הם הבוגדים והמלשינים. זה לא פונטיוס פילטוס, שנתן את ההוראה לצלוב את ישו, זה לא יוליוס קיסר, שהיה עריץ חסר עכבות, זה לא היה היטלר אם דנטה היה חי בימינו, אך זה היה קרוב לוודאי רומל, אשר 'בגד' ב- 'פירר' שלו על מנת להציל את גרמניה.

ברוטוס וקסיוס היו צריכים לחכות 1,700 שנה על מנת לזכות לטיהור חלקי של שמם במחזה ההיסטורי הטוב ביותר של שקספיר - 'יוליוס קיסר':

(ברוטוס) " ואם ישאל אז החבר מדוע ברוטוס קם כנגד קיסר,

זוהי תשובתי: לא כי אהבתי את קיסר פחות, אך כי אהבתי את רומא יותר.

האם הייתם מעדיפים שקיסר יחיה ואתם תמותו כעבדים,

מאשר שקיסר ימות, ואתם תחיו כבני חורין?

על כי קיסר אהב אותי, אני בוכה עליו;

על כי היה בעל הון, אני שמח בחלקו;

על כי היה אמיץ; אני מכבד אותו;

אך, על כי היה שאפתן, הרגתי אותו.

יש בי דמעות לאהבתו; שמחה לעושרו;

כבוד לאומץ ליבו; ומוות על שאפתנותו.

מי כאן כה שפל עד כי ירצה להיות משועבד?

אם יש אחד, יפתח את פיו; כי בו פגעתי."

(Shakespeare, Julius Caesar, Act III, Scene II, p.834)

האמונה שהלשנה הוא פשע נורא מושרשת בכל עם ובכל דת. היהודים נידו בגולה את ה- 'מוסער' או המלשין, האיש שהלשין על אחיו בפני השלטונות, אפילו היה הוא גנב או רוצח. ולמרות זאת, האם זה אתי להתריע בפני מעשה לא אתי שבוצע כלפי לקוח או בעל מניות בחברה על ידי אחד מעובדי החברה? אם הוא לא יתריע על מעשי הממונים עליו, יודע העובד שהאמת לא תצא לאור לעולם, והחברה תמשיך למכור מטוסים עם חלקים פגומים, ובכך יועמדו בסכנה חיי מאות טייסים, כפי שארע במספר מקרים. האם העובד הוא בוגד? אם הוא מאמין באלוהים ובגיהינום, האם ימצא את עצמו לצידם של יהודה איש קריות וברוטוס? אם הוא אגנוסטי, האם הוא יכול לסכן את הקריירה שלו, את משפחתו, את ההערכה של עמיתיו, על מנת להציל את חייו של טייס שהוא אפילו לא מכיר או למנוע הפסדים מבעל מניות מיעוט?

העובד לעולם לא ילשין על הממונים עליו אם החברה תמשיך להתייחס אליו כאל בוגד. אולי הוא יאזור אומץ להתריע על קיום מעשים לא אתיים אם יתייחסו אליו כאל מתריע ולא כאל מלשין או בוגד, מתריע שהוא מונח נייטרלי בלי מסר סמוי של בגידה, מתריע בשער בפני מעשה עוולה. המתריע לא יהיה מנודה על ידי החברה בה הוא חי, מכיוון שהוא יסייע להפוך אותה לנקיה יותר וצודקת יותר. רבים יחשבו על הסנטור מק קרתי, שהאיץ באמריקאים להלשין על עמיתיהם ועל נטיותיהם הקומוניסטיות. גם הוא רצה בחברה נקיה יותר, בחששו שהקומוניזם יסכן את עצם קיומה של ארה"ב. ברוב המקרים, אף אחד לא הכריח את האנשים להלשין על חבריהם, אבל אלה שלא שיתפו פעולה לא קיבלו עבודה ונודו מהחברה.

מה אם כן ההבדל בין ההצעות של ספר זה למק קרתיזם? מק קרתי ייצג את השלטונות, הוא פעל נגד החלשים. כאן יש לנו מקרה בדיוק הפוך, בו החלשים מתארגנים כנגד בעלי השררה. יתכן ובעתיד בעלי מניות המיעוט יהפכו לגורם החזק והארגונים האקטיביסטיים יהיו החזקים יותר. ראינו היפוך יוצרות מעין זה בעבר בברית המועצות, כאשר הפרולטריון העשוק העלה לשלטון רודנים מושחתים יותר אשר ביצעו פשעים הרבה יותר חמורים מפשעי הצארים אשר עשקו את העניים. אך מי שמאמין בדמוקרטיה ובאיזונים ובלמים, צריך לקוות שבעתיד יהיו לבעלי מניות הרוב והמיעוט כוח דומה מבלי שצד כלשהו יעשוק את משנהו, בדיוק כפי שכיום המיעוטים בארה"ב אינם עושקים את הרוב למרות שהם לא מופלים יותר לרעה כפי שהיה בעבר.

ידוע לנו שהטיעון כנגד מתריעים יועלה, בחזקת הקוזאקים הנגזלים, המגנים את ברוטוס, הבוגד, המורד, המלשין, ושולחים אותו למדור האפל ביותר של הגיהינום. שונאי המתריעים היו בוודאי גם מגנים את המהפכה בצרפת שמרדה כנגד השלטון הלגיטימי של הבורבונים, את המהפכה האמריקאית שמרדה כנגד השלטון הלגיטימי של האנגלים במושבות, או את ההתקפות ה'טרוריסטיות' של ההגנה, האצ"ל והלח"י כנגד השלטון הלגיטימי של המנדט הבריטי. אלה המגנים את המתריעים הם בעד המעשים הלא אתיים הרבים מספור המבוצעים מדי יום בישראל ובעולם על ידי חברות כנגד מחזיקי העניין. החברות צריכות להיות שקופות מבחינה אתית, ללא חשש ממתריעים, כי כאשר יש לך מצפון נקי אל לך לחשוש מפני חשיפת מעשיך. הפשע אוהב את החושך, והחברות שאינן פועלות בצורה אתית מחפשות את האלמוניות.

או כדברי משורר הרחוב של ברכט באופרה בגרוש:

"לכריש יש מלתעות

אותן הוא חושף בפרצופו

אך למק-הית' יש סכין,

שאותו אין איש רואה.

הו, הסנפירים של הכרישים

אדומים הם מהדם הנשפך,

אך מקי סכינאי לובש כפפות

שעליהן אין זכר לפשעיו.

בבוקר יום ראשון בהיר

שוכב אדם מת על החוף

ומי הוא החומק בפינת הרחוב

אם אין זה מי שמכונה מקי סכינאי.

ושמול מאייר נעלם לנצח

ואיתו אנשים עשירים רבים.

ובידי מקי סכינאי נמצא כל כספו,

אם כי אין אתה יכול להוכיח דבר."

(Brecht, Die Dreigroschenoper, The Threepenny Opera,

Die Moritat von Mackie Messer, The Ballad of Mack the Knife, Act I, scene I)

על מנת לחשוף פשעים אתיים בחברות, כמו גם על מנת לחשוף את פשעיו של מקי סכינאי, עלינו להיעזר במתריעים, כי אין איש רואה את הסכינים של החברות הלא אתיות, השומרות על חזות ללא רבב ונעזרות על ידי מיטב עורכי הדין ומשרדי יחסי הציבור. אנו זקוקים לשקיפות, אחרת לעולם לא ייחשף דבר, והחוק לא יוכל לעולם להגן על האינטרסים של הגורמים הקשורים, בין אם הם עשירים כשמול מאייר או עניים כפלוני אלמוני. לפיכך, רק האור הוא זה שיוכל להרים את המסך על מעשיהן הלא אתיים של החברות.

אנשים דתיים צריכים להתנהג בצורה מוסרית כי הם מאמינים שאלוהים בוחן את מעשיהם מדי רגע ודבר לא נעלם ממנו. עבור אנשי עסקים שאינם כה דתיים הפחד מפני חשיפת מעשיהם לציבור צריך להחליף את פחד האלוהים, כי אם אין להם מה להסתיר אין להם ממה לחשוש. מאידך, אם העובדים משתמשים בחופש לחשוף על מנת לגלות סודות עסקיים של החברות שאין להם כל קשר עם אתיקה, עליהם להיות חשופים לפעולות תגמול, בדיוק כמו עיתונים שתחת האצטלה של חופש העיתונות חושפים סודות מדינה. העובדים רשאים לחשוף רק מקרים של עושק מתמיד ועקבי, שהוא חלק מהפעילות הטבועה בחברה, הגורם לעוול משווע למחזיקי העניין בחברה, והנתמך במידע שאינו ניתן לערעור. עליהם לפנות לגורמים חיצוניים רק אחרי שמיצו את כל גורמי הפנים, שעליהם מוטל לטפל בבעיות אתיות, כמו קצין האתיקה, הממונים, ההנהלה, המנכ"ל או אפילו מועצת המנהלים.

יהיו תמיד מקרים שלא ניתן יהיה לחשוף אותם כי הם סודות מדינה או סודות מקצועיים, שחשיפתם תסכן את המדינה או את החברה. המקרה המפורסם ביותר של חשיפת פשע כאקט מצפוני הוא קרוב לוודאי המקרה של קולונל פיקאר. אדם זקוק לאומץ בלתי רגיל על מנת להאשים את הממונים עליו, ולהקים כנגדו את כל הצבא הצרפתי, הממשלה והרוב של אזרחי צרפת. אבל פיקאר, בלי הנד עפעף, מעיד במשפט הדיבה נגד זולה, בעקבות כתיבת המאמר המפורסם: אני מאשים - J'accuse, בו מאשים זולה את שלטונות צרפת בהעלמת האמת על חפותו של קפטן דרייפוס ומציג, בקול שקט, איך הוא חשף את הבגידה של אסטרהאזי, התכסיסים שהוא היה קורבן להם וצערו על פיטוריו מהצבא. הרוויזיוניסטים מריעים לו. לאחר מכן הוא מתעמת עם אלה שהיו כפופים לו בעבר, שכולם קולגות של הנרי, הבזים לו. ההיסטוריה המודרנית של עולם העסקים מונה מקרים מפוארים דומים, בהם עובדים התריעו כנגד החברות שלהם תוך סיכון הקריירה שלהם, רווחתם, הכנסתם ולעיתים אף תוך סיכון פיזי וסיכון חייהם.

השקיפות של החברות תאלץ כל עובד לשאול את עצמו בכל רגע את השאלה: 'מה היא עמדתי ביחס לבעיה האתית הזאת? כי למחרת ייחשפו מעשיו בעיתונות או באינטרנט, ומשפחתו, חבריו והקהילה שלו יהיו מודעים למעשיו. לא נצטרך יותר להגביל את עצמנו לשאלה אם מעשינו הם חוקיים או לא, או אם הם חופפים את היעוד של החברה ואת הסטנדרטים האתיים שלה, כי אם גם לענות לשאלה איך הם מתייחסים לסטנדרטים האתיים שלנו, כי לא נוכל יותר להסתתר מאחורי החסות של האלמוניות. זה יהיה כמו בוועדות הסנאט בהן בודקים את עברם של המועמדים לתפקידים בכירים, או כמו עם המועמדים לנשיאות הנאלצים לחשוף את חייהם כספר פתוח. כמובן, נצטרך להיזהר לא לשוב לימיו של המק קרתיזם, לא לחשוש מהעין הפקוחה של ה'אח הגדול', או מהלשנה של הבנים והעמיתים כמו במשטרים האפלים ביותר. החברות צריכות להפוך לשקופות במידה ובמשורה ויש להוקיע הגזמות. חשיפה מלאה צריכה להתבצע רק במקרים חשובים, בהם ההוכחות הן חד משמעיות, בהם אין מניעים נסתרים, ולאחר שמוצו כל החלופות האחרות בחברה.

ההטבות הכספיות של המתריעים הן לעיתים קרובות גדולות מאוד ושוות את הסיכון. בשנת 1986 תוקן בארה"ב 'חוק תביעת שווא' משנת 1863 במטרה לעודד את החשיפה של מעשי הונאה כנגד הממשלה. המתריע עשוי לקבל עד 25% מהכסף שניתן לקבל חזרה. המקרה המפורסם ביותר הוא זה של צ'סטר וואלש וג'נרל אלקטריק. בשנת 1986, חבר מנהל של ג'י אי לגנרל ישראלי במטרה לגנוב כסף מהסיוע הצבאי האמריקאי לישראל. הגנבים הצליחו לגנוב לפחות 11 מיליון דולר, אשר הופקדו בחשבון בנק שוויצי המנוהל על ידי שניהם. כמה מעובדי ג'י אי שאלו את עצמם כיצד הועברו מיליונים של דולרים לחברה שלא הייתה קיימת בעבר. מערכת הבקרה של ג'י אי, הצבא האמריקאי וצה"ל לא הצליחו לחשוף את ההונאה. בשנת 1992, הודתה ג'י אי שביצעה הונאה ושילמה סכום של 69 מיליון דולר כקנסות. עשרים ושניים מעובדי החברה פוטרו או נענשו. המתריע של המקרה היה צ'סטר וואלש, מנהל שיווק של ג'י אי בישראל, אשר הצליח במשך חמש שנים לאסוף מסמכים, להקליט שיחות ולצבור ראיות על ההונאה. וואלש ואירגון ללא מטרת רווח תבעו את ממשלת ארה"ב על פי חוק תביעת שווא וקיבלו סכום של 11.5 מיליון דולר, שהם חילקו ביניהם.

ספר זה מתייחס לנקודות מאוד רגישות, מכיוון שהוא מצדיק חשיפת מעשים לא אתיים, בניגוד לאמונות המושרשות ביותר שלנו כנגד הלשנות מכל סוג שהוא. פרק זה נכתב רק לאחר מחשבה מעמיקה ומתוך אמונה המתבססת על מחקר אמפירי יסודי, ניתוח של אירועים רבים וקריאת ביבליוגרפיה של מאות ספרים ומאמרים. כמעט ולא ניתן לבצע את המהפכה האתית מבלי לפרסם את המעשים הלא אתיים של החברות. הפעלת הכלים האתיים לביצוע המהפכה תארך זמן רב עד אשר היא תניב תוצאות. בטווח הקצר, יהוו המתריעים, השקיפות והאינטרנט את המנועים העיקריים של המהפכה האתית. האם המתריעים האמריקאים, הצרפתים והישראלים של ספר זה גיבורים? או שמא נגזר גורלם להצטרף לברוטוס וליהודה איש קריות בגיהינום? האירועים מוכיחים את תרומתם המכרעת לשקיפות של החברות ולהגנה על האינטרסים של בעלי מניות המיעוט, ושומה על כל אחד מאיתנו לשפוט אם המתריעים הם בוגדים שפלים, קדושים מעונים, דון קישוטים תלושים, או גיבורים ללא חת.

לאורך מאות ואלפי שנים חוזרת ההיסטוריה על עצמה. מתריעים מכונים בוגדים על ידי בעלי השליטה במדינות ובחברות המנסות להסתיר את פשעיהן. הקידמה קשורה תמיד בהמצאות וחשיפות, שהרוב או השליטים מנסים להסתיר. ברוטוס יוזם הפיכה כנגד הרודן יוליוס קיסר, למרות שרוב העם סוגד לקיסר. גליליאו גלילי אומר 'ובכל זאת נוע תנוע' למרות שהכנסייה השולטת בכיפה מנסה להשתיק אותו. תומכי דרייפוס מנסים לבטל את הרשעתו למרות שהרוב הצרפתי אינו מוכן להודות שקצין צרפתי נוצרי בגד במולדתו. אילי ההון של הכלכלה המודרנית מנסים להסתיר את מעלליהם הלא אתיים ולעיתים אף לא חוקיים. הדרך היחידה להילחם נגד זכויות היתר של בעלי השליטה, להתגבר על חוק האומרטה ולהכריע את המבצר האחרון של הארגונים הטוטליטריים, היא לפתוח לרווחה את חלונות החברות ולהפוך אותן לשקופות ועומדות באור הזרקורים של כל המבקרים האתיים. כמו שהעיתונות מגנה על הדמוקרטיה, כך האינטרנט, הנגישות החופשית למידע על חברות והיכולת לחשוף מקרים של הונאה אתית על ידי העובדים, צריכים להיות המגינים של האינטרסים של מחזיקי העניין של החברות. העובדים צריכים להיות הנאמנים של מחזיקי העניין ולדאוג לחוסן האתי של החברות, כמו שמנהלי האיכות הם הנאמנים של הלקוחות ודואגים לטיב המוצר. כאשר כל החברות יפעלו בצורה גלויה, יהיו שקופות ולא יוכלו להסתיר אירועים מפוקפקים, יוכלו סוף סוף מחזיקי העניין של החברות, ובמיוחד בעלי מניות המיעוט, ליהנות מזכויות שוות ולשמור על האינטרסים שלהם.

אספקטים פסיכולוגיים בהתנהגות אתית

איוון בסקי, שישב בבית הכלא על עבירות בשוק ההון בארה"ב, היה גאה בחמדנות שלו והצהיר בשנות השמונים באוניברסיטת ברקלי שחמדנות היא תכונה טובה ובריאה. אתה יכול להיות חמדן ועדיין להרגיש טוב עם עצמך. מייקל מילקן, לשעבר מנכ"ל דרקסל, שנשפט ונשלח למאסר על עבירות בשוק ההון האמריקאי, מוגדר ע"י צ'רלס דרבר בספרו The Wilding of America, כ"אלוהי וול סטריט" בשנות השמונים. הוא ענה למבקריו "אם אתה לא יכול לעשות כסף על חשבון החברים שלך, על חשבון מי תוכל להתעשר?" הקורא מוזמן להיזכר במקרים דומים של התעשרות על חשבון חברים, משפחה, אלמנות ויתומים. אם כן, מה המניעים של גורמים מושחתים לבזוז דווקא את החלשים והקרובים?

(Derber, The Wilding of America, p. 46)

מייקל מילקן סחר במידע פנים, לקח עמלות עתק, סחט כספים משותפיו, עיוות את המחירים של ההנפקות בשיטות לא אתיות ואף לא חוקיות, היה מעורב ב- buy-backs, וכדומה. הוא ראה את עצמו כשליט הכל יכול של שוק ההון עם מעמד של מי שהוא מחוץ לאילוצי מוסר, חוק ואתיקה, שהיו טובים לדבריו רק לחיילים הפשוטים של עולם העסקים, לגורמים הפחות יצירתיים, פחות אגרסיביים, עם פחות חזון. ה"מלך" עשה את החוקים של עצמו במטרה להצליח בכל מחיר. מה אם כן המניעים הפסיכולוגיים של אנשים כבסקי ומילקן לבצע את הפשעים האתיים שלהם? מילקן "חזר בתשובה" ואחרי שישב בבית הסוהר ושילם קנסות אדירים הוא תורם לפעילויות אתיות. אך האם מוחלים לחוזר בתשובה?

בדרקו מתאר את "מבחן השינה השלווה" לפיו אדם אתי ישן ללא הפרעות ואילו לפושעים אתיים יש סיוטים. הוא כופר מכל וכל בתיאוריה פשטנית זאת כי דווקא הגורמים המושחתים ביותר ישנים כתינוקות כי יש להם מנגנון מעולה של הכחשה עצמית ורציונליזציה של הפשעים שלהם. הם אולי סוציופאתים וחסרי מצפון, אך הם יכולים להתבונן על עצמם במראה ולראות שם שה תמים. מאידך מנהלים אחראים נשארים ערים לילות שלמים כי מצפונם מעיק עליהם עקב השלכות המעשים שלהם, בין אם זה פיטורים הכרחיים של עובדים או הפסדי המשקיעים שלהם.
(Badaracco, Defining Moments, p. 44)

אלפרד דה מיסה אמר: "האדם הוא שוליה, הסבל הוא אדונו, ואף אדם אינו מכיר את עצמו עד אשר לא סבל". הסבל כגורם לגילוי עצמי, הטראומה הנגרמת בגלל פשע אתי שנעשה לך, מעוררת בך לעיתים יסודות אתיים רדומים ומאלצת אותך לצאת חוצץ נגד תופעות אלה על מנת שהאחרים לא ייאלצו לסבול את אשר אתה סבלת. אם נכונה האימרה "פראיירים לא מתים, הם רק מתחלפים", מה גורם לאנשים להתנהג כפראיירים: חמדנות, תמימות, הרס עצמי? ומדוע בהרבה מקרים הפראיירים לא רק שלא יוצאים למאבק להשבת הגזילה אלא חוזרים על מעשיהם ומצדיקים את עושקיהם?

אנשים ומדינות נוטים לשנות עמדות רק במצבים קיצוניים. כך היה כאשר האינפלציה בישראל הגיעה למימדים של 500% לשנה או כשהחליטו להחליף את השלטון המסואב והכושל רק אחרי מלחמת יום הכיפורים. ריבוי המעשים הלא אתיים המבוצעים בארה"ב גרם לחקיקת חוק סרביינס אוקסלי, אך מה קורה בישראל? האם ניתן להיות אתי במאה אחוז בעולם העסקים והאם העובדה שאתה לא תמיד מתנהג בצורה אתית נותנת לך הצדקה להתנהג תמיד בצורה לא אתית? אם פעם אחת עברת את המהירות המותרת האם זה נותן לך לגיטימציה לנסוע תמיד במהירות מופרזת, ואם אתה נוהג לעיתים במהירות של 120 קמ"ש בכביש המהיר האם מותר לך לנהוג באותה מהירות בשטח בנוי?

הרגעים הקובעים את התנהגותנו האתית על פי בדרקו, הם עזים, ברורים, אקוטיים, מגובשים, מועצמים או כפי שמונטין אומר: "תנועה אחת כשהיא נבחנת בקפידה עשויה לחשוף את אופיו המלא של האדם". רגעים או תנועות אלה היו לאישים שונים במהלך המאה שעברה: לדה גול ולפטן עם תבוסת צרפת ב- 1940, לשינדלר ולאייכמן, לסאדאת ולבגין. וכדברי האימרה הידועה: אדם יכול לקנות את עולמו (או לאבד אותו) ברגע אחד. פסקל כותב בספרו "מחשבות" שללב יש את סיבותיו שהתבונה לא מכירה. איננו יודעים מדוע אדם הופך לאתי או ללא אתי. לעיתים זה בניגוד לתדמית ולאורחות הסביבה, לעיתים האדם בוחר בכך במודע אך לעיתים זה קורה ממניעים תת הכרתיים. בהתאם לדת היהודית, הרשות נתונה לאדם לבחור את גורלו, בניגוד לגישה הפטליסטית.

נושא מעניין לדיון הוא האם האתיקה תלויה בגילו של איש העסקים, במינו, בהשכלתו וברקעו. אריסטו ממליץ להרבות בחינוך האתי של הצעירים על מנת לעצב את אופיים האתי. מחקרים מראים ש-44% מרוכשי הקרן האתית הגדולה בבריטניה הם נשים, אחוז גבוה בהרבה מהממוצע. 48% מרוכשי הקרן הם בני יותר מ-54 ורק 10% הם בני פחות מ-35. 61% הם בעלי מקצועות חופשיים ומנהלים, בעוד הם המהווים רק 20% מכלל האוכלוסייה. רוב המשקיעים חברים בתנועות למען החברה והאקולוגיה, 90% תורמים לצדקה, 53% עושים עבודות התנדבות.

נושא חשוב לא פחות הוא האם הרקע האינטלקטואלי, תחביביו, הספרים שהוא קורא, המחזות והסרטים שהוא רואה, משפיעים על השקפתו האתית של איש העסקים. ספק אם אדם שקרא והושפע מכתבים אתיים של פניול, זולה, רסין, איבסן, מולייר, הוגו, ברכט, שייקספיר, סרוונטס, עגנון ואחרים יתנהג בצורה לא אתית. אך קיימת אסכולה הטוענת שפושעים אתיים מסוגלים להזיל דמעות תנין על גורלם המר של קורבנות אתיים בסרטים והצגות, מבלי לקשור את העלילה למעשים שהם מבצעים בעצמם. לעומת זאת קנת אנדרוס טוען שספרות אתית יכולה להוות מקור לחינוך לערכים אתיים, כי היא משפיעה על המוח ועל הרגש במקביל.

לוחם אתי צריך להיות נחוש החלטה ואמיץ בצורה בלתי רגילה. לעיתים עליו לפעול לבד במאבקו נגד הפושעים האתיים, המעדיפים לפעול בחשיכה, בניגוד לדעת חבריו או אפילו משפחתו. המחיר שהוא נדרש לשלם הוא גבוה, לעיתים מלחמתו עולה לו במשרתו, בכספו או אף בחייו. או כפי שאומר דהרס בספרו "אתיקה וכאוס" האור מבהיק במיוחד כשהוא זוהר בחשיכה. ברוב המקרים המאבק נטול הילה ומבוצע ע"י חיילים אלמונים. (Dherse, L'Ethique ou le Chaos, p. 133)

מרכיב פסיכולוגי אחר הוא ההשפעה שיש לפשע אתי על הקורבן. בכמה מקרים, וייתכן והם המיעוט, משיב הקורבן מלחמה שערה, נגד כל הסיכויים, ובמקרים עוד יותר נדירים הוא מצליח במאבקו. במקרים אחרים הוא מעתיק את המאבק מהזירה הספציפית למאבק גנרי, נגד השיטה, עובר לאקדמיה ולפוליטיקה. אולם ברוב המקרים, הקורבן נוטש את המאבק מול כוחות עדיפים, מתפשר עם המציאות וחי בתסכול, עם הפצע הפתוח עד סוף ימיו. במקרים ידועים בפסיכולוגיה הקורבן דווקא מזדהה עם אלה שעשו לו את העוול, ומסייע להם, גם אם הדבר הוא לו לרועץ. ובמקרים מסוימים, והם המסוכנים ביותר, הוא מחליט להיות אף גרוע יותר מתוקפיו ואת אשר עוללו לו הוא מבצע עשרות מונים כלפי אחרים. ליבו מתקשח אל מול העוול והוא מאבד צלם אנוש.

פוקוימה גורס כי בעולם המודרני, בו אין כמעט מלחמות, מועתק המאבק למען הכרה והוקרה משדה הקרב, בו לחמו בעבר אבירים ונסיכים למען הניצחון והכבוד, לעולם העסקים, בו שואפים האבירים המודרניים להגיע לעושר מירבי, למיזוגי עתק, לכוח ולשליטה מירביים על חייהם וכלכלתם של עשרות או מאות אלפי אנשים (Fukuyama, Trust, p. 358). טוב שם טוב משמן טוב, אומר הפסוק, והטייקונים המודרניים מצליחים לזכות בשני העולמות, ונהנים משמן טוב וגם משם טוב. גם אם הם מתעשרים כתוצאה ממעשים לא אתיים, הם מצליחים להסתיר או להצניע זאת באמצעות מערכת משומנת של יחסי ציבור, תרומות נדיבות לקהילה, ושליטה ישירה או עקיפה על אמצעי התקשורת.

פרויד מתואר בכתבי אתיקנים רבים כאויבו של המוסר. אם האדם הוא אנוכי ומנסה רק להשיג את האינטרסים והתענוגות של עצמו אין אפשרות לדבר על מוסר. (Wallwork, Psychoanalysis and Ethics, p. 2) ניתן למתוח עד הקצה את העיקרון של מילוי הצרכים בטענה שאנו מקריבים את עצמנו, מוותרים על האינטרסים החומריים ועל התענוגות שלנו אם אנו ממלאים את הצרכים האינטלקטואליים שלנו המנפחים את האגו, אך אנו פועלים תמיד לסיפוק האינטרסים שלנו. אנו יכולים לדחות את מילוי צרכינו, לסבול כאבים ועינויים אם אנו מקווים לספק צרכים אחרים בטווח הקרוב או הרחוק ואפילו בגן עדן.

לדעת פרויד, אפילו בדת אנו מצווים לדחות את מילוי צרכינו הגשמיים בתקווה שבעולם הבא נבוא על שכרנו. על פי עיקרון זה היחיד מבצע מעשים לא אנוכיים אם הוא רואה בכך אפשרות להגיע אל האושר. כך אנו מוותרים על האינטרסים המידיים שלנו על מנת לדבוק בחוקי המוסר והיושר המקצועי של מורים, עורכי דין, רואי חשבון או מדענים. על מנת לרכוש את המקצוע או אף להתמיד בו עלינו לסבול רבות במסירות וחוסר אנוכיות. הדקויות הפילוסופיות/פסיכולוגיות של פרויד וקאנט אם אדם מתנהג בצורה אתית בגלל אלטרואיזם או אגואיזם מיותרות בעולם העסקים המודרני. יש לעשות כל כך הרבה לקידום האתיקה עד כי זה ממש לא משנה מה המניעים המביאים איש עסקים להתנהג בצורה אתית. נשאיר לפילוסופים לחתוך את השערות לארבע, כמו שאנו משאירים לקרימינולוגים לנתח את הסיבות להתנהגות הפושעת של רוצחים. בעשיית הטוב יש להעדיף גישה טלאולוגית, שיפוט על פי התוצאות, ועדיף איש עסקים הפועל בצורה אתית משיקולי תועלתנות על פני איש עסקים אתי הגורם במעשיו לתוצאות לא אתיות.

ניתן לגשר בין התיאוריות של אריסטו ופרויד בהחלפת המילה אושר של אריסטו בעונג של פרויד. פרויד טוען שרק אדם המשיג בגרות ובונה לעצמו אופי חזק, בדרך של שינוי איכותי במבנה אישיותו, מסוגל לנצח את הבכורה של המרכיבים הכמותיים. לרדוף אחרי האושר כמטרה כוללת באמצעות פעילויות כמו יצירתיות אמנותית, עבודה אינטלקטואלית, חושניות, אהבה והערכה אסתטית, משמעותו ליהנות מכל אחת מפעילויות אלה כתורמות דבר מה איכותי וייחודי לתוכנית החיים.

(Wallwork, Psychoanalysis and Ethics, p. 133) ניתן איפוא להשיג אושר על פי פרויד באמצעות סובלימציה של מאוויים תת הכרתיים, השגת עונג אינטלקטואלי, אפילו באמצעות סיפוק מאוויהם של האחרים או באמצעות מצפון מוסרי.

אנשים מונעים על ידי יצר של הערכה עצמית selbstgefuhl, שהוא חזק בהרבה מהרדיפה אחרי התענוגות והאושר, ולשם כך הם מוכנים אף לסכן את חייהם. כך היה עם ז'אן דארק, שמצאה את אושרה eudaimonia או את הנאתה Lust על חשבון רווחתה האישית ובמחיר חייה כי הערך שנתנה לעקרונותיה היה חזק מכל. נחוצים לנו אנשי עסקים המסוגלים לדבוק בעקרונותיהם ובמסירותם בכל מחיר ולא רכיכות הנמסות מול כל איום. פרויד טוען שרק סוציופאתים, פסיכופאתים, או נרקיסיסטים הם חסרי רגשות כלפי הזולת, תנאי שהוא הכרחי לקיום המוסר. לדעת פרויד האגו הוא ביסודו של דבר חברתי. יחד עם זאת הוא מתנגד לאימרה "ואהבת לרעך כמוך", כי קשה ליישמה בגלל הסטנדרטים הגבוהים שלה. הוא מוכן להסתפק ב: "אהוב את הזולת כפי שהוא אוהב אותך". זו היא נוסחה הרבה יותר מעשית וניתנת ליישום. העיקרון של אי עשיית רע הוא אשר מנחה את השקפותיו המוסריות של פרויד, והוא מנסה להציב בסיס מוסרי מינימאלי אך מעשי. פרויד אינו אידיאליסט כקאנט ואינו סובר שאנו נולדים יצורים מוסריים ושהמוסריות באה לנו באופן טבעי. הוא מאמין שיש לאדם נטיות ברוטאליות, אלימות, אגואיסטיות ואכזריות, ויש לדכא אותן על מנת לפנות מקום למוסר.

אתיקה בדתות

הדת היהודית היא הדת הראשונה שהתייחסה לסוגיות של אתיקה בעסקים. אחד החוקרים המרכזיים בתחום זה הוא מאיר תמרי הסוקר את התפתחות האתיקה בעסקים ביהדות מהתורה ועד ימינו. העקרונות המוסריים שבתורה ובמשלי ומאוחר יותר במשנה ובתלמוד עומדים בבסיס תורת האתיקה. במשלי אנו מצווים לא לעשוק את העני בגלל עוניו ולא לעוות את דינו כי האל יצא להגנתו וישיב לעושקים כגמולם. הלל החכם אמר במשנה: "על דאטפת אטפוך וסוף מיטיפיך יטופון". בראותו את גוגלתו של שודד שהכיר הצפה בנהר, אמר כי על אשר שדד ורצח את קורבנותיו וזרק את גופותיהם לנהר, הרגו אותו רוצחים אחרים, וגם הם יבואו על עונשם על ידי רוצחים שיזרקו את גופותיהם לנהר. עיקרון השכר והעונש מופיע גם בסנהדרין שבמשנה: "במידה שאדם מודד מודדין לו", הפושע מוענש על פי מידת פשעו. המן רצה לתלות את מרדכי ונתלה בעצמו. המצרים הטביעו את התינוקות העבריים והם עצמם טבעו בים סוף ברודפם אחרי בני ישראל.

התלמוד ראה בהונאה פשע נתעב, במיוחד אם בוצע כלפי החלשים, ודנו פשעים אלה בכל חומר הדין. החוק היהודי מחייב להתייחס לגרים (גויים) בהגינות. על היהודים הגרים בנכר לציית לחוק המקומי כי "דינא דמלכותא דינא". מסורת יהודית אומרת כי "הדרך הארוכה ביותר היא הדרך מהלב לכיס". היהדות מכבדת את הכסף שהרוויחו אותו ביושר, כי הוא מאפשר למלא את הצרכים הבסיסיים בחיים, ובעיקר למלא את הצרכים הרוחניים שהם תמצית החיים. בפרקי אבות נאמר: "אם אין קמח אין תורה". סיפור יהודי מתאר כיצד בגן העדן מאכילים הסועדים זה את זה למרות שמרפקיהם פונים החוצה במקום פנימה. על מנת להילחם בעוני התקינו הרבנים את המושג של "ישוב עולם". יש להשתדל להגיע בדרכי יושר לשפר את איכות החיים, את הרווחה של הקהילה והיחיד, כאשר צד אחד אינו מפסיד והשני מרוויח. כך למשל בדינא דבר מצרה, הרוצה למכור חלקת אדמה, צריך להציע אותה קודם כל לשכנו במחיר השוק. כך שני הצדדים מרוויחים.

אם אנו מונעים מאדם לקבל את מה שמגיע לו משול הדבר לגניבה, כי אנו פועלים בניגוד לערכי השוק (Bonder, The Kabalah of Money, p. 18). סדום ועמורה היו ערים חולות כי לא היה ניתן לקיים בהן יישוב עולם. לא הייתה בהן עזרה הדדית ואדם לאדם היה בהן זאב. התלמוד אומר "איזהו עשיר? השמח בחלקו". יש להשיג את איכות החיים המירבית מבלי לעשוק את האחר. חכמי הקבלה תיארו את העולם כמורכב מארבעה מדורים: עשייה (הצד החומרי), יצירה (הצד האיכותי), בריה (הצד הרוחני) ואצילות (הקשר עם האל והאינסוף). כך לימוד התורה לשמה, ללא כוונת רווח. הסגולות של אבות אבותינו מוטבעות בהתנהגותנו בשרשרת ארוכה העוברת מדור לדור ושיש לה השלכות על חיינו כיום, כי הכול קשור.

התורה מצווה לא להלין את שכר העובד עד בוקר. איך עומד עיקרון זה של עם הספר במבחן המעסיקים המפגרים בתשלום שכר עובדיהם וספקיהם חודשים ולעיתים שנים? או מה צריכה להיות ההתייחסות האתית כלפי אילי הון שחברותיהם פשטו את הרגל על חשבון עובדיהם, ספקיהם ונושיהם, בעוד הם לא נפגעים אישית, כשהם מוגנים ע"י החוק? הרמב"ם מבחין בין עושק לגזל. גזל הוא גניבה בכוח של רכוש שאינו שייך לנו, ואילו עושק הוא אי החזרת דבר מה שנלקח או מניעת קבלת דבר מה על ידי אדם למרות שהוא מגיע לנו. בלשון של ימינו, עושק הוא אי החזרת חוב לנושה, או מניעת מידע מבעלי מניות מיעוט. הדרך למנוע עושק הוא בקיום הפסוק "ואהבת לרעך כמוך".

התורה קובעת "אל תשים מכשול בפני עיוור". כך, אם מונעים מבעל מניות מידע על קשיים צפויים של חברה או על המצאה מהפכנית קרובה, ומנצלים את מידע הפנים להפקת רווחים - שמים מכשול בפני עיוור. כי בעל המניות הקטן ימכור את מניותיו בהפסד, אחרי המפולת, או לפני הקפיצה במחירן. כך גם כשעובדים מפסידים את כספי הפנסיה. דווקא המתריעים החושפים את האמת מונעים את הצבת המכשול בפני העיוור. אולם בעלי ההון נלחמים במתריעים באמצעות חוק לשון הרע, על מנת לעשות להם דיסקרדיטציה. הרמב"ם אומר שלשון הרע הוא הגרוע בחטאים ודומה לכפירה בשם. אך בימינו "לשון הרע" הפך לכלי נפוץ בעולם העסקים ולא פעם נמנעים בגללו לחשוף את האמת. לעומת זאת צדקה תציל ממוות, והרי המילה צדקה מקורה בצדק. עושר ללא צדקה מצמצם את חופש השוק ומחליש אותו, כי עם צדקה ניתן להתעשר למרות שיש לך פחות. המשנה מזכירה לנו כי בכל רגע עלינו לזכור מניין באנו, לאן אנו הולכים ובפני מי אנו עתידים ליתן דין. בפני האל, אליבא דדתיים, בפני המצפון עבור החילוניים.

ה"המצאות" של תורת האתיקה המודרנית בדבר שקיפות, הגינות, מידתיות, שיקולים ארוכי טווח, סיבת הקיום, התחשבות בגורמים החלשים ואי ניצול לרעה של שליטה, הן למעשה בנות אלפי שנים, ורק עושות אדפטציה למה שנכתב בתנ"ך, במשנה ובתלמוד. אך בין האתיקנים המודרניים אנו מוצאים חרדים וחילוניים גמורים כי המניעים של האתיקה אולי שונים אך המרכיבים שלה זהים בנצרות, ביהדות, באיסלם, בבודהיזם, אצל אריסטו ועציוני. במסורת היהודית יש סיפור מאוד אקטואלי על שקיפות. כאשר אתה מתבונן בזכוכית אתה רואה דרכה את העולם בשקיפות מלאה. הוסף מעט כסף לזכוכית והיא הופכת למראה שבה אתה מסוגל לראות רק את עצמך!

בניגוד לאימרה הרומאית caveat emptor - ייזהר הקונה, ההלכה קובעת שהמוכר הוא זה שצריך להזהיר את הקונה ולחשוף בפניו את כל אשר עליו לדעת. אם היו מאמצים כללים אלה גם בתשקיפים, בדו"חות פיננסיים, בדו"חות של מומחים ועוד, לא היינו מגיעים לפרשיות כמו אלה של אנרון וורלדקום. לפי הדת היהודית אסור "ליפות" דיווחים כי יש בכך גניבת דעת, כאשר אתה רק מתאר ומיפה את המעלות תוך הסתרת המגרעות (Tamari, The Challenge of Wealth, p. 65). שליח לדבר עבירה אסור תכלית האיסור בהלכה וניתן לייחס את האיסורים לדירקטורים האמורים לדאוג לאינטרסים של בעלי המניות הקטנים. אם הנהלת חברה רוצה לבצע רכישה של החברה אותה הם מנהלים הם עלולים לדרדר את התוצאות העיסקיות ואת מחירי מניות החברה על מנת לגנוב את דעתם של בעלי המניות האחרים, ולגרום להם למכור את מניותיהם בהפסד. במעשיהם הם גונבים למעשה מהאחרים את עליית השווי של מניותיהם.

הלל הזקן מסכם את עקרונות ההלכה במשפט אחד: "אל תעשה לחברך את אשר אינך רוצה שיעשו לך". המדרש קובע כי אין למנוע מידע שיכול להביא לאובדן כסף לאדם ותומך במתריעים. אין בהתרעה משום לשון הרע כי אנו מצווים להתריע על איכות גרועה של מוצר או על הפסד הצפוי מעיסקה כספית על מנת שאחרים לא יינזקו מכך. אם אתה שומע על מזימה לגרום נזק לאדם עליך להודיע על כך לאדם או לשכנע את הקושרים לא לבצע את זממם.

על פי הנצרות לא ניתן לעבוד שני אדונים בו זמנית. או שתשנא אחד ותאהב את האחר, או שתהיה מסור לאחד ותבוז לאחר. כי אינך יכול לעבוד במקביל את האל ואת הממון. הנצרות צמחה ככת של המקופחים, של אלה שלא השתייכו לאליטות, של אלה שסלדו מהסוחרים בבית המקדש. זוהי דת שבמקורה היא חברתית עם בוז מובנה לכסף ולעושר. העקרונות המודרניים של האתיקה בעסקים הפרוטסטנטית עוצבו ע"י מקס ובר, כלכלן גרמני שפירסם בשנת 1901 את מאמרו המפורסם "האתיקה הפרוטסטנטית ורוחו של הקפיטליזם". הוא מוכיח במאמרו שהתנהגות האנשים מובנת רק אם מביאים בחשבון את אמונתם הדתית. הפרוטסטנטים הטיפו להסתפקות במועט המתבססת על עבודה. במוסר הפרוטסטנטי מילת כבוד היא מקודשת, תקיעת כף חשובה יותר מחוזה, ויושרה הוא המצרך האנושי היקר ביותר. האל והחברה מענישים על התנהגות לא מוסרית ומנדים את החורג מהנורמות.

אולם בעולם של ימינו האחריות מחולקת ברמות שונות של הארגון וקשה להצביע על האחראי להתנהגות אתית או בלתי אתית בארגון ענק שהוא לעיתים גם רב לאומי. מורה הנבוכים להתנהגות האתית הוא איפוא המנהל. ידועה האימרה האומרת שאדם משאיר את מצפונו בשערי החברה כי לחברה כללי מוסר השונים מאלה של היחיד. יחד עם זאת קמה תנועה אוונגליסטית, בעיקר בארה"ב, המונה עשרות מיליונים של מאמינים, המונעים משיקולים דתיים של גאולה אישית וחברתית כתוצאה מקשר מתמיד עם ישו. מחד אנו מוצאים את האתיקה של האינטרס האישי שמחולליה הם אדם סמית (היד הנעלמה שהיא הממוצע של האינטרסים של כולנו), מילטון פרידמן (רק הרווח חשוב) וג'רמי בנטהאם (התועלתנים, התועלת של הרבים עדיפה על זו של המיעוט). בקצה השני קיימת האתיקה של שיתוף הפעולה, של הקשר והאהבה, הגורסת שמטרתם של העסקים היא ליצור ערכים, לקבוע יחסי אנוש ולספק שירותים.

מוצע לקוראי הספר לבצע רשימת תיוג של המעשים אותם הם מבצעים כל יום ולחלקם בין מעשים המונעים ע"י אינטרסים ומעשים המונעים ע"י אהבה, חובה, חברה, רגש, אמונה או חיבה. כך הם יוכלו להיווכח אישית איזו תיאוריה עדיפה, זו של אסכולת סמית על עליונות האינטרסים או זו של התיאוריות היהודו-נוצריות על אמפתיה. הסכנה בכלכלה האוונגליסטית היא שבמקרים רבים היא הופכת למתבדלת, כאשר המאמינים נמנעים מלעשות עסקים עם גורמים שאינם משתייכים לאמונתם הדתית. הם יוצאים מהנחה שהיהודים, הקתולים והמוסלמים לא מונעים ע"י אותם עקרונות, בה בשעה שבמקרים רבים דווקא בעלי אמונות אחרות חולקים אותם עקרונות, בעוד אוונגליסטים רבים מטיפים לדבר אחד ועושים בפועל את ההיפך. האתיקה היא בסופו של דבר אוניברסאלית.

ישו אמר "חפש את האמת בכל דבר ובכל אדם". לכן הגינות מלאה הוא הסטנדרט המינימאלי לכל נוצרי מאמין. כך למשל נוצרי מאמין יכול לנסות למקסם את הרווח אבל לא ע"י מתן משכורות נמוכות מהממוצע לעובדיו, כי יש בכך חריגה מעיקרון אתי נוצרי של דאגה לצרכי הזולת. זאת ועוד, אם החברה בקשיי מימון, אסור לדחות תשלומים לספקים, כי יש בכך שקר כלפי האל, כאשר החברה מפרה את דיברתה לשלם בזמן לספקיה. הברית החדשה יוצאת בהתקפה על "אילי ההון" הלא אתים של התקופה. היא מאשימה את העשירים על העוול שהם גורמים לעניים. העושר שלהם רקוב, עש אכל את בגדיהם, הזהב והכסף שלהם חלודים. השכר שלא שילמו במועדו לעובדים זועק כנגדם. זעקת העובדים הגיעה אל האל. היו סבלנים, אחי, עד אשר יבוא האלוהים.

האתיקנים האקטיביסטים של ימינו מעט קצרי סבלנות ולא מוכנים לחכות עד אשר יבוא האלוהים. על פי האמונה הנוצרית אלוהים גומל לטובים בעולם הבא פי אלף. אך גם האיסלם מטיף לסבלנות כי אלה העושים את הרע ייענשו בבוא העת בנהרות של אש. מוחמד היה בעצמו סוחר בצעירותו כך שידע על מה הוא מדבר בקובעו את כללי האתיקה של דתו. הקוראן אינו מגנה את העושר אלא רק אם הדרך להשיגו הייתה לא ישרה.

כלל הזהב של האתיקה "אל תעשה לאחר את אשר לא היית רוצה שיעשו לך", משותף ליהדות, לאיסלם ולנצרות. אך את השם "כלל הזהב" מייחסים דווקא לקונפוציוס (500 שנה לפנה"ס), אם כי עיקרון דומה קיים גם בבודהיזם, בטאואיזם, בזרואסטריאניזם, ובמרבית הדתות האחרות בעולם. לרוע המזל רוב האנשים המגיעים למסקנה זו עושים זאת רק אחרי שחוו עוול שנעשה להם, בניגוד לרצונם. כל עוד תוצאות הפשעים האתיים לא נוגעות לך אינך מודע לחומרתם. אבל לנוכח ההידרדרות באתיקה בעולם בכלל, ובישראל בפרט, יותר ויותר אנשים חווים על בשרם את תוצאות חוסר האתיקה ומחליטים לאמץ את כלל הזהב.

התרבות היפנית מעוגנת היטב בקונפוציאניזם. פילוסופיה זאת מעדיפה את הדבקות בקבוצה כערך עליון יותר לעומת ההצלחה האישית. לכן רואים העובדים היפנים את החברה, המפעל או המשרד כביתם השני. ה"שוק" של קונפוציוס אינו זה של אדם סמית, כי אנשיו אינם מונעים ע"י אינטרסים אישיים, אלא על ידי עזרה לזולת, לקהילה ולחברה. הבודהיזם גורס אימוץ דרך הביניים בעסקים. הוא תומך במסחר וברווחיות, אך נותן לכלכלה מטרה מוסרית ואתית. קיימת תלות הדדית בין האדם לטבע, הייצור והצריכה, המנהל והעובד. אדם צריך להיות מנותק מכל מאוויו על מנת להגיע לנירוונה, כי סיפוק מאוויים יוצר רצון לסיפוק מאוויים חדשים עד אשר לא ניתן לספק אותם וחיים באומללות וחוסר סיפוק. אך אם חיים בצינעה עם מאוויים מתונים ניתן להגיע לאושר בתנאי שתהיה שמח בחלקך.

במערב האושר מותנה בעושר ובסיפוק המאוויים. במזרח האושר מותנה בהינתקות ממאוויים. הבודהיזם גורס תלות הדדית של האחד בשני ותלות של כולנו בטבע. עליך להתנתק מתרבות הצריכה, למצוא את שביל הביניים, את הפשטות, לא לבזבז כסף ואת משאבי הטבע, וכן עליך לנדב חלק מהרווחים למטרות חברתיות, לחלוק את הלב.

אתיקה אקטיביסטית בפילוסופיה

לדעת אריסטו האדם שואף לאושר eudaimonia, כשיא של קיומו. אושר אינו זהה לתענוג והאדם האתי ישאף לחיות חיים מאושרים אך לאו דווקא חיי עונג. רצוי כמובן לשאוף לטוב במישור האישי אך לשאוף לטובת הכלל, הוא בוודאי מעשה נאצל הרבה יותר (Aristotle, Ethics, p. 64). העושר אינו האושר אליו אנו מיחלים כי אם רק אמצעי להשיג מאוויים אחרים. האדם הוא יצור חברתי ולכן שאיפתו לטוב כוללת את אשתו, ילדיו, הוריו, חבריו והחברה בה הוא חי. איכות חיי האדם נקבעת ע"י מעשיו. הסגולות המוסריות נרכשות ע"י הרגל, כי אדם אינו אתי או לא אתי מטבעו. הוא יכול להפוך אתי מכוח ההרגל ותפקיד החברה לפתח את הכישורים האתיים של האדם.

לכן מהווה הוראת האתיקה באוניברסיטאות מרכיב קרדינאלי בעיצוב אישיותו האתית של איש העסקים. איש העסקים בתחילת הקריירה שלו אינו אתי או לא אתי, אולם הסביבה העסקית, האווירה, החברה בה הוא חי, הדוגמה האישית של מנהליו, מתחריו, משפחתו וידידיו הם אלה אשר מעצימים או סותרים את החינוך האתי שקיבל.

אריסטו גורס שאדם צריך להיות מתון בהתנהגותו על מנת לשמור על סגולותיו הטובות. אין להגזים בסיפוק מאוויים ועונג, באוכל ושתייה, באומץ או בפעילות ספורטיבית. אך כל אדם חייב למצוא את האיזון המתאים לו. לדעת אריסטו אדם לא ישר בחר במודע את דרכו ואינו יכול לשנות אותה, להבדיל מעיקרון החרטה בנצרות. זאת בשונה מהמצב בעולם המודרני בו אנו עדים לתופעות רבות של פעילות פילנטרופית על מנת להקל על המצפון של אילי הון וחברות לא אתיות. כך ה- robber barons (הברונים השודדים) האמריקאיים הקימו מוסדות פילנטרופים לתפארת, חברות הטבק הן מגדולי התורמים לאמנות ולבריאות וחברות ישראליות לא אתיות רבות תורמות סכומי כסף נכבדים למטרות חברתיות.

לדעת אריסטו ניתן להגיע אל האמת בחמש דרכים: באמצעות המדע - episteme, האמנות - techne, המתינות - phronesis, התבונה - nous, והחכמה - sophia . קיימים שלושה סוגי ידידות: המבוססת על אינטרסים, על עונג ועל טוב לב. הסוג הראשון הוא השגור ביותר בעולם העסקים המודרני והשלישי הנדיר ביותר. לדעת אריסטו סיפוק עצמי ופנאי, העדר חיפזון ועייפות יתירה, הם תנאים הכרחיים להיות האדם מאושר. לפיכך ברור שיקשה על איש העסקים המודרני להיות מאושר אם הוא עובד 15 שעות ביממה. הוא מכור לעבודה, אין לו פנאי למשפחתו ולעצמו, לחופש ולרגיעה, אין לו סיפוק בחייו והוא ברדיפה מתמדת אחרי ההצלחה.

מרקוס אורליוס (פילוסוף וקיסר רומאי) הבין את הצורך בהתנתקות מדי פעם מהשיגרה היומיומית והמליץ לבחון את הדרך בה אנו הולכים ואת המחיר אותו אנו נאלצים לשלם על מנת להצליח בה. יש צורך להגיע לאיזון פסיכולוגי, רגשי ורוחני על מנת להיות מאושרים. ואם איש העסקים אינו מאושר יקשה עליו להתנהג בצורה הוגנת למחזיקי העניין. סולון אומר שרק מי שחי בצניעות יכול להיות מאושר ולבצע מעשים טובים כי מי שיש לו עושר רב יקשה עליו להיות מאושר. תוצאות מחקרים שערכו בארה"ב מוכיחות כי 69% מהאמריקאים היו מעדיפים לנהל אורח חיים רגוע יותר. איכות החיים ירדה ב-51% למרות שהצריכה לנפש עלתה ב-45% בעשרים השנה האחרונות של המאה ה-20. נזקי המתח, הלחץ והדאגה - stress הסתכמו ב-1996 באבדן של 40M ימי עבודה ובעשרה מיליארד דולר תשלומים פיצויים באמצעות הביטוח הלאומי.

עלות התמוטטויות העצבים בארה"ב, לפי מחקר של MIT , מסתכמת בארבעים ושבעה מיליארד דולר בדומה לעלויות מחלות הלב. המאון העליון בארה"ב הרוויח ב-1989 $0.6M לנפש, וכקבוצה הם מרוויחים יותר מההכנסה של ארבעת הרבעונים העניים ביותר באוכלוסיה. אלף המנכ"לים עם המשכורות הגבוהות ביותר ב-1992, הרוויחו בממוצע, פי 157 מהשכר הממוצע. אי שוויון ו- stress כזה רחוקים מאד ממשנתו של אריסטו.

כאלפיים שנה אחרי אריסטו מייעץ ניקולו מקיאוולי לשליטים, בספרו "הנסיך" (1513), להכיר במציאות כפי שהיא. הדרך בה אנו חיים היא כה שונה מהדרך בה אנו מצווים לנהוג, עד כי אלה שמזניחים את מה שנעשה למען מה שצריך להיעשות, מוצאים את חורבנם ולא שורדים. האתיקה היא לפיכך לא מעשית ואפילו מסוכנת. לדעת מקיאוולי אין אנו צריכים להתנהג בצורה לא אתית מתוך אידיאולוגיה, אלא רק מתוך הכרח (האם זה משנה מאיזו סיבה עושים רע ואם המאפיה רוצחת כש- nothing is personal ?). מקיאוולי גורס כי כיוון שהעולם בו אנו חיים הוא לא אתי שומה עלינו להתנהג בהתאם, ללא עכבות ומתוך הגנה עצמית.

מכל השוללים את האתיקה, משנתו של מקיאוולי היא המסוכנת ביותר, כי היא מאשימה את האתיקנים בצביעות, היתממות ותלישות. מקיאוולי המתיימר להיות מעשי ומטיף לביצוע מעשים לא אתיים מתוך הכרח, הוא מורם ורבם של כל אנשי העסקים המושחתים הקובעים כי לא ניתן לעשות אחרת עסקים, וממילא האתיקנים עצמם מושחתים, צבועים או תמימים. אסור להתחיל בדרך לא אתית כי קל לגלוש במדרון וקשה ביותר לטפס חזרה במעלה האתיקה. אם אתה נותן עמלה של 10% לסוכן שלך בדרום אמריקה אחרי קבלת ההזמנה, ולפתע מבקשים ממך לשלם ישירות לגנרל תשלום מראש של 20% מההזמנה, אתה מנסה להצדיק זאת בתירוץ כי ממילא הסוכן נתן כנראה שוחד מתוך העמלה שלו, ומה זה משנה אם נותנים פי שתיים, לפני קבלת ההזמנה ובאופן ישיר? כי מי אתה אנו כבר יודעים, ועכשיו נותר לנו רק לקבוע את המחיר. הרבה אנשי עסקים מתפתים לחצות את הרוביקון ומכאן ועד לקבלת kickback מהגנרל של מחצית מהשוחד הדרך קצרה.

קאנט ושופנהואר גורסים שבאדם טבוע יצר הרשע כחלק מאופיו ולא ניתן לעקרו. קאנט מאמין שיש לאדם נטיה לסטות במודע מעשיית הטוב ולפעול בהכרה מלאה כנגד הצו המוסרי. שופנהאור טוען כי בכל אדם, במידות שונות, יש נטייה להרע לאחרים מבלי להפיק מכך שום תועלת, ואפילו במחיר של נזק עצמי. אנו רואים איפוא את ה"אבולוציה" בפילוסופיה אבל בכיוון ההפוך. אריסטו הוותיק מכולם מטיף לאתיקה כתנאי לאושר ונוטה לסלוח לאנשים לא אתיים כי הם מבצעים את מעשיהם מתוך בורות. מקיאוולי ה"מעשי" יותר אומר שהם עושים זאת מתוך הכרח, ואילו שופנהואר גורס שהם מבצעים פשעים אתיים מתוך הנאה וסדיזם.

האמת ניתנת להיאמר שעולם העסקים מספק הוכחות לשלוש הגירסאות. הורנסטיין בספרו "בוסים ברוטאליים" טוען ש-90% מהעובדים סבלו במהלך הקריירה שלהם, לפחות פעם אחת מהתעללות מצד הבוסים שלהם (Hornstein, Brutal Bosses, p. xiii). אכזריות הבוסים פוגעת ביזמות של העובדים, במוטיבציה, בנאמנות, בהערכה העצמית ובפריון והיא גורמת לחרדות ודיכאון. הארגון מגן בהרבה מקרים על הבוסים האכזריים למרות החוקים הקיימים נגד התעללות לסוגיה. הבוסים משוכנעים שהם כל יכולים ובזים לעובדים, שלא מתלוננים על ההתעללות כדי לא לקבל תדמית של מתריע. אם בוסים מתנהגים בחוסר כבוד לעובדיהם איך ניתן לצפות מהם להתנהג בהגינות כלפי מחזיקי העניין בחברה?

התועלתנות utilitarianism היא אסכולה ותורת מוסר מהחשובות בתולדות הפילוסופיה, שהשפעתה רבה גם כיום, בייחוד בארצות דוברות אנגלית. מייסדי האסכולה הם ג'רמי בנתהאם (1748-1832) וג'והן סטיוארט מיל (1806-1873). הם השתמשו במילה תועלת כמילה נרדפת לאושר. העיקרון של התורה הוא השגת מירב האושר למירב בני האדם. התיאוריה אדישה לגבי אושרו של היחיד ועניינה בסכום אושרם של כל בני החברה, כשהיא אדישה לאופן שבו מתחלק האושר. אין היא מתנגדת למשטרים שבהם אי השוויון הוא רב ביותר ובהם נגרם עוול גדול לחלק מהאוכלוסייה, כל עוד נגרם אושר יותר גדול לחלק גדול יותר. התיאוריה היא טלאולוגית, שכן היא דנה בפעולות לפי תוצאותיהן, ודוחה את הרעיון שיש מעשים שאסור לעשותם, יהיו אשר יהיו התוצאות.

על פי עקרון זה מוצדק לעשוק בעלי מניות מיעוט אם מרוויחים מהעושק בעלי מניות הרוב. כמו כן אם אלף בעלי מניות מפסידים כל אחד כתוצאה מעושק אתי אלף דולר, יש להצדיק מעשה זה אם בעל שליטה אחד מרוויח מהעושק שני מיליון דולר, סכום הכפול לסכום אותו הפסידו בעלי המניות האחרים. ומכאן ועד תיאוריות גזעניות המטיפות לנישול מיעוטים מנכסיהם למען רווחתו של גזע האדונים השליט, הדרך קצרה. תיאוריה זו מסוכנת ביותר כי היא עוטפת במעטפת כביכול דמוקרטית, אי צדק משווע שאינו מתחשב בזכויות המיעוטים, החלשים ובצווים מוסריים. היא יכולה להביא לשלטון של רפובליקת בננות, משטר סובייטי או דיקטטורה פשיסטית שבהן יש סכום עתק של יחידות תועלת לשכבה מצומצמת של אוליגארכים, בעלי אחוזות, חברי המפלגה הקומוניסטית או תומכי המשטר של מוסוליני, על חשבון סכום קטן יותר לשאר האוכלוסייה. מוסר הוא לא פריט חשבונאי שניתן לסחור בו ביחידות של אושר, כי האושר המירבי למיליון איש לא שקול כנגד רצח אדם אחד.

עמנואל קאנט (1724-1804), פילוסוף גרמני, מגדולי ההוגים של הזמן החדש, השפיע יותר מכל פילוסוף אחר על הפילוסופיה המודרנית לזרמיה. הוא גרס ציווי מוחלט categorical imperative, לפיו מעשינו צריכים להתאים לעקרונות אוניברסאליים. יש חוקים שתוקפם קבוע, כללי והכרחי, שאינם תלויים בנסיבות המזדמנות, כי אינו מכוון למטרה חיצונית כלשהי אלא למטרה שהיא תבונית בפני עצמה. לפי קאנט המבחן למוסריות המעשה הוא בצורת ההחלטה או הכוונה הסובייקטיבית שהולידה אותו, ולא בתוצאות העולם האובייקטיווי. לדעתו אין ערך מוסרי לפעולה מתוך רגשות כמו אהבה, רחמים ואלטרואיזם, אלא רק לפעולה מתוך חובה טהורה. הציווי הקטגורי הוא רצון טהור המשותף לכל בעלי התבונה. יש לעשות מעשים שכל שאר האנשים היו בוחרים לעשותם מתוך שיקולים כלליים ולא מתוך רגשות או אינטרסים פרטיים.

ציווי זה מזכיר את הציווי של "אל תעשה לחברך את אשר לא היית רוצה שיעשו לך". כלומר עשה מעשיך רק על פי אותו הכלל שהיית רוצה שיחול גם עליך. בקבלך אותו היית רוצה שיהיה לחוק כללי. לפי עיקרון זה האם אתה יכול לתת יד לעושק של עובד, בעל מניות או ספק שלא היית רוצה שיחול גם עליך? ובמקרה של אירוע הפורד פינטו, האם היית מוכן לחסוך לפורד כמה מיליונים על חשבון מות קורבנות פוטנציאליים, אם גם אתה היית קורבן? תיאורית קאנט היא הפוכה לזו של התועלתנים, כי היא גורסת שיש מעשים שלא ייעשו אם לא ניתן להכליל אותם כלפי כולם וגם כלפיך אישית. כך לא ניתן לפגר בתשלום לספקים כי לא היית רוצה שיפגרו בתשלום משכורתך. אין לעשוק בעל מניות מיעוט אפילו באלף דולר, גם בתמורה לתועלת שתנבע לבעל השליטה במיליונים, כי הצו הכללי הוא שאין לבצע עושק בשום תנאי. קאנט מחזיר את עטרת המוסר ליושנה ולא הופך אותה לפריט חשבונאי.

אדם סמית (1723-1790) טוען שהמערכת הכלכלית המושתתת על האינטרסים האישיים של הפרטים במערכת, מגיעה לשיווי משקל יציב בעזרת ה"יד נעלמה" שקיימת בטבע, והיא זו שמקצה באופן אופטימלי את גורמי הייצור בין ענפי המשק השונים, בתנאי רווח ושכר אחידים, ובמחירים השווים בטווח הארוך לעלות הייצור. אם יבוטלו חוקים מפלים, מונופולים וניגודי אינטרסים בין היצרנים תיווצר ניידות ותחרות חופשית אופטימלית בשוק. הדבקות בעיקרון היד הנעלמה הביאה ללא מעט אסונות כלכליים, כמו משבר שנות השלושים של המאה שעברה, שנוצר בגלל שחסידי השוק החופשי התנגדו לכל מעורבות ממשלתית בשוק המניות ובכלכלה, והתברר ששוק חופשי לחלוטין הוא לא פחות מסוכן משוק מתוכנן כמו ברוסיה הסובייטית, או שוק פרוטקציוניסטי (עם חוקים מפלים) כמו במשטר הפיאודאלי או המרקנטליסטי.

הפיתרון לכלכלה האתית האופטימלית הוא לפיכך לא בכלכלה המונחה ע"י הממשלה כמו במשטרים המרקסיסטים, לא בכלכלה של קפילטיזם פרוע כמו בימי הברונים השודדים ושנות העשרים העליזות, לא בכלכלה עם חוקים מפלים ותועלתנים כמו ברפובליקות הבננות האוליגרכיות, כי אם בביסוס הכלכלה על עקרונות אתיים עם הגינות כלפי כל מחזיקי העניין, המבוססת על התורות של אריסטו וקאנט, הבנויה על שיתוף, שוויון וחופש בחירה.

עושר, הגינות ואתיקה - הרומן "גטסבי הגדול"

מבוסס על הספר "גטסבי הגדול" (1926) של פרנסיס סקוט פיצג'ראלד. בעברית - בהוצאת הספריה החדשה (2002) בתרגום גדעון טורי.

הסרט עם תרגום עברי, המבוסס על הספר עם שינויים קלים:

The Great Gatsby 1974, 140 min., Director Jack Clayton, with Robert Redford, Mia Farrow

<u>תמצית היצירה וניתוחה</u>:

הרומן של סקוט פיצג'רלד ממחיש את אחת הסוגיות המרכזיות של האתיקה בעסקים, הקשר בין עושר לאתיקה או חוסר אתיקה. אנו עדים ברומן למהפך שעובר המספר (ניק קרוויי) ביחסו לגטסבי, מבוז עמוק לכל מה שהוא מייצג עד לחברות אמת והערצה. ניק עובר לעסקי אגרות חוב לא מתוך ייעוד או עניין, אלא בגלל שכל מי שהוא הכיר היה בעסקי אגרות החוב. השכונה שבה הוא גר היא וסט אג. ניתן לראות בוסט אג ואיסט אג כמשל: השכונה האופנתית איסט אג בה גרים אצולת הממון הותיקה של ניו יורק, כמו טום ודייזי ביוקנן, אל מול השכונה האופנתית פחות וסט אג בה גרים הנובורישים כמו גטסבי. הספר מתאר מה קורה במפגש בין הגיבורים הבאים משתי השכונות ומשני העולמות. טום בא ממשפחה מאוד עשירה ומבזבז סכומי עתק מבלי לעשות כל דבר מועיל. הוא עוסק בספורט (פולו), בחיי חברה עשירים, אך הוא לא עובד וקיבל את כל עושרו מבלי להתאמץ. גם אשתו היא ממשפחה עשירה וותיקה. המספר מתאר את טום כאדם מתנשא, תוקפני, רגזני, מזלזל, עם גוף אכזרי. אך בנוסף הוא גזען, מאמין בעליונותו של האדם הלבן, שטחי ביותר מבחינה אינטלקטואלית, בוגד באשתו בכל הזדמנות ואחראי לחייה האומללים. לעומתו גטסבי היה רב סרן במלחמה, עשה במו ידיו את כל עושרו, כנראה בדרכים מפוקפקות, אוהב אהבת אמת את דייזי, נוח לבריות, מארח למופת, חבר טוב. על פי העקרונות של גקו, דווקא הוא נרצח ואילו טום שורד. למספר ניק, בן דודה של דייזי, יש דימוי עצמי גבוה והוא חושב שהוא אחד האנשים הישרים המעטים שהכיר מימיו. דווקא על רקע זה מעניין שהוא מעריך יותר את גטסבי עם העבר המפוקפק על פני טום שלמרות כל מגרעותיו לא עבר על החוק מימיו. נשאלת השאלה בכל זאת מי יותר אתי ומי יותר מושחת טום או גטסבי? המספר נוטה לעבר גטסבי, מדוע?

אנו נחשפים לסוגיה עד כמה נכנסים שיקולים כספיים בהחלטותיה של דייזי כשהחליטה להינשא לטום העשיר ולא לגטסבי כשהיה עני וכשהחליטה בסופו של דבר להישאר עם טום בעלה למרות בגידותיו ויחסו הקשה והבוגדני אליה. מדוע לא בחרה את גטסבי גם עכשיו אחרי שהתעשר? האם השיקול שהוא לא "משלנו", לא שייך לאליטות, ודבק בו כתם העוני הראשוני שלו, הוא שהכריע? וולפסהיים, הפטרון של גטסבי מהמאפיה היהודית, וגטסבי חושבים שיכולים "לקנות" את ניק, אך הוא מבהיר להם שהיושרה היא ערך עליון עבורו. ניק מצטט משפט שהולם בעיניו את הסיטואציה: קיימים רק הנרדפים, הרודפים, העסוקים והעייפים. נוכל לנסות לתייג את גיבורי הספר בכל אחת מהקטגוריות ולתהות איך זה מבשר את גורלם. כל העושר של גטסבי, הבית הגדול שקנה, הכנסת האורחים המפליגה נועדו אך ורק להרשים את דייזי, אך האם זה באמת מרשים אותה? האם הוא צודק בכך שרק עושר מרשים אותה, גם עתה אחרי שהתאכזבה מטום ועושרו? סקוט פיצג'ראלד מצליח בצורה מבריקה להראות כיצד עושר ועוני הן רק המעטפת החיצונית שמאחוריה עומדים רגשות כאהבה, שנאה, קנאה, יהירות, אכזריות, צביעות... האם זאת לא הפשטה להגיד שהכל סובב סביב הכסף? סקוט פיצג'רלד יורד לנבכי הנשמה של הנובורישים, המתעשרים החדשים, סוקר את מניעיהם, את הבוז שהם רוחשים לעולמם הקודם, את הקנאה לאליטות הותיקות והרצון להידמות אליהן, אך הטרגדיה שזה לא ניתן להשגה. נפוליאון אמר שהוא מעדיף גנרלים עם מזל על פני גנרלים מוכשרים. גטסבי מצטייר כלוזר חסר מזל שלא מצליח בסופו של דבר למצוא סיפוק בדבר. הוא לא מקבל את ירושת המיליונים של פטרונו דן קודי, הוא אאוטסיידר בחברה הגבוהה, אהובת נעוריו דייזי לא מוכנה לעזוב את בעלה למענו ולבסוף הוא גם נרצח במקום טום.

הרומן מתאר את המוסר הכפול של טום שמאבד את עשתונותיו כשמתברר לו שדייזי מכירה טיפוסים מפוקפקים כמו גטסבי, למרות שהוא עצמו מתרועע עם חדלי אישים כמו בני הזוג ווילסון, בעל מפגר ואישה מופקרת. מוסר כפול אחר הוא של טום החושד בגטסבי שהתעשר בגלל הברחת משקאות. המחבר לא מספר לנו ממה התעשרה משפחתו של טום, אך לא נתפלא אם היו אלה ברונים שודדים שהתעשרו בדרכים לא כשרות בסוף המאה התשע עשרה או אילי הון שהתעשרו ממניפולציה במניות ומעושק מחזיקי העניין. מי שגר בבית זכוכית בל יידה אבנים! כל אחד מוזמן לחשוב על כל האנשים העשירים מאוד שהוא מכיר ולברר האם הם או אבותיהם הגיעו לעושר מופלג רק מדרכים כשרות, ואם כן מה הוא היחס בין אלה שהשיגו את הונם בדרכים כשרות לכל שאר אילי ההון? דייזי מסכמת את בעיותיהם של אותם עשירים ריקניים שאין להם כל תרומה חיובית לחברה בה הם חיים: מה נעשה עם עצמנו אחרי הצהריים, ומחר ובשלושים השנים הבאות? כשאין סיבת קיום זה מביא לניוון ולהשחתה מוסרית ובמקרה של הרומן אף להסתה לרצח ולגרימת מותו של גטסבי. גטסבי מאמין שהקול של דייזי מלא כסף, זה הקסם הלא-נדלה שעלה וירד בו, הרחק למעלה בארמון לבן, בת המלך, נערת זהב... וכאן אנו מגיעים לסיבה האמיתית של התאהבותו של גטסבי בדייזי, הוא התאהב בה כי היא הייתה עשירה ובלתי ניתנת להשגה. הוא לא אהב אותה בגלל אישיותה אלא בגלל מה שהיא ייצגה, את הכסף!

המספר מגיע למסקנה שבין בני אדם אין הבדל, הוא עושה הקבלה בין ווילסון, שגילה שמרטל בוגדת בו, לבין טום, שגילה שדייזי בוגדת בו. מבעד להבדלי העושר והמעמד התנהגות אנוש דומה להפליא. עיני הענק של ד"ר טי. ג'י. אקלברג בתמונת הפרסומת הענקית ליד המוסך של ווילסון מסמלות את הגורל, את עיני המצפון או האל שרואות הכל, כי סביב המוסך נחרץ גורל גיבורי הספר. עיניים אלה ראו את בגידתה של מרטל בבעלה, את מותה של מרטל מידיה של דייזי ואת החלטתו של ווילסון לרצוח את אהובה של אשתו. הרומן קורה בסביבה עשירה, בביתו של טום, בביתו של גטסבי, במלון פלאזה, אבל למרות העושר כל הגיבורים אומללים, אולי כי אף אחד מהם לא עבד בצורה כשרה בשביל להשיג את העושר. מוסר ההשכל יכול להיות שלא ניתן להיות מאושר אם אתה חי חיים ריקנים עם כסף שלא הרווחת ביושר, או שזה wishful thinking. עלינו לזכור שהרומן מתרחש מספר שנים לפני המפולת של הבורסה בניו יורק ב- 1929, כל העולם של העושר הדקדנטי שוקע והמחבר עם חושו הנבואי החד מתאר את אשר יקרה. האם יש הקבלה בין הימים ההם ובין ימינו? טום מצליח לצנן את התלהבותה של דייזי מגטסבי כשהוא מתאר לפניה את הדרך המפוקפקת שבה התעשר כשקנה הרבה דראגסטורס בשביל למכור בהם משקאות אלכוהוליים בתקופת היובש וחבר למאפיה היהודית. דייזי סולדת מכך ובכך מאבד גטסבי את עולמו כשהוא מבין שלא די בהתעשרות אלא חשובה גם הדרך בה התעשרת.

הפושעים האתיים תמיד מוצאים הצדקה מוסרית לביצוע פשעיהם. במקרה של טום הנימוק שלו הוא שהוא חושד בגטסבי שדרס את מרטל אהובתו ולא עצר אפילו להושיט לה עזרה. לכן הוא משכנע את ווילסון בעלה שגטסבי נהג באוטו הדורס והוא זה שהיה מאהבה של אשתו מרטל. בכך הוא נפתר מגטסבי בלי לכלכך את ידיו ומצפונו נקי, אם כי הוא זה שהיה מאהבה של מרטל. זאת ועוד, דייזי היא זו שנהגה ברכב, אך גטסבי האביר לא מוכן להסגיר אותה וכך הוא מוצא את מותו מידי ווילסון. קורה פה כמו במקרים רבים אחרים, כמו בריגולטו, כולם היו בני, אויב העם וז'אן דה פלורט כמו גם באנרון ובפרשיות הישראליות שהפושעים האמיתיים לא נותנים את הדין עבור מעשיהם והקורבן הוא דווקא האנדרדוג. דייזי בורחת ממקום התאונה בפחדנות וטום בורח לאחר הרצח של גטסבי בפחדנות. לעומת זאת גטסבי נוהג באבירות ואפילו ווילסון מונע על ידי רגשות עזים כי הוא בטוח בצדקתו והוא מוכן לשלם את המחיר בהתאבדותו. שני הפושעים האתיים, דייזי וטום משלבים ידיים, הם לא מאושרים מאשר קרה אך גם לא אומללים, כי הייתה בהם אינטימיות טבעית, אינטימיות של נוכלים אגואיסטים שבזים לאחרים וסומכים על עושרם שיגן עליהם. אולי ההבדל המהותי ביותר בין טום לבין גטסבי הוא בביטחון העצמי. טום בטוח בעצמו בגלל מוצאו ועושרו מדורי דורות, הוא לא בוחל באמצעים והמטרה מקדשת עבורו את האמצעים. גטסבי חסר ביטחון עצמי בגלל מוצאו הדל, במקום לקחת את דייזי אליו או להסגיר אותה, הוא נשאר אל מותו כי הוא חושב שהיא זקוקה לו.

גטסבי הוא רומן על עושר ואתיקה. המספר אומר: גטסבי הכיר הכרה ניצחת בנעורים ובמסתורין שהעושר כולא ומשמר, ברעננותם של בגדים מרובים, ובדייזי, זוהרת ככסף, בטוחה וגאה מעל למאבקיהם הלוהטים של העניים. האם ניתן להסיק מהרומן שכל אדם הוא תולדת הסביבה שלו ולא ניתן להתנתק ממנה? ריח העוני דבק בגטסבי למרות עושרו המופלג ואילו הרקע העשיר והמיוחס של דייזי לא מאפשר לה לחבור בסופו של דבר לגטסבי כי אם להישאר עם בן מינה, מסביבתה, מושחת, בוגדני ושפל ככל שיהיה. היותו "משלנו" מכפרת על כל עוולותיו. המספר הוא אולי האשם העיקרי. בעוד כל השאר הם גיבורים טרגיים לטוב, לרע או שניהם, הוא רכיכה מוחלטת שמסוגל לאמר לגטסבי "זו חבורה מזופתת, אתה שווה יותר מכל החבורה המחורבנת הזאת יחד", אך לאחר הירצחו הוא פוגש את טום, לוחץ את ידו וסולח לו על התנהגותו. הוא לא מתריע, לא מסגיר את הפושעים, לא מתערב.

מוטיב מרכזי אחר הוא האפר המכסה את כל הסביבה של מוסך ווילסון, כסמל לריקבון של העולם המודרני, של העושר המשחית, של העוני שבו חיים קורבנות העושר. והסופר מסכם: עולם חדש, חומרי בלא שיהיה ממשי, שצללים אומללים הנושמים חלומות כאוויר נסחפים בו באקראי, כאותה דמות פנטסטית אפרית המרחפת לעברו מבעד לעצים חסרי הצורה. מדוע לא מספר ניק את אשר הוא יודע למשטרה? מפחד, מרצון לא להתערב, להסתבך, מרגשי נחיתות לעשירים, או שמא כי אין לו ראיות? היכן נעלמים כל הידידים של גטסבי שסבאו ושתו במשתאותיו? עם מותו, אף אחד מהם לא מגיע ללוויה. כמו חבריו של ד"ר שטוקמן באויב העם שמדירים רגליהם מביתו למרות שאירח אותם למופת אחרי שהוא הופך לאויב העם. אביו של גטסבי חושב שאם בנו היה נשאר חיים הוא היה נעשה לאדם גדול, בונה את הארץ. אך האם זה נכון? וולפסהיים, שותפו היהודי של גטסבי, לא מוכן לבוא ללוויה ומנמק זאת כך: כדאי שנלמד להראות את הידידות שלנו לאדם כשהוא עוד בחיים, ולא אחרי שמת, מעבר לזה, הכלל שלי הוא לעזוב כל דבר לעצמו. האם זה נכון? בפגישה של טום וניק אחרי הרצח, ניק מנסה להתחמק מהפגישה ומסרב בתחילה ללחוץ את ידו של טום. ניק האמיץ אף אומר לו: אתה יודע מה דעתי עליך. טום טוען שאמר לווילסון על גטסבי כי אחרת היה הורג אותו. הוא מאשים את גטסבי שדרס את מרטל ככלב אך ניק האמיץ אף אינו מספר לו שהייתה זו דייזי שהרגה אותה.

גטסבי, טום, דייזי וניק – האם ניתן לכנותם: נוכל, שני רוצחים ופחדן, או גיבורים טרגיים? ניק מסכם את דעתו על טום: כל העניין היה חסר זהירות ומבולבל מאוד. הם היו אנשים לא זהירים, טום ודייזי, הם הרסו חפצים ויצורים, ואחר כך חזרו ונרתעו אל תוך כספם, או אל תוך אי זהירותם העצומה, או אל תוך הדבר שהחזיקם יחד, והניחו לאנשים אחרים לנקות את הלכלוך שעשו. מה אם כן הדמיון בין טום ודייזי לחברות לא אתיות? ניק בסופו של דבר לוחץ ידיים וסולח לטום, כי הוא מרגיש שטום הוא ילד. אחר כך נכנס טום לחנות התכשיטים לקנות מחרוזת פנינים. עד כמה מסוכן היחס הסלחני הזה לגורמים לא אתיים? האם טום באמת ילד או פושע אתי מסוכן? מדוע נוטים לסלוח לעשירים, להתבטל בפניהם ולהקל בעונשים על עבירות צווארון לבן? האם העושר משחית?

אמון, בגידה ותסמונת הקורבן - האופרה "ריגולטו"

האופרה של ג'וזפה ורדי "ריגולטו" עם ליברטו של פיאווה מבוססת על המחזה של ויקטור הוגו "המלך משתעשע":

Rigoletto 1982, 130 min., Verdi's opera with Piave's libretto based on Victor Hugo's play Le roi s'amuse, Director John Michael Phillips, with John Rawnsley as Rigoletto and Marie McLaughlin as Gilda. The English National Opera in an adaptation to contemporary Mafia.

תמצית היצירה וניתוחה:

אחת הבעיות החמורות ביותר במאבק נגד גורמים לא אתיים ולא מוסריים נעוצה בתסמונת הקורבן. הקורבן מזדהה במקרים רבים עם העושק אותו, מסיבות שונות: הערצה, אהבה, פחד, מזוכיזם. האופרה ריגולטו של ורדי על פי ליברטו של פיאווה המבוססת על מחזהו של ויקטור הוגו "המלך משתעשע", היא אולי הדוגמא המפורסמת ביותר לתסמונת הקורבן. הדוכס ממנטואה הוא שליט נטול עכבות הרודה באנשיו ביד רמה, כובש נשים ללא הבחנה, שולח את אציליו למאסר אם הם מעזים להתלונן על שעשק אותם, כשאין לו נקיפות מצפון. הוא טוען שהאישה הפכפכה (la donna e mobile), הוא אפילו מדמה את עצמו כקורבן לנשים שמשנות את דעתן חדשות לבקרים, הן משקרות בצחוק ודמע, אומלל מי שסומך עליהן. העושק מדמה את עצמו אם כן לקורבן. אין בכך חדש, כאשר העושקים מכנים את קורבנות הספקולציות שלהם ספקולנטים, והגורמים החוברים לגדולי הטייקונים הלא אתיים מרצים על אתיקה. מונטרונה, אציל מכובד, מתלונן בפני הדוכס על כי חילל את כבודה של בתו. הוא אומר לו בגאווה שקולו כרעם יגרום לו לרעוד בכל מקום. ריגולטו, ליצן החצר של הדוכס, לועג למונטרונה ובחקותו את קולו הוא שואל אותו איזה זבוב עקץ אותו שהוא מעז לתבוע את כבודה של בתו. אך מונטרונה אינו מוותר ואומר לדוכס שהוא יפריע לו באורגיות שלו, יזעק כל עוד הוא יראה שהעוול שנגרם לו יישאר ללא עונש, וגם אם ישלחו אותו לתליין, הוא יחזור כרוח רפאים נוראה לבקש את נקמתו בפני אל ועולם. כאשר הדוכס מצווה שייקחו את מונטרונה והלה מקלל את הדוכס, כי הוא שלח כלב לבתר את גופתו של אריה גוסס, ואת ריגולטו, כי הוא נחש הלועג לכאבו של אב. כל אנשי החצר, למעט ריגולטו, מצטרפים למקהלה המאשימה את מונטרונה שהעז לקלל את הדוכס ויקבל על כך את העונש החמור ביותר.

ריגולטו, נרעש עד עמקי נשמתו מהקללה של מונטרונה, פוגש בדרכו הביתה את ספרפוצ'ילה, רוצח שכיר, המציע לו את שרותיו. הוא שואל אותו כיצד הוא רוצח את קורבנותיו והרוצח עונה לו שהוא נעזר באחותו מדלנה. כשנותר לבד, ריגולטו משווה בין הרוצח לבינו (pari siamo!... Io la lingua, egli ha il pugnale). הם צמד חמד, הליצן רוצח בלשונו והרוצח בסכין. הוא האיש שצוחק והשני זה שהורג. ריגולטו עדיין נרעש מהקללה של מונטרונה ומאשים את מר גורלו כי הוא גיבן, רק בשל כך הדרדר לחצרו של הדוכס והוא מתנהג ברשעות. תסמונת ידועה של פושעים או קורבנות היא להאשים את הנסיבות החיצוניות בפשעים שהם מבצעים או בעוול שהם סובלים, בגלל הגיבנת, בגלל הילדות העשוקה, בגלל הסמים, בגלל האישה הבוגדנית, בגלל האב המכה, בגלל העוני, בגלל העושר... אף אחד אינו מאשים את עצמו, למרות שהרשות נתונה לכל אחד לקבוע את גורלו. קורבן אחר הנסקר בספר הוא ז'אן דה פלורט, הגיבור של ספרו של מרסל פניול באותו השם. גם הוא גיבן, אך הוא הפך להיות אדם משכמו ומעלה, אב למופת, בעל מסור, אדם טוב בכל רמ"ח אבריו, למרות הגיבנת שעל גבו ואולי בגללה, כי נכות ותנאים קשים יכולים לגרום להתנהגות קיצונית לחיוב ולשלילה. ריגולטו רוצה לבכות, לזעוק, אך עליו לצחוק ולשעשע את כל אנשי החצר. הוא שונא את מלחכי הפנכא המסתובבים מסביב לדוכס ובגללם הוא הפך לרשע. ושוב הקללה רובצת על מצפונו... הלל הזקן אמר "על דאטפת אטפוך וסוף מטיפיך יטופון" - על זה שהטבעת הטביעו אותך, וסוף אלה שהטביעו אותך שגם הם יטבעו. משפט זה שאמר הלל כאשר ראה את גולגלתו של רוצח ידוע שטה על פני הנהר מתמצת בכמה מילים את הלקח של קורסים רבים לאתיקה בעסקים ואחריות חברתית. מי שנוהג בצורה לא הוגנת כלפי האחרים סופו לשלם את המחיר ואחרים יתנהגו אליו באותה המטבע. מי

שמזהם את הקישון, בנו המשרת בקומנדו הימי יחלה בסרטן כשיתאמן בנחל. ג'ו קלר ששולח טייסים אל המוות כאשר הוא מספק להם חלקי מנועים פגומים, בנו שהוא טייס אף הוא ימות בשל מעשיו. סזאר סובירן שגורם למותו של ז'אן דה פלורט כי חמד את אחוזתו, מתברר לו לבסוף שז'אן היה בנו יחידו. אנו נמצאים כולנו בשרשרת אחת של חיים ומי שפוגע בספקים, בלקוחות, בנושים, בבעלי המניות, בעובדים, בקהילה, באקולוגיה, סופו שייפגע אף הוא כאשר אחרים יעשקו אותו על פי אותם כללים. גם על פי הקבלה היהודית יש קשר בין מעשי האנשים באשר הם שם.

אמרתו של הלל תופשת בצורה טרגית אף כלפי ריגולטו. לליצן הייתה בת ג'ילדה אותה הסתיר מעיני כל. וקללתו של מונטרונה תחזור אליו, כאשר אנשי החצר של הדוכס חוטפים את בתו, המאוהבת בדוכס שמציג את עצמו כסטודנט עני. הדוכס, השמח על החטיפה, מחלל את כבודה של ג'ילדה. ריגולטו נענש איפוא באותה דרך שבה לעג למונטרונה. אך ריגולטו מגיב אחרת ממנו. הוא מחליט לשכור את שירותיו של ספרפוצ'ילה לרצוח את הדוכס. כאשר השומרים לוקחים את מונטרונה לבית הסוהר סולח האציל לדוכס באומרו: "מכיוון שלקללה שלי לא הייתה שום תוצאה, מכיוון שהברק והחרב לא פגעו בחזך, חייה באושר בכל זאת, דוכס". אך ריגולטו אומר: "לא, זקן, אתה טועה, אתה תשיג את נקמתך." כאן אנו רואים את אחד מהעיוותים של תסמונת הקורבן. הקורבן, המתייאש מהשגת הנקמה, סולח לעושק אותו ומאחל לו כל טוב. לא פעם הקללה חוזרת למקלל והוא הופך לשעיר לעזאזל כאשר הפושע לא נענש וממשיך בפשעיו. המתריע נענש לעיתים ע"י בתי המשפט ועל פי רוב על ידי החברה. או כדברי הפתגם הטורקי העתיק: "לסולטן יש עצירות ועושים חוקן לויזיר". מעלים כקורבן את כבשת הרש, אוריה נשלח אל מותו ואילו דוד זוכה בבת-שבע אשתו. רק נתן הנביא מפריע למנוחת המלך הכול יכול. מונטרונה סובל אם כן מתסמונת קלאסית של הקורבן הסולח לעושק אותו כאשר הוא רואה שאינו יכול לפגוע בו. קורבנות אחרים מתאבדים כשהם רואים שאין תוחלת למאבקם. אחרים עוברים לפוליטיקה ולאקדמיה ומנסים לשנות את החוקים או לחנך את הדורות הבאים ברוח של אחריות חברתית ואתיקה עסקית. רוב הקורבנות מוותרים ועוברים הלאה, העוול שנגרם להם פוגע בבריאותם, באגו שלהם, בכספם, אך אין להם דרך להתמודד כנגד כוחות חזקים מהם. רק מעטים הם אמיצים כריגולטו ומחליטים להתנקם בעושקים אותם.

ריגולטו שוכר את שירותיו של ספרפוצ'ילה ומצווה עליו לרצוח את הדוכס. מדלנה מפתה את הדוכס על מנת לאפשר לרוצח לבצע את זממו. ריגולטו צופה במחזה יחד עם בתו ג'ילדה, שנוכחת לדעת שהדוכס סובב אותה בכחש ומעניק עתה את אהבתו למדלנה. ג'ילדה רואה את המעשה, אך היא אינה יכולה להפסיק לאהוב את הדוכס, למרות בגידתו. היא סובלת מתסמונת האישה המוכה שאוהבת את בעלה המכה אותה, פוצע אותה ולעיתים אף רוצח אותה, סולחת לו ומסרבת להתלונן עליו ולהתנקם בו. רבים מאתנו מתחנכים מקטנות להעריץ את הסמכות, השררה והכוח. כל אלה המבזבזים את כספם על מנת לקרוא עיתונים על אחדות ממשפחות המלוכה המושחתות מעריצים אותן למרות שבתקשורת של ימינו מתגלה ערוותם ברבים ואנו רואים שהם מתנהגים כנקלים שבאדם. ג'ילדה, המשוכנעת שהדוכס בגד בה, לומדת על מזימתו של אביה לרצוח את הדוכס באמצעות ספרפוצ'ילה. מדלנה מתחננת שהרוצח יחוס על חיי הדוכס האהוב, אך הרוצח מסרב כי זה בניגוד ליושרה המקצועית שלו. כן, גם לרוצחים יש קוד אתי. ריגולטו משלם לו דמי קדימה ואומר שיבוא לעזור לו לזרוק את הגופה לנהר. מדלנה מצליחה לשכנע את אחיה שאם אדם יבוא לבית לפני חצות הוא ירצח אותו במקום את הדוכס ויניח את גופתו בשק שיזרוק לנהר. ג'ילדה השומעת את תחינותיה של מדלנה, משתכנעת שאם אישה מסוגה בוכה למען הדוכס היא חייבת לעשות מעשה הרבה יותר אצילי ולהקריב את חייה למען אהובה למרות שבגד באהבתה. היא מתחפשת לקבצן ודופקת בדלת הבית. מדלנה מקריבה חיים של אדם אחד תמורת השני (האתיקה שלה היא האהבה), ספרפוצ'ילה רוצה להציל את הכסף שלו ומוכן להקריב כל אחד (האתיקה שלו היא הממון), ואילו ג'ילדה מבקשת סליחה מהשמים ומאביה על מותה בטרם עת ומצווה על אהובה שהצילה להיות מאושר (אתיקת ההקרבה).

נוצרה אם כן סיטואציה מעניינת ששלושה קורבנות הורסים את עולמם בגלל הדוכס וגורמים לאושרו: מונטרונה שנואש מהקללה חסרת התוחלת מצווה על הדוכס להיות מאושר (כי הוא עשיר, אציל ובעל שררה וחסין בפני קללות) אך משאיר את הקללה על ריגולטו בעינה (כי הוא גיבן, עני ועלוב נפש, והוא היחידי שמבין לאידו של מונטרונה ונתקף יסורי מצפון כי גם לו יש בת). ג'ילדה מקריבה את חייה למען אהובה שבגד בה, חילל את כבודה, אימלל את אביה, זורע הרס ואבדון באשר ילך. ריגולטו הוא הדמות הטרגית ביותר, הוא דווקא מנסה להתנקם בדוכס אך קללתו של מונטרונה רודפת אחריו ומשיגה אותו לאחר שמונטרונה וג'ילדה סלחו לדוכס. הוא שוכר את הרוצח שירצח את הדוכס, אך מכיוון ש"לא ניתן" לפגוע בבעלי השררה שהם חסינים, מי שנפגע זו דווקא בתו והוא עצמו שחרב עליו עולמו. אך אם הוא היה אמיץ לב ולא ליצן פחדן הוא יכול היה לרצוח את הדוכס בעצמו גם אם היה צריך לתת על כך את הדין. בהיותו ליצן החצר היו לו בוודאי הזדמנויות רבות לעשות זאת והייתה לו גם עילה

שאם לא הייתה מצדיקה אותו בבית דין של מטה אולי הייתה מצדיקה אותו בבית דין של מעלה, כי הדוכס חילל את כבוד בתו. הוא אם כן הקורבן הטרגי ביותר, כי הוא מנסה לשנות את המצב אך לא מוכן ללכת עד הסוף.

כאשר ריגולטו אוחז בשק שבו הוא סובר שנמצא הדוכס הוא קורא לעולם שיביט בו ויראה אותו את הליצן הופך לאחד משועי תבל, הוא רומס ברגליו את מי שעשק אותו, הוא השיג את נקמתו. אך להפתעתו הוא שומע את הדוכס שר את שירו הידוע על האישה ההפכפכה, הוא פותח את השק ונחרד למצוא שם את בתו. ג'ילדה מבקשת את סליחת אביה ואומרת לו שבשמים היא תתפלל למענו יחד עם אמה המנוחה. הוא מתחנן שלא תנטוש אותו אך היא מתה בזרועותיו, כאשר הוא מסיים את האופרה במילים : la maledizione, הקללה.

אם ננתח את דפוסי המחשבה של הקורבנות נגלה שאין זה מקרי שהם קורבנות, כי תכנתו אותם מקטנות שתת אדם כמותם אינם יכולים להתנכל לשועי ארץ שהם חסינים בפני האספסוף, החלשים, האנשים קשי היום. כת ה-untouchables בהודו ממשיכה לעשות את העבודות הנקלות ביותר מזה אלפי שנים ואפילו לא חושבים להתמרד. בעלי השררה הם בני אלים, אנשים עליונים, שלא ניתן לפגוע בהם. כל מי שחושב אף לפגוע בהם נופלת עליו קללה ועלובי הנפש במקום להתאחד מקללים זה את זה. בצורה זאת ממשיכים העושקים לשגשג והעשוקים לסבול. מי שחושב שהוגו וורדי כתבו מחזה ואופרה שנועדו להנציח את הקיים ואת שלטון האצולה המושחתת מקבל רושם מוטעה. שניהם היו מהפכנים. הוגו מרד בנפוליאון השלישי וגלה לאי גרנסי לחופי צרפת אך בשלטון בריטי. רק אחרי שנפוליאון הפסיד לגרמנים את מלחמת 1870 ועזב את צרפת חזר אליה הוגו והתקבל בכבוד מלכים. ורדי היה מהפכן וכתב את נבוקו על העם העברי הנמק בעבדות בבבל אך התכוון לאיטלקים הסובלים מעול השלטון האוסטרי. ההמונים הריעו את שמו VERDI, שהם ראשי התיבות של מלך איטליה החופשית ויטוריו אמנואלה.
בקונטקסט של המאה התשע עשרה נחשבו ריגולטו והמלך משתעשע כיצירות מהפכניות כי ראו בהן ליצן חצר המעז לתכנן רצח כנגד שליט. אמנם הצרפתים העזו למרוד במלכות במהפכה הצרפתית ב- 1789 ובמהפכה של 1848 , אך בשני המקרים עלו לשלטון עריצים שבגדו באמון עמם נפוליאון הראשון ואחינו נפוליאון השלישי. רק במאה העשרים העזו רוב העמים למרוד במלכיהם, המושבות בקולוניאליסטים, הדמוקרטים בדיקטטורות, והגזעים המדוכאים בגזעים שהפלו אותם. מהפכה זאת טרם הגיעה כנראה לעולם העסקים. תסמונת הקורבן תגיע אל קיצה רק כאשר יעזו הקורבנות לקחת את גורלם לידיהם בחברות הלא אתיות: העובדים העשוקים יסרבו לשתף פעולה עם הבוסים המתאכזרים אליהם, בעלי מניות המיעוט יפסיקו להשקיע בהן, הצרכנים יימנעו מלקנות את מוצריהן, הספקים לא יספקו להן יותר את מוצריהן, הקהילה תמנע את כניסת החברות לתחומיהן, הנושים ידרשו את הלוואותיהם חזרה ואילו המדינות יתערבו לביעור נגע השחיתות.

צדק חברתי וכלכלי, הטייקונים והמשקיע הקטן – "הכסף" מאת אמיל זולא

מבוסס על הספר "הכסף" L'argent (1890) מאת אמיל זולא ועל הסרט:

L'Argent TV 1988, 250 minutes, based on Emile Zola's book about the financier Aristide Saccard, Director Jacques Rouffio, with Claude Brasseur, Miou-Miou and Michel Galabru

<u>תמצית היצירה וניתוחה</u>:

אם ניתן לבחור בסרט, ספר או מחזה אחד המתאר בצורה המשכנעת ביותר את הדילמות של צדק חברתי וכלכלי, אתיקה בעסקים, הטייקונים והמשקיע הקטן, הרי זה ספרו של אמיל זולא "הכסף", שזכה לעיבודים קולנועיים ובימתיים למכביר. זולא היה בין הראשונים, יחד עם איבסן, שעסק באתיקה עסקית בספרות ועשה זאת בכישרון יוצא מהכלל, בסגנון נוגע ללב הנוגע בנימים הרגישים ביותר של הקוראים והצופים. אמיל זולא, האתיקן האולטימטיבי, לוחם הצדק הבלתי נלאה, נקרא בזמנו סופר מגויס, כפי ש"מאשימים" כיום סופרים דגולים כיהושע סובול מחבר "גיבור מעמד הפועלים". כל עוד תיאר את הדילמות של המעמד הנמוך ב- Germinal וב - L'assomoir, את הדילמות של האיכרים ב- La terre, או אפילו את עולם הדימדומים של נערות השעשועים של פריס ב- Nana, לא היו ההתקפות על זולא בוטות במיוחד, אם כי הוא תמיד נחשב לרדיקל ומסוכן. אך בשנות התשעים של המאה התשע עשרה הוא העז לתקוף את קודש הקודשים של צרפת הבורגנית - את אילי ההון ואת הצבא. את אילי ההון תקף ביצירת האלמוות שלו L'argent "הכסף", אחד הספרים האחרונים של סדרת רוגון מאקאר, ואילו את הצבא תקף בספרו La debacle ועוד יותר בפרשת דרייפוס כמה שנים מאוחר יותר. הוא תקף את האנטישמיות, את סילוף האמת, את עושק המשקיע הקטן, את הפער החברתי העצום ששרר בצרפת. הוא שילם בהגלייתו מצרפת בעקבות המאמר שלו "אני מאשים" ומשפט הדיבה שבא בעקבותיו ויש האומרים כי שילם על כך בחייו בעקבות הרעלת תנור החימום בביתו שקיפחה את חייו.

עלילת הספר והסרט "הכסף" מתרחשת בשלהי הקיסרות השנייה, זו של נפוליאון השלישי, אחיינו של נפוליאון הגדול. נפוליאון השלישי גילם את כל השחיתות והצביעות של החברה הצרפתית, אך גם את הזוהר, החיים הקלים והמופקרים, כפי שהיטיב לבטא אופנבאך באופרטות שלו. אם לקיסר הייתה פילגש שהוא רכש אותה בסכום אגדי, אריסטיד סאקאר Aristide Saccard, גיבור הספר שהתוודענו אליו בספרו הקודם של זולא "המשיסה", רכש אותה בסכום גבוה אף יותר ודאג לכך שכל החברה הגבוהה תדע על כך, כי זה היה סמל סטטוס. אך סאקאר היה קשור מאוד גם לנפש טהורה - קרולין המלין Caroline Hamelin , שנמשכה אליו כמו שפרפר נמשך לאש. היא הופכת לפילגשו ולמרות הניגוד המוחלט באופי שלהם היא מתאהבת בו. החיוניות שלו, האנרגיה הבלתי נדלית והתפרצויות אקראיות של טוב לב של סאקאר הן ברקע של משיכה זו. סאקאר, שירד מנכסיו, גם רוכש את אמונה של נסיכה המקימה בית יתומים מכספה והוא מסייע בידה בהתנדבות (גם גורדון גקו גיבור הסרט "וול סטריט" תרם רבות לגן החיות של הברונקס...). סאקאר מנסה לקבל את ניהול כספה העצום, חמש מאות מיליון פרנק שקיבלה בירושה מבעלה, על מנת להשקיע אותו בבורסה, אך היא מתנגדת לכך כי כספה הושג על ידי בעלה בבורסה בדרכים לא כשרות אך חוקיות שגזלו את חסכונות אלפי משקיעים מסכנים, ולכן היא מעוניינת להוציא אותו רק למטרות צדקה ולא להתבייש יותר.

סאקאר ירד מנכסיו בגלל יריבותו של גינדרמן Gundermann, בנקאי יהודי רציני וסגפני. גינדרמן הוא היפוכו המושלם של סאקאר הנהנתן, שניהם מבלים במסעדות מפוארות אך בשעה שסאקאר סועד סעודות מלכים עם מיטב היינות גינדרמן שותה רק כוס חלב ומתנהג בצניעות למרות עושרו האגדי. באחת הארוחות המשפחתיות של סאקאר עם קרולין הוא שומע מאחיה, ג'ורג' Georges Hamelin, שכל התוכניות שג'ורג' התווה לפיתוח לבנון/המזרח התיכון - כריית מחצבים, תחבורה, בתי ספר, מוסדות בריאות, מפעלים לא יכולות לצאת אל הפועל בגלל העדר משאבים. בשל כך נגוז חלומו של ג'ורג', קתולי אדוק, להחזיר את האפיפיור לארץ הקודש ולהציל אותו מההשפלות שהוא סופג מהאיטלקים הלאומנים הרוצים לנשל אותו מאדמותיו. סאקאר, היזם הנצחי, רואה בתוכניות של ג'ורג' הזדמנות לסחוף את ההמונים הקתולים בחלום של הפרחת השממה במזרח התיכון ובארץ הקודש. הוא מוכר חלומות כמו יזמי ההיי טק בימינו, שרק מתי מספר מהם מצליחים לפרוץ בחברות ההזנק שלהם. סאקאר בוחר שם

מאתגר: La banque universelle, הבנק העולמי, לא פחות ולא יותר. נשאלת השאלה - מי היזם האמיתי ג'ורג' שהגה את הרעיון, עשה את התוכניות, בילה תקופות ארוכות במזרח, או סאקאר המתרגם את תוכניות המלין לשפת המעשה ומוצא את המשאבים הכספיים שג'ורג' לא הצליח לגייס.

סאקאר בא למאזו Mazaud, סוכן בורסה, ומבקש לגייס 25 מיליון פרנק. "Think big", כפי שאומרים אילי ההון של ימינו הממנפים את השקעותיהם בסכומים שהם פי עשרה או פי עשרים מהשקעתם העצמית. רצוי תמיד לעבוד בכספם של האחרים, זאת הסיסמא של אילי ההון האלה - בין אם זה כספי בנקים, אגרות חוב, או כספם של בעלי המניות הקטנים. כך אנו רואים אילי הון ישראלים משתלטים על חברות ענק עם השקעה מינימאלית הממונפת בהלוואות של ידידיהם הבנקאים, שגם הם לא משקיעים את כספם כי אם את כספנו, בקרנות הפנסיה של העובדים הקטנים ובהנפקות במחירים מפולפלים כשהם גורפים את עיקר הרווחים בעוד שהמשקיעים, הבנקים - קרי הציבור הרחב והמדינה המצילה אותם מפשיטות רגל כמו בפרשת המניות הבנקאיות - נושאים את עיקר הסיכונים. מאזו המום מהעזתו של סאקאר, הוא יודע כי אין לו אגורה, יש לו רק פרויקט שאף הוא של מישהו אחר, ולמרות זאת הוא רוצה לגייס עשרות מיליונים ובהמשך אף מאות מיליונים. אך סאקאר מאמין שצריך שני דברים בשביל להצליח בחיים: לחלום כמו משוגע ולעבוד בפרך כבהמת משא והוא "אשף" בשניהם. כשקרולין שואלת אותו אם הוא אינו רוצה לנוח הוא עונה לה שהמנוחה היא המוות.

סאקאר פונה לקולגה המנהל בנק עותומאני במזרח ורוצה לרתום אותו לפרויקט. הלה עונה לו במכתב ברוסית וסאקאר הולך אל ידידו זיגזימונד הבקי בשפות רבות והעסוק בתרגום המניפסט הקומוניסטי של קרל מרקס. הוא קומוניסט שרוף אך סאקאר אוהב אנשים שנלחמים על העקרונות שלהם כזיגזימונד הקומוניסט וג'ורג' הקתולי. התשוקה היא הדבר החשוב ביותר, זה מה שמניע את העולם, אומר סאקאר, ואנחנו רואים עד כמה לא מקורי גורדון גקו כשהוא מלמד סנגוריה על תאוות הבצע באסיפת בעלי המניות בסרט "וול סטריט". זיגזימונד Sigsimond מוסר לו על התשובה החיובית של הבנקאי. הוא חולה מאוד ומטופל על ידי בוש Bush, מלווה בריבית קצוצה בשוק האפור, המתמחה בגיוס חובות אבודים. כך הוא מחפש כבר שנים אדם שנתן שטרי חוב לבחורה צעירה שילדה לו בן והוא נעלם. על פי כתב היד של סאקאר הוא מבין שסאקאר הוא האיש ששינה את שמו מספר פעמים במהלך הקריירה המפוקפקת שלו. אך הוא אומר לשותפתו גברת משין Madame Mechain שעתה זה לא הזמן לפנות לסאקאר כי אין לו כסף לפדות את אגרות החוב. ואכן סאקאר אותו היכרנו בספר "המשיסה" התעשר והתרושש מספר פעמים, היה נשוי פעמיים והיו לו פילגשים למכביר. יש לו בן מנישואים ראשונים - מקסים Maxime שירש את כספי אמו העשירה רנה ואינו מוכן לעזור כלל לאביו הנוכל. אך יש לו גם בן לא חוקי אותו ילדה הפילגש שקיבלה את השטרות בשם ויקטור Victor שהפך לנער רחוב שלוח רסן. במקורו נקרא אריסטיד בשם רוגון, מוצא משפחתו מדרום צרפת ואחיו הוא שר בממשלת הקיסר נפוליאון השלישי. אז'ן רוגון, אחיו, (שגם עליו כתב זולא ספר Son Excellence Eugene Rougon) מתנכר לו, כי הוא מכיר את נוכלויותיו של סאקאר ולא מוכן להכיר בקשר ביניהם.

סאקאר מבלה במסעדה יוקרתית שאוכל בה גם גינדרמן והוא אומר לבנקאי היהודי בהתרסה שהוא פתח בנק חדש עם הון של עשרים וחמישה מיליון פרנק. הוא שואל אותו בציניות אם הוא מוכן להשקיע בבנק שלו כי המניות ירקיעו שחקים. גינדרמן מסרב כמובן ואומר שסאקאר יפול גם הפעם אם כי ממקום גבוה יותר כי יש לו קשרים ותמיכה של אילי הון אחרים, העולם הקתולי ואולי הכס הקדוש. מה שמניע את סאקאר מעבר לשיקולים הכספיים הם שיקולי אגו: הוא רוצה להכריע את גינדרמן ה"נמלה" כי הוא מאמין בעליונות ה"חרגולים" (ובמשתמע הקתולים על פני היהודים). סיטואציה זו מזכירה את הסוחר מונציה, אלא שהפעם הנמלה מנצחת והבנקאי היהודי האחראי גובר על הבנקאי הקתולי קל הדעת. גם אנתוניו ובאסאניו בסוחר מונציה היו קלי דעת אך הם נהנו מהתמיכה של הדוכס מונציה איש התחבולות. הפעם אנו נמצאים בצרפת של המאה התשע עשרה, החוק יותר רציני מהחוק הונציאני של המאה השש עשרה, אך שנאת היהודים היא עדיין בעינה כפי שזולא עתיד להיווכח כמה שנים מאוחר יותר בפרשת דרייפוס. זולא הסתמך על מקרה דומה שאירע בצרפת כשבנק קתולי קרס בגלל ספקולציות והאשימו בכך את היהודים ואת בנק רוטשילד. אך סאקאר ודומיו אינם קיימים יותר בעוד שהרוטשילדים ממשיכים לשגשג. סאקאר גם רוצה להוכיח לאחיו השר המכובד שהצליח הרבה יותר כי הוא לא נופל ממנו. לאורך כל הספר והסרט אנו נוכחים פעם אחר פעם כי מה שמניע את עולם העסקים הוא לא היד הנעלמה הרציונאלית של אדם סמית כי אם בראש וראשונה שיקולים פסיכולוגיים, רגשות, אהבה, שנאה, אגו, קנאה ותחרות.

סאקאר נפגש עם הירה Huret , איש אמונו של אחיו רוגון, ומבקש ממנו שישתדל למענו אצל אחיו. הלה אומר לו כי אין לכך סיכוי כי אחיו סולד ממנו, אך כשסאקאר מבטיח לו מניות בבנק ומושב בדירקטוריון הירה מתרצה. סאקאר מנסה לעבוד על הסנטימנטים הקתולים שלו אך הירה עונה לו כי גינדרמן בא לעזרת הממשלה בהלוואות

כשהיא זקוקה להן וצריך להתייחס אליו בכבוד. סאקאר אומר לקרולין כי עולם העסקים הוא כמו מלחמה ומי שפוחד הוא זה שנהרג ראשון. כל זאת הרבה לפני ההערצה ל- street fighters של ימינו. סאקאר מוכן ללכת עד הסוף כי יש לו מנטאליות של מהמר, זה הסיכוי היחידי שלו לעלות, וניתן להוסיף גם כי הוא רק מסכן כספי אחרים. עוד תופעה המאפיינת את עולם העסקים, לפחות את הצד הלא אתי שלו, היא תופעת ה- externalities, ההשפעה החיצונית, הרצון להעביר לאחרים את הכל, חוץ מאשר את הרווח כמובן: את הסיכון לבעלי המניות הקטנים ולנושים, את ההשפעות ההרסניות של הפסולת הרעילה לקהילה ולמדינה, את צרכי ההון החוזר לספקים ולעובדים.

קרולין המאוהבת, בעלת השיער האפור, שהלבין בעקבות פרשת אהבה נכזבת, רואה בסאקאר רק את החיוב: הוא אמיץ, אימפולסיבי, נדיב. לעומת סאקאר דגרמון, Daigremont, הוא הרבה יותר ציני. הוא איל הון הרוצה ברווחים קלים, אוכל ושתייה כיד המלך, נשים ושעשועים, תוך סיכון מינימאלי. הוא מוכן ללכת עם סאקאר כל עוד שהעסק כדאי לו. דגרמון מצטרף לבנק אך מתנה זאת בתמיכה של רוגון. סאקאר מצרף לדירקטוריון גם את סבטיני Sabatini, נהנתן חסר עכבות עם רקע מפוקפק שהעז ללחוץ את ידו ולגלות לו אמפטיה כשסאקאר היה על הקרשים. רכישה אחרת לדירקטוריון הוא המרקיז דה בוהין de Bohain, הנותן את שמו ואת תואר האצולה שלו על מנת להוסיף נופך של כבוד לדירקטוריון. אך הוא נהנתן חסר תקנה המרמה בקלפים ומסבך את סאקאר הרוצה לתת לבנק חזות מכובדת. דמות נוספת ברומן ובסרט הוא העיתונאי ג'נטרו Jantrou, המקים בכספי סאקאר עיתון בשם התקווה L'esperance. הוא עושה דברו של סאקאר וכותב בעיתונו מאמרים מחמיאים על הבנק וגם על הממשל ורוגון. הירה מדבר עם רוגון בזכות סאקאר והלה אומר לו: "שאחי יעשה מה שהוא רוצה, אבל שלא יסמוך עלי". אך סאקאר לא מרפה מהירה, הוא אומר לו: "המיניסטריון לא נצחי, הקיסרות לא נצחית, רק הכסף נצחי". הוא בסופו של דבר משכנע אותו להגיד לכולם שרוגון אינו יכול לתמוך בסאקאר בצורה פומבית על מנת שלא ידבק בו רבב, אך הוא אמר: "שאחי יעשה מה שהוא רוצה", בלי לספר על הסיפא. והרי זו שיטה מקובלת בעסקים לא אתיים שמוסרים חצאי אמיתות, דיווחים מעורפלים, מסתירים את הבשורות הרעות ומנפחים את הנתונים החיוביים.

קרולין המצפונית והמוסרית שהפכה לפילגשו של סאקאר ממשיכה להיות ספקנית בקשר לדרכי עבודתו של אהובה, אך הוא מראה לה את התוכניות של אחיה ואומר לה שמהן ייבנו מחר מפעלים, מחצבות, בתי ספר. קרולין מודאגת כי על פי החוק ההון המונפק צריך להיות גם נפרע וכמה מהמייסדים לא משלמים עבור מניותיהם, כמו הירה והמרקיז. הוא מרגיע אותה ואומר שכך עושים כולם. גם זה תירוץ מאוד שגור של אנשי עסקים מושחתים המתרצים את התנהגותם הנלוזה באימרה השחוקה כי כך דרכו של עולם. הבנק שומר כמה מהמניות בניגוד לחוק תחת השם של סבטיני שהוא למעשה prete-nom איש קש בדיוק כמו טופז במחזה של פניול. סאקאר צוחק מקרולין החוששת מכך, אך היא עונה לו כי היא מפחדת על האדם שהיא כל כך אוהבת. ואכן, יש לסאקאר אישיות מצודדת כמו להרבה נוכלים, נוסח גורדון גקו בוול סטריט. קשה שלא לאהוב אותו, בדיוק כמו שקשה לאהוב את גינדרמן הישר אך הקר והמנוכר, עם כוס החלב הנצחית שלו. סאקאר רוצה לתת לבנק שלו תדמית רצינית וצנועה, זהו בנק של הפקדות של אנשים קטנים, עם חזות סולידית, בניין צנוע, הוא אפילו מבקש מהנסיכה רשות לשכן את הבנק שלו בשלב ראשון בבית היתומים שלה. אבל אחר כך סאקאר אומר כי הוא מתכונן "להקציף את המיונז עם הספקולציה. התקנות של הבנק מיועדות רק לנוטריונים, זה לא עם תקנות שכרו את תעלת סואץ, זה עם אנרגיה, המצאה, חזון. הספקולציה עבור ההמונים היא נלוזה אך היא זו שמפתחת את הארץ, היא הדם החדש, היא המחזקת, בלי הבורסה הכל קטן, הכל עומד במקום, הכל מת, אך עם הבורסה הכל אפשרי, יש לכם מפעלים כלומר עבודה, קווי מסילת ברזל, מייצרים שפע ובכך נוצרות אפשרויות חדשות. הכסף הוא האלוהים, כל העולם יהיה עשיר עם הבנק העולמי וכל העולם יהיה מאושר, הודות לי!" דברי סאקאר שמים בצל את דברי גורדון גקו, מייקל מילקן ואיבן בסקי. הוא הרבה יותר ציורי מהם, אמין ואמיתי אם כי הוא דמות בידיונית, אבל זולא כאמור גדול מהחיים.

ישיבת הדירקטוריון הראשונה מתוארת בסרט ללא מילים על רקע מוסיקה. אין צורך להכביר במילים, הסרט "הכסף" היה לפני שמונים שנה גם סרט אילם בבימויו של הבמאי הדגול L'Herbier. המילים מיותרות כי כולנו הרי יודעים מה יאמרו הדירקטורים, אומרי ההן אחרי סאקאר המנהיג המושחת הבלתי נלאה. כך גם קורה בממשלות מושחתות, בדירקטוריונים מושחתים, באלכ"רים מושחתים, החלילן מהמלין מנגן בחלילו וכל הילדים הולכים בעקבותיו אל האבדון. גינדרמן אומר על סאקאר: "סאקאר חושב שאני בז לו כי הוא לא יהודי. זה לא נכון, אני אשבור אותו מתוך כבוד למקצוע שלנו כבנקאים. אני לא אוהב שמשחקים עם הרצינות של הבנקאות. אני אתן לסאקאר לגדול, לקחת את הנקמה שלו עלי ואז אשבור אותו." ובינתיים המניות של הבנק נמכרות כלחמניות טריות. קונים אותן פנסיונרים, אצילים, סוחרים. אך הבן של סאקאר מקסים לא מוכן להשקיע בבנק, הוא הרי יודע עם מי יש לו עסק. באסיפת בעלי המניות אף אחד לא שואל שאלות, כולם מצביעים פה אחד. ממנים את ג'ורג' המלין לנשיא הבנק העולמי.

כאן המקום לצטט את אחד התיאורים המבריקים של זולא על ישיבת הדירקטוריון של הבנק. מי שקורא את התיאור חושב שהוא משתתף בישיבת דירקטוריון של חברה במאה העשרים ואחת, למרות שהוא נכתב במאה התשע עשרה. זולא, אחד מגדולי הסופרים בכל הזמנים, נכנס לעורו של כל נושא וכל מקצוע שכתב עליו כאילו שהוא עצמו היה ספקולנט, איכר, צייר, נערת שעשועים, שיכורה, עובד מכרות, כומר, שר ונגיד או רוצח, וזאת גדולתו. "סאקר הצליח לשלוט בכל חברי מועצת המנהלים, כשהוא קנה אותם פשוטו כמשמעו ברוב המקרים. הודות לו המרקיז דה בוהין, שהסתבך בפרשיית שוחד והונאה והתגלה עם היד בתוך הקופה, יכול היה להתחמק מהשערורייה על ידי פיצוי החברה שגנב ממנה; והוא הפך בעקבות כך למשרתו הנאמן, בעודו שומר על ארשת אצילית של אריסטוקרט, הקישוט הטוב ביותר של מועצת המנהלים. הירה גם הוא, לאחר שרוגון פיטר אותו, אחרי שגנב את המברק שהודיע על מסירת ונציה, הקדיש את עצמו לחלוטין להצלחה של ה'בנק העולמי', מייצג אותה בפרלמנט, דג עבורו במים עכורים בפוליטיקה, בשומרו לעצמו את חלק הארי של ההונאות חסרות הבושה, שיכלו להביאו יום אחד למאסר. והויקונט של רובין-שאגו, הסמנכ"ל, קיבל מאה אלף פרנק כשכר סודי בשביל לחתום בלי בדיקה בעת היעדרויותיו התכופות של המלין; והבנקאי קולב קיבל אף הוא עבור הסכמתו הפסיבית לעשות טובות, בעודו משתמש בחו"ל בכוחה של החברה, שהביא אותה לסיכון בבוררויות שלו; ואפילו סדיי, סוחר המשי, שנפגע קשות מתוצאות מכירת חיסול נוראה, קיבל הלוואה על סכום עתק, שהוא לא היה מסוגל להחזיר. רק דגרמון שמר על עצמאותו המלאה כלפי סאקאר; שהטרידה את האחרון לעיתים, למרות שהאיש הנחמד נשאר מקסים, הזמין אותו לסעודות, חתם על כל דבר בלי לשאול שאלות, עם החביבות של פריסאי סקפטי המוצא שהכל טוב, כל עוד הוא מרוויח כסף."
(Zola, L'Argent, p. 310-311)

סאקאר משוחח עם ידידו זיגזימונד הקומוניסט והוא שואל אותו כיצד יחיו בלי הכסף בעולם שהוא מטיף לו והלה עונה לו "יחיו בחופשיות". הקומוניסט אף מייחל להצלחתו של סאקאר כי בבוא יום הדין כאשר הפרולטריון ילאים את כל נכסי המדינה ייקל עליו להשתלט על הבנקאות אם יוותר רק בנק אחד, הבנק של סאקאר. או כדברי לנין כמה שנים מאוחר יותר - ככל שהמצב גרוע יותר כך הוא יותר טוב. ככל שהשחיתות פושה בכל, ככל שמצב ההמונים הולך ומידרדר כך תיקרב הגאולה - קרי השלטון הקומוניסטי. אך אנחנו בעידן הפוסט מודרניסטי יודעים כי אלה דברי הבל: התמוטטות הכלכלה הגרמנית הולידה את המשטר ההיטלריאני, השלטון הקומוניסטי בברית המועצות הביא לדיקטטורה האכזרית ביותר בכל תולדות רוסיה, הרפורמות של איינדה בצ'ילי הביאו את פינושה לשלטון. כל מהפכה היא רעה, המהפכה הצרפתית הביאה את נפוליאון ובעקבותיו את הבורבונים השנואים. כל מעשה קיצוני מביא למעשים קיצוניים אף יותר. הדרך הטובה ביותר היא דרכו של אריסטו, דרך הביניים, הדרך האבולוציונית שהביאה למשטרים המתקדמים ביותר בעולם: בסקנדינביה, באנגליה, בהולנד ובשוויץ. כך גם בעולם העסקים, סאקאר סבור שהספקולציה מצעידה את העולם קדימה, אך ההיפך הוא הנכון, היא ממוטטת את הכלכלה, מביאה אסון למיליונים של עובדים, חוסכים ומשקיעים. הדרך של גינדרמן היא הדרך הנכונה, השקולה, הזהירה, האחראית. הבעיה היא כמובן שהמנהיגים האתיים ואילי ההון השקולים אינם במקרים רבים כריזמטיים ולא מגיעים לשלטון ולעמדות כוח, כאשר ההמונים נוהים דווקא אחרי מנהיגים חסרי אחריות ואילי הון נטולי עכבות.

המשקיע הקטן מאופיין על ידי הפקיד הזוטר של העיתון Dejoie שהשקיע את כל כספו במניות הבנק על מנת לממן את הנדוניה של בתו. עם התמוטטות מחירי המניות בסוף הספר, הוא מאשים את האמביציה שלו ולא את סאקאר, תסמונת קורבן אופיינית. כאשר היה לו מספיק כסף לנדוניה הוא רצה שיהיה לו כסף גם לפנסיה וכך התיאבון שלו הלך וגדל עד כי המניות קרסו והוא איבד הכל. בתו נטשה אותו כי אהובה עזב אותה והיא לא סולחת לאביה. היא ברחה עם גבר בן ארבעים בדרך שתוביל להידרדרותה. הוא בוכה בנוכחות קרולין אחרי המפולת וכשהיא מדברת על סאקאר הוא מתקומם ואומר: "סאקאר צדק כששיכנע אותי לא למכור. העסק היה מדהים. היינו אוכלים את כולם אם הבוגדים לא היו נוטשים אותנו. רק סאקאר יכול להציל אותנו עכשיו וזה אסון ששלחו אותו למאסר. אמרתי לשופט שיחזיר לנו אותו ואני מפקיד בידיו מחדש את הוני, את חיי, כי האדם הזה הוא אלוהים, הוא עושה כל מה שהוא רוצה. אמרי לסאקאר כשתראי אותו שאנחנו תמיד אתו". אחרי דברים נמלצים אלה של בעלי המניות הקטנים שאף פעם לא לומדים, אל לנו להתפלא מג'ילדה שמקפחת את חייה על מנת להציל את חיי אהובה הדוכס ממנטואה שבגד בה ונטש אותה עבור אשה אחרת ומתלונן כי הנשים הן ההפכפכות בריגולטו.

חזרה לעלילת הסרט והרומן - סאקאר מכפיל את הון המניות של הבנק, הוא חוזר על תרגיל ההנפקות מספר פעמים כי הוא כל הזמן זקוק לכסף חדש על מנת להמשיך בספקולציה. הוא שומר אצלו שלושת אלפים מניות העשויות לעזור לו בהצבעות חשובות באסיפות בעלי המניות, כי הוא יודע שגינדרמן אוסף בסתר מניות של הבנק העולמי על מנת למוטט אותו בבוא העת. סאקאר מאלץ את ג'ורג' לחתום על הצהרה כוזבת כאילו כל כספי המניות שולמו לחברה ובכך מסתבך בפלילים. כשג'ורג' וקרולין באים אליו על מנת לקנות את המניות שהם קיבלו בחינם אחרי שקיבלו ירושה הוא לא מאפשר להם לעשות זאת, כביכול כי הכסף מגיע להם בגלל היזמות שלהם, אך למעשה כי

בכך הם הופכים לשותפים לדבר עבירה כי הם הצהירו שהם שילמו עבור המניות והספרים זויפו בהתאם. יש לאילי ההון המושחתים אינטרס להשחית את עושי דברם כי כך הם לא יכולים להתלונן עליהם. כך עושה אריה להדס ברומן "הישמרו מדורון יווני", כך עושה גורדון גקו לבאדי פוקס ב- "וול סטריט", ברגע שמלחכי הפנכא הופכים לשותפים במשיסה קונים את שתיקתם בנזיד עדשים ומאפשרים לאילי ההון ליהנות מהטרף ללא סיכון של ממש. קרולין חוששת שתפרוץ מלחמה עם פרוסיה אך סאקאר אומר שזה לא מעניין אותו כי כל מעייניו נתונים בבנק ובבעלי המניות הקטנים. כך גם אילי ההון המושחתים הדואגים כביכול למדינה, למקומות תעסוקה, ליצוא, אך ממקסמים את הרווח שלהם על חשבון מחזיקי העניין והמשקיע הקטן, אי תשלום מס, פגיעה באקולוגיה ועושק העובדים. וסאקאר מסכם כי העיקרון של העסק שלו הוא ליצור כדור שלג באמצעות האמון של בעלי המניות.

הברונית סנדורף היא ספקולנטית כפייתית המשקיעה בבורסה את כספה מאחורי הגב של בעלה שהוא יועץ בשגרירות אוסטריה-הונגריה בפריס. ג'נטרו העיתונאי מוכן לנדב לה טיפים בתמורה לחסדיה, אך היא מעדיפה להתמסר לסאקאר המתייחס אליה כזונה ומשחרר לה מדי פעם עצות מועילות. סאקאר וג'נטרו דואגים לפרסם מידע מטעה על הקורות בלבנון בה מושקעים כספי הבנק על מנת להמשיך ולחמם את הקדירה הרותחת בשוק ההון. מה שחשוב זה לא מה שקורה כי אם מה שנכתב בעיתון כי יש רק אמת אחת האמת הכתובה, ללא קשר עם האמת בפועל. הקשר בין אילי הון מושחתים והעיתונות חוזר כחוט השני בכל היצירות על אתיקה עסקית - ב"אויב העם", ב"ביקור הגברת הזקנה", ב"טופז", ב"המקור", ולעיתים לחיוב כמו ב"הסינדרום הסיני" או "רישיון לחיות" של יצחק גורמזאנו גורן. ג'נטרו רוצה לשכנע את הקוראים כי הבנק לא יכול להיפגע מהמלחמה בין פרוסיה לאוסטריה, כי כל עסקיו מחוץ לאירופה. קרולין החוששת תדיר אומרת: "אלוהים, עשה שכל זה יצליח" וסאקאר עונה לה: "תשאירי את אלוהים בצד, הוא יותר מדי רחוק מהבורסה". סאקאר מקבל מידע פנים משותפו הירה כי צרפת נקראה לתווך בין פרוסיה לאוסטריה והמלחמה עומדת בפני סיום. הוא מחליט להמר בכל כספו (קרי כספי האחרים שהוא שולט עליהם) ובכל כספי החוסכים בבנק שלו (ללא ידיעתם כמובן) על מנת לבצע ספקולציה שכתוצאה ממנה הוא מרוויח עשרים מיליון פרנק. סאקאר כמו גקו לא מסכן דבר, הוא הולך תמיד על בטוח, יש לו מידע בדוק על פיו הוא פועל, הוא מסכן את כספי האחרים, או כדברי אחת מגיבורות המחזמר "אני אוקלי אשת לפידות" לאהובה: "איתך זה הכל או לא כלום - הכל בשבילך ולא כלום בשבילי".

אם הספקולציה מצליחה סאקאר גורף את כל הרווחים ואם לא - המשקיעים, הנושים והחוסכים סופגים את כל ההפסדים. וכך גם בימינו כאשר אילי הון מסכנים את כספי הבנקים מהם הם לווים, כספי קרנות הפנסיה הממנות אותם או כספי המדינה התומכת בהם. אם הם מרוויחים הכסף הולך אליהם אך אם הם מפסידים האחרים סופגים את ההפסדים. כך למשל, אם מוכרים חברה במאות מיליוני דולרים עם ידע שפיתחה באמצעות תמיכות מהמדען הראשי גורפים את כל הקופה לכיס אילי ההון ועושי דברם תוך עושק בעלי המניות הקטנים ולא מחזירים למדען הראשי מאתים מיליון דולר שקיבלו ממנו לפיתוח הידע. המנכ"ל האתי זועק שנעשה עוול, המדען הראשי פונה לעיתונות, אך השיירה עוברת ואילי ההון נהנים מהמשיסה בלי לתת את הדין, כפי שמתואר באחד האירועים בספרו של יעקב קורי על אתיקה בעסקים.

סאקאר גורף עשרים מיליון פרנק מהספקולציה ונותן מיליון לג'ורג' וקרולין. ייאמר לזכותו של סאקאר כי הוא נדיב ותומך במקורביו, מוקיר תודה לאלה שעוזרים לו, לעומת הקמצנות ואי כיבוד המילה של גינדרמן הסגפן. וגינדרמן מסכם את האירוע בדרכו הלקונית: "אני אוהב את הרווח של עשרים המיליון שעשה סאקאר. הם ישגעו אותו מגאווה והגאווה היא כמו דבר." קרולין אומרת לסאקאר כי הוא העבד של הכסף, אך סאקאר רואה בכסף (לפחות כתשובה לקרולין) מכשיר ליצירת תעסוקה, חינוך, בתי חולים, שגשוג. כפל הלשון של אילי ההון המושחתים חוזר כחוט השני בכל האירועים והיצירות על אתיקה עסקית. עושקים את בעלי המניות לטובתם, דואגים ליצוא לטובת המדינה - איך יכולים אילי הון המקבלים את האותות היוקרתיים ביותר של המדינה לטעון כי הם פועלים למען המדינה כאשר הם מתחמקים מתשלום מס במקלטי מס, תופעה לא אתית בעליל כי לא ניתן להיות אתי אם אתה לא נותן את המגיע ממך למדינה. ניתן לענות לאיל ההון: "את היצוא לא אתם עושה, כי אם החברות שאתם מנהלים ושממומנות בעיקרן מבעלי מניות קטנים, מאשראי של בנקים וספקים, ואילו כאשר אתם מתחמקים מתשלום מיסים מדובר בהון האישי שלכם". סאקאר קונה הפעם במחיר מופקע מגינדרמן ארמון על מנת לשכן בו את הבנק. כבר לא מדובר בבנק עם חזות צנועה אלא בבנק ראוותני, כמו שאנרון הייתה ערב התמוטטותה. סאקאר מתרץ זאת הפעם (יש תמיד תירוצים לכל התנהגות) כי החוסכים יעדיפו לבוא לבנק עם חזות עשירה, בנק שמרוויח כסף ומראה זאת בפרהסיה. ואילו המרקיז דה בוהן, החסיד השוטה, מחרה מחזיק אחריו "וגם בנק ישר". מניית הבנק מגיעה לשער של 1,300. קרולין ממשיכה לאהוב ולהעריץ את סאקאר הנוכל, כי יש בו משהו מסעיר, עדין, שגורם לך לשכוח את הנוכלויות שלו. בינתיים ממשיכים לחמם את השוק בצורה מלאכותית עד שהתנור יתפוצץ. האמביציה החדשה של סאקאר היא להגיע לשווי מניה של 3,000. לא רחמנא ליצלן למקומות תעסוקה לעשרת אלפים איש אלא

לתמוך בספקולציות שלוחות הרסן. סאקאר בביקור אצל מאזו סוכן הבורסה שהפך לחסיד שוטה שלו, מסביר לבנו הקטן ההמום איך פועלת הבורסה ומפחיד אותו בסכנות האורבות לבנק בגלל השנאה של גינדרמן.

באחד הרגעים הקומיים של הסרט רואים נשף של החברה הגבוהה בפריס בשלהי שנות כהונתו של נפוליאון השלישי שכזכור הודח בעבקות מפלתו במלחמה עם פרוסיה בשנת 1870. הפילגש החדשה של סאקאר שהייתה בעבר פילגשו של הקיסר עושה היכרות בין שני האישים שמשוחחים ביניהם. ביסמרק, אורח הכבוד בנשף, מעיר בציניות: "שניהם החלו מאפס, לשניהם יהיה אותו הסוף, הסוף של ההרפתקנים." אך סאקאר הוא בשיא כוחו ומאמין כי לעולם חוסן. דגרמון מרים כוס לכבודו בנשף ומברך את סאקאר, המלך של פריס. במהלך הסרט מתרקמת ידידות בין מקסים, בנו של סאקאר, לבין קרולין. הוא מפציר בה שתנטוש את סאקאר ולא תסכן את כספה בהרפתקאותיו כי הוא הורס כל מה שהוא נוגע בו. מקסים אומר על ג'ורג' אחיה כי הוא חלש אופי הבולע את כל מה שסאקאר מאכיל אותו: המאזנים המפוברקים, אנשי הקש, הצהרות הכזב על ההון הנפרע, זיופי הספרים. קרולין מתחבטת אם למכור את מניותיה אך מחליטה לא למכור אותן כי היא מאמינה בסאקאר ולא תוכל להתמודד עם אכזבתו אם יוודע לו הדבר. לעומתה, הירה אומר לסאקאר כי הוא לא מאמין לו יותר ומאלץ אותו לרכוש את מניותיו במזומן. אט אט בוגדים בסאקאר החברים הקרובים ביותר שלו. אך גם בשער של 3,000 אין בכוונתו של סאקאר להיעצר, כי אם המניות יתייצבו הקהל ימכור אותן ואז תתרחש המפולת וגינדרמן ישתלט על הבנק.

הדו קרב לחיים ולמוות בין סאקאר וגינדרמן הולך ומתקרב. לבסוף קרולין מוכרת את כל המניות שלה ושל ג'ורג' אחרי שמתברר כי הכס הקדוש לא מוכן לסייע לבנק הקתולי, בגלל אופיו הספקולטיבי של הבנק. סאקאר מסתיר את המידע מחשש למפולת. הברונית באה לגינדרמן ומציעה לו מידע בתמורה לעזרה. גינדרמן מגלה לה שהוא מודע לכל עלילותיהם של הדירקטורים בבנק. הוא מתוודה כי הוא אדם בודד ללא תענוגות. הוא מבטיח לה שהוא יתגמל אותה כראוי, אך כשהיא מוסרת לו את כל תוכנית המגננה של סאקאר המאהב שלה, גינדרמן משלח אותה בלא כלום בתואנה כי הוא לא אוהב בוגדים. כשהיא מתעקשת לקבל עצה ממנה כפי שהוא הבטיח הוא אומר לה: "אל תתעסקי בענייני כספים, זה עושה אותך מכוערת". התנהגות זאת של גינדרמן מציפה דילמה אתית, האם לתגמל בוגדים "שטינקרים" המסייעים לנו בעולם העסקים או לבגוד גם בהם. מה יותר חשוב מילת הכבוד שנותן גינדרמן או האופי הבוגדני של הנמען למילת הכבוד.

שער המניה של הבנק מגיע ל- 3,000. החגיגה בעיצומה, אך הולכים ורבים מקרי הבגידה. האחרון שבהם הוא ג'נטרו יועצו הקרוב של סאקאר. גינדרמן כבר רכש 40% ממניות הבנק והוא מעביר לסאקאר מסר שהוא הולך לתקוף אותו ב- 22 בנובמבר, יום חלוקת הדיבידנדים לבעלי המניות. גינדרמן מעוניין למכור יותר מניות מאשר סאקאר יוכל לרכוש ובכך למוטט את שער המניה של הבנק. סאקאר מתגונן בגייסו עשרה מיליון פרנק, עוד חמישים מיליון יקבלו כמשכנתא על בניין הבנק, מאזו משתכנע להעמיד לרשות הבנק 150 מיליון פרנק בחשיפה, כי הרי התוכנית של סאקאר תצליח במאת אחוזים... סאקאר אומר שזו אוסטרליץ השניה ואילו מאזו אומר לו שזה מה שאמר נפוליאון ערב ווטרלו. אך סאקאר מבטיח את תמיכתו של דגרמון המגייס לשם כך את אחיו הבנקאי מארה"ב. סאקאר מתכונן לעשות שימוש בכבל התת מימי לארה"ב על מנת לקבל העברה טלגרפית של 400 מיליון פרנק מהבנק בארה"ב. אנו רואים אם כן את ניצני הגלובליזציה והתקשורת הבינלאומית ברשות עולם הפיננסים. מאזו אומר לסאקאר כי הכסף שיעמיד לרשותו הוא מעשה לא חוקי ואם התוכנית לא תצליח הוא יתאבד. ליתר ביטחון הולך מאזו לדגרמון לוודא שהוא אכן יעמיד את הכסף לטובת הבנק והלה מבטיח לו את עזרתו לסאקאר, כי הרי הוא נהנה מתמיכת אחיו השר ובעקיפין מתמיכת הקיסר. סאקאר הבטיח לדגרמון כי ירוויחו כפליים על ההשקעה ובמידת הצורך הבנק הממשלתי הצרפתי ייתן להם את המיליונים החסרים על מנת למחוץ את גינדרמן. אנו יכולים להבין מדבריו כי הקיסר לא יתמוך בבנק יהודי כנגד בנק קתולי, אך בפועל מתברר כי בעולם הפיננסי והפוליטי חשובים האינטרסים הכספיים הרבה יותר מאשר המוצא של הבנקאים ואילי ההון.

מגיע היום הגורלי של ה- 22 בנובמבר. סאקאר מתלבש במיטב האלגנטיות, כי זו לידה מחדש עבורו. הוא מתוודה בפני קרולין כי כל מה שהוא עושה הוא על מנת להוכיח לאחיו רוגון כי הוא קיים ולמחוץ את גינדרמן. הוא משוכנע בניצחון, כי צילם של שונאיו מעיק עליו והוא חייב להשתחרר ממנו סוף סוף. בערבו של יום הוא יהיה סוף סוף מאושר במחיצתה של קרולין, כאשר יהפוך לבנקאי מספר אחד בצרפת. גינדרמן מתחיל למכור את מניותיו. הן יורדות לשער של 2,500. בשער של 2,000 סאקאר מבקש מג'נטרו שיבריק לאחיו של דגרמון בארה"ב ויבקש את הכספים שהובטחו. אך כמו שנפוליאון חיכה לגרושי בקרב ווטרלו והלה לא הגיע, כך גם לא מגיע הכסף מארה"ב. המניות הולכות וצונחות ומאזו ממשיך לרכוש עם מבט של אימה בעיניו. החשיפה שלו הולכת וגדלה והוא יודע כי הוא אבוד. כששער המניה מגיע ל- 1,500 הולך סאקאר לדגרמון והלה אומר לו כי בירר ומצא שהוא לא נהנה מתמיכתו של אחיו רוגון ולכן החליט לנער את חוצנו ממנו, מכר את מניותיו ולא סיפק לו את האשראי. ואז נזכר

סאקאר לנסות ולשכנע את דגרמון בשם בעלי המניות הקטנים. כל אילי ההון הלא אתיים מנסים ביום פקודה לבקש את רחמי בית המשפט, "לרצוח", לרשת ולקבל חנינה. והם אכן מקבלים חנינה כפי שקרה בפרשת המניות הבנקאיות. דגרמון עונה לסאקאר כי היה חייב לחשוב עליהם לפני ששיקר לו באשר לתמיכת אחיו. אילי ההון המושחתים תמיד מוצאים תירוצים על מנת להסביר את המעשים הלא אתיים שלהם, אך האמת היא שבחושיהם המחודדים הם מריחים את הדם כמו הצבועים העטים על הפגרים ומצטרפים למשיסה.

אחרי המפולת מאזו מתאבד ואשתו וילדיו מוצאים את הגופה יחד עם קרולין. מקסים אומר לקרולין כי: "אבי גרם לקורבנות לכל אורך חייו: הנשים שלו, הפילגשים שלו, החברים שלו, אלה שנתנו בו את אמונם, את, אחיך, אני, כולנו נבגדנו, נעצו בנו סכין, וכשאני חושב כי הוא קרא לעיתון שלו התקווה, הוא היה צריך לקרוא לו הבושה, השקר, הזבל". קרולין, חסידה שוטה, עונה לו כי סאקאר רצה למכור את כל הנכסים שלו על מנת להגן על בעלי המניות הקטנים, אך לא היה לו הזמן לכך. רק אחרי שהיא הולכת לבית הסוהר ומבקרת את סאקאר היא משתכנעת שאהובה הוא רמאי ללא תקנה, ללא חרטה. הוא טוען כי קוראים לו רמאי כי הפסיד בקרב, אם הוא היה מנצח כולם היו מהללים ומשבחים אותו. אין לו חרטה כי הוא לא אשם, הוא לא גרם למותו של מאזו כי אם דגרמון שבגד בהם (הוא שוכח כי שיקר לדגרמון בקשר לתמיכת אחיו רוגון). אך במשפט הוא יגיד את מה שעל ליבו ויוקיע את ה"אליטות" - כל אלה שהביאו לחורבנו, הוא שבא מהפריפריה, ממשפחה לא עשירה, בלי כפית זהב בפה. הוא מתכונן להפיל איתו את כולם. אך הוא מתכוון להתחיל מחדש, הוא ימצא כסף בשביל לפצות את המשקיעים הקטנים... כמו כל אילי ההון המושחתים שפושטים רגל כשכל נכסיהם מוגנים, שמוכרים את מניותיהם על סמך מידע פנים יום לפני המפולת, העושקים בראש חוצות את כל מחזיקי העניין. את הכל הם עושים למען בעלי המניות הקטנים, למען העובדים, הלקוחות, הקהילה והמדינה. הוא עוד יהפוך את קרולין ואת אחיה ג'ורג' היושב אתו בבית הסוהר לעשירים. כשקרולין רואה שאין בו חרטה והוא לא למד דבר היא נוטשת אותו לגורלו. סאקאר עוד שוגה באשליות ואומר לקרולין כי עם הטוהר שלה והרצון שלו הם יניעו מנוע שלעולם לא ייעצר. אך כשהוא מסתובב לעברה הוא רואה שהיא נעלמה.

זולא מתאר תיאור מצמרר בסוף הספר "הכסף" את גורלם המר של בעלי מניות המיעוט שהשקיעו את כל כספם בחברה של אריסטיד סאקאר שפשטה את הרגל והשאירה אותם חסרי כל. זהו רקווים שנכתב ביד אומן לסבלם של בעלי מניות המיעוט, של הקורבנות, של מחזיקי העניין החלשים: "אבל המתים האלמונים, הקרבנות ללא שם, בלי היסטוריה, מילאו במיוחד ברחמים אין קץ את ליבה של גב' קרולין. אלה היו המונים, אשר היו מונחים בינות לשיחים נידחים, בקברים מכוסי עשב, גוויות אבודות, פצועים הגונחים בחרדה, מאחורי כל גזע עץ. הרבה דרמות אילמות, ערב רב של פנסיונרים קטנים ועניים, בעלי מניות מיעוט אשר השקיעו את כל חסכונותיהם באותה המניה, משרתים בדימוס, בתולות זקנות חיוורות החיות עם חתול, אנשים שפרשו לפרברים עם אורח חיים מסודר כמו סרגל, כמרים כפריים שהגיעו עד פת לחם, כל האנשים האלה אשר התקציב שלהם מזערי, כך וכך לחלב, כך וכך ללחם, תקציב כה מדויק ומצומצם ששתי פרוטות פחות יכולים למוטט אותו! ולפתע, אין כלום, החיים נגדעו, ברחו מהם. ידיים זקנות ורועדות, מיואשות, מגששות באפילה, לא מסוגלות לעבוד, כל הנשמות הצנועות והשלוות האלה אשר נזרקו בבת אחת לאימי המחסור!" (Zola, L'Argent, p. 440)

אך סוף כל גנב הוא לא לתליה. רוגון החושש מפיו הגדול של אחיו מחליט להבריח אותו לאמסטדרם. בהולנד הפוריטנית סאקאר מתחיל מחדש כאשר הוא מופיע בפני דירקטוריון הולנדי ומנסה לשכנע אותו לבנות סכר ענק שייבש חלק ממי הים, פרויקט ענק כמו תעלת סואץ, שיוסיף כמות עצומה של קרקעות להולנד הקטנה, עם אדמה פוריה, שגשוג ותעסוקה. הוא מסכם את נאומו המליצי במילים: "תנו לי את הכסף ואני אתן לכם את החיים". סאקאר היזם הבלתי נלאה רואה עצמו כאלוהים הנותן חיים, לא כשטן הזורע מוות וחורבן. הוא ממשיך במסע ההרס שלו המפיל אלפי קורבנות תמימים, כמו הרפתקנים רבים אחרים בעולם העסקים ובעולם המדיני. הדרך היחידה להילחם כנגד הסאקארים למיניהם, הגורדון גקו מ"וול סטריט", האריה והאלי מ"הישמרו מדורון יווני", ראשי הערים המושחתים מ"אויב העם", "ביקור הגברת הזקנה" ו"רביזור", החברות והאישים המושחתים ב"ארין ברוקוביץ'", "המקור", "ברברים בשער", "מרי: סיפור אמיתי", "טיפול לקוי" ודומיהם, היא הדרך האתית, החרמת הגורמים הלא אתיים עד לייבושם המוחלט. גם אם הם מבטיחים את הירח אסור לעבוד בחברותיהם, לקנות את מוצריהם, להשקיע במניותיהם, להלוות להם כספים, להקים את מפעליהם במדינותיהם ולתת להם שירותי קהילה. אוסטראקיזם מוחלט היא התשובה המוחצת לכל הסאקארים למיניהם, למרות לשונם החלקה, כושר השכנוע השטני שלהם, אהדת החברה ואנשי הממשל. כי הכוח הוא בסופו של דבר ברשות העובדים, המשקיעים הקטנים, הצרכנים והקהילה. החברות לא קמו על מנת להעשיר עד בלי די אילי הון מועטים אלא על מנת לדאוג לאינטרסים של כל מחזיקי העניין, כי בלעדיהם אין לחברות ולאילי ההון תקומה. האתיקה היא איפוא הערובה האולטימטיבית לצדק, לשגשוג, לחיים...

מחזה חברתי ישראלי חלוצי - המחזה "גיבור מעמד הפועלים" מאת יהושע סובול

מבוסס על המחזה "גיבור מעמד הפועלים" מאת יהושע סובול בהוצאת אור-עם (2006)

המחזה הועלה בשנת 2006 בהפקה של תיאטרון הקאמרי שהוקלטה ומצויה בארכיון הקאמרי

הצגה "גיבור מעמד הפועלים" בהפקת תיאטרון הקאמרי, 2006, 80 דקות, בימוי עודד קוטלר

תמצית היצירה: דרמה משפחתית על רקע משבר חברתי כלכלי. חברת אוטובוסים בעיר דרומית מופרטת והבעלים מחליט לפטר את הנהגים הוותיקים והמנוסים ולהעסיק במקומם נהגים צעירים בשכר מינימום. זאת על פי משנתו הידועה של מילטון פרידמן שאומצה ע"י רבים בהנהגת המדינה ובצמרת הכלכלה שייעוד החברה הוא למקסם את הרווח ללא התחשבות בשיקולים של אחריות חברתית. כשהבעלים מפטר נהג וותיק באמתלה של גרימת תאונה מתקומם בנו שגם הוא נהג בחברה ויוצא למאבק נגד העוול שנגרם לאביו ולרבים אחרים. הבעלים, איל הון בזעיר אנפין, שגדל וצמח באותה עיירה דרומית אך מתכחש למקורותיו, עשה את הונו כתוצאה מקשרים פוליטיים עם הצמרת המדינית וכך גם השתלט על חברת האוטובוסים. הוא מטשטש את עקבות התאונה ורותם למזימתו את מנהל המוסך של החברה שהוא חברו הטוב של הנהג המפוטר. המחזה מתאר את הדילמות האתיות של הגיבורים השונים על רקע הווי העיירה הדרומית, ההפרטות שקורות חדשות לבקרים במקומותינו, והעוול שנגרם למחזיקי העניין בחברת האוטובוסים על מזבח ההתעשרות הקלה של איל ההון. העיירה היא בעצם מדינת ישראל והנהגים מייצגים את כולנו שמוותרים על נכסינו ועושרנו במקביל להתעשרות חסרת מעצורים של קומץ אילי הון החוברים לשלטון המושחת.

ניתוח היצירה:

מי הוא גיבור מעמד הפועלים? בבר (אלברט מולכו), הנהג הוותיק שפוטר והמנסה למצוא את מקומו בחברה המופרטת והמנוכרת שזרה לו? מורדי מולכו, בנו של בבר, היוצא להיאבק בבעלים בתחילה בעימות חזיתי אך מאוחר יותר בדרכי עורמה על מנת להשיב את כבודו האבוד של אביו? מלי מולכו, אשתו של בבר, המנסה ליישב את ההדורים בדרכי נועם תוך הסתגלות למציאות המודרנית האכזרית? נטלי אפללו, ארושתו של מורדי ובתו של פולי, המחליטה לתפוש את השור בקרניו ולהגיע לחקר האמת גם אם היא כואבת ותובעת קורבנות? פולי אפללו, מנהל המוסך של חברת האוטובוסים, המשתף פעולה עם הבעלים ומייצג אולי יותר מכולם את מנטאליות העבד של רבים ממעמד הפועלים בעידן המודרני? ליאור אפללו, בנו של פולי, שהוא המנהיג של להקת רוק מקומית בשם "מעמד הפועלים"? ואולי בלשון סגי נהור התכוון סובול דווקא למרקוס, סלי מרקדו המנכ"ל והבעלים של חברת האוטובוסים, שהוא בעצם הגיבור של מעמד העבדים החדש הסובל ממנטאליות של קורבן ועבד נרצע והמעריץ את מדכאיו שהם נשוא הקנאה והחיקוי של עמך ישראל המודרנית?

יהושע סובול הוא מחזאי שאינו איש עסקים או פועל, לא תושב עיירה דרומית וייתכן אף שאינו מכיר את הווי העבודה בחברות מופרטות. האם עולמם של גיבורי המחזה הוא זר ורחוק ממנו? האם מחזאי או סופר צריכים לכתוב רק על מציאות שהם מכירים מכלי ראשון, על נושאים המעניינים את הקהל למרות שהסופר רחוק מהם, או על נושאים שחקר בצורה מעמיקה? או שמא מחזאי יכול לכתוב רק על נושא שהוא חש אמפתיה עזה אליו, שהוא בנפשו? נתייחס בהמשך גם למחזותיו האחרים של סובול בנושאי הסכסוך הישראלי פלסטיני, סרבנות גיוס, גטו וכדומה. האם סובול הוא אם כן סופר מגויס הלוחם למען צדק חברתי, מדינה מוסרית, שלום עכשיו ובכל מחיר?

מדוע יש כה מעט יוצרים ישראלים, סופרים, מחזאים ואנשי קולנוע, הכותבים על נושאים חברתיים, אתיקה עסקית, הפרטה, פועלים והשכבות החלשות בישראל? נכתבו מאות יצירות על העימות עם הערבים, על תולדות היישוב, על נושאים היסטוריים, על בעיות דת ומדינה וכו'. מנה את היצירות שאתה מכיר שנכתבו על נושאים של צדק חברתי, אחריות חברתית ואתיקה. האם קיים טאבו גלוי או סמוי לעיסוק בנושאים אלה? מי הם יוצרי הטאבו: הנהלות התיאטרונים והוצאות הספרים, אילי ההון, הגופים הממשלתיים המתקצבים את מוסדות התרבות או שמא הקהל הרחב שאינו מוכן לשמוע על בעיות אלה? כל זאת לעומת גדולי הסופרים, אנשי הקולנוע והמחזאים שדנו בנושאים אלה בעולם: אמיל זולא, ארתור מילר, ברכט, איבסן, גוגול, יונסקו, דירנמט, מרסל פניול ואפילו שיקספיר, ומאות סרטים כ"ארין ברוקוביץ'", "אלה חיים נפלאים", "ההונאה הגדולה", "ברברים בשער", "סילקווד", "הסינדרום הסיני", "קומת מנהלים", "המקור" ועוד.

סובול מציג זה מול זה את הווי העיירה הדרומית - הצניעות וההסתפקות מועט - המזכירים את ארץ ישראל היפה של פעם לעומת המנטאליות הנובו רישית של מרקוס, המבין הגדול בסיגרים ובמשקאות. האם אנו יודעים מהתחלת המחזה למי נתונה אהדת המחזאי או שמא הוא מבטא את המניעים של מרקוס בצורה אובייקטיבית? נסה ללמד קו זכות למניעיו של מרקוס: הוא קיבל חברה חולה הזקוקה נואשות להבראה, אי אפשר להמשיך ולקיים ארגונים מפסידים, מדוע בעצם לא להעסיק נהגים צעירים ונמרצים במשכורת מינימום במקום הנהגים ה"קשישים" המקבלים משכורת כפולה, לא ניתן לשרוד בצורה אתית בעולם שהוא מייסודו מושחת, העובדים הם "משאב" בדיוק כמו שמנים, גלגלים או בלמים. אף אחד לא מתלוננן אם מנסים לרכוש גלגלים יותר בזול לכן זו צביעות לתמוך בתשלום כפול עבור עבודה דומה רק בגלל שלעובדים הוותיקים יש יותר זכויות. אם לא נעסיק צעירים הם יהיו מובטלים. אז מה עדיף, שעובדים צעירים עם ילדים קטנים יהיו מובטלים בראשית הקריירה שלהם או עובדים ותיקים עם ילדים בוגרים העומדים לצאת לפנסיה?

נטלי, העובדת בחברת האוטובוסים אך היא גם סטודנטית למינהל עסקים, מבינה היטב איך מרקוס, עסקן מפלגתי שהיה פקיד באוצר, משיג את המימון לרכישת חברת האוטובוסים. היא אומרת לבבר ומורדי שבזכות הקשרים המפלגתיים שלו וידידיו בצמרת האוצר, קיבל מרקוס הלוואות מהבנק בתנאים נוחים ורכש את החברה "בחצי חינם". בתמורה, מוסיף אחיה ליאור, הוא "מחזיר טובות" למי שבנה אותו. אילו דוגמאות מוכרות בהן אילי הון רכשו חברות ממשלתיות או הסתדרותיות במחירי מציאה כאשר הפקידים או הפוליטיקאים שהיו מעורבים במכירת החברות קיבלו טובות הנאה, הם או בניהם או נשותיהם. התייחס למקרים שבהם בן של פוליטיקאי בכיר קיבל מיליונים עבור שיטוט באינטרנט מקבלן שזכה במכרזים ממשלתיים, פוליטיקאי בכיר אחר רכש או מכר בתים מאילי הון במחירים הנמוכים או הגבוהים הרבה יותר ממחיר השוק, פקידים בבנק ישראל או משרד הביטחון העוברים לעבוד בתפקידים בכירים בבנקים או חברות ביטחוניות תמורת עצימת עין או העדפה בתהליך ההרכשה, יועצי מס הבאים מצמרת מס הכנסה הנותנים ללקוחותיהם "טיפים" איך ניתן להתחמק מתשלום מיסים במסגרת תכנון מס כחוק, וכדומה.

פולי משתף פעולה עם מרקוס תוך הונאה עצמית שזה לא יפגע בידידו הטוב ביותר בבר שבנו מורדי עומד להתחתן עם נטלי, בתו של פולי. בפועל הוא יודע היטב שהוא עושה מעשה נפשע היכול להרוס את חיי חברו בבר, את הזוגיות של בתו והכי חמור את מצפונו שלו. אך הוא חרד לרווחת ילדיו ויודע שבישראל של ימינו רק טיפוסים כמרקוס ומלחכי הפינכא שלהם יכולים לשרוד. פולי מת בסופו של דבר מצער על הבגידה שלו. הוא משלם את מלוא המחיר ומודה בפשעו על ערש מותו. אך האשם האמיתי, מרקוס, אינו נותן את הדין. מורדי מצליח להשיג בדרכי עורמה מעין וידוי ממרקוס שלא היה ברקס לבלמים, אך בהכירנו את מערכת המשפט, את האיכות הגבוהה של עורכי הדין שיכול להשיג מרקוס ואת הקשרים שלו עם צמרת המפלגה והשלטון לא קשה להניח שלמרות הראיות לכאורה הוא יצליח להתחמק מעונש, מה עוד שהעבירה היא לכאורה פעוטה ויימצא מי שיטען שאין זה מעניינו של הציבור. עבריינים הרבה יותר גדולים מתחמקים מעונש ומשלמים כופר מבלי שיינתן פרסום לדבר, כך שהם שומרים גם על שמם הטוב. במקרה החמור הם מקבלים עבודות שירות ומתקבלים בחברה כגיבורי מעמד המתעשרים וכמושא להערצה, על זה שהם הערימו על המערכת.

מורדי מתעקש להגיע לחקר האמת ומצליח לרתום את נטלי למאבקו, למרות שהיא בתו של פולי ויודעת שהנפגע העיקרי יהיה דווקא אביה. אך אהבתה למורדי גוברת וכשהיא מבינה שהנושא הוא בנפשו, היא מקריבה את אביה על מזבח אהבתה. ניתן למצוא מקבילות רבות לדילמה קורנלינית זאת כאשר הגיבורות הקלאסיות של קורניי לא ויתרו על אהבתן לאביהן או על כבוד המשפחה והקריבו את אהבתן. אך חלפו למעלה משלוש מאות שנה מאז ימיו של קורניי ובישראל של ימינו הצורה שבה פותרת נטלי את הדילמה שלה נשמעת משכנעת. לעומתה בבר הוא דמות המקובעת בעולמה שלא מצליחה לצאת מקורי העכביש שטווה סביבו מרקוס. מרקוס מנסה לשחד את מורדי, שהוא

רואה בו איום, במשרה בהונגריה. חברת האוטובוסים מהווה לגבי מרקוס רק קרש קפיצה בדרך אל העולם הגדול. החלום של אחדים מאילי ההון הישראלים הוא כבר לא ייצור בגליל או בנגב כי אם עסקי נדל"ן במזרח אירופה. זה הוא אם כן שברו של חלום הציונות. עמך נשאר לחיות בעיירות דרומיות או צפוניות מוכות אבטלה, קסאמים או קטיושות, כאשר בעלי החברות המופרטות מעבירים את הייצור לארצות זולות יותר, את הונם לחו"ל ומפטרים את הוותיקים.

"גיבור מעמד הפועלים" הוא מחזה אמין שקרוב לוודאי נכתב בלהט יצירה ע"י מחזאי הכואב את כאבם של הפועלים והעובדים שהרוויחו עד כה את לחמם בקושי רב אך בכבוד, וכל עולמם חרב עליהם עם הפרטת מקומות העבודה שלהם ומסירת השליטה לאילי הון נטולי עכבות הרוצים להרוויח בכל מחיר. הציונות בשנת 2006 עברה אם כן מהנגב והגליל אל הקניונים של בודפשט.

יהושע סובול כתב מחזות רבים בנושאים חברתיים, רובם בשנים האחרונות. "חיים קסומים" מועלה בווינה בראשית 2007 בבכורה עולמית (Charmed Life). זהו מחזה סוראליסטי המתאר מפגש של אנשי עסקים עם שמות בדויים של ציפורים אקזוטיות, הנפגשים באחוזה נידחת לדון בתרופה שהמציאה חברתם לחיי נצח. המחזה מתאר את הדילמות האתיות של חברות התרופות, של מנהלים בכירים בחברות גלובליות, של בני אדם אמביציונים המוכנים ברובם לעשות הכל עבור בצע כסף וטיפוח הקריירה שלהם. הם מנסים על בשרם את התרופה וחיים מאות שנים כזקנים מופלגים המאבדים כל קשר עם המציאות. המחזה מתאר את התוצאה של אימוץ הערכים המודרניים של רדיפה אחר הכסף והשררה, ניוון הערכים האנושיים. חיי הנצח הם סמל למיליארדים שצוברים אילי ההון שאינם יכולים ליהנות מעושרם כיוון שאינו מוסיף להם דבר לאישיותם.

"מעבר לקו המשווה" שטרם הועלה על הבמה הוא מחזה אבסטרקטי המתאר את חיי האלפיון העליון בישראל של ימינו. אנו חווים את השילוש הבלתי קדוש שבו חוברים הון, שלטון ופשע. אסא בשן, גיבור המחזה, הוא איש עסקים קשוח וחסר עכבות הנעזר באיש אמונו בונדי על מנת לסלק מכשולים מדרכו. בונדי קם על יוצרו וכשהוא מגיע לפסגה ונבחר לראש הממשלה הוא מתנער מאסא, כמשל אולי לקשר של הפוליטיקאים המושחתים בישראל של ימינו עם אילי ההון וברוני הפשע. אנו הגענו במסע ההתבגרות שלנו אל דרומית לקו המשווה, בטרה אינקוגניטה, יבשת לא ידועה שבה מותר לעשות כל דבר, לפשוע, לעשוק, להרוג את הילדים, לגנוב, לאנוס ולרצוח. מתי חצינו את קו המשווה, בשנת 1967 אחרי מלחמת ששת הימים, בשנת 1995 אחרי רצח רבין, או שמא בשנות התשעים עם איבוד ערכי האתיקה, האצת ההפרטה, הגדלת הפערים בהכנסות ונטישת מדיניות הרווחה? המחזה משרה אווירה של יאוש ואובדן דרך תוך דשדוש בדרך ללא מוצא.

"זרים" (בהוצאת אור-עם משנת 2004) הועלה בהבימה בשנת 1998 בבימוי נולה צ'לטון ובביצוע מוני מושונוב וסנדרה שדה. המחזה מתאר את קורותיו של גצל, ישיש ערירי מוותיקי היישוב המאבד את הקשר עם המציאות. גצל מטופל ע"י מדלנה, עובדת זרה מרומניה. ביניהם מתפתחים יחסים של חום, מסירות וחמלה. לביתו של גצל מגיע אהובה של מדלנה, בנהוטו, עובד מסיירה לאונה, המבוקש ע"י המשטרה כחשוד בפעילות ארגונית בקרב פועלים זרים. גצל מאמץ אותו כבן ושלושת האנשים העקורים מארצותיהם ומסביבתם הופכים למעין משפחה תמימה עד שהמציאות פולשת באכזריות לתוך עולמם. המחזה וההצגה, הבימוי והמשחק, הם בפסגת ההוויה התיאטרלית של ישראל המודרנית. סובול מתאר ביד אמן את הדילמות החברתיות והאנושיות של גיבורי המחזה, שבניגוד לכל הסיכויים מוצאים קרקע משותפת, אהבה ואמפתיה. יש במחזה הקשרים רבים לאתיקה בעסקים בהצגת תנאי העסקתם של העובדים הזרים, ביחס השלטונות אליהם, ביחס החברה לשונים מאיתנו. בחברה שבה כל דאלים גבר, המפקירה את בניה החלשים, הופכים הזרים לשעיר לעזאזל של מכאובינו, ל"יהודים" החדשים האשמים לכל האסונות הפוקדים אותנו.

גם ברומנים של סובול "שתיקה" ו"ויסקי זה בסדר" יש הקשרים אתיים רבים וביקורת נוקבת על ישראל של ימינו. סובול, כברכט של גרמניה בתקופת רפובליקת ויימאר, הוא נביא הזעם של ישראל הזועק כנגד השחיתות והעושק שהוא רואה בכל מקום. האם נשכיל להפנים את המסר שלו?

שחיתות בישראל - הרומן "הישמרו מדורון יווני" מאת יעקב קורי והמחזות "נלי דורון" ו- "בחירתה של נלי"

מבוסס על הרומן האתי "הישמרו מדורון יווני" מאת יעקב קורי בהוצאת בימת קדם, תל אביב, 2001

מבוסס על קלטת וידיאו של 120 דקות מערב לרגל הוצאת הרומן וספרי המחקר של יעקב קורי במרכז סוזן דלאל ב-2001, עם קטעים מומחזים, ראיון של יצחק גורמזאנו גורן עורך "בימת קדם" עם המחבר, ופאנל על אתיקה בעסקים בישראל בהנחיית העיתונאי אריה אבנרי, עם פרופסור פרץ לביא, איש העסקים יונתן אדרת ויעקב קורי.

מבוסס על המחזה "נלי דורון" מאת יעקב קורי (שנכתב בשנת 1997) והמחזה "בחירתה של נלי" מאת יעקב קורי ועמליה אייל (שנכתב בשנת 2005) ושיצא לאור בצרפת בצרפתית (Le choix de Nelly) בשנת 2012.

<u>תמצית היצירה:</u>

הספר "הישמרו מדורון יווני" מתאר בצורה נוקבת את השחיתות בעולם העסקים הישראלי, כפי שרק איש עסקים המכיר את המציאות מידע אישי יכול לתאר. סוגיית השחיתות בעולם העסקים הישראלי לא קיבלה עד כה ביטוי נאות בספרות וכמעט ולא נכתבו ספרים על ידי אנשי עסקים בנושא זה. בזאת טמונה הייחודיות של הספר, שמשכנע באוטנטיות שלו ובמסר שהוא מעביר לגבי עתיד החברה הישראלית בשנות האלפיים, מסר של ייאוש מהול בתקווה.

הספר "הישמרו מדורון יווני" הוא מאוד אקטואלי ושזורים בו מוטיבים רבים העומדים במוקד ההתעניינות של הציבור בישראל: שחיתות בעולם העסקים, גזענות ומעמד האשה. אך זהו גם ספר אוניברסלי על אהבה ובגידה, המתאר את ההתמודדות בבגידה והתגברות האהבה על כל התלאות.

גיבורי הספר הם נלי ויולי דורון, זוג ישראלים שלא מוכן להיכנע לנורמות החדשות ומשלם את מלוא המחיר על כך, תוך בגידה של חבריהם הטובים ביותר. הסבל שהם עוברים מתואר כאודיסיאה ישראלית מודרנית, על רקע מוצאם היווני והקבלת הדמויות לגיבורי הומרוס.

העלילה מתחילה במסיבת הפתעה שעורך יולי בביתו בתל אביב לאשתו נלי ובה מופיעים כל ידידיהם, שהמפגש ביניהם מוליד מזימה להשתלט בנזיד עדשים על חברה שיולי מלווה ומושקע בה, תוך נישולו מנכסיו והונאת בעלי המניות. במהלך הספר נשחק יולי, יוליסס המודרני, איש העסקים הקשוח ובעל התחבולות, המנסה להיאבק בשחיתות תוך שמירה על כללי אתיקה אלמנטריים, ולא יכול להתמודד עם אנשי העסקים נטולי העכבות הנלחמים בו בגיבוי כמעט מלא של כל הסביבה.

לעומתו מתפתחת נלי, פנלופי הישראלית, בעקבות המשבר ממורה תמימה לאשת לפידות. נלי חדלה להיות אותה פנלופי הכנועה, שאינה עושה דבר פרט לטוויה בפלך ושמירת נאמנות עיוורת לבעלה, והופכת להיות אישה מודרנית הלוקחת את גורלה בידיה על מנת להציל את בעלה, את עצמה ואת הזוגיות שלהם. לבסוף נמצא הפתרון להתרת הסבך בהחדרת הסוס הטרויאני, דורון יווני, למבצר האויב. אך האם הניצחון הוא שלם, האם הדרכים שבהם משתמשים גיבורי הספר להתרת הקשר אינן משחיתות גם אותם, מהו הגבול שאסור לחצות כשנלחמים בשחיתות, והאם הניצחון שווה את המחיר. זוהי הדילמה העיקרית של "הישמרו מדורון יווני", שכל אחד מהקוראים מתייחס אליה עם נטיותיו האישיות ומוצא את ההקבלות לחוויות שחווה בעצמו.

הספר עובד לבמה ע"י יעקב קורי ועמליה אייל בשם: "בחירתה של נלי".

<u>ביקורת של הסופר והמחזאי יהושע סובול על היצירה:</u>

ציטטות מתוך דוא"ל של יהושע סובול ליעקב קורי מה - 28.10.2006 ומה - 29.10.2006

"קראתי בהנאה את המחזה שלך "בחירתה של נלי", ומצאתי בו עניין רב. הדמויות, מערכות היחסים והנושאים שעולים במחזה הם בעלי חשיבות מרובה להבנת הערכים השולטים בעולם העסקים בעשור הראשון של המאה

העשרים ואחת. הניהיליזם המוסרי של הדמויות מסביר מצד אחד את החומר האנושי שממנו עשויים גיבורי הקאפיטליזם הפראי של העידן החדש, ומצד שני דוקא הניהיליזם הזה הופך את גיבורי המחזה לדמויות מרתקות ואפקטיביות מאוד מבחינה דרמטית. בנוסף לכך הופתעתי ושמחתי לגלות שאכן יש לנו עניין משותף בתחום האתיקה או חוסר האתיקה שמאפיינת את חיות הטרף של העולם האמיץ החדש ישן שבו אנו חיים כיום."

"יש רוח רנסאנסית בגישתך וביוזמתך המבורכת להוציא את התיאטרון מבועת הבידור שאליה הוא נוטה להדרדר, ולחייב אותו לחדש את קשריו החיוניים עם המציאות המשמעותית ביותר של העידן שלנו, הלא היא המציאות של עולם העסקים, שוק הכספים ומניפולציות הבורסה. אהבתי במחזה שלך את התיאבון המיני האדיר של דמותו של אלי שמקורה באותה אנרגיה ליבידיאנית שמניעה גם את טורפנותו ודורסנותו בתחום העסקים. בסופו של דבר כמו שהוא בעצם אונס את נלי בפראות מאצ'ואיסטית, ולא בדיוק עושה איתה אהבה, כך הוא גם "מ...." את כל מי שנותן בו אמון בעסקים. אלי הוא מין יצור שמסוגל רק לקחת עוד ועוד מבלי לתת כלום בתמורה מלבד הבטחות ריקות שהוא עצמו אינו מתכוון וגם אינו יכול למלאן. והרי בתחום היחסים בין בני אדם בוגרים מתנהלות כל הזמן עיסקות שמבוססות על קח ותן, אם אלה עיסקות הגונות שנעשות בתום לב וביושר. עיסקה הגונה בתחום היחסים היא עיסקה שבה כל פרטנר מצהיר בכנות על מה שהוא רוצה לקבל ומודיע ביושר על מה שהוא מסוגל לתת בתמורה, ומכאן ואילך נמסרת לצד השני ההחלטה אם יש או אין עיסקה. עיסקה לא הגונה היא כמובן עיסקה שבה הנוכל מצהיר שהוא רוצה דבר אחד בעוד שבאמת הוא חומד משהו אחר (מצהיר למשל שהוא מחפש אהבה בעוד שהוא רוצה רק מין מזדמן ותו לא) , ובד בבד עם זאת הוא מודיע על מה שהוא מוכן ויכול לתת בתמורה בה בשעה שאין לאל ידו לתת מאומה מכל מה שהבטיח, וכמובן שאין בכוונתו לתת ולא כלום. הדברים הללו עתיקים כימי האנושות בתחום הרגשי, אבל בימינו קיבלו מישנה תוקף ומישקל דוקא בתחום שממנו שאולים כל הדימויים של נתינה וקבלה, כלומר - מתחום העסקים. הדראמה עוסקת מאז ומעולם בהפרת התחייבויות או במתן התחייבויות שלא יהיה ניתן להגשימן או שלא היתה מלכתחילה שום כוונה להגשימן כבר ברגע שניתנו."

<u>ניתוח היצירה</u>:

גיבורי הרומן אריה ויולי הם בעלי אישיות של לוחמים, אריה בפרטיזנים ויולי במלחמות ישראל. אך אריה העתיק את המנטאליות של "במלחמה כמו במלחמה" לעולם העסקים ואילו ליולי יש עכבות אתיות. לאור זאת, חברת לאריסה קופצת מדרגה בהיקף מכירותיה אחרי עזיבת יולי, אבל היא נאלצת לשלם מחיר אתי כבד. את העושק האתי מכסים ע"י כפל לשון, שהוא מרכיב חשוב של אנשי עסקים לא אתיים. אריה בחר את השם לאריסה לחברתו, כי בעיר זאת חי היפוקרטס, והשבועה של הרופאים מתקשרת ליושרה של חברת התרופות לדבריו. "אנחנו עוסקים בדיני נפשות, זה המוטו שלי בחיים – הגינות, הקרבה ויושר כלפי כולם, כי בשביל מה אנו חיים אם לא בשביל לעזור לזולת?" הרומן ממחיש גם את הדיסאינפורמציה כמרכיב חשוב בחברות לא אתיות וגם בהתנהגותם של אריה ואלי. נלי מכירה היטב את דודה "המנומס, הלבבי והדביק" אך יודעת שמבעד לתדמית האזרח ההגון התורם לקהילה שיצר לעצמו הוא מסוכן כנחש ופועל תמיד בחושך. "הוא נוהג כמאפיוזו מהסוג הגרוע ביותר", או כפי שאביה, אחיו של אריה, היה אומר בלאדינו "גונב פיתות ומנשק מזוזות". יולי הרגיש בהידרדרות האתית של לאריסה וכשזו הגיעה על גבול הפלילים עזב את החברה בגיבויה המלא של נלי. נקודת השבר בהשחתת החברה הייתה במינויו של אלי למנכ"ל החברה, כאשר אלי ביצע פשעים אתיים ואחרים שאפילו אריה, שהפך ליו"ר, לא העז לעשות קודם לכן, כי אלי היה מוכן לדרוך על גוויות עם אמביציית ענק. אריה ואלי מתרצים את עזיבתו של יולי בגלל קנאתו באלי שמונה למנכ"ל, ויולי לא מוציא את דיבתה הרעה של החברה אותה עזב כי לא מקובל בעולם העסקים הישראלי לירוק לבאר ממנה שתית גם אם היא הסתאבה.

אריה ואלי מדרדרים את מחיר מניית חברת מולקולה של הממציא הדס ויועצו יולי בתשעים אחוז בדרכים עקלקלות על מנת להשתלט עליה כי הם רואים את הפוטנציאל האדיר של המצאתו של הדס אך לא מוכנים ומסוגלים לשלם את המחיר הגבוה הקודם של המניה. מאידך זו הזדמנות לצאת מהסטגנציה הנוכחית של לאריסה. לאחר שקנו במחירים נמוכים חבילות מניות של מולקולה, שיחדו את חברי מועצת המנהלים ובמיוחד את הדס, לאריסה מציעה הצעת רכש למניות מולקולה ובכך הם מכריחים את שאר בעלי המניות למכור להם את מניותיהם תוך הפסד כמעט כל השקעתם. הם רוצים למחוק את מניות מולקולה מהבורסה על מנת שכל הרווח ילך ללאריסה. השיטה של המנהלים הלא אתיים בשיחוד הגורמים עליהם הם רוצים להשתלט היא בסיבוכם בעבירות על החוק, התחמקות מתשלום מס, אי דיווח לבנק ישראל, כך שכשהם מרמים גם אותם אלה אינם יכולים להתלונן לרשויות או לתבוע אותם כי הם חשופים בעבירות הפליליות שהם ביצעו. כך גם נוקטים אריה ואלי לגבי הדס. הפושעים האתיים דואגים גם לשתף במשיסה את היועצים, חברות אמריקאיות או אירופאיות מהשורה הראשונה, המרשימות מאוד

בדו"חותיהם המנומקים את בעלי המניות. תמורת מאות אלפי דולרים והגנה מפני תביעות מסוגלים יועצים אלה למסור חוות דעת שהצעת הרכש של לאריסה למשל במחירים אפסיים לבעלי מניות המיעוט היא הוגנת. גם הדירקטורים החיצוניים, שאמורים כביכול להגן על האינטרסים של בעלי מניות המיעוט, שותפים במקרים רבים ביודעין או שלא ביודעין במזימות הגורמים הלא אתיים תמורת הטבות שונות.

המכפילים בעסקות לא אתיות הם עצומים. אנו רגילים למכפילים גבוהים בחברות הזנק, אבל שם הסיכון הוא גדול כי רק חברה אחת מעשר או עשרים מצליחה לפרוץ. ואילו היזמים הלא אתיים לא מסתכנים כי יש להם מידע פנים, הם מדרדרים את מחיר המניות ובמקרה של מולקולה הם מצליחים להשתלט עליה במחיר של $10M. בכל זאת קיימת מכשלה רבתי לגורמים לא אתיים. במולקולה הם צפו שווי של מאות מיליוני דולר בגלל ההמצאה המהפכנית תוך תשואה של אלפי אחוזים על השקעתם. אבל במקרים רבים, כמו אלה שנסקרים באירועים בספריו של המחבר הם מבריחים מהחברות בשיטותיהם את הממציאים ואת העובדים הבכירים והחברות מתמוטטות. רוב בעלי מניות המיעוט אינם מודעים להונאה האתית, מקבלים את המחיר הנמוך למניה וסוברים שהמחיר ירד מסיבות אובייקטיביות. קשה מאוד לרדת לנבכי התחמון של הפושעים האתיים כי הם כה מסובכים ונסתרים שגם הרשויות האמורות לפקח לא מצליחות להתמצא בהם. רק אשפים פיננסיים כיולי מגלים את הסיבות האמיתיות לירידה. לחברות הלא אתיות יש זמן ומשאבים ללא גבול לבצע את זממן. הן מחכות לקוניונקטורה של ירידה כללית של מחירי מניות למשל, מתבססות על המוניטין הטוב שלהן, על תרומתן לקהילה. הן משחדות, מאיימות, נותנות פיצוי עקיף, ולעתים לא מהססות אף להגיע לאלימות על מנת להשיג את יעדיהן. באילו אמצעים בוחרים אריה ואלי?

הרבה אנשי עסקים מושחתים חושבים שהם מורמים מעם, כמו אריה, שלא חלים עליהם החוקים של בני תמותה רגילים. בספריו של המחבר מתוארת התנהגותו של מייקל מילקן, ב-"וול סטריט" אנו שומעים את משנתו של גקו, לעיתים זה אף מגיע להשקפות פשיסטיות כמו של טום ביוקנן בגטסבי הגדול או אריה סימון ב"הישמרו מדורון יווני". קיים שוני בסיסי בשיטות הפעולה של אריה סימון (אומץ של "אריה") ושל אלי פוקס (עורמה של פוקס-שועל). הן גורמות לנו לתהות עד כמה הן מנוגדות או משלימות, האם עדיף לעקוף קונפליקטים או שיש להיאבק בכל הכוח להשגת המטרות, גם אם דוחקים אנשים לפינה? הרומן מראה לנו תגובות שונות של הקורבנות, חלקם נשברים, חלקם ממשיכים להילחם בדרכים אתיות ואחרים נזקקים ללוחמה לא קונבנציונאלית. בעסקים קיימת סיסמת שווא ש- "Nothing is personal" אך אנו נוכחים לדעת שיולי, נלי, אריה, אלי, הדס, ואנשי העסקים האחרים מתנהגים בצורה מאוד אישית ולא קרה כפי שמצופה מהם. במקרה של אריה ההונאה העצמית מגיעה לשיאים כאשר הוא רואה עצמו כמיטיב עם העם ופועל לרווחת החברה מתוך תחושת שליחות. הוא חי בצניעות, תורם לקהילה, מעסיק עובדים רבים, מייצא בסכומים גבוהים. לאנשי עסקים לא אתיים יש איפוא דימוי של חלוצים, חתני פרס ישראל, בעלי תוארי דוקטור כבוד ויקירי העיר והחברה. אחת השיטות לאיבחון חברה לא אתית היא במסרים השונים שהיא מעבירה לגורמים שונים. במקרה של לאריסה הם אומרים לבעלי מניות המיעוט שמולקולה מתמוטטת, לנושים של לאריסה הם אומרים שיש למולקולה פוטנציאל ענק, לרוכשים הפוטנציאליים של מולקולה הם אומרים שהדס לא ירצה להכניסם כשותפים וכדומה.

אריה טוען שיולי המציא חלק מהשיטות הנלוזות שבהם הם משתמשים בשביל להשתלט על מולקולה וכך הוא יוכל להגיע לחקר האמת ולגלות את מזימותיהם. יוליסס הוא הרי איש התחבולות, הוא המציא את הסוס הטרויאני. אך האם יש דמיון בין תחבולות עסקיות לגיטימיות, כישרון משא ומתן, לבין מעשים לא אתיים ולא חוקיים? "אלה שצמחו מתוך הארגון הם הכי מסוכנים" אומר אריה "הם כמו השטינקרים המאפיוזים שהצליחו להפליל את ראשי המאפיה בארה"ב ובאיטליה." האם יולי הוא קונסילירי שבגד בקאפו די טוטי קאפי? האם אריה ואלי השתמשו בשיטות המאפיוזיות שלהם כשיולי היה בארגון? האם זה לא בגללן שהוא החליט לעזוב? יולי הוא לא צדיק בסדום ולא "הלשין" על אריה ואלי על ההונאות שלהם, כל עוד שהם לא פגעו בו אישית. איזה מין מצפון יש ליולי שהוא מתעורר רק כשהדברים נוגעים לו? מדוע הוא מצפה מהאחרים שיתערבו למענו כשהוא לא התערב למען אחרים כשלאריסה הונו אותם? מדוע הוא קורא למאבק שלו להשיב את הפסדיו "מאבק אתי"? "אין אף אחד שלא תלויה נגדו קופת שרצים כזאת או אחרת. צריך רק למצוא אותה." האם אימרה זו נכונה? האם אין בכך כדי לייאש כל מאבק אתי? כי הרי קרוב לוודאי שכל איש עסקים עשה בשלב זה או אחר בחייו עבירות אתיות, אבל זה אינו אומר שבגלל זה הפך ללא אתי. אם אדם שיקר כמה פעמים בחייו האם זה עושה אותו שקרן?

חוק האומרטה בעולם העסקים הישראלי, "חיה ותן לחיות" הפך במקרים רבים לאידיאולוגיה. האם אין בכך לרפות את ידי כל מי שמבקש לשפר את מוסר העסקים? כל גילוי של שחיתות או התנהגות לא אתית מתקבל כמלשינות, מוקע על ידי החברה, תוך איום של נידוי המנהל או החברה שחשפו את המעשים. זאת, גם אם החברה/האיש נפגעו ע"י המעשה. מניעים של מתריעים יכולים להיות: רדיפת צדק ואתיקה, נקמנות, אהבה לקורבן (סימה), הפסדים

כספיים, עלבונות, שיקולי אגו, דאגה לבריאות הקהילה (ד"ר שטוקמן), כעס על הממונים (המקור) וכו'. האם כולם טהורים? אך האם זה משנה? יולי נכנס למאבק חסר הסיכוי נגד לאריסה, אך הוא חש שזה בנפשו, או כפי שמכנה זאת סימה: אביר השולחן העגול שנלחם על סוסו האצילי בגיבורים הרשעים של מלחמת הכוכבים. יולי תוהה מדוע סימה נשארת באירגון המסואב של לאריסה, למרות היותה מצפונית? הוא מזהיר אותה שהמנהלים הבכירים אינם חותמים לעולם על המסמכים הבעייתיים. הם מעבירים תמיד את הסיכון לדרגים הנמוכים שנותנים את הדין אם העבירה מתגלה, העלמת מס קניה, אי תשלום מס, הברחת מטבע, תשלום שוחד, זיוף ספרים, העלמת מידע וכו'.

הרומן מתאר תופעות כהפרד ומשול, שקר ככל יכולתך, כאמצעים לגיטימיים במלחמת ההישרדות של חברות לא אתיות. אלי ואריה מעלילים על יולי שכאילו הוא מנסה למכור את החברה של הדס מאחורי גבו לגורמים מפוקפקים וגורמים לנתק בין שני החברים ולהרס האמון שרכש הדס כלפי יולי. עלילות, השמצות, חצאי אמיתות, עיוות מידע, anything goes בעולם העסקים המודרני. אחד המוטיבים המרכזיים ברומן הוא שיר הקרקס, שבו מסופר על הילד שחוטף סתירה אדירה בפנים מהבריון באוהל בקרקס ולא מספר על כך לאחרים. זהו סמל לכל אלה שסבלו מהתעללות של גורמים לא אתיים וחזקים ושלא מוכנים לעשות דבר למען האחרים שיבואו אחריהם. הם לא היו שם כשהייתי צריך אותם אז מדוע אצא עכשיו מגדרי למענם. אך רק שבירת מעגל הקסמים יכולה לשנות את המציאות. הגורמים הלא אתיים פועלים בחושך, הם אינם סובלים שקיפות ומשתדלים שהגורמים שהם רוצים לסכסך ביניהם לא ייפגשו. הדס ויולי בכל זאת נפגשים, יולי מצליח להזים חלק מהמידע השקרי שמסרו להדס אריה ואלי, אך הדס כה שבוי בידם שהוא לא יכול לצאת מהקשר, מה עוד שהם כבר סיבכו אותו בעבירות העלמת מס, מטבע ושוחד. השיטה הבדוקה ביותר להילחם נגד שיטות לא אתיות היא בפרסום מירבי, שקיפות מלאה, פגישות מיידיות עם כל הגורמים. אלא שקשה להתמודד בגורמים הלא אתיים כי הם מצוטטים לשיחות הטלפון של קורבנותיהם, שוכרים בלשים העוקבים אחר כל צעד שלהם, יש להם קשרים בכל מערכות השלטון, זמן וכסף למכביר להתגבר על כל מכשלה.

כמעט בלתי אפשרי לאחד את הכוחות של הגורמים הסובלים מעושק אתי. בנוסף למחסור בכסף ובזמן, כמה מהם מפחדים מקופת השרצים, אחרים חוששים מהאיומים על פרנסתם וחייהם, יש חשש מפני קבלת תדמית של מתריע השורפת אותך לתמיד בישראל, או שיקול כלכלי קר שעדיף לספוג את ההפסד ולהשקיע את המאמץ בנושאים חדשים. תופעה אופיינית אחרת היא הדבקת תווית של פרנואיד, troublemaker, מתריע, מושחת, עובד מתוסכל הפועל מתוך נקמנות, אינטרסנט הרוצה להעלות/להוריד את מחיר המניות כי הוא short/long, לכל מי שמעז לצאת חוצץ נגד הפושעים האתיים. יש לטעת בלב כולם את האמת הבסיסית שהיא החוק הראשון בחוקיות ההונאה האתית בספריו של המחבר: "בטווח הארוך כל גורם שמתעסק עם חברות לא אתיות מפסיד". גם אם אריה ואלי למיניהם מתייחסים אליך בדביקות שרמנטית כפי שהתייחסו להדס הם מכינים לכל הקשורים איתם עוקץ, כפי שנוכח הדס מאוחר מדי. יולי חשב שאין זה מן ההגינות לנצל מידע פנים, גם כשמניות מולקולה היו בשיאן וקל וחומר כשהתחילה ההידרדרות. נלי עם הקומון סנס שלה אמרה לו למכור, להפסיד קצת והעיקר להיפטר מהן. אך יולי בהגינותו הקיצונית לא יכול היה לעשות זאת להדס, הוא האמין בחברה וחשב שהיא תתאושש. האם שיקוליו הם אתיים?

הדס טוען: "אני בסך הכל פרופסור מפוזר, שנשלף מהאקדמיה ושהצליח למצוא תרופה מהפכנית." מה גורלם של הממציאים, יזמי ההיי טק במגעיהם העסקיים עם כרישי הפיננסים? האם יש להם סיכוי לא להידלל, לא להישחת, לשמור על היושרה המקצועית והאתית שלהם? ניתן להביא הרבה דוגמאות לשני הכיוונים של חברות הזנק, ממציאים וממנים. הרומן מעלה סוגיה אחרת: עמידה בהבטחות מילוליות, מילת כבוד, עמידה בהסכמים, מזל וברכה בעולם העסקים של ימינו ובמיוחד בישראל. כלפי מי עומדים בכל זאת בהבטחות? מיהו expendable? באים לקראת הגורמים החזקים ומפצים אותם אך אין חשיבות למחזיקי העניין האלמוניים. הכוח של הגורמים החלשים יבוא לידי ביטוי רק אם הם יחפצו לנצל אותו: הפסקת השקעה במניות של חברות לא אתיות, חרם על מוצריהם וניתוק כל מגע איתם. "עוד יכתבו על ההשתלטות של לאריסה על מולקולה כאירוע בבית הספר למינהל עסקים. איך אפשר להשתלט על חברה עם פוטנציאל ענק מבלי לסכן כלום, תוך תיחמון מהספרים של בעלי המניות המסכנים, ועבודה בעיניים על הממציא שקיבל נזיד עדשים על המצאתו." אך האם הרומן הוא סיפור בדיוני? האם ניתן לדון בו רק באקדמיה? הדס חש נבגד ומרומה על ידי אריה ואלי שפיתו אותו בנזיד עדשים ועתה הוא אינו יכול לעשות דבר נגדם כי עבר על החוק ואין לו הוכחות נגדם. יחד עם זאת הוא לא יוצא להילחם נגדם, כי הוא חלש, חולה, אין לו את הגב המשפחתי שיש ליולי, את הידע המספיק למאבק. הוא חש עצמו כמו גרגור סמסא בגלגול של קפקא שהפך לחרק. אם יעשה עצמו לקטן ובלתי מזיק, מקווה הדס שאלי ואריה יחוסו עליו. אך האם הם חסים עליו? האם הם לא גוזלים ממנו גם את כבשת הרש ומוציאים אותו מהחברה אשר בנה? מה הטעם לא להתנגד, אם

ממילא נגזר גורלך? האם יש סיכוי לכבשים אם הם לא שותקים ומשיבים מלחמה שערה בסיוע של רועים כמו יולי נגד אריות ושועלים?

ניתוח דמויות כאריסטיד סאקאר ב"הכסף" של אמיל זולה, אריה סימון ב"הישמרו מדורון יווני", גורדון גקו ב"וול סטריט", מעלה את השאלה האם הם לא גיבורים הרבה יותר מוחשיים מהדמות החיוורת של קן ליי באנרון, או של איבן בסקי? איזו דרך יעילה אם כן יותר להוראת האתיקה בעסקים: באמצעות יצירות ספרותיות, אירועים מעולם העסקים או הרצאות פילוסופיות? לאריסה הוא מבצר ביוונית. עד כמה נלי, ילידת לאריסה, היא המבצר של יולי יחד עם ילדיו דודי ודנה? האם היה יכול לצאת ולהתמיד במאבק אם היה בודד כמו הדס? או אם היה לו בן זוג חלש כמו סימה? יש חשיבות בלתי רגילה לתא המשפחתי בהצלחה בעסקים, באומץ להיות מתריע, ביכולת לעבוד מסביב לשעון, בעמידה בפני פיתויים כספיים ואחרים. סוגיה אחרת המועלית ברומן היא סגירת חשבונות כמניע בעולם העסקים מעבר לשיקולים הקרים של רווחיות. כך למשל נוכל להביא כדוגמאות: את העובדה שאריה ואלי נפגעו מכך שיולי עזב אותם והם רצו שיזחל חזרה אליהם, שאריה היה דודה של נלי והתאכזב מהניכור שלה, שאלי קינא בהרמוניה המשפחתית של יולי בעוד חייו עם אשתו הם גיהינום, שסימה רצתה להשיב אליה את יולי?

נלי אומרת ליולי: "חמוד שלי, אתה רוצה שאבוז לך על שנשארה בך תמימות והגינות בתוך הג'ונגל של עולם העסקים? להפך, בגלל זה אני אוהבת אותך, טיפשון." האם זה נכון רק לגבי נלי המורה התמימה או גם לנשים של אנשי עסקים שהתרגלו לקניות בכיכר המדינה, לסופי שבוע ביערות הכרמל, לחופשות סקי בשוויץ, למסעות נופש ביאכטות מפוארות? נלי ויולי מאשימים את אריה שלא הזהיר אותם, בהיותו הדוד של נלי, על תוכניות ההשתלטות שלו על מולקולה. אם הם היו יוצאים בזמן ולא היו מפסידים את חסכונותיהם הם לא היו צריכים לצאת במאבק. אך האם אריה היה יכול להזהיר אותם גם אם רצה? האם לא היה צריך לחשוש שיולי יפעיל את המשרוקית של ה-whistleblower ?

הקוראים של הספר מוזמנים לחשוב האם יולי לא היה עושה דבר אם היה מציל את עצמו? אם כן- מה הבסיס המוסרי של מאבקו המונע משיקולים אגואיסטיים של הפסד כספי ויצר נקמנות? אך מאידך, כאשר יולי יוצא למאבק נגד השיטה, מה זה חשוב שתחילת המאבק נבע מסיבות לא אתיות, כל עוד תוצאתו היא לרווחת הכלל? מה חשוב יותר – הכוונה או התוצאה?

היבט אחר הוא הגזענות בעולם העסקים הישראלי כפי שהיא משתקפת ברומן. האם קיימות דיעות קדומות נגד מזרחיים, בעלי שמות מזרחיים, חזות מזרחית? האם הן מוצדקות? האם מזרחיים יותר אתיים מאשכנזים בעולם העסקים הישראלי? נוכל לחשוב על דוגמאות רבות לטייקונים מזרחיים וספרדים שלא התנהגו בצורה אתית בעסקיהם. אך מה הוא בכלל אחוז המזרחיים בצמרת העסקית? נלי מתריסה בפני יולי: "אין צדק בעולם הזה, לכאלה אנשים אלוהים נותן הכול ואותנו, שאנחנו כל הזמן עוזרים לאנשים ומעולם לא עשינו רע לזבוב, הוא דופק." אך בדת נאמר כי שכר של מצווה - מצווה. לפי אילו אמות מידה מוסריות "מגיע" אם כן לאנשי עסקים אתיים להצליח יותר מאשר לקולגות המושחתים שלהם? וגם אם מגיע, האם זה קורה כך במציאות? אלי ואריה טוענים בפני יולי כי ניצלו הזדמנות עסקית בהשתלטותם על מולקולה והיטיבו עם בעלי מניות המיעוט בכך ששילמו להם לפחות 10% מהשקעתם. כאן אנו רואים במלוא חריפותו את ההבדל בין אתיקה, ערמומיות ושחיתות. אם הם לא היו מורידים במזיד את מחיר המניה הם היו מתנהגים בצורה ערמומית אך בכל זאת אתית. הם לא ניצלו הזדמנות, הם גרמו לה לקרות. "איש הכספים האינטלקטואל!" מטיח אלי בפני יולי. האם זה עלבון? עד כמה האינטלקטואליות, קריאת ספרים, ביקור בתיאטרון וראיית סרטי איכות תורמות לאיש העסקים בפיתוח ראייה אתית? כמה אחוזים מאנשי העסקים שאנחנו מכירים הם אינטלקטואלים? האם הם יותר אתיים מאחיהם? האם הם מצליחים יותר, עקביים יותר?

יולי טוען: "אני המצאתי תחבולות מתוחכמות אבל לגיטימיות, אבל בגלל שאתם הרבה פחות חריפים, אתם עושים טריקים שפלים וגסים, מכות מתחת לחגורה, שיטות של המאפיה." ניתן אם כן להיות מתוחכם ואתי כאחד, אליבא דיולי. אך בהעדר תחכום, האם ניתן להצליח רק בעזרת שוחד ואמצעים לא אתיים? כנגדו מתריסים אנשי העסקים הלא אתיים: "אז מה אם אנחנו מעגלים פינות, אנחנו לא במדינה אוטופית שאתה חולם עליה. ישראל של 1994 (ושל 2006?) היא חברה מטריאליסטית, שרק החזקים שורדים בה, זאת לא מדינה של יפי נפש בכיינים כמוך." עד כמה זה נכון ועד כמה זה מוצדק אם לא עוברים על החוק (או גם אם עוברים ויוצאים זכאים מחוסר הוכחות)? האם מקומם של יולים למיניהם לא יכירם בעולם העסקים הישראלי האכזרי של ימינו והם יכולים להשתלב רק באקדמיה אם בכלל? יולי אומר: "עוד לא ראיתי בישראל חברה רצינית אחת שבאמת נתנה את הדין על דיווחים כוזבים ואף חבר במועצת מנהלים עוד לא ישב בכלא על מעלליו." עד כמה זה נכון ומדוע? אנו יכולים לאשש את דברי יולי בפרשת המניות הבנקאיות, כאשר קבעו שאין זה מ:"עניינו של הציבור", בפרשיות של הונאת הרשויות המסתיימות

בתשלומי כופר, בכשלון התביעות הייצוגיות, בסינדרום הש.ג. שנותן את הדין. אריה מציע ליולי לנטוש את המאבק חסר הסיכוי, לחזור לתפקידו הקודם כסמנכ"ל הכספים ולסייע במיזוג מולקולה אל תוך לאריסה. עד כמה ההצעה של אריה, לשעבר ליאון או כפי שקורא לו יולי בגלל מוצאו הספרדי-איטלקי-מאפיוזי "דון קור-ליאון", היא הוגנת ואינה ניתנת לסירוב? מה היה קורה אם יולי היה מסכים?

הרומן מתאר את האודיסיאה שעובר יולי במסעותיו אל חבריו (לשעבר) אותם הוא מנסה לגייס למאבקו בנימוקים שונים. האם יש לו סיכוי כשהוא מסומן כבר כמתריע, אדם שירד מהפסים, בדווי שמונע משיקולי וונדטה, נגוע בתסמונת האתיות? האם מאבקו גם פוגע בסיכוייו לקבל עבודות חדשות כשמתייחסים אליו כ"אונטערמענטש"? האם יש סיכוי לנצח בדרכים אתיות במאבק נגד גורמים לא אתיים? אם נזקקים לדרכים לא אתיות, האם זה אינו משמיט את הלגיטימציה של המאבק? זאת ועוד, בדרכים לא אתיות תהיה תמיד ידם של הגורמים הלא אתיים על העליונה, כי אין להם עכבות והם הרבה יותר מנוסים ומתמידים במאבקים אלה. אהוד אורגד, מנכ"ל החברה המתחרה ללאריסה, ניסה להילחם נגדם בעבר בדרכים אתיות ונכשל. לפיכך הוא אינו מוכן לצאת למאבק נוסף חסר סיכוי יחד עם יולי. גורמים רבים שלא הצליחו במאבקים אתיים מאבדים את רצונם להילחם או גרוע מכך מתקרנפים ומצטרפים לבכחנליה של הגורמים המושחתים על מנת להישרד. תביעות נגדיות הפכו לשיטה של גורמים לא אתיים אם מישהו בכל זאת מעז לתבוע אותם. במקביל, הם מגייסים את עורכי הדין הטובים ביותר, משקיעים סכומי עתק בהאזנות סתר ומעקבים, מנהלים קמפיין תקשורתי ענק, נותנים פיצויים עקיפים לגורמים שלא כדאי להסתכסך איתם. לא פעם הם מוכנים להשקיע הרבה יותר מסכום התביעה למען דבקות בעיקרון להרתיע תובעים פוטנציאליים, כך שידעו שלא כדאי לתובעם. אנו תוהים מדוע יולי לא מקבל את הצעתה של ליאורה דיאמנט לעבוד איתה כמוצא של כבוד שיבטיח לו הכנסה גבוהה, הוא לא יצטרך לעבוד עם גורמים מושחתים וזה יעזור לו לנקז מהמערכת את הרעלים שנכנסו בעקבות המאבק הדון קישוטי שלו נגד אריה ואלי. מה המחיר שליאורה דורשת עבור הצעתה ועל איזו יושרה אחרת הוא יצטרך לוותר? יולי לא מוכן לשלם את המחיר הזה כי התא המשפחתי שלו חשוב מכל.

Noblesse oblige הוא התירוץ של הוראס בורגיניון לא להילחם נגד אריה שהוא חבר באותו מועדון, שייך כמוהו לאליטות. "כמה משפחות יש בישראל שבאמת נחשבות? אלף, אלפיים מכסימום (הוא מגזים, יש רק עשר, עשרים). אם הם לא יהיו בטופ, אז בוזגלו וטולדנו יהיו, אם אתה מבין למה אני מתכוון..." האם נשמעים טיעונים מעין אלה בעולם העסקים? הקורא מוזמן לקרוא את האירוע "גזענות בעולם העסקים" הבנוי כולו על "אמרות שפר" שנאמרו בשנים האחרונות על ידי אנשי עסקים כלפי המזרחים. תופעה אחרת הנפוצה בישראל היא התכונות השאקאליות של הצבועים תרתי משמע בעולם העסקים. כשרואים איש עסקים בצרות מפסיקים לשלם לו במקום לחוש לעזרתו. משתתפים במשיסה על גופו המדמם. כך קורה גם ליולי כשלקוחות שלו מציעים לו לשלם רק 10% מחובם כי הם יודעים שהוא לא יוכל לתבוע גם אותם, וגם אין לו משאבים לכך. אנו עדים גם למעורבותו של העולם התחתון בעסקים לגיטימיים בישראל, לרבות בחברות היי טק. באופן פרדוכסאלי נרקמת ידידות מוזרה בין יולי האתי לאיציק גולדנברג איש השוק האפור אשר השקיע במולקולה. אך איציק מסרב לעזור ליולי בדרכים חוקיות ואתיות כי הוא יודע שאין בהן תוחלת, והוא בכל זאת מקבל פיצוי מלא על השקעתו מאריה, בדרכים המפיוזיות שלו. וכאן נשאלת השאלה: האם זה אתי לכרות ברית עם מפיסטו בשביל להכריע את השטן? איציק הוא איש כבוד על פי דרכו, של פושעים אבל לא של נוכלים. יולי בכל זאת מצליח למרר את חייהם של אריה ואלי. גילוי האמת לאיציק גולדנברג עולה לאריה באובדן היאכטה שלו ובהחזר ההשקעה עם ריבית של השוק האפור. יולי פוגע במוניטין של לאריסה בכל מקום אפשרי לרבות הרשויות, נותר משקע מחשיד שיקשה על לאריסה למצוא בעתיד שותפים. כך שמאבקו של יולי לא היה לשווא.

דווקא יענקל'ה המפקד של יולי מהצנחנים נרתם לעזרתו, על פי המנטאליות של עזרה ל- old buddies בישראל. האליטות אולי עוזרות לעצמן, אך גם הלוחמים בסיירת. עד כמה אחוות לוחמים בעולם העסקים היא אתית? האם אין בכך נפוטיזם? או שמא דווקא בגלל שיש אימון מוחלט במי שהציל את חייך בקרב זהו המבחן העליון ליושרה? יולי לא מהסס לבקש את עזרתם של חבריו מהשכונה מאותו המוצא. עד כמה זה לגיטימי, והאם זה עוד קיים בישראל של ימינו? יש הטוענים שכמו שלא יכולת להתקבל בעבר לביקור רופא בקופת חולים בלי תור, אם לא דיברת יידיש, כך אינך יכול לפתור את בעיותיך עם פקיד השומה אם אינך משתייך לאותו המוצא. האם זו גזענות חדשה ומוצדקת? ומכאן לסוגיה אחרת: מדוע מפלגות שחרטו על דגלן את המאבק החברתי לא ממהרות לאמץ גם את המאבק על טוהר המידות בעסקים? יוסי אדרי, סגן שר וח"כ, חושב שכולם גנבים ממילא כי אם לא, הם לא היו מתעשרים. לבוחריו אין את הלוקסוס של קיום מאבק אתי ואם תציע להם איזו גברת זקנה מליון שקל עבור ראשו של מישהו הם יתנו לה אותו ברצון. היבט אחר הוא: עד כמה המשטרה אינסטרומנטאלית במאבק נגד השחיתות בישראל? האם הם לא דורשים מהלוחמים למען טוהר המידות smoking gun evidence בשעה שזה בדיוק

תפקידה? והרי זאת משימה בלתי אפשרית ליחיד לנוכח התחכום והכסף שמשקיעות החברות בהסתרת מעלליהן. מה עוד שאין למשטרה תקציבים למאבק בטרור ובפשע, קל וחומר כנגד הברונים השודדים.

קיימת אכסיומה שהעיתונות היא המבצר האחרון כנגד השחיתות בישראל. אך עד כמה העיתונות אכן פועלת נגד השחיתות של אילי ההון הגדולים ביותר? מה הסכנה בחבירה באחזקות בתקשורת ובעסקים בישראל, כך שעיתונאי המסתבך עם איל הון יכול למצוא את עצמו ללא מקום עבודה כי אותו איל הון מושקע בעיתונו, או בערוץ טלוויזיוני, או קשור בקשרי עסקים עם הבעלים של העיתון. מדוע חושפים רק שחיתויות של הש.ג.? מדוע העורכים הכלכליים מיישרים קו עם המדיניות התאצ'ריסטית של השלטון? האם יש סיכוי שתתגלה פרשיה נוסח אנרון ע"י העיתונות הישראלית? מה אם כן יחס העיתונות לחבירה בין הון לשלטון? מר בלו אומר בסוף הסרט על אנרון כי יש אלפי מקרים כמו אנרון, בארה"ב הם הולכים ונחשפים כי יש עיתונות חופשית. האם יש סיכוי למקרים כמו אנרון להתגלות לפני המפץ הגדול? מי יעז לצאת חוצץ כנגד קן ליי הישראלי הנתמך ע"י רוקפלר הישראלי? מה עוד שמדובר בעשר עד עשרים משפחות שכולן קשורות זו בזו בעסקים. נשאלת השאלה: האם העיתונות הכלכלית רדודה? האם העיתונאים מספיק מנוסים על מנת להבין את התחכום של אילי הון מושחתים? מה יש להם להפסיד אם יצאו למאבק נגד השחיתות, יכתבו על כך ספרים, מאמרים והרצאות, כמו לוחם השחיתות מס' 1 בישראל אריה אבנרי? מי שמע על אירגון אמיתי או אומץ, כמו שכולם שמעו על ארבע אמהות?

תפקידה של רשות ניירות ערך במאבק נגד חברות לא אתיות צריך להיות מכריע. אך שולי רכס, עורכת הדין של הרשות, אומרת: "רק אני מבינה מה באמת קרה כאן...אני יוצאת עם חרב שלופה להילחם בדרקון ואומרת 'אוואנטי' והקולגות שלי נשארים לשכב בשוחות וצועקים לי 'בראבו'...עורכת דין מבריקה כמוני מזמן יכלה להצליח אם הייתה פורשת לפרקטיקה פרטית ומגנה על הכרישים במקום לנסות ללכוד אותם באמצעות חכה לדגי רקק." האם זאת מציאות או בדיה? ומכאן לדילמות האתיות של עורכי הדין: במי עליהם לתמוך? במתריעים חסרי המשאבים או בגורמים לא אתיים שנותנים להם סכומי עתק בשביל לייצג אותם במשפטים, לעזור להם להתחמק מתשלומי מס, להונות בעלי מניות מיעוט, לכתוב חוות דעת המטהרות את השרץ? עו"ד יהודה קרייתי, חברו הטוב ביותר של יולי, האם הוא משל או מציאות? פן אחר ברומן הוא: הדילמות של מנהלי קרנות הנאמנות: להגן על האלמנות והיתומים שהשקיעו את כל חסכונותיהם בקרנות או על הבנקים שהם בעליהם ויש להם אינטרסים שונים כולל קשרים עסקיים עם גורמים לא אתיים? האם החומה הסינית היא קשה כסלע או רכה כחול? הדירקטורים החיצוניים בקרנות – האם הם משרתי הציבור או מחפשי הכנסה קלה? מדוע נלו, מנהל קרן הנאמנות בספר, אדם ישר כסרגל ואשף פיננסי, לא יכול בסופו של דבר לעזור ליולי למרות שהקרן שלו (לא היא – אלא המשקיעים בה, יחי ההבדל הקטן) הפסידה מיליונים בהונאה של לאריסה? האם יש לזה קשר לפתגם שהוא מצטט בפני יולי ש"החולצה קרובה לגוף אבל העור עוד יותר"? מדוע רואי החשבון של מולקולה לא מוכנים לעזור ליולי למרות שיש לעובדים הוכחות על זיוף ספרים בעת המיזוג? בפני מי יש לרואי החשבון חובת נאמנות: בפני החברה, בעלי השליטה, המנכ"ל, הרוכשים של מולקולה, בעלי מניות המיעוט, הרשות לניירות ערך או אולי בפני מצפונם והיושרה המקצועית שלהם? התשובות לכל השאלות ברורות.

יולי מנסה לפתוח את תיבת הפנדורה של לאריסה ולא מצליח, מדוע? הרי יש ללאריסה לא מעט שונאים, גופים רבים וחזקים שהם הונו אותם? נלו ברוב התלהבותו להכריע את לאריסה אשר הונו את הקרן שלו אומר ליולי שעוד יעשו מזה אירוע שיילמד בפקולטה למינהל עסקים. הוא אולי מצליח לעמוד ביעד זה אבל לא בגלל הסיבות שחשב עליהן. יולי מוכן להתפשר עם אריה על פיצוי נאות לו ולקרן הנאמנות בתמורה לויתור על תביעה ייצוגית של מאה מיליוני דולר לכל בעלי המניות. איפה נעלמו כל הכוונות הנעלות של יולי לעזור לחברה ולטהר את השחיתות? האם מחיר המצפון שלו הוא כמה מיליונים בלבד? או שמא הוא התאכזב מאותם אלה שלא רצו לעזור לו ולכן הוא פועל לבד? מה היא גלולת הרעל שיולי מזכיר ולמה הוא שומר אותה רק למקרה שיקרה לו אסון? האם זה מקובל בסכסוכים בין חברות, במיזוגים לא ידידותיים כנשק יום הדין, 'תמות נפשי עם פלישתים'?

יולי מדמה את אריה למקי סכינאי, שכמוהו הוא מסתיר את הסכין שלו. האם ניתן לדמות את ההתנהגות של חלק מהחברות הלא אתיות להתנהגות של המאפיה? מה קווי הדמיון והשוני? חוק האומרטה, הנאמנות העיוורת, החרמת (או "חיסול") של המתריעים, איומים, האזנות ומעקבים, תאונות מסתוריות במכונית המשפחה ולכלב הילדים. אנשי עסקים ומתריעים בישראל שהעזו לחשוף ליקויים בחברות, במוסדות ובארגונים היו קורבנות להתנהגות מאפיוזית של עושקיהם.

אריה מאשים את יולי בבגידה במורשתו כי שינה את שמו מבוסקילה לדורון, במשפחתו כשהוא יוצא להילחם נגד דוד אשתו, בחברות שבהן הוא עבד, לאריסה ומולקולה, ובמשתמע גם באשתו נלי. האם יולי הוא אם כן גיבור או בוגד? מה העונש שמשלם יולי על זה שהתפתה "לכרות ברית עם השטן" ולהסכים לפיצוי העקיף שהציע לו אריה?

האם פיצוי זה היה אתי או אפילו חוקי? מדוע בסופו של דבר לא עמד אריה בדיבורו והאם ניתן לסמוך בכלל על גורמים לא אתיים? מדוע לא הפנים את הלקח של הדס? העיוור הגדול ביותר הוא זה שאינו רוצה לראות וכך גם יולי התמים. יולי לכל אורך הספר עושה טעויות רבות ומכיר בהן. אלי עושה טעות גדולה אחת עם נלי ומשלם על כך. רק אריה לא עושה אף טעות ושומר על קור רוחו לכל אורך הדרך. מדוע? מה המשותף בינו לבין סזאר סוביראן? מה השוני בינו לבין גורדון גקו? אריה הוא איש העסקים המושחת האולטימטיבי, אדם נטול רגשות, עם חשדנות ובוז לסובבים אותו. סימה מייעצת ליולי שילך לבאבא יוסוף על מנת שייתן לו קמע נגד עין הרע ויחזיר לו את הבאראכה. מה המקום לאמונות תפלות, אסטרולוגיה, התייעצות עם מקובלים ומעלים באוב בעולם העסקים הישראלי? האם זו תופעה נפוצה?

לעיתים נוטים העושקים בגלל עודף ביטחון עצמי להגזים בעלילותיהם. אריה ואלי מעלילים על יולי מערכת יחסים הרבה יותר מסועפת עם סימה כוללת ילד מחוץ לנישואין במקום לספר לנלי רק על ההרפתקה בת השבועיים שהייתה ליולי וסימה בנסיעה העסקית לפאריס. בגלל התשתית הבריאה של יחסיהם מוכנה נלי לשמוע את האמת אחרי שלב הכעס הנורא. דווקא בגלל ההגזמה בדיבה, הצילומים ובדיית הראיות היא מחליטה להישאר עם יולי ולסלוח לו. הקיצוניות מביאה לעיתים דווקא את התוצאה ההפוכה מהמקווה. איך קורה הבלתי יאמן ונוצרת הברית בין נלי לסימה? מדוע בעולם העסקים הישראלי זה אינו קורה וגורמים מקופחים לא חוברים יחדיו על מנת להילחם נגד אלה העושקים אותם? 'קום התנערה עם חלכה?' היה קיים לפני 100 שנה אך מדוע אינו קיים כיום? דווקא בגלל האכזבה הרבה מהשלטון הכמעט בולשביקי של ראשית המדינה, מתקדמת ישראל בצעדי ענק לתנאי אי השוויון הקיצוניים, לשחיתות בכל הרמות, לחבירה בין הון ושלטון המאפיינים רפובליקות בננות. נלי עוברת מטמורפוזה ממורה לכיתות היסוד, מפנלופי הקטנה והנאמנה לאישה מודרנית הלוקחת את גורלה בידיה ומוכנה להילחם בשיטות לא מקובלות אם כי לא אלימות למען משפחתה, רווחתה ואושרה. רק כשאדם נצרף באש הייסורים הוא לומד להכיר את עצמו, רק כשיולי על סף התהום לא יכול להושיע לעצמו היא מוצאת את יעודה.

אנו לומדים להכיר ברומן את החברים שעזבו, אלה שנשארו ואלה שחוזרים אחרי שיולי ונלי מתעשרים. האם חברים הם גורם שניתן לסמוך עליו במציאות העסקית בישראל? או שמא המציאות בישראל היא כמו בוול סטריט של גורדון גקו האומר: "אם אתה רוצה חבר נאמן קח כלב" וכדברי סזאר לאיגולין בז'אן דה פלורט: "אתה רוצה חברים או שאתה רוצה ציפורנים?" מדוע יולי סולח לחבריו לבסוף, האם זה מפני שאחרת לא היו נשארים לו חברים או שהחברים האתיים פחות ססגוניים? נלי אומרת ליולי במסיבת יום ההולדת שלו שאת כנפיו לא ניתן לקצץ כי היא הדביקה לו אותן. אך את המלחמה שלו הוא כבר ניצח כי הוא נתן את הכיוון, הצדיק האחרון בסדום שיכול להציל את העיר כולה מאבדון. האם זה תירוץ קלוש להסתרת הכישלון של יולי או שמא היא צודקת וגם אם הוא לא ניצח בקרב הוא עוד ינצח במערכה? דמות טרגי-קומית היא הדס הממציא הגאון. מה שובר את הדס בסופו של דבר ומביא אותו להתאבדות? אובדן הכסף, הפיטורין שלו מניהול מולקולה, גזילת ההמצאה שלו, לקיחת התהילה ממנו, הלעג של אריה ואלי שחשב אותם לידידים, רוע הלב של עולם העסקים, הבדידות הנוראה שלו, המחלה שלו? או כולם ביחד?

מנהל הוצאת ספרים גדולה אמר למחבר כשרצה להוציא לאור את הספר שהוא מוכן לקבל את הספר בתנאי שהמחבר יוציא את כל השטויות של האודיסיאה. המחבר סרב כמובן, אך נשאלת השאלה: האם המוטיבים המיתולוגיים שבספר, ההקבלה לאודיסיאה, ליוליסס, פנלופי, פוסידון, דיוניסוס, קאליפסו והאדס תורמות לסיפור או מקשות על הבנתו? האם האנלוגיות מעולם הספרות, התיאטרון והקולנוע, המוסיקה הקלאסית והעממית מובנות לקהל הרחב ומחזקות את העלילה? האם המבנה דמוי המחזה רצוף הדיאלוגים מקל על הקריאה? למיטב ידיעתו של הסופר הרומן "הישמרו מדורון יווני" הייתה אחת היצירות הישראליות הבודדות (רומן, מחזה או סרט) שנושאה הוא אתיקה בעסקים שפורסמה עד שנת 2001. מדוע לא נכתבו יצירות על נושא זה? האם הוא אינו חשוב, אינו נוגע לכולנו? האם הוצאות הספרים מקלות או מקשות על פרסום רומנים בנושאים אלה?

אחת הדמויות הרבגוניות ביותר ברומן היא נלי. היא משתנה לאורך הרומן מן הקצה לקצה. אך איזו דמות היא עדיפה על הקורא: נלי המורה המסורה והנאמנה או נלי הרוצה "לחסל" את אלי ואריה, הנלחמת בהם בשיטות לא קונבנציונאליות, המכריעה את אלי בשיטות שלו ושולחת אותו למאסר, המאיימת על אריה שתעליל עליו את הרצח של הדס בגלל תביעות אצבעותיו על האקדח, המצטרפת לניהול של לאריסה ומולקולה. ואיזו נלי עדיפה בעיני יולי? ומנלי לאריה: מדוע אריה מסכים להיכנע בסופו של דבר והאם זו כניעה? ויתור על היותו יו"ר של לאריסה בגיל 75, עם הון של עשרות מיליוני דולר, עם שמירת שמו הטוב, עם טפילת כל האשמה על אלי בתירוץ שלא ידע על פשעיו (סינדרום הש.ג. לפיו אילי ההון אף פעם אינם נותנים את הדין) אך תמורת התפייסות עם יולי שנוא נפשו. אם אריה לא נכנע, מדוע יולי מסכים בסופו של דבר לעיסקה שרוקחת נלי לפיה הם יקבלו את ניהול החברה, בעלי

מניות המיעוט יקבלו פיצוי הולם, הם מתחייבים לנהל אותה בדרכים אתיות, והם מקבלים את חצי הונו ובעלותו על החברה של אריה דודה של נלי? האם זו לא סחטנות כלפי אריה ואם כן האם היא מוצדקת, עד כמה ניתן לשמור על אתיקה אם רוצים להצליח בעולם העסקים הישראלי? האם נאום ההלל של יולי על אריה נוסח נאום ההלל של מרק אנתוני על יוליוס קיסר הוא ויתור כואב, או הוא לעג לאריה שממילא כולם יודעים על אשמתו ורק עוזרים לו to save face?

כל קורא מוזמן לחשוב איך הוא היה נוהג לו היה במקום הגיבורים הראשיים של הספר: יולי, נלי, אריה, אלי, הדס, סימה, החברים של יולי? האם יולי ונלי ויתרו לבסוף על עקרונותיהם למען בצע כסף? והאם השאלה הייתה רק של גובה הפיצוי, כי מי הם הגיבורים אנו כבר יודעים. האם אנו יכולים להאמין לרצינות הכוונות של יולי ונלי להנהיג את לאריסה באתיות? אם יולי היה ממשיך במאבקו חסר התוחלת באריה גם אחרי הפללת אלי, האם היה לו סיכוי בהיעדר משאבים כספיים וחברים? יולי ויתר על מקצת מעקרונותיו על מנת לזכות להשיג אתיקה וצדק עוד בחייו. ועל מה ויתר בסופו של דבר: אריה פורש וממילא לא נשאר לו עוד זמן רב לחיות, הם מקבלים כל מה שרצו ואלי נתן את הדין. נלי אומרת ליולי בסוף הספר שניהול לאריסה בשיטותיו עם אנשי אמונו יחד עם הירושה של עשרות מיליוני דולר היא המתנה המאוחרת שהיא נותנת לו ליום הולדתו החמישים שהסתיים כידוע בצורה טרגית עם התקף הלב שלו. לכך הוא עונה: הוא שאמרתי, הישמרו מדורון יווני... האם ה"מתנה" היא אכן סוס טרויאני שיביא לאובדנם? "נלי ויולי פתחו במבצר שלהם חלונות רחבים אל הנוף, שנכנס בהם אוויר צח אך גם מהול בזיהום הסביבה." מה עדיף, לחיות בסביבה האתית, המוגנת במבצר שלהם, מנותקים מהמתרחש סביבם, או לקחת חלק בעשייה, גם אם היא מזוהמת ומזהמת? במבצר הם לא תורמים לחברה אך כעת יש להם לפחות סיכוי לשפר את האתיקה העסקית.

היבט אחר הוא: גיוס בעלה של סימה ללאריסה: האם זה נפוטיזם או תגמול לאומץ ליבה של סימה בביעור השחיתות בחברה? מוטיב מוזיקלי אופייני הוא שיר השיירה בקצב הרבטיקו המריר בסוף הספר העומד בניגוד לסירטקי העליז והתמים במסיבת ההפתעה של נלי בראשיתו. בשיירה צועדים כל המושחתים והקורבנות מדורי דורות, מימי עגל הזהב, עבור דרך גיבורי הספרות, ועד לאלי במדי אסיר, הדס המקרטע, אריה, יולי ונלי. Welcome to the club? האם יולי ונלי מצטרפים לשיירה, כל קורא מוזמן לדמיין לעצמו מה יקרה להם. בסוף הרומן נכתב כי דווקא בגלל יסוריהם ידבקו יולי ונלי בעקרונות האתיים שרכשו בתקופת השפל שלהם. הם מתבוננים בחבריהם בסלחנות, בהבנה, אחרי ככלות הכל קל לעשירים ולחזקים לסלוח ולהבין. גם אם הגיעו לפיסגה הם ישתדלו לא להיות הבריונים של הקרקס, כי הם טהורים יותר מצריבת האש ומהביקור בגיא צלמוות. נלי ויולי הבינו סוף סוף מה התכלית של הרפתקת חייהם. הם יהיו החלוצים המודרניים של שנות האלפיים, ויתרמו להפיכת הארץ הזאת למדינה דמוקרטית ואתיה שלא תדאג רק לאליטות ממוצא, מעמד, או שכבת הכנסה מסוימת. Wishful thinking או כוונת אמת, לגיטימציה להתפשרות שלהם עם המצפון או התחלה חדשה ואמיצה? נוכל רק לקוות שיולי ונלי אכן יגשימו את משאלותיהם.

אקטיביזם אתי בתחומים של קיימות, אחריות חברתית, אחריות חברתית תאגידית, אתיקה עסקית ואיכות הסביבה

ניעזר בויקיפדיה להבהרת המונחים של קיימות, אחריות חברתית, אחריות חברתית תאגידית, אתיקה עסקית, איכות הסביבה ואקטיביזם.

קיימות (SUSTAINABILITY) היא ניסיון לספק את הפתרונות הטובים ביותר לסביבה האנושית והטבעית בהווה ובעתיד הרחוק. היא מתייחסת להמשכיות של ההיבטים הכלכליים, חברתיים, מוסדיים וסביבתיים של החברה האנושית, כמו גם של הסביבה הלא אנושית. קיימות נועדה להיות אמצעי לתפישת התרבות והפעילות האנושית כך שהחברה, מרכיביה וכלכלותיה יהיו מסוגלים לספק את צרכיהם ולבטא את הפוטנציאל הגדול ביותר בהווה, תוך שמירה על השונות הביולוגית והמערכות האקולוגיות הטבעיות, ותכנון וביצוע למען היכולת לשמור על אידיאלים אלה בטווח הרחוק מאוד. קיימות משפיעה על כל שלבי ההוויה, מהקהילה המקומית עד ליקום כולו.

אחריות חברתית (SOCIAL RESPONSIBILITY) היא דוקטרינה הטוענת שלישות, בין אם היא מדינה, ממשלה, תאגיד, ארגון או יחיד, יש אחריות כלפי החברה. אחריות זאת עלולה להיות "שלילית" במובן של אחריות להימנע מפעולה או עשויה להיות "חיובית" במובן של אחריות לפעולה. קיימת שונות רבה באמצעים ובתפקידים של ישויות שונות להגשמת האחרויות המוצהרות שלהן. משמעות הדבר שלישויות השונות יש אחרויות שונות. למשל, שמדינות צריכות להבטיח את זכויות האזרח של אזרחיהן, שתאגידים צריכים לכבד ולעודד את זכויות האנוש של עובדיהם, ושאזרחים צריכים לכבד את החוקים הכתובים. אך זה עשוי להיות יותר מכך. הרבה ארגונים לא ממשלתיים (NGO) טוענים שתפקיד ואחריות חבריהם כאזרחים הם לסייע בשיפור פני החברה ע"י נקיטת עמדות אקטיביסטיות בתפקידיהם החברתיים. הכוונה עשויה להיות גם שלתאגידים יש מחויבות מפורשת להחזיר לחברה.

אחריות חברתית תאגידית (CSR - CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY) היא מושג שמשמעותו כי תאגידים עסקיים הם בעלי מחויבות לדאגה לכל מחזיקי העניין בכל תחומי הפעילות של פעילותם העסקית. מחזיקי העניין של החברה הם כל אלה המושפעים, או המשפיעים על ההחלטות והפעולות של עסקי התאגידים. הם כוללים בין השאר: עובדים, לקוחות, ספקים, ארגוני קהילה, חברות בנות ושלובות, שותפים, השכונות שבהן פועל התאגיד, משקיעים ובעלי מניות. (להגדרה זאת ניתן להוסיף גם זרועות ממשל כרשויות המס, המדען הראשי ומשרדי ממשלה, נושים כבנקים, בעלי אגרות חוב או מלווים אחרים, ואת איכות הסביבה שבה פועל התאגיד). CSR דורש שעסקים יהיו אחראים וימדדו את ההשפעות הכלכליות, החברתיות והסביבתיות של החלטותיהם בפועל או בפוטנציה. במקרים מסוימים היישום של מדיניות תקיפה של CSR ע"י תאגיד עשוי להיות כרוך בפעולות החורגות מקיום החוק במובנו הצר. זה עשוי לעיתים לתת לתאגידים יתרון תחרותי או תדמיתי ע"י הוכחה שהאינטרסים של החברה במובן של SOCIETY מהווים חלק אינטגרלי של מרכיבי המדיניות שלהם. CSR היא מעבר לפילנתרופיה והיא יותר חלק של התנהגות מובנית ולא של מתן צדקה. CSR משולבת בעקרונות של פיתוח בר קיימא (SUSTAINABLE DEVELOPMENT) הקובעים כי התאגידים חייבים לקבל החלטות שאינן מבוססות רק על שיקולים כלכליים ופיננסיים, כגון רווחיות, תשואה להון, תשלום דיבידנדים וכדומה, אבל גם על ההשלכות החברתיות, הסביבתיות והאחרות של פעולותיהם.

אתיקה עסקית או אתיקה בעסקים (BUSINESS ETHICS) היא צורה של אתיקה יישומית הבוחנת כללים ועקרונות אתיים בהקשר של עסקים, הבעיות המוסריות והאתיות היכולות לנבוע בהקשר העסקי, וכל החובות והמחויבויות המיוחדות המתייחסות לאנשים המעורבים בעסקים. אתיקה עסקית יכולה להיות מערכת כללים שהיא נורמטיבית ותיאורטית כאחד. כנוהג עסקי והתמחות תפקודית התחום הוא בראש ובראשונה נורמטיבי. באקדמיה נוקטים גם בגישות תיאוריות (DESCRIPTIVE). התחום והכמות של סוגיות האתיקה העסקית משקפים את הדרגה שבה העסקים נתפשים כעומדים מנגד לערכים חברתיים לא כלכליים. העניין באתיקה עסקית התגבר בצורה דרמטית בשנות השמונים והתשעים של המאה שעברה, בחברות גדולות ובאקדמיה כאחד. כיום רוב האתרים של החברות הגדולות שמים דגש על מחויבות לטפח ערכים חברתיים לא כלכליים בכותרות שונות (למשל, קודים אתיים, אחריות חברתית, קרדו). במקרים מסוימים תאגידים הגדירו מחדש את ערכי היסוד שלהם לאור שיקולים של אתיקה עסקית.

איכות הסביה או אקולוגיה (ENVIRONMENTALISM OR ECOLOGY) היא דאגה לשימור, שיקום או שיפור של הסביבה הטבעית, כמו שימור משאבי הטבע, מניעת זיהום וניצול לרעה של הארץ. התנועה למען איכות הסביבה מקדמת את נושא ניהול בר קיימא של משאבים, שימור ושיקום של הסביבה הטבעית על ידי שינויים של המדיניות הציבורית, התאגידית והאישית. האדם צריך להיות חלק (לא אויב) של המערכות האקולוגיות. התנועה היא לא אחידה, יש לה פנים רבות, יש בה ארגונים גדולים וקיקיוניים, ארגוני דת, אנשי אקדמיה ואפילו גופים טרוריסטיים. התנועה מקושרת בדרך כלל עם תנועות חברתיות אחרות, כתנועות לשמירה על זכויות האזרח, זכויות החיות ותנועות פציפיסטיות. הירוקים הכהים (DARK GREENS) הם הגופים הפופולריים והמפורסמים ביותר, כגון GEENPEACE, FRIENDS OF THE EARTH, SIERRA CLUB. הירוקים הבהירים (LIGHT GREENS) לא דוגלים באיכות הסביבה כאידיאולוגיה פוליטית נפרדת, אלא דוגלים בהדגשים סביבתיים בתוך אידיאולוגיות קיימות, שמרניות, סוציאליסטיות או ליברליות.

אקטיביזם אתי, כלכלי וחברתי (ETHICAL, ECONOMIC AND SOCIAL ACTIVISM) אקטיביזם הוא פעולה רצונית להביא לשינוי אתי, כלכלי, חברתי או פוליטי. אנו נתייחס כאן קודם כל לאקטיביזם כלכלי הדוגל בשימוש בכוח כלכלי לשינוי. תנועות שמרניות וליברליות משתמשות באקטיביזם כלכלי להחרים תאגידים וארגונים שלא מסכימים עם הערכים הפוליטיים, הדתיים או החברתיים שלהן. או בצורה חיובית - קניה מחברות וארגונים המזדהים עם הערכים שלהן. באמצעות האקטיביזם ניתן לחזק התנהגות "חיובית" ולאפשר לחברות החושבות כמונו להצליח. כמו כן ניתן להעניש התנהגות "שלילית" ולקוות שחברות שלא חושבות כמונו ייכשלו או שיאלצו לחשוב כמונו. כך למשל קרנות אתיות, ארגונים או יחידים יכולים להחליט כי הם משקיעים רק בחברות שלא עוסקות בהימורים, פורנוגרפיה, טבק, משקאות אלכוהוליים, אנרגיה גרעינית, תעשיית הנשק וכדומה. הם לא משקיעים בחברות הנמצאות מעבר לקו הירוק או משקיעים דווקא בחברות אלה, לא משקיעים בדרום אפריקה בתקופת האפרטהייד או במדינות שבהן יש משטרים הפוגעים בזכויות האזרח. משקיעים רק בחברות הנוקטות בממשל תאגידי תקין השומר על האינטרסים של בעלי מניות המיעוט ומפרסמות דיווחים שקופים. מחרימים חברות שבהן קיימת אפליה על בסיס מין, דת או גזע או שלא מאפשרות התאגדות חופשית של העובדים. משקיעים רק בחברות העוזרות לקהילה, עם אחריות חברתית ניכרת. בנקים הנותנים הלוואות זולות למעוטי הכנסה, חברות המתנהגות בצורה אתית כלפי כל מחזיקי העניין שלהן, ובמיוחד כלפי החלשים שבהם, חברות הדואגות לאיכות הסביבה ולא מזהמות את האקולוגיה.

בשנים האחרונות אנו עדים לאקטיביזם אתי הולך וגובר בארה"ב, במידה מסוימת בצרפת ולחלוטין לא בישראל. Corporate Governance או ממשל תאגידי מבטא את העניין הגובר והולך בזכויותיהם של בעלי המניות: המידע הנמסר לבעלי המניות, אופן חלוקת הרווחים, ההרכב של מועצת המנהלים, התמורה והתנאים של המנכ"לים וכו'. בשנים האחרונות של המאה העשרים התגברה המודעות של בעלי מניות המיעוט - גופים מוסדיים, איגודי משקיעים או משקיעים יחידים - על הדרכים לשיפור השליטה שלהם בחברות, להעצמת הנשיאה באחריות ולחלוקת הרווחים של החברה בצורה יותר הוגנת בין בעלי המניות השונים, דהיינו בין בעלי השליטה והבעלים האחרים.

מעורבות פעילה יותר של בעלי המניות בממשל התאגידי מביאה לערך מוסף. לחברות המאפשרות מעורבות פעילה של כל בעלי המניות ושומרות על זכויותיהם יש, בהתאם למחקרים שנעשו לאחרונה, שווי חברה גבוה יותר, רווחיות גבוהה יותר, צמיחה מהירה יותר והוצאות הוניות נמוכות יותר. משקיעים אשר רכשו חברות עם ממשל תאגידי דמוקרטי יותר ומכרו חברות עם זכויות מצומצמות יותר נהנו מרווח חריג של 8.5% לשנה באותה התקופה. דירקטוריונים הנתונים לביקורת יותר תכופה ועניינית מתנהגים אחרת מאלה שאין עליהם פיקוח של ממש. קופות הפנסיה של ארגוני עובדים המשקיעים בחברות מעורבות בצורה פעילה יותר במינוי המנכ"לים של החברות. ניתן אפילו לקבוע כי הערובה הטובה ביותר לבלימת הרגולציה והמעורבות הממשלתית בניהול החברות היא בממשל תאגידי דמוקרטי יותר של בעלי המניות בחברה. אם הדירקטורים ובמיוחד הדירקטורים העצמאיים וכלל בעלי המניות היו מעורבים בצורה פעילה יותר בניהול אנרון יש להניח שהחברה לא הייתה מידרדרת עסקית ואתית כפי שאירע, היא לא הייתה פושטת את הרגל, וקרוב לוודאי שגם לא היה צורך לחקוק את חוק סרביינס-אוקסלי.

מחקרים אמפיריים מוכיחים את הערך של המעבר מתבניות תאגידיות אוליגארכיות בהן מנכ"לים מרוויחים לעיתים פי 500 מהשכר הממוצע בחברתם, לארגונים עם נשיאה באחריות מאוזנת יותר ומעורבות פעילה של כל בעלי המניות בהחלטות החשובות בחברה. מעבר זה יסייע בתחרותיות של החברה ובפתרון הבעיות המורכבות שלה. בעקבות יוזמות אקטיביסטיות של בעלי מניות מיעוט נאלצות חברות גדולות להביא בחשבון את דרישותיהם ואת האינטרסים של ארגוני בעלי מניות מיעוט. יוזמות של בעלי מניות, כמו הנזירות של נוטר דאם דה לורט, אילצו את

GE למכור את חטיבת Aerospace למרטין מרייטה. הנזירות של העולם הקדוש אילצו את קימברלי קלארק למכור את חטיבה הטבק שלה. המרכז הרפואי של לורד אילץ את הנהלת פייזר לשנות את האיסטרטגיה שלה. הנזירות של קטרינה הקדושה מסיינה, זכו בתביעה משפטית נגד רשת וול מארט ועוד.

בעלי מניות המיעוט האקטיביסטים היו אחראים בעשור האחרון של המאה העשרים לשיפור הרווחיות והתחרותיות של חברות גדולות כג'נרל מוטורס, יבמ, איסטמן קודאק, ווסטינגהאוז וסירס רובק. 100 מיליון השכירים בארה"ב הפכו למעשה לבעלי שליטה בהרבה חברות באמצעות קרנות הפנסיה שלהם וקרנות אחרות. באסיפות של בעלי מניות בארה"ב מתקבלות מדי שנה מאות החלטות ביוזמת ארגונים אקטיביסטים של בעלי מניות. כאמור הארגונים הפעילים ביותר הם ארגונים כנסייתיים, לעיתים קרובות עם מעורבות נשית בולטת.

ברבע האחרון של המאה העשרים פעל באינטנסיביות רבה ארגון ICCR, שהוא קואליציה של 275 משקיעים מוסדיים בעלי רקע דתי, פרוטסטנטיים, קתולים ויהודים. הפורטפוליו של החברים בארגון זה מסתכם ב- 45 מיליארד דולר, כך שיש לו כוח השפעה רב אם הוא מחליט להתערב. הארגון מתאם פעולה משותפת של חבריו והצבעה אחידה שלהם באסיפות בעלי מניות של חברות. הם גם מציעים מספר רב של החלטות באסיפות אלה.

בארה"ב קרנות פנסיה מנוהלות ע"י ארגונים שאין להם קשר למערכת הבנקאות. משקיע קטן שיש לו מניות באלף דולר בלבד יכול להגיש הצעות החלטה לאסיפת בעלי המניות. כל החלטה חייבת להיכלל ברישומי החברה, אשר נתונים לפיקוח של ה- SEC. בצרפת המצב הרבה פחות מפותח בכל האספקטים של הממשל התאגידי. חברי הדירקטוריונים של הרבה חברות חברים במקביל בכמה דירקטוריונים וממונים בהרבה מקרים ע"י המנכ"לים שהם אמורים לפקח עליהם. לדירקטורים העצמאיים יש אפקט מאזן ולדעת ה- SEC הצרפתי עליהם לייצג את האינטרסים של בעלי מניות המיעוט. המוטו של בעלי מניות המיעוט צריך להיות "אין השקעה בלי ייצוג הולם".

מספר החברות הנשלטות בידי עובדיהן גדל פי חמישים מאז 1974 ומהווה כיום כחמישה עשר אחוזים של כלל החברות הציבוריות. בשנת 1995 שלטו העובדים על יותר משלושים אחוזים ממניות חברות ענק כמו מקדונל דאגלס, בטלהם סטיל, רוקוול אינטרנשיונל, הולמרק קארדס, TWA, טאנדי וחברת הסוכר האמריקאית. 13% מכוח העבודה הכולל, 11 מיליון עובדים, הם עובדים בעלים והערך של המניות שברשות העובדים שהם בעלים בחברות שלהם מסתכם במאה מיליארד דולרים.

שקיפות בין לאומית (בישראל - שבי"ל) TI - Transparency International הוא ארגון לא ממשלתי הפעיל ביותר ממאה מדינות להגברת הנשיאה באחריות הממשלתית במלחמה נגד השחיתות. לאירגון הרבה תחומי עניין:

הומניטארי, כי השחיתות מעוותת את הפיתוח ומגבירה את ההפרות של זכויות האדם.

דמוקראטי, כי השחיתות מערערת את המשטרים הדמוקרטיים במיוחד במדינות העולם השלישי.

אתי, כי השחיתות מערערת את היושרה של החברה.

מעשי, כי השחיתות מעוותת את פעילות השווקים ומונעת מהאזרח הקטן את היתרונות של כלכלת השוק.

ארגון TI אינו תוקף חברות או יחידים אלא מתרכז בבניית מערכות הנלחמות בשחיתות. הם מגדילים את המודעות למאבק בשחיתות והדירוג השנתי של תפישת השחיתות Corruption Perception Index הביא לרפורמות משמעותיות במדינות רבות. בשנים האחרונות תמונת הדירוג של העדר השחיתות היא בדרך כלל כדלקמן: בעשרת המקומות הראשונים נמצאות כל המדינות הסקנדינביות, ניו זילנד, קנדה, סינגפור, הולנד ושוויץ. בעשירייה השנייה: אוסטרליה, בריטניה הגדולה, גרמניה, ארה"ב. בעשירייה השלישית: צרפת, ישראל, יפן ובלגיה. בעשירייה הרביעית: דרום אפריקה ואיטליה. ובין המדורגות הנמוכות ביותר: רוסיה, אפריקה ואמריקה הדרומית. אך ישראל הולכת ומידרדרת וממקום 16 שהייתה בו לפני מספר שנים היא הגיעה למקום 34 ב- 2006.

אירגון ADAM, l'Association pour la Defense des Actionnaires Minoritaires, הארגון למען ההגנה על בעלי מניות המיעוט, הוקם בצרפת בשנת 1991 ע"י גב' Colette Neuville וקנה לו אחיזה כאירגון המוביל וכמעט היחידי הנלחם למען האינטרסים של בעלי מניות המיעוט בצרפת. אחד מהאירועים של הספר הוא על מאבק משפטי וציבורי של "אדם" נגד בעלי מניות שליטה שעשקו את בעלי מניות המיעוט.

אדם התערב בעשר השנים הראשונות לפעילותו בניסיון ההשתלטות של פינו על פרינטן, בשיפור יחס ההמרה בהשתלטות של סואז על CFI, בשיפור מחיר ההנפקה של קורלה, בשמירה על הזכויות של בעלי אגרות חוב הניתנות להמרה בביצוע תוכנית ההבראה של יורודיסני, בהגנה על בעלי מניות המיעוט של לה רדוט במיזוג עם פינו-פרינטן, בפרשת סוג'נל בשמירה על הזכויות שנלקחו מבעלי מניות המיעוט בהון העצמי, בעושק הזכויות של בעלי מניות המיעוט בפרשת בנק קרדי פונסיה, בהגנה על בעלי המניות של האוואס שרצו לקבל יחס המרה הוגן בעת תוכנית ההבראה של ג'נרל דז או. ברוב המקרים לא זכה אדם בתביעותיו אך קיבל הד תקשורתי ניכר.

אירגון אירופי עם רקורד הצלחה טוב הוא Deminor שהוקם בשנת 1990 כשותפות בלתי תלויה של מספר יזמים בבריסל שבבלגיה. הארגון פעיל בבלגיה, הולנד ולוכסמבורג, אך הרחיב את פעילותו לצרפת בשנת 1994, בשנת 2000 בגרמניה ובשנת 2001 באיטליה. הארגון נותן שירותים בממשל תאגידי ופועל לסייע לבעלי מניות מיעוט שנעשקו. האירגון נחשב לגוף הגדול מסוגו באירופה. יש לו שישה שותפים עם ניסיון עשיר בעסקים והוא לא קשור באף גוף אחר, כך שמובטחת העצמאות המוחלטת שלו. היעוד של דמינור הוא ליצור ערך לבעלי מניות המיעוט בטווח הארוך בסיוע לניהול השקעותיהם. הארגון פועל למען שקיפות מירבית ונשיאה באחריות של החברות ומנהליהן. מטרתם לוודא יחס הוגן ושוויוני לכל בעלי המניות.

דמינור שומר על סטנדרטים גבוהים של מחקר וניתוח, תוך עצמאות מוחלטת, העדפה למשא ומתן קונסטרוקטיבי על פני תביעות משפטיות, הקפדה מלאה על אתיקה בעסקים, קשר מתמיד ושיתוף פעולה מלא עם הלקוחות, התמדה בחיפוש אחר פתרונות מעשיים וחדשניים. הארגון מקיים בדיקה מעמיקה של האינטרסים של לקוחותיו ומעמדם המשפטי. האסטרטגיה שלו ממוקדת בהשגת תוצאות, הם לא רק יועצים אלא גם מבצעים את המלצותיהם, לפיכך התמורה שלהם בנויה על תשלום קבוע ומשתנה בהתאם לתוצאות. הם יכולים לארגן תוך ימים אלפי בעלי מניות. יש להם כישורים רב תחומיים במימון, משפטים, חשבונאות, תקשורת וניהול פרויקטים.

דמינור הצליח ביותר ממאה מקרים, בכל רחבי אירופה, במשא ומתן למען בעלי מניות המיעוט. הלקוחות של דמינור הם יחידים, משפחות, טראסטים, חברות אחזקה, איגודים של בעלי מניות קטנים, חברות, חברות השקעה, קרנות הון סיכון, קרנות נאמנות, קרנות פנסיה, איגודי משקיעים, עובדים-בעלים וכן בעלי אופציות. המעורבות של דמינור עשויה להיות במשא ומתן עם כל הצדדים, פעילות כדירקטורים עצמאיים, פעילויות מימון ושוק ההון, הערכת שווי ותוכניות עסקיות, הסכמי בעלי מניות, יעוץ משפטי, לובי פוליטי ותחיקתי, כיסוי עיתונאי וכדומה.

בישראל אין אף אירגון המסייע לבעלי מניות המיעוט וקיימת נציגות קטנה של TI.

ישנם הרבה חברות ופרופסורים באקדמיה הטוענים שבעלי מניות המיעוט ומחזיקי עניין באופן כללי מטרידים את החברות בתביעות קנטרניות על מנת לסחוט הטבות שלא מגיעות להם, בטענה שאלה ספסרים הרוצים לעשות רווחים מהירים ללא שום קשר או כבוד לחברות שבהן הם השקיעו. לפיכך החברות נלחמות בחירוף נפש נגד אותם "ספקולנטים נטולי עכבות" בבתי המשפט ורק לעיתים נדירות הן מוכנות להתפשר איתם. הן גם תובעות אותם לשלם נזיקין על ההטרדה וההוצאות הנגרמות להן כתוצאה מהתביעות "הקנטרניות" כפי שנראה באירועי הספר.

במקרים רבים השופטים מזכים את החברות ומטילים קנסות כבדים על התובעים אם הם משתכנעים ע"י עורכי הדין המעולים של החברות הגדולות שבעלי מניות המיעוט השתמשו לרעה בזכויותיהם. קשה מאוד לבעלי מניות המיעוט להוכיח את טיעוניהם מבחינה משפטית עם smoking gun evidence כי מעשיהן של החברות הלא אתיות מבוצעים במחשכים עם הוצאות עתק לכיסוי מזימותיהן ובתבניות משפטיות וחשבונאיות מאוד סבוכות כפי שהיה באנרון. אין לצד הנעשק את המשאבים, עורכי הדין מהשורה הראשונה, הזמן והמוטיבציה להילחם בצורה יעילה.

קיימים ארגונים אתיים אקטיביסטים רבים בעיקר בתחום האקולוגיה. על מנת שמחזיקי העניין, העובדים, הלקוחות, הספקים, הנושים, הקהילה ובעלי מניות המיעוט יקחו את גורלם בידיהם עליהם להיות מודעים קודם כל לעושק שהם סבלו ממנו. כמו הפרולטריון בסוף המאה ה- 19 הם לא מודעים למצבם וגם אם הם ערים לו הם לא מאמינים שהם יוכלו להילחם בהצלחה בגופים האדירים שאיתם הם צריכים להתמודד. אך יש ברשותם את הנשק האולטימטיבי - בלעדיהם החברה אינה שווה דבר, כי מה היא חברה אם לא ארגון שמוכר ללקוחות, קונה מספקים, לוקח הלוואות מנושים, מעסיק עובדים ומגייס את הונו בעיקר מבעלי המניות. די שמחזיקי העניין יחרימו את החברות הלא אתיות, לא יקנו מהן, לא יספקו להן מוצרים, לא יתנו להן הלוואות, לא יעבדו בהן ולא ישקיעו במניותיהן על מנת שחברות אלה יקרסו. לפיכך, עליהם להתאגד במסגרת אירגונים אקטיביסטים או להיעזר בהם על מנת לנצח במאבקם ולמנוע שחברות לא אתיות יעשקו אותם.

היבטים אתיים של ארגוני הסחר והכספים הגלובליים

קרן המטבע הבין לאומית IMF - International Monetary Fund הוא הארגון הבין לאומי האמון על הפקוח של המערכת הפיננסית הגלובלית באמצעות בקרה של שערי המטבע הבין לאומיים ושל מאזני התשלומים, כמו גם באספקת סיוע טכני ופיננסי במידת הצורך. הארגון כולל 184 מדינות ששמו להן למטרה לטפח את שיתוף הפעולה המוניטרי העולמי, להבטיח יציבות פיננסית, לסייע בסחר העולמי, לטפח תעסוקה מלאה, צמיחה כלכלית בת קיימא, ולצמצם את מימדי העוני. מכל מדינות האו"ם רק מדינות קיקיוניות, צפון קוריאה וקובה לא מיוצגות בארגון.

הקרן קמה ב- 1946 והארכיטקט הראשי שלה היה ג'ון מיינרד קיינס. הקרן מושיטה סיוע למדינות הנמצאות במצב כלכלי קשה. מדינות חברות עם בעיות במאזן התשלומים יכולות לבקש סיוע ארגוני והלוואות לכלכלותיהן. בתמורה מתחייבות המדינות לבצע רפורמות שלעיתים הן קשות במיוחד לאוכלוסייה כמו במקרה של בוליביה, במקרה של ארגנטינה ובמקרים רבים אחרים במדינות מתפתחות. הבעיה העיקרית היא שמנהיגים מושחתים אכלו בוסר ושיני אזרחיהם תכהינה. המנהיגים ו/או האוליגרכים בורחים ממדינותיהם עם מיליארדים ואילו העם הפשוט צריך לשלם עבור השחיתויות ולהחזיר את ההלוואות שהלכו לכיסי המנהיגים במקום למדינה.

המבקרים של הקרן טוענים שהיא מסייעת למשטרים חשוכים של דיקטטורות צבאיות התומכים בכלכלה קפיטליסטית והידידותיים לארה"ב ואירופה ולחברות הענק שלהן. הארגון גם אפתי להתנהגות האנטי דמוקרטית, להפרת זכויות האדם ושל זכויות העובדים. כתוצאה מביקורות אלה ניצתה האש של תנועות האנטי גלובליזציה. אחרים טוענים שלקרן אין אפשרות לכפות דמוקרטיה במדינות ריבוניות וזו גם לא מטרת הארגון, כי אם להנחות ולייעץ בייצוב הפיננסי של הכלכלות. זאת ועוד, ככל שהכלכלות יהיו יותר יציבות כך יקל להשתית דמוקרטיות.

התנאים הנלווים לסיוע הם במקרים רבים דרקוניים ומחייבים שינויים מבניים מרחיקי לכת שהם לרועץ ליציבות החברתית באותן המדינות. הקרן מייעצת בדרך כלל לבצע פיחותים כואבים המביאים לרוב לאינפלציה. כמו כן הגדלת שיעורי המס ותוכניות צנע המצמצמות אף יותר את הצמיחה. האלטרמונדיאליסטים, כמו ATTAC, טוענים שהתערבות הקרן מגבירה את העוני בעולם ואת חובות העולם השלישי והארצות המתפתחות. ארגנטינה שנחשבה ע"י IMF כדוגמה מופתית להתנהגות לפי עקרונות הקרן סבלה מהתמוטטות קטסטרופלית בדצמבר 2001 בגלל הצמצום התקציבי הקיצוני, שמנע מהממשלה את האפשרות לתמוך בתשתיות הלאומיות, אפילו בתחומים חיוניים כבריאות, חינוך וביטחון. זה גם הביא להפרטה אסטרטגית וקיצונית של המשאבים הלאומיים של המדינה. ההתמוטטות רק טיפחה את השנאה בארגנטינה ובמדינות אחרות באמל"ט כבוליביה, נגד הקרן, שרבים טוענים כי היא אחראית לבעיות הכלכליות של המדינות האלה. כתוצאה מכך קיימת מגמה של בחירת ממשלות של השמאל המתון ששמות בראש מעייניהן כלכלה שאינה נכנעת ללחצים של חברות הענק.

לפני שהקרן התערבה בנעשה בקניה, הבנק המרכזי הקניתי פיקח על תנועת המטבע מהמדינה ואליה. הקרן ציוותה על הבנק לאפשר תנועה חופשית יותר של המטבעות. זה הגדיל אך במעט את ההשקעות הזרות בקניה אך איפשר לקמלש מנוסוקלל דמג'י פטני, בסיוע גורמים ממשלתיים מושחתים, להבריח מחוץ לקניה מיליארדים של שילינגים קניתיים, והשאיר את הכלכלה הקנייתית במצב גרוע יותר מאשר לפני התערבות הקרן. תהליך דומה קרה גם בארגנטינה כאשר אילי ההון הוציאו הון ענק מהמדינה, אחרי צמצום הפיקוח על המטבע. זה רק ממחיש את אוזלת ידם של הכלכלנים המלומדים המסתייעים בנוסחאות מתמטיות מסובכות, אך מתעלמים מתופעות פסיכולוגיות עתיקות יומין כמו תאוות בצע חסרת מעצורים.

המצדדים בקרן טוענים שהיא מתערבת רק במדינות שהן בקשיים כתוצאה מהזנחה של עשרות שנים וקל לתלות את הקולר בקרן במקום במשטרים הקלוקלים והמושחתים שהנהיגו את המדינות. ככלל, הישגי הקרן הם מוגבלים. למרות שהיא הוקמה במטרה לייצב את הכלכלה העולמית, מאז שנת 1980, יותר ממאה מדינות סבלו מהתמוטטות פיננסית שהקטינה את התל"ג שלהן. הקרן מתערבת רק באיחור רב ורק לאחר שהמשבר התחולל במקום למנוע את המשבר בעודו באיבו. רבים לכן דוגלים ברפורמה בתפקידי הקרן.

הבנק העולמי או באנגלית - IBRD, The International Bank for Reconstruction and Development, הוא ארגון בין לאומי שהמטרה המקורית שלו הייתה לממן את השיקום של הכלכלות שנהרסו במלחמת העולם השנייה. כיום הורחב המנדט שלו למלחמה בעוני ע"י מימון מדינות. פעילותו ממומנת ע"י המדינות החברות. הארגון קם בשנת 1945. הבנק העולמי מסייע למדינות "פחות מפותחות" בתחומי החינוך, החקלאות והתעשייה. הוא מספק הלוואות בתנאים מועדפים לכלכלות הנמצאות בקשיים. הוא גם מבקש בתמורה שיינקטו צעדים לצמצום השחיתות ולהגברת הדמוקרטיה. עבודת הבנק נמצאת תחת ביקורת קשה וממושכת של ארגונים אקדמיים וארגונים ללא כוונת רווח - NGO. הוא הואשם, בהיותו כלי של ארה"ב והמערב, שמטרתו להשליט מדיניות כלכלית התומכת באינטרסים של המערב, למרות הוכחות אמפיריום ששוק חופשי, לעיתים, מזיק יותר לפיתוח הכלכלות אם הוא מנוהל בצורה כושלת, חפוזה, בעיתוי אומלל, או בסביבה לא מתאימה, כמו בכלכלות חלשות ולא תחרותיות.

הבנק העולמי מעמיד הלוואות ארוכות טווח, מענקים וסיוע טכני למדינות מתפתחות במטרה להתגבר על בעיות העוני שלהן. מימון הבנק העולמי הוא בתחומי הבריאות, החינוך, איכות הסביבה, התשתיות, סכרים, כבישים, ופארקים לאומיים. מאז שנת 1996, עם מינויו של ג'יימס וולפנזון לנשיאו, הבנק מיקד את פעילותו במאבק בשחיתות בארצות בהן הוא פועל. זה דורש רפורמות דמוקרטיות ואף בחירות. הפוקוס של הבנק עבר מעידוד הצמיחה לצמצום העוני, כמו גם סיוע לחברות קטנות. הבנק הגיע למסקנה שמים נקיים, חינוך ופיתוח בר קיימא, חיוניים לצמיחה כלכלית, והחל להשקיע רבות בפרויקטים אלה. בעקבות ביקורת נוקבת, הבנק נוקט במדיניות סביבתית וחברתית שנועדה למנוע מצב בו פעילותו פוגעת בבודדים ובקבוצות במדינות השונות. למרות זאת הארגונים הלא ממשלתיים מאשימים את הבנק בגרימת נזק סביבתי וחברתי במקום בהקטנת מימדי העוני.

הבנק העולמי מואשם בתמיכה בגלובליזציה ובמדיניות ניאו קולוניאלית של תאגידי הענק, בערעור הריבונות של המדינות ע"י אילוצן לבצע שינויים מבניים מרחיקי לכת המקדמים ליברליזציה כלכלית ומצמצמים את תפקידו של השלטון. הבנק מאמין ששגשוג ייתכן רק עם עקרונות ניאו ליברליים, עם תחרות חופשית, שוק חופשי, אך זה לא מתאים לכל משק כמו למשל במדינות הסובלות מסכסוכים על בסיס אתני, גבולות, ממשטרי דיכוי של עריצים או קולוניאליסטים, ושאין להן משטר דמוקרטי יציב. כך מסייע הבנק לתאגידי ענק בין לאומיים להתבסס במדינות המתפתחות במקום לפתח חברות מקומיות. אחרים טוענים שהבנק העולמי הוא ארגון פוליטי לחלוטין וכופרים בעיקרון שהשוק מאזן את עצמו באמצעות ה"יד הנעלמה" של אדם סמית. זו אותה היד הנעלמה שהביאה להתמוטטות הנוראה ביותר בהיסטוריה, בשנת 1929, למשברים אינספור, להתחזקות מדינות ובודדים המחזיקים בתשעים אחוז של ההון ושל העושר וכדומה. זאת אינה יד נעלמה, כי אם יד מאוד מזוהה, של החזקים והעשירים הרוצים להתעשר עוד יותר על ידי צמצום המעורבות הממשלתית, מתן יד חופשית לכוחות השוק להתעשר ללא הפרעה, הורדת המיסים לעשירים, הגברת העוני בתוך המדינות ובעולם, ושחיקה מתמדת של מעמד הביניים תוך אבטלה בשיעורי שיא.

ארגון הסחר העולמי WTO, World Trade Organization, הוא ארגון בין לאומי המפקח על הסכמי סחר רבים המגדירים את כללי הסחר בין המדינות החברות. מטה הארגון הוא בג'נבה וכיום חברים בארגון 148 מדינות. חברי הארגון מתחייבים לתת לחברים האחרים זכויות מדינה מועדפת בלי להפלות אותם בסחר. בסוף שנות התשעים הפך להיות הארגון מטרה של תנועות המחאה נגד הגלובליזציה. הארגון הוקם בשנת 1995 והחליף את GATT. בדרך כלל מתקבלות החלטות בקונצנזוס כאשר לכל מדינה קול שווה. זה מצריך סבבים רבים של משא ומתן וניסוחים מעורפלים. באסיפות הארגון בסיאטל ב- 1999 ובקנקון ב- 2003 לא הושג קונצנזוס כי מדינות מתפתחות רבות התנגדו להחלטות שהועמדו להצבעה. במקרים אלה הרוב מכריע.

הארגון תומך בגלובליזציה ובסחר חופשי, שרבים חושבים אותם לפרובלמטיים. הסכמי הסחר נוטים במקרים רבים, בצורה לא הוגנת, לטובת תאגידי הענק והמדינות המפותחות. אין חובה להצטרף לארגון, אבל אי הצטרפות מעמידה את המדינות במצב מעשי של אמברגו. שלוש המדינות המובילות - ארצות הברית, יפן והאיחוד האירופי - מואשמות בשימוש בארגון לכפיית רצונן על המדינות הפחות מפותחות. רבים מהסכמי הסחר אף פוגעים באזרחים ובאקולוגיה בחלק מהמדינות, לדעת המבקרים.

לנוכח המדיניות התאצ'ריסטית/רייגניסטית המאפיינת את המדיניות הכלכלית בישראל בשנים האחרונות, יש טעם להגדיר מדיניות זו, כי היא מתקשרת בעליל לכל נושאי הגלובליזציה, עושק החלשים וטיפוח החזקים והעשירים. תאצ'ריזם היא השיטה של מחשבה מדינית המיוחסת לממשלתה של מרגרט תאצ'ר בבריטניה הגדולה בין השנים 1979 ל-1990. השיטה דוגלת בשוק חופשי נוסח הליברליזם הוויקטוריאני (פרה סוציאליסטי וקומוניסטי, השבת עטרה ליושנה), מדיניות כלכלית מוניטריסטית, הפרטה של חברות ממשלתיות, מיסוי מינימלי, התנגדות לאיגודים מקצועיים, לאומנות ובקרה מרכזית, וצמצום מדינת הרווחה והממשל המקומי. הוגי הדיעות הקרובים ביותר לשיטה זאת הם קית ג'וזף ומילטון פרידמן. התאצ'ריזם דומה לרייגונומיקס מאסכולת רונלד רייגן, נשיא ארה"ב (1980-1988). בעקבות המיתון של ראשית שנות השמונים חלה צמיחה בסקטור הפיננסי בבריטניה, אם כי ארע מיתון נוסף בסוף שנות השמונים. בעקבות השיטה קרס בסיס הסקטור הייצרני של בריטניה. ת'אצ'ר שברה שביתות רבות של איגודים מקצועיים והיא אחראית להתחסלות הקוצנזוס הפוליטי-כלכלי-חברתי שאיפיין את בריטניה מסוף מלחמת העולם השנייה.

רייגונומיקס, או כלכלת רייגן, דוגלת בכלכלת צד ההיצע עם מיסים מופחתים וממשל מצומצם. או כדברי רייגן: "הממשלה איננה הפתרון, הממשלה היא הבעיה". תיאוריה זאת עומדת בסתירה לתיאוריה הקיינסיאנית שאומצה בשנות השלושים של כלכלת צד הביקוש, כאשר הממשלה יצרה תעסוקה והגבירה את הביקוש ע"י הוצאות ממשלתיות כבדות. למען הצדק יש להזכיר שרייגן עלה לשלטון בתקופה של אינפלציה כבדה ושל אבטלה. משטר של סטגפלציה (אינפלציה וסטגנציה-האטה), מין אנדרוגינוס שלא היה ידוע עד אז, כי הכירו רק מצבים של אינפלציה ועודף תעסוקה או של מיתון ואבטלה. רייגן אף הוסיף נופך משלו לתיאוריה הכלכלית כאשר הגביר את ההוצאות הביטחוניות ומימן אותן בגירעונות תקציביים בסכומי עתק, היות וקיצץ את המיסים המוטלים על העשירים ובעלי ההכנסות הגבוהות. התיאוריה הכלכלית החדשה דגלה במינימום רגולציה (קיימות חברות בישראל המאשימות את יו"ר רשות ניירות ערך ברגולציה רבתי כשהוא ממליץ, לא כופה, שהחברות יאמצו קודים אתיים שכנראה מאוד מפחידים אותן). הרעיון הוא שהפחתת המיסים והקטנת הסקטור הממשלתי יעוררו את הכלכלה ויוציאו אותה ממצב של מיתון. ארה"ב הפריטה את תעשיית הטלקום, פירקה את AT&T, הנהיגה מדיניות של שמיים פתוחים וקיצצה במדיניות הרווחה על מנת למצוא מקורות למימון המדיניות.

היבטים אתיים של גלובליזציה

הקריטריונים למדידת הדירוג האתי הגלובלי הם: אינטגרציה כלכלית - סחר, השקעות חוץ, זרימת הון של פורטפוליו, הכנסות מהשקעות. קישוריות טכנולוגית: שימוש באינטרנט, אתרי אינטרנט, סרוורים בטוחים. מגעים אישיים: נסיעות בין לאומיות ותיירות, שיחות טלפון בין לאומיות, העברת כספים של עובדים למדינות ומהן והעברות בין אישיות ולא ממשלתיות. מעורבות פוליטית: חברות בארגונים בין לאומיים, סיוע כספי ועבודה באו"ם, משלחות של מועצת הביטחון, הסכמי סחר בין לאומיים, העברות כספים בין ממשלות.

Externality או "השפעה חיצונית" מתחוללת בכלכלה כשהחלטה (למשל לזהם את האטמוספירה) גורמת לעלויות או הטבות ליחידים או קבוצות, פרט למי שביצע את ההחלטה. במילים אחרות מקבל ההחלטה אינו נושא בכל העלויות של החלטתו או קוצר את כל ההטבות. אם העולם מסביב למקבל ההחלטה נהנה יותר ממנו, כמו במקרים של חינוך או ביטחון, אז ההטבה של מקבל ההחלטה תהיה בצריכה פחותה. לעומת זאת אם העלות לעולם, מסביב למקבל ההחלטה, במקרים של זיהום הסביבה או פשע, היא גבוהה יותר לעולם, הרי שההטבה של מקבל ההחלטה תהיה בצריכה עודפת (overconsumed versus underconsumed). זה מסביר מדוע כדאי למפעל כימיקלים לשפוך את הרעלים בתהליך הייצור לנחל הזורם ליד המפעל, כי מי שיצטרך לטהר את המים היא המדינה או העירייה אך לא הוא. מנהל העושה ספקולציות במניות של החברה שלו מעביר את הסיכון לבעלי המניות כי הוא מתוגמל באופציות שאין בהן כל סיכון. אם מחיר המניה מתמוטט הוא לא יממש את האופציה, אך לא יפסיד דבר. כך קרה באנרון. אם מעלימים הפסדים במסווה של חברות קש ומכניסים רווחים עתידיים חסרי שחר לדו"חות הפיננסיים, לא מפסידים המנהלים דבר. הם מרוויחים באופן מיידי מבונוסים מנופחים המבוססים על הרווחים המפוברקים וממחיר המניה המלאכותי. ההפסדים וההתמוטטות יבואו על חשבון אחרים, כמו העובדים, בעלי המניות הקטנים או המדינה.

הפרטה (Privatization) הוא תהליך של העברת הבעלות מהמדינה לידיים פרטיות ו/או העברת הניהול של השירות או הפעילות מהמדינה לידיים פרטיות. התהליך ההפוך הוא הלאמה (Nationalization). עם כל הביקורת הנוקבת על אי היעילות של ההלאמות, ניתן לבוא בביקורת לא פחות נוקבת על חוסר הצדק של ההפרטות שמביאות לעיתים קרובות לחוסר יעילות הגדולה בהרבה מחוסר היעילות של המדינה. אם מפריטים שירות רכבות והחברות, שמעוניינות רק ברווח לטווח הקצר, מזניחות את ההשקעות בתשתית על מזבח מיקסום הרווח, נגרמות תאונות, התנועה משתבשת, נפגעת הכלכלה בגלל האיחורים, ויוצא בהחלט שכר היעילות בהפסד לציבור. אם מפריטים את התשתיות של רוסיה ומספר אוליגרכים משיגים תוך שנים מספר עושר אגדי, נגרם אי צדק משווע למאות מיליוני האזרחים שמצבם הכלכלי הדרדר כתוצאה מההפרטה. אי צדק נגרם גם כשמפריטים בישראל בנק שהיה בבעלות המדינה ומעבירים את הבעלות לכמה אילי הון במחיר שנראה בעיני רבים נמוך בהרבה משוויו. אילי ההון מפטרים קרוב לאלף עובדים למרות שמצב הבנק מעולה רק בשביל למקסם את הרווח, מאמללים את העובדים הוותיקים והמסורים שלא יכולים להשיג יותר עבודה, ומגיעים אחרי שנה לרווחי שיא שמגדילים עוד יותר את עושרם של אילי ההון, את משכורותיהם של המנהלים הבכירים, ומרחיבים את הפערים החברתיים. אם רוצים להפריט את בתי הסוהר לא ירחק היום ותהיה חבירה של ההון, השלטון והפשע (ראה "אופרה בגרוש" עם מקי סכינאי של ברטולט ברכט) ויתנו לפושעים במאסר עולם לברוח על מנת למקסם את הרווח, בעצימת עין של השלטונות, המקבלים תרומות למפלגות ומאפשרים לברוני הפשע להיכנס למרכזי המפלגות.

הגלובליזציה ידעה עליות ומורדות במאות השנים האחרונות. היא קשורה במעורבות הממשלות בכלכלה, פרוטקציוניזם, מונופוליזם, פיננסיליזם, מיליטריזם, אימפריליזם. הקומוניזם והפשיזם דגלו באנטי ליברליות (נגד אינדיבידואליזם), אנטי קפיטליזם, אנטי הומניזם (נגד קוסמופוליטיות). עם חידוש הגלובליזם אחרי מלחמת העולם השנייה ועוד יותר אחרי נפילת מסך הברזל, שוקמו מחדש החירות וכבוד האדם. הצהרת זכויות האדם של האו"ם שתורגמה ליותר ממאתיים שפות היא מסמך בין לאומי החל על כל תושבי העולם. קיימת ערבות הדדית עולמית לסייע בשמירה על זכויות האדם, בעזרה למדינות החלשות ובשגשוג כלכלי עולמי.

הגלובליזציה והמסגרות הפוליטיות החדשות כמו האיחוד האירופי דוגלים במעבר סחורות ללא הגבלה, מעבר עובדים בקלות יחסית, יצירת כפר עולמי, מעבר מידע ללא הגבלה, מעבר ערוצי טלוויזיה ורדיו ללא הגבלה. קיימים יסודות באמל"ט השונאים את ה"גרינגו", האמריקאי המכוער, הכופה את תרבותו ומוצריו על מדינות היבשת. אך מתעלמים מההשפעה הברוכה שהייתה לארה"ב בייצוב משטרים דמוקרטיים, בפיתוח הכלכלות המקומיות, בהעלאת רמת החיים של האוכלוסייה, בהשתתת ערכי תרבות עולמיים. ארה"ב היא לא רק קוקה קולה ומקדונלד'ס. היא מאפשרת למיליונים של אזרחים ממכסיקו וממדינות אחרות להגר אליה ובמשך השנים היא למדה לא לדכא תרבויות זרות ולהימנע מאפליה גזעית. נוצר איזון עדין באמריקה כמו גם באירופה בין הגלובליזציה לבין התרבויות המקומיות. השפה השלטת דה פקטו באיחוד האירופי היא אנגלית, אך נוצרת תודעה תרבותית רגיונלית ושגשוג חסר תקדים של ספרות ותיאטרון בשפות שזוכות לתחייה כקטלנית, גליגו, אוקסיטן, גסקונית, בסקית, פריולית, פריסק, פלטדויטש, אירית, לוכסמבורגית וקורסיקאית.

ההאשמות הקרדינאליות כנגד הגלובליזציה הן שהתאגידים הרב לאומיים שואפים למקסם את הרווחים תוך התעלמות משיקולים אתיים, קהילתיים ואקולוגיים, מיקום המפעלים במדינות בהן השכר הוא נמוך ביותר, בהן קיימים העסקת ילדים ונשים במפעלים, בתת תנאים, בהן מתבצעים הריסת האקולוגיה ללא תקנה, מחיקת הזהות התרבותית, וכל זאת תוך השגת כוח כלכלי שהוא גדול יותר מכוחן של המדינות בהן הם פועלים. כמו כן מאשימים את הארגונים הבין לאומיים בתמיכה בתאגידים הרב לאומיים ובמדינות המערב החזקות על חשבון המדינות שלהן הם אמורים להושיט סיוע. כתוצאה מכך מעמיק העוני והפערים בין העשירים והעניים ובין המדינות העשירות והעניות מתרחבים.

התמונה אם כן מאוד מורכבת ושתי הגישות לגלובליזציה לגיטימיות. אם לא תהיה ביקורת על הגלובליזציה היא יכולה להעצים את התופעות השליליות שלה. כמו שבמדינה קיימים מוסדות המבקרים את הממשלה ואת הכנסת, כמו שהקמת המשטרים הקומוניסטים תרמו תרומה מכרעת להפיכת הקפיטליזם חסר המעצורים ליותר הומאני, כך גם ספריהם של נעמי קליין "בלי לוגו" וג'ואל בקן "התאגיד", תנועות המחאה ההמוניות והביקורת האקדמית והציבורית תורמים תרומה חשובה למיתון המגמות השליליות של הגלובליזציה. אף אחד אינו רוצה לחזור לתקופה המדיבלית בה אנשים חיו כל חייהם בכפר שלהם ועסקו בסחר חליפין בסיסי. בעידן המודרני הגלובליזציה היא תהליך בלתי הפיך שעלינו לשלוט בו במקום שישלוט בנו. שומה על המדינות להתעשת ולשלוט בתאגידי הענק במקום שישלטו בהם, והחשוב מכל - העובדים, האזרחים ובעלי מניות המיעוט חייבים להתעשת ולהראות לתאגידים ולמדינות שמקור הריבונות הוא באזרחים, מקור הכוח הוא בבעל המניות הקטן, והגורם החשוב ביותר בחברה הוא העובד ולא איל ההון.

פול הוקן, נביא הקיימות בימינו

(בפברואר 2010 פורסם מאמר דומה בבטאון "רואה החשבון")

פול הוקן נחשב על ידי רבים לנביא הקיימות בידינו. הוא איש רב פעלים, אקטיביסט בתחומים של איכות הסביבה, יזם, עיתונאי וסופר הכותב ספרים רבי מכר. הוקן מאמין שניתן למצוא את שביל הזהב בין עולם העסקים לסביבה ובין בני האדם למערכות החיים על מנת ליצור עולם צודק יותר ובר קיימא. הוקן הקים בהצלחה רבה עסקים אקולוגיים, הוא מרצה וכותב על השפעת עולם העסקים על הסביבה, מייעץ לממשלות וחברות על פיתוח כלכלי, אקולוגיה תעשייתית ומדיניות סביבתית. להוקן הייתה השפעה רבה על הקניית סטנדרטים של קיימות המתבטאים ב: Triple bottom line (דו"חות שנתיים המתארים את פעילות החברה בנושאים חברתיים, אקולוגיים ואתיים).

בין הספרים הבולטים של הוקן:

The Next Economy (1983), Growing a Business (1987), The Ecology of Business (1994), Natural Capitalism: Creating the Next Industrial Revolution (2000), Blessed Unrest: How the Largest Movement in the World Came into Being and Why No One Saw it Coming (2007).

ספריו של הוקן יצאו לאור ביותר מחמישים ארצות, תורגמו ל- 27 לשונות ונמכרו ביותר מ- 2 מיליון עותקים.

הוקן הקים את Erewhon Trading Company, עסק סיטונאי של מוצרים טבעיים בשנות השישים. החברה שלו התבססה אך ורק על ספקים של מוצרי חקלאות בת קיימא. בסוף שנות השבעים הוקן הקים את חברת Smith & Hawken לאספקת מוצרי גינה. חברות חדשות יותר הן Metacode, חברת תוכנה המתמחה בכלי ניהול עם תוכן מוגן בפטנטים, ו- Groxis, חברת מידע גרפי למנועי חיפוש, ספריות ובסיסי מידע. הוא מנהל כיום את קבוצת PAX, חברת מו"פ המתמחה בטכנולוגיות מוגנות פטנטים. הוקן מנהל את NCI, אלכ"ר מחקרי הממוקם בסוסליטו קליפורניה. הארגון הכין בסיס מידע על מאות אלפי הארגונים של פעילות אזרחית בעולם המתמחים בשיקום סביבתי וצדק חברתי. ניתן לעיין בחומר באתר www.wiserearth.org . NCI ביצע לאחרונה מחקר רחב היקף על קרנות אתיות (SRI) ויצר את בסיס המידע הציבורי הראשון של קרנות אתיות בארה"ב, המציג פרטים מלאים על החברות שבהן מושקעות הקרנות ועל קטגוריות הסינון האתי. ניתן לעיין בחומר ב- www.responsibleinvesting.org .

בספרו "האקולוגיה של המסחר" דורש הוקן מעולם העסקים המערבי לצמצם את צריכת האנרגיה והמשאבים הטבעיים שלו בשמונים אחוזים בחמישים השנים הבאות. הוא מציע לכלול ביעדי החברות יעדים "הזויים" כגון ההנאה האסתטית מהעבודה, והאם העובדים נהנים (having fun) מעבודתם. בזאת הוא הקדים את דורו כי גוגל שהוקמה הרבה אחרי כתיבת הספר עושה בדיוק את זה והיא כידוע מאוד מצליחה. הוא מאמין שעולם העסקים והעולם הטבעי יכולים לשגשג במקביל וצרכי כדור הארץ נענים. אולי וול סטריט לא יאמצו כל רעיון שלו אבל הם הרי טוענים כי עם הצלחה לא מתווכחים ולא ניתן להתווכח עם האימפריה העסקית שהקים הוקן ועוד יותר עם ההצלחה של חברות כגוגל. הוקן מיישם את העיקרון של "אל תעשה לאחר את אשר לא היית רוצה שיעשו לך" לא רק לבני אדם כי אם גם לכדור הארץ. החברות צריכות להפסיק להיות מוטות מקסום הרווח ועליהן להפוך למוטות בני אנוש כדי להפוך לבנות קיימא. הוקן סוקר תיאוריות אקולוגיות ואסונות אקולוגיים וקובע כי אקולוגיה מציעה דרך לבחינת כל הפעילויות של העסקים והמשאבים באספקלריה ביולוגית במקום מונטרית. הוא קורא לכלכלה של שיקום, מציע יעדים הגיוניים ובני השגה, להפסקת האצת השימוש במשאבים הטבעיים והשחתת הסביבה וכמו כן להימנעות מהעברה או השמדת מינים אחרים ולקיחת אתרי המחיה שלהם. למעלה ממאה ספרים מצטטים מספר קלאסי זה. מה שבולט בספר זה שעם כל היותו ספוג רעיונות ואידיאלים הוא גם ספר מעשי ו"עסקי".

הוקן מאמין שניתן לבסס את הכלכלה והמסחר על פעולות שהן בנות קיימא ושיקומיות, במקום המקובל כיום לפיו משחיתים את הסביבה ופוגעים בקיימות של הטבע. לא צריך לעשות זאת מנימוקים של אלטרואיזם כי אם מנימוקים כלכליים שרווח בצידם. עלינו לעבוד עם התהליכים הטבעיים ולא נגדם. הוא מאמין שעולם העסקים לא צריך

לגרום לעובדים להיות אומללים כי זה לא בר קיימא. צריך לעבוד מתוך התלהבות ולא כמי שקפאו השד. בהרבה מובנים הספר הקדים את דורו כי הוא נכתב הרבה לפני ספריהם של ג'וזף שטיגליץ, ג'ואל בקן, נעמי קליין ואל גור.

הוקן מאמין שניתן לכמת את עלות ההשחתה האקולוגית. ניתן להוכיח לאנשים מה העלות האמיתית של כל מוצר ועל ידי זה להביא להחרמת מוצרים "בזבזניים" ולטיפוח מוצרים עם אנרגיה זולה יותר. הוא גורס שכל מי שפוגע בשונות פוגע באחד הנכסים היקרים ביותר של העולם. שיטות החקלאות ה"מודרניות" פוגעות בשונות של הזנים (זני כותנה ותירס למשל). האקולוגיה גורסת כי יש לטפח שונות של צמחים, חיות והאחריות החברתית מטפחת גם שונות של בני אדם. יש כיום מנהלים בכירים בחברות שתפקידם לטפח את שונות העובדים: יותר נשים, היספאנים, אפרואמריקאים, אסיאנים. עד לפני כמה עשרות שנים מרבית ההנהלה של החברות הגדולות בארה"ב הייתה לבנה, אנגלוסכסית ופרוטסטנטית ואילו כיום יש שונות הרבה יותר נרחבת לכל הקשת של האוכלוסיה.

הוקן תומך בשימוש בפסולת ובמיחזור כי בטבע אין בזבוז וכל פסולת היא משאב לזן אחר. הטכנולוגיה היא לא פתרון לכל הבעיות, ניתן לעיתים להגיע לתעסוקה מלאה אם אין שימוש מוגזם בטכנולוגיות שלא רק מחליפות אנשים כי אם גם צורכות אנרגיה ומזהמות את הסביבה. חקלאות אורגנית יכולה להביא לשיקום המשקים הקטנים, לשימוש בפסולת, למניעת אבטלה, ליצירת מזון בריא יותר ללא חומרים רעילים.

הוקן גורס כי חברות צריכות להפסיק לקבל זכויות של אנשים - persons. כך מנהלי חברות מסתתרים מאחורי החברות וטוענים שהם לא אחראים למעשיהם כי אם החברה היא זו ששופכת פסולת, מתאכזרת לעובדיה ועושקת את זכויותיהם, מבצעת פיטורים המוניים כאשר הם מקבלים משכורות של מיליונים ומתנהגת בחוסר אחריות חברתית ואקולוגית משווע. הספר "אקולוגיה של המסחר" שם דגש על מיחזור פסולת, מעבר לאנרגיות מתחדשות סולריות והידרוליות, נשיאה באחריות והיזון חוזר.

בספרו Blessed Unrest הוקן מתאר את יצירת התנועות האקולוגיות והחברתיות. הוקן הוא אופטימיסט בלתי נלאה למרות התופעות השליליות של הגלובליזציה, הכחדת המינים, השפות והתרבויות במספר מקומות והנהגת מדיניות המגדילה את הפערים החברתיים והכלכליים. הסיבה לתקווה של הוקן היא במאות אלפי הארגונים החברתיים והאקולוגיים הפועלים ברחבי העולם. כנגד התאגידים הלא אתיים הרומסים ברגל גסה את איכות הסביבה ואת זכויות מחזיקי העניין נוצרה בצורה ספונטנית תנועה עצומה של אלכ"רים הנלחמים בתופעות השליליות באקולוגיה ובחברה. כמו שהגוף מתנגד לחידקים נושאי המחלות כך NGOs אמיצים ואקטיביסטים מצליחים לא פעם לשנות את מהלך ההיסטוריה.

הנשיא קלינטון הגדיר את Natural Capitalism כאחד מחמשת הספרים החשובים ביותר כיום בעולם. בספר זה, שנכתב בשיתוף עם איימורי לבינס והאנטר לבינס, מתואר כיצד נוצר סוג חדש של תעשיה שהיא יותר יעילה ורווחית בעודה מגנה על הסביבה ויוצרת תעסוקה. הספר צופה כיצד במאה שלנו מכוניות יצרכו הרבה פחות אנרגיה מבלי לוותר על ביצועים ובטיחות, תעשיות ימחזרו את מוצריהן, ורמת החיים בעולם תצמח מאוד מבלי לפגוע במשאבים הטבעיים. כל זה יקרה בעקבות תהליכים כלכליים וטכנולוגיים שידועים כבר כיום. הם קוראים לגישה זאת "קפיטליזם טבעי" כי הוא מבוסס על העיקרון שעסקים יכולים להיות טובים לסביבה. לדוגמא – החברה מאטלנטה Interface (שנשיאה Ray Anderson מדבר רבות על המהפכה המחשבתית שחווה והפכה אותו למודע לאקולוגיה בסרט The Corporation) הכפילה את המכירות והעובדים והשלישה את רווחיה ביוצרה מערכת ייצור ידידותית לסביבה של מיחזור ציפויי רצפה לעסקים. יצרני המכוניות משכללים דגמי מכוניות שיהיו מאוד קלות, ארודינמיות, ומונעות על ידי מערכות היברידיות. מדוע קוראים לספר בשם זה? כי הוא מנסה ליישם עקרונות כלכליים לכל משאב טבעי בעל ערך כלכלי. כנגד אורח מחשבה זה ניצבים מכשולים קשים כדיעות מקובעות, גישה שמרנית הסולדת משינויים, השקעה ראשונית פרוהיביטיבית לפתרונות מסוימים לבעיות אקולוגיות ואנרגיה.

הוקן הוא אם כן איש חזון ומעשה. הוא מתקיף את הבעיה בצורה גנרית ופרטנית. הוקן מצטט שיר של יוטה פיליפס: "כדור הארץ לא מת, הוא נרצח. והאנשים שרוצחים אותו ניתנים לזיהוי בשמם ובכתובתם." הוא שואל את השאלה הקרדינלית מה חשוב יותר תאגידים שהם persons אך הם לא אנושיים, או האנשים שמאכלסים את כדור הארץ וכדור הארץ עצמו. בעוד שמאחורי התאגידים עומדים אילי הון מיליארדרים, מיטב עורכי הדין והיועצים, פוליטיקאים, פקידי ממשל ומדינות, מי שמאייש את הארגונים הפעילים בחברה ובסביבה הם האזרח הקטן אך האזרח שהוא הוא הקובע מה יהיה בעולם בדורות הבאים. אם נתאחד ונשכיל להראות שערכים חברתיים וסביבתיים הם חשובים לא רק בגלל בסיסם המוסרי כי אם גם בגלל בסיסם הכלכלי, נוכל להקים עסקים ידידותיים לסביבה, לחברה, לקהילה ולבני האדם שיהיו רווחיים ואנושיים כאחד.

התאגיד בעידן הגלובליזציה - הסרט והספר The Corporation

מבוסס על הספר:

Bakan Joel, The Corporation, the pathological pursuit of profit and power, 2004, Free Press

ועל הסרט: "The Corporation" (ראיונות עם מייקל מור, נעמי קליין, נועם חומסקי, רוברט מונקס, ג'ו בדרקו, הווארד זין, ריי אנדרסון, וכו')

The Corporation, 2003, 145 min., Directors Jennifer Abbott, Mark Achbar, based on the book by Joel Bakan "The Corporation: A Pathological Pursuit of Profit and Power", with Noam Chomsky, Peter Drucker, Milton Friedman, Naomi Klein, Michael Moore, Howard Zinn.

קריאת ה- Study Guide של הסרט The Corporation

לפני 150 שנה התאגיד היה חסר חשיבות. כיום הוא המוסד הדומיננטי בעולם. המבקרים של התאגיד קובלים שאין מספיק פיקוח על התאגידים במיוחד לא על החברות הרב לאומיות. לעומתם טוענים התאגידים שיש יותר מדי רגולציה ופיקוח על התאגידים וזה מפריע להתפתחות החברות ולרווחיותן. התפוחים המקולקלים הם התאגידים המייצרים עושר עצום אך גורמים לנזק ענק. התאגידים מנסים להרוויח עד כמה שאפשר על חשבון גורמים אחרים. אנשי העסקים מעדיפים להשתמש במונח "עסק" במקום "תאגיד" שיש לו היבטים שליליים. תאגיד corporation הוא צורה אחת של בעלות עסקית, הוא מאגד קבוצה של אנשים העובדים יחדיו על מנת לשרת מטרה משותפת, מכלול של יעדים, שהעיקרי שבהם הוא להרוויח עבור הבעלים של העסק תשואה ניכרת, צומחת ובת קיימא.

התאגיד המודרני צמח בעידן התעשייתי שהחל בשנת 1732. התעשייה אפשרה התייעלות, כריית יותר פחם לשעת עבודה, וכיום יותר שבבים לשעת עבודה. במקורו היה התאגיד איגוד של אנשים שרצו לבצע פעולה ספציפית, כמו הקמת גשר על נחל. היו מעט מאוד חברות ואלה שפעלו ידעו בדיוק לכמה זמן הן יישארו פעילות. הן לא עשו שום דבר בנוסף, הן לא יכלו לשלוט בחברה אחרת, בעלי מניותיהם היו ערבים עבור החברה. התאגיד נחשב למתנה לקהילה על מנת להרחיב את רווחת הכלל. בעקבות מלחמת האזרחים בארה"ב והמהפכה התעשייתית היה גידול עצום במספר החברות. הן רצו יותר עוצמה לפעול, להסיר כמה מהמגבלות שחלו עליהן.

התיקון ה- 14 לחוקה האמריקאית קובע שאינך יכול לקחת מאדם את חייו, רכושו וחירותו. הוא חוקק במקורו על מנת לשמור על זכויותיהם של האפרו-אמריקאים אחרי מלחמת האזרחים. אבל עורכי דין ממולחים פירשו את החוק כך שחברות הן "אנשים"/גוף/ישות/legal person ועליהן להיות מוגנות כמו אנשים. החברה הפכה לישות משפטית שבעליה אינם אחראים בצורה אישית לפעילותה. החברה היא אם כן לא קבוצה של אנשים אלא ישות משפטית. אבל איזו מין ישות או אדם היא החברה. קודם כל החברה היא אלמותית כי היא יכולה לחיות לנצח. יתרה מזאת לישות הזאת אין מצפון מוסרי.

חומסקי אומר שהחברה על פי חוק אחראית רק לבעלי מניותיה stockholders ולא למחזיקי העניין stakeholders - הקהילה, האקולוגיה, העובדים, בעלי מניות המיעוט, הלקוחות, הספקים, הנושים וכדומה. מונקס, המחבר של ספר האתיקה המעולה "הזמיר של הקיסר", אומר שאין לחברה נשמה שעליה להציל מאבדון כמו לאדם רגיל. יש להם רק דבר אחד - השורה התחתונה, איך למקסם את הרווח בכל רבעון. אך היו"ר של "של" אומר שהם לא מעוניינים אך ורק בכסף, עליהם להיראות כחברים קונסטרוקטיביים בקהילה. מייקל מור אומר שעבור האנשים האלה אין דבר כזה "מספיק". החברה צריכה לשים את הרווח מעבר לכל שיקול אחר, אפילו רווחת הציבור. מילטון פרידמן, שאומר שהחברה צריכה רק להרוויח עד כמה שאפשר, מסביר מה זאת externality - ההשפעה של עסקה בין שני גופים. יש לחץ על החברה להעביר לגורמים אחרים כמה שיותר עלויות, הוצאות על כבישים, ביטחון.

חברות גורמות לעיתים לנזקים לעובדים: פיטורין, מניעת התאגדות, ליקויי בטיחות הגורמים לתאונות ושריפות, בתי חרושת נצלנים sweatshops. חולצת נייקי הנמכרת במחיר של $14.99 נתפרה ע"י עובדת שקיבלה על עבודתה $0.03. ליז קלייבורן מוכרת ז'אקט במחיר של $178 שמרכיב העבודה שלו הוא $0.74. וול-מרט מצהירה

שהיא תורמת חלק מרווחיה לרווחת ילדים. הבעיה היא שאלה שמייצרים את הז'אקטים הם בני 13 בלבד ומקבלים משכורת רעב. אם נביט על זה מזווית אחרת - העובדים שמייצרים את הבגדים בסין או בנגלדש היו גוועים מרעב אם לא היו מקבלים אפילו את השכר הזעום על עבודתם. הסיבה היחידה שנייקי או ליז קלייבורן העבירו את הייצור למדינות אלה היא בגלל העבודה הזולה, אחרת היו ממשיכים לייצר בארה"ב ולתת תעסוקה לבני ארצם. אם הם באים לארצות אלה ומביאים להם עבודה אפילו תמורת $0.10 לשעה זה מאפשר להם לקנות לפחות את מנת האורז היומית על מנת שלא ירעבו.

אם החוק מתייחס לתאגיד כאל ישות או אדם, איזה מין אדם הוא? על פי מבחן האישיות של ארגון הבריאות העולמי על הפרעות מנטאליות ההגדרה של פסיכופט היא:

1. חוסר רגישות לרגשות של אחרים. חברה שמשלמת לעובד 0.3% ממחיר המוצר עבור עבודתו מתאימה להגדרה. חברה שמפלה בין עובדים, שמנהליה מעליבים עובדים ונוגסים בהם היא פסיכופטית.

2. חוסר אפשרות לקיים יחסים לאורך זמן. חברה שמעתיקה את מפעליה ממדינה למדינה על פי שיקולים של תועלת מתאימה להגדרה. חברה שמעסיקה עובדי קבלן באחוזים ניכרים, שחלק גדול מעובדיה ארעיים ונטולי זכויות סוציאליות, שמפטרת עובדים כל כמה חודשים על מנת לא לתת להם קביעות היא פסיכופטית.

3. חוסר התחשבות נטול עכבות לבטיחותם של אחרים. חברה שמזהמת עם הכימיקלים שלה את הסביבה מתאימה להגדרה, שלא מקיימת הוראות בטיחות שגורמות לשריפות ומוות לעובדים, שמשתמשת באסבסט, לא דואגת למיגון מפני אבק ורעש לעובדים, היא פסיכופטית.

4. מרמה, שקרים חוזרים ונשנים, לעבוד על אחרים למטרות רווח. חברה שממוטטת את מחיר מניותיה בשביל להשתלט על מניות בעלי מניות המיעוט ולהפריט את החברה, חברה שמרמה את לקוחותיה ולא מציינת את הסכנות שבמוצריה, חברה שמרמה את מס הכנסה ומסלפת את נתוני הרווחיות היא פסיכופטית.

5. חוסר אפשרות להודות בטעות. חברה שמגיעה לפשרה עם תובעים על מנת לא להודות באשמתה, חברה שמרעילה את בארות המים של העיר כי היא רוצה לחסוך בעלויות פינוי הפסולת וגורמת לסרטן ולמוות של עשרות אנשים כולל ילדים, חברה שמעדיפה לתבוע את אלה שחושפים את מעלליה במקום להודות בהם היא פסיכופטית.

6. חוסר אפשרות לציית לנורמות חברתיות בהקשר להתנהגות חוקית. חברות שמשלמות קנסות כבדים על עבירות שהן עושות כי הן יודעות שבמרבית המקרים העבירות לא יתגלו, אם הן יתגלו עורכי הדין היקרים שלהן יחלצו אותן מהבוץ, הן מעדיפות במודע לעבור על החוק כי זה יותר זול עבורן, חברות אלה הן פסיכופטיות.

על פי כל אמות המידה הנ"ל חברות לא אתיות הן פסיכופטיות כי הן מתאימות לכל הקריטריונים של פסיכופט.

נייקי מתקבלת על ידי הקהילות בהן הן מקימות את המפעלים כמיטיבי האומה. החברה נותנת לעובדת 6.6 דקות לתפור את החולצה ברפובליקה הדומיניקנית. העובדת מקבלת לשעה $0.70 כך שהיא מקבלת $0.08 על החולצה, 0.3% ממחיר החולצה הולך לעובדת. זה הוא המדע של הניצול. אחרי שהעובדים מתעשתים ולא מוכנים לעבוד יותר במשכורות רעב אלה המפעל מעתיק את פעילותו למדינה אחרת. בל נשכח שעיקרון זה הנחה גם את אילי ההון של משטר המלוכה בימי לואי ה- 16, כאשר נתנו לעובדים רק את המינימום שהיה נחוץ להם על מנת לא לגווע מרעב. אך כאשר גם זה לא הספיק והעובדים אכן גוועו מרעב על מנת שהמלך והמלכה וכל האצילים הטפילים ימשיכו לחיות חיי מותרות על חשבון עובדיהם מזי הרעב, הם התקוממו וערפו את ראשם של נוגשיהם. הטרגי בכל הסיפור הוא שב- conciergerie בית הסוהר שבו היו עצורים המלך והמלכה מציגים את המסכנים האלה כקורבנות חפים מפשע של המון זועם וחסר תרבות. גם הצאר הרוסי הוא קורבן מסכן של האספסוף ואפילו העם הגרמני מוצג כיום בתור קורבן מסכן וחף מפשע שסבל מהפצצות אכזריות של בנות הברית שטבחו ללא רחם בנשים וטף.

אזורי הסחר החופשי צריכים לתת יותר ויותר הטבות לחברות שפועלות בהן. במקרים רבים הן מייצרות מוצרים שתהליך ייצורם פוגע בבריאות העובדים, עם פסולת רעילה, זיהום אוויר, מים ואדמה, כימיקלים מסוכנים. תעשיות ידעו על כך וניסו למזער את הסיכונים. אם אני הורג אותך באקדח זה פלילי אבל אם אני חושף אותך לכימיקלים וגורם למותך קשה לקבוע מי גרם למוות, מה עוד שהחברה היא ישות נפרדת. אנו בעיצומה של מגפת סרטן והתעשייה אשמה בכך במידה רבה. אחד מתוך שני אנשים ואחת מתוך שלוש נשים מקבלים סרטן במהלך חייהם.

אפשטין חשף ניסויים שגורמים להרעלת פרות המבוצעים ע"י מונסנטו והם מסוכנים כי אנחנו שותים את החלב. כל זאת כי מנסים להגביר את התפוקה של הפרות. זה רע לפרה, רע לחקלאי, רע לצרכן, אבל מונסנטו מפרסמת את המוצר כמגביר היעילות של תפוקת החלב. האמריקאים ריססו את השדות בויטנם בזמן המלחמה, אנשים קיבלו סרטן, ילדים נולדו עם פגמים, אבל זה גרם גם למחלות של החיילים האמריקאים. אלה תבעו את מונסנטו והחברה שילמה להם 80 מיליוני דולרים כפיצויים מבלי שתסכים להודות באשמה.

הסרט חושף עשרות מקרים של חברות ענק ששילמו קנסות של מיליונים, עשרות מיליונים או מאות מיליונים של דולרים על עבירות על החוק: אקסון במקרה של ולדז, GE על הונאת המדינה, מיצובישי על עבירות אנטיטרסט, יבמ על יצוא לא חוקי, איסטמן קודק על נזקים לאיכות הסביבה, פייזר על עבירת אנטיטרסט, סירס, היונדאי, דיוו, אלקואה, קוריאן איר, ליטון, רוקוול, טלדיין, הכסט, קריביאן, רוש נמצאה אשמה על עבירות אנטיטרסט ושילמה חצי מיליארד דולר. אם אתה מציית או לא לחוק זו רק שאלה של כדאיות כלכלית, אם הסיכוי להיתפש הוא נמוך, כדאי לך לעבור על החוק, זו החלטה עסקית ולא ערכית, כי הרי ידוע שמטרת החברה רק למקסם את הרווח. בעשרים וחמש השנים האחרונות כל מערכת החיים בעולם היא בנסיגה, כל המערכות התומכות בחיים הן בנסיגה. האשמה להידרדרות היא בראש וראשונה בגלל תאוות הבצע של החברות המחצינה את העלויות על האחרים. אם לחברות יש את המאפיינים של הפסיכופט מי נושא בתוצאות המוסריות שלהם? לזאת פרידמן (חתן פרס נובל) אומר - האם יש לבניין אחריות חברתית, אז מדוע שלתאגיד תהיה אחריות חברתית? בגלל מנטאליות זאת שיש לה אחיזה בקרב חוגים נרחבים ביותר של עולם העסקים ורשויות הממשל חברות ממשיכות לזהם את הסביבה, לעשוק את מחזיקי העניין, למזער עד כמה שאפשר את תשלומי המיסים, כל זאת על מנת להגדיל את הרווחיות.

הנשיא של חברת הצמיגים גודייר אומר שלא ניתן לתפקד כמנכ"ל על פי אותם קודים מוסריים שאתה פועל לפיהם באופן אישי. כשאתה נדרש לבצע פיטורים המוניים זאת החלטה קשה אך היא מחויבת המציאות בקפיטליזם המודרני. מאז שנת 1990 גודייר סגרה שמונה מפעלים ופיטרה 20,000 עובדים. בעלי האחוזות שהעסיקו עבדים פעלו בצורה מפלצתית, אבל הם היו אדיבים, ידידותיים, נחמדים לילדיהם, אפילו נחמדים לעבדיהם, דאגו להם. כפרטים הם מקסימים אך כאירגון הם מפלצתיים בימי העבדות ובימים אלה בחברות המודרניות.

אנו רואים כיצד מתפרצים מפגינים לחצרו של יו"ר של וקוראים לו רוצח. אך היו"ר ורעייתו לא מסלקים אותם ואפילו מזמינים אותם לתה, יושבים איתם על הדשא. הם משיחים את מה שמדאיג אותם: זיהום הסביבה, זכויות אדם, משטרי דיכוי ששל משתפת איתם פעולה בניגריה ובמקומות אחרים. היו"ר מודאג אף הוא באופן אישי, אך להבדיל מהמפגינים יש באפשרותו לתרום לשיפור המצב כמיטב יכולתו.

כאיש עסקים שהכיר אישית מספר רב של פושעים אתיים, הם בדרך כלל נשמעים ומתנהגים בצורה מקסימה וכריזמתית, נשמעים מאוד דואגים ואיכפתים, אך בחדרי חדרים הם מתנהגים ככרישים הגרועים ביותר, אם כי להבדיל מהם לא רואים את השיניים האכזריות שמסתתרות מאחורי החיוך המקסים והצביעות החלקלקה שלהם. הסרט מציג את הסבריו המשכנעים של מודי סטיוארט, היו"ר לשעבר של של, אך במקביל את הזיהום הסביבתי החמור ביותר שהם גרמו לו בניגריה. קן סנו ועוד שמונה פעילים סביבתיים מניגריה הוצאו להורג בתליה על כי האשימו את של בזיהום הפושע של הדלתה של הניג'ר.

בנושא האקטואלי של הריגול העסקי אנו זוכים לשמוע בהרחבה את סיפורו של מרק ברי שעסק במודיעין תחרותי. הוא מספר שהוא התחזה למנהל בקרן הון סיכון, הקים חברות דמה, הציג עצמו כבעל חברת השמה הרוצה לגייס עובד שרצו להשיג ממנו מידע, למעשה אני מרגל הוא אומר. הוא לא אומר אם הוא ביצע מעשים לא חוקיים כמו פריצה למחשבים או גניבת מסמכים. ברי עבד עם כרבע מהחברות הגדולות בארה"ב וכתב על כך ספר. אם אתה מנכ"ל אתה חושב שבעלי המניות שלך מעדיפים שתהיה בחור טוב או שתביא להם כמה שיותר כסף לכיסם? הם רוצים כסף זו השורה התחתונה. מייקל מור אומר שכל החברות האלה מנוהלות ע"י גברים לבנים עשירים, הן לא מעוגנות בהוויה היומיומית של אלה שהם לא חבורה של לבנים ועשירים כי אם לא לבנים, נשים ולא עשירים, אלה הרוב, והמנכ"לים מנותקים מהם לחלוטין. כמה זה מספיק עבורם? האם חצי מיליארד דולר הוא מספיק, אך מה אם אתה רוצה להיות מיליארדר? הוא מראיין את פיל נייט המנכ"ל והמייסד של נייקי. נייט אומר למור שמעולם לא ביקר באחד המפעלים שלו באינדונזיה, הבחור מעולם לא ביקר במפעלים שלו... שבועיים אחר כך הוא מתקשר אליו ואומר לו שאולי יוכל לקפוץ לשם בדרכו לאליפות הפתוחה לטניס באוסטרליה...

ריי אנדרסון הוא המנכ"ל של חברת אינטרפייס, היצרן הגדול בעולם של שטיחים תעשייתיים. הוא הפך להיות לוחם למען ערכי שימור הסביבה, אחרי שהחל לשאול את עצמו שאלות על כך בשנת 1994. עד אז הוא מעולם לא חשב על מה שאנו לוקחים מכדור הארץ או מה שאנו עושים לסביבה תוך כדי תהליך הייצור של מוצרינו. הוא עשה

הערכת מצב על העמדה שלו בנושא והחל לקרוא ספרים על אקולוגיה. זה שינה את השקפת עולמו. הוא החל לשאול את עצמו האם ניתן לייצר את המוצרים בצורת sustainable, תוך שימור הסביבה. אם לא נוכל לייצר שטיחים בצורה ידידותית לסביבה לא יהיה לנו מקום בעולם בר הקיימא. הוא נוכח לדעת שהוא שודד דבר מה שהוא לא שלו, ששייך לכל יצורי האנוש. עוד יגיע היום ושדידת הטבע תהפוך לבלתי חוקית.

ברוקר מתראיין ואומר שהדבר הראשון שהסוחרים בבורסה חשבו עליו ב- 9/11 היה האם נפילת התאומים תגרום לעליית מחיר הזהב ואיך זה ישפיע על עסקיו. כל הלקוחות שלו הרוויחו כסף כי הם היו ממילא בזהב. בזמן חורבן יש תמיד הזדמנות. הרדיפה אחר הרווח קיימת מקדמת דנא. אך היו ימים שהיו דברים יותר מדי מקודשים או חיוניים לרווחת הכלל והיו מעבר לשיקולים מסחריים. הם נשמרו ע"י מסורת ותקנות ציבוריות. המגמות של היום: הפרטה, דרגולציה (ביטול מעורבות ממשלתית), סחר חופשי, ארגוני הסחר והמטבע הבינלאומיים, הועידות הכלכליות העולמיות, הן של השתלטות החברות ואילי ההון על הכלכלה על חשבון הציבור הרחב והממשלות. ההצדקה לכך היא שעושר מושג רק אם הוא בבעלות פרטית. אוויר נקי, מים זכים, סביבה בטוחה, הם גם עושר וכאשר חברות מזהמות אותן זהו עושק של הציבור והסביבה. לפני מאה שנה מכבי האש היו אף הם ארגון פרטי ואם לא שילמת להם ביטוח הם לא באו לכבות את השריפה, אך במשך השנים זה הפך להיות שירות ציבורי. בזמן ההפרטה אתה לוקח מוסד ציבורי ונותן אותו לגורם עריץ שאינו חייב בדין וחשבון לאף אחד. למוסדות ציבור יש יתרונות גדולים. הם יכולים לפעול בהפסד בגלל היתרון שיש לסביבה ולציבור הרחב. הם פועלים בניגוד למחזוריות, דווקא בתקופות שפל הם יכולים להגביר את הפעילות. הם יכולים לתת תעסוקה בזמן מיתון, להגדיל את הביקוש ולהוציא את הכלכלה מהבוץ. אם הארגון היה מופרט הוא היה אף הוא מפטר פועלים ומעמיק את האבטלה והמיתון. יש כאלה הרוצים שבסופו של דבר כל דבר יהיה מופרט ושייך למישהו: זכויות אדם, שירותים לציבור, חינוך, בריאות, עזרה סוציאלית, פנסיות, דיור, שימור כדור הארץ, מים, אוויר. מייקל וולקר, משנה למנכ"ל מכון פרייזר אומר שאם יפריטו הכל וכל משאב יהיה בבעלות פרטית זה יהיה הפיתרון לכל חוליי החברה.

אשפי הפרסום לא נרתעים מדבר ועושים מניפולציה לילדים קטנים כיצד הם ישפיעו על הוריהם לקנות מוצרים מסוימים. פרסומת לגיל הרך היא מגמה מדאיגה נוספת בעולם הגלובלי. התעשייה משקיעה 12 מיליארד דולר בשנה בפרסום לילדים והורים קצרה ידם מהושיע.

נושא אחר בכותרות הוא התדמית perception. התדמית משדרת צורת חיים, אורח חשיבה, עוזרים לחברות הנמצאות בבעיית תדמית קשה לשפר את תדמיתן כמו יוניון קרבייד, פיליפ מוריס, פייזר. התאגיד הענק הוא חיוני, לא ניתן להסתדר בלעדיו, הוא יעיל, אחראי לפיתוח ולאיכות החיים. בעזרת יועצי התדמית תוכל ללחום נגד מאבקי האקולוגיה, המערכות הציבוריות נגד עישון, מוניטין שלילי בגלל אסון בופל, הגברת הביטחון האישי של לקוחות. בהמשך אנו רואים דיון על מותגים ועל עיירת דיסני סלברשן בפלורידה שכבר דובר עליהם בהרחבה בפרקים הקודמים.

חברת GE הצליחה לקבל פטנט על מיקרוב הפועל כדטרגנט. לא ירחק היום וחברות יוכלו להשתלט על נוסחת החיים. כיום אתה יכול להוציא פטנט על כל דבר שחי למעט על אנשים. אורגניזמים חיים שפותחו במעבדות ניתנים לפטנטים. החתירה לאמת הפכה לחתירה לרווח. כל מה שחברות הביוטכנולוגיה מפתחות הן מוציאות עליהם פטנטים, הגן של סרטן השד, הגן של סיסטיק פיברוסיס. תוך עשר שנים החברות יהיו הבעלים של הגנים שיוצרים את האבולוציה האנושית. חברות תקשורת כפוקס חוששות לפרסם גילויים רגישים כמו גילוי ההשפעות השליליות של הפרוזילק של מונסנטו, להגברת תפוקת החלב של פרות שהתגלה כי יכולות להיות לו השפעות מזיקות על הבריאות. הכתבה נאסרה לשידור, מקרה דומה לזה שבסרט "המקור" על איסור פרסום הכתבה בנושא ההתמכרות לסיגריות בתוכנית 60 דקות של סי.בי.אס. תביעה של המתריעים כתבי הרשת שסולקו מעבודתם לא הצליחה. בארה"ב ממשיכים לשווק את המוצר BGH אם כי בקנדה ובאירופה המוצר הוצא מהמדפים.

בכטל היו הבעלים של כל המים בבוליביה, אפילו של מי הגשם. מי הגשם הופרטו. המחיר שהיה על בוליביה לשלם עבור ההלוואה של בנק הסחר העולמי היה ההפרטה של הנפט, קווי התעופה, מסילות הברזל, החשמל, הטלפון ואפילו המים. אך המדינה נכשלה בניסיונותיה לשכנע את העם הבוליביאני שמים הם מצרך כמו כל מצרך אחר. בוליביה רצתה להגן על זכויות החברות הרב לאומיות להחזיק בבעלות המשאבים, ולחייב עבור השימוש במים רבע מההכנסה היומית של שני דולר. מאות נפצעו ונהרגו במהומות בקוצ'במבה אך בסוף הבוליביאנים זכו.

חברות רב לאומיות או transnational מצדדות במשטרים דיקטטוריים ומחפשות את השתקפותן במשטרים פאשיסטים. הווארד זין, סופר והיסטוריון, אומר שהפשיזם צמח באירופה עם התמיכה של החברות הגדולות. מוסוליני והיטלר היו מושא הערצתם של אילי הון רבים כהנרי פורד האנטישמי למשל. הזדמנויות ההשקעה התרבו,

יסודות שמאלניים חוסלו, העובדים היו תחת שליטה. מייקל מור מציין את החבירה של חברות אמריקאיות גדולות עם המשטר הנאצי. פורד וג'נרל מוטורס המשיכו לעזור לגרמניה אחרי שהמלחמה החלה. קוקה קולה המציאה את פנטה אורנג' עבור הגרמנים. אדווין בלאק חיבר את הספר "יבמ והשואה" שבו הוא חושף כיצד החברה סייעה לגרמנים במלאכת ההשמדה בכך שהגרמנים נעזרו במכונות הניקוב שלהם על מנת לנצח על מלאכת ההשמדה. אומנם מי שטיפל בכך היו השלוחה הגרמנית של החברה אך הרווחים שלה התקבלו ע"י יבמ אחרי המלחמה. המחשבים קיבלו שירות של יבמ אחת לחודש אפילו בבוכנוולד. היה קיים חוזה בין יבמ ניו יורק והרייך השלישי בשנת 1942. פיטר דרקר שוחח על כך עם ווטסון מייסד יבמ והוא חושב שווטסון קרוב לוודאי לא ידע שהגרמנים השתמשו בכרטיסי ניקוב, הוא חשב שזה היה מסוכן ולא רצה לעשות זאת.

הסגידה לרווח עלולה להיות חזקה יותר מנאמנות למולדת או מכל ערך אחר. 57 חברות אמריקאיות נתבעו על עשיית עסקים עם האויב, טרוריסטים, עריצים ודספוטים - אקסון, מוביל, וול-מרט, וולס-פרגו בנק וכדומה. הצבא האמריקאי וגנרל סמדלי דרלינגטון בטלר מהמרינס סייעו להשליט סדר במכסיקו עבור חברות הנפט האמריקאיות, בהאיטי וקובה עבור נשיונל סיטי בנק, בניקרגואה עבור בראון ברתרס ברוקרג', ברפובליקה הדומיניקנית עבור חברות סוכר, בסין עבור סטנדרט אויל, בהונדורס עבור חברות הפרי. אך התיאבון בא עם האכילה. בטלר גוייס על ידי אילי הון אמריקאיים להדיח את פרנקלין דלנו רוזבלט שנראה להם שמאלני מדי עם הניו דיל שלו. אך בטלר בסוף החליט להסגיר אותם ולהתריע על הנסיון להקים משטר פשיסטי בארה"ב. המזימה להשתלט על המשטר נתמכה על ידי אילי ההון של חברות דופון, גודייר, בנק מורגן ואחרים.

סאם ג'יברה, יו"ר גודייר, חברת הצמיגים הגדולה בעולם, אומר שלממשלות בימינו אין את אותה עוצמה שהייתה להם בעבר. הן הפכו להיות נטולות כוח בהשוואה לשנות החמישים. הקפיטליזם הדיח את הפוליטיקאים כאוליגרכים הכל יכולים של המערכת. קוקה קולה, מוביל אויל, GTE וקודק חוברות עם ארגוני ממשל שונים ומשתפים פעולה. בהסכם הסחר של מדינות אמריקה הוחלט להפריט כל משאב. מדינות אמריקה על 800 מיליון תושביה משדרות על אותו הגל. מחוץ לוועידה היו הפגנות.

דיון ממצה על אתיקה ואחריות חברתית עם ראיונות עם מילטון פרידמן, נעמי קליין, ריי אנדרסון ואחרים. מתחיל אקטיביזם להקניית ערכי האחריות החברתית בחברות. בעיירות שונות בארה"ב שוללים מחברות את האפשרות להתנהג כ"אנשים", יוזמים פיקוח דמוקרטי על חברות, יש יותר ויותר חוקים לשימור איכות הסביבה. הקהילה מתחילה לקבל סמכויות באמצעות משפטים, תחיקה, פעילות ישירה, חינוך, חרם, קרנות אתיות וכדומה. משנת 1995 חברת אינטרפייס לשטיחים צמצמה את הנזקים האקולוגיים בשליש. היא שמה לה כמטרה לבטל לחלוטין את ההשפעות השליליות שלה על האקולוגיה ולהפוך באופן מושלם sustainable עד שנת 2020. בבוליביה החליטו אסיפות-עם בצורה דמוקרטית לקבל חזרה את הבעלות על המים. הם נושאים ונותנים עם החברה שהם השתלטו עליה. הם גורסים כי כל דבר שהופרט צריך לחזור לשליטתו של הציבור. אין לזלזל אף פעם בכוחו של הציבור. או כדברי הסיסמא שלהם: El pueblo unido jamas sera vencido, העם המאוחד לא ינוצח לעולם. ניצחון קוצ'במבה גרם לשישה הרוגים ו- 175 פצועים. בהשראת קוצ'במבה קמו תנועות עממיות דומות בעולם להתנגד להפרטת מקורות המים. מייקל מור מסכם שאילי ההון תאווי הבצע סבורים שהציבור ה"מטומטם" לא יעשה דבר בגלל שטיפת המוח שהם עוברים. אך מספיק שבכל סרט שרואים על הנושא יהיו כמה שיקומו מכורסתם הנוחה ויעשו דבר מה, כל דבר, על מנת להשיב את העולם לידינו.

"וולמרט", העלות הגבוהה למחיר הנמוך – היבטי קיימות ואתיקה

מבוסס על הסרט בלי תרגום עברי:

Wal-Mart: The High Cost of Low Price, 2005, 95 min., Director Robert Greenwald

הסרט הדוקומנטרי על וולמרט בנוי בהעמדה זה מול זה של דברי מנהלי חברת וולמרט בהופעות פומביות, בראיונות ובסרטי פרסומת בנושאים שונים אל מול דבריהם של עובדים ומחזיקי עניין באותם הנושאים. המנכ"ל של וולמרט לי סקוט מדבר באסיפה השנתית של וולמרט על מכירות השיא ורווחי השיא של החברה. הוא אומר שהם צריכים להיות טובים יותר כי ההצלחה מעוררת קנאה ופחד בחוגים מסוימים. הקהל מקבל את דבריו במחיאות כפיים סוערות וב- standing ovation. "אנו צריכים לספר את סיפורה של וולמרט ולהמשיך בדרכנו כי היא יותר מדי חשובה ללקוחות, למשפחות עם ההכנסות הנמוכות, לעובדים שלנו, לספקים שלנו, לקהילות בהן אנו חיים. ואנו נמשיך לצמוח". הסרט עובר למידלפילד, אוהיו.

משפחת האנטר הקימה עסק משפחתי לכלי מתכת H&H בשנת 1962. הם מוכרים לחקלאים כלים, ברגים ומסמרים. הם עברו לבנין חדש בשנת 1992, הבן ממשיך בדרכי אביו. לפתע וולמרט החליטה לפתוח את החנות שלה באותה עיירה. החברה המשפחתית החליטה להתמקד בשירות הלקוחות וקיוותה שכך תעבור את המשבר. לדעתם לא היו בוולמרט מקצוענים כמוהם שהבינו את צרכי הלקוחות. האב אומר שמעולם לא היה בחנות וולמרט והוא גם לא מתכוון לבקר בה. הבן אומר שבעלי וולמרט הם האנשים העשירים ביותר בעולם והם יכלו לחלק מקצת מהעושר שלהם. האנטר אומר שאין זאת תחרות הוגנת להתחרות עם מונופול. אפילו אם הם רוצים להיפטר מהנכס שלהם ערכו ירד בעקבות כניסת וולמרט לתמונה. ולהאנטר לא הייתה ברירה ואחרי 43 שנים הם נאלצו לחסל את העסק שלהם.

הבעיה העיקרית של חברות ענק כוולמרט ומקדונלדס המתהדרות בכך שהן עונות לצרכים של השכבות החלשות בספקם להם מוצרים ואוכל זולים היא שהם עושים זאת אך ורק על חשבון העובדים, הספקים, המתחרים, האקולוגיה והקהילה. הם אולי טובים יותר מנייקי או גאפ שגם מוכרות את מוצריהן ביוקר, אך כולם מונעים על ידי עיקרון מקסום הרווח. אם היו מסתפקים ברווחים מועטים יותר, לא הופכים להיות האנשים העשירים ביותר בעולם, היינו יכולים אולי להאמין להם שיש להם מטרות נעלות, אבל התעשרות קיצונית על חשבון רווחתם של מאות אלפי עובדים, התרוששותם של המתחרים שלהם, העברת מקורות הקניה מארה"ב למדינות העולם השלישי תוך הגדלת האבטלה בארה"ב, פגיעה בקהילה ובאקולוגיה, מוכיחה שהרצון להיטיב עם "העם" הוא לא יותר מאשר אסטרטגיה שיווקית שנועדה להעשיר אותם עוד יותר.

אנו מתוודעים לאחד המרואיינים המרכזיים: Weldon Nicholson, Wal-Mart Store Manager Trainer שעבד בוולמרט 17 שנה. הוא מספר כיצד היו נכנסים לעיר ומצביעים על עסקים שעתידים להתחסל תוך 3 או 6 חודשים. הערים הולכות ומתרוקנות, כאילו הטילו בהן פצצת ניטרון. טוענים שוולמרט גוזלת גם את איכות החיים. וולמרט נכנסת לעיירה Hearne בטקסס. בהתחלה התושבים חשבו שזה ייטיב עם העיר. אבל העיר מתרוקנת. פעם בשבת לא ניתן היה למצוא מקום חניה בעיר אבל כיום בשבת של חג המולד היו רק 12 מכוניות. ברקע שומעים את השיר: This land is your land this land is my land, from California to the New York island. הסרט שואל למעשה את השאלה של מי הארץ הזאת: של התושבים, העובדים, מחזיקי העניין, או של קומץ אילי הון. על רקע העובדה שוולמרט מפחיתה את השכר בקמעונאות בשלושה מיליארד דולר מדי שנה. מראיינים עובדת לשעבר של וולמרט שאומרת שבתחילה הייתה לה גאווה גדולה בעבודתה.

אבל התברר לה שוולמרט באופן מכוון לא מאיישים את התקנים כי הם רוצים ליצור לחץ על העובדים שיגבירו את התפוקה, יעבדו שעות נוספות ללא תמורה, וכל זאת למרות שיש הרבה פניות להתקבל לעבודה. שיטה זאת של עבודה במחסור תקנים מקובלת בארץ גם בלא מעט מוסדות ציבור וחברות פרטיות. לא מאיישים תקנים פנויים או שמאיישים אותם חלקית על ידי עובדי קבלן ובכך חוסכים בעלויות עבודה ומגבירים את הלחץ על העובדים שיעבדו קשה יותר. שיטה זאת פוגעת בעובדים, פוגעת בלקוחות המקבלים את השירות אך מאוד רווחית לבעלי השליטה.

אם העובדים לא מאורגנים קל יותר ללחוץ עליהם, אם יש אחוזי אבטלה גבוהים במשק קל עוד יותר, בייחוד אם מדובר בעובדים חלשים יותר.

קשה מאוד לשמור על חיי משפחה טובים בוולמרט בגלל העומס הרב. העובדים מרוויחים מעט מאוד ומשקיעים את כל כספם חזרה בוולמרט במצרכים הבסיסיים והזולים שהם קונים כי אין להם כסף לקנות מוצרים יקרים יותר. אבל העובדים לא נקראים עובדים כי אם שותפים partners, הם אולי שותפים לעבודה אבל בוודאי לא שותפים לרווחי העתק של הבעלים. לי סקוט מציין בגאווה כמה חשוב להם לשלם לעובדים עבור ביטוח רפואי, אך מתברר שהעובדים אינם יכולים לעמוד בתשלומים לביטוח הרפואי ובהשתתפות העצמית לתרופות ולרופאים. הביטוח הרפואי עולה תשלום בסיסי של $75 לחודש, והעובדים נזקקים לשירות הממשלתי Medicaid למעוטי ההכנסה. העובדים גם לא יכולים להרשות לעצמם לשלם עבור ארוחות במקום העבודה ויושבים במסעדות בזמן ההפסקה בלי לאכול. זאת ועוד, וולמרט מעודדת את העובדים לפנות לעזרה ממשלתית בקבלת ביטוח רפואי ממשלתי ותלושי מזון. אם למשל סם וולטון שהיה כל כך חרד לרווחת עובדיו ולי סקוט המנכ"ל הנוכחי היו דואגים לתשלום על חשבון החברה של כל הביטוח הרפואי וארוחות הצהריים, הרווחיות הייתה יורדת במידה מסוימת אבל הייתה עדיין נשארת מאוד גבוהה, וייתכן שאף הגברת המוטיבציה הייתה מגדילה את יעילות העבודה ומקזזת את תוספת העלות.

אבל וולמרט מעדיפה להזדקק ל- externalities עלויות חיצוניות, דהיינו לתת לגורם אחר לשאת בעלויות. במקום שוולמרט ישלמו על האוכל ועל ביטוח הבריאות הם מעדיפים שהממשלה תעשה זאת, מעבירים את האחריות לגורם שלישי ובכך מגדילים את הרווח. בפלורידה יש לוולמרט יותר משפחות המקבלות מדיקאייד מאשר לכל מעסיק אחר. בכל מדינה בארה"ב וולמרט מכבידה על תקציב המדינה כי עובדיה הם נזקקים. בישראל שיכללו את השיטה, אפילו הממשלה לא אחראית לעובדים "העניים" המקבלים משכורות מינימום או אף נמוכות מהן, היא מתנערת יותר ויותר מאחריותה לחינוך, בריאות ורווחה, והיא עצמה מעבירה את האחריות למגזר השלישי, לארגונים ולונטריים הדואגים לאוכל ולתרופות לעובדים הנזקקים. חזרנו אם כן למדיניות החלוקה בעידודו של המשטר הניאו ליברלי.

וולמרט מחלקת לעובדים את רשימת כל המוסדות הממשלתיים שהם יכולים לקבל מהם עזרה ואומרת להם שהעזרה מגיעה להם כי הם משלמים מיסים בדיוק בשביל זה. הסרט שואל מדוע חברה המוכרת 240 מיליארד דולר לשנה בשנת 2003 לא מסוגלת לתת שכר הוגן וביטוח רפואי נאות. וולמרט עולה למשלם המיסים האמריקאי סך של $1,557,000,000 בתמיכה לעובדיה. וולמרט לא מאפשרת לעובדיה להתאגד. ייתכן שוולמרט היא החברה שהכי מתנגדת להתאגדות עובדים בכל תולדות ארה"ב. אם חושדים בפעילות התארגנות באים מיד במטוס מנהלים של החברה נציגים מהמטה בבנטונוויל ומשתלטים על החנות תוך הדחת המנהל. המנהל רק צריך לעזור להם למפות את העובדים לפי דרגות פעילותם בעצומות ובדרישות.

ניקולסון אומר: "אם רואים שני עובדים שמדברים ביניהם ואתה כמנהל מתקרב אליהם והם נפרדים, מפטרים אותם מייד כי הם כנראה זוממים משהו". הנהלת וולמרט עושה שטיפת מוח לעובדים עם סרטוני וידיאו שבהם מראיינים עובדים מרוצים. ניקולסון אומר שהם עוקבים בצורה לא חוקית על עובדים חשודים בהתארגנות, הם מקפיאים את העלאות השכר באותה החנות, על מנת שלא ייראה "כאילו משחדים את העובדים". העלויות למלחמה בהתאגדות הן בין השאר: $7K מצלמות לאיתור התאגדות של עובדים בחנות, $100K קו חם 24 שעות ביממה לדיווחים על התאגדות, $7M צוות פעולה מיידית עם מטוס מנהלים המתערבים בכל חנות בעייתית. וולמרט רכשה בגרמניה שתי חברות שבהן העובדים כבר היו מאוגדים ולא יכלה לעשות דבר בנדון. העובדים הגרמנים אומרים שאודות לאיגוד יש להם 36 ימי חופש בשנה.

סקוט מספר על 1.2 מיליון העובדים של וולמרט, שמעסיקה יותר מיעוטים ומבוגרים מכל חברה אחרת בארה"ב. ניקולסון לעומת זאת מלגלג על האמרה של וולמרט Do More With Less, כך שהעובדים יעבדו יותר ויקבלו פחות שכר. המדיניות של החברה היא לא לשלם בשום פנים ואופן עבור שעות נוספות. לעובדים אין ברירה כי הם לא רוצים להיות מובטלים ויש ביקוש גדול למשרות עם כל הבעייתיות שלהן. עלינו לזכור שמדובר בדרך כלל במשרות לעובדים פשוטים ודווקא במגזר זה יש יותר אבטלה ושכר הולך ויורד מאשר בכל מגזר אחר. עושק העובדים באי תשלום שכר עבור שעות נוספות מוערך בטקסס בכ- $150M ובסכומים יחסיים במדינות האחרות. ניקולסון ואחרים מתלוננים שמנהלי חנויות נכנסים למערכת ומשנים דיווחים על שעות עבודה של עובדים. וולמרט מנהלת משפטים בשלושים ואחת מדינות על עושק בשכר עובדים, מדובר במאות אלפי עובדים. המרואיינים מסבירים שכמנהל חנות אתה נדרש להוריד כל הזמן עלויות והדרך היחידה לעשות זאת היא בשמירה על מספר נמוך של עובדים והורדת השכר, אי תשלום שעות נוספות וכדומה.

אבל לא נותנים לעובדים לעבוד את 40 השעות כי יש הרבה עובדים שהיקף משרתם הוא רק 19 שעות, ובמשרה זאת אי אפשר כלל להתקיים. סקוט אומר בגאווה ש- 74% מהעובדים עובדים במשרה מלאה. אך הוא שוכח להזכיר כי בוולמרט משרה מלאה היא 28 שעות בשבוע עם משכורת של $12,000 לשנה. קו העוני הממוצע בארה"ב הוא $17,650. השכר הממוצע לעובדים המשולמים לפי שעות בוולמרט הוא $13,861, הרבה מתחת לקו העוני. וולמרט חויבה לשלם $11M על זה שהיא העסיקה עובדים שהיו מהגרים לא חוקיים בתת תנאים. וולמרט שילמה $50M בקולורדו בהסדר שמחוץ לכתלי בית המשפט על תביעה ייצוגית של עובדים על הונאה בשכרם.

יוצרי הסרט מראיינים עובדת אפרואמריקאית Edith Arana, Wal-Mart Inventory Specialist שעבדה שש שנים בוולמרט, הצטיינה מאוד בעבודה וכולם נבאו לה שהיא תנהל חנות. אחרי שהיא עמדה בכל המטלות שהוטלו עליה ע"י הבוס שלה, היא ביקשה קידום למשרת הנהלה וקבלת מה שהובטח לה. הבוס אמר לה שאין מקום בהנהלה לאנשים "כמותה". כשהיא שאלה למה בדיוק הכוונה, לזה שהיא אשה או לזה שהיא שחורה, ענה לה הבוס: "Two out of two ain't bad!". עובד אפרואמריקאי אחר אומר שקראו לו "כושון", "בוי" וכינויי גנאי אחרים בחנות. הוא התלונן ולא עשו דבר בנדון. אדרבא, הוא סבל מעוד יותר אפליה וניסו לגרום לכך שיעזוב. העובדים מפחדים לדבר. ובינתיים אנו שומעים את סקוט האומר שוולמרט תומכת בקהילה.

הסרט מראה איך דווקא עסקים קטנים ומשפחתיים דואגים לעובדים, לביטוח בריאות, לפנסיה, המנהלים קשורים לעובדים. העיירה קאמרון נותנת סיוע של $2.1M לוולמרט להקים חנות בתחומיה והעיירה ברוקפילד נותנת להם $300K. במקום שוולמרט יתמכו בקהילות כפי שמתגאה סקוט, הקהילות תומכות בוולמרט, המדינה תומכת בעובדי וולמרט, ובעלי וולמרט הופכים להיות האנשים העשירים ביותר בעולם, כי כולם תומכים בהם, המדינה, הקהילה, המיסוי, העובדים, הספקים, הלקוחות, האקולוגיה. הרשויות לא נותנות הנחות במיסים לעסקים קטנים אך לוולמרט נותנים. הטיעון של ראשי העיר הוא שאם וולמרט לא יבואו לעיר שלהם הם ילכו לעיירה הסמוכה וזה לא יתרום לעיר. וכך נסגרת עוד חברה בקאמרון Esry, אחרי 40 שנה ובעקבות אובדן חמישים אחוזים מהלקוחות שלהם בקאמרון ובברוקפילד עם כניסת וולמרט לעיר. רד אסרי הבן מספר בדמעות איך נאלץ לסגור את החנות.

וולמרט מקבלת בכל ארה"ב סובסידיות בהיקף של מיליארד דולר. מראיינים מורי בתי ספר, כבאים המספרים על סגירת בתי ספר, תחנות כיבוי מחוסר תקציב עירוני בה בשעה שנמצאו תקציבים לתמוך בוולמרט. אבל כשהעיירה יכולה סוף סוף לקבל חזרה את השקעתה בסבסוד וולמרט עוברת החנות לעיירה הסמוכה בשביל למקסם את הרווח. 2,840,481 מ"ר של חנויות וולמרט עומדים ריקים. בשטח זה ניתן היה להקים 29,666 כיתות בית ספר ובתקציבים ניתן היה לתת מלגות ל- 593,326 תלמידים. אך סקוט ממשיך לדבר גבוהה גבוהה, הפעם על קיימות. הסרט לוקח אותנו לנהר Catawba ולמתנדבים השומרים על ניקיון הנהר. הם הלכו לשבע חנויות של וולמרט באיזור לבדוק איך הן עומדות בנהגי השמירה על איכות הסביבה שלהן והאם יהיה להם השפעה על איכות מי השתיה של בלמונט.

הם מגלים שוולמרט מאחסנת את המדבירים הכי רעילים שלה בשטח פתוח במקום במחסנים סגורים. חלק ניכר מהשקים קרועים והחומר הרעיל מגיע לאוויר ולמים גם באמצעות מי הגשמים ומתערבבים במי השתיה הבאים מהנהר. הרעלים המסוכנים יכולים להביא למומים לתינוקות ולהשפעות שליליות ביותר על הבריאות. הנהר הזה מספק מי שתיה לשני מיליון תושבים באיזור. הם מצלצלים לוולמרט ומביעים את דאגתם, והם מקבלים טלפון של אחראי בארקנסו, אך זה לא האדם המתאים והם מופנים לאחראי על איכות הסביבה. בסופו של דבר פונה המרואיינת Donna Lisenby, Catawba Riverkeeper לעורך הדין של וולמרט ואומרת שהיא תכתוב על כל המקרה באתר שלהם ותתלונן על הפרת חוקי האחסון בערכאות של שרלוט, העיר הגדולה בנורת' קרוליינה. בעקבות הכיסוי העיתונאי, מנהל החנות הוציא את השקים והכניס אותם לחנות. הרווחיות של וולמרט בוודאי ירדה בכמה אלפיות פרומילים, אך כמה אלפי אזרחים לא נחשפו יותר לרעלים קטלניים. דונה מסכמת שמכל החברות שהיא פנתה אליהן בנושאי סביבה וולמרט הייתה הכי פחות קואופרטיבית.

בשנת 1999 כל הבניה של וולמרט במדינת פנסילבניה הופסקה בגלל עבירות סביבתיות. בשנת 2001 - EPA מצווה על וולמרט לשלם קנסות במיליון דולר בגלל עבירות של זיהום מים בטקסס, אוקלהומה ומסצ'וסטס. בשנת 2004 וולמרט נקנסת ב- $3.1M ע"י EPA, הקנס הגדול ביותר ששולם אי פעם ע"י קמעונאי, עבור זיהום מים בטקסס, קולורדו, קליפורניה, דלוור, מישיגן, סאות' דקוטה, ניו ג'רסי, טנסי ויוטה (לזכותה של וולמרט ייאמר שהיא לא מפלה בין מדינה למדינה, בדרום, בצפון, במערב ובמזרח). בשנת 2005 - ה- EPA בקונטיקט קונס את וולמרט ב- $1.15M עבור זיהום מים בעשרים ושתיים חנויות. אך סקוט כבר מעבר לבעיות בארה"ב, פניו כבר לסין והוא אומר עד כמה מועיל שיתוף הפעולה של החברה עם סין. במאי הסרט לוקח אותנו לסין ומראיין עובדים

של מפעל המייצר לוולמרט הקובלים על התנאים הירודים שבהם הם עובדים. אין כלל איוורור, וולמרט הודיעה לבעלי המפעל על בוא הפקחים ותדרכה אותם איך לשקר למפקחים.

העובדים צריכים להגיד שהם עובדים שישה ימים בשבוע בשעה שהם עובדים שבעה ימים. העובדים לא מעזרים לדבר. אם הם משקרים טוב הם מתוגמלים, אם הם דוברי אמת הם מפוטרים. נותנים לעובד תלוש שכר מזויף ולא מאפשרים לו להגיד את האמת, כשהם עובדים יום ולילה, מקבלים שכר של פחות משלושה דולר ליום. העובד הסיני אומר: "הבגדים שאתם לובשים, הצעצועים של ילדיכם, מיוצרים עם היזע, הדמעות והעבודה הקשה של העובדים הסינים." אנו רואים מכונית צעצוע. עלות העבודה להרכבה על ידי הפועל הסיני היא $0.18. הצעצוע נמכר בוולמרט ב- $14.96. וולמרט המתגאה בפטריוטיות האמריקאית שלה ייבאה ב- 18 מיליארד דולר מסין בשנת 2004. וסקוט מסכם שהם גרמו לתוספת של 125,000 משרות ברחבי העולם.

189,000 נשים תופרות בגדים בבנגלדש עבור וולמרט. הן עובדות משמונה בבוקר עד עשר בערב, 14 שעות ביום, 7 ימים בשבוע, ומרוויחות 13-17 סנט לשעה. הן מקלבות מכות מהממונים עליהן, חיות בתנאי עוני מחפירים. אך אנו רואים את סקוט מתגאה בכך שבזכות וולמרט יש משרות נוספות, תנאים סוציאליים ומעל לכל – אפשרויות לקידום אישי. הבעיה היא שכיוון שוולמרט היא החברה הגדולה ביותר בעולם היא מציבה את הסטנדרטים שלפיהם הולכים המעסיקים האחרים. היא מחזירה אחורה את הסטנדרטים. אך סקוט בשלו "בכל ארץ שבה אנו עובדים המודל של וולמרט עובד". אנו רואים את Jim Bill Lynn, Wal-Mart Global Services Operations Mgr., 9 שנים בוולמרט, עבד בארגון שבאחריותו מכסיקו, אמריקה המרכזית והדרומית. האחריות שלו הייתה לוודא שהעובדים עובדים בתנאים אנושיים והיגייניים. העובדים עבדו ממילא בשכר נמוך ביותר. אך כשהוא ראה באילו תנאים העובדות עובדות הוא התקשר הביתה לאשתו ובכה. הוא נוכח לדעת שזו שיטה. הוא תמך מאוד בוולמרט וקיווה שאם הוא יחשוף את הליקויים הם יקבלו את זה ברצון. במקום זה הם פנו נגדו. במקביל אנו רואים את Mona Williams, Wal-Mart VP of Corporate Communications האומרת שהם מוודאים שבוולמרט שומרים על זכויות האדם, לא מעסיקים ילדים. רואים קליפ אחר של וולמרט שבו הם אומרים שהם דואגים לפרנסות העובדים בארה"ב.

והמצלמה לוקחת אותנו לכנסיה של הכומר האפרואמריקאי לואסון האומר שכתוב בברית החדשה שהאהבה לכסף היא היא השורש לכל החוליים. אך מי שהכסף לא משחק עבורו הוא לי סקוט המתפאר לפני המצלמה בצניעותו. הוא ישן בניו יורק עם מנהל הכספים שלו באותו החדר במלון וזה חסך לחברה $200 ללילה. זאת ועוד, הוא אכל ארוחה בעשרה דולר, וזה חסך לחברה עוד יותר. ומייד אנו רואים כי שכרו של סקוט בשנת 2005 היה $27,207,799 בעוד שהשכר הממוצע של עובד לפי שעות בוולמרט היה $13,861. פי 1,963, כאשר קרנות אתיות לא משקיעות בחברות שפערי השכר בין השכר הגבוה ביותר לנמוך ביותר הוא יותר מפי 50. יש איפוא לישראל לאן להתקדם, כי השכר הגבוה ביותר שלנו הוא רק כמה עשרות מיליוני שקלים ולא דולרים, אך אנו עדיין נלחמים על שכר מינימום שיהיה אלף דולר לחודש, נמוך יותר מהשכר של עובד לפי שעות בוולמרט. השכר של לי סקוט מחוויר לעומת שווי הנכסים של האלמנה וארבעת הילדים של סם וולטון המסתכם ב- 102 מיליארד דולר. יוצרי הסרט חישבו שאם היו מקדישים מעשר משווי הנכסים שלהם הם יכלו להביא לכך שכל עובדי וולמרט בארה"ב יקבלו שכר הוגן, ביטוח בריאות סביר ופנסיה. אך משפחת וולטון תרמה פחות מאחוז אחד מהונה למטרות צדקה בשעה שביל גייטס תרם 58%. לעומת זאת משפחת וולטון תרמה $3.2M למפלגות בשנת 2004. באותה שנה תרמו עובדי וולמרט עצמם יותר מ- $5M לעזור לעובדים אחרים בוולמרט. משפחת וולטון תרמה לעובדים באותה השנה $6,000 (לא זאת לא טעות, ששת אלפים דולר בלבד).

אנו רואים את לורה טנקה שהותקפה על ידי שני אנשים במגרש החניה של וולמרט. בתוך החנות יש לוולמרט 200 מצלמות אבטחה על מנת לשמור שהעובדים והלקוחות לא יגנבו את הסחורה, יש פטרול סיור של 4 שומרים בתוך החנות, אך בחוץ אין כלום, למרות שמגרשי החניה שייכים אף הם לוולמרט. המשטרה הציעה שוולמרט תציב שומרים בחוץ אך היא לא עשתה דבר. הסרט סוקר מקרים רבים מאוד שהתפרסמו (רבים עוד יותר לא התפרסמו כנראה) על גניבה אונס ורצח במגרשי החניה של וולמרט. כשוולמרט הציבה חוליות אבטחה בכמה מגרשי חניה שיעור הפשע ירד לאפס. אך וולמרט זוכה גם לקיטונות של רותחין מהשופטים. הם מאשימים את וולמרט בהסתרת האמת, עיוות האמת, השהיה במתן נתונים, שקרים בוטים. אנו שומעים איך קונה בטקסס נרצחה, היו מצלמות אבטחה שתיעדו איך החוטף לוקח אותה במכוניתו (הוא אחר כך השליך את הגופה במרחק רב מהמקום). אבל לוולמרט לא היה תקציב להציב איש אבטחה שיעקוב אחר המצלמות בחוץ. מתברר שוולמרט הציבה מצלמות בחוץ רק בשביל לתעד התארגנות של עובדים בארגוני עובדים. מאשימים אם כך את וולמרט שהיא מאבטחת את סחורתה אך לא את קוניה. הם לא רוצים לשלם לאיש אבטחה $12 לשעה בשביל לעקוב אחרי המצלמות. הם מסכמים שהם

מציבים את הרווחיות לפני הבטחון, לפני חיי אדם. ואנו רואים בסרט רשימה אינסופית של תקיפות שקרו רק בשבעת החודשים הראשונים של שנת 2005.

פרק הסיום של הסרט הוא ההתארגנות של האזרחים כנגד וולמרט. אנשי כנסיה, ועדי שכונות, אזרחים שאיכפת להם יוצאים נגד בניית חנויות של וולמרט בשכונתם. לדוגמא ב- Ingelewood בקליפורניה מתארגנים עובדים, בעלי עסקים קטנים, תושבים ובאים בהמוניהם להפגנות, חותמים על עצומות. וולמרט נלחמת בהם במסמכים משפטיים עבי כרס, אומרים לעיריית אינגלווד שיזוזו הצידה כי הם לא מסוגלים לעצור את החברה הגדולה ביותר בעולם. הכומרת שמנהלת את המאבק היא Altagracia Perez, Reverend Holy Faith Episcopal Church. היא אומרת שבעלי וולרמרט חושבים שהם נוצרים טובים אבל זה לא נכון. הם נבנים על גבם של מאות אלפי עובדים. הם יכולים להגיד מה שהם רוצים על התיאוריות של טפטוף העושר (ראה התייחסותו המלומדה של ג'וזף שטיגליץ על תיאוריה מופרכת זאת) ודברי הבל דומים שהם ממציאים על מנת להיצמד להונם. אבל כנוצרים אין לנו את הפריבילגיה הזאת. אנחנו לא דואגים להון אנו דואגים לאנשים. במשאל שנערך באינגלווד הצביעו 3,100 איש נגד הקמת החנות בעיר. אף אחד לא חשב שהם ינצחו כולל לא הפעילים. דוד ניצח את גולית. אך יש התארגנויות דומות בהרבה מקומות של תושבים שמצליחים למנוע את וולמרט מלהיכנס לשכונתם. בסוף שומעים את לי סקוט אומר "אם יש מספר קטן של אנשים בקהילה שלא רוצים את וולמרט שם, האם זה אומר שאנחנו לא נלך לשם?" במקביל אנו רואים לצלילי השיר Victory מאות דוגמאות של מקומות שבהם לא אפשרו לוולמרט להקים חנויות.

ספרו של ג'וזף שטיגליץ "אי נחת בגלובליזציה"

מבוסס על הספר:

ג'וזף שטיגליץ, אי נחת בגלובליזציה, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 2005, תרגום רחל אהרוני

Joseph Stiglitz, Globalization and its Discontents, Norton Publishers, 2002

ועל הסרט בלי תרגום עברי:

Where is the World Going to, Mr. Stiglitz?, 2007, 380 min., starring Joseph Stiglitz

על מנת לבחון את משנתו של ג'וזף שטיגליץ עלינו להעמיד אותה בקונטקסט של המדיניות הניאו ליברלית או כפי שהיא מכונה גם Washington Consensus ששטיגליץ יוצא חוצץ נגדה בהקשר הגלובלי והחברתי. הנושא חשוב ביותר להבנת המדיניות הכלכלית בישראל המושפעת בעשור האחרון בראש וראשונה מהתיאוריות הניאו ליברליות וממשנתו של מילטון פרידמן. במונחון החברתי של מכון ון ליר מוגדר ניאו-ליברליזם כ: "זרם בתיאוריה הכלכלית, הטוען כי היחסים הכלכליים מוסדרים על ידי חוקים טבעיים והאינטרס האישי לפיו כל אדם פועל יוצר הרמוניה טבעית, ולכן כל התערבות של המדינה היא מיותרת ומזיקה. תפישה זו דוגלת בתחרות חופשית, בחופש התעסוקה, התנועה, היוזמה, הסחר הבינלאומי ובזכות הקניין של הפרט.

הסחר החופשי מעודד תחרות, מרחיב שווקים, מאפשר חלוקת עבודה והתמחות של כל אזור על פי היתרון היחסי שלו - ועל ידי כך מגדיל בסופו של דבר את כלל התפוקה. תפקידה היחיד של המדינה הוא לדאוג כי גורמים שחתמו ביניהם חוזים יכבדו אותם, ולמנוע פגיעה כלשהי ברכוש הפרטי. בתנאים אלו, השגשוג יבוא מאליו. הניאו-ליברליזם הוא למעשה סוג של ניאו-שמרנות, חזרה לקפיטליזם הרדיקלי של המהפכה התעשייתית, שמאפייניו על פני השטח הנם מקסום הרווח והצבר בלתי מרוסן של עושר, ומתחת לפני השטח – ריכוז בלתי מרוסן של עושר בידים מעטות." (מתוך: אבניאון, איתן: לקסיקון כלכלה, עורך מקצועי: זימון, יאיר, הוצ' איתאב - בית ההוצאה לאור, 1990 חנין, דב, 'מסוציאל-דמוקרטיה לניאו-ליברליזם', עמ' 69-76 , מתוך: מאוטנר, מנחם (עורך): צדק חלוקתי בישראל, הוצ' רמות -אונ' תל אביב, תשס"א 2000).

מילטון פרידמן, חתן פרס נובל לכלכלה, הוא אחד האידיאולוגים המרכזיים של הניאו-ליברליזם המודרני. הוא טען במאמרו המפורסם ב: The New York Times Sunday Magazine מה- 13.9.1970 כי קיימת אך ורק אחריות חברתית אחת של התאגיד – להשתמש במשאביו ובפעילויותיו להגדלת רווחיו כל עוד הוא עומד בכללי המשחק, כלומר עוסק בתחרות פתוחה וחופשית ללא הונאה ורמאות. לפרידמן הייתה השפעה רבה על ממשלות הליכוד ובמיוחד על בנימין נתניהו, על מדיניות ההפרטה, השוק החופשי, קיצוץ תקציבי רווחה והקטנת מעורבות הממשלה במשק. התיאוריות של פרידמן השפיעו גם על מדיניות התאצ'ריזם של מרגרט תאצ'ר בבריטניה ושל רונלד רגן בארה"ב בשנות השמונים של המאה הקודמת. אך בעוד תיאוריות אלה אבד עליהן הכלח במדינות המערב הנאורות הן מקויימות באדיקות בישראל.

פרופסור לכלכלה לא פחות דגול מפרידמן ואף הוא זוכה בפרס נובל, ג'וזף שטיגליץ, מתנגד נחרצות לניאו ליברליזם בספרו "אי נחת בגלובליזציה" (הוצאת הקיבוץ המאוחד, מאנגלית רחל אהרוני, 2005). שטיגליץ שנחשב לאחד מגדולי הכלכלנים בדורנו עמד בראש "מועצת היועצים הכלכליים" של ממשל קלינטון והיה הכלכלן הראשי של הבנק העולמי, הוא מרצה במיטב האוניברסיטאות בארה"ב וכתב ספרי כלכלה שהשפיעו רבות על קובעי המדיניות במדינות המערב והעולם השלישי. שטיגליץ טוען כי על הממשלה להתערב בתהליכים בסיסיים במשק, ולא להותירם לשלטון "היד הנעלמה" של אדם סמית. הוא מתנגד לאידיאולוגיה הגורסת שמניעת גרעון תקציבי, הפרטה, ותחרותיות הן חזות הכל. שטיגליץ מותח ביקורת נוקבת על פעילות המוסדות הבינלאומיים

בארצות מתפתחות וסבור שהם גורמים לנזק חברתי. לדעתו, הויכוח הציבורי כיום הוא על מציאת האיזון המתאים בין המגזר הפרטי למגזר הציבורי (ניתן גם לצרף את המגזר השלישי – האלכ"רים). הם משלימים אחד את השני. אין לבטל את המגזר הפרטי כפי שגורסים הקומוניסטים או לצמצמו כפי שגורסים הסוציאליסטים. אין לבטל את המגזר הציבורי כפי שגורסים הניאו ליברלים.

שטיגליץ הגדיר פילוסופיה כלכלית חדשה, הדרך השלישית, המכירה בתפקיד החשוב אבל המוגבל של הממשלה. זאת כי כוחות השוק אינם פועלים בצורה אופטימלית ויש להתערב מדי פעם על מנת לרסן אותם. המסגרת החדשה הזאת תביא ליציבות בת קיימא, לקיימות ארוכת טווח, לצמיחה שוויונית. שטיגליץ קובע: "אבל המדיניות של "קונסנזוס ושינגטון" התבססה על מודל פשטני של כלכלת שוק, מודל "שיווי המשקל התחרותי", שבו היד הנעלמה של אדם סמית פועלת תמיד, ופועלת בצורה מושלמת. במודל הזה אין צורך בממשלה: זהו שוק חופשי, שאין עליו כבלים, שוק "ליברלי" הפועל באופן מושלם. לפיכך נקראת לעיתים המדיניות של "קונסנזוס וושינגטון" "מדיניות ניאו-ליברלית", המבוססת על "הפונדמנטליזם של השוק", והמקימה לתחייה את המדיניות הקרויה "laissez-faire", שהייתה פופולרית בחוגים מסוימים במאה ה-19. לאחר השפל הכלכלי הגדול של שנות השלושים במאה ה-20, וההכרה בכשלים אחרים של מערכות השוק – למן אי השוויון האדיר השורר בחברה ועד לערים המתפוררות והמזוהמות שאי אפשר לחיות בהן – נדחתה מדיניות השוק החופשי על ידי המדינות המפותחות, אם כי עדיין מתנהל בתוכן הויכוח לגבי האיזון הנכון בין הממשלה לשוק." (שטיגליץ, 2005, עמ' 103)

שטיגליץ רואה סכנה בכך שבעקבות המדיניות הניאו-ליברלית של מדינות יתערער החוזה החברתי המגשר בין אזרחי המדינה לבין עצמם ובינם לבין ממשלותיהם. האזרחים יחדלו מלכבד את חלקם ב"חוזה" ותיווצר תסיסה חברתית. אחד ממרכיבי החוזה הוא ההוגנות שלפיה העניים שותפים לרווחים הנוצרים בחברה בתקופות של גידול וצמיחה והעשירים הם גם שותפים לנטל הקשים שעל החברה להתמודד אתם בתקופות של משבר. שטיגליץ כנראה לא שמע על הפטנט הישראלי לפיו אחדים מאילי ההון דורשים "הכל או לא כלום" – הכל בשבילם וכלום בשביל האחרים. בתקופות שפל הם דורשים ומקבלים מהמדינה עזרה וסיוע כפי שהיה בתקופת משבר המניות הבנקאיות, בעת המיתון של ראשית שנות האלפיים, כשחברותיהם נקלעות לקשיים וכדומה, אך בעתות צמיחה הם לא משתפים את המדינה בשגשוג החברות שלהם, הם משלמים מיסים מופחתים, מתמחמקים מתשלום מיסים במסגרת תכנון מס "כחוק" בעזרת פקידי המנהל הציבורי שעד אמש היו מופקדים על אכיפת תשלומי המס והיום מקימים משרדים שנותנים ייעוץ איך לעקוף את החוקים שהם סייעו בהכנתם. את רווחיהם הם מעבירים לחו"ל במסגרת מדיניות הליברליזציה במטבע המאפשרת להם להשקיע ללא הגבלה בקניונים בהונגריה ובמלונות בניו יורק.

האידיאולוגים הניאו ליברלים טוענים שבעת צמיחה נהנים אילי ההון והעסקים בראשיתה אך בסופו של דבר מחלחלת הצמיחה לכל שכבות האוכלוסייה. שטיגליץ מאמין שתיאוריה זאת היא מסולפת: "חסידי "קונסנזוס וושינגטון" מקדישים מעט מאוד תשומת לב לחלוקת הכנסות "הוגנת". כאשר לוחצים עליהם הם טוענים שהדרך הטובה ביותר לעזור לעניים היא להביא את המשק לידי צמיחה. הם מאמינים בכלכלת "החלחול למטה". העושר הנוצר על ידי הצמיחה, יטענו, מחלחל בסופו של דבר למטה ומגיע אפילו עד לעניים. כלכלת "החלחול למטה" לא הייתה מעולם יותר מאשר אמונה, משאלת לב. העוני באנגליה של המאה ה-19 גדל אף על פי שמשק המדינה בכללותו שגשג. דוגמא דרמטית של העת האחרונה היא הצמיחה באמריקה בשנות השמונים של המאה ה-20: המשק צמח, אבל העניים המצויים בתחתית הסולם החברתי גילו שהכנסותיהם הריאליות יורדות." (שטיגליץ, 2005, עמ' 108) אבירי הניאו ליברליזם בישראל השולטים במדינה בעשור האחרון כנראה שמו להם למטרה להחזיר אותנו 150 שנה אחורנית לאנגליה של דיקנס או 20 שנה אחורנית לארה"ב של רגן. כמו שישראל אמצה מדיניות ניאו בולשביקית בראשית ימיה בניגוד לזרם המחשבה הכלכלית בעולם, כך גם כיום אנו מצויים בהפרש פאזה של לפחות עשרים שנה.

אנו יכולים להיווכח כיצד מוכח על ידי המחקרים של אדוה ואחרים איך במקום שהצמיחה תחלחל היא מרחיבה את הפערים. אין כיום בישראל "פה" למעמד הבינוני ההולך ונשחק ולמעמד העניים ההולך וגדל, כי כמה מהמפלגות שקמו על מנת לסייע להם מיישרות קו לפי רצון אילי ההון התומכים במימון נדיב לפוליטיקאים, העיתונות מסתפקת מדי פעם בתשלום מס שפתיים בהיותה בבעלות אילי ההון ואפילו האוניברסיטאות מתקשות להתקיף מדיניות זאת על רקע התמיכה של אילי ההון בתקציביהן המדולדלים. כל מי שמעז להרים קול מוגדר כהזוי, anti-business, אויב העם (קרי אילי ההון), הוא אינו ממונה למועצות מנהלים ונפגעת פרנסותו, אמינותו ומעמדו בחברה. אך למרות המונולוטיות הרעיונית קיימים ניצנים של קולות מחאה באתרי אינטרנט דוגמת Nfc של יואב יצחק, תנועת אומ"ץ - אזרחים למען מנהל תקין וצדק חברתי ומשפטי - בראשותו של גדול חושפי השחיתויות בישראל העיתונאי אריה אבנרי, עיתונאים כמיכאל מירו, חברי כנסת כשלי יחימוביץ' ואריה אלדד ומתריעים כירון זליכה.

שטיגליץ טוען שלמרות הבעייתיות הגלויה של כלכלת החלחול למטה, יש לה מגילת יוחסין אינטלקטואלית מכובדת. אחד מזוכי פרס נובל, ארתור לואיס, טען שאי-השוויון החברתי מועיל לפיתוח המשק ולצמיחתו, שכן העשירים חוסכים יותר מהעניים, והמפתח לצמיחה הוא הצבר ההון. זו היא אם כן שאלה קרדינלית. עם מי כדאי להיטיב על מנת להניע את גלגלי המשק – עם אילי ההון שחוסכים את עיקר רווחיהם כי יש בכל זאת גבול עד כמה ניתן להוציא על יאכטות ומטוסים פרטיים או מיטיבים עם המעמד הבינוני? אם אילי ההון היו משקיעים את חסכונותיהם בישראל היה אולי מקום לבחון ברצינות תיאוריה זאת, אך מומלץ לעשות מחקר אקדמי היכן חוסכים ומשקיעים אילי ההון את רווחיהם בכלכלה הגלובלית של ימינו – בישראל, באירופה, בסין או בארה"ב? אם מעמד הביניים היה מגדיל את הכנסותיו ולא מקטין אותן כפי שמוכיחים המחקרים של אדוה ואחרים הוא יכול היה להשקיע הרבה יותר בישראל כי אפשרויות ההשקעה הגלובליות שלו מצומצמות. לעניות דעתנו, העדפת הקלות מס והטבות למעמד הביניים גם על חשבון הגדלת המיסים לחברות ולבעלי השכר הגבוה תועיל הרבה יותר לצמיחת המשק, להשקעות ולחיסכון. במיוחד על רקע העובדה שכלכלות באירופה (שוודיה למשל) משגשגות למרות המיסוי הגדול לבעלי השכר הגבוה.

שטיגליץ טוען שמדינות מזרח אסיה – קוריאה הדרומית, סין, טיוואן ויפן – הראו ששיעור חסכונות גבוה אין פירושו בהכרח הגברת אי השוויון בחברה, שאפשר להגיע לצמיחה ללא גידול משמעותי באי השוויון. "מאחר שהממשלות של מדינות האיזור לא האמינו שהצמיחה תביא לעניים רווחה באופן אוטומטי, ומאחר שהאמינו כי יתר שוויון יביא בעקבותיו צמיחה, הן נקטו צעדים ממשיים שנועדו להבטיח כי הגיאות תגביה את מרבית כלי השיט; שאי השוויון בשכר יהיה מוגבל; שתינתן לכל האזרחים הזדמנות להשיג רמה מסוימת של השכלה. בעקבות המדיניות הזאת, גברה באותן מדינות היציבות החברתית והפוליטית, וזו תרמה בבוא הזמן תרומה חשובה ליצירת סביבה כלכלית שהביאה לפריחת עסקים. ניצול מאגרי כשרונות חדשים דרבן את פיתוחן של מיומנויות שונות ותרם רבות לדינמיות של האזור." (שטיגליץ, 2005, עמ' 109-108)

הכלכלות המפוארות של מדינות אלה צמחו על רקע שוויוני אולי על רקע הסכנה מצד האויבים שאיימו על מדינתם כמו בטיוואן ובקוריאה הדרומית או על רקע טראומות המלחמה כמו בסין וביפן. ישראל מוקפת אויבים, היא שבעת מלחמות, הטרור בה משתולל, קסאמים וקטיושות פוגעים באשקלון ובחיפה, אך האם המנהיגים שלנו דואגים לשוויון, לצדק חברתי, לערבות הדדית? במקום לחזק את החוסן החברתי, אנו דומים יותר לרפובליקות הבננות של אמריקה הלטינית, לכלכלות המושחתות ולמשטרים המושחתים שלהן. "אנשי קרן המטבע מדברים בגאווה על התקדמות רפורמות השוק באמריקה הלטינית בעשור השנים האחרון (אם כי הם מנמיכים במקצת את קולם מאז התמוטטות תלמידתם המצטיינת – ארגנטינה – בשנת 2001, ומאז המיתון והסטגנציה שפגעו ברמות ממדינות "הרפורמה" בחמש השנים האחרונות). אבל את המספרים הנוגעים לעוני הם אינם מזכירים כמעט. ברור לגמרי שצמיחה לבדה איננה משפרת בהכרח את חייהם של כל תושבי המדינה, ואין זה מפתיע שהביטוי "חלחול למטה" נעלם מהדיונים הפומביים העוסקים במדיניות כלכלית." (שטיגליץ, 2005, עמ' 109)

אך אותם כלכלני דגולים שכה הצליחו באמריקה הלטינית באים לישראל על מנת להביא לציון גואל. אנו מקבלים את הציונים הגבוהים ביותר מצד כל הארגונים הכלכליים שעבורם איכות חיים, צדק חברתי ושוויון הזדמנויות הן מילים נבובות. מה שקובע עבורם הוא שוק חופשי, מקסום הרווח לחברות ולאילי ההון, מינימום רגולציה, אך הם שוכחים שבמדינת ישראל חיים 7 מיליון אזרחים שמצבם הורע כפי שמוכיחים המחקרשים של אדוה ואחרים ולא רק עשרים אילי הון ועוד כמה אלפים עושי דברם. שטיגליץ בודק באריכות את מעבר רוסיה לכלכלה חופשית ועד כמה הוא עזר לאוליגרכים והרע עם העם. נוכל למצוא מקבילות רבות בין רוסיה לישראל וכל אחד יערוך את ההשוואות המתאימות: "בשלב מסוים טענו האוליגרכים לבעלות על 50% מעושרה של המדינה!

אלה שדיברו בזכותם, השוו אותם ל"ברונים השודדים" ("robber barons") של אמריקה, ההרימנים והרוקפלרים. אבל קיים הבדל גדול בין הפעילות של אותם "ברונים" בקפיטליזם של המאה ה-19 – אפילו כשמדובר בברוני מסילות הברזל והמכרות באמריקה של המערב הפרוע – לבין הדרך שניצלו האוליגרכים את רוסיה, שזכתה לכינוי "המזרח הפרוע": "הברונים השודדים" של אמריקה יצרו במדינה עושר, גם כשצברו הון לעצמם. הם הותירו אחריהם מדינה עשירה יותר, אפילו כשנטלו חלק גדול מהעוגה. האוליגרכים הרוסיים גנבו נכסים, בזזו את החברות, והשאירו את המדינה ענייה הרבה יותר משהייתה קודם לכן; המפעלים נותרו על סף פשיטת רגל, בעוד שחשבונות הבנק שלהם הלכו ותפחו". (שטיגליץ, 2005, עמ' 193) ב"מזרח התיכון הפרוע" של ישראל (דרך אגב גם לאנרון קראו עוד בימי השיא שלה "המערב הפרוע") האוליגרכים מחזיקים בשיעור גבוה ביותר משוק ההון, נהנים ממדיניות הפרטה במחירי מציאה, לוקחים הלוואות מבנקים ומקרנות פנסיה תוך מינוף של תשעים אחוזים על מנת להשתלט אחד על חברתו של השני מבלי לתרום דבר לכלכלה ולעיתים תוך סיבוך הבנקים בחובות אבודים של

מאות מיליונים שהאזרח משלם בסופו של דבר עבורם, ממוטטים את הבנקים במשבר המניות הבנקאיות ולא נותנים על כך את הדין, מוכרים את מניותיהם בשיא רגע אחד לפני המפולת ולא מוקעים על ידי החברה, מוכרים חברות היי טק לאילי נדל"ן ולקונצרנים מחו"ל תוך עושק בעלי מניות המיעוט והמדינה. לפיכך לא ברור לנו מי למד ממי הרוסים מאיתנו או אנו מהם. מה שברור שמקומה של ישראל במדד האתיקה של Transparency International צונח בעשרים מקומות תוך כמה שנים ובמקום להדמות לסקנדיביה, הולנד וניו זילנד אנו דומים יותר לרוסיה, ארגנטינה וניגריה.

שטיגליץ ממשיך: "לאמיתו של דבר, הפעילו אנשי הרפורמה הקיצוניים אסטרטגיות בולשביקיות, אף כי הטקסטים שהנחו אותם היו שונים. הבולשביקים ניסו בשנים שלאחר 1917 לכפות קומוניזם על מדינה שקיבלה אותו בעל כורחה. הם טענו שלשם בניית הסוציאליזם חייב קאדר אליטיסטי "להוביל" את ההמונים בדרך הנכונה, לשון נקיה של לכפות בכוח דרך שההמונים לא רצו בה ולא חשבו בהכרח שהיא הטובה ביותר. במהלך המהפכה הפוסט-קומוניסטית "החדשה", קמה ברוסיה אליטה, בהנהגת ביורוקרטים בינלאומיים, שניסתה שוב לכפות על האוכלוסייה, למרות רצונה, שינוי מהיר". (שטגליץ, 2005, עמ' 196) האליטות בישראל מובילים את ההמונים "בדרך הנכונה" תוך שטיפת מוח רבתי שרק כך אפשר להנהיג את המשק, והקורא הנבון יוכל להחליט אם האליטות כוללות את נערי האוצר העוברים לעבוד אצל אילי ההון, את הפוליטיקאים (מהימין, מהמרכז ומהשמאל) המקבלים תמיכות נדיבות, עיתונאים הפועלים "מטעם" לא פחות מאשר בימי פראבדה, פרופסורים הממונים כדירקטורים "חיצוניים" (כבר לא "מטעם הציבור" ובטח שלא "עצמאיים") בחברות של אילי ההון ובכך משלימים את שכרם האקדמי הזעום, אילי ההון ועושי דברם.

אך ההמונים הם לא פחות אשמים מהאליטות, אין לנו אוכלוסייה של כבשים המובלים על ידי רועים חסרי מצפון. עם ישראל הוא עם חכם הרואה את האמת למרות שטיפת המוח. יחד עם זאת, מודל החיקוי שלו הוא לא המתריעים היוצאים חוצץ נגד העושק, כי אם דווקא אילי ההון. כל בר בי רב שואף להיות איל הון ולמרות שהוא משקיע ברולטה של הבורסה את כל חסכונותיו ומפסיד פעם אחר פעם את השקעותיו בחברות לא אתיות הוא עדיין מקווה שיבוא היום והוא יזכה בלוטו, יוכל לרכוש מרצדס (או לפחות ג'יפ), יאכטה, ארוחות גורמה באלפי שקלים (במימון הדודה מאיטליה) ובילויים בסוויטות יוקרתיות במלונות הפאר ברחבי העולם. בינתיים העם עשוק, חלקו בעוגה הלאומית נשחק, הפנסיה שלו נפגעת, הוא צריך לשלם על בריאות וחינוך שהופרטו במידה רבה, והפערים בינו לבין העשירון/מאיון/אלפיון העליון הולכים וגדלים. אך יש לו חלום (לא של שוויון וצדק חברתי של מרטין לותר קינג) והוא דווקא מצדיק את אילי ההון העושקים אותו, את הפוליקאים המרמים אותו ואת הפקידים שמגלים כלפיו חוסר אחריות ציבורית.

שטיגליץ מזים את האגדה של "מודל השוק" כמודל יחיד ומיוחד ואין בלתו, שדוגלים בו הניאו ליברלים והחסידים השוטים שלהם בישראל. "אבל אין מודל שוק אחד ויחיד. יש הבדלים עצומים בין הנוסח היפני של השוק, לבין הנוסח של הגרמנים, השוודים והאמריקנים. יש מדינות שההכנסה לגולגולת משתווה בהן לזאת של של ארצות-הברית, אך שורר בהן פחות אי-שוויון מאשר בארצות-הברית ופחות עוני. ואילו רמת הבריאות ומרכיבים אחרים של רמת החיים, גבוהים בהן יותר (לפחות על פי אמות המידה של תושביהן) מאשר בארצות הברית. הן בשוודיה והן בארצות-הברית מתקיים קפיטליזם המתבסס על השוק, אבל תפקידי הממשלה בשתי המדינות הללו שונים לגמרי זה מזה. בשוודיה לוקחת הממשלה על עצמה אחריות גדולה יותר מאשר בארצות-הברית; היא דואגת לקידום הרווחה החברתית; היא ממשיכה לספק בריאות ציבורית טובה יותר מזו שמספקת ארצות-הברית לאזרחיה, ביטוח אבטלה ציבורי טוב יותר, וזכויות פרישה טובות יותר. למרות הנהגת מודל הרווחה הזה, הקפיטליזם של שוודיה מצליח לא פחות מזה של ארצות-הברית, אפילו במונחי "הכלכלה החדשה" וחידושיה." (שטיגליץ, 2005, עמ' 251) ושטיגליץ מסכם את משנתו בגישה אריסטוטלינית של אימוץ דרך הביניים, לא הליכה על פתרון בלעדי של כוחות השוק ולא תמיכה במעורבות גדולה מדי של הממשלה.

בישראל כמו ברוסיה כשלו האידיאולוגיות הקיצוניות של ניאו בולשביזם ושל ניאו ליברליזם, נדרשת אידיאולוגיה חדשה של קפיטליזם הומאני עם צדק חברתי, שלוקחת את שוודיה, נורבגיה ופינלנד כדומגא, את הולנד, שוויץ וניו זילנד. כולן מדינות קטנות יחסית כמו ישראל. "בעבודתי – הן בעבודותי שבכתב והן בתפקידי כיועץ כלכלי של הנשיא וככלכלן ראשי בבנק העולמי – דגלתי בהשקפה מאוזנת על תפקיד הממשלה; השקפה המכירה במגבלות ובכשלים של השוק ושל הממשלה גם יחד, ועם זאת רואה את השניים פועלים מתוך שיתוף פעולה, מתוך שותפות שאופייה שונה בכל מדינה ומדינה, שכן היא תלויה בשלב ההתפתחותי הפוליטי והכלכלי שבו נמצאת כל אחת מהן. אבל בכל שלב פוליטי וכלכלי שבו נמצאת המדינה, יש חשיבות מכרעת לתפקוד הממשלה. ממשלות חלשות וממשלות המתערבות יתר על המידה, אלו גם אלו פוגעות ביציבות ובצמיחה. המשבר המזרח אסיאני נגרם על ידי

חוסר רגולציה מתאימה במגזר הפיננסי; משבר הקפיטליזם המאפיונרי ברוסיה נגרם על ידי כישלון הממשלה לאכוף על המדינה את כללי החוק והסדר הבסיסיים ביותר. ההפרטה במדינות המעבר מבלי שהונחה בהן תשתית מוסדית הכרחית, גרמה לביזת נכסים ולא ליצירתם. במדינות אחרות, שלא הונהגה בהן רגולציה, הייתה למונופולים המופרטים יכולת גדולה יותר לנצל את הצרכנים מאשר למונופולים שהיו קודם לכן בבעלות המדינה. לעומת זאת, הפרטה המלווה ברגולציה, תאגוד מחודש, וגישה חדשה לניהול תאגידי, מובילים להגברת הצמיחה." (שטיגליץ, 2005, עמ' 253-254)

מה הרוויח הצרכן, העובד, התושב בקהילה הישראלי ממעבר הבנקים מרשות הממשלה לידיים פרטיות, ממעבר חברות הספנות והתעופה לידיים פרטיות, ממעבר חברות המחצבים והפטרוכימיה לידיים פרטיות, ממעבר קרנות הפנסיה לחברות פיננסיות, ממכירת נכסי ההסתדרות, המדינה, זכיונות הטלוויזיה והתקשורת? לעומת זאת מה הרוויחו מההפרטה הפוליטיקאים, אילי ההון ופקידי האוצר שעברו לעבוד אצלם? במשוואת הכוחות הזאת מי הוא הצד המרוויח ומי הוא הצד המפסיד? האם היה מקום להשאיר את הנכסים בידי המדינה - ברור שלא, אך בהחלט היה מקום לדאוג שהאזרח יצא מורווח מההפרטה. זהו תקפידה של המדינה, של המנהל הציבורי, זאת היא אחריות ציבורית ראויה לשמה וזה לא קרה בישראל.

הספר והסרט "NO LOGO" של נעמי קליין -
צדק גלובלי בעידן של גלובליזציה

מבוסס על הספר בעברית: "בלי לוגו" מאת נעמי קליין בתרגום עידית פז, הוצאת בבל, 2002 או באנגלית:

No Logo by Naomi Klein, Picador, 2000

ועל הסרט: "NO LOGO" - Brands, Globalization. Resistance

No Logo, 2003 V, 42 mi., Director Sut Jhally, documentary based on the book "No Logo" by Naomi Klein on globalization, hegemony of brands and democratic resistance.

ב- Wikipedia ובאינטרנט על גלובליזציה, אנטי - גלובליזציה ונעמי קליין.

וכן על No Logo Study Guide

הסרט והספר מתארים את המבט האישי של נעמי קליין בנושא הגלובליזציה, המבוסס על מחקריה וכישרון ניתוח ואבחנה יוצאים מגדר הרגיל. היא מוגדרת כסופרת המחאה החשובה ביותר בקרב הצעירים, מוזמנת להרצות בכל רחבי העולם, כותבת מאמרים וספרים, תסריטים לסרטים בבימויו של בעלה אבי לואיס והיא עצמה הפכה למותג.

קליין הבחינה בסביבות שנת 1995 כיצד קמה תנועה פוליטית המתייחסת בצורה ספציפית לנושא הכוח העולה של חברות רב לאומיות. השיטות המקובלות של החלפת ממשלה במשטרים דמוקרטיים אינן תופשות בחברות רב לאומיות המתנהגות בצורה לא דמוקרטית, אין עליהן פיקוח נאות מצד ממשלות וארגונים בינלאומיים בגלל הרב לאומיות שלהן. הרבה זעם הופנה כנגד חברות כנייקי, מונסנטו, של, מקדונלדס.

נשאלה אם כן השאלה: מה היו התנאים שגרמו לתגובות הנגד האלה, מה גרם להם להיות כה נועזים ולצאת נגד תאגידים? אחת הסיבות היא כנראה שהחברות הגלובליות כבר לא הסתפקו במכירת מוצרים או שירותים. הן שיווקו רעיונות, סגנון חיים, את המשמעות עצמה. או כפי שנעמי קליין מכנה זאת - No Space. יש כיום פחות חופש בחירה (No Choice) בגלל מיזוגים ורכישות, קונסולידציה מירבית, מונופולים, תאגידים. ההשלכה השלישית (No Jobs) היא בהיווצרות עבודות בתנאי עבדות, במשכורות מינימום בלי תנאים סוציאליים בעיקר במדינות העולם השלישי. אך גם במדינות המתועשות יש כיום נתח חשוב ביותר של התעסוקה בעבודות זמניות, עובדי קבלן, בעיקר של צעירים ועובדים פשוטים, במשכורות זעומות ובלי תנאים נלווים.

המותגים העולמיים שולחים מסר לצרכנים - של עקביות, איכות. לעומת זאת No Logo מתאר את האווירה של התנגדות לתאגידי הענק. מיתוג branding הוא התהליך של הקניית תדמית/מותג/לוגו עקבי למוצר. דוגמאות למותגים בעבר - Aunt Jemima, Quaker Oats. יכולת לסמוך על מישהו (האישה האפרו-אמריקאית עבת הבשר או האדם המבוגר הקווקרי), על התדמית, במקום על בעל המכולת שסמכת עליו בעבר היותר רחוק.

כיום התמונה שונה לחלוטין - אתה טיפוס "נייקי" או טיפוס "טומי הילפיגר". משווקים לך רעיונות, סגנון חיים. שיווק משפחתיות, צעירות (קוקה קולה בשנות השישים), אהבה, חלום וראייה נוסטלגית של אמריקה (וולט דיסני). הנשיא ובעלים של נייקי רוצה שחברתו תיראה כחברת ספורט, תדמית גנרית של ספורט, באמצעות אלילי ספורט כמייקל ג'ורדן המפרסמים את המותג. לעומת זאת בנטון משווקת את הרעיון של רב גוניות. סטרבקס משווקת רעיון של חברותא. מיתוג זה עושה זילות לרעיונות של חברה, משפחה, ספורט, אהבה, צעירות או חלום.

דוגמא קיצונית היא Virgin. הם לא משווקים מוצר אלא רעיון, הטיפוס של וירג'ין הוא בשנות העשרים המאוחרות או תחילת שנות השלושים של חייו, לא קונפורמיסט. ריצ'רד ברנסון, מנכ"ל וירג'ין, רוצה לשדר מרדנות, אי הליכה בתלם, אינדיבידואליזם. רעיונות אלה מאבדים את תוכנם העצמאי והופכים למותג של חברה.

גם בנושא האקולוגיה יש מיתוג כמו Body Shop's. יש למותג זהות אקולוגית, כמו של"אפל" יש זהות של מהפכנות. אפל מפרסמת אייקונים כמו מרתין לותר קינג וגנדי. מי שמשתמש באפל עושה דברים אחרת (הוא לא כמו כולם שקונים את המחשב השבלוני שהוא תואם יבמ) בדיוק כמו שגנדי וקינג עשו דברים אחרת. חשוב אחרת חשוב אפל. דיזל משדרת תדמית עם הערכה עצמית, אירונית של הצרכן. אתה צורך דיזל עם קריצה. איקאה משדרת דמוקרטיה כי אתה יכול להרכיב את הרהיטים בעצמך. כך יש זילות מתמיד ברעיונות הנשגבים ביותר של דמוקרטיה, קהילה, מהפכה. הרעיונות הופכים למותגים מסחריים.

לא חשוב אם המוצר טוב או לא, מה התכונות שלו כמוצר. אם אתה שונה אתה חייב לקנות מחשב אפל, לא תוכל להיות עם תדמית של שוני אם תצרוך יבמ. אם אתה דמוקרט אתה חייב לצרוך איקאה, לא תוכל לקנות רהיטים מוכנים כי אלה הם של הבורגנים האליטיסטים. אם אתה חובב ספורט אתה חייב לקנות את מוצרי נייקי. לא ייתכן שתהיה ספורטאי אמיתי אם לא תלבש מוצרים ותנעל נעליים של נייקי. זו היא איפוא גישה כמעט אנתרופולוגית המגדירה מה הצרכן יחשוב ויחווה כשיצרוך את המוצר. אם אתה מוכר מכונית המיועדת לצעירים, השיווק יתלווה למוסיקת פופ רועשת, שירה בקולי קולות. טומי הילפיגר חובר לרוח הרוק'נ'רול, הם מממנים מופעי רוק, חותמים על עסקות פרסום עם האבנים המתגלגלות שילבשו את בגדיהם, יופיעו בפרסומת שלהם, בהמשך הם מעלים בעצמם פסטיבלים של רוק, ובסוף התהליך הפרסומות שלך כבר לא זקוקות לכוכבי הרוק כי המוצר הוא הכוכב.

בעבר ה"פרהיסטורי" היה לנו את הלוגו של לקוסט בדמות תנין קטן על החולצה. כיום הלוגו של טומי הילפיגר הוא כבר בגודל אדם, כמו בובה. קוקה קולה יכולה להיות קו של ביגוד, צבע של בית, רשת בתי קפה, אולי עיתון? המותגים הופכים למעצמה אימפריאלית המרחיבה תדיר את גבולות ממלכתה. אסטרטגיות אלה של מגה מותג רוצה שהלוגו יופיע בכל מקום ויהיה הכל.

דיסני הקימה עיירה שלמה ששמה חגיגה Celebration בפלורידה. אתה יכול לחיות שם את כל חייך בתוך המותג כפי שעושות אלפי משפחות. הן שולחות את ילדיהן לבתי הספר של דיסני, הן בוחרות את נציגיהן למועצות דיסני, זו דרך חיים מופרטת לחלוטין. מה שמעניין הוא שאין שום מותג אחר בתוך העיירה פרט לדיסני. אבדה לך אפשרות הבחירה. בסלברשן לא תראה זכיינים, לא יהיה מקדונלדס, מודעות פרסומת, אך יש שם משטחים ירוקים בשפע, פארקים וילדים נוסעים על אופניים. דיסני בנתה את העיירה כמונומנט לאידיאל של העיירה האמריקאית, של הקהילה. כאן הגעת למותג האולטימטיבי, לנירוונה, כאשר בנית את עולם החלומות בשלושה מימדים ויש לך אוכלוסייה הגרה שם כל הזמן. הדבר הראשון שאתה רוצה לעשות הוא לטרוק את הדלת אחריך ולוודא שמלבדך אין שם אף אחד אחר, אין מסרים מתחרים שמפריעים לשיווק שלך. אנו מדברים בסופו של דבר על מונופול.

אין לך כיום אפשרות לסגור את המותג, להפסיק או להתעלם ממנו. הוא נמצא בכל מקום, אין לך חופש בחירה. הוא נמצא ברחובות, בשירותים ציבוריים, בטלוויזיה, בעיתונות. אתה משתיל את הפרסומות והמותגים שלך בתוך העלילה בסרטים, בסדרות טלוויזיה. מדברים שם על קוקה קולה, סטרבקס, אופיס דיפו או קיי-מרט. כבדרך אגב, תוך כדי שיחה, אך חשבו על כל מילה והכל מתוכנן ומתוזמן. המפרסמים צריכים לבוא כל פעם עם דרכים חדשות ויצירתיות להשתיל את מסריהם ולמשוך את תשומת ליבנו. מכוניות ואוטובוסים הופכים לשלטי פרסומת מתנייעים.

בחברה הקפיטליסטית צריכים להיות מקומות שבהם חוקי המותגים אינם תופשים, כי זה חשוב לדמוקרטיה. כאשר אתה מאבד את הרעיון של הציבור, כאשר בתי ספר מתחילים להיראות כמו קניונים, כאשר ספריות מתחילות להיראות כחנויות ברנס אנד נובל וחנויות אלה מתחילות להיראות כספריות, אתה מפסיד את האפשרות להימצא במקום שהוא מחוץ לעולם המותגים. אתה יכול למחות ברשות הציבור אבל לא בקניון כי הוא מופרט. המטרה של הקניון היא לקנות ולמכור ואם אתה רוצה לעשות משהו אחר מרחיקים אותך.

זהות המותג של וול-מרט הוא מותג משפחתי. הם רוצים שאם תקנה שם תהיה גאה. זה מתנגש בחופש יצירה אומנותי. אם המילים של דיסק ראפ או העטיפה של שבועון לא תואמים את ערכי וול-מרט הם לא מוכרים אותם ברשת שלהם. הם עושים אם כך צנזורה לחופש הביטוי. זו אמנם זכותם אך יש בעיה של מידתיות. היוצר שלא מתאים עצמו לערכי וול-מרט מוחק 30% מצינורות השיווק שלו, כי הם הרשת הגדולה ביותר בארה"ב.

במקום לייצר מוצרים ואחר כך למתג אותם, חברות מייצרות מותגים, תדמית, משמעות, וייצור מוצרים הפך להיות כמעט אקראי. נייקי אינה מייצרת את הנעליים שלה. היא פונה למתווך בהונג קונג ומבקשת לרכוש את הנעליים במפעל עם המחיר הנמוך ביותר האפשרי בסין, ויטנם או אינדונזיה. אך גם מפעלים אלה יכולים להעביר את היצור בקבלנות משנה למפעלים עוד יותר זולים. בכל שלב כמות הכסף המגיעה לעובד מצטמצמת.

נייקי משלמת לעובדיה באסיה פחות מדולר ליום. היא מעסיקה ילדים, מפקחת על עובדיה בצורה צמודה, לא נותנת להם להתארגן, לבקש הטבות סוציאליות, ביטוח רפואי, בטחון בעבודה, יותר שליטה בחייהם. מוקמים איזורי סחר חופשי מיוחדים שבהם מבוצע היצוא לארצות המערב. עובדים בהם צעירים בני 18 עד 25, 80% מהם נשים, כי יותר קל לשלוט בנשים. נייקי התחילה לייצר את מוצריה ביפן, אך כשעלות העבודה התייקרה, היא העתיקה את הייצור לקוריאה וטיוואן. כאשר אלה החלו להתאגד ולקבל משכורות גבוהות יותר עברה נייקי לסין, ויטנם אינדונזיה והפיליפינים, ארצות הנותנות להם פטור ממס לעשר שנים, שחרור ממכסים והיטלים, שמירה על המפעלים שלהם, איסור התאגדות, כח אדם ממושמע וצייתן.

הגלובליזציה מתיימרת לפתח את הארצות העניות, להעלות את השכר בארצות אלה ולשפר את מצב האוכלוסייה. אך בפועל אנו עדים למירוץ לתחתית, כאשר ארצות מתחרות ביניהן מי תיתן את השכר הנמוך ביותר ואת הסיוע הרב ביותר לתעשיינים הזרים. מי שמפתח ומשקיע במותגים, מוכר במקביל מפעלים ועובר לעבוד בקבלנות משנה זולה על מנת שייווצרו לו משאבים לבניית המותגים. הם טוענים לבעלות על קניין רוחני אך אין ברשותם אפילו מפעל אחד. עובדים בעולם המערבי מאבדים את מקום עבודתם כאשר החברות שלהם הופכות לגלובליות ומשקיעות סכומי עתק בבנייה ושימור של מותגים. קהילות שנבנו מסביב למפעלים ננטשות והופכות לעניות. העבודות החדשות שאותן יכולים העובדים לקבל הן עבודות שירות, עבודות ארעיות.

המעסיקים הגדולים ביותר בארה"ב הם וול-מרט ומנפואר. כנגד התופעות המוגזמות של עבודה ארעית מתייצבים ארגונים חוקרים. החברות הגלובליות באמת אינן מאמינות בגלובליזציה, הן מאוד לא מרוצות כאשר העובדים מהארצות המתפתחות מתייצבים נגד החברות. הן דוגלות בעולם הצריכה וזזות הצידה כשמתגלעים סכסוכים בין עובדיהן, הממשלות שלהן, וארגונים ממשלתיים. שומרים חמושים שומרים כיום על מפעלי נייקי וגאפ ועל מקדונלדס. אקטיביזם זה דואג לסחר הוגן במקום סחר חופשי. החברה לא גורסת שיש להמשיך לשפוך כספים ללא אבחנה. אינך יכול לבקר בקניון ולשאול איפה המגזר של האתיקה.

חקירה אחר המקור של הגלובליזציה תגיע למפתנם של ארגון הסחר העולמי - World Trade Organization, קרן המטבע הבינלאומית - International Monetary Fund והבנק העולמי - World Bank. ארגונים אלה קובעים את החוקים של הסחר העולמי. הם מאמינים שמה שטוב לעסקים, לתאגידי הענק, יהיה טוב לכולנו. הליכה בהתאם לכללים שלהם תביא לגידול במקורות תעסוקה ולשיפור האקולוגיה, אליבא דראשי הארגונים.

מה שמתרחש ברחוב הוא לא תנועת מחאה נגד הגלובליזציה, אלא דחייה של האכסיומה שמה שטוב לחברות יהיה טוב לכולנו. המהומות בסיאטל, וושינגטון, פראג וג'נואה בכל כינוס של מנהיגי הכלכלה העולמית משתמשות בסיסמאות כמו: העולם הוא לא למכירה, המפגינים מנסים להעביר את המסר שלהם - שהם לא מוכנים לחכות לקבלת הזכויות שהן ממילא שלהם על פי חוק. אם הממשלות מונעות מאיתנו את הזכויות שלנו, הציבור מתקומם כנגד זה וסובל מדיכוי ממשלתי, גם אם הוא מתנהג בצורה אתית ובאזרחות טובה. הויכוח על הגלובליזציה הוא לא אם אתה בעד או נגד סחר, בעד או נגד ארגון זה או אחר, כי אם הוא על דמוקרטיה, על זכויות האדם, על השליטה בגורל שלך בעצמך, וזכות להתבטא כנגד ההשתלטות על משאבי הציבור.

מילטון פרידמן - בזכות גלובליזציה וניאו ליברליזם

מבוסס על קטעים מהסרט: "The Corporation" (מתוך דיסק II - ראיונות עם פיטר דרוקר, מילטון פרידמן, מרק מודי-סטיוארט, יו"ר "של", מייקל ווקר, קרלטון בראון, לוסי היוז, סאם ג'יברה, יו"ר גודייר - סה"כ עד 58 דקות.)

The Corporation, 2003, 145 min., Directors Jennifer Abbott, Mark Achbar, based on the book by Joel Bakan "The Corporation: A Pathological Pursuit of Profit and Power", with Noam Chomsky, Peter Drucker, Milton Friedman, Naomi Klein, Michael Moore, Howard Zinn.

מבוסס על הסרט התיעודי עם ראיון עם מילטון פרידמן, הנציג המובהק ביותר של הניאו ליברליזם:

Milton Friedman, 2002, 73 m., Interviewed by Gary S. Becker, Intellectual Portrait Series

מבוסס על הספר:

Bhagwati Jagdish, *In Defense of Globalization*, Oxford University Press, 2004

בגוואטי, הטוען כי הוא מתבסס על מחקרים אובייקטיביים, קובע כי הרגשות האנטי גלובליים הם חזקים יותר בארצות הצפון העשירות, בעוד מעצבי המדיניות והציבור בארצות העניות של הדרום רואים בגלובליזציה תופעה חיובית. הגלובליזציה החלה עוד בסופה של המאה התשע עשרה. אם החברות הרב לאומיות מטרידות אותנו עלינו רק להיזכר בחברת הודו המזרחית הענקית שהתוותה את הדרך להשתלטות אנגליה על הודו. חברת הודו המזרחית ההולנדית שלטה על אינדונזיה. חברות גדולות מימנו את הקמת מסילות הברזל וכריית המחצבים באפריקה.

קצב השינויים הטכנולוגיים הולך וגובר. עלות שיחת טלפון של שלוש דקות בין ניו יורק ללונדון עלתה $250 בשנת 1930 במונחים של ימינו ואילו כיום היא עולה רק כמה סנטים. נתיבי קול דרך האוקיינוס האטלנטי עלו מ-100,000 בשנת 1986 ליותר משני מיליון כיום. גם התפתחות האינטרנט הייתה מטאורית.

אך ההתפתחות הדרמטית הגדולה ביותר היא בהורדת המכשולים שהממשלות מערימות בפני הסחר וההשקעות הבינלאומיים. הגלובליזציה של ימינו מקורה אם כן בשינויים הטכנולוגיים ובפעילות הממשלתית.

המאבק נגד גלובליזציה נובע גם מעמדות אנטי קפיטליסטיות, אנטי תאגידיות ואנטי אמריקאיות.

הסחר העולמי גדל בקצב מהיר יותר מקצב הגידול של הכלכלה העולמית.

יש גידול בקצב ניכר של ההשקעות הבינלאומיות.

יש גם גידול בחילופי תרבות בינלאומיים, כמו סרטי הוליווד.

גם הטרור עבר תהליך של גלובליזציה, כאשר הטרוריסטים מכים בכל מקום בעולם.

העולם עובר תהליך של רב תרבותיות וגישה טובה יותר לרב גוניות תרבותית, כשבמקביל יש ירידה בשונות באמצעות הטמעה, מיערוב, אמריקניזציה, סינוניזציה.

אנו עדים: לצמצום בריבונות הלאומית ובגבולות המדינות ע"י הסכמים גלובליים ואזוריים, האיחוד האירופי, הסכמי אופק, ארגון הסחר העולמי וכדומה. לעלייה חסרת מימדים בהיקפי הנסיעות והתיירות. ליותר הגירה, לרבות הגירה לא חוקית. לפיתוח תשתית טלקומוניקציה גלובלית.

במקביל יש: גידול בחלקה של הכלכלה העולמית הנשלטת ע"י חברות רב לאומיות. גידול במשקלם של ארגונים בינלאומיים כקרן המטבע הבינלאומית IMF המטפלים בעסקות בינלאומיות. גידול במשקלם של סטנדרטים בינלאומיים, בנושאי פטנטים, איכות, וכדומה.

הגלובליזציה מאפשרת רכישת מוצרים יותר זולים והקצאה אופטימאלית של משאבים. הגלובליזציה נותנת מקורות תעסוקה לעובדים בעלות המקובלת בארצותיהם. אם החברות הגלובליות לא היו מקימות שם מפעלים, העובדים היו נשארים מובטלים או אפילו גוועים ברעב.

הגלובליזציה מאפשרת אחידות של שירותים ומוצרים. כשאתה נכנס למסעדת מקדונלדס אתה מקבל את אותם תפריטים ואותו סוג שירות. העיצוב של בתי הקפה של סטארבקס וטעם הקפה דומה בכל העולם. החדרים של מלונות הולידיי אין דומים בכל המדינות. חנויות וול-מרט בנויות באותה מתכונת בכל מקום.

הגלובליזציה מגבירה את הזרמים הדמוקרטים, את השמירה על זכויות האדם. כולנו חיים בכפר גלובלי ולא ניתן להסתיר עוולות נגד האוכלוסייה בשום מדינה בעולם.

אחוז האוכלוסייה העולמית החיה ברמת חיים (במונחים קבועים) של פחות מדולר ליום קטן בחמישים אחוזים במשך עשרים שנה. אל מול ה"התלהמות" של האנטי-גלובליסטים, חסידי הגלובליזציה מביאים מספרים על רמת חיים, תעסוקה, תוחלת החיים שכמעט הכפילה את עצמה בארצות המתפתחות.

רבים מהפרו קפיטליסטים מסכימים עם הביקורת נגד ארגוני הסחר והמטבע הבינלאומיים ואומרים שאלה ארגונים מושחתים המבוקרים וממונים ע"י מדינות, לא חברות. הרבה הלוואות ניתנו לרודנים שלא השקיעו במדינותיהם, בעוד האוכלוסייה הייתה צריכה להחזיר את החובות שהרודנים גנבו. מזה הם מסיקים שיש פחות מדי קפיטליזם לא יותר מדי. המדינות הן שורש הרע ואילו חברות הן שורש הטוב, אליבא דחסידים אלה.

הויכוח האקדמי על גלובליזציה ימשיך להתקיים עוד שנים רבות. אין ספק שהגלובליזציה תרמה רבות לחיוב ולשלילה בעידן המודרני, אפשר לשפר היבטים כאלה או אחרים שלה, אך לא ניתן יהיה לעצור את התקדמותה.

ספרו המפורסם ביותר של מילטון פרידמן הוא: Capitalism and Freedom. פרידמן דוגל בשוק חופשי בצורתו הקיצונית ביותר, עם מינימום רגולציה, כשמטרת החברה העסקית היא רק למקסם את הרווח ואין לקחת בחשבון שיקולים אתיים שעלולים להפחית את הרווח כל עוד שלא עוברים על החוק.

המשנה של פרידמן היא מאוד פופולארית בקרב החוגים הקפיטליסטים הקיצוניים ביותר, הניאו ליברלים ואילי ההון. הוא נחשב למוקצה בקרב הדוגלים בקפיטליזם הומאני, בקרב האתיקנים האקטיביסטים וחוגים חברתיים. פרידמן קיבל פרס נובל ונחשב לאחד הכלכלנים הדגולים של המאה העשרים.

פרידמן מוצא מקבילות מובהקות בין חופש כלכלי, חופש פוליטי וחופש אישי. יחד עם זאת, הונג קונג נהנתה מחופש כלכלי ואישי אך בלי חופש פוליטי. בסינגפור יש חופש כלכלי, אך יש רבים שיגידו שאין בה חופש פוליטי. צ'ילה, טיוואן וקוריאה נהנו מחופש כלכלי רב כמשטריהן היו דיקטטוריים.

פרידמן אינו מאמין כפוקוימה בסופה של ההיסטוריה, כי אנו רחוקים מהשגת היעד האולטימטיבי של החופש. יחד עם זאת הוא אינו מאמין שהממשלות יחזרו להתערב בצורה מסיבית בכלכלה. כוחות השוק הם אלה שמניעים את הכלכלה הכי טוב. (אמרה מיסטית המקבילה לקביעה שהדיקטטור אבי האומה יודע הכי טוב מה טוב לעמו).

פרידמן מנבא שיתכן ובעקבות המעבר של סין לכלכלת שוק תהפוך המדינה תוך עשר שנים לדמוקרטית. פה הוא טעה כמובן, אך זאת לא טעותו היחידה. הוא גם נפטר שנתיים לפני המשבר הכלכלי של 2008 שניפץ את מרבית התיאוריות שלו. לעומתה, בהודו יש חופש פוליטי אבל אין בה כלכלה חופשית, אם כי גם זה משתנה לדעת פרידמן.

פרידמן מתייחס אפילו לשערוריות אנרון ולהתייחסות גורפת לאנשי עסקים כאל רמאים. הוא אומר את אחת ממילות השפר שלו שאתה לא עושה כסף בטווח הארוך אם אתה רמאי אלא רק אם אתה ישר. (גם כאן אפשר לטעון שדיקטטורות לא מחזיקות מעמד לעד, הא ראיה ששלטונו של היטלר קרס אחרי 12 שנה, אך בתקופה זאת הוא הביא למותם של עשרות מיליוני אנשים. המשטר הקומוניסטי בברית המועצות החזיק מעמד רק 70 שנה, אבל גרם למותם של עשרות מיליוני אנשים ולהתרוששות אומה אדירה. יוון, צ'ילה וספרד הן עוד דוגמאות מאלפות).

אך גם אם נטען שפרידמן צודק בהקשר הכלכלי של דבריו, ההיסטוריה מוכיחה שאם נותנים לכוחות השוק להשתולל נפגעת הכלכלה פגיעה אנושה, אומות מתרוששות ואנשים מתים מרעב. המשבר הענק של 1929 קרה אך ורק בגלל כלכלת השוק הקיצונית ואילו הבראת הכלכלה קרתה בגלל הרגולציה (הניו דיל) של רוזבלט. שערוריות

וול סטריט בשנות השמונים עם פרשיות דרקסל ואחרות קרו בגלל השתוללות חסרת רסן של השוק. אנרון ושאר השערוריות של שנות האלפיים קרו בגלל שנתנו לחברות חופש פעולה מוחלט. כל אלה גרמו לנזקים אדירים לכלכלה, לפשיטות רגל הכי גדולות בהיסטוריה, לאובדן כל כספי אלה שחסכו, השקיעו או עבדו בחברות המושחתות. אילי ההון והמנהלים שהיו אחראים למשברים יצאו כמעט כולם מבלי לתת את מלוא הדין.

פרידמן מדבר גבוהה ממרום מושבו האקדמי, אך אנשי עסקים מצפוניים שחיים יום יום דילמות אתיות כבדות משקל יאמרו ללא ספק שדרושה רגולציה מסוימת, אם כי כמובן לא קיצונית כמו בברית המועצות או בישראל של שנות החמישים, שאין יד נעלמה למעט היד המזוהה של אילי ההון הלא אתיים הגורפים את כספיהם של הציבור הרחב ומגבירים את הפערים בחברה, שלתת לכוחות השוק לעשות את שלהם זה כמו לתת למכונית לנהוג בעצמה. אריסטו וגדולי הפילוסופים גרסו שדרך הביניים היא תמיד העדיפה ולכן לא תהיה תקומה לכלכה המונהגת ע"י הוגי דיעות כפרידמן ומנהיגים כרגן ות'אצר, כמו שאין תקומה לכלכלות של ברית המועצות וניגריה.

פרידמן טוען שמי שגילה את שערוריות אנרון הוא לא המדינה כי אם השוק ולכן השוק נקט בפעילות המתקנת שלו. כאן פרידמן "אינו מדייק בעובדות", כי נכון שהמדינה לא התערבה בפרשת אנרון, מה שמצביע על אוזלת ידה של המדינה, אבל השוק לא גילה דבר על אנרון. החברה פשוט פשטה את הרגל אחרי שמנהליה גמרו למצוץ את לשדה, למכור את מניותיהם במאות מיליוני דולרים, והפסדי החברה הרקיעו שחקים. באותה מתכונת ניתן לאמר שאין לקחת תרופות אם יש לך סרטן, כי זו רגולציה והתערבות. יש לתת לטבע לעשות את שלו, אם אתה נרפא - מה טוב, ואם לא - כוחות השוק או הטבע עשו את שלהם ואתה מת. לא היינו רוצים לאחל לכל ה"מנותקים" נוסח פרידמן שהם יעבדו בחברות נוסח אנרון, יחסכו בבנק למסחר, ישקיעו באגרות זבל, ויגורו ליד חברות מזהמות, על מנת לטעום על בשרם את עוולות הכלכלה הניאו ליברלית, ואם פרידמן מבטיח לנו סעד בטווח הארוך, ניתן להזכיר לו כי בטווח הארוך כולנו ממילא מתים, בין השאר כתוצאה מהחוליים שנגרמו לנו בטווח הקצר.

כאמור, יבואו חסידי הקפיטלזים הקיצוני ויגידו - מה האלטרנטיבה? כבר אמרנו שמשטרים סובייטים גרמו לסבל לא פחות ואולי אף גדול יותר ממשטרים קפיטליסטים שמרנים, אבל יש לנו דוגמאות מאלפות של משטרים כלכליים נאורים כמו מדינות סקנדינביה, גרמניה ואפילו צרפת שמוכיחות שאפשר לנהוג אחרת, עם מידת ביניים בין רגולציה מתונה לכלכלת שוק מתונה. ישראל עברה תוך כמה עשרות שנים ממשטר ניאו בולשביקי למשטר ניאו ליברלי, ולצערנו עוד לא הגענו לדרך הביניים השקולה של אירופה. אך במשטר הישראלי הקיים, שפרידמן הוא הגורו שלו, יש מקום להציג דיעות שונות גם אם הן לא פופולאריות לחלוטין בקרב אנשי העסקים בישראל.

פרידמן קורא למנהלי אנרון ודומיהם "תפוחים רעים". כנראה שגם המאפיוזים הם תפוחים רעים ואולי ניתן לוותר על המשטרה בתקווה שכוחות השוק יעשו את שלהם והציבור הרחב או היד הנעלמה יפסיקו את הירי חסר האבחנה ברחובות. פרידמן שהוא אבי האסכולה הכלכלית של שיקגו שכח אולי מה שקרה בעירו בשנות העשרים התוססות (הוא כבר היה חי בתקופה זאת), בהן אל קפונה עשה בעיר כבתוך שלו ושיחד את המשטרה והפוליטיקאים. עד שלא קמה יחידה נבחרת של הבלתי משוחדים (כן, מה לעשות, רגולציה...) לא הצליחו לבלום את הפשע המאורגן, אך עד היום פשע זה ממשיך להתקיים, אם כי בחלקו הפך לממוסד ו- legitimate. כל אלה הנוהרים ללאס וגאס אולי אינם יודעים על איזה בסיס של פשע, זנות והימורים קמה העיר האומללה הזאת ויש הטוענים שעד היום הם קיימים בה אך בצורה שונה.

פרידמן נוהג כדרך אלה המאשימים את הקורבן במה שקורה לו וטוען שהשערוריות קרו דווקא בגלל עודף רגולציה. על אותו משקל - אם אתה מובטל זה כי אתה לא רוצה לעבוד ולא בגלל שאילי הון מפטרים ללא אבחנה אלפים בשביל להתעשר עוד יותר, אם אתה מפסיד את השקעתך במניות זה כי אתה ספקולנט ולא בגלל שבעלי העניין ניצלו מידע פנים על מנת להתעשר עוד יותר, אם אתה מפסיד את קרן הפנסיה שלך באנרון זה כי לא הצלחת להבחין בתפוחים הרעים אך אתה בחברה טובה כי גם ה- SEC לא הצליח.

פרידמן תולה אם כן את האשם בשחיתויות בעודף רגולציה (בארה"ב עם מינימום הרגולציה...). בשנות השמונים חוקקו חוקים בעקבות שערוריות ההשתלטויות, ואם לא תהיה רגולציה ותהיה תחרות טוטלית גם לא יהיו שחיתויות. זאת ועוד, השערוריות הן פעולות תיקון של השוק (היו כאלה שטענו עד לא מזמן שהמלחמות הן פעולות תיקון של הטבע, כי אם לא היו מתים כה הרבה אנשים במלחמות לא היה נשאר מספיק מזון לנשארים). מעניין מה היה אומר פרידמן לקורבנות של אנרון או דרקסל: אל תתרגשו אם הפסדתם את כל כספכם, עבודתכם, או בריאותכם בגלל פעולות תיקון אך בממוצע הכל בסדר, גם אם אתה טובע בברכה שהעומק הממוצע שלה הוא חצי מטר.

פרידמן טוען כי יש גם שערוריות חמורות ביותר בממשל אך משתיקים את זה. אם החקלאות המסובסדת נכשלת הממשל נותן לחקלאים עוד יותר סובסידיות, אך באנרון אם החברה קורסת לא ניתן יותר להחיות אותה והמדינה חוסכת את הכספים שהיה צריך להשקיע בחברה אם היא הייתה ממשלתית. גם זה טיעון דמגוגי אופייני - כי לא צריך להתרגש מעוול כל עוד בשכנות נגרם עוול עוד יותר גדול. מה הקשר בין שחיתויות הממשל לשחיתויות השוק? זו נבלה וזו טריפה. האם מישהו מציע שאנרון תהיה חברה ממשלתית? האם זה שהשכן שלי גונב נותן לי לגיטימציה לגנוב גם כן, כי כך עושות כולן? אך, האמונה המיסטית/דתית/פנאטית בכוחות השוק זקוקה אולי להסברים פסיכולוגיים שהם מעבר ליריעת ניתוח זה.

בדבר אחד נוכל להסכים עם משנתו של פרידמן. על כוחות השוק לעשות את שלהם, אך רק בתנאי שהחלשים והמקופחים יתאגדו בהתאם לכוחות השוק כפי שהם התאגדו בפוליטיקה וסילקו את המשטרים האפלים של הבורבונים בצרפת ושל הדיקטטורות בפורטוגל, ספרד, יוון, ארגנטינה וצ'ילה, כפי שהעובדים התאגדו במשטרים הניאו ליברלים של אנגליה, ארה"ב וצרפת בסוף המאה התשע עשרה וראשית המאה העשרים באיגודים מקצועיים שדאגו לאינטרסים שלהם במקום כוחות השוק או מעסיקיהם האבהיים.

אם הצרכנים לא יקנו מוצרים עם פרסום מטעה ולא יאכלו ברשתות מזון מהיר המזיקות לבריאותם, אם בעלי המניות ישקיעו רק בחברות אתיות ובקרנות אתיות, אם העובדים יעבדו רק בחברות הדואגות לצרכיהם, אם הקהילות יוקיעו את המפעלים המזהמים מקרבן, אם המדינות לא יתנו הטבות לחברות המנצלות כל פרצה על מנת להתחמק מתשלומי מס, אם ספקים לא יעבדו עם חברות המפגרות בתשלומיהן בצורה סיסטמטית, אם הבנקים לא יתנו אשראי לאילי הון שהסתבכו פעם אחר פעם, כי אז אולי כוחות השוק יעשו סוף סוף את המוטל עליהם, לעשות רגולציה עצמית, להוקיע מתוכו גורמים לא אתיים, ולדאוג לרווחת הכלל, מעמד הביניים, העניים ואפילו אילי ההון, אך בפרופורציות המתאימות, כך שרוב נכסי המדינה יהיו בידי הציבור הרחב, שלא יהיו פערי הכנסה מצמררים ויהיה צדק חברתי לכל.

הספר "העולם הוא שטוח" מאת תומס פרידמן - גישה מאוזנת על הגלובליזציה

מבוסס על הספר:

פרידמן תומס ל., העולם הוא שטוח: העולם הגלובלי - החיים במציאות החדשה, 2006, הוצאת אריה ניר

או באנגלית:

Friedman Thomas L., The World is Flat - A Brief History of the Twenty-First Century, 2006, First Updated and Expanded Edition, 2006, Farrar, Straus and Giroux

מבוסס על הסרט הדוקומנטרי:

Charlie Rose with Thomas L. Friedman (April 27, 2005), 60 min., documentary. An interview of Thomas L. Friedman, columnist for the New York Times and author of The World is Flat: A Brief History of the Twenty-First Century, by Charlie Rose.

אין כמעט נושא בעולם עם כה הרבה דיעות עליו כמו נושא הגלובליזציה. את קוראת את ספרה של נעמי קליין "בלי לוגו" ומקבלת דיעה מסויימת על הגלובליזציה. אתה ממשיך וקורא את ספרו של ג'ואל בקן "התאגיד" ודעתך מתחזקת. אך לשם האיזון אתה קורא את ספרו של בגוואטי בזכות הגלובליזציה וצופה בראיון עם מילטון פרידמן התומך בצמצום הרגולציה למינימום וספקות מתחילים לכרסם בך. את מקווה איפוא שיבוא מישהו ויעשה סדר בנושא סבוך זה, יאזן בין המגמות השונות, בצורה ברורה, שקולה ואובייקטיבית.

תומס פרידמן, הכתב המהולל של הניו יורק טיימס, אשר זכה שלוש פעמים בפרס פוליצר היוקרתי וכתב ספרים רבי מכר בנושאי היום, עושה סוף סוף סדר ומנתח בצורה מבריקה ובהירה את העולם הסבוך של הגלובליזציה במאה ה- 21, בשנת 2006. בעולם הפוסט מודרניסטי של ימינו עם שינויים מהירים מאין כמותם, נראה "סבא" מילטון פרידמן (אין קשר משפחתי בין השניים) מיושן מה ואפילו האקטיביסטית החברתית התוססת נעמי קליין שטרם מלאו לה ארבעים כבר לא נשמעת כל כך מהפכנית.

תומס פרידמן מתכוון במונח "עולם שטוח" לעולם שהוא מחובר ברשת סבוכה של תקשורת, אינטרנט, טיסות זולות, נפילת מחיצות פוליטיות וכלכליות, טכנולוגיה מתקדמת בקצב מסחרר, מהפכה דיגיטלית, העושה את העולם כולו לכפר גלובלי אחד ושטוח שבו הכל תלויים וקשורים בכל, חוץ מהפורשים כמו הטרוריסטים, שגם עליהם הוא מרחיב את הדיבור. אפילו סין והודו, שני הענקים האסיאנים, שהיו עד לפני מספר שנים מבודדים מבחינה כלכלית, הצטרפו לכפר הגלובלי, והגוש הקומוניסטי שהפך לקפיטליסטי נעשה לעצם מעצמותיו של העולם השטוח.

השלב השלישי של הגלובליזציה אינו מונע יותר ע"י התאגידים הגלובליים הענקיים, כמו מיקרוסופט, או הארגונים הגלובליים, כמו קרן המטבע הבינלאומית, אלא מונע ע"י יחידים, עצמאים היושבים ליד המחשב בביתם, יזמים המנפיקים את החברה שלהם כבר בשלביה הראשונים, בעולם כולו, אך כיום בעיקר בהודו וסין. היחידים "הקטנים" מתמודדים בהצלחה בתנאי התחרות הפרועה של ימינו, הן כעובדי ייצור זולים, הן כתכנתים ונותני שירות גלובליים, אך יותר ויותר כאנשי מחקר ופיתוח במעבדות מחקר המוקמות בישראל, באירלנד או בהודו.

בעוד סין מרכזת את הייצור הזול העולמי (אם כי ארצות אחרות כאינדונזיה וויטנם כבר מתחרות איתה), הודו הופכת להיות הגורם מספר אחד לשירותים זולים בגלל האוכלוסייה המשכילה והדוברת אנגלית שלה. הודו הפכה לגורם מוביל בטלמרקטינג, חשבונאות, תכנות, הנדסה ומדע, כאשר חברות מערביות עושות מיקור חוץ לשירותי מידע טלפוניים, הזמנה של טיסות ואפילו הנהלת חשבונות לדו"חות מס הכנסה אמריקאיים.

בין הגורמים המשטחים (העושים את העולם שטוח) העיקריים מונה פרידמן את:

1. ה- 11.9, התשעה בנובמבר 1989, היום שבו נפלה חומת ברלין והמסמל את קריסת העולם הקומוניסטי ופתיחת החלונות לרווחה לכלכלה הקפיטליסטית ולעולם השטוח (להבדיל מה- 9.11 המפורסם בשנת 2001 שבו קרסו מגדלי התאומים והעולם נחשף לטרור שהוא גלובלי אף הוא).

2. ה- 8.9, תאריך ההנפקה של נטסקייפ בשעת 1995, שסימל את המעבר מפלטפורמה מבוססת מחשב אישי לפלטפורמה מבוססת אינטרנט. פרידמן האופטימיסט אינו רואה אפילו בבועה שנוצרה בעקבות מהפכה זאת דבר שלילי כי בזכות הבועה הושקע הון עתק בתעשיית האינטרנט, במחקר ופיתוח. הוא מתעלם מהפסדי העתק שנגרמו לבעלי מניות המיעוט ומהתעשרות העתק של מאחזי העיניים, אך למרות זאת הוא נחשב לליברל. בסופו של דבר נוצר פסיפס של קבוצות ויחידים מכל רחבי העולם המניע את המהפכה הבאה.

3. המשטח השלישי הוא תוכנות זרימת עבודה. סרט הנפשה חדשני מופק בשרשרת אספקה כלל-עולמית: הקלטות הקול מתבצעות במקום הקרוב לשחקנים בניו יורק או בלוס אנג'לס, העיצוב והבימוי נעשים בסן פרנסיסקו, התסריטאים עובדים ומתקשרים מבתיהם בלונדון, בפלורידה, בשיקגו. הנפשת הדמויות, הדורשת עבודה רבה, מתבצעת בבנגאלור בהודו הזולה, ואת העריכה עושים בסן פרנסיסקו. סטנדרטים משותפים הם גורם משטח מאין כמותו, כמו תוכנת הוורד או כמו הפיי-פל המאפשר לשלם בבזאר הענק והמגוון של אי-ביי.

4. קהילות עצמאיות ושיתופיות. הקוד הפתוח בנוי מרבדים רבים כמו תנועת הידע השיתופי ותנועת התוכנה החופשית. אנשים אוהבים לחלוק עם אחרים את הידע שלהם או את עבודתם. יש היום אינספור בלוגים (מהשם ובלוג - יומן רשת) המביעים דעתם בכל נושא בעולם וחושפים שחיתויות ועוולות. הקוד הפתוח מעצים את יכולותיו של היחיד ושל הקהילה הקטנה להשפיע. וויקיפדיה הוא דוגמא מאלפת לקוד הפתוח, בהיותו אנציקלופדיה הנכתבת בהתנדבות ע"י אלפי אנשים באיכות מצויינת.

5. המשטח החמישי הוא מיקור חוץ עם דוגמא של באג 2000. המזל האיר פנים להודו בסוף שנות התשעים כאשר בועת הסיבים האופטיים החלה להתנפח וקישרה בזול בין הודו לארה"ב ומשבר באג 2000 העיב על האופק. התכנתים ההודים הזולים לקחו על עצמם את פרויקט תיקון השעונים הפנימיים של המחשבים שהיה עצום ומפרך. ובעקבות זאת גילו האמריקאים והאירופים את היכולות של התכנתים ההודים והשאר כבר היסטוריה.

6. העברת משרות, או כמו שפרידמן קורא לזה בלשונו הציורית: לרוץ עם צבאים, לאכול עם אריות. בדצמבר 2001 קרה עוד דבר חשוב פרט להתמוטטות אנרון: סין הצטרפה לארגון הסחר העולמי והסכימה לעמוד בחוקים הגלובלים לפיקוח על היבוא, על היצוא ועל ההשקעות הזרות. בעקבות הפתגם האפריקני, ממליץ פרידמן לכולנו להתחיל לרוץ כי אם אתה אריה עליך לרוץ יותר מהר מהצבי האיטי ביותר אחרת תגווע ברעב ואם אתה צבי עליך לרוץ מהר יותר מהאריה המהיר ביותר אחרת תיאכל. לסין יש מאגר בלתי נלאה של פועלים זולים בכל רמות המיומנות, תיאבון עצום למפעלים, ציוד ומשרות, ושוק משגשג וענק של צרכנים. פרידמן מאמין שהיום סין היא האריה ואם אירופה וארה"ב אינן רוצות לפגר אחריה עליהן לרוץ מהר יותר כי סין לא תסתפק באספקת עבודה זולה לאורך זמן.

7. המשטח השביעי הוא שרשרת אספקה, או בכותרתו המשנית לאכול סושי בארקנסו. פרידמן נותן בתור דוגמא את המחסן הראשי של וול-מרט בבנטונוויל, ארקנסו. בשטח הענק המשתרע על פני 110,000 מ"ר פורקות משאיות סחורה מאלפי ספקים שונים ברחבי העולם ומהמחסן הזה מתפצל הנהר העצום הזה למאות פלגים קטנים לכל חנויות הרשת. כמעט הכל מתבצע בצורה ממוכנת, עם ברקודים, בכל ימות השנה. בגלל יעילות זאת מצליחה וול-מרט להיות רשת החנויות הגדולה בעולם, זולה אך גם עם איכות טובה. פרידמן לא מתעכב על עוולות וול-מרט לעובדיה אך טוען שרשתות כוול-מרט עוזרות בסופו של דבר דווקא לשכבות החלשות הצורכות את מוצריהן הזולים.

8. מיקור פנים. פרידמן סוקר את הנעשה ביו.פי.אס. ובחברות גלובליות אחרות המספקות שירותים החורגים משירותי התובלה בגלל המסה הקריטית של גודלן. אנשי יו.פי.אס. שולחים למשל את שליחי פיצת פאפא ג'ונס ליעדם, אחראים למשלוח חומרי הגלם לפיצריות ועושים כל פעולה הקשורה עם הצד החזק שלהם: הסנכרון. אם קונים באינטרנט נעלי נייקי, תנותב ההזמנה דרך יו.פי.אס. כך הם מצליחים להוזיל מאוד את עלויות השירות.

9. המשטח התשיעי הוא יידוע עצמי כמו גוגל, יאהו ושאר מנועי החיפוש. אם יש לאדם גישה לקפה אינטרנט יכול כל אדם בקמבודיה, קינשאסה או פטגוניה להיעזר במנועי החיפוש ולקבל מידע על כל נושא שבעולם, מבלי שתהיה

לו נגישות לספריות גדולות, שירכוש ספרים יקרים ושיבזבז זמן יקר. זהו אולי המשטח הגדול ביותר כי הוא הופך כמעט כל אדם בעולם לתושב הכפר הגלובלי עם אותו מאגר נתונים. עם גוגל אתה יכול לבנות לעצמך שרשרת אספקה משלך, של מידע, של ידע, של בידור. סוג אחר של יידוע עצמי הוא האיי פוד, הנותן לך את האפשרות לערוך את המוסיקה שאתה רוצה.

10. המשטח העשירי הוא מה שמכונה הסטרואידים: דיגיטלי, סלולרי, וירטואלי ופרסונלי. ניתן לתקשר בצורה אלחוטית בטלפון, באינטרנט, בוידאו מכל מקום לכל מקום בעולם. הטלפון הסלולרי ומחשב כף היד הפכו למחשבים קטנים, נישאים ורב תכליתיים המשמשים גם יומן, גם טלפון, גם מצלמה, גם מסרטה, למשלוח דוא"לים, לשיטוט באינטרנט וכתחליף זעיר למחשב. כך אפשר גם לשוחח ולראות בחינם את בן שיחך באינטרנט באמצעות הסקייפ. הסקייפ מוזיל בצורה דרסטית את עלויות התקשורת של יחידים וחברות. משטח זה נקרא סטרואיד כי הוא גורם מעצים של כל צורות שיתוף הפעולה ויהפוך את העולם לשטוח עוד יותר.

היבטים נוספים של גלובליזציה, צדק תקשורתי, נעם חומסקי

מבוסס על קטעים מהסרט: "The Corporation" (מתוך דיסק II, ראיונות עם קליי טימון, מוד ברלו, כריס קומיסריבסקי, סוזן לין, איליין ברנרד, אוסקר אוליבירה, סה"כ עד 40 דקות.)

The Corporation, 2003, 145 min., Directors Jennifer Abbott, Mark Achbar, based on the book by Joel Bakan "The Corporation: A Pathological Pursuit of Profit and Power", with Noam Chomsky, Peter Drucker, Milton Friedman, Naomi Klein, Michael Moore, Howard Zinn.

מבוסס על הסרט הדוקומנטרי על הפרופסור האקטיביסטי נועם חומסקי:

Manufacturing Consent: Noam Chomsky and the Media, 1992, 167 min., Directors Mark Achbar and Peter Wintonick, (also: Distorted Morality, 2003, lectures by Noam Chomsky).

מבוסס על הערכים:

Globalization, Privatization, Externality, Global Economic Integration, Global Technological Connectivity, Global Personal Contact, Global Political Engagement, Cultural Cosmopolitanism, Foreign Policy - Measuring Globalization, Polyarchy - Essays on Statism: Globalism/Antiglobalism

הקריטריונים למדידת הגלובליזציה הם: אינטגרציה כלכלית - סחר, השקעות חוץ, זרימת הון של פורטפוליו, הכנסות מהשקעות. קישוריות טכנולוגית: משתמשים באינטרנט, אתרי אינטרנט, סרוורים בטוחים. מגעים אישיים: נסיעות בינלאומיות ותיירות, שיחות טלפוניות בינלאומיות, העברת כספים למדינות ומהן של עובדים והעברות בינאישיות ולא ממשלתיות. מעורבות פוליטית: חברות בארגונים בינלאומיים, סיוע כספי ועבודה באו"ם, משלחות של מועצת הביטחון, הסכמי סחר בינלאומיים, העברות כספים בין ממשלות.

externality קורית בכלכלה כשהחלטה (למשל לזהם את האטמוספירה) גורמת לעלויות והטבות ליחידים או קבוצות אחרים חוץ מאשר למי שעשה את ההחלטה. במילים אחרות מקבל ההחלטה אינו נושא בכל העלויות של החלטתו או קוצר את כל ההטבות. אם העולם מסביב למקבל ההחלטה נהנה יותר ממנו כמו במקרים של חינוך או ביטחון אז ההטבה של מקבל ההחלטה תהיה בצריכה פחותה. לעומת זאת אם העלות לעולם מסביב למקבל ההחלטה במקרים של זיהום הסביבה או פשע היא גבוהה יותר לעולם הרי שההטבה של מקבל ההחלטה תהיה בצריכה עודפת (overconsumed versus underconsumed).

זה מסביר מדוע כדאי למפעל כימיקלים לשפוך את הרעלים בתהליך הייצור לנחל הזורם ליד המפעל, כי מי שיצטרך לטהר את המים הוא המדינה או העירייה אך לא הוא. מנהל העושה ספקולציות במניות של החברה שלו מעביר את הסיכון לבעלי המניות כי הוא מתוגמל באופציות שאין עליהן כל סיכון. אם מחיר המניה מתמוטט הוא לא יממש את האופציה אך לא יפסיד דבר. כך באנרון אם מעלימים הפסדים במסווה של חברות קש ומכניסים רווחים עתידיים חסרי שחר לדו"חות הפיננסיים לא מפסידים המנהלים דבר אלא הם מרוויחים באופן מיידי מבונוסים מנופחים המבוססים על הרווחים המפוברקים וממחיר המניה המלאכותי, כאשר ההפסדים וההתמוטטות יבואו על חשבון אחרים, כמו העובדים, בעלי המניות הקטנים או המדינה.

הפרטה הוא תהליך של העברת הבעלות מהמדינה לידיים פרטיות ו/או העברת הניהול של השירות או הפעילות מהמדינה לידיים פרטיות. התהליך ההפוך הוא הלאמה. עם כל הביקורת הנוקבת על אי היעילות של ההלאמות, ניתן לבוא בביקורת לא פחות נוקבת על חוסר הצדק של ההפרטות שמביאות לעיתים קרובות לחוסר יעילות הגדולה בהרבה מחוסר היעילות של המדינה. אם מפריטים שירות רכבות והחברות שמעוניינות רק ברווח לטווח הקצר

מזניחות את ההשקעות בתשתית (מכסום הרווח, מילטון פרידמן הזכור לטוב), נגרמות תאונות, התנועה משתבשת, נפגעת הכלכלה בגלל האיחורים ויוצא בהחלט השכר בהפסד.

אם מפריטים את התשתיות של רוסיה ומספר אוליגרכים מקבלים תוך כמה שנים עושר אגדי, נגרם אי צדק משווע למאות מיליוני האזרחים שמצבם הכלכלי הדרדר כתוצאה מההפרטה. אם מפריטים בישראל בנק שהיה בבעלות המדינה ומעבירים את הבעלות לכמה אילי הון במחיר שנראה בעיני רבים נמוך בהרבה משוויו, מפטרים אילי ההון קרוב לאלף עובדים למרות שמצב הבנק מעולה רק בשביל למקסם את הרווח, מאמללים את העובדים הוותיקים והמסורים שלא יכולים להשיג יותר עבודה ומגיעים אחרי שנה לרווחי שיא שמגדילים עוד יותר את עושרם של אילי ההון ומרחיבים את הפערים החברתיים. אם רוצים להפריט את בתי הסוהר לא ירחק היום ותהיה חבירה של ההון, השלטון והפשע (ראה "אופרה בגרוש" עם מקי סכינאי של ברטולט ברכט) ויתנו לפושעים במאסר עולם לברוח על מנת למקסם את הרווח בעצימת עין של השלטונות המקבלים תרומות למפלגות ומאפשרים לברוני הפשע להיכנס למרכזי המפלגות.

הגלובליזציה ידעה עליות ומורדות במאות השנים האחרונות. היא קשורה במעורבות הממשלות בכלכלה, פרוטקציוניזם, מונופוליזם, פיננסיליזם, מיליטריזם, אימפריליזם. הקומוניזם והפשיזם דגלו באנטי ליברליות (נגד אינדיבידואליזם), אנטי קפיטליזם (נגד בינלאומיות), אנטי הומניזם (נגד קוסמופוליטיות). עם חידוש הגלובליזם אחרי מלחמת העולם השנייה והרבה יותר אחרי נפילת מסך הברזל שוקמו מחדש החירות וכבוד האדם. הצהרת זכויות האדם של האו"ם שתורגמה ליותר ממאתיים שפות היא מסמך בינלאומי החל על כל תושבי העולם. קיימת ערבות הדדית עולמית לסייע בשמירה על זכויות האדם, בעזרה למדינות החלשות, בשגשוג כלכלי עולמי.

הגלובליזציה והמסגרות הפוליטיות החדשות כמו האיחוד האירופי דוגלים במעבר סחורות ללא הגבלה, מעבר עובדים בקלות יחסית, יצירת כפר עולמי, מעבר מידע ללא הגבלה, מעבר ערוצי טלוויזיה ורדיו ללא הגבלה. באמל"ט למשל שונאים את ה"גרינגו" האמריקאי המכוער הכופה את תרבותו ומוצריו על מדינות היבשת. אך מתעלמים מההשפעה הברוכה שהייתה לארה"ב בייצוב משטרים דמוקרטיים, בפיתוח הכלכלות המקומיות, בהעלאת רמת החיים של האוכלוסייה, בהשתתת ערכי תרבות עולמיים. ארה"ב היא לא רק קוקה קולה ומקדונלדס. היא מאפשרת למיליונים של אזרחים ממכסיקו וממדינות אחרות להגר אליה ובמשך השנים היא למדה לא לדכא תרבויות זרות ולהימנע מאפליה גזעית. נוצר איזון עדין באמריקה כמו גם באירופה בין הגלובליזציה לבין התרבויות המקומיות. השפה השלטת דה פקטו באיחוד האירופי היא אנגלית, אך נוצרת תודעה תרבותית רגיונלית ושגשוג חסר תקדים של ספרות ותיאטרון בשפות שזוכות לתחייה כקטלנית, גלגו, אוקסיטן, בסקית, פריולית וקורסיקאית.

ההאשמות הקרדינאליות כנגד הגלובליזציה הן שהתאגידים הרב לאומיים שואפים למקסם את הרווחים תוך התעלמות משיקולים אתיים, קהילתיים ואקולוגיים, מיקום המפעלים במדינות בהן השכר הוא הנמוך ביותר, העסקת ילדים ונשים במפעלים בתת תנאים, הריסת האקולוגיה ללא תקנה, מחיקת הזהות התרבותית, כל זאת תוך השגת כוח שהוא גדול יותר מכוחן של המדינות בהן הם פועלים. כמו כן מאשימים את הארגונים הבינלאומיים בתמיכה בתאגידים הרב לאומיים ובמדינות המערב החזקות על חשבון המדינות שלהן הם אמורים להושיט סיוע. כתוצאה מכך העוני מעמיק והפערים בין העשירים והעניים והמדינות העשירות והעניות מעמיקים.

אנו רואים אם כן שהתמונה מאוד מורכבת ושתי הגישות לגיטימיות. אם לא תהיה ביקורת על הגלובליזציה היא יכולה להעצים את התופעות השליליות שלה. כמו שבמדינה יש מוסדות המבקרים את הממשלה ואת הכנסת, כמו שהקמת המשטרים הקומוניסטים תרמו תרומה מכרעת להפיכת הקפיטליזם חסר המעצורים ליותר הומאני, כך גם ספריהם של נעמי קליין וג'ואל בקן, תנועות המחאה ההמוניות והביקורת האקדמית והציבורית תורמות תרומה חשובה למיתון המגמות השליליות של הגלובליזציה. הרי אף אחד אינו רוצה לחזור לתקופה המדיבלית בה אנשים חיו כל חייהם בכפר שלהם ועסקו בסחר חליפין בסיסי. בעידן המודרני הגלובליזציה היא תהליך בלתי הפיך שעלינו לשלוט בו במקום שישלוט בנו. שומה על המדינות להתעשת ולשלוט בתאגידי הענק במקום שישלטו בהם, והחשוב מכל - העובדים, האזרחים ובעלי מניות המיעוט חייבים להתעשת ולהראות לתאגידים ולמדינות שמקור הריבונות הוא באזרחים, מקור הכוח הוא בבעל המניות הקטן, והגורם החשוב ביותר בחברה הוא העובד ולא איל ההון.

הסרט על הפרופסור האקטיביסט נועם חומסקי Manufacturing Consent מתמקד בהטעיית דעת הקהל ע"י המדיה, שחומסקי טוען שהיא מיישרת קו בדרך כלל עם השלטונות ה"שמרניים". חומסקי (או בהגייה האמריקאית צ'ומסקי) נחשב על ידי רבים כאינטלקטואל החשוב ביותר כיום בעולם. הוא היה בכל הקריירה המקצועית שלו

מרצה לבלשנות באוניברסיטה היוקרתית MIT. אך הוא נודע בעיקר בשל דיעותיו הרדיקליות בנושאים חברתיים ועסקיים, ולצערנו גם בנושא הסכסוך הישראלי-ערבי, כשהוא חובר לשונאים המושבעים ביותר שלנו בהשמצותיו.

הוא טוען שאנשים אינם עושים את המאמץ להבחין בין אמת ושקר כפי שהם משתקפים בתעמולה של אמצעי התקשורת. הדמוקרטיה דורשת נגישות חופשית למידע. במדינה טוטליטארית אין זה חשוב מה חושב הציבור, אבל בדמוקרטיה צריך ליצור אילוזיות הכרחיות, ליצור הסכמה, לעשות תעמולה על מנת לשלוט במה שחושב הציבור.

חומסקי נולד בשנת 1928, הוא נשוי לקרול ויש לו שלושה ילדים. הוריו היו מורים לעברית והקנו לו עקרונות סולידאריות עם מעמד העובדים וסוציאליזם. לדעת חומסקי מי שקובע את ההחלטות העיקריות בעולם המודרני הם תאגידי הענק, אמצעי התקשורת הם בבעלותם, הם קובעים מי ישב בממשלה, והם המחליטים.

היעד לתעמולה הוא 20% מהציבור (האמריקאי) שהוא מתוחכם וקובע את דעת הקהל. 80% מהציבור צריך לציית, הם לא משפיעים ומשלמים את המחיר. אמצעי התקשורת המשפיעים ביותר הם: CBS, NY Times, Washington Post, NBC, ABC, הם קובעים את האג'נדה של "ייצור ההסכמה". הם עושים זאת ע"י בחירת הכותרות, חלוקת ההדגשים, ניסוח נושאי החדשות, סינון המידע, תיחום השיח הציבורי במגבלות מסוימות. הם מחליטים, בוחרים, מעצבים, שולטים, מגבילים, משרתים את האינטרסים של קבוצות אליטה דומיננטיות. הם גם קובעים את ההיסטוריה כי אם הם לא כותבים על משהו הוא פשוט נעלם מתודעת הציבור.

חברות הענק ששולטות במדיה, ווסטינגהאוז, GE ואחרות, עושות את הסינון של המידע בהתאם לאינטרסים שלהם, לדעת חומסקי. ישנם אנשים השולטים במדינה (ארה"ב, ומה לגבי ישראל?) והם לא יתנו למדינה לחמוק מידיהם. 23 חברות שולטות ביותר ממחצית אמצעי התקשורת: 11,000 מגזינים, 11,000 תחנות רדיו, 2,000 תחנות טלוויזיה, 2,500 מוציאים לאור של ספרים, 1,800 עיתונים יומיים, 7 אולפני הסרטים המובילים. בכמה מהמקרים יש להם למעשה מונופול.

ה"לקוח" של המדיה הוא לא הציבור הרוכש את העיתונים או צופה בטלוויזיה כי אם החברות שמפרסמות במדיה. לכן הגישה העסקית של המדיה היא לעשות הכל על מנת לא להכעיס את המפרסמים. גורמים חריגים שאינם שותפים לדיעות של ה- mainstream מוקעים מהמדיה. כשהיה פרופסור ב - MIT המליץ חומסקי לעשות שביתת מיסים על מנת למנוע את המשך המלחמה בויטנם. למרות מעמדו הרם כפרופסור וחוקר מבריק, החליט להיכנס לאקטיביזם סוציאלי ולשחות נגד הזרם. ב- 1967 אף עצרו אותו בשל דעותיו ה"חתרניות".

העורך של ניו יורק טיימס המרואיין בסרט מכחיש בכל תוקף שקיימת אינטימיות בין הממשל לעיתון ואם הם ישברו את הכלים הם ייענשו. כך למשל הטיימס יצא חוצץ נגד המלחמה הבלתי מוצדקת במזרח טימור בניגוד לעמדת הממשל. חומסקי טוען שהמדיה התעלמה מהמלחמה ובכך הייתה שותפה לרצח העם שבוצע בטימור.

כיוון שחומסקי נדחף לשוליים הוא הפך לקיצוני יותר ויותר. הוא טוען שהמדיה טולרנטית יותר באנגליה, קנדה ובלגיה מאשר בארה"ב. אחת הבעיות בנגישות למדיה היא המיקוד הנדרש בגלל קוצר זמן להצגת עמדות רציניות בין שני שידורי פרסומת. לא ניתן לפתח טיעונים מורכבים בזמן קצר ולכן המסרים היחידים שעוברים הם מסרים קונבנציונאליים שלא דורשים הרחבה כי כולם יודעים במה מדובר והם במסגרת הקונצנזוס.

חומסקי טוען את הטענה (האבסורדית...) שאין כיום יותר מוסריות מאשר בזמנים של ג'ינג'יס חאן. הוא כופר אם כך בכל האבולוציה שקרתה במשך מאות השנים האחרונות וטוען שעולם כמנהגו נוהג. הוא מפליג ואומר שפעילויות הטרור הנרחבות ביותר מבוצעות ע"י ממשלת ארה"ב. הוא שם על אותו מישור את בן לאדן ואת הממשל. אך נראה (וזאת התרשמות סובייקטיבית) שחומסקי כועס יותר על ה"טרור" של ארה"ב מאשר על זה של בן לאדן. מכאן ועד לתמיכה נלהבת בזכות הדיבור של מכחיש השואה הצרפתי פוריסון הדרך קצרה.

חומסקי מנסה להיות יותר צדיק מהאפיפיור וחשוב לו כנראה שדווקא בגלל היותו יהודי ואמריקאי הוא יגנה בצורה הארסית ביותר את ישראל ואת ארה"ב ויתמוך בזכות הדיבור של פוריסון. מרוב זה שהוא איש מצפון "מיוסר" הוא שוכח מי בכל זאת "הטובים" ומי "הרעים". ההיסטוריה כבר לימדה אותנו לאן הביאו אותנו יפי נפש מצפוניים שתמכו בעלייה לשלטון ה"דמוקרטית" של הנאצים, בזכות הציבור להפגין, גם אם זה בעד הנאצים, כוחות אנטי דמוקרטיים או פנאטים דתיים. אך לא צריך להרחיק עד ארה"ב, גם בישראל יש לנו תופעות דומות.

רק תיאורטיקנים כחומסקי יכולים לרחוץ בניקיון כפיהם ולגנות כל גילוי של אלימות או שחיתות. כל איש עסקים וכל מדינאי מתלכלך בצורה זאת או אחרת, אך אין דין נהיגה במהירות של עשרה קמ"ש מעבר למותר

באוטוסטראדה כדין נהיגה של מאתיים קמ"ש בשטח בנוי. אף אחד אינו אתי במאה אחוז אך אם אדם הוא אתי רק בתשעים אחוז אין זה מעמיד אותו על תקן של פושע מלחמה. קיימים אנשי עסקים שהם מושחתים במפגיע, עושקים את עובדיהם, את בעלי מניות המיעוט, מרמים את הלקוחות ואת הספקים, מזהמים את הסביבה והורסים את הקהילה. זהו אבסורד ואיוולת לשים אותם על אותו תקן של איש עסקים שניפח פעם חשבון הוצאות או שפיטר פעם עובד בצורה לא מוצדקת או שהפעיל קשרים בשביל למצוא תעסוקה לבנו.

טיעוניו של חומסקי הם מסוכנים אף יותר מאשר הטיעונים שלא ניתן לעשות דבר כנגד טבע האדם כי כולם ממילא מושחתים. גם לו יש תיאוריה "פשטנית" השמה את ארה"ב שהתערבה בסכסוכים והרגה בשוגג אזרחים חפים מפשע על תקן של ארכיטרוריסט כבן לאדן הרוצה להרוס את העולם הנאור והורג במודע אלפי אזרחים חפים מפשע. אותו דין חל לגבי ישראל, כאשר היא מושמצת בשקר גס של רצח עשרות אלפי פלשתינאים חפים מפשע והוא מתעלם מכל הרקע של הסכסוך הישראלי ערבי שנועד לחסל את ישראל ולהשלים את מלאכתו של היטלר. יש לקוות כי חומסקי אינו סובר כפוריסון, בן טיפוחיו, שגם זוועות השואה הן המצאה קפיטליסטית-ציונית-אימפרליסטית.

וזה מביא אותנו לדילמה אתית ממדרגה ראשונה. כל מי שעוסק באתיקה בעסקים והוא ישראלי או אמריקאי מואשם אוטומטית בצביעות, כי מצד אחד הוא יפה נפש כל עוד שהוא עוסק בכלכלה אך במדיניות הוא כוחני כמו אנשי העסקים המושחתים ביותר. ההשמצות באות משני הכיוונים: מצד הניאו ליברלים שטוענים שהאתיקנים הם אנטי-ביזנס וסוציאליסטים רחמנא ליצלן, ואילו ה"שמאלנים" טוענים שהם צבועים כי הם לא מגנים את ההתנהגות ה"פושעת" של מדינותיהם. או שאתה אתי במאת האחוזים או שאתה מושחת בדיוק "כמוהם". וזאת קל להגיד לפרופסורים הספונים בעולם האקדמי שמעולם לא ניהלו חברה או שרתו בממשל או בצבא.

אך תיתכן בהחלט דרך ביניים, במיטב המסורת של אריסטו, הדוגלת בקפיטליזם הומאני שאינו ניאו ליברלי אך גם לא קומוניסטי, הדוגלת במדיניות הומאנית הדוגלת בהקניית ערכי הדמוקרטיה וזכויות האדם בכל רחבי העולם, בארצות ערב, בויטנם ובאיראן, המתנגדת לשלטון בעם זר אך גם בטרור של תנועות "שחרור", כי טרור הוא טרור גם אם הוא מקבל את ההצדקה שלו ב"שחרור". תמיד ניתן לתת לבוש אידיאולוגי לרצון להשתחרר מהעול הקפיטליסטי באיטליה ע"י הבריגאדות האדומות, מהשלטון האימפריליסטי הרוסי בצ'צ'ניה, או מהשלטון היאנקי בקובה. צריך להיות גאון בשיעור קומתם של גנדי או מרתין לוטר קינג על מנת להשתחרר בדרכי שלום מעול הכיבוש הבריטי או מהגזענות במדינות הדרום. ההיסטוריה מוכיחה את ההבדל התהומי בין מאבק שחרור לא טרוריסטי לבין טרור חסר הבחנה שהורס בסופו של דבר גם את אשיות החופש במדינות המשוחררות כפי שראינו באפריקה ובמזרח התיכון.

ואין שום מקום לפשרנות עם מכחישי שואה, טרוריסטים או תנועות אנטי דמוקרטיות. כולם צריכים להיות מוקצים מחמת מיאוס. חופש הדיבור וההפגנה צריך להיות מקסימלי, אך בגבולות של איום על הדמוקרטיה או על עצם קיום המדינה. ניהילזים יביא בסופו של דבר להרס הציביליזציה, בין אם הוא בא מצד אנרכיסטים שמאלנים ככנופיות באדר מיינהוף או אנרכו-קפיטליסטים ימניים כדיויד פרידמן, בנו של מילטון פרידמן. אם ניתן זכות דיבור לפוריסונים למיניהם בזכות יפי נפש כחומסקי, נגיע מהר מאוד לשואה חדשה לא רק כלפי יהודים אלא כלפי כל העולם הנאור. נועם חומסקי טוען בהצדקות על תמיכתו בפוריסון כי חוסנה של דמוקרטיה נמדד דווקא כשנותנים לבעלי דעות חריגות להתבטא. זהו טיעון טריוויאלי, כי ברור שמשטר הנותן רק לנציגי מפלגת השלטון להתבטא הוא משטר טוטליטארי.

יש לתת זכות דיבור לכל המפלגות, פרט למפלגות שהן נגד קיום מדינת ישראל, צרפת או ארה"ב, שתומכות בשנאת יהודים, ערבים או נוצרים, שמצדדות בסמים, רצח או עבדות. את הויכוח האם לאפשר הימורים או לא, מכירת טבק או משקאות חריפים, הפלות, כלכלה ניאו חברתית או ניאו ליברלית, יש להשאיר לתחום הלגיטימי של הדמוקרטיה והכלכלה החופשית. קרנות אתיות יוכלו לסנן חברות כאוות נפשן וכל אזרח יהיה רשאי לקנות מניות בקרנות אלה או מניות בחברות טבק. מדינת נוודה יכולה לאפשר הימורים בלאס וגאס וכל הסולדים מכך לא יבקרו בה ומדינת ישראל יכולה לאסור הימורים בכלל והרוצים להמר יצטרכו לנסוע ליריחו או רומניה. אם המדיה נראית לאחדים מאתנו נשלטת ע"י האליטות ניתן להקים מדיה אלטרנטיבית הממומנת ע"י אלכ"רים, היוצאת לאור באינטרנט, הנלחמת על דרכה. להבדיל מחומסקי, פרידמן ואחרים, אנו מאמינים כי יש בהחלט דברים אבסולוטיים ויחסיים וחובתנו, כאתיקנים, לדעת להבחין ביניהם.

זכויות העובדים בעידן הגלובליזציה -
הסרט התעודי על ארגנטינה "The Take"

מבוסס על הסרט עם תרגום עברי: "The Take"

The Take, 2004, 87 min., documentary directed by Avi Lewis, written by Naomi Klein.

תמצית היצירה וניתוחה:

אבי לואיס, הבמאי של הסרט (בעלה של נעמי קליין) פותח את הסרט באומרו: ברוכים הבאים לעיר הרפאים של הגלובליזציה, זו היא ארגנטינה, אך זה יכול להיות בכל מקום, בתי חרושת נטושים, מכונות מחלידות. אך בתוך ההריסות משהו צומח, עבודות נוצרות מחדש. נעמי קליין מוסיפה: למען הדיוק, עבודות נלקחות חזרה. סיסמה: השתלט, התנגד, ייצר. ארגנטינה היא מדינה עשירה שהתרוששה. פרון הפך את ארגנטינה לארץ עשירה בשנות החמישים אך קרלוס מנם עיצב את ארגנטינה בשנות התשעים בהתאם לחוקי קרן המטבע הבין לאומית IMF יחד עם החברות הרב לאומיות: הבראה downsizing, מכירת משאבי הציבור, הפרטה, אבטלה המונית. "המודל" אושר על ידי IMF וראשיו. אך הנס של מנם הפך לאסון. חצי מאזרחי המדינה ירדו אל מתחת לקו העוני. הוא יצר מערב פרוע קפיטליסטי, כאשר הציבור נלכד בו ללא עבודה ובלי פרנסה. ההון הורשה לנוע ללא הגבלה, בעיקר מחוץ לגבולותיה של ארגנטינה. כאשר בוטלו ההגבלות על המטבע, העבירו הבנקים הרב לאומיים 40 מיליארד דולר אל מחוץ למדינה מבלי שנעשה דבר לעצור בעדם. הממשלה נתקפה פאניקה והקפיאה את כל חשבונות הבנקים. הארגנטינאים הפשוטים ראו כיצד העשירים מעבירים את הכספים שלהם לחו"ל בעוד הם לא יכלו לגעת בכספם. אך זה לא עבר בשלום. מיליונים יצאו לרחובות, שברו חלונות ראווה, חוללו מהומות. הם שרו "שיסתלקו כולם" Que se vayan todos. 30 איש נהרגו על ידי המשטרה. תוך שלושה שבועות התחלפו חמישה נשיאים ובאותו החודש שאנרון פשטה את הרגל, דצמבר 2001, ארגנטינה פשטה אף היא את הרגל, פשיטת הרגל הגדולה ביותר שידעה מדינה ריבונית. מדינה המסרבת לשלם את חובותיה, ממשלה המקפיאה את חשבונות הבנק של תושביה, כללי היסוד של הקפיטליזם נשברו לרסיסים על ידי השיטה הקפיטליסטית בעצמה. הציבור מאס בכל המודל. יש הסוברים כי זהו בדיוק התהליך שמתרחש בכל העולם מסיאטל לדרום אפריקה. מדיניות כלכלית זאת היא גלובלית וכך גם תנועת ההתנגדות.

המצדדים בגלובליזציה האשימו את המתנגדים, ביניהם נעמי קליין ואבי לואיס, שאין להם אלטרנטיבות, קליין ובעלה חיפשו בקדחתנות אלטרנטיבות ברחבי העולם. הם שמעו שמועות על כלכלה מסוג חדש שהחלה לקום בארגנטינה, עם מאות מפעלים שעובדיהם השתלטו עליהם בעקבות סגירתם וניהלו אותם בצורה עצמאית כקואופרטיבים, ללא בוסים. התנועה הלאומית של המפעלים המשוקמים המציאה סיסמה: השתלט, התנגד, ייצר. אנו מתוודעים למפעל Forja San Martin, מפעל הפלדה של סן מרטין, שעובדיו קיבלו אישור מבית הדין לכינוס נכסים לחפש במפעל הוכחות שהבעלים הקודמים מכרו בהיחבא נכסים של המפעל. אם זה נכון, תהיה להם זכות להשתלט על המפעל ולנהלו בעצמם. מתברר שהבעלים לקחו את חומרי הגלם - הכבלים. העובדים מחליטים שהמשכורות יהיו צנועות ושוות. הם ינהלו במשותף את המפעל. הם מחליטים אם כן להשתלט על המפעל על מנת שלא ייעלמו נכסים אחרים. הם מקווים לשכנע את השופט להכיר בהשתלטות שלהם. מפעל זאנון הוא מקור ההשראה שלהם, זהו מפעל אחר שעובדיו השתלטו עליו, מפעל המייצר קרמיקה, שכבר שנתיים מנוהל על ידי עובדיו, והוא אבי אבות תנועת ההשתלטות - The Take. יש בו 300 עובדים, החלטות מתקבלות באסיפות עובדים, לכל עובד יש קול שווה, לכולם אותו השכר. הבעלים הקודמים היו מסובכים בחובות כה כבדים וקיבלו סובסידיות כה גבוהות שכיום הוא שייך לכולם. אך כיום, אחרי ההשתלטות, הבעלים דורש מחדש את המפעל שהוא מוטט. הוא משוכנע שיקבל חזרה את המפעל, כי הממשלה חייבת לו זאת. אך העובדים שומרים על המפעל 24 שעות ביממה. הם נלחמים בשוטרים עם רוגטקות. הם נהנים מתמיכת הציבור הרחב, שהוא משוכנע שזה טוב לכולם ובוודאי עדיף על פני הניהול הקודם. העובדים מועסקים, הקרמיקה זולה יותר מאשר בעבר, והעתיד נראה ורוד יותר. הבעלים

הקודמים קיבלו סכומי עתק מהמדינה כסובסידיה אך שמרו את הכסף לעצמם ולא השקיעו אותו במפעל. אולם הבעלים, זאנון, בשלו - המפעל הוא שלי ולא של העובדים. הם השתלטו על מפעל ששווה $90M. הם עונים שזו לא גניבה אלא החרמה. העובדים תורמים קרמיקה לבתי חולים ולבתי ספר. אלפים פלשו למפעל בכל פעם שהייתה סכנה שהמשטרה תסלק אותם ממנו והיו מוכנים להגן על ההשתלטות בגופם. כיום המפעל הוא בבעלות העובדים.

יותר מ-15,000 עובדים השתלטו בארגנטינה על מפעלים. מספר ההשתלטויות מכפיל את עצמו מדי שנה. זו לא תופעה חדשה, די אם נזכור את רוסיה או קובה. אך מה שמייחד את התופעה הוא שההחרמה לא מבוצעת על ידי ממשלה סוציאליסטית בכפייה, אלא באה מהעם, והחשוב מכל היא לא מנוהלת על ידי ביורוקרטים מפלגתיים, אלא על ידי עובדי המפעלים עצמם. זה מוכיח את טענתם שאין צורך בבוסים. זה קורה גם בקליניקות ובבתי ספר, במספנות, בבתי חרושת לגלידות, לטקסטיל. כולם מנוהלים כיום על ידי העובדים. המפעלים הקואופרטיבים יצרו איגוד משלהם, כי יש כיום מאתיים חברות שהחזירו אלפים למעגל העבודה. זהו מאבק מכובד עם התנסות מבורכת. אך אותם אנשים שהביאו את העובדים לעברי פי פחת ולאבטלה מנסים כיום להשתלט מחדש על "רכושם". זהו איום גדול לתנועה. מנם חזר לפוליטיקה. האדם שמכר את ארצו צץ ממחבואו ומצהיר שהוא נאבק להשליט סדר ולשמור על הרכוש הפרטי. זה מול זה מתייצבים העשירים והפוליטיקאים המושחתים כנגד העובדים הרעבים. זאנון, ה"בעלים" של המפעל ביקר את מנם ידידו בבית הסוהר ואחרי שהשתחרר. מנם הבטיח לו להשיב לו את המפעל. מתנהלת מערכת תעמולה משומנת היטב בעד מנם הנתמכת על ידי האליטות הותיקות. אבדה הבושה ומנסים להחזיר לשלטון את זה שהרס את כלכלתה והיה אחד הפוליטיקאים המושחתים ביותר במאה העשרים. הוא ניהל את כלכלת העל הקפיטליסטית בשנות התשעים ueber capitalism. יריבו של מנם הוא קירשנר, המושל לשעבר של חבל פטגוניה. העובדים מקווים שקירשנר ישמור על המפעלים הקואופרטיביים, אך אחרים סקפטים לגביו.

העובדים לא עושים לובינג, הם מעורבים בפעולה ישירה ודמוקרטיה ישירה. המפלגות המושחתות משחדות בוחרים לנהל את המערכה עבורם, למרות שהם הקורבנות של השיטה המושחתת. מתי, בחורה צעירה, מרואיינת ומביעה התנגדות לכל המפלגות, היא לא תצביע, כי הממשלה הורסת את החיים של האדם הקטן. לעומתה אימה אנה תומכת בקירשנר שהוא פרוניסט. יש הרבה נוסטלגיה לזמנים בהם לכל אחד הייתה עבודה, היה חינוך, היה עתיד. אך המפעלים הקואופרטיביים זקוקים לתוכניות עסקיות, ללקוחות. הם עולים לרגל למפעל טרקטורים המנוהל על ידי עובדיו, מפעל זנלו. הם יצרו שותפות עם קבוצה של מנהלים לשעבר ועם המפיצים. הם דווקא החליטו לא לשלם לכל אחד את אותו השכר, אין פה מידה אחידה. כל מפעל קובע לעצמו את הכללים הטובים לו. מפעל זנלו מסכים לשלוח לפורחה סן מרטין את חומרי הגלם. הפורחה תייצר את חלקי הטרקטורים ותמכור אותם לזנלו. העובדים מקווים שהשופטת ד"ר פרנדז תבין זאת כי יש לעובדים את היכולת לנהל בעצמם את המפעל. המפעלים הקואופרטיביים מהווים איום לכונסים ולנושים המעוניינים למכור את המפעלים כגרוטאות. אל הפורחה מגיע הנאמן שהוא המתווך בין השופטת והרוכשים לבין העובדים. עבור העובדים הוא האויב כי הוא זה שמוכר כל דבר. הם אומרים לו במפעל שהם מעוניינים להתחיל לעבוד ביום שני הקרוב. בבית המשפט אומרת השופטת ד"ר אדלה נורמה פרנדז שאף אחד לא יסכים לרכוש מפעל שהשתלטו עליו עובדיו. הנאמן מצהיר שמעולם לא שמע שנעלם דבר מה מהמפעל והעובדים אומרים שחסר הרבה. השופטת אומרת לעובדים שהם מחבלים במאמציה לקבל את המפעל, היא לא מעוניינת בהצעות העובדים ודורשת מהם שיתפנו.

ישנם אזרחים רבים המצפים לגואל כמנם, המשווה עצמו לישו. בינתיים IMF מציעה את אותה הגברת בשינוי אדרת. מלווה לתשלום הריבית של הלוואות העבר, קיצוץ בהוצאות הממשלתיות, העלאה מסיבית של מחירי המים והחשמל כפי שדורשות החברות המופרטות של החשמל והמים. אחד מהעובדים הבכירים של IMF נעצר בעוון שחיתות. הקרן לא פופולארית בארגנטינה. היא מעדיפה שהנשיא הבא (מנהליה נפגשים עם המועמדים) יבטיח יציבות כלכלית בארגנטינה. לא משנה מי ייבחר, האזרחים יישארו עם אותן בעיות כלכליות. יחד עם זאת העובדים מערבים פוליטיקאים על מנת שיבואו לעזרתם. אשתו של אחד מפועלי הפורחה אומרת שהפוליטיקאים גנבו מהם את הכבוד העצמי שלהם, ואין דבר עצוב יותר מאשר אדם ללא עבודה, אדם מושפל, אך היא חושבת שבעלה יקבל מחדש את עבודתו. ביום הבחירות מאשימים את המאפיה של מנם שהיא יוצרת כאוס על מנת לעודד את הקריאה שלו לסדר. מפעל ברוקמן לחליפות מוחזר לבעליו. זו לא סתם חברה, זה המפעל שהחל בכל התהליך. בעידן הגלובליזציה אם במפעלי טקסטיל בעולם השלישי דורשים עובדים תנאים משופרים, החברות הרב לאומיות סוגרות את המפעל ועוברות למדינה אחרת. במפעל ברוקמן הבעלים קיצצו בשכר העובדים ואיימו לסגור את המפעל. יום בהיר הבעלים פשוט נטשו את המפעל. אך העובדים החליטו להמשיך להפעיל אותו ועכשיו סילקו אותם מהמפעל שלהם. עובדי ברוקמן הפכו ליקירי האומה, הם אומצו על ידי האימהות של כיכר מאי, הנשים שאיבדו את יקיריהן בזמן הדיקטטורה הצבאית שנרצחו באכזריות על ידי הגנרלים. נערכות הפגנות המוניות למען עובדי ברוקמן. ביום השלישי של שביתת השבת מול המפעל מתקבצים אלפים מכל רחבי המדינה לתמוך בעובדים.

הצעת החוק להעברת הפורחה לעובדים מובאת להצבעה בבית הנבחרים בלה פלטה. הבית מחליט להעביר את המפעל לעובדיו. העובדים הנרגשים בוכים מרוב אושר. ברקע אנו שומעים שיר של מרסדס סוסה:

Quien dijo que todo esta perdido, Yo vengo ofrecer mi corazon, Hablo de cambiar esta nuestra casa

"מי זה אמר שהכל אבוד, אני באה להציע את ליבי". רואים את ההמונים מסתערים על השוטרים במפעל ברוקמן. מרסדס סוסה ממשיכה לשיר על העניים, על הכמיהה לחיים והיא מסיימת במילים: "אני אומרת שצריך להחליף את ביתנו". השער של מפעל ברוקמן נשאר נעול. רואים את האחות של העובדת החולה בסרטן שאומרת שהבעלים הקודמים ניכו לה משכר העבודה את הזמן שהלכה בו לטיפולים כימותרפיים, אבל העובדים המנהלים כיום את המפעל עוזרים לה כי הם אנשים עם ערכים. כשהגיעו נעמי קליין ואבי לואיס לראשונה לבואנוס איירס נתן להם אדם מכתב ובו נאמר: "אנחנו הראי שעליכם להסתכל בו. השגיאה שאינכם צריכים לעשות. ארגנטינה היא השיירים שנשארו מארץ שעברה גלובליזציה. אנחנו נמצאים במקום שכל העולם צועד אליו." מה שהם ראו בארגנטינה היא מדינה המנסה ללמוד משגיאותיה.

מנם נשר בסיבוב השני של הבחירות כשהבין שההמונים הם נגד ה"מודל". נסטור קירשנר זכה בבחירות. נראה לעובדים שהוא יעזור לקואופרטיבים ולא לחברות הרב לאומיות. הקואופרטיבים הם הדרך של הארגנטינאים ליצור עולם חדש, לטאטא את העולם הישן. שישה חודשים מאוחר יותר חזרו נעמי ובעלה לארגנטינה. פורחה סן מרטין עובדת בקצב מלא. זאנון הגבירה את התפוקה ושכרה עובדים חדשים. למרות הבטחותיו קירשנר חתם על הסכם חדש עם IMF, הדומה מאוד להסכמים הקודמים. בית הנבחרים של בואנוס איירס החזיר את מפעל ברוקמן לעובדיו. המפעל פתח שוב את שעריו.

מאמר שפורסם בעיתון גלובס בתאריך 18.9.2008, עם פרוץ המשבר הכלכלי - ראיון עם יעקב קורי ע"י דרור פויר

משוגעים, תרדו

כבר לפני שנים הוא התריע שאם נורמות האתיקה בתאגידים לא ישתפרו, החברה האנושית תהפוך לג'ונגל. היום, כשמוסדות ענקיים קורסים, ד"ר יעקב קורי חוזר להוכיח בשער. בישראל, הרע עוד לפנינו < דרור פויר

דרור פויר

18/9/08

"אתה יודע מה מטריד אותי?" שואל ד"ר יעקב קורי בסוף פגישתנו. "לקח לי שלוש שנים לכתוב את הספר הזה, ובסופו של דבר הוא יימכר בכמה מאות עותקים והשפעתו תהיה מזערית. אם הקהל הרחב היה קורא בו הוא יכול היה להשפיע בכיוון הנכון".

זה באמת מטריד, אבל מה לעשות, 500 עמודים של אתיקה בעסקים זה לא בדיוק החומר שממנו עשויים להיטים שתקחו אתכם לטיסה או לחוף הים.

ואולי חבל שכך. למרות האורך והעומס והכובד, "סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית" (הוצאת מאגנס), הספר של קורי - כך הוא מכונה בפי חבריו, בפי משפחתו, ובפיו עצמו - מצליח לרתק. אחרי פרקים נבחרים אתה מבין קצת יותר איך העולם שלנו עובד ואיך המדינה שלנו מקולקלת, איך עסקים נעשים ואיך הון מצטבר, מי דופקים אותך ואיך הם עושים את זה.

רעידת האדמה שעברה על וול סטריט בשבוע האחרון נתנה משנה תוקף למשנתו. "התרעתי על מה שקורה כיום לכל אורך הספר, מהמבוא ועד הסיכום", הוא אומר. ואני מתפלא שבכל אמצעי התקשורת אף אחד לא אומר את המובן מאליו: הסיבה היחידה למשבר בשוק ההון היא היעדר אתיקה. יצירתיות פיננסית בשם מקסום הרווח היא הדבר שגרם למשבר הנוכחי".

חי בסרט

מדובר בספר ראשון מסוגו בארץ. לדברי קורי, אולי אפילו בעולם. מה שעושה אותו לכזה הוא שני טריקים. הראשון הוא משחקי תפקידים: מובאת לפני הקורא בעיה אתית, למשל שימוש במידע פנים, וצריך לראות את המקרה מכמה זוויות. הטריק השני נחמד אפילו יותר: עיסוק בסוגיות אתיות עסקיות דרך ניתוח יצירות מוכרות, מ"הסוחר מוונציה" ועד הסרט "ארין ברוקוביץ'". הניתוח קושר את הדיון עם המשמעויות האתיות ועם המקרים הטכניים מדי, ומציב אותם על קרקע מוכרת יותר.

למשל, המשבר הפיננסי הנוכחי נקשר לדיון בסרט "אלה חיים נפלאים". "מה שעשה שוק ההון בארצות הברית זה בדיוק ההפך ממה שמתואר בסרט", הוא מסביר. "בסרט נותן ג'ורג' ביילי משכנתאות זולות לאנשים קשי יום הרוצים לרכוש דירות, לוקח מרווחים זעירים ומוצא סיפוק באחריות החברתית של שיכון המשפחות העניות. אבל הם נתנו הלוואות בריבית רגילה לאנשים קשי יום בתנאים שהם לא יכלו לעמוד בהם (ועברו בכך על הציווי "בפני עיוור לא תשים מכשול"). מובן שהם לא דאגו כי הם העבירו את הסיכון של אי החזר ההלוואות לצד שלישי, ונהנו מכל העולמות. העברת הסיכון לאחרים היא תופעה ידועה של Other People's Money, שבגללה נכנסים לפוזיציות מסוכנות ביותר, כי בגלל המינוף אין סיכון".

"אם הם היו אתיים הם היו עושים מה שהרבה בנקים אתיים למשכנתאות בעולם עושים: נותנים משכנתאות בריבית נמוכה ועם מרווחים נמוכים ותנאי החזר שהלווים יכולים לעמוד בהם. אך לא לעולם חוסן, ובגלל תאוות הבצע התפוצצה הבועה וכל שוק ההון קורס".

הסרט "גלנגרי גלן רוס" משמש בספר כדוגמה מושלמת להשתלטות תאוות הבצע הדוחקת את האחווה האנושית. "ביצירה זו", כך קורי, "כולם מרמים את כולם, מאיימים על כולם.

אין חברות, אין ערכים, אין רגשות. התגשמות חלומו של מילטון פרידמן, שמטרת החברה היא מקסום הרווח ותו לא".
את "קרנפים" של יונסקו הוא מנצל כדי לדון באבולוציה המעוותת של שוק ההון, הישרדות החזקים על-ידי ניצול החלשים; את "ארין ברוקוביץ'", סיפור מאבקה של אישה פשוטה ונטולת השכלה מול מערכת דורסנית ורבת כוח, הוא מנצל כדי לדון בתיוג אנשים בעולם העסקים לפי מוצא, מין, מראה וקשרים. הסרט "המקור" מעלה לדיון את חשיבות השקיפות ותפקידה המכריע של התקשורת. אפילו האופרה "ריגולטו" של ורדי מגויסת כדי לדון בהזדהות של הקורבן - אנחנו - עם העושק אותו, מסיבות שונות, שהעיקרית שבהן היא הערצת הכוח והכסף. לעומתם, "כולם היו בניי" מאת ארתור מילר פותח דיון על חשיבות המנכ"ל בעיצוב ה"אקלים האתי של החברה" ועל הדילמה הנצחית בין רווחיות לאתיקה, שבמחזה מובאת לקיצוניות: בנו של קלר מת בגלל התנהגותו הלא אתית.
"מותו של סוכן" עוזר לקורי לדון בתפקידו של העובד המבוגר בחברה. "היום הולך ומתקצר אופק החיים של המנהל או של העובד הפרודוקטיבי", הוא אומר. "היום מחפשים אנשים בני 30 עד 40. אם אתה עושה את זה לאחרים, בסופו של דבר יעשו את זה לך".
"הנקודה העקרונית", מסכם קורי, "היא לעולם לא לעבוד עם חברות ומנהלים שהמניע העיקרי שלהם הוא חמדנות ומקסום הרווחים". הסרט "וול סטריט" הוא גם הזדמנות טובה להעלות על נס את המתריע, את זה ששם סטופ ברגע המכריע. גם הסרט "סילקווד" מנוצל כדי לדון בתפקיד המתריע, הסובל מניסיונות השתקה.
אתה מעודד לצאת נגד הבוסים המושחתים.
"זה באמת הפרק הכי קשה. יש לי איתו בעיות גם עם סטודנטים, בגלל הקונוטציה של הלשנה, של להיות שטינקר. התשובה שלי פשוטה: יש הבדל תהומי בין מלשין למתריע. מלשין זה אחד שבזכות ההלשנה השתפר מצבו, קיבל משרד פינתי, לדוגמה. לעומת זאת, מתריע זה אחד שמצבו הורע, שפוטר או נודה".
"בסוף לא תהיה ברירה, ככל שמצב האתיקה ימשיך להידרדר אנשים ייאלצו להתריע יותר ויותר. ככל שיהיו יותר אסונות תהיה יותר מוטיבציה להתריע. תמיד מחכים לרגע האחרון. אני אומר: אל תחכו לרגע האחרון - המצב מספיק רע גם ככה".
הוא לוקח את הדברים האלה ללב. בשבילו אתיקה היא לא עיסוק תיאורטי, היא "בראש ובראשונה מקצוע רגשי. אם אתה מרגיש שאתה צריך להיות אתי - אתה תנהג בצורה אתית".
בהקדמה אתה כותב כי סוגיית האתיקה בעסקים הפכה לרלבנטית בעקבות שערוריות כמו אנרון, וורלדקום, בנק ברינגס, או הבנק למסחר בישראל, וכי בארצות הברית ובאירופה נעשה רבות להגברת המודעות לנושא. רק בישראל, אתה כותב, כמעט שלא נעשה דבר מלבד תשלום מס שפתיים. למה?
"הסופרים שלנו כותבים על יהודים וערבים, מזרחים ואשכנזים, חרדים וחילונים, על השואה ועל הדור השני לשואה, אבל כמעט אף אחד לא כותב על אתיקה בעסקים או בממשל. ואחר כך מתפלאים שהמצב כל-כך גרוע. בכל מקום בעולם אנשי הרוח עומדים בראש המחנה הנלחם נגד השחיתות, חוץ מאשר בישראל. אולי בעולם יש התעניינות מפני שהמצב גרוע, אבל פה המצב כל-כך גרוע שאפילו אין ניצנים של התעניינות בנושא".
ואם מדברים על המשבר הנוכחי, קורי סבור שבישראל טומנים את הראש בחול. "לא מקובל עלי מה שטוענים אנשי כלכלה בכירים שקריסה כמו בארצות הברית לא יכולה לקרות בישראל. קודם כול, הכלכלה בישראל פחות אתית מאשר בארצות הברית, המשק בארץ יותר ריכוזי ורובו נמצא בידי כמה אילי הון, המשטר שלנו יותר ניאו ליברלי, הפערים בארץ יותר גדולים מאשר בארצות הברית המכבידה את עולה על אילי ההון. יש חבירה בלתי נסבלת בין הון, שלטון ופקידי ממשל שחלקם עוברים לעבוד בהון אחרי שטיפלו בו ביד נדיבה, חלק ניכר מהתקשורת מצויה בידי אילי ההון ומתעלמת מתופעות מדאיגות. הממשל התאגידי בארץ הרבה יותר גרוע, אין קרנות אתיות, אין בנקים קהילתיים, מצב האקולוגיה בשפל חסר תקדים, ואין אכיפה, כנופיות הפשע עושות בארץ ככל העולה על רוחן והמשטרה קצרה ידה מלהושיע, חלק ניכר מהפוליטיקים מושחתים, וכל זאת על רקע הסכנות של חיזבאללה, חמאס, איראן, ומדיניות רווחה שפשטה את

הרגל".
איך כמעט כולנו נדפקים
14 שנים עבד קורי באלביט, ומילא תפקידים בכירים בתעשיית ההיי-טק. מאז 1987 הוא עובד כעצמאי בתחום מיזוגים ורכישות בינלאומיות ("זה חשף אותי למאות דילמות אתיות"). לפני כעשר שנים התחיל לחקור את הנושא. את עבודת הדוקטורט שלו, על עושק בעלי מניות המיעוט, עשה באוניברסיטת CNAM בפריז. בארץ, לטענתו, אף מוסד אקדמי לא הביע עניין בנושא. הדוקטורט הוביל לשני ספרי מחקר נוספים בתחום, שתורגמו גם לאנגלית, זכו לתהודה רבה, גם בזכות פרשת אנרון שאותה ניבא כמעט במדויק, והפכו את קורי למרצה מבוקש. לא, לא בארץ.
אלביט מייצרת נשק. יש משלח יד פחות אתי מזה?
"עד שהתחלתי לעסוק בנושא בצורה אקדמית, לא חשבתי שניתן לראות את העובדה שמכרנו מערכות נשק אלקטרוניות כמעשה לא אתי. ראיתי בעבודתי באלביט תרומה לביטחון המדינה; ברוב התקופה שלי באלביט היוו המכירות למשרד הביטחון למעלה ממחצית המכירות הכלליות. רוב היצוא היה לארצות הברית, ולא ראיתי בעיה אתית בכך שאנחנו מייצאים נשק לבעלת ברית שלנו. אבל כן, אחד הקריטריונים המרכזיים של הקרנות האתיות הוא לא להשקיע בתעשיות הנשק".
הסטודנטים לא שאלו על זה?
"לאף סטודנט ישראלי מעולם לא היו השגות בנושא. בצרפת היו לי סטודנטים שראו בזה טעם לפגם, ואפילו צביעות. אני מודע שזאת בעיה, אבל זה רק מחזק את הטיעון שלי שאין איש עסקים שהוא אתי במאה אחוזים. עם זאת, הרצון הנלוז של אנשי עסקים או של פוליטיקאים לא אתיים לצייר את כולם כפושעים מבחינה אתית, וכך להקל על עצמם, לא מקובל עליי. יש הבדל גדול בין מי שנוסע 120 קמ"ש באוטוסטרדה בלי לסכן אחרים לבין מי שנוסע באותה מהירות בתוך שכונת מגורים. בשני המקרים זו עבירה על החוק, אבל יש הבדל ערכי ברור".
תסביר את העניין עם בעלי מניות המיעוט.
"בעל מניות מיעוט הוא כל מי שאין לו שליטה בחברה. אם אתה רוצה או לא רוצה אתה בעל מניות מיעוט - הרי כל קופות הגמל והפנסיה מושקעות במניות. טענתי שבעלי מניות מיעוט בחברות לא אתיות תמיד מפסידים את השקעתם. אם החברה בקשיים, לבעלי השליטה יש מידע פנים והם יכולים למכור מניות רגע לפני המפולת או, במקרה הפוך, לרכוש רגע לפני פריצה. לבעלי מניות מיעוט אין המידע הזה. השיטה הזו משתכללת עם כלים כמו בק-דייטינג וכדומה. בהרבה מאוד מקרים, בעלי השליטה בחברות לא אתיות מפילים את המחיר ומייאשים את בעלי מניות המיעוט כדי לקנות את המניה בזול".
נהדר.
"אני הראשון בעולם שכתב ספרים ושעשה דוקטורט בנושא. ויש מאות מיליונים של אנשים כאלה שמושקעים בעשרות מיליארדים של דולרים. הדרך הקלה ביותר להתעשר היא עושק של בעלי מניות מיעוט".
"בעלי השליטה עושים מה שהם רוצים", הוא טוען, "הם הרי שולטים במועצת המנהלים. זה לא שאני מטיל ספק חלילה ביושרה של דירקטורים חיצוניים, אבל דירקטור עם דעות עצמאיות לא ימצא את עצמו בשום דירקטוריון. אם הוא ילך עם בעלי השליטה, מובטחת לו פרנסה בעשרות דירקטוריונים, לכל החיים. הייתי מצפה שדירקטור חיצוני יהיה נציגם של בעלי מניות המיעוט; הלקוחות, הספקים, ואפילו הנושים, שלא לדבר על נציגי ציבור, למשל בחברות מזהמות הפוגעות בסביבה, ששייכת לכולנו".
לשנות את שוק ההון
הוא מציע להקים מועצה מפקחת שתכלול נציגים של כל בעלי העניין; עובדים, לקוחות, ספקים ועד האזרחים, ושתהיה לה נציגות בכל דירקטוריון. העובדה שלבעלי השליטה לא תהיה שליטה מלאה תקשה במעט, אם אפשר להתנבא, על היוזמה הזו שלו. עוד המלצות: "שקופות גמל ישקיעו רק באיגרות חוב ממשלתיות עם ביטחון מלא. זה היה פעם וצריך לחזור לזה. שלא ישקיעו בבורסה סתם. הם הרי לא יודעים מה יכול לקרות. כנ"ל בנושא קרנות הנאמנות. פעם הייתה חומה סינית. היום השליטה בגופים שמנהלים את קרנות

הנאמנות והפנסיה רופפת".
"כל הנושא של גרעין השליטה מוטעה מיסודו", הוא אומר. "היום אתה יכול לשלוט בחברה עם 10% או 20%, ואלה עם ה-80% הם בעלי מניות מיעוט. בעלי השליטה מאורגנים בבלוק, משיגים רוב באסיפה שמאפשר להם למנות דירקטוריון ומנכ"ל. את שאר השמונים אחוזים קשה מאוד לאגד. רוב המניות הן מניות בלי שם, שאתה קונה באמצעות הבנק, הן לא על שמך ואתה לא יכול לבוא לאסיפת בעלי המניות".
אתה מציע לשנות את המבנה של שוק ההון.
"אני מסתכל על האינטרסים של כל בעלי העניין, לא רק של בעלי השליטה שרצים למקסם את הרווח. גם של לקוחות וספקים, ומנסה למצוא את נקודת האיזון".
נקודת האיזון האתית?
"והרווחית. אין שום הבדל. יש סינרגיזם מוחלט בין שני הדברים. ראה את האיש העשיר בעולם, וורן באפט, להערכתי איש העסקים הכי אתי, וראה את סטף ורטהיימר שהוא איש העסקים הכי עשיר בישראל, וגם הכי אתי".
הכי אתי?
"צריך להיזהר מהגישה שכולם רמאים וגנבים ולחפש מתחת לאדמה אם כל בעל הון עשה פעם משהו לא אתי. היית מצפה אולי מבאפט שישקיע רק בחברות אקולוגיות, אבל לי מספיק שהוא עושה את עסקיו בצורה אתית, לא משחק משחקים פיננסיים על מנת לייפות את מחיר המניה. ובכל מקרה, בדיוק בשביל זה אני מציע להקים את מכון האתיקה שייתן רייטינג לחברות, כמו שיש רייטינג לאשראי ולהשקעות. אני לא רוצה להיות השופט של דברים כאלה".
יש דוגמאות בעולם לדבר כזה?
"לא, אבל קרנות אתיות הן צעד בכיוון הנכון למכון כזה. בארצות הברית יש 2.2 טריליון דולר שמושקעים בקרנות כאלה. 13% מההשקעות בבורסה הן דרך קרנות אתיות. זה הענף הפיננסי שגדל הכי מהר והתשואה שלהן לא פחותה משל הקרנות האחרות".
מדד מעלה זה הכיוון?
"קרנות אתיות צריכות להיות נשלטות על-ידי גופים שלא קשורים בחברות שבהן הן משקיעות. מעלה ממומנת על-ידי חברות והיא נותנת עליהן את המדד. האם חברה תמשיך לממן את מעלה אם זו תכריז שהחברה לא אתית?"
קשה לראות מכון אתיקה כזה קורם עור וגידים. אז אם רוצים לבנות חברה אתית יותר, מה עושים?
"הבעיה הראשונה היא לשנות את התפיסה: העיקר הוא לא מקסום הרווח. אם היית רוצה למקסם את הרווח, היית צריך לתת לעובדים משכורת אפס ולגבות מהלקוחות מחיר אין-סופי. את זה אתה לא עושה, צריך לתת שכר הוגן ולספק מוצרים טובים. אתה לא יכול למקסם רווח בלי מחיר. ברור שמי שממקסם את הרווח מגדיל את הסיכון. צריך למצוא את האיזון בין כל מחזיקי העניין, אחרת הכול מתפוצץ".
"עיקרון שני, פשוט מאוד: שמרנות פיננסית. בלי מינופים לא הגיוניים. להיות פחות יצירתי. היצירתיות הביאה עלינו את אנרון. הייתי מצפה, במיוחד מבנקים, להיות הרבה יותר שמרניים. בנק צריך להיות האורים והתומים של השמרנות. את היצירתיות תשקיע בשיווק. תן דרור לאגרסיות מול המתחרים, לא מול הלקוחות".
חולם בספרדית
יעקב קורי נולד בקהיר ב-1944, ומתגורר כיום בחיפה. הוא נשוי לרותי, מורה בגמלאות, ואב לשלושה ילדים: יוסי, 37, דוקטור לארכיטקטורה (בעל המשרד גאוטקטורה לארכיטקטורה סביבתית); אמיר, 34, עורך דין, עובד ביאהו!, שירלי, 29, בוגרת מדעי המחשב ומסיימת לימודי MBA, עובדת בהיי-טק.
אף שהוא עוסק בעושק בעלי עניין, במנהלים גנבים, בבעלי שליטה מושחתים, בפוליטיקאים חלקלקים ובסביבה עסקית ואתית מקולקלת, וגם פעיל בעמותת אומ"ץ של העיתונאי אריה אבנרי, קשה לומר שהוא נותן לזה להשפיע על מצב רוחו. קורי הוא אדם חייכן ואופטימי, שצריך להתאמץ מאוד כדי להעכיר את רוחו. בערב ההשקה שנערך לכבוד ספרו בבית ציוני אמריקה בתל אביב הוא התגלה כמרצה בחסד. פוליטיקאים הוזמנו, אבל אף אחד לא בא.

באותו ערב דיבר גם גד פרופר, מנכ"ל אסם וחבר קרוב, שהגדיר את קורי, בהומור, כסמן שמאלי קיצוני שדרישותיו האתיות רחוקות מהמציאות. גם קורי מעיד על עצמו שהוא מעדיף להציב אמות מידה גבוהות מאשר להתפשר.
האיש מנוי לשני תיאטרונים, לסינמטק, לחוג למוזיקה קאמרית, לתזמורת הסימפונית חיפה ולערבי שירה עם אפי נצר. אבל הכי הוא אוהב ללמוד שפות.הוא שולט בעשר שפות ברמה טובה, ויכול להסתדר עם ארבעים נוספות. הוא למד פורטוגזית בשביל לקרוא את אמאדו, ספרדית בשביל סרוונטס, איטלקית בשביל מורביה וגרמנית בשביל גתה. בשביל איבסן הוא למד נורבגית, ויידיש בשביל ההורים של אשתו. טוב, וגם בשביל שלום עליכם. כחיפאי, ניצל את מלחמת לבנון השנייה ובין אזעקה לנפילה למד לבד רוסית, ערבית ויוונית כדי לקרוא את טולסטוי, מחפוז וקזאנצקיס.
והשפה הכי יפה?
"האהובה עליי ביותר היא לדינו. את הספר הראשון שלי בלדינו קראתי כשהייתי בן 17: רומיאו ויוליה בתרגום חופשי של ספורטא מסלוניקי מלפני מאה שנה, בכתב רש"י. בחיים לא צחקתי כל-כך הרבה".
הוא גם שלח ידו בכתיבה ספרותית. היצירה הראשונה שלו הייתה מחזה. הבעיה: הוא נמשך עשר שעות. "אחרי הונאה אתית גדולה שכתוצאה ממנה אני ואלפי בעלי מניות מיעוט אחרים איבדנו את כספנו, ישבתי בגינה להירגע וקראתי את האודיסיאה. ככל שקראתי מצאתי עוד ועוד מקבילות בין מה שקרה לי לבין הומרוס. התיישבתי לכתוב. במשך 18 ימים כתבתי יום ולילה".
בשיתוף עם עמליה אייל הוא קיצר את המחזה, שנקרא "בחירתה של נלי". "אני חושב שיעל אבקסיס יכלה לגלם בצורה מופתית את נלי", הוא אומר. שום תיאטרון בישראל לא היה מוכן להעלות גם את הגרסה המקוצרת. המחזה עובד לרומן, אבל ההוצאות הגדולות סירבו לפרסם את האודיסיאה האתית של איש העסקים. הספר פורסם בהוצאה הקטנה "בימת קדם" ב-2001, תחת הכותרת "הישמרו מדורון יווני". יש להניח שלא שמעתם עליו.
מהפוליטיקה לעסקים ובחזרה
קצת מבאס שכל השמות בספר בדויים. אין קרקפות תלויות בין העמודים.
"גם חבר שלי, שראה את הספר, התאכזב שאין בו שמות. זו הייתה בחירה - הספר תוקף את הנושא של אתיקה בעסקים, גם בישראל, בצורה גנרית. לא מעניין אותי לתקוף חברה ספציפית. חוץ מזה, אין לי זמן ובטח שלא עניין להעביר את השנים הבאות בתביעות דיבה".
אתה כותב שמה שהכי משפיע זו הנהגה אתית.
"מה שאני ממליץ זה שישקיעו רק בחברות אתיות. מי שלא יודע אם החברה אתית, שלא ישקיע. פשוט מאוד".
מה על האווירה בישראל?
"האקלים לא אתי וקשה מאוד לאיש העסקים האתי להתחרות במצב כזה. ראיתי גם ראיתי אנשים, עמיתים, חברים, קולגות, שהיו מאוד אתיים, והתקרנפו. הפכו להיות לא אתיים. מול הלקוחות, העובדים, הספקים".
מה בא קודם, הממשלה שהושחתה והשחיתה את העסקים או תאוות הבצע שהשחיתה את הממשלה?
"העובדה שהיום יכולים לזרום בצורה חופשית מהשוק הציבורי, מהממשלה ומהצבא, לשוק הפרטי - זה מזמין חוסר אתיקה ושחיתות. כבר לא צריך לשחד אף אחד. אני בטוח שעברנו את השלב שבו אתה אומר לאלוף, קח את ההזמנה ובעוד שנה תהיה מנכ"ל. מספיק שהם רואים את התקדימים של האלופים שהיו לפניהם. לדעתי, צריך לעשות לפחות חמש שנים תקופת צינון".
ומה יעשו האלופים, הרמטכ"לים, וכמוהם גם הממונים על השכר, אנשי רשויות המסים וכדומה?
"שיהיו משרתי ציבור לכל חייהם. כמו ששופטים שפורשים לא חוזרים להיות עורכי דין ומקבלים פנסיה לכל החיים. זה יעלה למשק הרבה פחות מאשר לתת להם לעבוד בשוק הפרטי".
"הבעיה העיקרית היא בעיה פוליטית, ואין לה פתרון במערכת שכולה ניאו-ליברלית. עם

זאת, יכול להיות שאם הקודקודים יהיו אתיים יהיה אפשר גם במסגרת המפלגות לשנות דברים. אני מאמין בהנהגה. אם ההנהגה אתית, הכול אחרת. אבל קשה להאמין שזה יקרה".
"הייתה לי בעיה למי להצביע בכל הבחירות האחרונות", הוא אומר. "הצבעתי לשינוי שהיו בעד המעמד הבינוני, אבל בתקופתם המעמד הבינוני נשחק הכי הרבה. בבחירות הקודמות הצבעתי לעוזי דיין".
אה, זה אתה.
"חיפשתי מישהו אתי, והוא היחידי שהלך על הטיקט".
"דמוקרטיה אמיתית היא שלטון שבו טוב לכולם, לא שלטון שבו כל אחד יכול לצעוק שלא טוב לו. אפשר להתבטא בצורה חופשית, אבל מה זה עוזר אם אני יכול להתבטא ולא יכול להשפיע? תמיד הייתה פה שחיתות, גם בתקופת מפא"י השלטון היה מוטה, אבל גם כשהייתה שחיתות, זה היה מוטה כלפי 20%-30% מהאוכלוסייה. הרוב נעשק, זה נכון, אבל לפחות ההטייה הייתה לטובת הקיבוצים שתרמו משהו למדינה וישבו על הגבולות, או לטובת ההסתדרות, שהקימה את התעשייה. פעם זה היה מוטה לטובת 19%, היום לטובת 19 משפחות, זה הוביל אותנו לאוליגרכיה".
קדימה למהפכה!
"אני בעד דרכים אתיות לשינוי. אני מאמין שבסביבה עסקית אחרת 19 המשפחות יכולות להרים את נס האתיקה. אני לא נגדן, אני נגד הריכוזיות, ההפרטה - שבמקום שתהיה טובה לכולם היא טובה רק למיעוט המקבל את נכסי המדינה במחיר נמוך, ואחר כך אלה שהיו אחראים על ההפרטה עוד הולכים לעבוד עבור הארגונים האלה".
מה הייתה נקודת ההתחלה של ההידרדרות?
"הייתי אומר שזה התחיל ברצח רבין. הקצוות נהיו הרבה יותר משוננים. וזה יצר אווירה של כל ד'אלים גבר, גם - ואולי בעיקר - אצל המאוכזבים שאמרו 'ממילא הכול אבוד, אז אכול ושתה כי מחר נמות. נאכל במסעדות הכי טובות, נקנה בבוטיקים הכי יקרים'. אז גם התחלתי לפעול, קצת לפני רצח רבין. המגמות הרי התחילו קודם, אבל זו הייתה נקודת השבר".
כך היה בפוליטיקה. ומה בביזנס?
"אני חושב שנקודת השבר מבחינת עולם העסקים היא משבר המניות הבנקאיות בשנות השמונים. עצם העובדה שלא עשו שום דבר למנהלי הבנקים ואף אחד לא ישב בבית סוהר ונתן את הדין - פתח את הפתח לכך שכל אחד עושה מה שהוא רוצה. תסתכל על חפציבה - עוד מעט יונה יהפוך לגיבור לאומי. עסקת הטיעון שלו מגוחכת. במדינה מתוקנת הוא צריך היה לשבת עשרים שנה בכלא".
"האשם הוא השלטון שיש לנו בעשור האחרון, שביבי היה היוזם שלו, אבל ברק לא פחות ואולמרט כמובן. אין פה הבדל בין המפלגות, כולם ניאו ליברלים".
ושרון?
"ודאי וודאי שהיה ניאו ליברלי, אבל לשרון לפחות היו מעלות. הוא היה גיבור ישראל. האחרים אפילו זה לא. אל תבין אותי לא נכון, זה שהיית גיבור לא אומר שמותר לגנוב, כמו דיין שגנב עתיקות, אבל פעם לפחות היו גם מעלות".
"יש דרך אחרת, מה ששטיגליץ קורא הדרך השלישית. לשם אני רוצה שישראל תצעד: רגולציה מסוימת וחופש פעולה מסוים. למצוא את האיזון. אני בעד הרמוניה".
קורי גם מציע לבצע סקרינינג אתי למועמדים למשרות ניהול. כמו שעורכים מבחנים פסיכומטריים ובודקים נאמנות, כך צריך גם לבדוק יושרה. חצי יום של מבחנים, לא צריך יותר.
"אני מנסה לקדם את זה עשר שנים", הוא אומר, "ולא מצליח - אף חברה לא מוכנה לשמוע. פניתי לעשרות חברות, בנקים, אבל כלום. אני רק אדם אחד, וכמוני יש מעט מאוד. אנחנו מיעוט שבמיעוט שבמיעוט".
אולי הם מעדיפים את הלא אתיים? הם יכולים להביא יותר כסף.
"בהתנהלות העסקית האישית שלי תמיד הייתי אתי. ומה אומר לך, הצלחתי לא רע". **
drorfo@gmail.com

3 פרקים בספר "ישראל סיפור הצלחה" מאת אדם רויטר ונגה קינן שיצא בהוצאת כנרת זמורה דביר בשנת 2017.

פרק 7

ערכים חברתיים בצבא העם

בית ספר לחיים

דומה שאין מתאים מלפתוח פרק זה יותר ממכתב שכתבה ליה תמיר, חיילת המבקשת לעשות קורס קצינים קרבי במקום להיות קצינה בפיקוד העורף. את המכתב מסר לי (נ.ק) יצחק תמיר, מנכ"ל קוקה קולה ישראל לשעבר: "העתיד שלנו טמון בעשיה, באמונה וברצון תמיד לגדול ולהשתפר כל אחד לעצמו ואנחנו כעם ומדינה", כותבת ליה תמיר בת ה-19, ומוסיפה: "ברוב הסיטואציות בחיים שלנו יש ביכולתנו להשפיע אך ורק על חלקת האלוהים הקטנה שלנו, אך יש מקומות אחדים שבהם אנחנו זוכים לעשות משהו גדול יותר מאיתנו. אני מוצאת את צה"ל כמקום כזה. מקום שבו אתה קם בבוקר וצריך לדאוג לעוד אנשים מסביבך, בין אם תרצה או לא, בין אם אתה חייל או מפקד, בין אם אתה דתי או חילוני, עני או עשיר, יהודי או לא. כולנו נותנים כדי להיות חלק ממשהו שזכינו לו והוא ממש לא מובן מאליו".

זוהי תופעה ייחודית לישראל, בו השאיפה לתרום למדינה, לשרת אותה, חוצה כל הגיון. למילה "משרת" יש בעברית קונוטציות שליליות. היא נתפסת כפחיתות כבוד לאדם. אפילו הזבנים בחנויות או המוקדנים במרכזי השירות אינם "משרתים". הם מקסימום "נותני שירות" או נדרשים ל"מיקוד בצרכי הלקוח". המקום היחיד בו נהוגה המילה משרת בישראל של היום היא בהקשר של השירות הצבאי. זהו המקום היחידי בו גאוות היחיד היא בהכפפת רצונותיו לדרישות המערכת וצרכיה. זה המקום היחיד בו מוכן הישראלי המודרני, המרדן והאינדיווידואליסט, לעצור את הדהרה לקריירה, לעצמאות ולמיצוי עצמי, ולשרת את המדינה.

"אני חושב שהתרומה של השירות הצבאי לייחודה של ישראל הוא עמוק ורחב הרבה יותר מאשר הביטחון והטכנולוגיה", אומר קובי אלטמן, CFO כי"ל: נכנסתי לצבא כילד קיבוצניק דתי שהכיר רק את העולם הצר של החברה בה נולד וגדל. יצאתי לאחר שירות קרבי בסיירת צנחנים כמי שמכיר את רוב חלקי החברה הישראלית, למדתי את הכוח האדיר של עבודת צוות, התנסיתי בניהול וביצוע משימות נועזות. למדתי בצבא "לא לפחד מהחושך" ובהשלכה לעולם העסקי "לא לפחד מקשיים". לצבא בעיניי יש תפקיד מכריע בהכשרת הצעירים הישראליים ובהקניית יתרון שאין לאף מדינה אחרת. הצבא הוא התחליף הישראלי, ובעיני העדיף, ללימודי החינם באוניברסיטה שנותנות מדינות אירופה. שלוש שנות השירות בצבא זו מתנה שאנחנו צריכים למצוא דרכים להעניק אותה גם למיעוטים. זה ייתן להם כלים עדכניים להמשך הדרך".

לדברים אלה, מצטרף גם איל דשא, ה- CFO של טבע, "יש לנו את בית הספר למנהיגות הטוב בעולם. צה"ל הוא אחד הדברים הכי טובים והכי משמעותיים שיש כאן, בכל מובן שהוא, כולל במובנים החברתיים והכלכליים. ילדים צעירים, שעל כתפיהם מונחת אחריות עצומה, לומדים שם איך להוביל. היכולת, או ההכרח, של צה"ל, לתת לאנשים צעירים מאוד לבטא את עצמם, גם בטכנולוגיות וגם במנהיגות שדה, היא מנוע אדיר בעוצמתו. הם לומדים שם ערכים. הם לומדים איך לוקחים רעיון ומפתחים אותו למשהו. הם

לומדים שם מנהיגות. אני תולה את הצלחתי האישית בהדרכה בצופים ותקופת הפיקוד שלי בגולני".

"צבא העם הוא מפעל ההשמה הגדול ביותר הקיים", אומרת האלופה במיל' אורנה ברביבאי, "החל ממיונים, דרך מערכות ההדרכה, ההשמה והפיתוח האנושי. זהו מפעל השמה הממוקד במיצוי יכולות מקסימלי. זו מתנה לחברה שבה לוקח הצבא אנשים בני 18, מעניק להם הכשרה מקצועית דחוסה, מקנה להם ערכים ומפתח בהם תחושת אחריות, יכולות תפקודיות ומנהיגותיות וניסיון. זהו פטנט עולמי שרשום על שמו של צה"ל" היא מדגישה ומוסיפה כי השילוב בין המסר המועבר לצעירים כי על כתפיהם מונחת האחריות לביטחון המדינה, והשילוב הבין-דורי של חיילי סדיר עם קבע ומילואים – הוא בסיס ההצלחה.

דו"ח שחיבר יוג'ין קנדל, יו"ר המועצה הלאומית לכלכלה, קובע כי 87% מהחרדים שהתגייסו ורכשו מקצוע – השתלבו בשוק העבודה לאחר מכן. הגיוס מאפשר לחרדים לחיות על פי אמונתם, אך גם להשלים השכלה מאוחרת לאחר שסיימו את שנותיהם בלימודי תורה. הצבא הבין, בצדק, שהאוכלוסייה הזאת שווה את ההשקעה, וע"י זה הביא ערך רב גם לחברה ולמשק בישראל.

"לגבי יוצאי אתיופיה, משהו בהם קרוב אלי רגשית באופן יוצא דופן", אומרת ברביבאי, "הרגשתי צורך לשפר את קליטתם בצה"ל, וכתוצאה מכך, כאמור, גם בחברה. הנתונים היו בעייתיים: הן בכמות הכלואים מקרב בני העדה, והן בהיקף הנשירה מהצבא לפני השלמת שירות. בשלב מסוים הבנתי שכל עוד נסתכל דרך הבעיה – לא נוכל לפתרה, והתחלתי לחשוב אחרת. הוצאתי משלחת לאתיופיה של 50 מפקדים (70% מהם יוצאי אתיופיה והיתר מפקדים ביחידות בהן משרתים אחוז גבוה של חיילים בני העדה – נ.ק.). הסיור חיבר את משתתפיו למקורותיהם, איפשר להם לבחון מנקודת מבט אחרת את המעשה הציוני שחוללו הוריהם שהלכו עם הציונות שלהם וחצו מדבריות ושילמו מחיר אישי כבד עד כדי אבדן חיים, והכל למען מימוש הרעיון הציוני".

"גם לגבי בעלי מוגבלויות הצבא פותח שער לקידום ושילוב בחברה. אביא לדוגמא את גיוסם של הנמצאים על הרצף האוטיסטי. הצבא הבין את היתרונות היחסיים שיש להם - הן בפיענוח תמונה והן בבקרת איכות תוכנה - והתאים להם שירות שיהלום את הצרכים המיוחדים להם. צה"ל נתן להם מענה – וקיבל איכות ביצוע שאפשר לקבל מאנשים בעלי יכולות מיוחדות ובנוסף, מימש את הרעיון של "צבא העם" המחויב לכל אזרחיו ופותח בפניהם הזדמנויות לשילוב בחברה. בנוסף, המפגש של "המיוחדים" עם ה"סטנדרטיים", המשרתים באותן יחידות גיבש בהם את היכולת הרגשית ואת הידע המעשי להכיר ולהושיט יד לאחר".

"מכל העולם באים ללמוד את המתודולוגיה של צבא העם והשפעתו המדהימה על החברה בישראל", מספרת האלופה במיל' ברביבאי, ומוסיפה "מטרתו הראשונה של הצבא היא ביטחונית, כמובן, אך מודל "צבא העם", הוא יתרון חברתי אדיר המאפשר לנו לבחור את הטובים והמתאימים ביותר לכל אחד מהתפקידים. המוטיבציה של הנוער לתרום מעוררת הערצה. זוהי תופעה ישראלית ייחודית".

60 יום בשנה

ע"פ פרסומים של צה"ל רק 5% מהאוכלוסייה שיכולה לבצע מילואים לפי חוק, גיל ומצב בריאותי, אכן משתתפת בשירות משמעותי (לפחות שבוע בשנה בממוצע). 69% מהמילואימניקים הם לוחמים ותומכי לחימה. בעומסים ניכרים נושאים מפקדים כמו מג"דים במילואים שעשויים לעשות בשנה ממוצעת 70 ואפילו 80 יום, במקביל לעבודה בשוק האזרחי. חובשים קרביים, צוללנים, נהגי צמ"ה, לוחמי יחידות מיוחדות ועוד, גם הם נמנים על התורמים הכבדים. מטרידה מאד העובדה שע"פ אחד הסקרים 50% מהמעסיקים לא מעוניינים כל כך להעסיק מילואימניקים.

ד"ר יועז הנדל, יו"ר המכון לאסטרטגיה ציונית, מספר על אחד ממפקדיו במילואים בקומנדו הימי, שבחייו האזרחיים הוא רופא, נוירוכירורג מצטיין. בשירות מילואים הוא

מפקד. פה מציל חיים, שם נאלץ בלית ברירה לקחת אותם לפעמים.[1] התובענות של שני העולמות מודגשת היטב אצל עו"ד טל עצמון, המכהן כיום כמנהל בכיר במשרד עו"ד "גולדפרב זליגמן". עצמון, טייס במילואים של מסוקי קרב מסוג קוברה, שהיה במסוק השני שהוזנק להציל את רון ארד[2], כישלון שהוא כואב עד היום. לאחר השחרור וסיום לימודי המשפטים, חי עצמון חיים כפולים ומשולשים: הוא היה עו"ד במקום הכי תובעני מבחינת קריירה שיש. נמדד על כל חיוב לקוח פר-שעה, התחרה על כסאו ועל שולחנו מול אנשים מוכשרים ובעלי אמביציה לא פחותה. במקביל, הוא הוביל רביעייה בטייסת, עושה בממוצע 60 ימי מילואים בשנה, כוננות בגבול, אימוני כשירות, ונמדד כל שנה על כמות הטיסות. "אני צריך לעמוד בזה ובזה", מעיד עצמון, "מודדים אותי כל הזמן ומחיר ההתפשרות על המצוינות – בלתי אפשרי בשני העולמות". הוא היה בא בבוקר לעבודה והולך לטייסת לטיסת לילה.

"אין לי הודעת out of office במחשב המשרדי שלי", אומר עו"ד עצמון, "אני יושב עם סרבל על הגבול – מטפל בלקוחות ופתאום סירנה של אזעקה. רץ למסוק, תוקף, יורה, וחוזר לטפל בלקוחות. אפשר. אפשר הכול. גם משפחה וילדים, גם שותף-מנהל במשרד עו"ד הגדול בארץ וגם מוביל רביעייה בטייסת". הוא ג'ינגל את העולם והצטיין בכל. אבל יש גם סינרגיה, הוא מספר, "בזכות זה שהייתי טייס, מדריך טיסה, הרווחתי תכונות מנהיגותיות. שנות הקבע שלי – תרמו וקידמו אותי. הטייסת היא חממה לרעות, תמיכה, מנהיגות ותרומה לקבוצה. שם התאמנתי בקור רוח, חזון, חשיבה מחוץ לקופסא ועמידה בלחץ. סיטואציות משפטיות לא יכולות להלחיץ אותי. למדתי מחיל האוויר את היכולת המופלאה של תחקור כל משימה. גם אם היא הצליחה ובמיוחד אם נכשלה. זה מתחיל בשורה התחתונה – הצלחנו או לא. אחר כך אומר המפקד את כל טעויותיו בביצוע. אחר כך אומרים האחרים. כך למדתי את הערכים האלה של תחקור ולמידה מתמדת."

לוחמות ומפקדות

"במלחמת יום כיפור, ב- 1973, הייתי בבסיס הפיקוד ברמת הגולן – נפח (נ.ק.). בדיוק בשעה שתיים בצהרים ראיתי את המטוסים הסורים טסים מעל הבסיס ויורים כדורים בצרורות. בבונקר אליו נכנסתי, ישב אלוף פיקוד הצפון יצחק חופי, בראש השולחן ומשני צדדיו כל המפקדים הבכירים. עזרתי שם במענה לטלפונים ומערכת הקשר והעברתי הודעות לקצין מבצעים ראשי שסימן בטוש כחול את כוחותינו הנסוגים ובטוש אדום את הטנקים הסורים המתקדמים מכל עבר. בשעה 19:00 הייתה הפוגה בלחימה מסיבה בלתי ברורה, ומיד התייצבו משאיות לקחת את כל הבנות לראש פינה. עד לאותו רגע לא ידעתי שאני "בת". חשבתי שאני "חיילת". גדלתי על חנה סנש ושרה גיבורת ניל"י. לא הייתי מוכנה לברוח באמצע המלחמה. בקשותיי החוזרות ונשנות לאפשר לי להישאר בתפקידי נענו בשלילה ע"י המפקד שאמר: 'אף בת לא נשארת. גם לא בנות שתפקידן חיוני'. זו הייתה הדוקטרינה כלפי נשים במלחמה אז. המפה הירוקה שכיסתה את שולחן האלוף הגיעה עד הרצפה. נכנסתי אל מתחת לשולחן שעה ארוכה וחיכיתי שמשאית הבנות תצא ואוכל להמשיך בעבודה בלי להישלח לעורף. עד חצות המשכתי לעבוד עם שאר החיילים בחדר הפיקוד הקדמי של אלוף פיקוד צפון, ואז פונינו כולנו בשיירת מכוניות 'כרמל' לבנות שמיהרו בין פגזי הטנקים אל עבר בית ההבראה לשוטרים בצפת, שם שקדנו כל הלילה בבניית חדר מלחמה חדש לאלוף ומפקדיו הבכירים. בשבע בבוקר הגיעו הבנות מראש פינה - ריחניות וזוהרות והזכירו לכולם את הבית, האישה, האם, האחות והאהובה. לא הבנתי אותן אז. אינני מבינה אותן עד היום. לא קיבלתי את הדוקטרינה המפנה נשים מהחזית, ולשמחתי, במשך השנים היא השתנתה".

שיתוף נשים בצבאות בכלל ובכוחות הלוחמים בפרט היה בעבר שולי ו/או אפיזודיאלי. החל מדבורה, המצביאה הקדומה של התנ"ך, דרך האמזונות שעל פי האגדה כרתו את השד הימני שלא יפריע להן לירות ועד ג'אן דארק הבתולה הצרפתייה ואפילו חנה סנש שצנחה אל מעבר לגבולות האויב הנאצי להצלת יהודי הונגריה.

---

1 ד"ר יועז הנדל, "בארץ לא זרועה, מסע ישראלי", הוצאת ידיעות ספרים, 2015.

2 רון ארד היה נווט קרב בחיל האוויר הישראלי שנפל בשבי ארגון שיעי בלבנון ב- 16 לאוקטובר 1986 ונחשב כנעדר ממאי 1988 אחרי שהועבר למקום לא ידוע, באיראן או בלבנון.

במלחמת העולם הראשונה היו מעט נשים, כמעט כולן אחיות. במלחמת העולם השנייה היו כבר יותר נשים בכוחות הלוחמים משני הצדדים, חלקן בתפקידים קרביים, בעיקר בצבא הרוסי. אולם על הנשים בצבא הבריטי נאסר ללחוץ על ההדק, כי זה תפקיד גברי מדי. השוויון המגדרי בצבא החל לחלחל בראשית שנות ה-70 ומדינות המערב החלו לשתף יותר נשים באופן שוויוני הולך וגובר בשירות הצבאי ובכוחות הלוחמים. בצבא ארה"ב פתוחים כיום כמעט כל התפקידים לנשים, בין אם בקרב הכוחות הלוחמים או תומכי הלחימה. בצבא האוטונומיה הכורדית הלוחם כיום בדאעש משרתות 7,000 - 10,000 נשים לוחמות, הפועלות מתוקף חזון השוויון המגדרי של הכורדים, ומנצחות את לוחמי דאעש הפוחדים מלהיהרג על ידן, דבר שימנע מהם, לפי חוכמת אמונתם, את שבעים הבתולות המחכות להם בגן העדן המוסלמי.

מדינת ישראל היא אחת המדינות היחידות בעולם שבה חלה על נשים חובת שירות צבאי. חובת השירות מבטאת בראש ובראשונה את תפיסת צה"ל כ"צבא העם" הרואה בשוויון בנשיאת נטל הביטחון ובשותפות כלל הרבדים של החברה בו ערך יסוד לבניין זהותו. צה"ל מאפשר כיום לנשים לעסוק כמעט בכל תפקיד ולמעשה 92% מהמקצועות פתוחים בפני נשים והן מהוות 33% מהכוח הסדיר. אפילו מערך המילואים של ישראל שהתבסס ועדיין מבוסס רובו ככולו על גברים, הגדיל את שיעור הנשים המשרתות בו פי שמונה מאז שנת 2010.

לאורך השנים עשה צה"ל כברת דרך ארוכה בקידום ושילוב הנשים בשירות, תוך שמירה על סביבה מכבדת ובטוחה. שינויים אלו הם חלק מתהליך ארוך של העמקת שילובן של נשים בצה"ל, אשר נמשך ומתפתח כל הזמן. חלק מן התפקידים הם תפקידים קריטיים, החל מהמערך הטכני של חיל האוויר וחיל הים, דרך נשים המשמשות כפקחיות טיסה ובקריות טיסה, מערך נשים גדול ביותר בחיל המודיעין ובעיקר ביחידה 8200 המפורסמת ועוד. אך בכל הנוגע לשילובן של נשים ביחידות קרביות ממש, היתה במשך שנים רבות רתיעה גדולה. באותן שנים של מלחמת יום כיפור, לא רק שלא שולבו נשים במערך הלחימה אלא סומנו גם 'גבולות' ביטחון אשר מעבר להם ועד קו הגבול אסור היה לנשים להגיע. גישה זו של אפליה הגנתית ופטרנליסטית על נשים, הלכה והשתנתה במהלך השנים.

שילובן של נשים במקצועות קרביים לחלוטין לקח שנים רבות וקיבל תפנית דרמטית כנראה בעקבות הבג"צ של אליס מילר. מילר עלתה לישראל בגיל צעיר מדרום אפריקה. היא למדה תעופה ואווירונאוטיקה ואף קיבלה רישיון טיס אזרחי. בשל כך, רצתה להתקבל לקורס טיס של חיל האוויר, אך בקשתה נדחתה על הסף עקב היותה אישה. בשנת 1994 עתרה לבג"ץ נגד משרד הביטחון ונגד צה"ל בעניין אי קבלתה ואפליה על רקע מגדרי. עתירתה נתקבלה אולם היא עצמה לא עברה את שלב המיונים.

בעקבות העתירה נפתחו בפני נשים לא רק קורס הטיס אלא גם הכשרות קרביות שונות שהיו עד אז סגורות בפניהן, בהן קורס חובלים, קורסים שונים בחיל התותחנים ולוחמות במשמר הגבול. התיקון לחוק שירות ביטחון, מינואר 2000 השלים את פסיקת בג"ץ בעגנו את זכותה של חיילת להתנדב למקצועות לחימה, שנקבעו על ידי שר הביטחון. בג"צ דחה את כל הנימוקים השוררים בחברה כנגד נשים לוחמות. "טעם נוסף המושמע לעתים קרובות, במיוחד לעניין שילוב נשים בתפקידים קרביים, נוגע לסכנות הצפויות לאישה על רקע מינה אם תיפול בשבי (אונס או התעללות על רקע מיני) הקשות הרבה יותר מהסכנות הצפויות לגברים שיפלו בשבי, ועל כן אין זה ראוי להעמיד נשים בסכנות הללו"[3]. בג"ץ דחה לחלוטין את הגישה השוביניסטית לפיה הגברים אינם יכולים לשאת שהאויב יאנוס אישה מנשות עמם, מה עוד שיש סכנה שתהרה לאנס. הצורך הפרימיטיבי של גברים להגן על נשותיהם הנתפסות גם כרכושם ואפרופו כך לשמר את עליונותם – נדחה לחלוטין ובמקומו הוחל ערך השוויון.

מאז שנתקבלה העתירה, התקבלו נשים לקורס טיס וחלקן סיימו אותו בהצלחה. כך, ב-2001 הפכה רוני צוקרמן לטייסת הקרב הראשונה בצה"ל. תפקידי לחימה נוספים נפתחו לנשים בצה"ל במהלך השנים, ובכללן: חובלות, לוחמות חי"ר בגדוד הקרקל, לוחמות בחיל התותחנים ובחיל ההגנה האווירית, המשטרה הצבאית ומערך האב"כ של חיל ההנדסה. כזה הוא למשל סיפורה של סא"ל אושרת בכר - מפקדת גדוד "איתם" לאיסוף קרבי. "עוד לפני שהתגייסתי, היה לי ברור שאני הולכת לעשות משהו מאוד משמעותי בצבא", מספרת

---

3 שולמית אלמוג, "על נשים, צבא ושוויון בעקבות בג"צ 4541/94 מילר נ' שר הביטחון ואח"

המג"דית הקרבית הראשונה של צה"ל[4]. "קשה להשאיר בבית ילדה ובעל שהוא גם בצבא. אני מפסידה מזה שאני לא איתה, לחוות את הדברים הקטנים שהיא עוברת. אבל לעשות את זה באהבה ובחיוך ובהרגשה של מיצוי עצמי ושל אושר פנימי שיוצא. אני חושבת שזה גם נותן דוגמא אישית לבנות הצעירות שרואות שזה אפשרי".

"רק כשהגעתי לצבא הבנתי את הערכים עליהם גודלתי וחונכתי: עבודת צוות, לא לוותר כשקשה, לדעת שאתה מסוגל ליותר... בתחילת השבוע אני יכולה להיות בפעילות מסווגת עם צוללות בזירה הצפונית ובסופו – בפעילות ביטחון שדה בזירה הדרומית. ידעתי שאני יכולה לתת עוד, והמחויבות שלי היא לתת עוד", מספרת סמלת נועה קרן - חבלנית ביחידה למשימות תת מימיות. סא"ל עידו קאופמן, מפקד היחידה למשימות תת ימיות בבסיס חיפה, מציין את הצלחתן של הנשים הלוחמות באמרו: "בלעדיהן היינו פשוט יותר חלשים".

המאבק על מקומן של נשים לוחמות בצה"ל לא הסתיים. מאז ועד היום, אנו שומעים דברים לכאן ולכאן, המתחפשים למחקרים רפואיים, חברתיים, דתיים וכו'. יש המייחסים המלצות אלו לאווירה הדתית ההולכת וכובשת לה מקום בפיקוד הצה"לי מצד אחד, ולשוביניזם ישן שמרים ראשו, מאידך. הראיה ההפוכה לגישות שוביניסטיות אלו היא הצלחותיו המוכחות של גדוד הקרקל – גדוד משולב של שליש גברים לוחמים ושני שליש נשים לוחמות.

עיקר משימתו של גדוד הקרקל היא בביטחון שוטף בגבול מצרים. הצלחותיו כוללות תפיסת מסתננים, מעצר מחבלים, סיכול חדירות בזמן אמת ותפיסת כמות גדולה של סמים. בספטמבר 2012 הרג כוח של הגדוד שלושה מחבלים. לאחר האירוע קיבלה לוחמת מהגדוד צל"ש מאלוף פיקוד הדרום. באוקטובר 2014 בהיתקלות עם כוח גדול המונה 23 מחבלים המזוהים עם אל-קאעידה, ובמהלך ירי טילי נ"ט וירי מקלעים כבד אל כוח הקרקל, נפצעו סרן אור בן יהודה והקשר שלה. סג"מ רחל, מפקדת מחלקה בגדוד, שיתקה את המחבלים היורים באמצעות המאג שנשאה. באירוע נהרגו כשישה מחבלים, שניים מהם ע"י סרן בן-יהודה.

המהפכה העכשווית בגיוס לצה"ל היא הצטרפותן הנלהבת של נשים דתיות. בין 2010 ל–2014, הוכפל מספר הנשים הדתיות, בוגרות החינוך הממלכתי - דתי שהתגייסו. על פי ההערכות זהו כרבע מכלל השנתון המהווה שיא חסר תקדים. עמותת "אלומה", בשיתוף עם הבקו"ם, מספקת הכוונה ומסייעת בשיבוץ בנות דתיות בצבא. הן מתגייסות למודיעין, קורס טייס ומערך הלוחמות. בתוך שלוש שנים, בין 2013 ל–2015, עלה מספר החיילות הדתיות במערך הלוחם ב–71% ומספר הקצינות הדתיות בשירות חובה עלה ב–30%. פעילות זו נעשית על אף ניסיונותיהם הנואשים של הרבנים להילחם בתופעה.

סרן תמר אריאל, הנווטת הדתייה שמצאה את מותה בסופת שלגים בנפאל (2014) הפכה לסמל לנערות הדתיות ועל שמה יש מפעל יוקרתי - "כנפי תמר" המיועד לקדם "צעירים פורצי דרך", מכל שכבות הציבור. הרבנית מיכל נגן, תושבת ההתנחלות עתניאל היא ראש "צה"לי" - מכינה קדם צבאית לבנות דתיות שמטרתה, לדברי נגן, היא "ללוות נערות במסע למצוא את עצמן בתורה, בנשיות ובישראליות."

ברביבאי, שהייתה המפקדת הראשונה של חיל שאינו חיל נשים (חיל שלישות, 2005) והאלופה הראשונה בצה"ל (ראש אגף כ"א, 2011 - 2014) מספרת על שילוב נשים בצבא כי "לאורך השנים, ככל שאני הייתי בפוזיציות לפתיחת אפשרויות לנשים, הלכה והתגבשה אצלי החשיבה המגדרית. הבנתי שככל שאת רוצה לפתוח את התפקידים הבכירים בפני נשים, את חייבת לפתוח קודם לכן את המסלולים מלמטה. היום פתוחים 92% ממסלולי השירות בפני נשים, וצריך, לדעתי, לפתוח הכל. צריך לתכנן את השילוב, ולהתאים את הדרוש התאמה. כך למשל, האפוד הקרבי צריך להיות מותאם לגוף האישה. זה לא נכון וגם לא צודק שלוחמת תלבש אפוד של גבר, אבל עם אפוד מתאים הם יכולים ללחום יחד. רק כשהגעתי לתפקידים הבכירים, הבנתי, שאני מהווה מודל לחיקוי לנשים צעירות. "אם היא יכולה – גם אנחנו יכולות" הוא מסר משמעותי לקידומן של נשים וחיילות. למודלים יש משמעות, ואני מאמינה שחלק מהשליחות של נשים פורצות דרך הוא לתרום למציאות מייחודיותן אך גם כדי לסמן לצעירים וצעירות את הדרך".

בוויכוח הציבורי האחרון בנושא זה, סביב שירותן של חיילות בטנקים, נתגלו במלוא עוצמתם הפערים הערכיים בין מפקדי עבר של החייל ומפקדים בהווה. בין האמירה השוביניסטית והמתנשאת כי "תפקידה של האישה להיות אמא ולהביא ילדים לעולם", ובין

---

4 סרטון לאירוע אמץ לוחם 2016 – נשים בחזית

תפיסת העולם העכשוית-השוויונית המוקירה את הערכים המוספים של מוטיבציה ויכולות אותן מביאות איתן החיילות.

לשירות הצבאי השוויוני יש תרומה אדירה לשוויון מגדרי גם בחברה האזרחית. עמדת פיקוד הנרכשת בצבא מביאה לשינוי אישיותי אצל האישה מחד ולתפיסתה ע"י הסביבה מאידך. ישראל אמנם מתקדמת בנושא זה מרוב מדינות העולם, אולם, האתגר של שילוב מגדרי מלא עדיין לא הושג. יש לוודא כי כל התפקידים שפתוחים, תיאורטית, בפני נשים יאוישו בפועל, ובמקביל לקדם פיתוח קריירה של נשים במעלה הדרגות הצבאיות. נרצה לראות בעתיד אלופות נוספות, ואחוז קצינות בכירות גבוה יותר.

חיי אדם כערך צבאי

אין בעולם המפותח מדינה שכה רבים מאזרחיה הם בעלי עבר צבאי. בישראל, החל מחודש יוני 2015 כל נער בן 18 חייב בשנתיים ושמונה חודשים של שירות צבאי וכל נערה בת 18 משרתת שנתיים[5] (הבדל מגדרי לא ברור שמן הראוי לשרשו). רוב אזרחי ישראל הנוכחיים מגיל 18 ומעלה שרתו בצה"ל. ברוב מדינות העולם המפותח קיים צבא, אך צבא זה לא השתתף במלחמות מזה עשרות שנים. זה לא המצב בישראל. כאן, רבים מאלה ששרתו בצבא נקלעו למצבי קיצון, לסיטואציות מורכבות, לעומס נפשי ולאתגרים שבחורים ובחורות בגילם, בארצות מפותחות אחרות, אינם נחשפים אליהם.

השרות הצבאי בישראל גובה מחיר אך מכשיר לחיים. הוא מעניק מיומנויות שיש בהן שימוש בחיים האזרחיים: משמעת, יכולת לעמוד בלחצים, הישרדות בסביבה היררכית, יכולות ניהוליות חריגות בהפעלת צוותי עבודה בתנאים קיצוניים, לימוד אינטנסיבי של תחום יחסי אנוש, תפקוד בתנאים משתנים תדיר ועוד.

בניגוד לצבא האמריקאי למשל, בו רבים מהמתגייסים מגיעים משורות העשירונים הנמוכים, בישראל המצב הפוך לחלוטין – חלק מהעניים (חרדים וערבים בעיקר) אינם מתגייסים לצה"ל ודווקא המעמדות המבוססים ממלאים את השורות. ז"א, בעוד שחייל משרת שלוש שנים (או שנתיים ושמונה חודשים למתגייסים החדשים), בן המגזר הערבי יכול באותה עת ללכת ללמוד או לעבוד לפרנסתו וכנ"ל בן המגזר החרדי. שני מגזרים אלו מהווים מחצית (הערבים) ושליש (החרדים) מעניי ישראל.

צה"ל מציב סטנדרט לחימה ערכי, אליו מתקשים צבאות זרים להגיע. כך עולה משיחות של קצינים ישראלים עם עמיתיהם בצבאות אירופאים ואמריקאים.

דוגמא לכך הוא סיפורו של אל"מ במילואים ד"ר סלמאן זרקא. ב-16 לפברואר 2013 הגיעו שבעה פצועים סורים לגדר הגבול וביקשו עזרה רפואית. "החיילים שלנו", מספר סלמאן, "שתפקידם מניעת חדירת מחבלים, הבינו שיש כאן משהו אחר. הם לא ירו אלא הזמינו צוות רפואי". הצוות שכלל רופא צבאי, פרמדיק ושלושה חובשים, בדק את הפצועים, והרופא החליט שצריך לפנות אותם לבית חולים. כך נעשה. הפצועים הגיעו למרכז הרפואי זיו בצפת, הקרוב לגבול, טופלו במשך כמה ימים והוחזרו לארצם. ד"ר זרקא, ששימש באותה עת כעוזר מנכ"ל משרד הבריאות בהשאלה מצה"ל, קיבל שיחת טלפון מהצבא הקוראת לו לשוב למדים ולסייע בתכנון הפרוייקט שעלה על הפרק: גיבוש תכנית שנועדה להגיש סיוע הומניטרי לסורים שמגיעים לגדר. "הדיון היה מדהים. שנים עסקתי בתפקידיי בצפון בתכנון המענה הרפואי לחיילים ולתושבי הצפון מפני תקיפה סורית. ופתאום, אנחנו חושבים איך לסייע לסורים הפצועים המגיעים אלינו", הוא מספר, "לצד שיקולים ביטחוניים ומדיניים שמכתיבים מדיניות של גבול מוגן וסגור עולים שיקולים אחרים שמחייבים אותנו מתוקף היותנו קודם כל בני אנוש ובנוסף שבועת הרופאים המחייבת אותנו לתת סיוע רפואי לכל חולה ופצוע".

תחת הנהגתו ופיקודו של אל"מ זרקא, הוקם בי"ח צבאי על הגדר, שיאפשר להציל את הפצועים הקשים ולמנוע טלטלות מיותרות במצבי חירום. הוא לקח עשרים רופאים, ואחיות, עובדי מעבדה ורנטגן, ציוד ומערך לוגיסטי, הכל מחיל הרפואה של צה"ל והתחיל לבנות צוות. אחד ממוצבי צה"ל על הגדר הוקצה לעניין, והוא הקים שם מערך מיון, אשפוז, מעבדה ורנטגן, טיפול נמרץ וחדר ניתוח. ב-20 למרץ אותה שנה, נפתח בית החולים הצבאי, והוגדרו שגרות עבודה. טופלו פצועים רבים ונשמעו סיפורים אנושיים מרגשים על אנשים שנותרו ללא מערכות תמיכה וללא רופאים, על אנשים השורדים מלחמה עקובה מדם וגם

---

5 לפני תאריך זה משך השירות היה שלוש שנים לבנים. ישנן יחידות ומסלולים בהן בנות משרתות תקופה זהה לזו של הבנים.

אנשים שהתגברו על עכבות ובאו לקבל טיפול רפואי מציל חיים מאויביהם. כל מי שהגיע לגדר קיבל טיפול רפואי ומעולם לא נשאל על זהותו הפוליטית והדתית. כשלא היה ניתן לתת לפצועים טיפול מספק בבית החולים הצבאי הם פונו לבתי החולים בצפון.

לימים, הופקו לקחים מהתהליך, והוחלט על העברתם הישירה של הפצועים והחולים לבית החולים זיו. בית החולים הצבאי הועבר במבצע "צוק איתן", לסייע לחולים ולפצועים מעזה, שוב תחת אחריותו של ד"ר זרקא. החמאס מנע מתושבי הרצועה להגיע ולקבל סיוע רפואי ולכן התייתר הצורך בו. בהמשך, לאור זרם מתגבר של פצועים סורים, בית החולים הצבאי נפתח מחדש ברמת הגולן.

*

על החשיבות העצומה שהישראלים רואים בשמירה ובהגנה על חיי אזרחים וחיילים ניתן ללמוד גם מסיפור טנק המרכבה. כתוצאה מביטול עסקת פיתוח משותפת של ישראל ובריטניה של טנקי הצ'יפטיין, מצאה עצמה ישראל עם מלאי טנקים מיושן ובמערכת הביטחון הוחלט לפתח טנק "כחול-לבן", טוב מאלה שקדמו לו בשדות הקרב. פרויקט המרכבה נפתח בשנת 1970, בהובלת האלוף ישראל טל (טליק), ביצועיסט ברמ"ח איבריו. השיפורים בטנק ממשיכים עד היום.

על החשיבה המהפכנית והגישה השונה שעימן ניגשו לפרויקט ניתן ללמוד מצורת החשיבה של מהנדס גאון שהיה ממובילי הפיתוח: אל"מ ישראל טילן. מספרים ששאל פעם[6] "מהו החלק הכי טוב בטנק?" והתשובה שלו הייתה: "החלק שאין". ואז הוא הסביר: "מה שאין לא יכול להתקלקל". והמסקנה מבחינתו: "צריך לייצר מערכת צבאית שיש בה מעט חלקים, כדי שיהיו פחות בעיות". התחיל תהליך ארוך שבהם נבנו פסי הייצור. הנחת העבודה הייתה שאת הטנק יש לבנות סביב האדם שנמצא בתוכו וזה כולל תנאי נוחות ומיגון מקסימליים. הרעיון המהפכני הראשון בתחום זה היה למקם את המנוע בקדמת הטנק. הוא יפגע מטיל נ"ט, אך יגן על אלה שיושבים בתוכו. מנוע בחזית גם מאפשר התקנת פתח אחורי לטנק, חלומו של כל שריונר. זהו פתח מילוט לצוות; זהו פתח כניסה ללוחמים שהטנק יכול לשאת.

המרכבה הוא בעל יכולות ייחודיות ובלעדיות ונחשב לטנק המתקדם העולם. במשך שנים רבות, ישראל נמנעה ממכירת הטכנולוגיה למדינות זרות, כדי לשמור על הייחודיות והיתרון שהמרכבה מעניק. כדי להגן עוד על עצמו ועל הצוות, הטנק יודע גם למסך את עצמו ובעיקר הוא יודע להגן על עצמו מפני טילי נ"ט באמצעות מערכת יחידה מסוגה בעולם להגנה אקטיבית המכונה "מעיל הרוח". תפקיד המערכת מתוצרת חברת רפאל שפותחה בשיתוף פעולה עם חברת אלתא, לגלות ולזהות בזמן אמת איומים מנשק נ"ט, להעריך את מסלול היירוט האופטימאלי שלו ולהשמיד אותו הרחק מהטנק שעליו היא מגנה. קיימות בה מערכות משנה לגילוי ולהתרעה המורכבות ממספר חיישנים, מכ"ם חיפוש וארבעה לוחות "אנטנה" המורכבים מסביב לטנק כדי לספק הגנה מלאה מכל הכיוונים ומשגר של מטען מיוחד של כדוריות מתכת שמפרק את האיום בעודו באוויר טרם הגיעו לטנק. למערכת יכולת להתמודד עם מגוון רחב של איומים ומספר התקפות בו-זמנית וכן יכולת לעבוד בתנועה ובכל תנאי מזג אוויר. בנוסף ליירוט, המערכת מזהה מאין הרקטה או הטיל שוגרו, מתריעה על כך לצוות הטנק ומאפשרת סגירת מעגל אש מהיר ואת השמדת היורה על ידי הטנק.

במהלך מבצע "צוק איתן" ברצועת עזה, לקחו טנקי מרכבה חלק משמעותי בתמרון הודות למעיל רוח שפעלה בהצלחה ויירטה לפחות 15 רקטות נ"ט שנורו על הטנקים ובכך הצילה את חיי הצוותים. במהלך המבצע מפקד חטיבת השריון 401, אלוף משנה סער צור, צוטט בערוץ 2: "החטיבה מצוידת במעיל רוח, המערכת מאוד איכותית ומצילה חיים. כל מה שנורה על הטנקים נעצר, והמערכת הזאת מוכיחה עצמה יום-יום, שעה-שעה. היא לא מערכת הגנתית, אלא התקפית. היא מאפשרת לנו לרוץ קדימה מבלי לחשוב אם הטנקים ייפגעו או

---

6 מתוך אתר עמותת יד לשריון

לא". מפתחי המערכת קיבלו את פרס ביטחון ישראל לשנת 2014 ועלות המערכת לטנק אחד היא כ-300 אלף דולר.

הדור הרביעי של טנקי המרכבה נחשב כמעט בלתי פגיע בשדה הקרב כולל איומים דוגמת טילי נ"ט מסוג סאגר, טילי נ"ט פשוטים יותר, מטעני גחון ועוד. המרכבה אמנם מעולם לא נמכר לאף מדינה אחרת, אבל החלקים שלו נמכרים ללקוחות בכל העולם כאשר רוב הלקוחות הם בארצות הברית, באירופה ובמזרח-אסיה. פרויקט המרכבה בכללותו מספק מקור פרנסה ליותר מעשרת אלפים עובדים בלמעלה מ-200 מפעלים, כ-50% מהם בפריפריה.

צבא ההגנה

"הרעש אדיר, זה כמעט בלתי נתפס, אני ממש מתחת לפיצוץ, כל האדמה רועדת" כך תיאר י', קצין צעיר בסוללת "כיפת ברזל" את הפגיעה והפיצוץ האווירי מחריש האוזניים שהוא שמע וחש, כאשר "טמיר" - הטיל נגד טילים שחייליו שיגרו פגע ברקטת "קסאם", ששוגרה ע"י אנשי החמאס ממעמקי רצועת עזה. מטרת הקסאם הייתה הישוב נתיבות, בדרומה של ישראל, כשכוונת משגריו לפגוע ולהרוג אזרחים ישראלים חפים מפשע. "זה כל פעם מדהים מחדש לראות את המהירות האדירה שבו הטמיר טס ביחס למעוף הלכאורה איטי של רקטת הקסאם, איך הוא משנה כיוון באוויר תחת לחצי ג'י אדירים עד שהוא מגיע אל היעד ומפוצץ אותו", הוסיף י'.

שיגור זה היה אחד מתוך מאות שצה"ל ביצע באותה עת שנועדו ליירט רקטות מסוג קסאם וטילים מסוג "גראד" ששוגרו ללא הבחנה מרצועת עזה. השיגורים ע"י החמאס וארגוני טרור איסלאמיסטים פלסטינים נוספים מהרצועה נועדו לפגוע בתושבי ישראל ולפצוע ולהרוג כמה שיותר מהם. עשרות ערים מרכזיות סבלו במשך שבועות מתקיפות אלו במהלך החודשים יולי אוגוסט 2014 וחלקן אף שותקו, בעת שישראל הוציאה לפועל את מבצע "צוק איתן".

כיפת ברזל גם אפשרה למנהיגי המדינה לקבל החלטות בעת לחימה הנוגעות להפעלת צה"ל בלי שהם נתונים בלחץ ציבורי עקב נפגעים.

כיפת ברזל היא המצאה ישראלית מבריקה וייחודית המורכבת ממכ"ם חיפוש והנחיה, מרכז בקרה וטילי יירוט. היא פותחה ע"י שלוש חברות הייטק ביטחוניות:

"רפאל" שמייצרת את המשגרים והטילים, "אלתא" שמייצרת את המכ"ם ו"אמפרסט" שפיתחה את מערכת השליטה והבקרה. המערכת פועלת ביום ובלילה, בכל תנאי מזג אוויר ומסוגלת להתמודד עם מספר רב של איומים בו זמנית. היא נותנת מענה לרקטות בעלות טווח מקסימאלי של 70 ק"מ כאשר הטווח המינימאלי תלוי במהירות התעופה של הרקטה ומהירות התגובה של המערכת אך עומד בממוצע על 4.5 ק"מ. כיפת ברזל הצליחה לצמצם את אחוז פגיעת הרקטות בשטחים בנויים ל- 4% בלבד מכמות הטילים והרקטות שנורתה, זאת לעומת 25% אחוזי פגיעה בשטחים בנויים ללא הגנת המערכת. במהלך מבצע צוק איתן יורטו לפחות 580 רקטות ושיעור ההצלחה ביירוט עמד על 89.6%. המערכת נמנעת מירי סרק לעבר רקטות שזיהתה כבלתי מאיימות והצלחתה נמדדת בשני פרמטרים: האחד, זיהוי הרקטה כמיועדת לפגוע בשטח מיושב, והשני, יירוט של אותה רקטה. ההימנעות מירי סרק מצמצם את בזבוז הטילים. בכל טיל קיים מנגנון של פיצוץ עצמי מבוקר במידה והטמיר אינו פוגע בטיל מטרה.

יש לציין כי צה"ל ומערכת הביטחון האמונים כל השנים על הסיסמה "ההתקפה היא ההגנה הטובה ביותר", התנגדו להשקיע כספים במערכות הגנה אלו, אך שיגורים גוברים והולכים של רקטות מעזה לשדרות ויישובי עוטף עזה, גרמו למפא"ת[7], עוד בשנת 2004, להגדיר דרישות למערכת ההגנה הנדרשת. "זה כמו לפגוע בגולה שנמצאת באוויר בגובה רב ונעה במהירות בלתי נתפסת – באמצעות גולה אחרת"[8], הגדיר את המשימה יוסי דרוקר, ראש חטיבת הטילים ברפאל.

---

7 מפא"ת - הרשות לפיתוח אמצעי לחימה ותשתית טכנולוגית, הוא גוף המשתייך למשרד הביטחון ומרכז את כל תוכניות המו"פ הביטחוני במדינת ישראל

8 אילן כפיר ודני דור, כיפת ברזל, כנרת זמורה ביתן 2014

משלחת אנשי מקצוע אמריקאים בכירים שהגיעה לבחון את המערכת ב-2008, נתנה סיכוי של 15% שהמערכת תצליח לעמוד ביעדיה, או שהפרויקט יעמוד בלוחות הזמנים שהעמידו לו במפא"ת. בניגוד לפרויקטים אחרים, בהם הפיתוח נעשה במשותף, בין ישראל וארה"ב, במקרה זה היה הפיתוח כולו ישראלי. אולם האמריקאים היו אמורים לממן את שלב הייצור, ואולי גם את השימוש אחר כך להגנה על בסיסי צבא ארה"ב, ומכאן חשיבותם הרבה לפרויקט.

מבקר המדינה באותה עת, מיכה לינדנשטראוס, הוציא ביקורת שלילית על תא"ל ד"ר דני גולד, ראש מנהל המחקר במפא"ת, ובעיקר על המהלכים שעשה לזירוז הפיתוח. עוד ביקורות הוטחו בפרויקט, יתכן וחלקן בהכוונתה של החברה האמריקאית המתחרה[9].

"שני דברים מייחדים את כיפת ברזל, הראשון, יכולות הנדסיות יוצאות מהכלל שאפשרו להעמיד פרויקט כל כך מסובך ומורכב בלוח זמנים כל כך קצר ובאיכויות כאלה. והדבר השני, לא פחות חשוב: שני שרי ביטחון, עמיר פרץ ואהוד ברק שמקבלים החלטה בניגוד לעמדת הצבא וחיל האוויר וממשיכים לדבוק בה, גם כשנוצר לחץ ציבורי לא קטן כנגד ההחלטה שלהם", אמר לימים אורון אוריול שהיה ממובילי הפיתוח בימיו הראשונים.[10]

בשיאו של המרוץ לעמידה בלוחות הזמנים, עבדו 300 איש מהטובים שבחבורה: מהנדסים, טכנאים, שרטטים ואנשי מנהלה. נשים מהנדסות טילים ואפילו זוג נשוי. הם באו מכל הארץ, בזמנים שקטים ובעת לחימה[11], זנחו את בתיהם ומשפחותיהם וחבריהם ונתנו במשך שלוש שנים את כל מה שיש בהם להצלת המדינה ואזרחיה. כדי להבין את עוצמת העשייה יש לדעת כי בעת העבודה הלחוצה של העמדת שתי סוללות להגנה על תל אביב נוכח מידע מודיעיני מוקדם, עבדו כולם באלתא בלחץ רב. היו שם שני ראשי ועדי העובדים של התעשייה האווירית, שבניגוד לתפקידם לשמור על זכויות העובדים – שמרו ועודדו את העובדים לתרום עוד ועוד. היה שם הרב הראשי שאישר לעבוד גם בשישי שבת. כולם התגייסו למאמץ.

במרץ 2011, הועברו שתי הסוללות הראשונות של כיפת ברזל לחיל האוויר. שבעה ימים לאחר מכן היה היירוט המוצלח הראשון של טיל גראד בשמי אשקלון. במבצע "צוק איתן", ציינה כיפת ברזל את היירוט ה-1,000 שלה. אלף רקטות שאילולי יורטו היו עלולות להרוג ולפצוע אזרחים רבים, ולהביא להרס רב לרכוש, למורל ולחוסן הלאומי.

לא נוכל לסיים את הסיפור על כיפת ברזל, בלי הסיפור על אדיר לוי, יליד שדרות, שגדל בצל הפחדים הקשים של אזעקות "צבע אדום" והסתופפות בסלון הבית חסר חדר הביטחון. בטופס הבקשות לגיוס (מנילה), כתב אדיר כעדיפות ראשונה כי רצונו לשרת בכיפת ברזל, בעדיפות שניה, את כיפת ברזל, ובעדיפות שלישית כתב: "רק כיפת ברזל. אני משדרות, נולדתי בשדרות, גדלתי בשדרות, ואני רוצה להגן על הבית ומבקש לשרת בכיפת ברזל. רק כיפת ברזל". ביירוט הראשון שלו במסגרת שירותו הצבאי בכיפת ברזל, מספר אדיר כי "התמונה של הילד ההיסטרי שמחפש פינה להתחבא מהקסאם לא עוזבת אותי. אני לוחץ בכוח על העכבר. יותר חזק ממה שצריך, ורואה את פיצוץ הרקטה בשמי אשקלון".[12]

ישראל החליטה להקדיש את מירב מאמציהם ומוחם של טובי מהנדסיה כדי לייצר מערכות הגנה אקטיביות, מהפכניות ויקרות, שיספקו לאזרחים, הגנה מפני תקיפות מן האוויר. כיפת ברזל המבצעית היא חלק ממערכת שלמה של טילי יירוט להגנה אקטיבית בת חמש שכבות שמפתחת ישראל נגד נשק תלול מסלול. כיפת ברזל היא שכבת ההגנה הרביעית שעומדת כאמור מול רקטות וטילים קצרי טווח שיש בידי החמאס וכן בידי החיזבאללה; השכבה החמישית - שעל פי פרסומים קרויה "קרן ברזל" - היא מערכת נגד פצצות מרגמה שנמצאת בפיתוח. קיימות שלוש שכבות מבצעיות נוספות: "שרביט קסמים" נגד טילים בטווחים בינוניים; "חץ 2" שנועד ליירוט טילים בליסטיים ארוכי טווח מכיוון סוריה ואירן; ו"חץ 3" ליירוט טילים בליסטיים ארוכי טווח מחוץ לאטמוספירה, אף הם מכיוון אירן.

רוב סודותיה של כיפת ברזל חסויים. עבדו עליה מאות מהנדסים בשלוש חברות במשך יותר משלוש שנים. שמונה מהם קיבלו את פרס ביטחון ישראל על פיתוח המערכת ובראשם תא"ל ד"ר גולד.

---

9 שם

10 שם, עמ' 52

11 בימי הלחימה בצפון ידעה רפאל לא מעט אזעקות ונפילות בסמוך אליה. אבל, לא עצרו. באחד המקלטים הוקמו פעוטון וגן ילדים וכולם המשיכו בעבודה. הייתי שם בביקור הנהלה באותו זמן, לחזק את ידיהם. הייתי וראיתי. – נ.ק.

12 שם, עמ' 175

רובוטים בשדה הקרב

במסגרת התוכנית הרב שנתית של צה"ל, הנקראת תר"ש "גדעון", אותה מוביל הרמטכ"ל איזנקוט, מודגש הצורך לצמצם למינימום את מספר האבדות בזמן לחימה. חלק מהפתרון יגיע בדמות רובוטים. הרעיון הבסיסי נראה כאילו לקוח מסרט הוליוודי, אך מרבית הרובוטים פועלים כבר בשטח ומשתלבים היטב בתרגילים החטיבתיים של צה"ל. לפי הנחיות הרמטכ"ל אמור צה"ל להכריז, עד סוף התכנית הרב שנתית, על מבצעיות של "המשמר הקדמי", שיכלול כפי הנראה טנקים ונגמ"שים נשלטים מרחוק, בשילוב כלי טיס שיאספו מודיעין בזמן אמת ויתקפו מטרות. השורה התחתונה היא לייצר יותר משימות בפחות כוח אדם תוך שמירה על חיי אדם.

"כשהאיום הוא היקפי, 360 מעלות, המטרה של הצבא היא לראות מה קורה לא רק מעל פני האדמה אלא גם מאחורי הקיר ובמנהרות", אומר אלוף במיל' גדי שמני, ראש חטיבת היבשה של תע"א. "הרגישות לאתגר החדש באה לידי ביטוי בכמה תחומים. ראשית – חיי אדם. לא מעוניינים לפגוע באזרחים ומנסים למזער נזק אגבי. שנית זה כבר לא 'שגר ושכח'. אנחנו היום מסוגלים 'להחזיר הביתה' חימושים ששיגרנו לעבר מטרות ופתאום החלטנו שאנחנו לא מעוניינים לפגוע בהם"[13].

השלב הבא של התפישה החדשה שמתפתחת בצה"ל בשנים האחרונות מכונה "הדק חכם". היא מספקת לאוגדה את כל הסנסורים שאוספים מידע בזמן אמת על גבי מסך אחד, ומאפשרת לצבא לפתוח מעין "מכרז אש": איזה ממערכות האש השונות הזמינות תפגע במטרה בצורה הכי אפקטיבית תוך זמן קצר.

הצלחתם של הרובוטים יכולה להוות תפנית בשדה הלחימה העתידי, כשברור לקברניטי הצבא כי גם האויב יפיק את לקחיו במערכה מולם, כך שמערכות הביטחון השונות, לעולם יידרשו למתוח את קצה גבול היכולת היצירתית שלהן.

חיסון נגד הנשורת

ישראל גם נערכת לאיומים גרעיניים, למקרה שטיל בליסטי נושא פצצת אטום מתפוצץ באטמוספירה ונשורת גרעינית יורדת על האוכלוסיה באזור הפיצוץ. חברת פלוריסטם הישראלית, הנסחרת בנאסד"ק ויושבת בחיפה המציאה פתרון: חיסון נגד קרינה רדיואקטיבית. זה נשמע כמו מדע בדיוני אך בהודעה שיצאה ב- 16 לפברואר 2016, נאמר שהפנטגון החליט להצטרף למיזם ולמימון שלו והם כנראה יודעים מה הם עושים.

גם בעלות על יכולת גרעינית, ככל שקיימת כזאת, נתפסת בישראל כיכולת הגנתית בלבד. "בבעלות ישראל 400 ראשי נפץ גרעיניים שמסוגלים לפגוע באיראן", כך אמר שר החוץ של איראן, מוחמד זריף באפריל 2015. ג'ימי קרטר העריך בשנת 2014 את המספר בכ-300. ה- Bulletin of Atomic Scientists העריך באותה שנה מספר נמוך בהרבה, סביב 80 עד 100 ראשי נפץ גרעיניים. בנובמבר 2015 פורסם מאמר של ה- Institute for Science and International Securityשמעריך את המספר ב- 115. בכל הנוגע לאמצעי שיגור, הערכות שונות מדברות על כשני תריסרים של טילים מסוג "יריחו 3", חלקם בעלי ראשים מתפצלים, עוד 20 טילי שיוט המצויים על צוללות מסוג "דולפין" וכן מספר טייסות המסוגלות לשאת ולהטיל פצצות גרעין. בכך, ע"פ הערכות זרות, ישראל חברה בקבוצה מצומצמת מאד של מדינות בעלות נשק יום הדין ובעלת היכולת לשגר אותו למרחקים גדולים.

על-פי הערכות מומחי טילים בעולם, ישראל מסוגלת לכסות את כל מדינות ערב ולשגר טילים גרעיניים אפילו עד דרום אמריקה, ממתקני שיגור במחפורות וגם ממערכות מתנייעות. אך חשובה מזו, מהבחינה הרתעתית, יכולתה של ישראל ליזום מכת נגד גם אם בסיסי הגרעין על אדמתה יוחרבו. לצורך זה עומדות לרשותה חמש צוללות דולפין (השישית אמורה להגיע בשנת 2018) הנושאות כל אחת ע"פ הערכות ארבעה טילי שיוט בעלי טווח של 1,500 ק"מ.

דוד בן גוריון, ראש הממשלה הראשון של ישראל, פעל למימושה של אופציה גרעינית לצורך מניעת מלחמת השמדה באמצעות גורם ההרתעה. בשלב מאוחר יותר האמין שכאשר מדינות ערב יבינו שלישראל יש יכולת גרעינית הן יזנחו את הרעיון להשמידה, דבר

---

[13] http://mag.walla.co.il/item/3016448?page=2

שיוביל בטווח הארוך לשלום באזור. ידוע ששמעון פרס פעל ותרם רבות לקידום התוכנית.

מדיניות הגרעין של מדינת ישראל היא של "עמימות גרעינית". מעולם לא פורסם באופן רשמי דבר הנוגע ליכולתה הגרעינית. מדיניות עמימות גרעינית נחוצה לצרכים פוליטיים גלובליים מכיוון שהכרזה רשמית על החזקת נשק גרעיני הייתה פוגעת ביחסיה עם מדינות העולם ובמיוחד ארה"ב. העמימות גם נועדה למנוע ממדינות ערב לחתור להשגת נשק גרעיני משלהן. עדיין, הדבר לא מנע מאיראן, עיראק, סוריה ואפילו לוב מלחתור לכך. מול איומים אלו מפעילה ישראל את מה שמכונה "דוקטרינת בגין" שלא לאפשר למדינות עוינות לה לפתח טכנולוגיה גרעינית, מתוך חשש שיופעל נגדה. מדיניות זו מעולם לא הוכרזה באופן רשמי ע"י אף ממשלה ישראלית אך ישראל נאבקה נגד כל מדינה ערבית שניסתה לפתח טכנולוגיה גרעינית. כך, בהנהגת בגין עצמו שהיה ראש ממשלת ישראל באותה עת, הניסיונות של עיראק בראשות סדאם חוסיין נגדעו ב- 1981 בעקבות השמדת הכור שבנייתו הסתיימה (אך טרם הופעל) באמצעות הפצצה של חיל האוויר. הניסיונות הסוריים נגדעו בעקבות הפצצת הכור שלהם (שהיה בשלבי בניה) כאשר אולמרט היה ראש ממשלה, ע"י חיל האוויר ב- 2007. התפרקותן של מדינות אלו במסגרת "האביב הערבי" מראה עד כמה חמור היה יכול להיות המצב אילו למשל דאעש, שהשתלט לזמן מה על האזורים בהם נבנו כורים אלו בשתי המדינות, היה שם את ידו עליהם.

במשך שנים פעלה ישראל ללא לאות לפגוע גם בתוכנית הגרעין האירנית. ע"פ פרסומים זרים האמצעים שהופעלו לשם כך כללו חיסולים של מדעני גרעין ובכירים בממסד הצבאי האירני, ככל הנראה ע"י סוכני המוסד, חבלות מסתוריות וציוד שמגיע פגום. המקרה המפורסם ביותר היה הפעלת לוחמת סייבר בשת"פ עם האמריקאים[14] באמצעות תולעת המחשב סטוקסנט Stuxnet שפגעה והרסה אלפי צנטריפוגות שהופעלו ע"י האירנים שנועדו להעשרת אורניום.

במידה והפרסומים הזרים נכונים, לישראל יכולת להגן על עצמה באמצעות איום מעורפל בלבד מבלי לנקוף אצבע. אף מדינה בעלת הנהגה נורמלית תהא זו דמוקרטיה, דיקטטורה או מדינה אסלאמית קיצונית דוגמת אירן, לא תהיה מעוניינת באמת לנסות להשמיד מדינה שיכולה להגיב בחיסולה הטוטאלי של המדינה התוקפת. אמנם לכאורה מול הערכה זו ניתן להביא עובדה הפוכה: מצרים וסוריה תקפו את ישראל במלחמת יום כיפור ב- 1973. האם מנהיגיהן ידעו אז, או העריכו שיש לישראל פצצות אטום? כנראה שכן אך הם לא האמינו שהיא תשתמש בהן. קיימת טענה שצבאות ערב נמנעו מלהעמיק את המתקפה שבה החלו לאחר שקיבלו אזהרה מבריה"מ שהדבר עלול להסתיים בהתקפה גרעינית של ישראל עליהן. בכל אופן שום מדינה ערבית לא תקפה את ישראל מאז מלבד עיראק ב- 1991 ששיגרה, בעיקר על אזור תל אביב, מספר עשרות טילים בליסטיים. אך התקפותיה לא היוו איום קיומי על ישראל[15] .

אמץ לוחם[16]

על פניו, התופעה הזאת מוזרה וחריגה ביותר: אזרחי מדינה זרה תורמים כסף, זמן ומאמץ אישי לא מועט, לצבא של מדינה אחרת. כזה הוא ארגון ידידי צה"ל בארה"ב (FIDF). המוטו של הארגון: "התפקיד שלהם לדאוג למדינת ישראל, התפקיד שלנו לדאוג להם", והמשימה שלקח על עצמו הארגון היא לתמוך בפעולות החינוך והרווחה של חיילי צה"ל, "להקל על הנטל שהחיילים ומשפחותיהם נושאים בשם קהילות העם היהודי בעולם כולו". הארגון משקיע מעל 60 מיליון $ בשנה, מעסיק כ-200 עובדים ומתנדבים.

בין פעולותיו הרבות של הארגון, ניתן למנות את התוכנית להענקת מלגות ללימודים אקדמאיים לחיילים קרביים המגיעים ממשפחות מצוקה. בתמורה, מעניקים מקבלי המלגות שירות קהילתי בהיקף של 130 שעות בשנה. בדרך זו, מועצם ערך התרומה, שכן לא זו בלבד שהחיילים ממשפחות המצוקה קיבלו הזדמנות להשכלה, הם עצמם תרמו לקהילה. עוד, מקיים הארגון תוכניות לחינוך והעשרת חיילי צה"ל בתחומי יהדות, ציונות וזהות ישראלית וסיוע לחיילים שלא סיימו 12 שנות לימוד – לעשות כן. הארגון תומך בחיילים בודדים, מאמץ משפחות שכולות, פצועי צה"ל. עוד מאמץ הארגון גדודי לוחמים במסגרת פרויקט

---

14 ע"פ אדוארד סנודן שהדליף סודות של ה- NSA.

15 מטרת סדאם חוסיין היתה לגרום לישראל להגיב חזרה ובכך לפרק את קואליציית המדינות נגדו ע"י דחיקה במדינות ערביות שהצטרפו לקואליציה לסגת ואפילו לחבור אליו.

16 הכותבת חברה בנשיאות הציבורית של פרוייקט "אמץ לוחם"

"אמץ לוחם", ותורם לרווחתם של הגדודים.

סם משה, המשמש כבכיר בבנק ההשקעות מורגן סטנלי ונשיא ה– FIDFבפאלם ביץ', פלורידה, מספר: "החלטתי לתרום מזמני כספי ומרצי לטובת הנושא, אני עושה לו נפשות, אני חושב שזו ממש עבודת קודש והמעט שהקהילה היהודית בארה"ב יכולה לעשות למען חיילי צה"ל הזקוקים לעזרה כספית". אלוף (במיל.) מאיר כליפי, מונה כמנכ"ל FIDF, בשנת 2014, לאחר שבתפקידו האחרון בצה"ל שימש כמזכיר הצבאי של שני ראשי הממשלה האחרונים: אהוד אולמרט ובנימין נתניהו. אשתו, תא"ל (במיל.) גילה כליפי-אמיר, שירתה בתפקידה האחרון כיועצת הרמטכ"ל לענייני נשים. יו"ר ה-FIDF, הוא Arthur Stark, המכהן כנשיא ומנהל מסחרי ראשי ברשת היוקרתית Bed Bath & Beyond, והנשיא הוא Peter Weintraub, עליו אמר מאיר כליפי ביום היבחרו כי "אהבתו העמוקה, מחויבות ונדיבות ליבו למדינת ישראל וחייליה, מהווים הבטחה למנהיגותו את הארגון להצלחה"[17].

*

בקיץ 2006, פרצה מלחמת לבנון השנייה. כבר מתחילת המלחמה החל חיזבאללה בהפגזת העורף הישראלי בפצצות מרגמה ובשיגור עשרות קטיושות (רקטות גראד 122מ"מ). אזרחים וחברות עסקיות רבות התגייסו לעזרת התושבים בצפון במתן תרומות. בכל הארץ, מסעדות ובתי מלון הציעו הנחות לתושבים המופגזים. אמנים רבים עלו בהתנדבות לצפון להופיע במקלטים על מנת להעלות את המורל. אזרחים במרכז הארץ ובדרומה אירחו בבתיהם את תושבי הצפון לימי המלחמה.

"באותם ימים נסעתי (נ.ק.) בין המפעלים והחברות בקו האש, לפגוש את ההנהלות שפעלו תחת מטחי הטילים והקטיושות, כדי לחזק את ידיהם ולראות איזה סיוע יכול פורום CFO להגיש. וכך, בנוסעי ליד כרמיאל, בין האזעקות והטילים, קיבלתי טלפון מחבר פורום שאמר לי כי שמע על מעורבות הפורום בגיוס חברות לאימוץ יחידות הלוחמים בצה"ל, ושאל האם אנחנו מאמצים גם יחידות קרביות של מילואים. בנו, מפקד בגדוד לוחמים הנכנס ויוצא לקרבות בלבנון, סיפר לו כי הם זקוקים לאפודי קרב קרמיים. עצרתי את האוטו, שם מעל כרמיאל אובדת עצות. בימי חיי לא ידעתי שאני יודעת לספק ציוד צבאי לשדה הקרב. התקשרתי למג"ד שהרגיע אותי והסביר לי כי יש מפעל בבית שאן המייצר את האפודים, וכי למעשה הם זקוקים לכסף לרכישתם. הוא צייד אותי ברשימת קניות הכוללת אפודי מגן לחיילים, אפודים לחובשים ולצוות הרפואי וכו'. הרמתי טלפון לאייל סולגניק, CFO אי.די.בי. באותה תקופה, וביקשתי את עזרתם. "חכי על הקו", אמר לי אייל, וחזר אחרי שניה לומר לי שנוחי דנקנר, כן, אותו נוחי דנקנר שהפך לימים לדמות שלילית בתקשורת, ואף הורשע בהרצת מניות, יישא בכל העלות. סגרתי את עסקת הרכש במקום. שם בכביש שמעל כרמיאל. כמובן שבתוך שעות נפוצה השמועה שאפשר לפנות אלי במימון אפודי קרב, ואני, העברתי את דרישות הייצור למפעל והמימון לנוחי דנקנר. לעולם לא אשכח את הכביש ההוא מעל כרמיאל. את מראה הרקטות הנוחתות על ערים, כפרים ויערות ירוקים. לעולם לא אשכח את אותה היענות מהירה של דנקנר"[18]. אך זו לא הייתה הדוגמא היחידה. התגייסותו של הסקטור העסקי לסיוע, גם בזמן המלחמה וגם בזמנים אחרים, מילאה את כל הארץ בטוב.

פרויקט "אמץ לוחם", הוא פרויקט ייחודי של אימוץ גדודי לוחמים ע"י החברות העסקיות המובילות במשק הישראלי. החברות המאמצות והגדודים המאומצים נקשרים אחד אל השני, ומחזקים את האתוס הישראלי של צבא העם. החברות מסייעות לגדודים גם בתקציב לפעילות חברתית ולתמיכה בחיילים המגיעים ממשפחות בעלות רקע סוציו-אקונומי לא פשוט. עוד, מתקיימים אירועים משותפים לחברות ולגדודים, חלוקת תלושי שי ללוחמים לקראת החגים, קליטת חיילים משוחררים לעבודה בחברה לאחר השחרור, טיולים וימי ספורט. אך בעיקר זו אמירת התודה של האזרחים, החברות ועובדיהן, לחיילים המגנים עליהם יומם ולילה.

"אי אפשר לעשות את מה שאנחנו עושים בלי תחושת שליחות ומחויבות לעם ישראל", אומר סא"ל שחר בק, בתפקידו כמג"ד להב, גדוד הנדסה קרבית, ומוסיף כי אימוץ הגדוד ע"י החברה העסקית תורמת לתחושת השליחות הזו של החיילים – להגן על המדינה. "זה נותן לנו תחושה טובה פשוט לדעת שהבית מאחורינו. זה מחזק", אומרת סגן שנהר רוטנר, סגנית מפקד מש"א ראש הנקרה.

"שום דבר לא מחייב אתכם לחיוך אמיתי, למילה חמה, לחיבוק אמיץ. כל אלה

---

17 כליפי בטקס מינויו של פיטר ויינטראוב

18 סיפור אירוע, נגה קינן, ממחברי ספר זה, וחברה בהנהלת "אמץ לוחם"

מגיעים מהלב. ועל כך תודה". אמרה חיילת בטקס מצטייני הנשיא. "לוחמי צה"ל חשים שהם הבנים שלכם, שהם צבא העם", סיכם אל"מ אייל הראל, מפקד שייטת 3.

באירוע אמץ לוחם לשנת 2016, אמר הרמטכ"ל רב אלוף גדי אייזנקוט כי עיקר מהותו של צה"ל בהיותו צבא לוחם הבא מן החברה וחוזר אליה, ומכאן חשיבות הקשר בחומר וברוח בין העם וצבאו. אייזנקוט הוקיר תודה לחברות התורמות שבחרו לקבל עליהן אחריות חברתית באימוץ היחידות הלוחמות, ולהעניק להם את התודה המגיעה להם מתוך ציונות ואהבת המולדת, ברוחב יד וברוחב לב. אבי פישר, יו"ר כלל תעשיות ונשיא אמץ לוחם, הדגיש באותו אירוע כי גם בתקופות כלכליות לא פשוטות, לא מוותרות החברות על תרומתן.

דוגמא בולטת היא אקרשטיין תעשיות. חברה פרטית שכל הוצאה שלה היא ישירות על חשבון הבעלים, ועליהם בלבד. ובכל זאת, מאמצת החברה מזה שנים שתי יחידות לוחמים במסגרת הפרוייקט: בית ספר להנדסה צבאית (מזה תשע שנים ברציפות), ואת בית הספר להגנה אווירית. "בניגוד למאמצים רבים, הבוחרים ביחידות הפרסטיג' של צה"ל, העדפנו לבחור את הגדודים חסרי הברק אך מרובי המעש", אומר גיורא אקרשטיין, יו"ר החברה. "אלה חיילים אלמונים כמעט העובדים קשה בקצווי ארץ וזוכים למעט מאוד תהילה. אנחנו שם בשבילם". בית הספר להנדסה קרבית, מכשיר את לוחמי ולוחמות חיל ההנדסה במיקוש, חבלה, גישור, פריצה, הפעלת D9 וכן מבצע הכשרות ייחודיות לאלה הממשיכים לענפי הציוד המכני ההנדסי הכבד. בית הספר ללוחמה אווירית, מכשיר את לוחמי ולוחמות הפטריוט וכיפת ברזל.

"אנחנו שם כי הם התזכורת המתמדת עבורנו, בעלים, מנהלים ועובדים בחברה, לציונות שלנו, לעברנו כחיילי צה"ל ולעתיד המדינה התלוי לא במעט בחיילים אלו. אנחנו חברה בעלת ערכים ציוניים, שבנתה ובונה את הארץ הזאת". אקרשטיין מקיימת ערבי הווי משותפים לחיילי היחידות המאומצות ולעובדי החברה, אירוח חיילים בחברה, והשתתפות באירועי היחידות, סיוע לקליטת עובדים מקרב החיילים למקומות עבודה עם סיום שירותם, דאגה לחיילים בעלי צרכים מיוחדים המשרתים שם, וכו'. "הרווח שלנו הוא בגאוות המנהלים והעובדים בחברה על תרומתנו זו לעם ולמדינה. בסופו של דבר היחידות הם אלו שאימצו אותנו ולא אנחנו אותם" מסכם אקרשטיין.

פרק 9

היתרון הגלובלי

רשת צפופה

עוצמתה של כלכלת ישראל מבוססת לא מעט על צפיפות הרשת בתוך המשק הישראלי כמו גם מחוצה לו אל העולם הגלובלי. הקישורים יכולים להיות על בסיס לאומי (לקהילות יהודיות או ישראליות בעולם) כמו גם על בסיס מדעי-טכנולוגי בקשרי מחקר ופיתוח עם מדענים/חוקרים/מרכזי מו"פ אחרים בעולם או על בסיס עסקי עם חברות, שווקים ומשקיעים גלובליים. בניגוד לרשת הקרה המתקיימת באינטרנט, הרשת היהודית-ישראלית היא רשת חמה וזמינה לפיתוח הזדמנויות עסקיות, כלכליות ואחרות.

כלכלת המידע המודרני, רואה בזרימת המידע את חזות הכול, וצמיחה כלכלית בכלל זה[19]. ככל שרשת צפופה יותר, כך זורם בה המידע בקלות יותר, ומאפשר צמיחה חזקה יותר. תחת ההנחה שעוצמה כלכלית מבוססת על יעילות עיבוד המידע ברשת, לישראל יש יתרון הנובע מהקשרים הגלובליים שלה ושל אזרחיה. משק קטן ומבודד יכול להצליח רק אם יהפוך לגלובלי.

לישראל יתרון גלובלי שנובע מסיבות שפורטו כאן קודם לכן: חברת מהגרים, ידע נרחב בתרבויות ושפות, פתיחות וסקרנות לעולם הגדול וטמפרמנט של נוודים שיודעים להיקלט תוך שהם חשים בנוח בכל מקום שבו הם נמצאים ובעיקר – קישוריות גלובלית צפופה.

בקישוריות זו יש להבחין בין שני מדרגים: קישוריות המאקרו עליה אחראית המדינה, ומטרתה לאפשר את התנאים הנדרשים לפריחתה של קישוריות המיקרו – עליהן אחראיות החברות העסקיות.

אמריקה אהובתי

לא ניתן לדבר על היתרון הגלובלי של ישראל, מבלי להזכיר את הקשרים החזקים בינה ובין ארה"ב. קשרים שבאים לידי ביטוי בקשרים הכלכליים, התרבותיים, הפוליטיים והצבאיים. כמדינה, ארה"ב היא שותפת הסחר הגדולה ביותר של ישראל, והיא הגוש הכלכלי השני בהיקפו, אחרי האיחוד האירופאי. הסכם הסחר החופשי בין שתי המדינות מהווה את הבסיס להתפתחות קשרי המסחר אך גם יתרון לישראל בהיותה אחת המדינות הבודדות החתומות על הסכם כזה במקביל עם ארה"ב ועם האיחוד האירופאי. בעולם בו הנשיא דונלד טראמפ שוקל לפצוח במלחמת סחר עולמית, המעמד המיוחד הזה של ישראל מתחדד עוד יותר.

קיימת בולטות דרמטית בהשקעות של חברות אמריקאיות ומשקיעים פרטיים אמריקאים בחברות הייטק ישראליות ובפתיחת מרכזי מו"פ בישראל. קיימת בולטות דרמטית גם של חברות ישראליות הנסחרות בשתי הבורסות הגדולות של ניו-יורק. בארה"ב יושבות הקהילה היהודית והקהילה הישראלית השניות בגודלן לאחר ישראל. הקשרים העסקיים בין ישראל וארה"ב הם חזקים ביותר. סטיב באלמר(Steve Ballmer) מנכ"לה השני של מיקרוסופט אחרי ביל גייטס, כינה את מיקרוסופט "חברה ישראלית לא פחות מאמריקאית".

---

19 נח הררי, שם

חברות ישראליות גדולות ומצליחות לא מעטות רשומות כאמריקאיות. אנשי עסקים עוברים מישראל לארה"ב ובחזרה כחלק ממהלך החיים העסקיים הרגיל.

מחקר שפרסמה קרן ארה"ב-ישראל למדע וטכנולוגיה [20] מיקם את הקשרים הטכנולוגיים של ישראל עם ארה"ב במקום השלישי בעולם אחרי שוויץ, בשל תעשיית התרופות של האחרונה, וקנדה בשל קרבתה הגיאוגרפית. המחקר הראה כי הקשרים הטכנולוגיים בין ארה"ב וישראל יציבים בעוצמתם בכל המדדים, מול 16 מדינות מרכזיות שנבדקו. המחקר בדק את עוצמת הקשרים במדדים שונים, כמו: קשרי ממשל, אקדמיה, חדשנות ופטנטים, השקעות, שת"פים עסקיים, מו"פ וכו'. בקטגוריית הקשרים העסקיים, מדורגת ישראל שניה והיא מדורגת כמובילה במדד ההשקעות הפרטיות במו"פ.

אוכלוסיות רחבות בארה"ב נוטות חסד מיוחד לישראל כפי שמעידים סקרים שונים המתפרסמים בארה"ב מזה עשרות שנים. ע"פ סקר גאלופ, ישראל נמנית על המדינות האהודות ביותר על האמריקאים עם שיעור של 71% החשים אהדה או אהדה רבה[21]. אחוזים אלה נרחבים פי כמה מממספר היהודים-האמריקאים יחד עם עשרות מיליוני נוצרים מאמינים המתגוררים ב"חגורת התנ"ך" Bible Belt, אוכלוסיות אמריקאיות בעלות קשר רגשי ודתי מיוחד לישראל.

מבחינת הישראלים, ארה"ב היא ללא ספק ובפער ניכר הארץ האהודה ביותר עליהם מקרב כל מדינות העולם, כאשר אהדה זו גם מתבטאת ברצון להידמות לה, בהרבה מאד מובנים, הן ברמה האישית, הן ברמה הכלכלית והן ברמה הלאומית. ארה"ב נקראת תדיר בפי פוליטיקאים ישראליים כ"ידידתנו הגדולה ביותר". העובדה כי היהודים האמריקאים הינם הריכוז היהודי הכמעט מקביל בהיקפו לריכוז היהודי בישראל, מהווה גם היא גשר חשוב בין שני העמים ובין שתי המדינות. הישראלים מרגישים בבית בארה"ב כפי שאינם מרגישים בשום מקום אחר בעולם.

"ארה"ב מהווה עבור ישראל מקור נדיב, אדיר, של תמיכה דיפלומטית ושל סיוע בטחוני", כותב מייקל אורן, שגריר ישראל לשעבר בארה"ב, בספרו בן ברית[22], "עבור ארה"ב, ישראל היא נכס יציב, נאמן ומיומן מבחינה צבאית – מקור עוצמה מדעית וטכנולוגית – ואי פרו-אמריקאי בים סוער ולעיתים קרובות אפילו רעיל...יש ביניהן ברית אידאולוגית, אסטרטגית וטבעית".

היותה של ישראל הדמוקרטיה היחידה במזה"ת היא ללא ספק אחד המפתחות בהבנת הקשרים המיוחדים, אך אלו התפתחו במהלך שנים רבות ובנויים רבדים רבים. הקשרים החזקים מאד הקיימים בין שתי המדינות הם חריגים בכל קנה מידה. ישראל מהווה חלק בלתי נפרד מההיסטוריה, המוסר, התרבות והערכים היהודים-נוצרים של ארה"ב מתחילת המאה ה-17 (כפי שמעידים שמונת פסלי משה רבנו בבית המשפט העליון ופסלי יהושע, דוד ויהודה המכבי במכללה הצבאית "ווסט פוינט"). למעשה, יחסי ישראל-ארה"ב מעוצבים על בסיס תשתית של 400 שנות מסורת וערכים. התשתית הוקמה עם עגינת אוניות המתיישבים הראשונים שהגיעו, לפי השקפתם, "לארץ המובטחת המודרנית" (ארה"ב), אחרי "חציית ים סוף המודרני" (האוקיינוס האטלנטי) ו"יציאת מצרים המודרנית" (בריטניה). ארה"ב הוקמה במאה ה-18 על ידי "אנשי הברית (התנ"כית) המודרנית", וגם היום מכבים ציטוטים מהתנ"ך בשיח הציבורי, הפוליטי והמשפטי בארה"ב. "באמת ובתמים מייחל אני ליהודים אומה עצמאית ביהודה" אמר ג'ון אדמס, הנשיא השני של ארה"ב, 148 שנים לפני כינונה של ישראל. בשיא מלחמת האזרחים בארה"ב, התחייב אברהם לינקולן שיפעל להשבת היהודים למולדתם ברגע שאמריקה תהיה שוב מאוחדת. אשתו, מרי, סיפרה שביום האחרון לחייו סיפר על תשוקתו לראות את ירושלים לפני מותו[23]. מעניין מה היה קורה אם לינקולן לא היה נרצח? זוהי זיקה רוחנית שאין דומה לה בין לאומים שונים, בעלי שפה שונה ומרחק גיאוגרפי ניכר. וכך, אחת עשרה דקות בלבד לאחר שהוקמה מדינת ישראל, הייתה זו ארה"ב המדינה הראשונה שהכירה במדינה היהודית הצעירה.

ישראל איננה המדינה ה-51 של ארה"ב, וקיימים חילוקי דעות בין השתיים. אולם, זוהי ברית חזקה ואיתנה, שערכה רב לא רק לישראל ולארה"ב אלא גם לשואפי היציבות במזרח התיכון ובעולם.

---

[20] בשנת 2013

21 GALLUP Americans' Views Toward Israel Remain Firmly Positive FEB. 29, 2016

22 מייקל אורן, בן ברית, ידיעות אחרונות, ספרי חמד, 2016

23 Stephen Mansfield, Lincoln's battle with God, TNB, Dec. 2012

וכך, רק בארה"ב תמצא רחובות על שם דוד בן גוריון, גולדה מאיר ורבין, וישראל היא המדינה המזרח תיכונית היחידה שהנציחה אמריקאים מובילים כמו לה-גוארדיה, שהיה ראש העיר ניו-יורק, והקימה אנדרטאות לקנדי, מרטין לותר קינג וקורבנות ה-11 בספטמבר. הישראלים והאמריקאים דומים גם בנכונותם להילחם על האידאלים שלהם. הם מגנים על אותם מערכים, מתמודדים מול אותם איומים, החל בקומוניזם הסובייטי וכלה בסדאם חוסן ובטרור הג'יהאדיסטי, אומר אורן.

לסיכום נצטט את הנשיא אובמה שבעשרות השנים האחרונות היה אולי הבעייתי ביותר בקשריו עם העולם המוסלמי מחד ועם ישראל מאידך, באמרו כי "אחדות עם ישראל היא אינטרס יסודי של הביטחון הלאומי שלנו...ומשום כך...הברית ביננו תתקיים לנצח"[24].

יחסי החוץ של ישראל עם ארה"ב נחשבים מאז סוף שנות הששים של המאה הקודמת, ליחסי החוץ הקרובים ביותר שהיא מקיימת. ישראל רואה ביחסיה עם ארה"ב חשיבות עליונה. גם ארה"ב מגדירה את יחסיה עם ישראל כ"יחסים מיוחדים".

בנוסף על תמיכה מדינית בינלאומית, קיבלה ישראל מארה"ב, מדי שנה, כ- 3.4 מיליארדי $ בסיוע צבאי. ראוי לציין כי סכומים אלו מייצגים פחות מ-1% מהתמ"ג השנתי של ישראל, כאשר כ- 84% מהכסף מיועד לרכש צבאי בארצות הברית לבדה ולכן, בתנועה מעגלית, הממשל האמריקאי מגדיל למעשה את הביקוש לתוצרת התעשיות הביטחוניות של ארה"ב. בהסכם הסיוע החדש עם ארה"ב, שנחתם בספטמבר 2016 הוגדל הסכום ל- 3.8 מיליארדי דולרים בשנה בין השנים 2019 ל- 2028 אך כאן כבר 100% מהסיוע מיועד לרכש שניתן לבצע בארה"ב בלבד. עדיין, מדובר בסכום נאה מאד, החוסך מישראל את הצורך לממן חלק מהצטיידות צה"ל. אך, האם בנוסף ליצירת מקומות העבודה בארה"ב שתמיכה זו מעניקה, האם היא מביאה ערכים נוספים לאמריקאים? עד כמה הביקורות המושמעות בארה"ב, על היקף הסיוע הביטחוני לישראל הן מוצדקות?

מזכיר המדינה האמריקאי הגנרל אלכסנדר הייג קבע עוד ב- 1981 ש"ישראל היא נושאת המטוסים הגדולה ביותר של ארה"ב שלא ניתן להטביעה". הגנרל ג'ורג' קיגן, שהיה ראש המודיעין של חיל האוויר האמריקאי, טען ב- 1986 שתרומת המודיעין הישראלי לביטחון ארה"ב שקולה לחמישה CIA. לדברי הסנטור דניאל אינווי, שהיה יו"ר וועדת המודיעין וועדת ההקצבות בסנאט: "ישראל מעבירה לארה"ב מודיעין יותר מכל מדינות נאט"ו ביחד." ב- 2014 הגנרל צ'אק קרולאק, מפקד חיל המארינס לשעבר אמר: "תורות הלחימה של ארה"ב מגובשות לפי הספר הישראלי. ב-1991 יישמתי בעיראק את לקחי לוחמת השריון של ישראל בסיני."

חיל ההנדסה של צבא ארצות הברית בנה שדות תעופה ומחנות צבא עבור צה"ל, כמו גם מתקנים לשימושם של הכוחות האמריקאיים בשטח ישראל. שני הצבאות מקיימים תמרונים ואימונים משותפים. המדינות מקיימות דיאלוג לתיאום מדיניות ופעולות צבאיות. הכוחות האמריקאיים מתאמנים במחנה צאלים בלוחמה בשטח בנוי לפי השיטות והמודלים שפיתח צה"ל. כתוצאה מכספי הסיוע הביטחוני, רוב הציוד והנשק בצה"ל הוא מתוצרת ארה"ב.

בנוסף, צה"ל מספק שדה ניסויים ענק לטכנולוגיות חדשניות של צבא ארה"ב ושירותי המודיעין של ישראל מספקים לה מודיעין ללוחמה בטרור שחוסך לה מיליארדי $ כל שנה.

ארצות הברית גם מאחסנת ציוד צבאי שלה בישראל עוד מאז שנות ה- 90 של המאה שעברה. מאז החלטת הפרלמנט הטורקי במרץ 2003 לא להצטרף לקואליציה בראשות ארה"ב, וסירובה של טורקיה לאפשר תנועה של חיילים אמריקאים מעבר לגבולות שלה, ישראל מתבלטת עוד יותר כבעלת הברית הבלעדית של ארה"ב מקפריסין ועד הודו.

150 אלף חיילים אמריקאים מוצבים ב-70 מדינות ברחבי העולם. זה עולה למשלם המסים האמריקאי סכום שנתי של 85 - 100 מיליארדי דולרים[25]. מקבלת הסיוע הגדולה ביותר היא יפן, שם מוצבים 48 אלף אנשי צבא ארה"ב. זה מתורגם לסיוע ביטחוני אמריקאי של 27 מיליארדי דולרים. גרמניה, עם 37 אלף חיילים אמריקאים על אדמתה מקבלת שווה ערך של כ-21 מיליארדי דולרים; דרום קוריאה, עם 27 אלף חיילים אמריקאים, מקבלת מעל 15 מיליארדים. כנ"ל בכל הנוגע למדינות המפרץ דוגמת כווית או בחריין, שם מוצבים בבסיסים אמריקאים מעל 5,000 אנשי צבא ארה"ב. כזכור ישראל מקבלת כ-3 מיליארד.

---

24 ביקור ברק אובמה בישראל, מרץ 2013

25 David Vine, Base Nation: How U.S. Military Bases Abroad Harm America and the World (Metropolitan Books/Henry Holt, August 2015)

חשוב מכך, אנשי צבא ארה״ב אינם נמצאים בסכנה כדי להבטיח את ביטחונה של ישראל. ביפן, דרום קוריאה, גרמניה, כווית, קטאר, המדינות הבלטיות, פולין, ובמקומות אחרים, כוחות אמריקאים נוכחים על הקרקע בכדי להגן על מדינות אלו, זה תמיד עלול לעלות בחיי אמריקאים.

חשוב לזכור כי ארה״ב מספקת סיוע לדמוקרטיה היחידה במזרח התיכון ועוזרת לשותף שהוא כנראה הטוב ביותר שהיה לה אי פעם, בוודאי על רקע העובדה שארצות הברית מאבדת את השפעתה הגיאופוליטית באזור במיוחד על רקע העצמתה המחודשת של ההשפעה הרוסית.

לדברי יורם אטינגר, שכיהן כציר בדרגת שגריר לענייני הקונגרס האמריקאי בשגרירות ישראל בוושינגטון, וכיום פרשן בכיר לענייני יחסי ישראל ארה״ב העומד בראש חברת US-Israel Opportunities לייעוץ עסקי ומדיני בתחום יחסי ארצות הברית-ישראל, ״ישראל משמשת כמוצב קדמי ייחודי של ארה"ב, יציב, אמין, יעיל אזרחית וביטחונית, דמוקרטי וללא-תנאי, המאריך את הזרוע האסטרטגית של ארה״ב״.

*

יהודי ארצות הברית עשו דרך ארוכה וראויה להערצה מאז שמעמדם לא איפשר להם לגייס את ארצות הברית כדי שתירתם להצלת אחיהם, יהודי אירופה בתקופת השואה ועד למעמדם הנוכחי והשפעתם. בדרכם זו תרמו לקיומה וביסוסה של מדינת ישראל, אך זו גם סייעה לביסוס מעמדם. היה זה לואיס ברנדייס, היהודי הראשון על כס בית המשפט העליון בארה״ב, שאמר: ״כל יהודי אמריקאי שתמך בציונות היה אמריקאי יותר טוב בזכותה״.

כל זאת על אף שרק שליש מיהודי אמריקה ביקרו אי פעם בישראל. כל זאת על אף שכיום הם מפולגים יותר מאי פעם בין הרפובליקאים לדמוקרטים. כל זאת על אף המחלוקות הקיימות ביניהם ובין יהודי ישראל על הממסד הרבני וכניעתה של ישראל לתביעותיו. זאת על אף שהחדר האחרון במוזיאון השואה בוושינגטון, חדר שאמור לגלם את מסקנות המוזיאון, לא הוקדש לרעיון שמדינת ישראל היא הפתרון לשואה ולאנטישמיות, ואפילו לא הוקדש למאבקם מעורר ההתפעלות של יהודי ארה״ב על תרומתם ומקומם בחברה האמריקאית. החדר הוקדש למאבק במניעת רצח עם בכלל העולם, וברואנדה, סרביה וקמבודיה בפרט. בחירה ברורה בניסיון להפוך את הדיון בשואת העם היהודי לרחב יותר, אוניברסלי. בחירה בעייתית במאבק המתבקש באנטישמיות.

אך השינוי הוא לא רק ביהדות ארה״ב, אלא בארה״ב כולה. ישראל חייבת להבין כי כוחם העולה של ההיספאנים, האפרו-אמריקאים והאסייתיים בארה״ב, מחייב אותה לקחת את האינטרסים שלהם ונקודת מבטם בחשבון. ההיסטוריה מורה כי המציאות אינה מאפשרת בד״כ למעצמות לחזור ולהתכווץ פנימה. אימפריות נעלמות מחסלות את המדינות שיסדו אותן, או לפחות מחלישות אותן לעמדה שולית ביותר מבחינה עולמית. כך פרס הקדומה, מקדוניה, יוון ורומא, כך האימפריה העותומאנית, הבריטית והרוסית. אותו גורל צפוי לארה״ב באם תחליט להשיל מעצמה את לבושה הגלובלי. בעשורים הקרובים יצטרכו האמריקאים להחליט האם ברצונם בשקיעת כוחם העולמי, הצבאי, הפוליטי והכלכלי והאם ברצונם באמת לחזור ולדשדש פנימה. הסתגרות פנימה לא תביא ערך כלכלי לארה״ב, להיפך, היא רק תקטין את השפעתה על הארגונים הכלכליים העולמיים המסדירים את כלכלת העולם לטובתה.

חברי אייפק, ארגון הלובי היהודי הגדול והחזק בארה״ב רואים את עצמם כאמריקאים הפועלים לחיזוקה של ארה״ב דרך הקשר שלה עם ישראל חזקה. ישראל חזקה מסייעת בשמירת מעמדה של ארה״ב בתחום הטכנולוגי, הצבאי והכלכלי, טוענים באייפק. חובה על כולנו לקיים ולשמר את הברית החזקה והבסיסית הזו בין המדינות.

כששני עמים עתיקים נפגשים

סין של היום היא מעצמה גלובלית המתחרה על מקומה בזירה העולמית. היא הכלכלה השנייה בגודלה אחרי ארה״ב והיא מאיימת להחליף אותה ככלכלה המובילה עוד לפני 2050. נכון לשנת 2017, סין היא היצואנית הגדולה בעולם והיבואנית השנייה בגודלה בעולם והינה היעד מספר אחת להשקעות זרות ישירות. מאז תחילתן של הרפורמות בסין, בשנות ה-70 של המאה הקודמת, ירד באופן ניכר היקף העוני בסין והיא הצמיחה במהלך הזמן את מעמד הביניים הגדול בעולם.

נכון לשנת 2017, עמדו רזרבות המט״ח של סין על יותר מ-3 טריליון דולר. מעניין

לראות בהקשר זה את איומיו של הנשיא האמריקאי הנבחר טראמפ, למלחמת סחר מולה. אם תחליט סין על העברת חלק ניכר מהרזרבות הדולריות שלה לאירופה – עלולה הכלכלה האמריקאית להינזק[26]. אם תחליט סין, המחזיקה בכ-20 אחוזים מאגרות החוב האמריקאיות, להציף את השוק, יעלו שיעורי הריבית וינפחו את החוב הלאומי האמריקאי. עצם האיום מאפשר לסין להיות אחד הגורמים המשפיעים ביותר על גורלה של המעצמה הגדולה בעולם – ארה"ב, אם כי גירעון הסחר העצום של ארה"ב מולה, מטריד מאד את הסינים ונותן לטראמפ יכולת להפעיל עליה מנופי לחץ ניכרים.

ב-2011 נתבקשה סין ע"י איטליה, (אחריה ע"י מדינות אירופאיות ואסיאתיות אחרות), לרכוש אג"ח שלה בהיקף של כ-10 מיליארד אירו. משעשתה כן, סללה סין לעצמה את הדרך להשפעה חסרת תקדים על כלכלת העולם. מזה זמן שבכירים סינים דנים בדרך שתאפשר להם להמשיך ולפתח את כלכלתם ולתרגם זאת להישגים בזירה הפוליטית הבינלאומית. קיימת אמרה סינית ידועה "המאה ה- 21 היא המאה שלנו", הם אומרים – ומיישמים.

חשוב לזכור כי לסינים היסטוריה של שנאת זרים ויש להם סיבות טובות לכך. עד אמצע המאה ה-19 הייתה סין הכלכלה הגדולה בעולם ורוב הסינים מאמינים שהתוקפנות של אומות זרות גרמה להתדרדרות רבת שנים שרק כעת הם יוצאים ממנה. הם זוכרים באופן חי את האימפריאליזם האירופאי, בעיקר של אנגליה במסגרת מלחמות האופיום, אך הם רוכשים טינה עזה במיוחד ליפן עקב הכיבוש האכזרי בתחילת המאה ה-20 שהותיר עשרות מיליוני סינים מתים. בתחילת שנות החמישים של המאה ה-20 כשהרגישו חזקים, גירשו את כל הזרים מסין ורכושם הולאם. על אף שנאת הזרים הסינית הבסיסית והטבועה בהם כה עמוק, את היהודים והישראלים הם דווקא אוהבים ומעריכים.

כעם עתיק ביותר ובעל תרבות כה עשירה, הסינים מוקירים את ההיסטוריה והתרבות היהודית ורואים בכך מכנה משותף לשני העמים, בניגוד לאופן בו הם רואים את שאר העמים "החדשים והצעירים" שעדיין לא פיתחו תרבות ומורשת ראויים. מבחינת הסינים מדובר בראש ובראשונה באחווה שבין שניים מהעמים העתיקים ביותר על הגלובוס. לסינים רגשי עליונות כלפי עמים רבים אשר עדיין הסתובבו כפראי אדם ביערות כאשר בסין התפתחה תרבות מפותחת כבר לפני יותר מאלפיים שנה. היהודים כזכור הם מקרה דומה, כפי שענה רה"מ הבריטי ד'יזראלי בן המאה ה-19 כאשר הותקף ע"י אחד מחברי הפרלמנט על היותו יהודי: "כן, יהודי אני, ובימים שאבות-אבותיו של הג'נטלמן הנכבד היו פראים אכזרים באי נידח, שימשו אבותיי ככוהנים במקדש שלמה". ובמקרה אחר אמר ד'יזראלי: "בזמן שאבותיך גידלו חזירים, אבותיי כתבו את התנ"ך."

בסין אין היסטוריה של שנאת יהודים. קיימת דווקא סימפטיה אינסטינקטיבית מכיוון ששני העמים שותפים לערכים מרכזיים של חשיבות המשפחה, חשיבות הלמידה וחשיבות "עשיית כסף". הסינים רואים ביהודים עם מאד חכם כשסיבה מרכזית לכך היא אלברט איינשטיין. איינשטיין הוא כנראה הדמות ההיסטורית (הלא סינית) הנערצת ביותר עליהם. בנוסף, הם גם מודעים לכמות העצומה של יהודים גאונים, ביניהם זוכי פרסי נובל רבים, שהטביעו חותמם על המדעים המדויקים, נושא שאותו הסינים מאד מכבדים. הם גם מאד מעריכים את ישראל כמדינה שהצליחה להגיע להישגים עצומים בזמן קצר.

ד"ר דניאלה גורביץ, ראש דסק אסיה בלשכת סגן נשיא למחקר, באוניברסיטת בר אילן, מציינת[27] ש"התרבות העתיקה של סין התפתחה במקביל לתרבות היהודית הקדומה, ויש להן הרבה מן המשותף. סין נודעה כמקום מפלט ליהודים שאיבדו את ביתם, ועל אדמת סין הם חיו בדו-קיום תוך עזרה הדדית". לדבריה "נוכחנו שהחשיבה 'היהודית' נתפסת במזרח אסיה ובסין במיוחד כחשיבה יזמית ויצירתית".

סין תרמה להצלת חייהם של יהודים שנמלטו מגרמניה הנאצית. בין השנים 1933 - 1941 הגיעו לשנגחאי למעלה מ-30 אלף יהודים שברחו מאירופה. למעשה, קלטה שנגחאי יותר פליטים יהודים ממה שקלטו קנדה, אוסטרליה, הודו, דרום-אפריקה וניו-זילנד גם יחד.

על אף שמדינת ישראל הייתה הראשונה במזרח התיכון, ובין הראשונות בעולם להכיר במשטר החדש בסין העממית, לאחר מהפכת מאו, התקשתה מערכת היחסים בין שתי המדינות להתייצב על פסים ידידותיים, עד לכינון היחסים הדיפלומטיים ביניהן בשנת 1992. ההסברים לקשיים אלו נעוצים הן בתלות הסינית הרבה בנפט הערבי והן ברצונם של הסינים

---

26 אהרון שי, סין וישראל, ידיעות ספרים 2016, עמ' 184

27 http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4921271,00.html

לייצר עמדה אופוזיציונית לתמיכתה של ארה"ב בישראל ורוסיה במדינות ערב – ע"י פיתוח עמדה פרו-פלסטינאית בולטת.

כיום, מהווה סין כמדינה, את שותפת הסחר השנייה בגודלה של ישראל. ב-2016, עמד היקף הסחר שבין שתי המדינות על כ-11 מיליארדי דולרים, עם עודף ניכר ביבוא מסין לישראל על פני היצוא הישראלי לסין.

לישראל התמחויות וידע בנושאים המעניינים את הסינים: חקלאות, איכות הסביבה, מדע וטכנולוגיה. הסינים מעוניינים ביצוא, יבוא, רכישות של חברות ישראליות, שת"פ והשקעות והם הולכים ומעמיקים את האינטרסים הכלכליים שלהם בישראל. ב-2010, הסתיימה כרייתן של מנהרות הכרמל ע"י חברת CCECC הסינית. "נמל הדרום" נבנה ע"י צ'יינה הארבור הסינית. בשנים 2011- 2015, חברות סיניות רכשו חברות ישראליות בהיקף של כ- 4.0 מיליארדי דולרים והשקיעו עוד כמיליארד דולר בקרנות הון סיכון ישראליות. ב-2011, רכשה כימצ'יינה 60% מהשליטה במכתשים אגן הישראלית (כיום: אדמה), לפי שווי של 2.4 מיליארד דולר. הסינים רכשו את תנובה לפי כ- 2.2 מיליארד דולר, והתעניינו ברכישת כלל ביטוח וחברות ישראליות נוספות. היקף ההשקעות הריאליות של סינים במשק הישראלי היה שני רק להשקעות של החברות האמריקאיות. השקעות אלו בהחלט הביאו לביטוי את האופן בו הסינים רואים את הפוטנציאל של ישראל מבחינתם.

ישראל אמורה להשתלב גם ביוזמת "דרך המשי החדשה"[28], ומכאן ההתעניינות הסינית בבניית מסילת הרכבת לאילת, ברכישה, בנייה והפעלת נמלי הים באשדוד ובחיפה. מדובר ברעיון אותו מקדמים הסינים שנועד לחזק את כלכלתם. בבסיסו – מדובר בחיזוק הקשר היבשתי בין סין למרכז אסיה, למזרח התיכון ולאירופה (גשר אירו־אסיאתי), ומתן תנופה וחיבור מואץ למדינות דרום ודרום-מזרח אסיה ודרכן, בנתיב הימי, גם לאפריקה המזרחית. בין היתר הושק בתחילת 2017 קו רכבות משא מחוף הים במזרח סין עד לונדון, כאשר זמן המסע 18 ימים ואורכו כמעט 12 אלף ק"מ. כעת מורכבת הרשת מ-39 נתיבים המקשרים 16 ערים בסין ל-12 ערים באירופה. פיתוח הנתיבים פנימה והחוצה אמור להאיץ פיתוח פנים סיני, בעיקר במערב ובדרום-מערב המדינה, שזקוקים לתשומת לב מיוחדת, מאחר ואזורים אלו נהנים פחות מהתנופה הכלכלית שעוברת המדינה וחיים בהם גם מיעוטים אתניים, חלקם העוינים את המשטר.

בעבר, הסינים, שהעדיפו להתבודד ולהסתגר בעולמם האוטרקי, תוך התנשאות כלפי ה"ברברים" למיניהם, היו חצויים לגבי דרך המשי: מצד אחד היא קירבה את הזרים לגבולם, ומצד שני פתחה צוהר אל העולם. כיום הסינים מהללים את דרך המשי ורואים בה דרך כפולה - מעין "חגורה" יבשתית ונתיב ימי One Belt, One Road כהגדרתם. כוונת הסינים להקל על נגישותה של סין לאנרגיה, להשתחרר מן התלות במצרי הורמוז ומאלאקה, לגבור בעוד מועד על המכשול האסלאמי במחוז שינגג'אנג, לזרז השקעות בחו"ל ולפתח את כלכלת ארצם. דרך המשי החדשה אף הוכרזה כסמל תקווה לקידום המטרות שהציבה לעצמה סין בשעות לא קלות לכלכלה העוברת מייצור לשירותים. הקמת הבנק האסיאתי להשקעות תשתיתיות (AIIB) וההשקעה בסך 40 מיליארד דולר ביוזמת דרך המשי החדשה - מעידות על כוונותיה הרציניות של בייג'ין.

ישראל אכן יכולה לשמש לסין תחנת מעבר לוגיסטי ויצרני, בהיותה חוליה מקשרת מבחינה גיאו־פוליטית בין אפריקה, אירופה, ובעתיד אולי אף מערב אסיה. האינטרסים המתבססים של סין בנמלי חיפה ואשדוד, והאפשרות לדריסת רגל משמעותית במסילת הברזל בין אשדוד לאילת (RED-MED - גשר בין הים האדום לים התיכון), הם מהלך בתוכנית האסטרטגית הסינית הרחבה הזו.

הקשרים המדעיים והשת"פ האקדמי בין סין וישראל הגיעו לשיאם כאשר אוניברסיטת ת"א ואוניברסיטת צ'ינגחואה היוקרתית מבייג'ין חתמו במאי 2014 על הסכמי שיתוף פעולה אסטרטגי במחקר חדשני לתועלת הדדית של שני המוסדות ושל שתי המדינות. שתי האוניברסיטאות קיבלו החלטה להקים מרכז משותף בהשקעה של 300 מיליון דולר, שישמש מוקד בינלאומי לחדשנות מדעית וטכנולוגית. המרכז יקרא "שין", שמשמעותו חדש בסינית. מרכז המחקר שין, יתמקד בתחילה בתחומים מדעיים הנמצאים בפיתוח מואץ הן בישראל והן בסין, כמו תחום הננוטכנולוגיה. הוחלט שעם הזמן ירחיב המרכז את הפעילות לתחומים נוספים.

להסכם זה, קדמה תרומה בסך 130 מיליון דולר של המיליארדר לי קא-שינג לטכניון,

---

28 דרך המשי המקורית נפרצה לפני 2,000 שנה ויותר בין איר־אסיה לסין, בין מערב למזרח. היא חיברה יבשתית (ובהמשך גם ימית) עולמות רחוקים וזרים זה לזה.

עבור הקמת שלוחה בסין. את התרומה לטכניון העביר קא-שינג מכספי האקזיט של החברה הישראלית Waze, שנמכרה לגוגל תמורת 1.1 מיליארד דולר, ובה היה מושקע קא-שינג באמצעות קרן הורייזן שבבעלותו. "כיום פועלות בסין מעל 1,000 חברות ישראליות", אמר שמעון פרס בטקס ההשקה, והוסיף כי "יש לשתי המדינות הרבה מה לחלוק ומה ללמוד זו מזו". המכון, שממוקם בדרום סין, במחוז הגובל בהונג-קונג, מתוכנן להגיע עד שנת 2025 ל-5,000 סטודנטים, בפקולטות למדע, הנדסה ומדעי החיים.

עד כמה החיים יכולים להיות לפעמים מוזרים וכיצד תופעה כלכלית המתרחשת בסין משפיעה באופן מפתיע בישראל ניתן ללמוד מהסיפור הבא: זה קרה במהלך העשור הראשון של המאה - עודפי הביקוש של המגזר התעשייתי הפורח בסין משכו את מחירי המתכות בעולם גבוה למעלה. עליית המחירים היתה כה חדה עד כי בישראל נוצר מקצוע חדש "רוכשי מתכות וחלקי מתכת"; אנשים פרטיים אשר נעו ברחבי הארץ במסחרית רעועה כשהם מציעים לרכוש או לאסוף מכונות כביסה מקולקלות, מדיחי כלים ישנים ומקררים שהתבלו. במקביל נוצר גם ביקוש למכוניות המופנות לגריטה. מהר מאד התגלה שהדרך הזולה ביותר להשיג את הגרוטאות הנ"ל היא לחפש אותן במצבורי אשפה ענקיים או אפילו בוואדיות ובערוצי נחלים בהן נזנחו מכוניות בתקופות בהן ערך איכות הסביבה היה במיקום נמוך בסולם העדיפויות של המדינה. האיסוף שביצעו בערוצי הנחלים אותם סוחרי חלקי מתכת וגרוטאות היה "מבצע הניקיון הפרטי הגדול ביותר בתולדותינו ולא עלה למדינה שקל", מעיד איש המשרד לאיכות הסביבה. לחיפוש האינטנסיבי הזה היו גם השלכות פחות מלבבות כאשר גנבי מתכת פשטו על אתרי זיכרון נידחים וקרעו את לוחות הנחושת ובמקרים קיצוניים אף ריתכו וגנבו כבלי נחושת של חברת החשמל. במקביל, התפתחו חברות שהתיכו את הגרוטאות והעמיסו אותן על אניות ליצוא. התייקרות המתכות ברחבי העולם כתוצאה מהביקוש הסיני הביאה את טורקיה, שהפכה למרכז התעשייה הכבדה החדש של אירופה, לשלם לישראלים מחירים נאים, עבור טון ברזל או נחושת. רק בשנת 2015 התופעה הזו כמעט נעלמה, לאחר שמחירי המתכת בעולם נפלו בעקביות במשך תקופה ארוכה.

*

סין היא "בית החרושת של העולם", דבר שעזר לה במשך עשרות שנים להחזיק שיעורי צמיחה גבוהים. לתיעוש אדיר הממדים הזה התלוו גם תוצאות קשות של זיהום האוויר, המים והקרקע באזורים נרחבים ביותר ותחלואה גבוהה באופן חריג. שנים רבות הנושא הודחק על ידי גורמי הממשל אבל כעת הוא מצוי שם בסדר עדיפות גבוה. זה מסביר חלק מן הקשרים החשובים עם ישראל, כמובילה עולמית בתחום הקלינטק אשר טכנולוגיות חדשניות רבות שהומצאו בה יכולות לעזור לסינים להתמודד עם בעיות המזהמים. אורי שטרקמן, נשיא ויולה ישראל מספר כי בפגישה עם ראשי ערים בסין, ציין כי ישראל היא המקום הראשון בעולם במיחזור מי ביוב בניצולת של קרוב ל-90%. ראשי הערים שנכחו במפגש התחילו לחשב את המשמעות הרבה באם בייג'ין או שנגחאי או אפילו גווילין ימחזרו 85% ממי הביוב שלהן.

ברמת המיקרו של החברות, ההתנסות בשוק הסיני לא תמיד הייתה מוצלחת. קל יותר לישראלים לעבוד עם העולם העסקי האמריקאי או האירופאי המוכר. אולם, עוצמתו של השוק הסיני וצמיחתו אינם יכולים שלא לפתות את החברות הישראליות.

ברמת המאקרו של הקשרים בין המדינות, יש לקחת בחשבון את השפעת מערכי הכוחות הגלובליים. המערכת הפוליטית והכלכלית המתפתחת בין שתי המדינות רחוקה ממיצוי אולם יש לה גם סייגים. לישראל אין ידידה חשובה יותר מארה"ב. מערך הכוחות בין סין לארה"ב משפיע ויוסיף להשפיע. סין קושרת קשרים עם איראן והיא תומכת בפלסטינים. ישראל, מצידה, מנהלת יחסים הדוקים עם טאיוואן – כל אלו עלולים לעכב את פיתוח מערכת היחסים הזו.

כאשר חברה ישראלית שולחת את תוצרתה לאירופה היא מצניעה את היות התוצרת מישראל. יתירה מזו, היא מצניעה בעיקר כל סימן למגן דוד על התוצרת. כבר חלפו יותר משבעים שנה מאז טבחו ביהודים במחנות ההשמדה ואצל חלק מהאירופאים חוזר השד האנטישמי הזה, או שאולי הוא מעולם לא נעלם, כאילו כלום לא קרה ביבשת הישנה ואפשר שוב לשנוא יהודים. לכן, עדיף למכור תוצרת ישראלית באירופה ללא סימנים מזהים "מפלילים", טוענים יצואנים אחדים. אצל הסינים זה הפוך: הם מבקשים באופן ספציפי לסמן מוצרים ישראליים עם מגן דוד. "זה יימכר יותר טוב ככה" הם ציינו בפני בכיר בחברת "אהבה" המפיצה בסין מוצרי קוסמטיקה המבוססים על מינרלים טבעיים מים המלח. בעיני הסינים יהודים נחשבים לחכמים ומוצלחים ולגבי חלקם המגן דוד הוא סמל לאיכות.

עוד על תפיסתם של הסינים את ישראל, סיפר לי (נ.ק.) בן ברנקי, עת היה נגיד הבנק

המרכזי האמריקאי. בפגישה עם שר המסחר הסיני, אמר לו השר: "...ובנוגע לישראל, רציתי להגיד לך שעל אף שלא תמיד אנחנו יכולים לתמוך בכם פוליטית, אנחנו יותר מכל עם אחר מעריכים את יכולותיכם בכל מה שקשור לכלכלה, מדע וטכנולוגיה." השר הסיני, למרות שלא עשה, במכוון או שלא במכוון, את האבחנה בין נגיד הבנק האמריקאי, יהודי במוצאו, ובין ישראל, ביטא במילים אלו באופן ישיר את הערכתו הרבה לישראל.

אהבתם של הסינים לישראל מתבטאת בדרכים רבות. כך למשל, בתחרות "שבעת פלאי תבל" אשר קיבלה הצבעות מרחבי האינטרנט, מסין הגיע מספר המצביעים הגדול ביותר (אחרי הישראלים) בעד ים המלח כאחד מ"שבעת פלאי תבל."

הקשר ההודי

מדינה חשובה ביותר, לה צופים צמיחה חזקה בעשורים הקרובים והשפעה הולכת וגדלה היא הודו. ראשיתם של יחסי הודו-ישראל בשנים שלאחר התמוטטות הגוש המזרחי, לאחר תקופה ארוכה של קרירות ביחסי שתי המדינות שנמשכה החל מיום הקמתן. כמו במקרה הסיני מדובר על גישור בין תרבויות המרוחקות כמזרח ממערב זו מזו. כיום כוללים היחסים שיתוף פעולה צבאי ומודיעיני נרחב וסחר בעל היקף הולך וגדל.

עשרות שנים של יחסים קרירים עד קפואים נבעו מחששה של הודו מפני הידרדרות ביחסים עם מדינות האסלאם אם תקיים קשרים עם ישראל. במיוחד חששו ראשי השלטון בהודו מפני התקררות היחסים עם מדינות המפרץ הפרסי בהן התגוררו ועבדו המוני פועלים הודים. לכך הצטרף הפחד מפני תגובתו של המיעוט המוסלמי בהודו המהווה כ-11% מהאוכלוסייה. גורם נוסף היה פער גושים: בעוד מדינת ישראל נטתה לגוש המערבי עוד מראשיתה, ומסוף שנות השישים הזדהתה במידה רבה איתו ועם ארצות הברית, הודו הייתה ממייסדות ארגון "המדינות הבלתי-מזדהות"[29] ובעלת נטייה לגוש המזרחי וטיפחה קשרים חמים עם ברית המועצות.

בשנים האחרונות הודו הפכה להיות, ככל הנראה, יעד היצוא הגדול ביותר של ציוד צבאי ישראלי. הודו חרדה מפני המיעוט המוסלמי בקרבה, כמו גם האיום התמידי מצד האויבת הוותיקה שלה - פקיסטן. מלבד זאת, אימנה ישראל חיילים הודים, בעיקר בפעילות אנטי-טרוריסטית. בין ישראל להודו קיים גם שיתוף פעולה פורה שאינו צבאי, בעיקר בתחומי החקלאות.

ישראל בראי הלונה-פארק האירופאי

הייתה זו ארוחת ערב בביתנו (נ.ק.) אליה הוזמן השגריר האוסטרי, וולפגאנג פוול ורעייתו הפסיכיאטרית. השיחה הייתה קולחת ושנונה. רוחות זיכרון השואה וחלקם של האוסטרים בה, ריחפו כעורבים שחורים מעל שולחן האוכל המכוסה במפה לבנה. הדלקתי נרות אדומים גבוהים, כוסות של רידל – היצרן האוסטרי של כוסות היין המשובחות, לתוכן מזגנו יין ישראלי. נושא השיחה היה ניסיונות ההתערבות האירופאית בתהליך השלום במזרח התיכון. "ברור לי למה אין לישראלים אמון באירופאים, זה היה מפליא אם זה היה אחרת", אמרה הפסיכיאטרית. "אבל למה?", נפלתי בפח, "הורי נולדו כאן, סבתי האחת נולדה כאן, שאר סבי וסבתותיי עלו לארץ כבני נוער. אין לי קשר אישי לשואה. אין לי סיבה לא לבטוח באירופאים". השיחה זרמה לכאן ולשם עד שהגענו לעסוק בנושאי ביטחון ושלום (או בשמם הנכון: טרור ומלחמה). "אני חייבת לשתף אתכם בפנטזיה שלי", אמרתי, "לנתק את ישראל ממקומה ולגרור אותה למקום אחר. לחבר אותה לשכונה אחרת". היה רגע של שקט "ולאיפה תחברי את ישראל?" הייתה דומיה. אני זוכרת את מחשבותיי תרות אחר המיקום הטוב ביותר להשליך בו עוגן, היו פנים לכאן ולכן, אבל דבר אחד היה ברור לי, בדבר אחד צדקה הפסיכיאטרית החכמה: "לא לאירופה. אי אפשר לסמוך עליהם. בדקנו ונכווינו באש."

---

29 ארגון בינלאומי המאגד בתוכו 116 מדינות שאינן רואות עצמן כמשתייכות לחוג השפעתה של אף מעצמה. במקור מדובר היה במדינות שביקשו שלא להזדהות עם העולם המערבי או עם הגוש המזרחי.

הישראלים לא היו מפקידים בידי האירופאים את גורלה של ישראל, אבל נראה שבאותה מידה גם אירופאים לא יודעים איך "לבלוע" את הישראלים. מעין דמויות מעוותות באולם המראות העקומות בלונה-פארק. לפעמים הישראלים רזים מדי עד כדי מוזלמנים מעוררי אשמה, ולעיתים שמנים מדי מרוב הכסף שהם אוספים בכיסים, לפעמים הם נראים גבוהים וחזקים וגיבורים כמו חיילי צה"ל "שיש להעמיד לדין", ולפעמים כאלה נמוכים ובלי צבעים.

אך למרות כל האמור לעיל, האיחוד האירופאי הינו שותף סחר בכיר של ישראל. הוא מקור יבוא הסחורות הגדול ביותר 38% מכלל היבוא לישראל – מעל 20 מיליארדי $[30], הוא יעד היצוא הגדול ביותר לסחורותיה של ישראל (לא כולל שירותים) העומד על מעל 12 מיליארדי $, המהווה 29% (ולא רחוק אחריו גם אסיה וארה"ב עם 25% כ"א). היקפי הסחר של האיחוד האירופאי עם ישראל יציבים לאורך שנים, ואין כל תחזית המורה על שינויים מרחיקי לכת בשנים הבאות, נהפוך הוא, התמודדותן של מדינות האיחוד האירופאי עם משמעות קליטתם של מיליוני מוסלמים, תפתח מן הסתם בפני ישראל שווקים חדשים ורעבים ליכולותיה המיוחדות בתחום הגנת המולדת, סייבר, מודיעין, וכו'. ייתכן גם כי המאבק האסלמיסטי נגד אירופה, יסיר את שאיפתם התמימה משהו לראות בבעיה הישראלית-פלסטינית את חזות הכל, ובפתרונה את פתרון הכל. לא מן הנמנע כי אם אמנם יתרחש תהליך זה, במוצהר או בנסתר, תוכל ישראל לראות שיפור גם ביחסים המדיניים וגם ביחסים המסחריים.

גרמניה היא שותפת הסחר הגדולה ביותר עם ישראל מבין מדינות אירופה. ישראל ממוקמת במקום השני, בשת"פ הסחר הגרמני במזרח התיכון. בין היצואניות הישראליות לגרמניה, לא כולל תעשיות צבאיות, ניתן למנות את וישיי, סטרטסיס, אדמה, עלבד, טבע, גדיב, ישקר, אליאנס, אפלייד מטיריאלס וכתר פלסטיק. בין החברות הישראליות היבואניות הגדולות: כלמוביל, רכבת ישראל, חברת חשמל, צ'מפיון, אדמה, רוש פרמצבטיקה, מפעלי ים המלח, דיפלומט, דלק מוטורס וטבע.

לשתי המדינות שת"פ במחקר מדעי ותעשייתי. מימון של פרויקטים לשיתוף פעולה תעשייתי בין גרמניה וישראל מהווה עמוד תווך חשוב ביחסי הסחר בין המדינות. הבסיס לכך הוא הסכם בין ממשלתי שנחתם בינואר 2010 בין המשרד הפדרלי הגרמני לחינוך ולמחקר ומשרד המדען הראשי במשרד הכלכלה הישראלי. שני המשרדים הסכימו למן מיזמי מו"פ תעשייתי בתחומים שנבחרו. פרויקטים אלה סובבים בעיקר בנושאי ביוטכנולוגיה, טכנולוגיות מים וסביבה, אבטחה ובטיחות.

מקור בכיר במשרד החוץ שביקש להישאר בעילום שם, המכיר באופן אינטימי רבות ממדינות אירופה, מציין כי "אין לנו באירופה חברים טובים כמו הגרמנים. על אף עברם האפל ואולי בגלל עברם האפל". בנוסף, השיקו בתחילת 2011, משרד הכלכלה בישראל ומשרד הכלכלה והטכנולוגיה הגרמני, תוכנית שת"פ שמאפשרת לחברות ישראליות וגרמניות לפתח במשותף ובתמיכת הממשלות מוצרים ושירותים חדשניים וליצור קשרים עסקיים משמעותיים. מאז השקת התוכנית, מומנו כ-29 פרויקטים משותפים והיא נחשבת לפורה במיוחד. עוד, מפעילות שתי הממשלות תוכנית לעידוד שת"פ במו"פ תעשייתי בין ישראל לתאגידים בין לאומיים. ההשקעות תתמקדנה בפריפריה (אזורי תעשיה מועדפים) ובתעשיות המסורתיות. קיים גם שת"פ בתחום ההכשרה התעסוקתית, שהינה תוכנית המתקיימת כבר 41 שנים וכוללת סדנאות וביקורי הכשרה, חילופי מומחים, פרויקטים בלטראליים, סמינרים וכן הכשרת מדריכים ומומחים במכללות ותעשייה. בשנים האחרונות התקיימו סדנאות ופרויקטים בילטרליים בתחומים רבים ובכללם: מכטרוניקה, אוטוטרוניקה, ICT, אנרגיות מתחדשות ומים, טכנולוגית מיקרו וכן יזמות וחדשנות.

דומה שדי בדוגמאות אלו כדי להראות כי שת"פ כלכלי נרחב קיים מזה זמן רב בין שתי הכלכלות ובין החברות הפועלות במסגרתן, שת"פ שתוצאותיו הן היותה של גרמניה השלישית מבין כלכלות העולם, אחרי ארה"ב וסין, בהיקף הסחר שלה עם ישראל.

*

בריטניה וישראל נהנו במשך השנים מקשרי מסחר טובים ומתרחבים להם תרמה המורשת הבריטית מתקופת המנדט ובעיקר השפה האנגלית השגורה היטב גם בפיהם של רוב הישראלים. הפעילות הכלכלית מתבטאת גם בהשקעות של חברות בריטיות בארץ ובקיום

---

30 כל הסכומים להלן הינם ללא יהלומים ומתייחסים לשנת 2015. נתונים: למ"ס, סחר חוץ – סחורות 2015.

נוכחות קבועה של כ-250 חברות ישראליות בבריטניה. כן נמצאו היקפים גדולים של רכישות, מיזוגים והנפקות של חברות ישראליות בבריטניה. לבריטניה וישראל יש קשרי מסחר ושת"פ ערים בתחום המדע והטכנולוגיה, כתוצאה מההערכה של גורמים בריטיים פרטיים וציבוריים את ההובלה הישראלית בנושאים הנוגעים לחדשנות טכנולוגית. עיקר היצוא מבוסס על תרופות גנריות של חברת טבע, אך גם מוצרי גומי ופלסטיק, כלי טייס ומתכות[31].

הפערים הפוליטיים אינם משפיעים על היחסים בין שתי הכלכלות. כך לדוגמא, למרות הביקורת החריפה על ישראל, בשיאו של מבצע 'צוק איתן' – על פי נתוני הלמ"ס, היקף הסחר בריטניה-ישראל עלה באותה שנה ב- 28% בהשוואה לתקופה המקבילה.

היחסים הצבאיים-תעשייתיים של בריטניה עם ישראל - מעוגנים בברית אסטרטגית שחיזקה את קשרי המסחר בין המדינות. יחסים אלה מועצמים ידי השקעה שנתית גדולה ע"י ממשלת בריטניה בנשק שנוסה בשדה הקרב ע"י חברות ישראליות. תחום משתלם בהקשר זה הוא טכנולוגיות כטב"מ (כלי טיס בלתי מאויש) ומזל"ט בהם משרד ההגנה הבריטי עובד עם אלביט מערכות על תכנית Watchkeeper ששוויה מיליארד פאונד, לפיתוח כלי טיס עתידיים על פי דגם הרמס 900 שהוא כלי טיס בלתי מאויש שפיתחה אלביט.

להוותנו, אנו רואים כי אירופה בכללה נמצאת במצב קשה. נראה כי אירופה נמצאת בתהליך של התאבדות דמוגרפית עקב הזדקנות מואצת של אוכלוסייתה המקורית, ונאלצת לבחור בין מדינה גוססת בהיעדר כח אדם, ובין קבלת ההגירה המוסלמית על חשבון ויתורים מרחיקי לכת על התרבות האירופאית המערבית.

"אירופה בתהליך של התקטבות (פולריזציה)", אומר ד"ר דן שיפטן[32], "השמאל איפשר את כניסתה המאסיבית של אוכלוסיה מוסלמית, והאירופאים כתוצאה מזה הופכים ימניים קיצוניים ופשיסטיים". אנה פניה של אירופה – אין לדעת בשלב זה.

באה לסייע

בולנת אג'הויט (Bülent Ecevit), ראש ממשלת טורקיה דאז, הכריז[33]: "אנחנו, אזרחי טורקיה, נזכור לעד באהדה את העזרה והושטת היד של עם ישראל. ברצוננו להודות בראש ובראשונה לראש הממשלה, לממשלת ישראל לעם הישראלי ולאחינו היהודים שחיים בעולם".

"אני זוכר שעמדנו בשטח ונתתי יד לנציג הישראלי, לחצנו יד ואמרתי לו: את המקום הזה אני נותן לכם, אני מפקיד אותו בידיכם. אני זוכר את הרגע הזה כרגע מרגש במיוחד. השטח היה שטח מרעה בוצי. ריק לגמרי. להפוך את השטח השומם הזה בזמן קצר כל כך לאזור מגורים – נראה לי אז כמו חלום" סיפר קורטיקה אידריס, סגן המושל באזור ההרס שזה עתה חווה את רעידת האדמה הקשה ביותר שידעה טורקיה.

השנה היתה 1999, שלוש לפנות בוקר והאדמה רעדה. 17,480 הרוגים ועשרות אלפי פצועים. מאות לכודים תחת מבנים שקרסו. 600 אלף איש ללא קורת גג. ריחות המוות עמדו מכל עבר. אנשים עם עיניים חלולות הביטו אל מה שהיה פעם ביתם. על יד ערמת ההריסות סובבים אנשים המנסים לחלץ משם אם, אב, תינוק או ילד קטן. אחד מצא בובה. אחרת מצאה שמיכה ישנה. כמו במקרים אחרים, שלח צה"ל כוח הצלה, לפינוי מבנים ולהקמת בית חולים שדה. כוח ההצלה של צה"ל חילץ 18 לכודים במאבק אדיר נגד הזמן.

אולם הסיפור הגדול התחיל הרבה אחרי שכולם עזבו את טורקיה. ספטמבר. החורף הקשה הולך ומתקרב. מאות מחוסרי הבית ימותו מקור בחורף הזה. התוכנית הישראלית הייתה להקים, עד לבוא החורף, כפר לפליטים. זה היה פרויקט מהמורכבים שידע משרד הביטחון הישראלי. בתוך חודשיים נבנו 312 יחידות דיור, 3 מגרשי משחקים, בית ספר, מרפאה, תחנת משטרה וחנויות. חלוקת העבודה הייתה, שהישראלים יבנו את המכולות למגורים בישראל ויובילו אותם באניות צים לטורקיה, ויהיו אחראים להובלה והצבה בשטח. הטורקים היו אחראים על התשתיות: עבודות עפר, חשמל וכבישים. הצוותים עבדו יומם

---

31 הנתונים מבוססים על סקירות מכון היצוא בשנים הרלוונטיות

32 כנס בטחון לאומי באונ' חיפה, נובמבר 2016.

33 מתועד בסרט https://www.youtube.com/watch?v=zbShFSJLlc8

ולילה. החורף הקשה של אותה שנה הכה בעוז. אבל שלגים וקור קיצוני לא פגעו בתושבי הכפר.

*

עשרות פעולות הצלה וסיוע מטעם ממשלת ישראל, צה"ל, ארגונים חוץ ממשלתיים ואזרחים ישראלים יחידים – נעשו במשך השנים במקומות רבים בעולם. שיטפון בקמבודיה (1979), רעידת אדמה במקסיקו (1985), רעידת אדמה בארמניה (1988), קורבנות הלחימה בבוסניה (1992), סיוע רפואי לפליטי רואנדה (1994), סיוע בכיבוי שריפת ענק בטורקיה (1997), משלחת חיפוש והצלה לאתר הפיגוע בשגרירות ארה"ב בקניה (1998), נפגעי שטפון במרכז אמריקה (1998), פליטי קוסובו (1999), סיוע לנפגעי רעידת האדמה בטורקיה (1999), סיוע חירום באתיופיה (2000), רעידת אדמה באל-סלוודור, הודו ופרו (שלושתם ב-2001), שיטפון בסרי לנקה (2003), הוריקן קטרינה (2005), רעידת אדמה באינדונזיה ושיטפון ברומניה (שניהם ב-2006), שרפה במקדוניה וסופה במקסיקו והרפובליקה הדומיניקנית (שלושתם ב-2007), רעידת האדמה בהאיטי (2010), רעידת האדמה ביפן (2011), צונאמי בתאילנד (2012), הטייפון בפיליפינים (2013) ורעידת האדמה בנפאל (2015), וזוהי רק רשימה חלקית לאסונות בהם תרמה ישראל את חלקה במשלחות הצלה, רפואה, פינוי, חיפוש וסיוע.

רעידת האדמה בהאיטי בעוצמה 7 בסולם ריכטר, שנמשכה 60 שניות, הותירה אחריה מעל 80,000 הרוגים וכ-250,000 פצועים. למעלה ממיליון נותרו ללא קורת גג. מדינות רבות, חברות מסחריות ואנשים פרטיים תרמו כסף ושלחו משלחות סיוע לחילוץ לכודים מתחת להריסות, טיפול בפצועים, הבאת ציוד הומניטרי לאזור, ושיקום התשתיות. גם ישראל שלחה צוות חירום, חילוץ וסיוע שמנה 220 איש והקימה בית חולים שדה המסוגל לטפל ב-500 נפגעים מידי יום (בפועל טופלו כ-1,200 נפגעים ביום). "יש כאן בלאגן", נאמר בכתבה ששודרה ברשת הטלוויזיה MSNBC[34], "הישראלים הם היוצאים מן הכלל. צפינו במטוס ה-747 שלהם נוחת בשדה התעופה, והם הורידו ממנו כל מה שנדרש כדי להקים בית חולים ברמה הגבוהה ביותר. בדיוק כפי שהיית מצפה מהישראלים שיעשו: הם הגיעו בצורה יעילה, יסודית ומנוהלת היטב, ומיד התחילו בעבודה", המראיינת מהאולפן הוסיפה: "אני בטוחה שזה משהו שהצופים שלנו היו שמחים לשמוע אותך אומרת על הצוותים האמריקאים", ושאלה: "מה שאת אומרת זה שהמשלחת האמריקאית מאורגנת פחות טוב מזו הישראלית?" על כך השיבה כתבת השטח: "הישראלים פשוט הגיעו הרבה יותר מוכנים משאר המשלחות האחרות, ותוך שעות הקימו חדרי ניתוח". בכתבה ששודרה ברשת CNN, המשדרת ליותר מ-93 מיליון משקי בית בארה"ב, עלו דברים דומים. כתבת הרשת אף פנתה לאחד הגנרלים האמריקאים בשטח ושאלה אותו כיצד ייתכן שמדינה קטנה כמו ישראל הצליחה לעשות את מה שלא עשתה אף משלחת אחרת בהאיטי. "כל החיים כמחלץ מתנקזים לרגע הזה, שבו יש לך לכוד חי", סיפר סא"ל גולן ואך, שלקח חלק במשלחת החילוץ, "בתוך מקום שהוא כולו גופות, ממש שברי חיים, להכניס את היד לתוך החור שבקיר ולגעת באדם חי זו תחושה מחשמלת."

משלחת צה"ל ליפן לאחר רעידת האדמה והצונאמי, הייתה הראשונה לקבל היתר לפעול באזור האסון. החוק היפני לא מתיר לרופאים שלא עברו הסמכה ממשלתית ביפן לפעול בשטחה, וחקיקת חירום הועברה על מנת לאפשר למשלחת הישראלית להקים את המרפאה. הצוות של חיל הרפואה הורכב ממומחים בתחומי הכירורגיה, האורתופדיה, גניקולוגיה, רדיולוגיה ועוד. אל הצוות הרפואי הצטרפו מומחי חילוץ, אנשי תקשוב ולוגיסטיקה, ומומחים מהוועדה לאנרגיה אטומית. הייתה זו משלחת קטנה, יעילה וחכמה.

ברעש האדמה בנפאל, אפריל 2015, הייתה המשלחת הישראלית הגדולה ביותר מכלל המדינות שהשתתפו במבצע הסיוע. מטרת הפעילות הייתה לסייע ל-2,000 ישראלים ששהו באותה עת במדינה, ולהגיש סיוע רב ככל האפשר לאוכלוסייה המקומית. לשם כך, הועמדו ארבעה מטוסים, מסוקים וג'יפים, נשלחו 200 אנשי צוות רפואי ו- 95 טון ציוד רפואי והוקם בית חולים שדה. למדינות נוספות היו אזרחים בנפאל באותה עת. כך למשל

---

34 http://www.themarker.com/markets/1.570230

שהו שם 4,000 סינים, 7,000 אמריקאים, 1,400 צרפתים, 1,000 הודים וכו'. מטיילים סקנדינבים נדהמו, המדינה שלנו לא היתה מעלה על דעתה לשלוח לנו חילוץ, הם אמרו.

האחריות שגילתה ממשלת ישראל לחילוץ אזרחיה היה יוצא דופן, אבל נוגע ללב במיוחד הוא דווקא השתתפותם של ליצנים רפואיים במשלחת שניסו להעלות חיוך על פניהם של הניצולים הקטנים[35]. מטרתם להקל על הטראומה, להפחית כאב וחרדה. הם מדברים עם הילדים הנפאלים בשפת הליצנים ולעיתים, זוכים להצלחה קטנה של חיוך. "אין כאן צחוק", אומר אחד מהם, "אנחנו מסתפקים בחיוך".

הפעילות ההומניטרית של ישראל נעשית גם מול אוכלוסיות יהודיות ואחרות המצויות במצוקה והעלאתם ארצה. השנה היא 1982. לילה. ים שורץ כרישים מול חופי סודן. ספינת חיל הים המוסווית כספינת משא עוגנת מול כפר נופש מאולתר שארגן המוסד על מנת לבלבל את שלטונות סודן. המטרה: לאסוף מהחוף קבוצת פליטים יהודיים מאתיופיה לאחר שערכו מסע ייסורים ארוך וממושך ושחלקם לא שרדו אותו. סירות קומנדו של חיל הים מורדות מהספינה, נוחתות על החוף ומעלות אותם. שוקי קוריסקי היה על הספינה כקצין מודיעין צעיר מטעם חיל האוויר. הוא היה בקשר עם יחידתו ש"ישבה" על תדרים ואיכוני מכ"ם של חיל האוויר הסודני. משימתו העיקרית היתה להתריע מפני תקיפה אווירית. "כאשר סירות הקומנדו עמוסות הפליטים הנהוגות ע"י לוחמי השייטת הגיעו אל הספינה ויושביהן התחילו לעלות עליה, מספר קוריסקי, "ראיתי שם נשים אתיופיות צעירות מאד. הושטתי יד כדי לעזור להן לעלות. חלקן נראו בעיני ילדות ממש. הן נשאו תינוקות קטנים. אחת הביטה בי ושאלה 'ירושלים'? ידעתי מהתדרוך שזו מילת הקוד שהן מכירות. מיד עניתי 'ירושלים! ירושלים!' היא הושיטה לי את התינוק שאחזה בו. עטפתי אותו, הושטתי לה יד ועזרתי לה לרדת לבטן הספינה".

כך, הצלתם של 40,000 יהודי תימן בשנת 1949, במבצע "מרבד הקסמים" בו בוצעו 280 טיסות. הצלתם של 400 פליטים, "אנשי הספינות", שברחו מווייטנאם ב-1977. הם נקלטו בישראל בה הם חיים עד היום. כ- 7,000 מיהודי אתיופיה ניצלו ב- 1984 ב"מבצע משה". כ- 14,000 מיהודי אתיופיה ב"מבצע שלמה" ב-1991. בשנת 1993, הייתה ישראל בין מעט המדינות שהסכימו לקלוט פליטי מלחמה מוסלמים מיוגוסלביה ובשנים 2002 - 2007 קלטה ישראל פליטי מלחמה מסודן.

זק"א[36] הוכר ב- 2003 ע"י האו"ם כ- NGO, ארגון התנדבותי לא מדינתי. לעדותו של יהודה משי זהב, יו"ר זק"א, במשך שנתיים רצתה זק"א לשדרג את מעמדה הבינלאומי ותמיד אויבי ישראל כמו איראן ואחרים התערבו ומנעו זאת. "שאלות כמו למה יש לכם פעילות בשטחים? הסברנו – שאנחנו פועלים בכל מקום שצריך. במאמץ חובק עולם, שגרירי ישראל והאמריקאים – פעלו למען הכרה זו. קיבלנו את ההכרה ואנחנו עכשיו גם גוף מייעץ ומשקיף רשמי באו"ם. השתתפנו בכנס בג'נבה להיערכות בחירום, קורס משותף לפעילים יהודים ופלסטינים ושת"פים אזוריים. התנדבות מפילה מחיצות, מאחדת בין אנשים. היינו בכל האסונות בעולם. רעידות אדמה, שיטפונות, טרור, נפילות מטוסים – בכל מקום ובכל זמן. יש לנו היום 22 יחידות פעילות ברחבי העולם. בזמן רעידת האדמה ביפן, למשל, קיבלנו משימה לחפש שם סבתא עם שני ילדים. באמצע היום, הצטרפו אלינו משלחת של איראנים. עבדנו יחד איתם. הצטלמנו יחד איתם. אין הבדל בין דמעות של פלסטיני, ישראלי או יפני" מסכם משי זהב.

יש בזק"א חמש יחידות של בני מיעוטים. בדרום המפקד הוא שייח' אקל אל-אטרש – שכל ילדיו משרתים בכוחות הביטחון. באירוע לציון שמונה שנים לאסון התאומים, עמדו יחד בטקס, זה לצד זה, משי זהב בבגדיו החרדיים והשייח בבגדיו המסורתיים. אחר כך השתתף השייח' בסליחות בבית הכנסת הגדול.

עמותת "הצל לבו של ילד" הוא ארגון בינלאומי, שבסיסו בישראל. במהלך 18 השנים האחרונות, ישראל טיפלה ביותר מ-2,800 ילדים הסובלים ממחלות לב, משלושים מדינות בהן הטיפול המקומי לא היה ברמה מספקת לבצע זאת – בכלל זה ילדים מרצועת עזה ואפילו ילדיהם של בכירי ארגוני הטרור הפועלים נגד ישראל. מאז הקמתו של הארגון (1996) ועד היום נבדקו גם ששת אלפים ילדים, על ידי רופאים מטעמו.

---

35 "Nepal earthquake: Israeli clowns try to bring smiles to faces of young survivors". ABC Australia. ABC Australia. Retrieved 21 May2015.

36 זק"א (זיהוי קורבנות אסון) הוא ארגון התנדבותי חרדי המסייע למשטרת ישראל ולכוחות ההצלה בטיפול בזירות אסון בארץ ובעולם

לפני כעשר שנים, ילדה בשם קטיה, שהייתה אז בת ארבע, הובאה ממולדובה לטיפול בישראל. קטיה סבלה ממומי לב רציניים מאוד והייתה קרובה למוות. לאחר כחמישה חודשים וארבעה ניתוחים מסובכים ביותר ועבודת צוות מסורה, קטיה הייתה מוכנה לשוב הביתה. כמה ימים לפני עזיבתה, היא ציירה תמונה, יד אוחזת ילדה קטנה עם לב. כשהתבקשה להסביר את הציור שלה, היא סיפרה את הסיפור הבא: "היה לי חלום, היו הרבה צבעים מעל המיטה שלי, ופתאום יד גדולה מאוד הגיעה באמצע הלילה. ואז טסנו לארץ רחוקה ושם נתנו לי לב חדש, ואני יכולה עכשיו לרוץ ולרקוד". ציורה זה של קטיה הוא הלוגו של העמותה.

ויש ישראלים נוספים רבים ואלמונים כמעט, שטסים לכל מקום מוכה אסון בעולם להושיט עזרה. לא נוכל למנות את כולם[37]. כך לדוגמא: שחר זהבי, חבר מושב הדר עם, היוזם והיו"ר של "ישראייד". גל לוסקי מקיבוץ חוקוק, הקימה אתISRAELI FLYING AID סיוע ישראלי מוטס". הארגון פועל רק במדינות להן אין קשרים דיפלומטיים עם ישראל, לטובת אוכלוסיות במצבי סכסוך טריטוריאלי או אזורי אסון או מדינות העוינות מיעוטים מקרב אזרחיהן ומונעות כניסת סיוע בינלאומי מציל חיים. ברוב המקרים מדובר באזורים שאליהם אף אחד לא מצליח להיכנס, כולל אזורי לחימה בהם מצויים מוסלמים פונדמנטליסטים.

על אף ההרואיות הרבה שבסיוע במצבי חירום, ערך חשוב לא פחות הוא סיוע מתמיד לקידום שוטף של מדינות מתפתחות. עוד בשנותיה המוקדמות, הוקמה בישראל סוכנות הסיוע מש"ב (מרכז לשת"פ בינלאומי) במטרה לסייע למאמץ המדינות המתפתחות למיגור העוני והרעב, הבטחת מזון, חינוך לכל, בריאות והפחתת תמותת תינוקות.

גיל השכל, סמנכ"ל במשרד החוץ במעמד שגריר וראש מש"ב, מספר ש"הפעילות מבוססת על העברת ידע טכנולוגי והטמעתו באמצעות הדרכות לאנשי מקצוע מהעולם המתפתח, שיסייעו להם לפתור בעיות קיומיות בארצותיהם". ישראל מסייעת בתחומים שבהם יש לה יכולות ומוניטין מוכחים: חקלאות ומים שהינם כ- 50% מסך ההדרכות, ביטחון, מזון, צמיחה ירוקה, בריאות, חינוך, פיתוח קהילתי וכפרי, העצמת נשים, יזמות עסקית והתמודדות עם שינוי אקלים. כל הנושאים הללו נמצאים על סדר היום העולמי במסגרת המאמץ למיגור העוני והרעב בעולם.

מש"ב פועלת כיום בכ- 130 מדינות, מסין והודו הענקיות ועד לאיים זעירים באוקיינוס השקט. מאז הקמתה השתתפו למעלה מ-280 אלף איש בפעילויות ההדרכה המקצועיות שהיא מארגנת בישראל ובחו"ל. אלפים מבוגרי הקורסים הללו הגיעו במשך השנים לעמדות מפתח בארצותיהם, וביניהם נשיאים דוגמת נשיא הונדורס חואן אורלנדו הרננדז וחמישה שרים בממשלת גוואטמלה כמו חברי פרלמנט במדינות רבות. מספר המבקשים להתקבל לקורסים בישראל גבוה פי שלושה ממספר המקומות. ישראל מסייעת גם בהקמתם של מרכזי מצוינות ברחבי העולם השלישי. מרכז מצוינות כזה יכול להתמקד בגידול מנגו: החל מבניית המשתלה דרך כל תהליכי הטיפוח והגידול, עד למדף. המומחים הישראליים חושפים בפני המקומיים טכנולוגיות ישראליות ובאופן זה חברות יצוא ישראליות נהנות מהחשיפה הזו, במקומות שבאופן עצמאי הסקטור הפרטי הישראלי היה מתקשה או נאלץ להשקיע משאבים כספיים ניכרים כדי להגיע לשם.

שיתופי הפעולה הרבים בין הודו וישראל למשל, הביאו למהלך בו בעזרת מש"ב, מוקמים 30 מרכזי מצוינות שיפתחו עד שנת 2018 ב- 10 מדינות בהודו במסגרת ה- New Indo-Israeli Center of Excellence. מטרת מרכזי מצוינות אלו לנצל את הטכנולוגיות הישראליות במדינה הענקית הזו. ממשלת הודו קיבלה החלטה שזו הדרך הטובה ביותר להקפיץ את החקלאות ההודית שנות אור קדימה ומרכזי המצוינות הללו כוללים גם התמחות בחממות, פרחים, ירקות, מטעים, משק חלב וטכנולוגיות מים. במרכזים יעבדו מומחים הודים יחד עם מומחים מישראל על מנת ליישם ולהטמיע את הטכנולוגיות ושיטות העבודה לתנאים השונים והייחודיים של מקומות שונים בהודו. ההודים גם רוכשים במקביל במאות מיליוני דולרים כל שנה טכנולוגיות ישראליות בתחום הזרעים, דשנים, ידע בטכנולוגיות מים, ידע בטיפול בתוצרת טרייה, ידע באחסון תוצרת טרייה, הארכה של חיי מדף ועוד. מתברר שיישום והתאמה נכונים של טכנולוגיות ישראליות הוכחו כמשפרים את הייצור באופן דרסטי וכמקפצה לשיפור איכות התוצרת.

---

37 http://www.kibbutz.org.il/itonut/2009/dafyarok/090917_israeid.htm

חברות עסקיות בשליחות

"כשדוד בן-גוריון הקים את מדינת ישראל, הוא ידע היטב שאחד מהאתגרים המשמעותיים ביותר שעומדים בפני המדינה הצעירה הוא להפוך את המדבריות הצחיחים לשדות מוריקים", אומר סער ברכה, מנכ"ל קבוצת תהל. "מתכנון המוביל הארצי בשנת 1952 והסיוע בהקמתו, דרך מפעלי המים בצפון ובמרכז, הקידוחים והפתרונות הייחודיים לנגב ולערבה, תכניות האב למשק המים והאנרגיה וכלה במתקני ההתפלה – סיפורה של מדינת ישראל הוא סיפורה של תהל, ולהיפך".

תהל, אשר הוקמה כחברה ממשלתית והופרטה בשנת 1995, נמצאת כיום בבעלותה של חברת ההחזקות קרדן אן.וי הנסחרת בבורסה לניירות ערך בתל-אביב ובבורסת EURONEXT באמסטרדם.

משנת 2012, תחת ניהולו של ברכה, עברה תהל שינוי אסטרטגי ומבני, והיא פועלת בישראל בכל תחומי ההנדסה, התשתיות וניהול פרויקטים. שנת 2016 היא השנה השנייה ברציפות בה היא דורגה במקום הראשון מבין חברות ההנדסה ומשרדי התכנון בישראל. בפעילותה הבינלאומית מתמקדת תהל בארבעה תחומי ליבה – מים ושפכים, פיתוח חקלאי, גז טבעי וסביבה - והיא נמנית על 100 חברות התכנון ההנדסי וביצוע פרויקטי תשתית הגדולות בעולם בתחומים אלו.

"למעלה משליש מאוכלוסיית העולם סובלים ממחסור במים או ממים באיכות נמוכה", אומרת נעמה זלדיס[38], CFO קבוצת תהל. "תחזית האו"ם היא כי בשנת 2025 תגדל המצוקה הזאת פי שתיים. כמעט מיליארד איש סובלים מרעב ותת תזונה, אשר גורמים ל-45% מתמותת הילדים עד גיל חמש בעולם. אלו שלושה מיליון ילדים שמתים מרעב, פשוטו כמשמעו". תשתיות המים ואבטחת מזון (food security) הם התחומים העיקריים בהם פועלת קבוצת תהל, ואליהם היא מביאה את מיטב הטכנולוגיות הישראליות ואת התעוזה, היצירתיות והידע, מוסיף ברכה.

תהל השלימה ב-2016 את הקמתו של פרויקט קימינה שבאנגולה, ונכנסה לשלב תפעול שימשך 7שבע שנים בהיקף של 370 מיליון דולר. הפרויקט, אשר ממוקם כ-70 ק"מ מזרחית לבירה לואנדה, הינו ההתיישבות החקלאית הראשונה במדינה. למעשה, זהו שכפול של מודל המושב הישראלי אשר הוקם מאפס בשטח של כ-50 אלף דונם. "תהל פעלה באנגולה גם לפני הפרויקט הזה, והכירה היטב את הקשיים הרבים איתם התמודדה המדינה בכל הקשור למשאבי מים ולמזון ותוצרת חקלאית טרייה". הפרויקט כולל 300 בתי מגורים ומשקים פרטיים בהיקף של 10 דונם כל אחד, אלפי דונמים של גידולי שדה, מרכז לוגיסטי וחקלאי עם מתקני מיון ואריזה, לולים שיספקו יותר מ-24 מיליון ביצים בשנה וכמובן כל התשתיות הנלוות, החל מכבישים, הולכה וטיפול במים, ביוב ותשתיות חשמל. "היקף הגידולים הצפוי בפרויקט יגיע לכ-60 אלף טון תוצרת חקלאית בשנה ושמתוכננים להימכר בשוק המקומי", מציין ברכה, "ובכך אנו מסייעים לאנגולה להפחית בצורה דרמטית את התלות בייבוא. פרויקטים מסוג זה ממחישים את החיבור בין פרויקטי תשתיות מים למיניהם לבין התמונה הרחבה של אבטחת מים ומזון ופיתוח תשתיות ברמת המדינה כולה, וזהו בדיוק יתרונה היחסי".

בעיר יקוצק שברוסיה, העיר המיושבת הקרה ביותר בעולם, מקימה תהל פרויקט לטיפול ואספקת מי שתייה לתושבים. "הצוותים שלנו פועלים בקור מקפיא שמגיע עד 50 מעלות מתחת לאפס", מעיד ברכה, שבעצמו זכה לבקר בעיר ולחוש על בשרו מינוס 48 מעלות צלזיוס. "לקבוצה מומחיות ייחודית וניסיון עשיר, המאפשרים לה להתמודד בהצלחה עם אתגרים ותנאי קיצון בכל מקום על כדור-הארץ ולראייה - 80% מהפעילות של תהל היא בינלאומית ואנו פועלים בכ-25 מדינות שונות באמצעות חברות בנות וצוותים מקומיים", מסביר ברכה. בין פרויקט הידרו-גיאולוגיה במדבריות דלול שבאתיופיה לפרויקט הטיפול במים ביקוצק מפרידים למעלה מ- 8,500 ק"מ וכ-100 מעלות צלזיוס. "בשני המקרים אלו אותם המהנדסים ואנשי המקצוע שבסיסם באור יהודה, אשר מוצאים פתרונות יצירתיים המשפרים לאין שיעור את איכות חייהם של מאות אלפי אנשים בכל רחבי העולם".

בסרביה מקימה תהל פרויקט חקלאי רחב היקף, על אדמת טרשים בגודל של עמק יזרעאל כולו. שיאה של הטכנולוגיה הישראלית משולבת בפרויקט: כלים חקלאיים סמי-

---

38 נעמה זלדיס בכנס פורום CFO, ספטמבר 2014

אוטונומיים נהוגים באמצעות GPS; מערכות השקיה, דישון וטפטוף המנוהלות מרחוק בממשק ממוחשב; ותכנון חקלאי מחושב וברור, לרבות תכנית עסקית מלאה לניצול מלא של התוצרת הן בשוק המקומי והן בייצוא סדור של המדינה. "אני מרגיש בר מזל", מסכם ברכה, "להוביל חברה מובילה בתחומה, אשר מנצלת את המומחיות והניסיון הייחודיים שהיא צברה בישראל כדי להביא טוב לעולם - בדמות מי שתייה נקיים ומלחמה ברעב במדינות מתפתחות. אם בן-גוריון היה מבקר היום בתהל, אני בטוח שהוא היה מסכים איתי שאנו מייצאים את הציונות ואת תמצית מהותה של מדינת ישראל, ועל כך גאוותי".

איציק אסקירה הוא מומחה בעל שם בתחום טכנולוגיות חקלאיות מתקדמות ומרצה באוניברסיטאות בסין, בישראל ובארה"ב. הוא גם יזם, ומחזיק מניות בחברת סטארט-אפ בשם קלאסיד שמבוססת על פיתוח חקלאי מהפכני, מיזם משותף של הפקולטה לחקלאות ברחובות ומנהל המחקר החקלאי של מכון וולקני, שיצרו זרעי שום. "למי שלא מבין" מספר אסקירה, "ייצור זרעי שום לא נשמע כמו משהו מיוחד, אך מסתבר שבמהלך האבולוציה צמח השום איבד את יכולתו לייצר זרעים וכל התוצרת מגיעה משתילה מחדש של גלדי השום, עובדה המצריכה הטיה של עד 10% מהתוצרת השנתית לשם הבטחת גידולי השנה הבאה. יתירה מזאת, זה גם מחייב שמירת גלדי השום במקררים מיוחדים שהם זוללי אנרגיה". ע"פ הערכות שמרניות, זרעי השום שיצרה קלאסיד, יאפשרו חיסכון שנתי של כ-12% בהוצאות השנתיות של גידולי השום בעולם – וזה המון כסף, מיליארדי דולרים.

הסיפור הזה, של קלאסיד, הינו חלק מסיפור ישראלי בעל קנה מידה גדול בהרבה. ישראל נחשבת לאימפריה בתחום טיפוח זרעים, בזכות מוסדות מחקר אקדמיים כדוגמת הפקולטה לחקלאות ברחובות והמכון הוולקני, ומספר חברות ישראליות ותיקות. "הזרע סידס", חלוצה עולמית בטיפוח, ייצור ושיווק זרעי מכלוא[39] של ירקות וגידולי שדה עשתה זאת בעבר באמצעות פירות המחקר האקדמי ובעשרים השנים האחרונות באמצעות מו"פ פנימי מתקדם. 18% ממחזורה השנתי מושקעים במו"פ. זה המון עבור חברה בוגרת. הזרע הצליחה באופן זה לספק פתרונות ייחודיים וחדשניים תוך פיתוח ירקות בעלי טעם ומראה משופרים, שהינם בריאים יותר ובעלי חיי מדף ארוכים ובמקביל לענות לדרישת המגדלים לזנים המניבים יבול רב יותר, עמידים בפני מחלות וידידותיים יותר לסביבה. זרעי מכלוא אלה ביססו את מעמדה כמותג עולמי מוביל. הזרע עוסקת בחדשנות בלתי פוסקת, ליצירת זנים מניבים חדשניים ואיכותיים, ע"י יישום טכנולוגיות מתקדמות בתחום גנטיקה של צמחים בשילוב שיטות טיפוח מסורתיות.

להכרה בינלאומית זכתה הזרע בשנות ה- 90 של המאה הקודמת, עם פיתוח השוק העולמי לעגבנייה מיוחדת, "דניאלה", שחיי המדף שלה הגיעו לשבועיים עד שלושה שבועות לעומת שלושה עד חמישה ימים לפני כן. זרע אחד של עגבניית דניאלה, הניב כטונה עגבניות והגיע למקום ראשון במחקר השוואתי שנערך באוניברסיטת בייג'ינג, בו השתתפו זני עגבניות מחברות זרעים מובילות בעולם. בהמשך, הזרע פיתחו מלונים מיוחדים וטעימים ואבטיחים קטנים ללא גרעינים. רמי דר, מנכ"ל החברה, מספר על השקעה עצומה בהיקף 85 מיליון ₪ שהחברה ביצעה על מנת לבנות מרכז מו"פ חדש הכולל מעבדות מהמשוכללות בעולם, לצורך בדיקת סמנים גנטיים דרכם אפשר לדעת מהן התכונות של הירק, זאת כדי לקצר תהליכי גידול וחסכון כספי, בבחינת התכונות על צמח בגודל מלא. לצורך כך החברה מעסיקה גנטיקאים וביואינפורמטיקאים, שהם מומחים שתפקידם לייעל את היכולת לבחון ולנתח בצורה מהירה מאגרי ידע גנטיים בהיקפים מפלצתיים. ביואינפורמטיקאים אלו מיישמים כלים מתחום מדעי המחשב, המתמטיקה, הסטטיסטיקה ותורת המידע לשם עיבוד מידע ביולוגי רחב היקף. כלים אלה כוללים מודלים ביולוגיים, אלגוריתמים ותוכניות מחשב, שמתאפיינים בהתמודדות עם מאגרי מידע גדולים, בעיות בסיבוכיות גבוהה, וחיפוש אחר תבניות. הזרע גם מעסיקה פיטופטולוגים שהם מומחים בתחום מחלות הצמחים וכן מומחים שתפקידם בחינת עמידות ירקות לחרקים ועוד. דר מדגיש את חמשת היתרונות של החברה: "אנשים עם יכולות מקצועיות גבוהות, ידע נצבר רב, מאגר גנטי עשיר, מוניטין מוצדק ויכולת לשלב דיסציפלינות שונות בצורה יעילה", ומוסיף: "קיימת התמודדות בין חברות הזרעים בעולם כדי שהזרעים שהם יצרו יועדפו ע"י החקלאים. מספיק שיפור בהגדלת יבול בשיעור של 5% עד 6% כדי שהחקלאי יעדיף את הזרעים של הזרע". דר מציין ש"העולם יותר דינמי כיום והביקושים משתנים. גם הסביבה משתנה בגלל שינויי מזג אוויר עולמיים ומחלות צמחים מתפשטות יותר מהר. ישראל בקדמת הבמה אך עדיין בסופו של יום זה

---

39 זרעים שיוצרו באופן מבוקר על ידי טיפוח נפרד של קו זכרי (אב) וקו נקבי (אם).

משחק של סבלנות כי פריצות דרך יכולות לקחת 10 שנים עד הגעתן למדף".

חברות ישראליות וגלובליות

חברות גלובליות פועלות בעולם כאילו היה מגרש משחקים אחד. הן מייצרות, משווקות מפתחות ומתנהלות באתרים שונים בעולם בהתאם לשיקוליהן הכלכליים. פעמים רבות הן נקראות גם "חברות ללא מולדת". מכאן, שכותרת פרק זה הינה אוקסימורון, שהרי אם הן חברות ישראליות – כיצד יהיו גלובליות? ואם הן גלובליות – כיצד יהיו ישראליות? אולם למעשה, כמעט שלא ניתן למצוא בעולם חברה "גלובלית טהורה", ונוכל לשייך כמעט כל חברה, על אף המבנה הגלובלי שלה, למדינה כלשהי.

לא פשוט לשמור על זהותה הלאומית של חברה בעקבות האחזקה המידלדלת לעומת השקעות גלובליות, וההנהלה נדרשת לספק תשובות לבעלי מניות הרואים, בצדק, את טובתה של החברה ובעלי הענין בה בלבד.

האתגר הגדול של ישראל הוא לסייע לחברות הישראליות הגלובליות להשאיר את ההנהלה הראשית שלהם, את ליבו הפועם של התאגיד, בישראל. היתרונות לכך הם רבים, ובכללם – העצמת הסנטימנט הישראלי ושמירתו ארוכת הטווח, תעסוקה של מנהלים ונותני שירותים כמו עורכי דין ורואי חשבון בכירים, העצמת שוק ההון הישראלי ופיתוח נדל"ן עסקי. התהליך, כאשר השוק והמשקיעים רחוקים – איננו פשוט כלל ועיקר.

טבע היא החברה הישראלית הגלובלית הגדולה מכולן. היא ראתה את עצמה מאז ולעולם כחברה ישראלית. איל דשא, CFO החברה, מפרט: "טבע היא חברה ישראלית. כזאת הייתה וכזאת תישאר. זהו החלק העיקרי במהותה. אם נוכל כלכלית – שכן עלינו להשביע את רצונם של משקיעים שלא כולם ישראלים, יהודים או ציונים – נגדיל ונרחיב את פעילותנו בישראל עוד".

טבע, הוקמה ע"י ד"ר גינטר פרידלנדר, במקביל להקמתן של חברות תרופות אחרות בא"י, כמו: איקאפרם, אביק וצרי, שהוקמו ע"י כימאים ורוקחים שעלו לארץ בעליה החמישית בבריחתם מהנאצים. באותה תקופה, כבר פעל בארץ בית מסחר לתרופות שנוסד בשנת 1901 בירושלים ע"י בנו של משה יואל סלומון – חיים, וגיסו – משה לוין יחד עם יצחק אלשטיין. בית המסחר הקים בהמשך בית חרושת לתרופות בשם אסיא.

בשנת 1955, החלה טבע להיסחר כחברה התעשייתית הראשונה בבורסת ת"א הצעירה. בתהליך של רכישות ומיזוגים שהחל עם רכישת השליטה בטבע ב-1968 ע"י אסיא וצרי, מיזוג של שלוש החברות ל"טבע תעשיות פרמצבטיות" כשאלי הורביץ, קרוב משפחה של משפחת סלומון, מונה מנכ"ל החברה. הורביץ, המשיך את תהליך הצמיחה ע"י רכישתן של איקאפרם, פלנטקס, אביק והפך את טבע למובילה את עיקר היצור הפרמצבטי בישראל.

סדרה ארוכה של רכישת חברות באירופה ובארה"ב, הביאו את טבע למעמד החברה הגנרית הגדולה בעולם. במקביל, נכנסה החברה גם לפיתוח תרופות מקור, והביאה לעולם, את הקופקסון, תרופה לטיפול בטרשת נפוצה ואת אזולקט – תרופה לטיפול בפרקינסון.

ב-1982, נרשמה טבע למסחר בארה"ב, תחילה בנאסד"ק ואח"כ בבורסת ניו-יורק. מכירות טבע ב-2016 עלו על 20 מיליארד דולר, מתוכם רק כמה אחוזים בישראל, ומספר עובדיה בעולם הגיע ליותר מ-50,000. כך, בתהליכים משולבים של פיתוח יכולות עצמיות, רכישות ומיזוגים, הצליחה טבע לבסס את מעמדה המוביל בתחום, ובוודאי כחברה הגלובלית הישראלית הגדולה והמובילה.

כמו טבע, גם נטפים נולדה, גדלה ורואה את עתידה כחברה ישראלית גלובלית. נטפים, שנולדה על מצוקות המים בישראל, הפכה להיות מובילה עולמית בתחום טכנולוגיית ההשקיה בטפטוף הגורמת להעלאת יבולים תוך חיסכון מרבי במים והפחתת סחף והתכלות הקרקע. החברה מציגה צמיחה שנתית של למעלה מ- 15% בממוצע וצפויה להמשיך ולצמוח בקצב דומה גם בשנים הקרובות. נטפים היא חברה גלובאלית המעסיקה כ-4,000 עובדים, בבעלותה 17 מפעלי ייצור ב-11 מדינות ומעל 27 חברות בת ונציגויות בלמעלה מ-110 מדינות בעולם. הודו, למשל, מסבסדת את רכישת הטפטפות של חקלאיה במקום לסבסד את המים עצמם, כאשר החברות הישראליות נטפים ונען דן ג'יין הן חברות הטפטפות הגדולות שם.

חברה נחשבת גלובלית כאשר היא נסחרת בלפחות שוק הון אחד שאינו שוק הבית

שלה, וכאשר יותר מ-56% ממכירותיה נובעות ממדינות שאינן שוק הבית שלה[40]. נכון לסוף 2016 נסחרות 93 חברות ישראליות בנאסד"ק, בכך ישראל היא המדינה השלישית במספר חברות רשומות בנאסד"ק אחרי ארה"ב וסין. בישראל (נכון לסוף 2016) 23 חברות גלובליות שמחזורן השנתי מעל 500 מיליון $ כל אחת והיקף הכנסותיהן מפעילות בינלאומית עולה על 56%[41]. נדמה כי גם אם נשאיר את ניתוח מספר החברות הגלובליות הישראליות, אין ויכוח על כך שהשוק הישראלי גלובלי במהותו. מיעוטן של החברות הגדולות סגורות בשוק המקומי בלבד.

בתעשייה מסורתית, מסחר או שירותים, חברה קטנה צומחת ביחס ישר למכירות שלה. עוד מכירה ועוד מכירה מצטברות לצבר הזמנות והופכות להיות מחזור מזומנים המאפשר לחברה לייצר ולשווק עוד ועוד מוצרים או שירותים. בתעשייה הטכנולוגית, לעומת זאת, צמיחתה של החברה אינה תלויה תמיד במכירות אלא בשלבי פיתוח הטכנולוגיה או קו המוצרים שלה. אלו שלבים עתירי השקעות, המחייבים את החברה לתזרים גדל והולך של הון. בפני החברות הטכנולוגיות ניצבת דילמה מתמידה. צומת של שלוש אפשרויות: להימכר לחברה גדולה, להנפיק בבורסה (אם היא כבר עונה על הקריטריונים להנפקה) או להוסיף לגייס משקיעים וכך לצעוד במעלה ההר עד לשלב הבא, שיהיה בו ערך כלכלי גדול בהרבה או מוות וחורבן כללי. למכור את זהותך או לשמר את זהותך תוך הגדלת הסיכויים והסיכונים באופן משמעותי. דילמה.

"זיו ואני לא בנינו את מוביליי כדי למכור[42] ", אומר פרופ' אמנון שעשוע, יזם ויו"ר מוביליי שהנפיקה ב NYSE בשווי של 5.8 מיליארד דולר ב-2014, ונחשבת להנפקה הישראלית הגדולה ביותר בכל הזמנים. "למכור זה לא מעניין. הצד הפיננסי הוא תוצר לוואי. אנחנו רוצים לעשות משהו בעל משמעות, וזה דורש זמן. לא מיצינו את מה שאנחנו רוצים לעשות בחברה ולכן אנחנו נשארים כדי לשלוט על הסטנדרט. הגענו לזה שמובילאיי היא הסטנדרט של מערכות הבטיחות (ברכבים), ועכשיו אנחנו נשארים עד שהחברה תהיה הסטנדרט של הדבר הבא – הרכב האוטונומי ללא נהג. ניגשנו להנפקה באי-חשק גדול. לא התלהבנו לנהל חברה ציבורית שבה הכול חשוף, אבל לא הייתה לנו ברירה. זה שלב בהתפתחות. גם המשקיעים שלנו, קרן פידליטי, בלקרוק וגולדמן זאקס, נכנסו מתוך הבנה שבשלב מסוים היא תהפוך לציבורית. ההנפקה הגיעה מתוך רצון לספק נזילות למשקיעים, אבל למעשה, פתאום גילינו שיש הרבה מאוד אלמנטים חיוביים בלהיות חברה ציבורית, כמו למשל – כחברה פרטית, כשרצינו להיפגש עם מנכ"ל של אחת מחברות הרכב הגדולות, לא תמיד הסכימו. זה מאוד מקל שאתה חברה בשווי של 10 מיליארד דולר. החברות רוצות להיפגש אתך, הרגולטורים יותר קשובים, סנטורים הופכים להיות זמינים. זה מקדם את הביזנס ונותן ערך מוסף באופנים שלא הבנו קודם."

פרופ' שעשוע, מרצה וחוקר באוניברסיטה העברית בירושלים, נשאל באחת מהרצאותיו ביפן, האם מערכת ראיה מלאכותית יכולה לזהות מכוניות והולכי רגל. שעשוע, לא רק שענה בחיוב, אלא פיתח מוצר והקים את מוביליי, שמרכז הפיתוח שלה נמצא בהר חוצבים. המכשיר מותקן כיום בכלי רכב לא מעטים בעולם והוא המתקדם מסוגו למניעת תאונות דרכים.

ענקית גלובלית אחרת, המצליחה לשמור על זהותה הישראלית היא אורבוטק, חברת הייטק ישראלית הנסחרת בנאסד"ק. החברה נוסדה ממיזוגן של שתי חברות ישראליות גלובליות: אופטרוטק ואורבוט, שהתחרו ביניהן כמעט עד אובדן, והתמזגו בכדי לייצר מכפיל כוח. היא מהחברות המובילות בעולם בתחום הפיתוח, הייצור והשיווק של מערכות בדיקה לתעשיית האלקטרוניקה. הצמיחה המדהימה של אורבוטק, 30% בשנת 2014, ועוד 30% בשנת 2015, דומה יותר לצמיחת סטארט-אפ מאשר חברה ותיקה עם שווי שוק של מעל מיליארד דולר, 2,300 עובדים מהם כ-1,700 ברחבי העולם, כולל כ-400 בסין. מה יש בה בחברה הישראלית הזאת? מה אפשר ללמוד ממנה?

אורבוטק מנצלת היטב את היתרון הטכנולוגי של המדינה. עיקר הידע והחוזק הטכנולוגי של אורבוטק הוא באינטגרציה של תחומי ידע וטכנולוגיות מגוונות לשורת

---

40 Global High Performers, Forbes, 20 Apr 2011.

41 ובכללן: טבע, כיל, תעשייה אווירית, אמדוקס, אדמה, אלביט, צ'ק פוינט, אלתא, כתר פלסטיק, מלאנוקס, דלתא גליל, נייס סיסטמס, טאואר סמיקונדוקטור, פרוטארום, רפאל, נטפים, סטרטסיס, חיפה כימיקלים, אורבוטק, ישקר, אבן קיסר, וישיי פלייטיקה.

42 זיו אבירם, שותף להקמת מוביליי ובעלים. מכהן כמנכ"ל ונשיא החברה.

מוצרים – מובילי שוק. בחברה מועסקים מאות מהנדסים, מדענים ואנשים טכניים ממגוון רחב של התמחויות ובכלל זה: תוכנה, אלגוריתמים, חומרה, מכניקה, אופטיקה, כימיה ועוד. "החברות המובילות בעולם האלקטרוניקה, הן בתחום מוצרי הצריכה והן בתחום המוצרים התעשייתיים, מכירות את אורבוטק ואת חשיבותה באספקת פתרונות ייצור חדשניים וייחודיים, שיהיו מרכיב קריטי בייצור מוצריהם העתידיים", מעיד אשר לוי, מנכ"ל אורבוטק, ומוסיף כי לאורך השנים יש מספר דוגמאות כיצד פתרונות שפיתחה אורבוטק היוו מרכיב מרכזי בפיתוח מוצרים שהפכו לחלק משגרת היום יום שלנו. "קרוב לוודאי ששוק הטלפונים החכמים לא יכול היה להציג התפתחות טכנולוגית כה מדהימה ללא מוצר ההדמיה הישירה(Direct Imaging) שפיתחנו וכך גם לגבי המוצרים שפיתחנו עבור תעשיית הצגים השטוחים (Flat Panel Displays)".

בכל אחד מהשווקים בהן פועלת החברה ישנה תחרות, אך לאורך השנים אורבוטק בנתה עמדת מובילות דרך השקעה מתמדת במחקר ופיתוח (המהווה 12% עד 14% מסך ההכנסות של החברה), בניית תשתית גלובלית (50 משרדים מסביב לעולם, כולל 20 משרדים בסין) ובניית מערך משמעותי של שרות לקוחות.

שוקי הטכנולוגיה והאלקטרוניקה מאופיינים בתנודתיות, שפגעה בחברות רבות לאורך השנים. אורבוטק צלחה את המשברים הללו בזכות אסטרטגיית ייצוב שאימצה: "יש לנו תכניות מגירה כדי שנהיה מוכנים לכל אירוע בשווקים הגלובליים", אומר לוי, אך אורבוטק לא מסתפקת בזאת, ושואפת לאזן את התנודתיות ע"י הגדלת מגוון המוצרים שהיא מציעה בשווקים בהם היא פעילה. לאורבוטק אלפי מכונות מותקנות והסכמי שירות הנובעים מהם. השאיפה היא להגיע ל-30% הכנסות משירות לקוחות, שכן זהו מקור הכנסה מצוין בפני עצמו, בנוסף להיותו מייצב את התנודתיות שבשוק הציוד העולמי. "אנו רואים את בסיס ההתקנות שלנו כנכס, ולא כמחויבות. זהו בסיס חשוב לייצור הכנסות, לשדרוגים ולהבנת השוק והלקוחות" אומר לוי.

אורבוטק היא חברה גלובלית שמרכזה בישראל. במהלך השנים רכשה חברות ביפן, גרמניה, איטליה, דנמרק, ארה"ב ובריטניה, ועדיין הזהות הישראלית נשמרת. היא הוקמה ע"י ישראלים ודאגה לשמור על זהות ישראלית במהלך השנים. זה האופי והתרבות של מקימי החברה כמו גם של ממשיכיהם. "יש באורבוטק אוירה אנושית מיוחדת שגורמת לשעורי תחלופת עובדים נמוכים, בארץ ובעולם, ואפילו בסין. מי שמצליח באורבוטק הוא מי שרואה בה הזדמנות לבנות את עצמו ולפתח בה קריירה לאורך שנים", מסכם לוי .

בשנים שלאחר סיפורי התרמית הגדולים של אנרון וחברות ענק אמריקאיות אחרות, עומס הרגולציה שנכפה ע"י רשות ני"ע והבורסות האמריקאיות היה כה יקר, שאופציה להנפקה נסגרה פעמים רבות בפני חברות ישראליות ולא ישראליות כאחת. בעיקר נסגרה הדלת בפני חברות טכנולוגיות שמטבען הונפקו כשעדיין הניבו מחזורי מכירות נמוכים, כאלו שנעשו בלתי קבילים בשוק ההון האמריקאי. דרך המלך, בה הלכו בעבר סאיטקס, ECI, טבע, אלסינט, פיברוניקס, צ'ק-פוינט ואחרות – נעשתה כמעט לא אפשרית. בהמשך הגיע המשבר הכלכלי של 2008 והפך למשך מספר שנים את דרך הזו לקשה עוד יותר. כשנסגר אפיק הזרמת הכספים מהנפקות בבורסה, נצרכו החברות הישראליות למצוא דרכים אחרות, והן מכרו את עצמן בשלבים הקריטיים של צמיחתן, לכל המרבה במחיר.

החלום העכשווי של דור היזמים הטכנולוגים הישראליים המנוסים שכבר "עשו זאת" הוא להקים חברה גדולה. האקזיט של הימכרות לחברה אחרת, נתפס כסוג של כישלון, הנובע מתנאי השוק, או הכתבה של המשקיעים בחברה, ולא מרצונם של היזמים "לפגוש את הכסף". דומה שהיזמים הישראלים התבגרו. הם למדו לנהל את הסיכונים והסיכויים שבדחיית הכסף המהיר המוצע להם, למען פיתוח ארוך טווח. הם מאמינים ביכולותיהם הניהוליות להביא את החברות להיקפים גדולים ולנהל אותן לאורך זמן. זה לא עוד האתגר הטכנולוגי בלבד. היזמים הישראליים החדשים מכילים גם את האתגר הניהולי, ובכך הצטרפו לגיל שוויד מצ'ק-פוינט, לאלי הורוביץ מטבע ואחרים. הסברה שישראל מסוגלת בעיקר להמציא חברות אקזיט – הולכת ומשתנה.

חברות ישראליות חדשות נוצרו על ברכי ההזדמנויות הטכנולוגיות והעסקיות. העולם הדיגיטלי פתח ארץ חדשה המאופיינת כאדישה כמעט בפני המכשול הישראלי הגדול ביותר – המרחק הגיאוגרפי מהשוק. האינטרנט מהווה פלטפורמה חדשה בפני החברות הישראליות הללו, לפיתוח מוצרים חדשים שנועדו לספק צרכים חדשים. השיווק הדיגיטלי מאפשר היום להביא את השוק הצרכני העולמי לקצות האצבעות של הישראלים בעודם יושבים על כיסאותיהם בישראל. כולם קרובים ואינטימיים זה לזה.

הסדרת הכאוס האינטרנטי בכלל והפרסומי בפרט, האיום הקיברנטי והצורך בהגנות

מהתקפות סייבר, החומרה והתוכנה הנדרשות לכיווני העתיד של הדפסות תלת-מימד, ראיה ופיענוח תמונה, חיבורי חפצים לאינטרנט (Internet of things), כל אלו הם שדות ציד חדשים. כך גם מדעי החיים הם אוקיאנוס כחול שופע חיים. הישראלים, ממש כמו מגלי הארצות, מתבייתים על האופקים החדשים שנפתחים. שווקים חדשים נולדים.

דוגמא יוצאת דופן ליצירת שוק היא חברת אאוטבריין (OutBrain) של ירון גלאי. החברה הקודמת של גלאי, קוויגו נמכרה ב-63 מיליון דולר. כבר ביום מכירתה התחיל גלאי בהקמת החברה החדשה. המוטיבציה, כך הוא מעיד על עצמו, הייתה להוכיח שההצלחה הראשונה לא נבעה ממזל, אלא באמת ממשהו שיש בתוכו. זה מוזר בעיניו ששואלים יזמים סדרתיים למה הם מקימים מיזם נוסף אחרי שהראשון הצליח, הרי זמר לא יישאל למה הוא מוציא את הדיסק השני שלו אחרי שהראשון הצליח כל כך יפה.

אאוטבריין, על 500 עובדיה בישראל, עוסקת בהמלצות תוכן מהסוג שהתרגלנו לראות באתרים מובילים רבים כמו CNN, BBC, הניו-יורקר, ווג ו-WIRED. "אם קראת כתבה זאת – עוד יכולות לעניין אותך גם הכתבות הללו" – עם הפניה לכתבות נוספות – חלקן כתבות תוכן וחלקן פרסומיות. גלאי, הטוען לכך שנעשינו עיוורים לפרסומות, מציג את האופציה לכתבת תוכן – אותה יש סיכוי – שנזכור יותר. זהו שוק הפרסום מבוסס התוכן המכפיל את היקפו מדי שנה. גלאי הוא זה שהמציא את השוק, ומיצב את ישראל כמעצמה בנושא. המתחרה העיקרית, גם היא ישראלית – חברת טאבולה, כמו גם הפיתוח של Yahoo שנעשה גם הוא בישראל.

עוד בתחום הפרסום באינטרנט, פועלת חברת קנשו (Kenshoo), שפיתחה מערכת ניבוי המיועדת לסייע להקצאה מיטבית של תקציבי הפרסום. היא בוחנת את התנועה ברשת, בודקת אילו מילות חיפוש היו החמות ביותר במנועי החיפוש ומהם הנושאים החמים ביותר ברשתות החברתיות. כל זה בזמן אמת. כרגע. מנהלי הפרסום בחברות יכולים, בהתבסס על כך, למקסם את תוצאות הקמפיין ולהוזיל את עלותו. לחברת קנשו 450 עובדים ברמת החייל ובעמק הסיליקון, והיא מתחרה במארין, אדובי ודאבל קליק האמריקאיות.

גם WIX המציאה את השוק בו היא פועלת, או יותר נכון, המציאה מחדש שוק קיים. תעשיית בניית אתרי האינטרנט הייתה כבדה, יקרה, מסורבלת ומיועדת למומחים בלבד המכירים עיצוב וכתיבת קוד. WIX קיצרה תהליכים. אי שם ב-2006, ישבו אבישי ונדב אברהמי עם גיורא קפלן, המכונה גיג, ועבדו על סטארט-אפ מסוים לו נדרש אתר אינטרנט. משלמדו את הקושי בהקמת אתרים, החליטו כי זה שוק גלובלי ענק המחפש פתרון. שנתיים אחרי זה הושקה WIX וחמש שנים לאחר מכן, לאחר שהיו לה כבר כמעט 50 מיליון משתמשים בעולם – היא נרשמה למסחר בנאסד"ק. ב-2016 WIX היא מובילה עולמית בשוק שיצרה בעצמה. יש כ-80 מיליון משתמשים והמספר גדל במהירות. הנהלת WIX כמו גם רוב עובדיה, מעל 1,000, יושבים בישראל, בנמל ת"א.

צעד נוסף שביצעו כמה מהחברות המונפקות, הוא בנייתה של אסטרטגיית צמיחה המבוססת על רכישות, שמצביעה על בגרות ועל הרצון לבנות חברה גדולה ומובילה בשוק. כך למשל, אימפרבה רכשה שלוש חברות ומיזגה את פעילותן; סטרטסיס ביצעה גם היא שורה של רכישות המיועדות להרחיב את השווקים בהן היא פועלת; ונייס שנכנסה בזכות רכישותיה לענן. בכך מעמיקות החברות הישראליות את רב-לאומיותן.

לעיתים מחייב מבנה השוק בו פועלת החברה לבחור את דרכה. אם החברה פועלת בשווקים בהם פועלים ענקים, הימכרות היא לעיתים קרובות הסיכוי היחיד של החברה הישראלית הקטנה לשרוד. גם כשחברה פועלת בשווקים בהם יש חשיבות לחברת המקור, עדיף לחברה להימכר לחברה מקומית או להפוך להיות חברה ציבורית מקומית בשליטת הציבור. בשווקים בהם היתרון התחרותי מותנה בהשקעות נרחבות – עדיף לחברה – להימכר.

בקרב כלכלנים ואנשי עסקים ישראליים לא מעטים קיימת ביקורת על תופעת הסטארט-אפים ובעיקר על מכירתם בעודן חברות קטנות במקום לנסות ולפתח מהן חברות ענק. איל וולדמן המייסד והמנכל של חברת מלאנוקס, ענקית ההייטק הישראלית, לא מסכים איתם: "ישראלים עושים כסף מהמכירות והם יעשו עוד כסף ויבנו סטארט-אפים חדשים כל הזמן. קשה להקים חברה כמו מלאנוקס ולכן אנשים מוכרים חברות בשלבים הרבה יותר מוקדמים. אבל תהיינה גם חברות הייטק גדולות נוספות. אנשים יעשו את זה, זה בטוח."

חברת כרומטיס, שנמכרה בשנת 2000 ללוסנט תמורת מניות בשווי 4.8 מיליארד דולר; חברת מרקורי שנמכרה ל- HP ב- 2006 תמורת 4.5 מיליארד דולר; חברת אמ. סיסטמס שנמכרה באותה שנה לסאנדיסק ב- 1.6 מיליארד דולר וכן מכירת חברת NDS לחברת סיסקו ב-5 מיליארד דולר בשנת 2012.

דוח האקזיטים של חברת המחקר IVC ופירמת עורכי הדין מיתר ליקוורניק קובע שבשנת 2015 בוצעו 104 אקזיטים של חברות הייטק ב-9 מיליארד דולר – המקום השלישי בהיקפי עסקאות בעשור האחרון. עסקת אקזיט ממוצעת זינקה ל-87 מיליון דולר, עליה של 62 מיליון דולר לעומת הממוצע של 10 השנים שקדמו לה.

במקרה שלפנינו, נוהל המו"מ כולו בסיליקון ואלי. היזמים הישראלים לא היו מעורבים, והשאירו לקרנות ההון סיכון המושקעות בחברה – לקחת את המושכות. מובילת המו"מ הייתה קרן Blue Run המורכבת מיזמים לשעבר עם ניסיון והבנה מעמיקה בפיתוח, עיצוב ושיווק מוצרי מובייל. למעשה, נוהלו שני תהליכי מו"מ במקביל. שני המתחרים ידעו האחד על השני, והתחרות הייתה כבדה. ברגע האחרון, לאחר שרוב פרטי ההסכם עם פייסבוק כבר אושרו, ותג המחיר היה 870 מיליון דולר (40% מהסכום במניות פייסבוק), גוגל הניחו 966 מיליון דולר במזומן על השולחן וקנו את WAZE.

חלק מהגלובליזציה של ישראל קשורה למצב העולם בו משקיעים ממדינות רבות מאד מתדפקים על דלתותיה ומחפשים בה את "הדבר הגדול הבא". האקזיט הראשון שהלהיב והצית את הדמיון וגם טבע את המונח בתודעה הישראלית היה זה של חברת ICQ, עוד ב- 1998. חברת מיראביליס פיתחה תוכנה שהייתה הראשונה שסיפקה שירות של מסרים מידיים באינטרנט. הגיית האותיות של שם התוכנה נשמעת כ "I Seek You" ("אני מחפש אותך"). החברה, שנוסדה רק שנתיים לפני כן, נרכשה ע"י חברת America Online בסכום הדמיוני של 407 מיליון דולר שעד אותם ימים, היה הסכום הגבוה ביותר אי פעם שבו נמכרה חברת הייטק ישראלית. את המו"מ הוביל יוסי ורדי, אביו של אחד ממקימי החברה ובעצמו בעל מניות בה, שנחשב מאז לגורו של האינטרנט הישראלי.

יעקב קוטליצקי כבר היה בתחומים טכנולוגיים מתקדמים עוד הרבה לפני שכולם התחילו לכנות את זה הייטק. עוד בשנת 1973, הקים יחד עם אחיו משה את חברת ויסוניק שהתמקדה באבטחה אלקטרונית, לשימוש ביתי ולעסקים והייתה חלוצה בתחומה. "אבא שלי הגיע ממשפחה ענייה והיו לו רק שלוש שנות לימוד", מספר קוטליצקי, בן למשפחה של ניצולי שואה מפולין. "למרות זאת, הוא הבין בהרבה מקצועות, ובעיקר בנה, תכנן ותיקן דברים שאף אחד אחר לא ידע לתקן. כשהתבגרתי הבנתי שלמעשה גדלתי במעבדת פיתוח, וכשאתה גדל במקום שבו האבא כל הזמן בונה ויוצר, אתה לומד לעשות את זה בעצמך, בלי לבקש שמישהו אחר יעשה את זה עבורך". מוצרי החברה כוללים בקרות, מרכזיות, שלטים וגלאים. כמו כן עוסקת ויסוניק בפיתוח, ייצור, שיווק ומכירה של מערכות בתחום ה Home-Healthcare המיועדות לאוכלוסייה מבוגרת. תחום שני בו פועלת החברה הוא מוצרים ומערכות לאבטחה ואיתור של ציוד ואנשים בזמן אמת המיועדים לבתי חולים, בתי כלא, מוסדות לבריאות הנפש ומוזיאונים. כאשר ויסוניק נמכרה בשנת 2010 לענקית מוצרי האבטחה האלקטרוניים טייקו אינטרנשיונל Tyco International לפי שווי של כ- 100 מיליון דולר, היא העסיקה כ- 500 עובדים ומוצריה נמכרו ביותר מ-70 מדינות ברחבי העולם.

האקזיט הישראלי הגדול ביותר עד כה היה של חברת ישקר, חברה תעשייתית דווקא, השנייה בגודלה בעולם לייצור בטכנולוגיות מתקדמות של כלי חיתוך ממתכת קשה. ישקר הוקמה ב- 1952 ע"י סטף ורטהיימר ונמכרה בשני שלבים בסכום מצטבר של 6 מיליארדי דולרים לברקשייר האת'ווי של וורן באפט במה שהאחרון הגדיר כרכישה הראשונה שלו מחוץ לגבולות ארה"ב. ישקר, והבנות שלה, מעסיקות כ- 10 אלפים עובדים. היא התרחבה תוך ניצול משברים של חברות מתחרות ומחזיקה מפעלים בארה"ב, הודו, סין, גרמניה, צרפת, איטליה ודרום קוריאה. העובדה שהנהלתה יושבת באיזור התעשייה תפן, 'מול החיזבאללה', לא מנע מבאפט לבצע את העסקה, תוך כדי שהוא מדגיש כי "לישראל יש כמות לא פרופורציונאלית של מוחות".

בישראל הוקם מרכז המו"פ הראשון של מיקרוסופט מחוץ לארה"ב. הוא נוסד בשנת 1991 בחיפה, ועד היום, נחשב כאחד משלושת המרכזים המובילים של מיקרוסופט בעולם, עם יותר מ-1,000 עובדים, כשלצדו מרכזים גדולים בהודו ובסין. עוד מקיימת מיקרוסופט מרכזי פיתוח קטנים יותר במקומות נוספים בעולם, אולם, המעמד המועדף של שלושת מרכזי המו"פ הגדולים, מאפשר השקעה באקדמיה, בתעשייה ובקהילה.

שאלה לא פשוטה היא מדוע מקיימת מיקרוסופט את מרכז המו"פ בישראל. ההסבר למרכז בהודו ובסין הוא ברור. מדינות אלו מתאפיינות בעלות עבודת מהנדסים זולה יחסית לארה"ב ושווקים גדולים מאוד למוצרי מיקרוסופט. אבל ישראל? עלות העבודה כאן שווה כמעט לעלויות בארה"ב והשוק – מזערי.

את ההסבר לכך, נועץ יורם יעקובי, מנכ"ל המו"פ של מיקרוסופט בישראל, בעיקר באיכותו הגבוהה של כוח האדם הישראלי. "יש כאן פקולטות מובילות במדעי המחשב.

שתיים מהן – מכון ויצמן והטכניון, מכבבות ברשימת 20 הפקולטות המובילות בעולם, ואונ׳ תל אביב והעברית רק מעט מאחור״. סיבה נוספת להתפתחות מרכז המו״פ של מיקרוסופט בישראל נעוצה בכך ש״החברה מצפה מאיתנו ליזמות טכנולוגית, מוצרית ועסקית״, מעיד יעקובי. סאטיה נאדלה, המנכ״ל השלישי של מיקרוסופט העולמית לאחר ביל גייטס וסטיב באלמר, העיד כי הביקור שלו בישראל השאיר עליו רושם עז, ועזר לו לגבש את החשיבה שלו על מיקרוסופט ועל אימוץ תרבות של העזה[43].

"הצלחנו לפתח מוצרים מאוד משמעותיים לחברה בתחומים שהגדרנו ולהכפיל את מספר העובדים שלנו מ-500 ל-1000 תוך שלוש שנים״, אומר יעקובי, ומוסיף ״בשנה החולפת, 2015, קנינו ארבע חברות בישראל – ונמשיך לעשות זאת. יש לנו חזון והגדרת משימה. החזון – שאפתני כמו שרק ישראלים מסוגלים לייצר, כולל שני מרכיבים מאתגרים. האחד – לגרום לכך שההובלה העסקית של אחד התחומים בהם מתמקדת החברה העולמית – יהיה מישראל. השני, לפתח את ״הדבר הגדול הבא״[44] של החברה. הרבה מוצרים התחילו או עברו דרך החדשנות של המרכז בישראל, אבל למצוא את ״הדבר הגדול הבא״ של מיקרוסופט הוא בהחלט אתגר. לנו בישראל יש הכי הרבה סיכוי לעשות את זה כי אנחנו חושבים אחרת ויותר מעיזים״, מסכם יעקובי.

למעלה מ-350 חברות בינלאומיות מהמובילות בעולם, בחרו בישראל כיעד להקמת מרכזי מו״פ שלהן. כך נמצא כאן את: פייסבוק, מיקרוסופט, IBM, אינטל, GE, אורקל, גוגל, אפל, HP, סיסקו, מוטורולה, פיליפס, דל, אפלייד מטריאלס, EMC, היולט פאקארד, כימצ׳יינה, סימנס, סינג׳נטה, קלא-טנכור ועוד.

אך כל זה לא אומר שאין אתגרים קשים ומשמעותיים בפניהם ניצב ההייטק הישראלי כולו ומיקרוסופט בכללו. מאגר כוח האדם הטכנולוגי בישראל מצטמצם. ״נגמרו האנשים״, אומר יעקובי ומציג את הירידה בכמות התלמידים הלומדים חמש יחידות במתמטיקה מול גדילתם וצמיחתם של מרכזי מו״פ חדשים בישראל. באופן רגיל, תחרות על משאבים בחסר כמו כח אדם, גורמת להקטנת שיתופי הפעולה בין החברות והסלמת העימות. הפטריוטית של מנהלי מרכזי המו״פ הישראלים גורמת להם להתגייס לעזור אחד לשני ואפילו בכדי למשוך השקעות נוספות של חברות רב-לאומיות אחרות. ״זו תופעה אבסורדית למדי, בה כולנו עוזרים אחד לשני למשוך עוד מרכזי פיתוח, ולהגדיל את ההשקעות הבינלאומיות במרכזים הקיימים. במו ידי אני מגדל לעצמי את התחרות הקשה על כוח אדם טכנולוגי איכותי״, אומר יעקובי ומציג מיד גם את משנתו לפתרון. אנחנו איננו יכולים לנהוג כמו האמריקאים שקולטים מהנדסים ואנשים טכנולוגיים מכל העולם. ייבוא Talent לא יתקבל בישראל, הוא אומר, ולכן, יש צורך בבניית פתרונות אחרים. חלקם, פתרונות לטווח ארוך כמו התוכנית שיזמנו עם משרד החינוך להכפיל את מספר התלמידים הלומדים חמש יחידות מתמטיקה תוך חמש שנים וכמו הכנסת לימודי תכנות לבתי הספר מגיל מאוד צעיר. פתרונות קריטיים לא פחות הם הפתרונות לטווח הביניים, הכוללים משיכת אוכלוסיות חדשות להייטק, ובכלל זה, נשים, ערבים וחרדים.

מחצית מהאוכלוסייה הן נשים, 45% בקרב התלמידים שעשו חמש יחידות במתמטיקה. 34% מהנשים למדו מדעי המחשב ורק 22% עובדות בפועל בהייטק. איפה הנשים כולן? איך להביא אותן? איך לשמר אותן? חסרה לנו בדיקה רצינית ותוכנית עבודה בנושא.

העתיד הוא טכנולוגי. הטכנולוגיה משפרת את כל הדברים. החל ממזון ומים לאוכלוסיית העולם, דרך איכות חיים, בריאות, תחבורה, למידה ותקשורת. לנו בישראל יש את הדרך להביא את הטוב הזה לעולם כולו. ״אני אופטימי מאוד בכול״ אומר יעקובי ״פרט לקבוצת הכדורגל שאני אוהד״ הוא מוסיף בחיוך.

את המפתח להצלחה הישראלית בהייטק, נועץ עודד כהן, מנהל מעבדת המחקר של IBMבישראל בצירופם של שלושה גורמים קריטיים: אקדמיה ברמה גבוהה, היקף השקעות הון הסיכון וכמות החברות הגלובליות הפועלות בישראל. ״הסוד הוא״, אומר כהן, ״לא באף אחד משלושתם, אלא שיש את שלושתם יחד בשטח גיאוגרפי קטן ורמת ניידות גבוהה ביניהן״.

״היכולת הישראלית היא הנכונות לקחת סיכונים״, הוא מסביר, ״גם בגלל שקצת מסוכן לחיות פה, וגם בגלל שהצבא מאמן אנשים צעירים מאוד לקחת אחריות על המדינה

---

43 ראיון לכלכליסט, http://www.calcalist.co.il/internet/articles/0,7340,L-3656341,00.html

44 The Big Next Thing

כמו גם על הצוות שהם מובילים. לקחת אחריות ולקחת סיכון – זה היבטים שונים של אותו ענין. חלק מהיות ישראל 'אי של הצלחה' נובע מהגלים הגבוהים שמסביב, מהסביבה המאתגרת בה חיים הישראלים. מניסיונם הנצבר באופן אישי ולאומי של התגברות על משברים".

מעבדת המחקר של IBM הוקמה בישראל בשנת 1972. הסיבות להקמתה היו דומות לנסיבות הקמתה של אינטל בישראל - ישראלי בכיר הרוצה לחזור הביתה. הנהלת IBM אפשרה לג'ו רביב, שעבד במרכז המחקר של IBM בארה"ב, להקים מרכז מחקר קטן. המרכז צמח במשך השנים בגלל הצלחותיו המחקריות ועד היום הוא מרכז המחקר הגדול ביותר של IBMמחוץ לארה"ב, זאת למרות עוצמתם של מרכזי המחקר האחרים בציריך וטוקיו שנפתחו יחד עם המרכז בישראל, ובהודו, סין אוסטרליה ומדינות אחרות. IBM עשתה במהלך השנים כ-12 רכישות משמעותיות בישראל, וגם תהליך זה הולך ומתעצם.

יש לישראל יתרונות בתחומי מחקר שונים. כך למשל, בתחום הרפואי יתרונה נובע מהיות הרפואה ברמה גבוהה, רופאים טובים עם נטייה מחקרית וחשיפה בינלאומית שלמדו באוניברסיטאות טובות ומחוזקה והצלחותיה במכשור רפואי. זה מעודד חברה כמו פיליפס לנטוע מרכז מו"פ גדול. גם מבנה השוק הרפואי בישראל נותן יתרונות למחקר, שכן המבטח הרפואי (קופות החולים) הוא גם המבצע של השירות וגם מנהל חלק מבתי החולים. מבנה זה מאפשר נגישות להרבה מאוד מידע. יחד עם זאת, מעט מאוד חברות טכנולוגיה שומרות על ישראליותן לאחר שנרכשו בידי חברות בינלאומיות. דוגמא מרשימה לחברה כזאת היא HP אינדיגו, העוסקת בפיתוח, ייצור ושיווק של מכונות דפוס דיגיטלי. אינדיגו, הצליחה גם 13 שנה לאחר הרכישה, להישאר "חברה ישראלית" עם DNA ישראלי, מנכ"ל ישראלי, מערכות מידע נפרדות וכו'. אין ספק כי הצלחה זו נובעת קודם כל מההצלחה העסקית המרשימה, אבל גם, מאישיותו של המנכ"ל, אלון בר-שני.

בשש השנים 2001 - 2007, בזמן ש- HP העולמית קנתה את אינדיגו הישראלית, היא קנתה כאן גם את סאיטקס ויז'ן, את נור מקרופרינטרס ואת מרקורי. כל החברות הללו, למעט אינדיגו, מוזגו ונבלעו במערכת הגדולה של החברה הרוכשת. רק אינדיגו שמרה על זהותה. מנתונים אלו ניתן להסיק כי לא זהות הרוכש ולא גודל החברה הנרכשת משפיעים על עתידה של החברה ועל יכולתה לשמר את זהותה הייחודית.

עם היקף יצוא של מעל מיליארד $, אינדיגו היא אחת מעשרת היצואנים הגדולים בישראל. בשנת 2015 היא העסיקה 2,700 עובדים ישירים מהם 40% עוסקים בפיתוח, 40% בייצור ו-20% בהנהלה", אומר בר-שני. אם סופרים גם את קבלני המשנה, יותר מ-10,000 משפחות נהנות מהצלחתה של אינדיגו. העובדה שהייצור וההנהלה העולמית נמצאים בישראל בנוסף למו"פ – הוא מאפיין ייחודי לאינדיגו, וגם "הנאמנות הגבוהה מאוד של המנהלים והעובדים לארגון", אומר אלון בר-שני, ומוסיף כי כמעט כל חברי הנהלת אינדיגו הנוכחית היו כאן גם לפני 20 שנה.

"אין ספק שיש ייחודיות רבה לטכנולוגיה שנוצרה בשנות ה-80 ע"י בני לנדא והצוות שעבד איתו, אבל זה הרבה מעבר לזה. לפני 15 שנה שלטה התפיסה שטוב לעשות פיתוח בישראל, אבל היה ברור שההנהלה והיצור עוברים מכאן. בניגוד גמור למגמה, אנחנו החלטנו להיות ההנהלה והייצור הכי טובים בעולם". ייצור מהיר הוא היתרון של אינדיגו. ייצור בסדרות קטנות, גמישות ומהירות הם ערכים חשובים בשוק שמאפשרים לה יתרון יחסי בתחרות. מפעל הדיו כמעט ממוחשב לחלוטין. ששה אנשים במשמרת. הקרבה לפיתוח מביא לה ערך, ואת הקרבה ללקוחות היא מטפחת בהתמדה".

"היתרונות של ישראל", אומר בר-שני "הם שיש כאן אוכלוסייה צעירה שיכולה ורוצה לעבוד. המגוון האנושי הישראלי מרשים את כל המבקרים. האתגר הגדול שלנו הוא איך לא לאבד את הזהות הישראלית בחברה רב-לאומית. איך לשלב את התרבות היזמית הישראלית ואת הסדר והפוקוס של החברה הרב-לאומית. ואתה חייב לדעת לעבור משברים. עברנו משבר קשה ב-1995 והצלחנו. עכשיו אנחנו יודעים שאנחנו יכולים. גידלנו יכולת הישרדות. להרבה מהעובדים אינדיגו נתפסת כמפעל-חיים שלהם.

ישראל יצרה תשתית של ספקים ומרכיבים מכניים אלקטרוניים משוכללים. הספקים הקטנים שלנו, שהתחילו לפני 20 - 30 שנה, נרכשו בהמשך ע"י פלקסטרוניקס, סנמינה, Jabir ואחרים. תשתיות הייצור פורחות. הם משתמשים בישראל כמרכז מצוינות לעבודות מורכבות. זו תעשיה שמעסיקה הרבה עובדים בשכר גבוה יחסית. תעשיית הרכבות האלקטרוניקה חשובה ותורמת למשק בכלל ולשוויוניות בפרט. יפה לראות כי בחלק מהמקרים, המנהלים של חברות קבלני המשנה בישראל מקודמים לנהל פעילויות של החברות באירופה. המקצוענות, הדייקנות והמצוינות בייצור ובהרכבה מקבלים הערכה

גלובלית. אנחנו מעבירים עכשיו ייצור של חלק מאוד חשוב שלנו מגרמניה לכאן.

הלקוחות הישראלים של אינדיגו הם קטנים יחסית אבל עוזרים בפיתוח. אנחנו מאמצים מוקדמים של טכנולוגיות חדישות ומתגייסים לארח ולהדגים ללקוחות מחו"ל. לכולם יש גאווה לאומית על היותה של אינדיגו הישראלית מקבוצת HP העולמית - חברת הדפוס השנייה בגודלה בעולם".

בניגוד לחברות רב-לאומיות אחרות כמו אינטל, IBM-Lab וסיסקו, לא הוקמה קלא-טנכור ישראל, ע"י ישראלי בכיר בחברה אמריקאית הרוצה לחזור לישראל, אלא בכיוון ההפוך. ב-1986, חיפש דן וילנסקי משקיע אסטרטגי למוצר ייחודי עבור תעשיית המוליכים למחצה. את המוצר פיתח וילנסקי עם קבוצה מפורשי הסניף החיפאי של חברת "קיוליק אנד סופה" האמריקאית. קן לוי (Ken Levy) המייסד של KLA האמריקאית - העוסקת בפיתוח, ייצור ושירות ציוד לבדיקות איכות התהליכים לתעשיית המוליכים למחצה - שמח להרים את הכפפה. קלא ישראל, שהוקמה לפני שלושים שנה במגדל העמק - ובהמשך התמזגה עם חברת טנכור והפכה לקלא טנכור ישראל - הינה כיום מרכז הפיתוח היחידי של קלא-טנכור מחוץ לארה"ב. "אנחנו בונים את יכולות אינטל, סמסונג, טושיבה וכל יתר יצרני השבבים בעולם, לייצר צ'יפים מתקדמים יותר מזה שלושים שנה", אומר ד"ר עמי אפלבום נשיא קלא-טנכור ישראל.

המכונה המפותחת ומיוצרת בישראל מודדת את דיוק הנחת השכבות של הצ'יפים האחת על גבי השנייה בזמן יצירת מעגל משולב רב שכבתי. במהלך הבדיקה, המכונה המודדת ננומטרים בודדים במהירויות גבוהות ביותר, מניעה את פרוסות הסיליקון בתאוצות גבוהות, דבר שמחייב שיכוך רעידות מתקדם ביותר. במחצית שנות התשעים "המוצר השוויצרי המשולב במכונה של קלא טנכור ישראל, לא היה מדויק מספיק", מספר ד"ר אפלבום, "וכך מצאתי את עצמי, מנהל ישראלי, מאתגר את השוויצרים בנושא של דיוק. בנוסף, המסבים הגרמניים ששולבו במכונה, לא היו מספיק איכותיים, ושוב מנהל ישראלי, מוכיח את הגרמנים בנושאים של איכות. זאת הייתה חוויה מכוננת עבור מישהו שגדל בקיבוץ בדרום לעמוד מול האייקונים הגדולים והנערצים בעולם בנושאי דיוק ואיכות. כן, אנחנו הישראלים יכולים לדרוש מהשוויצריים ומהגרמנים לעמוד בדרישות התדמית של עצמם. הדבר מעיד על הדרך הארוכה שתעשיית ההייטק הישראלית עברה מאז 'כובע הטמבל והסנדלים'[45] ועד להובלה טכנולוגית והנדסית ברמה הבינלאומית הגבוהה ביותר שגם לענקי התעשייה בעולם קשה לעמוד באתגריה. תעשיה כחול לבן[46] שכיום זוכה להערכה רבה ולעליה לרגל מצד אייקונים עולמיים כדי ללמוד מאיתנו ."

ההפתעה של ד"ר אפלבום היא בהוכחה של כדאיות הייצור בישראל. קלא-טנכור מייצרת כאן את המכונות המפותחות בישראל אך לא רק אותן, גם מכונות אחרות, המפותחות בארה"ב, הועברו לייצור על בסיס כלכלי טהור. היתרון הישראלי נתמך במדיניות ההטבות של הממשלה להשקעות הון בכלל ובפריפריה בפרט. זאת בנוסף לכוח האדם המיומן ובעל איכויות גבוהות ביותר, קבלני משנה ברמה גבוהה ובמחירים תחרותיים כמו גם יכולות ניהול קבלני המשנה, כל אלו גרמו להוזלת הייצור בישראל ביחס לארה"ב וביצוע באיכויות גבוהות יותר מאשר במזרח אסיה.

בישראל מפתחים ומיצרים כ-60% עד 70% מכלל המוצרים בעולם המודדים ניצולת ייצור של תעשיית המוליכים למחצה; קלא-טנכור, אפלייד מטיריאלס, נובה וג'ורדן-וואלי יוצרים כאן מובילות עולמית המבוססת על מדע וטכנולוגיה, אבל על המיקום הזה צריך להילחם כל הזמן. "כשקלא-טנכור העבירה את ייצור המכונות מארה"ב לישראל שיפרנו ביותר מ-10% את הרווח הגולמי" אומר אפלבום.

קלא-טנכור ישראל מעסיקה מעל 450 עובדים בתחומי האופטיקה, עיבוד תמונה, תוכנה ואלגוריתמיקה, מתמטיקאים ופיזיקאים ומעל 2,000 עובדים במעגלים הנוספים של קבלני משנה וספקי שירותים. לאחרונה הודיעה חברת Lam Research, גם היא מתחום הציוד לתעשיית הסמיקונדוקטור, על כוונתה לרכוש את חברת קלא-טנכור העולמית. זה תהליך הנמצא עדיין בבדיקה על ידי הרשויות בארה"ב ובעולם למניעת מונופולים. מנכ"ל Lam, מרטין אנסטיס שביקר לאחרונה בישראל אמר שבמידה והעסקה תצא לפועל Lam תהיה מעוניינת למנף את ישראל עד כמה שאפשר.

---

45 קריקטורה פופולארית מתקופת מלחמת ששת הימים (1967) של דמות הישראלי כפשוט חוצפן ועז נפש המסתפק בסנדלים לרגליו, בגדים קצרים וכובע בד עגול ומוזר למראה על ראשו הנוהג לקצר ולעגל פינות אך משיג את מטרתו.

46 צבעי הדגל הישראלי שהם סימן לתוצרת ישראלית.

"היום אף חברה מדעית/טכנולוגית מובילה בעולם לא תפתח טכנולוגיות ויישומים חדשים ללא נוכחות ישראלית", אומר אפלבום, ומוסיף כי על אף המצב הגיאופוליטי ומלחמות לבנון הראשונה והשנייה "לא סגרנו את המפעל ליום אחד. לא עיכבנו משלוחים אפילו ללקוח אחד", גם בימים שקטים וגם בעתות חירום. זוהי המחויבות של ההנהלה ולא פחות מכך של העובדים. כולם מחויבים. כולם מבינים למה. ולכן, יכול ריק וואלס (Rick Wallce, מנכ"ל KLA-Tencor העולמית לדבר על ייצור בארה"ב, ישראל וסינגפור - שליש בכל מקום - כמצב נתון ויעד עתידי. "אחוז ניכר מהכנסות החברה העולמית – מגיע מישראל. הציונות שלנו זה לפתח את החזית הטכנולוגית של ישראל, ולייצר איכות תעסוקתית ואיכות חיים לדורות הבאים", מסכם אפלבום.

ד"ר אפלבום למד לתואר ראשון באוניברסיטת בן גוריון בבאר שבע ומשם המשיך ללימודי המאסטר והדוקטורט בפקולטה להנדסת חומרים בטכניון בחיפה. משם המשיך לארבע שנים במעבדות בל בניו-ג'רסי, וארבע שנים בחברת רוקוול אינטרנשיונל לפני שחזר לישראל לחברת SCD בשנת 1991. בהמשך עבר לניהול סטארט-אפ ומשם לקלא-טנכור ישראל. במסגרת עבודתו בקלא טנכור ישראל התבקש לעבור להנהלת החברה בעמק הסיליקון ולנהל את כל פעילות האוטומציה, ובהמשך את קבוצות התפעול והיצור של המיקרוסקופים האלקטרוניים ומכשירי בקרת פגמים לתהליכי ייצור שבבי הסמיקונדוקטור. בשנת 2010 התבקש לחזור לישראל כנשיא קלא-טנכור ישראל. מהקיבוץ לטכניון לארה"ב וחזרה – מסלול למצוינים בלבד.

כך, המשק הישראלי, המושפע כל כך מתעשיית ההייטק, מחובר לעולם הגלובלי בכבלים עבים. בין אם זה לצורך מימון, שת"פ, הנפקה או שיווק. העולם הוא חצר המשחקים של החברות הישראליות, ובמקביל, ישראל היא מקום שחברות זרות שמחות לפעול בו.

פרק 15

אז למה לעזאזל הישראלים מאושרים?

מחקרים שעוסקים במדד האושר של אזרחי מדינות מצביעים שוב ושוב על הנתון הבא: הישראלים מאושרים יחסית לעמים אחרים, על אף תלונותיהם החוזרות ונשנות ועל אף מצבם האובייקטיבי לאורך השנים.

סקר מכון גאלופ העולמי מציב את ישראל במקום ה-11, בבחינת רמת האושר של תושביה, סקר של ה-OECD מציב את ישראל במקום ה-17, וסקר האושר, ה- World Happiness Report לשנת 2016 שפרסם האו"ם, מצא שהישראלים הם מהמאושרים בעמי העולם במקום ה-11 מתוך 156 מדינות.

ישראל זו מדינה שאזרחיה מאושרים יותר ממדינות כמו ארה"ב שמדורגת במקום ה-13, גרמניה במקום ה- 16, בריטניה שמדורגת במקום ה-23 במדד, צרפת שבמקום ה- 32 ויפן שבמקום ה- 53. הדו"ח נערך על ידי החוקרים האליוול, ליילרד וסאקס מאוניברסיטת בריטיש קולומביה, בית הספר לכלכלה ומדעי המדינה בלונדון ומחלקת האו"ם לפיתוח.

יש לציין גם כי ישראל עלתה בדירוג בשנים האחרונות והיא מדורגת כאחת מהמדינות בעלות סטיית התקן הנמוכה ביותר במדד – כלומר שהפערים בין התשובות של הנשאלים לא היו גבוהים מאוד. כלומר, רוב רובם של הישראלים מאושרים יחסית לעמי העולם.

הדו"ח הורכב מתשובות של 3,000 משתתפים בכל אחת מהמדינות המדורגות בדו"ח. המשיבים התבקשו לדרג את חייהם בין 0 (חיים בלתי נסבלים לחלוטין) לבין 10 (החיים הכי טובים האפשריים). רמת האושר הממוצעת בעולם הגיעה ל- 5.3 נקודות. האזור המאושר ביותר בעולם הוא צפון אמריקה (שבמחקר נכללות בו גם אוסטרליה וניו זילנד) עם ממוצע של 7.1 נקודות. האזורים האומללים ביותר בעולם הם המזרח התיכון וצפון אפריקה, דרום אסיה ואפריקה שמדרום לסהרה. הציון שקיבלה ישראל בדו"ח הוא 7.3 מתוך 10.

הדו"ח מודד את האושר בעזרת מתן ציונים בשש קטגוריות שונות: תמ"ג לנפש, תמיכה חברתית, תוחלת חיים בריאה, חופש אישי, מתן צדקה והשחיתות שמתגלה. כאשר כל הקטגוריות מושוות לנקודות בסיס. בדו"ח פורסמה גם השוואה בין רמת האושר בשנים 2013-2015 לבין רמת האושר בשנים 2005-2007. לפי מדד זה, הישראלים מאושרים יותר, אך מדורגים רק במקום ה-43 במדד השיפור באושר הנתפש - זאת אומרת שהישראלים מאושרים יותר מבעבר אך באופן לא מפתיע, אינם מודעים לכך.

המדינה שמובילה את המדד הכללי היא דנמרק (7.5), שבה התושבים הכי מאושרים, כשאחריה שווייץ, איסלנד, נורבגיה, פינלנד, קנדה, הולנד, ניו זילנד, אוסטרליה ושוודיה שנועלת את העשירייה הראשונה ומדורגת מקום אחד מעל ישראל. נדמה כי כל "המוכיחים בשער" נשארים נכלמים אל מול תוצאות אלו. הם קוראים לזה "הפרדוכס הישראלי", שואלים האם זה אמיתי? אבל התוצאה הזו נכונה באופן עקבי ובולט. יש אפילו המסבירים בכך את תוחלת החיים הארוכה של הישראלים.

לפי הסקר החברתי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2013), 88% מהאוכלוסייה היהודית ו-73% מהאוכלוסייה הערבית – מרוצים מחייהם. שיעורם של אלה המרוצים מחייהם עולה בהתמדה.

*

אך לא רק הסקרים מורים על מגמה זו. ישראלים רבים, שיש להם את הבחירה אם לחיות בישראל או במדינות אחרות – אירופה או ארה"ב, מעדיפים לחיות בישראל. ציינו בפרק הראשון שמאז משבר 2008 מספר הישראלים החוזרים מקזז את רוב היורדים ובנטו מספר הישראלים המהגרים כל שנה זניח לחלוטין, כ-6 אלפים בלבד וזאת ביחס לאוכלוסייה בת 8.5 מיליון. בולטת עובדה זו גם בקרב אקדמאים ישראלים החיים בחו"ל – רבים מהם מבקשים לחזור לישראל, מציאת משרה הולמת את כישוריהם היא הבלם לחזרה אצל רובם. אך אלו שיכולים, חוזרים. מאזן ההגירה בכללותו חיובי כי על מספרים אלו, יש להוסיף עוד כ- 25 אלף עולים בממוצע שנתי, כך שמאזן ההגירה הכולל לישראל עומד על כ- 19 אלף (שנים 2014 – 2016).

כך לדוגמא - מדוע לא נשאר איל וולדמן, היזם הישראלי המצליח, בארה"ב? מדוע הוא לא הקים שם את מלאנוקס? "קודם כל כי אני ישראלי" הוא עונה "ולא פחות מכך כי הסיכוי הכי גדול להצליח להקים חברת הייטק זה בישראל. כשאני מגייס עובדים אני יודע באיזו יחידה הם היו בצבא, אני מבין מה הם עשו, אני מכיר טוב יותר את האופי הישראלי, אני סומך על קורות החיים שלהם. חוץ מזה בארה"ב אני לא בן בית, ישראל הבית שלי וזה המקום היחיד שהייתי בטוח שבו אני רוצה להקים חברה שתצליח". מפריע לו לשמוע על הישראלים שהקימו חברות הייטק בארה"ב. הם לא רבים, אבל בכל מקרה לדעתו הם עושים טעות, כי "מישראל הם היו יכולים להגיע למטרות שלהם הרבה יותר מהר מאשר מארה"ב". הוא מתאר את העובד הישראלי ככזה "שיש לו יותר מחויבות לצוות, יש חתירה כמעט אובסיבית למגע ולהצלחה. הוא נאמן הרבה יותר למקום העבודה ונלחם על השגת יעדיו. לישראלים יש העזה, הם לא מפחדים מכישלונות, לא כמו מהנדסים מאסיה או אפילו מגרמניה שמעדיפים ללכת לעבוד במקומות הכי גדולים ולא לנסות לעשות משהו בעצמם, ודאי לא סטארט-אפים".

"לחיות בישראל זו בחירה, לא הכרח", אומר פרופ' אמנון שעשוע, שהקים את אחת מחברות ההייטק הישראליות המלהיבות, חברת מובילאיי. "חייתי חמש שנים בבוסטון, בדוקטורט ובפוסט־דוקטורט, ושנה בפאלו אלטו. ראיתי את הטוב ביותר שהאימפריה האמריקאית יכולה להציע ומאוד נהניתי. אבל ישראל זה הדבר הכי טוב שיש. אתה מחובר למקום שנולדת בו. כאן יש לך את החברים האמיתיים – לא הווירטואליים. יש היסטוריה משותפת. זה משהו שיש לאדם רק בארץ המוצא שלו".

מצאנו מספר גורמים אפשריים לתחושת האושר:

המצב הכלכלי משתפר בהתמדה מזה עשרות שנים. כמו כן, רוב העולים לישראל שיפרו את מצבם הכלכלי ביחס לארצות המוצא: בעיקר מארצות ערב ומדינות ברית המועצות לשעבר. כתוצאה משני גורמים מרכזיים אלו, תחושתם של הישראלים היא כי היום טוב יותר מאשר קודם לכן ויש מקום לאופטימיות כי השיפור גם ימשך. כך לדוגמא: באמצע שנות החמישים רק 43% ממשקי הבית גרו בדירות שבבעלותם, בשנת 2013 71% גרים בדירות שבבעלותם[47]. העשור האחרון התאפיין בצמיחה כלכלית שהביאה בממוצע לשיפור במצב הכלכלי-חברתי של רוב האוכלוסיה. גם שיעורי התעסוקה וגם העלייה בהשתתפות בכוח העבודה – שותפים לשיפור במצב הכלכלי. כך, נמצא ש-60% מהישראלים מרוצים ממצבם הכלכלי בשנת 2013, לעומת 48% בשנת 2002. 76% מרגישים שהם יכולים להתמודד עם בעיותיהם. תחושת היכולת עולה כמובן עם ההשכלה עד ל-76.4% בקרב בעלי ההשכלה האקדמית. השיפור הכלכלי משפיע גם על שכונות המגורים, ו-84% מרוצים משכונת המגורים שלהם (לעומת 81% בשנת 2002), ו-65% מרוצים מכמות השטחים הירוקים והפארקים באזור מגוריהם (לעומת 55% בשנת 2002). יותר ישראלים נוסעים לחו"ל מאשר בעבר והקצב מואץ, שלושה מיליון ישראלים טסו לחו"ל בקיץ 2016, יותר מ- 6.8

47 כל הנתונים בפסקה זו מתוך: הלמ"ס, פני החברה בישראל, 2013.

מיליון במהלך השנה כולה, שיא של כל הזמנים[48]. יציאות לחו"ל מראות ביטחון במצב הכלכלי הנוכחי ואופטימיות לגבי שיפור בהמשך. לתחושת השיפור הכלכלי המתמיד יש השפעה חזקה על מידת שביעות הרצון.

משפחה, ילדים וחברים: 95% מהישראלים מרוצים או מרוצים מאוד מהקשר עם בני המשפחה, כך עולה מהסקר החברתי[49] של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. המשפחה והחברים מהווים רשת תמיכה משמעותית מאוד עבור הישראלים כאשר 93.7% מהם יפנו למשפחה או לחברים לקבלת עצה, 90.9% יפנו אליהם לתמיכה רגשית, 80.5% לתמיכה כספית חד-פעמית, ו-93.6% לתמיכה במקרה של מחלה.

המחקרים בעת האחרונה נוטים להציג כי בקרב הורים לילדים, במיוחד ילדים קטנים, רמת אושר נמוכה מזו של זוגות ללא ילדים. אולם, בהתייחס להורות לילדים גדולים מגיל ארבע, כמו גם בהתייחס לתחושת המשמעות שמקנים הילדים להוריהם – אין חולק. לגידול ילדים יש השפעה חיובית על תחושת הסיפוק העצמי של ההורים, הסבתות והסבים. לרוב המשפחות בישראל יש עד שלושה ילדים. ל-19.9% מהמשפחות יש ארבעה ילדים ויותר[50].

הסבר נוסף לקשרי החברות הקרובים בחברה הישראלית, מספקת ד"ר ענת שושני, חוקרת מבית הספר לפסיכולוגיה במרכז הבינתחומי הרצליה, ומנהלת אקדמית של "מרכז מיטיב לחקר וליישום של הפסיכולוגיה החיובית". שושני מסבירה בראיון[51] כי סיבה נוספת לסולידריות בתוך החברה הישראלית מקורה במרכיבים תרבותיים ביהדות כמו גם בצבא. "החברה הישראלית מסודרת מגיל צעיר בקבוצות. צעירים מתגייסים לצבא, מתחנכים להגן אחד על השני, לנהוג בנדיבות ומקבלים תחושה שאנחנו לא לבד בעולם הזה".

השפעה אישית ומשמעות בחיים: רמת היצירתיות הגבוהה הקיימת בחברה הישראלית, בקרב העובדים כולם ובוודאי שבחברות הטכנולוגיות, גורמת לסיפוק גבוה מהעבודה ולתחושת משמעות. כשאתה מרגיש שאתה תורם למקום העבודה שלך, ואתה יוצר, ואתה חשוב – יש לך תחושת סיפוק גבוהה וגאווה בעצמך. זה מתקשר לתחושה הכללית של הישראלים המקימים ביחד מדינה: 'יש לי חשיבות ותרומה – יש משמעות לחיי – צריכים אותי – אני משפיע' – כל אלו תחושות חיוביות הנלוות לתהליך זה.

פרופ' אהרון בן זאב, נשיא אוניברסיטת חיפה לשעבר, המכהן כנשיא האגודה הפילוסופית האירופאית לחקר רגשות מסביר[52] שתחושת האושר בישראל מקורה במידה רבה באופי האתגרי של המדינה. "אושר נמדד, בין היתר, ביכולת שלנו לממש את עצמנו, להרגיש שייכים ולטעת משמעות בעשייה שלנו, כמו גם ביכולת להתגבר על מכשולים". לדבריו, גילה הצעיר של המדינה והיכולת של הפרט להיות משמעותי בעיצוב דרכה, מעצימים את תחושת האושר.

להתגבר על מכשולים יוצר תחושת יכולת המבוססת על ניסיון מוכח. אין ספק שחייה של המדינה הצעירה הזאת, רצופים הזדמנויות ליחיד לחזק את יכולותיו ועוצמתו האישית.

דיסטופיה: משתנה חשוב בהסבר האושר של הישראלים הוא רגשות דיסטופיים. דיסטופיה היא ההפך מאוטופיה. דיסטופיה היא ארץ השאול. הישראלים יודעים, כבנים לעם שעבר רדיפות אינספור, מההיסטוריה הרחוקה והקרובה, כי במקומות אחרים רע יותר. 'היינו. ניסינו. פה הכי טוב'.

גנטיקה: ההסבר האחרון, ולאו דווקא הפחות חשוב הוא העיצוב הגנטי, המסביר, לדעת החוקרים כ-50% מיכולתו של האדם להיות מאושר. האם ייתכן שלישראלים וליהודים מטען גנטי של אושר?

---

48 הלמ"ס, הודעה לתקשורת, ינואר 2017

49 למ"ס הסקר החברתי 2013, לוח 9 – בני 20 ומעלה, לפי שביעות רצון מהקשר עם המשפחה, תדירות הקשר עם חברים ולפי תכונות נבחרות

50 המועצה לשלום הילד, דו"ח 2014

51 יעל געתון, "אז למה לעזאזל הישראלים כל כך מאושרים?", אתר WALLA, 21.5.2015

52 שם

היכן היית רוצה להיוולד?

וורן באפט, כנראה המשקיע המצליח ביותר בעולם, אמר כי כל דבר טוב שקרה לו יכול להיות נעוץ בעובדה שהוא נולד בארץ הנכונה (ארה"ב), בזמן הנכון (1930).

בשנת 1988 ערך צוות מומחים רב תחומי דירוג שנעשה אז לראשונה, בו דורגו 50 מדינות בעולם, ע"פ השאלה היכן המדינות שהכי כדאי להיוולד בהן, כדי לחיות בהן בגיל 18. משמע בעצם, ניסיון לצפות את העתיד של מדינות אלו. אמריקה שלא במפתיע הגיעה אז למקום הראשון.

אבל תמונת המצב היתה שונה מאד בשנת 2013. יחידת המחקר של האקונומיסט (EIU), החליטה לבצע שוב מדידה כזו, 25 שנים אחרי אותו דירוג מפורסם שמטרתו היתה לקבוע, תוך התבססות על מחקרי עומק, מי תהיינה המדינות שתספקנה בעתיד את ההזדמנויות הטובות ביותר לחיים בריאים, בטוחים ומשגשגים ומדוע לתינוק היוצא לאוויר העולם, כדאי להיוולד דווקא בהן.

ה-EIU חיבר את התוצאות של סקרים על שביעות רצון סובייקטיבית מהחיים, משמע, עד כמה אנשים אומרים שהם מאושרים, יחד עם גורמים אובייקטיביים של איכות החיים במדינות שונות. מתברר, שלא במפתיע, שלהיות עשיר עוזר יותר מכל דבר אחר, אבל זה לא כל מה שחשוב; דברים כמו רמת הפשיעה והביטחון ללכת ברחובות, האמון במוסדות ציבוריים והבריאות של חיי המשפחה גם הם רלבנטיים וחשובים מאד. בסך הכל, המדד של ה-EIU לקח בחשבון 11 אינדיקטורים משמעותיים מבחינה סטטיסטית. זו קבוצה מעורבת: חלקם גורמים קבועים, כגון גיאוגרפיה; אחרים משתנים באיטיות לאורך זמן (דמוגרפיה, מאפיינים חברתיים ותרבותיים); וכמה גורמים התלויים במדיניות ובמצב הכלכלה העולמית. גם אלמנטים צופי פני עתיד נכנסים למשחק. השימוש שנעשה במחקר היה מול התחזיות הכלכליות של ה-EIU לשנת 2030, שזהו פחות או יותר הזמן בו הילדים שנולדו בשנת 2013 יגיעו לבגרות.

תוצאות המדד הראו כי למרות שהעולם היה רק חמש שנים לאחר המשבר של 2008, במובנים מסוימים לאנושות מעולם לא היה טוב יותר. אמנם שיעורי צמיחת התוצר נכנסו לפאזה נמוכה יותר ברחבי העולם, אך רמות ההכנסה הממוצעת הגיעו לכדי שיאים היסטוריים. תוחלת החיים המשיכה לעלות בהתמדה וחירויות פוליטיות התפשטו ברחבי העולם. לעומת זאת, משבר 2008 הותיר חותם עמוק בגוש האירו, ובמקומות אחרים, במיוחד בכל הקשור לאבטלה וביטחון אישי ובכך נשחקו ונפגעו במקומות רבים גם חיי המשפחה והקהילה.

תוצאות המדד הראו באופן לא מפתיע שהתינוק בר המזל ביותר ייוולד בשוויץ ולאחריו אוסטרליה נורבגיה ושבדיה ובכלל, כלכלות קטנות שולטות בעשירייה המובילה. בכל הנוגע לישראל היתה הפתעה: היא הגיעה למקום ה-20 וזאת לפני מדינות כמו איטליה, יפן, צרפת ובריטניה שהגיעו במדד אחריה. ישראל גם היתה אחת המדינות שקפצו במספר המקומות הרב ביותר – מאז הסקר שנעשה ב- 1988, היא קפצה 10 מקומות. ארה"ב שהגיעה אז ראשונה נפלה 15 מקומות למקום ה- 16.

כל זאת, בלא להתייחס לסוגיה של אם אתה יהודי, איפה כדאי לך להיוולד? רק בישראל.

IV. סוגיות מנהל ציבורי, משפט, בריאות ומאמרי אורח

עצי רימון ברמות (דג'אמפה)

עץ תפוז בירושלים העתיקה (דג'אמפה)

האחריות הציבורית של המנהל הציבורי בישראל הדמוקרטית - למען העם הריבון או למען אוליגרכיה של אילי הון ועושי דברם?

(מסה זאת נכתבה ע"י יעקב קורי בדצמבר 2007

וקטעים ממנה הופיעו בספר "אחריות ציבורית בישראל", 2012)

1. מבוא

הקריטריון העיקרי לבדיקת האחריות הציבורית של משטר דמוקרטי הוא: את מי צריכים לשרת משרדי הממשלה ורשויותיו, השלטון המקומי, נבחרי הציבור והמנהל הציבורי - את הציבור הרחב הריבון כמתחייב מהגדרת המשטר הדמוקרטי או את אילי ההון ועושי דברם? האחריות הציבורית של המדינה והמנהל הציבורי היא במתן שירותים לאזרחים, של בטחון, משטרה, בריאות, חינוך, תרבות, סעד, תעסוקה, איכות הסביבה, תשתיות ותחבורה. באם נבדוק את ביצועי המדינה נראה שהיא נכשלה בשנים האחרונות בעמידה במרבית היעדים האלה. ישראל ספגה את מספר האבידות האזרחיות הגבוה ביותר בתולדותיה בימי האינתיפאדה השניה ובמלחמת לבנון השניה. הבטחון האישי של האזרחים ירד לשפל שלא היה כדוגמתו, כאשר מימדי הגניבות, האלימות והפשיעה הגיעו לשיא. החינוך והתרבות נמצאים במשבר מתמשך, עם שביתות ארוכות והישגים נמוכים ביותר. חל קיצוץ דרסטי בהוצאות הסעד והבריאות ושחיקה בהקצבות לסל התרופות. שיעור האבטלה גבוה, דמי האבטלה נשחקו ומספר רב של אזרחים יצאו ממעגל דורשי העבודה כי נואשו למצוא עבודה. זאת ועוד, מספר העובדים העניים גדל במידה משמעותית.

איכות הסביבה אינה עומדת בדרישות האלמנטריות של מדינות המערב, מצב התשתיות והתחבורה הוא כאוטי עם הצפיפות הגבוהה ביותר של רכבים לק"מ כביש. נתונים מדאיגים אלה הם לא תוצאה של מנהל כושל, אם כי זו בוודאי אחת הסיבות לכך, אך המרכיב העיקרי לשחיקה באחריות הציבורית של המדינה נובע מאידיאולוגיה ניאו ליברלית של השלטונות שאבד עליה הכלח במדינות הנאורות ורק בישראל היא עוד מכה גלים. אילי ההון משפיעים השפעה מכרעת על הממשל והם הנהנים העיקריים ממדיניותו יחד עם האלפיון העליון וחלקים מהעשירון העליון. רבים מפקידי הממשל מועסקים עם פרישתם דרך קבע בחברות של אילי ההון שקיבלו את ההטבות המפליגות מהמדינה ובכך מעלים תהיות רבות לגבי היושרה שלהם ומידת הנאמנות שלהם לציבור הרחב שאותו הם אמורים לשרת. כאשר נמצא מי מביניהם המתריע על הקשר הלא קדוש בין הון ושלטון הם שופטים אותו בטריבונל עממי המזכיר את המשטרים הקומוניסטים האפלים ביותר ודורשים את פיטוריו.

ראשי השלטון המואשמים בעבירות שחיתות החמורות בתולדות המדינה מאשימים את מבקר המדינה ומטילים ספק במניעיו. מדינת ישראל הופכת אם כן בשנים האחרונות ממדינה דמוקרטית עם אחריות ציבורית לאזרחיה לאוליגרכיה של אילי ההון ועושי דברם בקרב הפוליטיקאים והמנהל הציבורי העושים בנכסי המדינה ככל העולה על דעתם, משלמים שיעור הולך ופוחת של מסים (אם הם לא מתחמקים לחלוטין ממיסוי במסגרת תכנון מס "כחוק") ונהנים מפירות הצמיחה, תוך עושק הזכויות של מרבית אזרחי המדינה, שעליהם מוטלות עיקר החובות, עם פערי שכר ההולכים וגדלים, תקציבים חברתיים ההולכים וקטנים וביטחון אישי וסוציאלי הנמוכים ביותר במערב. על רקע זה אין פלא כי הסקר לבדיקת מידות שביעות הרצון משירותים ציבוריים שונים ומידת האמון במערכות המנהל הציבורי מראה על ירידה ניכרת בשביעות הרצון ובאמון עם ביצועים בינוניים עד נמוכים.

2. הרקע האידיאולוגי למדיניות הממשלה וחלופות עם אחריות ציבורית

במונחון החברתי של מכון ון ליר מוגדר ניאו-ליברליזם כ: "זרם בתיאוריה הכלכלית, הטוען כי היחסים הכלכליים מוסדרים על ידי חוקים טבעיים והאינטרס האישי לפיו כל אדם פועל יוצר הרמוניה טבעית, ולכן כל התערבות של המדינה היא מיותרת ומזיקה. תפישה זו דוגלת בתחרות חופשית, בחופש התעסוקה, התנועה, היוזמה, הסחר הבינלאומי ובזכות הקניין של הפרט. הסחר החופשי מעודד תחרות, מרחיב שווקים, מאפשר חלוקת עבודה

והתמחות של כל אזור על פי היתרון היחסי שלו - ועל ידי כך מגדיל בסופו של דבר את כלל התפוקה. **תפקידה היחיד של המדינה הוא לדאוג כי גורמים שחתמו ביניהם חוזים יכבדו אותם, ולמנוע פגיעה כלשהי ברכוש הפרטי. בתנאים אלו, השגשוג יבוא מאליו. הניאו-ליברליזם הוא למעשה סוג של ניאו-שמרנות, חזרה לקפיטליזם הרדיקלי של המהפכה התעשייתית, שמאפייניו על פני השטח הנם מקסום הרווח והצבר בלתי מרוסן של עושר, ומתחת לפני השטח – ריכוז בלתי מרוסן של עושר בידים מעטות."** (מתוך: אבניאון, איתן: לקסיקון כלכלה, עורך מקצועי: זימון, יאיר, הוצ' איתאב - בית ההוצאה לאור, 1990 חנין, דב, 'מסוציאל-דמוקרטיה לניאו-ליברליזם', עמ' 69-76 , מתוך: מאוטנר, מנחם (עורך): צדק חלוקתי בישראל, הוצ' רמות -אונ' תל אביב, תשס"א 2000).

מילטון פרידמן, חתן פרס נובל לכלכלה, הוא אחד האידיאולוגים המרכזיים של הניאו-ליברליזם המודרני. הוא טען במאמרו המפורסם ב: The New York Times Sunday Magazine מה- 13.9.1970 כי קיימת אך ורק אחריות חברתית אחת של התאגיד – להשתמש במשאביו ובפעילויותיו להגדלת רווחיו כל עוד הוא עומד בכללי המשחק, כלומר עוסק בתחרות פתוחה וחופשית ללא הונאה ורמאות. לפרידמן הייתה השפעה רבה על ממשלות הליכוד ובמיוחד על בנימין נתניהו, על מדיניות ההפרטה, השוק החופשי, קיצוץ תקציבי רווחה והקטנת מעורבות הממשלה במשק. התיאוריות של פרידמן השפיעו גם על מדיניות התאצ'ריזם של מרגרט תאצ'ר בבריטניה ושל רונלד רגן בארה"ב בשנות השמונים של המאה הקודמת. אך בעוד תיאוריות אלה אבד עליהן הכלח במדינות המערב הנאורות הן מקויימות באדיקות בישראל. פרופסור לכלכלה לא פחות דגול מפרידמן ואף הוא זוכה בפרס נובל, ג'וזף שטיגליץ, מתנגד נחרצות לניאו ליברליזם בספרו "אי נחת בגלובליזציה" (הוצאת הקיבוץ המאוחד, מאנגלית רחל אהרוני, 2005). שטיגליץ שנחשב לאחד מגדולי הכלכלנים בדורנו עמד בראש "מועצת היועצים הכלכליים" של ממשל קלינטון והיה הכלכלן הראשי של הבנק העולמי, הוא מרצה במיטב האוניברסיטאות בארה"ב וכתב ספרי כלכלה שהשפיעו רבות על קובעי המדיניות במדינות המערב והעולם השלישי.

שטיגליץ טוען כי על הממשלה להתערב בתהליכים בסיסיים במשק, ולא להותירם לשלטון "היד הנעלמה" של אדם סמית. הוא מתנגד לאידיאולוגיה הגורסת שמניעת גרעון תקציבי, הפרטה, ותחרותיות הן חזות הכל. שטיגליץ מותח ביקורת נוקבת על פעילות המוסדות הבינלאומיים בארצות מתפתחות וסבור שהם גורמים לנזק חברתי. לדעתו, הויכוח הציבורי כיום הוא על מציאת האיזון המתאים בין המגזר הפרטי למגזר הציבורי (ניתן גם לצרף את המגזר השלישי – האלכ"רים). הם משלימים אחד את השני. אין לבטל את המגזר הפרטי כפי שגורסים הקומוניסטים או לצמצמו כפי שגורסים הסוציאליסטים. אין לבטל את המגזר הציבורי כפי שגורסים הניאו ליברלים. שטיגליץ הגדיר פילוסופיה כלכלית חדשה, <u>הדרך השלישית</u>, המכירה בתפקיד החשוב אבל המוגבל של הממשלה. זאת כי כוחות השוק אינם פועלים בצורה אופטימלית ויש להתערב מדי פעם על מנת לרסן אותם. המסגרת החדשה הזאת תביא ליציבות בת קיימא, לקיימות ארוכת טווח, לצמיחה שוויונית.

שטיגליץ קובע: "אבל המדיניות של "קונסנזוס ושינגטון" התבססה על מודל פשטני של כלכלת שוק, מודל "שיווי המשקל התחרותי", שבו היד הנעלמה של אדם סמית פועלת תמיד, ופועלת בצורה מושלמת. במודל הזה אין צורך בממשלה: זהו שוק חופשי, שאין עליו כבלים, שוק "ליברלי" הפועל באופן מושלם. לפיכך נקראת לעיתים המדיניות של "קונסנזוס וושינגטון" "מדיניות ניאו-ליברלית", המבוססת על "הפונדמנטליזם של השוק", והמקימה לתחייה את המדיניות הקרויה "laissez-faire", שהייתה פופולרית בחוגים מסוימים במאה ה-19. לאחר השפל הכלכלי הגדול של שנות השלושים במאה ה-20, וההכרה בכשלים אחרים של מערכות השוק – למן אי השוויון האדיר השורר בחברה ועד לערים המתפוררות והמזוהמות שאי אפשר לחיות בהן – נדחתה מדיניות השוק החופשי על ידי המדינות המפותחות, אם כי עדיין מתנהל בתוכן הויכוח לגבי האיזון הנכון בין הממשלה לשוק." (שטיגליץ, 2005, עמ' 103) שטיגליץ רואה סכנה בכך שבעקבות המדיניות הניאו-ליברלית של מדינות יתערער החוזה החברתי המגשר בין אזרחי המדינה לבין עצמם ובינם לבין ממשלותיהם. האזרחים יחדלו מלכבד את חלקם ב"חוזה" ותיווצר תסיסה חברתית. אחד ממרכיבי החוזה הוא ההוגנות שלפיה העניים שותפים לרווחים הנוצרים בחברה בתקופות של גידול וצמיחה והעשירים הם גם שותפים לנטל הקשים שעל החברה להתמודד אתם בתקופות של משבר.

שטיגליץ כנראה לא שמע על הפטנט הישראלי לפיו אחדים מאילי ההון דורשים "הכל או לא כלום" – הכל בשבילם וכלום בשביל האחרים. בתקופות שפל הם דורשים ומקבלים מהמדינה עזרה וסיוע כפי שהיה בתקופת משבר המניות הבנקאיות, בעת המיתון של ראשית שנות האלפיים, כשחברותיהם נקלעות לקשיים וכדומה, אך בעתות צמיחה הם לא משתפים את המדינה בשגשוג החברות שלהם, הם משלמים מיסים מופחתים, מתמחמקים מתשלום

מיסים במסגרת תכנון מס "כחוק" בעזרת פקידי המנהל הציבורי שעד אמש היו מופקדים על אכיפת תשלומי המס והיום מקימים משרדים שנותנים ייעוץ איך לעקוף את החוקים שהם סייעו בהכנתם. את רווחיהם הם מעבירים לחו"ל במסגרת מדיניות הליברליזציה במטבע המאפשרת להם להשקיע ללא הגבלה בקניונים בהונגריה ובמלונות בניו יורק. האידיאולוגים הניאו ליברלים טוענים שבעת צמיחה נהנים אילי ההון והעסקים בראשיתה אך בסופו של דבר מחלחלת הצמיחה לכל שכבות האוכלוסייה. שטיגליץ מאמין שתיאוריה זאת היא מסולפת: "חסידי "קונסנזוס וושינגטון" מקדישים מעט מאוד תשומת לב לחלוקת הכנסות "הוגנת". כאשר לוחצים עליהם הם טוענים שהדרך הטובה ביותר לעזור לעניים היא להביא את המשק לידי צמיחה. הם מאמינים בכלכלת "החלחול למטה".

העושר הנוצר על ידי הצמיחה, יטענו, מחלחל בסופו של דבר למטה ומגיע אפילו עד לעניים. כלכלת "החלחול למטה" לא הייתה מעולם יותר מאשר אמונה, משאלת לב. העוני באנגליה של המאה ה-19 גדל אף על פי שמשק המדינה בכללותו שגשג. דוגמא דרמטית של העת האחרונה היא הצמיחה באמריקה בשנות השמונים של המאה ה-20: המשק צמח, אבל העניים המצויים בתחתית הסולם החברתי גילו שהכנסותיהם הריאליות יורדות." (שטיגליץ, 2005, עמ' 108) אבירי הניאו ליברליזם בישראל השולטים במדינה בעשור האחרון כנראה שמו להם למטרה להחזיר אותנו 150 שנה אחורנית לאנגליה של דיקנס או 20 שנה אחורנית לארה"ב של רגן. כמו שישראל אמצה מדיניות ניאו בולשביקית בראשית ימיה בניגוד לזרם המחשבה הכלכלית בעולם, כך גם כיום אנו מצויים בהפרש פאזה של לפחות עשרים שנה. אנו נראה בהמשך כיצד מוכח על ידי המחקרים של אדוה ואחרים איך במקום שהצמיחה תחלחל היא מרחיבה את הפערים.

אין כיום בישראל "פה" למעמד הבינוני ההולך ונשחק ולמעמד העניים ההולך וגדל, כי כמה מהמפלגות שקמו על מנת לסייע להם מיישרות קו לפי רצון אילי ההון התומכים במימון נדיב לפוליטיקאים, העיתונות מסתפקת מדי פעם בתשלום מס שפתיים בהיותה בבעלות אילי ההון ואפילו האוניברסיטאות מתקשות להתקיף מדיניות זאת על רקע התמיכה של אילי ההון בתקציביהן המדולדלים. כל מי שמעז להרים קול מוגדר כהזוי, anti-business, אויב העם (קרי אילי ההון), הוא אינו ממונה למועצות מנהלים ונפגעת פרנסותו, אמינותו ומעמדו בחברה. אך למרות המונולוטיות הרעיונית קיימים ניצנים של קולות מחאה באתרי אינטרנט דוגמת Nfc של יואב יצחק, תנועת אומ"ץ - אזרחים למען מנהל תקין וצדק חברתי ומשפטי - בראשותו של גדול חושפי השחיתויות בישראל העיתונאי אריה אבנרי, עיתונאים כמיכאל מירו, חברי כנסת כשלי יחימוביץ' ואריה אלדד ומתריעים כירון זליכה, שעליהם נרחיב את הדיבור בהמשך. שטיגליץ טוען שלמרות הבעייתיות הגלויה של כלכלת החלחול למטה, יש לה מגילת יוחסין אינטלקטואלית מכובדת. אחד מזוכי פרס נובל, ארתור לואיס, טען שאי-השוויון החברתי מועיל לפיתוח המשק ולצמיחתו, שכן העשירים חוסכים יותר מהעניים, והמפתח לצמיחה הוא הצבר ההון. זו היא אם כן שאלה קרדינלית. עם מי כדאי להיטיב על מנת להניע את גלגלי המשק – עם אילי ההון שחוסכים את עיקר רווחיהם כי יש בכל זאת גבול עד כמה ניתן להוציא על יאכטות ומטוסים פרטיים או מיטיבים עם המעמד הבינוני?

אם אילי ההון היו משקיעים את חסכונותיהם בישראל היה אולי מקום לבחון ברצינות תיאוריה זאת, אך מומלץ לעשות מחקר אקדמי היכן חוסכים ומשקיעים אילי ההון את רווחיהם בכלכלה הגלובלית של ימינו – בישראל, באירופה, בסין או בארה"ב? אם מעמד הביניים היה מגדיל את הכנסותיו ולא מקטין אותן כפי שניווכח להלן הוא יכול היה להשקיע הרבה יותר בישראל כי אפשרויות ההשקעה הגלובליות שלו מצומצמות. לעניות דעתנו, העדפת הקלות מס והטבות למעמד הביניים גם על חשבון הגדלת המיסים לחברות ולבעלי השכר הגבוה תועיל הרבה יותר לצמיחת המשק, להשקעות ולחיסכון. אנו נראה בהמשך כיצד כלכלות באירופה (שוודיה למשל) משגשגות למרות המיסוי הגדול לבעלי השכר הגבוה. שטיגליץ טוען שמדינות מזרח אסיה – קוריאה הדרומית, סין, טיוואן ויפן – הראו ששיעור חסכונות גבוה אין פירושו בהכרח הגברת אי השוויון בחברה, שאפשר להגיע לצמיחה ללא גידול משמעותי באי השוויון. "מאחר שהממשלות של מדינות האיזור לא האמינו שהצמיחה תביא לעניים רווחה באופן אוטומטי, ומאחר שהאמינו כי יתר שוויון יביא בעקבותיו צמיחה, הן נקטו צעדים ממשיים שנועדו להבטיח כי הגיאות תגביה את מרבית כלי השיט; שאי השוויון בשכר יהיה מוגבל; שתינתן לכל האזרחים הזדמנות להשיג רמה מסוימת של השכלה. בעקבות המדיניות הזאת, גברה באותן מדינות היציבות החברתית והפוליטית, וזו תרמה בבוא הזמן תרומה חשובה ליצירת סביבה כלכלית שהביאה לפריחת עסקים. ניצול מאגרי כשרונות חדשים דרבן את פיתוחן של מיומנויות שונות ותרם רבות לדינמיות של האזור." (שטיגליץ, 2005, עמ' 109-108)

הכלכלות המפוארות של מדינות אלה צמחו על רקע שוויוני אולי על רקע הסכנה מצד האויבים שאיימו על מדינתם כמו בטיוואן ובקוריאה הדרומית או על רקע טראומות המלחמה כמו בסין וביפן. ישראל מוקפת אויבים, היא שבעת

מלחמות, הטרור בה משתולל, קסאמים וקטיושות פוגעים באשקלון ובחיפה, אך האם המנהיגים שלנו דואגים לשוויון, לצדק חברתי, לערבות הדדית? במקום לחזק את החוסן החברתי, אנו דומים יותר לרפובליקות הבננות של אמריקה הלטינית, לכלכלות המושחתות ולמשטרים המושחתים שלהן. "אנשי קרן המטבע מדברים בגאווה על התקדמות רפורמות השוק באמריקה הלטינית בעשור השנים האחרון (אם כי הם מנמיכים במקצת את קולם מאז התמוטטות תלמידתם המצטיינת – ארגנטינה – בשנת 2001, ומאז המיתון והסטגנציה שפגעו ברמות ממדינות "הרפורמה" בחמש השנים האחרונות). אבל את המספרים הנוגעים לעוני הם אינם מזכירים כמעט. ברור לגמרי שצמיחה לבדה איננה משפרת בהכרח את חייהם של כל תושבי המדינה, ואין זה מפתיע שהביטוי "חלחול למטה" נעלם מהדיונים הפומביים העוסקים במדיניות כלכלית." (שטיגליץ, 2005, עמ' 109) אך אותם כלכלני דגולים שכה הצליחו באמריקה הלטינית באים לישראל על מנת להביא לציון גואל. אנו מקבלים את הציונים הגבוהים ביותר מצד כל הארגונים הכלכליים שעבורם איכות חיים, צדק חברתי ושוויון הזדמנויות הן מילים נבובות. מה שקובע עבורם הוא שוק חופשי, מקסום הרווח לחברות ולאילי ההון, מינימום רגולציה, אך הם שוכחים שבמדינת ישראל חיים 7 מיליון אזרחים שמצבם הורע כפי שניווכח להלן ולא רק עשרים אילי הון ועוד כמה אלפים עושי דברם.

שטיגליץ בודק באריכות את מעבר רוסיה לכלכלה חופשית ועד כמה הוא עזר לאוליגרכים והרע עם העם. נוכל למצוא מקבילות רבות בין רוסיה לישראל וכל אחד יערוך את ההשוואות המתאימות: "בשלב מסוים טענו האוליגרכים לבעלות על 50% מעושרה של המדינה! אלה שדיברו בזכותם, השוו אותם ל"ברונים השודדים" ("robber barons") של אמריקה, ההרימנים והרוקפלרים. אבל קיים הבדל גדול בין הפעילות של אותם "ברונים" בקפיטליזם של המאה ה-19 – אפילו כשמדובר בברוני מסילות הברזל והמכרות באמריקה של המערב הפרוע – לבין הדרך שניצלו האוליגרכים את רוסיה, שזכתה לכינוי "המזרח הפרוע": "הברונים השודדים" של אמריקה יצרו במדינה עושר, גם כשצברו הון לעצמם. הם הותירו אחריהם מדינה עשירה יותר, אפילו כשנטלו חלק גדול מהעוגה. האוליגרכים הרוסיים גנבו נכסים, בזזו את החברות, והשאירו את המדינה ענייה הרבה יותר משהייתה קודם לכן; המפעלים נותרו על סף פשיטת רגל, בעוד שחשבונות הבנק שלהם הלכו ותפחו". (שטיגליץ, 2005, עמ' 193)

ב"מזרח התיכון הפרוע" של ישראל (דרך אגב גם לאנרון קראו עוד בימי השיא שלה "המערב הפרוע") האוליגרכים מחזיקים בשיעור גבוה ביותר משוק ההון, נהנים ממדיניות הפרטה במחירי מציאה, לוקחים הלוואות מבנקים ומקרנות פנסיה תוך מינוף של תשעים אחוזים על מנת להשתלט אחד על חברתו של השני מבלי לתרום דבר לכלכלה ולעיתים תוך סיבוך הבנקים בחובות אבודים של מאות מיליונים שהאזרח משלם בסופו של דבר עבורם, ממוטטים את הבנקים במשבר המניות הבנקאיות ולא נותנים על כך את הדין, מוכרים את מניותיהם בשיא רגע אחד לפני המפולת ולא מוקעים על ידי החברה, מוכרים חברות היי טק לאילי נדל"ן ולקונצרנים מחו"ל תוך עושק בעלי מניות המיעוט והמדינה. לפיכך לא ברור לנו מי למד ממי הרוסים מאיתנו או אנו מהם. מה שברור שמקומה של ישראל במדד האתיקה של Transparency International צונח בעשרים מקומות תוך כמה שנים ובמקום להדמות לסקנדיביה, הולנד וניו זילנד אנו דומים יותר ויותר לרוסיה, ארגנטינה וניגריה.

באחת המסות הראשונות שנכתבו בנושאים של אתיקה עסקית בישראל נכתב: "**מדינת ישראל עברה מאז הקמתה מהפך, וממדינה עם ריכוזיות בולשביקית בידי הממשלה וההסתדרות, הפכה למדינה שכלכלתה נשלטת על ידי עשר עד עשרים משפחות, כמו במיטב רפובליקות הבננות. התמוטטות המניות הבנקאיות שהסבה למדינה הפסדים של מיליארדי דולרים אין בה עניין ציבורי, וכשכבר מובאים סוף סוף הבנקאים לדין, הם אינם יושבים אפילו יום אחד בבית-הסוהר הודות להגנתם של מיטב עורכי-הדין והיצמדות המערכת המשפטית לטיעונים לגליסטים יבשים ולא לעקרונות הצדק והאתיקה. בעלי-מניות שסבלו מהונאה אתית בפרהסיה, אינם זוכים על-פי רוב בתביעותיהם הייצוגיות, כשהם בכלל מעיזים לתקוף את שועי-המשק העושים בחברות הציבוריות כבשלהם בזכות גרעין שליטה של עשרים או שלושים אחוזים.**" (קורי יעקב, "אתיקה בעסקים בישראל – החלום ושברו", הישמרו מדורון יווני, הוצאת בימת קדם לספרות, 2001, עמ' 178)

שנתיים מאוחר יותר (בשנת 2003 יצא הנוסח באנגלית ובשנת 2005 הנוסח בעברית) כותב שטיגליץ: "לאמיתו של דבר, הפעילו אנשי הרפורמה הקיצוניים אסטרטגיות בולשביקיות, אף כי הטקסטים שהנחו אותם היו שונים. הבולשביקים ניסו בשנים שלאחר 1917 לכפות קומוניזם על מדינה שקיבלה אותו בעל כורחה. הם טענו שלשם בניית הסוציאליזם חייב קאדר אליטיסטי "להוביל" את ההמונים בדרך הנכונה, לשון נקיה של לכפות בכוח דרך שההמונים לא רצו בה ולא חשבו בהכרח שהיא הטובה ביותר. במהלך המהפכה הפוסט-קומוניסטית "החדשה", קמה ברוסיה אליטה, בהנהגת ביורוקרטים בינלאומיים, שניסתה שוב לכפות על האוכלוסייה, למרות רצונה, שינוי מהיר". האליטות בישראל מובילים את ההמונים "בדרך הנכונה" תוך שטיפת מוח רבתי שרק כך אפשר להנהיג את

המשק, והקורא הנבון יוכל להחליט אם האליטות כוללות את נערי האוצר העוברים לעבוד אצל אילי ההון, את הפוליטיקאים (מהימין, מהמרכז ומהשמאל) המקבלים תמיכות נדיבות, עיתונאים הפועלים "מטעם" לא פחות מאשר בימי פראבדה, פרופסורים הממונים כדירקטורים "חיצוניים" (כבר לא "מטעם הציבור" ובטח שלא "עצמאיים") בחברות של אילי ההון ובכך משלימים את שכרם האקדמי הזעום, אילי ההון ועושי דברם. אך ההמונים הם לא פחות אשמים מהאליטות, אין לנו אוכלוסייה של כבשים המובלים על ידי רועים חסרי מצפון.

עם ישראל הוא עם חכם הרואה את האמת למרות שטיפת המוח. יחד עם זאת, מודל החיקוי שלו הוא לא המתריעים היוצאים חוצץ נגד העושק, כי אם דווקא אילי ההון. כל בר בי רב שואף להיות איל הון ולמרות שהוא משקיע ברולטה של הבורסה את כל חסכונותיו ומפסיד פעם אחר פעם את השקעותיו בחברות לא אתיות הוא עדיין מקווה שיבוא היום והוא יזכה בלוטו, יוכל לרכוש מרצדס (או לפחות ג'יפ), יאכטה, ארוחות גורמה באלפי שקלים (במימון הדודה מאיטליה) ובילויים בסוויטות יוקרתיות במלונות הפאר ברחבי העולם. בינתיים העם עשוק, חלקו בעוגה הלאומית נשחק, הפנסיה שלו נפגעת, הוא צריך לשלם על בריאות וחינוך שהופרטו במידה רבה, והפערים בינו לבין העשירון/מאיון/אלפיון העליון הולכים וגדלים. אך יש לו חלום (לא של שוויון וצדק חברתי של מרטין לותר קינג) והוא דווקא מצדיק את אילי ההון העושקים אותו, את הפוליטיקאים המרמים אותו ואת הפקידים שמגלים כלפיו חוסר אחריות ציבורית.

שטיגליץ מזים את האגדה של "מודל השוק" כמודל יחיד ומיוחד ואין בלתו, שדוגלים בו הניאו ליברלים והחסידים השוטים שלהם בישראל. "אבל אין מודל שוק אחד ויחיד. יש הבדלים עצומים בין הנוסח היפני של השוק, לבין הנוסח של הגרמנים, השוודים והאמריקנים. יש מדינות שההכנסה לגולגולת משתווה בהן לזאת של של ארצות-הברית, אך שורר בהן פחות אי-שוויון מאשר בארצות-הברית ופחות עוני. ואילו רמת הבריאות ומרכיבים אחרים של רמת החיים, גבוהים בהן יותר (לפחות על פי אמות המידה של תושביהן) מאשר בארצות הברית. **הן בשוודיה והן בארצות-הברית מתקיים קפיטליזם המתבסס על השוק, אבל תפקידי הממשלה בשתי המדינות הללו שונים לגמרי זה מזה. בשוודיה לוקחת הממשלה על עצמה אחריות גדולה יותר מאשר בארצות-הברית; היא דואגת לקידום הרווחה החברתית; היא ממשיכה לספק בריאות ציבורית טובה יותר מזו שמספקת ארצות-הברית לאזרחיה, ביטוח אבטלה ציבורי טוב יותר, וזכויות פרישה טובות יותר. למרות הנהגת מודל הרווחה הזה, הקפיטליזם של שוודיה מצליח לא פחות מזה של ארצות-הברית, אפילו במונחי "הכלכלה החדשה" וחידושיה."** (שטיגליץ, 2005, עמ' 251)

ושטיגליץ מסכם את משנתו בגישה אריסטוטלינית של אימוץ דרך הביניים, לא הליכה על פתרון בלעדי של כוחות השוק ולא תמיכה במעורבות גדולה מדי של הממשלה. בישראל כמו ברוסיה כשלו האידיאולוגיות הקיצוניות של ניאו בולשביזם ושל ניאו ליברליזם, נדרשת אידיאולוגיה חדשה של קפיטליזם הומאני עם צדק חברתי, שלוקחת את שוודיה, נורבגיה ופינלנד כדומגא, את הולנד, שוויץ וניו זילנד. כולן מדינות קטנות יחסית כמו ישראל. "בעבודתי – הן בעבודותי שבכתב והן בתפקידי כיועץ כלכלי של הנשיא וככלכלן ראשי בבנק העולמי – דגלתי בהשקפה מאוזנת על תפקיד הממשלה; השקפה המכירה במגבלות ובכשלים של השוק ושל הממשלה גם יחד, ועם זאת רואה את השניים פועלים מתוך שיתוף פעולה, מתוך שותפות שאופייה שונה בכל מדינה ומדינה, שכן היא תלויה בשלב ההתפתחותי הפוליטי והכלכלי שבו נמצאת כל אחת מהן. אבל בכל שלב פוליטי וכלכלי שבו נמצאת המדינה, יש חשיבות מכרעת לתפקוד הממשלה. ממשלות חלשות וממשלות המתערבות יתר על המידה, אלו גם אלו פוגעות ביציבות ובצמיחה. המשבר המזרח אסיאני נגרם על ידי חוסר רגולציה מתאימה במגזר הפיננסי; משבר הקפיטליזם המאפיונרי ברוסיה נגרם על ידי כישלון הממשלה לאכוף על המדינה את כללי החוק והסדר הבסיסיים ביותר. ההפרטה במדינות המעבר מבלי שהונחה בהן תשתית מוסדית הכרחית, גרמה לביזת נכסים ולא ליצירתם. במדינות אחרות, שלא הונהגה בהן רגולציה, הייתה למונופולים המופרטים יכולת גדולה יותר לנצל את הצרכנים מאשר למונופולים שהיו קודם לכן בבעלות המדינה. לעומת זאת, הפרטה המלווה ברגולציה, תאגוד מחודש, וגישה חדשה לניהול תאגידי, מובילים להגברת הצמיחה." (שטיגליץ, 2005, עמ' 254-253)

מה הרוויח הצרכן, העובד, התושב בקהילה הישראלי ממעבר הבנקים מרשות הממשלה לידיים פרטיות, ממעבר חברות הספנות והתעופה לידיים פרטיות, ממעבר חברות המחצבים והפטרוכימיה לידיים פרטיות, ממעבר קרנות הפנסיה לחברות פיננסיות, ממכירת נכסי ההסתדרות, המדינה, זכיונות הטלוויזיה והתקשורת? לעומת זאת מה הרוויחו מההפרטה הפוליטיקאים, אילי ההון ופקידי האוצר שעברו לעבוד אצלם? במשוואת הכוחות הזאת מי הוא הצד המרוויח ומי הוא הצד המפסיד? האם היה מקום להשאיר את הנכסים בידי המדינה - ברור שלא, אך בהחלט היה מקום לדאוג שהאזרח יצא מורווח מההפרטה. זהו תקפידה של המדינה, של המנהל הציבורי, זאת היא אחריות ציבורית ראויה לשמה וזה לא קרה בישראל.

3. <u>תוצאות המדיניות הניאו ליברלית של הממשלה על תמונת המצב החברתית</u>

בבואנו למצוא אסמכתאות לתוצאות המדיניות הניאו ליברלית של הממשלה על תמונת המצב החברתית, נסתמך בעיקר על הדו"חות של מרכז אדוה, מרכז בלתי תלוי לחקר החברה בישראל ולקידום רעיון השוויון והצדק החברתי. מרכז אדוה מתמקד בחקר המדיניות החברתית בישראל ובניתוחה, בוחן באופן ביקורתי את הצעדים הננקטים בתחומי התקציב, המיסוי והשירותים החברתיים (חינוך, בריאות, שיכון, רווחה, תחבורה וסביבה) ומגבש המלצות למדיניות המבוססת על עקרון הצדק החברתי. פרסומי המרכז מהווים בסיס לדיונים בוועדות הכנסת ובפורומים ציבוריים אחרים ומספקים לאנשי התקשורת, מרצים וסטודנטים מידע הנחוץ כדי לפעול למען חלוקה צודקת יותר של משאבים בחברה הישראלית. מנהלת המרכז היא גב' ברברה סבירסקי, המנהל האקדמי הוא ד"ר שלמה סבירסקי, רכזת המחקר היא גב' אתי קונור-אטיאס ויו"ר אדוה הוא ד"ר יוסי דהאן. חברי ההנהלה הם פרופסורים מאוניברסיטאות תל אביב, בן גוריון והטכניון.

בין התורמים לקרן ניתן למצוא את הקרן החדשה לישראל וקרנות בינלאומיות. אדוה אינה נתמכת ע"י הממשלה, חברות עסקיות ואילי הון ישראליים, כך שהיא יכולה לשמור על אוביקטיביות, במיוחד על רקע גישתה הביקורתית על מדיניות הממשלה וההטבות המפליגות לעסקים ולעשירון העליון. אנו נסתמך בעיקר על פרסומי מרכז אדוה, מאמרים שנכתבו בעקבות הפרסומים והדוח"ות המפורטים להלן של אדוה: "תמונת מצב חברתית" מאת ד"ר שלמה סבירסקי ואתי קונור-אטיאס, 2007 ו- 2006. "מצגת לכנסת על תקציב המדינה לשנת 2008" – נובמבר 2007. "תקציב המדינה לשנת 2008 בעדשה מגדרית" מדצמבר 2007 ו"חוק ההסדרים 2007" מדצמבר 2006 מאת ברברה סבירסקי. "זכויות חברתיות בישראל - מעמד נחות ותקציב דל - הזכות לעבודה בישראל " מאת עו"ד נוגה דגן-בוזגלו – ינואר 2007. "הצטמקותו של המעמד הבינוני בישראל: עדכון לשנת 2005" מאת ד"ר שלמה סבירסקי ואתי קונור-אטיאס מינואר 2007. "שלושה עשורים של הפרטה" מאת יעל חסון מנובמבר 2006. "עובדים, מעסיקים ועוגת ההכנסה הלאומית" דו"ח 2006 מאת ד"ר שלמה סבירסקי ואתי קונור-אטיאס.

דו"ח "תמונת מצב חברתית 2007" של אדוה פורסם בדצמבר 2007 ע"י ד"ר שלמה סבירסקי ואתי קונור-אטיאס. הדו"ח קובע (עמ' 4) כי "המדיניות הממשלתית תרמה לעידוד הצמיחה – אך בו בזמן היא לא תרמה לצמצום הפערים והאי שוויון בחברה הישראלית... רק חלקים מצומצמים של החברה והכלכלה בישראל צמחו, בעוד שחלקים רבים אחרים נותרו מאחור. ענפי ההיי-טק והשירותים העסקיים והפיננסיים צמחו מאוד, משכו אליהם השקעות גדולות ותיגמלו את עובדיהם בנדיבות; לעומת זאת, ענפים אחרים לא צמחו, או שצמחו בשיעורים נמוכים, לא הצליחו למשוך אליהם השקעות ותיגמלו את עובדיהם ביד קפוצה. כתוצאה מכך, שכבה דקה, יחסית, של ישראלים ידעה גידול בהכנסות וברמת החיים, בעוד שמרבית הישראלים דרכו במקום או שחוו נסיגה יחסית ברמת החיים. המסמך מצביע עוד על פערים עמוקים בשכר, המסבירים את החלוקה הבלתי-שוויונית של פירות הצמיחה. פערים חמורים קיימים גם בחינוך ובהשכלה הגבוהה – שני תחומים הטומנים בחובם את היכולת לצמצם בעתיד את פערי ההווה. עוד מצביע המסמך על פערים ההולכים וגדלים בתחום הבריאות. לבסוף, המסמך מצביע על פערים עמוקים בתחום הפנסיה." אדווה מפרסם נתונים על אי השוויון בצמיחה הכלכלית: משנת 1990 ועד שנת 2006 גדלו ההכנסות של העשירון העליון במקביל לגידול בתל"ג, אך ההכנסות של העשירונים האמצעיים והנמוכים השתנו אך במעט. הפער בין ההכנסות של העשירון העליון לשאר העשירונים גדל והולך וישראל שהייתה לסמל של שוויוניות במחצית הראשונה של קיומה הפכה למדינה עם פערי ההכנסות הגדולים ביותר במערב.

שיעור בני המעמד הבינוני (מי שמשתכר בין 75% ל- 125% מההכנסה החציונית במשק) מהווה בישראל בשנת 2000 רק 28% מהאוכלוסיה, נמוך אף מארה"ב שנחשבת למדינה מאוד לא שוויונית שבה השיעור הוא 29%. בבריטניה השיעור הוא – 32%, בספרד – 33%, בטיוואן – 36%, בקנדה – 37%, בשוויץ – 38%, בהולנד – 40%, בגרמניה – 43%, בנורבגיה – 46% ובשוודיה – 47%, שהם יותר משני שלישים מאשר בישראל. כל המדינות האלה משגשגות לא פחות מאשר ישראל אבל השגשוג מתפזר בצורה שוויונית יותר באוכלוסיה. לפי עיקרון זה שוודיה היא אולי המדינה הדמוקרטית ביותר כי כמחצית מאוכלוסיתה משתייכת למעמד הבינוני. אפילו טיוואן שמוציאה חלק גדול מהכנסותיה לביטחון והשתייכה עד לפני מספר שנים לא רב לעולם השלישי מגיעה לשיעור מעמד בינוני הגבוה בכשלושים אחוזים מהשיעור בישראל. בשנים 2001-2005 הידרדרו 27,000 משפחות, שהן כמאה אלף נפשות, מהמעמד הבינוני למעמד הנמוך. בעשרים השנה האחרונות ירד חלקו של המעמד הבינוני בישראל מכשליש מאזרחי ישראל ל- 27.9%.

המעמד הבינוני מתפרס בישראל בין העשירון הרביעי לעשירון השביעי (עם הכנסה חודשית שהסתכמה בין 8,195 ש"ח ל- 13,658 ש"ח בשנת 2005). חלקו של המעמד הבינוני בעוגת ההכנסות הלאומית ירד מ- 28% בשנת 1988 ל- 21% מההכנסות בשנת 2005. לעומת זאת חלקו של המעמד הגבוה בסך ההכנסות עלה בשנים אלה מ- 58% ל- 66%. חלקו של המעמד הנמוך נשאר בסביבות ה- 13%. מבחינה כספית 62% מהמשפחות הפסידו הכנסה, יחסית ל- 38% מהמשפחות שהכנסתן גדלה. אכן, צדק חברתי נוסח ישראל. עו"ד יובל אלבשן, מנהל הקליניקה המשפטית-חברתית בפקולטה למשפטים באוניברסיטה העברית, אומר במאמרו של דוד רגב (ידיעות אחרונות, 15.1.2007, עמ' 4) כי "מעמד הביניים הפסיק לחסוך למחר והחל לשרוד את היום-יום. אם אדם רוצה לדעת לאיזה מעמד הוא שייך, הוא צריך לבדוק שתי שאלות: האחת מי רכש לו את דירת מגוריו – האם הוא ובת/בן זוגו לבדם או שמא אלה ההורים שסייעו לו באופן ניכר לרכוש אותה? במצב הנוכחי מעמד הביניים מכלה את נכסיו של מעמד הביניים הקודם. השאלה השנייה היא האם הוא חוסך די כסף כדי שילדיו יוכלו ללמוד כל דבר שהם יבחרו בעולם של מחר, מתוך הנחה שהלימודים יתייקרו ויתארכו – מה שיעלה כמובן הרבה יותר כסף. במבחן החשוב באמת מעמד הביניים הישראלי כבר לא עומד: הוא לא חוסך לחינוך ילדיו, והוא לא מצליח לרכוש נכסים בכוחות עצמו. זה אומר שמחר ילדיו כבר לא ייהנו מהיתרונות של מעמד הביניים: הם לא יוכלו ללמוד מה שירצו, ופחות אפשרויות תעסוקה ייפתחו בפניהם. ממש כמו לעניים."

נשאלת אם כן איזו מדינה תהיה לנו – מדינה של שוכרי דירות בתל אביב במחירי שכירות הגדלים בעשרות אחוזים ומעשירים עוד יותר את בעלי ההון, מדינה שבה כל אזרח מוכשר יהגר מישראל על מנת ללמוד ולעבוד בתנאים הוגנים בחו"ל, ועם מי ישארו אילי ההון והאלפיון העליון, כאשר רוב העם יהפוך לעניים, או שהם לא יישארו בישראל ואחרי שחלבו את משמניה יעברו לדירותיהם המטופחות בפריז, לונדון או ניו יורק ויהנו מההכנסות מההשקעות שעשו בחו"ל. **בארצות המערב, המעמד הבינוני נחשב לעמוד התווך של הכלכלה, אם כספק של עובדים המאיישים את מרבית המערכות במגזר העסקי והציבורי, ואם כצרכן עיקרי של מוצרי המשק. אך החשוב מכל – המעמד הבינוני נתפס, עוד מימי אריסטו היווני כעמוד התווך של המשטר הדמוקרטי. כל נסיגה במעמדו של המעמד הבינוני ובוודאי נסיגה כה משמעותית כפי שקרתה בשנים האחרונות פוגעת פגיעה אנושה בדמקורטיה הישראלית והופכת אותנו למעשה לאוילגרכיה של אילי הון. המפלגות שקמו חדשים לבקרים לייצג את המעמד הבינוני נעלמו כלא היו או נבלעו בתוך מפלגות ימניות מובהקות המקדשות את הניאו ליברליזם. מנהיגיהן הפכו לחסידים נלהבים של ראשי הממשלה המשרתים את האינטרסים של אילי ההון, היו לחלק אינטגרלי מהקואליציות בראשותן ולא עשו כמעט דבר למען המעמד הבינוני.** מרכז אדוה הקדיש לחקר הנושא מחקר שלם "הצטמקותו של המעמד הבינוני בישראל: עדכון לשנת 2005" מאת ד"ר שלמה סבירסקי ואתי קונור-אטיאס מינואר 2007. מתברר ששחיקת המעמד הבינוני היא תופעה גלובלית הקורית גם בארה"ב ובארצות מזרח אירופה. אך זאת לא גזירה משמיים, כי בארצות דוגמת נורבגיה וקנדה הרובד הבינוני דווקא התרחב.

לסתר ת'ורו טען במאמר משנת 1984 (Thurow Lester, "The Disappearance of the Middle Class", *New York Times*, Februrary 5, 1984) "כי התמונה התלת-מעמדית הקלאסית של החברה המערבית – עם מעמד גבוה, בינוני ונמוך, כאשר הבינוני הוא הגדול בשלושה – מפנה את מקומה למבנה דו-מעמדי, שבו המעמד הבינוני מצטמק, כאשר חלק ממנו עולה ומצטרף אל המעמד הגבוה וחלק אחר שלו נושר ומצטרף למעמד הנמוך (Thurow, 1984). ת'ורו בדק ומצא כי בין השנים 1982-1967 הצטמק המעמד הבינוני האמריקני בכ- 14%: ב- 1967 הוא הקיף 28% מכלל משקי הבית, וב- 1982 – 24%. לצורך הבדיקה, הגדיר ת'ורו את המעמד הבינוני כאותם משקי הבית שהכנסתם נעה בין 75% ל- 125% מן ההכנסה החציונית של משקי הבית." (עמ' 5) דו"ח אדוה עורך השוואה של ישראל עם המשטרים במדינות המערב ומוצא כי: "**לעומת ארצות הברית, בריטניה וישראל, הרי שארצות אחרות, ובראשן ארצות מערב אירופה, ידעו לעמוד מול הלחצים הניאו-ליברליים של עידן הגלובליזציה. אמנם, גם ארצות אלה הנהיגו רפורמות – במדיניות התקציבית, ברשת הביטחון הסוציאלי, בשוק העבודה – אך הן ידעו לעשות זאת תוך שמירה על המוסדות ועל ההסדרים החברתיים-כלכליים, המאפשרים את קיומו של רובד בינוני רחב ויציב. מן הראוי לציין עוד, כי השמירה על המשטר הסוציאל-דמוקרטי לא גרמה לירידה משמעותית בעוצמה הכלכלית של ארצות מערב אירופה או ברמת החיים של תושביהן. מן הראוי להוסיף עוד, כי בדיקה השוואתית שערך Pressman אודות הגורמים העשויים להסביר את השינויים בהיקפו של הרובד הבינוני העלתה, כי הגורם המשמעותי ביותר הוא המדיניות הממשלתית: באותן ארצות שבהן הפגינה הממשלה מדיניות פעילה, אם בתחום רשת הביטחון הסוציאלי ואם בתחום השמירה על רמת השכר, הפגיעות ברובד הבינוני, אם בכלל, היו מצומצמות יותר** (Pressman, 2006)." (עמ' 15) (Pressman, Steven. 2006. "The Decline of the Middle Class: An International Perspective", Luxemburg Income Study Working Paper No. 280)

בשלוש השנים האחרונות הוכפל החלק שמקבלים המעסיקים מההכנסה הלאומית והגיע ל- 12% (62 מיליארד שקל), ואילו חלקם של העובדים ירד מ- 71% ל- 66% - הפסד של כ- 40 מילאירד שקל. **בעוד שהעובדים נתנו בממוצע תוצר של 107% לשעת עבודה, ירדה התמורה עבורה מ- 100% בשנת 2000 ל- 94% בשנת 2006. המשמעות – העובדים עובדים יותר, נותנים תמורה גדולה יותר ומקבלים פחות כסף. ומי נהנה מזה – החברות, אילי ההון בעלי השליטה שלהן והמנהלים הבכירים הגורפים שכר עתק. שכרם של המנהלים הבכירים עלה בשלוש השנים האחרונות ב- 40%. עלות שכרו של מנהל בכיר שעמדה בשנת 2004 על 1.83 מיליון שקל בשנה, זינקה ל- 2.09 מיליון שקל. לשם השוואה, בעשרים השנים האחרונות, עלה שכרם של בעלי השכר הנמוך בכ- 200 שקל לחודש בלבד, לעומת זאת שכרם של חברי מועדון המאיון העליון עלה בעשרת אלפים שקל – מ- 22 אלף שקל ל- 32 אלף שקל בחודש. בשלוש השנים האחרונות נוצרו עוד רבע מיליון משרות חדשות במשק, אלא שחצי מהן היו משרות חלקיות שהכנסתן נמוכה. מצב המובטלים הורע עוד יותר בעקבות קיצוץ דמי האבטלה שמשלם הביטוח הלאומי בחצי בשלוש השנים האחרונות, מ- 3.7 מיליארד שקל ל- 1.9 מיליארד שקל. בשנת 2003 חיפשו 18% מהמובטלים עבודה במשך שנה, בשנה שעברה חיפשו רבע מהמובטלים עבודה במשך שנה. ד"ר סבירסקי קובע: "הדו"ח מגלה שהצמיחה שעליה מדברות ממשלות ישראל לא מחוללת עד כה את התמורות שציפו שתחולל. מי שנהנים ממנה הם בעיקר המעסיקים ובעלי ההכנסות הגבוהות."** (ידיעות אחרונות, 29.4.2007, עמוד 11).

שיעורי הצמיחה הגבוהים ביותר נרשמו בתעשיות הטכנולוגיה העילית/היי טק (רכיבים אלקטרוניים, תרופות, ציוד מדעי ורפואי, ציוד תקשורת) ובענף הפיננסים והשירותים העסקיים (בנקים, ביטוח, קופות גמל, נכסי דלא ניידי). תעשיות ההיי טק עלו משנת 1997 עד 2006 בכשבעים אחוזים ואילו ענף הפיננסים והשירותים העסקיים עלו באותה התקופה בכשמונים אחוזים. לעומת זאת תעשיות הטכנולוגיה המסורתית (מזון, טקסטיל, דפוס ועור) ירדו באותה התקופה בכחמישה אחוזים. מלאי ההון בתעשיות ההיי טק היה גדול פי 2.5 מאשר ב- 1997, בתעשיות המסורתיות מלאי ההון גדל רק ב- 15%, ואילו בתעשיות המעורבות (מפעלי כימיה ונפט, כרייה וחציבה, פלסטיק וגומי, מכונות וציוד, כלי הובלה, תכשיטים וחפצי חן) היה מלאי ההון גדול פי 1.5. עלות השכר השנתית הממוצעת של שכירים בתעשיות הטכנולוגיה העילית עמדה בשנת 2006 על 228 אלף ש"ח (שכר ברוטו, הטבות סוציאליות ומיסים שהמעסיק משלם על שכר העובדים). סכום זה גבוה פי 1.3 מעלות השכר בתעשיית הטכנולוגיה המעורבת העילית, פי 1.9 מעלות השכר בתעשיית הטכנולוגיה המעורבת המסורתית ופי 2.3 מעלות השכר בתעשיית הטכנולוגיה המסורתית.

בעוגת ההכנסות של משקי הבית בין השנים 1990-2006 גדל חלקם של שני העשירונים העליונים והסתכם ב- 44.7%, חלקם של שמונת העשירונים הנמוכים קטן באותה התקופה והסתכם ב- 55.3%. בשנת 2006 העשירון העליון קיבל 28.3% מכלל ההכנסות בישראל, כמעט ארבעה אחוזים יותר מאשר בשנת 1990. ההכנסה החודשית הממוצעת בעשירון העליון הייתה בשנת 2006 – 40,904 ש"ח, פי 4 כמעט מן ההכנסה החודשית הממוצעת של משקי בית בעשירון החמישי. ההכנסה החודשית הממוצעת בעשירון התחתון עמדה על 3,383 ש"ח וחלקם בעוגת ההכנסות עמד על 2.3%. **אם נביא בחשבון שהעשירון התשיעי גדל אך במעט (0.6%), הרי שעיקר הגידול בהכנסות משנת 1990 היה רובו ככולו בעשירון העשירי העליון, התפלגות מאוד לא שוויונית. אם נזכור גם שענפי ההיי טק והשירותים הפיננסיים מעסיקים רק חלק קטן מהמועסקים הרי שהצמיחה היטיבה רק עם מיעוט קטן מאוד של האזרחים בעשירון העליון (וקרוב לוודאי שבתוכו בעיקר למאיונים העליונים) ובענפי ההיי טק והשירותים הפיננסיים (ובתוכם בעיקר למנהלים הבכירים). אם נותנים לכוחות השוק לעשות את שלהם אלה התוצאות. אם הייתה מדיניות ממשלתית שוויונית יותר היו ההכנסות מתחלקות בצורה שוויונית יותר בין ענפי המשק והעשירונים השונים. כזכור, שטיגליץ הוכיח שגם בכלכלות ניאו ליברליות כוחות השוק לא פועלים בצורה אופטימלית, ישנם מונופולים וקרטלים, תיאומי מחירים, מניפולציה במחירי מניות וללא רגולציה יעילה כוחות השוק מיטיבים רק עם מתי מעט ומרעים את מצבם של רוב רובה של האוכלוסיה. שטיגליץ ואחרים אינם גורסים כמובן להנהיג כלכלה סוציאליסטית או קומוניסטית כי הוכח שגם הן אינן יעילות ושוויוניות, אך רגולציה יעילה יכולה להיות כמו בארצות סקנדינביה, צרפת או גרמניה שם תנאי העובדים משופרים והכלכלה משגשגת. חוק סרביינס אוקסלי שחוקק בעקבות פרשת אנרון בארה"ב ומטיל עונשים כבדים על עבירות בממשל תאגידי של מנהלים וחברות הוא דוגמא לרגולציה מבורכת. הטלת עול מיסוי כבד יותר על העשירון העליון והקפדה על אכיפה של חוקי המיסוי של חברות גדולות על מנת למנוע מהן השתמטות ממס ו"תכנוני מס" קריאטיביים היא גם כן רגולציה מבורכת. הטלת חובת פרסום קודים אתיים ואכיפתם היא בוודאי רגולציה מבורכת. ייתכן שהמקבילים הישראלים לאינגמר ברגמן ולבעלים של איקיאה יעבירו את מקום מושבם מישראל אך מצבם של הישראלים יהיה כמצבם של**

השבדים טוב יותר גם אם הם יאבדו כמה אילי הון שיעבירו את מקום מושבם למקלטי מס או ליאכטות שלהם.

אי השוויון בין ישראלים בני מוצא שונה עמוק ומושרש. רמת ההכנסה הנמוכה ביותר היא זו של אזרחי ישראל הערבים. אם נקח כבסיס את שכרם של כל השכירים כ- 100, הרי ששכרם של הערבים ירד מ- 72 בשנת 1997 ל- 70 בשנת 2006. מצבם אם כן הורע. לכאורה מצבם של המזרחים שופר בצורה ניכרת מ- 91 ל- 103, עליה של 13%, אבל הם עדיין מקבלים רק קרוב לממוצע של 100. לעומת זאת האשכנזים כמעט ולא שיפרו את מצבם היחסי (מ- 137 ל- 139) אבל הם עדיין מרוויחים 36% יותר מאשר המזרחים ו- 69% יותר מאשר הערבים. השכר החודשי של נשים עלה מ- 57% משכר הגברים בשנת 1990 ל- 63% בשנת 2006. עליה יפה, אבל עדיין קיים פער של 37% לעומת הגברים. יחד עם זאת, כיוון שהרבה נשים עובדות עבודה חלקית יהיה נכון יותר לערוך השוואה בשכר לשעה. כאן הנשים שיפרו את מצבן מ- 79% משכר הגברים בשנת 1990 לכ- 84% בשנת 2006. הפער אם כן יותר קטן, אבל עדיין מסתכם ב- 16%.

רבים חושבים שלא בצדק כי חברה דמוקרטית היא חברה שבה יש לכולם חופש דיבור. אם האזרח, העיתונות והארגונים הוולונטריים יכולים להתריע כנגד תופעות של שחיתות, קיפוחים ואי שוויון, הרי שהמדינה ממלאה בקפידה את תפקידה כמדינה דמוקרטית. אחרים חושבים שמדינה דמוקרטית היא מדינה שבה לכל אזרח יש קול שווה והבחירות הן חופשיות וחשאיות. האזרחים הם אלה שממנים את הפוליקאים ואם הם מושחתים ועושקים אותם הם רק יכולים להאשים את עצמם. הגישה שלנו היא גישה תוצאתית: מדינה דמוקרטית היא מדינה שבה האזרחים שווים לא דה יורה כי אם דה פקטו. מדינה שבה ניתנת הזדמנות שווה לכולם, בה הפערים הם מינימליים, בה יש צדק חברתי ואיכות החיים גבוהה, בה העם שולט על המדינה ועל הפוליטיקאים ולא האוליגרכים ועושי דברם שולטים על העם ועושקים את זכויותיו. ההגדרה הרחבה יותר של דמוקרטיה היא זו המביאה בחשבון אחריות ציבורית של הממשלה והמנהל הציבורי לכלל האזרחים.

גם אם פה ושם יש שיפור מה במצב החברתי כמו במקרה ששכרם של המזרחים השתפר לעומת האשכנזים, הרי שאם הוא עלה ב- 12 נקודות בעשור, יידרשו עוד כמה עשורים בקצב הזה על מנת שהוא יושווה לאשכנזים, ואל נשכח שהמזרחים והערבים מהווים רוב מובהק של תושבי ישראל. אך מה שממחיש בצורה האכזרית ביותר את התפישה הניאו ליברלית של המשק הוא שכר הבכירים. בשנת 2006 עלות השכר השנתית הממוצעת של מנהל בכיר בחברה הכלולה ברשימת "תל אביב 25" (25 החברות הגדולות בבורסה) הגיעה ל- 10.14 מיליון ש"ח בשנה, או 845 אלף ש"ח בחודש (פי 21 מן ההכנסה החודשית הממוצעת של משק בית בעשירון העליון, לא התחתון – העליון!). המנהלים ברשימת "תל אביב 100" (100 החברות הגדולות בבורסה) הסתפקו בשכר שנתי של 5.82 מיליון ש"ח, או 485 אלף ש"ח לחודש, שהם רק פי 12 מהכנסות העשירון העליון. הצמיחה שהחלה בשנת 2003 היטיבה במיוחד עם המנהלים הבכירים שעלות שכרם עלתה מ- 4.0 מיליון ש"ח ב- 2003 ל- 10.14 מיליון ש"ח ב- 2006. יש לזכור שבאותה תקופה הייתה ירידה דרסטית ברמת המיסוי של שכרם והם קיבלו גם חבילות תגמולים נוספות, לרבות אופציות. אם ניקח את עלות השכר של המנהלים הבכירים בכלל החברות הנסחרות בבורסה (לא רק בגדולות כי אם בכולן), הרי שאם בשנת 1994 הוא היה פי 30 משכר המינימום ופי 13 מהשכר הממוצע, הוא הסתכם בשנת 2006 פי 49 משכר המינימום ופי 22 מהשכר הממוצע.

חברת הכנסת שלי יחימוביץ הציעה חוק שיגביל את ההכרה במס לשכר שהוא מעל לפי 50 משכר המינימום. כפי שאנו רואים זה עדיין גבוה מהמצב כיום, כך שהוא יפגע רק במנהלים הבכירים ביותר המרוויחים יותר מהממוצע של המנהלים הבכירים של החברות הבורסאיות. בעקבות הצעתה של יחימוביץ' קמה צעקה רבתי של חוגים נרחבים כנגד הרגולציה הנוראה הזאת, שהיא מקובלת מאוד בקרנות אתיות שאינן משקיעות בחברות ששכר המנהל הבכיר ביותר גבוה ביותר מפי 50 או מפי 30 משכר העובד הזוטר ביותר. אם אפילו ניסיון צנוע זה נתקל בהתנגדות נחרצת, נוכל לתאר את התרעומת שהייתה קמה אם היה נעשה ניסיון לבלום את הירידה ברמת המיסוי של החברות והעשירון העליון. בהנחה ששלי יחימוביץ' היא רחמנא ליצלן "סוציאל-דמוקרטית", איך יגיבו המבקרים של הצעתה לדבריו של אחד מגדולי הוגי הדיעות של המאה העשרים פיטר דרוקר, הנחשב לגורו הראשון של מדעי הניהול בארה"ב?

ברב המכר שלו Management: Tasks, Responsibilities, Practices

(Drucker Peter F., *Management: Tasks, Responsibilities, Practices*, Harper & Row Publishers, 1973, The Ethics of Responsibility, pp. 26-38, Essentials of Business Ethics, edited by Madsen Peter and Shafritz Jay M., Meridian, Penguin Group, 1990)

אומר דרוקר ש: "האחריות הראשונה של גורם מקצועי נקבעה בצורה ברורה לפני 2,500 שנה בשבועת היפוקרטס של אבי הרפואה היווני primum non nocere – מעל לכל, אל תזיק ביודעין... זהו כלל היסוד של האתיקה המקצועית, כלל היסוד של האתיקה של האחריות הציבורית." (עמ' 30) לאלוהים פתרונים כיצד מיישבים ראשי ממשלה ושרי אוצר, שהתחנכו בארה"ב ובוודאי למדו את דרוקר, את הסתירה בין קיצוצי תקציבי הרווחה הפוגעים בשכבות החלשות של העם, הגדלת הפערים בין מעמד הביניים למעמד הגבוה, הפחתת המיסוי המיטיבה בעיקר עם העשירים לבין העיקרון של לא להזיק ביודעין. הנזק הנגרם פה הוא לרוב רובו של העם המשלם את ליטרת הבשר על מנת שמיעוט מבוטל בעם יתעשר עוד יותר. אך דרוקר עוד ממשיך וקובע כי לדעתו פערי שכר של אחד לעשרה בין השכר הגבוה ביותר לנמוך ביותר בחברה צריכים להיות הנורמה בארה"ב והוא מציע שעל מנת "לא להזיק" ולהזים את הביקורת הציבורית על פערי השכר בארה"ב את ההצעה הבאה: "אבל חברתית ופסיכולוגית הם (הפערים בשכר, י.ק.) "מזיקים ביודעין". לא ניתן להגן עליהם. דרך אחת להימנע מהעושק היא אם החברות יתחייבו לפערי שכר מירביים של שכר לאחר מס. היחס של 1 ל- 10 שרוב רובם של האמריקאים יראה כמתקבל על הדעת לחלוטין, יהיה, בפועל, גדול יותר מהפער הקיים של רוב החברות." (עמ' 34) אם שלי יחימוביץ' נתפשת כ- "anti-business" ועיתונאית שמעולם לא ניהלה חברה, מה יגידו הניאו ליברלים ועושי דברם על משנתו של פיטר דרוקר אבי תורת הניהול המודרנית? אך דרוקר מתייחס לגורם המס כגורם הממתן את פערי השכר ולכן יש מקום לבחון אם זה מה שקורה גם כן במקומותינו.

מס החברות על רווחים לא מחולקים הסתכם בשנת 1986, לפני עשרים שנה בסך הכל ב- 61%. מאז ירד המס בהדרגה והוא מסתכם בשנת 2007 ב- 29% בלבד, פחות מחצי מהמס לפני עשרים שנה. אחוז דמי הביטוח הלאומי שהמעסיק משלם הסתכם ב- 1986 בכ- 16% ואילו ב- 2007 הוא ירד לכ- 4% בלבד, רבע מאשר לפני עשרים שנה. מס המעסיקים במגזר הפרטי היה 7% בשנת 1986 והוא כיום 0%. הורדת המיסים מאפשרת לחברות לחלק חלק גדול יותר של רווחיהן לבעלים ולמנהלים. אם החברות היו משתמשות בהכנסה הפנויה לשפר את תנאי כלל העובדים, ניחא, אך החברות האמונות על משנתו של מילטון פריידמן למקסם את הרווחים כערך עליון הגדילו את הפער בשכר, פיטרו פיטורי יעול עשרות אלפי עובדים, מעסיקות עובדי קבלן נטולי זכויות סוציאליות בהיקפים גדולים, נותנות שכר מינימום לחלק גדול מעובדיהן, לא מאפשרות במקרים רבים לעובדים להתאגד, ומעסיקות עובדים הנמצאים מתחת לקו העוני במשרות מלאות ובוודאי שבמשרות חלקיות. אם החברות הפחיתו בצורה דרסטית את חלקן בדמי הביטוח הלאומי יש בידי המדינה פחות משאבים למימון הביטחון הסוציאלי של העובדים, דבר המתבטא בקיצוץ תנאי הפנסיה, דמי אבטלה, קצבאות נכות וכדומה. אם המדינה גובה פחות מיסים מחברות, וביניהן חברות גדולות המרוויחות סכומי עתק, יש ברשותה משאבים נמוכים בהרבה למימון הבריאות, החינוך, התרבות, הרווחה, איכות הסביבה, תחבורה ותשתיות. אך המצב ילך ויחמיר – עד שנת 2010 ירד מס החברות ל- 25% ועד שנת 2009 ירד שיעור דמי הביטוח הלאומי שמשלם המעסיק בגין עובדיו ל- 3.45%. רמת ההשתתפות של תעשיינים ישראליים במימון הביטוח הלאומי והוצאות רווחה אחרות של עובדיהם, כחלק מעלות השכר הכוללת, הסתכמה בשנת 2005 ב- 15.7% מעלות השכר של עובדי ייצור ישראליים, בעוד שהממוצע באירופה עמד על 23.3% ובארה"ב על 22.5%. (US Department of Labor, Bureau of Labor Statistics). החברות במשטרים הקפיטליסטים של אירופה וארה"ב משלמות אם כן כ- 50% יותר תנאים סוציאליים מהחברות במדינת ישראל שהייתה אור לגויים בתנאים הסוציאליים המשופרים של עובדיה...

ד"ר יצחק ספורטא מאוניברסיטת תל אביב, שהוא גם חבר הנהלת אדוה, כותב במאמר בידיעות אחרונות ב- 16.12.2007 (עמ' 12): "אנחנו נמצאים בלבו של מעגל קסמים בלתי נגמר. המדינה מיטיבה עם העשירים כדי להגביר את הצמיחה ומבטיחה שברגע שתהיה צמיחה היא תיטיב עם החלשים. אבל היא לא מוכנה לתת לחלשים כדי שהצמיחה לא תיפגע, ולכן היא ממשיכה להזין את העשירים על חשבון החלשים מבלי שהחלשים יקבלו את חלקם. הדו"ח (דו"ח תמונת מצב חברתית של מרכז אדווה לשנת 2007, י.ק.) מציג בדיוק את תמונת המצב הזאת. המדיניות הכלכלית של השנים האחרונות, שהובילו שרי האוצר סילבן שלום ובנימין נתניהו, יצרה בסופו של דבר צמיחה. אבל הצמיחה הזאת באה על חשבון הנכסים של העניים – קצבאותיהם שקוצצו ותקציבי הרווחה, החינוך והבריאות שנפגעו. זו הייתה הפגיעה הראשונה בחלשים. הפגיעה השנייה הייתה כשהמדינה החליטה לחלק מפירות הצמיחה. היא קבעה הטבות מס לעובדים בעלי השכר הגבוה יחסית. גם הפעם העניים, שלא הגיעו למדרגות המס שמעניקות הטבות, לא נהנו מהצמיחה. המדינה הגדילה בכך את הפערים ואת חוסר השוויון בין הקבוצות השונות באוכלוסייה, ובכך היא מעלה בתפקידה. תפקידה של המדינה הוא לא להביא לצמיחה במשק, אלא לדאוג לרשת ביטחון סוציאלית למי שלא יכולים ליהנות ממנה. ברגע שהיא לא מעניקה רשת שכזו למי שלא יכולים לדאוג לעצמם היא מועלת בתפקידה. גרוע מכך: חוסר השוויון שהיא יצרה במו ידיה עלול להביא לקריסתה הכלכלית ולמעשה גם לקריסתה של אותה צמיחה שהיא כה גאה בה."

דו"ח "תמונת מצב חברתית" לשנת 2007 מגלה עוד (עמ' 16): **"בעוד ששכר המנהלים הבכירים במגזר העסקי גבוה, ואף ממשיך לטפס מעלה, שכרם של רוב הישראלים נמוך. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מפרסמת אחת לרבעון את "השכר הממוצע במשק". ברוב שנות העשור האחרון, "השכר הממוצע במשק" עלה. אלא שנתון זה אינו מספר את כל הסיפור, שכן מדובר בממוצע של כלל המשכורות, גבוהות ונמוכות כאחד. כאשר מפרקים את הממוצע, מוצאים כי רוב הישראלים משתכרים פחות מן השכר הממוצע: ב- 2005, כ- 73% מהישראלים השתכרו שכר ממוצע ומטה; 61% לערך קיבלו פחות מ- 75% מהשכר הממוצע. 33% לערך קיבלו שכר ברמה של עד שכר מינימום. יצוין כי בתוך פחות מעשור, בין 1997 ל- 2005, גדל שיעורם של השכירים המקבלי עד שכר מינימום ב- 53%. השכר של העשירון העליון, שהוא גבוה מאוד, הוא שמושך כלפי מעלה את "השכר הממוצע במשק."** מתברר אם כן שרוב רובו של העם טובע בבריכה שהעומק הממוצע שלה הוא 30 ס"מ. המנהיגים שלנו, אלה שמקבלים מעטפות מהדודה שלהם באיטליה, שקבלנים משלמים לבניהם מיליונים בשביל לשוטט באינטרנט, שקונים דירות במחירי "מציאה" מקבלנים ומוכרים דירות במחירי "הזדמנות" למקורבים, המקבלים שכר עתק עבור הרצאות ויעוץ לחברות בזכות המוניטין שרכשו בעבודתם הציבורית ללא שום קשר לטובות הנאה שנתנו או שיתנו בעתיד, שוטפים את מוחנו כי מצבנו לא היה מעולם טוב יותר, שהשכר עלה, שהמשק צומח. אבל, צא ולמד, עד כמה קטן השכר של רוב רובו של העם על מנת שגידול עתק של עשירון עליון אחד ובתוכו אלפיון אחד יסחוב את הממוצע של 100% השכירים כלפי מעלה?

בשביל להגיע לנס הישראלי הזה שאפילו ברפובליקות בננות לא הגיעו אליו, צריך להגדיל את שיעור המקבלים עד שכר מינימום ב- 53% (עובדי קבלן העובדים בתנאי עבדות, נשים, מובטלים העובדים עבודה חלקית ולא קבועה), צריך ששליש מכל השכירים (לא עשירון תחתון, שליש!) יקבלו שכר ברמה של עד שכר המינימום, אם כבר מתקבל חוק להגדלת שכר המינימום מקפיאים אותו וגוזלים את כבשת הרש על מנת שאילי ההון יוכלו להתעשר עוד יותר, צריך ש- 61% מהשכירים יקבלו פחות מ- 75% מהשכר הממוצע. זהו אי צדק חברתי משווע, במיוחד על רקע המניע המוסרי של הניאו ליברלים שלא רצו לתת תמיכות סוציאליות להולכי בטל ורצו להחזיר את כולם למעגל העבודה. מסתבר שזו הייתה אחיזת עיניים. המטרה שלהם הייתה להפוך את רוב העם לעניים, לבטל את המעמד הבינוני, להיטיב עם אילי ההון והאלפיון העליון ולהפוך את רובנו לעובדי קבלן. הנתונים מראים שהאחריות הציבורית של הפוליטיקאים וחלק ניכר ממנהיגות המנהל הציבורי היא לא כלפי העם כי אם כלפי אילי ההון הממנים אותם במישרין או בעקיפין, הנותנים להם עבודות כאשר הם עוזבים את המגזר הציבורי ואת הכנסת.

והדו"ח ממשיך (עמ' 17): "כאשר אין מדיניות ציבורית המקפידה על חלוקה הוגנת של פירות הצמיחה – באמצעות חוקי עבודה המגינים על העובדים, באמצעות הסכמי שכר קיבוציים, או באמצעות פיקוח ממשלתי על שוק העבודה – תיתכן צמיחה כלכלית שתהיה מלווה בריבוי של עובדים המקבלים שכר כה נמוך, עד שהוא מציב אותם מתחת לקו העוני. זה אשר קרה בישראל בתקופה האחרונה. ב- 1989, 21% מן העניים היו שכירים. בשנת 2006 עלה שיעורם ל- 36.7%. ב- 1989, 10% לערך מן השכירים היו מתחת לקו העוני. ב- 2006 עלה שיעורם ל- 18.8%. זאת, כאמור, למרות הצמיחה שנרשמה בתקופות שונות במהלך השנים שחלפו מאז 1989, ולמרות גל הצמיחה שבו אנו נתונים מאז 2003. בישראל, קו עוני מוגדר כהכנסה בגובה של 50% מהשכר החציוני. השכר החציוני הוא השכר שמחצית האוכלוסייה מקבלת פחות ממנו והמחצית האחרת מקבלת יותר ממנו. השכר החציוני נמוך מן השכר הממוצע." **בגלל שלא קיימת אחריות ציבורית של ממש מצד המדינה (קל וחומר מצד ההסתדרות שנתנה למצב הזה לקרות), קרה נס נוסף, כאשר 36% מהעניים הם שכירים שעובדים לפרנסתם, לא מובטלים, לא שיכורים, לא אבות לעשרה ילדים "החולבים את המדינה ויושבים בבית", הם עובדים ולמרות זאת נשארים עניים. זאת ועוד, עלה שיעורם של העניים שהם שכירים ב- 75% תוך פחות מעשרים שנה (קרוב לוודאי שבעיקר מאז שהונהגה המדיניות הניאו ליברלית לפני עשור). שיעור השכירים שהיו מתחת לקו העוני עלה בצורה יותר דרמטית, בכתשעים אחוזים, ומהווים קרוב לעשרים אחוזים. כלומר שני עשירונים ראשונים של שכירים הם כיום עניים לעומת עשירון אחד בעבר. אכן, הישג נאה למדיניות המכוונת של הפיכת העם לעני.**

במחצית השנייה של שנות ה- 90 גדלו מימדי האבטלה בישראל. מגמה זו החריפה עוד יותר בשנות האינתיפאדה. האבטלה פוגעת בעיקר בחלקים היותר חלשים של האוכלוסייה: היא גבוהה ביישובים ערביים יותר מאשר ביישובים יהודיים, בעיירות פיתוח יותר מאשר ביישובים מבוססים, בקרב נשים יותר מאשר בקרב גברים. מובטלים רבים אינם פונים לשירות התעסוקה, אם מפני שאין בקרבתם לשכת עבודה, אם מפני שפניהם הושבו ריקם פעמים רבות בעבר, אם מפני שהם מעריכים כי אין להם סיכוי למצוא עבודה ואם מסיבות אחרות. לכן, מספר המובטלים גבוה ממספר דורשי עבודה. מערכת החינוך הממלכתית בישראל היא מאוד לא שוויונית. בחלק גדול מן היישובים בישראל אין בתי הספר מעניקים הכשרה המאפשרת לרוב בני הנוער במקום להגיע ללימודים אקדמיים. כיוון שכך, רוב בני הנוער הישראליים אינם יכולים להצטרף לעיסוקים המובילים את הצמיחה במשק והמתגמלים

את העובדים בהם ביד נדיבה. ב- 2006, רק 45.9% מבני/ות 17 השיגו תעודת בגרות (כולל מועד חורף). יצויין כי זו השנה השנייה ברציפות שבה נרשמת ירידה בשיעור הזכאות: ב- 2004 הוא עמד על 49.2% (כולל מועד חורף) וב- 2005 – על 46.4% (כולל מועד חורף). מתוך כלל הזכאים ב- 2006, כ- 13% החזיקו בתעודה שאינה עומדת בדרישות הסף של המוסדות האקדמיים. דהיינו, שיעור הזכאים היכולים להציג מועמדות ללמידה במוסד אקדמי עמד ב- 2006 על 40% בלבד מקבוצת הגיל. במילים אחרות, 60% מבני הנוער לא מקבלים תעודות בגרות המאפשרות להם להמשיך בלימודים אקדמיים. מדיניות הממשלה והמנהל הציבורי אינה רק מכוונת לעשות אותנו יותר עניים, להגדיל את פערי השכר ולקצץ בקצבאות כי אם גם להפוך אותנו ליותר נבערים.

גם בהשכלה הגבוהה קיימים היבטים רבים של אי שוויון. רק כ- 30% מהצעירים מגיעים תוך שמונה שנים מסיום התיכון לאוניברסיטה או למכללה. השיעור הכללי של בוגרי י"ב שהגיעו לאוניברסיטה ב- 2006 היה 19.7%, אלא שבקרב הבוגרים היהודים הגיעו 21% ומקרב הערבים – 12.2%. שיעור המגיעים מקרב יוצאי אירופה ואמריקה היה 24.7% ומקרב יוצאי אסיה ואפריקה – 16.8%. שיעור המגיעים מקרב בוגרי הנתיב העיוני בתיכון היה 25.9% ומקרב בוגרי הנתיב המקצועי – 8.2%. שיעור המגיעים מקרב המשתייכים לאשכול החברתי-כלכלי הגבוה ביותר היה 35.7% ומקרב המשתייכים לאשכול הנמוך ביותר – 8.2%. הדו"ח מתייחס גם למצב מערכת הבריאות (עמ' 32): **"מערכת הבריאות הציבורית בישראל היא טובה, בהשוואה בינלאומית – אך יש מקום לדאגה באשר לעתיד. כאשר נחקק חוק ביטוח בריאות ממלכתי, ב- 1994, הוא כלל סל שירותים נדיב מאוד. אלא שהחוק לא קבע מנגנון שיאפשר לעדכן את הסל כראוי, שנה אחר שנה, בהתאם לשינויים הדמוגרפיים, לשינויי המחירים ולשינויים הטכנולוגיים. זמן לא רב לאחר חקיקתו החלה הממשלה לשחוק את חלקה במימון סל הבריאות... אילו היה סל הבריאות מתעדכן במלואו מדי שנה, המימון שלו היה עומד ב- 2006 על 34.6 מיליארד ש"ח, בעוד שבפועל הוא עמד באותה שנה על 24 מיליארד ש"ח. במקביל, נטל המימון על צרכני שירותי הבריאות הוכבד. כך, למשל, רק חלק מהתרופות החדשות הנחשבות כיעילות, שיצאו מאז לשוק, הוכנס לסל השירותים; תרופות אחרות נכללו בביטוחים משלימים, הנמכרים על ידי קופות החולים ועל ידי חברות ביטוח; מי שלא רוכש/ת ביטוח משלים אינו מקבל/ת הנחה בתרופות החדשות שלא הוכנסו לסל.**

לא רק עבור תרופות נדרשים החולים לשלם, אלא גם עבור שירותים שונים ומגוונים. למשל, קופות החולים גובות כיום תשלומים עבור ביקור אצל רופאים מומחים ועבור בדיקות במכונים ובמרפאות חוץ של בתי-חולים. השחיקה במימון ממשלתי של סל שירותי הבריאות מגבירה את האי שוויון בנגישות לשירותי הבריאות, שכן לא כולם מסוגלים לשלם עבור התוספות הנדרשות כיום. יש מקום לחשש כי האי שוויון יבוא לידי ביטוי, בסופו של דבר, בהבדלים גוברים ברמת הבריאות בין שכבות שונות באוכלוסייה." בין 1998 ל- 2006 הוכפל משקלם של ביטוחי הבריאות המשלימים בתוך סך ההוצאה של משקי הבית על בריאות, מכ- 14% לכ- 26%. גידול זה נרשם בכל העשירונים. אולם יש הבדל משמעותי בין העשירונים בכל הנוגע לסכומי הביטוח שהם רוכשים. ב- 2006, למשל, משקי בית בעשירון השני הוציא 69 ש"ח לחודש על ביטוחים משלימים ופרטיים, בעוד שמשקי בית בעשירון השישי הוציאו 141 ש"ח ומשקי בית בעשירון העליון – 312 ש"ח. כאשר שרותי הבריאות ממומנים מכספי דמי בריאות – בתוספת השלמה של הממשלה – כל משקי הבית שווים זה לזה.

אולם מרגע שחלקה של הממשלה במימון סל שרותי הבריאות נשחק ושרותי בריאות מסויימים ניתנים רק למי שרוכשים ביטוחים משלימים ופרטיים, נוצר אי שוויון בין משקי הבית. בעשירונים הנמוכים יש משקי בית רבים שכלל אינם רוכשים ביטוחים שכאלה. בין 1998 ל- 2006 הגדילו בעשירון השני את ההוצאה על הביטוחים ב- 72% ואילו בעשירון העליון הגדילו את ההוצאה ב- 181%. כלומר גדל הפער היחסי יחד עם גידול הפער האבסולוטי וזאת בנוסף למצב שבו אלפי משפחות אינן יכולות להרשות לעצמן לרכוש תרופות או ללכת לרופאים למרות ביטוח הבריאות הבסיסי. **אי השוויון פגע אם כן במבצר האחרון של שירותי הרווחה – שירותי הבריאות. גם פה הולכים ונוצרים פערים שבשנות דור יהפכו עשרות אחוזים מהאוכלוסייה לחולים יותר, עניים יותר, מובטלים יותר, מתים בגיל צעיר יותר בגלל הפגיעה בתקציבי הבריאות. ישראל היא בשולי מדינות המערב במרבית הפרמטרים לרבות במדד האתיקה (ויש קשר חזק ביותר בין השקפות ניאו ליברליות, חסידי מילטון פרידמן, לבין חוסר אתיקה, אטימות חברתית ופגיעה באיכות הסביבה, בגלל הרצון למקסם רווחים ולבטל רגולציה ומיסים בכל מחיר) והיא צועדת בגאון לקראת מדינות העולם השלישי. זאת על רקע הגידול הניכר בתוצר הגולמי לנפש, התקבלותנו הצפויה למדינות OECD, והציונים לשבח שאנו מקבלים מהארגונים הבינלאומיים ומהקהילה הפיננסית הגלובלית. אנחנו עולים אולי ברייטינג הפיננסי אבל יורדים במדד איכות החיים של מרבית שכבות האוכלוסייה אם כי לא של הממוצע המוטה כלפי מעלה בגלל אי השוויון הקיצוני.**

הדו"ח מסתיים בפרק על מערכת הפנסיה (עמ' 35): "להלן רשימה של נזקים שגרמה הממשלה למערכת הפנסיה, במסגרת הקיצוצים התקציביים של שנת 2003: הממשלה הלאימה את קרנות הפנסיה, הרחיקה מהן את ארגוני העובדים ומכרה חלק מהן לחברות ביטוח פרטיות. הממשלה הרעה את תנאי ההשקעה של כספי קרנות הפנסיה, באמצעות קביעה כי עליהן להשקיע את מרבית כספיהן – 70% - בשוק ההון ולא עוד באגרות חוב ממשלתיות מיועדות, שאמנם הבטיחו ריבית לא גבוהה, אך בטוחה למדי; הממשלה הקטינה את הריבית שהיא הציעה בעבר לקרנות הפנסיה החדשות שרכשו אגרות חוב מיועדות, מ- 5.05% ל- 4.8%, וזאת על אותם 30% מכספי הפנסיה שאותם יהיה על הקרנות להשקיע גם בעתיד באגרות חוב מיועדות; הממשלה איפשרה לקרנות הפנסיה להכפיל את דמי הניהול שהן גובות מכספי העמיתים – ובכך הקטינה באופן משמעותי את הפנסיה החודשית שהעובדים המבוטחים יקבלו בפרשם מעבודה; הממשלה מעלה בהדרגתיות את גיל הפרישה ברשות לנשים ולגברים, ל- 67.

אנשים בגילאים אלה שאינם עובדים, ייאלצו לחיות איכשהו עד שיגיעו לגיל זה, שבו יהיו זכאים לקצבת זקנה ולפנסיה. האם ניתן לשנות את המצב? בהחלט כן. לשם כך נדרשים שלושה צעדים: הורדת דמי הניהול, כדי שכספי העובדים יממנו את הפנסיה שלהם ולא את רווחי חברות הביטוח; קביעת רמת תשואה מינימלית של 4% ריאלית על החלק של כספי הפנסיה המושקע בשוק ההון, וזאת על מנת שהמבוטחים ידעו במידה גדולה יותר של ודאות מה הסכומים הצפויים להם לעת פרישה; במקביל יש להעלות את קצבת הזקנה על מנת שכל הקשישים ייהנו מהכנסה יסודית ברמה סבירה." **במדד חוסר האחריות החברתית של הממשלה הניאו ליברלית, נושא הפנסיה מגיע אולי למקום הראשון. האשם הגנרי הוא לא הממשלה כי אם ההסתדרות שעשתה בקרנות הפנסיה כבתוך שלה והביאה אותן למצב של התמוטטות. אבל אם כבר הממשלה מתערבת ומלאימה את קרנות הפנסיה, היא יכלה לעשות זאת בצורה מושכלת בלי לסכן את כספי המבוטחים בהשקעות ספקולטיביות בבורסה שאולי יתנו תשואה טובה בתקופות של גאות אולם ישחקו את הפנסיה בתקופות של שפל ובמקרים שהחברות המנהלות אותן יתנהגו בצורה לא אתית כפי שקרה עם הבנקים בעבר. כאמור, קיימת יד מכוונת שמעשירה את העשירים ועושקת את שאר האוכלוסייה. לא בכדי מעלים את דמי הניהול ומאפשרים להשקיע את כספי המבוטחים בפנסיה, תוך שחיקת הפנסיה וסיכונה. זה נועד להיטיב עם החברות ועם אילי ההון, לתת מקומות תעסוקה לפקידות הציבורית עם פרישתה מהשירות הציבורי בתנאים מפליגים, לאפשר ג'ובים של דירקטורים בעשרות הדירקטורינים לכל המקורבים לצלחת. המנהל הציבורי אינו חייב נאמנות לציבור הרחב כי אם לאילי ההון ואותם הוא משרת עד תום. הציבור אשם בכך שהוא מבליג למרות שהעלו את גיל הפנסיה, ההסתדרות אשמה בכך שהיא הייתה הראשונה ששלחה ידה בקרנות הפנסיה ואינה מונעת את עושק הזקנים והחלשים, העיתונות אשמה בכך שהיא אינה מתריעה על הסיכון של קרנות הפנסיה. כולם שותקים ורק אדוה מעלה קול מחאה רפה.**

4. <u>האחריות הציבורית של המגזר הציבורי</u>

על מנת לבדוק את מידת האחריות הציבורית של המגזר הציבורי, נסקר כיצד רואה הציבור את ביצועי המגזר הציבורי בישראל בנייר עבודה מספר 7 "ביצועי המגזר הציבורי בישראל, ניתוח עמדות אזרחים והערכת מצב לאומית" מאת פרופסור ערן ויגודה-גדות וד"ר שלמה מזרחי מדצמבר 2007 שיצא מטעם המרכז לניהול ומדיניות ציבורית בבית הספר למדעי המדינה באוניברסיטת חיפה בשיתוף עם בית הספר לניהול של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב. הממצאים בשנת 2007 בהתאם לשנים קודמות מצביעים על ביצועים בינוניים עד נמוכים בערכים מוחלטים של הזרועות הביצועיות בממשל בישראל. ניתן להבחין במגמה של ירידה מסוימת בהערכות הציבור, לאורך כל המדדים וכמובן בשקלול הסופי. הנחקרים השיבו על שלושה מקבצי שאלות שבחנו את מידת שביעות הרצון משירותים ציבוריים שונים, מידת האמון במערכות מנהל ציבורי ואשכול מגוון נוסף של עמדות ותפיסות כלפי המערכת הציבורית ועובדיה. המסמך מסכם 7 שנות מחקר. למרות הירידה בשביעות רצון האזרחים במרבית התחומים עדיין ניתן למצוא עליה קטנה בשביעות רצון האזרחים מכמה שירותים, ולעומת זאת ירידה מתמשכת בשביעות הרצון משירותי המשטרה.

שביעות הרצון מבתי ספר ומוסדות חינוך ירדה בין 2001 ל- 2007 מ- 3.03 ל- 2.74 (על רצף הנע בין 1 – מאוד לא מרוצה ל- 5 מרוצה מאוד). שביעות הרצון משירותי רווחה ירדה מ- 2.83 ל- 2.69. שביעות הרצון ממשרד העבודה ושירות התעסוקה הייתה 2.59 כמעט ללא שינוי, אבל עדיין נמוכה. שביעות הרצון מבתי חולים וקופות חולים גדלה מעט מ- 3.26 ל- 3.31 (כזכור, המצב היחסי של שירותי הבריאות בישראל הוא עדיין טוב, אם כי חלה שחיקה ניכרת בתקציבי הבריאות). שביעות הרצון משירותי הדת דווקא עלתה מ- 2.66 ל- 2.86, אך עדיין נמוכה יחסית. שביעות הרצון ממס הכנסה ומכס אף היא עלתה מעט מ- 2.61 ל- 2.73, אבל עדיין נמוכה יחסית. שביעות

הרצון משרותי בזק היא 3.35 כמעט ללא שינוי. שביעות הרצון משרותי דואר ישראל ירדה מעט מ- 3.78 ל- 3.63 והיא יחסית גבוהה. תמונה דומה נראה בשביעות הרצון משרותי חברת החשמל שירדה מ- 3.65 ל- 3.39 והיא יחסית גבוהה. שביעות הרצון ממשרד התחבורה ומשירותי הרישוי היא 2.99 כמעט ללא שינוי. שביעות הרצון מרשת שדות התעופה עלתה מעט ל- 3.44 והיא יחסית גבוהה. שביעות הרצון מאל על היא 3.54 כמעט ללא שינוי ויחסית גבוהה. שביעות הרצון מרכבת ישראל ירדה מ- 3.87 ל- 3.54 אך היא עדיין יחסית גבוהה. שביעות הרצון משירותי אוטובוסים ציבוריים היא 3.44 כמעט ללא שינוי ויחסית גבוהה. שביעות הרצון משירותי עירייה ורשות מקומית עלתה מעט מ- 2.71 ל- 2.82. שביעות הרצון משירותי משרד הפנים עלתה מ- 2.91 ל- 3.09. שביעות הרצון מבתי המשפט ירדה מ- 2.98 ל- 2.7. שביעות הרצון משירותי המשטרה ירדה מ- 2.47 ל- 2.34.

ממוצע האמון במוסדות הציבור ירד מ- 2.91 בשנת 2001 ל- 2.77 בשנת 2007. ממוצע האמון במשרתי הציבור ירד מ- 2.98 ל- 2.89. הירידה המשמעותית ביותר באמון במוסדות הציבור חלה במערכת הביטחון – צה"ל, שב"כ, משטרה ושב"ס, אולי על רקע מלחמת לבנון השניה וערעור הביטחון האישי של האזרח. רמת האמון בשופטים נמצאת במגמת ירידה מתמשכת משנת 2001, אולי על רקע הסחבת הרבה במשפטים, פרשיות הקשורות בשופטים, קלות העונש בעבירות חמורות והביקורת של שר המשפטים על בית המשפט העליון. בשנת 2007 נרשמה ירידה ניכרת ברמת האמון כלפי מוסד מבקר המדינה, אולי על רקע הביקורת הקשה שהטיל ראש הממשלה במבקר המדינה. אך, במקביל נרשמה ירידה משמעותית באמון במערכת הפוליטית והיא נמצאת בתחתית הסולם מזה שש שנים ברציפות. שרי הממשלה וחברי הכנסת זוכים לאמון ציבורי מועט. רמת האמון כלפי הכנסת ירדה מ- 2.18 ל- 1.82 וכלפי המפלגות בישראל היא ירדה מ- 1.89 ל- 1.75.

אלה שיעורים המצביעים על התערערות ניכרת בדמוקרטיה בישראל ועל סיכון שמתוך יאוש יעדיף העם ללכת אחרי פתרונות גיידמקיים. רמת האמון כלפי בנק ישראל ירדה מ- 3.12 ל- 2.72, כלפי אוצר המדינה והמסים – מ- 2.53 ל- 2.33, כלפי בנקים אחרים בישראל – מ- 2.72 ל- 2.52. גם אלה שיעורים נמוכים ביותר הנובעים מחוסר שביעות הרצון ממדיניות האוצר ומיחס הבנקים לאזרח הקטן. הירידה ברמת האמון כלפי מערכות המשפט היא דרסטית מ- 3.24 ל- 2.77. על רקע זה לא ברורה כלל זחיחות הדעת של השופטים והזעקה שהם משמיעים על הפגיעה במערכת המשפט. הלקוחות שלהם העם מביע כלפיהם אי אמון שנמשך משנת 2001 , הרבה לפני מינויו של שר המשפטים החדש. האמון כלפי מבקר המדינה אינו גבוה במיוחד וירד מעט מ- 3.18 ל- 3.03. עד למינויו של לינדנשטראוס ניתן אולי היה לייחס זאת לדו"חות הביקורת שלא היו אפקטיביים ואילו הירידה שחלה השנה ניתנת אולי לייחוס לקרע בינו לבין ראש הממשלה. דווקא באמון כלפי מערכת התשתיות הלאומיות חל גידול מ- 2.59 ל- 2.82, אך האמון כלפי מערכת איכות הסביבה נשאר 2.76, אולי על רקע חוסר הצלחתו להתמודד עם הזיהומים הסביבתיים. רמת האמון כלפי משרד התחבורה ירדה מ- 2.92 ל- 2.7 וכאמור רמת האמון כלפי שירותי הדת עלתה מ- 2.38 ל- 2.6, אך היא עדיין נמוכה יחסית. רמת האמון כלפי העיתונות ירדה מ- 2.92 ל- 2.61, כלפי מערכות השידור הציבורית היא נשארה ללא שינוי ב- 2.98.

הירידה ברמת האמון כלפי צה"ל הייתה מ- 3.56 ל- 3.27, אך היא עדיין יחסית גבוהה, כלפי השב"כ ירדה בצורה מתונה מ- 3.64 ל- 3.53 וכלפי המשטרה ושב"ס ירדה יותר מ- 2.90 ל- 2.66. רמת האמון כלפי מערכת החינוך הרגילה ירדה מ- 2.96 ל- 2.75, כלפי מערכת החינוך הגבוה מ- 3.42 ל- 3.16. רמת האמון כלפי משרד הבריאות ירדה מ- 2.90 ל- 2.87, כלפי בתי החולים הציבוריים מ- 3.04 ל- 2.96 וכלפי קופות החולים היא עלתה מ- 3.27 ל- 3.4. זו היא אם כן פשיטת רגל רבתי של המנהל הציבורי הנהנה ממידת אמון הולכת ופוחתת ומגובה אמון נמוך גם אבסולוטית. נציין עוד כי רמת האמון בשרי הממשלה ירדה מ- 2.20 ל- 1.76 (להזכירכם אין ציון יותר נמוך מ- 1...), רמת האמון בחברי הכנסת ירדה אף היא מ- 2.05 ל- 1.77, ואילו רמת האמון בנבחרי הרשויות המקומיות היא די סטטית ונעה בסביבות 2.25, שהוא גם כן שיעור נמוך מאוד. רמת האמון כלפי מבקר המדינה ירדה מ- 3.49 ל- 3.22 ובתוקף תפקידו כנציב תלונות הציבור מ- 3.22 ל- 3.00. לאזרח יש רמת אמון נמוכה במעורבות אזרחית עם ממוצע רב שנתי של 2.19. האזרח אינו מאמין כי הוא יכול להשפיע על החלטות הממשל ועל פעולותיו. בנוסף, חלה ירידה מתונה בתחושה כי לאזרח יכולת להשיג תוצאות באמצעות פנייה לאנשי הציבור וירידה משמעותית בתחושה כי מנהיגי המדינה מתחשבים בדעת האזרחים.

הציבור גם לא מאמין כי הוא יכול לפקח על מעשיהם של אנשי הציבור ואין לו תחושה שהוא יכול להשפיע על המתרחש בשלטון המקומי. הציבור נותן ציון נמוך לאיכות ההנהגה והניהול במגזר הציבורי עם ירידה מ- 2.60 ל- 2.23, ירידה באיכות כוח האדם הציבורי מ- 2.80 ל- 2.47, ירידה בתדמית המגזר הציבורי מ- 2.93 ל- 2.38. האמון במעורבות האזרחית הוא 2.19, האמון במשרתי הציבור הוא 2.89, האמון במוסדות מנהליים ושלטוניים הוא 2.77, שביעות הרצון משירותים אזרחיים הוא 3.07, הנגישות תקשורת וקשר עם אזרחים – 2.43, זיקה

עסקית/כלכלית – 3.07, זיקה חברתית – ירד מ- 2.21 ל- 2.15, פוליטיקה פנימית – 3.62, יוזמה וחדשנות – 2.55, אתיקה מוסר ויושרה ירד מ- 2.64 ל- 2.42, שקיפות ואחריות ירד מ- 2.71 ל- 2.43, היענות ותגובתיות ירד מ- 2.30 ל- 2.11. במדדים העיקריים של האחריות הציבורית חלה נסיגה משמעותית והם מקבלים ציונים מאוד נמוכים: זיקה חברתית, אתיקה מוסר ויושרה, שקיפות ואחריות, היענות ותגובתיות. תדמית המגזר הציבורי ירדה בצורה משמעותית ב- 2007 לעומת 2006 והציון הגיע ל- 2.38 לעומת 2.68 אשתקד. גם לעומת הציונים בשנים הקודמות יש נסיגה. יש גם ירידה משמעותית בנטיית האזרחים להצטרף לשורות המערכת הציבורית כעובדים. הערכת איכות כוח האדם במגזר הציבורי ירדה מ- 2.80 ב- 2001 ל- 2.47 ב- 2007. ההערכה הממוצעת של כוח האדם עומדת על 2.47 ושל איכות ההנהגה והניהול – 2.23.

בכל הקשור לשירות ולניהול בסקטור הציבורי, השיח הציבורי בשנה האחרונה הושפע מתוצאות המלחמה, הביקורת כלפי ניהולה, פרשיות השחיתות הרבות בהם מעורבים אישי ציבור ופקידים בכירים של המנהל הציבורי והמערכת הפוליטית ותחושת היעדר הנהגה. יתר על כן, ניתן לומר שהעימותים המתוקשרים סביב פרשיות אתיקה ושחיתויות כאלה ואחרות ומאבקי הכוח בין הרשות השופטת והמבצעת מזיקים לתדמיתם של כל המעורבים בפעילות הציבורית, בעיני הציבור. התוצאות של המדיניות הניאו ליברלית של הממשלה נותנות את אותותיהן בהערכת הציבור למנהל הציבורי, לאחריות הציבורית ולפוליטיקאים. קיימת הדרדרות בכל המדדים ורמה נמוכה שאין כמותה בעיקר בכל הקשור לאיכות הפוליטיקאים, איכות ההנהלה של המגזר הציבורי, רמת האתיקה, השקיפות והזיקה החברתית. זהו מצב מסוכן מאין כמותו לדמוקרטיה היכול להביא בעקבותיו להנהגת דיקטטורה שתקום על מנת לטהר את הפוליטיקה והמגזר הציבורי אך שבפועל תנציח את האוליגרכיה של אילי ההון ותסתום אחת ולתמיד את קולות הביקורת הרפים שנשמעים עדיין.

אדוה הכינה מצגת לכנסת לקראת אישור תקציב המדינה לשנת 2008. במצגת היא הציגה חלק מהנושאים שנסקרו לעיל. יחד עם זאת, היא הדגישה מספר סוגיות מקרו כלכליות. אנו נתייחס לנתונים וניתן להם את הפירוש כפי שאנו רואים אותו על רקע הניתוח של כוונות וביצועי הממשלה. בין 2002 ל- 2010 תפסיד המדינה סך של 22 מיליארד ש"ח כתוצאה מהפחתה והעלאת מיסים לעומת הרמה שהייתה קיימת בשנים הקודמות. את מלוא הסכום של הפסד זה, שמטרתו המוצהרת הייתה להביא לצמיחה והמסר הסמוי שלו היה כפי שראינו להיטיב עם העשירים ולהרע את מצב המעמד הבינוני והעניים, ניתן היה להשקיע בקידום מערכות החינוך וההשכלה, הבריאות והסעד. מדיניות הצמצום התקציבי ממומשת בדרכים שונות: החוק לצמצום הגירעון, שבו התחייבה הממשלה לשמור על גירעון שלא יעלה על 3% תמ"ג (ומ- 2009 – 1% תמ"ג); החוק להגבלת ההוצאה, שבו התחייבה להגדיל את הוצאותיה בלא יותר מ- 1.7% לשנה; החוק להגבלת החקיקה הפרטית; הנוהג של משרד האוצר להעביר למשרדי הממשלה את תקציביהם ביד קפוצה ובאיחור, חוק ההסדרים המאפשר לממשלה לקצץ מגוון עצום של פעילויות מבלי שהכנסת תוכל לבחון זאת במסגרת הליכי חקיקה מקובלים. בנוסף הממשלה מפרסמת תחזיות נמוכות של צמיחה ושל הכנסות ממיסים, המאפשרות לה לטעון כי אין ממה להגדיל את התקציב וכן היא מפרסמת תחזיות גבוהות של גירעון ושל החוב הציבורי, המאפשרות לה לטעון שאסור להגדיל את התקציב.

מאז 2003 תחזיות הצמיחה של האוצר היו נמוכות משמעותית מהצמיחה בפועל. בשנתיים האחרונות תחזית ההכנסות ממיסים הייתה נמוכה משמעותית מן ההכנסות בפועל. מאז 2004 תחזית הגירעון הייתה גבוהה מן הגירעון בפועל. מאז 2003 תחזית החוב הציבורי הייתה גבוהה מן החוב בפועל. מאז 2003 תחזית ההוצאה הממשלתית הייתה גבוהה מן ההוצאה בפועל. במילים אחרות, "עובדים עלינו בעיניים", מתייחסים אלינו כאל ציבור נבער שניתן לסובב אותו בכחש, בחוסר שקיפות מירבי. עובדים על הציבור שבחר את הממשלה, עובדים על הכנסת שמאשרת את התקציב, ואילו את נתוני האמת נותנים כנראה רק לארגונים הבינלאומיים ולאוליגרכים. הממשלה עוטפת את עצמה בסד של חוקים עם גרעון של 3% ובשנת 2008 1%, עם גידול של לא יותר מ- 1.7% בהוצאות השנתיות של הממשלה ועם העברה חלקית של התקציבים שכבר אושרו למשרדים השונים. אין דבר פחות אתי מאשר לא לעמוד בהתחייבויות וזה מה שעושה הממשלה כאשר היא מעבירה באיחור תקציבים. כתוצאה מכך מתעכבות משכורות, מאחרים בתשלום לספקים, לא קונים תרופות מצילות חיים, לא משקיעים בחינוך ולא בונים תשתיות. כנראה שהממשלה וחבריה החרדים בתוכה לא שמעו על הציווי התנכ"י: "לא תעשוק את רעך ולא תגזול ולא תלין פעולת שכיר איתך עד בוקר" (ויקרא, י"ט, 13).

הם גם שמים מכשול בפני עיוור כאשר הם מסובבים בכחש את העם ואת נבחרי הציבור בתחזיות לא נכונות שלא מאשפרות להם לקבל החלטות מושכלות. הם עוברים אם כן על ציווי נוסף: "לפני עיוור לא תתן מכשול" (ויקרא, י"ט, 14). אבל מי זה קבע שהגירעון צריך להיות דווקא 1% או 3%? שההוצאה הממשלתית לא יכולה לעלות יותר מ- 1.7%? לשם ההגינות נזכיר כי ראינו ממשלות לא אחראיות שהביאו את המשק הישראלי לעברי פי פחת

ולאינפלציה של 500% לשנה. אבל בשנים האחרונות האינפלציה אפסית או שלילית. מה ההיגיון שאם כבר מעלים סעיף תקציבי אחד כתוצאה מלחץ דעת קהל מייד בא קיצוץ תקציבי רוחבי בכל תקציבי הממשלה ומקצצים עוד יותר את התקציבים שכבר קוצצו ממילא? רק בגלל שלא ניתן להגדיל את הגירעון? מה יותר חשוב 3% גירעון או שחיקת סל הבריאות המביאה למותם של אלפים? הגבלת ההוצאה הממשלתית ל- 1.7% או צמצום בתקציבי המשטרה המביא לגל של גניבות, לפשיעה ואלימות? אבל בפועל, הגירעון בפועל בתקציב כאחוז מהתוצר היה בשנת 2006 רק 0.9% במקום 3% בתקציב ובשנת 2007 0.5% (אומדן) במקום 2.9% בתקציב. מדוע לא השתמשו בעודפי התקציבים לשפר את רמת הבריאות, החינוך, התרבות והביטחון האישי של האזרחים? אומרים לנו שהכסף יועד לצמצום החוב הציבורי שבישראל הוא גבוה במיוחד. אך גם פה ירד החוב הציבורי כאחוז מהתוצר מ- 101.5% בשנת 2003 ל- 81.7% (אומדן) בשנת 2007. ירידה של 20% בארבע שנים! בעינינו שמירת שוויון מירבי באוכלוסייה חשובה הרבה יותר מצמצום חובות המדינה.

מה חשוב יותר - הדמוקרטיה ואיכות החיים של העם או גרעון ממשלתי כזה או אחר? אם מצב המדינה היה קריטי, ניחא. אבל מצב הכלכלה טוב, המשק צומח, אין אינפלציה, הגרעון המסחרי יורד. אין זאת כי קיימת כוונה סמויה שמסתתרת מאחורי המספרים היבשים. הכוונה היא כמובן שהסד של הממשלה מיטיב עם העשירים על חשבון המעמד הבינוני והעניים. בעלי ההון נהנים ממדיניות הצמצום התקציבי הודות לירידה של מחירי האשראי השקלי. כאשר הממשלה מוציאה פחות על עבודה ושכר, עלות העבודה במגזר הפרטי יורדת ורווחי אילי ההון גדלים, מה עוד שהממשלה מורידה גם את מיסי החברות, את ההפרשות לביטוח לאומי ואת מס ההכנסה של העשירון העליון. היחס בין החוב הממשלתי לתוצר המקומי הגולמי הוא מרכיב חשוב בקביעת דירוג האשראי של מדינה. דירוג זה משפיע על הריבית שמשלמים בעלי הון מקומיים בבואם לגייס אשראי. לפיכך, הממשלה הניאו ליברלית שלנו לא מונעת על עקרונות של שמרנות פיננסית כי אם רוצה לשרת את אילי ההון הדואגים לפוליטיקאים ולמנהלים הבכירים במשרות ובמימון נדיב גלוי וסמוי. בישראל היחס חוב/תמ"ג כבר אינו רחוק מהממוצע במערב (הוא גבוה ממנו רק בכ- 10%) ואילו רוב החוב הוא פנימי ואין בו כדי לסכן את היציבות הכלכלית של המשק. לפיכך, מה מסכן יותר את יציבות המשק, החוב שהוא יחסית גבוה או התערערות המרקם החברתי והגדלת הפערים בעשרות אחוזים?

מדיניות הצמצום התקציבי מוזילה את עלות ההון – אך במחיר של משבר תיקצוב עמוק במערכת הציבורית בישראל, להוציא את מערכת הביטחון. המשבר דוחף את המערכות הללו לפעול ב: צמצום שירותים – למשל פחות שעות לימוד בבתי הספר, פחות ספרים ומעבדות באוניברסיטאות. צמצום עלויות – בעיקר דרך העסקת עובדים באמצעות חברות כוח אדם, קבלני שירותים או קבלני כוח אדם, למשל – אחיות בתי הספר. הצעת שירותים "ייחודיים" לבעלי אמצעים, למשל "חינוך אפור" לבני משפחות מבוססות, שר"פ לחולים מבוססים, ביטוחים משלימים. שירותים אלה מערערים את האופי הציבורי והאוניברסלי של שירותי החינוך, ההשכלה, הבריאות, הביטוח הסוציאלי, הרווחה והדיור. ההוצאה הממשלתית לנפש נשחקה מ- 29,683 ש"ח בשנת 2001 ל- 28,606 ש"ח (אומדן) בשנת 2008. אילו ביקשה הממשלה לשפר את שירותיה באמצעות הגדלת התקציב לנפש ב- 1% בשנה, היה תקציב ההוצאות עומד ב- 2008 על 233.8 מיליארד ש"ח. בפועל הוא יעמוד על 210.1 מיליארד ש"ח (במחירי 2006), 9% פחות. גם ההוצאה החברתית לנפש נשחקה מ- 11,218 ש"ח בשנת 2001 ל- 10,504 ש"ח לנפש בשנת 2008 (אומדן).

באותה תקופה הצטמק תקציב שעות התקן לתלמיד ב- 16%, תקציב הפיתוח של משרד החינוך ב- 38%, תקציב ההשכלה הגבוהה לסטודנט ב- 17%, תקציב הבריאות לנפש ירד לרמה של 88% מערכו בשנת 2001. גם השקעות הממשלה הולכות וקטנות. ההשקעה הממשלתית בנכסים קבועים ירדה מ- 15.6 מיליארד ש"ח ב- 2002 ל- 9.8 מיליארד ש"ח ב- 2006. בין השנים 2000 ל- 2006, ירד חלקה של הממשלה במימון ההשקעה המקומית הגולמית מ- 11.3% ל- 8.7%. הירידה הגדולה ביותר בממדי הסיוע של משרד הבינוי והשיכון נרשמה במשכנתאות ממשלתיות. בין השנים 2001 ו- 2006 ירד תקציב המשכנתאות בכ- 60%, מ- 5.45 מיליארד ש"ח ל- 2.12 מיליארד ש"ח. התקציב המוצע לשנת 2008 עומד על 1.56 מיליארד ש"ח בלבד. מספר משקי הבית המקבלים משכנתא ממשלתית ירד מ- 31,371 בשנת 2001 ל- 14,295 בשנת 2005. המשכנתא הממשלתית לא עודכנה משמעותית מאז שנות השמונים. כיום לא ניתן עוד לרכוש דירה בלי הון עצמי ומשכנתאות נוספות, מסחריות. באותן השנים ירד תקציב הסיוע בשכר דירה בכ- 40%, מ- 1.74 מיליארד ש"ח ל- 1.05 מיליארד ש"ח. מספר מקבלי הסיוע בשכר דירה ירד בכרבע מכ- 195,000 ב- 2001 ל- 150,000 ב- 2005. גמלאות הביטוח הלאומי שנשחקו אף הן פגעו במיוחד בנשים. 58% ממקבלי קצבת זקנה הן נשים, 65% ממקבלי הבטחת הכנסה, 71% ממקבלי גמלת סיעוד וכמעט 100% ממקבלי קצבת ילדים, דמי מזונות, מענק לידה ודמי לידה.

הוחלט להקפיא את מרבית הגימלאות בשנת 2008, לדחות את החזר ה- 4% שקוצצו מרוב ההקצבות ב- 2002, להפוך חלק מגמלאות הסיעוד לתשלומים במקום שירותים בעין. בגלל שכרן הנמוך, 62.1% מהנשים המועסקות אינן מגיעות לסף המס ונשים משלמות רק כ- 18% מכלל הכנסות המדינה ממס הכנסה. לפיכך התוכנית להפחתה במס הכנסה אינה מאוד רלוונטית לנשים, אלא אם כן הן מנכ"ליות של בנקים גדולים. רק תקציב היאכטות, המטוסים הפרטיים, הוילות בעשרות מיליונים בארץ ובחו"ל של אילי ההון לא הצטמק. גם לא תקציבי הדיור של הפוליטיקאים הבכירים ביותר (למרות ההנחות) ושל ראשי המנהל הציבורי שעברו לעבוד בשוק הפרטי.

נקודת אור אחת לכאורה בגל הצמיחה הנוכחי היא בזה שהוא משך משקיעים זרים שהשקיעו בישראל בשנת 2006 פי 6 יותר מאשר ב- 2001. אך בכמה גדלו באותה התקופה ההשקעות של הישראלים בחו"ל? -פי 8. ההשקעות של ישראלים בחו"ל גדלו בקצב מהיר מזה של כלל ההשקעות במשק הישראלי. ב- 2006 ההשקעה של הישראלים בחו"ל אף הייתה גבוהה באופן משמעותי מסך ההשקעות במשק הישראלי (השקעה בנכסים קבועים). על נהרות הדנובה וההדסון שם ישבנו ובכינו בזוכרנו את ציון... טוענים ראשי המשק שמוזילים את האשראי ומעודדים את התעשיה ואת אילי ההון על מנת שישקיעו בישראל ויספקו מקומות תעסוקה. ראינו שעלות העבודה יורדת, אבל מתברר שגם ההשקעות אינן גבוהות. ההשקעה בנכסים קבועים בישראל, בחישוב לנפש, וגם בחישוב לעובד, אינה גבוהה בהשוואה לארצות ה- OECD. חלק גדול מן הגידול בהשקעות בעשור האחרון הופנה להיי טק. כאן ההשקעות גבוהות בהשוואה בינלאומית. לעומת זאת, הגידול בהשקעות בענפים אחרים במשק היה קטן יותר באופן משמעותי.

המצגת לכנסת של אדוה מצטטת אף היא את התנ"ך באומרה: "וישמן ישורון ויבעט". ראינו, שמדיניות הוזלת ההון, הוזלת עלות העבודה והורדת המיסים תרמה להתרחבותם ולהתעשרותם של אילי ההון ושל התאגידים הישראליים. עתה, חלק מבעלי ההון, לאחר שהתעשר מאוד, התחיל לבעוט. ישראל קטנה עליהם, והם החליטו שהם יכולים להתפתח רק בשוק הגלובלי. שמענו שתנועות ההון עבור הפוליטיקאים הן בינתיים מחו"ל (מעטפות של דודות מאיטליה) לישראל, אך לא נתפלא אם לא קיימים כבר חשבונות סודיים של פוליטיקאים בכירים בשוויץ והשקעות סודיות מעבר לים, במקביל לבריחת ההון לחו"ל של אילי ההון. ככלות הכל לא ברור שהמיגון האטומי שבונים עבור שרינו ופקידינו בעלות עתק יוכל להציל גם את רכושם ולכן לא יזיק אם חלקו יושקע בחו"ל.

פועל יוצא ממצב עניינים זה הוא הגדלת תחולת העוני. המוסד לביטוח לאומי ערך השוואה בינלאומית של תחולת העוני לפי הכנסה פנויה, על בסיס מאגר הנתונים שהוקם בלוקסמבורג במסגרת פרויקט מחקר ההכנסות. הגדרת העוני שונה ממדינה למדינה. אך נעשה מאמץ ליצור הגדרות אחידות ככל האפשר. המאגר כולל נתונים רק לגבי ארצות במערב אירופה ובצפון אמריקה. אבל גם ביניהן אנו שוברים שיאים. הנתונים מתייחסים לשנים 1994-1997. בארצות הברית תחולת העוני למשפחות היא הגבוהה ביותר ומגיעה ל- 17.9, אבל ישראל כמעט צמודה אליה עם 17.7 (ב- 2005 היא כבר הגיעה ל- 20.5). באוסטרליה – 12.7, איטליה – 12.6, גרמניה – 12.0, קנדה – 11.2, שוודיה – 8.8, הולנד – 8.4, צרפת – 8.4, בלגיה – 8.0, נורבגיה – 6.0, לוקסמבורג – 4.5. (המוסד לביטוח לאומי, סקירה שנתית 2000, עמ' 79. המוסד לביטוח לאומי, ממדי העוני והפערים בהכנסות 2004/5, ממצאים עיקריים, ינואר 2006)

משקל ההכנסות ממיסים בתוצר המקומי הגולמי בישראל עמד בשנת 2004 על 36.7%, לעומת 42.9% באוסטריה, 42.2% באיטליה, 43.7% בצרפת, 44.9% בנורבגיה, 49.5% בדנמרק, 50.7% בשוודיה. (משרד האוצר, מינהל הכנסות המדינה, דו"ח שנתי, לוח י"ח-3) למיטב ידיעתנו המשקים באוסטריה, צרפת וסקנדינביה הם משקים הנמצאים במצב כלכלי איתן, עם ביטחון סוציאלי גבוה, חברות משגשגות, אילי הון לא מעטים למרות המיסוי הגבוה ורמה אתית הגבוהה בהרבה מזו של ישראל, לפי מדד TI שהוזכר. מעניין יהיה לבדוק האם במדינות אלה שכר המינימום גבוה מ- 3,710 ש"ח לחודש והשכר הממוצע לשכיר גבוה מ- 7,538 ש"ח. לא נתפלא אם גם כאן עוברות אותנו מדינות נאורות אלה למרות המיסוי הגבוה.

בשנת 2000 רק 42% מן העובדים השכירים במשק היו מאוגדים, בהשוואה לשיעור של 80% עד ראשית שנות השמונים. שיעור העובדים שתנאי עבודתם מוסדרים בהסכמים קיבוציים ירד אף הוא בצורה ניכרת. המעבר להעסקה בחוזי עבודה אישיים ובאמצעות קבלני כוח אדם פוגע ביכולת העובדים להתארגן ולהיאבק על זכויותיהם. ישנם מעסיקים אשר בניגוד לחוק, אוסרים על עובדיהם להתאגד בדרכים שונות, וישנן חברות שאף מצהירות בגלוי על מדיניות רשמית של התנגדות להתארגנות עובדים. מדד "מעלה" 2006, שבודק את מידת האחריות החברתית של 50 החברות המובילות במשק, מראה ש- 39% מהחברות הצהירו כי לא יאפשרו התארגנות עובדים אצלן, לעומת 24% בלבד שהצהירו כי יאפשרו זאת.

בשנת 1996 שיעור הבלתי מועסקים עמד על 6.7% מכוח העבודה בישראל, בשנת 2003 הגיע השיעור ל-10.7% ובשנת 2005 הוא עמד על 9.0%. רוב המשרות החדשות שהגיעו מאז שנת 2000 הן משרות חלקיות. תקציב ההכשרה המקצועית ירד מ- 233.4 מיליון ש"ח בשנת 2000 ל- 91.1 מיליון ש"ח בשנת 2006. תשלומי גמלאות הביטוח הלאומי ירד במחירי 2005 מ- 48.0 מיליארד ש"ח בשנת 2002 ל- 43.3 מיליארד ש"ח בשנת 2005. אחת התוצאות מהקיצוץ הדרסטי בקצבאות היא שלמעלה מחמישית מאוכלוסיית המדינה חיה בעוני.

אחד מסרטי התעודה המדהימים ביותר של השנים האחרונות הוא סרטם של Mark Achbar, Jennifer Abbott & Joel Bakan – The Corporation (2005) בסרט זה מתואר התאגיד הלא אתי כפסיכופט כי הוא עונה לכל המאפיינים של הפרעה נפשית זאת. אם החוק מתייחס לתאגיד כאל ישות או אדם, איזה מין אדם הוא? על פי מבחן האישיות של ארגון הבריאות העולמי על הפרעות מנטאליות ההגדרה של פסיכופט היא:

1. חוסר רגישות לרגשות של אחרים. חברה שמשלמת לעובד 0.3% ממחיר המוצר עבור עבודתו מתאימה להגדרה. חברה שמפלה בין עובדים, שמנהליה מעליבים עובדים ונוגסים בהם היא פסיכופטית. ומה עם ממשלה וראשי המנהל הציבורי המקצצים בתקציבים החברתיים של מרבית האוכלוסייה, נשים, זקנים, ילדים, חולים, תלמידים, מורים, זוגות צעירים, על מנת להעשיר את אילי ההון ועושי דברם?

2. חוסר אפשרות לקיים יחסים לאורך זמן. חברה שמעתיקה את מפעליה ממדינה למדינה על פי שיקולים של תועלת מתאימה להגדרה. חברה שמעסיקה עובדי קבלן באחוזים ניכרים, שחלק גדול מעובדיה ארעיים ונטולי זכויות סוציאליות, שמפטרת עובדים כל כמה חודשים על מנת לא לתת להם קביעות היא פסיכופטית. ומה עם ממשלה וראשי המנהל הציבורי שהם המעסיקים הגדולים ביותר של עובדי קבלן נטולי זכויות, שלא משלמים לעובדים ולספקים בזמן, שמכתיבים מדיניות תועלתנית נטולת נשמה?

3. חוסר התחשבות נטול עכבות לבטיחותם של אחרים. חברה שמזהמת עם הכימיקלים שלה את הסביבה מתאימה להגדרה, שלא מקיימת הוראות בטיחות שגורמות לשריפות ומוות לעובדים, שמשתמשת באסבסט, לא דואגת למיגון מפני אבק ורעש לעובדים, היא פסיכופטית. ומה עם ממשלה וראשי המנהל הציבורי היוצאים למלחמה בפזיזות תוך כמה שעות ובאותו היום כשנחטפים ונהרגים חיילים עסוקים ראשיה בהטרדה מינית ובמכירת מניות תוך שימוש במידע פנים על מנת למקסם רווחים? ומה באשר לאלפי החולים המתים בגלל הקיצוצים הריאליים בתקציב הבריאות ואי אכיפת חוקי הגנת הסביבה תוך התחשבות באינטרסים של חברות שהן בבעלות מקורבים לשלטון?

4. מרמה, שקרים חוזרים ונשנים, לעבוד על אחרים למטרות רווח. חברה שממוטטת את מחיר מניותיה בשביל להשתלט על מניות בעלי מניות המיעוט ולהפריט את החברה, חברה שמרמה את לקוחותיה ולא מציינת את הסכנות שבמוצריה, חברה שמרמה את מס הכנסה ומסלפת את נתוני הרווחיות היא פסיכופטית. ומה באשר לממשלה ולראשי המנהל הציבורי המשקרים לכולנו בקביעת מסגרות התקציב, הגרעון, ההוצאות והיקף החוב המתוכננים, הנוקטים במדיניות לא שקופה, המקבלים מתנות מדודות באיטליה, הנחות מפוקפקות במחירי דירות, תשלומים של מיליונים לילדיהם על מנת לשוטט באינטרנט?

5. חוסר אפשרות להודות בטעות. חברה שמגיעה לפשרה עם תובעים על מנת לא להודות באשמתה, חברה שמרעילה את בארות המים של העיר כי היא רוצה לחסוך בעלויות פינוי הפסולת וגורמת לסרטן ולמוות של עשרות אנשים כולל ילדים, חברה שמעדיפה לתבוע את אלה שחושפים את מעלליה במקום להודות בהם היא פסיכופטית. ומה באשר לממשלה וראשי המנהל הציבורי שלא מוכנים לקבל את הביקורת של מבקר המדינה, את החשיפה של החשב הכללי, את מסקנות ועדות הבדיקה?

6. חוסר אפשרות לציית לנורמות חברתיות בהקשר להתנהגות חוקית. חברות שמשלמות קנסות כבדים על עבירות שהן עושות כי הן יודעות שבמרבית המקרים העבירות לא יתגלו, אם הן יתגלו עורכי הדין היקרים שלהן יחלצו אותן מהבוץ, הן מעדיפות במודע לעבור על החוק כי זה יותר זול עבורן, חברות אלה הן פסיכופטיות. ומה באשר לממשלה וראשי המנהל הציבורי העוברים על החוק ועל האתיקה בפרהסיה מבלי שייתנו את הדין ושוכרים את מיטב עורכי הדין על מנת להוכיח שפעלו במסגרת החוק, לא סייעו למקורבים אילי הון, שמבצעים את פשעיהם במחשכים ומהלכים אימים על המשטרה ומערכת המשפט?

על פי כל אמות המידה הנ"ל חברות לא אתיות הן פסיכופטיות כי הן מתאימות לכל הקריטריונים של פסיכופט. הקורא הנבון יחליט האם ראשי המדינה בעשור האחרון, ראשי המנהל הציבורי והאוליגרכים המנחים אותם הם אכן פסיכופטיים, אתיים, רגישים חברתית, מצייתים לנורמות חברתיות, מתנהגים כחוק, מודים בטעויות, לא מרמים ולא

משקרים, לא שמים את עיקרון מקסום הרווח בראש מעייניהם, לא מושחתים, לא חסרי התחשבות לבטיחותם של אחרים, לא חסרי אפשרות לקיים יחסים לאורך זמן, ובעיקר לא חסרי רגישות לרגשות של אחרים, של החלשים יותר, של תשעת העשירונים האחרים, של נשים, של מזרחים וערבים, של עולים חדשים מרוסיה ומאתיופיה, של חולים, של ילדים וזקנים, של כולנו! לסיכום, אין יותר למעשה אחריות ציבורית למגזר הציבורי. למרות שטיפת המוח של הפוליטיקאים ושל נערי האוצר, למרות הטפיחות על השכם של הארגונים הבינלאומיים, הציבור יודע בדיוק מה קורה. נשאלת השאלה מה בכוונתו ומה בכוונת האליטות החברתיות והאינטלקטואליות לעשות.

5. <u>חיזוק האחריות הציבורית של המגזר הציבורי</u>

קיימות דרכים רבות לחיזוק האחריות הציבורית של המגזר הציבורי. ניתן לכתוב ספרים ולהרצות כפי שעושה ג'וזף שטיגליץ, כפי שאנו עושים באוניברסיטת חיפה וכפי שעושים אקדמאים רבים כד"ר יצחק ספורטה ואחרים. ניתן לבצע מחקרים ולפרסם אותם באינטרנט, בעיתונות ובטלוויזיה כפי שעושה אדוה בהצלחה רבה. ניתן להיכנס לפוליטיקה, אם כי קשה לנו להצביע על מפלגה אחת שמצליחה בחיזוק האחריות החברתית בכנסת. יחד עם זאת, ישנם מספר חברי כנסת כשלי יחימוביץ' ואריה אלדד שהצליחו להקים לובי חברתי ולהילחם בשחיתויות במידה לא מבוטלת. ניתן להתארגן בארגונים וולונטריים כתנועת אומ"ץ - אזרחים למען מנהל תקין וצדק חברתי ומשפטי - בראשותו של גדול חושפי השחיתויות בישראל העיתונאי אריה אבנרי. ניתן לכתוב מחזות ורומנים על סכנות ההפרטה ועושק החלשים כפי שעשו זאת יהושע סובול במחזה "גיבור מעמד הפועלים" ויצחק גורמזאנו גורן ברומן "מקלט בבבלי". ניתן לעשות זאת באמצעות המדיה והאינטרנט כפי שעושים עיתונאים כיואב יצחק ומיכאל מירו. וניתן להילחם בשחיתויות ובמחדלי המנהל הציבורי באמצעות מתריעים ומבקרים כירון זליכה ומיכה לינדנשטראוס.

לקראת סוף שנת 2007 זכינו לראות מחזה סוריאליסטי כאשר כל ראשי האוצר ניצבו מול מסכי הטלוויזיה כטריבונל עממי שהכריז קבל עם ועדה שהם אינם רוצים יותר בקרבם את המתריע הלאומי – ד"ר ירון זליכה. היו להם נימוקים כבדי משקל שהזכירו במידת מה את נימוקי חבר השופטים ב"ציד המכשפות" בעיירה סאלם במסוצ'וסטס שבאו לשפוט את ג'ון פרוקטור ואת ג'יילס קורי (אין קרבת משפחה). את פרוקטור תלו ואילו על קורי הניחו עוד ועוד אבנים עד שיסכים לדבר. לבסוף אמר רק שתי מילים "עוד משקל" ומת. לעומת זאת את זליכה הרגו בצורה יותר מעודנת, פשוט לא חידשו את החוזה עמו. במקום לשאת אותו על כפיים על כי חשף שחיתויות שאולי קשה להוכיח אותן בבית המשפט אך אין זה מפחית מחומרתן האתית והציבורית, על כי חסך מאות מיליונים שהיו הולכים לאילי הון המקורבים לשלטונות ונגרעים מהתקציבים המקוצצים ממילא, זליכה חוסל וסולק בבושת פנים משירות המדינה. אך הבעיה היא לא בזליכה שזכה באות המופת של ארגון אומ"ץ בשנת 2007. הבעיה היא במסר שראשי האוצר והממונים עליהם היום ובעתיד לאחר שיעברו לעבוד בסקטור הפרטי העבירו לכל המגזר הציבורי.

המסר הוא חד משמעי: הישמרו לכם מלחשוף שחיתויות, שתפו פעולה עם האולגירכים שידאגו לכם עם פרישתכם מהשירות הציבורי, אל תחשפו את המזימה שנועדה להעביר את נכסי המדינה ואת משאביה מהציבור הרחב ההולך ונעשה יותר ויותר עני לקומץ של אנשים ההולכים ונעשים יותר עשירים. צייתו לחוק האומרטה, אחרת - אולי לא תמצאו ראש של חיה במיטתכם כמו ב"הסנדק", אבל בוודאי תזכו לאיומים על חייכם ועל חיי נשותיכם וילדיכם כפי שחווה זליכה והתלונן על כך במשטרה, כפי שחוו מתריעים אחרים שנוקבו גלגלי מכוניותיהם וחיבלו בבלמיהם, אם לא קרה להם אסון כבד יותר. המינימום שיקרה למתריעים הוא שלא יוצעו להם יותר שום עבודות בניהול וייעוץ בישראל והם יצטרכו לחיות מחסכונותיהם (אם יש להם כאלה), לעבור לאקדמיה או להגר לחו"ל.

המקרה החמור ביותר שקרה בשנה האחרונה הוא לא מקרהו של זליכה כי אם ההשתלחות הבלתי מרוסנת של ראש הממשלה במבקר המדינה מיכה לינדנשטראוס. עלינו להבין קודם כל את השיטה שבה נלחמים במתריעים. מדביקים להם תווית. אריה אבנרי, חושף השחיתויות ומפרסם המאמרים העקביים נגד התנהגותו האתית של ראש הממשלה הוא "הזוי" ואינו ראוי לתגובה. לאחרונה גם דן מרגלית זוכה לקיטונות של רותחין ממקורביו של ראש הממשלה בתקשורת ובפוליטיקה. ירון זליכה הוא סוציופת, שאינו יכול לקיים יחסי עבודה עם אף אחד, יהיר ומתנשא, ובכלל מונע ממניעים פוליטיים כי הוא מינוי של ביבי. הפוסל במומו פוסל והפסיכופט מאשים את האחר בהיותו סוציופת. התאום הסיאמי של ביבי מאשים את זליכה בביביזם. אחרים מונעים משיקולים של נקמנות (אם הם חושפים שחיתויות שמביאות להתפטרותו של שר האוצר), שיקולים של קנאה (הם לא זכו לקידום שזכו חבריהם במכס), הם עצמם גנבים (כולנו זוכרים איך טפלו על ד"ר ג'פרי וויגנד, גדול המתריעים בכל הזמנים שחשף איך חברות הטבק מכניסות חומרים ממכרים לסיגריות, שהוא גונב מחנויות כי הוא ביטל פעם שיק על $39 עבור פותחן

קופסאות מקולקל). על יעקב בורובסקי אומרים שהתרועע בעודו במדים עם גורמים פוליטיים וערך עימם מפגשים בתחנת משטרה כדי לקדם את האינטרסים שלו, ולא משנה כלל שהוא זוכה מכל אשמה. בקיצור לכל אחד מונחת קופת שרצים מעל לראשו ואם אין – ממציאים ומעלילים עליו.

לינדנשטראוס הוא אגוז קשה. שופט ישר דרך עם מוניטין ללא רבב. מבקר מדינה שרואה סוף סוף את תפקידו כתפקיד עם שיניים. חשבו ומצאו שהוא רדוף אגו, רודף פרסומת, גומר את הדו"ח ורץ לספר לחברה'. במאמר שכותרתו "תגובת לשכת ראש הממשלה לדברי מבקר המדינה" (ידיעות אחרונות, 6.4.2007, 7 ימים, עמוד 23) נכתב: "ראשית דבר, צר לנו על שראש הממשלה צריך להקדיש מזמנו וממרצו כדי להשיב להשמצות והכפשות שמקורן במר לינדנשטראוס. מסתבר, לצערנו, כי המבקר אינו מסתפק בכלי הבלעדי שהעניק לו המחוקק – דוחות ביקורת שאמורים לדבר בעד עצמם – וכי הוא הפך עצמו פרשן לענייני משרדו, הבוחר להעסיק את מבוקריו גם באמצעות ראיונות עיתונאיים. מר לינדנשטראוס התנתק זה מכבר מכל ממד של ממלכתיות והוא מייצר מראית עין של ביקורת באמצעות הופעות תקשורתיות, דבר שאהוב עליו במיוחד וכלל לא משנה לו אם בתהליך זה הוא מחריב את אמון הציבור במוסד מבקר המדינה. ראש הממשלה הוא שהזמין את מבקר המדינה לבדוק את היערכות העורף בזמן המלחמה. מטרת ההזמנה, כמו גם מטרת הביקורת, הייתה לאתר ליקויים ולהמליץ על דרכי התיקון הנדרשות על מנת לוודא שמדינת ישראל תהיה מוכנה טוב יותר אם חלילה תידרש לכך. במקום לבצע ביקורת רואה המבקר את המשימה כהזדמנות נוספת לשמש כחוקר, פוסק, שופט ומוציא לפועל של החלטות כנגד ראש הממשלה.

אם נתייחס להתנהלותו של מר לינדנשטראוס בכל הנוגע לדוח על תפקוד העורף, ברור על פניו שהאיש שם ללעג ולקלס את עבודת הביקורת, דבר שבא לידי ביטויו החריף בסירובו חסר התקדים של היועץ המשפטי לממשלה לייצגו בבג"ץ, עד שהמבקר נאלץ לתור אחר ייצוג פרטי בנושא זה. אכן, כאשר המבקר מתנהל כאילו משרד המבקר הוא נחלת אבותיו הפרטית, אין להתפלא שהוא אף נדרש לשכור שירותי עו"ד פרטי ועוד ידו נטויה. כך לא מתנהל מבקר מדינה אחראי המבקש לערוך עבודת ביקורת יסודית, שמטרתה לשנות ולשפר דברים. כך לא נראית עבודת ביקורת מקצועית. עצוב לראות כיצד אחרי כל זה מטיח מר לינדנשטראוס האשמות בלתי מבוססות בראש הממשלה על עניינים שבתחום ההתנהלות הפרוצדורלית שבין משרד המבקר ומשרד ראש הממשלה, לגבי סוגיות שבחלקן אף היו מקובלות ומוסכמות."

האשמות משתרעות על עמוד שלם ועל כך מגיב מבקר המדינה, מיכה לינדנשטראוס (שם, זה ממש לא אישי, עמ' 23): "התחושה היא שמחפשים את משרד המבקר – שלא סתם אומרים מדליף, רודף כותרות, אוהב פרסומת. אני מרגיש שלפרסומים ולטענות נגדי יש יד מכוונת. יצרו איזשהו פתח לכך שכאשר יפורסמו דוחות המבקר, יוכלו לעשות הגמדה. יוכלו להגיד: יצא דוח, כן, אבל הוא מדליף, מגלומן, לא דובר אמת – אז הדוח לא מקצועי. אני לא פגוע. אני עצוב ומצטער על דבר אחד – שבמקום להתווכח על גופה של הביקורת התווכחו על גופו של המבקר. מי שמכיר אותי יודע שהדברים לא משפיעים על עבודתי וגם לא ירתיעו אותי. אינני מדליף. אני רשאי על פי חוק לפרסם מה שאני רוצה, מתי שאני רוצה. הדלפה זה כשאין רשות. ראש הממשלה זורה כאן חול בעיניים. הוא עורך דין, וחבל שלא קרא את החוק בעניין הזה. זה ניסיון לעשות זילות ולהדביק תוויות למוסד המבקר. מערכת המשפט הייתה סגורה בעבר לתקשורת. כאשר היה מטלפן אליי אחד הפקידים הבכירים ואומר: 'אדוני, הגיע עיתונאי מעיתון כלשהו, מה עושים?' אמרתי: 'טוב מאוד שהגיע. שיישב, ישמע, ידווח. הדיון פתוח, הכל שקוף.' אני בעד שקיפות ולא מסתיר את זה. הבאתי את זה הנה ככלי עבודה. זה גם אחד האמצעים שלי לפקח על דוחות שנכתבו. אני לא מצטער על דבר. אם הייתי צריך להתחיל מחדש, הייתי הולך באותה הדרך. אני חושב שהמבקר יצא בראש התביעה למדינה טהורה יותר, למדינה שיש בה טוהר מידות. כשהוא מגיע עם רקע שיפוט של 35 שנה, יום-יום על כס המשפט, תנו למבקר קרדיט."

אבל המשקל לא שווה כוחות. בצד אחד של הזירה עומד מתגושש סומו שנלווים אליו מיטב עורכי הדין ובצד השני של הזירה עומד מתגושש במשקל נוצה שנעזר בפקידים מסורים אבל פחות מנוסים בלשון המעטה. כשהמבקר מתבקש להעביר עוד ועוד חומר לבאי כוחו של ראש הממשלה, מתעכבת החקירה עוד ועוד. המבקר מתלונן שקרו דברים תמוהים ביותר. אל ראש הממשלה הגיע צוות של המבקר בראשות יעקב בורובסקי. בתחילת השיחה בנושא הבית בכרמיה, ראש הממשלה אומר שהוא רוצה להקליט את הדיון, והביא שני מכשירי הקלטה, אחד בתור גיבוי. לאנשי המבקר זה חסך עבודה של פרוטוקול. ראש הממשלה במו ידיו הפעיל את מכשיר ההקלטה. בסוף השיחה ביקש ממנו צוות המבקר לקבל עותק או סליל ההקלטה. כעבור יומיים הם פונים לאנשי ראש הממשלה ונאמר להם שההקלטה נכשלה. צוות המבקר היה צריך לנסות לשחזר הכל מהזיכרון. הסיפור מדהים בתמימותו וממחיש את הכוחות הלא שקולים בזירה. גם בהנחה שראש הממשלה לא הצליח להקליט את הדיון (מבחינה טכנית זה אכן מאוד קשה, כמעט כמו להחליט על יציאה למלחמה), איך אפשר להאמין ששופט כל כך בכיר כלינדנשטראוס לא מנחה

את אנשיו איך להקליט את ראש הממשלה, לעשות פרוטוקול, דברים אלמנטריים בכל חקירה, קל וחומר בחקירה של ראש ממשלה, עורך דין ופוליטיקאי ממולח, שהצליח בצורה מבריקה לצאת זכאי עד כה מכל החקירות. ומי עושה את הטעות הגסה של הסתמכות על ההקלטות של החשוד (לא יאומן, כן, מסתמכים על היושרה של החשוד) – בורובסקי, ניצב בדימוס, מועמד למפכ"ל המשטרה. כפי שאמרנו, הכוחות לא שקולים!

ולינדנשטראוס קושר את הקורות אותו לקורות את זליכה (שם, עמוד 24): "שיתוף הפעולה בין זליכה ללינדנשטראוס בפרשת בל"ל, גלגל אותם מרצונם או שלא מרצונם לאותו הצד של המתרס. 'הפעילות נגד זליכה היא זילות', אומר לינדנשטראוס. 'בחור כמוהו, הפקיד מספר אחת של המדינה, היה צריך אומץ לב אדיר לעשות מה שעשה. הוא יושב שעות ארוכות איתי ועם אנשי המקצוע. כולנו מתרשמים מיושרו, מהגינותו. החומר שהביא היה מבוסס. אני רק מקווה שהמבוקרים יהיו יותר מבוגרים בעניין הזה ושיבינו שאנחנו משרתים את הדמוקרטיה. זה שהביקורת בזמננו חדה יותר, נשכנית יותר – זה לא שנוי במחלוקת. אסור בהתייחסויות לביקורת לעבור קווים אדומים. לא הייתי קורא לזה שותפות גורל, גם כי הוא צעיר ממני, אבל אני מרגיש קרוב אליו בגלל שגילה אומץ לב ציבורי. הוא עובר ימים קשים. לזליכה תמיכה ציבורית, אבל בתוך משרד האוצר האווירה לעתים עוינת. יש לו בעיה עם הממונים, עם השר אברהם הירשזון ואחרים, לי יש משרד יותר תומך ומהבחינה הזו קל לי יותר... המצב החברתי שלנו היום מאוד בעייתי. יש חוסר אמון מאוד משמעותי בשלטון. זה נורא וזה גם נורא שזה מגיע ממני. העם מסתייג מאוד מרמתם או ממעמדם של לא מעט נבחרי ציבור, וכתוצאה מכך יש נטייה לזלזל במוסדות השלטון. אני מודאג מכך שהשחיתות בשנים האחרונות גדלה מעבר למה שהייתה בעבר, ומודאג מכך שיש כאלה שמרימים ידיים. יש תחושה של ייאוש, אבל אפשר לעשות את זה. אם לא, לא הייתי כאן. אני מאמין בכוח של החברה הישראלית לעקור מתוכה את כל הקלקולים." המדינה יכולה להתברך בעובד ציבור אמיץ ומוכשר כמבקר המדינה. חבל רק שמשמיצים אותו, מערערים את אמינותו ומפחיתים את רצון משרתי הציבור האחרים ללכת בעקבותיו. אבל למרות כל המכשלות, המבקר ממשיך בדרכו אם כי השפעתו על המנהל הציבורי במדינה עדיין מזערית.

טקס הענקת אות המופת ל- 2007 לירון זליכה על ידי אומ"ץ שודר בשידור חי ברשת ב' של קול ישראל. אמנם רצו לעבור לשידור פרסומות בדיוק ברגע שזליכה פתח בנאומו, אבל לא ניגרר לתיאוריית הקונספירציה שתמצא קשר בין מחיקת הטייפים של הקלטות מבקר המדינה לבין תשדירי הפרסומת. כל מי שנוכח בטקס הרגיש הרגשה של סיפוק שלמרות הכל יש הכרה באומץ ליבו של זליכה ולפחות בפורום של אומ"ץ הוא רצוי ואהוד אם לא בסביבה הטבעית שלו. אשתו נוכחה בטקס ובוודאי הרגישה הרגשה דומה, במיוחד על רקע העובדה כי אחרי שהחליטו להעביר את פרשת אולמרט לחקירה פלילית, קיבלה אשתו איומים טלפונים מוקלטים השמורים במשטרה, כי אם לא יעזוב בעלה את ירושלים - ישברו את ידיה ואת רגליה . מי שקיבל איומים על חייו, נוקבו גלגלי מכוניתו ואשתו אבדה את הבלמים ביציאה מהחניה יכול לחוש אמפטיה לגיבור אמיתי ולרעייתו ההולכת איתו לאורך כל הדרך, למרות שהמשטרה מלווה את הילדות שלהם לגן הילדים ואל בית הספר על מנת להגן עליהן, בלווית מאבטחים ושוטרים כי זליכה העז לשבור את חוק האומרטה ו"קונסיליירי" שעושה פשע נתעב זה נחרץ גורלו. מי שהכניס את המחזה "קרנפים" של יונסקו לתוכנית הלימודים שלו על אתיקה באוניברסיטה על מנת להמחיש את ההתקרנפות שקורית בישראל יכול לחוש אמפטיה לזליכה כאשר הוא מדבר על המתקרנפים שקמו סביבו.

להלן דברי ירון זליכה בטקס כפי שמופיעים באתר של אומ"ץ: "כניסתי לתפקיד החשב הכללי, לפני ארבע שנים, לוותה בקמפיין של מארג ההון-שלטון במדינה. עיקר ההתקפות, שביקשו להביא למניעת המינוי ומיד לאחריו - לפיטורי, כוונו למדיניות החדשה שביקשתי להנהיג. במסגרת המדיניות החדשה, ניסיתי כמיטב יכולתי להנהיג את 3,000 עובדי אגף החשב הכללי והכפופים לו, למאבק באותם גופים שינקו עד אז, באופן בלתי ראוי ובלתי חוקי, את לשד עצמותיה של הקופה הציבורית. ואכן, דומני כי החרדנו במשהו את אותה קבוצה, מרבצה וממשמניה . חוזה עם המדינה לא יהיה עוד המלצה לא מחייבת. רכש ממשלתי ייעשה אך ורק במכרזים שקופים ותחרותיים. חוק חובת מכרזים ייאכף ולא יינתנו עוד שורה ארוכה של פטורים מפוקפקים למקורבים. תשלומי שכר, נלוות לשכר ותמיכות - יינתנו בכפוף לביקורת, בהתאם לנורמות עסקיות וציבוריות נאותות ועל-פי חוק. באומרי חוק, הכוונה גם לחוקי המס - שעד אז לא עלה על דעתם של חלק מהבכירים בסקטור הציבורי כי הם מחייבים אותם. קשה להאמין, אך נאלצנו להזכיר לכמה מחברינו כי גם הם כפופים לחוקי המדינה. בוודאי גם לא תופתעו לשמוע כי ממשלת ישראל היתה מעלימת המיסים הגדולה במשק, כמו גם בעלת מוסר התשלומים הנמוך בו . מימשנו את מושכלת היסוד הדמוקרטית, לפיה על המדינה לנהוג בשוויון כלפי אזרחיה . בעיני, יסוד היסודות בשחיתות היא התנהגות בחוסר שוויון . בהתאם לזאת, הקפדנו בשבע עיניים על חלוקה שוויונית של משאבים. שמרנו על כספו של הציבור, בכך שדאגנו שמענקים לרשויות מקומיות ולגופים סמוכים ייעשו על בסיס קריטריונים שוויוניים ובלתי מפלים; ואילו, תשלומים ותמיכות לעמותות זכאיות, ייעשו בכפוף להקטנה דראסטית של הוצאות הנהלה

וכלליות . לא תופתעו בוודאי גם לשמוע שקודם לכן - חלק ניכר מאותן עמותות זכאיות (בדין או שלא בדין) בזבזו את עיקר כספי משלם המיסים על משכורות, משרדים, הטבות וכיוצא באלה.

עוד הנהגנו נורמה חדשה, על-פיה ממשלת ישראל החלה לפרסם, סוף כל סוף, דוחות כספיים של אמת ולא דוחות שהקשר בינם לבין המציאות מקרי במקרה הטוב ומטעה במקרה הרע . היו כאלה ששכחו כי דוחות כספיים אינם ראויים לשמם, אם אינם ערוכים על-פי כללי החשבונאות המקובלים. במילים אחרות: כל נכס מהותי שחסר - ידווח, כל מס שלא שולם - יירשם, כל חוזה ששונה באופן תמוה - יפורט, כל הקצאה לא חוקית או לא שוויונית - תבואר ותיחשף. וכן , אחריות אישית, שבמסגרתה יינתן גילוי נאות לאחראי לליקוי הספציפי ולמה שנעשה, או לא נעשה, לתיקונו. ולבסוף, לאחרונה הגשתי לשר האוצר תוכנית מקיפה לתיקון הפרצות המבניות שנותרו בבקרה הפנימית הממשלתית. התוכנית מתבססת על סקר בקרה פנימית מקיף, ראשון מסוגו , שערכנו במשך שנה ומחצה. אם תאומץ התוכנית היא תיתן, לעניות דעתי, מכה ניצחת לשחיתות השלטונית במדינה. זו היא השקפת עולמי ואני מקווה כי היא קנתה לה אחיזה של ממש בשירות הציבורי. ללא קשר אלי או לכל אדם אחר. אמר זאב ז'בוטינסקי כי "שקט הוא רפש". לי מכל מקום לא היה גם יום אחד של שקט, אך היה הרבה מאוד רפש. התקפות פחדניות של בכירים אנונימיים בסקטור הציבורי. איומים ,לחצים, גידופים, השמצות ושקרים פרי עטם של שכירי עט נוסח פראבדה. עטים להשכיר שהפכו למכשיר השרצים הרשמי, עד כדי גיוס העצב הרגיש ביותר של החברה בישראל - השכול - נגדי .

אך בכך לא די: שני ראשי ממשלה ברצף ביקשו לפטר אותי באופן קבוע. עוד מראשית כהונתי ועד לרגע זה ממש. הראשון: על כי סירבנו לפתוח חוזים שנחתמו ולפטור ממכרז גופים שחפץ משום מה ביקרם. ואילו השני? אווו - השני: אי אפשר להכביר במילים על מניעיו . כאשר שר אוצר בישראל מתעמת עמי ועם אנשי באופן מופקר, ומקורביו מנסים לאיים על מעמדנו בגין מכרז לשירותים בנקאים לעובדי המדינה - מכרז שבמשך שנים מעכבים את ביצועו בגלל לחצים פוליטיים. עוד לא שכחתי כיצד נטל אותו שר אוצר, ידידו הקרוב והאישי של מר אולמרט, את סמכויותיי, אגב התעקשותי על קיומו של המכרז . וראו זה פלא - לימים מסתבר שבחקירת המשטרה נגדו בחשד לגניבה עלתה לכאורה תנועת מזומנים שמקורם עלום, בחשבונו האישי שבאותו בנק עצמו. רק מיתמם יתעקש שלא להבין . וזהו האדם שלקח את סמכויותי, כשומר הקופה הציבורית, בגיבוי משפטי של חלק מהמופקדים על שלטון החוק במדינת ישראל. קשה להאמין אך אלו העובדות. אבל אנחנו לא נרתענו. התעקשנו. ולבסוף נערך המכרז שתוצאותיו הביאו לחיסכון של מאות מיליוני שקלים לקופת המדינה. אשר מצטרפים למיליארדים על גבי מיליארדים, שנחסכו לציבור משלמי המיסים. והכול, תוצאה ישירה, מוחלטת ולא מוטלת בספק, של המדיניות החדשה שהנהגנו.

לאחר מכן, כאשר מחליטים להעביר את פרשת אולמרט לחקירה פלילית, מקבלת גם אשתי איומים טלפונים מוקלטים השמורים במשטרה, כי אם לא אעזוב את ירושלים - ישברו את ידיה ואת רגליה . כאשר משטרת ישראל מחליטה להצמיד לי ולמשפחתי אבטחה כבדה, עד אשר אסיים את מתן עדותי בפרשת בנק לאומי. כאשר ילדותי נאלצות ללכת אל גן הילדים ואל בית הספר בלוויית מאבטחים ושוטרים, כמו בסיציליה. מה אפוא נותר לומר? כאשר הארץ הולכת ומתמלאת במתקרנפים, קונסיליירים, מגלגלי עין, מסתירי פנים ופחדנים - המרקדים כמין סוסי צעצוע בקרקס . כאשר כל אלה מתרחשים לא נותר אלא להתריע בפני הציבור ובפני מי שעדיין לא נס על נפשו מקרב המופקדים על שלטון החוק. ומנגד, להזכיר לחברה הטובים את שניבא ישעיהו: 'איכה היתה לזונה קריה נאמנה מלאתי משפט, צדק ילין בה ועתה מרצחים: כספך היה לסיגים סבאך מהול במים: שרייך סוררים וחברי גנבים כולו אוהב שוחד ורודף שלמונים .'

עם קבלת האות על המאבק בשחיתות השלטונית , ברצוני להודות לרעייתי, אשר נושאת עמי בלי טרוניה במחיר האישי הכבד , למשפחתי ולשלושת אלפי עובדי אגף החשב הכללי והכפופים לו, אשר נשאו בעיקר הנטל. אלפי עובדים שעושים עבודתם בנאמנות, בחריצות ובהגינות. שמעתם בוודאי כי השר בר-און הודיע לי ביום ד' שעבר כי הוא החליט לסיים את כהונתי. כידוע באופן בלתי חוקי ובחוסר סמכות. כעת, משהובהר לו כי אין לו את הסמכות הדרושה הוא מבקש לקבל את אישור הממשלה. אולם, גם היא כפופה לחוק ולפסיקת בג"צ בעניין. פסיקה הקובעת מפורשות כי בהעדר עילה מקצועית אמיתית, המבוססת על תשתית עובדתית וראייתית מלאה, המוצגת מראש והיכולה לעמוד בהליך משפטי, אין אפשרות להדיח משרת ציבור. בקרב הנערך היום על עתידו של שלטון החוק ועל עתידה של הדמוקרטיה הישראלית מוסרות המסכות ונחשפים אלה שהתחזו כנאבקים בשחיתות הגואה, אך למעשה, הניחו תרומה גדולה להתפרצותו של טרור השחיתות . בשעה זו, חשוב לומר שוב ושוב לציבור האזרחים הטוב, המסור והישר של מדינת ישראל . מרבית השירות הציבורי ישר, זך וטהור. לא כולם מושחתים ולמאבק על שלטון החוק קמים בעלי ברית רבים. הן במערכת הפוליטית והן בציבור הרחב. אלו הם קומץ בלבד של מושחתים

בעלי כוח. קומץ המנסה בכוחותיו האחרונים, להגן על עצמו ולו במחיר פגיעה במדינה שלמה. מכל מקום, את תרומתי למאבק הציבורי החשוב בשחיתות השלטונית ולניסיון לחושפה במלוא כיעורה לעיניכם, נתתי ברצון ובאמונה. כעת, גם עליכם לומר את דבריכם. הגיע תורכם."

אכן, הגיע תורנו. אריה אבנרי עושה זאת בגאון כבר עשרות שנים, נלחם נגד השחיתות בכל המשטרים והממשלות ולפני מספר שנים הקים את אומ"ץ העושה עבודת קודש לשיפור האתיקה במגזר הציבורי. יהושע סובול כתב לאחרונה מחזות מספר על נושאי השחיתות, ההפרטה והקלקולים במגזר הציבורי. יצחק גורמזאנו גורן עושה זאת מזה זמן רב. דן מרגלית, שלי יחימוביץ', אריה אלדד, יואב יצחק, מיכאל מירו ואחרים הוזכרו כבר לעיל. אולם, כל אלה הם מתי מספר. מרבית הסופרים, המחזאים ואנשי הרוח לא מרימים את קולם בנושאי האחריות הציבורית והשחיתות במנהל הציבורי. הם מרימים את קולם בנושאי הכיבוש, בנושאי דת ומדינה, בנושאי עולים וטרואומות השואה, אך לא בנושאי השחיתות הציבורית. התיאטרונים לא עוסקים בזה, הוצאות הספרים לא מפרסמות על כך ספרים. אנו רוצים להאמין שאין לזה כל קשר לתקציבים שהמדינה נותנת לתיאטרונים, הפרסים שמקבלים הסופרים ולבעלות אילי ההון על הוצאות הספרים. העיתונאים עוסקים בכך בצורה ספורדית בעיתונים, ברדיו ובטלוויזיה, וגם כאן אנו רוצים להאמין שאין הם חוששים מהגורל של אריה אבנרי, יואב יצחק ודן מרגלית שהעזו לצאת כנגד מעשי השחיתות של הממשל, ובעובדה שמרבית אמצעי התקשורת הם כיום ברשות אילי ההון והמדינה. האקדמיה כמעט ואינה מרימה את קולה, למעט כמה מרצים כד"ר יצחק ספורטא, עבדכם הנאמן, וכמה מרצים אחרים וטובים. רבים מהפרופסורים מעדיפים להדיר את רגליהם מנושאי האתיקה והשחיתות, אולי בחוששם שהם לא ימונו לדירקטוריונים של חברות, לא יקבלו תקציבי מחקר ולא יקודמו. אילי ההון ועושי דברם נמצאים בכל מגזרי המשק, הם אפילו משפיעים על ארגוני אתיקה מסוימים.

במצב עניינים זה, יש להוקיר כל פרופסור, כל עיתונאי, כל איש ציבור, כל פוליטיקאי, כל איל הון (כן, ישנם אילי הון רבים שעשו את כספם ביושר, בלי עושק מחזיקי העניין, הרוויחו את 100% מרווחיהם בצורה אתית ולא נזקקו לתרום 0.5% מהרווחים לקהילה על מנת לטהר את השרץ), כל איש עסקים וכל סופר המצטרפים לשיירה ההולכת וגדלה של אלה שהחליטו להביא עוד בחייהם לכך שיהיה לנו מנהל ציבורי תקין, אחריות ציבורית אתית עם זיקה חברתית, ממשלה וכנסת ללא שחיתות שרוצים להיטיב עם כל העם ולא רק עם אוליגרכים ועושי דברם. אם לפני עשור היה רק קומץ, כיום ישנם מאות, בעתיד יהיו אלפים ורבבות, ולא דרוש יותר על מנת להטות את הכף. בתחום אחד של הקיימות, איכות הסביבה, כבר יש לנו מאות ארגונים שמצליחים להשמיע את קולם, להשפיע ולשנות דברים. בתחום אחר של קיימות, אחריות חברתית, כבר יש לנו מאות ארגונים שמסייעים לקהילה, לרווחה, לבריאות ולחינוך. רק בתחום האתיקה בעסקים, היושרה במגזר הציבורי, במאבק למיגור השחיתות יש עדיין רק קומץ המעז לצאת כנגד עושק הציבור הרחב למען מתי המעט. רוב הציבור עוד לא יוצא לעמוד על זכויותיו. אנו אומרים לעמוד ולא להילחם, כי המאבק צריך להיות אתי, ללא אלימות, מבלי לעבור על החוק, ללא מרד מיסים או הפרת צווים. אם האוליגרכים ירגישו מאוימים כפי שקרה בצ'ילה, ביוון או בארגנטינה, ובתקופות רחוקות יותר בספרד, באיטליה ובגרמניה, אנו יכולים להגיע למשטר דיקטטורי שבו נאבד גם את הזכות לדבר ולמחות, המעטים יישלחו לגולגים או ייאלצו להגר והחושך והדממה ירדו על הארץ.

הזמן הולך ואוזל, לא נראה קץ לשלטון הניאו ליברלי שאומץ דה פקטו על ידי מרבית המפלגות ומנהיגיהן. האוליגרכים ועושי דברם לא יוותרו בקלות על כוחם ועל הפריבילגיות שבהן הם זכו. רק אם הם יווכחו לדעת שזהו האינטרס שלהם שהעם יקבל חינוך ובריאות של ממש, שהפריפריה תחוש סולידריות עם המרכז, שרמת החיים של כל השכבות תעלה בצורה שוויונית, שהזקנים, הנכים והחולים לא ייזרקו לשולי החברה, הם יסכימו לשינוי. זה קרה בנורבגיה, שוודיה, פינלנד, צרפת, גרמניה והולנד. אין שום סיבה שזה לא יקרה גם בישראל. אנו זקוקים למחזאים כאיבסן, לסופרים כזולא, להוגי דיעות כשטיגליץ, לאילי הון כסטף ורטהיימר ולמנהיגים נוסח סקנדינביה על מנת לבצע את השינויים המיוחלים, לשאוב מהם השראה, לקחת מהם דוגמא. אנחנו לא יכולים להרשות לעצמנו, עם כל האויבים שמסביבנו, זה יהיה anti-business, בניגוד למגמות ההתערות בכפר הגלובלי, להיכנס למעגל של מרי אזרחי, של אלימות, של שביתות, של מיתון. לא ניתן לעבוד על כל העם כל הזמן, אסור לנו לתת לקומץ של פסיכופטים נוסח The Corporation להנהיג אותנו עם אטימות מוחלטת לרצון ולצרכי העם. אנו מאמינים שרוב הפוליטיקאים, מנהלי ועובדי המגזר הציבורי, אילי ההון ואנשי העסקים הם אתיים, עם יושרה, עם זיקה חברתית, לא של חמלה כפי שהתבטא בצורה אומללה ראש ממשלתנו, לא של צדקה כפי שמפרישים שברי אחוזים מרווחיהן חברות ואילי הון לא אתיים ומקבלים גושפנקא של חברות אתיות, אלא עם הכרה דמוקרטית שהעם צריך לשלוט במולדתו, עם הנהגה אתית, ללא שחיתות, ללא השקפות ניאו ליברליות המגבירות את חוסר האתיקה, חוסר השוויון והשחיתות, כי הן שמות את כוחות השוק הלא אנושיים, את מקסום הרווח בראש מעייניהן ולא את מקסום איכות החיים לכל האוכלוסיה.

אילי ההון זקוקים לעם על מנת שיעבוד במפעליו, שיקנה את מוצריו, שישקיע בבנקים שלו. העם לא זקוק לאילי ההון. ישראל הוכיחה כיצד היא יכולה לפתח כלכלת היי טק לתפארת ללא אילי הון, עם יזמים נמרצים וחדורי מוטיבציה. ממילא רבים מאילי ההון לוטשים עיניים לשווקי חו"ל. הם יכולים להישאר שם ולא ייגרם כל נזק למדינה. ממילא חלקם הגדול רק זקוק למדינה על מנת לקבל את נכסיה במחירי מציאה, הם מגלגלים את עסקות הרכישות והמיזוגים לא מהונם העצמי אלא במינוף של 90% בכספי הבנקים (קרי הפקדונות שלנו) ובכספי קרנות הפנסיה שלנו ולא תורמים הרבה לכלכלת המדינה ובוודאי לא למיסיה עם כל תכנוני המס "כחוק". אנו נישאר עם אילי ההון האתיים שתרמו תרומה מכרעת לכלכלת המדינה, לפיתוח הפריפריה, לתעסוקה, שמשלמים את כל מיסיהם. אנו נישאר עם יזמי ההיי טק, עם המעמד הבינוני שילך ויגדל, עם המעמד הנמוך שילך ויקטן, עם אותם גורמים בעשירון העליון שיראו אתגר בהובלת הרפובליקה השניה של ישראל לעתיד של צדק חברתי, של שגשוג כלכלי, של שוויון מירבי, של דמוקרטיה אמיתית, כפי שלא הייתה מעולם בישראל שעברה מניאו בולשביזם לניאו ליברליזם, אך שתיתכן כפי שאנו רואים בעיניים כלות במדינות הקטנות, האתיות, השוויוניות והעשירות ביותר בתל"ג לנפש: שוודיה, נורבגיה, דנמרק, פינלנד, הולנד, ניו זילנד ושוויץ. אנו יכולים להגיע ליעד זה עוד בדורנו, זה בהישג יד, זהו כורח המציאות, זה יקרה בדרך אבולוציונית, כי עם ישראל קם בארץ ישראל בה נכתב הספר הראשון בעולם על אתיקה במגזר הציבורי, בעסקים, ביחסים הבינאישיים – התנ"ך. לא דרושים לנו נביאים כעמוס על מנת להראות לנו את הדרך. הדרך סלולה וברורה ועלינו לצעוד בה באומץ אם אנו חפצי חיים.

קריטריונים לקבלת משרה של עובד ציבור בישראל 2018 - סאטירה

להלן שאלון קבלה למשרה של חבר כנסת, ראש עיר, מנהל משרד, רב ראשי, נשיא, נגיד, בכיר במשטרה ובצבא. אם המועמד עונה על קריטריון אחד הוא מתקבל. עמידה בכמה שיותר קריטריונים היא ערובה להצלחה בתפקיד.

1. האם גנבת כסף מניצולי השואה, מעמותות, מהמדינה, מהעירייה, מהצבא, מלקוחות או סתם מחלכאים ונדכאים?

2. האם קיבלת שוחד ישיר או עקיף מטייקונים, מנהלי מפעלים, קבלנים או אזרחים הרוצים לקדם את ענייניהם?

3. האם אנסת מנהלת לשכה, עובדת נקיון במלון, חיילת, תלמיד ישיבה, שוטרת, שחקנית, שדרנית, זקנה בת 90?

4. האם הטרדת מינית פקידה, עוזרת בית, עובדת ציבור בלשכתך, בביתך, במדרשה, בבסיס משטרה או צבא?

5. האם קיבלת מתנות או הזמנה להרצאות במאות אלפי ש"ח, או לפחות השתמשת במידע פנים להתעשרות קלה?

6. האם טסת לחו"ל על חשבונך או טייקונים לחתונה, מסיבה או לקחו אותך במטוס פרטי לחגוג אירוע משפחתי?

7. האם בהיותך ראש ממשלה או שר שלחת אנשים החפצים בעזרתך לקנות ציורים של אשתך, לקבל ייעוץ ביחסי ציבור אצל רעייתך, לשלם מיליונים לבנך עבור שיטוט באינטרנט, לתת סיקור אוהד לך ולאשתך בעיתון ובאתר?

8. האם אתה מעדיף לקבל את הכסף במעטפות דולרים, במקלטי מס בארובה, בכרטיסים כפולים מסוכנות נסיעות?

9. האם אתה נוהג להזמין האזנות סתר, מכתבי השמצה, בלשים ואנשי משטרה בדימוס על מנת לקדם את ענייניך?

10. האם אתה ממנה את מקורביך לתפקידי דירקטורים, מנהלי חברות ממשלתיות או יושבי ראש של ארגונים?

11. האם יש לך קשרים עם העולם התחתון, עם משפחות הפשע או עם אוליגרכים, בעלי קאזינו וברוני סמים?

12. האם אתה נוהג לקבל את ברכתם של באבות, משיחים, מגידי עתידות, אסטרולוגים, מתקשרים עם רוחות, או לפחות מארגונים שונאי ישראל מהשמאל ומהימין, פשיסטים, תומכים בחרם על ישראל, מכחישי שואה וכדומה?

בעלי המקצועות הבאים לא יתקבלו בשום פנים ואופן לאחת המשרות הנ"ל ומועמדותם תיפסל מראש:

1. פרופסורים

2. סופרים

3. יזמי היי טק

4. אתיקנים

5. שופטים

6. אנשים לא מקושרים

7. לוחמי אמת למען צדק חברתי וכלכלי

8. אנשים שהרוויחו את לחמם ביושר, לא העלימו הכנסות, שילמו את מלוא המיסים, לא עשו תספורות, לא זייפו תעודות, העדיפו את טובת המדינה על פני טובתם האישית, אמרו את האמת, חיו מיגיע כפיהם ולא מעושק הציבור.

9. אזרחים שהם לא מהמרים כפייתיים, לא מבקרים בקאזינו בקביעות, לא משקיעים את כספי הפנסיות בהשקעות מפוקפקות, שהולכים להצגות, קונצרטים קלסיים ואנדלוסיים, סרטי איכות, מוזיאונים, הרצאות וקוראים ספרים.

10. מתריעים נגד שחיתות, גניבות, עוולות, או שוד הקופה הציבורית, משתתפים בהפגנות ובמחאה חברתית, וגם אם סתיו שפיר ואיציק שמולי נבחרים לכנסת הם ישארו באופוזיציה ואפילו לא ייבחרו לעמדת הנהגה במפלגתם.

11. ההולכים בדרך הביניים, בלי קיצוניות, לא פונדמנטליסטים, לא מטיפים לשנאת האחר על בסיס דת, גזע, עדה, מין והעדפה מינית. רואים את המדינה האהובה כמקשה אחת, יהודים וערבים, מזרחים ואשכנזים, חרדים וחילוניים.

12. אזרחים ישרים

אל תדאגה, חברים, ILLEGITIMI NON CARBORUNDUM, אתם יכולים לבקש את תרגום האמרה הלטינית הזאת מחברי הכנסת שישמחו לתרגם זאת, כי הם מצויים היטב בקלאסיקונים, כמו גם בכימיה, בספרות, ובמיוחד באתיקה. או שמא הם מצויים יותר במשפטים בשביל לפעול בשולי החוק, בראיית חשבון בשביל לשלם כמה שפחות מס, בכתבי הקודש בשביל לקבל סיעתא דשמיא על כל מעלליהם, בתקשורת על מנת לקבל עיתונות אוהדת תמורת חקיקת חוקים המסייעים להם ולטייקונים בעלי המדיה על חשבון הציבור הרחב. אין ספק שדיוגנס, עמוס וגנדי ההודי הם המודלים לחיקוי של חברי הכנסת היקרה שלנו, של הפקידים הבכירים, הרבנים והמנהיגים שלנו, הידועים בצניעותם, ביושרם, בחריצותם, בשירות המסור לאזרח הקטן, ברדיפת צדק חברתי, כלכלי ושלטוני. אין להם כספות בהם הם מחביאים מיליונים, הם לא מתחזקים שלושה בתים על חשבוננו, הם לא רוכשים בתים בחצי המחיר מטייקונים החפצים ביקרם, אין להם אימפריות הרשומות על שם ילדיהם, הם אינם לוטשים עיניים למשרה אצל הטייקונים. אל יפול רוחכם, הממזרים לא יכריעונו. מספרים על דיוגנס שהלך עם הפנס לחפש את הצדק עד שהגיע לכנסת שלנו ומאז הוא מחפש את הפנס. **כל אלה שהולכים לחפש את המלוכה בכנסת ובתפקידים בכירים בשירות הציבור מוצאים שם את עושרם ואת עוניינו ומוצאים שם את חבריהם האתונות!**

אפילוג

לכבוד יום העצמאות השבעים למדינה ערכנו משאל בקרב החברים שלנו ולהלן התוצאות. כל דמיון עם משאלים דומים בקרב עיתונאים, דברי אישים דגולים, כולם אנשי כבוד, ומאורעות אקטואליים הוא כמובן מקרי בהחלט.

1. השירים האהובים ביותר – התקווה, ירושלים של זהב, עוף גוזל.

2. המנהיגים החשובים ביותר – דוד בן גוריון, יגאל אלון, מנחם בגין.

3. העיתונאים הטובים ביותר – אריה אבנרי, בן-דרור ימיני, נוח קליגר.

4. העליות שתרמו הכי הרבה למדינה – הרוסים, המרוקאים, התימנים (ומיד אחריהם – הסודנים והאריתראים...).

5. הסופרים הדגולים ביותר – יהושע סובול, משה שמיר, אפרים קישון.

6. המשוררים המצטיינים ביותר – נתן אלתרמן, נעמי שמר, אורי צבי גרינברג.

7. הבדרנים המצחיקים ביותר – הגשש החיוור, ספי ריבלין, חנוך דאום.

8. הזמרים הישראלים ביותר - יהורם גאון, אביהו מדינה, ריטה.

9. האבות הקדמונים של האנושות – הקופים שמטפסים על עצים, מנשקי הקמעות והנאנדרטלים.

10. מה היא עבורך מדינת ישראל? מבצר, כור היתוך מאחד ולא שבטים שבטים, והכי חשוב - בית אהוב לכוולנו.

הרשות השופטת והפרדת הרשויות

כשאני למדתי בחוג למדעי המדינה בראשית שנות השישים נאמר לנו כבר בשעה הראשונה שיש במדינה שלוש רשויות – הרשות המבצעת, הרשות המחוקקת והרשות השופטת. כיוון שלמדנו עם הבת של מבקר המדינה צויין בחטף שיש גם גופים האמורים לפקח, על מי בדיוק לא היה ברור. בתיאוריה, אף צריך היה להיות איזון בין שלושת הרשויות. אבל ישראל סבלה תמיד מימיו של בן גוריון ועד אלה של נתניהו מעודף כוח לרשות המבצעת. כיום, הרשות המבצעת שולטת כמעט בכל, נוגסת בסמכויות הכנסת ובית המשפט העליון ולמעשה לא רק שיש לנו פלוטוקרטיה דה פקטו במדינה הנשלטת על ידי הטייקונים והאלפיון העליון ועושי דברם הפוליטיקאים ומנהלי האוצר, אנחנו גם למעשה דמוקרטיה אוטוריטרית, כאשר ראש הממשלה מנהיג את המדינה עם השפעה מינימלית מצד שריו, הכנסת והאופוזיציה. לכנסת יש פחות ופחות סמכויות, מנהלי האוצר מגישים לה לאישור תקציב עם עמימות גרעינית שהשקיפות ממנו והלאה, השרים וסגני השרים מהווים בפועל כמחצית מחברי הכנסת של הקואליציה ולא נמצאים כמעט במליאה, וכיוון שממילא לא ניתן לתפקד בכנסת, גם חברי האופוזיציה אדישים למדי. אם הייתי צריך לכמת את מקבילית הכוחות דה פקטו בין שלושת הרשויות אני משער כי לרשות המבצעת יש כ- 60% מההשפעה, לרשות המחוקקת 20% ולרשות השופטת 20%. וזה יוצר אנטגוניזם בין שתי הרשויות המקופחות שבמקום להילחם בעודף הכוח של הרשות המבצעת מתקוטטות על השאריות שהיא משאירה לשתיהן.

ברק התחיל עם "המהפכה" שהכל שפיט ואילו הכנסת בראשות הליכוד החלה בקונטר רבולוציה במטרה לקבל חזרה חלק מהכוח שהפסידה לבית המשפט העליון. אך בהתאם לפתגם הטורקי הידוע "לסולטן יש עצירות ועושים חוקן לויזיר", היא לא מעזה להילחם נגד הרשות המבצעת שהיא זאת שנוגסת בכל הכוח, כי היא חזקה מדי. וכידוע בישראל אנחנו מעדיפים להיות גיבורים על חלשים – על המעמד הבינוני, על העניים, על העולים מצפון אפריקה ועל העולים מרוסיה, על ניצולי השואה, על הזקנים, החולים, הנכים וכל מי שזקוק לעזרת המדינה, אך המדינה עושקת אותו עוד יותר כי הוא חלש והיא מעדיפה ללחך את פנכתם של הטייקונים, החברות הגדולות ואלה שמחזיקים במוקדי הכוח בתקווה שאחרי "שירות חובה" באוצר או בבנק ישראל, בממשלה או בכנסת, יזכו למשרות שמנות אצל טייקון כלשהו כשוחד סמוי על זה שהם הפריטו לו את כל המדינה בנזיד עדשים, קיצצו במיסי החברות, במיסים לעשירים, במיסי הירושה שלא קיימים, במיסים והיטלים סוציאליים ומגדילים לנו מיסים עקיפים.

במאבק בין הרשות השופטת למחוקקת על סמכויות - שניהם צודקים, כי לא הכל שפיט וגם לא ניתן לבטל חוקים על פי שרירות ליבם של כמה שופטים כאשר רוב חברי הכנסת קבע אחרת. עד כמה הרשות השופטת אכן תומכת בדמוקרטיה או באג'נדה יונית, בכיפופי ידיים ובמאבקי אגו זאת שאלה של השקפה אישית. אני בוודאי לא מאמין שהחוכמה ניתנה רק לשופטים ושהם מעוז הדמוקרטיה. מספיק לראות איך נבחרים השופטים, עם כל הסחר סוסים הנלווה לכך, ההשפעות הפוליטיות, הרצון למנות את אנשי שלומנו, לא למנוא שופטים שאנחנו לא אוהבים או שלא תומכים באג'נדה שלנו. השופטים רחוקים מלהיות טלית שכולה תכלת וגם חברי הכנסת ובוודאי שחברי הממשלה ומנהלי המשרדים. כולם כבר מזמן שכחו שהם נבחרו או מונו על מנת לשרת את הציבור והציבור זועק תחת חוסר שוויון משווע, עם אחוזי עוני מסמרי שיער, עם רצח של מדינת הרווחה, הפרטה של השירותים לטייקונים לא אחראים (כשלימדתי שלושה קורסים על אתיקה את הנהלת חברת חשמל ואת הועד נהגתי לאמר להם שעדיף לי שהם עושקים אותנו במקום טייקון המקורב לצלחת, כי הם בכל זאת מקיימים כמה אלפי משפחות)... והעם מאושר!

אבל כבר בתנ"ך למדנו על "אהבתי את אדוני", כי האדון אומר לנו שצריך לפחד מהחילוניים ומהחרדים, מהערבים הנוהרים לקלפי, מאבטלה ומיתון, מהפלשתינאים, מהאשכנזים והמזרחים, הפרד ומשול – מאז ימי הרומאים, עבור בימי הבריטים ששיסו אותנו עם הערבים ועד ימינו אלה, קודם עם בן גוריון בלי חירות ומק"י, עם פחד פרנואידי גם מאחדות העבודה ומפ"ם, ועכשיו עם נתניהו שהוא אשף בשיסוי וליבוי יצרים. לא שמרצ וחוגי היונים יותר טובים, ועל כך אני מרחיב את הדיבור בספר ומתריע מפני הפונדמנטליזם שלהם שהוא מסוכן לא פחות מהפונדמנטליזם הכביכול פשיסטי של הליכוד, שמרוב זה שצועקים זאב זאב (במיוחד אם זה השם הפרטי שלך), כל היונים חיים בשלום, לא תחת סורג ובריח כפי שהיה מתבקש בשלטון פשיסטי, שהם חוזים שיהיה מאז הליכוד עלה לשלטון לפני ארבעים שנה. אז אנחנו חיים במצב של מלחמת הכל בכל, כשיש מי שצוחק מבעד לעשן הסיגרים כשהוא רואה איך מתקוטטים השופטים עם חברי הכנסת, כשהוא זה ששולט למעשה בכל, ללא עוררין ולעולמי עד.

לא שכחנו את גופי הביקורת. מבקר המדינה מנסה, כשבראשו עומד מנהל מוצלח, להתריע על הליקויים, אבל כמעט אף פעם לא מפיקים את הלקחים לא בטווח הקצר ולא בטווח הארוך. מתפרסמות כמה כתבות ועוברים לסדר היום.

הרשות המבצעת הייתה לעיתים יוצאת למאבק נגד המבקר בייחוד אם הוא אקטיביסט עד שלמדה שהתפקיד העיקרי של המבקר הוא להוציא קיטור – מין קטרזיס מודרני. זה נותן הרגשה טובה, כמו אחרי יום הכיפורים, כשאתה משוכנע שהקדוש ברוך הוא מחל לך על כל עוונותיך – שגנבת, הטרדת, עשקת, שיקרת, השתמטת ורימית, לא כיבדת את אשתך, את החברים שלך ובוודאי שלא את חוקי התורה על צדק ויושר, אם כי אתה מקפיד על הלכות כשרות, לא נוסע בשבת ומקיים מצוות נידה, כשאתה זוכה לראות את אשתך מבעד למאה השכבות שהיא עטופה בהן, לא מקיים את מצוות והדרת פני זקן אך מקיים את מצוות הדרת נשים ומפנה את ראשך הצידה בשאט נפש כי קול באישה ערווה, וגם מראהה, וגם שמה כשאתה מסתפק בקריאתה בפסס פסס. בישראליסטן של 2018... אין גם פיקוח אפקטיבי על הבורסה כשהשחיתות גואה, על הבניה עם מאות התאונות של פועלי הבניין, על המזון עם ההרעלות התכופות, על איכות הסביבה עם הזיהום הקטלני במפרץ חיפה ובכל הארץ, על הכשרות, על כל דבר. מקצים בקושי 10 פקחים, כשברור שלא יוכלו למלא את תפקידם, ומפקירים את האזרח הקטן לחסדי החברות שרוצות להשיא את רווחיהן, מונח שבהגדרה אינו אתי, כי כל השאת רווח היא על חשבון הלקוח, העובד והקהילה.

השופטים נושאים את שם הדמוקרטיה ברמה עד שאתה מקבל את הרושם כי רק הם דואגים לדמוקרטיה וכל האחרים מנסים רק להתנכל לה, בעיקר הרשות המבצעת והרשות המחוקקת. בכלל, ה"דאגה" לדמוקרטיה כבר יצאה מכל פרופורציה. כשהייתי צריך להרכיב מדד שימדוד את שגשוג המדינות מבחינה כמותית וערכית התחבטתי האם לתת שקלול שונה למדדים מסוימים כמו מדד הדמוקרטיה ומדד החופש האישי. בסופו של דבר ולאחר התיעצות עם רבים וטובים החלטתי לתת שקלול זהה לכל 50 המדדים כמו מדד העוני, הדמוקרטיה, החופש האישי, חופש העיתונות, חופש כלכלי, השוויון, השלום, הבטחון, התמ"ג, היחס חוב/תוצר, האושר, איכות החיים וכדומה. מה זה שווה לחיות בדמוקרטיה כהודו עם עוני ושחיתות בין הגדולים בעולם, והאם לא עדיף לחיות בסין בלי דמוקרטיה אך עם רווחה ואיכות חיים גדולים בהרבה. ברור שעדיף לחיות בעשר המדינות הכי משגשגות והכי אתיות – אין כמו לוכסמבורג, שווייץ, דנמרק וניו זילנד – אך לא כולם זכו להיוולד שם ויש לבדוק חלופות. כך, אם יחול איסור על עובד ציבור לעבור לשוק הפרטי אם כיהן בעמדת מפתח זה פוגע בחופש העיסוק, אך זה ימנע בוודאות עוני, אי שוויון, שחיתות והעדר תקציבים למפקחים, למשטרה ולאיכות הסביבה, כשמנהלי האוצר לא יפריטו את המדינה בנזיד העדשים לטייקונים, יפחיתו מיסים לעשירים וירפדו לעצמם את העבודה הבאה שלהם בשוק הפרטי שם ירוויחו מיליונים. אותו דין חל על המפקחים על הבנקים העוברים לנהל בנקים. סדום ועמורה...

אני רואה בספרי זה את התמונה הכוללת ולפיכך מגיש פתרון הוליסטי. מן הדין שגם קברניטי המדינה לא יעלו את טובתם האישית על ראש שמחתם. השופטים שכה חרדים לדמוקרטיה, שלטון העם, יעשו טוב אם יעשו בדק בית ויראו האם העם מיוצג ברשות השופטת כמתבקש בשלטון דמוקרטי. אין הכוונה לייצוג מדוייק על פי אחוזים באוכלוסיה ולמינוי אנשים לא ראויים, אך זה בוודאי לא דמוקרטי כשיש נומרוס קלאוזוס למזרחים ולערבים בבית המשפט העליון בעוד שיש עשרות שופטים ראויים לכך לא פחות מאשר אנשי שלומנו המתמנים, עם אג'נדה דומה, מוצא דומה, אליטה דומה. פעם היתה הדרת נשים במוסד מכובד זה, אך אחרי שהבעיה נפתרה, מן הראוי שדווקא הנשים שפרצו את תקרת הזכוכית ידאגו ליצוג הולם גם למזרחים וגם לערבים, גם לחרדים וגם לימנים. הן פרצו את תקרת הזכוכית אך שכחו שהן עובדות בבית מזכוכית. אני לא רואה כל פסול בניסיונה של שרת המשפטים לאזן את השקפות העולם של שופטי העליון ולא רואה בכך פגיעה בדמוקרטיה, אדרבא זהו ביטוי מובהק של דמוקרטיה. אלא אם כן דמוקרטיה היא בנוסח מפא"י, שבה דמוס מתורגם ל- "אנשי שלומנו", "פין אינזערע", אבל מכיוון שלא רבים מקרבם הם ספרדים יוצאי יוון השולטים ביוונית, מובן למה דמוס זה - בעלי אותה השקפת עולם שאין בילתה.

אני גם לא מבין איך שופטים הדוגלים בדמוקרטיה ובדאגה לאזרח נותנים יד לעינוי דין, כשמשפטים נגררים שנים רבות, לעיתים גם עשור עם כל הערכאות. עם ישראל אוהב להתדיין ויש הכי הרבה עורכי דין לנפש, אז דווקא בשל כך צריך היה למצוא את המנגנון שמשפט לא יארך יותר מכמה חודשים כולל כל הערעורים. אני בא מעולם העסקים ואם היה קיים עסק עם תפוקה כל כך דלה ופרקי זמן כה גדולים הוא כבר מזמן היה פושט את הרגל. או שמא באמת אנו עדים לפשיטת רגל של המערכת השופטת, עם עינויי הדין והתועלת האפסית שיש לפסקי הדין אחרי כל כך הרבה זמן. איני נמנה על החסידים הגדולים של בית המשפט העליון ושל שופטיו ומעולם לא ביקרתי בו, למעט בפעם אחת כשהתפנו לי כמה שעות ורציתי לראות את הפלא הארכיטקטוני, על פלא שיפוטי לא נדבר. באים אחרי עשר שנים ויותר שתי חברות שמתדיינות בכל הערכאות ומגיעות סוף סוף לערכאה הכי גבוהה. ובאמת ישבו בדין שלושה שופטים לעילא וכל מה שיש להם להגיד זה שייצאו החוצה וינסו להגיע לפשרה. בשביל זה הם בזבזו מיליונים בהוצאות משפטיות, בזבזו למעלה מעשור, הוסב להן נזק עוד יותר גדול בגלל התמשכות הדיונים, וכל מה שהשופטים המכובדים יכולים לייעץ להם זה שינסו להגיע לפשרה. הרי אם יכלו להגיע לפשרה לא היו עוברים את עינויי הדין הנוראיים האלה. אני לא אשכח לעולם את היוהרה של השופטים (כבוד השופט תרתי משמע), את זה שהחוכמה היא נחלתם מדורי דורות, ומה הוא שיא החוכמה – מה שכל גננת אומרת לילדי הגן "תשלימו, ילדים"!

אבל גם בכנסת לא ביקרתי בעולם, כי אין לי כבוד גדול למוסד זה ולנבחרי הציבור, מכל הסיבות המפורטות בספר זה, שביסודו ערעור על המוסדות הקיימים ואתחול מחדש של כל המערכות – השופטת, המחוקקת והמבצעת. ברשות המבצעת ביקרתי רבות, עקב עבודתי כאיש עסקים, במשרד האוצר, התמ"ת ובבנק ישראל שיש לי הערכה מאוד נמוכה להם כפי שמוסבר בהרחבה בספר. מכל מוסדות הממשלה יש לי את ההערכה הרבה ביותר, וכמוני גם לרוב האוכלוסיה, רק לצה"ל ולמערכת הבטחון המתפקדים למרות כל האילוצים בצורה היעילה ביותר. אבל כשקציני צה"ל ניסו לעבור למערכת הפוליטית הם כשלו במרבית המקרים. ואולי צריך לדבוק במימרה "היצמד למה שאתה יודע הכי טוב לעשות". אתה יכול להיות איש אשכולות, פולימת כלאונרדו דה וינצ'י, אבל אין זה אומר שאם היה עובר מתחום התיאוריה לתחום המעשה הוא היה מצליח באותה המידה אם היה מיישם את ההמצאות שלו. מי שגורם לעינוי דין הוא בהגדרה לא דמוקרט כי הוא עושק את העם שממן אותו. כולם חוברים להגיע למצב עגום זה – האוצר שלא מקצה את המשאבים הראויים, השופטים שלא עושים הכל למעט את עינוי הדין או מתפטרים, הציבור שנזקק למשפטים למרות עינוי הדין. אם כי נודע לי שגם אם מגדילים את מספר השופטים זה לא מקטין את עינוי הדין. אבל בהחלט ניתן היה להגדיל בצורה משמעותית את מספר חברי בית המשפט העליון על מנת שלא יהיה מועדון כה אקסקלוסיבי, הוא ייתן ייצוג למגוון דיעות ושכבות אוכלוסיה, ויוכל לטפל בכל המקרים בזמן.

האם בית המשפט נגוע בגזענות, בהתנשאות, בהדרת מזרחים מעמדות מפתח? נבדוק את מקרה "מבחן בוזגלו". מדוע בית המשפט מדבר על מבחן בוזגלו ולא על מבחן בוגוסלבסקי? שופט בית המשפט העליון אהרון ברק, אז היועץ המשפטי לממשלה, טבע את המושג כשאמר "דין ידלין – כדין בוזגלו". זה פורש בזאת שאין הבדל בפני החוק בין החזק לחלש, בין האשכנזים הותיקים למזרחים העולים החלשים. האם אין בכך קונוטציה גזענית, מתנשאת, שפשוט העם, DUPONT הישראלי, הוא בוזגלו מרוקאי ולא בוגוסלבסקי אשכנזי, אם כי ייתכן ובוזגלו הגיע מקזבלנקה הוא דוקטור לפילוסופיה עם שפת אם צרפתית. כל אדם שטובע משפט כזה אמור לדעת שגדול הפיטנים במאה העשרים של יהדות מרוקו היה דוד בוזגלו, כל מי שמשתמש עדיין במושג אמור לדעת שד"ר מאיר בוזגלו הוא אחד מגדולי הפילוסופים בישראל, מרצה לפילוסופיה באוניברסיטה העברית. שחיים בוזגלו הוא אחד מגדולי במאי הקולנוע והטלוויזיה בישראל. אני מתאר לעצמי שיש פשוטי עם ששמם בוזגלו, אך יש אולי לא פחות פשוטי עם ששמם ברק, ביניש או בוגוסלבסקי... אז למה דווקא בוזגלו? מה יש בשם? אולי בכלל יש בוזגלו שעיברת את שמו לברק? אז הוא כבר הפסיק להיות אדם פשוט? אבל אנשים אוהבים להכליל, פשוטי העם נקראים בוזגלו, "הכל שפיט", מי שמתנשא כלפי המזרחים והבוזגלוס אולי גם מתנשא כלפי הכנסת ורואה בבית המשפט העליון מוסד מורם מעם, שאולי יש בו נומרוס קלאוזוס למזרחים וערבים, אולי יש לו אג'נדה, אבל כל מי שמעז לתקוף או אפילו לבקר אותו הוא אנטי-דמוקרט, פשיסט, לא שייך ל"כת" הנכונה, עם השם, היוניות והמוצא הנכון.

כשכתבתי את עיקרי המצע של תנועת הרפובליקה השניה לפני כעשור התייחסתי לח"י נושאים שהיו במהות הרפובליקה החדשה. אם נרחיב, נמצא אולי כי יש 30 בעיות מהותיות שישראל לא הצליחה למצוא להן פתרון ועלולות למוטט את אושיות המדינה. הכיבוש הוא אחת מהן, אם כי לא החשובה ביותר, אליבא דיונים. אך בעיה לא פחות אקוטית לקיום המדינה ולרווחתה היא בעית הרשות השופטת ובמיוחד ההתעסקות של רבים מהשופטים עם פרישתם בשיבה טובה ובפנסית שיא בבוררויות בשכר עתק. בסעיף 12 כתבתי: **"הרשות השופטת**: תישמר עצמאות הרשות השופטת. יוגדלו תקני השופטים תוך צמצום דרסטי בעינוי הדין. יוקם בית משפט לעבירות כלכליות עם שופטים המומחים בתחום. ייאסר על שופטים לעבוד כבוררים עם פרישתם." לית מאן דפליג שהרשות השופטת צריכה להיות עצמאית ונקיה מהתערבות גורמים חיצוניים. זהו תנאי הכרחי לקיום הדמוקרטיה. על מניעת עינוי דין והגברת ה"תפוקה" של מערכת המשפט כבר דיברנו, כמובן בלי לפגום כהוא זה באיכות פסקי הדין. על הקמת בית משפט לעבירות כלכליות דובר רבות ונעשו צעדים חשובים בכיוון הזה, וזאת בהחלט תופעה חיובית, כי כאיש עסקים נתקלתי לעיתים בבורות מדאיגה של שופטים בכלכלה, במניות, בבורסה ובעולם העסקים. שופטים הדנים בנושאים כלכליים חייבים להיות בקיאים בכלכלה ובעסקים אחרת הם יכולים להיות מושפעים מהרטוריקה של עורכי דין מבריקים המציגים טיעונים מופרכים, שכל מי שמבין בכלכלה יכול להזים אותם למרות הרטוריקה. והכי חשוב – יש להגדיל פי כמה את העונשים על עבירות הצווארון הלבן כשפוליטיקאים וטייקונים נתפסים (רובם לא נתפסים) שישבו עשרים שנה בבית הסוהר כמו גדולי הפושעים, כי אין הבדל בגודל הנזק שהם גורמים לקהילה.

כאן המקום להגיד גם מילה טובה על מערכת המשפט, שלא יחשדו חס וחלילה שאני מוטה נגדה. ככלל, ניסיתי כל חיי להדיר עצמי ממשפטים כי ידעתי שבית המשפט הוא זירת אגרוף שבה לא הצדק מנצח אלא מי שחובט הכי חזק. ומכיוון שהחזקים והעשירים חובטים הכי חזק, יש להם את עורכי הדין הכי טובים והכי מרשימים, שהשופטים נמצאים באותו ה"מיליה" כמוהם, הדין כדברי בלזק בראשית דבר של הספר נוטה לכיוון החזקים. אבל עבדתי עבור חברות שנזקקו מדי פעם לבית המשפט. ובאחת הפעמים התדיינו בפני שופטת בית המשפט המחוזי בחיפה, אישה מבריקה המבינה בכלכלה, בנושא סבוך של רכישת חברה ישראלית שהייתה בפשיטת רגל על ידי חברה אמריקאית

שאני יצגתי בישראל. עיבדתי עם החברה האמריקאית הצעת רכש במחיר נמוך יחסית, אך עם ערבות בנקאית לסכום זה ואפשרות רכישה בסכום זה של מניות החברה האמריקאית שעלו פי כמה בשנים האחרונות בבורסה האמריקאית. כך היה רף תחתון – הערבות הבנקאית, ורף עליון – עליית מחירי מניות החברה שיכלה להקפיץ את מחיר הרכישה פי כמה ובכך להחזיר את כל החובות לכל הנושים מבלי שזה יהיה על חשבון החברה האמריקאית. אבל לפתע קם לנו מתחרה - חברה ישראלית אחרת, עם עבר מפוקפק ועתיד עוד יותר מפוקפק, שהציעה עבור הרכישה מחיר כפול משלנו אבל כולו במניות החברה הישראלית. שופט שאינו מבין בכלכלה, בעסקים ובבורסה היה אולי נוטה לפסוק לטובת החברה הישראלית כי היא מציעה מחיר כפול. אבל העניין היה כאמור יותר סבוך. עורך הדין שלנו ניסה להסביר זאת לשופטת אבל התקשה להסביר לה את הצד העסקי וכל פעם הייתי צריך ללחוש לאוזנו מה להגיד לה. עד אשר קצה נפשה של השופטת והיא אמרה: "אולי מר יעקב קורי הנכבד יואיל בטובו להסביר לי בלשונו מדוע מה שמציעה חברתו עדיף לחברה בפשיטת רגל על פני ההצעה המתחרה". הצגתי לה במספר משפטים את העניין, למה זה טוב לכולם, למה החברה בפשיטת רגל מקבלת בכל מקרה את המחיר שהצענו, בעוד שאם היא תקבל את ההצעה המתחרה והחברה הישראלית תפשוט את הרגל היא תישאר בלי כל תמורה. בעוד שבחלופה שלנו יש מחיר מובטח וסיכוי טוב שהנושים יקבלו את כל כספם חזרה אם המניה האמריקאית תמשיך לנסוק. השופטת הבינה זאת מיידית ופסקה לטובתנו. אחרית דבר – החברה המתחרה פשטה את הרגל כמה חודשים מאוחר יותר ונושי החברה הנרכשת היו מאבדים את כל כספם. מניות החברה האמריקית קפצו פי כמה והנושים שמימשו את המניות קיבלו את כל כספם חזרה. השופטת עשתה דין צדק כי הבינה בכלכלה ודאגה לאזרח הקטן.

אף אחד לא הרים את הכפפה ולא צידד או התנגד להצעתי לאסור על השופטים לעסוק בבוררויות אחרי שהם יוצאים לגמלאות. ההצעה שלי כמו הצעות רבות אחרות שלי ירדה לתהום הנשיה, בעוד שאם הייתה מיושמת היא יכלה להביא לכך שיתווספו לתקציב המדינה עשרות מילירדי שקלים. יישום ההמלצה שלי עשוי היה לפתור את כל בעיות איכות הסביבה בישראל, לפתור חלק נכבד מבעיות העוני, להוסיף תקציבים משמעותיים לחינוך ולבריאות. וכל זאת למה? נתחיל מזה שאני מאמין ששופטים לא צריכים לעבוד עם יציאתם לגמלאות בגיל שבעים. אני מאחל להם הרבה בריאות תוך שיבה טובה ולא צריך להעמיס עליהם עוד בוררויות סבוכות אחרי קריירה של עשרות שנים בעמוס עצום שבו היו צריכים לפסוק במקרים סבוכים ביותר. בגלל זה הם מקבלים את הפנסיה הגבוהה ביותר בסקטור הציבורי כציבור והם לא צריכים להתחיל לדאוג לביתם בגיל שבעים. אבל הבעיה העיקרית היא שבפסיקותיהם הם צריכים לדאוג לאזרח הקטן, ל"ברק" הקטן, ל"בוגוסלבסקי" הקטן, ל"ישראלי" הקטן וגם ל"בוזגלו" הקטן (שלא לדבר על ה"קורי" הקטן, ה"זועבי" הקטנה וה"שרנסקי" הקטן). אם השופטים עוסקים בבוררויות בין חברות גדולות ואנשים חזקים ומרוויחים סכומי עתק של מאות אלפי שקלים אם לא יותר, מי יערוב לכך שכשהם מכהנים כשופטים הם יהיו כל כך ישרים עד כי יפסקו נגד החברות הגדולות ושועי ארץ ובעד החברות הקטנות והאזרח הקטן שאף פעם לא יבואו אליהם לבוררויות. אפשר לבדוק עד כמה בתי המשפט פוסקים עבור האזרח הקטן והחברות הקטנות ועד כמה הם פוסקים עבור החברות הגדולות. אולי זה נובע מזה שהגדולים לוקחים את עורכי הדין הכי טובים, או שהם בהגדרה תמיד צודקים, אבל הערובה היחידה שיפסקו משפט צדק בישראל היא באם יאסרו על השופטים לעסוק בבוררויות עם פרישתם בגיל שבעים. אני תמה עד כמה אני היחידי שרואה בכך סכנה קיומית לדמוקרטיה, לצדק ולחוסנה של המדינה, אך אני משוכנע שאם יחול איסור מעין זה, יחד עם איסור על פקידי הציבור לעבור לשוק הפרטי ולרפורמות דומות יתווספו לתקציבי המדינה עשרות מילירדי שקלים.

אריסטו קבע בספרו "אתיקה" שהדרך הטובה ביותר היא דרך הביניים, שביל הזהב, המתינות והאיזון. כך אני גורס בכל כתביי והרצאותיי. יהיו כאלה שיגידו שכל ספרי על הרפובליקה השניה של ישראל הוא ספר קיצוני, עם פתרונות מהפכניים, הפוגע בחופש העיסוק, חופש הפרט, ערכי הדמוקרטיה והצדק. אבל אני מאמין שדווקא המצב הקיים הוא המצב הקיצוני שאינו בר קיימא לטווח ארוך ולכן יש לחתור למצוא מחדש את האיזון שיציל את המדינה. מה שמאפיין את עשר המדינות הכי משגשגות והכי אתיות הוא דווקא המתינות והאיזון, בעוד שבישראל אנו הולכים לקראת הקצנה, הפרת האיזון בין הרשויות, עושק האזרח הקטן והרס הדמוקרטיה. הבעיה היחידה שלי היא שאני לא משתייך לשום כת או אחווה ואני תוקף בצורה סלקטיבית את מרבית המערכת בלי שהתהיה לי אג'נדה יונית, ניצית, ניאו ליברלית או חרדית – כלומר קיצונית. אבל אם אני מחשיב עצמי למתון ואת הצעותיי למתונות זה לא אומר שהן פרווה, חצי קפה וחצי תה, דלוחות וחסרות חוט שידרה. אפשר להציע את אמצע הדרך ולהיות תקיף כצ'רצ'יל שנלחם גם נגד היונים הפציפיסטים כצ'מברלין וגם נגד מחרחרי המלחמה. להיות תקיף כדה גול שהציל את צרפת על חורבותיה של הרפובליקה הרביעית והקים את הרפובליקה החמישית הקיימת בהצלחה עד עצם היום הזה. להיות תקיף כבן גוריון שמצד אחד קיבל את תוכנית החלוקה ומצד שני לא נרתע להכריז על הקמת המדינה כנגד הצעותיהם של כל הפציפיסטים היונים שחששו שההכרזה תמיט עלינו אסון. מתינות יכולה להיות אם כן עם עצבי ברזל, עם נחישות ונחרצות, בלי צביעות וכפל לשון, תוך ראיית טובת העניין וטובת האזרח הקטן כערך עליון.

שקיפות בינ"ל-ישראל (ע"ר)
Transparency International-TI ISRAEL

תקציר מנהלים

דו"ח הערכת היושרה הלאומית[53]

ישראל 2013

חוסן, קיימות, אתגרים.

עד כמה חסינה המערכת הישראלית מפני שחיתות?

National Integrity System Assessment – Israel, 2013
How resilient is the Israeli Integrity System?
Strengths, Sustainability and Challenges.

ראש המיזם וחוקר ראשי:

פרופ' רן לחמן

יו"ר מרכז יזראלי לשקיפות ואתיקה בארגונים

שקיפות בינ"ל-ישראל

בכתיבת דו"ח זה נעשו מיטב המאמצים לוודא כי הדברים המובאים בו נכונים ומבוססים היטב. כל טעות או שגגה, אם ישנם, נעשו בתום לב וללא כל כוונה לפגוע באיש או במוסד כלשהו. עם זאת, עמותת שקיפות בינלאומית-ישראל ומחברי הדו"ח אינם אחראים לכל שימוש במידע ובממצאים המובאים בדו"ח שלא למטרה שלשמה נכתבו. הממצאים והמסקנות המתוארים במחקר ובדוח נכונים ליום 1.1.2013, הינם על דעת החוקרים בלבד ואינם משקפים את דעתם או עמדותיהם של הגורמים נותני החסות למיזם זה.

© Copyrights by T-I Israel (2014) www.ti-israel.org

© כל הזכויות שמורות לשקיפות בינלאומית – ישראל (ע"ר), תשע"ד www.ti-israel.org

אין להעתיק, לצלם, לשכפל, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכך דרך או אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכאני או אחר – כל חלק שהוא מהחומר בפרסום זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בפרסום זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מעמותת שקיפות בינלאומית – ישראל.

תל אביב 2014

---

[53] **הכרת תודה –** אנו אסירי תודה ל*קרן החדשה לישראל* ולחברת ***שיכון ובינוי*** על תרומתם הכספית שסייעה לביצוע המיזם, וכן לארגון ***Transparency International - TI*** על תרומתו הכספית לסיוע בהכנת הדו"ח לדפוס והדפסתו. ללא סיועם הכספי, מיזם הערכת היושרה הלאומית לא היה יוצא לפועל. על כך, יבורכו. תודתנו העמוקה לחברי צוות המיזם, חברי הועדה המייעצת וכן המשתתפים בראיונות ובדיונים על תרומתם המשמעותית לביצוע המיזם, להשתתפות בו ולהערכת איכותו. לכל אלה ולרבים אחרים שנטלו חלק בצורה זו או אחרת אנו מודים מקרב לב על הנכונות הרבה לתת כתף ולתרום מזמנם, ממרצם, ומעל לכך – מידיעותיהם ותבונתם וסייעו – סיוע שלא יסולא בפז – להצלחת מיזם מורכב ומתמשך זה. **צוות המחקר:** *פרופ' רן לחמן*, חוקר ראשי ומחבר הדו"ח; *גליה שגיא* מנכ"לית עמותת שבי"ל; *גלית אבידר*, רכזת המחקר; *עוז איילת פישמן*, מנהלת קשרי ממשל; חוקרות: *רחל פיש בן ישראל; יעל להב קורציון*. לתיאור הרקע המקצועי של חברי צוות המיזם, ראו נספח ג' בדו"ח המלא. התיאורים נכונים לזמן ביצוע המחקר.

חברי הועדה המייעצת[54]:

אוסקר אבו ראזק – עמית בכיר במשרד רואה חשבון קסלמן וקסלמן. בין שאר תפקידיו הציבוריים הרבים שימש כמנכ"ל משרד הפנים וכמשנה למנהל רשות המסים.

גב' מירב ארלוזורוב - עיתונאית ופובליציסטית לענייני כלכלה. שמשה עורכת המהדורה המודפסת של TheMarker . בעלת טור יומי ב-TheMarker , ועורכת מדור הדעות בו.

ד"ר מאיר גלבוע – סנ"צ במשטרה (בדימוס); היה חוקר ברשות ההגבלים העסקיים, יועץ מבקר המדינה למלחמה בשחיתות, ומרצה לקרימינולוגיה.

עו"ד איתן הברמן - מומחה במשפט ציבורי, חוקתי, מנהלי ועסקי. עו"ד הברמן משמש מזה שנים כיועץ בתחומי מפלגות, ממשל וחקיקה לתאגידים, וכן שימש כיועצה המשפטי של מפלגה גדולה בישראל.

פרופ' נעמי חזן - פרופסור באוניברסיטה העברית (אמריטה) ובאוניברסיטת הרווארד. מכהנת כראש בית הספר לממשל וחברה במכללה האקדמית תל אביב-יפו. שמשה כנשיאת הקרן החדשה לישראל. הייתה חברת כנסת מטעם סיעת מרצ ושמשה בין השאר כסגנית יושב ראש הכנסת.

השופט (בדימוס) שלי טימן – שימש כשופט 27 שנה, מהן 13 בבית המשפט המחוזי בתל אביב. משמש כפרשן בטלוויזיה וברדיו, וכותב בטור הדעות של ynet.

מר יובל יועז - עיתונאי, כתב ופרשן משפטי בעיתון "גלובס".

ד"ר ניסן לימור ראש המכון לאחריות אזרחית במרכז ללימודים אקדמיים, אור יהודה. עמית מחקר בכיר וראש פורום ון ליר למגזר השלישי, במכון ון ליר. משמש רפרנט מדינתי (ישראל) של פרויקט USIG של המרכז הבינלאומי למשפט ארגונים ללא מטרות רווח בוושינגטון, ארצות הברית. בעבר שימש כמנכ"ל המועצה להשכלה גבוהה, מנכ"ל לשכת נשיא המדינה.

מר סבר פלוצקר - כלכלן ועיתונאי. משמש כפרשן והעורך הכלכלי הראשי של העיתון "ידיעות אחרונות".

מר שלום קיטל - עיתונאי, מנכ"ל ועורך ראשי בחברת החדשות של ערוץ 2 בטלוויזיה. שימש כיועץ קמפיין בחירות למפלגת העבודה וכיועץ מיוחד לשר הביטחון אהוד ברק.

פרופ' אריה רטנר – נשיא המכללה האקדמית כנרת בעמק הירדן. היה פרופסור לסוציולוגיה וקרימינולוגיה בפקולטה למדעי החברה באוניברסיטת חיפה, כיהן כראש המרכז לחקר פשיעה משפט וחברה באוניברסיטה.

פרופ' שמעון שטרית - פרופסור מן המניין למשפטים באוניברסיטה העברית בירושלים ומכהן כראש מכון סאקר למחקרי חקיקה ומשפט השוואתי. כיהן כחבר כנסת וכשר בממשלה: שימש שר הכלכלה, שר המדע, שר הדתות והשר הממונה על הרשות השנייה לטלוויזיה ורדיו.

---

[54] לתיאור הרקע המקצועי של חברי הוועדה המייעצת, ראו נספח ד' בדו"ח המלא. התיאורים נכונים לזמן ביצוע המחקר. לרשימה מלאה של המשתתפים בשולחנות עגולים ותורמי-ידע נוספים, ראו בדו"ח הסופי

תקציר מנהלים

מיזם "הערכת היושרה הלאומית - ישראל" מציע הערכה של מוסדות הממשל והחברה העיקריים בישראל המהווים את עמודי-התווך עליהם נשענת מערכת היושרה הלאומית, והם האחראיים להעצמתה ולמניעת שחיתות במדינה. "מערכת היושרה הלאומית" מאפשרת ותומכת בקיום ערכים מרכזיים כגון איכות חיי האזרחים, פיתוח בר-קיימא ושלטון החוק. הנחת היסוד במיזם זה היא כי במדינה שבה אין יושרה ויש בה השחיתות, נפגעים איכות חיי האזרחים ושוויון ההזדמנויות, לא מתקיים בה שלטון חוק (אלא שלטון השוחד) ונפגעת הקיימות שלה.

מטרתו של מיזם "היושרה הלאומית – ישראל" שאותו מסכם דוח זה, היא ליצור בסיס ראייתי מוצק ככל האפשר לגבי מצב המשילות במדינה, ולהוסיף לכך את רמת היושרה שבפעולתם של עמודי התווך השונים הנבדקים כאן, בהתייחס ליכולתם לתמוך בשלטון דמוקרטי וצודק. מחקר מקיף זה לא רק מצביע על תחומים מסוימים הזקוקים לרפורמה, אלא הוא גם מספק נקודת התחלה ובסיס (Benchmark) לכל הערכה עתידית, מבוססת-ראיות (Evidence-based) של יושרה או שחיתות בישראל. הערכה זו יכולה לשמש גם ככלי להשוואה המודד שינויים שחלים לאורך זמן ולהשוואת רמת יושרה במוסדות השונים.

המסגרת המושגית של המיזם והמחקר כאן, מציגה את מערכת היושרה הלאומית כמושתתת על עמודי-תווך חברתיים-מוסדיים 'הצומחים' מתוך הרקע והתשתית הלאומיים, המהווים את היסודות לתפקודם. לכן, הערכת היושרה הלאומית כאן משולבת בניתוח של התנאים הפוליטיים, החברתיים, הכלכליים והתרבותיים, ברמה הלאומית, המהווים את התשתית הבסיסית למדינה, והיסודות אשר מהם ועליהם התפתחו וצמחו עמודי התווך והגיעו למצבם כיום. יושרה לאומית גבוהה מהווה, אם כן, בסיס למשילות טובה ודמוקרטיה ראויה. מערכת יושרה המתפקדת כהלכה מגינה מפני שחיתות ומקדמת מאבק רחב יותר כנגד ניצול לרעה של כוח, מעמד, עבירה או מעילה על כל צורותיהם, לא ברמת הפרט הבודד אלא ברמה המוסדית-לאומית. השחיתות (המנוגדת ליושרה) חותרת תחת משילות טובה, שלטון החוק וזכויות אדם בסיסיות. היא מובילה לשימוש לרעה במשאבים, מעוותת הקצאתם, מרמה אזרחים, פוגעת במגזר הפרטי והאזרחי ומשבשת שווקים פיננסיים.
מיזם הערכת היושרה הלאומית בישראל, מנתח ודן באחד-עשרה עמודי-תווך מרכזיים בחברה הישראלית המשקפים את תחומי הממשל, המגזר הציבורי והתחום האזרחי ואלה הם (טבלה 1):

טבלה 1: חלוקת עמודי תווך לפי תחום

ממשל	המגזר הציבורי	לא-ממשלתיים
הרשות המחוקקת	המנהל הציבורי	תקשורת
הרשות המבצעת	רשויות אכיפת החוק	החברה האזרחית
	ועדת הבחירות המרכזית	מפלגות
הרשות השופטת	ביקורת המדינה-נציב קבילות הציבור	סקטור עיסקי[55]

הגישה הבסיסית והמתודולוגיה במחקר זה היא לבדוק ולהעריך כל אחד ממוסדות (עמודי-תווך) אלה בשלושה ממדים שהם מהותיים ליכולתו לקדם יושרה ולמנוע שחיתות: א. יכולת התפקוד הכוללת של עמוד-התווך, במובנים של קיום המשאבים הדרושים לפעילותו ולמידת העצמאות בתפקודו או אי-תלותו בגורמים חיצוניים לשם תפקודו. שני אלה עומדים בבסיס כל התנהלות מוסדית אפקטיבית. ב. מידת המשילות הפנימית של עמוד-התווך, במונחי השקיפות, האחריותיות והיושרה בעמוד התווך, ממדים שהם מהותיים למניעת שחיתות בעמודי-התווך המוסדיים. ג. המידה שבה עמוד-התווך ממלא תפקיד (Role) בקידום המערכת נוגדת השחיתות ותומך בה: למשל על-ידי פיקוח יעיל על הממשלה (הרשות המחוקקת), או 'אי-רתיעה' מהעמדה לדין בתיקי שחיתות (לרשויות אכיפת החוק).

---

[55] ניתוח הסקטור העיסקי יפורסם בהמשך בדוח נפרד.

שלושה ממדים אלה יחד סוקרים את יכולתו של המוסד לפעול (יכולת), את ההתנהלות הפנימית שלו (משילות) ואת ההשפעה החיצונית שלו (תפקיד) ביחס למשימה של חיזוק היושרה הלאומית ומלחמה בשחיתות.

ההערכה של כל עמוד-תווך נעשית משני היבטים: בחינה ובדיקה של המסגרת החוקית-פורמאלית המסדירה כל אחד משלשת הממדים (יכולת תפקוד, משילות, תפקיד) וכנגדה, בחינה ובדיקה של ההתנהלות בפועל בכל תחום. כך ניתן לבחון את ההלימה בין מסגרת הדרישות החוקיות לבין ההתנהלות למעשה, בפועל, ולאתר פערים אם יש כאלה, בין ההלכה לבין המציאות: בבחינת נאה דורש ונאה מקיים.

ממצאי הערכת מערכת היושרה הלאומית בישראל מראים כי היא מאופיינת ברמת יושרה בדירוג בינוני גבוה (הניקוד הממוצע הכולל 71.4/100) רוב עמודי-התווך זכו בהערכה יחסית בינונית-גבוהה, בשליש העליון של סולם ההערכה (שרטוט 2). הבולטים ביניהם ברמת היושרה הם מוסדות הפיקוח והשמירה על הדמוקרטיה: ראשונה היא ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ולאחריה הרשות השופטת ומבקר המדינה. מהניתוח עולה כי החולשה העיקרית של מערכת היושרה הלאומית היא בתחום שירות המדינה, הרשות המבצעת והמפלגות הפוליטיות. הרשות המבצעת, קרי: הממשלה, בולטת בחולשתה בתחום המשילות והתפקיד שהיא אמורה למלא במערכת היושרה. מסתמן כי מהיבט החוק יש בידי הממשלה כלים מניחים את הדעת למשילות ברמה ראויה, אך התנהגותה בפועל בהיבטים של המשילות ותפקודה לקידום היושרה הלאומית, חלשה ורחוקה מלהניח את הדעת. אולי אין זה מפתיע לראות כי המצב השורר בשירות המדינה (המגזר הציבורי) דומה לזה של הממשלה עצמה: חולשה ורפיון ניכרים מבחינת היושרה בממדי ההתנהגות בפועל, גם דירוג היושרה של המפלגות הפוליטיות בישראל אינו מפתיע מאחר שבשנים האחרונות דבק במפלגות "שם רע" של חוסר יושרה, תככנות ואף מידה לא מבוטלת של שחיתות (קניית קולות, 'דילים' לבחירת מועמדים ועוד). מאחר שהממשלה מורכבת מנציגי המפלגות, יתכן כי יש קשר בין ההערכה הנמוכה של המפלגות לבין הערכת היושרה של הממשלה, מאחר שאינה נתפשת כנראה "כממלכתית" דיה ועל-מפלגתית כפי שאולי אפשר היה לצפות.

כנגד היושרה הנמוכה של הממשלה ושירות המדינה (הסקטור בציבורי) בולטת עוד יותר ההערכה הגבוהה יחסית שקיבלו ועדת הבחירות המרכזית והרשות השופטת – המשמשת גם 'כמנגנון הגנה' על החוק ועל האזרחים מפני שרירות, פגיעה בזכויות והגנה על הדמוקרטיה. בדומה, הערכת יושרה גבוהה קיבל מבקר המדינה ונציב תלונות הציבור, המשמש גם הוא כמנגנון שמירה ובקרה מפני שחיתות ועיוותים בפעולות הממשלה ושירות המדינה. מעניין לראות כי לשלושה מוסדות אלה מכנה משותף בולט: שמירה על מדינת ישראל כמדינה דמוקרטית שבה נשמרים החוק והסדר ושמירה על הסדר המנהלי התקין במנגנוניה.

שרטוט 1: תוצאות הערכת מערכת היושרה הלאומית

באמצע, בין המדורגים גבוה לבין המדורגים נמוך מבחינת היושרה הלאומית, ממוקמים התחומים המוסדיים האחרים: הרשות המחוקקת ורשויות האכיפה המשקפים גורמים שלטוניים, והחברה האזרחית והתקשורת הציבורית, המיצגים את הציבור הרחב. תחומים אלה מדורגים בשני השלישים העליונים של רצף הדירוג.

מדברים אלה מסתמן כי ממצאי הניתוח של מערכת היושרה הלאומית בישראל מאפיינים אותה כבעלת שני צירים או "כוחות" עיקריים. כוח אחד, משקף את הגורמים המוסדיים שלהם הערכת יושרה נמוכה: הרשות המבצעת (ממשלה) וזרועותיה בשירות הציבורי והפוליטי (מפלגות). אלה הם גורמים המחלישים או שוחקים את היושרה הלאומית. מנגד, הכוח השני - הגורמים המוסדיים אשר להם הערכת יושרה גבוהה: ועדת הבחירות המרכזית לכנסת - הגוף המנהל והמבצע את הבחירות לכנסת ושומר על טוהרן, הרשות השופטת ומבקר המדינה. שלושה גורמים אלה משקפים מנגנוני שמירה וההגנה מפני שחיקת היושרה הלאומית.

מבנה מוסדי ניגודי זה של מערכת היושרה הלאומית, מעורר את החשש מפני שחיקת כוחם של מנגנוני ההגנה על היושרה הלאומית ויכולתם לעמוד כנגד הלחצים וההשפעות מצד הגורמים שאינם מצטיינים ביושרה - מחלישי יושרה. עולה מכך מבנה מערכת יושרה היכול בקלות יחסית להיגרר להידרדרות ברמת היושרה הלאומית בישראל. יש הטוענים כי לחץ כזה ושחיקה אכן נצפים בשנים האחרונות ובאים לידי ביטוי: בהתקפות על המערכת השיפוטית; בחקיקה עוקפת בג"צ שמובילות מפלגות בכנסת; בניסיונות להחליש את מוסד מבקר המדינה; בניסיונות לשלוט באמצעי התקשורת הציבורית ולרסן את תפקודה כמנגנון בקרה חשוב מבחינת היושרה ועוד. לעומתם יש הטוענים כי לא היו דברים מעולם וכי אין נשקפת סכנה ליושרה הלאומית בישראל.

אם כך ואם כך, דברים אלה ראוי שיהוו מקור למחשבה ולהתייחסות בטיפול ובקביעת מדיניות בנושא היושרה הלאומית בישראל. כדי לקדם את מערכת היושרה הלאומית ראוי כי הגורמים 'החלשים' מבחינת הערכת היושרה הלאומית יתחזקו בתרומתם ליושרה הלאומית ולא להפך: יש למנוע שהגורמים החזקים, המהווים מנגנוני ההגנה על מערכת היושרה, יישחקו עקב לחץ המופעל על ידי הגורמים הנמוכים ביושרה כך שתחול החלשה שלהם וירידה ברמת היושרה הלאומית. כאמור, ניתן לפרש (בין המרואיינים במחקר זה אכן רבים מפרשים זאת כך) תהליכים

שמתרחשים לאחרונה כמשקפים שחיקה במעמדם של הגורמים המוסדיים בעלי הערכת היושרה הגבוהה במערכת ואף שחיקה בחומת-ההפרדה בין שלוש הרשויות השלטוניות, הפרדה המהווה בסיס לממשל דמוקרטי.

רקע לשחיתות ומצב היושרה במדינה[56]

מראשית דרכה כמדינה בהקמה ובהתבססותה של ישראל כמשק וכמדינה מפותחים, הושם דגש אידאולוגי רב משקל על ממלכתיות ועל שליחות למען המדינה. אידאולוגיה זו בצרוף אידאולוגיה חברתית- כלכלית סוציאליסטית הביאו לגישה של צורך לתרום לחברה ולמדינה ולא לפרט, ולהכפפת האינדיבידואליזם והפרט לדרישות המדינה ועליונותה. גישות אלה היוו מצע שאינו מעודד או תומך בשחיתות ברמה לאומית. מבחינת המודעות הציבורית לפני השינוי הערכי הזה המדינה נתפשה בעיקרו של דבר כבלתי מושחתת ואם כי ברור שהיתה שחיתות מצד אנשי ציבור אך הדבר הוצג בדרך כלל כפעולה שנעשתה למען המדינה, המפלגה או קולקטיב אחר ולא כטובת הנאה אישית לפרט.

החל מהמחצית השנייה של שנות השמונים של המאה העשרים החל תהליך של ליברליזציה כלכלית בישראל. תהליך זה הפך לדומיננטי והביא להתחזקות הגישה הקפיטליסטית, לחיזוק האינדיבידואלים ולהעמדת הפרט ומטרותיו במרכז. התשתית האידאולוגית החדשה שהתפתחה היוותה ועדיין מהווה קרקע פורייה למדי להתפתחות שחיתות שלטונית ופגיעה ביושרה הלאומית. שינוי זה התבטא גם בשינוי בתודעת הציבור. כך קרה שמאז 1990 לא התעוררה בישראל מחאה רחבה כנגד מעשי שחיתות של אנשי ציבור ולא קמה תנועת מחאה נגד השחיתות. אף כי מדינת ישראל אינה נתפשת 'כמדינה מושחתת' במלוא מובן המילה, הרי שהשחיתות פשתה ונפוצה בה ואף ברמות גבוהות מאלה של מדינות מערביות אחרות ונתוני "מדד תפיסת השחיתות" (CPI) לאורך השנים מחזקים טענה זו. מדינת ישראל נבדקה לראשונה ב-1996, ודורגה במקום ה- 19 מתוך 54 מדינות, לאורך השנים שמרה על מיקומה במקום טוב יחסית, כלומר בשליש העליון של הדירוגים ולאחרונה דורגה במקום ה-39 מתוך 177 מדינות. דירוג זה של ישראל בין המדינות מראה כי בהשוואה למדינות ה-OECD המפותחות, מצב ישראל אינו טוב והיא נמצאת בשליש התחתון מבין מדינות אלו[57].

על אף מצב זה, לא נראה כי הממשלה או הכנסת קידמו מדיניות של מאבק בשחיתות השלטונית והציבורית הפושה והמעט שנעשה אינו מניב תוצאות. ראוי לציין שחלק משמעותי במאבק בשחיתות נעשה בידי רשויות האכיפה בישראל שלא היססו להעמיד לדין בכירי ממשל כולל שרים וראשי ממשלה מכהנים. עונשי המאסר של חלק מהם נדמה כי הגבירו במעט את הזהירות והרתיעה משחיתות של בכירים בממשל אך לא ניתן לומר כי הדבירו אותה. בשנים האחרונות ניתן לזהות שינוי בגישה למאבק בשחיתות מצד רשויות האכיפה, מבקר המדינה ובייחוד מצד ארגוני חברה אזרחית שקמו למלחמה בשחיתות שלטונית. אולם, מאבק זה אינו עיקש ויציב דיו כדי לצמצם באופן ניכר את התופעה. עד היום קיימים פוליטיקאים ובעלי-הון מרכזיים במשק, שהיו מעורבים בפרשות שחיתות גדולות ועדיין נהנים מהשפעה ומעוצמה פוליטית. חלקם אף חזרו לאייש תפקידי מפתח לאחר שריצו עונשי מאסר בגין שחיתות.

נראה כי השיח העכשווי בישראל וערכי התרבות שהתפתחו אינם תורמים להגברת היושרה הלאומית. חולשתם של מוסדות שלטוניים מרכזיים מבחינת היושרה ומבחינת קידום היושרה הלאומית – כפי שמתואר בניתוח עמודי-התווך להלן – אינה תורמת באופן ראוי לשיפור היושרה הלאומית.

הערכת עמודי התווך במערכת היושרה

להלן עיקר ממצאי הניתוח לגבי עשרה עמודי-התווך המוסדיים במערכת היושרה הלאומית בישראל.

הרשות המחוקקת

הכנסת עצמאית מאד מבחינת החוק וכפופה רק לבוחר שהוא הריבון. אולם בפועל, עצמאותה אינה כה רבה (מדורגת בציון 75 מתוך 100). נראה כי שני גורמים מרכזיים מצמצמים את עצמאותה של הכנסת: ראשית, גורמים חיצוניים לכנסת, המפעילים לחצים כלכליים ופוליטיים לשינוי מדיניות, באמצעות שדלנים או באמצעים אחרים, לחצים המצמצמים את עצמאותם של חברי הכנסת להחליט; שנית, הממשלה מצמצמת בפועל את עצמאות הכנסת אם על ידי שליטה בקואליציה בכנסת ואם על ידי השפעה ישירה (למשל, מינוי "השר המתאם", המהווה נוכחות ממשלתית בישיבות הכנסת, שלא כהגדרת החוק).

---

[56] התיאור כאן מתבסס בחלקו על: נבות, דורון, **שחיתות פוליטית בישראל**. ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2012.
[57] לפירוט ראו פרק "פרופיל השחיתות" בדו"ח זה.

המשילות של הכנסת אינה גבוהה. מחד, ניכר כי הכנסת מקפידה על שקיפות של פעולותיה לציבור. בפועל, השקיפות והנגישות למידע לגבי פעילות הכנסת גבוהות יותר מהנדרש על פי החוק ולזכותה של הכנסת הדבר. מהדו"ח כאן עולה כי יש להגביר את השקיפות בפעילויותיה כגון פרסום שאילתות, פרסום פרוטוקולים סמוך לישיבות ובעיקר פרסום ועדות משנה (כגון בוועדת כספים). בנוסף יש להגביר את השקיפות בתחומי הצהרת הון וניגודי אינטרסים של חברי הכנסת והגברת נגישותם לציבור הבוחרים. כדי שלציבור תהיה יכולת לדעת ולבקר את פעילות נבחריו, ראוי להפוך את הצהרות ההון וניגודי האינטרסים המוגשות על ידי חברי הכנסת לגלויות ולעדכנם מדי שנה. יתרה מזו, עלתה אף ההמלצה לחייב ח"כים לפרסם הצהרות הון ומקורות כספיים שנצברו בתקופת כהונתם בכנסת גם פרק זמן לאחר סיום הכהונה. מאידך, האחריותיות בכנסת נמוכה. אמנם יש מנגנונים בקרה בודדים על פעולות הכנסת (ועדת הכנסת, ועדת האתיקה והיועץ המשפטי של הכנסת והביקורת המשפטית בכלל) אך אין בהם די להבטיח אחריותיות. לכן, כנראה בשל התרבות הפוליטית ושיטת הבחירות בישראל, בפועל, האחריותיות ברשות המחוקקת מעטה. דבר זה פוגע במשילות. גם היושרה של חברי הכנסת אינה גבוהה וקיים פער משמעותי בין דרישת החוק ובין המתרחש בפועל מבחינת שמירה על היושרה. תחום היושרה והאתיקה בכנסת מסתמן כבעייתי מאוד ולא מפותח דיו הן מבחינת מסגרת החוק והן מבחינת הנעשה בפועל. בשני ההיבטים נדרשים שינויים ושיפורים מהותיים.

למרבה הצער, התרומה של הרשות המחוקקת למערכת היושרה הלאומית דלה למדי. ניכר כי בפועל הכנסת אינה נושאת ברמה את דגל המלחמה בשחיתות, אינה ממלאת תפקיד משמעותי ביזמה ובקידום של חקיקה ורפורמות בנושא שחיתות, יושרה ושקיפות.

הרשות השופטת

בולטת בדירוגה הגבוה יחסית בין רשויות הממשל בפרט ובין מוסדות המדינה בכלל (ניקוד כללי 81/100). ניכר כי היא עצמאית מאד בתפקודה, יש לה משאבים ראויים למילוי תפקידה והיא בעלת יושרה גבוהה. יש הרואים בעצמאותה הרבה בעייתיות לא מעטה, שכן, לדעתם, היא לוקה "בעצמאות יתר" המתבטאת בחוסר בקרה ושליטה חיצוניים על המערכת שיכולים לאזן ואף לרסן עצמאות-יתר. לעצמאות-היתר עשויות להיות השלכות שליליות כגון שרירות, הסתגרות ואף ניכור משאר מוסדות החברה. נראה כי עקרון הפרדת הרשויות השלטוניות - בייחוד הפרדת הרשות השופטת משתי הרשויות האחרות - והדגש הרב הניתן בארץ על עצמאות מערכת המשפט, מביאים לחוסר היכולת לבקר ולאזן את הרשות השופטת המבקרת את עצמה.

השקיפות בפועל ברשות השופטת אינה מלאה ברבים מהרבדים שלה. הבעיה העיקרית היא בהשגת מידע על ההליכים השיפוטיים עצמם ומידע מנהלי-אדמיניסטרטיבי על המערכת הניהולית של הרשות השופטת. נראה כי המערכת אינה 'מגלה עניין' לשתף במידע גורמים חיצוניים למערכת (או אפילו גורמים בתוכה). תהליכי קבלת ההחלטות אינם מתפרסמים, כמו גם מהלכי המשפט. ניתן לומר כי בכל הקשור לשפיטה ולהכרעותיה השקיפות גבוהה יחסית, אך באשר למערכת המנהלית השקיפות נמוכה וראוי לשפרה: המידע הסטטיסטי של המערכת אינו פתוח לציבור, אין שקיפות במעקב אחר התהליכים השונים בתוך הרשות (יעילות השופטים, חלוקת התיקים ביניהם, משך זמן הכרעה לתיק ועוד). כמו השקיפות גם האחריותיות ברשות השופטת אינה גבוהה. האחריותיות העיקרית באה לידי ביטוי בהכרעות הדין והיא פנימית: כלפי ערכאות ערעור שיכולות להפוך החלטות שיפוטיות או להחזירן לבית המשפט שבו התקבלו לשם דיון מחודש. אולם, נראה כי רמת האחריותיות של הרשות השופטת כלפי גורמי חוץ נמוכה למדי. מכאן שהמשילות ברשות השופטת אינה גבוהה. לעומת זאת לרשות המחוקקת תרומה חשובה ליושרה הלאומית: הן מבחינת חריצת דין במקרים של עבריינים ששימשו בתפקידים ציבוריים בכירים במדינה (נשיא, שרים, ח"כים ואחרים), והן מבחינת הבקרה שבתי המשפט (בייחוד בג"צ) מפעילים על רשויות הממשל.

הרשות המבצעת

במיזם זה משמעה של הרשות מצומצם לממשלה ומשרד ראש הממשלה בלבד, ללא כל זרועות הביצוע של הממשל. הממשלה בולטת בחולשתה מבחינת ממדי ההערכה, ודרוגה ביושרה הוא בין עמודי-התווך הנמוכים בדירוג (ציון כללי 58/100). להלכה, לרשות המבצעת עצמאות לבצע כרצונה כל פעולה שהחוק מגדיר, אולם בפועל היא אינה כה עצמאית. פעולותיה של הממשלה והחלטותיה נתונות לא רק למגבלות ואילוצים שמציבות מפלגות הקואליציה, אלא גם להשפעות של גורמים חיצוניים בעלי כוח פוליטי (בייחוד סקטוריאלי), חברתי או כלכלי. לעתים מהווים לחצים אלה 'כבלים' על ידי הממשלה המגבילים עצמאותה. מעבר לעצמאות, גם מדדי המשילות (שקיפות, אחריותיות ויושרה) הנמוכים מעלים תמונה מדאיגה. מהיבט החוק, יש בידי הממשלה כלים מניחים את הדעת למשילות ראויה, אך התנהגותה בפועל בהיבט של המשילות ותפקודה לקידום היושרה הלאומית, חלשים ורחוקים מלהניח את הדעת. בפועל, השקיפות של הרשות המבצעת רחוקה מלהשביע רצון. כך למשל, לא מתפרסם תוכנם

של דיוני הממשלה וועדות השרים וברירת המחדל היא אי-פרסום וחוסר שקיפות. האחריותיות אף היא לוקה מאד בחסר ודומה כי לא קיימת עדיין הפנמה של חובת האחריותיות של הממשלה כלפי הציבור: הן במובן הדיווחיות והן במובן נטילת אחריות על מחדלים וכשלים. רמת האחריותיות של שרי הממשלה עצמם נמוכה אף היא: לעתים נראה כי יש שרים הדואגים לקידומם האישי יותר מאשר לקידום טובת הציבור והמדינה. כמו כן יש מקרים רבים בהם שרים אינם תומכים בהחלטות הממשלה שהם עצמם היו שותפים לקבלתן. אין חולק כי הממשלה היא גורם מהותי ומרכזי במדינה והיא אמורה לשמש דוגמה בולטת למוסדות המדינה האחרים ולציבור. חולשת המשילות והיושרה בממשלה אינה תורמת ואף מזיקה למערכת היושרה הלאומית.

המגזר הציבורי

הדגש בהערכת המגזר הציבורי הוא על מנהל (נציבות) שירות המדינה. שירות המדינה קבל דירוגים מהנמוכים שניתנו (53/100) ונראה כי יש 'הקרנה' של היושרה הנמוכה בממשלה כלפי הזרוע המבצעת את החלטותיה – שירות המדינה. שירות המדינה דורג נמוך מאד יחסית בשלושת ההיבטים העיקריים שנבחנו כאן: יכולת תפקוד, משילות ותפקיד במערכת היושרה. על אף שבהיבט החוק והתקנות מצויים מגוון תקנות, חוקים וצווים, ואף תקדימים משפטיים רבים ביותר המאפשרים לשירות המדינה לתפקד באופן עצמאי, הרי שדירוגי ההתנהגות בפועל הם נמוכים ביותר. ייעודם של התקנות, הנהלים והחוקים הרבים הוא למנוע השפעות פוליטיות על עובדי שירות המדינה, אך המצב בפועל הוא כי השפעות רבות כאלה "זלגו" לתוך שירות המדינה. במהלך השנים התפתחו לא מעט דרכים יצירתיות ו"התחכמויות" שבעזרתן הפעילו הפוליטיקאים השפעות פוליטיות ישירות (למשל מינוי מקורבים) ועקיפות המחלחלות לתוך שירות המדינה לעתים עד כדי "פריצת הסכר" שמציבות התקנות. אין ספק כי הדבר פוגע בעצמאות שירות המדינה וביושרה שלו. ההיבטים החלשים ביותר בשירות המדינה מבחינת הדירוג הם הנוהג בפועל בתחום השקיפות, האחריותיות, היושרה, והתפקיד (השלילי לעתים) בקידום היושרה (כמה מהם דורגו 30-45 מתוך 100).

אחת הטענות שהועלו באשר ליכולת התפקוד של שירות המדינה היא כי מבנה מערכת השכר בה כמעט ואינו מאפשר העסקה של אנשים בעלי כישורים גבוהים (בייחוד בתפקידים בכירים יותר) או מומחים בתחומם והיכולת לתפקד נפגעת מכך. בפועל, קושי זה נעקף על ידי גיוס עובדים בחוזים אישיים, דבר הפותח פתח להשפעות פוליטיות במינויים. כמו כן נטען כי אין גמישות ניהולית מספיקה של המנהלים בשירות בנושא משאבי האנוש במשרדיהם, ויש קושי להתאים את מצבת העובדים לצרכים המשתנים. כל אלה פוגעים בעצמאות השירות. המנגנונים בחוק ובתקנות אינם מספיקים כאמור, בכדי להבטיח את עצמאותה בפועל של נציבות שירות המדינה ועובדיה. בפועל, יש תלות של שירות המדינה בגורמים פוליטיים. לעומת אלה, רמת המשילות השתפרה מעט לאחרונה. השקיפות במגזר הציבורי השתפרה בשנים האחרונות, בייחוד בנושא המכרזים הממשלתיים שהשקיפות בו השתפרה מאד, אך עדיין השקיפות לוקה בחסר הן מבחינת החוק והן מבחינת המצב בפועל. מידע רב לגבי השירות הציבורי אפילו אם הוא קיים, אינו נגיש לציבור. יש אי-בהירות לגבי האחריותיות של עובדי השירות הציבורי (לאו דווקא של השירות בכללותו) והדבר מביא לפגיעה ברמת המשילות. להלכה, שמירת רמת היושרה בשירות הציבורי מקבלת מענה סביר (חקיקה ותקשי"ר), אך המצב בפועל לא מסתמן ככזה. העובדה כי הציבור נעזר לא אחת "במכערים" כדי לקדם טיפול בנושאים שונים במשרדי ממשלה פוגמת ביושרה. יצוין כי התקשינו לאסוף נתונים על רמת היושרה בפועל בשירות המדינה. השירות הציבורי, שתרומתו לקידום מערכת היושרה אמורה להיות רבה ומשמעותית, איננו נושא תרומה מספקת בנושא זה, ויש אף האומרים כי הוא פוגע במערכת היושרה.

חשוב לעשות כאן הבחנה בין שאלות התפקוד של שירות המדינה והאפקטיביות שלו (שלא זכה לשבחים רבים, בלשון המעטה) לבין הנושאים שנבחנו כאן (עצמאות, משילות ותפקיד) שאינם עוסקים בהערכת-תפקוד וביצועים. עם זאת, קשה להתעלם מהשלכות אפשריות של תפקוד לא ראוי למשל, על היבטי משילות או תפקיד השירות במערכת היושרה: מחד, תפקוד לא אפקטיבי של השירות הציבורי מעורר את הצורך לפנות "לדרכים עוקפות" לשם קבלת שירות (כגון פרוטקציה, העדפת קרובים ואף שימוש ב"מכערים") הפוגעות ברמת היושרה והשקיפות; מאידך, תפקוד לא ראוי מקרין לגבי אמון הציבור בשירות ויכולתו לתרום ליושרה כעמוד-תווך חשוב ברמה המוסדית-החברתית. לכן, יהיה קשה לחולל שיפורים בהיבטים של אי-תלות, משילות ותפקיד יושרה, ללא שינויים משמעותיים באפקטיביות התפקוד בשירות המדינה והטמעת קוד אתי עדכני.

ועדת הבחירות המרכזית

ועדת הבחירות המרכזית זכתה בדירוג הכולל הגבוה ביותר מבין כלל הגופים שנבדקו כאן (91/100) וגם במדדים השונים דורגה הוועדה בדירוג גבוה. לוועדת הבחירות מוקצים משאבים הולמים ומספיקים לביצוע תפקידיה:

תקציבה מאושר ישירות בוועדת הכספים של הכנסת ואינו טעון אישור מראש של משרד האוצר. כך בולטת עצמאותה של ועדת הבחירות ביחס למשרדי הממשלה. לוועדת הבחירות עצמאות רבה בכל הקשור בניהול הבחירות ושמירה על סדירותן. כללית, אין התערבות בלתי-ראויה מצד מחזיקי-העניין הפוליטיים.

המשילות כאן גבוהה אף היא. קיימת התייחסות נרחבת בחוק לחובת הוועדה למסור מידע ולשמור על שקיפות כלפי הציבור. חובה זו נשמרת והוועדה עושה רבות כדי להציג לציבור באופן מיטבי נתונים הנוגעים לפעילותה, לרבות תוצאות הבחירות, החלטות יושב ראש הוועדה ועוד. האחריותיות של הוועדה היא בעיקר כלפי הציבור כולו והוועדה אינה נדרשת לדווח לכנסת על פעילותה. הצוות המנהלי של הוועדה מחויב באחריות כלפי חברי הוועדה וליושב ראש הוועדה. לעובדי הוועדה רמה גבוהה של אחריותיות ורמת היושרה של הוועדה כגוף המנהל את הבחירות, ושל עובדיה, היא גבוהה. מתוך כך ומההתנהלות הראויה והתקינה של הבחירות בישראל, יש לוועדת הבחירות המרכזית לכנסת תפקיד חשוב במערכת היושרה הלאומית.

מבקר המדינה ונציב פניות הציבור

נציב תלונות הציבור בישראל הוא גוף שהוכפף למבקר המדינה ושולב במשרדו. לכן, מבקר המדינה הוא רשמית גם נציב התלונות אם כי יש פונקציה נפרדת במשרד המבקר לטיפול בתלונות. המטרת העיקרית של ביקורת המדינה היא תיקון ובקרה של ליקויים במערכת השלטונית אם כשירות לציבור ואם בשליחות הכנסת. מוסד מבקר המדינה ונציב תלונות הציבור קיבל הערכה גבוהה בדירוג היושרה (83/100). יכולת התפקוד של מוסד מבקר המדינה גבוהה גם מבחינת המשאבים שלרשותו וגם מבחינת עצמאותו לפעול ללא התערבות חיצונית. הוא גוף עצמאי ביותר בפעולתו וחסין מפני התערבות ממשלתית או אחרת, הן בפעילותו, הן בבחירת נושאי הביקורת והן בהחלטות המינויים והפיטורים בו. משרד מבקר המדינה מקבל את כל המשאבים הנדרשים לביצוע תפקידו ולעתים הוא זוכה להקצבות גבוהות אף יותר מהתקציב שהוא מבקש מראש. עם זאת, בפועל עצמאותו אינה מוחלטת כפי שאפשר לראות מהנוהל הנגזר מדרישת החוק לאפשר למבוקרים לראות את טיוטת הביקורת ולהגיב עליה, לפני כתיבת הדוח הסופי. הצגת הטיוטה לעיון המבוקרים מביאה לעתים למשא ומתן של המבוקר עם המבקר ובעקבותיו למיתון הביקורת. כלומר, יש על המבקר השפעות "זרות" בהכנת הביקורת, והביקורת 'הממותנת' לעתים אינה מביאה לשיפור הנדרש והראוי בהתנהלות המבוקר. לעתים השפעות חיצוניות אלה מצד מבוקרים אף מאפשרות התחמקות מיישום מלא של המלצות המבקר ומהטמעת השינויים הנדרשים. דהיינו: המבקר אינו נהנה מאי-תלות מוחלטת. ממד המשילות במוסד מבקר המדינה גבוה אף הוא. רמת השקיפות בפעילות מבקר המדינה גבוהה ודו"חות המבקר נגישים ושקופים. לעומת זאת אין שקיפות פנימית במשרד, ולא ידוע לציבור מה נכלל ומה הוחלט שלא ייכלל בדוח, ועל-פי אילו שיקולים זה נעשה. עם זאת, בפעולת מבקר המדינה ניכר כי יש הקפדה יתרה על אחריותיות ועל יושרה. האחריותיות של מוסד המבקר היא כלפי הציבור, הכנסת ואף כלפי המבוקרים, שיכולים לפנות לערכאות לערעור על הביקורת שנערכה. מעניין לציין כי טרם הושלמה כתיבת הקוד האתי למבקר המדינה, שיסדיר את היושרה במשרד המבקר וזאת על אף שהנושא בטיפול מזה זמן. למשרד מבקר המדינה ולנציב תלונות הציבור תפקיד חשוב מאד במערכת היושרה הלאומית ולגוף זה השפעה רבה על קיומה של היושרה ומניעת שחיתות בעיני הציבור בכלל ובייחוד בגופים הכפופים לביקורתו.

<u>רשויות האכיפה</u>

המשטרה ופרקליטות המדינה זכו לדירוג כולל בינוני-גבוה (74/100). בכל המדדים זכתה הפרקליטות לציונים גבוהים יותר מאשר המשטרה וברוב המדדים נמצא כי המצב בפועל באופן ניכר פחות טוב מהמצב החוקי אשר לכשעצמו אינו מניח את הדעת. מבחינת יכולתם לתפקד, לגופי האכיפה עצמאות משמעותית בפעולתם. מובטחת להם הקצאת משאבים, כחלק מתקציב המדינה, אף כי התקציב אינו מספיק להשגה ראויה של היעדים. נראה כי המחסור נובע בחלקו מהדרך שבה מוקצים המשאבים בפועל ומהעדיפויות הנקבעות. אי-תלות גופי האכיפה בגורמים חיצוניים היא מהגבוהות בתחומים שנבדקו. הדבר כך בייחוד לגבי פרקליטות המדינה שעצמאותה בפועל גבוהה מאד. יש הגורסים כי לפרקליטות "עצמאות-יתר" ואין כל בקרה על פעולותיה. בשנים האחרונות ניכרת מגמה למתן את העצמאות הרבה שיש לפרקליטות. המשטרה לעומת זאת נהנית בפועל מעצמאות נמוכה יחסית. ממשתתפי המחקר יש הטוענים כי יש השפעה פוליטית על המשטרה הפוגעת בעצמאותה, במיוחד לגבי חקירות פוליטיות 'רגישות' ולגבי מינוי קציני משטרה בכירים. נראה כי העצמאות המוצהרת של שתי רשויות אלה באשר לחקירה ולטיפול במקרים פוליטיים, אינה עולה תמיד בקנה אחד עם הנעשה בפועל. בפועל, יש עצמאות רבה למדי הן למשטרה והן לפרקליטות, אך בתפקידים הבכירים העצמאות הולכת ופוחתת.

המשילות ברשויות האכיפה לוקה בחסר מבחינת השקיפות, היושרה ובייחוד האחריותיות בפועל, והדירוגים שם נמוכים באופן חריג. במשטרה, היושרה בפועל דורגה כנמוכה. תפיסת הציבור את המשטרה היא של ארגון בעל

רמת יושרה נמוכה למדי. לכאורה יש לגופי האכיפה אחריותיות סבירה מבחינת חובות הדיווח לשר הממונה אולם האחריותיות כלפי הציבור היא נמוכה ביותר (דורגה 30 ו- 37 מתוך 100). למעשה, אין אמצעי המאפשר ביקורת על החלטות הפרקליטות ופעולותיה והדבר בולט במיוחד בקשר לחקירת אישי ציבור והתוצאה היא שאין כמעט אחריותיות לפרקליטות. במשטרה המצב דומה והאחריותיות של השוטרים היא פנים-משטרתית, כלפי הממונים. בציבור נוצר הרושם כי המשטרה, המטפלת בעצמה, נוטה "לסלחנות-יתר" כלפי אנשיה והיא נתפשת כגוף ללא יושרה וללא אחריותיות. הפרקליטות לעומתה, נתפשת בציבור כגוף הוגן ובעל יושרה, אך כחסר מנגנונים של רגולציה פנימית. נראה כי הגורם החיצוני העיקרי הדורש דין וחשבון מרשויות האכיפה על מעשיהן והחלטותיהן היא התקשורת הציבורית המותחת ביקורת עליהן במקרים בולטים של חוסר יושרה או חוסר אחריותיות. יש לציין כי השקיפות ברשויות האכיפה אינה רבה. למרות שככל גוף ציבורי הן מחויבות בשקיפות, נראה כי חסרה שקיפות בעיקר בתחום של אכיפת החוק ומניעת פשיעה. נראה גם כי הפרקליטות והמשטרה נמנעות ממסירת מידע תוך השענות על המגבלות בחוק חופש המידע (בטחון המדינה, מאמץ לאיתור החומר ועוד).

תרומת רשויות האכיפה ליושרה הלאומית היא גבוהה. שתי רשויות האכיפה עובדות בשיתוף מלא ויש להן תפקיד מרכזי ביותר במלחמה בשחיתות. רשויות האכיפה לא נרתעו מחקירות שחיתות ועבירות פליליות גם של הדרגים הבכירים ביותר בשלטון לרבות נשיא, ראש ממשלה, שרים וחברי כנסת (לרבות מכהנים). על אף שננקטת מידה רבה של זהירות בחקירות מסוג זה (הן בהחלטה לפתוח בחקירה והן בביצוע החקירה), התעוררה לאחרונה ביקורת הטוענת כי רשויות האכיפה מגלות "להיטות יתר" לפתוח בחקירות אלה. עם זאת קיימת ביקורת על סחבת בלתי סבירה של החקירות נגד נבחרי ציבור, אשר מחלישה את המלחמה בשחיתות שלטונית בשל פגיעה בראיות ובסיכויי ההרשעה בבית-המשפט. למרות האמור לעיל, יובהר כי לא נטען להטיית חקירות ותוצאותיהן, סגירתן או השעייתן בגלל השפעה ולחצים פוליטיים, או כתוצאה ממקרי שוחד ושחיתות ברשויות האכיפה. נראה כי רשויות האכיפה אינן חוששות בדרך כלל מגילוי, חקירה והעמדה לדין של מקרי שחיתות של כל אדם, ללא קשר לתפקידו ומעמדו, ובכך הן ממלאות תפקיד חשוב במלחמה בשחיתות.

מפלגות

דירוג המפלגות במערכת היושרה הוא מהנמוכים ביותר שבעמודי-התווך (55/100). דירוג זה אינו מפתיע שכן אמון הציבור במפלגות נמוך מאד והציבור רואה את המפלגות כנגועות בשחיתות. יכולת התפקוד של המפלגות מושפעת מאד מהמחסור במשאבים ומהקושי הרב שלהן להשיגם. המחסור במשאבים משליך לא מעט על עצמאותן ועל אי-תלותן של המפלגות בגורמי חוץ. מערכת חוקים שהמרכזי שבהם הוא חוק המפלגות, נועדו להסדיר את דרכי המימון של המפלגות כדי לאפשר את תפקודן העצמאי. החוק מגביל ומונע מעורבות של תאגידים ובעלי הון חיצוניים בהתנהלות המפלגות, בייחוד בהיבט של השפעה פיננסית. למשל, חוק מימון המפלגות מאפשר להן לקבל מימון לפעילותן מהמדינה. נראה כי אפקטיביות החוק במניעת מעורבות והשפעות זרות על מפלגות פוליטיות אינה רבה. יש לזכור עוד כי חוק מימון מפלגות מפלה לרעה מפלגות חדשות וקטנות בהשוואה לוותיקות וגדולות, באופן שמגביל את נגישותן לציבור ואת יכולת גיוס ההון העצמאית שלהן, עובדה זו ומצבת חובות גבוהה של רבות מהמפלגות מעידות כי עצמאות המפלגות אינה גדולה והן תלויות לא מעט בגורמי מימון והשפעה חיצוניים. המשילות במפלגות אינה גבוהה אף היא והשקיפות בהן נמוכה. מפלגות מחויבות בחוק בשיקוף מצבן הפיננסי אולם בפועל הן משקפות אך ורק את המידע הבסיסי שלו הן מחויבות במצב זה הן יכולות בקלות יחסית, להעלים מן העין הציבורית כספי תרומות וחריגות פיננסיות בכספי הסיעות וניכר כי השקיפות אינה מלאה ואינה מספקת. המפלגות עומדות בדרישות החוק, אך לא עושות מאמץ מעבר לכך לרשום את הכנסותיהן והוצאותיהן המלאות. בפועל, הדיווח לציבור אינו מלא ואינו מקיף דיו, האחריותיות אינה גבוהה - ולא קיימת אחריותיות מספקת לא כלפי הציבור הבוחר במפלגות (למשל, מבחינת קיום הבטחות בחירות) ולא כלפי חוק המפלגות וקיומו. קיימת בעייתיות מובנית בכך שכל חקיקה שבמהותה היא החמרה של החובות והמגבלות החלות על מפלגות טעונה אישור של חברי הכנסת שהם נציגי המפלגות ומטבע הדברים אין הם ששים להטיל על עצמם מגבלות כאלה. מבקר המדינה משמש כ"שומר הקופה" בתחום זה וכלפיו יש למפלגות אחריותיות (שיכולה להיות כרוכה בסנקציות). בהיבט היושרה מסתמנת חולשה של תחום המפלגות: למעשה, מפלגות מחפשות ומוצאות פרצות בחוק המפלגות ומנצלות זאת לרעה, לצרכיהן ולטובתן. היושרה אינה גבוהה גם מבחינת דבקות המפלגות בקידום המצע הפוליטי שעליו הן מצהירות. הציבור מתייחס אל המפלגות כאל גופים הפועלים במידה רבה בציניות.

באשר לתפקידן במערכת היושרה הרי שהמפלגות כלל אינן מקדמות מאבק בשחיתות ציבורית ונתפשות כמקדמות אינטרסים עצמיים של עוצמה ושל שליטה פוליטית ואינן מגלות גישה ממלכתית וקידום אידאולוגיות. מכאן עולה כי בהתנהלותן הפוליטית והמנהלית-פנימית, המפלגות אינן תורמות תרומה חיובית לקידום מערכת היושרה הלאומית בישראל. יש הטענים כי ההפך הוא הנכון: תרומתן שלילית ופוגעת ביושרה הלאומית.

החברה האזרחית

החברה האזרחית, כוללת עמותות ללא כוונת רווח, חברות הפועלות לתועלת הציבור וכדומה, כלומר גופים אזרחיים הפועלים למטרות אזרחיות ללא מטרות רווח. דירוגה כאן בין עמודי התווך הוא בינוני (69/100). באופן כללי יכולת התפקוד של החברה האזרחית, מבחינת עצמאותה וזמינות המשאבים הנחוצים לה, אינה גבוהה ובהחלט טעונה שיפור. החברה האזרחית סובלת מהגבלת פעילותה ומהתערבות הממשל (למשל, רשם העמותות), לא לשם סיוע לפעולתה אלא לשם הסדרה בתחומים שאינם בהכרח תורמים לקידום פעילותה או לנגישותה לציבור. החוק מעניק סמכות וכוח רבים לרגולטור של החברה האזרחית: רשם העמותות. אך, סמכויות אלה מוגדרות באופן שמשאיר מקום רב לפרשנות הרשם ומתוך כך לשרירותיות והטיות אישיות בהחלטותיו ודבר זה פוגע בעצמאותן. על ארגוני החברה האזרחית מוטלות בתקנות חובות ביורוקרטיות רבות החורגות מתחום הדרישה בחוק והופכות לנורמות שהן בגדר "חוק" מחייב. כך במקרה של אישור "הניהול התקין", שהפך מאישור שהיה בעבר המלצה בלבד לשימוש תורמים לעמותות, לדרישה מחייבת לכל העמותות, עמידה בדרישה זו מסרבלת ומקשה על פעילותן של עמותות ואף על עצם קיומן. השגת משאבים לתפקודם היא בעיה מרכזית לארגוני החברה האזרחית. עקב מחסור בהכנסות או הקצבות מהממשלה, תפקודם של ארגוני החברה האזרחית רבים תלוי בתרומות שעליהם לקושש, דבר המגביל את יכולתם לתכנן ולעסוק בפעילות ארוכת טווח וגם מאיים על עצם קיומם ושרידותם. תרומות גדולות לארגוני החברה האזרחית, המאפשרות תפקוד רציף, יוצרות תלות בתורם ומהוות מקור להשפעה של התורם על פעילותם של הארגונים, לעתים שלא לפי יעודן ומטרותיהן הן. חשוב לציין כי כל הכשלים המוזכרים כאן, עמוקים עוד יותר כאשר מדובר בארגוני החברה האזרחית של מיעוטים.

המשילות בארגוני החברה האזרחית (השקיפות, האחריותיות והיושרה) טובה למדי. בארגוני החברה האזרחית יש שקיפות ניכרת בזכות פרויקט "גיידסטאר": מיזם אזרחי של מאגר המידע הגדול ביותר בארץ לרישום עמותות ופרטים עליהן. רשם העמותות מחזיק מידע רב על העמותות הרשומות מידע הנגיש לציבור באמצעות אתר הגיידסטאר (בו שותף משרד הפנים). מאידך, מן הדו"ח עולה כי קיימת בעייתיות בשקיפות הניהול הפנימי של ארגוני החברה האזרחית. מבחינת אחריותיות אין דגש על הדרישה מארגוני החברה האזרחית לתת דין וחשבון על מעשיהם. בעוד ארגוני החברה האזרחית מחויבים למסור לרשם העמותות מידע מנהלתי-ארגוני רב, הרי שברמת ההתנהלות שלהם עצמם אין כל דרישה לאחריותיות והבחירה לנהוג באחריותיות תלויה בארגון עצמו, באופי האנשים העומדים בראש הארגונים ובחברים בהם. בפועל, בארגונים רבים האחריותיות כלפי גורמי-חוץ ופנים לרבות חברי העמותה וחברי הוועד המנהל שלה, היא במונחים כללים ופשטניים של הצהרת יעוד או הצהרת כוונות ולכן בפועל היא נמוכה או כלל לא קיימת. דבר זה מתקשר לבעייתיות בחברה האזרחית בתחום היושרה: אין כל מנגנון פיקוח הבודק כי הארגונים פועלים ביושרה ובהתאם להצהרת הכוונות ולתקנונים אשר להם התחייבו. הדבר משליך באופן ישיר על רמת היושרה בה נוהגים הארגונים בפועל. קשה להכליל בעניין היושרה בקרב החברה האזרחית, שכן נכללים בה אלפי ארגונים השונים מאד זה מזה. בחוק מוגדרים מנגנונים פורמאליים שנועדו להבטיח יושרה בקרב ארגוני החברה האזרחית, אלה כוללים תקנון ומטרות מוגדרים, כינוס אספות שנתיות ועוד. אולם הבעייתיות נובעת מהיעדר מנגנוני פיקוח על יישומם ולכן היושרה בארגוני החברה האזרחית אינה גבוהה גם אם אין היא נובעת או גוררת מעשה זדון, אלא לרוב מחוסר ידיעה או היעדר נורמות התנהגות מתאימות. יש לציין כי גם בתחום היושרה השוני בין הארגונים הרבים הוא עצום.

באשר לתפקידם של ארגוני החברה האזרחית במערכת היושרה נראה כי המאבק בשחיתות הוא משימה מרכזית של אחדים מהארגונים והם משמשים "כלבי שמירה" חשובים במערכת עם זאת, יש מקום רב לשיפור בהתנהגותם של ארגוני החברה האזרחית בארץ. מדיניות נוגדת-שחיתות כללית כמעט ואינה מקודמת אולם יש שיתוף פעולה בין ארגוני החברה האזרחית בקידום המאבק בשחיתות. ארגוני החברה האזרחית עצמם תורמים רבות לפיקוח ולביקורת על הנעשה בכנסת ובממשלה והם מנגישים את המידע לציבור.

תקשורת

תחום התקשורת לציבור הרחב ("המונים") כולל כאן את העיתונות, שידורי הרדיו והטלוויזיה הציבוריים והמסחריים אך הניתוח אינו כולל את התקשורת המקוונת (אתרי אינטרנט שאופיים שונה). דירוגה הכללי של התקשורת במערכת היושרה הוא בינוני (72/100): עצמאותה מוגבלת, תלותה בגורמים זרים (בייחוד במימון) גבוהה והמשאבים העומדים לרשותה מוגבלים; המשילות בה נמוכה למדי וטעונה שיפור. תרומת התקשורת לקידום היושרה בישראל משמעותית מאד, אך מהיותה מנגנון שמירה חשוב ומרכזי במערכת, תרומתה טעונה שיפור ניכר.

בישראל מגוון גדול של אמצעי תקשורת ארציים ומקומיים, כללים וסקטוריאליים. מגוון גדול זה מאפשר למעוניינים לקבל תמונה תקשורתית מאוזנת גם אם חלק מכלי התקשורת מציגים תמונה מוטה או חד-צדדית. התקשורת מוסדרת על ידי חוקים ותקנות המתייחסים בעיקר לרישוי ולהתנהלות ופחות לתכנים המועברים (להוציא

נושאים ביטחוניים או הסתה גזעית ונגד המדינה). העיתונות בארץ עדיין מוסדרת על ידי פקודת העיתונות מימי המנדט, פקודה זו אינה עדכנית ואינה תורמת להתפתחות התחום, יתרה מכך, יש בפקודה פוטנציאל לפגיעה קשה בחופש הביטוי. אמצעי התקשורת המשודרים והאלקטרוניים מוסדרים בחוק התקשורת ובתקנות המועצה לשידורי הטלוויזיה והלוויין, אלו חוקים חדשים יותר המתעדכנים דרך קבע. בעיה משמעותית בתחום התקשורת היא שבישראל לא נחקק חוק "חופש ביטוי" וחופש הביטוי משתמע מחוק כבוד האדם וחירותו. לשם כך נדרשו פירוש משפטי של החוק ויצירת תקדימים שיגוננו על התקשורת. רבים מאמצעי התקשורת, הפרטיים והציבוריים כאחד סובלים מבעיית משאבים קשה הדורשת מהם להתפשר על איכות התכנים וחושפת את התקשורת במידה משמעותית ללחצים ולהשפעות לגבי פרסום. תקציבי ממשלה בתקשורת הציבורית ובעלויות פרטיות, שהן לעתים צולבות, של בעלי-הון ואינטרסים זרים מציבים מגבלות, משפיעים על כיווני פרסום סלקטיביים ופוגעים בעצמאות התקשורת. נראה כי תחום התקשורת סובל מרגולציה נמוכה מחד ופיקוח נמוך על התקשורת ותכניה מאידך. הדבר מביא 'לעצמאות-יתר' לכאורה (קרי: חוסר כל פיקוח על הנעשה) ולפגיעה באיכות התקשורת ומאפשר השפעה רבה מדי של אינטרסים זרים (כלכליים, פוליטיים ואחרים) על המשודר ועל הנכתב בפועל.

משילות התקשורת (השקיפות, היושרה והאחריותיות בה) אינה גבוהה: בהיבט השקיפות מחויבים כל אמצעי התקשורת לדווח ולפרסם מי הם בעליהם ומי בעלי התפקידים הבכירים בהם. אולם, אין חובת פרסום של בעלי עמדות ביניים שגם להם השפעה רבה מאד על הנעשה. אין באמצעי התקשורת כל שקיפות באשר לתהליך קבלת ההחלטות הקובע מה לפרסם ומה לא ומדוע, מה נגנז או צונזר (צנזורה עצמית) ומאילו שיקולים. בחוק יש התייחסות לצווי איסור פרסום, אם מטעמים ביטחוניים (צנזורה צבאית) או מתוקף החלטת בית משפט לאסור פרסום של נושא או של ידיעה. רוח החוק משקפת רצון לשמור על שקיפות ופרסום ועל חיסיון מועט (או במילים אחרות: להגבלה מעטה ככל האפשר) אולם מתברר כי אי-הפרסום, רב מהצפוי והרצוי. מחד, הצנזור הצבאי ממעיט לאסור פרסום ידיעות והחלטותיו שקופות, אך מאידך בתי המשפט נוטים להקל ויש הטוענים אף להקל מאד, בהוצאת צווי איסור פרסום ובכך פוגעים בשקיפות כלפי הציבור ובזכותו לדעת. הצנזורה-העצמית המחמירה שיש בתקשורת היא המגבלה החשובה ביותר על פרסום ידיעות ועל הסיבות לאי-פרסומן. כלי תקשורת מפעילים צנזורה עצמית מסיבות של חשש מפגיעה במקורות עיתונאיים מקורבים, מפגיעה באינטרסים כלכליים-מסחריים או פוליטיים-חברתיים ולעתים רחוקות אף ביטחוניים. אינטרסים אלה – שאינם גלויים ולכן אין אפשרות לערער על צינזור המידע עליהם שכן אין בפני מי לערער - מעוותים את השקיפות התקשורתית. בעוד שכלפי חוץ נראית התקשורת כשקופה וללא מגבלות פרסום הרי שהצנזורה העצמית המוכתבת על ידי אינטרסים שאינם גלויים לעין כל, הן בשאלה מה מתפרסם והן בשאלה מה נמנעים מלסקר ולפרסם, פוגעת בשקיפות התקשורת באופן מדאיג.

היושרה והאחריותיות בתקשורת אינן גבוהות ואמצעי התקשורת הפרטיים מתנהלים לרוב על פי שיקולים כלכליים ופחות משיקולי אחריותיות, יושרה ושליחות ציבורית. אין הקפדה רבה על אימות עובדות ובדיקתן ויש הסתמכות רבה מדי על "חומר מוזן" מגורמי יחסי ציבור חיצוניים. היעדר 'נציב תלונות ציבור' עצמאי לתקשורת גורם לכך שאין לציבור אל מי לפנות ומפחית עוד יותר את האחריותיות של התקשורת. בהקשר זה אפשר לומר כי גם היעדר קוד אתי הוא מכשול גם אם חסרונו אינו בולט בשל השימוש ב"מסמך נקדי" להתנהלות בתקשורת המהווה קוד אתי בלתי מחייב. אין בתחום התקשורת חוקים, נהלים ותקנות או קודים אתיים מספקים ומחייבים. אימוצם של אלה הקיימים הוא וולונטרי ומשתנה בהיקפו מכלי תקשורת אחד למשנהו. חוקים כמו חוק לשון הרע ותביעות משפטיות בולטות שהוגשו נגד עיתונאים מהווים מעין שוט המעודד את המדיה להגביר את האחריותיות שלה כלפי הפרסומים, אולם לעתים חוק לשון הרע דווקא מרתיע מפני פרסום ופוגע בחופש העיתונאי. מאידך, החוק אינו יכול למנוע פרסומים מגמתיים או מוטי-אינטרסים, שאין בהם משום הוצאת דיבה על גורם מסוים, כך שבכוח השפעת האינטרסים הכלכליים-פוליטיים רבה יחסית. גורם "מאזן" המסייע בשמירת האחריותיות בפועל הוא הנורמה המקצועית של האמינות בפרסום שעליה רוצים לשמור כלי תקשורת לא מעטים כדי שהציבור יישאר נאמן לכלי התקשורת.

אין חולק כי אמצעי התקשורת העוסקים בעיתונאות חוקרת, תורמים תרומה משמעותית למאבק בשחיתות וליושרה הלאומית. אולם יש אמצעי תקשורת שלא נוהגים כך ואף גרוע מזה: הם מסוככים על גורמים אינטרסנטים שיש להוקיע אותם ואף מעוותים פרסומים בהשפעתם. לכן, ראוי לחזק את תפקידם של כלי התקשורת כמתריעים בשער וככלבי השמירה של החברה, שכן אין להם תחליף.

יסודות מערכת היושרה הלאומית - ישראל

עמודי-התווך של מערכת היושרה מונחים על התשתית החברתית-פוליטית-כלכלית-תרבותית של ישראל ואין להתעלם מכך ששורשיהם של עמודי-תווך שונים נטועים ביסודות חברתיים אלה ויונקים מהם[58]. למשל, אפשר לומר כי חולשת המפלגות במערכת היושרה הלאומית (ועמן הרשות המחוקקת והרשות המבצעת המתבססות על המפלגות) יונקת מהתשתית החברתית-פוליטית-תרבותית בישראל ומתקשרת לתשתית החברתית-עדתית-דתית של המדינה. ההתגבשות הפוליטית-מפלגתית העיקרית בישראל הפכה עם השנים להיות כזו המשקפת גם חלוקה חברתית-כלכלית, עדתית ודתית, אולי אף יותר מאשר אידאולוגית. ההזדהות הפוליטית-מפלגתית לא הצליחה לחצות ולשבור 'מחיצות' אלה. כלומר, המפלגות העיקריות מזוהות יותר עם חלוקה חברתית כגון השכבה האשכנזית הוותיקה בארץ, השכבות החלשות מבחינה כלכלית והמוצא העדתי המזרחי, לצד מפלגות דתיות לגווניהן (חרדים ודתיים ציוניים), עולים מרוסיה וכמובן מפלגות ערביות. דהיינו, נוצר ריבוי מפלגות וריבוי אינטרסים חברתיים-עדתיים ממישורים שונים ואף מנוגדים, המשליכים על המערכת הפוליטית ועל יציבותה. ריבוי הגורמים והאינטרסים הפוליטיים הנאבקים זה בזה מהווה רקע פוליטי שאינו מעודד ותומך די הצורך במערכת היושרה הלאומית. על רקע זה, נוצרה בציבור התחושה כי רבים מהפוליטיקאים בימינו, אינם אנשים המקדמים חזון או אידאולוגיה שהם מאמינים בה, אלא אנשים ציניים למדי הפועלים לקדם אינטרסים כיתתיים צרים, את מעמדם האישי ולשמר את שררתם. רבים רואים בפוליטיקה "קרדום לחפור בו" ו"לעשות לביתם". ברור מכך שאין דירוג היושרה של עמודי התווך מנותק מתשתית התרבות החברתית-כלכלית-פוליטית בישראל, ממנה הם יונקים. אין להתעלם מרקע ותשתית אלה.

היושרה, האחריותיות והתרומה למערכת היושרה, נתפסות כנמוכות במפלגות, בממשלה (המורכבת מנציגי המפלגות) וברשות המחוקקת. מצב זה הוא תוצאה של האווירה הציבורית שמקורה בתפיסת הפוליטיקה כמקדמת מטרות ואינטרסים אישיים וסקטוריאליים יותר מטרות ויעדים לאומיים. בייחוד בולט הדבר בהבחנה שעלתה באופן ברור במחקרנו בין האחריותיות והיושרה בכנסת כמוסד ובין היושרה והאחריותיות של חברי הכנסת שדורגו כנמוכים ביותר ומהווים את נקודת החולשה של היושרה בכנסת. בדומה, השקיפות, האחריותיות והיושרה בפועל, הנמוכות מאד ברשות המבצעת, ומהוות חולשות מהותיות שלה, נובעות ככל הנראה מאותה תפיסה של הפוליטיקה.

מאידך, בבסיס התשתית המוסדית-פוליטית בישראל מונחת גם תפיסת יסוד ערכית של המדינה כדמוקרטיה פרלמנטרית. אפשר לראות בתפיסת יסוד מוסדית ערכית זו את תשתית התמיכה בשלושת התחומים הגבוהים בהערכות במערכת היושרה הלאומית: ועדת הבחירות המרכזית, הרשות השופטת ומבקר המדינה. שלושה אלה הם מוסדות שאינם נשענים על פוליטיקה מפלגתית אלא על עקרונות יסוד ומערכת חוקית בסיסית. ייעודם ותפקודם בפועל נתפשים כממלכתיים ולא כמשרתים אינטרסים אישיים-סקטוריאליים. מכאן ככל הנראה נובע ההבדל ונובעת עצמתם.

מסקנות והמלצות עיקריות

כנאמר לעיל ממצאי הניתוח של מערכת היושרה הלאומית בישראל מאפיינים אותה כמערכת בעלת שני צירים או כוחות עיקריים מנוגדים זה לזה בהשפעתם: האחד, משקף את הגורמים המוסדיים אשר להם הערכת יושרה נמוכה: הרשות המבצעת (ממשלה) וזרועותיה בשירות הציבורי והפוליטי (מפלגות). אלה הם גורמים המחלישים או שוחקים את היושרה הלאומית. מנגד, הכוח השני - הגורמים המוסדיים אשר להם הערכת יושרה גבוהה: ועדת הבחירות המרכזית, הרשות השופטת ומבקר המדינה. שלושה גורמים אלה משקפים מנגנוני שמירה וההגנה מפני שחיקת היושרה הלאומית ותומכים בה.

שוב ברצוננו להדגיש כי מבנה מוסדי בעל ניגוד פנימי זה של מערכת היושרה הלאומית, מעורר חשש מפני שחיקת כוחם של מנגנוני ההגנה על היושרה הלאומית ויכולתם לעמוד כנגד הלחצים וההשפעה מצד הגורמים שאינם מצטיינים ביושרה ואשר אפשר לכנותם מחלישי יושרה. מבנה לעומתי כזה יכול בקלות יחסית להיגרר להידרדרות ברמת היושרה הלאומית בישראל. המלצתנו העיקרית היא כי על מדיניות המאבק לקידום היושרה הלאומית להתמקד בציר פעולה כזה, ויפה שעה אחת קודם. יש הטוענים כי לחץ כזה ושחיקה, כבר מתקיימים בשנים

---

[58] היסודות החברתיים-כלכליים-תרבותיים של ישראל מתוארים בדו"ח ביתר פרוט בפרק "הפרופיל הלאומי, תשתית מערכת היושרה".

האחרונות, בצורה של התקפות על המערכת השיפוטית, חקיקה "עוקפת בג"צ" שמובילות מפלגות בכנסת, ניסיונות להחלשת מוסד מבקר המדינה, וניסיונות לשלוט באמצעי התקשורת הציבורית ו'למתן' את תפקודה כמנגנון בקרה חשוב מבחינת היושרה.

דברים אלה ראוי שיהוו מקור למחשבה ולהתייחסות בגיבוש מדיניות טיפול בנושא היושרה הלאומית בישראל. על מנת לקדם את מערכת היושרה הלאומית ראוי שהגורמים החלשים מבחינת הערכת היושרה הלאומית יתחזקו בתרומתם ליושרה הלאומית ולא להפך: שהגורמים החזקים, המהווים "מנגנוני ההגנה", יישחקו 'בלחץ' הגורמים הנמוכים ביושרה, ותיווצר החלשה שלהם וירידה ברמת היושרה הלאומית. כאמור, ניתן לפרש תהליכים שמתרחשים לאחרונה כמשקפים שחיקה במעמדם של הגורמים המוסדיים בעלי הערכת היושרה הגבוהה במערכת, ואף שחיקת "חומת-ההפרדה" בין שלוש הרשויות השלטוניות, הפרדה המהווה בסיס לממשל דמוקרטי. בכך, כבר נשחקת והולכת היושרה הלאומית באופן משמעותי.

המלצה נוספת מתייחסת לשינוי בממדי החוק והנעשה בפועל. כזכור, ניתוח עמודי-התווך נעשה מהיבט החוק ומהיבט הנוהג בפועל. הממצאים מראים כי באופן כללי, למערכת היושרה הלאומית חולשה רבה יותר בממד הנוהג בפועל מאשר בממד ההלכה והחוק. באופן עקבי, בעמודי-התווך הוערך ממד הנוהג בפועל ודורג כנמוך (66 בממוצע) מהיבט ההלכה והחוק (79.5). כלומר, מסגרת ההלכה הקיימת מאפשרת משילות (על היבטיה השונים) ופעולה במערכת היושרה הלאומית, גבוהים יותר מאשר קורה בפועל. מכאן מסתמן כי שיפור היושרה הלאומית אפשרי לא רק על ידי שינויי חקיקה ונהלים, אלא גם – ואולי בעיקר - על ידי שיפור ההתנהלות בפועל בעמודי התווך השונים גם ללא שינויים בחוק. עם זאת, שינוי התנהגותי כזה כרוך ככל הנראה בשינוי משמעותי תרבותי-חברתי ובהתייחסות הכללית והערכית בחברה הישראלית לנושא היושרה – שינוי שאינו פשוט כלל וכלל.

מסקנה נוספת מהמחקר היא כי לכל עמודי התווך חוזקה יחסית ביכולת התפקוד שלהם (ציון ממוצע 77). לעומת זאת, בתחום המשילות (שקיפות, אחריות ויושרה) וכן בתחום תרומת עמודי-התווך השונים למערכת היושרה בישראל, המצב טוב הרבה פחות (ציון ממוצע 68 בשני מרכיבים אלה). יש לכן להדגיש בעיקר מאמץ לשיפורים בתחום המשילות.

מסקנה יישומית חשובה שלישית העולה מהדו"ח היא כי בישראל נדרשת מהפיכת שקיפות. ההמלצה בדבר הגברת השקיפות עוברת כחוט השני בין עמודי-התווך השונים. ההמלצה הבסיסית שלנו היא כי על כל הגופים והמוסדות להפוך את השקיפות לברירת המחדל לפיה הם פועלים. המידע שברשות מוסדות הציבור שייך לציבור, ומוסדות אלה מחזיקים בו במעין נאמנות. לכן על המידע להיות שקוף, נגיש ומובן לציבור הרחב הן באופן הצגתו והן בתוכנו. הימנעות משקיפות צריכה להיות מבוססת בנימוקים רציניים וראויים שבעיקרם מניעת נזק משמעותי בפרסום. המלצות נוספות וספציפיות יותר מופיעות בגוף הדו"ח.

רפואה שחורה בישראל וחוק הבריאות*

פרופ' רן לחמן

בית הספר למנהל עסקים

המכללה למנהל המסלול האקדמי

פרופ' שלמה נוי

המרכז הרפואי ע"ש שיבא

תל השומר

---

* תודה למכון למחקר עסקים בפקולטה לניהול ולמכון "גולדה מאיר" לחקרי עבודה וחברה, שבאוניברסיטת תל-אביב, שהשתתפו במימון המחקר שביסוד מאמר זה.

מבוא[59]

תופעת הרפואה ה"שחורה" היא ללא ספק תופעה מציקה ומטרידה במערכת הבריאות בישראל. תופעה זו הפכה למעשה לחלק אינטגרלי של מערכת שרותי הרפואה בישראל. היא מהווה מעין צל שחור הנשרך לצידה של מערכת הבריאות, ההולך וגדל, הולך ומתפשט ומאיים לכסות חלקים נרחבים משרותי הבריאות בבתי-החולים הציבוריים בארץ. התופעה משקפת מתן תגמול כלכלי על ידי המטופל עבור שירותי בריאות בבתי חולים, מעבר למחירם הרשמי, או המחיר המשולם עברם על ידי קופות החולים. לפיכך הרפואה ה"שחורה" היא לא רק סוג של "שוחד" המנוגד לחוק לקודים אתיים ומוסריים, אלא גם תופעה המשבשת את מנגנוני ההקצאה הכלכליים הרשמיים של מערכת בתי החולים, של מערכת הבריאות ואף מנגנוני הקצאה כלכליים ברמה הלאומית. אף כי שאלת "הרפואה השחורה" נמצאת על סדר היום הציבורי של ישראל זה שנים רבות, לא נראה שנעשה מאמץ כן לטפל בתופעה. נראה שיש נטייה לשלם "מס שפתיים" בנושא מצד הרשויות וגורמים רשמיים אחרים. בפועל, נעשה אך מעט, אם בכלל, בנוגע לעניין. ידוע לכל, רופאים, חולים וסתם אזרחים מן השורה, שהתופעה קיימת בממדים ניכרים ומתרחשת כמעט בגלוי. בחלקה היא אף מתרחשת ממש בגלוי ולאור היום במסדרונות וחדרי בית-החולים: למשל, בתחום "ההתרמה" שעורכים רופאים רבים בין מטופלים במחלקותיהם, לקרנות מחקר או לרכישת ציוד במחלקות. למרות זאת, במשך שנים רבות היה הנושא בבחינת "טאבו" בו לא נגעו, ובאופן רשמי אף לא הודו בקיומו. רק בתחילת שנות ה- 80 נוצרה "לגיטימציה" לדון בתופעה ורבים החלו לדבר בגלוי על התופעה הן בקרב קובעי מדיניות הבריאות ומפעליה והן בקרב הציבור הרחב.

שברצוננו להדגיש מיד בפתיחה שמקריאת המאמר עלול להיווצר רושם שכל הרופאים שולחים ידם ברפואה השחורה ומוכנים לקדם את האינטרסים שלהם על חשבון חוליהם. ברצוננו להדגיש ככל לשון של הדגשה, ***שאין הדבר כך***: רוב הרופאים ***אינם*** עוסקים ברפואה שחורה! רובם מקדישים את עצמם ואת מעייניהם במסירות אין קץ לחוליהם. במקרה זה היוצא מהכלל בא להדגיש את הכלל: ההתנהגות החריגה של מעטים מבליטה עוד יותר את מסירותם של הרבים. ברור לכולנו, שבקלות רבה אפשר היה לאסוף כרכים עבי-כרס של סיפורי מסירות והקדשה עצמית, ללא תמורה, מצד רופאים כלפי חוליהם. אלא, שמסירות ומחויבות הרופאים לחוליהם הפכו להיות מעין "נורמה" - אלו הדברים שכולנו למדנו לצפות מהרופאים, כמובן מאליו, ולכן יחס זה נראה לרובנו "טבעי ושגרתי". דווקא על רקע העבודה הנאמנה והמסורה של הרוב, החריג נראה בולט וחריג עוד יותר, ומקומם עוד יותר.

אף כי ועדות ציבוריות חשובות וכלי התקשורת דנו בהרחבה בתופעת הרפואה השחורה נראה שהידע שנצבר עד כה מתבסס יותר על עדויות אישיות אלו ואחרות, הנחות, תחושות והערכות של גורמים בעלי עניין בנושא. יש מעט מאוד ידע מחקרי שיטתי המתבסס על איסוף נתונים מסודר. לפני המחקר עליו מסתמך המאמר, לא נעשה מחקר בנושא לא רק בארץ אם כי בעולם בכלל.

לעובדה זו משמעות רבה כאשר באים לדון בחוק ביטוח הבריאות הממלכתי החדש והשלכותיו על התופעה. ברור שללא ידע מעמיק ושיטתי על תופעת הרפואה השחורה, קשה לצפות להתייחסות שיטתית ורצינית

---

[59] מאמר זה, כאמור, מתבסס על פרקים בספר שכתבו המחברים על הרפואה השחורה בישראל: "***כתם שלחוד על חלוק לבן – רפואה שחורה בישראל***" בהוצאת רמות, אוניברסיטת תל-אביב 1996. על הקורא לזכור כי ההתייחסות במאמר היא לתקופה של אמצע שנות ה-90 בישראל. התייחסות לישימות הדברים לימנו, מופיעה בסוף המאמר.

לתופעה מצד מחוקקי החוק. כפי שנתייחס בהמשך, העיון בחוק מבהיר שמה שעמד לנגד עיני מתקני חוק הוא קביעת כללים ומסגרות לתפקוד מערכת הבריאות בישראל, ולאו דווקא הטיפול ב"חריגות" מההתנהגות הנורמטיבית והממוסדת. דיוננו, יתמקד, לפיכך, בהשלכות אפשריות של החוק על תופעת הרפואה השחורה בישראל.

רקע

סקר ספרות שיטתי מראה שלמעשה לא קיימים מחקרים בנושא זה, בייחוד לא בתחום הבנת הגורמים המשפיעים על התופעה, וגורמים הקשורים אליה ועשויים להשפיע על ביטוייה המעשיים. לפיכך, בחקירת התופעה יש צורך להישען על ספרות העוסקת בתופעות דומות. מאחר והרפואה השחורה בבתי חולים היא בעיקרה תופעה כלכלית ולא פשיעה, אפשר להקיש אליה מהספרות על תופעת הכלכלה השחורה. הספרות על הכלכלה השחורה מנסה להסביר את המניעים לעסוק בתופעה והמנגנונים הכלכליים המאפשרים אותה, אך מן הראוי לבחון גם את הקונטקסט הארגוני בו התופעה מתרחשת - מסגרת בית החולים - והשפעות ארגוניות אפשריות על העיסוק בה.

במסגרת מושגים כלכלית, היווצרות הרפואה השחורה מוצגת בדרך כלל כנובעת מאי שביעות רצון של הרופא ממערכת תגמוליו, המתבטאת גם במשבר ביחסי עבודה הגורר עיצומים ושביתות, אך לא פחות מכך גם מהתנאים הארגוניים הסביבתיים היוצרים את ההזדמנות לפעולה זו. למשל, תקציבים ומשאבים בלתי מתאימים לגבי ניתוחים אקטיביים מסוימים יוצרים בדרך כלל תורים ארוכים לבדיקות ואבחון. יש הטוענים (ברגלס וצדקה, 1988), שבמונחים כלכליים אפשר לתאר כיום את השוק של שירותים רפואיים והשוק לניתוחים מסוימים כנמצא בחוסר שיווי משקל: הממשלה קובעת מחירים שרירותיים לשירותים הללו ומחירים אלו נמוכים ממחירי שווי המשקל. השוק נוטה להגיע לשווי משקל על ידי פנייה למוצרים תחליפים כמו רפואה פרטית ושחורה. לרופאים יש תמריץ כספי חשוב במתן שירותים חליפיים אלה המפצה אותם על אי שביעות רצונם מתגמולי המערכת. לחולים יש תמריץ לפנות לשירותי "רפואה שחורה" משום שכך מושגת מטרתם להגיע למנתח מסוים, ללא התשלום הכבד הנלווה בדרך כלל לאשפוז בבית חולים פרטי. לכן מתבצעת "העיסקה" השחורה.

כזכור, מחקרים הדנים בכלכלה שחורה מצביעים על סיבה נוספת להיווצרות כלכלת פשע: הסתברות נמוכה להרשעת משתתפים (Becker ,1968). גם הסתברות נמוכה לעונש במקרה של הרשעה יכולה להשפיע. יישום של מנגנונים אלו גם בישראל עולה ממחקריו של קונדור (1985, 1986) הדן בכלכלה שחורה בישראל. ממחקריו עולה שהכלכלה השחורה בארץ נובעת מהגדלת רווחת הפרט על חשבון סולידריות לאומית, מירידה במוסר ובהזדהות עם הממסד ומסיבות כלכליות כמו שיעורי מס גבוהים ועומס ביורוקרטי ברשויות המס וברשויות הרישוי.

ניתן ליישם הסברים ומנגנונים אלה גם לתחום הרפואה השחורה בארץ. המס הגבוה עשוי לשמש תמריץ לביצוע רפואה שחורה. הרציונליזציה במערכות בריאות מתבססת על תקצוב מרכזי וקביעת תורים ועדיפויות ובכך תורמת אף היא את חלקה לתמריצים לעסוק ברפואה השחורה (דופי מבקר המדינה, 1988). גם ההיבט של סיכויי התפיסה וחומרת העונש שעלו כגורמים בהסבר הכלכלה השחורה, עשויים להיות גורמים חשובים בהסבר הרפואה השחורה בישראל. הרבה נאמר ונכתב על ה"קשר שבשתיקה" שבין

החולים לרופאים בנושא זה. קשר שתיקה זה מקטין באופן משמעותית ביותר את סיכויי התפיסה של העוסקים ברפואה שחורה. התלות של החולה ברופא והזדקקות לטיפול חוזר, מקטינות ביותר את נטיית החולה "להסגיר" את הרופא שקיבל "תגמול שחור". גם העונשים אינם נתפסים, ככל הנראה, כחמורים במיוחד כדי להוות גורם הרתעה.

אין ספק שתופעה זו, אולי אף יותר משווקים שחורים אחרים (למשל השוק השחור במטבע זר) פוגעת בעקרונות מוסריים, יוצרת אפליה בין מטופלים הנזקקים לשירותים רפואיים כדי להבטיח את בריאותם, רווחתם ואף הצלת חייהם; מעוותת הקצאה כלכלית במערכת הבריאות; פוגעת במדיניות הבריאות הציבורית הדוגלת ברפואה שוויונית, ופוגעת ברווחת הציבור. אף על פי כן, לא נראה שהתופעה, היקפיה, מנגנוניה ושיטות הפעלתה, נבחנו באופן יסודי ושיטתי. עד כה, היו הדיונים בנושא בעיקר במסגרת ועדות ציבוריות שונות שעסקו במערכת הבריאות בכלל והקדישו תשומת לב מועטה יחסית לתופעת הרפואה השחורה. מובן, שוועדות אלו והדיונים והסיקורים הנרחבים בתקשורת בנושא זה, לא הספיקו בכדי להכחיד את התופעה או אף לרסנה. כאמור, כל עוד יהיו לקוחות המוכנים לשלם עבור טיפול מועדף ויהיו ספקי שירות, שתמורת תשלום יספקו את השירות המועדף הנדרש, נראה שלא ניתן יהיה לחסל את תופעת הרפואה השחורה.

כוונת מאמר זה אינה לדון במנגנוני הרפואה השחורה, מניעיה, הקיפה ומשמעויותיה. דיון מקיף ורחב בנושא ניתן למצוא בספרנו (לחמן ונוי "כתם שחור על חלוק לבן - רפואה שחורה בישראל" 1996). השאלה שתידון כאן היא: האם יש סיכוי שחוק ביטוח הבריאות הממלכתי שהופעל ב- 1 בינואר 1995, והשינויים שיצר במערכת הבריאות, יכולים לרסן ו/או אולי לחסל את תופעת הרפואה השחורה, או שמא החוק יביא דווקא להמרצת התופעה והגברתה? במילים פשוטות האם לרפואה השחורה צפוי עתיד "שחור" או עתיד "ורוד"?

על מנת לנסות ולענות על שאלה זו ננסה, במסגרת המצומצמת העומדת לרשותנו, לבחון את מניעי התופעה ומרכיביה הן מצד הביקוש (המטופלים) והן מבחינת ההיצע (רופאים). בבחינה זו תשולב בחינה של החוק החדש והדרך בה הוא מטפל, או אולי אינו מטפל בגורמים אלה.

<u>הערכת היקפי הרפואה השחורה</u>

ראשית, יש לבחון מה הם היקפיו של שוק שחור זה בשירותי בריאות בבתי החולים בישראל. אמנם התקשורת מלאה בכתבות, מאמרים, סיפורים הנוגעים ללב, וכדומה, אך יש כמובן לשאול את השאלה האמנם ההיקפים של הרפואה השחורה הם משמעותיים כפי שמתקבל הרושם מדיווחים תקשורתיים אלה, או שמא התופעה בולטת לעיין ומחרידה את הלב אך היקפיה למעשה שוליים, ואינם ראויים לנקיטת פעולה מקיפה. בלא להיכנס לבעייתיות המוכרת של בניית אומדנים של שוק שחור כל שהוא, בו הן לספק והן ללקוח אין כל עניין לחשוף את מעורבותם בפעילות השחורה, אפשר לנסות ולבחון ממצאים של מחקרים או סקרים שנעשו בנושא, כדי לקבל מושג ראשוני על היקף הבעיה. יש כמובן להסתייג, לאור הבעייתיות שהוזכרה, ולומר שלא תעשה כאן התייחסות לתוקפם ומהימנותם של המחקרים שיצוטטו ולתוקפם של האומדנים המובאים בהם. הכוונה כאן היא רק לתת הערכה כללית וגסה על התופעה.

הצלחנו לאתר ארבעה מקורות לאומדן הרפואה השחורה ואליהם תהיה התייחסות במאמר. העיקריים והמקיפים שבמקורות אלה הם שני מחקרים רחבים שנערכו ישירות בנושא זה: הראשון הוא מחקרם של לחמן ונוי (1992) על הרפואה השחורה בישראל, שסקר מדגם ארצי גדול בן 703 רופאי בתי החולים. הרופאים נשאלו בקשר לעמדותיהם, תפיסותיהם את מניעי התופעה וקיומה (או אי קיומה) במחלקות בהם הם עובדים. השני הוא מחקר מקביל ומשלים שערכו לחמן ונוי על מדגם גדול של 805 מטופלים (או בני משפחותיהם) בבתי חולים, ובו הם נשאלו על מעורבותם ברפואה השחורה, מניעיהם, תפיסתם לגבי הנושא, ועוד (פרוט והשוואה בין שני המחקרים המשלימים האלה ניתן למצוא בספר "כתם שחור על חלוק לבן", בהוצאת רמות, אוניברסיטת תל-אביב). המקור השלישי הוא סקר דעת קהל שערך משרד הבריאות במאי 1995, בנושא הרפואה השחורה, על מדגם ארצי בן 501 אזרחים. המקור הרביעי הוא סקר על שימוש ברפואה שחורה, שנערך במסגרת תכנית הטלוויזיה "משאל עם" (בתאריך 16.1.1996) בהנחיית מר מני פאר והקיף מדגם ארצי בן 1000 משיבים.

נתחיל במחקרנו אנו. כזכור מחקר זה נערך עוד לפני שהחלה חקיקתו של חוק הבריאות החדש. במחקר אמרו הרופאים שכשליש מהפעילות הרפואית במחלקות שלהם הוא פעילות של רפואה שחורה. המטופלים הציגו דיווח תואם - כ- 30% מהם אמרו שהם השתמשו בפועל ברפואה השחורה כדי לקבל טיפול מועדף בבית החולים. סקר משרד הבריאות, שנערך כחצי שנה לאחר הפעלת חוק הבריאות החדש והרבה יותר משנה לאחר מחקרנו, הציג ממצאים דומים: 26% מהמדגם אמרו שהם, או בני משפחתם שלמו לרופא עבור טיפול בבית חולים ציבורי. בתכנית הטלוויזיה "משאל עם", בה נידון נושא הרפואה השחורה במלאת שנה להפעלת חוק הבריאות, 42% מהמשיבים אמרו שהם או בני משפחתם, שילמו עבור טיפול בבית חולים ציבורי.

כפי שציינו בדיון על היקפי הרפואה השחורה, אומדנים אלה אינם מראים על ירידה לאורך זמן בהיקפי הרפואה השחורה. מתוצאות אלה גם לא נראה, שחוק הבריאות הצליח להפחית את התופעה באופן משמעותי במשך השנה הראשונה להפעלתו (בנקודה אחרונה זו נדון באופן מפורט יותר בהמשך). הרושם המתקבל מנתונים אלה הוא של "עתיד ורוד" לרפואה השחורה - לא נראה שהיא פוחתת עם הזמן. אולם, נתונים אלה אינם מספיקים על מנת לבסס מסקנה.

שאלה חשובה ביותר בהקשר זה היא: כיצד רואים את הדברים הנוגעים בדבר - המטופלים (המשקפים את הביקוש) והרופאים (המשקפים את ההיצע). הנתונים והממצאים המוצגים כאן מרמזים גם הם על כך שלרפואה השחורה צפוי עתיד "ורוד". כלומר, הרפואה הציבורית בבתי החולים תהיה כנראה שחורה עוד יותר.

<u>היבט הביקוש</u>:

ראשית, המטופלים. הם נשאלו ישירות לגבי כוונותיהם בעתיד: במידה ויזדקקו שוב, חס ושלום, לאשפוז האם יפנו לרפואה השחורה? חלקם (18%) היו ספקנים ואמרו שבהחלט יעשו כן, ושליש נוסף (34%) אמרו

שקרוב לוודאי יעשו כן. כלומר, לפחות ברמה זו, של "הצהרת כוונות" בלתי מחייבת, מחצית מהמטופלים אמרו שהם נוטים לפנות לשוק השחור בשירותי רפואה בעתיד! פחות ממחצית מהמטופלים (48%) הסתייגו ואמרו שלא יפנו להסתייע ברפואה השחורה בעתיד (ציור 1).

על מנת לקבל תמונה ברורה יותר, אפשר לבחון כוונותיהם של חולים אשר השתמשו בעבר ברפואה שחורה, בנפרד מכוונותיהם של אלו שלא עשו זאת בעבר. ניתוח זה מראה, שלמעשה כל המטופלים (95%), שהשתמשו בעבר ברפואה שחורה, אמרו שקרוב לוודאי יעשו זאת שוב - אם יזדקקו, חלילה, לטיפול או אשפוז בבית החולים. במילים אחרות: אלו שהשתמשו בשירותי הרפואה השחורה כנראה ראו "כי טוב" והם מתכוונים לעשות כך גם בעתיד.

ומה בדבר אלו שנמנעו בעבר מלהשתמש בשירותי הרפואה השחורה, האם ימנעו מכך גם בעתיד? ובכן - כשני שלישים (64%) מהם אמרו שגם בעתיד לא יפנו להשתמש ברפואה שחורה. אולם, השליש הנותר (36%) מאלו שלא השתמשו בעבר, אמרו שקרוב לוודאי יפנו להסתייע ולהשתמש ברפואה השחורה, אם יזדקקו לאשפוז בעתיד. שליש זה משמעו מספרים גדולים של מטופלים שלמדו לקח מניסיון העבר ובכוונתם להצטרף למעגל המשתמשים.

זאת ועוד, הממצא, שלמעשה כל המטופלים (95%) שהשתמשו בשירותי הרפואה השחורה בעבר קרוב לוודאי ישתמשו בה שוב, משקף למעשה שביעות רצון משירותים שחורים אלה ומהטיפול המועדף לו זכו המשתמשים. שכן, אלמלא היו מרוצים מהטיפול המועדף עבורו שילמו במיטב כספם, נטייתם לשוב ולהשתמש בשירותי הרפואה השחורה, היו נמוכים. מאחר ושביעות הרצון מהרפואה השחורה היא גבוהה, הסיכוי שהביקוש לה יקטן, הוא סיכוי קלוש. אלא אם כן, יחול שינוי מהותי במערכת הבריאות ושינוי כזה אינו צפוי בעתיד הנראה לעין.

כלומר, מממצאים אלה מסתמנת "תחזית ורודה" לרפואה השחורה: מעגל המטופלים המתכוונים לפנות ולהשתמש בשירותים אלה צפוי לגדול בעתיד. אלו שהשתמשו בעבר אינם מתכוונים לחדול, או להימנע מכך בעתיד, ואליהם צפוי להצטרף מספר משמעותי של חולים שבעבר נמנעו מלעשות כן. כלומר, היקף הפעילות השחורה צפוי לגדול, ובשיעורים לא מבוטלים!

הערכה נוספת, עקיפה אמנם, לגבי הנטייה להשתמש ברפואה השחורה בעתיד (ביקוש), אפשר לגזור גם מממצאי סקר משרד הבריאות. בסקר זה לא נשאלה שאלה ישירה לגבי הכוונה להשתמש בעתיד ברפואה השחורה, אך נשאלו שתי שאלות שיתכן ויכולות להיות עזר כאן. שאלה אחת, שנשאלה, משקפת עמדה, חיובית או שלילית, כלפי השימוש ברפואה שחורה. בעוד שבסקר זה 26% מהמשיבים אמרו שהשתמשו ברפואה שחורה בעבר, 40% (!) מהמשיבים במדגם הארצי הסכימו ש"זה טוב שיש אפשרות לשלם כסף עבור טיפול פרטי בבית חולים ציבורי, כי זה עוזר לקבל שירות טוב יותר". עמדה זו אמנם אינה מחייבת מעורבות בפועל ברפואה השחורה בעתיד. אך אפשר להניח, שאותם אזרחים החושבים ששימוש ברפואה שחורה בכדי לקבל שירות טוב יותר זה דבר חיובי ורצוי, יטו לעשות כן, אם וכאשר יתעורר אצלם הצורך. מאחר ושיעורם של אלו החושבים שרפואה שחורה היא חיובית (40%) גבוה משיעור המשתמשים בעבר (26%), עשוי להיות בכך רמז שהיקף השימוש ברפואה השחורה בעתיד יגדל, ומטופלים חדשים יצטרפו למעגל המשתמשים.

השאלה השנייה, הנוגעת בעקיפין בענייננו, מתייחסת לתמיכה בחקיקת חוק האוסר מתן טיפול פרטי במסגרת בית חולים ציבורי. אפשר לראות בשאלה זו מדד בעל עוצמה רבה יותר של עמדת המשיבים כלפי הרפואה השחורה: הסכמה שרפואה שחורה היא דבר טוב משקפת אמנם עמדה חיובית כלפיה, אך התנגדות לחוק שיאסור אותה, משקפת עמדה חזקה ונחרצת הרבה יותר. אפשר גם להניח, שלאנשים המביעים התנגדות לחוק כזה, יש כוונה ממשית להשתמש ברפואה השחורה בעתיד ולכן אינם מעוניינים שיהיה חוק שיאסור זאת במפורש. רוב המשיבים לסקר הביעו תמיכה בחקיקת חוק נגד שימוש ברפואה שחורה, אך רבע מהמשיבים (24%) הביעו התנגדות לכך, וזהו מיעוט לא מבוטל כלל וכלל. חשוב לציין שלא נמצא הבדל בין אלו שהשתמשו בעבר ברפואה שחורה לבין אלו שלא השתמשו, בהתנגדות לחוק (בכל מקרה רבע התנגדו). ניתן לגזור מתשובה זו שישנו מיעוט לא מבוטל של אנשים בציבור הישראלי שכנראה מעוניין להשאיר לעצמו "פתח" לפניה לשירותי הרפואה השחורה, אפילו אם לא עשה כן בעבר. כלומר, הפוטנציאל למעורבות ברפואה שחורה בעתיד, אינו מצטמצם כנראה. שוב - יש להדגיש שממצא זה, כשלעצמו, מהווה עדות עקיפה בלבד. אולם, מהיותו עקבי עם הממצאים האחרים אפשר לראותו כתמיכה נוספת במסקנה, שלפחות מבחינת המטופלים - כלומר הביקוש - לרפואה השחורה צפוי עתיד ורוד.

<u>מרכיבי הרפואה השחורה</u>:

בנקודה זו יש מקום להרחיב ולהתייחס באופן מפורט יותר למרכיבים של הרפואה השחורה, או במילים אחרות לפעילות (טרנסאקציות) העיקריות המתרחשות בשוק שחור זה של שירותי בריאות. בחינה של הפעילויות העיקריות והשכיחות ביותר המתרחשות בשוק, תסייע לבחון באיזו מידה חוק הבריאות החדש אכן יכול להשפיע על הרפואה השחורה.

המחקר של לחמן ונוי (1992) בחן שאלה זו הן לגבי מדגם המטופלים (מהם הדברים שהם עצמם עשו) והן לגבי מדגם הרופאים (מהן הפעילויות השחורות המתקיימות במחלקתם). התוצאות מצביעות על שבע פעילויות עיקריות המתנהלות בשוק שחור זה. מבחינת המטופלים שתי הפעילויות השכיחות ביותר בהן הם עצמם נוקטים הן פניה לרופא באופן פרטי על מנת לקצר תור לטיפול (37%) ותשלום לרופא, באופן פרטי, על מנת שיטפל בהם בעצמו (29%). שאר הפעילויות ננקטו בפועל על ידי המטופלים בשכיחות נמוכה יחסית. אגב, האחוזים מהחולים שנקטו בפועל בשבע פעילויות אלה עולים על 100% מאחר ויש מטופלים שנקטו ביותר מפעולה אחת (הדבר נכון גם לגבי סיכום אחוזי הרופאים).

הרופאים נשאלו גם הם לגבי פעילויות אלה והתבקשו לציין באיזו מידה הן אכן מתקיימות במחלקתם. מתשובות הרופאים הפעילויות השכיחות ביותר המתקיימות במחלקות, הן: תרומות כסף למחלקה (66% מהרופאים אמרו שהדבר מתרחש במחלקתם); תרומות ציוד רפואי למחלקה (63% מהרופאים אמרו שזה מתקיים במחלקתם); וחלוקת מתנות וטובות הנאה לצוות המטפל (59%). מכיוון שהמתנות וטובות ההנאה הניתנות לצוות כוללות גם דברים תמימים לגמרי (כגון זרי פרחים, תמונות לקישוט המחלקה, או ממתקים שמביאים לצוות כהוקרה על הטיפול) ולא ניתן להבחין בין אלו לבין טובות הנאה משמעותיות יותר. לכן לא נתייחס כאן לממד זה.

השוואת הממצאים בין המטופלים והרופאים מצביעה על שתי תופעות מעניינות. מחד, יש התאמה רבה למדי בין דיווחי החולים על מה הם עשו, לבין דיווחי הרופאים על המתרחש במחלקתם, לגבי שתי הפעילויות של קיצור תורים ובחירת רופא מטפל. התאמה זו מחזקת את תוקף הממצאים, שכזכור מייצגים מדגמים בלתי תלויים משתי אוכלוסיות שונות. אולם, מאידך, לגבי שתי הפעילויות שהרופאים דיווחו כנפוצות ביותר במחלקות - תרומות כסף וציוד למחלקות - יש פער גדול ביותר בין הדיווחים: בעוד שמטופלים בודדים ציינו שהם עצמם תרמו למחלקה, כשני שליש מהרופאים אמרו שהדבר מתקיים במחלקתם. פערים אלה מוזרים למדי ודורשים התייחסות.

הסבר אפשרי אחד הוא התייחסות שונה מצד הרופאים לגבי הפעילות הנכללת ברפואה השחורה. בניתוח סטטיסטי (ניתוח גורמים) של נתונים אלה נמצא שהרופאים מבחינים בין שני סוגי ממדים בתופעת הרפואה השחורה (לחמן ונוי, 1992):

א. ממדים הקשורים לתשלום, או תגמול אחר, באופן אישי לרופא וישירות לכיסו;

ב. ממדים הקשורים לתגמול העובר למחלקה (או קרן המחקר שלה).

בעוד שגורמי תגמול אישי לרופא נתפסים כ"רפואה שחורה" על ידי הרופאים, תיגמול המחלקה (תרומות למיניהן) כנראה אינו נתפס על ידי הרופאים כרפואה שחורה או כדבר בלתי לגיטימי. מכאן, קיומן של תרומות למחלקה גלוי וידוע לרופאים הרבה יותר מאשר תשלומים שנעשו בחשאי לכיסו של רופא זה או אחר. הערכותיהם את היקף הפעילות "הגלויה" גבוהה לכן מהערכותיהם את הפעילות "הסמויה". הסבר אפשרי נוסף הוא, שתרומות אלה הן בדרך כלל בסכומים משמעותיים יותר מאשר תשלומים אישיים לרופא ולכן הן בולטות יותר לעין ויוצרות רושם של "פעילות ענפה".

לפיכך, אפשר לראות שמבחינת הביקוש לרפואה שחורה, שתי הפעילויות השחורות העיקריות הן תשלום עבור קיצור תורים ותשלום עבור בחירת רופא. תרומות למחלקה כדי לשפר טיפול הן יותר תוצר של פניה מצד המחלקה כמסע גיוס תרומות. טיפול בנושא התורים ובחירת הרופא המטפל, עשויים לפיכך להקטין את הביקוש לשירותי רפואה שחורה יותר מדברים אחרים. מאוחר יותר נתייחס לממדים אלה בדיון בשאלה האם החוק החדש מתמקד בנקודות אלה ועשוי, לפיכך, למתן את פעילות הרפואה השחורה.

<u>גורמים שעשויים להשפיע על עתיד הרפואה השחורה</u> -

עד כאן עסקנו באומדנים הכלליים וההערכות לגבי עתיד הרפואה השחורה, מתוך ממצאי הסקרים על המטופלים. המחקר שלנו- היחיד שעסק ישירות ברופאים - לא הציג לרופאים שאלה ישירה לגבי עתיד הרפואה השחורה, או כוונותיהם למעורבות בה. לכן לא ניתן לבחון את הערכות הרופאים בנושא. אולם, המחקר כלל שאלות לגבי הגורמים, שלדעת הרופאים עשויים להגדיל או להקטין את היקף הרפואה

השחורה. שאלות אלו הופנו גם לקבוצת המטופלים. מאחר ורוב השאלות זהות בעיקרן, ניתן לבחון את ראיית שני הצדדים בנושא: הרופאים, מצד ההיצע והחולים - מצד הביקוש.

בשלב המקדים של המחקר, אותרו מתוך הראיונות שערכנו וניתוח החומר שהיה קיים, מספר גורמים שבאופן עקבי עלו כגורמים שעשויים, אם יופעלו, להשפיע על הקטנה או הגדלה של הרפואה השחורה. ארבעה גורמים עיקריים עלו מתוך ניתוחים אלה, הן אצל הרופאים והן אצל המטופלים: הגדלה משמעותית של שכר הרופאים; מתן אפשרות למטופלים לבחור את הרופא המטפל; מתן אפשרות למטופלים לבחור את בית החולים; הפעלה, באופן רשמי, של מנגנון שירות רפואה פרטי (שר"פ) במסגרת חלקית בתוך בית החולים הציבורי.

גורם נוסף המשקף היטב את גורם הביקוש לרפואה שחורה, עלה כגורם חשוב בין המטופלים: שיפור שירותי הרפואה לחולים בבתי החולים הציבוריים. גורם זה לא נכלל בהתייחסויותיהם של הרופאים, שכנראה התמקדו בנושא רק מהיבט הגורמים להיצע שירותי הרפואה השחורה. אנו תמהים האם רק מקרה הוא שאיש מהרופאים לא העלה את נושא שיפור השירות לחולים כגורם שיכל להפחית את הרפואה השחורה, או שהדבר סימפטומטי. יש גם לציין שבין המטופלים עלו שני גורמים אפשריים, שלמעשה משקפים שניהם את נושא השר"פ. בין המטופלים נעשתה הבחנה בין הכנסת שר"פ כמסגרת חלקית ממוסדת בבית החולים המופעלת לגבי רופאים בודדים (בעיקר הרופאים הבכירים ביותר), לבין מתן אפשרות לכל הרופאים לעסוק, באופן חלקי, ברפואה פרטית תוך כדי עבודתם בבית החולים. בניתוח הממצאים אוחדו ההתייחסויות לשני גורמים אלו יחד להתייחסות אחת לשר"פ באופן כללי. לפיכך, תשובות הרופאים מוצגות לגבי השפעת ארבעה גורמים ואלו של המטופלים לגבי חמישה.

הממצאים מראים כי רוב המשיבים, רופאים ומטופלים כאחד, מעריכים שכל אחד מהגורמים שנבחנו עשוי להקטין את תופעות הרפואה השחורה, אם יופעל. נמצא רק מיעוט של משיבים, שלהערכתם, הכנסת גורמים אלה תביא <u>להגדלה</u> של התופעה דווקא, לא להקטנתה, או שהכנסתם לא תשנה דבר. נבחן עתה את השפעתם של הגורמים העיקריים על עתיד הרפואה השחורה.

<u>בחירת הרופא המטפל ובית החולים</u>

שני הגורמים שנידונו לעיל, האפשרות לבחור רופא מטפל ולבחור את בית החולים, משקפים את צד הביקוש לשירותי רפואה שחורה. הם משפיעים על מניעיהם של המטופלים לפנות לרפואה השחורה על מנת שיוכלו להשיג בחירה כזו. כזכור, בחירת הרופא המטפל (תשלום לרופא כדי שהוא עצמו יטפל) הוא הממד השני הנפוץ ביותר בפעילויות הרפואה השחורה של המטופלים.

מתן האפשרות למטופלים לבחור את הרופא המטפל נתפסת גם בין המטופלים וגם בין הרופאים כגורם שיקטין את הרפואה השחורה. כשני שלישים מהמטופלים סוברים שמתן האפשרות לבחור את הרופא המטפל תקטין את הרפואה השחורה. שליש מהמטופלים היו "פסימיים" בנושא זה: 14% סברו שזה לא ישנה את הרפואה השחורה וחמישית מהם (21%) סברו שמתן אפשרות לבחור את הרופא אף תגדיל את הרפואה השחורה. לעומתם, הרופאים "אופטימיים" יותר: שלושה רבעים מהרופאים אמרו שמתן אפשרות

לבחור רופא מטפל תקטין רפואה שחורה, ו- 15% חשבו שמתן אפשרות כזו תגדיל את הרפואה השחורה עוד יותר.

לגבי אפשרות בחירת בית החולים התוצאות דומות. למרות שבחירת בית החולים לא הופיעה כממד בפעילות הרפואה השחורה בה נקטו המטופלים, 70% מהם חשבו שמתן אפשרות לבחור את בית החולים המטפל תקטין את הרפואה השחורה. יתכן והתייחסות זו משקפת בחירה עקיפה של רופאים: דהיינו - יתכן שלדעת המטופלים על ידי בחירת בית החולים הם יכולים להגיע לרופאים ולטיפול טובים יותר. כמו כן, יתכן שעל ידי תשלום לרופא משיגים המטופלים לא רק את טיפולו האישי אלא גם את האפשרות להיות מטופלים בבית החולים בו הוא עובד. כאשר משלמים לרופא באופן פרטי במרפאתו על מנת שהוא יבצע את הטיפול, או הניתוח, בבית החולים הציבורי, אפשר להניח שהרופא כבר "יסדר" את קבלת המטופל לבית החולים בו הוא עובד.

פרשנות נוספת אפשרית לפער זה היא שהמטופלים רואים במתן האפשרות לבחור בית חולים דרך להכניס תחרות בין בתי החולים "למשיכת" מטופלים אליהם. תחרות זו תביא לשיפור השירות והטיפול הרפואי בבית החולים, ומכאן - תפחית את הצורך לפנות לרפואה שחורה לקבלת טיפול מועדף ומשופר. אין בידנו נתונים לבחון איזו אינטרפרטציה היא הנכונה. בכל אופן, מטופלים רבים מאוד מאמינים שמתן אפשרות בחירה של בית החולים תפחית רפואה שחורה.

בעניין בחירת בית החולים כגורם שישפיע על היקף הרפואה השחורה הרופאים הסכימו עם המטופלים פחות מאשר בנושאים האחרים. אמנם רוב הרופאים (58%) אמרו שבחירת בית החולים תקטין את הרפואה השחורה, אך יחסית לגורמים האחרים, רוב זה אינו גדול. יתרה מזו, שיעור הרופאים הספקנים לגבי השפעת גורם זה הוא גדול מאוד יחסית לשיעורם בהתייחס לגורמים האחרים: 29% מהם חושבים שמתן האפשרות לבחירת בית החולים לא תגדיל ולא תקטין את הרפואה השחורה. מכאן שלדעת הרופאים מתן אפשרות בחירה למטופלים לאיזה בית חולים הם יפנו לקבלת טיפול אינה מסתמנת כגורם השפעה חשוב על הרפואה השחורה.

אם נסכם שני גורמי בחירה אלה, המשקפים את היבט הביקוש לשירותי רפואה שחורה, לא נראה שבעתיד הקרוב הביקוש ירד באופן דרמטי. עד כה לא ניתנה אפשרות למטופלים לבחור את הרופא המטפל או את בית החולים בו הם מקבלים טיפול, ולא נראה שאפשרות זו תינתן בעתיד הנראה לעין. חוק הבריאות החדש היה לרבים מקור לתקווה בנושא, אך כפי שידון בהמשך, למעשה החוק לא שינה דבר מבחינה זו. סעיף 23 א' בחוק הבריאות (ראה נספח) מציין ש"חבר קופת חולים זכאי לבחור נותן שירותים מבין נותני השירותים של הקופה, או מטעמה (כפוף להוראות בסעיף 12)". אם סעיף זה מעורר תקווה שהינה נפתח הפתח לבחירה של רופא בבית החולים (נותן שירותים מבין נותני השירותים בבית החולים), או לבחירה של בית החולים עצמו, הרי בא סעיף 23ב' ומוציא עוקצה של אפשרות בחירה זו. סעיף 23ב' קובע ש"קופת החולים תקבע את הסדרי הבחירה והיקפה". אף כי העיקרון של בחירת הרופא מיושם ברוב קופות החולים לגבי בחירה של רופא במסגרת רפואה ראשונית (שלא במסגרת בית החולים) לא נראה שצפוי בעתיד הקרוב יישום עקרון זה גם לגבי הרופא בבית החולים. מהיבט זה, הביקוש לשירותי רפואה שחורה צפוי להמשך.

שיפור שירותי הרפואה

אם עוסקים בנושא הביקוש לשירותי רפואה שחורה והגורמים המשפיעים עליו, אי אפשר להתעלם מהגורם של איכות שירותי הרפואה הניתנים למטופלים בבתי החולים הציבוריים. מבחינת המטופלים זהו הגורם העיקרי והחשוב ביותר המביא אותם לפניה לקבלת טיפול מועדף ומשופר בבית החולים הציבורי. אין זה מפתיע, לכן, שלדעת הרוב המכריע של המטופלים (86%), הגורם שיכל להביא להקטנת הרפואה השחורה הוא שיפור שירותי הרפואה. כזכור, הממד הנפוץ ביותר, ובאופן ניכר יותר, מבחינת פעילויות הרפואה השחורה בהן היו המטופלים מעורבים, הוא תשלום עבור קיצור התור לטיפול. אין ספק שפתרון בעיית התורים לטיפול הוא ממד חשוב בשיפור שירותי הרפואה שהחולה מקבל. לכאורה, פתרון בעיית התורים יסלק את אחד המניעים העיקריים לפניה לשירותי רפואה שחורה. אין זה מפתיע שנושא זה נמצא בראש מעיניהם של המטופלים. אולם, מפתיע למדי הדבר ששיפור השירותים הרפואיים למטופלים לא עלה כנושא מרכזי בין הרופאים. יחד עם זאת, יש לציין שההסתכלות של הרופאים על נושא הרפואה השחורה, התמקדה, מסתבר, בצד היצע השירותים השחורים ומניעי הרופאים לפנות ולפעול בשוק שחור זה. לפיכך, אין להסיק מכאן ששיפור השירותים הרפואיים לחולה אינם מעניינים את הרופאים.

דווקא בתחום קיצור התורים נעשו בזמן האחרון פעולות נמרצות מצד בתי החולים, בייחוד על ידי הפעלת "משמרת שניה", או הפעלת תכנית "שירות בריאות נוסף" (שב"ן) במסגרת הביטוח המשלים, על מנת לקצר את התורים לטיפול. הרחבת היקפי השירותים הרפואיים קיבלה תנופה לאחר יישום חוק הבריאות החדש, והדבר בולט בתחומי הטיפולים הכירורגיים ובייחוד בתחום ניתוחי הלב. פעילות זו קיצרה את התורים לניתוחים באופן משמעותי בזמן האחרון. לאחרונה, נפתרה בעיקרו של דבר גם בעיית התורים בתחום הניתוחים הגינקולוגים. קופות החולים, שאין בבעלותן הישירה בתי חולים ("מכבי", "מאוחדת" וכו'), מעדיפות להפנות מטופלות הנזקקות לניתוחים אלה, לניתוחים בבתי החולים הפרטיים. בגלל הניצול הגבוה של משאבים ומתקנים בתי החולים הפרטיים, ומשך השהות הנמוכה יחסית מאוד של המטופלות לאחר הניתוח בבית החולים הפרטי, הופכות העלויות של ניתוחים שם לתחרותיות מאוד ואף לעיתים נמוכות מעלויות אותם ניתוחים לקופות החולים כאשר המטופלות מנותחות בבית חולים ממשלתי או של קופת חולים. בראיון עם גינקולוג בכיר הסתבר ששהות מטופלת בבית חולים פרטי, לאחר ניתוח כריתת רחם למשל, היא כ- 2-3 ימים לעומת כ- 10 ימים בבית חולים ציבורי. הפרש זה בעלויות השהות, מקזז את המחיר הגבוה יותר עבור הניתוח עצמו שגובה המנתח ובית החולים הפרטי. לפיכך, קופות החולים הללו מרבות להפנות מטופלות הנזקקות לניתוחים גינקולוגיים לבתי חולים פרטיים כשאת הניתוח עצמו מבצעים רופאי הקופה. תחרות זו מונעת תורים.

חשוב לציין, שהרחבת השירותים והירידה בזמן המתנה נמדדים בדרך כלל במדדים כמותיים של מספר ניתוחים המתבצעים וירידה במספר ימי המתנה לטיפול ראשון. אין במדידה זו התייחסות מספקת לאיכות הניתוחים, הטיפולים והשירותים הנלווים אליהם. זהו ממד חשוב שיש להוסיפו למשוואה - שהרי הכוונה היא לא רק להגדיל את כמות הטיפולים ואת היקף היצע השירותים, אלא גם לא לפגוע באיכותם; יותר מזה, הכוונה היא אף לשפר את איכותם בו בזמן. זו משימה לא פשוטה העומדת בפני בתי החולים הציבוריים. בייחוד עתה, לאחר הפעלת חוק הבריאות, כשהם נמצאים במגבלות תקציביות משמעותיות.

במידה והציבור יתפוס את הרחבת השירותים כהגדלת היקף השירות ללא שיפור איכותו, יכול להיווצר שוב לחץ של מטופלים על הטיפולים הניתנים באיכות גבוה יותר - הן על בתי חולים הנתפסים "איכותיים" והן על רופאים הנתפסים כ"טובים" יותר וכמועדפים. לחץ כזה יכול לעורר ולהמריץ את מנגנון הרפואה השחורה, אלא שהפעם בצורה ממוקדת יותר במקומות הנחשבים כאיכותיים, במקום הפיזור הכללי כמעט של הרפואה השחורה בכל בתי החולים. בגלל שיקולים כלכליים, וגבולות המימון הצרים שמטיל חוק הבריאות, וההגבלות הקבועות בו על קצב גידול בתי החולים והתרחבותם, לא ניתן יהיה לטפל בהגברת הלחץ והביקוש לטיפול במקומות מסוימים על ידי הרחבה נוספת של שירותים באותם מקומות. אפשרי הדבר, שהשירותים, שהורחבו בטווח הקצר לשם קיצור התורים, יצומצמו בטווח הארוך שוב בגלל לחצים כלכליים ולחצי התייעלות הנובעים מהחוק. הניסיון של כמעט שנתיים בהפעלת חוק הבריאות מראה על היווצרות גירעונות תפעוליים משמעותיים וקשים כספיים תקציביים בבתי החולים הציבוריים. גירעונות אלו נובעים, כנראה, מאומדן חסר של הכנסות, מחד, וקיצוץ תקציבי הממשלה מאידך. הגירעונות בהכרח פגעו ויפגעו בשירותי הבריאות שמקבלים החולים בבתי החולים. אין להניח שדברים אלה יביאו לירידה משמעותית ברפואה השחורה....

השפעות אחרות:

אם דנים בעניין שיפור השירותים הרפואיים למטופלים, אי אפשר להתעלם מגורם חשוב המאפיין את ימנו: תחכום הולך ועולה של "הצרכנים" - כלומר, המטופלים. אי אפשר גם להתעלם ממהפכת המידע המתחוללת. קשה, ואסור, להתעלם ממגמות אלה כאשר עוסקים בתחום צריכת שירותי הבריאות: גם כאן הצרכנים הופכים לא רק לבעלי כוח קניה גדול יותר, אלא גם למשכילים ולמתוחכמים יותר ובעלי דרישות גבוהות יותר משירותי הרפואה. הם גם דורשים שיוקנו להם זכויות, ועומדים על זכויות אלה. דוגמא אחת מני רבות לשינוי זה היא חוק ביטוח הבריאות הממלכתי עצמו. החוק מציין במפורש את זכויות המטופלים, ואלו פורסמו ב"מגילת זכויות המבוטח", שהכין משרד הבריאות, המפרטת עשר זכויות יסוד של אזרח המבוטח בחוק הבריאות (ראה נספח). הגישה הפסיבית מצד המטופלים, שאפיינה את יחסי הרופא-מטופל בעבר, שבה הייתה השלמה מלאה של המטופל עם הסמכות הרפואית בבית החולים, הולכת ונעלמת. את מקומה, תופסים, כאמור, המטופלים המתוחכמים, העומדים על זכויותיהם, דורשים טיפול איכותי, אוספים מידע ממקורות שונים (החל מהתייעצות עם רופאים אחרים ועד שליפת מידע ממאגרים ממוחשבים) לגבי הטיפולים להם הם נזקקים. הם אינם נוטים עוד לקנות "חתול בשק". דרישותיהם של מטופלים אלה לשירות רפואי איכותי ומהיר, רק תגברנה בעתיד. אפשר לצפות שדרישות אלה, להן תתקשה המערכת להיענות במבנה הנוכחי, תגברנה את הלחץ על "אפיקים אלטרנטיביים" לקבלת שירות רפואי איכותי, ביניהם שירותי הרפואה השחורה.

שיפור הכנסות הרופאים -

כבר קודם ראינו שהרופאים נוטים לקשור את תופעת הרפואה השחורה בבתי החולים הציבוריים בישראל, עם השכר שהם מקבלים בבתי חולים אלה. רובם הגדול רואה ברפואה השחורה מרכיב שכר מובהק. לכן

אין זה מפתיע לראות שהרוב המכריע (88%) של הרופאים חושבים שהגדלה משמעותית של הכנסת הרופאים תקטין את התופעה.

הגורם השני המשקף שיפור בהכנסתם של הרופאים בבית החולים, הוא הכנסת מנגנון של רפואה פרטית חלקית באישור בית החולים (שר"פ). גם הוא נתפס על ידי הרוב המכריע של הרופאים (88%) כגורם שיקטין את הרפואה השחורה. בעיני הרופאים, שני גורמי הכנסה אלה הם הבולטים ביותר מבחינת הקטנת הרפואה השחורה.

אגב, גם המטופלים ברובם חושבים שהגדלת שכר הרופאים (70%) ומתן אפשרות לרופאים לעסוק רשמית בשירות רפואי פרטי בבית החולים (63%) יקטינו את הרפואה השחורה. יחד עם זאת, רבים יחסית הספקנים בין המטופלים: כרבע מהם חושב שהכנסת מנגנון שר"פ דווקא יגדיל את הרפואה השחורה, ו-12% חושבים שתוספות שכר לרופאים יגדילו את הרפואה השחורה, לא יקטינו אותה. כפי שנראה בהמשך, ישנם גם רופאים לא מעטים (12%), שחושבים כי לשר"פ תהיה השפעה הפוכה מהמצופה. לכך נתייחס בהמשך.

יש מקום לציין בנקודה זו שהכנסת הרפואה הפרטית לבית החולים הציבורי אינו סתם אמצעי נוסף להגדלת ההכנסה של הרופאים מעבודתם בבית החולים. הוא נושא בחובו משמעויות מעבר להעלאת שכר. השר"פ מהווה, למעשה, גם מנגנון של "הלבנת" הרפואה השחורה. לתת אפשרות לקיומו של שירות רפואה פרטי (שר"פ) באישור בית החולים פירושו למעשה, מתן לגיטימציה והכשר לפעילות המתקיימת ממילא במסגרת של שוק שחור. לגיטימציה זו אכן "תקטין" את היקף הרפואה השחורה. אך ה"הקטנה" ברפואה השחורה היא רק למראית עין: אין היא מצמצמת את מעגל המטופלים שמשלמים "תשלום יתר" עבור הטיפול הרפואי המכוסה ממילא על ידי הביטוח הרפואי הרגיל. ה"הקטנה" כביכול, תתבטא בכך ש"תשלום מיוחד" זה לא יוגדר עוד "רפואה שחורה" ולא יקרא כך: הוא פשוט יוצא מהאפלולית שמתחת לחלוק הלבן אל אור היום.

מעמדת הרופאים משתמע יחס חליפין מעניין: מבחינת הרופאים, אפשר להעביר את נטל "התשלום הנוסף", השחור, מהחולים אל תקציבי בתי החולים בכך שבתי החולים ולא המטופלים, ישלמו לרופאים תוספות שכר ניכרות. או, לחילופין, אם בידי בתי החולים אין את התקציב הדרוש כדי לשלם תוספות שכר משמעותיות לרופאים, אפשר להשאיר את נטל התשלום על החולים, אך לתת לו "הכשר" ולמסדו בצורה של הכנסת שירות רפואי פרטי. כך בתי החולים לא יצטרכו לשאת בנטל, אלא החולים עצמם.

העמדה הגורפת של הרופאים, שהגדלה משמעותית של שכרם או הכנסות הרפואה הפרטית החלקית באישור בית החולים, הם שיביאו להקטנה בהיקף הרפואה השחורה, מבליטה עד כמה משמעותי גורם ההכנסה בעיני הרופאים. טבעי ואף רצוי שהרופאים ישתכרו היטב. אולם, מהניתוח שערכנו לא ברור כלל שהגדלת האפשרות להשתכר תקטין מעורבות רופאים ברפואה השחורה.

הממצאים הללו ביחס להשפעתה של הגדלת הכנסת הרופאים על היקף הרפואה השחורה, משקפים עמדה, המקובלת כנראה גם על המטופלים: הרופאים עוסקים ברפואה שחורה לשם "השלמת הכנסה". מכאן, שאם הכנסתם של הרופאים תעלה ותהיה ראויה ונאותה, הרי שהם לא יעסקו ברפואה שחורה והיקפיה ירדו בגלל חוסר היצע של שירותים שחורים. כזכור, תפיסה זו לא קיבלה אישוש מניתוח הנתונים שבידינו.

ראשית, רופאי בתי החולים קיבלו בשנים האחרונות העלאות שכר משמעותיות ביותר אך היקפי הרפואה השחורה לא נראה שפחתו. שנית, הרופאים עצמם העידו שעומדת לרשותם האפשרות להתפרנס מרפואה פרטית. הרפואה הפרטית, אם במסגרת קליניקה פרטית או טיפולים פרטיים בבתי חולים פרטיים, היא "לבנה" ולגיטימית לחלוטין, היא יכולה להיות מקור חשוב להשלמת הכנסה, אם וכאשר הרופאים סובלים מ"מצוקת השתכרות" בבית החולים.

בסקר הרופאים שערכנו רובם של הרופאים הבכירים בבתי החולים אמרו שיש להם אפשרות סבירה להתקיים ולהתבסס על עבודה בסקטור הרפואי הפרטי בלבד. נתון זה רלוונטי רק לרופאים הבכירים מאחר והרופאים המתמחים אינם יכולים לפנות לרפואה פרטית בטרם סיימו את בחינות ההתמחות המזכות אותם בתואר "מומחה". אולם, גם ברפואה השחורה עוסקים רופאים בכירים בלבד. המטופלים אינם משלמים, בדרך כלל, תשלומי יתר על מנת לקבל טיפול מועדף מיוחד מידי רופא זוטר - מתמחה, כאשר תמורת כספם הם יכולים לקנות את שירותיהם של המומחים הבכירים.

כלומר, הרופאים העוסקים ברפואה השחורה אינם עושים זאת בהכרח מתוך "כורח" מציאות ואילוצים כספיים. מצוקה כספית, אם יש כזו, הם יכולים לפתור במסגרת הרפואה הפרטית. מכאן שהמעורבות ברפואה שחורה מונעת כנראה על ידי הרצון להעלות את הכנסתם עוד יותר. אם כך, לא נראה שרצון זה יבוא על סיפוקו רק על ידי העלאת השכר בבתי החולים. נראה שהאופציה של רפואה שחורה היא אופציה נוחה ואטרקטיבית להגדלת הכנסה מכדי לוותר עליה, גם כאשר אין מצוקה כספית. ראשית - אופציה זו של תוספת הכנסה נעשית תוך כדי העבודה הרגילה והשוטפת ולא צריך לטרוח במיוחד למענה. את הניתוחים מבצעים ממילא - כך שאם מתווספת לכך הכנסה צדדית, זה בוודאי נוח. שנית - ההכנסה מרפואה שחורה היא נקיה ממס. הכספים המחליפים ידיים במעטפות סגורות מתחת לשולחן, או מאחורי החלוק הלבן, אינם צריכים להיות מדווחים לשלטונות מס ההכנסה, ואין כמובן צורך להוציא עבורם חשבונית או קבלה אחרת. לעומת האפשרות להשתכר "כסף קל" ברפואה שחורה, הרפואה הפרטית הלבנה דורשת מאמץ והשקעה מחד, וחייבת במס מאידך. פתיחת קליניקה פרטית, למשל, כרוכה בהשקעה כספית זו או אחרת במקום עצמו ובציוד לקליניקה. כמו כן, יש להשקיע עבודה לא מעטה בפיתוח מאגר לקוחות, וכמובן יש להקדיש לכך זמן מעבר לשעות העבודה בבית החולים. כלומר, אלו הן שעות של עבודה נוספת לאחר יום עבודה מלא בבית החולים. מובן, שלכל זה יש להוסיף את תשלומי המס וההוצאות הנלוות, הנוגסים נתח משמעותי ביותר מההכנסה הפרטית, ובידי הרופא נשאר רק חלק קטן ממה שהיה נשאר בידיו ב"עסקת" רפואה שחורה.

כל עוד הרפואה השחורה אטרקטיבית, נוחה וזמינה כל כך, והביקוש לה ער, לא נראה שתוספות שכר יקטינו אותה. גם ברמות שכר גבוהות יותר, ההזדמנות הקלה והנוחה להרוויח יותר עבור העבודה שעושים ממילא, תמשיך להיות אטרקטיבית עבור אותם רופאים שאינם בוחלים בה כיום, ולא בחלו בה בעבר. לפיכך, בתנאים הנוכחיים, בהם המקורות הכספיים במערכת הבריאות מוגבלים ותוספות השכר אינן יכולות להרקיע שחקים, קשה לצפות ל"ריסון עצמי" מצד הרופאים העוסקים ברפואה השחורה והקטנת ההיצע השירותים השחורים כתוצאה מכך.

כאן המקום להוסיף מספר מילים בנוגע למנגנון השירות הרפואי הפרטי באישור בית החולים (שר"פ) והשפעתו האפשרית על הרפואה השחורה. כפי שציינו קודם לכן, במידה רבה המשמעות של הכנסת מנגנון השר"פ, היא "הלבנה" של הרפואה השחורה, יותר מאשר הקטנת היקף הפעילות הרפואית עבורה משלמים החולים תשלום יתר. כלומר, בעיקרו של דבר שינוי הגדרה והפיכת אותה פעילות מבלתי לגיטימית,

לרשמית ולגיטימית. אולם, נראה כי להכנסת מנגנון השר"פ יכולה להיות גם השפעה של הגדלת היקף הרפואה השחורה. משמעות השירות הרפואי הפרטי היא שבית החולים מאפשר פעילות רפואית פרטית חלקית, לחלק מהרופאים, (בעיקר לבכירים ביותר שבהם). שהרי, אלמלא הגבלה זו עבור חלק מהרופאים - יהפוך בית החולים הציבורי לפרטי לגמרי.

שתי השפעות מקבילות עשויות להתפתח מהכנסת השר"פ באופן חלקי. אחת היא ההשפעה על הרופאים אשר בית החולים אינו מאשר להם לטפל בחולים פרטיים במחלקה. אפשר להניח שרופאים אלה, או לפחות לא מעטים מהם , יחושו תסכול כתוצאה מכך: מהם נמנעת האפשרות להשתכרות נוספת במסגרת פעילותם השוטפת בבית החולים, בעוד שלכמה מעמיתיהם ניתנת האפשרות הזו. סביר להניח שדרך אחת בה ינקטו רופאים אלה לטפל בתסכול זה, תהיה על ידי פניה לרפואה שחורה. רופאים בכירים שנמנע מהם השימוש בשר"פ יוכלו להציע לחולים טיפול מועדף ב"תעריפים" נמוכים מתעריפי השר"פ: שהרי תשלומים "שחורים" מטבעם "נקיים" ממס וממע"מ, ואינם כוללים מרכיב של תשלום לבית החולים עצמו עבור התשתית. כלומר, הפעלת השר"פ תיצור מעין "אפליה" בין רופאים שונים באותן מחלקות עצמן והרפואה השחורה יכולה להיות מנגנון זמין ושימושי ל"סגירת פערים" אלה והקטנת תחושת האפליה. ממצאי המחקר מראים (ציור 3) שעשירית מרופאי בתי החולים הציבוריים בארץ שותפים להערכה זו: לדעתם הכנסת השר"פ תגדיל את הרפואה השחורה, ולא תקטין אותה, כפי שטוענים הרוב המכריע.

נראה לנו שלהכנסת השר"פ יכולה להיות השפעה נוספת העלולה אף היא לחזק את המגמה לפנות לרפואה שחורה. הכנסת מנגנון השר"פ עשויה להחליש את תחושת חוסר המוסריות המלווה את הרפואה השחורה בין הרופאים ולרופף את העיקרון האתי השולל בפעילות שחורה. הרבה יותר קשה יהיה לשכנע רופאים וחולים כאחד, שתשלומי-יתר מיוחדים עבור טיפול רפואי מועדף הם מוסריים, אתיים ולגיטימיים כאשר הם נעשים במסגרת הסדרי שר"פ בין בית החולים לבין הרופא, בעוד שתשלומים כאלה אינם מוסרים, אינם לגיטימיים ובלתי אתיים, כאשר הם נעשים מחוץ למסגרת השר"פ! שהרי הם מוגדרים אז כ"רפואה שחורה". החלשת החסם המוסרי ושחיקתו, יכולה להקל על רופאים, שלא היו מעורבים עד כה ברפואה שחורה, ומזלם לא שיחק להם להיכלל בהסדרי השר"פ, לעשות את הצעד הנוסף ולפנות לרפואה השחורה. הרי העיקרון המוסרי-אתי שמונח ביסוד הדברים אינו "עיקרון" של קבלת או אי קבלת "רשות" מנהלת בית החולים; העיקרון הוא מתן טיפול רפואי איכותי לכל החולים לפי צורכיהם, ומתן גישה שווה לטיפול הרפואי לכולם - בעלי וחסרי אמצעים כאחד - ללא העדפות. יצירת מסגרות שר"פ פוגעת בעקרון זה ושוחקת אותו.

אינדיקציה מסוימת להשפעה האפשרית של הכנסת שר"פ לבתי החולים, על הרפואה השחורה נתן לקבל על ידי בדיקת היקפי רפואה שחורה שדווחו על ידי רופאי בית החולים הדסה בירושלים, שם מופעלת שיטת השר"פ. השוואה נעשתה בין הדיווח של הרופאים על היקף הרפואה השחורה בתי החולים הממשלתיים ושל קופת חולים, לבין הדיווח על היקף רפואה שחורה בהדסה, על כל ששת ממדי הרפואה השחורה שבמחקר הרופאים (לחמן ונוי 1992).

השוואה זו מראה שהיקף הרפואה השחורה בהדסה אינו נמוך באופן מובהק (סטטיסטית) באף אחד מששת הממדים מהיקפי הרפואה השחורה בבתי חולים ממשלתיים וקופ"ח בהם אין שר"פ! יתרה מזו, בשני ממדים, תשלום עבור קיצור תורים ותשלום עבור בחירת הרופא המטפל, עולה היקף פעולות אלה המדווח

על ידי רופאי בית החולים "הדסה" על זה המדווח על ידי הרופאים בבתי החולים האחרים. אמנם יתכן והדיווח הגבוה יותר של רופאי "הדסה" בשני סעיפים אלה, משקף גם את פעילות שר"פ המתקיימת שם, ולא רק רפואה שחורה. אך, בכל מקרה אין הפעלתו של מנגנון שר"פ מורידה את היקפי הפעילות השחורה בשאר הממדים בבית החולים "הדסה".

ממצא זה מחזק את הספק שאכן מנגנון השר"פ יפתור את בעיית הרפואה השחורה בבתי החולים. אין זה מפתיע, כאמור, שמנגנון זה זוכה לתמיכתם של רופאים רבים שכן, כפי שציינו קודם, הוא "מלבין" את התשלום השחור לרופאים ומסיר מעליהם את הסנקציה השלילית שבמעורבות ברפואה שחורה. לפיכך, נראה לנו שנושא השר"פ אותו מעלים גורמים שונים (ארגוני רופאים, משרד הבריאות וכו') מידי פעם כדרך להילחם ברפואה השחורה, דורש מחשבה, עיון ודיון רבים לפני הפעלתו, שכן הוא טומן בחובו פוטנציאל של הרחבת היקף הפעילות הרפואית המועדפת תמורת תשלום נוסף - יהיה שמה אשר יהיה.

השפעות חוק הבריאות הממלכתי

חוק ביטוח בריאות ממלכתי, שנכנס לתוקפו בינואר 1995 אמור היה להסדיר את הפעילות של מערכת הבריאות בישראל על כל היבטיה. הדבר כולל ביטוח רפואי מחד, ואספקת שירותי בריאות מאידך, לאזרחי ישראל, תוך טיפול במכלול הבעיות של תפעול המערכת, על קופות החולים שבה, בתי החולים וכו'. אפשר היה לצפות שהתקנת החוק תביא לידי שיפור המצב מבחינת הרפואה השחורה, מהיותה חלק בלתי נפרד ממערכת הבריאות. עיון בחוק והניסיון שהצטבר עד כה מהפעלתו, אינם מראים שהחוק החדש מהווה מחסום בפני הרפואה השחורה, או אפילו עשוי להפחית אותה במידה ניכרת. להפך, עיון וניתוח הדברים מעלה את החשש, שהחוק החדש תורם לליבוי ולהמרצה של הרפואה השחורה בבתי החולים.

חוק הבריאות החדש אינו מתייחס ישירות לעניין הרפואה השחורה ואין בו כל אזכור שלה. אולם, החוק עוסק במספר ממדים של פעילות המערכת שלהם יש השלכות לגבי קיומה של הרפואה השחורה הן מבחינת הביקוש לה מצד המטופלים, והן מבחינת ההיצע של שירותים שחורים מצד הרופאים. אפשר לכן, לבחון ממדים אלה בחוק, להתייחס לניסיון שנצבר עד כה, ולראות האם יש בו השפעות ישירות או עקיפות על עתיד הרפואה השחורה. נתחיל בגורמי הביקוש לשירותי רפואה שחורה.

ראינו ששתי הפעולות העיקריות והנפוצות ביותר בהן נוקטים המטופלים הן תשלום לשם קיצור תורים ותשלום לשם בחירת הרופא המטפל. גם המטופלים ציינו אותן כפעולות שנקטו, בשכיחות הגבוהה ביותר, וגם הרופאים ציינו פעולות אלה באופן בולט כחלק מהרפואה השחורה במחלקותיהם. מבחינת המטופלים, שאר ממדי הרפואה השחורה היו שוליים יחסית ושיעורים נמוכים יחסית של מטופלים אמרו שנקטו בהם. בנוסף לתשלום לשם קיצור תור ולשם בחירת רופא מטפל, כגורמי הביקוש העיקריים, יש להניח שאי-שביעות רצון באופן כללי משירותים רפואיים בבית החולים יכולה להשפיע על היקפי הרפואה השחורה. השאלה נשאלת, האם החוק החדש עוסק בנושאים אלו?

עיון בנוסח חוק הבריאות מראה שהחוק אינו עוסק ישירות בנקודות אלה. ישנה התייחסות עקיפה וכללית לדברים ובוודאי לא בצורה שתביא להפסקת פעולות רפואה שחורה. למשל, לגבי בחירת רופא, החוק אינו קובע מפורשות שהמטופל רשאי לבחור ברופא שיטפל בו בית החולים. נראה שההתייחסות בחוק היא בעיקר לבחירת רופאים במסגרת רפואה ראשונית, דהיינו בחירה בין רופאי הקופה המבטחת לשם ביקור

וטיפול ראשוניים, אמבולטוריים. סעיף 23 (א') לחוק מנוסח בצורה ממנה עשוי להשתמע כאילו החוק מאפשר למבוטח לבחור את הרופא המטפל. הסעיף קובע שחבר קופת חולים זכאי לבחור נותן שירותים מבין נותני השירותים של הקופה, או מטעמה, כפוף להוראות בסעיף 12. כאן, בסעיף 12, כבר מופיעה המגבלה הראשונה: בסעיף זה נקבע הבסיס האזורי לבחירה. כלומר, המבוטח זכאי לבחור נותן שירותים אך במסגרת האזור בו הוא גר. לפי ניסוח זה, מבוטח הגר באזור שבו נותני השירותים אינם לרוחו, לא נשמרת לו הזכות לבחור רופא מאזור אחר.

בנוסף לכך, בעוד סעיף 23 (א') מתיר בחירה, בא סעיף 23 (ב') ונוטל עוקצו: סעיף קטן ב' מציין שקופת החולים תקבע את הסדרי הבחירה והיקפה (ראה נספח). מכאן, שהזכות לבחירת המטפל היא זכות מוגבלת ביותר וכפופה לרצונה של הקופה המבטחת: ברצותה תתיר, ברצותה תאסור. ניסוח החוק מאפשר אמנם בחירה מסוימת, כפוף לאזורי מגורים, של בתי חולים או של רופאים במרפאות ראשוניות - אך אינו מחייב לאפשר זאת.

ברור למדי מניסוח החוק שלנגד עיני המחוקק לא עמדה שאלת זכותו של המטופל לבחור את הרופא המטפל מבין רופאי בית החולים. לנגד עיניו עמדה שאלת בחירת המרפאה הראשונית, בחירת רופא לטיפולים וביקורים ראשונים, ובחירת בתי חולים. מבחינה זו, החוק אינו מטפל באופן מפורש וישיר באחד מהמניעים העיקריים והחשובים של מטופלים לפניה לרפואה שחורה. לא צפוי שבעתיד הובאה לעיין המטופלים יוותרו בעצמם על הרצון לבחור את הרופא שיטפל בהם בבית החולים, ההיפך הוא הנכון: כפי שציינו קודם, סביר שרצונם של המטופלים לבחור מטפל ילך ויתחזק ויתרחב, ככל שהחברה המודרנית והצרכנים שבה הופכים למתוחכמים יותר ובעלי מידע רב יותר. לכן, חוק הבריאות לא חוסם את אחד המניעים העיקריים, שימשיך לדחוף ולהמריץ את גלגלי הרפואה השחורה.

התייחסות חוק הבריאות למניע החשוב הנוסף של הרפואה השחורה - תשלום עבור קיצור תורים - היא התייחסות עקיפה בלבד ומסויגת. בעיית התורים הארוכים לטיפול, ומשך ההמתנה הארוך שהביאו להתפתחות ענף זה של הרפואה השחורה, עמדה כנראה לנגד עיני המחוקק. סעיף 3 (ד') בחוק קובע שהשירותים הרפואיים יינתנו באיכות סבירה, זמן סביר ומרחק סביר, במסגרת מקורות המימון העומדים לרשות קופת החולים, לפי סעיף (13). כלומר "אליה וקוץ בה". מצד אחד מכיר החוק בצורך לתת שירותים רפואיים בזמן סביר. יתרה מזו, "מגילת זכויות המבוטח" שהוציא משרד הבריאות אף קובעת כזכות של המבוטח לקבל שירותי בריאות (הכלולים בסל השירותים) בתוך זמן סביר. אולם, מצד שני, מופיע "הקוץ": הצורך, או הזכות, לטיפולים תוך זמן סביר מושם בסד של מקורות המימון העומדים לרשות קופת החולים בה מבטוח המטופל (סעיף 13 קובע מקורות אלה). כלומר, גם בנושא זה "זכותו" של המטופל מותנית לא רק בשיקול דעת רפואי לגבי חיוניות הטיפול ודחיפותו, אלא גם במצבה הכספי של הקופה בה הוא מבוטח. אם מקורות המימון של הקופה המבטחת יתדלדלו ויחסר לה כסף, זמן ההמתנה לטיפול וגם איכותו, יכולים להיות, לפי הניסוח בחוק, גם פחות "מסבירים".

זאת ועוד, החוק אף מוסיף ומציין במפורש שהקופה חייבת להיות באיזון תקציבי. בחוק נקבע: קופת החולים תיתן שירותי בריאות באופן שהוצאותיה בתקציב הרגיל לא יעלו על הכנסותיה (סעיף 32). משמע, אם ההוצאות של קופה עבור טיפול רפואי מידי תעלינה על הכנסותיה יכל הטיפול להידחות עד אשר תמצאנה ההכנסות המתאימות לקיים את האיזון התקציבי הנדרש בחוק. מכאן, שאם הקופה המבטחת נקלעת לגירעון מסיבה זו או אחרת, או שמיצתה את מקורות הכנסתה בשנה מסוימת, השירותים יינתנו בפחות איכות או בפרק זמן ארוך יותר ופירוש הדבר דחיית מועדי טיפול ויצירת תורים. האמנם תתכן

תמונה קודרת זו, לפיה יגמרו התקציבים ויופסקו הטיפולים בעקבותיהם? ובכן, הניסיון בן כשנתיים שהצטבר עד כה בהפעלת החוק, מראה למרבה הצער שהדבר אכן מתרחש! בשנה הראשונה להפעלת החוק נוצרו גירעונות (בייחוד בבתי החולים) שהביאו לצמצום פעולותיהם של בתי החולים, צמצום ניכר באספקת תרופות לחולים וכמעט השבתה כללית של מספר בתי חולים שהתריעו על כך שאינם יכולים לספק שירותים רפואיים נאותים לחולים. הגירעון התקציבי הגדול, שנוצר בשנה הראשונה להפעלת החוק מעיד שחוסר מקורות מימון מספיקים הוא בהחלט דבר צפוי ואפשרי. בלי להיכנס לסיבות השונות להיווצרות הגירעונות או אחריותם של גורמים אלה או אחרים, אפשר לציין, בקיצור, מספר דברים שאין זה בלתי סביר שיתרחשו שוב ושוב.

גורם גירעון אחד שהוזכר הוא אומדן חסר של ההכנסות הצפויות למערכת הבריאות כתוצאה מהפעלת החוק (תשלומי ביטוח בריאות וכו'). מהניסיון, שהצטבר עד כה, מסתבר שהיקף הגביה וההכנסות מהמקורות השונים הקבועים בחוק, היה נמוך מהצפוי. מאחר ואת תקציב שירותי הבריאות בונים על פי תחזית ההכנסות, נוצר הגירעון כאשר ההכנסות נמוכות מהחזוי, והכסף נגמר לפני תום השנה. דוגמאות ממשיות (מצערות אמנם) לבעיה זו התפרסמו בעת האחרונה בעיתונות. בידיעה בעיתון "הארץ" מיום 28.10.96 פורסם שמנכ"ל קופת חולים מאוחדת הודיע שמזה חודש "אין לקופה תקציב כדי לשלם לבתי החולים" עבור הטיפול במבוטחיה. אותה ידיעה מוסיפה ומוסרת שדובר קופת החולים המאוחדת אמר ש"מערכת הבריאות נכנסת לסחרור. קופות החולים לא משלמות לבתי החולים, המאיימים, מצדם, בקיצוץ באשפוז המבוטחים. מי שנפגע הוא האזרח." פרופ' יעקב הרט, יו"ר איגוד מנהלי בתי החולים הוסיף, בידיעה זו, "שבתקציב הנוכחי אין פתרון הולם לקידום טכנולוגי, לפיתוח ולקניית ציוד מתקדם. אם לא ימצא פתרון תקציבי בהקדם, יהיו בתי החולים בשנתיים הקרובות בפיגור רפואי משמעותי". כחודש מאוחר יותר התפרסם (הארץ, 18.11.96), שהאוצר מזהיר כי מבוטחי מכבי יפגעו אם הקופה לא תשלם מיד את חובותיה לבתי-החולים הממשלתיים. ממשרד האוצר נמסר כי קופת חולים מכבי אינה עומדת בהתחייבויותיה ומפגרת בתשלומים עבור שירותים שהיא קונה מבתי-החולים הממשלתיים. לדברי האוצר מדובר בחובות מצטברים של 105 מיליון ש"ח לשנת 1996 ועוד 115 מיליון ש"ח משנת 1995. החוב של הקופה משבש באופן חמור את פעילות בתי-החולים הממשלתיים, נמסר.

ברור שלגירעון תקציבי זה של קופות החולים יש השלכות מידיות על הגירעון של בתי החולים שנתנו טיפול למבוטחים אך לא קיבלו תשלום עבור כך. הגירעון, אם כן, "מתגלגל" הלאה ופוגע ביכולתם של בתי החולים לספק שירותים ללא מקורות מימון מתאימים. ההשלכה המידית לכך משתקפת בידיעה נוספת בעיתונות, באותו זמן, המציינת שחובות קופות החולים, בהיקף של חצי מיליארד ש"חת מאיימת לשתק את בתי-החולים הממשלתיים. מנכ"ל משרד הבריאות לשעבר, ד"ר מאיר אורן, המנהל את בית-החולים הלל יפה צופה, כך נמסר, כי כל בית חולים יתרכז במתן שירותים להצלת חיים בלבד. הוא הוסיף שהודעה עומדת לצאת לציבור הרחב בה יתבקשו אזרחים להימנע מלהגיע לבתי-החולים הממשלתיים, למעט במקרים דחופים.

גורם חשוב נוסף הוא תקציב הממשלה, המזרימה כספים למערכת הבריאות (סעיף 13 לחוק הבריאות). קיצוץ בתקציבי הממשלה פגע בהכנסות מערכת הבריאות ויצר גירעונות תפעוליים נוספים, שבהכרח פגעו ויפגעו, בעתיד בשירותים הרפואיים לאזרח. מאחר ובשנים הקרובות צפויים גירעונות גדולים בתקציבי הממשלה, ויש צורך חיוני לקצץ בתקציבים הללו באופן חד בשנים הקרובות, חוסר מימון מספיק, או גירעון, הוא בהחלט דבר אפשרי, אם לא ודאי. הפגיעה תהיה בשירותים הניתנים, שיהפכו ל"איטיים" יותר

(זמן המתנה ממושך), ופחות איכותיים. התוצאה, מבחינת הנושא בו אנו עוסקים: קרקע פורייה לפריחת הרפואה השחורה. כאשר השירותים יהיו מצומצמים והביקוש להם לא יקטן, תגבר התחרות בין המטופלים על השירותים ותחרות זו תגביר את הרפואה השחורה כאמצעי לקבלת טיפול מועדף.

כבר עתה ישנם מטופלים שהתנסו, למרבה הצער, בצמצום השירותים. היו מקרים לא מעטים בהם חולים בבתי החולים התבקשו לקנות, באופן פרטי, תרופות הדרושות לטיפול בהם, מאחר ומלאי התרופות (בייחוד היקרות שבהן) אזל. על מנת להימנע משימוש בתחליפים הרצויים פחות, התבקשו החולים לקנות את התרופות בעצמם. תופעה שנחשפה על ידי העיתונות לאחרונה, הוא שימוש חוזר בצנתרים שבמקורם מיועדים לשימוש חד פעמי. הסיבה לכך - העלות הגבוהה של הצנתרים וחסרון הכיס של בתי חולים מסוימים. אין ספק כלל, שדברים אלה ודומיהם, פותחים פתח חדש לרפואה השחורה. ברור שיהיו (אם עדיין אין כאלה) מטופלים, המועמדים לצנתור למשל, שיעדיפו לשלשל לכיס המתאים סכום מתאים על מנת שהטיפול בהם לא יעשה בבלון-צנתור משומש, אלא בחדש. תופעה כזו כבר מסתמנת בשימוש במסתמים בניתוחי לב מסוימים. מטופלים העידו שלפני ניתוח לב להחלפת מסתם, הובהר להם שיש מסתמים מאיכויות שונות ותקציב בית החולים אינו מאפשר שימוש ביקרים שבהם. לפיכך, נרמז, המטופלים יכולים לשלם סכום כסף נוסף עבור מסתם יקר. דבר זה לא נעשה בהכרח דרך הקופה המבטחת, או דרך קופת בית החולים, אלא כ"תשלום" לידי הרופא או כתרומה למחלקה.

נצרף עתה יחד מספר דברים: את האפשרות הסבירה מאוד (לאור הניסיון עד כה) של מגבלות מימון משמעותיות אצל נתוני שירותי בריאות, עם האסור הקבוע בחוק לחריגה מהתקציב ומההכנסות, ואליהם נוסיף את היכולת המוגבלת של בתי חולים, או חוסר כל יכולת, לכסות גירעונות באופן רטרואקטיבי מכספי הממשלה (אם ייווצרו למרות הכתוב בחוק). כתוצאה מצירוף זה מתקבלת תמונת מצב עגומה למדי. תמונת מצב זו טומנת בחובה פגיעה אפשרית וסבירה באיכות השירות הרפואי והיקפו: על מנת לשמור את המסגרת התקציבית של "הוצאות לפי ההכנסות" יאלצו בתי החולים לצמצם את היקפי השירות או להתפשר על איכותו. קשה שלא לצפות, בעקבות כך, לפריחה של השוק השחור בשירותי בריאות. גם מהיבט זה, לא נראה שחוק הבריאות יצליח לרסן את הרפואה השחורה.

אין כמעט ספק שהגירעונות התקציביים של בתי החולים יעודדו "עצימת עין" מצד ההנהלות לגבי הרפואה השחורה ובייחוד לגבי אותה פעילות הכרוכה בתרומות אלו ואחרות למחלקה עצמה (תרומות לציוד, לקרנות מחקר וכו'). יתרה מזו, יתכן בהחלט מצב בו הנהלות בתי החולים לא רק תמנענה מפיקוח על הנעשה תוך הפניית מבטן הצידה, אלא אף תעודדנה "התרמות" באופן מפורש ונמרץ. בידיעה שלעיל, אמנם צוין שהממונה על קרנות המחקר באותו בית חולים הכחישה שהיא מכירה מסמך שהופץ לרופאים והמלמד טכניקות התרמה, אך אין זה סוד שהנהלות בתי חולים, מנהלי מחלקות ורופאים אחרים מקדישים זמן לא מבוטל למציאת תורמים או לאסוף תרומות עבור מחלקתם. לעיתים קרובות הדרך היחידה לפתיחת מכון טיפולי חדש, להקמת מבנה למחלקה או יחידה רפואית, או לרכישת ציוד חדיש ומשוכלל, היא השגת "תורם רציני" שיתרום את הכסף הדרוש לכך. סביר יותר לשער, שחוק הבריאות יגביר את הרפואה השחורה במונחים אלה, מאשר לשער שחוק הבריאות יצליח לרסנה.

הביטוח המשלים

טענה נוספת המועלית כנגד חוק הבריאות החדש היא שהחוק לא יצר מנגנונים תחרותיים בתחום הביטוח הרפואי. שוק הביטוח הרפואי הבסיסי מתחלק בין ארבעת הקופות הקיימות: קופת חולים כללית (של ההסתדרות), מכבי, קופת חולים מאוחדת וקופת חולים לאומית. למעשה, החלוקה שהייתה קימת נשתמרה במידה רבה, ואינה יוצרת לחץ תחרותי גדול מדי על הקופות לבצע קיצוצים בעלויות ולהתייעל במתן השירותים. תחרות נמרצת יותר בין הקופות יכולה הייתה לאזן במקצת את הלחץ שיוצר הגירעון התקציבי על צמצום השירותים ואיכותם, הסוללים כאמור את הדרך לתורים ולרפואה שחורה.

התחום שהינו פתוח לתחרות הוא תחום הביטוח הרפואי המשלים, הנוסף על הביטוח הבסיסי המובטח כחוק. בתחום זה יכולות לפעול חברות הביטוח בנוסף על קופות החולים, כך שהתחרות בתחום זה מתקיימת. יתכן, כאמור, שביטוח משלים זה, הנעשה באופן פרטי, יהוו מנגנון "ממתן" לרפואה השחורה. קיום אפשרות לבחירת רופא מטפל במסגרת הביטוח המשלים, הן לטיפולים פרטיים והן במסגרת שר"ן (שירות רפואי נוסף) בבתי החולים הציבוריים, מאפשרת למטופלים לקבל את הטיפול שהם מעדיפים מידי "נותן שירות" לפי בחירתם, ובמימון הביטוח המשלים. מימון מהביטוח המשלים הוא כמובן תשלום רשמי, גלוי ו"לבן" לחלוטין ולכן נוגס בשוק הרפואה השחורה. יחד עם זאת, מחירי ביטוחים משלימים מקיפים ורחבים מבחינת הכיסוי, הם עדין גבוהים יחסית ואינם בהישג ידם של חלקים רחבים באוכלוסייה. מבחינתם של חלקי אוכלוסייה אלה, הדרך הפשוטה לטיפול מועדף הוא עדיין הרפואה השחורה.

לסיכום, אם בוחנים את ממדי הביקוש וההיצע בשוק השחור של שירותי בריאות בבתי החולים בישראל, ואת השלכות חוק ביטוח הבריאות הממלכתי בניסוחו הנוכחי, המסקנה המתבקשת היא שהרפואה השחורה בישראל בוודאי לא תיעלם כתוצאה מהפעלת החוק. להפך, ככל הנראה המגבלות התקציביות שיוצר החוק וההתניה של מתן שירותים בקיומם של מקורות כספיים, יביאו לידי פריחה של השוק השחור בשירותי בריאות.

סביר להניח שחלק מ"פוטנציאל פריחה" זה יעבור לתחום "הלבן" של רפואה פרטית טהורה, או מנגנונים כגון שר"פ שב"ן ושר"ן הניזונים על ידי מערכות ביטוח בריאות משלים. אולם, בגלל מחיריהם הגבוהים יחסית של שווקים לבנים אלה אין ספק שהרפואה השחורה תמשיך להיות פתרון מבוקש.

פיקוח על הרפואה השחורה

כפי שציינו בתחילת הדברים, גורם שיכל להיות משמעותי מבחינת היקפיו של שוק שחור כל שהוא, ובכלל זה שוק שחור בשירותים רפואיים, הוא מידת הפיקוח החיצוני והאכיפה המופעלים עליו. אין זה סוד, שפיקוח קפדני ומחמיר מקטין את היקפו של שוק שחור, בעוד שפיקוח רופף או חוסר כל פיקוח יכולים להמריץ פעילות שחורה ולהפכה לנפוצה וגלויה כמעט. מאחר והרפואה השחורה מתנהלת בבתי החולים, יכולה להיות משמעות רבה לפעולות פיקוח ובקרה מצד הנהלותיהם. סביר להניח שבבתי חולים בהם ההנהלה מפעילה פיקוח הדוק ונלחמת בתופעה, היקף הרפואה השחורה יהיה נמוך יחסית לבתי חולים בהם אין ההנהלה מפעילה פיקוח כלל. כזכור, במחקר הרופאים שערכנו נכלל ממד זה.

ראשית, הרופאים נשאלו האם, לדעתם, הנהלת בית החולים בו הם עובדים מודעת לקיומה של רפואה שחורה בבית החולים. כמעט כל הרופאים במדגם (92%) אמרו שהנהלת בית החולים בו הם עובדים מודעת לקיום התופעה (ציור 5) כלומר, הנהלות בתי החולים מודעות לקיום הרפואה השחורה בבתי החולים שלהן. אין כאן שאלה של "אי ידיעה". השאלה השנייה הייתה האם ההנהלה נלחמת בתופעה ישירות, או לא נלחמת. שני שלישים (66%) מרופאי בתי החולים אמרו שהנהלת בית החולים אינה נלחמת בתופעה. רק 18% מהרופאים אמרו שהנהלתם נלחמת בתופעה, והנותרים (16%) אמרו שההנהלה נלחמת קצת. השאלה השלישית שנשאלו הרופאים הייתה האם לדעתם ההנהלה שותפה לקשר של שתיקה, או לא שותפה. כמחצית מהרופאים (47%) אמרו שההנהלה שותפה לקשר של שתיקה וכשליש נוסף (30%) אמרו שההנהלה שותפה במקצת! רק כרבע (23%) מהרופאים אמרו שההנהלה אינה שותפה לקשר של שתיקה בנושא הרפואה השחורה.

ממצאים אלה מראים שלא רק אין ההנהלות נלחמות בצורה נמרצת ברפואה השחורה, אלא לדעת רוב הרופאים הן שותפות, במידה זו או אחרת, לקשר של שתיקה בנושא. אין ספק, שבמצב כזה, בו הרופאים תופסים את ההנהלות כמודעות לתופעה אך נמנעות מלהילחם בה, ואף שותפות לקשר של שתיקה בנושא, הרפואה השחורה תמשיך ותפרח.

השאלה, כמובן, היא איזה עניין יש להנהלות בתי החולים להיות שותפות לקשר של שתיקה ולהעלים עין מהתופעה? המניע העיקרי, ככל הנראה, הוא שהרפואה השחורה מהווה מקור לתוספת תקציב "סמויה" - או מוטב לומר, גלויה - אך בלתי רשמית. למשל, תרומות הציוד הרפואי למחלקות מקטינות את לחץ המחלקות על ההנהלה לקבל תקציבי מכשור והצטיידות. תרומות לקרנות המחקר של המחלקות מקטינות את הלחץ על תקציבי המחקר של בית החולים. לבסוף, קיומה של רפואה שחורה (או העלמת עין ממנה) מקטינה את לחץ הרופאים להעלאת שכר ומאפשרת להנהלות בתי החולים "לשמור" על רופאים בכירים, להם ציפיות הכנסה גבוהות, בלא לחרוג מתקציבי שכר. יתרה מזו, תוספות שכר "ייחודיות" לרופאים שחפצים ביקרם יכולות לגרום לזעזועים במערכות השכר ויחסי העבודה, שאינן בנויות לתשלומי יתר רשמיים לרופאים מסוימים ולא לאחרים. הנהלה שתלחם ברפואה השחורה, תפגע בסופו של דבר בעצמה ובתפקוד בית החולים עליו היא אחראית. לכן, גם מבחינת הפיקוח והאכיפה אין לצפות לריסון הרפואה השחורה בעתיד הנראה לעין.

<u>ישימות הממצאים והדיון לעשור השני של המאה ה- 21</u>

(הערת המחבר, ספטמבר 2018)

למיטב ידעתי, לא נערכו בשנים האחרונות מחקרים יסודיים ומקיפים בנושא הרפואה השחורה שיכולים לשפוך אור על המצב בעשור השני של המאה ה- 21. במידה ונערכים סקרי דעת קהל הכוללים שאלה בנושא זה, חסרונם הוא שאינם מתמקדים בציבור המטופלים שקיבלו שירותי בריאות בבתי החולים, אלא הם סוקרים מדגם של האוכלוסייה הכללית בישראל. רק חלק לא גדול מהציבור הכללי טופל בבתי חולים ולכן משקלם במדגם הכללי הוא קטן וקשה לחלץ נתונים מהימנים מהקבוצה הזו שהיא קטנה יחסית במדגם. לכן אין אפשרות סטטיסטית לדעת מה היקפי הרפואה השחורה כיום ולהשוות אותם לנתוני העבר. אולם, הנתונים האנקדוטיים המצטברים בתקשורת מעידים כי התופעה רחוקה מהכחדה, והיא אינה שונה ככל הנראה ממה שהיה שניים וחצי עשורים קודם.

בחינה של הגורמים שעלו במאמר כמשפיעים על היקף הרפואה השחורה ועשויים להקטינה אם יטופלו, מביאה למסקנה שלא חלו שינויים מהותיים לטובה בגורמים אלה. לכן, קשה להתעלם מהרלוונטיות של הממצאים וניתוח הגורמים המשפיעים על הרפואה השחורה שלעיל. שכר הרופאים אמנם עלה, אך לא אופן משמעותי דיו להביאם לוותר על הרפואה הפרטית; בתי החולים עדין נמצאים במצוקה תקציבית המתבטאת הן במחסור בציוד ואפילו במיטות אשפוז (הדוגמא העדכנית היא בית החולים "אסותא" באשדוד שנקלע לגירעונות ענק רק שנה אחת לאחר שהחל לפעול); כך גם תקציבי קופות החולים; המחסור ברופאים בכלל ובתחומי התמחות מוגדרים בפרט מגדילים את התורים לטיפול ואת הביקוש לטיפול רפואי ובכך מעודדים רפואה שחורה; התארכות זמני ההמתנה לניתוחים ולבדיקות מסוימות (מכשירי הדמיה, למשל), ועוד – כל אלה ודומיהם הם גורמים "מעודדים" השתתפות ברפואה שחורה ומגבירים את הלחץ על מערכת הבריאות.

לכן, קשה להניח שהיקפי הרפואה השחורה פחתו ושהתופעה הזו "נכחדה"... לצערנו, סביר יותר שאף עלתה.

ר.ל.

ביבליוגרפיה

ברגלס, א. וצדקה, א. (1988) ניתוח כלכלי של מערכות בריאות, נייר דיון מס' 88-10, המרכז לפיתוח על שם פנחס ספיר, תל-אביב.

לויט, הרולד, ב (1970) פסיכולוגיה מינהלית, יחדיו, ת"א.

לחמן, ר. ונוי, ש. (1992) רפואה שחורה בישראל, תפיסות, נסיבות והשלכות נייר דיון מס. 86-13 מכון גולדה מאיר, אוניברסיטת ת"א.

מדינת ישראל, מבקר המדינה (1988) דו"ח שנתי מס' 39, ירושלים.

קונדור, י. (1985) משק במחתרת בישראל 1983-1975 נייר דיון מס' 86-13, המרכז לפיתוח על שם ספיר, תל-אביב.

שביט, נודון, ר (1989) תכנון כוח אדם בקופת חולים, קופ"ח - המח' למחקר ולכלכלה רפואית, תל-אביב.

Becker, G.S. (1968): “Crime and Punishment: An Ecomonic Approach”, Journal Of Polotical Ecomony: 169-217.

תפקוד בתי המשפט כמשפיע על הרתעת עבריינים*

משה בר ניב, רן לחמן*****

דוח מחקר, יחידת המחקר,

המסלול האקדמי המכללה למנהל.

אין לצטט ממסמך זה ללא אישור המחברים

* תודתנו ליחידת המחקר של המסלול האקדמי של המכללה למנהל על מימון הסקר ועיבוד הנתונים ולמרכז הבינתחומי הרצליה, על השתתפות במימון חלקי של הוצאות המחקר. אנו מודים ליוסף גנאל ועדי הר-ציון על עזרתם במחקר זה.

** בית הספר רדזינר למשפטים, המרכז הבינתחומי

*** פרופ' (אמריטוס) ביה"ס למנהל עסקים, המסלול האקדמי המכללה למנהל

תקציר

מאמר זה בוחן את השאלה: האם אופן תפקודה של מערכת בתי המשפט בישראל השפעה על מידת הרתעתו כלפי עבריינים בכוח. שאלה זו טרם נבחנה בישראל, ומחקר זה מהווה צעד ראשון למתן תשובה, ולו חלקית, לסוגיה חשובה זו. המאמר מבוסס על ממצאי סקר שנערך בשנת 2011 בקרב עורכי הדין בישראל, בו השתתפו 2897 עורכי דין, ונתמך בממצאי סקר שנערך באותה עת בקרב 86 שופטים. בסקרים נבחנות באופן אמפירי הערכותיהם של עו"ד והשופטים. עורכי דין והשופטים מהווים קבוצה שהיכרותה עם סוגיה זו והידע שברשותה, הינם ייחודים, ולכן בעלי ערך רב להבנתה.

המאמר מלמד על קיום קשר בין תפישת רמת התפקוד של בתי המשפט לבין ההערכה לגבי מידת ההרתעה של בתי המשפט את העבריינים בכוח. הממצאים מעידים כי, להערכת עו"ד בישראל, קיים קשר בין רמת התפקוד של בתי המשפט בישראל לבין רמת ההרתעה של עבריינים בכוח. דהיינו, ככל שיורדת שביעות רצון עורכי הדין מהתפקוד של בתי המשפט, פוחתת, רמת ההרתעה של בית המשפט ,להערכתם, אם מצב התפקוד יישאר כמו שהוא. גם ניתוח על פי מאפייני עורכי הדין (התמחות, ותק וכו') מלמד כי אין מאפיינים אלה קשורים כלל עם הערכותיהם אלה וקיימת ביניהם אחידות בהערכה. ממצאים אלה נתמכים בהערכות השופטים עצמם ומחזקים אותם. לפיכך, המסקנה העולה היא כי לדעת הגורמים המרכזיים בתפקוד המערכת, שיפור תפקוד בתי המשפט יכול להגביר את יכולתו להרתיע עבריינים בישראל.

תוכן עניינים

1. מבוא
2. תפקוד בתי המשפט בישראל
3. תפקוד בתי המשפט והרתעת עבריינים
4. ממצאים: תפקוד בתי המשפט בישראל והרתעת עבריינים
4.1 הערכת עורכי הדין את יכולת ההרתעה של בתי המשפט
4.2 הערכת השופטים את השינוי בפעילות העבריינית אם המצב במערכת המשפטית יישאר בעינו
4.3 הערכת עורכי הדין את השינוי ביכולת ההרתעה של בתי המשפט לפי שביעות רצון מתפקודו.
4.3.1 יכולת ההרתעה של ערכאת השלום.
4.3.2 יכולת ההרתעה של ערכאת המחוזי.
4.4 מאפייני עורכי הדין ותפישתם את השינוי ביכולת ההרתעה
4.4.1 תפישת השינוי ביכולת ההרתעה על-פי ותק עורכי הדין
4.4.3 תפישת השינוי ביכולת ההרתעה על-פי תדירות הופעה בבית משפט
4.4.4 תפישת השינוי ביכולת ההרתעה על-פי תחומי התמחות
5 . הערכת עורכי הדין את השינוי ביכולת ההרתעה של בתי המשפט
5. סיכום

נספח א' – שיטת המחקר

1. מבוא

המאמר בוחן נושא שטרם נבחן: האם לאופן תפקודה של מערכת בתי המשפט בישראל יש השלכות על מידת הרתעה כלפי עבריינים בכוח. המחקר הוא צעד ראשון למתן תשובה, ולו חלקית, לסוגיה חשובה זו. המאמר, בוחן באופן אמפירי את הערכותיהם בנושא של עורכי דין ושופטים בישראל – קבוצה שהיכרותה עם סוגיה זו והידע שברשותה, ייחודיים ובעלי ערך רב לחקר הנושא. בשונה מהגישות המקובלות לבחינת ההרתעה, מתמקד מחקר זה בתפקוד של בתי המשפט כגורם שיכול להשפיע על רמת ההרתעה של עבריינים, שהם המושא להליכים שיפוטיים אלה ובהם נחרץ גורלם. למיטב ידיעתנו, נושא זה לא נבחן באופן אמפירי[60]. כאמור, המחקר מתמקד בהערכותיהם ובתפישותיהם של עו"ד את תפקוד מערכת בתי המשפט ומאידך בהערכתם את יכולתו להרתיע עבריינים. המחקר בוחן אם יש קשר בין תפישות אלה ואם הן נתמכות על ידי הערכות השופטים במערכת. כפי שיפורט בהמשך, אנו טוענים כי הערכותיה ותפישותיהם של גורמים אלה משפיעות על ההרתעה וחשובות להבנתה לא פחות מ"עובדות אובייקטיביות" כביכול, שכן הן משפיעות על היעוץ המשפטי שנותנים עו"ד לעברינים (בכוח ובפועל) ועל החלטותיהם של השופטים.

בית המשפט העליון חזר והדגיש את המשקל הרב שיש לבתי המשפט ולרמת הענישה שהם משיתים ביצירת הרתעה בקרב עבריינים בכוח.[61] הגם שתיקון 113 לחוק העונשין החדיר למשפט הפלילי את מתכונת הענישה המובנת והעמיד את ההלימה כמטרה ראשונה של הענישה, הרי שעדיין יסוד ההרתעה נכלל בין השיקולים המשמעותיים בקביעת חומרת הענישה[62]. הרתעה הן במובן הרתעת היחיד מפני חזרה לעבריינות, ובין הרתעת הרבים[63]. גם לאחר תיקון 113 לחוק העונשים חזר בית המשפט העליון שוב ושוב על החשיבות

---

[60] הבחינה האמפירית, כאן, מתבססת על ממצאי סקר שערכנו בשנת 2011 בקרב עורכי הדין בישראל, ובו השתתפו 2897 עורכי דין, וסקר מקביל שנערך בקרב שופטי שלום ומחוזי ובו השתתפו 86 שופטים. הסקרים התחילו בדצמבר 2010 אך גלשו לתחילת שנת 2011 (כך שלהלן במאמר זה: שנת 2011). לתיאור הסקרים ם ראו נספח א' למאמר זה.

[61] "אחת המטרות המרכזיות של הענישה הפלילית היא כאמור הרתעת עבריינים בכוח, למען יראו וייראו", ע"פ 6910/09 **הדרה נ' מדינת ישראל** , פורסם בנבו,(9.5.2010). ראו עוד, "שיקול חשוב בין שיקולי הענישה הוא השיקול של הרתעה , הן הרתעה אישית של העבריין הנדון והן הרתעה של עבריינים בכוח. בגוזרו את דינם של עבריינים משמש בית-המשפט פה לחברה כולה ונושא הוא מסר לציבור העבריינים הפוטנציאליים", **פלוני נ' מדינת ישראל,** פ"ד נו(1) 594, 602 (2001); וראו גם
הגם שתיקון 113 לחוק העונשין החדיר למשפט הפלילי את מתכונת הענישה המובנת והעמיד את הגמול כמטרה ראשונה של הענישה, חזר בית המשפט העליון שוב ושוב על החשיבות של הרתעת עבריינים בכוח כמטרה בענישה.

[62] סעיף 40ז לחוק העונשין (התשל"ז-1977): "מצא בית המשפט כי יש צורך בהרתעת הרבים מפני ביצוע עבירה מסוג העבירה שביצע הנאשם, וכי יש סיכוי של ממש שהחמרה בעונשו של הנאשם תביא להרתעת הרבים, רשאי הוא להתחשב בשיקול זה בבואו לקבוע את עונשו של הנאשם, ובלבד שהעונש לא יחרוג ממתחם העונש ההולם"

[63] ע"פ 481/12 **פלוני נ' מדינת ישראל** , פורסם בנבו, (30.12.2014). ראו עוד: ע"פ 7621/14 **אהרן גוטסדינר נ' מדינת ישראל** (פורסם בנבו, 01.03.2017), "צדק בית המשפט כי השיקול של הרתעת הרבים חשוב עד מאד";

של הרתעת עבריינים בכוח כמטרה בענישה, הן בהקשר לתחום עבירות ספציפי[64] והן בהקשר הרתעת העבריינות בכלל[65].

להבנת הגורמים המשפיעים על הרתעת עבריינים בכוח חשיבות משפטית, מנהלית וחברתית רבה. הספרות התיאורטית והאמפירית, העוסקת בשאלות ההרתעה, מתמקדת בהיבטי ההרתעה הקשורים בחשיפה (במובנה הרחב: גילוי, תפיסה וכו'), ובהשלכות הרתעתיות של הענישה המושתת (הרשעה, חומרת הענישה, הזמן שחולף וכו').

הידע בדבר ההשלכות האפשריות של אופן תפקוד בתי המשפט על הרתעת עבריינים, כמעט ואינו קיים. מתחוור כי גם בעולם, היקף המחקר העוסק בבחינת ההשפעה של עצם אופן תפקוד בתי המשפט על רמת הפשיעה, מצומצם למדי. אין כמעט מחקרים הבוחנים את תפישת מכלול תפקוד בתי המשפט והשפעתו על רמת ההרתעה, וכנגזרת מכך על היקף הפשיעה. מודלים תיאורטיים המסבירים את התנהגות העבריינים יכולים לסייע בהבנת חלק מההשלכות האפשריות של תפקוד בתי המשפט על רמת הפשיעה. אולם, אין הם נותנים אינדיקציה טובה לגבי השאלה המחקרים המועטים שנערכו בנושא בוחנים היבטים ספציפיים ומותחמים הנוגעים לתפקוד בתי המשפט, כגון התמשכות הליכים והשלכותיהם על רמת הפשיעה, אך גם בהם אין בכדי להאיר את הנושא במלואו.

לפיכך, יש במחקר הנוכחי כדי להעלות נושא זה לדיון ולהאירו. תוצאותיו יכולות להשפיע על אופן הקצאת המשאבים ליצירת הרתעה. כך, אם ימצא כי אכן לאופן התפקוד של בתי המשפט השלכות משמעותיות על הרתעת עבריינים, ניתן יהיה להקצות משאבים או לשפר את אפן תפקוד בתי המשפט בעלויות קטנות משמעותית ביחס לעלויות אחרות שנועדו להגברת רמת ההרתעה, כגון: החמרה בענישה, או הוספת כוחות שיטור ומעקב. ככל שלאופן תפקוד בתי המשפט השלכות משמעותיות יותר על רמת ההרתעה, יש חשיבות רבה יותר לבחון את כיוונן ועוצמתן של השלכות אלה. שכן, חיזוק או החלשה של רמת ההרתעה משליכים על העלות החברתית (בין החיובית ובין השלילית) ורמת הרווחה החברתית בכלל.

---

[64] ע"פ 5750/16 **מדינת ישראל נ' ג'מאל חשאן** (פורסם בנבו (23.4.2017); ע"פ 8317/16 **מדינת ישראל נ' אכרם אבו אלקיעאן** (4.6.2017).

[65] **מח 3523/16 פלוני נ' מדינת ישראל**,(פורסם בנבו 1.1.2017); **עפ 3558/17 חברה קדישא ליוצאי בוכרה נ' מדינת ישראל** (12.7.2017

במחקרנו אנו בוחנים את השאלה ראשית מנקודת הראות של עורכי הדין. נקודת ראות זו הינה בעלת חשיבות רבה: כמחזיקי-עניין וגורמים מרכזיים, הפועלים משני צדי המתרס של ההליך הפלילי (כסנגורים או קטגורים), עורכי הדין מעורים ומעורבים בנושא, מבינים היטב את הליכי המשפט ומכירים מקרוב את אופן תפקודו. הם מכירים את מערך ההשפעות הרלבנטיות, ובכללן השפעת האופן בו מתפקדים בתי המשפט על העבריינים. אולי יותר מכל גורם אחר עורכי הדין בקיאים בשאלות תפקוד בתי המשפט ובגיבוש עמדה כלפי רמת תפקודם. על בסיס עמדה זו הם מייעצים לנאשמים כיצד לנהל ענייניהם בהליך המשפטי (סיכויי הרשעה, ענישה צפויה וכיו"ב). במסגרת האינטראקציה שלהם מול לקוחותיהם, הם נחשפים למערכת ההעדפות של העבריינים.

לפיכך, יש ייחוד לתפישותיהם של עורכי הדין את ההשלכות של אופן תפקוד בתי המשפט ויכולת בית המשפט להרתיע עבריינים. מכאן שניתן לבחון את הערכת עורכי הדין ותפישתם את התפקוד של בתי המשפט, וכן את הערכתם לגבי ההשלכות של מתכונת תפקוד זו על ההרתעה, ובכך לקבל אינדיקציה טובה באשר להשלכות תפקוד בתי המשפט על רמת ההרתעה של עבריינים. זאת ננסה לעשות כאן.

בדומה, גם לתפישותיהם והערכותיהם של השופטים היושבים בדין חשיבות רבה. ברור כי היכרותם עם הנושא אינה נופלת מזו של עמיתיהם עו"ד. אמנם השופטים אינם מייעצים לעבריינים בכוח או בפועל לגבי היבטים פליליים אלה ואחרים שבהתנהגותם, אך תפישותיהם לגבי ההרתעה יש משקל משמעותי בהכרעות הדין שלהם ובענישה הנפסקת.

המאמר יציג בקצרה את התפיסות המרכזיות לגבי הרתעת עבריינים והגורמים המשפיעים על ההרתעה. לאחר מכן, נבחן את הערכות עורכי הדין והשופטים באשר לתפקוד בתי המשפט בישראל ושביעות רצונם מכך. בהמשך המאמר נבחן באמצעות הערכות עורכי-הדין והשופטים את השאלה האם תפקוד בתי המשפט בישראל אכן יכול להשפיע על רמת ההרתעה של עבריינים בכוח; ננתח את עמדות עורכי הדין בנושא על פי מאפייניהם, כגון: מגדר, ותק וכו', על מנת לבחון באם הערכות לגבי רמת ההרתעה מושפעות ממאפיינים אלה, ומה ניתן להסיק מכך לגבי התמונה הכללית.

2. תפקוד בתי המשפט בישראל

מקורות שונים מצביעים על כך שבשנים האחרונות שביעות הרצון מתפקוד בתי המשפט בישראל נמוכה יחסית, ואף נמתחה ביקורת משמעותית על אופן תפקודם. כך למשל, בסקר שנערך על ביצועי המגזר הציבורי - מחקר אורך הבוחן את שביעות הרצון של הציבור מהמגזר הציבורי - התוצאות מלמדות כי בעשור שבין 2004-2014 יש בציבור, באופן עקבי, רמת שביעות רצון נמוכה יחסית מבתי המשפט המתבטאת בדירוגם בין 2.55-2.88, במדרג הנע בין 1-5[66]. בהשוואה לשירותים ציבוריים אחרים שנבחנו בסקר, מערכת בתי המשפט מדורגת נמוך יחסית מבחינת שביעות הרצון ממנה, כאשר רק חמישה גופים ציבוריים המספקים שירות לציבור מדורגים נמוך ממנה. לעומת זאת, 13 שירותים ציבוריים ממוצבים בהערכת שביעות רצון גבוהה יותר מזו של מערכת במשפט, כאשר חלק משירותים אלו מדורג בפער ניכר ברמת שביעות הרצון מעל דירוג מערכת המשפט.

גם הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (הלמ"ס) בחנה את שביעות הרצון מתפקוד בתי המשפט, זאת במסגרת הסקר החברתי השנתי שנערך בשנת 2007.[67] בסקר זה נבחנה שביעות הרצון הכללית מתפקוד מערכת בתי המשפט, וכן נבחנו היבטים ספציפיים בהתנהלות המערכת. הסקר בחן את עמדותיהם של אנשים אשר היו צדדים להליכים בבתי המשפט. מתוך כלל המשיבים, כ-44% הביעו שביעות רצון כללית (8.7% מרוצה מאוד ו-35.6% מרוצה) ואילו כ-56% מכלל משתתפי הסקר הביעו אי שביעות רצון משרותי בתי המשפט (23.1% - לא כל כך מרוצה, ושליש - 32.6% מאוד לא מרוצה).

נקל להבחין כי עוצמת אי שביעות הרצון גבוהה שכן שליש מהמשיבים ציינו כי הם מאד לא מרוצים, בעוד רק 8.7% אוחזים בדעה ההפוכה: שביעות רצונם גבוהה. בדומה לסקר ביצועי המגזר הציבורי, גם סקר הלמ"ס בחן את שביעות הרצון ביחס לשירותי ממשל נוספים. גם כאן רמת שביעות הרצון מתפקוד בתי המשפט מדורגת במתחם הנמוך של שביעות הרצון: מבין 11 השירותים הציבוריים שנבחנו בסקר, רק שלשה שירותים ציבוריים דורגו נמוך מבתי המשפט.

---

[66] ערן ויגודה-גדות, שלמה מזרחי, "ביצועי המגזר הציבורי בישראל: ניתוח עמדות אזרחים והערכת מצב לאומית (2014)", המרכז לניהול ומדיניות ציבורית, אוניברסיטת חיפה והמחלקה למנהל ומדיניות ציבורית, אוניברסיטת בן-גוריון. ראו תרשים 19

[67] http://www.cbs.gov.il/hodaot2008n/19_08_153b.pdf/

חשובה מאלה היא הערכת עורכי הדין שהם גורם מרכזי בפעולת בתי המשפט. להבדיל מסקרי שביעות רצון הציבור, שאינו בקי בהליכי המשפט ובנבכי המערכת, יש חשיבות לבחינת שביעות הרצון של עורכי הדין מתפקודם של בתי המשפט. שלא כמו הציבור הרחב, שדעתו הובעה בסקרים שצוינו למעלה, עורכי הדין, כפרופסיונאליים בתחום המשפטי, הם גורם מרכזי בפעולת בתי המשפט. הם מכירים את המערכת מקרוב ומבינים היטב את ההליכים בה. ברשותם מידע, לרוב ממקור ראשון ומהתנהלותם בעצמם אל מול מערכת המשפט, ולא מידע המתבסס על שמועה או על התייחסות בתקשורת הציבורית. לכן לעמדתם והערכותיהם משמעות חשובה.

שביעות רצונם של עורכי הדין בישראל מתפקוד מערכת המשפט נבדקה על ידינו במחקר קודם שבדק את הערכותיהם בנושא בשלושה סקרים שנערכו על פני כשלושה עשורים, בשנים 1989 עד 2011. המחקר התמקד ברמת שביעות רצונם של עורכי הדין מתפקוד בתי משפט השלום ומבתי המשפט המחוזיים. תוצאות הצביעו על אי שביעות רצון רבה מתפקוד בתי המשפט, הן בערכאת השלום והן במחוזי כתופעה "קבועה" ועקבית יחסית, הנמשכת על פני שלושה עשורים.[68] אפשר להניח כי התפקוד הלא משביע רצון של בתי המשפט במשך תקופה ארוכה כזו נותר ללא השלכות "חיצוניות" כלשהן על תוצאות פעילותו של בית המשפט ועל סביבתו הרלוונטית. האמנם לאי שביעות רצון מתמשכת זו מתפקודם של בתי המשפט יש, לדעת עורכי הדין והשופטים, השלכות חיצוניות כל שהן, ובייחוד לגבי "הלקוחות" של בתי המשפט - דהיינו, לגבי הרתעת עבריינים בכוח? במחקר זה אנו בוחנים כיצד עו"ד והשופטים בישראל מעריכים את ההשלכה שיש לתפקוד הלא משביע רצון על יכולת בתי המשפט להרתיע עבריינים בכוח, אם בכלל.

3. <u>תפקוד בתי המשפט והרתעת עבריינים</u>

כיצד יכול עצם תפקוד מערכת בתי המשפט להשפיע על רמת ההרתעה מפני ביצוע עבירות? ישנן מספר גישות לנושא מהן נגזרות תשובות לשאלה זו. ההרתעה הכוללת, הנוצרת על ידי יישום המשפט הפלילי על ידי בתי המשפט, היא תופעה מורכבת ביותר.[69] הסברים תיאורטיים לעוצמת ההרתעה מציעים כי לאופן תפקוד בתי המשפט יש השפעה על עצם ההרתעה של עבריינים. המודל הכלכלי הקלאסי לניתוח ההתנהגות

---

[68] משה בר ניב ולחמן רן,"*שביעות רצון עורכי הדין מתפקוד בתי המשפט לאורך שלושה עשורים*", הפרקליט, נד, 413-451 (תשע"ו).

[69] להיבטים לדוגמא בדיון זה, ראו למשל, Paul H. Robinson, John M. Darley. "Does Criminal Law Deter? A Behavioral Science Investigation." 24 *Oxford Journal of Legal Studies*,173-205 (2004);

העבריינית מושתת על מודל של עלות מול תועלת.[70]. הנחת היסוד של מודל זה היא כי עבריינים הם מקבלי החלטות רציונליים, המונעים משיקולי תוחלת הרווח הצפויה מביצוע העבירה. רמת ההרתעה נגזרת מההפרש שבין תוחלת התועלת הצפויה מביצוע העבירה בניכוי תוחלת העלות שתנבע מהעבירה. מרכיב עיקרי בה הוא האכיפה הפלילית (הכוללת חשיפה והענשה). אם התוצאה של פונקציה זו היא חיובית, הרי שעבריין בכוח (ככל שהינו אדיש סיכון[71]) יבצע את העבירה; אם התוחלת שלילית, הרי שימנע מכך. תחת הנחות המודל האמור, ברור כי יש חשיבות גדולה לתפקוד בית המשפט בקביעת תוחלת עלות העבירה. בהקשר זה, תפקידו של בית המשפט הוא במילוי תפקידיו השיפוטיים המהותיים בהליך הפלילי: ההרשעה והטלת העונש. ככל שיעשה כן באופן אופטימלי כך תושג רמת הרתעה גבוהה וראויה יותר.

לפיכך, בהקשר למודל זה, הדיון הכללי בספרות בנושאי תפקודם של בתי המשפט כמשפיעים על רמת ההרתעה (ומתוך כך על היקף העבריינות), מתמקד בבחינה של שני היבטים מרכז: האחד, מהירות ומתן ההכרעות ודיוקן; האחר, רמת הענישה. ככל שתפקוד בית המשפט יעיל יותר (הליכים מהירים, פסיקות הדין ניתנות במהירות ומדויקות, וכדומה), כך תושג רמה גבוהה יותר של הרתעה.[72] בדומה, ככל שרמת הענישה מקילה מהראוי, כך תפחת ההרתעה, ולהפך[73]. אך מודל זה מתעלם, במידה רבה, מההשלכות ההרתעתיות של גורמים אפשריים נוספים כגון אופן תפקוד בתי המשפט ודרכי התנהלותם.[74]

לתפקידם המהותי של בתי המשפט, שהוא מרכזי וחשוב במיוחד בהליך הפלילי, נלווים היבטים נוספים הקשורים בתפקוד מערכת בתי המשפט. כאלה הם למשל היבטים של יעילות בית המשפט, התמשכות ההליכים, מתכונת ניהול ההליכים, היכולת להציג את עמדות הצדדים באופן מלא ונאות ועוד. להיבטים תפקודיים אלה, אף שאינם בליבת מילוי התפקיד השיפוטי המהותי, יש משמעות תפקודית חשובה שבדרך כלל אינה נכללת במודלים העוסקים בהרתעת עבריינים.

---

[70] ראו Garry S. Becker, Crime and Punishment an Economic Approach 76 *J. Polit. Econ*, 169 (1968)

[71] בהעדפות סיכון שונות, תתכנה תוצאות התנהגותיות אחרות. כך עבריינים בכוח שונאי סיכון, עשויים להימנע מעבירה אף אם תוחלת הרווח מביצועה חיובית.

[72] Matteo Rizzolli and Luca Stanca, *Judicial Errors and Crime Deterrence*: *Theory and Experimental Evidence***,** 55 J.L. & Econ. 311 (2012). Brandon L. Garrett, *Accuracy in Sentencing*, 87 S. CAL. L. REV. 499, 516 (2014); Luis Kaplow, *Information and the Aim of Adjudication: Truth or Consequences*? 67 Stan. L. Rev. 1303 (2015); Louis Kaplow, *The Value of Accuracy in Adjudication: An Economic Analysis*, 23 J. LEGAL STUD. 307, 348 (1994)

[73] המשקל היחסי של מרכיבים אלה יכול להשתנות בהתאם לרמת הענישה של כל עבירה, או למשאבי החקירה לגבי סוגי עבירות.

[74] זו הסתכלות כוללת והיא מקיפה את כל הגורמים המעורבים בהליך.

זרם אחד בחקר הרתעת העבריינות הפלילית סובר כי המשקל ההרתעתי של חשיפת העבירה (איתור העבריין והעמדתו לדין) משמעותי יותר מאשר משקלה של העונשה הנגזרת.[75] גישה זו מסתמכת הן על מחקרים אמפיריים שבהם נשאלו עבריינים מה השפיע עליהם[76] והן על מודל תיאורטי שעל פיו התועלת השולית שמייחס העבריין לשלילת חרותו בשנות המאסר האחרונות, נמוכה מזו של השנים הראשונות[77]; או בשל התפיסה ה'מיופית' של העתיד.[78] כך, אם חלוף הזמן נמצא ביחס הפוך לעוצמת ההרתעה, הרי שלתפקוד איטי של בתי המשפט משמעות רבה.

לדוגמא, אם ההליכים הפליליים בבתי המשפט מתמשכים לתקופה ארוכה, תרד רמת ההרתעה. כך, לא אחת, בתי המשפט נוטים להקל בעונש כאשר מועד גזירתו מרוחק מאד ממועד העבירה.[79] נוסף להקלה בעונש שהיא כשלעצמה מפחיתה מן ההרתעה, הרי העבריינים בכוח מייחסים חשיבות לעצם מועד העונשה. ככל שהם מקבלי החלטות רציונליים הם מודעים לערך הנוכחי של מחיר הפעילות. ככל שהתמשכות הזמן עד לעונשה מורידה את הערך הנוכחי שלה, ועמה פוחתת רמת ההרתעה הנובעת מעצם מהעונשה. לפיכך, ניתן להעריך כי ההשלכות של דחיית מועד העונשה, הן בהתאמה לאלה של השתת פחות שנות מאסר .

מחקרים אמפיריים הצביעו על ירידה בעבריינות בתקופה שלאחר קיצור משך הבירורים של הליכים פליליים. [80] יש לזכור גם כי ככל שתהליך הדיון מתמשך יש לעצם התמשכות הזמן וההליכים השפעה

---

[75] הניתוח Michael Tonry, "The Functions of Sentencing and Sentencing Reform", 58 *Stan. L. Rev.* 37, 52 (2005) הכלכלי של המשפט רואה בשני המרכיבים חשיפה ועונשה גורמים שווי משקל בקביעת מודל ההרתעה. לעומת זאת, מחקרית בתחום הקרימינולוגיה מלמדים על כך שלהסתברות החשיפה משקל גבוה יותר מאשר לרמת העונשה. ראו אלון הראל, משפט פלילי, בהגישה הכלכלית למשפט, אוריאל פרוקצ'יה עורך,555-556 (תשע"ב).

[76] ראו לדוגמא, Witte, Ann Dryden & Robert Witt, *Crime Causation: Economic Theories*, in Dressler J. (ed.) Encyclopedia of Crime and Justice, Vol 1, pp. 302-308(2012)

[77] ראו Alon Harel, Alon, and Uzi Segal., "Criminal Law and Behavioral Law and Economics: Observations on the Neglected Role of Uncertainty in Deterring Crime." *American Law and Economics Review* 1.1 (1999): 276-312 (1999).).(1999) כמו כן בתחומים גבוהים של עונשי מאסר להגדלת העונש השפעה מועטת יחסית על התנהגות עבריינית. ראו גם ג Yair: Listokin, Yair, *"Crime and (with lag) Punishment: Equitable Sentencing and the Implications of Discounting"*, 44 *Am. Crime. L. Rev.* 115 (2007).

[78] David S. Lee, Justin McCrary, Crime Punishment and Myopia, National Bureau of Economic Research (2005)

[79] ראו לדוגמא, ע"פ 2375/12 **מזרחי נ' מדינת ישראל**, (6.8.13), בעניין שבו "ריחוק העונש מהמעשה העבריני" שימש נסיבה מקלה.

[80] ראו: Libor Dusek, "Time to Punishment: The Effects of Shorter Criminal Procedure on Crime Rates" , *Int. Rev. L & Econ.* 305 (2014) , ראו עוד:
Dalla L. Pellegrina, "Court delays and crime deterrence. An application to crimes against property in Italy", 26 *Eur. J. Law Econ*, 267–290, (2008).

ממתנת על חומרת העונש הצפוי לעבריין.[81] מובן כי גם לחומרת הענישה הנגזרת על ידי בתי המשפט חשיבות והשפעה על הרתעה מפני ביצוע עבירות.[82] במקביל, מחקרים שבחנו התנהגות פרטים במסגרת תיאוריות של כלכלה התנהגותית, מלמדים כי כאשר אדם צריך לבחור בין קבלה מידית של ערך נתון (סכום) לבין קבלת אותו ערך בזמן עתידי מרוחק, הרי הערך שמייחסים הנבדקים לסכום בעתיד גבוה משמעותית מהערך בתוספת ריבית.[83]

אפקט הניכיון (discount), משפיע כפונקציה של משך הזמן עד לסיום ברור ההליך הפלילי. אפקט הניכיון אמור להחליש את עוצמת ההרתעה ככל שהעונש מתעכב, שכן ערך השנים הדחויות נמוך יותר מנקודת ראות העבריין.[84] היפוך האפקט הוא שההליך המשפטי מוכרע מוקדם יותר. אכן, מספר מחקרים אמפיריים שנערכו במדינות שונות, מראים כי כאשר מתקצר משך הזמן עד לתחילת ההליכים הפליליים ומתקצר משך ההליכים הפלילים, יורדת רמת הפשיעה. כמו כן ממצאים ממחקרים אלה מלמדים כי להיבטים שונים של אופן תפקוד בתי המשפט יש השפעה ישירה על רמת ההרתעה ועל היקף הפשיעה.[85] עולה מכאן כי טיעונים תיאורטיים של עוצמת ההרתעה יכולים להסביר את ההשלכות של עצם תפקוד בית המשפט על רמת ההרתעה בהקשר להתמשכות ההליכים ובשונה מרמת הענישה. אם נוסיף לכך את המדיניות השיפוטית, הנוטה להקל בענישה בשל התמשכות ההליכים, תתעצם עוד יותר השחיקה בעוצמת ההרתעה.

דוגמא אחרת, להבהרת השלכות אפשריות של אופן תפקוד בתי המשפט על הרתעה, היא המידה בה מתאפשר ניצול לרעה של הליכים במערכת בתי משפט. בעוד הפרקליטות מחוייבת להתנהגות הוגנת יחסית

---

[81] " התפיסה הרווחת היא כי ככל שמתארך הזמן ממועד ביצוע העבירה ועד שהעבריין הורשע בה, נחלש כוח ההרתעה של העונש (ראו ע"פ 125/74 **מירום, חברה למסחר בינלאומי בע"מ נ' מדינת ישראל** פ"ד ל(1) 57, 70 (1976); ע"פ 2103/07 **הורוביץ נ' מדינת ישראל**, [פורסם בנבו] עמ' 234 (31.12.2008)" **ע"פ 8421/12 ינון בן חיים נ' מדינת ישראל** (פורסם בנבו, 29.09.2013). ראו גם, "השיקולים לקולה שקיימים בפרשה שלפנינו ובהם התמשכות ההליכים וחלוף הזמן מאז ביצוע העבירות". ע"פ 845/02 **מדינת ישראל נ' תנובה מרכז שיתופי לשיווק תוצרת חקלאית**, (פורסם בנבו, 08.01.2008).

[82] לאחרונה, בחנו את שאלת תפישת הגישה המחמירה/מקלה המשתקפת מהענישה הכללית. ראו: Moshe Bar Niv, Ran Lachman, Judges' Perspective on level of Punishment, 9 *Eur. J. Legal Studies*, 171 (2017) וכן - "רמת הענישה בישראל בעיני עורכי-דין: אספקלריה של שלושה עשורים", נייר עבודה, המסלול האקדמי המכללה למנהל (2014). לפיכך, איננו דנים בנושא זה כאן.

[83] ראו לדוגמא, D. S. Nagin, G. Pogarsky, "Time and Punishment: Delayed Consequences and Criminal Behavior", 20 *J. Quant. Criminology* 295 (2004)

[84] ראו, Alon Harel, Uzi Segal ה"ש 20, לעיל.

[85] Lucia Dalla Pellegrina, "Court Delays and Crime Deterrence", *European Journal of Law & Economics* 26.3 (2008); Torre Andrew, "The Impact of Court Delays on the Prosecutor and the Defendant: An Economic Analysis." 16 *European Journal of Law and Economics*, 91-111(2003); Muhl Manuela, Vereeck, Lode "An Economic Theory of Court Delay." 10 *European Journal of Law and Economics*, 243-268 (2000). ; Yuri Soares, Maria M. Sviatschi, Does Court Efficiency Have a Deterrent Effect on Crime? Evidence for Costa Rica, (2010), http://www.inesad.edu.bo/bcde2012/papers/7.%20Sviatschi_Crime%20and%20Efficiency.pdf

כלפי בית המשפט לא כך הנאשמים, הפועלים באופן אופורטוניסטי וישתמשו בניצול לרעה של הליכים על מנת לשפר מצבם. ככל שהאפשרות לניצול לרעה של הליכים גבוהה יותר, ינצלו זאת העבריינים וירבו להפעיל טקטיקות של שימוש לרעה בהליכי בית משפט ואף יגיעו כדי עיוות ההליך הפלילי. התוצאה של השימוש לרעה תהיה, לפחות בחלק מהמקרים, ענישה מקלה יותר, ועמה שחיקה בעוצמת ההרתעה.

אופן תפקוד בתי המשפט עשוי להשפיע גם על ההסתברות להרשעת העבריינים. דיוק הפסיקה הינו גורם משמעותי ביותר באשר להרתעה. אם בתי המשפט מדייקים בהכרעותיהם, נקבל רמת הרתעה מיטבית. אולם, אם בתי המשפט טועים באופן ניכר בהכרעותיהם, תפגע רמת ההרתעה. טעויות בפסיקה משמען פיזור רב יותר של החלטות בתי משפט סביב רמת הענישה הצפויה, כך שעלולה להיווצר רמת הרתעה שונה מאופטימלית. כך, לדוגמא, שומרי חוק עלולים להימצא מורשעים ולהיענש בשל טעות בפסיקה, ומאידך, עבריינים עשויים להימצא זכאים ולצאת בלא עונש או בעונש מופחת. בנסיבות כאלה, עלולים גם אנשים שבמהותם הם שומרי חוק לבצע עבירה, שכן גם אם לא יבצעוה, הם עלולים למצוא עצמם מורשעים. במקרה כזה חלקם אולי יעדיפו ליהנות מהתועלת שבעבירה אם ממילא יש סיכוי שיורשעו, גם אם לא עברוה. מאידך, עבריינים עלולים להגביר את היקף הפעילות העבריינית, שכן בחלק מהמקרים שבהם יבצעו בפועל עבירה ימצאו זכאים, ולכן חלקם ימצאו שכדאי לבצע יותר עבירות שכן יזוכו מאשמה בחלקן. מכאן, מובן שלאיכות הפסיקה ודיוקה חשיבות ביצירת ההרתעה, ובתוך כך בקביעת רמת העבריינות בחברה.[86]

נגזרת נוספת לאיכות הפסיקה ודיוקה קשורה בסטיגמה הנלווית להגדרת אדם כעבריין. תיאורטית, לקלון הפלילי עשוי להיות משקל כגורם הרתעתי. חלק מהאנשים חוששים מפני הקלון הכרוך בעבירה.[87] לכן יש בהרשעה ובקלון הנלווה לה אפקט הרתעתי העשוי להפחית את היקף ביצוע עבירות.[88] עוצמת הקלון ואפקט ההרתעה הנלווה לה, הינם פונקציה גם של איכות הפסיקה. ככל שאיכות הפסיקה ירודה, הרי הסיגנל הקשור בהרשעה נחלש וכנגזרת מכך נחלש אף היסוד ההרתעתי הכרוך בקלון. ככל שבתי המשפט איכותיים

---

[86] קיימים עיוותים נוספים הנובעים מטעויות שכיחות בפסיקה. כך לדוגמא, שונות גבוהה יותר של הפסיקה עלולה להביא לידי כך שאוהבי סיכון - בדרך כלל עבריינים ממילא - יגבירו את היקף פעילותם העבריינית.

[87] David Ball, The Civil Case at the Heart of Criminal Procedure: In re Winship, Stigma, and the Civil-Criminal Distinction, 38 *Am. J. Crim. L.* 117, 146-48 (2011)

[88] למהות הסטיגמה הנובעת מההרשעה ראו: Eric Rasmusen, Stigma and Self-Fulfilling Expectations of Criminality. 29 *Journal of Law and Economics* 519–43 (1996); כמו כן ראו Alon Harel, Alon Klement, "The Economics of Stigma: Why More Detection of Crime May Result in Less Stigmatization." 36 *The Journal of Legal Studies*, 355-377, (2007). עם זאת , כפי שמראים הכותבים יתכן יחס הפוך-נוגד של חשיפה ניכרת ועוצמת ההרתעה.

ומדייקים יותר בקביעותיהם, כך יש לעצם ההרשעה אמינות גבוהה בעיני הציבור ועמה מתחזק היבט הקלון. לעומת זאת, כאשר בתי המשפט אינם מדייקים, הציבור סומך פחות על ה"איתות" (סיגנל) הנובע מההרשעה, שהרי ההסתברות שהמורשע אכן אשם, קטנה. לפיכך, ניתן להבין שאיכות פסיקה נמוכה עלולה לייצר שחיקה בהרתעה כנגזרת מעצם תפקודו של בית המשפט.

הקלון, הנלווה לענישה, קשור גם באופן כללי לאמון שרוכש הציבור למערכת בתי המשפט (שאיכות הפסיקה היא מרכיב חשוב בה). תפקוד לקוי של בתי המשפט פוגע באימון הציבור במערכת בתי המשפט. ככל שרמת האמון גבוהה יותר, כך מייחס הציבור משקל רב יותר, להרשעה ולקלון הנובעים ממנה. היפוכו של דבר, באשר האמון בבתי המשפט יורד משמעותית.

העולה ומצטבר מהאמור הוא כי להיבטים שונים של אופן תפקוד בתי המשפט יכולה להיות השפעה על רמת ההרתעה. מכאן שניתן לצפות כי התפקוד הכולל של בתי המשפט (שבגדר מרכיביו גם ההיבטים האמורים וגם אחרים) יכולה להיות השפעה על רמת ההרתעה ונושא זה יבחן עתה.

4. <u>ממצאים: הערכת עורכי הדין את תפקוד בתי המשפט בישראל והרתעתו את העבריינים</u>

באופן כללי, כפי שהצענו לעיל, אפשר לטעון כי יש בסיס תיאורטי ואף אמפירי להשערה שרמת תפקוד בתי המשפט תשפיע על הרתעת עבריינים (בכוח או בפועל), שכן הם מכוונים את פעילותם, בין השאר, גם בהתאם לאופן בו הם תופשים את דרך התפקוד של בתי המשפט. כאמור, אנו בוחנים השערה זו מנקודת מבטם של עורכי הדין בישראל. יש חשיבות מיוחדת לזווית ראיה זו מכיוון שעורכי הדין הם המייעצים לנאשמים כיצד להתנהל, ומשום כך לתפישתם של עורכי הדין את המערכת השיפוטית ואופן תפקודה, יכולה להיות השפעה על התנהגות העבריינים בפועל וגם על הרתעת עבריינים בכוח.

ראשית ננתח את הממצאים לגבי עו"ד. כפי שציינו לעיל, במאמר קודם הראינו כי אי שביעות רצון עורכי הדין מתפקודם הכולל של בתי המשפט שלום ומחוזי בארץ גבוהה. כך, נמצא באותו מחקר כי רוב מוחלט (78%) מעורכי הדין הביעו שביעות רצון נמוכה מתפקוד בתי משפט השלום (בצירוף של העמדות: לא שבע

רצון ולא כל כך שבע רצון), ומעל ממחציתם (57.5%) הביעו אי שביעות רצון מתפקוד בתי המשפט המחוזיים.[89] לפיכך, יש מקום לבחון אם לדעתם אכן הדבר מתקשר ליכולת ההרתעה של בתי המשפט.

4.1 <u>הערכת עורכי הדין את יכולת ההרתעה של בתי המשפט</u>

כדי לבחון את הערכתם, עורכי הדין נתבקשו, לענות לשאלה[90]: "*באם המצב במערכת בתי המשפט בישראל יישאר כפי שהוא, כיצד לדעתך, תושפע יכולת ההרתעה של בתי המשפט לגבי עבריינים בכוח: התגדל או תפחת?*" [91] יש להדגיש כי במחקר כאן לא ביקשנו התייחסות לרמת ההרתעה השוררת, אלא לשינוי הצפוי ברמת ההרתעה, להערכת עורכי הדין, אם בתי המשפט ימשיכו לתפקד ברמת התפקוד הנוהגת, שכאמור אי שביעות הרצון ממנה הייתה גבוהה ואף גבוהה מאד.

תשובותיהם של עורכי הדין לשאלה זו מראות כי להערכת רובם אם התפקוד הנוכחי של בתי המשפט ימשך כפי שהוא יכולת ההרתעה של בתי המשפט תפחת (שרטוט 1). ראשית, חשוב לציין כי תשובות אלה עונות לשאלה הבסיסית שהעלנו כאן: האם יש כלל קשר בין התפקוד של בית המשפט לבין יכולת ההרתעה? ובכן, שלא כפי שמציעים כמה מהמודלים התיאורטיים שתוארו במבוא, הממצאים מעידים כי, להערכת רוב עו"ד בישראל, יכולת ההרתעה של בית המשפט קשורה בתפקודו ו. התשובות לדעתם אם התפקוד ימשיך כמו שהוא יכולת ההרתעה תרד. על בסיס ממצא זה יש טעם להמשיך לנתח נושא זה.

התמונה הכללית המצטיירת מתשובותיהם לשאלה זו של 2695 עורכי דין, קודרת למדי (שרטוט 1). אפשר לראות כי רוב עורכי הדין (57%), מעריכים שאם תיוותר רמת התפקוד של בתי המשפט במתכונתה הנוהגת הרי שההרתעה של עבריינים בכוח תפחת. ראוי להדגיש כי שיעור משמעותי של כשליש (35%) מעורכי הדין מעריכים כי ההרתעה לא רק תפחת אלא תפחת בהרבה. עם זאת שיעור דומה מהם (33%) מעריכים כי אם התפקוד ימשך כמו שהוא, רמת ההרתעה לא תשתנה. לעומתם, כאמור, רק מיעוט קטן מעורכי דין (10%) העריכו כי אם התפקוד ימשך כמו שהוא, יכולת ההרתעה של בתי המשפט תגדל (קצת או הרבה). דהיינו, שיעור התופשים את ההרתעה כנמצאת בסכנת שחיקה רבה,

---

[89] ראה מאמרנו לעיל, ה"ש 9.

[90] השאלה הוצגה, כאמור, במסגרת סקר עמדות עו"ד בישראל שנערך בשנת 2010/11 בקרב מדגם בן 2897 עו"ד. אפשרויות התשובה לשאלה נעו בין: *1. תגדל בהרבה, לבין: 5. תפחת בהרבה.* לפרטים לגבי הסקר ושיטת המחקר, ראו נספח א'.

[91] בשאלון שהוצג לעורכי הדין, השאלה המקדימה לשאלה זו התייחסה לשביעות רצונם מתפקוד בתי המשפט, כך שההקשר היה ברור.

גבוה שבעה מונים מאשר שיעור המחזיקים בדעה ההפוכה - שההרתעה תגדל בהרבה (5%). בכל מקרה, עדיין יותר ממחציתם מעריכים שההרתעה תפגע במידה זו או אחרת.

שרטוט 1: הערכת השינוי בהרתעה של בתי המשפט באם תפקודם לא ישתנה (N=2695)

הערכות אלה של עורכי הדין משקפות צפי חמור למדי ככל שהעניין נוגע לשחיקה ברמת ההרתעה של עבריינים הנובעת מתפקוד בתי המשפט. אמנם ההרתעה של העבריינים אינה נגזרת רק מרמת תפקוד בית המשפט, אלא גם מגורמים שונים ומגוונים, אך על אף זאת רוב עורכי הדין מעריכים שאם רמת התפקוד הקיימת (שרובם כזכור אינם שבעי רצון ממנה) תימשך, תגרם בכך שחיקה ביכולת ההרתעה של עבריינים בכוח.

האם הערכות אלה ייחודיות לעורכי הדין או שגורמים נוספים במערכת רואים אף הם את הדברים? בידינו ממצאים של סקר שנערך באותה עת, באופן בלתי תלוי, בקרב שופטי המחוזי והשלום בארץ. בסקר זה יש התייחסות דומה לנושא ולכן ראוי להביאה כאן. לדעתנו, יש חשיבות רבה לתפישותיהם והערכותיהם של השופטים היושבים בדין: ראשית, ברור כי היכרותם עם הנושא אינה נופלת מזו של עמיתיהם עו"ד; שנית, לתפישותיהם לגבי הרתעת עבריינים יש משקל משמעותי בהכרעות הדין שלהם ובענישה הנפסקת על ידם, כפי שצוין לעיל.

4.2 הערכת השופטים את השינוי בפעילות העבריינית אם המצב במערכת המשפטית יישאר בעינו

כאמור, בידינו תוצאות סקר שנערך בקרב שופטי ערכאות השלום והמחוזי, עליו השיבו 86 שופטים[92]. הסקר נערך באותה עת (2011) שנערך סקר עו"ד. בסקר התבקשו השופטים להביע עמדתם לגבי רמת התפקוד של מערכת משפט (סבירה או שתפקודה בעייתי) ולהתייחס לשאלה אם המצב במערכת יימשך כמו שהוא כיצד לדעתם תושפע רמת הפעילות העבריינית בארץ. יש להדגיש כי שאלה זו אינה זהה לשאלה שהוצגה לעורכי הדין בדבר יכולת ההרתעה של בית המשפט, אף כי היא בוחנת את השאלה מזווית ראיה שונה במקצת. התיאוריה המקובלת היא כי להרתעה השלכה על רמת הפעילות העבריינית.[93] ההתייחסות ליכולת בית המשפט להרתיע עבריינים מכוונת לכך שההרתעה במידה לא מבוטלת אכן מרתיעה עבריינים מעיסוק בפעילות עבריינית, ומתוך כך, גם משפיעה על רמת הפעילות העבריינית בפועל. אי-לכך, התייחסות השופטים לתפקוד בית המשפט ולרמת הפעילות העבריינית הנגזרת מהתמשכות תפקודו כפי שהוא, היא התייחסות ישירה יותר לתוצאת "שרשרת" זו של יצירת יכולת הרתעה ופעילות עבריינית בפועל – תוצאה אליה שואפים בסופו של דבר - מאשר הערכת עורכי הדין את פוטנציאל ההרתעה של בית המשפט. בכל מקרה אפשר לראות בשאלה שנשאלו השופטים בחזקת שיקוף של השאלה שנשאלו עו"ד. אם כך ואם כך, בשני הסקרים ההתייחסות היא לנושא דומה ואפשר לבחון האם יש התאמה בין התייחסויות אלה.

השאלה אם כן היא האם השופטים חושבים שתפקוד המערכת יכול להשפיע על רמת הפעילות העבריינית? האם הערכותיהם עקביות עם הערכות עו"ד לגבי מידת ההרתעה של בתי המשפט? השאלה שנשאלו השופטים סקר הייתה:*"אם המצב הנוכחי במערכת השיפוטית ימשך, לפי מיטב הערכתך, איך הדבר ישפיע על הפעילות העבריינית בארץ?*. אפשרויות התשובה היו: *1. תגדל בהרבה; 2. תגדל; 3. לא תשתנה; 4. תפחת; 5. תפחת בהרבה.* התוצאות שהתקבלו עיקביות עם אלו שהתקבלו בקרב עו"ד ותומכות בהן.

---

[92] לפרטים לגבי סקר השופטים ראו נספח א' "שיטת המחקר"
[93] ראו הדיון בפרק 3 לעיל.

התשובות שהתקבלו מראות שרוב מהשופטים מעריכים כי אם המצב הנוכחי במערכת השיפוטית ימשך הפעילות העבריינית בארץ תגדל: מחציתם (50%) אמרו כי תגדל ו-4% נוספים אמרו כי תגדל בהרבה (שרטוט 2). לעומתם, 45% העריכו כי הפעילות העבריינית לא תשתנה. רק שופט בודד סבר כי תפחת.

שרטוט 2: שופטים: שינוי בפעילות העבריינית אם המצב במערכת המשפטית ימשך

כך, הערכות השופטים העולות כאן תואמות את הממצא שהתקבל אצל עו"ד לגבי הרתעת העבריינים. עקב ההבדל באפשרויות התשובה – הרתעת עבריינים מחד ופעילות עבריינית מאידך - אין אנו עורכים השוואה ישירה של הממצאים, אולם אפשר לראות כי הם תואמים אלה את אלה: בקרב עו"ד 57% ציינו כי אם המצב במערכת השיפוטית ימשך כפי שהוא היכולת להרתיע עבריינים תפחת (שרטוט 1); ובדומה, בקרב השופטים 54% העריכו כי אם המצב ימשך הפעילות העבריינית תגדל (כלומר ההרתעה תפחת). השיעורים דומים גם ביחס להערכה כי לא יחול שינוי בעבריינות: מבין עו"ד 33% העריכו כי הרתעת בית המשפט לא תשתנה, ובדומה 45% מהשופטים העריכו כי הפעילות העבריינית לא תשתנה. אמנם השיעורים אינם זהים אך התוצאות דומות ועקביות אלה עם אלה.

אפשר אולי אף לטעון כי התוצאות בקרב השופטים חזקות יותר מאשר בין עו"ד. השופטים מתיחסים בתשובתם לרמת העבריינות בפועל בישראל, להבדיל מעורכי הדין המתייחסים בתשובתם אל יכולת ההרתעה של בתי המשפט. רמת ההרתעה של בתי המשפט היא מעין "גורם מתווך" או "פונקציה מקשרת"

בין תפקוד בתי המשפט לבין רמת העבריינות בפועל. ההנחה היא כי תפקוד בית המשפט תורם ומשפיע בחלקו על יכולתו להרתיע עבריינים בכוח ויכולת הרתעה זו מצדה מתרגמת בחלקה (לא במלואה כמובן) לפעילות עבריינית בפועל. כלומר גידול ברמת ההרתעה אליה התייחסו עו"ד היא גורם מקדים לרמת העבריינות בפועל, התוצאה, אליה התייחסו השופטים. אם אמנם כך, התוצאות מהערכות השופטים משמעותיות יותר מהערכות של עו"ד: בעוד האחרונים מתייחסים לחוליית-ביניים בקשר שבין התפקוד לבין ההרתעה בפועל, הרי שהראשונים מתארים צפי ישיר לעליה בתוצאה הסופית - רמת הפעילות העבריינית בישראל. במובן זה הן אף חזקות יותר, לא רק מחזקות את התוצאות שהתקבלו במדגם עורכי הדין

העולה ממצאים אלה, הוא כי שביעות רצון (או אי-שביעות רצון) מתפקוד בתי המשפט קשורה להערכתם של עו"ד והשופטים את יכולת ההרתעה (בכוח ובפועל) של מערכת המשפט. לגבי עו"ד יש בידינו הנתונים המאפשרים לבחון מסקנה זו באופן ישיר.

4.3 <u>הערכת עורכי הדין את השינוי ביכולת ההרתעה של בתי המשפט לפי שביעות רצונם מתפקודו</u>

אפשר לבחון ישירות אם אמנם הערכה זו של רוב עורכי הדין, כי ללא שינוי בתפקוד בית המשפט תשחק יכולתו להרתיע עבריינים, קשורה בשביעות רצונם מתפקודו של בית המשפט. כלומר, אפשר לבחון האם עורכי דין שאינם שביעי רצון מתפקוד בתי המשפט יעריכו כי ההרתעה תפחת במידה רבה יותר מאשר אלה ששביעי רצון מבית המשפט. מאחר והשאלה לגבי שביעות הרצון מבתי המשפט נשאלה לגבי בית המשפט המחוזי והשלום בנפרד, יש כאן הזדמנות לבחון את הקשר לגבי כל אחת מהערכאות בנפרד ולא רק בהתייחסות כללית לבית המשפט.

4.3.1 <u>יכולת ההרתעה של ערכאת השלום</u>

ראשית, נבחנו הממצאים לגבי בית משפט השלום. כללית,: אפשר לראות כי ככל ששביעות רצון עורכי דין מתפקוד בית משפט השלום נמוכה יותר, כך מתחזקת הערכתם שההרתעה תפחת.[94] כלומר, נמצא כאן כי יש יחס הפוך ביניהם (טבלה 1).

מניתוח הנתונים, עולה כי בין עו"ד שמאד אינם שביעי רצון מתפקוד ערכאת השלום, שני שלישים (67%) העריכו כי אם המצב יישאר בעינו, יכולת ההרתעה שלו תפחת (מחצית, 49%, אף אמרו שתפחת בהרבה) בעוד שבין שביעי הרצון מתפקוד השלום רק 43% סברו שההרתעה תפחת. כאן יש להצביע על ממצא מפתיע: עשירית מעוה"ד העריכו שההרתעה תגדל דווקא בלי כל קשר למידת שביעות רצונם מערכאת השלום. אפשר היה לצפות כי ההערכה שההרתעה תגדל, תמצא קשורה בשביעות רצון גבוהה של עוה"ד מתפקוד ערכאת השלום, אך אין הדבר כך.

טבלה 1: שינוי ביכולת ההרתעה של עבריינים בכוח לפי שביעות רצון מתפקוד בימ"ש השלום

כיצד תושפע יכולת ההרתעה של עבריינים בכוח	שביעות רצון מתפקוד בימ"ש השלום			סה"כ
	שבע רצון	לא כל כך שבע רצון	מאוד לא שבע רצון	
תגדל	61 10.6%	128 9.6%	74 9.8%	263 9.9%
לא תשתנה	269 46.5%	437 32.8%	179 23.7%	885 33.2%
תפחת במקצת	121 20.9%	323 24.2%	135 17.9%	579 21.7%
תפחת בהרבה	127 22.0%	444 33.3%	368 48.7	939 35.2%
סה"כ	578 100.0%	1332 100.0%	756 100.0%	2666 100.0%

נמצא כי, מיעוט (10%) מבין עוה"ד מחזיקים בהערכה זו, בין אם הם מרוצים מתפקוד בית המשפט או לא, כך שכנראה הערכה זו בקרב עו"ד אלה אינה קשורה כלל במידת שביעות רצונם מתפקוד ערכאת השלום אלא בדברים אחרים. אי-לכך אפשר להניח לקבוצה זו ולהתמקד בניתוח בהערכות

[94] התוצאות מובהקות מבחינה סטטיסטית: $\square^2=130.4$; d.f.=4, p<0.001

רוב עו"ד כי ההרתעה תפחת או לא תשתנה, והקשר של הערכות אלה לשביעות רצונם מהתפקוד. ראוי להעיר בנקודה זו כי רק 37 עורכי דין (כאחוז ומחצה!) הביעו "*שביעות רצון רבה מאד*" מתפקוד בית משפט השלום. תוצאה זו, כשלעצמה, עגומה ביותר ומעוררת שאלות נוקבות לגבי תפקוד בית משפט השלום.[95] אולם, בהקשר הנוכחי קבוצה זו, של 37 עורכי דין, היא למעשה זניחה מבחינת ניתוח הנתונים ולכן צורפה לקטגורית שבעי הרצון[96].

לפיכך, אם מתעלמים מקבוצת עוה"ד הקטנה, הסבורה כי ההרתעה תגדל, בלי קשר למידת שביעות רצונם מבית המשפט, אפשר לראות כי יש קשר הפוך מובהק בין שביעות הרצון מתפקוד השלום לבין הערכת השחיקה בהרתעה של בית המשפט: ככל ששביעות הרצון יורדת, מתחזקת ההערכה שההרתעה תפחת.

4.3.2 <u>יכולת ההרתעה של ערכאת המחוזי</u>

באופן כללי, הממצאים לגבי יכולת ההרתעה של ערכאת המחוזי ביחס לשביעות רצון עורכי הדין מתפקודו, דומים לאלו שהתקבלו לגבי ערכאת השלום. גם כאן יש לציין כי רק שיעור קטן ביותר של 3% (70 עורכי דין) מתוך 2638 שענו לשאלה זו, ציינו שהם מאוד שבעי רצון מתפקוד בית המשפט המחוזי.[97] שוב תוצאה זו, כשלעצמה, מעוררת שאלות נוקבות לגבי תפקוד בית המשפט כפי שעורכי הדין רואים אותו, אך קוראת לדיון נפרד.

, ראשית נציין כי הממצאים מצביעים גם כאן על אותה תופעה מפתיעה בה שיעור של כעשירית מעורכי הדין מעריכים, ללא כל קשר למידת שביעות רצונם מתפקוד ערכאת המחוזי, כי אם המצב יישאר בעינו ההרתעה תגדל (טבלה 2). לפיכך, גם פה הניתוח יתמקד ב- 90% האחרים שהעריכו כי ההרתעה תפחת או לא תשתנה (אל לא תגדל) אם המצב יישאר בעינו. השוואת ההערכות אלה לגבי מידת ההרתעה לפי שביעות הרצון מתפקוד בית המשפט המחוזי מראה כי אכן יש הבדלים מובהקים סטטיסטית בהערכות עו"ד לגבי יכולת ההרתעה של ערכאת המחוזי לפי מידת שביעות

---

[95] דיון בשאלה זו אפשר למצוא במאמרנו: "שביעות הרצון מתפקוד בתי המשפט בהיבט של שלושה עשורים", **הפרקליט, נ"ד, 2016.**

[96] מאחר וקשה להסתמך על קבוצה זעירה זו כשלעצמה, איחדנו אותם יחד עם אלה שאמרו שהם "שביעי-רצון" מבית המשפט. ברור ש"שביעי רצון מאד" הם גם "שביעי רצון" ולכן אין באיחוד זה משום עיוות העמדות.

[97] מספר זה נמוך מכדי להיות משמעותי מבחינת ניתוח הממצאים ולפיכך, גם כאן איחדנו את אפשרות תשובה זו עם אפשרות התשובה "שבע רצון".

הרצון מתפקודו (טבלה 2).[98] ממצא זה תומך בהשערה כי ככל ששביעות רצון מתפקוד בית המשפט המחוזי יורדת, גוברת ההערכה שיכולת ההרתעה של המחוזי תפחת אם המצב יישאר בעינו. כלומר, גם כאן, מסתמן קשר הפוך מובהק בין שביעות הרצון מתפקוד ערכאת המחוזי לבין ההערכה כי הרתעתה תפחת.

טבלה 2: <u>הערכת השינוי בהרתעה ושביעות רצון מתפקוד ערכאת המחוזי</u>

אם המצב יישאר בעינו כיצד תושפע יכולת הרתעתם של עבריינים בכוח	שביעות רצון מתפקוד בימ"ש מחוזי			סה"כ
	שבע רצון	לא כל כך שבע רצון	מאוד לא שבע רצון	
תגדל	126 11.3%	95 8.6%	39 9.2%	260 9.9 %
לא תשתנה	437 39.3%	335 30.5%	105 24.7%	877 33.2 %
תפחת במקצת	243 21.8%	268 24.4%	62 14.6%	573 21.7 %
תפחת בהרבה	307 27.6%	402 36.5%	219 51.5	928 35.2 %
ס ה " כ	1113 100.0 %	1100 100.0 %	425 100.0%	2638 100.0%

וביתר פירוט: הממצאים מראים כי אם המצב יישאר בעינו, מבין אותם עורכי הדין שמאוד לא שבעי-רצון מתפקוד המחוזי, כשני שליש (64%) העריכו כי יכולת ההרתעה שלו תפחת, מהם מחצית (52%) אמרו כי ההרתעה תפחת מאד. רק רבע (25%) מהם העריכו שההרתעה לא תשתנה. לעומתם, מבין עורכי הדין שהביעו שביעות רצון מתפקוד המחוזי, מחצית (49.4%) העריכו שיכולת ההרתעה של ערכאת המחוזי תפחת (מהם 27% אף העריכו שתפחת בהרבה) ו-

[98] $\chi^2=92.9$; d.f.=6, $p<0.001$

39% העריכו שההרתעה לא תשתנה. אם כך, אפשר לראות כי ככל שעולה שביעות הרצון מתפקוד ערכאת המחוזי, יורד שיעור המעריכים כי ההרתעה תפחת בהרבה, ולהפך. הדבר מודגש אף יותר לגבי ההערכה כי ההרתעה תפחת בהרבה: מחצית (51%) מבין עו"ד שמאד לא שבעי רצון מפקוד המחוזי, מעריכים שההרתעה תפחת בהרבה אם המצב יישאר בעינו; בקרב אלו שלא כל כך שבעי רצון יורד שיעור המעריכים כך לכשליש (36.5%); ובין אלו השביעי-רצון מהתפקוד, יורד שיעורם עוד לשיעור של 28%. לעומת זאת שעור המעריכים כי אם המצב יישאר בעינו ההרתעה לא תשתנה, עולה משיעור של 25% בקרב עו"ד שמאוד לא שבעי רצון מתפקודו לשיעור של 39% בקרב שבעי הרצון מתפקוד המחוזי, בהתאמה (טבלה 2).

כללית, אם כן, אפשר לומר כי לגבי שתי הערכאות כאחת הממצאים כאן תומכים בקיומו של קשר הפוך מובהק בין שביעות רצון עו"ד מתפקוד בתי המשפט (בין אם זה השלום או המחוזי) לבין ההערכה כי יכולת ההרתעה של בתי המשפט תפחת, אם מצב התפקוד שלהם יישאר בעינו. הקשר הוא כאמור מובהק ובכיוון הצפוי, אך אינו קשר חזק מאד. חשוב לציין כי הממצא בדבר קיום קשר לא חזק אינו מפתיע. ראשית, קשה להניח כי שביעות הרצון של עורכי הדין מבית המשפט נקבעת אך ורק על פי הדרך בה מתנהלים הליכי המשפט. ברור כי שביעות רצונם של עורכי דין מתפקוד בתי משפט מושפעת מדברים רבים ושונים שאין להם דבר עם מידת ההרתעה, כגון יחסם של השופטים לעורכי הדין, המערכת הבירוקרטית, התנאים הסביבתיים והחיצוניים בהם הם מתפקדים ועוד. שנית, יכולת הרתעת עבריינים, כאמור, אינה נקבעת אך ורק על ידי אופן תפקוד בית המשפט. הרתעת עבריינים יכולה להיות מושפעת ממגוון גורמים, שאינם קשורים ישירות לתפקוד בתי המשפט, כגון: שיעורי תפישת עבריינים, הנטייה של הפרקליטות להגיש תביעות, להגיע לפשרות, עסקות-טיעון, ועוד. כמוכן, לא כל העבריינים פועלים בהכרח משקולים רציונאליים של עלות-תועלת. לכן, אין זה מפתיע שהקשר בין תפקוד בית המשפט לבין הרתעת עבריינים אינו מאד חזק. במילים אחרות, ניתן לצפות שיתקבל כאן קשר לא חזק בין שביעות רצון של עו"ד מתפקוד בית המשפט לבין הערכתם את השינוי ביכולת ההרתעה שלו, מאחר והתייחסות עורכי הדין הייתה לאי-שביעות רצונם הכללית מתפקוד בתי המשפט מחד, וליכולת הרתעתו את העבריינים באופן כללי

מאידך. מתוך כך סביר כי תפישותיהם כוללות גם השפעות והיבטים כאלה שאינם קשורים ישירות לענייננו.

אם כך ואם כך, בולט כאן הממצא כי רוב עורכי הדין (57%) מעריכים כי ההרתעה של בית המשפט (גם השלום וגם המחוזי) קשורה באופן תפקודו. בעיני רוב מי שאינם מרוצים מהתפקוד יכולת ההרתעה תפחת אם תפקודו יישאר בעינו, ובעיני רוב מי שמרוצים מהתפקוד ההרתעה לא תשתנה.

לממצא זה השלכות משמעותיות הן מבחינת תיאוריה לגבי הגורמים שיכולים להשפיע על הרתעת עבריינים, והן מבחינת הפרקטיקה לגבי הצורך לשפר את תפקוד בתי המשפט. כאשר רוב עורכי הדין, שהם מחזיקי עניין מרכזיים ומהותיים במערכת זו, מעריכים כי השארת המצב בעינו מביאה לפגיעה במעמד בית המשפט, פגיעה המתבטאת בירידה ביכולת ההרתעה של עבריינים, ראוי למערכת לבחון את המצב בחינה מעמיקה.

4.4 מאפייני עורכי הדין ותפישתם את השינוי ביכולת ההרתעה

עד כאן נבחנה תפישת עו"ד, ככלל, את תפקוד בתי המשפט כקשור ליכולתם להרתיע עבריינים. הבחינה נעשתה ללא התייחסות למאפיינים הקשורים לעורכי הדין עצמם והבחנה בינהם. סביר להניח שישנם מאפיינים וגורמי רקע מקצועיים אצל עורכי דין הקשורים בדרך בה הם תופשים את התופעה. לכן, מן הראוי לבחון האם הערכות עורכי הדין שונות אלו מאלו לפי מאפיינים או גורמי רקע מקצועיים כאלה. למשל, יתכן כי יש הבדלי הערכות בין עורכי הדין בשל הבדל בניסיון שצברו בתפקודם כעורכי דין, כלומר לפי הוותק שלהם במקצוע. סביר לשער כי לעורכי דין ותיקים יש הערכה שונה לגבי ההרתעה מאשר לבעלי ניסיון מועט, מאחר וניסיונם הממושך מאפשר להם נקודת ראות המתבססת על חשיפה ממושכת למערכת והתנסות בה, חשיפה שמתוכה עשויה להתגבש הערכה שונה מזו של עורכי דין בעלי ותק נמוך. בדומה, אפשר כי הערכותיהם של עורכי דין המופיעים בתדירות גבוהה בבתי המשפט תהינה שונות מאלו של עו"ד הממעטים להופיע, או כלל אינם מופיעים שם. או, הבדלים הנגזרים מהתמחויות שונות: עו"ד העוסקים בתחום העונשין, צוברים מומחיות וידע יתרים בנושא שלפנינו, ואלה משפיעים על גיבוש הערכותיהם באופן שונה מאשר אצל עורכי דין העוסקים בתחום הדין האזרחי. במידה ואכן אפיונים מקצועיים אלה ודומיהם, קשורים

להערכות עורכי הדין את ההרתעה, יש חשיבות בבחינתם והבהרתם על מנת להגיע להבנה נכונה וראויה יותר של המצב. לפיכך, בחנו האם יש הבדלים בין הערכות עורכי הדין, על פי כמה מאפיינים מרכזיים.

4.4.1 תפישת השינוי ביכולת ההרתעה על פי ותק עורכי הדין

אנו סוברים כי ייתכן ויהיו לעורכי הדין הוותיקים הערכות שונות לגבי נושא מחקרנו מאשר לעורכי הדין ה"צעירים" (בעלי ותק נמוך). אפשר לטעון כי ההתנסות הממושכת יותר וצבירת הידע הרב לגבי תפקוד מערכת בתי המשפט, ובמיוחד החשיפה הממושכת והרחבה למערכת המשפטית ולהשפעות שיש לכך על התנהגות העבריינים בכוח, עשויים להביא לגיבוש עמדות שונות אצל עו"ד ותיקים לעומת חסרי הוותק, או בעלי ותק נמוך.

כדי לבחון שאלה זו חלקנו את עורכי הדין לשלוש קבוצות ותק (שוות פחות או יותר במספר עורכי הדין שבכל קבוצה - בערך שליש מהם בכל אחת).[99] בחלוקה זו קבוצות הוותק הוגדרו כדלהלן: ותק נמוך (0-4 שנים); ותק בינוני (5-13 שנים); וותק גבוה (14 שנים ומעלה). התפלגויות ההערכות של השינוי הצפוי ביכולת ההרתעה של בתי המשפט, באם תפקודו יישאר בעינו, בשלוש קבוצות הוותק הושוו זו לזו. הממצאים מראים כי באופן כללי אכן יש הבדלים, מובהקים סטטיסטית, לפי הוותק, בהערכת עורכי הדין לגבי השינוי הצפוי בהרתעה.[100] כלומר, הממצאים מראים כי הערכות עורכי הדין את השלכות אופן התפקוד של בתי המשפט על יכולת ההרתעה שלהם, קשורות להיקף הניסיון המקצועי שלהם, דהיינו וותק גבוהה כעורך דין (טבלה 3).

טבלה 3: הערכת עורכי הדין את יכולת ההרתעה של בית המשפט על פי ותק

ההרתעה:	ותק כעורך דין (בשנים)			
	גבוה (+14)	בינוני (5-13)	נמוך (0-4)	סה"כ
תגדל בהרבה	4.1%	4.7%	5.5%	4.4%
תגדל	3.6%	5.2%	3.4%	8.2%

[99] בשל הגידול הניכר במספר עורכי הדין שחל בעשור שקדם למועד הסקר (2010), גדול שיעורם של בעלי הוותק הנמוך בקרב עורכי הדין. החלוקה לקבוצות וותק שוות במספרי המשיבים ולא בהכרח בשנות הוותק נועדה למנוע ייצוג-יתר של בעלי הוותק הנמוך, ובכך למנוע הטיה ועיוות בעיבוד הסטטיסטי.

[100] ההבדלים מובהקים סטטיסטית: $\square^2=55.9$ d.f=8 ; p<0.00

במקצת				
לא תשתנה	28.5%	33.3%	35.1%	36.1%
תפחת במקצת	22.7%	21.6%	20.3%	21.6%
תפחת בהרבה	41.1%	35.2%	35.8%	29.6%
ס"ה משיבים	845	970	833	2648

ראשית, ראוי לציין כי גם בהקשר הוותק חוזרת התופעה שנצפתה קודם, בה קרוב לעשירית מעורכי הדין (7.7%, 9.9% ו- 8.9%), בלי קשר לוותק שלהם, מעריכים כי יכולת ההרתעה של בית המשפט תגדל גם אם התפקוד יישאר כמו שהוא. לגבי ההערכות כי ההרתעה לא תשתנה או תפחת, אפשר לראות הבדלים לפי קבוצות הוותק. ההבדלים הניכרים יותר בהערכות לגבי יכולת הרתעת בית המשפט (תפחת או לא תשתנה) נמצאים בין קבוצת הוותק הגבוה (14+ שנות ותק כעו"ד) לבין קבוצות הוותק הבינוני והנמוך (טבלה 3). כך, בקבוצת בעלי הוותק הנמוך והבינוני כשליש (35% ו- 33% בהתאמה) העריכו כי אם המצב יישאר בעינו ההרתעה לא תשתנה;, לעומתם, מקרב בעלי הוותק הגבוה שיעור נמוך יותר (28.5%) העריכו כך. ההבדלים ניכרים יותר לגבי ההערכה כי ההרתעה "תפחת בהרבה": כאן, 36% מעורכי הדין בעלי הוותק הנמוך מעריכים שההרתעה תפחת בהרבה, לעומת שיעור גבוה יותר (של 41%) מבין בעלי הוותק הגבוה שהעריכו כך. כלומר, נראה כי אצל בעלי הוותק הגבוה (מעל 14 שנות ותק) חלקם של "הפסימיים" המעריכים כי ההרתעה תפחת בהרבה, גדול מחלקם בין בעלי הוותק הנמוך ואפילו הבינוני. מאידך, שיעוריהם של עו"ד שהעריכו כי ההרתעה "תפחת במקצת" דומים למדי בכל אחת מקבוצות הוותק (23%, 22% ו- 20%, בהתאמה).

חשוב לציין כי למרות ההבדלים בהערכות עורכי הדין לפי ותק, הממצאים עדיין מראים כי רוב עורכי הדין בכל שלוש קבוצות הוותק, מעריכים כי אם תפקוד בתי המשפט יישאר בעינו, תחול שחיקה ביכולת ההרתעה שלו. אם נצרף יחד את המעריכים כי תהיה שחיקה בהרתעה (תפחת במקצת יחד עם תפחת בהרבה), נראה כי מקרב עורכי הדין בעלי הוותק הגבוה, כשני שלישים (64%) העריכו כי אם

תפקוד בתי המשפט יישאר בעינו, ההרתעה תפחת; בין בעלי הוותק הבינוני מעל מחצית (57%) העריכו כי ההרתעה תפחת; כך גם בקבוצת הוותק הנמוך: מחציתם (51%) העריכו כי ההרתעה תפחת.

לפיכך, הממצאים כאן מראים[101] כי אכן קיים קשר הפוך בין הוותק כעורך דין לבין הערכת שחיקת ההרתעה: ככל שעולה הניסיון המקצועי - גוברת ההערכה כי אם תפקוד בתי המשפט יישאר בעינו ללא שינוי, ההרתעה של עבריינים בכוח, תפחת. עם זאת, על אף ההבדלים לפי ותק, עדיין בכל שלוש דרגות הוותק יש רוב מבין עורכי הדין המעריך כי אם תפקוד בתי המשפט יישאר כפי שהוא, תפחת היכולת שלו להרתיע העבריינים.

כפי שנאמר קודם, לממצאים אלה השלכות משמעותיות מבחינת הצורך לשפר את תפקוד בתי המשפט. כאשר רוב עורכי הדין, שהם מחזיקי-עניין מרכזיים ומהותיים במערכת זו, מעריכים כי השארת המצב בעינו מביאה לפגיעה במעמד בית המשפט, המתבטאת בירידה ביכולת ההרתעה של עבריינים, ראוי למערכת לבחון את עצמה. כמו כן, ראוי כי הערכות עורכי הדין הוותיקים תקבלנה כאן תשומת לב יתרה. לעורכי הדין הוותיקים ידע והתנסות רבים יותר וחשיפתם למערכת המשפט ותפקודה, ארוכה יותר. לפיכך, מבחינת ההשלכות היישומיות של הממצאים כאן, ראוי כי עמדת עורכי הדין הוותיקים תקבל התייחסות ומשקל גבוהים יותר.

4.4.2 <u>הערכת השינוי ביכולת ההרתעה על פי תדירות הופעה בבית משפט</u>

ההתייחסות לוותק המקצועי כאן היא כמשקף את מידת חשיפתו והתנסותו של עורך הדין עם המערכת. מבחינת הערכת ההרתעה כקשורה לתפקוד המערכת, היבט חשוב הוא מידת החשיפה למערכת בתי המשפט והתנסות בה ולא רק ותק באופן כללי. ראוי לכן לבחון האם יש הבדל בהערכות עורכי דין המרבים להופיע בבית המשפט, לבין אלו של הממעיטים להופיע או כלל לא מופיעים. שאלה זו נבדקת להלן.

---

[101] אם נתעלם מהמיעוט הקטן בין עורכי הדין המעריכים כי בכל מקרה ההרתעה תגדל.

בשאלון הסקר נשאלו עורכי דין לגבי תדירות הופעתם בבית המשפט, כך שאפשר היה לבחון זאת אל מול התפלגות הערכותיהם לגבי השינוי בהרתעה, באם המצב בבתי המשפט יישאר כפי שהוא[102]. תוצאות ההשוואה מראות כי בניגוד למצופה, לא נמצאו הבדלים מובהקים סטטיסטית בין תדירות הופעת עורכי דין בבית המשפט לבין הערכותיהם את השינוי ביכולת ההרתעה של בית המשפט (טבלה 4). כלומר, לא נמצא קשר בין השניים.

טבלה 4: <u>תדירות ההופעה בבית המשפט והערכת השינוי הצפוי בהרתעה</u>

כיצד תושפע יכולת ההרתעה של עבריינים בכח	תדירות הופעה בבית משפט			סה"כ
	לעיתים רחוקות/ בכלל לא	פעם בחודשיים	לפחות פעם בשבועיים	
תגדל	51 9.6%	68 10.2%	127 10.1%	246 10.0%
לא ישתנה	180 34.0%	206 31.0%	439 34.8%	825 33.6%
תפחת במקצת	118 22.3%	149 22.4%	247 19.6%	514 20.9%
תפחת בהרבה	180 34.0%	242 36.4%	449 35.6	871 35.5%
ס ה " כ	529 100.0%	665 100.0%	1262 100.0%	2456 100.0%

מהתפלגות ההערכות אפשר לראות כי גם כאן שיעור דומה של כעשירית מעורכי הדין מעריכים שההרתעה תגדל . לעומתם מחצית ויותר מכלל עורכי הדין (55%), העריכו כי הרתעת בית המשפט תפחת אם המצב יישאר בעינו. הממצאים מראים כי גם בחלוקה לתדירות ההופעה בבית המשפט ההערכות נשארות בעינן. בכל אחת מרמות החשיפה כאן שיעור דומה של עו"ד (52%, 59% ו-56% בהתאמה), מעריכים כי ההרתעה תפחת (במקצת או הרבה). כלומר, לא נמצא כאן קשר בין תדירות ההופעה בבית המשפט של עורכי הדין לבין הערכתם את יכולת ההרתעה אם המצב יישאר בעינו.

[102] תשובות עו"ד לגבי תדירות הופעתם כונסו לקטגוריות כדלהלן: 1. תדירות גבוהה (לפחות פעם בשבועיים); 2. תדירות בינונית (לפחות פעם בחודשיים); 3. תדירות נמוכה (לעתים רחוקות יותר מפעם בחודשיים, לפחות פעם בשנה, ולא מופיעים כלל).

במילים אחרות, בין אם עו"ד מופיעים בבית המשפט בתדירות גבוהה, נמוכה או בכלל לא מופיעים, הערכותיהם לגבי שחיקת ההרתעה, דומות.

תוצאה זו מראה כי בעוד שלניסיון הכללי בעיסוק במקצוע עריכת דין (ותק) יש קשר להערכת השינוי הצפוי בהרתעה אם המצב יישאר בעינו, הרי שלמידת החשיפה לבתי המשפט ולמידת ההיכרות מקרוב עם תפקודם, אינה משנה הערכה זו. ממצא זה מפתיע למדי.

אפשרות אחת לפרש ממצא בלתי צפוי זה היא בכך שגם בין בעלי הוותק הנמוך כעורכי דין יש המרבים להופיע בבית המשפט, והשלכות אי-צבירת הניסיון (ותק נמוך) "מתקזזות" בהשלכות החשיפה לבית המשפט כך שהשלכות החשיפה אינן ניכרות בהם. יתרה מזו, אפשר לטעון כי דווקא עורכי הדין הוותיקים ממעיטים להופיע בבית המשפט, עקב מעמדם הבכיר, כך שתשובות הממעיטים להופיע ארוגות יחד עם ניסיונם הרב יותר (ותק) במקצוע, דבר המביא לתוצאה שנמצאה לעיל. שאלה מעניינת זו מן הראוי שתבחן לעומקה במחקר עתידי שיתמקד בנושא זה.

4.4.3 תפיסת השינוי ביכולת ההרתעה על פי תחומי התמחות

האם תחום ההתמחות של עורכי הדין עשוי להיות קשור להערכתם את השינוי ביכולת ההרתעה של בתי המשפט ולהשפיע על הערכה זו? סביר להניח כי עורכי דין מגבשים את תפישותיהם המקצועיות ואת ראיית-העולם המשפטית שלהם בהקשר של תחום התמחותם ועיסוקם. כך ניתן לטעון כי עורכי דין העוסקים בפלילים, הנחשפים יותר לאופן תפקוד בתי המשפט בתחום הפלילי, ייטו לגבש תפישה ודעה שונה לגבי יכולת ההרתעה שלו, משל מי שהתמחותם אינה כרוכה בתחום הפלילי. הידע של עורכי הדין העוסקים בפלילים לגבי התנהגות עבריינים ואופן תפקוד בתי המשפט בתחום הפלילי, אמור להיות רב יותר משל עמיתיהם המתמחים בתחומים אחרים, ולכן אפשר שתפישתם תהיה שונה וראוי לבחון נקודה זו.

כך, בחנו כאן את הערכות עורכי הדין לגבי ההרתעה של בתי המשפט על פי התמחויותיהם (כפי שהם הגדירו עצמם בשאלון הסקר). תחומי ההתמחות שצוינו בסקר היו: פלילי, אזרחי, אין התמחות ספציפית, ו"אחר" (הכולל את כל ההתמחויות שלא צוינו במפורש). מאחר וההשערה הייתה כי ההתמחות בפלילים מאפשרת היכרות מעמיקה יותר עם העבריינים ועם תפקוד בתי המשפט בהליכים

הפליליים ומאחר וההשלכות על היכולת להרתיע העבריינים הן הנושא כאן, בחרנו לערוך את ההשוואה בין עורכי דין שציינו כי התמחותם פלילית לבין שאר עורכי הדין.

השוואת התפלגויות ההערכות של עורכי הדין בהתמחות פלילית לעומת כל שאר עורכי הדין (טבלה 5) לא הראתה הבדל מובהק ביניהם.[103] כלומר לא נמצא הבדל על פי התמחות בהערכת השינוי הצפוי בהרתעת בית המשפט אם המצב השורר יישאר בעינו.

שוב, באופן עקבי, עולה מהממצאים כי בלי קשר להתמחותם, עשירית מעורכי דין מעריכים שההרתעה תגבר אם המצב השורר יישאר בעינו, כשליש מעורכי דין בכל אחת מההתמחויות מעריכים שההרתעה לא תשתנה, ויותר ממחציתם (61% מבין הפליליים ו-56% מבין האחרים) מעריכים שההרתעה תפחת במקצת או הרבה(טבלה 5). כלומר, אין קשר בין התמחות לבין הערכת ההרתעה.

טבלה 5: <u>השינוי ביכולת ההרתעה: התמחות בפלילים מול כלל עורכי הדין</u>

הרתעת עבריינים בכוח:	התמחות בפלילים	התמחות בדין אזרחי
תגדל בהרבה	3%	5%
תגדל במקצת	6%	5%
לא תשתנה	31%	33%
תפחת במקצת	26%	21%
תפחת בהרבה	35%	35%
מספר המשיבים	214	1743

על אף שלבעלי התמחות בפלילים היכרות הקרובה יותר עם עבריינים מאשר לעורכי דין שאינם עוסקים בפלילים וניסיון עשיר יותר בהליכים הפליליים, לא נמצא הדבר בקשר עם הערכתם לגבי השינוי ביכולת ההרתעה של בתי המשפט אם תפקודו יישאר בעינו. גם תוצאה זו מפתיעה למדי שכן

---

[103] ההפרשים לא מובהקים סטטיסטית: $\chi^2_{(4)} = 3.5, p=0.47, N= 1795$

כפי שנטען לעיל ניתן היה לצפות להבדלים בהערכת רמת ההרתעה של עבריינים כפונקציה של ההתמחות בפלילים לעומת התמחויות שאינן מעורבות בהליכים פליליים בבית המשפט.

כדי לנסות וללבן יותר מקרוב את התוצאה הלא-צפויה הזו, בדקנו באם בקרב קבוצת עורכי הדין המתמחים בפלילים יש הבדל בהערכת ההרתעה, על פי התפקיד בו משמשים ומתמחים עורכי הדין הפליליים, דהיינו: בין המשמשים בעיקר כסנגורים במשפטים פליליים, לבין אלה המשמשים כקטגורים.

ראוי לציין כי במחקר קודם שערכנו בקרב עורכי דין, בנושא אחר, מצאנו הבדלים מובהקים בין המתמחים בפלילים המשמשים כסנגורים ואלה המשמשים קטגורים בהליך הפלילי[104]. באותו מחקר נמצאו ההבדלים ביניהם בייחס להערכותיהם את רמת הענישה הנוהגת במערכת בתי המשפט בישראל. מאחר ואפשר לראות גם בחומרת הענישה חלק מתפקוד בית המשפט, ממצא זה יכול להיות רלוונטי לכאן ויש מקום לבחון אם יש הבדלים בין סנגורים לקטגורים גם בהערכות לגבי ההרתעה.

מאחר ושאלון הסקר לא כלל שאלה ישירה לגבי עיסוק כסנגור או קטגור, ערכנו את החלוקה בין תחומי העיסוק על פי אמת מידה חיצונית: מקום העבודה של עורך דין - פרטי או ציבורי. כך, מיינו את עורכי הדין בהתמחות הפלילית לפי מסגרת התעסוקה שהם ציינו ויצרנו שתי קבוצות מתוך עורכי הדין המתמחים בפלילים: אחת, עורכי דין פליליים המועסקים במגזר הפרטי (במשרדי עורכי דין) שסווגו כאן כסנגורים; שניה, עורכי דין פליליים המועסקים במשרד המשפטים (פרקליטות) שסווגו כתובעים או קטגורים[105]. עתה בחנו את התפלגות הערכותיהם לגבי השינוי הצפוי בהרתעה.

השוואת התפלגות ההערכות בין הסנגורים לבין המשמשים כתובעים, מראה שאין הבדלים מובהקים בהתפלגות ההערכות לגבי ההרתעה בין שתי הקבוצות[106]. עיון בהתפלגויות מראה שבשתי הקבוצות

---

[104] משה בר ניב, רן לחמן, *ניצול לרעה של הליכים משפטיים בישראל*, הפרקליט נד 375, (תשע"ו); משה בר ניב, רן לחמן, *גורמים המשפיעים על תפיסת עורכי הדין את רמת הענישה בישראל* **נייר עבודה**, ביה"ס למנהל עסקים המסלול האקדמי המכללה למנהל, 2015

[105] יש מספר מועט מאד של עורכי דין המועסקים בסנגוריה הציבורית ומשקלם בכלל הפרקליטים נמוך יחסית. לכן אם במקרה מי מהם נכלל במדגם וסווג כתובע ולא כסנגור, הרי שאין בזה כדי לשנות מהותית את התוצאות. השפעתם, אם יש כזו בכלל, יש בה אולי כדי למתן קמעה את העמדה של הקטגורים, לא יותר.

[106] $\square\square^2_{(4)} = 4.28$, $p=0.37$; חשוב לציין כי יתכן שחוסר המובהקות הסטטיסטית נובע במקרה זה מהמספר הקטן של משיבים כאן, 191 עורכי דין. מאחר ורמת המובהקות היא כידוע, פונקציה של גודל המדגם, יתכן ובחינת שאלת ההרתעה במדגם גדול

הרוב (כ-66% מקרב הקטגורים וכ-56% מקרב הסנגורים) מעריכים שאם המצב ימשך כפי שהוא יכולת ההרתעה של בתי המשפט תפגע ותפחת - אם במקצת או בהרבה. כשליש (35%) מהסנגורים, לעומת 28% מבין הקטגורים, מעריכים שההרתעה לא תשתנה (טבלה 6). כפי שנמצא גם לגבי המשתנים האחרים שנבחנו כאן, רק שיעור נמוך מאד ולמעשה זניח (10% ו- 7% בהתאמה) סבור כי ההרתעה תגדל (במידה מעטה או רבה).

טבלה 6: יכולת ההרתעה של עבריינים בכוח בעיני סנגורים וקטגורים

הרתעת עבריינים בכוח:	עיסוק:	
	סנגור	קטגור
תגדל בהרבה	3%[107]	5%
תגדל במקצת	7%	2%
לא תשתנה	35%	28%
תפחת במקצת	23%	28%
תפחת בהרבה	32%	38%
N=191	N=133	N=58

עם זאת, בין המעריכים כי יכולת ההרתעה של בתי המשפט תפחת (מעט או הרבה) שיעור הקטגורים גבוה במקצת ביחס לעמיתיהם הסנגורים (66% לעומת 56%). כלומר הערכתם של עורכי הדין המשמשים כתובעים בתחום הפלילי מעט "פסימית" יותר וצופה שחיקה רבה יותר בהרתעת בתי המשפט, אם תפקודם לא ישתנה. אולם, כאמור, הבדלים אלה בין הסנגורים לקטגורים אינם גדולים במיוחד ואינם מובהקים מבחינה סטטיסטית.

במחקרים קודמים, שערכנו בנושאים אחרים, נמצא כי עמדות הסנגורים והקטגורים לעתים כמעט מנוגדות אלה לאלה. ככל הנראה, עקב תפקידם השונה בהליך הפלילי האדברסרי, אין הסנגורים והקטגורים רואים עין בעין בכל נושא, גם שכאשר הדבר נוגע להיבטי תפקוד מסוימים של מערכת בתי

יותר הממוקד רק בשתי קבוצות אלה, הייתה מראה על מובהקות של הבדלים אלה. בכל אופן, הפרשי האחוזים כאן אינם גדולים במיוחד ואינם מעידים על הבדלי עמדות משמעותיים מאד.

[107] הצגת האחוזים מעוגלת.

המשפט (לדוגמא: ניצול לרעה של הליכים, חומרת הענישה ועוד)[108]. לעומת זאת, לגבי שחיקתה של ההרתעה כהשלכה של המשך רמת התפקוד הנוכחית של בתי המשפט, עמדותיהם דומות: רובם, סנגורים כקטגורים, מעריכים כי ההרתעה תפחת ואף תפחת בהרבה אם המצב יישאר כפי שהוא. ממצא זה מחזק את התוצאות הפסימיות העולות כאן, לפיהן אם המצב יישאר בעינו, ההרתעה של בתי המשפט צפויה להישחק. אנו סוברים כי יש בכך משום איתות חשוב למערכת המשפט.

5. סיכום

הממצא המרכזי והבולט של המחקר הוא כי, לדעת עורכי הדין והשופטים בישראל, יש קשר בין אופן התפקוד של בתי המשפט לבין יכולתו להרתיע עבריינים בכוח ורמת הפעילות העבריינית בארץ. המחקר לא בחן אם היבט זה או אחר באופן תפקוד בית המשפט משפיע על רמת ההרתעה אלא התפקוד הכולל שלו. אמנם יש מחקרים ספורים שבחנו כמה היבטים ספציפיים אלה או אחרים של תפקוד מערכת המשפט (כגון משך הזמן של המשפט) והקשר שלהם לרמת ההרתעה. אולם, מחקר זה עושה צעד נוסף ובוחן את תפישת ההרתעה של בית המשפט לא בהקשר היבט זה או אחר אלא מתוך ראיית תפקודו הכולל על היבטיו השונים. המחקר מלמד כי לדעת עורכי הדין לאופן התפקוד הכולל של בתי המשפט, יש השפעה על רמת ההרתעה כלפי עבריינים בכוח.

עצם התפישה של עורכי הדין והשופטים כי קיים קשר בין אופן התפקוד הכולל של בתי המשפט לבין רמת ההרתעה/עברינות של עבריינים הוא ממצא חשוב וחדשני במובן זה שלראשונה ניתנת לכך תמיכה אמפירית. לממצא חשוב זה יכולות להיות השלכות משמעותיות גם בתחומי משפט אחרים שבהם יש ערך להרתעה. אולם שאלה זו לא נבחנה על ידינו במסגרת מחקר זה וראוי שתבחן במחקר עתידי.

השלכות אופן התפקוד על רמת ההרתעה יכולות להיות חיוביות או שליליות, כלומר חיזוק ההרתעה או שחיקתה. המאמר מלמד שלאופן התפקוד הנוכחי של בתי המשפט השלכות שליליות הפוגעות רמת ההרתעה, לדעת עורכי הדין בישראל. הממצאים מראים כי אם ימשך תפקודם של בתי המשפט במתכונת הנוהגת, כשרוב משמעותי מעורך דין איננו מרוצה ממנה, הרי שההרתעה תיחלש במידה משמעותית. שחיקה כזו בהרתעה עלולה להביא להתגברות רמת הפשיעה.

---

[108] ראו לדוגמא ה"ש 43

המחקר מלמד כי התוצאות אינן מושפעות מהיבטים הקשורים במאפייני עורכי הדין. הממצאים מראים כי התפישה של השחיקה הצפויה ברמת ההרתעה, אינה משתנה מהותית כאשר בוחנים את עורכי הדין על פי מאפייניהם המקצועיים, כגון ותק במקצוע, תחום התמחות או תדירות הופעה בבית המשפט. ממצא בולט בהקשר זה, הוא חוסר הקשר להתמחותם. כאשר בוחנים את עמדות עורכי הדין על פי התמחותם ובכלל זאת בהבחנה בין קטגורים לבין סנגורים, מתקבלות התפלגויות דומות של הערכות לגבי ההרתעה ואין שינויים מובהקים בין קבוצות על פי התמחות. ממצאים אלה מלמדים כי חלוקה להתמחות, העשויה לשקף עמדה שקועה, אינה באה לידי ביטוי ביחס להערכות לגבי רמת השחיקה בהרתעה.

תוצאות המחקר מלמדות על ההשלכות החברתיות השליליות "העקיפות" העלולות לנבוע מעצם אופן תפקוד לא משביע רצון של בתי המשפט. תפקוד שאינו משביע רצון של מערכת בתי המשפט, המשפיע באופן ישיר על מתדיינים בפועל, הוא גם בעל השפעה עקיפה חיצונית לו. מעבר להשלכות השליליות הישירות שיש לכך על המתדיינים, יש בשינוי רמת תפקודו של בית המשפט – ובשינוי ברמת ההרתעה של עבריינים בכוח הנגזרת מכך, השלכה חיצונית משפטית וחברתית חשובות שאין להתעלם מהן. נראה על כן כי מממצאי המחקר ניתן לומר שעל פי השקפות עורכי הדין שיפור תפקודם של בתי המשפט יכול להביא לחיזוק יכולת ההרתעה שלהם. לחיזוק ההרתעה יש לא רק השלכות ישירות אלא גם השלכות עקיפות חיצוניות למערכת, אותן יש לקחת בחשבון גם כן.

שיפור תפקודה של מערכת השפיטה אינו מצריך השקעה של משאבים מרובים אלא השקעה בניהול נבון ויעיל יותר של המערכת. זהו אינטרס חברתי כללי ולאו דווקא אינטרס הקשור להרתעת העבריינים. כידוע,[109] התפישה הכללית לגבי תפקוד מערכת בתי המשפט ושביעות רצון ממנה אינה גבוהה. מצב זה הוא קבוע למדי על פני תקופה ארוכה יחסית. קשה להבין מדוע אין מערכת בתי המשפט, או הרגולטורים שלה, פועלים באופן שישפר משמעותית את תפקודה.

מערכת בתי המשפט עוסקת בנושאים מורכבים וזיהוי הגורמים השונים המשפיעים על תפקודה אינו פשוט. זוהי מערכת המושפעת מגורמים שונים, חלקם פועלים באופן אופורטוניסטי (המתחזק בשל אופייה האדברסרי של המערכת). הצדדים פועלים לא אחת באופן שיש בו כדי להשפיע לרעה על תפקודה ובכלל זה

---

[109] ראו פרק 2 לעיל

נוקטים בהליכים שיש בהם משום שימוש לרעה בהליכי משפט. אולם צריך שיעשה מאמץ כדי לזהותם ולהבין את עוצמת השפעתם על תפקוד בתי המשפט. כתוצאה מכך ניתן יהיה לגבש מדיניות לשיפור המערכת. בהקשר זה, מראים ממצאי המחקר כי ככל שרמת שביעות הרצון של עורכי הדין מתפקוד המשפט יורדת, כך מתגברת הערכתם כי רמת ההרתעה תרד.[110]

לסיכום, שאלת המחקר, במאמר הנוכחי, התמקדה באחת ההשלכות החשובות של אופן תפקוד בתי המשפט על קבוצות ויחידים ועל החברה בכללותה. המאמר מראה כי לאופן תפקוד בתי המשפט יכולה להיות השפעה על התנהגות השחקנים המשפטיים. כלומר, יש תשתית אמפירית להערכה שעצם אופן תפקוד בתי המשפט מהווה גורם הנלקח בחשבון בשיקוליהם של השחקנים המשפטיים. אם כך לגבי תחום ההרתעה של עבריינים בכוח, הרי ניתן לשער כי לאופן תפקוד בתי המשפט ההשלכות על החלטותיהם של שחקנים משפטיים אחרים, ומתוך כך ישנן השלכות גם על הרווחה החברתית הכללית בתחומים נוספים.

לא מעט תחומים במשפט הפרטי מבסיסים את הציות לכלליהם על עקרונות הרתעה. כך, הכללים המרכזיים בדיני החיובים מושתתים באופן משמעותי על הרתעה. דיני הנזיקין או החוזים, לדוגמא, משתמשים בסעדי הפיצוי על מנת להרתיע שחקנים משפטיים מהפרה של חיוביהם כלפי אחרים (ככל שיש ערך חברתי בהרתעה כזו). לפיכך, ניתן לשער כי ההשלכות של תפקוד בתי המשפט על ההרתעה, במשפט האזרחי, תהיינה דומות להשלכותיהן בדין הפלילי.

כדי להבהיר זאת נתייחס, לדוגמא, לעניין משך ההליכים הנגזר גם מאופן תפקוד בתי המשפט. ניתן לשער שלמשך ההליכים ישנה השפעה על המוטיבציה לקיים את החיובים במשפט פרטי. אם ההליכים המשפטיים האזרחיים מתמשכים על פני זמן רב מהראוי, עלולה לגבור המוטיבציה שלא לקיים חיובים אלה. בדומה לירידת רמת ההרתעה במשפט הפלילי אפשר שגם רמת ההרתעה מפני הפרת החיובים הפרטיים תרד, שכן צדדים בסכסוך או עבריינים בכוח המודעים לכך מראש "יתמחרו" דברים אלה בשיקוליהם ומחיר העסקות במשק יעלה. לכך יכולות להיות השלכות חברתיות נרחבות ובלתי רצויות, שהרי מובן כי לאופן תפקוד בתי המשפט השפעה החורגת מהתחום הישיר של בתי המשפט והצדדים הבאים בפניו.

---

[110] זאת, להוציא קבוצה קטנה של עורכי דין המעריכים כי ההרתעה תגבר ללא קשר לתפקוד בתי המשפט.

לאופן התפקוד יש השלכות גם על מעמד מערכת השפיטה, יעילות המערכת השיפוטית, האפקטיביות שלה ועוד. כאמור, לאופן התפקוד של בתי המשפט השלכות על התנהגות הפרטים בחברה. בין אם אלה הם הרוצים בשירותי בתי המשפט (או נאלצים להשתמש בהם) ובין אם הציבור הרחב המפנים את ההיבטים השונים של אופן התנהלות המערכת המשפטית במסגרת החלטותיו. כך, למשל, יכול תפקוד לא טוב של בתי המשפט להביא לא רק לשינוי ממוקד באופן התנהגות של השחקנים המשפטיים, אלא גם לירידה כללית באמון שיש לציבור בבתי המשפט ואף להגברת או הפחתת רמת הפשיעה בחברה.

אילו רמת התפקוד הלא משביעת רצון של בתי המשפט, המוצאת ביטויה גם בירידה ביכולת ההרתעה של מערכת המשפט, הייתה נגזרת ממדיניות ומהחלטות מושכלות או משיקולים שהם בעלי ערך חברתי, ניתן היה אולי להבינה. כך, לדוגמא, אם תחת להשקיע בשיפור תפקוד בתי המשפט היה המחוקק מחליט להעדיף להשקיע בנושאים אחרים בעלי תרומה חשובה יותר לחברה, ניתן היה לקבל מצב זה. לא כך כאשר הירידה בתפקוד ובעקבותיו בהרתעה נובעת ממחדל - תפקוד לא משביע רצון של בתי המשפט המתמשך על פני תקופה ארוכה של שנים ואינו זוכה לטיפול ולשיפור, לא על ידי מערכת בתי המשפט ולא על ידי הגורמים המבקרים אותה בדין.

למסקנה המרכזית כאן כי תפקוד בתי המשפט משפיע על רמת ההרתעה של עבריינים, גם פן חיובי מבחינה חברתית. סביר מאוד כי שיפור בתפקוד בתי המשפט עשוי להגביר את רמת ההרתעה. אם כך, הרי שמבין השיטות להרתעת עבריינים דומה ששיפור תפקוד בתי המשפט היא הרצויה ביותר מבחינה חברתית. בדומה להחצנה החיובית העולה ממחקר זה לגבי השלכות שיפור התפקוד של בתי המשפט על רמת ההרתעה של עבריינים, סביר גם להניח כי לשיפור בתפקודם יכולות להתלוות החצנות חיוביות אחרות שעל חלקן עמדנו (כגון העלאת רמת אמון הציבור בבתי המשפט). לכן ההשקעה ככל שהיא דרושה לשיפור תפקוד בתי המשפט תביא לתוצאות חברתיות חיוביות נוספות, וזאת במובחן מהשקעות אחרות בהגברת רמת ההרתעה. כך, הגברת ההשקעה בכוחות שיטור או ענישה, היא בעלת עלות גבוהה ויתכן אף שנלווה לה צד לא חיובי הקשור בריבוי כוחות שיטור בשטח. העלות של הוספת כוחות שיטור ואכיפה היא גבוהה ומתמשכת. לא כך לגבי חלק מהצעדים שיביאו לשיפור בתפקוד בתי המשפט. ניהול נכון יותר והקפדה על נהלי משפט (כגון מניעת ניצול לרעה של הליכים) אינם מצריכים כמעט כל השקעה. לכן, אם מנהלי מערכת השיפוט אכן יפעלו לשיפור התפקוד, לפחות באותם תחומים שאינם מצריכים השקעה משמעותית של משאבים, נקבל

שיפור ברמת ההרתעה ובתועלת החברתית הכוללת (כולל יתרונות החצנה חיובית בתחומים אחרים). מכאן, כי ראוי למקד מאמץ בתחום שיפור התפקוד של בתי המשפט, שיפור שתוצאותיו החברתיות חיוביות.

נספח א': <u>שיטת המחקר</u>

המחקר הנוכחי מבוסס על ניתוח נתוני סקר מקיף שנערך בקרב אוכלוסיית עורכי הדין בישראל בסוף שנת 2010 וגלש לתחילת 2011 (להלן: 2011). הסקר כלל עמדות ותפישות של עורכי דין במגוון תחומים הנוגעים לפרופסיה המשפטית ולתפקוד המערכת המשפטית – וביניהן תפישת רמת ההרתעה, שנותחה כאן. במקביל, נעשה כאן שימוש בנתוני סקר מקביל שנערך בקרב כל שופטי השלום והמחוזי בישראל באותה עת. גם סקר זה כלל עמדות ותפישות של שופטים במגוון תחומים הנוגעים לעבודתם ולתפקוד המערכת המשפטית – וביניהן הערכותיהם לגבי רמת תפקוד בית המשפט והפעילות העבריינית בישראל.

<u>אוכלוסיית המחקר</u>

אוכלוסיית עו"ד במחקר הייתה כלל המשפטנים שהיו רשומים בלשכת עורכי הדין בעת הכנת הסקר (דהיינו: בשנת 2010). הסקר היה סקר-אינטרנטי נשלח בדואר אלקטרוני לכל החברים בעלי כתובת דוא"ל שהיו רשומים בלשכת עורכי הדין. הפצת השאלון נעשתה בהסכמת לשכת עורכי הדין בישראל. אל חברי הלשכה הרשומים, נשלח דוא"ל ובו קישורית לשאלון למילוי עצמי, שהיה מוקם על אתר אינטרנט עצמאי ומיוחד לכך. התפוצה הייתה ל-44,756 עורכי דין (כל האוכלוסייה). הדואר האלקטרוני שהופץ כלל פניה והסבר קצר על המחקר וקישורית לשאלון. התשובות על השאלון באתר האינטרנט נרשמו ישירות בקובץ נתונים ייעודי בלי לזהות את המשיב או את כתובת האינטרנט שלו. כך נשמרה האנונימיות של התשובות. עורכי דין שלא היו מעוניינים למלא את השאלון בדוא"ל, יכלו להדפיס לעצמם את השאלון ולשלחו חזרה בדואר. דרך הדואר התקבלו רק מספר קטן של שאלונים, שהוקלדו למערכת הממוחשבת. מאחר ולא ניתן היה לדעת מי השיב לשאלון ומי לא, לאחר שבועיים מהמשלוח הראשון נשלח הדוא"ל פעם נוספת תוך בקשה שמי שכבר השיב שלא יענה שוב.

בסך הכול התקבלו חזרה 2,897 שאלונים מלאים ותקפים לשימוש במחקר. מתוך 2,897 המשיבים 1793 הם גברים, 1037 נשים (שאר הנבדקים לא ציינו את מגדרם); הוותק שלהם כעורכי דין נע בין פחות משנה לבין 56 שנים, הוותק הממוצע כעורכי דין במדגם היה 11.8 שנים, והחלוקה למחוזות שיפוט הייתה זהה לזו

באוכלוסייה. אפיונים אלה של המשיבים לא שונים באופן מובהק סטטיסטית מהתפלגות משתנים אלה ברשימה המלאה של עורכי דין הנמצאת בלשכה. לפיכך, ניתן לראות ב-2,897 המשיבים מדגם המייצג את אוכלוסיית עורכי הדין בישראל בשנת 2010/11.

אוכלוסיית השופטים אליהם נשלחו שאלוני-דואר למילוי עצמי, הייתה כל השופטים שהופיעו ברשימות השופטים בערכאות השלום והמחוזי בישראל בשנת 2010. הסקר נערך באישור נשיא בית המשפט העליון. השאלונים נשלחו אל השופטים לכתובת בית המשפט בצירוף מעטפה מבוילת לדואר חוזר. 86 שאלונים מלאים וראויים לשימוש הגיעו חזרה.[111]

<u>הליך המחקר</u>

בשלב הראשון של בניית מערך המחקר, נערך מחקר גישוש (Exploratory study). במסגרתו נערכו ראיונות גישוש עם עורכי דין כדי לקבל מידע מגוון ורחב על נושאי המחקר. בשלב השני, בוצעו ראיונות עומק מקיפים עם עורכי דין בכירים, שהיו נושאי תפקידים בלשכה או בפוליטיקה, ושמשו כמקורות ידע (Informants) לאסוף נתונים. הראיונות בוצעו בפורמט של ראיון פתוח, והם התמקדו בשאלות שמטרתן לברר מה נקודת הראות שלהם על התופעות שנחקרו. התקיימו אחד עשר ראיונות כאלה שארכו בממוצע כשעה כל אחד. בכל הראיונות נכחו שני מראיינים כדי לנסות ולמזער ככל הניתן את הטיית המראיין.

על בסיס החומר שנאסף בראיונות וחומר נוסף שנאסף בסקר הספרות שנערך, נבנה השאלון הראשוני. בשלב השני שאלון זה הועבר לקבוצה של עורכי דין כמחקר-טרומי (Pre-test) שנועד לבדוק את השאלון, בהירות השאלות וכן הרלוונטיות שלהן ומהימנותן. השאלון תוקן והותאם לנוסח הסופי שלו לאחר שני סבבים של המחקר הטרומי.

בשלב השלישי הועבר הסקר עצמו. שאלוני הסקר היו כאמור שאלונים אנונימיים לדיווח עצמי, השאלות היו שאלות סגורות שכללו את המדדים למשתני המחקר שעסקו כאמור, בתפישות, עמדות והערכות של עורכי דין בייחס למערכת המשפט בישראל והפרופסיה המשפטית. לשאלון התווספו משתני רקע אישיים, מקצועיים וארגוניים על המשפטנים, כגון: ותק במקצוע, התמחות, מחוז, תדירות הופעה בבתי משפט ומגדר.

---

[111] לפרטים על סקר זה לדרך עריכתו ראו: בר ניב, (בורנובסקי) מ., לחמן, ר., "צדק צדק תרדוף - מניעי שופטים להתמנות לכהונת שופט" **המשפט**, תשע"ז (דצמבר,2017)

V. סוגיות תרבותיות, חינוכיות וערכיות

עץ תאנה ביער ירושלים (חדווה סנדרוביץ)

כליל החורש בשכונת דניה בחיפה (צבי בן ישי)

מבוא לחלק V של הספר על סוגיות תרבותיות, חינוכיות וערכיות

חלק V של הספר דן בערכים העומדים בראש סדר העדיפויות של המדינה, בסוגיות חינוך שנמצאות ביסוד הבעיות העיקריות שלנו, במטען התרבותי שצריך לשאת כל אדם אינטלקואלי, בבעיות הגזענות והדיעות הקדומות שהן בעוכרינו, בדבקות במתינות ולא בפונדמנטליזם, בפילוסופית החיים, ובסוגיות רבות שבצוק העיתים מזניחים אותן.

המדינה צריכה לשרת אותנו ולשם כך עלינו לתת את חלקנו למדינה – בשירות חובה בצבא ובשירות לאומי, בתשלום מלוא המיסים שצריך לשלם על פי קריטריונים אתיים, בעזרה לזולת ובהתנדבות. כך אנחנו נהיה טובים יותר והמדינה תהיה טובה יותר, וישראל תגיע לעשיריה הראשונה של המדינות עם איכות החיים הגבוהה ביותר.

אל מול תרבות הרייטינג הקלוקלת שהפכה לחזות הכל, ההדרדרות בכושר הביטוי שמגיעה בשיאה לאימוג'ים של חיוך, לב או תפילה, מונוסילבים, מסרים בטוויטר ופוסטים בפייסבוק, תוכניות הריאליטי הרדודות, המחזות והסרטים הסכריניים; אני מציב בחלק זה ובמיוחד בחלק האנגלי של הספר ובספריי על תרבות רף הרבה יותר גבוה.

הערכים, החינוך והתרבות המוצעים בספר אינם יחודיים לישראל – הם נחלת כל אדם ערכי, מחונך ותרבותי באשר הוא אדם באירופה, אמריקה, אסיה או אפריקה. כאן אנו משיקים עם העולם על מנת לחזור לערכים האוניברסליים שהיינו הראשונים להביא לעולם אך שכחנו אותם לאחרונה – ערכי האתיקה, כבוד האדם, צניעות, עבודה ותרומה.

בראש החלק הזה הפרק על המהפך במערכת החינוך בישראל שצריכה להיות אחידה. האסון העיקרי של ישראל אינו בכיבוש, במלחמות ובעוני. האסון הוא בקיום ארבע מערכות חינוך במימון המדינה המחנכות לערכים מנוגדים, ויביאו לשסע ומלחמת אחים ובני דודים. רק מערכת חינוך אחת חילונית ובעברית תבטיח אתוס משותף למדינה.

ישראל הייתה תמיד נגועה בגזענות ובאיבה בין אחים, לעיתים חריפה יותר מאשר האיבה לערבים. כך התקבלו החלטות הרות אסון, למשל כשמינו את גולדה מאיר לראש הממשלה שהייתה חולה ולא מתאימה במקום את יגאל אלון שהיה (אבוי) במפלגה האחות של אחדות העבודה. התמיכה רק לאלה שהם "משלנו" יצרה אי צדק ואפליה.

אני מקדיש דגש מאוד חזק בחלק העברי של הספר על סוגיות גזענות ובחלק האנגלי על סוגיות אנטישמיות, כי הן בעוכרינו ועלולות להמיט אסון על המדינה, לא פחות ממלחמה עם סוריה או הפלשתינאים. יש כאלה שטומנים ראשם בחול ואומרים שאין גזענות, אך אני סבור שהדרך היחידה להתמודד עם חולי היא בחשיפה והתמודדות אתו.

אני גם מתייחס לסוגיות של מזרחיות, למרות שזה מרגיז לא מעט אנשים שמעדיפים לחיות בתוך החזרת עם אתוס שמקורו מזרח אירופאי, כאשר הם מזמן מיעוט במדינה. לא יהיה שוויון תרבותי וכלכלי בישראל אלא אם יכירו בתרומה של כל העדות והתרבויות לאתוס הלאומי, שאמנם יהיה משותף אך לא אחיד, פסיפס של המרקם האנושי.

מתוך ההתכתבות העניפה שאני מנהל עם חברים בנושאים אלה אני מביא כאן תמצית המציגה את השקפת העולם שלי המונחת ביסוד החזון של הרפובליקה השניה של ישראל. לעיתים עם הומור, לעיתים מתוך הכאב, אך אף פעם לא עם שנאה, ותמיד באיכפתיות עם רצון לעזור, לשנות, לשפר ולהיטיב, תוך אי השלמה עם המצב הקיים.

הקפדתי להביא בפרק זה תובנות על נושאים שונים אך שכולם רלבנטיים לתכני הספר – על אישים דגולים, על תרבויות, קונפורמיזם, מקריות או גורל, כשהרציונליות משיקה לאי רציונליות, קוסמופוליטיות של שפות, ספרות, מחזות, סרטים, אומנות ומוסיקה, שהם המטען הרוחני של רבים במדינה ובעולם, וגם על הדרך לאיתקה של כולנו.

חזון המהפך במערכת החינוך בישראל

מבוא

חזון הרפובליקה השניה של ישראל כולל מרכיב נכבד של חינוך ותרבות והתייחסתי לנושאים אלה בהרחבה בספריי ובמאמריי, אך מאמר זה יוקדש כולו אך ורק לנושאים אלה. המרכיב הראשון והחשוב ביותר הוא בהבאת מיטב הכוחות להוראה, לא רק בגלל אידיאלים ושליחות, כי אם גם משיקולים כלכליים. אם המשאב הכי חשוב למדינה זו האוכלוסיה, הרי שיש להשקיע בחינוך את מירב המאמץ והתקציבים, עם מיטב המוחות. על ישראל לעמוד בשורה אחת עם המדינות האתיות והמשגשגות ביותר בעולם, שהסוד להצלחתן הוא קודם כל במערכת החינוך המעולה שלהן. משכורות המורים צריכות להיות לא פחות גבוהות ממשכורות המהנדסים, הכלכלנים ועורכי הדין בשוק הפרטי ושל פקידי הממשל והקצינים בשירות הציבורי. המשאבים לכך יילקחו מהמשאבים האדירים שיווצרו עם ישום עקרונות הרפובליקה השניה, עם מיסוי פרוגרסיבי, הגדלת השוויון, הפסקת ההפרטות, ניתוק הקשר בין הון ושלטון, שירות חובה וחינם בצה"ל ובשירות לאומי של שלוש שנים לגברים ונשים מכל המגזרים, לרבות המגזר החרדי והערבים, מעבר ממדיניות ניאו ליברלית המעדיפה את האלפיון העליון והטייקונים למדיניות של קפיטליזם חברתי, השם את הדגש על כלל העם, איסור מעבר של פקידים ממשלתיים, חברי כנסת, שרים ואנשי צבא לסקטור הפרטי, המאפשר מתן שוחד סמוי בצורה של משרות במיליונים לאלה שהיטיבו עם הטייקונים בהפרטות ובמיסוי.

עיקרי המהפך במערכת החינוך

מערכת החינוך הציבורית תהיה בחינם אך ורק בבתי הספר החילוניים ובעברית, כמו בצרפת. מערכת החינוך החילונית ובעברית בחינם תכלול את כל המסגרות – פעוטונים מגיל אפס, גני ילדים, בתי ספר יסודיים, חטיבות ביניים, בתי ספר תיכוניים, בתי ספר מקצועיים, אוניברסיטאות. מי שירצה ללמוד בישיבות או בבתי ספר בערבית יואיל לעשות זאת על חשבונו. רק כך תובטח אינטגרציה מלאה של החרדים והערבים עם תועלת כבירה למשק שתהווה עוד נדבך מכריע לשגשוג המדינה. הרחבתי על כך את הדיבור במאמרים שלי על האינטגרציה של הערבים והחרדים בחברה ובכלכלת ישראל ולא אחזור על כך. מדינת ישראל הולכת ומתפלגת, עם קיטוב ואלימות גוברים, וקיים צורך דחוף ליצור מחדש או לראשונה אתוס אחיד לאומה באמצעות מערכת החינוך, הכלכלה והחברה. ברור שכיבוד הדגל וההמנון הם מרכיב חשוב אם כי סמלי להיווצרות אתוס זה, כפי שהוא מתבטא בארצות הברית ובכל מדינות העולם, למעט בישראל בו הוא לא מקובל על חלקים גדולים של האוכלוסיה. גם על כך כתבתי והצעתי פתרונות יצירתיים. במקביל, כל האוכלוסיה בגיל 18, גברים ונשים, ערבים וחרדים, חילונים וסרבני מצפון, ישרתו שלוש שנים בצבא או בשירות לאומי ויידחה הגיל המינימלי לנישואין לגיל 21, למנוע נישואי השתמטות משירות.

התקציבים הרבים שיתווספו למערכת החינוך יאפשרו גם הארכת יום הלימודים בכל המדינה עד השעה חמש אחרי הצהריים. היתרונות לכך רבים – בעיקר חינוכיים כפי שיוסבר להלן, אך גם כלכליים כי הם יאפשרו מתן משכורות גבוהות יותר למורים וכמובן חיסכון למשפחות של אלפי שקלים לחודש שעליהן להוציא לצהרונים. הרמה הגבוהה, בגלל התקציבים הרבים ורמת ההוראה, תתקיים בפריפריה ובמרכז, בכל השכונות, כדי למנוע פערים בפריפריה, בשכונות בהן חיות משפחות עניות יותר, בשכונות חרדיות, בכפרי ערבים וכדומה. במקום הדרה וקיום שכונות נפרדות לערבים וחרדים, שהיא בהחלט לא מכוונת אלא מרצון, תתרום מערכת החינוך האחידה להכלה בשכונות מעורבות, כפי שהיה פעם וכפי שקורה לפחות לגבי הערבים בערים מעורבות כחיפה, נצרת, ירושלים, עכו ויפו.

בשעות הלימוד הארוכות משמונה בבוקר עד חמש אחרי הצהריים ניתן יהיה ללמוד שפות – עברית, אנגלית וערבית ברמה של שפת אם, עוד שתי שפות לבחירת התלמיד ברמה טובה – לדוגמא צרפתית וספרדית או סינית ויפנית. במגמה לשפות ניתן יהיה ללמוד שתי שפות נוספות – לדוגמא גרמנית ואיטלקית או סווהילית והינדית. לימוד שפות הוא תנאי הכרחי להצלחה ברוב תחומי החיים – בעולם העסקים, באקדמיה, במדע, במיוחד לנוכח הגלובליזציה והכפר העולמי. מכיוון שהלימודים עד גיל 18 יהיו חובה, לאו דווקא בתיכון עיוני, כל בוגר תיכון צריך לקחת עימו

מטען תרבותי חשוב שיאפשר לו להיות אזרח ישראלי מצפוני, איש העולם הגדול הפתוח לתרבות העולמית, מודע וקשוב לתרבות העמים השכנים, עם הכנה לחיים בכלכלה ובנקאות, באתיקה וערכים, בתורת הנאום ותרבות הדיון.

במערכת החינוך ילמדו הסטוריה ותרבות עולמית עם דגש על הסטוריה מודרנית, הסטוריה יהודית לרבות בהיקף ניכר על יהדות המזרח, וכן הסטוריה של הערבים והאסלאם. לימודי הספרות יהיו בהיקף ניכר כי הם מכינים אדם לחיים לא פחות מלימודי המתימטיקה. על כל בוגר תיכון להכיר היטב את הספרות האנגלית, הצרפתית, האמריקאית, הגרמנית, הרוסית, האיטלקית, הספרדית ושל אמריקה הלטינית, וכן את הסופרים הבולטים משאר הספרויות – פורטוגזית, הולנדית, סקנדינבית, פולנית, קנדית, סינית, הודית, יפנית, אפריקאית, יוונית ולטינית. ספרות ערבית תילמד במסגרת לימודי הערבית. רבע מלימודי הספרות יהיה בספרות מקור בעברית עם דגש על ספרות מודרנית, לרבות האוצר הענק ושלא נלמד כמעט של ספרות יהדות המזרח, יהדות ספרד וספרות ימי הביניים. במקביל ילמדו בכל בית ספר תיכון ובחטיבות הביניים מחזות של מיטב המחזאים, לימודי מוסיקה להכרת היצירות הקלאסיות, ג'אז ומוסיקת עמים, מיטב הציירים והפסלים עם היצירות החשובות ביותר שלהם, פילוסופיה להכרת גדולי הפילוסופים, לימודי תנ"ך ותלמוד ברמה בינונית כנלמד כיום בבתי ספר חילוניים, וכמובן אתיקה.

דגש מיוחד יינתן ללימודי גיאוגרפיה על כל ארצות העולם שיכינו את התלמיד לגלובליזציה ולמסעותיו ברחבי העולם. ממש עצוב להיווכח עד כמה בורים בוגרי התיכון בהשכלה כללית ועד כמה המטען האינטלקטואלי שלהם דל. הם לא מכירים את ארצות העולם, את הפרטים המאפיינים שלהם, עם נתונים סטטיסטיים על רמת השגשוג הכמותי והערכי שלהן, מי מהן דמוקרטית ומי טוטליטרית, איפה ממוקמת כל מדינה, מה ערי הבירה שלהן. הילדים ממש משתוקקים לכך, צריך רק ללמד אותם כי החומר מרתק מאין כמותו. יש ללמוד בשיטת האירועים עם לימוד קבוצתי במרבית המסגרות, עם דגש ללימוד קבוצתי ולא אינדיבידואלי. ניתן דגש מוגזם להצטיינות אישית על חשבון הצלחה קבוצתית, כפי שנעשה בפינלנד למשל לה יש את מערכת החינוך הטובה בעולם. הארצות עם מערכת החינוך הטובה בעולם על פי מדדים שונים הן: פינלנד, נורווגיה, שווייץ, יפן, שוודיה, ניו זילנד, דנמרק, הולנד, קנדה, בלגיה, גרמניה, אוסטריה וסינגפור והן גם הארצות המשגשגות ביותר והאתיות ביותר בעולם. גם הארצות הבלטיות, צרפת, אוסטרליה ובריטניה תופסות דירוג גבוה למדי, כאשר ארה"ב וישראל רק בעשיריה השלישית. עלינו ללמוד מארצות אלה, בעיקר מסקנדינביה, כאשר אני משתומם כיצד סינגפור הקטנה עברה אותנו בהרבה.

אנחנו כבר לא תופסים מקומות ראשונים במבחנים עולמיים של הישגיות כבעבר, במיוחד במקצועות ריאליים, וזה יפגע קשות בישראל. יש לנו אוניברסיטאות מובילות בתחומי המדע וההנדסה. יש לתת דגש מיוחד על המקצועות הריאליים בכל רמות החינוך ולדאוג למערכת לימודים אחידה – הומנית וריאלית עד גיל 15 בתום חטיבת הביניים. בתי ספר מקצועיים יהיו רק בכיתות התיכוניות ויש לאסור בתי ספר טרום מקצועיים שזו רעה חולה. אין לאפשר נשירה של אף תלמיד עד גיל 15 ומערכת החינוך צריכה להתמודד עם כל מקרה שיש לו בעית קשב, קשיים בלימוד או מגבלה אחרת. כל תלמיד צריך להיות בקי במתימטיקה, פיזיקה, כימיה, ביולוגיה ברמה גבוהה. מי שירצה ללמוד בתיכון מקצועי יוכל כמובן לעשות זאת, אך בתנאי שילמד מטען עשיר של לימודים הומאניים וריאליים בנוסף ללימודיו המקצועיים. לימודי הכנה לאוניברסיטאות, כולל מבדקים פסיכומטריים יהיו חלק מהלימודים בתיכון.

אם החרדים ירצו ללמוד יותר תלמוד יוכלו לעשות זאת בשיעורי העשרה בתשלום בבתי ספר פרטיים מחמש עד שבע בערב. גם הערבים יוכלו ללמוד לימודי העשרה על תרבות ערבית בתשלום אחרי הלימודים הכלליים בבתי ספר פרטיים. כל בתי הספר הפרטיים שלא ילמדו בהם על פי מערכת החינוך האחידה יהיו בתשלום מלא בלי סבסוד כלשהו של מערכת החינוך. יש לדאוג שמערכת החינוך הציבורית תהיה לא פחות איכותית מהמערכת הפרטית, בכל הרמות, השכונות והערים, על מנת שלכל תלמיד תינתן הזדמנות שווה להתחיל את חייו מאותה נקודה בגלל בית הספר ולא למרות בית הספר. בבתי הספר הציבוריים יהיו גם כן לימודי העשרה למי שירצה בכך בתשלום משעה חמש עד שבע בערב. לימודי הספורט יהיו חלק אינטגרלי של מערכת החינוך, תוך שאיפה להצטיינות קבוצתית ודגש על תרבות התמודדות הוגנת. ההצלחה האישית בספורט ובחינוך העיוני לא יבואו על חשבון ההצלחה הקבוצתית בגלל הלימוד הקבוצתי, לימוד בשיטות של אירועים, לימוד על קואופרטיבים ושיתוף לצד לימוד על השוק החופשי ועל רגולציה ממשלתית. לא תיאכף כל אידיאולוגיה כלכלית או מדינית והתלמידים ייחשפו בהתאם.

בלימודיו התיכוניים יתמחה התלמיד על פי מגמות – ביולוגית, מתימטית, פיזיקה, כימיה, שפות, גאוגרפיה-הסטוריה, הומנית-ספרותית, כלכלית, חברתית-התנדבותית, מזרחנית. וכמובן מגמות מוזיקה, דרמה, ספורט, אמנות.

לאלה החוששים שלילד הרך או לנער לא יהיה זמן לאינטרקציה חברתית ומשחקים בחצר הבית כדאי שיתפכחו ויראו שהילדים מהגיל הרך ועד הבגרות עסוקים בשובם מבית הספר במשחקי מחשב טפלים ומנוונים במקום בעשיה תרבותית. הלימודים עד השעה חמש לא יבואו על חשבון זמנו החופשי של התלמיד כי כמעט בכל המקרים

התלמיד לא פנוי בהיותו עסוק בפייסבוק, בסלולרי, במשחקי מחשב ובעוד עיסוקים תפלים ולא מחנכים. בערבים התלמידים ילכו במסגרת בית הספר לפחות פעם בשבוע להצגה, קונצרט, סרט איכותי, הרצאה. בבית הספר ילמדו ששה ימים בשבוע כאשר ביום שישי ילמדו רק עד השעה שתיים. במשך הלימודים יהיו חופשות מצטברות של לא יותר מחודש. חופשת הקיץ תהיה של חודש אחד בלבד. בחופשים יהיו לימודי העשרה בבית הספר ובחופש הגדול יתקיימו סמינרים בארץ ובחו"ל. בית הספר יעודד קיום פעילות של תנועות נוער בבית הספר על פי בחירת התלמיד ובלי העדפות פוליטיות פעמיים בשבוע. בית הספר יעודד פעילות התנדבותית בקהילה שתהיה חובה ותהיה פעם עד פעמיים בשבוע. פעילות הספורט המתמחה, הדרמה והחוגים לא תהיה על חשבון הלימודים העיוניים אלא בנוסף להם. בית הספר יהיה פעיל בכל ימות השנה, לרבות בכל החופשים בהם יתקיימו קיטנות למי שירצה חינם אין כסף.

חשוב מאוד להתחיל במערכת החינוך בפעוטונים מגיל אפס ובגנים כל יום משעה שמונה עד חמש עם אפשרות להביא את הילדים בשבע בבוקר ולקחת אותם בשש בערב. כך יתאפשר לשני ההורים לעבוד במשרה מלאה ולהקדיש את כל זמנם לילדים עם שובם מבית הספר. זה יוסיף נדבך חשוב ביותר לשוק העבודה, להכנסה הפנויה של ההורים, יעזור בחיסכון לדיור על ידי הפנית הכנסה פנויה לדיור במקום לפעוטונים, קיטנות ומטפלות. אם יהיו פעוטונים וגנים ציבוריים ברמה גבוהה ובחינם זה ימנע קיום מסגרות פרטיות לא אחראיות, ברמה נמוכה ולפעמים באלימות. תתקיים כמובן מערכת פיקוח הדוקה על כל מערכת החינוך בכל הרמות מגיל אפס עד סיום האוניברסיטה. המפקחים והמנהלים יקבלו אף הם משכורות גבוהות אך לא גבוהות מאלה של המורים כפי שהמצב כיום כי חוד החנית של מערכת החינוך הם המורים. יהיה אותו בסיס לשכר המורים בכל מקצוע, מגמה ורמה.

החינוך האקדמאי יהיה ברמה גבוהה ביותר ויהיה נגיש לכל אחד על מנת לצמצם עד כמה שאפשר קיום מכללות פרטיות יקרות. צריך לבוא מהפך בסלקציה של הסטודנטים על פי ציונים ומבדקים פסיכומטריים בלבד. יש לבחון את המועמד לכל מגמה באקדמיה קודם כל על פי התאמתו למקצוע – מהנדס, רופא, מורה, מתימטיקאי, ספרות, תנ"ך, הסטוריה, כלכלה, משפטים, מנהל עסקים, דרמה, מוסיקה וכדומה. לא ברור לי כלל למה בוחרים מועמד לרפואה על פי הציונים שלו בבגרות או התוצאה במבדק הפסיכומטרי ולא על פי הכישורים שלו להיות רופא טוב, מקצועי, אמפתי והומאני. בדיוק כפי שבודקים סטודנט שרוצה ללמוד בקונסרבטוריון על פי כישורי הנגינה שלו כך יש לבחון את הסטודנט למשפטים על פי יכולתו להיות עורך דין, הסטודנט לכלכלה על פי היכולות הכלכליות, הרפואה – הרפואיות וכדומה. מומלץ לאמץ שיטה המקובלת במדינות שונות של לימודי הכנה של שנה לכל מגמה בה הסטודנט ילמד מקצועות בחוג שהוא בחר ובתום שנה יבדקו עד כמה הוא מתאים להיות רוקח, חשבונאי, רופא.

על ישראל לחתור להיות בין עשר המדינות המובילות בעולם בשגשוג הכמותי והאיכותי ובאתיקה. לפיכך יש להכשיר את התלמיד שיהיה אזרח טוב, ילמד אזרחות, דמוקרטיה, הסטוריה, מולדת, יעשה טיולים בארץ מספר פעמים בשנה, יהיה נוכח במסדר שבו יועלה הדגל כל בוקר, ישיר את ההמנון בכל אירוע חגיגי, בלי תירוצים ועלבונות, יקיים ימי זיכרון של המדינה, יכיר את חגי ישראל, אך גם את חגי הערבים, אם כי החופשים יהיו רק בחגי ישראל, ביום העצמאות, בהיות היהודים הרוב במדינה ועל המיעוט לכבד את הרוב כפי שנעשה בכל מקום בעולם, בצרפת, ביוון וברוסיה. לא יהיו דיונים פוליטיים בבתי הספר הציבוריים. ייאסר על המורים להשמיע דיעה פוליטית מכל סוג שהוא בבית הספר או במפגש עם תלמידיו. יש להקפיד על משמעת, כיבוד המורה, כיבוד התלמיד, איסור כל הטרדה מינית, כל אפליה על בסיס מין, דת, גזע, עדה או נטיה מינית. יחד עם זאת, אין לקיים אירועים של עדות, להט"בים, דתות, פוליטיקה וכדומה. יש להקפיד על מניעת אלימות עם אפס סובלנות הן מצד התלמיד והן מצד המורה. יש לעזור לכל תלמיד בעל מוגבלות ולקיים מסגרות מיוחדות לתלמידים עם קשיי למידה. התלמידים יקבלו כמה ארוחות ביום בחינם במטבחים כשרים ולא כשרים על פי בחירתם. כמו כן יקבלו שירותי בריאות חינם בבית הספר אם יהיו חולים או שתהיה להם תאונה. כיתות הלימוד יהיו של לא יותר מעשרים תלמידים בכיתה. כאמור, יהיו תקציבים נאותים לכל השינויים במערכת החינוך כתוצאה מהמהפך בכל תחומי החיים בישראל.

סיכום

אין לי ספק שאם תקום מערכת חינוך במתכונת המוצעת תהפוך ישראל לאחת מהמדינות המובילות, במקביל לשינויים האחרים המתבקשים במסגרת כינון הרפוליקה השניה של ישראל. לא ניתן לעשות פיתרונות חלקיים למערכת החינוך כי כולם נכשלו. התקציבים הגדולים למערכת החינוך יבואו כתוצאה מהשינויים הכלכליים המתבקשים. על מנת לעשות אינטגרציה של החרדים והערבים במערכת החינוך יש לבצע את האינטגרציה שלהם בכל התחומים האחרים. כל דבר קשור – פתרון הסכסוך עם הפלשתינאים, האינטגרציה של כל חלקי האוכלוסיה, המהפך בתחום החינוך, מערכת בריאות אמינה וטובה, אכיפה של חוק וסדר, דמוקרטיה, שגשוג, אתיקה, ביטחון. זהו אם כן החזון שלי למערכת החינוך בישראל שתהיה אחת הטובות בעולם, כיאה לאוכלוסיה החפצה חיים.

מה יש בשם? על גזענות בישראל ובעולם

Thou art thyself though, not a Montague. אתה מה שאתה, לא בן מונטגיו
What's Montague? it is nor hand, nor foot, מה הוא מונטגיו? זו לא יד או רגל
Nor arm, nor face, nor any other part לא זרוע, לא פנים, לא אף חלק אחר
Belonging to a man. O! be some other name: השייך לאדם. או! הייה עם שם אחר
What's in a name? that which we call a rose מה יש בשם? מה שאנו מכנים שושנה
By any other name would smell as sweet; בכל שם אחר היה ריחו מתוק גם כן
So Romeo would, were he not Romeo call'd, כשם שרומאיו, אם הוא לא היה נקרא רומיאו
Retain that dear perfection which he owes היה נשאר מושלם כפי שהוא
Without that title. גם בלי השם הזה
(Shakespeare, Romeo (Montague) and Juliet (Capulet), Act II, Scene II (שייקספיר, רומיאו ויוליה

ואכן, מה יש בשם? מה יש במוצא, בגזע? מה יש בצבע עור, בתואר, בכסף, בעם, בדת? מה יש במשפחה, במגדר?

אני אישית מאמין בשוויון מלא בין בני כל העמים, הגזעים, המשפחות והדתות? ההבדלים בין בני אדם הם בין אנשים טובים ואנשים רעים, בין אנשים מוסריים ואנשים מושחתים, בין אנשים צנועים לגאוותנים, בין אנשים משכילים לנבערים, בין אלימים לשלווים, בין אופטימים לפסימים, בין שפויים למשוגעים, בין חכמים לטיפשים... מעולם לא ייחסתי חשיבות לשם, למשפחה, למוצא, לגזע, לצבע העור, לתואר אצולה או תואר אקדמי, לעשירים ועניים, לצרפתים או אנגלים, ליהודים או נוצרים, לגברים ונשים, להט"בים, מכוערים או יפים, נכים או בריאים... אך תמיד ייחסתי חשיבות, אולי בעוונותיי, לתכונות האדם ואף להשכלתו אם כי בהשכלה איני מתכוון למספר שנות הלימוד אלא לחוכמת חיים, כי יש פרופסורים נאלחים ואנלפבתים מקסימים ומה שקובע זו הגישה לחיים ולאנשים.

לפיכך, אני מחשיב עצמי לחף מכל גזענות וכך אני מצפה שגם יתייחסו אליי – כבן אדם ולא כיהודי או ישראלי או חיפאי או גבר. אבל אני ער לכך שיש הרבה אנשים גזענים ובעלי דיעות קדומות ונתקלתי בתופעות אלה בכל חיי, מנעוריי במצרים כאשר הערבים או לפחות האלימים שבהם רצחו, שרפו ושנאו, בישראל של שנות החמישים והשישים עם דיעות קדומות כנגד מזרחים וספרדים מצד האליטות האשכנזיות (אם כי זכיתי למחמאה המפוקפקת שאני לא נראה מזרחי), באירופה של סוף שנות השישים ואילך עם תופעות של גזענות כלפי יהודים ואיבה לישראלים (אלא שגם כאן זכיתי למחמאה המפוקפקת שאני לא נראה יהודי). לא התרגשתי מהתופעות, לא שקעתי במרה שחורה ובהאשמת כל העולם בגזענות, התמודדתי עם התופעה ולא פעם האנטישמים הכי גדולים והאשכנזיות בעלות הדיעות הקדומות הכי גדולות הפכו לידידיי הכי טובים. כי גזענות, להבדיל מנאציזם, היא מחלה שניתן להתגבר עליה, היא נובעת מחינוך קלוקל, משטיפת מוח של מנהיגי מדינות ודתות, והיא נעלמת כאשר נתקלים באוביקט אותו אתה "שונא בעיקרון" פנים אל פנים ונוכח לדעת שלא כצעקתה והוא אדם כמוני וכמוך, אדם רגיל.

אני גאה במוצאי הספרדי, בעמי היהודי, במדינתי ישראל. אין לי רגשי נחיתות או אשמה בכל אחד ממאפיינים אלה. אבל אני סקרן ופתוח לתרבויות אחרות, לעמים אחרים, לשפות אחרות, וכך למדתי יותר מ- 50 שפות, ביקרתי ביותר מ- 60 ארצות ויש לי תחומי עניין ביותר מ- 70 נושאים. היותי ספרדי לא מנע ממני להתחתן עם אשכנזיה כי מה שקבע לשנינו זאת האהבה, הידידות וההתאמה. עם הנישואים אשתי למדה צרפתית ולאדינו על מנת לתקשר טוב יותר עם הוריי ואילו אני למדתי רומנית ויידיש על מנת לתקשר טוב יותר עם הוריה. מכיוון שגרמנית ידעתי עוד קודם לכן יכולתי לתקשר בחופשיות עם כל משפחת אשתי, אך הייתי מתקבל ברצון גם בלי לימוד השפות. אני פעיל בחוגי לאדינו, יזמתי, השתתפתי בתרגום וערכתי את הצהרת זכויות האדם של האו"ם ללאדינו, ומיד עם נישואינו לקחתי את אשתי למופע של רומנסרו ספרדי עם יהורם גאון ויוסי בנאי. אבל הלכתי ברצון לסרטים ברומנית, קראתי בשקיקה את העיתון הרומני וראיתי עשרות הצגות וסרטים ביידיש. מצאתי מקבילות רבות בין הלאדינו ליידיש בסיפורי עם, שירים ופתגמים. ריגש אותי במיוחד המופע של ששי קשת ודוד ד'אור עם ננסי ברנדיס במסגרת תיאטרון יידישפיל עם שירים ביידיש, לאדינו ועברית, כי בסופו של דבר זה מה שמאחד את העם, ספרדים ואשכנזים ולא מה שמפצל אותו. ודרך אגב, קשת היה קוסובסקי קודם וד'אור היה קודם נחייסי.

למרות שהתחלתי לכתוב את המסה ביום האהבה – ט"ו באב - עם ציטטה של רומיאו ויוליה, היא לא תהיה על אהבה שבינו לבינה אלא על אהבה, הבנה וסלחנות בין חלקי העם השונים. כי לדעתי זאת הערובה להישרדות, ליצירת אתוס משותף ברפובליקה השניה של ישראל. די היססתי האם לכתוב את המסה כי כל מי שדן בנושא הגזענות מקבל תווית של מקופח וזה יהיה קצת פתטי מצידי שבגיל 74 אטען על קיפוח, למרות שאני יכול לכתוב אי אלו דברים על גילויי גזענות שנתקלתי בהם בקריירה שלי הן בארץ כספרדי/מזרחי והן בחו"ל כיהודי. אך עבורי לפחות זה היה בשוליים ולא הפריע לי להגשים את כל מה ששאפתי אליו, כי אולי הנושא לא היה בעוצמה הכי גבוהה בכל מקרה, ולמרות שלא הייתה לי רוח גבית של מוצא, משפחה או הורים, כפי שזה עזר לאי אלו אנשים שאני מכיר שנולדו במוצא "הנכון", במשפחה "הנכונה" ולהורים "הנכונים", אם בנכון הכוונה להתאמה לדיעות הקדומות ששררו או שעדיין קיימות בישראל, וכבר אמרתי שאני גאה במשפחתי, במוצאי ובהוריי, שהיו נכונים עבורי ולא הייתי מחליף אותם באף אחד אחר. אני מאמין במריטוקרטיה ובגדול ישראל היא מריטוקרטית, אולי לא כמו צרפת, סקנדינביה וארצות הברית, אבל בוודאי יותר מאשר באנגליה, ספרד, מצרים, רוסיה, ונצואלה או יוון.

הקורא בספר יבין בוודאי כי אני מאמין שיש לתקן עשרות מחדלים בישראל וגזענות לא עומדת בראש המחדלים, ואם כבר - צריך להתחיל במניעת גזענות כלפי ערבים. לכן לא השלמתי את המסה עד אשר הגעתי לכתיבת הספר וכמובן לא פרסמתי אותה. אבל אני בהחלט מבין את מלחמת החורמה של רבים מידידיי נגד הקיפוח שהם חוו ועוד קיים, כי הוא קיים הרבה יותר עבור מי שהוא לא מזרחי-לייט כמוני אלא ש"נראה, נקרא ונשמע כמזרחי", לפחות בעיני הגזענים עם שמות כבוזגלו (או לוי בחו"ל כלפי האנטישמים), שעורם לא צח כשלג כאנגלוסכסים (או אפם לא בדיוק ישר כלפי האנטישמים), ומבטאם לא בדיוק שנקינאי אך עם צבע רוסי, עירקי או ערבי (או אין לו מבטא וואספי כמו בחברה הגבוהה בארצות הברית כלפי האנטישמים). אם עבורי זה היווה בעיה שולית עבור אחרים זה היווה בעיה קרדינלית ואני בהחלט מבין את מי שעיברת את שמו, לא משתזף בים או עובר קורסים להסרת המבטא.

אני רוצה להתייחס לשמות כנגר וחייט, דווקא כי הם שמות עבריים ואין צורך לעברת אותם אך בגלל שרוב רובם אם לא כולם הנושאים שם זה הם ממוצא מזרחי או ספרדי מקבלים קונוטציות מזרחיות ונחשפים לגילויי גזענות עד כי הם מנסים לשנות את שמם, אם לא לעברת אותו. והרי נגר זה צימרמן בגרמנית וחייט זה שניידר בגרמנית, אך אני רוצה לראות את האשכנזי האמיץ ששמו צימרמן או שניידר שעיברת את שמו לנגר או חייט, כפי שאשכנזים רבים ששמם היא אפלבאום עיברתו את שמם לתפוחי או רוזנברג להר שושן. והרי חברינו האמריקאים מתגאים בשם קרפנטר/נגר (הקרפנטרס) או טיילור/חייט (אליזבת) ולא ישנו את שמם. סיפור אחר הוא האם כל מי ששמו ליברמן הוא אכן איש אהוב, כל מי ששמו ארליכמן הוא אכן איש ישר, כל מי ששמו גוטסקינד אכן עובד את השם, כל מי ששמו אמסלם הוא אכן רודף שלום, אבל זה מחזיר אותנו לימי הגן בהם תהינו אם כל יפה היא אכן יפה.

התייחסתי לסוגייה זאת גם במחזה שלי "נלי דורון", כאשר יולי בוסקילה עיברת בגיל 18 את שמו לדורון ואנו מתוודעים לכך רק באמצע המחזה על רקע הסוגייה האם זו בגידה במורשת ובהורים לשנות את שם המשפחה, כמו שליאון שינה את שמו לאריה. בעולם "התמזל" מזלי ששמי הלועזי היה צרפתי למהדרין JACQUES ואילו שם משפחתי היה אנגלו-סכסי למהדרין CORY, אך לא שיניתי את שמי אף פעם ובישראל אני נקרא יעקב כי זה היה שמי העברי מהיום שבו נולדתי על שם סבי יעקב ואילו שמי הצרפתי מהיום שבו נולדתי היה ז'אק כי דיברנו צרפתית בבית, היינו מעורים בתרבות הצרפתית, ולמדתי בבית ספר צרפתי. בהמשך הדרך גיליתי בבית התפוצות כי מקור השם הוא בכלל ספרדי מהעיירה קוריה שאותה ביקרתי ובה גיליתי את בית הכנסת העתיק וכתבתי על כך מאמר שזכה להדים רבים, משם נדדה משפחתנו כנראה לפורטוגל, איטליה, יוון, טורקיה, מצרים וישראל. אם כך הייתי דרך אבות אבותיי פליט ספרדי, אנוס פורטוגזי, ספגתי תרבות איטלקית ויוונית כשישבנו בהן, עד שהשתקעתי בסמירנה שבה רוב התושבים היו אירופאים – ארמנים, יוונים ויהודים, ולא ידעו טורקית. אבי ברח בשנת 1922 בהיותו בן 16 כי לא רצה להתגייס לצבא הטורקי ולהילחם באחיו היוונים, עבד באיטליה וגר אצל הדודים האיטלקים במילנו עד אשר גורש משם והשתקע במצרים. שם גם היינו חסרי אזרחות וזהות מקומית כשלא דיברנו ערבית ובוודאי שלא התערינו באוכלוסיה המקומית, ועם גבור שנאתה, עלינו ארצה בשנת 1953 וגיליתי שאני ספרדי/מזרחי, בעוד כל הדודים שלי היו מטורקיה, יוון, אוסטריה, רוסיה, סוריה ומרוקו, בקיצור - יהודים.

גיליתי שאני מצאצאי האנוסים אחרי שאישה מוזרה שאלה את אשתי במרכז המסחרי השכונתי שהיא רוצה להכיר את בעלה שהוא מצאצאי האנוסים. קודם לא הייתי מודע כלל לנושא, אך אחרי שביקרתי בבית התפוצות, חקרתי על קוריה ועל מעבר יהודיה לפורטוגל במרחק של קילומטרים ספורים מהגבול, זה התברר לי ואכן מאז קראתי הרבה ספרים על האנוסים – האנוסים של ירמיהו יובל, THE MARRANOS OF SPAIN של בנציון נתניהו (גם ביוגרפיה של דון יצחק אברבנאל ופרקים מתוך מקורות האינקויזיציה), ספרד של יוסף ירושלמי, SPAIN AND THE JEWS בעריכת ELIE KEDURIE, כעשרת ביוגרפיות של דונה גרציה, DIE JUDIN VON

TOLEDO של פויכטוונגר, DANIEL DERONDA BY GEORGE ELIOT, כל הספרים של אלברט כהן על יהודים ספרדים, ועוד. גיליתי שיש לי תכונות רבות האופייניות לאנוסים, דיברתי פרוזה ולא ידעתי על כך... לפי ירמיהו יובל היה קשר של ממש בין תופעת האנוסים ובין המודרניות המערבית, ואני נמנה עם שניהם: חוסר מנוח תרבותי ודתי, שלילת מנהגים, ערכים ושגרות שמקובלים בחברה, תרבות עירונית חילונית, רציונליזם ואוניברסליות, הדגשת העולם הזה ולא הבא בתור מרכז קיומו ותשומת ליבו של האדם, כיבוד אדם בזכות יוזמתו והישגיו ולא בשל מוצאו או ייחוסו, חירות המצפון והאמונה, סובלנות, פלורליזם דתי, חופש דיבור וחופש מחשבה, גילוי הסוביקטיביות והנפש הפנימית, בניית העצמי והמצפון האישי, סקרנות ופתיחות לעולם המשתנה, קוסמופוליטיות, רגישות לשווה ולשונה, קנית ידע ונכסים אינטלקטואליים כמטרה בזכות עצמה, רגישות אסתטית. בכלל, ה"פרסום" שלי החל לפני יותר מחמישים שנה כאשר נכתב עלי מאמר בעיתון במחנה על "שבע השפות של סגן יעקב". זה היה על רקע הביקור של משלחת של CHUETAS, אנוסים ממיורקה שבאו לישראל לבחון אפשרות של התגיירות ועליה. משום מה מכל צה"ל הגיעו למסקנה שרק אני מתאים ללוות אותם למרות שלא היה לי כלל קשר לא לבמחנה ולא למשלחות, אבל ידעתי ספרדית ולאדינו. ליוויתי אותם בעניין רב, הם נראו מבולבלים למדי ולמיטב ידיעתי החליטו להישאר במיורקה. לבסוף, מעניין שהחוט המקשר בין המאמר הראשון עליי בעיתון במחנה לספרי האחרון הזה (לעת עתה) הוא דווקא האנוסים. האנוסים גם היו מאוד רגישים לתופעות גזענות, כי הם סבלו מגזענות מצד היהודים שראו בהם נוצרים ומצד הנוצרים שראו בהם יהודים. כך גם אני ראיתי עצמי שונה ומשקיף מהצד כמזרחי בסביבה שהייתה כמעט כולה אשכנזית וכיהודי בסביבה שהייתה כמעט כולה נוצרית.

כבר כתבתי על כך כיצד בעלת הבית שהשכירה לי חדר עם עוד חבר בבית משפחתה בבית הכרם בירושלים רצתה להכיר את אבי, כי הייתי רק בן 17 כשהתחלתי ללמוד באוניברסיטה והיא רצתה לאשש את תקבולי עשרות השקלים שקיבלה כל חודש. אבי הטריח את עצמו מחיפה הרחוקה והפסיד יום עבודה וכשהגברת הנכבדת גילתה שהמבטא של אבי מזרחי היא שאלה אותו "ומאיפה הילד?" ולכך ענה אבי בלי שום אירוניה: "הילד ממצרים **אבל** הוא בחור טוב". כלומר הגזענות מחלחלת גם בשאלה וגם בתשובה. אתה מקבל תסמונת של קורבן בתת מודע שלך וצריך להצטדק על כך שנולדת במצרים. אך זה היה רק עם אבי כי אני מעולם לא הצטדקתי/הסתרתי את מוצאי... האמנם? אף פעם לא התנדבתי לספר על כך ומעולם לא כתבתי על כך בקורות החיים שלי, אלא רק לאחר שהפסקתי לעבוד. אך גם לא הסתרתי זאת, גם זה משהו. ואם כבר מדברים על שם, וללא כל קשר עם בעלת הבית שלי מבית הכרם מדוע בית המשפט מדבר על מבחן בוזגלו ולא על מבחן בוגוסלבסקי? שופט בית המשפט העליון אהרון ברק, אז היועץ המשפטי לממשלה, טבע את המושג כשאמר "דין ידלין – כדין בוזגלו". זה פורש בזאת שאין הבדל בפני החוק בין החזק לחלש, בין האשכנזים הותיקים למזרחים העולים החלשים. האם אין בכך קונוטציה גזענית, מתנשאת, שפשוט העם, DUPONT הישראלי, הוא בוזגלו מרוקאי ולא בוגוסלבסקי אשכנזי, אם כי ייתכן ובוזגלו הגיע מקזבלנקה הוא דוקטור לפילוסופיה עם שפת אם צרפתית. כל אדם שטובע משפט כזה אמור לדעת שגדול הפיטנים במאה העשרים של יהדות מרוקו היה דוד בוזגלו, כל מי שמשתמש עדיין במושג אמור לדעת שד"ר מאיר בוזגלו הוא אחד מגדולי הפילוסופים בישראל, מרצה לפילוסופיה באוניברסיטה העברית. שחיים בוזגלו הוא אחד מגדולי במאי הקולנוע והטלוויזיה בישראל. שמקור השם בוזגלו הוא כנראה בעל המוט או בעל השליטה. הוא יכול לקרוא על כל הבוזגלו ועל אמירה ומאור בערך בוזגלו בויקיפדיה. אני מתאר לעצמי שיש פשוטי עם ששמם בוזגלו, אך יש אולי לא פחות פשוטי עם ששמם ברק, בייניש או בוגוסלבסקי... אז למה דווקא בוזגלו? מה יש בשם? אולי בכלל יש בוזגלו שעיברת את שמו לברק? אז הוא כבר הפסיק להיות אדם פשוט? אבל אנשים אוהבים להכליל, פשוטי העם נקראים בוזגלו, "הכל שפיט", מי שמתנשא כלפי המזרחים והבוזגלוס אולי גם מתנשא כלפי הכנסת ורואה בבית המשפט העליון מוסד מורם מעם, שאולי יש בו נומרוס קלאוזוס למזרחים וערבים, אולי יש לו אג'נדה, אבל כל מי שמעז לתקוף או אפילו לבקר אותו הוא אנטי-דמוקרט, פשיסט, פטישיסט ופוצ'יסט, ובקיצור לא שייך ל"כת" הנכונה, עם השם הנכון, היוניות הנכונה, המוצא הנכון, מסלול הקידום הנכון, נישט פין אינזערע...

מקור השם בוגוסלבסקי הוא בן עיירה קטנה באוקראינה ששמה בוגוסלב ופירושו בשפות הסלביות "תהילת אלוהים". אך אפילו אם אותו בוגוסלבסקי מגיע מהעיר הגדולה במזרח אירופה ששמה מתחרז עם CROOGE אין זה עושה אותו יותר או פחות פשוט מבוזגלו. מה עוד, שבמסעותי במזרח אירופה הגעתי לאותן ערים שסיפרו לי עליהן דודות חסודות ניסים ונפלאות על יופין, פארן ותרבותן, אך גם בשנות האלפיים אין מה להשוות בינן לבין קהיר האירופאית, התרבותית והמזהירה מראשית שנות החמישים לפני שהשבאב שרף אותה... אבל היהודי המצרי צריך להצטדק על מוצאו ולהגיד שהנער הוא בחור טוב... תופעה מקוממת בגזענות היא שזו מחלה מדבקת ובמקרים רבים מי שהתייחסו אליו בגזענות מתייחס אף הוא בגזענות ובהתנשאות כלפי אחרים. כולנו מכירים את המערכון האגדי של אריק איינשטין ואורי זוהר (קישור) על גלי העליה כשכל גל התייחס בהתנשאות לגלים החדשים. אבל זה לא בדיוק כך, היו עליות שהתייחסו בגזענות הכי גדולה למזרחים ואלה לא היו דווקא היקים, האנגלו-סקסים או

הרוסים שבאו מהתרבויות הכי מתקדמות בעולם. ככל שהארץ היתה יותר נחשלת ויהודיה סבלו יותר מאנטישמיות ומהשואה הם התייחסו יותר בהתנשאות ואף בגזענות כלפי המזרחים, במעין קונפנסציה/פיצוי על הסבל שהם סבלו.

ניתן אולי לכנות זאת תסמונת הקורבן או בכל מיני שמות מדעיים כאלה ואחרים, אך זה היה פתטי לראות את מי שבא מערים שהן חיקוי עלוב לפריז מתייחס בהתנשאות ליהודי מצרים או צפון אפריקה ששפת אימם היתה צרפתית והם גדלו בתרבות הצרפתית ובהרבה מקרים היו תרבותיים פי כמה מהמתנשאים. הגיחוך הכי גדול היה שעם עלותנו ארצה קיימו ערבי מפגש בין מזרחים עולים חדשים לאשכנזים עולים חדשים על מנת שיספגו קצת תרבות וילמדו משהו מועיל. ואותנו ציוותו לגמרי במקרה עם משפחה אשכנזית ממצרים, שכנים שלנו בקהיר, שלא היה בינינו שום שוני תרבותי כי כולנו גדלנו על התרבות הצרפתית. לימים נסעתי עשרות פעמים ואף גרתי לתקופות שבמצטבר הגיעו לשנים בעיקר לפריז שם עשיתי תואר שני ושלישי ולארצות הברית – ניו יורק, סן פרנסיסקו ולוס אנג'לס, אך גם לברלין וללונדון. הם כולם מרכזים תרבותיים מהשורה הראשונה, נהניתי הנאה בלתי רגילה מהמוזיאונים ומההצגות, מהקונצרטים והאופרות, שראיתי מדי ערב ובסופי השבוע פעמיים ביום. הרגשתי בבית בכל המקומות האלה כי ספגתי את תרבותם עוד בבית (פרט לברלין כי למדתי גרמנית בשלב מאוחר יותר). ודווקא הותיקים מארצות אלה לא התייחסו אליי ולמזרחים אחרים בהתנשאות, אפילו לא הרוסים שבנו את המדינה. לאירופה המזרחית הגעתי בשלב הרבה יותר מאוחר אחרי נפילת מסך הברזל ועריה נראו כל כך רחוקות מהדימוי שניסו להשוות הותיקים שעלו מארצות אלה, רק הם, כי חלק מהבנים והבנות שלהם היו צברים לכל דבר ולא התיחסו בהתנשאות כי אם בחביבות ובחיבה, עד שתהיתי – שאולי הם שידרגו את הפאר ואת התרבות בדיעבד, אולי הם דווקא צודקים והקומוניסטים הם אלה שהרסו הכל, או שאולי אני מדמיין את הפאר של קהיר האירופאית מהמוח הקודח של ילד בן 7 שלגביו נראה הכל כה קסום ומשום כך אני לא מבקר מאז בקהיר כדי לא להתאכזב.

במקום אחר בספר אני מתייחס לשלל המושגים הנאורים שיונים כינו בהם מזרחים – מנאנדרטלים, מטפסים על עצים ועד מנשקי קמעות, ובמחשבה שניה אולי הם צודקים – כי כמזרחי נאנדרטל אני מסרב להשתמש בטלפון "חכם" ומשתמש בטלפון לחרשים שניתן רק לדבר בו בטלפון אבל שומעים בו מעולה. אני מצלם במצלמת כיס ולא בטלפון החכם כי התמונות יוצאות הרבה יותר מוצלחות, לא משתמש בפייסבוק למרות שאני רשום בו בשביל להפנות את המתעניינים (אחד לעשור) לאתר שלי כי בזמן שקוראי הפייסבוק עסוקים בהחלפת מסרים ומחמאות אני קורא מחזות של צ'כוב במצוותה של שרת התרבות שלנו, שדורשי טובתה ממשיכים לקרוא לה בשמה המרוקאי המקורי סיבוני, אך מה יש בשם? אני אפילו קורא ספרים מודפסים בלבד למרות שאני כותב רק ספרים דיגיטליים.. – אנומליה שנובעת מהרגלים מגונים מילדות ומנוחות הוצאה לאור של ספרים דיגיטליים בני 600 עד 1566 עמודים כל אחד, בלי עורכים והוצאות. אני מרבה להשתמש באינטרנט, אך אחד הבודדים שממשיכים לשלוח מיילים (של כמה עמודים כל אחד במקום חצי שורה בווטסאפ או 140 תווים בטוויטר) ובמחשב נייח ולא נייד כי יש לו מסך רחב שבו אני יכול לקרוא ולכתוב בצורה נוחה. אני לכן ממש נאנדרטל מטפס על עצים, שגם כשהוא כותב מחזה לראשונה בחייו יוצאת לו יצירה של חמש מערכות בסגנון קלאסי כפי שנאנדרטלים היו כותבים במערותיהם.

הגזענות והדיעות הקדומות מגיעות גם למערכת החינוך ואתאיסט מוסבר כאנטי-דתי, פירוש שקרי ומגמתי, כי כולנו יודעים שאתאיסט הוא אחד שלא מאמין באלוהים אבל הוא בוודאי לא אנטי-דתי ובמקרים רבים יש לו הרבה כבוד לדת ולכתבי הקודש. אבל זה מגביר את הלכידות של הדתיים כמו שהגזענות כלפי המזרחים מגבירה את הלכידות של חוגים מסוימים ביונים, שמפחדים מאוד מכך שמספרם הולך ומתמעט כי דווקא המזרחים שבאים מארצות ערב מתמצאים אולי הרבה יותר טוב בסוגיות הסכסוך ובמנטליות אזורית בבואם מאותן התפוצות. אז לכן מכנים אותם נאנדרטלים עושים להם דניגרציה, כי מי שלא חושב כמונו בהכרח מפגר, פרימיטיבי, לא נאור, נישט פין אינזערע. אך לא רק נגד המזרחים הם מדברים, גם נגד המתנחלים הפשיסטים והקלגסים, נגד הדתיים שכולם חשודים ברצח רבין כי בן בליעל דתי רצח אותו, נגד מנהיגי הליכוד שעמדו על המרפסת, עושים הכללות, בזה הם מצטיינים. ועל מנת שלא יאשימו אותי שגם אני עושה הכללות אני אומר כאן ועתה שאני מתכוון רק לחוגים מסויימים. וכאן הם מנכסים את רבין שהיה בכלל נץ מתון והופכים אותו עם מותו ליונה צחורה. אך גם אנשי הימין צריכים להגביר את הלכידות וכשהם שומעים שהערבים נוהרים לקלפיות הם נוהרים לקלפיות בשאגות ביבי ביבי ומעלים אותו שוב לשלטון לעוד ארבע שנים. הגזענות, השיסוי והדיעות הקדומות פושים בכל – אצל הדתיים, החרדים, הערבים, הימין והשמאל, רק שלא כולם צבועים באותה מידה ומדברים בכפל לשון וגם על כך מוקדשים כמה פרקים בספר.

הדבקת תוויות בימנים, שמאלנים, ערבים, יהודים, זאת גזענות לשמה. כך למשל, שהמזרחים מנשקי קמעות, בשעה שאני מתאר לעצמי שיש לא פחות אשכנזים שמנשקים קמעות, מאמינים בנחמן מאומן, שהרבי מלובביץ' הוא המשיח, שהדולר שהוא בירך יעזור לנו, שהפתק ששמנו בכותל יושיע אותנו, אבל אל תבלבלו אותנו בעובדות שגם קלינטון שם פתק וכמוהו כמעט כל אזרח או תייר שהיה בכותל. למרות שאני לחלוטין לא מאמין בקמעות, גם אני

שמתי פתקים בכותל, לפעמים זה "עזר" ולפעמים לא, אבל זה כנראה לא היה קשור כלל לפתק, כי הרי אני לא מאמין באלוהים. אז למה שמתי פתק, בראש וראשונה בשבילי, בשביל להגביר את הביטחון העצמי שלי שלפני ניתוח חשוב אני אאמין שהוא יעבור בשלום. בצוק העיתים כשהמצב הגיע לעברי פי פחת לקחה אותי אשתי למערת אליהו הנביא. זה נתן לי חיזוקים בדיוק כמו כשאני שומע את האריה מתוך טורנדוט – VINCERO, וכמו שדברי העידוד מהילדים ומאשתי עזרו. זכותו של כל אדם לנשק כמה קמעות שהוא רוצה אם זה עושה לו טוב וזאת רשעות לשמה להדביק לו תווית של ניאנדרטל כי הוא מנשק קמעות. אני בטח לא קתולי אבל כשהיינו בטיול בלורד משחתי מים קדושים לכתף שלי שנשברה ולא נתאחתה וזה כמובן לא עזר. גם לוין ב- "אנה קרנינה" מספר על האליטות שמאמינים באמונות תפלות. זאת ועוד, בברית של אחד מנכדיי שהתקיימה במסעדה אופנתית בתל אביב ראיתי פתאום שמגיעים כל שועי הארץ, טייקון וטייקונה, זוגות זוגות כמו בתיבת נוח. התפלאתי מה פתאום שיבואו לברית של הנכד שלי אחרי שאני כותב כל כך הרבה נגדם. אך נוכחתי לדעת במהרה שהם לא באו אלינו כי אם לאולם צדדי שם הרצה אחד מה"באבות" שהרביץ בהם דברי אלוהים חיים. כשנוחי דנקנר התייעץ עם הרנטגן אף אחד לא מצא בכך פסול, כי הוא אולי תרם תרומות למוסדות של הגזענים המשתלחים נגד מנשקי המזוזות הנאנדרטלים ובכל מקרה הוא משלנו. אבל כש"בוזגלו" הולך לרנטגן או לבאבא לקבל ממנו עידוד הוא עושה זאת כי הוא פרימיטיבסקי מנשק קמעות מטפס על עצים. אוי לכפל הלשון ולצביעות בשיח של יונים אלה, שדבריהם נשמעים כשיח עורבים, ואבוי לצביעות של אלה המדברים על זכויות האדם של הערבים ורומסים את הזכויות של המזרחים.

אני מונע ממניעים מנוגדים לחלוטין לאלה שרוצים לשסות ולהפריד בעם. אני מנסה למצוא את מה שמאחד ולא את מה שמפריד. יש דימיון מדהים בין הפולקלור, השירים וסיפורי העם היהודי היידי והלאדינו. ממה שאני שומע זה גם דומה לפולקלור ולסיפורי העם של המרוקאים והעירקים. הספרים שכתבתי הם עם ראייה קוסמופוליטית, גם בין העדות של היהודים, גם בין העמים האירופאים, וגם בין עמי העולם שאני סוקר בספריי – בערב, בהודו, יפן, סין ואפריקה. אני מאמין שניתן להגיע להרמוניה בין 99% מהאנשים בישראל מכל העדות והדתות, כך שיוציאו מהכלל רק קיצונים חרדים, מתנחלים קיצונים, יונים וניצים קיצוניים, מנהיגות ערבית מתלהמת וכמה אלפים של נוהים אחריהם, טייקונים ועושי דברם בממשל ובפוליטיקה שהם בוודאי לא רוב אנשי העסקים, בטח לא ברוב תעשיית ההיי טק, לא כל העשירים המופלגים, כורטהיימר, באפט או שווד, רק המושחתים והנצלנים שבהם.

אני לא נמנה על חסידיו של ברק אובמה שיכול היה לעשות גדולות ונצורות ולהפוך את אמריקה למדינת רווחה עם צדק סוציאלי וכלכלי, שיכול היה להפנים את לקחי משבר 2008 שעל גליו נבחר לנשיא ולא עשה כמעט דבר, שלא כינה טרור איסלמי פונדמנטליסטי בשם המפורש בשביל לא להעליב אף אחד ובכך לא איפשר את איבחון הבעיה, שלא גילה אהדה רבה לישראל בלשון המעטה. אך בדבר אחד אני מעריך אותו מאוד – כיצד בניגוד לכל הציפיות הצליח להגיע למשרת הנשיאות עם הצבע ה"לא נכון", ה"משפחה" הלא נכונה וה"שם" הלא נכון. למה ברק חוסיין אובמה שמר על השם למרות הגזענות, האבא הקנייתי השחור, השהות בארצות מוסלמיות? אפשר להסכים איתו או לא אך הוא בהחלט ראוי להערכה על אומץ ליבו לשמור על שמו "המוזר ולא וואספי" ולא להתכחש למורשת, למשפחתו ולגזעו. למה בישראל בעל שם או חזות מזרחית כבר חוטא באי אמינות עוד לפני שפתח את הפה, כשהוא מחפש עבודה לעומת אחד עם שם אשכנזי? אני יכול לספר על חוויות רבות שהיו לי באופן אישי בגלל שמי ומוצאי. כמו למשל ראיון עבודה שהיה לי למשרת עוזר של מנכ"ל אחד הקונצרנים הגדולים במדינה, שהתאמתי מאוד לכישורים המבוקשים לפחות במודעה, אך המנכ"ל לא שאל אותי מילה על השכלתי וקישוריי, רק רצה לדעת מה מקור השם שלי, מאיפה עליתי ארצה, איפה גרתי בחיפה – בהדר או בכרמל, האם למדתי בריאלי (אך לא שאל אותי על אינסאד – האוניברסיטה הטובה ביותר למנהל עסקים באירופה ואחת הטובות בעולם), מה בדיוק עשה אבי (הוא פרש, אך מה הוא עשה לפני שהוא פרש? הוא היה פקיד זוטר, אהה, אהה, אני מבין...), אילו אנשים חשובים אני מכיר, מה הקשרים שלי וכו'. והוא קיבל לתפקיד את בנו של השר הכי חשוב במדינה, בזכות כישוריו/קשריו...

"יש לי חלום..." שבו לא תהיה יותר קונוטציה שלילית בישראל לשם מזרחי או ספרדי, לבוזגלו, בטיטה, בוסקילה, ספורטא, סווידה, סעידה, אבולעפיה, אלפנדרי, אפללו, נגר, נחייסי, נעים, חייט, חמו, חכים (אסנת חכים שינתה את שמה לג'יזל סילבר) וזה יהיה בדיוק כמו שמות של ברק, לב, נתניהו, הרצוג, גיל, גליל, גלילות, שמגר, תדמור העבריים ובוודאי כמו שמות אשכנזיים של לנדאו, בוגוסלבסקי, שניידר, צימרמן, לינדנשטראוס, פלדנקרייס או ורטהיימר. ושלא יספרו לנו על הפטור מגזענות שיש לתשובה, רקנטי, בינו או שועי ארץ אשכנזים ומזרחים, הכסף מוחל על המוצא, בדיוק כפי שאנטישמים התחתנו עם יהודים עשירים כקורח למרות בעיות טוהר הדם, הגזע והדיעות קדומות. תודה לאל שכיום יש אחוז ניכר של נישואים בין עדתיים ואין להשוות את הדיעות הקדומות שהיו בזמנם של הוריי כשעלו ארצה והיה נומרוס קלאוזוס של שניים לשרים ספרדים, לא חס וחלילה בגלל המוצא רק בגלל הכישורים, כמו שכיום בבית המשפט העליון אין יצוג נאות לספרדים, מזרחים וערבים רק בגלל הכישורים, וכנ"ל במשרות הבכירות באקדמיה שגם שם שופטים רק על פי כישורים. אבל מה לעשות שהאחים ובני המשפחה

בצרפת ובאמריקה הגיעו לעמדות הכי בכירות. אבל יטענו הגזענים כי המזרחים המוכשרים היגרו למערב והלא יוצלחים עלו לישראל. הו, עד כמה ניתן להפליג בגזענות ובהשמצות ולהמציא מציאות מדומה בשביל להוכיח תיאוריות גזעניות שלא מתבססות על עובדות מדעיות... בזמנים שאחנו בני השבעים התחתנו כמעט ולא היו נישואי "תערובת", היה כמו אצל החרדים שאם אתה גרוש או אילם או מאותגר שכלית אתה מתחתן עם מזרחית אבל לא עם מלח הארץ. כך למזרחים (ובטח אם היו דלפונים) כמעט ולא היה סיכוי להתחתן עם בחורה מבית טוב, בוודאי אם היתה להם חנות גלנטריה בדיזנגוף שזה הרי סימן לייחוס. גם אם הם היו אקדמאים, גם אם הם היו מוכשרים.

היו כמובן משפחות בלי דיעות קדומות כמו ההורים של אשתי, אך הם היו מיעוט שבמיעוט. כך בין החברים שלי כמעט ולא היו נישואי תערובת – התחתנו לובים עם סורים, מזרחים עם ספרדים, עירקים עם תימנים, לכל היותר רומנים עם מצרים, אבל ממש נישואים בין עדתיים כמעט ולא היו. תודה לאל שבדור של הילדים שלנו בני הארבעים ומטה יש כבר הרבה מאוד נישואי תערובת ואומרים שזה אפילו שליש, אם כי אין סטטיסקות, אבל הכלה אם היא אשכנזיה שומרת במקרים רבים על השם האשכנזי שלה בלי התוספת של שם החתן (לחיות אתו זה בסדר, זאת כבר התקדמות, אבל לא להיקרא בשמו). כמובן שיש מעט אמיצות שנקראות אמר, בוסקילה או נגר. לא ידוע לי על מקרים רבים שבחורה מזרחית שהתחתנה עם בחור בשם בוגוסלבסקי, שניידר או צימרמן בחרה לשמור את שם הנעורים שלה או אפילו להוסיף אותו כשם שני. כמובן שיש כמה אמיצות שאף שמרו על שם הנעורים בטיטו.

מעניין אם נעשו מחקרים האם הילדים של יוצאי ארצות מזרח אירופאיות מסוימות שבמשפחותיהם התנהגו בהתנשאות ובגזענות כלפי המזרחים אכן התחתנו בנישואי תערובת ועד כמה ילדיהם כותבים את עיקר דברי הנאצה נגד המזרחים. אך כבר נעשו מחקרים רבים המוכיחים שאם אתה אומר בטיטו או בוזגלו אתה לא חושב על שופט עליון או פרופסור בטכניון. אני גם לא מאשים אותן כי זה עלול להפריע להן בקריירה, כמו שאני האחרון שאזרוק אבן על בוגזלו המעברת את שמו לבוקר. הרי גם גיבור המחזה שלי עיברת את שמו מבוסקילה לדורון. ולמה בוסקילה, כי היו לנו במשפחה שמות רבים ומגוונים כמו בוסקילה, בנזקן והררי ממוצא מצרי מדורי דורות, סורי או מרוקאי, כמו גם עם שמות כהנטוור מאוסטריה, קורי מטורקיה ממוצא ספרדי, סימון מלאריסה ממוצא יווני, או קלומיטי ואיזאק. לא פלא שהילדים מנישואי התערובת יוצאים כל כך מוצלחים – ידוע גם בטבע שהעירובים מאוד מוצלחים... אלא אם כן אתה מעדיף כלבים גזעיים. הנכדים של החברים שלי הם מהורים ממוצא תימני, ייקי, פולני, רוסי, בלקני, ספרדי ואמריקאי. הנכדים שלי ממשפחות שבאו מעשר מדינות מארגנטינה עד ליטא, מעירק עד רוסיה, מרומניה ועד מצרים. ואני תורם למשוואה את המוצא הספרדי, פורטוגלי, טורקי, יווני, איטלקי, את הלידה במצרים, את התרבות הצרפתית שהיא גם שפת האם, על פי תולדות משפחתי כפי שחקרתי מקוריה ועד חיפה.

עוד כמה מילים על הפן האישי. כבר התייחסתי בהרחבה בספריי ובמאמריי כיצד בניתי אירוע שלם על הערות גזעניות ששמעתי מאנשי עסקים על מזרחים וכיצד אירוע זה עורר הכי הרבה הדים בכיתות שבהן לימדתי, כשאני היחידי שכתבתי על כך אירוע. גם על הבדיחות הגזעניות והפוגעניות כנגד מזרחים שממשיכות לזרום בכל דרך ואני בין היחידים שמתקומם כנגד זה. גם סיפרתי כיצד דווקא היונים שהכי רגישים לסבלם של הערבים בישראל הזדעזעו כאשר נודע להם שבשכונת יוקרה שבה הם גרים עוברת לגור משפחה ערבית, כי אותו עיקרון של שתי מדינות לשני עמים – הם שם ואנחנו פה – צריך לפעול כנראה כלפי מקום המגורים שלהם, כי רחמנא ליצלן זה יכול להוריד את מחירי הוילות שלהם. אני לא רוצה אפילו לחשוב מה היה קורה אם הבן שלהם היה רוצה להתחתן עם ערביה או להיפך. גם יפי הנפש שמפגינים בזכות המהגרים להישאר בישראל מעדיפים כנראה שזה יהיה בדרום תל אביב ולא בצפון תל אביב, כי הם טובים על חשבון החלשים. ואני לא מתייחס לאירועים מהעבר הרחוק עם גזענות במערכת החינוך שרצתה להפוך את המזרחים למסגרים בלי לתת להם כל אפשרות ללמוד לימודים עיוניים, או על ההורים של הצבריות המאוהבות במזרחים שעשו להן את המוות כי הם "לא משלנו", גם אם היו אקדמאים ועם משרות טובות. בחוק הלאום דובר הרבה על האפשרויות להקים ישובים קהילתיים רק ליהודים (או רק לערבים) ובסוף הוחלט להסיר את החרפה. אני גורס כמובן שאין להדיר אף אזרח או מהגר משום שכונה וכל אחד יוכל לבחור לגור איפה שירצה. אבל אלה שדיברו על זכותם של הערבים לגור בישובים קהילתיים לא שמו לב שלא מאפשרים במקרים רבים למזרחים לגור בישובים אלה. זה לא נעשה בחוק או בכתב, אלא ברמיזות ובפועל.

כבר ציינתי שאני נחשף לגילויי הגזענות בארץ כי "אני לא נראה מזרחי" ובחו"ל "כי אני לא נראה יהודי". כך סוכן ביטוח שלנו ששמע שאנו עוברים לגור בשכונת דניה בחיפה ניסה לשכנע אותנו לעבור לישוב קהילתי לא רחוק מחיפה, שם כולם "אאא" – כשתהיתי למה הוא מתכוון, הוא הסביר שכל בעלי הבתים שם הם אקדמאים, אמידים ו... אשכנזים. הסברתי לו בלי כחל וסרק שלא אסבול התייחסות גזענית מעין זאת וסילקתי אותו מהבית ומהביטוח. זה שבשכונה שבה אני גר אין כמעט מזרחים לא נובע מהדרה כי אם בגלל זה שלרוב המזרחים לא יכולים להרשות לעצמם לגור בשכונות יוקרתיות. האם בשל כך עלי לגור בשכונות יותר "עממיות" ומעורבות? לא – אם אני לא

מתייחס לנושא כבעל חשיבות עליונה, אלא דווקא לאיכות החיים באותה השכונה, היותה כפר בתוך עיר ועם תושבים אחרים שיש בהם מכל הסוגים והמינים – אך גם חברים טובים ולא סנובים ששופטים את חבריהם על פי תכונותיהם ולא מוצאם, גודל הארנק שלהם ובית הספר שבו הם למדו. יש גזענות כיום, אבל היא אינה חזות הכל!

ב- 2016 היתה מהומה רבה כאשא אחד מאושיות התרבות בישראל (אני לא משתמש בשמות המלעיזים בספר זה כי השם באמת לא חשוב, חשובה התופעה שכבר מזמן הפכה לוירלית של השתלחות במזרחים שדבקים במזרחיותם ושאינם יונים צחורות) כתב את הדברים הבאים בפוסט בפייסבוק (עוד סיבה למה אני לא משתמש בפייסבוק או בטוויטר כי בלהט הרגע אתה יכול לכתוב שטויות או דברי בלע שאתה מתחרט עליהם, בה בשעה שבמאמר או בספר זה קורה הרבה פחות): "לכל הזווידות והכחלונים, הש"סניקים מחד והקשת המזרחית מאידך והיללנים המקצועיים מן המזרח: בפעם הבאה שיהיה לכם התקף לב, וותרו על הצנתור ושימו רגל של תרנגולת על הראש – תרופת הסבתא שלכם. בפעם הבאה שאתם מצטנפים בממ"ד כשנופלים לכם טילים על הראש, התעלמו מ"כיפת ברזל" ותגידו תהילים או חכו לרחל אמנו שתגן עליכם. בפעם הבאה שתרצו להביא ילד לעולם ותתקשו בכך, ותרו על שירותי ההפריה המתקדמים של בתי החולים וצאו לגליל להקיף שבע פעמים את קברו של של הצדיק הבבא קוסאמה. בפעם הבאה שאתם רוצים לפרסם את הגיגיכם, עזבו את המחשב, את התוכנות והאפליקציות שפותחו בסטארטאפים מתקדמים בארץ וחזרו לכתיבה על קלף, לאיתות עם מדורות ולתקשורת בצעקות (את זה בעצם אתם עושים ממליא). בפעם הבאה שתחתמו על מכתב או פרסום כלשהו לא צריך להתעקש להוסיף את התואר דוקטור שאתם כל כך מאמינים בו מאוניברסיטה שאתם בזים לערכיה. בפעם הבאה שאתם מנאצים כל כך את התרבות המערבית שהביאה אותנו לכל הפיתוחים וההצלחות הללו אותם חזו ואליהם שאפו מייסדי המדינה הזאת, בפעם הבאה שאתם קוראים להרוס את כל אלה ולחזור אחור, בפעם הבאה שאתם לועגים לכל מליוני ה'מזרחים' ה'משתכנזים' כדבריכם שראו את הצורך בקידמה, בתפיסה מודרנית של החיים שלהם בארץ, שהלכו עם הזמן להיטיב את מצבם ואת מצבה של המדינה, אנשים טובים שלא עוצרים בבכיות ונהיות ובטכניקות 'חלוקה' מלאכותיות, שסומכים על עצמם כדי להתקדם ומתקדמים נהדר, בפעם הבאה שתהפכו כל הבעת דעה אחרת ל'התנשאות' ו'גזענות' כדי ללבות יצרים ולנסות להרוויח עוד כמה נקודות עלובות ברווחים הפוליטיים והכלכליים שלכם, שימו רגל של ארנבת או ערלה של תינוק על הראש וחכו לנס." כה אמר חסדאי, או חכם מימון הנאור...

אפשר לענות לו בשני אופנים - הקצר והארוך. בקצר, ניתן להגיד לו: "בפעם הבאה כשאתה רוצה לכתוב דברי בלע – תשתוק!". בארוך, ניתן לנתח את דבריו ולשים אותם בקונטקסט של גל הגזענות הפוקד אותנו דווקא מאושיות התרבות, שאני כותב על כך רבות, לרבות מה שחוויתי בדירקטוריונים (כי הרי אני לא נראה מזרחי ובפניי ניתן להתבטא בחופשיות). אני בחרתי לכתוב לידידי יהושע סובול ולהתייעץ איתו איך להגיב אם בכלל, וכך כתבתי:

יהושע שלום רב,

אני פונה אליך בבקשת עצה. אני יכול לכתוב מסה, מאמר ארוך או פרק בספר בנושא זהות ושמות במישור הציבורי והאישי. זה יכול להיות בעברית או באנגלית. נראה לי שאני יכול לתרום לשיח הציבורי בנושא זה שהפך להיות אקוטי ואקטואלי מאוד לאחרונה, בגישה חיובית המדגישה את המאחד לעומת המפריד בין כל מרכיבי האוכלוסיה בישראל, **למעט השוליים הקיצוניים:** מקרב החרדים - בעיקר המנהיגים הרוצים לשמר את הבידוד ההשכלתי; הניצים - בעיקר נוער הגבעות, המחתרות ומבעירי האנשים והמסגדים; היונים - תומכי BDS, פוסט ציונים ושונאי יהודים; העשירונים - בעיקר המרכיבים במאון ובאלפיון העליון המתנגדים למיסוי ושיוויון ותומכים בטייקונים; הערבים הישראלים - בעיקר המנהיגים המתנגדים לשילוב, דו-קיום ושירות לאומי; עובדי השירות הציבורי - למעט חוצי הקווים המוכרים את נשמתם לכל המרבה במחיר; מזרחים - למעט חדורי שנאה וקנאה פתולוגיים לאשכנזים ולתרבות אירופאית; אשכנזים - למעט מתנשאים הרואים את האחר ובייחוד מזרחים ניצים כניאנדרטלים, נחותים, מנשקי קמעות, שונאי קידמה; דתיים פונדמנדליסטים - הרואים כל חילוני כאנטי דתי, כל להט"ב כסוטה; חילוניים - שלא מוכנים לקבל את הרב גווניות והפסיפס ממנו מורכבת ישראל... אני רואה את מדינת ישראל כיצירה מופלאה, ייחודית במינה בעולם, החיה בהרמוניה מדהימה בהתחשב בתנאי הסביבה הקשים, ואני החלטתי להיחלץ להגן על שמה בעולם בעיקבות העליהום והדיסקרטיציה בעולם ובעקבות המפחידנים והסכסכנים הרוצים להנציח את שלטונם ככל שיגבר הפירוד בעם ותיווצרנה שנאה וקנאה.

אני מרבה להתייחס לסוגיות אלה בספריי החדשים ובמיוחד בספר CORY'S COSMOPOLITAN CUTLTURAL CREDO ובספר "מסות, זכרונות ומאמרים על נושאים כלליים ואישיים". אבל לאחרונה אירעו גם מספר אירועים שאני אתייחס אליהם. אתייחס גם בנושאי זהות וגם בנושאי שמות, גם בהיבטים ציבוריים וגם בהיבטים אישיים, באנגלית או בעברית. לא נראה לי שיהיו הרבה קוראים לספרים שלי, למרות שהם התקבלו ברצון בהרבה אתרים של אוניברסיטאות ומוסדות בארץ ובחו"ל, אבל כשמוטת הקשב הממוצעת היא כיום מחזה

של שעה ורבע, שבע דקות בין הודעה להודעה בפייסבוק או בסלולרי, מסרי טוויטר של 140 סימנים וכדומה, אין רבים שיקראו ספרי הגות של יותר מאלף חמש מאות עמודים, למרות תוכן עניינים מפורט המאפשר לקרוא ברמה של עמוד או מספר עמודים כל פרק ופרק. הכלי היעיל ביותר הוא אם כן מסה או מאמר ארוך של כמה אלפי מילים. בעבר כתבתי מספר מסות כאלה שהתפרסמו באתר NEWS1 של יואב יצחק, אחרי שאף עיתון או אתר לא היו מעוניינים בהם, למעט "הכיוון מזרח" של יצחק גורן. הם דנו בנושאי תיאטרון, מזרחיות, ביקור הגברת הזקנה, תרבות הלאדינו וכדומה. כמו כן פרסמתי פרקים בספרים של קבצים כמו ב- "אחריות ציבורית בישראל" יחד עם מיטב האקדמאים, וגם בחו"ל. אני מעוניין אם כן לפרסם את המסה בספר שהוא קובץ או בחוברת המכילה מסות, או בעיתון רציני שמחפש מסות מעניינות לגליונות החגים שלהם. יש לי את הכל ברמה של ראשי פרקים וקטעי פרקים ואני זקוק לכמה ימים על מנת לכתוב את המסה. האם יש לך רעיון לאן לפנות, אם בכלל?

מה ההבדל בין גזענות לבין ביקורת לגיטימית? כשמישהו אומר שהיהודים, ומשתמע כל היהודים, רצחו את ישו, מתנשאים, רמאים, שותים דם של ילדים, גנבים וכדומה הוא גזען, מה עוד שמרבית הטענות הן עלילה מרושעת וחלקן (כמו מתנשאים) אולי נכונה לגבי חלק מסוים אבל צריך להוכיח שהיא נכונה לגבי כל היהודים ובצורה מובהקת לעומת מתנשאים מוסלמים, נוצרים או הוטנטוטים.

כל מי שאומר **ש"כל הזווידות והכחלונים"**, לא זווידה אחד או כחלון אחד, לא מחצית הזווידות והכחלונים, **כולם, ומשתמע כל המזרחים ובעלי השמות המזרחים**, "הש"סניקים" (כמו היהודים) - כולם, **"הקשת המזרחית" - כולם**, **"היללנים המקצועיים מהמזרח"** (ובעגה "מזרחית" - "למה מה?" אין יללנים מקצועיים אשכנזים) **כולם אבל כולם** "ברגע שיהיה להם התקף לב שיוותרו על הצנתור ושישימו רגל של תרנגולת על הראש" (**או קמע? או מגן דוד? או פתק בכותל כמו הרצוג וקלינטון? או דולר של הרבי מלובביץ' המזרחי?**) - "תרופת הסבתא שלכם" (הסבתא הכחלונית והזווידית, לא הסבתא השניידרית או הצימרמנית). קביעה זאת מציבה סטיגמה על המזרחים, לפחות על אלה ששמם כחלון וזווידה, אבל כולם (?), נהיה זהירים ונשאל כמה מהקוראים חושבים שהסטיגמה היא על **מזרחים**, גם אם לא כל המזרחים, אבל על רובם או לפחות רבים מהם, כי הרי הכותב הנכבד לא דיבר על הדולר של הרבי מלובביץ' אלא על הזווידות..

כלומר, הגזענות ואני זהיר ולא אומר שהכותב הוא גזען, פשוט מה שהוא כותב זו גזענות, הגזענות היא **בהכללה**. אפשר להגיד שמישהו הוא יללן מקצועי, אפשר להגיד שמישהו מש"ס חובב באבות, אפשר אפילו להגיד שיש כחלון אחד שהוא נגד קידמה, אבל ברגע שאומרים שכל הש"סניקים, כל קשת המזרח, כל הכחלונים הם כאלה זאת גזענות. הוא נגד קריאת תהילים כשנופלים טילים - סגולה שאופינית כידוע רק לש"ס המזרחית ולא לחרדים הליטאים - זאת גזענות, כי הרי הליטאים אומרים שהתרומה שלהם לביטחון הוא דווקא בלימוד התורה על ידם ובקריאת תהילים, כי לדעתו מה שעוזר זה כיפת ברזל. מה יש, האם הכותב הנכבד בדק שכל מי שהמציא את כיפת ברזל ומפעיל את המערכת לא מאמין גם בקמעות, לא קורא גם תהילים, ואבוי שמו לא כחלון או זווידה?

והוא ממשיך שמי שרוצה להביא ילד לעולם ויתקשה בכך יוותר על שירותי הפרייה ויצא לגליל להקיף שבע פעמים את קברו של הצדיק בבא קוסאמה, לא קברו של נחמן מאומן, רק קברו המזרחי של הבבא עם שם שהוא גם קללה גסה המזלזלת בכל הקדושים בעיני הצפון אפריקאים, אלא מקלל אותם בנוראה של הקללות. אני לא מאמין בבאבות, למרות שאבוי שמתי כמה פעמים פתק בכותל (שאמנם לא עזר אבל נתן הרגשה טובה), אבל אחרי שקראתי כמה ספרים על קללת הפרעונים, לא הייתי ממהר להשתלח בבאבות או בנחמן מאומן, אפילו לא ברבי מלובביץ'. שלא לדבר שאולי איזה כחלון או זווידה יתבע אותו על תביעת דיבה על השמצה. זאת גזענות קודם כל בגלל שהוא מתייחס אך ורק למזרחים, לפחות לכל אלה ששמם כחלון, לרבות שר האוצר כחלון שמתקצב רק קברי באבות ולא מחקר אקדמי, בתור מתנגדים לקידמה - ואין שקר גדול מזה, זאת ועוד, כי בחטא "כביכול" של הנתנגדות לקידמה אשמים לא פחות חרדים אשכנזים אך הוא לא מציין זאת כלל.

היום קראתי בעיתון שד"ר כרמית לוי חוקרת בכירה שחזרה מהרוורד ועכשיו חוקרת **מהמחלקה לגנטיקה של האדם** והביוכימיה בבית הספר לרפואה של אוניברסיטת תל אביב עמדה בראש מחקר שגילה באיזו צורה סרטן המלנומה שולח גרורות לאיברים אחרים והופך קטלני, מחקר שמצא גם שני חומרים כימיים שעוזרים לבלום את המלנומה. עכשיו, מה הייתם אומרים על אדם שכותב כפי שהוא מתבטא להלן, האם הוא מתבטא בגזענות? האם הוא היה מתרשם מהגזע של החוקרת כפי שעשו רק לפני מאה שנים מדענים מפורסמים (**או אולי מהגן שלה?) או מצבע העור או מהשם של החוקרת, והרי לוי הוא שם ידוע לשימצה אצל הגזענים בחו"ל לא פחות מכחלון אצל הגזענים בישראל (שלא לדבר על מבחן בוזגלו הידוע לשימצה** שמשום מה נקרא בוזגלו מצפון אפריקה ולא בוגוסלבסקי מאירופה או סתם "ישראלי" - שם בלי קונוטציות גזעניות על מנת לתאר אדם "פשוט" שהוא לא מזרחי), והוא היה כותב כך: "בפעם הבאה שאתם רוצים לפרסם את הגיגיכם, עזבו את המחשב (ואת כתב העת

המדעי היוקרתי ביותר נייצ'ר"? - י.ק.), את התוכנות... וחזרו לכתיבה על קלף, לאיתות עם מדורות ולתקשורת בצעקות (את זה בעצם אתם עושים ממילא) - {וכאמור אף מילה על הצעקנים של הליטאים, רק על הקשת המזרחית וש"ס - י.ק.} בפעם הבאה שתחתמו על מכתב או פרסום כל שהוא, לא צריך להוסיף את התואר דוקטור שאתם כל כך לא מאמינים בו מאוניברסיטה שאתם בזים לערכיה." **האין כאן סתירה מובנית?**

טוב, לא ידוע לי על אף מזרחי, בטח אף אחד ששמו כחלון או זווידה, אפילו לא אחד מש"ס או הקשת המזרחית, שבז לדוקטורים, שלא מאמין באוניברסיטה ובערכיה, שבז לדוקטורים. בטח לא לדוקטורית בשם כרמית לוי מאוניברסיטת תל אביב, אפילו לא לדוקטורים אשכנזים ולמחקרים פורצי דרך בתחום הסרטן. גם אם יש אחד כזה, זה בטח לא מייצג את כל המזרחים, את כל אלה ששמם כחלון או זווידה. זו היא אם כן גזענות אפלה במיוחד, שלצערי אף זכתה לתמיכה של מקהלת המריעים בכל פעם שמושמעים השמצות נגד מזרחים, במיוחד אם הם ניצים מנשקי קמעות...

From: Joshua Sobol

Sent: Tuesday, August 23, 2016 3:39 PM
To: coryj
Subject: Re: Advice

קורי היקר,

כמוך אני חרד מפני זרעי הפורענות של הפרד ומשול שזורעים בחברה הישראלית פוליטיקאים צרי אופק שהגותם מתמקדת בחיבור שבין ישבנם לכיסא שעליו מונח אותו איבר מכובד של גופם.

לרשימה ששלחת אפשר לצרף "כל התל-אביבים" "כל הסמולנים" "כל האמנים" וכו', ולכך מצטרפות שרשרות של קללות ונאצות שמעידות על מצבם הנפשי המדורדר של רוב כותבי הטוקבקים מהסוג הזה.

אני לא בטוח שמדובר בגזענות, כמו באלטרופוביה, שהיא בעצם אנתרופופוביה: שנאת-אדם, שנאת כל אדם שאיננו אני-ושכמותי.

האם יש טעם להלחם בפוביה הזאת? נראה לי שמרגע שהתופעה מוגדרת כפוביה, כלומר: כסוג של הפרעה נפשית ממשפחת החרדות והבעתות, אין טעם להתווכח עם הלוקים בפוביה המיוחדת הזאת, כשם שאין טעם להתווכח ולהתדיין עם הסובלים מאגוראפוביה או מאינסקטופוביה. הלוקים באלטרופוביה (=שנאת האחר או בעתת-האחר) זקוקים לטיפול נפשי, ולא לשכנוע.

מאחר שאני אינני מטפל-נפשי ואין לי שמץ מושג איך יש לטפל בחולי-פוביות למיניהם, קבעתי לי כלל להמנע מלהכנס לעימות מילולי ולוויכוח עם פוביופאטים למיניהם.

אם דעתך כדעתי בסוגיה הזאת, עצתי להמנע מכל נסיון לרפא פוביופאטים באמצעות תקשורת ראציונאלית איתם. כמו שאין להוכיח לפאראנואיד שפחדיו אינם מבוססים, כך אין דרך להוכיח לאנטישמי או לאנטי-ג'ינג'י שהדעות שלו אינן דעות אלא ביטוי של בעתה שזקוקה לטיפול רפואי מתחום רפואת הנפש.

שלך

יהושע

יהושע היקר,

אני מקבל את עצתך כי אני גם חושב שאין טעם לכתוב על כך ולכן המעטתי עד כה מלעשות זאת. התגובות שאני ממילא מקבל הן או התעלמות גמורה או ארבעה חמישה טוקבקים המתחלקים בין שבחים לבין השמצות וזה באמת לא שווה את המאמץ. מה שהיה לי להגיד אמרתי בספריי ולא אוסיף. על כן - אתה יכול להתעלם מההגיגים שכתבתי לך היום על הניגוד בין דברי הבלע על הכחלונים והזווידות לבין הדמות הנערצת של כרמית לוי שאינה

משתייכת לעם הנכון, למדינה הנכונה ולעדה הנכונה, על פי הגזענים בעולם ובישראל. אסיים בהגיגים של מי אם לא - טולסטוי ידידנו, כי היום זה יום הרוסית שלי ואני קורא באנה קרנינה ברוסית ובתרגום אנגלי וסיימתי עד עכשיו רק את פרק 14... כך אומר לוין, הדמות הכי אהובה עלי ברומן א-פרופו קמעות, עין הרע וקסמים המיוחסים משום מה רק למזרחים ניצים על ידי כמה מבני האליטות שלנו, אבל טולסטוי ולוין מייחסים זאת ובצדק גם למוז'יקים וגם לאליטות (גדול המאמינים בבאבות הוא דווקא דנקנר..):

"Educated society - so called - is no higher than the peasants. They believe in the evil eye, and in witchcraft and omens..."

שים לב להערת הגנאי של טולסטוי/לוין על המשכילים הנאורים או האליטות שהם כך רק מטעם עצמם והוא מכנה אותם ובצדק SO CALLED, כך גם בישראל ובעולם אלה המאמינים בגזענות, בנאחס ובעין הרע שמביאים היהודים, במעשי הכישוף המיוחסים ליהודים מימי האינקויזיציה, עלילות הדם ועד אלה הלועגים לקמעות ולבאבות אך מאמינים בקמעות, בנביאי שקר ובבאבות לא פחותים כמו סטלין אביב העמים, היטלר גואל העם, ערפאת חובב השלום שנתן לנו תג מחיר של אלף הרוגים כמחיר השלום, הרבנים המקללים פולסא דנורא. מימי טולסטוי ועד ימינו אין חדש...

כל טוב, קורי

אני משתדל להיות מתון עד כמה שאפשר, אמון על תורת אריסטו, אבל אני כל פעם מתפלא מחדש על הארסיות והשינאה של כמה ממנהיגי היונים או מאנשי הרוח. גם מנהיגים ערבים משתלחים, אבל הם מתוסכלים בגלל הכיבוש של בני עמם, גם מנהיגי החרדים משתלחים, אבל הם רואים איום הולך וגובר על מעמדם וחילוניות זוחלת, גם מנהיגי הימין משתלחים, אבל זה הרי מה שמצופה מ"פשיסטים, אנטי-דמוקרטים, חברים של נאצים ורוצחי ילדים". אבל שיונים משתלחים? למה? יש הטוענים שהם שולטים ממילא על התיאטרון, על הספרות, על העיתונות, על האקדמיה, על בית המשפט העליון, על הקולנוע, על האליטות, על העיתון המתורבת ביותר במדינה, על המצפון... אין להם שום סיבה להשתלח, כי הרי הכיבוש זה לא של בני עמם, אין איום של ממש על השליטה שלהם בחיי התרבות ולא נראה לי שהעיתון שלהם יקבל תחרות של עיתון מתורבת אחר, האקדמיה תישאר לטיפונדה שלהם לנצח נצחים כי הם לא יתנו לאף אחד לאיים על מעמדם וליישם קוד אתי שימנע הטפות שיקריות ומשמיצות ויוציא את הפוליטיקה מהאקדמיה (כפי שאני עשיתי כי אני איש מצפון ולא צבוע המדבר בכפל לשון), כמו שלא נותנים דריסת רגל למחזאים לא יונים או ליוצרי סרטים שלא מספרים על זוועות צה"ל, רצח עם וריקוד על הדם.

אין שום איום על מעמדם, פה ושם "איזה ביטון", על משקל כל הזווידות והכחלונים, מנסה לתקן עיוות הסטורי ולהכניס קצת מורשת של יהדות המזרח שלא נופלת ממורשת האשכנזים ומתנפלים עליו "הצעקנים שעושים זאת ממילא", פה ושם יש איזו שרת משפטים אמיצה שמנסה לבצע מעט איזון בין הרשות השופטת למחוקקת ומתנפלים עליה כאנטי דמוקרטית, פשיסטית ועוכרת ישראל, כי הרי ידוע שכל אחד שאינינו "פין אינזערע" הוא פשיסט ואנטי דמוקרט, רוצח ילדים ומנשק קמעות... כל איום על ההגמוניה שלהם, על הלטיפונדות שלהם, על הטוטליטריות של משנתם, על הבעלות שלהם על המצפון, הדמוקרטיה וזכויות האדם, זוכה להשמצות ואני תוהה למה. כי ממילא אין שום איום על ההגמוניה שלהם, הליכוד בשלטון כבר למעלה מארבעים שנה, אך הם ממשיכים לשלוט על החינוך, התרבות, המשפט, התקשורת, האמנות, הספרות, התיאטרון והקולנוע, ולא נשקפת כל סכנה למעמדם לעולמי עד. אם כבר יש אמיץ כמו יהושע סובול, בשר מבשרם, שמעז לחרוג משורת המקהלה ולהגיד שהערבים גם כן אחראים למצבם הקשה, שהמתנחלים אינם קלגסים ושהמזרחים הם אנשים מתורבתים ולא מטפסים על עצים, הוא מוקע ומודר, יצירותיו לא מועלות בתיאטרון והוא נאלץ לנדוד לאירופה, ארה"ב ולסין, שם הוא מצליח הרבה יותר.

אין כל מקום אם כן להשתלחות שלוחת הרסן נגד כל מי שלא חושב כמותם, במיוחד אם אתה מתיימר להיות אביר הדמוקרטיה, זכויות האדם, חופש המחשבה. אך בפועל מדוע לעיתים אתה מתנהג בדיוק ההיפך? מדוע אתה מגן על הפלשתינאים – העם הכבוש, שהם בני דודנו, אבל אתה משתלח במזרחים שהם אחינו? מדוע יש לך סובלנות כלפי החמאס שרוצה להשמיד אותנו ואבו מאזן מכחיש השואה אך אתה מנדה את יהושע סובול יונה צחורה? מדוע אתה חושב שאתה יכול להתערב ככל שתחפוץ בהחלטות הכנסת אבל נחרד אם שרים ימניים (ולמען הסר ספק אני הרבה יותר שמאלני בהשקפותיי הכלכליות-חברתיות מאשר מרצ) רוצים לבלום מעט התערבות זאת? מדוע אתה מכנה את תרגילי הליכוד פליק פלאק כאשר אבי אבות הפליק פלאק היה רבין שקנה את קולותיהם של העריקים מצומת בשביל לחתום על הסכם אוסלו השני? מדוע אתה בעד זכויות אדם אבל כמעט אף פעם לא מגנה את ההשתלחות

הגזענית של אושיות היונים, עורכים, מבקרי קולנוע, ציירים, פרופסורים ופילוסופים? מדוע אתה מדבר גבוהה גבוהה על אחדות כשאתה עושה כל דבר להגדיל את השסע? ועל הצביעות וכפל הלשון, שמקוממים אותי יותר מכל, אני מרבה להתייחס בספר זה, על נאומים משתלחים בערב יום הזיכרון, על דברי בלע והשמצות שלוחות רסן, על שקרים בוטים וסילוף עובדות הסטוריות, על שנאה עצמית וטפילת עלילות דם. על האשמות של חברות עם ניאו נאצים כשאתה עצמך מתחבר עם מכחישי שואה. וכמו שאמר ברכט באופרה בגרוש (מעניין אם שרת התרבות אוהבת אותו) אני מעדיף את הכריש שמציג את שיניו לעיני כל מאשר את מקי סכינאי שמחביא את הסכין שלו ומשחק אותה אדם מהוגן, חבר של מפקד המשטרה ושל כל שועי לונדון, שאף מקבל חנינה בתום המחזה מהמלכה.

וכך השתלח לו מנהיג דגול, שיש לו כנראה כושר שכנוע מאגי (אולי הוא הולך לבאבות או מנשק קמעות אחרי שהצליח לשכנע את פרס ורבין לחתום על הסכם אוסלו), על פואד כמה שעות אחרי שנפטר. מעניין אם גם הוא השתלח כך על שרון שהיו תלויות כנגדו האשמות הרבה יותר כבדות על שוחד לכאורה מאשר על פואד. האם אין כאן סימנים של גזענות כי על פואד מותר להשתלח עקב היותו עירקי? ואם כבר – למה הוא לא משתלח כנגד ערפאת שהיה מושחת ומעל במילירדים ונגד הנהגת אש"פ, הרשות והחמאס שמושחתים במאות מליונים לפחות. אם הוא כל כך חרד לאתיקה למה הוא לא מתקיף את הנהגת הפלשתינאים שמונעים סיוע לפליטים ולעניי עמם וגונבים את הכסף עבור עצמם? בראיון שלו בערוץ 1 הוא כינה את פואד: פוליטיקאי כוחני דורסני. לא היה צריך להיות מועמד של העבודה לתיק הביטחון ולנשיאות. המנהיג הדגול, איש כבוד כמובן, גם אומר שפואד לא ניהל למעשה את הביטחון בזמן חומת מגן אלא בפועל זה היה שרון, כך שגם את ההישג הזה הוא לוקח מפואד (או שמא זה לא הישג ולדעת המנהיג היינו צריכים להניח לפלשתינאים להמשיך לטבוח בנו אלפי קורבנות נוספים – מחיר השלום?). המנהיג מכנה את פואד פוליטיקאי בכל רמ"ח אבריו, שבגללו אנשים אומרים שהם לא רוצים להיות בפוליטיקה. לפואד לא היה חוט שידרה אידיאולוגי. (מעניין שלאותו המנהיג יש, כאשר עבר מפודליות אחת לשניה וממפלגה אחת לרעותה). פואד לדעת המנהיג לא היה באמת נץ בטחוני ויונה מדינית (גם את הזהות הזאת הוא לוקח מפואד, אולי עדיף להיות יונה בטחוני וסופר יונה מדינית?). הניתוחים של פואד לדעת המנהיג היו "עממיים" מדי לטעמו (רמז למוצאו המזרחי העממי העירקי?), אהבו אותו כי הוא עשה צ'אפחות (למה דווקא בערבית?), כל השנים היה פואד על הגבול, הוא חשב שיכול ללכת על גבול (השחיתות) ולעולם לא יתפשו אותו. ומה עם התורמים ליונים, האם חלקם לא מושחתים? **איך השיגו את הונם?** המנהיג מתעלם מכך שבזכות פואד וה"תחמונים" שלו קיבל רבין את הקולות שחסרו לו להקים ממשלה על סף המיעוט ולהעביר את הסכמי אוסלו עם רוב דחוק ביותר.

מה הייתה התרומה של אוסלו זה סיפור אחר – אין לי טענות לרבין ולפרס שהלכו על זה כי הם האמינו באמת ובתמים שזה יפסיק את מעגל האיבה, למרות שבהכירי את הקונטקסט הייתי משוכנע שזאת שטות שאין כדוגמתה להביא בעצמנו את רבי המחבלים לשבת בקרבנו כשהם ישתמשו בהזדמנות הראשונה להוציא אל הפועל את מדיניות השלבים, כפי שהם אכן עשו מאז שהם באו ועד היום. מצבנו הבטחוני כיום עם הפלשתינאים הוא רע לאין ערוך ממה שהיה לפני אוסלו ומעמדנו בעולם פרט לתקופה קצרה הוא גרוע ביותר, הרבה מעבר למה שהיה לפני אוסלו. אז אם שופטים לפי מבחן התוצאה אוסלו לא הייתה הצלחה אדירה ואילו המנהיג המשתלח בפואד היה האדריכל שלו. אך להבדיל מרבין, שאין לי ספק שאם היה רואה מה קרה היה הופך לנץ הרבה יותר קשוח מנתניהו, הוא ממשיך לדבוק ברעיונות העוועים שלו עם יוזמת ז'נבה והצעות אחרות מסוגה. אני בטח לא נמנה עם אוהדי פואד, הוא היה אדם גס רוח, היה לכאורה מושחת, נהג בתרגילים מסריחים בפוליטיקה והיה אדריכל אוסלו לא פחות מהמנהיג. אבל מה שעשה המנהיג לפואד נובע מרשעות וגזענות, הוא רוקד על הדם, כשהוא לא היה מעז להשתלח כך על מנהיגים לא מזרחיים ובוודאי לא על המנהיגים הפלשתינאים אהובי נפשו שגרמו לנזק עצום לישראל עם אלפי מתים, עם הרס המוניטין שלנו בעולם, בעוד פואד אולי קיבל שוחד של מיליוני שקלים (אני סולד מכך אך לא מופתע כלל), אבל הייתה לו תרומה גדולה ביותר לבטחון המדינה ברוב התפקידים שבהם כיהן הן בפוליטיקה והן במערכת הבטחון. בטח הרבה יותר מאשר המנהיג שגרם רק לנזק. לכן אני גם לא משתלח על שרון שעם כל השחיתות שלו לכאורה ובפועל עם בנו תרם תרומה אדירה לבטחון ישראל והציל אותנו בזמן פעולות התגמול, במלחמת יום כיפור והכי חשוב – פתר את האינתיפאדה השניה והציל אלפי אזרחים מרצח בטוח.

אבל המנהיג לא מפתיע אותי על רקע זה שקיבל את החינוך שלו במפא"י הגזענית שהקצתה נומרוס קלאוזוס של שני שרים ספרדים בממשלה כי הספרדים לא מסוגלים ליותר מזה. תנועה שחרתה על דגלה אליטיזם מטעם עצמה, ניכור למזרחים, התנשאות עליהם, פטרוניות מאוסה, אני זכריה בן עזרא הסוגד לבן גוריון. שאלה אחרת היא – מדוע אחרי כל זאת אני מצביע בשתי הבחירות האחרונות עבור מפלגת העבודה, אך זה לא מאהבת מרדכי אלא משנאת המן. אני לא מקובע כאחיי המזרחים בשנאת העבודה שהפלתה אותם ושופט את המצב על פי התנאים המשתנים, אחרת לא היינו סולחים לגרמנים, לספרדים, לרוסים, לבריטים ולכל מי שהרעו לנו. ולמי שרוצה לקרוא עוד בסוגית דברי הבלע של השמאל נגד המזרחים אני מציע לקרוא את מאמרו של אלון דהן: "האליטה התבונית נגד

הצ'חצ'חים" (קישור). מה לעשות, לא כולם מוכנים לקבל את ההמלצות של אושיות התרבות "תשתו ציאניד ניאנדרטלים מזויינים", ובגלל שהאליטה התבונית משתייכת רק לשמאל - מי שלא יונה הוא בהכרח נאנדרטל...

לסיכום מסה זאת על גזענות היא מחלה שניתן להתמודד איתה. היא לא מחלה ממארת כמו הנאציזם. חוטאים בה היונים והניצים, אשכנזים ומזרחים, ערבים ויהודים. צריך להילחם בה עם אחוזי הצלחה די גדולים. כך למשל החברה הצרפתית הנוצרית שהיתה מאוד גזענית כלפי יהודים הפכה למאוד סובלנית, בגלל מאמציהם של אמיל זולא, אך בעיקר אחרי השואה כשהוחלט להדיר את הגזענות בכל מגזרי החיים – בחברה, בכלכלה, בכנסיה, בממשל ובמשפחה. זה הביא לנישואי תערובת באחוזים ניכרים אך לא ניתן לאכול את העוגה ולהשאיר אותה שלמה, להילחם כדי להיות כמו כולם ורק לא להתחתן עם החברה ללימודים או עם החבר לעבודה. מגמות דומות קרו בארצות הברית, ברוסיה, בארגנטינה ובמרבית ארצות אירופה, פרט לאלה שלא נשארו בהן יהודים כמו פולין.

אני גדלתי בקהיר בסביבה קוסמופוליטית פרמיסיבית, בכיתה שבה היו תלמידים מלאומים ודתות רבות, עם דודים שהיו מכל העדות, בשכונות שהיו בהן איטלקים, ארמנים, יוונים, יהודים, צרפתים, בריטים, קופטים, עד אשר באו השבאב והמהפכה והפכו את מצרים לארץ מונוליטית של ערבים, ברובם מוסלמים, בלי זרים בכלל. בארצות מושבם האחרות של המשפחה שלי לא נשארו כמעט יהודים – יוון, טורקיה, איטליה. בישראל גדלתי בשכונות שבה חיו עולים מעשרות ארצות ולמרות גזענות ממסדית נתקלתי הרבה פחות בתופעות גזעניות בחברה לפחות לא בדור שלי. באופן פרדוקסלי נתקלתי בהרבה יותר תופעות גזענות ושנאה מצד מזרחים בבית הספר היסודי שראו בי "מערבי/פרענק/צרפתי" מאשר מצד אשכנזים בבית הספר התיכון ובאוניברסיטה, כשכמעט כל הסטודנטים היו אשכנזים, כי המזרחים נשלחו ל"סיביר" – לפריפריה, להיות מסגרים, חוטבי עצים ושואבי מים, במדיניות גזענית מכוונת של מפא"י. ישראל גם הייתה פתוחה לתרבויות העולם בגלל העדות ובגלל השפעות התרבות, השירים, הספרים, הקולנוע והתיאטרון - מיוון, טורקיה, מצרים, עירק, תימן, ספרד, פורטוגל, ברזיל, ארה"ב, בריטניה, צרפת, איטליה, גרמניה, פולין, רוסיה, רומניה, בולגריה, יוגוסלביה, הודו, אתיופיה, צפון אפריקה, לוב וסוריה.

את החשיפה הגדולה ביותר לקוסמופוליטיות, פרמיסיביות, קבלת הזולת (ההיפך מקסנופוביה) קיבלתי מאינסאד שם למדתי עם סטודנטים מעשרות ארצות, ברובן אירופאיות ולמדתי להכיר את האחר ולכבד אותו. בהמשך, בחיי העסקיים, נסעתי לעשרות ארצות ונחשפתי לתרבות עסקית סינית, אמריקאית, אנגלית, גרמנית, איטלקית, ערבית, הולנדית, ספרדית, פרואנית, אפריקאית, צרפתית, קנדית, סינגפורית, שוויצרית, יפנית, פרט כמובן לתרבות ולפולקלור בכל אחת מהארצות בהן ביקרתי, ובמיוחד בצרפת ובארצות הברית. עשיתי עסקים עם אנטישמים מוצהרים בצרפת למשל, שלא רצו כל מגע עם יהודים ורק אחרי שראו כיצד אני איש תרבות הבקי בתרבות הצרפתית ובשפתה, התרצו וחתמנו על עיסקה מוצלחת. עם הסינים הגענו למבוי סתום עד אשר התגברנו על הקשיים בצורה כזאת שהם יוכלו TO SAVE FACE. עם האמריקאים היינו תכליתיים ודיברנו רק על עסקים ואילו עם הגרמנים לא עירבנו כל סנטימנטים והכל התנהל בדיוק ותכנון מופתיים. נתקלתי כסטודנט גם בתופעות גזעניות, יותר בצרפת מאשר בגרמניה, כי אולי עם הצרפתים הגעתי ליותר פתיחות בהיות השפה שפת אימי והם יכלו להגיד את כל מה שהם חשבו בלי כחל וסרק. אך התמודדתי בהצלחה עם הדיעות הקדומות והגזענות בחו"ל כמו בישראל. בכל סביבה שבה הייתי התיחסו בכבוד לקולגות, לחברים ללימודים, ללקוחות, וגם באמ"ן מחקר מעולם לא נתקלתי בהתנשאות כלשהי כלפי מדינות ערב שהיינו אמורים לחקור, אלא ביחס של כבוד ורצינות.

אני חי בעיר חיפה ובה גם לימדתי בכמה מסגרות אקדמאיות, עיר מעורבת, עם דרוזים במרחק של כמה דקות מהבית, ערבים נוצרים, מוסלמים, אחמדים, בהאים, מזרחים, אשכנזים, עולים מרוסיה, אתיופים, בסובלנות ובלי גזענות. אני מקווה שאני חף מגזענות, מעולם לא מספר בדיחות על עדות או ערבים או נשים פולניות. נתקלתי בתופעות גזעניות אך זה היה בשוליים, אם כי לאחרונה אני חש הקצנה ואף חיברתי אירוע שזכה להדים גדולים בקרב הסטודנטים שמבוסס כולו על הערות גזעניות ששמעתי בדירקטוריונים ובמפגשים, כי כזכור בפניי מתבטאים כולם בחופשיות כי אני לא נראה יהודי בחו"ל ולא נראה מזרחי בישראל. אני לא רואה בכך סכנה קיומית, פעם גם לא הגבתי, אך בשנים האחרונות עם הקצנת ההתבטאויות החלטתי שאני לא עובר לסדר היום ואני יוצא בצורה נחרצת נגד כל התבטאות גזענית, נגד כל השתלחות בועדת ביטון, נגד העליהום על מירי רגב שאני לא בין מעריציה.

מה שלא מוסיף לפופולריות שלי, כי אני מתבטא גם נגד היונים, הליכוד, הטייקונים, המנהיגות החרדית והערבית, הרשות הפלשתינאית והחמאס, הניאו ליברלים, המחזות והסרטים הישראלים המשמיצים בצורה שיקרית את המדינה והצבא, העיתון המסוים שמאשים את ישראל ופותר את הפלשתינאים מכל אשמה, שהעיתונאים שלו שונאים הכי הרבה את התקווה, ירושלים של זהב ועוף גוזל (!), אפילו נחרדתי מתערוכה שהייתה לאחרונה במוזיאון חיפה בה הציגו שורה של בקבוקי מים וקופסאות עם אוויר כמיצג אומנותי. אני סבור שהספרות העברית בעשרות השנים האחרונות מאוד רדודה, בוודאי בהשוואה לענקים של פעם כעגנון, שמיר ותמוז, עם יוצא מהכלל

אחד - יצירתו של יהושע סובול. בקיצור, מרוב חתכים וביקורת, אני מוצא את עצמי בבדידות מזהרת כשאני מסכים עם כמה אנשים בכמה עניינים אבל עם אף אחד בכל העניינים. להבדיל מהקולקטיביות הרעיונית של חוגים ביונים, בחרדים, בערבים ובליכוד שבהיותם "חברותא" מסכימים בכל, בקו המפלגה של ארץ ישראל השלמה, לדברי הרבי שקול באישה ערווה, לאידיאולוגיה שרק היהודים אשמים, לאתוס השיקרי של רצח עם. אך, למרות שאיני משתייך לשום "כת", אחווה, מפלגה, דת, מוסד או ארגון, אני עדיין מצליח לשמור על הרבה חברים, למרות שאנו חלוקים לעיתים בדיעותינו, אך שומרים על מסגרת מתורבתת בויכוח שממילא לא עוזר, כי אף אחד לא משנה את דעתו.

אבל אני לא מתייאש, כותב מאמרים, שומע הרצאות, רואה הצגות – בעיקר קלאסיקות, סרטים – עשרות בכל פסטיבל בחיפה לרבות אחד או שני סרטים פלשתינאים כי אני סקרן, ואם כבר אני מעדיף לראות את המקור ולא זוועתונים ישראלים שמקבלים פרסים ביחס ישר להשמצות של צה"ל והמדינה. גם אם אני מבקר את המדינה ורוצה להקים רפובליקה שניה זה נעשה באהבה גדולה כשמעולם איני גולש להשמצות ולא מפריח שקרים, לא נגרר לגזענות ומוקיע בצורה נחרצת את הגזענות של הפונדמטליזם האיסלאמי, החמאס והרשות הפלשתינאית (בעיקר בפרקי הספרים באנגלית המובאים בספר זה), כמה מאושיות היונים, רבים בהנהגת הליכוד, חרדים אשכנזים ומזרחים ו"אוהבי" ישראל בעולם ב- BDS, באקדמיה, במפלגת הלייבור, באו"ם, בעיתונות, ובאיחוד האירופי.

ועל מנת לשים מסה זאת על גזענות בקונטקסט בינלאומי והסטורי ולהוקיע את ההכללה המבישה בין גזענות, פשיזם ונאציזם, אציין כי למדתי ביסודיות את ההסטוריה המדינית של אירופה בין שתי מלחמות העולם, הולדת הפשיזם והנאציזם, קראתי עשרות ספרים בנושא וגם אני מבין דבר אחד או שניים. ההכללה של "לאומנות, גזענות, פשיזם ונאציזם" באותה קלחת מביאה לכך שניתן להגיד על מרבית המפלגות במדינות הדמוקרטיות במאה העשרים שהן פשיסטיות ונאציות כי אם מפלגה הנגועה בגזענות מחזיקה בתפסית עולם נאצית – מה עם המפלגות בארצות הברית עד שנות השישים ויחסן לשחורים – האם הן היו נאציות, פשיסטיות, ניאו נאציות כי הן היו נגועות בגזענות?

מי לא היה "נגוע" בגזענות עד לסוף המאה העשרים? מפא"י שהקצתה שני שרים ספרדים במשרדי הדואר והמשטרה ושלחה לעיירות הפיתוח כמעט רק מזרחים? מפלגות השמאל בישראל שסגרו את האזרחים הערבים בכפריהם בזמן הממשל הצבאי עד שנת 1966? הותיקים היקים שרצו לסגור את מרכז "העיר" לרומנים. ומי אמר: "המטרה צריכה להיות החדרת רוח מערבית, ולא להניח להם לגרור אותנו לתוך מזרחיות בלתי־טבעית. אחד החששות הגדולים המייסרים אותנו... הוא הסכנה שמא עדיפותם המספרית של עולים ממוצא מזרחי תאלץ את ישראל להשוות את רמתה התרבותית לזו של העולם השכן" – ניאו נאצים מהונגריה? מאוסטריה? או אבא אבן?

כל דיבורי הסרק של פרופסורים שמתיימרים לדעת דבר אחד או שניים על פשיזם וכורכים אותו עם גזענות הם בשפה של נאנדרטלים לא יונים "קאלאם פאדי". הרצון הנפסד לקרוא לישראל, לליכוד, לנתניהו - נאצים, ניאו נאצים, חברים של נאצים, פשיסטים, אפרטהייד, סחף פשיסטי, סכנה לדמוקרטיה הוא לא רק מקומם, שיקרי, משמיץ, עושה דמוניזציה ודה לגיטימציה. הקריאה זאב זאב כבר שלושים שנה שעוד מעט הפשיזם ינצח וכלום לא קורא, התיוג של ישראל כמדינה מוקצה הוא מפלצתי, שבמדינה פשיסטית כבר מזמן היו מחסלים את אומריהן – ומה עושה המדינה הפשיסטית – נותנת להם פרס ישראל. כי ישראל היא מדינה דמוקרטית, אור לגויים, מדינה הנלחמת על חייה גם אחרי 70 שנה, שצריכה להתמודד עם דפמציה מבית ומחוץ, עם הצבא הכי מוסרי בעולם ועם עצבים של ברזל. איך יש למדינאים את עצבי הברזל להתמודד עם כל ההשמצות מבית והתוקפנות מבחוץ!

טוב, לא צריך להיסחף. אני נקרע בין הרצון שלי להגן על המדינה ומנהיגיה מפני האשמות שווא שהם פשיסטים, ניאו נאצים, יודו-נאצים ונאצים, לבין תיאור העובדות כהוויתן, כשבשבעים שנות קיומה היו תופעות מובהקות של גזענות, אך שאינן חורגות מתופעות מקבילות בארצות הברית ואולי אף פחות קשות מהן, כי אצלנו כמעט ולא היו מקרי לינץ' או רצח מכוון של יהודים בערבים ולא היה אפרטהייד כמו בדרום ארה"ב ובמדינות רבות באירופה.

ועל מנת להזים אחת ולתמיד את ההאשמה שישראל, מנהיגיה, המתנחלים או אפילו הימין הקיצוני הם נאצים, אביא להלן את ההגדרה המקובלת של נאציזם בויקיפדיה, אך הגדרות דומות נמצאות בכל אנציקלופדיה: "**נאציזם**, הוא קיצור של **נאציונל-סוציאליזם** , בגרמנית **Nationalsozialismus**: או בקיצור **Nazismus** , הוא שמה של אידאולוגיה גזענית-לאומנית טוטליטרית, שפיתחה המפלגה הנאציונל-סוציאליסטית הנאצית בגרמניה בשנות ה-20 וה-30 של המאה ה-20 . האידאולוגיה הנאצית דגלה במשטר טוטליטרי-לאומני. היא כללה השקפה גזענית בדבר עליונותם של " גזעים " אנושיים מסוימים על פני אחרים, ודגלה בדיכוי והשמדה של בני אדם המשתייכים ל"גזעים נחותים" , במיוחד יהודים וצוענים , לעומת שמירת ה"טוהר" של "הגזעים העליונים". לצורך הגשמת מטרה זאת, הוצעה תוכנית - T4 אותנסיה , ההשקפה הייתה כי יש לחסל בני אדם בעלי לקות , שכן אלו נחשבו ל"חלשים", לצד חיסולם של גברים בעלי נטייה הומוסקסואלית , ודיכוי אידאולוגיות אחרות, כגון קומוניזם , ואת

הדוגלים בהן. בהנהגתו של אדולף היטלר , החלה המפלגה הנאצית ליישם את עקרונותיה זמן קצר לאחר עלייתה לשלטון בגרמניה הנאצית בשנת 1933 , במהלך השואה ובאמצעות תוכנית 'הפתרון הסופי' ". זאת אם כן ההגדרה.

מהגדרה זאת ברור לכל אדם משכיל שאינו חדור שנאה ודיעות קדומות שמדינת ישראל, מנהיגיה, צה"ל, המתנחלים ואפילו הקיצוניים שבהם אינם נאצים כי אינם דוגלים בהשמדת גזעים אחרים. כפי שאני מסביר פעם אחר פעם, יש הבדל תהומי בין גזענות שרבות מהמדינות וגם ישראלים רבים נגועים בה לבין נאציזם. המתנחלים הקיצוניים ביותר אינם סוברים שהערבים הם גזע נחות, לכל היותר שהם אויבים ושיש להילחם בהם, אך שאין להשמיד אותם, לרבות נשים וילדים כפי שגרסו הנאצים. האם כל אחד שמכנה את המנתנגדים שלו "מטפס על עצים" או "נאנדרטל" הוא נאצי, רואה את עצמו גזע או מוצא עליון בהשוואה לנחותים, למנשקי הקמעות, ל"כחלונים"? ברור שלא, הם גזענים ובעלי דיעות קדומות וכפי שאני לא אעז לקרוא להם נאצים כך זאת רשעות לקרוא ליהודים בישראל או לחלק מהם נאצים. זאת אפילו לא בורות כי כל אחד שמכנה אותנו נאצים יודע שאנחנו לא נאצים. הם רק מנסים לעשות לנו דה – לגיטימציה, ואני לא רוצה לעשות הקבלות בין האמצעים שהשתמשו בהם הנאצים על מנת לעשות דה-לגיטימציה ואי-האנשה של היהודים למי שמכנה יהודים אחרים יודונאצים, נאנדרטלים או פרימיטיבים. הפוסל במומו פוסל ואני חושד בכל מי שמכנה יהודי כלשהו נאצי שהוא הושפע מאידיאולוגיה נאצית.

יתירה מזאת, כל מי שעושה זאת ברשעות ובזדון יש לו כוונה לא דמוקרטית להשתלט על המדינה אחרי שהוא לא מצליח להעביר מהשלטון את הליכוד וראשיו. אלה שכותבים כתבות בהן הם מכנים את נתניהו, הליכוד, המתנחלים או ישראל נאצים גם קוראים לעולם להתערב ולהשליט שלום כפוי, לאו"ם "להגן" על הפלשתינאים, קרי – להילחם נגד ישראל כפי שהאו"ם ונאט"ו נלחמו נגד סרביה שדיכאה ועשתה טיהור אתני בשטחי יוגוסלביה. אלא שישראל מעולם לא עשתה טיהור אתני והרגה אזרחים רק אם הם היו מחבלים, או רצו לפלוש למדינה, או היו בשטחי אש מהם נורו טילים על ישראל. מעולם צה"ל לא הרג במתכוון אזרחים והמחתרת היהודית, לרבות גולדשטיין, רצחו כמה עשרות פלשתינאים, ללא שום קשר לרצח עם או נאציזם. קל וחומר, המתנחלים הרוצים לחיות בשלום עם שכניהם הפלשתינאים ובוודאי אינם רוצים לחסל אותם. אבל יש מי שבוחש, כי קשה לו עם השלטון שנבחר כחוק, עם המזרחים שתופשים עמדות מפתח, עם אידיאולוגיות ימניות ודתיות שאין בהן דבר עם נאציזם והן הרבה פחות רדיקליות מאידאולויגות דומות בעולם. כל מי שמכנה יהודים נאצים מהווה סכנה לדמוקרטיה, הוא גזען וחורג מהחרויות המקובלות בדמוקרטיה. יש להילחם בצורה נחרצת נגד כל מי שקורא לישראל ולחלק מאזרחיה נאצים, כי זה מעבר לחופש הדיבור, זהו פשע של שנאה שנועד להפוך סדרי שלטון.

הפונדמנטליזם היוני של חלק מהיונים, ואני מביא לכך דוגמאות ומסות למכביר כולל ציטוטים מפורטים של דבריהם ונאומיהם, הוא סכנה לדמוקרטיה לא פחות מהפונדמנטליזם האסלאמי וה- BDS ולא פלא שבעולם קיימת ברית אמיצה בין חוגי יונים/שמאל קיצוני לבין איראן, חמאס והרשות הפלשתינאית שמעולם לא הכירה בישראל כמדינה יהודית ועדיין דבקה באמנה הפלשתינאית הרוצה להשמיד את ישראל, בייחוד אם תתקיים זכות השיבה. אלא שבגלל המערובות הגדולה של חוגים אלה בתיאטרון, בתקשורת ובקולנוע יש להם השפעה ניכרת על תודעת הציבור בישראל, במיוחד הציבור האינטלקטואלי, תוך הדבקת סטיגמות ויצירת רגשי אשם על לא עוול בכפנו, בהיות ישראל המדינה עם הצבא הכי אתי בעולם, שהכיבוש נכפה עליה והיא עושה הכל על מנת לא לשלוט בעם זר, במיוחד אם תאומץ ההצעה שלי לפתרון הסכסוך. כך אנו שומעים הצהרות כי "בני עמי בחרו בדרך הטרור ואיבדו צלם אנוש" על ידי האזרח מספר אחד במדינה אחרי רצח נתעב של ילד פלשתינאי, אך בוודאי לא טרור יהודי שמתקרב ולו באלפית האחוז למימדי הטרור האיסלאמי. קל וחומר לא נאציזם כפי שגורסים שונאינו. שטיפת המוח היא מאוד יעילה אם היא מצליחה להדביק גם מנהיגים וגם רבים וטובים אחרים. ואני לא צריך להרבות בדיבור מי היה אומן בשטיפת מוח ומי טבע את המונח "שקר עוד ועוד עד שיאמינו שזאת האמת" בשנאת היהודים.

הגזענות היא מחלה קשה אך ניתנת לריפוי, קשה לחשוב על גזענות בדור של הילדים והנכדים שלנו עם נישואי התערובת, השירות המשותף בצבא והעבודה באותם מקומות עבודה. יש אולי דיעות קדומות שנובעות מבורות או מפערי השכלה, כשלצערנו עדיין קיים פער גדול בהשכלה בין האשכנזים למזרחים. אך למעט בחוגים מסוימים של היונים, של כמה מהחרדים האשכנזים שמדירים ספרדים מהישיבות שלהם וספרדיות מהאולפנות שלהם, של ערבים כלפי יהודים ויהודים כלפי ערבים בעיקר בגלל סוגיית הסכסוך, יש לדעתי כיום פחות גזענות בישראל מאשר בעבר. אבל הדרך היחידה לעקור אחת ולתמיד את תופעות הגזענות היא בקיום מסגרת חינוך אחת במקום ארבע, כשנכיר האחד את השני מקרוב, יהודים, ערבים, חרדים וחילונים, נלמד כתף אל כתף מגיל הגן, ייעלמו הדיעות הקדומות, הבורות והשנאה ותיווצר הלכידות הרצויה, כור ההיתוך השוויוני, האתוס המשותף בו כולנו מרקם אחד.

אירוע שוויון הזדמנויות בעולם העסקים - אפליה גזעית

(כל הדמויות והעלילה של האירוע וכן שמות של חברות מסחריות המוזכרות בו הנם בדיוניים בהחלט)

סימה בוזגלו, היועצת המשפטית של חברת תרופות לבנות, לא האמינה למשמע אוזניה. בחדר הישיבות המפואר של החברה התנהלה ישיבת ההנהלה השבועית. היא הייתה חברת ההנהלה הצעירה ביותר, האישה היחידה, והיחידה שהייתה ממוצא שונה משאר חברי ההנהלה. למען האמת היא די התפלאה כשגייסו אותה לעבודה לפני שלוש שנים דווקא בחברה זאת, אחרי שסיימה בהצטיינות את לימודי התואר השני במשפטים באוניברסיטה פריסאית יוקרתית. אך היא שלטה בצרפתית, הלקוחות העיקריים של החברה היו צרפתיים, לחברה היה מפעל במונפליה, והיה דרוש עורך דין השולט בצרפתית על מנת לעמוד במטלות המשפטיות הסבוכות עם צרפת, חוקי העבודה, החוזים שגם הצרפתים בקושי הבינו, התביעות שהוגשו נגדם חדשות לבקרים. מהר מאוד התברר לה שהייתה סיבה נוספת סמויה שאף אחד לא היה מוכן להודות בה. היא היוותה עלה התאנה של ההנהלה, שבה כולם עברו את גיל החמישים או השישים, גברים עם שיער מאפיר או לבן, בנים של דור המייסדים שעלו ממזרח אירופה בשנות השלושים. למרות שבישראל אין חוקים של אפליה מתקנת כמו בארה"ב, זה עושה רושם טוב אם בדו"חות החברה תופיע יועצת משפטית שדווקא קוראים לה סימה בוזגלו. חוץ מזה היא בכלל לא נראית מזרחית, החמיאו לה, ואם לא היו יודעים את שמה היו חושבים שהיא שבדית. את בטוחה שאחד מהחיילים הבלונדיניים של רומל או דה גול שחנו בצפון אפריקה לא התעסק עם סבתא שלך? התלוצצו הקולגות שלה. מעניין אם היו אומרים לאחת ששמה בוגוסלבסקי והיא שחרחורת אם אימא שלה לא התעסקה במקרה עם הגנן הערבי שלה, חשבה, אך לא אמרה דבר.

סימה חשבה לא פעם להחליף את שמה. היא הייתה משוכנעת שאם שמה היה לימור גלעד היא הייתה יכולה להצליח הרבה יותר בחיים, אך היא ידעה שאם תעשה זאת היא תגרום עוגמת נפש גדולה להוריה שהיא כה אהבה. אביה היה סוחר אמיד ועלה ארצה בגלל אמונתו בציונות. הוא עזב את כל רכושו בארץ מוצאו ונאלץ להתפרנס כפועל דחק עד יציאתו לפנסיה בעיירה הדרומית אליה נשלחו יחד עם כל חבריו. הענף של המשפחה שהיגר לצרפת הצליח מאוד, אחד מבני דודיה הוא מנחה ידוע בטלוויזיה הצרפתית, אחר הוא סטנדאפיסט הממלא את האולמות הגדולים ביותר בפאריס. יש לה דודים רופאים, פרופסורים, מדענים. הדוד שהכי הצליח, פתח רשת חנויות אופטומטריה הגדולה ביותר בצרפת. אך מכל הענף שעלה לישראל היא היחידה שהצליחה לסיים אוניברסיטה, וזאת בגלל הכישורים המעולים שלה והמילגות שהשיגה. דודה המיליונר אף אירח אותה בכל שנות לימודיה לתואר השני בצרפת, אם כי הלימודים היו בחינם. רק בארץ צריך לשלם על כל דבר, חשבה, ולכן אנחנו לא יכולים להגיע לשום מקום.

בחודשים האחרונים הרגישה כיצד הבדיחות וההערות הופכות להיות ארסיות יותר ויותר. בני הדור השני של בעלי המפעל לא יכלו להשלים עם החידוש שהפקידות הגבוהה במשרדי הממשלה שנזקקו לשירותיהם היו ממוצא השונה משלהם, שהפוליטיקאים הבולטים ביותר הם דווקא מאותו המוצא של סימה, שמפלגה שלמה חרתה על דגלה לעזור לחרדים ולמזרחים, ושאפילו הילדים של בעלי המפעל הביאו מדי פעם שווארצעס הביתה כחברות שלהם. הם ראו

בכך חתירה תחת ההגמוניה שלהם ושפכו את כל תסכולם דווקא על סימה שהייתה היחידה שעבדה בסביבתם. אחרי שנפלו קטיושות על העיירה שבה נולדה סימה וקויים שם פסטיבל סרטים, העיר באחת מישיבות ההנהלה בסרקזם שאול, מנהל הכספים: "כבר עשרים שנה אני מנסה לארגן פסטיבל סרטים בתל אביב ובגלל כמה קטיושות עושים פסטיבל ל"ח'ברה" שבקושי יודעים קרוא וכתוב. אני הולך לבקש מערפאת שישלח כמה קטיושות על תל אביב, אולי כך גם אנחנו נזכה בפסטיבל." סימה שמעה והבליגה, אחרי ככלות הכל מה היא יכולה לעשות כשהיא לבד מול עשרה חברי הנהלה שהם בגיל של אבא שלה. בישיבה אחרת התלוצץ טוביה, מנהל הפיתוח: "המנהג הנלוז שיש עכשיו לסלבריטאים לשחר לפתחם של כל הבאבות בעיירות שלכם הוא ממש מגוחך. אנחנו הולכים וחוזרים לימי הביניים עם כל האמונות התפלות, זה הדבר היחידי שהביאה העדה הזאת לישראל." סימה ניסתה לענות בלשון רפה: "ומה עם הרבי מלובביץ' שלא מת, והוא המלך המשיח, עד כמה שאני יודעת הוא לא מהמוצא שלי". לכך ענה טוביה: "הם לא יותר טובים מכם, יש כאלה ששחורים בצבע וכאלה השחורים בלבוש, אך כולם לא תורמים כלום למדינה"

אך השיא קרה באותו היום, בעת שנודע שפלשתינאים התעללו בגוויות החיילים שלנו בעזה. בישיבת ההנהלה שהתקיימה אז, התפרץ רענן, המנכ"ל: "לאן אנחנו נקלענו? עם מי יש לנו עסק במדינה הזאת? ושלא תחשבו שהישראלים יותר טובים. לפחות סוג מסוים של ישראלים. אני מתכוון לאלה שהתעללו בגוויות של המחבלים בבית שאן. אלה, הערבים בני דת משה, מה הם בכלל תרמו למדינה? היקים, הפולנים, הרוסים, בנו את המדינה הזאת, את הקיבוצים, את המפעלים, את המקצועות החופשיים, את הצבא, ומה אלה שלך עושים - רק מתלוננים כל היום על קיפוח. הייתם פעם בעיירות הדרומיות, ראיתם איזו עזובה, כולם חיים על קצבות סעד, רק באבות ומגידי עתידות יש להם. הכל מגיע להם, גם הפועלים שלנו, רק העלאות שכר הם רוצים, כאילו שיש לנו מאיפה לתת להם. והמנהיגים שלהם, הם השתלטו על ההסתדרות ועושים לנו שביתות כל יום שני וחמישי, ומאז שיש קצינים גבוהים משלהם בצבא ובמשטרה אנחנו הופכים למדינה לבנטינית, נמאס לי מהמדינה הזאת, בא לי לרדת לאירופה או לאמריקה!"

הס השתרר בחדר הישיבות. כל העיניים הופנו לעבר סימה. סימה עם דמעות בעיניים התפרצה כפי שלא התפרצה מימיה ואמרה: "רענן, אתה גזען נטול בושה. להאשים עדה שלמה בגלל מעשיהם של בודדים זה כאילו להאשים את כל עם ישראל ברצח רבין. העדה שלי היא עדה מפוארת שאני גאה בה. אם אתה כל כך רוצה לחזור לכור מחצבתך תחזור לאירופה עד שתהיה השואה הבאה. האירופים שאתה כל כך גאה בהם הקיאו אתכם מתוכם, רצחו אתכם כאשר אף אחד מתושבי המקום לא בא לעזרתכם. אנחנו חיינו בשלום אלפי שנים עם הערבים ומעולם לא היו מקרים כה נוראיים כפי שקרו לכם. להגיד עלינו שאנו טפילים, אנחנו שבעמל כפינו בנינו את המדינה. אם יש אחוז יחסית גבוה של נתמכי סעד ופושעים זה רק באשמתכם, כי אתם לא דאגתם לקלוט אותם כפי שקלטו אותם בצרפת. כל הקרובים שלי שם בעמדות מפתח, ואילו בארץ כולם פועלים וחקלאים קשי יום. אלה אותן משפחות, אך פה הם נתקלו בחברה גזענית, במנטאליות פרוטקציוניסטית, פה לא היה להם סיכוי. ומה יש לך נגד הפועלים שלך שבקושי מרוויחים משכורת מינימום בעוד שהשכר שלך הוא הכי גבוה במשק. מה יש, עשרה מיליון שקל לא מספיקים לך לשנה? אתה רוצה לעשוק את כבשת הרש גם כן?"

סימה יצאה מהחדר בריצה כשדמעות בעיניה ורצה לביתה. היא התקשרה למחרת ואמרה שהיא חולה ולא תוכל לבוא בשבועיים הקרובים. בתום שבועיים שנדרשו לה להתעשת, היא שקלה עדיין כיצד עליה לנהוג, כשהיא קיבלה הודעה ממנהל כח האדם (שהיה פקיד זוטר באגף הכספים) שהחברה גייסה לעבודה יועץ משפטי חדש, עולה מצרפת בשם ז'אן קדישמן, דוקטור למשפטים, כי המנכ"ל הגיע למסקנה שהחברה נמצאת בשלב כזה שהיא צריכה אדם בעל שיעור קומה לתפקיד. סימה שבה לבית הוריה לשקול מה תעשה. היא טלפנה לקרוביה הצרפתים ודיווחה להם על אשר קרה לה וביקשה שיאספו מעט מידע על אותו קדישמן. אחרי כשבועיים נוספים שבה לתל אביב כשברור לה באיזו דרך עליה לבחור.

<u>נקודות למחשבה על הדילמות של הדמויות המרכזיות באירוע</u> - סימה, רענן, שאול וטוביה. מה הביא אותם למצב אליו נקלעו ואיך הם יכולים לצאת מהסבך, תוך התייחסות בעיקר לנקודות הבאות:

מה לדעתך צריכה לעשות סימה?

האם ההתנהגות הרופסת של סימה עד לאותה התפרצות לא הזמינה התייחסות מזלזלת מצד הקולגות שלה?

מדוע ההנהלה ראתה בסימה נציגה של העדה שלה ולא אדם ככל האדם עם עשרות מאפיינים שארץ המוצא של ההורים הוא רק אחד המרכיבים שלהם?

האם תופעות של גזענות קיימות בעולם העסקים הישראלי? תארי כמה מהן.

האם אין עשן בלי אש ויש גרעין של אמת בדבריהם של רענן, טוביה ושאול?

האם ההאשמות נגד העדה של סימה הן לא בדיוק מה שאומרים האנטישמים על היהודים בגולה?

מדוע יש נטייה לרדת דווקא על חלק מהישראלים על כל עוול שעושים לנו באיזור ובעולם? מדוע אנחנו, או חלק מאיתנו תמיד אשמים, לדעת אחדים מאיתנו, במה שקורה לנו?

האם סימה צדקה בעצם ההתפרצות שלה?

האם סימה צדקה בדברים שהטיחה כנגד רענן?

האם רענן הופתע מההתפרצות של סימה?

מדוע גוייס ז'אן קדישמן דווקא בעיתוי זה לחברת תרופות לבנות?

האם סימה הייתה אכן עלה תאנה שנועדה להוריד מהחברה תווית של גזענות?

האם ניתן להעמיד לדין את חברי ההנהלה על הערותיהם הגזעניות?

האם סימה יודעת סודות של החברה שהיא יכולה להשתמש בהם על מנת להתנקם בהנהלה על הדחתה?

איזו תדמית תידבק לסימה אם היא תצא חוצץ נגד תופעות של גזענות או שתהפוך למתריעה?

האם סימה צפויה לאיומים אם "תלשין" על הקולגות שלה?

האם היא לא צריכה להבליג כפי שעשתה עד כה על מנת שלא תדבק בעדה שלה תווית של troublemakers?

מדוע הענף של המשפחה שהיגר לצרפת הצליח הרבה יותר מזה שהיגר לישראל?

האם הפער העדתי בישראל הולך ומתרחב או שהוא הולך ומצטמצם?

האם אתה יודע על יותר נישואי "תערובת" והאם הם מחזיקים מעמד?

איפה הגזענות גדולה יותר - בצרפת כנגד היהודים או בישראל כנגד המזרחים, אם בכלל?

האם מינוי יועץ משפטי מעל סימה הוא מקרה של אפליה גזעית, תגובה ל"התחצפות" של סימה כנגד המנכ"ל, או שמא צריכים לקחת דברים כפשוטם והתפקיד גדול על סימה?

האם יש מקום לאפלייה מתקנת בדירקטוריונים ובהנהלות למזרחים, ערבים, נשים, חרדים, עולים חדשים?

אם אכן קיימות תופעות של גזענות האם הן קיימות כנגד כל המזרחים, או כנגד עדות מסוימות בלבד? או שמא יש גזענות כנגד אשכנזים המכנים עצמם מיעוט נרדף? האם יש גזענות כנגד ערבים בעולם העסקים הישראלי?

מה הדרך הנכונה להילחם נגד גזענות: הבלגה, התרסה, מאבק, פעילות פוליטית, הוראה באקדמיה, כתיבת מאמרים, ספרים, מסות, הקמת ארגונים וולונטרים נגד גזענות?

כיצד היית פועלת אם היית במקומה של סימה? של רענן? האם מנכ"ל יכול להרשות לעצמו לעבור לסדר היום אם אחד המנהלים מלבין את פניו בנוכחות כל עמיתיו? ומה בדבר סימה, מדוע לא מגיע גם לה שלא ילבינו את פניה?

פיתרון

הקרובים של סימה מצרפת הציעו לה להגר והבטיחו לה משרות מפתות בפאריס. הם החליטו ליזום חרם בקרב הקהילה היהודית על תרופות החברה ולחבל בכל יכולתם בעסקיהם בצרפת. אחרי חמש שנים נאלצה חברת תרופות לבנות להפסיק את פעילותה בצרפת תוך הסבת נזק כבד ביותר לעסקיה. שווי החברה ירד בעקבות כך בכחמישים אחוזים.

סימה פנתה לרשות ניירות ערך ודיווחה על הונאת בעלי מניות מיעוט של החברה. בעלי השליטה לא דיווחו במועד על עסקה מהותית שחתמו על מנת לשמור על מחיר מניה נמוך עד פקיעת תאריך האופציות שהיו בידי הציבור. הרשות בדקה את הנושא והחליטה לנהוג לקולא כי העיסקה נחתמה רק יומיים אחרי מועד פקיעת האופציות. סימה גילתה שהיועץ המשפטי של הרשות הוא בן דודו של קדישמן, שהתברר שהיה קשור באחת השערוריות הגדולות של הונאה בצרפת ולכן החליט לעלות בחופזה לישראל.

סימה התפטרה מהחברה, אך לא הגישה תלונה נוספת כנגד ראשיה. היא הייתה משוכנעת שביחסי הכוחות הנוכחיים בישראל זו תהיה מערכה אבודה. היא פתחה משרד עורכי דין משגשג שחרת על דגלו לדאוג לאינטרסים של השכבות המקופחות כנגד אלה העושקים אותם במשרדי הממשלה, בשלטון המקומי ובחברות העסקיות. היא זכתה בכמה משפטים מפורסמים על אפליה שבהם היו ראיות מוצקות בהרבה מאלה של המקרה שלה.

כעבור שנתיים הכירה במסגרת לימודי הדוקטורט באוניברסיטה בירושלים גבר נאה גרוש ששמו פרופסור עדי אורלב. הוא היה המנחה של עבודת הדוקטורט שלה "התייחסות החוק הישראלי לתופעות של גזענות". אחרי שיצאו כמה חודשים ועברו לגור ביחד גילה לה שהוא בנו של רענן, אך הוא לא העז לומר לה זאת קודם כי חשש שיאבד את אהבתה. הוא ניתק את יחסיו עם משפחתו לפני שנים רבות כי התפתה בלחץ אביו להינשא עם בת של אחד השותפים בחברת תרופות לבנות משיקולים של שמירה על גרעין שליטה בחברה. הנישואים היו אומללים עבור שני בני הזוג והם התגרשו כעבור שנתיים. עדי עזב את החברה כמה שנים לפני שסימה החלה לעבוד בה, והוא פנה לקריירה אקדמאית. סימה ועדי נישאו בעיירת הולדתה של סימה ובטקס החינה היו רק חברים של בני הזוג וקרובי משפחה של סימה. עדי עודד אותה לשמור את שם משפחתה בוזגלו אך היא בחרה להיקרא אורלב כשם בעלה. יחד עם זאת, שם הפירמה שלה נשאר סימה בוזגלו.

ביקורת על היצירה של יהושע סובול – מחזאי חברתי

דואר אלקטרוני ששלח יעקב קורי ליהושע סובול ביום שני 18 בדצמבר 2006

ליהושע שלום רב,

הרשה לי להודות לך על החוויה המסעירה של קריאת כל יצירותיך שיצאו לאור וגם כמה שטרם יצאו לאור, סה"כ 20 יצירות. אני מקווה שישנם לפחות אלפים שכמוני קראו את הכל ואני גאה להימנות עימם. תקצר היריעה מלנתח את כל מה שקראתי ובוודאי רבים עשו זאת בצורה מעולה, אך אם חסר לי משהו להשלמת החוויה זה קריאת ביוגרפיה עליך שכתובה ביד אומן ע"י סופר דגול ברמה של הנרי טרויא (זולא) או אנדרה מורואה (הוגו). אבל כיוון שאתה איש שיחה מרתק (וגם שחקן כפי שראיתי בטלוויזיה) אני הייתי מציע לך לבחור כתיבת ביוגרפיה נוסח זאת של אלברטו מורביה על פי שיחותיו עם אלן אלקאן (Moravia/Elkann, Vita di Moravia, Tascabili Bompiani, 2000). יש מעט מאוד מחזאים (וסופרים) שכתבו על נושאים כל כך מגוונים תוך הצטיינות בכל תחום ועוסקים במקביל בפעילות חברתית (שמעתי על ההפגנות שלך), תרבותית וציבורית. אני מקווה שלא תפזול לפוליטיקה כי אתה עלול להיכוות כפי שקרה לכל האינטלקטואלים שבחרו בדרך זאת. כבר שיתפתי אותך בהתרשמותי מיצירתך על "גיבור מעמד הפועלים", "זרים", "חיים קסומים" ו- "מעבר לקו המשווה". אני מעביר לך בזאת את ניתוח היצירות על אתיקה עסקית בישראל בספר החדש שלי ובראשן המחזות שלך. כמו כן ניתוח "רישיון לחיות" של יצחק גורמזאנו גורן, ניתוח הרומן שלי וניתוח הסרט "שביתה" עם הערות סיכום על כל הספר שבוודאי תמצא בהם עניין. אם תרצה להתעמק במסרים המרכזיים של הספר שלי אני מצרף גם את תוכן העניינים, ההקדמה והמבוא. אך אני כה מלא מהעושר של יצירתך שאני רוצה לשתף אותך לפחות בהתרשמות שלי ממנה.

נתחיל אולי במחזות הביוגרפיים שלך: אלמה היא יצירה מקסימה, הרבה יותר טובה מהביוגאפיה שקראתי על אלמה מאהלר של פרנסואז ג'ירו. קראתי את המחזה בנשימה עצורה, הצלחת לתאר את הדמות המורכבת שלה בצורה מרתקת והקורא ממש מתאהב באלמה, למרות שעבורי היא ההיפך הגמור לאידיאל שלי כרעיה. גם הדיאלוגים הקצרים והמקוטעים קולעים למטרה, ולוואי ואני הייתי יכול לכתוב כך את "בחירתה של נלי" במקום הדיאלוגים הארוכים והמסורבלים שלי. סולו ריתק אותי כי הוא העלה אצלי הרבה נימים הקשורים בפעילותי באתיקה עסקית. גם אני יכולתי לחזור בתשובה ולחזור לרמת הכנסה הגבוהה פי עשרה אם רק הייתי אומר מודה אני. אני הייתי עצם מעצמיו של עולם העסקים, בן טיפוחיו של מורטירה, המנטור שלי, והייתי רק צריך להימנע מלהתקיף את חוסר האתיקה שלו ולחשוף את קלונו ברבים. אך כמו שפינוזה (שנינו ס"טים עם כבוד עצמי...) לא ויתרתי ועוד העצמתי את פעילותי. ואכן, הסיפוק שקיבלתי היה עצום, הפכתי לאדם אחר, טוב בהרבה, תורם לחברה, פתוח ונערץ על ידי מאות סטודנטים, הרבה יותר מוערך על ידי החברים שלי (אלה שנשארו והחדשים). אתה מצליח לרתק את הקהל ביצירה פילוסופית קשה ומורכבת וכל דמות מקבלת נופך, חיות ועצמאות. נפש יהודי הוא האנטיתזה שלי - אוטו הוא אדם רדוף תסביכים, יהודי ששונא את עצמו ואת עמו (אני מכיר הרבה כאלה, ידידים צרפתים שלי, יהודים בין שתי מלחמות עולם ושמאלנים רבים נוסח נועם חומסקי). המחזה עורר בי עניין אינטלקטואלי רב אבל לא ריגש אותי כי לא התחברתי אליו. כשהוא מת בגיל 23 חשבתי רק שחבל שהוא לא מת 23 שנים קודם. שונאי ישראל אלה עשו לנו יותר נזק מאשר גדולי האנטישמים, אם כי אני תומך כמובן בזכותו להתבטא. אני נגד צנזורה ועד לכך שיש אנשי עסקים ואילי הון החושבים עלי כמו מה שאני חושב על אוטו וויניגר.

נעבור למחזות על תולדות היישוב. אני זוכר את ליל העשרים כאחת החוויות הקסומות ביותר שהיו לי בתיאטרון הישראלי. השחקנים היו נהדרים, הבימוי היה מושלם, אם כי היה קשה לזהות בקווים המפרידים בין הגיבורים הגבריים של המחזה. אם צריך היה לתמצת את תולדות היישוב החלוצי ביצירה אחת אני חושב שזאת היצירה המתאימה ביותר כי היא נותנת in a nutshell את ה- gist של כל מה שהיה כאן. הלוואי והיית כותב מחזה דומה על היישוב הספרדי בארץ ישראל (לא בוסתן ספרדי...) - הנושא היה סוף סוף מקבל ביטוי הולם במחזאות הישראלית. לגבי כפר אני מוכרח להתוודות, לא זכור לי אף מקרה שעזבתי הצגה באמצע. כשראיתי הצגת סטודנטים בסורבון בהיותי "סטודנט" לדוקטורט זה היה בחצר הפתוחה והסטודנטים שהיו מאוד מוכשרים הציגו מחזה אוונגארדי בינוני. היו מעט צופים והסטודנטים שיחקו בתוך הקהל. כמה דקות אחרי תחילת ההצגה החל לרדת גשם זלעפות. לא היה לי מעיל ומטריה ונרטבתי יחד עם השחקנים עד לשד העצמות. אך לא נטשתי ונשארתי למעלה משעתיים לראות את ההצגה. אני כל כך אוהב תיאטרון שאני מעריך ונהנה גם מהצגה גרועה ולא משתעמם

אף פעם. למה אני מספר לך את זה? כי ההצגה היחידה שעזבתי באמצע הייתה כפר. לכן כשבאתי לקרוא את המחזה הייתי מוכן לגרוע מכל ולהפתעתי הרבה זה מחזה מדהים, פיוטי ומותח, צ'כובי במובן הטוב של המילה. אין זאת כי גשר היו מאוד מאוד גרועים (כל המחזות שראיתי שלהם היו גרועים והגרוע מכל היה טרטיף) ואני לחלוטין לא מבין את הבון טון של מבקרי התיאטרון השוזרים להם כתרים. הכל בומבסטי, מלאכותי, פלקאטי, לא אמין ואם הם הצליחו להשחית את כפר לא פלא שהם השחיתו גם את מולייר. פן אחר של תולדות היישוב הוא הפן החרדי ומכל ההצגות בנושא זה כל נדרי היא הטובה ביותר. הדמות של אסתר היא גדולה מהחיים, רחל ודנה מקסימות ובתור פמיניסט מושבע ריתק אותי לראות את הדמויות של הגיבורות החרדיות שהן גיבורות במלוא מובן המילה.

הטרילוגיה הבאה היא הטרילוגיה של הפלשתינאים או ה- underdogs. המחזה הראשון "זרים" כבר נסקר בספר שלי בפרק המוקדש לך. מחזה זה מתאר את היחס לעובדים זרים, מזרח אירופאים, אפריקאים, אסיאנים או פלשתינאים. לגבי המחזה פלשתינאית יש לי עוד וידוי. היו לי כל כך הרבה דיעות קדומות נגדו שלא הלכתי אפילו לראות אותו. אקדים ואומר שהיחס שלי לערבים מאוד מורכב. טראומת הילדות הראשונה שלי הייתה לראות את קהיר שרופה על ידי פורעים ובוזזים לאומנים שיצאו להרוג ולפצוע מאות אירופאים בינואר 1952. אני לא יודע אם ראית ערים שרופות אבל קהיר הייתה שרופה לחלוטין, לרבות הרובעים האירופאים שלה ואלמלי בעל חנות המכולת מתחת לבית שלנו היה יווני המיודד עם הערבים ייתכן ולא היינו זוכים להכיר כלל והייתי מצטרף לכל אותם אירופאים שנשרפו חיים בבתים שלהם ונדקרו למוות ברחובות. השנאה של הערבים הייתה כה תהומית, כמעט רצחו את אמי בשוק על ויכוח סרק, אבי פחד שיאסרו אותו בגלל פעילותו הציונית, כל היהודים פחדו פחד מוות מהערבים וכל האגדות על היהודים שחיו בשלום ובשכנות טובה עם הערבים הן אגדות לילדים. היהודים במצרים היו חלק של הקהילה האירופאית שמנתה למעלה ממיליון נפש והיה נתק גמור בינם לבין הערבים. הייתי התלמיד הראשון בכיתה ב- Lycee ורק במקצוע אחד נכשלתי - בערבית. הייתי אמור לעבור מועד ב' בספטמבר 1953 אך בחודש זה כבר התחלתי ללמוד בישראל. עד היום לא ביקרתי במצרים ממנה גורשתי עם חותמת בדרכון "אסור לחזור" כי je viens d'un pays qui n'existe plus כדברי הצועני הזקן בשיר הצרפתי.

במישור האישי הייתי תמיד ביחסים מצוינים עם ערבים. בכיתה בקהיר היו לי חברים ערבים, באינסאד היו לי חברים לבנונים וסורים, במיזם שהקמתי The Christian Heritage ולא יצא לפועל היו לי שותפים וידידים ערבים, ואילו כיום יש לי קשרים מאוד חמים עם הסטודנטים הערבים והפלשתינאים. אך אני מלא חשש שהכוונה של ההנהגות הערביות (להבדיל מהאזרחים) היא לחסל אותנו ואני לא מאמין לא לאוסלו, לא לערפאת חתן פרס נובל, לא לאבו מאזן ובוודאי לא לחמאס. חזון אחרית הימים שלי הוא שאנחנו נחיה בשלום בגבולות ארץ ישראל המנדטורית עם גבולות פתוחים חברים באיחוד האירופי, עם מדינת יהודים בגבולות הקו הירוק עם גושי ההתיישבות, עם מדינה פלשתינאית הכוללת את ירדן, רצועת עזה ומרבית הגדה, הערבים שבגבולות ישראל יוכלו לבחור בין אזרחות ישראלית ופלשתינאית, היהודים בהתיישבויות המבודדות יהיו אזרחים ישראלים היושבים בפלשתין לבטח, בקיצור וגר זאב עם כבש. אך לי אין תסביכים ולי ברור מאוד מי זה הזאב העוטה עור של כבש, לכן אני לא קונה את המשל של ההצגה במחזה. גם הדמות של מגדה שהיא מקסימה נראית לי לחלוטין invraisemblable. האם עשית מחקר כמו בגיבור מעמד הפועלים וגילית שהיה ולו רק מקרה אחד שערביה לאומנית התאהבה בטרוריסט יהודי? לא זכור לי מקרה אחד כזה כמו שלא זכור לי אף מקרה שיהודי אנס בחורה ערביה. ובאשר להאשמה של מגדה על נירנברג פינת אושוויץ אספר לך סיפור אמיתי שקרה לי לפני כמה שנים. הייתי מכל המקומות דווקא באינסטנבול בארוחה עסקית שארגן בן דודי הטורקי (שמו ז'אק קורי כמוני והוא בן דוד מדרגה שלישית, בוגר אינסאד ועוסק כמוני במיזוגים). היינו כעשרים איש - אנשי עסקים עם נשותיהם מלאומים שונים. כטוב לבו ביין שאל אותי קולגה איטלקי שלוש שאלות "שחבריו היהודים עדיין לא נתנו לו תשובות מספקות עליהן": 1. איך זה שהיהודים לא הכירו אחרי אלפיים שנה בישו כמשיח ולמה רצחו אותו? 2. מה סיבת הקיום של ישראל כשהיא תלויה ב- 95% מכלכלתה בתרומות של יהודים, גרמניה וארה"ב? 3. איך זה שהיהודים שסבלו כל כך הרבה מהנאצים מתנהגים יותר גרוע מהם כלפי הערבים? הס השתרר באולם כל העיניים הופנו אלי, בן דודי שולח לי עיניים מתחננות שלא אענה ואשתי צובטת לי ברגל שארגע.

חייכתי ועניתי בקול שקט ובוטח שאלה שאלות קלות יחסית. לגבי הראשונה הסתובבו אז ביהודה עשרות תימהונים בני כתות שונות וביניהם אחד ישו שהיו לו כמה מאמינים הרבה פחות מאשר לבני כתות אחרות. אף אחד לא התייחס אליהם ברצינות חוץ מפונטיוס פילטוס שהיה רומאי, קרי איטלקי, שרצח אותו. כך שמי שרצח את ישו זה האיטלקים וההוכחה הניצחת שהוא לא המשיח היא שאם הוא היה המשיח היה שורר שלום עולמי ואילו בשם הנצרות מתו עשרות מיליוני בני אדם נוצרים וכופרים כאחד. לגבי העצמאות הכלכלית שלנו הבאתי לו מספרים שהתרומות מכל העולם מהוות אחוז מבוטל מהתל"ג ואנחנו מעצמת היי-טק. לגבי היודו-נאצים (האשמה שהיא מאוד פופולארית אצל ליבוביץ, הערבים, השמאלנים האירופאים ואי אלו יהודים ישראלים) אמרתי לו שקודם כל

נטבחו בשואה כל בני המשפחה שלנו שגרו במילאנו (חלק ניכר מהמשפחה שלי היו איטלקים) על ידי משתפי הפעולה של הנאצים האיטלקים הפשיסטים. לכן הוא האחרון בתור איטלקי שיכול לשאול שאלה כזאת. אם היינו נאצים היינו נוקטים בפתרון סופי נאצי ורוצחים מיליונים של ערבים שבשליטתנו. אם היינו יותר הומאנים כמו האיטלקים באביסיניה ואריתריאה, הצרפתים באלג'יריה והודו-סין, האמריקאים בויט-נם ועם האינדיאנים, הרוסים, היפנים, הסינים, הבריטים, הבלגים בקונגו הבלגית, הספרדים והפורטוגזים באפריקה ואמריקה וכו' היינו טובחים בין עשרות אלפים למאות אלפים. בכל מלחמות ישראל עם ירדן והפלשתינאים מתו כמה אלפי פלשתינאים וכמה אלפי יהודים. אומנם יותר פלשתינאים מיהודים אבל רובם היו חיילים ולוחמי טרור ומיעוטם אזרחים בה בשעה שאצלנו רובם היו אזרחים ומיעוטם חיילים. כך שהטענה שאנו יודו-נאצים היא מופרכת מעיקרה. אנחנו לא מתנהגים כצבא כיבוש הומאני אך אנחנו הרבה יותר הומאנים מכל הצבאות האחרים. הטוב ביותר היה שלא נשלוט בעם זר, אבל אוסלו והאינתיפאדה (ועכשיו ההינתקות ולבנון II) הוכיחו שהבעיה היא בכלל לא שטחים אלא רצון ההנהגה הפלשתינאית לחסל אותנו. …I rest my case . מזה צא ולמד מה אני חושב על המחזה הפלשתינאית או כדברי הפתגם האיטלקי si non e vero e ben trovato. זמן אמת הוא מחזה טוב המתאר את חיבוטי הנפש של הצעירים שלנו. אני יודע את זה מכלי ראשון ואני מזדהה בהחלט עם הגיבורים, חוץ כמובן מאשר עם דני סלע מסיבות ברורות של אתיקה עסקית. יש אולי רגליים לסברה שההידרדרות האתית החלה עם תום מלחמת ששת הימים וקשורה בהשחתה המוסרית שלנו כעם כובש, אבל אם זה נכון מדוע היא הוגברה כפל כפליים דווקא משנות התשעים שבה קרו תהליך אוסלו והנסיגה החפוזה מלבנון?

הטרילוגיה של המחזות שלך על אתיקה עסקית - גיבור מעמד הפועלים, מעבר לקו המשווה וחיים קסומים נסקרה בספר שלי. לגבי הרומנים שלך - שניים (האם השלישי בדרך?), שתיקה יכול להימנות עם הפנינים של הספרות העברית. גיבור הספר הוא מאוד משכנע וכל הדמויות משתלבות לפסיפס מרתק. יש ברומן ערפל קפקאי ובתור אוהד מושבע של קפקא מאוד אהבתי את הספר. ויסקי זה בסדר הוא בסגנון שונה לחלוטין, רומן מתח בכל אבריו, הרבה יותר טוב מכל ספר מתח כי יש בו יסודות פסיכולוגיים עמוקים, המתאר בהרחבה כמו שתיקה את מצבנו בישראל של היום. קראתי אותו בנשימה עצורה ובמיוחד את ההקשרים הספרותיים שלו. תרשה לי להציע שהרומן השלישי שלך יהיה קומי או שתכתוב קומדיה לשם שינוי. גם קורניי כתב קומדיות, שלא לדבר על שקספיר ואני משוכנע שאם תנסה - תצליח בגדול. וזה מביא אותי לטרילוגיה הבאה שלך - המחזות האפוקליפטיים. ראיתי את נשף מסכות והוא היה מאוד משכנע. יש לי אמפתיה גדולה למחזות אלה כי אני משוכנע שאנו קרובים לאסון מתקרב ובא - או בהקשר הפונדמנטליסטי של איראן, החיזבאלה והחמאס עם טרור ביולוגי, כימי או אטומי, או בהקשר האקולוגי על רקע מיכלי האמוניה היכולים להביא למותם של עשרות אלפים או יותר תוך חצי שעה (ראה אתר אומ"ץ של אריה אבנרי שנלחמים בחירוף נפש בנושא זה), או בהקשר של דיקטטורה פשיסטית, שיש לה מהלכים רבים בקרב הנוער ויכולה להתקשר עם ההקשרים הקודמים. כדאי לך לקרוא בפרק הסיום של הספר שלי מה אני חושב על כך, זה אמינטי, התנאים בשלים לכך ואם תהיה לפוליטיקאים המושחתים הזדמנות לחסל את המבקרים שלהם הם יעשו זאת בחבירה עם אילי ההון וברוני הפשע. מספיק שיהיו מהומות של המקופחים על רקע העושק המונומנטאלי על מנת שיתפשו את השלטון דה יורה בנוסף לשלטון דה פקטו שיש להם זה מכבר.

המצב בישראל של היום דומה מאוד לזה שהיה ביוון, ארגנטינה וצ'ילה וכשאני מדבר עם אנשים הם מצפים ואפילו מייחלים לכך. אם זה יקרה אתה ואני, אריה אבנרי ולינדנשטראוס, איציק ספורטה ויצחק גורן, ועוד כמה מאות נהיה הראשונים להפוך ל- desaparecidos. כתבתי על נושא זה סיפור קצר אפוקליפטי "ברוך אשם" המתאר את גורלה של ישראל אם תקרה הפיכה מעין זאת כאשר הגיבור של הסיפור הוא אדם בשם ברוך (Benito), יהודי איטלקי שנולד למשפחה שהעריצה את מוסוליני וקראה לילד על שמו. יש כאלה שאומרים שהרודן יהיה דווקא רוסי, אבל כדרכי הרחקתי עדות וכמו ברומן שלי שכולם היו יווניים פה הגיבור הוא דווקא איטלקי. גם נגד סינדרום ירושלים היו לי דיעות קדומות אבל מאוד אהבתי את המחזה. הוא מאוד אמיתי ומתאר היטב את מצבנו כיום. עד ראייה מאוד נגע לי כי אני דוגל באי אלימות במלחמה בשחיתות. ברגע שאתה משחק את המשחק של המושחתים הם תמיד ינצחו כי בחוסר אתיקה הם תמיד יהיו טובים ממך. לכן אני נגד התנגדות בכוח לעריצות ההון ואני בעד התנגדות פסיבית, חרם צרכנים, אי השקעה במניות וכדומה. אם הייתי בגרמניה הנאצית אולי הייתי גם מעדיף למות מאשר ללבוש מדים, אבל בישראל אני גא להיות רב סרן במילואים, שמילאתי את חובתי למדינה ושסייעתי לתעשייה הביטחונית בעבודתי באלביט במשך 14 שנה, כי כזכור אני רואה עצמי כשה ולא כזאב וזוכר היטב את מה שהיה ערב מלחמת ששת הימים כשלא היו לנו שטחים ורצו לחסל אותנו למרות שנסוגונו מסיני וכל העולם עמד מנגד. ביום שהערבים ירגישו שאנו חלשים ותהיה בינינו מלחמת אחים הם כולם יתאחדו נגדנו ובראשם מצרים. אם רק היה להם הזדמנות הם היו רוצחים את כולנו בה בשעה שלנו היו הזדמנויות ושמרנו על צלם אנוש, כאמור לעיל.

אסיים בטרילוגיה המרתקת ביותר - טריפטיך הגטו. נראה לי שנושא השואה הוא הכי קרוב לליבך. גטו הוא יצירת מופת וביקשתי מעמליה שתחפש לי את הקלטת של הביצוע המקורי ולא של חיה סמיר שהרסה את ההצגה. מבחינה תיאטרלית זה התיאטרון במיטבו. הדמויות מרתקות ביותר ומעלות אין ספור דילמות אתיות. אני למשל לא הייתי מסוגל להיות גנס גם אם חיי עשרות אלפים היו תלויים בי. אני מאמין שאין לכרות ברית עם השטן בכל תנאי, אין לשתף פעולה עם גורמים מושחתים ועם משטרים מושחתים, אין לבטוח בסוריה או בערפאת ומרעיו (היוצא מהכלל הוא סאדאת שקנה את ליבנו בכנותו ובלבביותו. לעולם לא נדע אם מתק השפתיים שלו היה רק תכסיס על מנת לקבל את סיני או שהוא היה אכן כנה בדבריו. השלום הקר לא מצביע על כנות ממשיכיו, החרם שעשו על נגיב מחפוז, וההברחות של אמצעי הלחימה לעזה מצביעות על כוונות זדון. אך עדיף שלום קר עם אויב מאשר מלחמה מנצחת עם קורבנות). אם הייתי צריך לבחור את בחירתה של סופי הייתי הולך למוות עם שני הילדים שלי כי אני לא מאמין לנאצים, אך איני יודע איך הייתי מתנהג אם הייתי צריך לחלץ כמה ילדים מבית בוער. בדילמות שאתה מביא באדם ובמרתף אני לחלוטין עם קאנט ונגד התועלתנים. מי שדוגל בתועלתנים מצדיק את הנאציזם שדאגו לרווחתם של רוב האוכלוסייה הגרמנית על חשבון חייהם ורכושם של המיעוט היהודי. צריך להיות מצפן שלפיו הולכים בין אם זה אלוהים, המצפון או אריסטו. אסור לעשות רע בשום תנאי ובמקרה של הפורד פינטו צריך להשקיע עוד 11 דולרים בכל רכב בשביל להציל את חייהם של 300 קרבנות וודאיים אך אלמוניים, גם אם פוגעים ברווחיות, כי אתה צריך תמיד לשאול את עצמך מה יקרה אם אתה או קרובים שלך יהיו בין הקורבנות, להשליך את האוניברסאליות של המקרה ולא לעשות לאחר את מה שלא היית רוצה שיעשו לך.

אני חב תודה גדולה לכל אלה שפגעו במקור פרנסתי ומרגע שהחלתי לעסוק באתיקה הורידו את רמת הכנסותי בתשעים אחוזים. זה איפשר לי קודם כל לבחון מי הם חברי האמת שלי, חיזק בצורה בלתי רגילה את הזוגיות שלי עם רותי ואת הקשרים עם ילדי, זה גרם לי להכיר אנשים נפלאים כאריה אבנרי, כמוך, כיצחק גורן, איציק ספורטה, עמליה אייל, הפרופסורים בטיני, פאן לויק ופקה בחו"ל, זה איפשר לי להיכנס לאמביציה להרוויח פי כמה ממה שהפסדתי ולהפוך ללא תלוי באף אחד, לעשות דוקטורט וללמד ולהשפיע עם הספרים וההרצאות שלי על אלפי אנשים בארץ ובחו"ל, להפוך לאדם טוב יותר, תורם לקהילה עם מודעות חברתית חזקה. אחרון אחרון חביב, הגעתי לשיאים אינטלקטואליים שלא ידעתי מעולם עם כתיבת חמשת ספרי המחקר, הרומן והמחזה על גירסאותיו, סיפורים קצרים, מאמרים ואפילו שירה בלאדינו שפורסמה בירחון "אקי ירושלים". עד לפני עשור קראתי הרבה ספרים ומחזות, אבל חוץ מכמעט כל כתבי שקספיר שקראתי בעת היותי סטודנט מעולם לא היה לי זמן לקרוא את כל כתבי הסופרים האהובים עלי. קראתי הרבה יצירות של קפקא, פרוסט, הוגו, סארטר, טולסטוי, דימא, מורואה, מופסן, רמרק, לורנס, תומס מאן, מחזות, רומנים ושירה של גדולי היוצרים אך בצורה מקוטעת כי למי היה זמן לקרוא הרבה כשבאלביט עבדתי כל יום עד עשר בלילה ובתור עצמאי עבדתי שבעה ימים בשבוע על מנת להיות מקביל למקבלי השכר הגבוה ביותר במשק. בעשור האחרון קיבלתי מתנה נהדרת (בנוסף למצפון, הגשמה עצמית וזוגיות) - זמן למכביר. ובזמן הזה קראתי סוף סוף כמעט את כל כתבי ארתור מילר, אוניל, טנסי וויליאמס, הנרי ג'ימס, פירנדלו באיטלקית, סרבנטס בספרדית, ברכט בגרמנית, עגנון, ברנרד שאו, צ'כוב, איבסן, אמיל זולא, בלזק, אנוי, ג'ירודו, מרסל פניול, קורנייי, רסין, מוליר, דנטה, אלברט כהן, סטרינדברג, ועכשיו גם יהושע סובול.

נראה לי שיש לנו כר נרחב לשיתוף פעולה חוץ מאשר בעיבוד המחזה שלי. הסכנה החמורה ביותר העומדת בפני מדינת ישראל היא הסכנה לדמוקרטיה והאפשרות הסבירה לכינון משטר פשיסטי. אנשי הרוח לא עושים דבר בנדון כי רבים מהם מקובעים בשמירה על מטעי הזיתים בשטחים. כל שנה מתים 1,200 אנשים בגלל אקולוגיה, אנו צפויים לאסונות אקולוגיים אפוקליפטיים, הפכנו לרפובליקת בננות עם חבירה של הון, שלטון ופשע, הפער בהכנסות הוא הגדול ביותר בעולם המערבי, יש לנו את השלטון המושחת ביותר שהיה לנו מעודנו, העניים נוברים באשפה, העשירים מבריחים את הונם לחו"ל, הצבא לא הצליח להביס מיליציה של אלפיים אנשי חיזבאלה, כל הצפון היה במקלטים במשך חודש וחצי, שדרות במקלטים כבר שנים.... ואלה מוסקים זיתים בשומרון. זה כמו לטפל בכאב שיניים ביום הדין הגדול. צריך לשנות את כל התפישה של האינטליגנציה בישראל על מנת לא להידמות לגרמניה בימי ווימאר העליזים. קטונתי מעשות זאת, אבל לך יש את שיעור הקומה להוביל מהלך כזה. אני מוכן לעזור לך בכל אשר אוכל. יש לנו שלטון חלש, עובדים חלשים, סכנה קיומית ודמורליזציה מוחלטת. זה מרשם לאסון, אם אתה, אני ואחרים לא נרתם - האסון בוא יבוא. אני נוסע ביום חמישי הקרוב למפגש של עמותת אומ"ץ של אריה אבנרי המתקיים בשעה חמש בבית סוקולוב. אם תרצה אתה מוזמן אם כי אני מודע לבעייתיות של הנושא. אני מציע שלפחות ניפגש. אם אתה מלמד ביום חמישי הקרוב באוניברסיטה נוכל לנסוע ביחד לתל אביב, ברכב שלך, שלי או ברכבת. נוכל גם להיפגש בחיפה או בתל אביב כפי שנוח לך. אני מלמד בימי חמישי עד השעה 12 באוניברסיטה אבל אחר כך אני פנוי. נוכל לדון בנושאים אלה, במחזה שלי, במחזות שלך, בספר המחקר שלי, בכל מה שרצית לדעת על עולם העסקים הישראלי וטרם הספקת לשאול. אני אתקשר אליך על מנת לתאם פגישה.

כל טוב,

קורי

<ethicssocresphebrewbookrev12007israeliplays.doc>

<ethicssocresphebrewbookrev12007introduction.doc>

דוא"ל של יהושע סובול ליעקב קורי שנשלח ביום שלישי 19 בדצמבר 2006

ליעקב שלום רב,

רוב תודות על תשומת הלב הרבה שהענקת למחזותיי ולספריי, ועל הניתוחים המרתקים והנוקבים שהקדשת להם. הארת במחזות היבטים וומשמעויות שאני עצמי לא תמיד הייתי מודע להם. בסופו של דבר גם כתיבה , כמו כל מלאכת יצירה, מורכבת מיסודות ראציונליים ומרכיבים אי-ראציונליים שעולים מנבכי הנפש. לכן על פי רוב היוצר עצמו איננו הפרשן הטוב ביותר של יצירתו.

הופתעתי להיווכח שנטיה שהבשילה בי בזמן האחרון מוצאת את ביטויה בדבריך. כוונתי להצעתך שאנסה לפנות לכתיבת קומדיה. בשנים האחרונות גוברת והולכת תחושתי שהאנושות שוקעת והולכת בבילבול ואובדן עשתונות שעליהם היא מגיבה במין עווית מגוחכת של קנאות אפילה ופונדאמנטליזם אגרסיבי מצד אחד, ברדיפה בהולה אחרי רוחניות שטחית מצד שני, ובתקינות פוליטית מטופשת שמחייבת לקבל כל גילוי של פראות בהבנה כביכול ובסלחנות ללא גבול כאילו אין יותר הבדל בין נאורות לאובסקוראנטיזם, בין חוכמה לאווילות, בין נורמליות לשיגעון ובין בגרות לאינפאנטיליות. על המצב האנושי הפאתטי והאומלל הזה ממש מתנוססת באותיות גדולות המילה "קומדיה". לאן שאפנה את המבט אני נתקל בגילויים קומיים מובהקים. זה מתחיל בסירוס השיטתי של השפה ובעירפולה בעזרת ביטויים תקינים-פוליטית כמו "מאותגר-מציאות" במקום "חולה רוח" או "מאותגר הארה" במקום "חשוך", זה ממשיך עם תשוקת הכניעה של המערב הליברלי בפני כל גילוי של טרור שמקורו באיסלאם וזה מגיע להתבטלות מוחלטת בפני הממון.

הוסף לכל אלה את משבר המנהיגות העולמי, שהביא לראשות מעצמת העל מין פוחח דל-ביטוי חדור רוח קלריקאלית ילדותית ונמוכת-מצח בעוד מדינות חשובות נשלטות על ידי תליינים ורוצחים לשעבר ומדינות אחרות על ידי פטפטנים ומושחתים, ואתה מקבל בליל חומרים שזועק לאיזו קומדיה אכזרית בעלת ממדים גלובאליים. אבל קומדיה היא הז'אנר הדרמטי הקשה ביותר, וקומדיה טובה היא באמת מוצר נדיר מאין-כמוהו.

אני עדיין חייב לך את הפרשנות שלי לסוחר מוונציה. ביסודו של דבר אני קורא את המחזה כמחזה על אנטישמיות, ולא כמחזה אנטישמי. הכול מתחיל בזהוי החברה של וונציה כחברה בריונית-פשיסטית שמזלזלת בחוקיה שלה עד כדי התאמתם לצורכי הרגע המשתנים ובעיקר לשירותה ולצרכיה של הכנופיה השלטת. כדי להבהיר את נקודת המוצא שלי אני ממקם את עלילת המחזה בוונציה של שנת 1938, אשר מבחינת ארסיות האנטישמיות הרווחת בה היא דומה בהחלט לאנגליה של שנת 1594, בה נכתב המחזה על רקע עלילת דם כנגד הרופא היהודי של המלכה אליזאבת שהואשם בנסיון לרצוח את המלכה. מכל מקום, כאשר ממקמים את העלילה בוונציה של מוסוליני, מתבררים דברים רבים שנראים תמוהים במחזה. כך למשל אני רואה את אהבתו של אנטוניו לבאסאניו לא כאהבה הומוסקסואלית, אלא כאהבת אישה לגבר. אני טוען שאנטוניו אינו אלא גברת בשם אנטוניה שבמישטר פאשיסטי, כמו גם בימי המלכה אליזאבת, לא יכלה לעסוק במיסחר, וכדי להתגבר על אפליית הנשים היא מתחזה לגבר. באופן דומה אני מסביר את העובדה התמוהה שאביה של יורשת עשירה, יפה וחכמה כמו פורשיה נאלץ להעמיד את בתו למין מיכרז-חתנים כמו שזה קורה במחזה, כאילו בלי זה העלמה לא תמצא לה שידוך.

תמיהה נוספת היא שאחדים מהחתנים מסתלקים מהמקום עוד לפני שניגשו למיבחן התיבות, כאילו זה מה שהרתיע אותם כשהפתיון הוא יפהפיה עשירה. הפתרון לחידה הזו טמון במערכה הרביעית, במישפט הפומבי המאולתר, שם מופיעה פורשיה כגבר. הפירוש שלי: פורשיה היא לא פורשיה אלא פורשיו, כלומר: היא גבר הומוסקסואלי טראנסווסטי. אביו של פורשיו חרד לגורלו במיסגרת המשטר הפאשיסטי, והחליט להתנות את הענקת הירושה לבן חובב הגברים המתנקב בכך שהלה יינשא לגבר, וכך תקבל נשיותו המדומה הכרה וגושפנקא חוקית. אשר לשיילוק, איש הכספים היהודי הממולח הזה יודע שקיומו תחת שלטונו של הדוצ'ה (הדוכס אצל שקספיר) רעוע וארעי, ובכל

רגע עלולים לבוא ולהחרים את כל רכושו. כאשר אנטוניה ובאסאניו ההולל הדו-מיני באים לבקש ממנו הלוואה, הוא מפרש את הבקשה כהוצאת גזר דין עליו ועל רכושו וממונו. לכן הוא מתנה את מתן ההלוואה בתנאי הביזארי של ליטרת הבשר. בו בזמן הוא מעודד את בתו ג'סיקה להסתלק עם מאהב ארי כדי להציל את עצמה מגורל יהודי. במחזה הוא לא עושה זאת במילים אלא במעשים: הוא מפקיד בידה את כל ממונו, ומדבר אליה בלשון סגי-נהור, כי הוא יודע שהמשרת הארי לאנסלוט גובו הוא סוכן של המישטר ומלשין מועד. לכן שיילוק היהודי משלח את ג'סיקה להשמיע את המונולוג האנטי-שיילוקי והאנטישמי שלה כדי שלאנסלוט ירוץ להעיד שג'סיקה היא "בסדר", ואפשר לקבל אותה כנוצריה כשרה. כל זה מגיע לשיא במישפט. כל הפרשנות שלי למחזה החלה מניתוח סצינת המשפט.

לא ייתכן שאיש כספים כשיילוק אינו בקיא בחוקי ונציה, והוא זקוק לעורך דין שיזכיר לו את אותו סעיף בחוק בעניין שפיכת דם נוצרי בידי יהודי. חוקי החוזים בזמנו של שקספיר לא היו שונים הרבה מחוקי החוזים בזמננו, וכללו את עיקרון ה"מכללא", כלומר: אין צורך לפרט בחוזה את כל המשתמע מההסכם. כך למשל אם אני חותם על טופס הסכמה לניתוח, אינני יכול לטעון אחר כך שלא נכלל בהסכמה סעיף שבו הסכמתי במפורש שבעת הניתוח יישפך דם מדמי. מקדמת דנא מקובל בכל מערכת חוק שהסכמה למעשה מסויים היא גם הסכמה לכל מה שאותו מעשה גורר בדרך הטבע. לכן כאשר פורשיו אומר לשיילוק שמותר לו לחתוך ליטרת בשר אבל אבוי לו אם תוך כך יישפך דם נוצרי, שואל שיילוק בלעג: האם זה החוק? ופורשיו משיב: אתה תראה את החוק בפועל. במילים אחרות: אתה תיראה מה זה חוק. כלומר: משנים את החוק בעת המישפט לפי שרירות ליבו של הדוצ'ה שפורש חסותו על כל הארוע הזה שאינו אלא מישפט ראווה ולא מישפט צדק. במילים אחרות: עושים צחוק מהחוק.

כך ביימתי את המחזה בפסטיבל שקספיר באילינוי בשנת 2002, ומבקרי התיאטרון משיקאגו שיבחו והיללו את ההצגה. אחד מהם הגדיל לעשות וטען שזהו הפירוש והביצוע המבריק ביותר של המחזה הקשה הזה שהוא ראה בחייו. השחקן ששיחק את שיילוק כתב לי השנה שהשיקאגו שייקספיר קאמפאני העלו את המחזה השנה, וכי המבקר של השיקאגו טריביון הישווה את ההפקה שלהם לזו שלי, וטען שההפקה שאני ביימתי לפני ארבע שנים היתה טובה ומעניינת יותר מזו של השיקאגו שקספיר קאמפאני.

אשר ליום חמישי הקרוב, לצערי לא מתאפשר לי לנסוע בחברתך לתל-אביב, כי לאחר סיום השעור שלי עלי לנסוע צפונה, ואחזור לתל-אביב רק בשעות בערב.

ושוב - תודה על הדברים המרגשים והמעניינים שלך.

כל טוב

יהושע סובול

על תיאטרון וההצגה האחרונה – פרוסט/ניקסון

במאבק בין הצגות המופת להצגות הבידור, בין הקלאסיקה לריאליטי, הכף נוטה יותר ויותר לכיוון הקליל, כאשר הצגת מופת כמו פרוסט/ניקסון בכיכוב אחרון הנפילים עודד תאומי עומדת לרדת מהבמה השבוע למרות הצלחתה.

(פורסם באתר מחלקה ראשונה NEWS1 במרץ 2014)

ב- 21 במרץ תוצג הצגת התיאטרון האחרונה "פרוסט/ניקסון" באולם קאמרי 4 וירד המסך על אחת ההצלחות הגדולות ביותר של התיאטרון בשנים האחרונות בביצועו המצמרר של עודד תאומי. הביקורות גמרו את ההלל על ההצגה. הארץ כתב ב- 14.10.2013 "תיאטרון מרתק. משחק נפלא של עודד תאומי בתפקיד ניקסון... ההצגה בתיאטרון הקאמרי, בבימויו המוקפד של עודד קוטלר היא תשעים דקות מרתקות של תיאטרון...". הבמה כותב באותו יום: "המחזה, הבימוי והמשחק – מרתקים... הצגת תיאטרון מהוקצעת ומהנה...". בחודשים הספורים שההצגה רצה היה אולם 4 מלא כל הזמן, אך באולם ישנם 175 מקומות בלבד, וכנראה שגם אם הצגה מעולה מוצגת בו התיאטרון מפסיד עליה, אחרת קשה להבין כיצד הצגה כל כך מוצלחת לא מחזיקה מעמד יותר זמן.

הצגת "פרוסט/ניקסון" זכתה להצלחה אדירה מעל במות העולם ואף הפכה לסרט מצליח. אתר הקאמרי כותב על ההצגה: "מה שלא עשה המימשל, עשה המראיין הנודע דיוויד פרוסט: אחרי שורה של ראיונות לחוצים בטלויזיה הצליח להוציא מניקסון הודאה בה הוא לוקח על עצמו את האשמה בפרשת ווטרגייט, שהביאה להתפטרותו מנשיאות ארצות הברית. דיוויד פרוסט השקיע מיליונים מכספו בהפקת הראיונות האלה ועמד להפסיד את כל הונו בגלל סירובו של ניקסון הערמומי להודות בחטאו הגדול. כשהוא כמעט מיואש ועומד לוותר על פרוייקט חייו, מגלה פרוסט בראיון האחרון פרט מכריע שמביס את ניקסון במכת נוקאאוט מוחצת. זהו סיפורה של הפקה מרתקת: הצוות של ריצ'רד ניקסון מול הצוות של דיוויד פרוסט, ראש בראש, תחכום מול ערמומיות, שקרים לבנים מול עובדות נסתרות. הקרב, המאבק הקשה ותבוסתו של האחד שהביאה לניצחונו של האחר. מחזהו של פיטר מורגן ("המלכה" עם הלן מירן), שזכה להצלחה עולמית על במות התיאטרון ועל מסך הקולנוע, מספר את קורותיו של האיש החזק בעולם בשיא חולשתו – מחזה מותח ומרתק על פוליטיקה ותקשורת, נשיאות ורמייה, חטא ועונשו."

תיאטרון הקאמרי הצליח בשנים האחרונות להעלות הפקות קלסיות מאוד מוצלחות: ריצ'רד השני, ריצ'רד השלישי, סירנו דה ברז'רק, מקבת, אבל גם קומדיות ומחזות זמר קלילים כקזבלן, קברט, שיגעון באופרה, דבר מצחיק קרה. הקאמרי מנסה אם כן לאזן בין הנשגב לקליל, אבל לאחרונה נראה שהקליל צובר תאוצה על חשבון הנשגב. מנסים לרדת למכנה המשותף הנמוך ביותר, בעקבות תוכניות הריאליטי, וכך לאזן את הגרעונות. הטעם של הקהל הולך ומידרדר, החינוך והתרבות בשפל, ונותרו רק הצגות רדודות של שעה וחצי בלי הפסקה ובלי שזוכרים כעבור שעה נוספת על מה הייתה ההצגה. ומה לגבי אותו קומץ של נאמני התרבות ההולך ומדלדל שרוצה לראות רק הצגות מופת ודורש הצגות כפרוסט/ניקסון? מה לגבי שחקני מופת, כאחרון הנפילים עודד תאומי הנותן בה את תפקיד חייו.

לזכותו של הקאמרי ייאמר שלאורך השנים הוא ממשיך להעלות הצגות מופת וקלאסיקות בביתו ובכל רחבי הארץ במחירים השווים לכל נפש. כך הוא העלה לפני מספר שנים את המחזה החברתי הטוב ביותר שנכתב בישראל "גיבור מעמד הפועלים" של יהושע סובול, גדול המחזאים שלנו. אני מלמד את הסטודנטים צדק חברתי על פי מחזה זה עם הקלטת של הקאמרי. רק חבל שבאי התיאטרון הם ברובם המכריע בני יותר משישים, כי דווקא הצעירים צריכים הרבה יותר לספוג את התובנות האתיות של הצגות המופת שיהוו מצפן בחייהם. תלמידי תיכון וסטודנטים הלומדים הסטוריה וספרות הם קהל אידיאלי להצגות אם מוריהם עושים עבודת הכנה מתאימה. תפקיד התיאטרון מיוון הקדומה ועד ימינו הוא לגרום לקטרזיס, להזדככות של הצופים הצעירים והמבוגרים וגם של השחקנים. הסוד של הקאמרי שהוא מצליח למצוא את האיזון המתאים בין שחקנים דגולים – ותיקים כעודד תאומי וצעירים כאיתי טיראן ואולה שור סלקטר. נוצרת סימביוזיה מעצם השתייכותם לאותו אנסמבל כאשר הותיקים תורמים מניסיונם הרב ולא "נזרקים לכלבים" כמו בעולם העסקים שבו מנהל בן חמישים הוא דינוזאור. הותיקים ממשיכים בתחושה של שליחות כי הקריירה והאגו כבר לא בראש מעייניהם, והם רק מעוניינים לעבוד ולתרום כל עוד הם יכולים.

ראיתי השבוע את אחת ההצגות האחרונות של פרוסט/ניקסון. האולם היה מלא מפה לפה, וגם תיירים יכולים לצפות בהצגה בגלל הכתוביות באנגלית באדיבותה של דיים פורטר. עודד תאומי מחזיק את ההצגה על כתפיו יחד עם אקי אבני המצויין. תאומי מצליח לגלם את ניקסון כאדם מורכב אמביוולנטי, אנושי, עם הרבה הומור ציני והופך את הדמות לסימפתית. הבימוי של עודד קוטלר מעולה והוא נעזר בצילום חזיתי על מסך ענק של ניקסון ופרוסט כי בזמן הראיון רואים אותם רק בפרופיל ואילו על המסך רואים כל הבעה בפניו של תאומי העובר מטמורפוזה לנגד עינינו. תאומי נכנס כל כך חזק לדמות עד שהוא גרם לי לחשוב שברטרוספקטיבה ניקסון לא היה ה"מפלצת"

שהתקשורת והציבור אהבו לשנוא. פועלו בראי ההסטוריה היה בעיקרו חיובי במיוחד לעומת הנשיאים הרפובליקאים שבאו בעקבותיו רונלד רייגן הניאו ליברל וג'ורג' ובוש הבן שיש הטוענים שהיה הנשיא הגרוע בכל הזמנים. ושלא יובן שיש בדברי משום זלזול בארה"ב שהיא המדינה המוצלחת בעולם (אחרי ישראל וצרפת כמובן). התיאטרון אוהב מאוד לתאר דילמות של מלכים ושליטים – במחזות המלכים ב"סדרת ההנרי", אותלו, יוליוס קיסר, ריצ'רד ה- II וה- III של שיקספיר, ניקסון והמלכה אליזבת במחזותיו של פיטר מורגן, במחזות של קורניי ורסין, הוגו ושילר, באופרות של ורדי – אאידה, ריגולטו, נבוקו. אני אישית מעדיף מחזות על פשוטי עם, כי הדילמות שלהם הרבה יותר מרגשות אותי במחזותיהם של ברכט, איבסן, ארתור מילר, דירנמט, יונסקו, גוגול ופירנדלו.

זה מעט יומרני להגיד שריצ'רד ניקסון, או כפי שיעקב אחימאיר מכנה אותו ריצ'רד ה- IV אולי בהמשך לריצ'רד ה- II וה- III של שיקספיר המוצגים בקאמרי, הוא תפקיד חייו של עודד תאומי. בכל פעם שרואים את תאומי אנו משוכנעים שזה תפקיד חייו. עודד תאומי, בן 77, כיכב בכמאה תפקידים מרכזיים משנת 1958, עת החל בקאמרי, ועד היום. הוא היה ריצ'רד ה- III, יאגו באותלו, שיילוק בסוחר מונציה, אך רבים זוכרים כיצד היה גם פרופסור היגינס הנפלא במחזמר גבירתי הנאווה (לצד ריטה), המבוסס על מחזהו הקלאסי של ג'ורג' ברנרד שו פיגמליון. תאומי מככב במחזות רבים שאני מלמד בקורסים שלי באתיקה עסקית וכך הסטודנטים שלי נחשפים לעיתים לראשונה בחייהם לתיאטרון, לדילמות אתיות, ובוודאי להצגות מופת ולשחקנים הגדולים מהחיים. כך היה עודד תאומי איל בביקור הגברת הזקנה של דירנמט בהצגה משנת 1994, תומס שטוקמן באויב העם של איבסן בהצגה משנת 1999, ווילי לומן במותו של סוכן של ארתור מילר בהצגה משנת 2007. הסטודנטים שלי רואים כמה ביצועים לאותן הצגות, בביקור הגברת הזקנה הם רואים גם סרט אפריקאי מצמרר "צבועים", באויב העם סרט הודי פיטורסקי "גנשטרו", ובמותו של סוכן הם רואים גם את דסטין הופמן בסרט הקלאסי המבוסס על ההצגה.

זכיתי לראות את ההצגה האחרונה בברודווי של מותו של סוכן כאשר הקהל קם על רגליו והריע להופמן במשך דקות ארוכות והוא סיפר באריכות ועם דמעות בעיניים על חוויות ההפקה. ישבתי בשורה הראשונה, כמטחווי יריקה מהופמן וזו הייתה חוויה שלא אשכח במשך כל חיי, אך עודד תאומי הוא לא פחות טוב מהופמן. וכמו שבברודווי כבר לא ניתן לראות הפקות מופת מעין אלה אלא מחזות זמר דלוחים במחיר של 250 דולר לכרטיס, כך יש פחות ופחות הצגות מופת בתיאטרון הישראלי ויותר ויותר מחזות זמר במחירי שיא, הפקות ראווה של האופרה במצדה, קונצרטים של הפילהרמונית במחירים של ברודווי, מדונה, סטריסנד, ריהאנה ומי לא, באלפי שקלים לכרטיס.

רבים וטובים משווים את תל אביב ללונדון וניו יורק. מבחינת המחירים וההוויה הניאו ליברלית – אין ספק (מחאת האוהלים הייתה רק בגדר חלום ליל קיץ), אבל הייתי מעדיף שתל אביב תהיה יותר כמו פריז וברלין, בהן ניתן לראות הצגות מופת במחירים השווים לכל נפש. כך ראיתי בשבוע אחד בפריז בקומדי פרנסיז את האשליה הקומית של קורניי, את בית הבובות של איבסן עם אודריי טוטו האגדית בתיאטרון מדלין, את הספר מסביליה באופרה מרסולן, קונצרט של "הכינורות של פריז" בכנסיית המדלין עם ארבע העונות של ויולדי, אווה מריה של שוברט וגונו, קנון של פכלבל, אדג'יו של אלבינוני, אפילו את המחזמר הידוע זורו בפולי ברז'ר עם מוסיקה של הג'יפסי קינגס, ולבסוף את קולומב של אנוי בקומדי דה שנז אליזה. לאחרונה, לא זכיתי לראות את ההצגה אנטיגונה של אותו אנוי בתיאטרון גשר כי היא בוטלה, אולי בגלל מחאתה של תלמידת התיכון שזה מיותר ללמוד את אנטיגונה שזכתה לגיבוי של שר החינוך היקר שלנו... כל ההצגות שראיתי בפריז היו ברמה גבוהה מאוד ובמחירים סבירים.

אבל בברלין חיי התרבות עוד יותר תוססים ומחירי ההצגות עוד יותר זולים. כך ראיתי בכשבוע אחד בתיאטרון מקסים גורקי את ביקור הגברת הזקנה של דירנמט (אך עודד תאומי בקאמרי היה טוב בהרבה), את אופרה בגרוש של ברכט ווייל בתיאטרון ברלינר אנסמבל בו הוצגה ההפקה המקורית, את פאוסט של גתה בדויטשס תיאטר, בלט מודרני בביצוע של שטאטסבלט ברלין בקומישה אופר, תוכנית יצירות שומאן בביצוע שטאטסקאפלה ברלין בשטאטסאופר אונטר דן לינדן בניצוחו של דניאל ברנבוים (הקונצרט הטוב ביותר שראיתי בחיי), אמא קוראז' של ברכט בברלינר אנסמבל, מחזה של צ'כוב, מחזה על וילהם בוש ולקינוח – באופרה של דרסדן את מקבת של ורדי.

ישראל מתנדנדת בין שני קטבים – הקוטב האירופאי התרבותי, הומאני, חברתי, עם מדינות הרווחה נוסח סקנדינביה, גרמניה וצרפת, והקוטב האמריקאי-אנגלי המטריאליסט, ניאו ליברלי, רדוד ודורסני. בשנים האחרונות, בוודאי מאז תחילת כהונתו של נתניהו בשנת 1996 אך גם בימיהם של ראשי הממשלה והמפלגות האחרים מאז ועד היום, אנו נוטים יותר ויותר לכיוון המודל האמריקאי כשאנחנו מאמצים רק את הצדדים השליליים שלו, מתוכניות הריאליטי, התרבות הממוסחרת, ועד אי השוויון הכי גבוה במדינות המערב. רוב הצעירים כבר לא פוקדים את אולמות התיאטרון והקונצרטים, לא קוראים ספרות מופת ובוודאי לא מחזות, קשה להם להתרכז בדבר אחד, כמו קריאת דון קיחוטה של סרבנטס למשל שלמדתי לבגרות ואחר כך קראתי במקור הספרדי, כאשר כל כמה שניות הם

מקבלים עדכונים מדף הפייסבוק שהחבר הוירטואלי ה- 999 שלהם שם תמונה חדשה שלו באתר או שהחברה ה- 1001 שלהן ממליצה על מסעדה טובה. הם גם ישנים עם האייפון צמוד לאוזנם שלא יפספסו מסרון רחמנא ליצלן.

אין איפוא להתפלא אם מיכל זולר חושבת כאמור שאנטיגונה של סופוקלס מלפני יותר מאלפיים שנה עבר זמנה. אינני מכיר את המורים שלה אך זה מצביע על קצר בתקשורת בינם לבין התלמידים שלהם, כי סופוקלס רלבנטי כיום הרבה יותר מתוכניות הריאליטי של נולד לרקוד/לשיר/לבשל/לשרוד/להיות חנון/להשתדך, של האח הגדול והראש הקטן. מי שזכה לראות את אנטיגונה כמוני עם מיטב השחקנים והבמאים מעל בימות העולם, או בקאמרי עם אולה שור שקיבלה את פרס שחקנית השנה ב- 2006 (ניתן לראות אותה בדיסק של ההצגה בקאמרי כמו את ההצגות של עודד תאומי והרבה הצגות מופת שברשותי), לעולם לא ישכח את הדילמות האתיות התקפות היום עוד יותר מאשר אז – של נאמנות לערכים לעומת נאמנות לשלטון, הקרבת החיים למען האמת הפנימית, האהבה לעומת החובה, העדפת קרובים או ייקוב הדין את ההר מצד השליט. יש במחזה עשרות דילמות התקפות היום, כמו גם במחזות שיקספיר, קורניי, צ'כוב, יונסקו, ברכט, סרטר, סובול, לוין, אנוי, גתה, שילר, גוגול, אריסטופנס ולורקה.

זולר כותבת במכתבה "אין לי ולא יהיה לי מה לעשות עם המידע שאני לומדת בספרות, אלא אם אגריל שאלה על 'חפץ' ב'אחד נגד מאה'. כל תלמיד הוא בן אדם ולכל בן אדם יש תחומי העניין שלו." דברים אלה יותר משהם מצביעים על הלך הרוח של התלמידה מצביעים על הכישלון של מוריה, מערכת החינוך ובוודאי של שר החינוך על פי תגובתו הנלהבת למכתב. ספרות ותיאטרון לא נלמדים למען המידע, אם כי כל אדם משכיל המסיים תיכון שומה עליו שיהיה לו מטען רוחני הכולל לא רק את אנטיגונה אלא עשרות מחזות וספרי מופת אחרים. מקצועות אלה נלמדים כי התלמיד צריך לספוג ערכים וחינוך, אם לא מהבית לפחות מבית הספר. מי שרואה את בית הספר כמוסד להקניית מידע בשביל לזכות בחידון 'אחד נגד מאה' (שוב הריאליטי המנוון...) הוא במקרה הטוב לא אינטלקטואל וגם אם הוא זכאי לתעודת בגרות הוא פספס את כל התכלית של התיכון. הוא כנראה ימשיך לאוניברסיטה בשביל לזכות בתואר במינימום מאמץ, בלי לבוא לשיעורים – החברים כבר יחתמו בשמו, בלי לספוג ערכים. למה שלא יקנה ישר את התואר מאחת האוניברסיטאות באינטרנט? ובלי הקנית ערכים האתיקה הולכת ומדרדרת בישראל...

כשאני הגעתי לאוניברסיטה למדתי כבדרך אגב את שני החוגים שלי כלכלה ומדע המדינה והקדשתי את רוב זמני לקריאת מאות ספרים ומחזות מופת, לקחתי שיעורים בחוג לאנגלית בהם למדתי את ריצ'רד השני של שקספיר ושירה אנגלית. למדתי תיאטרון, אומנות, פילוסופיה, ספרדית, גרמנית ומאוחר יותר גם איטלקית ואף התחלתי לקרוא ספרות בשפת אמי לאדינו במכון בן צבי. זה מה שאני זוכר מהאוניברסיטה אחרי ששכחתי מזמן את תורת המחירים ומינהל ציבורי. בה עוצבה האישיות האינטלקטואלית שלי ואני אומר זאת לסטודנטים שלי שאם הם באים לאוניברסיטה רק לשם קבלת תואר הם מפספסים את המטרה העיקרית של הלימודים. כל תלמיד וסטודנט הופך לאינטלקטואל רק אחרי שקיבל חינוך וערכים, המשותפים לכל בן תרבות, ורק אחר כך הוא רשאי ללמוד את תחומי העניין שלו. אנטיגונה משותפת לכל אינטלקטואל ברחבי העולם, לטייסים ולשחקנים, לפיזיקאים ולרופאים.

אם שר החינוך, מיכל זולר או כל תלמיד או סטודנט היה טורח לחפש בגוגל באנגלית את הערך אנטיגונה עם יפן, היה מוצא ידיעות, כתבות וספרים אין ספור בנושא הרלבנטיות של המחזה כיום ובכל העולם. הספר Antigone on the Contemporary World Stage מתאר את ההסטוריה המופלאה של המחזה של סופוקלס שהוצג בכל העולם בהקשרים שונים בתכלית, אך הם רלבנטים בכל מקום בעולם, בארגנטינה, קונגו, פינלנד, האיטי, הודו, ארצות הברית ויפן. בהפקת אנטיגונה במוזיאון הלאומי בטוקיו בשנת 2004, הציף מיאגי סטושי את הדילמות של אנטיגונה ביפן המודרנית כשהשווה בין הטרגדיה היוונית למורשת היפנית במלחמת העולם השניה, כשיפן ניצבה בדיוק כמו אנטיגונה בפני אותן דילמות. האם המורים של מיכל זולר ערכו את החיפוש האלמנטרי בגוגל בשביל למצוא את ההקשרים העכשוויים והבינלאומיים? מדוע זולר וחבריה לא עשו זאת וכתבו על כך בבחינת הבגרות והיו מקבלים ללא ספק ציון מעולה? למה משרד החינוך לא מוצא בעצמו את ההקשרים ומכניס אותם לתוכנית הלימודים?

זכיתי ללמוד לבגרות מחזה לא פחות רלבנטי מאנטיגונה – יוליוס קיסר של שיקספיר. המחזה מתאר דילמות אתיות רבות הדומות בצורה מפתיעה לאנטיגונה – נאמנות לערכים או לשליט? חברות לעומת התחייבות לטובת הכלל, דמגוגיה לעומת דברי אמת. ראיתי כמו כולם את הסרט הנפלא עם מרלון ברנדו וג'ימס מייסון שגם הוא כמו הסוחר מונציה של שיקספיר בתוכנית הלימודים שלי בגלל הדילמות האתיות הרבות שלו. משום מה לא הזדמן לי לראות את יוליוס קיסר בלונדון, אולם באחת הפעמים שהייתי בפריז (היו שנים בהן נסעתי מדי חודש לפריז בענייני עבודה ובה גם עשיתי את הדוקטורט שלי) ראיתי שההצגה מועלית באולם ענק בפאתי פריז בבימויו של אחד מגדולי הבימאים – רובר הוסיין. האולם הענק היה מלא בקהל שוחר תרבות וחלק גדול ממנו היו צעירים. אני מרגיש עצמי בן בית עם הקהל בכל אולמות התיאטרון והקונצרטים ברחבי העולם. אלה לא אליטות, בוודאי לא אריסטוקרטיה, הקהל הוא פשוט אינטלקטואלי ודומה להפליא בפריז, חיפה, תל אביב, לונדון, ניו יורק, בוסטון, ברלין או סינגפור.

נותר באולם מקום אחרון בשורה האחרונה. אני כאמור מעדיף לשבת כמטחווי יריקה מהשחקנים, אך מה לא עושים בשביל לראות על הבמה את גיבורי ילדותי – ברוטוס, יוליוס קיסר וקסיוס. והנה, ההצגה מתחילה ומי יושב לצידי, אם לא רובר הוסיין בכבודו ובעצמו. הייתה זו הצגת הרצה, טרום בכורה, והוא לחש הוראות במיקרופון זעיר שהיה צמוד לפיו לשחקנים שעל הבמה. וכך זכיתי לראות בהופעה חיה איך הבמאי מפעיל את השחקנים בשידור חי. לימים, נזדמן לי לחוות חוויה דומה כשהייתי חבר דירקטוריון תיאטרון חיפה כאשר זכיתי לראות את החזרה הגנרלית של אחת מהפקות המופת שלו בשיתוף עם הבימה "ציד המכשפות" של ארתור מילר, שגם הוא מעלה דילמות אתיות רבות כמו כל מחזותיו של מילר. למען הגילוי הנאות, אני לא בא ממשפחה של שחקנים, במאים או מחזאים. אבל רצה הגורל וזיכרון הילדות הראשון שלי הוא של הצגה של הקומדי פרנסז – מחזה של אדמונד רוסטאן (המחבר של סירנו דה ברז'רק הנפלא של הקאמרי) בתיאטרון של קהיר. הורי שלקחו אותי לארבעה סרטים בשבוע מגיל אפס הרגישו צורך לחנך את ילדיהם גם בקלאסיקה תיאטרלית בעת ביקור התיאטרון הלאומי של צרפת בפזורה הפרנקופונית. ההצגה נראתה לי כה נפלאה שמאז אני מוקסם מהצגות, ואני רואה הצגת סטודנטים תחת גשם סוחף בחצר של הסורבון כמו גם הופעות בחינם באודיאון של ז'אן לואי בארו, גדול השחקנים והבמאים הצרפתים, שפתח את התיאטרון לסטודנטים ופועלים בזמן מהפכת מאי 1968 שבה השתתפתי (מבלי לזרוק אבנים על השוטרים כי אני לא דוגל באלימות) ובתום ההצגה התקיים דיון סוער האם התיאטרון הוא אליטיסט או עממי.

המחזות שבהן מככב עודד תאומי ואני מלמד אותם רלבנטיים כיום כמו בתקופתם של איבסן, מילר ודירנמט. לאחרונה כתבתי מסה על ההקשרים האקטואליים של מחזהו של דירנמט "ביקור הגברת הזקנה" שהוצג בזמנו על ידי הקאמרי ולאחרונה על ידי הבימה. את המסה באורך של עשרים עמודים, שהתפרסמה לראשונה באתר מחלקה ראשונה וזכתה לתגובות נלהבות, הכנסתי בספר המקוון שלי שכל אחד יכול להורידו בחינם "צדק חברתי, כלכלי ושלטוני", ותיאטרון הבימה השתמש בה בפעילותו החינוכית. את המחזה שלי "בחירתה של נלי" על פי הרומן "הישמרו מדורון יווני", על דילמות אתיות בישראל המודרנית המבוסס על האודיסאה של הומרוס (סופר עוד יותר קדום מסופוקלס...), לימדתי באוניברסיטת חיפה בקורסים של אתיקה עסקית שזכו למשובים מעולים.

זכיתי ללמד אלפי סטודנטים בשישה מוסדות אקדמיים בישראל ובחו"ל, צעירים בני 20, 30 ו- 40, מכל השכבות הסוציו אקונומיות, חרדים דתיים וחילוניים, עובדי מדינה, עיריה וחברת חשמל, 17 מחזורים של חובלים, פלשתינאים וישראלים, עולים מרוסיה, אתיופיה ודרום אמריקה, סטודנטים למנהל עסקים, מדע המדינה, לימודים רב תחומיים, מהנדסים, רואי חשבון וכלכלנים, מזרחים ספרדים ואשכנזים, יהודים מוסלמים ונוצרים, שזיכו אותי באוניברסיטת חיפה בתואר המרצה המצטיין עם המשובים הגבוהים ביותר שהושגו אי פעם. רובם למדו אצלי את אותם המחזות ה- "משעממים ולא רלבנטים" שעליהם יצא קצפה של מאור הנוער מיכל זולר. תרבות גבוהה היא תמיד בהתחלה משעממת עד אשר אתה לומד להעריך אותה. מרצים נאורים יכולים להפוך כל לימוד לחוויה, כמו שלמה אבינרי, יהושע סובול ואילן משולם, אשר הצליחו להשפיע על חייהם של אלפי סטודנטים ולשנות תפישות עולם עם חומר לימוד "משעמם" כמו אריסטו והרקליטוס. כששר החינוך נותן את ידו לאיבוד הערכים אין פלא שלא באים יותר לתיאטרון, שהצגות מופת יורדות במהרה, ושמי שכבר בא לתיאטרון רואה את שיגעון באופרה...

אך התהליך קורה גם בארצות הברית. מבין מאות ההצגות בברודווי ניתן לספור על אצבעות יד אחת את ההצגות האיכותיות, שהן באוף ברודווי או באוף אוף ברודווי. רמת החינוך בבתי הספר הציבוריים שם הולכת ומידרדרת כי כל הכספים הולכים להצלת אנשי העסקים והבנקים המושחתים של וול סטריט. אם תנסה לדבר בארוחה עסקית עם בנקאי מוול סטריט על המחזה של ארתור מילר "כולם היו בני" הוא יחשוב אותך למופרע או מוזר. דבר אתו על מסעדות, על נגזרים מתוחכמים שניתן להרוויח עליהם מיליונים על חשבון המשקיע התמים, או מקסימום על הסרט "הזאב מוול סטריט". לעומת זאת, אם תדבר עם איש עסקים צרפתי על ההצגה האחרונה של מולייר בקומדי פרנסז ועל התערוכה במוזיאון אורסיי, הוא יבין שאתה איש תרבות ואינטלקטואל שניתן לסמוך עליו ולעשות עמו עסקים.

על פי הספרות הענפה שנכתבה אחרי המשבר של 2008 ושקראתי את רובה, הצלת וול סטריט הרבה יותר חשובה מהצלת החינוך עבור נשיא ארצות הברית, הקונגרס ונגיד הבנק המרכזי הניאו ליברלים שנבחרו ישירות או בעקיפין מתרומות של הבנקים בוול סטריט. לכן, בל נתפלא על ההדרדרות החינוכית, התרבותית והערכית בארצות הברית. ובנושא שלנו תיאטרון – אדם עם משכורת סבירה לא יכול להרשות לעצמו יותר ללכת להצגה בברודווי, כי התיאטרון הפך לנחלתם הבלעדית של המאון העליון, להבדיל מפריז וברלין שם הוא עדיין עממי ונחלת הכלל. לסיכום, נשאלת השאלה בישראל האם גם אחרון המוהיקנים – הקאמרי יאמץ את מודל ברודווי, יציג רק מחזות זמר במאות שקלים, ולא יאפשר להצגות מופת כמו פרוסט/ניקסון ולשחקנים נפילים כעודד תאומי למשול בכיפה. זוהי אם כן הדילמה האתית של הקאמרי ושל שאר התיאטרונים הרפרטוארים המנסים לשרוד – איך נוכל למצוא את האיזון המתאים בין הקליל לנשגב, בין הקלאסיקה לבידור, בין האינטלקטואליות לריאליטי, אם אנו חפצי חיים.

על מזרחיות, מוסיקה מזרחית ואירופוצנטריות

אם נבחן ביסודיות את טעמו של הקהל הישראלי נמצא שכמעט כולנו אוהבים מוסיקה מזרחית במובנה הרחב של המילה – מוסיקה אתנית, יוונית, ספרדית, לאדינו, קאנטרי, ושל זמרים דגולים כפוליקר, ברוזה, הבנאים ומדינה.

(פורסם באתר מחלקה ראשונה NEWS1 במרץ 2014)

החלטתי לכתוב על נושא המזרחיות והמוסיקה המזרחית בעקבות קבלת חוברת הכיוון מזרח של ידיד וקומפטריוט יצחק גורמזאנו גורן, שהוא כמוני אביר המטרות האבודות – הוא עסוק בזהות המזרחית ואני באתיקה עסקית. גורן ממשיך לפעול למען טיפוח הרוח המזרחית בניגוד לכל הרוחות והאופנות, כותב אנתולוגיה עבת כרס של הספרות והשירה המזרחית (שקראתי עד תומה) המוכיחה יותר מכל שהיא אינה נופלת מהסופרים והמשוררים שאנו לומדים בבית הספר - ביאליק, טשרניחובסקי, ברנר, שלום עליכם או אחד העם. גורן כותב 25 חוברות מרתקות של הכיוון מזרח על כל פן של התרבות המזרחית - הקולנוע, המוסיקה, הספרות, האומנות והשירה. הוא מגדיל לעשות בחוברת האחרונה שלו, כאשר הוא מוכיח ברצינות תהומית את חשיבותה של המוסיקה המזרחית כנגד כל מי שמשתלח או מקנא בה. הרעיון שלו לתאר כיצד בזו בהתחלה לפלמנקו, לבלוז, לג'אז ולדיסקו, הוא רעיון גאוני. וניתן להוסיף כמובן את הרמבטיקו שכולם בזו לו ועכשיו היא המיינסטרים במוסיקה היוונית וגם העברית. אך בזו גם לשירת הלאדינו שנחשבה תת תרבות עד לבוסתן ספרדי, ולמה לא - גם לשירת היידיש ולמחזות הנפלאים שנחשבו למוקצים ועכשיו הם נחלת הכל. כי לישראלים רבים יש יחס מתנשא למוסיקה אתנית שהיא הכי אותנטית.

אני אוהב מוסיקה לכל סוגיה, אך מה לעשות אני אירופוצנטריסט גאה, שלא כל כך קרוב למוסיקה הערבית, אבל קרוב למוסיקה האתנית, שירת העם הפשוט והיצירה האתנית במובנה הרחב - ספרדית, צוענית, לאדינו, יוונית, ג'אז, פלמנקו, שאנסונים, מוסיקת קאנטרי... צמחתי מהעם, אני לא מתכחש למורשתי והטעם שלי נשאר ביסודו טעם עממי ופשוט. יחד עם זאת, אני האחרון שאזרוק את האבן על אום כולת'ום. ניסיתי לאחרונה לשמוע את השיר "אינתה עומרי" (אתה החיים שלי) עם עוכרת ישראל הידועה שקראה להשמדתנו. השיר נמשך שעה ושמונה עשרה דקות, בדיוק כמו יצירת המופת - הסרט "טופז" המבוסס על מחזהו של מרסל פניול שאני מלמד בקורסים שלי על אתיקה עסקית. אחרי עשר דקות תפשתי את הפרינציפ וקפצתי כל עשר דקות הלאה. הזמרת הדגולה לא זזה, עם המטפחת הענקית שלה, ושרה בטון מונוטוני על אותו מנעד אותן מילים ללא הפסקה, מין בולרו של רוול אבל בלי הקרשצ'נדו, רק בשניות האחרונות של השיר אחרי שעה ושבע עשרה דקות היא עושה פיניש בטון קצת יותר גבוה. אבל היא כנראה אחת הזמרות הגדולות ובוודאי שזו אומנות, אם כי אני לא מבין אותה, כמו גם אומנות מודרנית...

אם היו מבקשים ממני לאמר במילה אחת אם אני אוהב מוסיקה מזרחית הייתי אומר "לא", בשתי מילים "כן ולא" ורק באלף מילים אוכל להסביר מה יחסי לנושא ובהקשר יותר רחב למזרחיות ולאירופוצנטריות. נולדתי בארץ ערבית בן להורים ספרדים שאבות אבותיהם חיו כנראה בעיר קוריה שבספרד ומשפחתנו עברה דרך פורטוגל, איטליה, יוון ותורכיה עד אשר הגיעה למצרים בראשית המאה העשרים. התרבות של היהודים במצרים היתה פרנקופונית, כולם דיברו צרפתית ביניהם, הספרדים שדיברו בבית לאדינו, יוונית, טורקית או איטלקית, האשכנזים שבאו באותה תקופה מרוסיה, גרמניה, פולין ואוסטריה ודיברו בבית יידיש, רוסית, פולנית או גרמנית, והמזרחים שישבו מדורי דורות במצרים ודיברו בבית ערבית. מרכזי הערים קהיר ואלכסנדריה היו אירופאים לכל דבר וישבו בהם כמיליון אירופאים, בעיקר יוונים, איטלקים, יהודים, ארמנים ומעט צרפתים ואנגלים. רוב הילדים למדו בצרפתית בבתי ספר צרפתיים שהייתה שפת התרבות, בעוד אנגלית היתה שפת העסקים. הערבים חיו על פי רוב בפאתי הערים כי לא יכלו להרשות לעצמם לגור במרכז, למעט משכילים, אמידים וקופטים, הלא הם הנוצרים המצרים. אני בא מארץ שלא קיימת יותר כדברי השיר של שרל אזנבור, כי הלאומנים המצרים והשבאב שרצו להשתחרר מעול הקולוניאליזם, שרפו את מרכז קהיר בינואר 1952 כשהייתי בן שבע, הרגו ופצעו מאות אירופאים שלא נראו בעינם מזרחים מספיק וכמעט שרפו גם את ביתנו אלמלי הציל אותנו בעל המכולת היווני שנחשב למזרחי. עלינו ארצה בשנת 1953, שאר היהודים עזבו את מצרים אחרי מלחמת סיני לישראל, ברזיל ואירופה, והאירופאים הגרו לארצות מוצאם באירופה. כיום אין כמעט אף אירופאי שגר במצרים, שהיא "נקיה" מאירופאים.

משפחתי היתה אם כן אירופוצנטרית לפחות שני דורות, אך גם קודם לכן התרבות והמנהגים היו ספרדים, הלאדינו היא שפה אירופית והמוצא היה אירופי. אין בכך לקבוע עמדה כלשהי מה עדיף תרבות מזרחית או אירופית. יש ששמים ללעג את התרבות הפרנקופונית של יהודי המזרח (גם בתורכיה, לבנון, סוריה וצפון אפריקה) הנקראים "פרענקים" מלשון צרפתים, אם כי ראינו כמה עזרה ליהודים הגרמנים התערותם הטוטלית בתרבות הגרמנית

בתקופת הנאצים שראו בהם יהודים מזרחים לכל דבר. למותר לציין שיהודי מזרח אירופה נחשבו גם הם מזרחים (OSTJUDEN) בעיני היקים ובעיני היהודים ממערב אירופה. כלומר, אליבא דגויים כולנו מזרחים ולא משנה עד כמה נדבר בלשונות מערביות כגרמנית, ספרדית וצרפתית הם תמיד יראו בנו יהודים שבאו מהמזרח, זרים ושונים. רוב רובם של יהודי מצרים לא רצו מעולם להתערות בתרבות המצרית, למדו ערבית אם בכלל כשפה רביעית אחרי צרפתית, אנגלית ולאדינו או יידיש, לא אהבו ולא שמעו מוסיקה מזרחית מאום כולת'ום ועד פריד אל אטרש. כל השירים ששמענו היו שירים צרפתים, איטלקים, אנגלים, אמריקאים, יוונים וספרדים, ממש קוסמופוליטים.

היו מעט יהודים שבכל זאת התערו בתרבות המצרית, בעיקר היהודים שחיו בה מדורי דורות ולימים איישו את התוכניות הערביות בקול ישראל, זוזו מוסא, לילית נגר, ז'אק כהן, את קהילת המודיעין או את ברקליס בנק. כולנו זוכרים את הזמר המקסים פלפל אל מסרי בשירו "בתשלומים" שהקדים את דורו ותיאר את תחלואי הקפיטליזם החזירי, האשראי המוגזם, המינוף הגבוה ויוקר המחיה הכבד מנשוא (כל המשכורת הולך בלמכולת). הזמר המזרחי בישראל התחיל כזמר מחאה ושיר המחאה החריף ביותר מאז ועד היום הוא ללא ספק "איזו מדינה" של אלי לוזון: 'יש לנו שרים, רק כסא רוצים. לא עושים דבר ורק מבטיחים. איפה השוויון, איפה החזון, איפה המוסר, איזה בזיון.' כל הנאומים חוצבי הלהבות של תנועת המחאה לא שקולים כנגד שורה כל כך מוחצת. אך גם אשכנזים התייחסו למחאת המזרחים כידידי יהושע סובול, גדול המחזאים הישראלים, בשירו "ילדים זה שמחה" שנכתב להצגתו החברתית "קריזה", עם לחן של שלמה בר ובביצוא הברירה הטבעית. סובול כותב בציניות שלא הובנה לאחרונה לבנט שקרא את הדברים כפשוטם וחשב שהשיר תומך בריבוי הילודה: "אלוהים הוא גדול, קשה לו לסבול, שאחד יקבל את הכל. לאחד הוא דוחף כסף, כוח וכיף ולכם הוא נותן ילדים." אני אישית, בעוד שהתחברתי לשירי המחאה המזרחים לא הייתי שרוף על הזמר המזרחי האחר, אם כי קרובי אהבו אותו מאוד. אבי מאוד אהב את אנריקו מסיאס האלג'יראי, שיש לו לב ענק ונתן ביטוי מצמרר למועקות ילידי ארצות ערב שנעקרו מבתיהם. בתי העריצה את שריד חדד המקסימה וגררה את אשתי להופעה שלה בקיסריה כשבנס הן לא נפגעו מבקבוקי המים הקפואים שעפו לכל עבר, והחותנת שלי ילידת רומניה אהבה את אייל גולן (היא נפטרה לפני הסקנדל, שרק 'ביטון' יכול לחטוא בו). לבורותי עד לאחרונה לא שמעתי אף פעם על משה פרץ והתוודעתי אליו רק כשקיבלתי במתנה את הדיסק שלו בעת חידוש המנוי בסטימצקי. שמעתי מעט מהדיסק ולא התחברתי במיוחד, אבל פרץ לא צריך להתרגש שדינוזאור כמוני אינו גרופי שלו, די לו במאות אלפי המעריצים, והוא נראה סימפטי וחביב למרות אישומי המס.

וזה מביא אותנו להבחנה שעושים רבים בין מוסיקה מזרחית למוסיקה ים תיכונית. כשמישהו אומר שהוא לא אוהב מוסיקה מזרחית הוא מתכוון על פי רוב למוסיקה הקרויה אצלנו ים תיכונית. הזמר הבולט ביותר בקטגוריה זאת הוא דווקא חוליו איגלסיאס הספרדי, השר שירים מתקתקים המנוגנים בדרך כלל במעליות. אני לא מבין למה אף אחד לא משתלח בסגנון השירה של חוליו וכולם מתנפלים על הזמרים הים תיכוניים שלנו. גם בסין הרחוקה יש זימרת מעליות מתקתקה הרחוקה שנות אור מהמוסיקה הסינית האתנית ומהאופרה הסינית. מכיוון שאני לא רוצה שמרגלית צנעני תאמר עלי שיצאה לי לטאה מהמחשב לא אציין שמות מזרחיים, אם כי אני מסתכן בכך שמחצית המדינה תשנא אותי כאשר אומר ששלמה ארצי הוא הזמר הים תיכוני הבולט ביותר ולאו דווקא בגלל מילות השיר המדהימות – 'תחת שמי ים התיכון, עושה ירח הפוגה, ומתקפל. "דאגות" אומר לי איש עם מכחול, ומצייר אותך דומה, או לא, או כן, עכשיו יש את הזמן לשכב פרקדן, חצי עולם לוקח סם.' I REST MY CASE. אין כל פסול להיות שכנו של חוליו, כל אחד והסגנון שלו. ארצי זמר חביב מאוד, הייתי פעם שכן שלו ולפני כן שכן של מילכה ואין לו אפילו עבירות מס. ארצי אף קיבל דוקטורט לשם כבוד של אוניברסיטת חיפה בה לימדתי משנת 2004.

לכן, אני לא מבין למה מתנפלים על יהורם גאון ועל אחרים המעזים להגיד שהם לא חובבי זמר ים תיכוני. אני לא אוהב במיוחד זמר ים תיכוני, הכולל את חוליו וארצי, אך בהחלט אוהב זמר מזרחי כפי שהתחלתי להסביר. כי מוסיקה מזרחית היא עבורי מוסיקה אתנית, מוסיקת עולם, ובמיוחד של אביהו מדינה (אל תשליכני לעת זקנה) ועופרה חזה. פיוטים של ג'ו עמאר ושל יצחק אלגזי. פולק מיוזיק ובמיוחד את ג'ואן באז, פיט סיגר ובוב דילן, ננה מוסקורי, הארי בלפונטה. מוסיקת קאנטרי ובמיוחד את פטסי קליין ולורטה לין. מחזות זמר על העם כאוקלהומה, קזבלן וכנר על הגג. מוסיקה יוונית ובמיוחד את תיאודורקיס, חריס אלקסיו, דאלאראס, פוליקר, רמבטיקו וגליקריה. ספרדית ובמיוחד את ברוזה, פלמנקו וצוענית. פרואנית עם היסודות האינדיאנים. מכסיקאית ובמיוחד את לינדה רונשטדט ומאריאצ'י. לוס פרגואיוס. ארגנטינאית ובמיוחד את קרלוס גרדל ומרסדס סוסה. פורטוגזית עם הפאדו ועמליה רודריגז. איטלקית עם השירים הנפוליטנים. ברזילאית עם היסודות האפריקאים. אך מעל לכל, אני אוהב את זמרי העם והשנסונים הצרפתיים שמוצאם לעיתים מהפזורה, הבאים מהעם ושרים לעם – אדית פיאף, איב מונטן האיטלקי, גי בהאר היהודי מצרי, ז'אק ברל הבלגי, ז'ורז' ברסנס, ז'ילבר בקו, שרל אזנבור הארמני, מוסטקי.

יהורם גאון עשה למען הזמר המזרחי יותר מכל זמר אחר ואני כמובן כולל את הלאדינו כזמר מזרחי כי ספרד הושפעה מהמוסיקה והתרבות הערבית והרומנסות המשיכו לספוג יסודות אתניים יווניים, תורכיים ויהודיים. זמר הלאדינו קיבל תנופה אדירה מאז רומנסרו ספרדי עם יהורם גאון ויוסי בנאי, ובוסתן ספרדי של יצחק נבון, מאז יצחק לוי, יסמין לוי, פררה, האחים זוארץ, יהודה פוליקר ועשרות אומנים אחרים. גאון שר פיוטים מזרחיים כמו צור משלו אכלנו, יגדל אלוהים חי, אדון הסליחות, שירי שמחת תורה, שירי שבת. אם זה לא זמר מזרחי מה זה מזרחי? אני אוהב מאוד מוסיקה זאת. וכמוני, אני מעריך, רוב רובה של האוכלוסיה בישראל. למעט כמובן חרדי אגודה המוכנים למות על קידוש השם ולא להכניס נערות ספרדיות למדרשות שלהם, אם כי השכלתי מהחוברת של גורן כי לאחרונה יש זמרים מזרחיים גם בקרב החסידים כאברהם אבוטבול, אחיו של אלון. זו בודאי לא "מוסיקה ים תיכונית" אבל זאת מוסיקה שנוצרה מסביב לים התיכון ואולי דווקא לה צריך לקרוא ים תיכונית. להגיד שגאון לא אוהב מוסיקה מזרחית זה כמו להגיד שחווה אלברשטיין לא אוהבת שירים ביידיש. ואני בטוח שחווה, הזמרת האהובה עלי ביותר, תקבל את זה ששירי עם ביידיש הם זמר מזרחי לכל דבר, ממזרח אירופה, שצמחו מהעם עצמו. בכלל מוזר שכולם מתעסקים בשאלת הזמר המזרחי ואף אחד לא מדבר על הזמר האשכנזי, כי כבר מזמן אין הבדל.

אני אריסטוטליאני, חסיד דרך הביניים, נטול גזענות, שאינו פוסל דבר ועושה אבחנה ברורה בין מוסיקה רצינית למוסיקה קלילה. לכן, אני נגד הכללות ולא מסכים לשאלה האם אתה אוהב או לא מוסקיה מזרחית. הסוגיה מורכבת הרבה יותר. ברקע לנושא, יהודים מזרחים רבים סובלים מהכללות כפי שכל אחד שנולד בארץ ערבית ועלה ארצה יכול להעיד. במקרה שלי ההכללות הלכו לכיוונים מוזרים כאשר ישראלים גזענים מחמיאים לי שאני "לא נראה מזרחי" (גנבו לי את כל הגורמטים כשפרצו לדירתי) ובחו"ל ידידי האנטישמים מחמיאים לי שאני "לא נראה יהודי" (אפי לא מספיק ארוך). לא אכנס פה לפרטים, הפעם היחידה שכתבתי על כך זה היה בחוברת של ידידי יצחק גורמזאנו גורן שביקש מהסופרים שפרסמו ספרים בהוצאת הספרים שלו "בימת קדם" להגדיר מיהו יהודי מזרחי וכתבתי זאת בחוברת ובאתר שלי. רבים דובקים במזרחיות שלהם בעת מצוקה ונוטים לייחס את כל צרותיהם במוצאם. ש"ס כולה קמה על רקע זה. אפילו ורדי שכתב את נבוקו עם שירת העבדים העבריים ייחס לאיטלקים מוצא מזרחי והזדהות עם היהודים. צחוק הגורל שצאצאי הרומאים שהם עצמם צאצאי אנאס מטרויה שבתורכיה הגלו את היהודים מהמזרח למערב ובצוק העיתים הזדהו דווקא עם היהודים שהם עצמם הגלו, כי האיטלקים נאנקו תחת המגף האוסטרי ורצו בעצמאות כמו היהודים. בכלל, אני נגד התעסקות מתמדת בשאלה של הזהות המזרחית והגזענות בישראל. זה קיים אך זה לא חזות הכל, כי בעיות הגזענות בישראל הן רק חלק מעשרות הבעיות שמעיקות עלינו. יש בעיות לא פחות קשות, כמו השחיתות, ההידרדרות האינטלקטואלית, אובדן הערכים, הסכסוך עם הפלשתינאים, אי השוויון המשווע, התספורות של הטייקונים, הכלכלה הניאו ליברלית, הפערים בין החרדים לחילונים, הפרדת הדת מהמדינה, גיוס לכל, פקידי הממשל שמזמן שכחו שהם צריכים לשרת את האזרח וחלקם רק רואים בשירות הציבורי מקפצה בדרך לשירות אצל הטייקונים, שהפריטו להם את אוצרות המדינה בנזיד עדשים...

האם אפשר לאהוב מוסיקה קלאסית ומזרחית? זה אוקסימורון? אם לא – מה עם כרמן הספרדיה/צועניה ודולי הפנינים מציילון של ביזה, היהודיה של הלוי, טורנדוט הסינית ומאדאם בטרפליי היפנית של פוצ'יני, לאקמה ההודית של דליב, שמשון ודלילה "הפלשתינאים" של סן סנס, אאידה המצרית/אתיופית ונבוקו הבבלי של ורדי, מה עם מרש טורקי והחטיפה מן ההרמון של מוצרט, שחרזדה המבוססת על אלף לילה ולילה של רימסקי קורסקוב, מחול החרבות של חצ'טוריאן, הלנה היפה של אופנבאך וכל האופרות והיצירות המבוססות על המיתולוגיה והאודיסיאה המתרחשות ביוון וטורקיה? מה עם "מה יפים הלילות בכנען" שהמזרחי הידוע יצחק קצנלסון כתב מילים לזמר עממי ערבי? מה עם השיר "רועה ורועה" של המזרחי מתתיהו שלם? העיבודים המזרחיים לשיריו המעולים של צבי אביאל, שיר השיירה – של עלי מוהר עם לחן רמבטיקו, אותה מוסיקה מזרחית של היוונים שחיו בתורכיה המערבית וגורשו במסגרת הטיהור האתני של שנות העשרים. והרי ידוע שאריק אינשטיין היה זמר מזרחי גדול ששר הרבה שירים מזרחיים, יווניים ואתניים ושיתף פעולה עם מזרחים כמיקי גבריאלוב, שם טוב לוי, גיא בוקאטי. לפסול זמר מזרחי וזמרים מזרחיים זה לפסול את שושנה דמארי, עופרה חזה, אביהו מדינה, שלומי שבת, יהודה פוליקר, דיויד ברוזה, זהר ארגוב, גלי עטרי, יונה עטרי, יזהר כהן ומשפחתו המופלאה, בועז שרעבי, יהורם גאון וכל זמרי הלאדינו, הפרברים, הגשש החיוור (ופולי הוא ללא ספק המזרחי מכולם), אחינועם ניני, קורין אלאל, ריטה (עם השירים הפרסיים), האחים ד'אור וזוארץ, משפחת בנאי על כל זמריה הדגולים, יפה ירקוני, מקהלת צדיקוב, יהודית רביץ (עם "אפריקה" על אימה המצריה), מירי מסיקה וניאו מזרחים וזמרי עם כעוזי חיטמן, נחמה הנדל, שולי נתן וחווה אלברשטיין. זה אם כן אבסורד מושלם, הזמר והמוסיקה הישראליים כל כך ספוגים בזמר מזרחי וזמרים מזרחיים אותנטיים (להבדיל מזמר מתקתק בסגנון חוליו וארצי) שאין כמעט אחד שיתכחש להם. בלי זמרים מזרחיים לא היינו זוכים גם שלוש פעמים באירוויזיון עם דנה אינטרנשונל, גלי עטרי ויזהר כהן ה"תימנים".

הכיוון מזרח, כמו גם סדרת הספרים של גורן, הספרים שלו, המחזות של אשתו שושה גורן והשירה של בתו בת שחר הם יצירות מופת. כמה חבל שהם מגיעים רק לכמה מאות אנשים ולא למאות אלפים כפי שהם ראויים. גם אני עם האתיקה העסקית מגיע למאות, אולי במצטבר לאלפים. הספרים שלי נמצאים ביותר מאלף ספריות של האוניברסיטאות המובילות בעולם, נמצאים בערך אתיקה עסקית בויקיפדיה, אך עדיין ההשפעה שלי היא כמו גרגיר חול במדבר, טיפה בים. למרות, אך לא בניגוד לאמור לעיל, אני ממשיך לדגול באירופוצנטריות. לא אחלק ציונים לתרבויות האחרות, אבל אני אוהב וספוג תרבות אירופית, ספרות, תיאטרון, מוסיקה, אומנות, פילוסופיה, שירה, קולנוע. לאחרונה, אחרי שלמדתי כמעט את כל השפות האירופיות, התפניתי ללמוד שפות מזרחיות יותר – רוסית, יוונית ו... ערבית מדוברת וספרותית. אני קורא כרגע במקביל את באב אל שאמס של אליאס חורי, את הקוראן, וסמטה בקהיר של נגיב מחפוז. לא ממהר, קורא כמה עמודים במספר שבועות עם תרגום צמוד וסופג את התרבות המזרחית טיפין טיפין. או בגרמנית langsam aber sicher , באיטלקית chi va piano va sano e va lontano, ברומנית nu fugi trenul, בצרפתית petit a petit l'oiseau fait son nid, ובערבית אלעג'לה מן אלשיטאן – החיפזון מן השטן. נראה לי שעד גיל תשעים אסיים לקרוא את הספרים. ולעומת זאת, מעניין איך על פי הויקיפדיה, קומפטריוטים כויקי שירן בחרו להיקרא יהודים ערבים. כמוה- סמי שלום שטרית, אלה שוחט, ששון סומך ואחרים. יסלחו לי אחי המזרחים אבל אני לא חש עצמי כלל וכלל כיהודי ערבי. אני רואה עצמי אירופאי, שחי במדינה אירופאית, שצריכה להצטרף לשוק האירופאי, למדתי באינסאד המכללה האירופית למנהל עסקים, את הדוקטורט שלי עשיתי בפריז ומעולם לא ביקרתי בארצות ערב אחרי שעזבתי את מצרים (על פי אשרת היציאה - בלי יכולת חזרה...). רוב רובם של העולים מארצות המזרח לא מתגעגעים למכורתם, הם אפילו ניצים בהשקפותיהם, לא מדברים ערבית והתערו היטב בתרבות האירופית הישראלית. סאלאח שבתי וזכריה בן עזרא נעלמו לבלי שוב.

אין לי נוסטלגיה כלל, הערבים במצרים שנאו אותנו, אנחנו פחדנו מהם, הם טבחו בנו גם בעירק, תימן וסוריה, ראו בנו אירופאים, אז מה הערגה הזאת להיקרא יהודים ערבים? אין לי כאמור בעיה עם מוסיקה מזרחית, שאני אוהב אותה במובנה המרחיב, או עם פולקלור מזרחי, מימונה וחינה. ראיתי גם אי אלה סרטים ערבים (והודים) שמצאו חן בעיני. יש לי הרבה הערכה לערבים ולתרבותם ובמיוחד לערבים הישראלים שהם אחינו לכל דבר, סטודנטים מצטיינים, רופאים אנושיים, אנשי רוח משכמם ומעלה, אנשי עסקים מעולים. אך אוי לנו אם ניראה כמו המדינות הערביות שאחי היהודים הערבים כה מתגעגעים אליהן – מצרים, סוריה, לבנון, לוב, אלז'יריה, תוניסיה, עירק, תימן (או אירן). הבה נשמור על הציביון האירופאי שלנו – בתרבות, בדמוקרטיה, בערכים. עדיף להיות זנב לאריות ולהידמות לסקנדינביה שהיא מופת בכל פרמטר שהוא, לצרפת או הולנד ולא ראש לשועלים. לא סתם אחינו הערבים לא רוצים להסתפח למדינה הפלשתינאית אם תקום. הם אינם רוצים להיות חלק ממדינת החמאס בעזה או לקחת חלק בשחיתויות של הרשות הפלשתינאית. הם יודעים שרק בישראל הם יוכלו לחיות בחופש ובדמוקרטיה כי אין אף מדינה ערבית אחת שהיא דמוקרטית וכמעט כל האזרחים בהן חיים מתחת לקו העוני, לא בגלל השלטון הקולוניליסטי שכבר מזמן אינינו, אלא בגלל תרבות השלטון הקלוקלת ומלחמות האחים שגבו מאות אלפי קורבנות.

דבר גרוטסקי מאוד קרה לפני מספר חודשים, כאשר בפרלמנט המצרי, ששונא אותנו למרות שהחזרנו כל שעל אדמה מצרית שדודה, רצו לאפשר ליהודי מצרים לחזור למכורתם, במסגרת חובת השיבה של היהודים לארצות מוצאם וזכות השיבה של הפלשתינאים למולדתם. קמה מהומה רבתי והחליטו שלעולם לא יתנו לנו לחזור... אפילו אם אקבל את האזרחות הספרדית, באיחור של חמש מאות שנה, אין לי כמובן כל כוונה לחזור לספרד. ישראל שמה סוף לנדודינו, כאשר קמה מדינה יהודית היחידה בעולם. אבל אבו מאזן הגזען ומכחיש השואה לא מוכן להכיר ביהדותה של המדינה. הוא עדיין מקווה כאחיו המצרים שהם ישובו לפה ואנחנו נשוב לשם. מה שיצור בעיה לילדים שלנו שכבר לא יהיה להם לאן לחזור. למען האמת, הצעתי כבר מזמן שישראל תהיה מדינה יהודית ו<u>ו</u>של כל תושביה – יהודית כי זאת המולדת של היהודים ותכלית הציונות, אך גם של כל תושביה כי המוסלמים והנוצרים הערבים והרוסים, המהגרים האפריקאים והסינים, צריכים לראות בנו את מולדתם, לשרת בצה"ל ללא אפליה כלשהי. הצביעות של העולם ובמיוחד של יפי הנפש היא בכך שהם דורשים את זכות השיבה של הפלשתינאים, אבל לא מכירים בכך שכמות גדולה יותר של יהודים גורשה ממדינות ערב תוך החרמת רכושם מאשר כמות הפלשתינאים שעזבו מרצונם או לא את ישראל. זאת שערוריה שמנציחים את מעמד הפליטים למעלה משישים שנה והמילירדים הולכים למניהיגיהם המושחתים ולפעולות מלחמה וטרור במקום ליישב אותם במקום מושבם. מדוע לא דורשים את זכות השיבה של היוונים לתורכיה, של הגרמנים לפולין ולסודטים, של הטטרים לקרים, של היוגוסלבים למיניהם, של אותם מאות המיליונים שעברו ממדינה למדינה ונשארו שם? זכות השיבה היא המצאה אנטישמית נגד היהודים.

ועוד מחרימים אותנו. רבים וטובים – תיאודורקיס היווני, קן לואץ' הבריטי, אקדמאים אמריקאים ובריטים, צרכנים צרפתים וגרמנים. אני לא מסכים לחלוטין עם דעותיה של חווה אלברשטיין שנולדה מכל המקומות האפשריים דווקא בשצ'צ'ין בפולין, הלוא היא שטטין הגרמנית בפומרניה. היא כנראה לא מתבטאת בעד זכות השיבה של

הגרמנים למולדתם אבל יש לה בהחלט מה להגיד על זכות השיבה של הפלשתינאים. יחד עם זאת, אני חושב שהיא הזמרת הטובה ביותר שלנו, קניתי קלטות רבות שלה, ראיתי הופעות שלה, וכמובן שאני לא מחרים אותה. אני גם לא מחרים את וגנר וחושב שהוא אחד המלחינים הגדולים בהסטוריה. אני אפילו מעריץ את דניאל ברנבוים. לכן, לא מובן לי כלל למה יש ישראלים המחרימים ישראלים אחרים הגרים מעבר לקו הירוק. זה חד כיווני. אוניברסיטת חיפה החליטה להחרים את חתן פרס נובל לכלכלה ישראל אומן ולא להעניק לו תואר דוקטור כבוד (זוכרים שלשלמה ארצי היא כן העניקה...). היונים מחרימים את הניצים אבל הניצים לא מחרימים את היונים, אז מי הדמוקרט ומי נוהג בגישה טוטליטרית. מאשימים את ליברמן שהוא דיקטטור כי הוא ממנה בעצמו את חברי הכנסת במפלגתו, ש"ס נחשבת בכלל לתיאוקרטית, אבל כשיאיר לפיד ממנה את כל חברי הכנסת שלו זה כשר. רק בישראל נוצרה האנומליה כאשר יונים הם גם ניאו ליברלים, תומכים בטייקונים ומקבלים מהם מימון לעצומות בעד השלום. הגענו לימים טובים אם כן, כאשר גם היונים וגם הניצים הם ניאו ליברלים ולנתניהו, ליברמן, לפיד, בנט והיונים הכי צחורות יש אותן דיעות כלכליות התומכות בהפרטות שלוחות רסן, אי שוויון מזעזע ומיקסום הרווח.

עוד כמה דורות נושא הזהות המזרחית ייעלם. כבר עכשיו הילדים של מרבית חברי נשואים בנישואי תערובת, כאשר בדור שלי זה היה חריג. עם נישואינו אשתי למדה צרפתית ולאדינו בשביל לדבר עם אמי שהייתה האשה הכי מנוכרת שהכרתי – היא חיה 86 שנה, 43 במצרים בלי לדעת ערבית ו- 43 בישראל בלי לדעת עברית. היא כמובן ידעה על בורין צרפתית, לאדינו, איטלקית, יוונית ואנגלית. אני למדתי רומנית ויידיש ואי אפשר היה להגיד יותר סודות בחברתי. הרומנית עזרה לי גם בעולם העסקים כאשר בעת משא ומתן בטיוואן כשנודע לחברי ה"רומני" ולי שיש בצוות סיני דובר עברית והם שומרים זאת בסוד, מסרנו דיסאינפורמציה בעברית ואת הנושאים החשובים דיסקסנו ברומנית. היידיש עוזרת לי להבין את המחזות המעולים של יידישפיל ואת טוביה החולב שבאמת ביידיש נשמע יותר טוב. אשתי שרה לילדים רומנסות בלאדינו וראתה אתי את הרומנסרו, הבוסתן ועשרות מופעים בלאדינו. כיוון שאני חובב פולקלור ופתגמים, מדהים אותי לראות כיצד הפתגמים ביידיש ובלאדינו דומים להפליא. אני בטוח שגם במרוקאית הם דומים, כי הפולקלור דומה מאוד בכל עם, במיוחד במזרח התיכון ובמזרח אירופה. זה אולי נושא למחקר אקדמי אנתרופולוגי אוניברסיטאי או לערב סיפורים של גדול המספרים שלנו יוסי אלפי.

אסתכן ואומר, שבעוד שנים לא רבות תהפוך ישראל לארץ אירופאית לכל דבר, עם תרבות ומנטליות אירופאית שתאחד את כולנו – יהודים וערבים, מזרחים ספרדים ואשכנזים. כבר עכשיו יש לנו משטר וכלכלה אירופאים. המזרחיות שלנו תתבטא רק בפולקלור, במוסיקה, בשירים, וכמובן בשפות השמיות שלנו עברית וערבית. במקום לשיר יודל נשיר את צור משלו אכלנו, הפרח בגני, מה יפים הלילות בכנען, טומבלליקה, או אפילו את אינתה עומרי בביצוע זהבה בן והדיווה אום כולת'ום. אך ארצנו תהיה נקיה כשוויץ, אתית כנורווגיה, שוויונית כדנמרק, שלווה כשבדיה, משגשגת כהולנד, דמוקרטית כגרמניה ותרבותית כצרפת. רק כך נוכל לשרוד אם אנו חפצי חיים.

על החלטות אי רציונליות בחיי

על גזענות במצרים ובישראל, אהבת המולדת והאישה, האם מקבלים שחורים למשרד החוץ, למה בחרתי ללמוד גרמנית ולא ערבית, שחיתות בעולם העסקים, כל עכבה לטובה, מה היה המניע לפרץ היצירה שלי, על הניגוד או ההשלמה בין קוסמופוליטיות ולימוד שפות לבין התערות בחברה, כור היתוך או רב תרבותיות

(פורסם באתר מחלקה ראשונה NEWS1 במאי 2016)

אני סבור שאני האדם הכי רציונלי בעולם. אני מקבל את החלטותי בצורה שקולה, נותן לרגש מקום מזערי בחיי, אני מתוכנן ולא ספונטאני. אך אם זה נכון, איך ניתן להסביר שמרבית ההחלטות המכריעות בחיי התקבלו בצורה ספונטאנית ולא רציונאלית, על פי רגש ואינטואיציה, בניגוד גמור לכל הגיון? איך הגורל היתל בי ובחר לחיי מסלול שונה מאשר התוויתי. האדם מתכנן ואלוהים מצחקק, אומר הפתגם. האירוע המכונן בילדותי במצרים היה שריפת קהיר על ידי השבאב, חוליגנים צמאי דם והרס, ששרפו את מרכז העיר והרבעים האירופאים, וכמעט שרפו את ביתי ואותנו חיים. אירוע זה עמד בניגוד גמור לילדות השקטה שאיפינה את שנותי הראשונות. אבי הסיק את המסקנות שאין לנו מה לחפש במדינה ערבית ומתוך ציונות עלה ארצה, גם זה בניגוד להגיון כי על פי בחירה רציונלית הוא היה צריך להגר לברזיל כפי שהגרה רוב משפחתנו, אל סיר הבשר, בלי מלחמות, טרור ואינתיפאדות. בישראל כשהייתי בכיתה ז' שוב התערב הגורל ובניגוד לכל הגיון נדרשתי להפסיק את לימודי העיוניים וללמוד מסגרות על מנת להפוך לחוטב עצים ושואב מים אליבא דמדיניות הגזענית של שלטון מפא"י כלפי המזרחים או מי שהם חשבו שמתאימים להיות רק מסגרים, נגרים ומשרתים. הילד בן ה- 11 נלחם בידיים חשופות נגד משרד החינוך, הנהלת בית הספר, המורים והתלמידים, ובגיבוי ההורים לא שיתף פעולה, נשאר בבית, השלים את הלימודים באופן עצמאי וכעבור שנתיים עבר לבית ספר התיכון שם היה הראשון בכיתה. ב- 5.6.1967 החלטתי בניגוד לכל הגיון ועל פי רגש הנאמנות ושותפות הגורל עם המדינה לא לנסוע לשוויץ השלווה שם הייתה לי משרה בחברת השעונים אומגה כאשר בארץ לא הצלחתי למצוא עבודה במקצוע. דווקא בעת משבר כה חריף, כאשר הילכו תסריטי אימים של חורבן המדינה, החלטתי להישאר בישראל למרות שלא היו צריכים אותי בצבא ואיפשרו לי לעזוב את הארץ. "כמו הרצל" שעמד על המרפסת בבזל שבשוויץ וראה בעיני רוחו את העם היהודי נוהר על ישראל, בסמוך לשטיח הקיר בספריה של אבי המתאר את המעמד עמדתי במרפסת באותו היום וראיתי כיצד הספינה שבה הייתי אמור להפליג לשוויץ בכיוון ההפוך לחזונו של הרצל לא לבזל כי אם לביין הקרובה עוזבת את נמל חיפה, האוניה האחרונה שעזבה לפני פרוץ המלחמה. וכתגמול להחלטה האמיצה והציונית קיבלתי מלגה מלאה ללימודי תואר שני באינסאד בצרפת, חזרתי ארצה, מצאתי עבודות מעולות וסוף סוף זכיתי להתערות סופית בישראל.

ומה רציונלי בהתאהבות של רותי ושלי ממבט ראשון, ההחלטה להינשא שהתקבלה תוך שלושה שבועות והנישואין תוך שלושה חודשים? אחרי שבצורה רציונלית ניתקתי את הקשרים עם כל החברות הקודמות שלי כי הרגשתי שזה לא זה. האינטואיציה הביאה לאושר גדול כאשר השכל הישר רק הגדיל את הבדידות והתסכול. ושוב האינטואיציה התגברה על השכל הישר כשהחלטתי לחזור לחיפה אחרי שהיה לנו טוב בתל אביב, הייתה לנו דירה, עבודות טובות, אבל בדיעבד היה לנו אושר וכיף בחיפה מאז ועד עצם היום הזה. גם בעבודה קיבלתי החלטה לא רציונלית להתפטר כשהנשיא רצה למנות מעלי בוס שהיה חבר שלו וכבר נכשל קודם באותו התפקיד, החלטה שלמזלי לא התממשה ובסוף כל העניין הסתדר. ושנים אחר כך קיבלתי שוב החלטה לא רציונלית להתפטר הפעם משיקולים אתיים, כשהייתה לי משרה בכירה ביותר, משכורת גבוהה, מניות למכביר, יציאת מצרים השניה מסיר הבשר אל המדבר. וגם כאן הייתה זאת החלטה ששינתה את חיי לטובה, כי אם הייתי נשאר הייתי עלול להגיע לבית הסוהר או לעולם הבא ובכל מקרה לאיבוד המצפון האתי. וכשהצלחתי מאוד כעצמאי החלטתי להשקיע כמעט את כל חסכונותי במניות של חברה שיעצתי לה – חברה שנמכרה בהונאה אתית לחברה שבה עבדו חברי הטובים ביותר, כאשר המניות איבדו תשעים אחוז מערכן ונשארתי חסר כל. איך אדם כה רציונלי קיבל החלטה כל כך אינטואיטיבית בהאמינו שהמניות האלה יהיו שוות תוך זמן קצר פי עשרה כי לחברה היה פוטנציאל ענק, כאשר דווקא בגלל זה בוצע תרגיל העוקץ כך שמי שיהנה תהיה דווקא החברה הרוכשת ולא בעלי המניות הקטנים. ובניגוד לכל הגיון תוך כמה חודשים החלטתי לצאת מהמיצר ולבנות עסקים בפריז אליה נסעתי מדי חודש, החלטה שהוותה תפנית מכריעה שבעקבותיה התבססתי מבחינה כלכלית פי כמה. כל עכבה לטובה, ומה שלא הורג אותך מחשל אותך, אומר הפתגם.

וכאשר לא הצלחתי במאמצי להילחם כנגד פוסידון ומפלצות הים שלו וישבתי לי בגינת ביתי בקוראי את האודיסיאה נחה עלי המוזה, בצורה מאוד לא רציונלית, וציוותה עלי לכתוב ביום אחד סינופסיס בן 60 עמודים של מחזה, היצירה הראשונה שכתבתי מעודי, שבעקבותיה כתבתי עוד ח"י יצירות – תזה לדוקטורט באתיקה עסקית,

ספרים אקדמיים בעברית, אנגלית וצרפתית, רומן, עיבוד לבמה, ספר גיאוגרפיה, אוטוביוגרפיה, ספרי ילדים, וספרים בנושאים עיוניים וכלליים. מעולם לא חשבתי שאכתוב אי פעם ולו ספר אחד, שאקבל דוקטורט בהצטיינות אחרי שבקושי סיימתי את לימודי התואר הראשון, שייעלם ממני באורח פלא פחד הקהל, ואהפוך לנואם מבריק ומבוקש בפורומים רבים בארץ ובחו"ל, שאלמד אלפי סטודנטים ואקבל את תואר המרצה המצטיין ביותר באוניברסיטה. וכל זה נובע מתופעה לא רציונלית של מוזה, תחושה סוריאליסטית של כוח עליון שבזרם התודעה משתלט על ידיך ומצווה לך לכתוב כאשר כל דמות בוחרת מה יהיה גורלה, לא אני כתבתי את המחזה אלא המוזה שהשתלטה עלי השתלטות ידידותית. רוב הנושאים האלה נסקרים בספר זה ובספרים ומאמרים אחרים שלי, והמוזר מכולם הוא כיצד אישה משונה הלבושה כולה לבן ביקשה מאשתי לדבר אתי כדי לאמר לי כי אני צאצא מהאנוסים בפורטוגל, למרות שלא הכירה אותי כלל ושמעולם לא שיערתי שאני צאצא של אנוסים. ובעקבות זאת ביקרתי בקוריה, גיליתי את בית הכנסת גם כן בצורה מאוד לא רציונאלית, והתברר שהיא צדקה כי כל יהודי קוריה עברו לפורטוגל ושם הוכרחו להתנצר בלי לקבל אופציה לעזוב את המדינה. וכל ההקדמה הארוכה הזאת בשביל להגיע להחלטה שלי ללמוד גרמנית...

כל שפה שאני לומד יש מאחוריה סיפור. בפרקים קודמים סיפרתי מדוע למדתי יידיש, ערבית, רוסית או יוונית אך הסיפור המוזר ביותר הוא מדוע החלטתי ללמוד גרמנית. על פניו כפי שאני כותב באוטוביוגרפיה בחלק מהפרק על גרמנית שלהלן הלטתי ללמוד את השפה בגלל העושר התרבותי הרב של הספרות, המחזאות והשירה הגרמנית. רציתי ללמוד את השפה קודם כל בגלל הקלסיקונים, על מנת שאוכל לקרוא את גתה במקור ואכן בתום לימוד מאומץ של שנתיים באוניברסיטה העברית (ללא שום קשר ללימודים שלי בשני החוגים של כלכלה ומדע המדינה) רכשתי לי ידע די טוב בשפה, כי היה לי רצון עז, מרצה מעולה, והתמדה ראויה לציון. לימוד כל השפות האחרות הלך לי די בקלות כי הן היו שפות רומניות (צרפתית ולאדינו שפות האם, ספרדית ומאוחר יותר גם איטלקית, רומנית ופורטוגזית). אמנם ניסיתי ללמוד רוסית וערבית אבל נתקעתי באמצע הלימודים ולא השלמתי את לימוד השפות, גם לא הייתי מסוגל לקרוא טקסט אפילו לא עם תרגום, בקושי ידעתי את האלפאבית הקיריל והערבי. גרמנית היא שפה מאוד קשה אם כן כי היא לא דומה לשום שפה אחרת, מעט אולי לאנגלית, אבל הרבה יותר קשה עם דקדוק קשה, דטיב, אקוזטיב, נומינטיב, שמסבך את החיים, אבל אני מתאר לעצמי שמי שלומד צרפתית בלי בסיס קשה לו הרבה יותר. די התפלאתי על עצמי מה היה הדחף העז שלי ללמוד שפה כה קשה, האם התענוג לקרוא את גתה במקור כל כך גדול עד שהוא מצדיק לימודים כה קשים? וכדרכי - אין לי תסביכים שאני לא שולט בשפה ומדבר בה גם עם שגיאות.

כך הייתי סבור שהיו הסיבות ללימוד גרמנית במשך עשרות שנים, עד אשר לפני כמה זמן קראתי מחדש את היומן שלי שכתבתי בנעורי והנה לפתע אני קורא פיסקה אחת לקראת סוף היומן שלי בן עשרות המחברות. בהיותי בגיל 17 אני כותב ביומן על אירוע שנשתכח ממני לחלוטין או שנדחק אל תוך התת מודע שלי עמוק עמוק: "היום שוב פעם בני אמר לי שלא כדאי לבחור בכלכלה. הוא אמר שלעולם לא תהיה לי קריירה במשרד החוץ כיוון שאני "שחור". הרבה באו בגיל מבוגר לארץ ולא הספיקו להתאקלם באווירה הישראלית. אני חושב שהתאקלמתי. ביום שבו אווכח כי אכן בני ואחרים צדקו ולא אוכל להתקדם בגלל שאני "שחור" יהיה איום בשבילי. עכ"פ עלי ללמוד גרמנית באוניברסיטה. החלטתי נחושה! אני רק מפחד מדבר אחד – מהגזענות. ייתכן ובגלל שאני ספרדי ישימו לי מכשולים. זה גרוע. כל דבר אני יכול לשנות, אך את מקום היוולדי אינני יכול לשנות. סיסמתי היא: המשך בעקשנות ובהתמדה ותצליח!!" זכרתי אמנם שרציתי להיות דיפלומט אבל לא זכרתי את המקרה הזה. הו, פרויד, פרויד, כמה שאתה צודק, כמה שהתת מודע מניע אותנו, כפי שכתבתי על כל המקרים שהבאתי לעיל, אך במיוחד איך הוא שינה לחלוטין את חיי. היה זה כאילו הנער בן ה- 17 שלח מסר אל הצעיר בן ה- 19 שעליו ללמוד גרמנית, אבל הוא לא רצה שהצעיר יידע למה כי אולי חשש שזה ירפה את ידיו. קודם כל מי זה "בני"? בני הוא כמובן שם בדוי כפי ששיניתי את כל השמות ביומן, אני גם לא אחראי על תוכן היומן ועל דיוקו, לכן דאגתי לכתוב שכולו בדיוני. למה בני טרח להגיד לי כמה פעמים שאין לי מה לחפש במשרד החוץ כי אני "שחור". האם הוא ידע זאת בודאות, האם הוא רק שמע על כך, האם קינא בי, האם אהב אותי ורצה למנוע ממני עוגמת נפש, האם רצה שאלמד מקצועות שמעניינים אותי כי ממילא כלכלה לא תעזור לי להתקבל למשרד החוץ? לכל מי שטוען שמשטר מפא"י לא היה גזעני, היומן שלי ועוד מאות או אלפי יומנים ועדויות מעידים על כך בצורה נחרצת. איפה נשמע שצעיר שהיה ראשון בכיתה, סיים אוניברסיטה בגיל עשרים, שולט בארבע, אחר כך שבע ועשר שפות לא יכול לעבוד במשרד החוץ כי הוא "שחור". שחור רק לפי מקום הולדתו, הצעיר שמעולם לא קרא לעצמו "יהודי-ערבי", לא ידע ערבית, לא הכיר כלל את התרבות הערבית, שמח בצורה בלתי רגילה לעזוב את מצרים עם השבאב הרצחני והגנרלים עוכרי ישראל ולא התכוון כלל לחזור לשם אפילו לבקר, ייקרא "שחור", ולא יוכל להתקדם בקריירה רק בשל כך?

האם השחורים טובים רק בשביל לשבת בעיירות פיתוח שכוחות אל, בשביל להיות בשר תותחים, בשביל להיות מסגרים ונגרים, אבל לא בשביל להיות בצמרת האקדמיה, בצמרת מערכת המשפט, בצמרת עולם העסקים (עד היום, ושלא יאמרו דברי הבל שהם לא מספיק טובים כי זאת גזענות...). אבל אני לא נשבר ולא לוקח ללב את נבואת איוב של בני, אני תמיד מחפש מוצא מכל מצב קשה, מכל מבוך, כפי שכתבתי בספרי זה ובספרי האחרים. אני אולי נחשב "שחור" בעיני גזענים (גם מנשק קמעות, ניאנדרטלי ופרימיטיבי בעיני כמה יונים שליבם נחמץ על גורלם של הערבים תחת הכיבוש ובזים למזרחים, לחרדים ולמתנחלים שסובלים מעוני, אפליה וטרור, ולא מוכנים ללכת מטר בשביל לסייע למתנחל בעוד הם מבלים ימים כלילות במחסומי צה"ל), אבל אני לא מאלה שלא התאקלמו בישראל. אני חושב בגיל 17 שאני התאקלמתי היטב, אבל האם החתול חושב כך, כדברי הבדיחה על המשוגע שחשב עצמו לעכבר ואחרי טיפול פסיכיאטרי של עשר שנים השתכנע שהוא לא עכבר אלא אדם. אבל ליתר ביטחון הוא שאל את הפסיכיאטר האם גם החתול יודע את זה. גם היהודים בגולה חשבו שהם גרמנים בני דת משה, הצרפתים חשבו שהם מצאצאי קרל הגדול לפחות, והיו יהודים במצרים שחשבו עצמם ללאומנים מצרים, אבל החתול לא ידע זאת ורדפו אותם, הרגו בהם, התייחסו אליהם כאל עכברים. אם אני לא אוכל להתקדם בגלל המוצא זה יהיה "איום", אבל אני לא שוקע במרה שחורה או מצטרף לפנתרים השחורים, אני גם לא מקים הוצאת ספרים ועיתון למזרחים, אני פשוט מחליט ללמוד גרמנית באוניברסיטה. כי "החלטתי נחושה! אני רק מפחד מדבר אחד – מהגזענות. ייתכן ובגלל שאני ספרדי ישימו לי מכשולים. זה גרוע. כל דבר אני יכול לשנות, אך את מקום היוולדי איניני יכול לשנות. סיסמתי היא: המשך בעקשנות ובהתמדה ותצליח!!" אני מודע לגזענות, אך לא נכנע לה וגם לא נלחם בה. יצאתי להילחם רק עשרות שנים מאוחר יותר נגד הטייקונים, הניאו ליברלים, השחיתות בעולם העסקים, אבל לא נגד הגזענות כי אחרים עושים זאת טוב ממני. אני לא מתכחש למוצאי הספרדי, כי אני לומד ספרדית באוניברסיטה, לא "מבליט" את מקום היוולדי, אבל לנוכח הגזענות אני לומד עוד שפה – גרמנית. אם זה המחיר שצריך לשלם בשביל להילחם בגזענות ולהתקבל למשרד החוץ אני מוכן לשלם זאת וללמוד גרמנית!

הנער ידע שחשוב לדעת גרמנית כי זה המפתח להצלחה בחיים, די מוזר בישראל של שנות השישים, כאשר עברית היא השפה השלטת, אבל בדיעבד הנער צדק כי אכן הידע שלי בגרמנית היה המנוע של ההצלחה בחיים. לא בגלל גתה שינוח על משכבו בשלום, גם לא בגלל שילר או היינה היהודי המומר. בגלל עובדה מאוד פשוטה – כאשר הגשתי את המועמדות שלי ללימודי תואר שני באינסאד שבפונטנבלו, צרפת, הנחתי שהלימודים יוציאו אותי מהמיצר של האבטלה כי לא מצאתי עבודה במקצוע ככלכלן, אם כי למען האמת גם לא אהבתי כל כך את המקצוע. למדתי כלכלה ומדע המדינה כי רציתי לעבוד במשרד החוץ. פרט לכמה מקצועות כמבוא לכלכלה, הסטוריה כלכלית, כלכלת ארץ ישראל, פילוסופיה מדינית ביוון העתיקה, יחסים בינלאומים ומשטרים, השתעממתי ברוב ההרצאות, בחלק של הקורסים לא באתי כלל, קיבלתי ציונים מאוד נמוכים פרט למקצועות שעניינו אותי ורציתי רק לסיים את הלימודים ולא לשמוע יותר מהאוניברסיטה. רציתי לעבוד במשרד החוץ בגלל התהילה, בגלל תחושת העושר וההשתייכות לשכבות האליטה, בגלל הקוסמופוליטיות, ידע השפות. אלא שבעוונותי התקבלתי לעבודה בשנה השלישית שלי באוניברסיטה לארכיון של המחלקה הקונסולרית של משרד החוץ ועבדתי שם כחצי שנה. הכרתי הרבה דיפלומטים והתברר לי שחיי דיפלומט ישראלי רחוקים מלהיות זוהרים. בהרבה מדינות הוא מוחרם על ידי הדיפלומטים האחרים, המשכורת שהוא מקבל ממשרד החוץ נמוכה ביותר ולא ניתן להתקיים ממנה בכבוד, בטח לא כמו הדיפלומטים של מדינות יותר עשירות. אתה מוצב במשך עשר או עשרים שנה במדינות אפריקאיות או אסיאניות בקצווי ארץ, בהן שורר עוני משווע, שוד ומחלות, ואין מה לעשות בעיתות הפנאי. המשרות בארצות הנחשקות כצרפת, בריטניה, או ארצות הברית, הולכות לפרוטקציונרים, וזה תענוג מאוד קטן לגדל משפחה עם משכורת רעב בחוף השנהב, עם בתי ספר לא מספיק טובים לילדים, ועם אישה מתוסכלת שלא יכולה למצוא עבודה במקצוע שלה. אי לכך החלטתי לגנוז את רצוני לעבוד במשרד החוץ, אך כיוון שלא רציתי להיות כלכלן הגשתי מועמדותי לאינסאד.

הסיכוי להתקבל לאוניברסיטה היוקרתית עם מילגה מלאה של הברון דה רוטשילד המכסה את שכר הלימוד הגבוה, המגורים והכלכלה היה קלוש כי הציונים שלי בתואר הראשון היו נמוכים למדי. אולי לא טוב עשיתי שבמקום לחרוש כמו שאר הסטודנטים למדתי גרמנית וספרדית, ספרות אנגלית, אומנות, פילוסופיה ודרמה? מתברר שדווקא כן. כי באינסאד למדו בימים ההרואים ההם בשלוש שפות – צרפתית, אנגלית וגרמנית שהיו שפות העסקים הראשיות באירופה. אינסאד שהייתה אוניברסיטה אירופאית בהגדרתה – **INS**TITUT **E**UROPEEN D'**AD**MINISTRATION DES AFFAIRES – המכון האירופי למנהל עסקים לימדה בשלושת השפות ומי שלא שלט בהן לא התקבל. באירופה זאת לא הייתה בעיה כי היו מאות מועמדים ששלטו בשלושת השפות, אך בישראל הייתי קרוב לודאי היחידי שידע היטב את שלושת השפות ולא רק אחת או שתיים. אמנם דרשו ממני להשתלם בגרמנית במכון גתה בברלין המערבית במשך למעלה מחודש אבל גם ההשתלמות הזאת כוסתה במלואה על ידי המילגה, מה עוד שלמדתי בכיתה הגבוהה ביותר מתוך חמש. מה שהכריע את הכף לזה שהתקבלתי היו

כנראה: הידע המעולה בשפות – ריאיינו אותי בשלושת השפות, הציון היחסית גבוה בפסיכומטרי (לא בגלל שאני גאון אלא בגלל שהפסיכומטרי היה באנגלית ורוב הנבחנים ידעו אולי טוב יותר ממני לענות על השאלות אבל הייתה להם בעיה בהבנת הנקרא באנגלית), והרקע הטוב של קצין בדרגת סגן שעבד במקצוע יותר משנתיים. אחרי אינסאד, אליה נשלחתי בעיקר בגלל שידעתי גרמנית, חזרתי לישראל עם תואר שני במנהל עסקים, היה לי קל למצוא עבודה טובה ומכאן התפתחה קריירה מזהירה בעיקר בהיי טק. גם בקריירה שלי נעזרתי בגרמנית כאשר ניהלתי משא ומתן עם חברות גרמניות גם כשכיר וגם כעצמאי. לימים היה לחברה שלנו סניף בגרמניה, ניהלתי מכירות של פרויקט של עשרות מיליוני דולר עם חברת ענק שישבה בפדרבורן, והיו לי קשרי עבודה ענפים ומוצלחים עם גרמניה גם כשכיר וגם כעצמאי.

ההורים של רותי אשתי שהייתה מנהריה, עיר ייקית, ידעו היטב גרמנית (פרט לרומנית ויידיש) והייתי משוחח איתם ועם סבתה רוזליה ששלטה בגרמנית במאמע לושען, מצטט להם מגתה, שר שירים וקורא בשטרן, וזה אולי עזר לשבור את המחסומים בשלבים הראשונים של ההיכרות, כפי שידע השפות של רותי עזר לה עם הורי. אני מתאר לעצמי שהיו כאלה שסברו ש"השתכנזתי", נישאתי לאשכנזיה, למדתי גרמנית ויידיש, אבל מכיוון שאף פעם לא עשיתי עניין מנושא המוצא כפי שאני גם לומד מהיומן שלי, אם אני לא עושה מזה עניין ומקבל רגשי נחיתות או קיפוח או תסכול גם אחרים לא יעשו מזה עניין. וזה לא שלמדתי פולנית או אוקראינית, עשיתי זאת ארבעים שנה מאוחר יותר, שעם כל הערכתי לא תרמו תרומה רבתי לתרבות העולמית כמו הגרמנית ובוודאי לא חשובות בעולם העסקים כגרמנית. בלימוד השפות התקדמתי על פי מתכונת סדורה מהחשובות לפחות החשובות, אם כי כולן חשובות, אבל בכל זאת הרבה יותר חשוב לדעת אנגלית, צרפתית, ספרדית, גרמנית, איטלקית ופורטוגזית, מאשר פולנית, אוקראינית, הולנדית, שוודית, נורווגית או דנית. ואני לא אומר מילה על ערבית, רוסית ויוונית בשביל לא להעליב אותן. השפות הראשונות שלמדתי נתנו לי סיפוק אינטלקטואלי יוצא מהכלל בגלל הספרות, הדרמה והשירה שלהן, עזרו לי מאוד בעולם העסקים, באינסאד ועם חברים וקולגות בכל העולם, והיו מנוע עזר להצלחה שלי בעולם העסקים ולעושר האינטלקטואלי שלי.

הנכד שלי עידו אוהב מאוד גיאוגרפיה. הוא אמנם רק בן 6 אבל יושב אתי שעות ליד מפת העולם, הוא יודע לפי הסדר מי עשרים המדינות הכי גדולות, הכי מאוכלסות. הוא יודע איזו שפה מדברים במדינות, איפה יש מוסלמים ואיפה נוצרים, הכל הוא מבין. רק דבר אחד הוא לא מבין. כשהגענו למצרים ואמרתי לו שנולדתי שם, שגרים בה ערבים המדברים ערבית, אבל כיהודי לא הרגשתי הזדהות עם המדינה, דיברנו בבית צרפתית ולמדתי בבית ספר צרפתי בלי לדעת ערבית. אחרי שהסברתי לו בשפה גבוהה את דילמות הזהות שלי המתחילות משם הוא התפרץ ואמר: "סבא, אני לא מבין – מה אתה? ערבי, צרפתי או יהודי?" אמרתי לו שבדיוק בסוגיה הזאת כתבתי ספר עב כרס באנגלית עם 1,566 עמודים וספר אחר בעברית עם 1,020 עמודים. הצעתי לו שיקרא בספרים ויקבל תשובה לשאלותיו. הוא הביט עלי בתימהון ואמר לי: "סבא, אני עדיין לא מבין!". אחרי הרהור קצר השבתי לו: "אתה יודע מה? גם אני לא מבין!" עידודו המבריק תמצת בדקה אחת שגם הוסרטה (בקישור)- את אשר ניסיתי לעשות בשני הספרים שלי עבי הכרס באנגלית ובעברית:

Cory's Cosmopolitan Cultural Credo - eBook Autobiography

Essays, Memoirs & Articles: General & Personal Topics; Heb

התבקשתי לכתוב מדי פעם מאמרים על פרקים מספר מתוך הספרים הדיגיטליים שפרסמתי לאחרונה וכבר כתבתי כמה מאמרים בשבועות האחרונים. אך אני יודע שאנו חיים בעידן הטוויטר והויקיפדיה, כך שבפני הקורא הסקרן עומדות כמה חלופות: אם הוא התרגל לקבל תשובות בטוויטר – שיראה את הסרטון בן הדקה עם עידודו. למי שמעדיף לקרוא הסברים לכל סוגיה בויקיפדיה – שיקרא את המאמר שלי עם כ-3,000 מילים. למי שעיתותיו בידיו, הוא קורא את כל כתבי של כל סופר ישראלי, אך הוא שולט רק בעברית – שיקרא את ספרי בעברית בקישור לעיל עם HEB. ולמי שפרש לגימלאות, שולט באנגלית ובעוד כמה עשרות שפות בהן כתובה האוטוביוגרפיה שלי באנגלית ומעוניין להיחשף לשפות, תרבויות, ספרות קוסמופוליטית, ביוגרפיות של דמויות נערצות, המחזות האהובים עלי ביותר, מיטב הסרטים, המוסיקה והציור, שהם אבני הדרך בהן צעדתי בחיי וכבונוס גם לקרוא את השקפת עולמי בנושאים מדיניים, הסכסוך עם הפלשתינאים, פילוסופיה אפיקוראית, אפלטונית או סטואית, והרבה הומור, שיקרא את כל ה- 1566 עמודים של ספרי באנגלית ובשפות האחרות או את חלקן על פי תוכן העניינים ומובטחת לו הנאה לא פחותה מאשר ההנאה שהייתה לי בכתיבת הספר, וימצא ידיד נפש, חבר קרוב לכל החיים.

על שחרור, עצמאות וחופש- סגה ישראלית ואנושית

הספר "חופשת שחרור" מאת יהושע סובול

רשמים וביקורת מאת ד"ר יעקב קורי

(פורסם באתר מחלקה ראשונה NEWS1 באוגוסט 2017 וכן בכעשרה אתרים מובילים של ספרים)

כשדמעות חונקות בגרון, אחרי פרץ של צחוק, עצב, מתח, הנאה, חוויות והתרוממות רוח שלא חוויתי מזה שנים, סיימתי את קריאת יצירת המופת של יהושע סובול, הספר הישראלי הטוב ביותר שקראתי מעודי. חופשת שחרור הוא קריאת שחרור, דהירה פרועה אל החופש, עצמאות מהשבלונות המתקתקות של הספרות הקונבנציונלית. בעמוד אחד של הספר שלו יש יותר תובנות, ריגושים ואינטלקטואליות מאשר ברומנים שלמים, ואני אהיה זקוק לשבועות רבים על מנת שהנשימה שלי תחזור לקצב הרגיל שלה, כי את הספר של סובול קוראים בנשימה עצורה תרתי משמע. כשקראתי על הדמויות בספר נבהלתי מעט, חששתי מגודש הדמויות בספר קצר יחסית של 422 עמודים, קצר לעומת יצירות מופת של סרבנטס, הוגו וזולא: דון קישוט, עלובי החיים והרוגון מאקאר. אבל הסיפא של הספר "לא תם ולא נשלם" נותן לנו תקווה שהסגה תגיע למימדים אלה ואני מצפה בקוצר רוח להמשך העלילה.

למרות ריבוי הדמויות, בספר הכל ברור, העלילה קולחת, הרצף מתבקש, הסיפורים קשורים זה בזה, ועל כולם מנצחת הדמות של אווה שחיה יותר מכל דמות אחרת למרות שאנו מתוודעים אליה רק באמצעות יומנה. כי סובול משכיל לשלב בספר את כל צורות הכתיבה - רומן קלאסי, ביוגרפיה, סיפורים קצרים, מסות, ומעל לכל תיאטרון, כי מבעד לפרוזה הצרופה אני צפיתי בהצגה קלאסית עם אחדות הזמן, המקום והעלילה. התפאורה, התאורה, הסאונד והמוסיקה מושלמים, כשמדי פעם משתלבים קטעי שירה, אך מעל כולם מרחפים דיאלוגים מרתקים שנעים בין תיאטרון קלאסי לתיאטרון אבסורד, בין אוואן גארד לקומדיה, יונסקו, שיקספיר וצ'כוב, סרט של ברגמן, פליני וצ'פלין, בתרכובת שרק אמן כסובול מסוגל ליצור. אהבתי הכל, בכיתי עם רותי כשדינה אומרת לדייב בנשימתה האחרונה "אל תמהר, אני אחכה לך עד שתבוא". צחקתי ממשל הזלילה של מעוז ואלעד ונזכרתי בברכט שסובול כנראה לא כל כך אוהב. אהבתי את האינטלקטואליות הצרופה של הספר ותהיתי למי סובול מכוון את הספר – לאליטה רוחנית, לכל אדם ואשה, לקהל ישראלי או בינלאומי? אך אין לי ספק שזה ספר אוניברסאלי המיועד לכל!

סובול כותב בנפש אוהבת ודואבת על המדינה הנפלאה והנוראה שלנו. מי שנעול על דוגמה יונית, ניצית, חרדית או איסלמית יתקשה לאהוב את הספר כי הוא חובט בכולם, בסטירה נוקבת הסוטרת לאגו המנופח ולמנטרות השחוקות של רבים מאיתנו. סובול לא חוסך את שבטו מהיהודים והערבים הנושאים באחריות למצבנו, כשעם שב למולדתו והקים בה מדינה משגשגת באיזור שהיה שומם ברובו, אך חי בה גם עם פלשתינאי בארץ ישראל הצמא לחופש, והמשועבד באותה מידה לכיבוש ולנביאי השקר של אל אקצה בסכנה. סובול מבקר יונים וניצים שלא מסוגלים להשתחרר מהסיסמאות השחוקות של שמאלנים בוגדנים ומתנחלים קלגסים. הוא כותב דברים בוטים נגד הצביעות של דתיים עם הדמויות הגרוטסקיות של צונגפלייש (לשון בשרית ולקקנית), של דובאש שחזר בתשובה ובשאלה. ואין סיכוי ששרת התרבות שלנו תמליץ עליו לפרס ישראל, כי היא עשויה לחשוב שהוא מתכוון להולכים שבי אחרי דמגוגים פופוליסטים כשהוא כותב על: "בהמות, ברברים, בריונים מפגרים, פוסטמות, חלאות ונמושות". והטייקונים מזמן חדלו לאהוב את סובול בעקבות המחזות החברתיים הנוקבים שלו, כשבספרו האחרון הוא מפליא להכות בהם ובפוליטיקאים עושי דברם, כך שאל לו לצפות לכיסוי אוהד בעיתונים ובאקדמיה הממומנים על ידם.

הספר הוא קריאת שחרור מהפונדמנטליזם היוני והניצי, החרדי והאסלמי. כי סובול, להבדיל מרבים מהסופרים, העיתונאים והפרופסורים לא משתייך לשום זרם. הוא אדם חופשי, מסטיגמות, משקר ומדוגמות, משטיפת המוח של אלה שרוצים לשסות פלג בפלג, להפוך את ישראל למדינה של כתות השונאות ובזות האחת לשניה – חרדים וחילונים, יונים וניצים, מוסלמים ויהודים. סובול אוהב את כולם, כולם היו בניו והוא מחבק את כולם בחיבוק אבהי שמבקר את ילדיו ממרום גילו בחיבוק אוהב, סולח ומבין. סובול הוא בראש וראשונה פטריוט וזה ניבט בכל שורה בספר, הוא אוהב את המדינה על כל מרכיביה, ושואף שהיא תהיה אות ומופת לכל האומות. אך כל אדם נאור בכל

מדינה עשוי להזדהות עם הספר כי הוא לא כותב רק סאגה ישראלית, כי אם סאגה הומאנית, אנושית, אתית, המבטאה את רוח החופש בישראל, בפלשתין/ירדן, באירופה, באמריקה, באסיה ובאפריקה. דווקא בימים קשים אלה כשהפאשיזם, הפופוליזם, הניאו ליברליזם, השחיתות, חוסר השוויון והעוני הולכים ומתעצמים, יש בספרו מסר של תקווה לכל אלה שמאמינים ברוח החופש, השוויון והאחווה של כל אדם ואשה, בישראל ובעולם הרחב. וכך מצטרף סובול לשיירה ארוכה של סופרים הומניסטים שלחמו כל אחד בדורו למען ערכי אנוש נשגבים – הנריק איבסן, ארתור מילר, ויקטור הוגו, אמיל זולא, ברטולט ברכט, תומאס והיינריך מאן, לב טולסטוי, אלברטו מורביה, פדריקו גרסיה לורקה ומיגל דה סרבנטס, אריסטופנס וג'ורג' בנרנרד שוו. כולם נרדפו בשל כך, אחדים שילמו על כך בחייהם, בגלות ובנידוי. אך הם מהווים את אבני היסוד של תרבות העולם החופשי יחד עם יהושע סובול, שאולי מתעלמים בשלב זה מיצירתו פורצת הדרך, כי האבן שלו אותה מאסו הבונים הלא חופשיים תהפוך לראש פינה!

כיצד גיליתי את בית הכנסת של קוריה בספרד?

(פורסם באתר מחלקה ראשונה במרץ 2011 וכן בכעשרים אתרים ובטאונים בספרדית, לאדינו, צרפתית ואנגלית)

ניתן לקרוא סיפור זה במישור המציאותי או הסוריאליסטי. אחדים יאמרו "אם זה לא אמיתי זו בוודאי מעשיה מוצלחת", אחרים יקראו אותו בספקנות, בהשתאות או בחוסר אמון. אינני ארכיאולוג, היסטוריון או מדיום. אני איש עסקים, עם דוקטורט באתיקה עסקית. אני מלמד קורסים בכמה אוניברסיטאות, כתבתי ספרים אקדמיים, מאמרים, אתר אינטרנט, אך גם רומן, מחזה ומעט שירה. איש איש כאשר ידוונו ליבו...

בעשרה באוגוסט 1998 כתבתי מכתב לראש העיר של קוריה בספרד והודעתי לו שבכוונתי לבקר בעירו, כי על פי המסורת מקור השם שלי קורי הוא מקוריה. סיפרתי לו ששפת אמי היא לדינו אך למדתי גם ספרדית, אני חי בישראל, נולדתי במצרים, מהורים וסבים ממוצא יווני ותורכי, וביקרתי פעמים רבות בספרד בענייני עסקים.

בעשרים באוגוסט 1998 כתב לי ראש העיר של קוריה: "אני מברך את דון חקובו קורי, ובהכירי את העניין שיש לו בביקור בעירנו אני מתכבד להזמינו ולארחו, בהביאי בחשבון את החשיבות של המטרה שהביאה אותו לרצות לבקר בארצנו. חוזה מריה אלברז מנצל את ההזדמנות על מנת להביע בפניו את העניין האישי שלו." באותו היום קיבלתי דוא"ל מחואן פדרו מורנו, הארכיאולוג האחראי למחלקת ההסטוריה והתרבות של עיריית קוריה, שכתב לי: "המטרה של הביקור שלו נראית לי מאוד מעניינת ומרתקת. כבוד ראש העיר מסר לי על רצונו לבקר אותנו. קוריה, שומרת בזכרונה ההסטורי את השם של רחוב בית הכנסת, ויש שני מקומות אפשריים למיקומו. אנו מקווים לראותו בקרוב בעירנו/עירו. נקבל אותו היטב." בעשרים וארבעה באוגוסט 1998 כתבתי למורנו: "בחפץ רב אבקר עימו בעירו ואראה את האתרים של בית הכנסת והרובע היהודי. אולי, יאתפשר לי עם ה- DNA שלי לאחר 500 שנה, לסייע לו למצוא את המיקום המדוייק של בית הכנסת בו ביקרו אבות אבותי. זה מאוד חשוב למען התיירות של עירו... רואה אתה אדוני, שאני כבר לוקלפטריוט ואני חפץ לעשות דבר מה על מנת לסייע בכלכלת עירנו...".

בשמונה באוקטובר ביקרתי בבית הכנסת העתיק של קסטלו דה וידה מהצד האחר של הגבול, בפורטוגל. שמתי לב איך נבנה בית הכנסת ובתשעה באוקטובר נסענו רעייתי רותי ואנוכי לקוריה שם התקבלנו על ידי חואן פדרו מורנו. מורנו הראה לי שלושה אתרים אפשריים לבית הכנסת, אבל פסלתי את שני הראשונים (DNA, אינטואיציה או מזל?). כאשר הגענו לאתר השלישי, אמר לנו מורנו שפה ישנה בעיה כי הגברת הזקנה שגרה בבית לא מוכנה לפתוח את ביתה בפני אף אחד. לפתע, הגברת הזקנה (שמה היה קסטנירה), שדמתה בצורה מדויקת לאמי, יצאה מביתה. אמרתי לה שאני בא מישראל, שמי הוא קורי, ומקור המשפחה שלנו מקוריה. אנחנו רוצים למצוא היכן היה בית הכנסת ואנו מבקשים את רשותה להיכנס לביתה. היא חייכה, והזמינה אותנו להיכנס. מורנו היה המום. כאשר נכנסנו, שמתי לב שהבית היה בנוי בדיוק כמו בית הכנסת של קסטלו דה וידה. אבל השער היה מרובע ולא בצורת קשת כמו בבית הכנסת בוידה. כאשר שאלתי אותה מדוע, היא אמרה לי שהיא שמעה ממשפחתה, החיה באותו הבית מזה מאות בשנים, שהשער המקורי היה קשתי אבל הוא נהרס ברעידת האדמה של 1755. ירדנו למרתף והיא הראתה לנו ספרים עתיקים, אך העתיק ביותר היה משנת 1500, לאחר שהיהודים גורשו מספרד בשנת 1492. היא אמרה למורנו שהיא מסכימה שייערכו חפירות בביתה על מנת למצוא את שרידי בית הכנסת.

בתום הביקור, נתן לי מורנו במתנה ספר "קוריה וסיירה גאטה" וכתב הקדשה: "לידידינו היהודים, שספר זה יניח צעד נוסף למפגש של תרבויות שלעולם לא היו צריכות להיפרד."

בשנת 1999 נמכר ביתה של גברת קסטנירה לאדם פרטי ועד שנת 2011 לא בוצעו החפירות, אבל מורנו אמר לי בשנת 2011 שבחפשו בארכיבים של קוריה הוכח לפני מספר שנים שבית זה אכן היה האתר של בית הכנסת. לא ניתן לבקר בבית הכנסת כי גרים בו אנשים פרטיים. באינטרנט קראתי שהקהילה היהודית בקוריה הייתה קיימת כבר במאה השתים עשרה. ברובע היהודי חיו בערך 46 משפחות שעסקו במקצועות של חרטים, חייטים, צורפים, גובי מס וכדומה. עם הגירוש מספרד, כמה מהיהודים השתקעו בפורטוגל, שם הם התנצרו, כמו יהודה מאלבה. אלה אם כן העובדות.

אני משער שהיהודים של קוריה (עם אבות אבותי כנראה) ברחו לפורטוגל בשנת 1492, כי קוריה הייתה על גבול פורטוגל שקיבלה יהודים עד שנת 1497. הם חשבו שיחזרו בקרוב לספרד והשאירו את בית הכנסת במשמרת של אחת המשפחות, ששינתה את שמה, כמו אנוסים רבים, לשם של עץ – קסנירה, עץ הערמון, אבות אבותיה של הגברת הזקנה שחיה עדיין באותו הבית בשנת 1998. הם לקחו עמם את כל הספרים בעברית ולכן לא היו בבית ספרים כלשהם מלפני שנת 1500. היהודים של פורטוגל נאנסו להתנצר, כי לא אפשרו להם להגר כמו בספרד, אבל רבים מהם ברחו מאוחר יותר עם עזרתם של דונה גרציה מנדס ואחרים לתורכיה, יוון ואיטליה, שם גרה משפחתי עד אשר היגרו שוב למצרים, ישראל, צרפת או ברזיל. הגברת קסטנירה, שכנראה ידעה שביתה היה בית הכנסת בהיותה אנוסה, החליטה בזקנתה לאפשר שיתבצעו חפירות ולהחזיר את ביתה ליעודו המקורי של בית כנסת. הדמיון שלה עם אמי הוא לא תעתוע אופטי כי יש לנו תמונות עמה, אבל יהודיות ספרדיות רבות דומות עד היום לספרדיות כי הן התחתנו עם ספרדים במשך 500 שנה. הסימפתיה שהיא חשה כלפינו, בפותחה את ביתה בפני ישראלי יהודי כאשר לא רצתה לפתחו לבני עירה, מוכיחה כנראה שהיא ידעה על אבות אבותיה היהודים.

אך מי יודע איך מתרחשים הדברים: מדוע החלטתי לבקר בקוריה, מדוע הארכיאולוג ביקש ממני שאסייע לו למקם את בית הכנסת, מדוע האישה הזקנה החליטה לפתוח לנו את ביתה, כיצד צאצא של קוריה שבא מישראל מצא את בית הכנסת אחרי 500 שנה? האם זה מעשה קסם, דבר של מה בכך, סיפור הגיוני? מי יודע?

איכה ילווני

בטור אינסופי

כל אלה אשר הייתי אנוכי!

איכה נפתח אשר הייתי

בטור אינסופי

עבור כל אלה אשר אהיה!

וכה מעט, כה כלום אנוכי

אנוכי של היום

שהוא כמעט של אמש,

שיהיה הכל של המחר!

(חואן רמון חימנז, האמת הבלתי נראית, ההווה)

מאמר זה נכתב ע"י יעקב קורי בשנת 2011 בחמש שפות: לדינו, ספרדית, אנגלית, צרפתית ועברית. הוא פורסם עם תמונות של מסע החיפוש בקוריה בכעשרים עיתונים ואתרי אינטרנט בשפות אלה באותה שנה בספרד, ישראל, ארגנטינה, אורוגווי, צ'ילה, ארה"ב, מכסיקו, בלגיה וצרפת. המאמר קיבל התייחסות מאוד חמה משגריר ספרד בישראל. פרטים נוספים ניתן למצוא באתר של יעקב קורי www.businessethics.co.il

שער הכניסה של ביתה של גברת קסטנירה, הלוא הוא בית הכנסת העתיק בקוריה

יעקב קורי וחואן פדרו מורנו, הארכיאולוג של קוריה, בפאטיו של בית הכנסת של קוריה – בית קסטנירה

יעקב קורי והארכיאולוג של קוריה בוחנים ספר עתיק בספרייתה של גברת קסטנירה

גברת קסטנירה, הארכיאולוג של קוריה ויעקב קורי בספרייתה של גברת קסטנירה

מכתב לקרוב משפחה על מוצא השם קורי

שמחתי לשמוע ממך. האם אתה קרוב לבן דודי מדרגה שלישית JAK KORI שגר באיסנטבול? נדמה לי שיש גם ארכיטקט קורי, כמו הבן שלי יוסי קורי שהוא ד"ר לארכיטקטורה סביבתית. אני יודע למה השם שלנו בטורקית הוא עם K אחרת עם C הוא היה נשמע ג'ורי כמו ג'ורה, אבל כל הקורים האחרים בעולם כותבים את שמם עם C - CORI. כך גם הייתה כתובה התעודה של אבא שלי מבית הספר הסקוטי באיזמיר, אבל אבי החליט שהוא סקוטי ושינה את הסיומת עם Y כמוהם. אני הראשון שחקרתי מדוע השם שלנו הוא מהעיירה קוריה בספרד על גבול פורטוגל - קרא את המאמר המלא שפירסמתי בכל העולם וגם ב- NEWS1 http://www.news1.co.il/ArticlePrintVersion.aspx?docId=57389&subjectID=3. היינו לפני הרבה שנים בבית התפוצות וניסיתי לראות מה מקור השם שלנו - קיבלתי שתי תשובות - קוריה בספרד וקורי באיטליה. עד אז הנושא מעולם לא עניין אותי כי אני חי מיום ליום ולא עבור יום האתמול שחלף. בדיוק חזרנו מאיטליה שם שדדו אותנו בעיבורה של רומא אחרי שחזרנו מביקור בבית הכנסת הגדול. לכן אשתי רותי החליטה שאין מצב שאנחנו ממוצא איטלקי "הגנבים האלה" וכיוון שבעל תמיד צריך להישמע לאשתו, פסלתי את הפיתרון האיטלקי. עד כאן בקשר לאיך נקבעת אמת הסטורית. לא עשינו כלום, עד שאישה מוזרה הלבושה לבן פגשה פעם את אשתי במרכז המסחרי של דניה ואמרה לה שהיא רוצה להיפגש עם בעלה (אני) ולספר לו שאני מצאצאי האנוסים מפורטוגל. האישה מעולם לא פגשה אותי וגם רותי אסרה עלי להיפגש איתה וכאמור בעל צריך להישמע לאשתו.

ביקרנו ביקור של חודש בספרד ואפילו לא חשבנו לנסוע לקוריה לתהות על מקורותינו. כמה שנים אחר כך לקחנו טיול מאורגן לפורטוגל. וכשהסתכלתי על המפה התברר שקוריה נמצאת בדיוק על גבול פורטוגל במרחק של כמה קילומטרים מקסטלו דה וידה, שם יש בית כנסת ידוע והייתה קהילה יהודית מפוארת. פניתי לראש העיר קוריה וכתבתי לו שאנו מעוניינים לבקר בעירו (תוכל לקרוא בהרחבה על כך מהמאמר, בעברית או גם בשפות אחרות בקישורים שתמצא במייל שקיבלת. רציתי לראות איך נראה בית כנסת ספרדי עתיק, כי אני אתאיסט גמור וכמעט אף פעם לא ביקרתי בבית כנסת. בכל מדינת ישראל אין שום ארגון למורשת יהדות ספרד (יש 15 ליהדות אשכנז ואחד ליהדות מרוקו, אולי בינתיים זה השתנה), לכן חיכיתי עד שנגיע לקסטלו דה וידה והמדריכה המקסימה שלנו לקחה אותנו לביקור לילי במקום כי זה לא נכלל בתוכנית הסיור. למחרת נפרדנו מהקבוצה לקחנו נהג עם מכונית (עלה לנו הון תועפות אבל מה לא עושים בשביל המורשת) וביקרנו בקוריה. שם שמעתי שיהודי קוריה עברו בזמן הגירוש כולם לפורטוגל, הפכו לאנוסים בעל כורחם (וזה סוגר את המעגל עם האישה התמהונית, כי בחיים לא הייתי חושב שאנו מצאצאי אנוסי פורטוגל), ומכאן למדתי אחר כך על דונה גרציה (אני ממליץ לך לקרוא את שלושת הספרים בנושא של ידידי יצחק גורמזאנו גורן) ועל איך היא הבריחה את אנוסי פורטוגל לאיטליה, יוון ותורכיה.

מה שמופלא בסיפור זה שייתכן שאנחנו גם מקוריה וגם מקורי, כי יהודי קורי עלו ארצה והתיישבו בטבריה ומי שדאגה לכך היא דונה גרציה. כך שאנחנו אולי גם הציונים הראשונים. גם הייתה לנו משפחה מאוד עניפה באיטליה שגרה במילנו וכולם ניספו בשואה. אבי היה אצלם בשנת 1922 אבל משטרת ההגירה עצרה אותו וגירשה אותו חזרה לאיזמיר אבל כיוון שהוא לא רצה לשרת במלחמה נגד יוון הוא ירד מהאוניה במצרים, פגש את אמא שלי וכך נולדתי. עכשיו, למה אנחנו בכל זאת מקוריה? כי הסיפור המופלא של גילוי בית הכנסת הוא לא מקרי, אין שום דבר מקרי בחיים, ואם לא היינו מקוריה לא הייתי מבקר שם ולא הייתי מגלה את בית הכנסת. דרך אגב, יצרתי תסבוכת גדולה, כפי שהתברר לי הרבה אחר כך, ..., שהגעתי אליו דרך הפייסבוק כאשר פנו אלי ... שעדיין גרים בקוריה עם סיפור בלשי על ... - יש בעיירה של שנים עשר אלף איש את הקתדרלה הכי גדולה בכל האיזור - ... שיבקרו תיירים יהודים במקום, כי אחרי שגברת קסטניירה בעלת הבית הסכימה שיערכו חפירות לגילוי בית הכנסת, היא נפטרה ..., שני ילדיה שהם ... (כנראה בגלל שהאנוסים התחתנו בינם לבין עצמם) מכרו את הבית למישהו שהרס אותו ולא שילם להם ועכשיו הבית עומד בשיממונו. ... (אבל יש לי את כל התכתובת) ושרק אנסה למצוא תורמים לקנית בית הכנסת והפיכתו למקור תיירות של יהודים במקום. ניסיתי למצוא תורמים בארץ ובעולם אבל זה מעניין את התורמים כמו שלג דאשתקד.

בקיצור רב המופלא והנסתר על הגלוי, ואני אומר לך זאת למרות שאני האדם הכי רציונלי שבעולם ולא מאמין בשום דבר לא טבעי, אבל נגד העובדות וריבוי הממצאים המוזרים לא ניתן להתווכח. לסיכום, ייתכן שמקור השם הוא גם ספרדי וגם איטלקי (כמו הרקנאטים שגם הם מעיירה באיטליה), שיהודי קוריה התיישבו באיטליה בקורי או אפילו הקימו את קורי (צריך לבדוק את זה בקורי), שיהודי קורי הגיעו לטבריה ובכך חלק מאיתנו הפכו לציונים הראשונים, ובכלל שכל זה הוא לא נכון, אני לא הסטוריון, לא מדיום ולא רבי, אני בסך הכל איש עסקים, ד"ר לאתיקה, אך גם סופר ומחזאי. ואסיים במשהו היתולי. הבת של בן דודי יעקב קורי (כמוני כי שנינו נקראנו על שם הסבא בעודו בחיים) שגר בראשון לציון חזרה בתשובה ויש לה ... ילדים. היא שמעה על הסיפור של קוריה והתקשרה אלי לברר אם אנחנו גם מצאצאי הרב הגאון יוסף קארו. אמרתי לה שעד כמה שידוע לי - אנחנו לא, אבל לא רציתי שינדו אותה בקהילה החרדית - מספיק שהם חוזרים בתשובה ו"מזרחים" וממילא בטח מנדים אותם גם ככה - ולא סיפרתי לה אך סיפרתי לבן דודי שלא רק שאנחנו לא מצאצאי קארו אלא גם אנחנו מצאצאי האנוסים, כך שרחמנא ליצלן אבותינו היו נוצרים...

אחרית דבר על בית הכנסת בקוריה

הגברת הזקנה, גברת קסטניידה, נפטרה ושני ילדיה ירשו את הבית. מי הם?

הבית נמכר, אך הרוכש נתן מקדמה, אך אחרי שקיבל את המפתחות הוא הרס את הגג ולא המשיך בתשלומים.

הסוגיה ממתינה עתה להחלטת בית המשפט.

מה היו מניעי הרוכש, ראשי העיר, תושבי קוריה, הילדים?

הבית הוא במצב מאוד קשה, הרחוב חסום כי זה מסוכן ללכת ליד בית הכנסת.

בית הכנסת הוא אולי ברחוב בית הכנסת Calle de la sinagoga מספר 2 והמיקווה הוא אולי במספר 4, שם גרה האישה. רק חפירות יוכלו להבהיר את התמונה.

הבית במספר 2 אינו למכירה, אבל ייתכן כי הבית במספר 4 יוצע למכירה אחרי שהבעיות המשפטיות ייפתרו.

האם השכנים ישמחו כאשר יפקדו יהודים את המקום מדי יום?

אלה המאמינים בתופעות על טבעיות עלולים לחשוב כי יש "קללה" על הבית, בגלל המאורעות הטרגיים שקרו אחרי ביקורי בעיר קוריה.

האם ביקורי בקוריה האיץ את המאורעות?

האם יש הסברים רציונליים לאשר אירע, ככל שהעניין נראה מוזר?

מי יפתור את הבעיות וישקם את בית הכנסת ואת המקווה?

הממשלה הספרדית, ארגונים יהודיים, העיר קוריה, אנשים פרטיים, משפחת קורי?

באתר שלי מצויות תמונות רבות שנשלחו אלי מקוריה, הבית והרחוב, בשנת 2011. כך חולפת תהילת עולם!

מכתב השגריר הספרדי ליעקב קורי על איתור בית הכנסת בקוריה

Querido Sr Cory:

Muchas gracias por sus amables palabras. Le agradezco mucho su interesante trabajo sobre Coria. En mi país hay gran interés por sacar a la luz aspectos inéditos del importante legado judeo-español. Le animo a que prosiga sus esfuerzos.

Con toda amistad,

Álvaro Iranzo

Embajador de España en Israel

Tel.: +972 3 769 79 08

מכתב מהשגריר הספרדי בישראל, אלווארו איראנזו, ליעקב קורי, ב- 23.6.2011

מר קורי היקר,

תודה רבה על דבריך האדיבים. אני מודה לך מאוד על עבודתך המעניינת על קוריה. בארצי קיים עניין רב בגילוי האספקטים הנסתרים על המורשת היהודית-ספרדית החשובה. אני מעודד אותך להמשיך במאמציך.

בכל הידידות,

אלווארו איראנזו, שגריר ספרד בישראל

הביבליותרפיה ואני

(פורסם באתר מחלקה ראשונה NEWS1 ביולי 2010)

המחותנת שלנו מתמחה בביבליותרפיה. כשהסבירה לי שזו שיטה העוסקת במציאת מזור למשברים וקונפליקטים באמצעות ספרים, נוכחתי לדעת כי כל המשברים שלי בחיים נפתרו באמצעות תרפיה של ספרים. וזה לא שהיו לי משברים רבים או קשים יותר מאשר לכל אחד אחר. אבל במקום לפתור את המשברים עם אלכוהול, סמים או אלימות, ניתבתי באופן לא מודע את הפתרון לכיוון הספרים. אני קורא הרבה, בעתות רוגע ובעתות משבר, אך דליתי מכל הרומן הארוך שלי עם עולם הספרות מספר מקרים שבהם התמודדתי עם משברים קשים באמצעות קריאת ספרים.

המשבר הראשון שלי היה בקהיר כשהייתי בן 7 וצפיתי תוך כדי קריאת אליסה בארץ הפלאות ממרפסת ביתי כיצד קהיר נשרפת על ידי השבאב הערבי ומאות אירופאים נהרגו ונפצעו. אנחנו פחדנו שההמונים יגיעו אלינו ובכל פעם כשהמלכה באליסה ציוותה "חיתכו לו את הראש" ראיתי שעוד בית נשרף. ריח הגוויות החרוכות מלווה אותי עד היום, אך גם אהבת הספרים המרפאים.

חלפו מספר שנים ואני לומד בישראל, כאשר הממשלה הגזענית שלנו ציוותה שכל העולים החדשים (רוב רובם מזרחיים) צריכים ללמוד מקצוע במקום להשלים בית ספר יסודי. הייתי בכיתה ז' ובשום פנים ואופן לא רציתי להיות מסגר. לכן נשארתי בבית במשך שנתיים (פרט לביקורים חטופים אחרי הצהריים ללימודי ליבה, בהם ספגתי מכות ועלבונות), וקראתי את זולא, הוגו ודימא. כשביקרתי בפנתיאון בפריז, נוכחתי לדעת ששלושת הסופרים האהובים עלי בילדותי שוכנים באותו החדר והודיתי להם על התמיכה שנתנו לי כתביהם כשהייתי כה זקוק לה.

בבית הספר התיכון הייתי התלמיד הכי צעיר, דלפון ומצטיין בכיתה. תכונות אלה לא קרבו אותי לשאיפתי הגדולה להתקבל לחברה הסלונית של המקובלים בכיתה. רציתי להקים מועדון לנערים אינטלקטואליים אבל זה לא כל כך תאם את המצע של ראש העיר, כך שנאלצתי להישאר בערבים בבית ולרפא את התסכול החברתי בקריאת טולסטוי, המינגווי וסארטר.

בגיל 17 הייתי הסטודנט הכי צעיר באוניברסיטה העברית, כשהמקצוע הראשי שלי כלכלה ממש לא עניין אותי. פשטתי על הספריה הלאומית, ובערבים הארוכים והבודדים קראתי את כל מחזות שקספיר, למדתי גרמנית בשביל לקרוא את גתה במקור, ספרדית בשביל לקרוא את סרבנטס במקור, קראתי את הרומן הראשון שלי בלדינו במכון בן צבי, עשיתי לי רשימה של כל הסופרים והספרים החשובים בתרבות העולמית לפי ארצות, תקופה וחשיבות והתחלתי לקרוא לפי הסדר כל ספר חשוב שנכתב אי פעם בספרות העולמית. אני עדיין ממשיך במסע שאין לו סוף.

בתל אביב של אמצע שנות השישים אפשרויות הבילוי של אקדמאי דלפון היו מצומצמות למדי. דיסקוטקים, הצגות וקונצרטים עלו הון, לכן נרשמתי לספריות של מכוני התרבות של ארה"ב, אנגליה וצרפת, למדתי איטלקית וקראתי את מורביה, התחלתי לבנות לי ספרית תקליטים עם יצירות של באך, בטהובן ושופן (מוסיקותרפיה) ושמעתי בלי סוף את האופרה ריגולטו עם אותן עלמות חן שהעדיפו בילוי איכותי על פני אלביס והחיפושיות. בספרות הרחבתי את היריעה לקאמי, עגנון, שמיר, פלובר, בלסקו איבניז בספרדית, אריך מריה רמרק בגרמנית, קפקא ודוסטויבסקי.

חלפו עשר שנים ואני מצוי במאבק איתנים עם מנכ"ל נפוטיסט הרוצה להשתיל מעל ראשי ידיד אישי מהצבא, למרות שהוא כבר היה הבוס שלי בעבר ונכשל בתפקידו. אני מתפטר עד שיבוא מנכ"ל חדש ומתגבר על התסכולים שלי בקריאת מחזות. אני קורא את כל כתבי רסין, מוליר, קורניי, ארתור מילר, איבסן, טנסי ויליאמס, אנוי, צ'כוב, ברכט בגרמנית, לורקה בספרדית.

אחרי שאני מאבד את מרבית חסכונותי בהונאה אתית של חברות ענק שנוהלה על ידי חברי הטובים ביותר, אני יושב לי בגינת ביתי בשנת 1997, מתוסכל בצורה קיצונית כאשר כל מאמצי להילחם באילי ההון ובמנכ"לים המושחתים עלו בתוהו. אחרים במצב זה משתגעים, מתגרשים, מהגרים, מתאבדים או מצטרפים לבכחנליה של השחיתות. אני מעדיף לקרוא את האודיסיאה של ידידי הותיק הומרוס. ולפתע באה לי הארה – מה שקרה לי מזכיר

את מסעו של יוליסס הנלחם בפוסידון ובמשך 18 יום אני כותב מחזה, אודיסיאה מודרנית ההופכת מאוחר יותר לרומן (ריפוי ביצירה).

אני מתחיל לעסוק באתיקה בצורה אקטיביסטית, כותב תיזה לדוקטורט, ספרי מחקר אקדמיים, אך במקביל לפעילותי, פרנסתי מגיעה לשפל, כאשר הכנסתי בשנת 2001, שבה מתפרסמים שני ספרים אקדמיים בהוצאת קלוור בארה"ב ורומן אתי בישראל, יורדת ל- 640 יורו לשנה על הרצאה שנתתי באינסאד, אחרי שזה היה בעבר לא פעם הכנסתי היומית. אני משקיע את זמני בקריאת ספרי אתיקה מאריסטו ועד מונקס, לימוד ארבעים שפות על מנת להיחשף לתרבויות האירופיות בשפת המקור, וכך אני קורא את "אויב העם" בנורבגית, אמאדו בפורטוגזית, שלום עליכם ביידיש (ביידיש זה תמיד יותר טוב...), ספרים באינטרלינגווה, רומנית, פרובנסלית, קטלנית, סטרינדברג בשבדית, וממציא תרפיה חדשה לינגוויסטית, התעמלות למוח בלימוד שפות.

בשנת 2006 פורצת מלחמת לבנון השניה, האוניברסיטה מושבתת, אנחנו מבלים במקלטים בעוד ראש הממשלה מארח את חבריו אילי ההון, הרמטכ"ל מוכר את מניותיו ביום פרוץ המלחמה ובאותו היום שר המשפטים נושק נשיקה צרפתית לוהטת את אחת העובדות בניגוד לרצונה. איך מתגברים על התסכולים? אני בוחר להשלים את לימודי שלושת השפות הקשות ביותר שאי פעם למדתי ונתקעתי בהן כל פעם מחדש – רוסית, ערבית ויוונית. וכך אני קורא מאז בקצב של עמוד לשעה (עם תרגום) את אנה קרנינה ברוסית, זורבה היווני ביוונית ונגיב מחפוז בערבית.

ובבוא יומי, כאשר נגיע למשבר האולטימיטבי והמלאך גבריאל יקרא לי לספריה דלמעלה, אשא ואתן עימו על מנת שיאפשר לי לפחות לסיים לקרוא את אלפי הספרים, המחזות, הביוגרפיות וספרי ההגות בחמישים השפות שטרם קראתי בספרייתי דלמטה. ומי יודע, אולי הוא יתרצה ויתן לי להשלים את מכסת 120 השנה הדרושה לי על מנת להשלים את הביבליותרפיה, מוקף באשתי האוהבת, ילדי, נכדי וניני, שכולם קוראים כמוני בשקיקה ספרים להנאתם. וכאשר ארפא סופית באמצעות הקריאה אהיה מוכן להצטרף לחברי האהובים – איבסן, זולא, הוגו, טולסטוי וברכט.

לבי במזרח והאזרחות שלי בסוף מערב

היהודים הספרדים שנשארו נאמנים למורשת הספרדית ולשפת הלאדינו עומדים לקבל אזרחות ספרדית

(פורסם באתר מחלקה ראשונה NEWS1 בפברואר 2014)

כל הארץ רוגשת לשמע הבשורה שהיהודים הספרדים יוכלו לקבל אזרחות ספרדית ובכך ספרד תתקן את העוול ההסטורי שנגרם לאבות אבותינו לפני למעלה מחמש מאות שנה. אבל רוב הספרדים נשארו נאמנים לתרבות ספרד ועשו הבחנה ברורה בין גזירות השלטון והדת לאהבת התרבות והמורשת. עד לדור שלי כולנו דיברנו לאדינו, שרנו את הרומנסות, קראנו את הרומנים, השירה והתפילות בשפת אמנו בכתב רש"י וכיום בכתב לטיני. רבים כמוני אף למדו ספרדית מודרנית, אך הבינו טוב יותר את השפה הספרדית העתיקה של סרבנטס בדון קישוט או לופה דה וגה.

זכורה לי היטב החוויה המשכרת כאשר בעת לימודי באוניברסיטה העברית בירושלים עליתי לספריה של מכון בן צבי וקראתי את העיבוד המרגש של ז'וזיף קאראסו לרומיאו ויוליה. מאז ועד עתה, כאשר אני קורא כיום להנאתי את אלטנוילנד בלאדינו בכתב רש"י כפי שיצא לאור בסלוניקי לפני כמאה שנה, קראתי עשרות ספרים, מחזות, ספרי שירה, סיפורים וספרי תפילה, ביניהם גם יצירות של סופרים חדשים כיוסף אברהם פאפו ומשה העליון. המורשת חיה וקיימת והיא אף הגיעה לקונצנזוס של כל עם ישראל עם ההצגה הקלסית בוסתן ספרדי של יצחק נבון.

יש בינינו גרעין קשה המלמד וחוקר את השפה באוניברסיטאות, בחוגי בית ובקבוצות אינטרנטיות של אלפי אנשים. לאחרונה יזמתי, השתתפתי בתרגום עם לאדינוקומוניטה, וערכתי את תרגום הצהרת זכויות האדם של האו"ם ללאדינו, כאשר נוכחתי לדעת שהיא תורגמה לארבע מאות שפות, לרבות שפות אינדיאניות שכוחות אל, ורק לא בשפת אמנו. מכיוון שלאדינו היא שפה עשירה יכולתי לבחור בין לאדינו מוטת ספרדית, תורכית ועברית, וכל גירסה לגיטימית. כך אומרים בלאדינו את הביטוי - chance, mazal i ventura ומתכוונים לאותה מילה "מזל".

כשהייתי סמנכ"ל מכירות באלביט ופיתחנו מחשב היודע להדפיס בו זמנית בשתי שפות, יזמתי להגיש אותו במתנה לבית הנשיא שהיה אז יצחק נבון הנשיא ה"ספרדי" הראשון. הוא התמוגג כשראה איך מודפסת לנגד עיניו הרומנסה הידועה "בגנה של המלכה" En el vergel de la reina בעברית ולאדינו. בטקס נכח גם משה שאול, המגיש האגדי של קול ישראל בלאדינו שלקח אותי לקול ישראל על מנת שאספר לאחינו הספרדים בשפת אמנו מה זה מחשב, איך הוא פועל, ואולי הייתה זאת הפעם הראשונה בתולדות השפה שמישהו נתן הרצאה על היי טק עם מונחים חדישים.

לא חיכינו לקבלת האזרחות על מנת לבקר בספרד, ברחובות היהודים, בבתי הכנסת שעוד נותרו, לעשות בה עסקים, כאשר הרגשנו בבית עם המנטליות, השפה, הפתגמים, השירים והריקודים לא פחות מאשר בישראל. השיא לגבי היה כאשר גיליתי את בית הכנסת העתיק בקוריה, העיר שבה גרו כנראה אבות אבותי, המצויה בגבול פורטוגל. בתשעה באוקטובר 1998 נסענו רעייתי רותי ואנוכי לקוריה, שם התקבלנו על ידי הארכיאולוג חואן פדרו מורנו. מורנו הראה לי שלושה אתרים אפשריים לבית הכנסת, אבל פסלתי את שני הראשונים (DNA, אינטואיציה או מזל?). כאשר הגענו לאתר השלישי, אמר לנו מורנו שפה ישנה בעיה כי הגברת הזקנה שגרה בבית לא מוכנה לפתוח את ביתה בפני אף אחד. לפתע, הגברת הזקנה (שמה היה קסטנירה, שם אותו אימצו מומרים רבים), שדמתה מאוד לאמי, יצאה מביתה. אמרתי לה שאני בא מישראל, שמי הוא קורי, ומקור המשפחה שלנו מקוריה. אנחנו רוצים למצוא היכן היה בית הכנסת ואנו מבקשים את רשותה להיכנס לביתה. היא חייכה, והזמינה אותנו להיכנס. מורנו היה המום. כאשר נכנסנו, שמתי לב שהבית היה בנוי בדיוק כמו בית הכנסת של קסטלו דה וידה שראינו קודם בפורטוגל. ירדנו למרתף והיא הראתה לנו ספרים עתיקים, אך העתיק ביותר היה משנת 1500, אחרי הגירוש ב-1492, כי היהודים שכנראה עברו את הגבול לפורטוגל לקחו אתם את הספרים העבריים והשאירו את המשפחה שתשמור על בית הכנסת עד אשר ישובו. גברת קסטנירה אמרה למורנו שהיא מסכימה שייערכו חפירות בביתה על מנת למצוא את שרידי בית הכנסת. אולם, בעקבות פטירתה, בית הכנסת עבר לבעלות אחרת שהחריבה את הבית.

ממשלת ספרד עושה את הצעד הפורמלי להחזיר לנו את האזרחות שנטלו מאתנו בשנת 1492. אך למרות השנים, המרחק והניכור ספרד הייתה תמיד בליבנו. לא תהיה הגירה המונית לספרד בנוסח "ושבו בנים לגבולם", אך אין ספק שבעקבות הענקת האזרחות תהיה תנופה ביחסי התרבות, הכלכלה והתיירות ואולי גם תחול התקרבות בין ממשלות ספרד וישראל. אנחנו ניקח על עצמנו להיות שגרירים של רצון טוב למולדת האבודה, מבלי לנטוש כמובן את האזרחות של מדינות יוצאי ספרד – הישראלית, צרפתית, יוונית, תורכית או אמריקאית, כי בהן בחרנו לחיות.

צבי אביאל, המשורר העיוור שראה והבין הכל

צבי אביאל, אחד מובי המשוררים והמחנכים, שהלך לעולמו מיזג תכונות נדירות

של מורה דרך ורגישות אין קץ

(פורסם במחלקה ראשונה NEWS1 בפברואר 2014)

צבי אביאל, אחד מטובי המשוררים והמחנכים, שהלך לעולמו לפני מספר שבועות מיזג תכונות נדירות של מורה דרך ורגישות אין קץ. נוטים לחשוב שמשוררים מנותקים מההוויה היומית, בייחוד משוררים ליריים, אבל צבי היה בקי בכל מה שנעשה בישראל, ביכה את הדרדרותה המוסרית ועשה קריירה מיוחדת במינה כמחנך דגול שתלמידיו מוקירים ואוהבים אותו. אביאל לימד בנהלל, בנהריה, בסמינר לוינסקי ובשנות השישים ייסד וניהל את בית הספר התיכון להנדסאים שליד אוניברסיטת תל אביב. בכל המסגרות שבהן לימד הוא הקנה לתלמידיו את אהבת הספרות והשירה, הערכים ואהבת הארץ. במקביל פרסם שבעה ספרי שירה שזכו לתהודה רבה והאחרון שבהם "בשנים בטרם הכרתיך", אותו הקדיש לאשתו האהובה דליה, פורסם ב- 2009. בקוראי מחדש את הספר נוכחתי לדעת כי בנוסף להיותו שיר אהבה לאשתו, מהווה הספר גם שיר פרידה מדליה ומאתנו, כפי שניתן לראות מהשורות הבאות:

אני בא על מנת ללכת,

לא אשוב עוד אל מקום בו – זרחת

רק אחת ידעתי,

כי בלכתי – אלייך אני שב.

ובבוא היום – והשומרים עלינו

ברכות כל כך, האבן יטילו –

בענוה רבה אז נאמר –

כי אכן, צדקו – אהבנו.

לאהובתי אשר חייכה כאשר גססתי,

אמרתי – אהבתיך.

בערב לזכרו שהתקיים לאחרונה בבית ידידו הטוב שחקן הקאמרי הדגול עודד תאומי, הוקראו דברים לזכרו על ידי ידידיו מכל התקופות בחייו וניתן היה להיווכח איזו אישיות מיוחדת במינה היה צבי. בפגישותינו נהג צבי המפוכח, שלמרות היותו עיוור ראה את המציאות טוב יותר מכל אחד מאתנו, לעקוץ אותי על פעילותי בתחום האתיקה העסקית כאשר הוא טוען שהשחיתות היא דרכו של עולם ולא יעזרו המאמצים הדון קישוטיים שלי ושל אחרים. אך למרות עקיצותיו נהג בכל חייו ביושר ובמסירות שאישש יותר מכל עד כמה הוא היה אידיאליסט למרות הכל. צבי לא רק ריפא את נפשם של אלפי תלמידיו, קוראיו ומוקיריו, אלא גם נכון בתכונה המופלאה שבאמצעות מגע ידיו

יכול היה להקל כל כאב. הוא שראה עד כמה מדרדרת ישראל ברמתה המוסרית עשה יחד עם אשתו רק טוב והם הקדישו את חייהם לעזרה לסובבים אותם, צעירים ומבוגרים, אנשי רוח ואנשי עסקים, עשירים ועניים, עם ישראל.

צבי היה אדם אופטימי, בצעירותו ברח עם משפחתו מגרמניה הנאצית ועלה ארצה בשנת 1937 בגיל תשע. בתקופת מלחמת השחרור לחם בחזית הדרום והוא גם השתתף במבצע סיני. אביאל זכה בפרס החינוך של עירית תל אביב והוא היה מאוד ידוע בזכות השתתפותו בתוכניות גלי צה"ל, כאשר ראיין עשרות אנשים בכתבות מרתקות. אך, בעוד היה ידוע על פעילותו החינוכית, התקשורתית והציבורית, לא רבים הכירו את עשייתו הספרותית, למרות שספרי השירה שלו זכו להרבה ביקורות אוהדות. כמה חודשים לפני מותו הטיל עלי צבי משימה למצוא מישהו שיתרגם את ספר השירים האחרון שלו לערבית. עשיתי מאמצים רבים למצוא מתרגם אך לא צלחתי. אני מקווה שלפחות לאחר מותו יתרגמו את יצירתו לא רק לערבית, כי אם גם לאנגלית, צרפתית, ספרדית ולשפת אמו גרמנית.

על התקופה הראשונה שלו בישראל סיפר צבי סיפור נוגע ללב לכתב גרמני, יורגן ואוייט, שראיין אותו בשרונה, שכונת הטמפלרים שהפכה בתל אביב לקריה ועל החוויות שחווה צבי בשכונה זאת. תרגמתי מגרמנית את הסיפור:

"סיפור קטן. לפני הרבה שנים. הייתי ילד צעיר בן תשע. היה זה יום ראשון שטוף שמש, ועמדתי פה, מתבונן בחצר ולא יכולתי להאמין למראה עיניי. היתה זו חצר איכרים גרמנית טיפוסית עם תרנגולות קטנות, חומות, חמור קטן, שתי פרות שמנות, בדיוק כמו בכפרים שראיתי בגרמניה כשהייתי נער. הייתי בפלשתינה שבועיים. לפני שבועיים הגעתי מקלן, ועכשיו עמדתי פה ושמעתי, הרחתי כפר גרמני. הרגשתי שמישהו נגע בי בכתף, היה זה כלב רועים גרמני גדול. מאוד אהבתי כלבים, והנחתי ידי על ראשו, גירדתי אותו בין אוזניו, והוא הפסיק לנהום. ראיתי אישה העומדת על המרפסת הקטנה. יום טוב, אמרתי, והיא אמרה, יום טוב, מה שמך? ואני אמרתי, הרברט, אבל אז נזכרתי, לא, הרברט הייתי שם, פה אני צבי, קצת מסובך, שני העולמות. שמי הוא אנה, אמרה היא וחייכה. שמעתי את בעלה מתוך החדר שואל, עם מי את משוחחת, ואז אמרה היא, עם החבר החדש של רולף, רולף היה שם הכלב. הפכנו חברים טובים מאוד. שלוש, ארבע פעמים בשבוע הייתי מגיע אחרי הצהריים. הייתה שם כורסה קטנה ושולחן, מעץ, עם לכה לבנה, וכוס מיץ ופירות. אבל הכי טובים היו הספרים, הרבה ספרים גרמניים, שחסרו לי מאוד. רולף ישב כאן על הדשא נרדם בין רגלי. כמה פעמים בשנתו יילל בקול גבוה, אני הנחתי את ידי על ראשו וגירדתי אותו בין אוזניו, והוא נרגע. היה שקט נפלא. הגעתי לפני שבועיים לפלשתינה, מאוד שמחתי על כך, אבל הארץ הייתה זרה, לא הבנתי את שפתה, לא ידעתי כלל איך לשחק עם הילדים. פה בשרונה ליד גברת אנה עם הכלב והמיץ והספרים שאבתי מה שייתן לי אומץ להמשיך לתקשר בבית הספר עם הילדים, עם המורים.

באתי מקלן. עיר יפה. מאוד אהבתי אותה. גרנו בהוהנשטאופנרינג 27, מאוד קרוב לביתנו הייתה כנסיה קתולית קטנה, והכומר היה איש חמור סבר. לא רחוק מהכנסיה היה גן עדן קטן, ספריית ההשאלה של דוד יוהאן, שהיה חברי הטוב ביותר. ספרים נהדרים. בהתחלה הוא לא האמין שאני קראתי באמת את הספרים, והוא ערך לי מבחנים, אבל אחר כך נתן לי את ספרי קרל מאי ואריך קסטנר. כך ישבתי שעות על גבי שעות במחיצתו. לא יכולתי להבין את התכנים, אבל יכולתי לחוש אותם. פעם אחת הלכתי לטייל עם אבי ורצתי לספסל שלי, ואז שמעתי את קולו של אבי, חזק וקשה: בוא מייד חזרה, אסור לשבת כאן יותר! היה זה יום קשה ביותר, באתי לדוד יוהאן וכמה אנשים היו בספריה ושאלתי אותו אם הוא קיבל את הספר החדש של קסטנר. והוא החוויר ולא אמר דבר. אחרי שהאנשים הלכו הוא אמר לי, לא, אין יותר את קסטנר. אני לא מרגיש טוב, לך הביתה. ואז אמר משהו נורא: ואל תשוב לפה לעולם!

יכולתי רק להרגיש, לא יותר. גברת אנה, השפה, הספרים, זה היה עולם שנהניתי ממנו, זה היה עולם שהכרתי. זה היה עולם שבו ידעתי איפה אני נמצא. בהדרגה הפכתי יותר ויותר לחלק ממולדתי פלשתינה. לא ניתן להסביר, אבל הייתי רוצה לאמר לך. זה בלתי אפשרי, לנו בני האדם להסביר. היה פעם רומאי זקן טרנס, בשנת 120 לספירה והוא אמר בלטינית "אני אדם...", אני אדם וכל מה שאנושי לא זר לי. הכל הוא אנושי, גם סיפורי הקטן. אבל היה זה יום נפלא, ואז הגיע החופש הגדול של יולי 1939, והתחילה המלחמה. פניה של גברת אנה הרצינו, פה ושם זלגו דמעות מעיניה, והיא סיפרה שהם נוסעים לאוסטרליה ולא יכולים לקחת עמם את רולף. אמרתי, גברת אנה, אני אקח אותו אל ביתי, אהיה חברו הטוב ביותר, אנא תני לי את רולף! היא אמרה לי, שהיא לא מאמינה, שהיא לא יכולה להאמין שבעלה יסכים לכך. ואז הגיע היום האחרון, שבו הגעתי לשרונה. וגברת אנה ישבה בחוץ והמתינה לי, בלי מיץ, בלי ספרים. ואני באתי ושאלתי אותה, איפה רולף, אני רוצה לקחות אותו אל ביתי. ואז השיבה לי, רולף מת.

אני יושב פה ומדבר בשפה שלא דיברתי בה 60 שנה. ומה למדתי בחיי, אדון חביב: עלינו להמשיך לחיות, לפני שכולנו ניעלם."

וזה אולי המסר העיקרי שהשאיר אחריו צבי, האופטימיסט הבלתי נלאה, שלמרות עוורונו וראייתו המפוכחת על ההדרדרות המוסרית של ישראל – עלינו להמשיך לחיות לפני שכולנו ניעלם, לחיות ולקוות בפרפרזה לאמרתו הידועה של אלכסנדר דיומא ברוזן ממונטה קריסטו, לקוות לעתיד טוב יותר למרות השחיתות המכלה כל חלקה טובה, האתיקה העסקית ההולכת ומדרדרת, הפוליטיקאים הדואגים רק לעצמם ומזמן הפסיקו לייצג אותנו, האזרח הקטן, מעמד הביניים. למרות הרמה התרבותית שהגיעה לשפל ללא תקדים עם תוכניות הריאליטי המנוונות שהשכיחו מהנוער ומהצעירים את קריאת ספרי המופת. צבי אביאל היה אחד האנשים האינטלקטואלים המזהירים ביותר שהכרתי. הולכים ומתמעטים אנשים בשיעור קומתו ובשיעור קומתו של ידיד אחר שלי יהושע סובול. אך המסקנה של שלושתנו היא לעסוק בחינוך על מנת לבלום ולו במעט את הניוון הערכי והתרבותי אם אנו חפצי חיים.

שערי אהבה - אנתולוגיה לשירת צבי אביאל – משורר האהבה

(פורסם בעיתון 77 ביולי 2015)

צבי אביאל, איש הניגודים, מחד אנציקלופדיסט, איש הרנסאנס, איש מופת, שעסק בתחומים רבים – שירה, חינוך, רדיו, סופר, עיתונאי, איש ציבור, ומעל לכל אדם נאצל שהשרה את חותמו בעולם הרוח הישראלי ההולך ומידלדל. מאידך, איש פשוט, צנוע, נעים הליכות, חבר, אבא, סבא, איש רגיש שהקדיש את חייו לאשתו דליה, אהבתו היחידה, שלה כתב את מרבית שיריו. בגלל צניעותו לא זכה צבי אביאל לפרסום שלו היה ראוי ואנתולוגיה זאת מציבה פרספקטיבה לפועלו הספרותי על מנת שניתן יהיה לאמוד את מלוא השפעתו על השירה הישראלית בימינו.

צבי, איש הניגודים, מיוסר, כואב, מאבד את ראייתו בגיל צעיר יחסית. אך מאידך, איש אופטימי וטוב לב, שהמשיך לבלוע את החיים עד יומו האחרון, ממשיך לתפקד כאילו הוא צעיר ובריא. משוררים רבים במצבו היו כותבים שירים רוויי סבל וצער, על מר גורלם, על התאכזרות גורל הפוגע דווקא באנשים הרגישים והטובים ביותר שבינינו. אך לא כך צבי, שיריו הם שירי אהבה, שירים של אדם צעיר, אופטימי, רגיש, הניצב בראשית חייו, שירים של ילד קטן וסקרן, העולה ארצה מגרמניה הנאצית, נפגש בשרונה בבבואה של המולדת, נשאר תמים כילד עד יום מותו.

אנו קוראים את שיריו של צבי אביאל בנשימה עצורה, משתאים כיצד כל שיר מיטיב לתאר במספר מילים את מה שמיטב הסופרים והמשוררים מנסים לעשות במאות עמודים. אפשר להשוות את שיריו של אביאל, אם בכלל, לשירי ז'אק פרבר, ויולטה פארה ופול ז'רלדי. שירי אביאל הם שירים פשוטים, ישירים, קליטים, רבים מהם גם הולחנו כי יש בהם מלודיה המתנגנת בקוראך את שיריו. צבי אביאל ניחן באומץ הראוי להערצה, הוא אינו מהסס לגעת בתחומים שמשוררים אחרים פוסחים עליהם, ומעבר לפשטות השירים מסתתר משורר בעל עמקות וידע.

במשך השנים עסק צבי בפעילות ציבורית ענפה: חבר במועצת הסתדרות המורים, במרכז הסתדרות המורים, חבר במועצת פועלי תל-אביב, במועצת בנק מסד ובוועדות רבות של חינוך ותרבות. צבי אביאל היה משורר. ספריו: כתמים בכחול (הוצאת אל"ף) 1967, שירי נהר וילדה (הוצאת אל"ף) 1968, נדן וחרב (הוצאת אל"ף) 1972, נוכח שפתי עיניך (הוצאת עקד) 1973, קו הצל (הוצאת עקד) 1976, אתך ועם הרוח (הוצאת גוונים) 2000, בשנים טרם הכרתיך (הוצאת גוונים) 2009. צבי אביאל שהלך לעולמו מוקדם מדי בגיל 85 (1928-2013), השאיר אחריו אוצר בלום של שירים, לרבות 150 שירים חדשים, שאשתו דליה אביאל לבית אבולעפיה הוציאה לראשונה לאור באנתולוגיה של כל שירי אביאל שפורסמה בשנת 2015 וזכתה לעניין רב בעולם השירה.

אני בא על מנת ללכת,

לא אשוב עוד אל מקום בו – זרחת

רק אחת ידעתי,

כי בלכתי – אלייך אני שב.

ובבוא היום – והשומרים עלינו

ברכות כל כך, האבן יטילו –

בענוה רבה אז נאמר –

כי אכן, צדקו – אהבנו.

לאהובתי אשר חייכה כאשר גססתי,

אמרתי – אהבתיך.

השירים האלה הם שירים נבואיים ומצמררים, כאילו צבי ידע שהוא עומד ללכת בקרוב ללא שוב. אבל הוא כותב לאשתו האהובה כי גופו אולי הולך, אבל נפשו תישאר תמיד אתה והוא ישוב אליה בכל רגע מחייה בלעדיו. צבי סבור שכל חייו וחיי אשתו האהובה הייתה להם תכלית אחת – לאהוב זה את זו. כי הוא יודע מראש שכאשר יגסוס תנסה אהובתו לנסוך אמונה בליבו ותחייך אליו גם ברגעיו האחרונים, שבהם יאמר לה בפעם האלף והאחרונה – אהבתיך!

אחי בגדו כמו נחל

אמר איוב

אני אומר

חורצת בגידתם

בבשרי.

צבי נוגע בנימי נפשם של רבים מאתנו. אין שיר שאינו מתייחס לאחד מאיתנו. על שירי האהבה שלו דיברנו ונדבר, אבל יש לצבי מה לאמר גם על רעיו שבגדו בו. ואכן, השיר הזה שהוא כה פשוט לכאורה, גרם לי להתרגשות גדולה, כי הוא תיאר בדיוק את חוויותי כאשר בעבר הלא רחוק חברי הקרובים ביותר בגדו בי בעבור בצע כסף. בעולם העסקים שבו הייתי פעיל היו לי מעלות ומורדות והסתגלתי אליהם בשוויון נפש. אך הכאב הגדול ביותר היה כאשר חברי הקרובים בגדו בי ולכן אני מבין היטב את שירתו ואת קביעתו כי אין מר מכאב זה שחורץ בבשר החי.

את חדשה לי היום,

שזרחה עליך שמש

ולפתחך אני משכים

להיות ראשון

הדורך על ספך.

אהבה ונישואים אם אין בהם התחדשות שוקעים ומתנוונים. לכן, צבי מעריך את יכולת ההתחדשות של אהובתו, שבכל יום היא אדם חדש כפי שהשמש של היום היא לא זו של אמש. והוא הראשון המשכים לפתחה ודורך על ספה של אהובתו. כי גם המשורר יודע להתחדש חדשות לבקרים. ואילו שיריו העוסקים באהבה, שונים מאחד לשני, מעולם לא דומים, תמיד מסקרנים ויש בהם מה לחדש. כי זו קסמה של אהבה – ההתחדשות, למרות עשרות השנים שבהם הם יחד. וגם כאשר שניהם באים בימים ועברו את גיל השמונים רואה צבי את אהובתו צעירה וחדשה.

רמזורים בירוק, הביתה מורים,

ובין מרבד למטה,

נעלי בית ממתינות.

יופיה של השירה הוא בפשטותה. אלפרד דה ויני כתב שירים על פני עמודים רבים שבהם אתה הולך לאיבוד. לעומת זאת שירו של צבי מזכיר לי 3 משוררים – ז'אק פרוור ופול ז'ראלדי הצרפתיים וויולטה פארה הצ'יליאנית. פרוור כותב: תפוז על השולחן/שמלתך על השטיח/ואת במיטתי/מתנה מתוקה של ההווה/קרירות הלילה/חום חיי.

Une orange sur la table

Ta robe sur le tapis

Et toi dans mon lit

Doux présent du présent

Fraîcheur de la nuit

Chaleur de ma vie

ואילו ויולטה פארה האחת והיחידה כותבת בשירה הידוע GRACIAS A LA VIDA – תודה לחיים – המנון אהבה לאהובה, שהוא במוקד הוויתה וכל בית של שירה מסתיים בהקשר לאהובה. ובמקביל לשירו של צבי:

תודה לחיים שנתנו לי כה הרבה/הם איפשרו לי לצעוד ברגלי העייפות/איתן הלכתי בערים ובמים/חופים, מדבריות, הרים וגאיות/עד שהגעתי לביתך, לרחובך, לחצרך.

Gracias a la vida que me ha dado tanto
Me ha dado la marcha de mis pies cansados;
Con ellos anduve ciudades y charcos,
Playas y desiertos, montañas y llanos,
Y la casa tuya, tu calle y tu patio

ואילו ז'ראלדי כותב: את שאני נושא עימי במסעי/אני רוצה שמשאך/יהיה נפלא וקליל./נפלא בצלמך/קליל כגילך/התענוג במסעי.

Vous que j'emmène en voyage

je veux que votre bagage

soit magnifique et léger.

Magnifique à votre image

et léger comme à votre âge

le plaisir de voyager.

ונסיים בשניים מהשירים המרגשים שבאנתולוגיה:

רצועות של אור

בשתי ובערב

ובינותם פניך

כאז-

אני רואה

האהבה מחוללת פלאים ואילו צבי מייחס לאהובתו נס – בו הוא רואה, כי האהבה החזירה לו את מאור עיניו. אך הוא מסוגל לראות רק דבר אחד – את פני אהובתו, כי אולי זה הדבר היחידי השווה צפיה בעולמנו זה, פני האהובה. כפי שרק קול האהובה ראוי להישמע ואתה נשאר חרש לשאר הקולות הלא חשובים. כפי שדרכנו בחיים צריכה להוביל אותנו רק ליעד אחד - אל נפש האהובה. ובמקביל, ויולטה פארה אף היא מגיעה למסקנה שכדאי לראות רק את עיניו הזכות של אהובה, ראוי לשמוע רק את הקול הרך של אהובה, ולהיטמע רק בנפשו הטהורה של אהובה.

Cuando miro al fondo de tus ojos claros

Y la voz tan tierna de mi bien amado

La ruta del alma del que estoy amando

והשיר האחרון שבאנתולוגיה - צבי מקווה עדיין לכתוב לאהובתו את הטוב בשיריו, מגנום אופוס, ולהביאו כשי לאהובתו. אך הטוב בשיריו אינו אלא נשמתו שהוא מניח על כפות ידיו, וכדברי ויולטה פארה – כל חפצו הינו רק למזג את שתי הנשמות לישות אחת. כי כל שיריו והטוב שבהם הם רק כלי שדרכו מגיעים לנשמה גם מעבר למוות.

ביפה שבשירי

בבוא היום

אכתבנו

בכפות ידיך

נשמתי אניח.

אירוע אחריות חברתית - דירקטור באלכ"ר

(כל הדמויות והעלילה של האירוע וכן שמות של ארגונים המוזכרים בו הנם בדיוניים בהחלט)

"לא תאמין את מי פגשתי בקניון", אמרה ענת לעמוס ברגע שנכנסה לביתם, "את ישראל שלמד איתי בעממי ולא ראיתי אותו מאז. הוא מייד זיהה אותי ושאל מה אני עושה ואיך אני מצליחה להיראות כל כך צעירה. לא השתנית כלל מכיתה ח' הוא אמר. הייתי כל כך נרגשת מהמחמאה שהזמנתי אותו ואת אשתו לארוחת צהריים בשבת. הוא מנכ"ל התיאטרון וכשאמרתי לו שזה התחביב העיקרי שלך הוא הבטיח שיהיה לכם הרבה על מה לדבר". ואכן באותה השבת החלה להירקם ידידות אמיצה בין ישראל לעמוס. עמוס הראה לו בגאווה את ספריית המחזות שלו המונה מאות ספרים בשפות רבות שאת רובם קרא, סיפר לו כיצד הוא מנצל כל נסיעה עסקית לפריס, ניו יורק, לונדון, פרנקפורט, לוס אנג'לס, מילנו או מדריד לראות את ההצגות החדשות והוא גם מנוי בתיאטרון הצפון. "אתה לא מתבייש?", שאל אותו ישראל, "כל הצרות שיש לנו זה מהתיאטרון המסחרי הזה שלא מעלה אף הפקה מקורית והוא רק אולם המביא הצגות פופוליסטיות של התיאטראות הגדולים. פיינשמעקער כמוך צריך מנוי בתיאטרון שלנו המעלה הצגות איכותיות." עמוס השיב לו שבעבר היה אכן מנוי לתיאטרון אך אחרי שהעלה הצגות שהציגו את הישראלים כיודונאצים האונסים ושוחטים את הערבים הוא הפסיק, כמו אלפים רבים אחרים, את המנוי ועבר לתיאטרון הצפון. "אתה מדבר על העבר", השיב לו ישראל, "אנחנו ירדנו מנושאים פוליטיים ואנחנו היום מעלים רק הצגות בתחום של הקונצנזוס. חוץ מזה בוא תצטרף לדירקטוריון, אנחנו זקוקים לאנשים טובים כמוך כאוויר לנשימה. תבוא, תשפיע, תעשה משהו למען הקהילה. אני אציע למנות אותך ליו"ר אגודת הידידים ואסור לך לסרב"

עמוס הוחמא מאוד מהצעתו של ישראל לכהן כדירקטור ואחרי שפגש את יפה, יושבת ראש הדירקטוריון, שמאוד התלהבה מהרקע התרבותי והעסקי שלו, הצטרף לדירקטוריון כדירקטור מטעם הציבור. עמוס נרתם בכל מרצו ומאודו לעניין כדרכו בקודש. הוא היה טוטלי במעשיו וכשהחל לעסוק בתחום מסוים דבק במטרה והקדיש לו מאות שעות גם אם היה זה בהתנדבות. הוא החל להזמין אליו עשרות מידידיו לארוחות עם הנהלת התיאטרון והציע להם להצטרף כמנויים לתיאטרון. הוא גייס עשרות מנויים ופעל רבות בהסברה למען התיאטרון. מכיוון שהיו לו ידידים רבים בקרב אנשי העסקים בעירו הוא שכנע אותם לתת צ'אנס להנהלה החדשה של התיאטרון המעלה רפרטואר מעולה. ואכן בעונה אחת הועלו "ציד המכשפות" של ארתור מילר, "המלט" ו"רומיאו ויוליה" של שקספיר, "חצוצרה בוואדי" של סמי מיכאל, והצגות מודרניות, קלאסיות וישראליות רבות ממיטב הרפרטואר. לאלה שהסתייגו מהתדמית "עוכרת ישראל" שדבקה בעבר בתיאטרון הסביר שדווקא "חצוצרה בוואדי" מיטיבה לגלם את מרכיבי הסכסוך היהודי-ערבי בלי התלהמות, בלי השמצות, ותוך תיאור אובייקטיבי של המצב.

בישיבת הדירקטוריון הראשונה הוצג הגרעון העצום של התיאטרון שהסתכם בכעשרה מיליון והעיק הרבה על התקציב השוטף. כמה מהדירקטורים התלוננו כיצד יש מיוחסים מהעירייה ואחרים המקבלים כרטיסי חינם להצגות. עמוס הציע שהדירקטורים יתנו דוגמא אישית ויוותרו על מנויי החינם שקיבלו לסדרה 01 שהייתה הסדרה היוקרתית והיקרה ביותר של התיאטרון. "Charity begins at home" , אמר, "ואנחנו צריכים לתת דוגמה אישית. אני ארכוש זוג מנויים לסדרה בעלות של אלף חמש מאות ₪ ואשכנע רבים מחברי בכרמל ללכת בדרכי." על כך קמה מהומה רבתי כאשר רבים מהדירקטורים טענו שזה הפיצוי היחידי שהם מקבלים על השעות הרבות שהם מקדישים לישיבות הדירקטוריון בהתנדבות ואם עמוס בא מרקע סוציו אקונומי עשיר הוא לא צריך להטיף מוסר לפקידי עירייה המקבלים משכורות רעב ולא יכולים לממן מכיסם מנויים כה יקרים. עמוס התעקש והעמיד את הצעתו להצבעה. מתוך כעשרים דירקטורים שנכחו הצביע רק עוד דירקטור אחד בעד ההצעה. אך עמוס דרש וקיים, שילם בעד המנויים והביא מנויים רבים אחרים לסדרה היקרה.

אחרי הישיבה ניגשה אליו עופרה, דוברת התיאטרון, ואמרה לו באיטלקית על מנת שאחרים לא יבינו Tu sei pazzo da catena, אתה משוגע לחלוטין, להתחיל בנושא כה רגיש דווקא בישיבה הראשונה שלך, אתה הולך בנתיב של התאבדות ואם תמשיך במסלול זה לא תוכל להעביר שום החלטה. עליך להיות מעשי ואתה צריך להתחשב במציאות אם אתה רוצה לשנות דברים. Chi va piano va sano e va lontano ורק אם תלך לאט תגיע רחוק". עמוס נהנה מאוד מחידודי הלשון של עופרה וענה לה באותה המטבע: Chi va con zoppo impara

zoppicare, החובר לצולעים מתחיל אף הוא לצלוע. לא בשביל ללכת לאט או לצלוע הביאו אותי לדירקטוריון, אני באתי לעשות מהפיכות, התיאטרון קרוב לפשיטת רגל, הגרעון עצום, ההנהלה אומנם השתפרה, הרפרטואר מעולה, אך אם לא יהיה לכם כסף לשלם משכורות, אתם תפלו בעתיד הקרוב. אני מתכונן לעשות תכנון אסטרטגי לתיאטרון לראות Quo vadis, אנא פנינו מועדות, להבריא אותו מבלי לזנוח את המצוינות האמנותית. יש לי רקע עשיר בתכנונים אסטרטגיים מוצלחים, אם הגעתי לשכונת היוקרה בה אני גר זה לא בזכות הכסף שלא ירשתי מהורי, אלא בזכות הצלחה עסקית, ואני רוצה להעתיק את אותן השיטות גם אליכם." "אשרי המאמין", ענתה לו עופרה, "אני מתפללת שתצליח, אך לפניך היו התורכים, הבריטים, מפא"י והליכוד ושום דבר לא השתנה בממלכת דנמרק." מה היא מבינה עופרה זאת, חשב עמוס, היא כבר עשרים שנה בתיאטרון ושקעה בשיגרה!

עמוס החל בסידרה של עשרות פגישות עם הנהלת התיאטרון בכל הרמות, האדמיניסטרטיבית והאמנותית, הוא נפגש עם המנכ"ל, יושבת הראש, המנהל האמנותי, הדוברת, מנהלת המכירות, מנהל הכספים, האחראים על התלבושות, התפאורה, התאורה ולמעשה עם כל מי שהייתה לו נגיעה אמנותית או עסקית לתיאטרון. עמוס נפגש על מנת להכין את התוכנית האסטרטגית עם חלק ניכר מהשחקנים הצעירים והוותיקים, עם במאים, יוצרים, עם חברי דירקטוריון אחרים, עם פקידי עירייה. הוא הקדיש מאות שעות לפגישות ולהכנת התכנון האסטרטגי. ענת התלוצצה שאם היה מקדיש את אותו המרץ שהוא מקדיש לתיאטרון פרו בונו, להקמת סטרטאפ, כבר מזמן היו מיליונרים. אך עמוס ענה לה שעד עכשיו הם לא תרמו דבר לקהילה ועתה שהם מבוססים כלכלית הגיע הזמן שיתרמו את חלקם לקהילה. ענת ענתה לו שאת כל זמנה היא מקדישה למשפחה, לילדים, לתלמידים בבית הספר, שרובם קשי יום, וזאת תרומה לא פחות חשובה לקהילה. כל אחד עוזר בתחומים שבו הוא יכול, חשב עמוס, ורץ לפגישה הבאה. בתום ישיבה ארוכה בענייני כספים אמר לו ישראל: "אני מאוד מעריך את כל מה שאתה עושה. שום דירקטור לא הכניס משב רוח רענן כפי שעשית עד כה. לא אשכח את מה שאמרת בישיבת הפתיחה של ועדת הכספים שעלינו לשנות את הגדרתנו ממלכ"ר - "מוסד ללא כוונת רווח" למלכ"ה - "מוסד ללא כוונת הפסד". אפשר להיות מוסד ציבורי ולעבוד עם תקציב מאוזן מבלי לקצץ ללא הבחנה בעובדים. הצעת כמה הצעות מאוד מועילות וחשובות ויש לי צ'ופר בשבילך. אני יודע שאתה אוהב לשלם עבור כל דבר אך גם אם תרצה לא תוכל לשלם עבור צפייה בחזרה הגנרלית של "ציד המכשפות", ההצגה של ארתור מילר האהובה עליך. היא מתחילה עוד כמה דקות, לך ותהנה."

עמוס ישב באולם החשוך כשדמעות חונקות את גרונו. לראשונה בחייו הוא צופה בחזרה גנרלית, לידו ישבו המנכ"ל של התיאטרון הלאומי, שהפיק בקופרודוקציה את ההצגה, ואשתו השחקנית האגדית. כולם עקבו בדאגה אחר תגובות הקהל להצגה היקרה שעלתה כה הרבה לתיאטרון. עמוס לא זכר כמעט דבר מההצגה, הוא ראה הכל כמו בחלום וזה התאים מאוד לאווירה הקסומה של סאלם והמכשפות. רק בהצגת הבכורה נוכח לדעת איזו הפקה מעולה הרימו שני התיאטראות ואיזה צוות שחקנים מצוין, במאי מעולה וצוות אמנותי דגול יש לתיאטרון. היה בכך פיצוי מה למאמץ העצום שהשקיע בהבראת התיאטרון ובכתיבת התכנית האסטרטגית. אך את האופוריה ניפצו מספר אירועים שבאו בזה אחר זה. התכנון האסטרטגי שלו שהוגש בשנת 1999 לא התקבל, הוא אפילו לא הועלה לדיון, למרות שזכה למחמאות של יושבת הראש. עמוס הציע שיעתיקו את פעילות התיאטרון משכונת הדר הכרמל, שהפכה להיות מקום משכנה של אוכלוסיית קשישים, חרדים, עולים חדשים ואחרים, שלא נמנו עם באי התיאטרון. דווקא האוכלוסייה של הכרמל הדירה את רגליה מהתיאטרון כי לא רצו לרדת לשכונה בהדר, שהפכה להיות גם מקום לא בטוח להסתובב בו בלילות. עמוס הכין תוכנית להעתיק את פעילות התיאטרון למבואות הדרומיים של חיפה, ליד מת"מ, הקניונים ועסקים רבים, עם מקומות חנייה בשפע, אפשרות לפתיחת האולם בשבת כמו בתיאטרון הצפון, וחשוב מכל - עם תמיכה של אילי הון שרצו לסייע לתנועת הקונים בקניונים שבבעלותם. עשרות אלפי הקונים ועובדי ההיי טק באיזור יכלו להוות אוכלוסיית יעד הרבה יותר מתאימה לתיאטרון, מה עוד שהאיזור היה במרחק של עשר דקות נסיעה מהכרמל, ללא אלימות וסמים. הוא הגיש את התכנית יחד עם יפה, לראש העיר, אך אחרי עשר דקות הוסבר להם שאין סיכוי שהתכנית תאושר משיקולים אורבניים.

הקש ששבר את גב הגמל הייתה דרישתו של עמוס לשקיפות במאזן התיאטרון כך שיציג את ההפסדים החבויים במאזן ויגדיל את הגרעון בכמה מיליונים, וכן ביטוח חבות דירקטורים שלא ניתן כמובטח וסיכן את הדירקטורים בתביעות של ספקים שקיבלו את הכספים המגיעים להם באיחור של חודשים רבים. הספקים צרו על משרדי התיאטרון, ועמוס שמעולם לא איחר בתשלום כלשהו ומעולם לא היה חייב דבר היה כיום דירקטור בארגון שלא עמד בהתחייבויותיו, לא היה שקוף בדיווחיו, לא נתן ביטוח מפני תביעות שהיו בלתי נמנעות, לא קיבל את הצעותיו הרבות להבראה - העתקת התיאטרון, תכנון אסטרטגי ודוגמה אישית. האירוע האחרון היה פיטורי המנהל האמנותי. מנהל זה בנה רפרטואר לתפארת והגיע להישגים מרשימים. בשלב הזה הובהר לעמוס שאין לו יותר מה לעשות והוא התפטר מהדירקטוריון.

נקודות למחשבה על הדילמות של הדמויות המרכזיות באירוע - עמוס, עופרה, יפה וישראל. מה הביא אותם למצב אליו נקלעו ואיך הם יכולים לצאת מהסבך, תוך התייחסות בעיקר לנקודות אלה:

איך הרקע האישי של כל אחת מהדמויות השפיע על החלטותיה?

האם עמוס עזב כ"עכבר" את הספינה הטובעת, ומדוע לא העדיף להישאר ולהשפיע מבפנים?

האם צדקה עופרה בתחזיות שלה והדרך לשינוי הייתה צריכה להיות הרבה יותר איטית?

מדוע יפה שהייתה יושבת הראש לא נתנה גיבוי גדול יותר למאמציו של עמוס?

האם יש סיכוי לעמוס להצליח בפעילות ציבורית פרו בונו, ואם לא הצליח לשנות כמעט דבר בדירקטוריון התיאטרון אולי עליו להשפיע כדירקטור בפסטיבל הסרטים או בארגון האתיקה Transparency International?

מדוע ישראל לא הצליח לשנות את התיאטרון כפי שקיווה והאם הצטער על יזמתו למנות את עמוס כדירקטור?

האם שיקולי ראש העיר היו מוצדקים, מה חשוב יותר: שיקולים אורבניים, טובת התיאטרון, גורמים אחרים?

האם עופרה תישאר בתיאטרון ותנסה להשפיע מבפנים כפי שהציעה לעמוס?

האם ניתן להעתיק את הניסיון העסקי של עמוס לתחום האלכ"רים?

מה התכונות הדרושות לדירקטור באלכ"ר באופן כללי ולדירקטור בתיאטרון באופן ספציפי?

האם צריך לפגוע בחופש האמנותי של היוצרים בגלל שיקולים מסחריים?

מה הלקחים שהפקת מהאירוע? מה לדעתך תהיה בהמשך מדיניות התיאטרון? האם ניתן לרפא את התחלואים שהצטברו במשך שנים בשנה, בחמש שנים, בעשר שנים?

פיתרון

עמוס המשיך במנוי שלו בתיאטרון עוד שנה שנתיים ואחר כך הפסיק אותו. התיאטרון חזר ל"סורו" והמשיך להעלות הצגות קונטרוברסליות בנושא הסכסוך היהודי-ערבי כאשר הוא מבריח את המנויים. המנהל האמנותי החדש שבא לתיאטרון, לא הצליח להחזיר את הקהל, יש הטוענים שרמת התיאטרון הידרדרה לשפל ללא תקדים. מספר המנויים עומד כיום על כשליש עד חצי מהמנויים שהיו בזמן שעמוס כיהן כדירקטור. עמוס ממשיך להיות מנוי בתיאטרון הצפון אך מסכים עם ביקורתו של ישראל שההצגות שם ממוסחרות מדי וההנהלה לא מביאה תיאטרון איכותי ואמנותי כפי שקיים בתל אביב וכפי שיכולים ליהנות ממנו מנויי ארבעת התיאטראות הגדולים.

עופרה ממשיכה בתפקידה כדוברת התיאטרון, היא נשארה בידידות טובה עם עמוס, אך היא אינה מצליחה לשנות דבר. "את כישרון מבוזבז", חוזר ואומר לה עמוס, "לא ניתן לשנות מבפנים. עלייך לעזוב ולפתוח בקריירה שנייה. את זאת אומר לך אחד שעשה שלוש קריירות מוצלחות בתחומים שונים זה מזה במהלך חייו." אקלים העבודה בתיאטרון הפך להיות בלתי נסבל, התחלפו הנהלות ודירקטורים, אך התיאטרון אינו מצליח להתרומם מקרשי הבמה בבניין המשופץ, שיפוץ שעלה פי כמה מהתכנון ולא סייע בפתרון הבעיות העיקריות שלו. הכישלון צורב עוד יותר כי בעבר היה התיאטרון אחד התיאטראות המובילים בישראל, ותיאטרון בעל מוניטין עולמי. יפה עזבה את התיאטרון ועברה לפעילות פוליטית, כך אולי תוכל להשפיע יותר. ישראל עבר לנהל תיאטרון אחר והמנהל האמנותי עושה חיל בבימוי וכתיבה. אחד הדירקטורים האחרים, שראה יחד עם עמוס את הגנרלית של "ציד המכשפות" קיבל פרס מדעי מאוד יוקרתי, ועושה חיל בקריירה המדעית שלו. עמוס מרצה בהצלחה באוניברסיטה לאחר שסיים בהצטיינות את לימודי הדוקטורט שלו בפאריס. יש חיים אחרי התיאטרון, לפחות לאלה שעוזבים אותו.

עמוס לא נטש את רעיונותיו לתכנון אסטרטגי לתיאטרון. כאשר התייאש סופית בשנת 2002 מהסיכויים שהתיאטרון יעלה על הפסים הציע את התכנית שלו להקמת תיאטרון במבואות הדרומיים של חיפה לראש עיריית טירת הכרמל. ראש העירייה מאוד התלהב מהתכנית והבטיח את עזרתו המלאה, אך עקב המיתון הכבד לא ניתן היה לקבל את המימון הנדרש, כפי שניתן היה בסוף שנות התשעים כאשר עמוס היה דירקטור בתיאטרון. עם חילופי השלטון בעירייה בשנת 2003, הציע עמוס לראש העיר החדש, שהוא חובב תיאטרון ותרבות מושבע, תכנון אסטרטגי עדכני לתיאטרון, אך הוא לא זכה לתגובה כלשהי. אחרי שעמוס פרש משיקולים שיכולים להוות בסיס לאירועים דומים, מכהונתו כדירקטור בפסטיבל הסרטים ובארגון האתיקה, החליט עמוס שבזאת הקיץ הקץ לפעילותו הציבורית. "יש אנשים שנולדו להיות דירקטורים", הוא אמר, "כאשר אני רואה רבים מחברי מכהנים כדירקטורים סדרתיים בחברות עסקיות ובארגונים וולונטריים. אני לא קורצתי מחומר זה, אני טוטלי מדי בהשקפות שלי, ואם אני לא יכול להשפיע אני לא נשאר בשום מסגרת."

עמוס גילה שהוא יכול להשפיע רבות על השקפותיהם האתיות של הסטודנטים באוניברסיטה והוא משנה את תפיסות העולם שלהם. זו היא פעילות הפרו בונו שלו, כי עם עזיבתו את עולם העסקים והמעבר לאקדמיה ירדו הכנסותיו בצורה דרסטית. מי יודע, אולי אחד הסטודנטים שלו עוד ייקח את הלפיד ויצליח לשכנע את התיאטרון לאמץ חלק מהתכנון האסטרטגי שהגה בחלופות השונות שלו. גם בנושאי האתיקה הוא הקדים את דורו ואחרי פרשיות אנרון, וורלדקום, הסוס הטרויאני, קניית תארים, זיופי מסמכים, שוחד בחירות, הונאת בעלי מניות, פשיטות רגל מפוברקות, פיגורים של שנים בתשלום לספקים ולעובדים, התמוטטות בנק ברינגס והבנק למסחר, רבים נוכחים לדעת שהאתיקה נחוצה לעולם העסקים, לשלטון המקומי והמרכזי ולאלכ"רים כאוויר לנשימה. כן, נראה לו שבעתיד יבואו סטודנטים שיצליחו להושיע את התיאטרון, להציע לו תכנון אסטרטגי אפקטיבי או אפילו מהפכני, כי במצבו הנוכחי רק נס יוכל להושיעו.

סופרים יהודים בספרות המודרנית ועניינו דיומא

האימרה הידועה "יהללך זר ולא פיך" ידועה היטב ולוואי והיו כולם נוהגים לפיה. אלא מה? הצדיקים שלא "משוויצים" בכישוריהם ובעשייתם נשארים בדרך כלל מאחור בעוד "חמור קופץ בראש" – כל הפוליטיקאים/פוליטרוקים/מנהלים סוג ד'/אקדמאים סוג ת', שכישוריהם ועשייתם שואפים לאפס, אך בזכות פיהם הגדול, קשריהם, ליקוקיהם, השקרים שהם מפיצים, ההשמצות שלהם על האנשים המוכשרים, איסתרא בלגינא קיש קיש קריא, האפסים - בדרך כלל זוכים בכל הקופה ואילו המוכשרים נשארים מאחור. לצערי נתקלתי פעמים רבות בתופעות מבישות אלה בעולם העסקים, באקדמיה, במישור העירוני והמדיני, במישור התרבותי והחברתי. פעם אחר פעם מוכח שאלה שלא מגיע להם זוכים לקידום, לעושר, להצלחה, ואילו אלה שמגיע להם נשארים עם הפירורים. נהגתי אם כן לפי אמרת הכזב של יהללך זר עד אשר הגעתי למעבדה ליחסי אנוש. וכאן השתנו חיי. התברר לי שבחברה של אנשים שכלל לא הכירו אותי הייתי כוכב ובמרכז הקבוצה ולמרות שהתחלתי את המעבדה של שבוע, בתנאים של ניתוק מוחלט בבית מלון, כאשר הדימוי העצמי שלי שואף לאפס, ואפסים תפשו את המקום הראשון ביום הראשון, התהפכו היוצרות והפכתי למנהיג ולנשוא ההערכה המירבית בתום השבוע כשאני מגיע למקום הראשון. עברתי תהליך דומה בחיי האישיים הרבה לפני כן בהשפעתו של חבר שנתן לי את החיזוקים שחסרו לי ופתאום התחלתי להצליח בחברה, רכשתי חברים איכותיים, הוזמנתי למסיבות, ובסופו של יום גם הכרתי את אשתי האהובה שאהבה במיוחד את הביטחון העצמי שלי שלא הגיע לשחצנות אבל היה רחוק שנות אור מהבישנות והדימוי העצמי הנמוך שהיה לי עד גיל עשרים. אך בעולם העסקים ובחברות בהן עבדתי נשארתי עם דימוי עצמי נמוך, כאשר אנשי ה"קיש קיש" ניצלו את העשיה וההישגים שלי וייחסו את זה לעצמם גם כבוסים וגם כקולגות.

כאשר נמאס לי המצב שבו עשיתי את כל העבודה, הבאתי עם כל ההישגים ואחרים נהנו מהפירות הלכתי אם כן למעבדה ליחסי אנוש וקיבלתי את החיזוקים שהיו חסרים לי. לא היה פשוט לחזור למקום העבודה כ"קורי החדש" ורבים המשיכו להתייחס אלי כאנדרדוג באופן מובן מאליו. אך לא היססתי להיכנס לעימותים ולסכן אפילו את העבודה שלי כשעמדתי על שלי וככל שעשיתי זאת העריכו אותי יותר העובדים שלי ובמשך הזמן גם הבוסים שלי, אך זה לא הלך חלק. עד אז התקדמתי בעיקר בגלל החלל שהיה מסביבי. הייתי בוגר הכלכלה ומנהל עסקים היחידי בכל החברה ובאמת תרמתי תרומה נכבדה לרווחיות החברה והעריכו אותי כי האחרים היו פשוט הרבה יותר גרועים ממני, לפחות בתחום הכלכלי. ניהלתי קבוצה קטנה של כעשרה עובדים עם הישגים נאים ולא חשבתי שאגיע אי פעם ליותר מזה. ביום בהיר אחד (או חשוך) קורא לי אליו הנשיא של החברה ומבשר לי שמנהל מסוים שכבר היה הבוס שלי בעבר והודח, לא בגלל האינטריגות שלי אלא כי הוא פישל בגדול, יהפוך לאלתר מחדש לבוס שלי. הרמתי קול זעקה, הייתי כבר אחרי המעבדה ליחסי אנוש, ואמרתי שזה לא יקרה לעולם. הנשיא שלא היה רגיל שאומרים לו "לא" כי בא לחברה עטור תהילה של מפקד דגול (אם כי הבנתו בעסקים היתה דומה להבנתו ביחסי אנוש) קפץ כנחוש נחש ואמר שהוא יערוף לי את הראש ועוד מונחים של "הטרדה מילולית", אך אני בשלי. אם אתה רוצה, אמרתי לו, אתה יכול לפטר אותי, אבל החבר שלך (כי הנ"ל היה אכן חבר שלו ופקוד שלו בעבר) לא יצליח להסתדר כי הוא כבר נכשל וגם העובדים שלי לא ישתפו אתו פעולה. ראיתי כיצד חמתו בוערת בו אבל הישרתי מבט אליו ולא נסוגותי.

לפתע, צץ במוחו הרעיון הגאוני לעמת אותי עם הבוס החדש ועם העובדים שלי בנוכחותו. רבים לא היו שורדים מהעימות החזיתי הזה, אבל כאמור המעבדה..., וכששאל אותי מדוע אני מתנגד למינויו של החבר עניתי לו בנוכחות החבר והעובדים כי זה מינוי נפוטיסטי של חבר, שמקומו לא יכירנו בחברה שלנו (הנשיא היה חדש בתפקיד), החבר שלו כבר נכשל בעבר באותו התפקיד ואני לא מוכן לעשות עבורו את העבודה כאשר הוא יקצור את התהילה. העובדים שלי היו המומים אבל הם אהבו אותי כי לא היו מחיצות בינינו, היינו גם חברים במישור המשפחתי, דאגתי להם לשכר הוגן ולרכבים שעד אז לא היה להם, והם גם ידעו שאני צודק. כשראה הנשיא שהוא לא יצליח להביך אותי, שהעובדים שלי גם הם לא נבהלים, ושהחבר שלו מילא פיו מים, הוא סיים את הישיבה, קרא לי לחדרו ואמר לי שעומדות בפני רק שתי ברירות: או להתפטר או להיכנע.

למחרת באתי אליו עם מכתב התפטרות, אבל למזלי הוא כבר נסע לחו"ל. מילא את מקומו חבר שלי שהיה סמנכ"ל, אדם נעים הליכות ואתי, שידע מה התרומה שלי לחברה וניסה לשכנע אותי לקחת חזרה את מכתב ההתפטרות שלי.

לבסוף בא לו גם כן רעיון גאוני, שלו אני חייב את הוילה שלי בדניה, את מניויי מאוחר יותר כסמנכ"ל מכירות וכספים, ואת כל ההצלחה שלי בקריירה. לעיתים רגע אחד קובע את גורלך וזה היה הרגע. הרקע אמנם היה קיים, המעבדה..., אך צריך לא רק אומץ, אלא גם מזל בשביל להצליח. ממלא המקום אמר לי פתאום: שמע, עוד כמה חודשים יבוא לחברה מנכ"ל חדש שאמנם ידווח לנשיא אך הוא יוכל לעשות כל מה שירצה בחברה, העיקר שיצליח להוציא אותה מהמיצר ולהפוך אותה לרווחית. את המנכ"ל החדש אתה מכיר היטב עבדת אתו שנים כשהוא היה הלקוח שלך ואתה היית איש המכירות ואם אני לא טועה הוא מאוד מעריך אותך. תתאזר בסבלנות כמה חודשים, מסרת לי את מכתב ההתפטרות אני שומר אותו במגירה שלי ולא עושה אתו דבר. אל תשתף פעולה עם הבוס החדש, תמשיך לנהל את העובדים שלך ולהצליח במה שאתה עושה ותדאג שכולם יידעו שאתה מביא לכל ההישגים. אתה מנהל מצוין, עובד מצטיין, אך יש לך מגרעת גדולה אחת, אתה צנוע מדי, תהיה איש יחסי הציבור שלך, אם אין זר שיהלל אותך תהיה אתה זה שמהלל את עבודתך. אל תפחד שיגידו שאתה שוויצר, כי בחברה הישראלית מעריכים את אלה שדואגים לאינטרסים שלהם, בייחוד אם זה מגיע להם והם לא "קיש קיש" כמו הבוס הוירטואלי שלך. כשיבוא המנכ"ל החדש הוא ייתן לך את התפקיד ואולי תפקיד יותר בכיר. הנשיא לא יעשה כלום בינתיים, הוא מעוניין שהחברה תצליח ותן לו רק TO SAVE FACE. הוא אמר מה שאמר, כבודו נשמר, ומעבר לכך הוא לא יתערב יותר בענייניך.

וכך היה! תוך כמה חודשים בא הבוס החדש שלא רק נתן לי לנהל את המכירות אלא גם את הכספים של החטיבה. הצלחתי בתפקיד החדש מעל ומעבר למצופה, בלי אינטריגות, אך עם מכתבים ודו"חות תכופים שמבהירים בדיוק מי עושה את העבודה ומי מצליח בה. גם דרשתי את התמורה הכספית והעלאות משכורת, מניות ובונוסים, מה שקודם לא העזתי לבקש כי לא היה נעים לי. גם זה לא הלך בקלות, אבל אם לא קיבלתי - איימתי לחכימא ברמיזא ולשטיא בכורמיזא. מאוד הצלחתי בתפקיד, כולם ידעו - כי פרסמתי זאת והעריכו היטב את עבודתי. אך היו שיקולים אחרים מעבר להצלחה, לכסף ולמניות. על כך דנתי בהרחבה עם השינויים המתחייבים ברומן, במחזה, בספרים האקדמיים ובתיזה שלי לדוקטורט. אני גם חב את הקריירה האקדמית שלי, את הדוקטורט שלי, את כל ח"י הספרים שלי, את השינוי המשמעותי ביותר בחיי שהפך אותי לאדם טוב בהרבה, להתמודדות שלי בדילמות אתיות. גם כאן חברו יחדיו המעבדה שנתנה לי בטחון עצמי, הגיבוי המלא שקיבלתי מהבית מאשתי וילדי, המצפון שלי אותו קיבלתי בעיקר מאמי, והעובדה שאין לי עיניים גדולות ואני לא מוכן לעשות כל דבר בעד בצע כסף, על רקע המטען התרבותי העשיר שלי בספרות, תיאטרון וקולנוע.

הביטחון העצמי שלי נתן לי את האומץ לעזוב הכל ולפתוח בקריירה עצמאית ומי נתן לי את העבודה הגדולה הראשונה שלי – להבריא פעילויות מפסידות בחברה החדשה שלו – הנשיא שבינתיים עזב את החברה ועבר לנהל חברה אחרת. הוא לא שמר לי טינה, מה עוד שהוא נוכח לדעת שהחבר שלו לא היה מנהל דגול, שהוא חזר לעבוד איתי, אך בשני דרגים מתחתי, באחד מהשינויים הארגוניים התכופים, אך לא שמרתי גם לו טינה ונשארנו בידידות. בעולם הזה מעריכים בטחון עצמי, אומץ, אך זה לא מספיק אתה גם צריך מזל, מצפון, גיבוי מהבית, ומעל לכל – להתנהג כבן אדם כלפי כולם מבלי להתנשא, ורצוי שיהיה לך חוט שדרה ולא תישבר.

ומדוע הארכתי כה הרבה בסיפור אישי? כי סיפורי הוא אלגוריה להתחבטות עתיקת היומים של היהודים – יהללך זר ולא פיך. היהודים בגלות מקדמת דנא היו נחבאים אל הכלים עסקו במלאכות הקטנות שהרשו להם לעסוק בהם, לא התבלטו, לא ניסו להתרועע עם הגויים, גרו להם בשקט בגיטאות וניסו לקיים אורח חיים שגרתי, כשכל מאוויהם הם ללמוד תורה, להרוויח לפרנסתם הפשוטה ולעבוד את השם בבית הכנסת הצנוע. אבל הגויים התנכלו להם גם ככה, רדפו אותם, טבחו בהם, שרפו את בתי הכנסת ואת ספרי התורה, דחקו אותם עוד ועוד עד אשר הגיעו לתנאי עוני מחפירים. אבל הם לא היו מוכנים לוותר על אמונתם ולהמיר את דתם. בצר להם ובצוק העיתים, החליטו חלקם לצאת ממעגל הקסמים הנוראי ולהצטרף למהפכנים בצרפת, ברוסיה, בגרמניה. אחרים חברו לתנועת ההשכלה וקראו לעצמם גרמנים בני דת משה. אחרים עלו לישראל, הצטרפו לתנועה הציונית, והקימו פה את הישוב. הם כבר לא הסתפקו במועט, הם רצו להגיע לפסגה בכל מה שעשו – בספרות, בציור, במוסיקה, בדרמה, בשירה, בקולנוע, במסחר, בבנקאות, בעסקים, במשפטים, בחשבונאות, ואפילו בפוליטיקה. אבל רבים עוד חששו מעינא בישא, מקנאת הגויים, אז הם שינו את שמותיהם בשביל לא להבליט את יהדותם. בעולם הסרטים גולדפיש הפך לגולדווין ודנילוביץ' הפך לדאגלס, בספרות רומן קאצ'ב/קצב הפך לרומן גארי, אמיל הרצוג הפך לאנדרה מורואה, הזמר צימרמן הפך לדילן בעסקים – בלוך הפך לדאסו, רק בבנקאות רוטשיליד נשאר רוטשילד, גולדמן הוא גולדמן, וזאקס הוא זאקס.

זה לא עזר להם באירופה בזמן השואה – טבחו בהם עם או בלי שמות של גויים, גם אם הם היו חצי יהודים, גם אם הם המירו את דתם. ובישראל – היו הרבה שחשבו שלא נשרוד אם נקים את המדינה ואמרו שיש להמתין, בשביל

לא להרגיז את העולם, בשביל לא לעצבן את הערבים. אמרו שלא צריך למרוד במלכות בתנועות מחתרת גם אם הבריטים אסרו על עליה וצידדו בערבים בפרהסיה. חיה בפרישות, התרחק מהזרקורים, אל תתבלט – הו, כמה יהודים כאלה אני עדיין מכיר, בישראל אך במיוחד בעולם הגדול ובצרפת. למזלנו הרע היה דרוש אסון בסדר גודל של השואה בשביל להוציא אותנו מחוסר הבטחון העצמי ולא לשים לב יותר למה יגידו הגויים, כי נוכחנו לדעת שאם תתבלט או לא - תמיד ישנאו אותך על היותך יהודי ושונה, אלא אם כן תיקח את גורלך בידיים ותהפוך לעם ככל העמים, עם בטחון עצמי, עם צבא, עם חקלאות, עם תעשיה.

וכיום, אנו מצויים על עוד פרשת דרכים – שנאת היהודים הפכה לגנגרנה בקרב האינטלקטואלים כביכול, יפי הנפש, החוברים בשנאתם ליהודים ולישראל לאסלמיסטים קיצונים, להתנהגה הפלשתינאית בגדה, בעזה, לאיראן בקצווי ארץ, אל קאעידה, חמאס, חיזבאלה, דאע"ש ושאר מרעין בישין. מקן לואץ' ועד תיאודוראקיס, מהפרלמנט המצרי ועד אחרון הנערים עם הסכינים, שונאים אותנו בתירוצים שונים – אם זה כבר לא בגלל עלילת הדם בדמשק, ברוסיה או בכל מקום אחר, זה בגלל כל השקרים שאנו טובחים בילדים מבלי לציין שהילדים התמימים כביכול באים עם סכינים ושוחטים נשים בהריון וילדים, שהילדים נמצאים באיזור שממנו יורה החמאס אלפי טילים לעבר ערי ישראל וצה"ל מגיב למקורות הירי. ישראל היא כביכול עם כובש, כאשר החזרנו כמעט את כל השטחים – את כל סיני, את כל עזה, את כל לבנון, ברמת הגולן אין כמעט אוכלוסיה מקורית, ביהודה ושומרון השלטנו במו ידינו את הפתח הרצחני ששחט למעלה מאלף אזרחים. טובחים ביהודים – מוסלמים המוסתים על ידי אימאמים או על ידי דאע"ש, גם אם אין ליהודים שום קשר עם ישראל, רק כי רצו לקנות אוכל כשר, רק כי הלכו לבית ספר יהודי, לבית כנסת יהודי, או שסתם צעדו ברחוב עם כיפה. ולכן רבים וטובים החליטו כי יש לפתוח במערכה רבתי נגד התעוררות המפלצת הגזענית, ואני תורם את תרומתי הצנועה בהבלטת התרומה החיובית ביותר של היהודים לעולם – בתרבות, בכלכלה, במשפט, בעסקים, בפילוסופיה, במוסיקה, בסרטים, בתיאטרון. זהו אם כן הרקע לכך שלאורך כל הספר שלי ובמיוחד בפרק הבא הבאתי דוגמאות לתרומת העם היהודי בכל המישורים ובראשם בפרסי הנובל, שהיהודים המהווים רק 0.2% מאוכלוסית העולם קיבלו למעלה מ- 22% מכלל פרסי הנובל, וביניהם גם המחותן שלי דני שכטמן...

על אהבת הלטינית, על הזיקנה ועניינו דיומא

אני מאוד אוהב שפות עתיקות, קודם כל עברית כמובן. זה נפלא לקרוא בתנ"ך ולהבין הכל באותה השפה שבה דיברו אבות אבותינו. התנ"ך מכיל טקסטים של פרוזה, הסטוריה, דת, שירה, אהבה, פילוסופיה, זהו ספר רב-תכליתי המכיל עולם ומלואו. אני קורא גם בארמית טקסטים בתלמוד, בתנ"ך וגם תרגום התורה לארמית. יש לי פרק שלם על ארמית בספר האוטוביוגרפי שלי אבל אני לא מצטט אותו בספרי זה. כתבתי בפרקים הקודמים על יוונית ובעיקר על יוונית עתיקה, על האודיסיאה והאיליאדה, על מחזות קדומים. אך אהבה מיוחדת יש לי ללטינית, למרות שלא למדתי אותה בבית הספר כמו אחי וכמו מיליונים של אירופאים ואמריקאים בזמני, כי זו הייתה שפת ההשכלה, שפת ההסטוריה, שפת הדרמה. ובלטינית אני אוהב במיוחד את כתבי קיקרו, דמות נערצת עלי, שאני מרבה לצטט אותה. בחרתי לצטט את קיקרו בפתח הרומן שלי ושלחתי רמז עבה לכל הנוכלים שרימו ועשקו את בעלי מניות המיעוט, פרשה שהיוותה השראה לכתיבת הרומן. לא שהם מבינים לטינית חס וחלילה, צירפתי לכן תרגום עברי, אבל הם גם לא מבינים ארמית ובאחד מהאירועים שיישמע להם מוכר כתבתי בסופו שרב הנוכלים מקבל בדואר מכתב עם שורה אחת: **על דאטפת אטפוך, וסוף מטיפייך יטופון** (שפירושה: "על שהצפת הציפוך, וסופם של מציפיך לצוף", ומשמעה: משום שרצחת אדם, וגרמת לגולגלתו לצוף בנהר – קרה לך אותו הדבר, וסופם של רוצחיך גם כן יהיה כזה), מובאת במסכת אבות בשמו של הלל. אמרה זו היא משל, שמשמעותו היא שאין דבר הקורה במקרה, ואדם העושה רע מקבל את גמולו, "מידה כנגד מידה". באמרה מתקיים פעמיים הכלל של מידה כנגד מידה: ראשית, רואים כעת בנהר גולגולת של אדם שנרצח, וזה משום שהוא רצח אדם אחר; ובפעם השנייה, גם מי שרצח את בעל הגולגולת יירצח. באירוע אותו נוכל חושב שזו פרסומת לטפטפות (אטפת, יטופון...) וזורק את המכתב לפח.

בחיי החלטתי החלטה קרדינלית שאני לא נוקם, כי אדם יכול לכלות את כל מרצו, לבזבז את כל זמנו, ולאבד את כל הונו בניסיונות סרק להתנקם נגד נוכלים, מה עוד שברוב המקרים הנוכלים יותר עשירים מהעשוקים. אין לי את המשאבים, הזמן, המוטיבציה והרצון להתנקם. כשעשקו אותי ואת אלפי בעלי מניות המיעוט שאיבדו עשרות מיליוני דולר ניסיתי לספור מי אחראי לנוכלות והגעתי לרשימה של יותר מעשרים איש. זה כבר עושה את ניסיון הנקמה לחסר תוחלת כי אתה לא יכול להתנקם בעשרים איש שהם הכי חזקים במשק, ששולטים על החברות הכי גדולות, שיש להם משאבים אינספור. אתה יכול גם לקפח את חייך, את בריאותך, ואתה אף יכול להיגרר לביצוע מעשים לא חוקיים. נוכלים מטבעם תמיד ינצחו בנקמות (פרט לסרטים הוליוודיים המהווים עבורי קטרזיס) כי הם יותר חזקים ממך, הם משחדים את הפוליטיקאים, את המשטרה, את הרשויות הממשלתיות ואם יש צורך גם את השופטים. בצורה ישירה או עקיפה כפי שראינו למכביר בשנים האחרונות. אז אתה יכול להשתעשע לכתוב פתגמים בארמית באירועים עם שמות בדויים, אבל זה לא יזיז להם, כי הם יהיו תמיד יותר חזקים ממך. מה שאתה כן יכול לעשות זה להפסיק כל קשר איתם, להזהיר אחרים מפני נוכלותם, לגרום להם להפסדים אצל אנשים המאמינים בך, ולהילחם נגד השיטה עם דוקטורט באתיקה עסקית, הוראה של אלפי סטודנטים וכתיבה של למעלה מעשרה ספרים שקוראים אותם אלפים ונמצאים בלמעלה מאלף הספריות של המוסדות היוקרתיים ביותר בעולם. מעולם גם לא קיללתי אף אחד, לא נישקתי קמעות למזל רע לשונאי, לא עשיתי סקנדלים, שביתות שבת, הפגנות או פטיציות – זה חסר תוחלת. כי מה שהתחיל בקטן באירועים שהייתי עד להם הפך כבר מזמן לשיטפון המכלה כל חלקה טובה בישראל.

אם תפשו את אולמרט, דרעי, הירשזון, דנקנר ועוד כמה נוכלים בפרשיות כאלה או אחרות זה רק קצה הקרחון, כי כמעט כל עיסקות השוחד מבוצעות באפילה ומעולם לא מתגלות, כמו שהאירועים שהייתי עד להם מעולם לא פורסמו וכשרציתי לפרסמם העיתון שלח את כל החומר לנוכלים וביקש את תגובתם ובכך נגמר העניין. גם כמעט כל התביעות הייצוגיות לא מביאות את תיקון העוול. יש כמה מהנוכלים שהולכים לעולמם ממחלות, תאונות וכדומה, אבל זה בוודאי לא כתוצאה מפולסא דנורא, אלא על פי אותו יחס שלהם באוכלוסיה, כאשר רבי הנוכלים נשארים ללא פגע, עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו. דווקא לוחמים גדולים נגד השחיתות כאריה אבנרי סובלים מליבם בגלל השחיקה הנוראה של מלחמת דוד מול גוליית וייתכן גם שבעיות בריאות כאלה ואחרות שהיו לי מקורן בשחיקה שלי במלחמות נגד המושחתים, אם כי את עיקר מאמצי השקעתי במאבק גנרי כנגדם. אבל התסכול הורג ומחלה, כאשר אתה רואה את הטייקונים דשנים ורעננים, הפוליטיקאים ועובדי המדינה שסייעו להם מקבלים תמורות במיליוני דולר בצורה חוקית, והמדינה הולכת לאבדון לנגד עינינו, עם פערים הולכי וגדלים, שכר

הולך ונשחק, רמת חיים ומחירי דיור הולכים ועולים, חסכונות הולכים ומידללים עם ריבית אפס, עוני משווע, מדיה משוחדת פרט לאמיצים כגיא רולניק, מיקי רוזנטל, שלי יחימוביץ' ואחרים שבסוף מגיעים ברובם לכנסת ושם הם "צועקים" והשיירה עוברת, עם יכולת השפעה אפסית לעומת הימים שבהם היו במדיה. ישראל כבר מזמן אינה דמוקרטיה, לא בגלל שאנו מאבדים את הרוב היהודי ואם בני דודינו מהגדה יקבלו זכות הצבעה הם יביאו את חמאס לכנסת כמו בעזה, אם לא את דאע"ש ואת אל-קאעידה, וזו תהיה הפעם האחרונה שהכנסת תפתח את שעריה ליהודים וערבים. ישראל אינה דמוקרטיה כי היא נשלטת על ידי הטייקונים ואנו הפכנו כמו ארצות הברית לפלוטוקרטיה, כאילו שיש הבדל בין הדמוקרטים לרפובליקנים, בין המדיניות הניאו ליברלית של מפלגת העבודה בימים של ברק, של אולמרט, שרון או נתניהו. כל המפלגות הן היינו הך כיום ולכן אני לא הולך לכנסת אפילו לא לביקור. מה שאני חושב על הכנסת כתבתי בברכתי למחותני דני שכטמן שניסה להיבחר לנשיא, וצורפה לספרי זה.

לפיכך גם הפסקתי אחרי עשרים שנה של ניפוח בועות סבון שהתמוגגו באויר לעסוק באתיקה עסקית ומאז אני מרגיש הרבה יותר טוב. מאז שהתחרשתי הפסקתי כל פעילות של הוראה או הרצאה, השתתפות בישיבות ובכנסים. לא פרסמתי משנת 2014 שום מאמר באינטרנט או בעיתון, וכל הספרים שאני כותב לאחרונה עורכים בצורה טובה את כל פועלי עד אז, לרבות מה שלא פורסם כמו הקוד האתי של סיב"ט, אירועים ומאמרים שנכתבו אחרי שנת 2012 שבה פרסמתי את הספר האחרון שלי. גם הספר ההוא היה דיגיטלי והתפרסם באתרי אוניברסיטאות, ארגונים ובאתר שלי, כי הוצאות לאור לא מפרסמות יותר ספרים על אתיקה נשכנית, צדק חברתי וכלכלי, לפחות לא בארץ. הרבה יותר מספק לכתוב ספרי גיאוגרפיה, אוטוביוגרפיה, מסות על תיאטרון, מזרחיות, ביקורת שירה וספרות, סקירת הספרות המודרנית, הסרטים הטובים ביותר, הביוגרפיות הטובות ביותר, אפילו ספרי ילדים, וכמובן חומר בגודל של ספר על הסכסוך הישראלי פלשתינאי, כי גם זה נושא המאיים לחסל אותנו ברמת המדינה, החברה והפרט. או שמא יהיה זה פיצוץ במיכל האמוניה בחיפה, גם כן שערוריה שאין כדוגמתה, שבגלל הקשר של הון ושלטון לא עושים דבר לפתרון הבעיה ומסכנים את חיינו.

ברוח זאת הרשיתי לעצמי לרמוז לנוכלים בלטינית בפתח הרומן שלי בשנת 2001 כשציטטתי את קיקרו: "אינך עושה דבר, אינך מתכנן דבר, אינך חושב דבר, מבלי שלא רק אשמע, אלא אף אראה ואבין זאת במלואו."

Nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas, quod non ego non modo audiam, sed etiam videam planeque sentiam.

אני אולי רואה ומבין במלואו, אבל בצוק העיתים כבר לא שומע, את כל מה שהם עושים, מתכננים וחושבים. לזכותי ולזכות מתי מספר כמותי אני יכול להגיד שיש כבר אלפים שרואים, שומעים ומבינים מה שקורה במדינה, אבל השיירה עוברת, המושחתים מתעשרים, מרחמים על מתי המספר שנתפשים והולכים לבית הסוהר לכמה חודשים, חלקם אף חוזר לפוליטיקה, ואני מאוד מקווה שלא ייתפשו בפרשיות שחיתות הרבה יותר חמורות מאלה שביצעו בעבר. תנועות המחאה נמוגו כחלום ליל קיץ, סתיו שפיר עושה עבודה מצויינת אבל לא מצליחה לשנות דבר, דפני ליף מדי פעם מתראיינת, חברי איציק ספורטא מופיע באופן קבוע בטלוויזיה, שולח חיצים לעבר כל המושחתים אבל כולם עוברים לסדר היום, לרבות הקולגות של איציק שמנדים אותו. בטחון אין, צדק אין, פשע יש, שחיתות יש, אז מה נשאר לעשות – לסיים את כתיבת ספרי זה שהוא קרוב לוודאי ספרי האחרון ולפרוש סופית לפנסיה בקריאה של אנה קרנינה ברוסית, סמטה בקהיר בערבית, זורבה היווני ביוונית, הביוגרפיה הענקית של אמיל זולא של מיטראן, יומנה של אנה פרנק בהולנדית, ספרים של סרטר, פרוסט, הוגו, בלזק, זולא, סקוט פיצג'רלד, לורנס, תומס מאן, רמרק, סרבנטס, ורגאס ליוסה, אמאדו, מורנטה, מורביה, גתה, מחזות של שקספיר, אנוי, סובול, ברכט, פירנדלו, לורקה, שו, שירה של משוררים מהאיטי, תרגומים של יצירות מופת בפפימנטו ובאספרנטו, הצהרת זכויות האדם בעוד כמה שפות... וכמובן עוד כתבים בלטינית של קיקרו, בתקווה שגורלי לא יהיה מר כגורלו, של וירגיליוס, סנקה, טאקיטוס. ובינתיים הקורא מוזמן לקרוא את הגיגיו של קיקרו על הזיקנה ושל יעקב קורי הצעיר בן ה- 17 שכותב ברצינות תהומית על הזיקנה כאילו שאותותו הוא כבר הולך להיות זקן, בן 71 או 72 כפי שאני כיום. למה דווקא לטינית גורמת לי לחשוב על הזיקנה? אולי בגלל שזאת שפה עתיקה? אולי בגלל שבעוד 50 שנה נזכה להחליף רשמים על הבלי העולם עם קיקרו או וירגיליוס, שייקח אותי כמו בספרו של דנטה למסע בתופת, ובכור המצרף. מה שבטוח הוא שלא אבקש מביאטריצ'ה שתסייר אתי בגן העדן, כי גן העדן היה לי פה עלי אדמות עם פיית הגשם שלי, באטריצ'ה מישראל, רותי אשתי שלקחה עלם מתוסכל והפכה אותו לגבר מאושר.

על התרבות האנגלו-סאקסית ועניינו דיומא

הספרות בשפה האנגלית נכתבה בעיקר על ידי סופרים בריטים, אמריקאים ואירים. מכולם חביב עלי שיקספיר, אביר נעורי. קראתי מחזות שלו בתיכון ולמדתי את יוליוס קיסר שהוא אחד המחזות האהובים עלי, בוודאי המחזה ההסטורי הטוב ביותר שנכתב אי פעם. בגיל 18 כשלמדתי באוניברסיטה כשהבליינים רקדו בדיסקוטקים והחרשנים התעמקו ברזי הכלכלה, אני קראתי כמעט את כל מחזות שיקספיר, והם סייעו לי לגבש תפישת עולם – המלך ליר, אותלו, מקבת, רומיאו ויוליה. את הסוחר מונציה הכנסתי לתוכנית הלימודים שלי על אתיקה בעסקים וכמי שאוהב לדון בסוגיות של אנטישמיות המחזה מספק לנו נושאים אינסופיים לדיון עם הסטודנטים. יש הטוענים שתלמידי הפריפריה טובים פחות מתלמידי השכונות המבוססות. הניסיון האקדמי שלי הוכיח בדיוק את ההיפך. כי הדיעה הקדומה נכונה כמו הטענה שהשופטים המזרחים פחות טובים מהאשכנזים ולכן לא יכולים להיבחר לבית המשפט העליון והפרופסורים המזרחים פחות טובים מהאשכנזים ולכן לא יכולים לקבל משרות בכירות באקדמיה. שלושת הטענות נגועות בגזענות, ואני מזכיר לגזענים באקדמיה ובועדות לבחירת השופטים כי אמרו בדיוק את אותו הדבר לגבי הנשים שלא ראויות לבחור ובוודאי שלא ראויות להתקבל ללימודי הרפואה, המדעים ואפילו בפקולטות למנהל עסקים. אני למדתי במחזור הראשון באינסאד שבו למדו נשים – שתיים בסך הכל – וגם זו הייתה פריצת דרך. ממשלת מפא"י הגזענית בחרה בכל פעם שני שרים מזרחים/ספרדים לממשלה – שר הדואר ושר המשטרה, כי הרי הספרדים לא ראויים להיות שרים, קל וחומר ראשי ממשלה (עד היום לא...). מדהים איך יהודים אשכנזים שסבלו הכי הרבה מגזענות בארצות מוצאם ורבים מהם היו בשואה בחרו באותם התירוצים הגזענים שהשתמשו בהם האנטישמים על מנת לפסול מזרחים. כל אוניברסיטה שבה יש נומרוס קלאוזוס למזרחים, לערבים ולנשים בסגל הבכיר שלהם נגועה באפליה ועל אחת כמה וכמה בית המשפט העליון המנציח את הסטטוס קוו.

אפשר לחשוב שבבית המשפט העליון יושבים מאורות האנושות שמטפלים במהירות הבזק בתיקים המוגשים להם ולא גורמים לעינוי דין לכל המתדיינים. כבר אמרתי שלנוכח ההערכה הנמוכה שלי לחברי הכנסת ולרמת הדיונים בה לא ביקרתי בה אף פעם ואני גם לא נמנה עם המעריצים הגדולים של בית המשפט העליון. אבל בכל זאת ביקרתי שם פעם אחת בעיקר בגלל הארכיטקטורה של המבנה החדש ונכנסתי לדיון שבו ישבו מיטב השופטים בדין של איזה סכסוך שכבר נמשך אם אני לא טועה עשר שנים ויותר. והנה כאשר רק החל הדיון באו השופטים המכובדים, הקרם דה לה קרם, ונתנו למתדיינים את ההצעה הגאונית לצאת מהאולם ולנסות להגיע לפשרה. כנראה שבשביל לתת רעיונות כאלה הם מקבלים את המשכורות הגבוהות ביותר בסקטור הציבורי, אבל אני הייתי יכול לתת את אותו הרעיון חינם אין כסף בלי ללמוד משפטים ובלי ניסיון משפטי של עשרות בשנים. הסתכלתי על הפנים הנדהמות של המתדיינים, שאם הם היו יכולים להגיע לפשרה היו בוודאי עושים זאת אי שם במהלך עשר השנים של הסכסוך ביניהם. זאת ועוד, חלק משופטים אלה גם מרוויח תקבולי עתק כבוררים בנוסף לפנסיה התקציבית הגבוהה שלהם. אם אין בכך ניגודי אינטרסים איני יודע מה הם ניגודי אינטרסים. כשבאים אליהם פשוטי עם שתובעים חברות ענק וטייקונים הם אמורים לתת דין צדק אבל איך יוכלו לתת דין צדק אם הטייקונים והחברות הגדולות יעסיקו אותם אחרי צאתם לגימלאות וישלמו להם סכומי עתק כבוררים. יש לאסור על שופטים לעבוד בעבודה כלשהי אחרי צאתם לגימלאות, פרט אולי להוראה באוניברסיטה, כי אחרת מה טעם לתת להם פנסיה כה גבוהה. אפשר לחשוב שבגיל 70 הם יתחילו לעשות לביתם. ומה הסיכוי לתביעות ייצוגיות בתנאים אלה, שבהם הבוררים פוסקים בין טייקון לטייקון? וזה לא משנה אם זה אותם הטייקונים והחברות או אחרות – ברגע ששופטים יודעים שפרנסתם תהיה תלויה בהם עם פרישתם לגימלאות איך יוכלו לשפוט דין צדק כשהמתדיינים הם פשוטי עם שאף פעם לא יזמינו אותם לתביעות בוררות. אני רואה איך תביעות ייצוגיות על עוול משווע שאירע לפני שני עשורים מגיעים רק כיום להכרעה ואילו פירורים מקבלים אלה שהפסידו את כספם אם בכלל. זה עינוי דין משווע שאין לו כאן מקום.

אבל כנראה שהחברות במועדון האקסקלוסיבי הזה כמו במועדונים אמריקאים מלפני שישים שנה שלא הייתה בהם דריסת רגל ליהודים ולשחורים היא רק לחברי אליטות מסוימות שאינן כוללות מזרחים, ערבים או ספרדים. בעולם העסקים למדתי לשפוט מצבים על פי התוצאות ואם אין כמעט מזרחים בבית המשפט העליון או בצמרת האקדמיה זה נובע מאפליה, כי מי שבוחר את המועמדים הם אותם חברי אליטות. כל החלטה של פוליטיקאים או מאן דהוא להתערב בשיקולים שלהם תיחשב כפגיעה בבית המשפט העליון, ואני כבר לא מדבר על הרכב כזה או אחר של שופטים יונים או של שופטים אקטיביסטים. במדינות בדרום ארצות הברית היו השחורים צריכים להירשם אצל

פקידי הממשל בשביל שיוכלו לבוא ולבחור. ופקידים אלה היו שואלים אותם שאלות זרות ומוזרות שגם הלבנים הגאונים ביותר לא היו יכולים לענות להם, קל וחומר השחורים שרמת ההשכלה שלהם הייתה ירודה בהרבה מאשר של הלבנים בעיקר בדרום. וכשבאו בטענות לפקידים הם היתממו ואמרו שהשחורים לא ידעו לענות לשאלות ולכן לא קיבלו זכות בחירה. האם זה מזכיר לנו משהו לגבי תנאי הסף לבחור פרופסורים ושופטים עליונים, תנאים שמזרחים וערבים ובעבר גם נשים לא עוברים אותם? במדינה מעבר להרי החושך ישנה שרת תרבות שעולה לכותרות בזכות סגנונה הבוטה, שמשום מה היא גם מזרחית, ומתנגדיה, קפוצי ה... כהגדרתה, מביאים טיעון זה בריש גלי, כי הרי המזרחים פרימיטיבים, ניאנדטרטלים ומנשקי קמעות. אותה שרת התרבות הציעה ברוב חוצפתה שמנהלי תיאטרון שמשרתים בתפקידיהם למעלה מעשרים שנה יוחלפו, אוי לאזנים השומעות. שהאופרה שמקבלת תמיכות עתק מהממשלה בשביל שכבה מאוד מאוד מצומצמת של הציבור שגם כך משלמים מאות שקלים לכרטיס תתחלק בתקציבים שהיא מקבלת עם התזמומרת "האנדלוסית". איך הגשש שלנו אמרו "זורבה מה?" – אנדלוסית!!! – לא בשביל כרמן, לא בשביל ריגולטו, בשביל התזמורת האנדלוסית. לי קל לחוות דיעה כי אני מאוד אוהב אופרה ובמיוחד את ריגולטו, לה בוהם, טורנדוט וכרמן ואף פעם לא ביקרתי בקונצרט התזמורת האנדלוסית.

אבל יואילו בטובם המבקרים הנכבדים באופרה שרובם משתייכים לאלפיון העליון וחלקם גם חברים טובים (עוד פאתווה), לוותר על הסובסידיה הממשלתית, כי מי זה יכול להרשות לעצמו לשלם מאות שקלים בשביל כרטיס במקום טוב. אפילו אני שיכול להרשות לעצמי חושב שזאת שערוריה לדרוש כל כך הרבה כסף בשביל כרטיס אופרה שצריך להיות נגיש לכל שכבות האוכלוסיה ולכן אני לא הולך לאופרה. כשאני בחו"ל אני מבקר באופרה, משלם פחות ונהנה ממופע באיכות טובה יותר. לכן, יש לי הצעה – שאותם טייקונים שעושקים את הציבור הרחב, עושים תספורות של עשרות אחוזים, מסרבים לשלם מיסים שמגיעים מהם בטיעוני סרק וגם כך חברי הממשלה נתונים בכיסם כי הם מקבלים מהם תמיכות למפלגותיהם ולכן פוטרים אותם מתשלום מיסים או תמלוגים על מחצבי המדינה, שאותם הטייקונים יממנו מימון מלא את האופרה, כי מה זה בשבילם כמה עשרות מיליוני דולר שהם רק חלק מזערי ממה שהם היו צריכים לשלם למדינה ומההוצאות שהם היו צריכים להוציא בשביל שבחיפה לא נמות מסרטן באחוזים הכי גבוהים במזרח התיכון. שהטייקונים יכסו את כל הוצאות האופרה וכרטיס כניסה יעלה כמו כרטיס בתיאטרון – חמישים עד שמונים ש"ח עם ההנחות, וכך האופרה תהיה נגישה גם לשכבות האוכלוסיה האחרות ולא רק לאלפיון העליון. אני כל כך נהנה כשאני בא לתיאטרון ורואה בו את כל שכבות האוכלוסיה, פועלים ופקידים, מזרחים ואשכנזים, דתיים וחילוניים, אבל חבל שלא חרדים כי אסור להם להיות מושפעים משיקספיר או איבסן. במטרופוליטן אופרה בניו יורק רשום בכיסאות שם הנדבן שתרם עבור הכיסא באופרה. יש גם רשימה בתוכניות הערב של כל גדולי התורמים. שיעשו אותו דבר באופרה ושחברי האלפיון העליון יוכלו לשבת ברווחה על כיסאות שמומנו על ידי הטייקונים.

יהיו בוודאי כאלה שישאלו איך כל מה שכתבתי לעיל מתייחס לתרבות האנגלו-סקסית? קודם כל כי בפרק זה סקרתי בהרחבה את כתבי ג'ימס ג'ויס ואף מצאתי בצורה היתולית קווים משותפים בין ג'ויס לביני – זרם התודעה, אודיסיאה מודרנית ביוליסס ובהישמרו מדורון יוני, כתיבה המבוססת על יומנים וחוויות אישיות, ומעל לכל פוליגלוטיות וכתיבה בעשרות שפות כמו בספרו האחרון של ג'ויס – ואני חושש שיוציאו עלי עוד פאתווה של מעריצי ג'ויס, בנוסף למעריצי בית המשפט העליון, צמרת האקדמיה, היונים הקיצוניים, דאע"ש, הטייקונים והמושחתים. אם חס וחלילה יקרה לי משהו בעקבות פרסום הספרים תהיה למשטרה בעיה רצינית לאתר מי היה מעוניין לפגוע בי כי רבים מחכים בתור, או שהם פשוט מתעלמים ממה שאני כותב, כי אנחנו נובחים והשיירה עוברת. אחר כך אני סוקר בפרק את הספר בביט של סינקליר לואיס ומודה באשמה שאני לא קונפורמיסט. בדיון על שיקספיר בפרק אני סוקר את הגזענות בסוחר מונציה, ואני יודע כי יהיו כאלה שיטענו שאני גזעני, אך אני מבהיר לאורך כל הספרים וכל הקריירה שלי מעידה על כך כי תמיד נלחמתי נגד גזענות כלפי ערבים, מזרחים, נגד אפליה לנשים וקיפוח מכל סוג שהוא. אני גם סוקר את המרד של ברוטוס נגד העריץ יוליוס קיסר, אם כי אני חוזר וטוען במאמרי ובספרי שאני מתנגד לחלוטין לכל אלימות גם אם כלו כל הקיצין, כי אני גנדיאני בהשקפת עולמי. לבסוף, אני חוזר לנושא הפריפריה. למזלי הרע חייתי בפריפריה היחסית קרובה לעיר שש שנים בחיי וגם זה היה שש שנים יותר מדי. אני עירוני עד לשד עצמותי, זקוק לנגישות למופעי תרבות – הצגות, סרטי איכות, אופרה, הרצאות, קונצרטים, בזמנו חנויות ספרים וספריות, בתי ספר מעולים, חוגים טובים, עבודות מעניינות עם סיכויי התקדמות ומשכורות נאות, בתי חולים ומרפאות עם מיטב הרופאים. בפריפריה אין כמעט דבר מכל אלה. ברגע שאתה גר רחוק מהעיר או מהמרכז אתה נכנס ללופ שקשה לך לצאת ממנו. בתי הספר גרועים, המורים איומים (אלה הכללות ואני מודע לכך שיש יוצאים מהכלל מבורכים) – על כל פנים אני סבלתי מכך בפריפריה. אתה גם יכול למות בגלל ריחוק בתי החולים והרמה הנמוכה של הרופאים. אתה עלול לקבל סטיגמה בגלל שאתה גדלת בפריפריה, בגלל דיעות קדומות וגזענות.

אני לא יודע כמה מהקוראים מכירים את המונח הפז'ורטיבי – "חי-בר". לא, זה לא החי-בר בחיפה שם ניתן למצוא חיות חמודות, הכוונה אליבא דגזענים ראשי תיבות של "חולון, יפו, בת-ים, ראשון לציון". מה לעשות שלא כולם יכולים לגור בתל אביב ובצוק העיתים עליך לגור בפרברים. אבל אתה מקבל סטיגמה. הייתה לי משפחה בחולון, מלח הארץ, אבל חולון נחשבת נחותה בהשוואה לתל אביב ואפילו לגבעתיים. הייתה לי גם משפחה בבת-ים שאחר כך עברו לראשון לציון וכך נשארו עדיין בהגדרה של חי-בר. כל חטאם היה בזה שלא היה להם כסף לגור בתל אביב אם כי הוריהם גרו בתל אביב. יפו היא בכלל מעבר להרי החושך, אם כי מחבל נתעב עשה את המרחק בין שתי הערים בכמה דקות בריצת אמוק כשהוא דוקר והורג את כל הבא לסכין, על הסכין, על הסכין, אטבח אל יהוד, כי למלאך המוות לא משנה את מי הוא קוצר בתוך החי-בר או מחוצה לו, כי כשיומך מגיע כולם שווים בפני המוות. כשעזבתי את הפריפריה (ולא אציין איפה זה היה כי היו לי גם רגעים יפים בה וזה יהיה לא הוגן לפסול אוכלוסיות שלמות) מעולם לא חזרתי אליה. זאת ועוד, כשהתחתנו לא היה לנו כסף כלל, רק אהבה ואמביציה גדולה. אבל אחרי שנתיים חסכנו קצת וקיבלנו קצת, ויכולנו לרכוש דירה ישנה של שלושה חדרים בגבעתיים בפאתי תל אביב, דירה חדשה של ארבעה חדרים בפתח תקווה או בית בודד ברעננה. בחרנו בדירה הישנה בגבעתיים, שיפצנו אותה קצת באהבה גדולה, ומכרנו אותה כעבור שלוש שנים בפי שלושה (טוב, גם האינפלציה עזרה קצת). הדירה בפתח תקווה כמעט ולא עלתה ואני כבר לא זוכר מה היה המצב ברעננה, אם כי מבחינה כלכלית בוודאי שהיה הכי כדאי לקנות את הבית הבודד ברעננה. אבל היינו צריכים לחכות לשם כך עשור אחד או שניים. בזכות הקרבה לתל אביב יכולתי לעבוד במשרה בכירה, רותי ילדה בבית חולים מעולה, ונהנינו מכל מגוון התרבות של תל אביב. כשמכרנו את הדירה בגבעתיים רכשנו בשנת 1974 דירה חדשה של ארבעה חדרים באחוזה, שהיא השכונה הטובה ביותר בחיפה, שם מצאתי עבודה במשכורת גבוהה (אז חיפה עוד לא הייתה בפריפריה אלא עיר ואם בתעסוקה), שירותי בריאות מעולים, תרבות מעל ומעבר (חיפה היא לדעתי העיר הכי תרבותית בארץ, ובמחירים נגישים לכל), ושלושת הילדים למדו בבית הספר הריאלי, שהוא לדעתי בית הספר הטוב ביותר בארץ. לי זה היה חשוב כי בכפר בו גרתי למדתי בבית ספר עממי כל כך גרוע שהפכו אותו לבית ספר מקצועי וכשהמשפחה שלנו עברה לחיפה בשנת 1959 ויכולתי ללמוד בריאלי כי הייתי תלמיד מצטיין לא יכולתי לעשות זאת כי לאבי לא היו האמצעים לכך ולמדתי בבית ספר כל כך גרוע שהוא נסגר והפך למגרש חניה ולחנות בגדים. אז, שלא יספרו לנו על פריפריה.

גם כיום, מי שגר בפריפריה זוכה לנשום את האוויר המורעל של המפרץ עם שיעורי התחלואה הכי גבוהים במזרח התיכון. מי שחי בפריפריה בדרום מקבל קטיושות וטילים, חייב לעבוד רק בבית החרושת המקומי במשכורת רעב, שגם הוא נסגר לרוב. בתי הספר על פי רוב באיכות ירודה, אתה מת בדרך הארוכה לבית החולים והסיכוי שלך לצאת ממעגל העוני או במקרה הטוב ממעגל המעמד הבינוני הנמוך שואף לאפס. אני גם הראיתי לסטודנטים שלי סרטים על כך, ביניהם את הסרט הנפלא "שביתה" שלא היה סטודנט שלא התרגש ממנו וכמה אף בכו. אני מודע שלפעמים קורים ניסים ואתה מאוד מצליח למרות הסביבה והפריפריה, שאתה יכול כמוני לשלם תשלום עתק למנהל מחלקה בבית חולים בעיר הגדולה שגם הורס לך את העין, שחבר שלי קיבל טיפול כל כך גרוע בבית חולים בלב המטרופולין שהוא מת, בבתי הספר המעולים אתה יכול להידרדר לסמים ולפעמים גם לסבול מאלימות ומהתאכזרות מנטלית, אבל בגדול עדיף לחיות בעיר איכותית מאשר בפריפריה. ונסיים במה שהתחלנו – למזלי לימדתי על פי רוב ובוודאי באוניברסיטת חיפה סטודנטים שאינם שייכים לאליטות. למה למזלי? קודם כל בגלל שללמד אתיקה עסקית לבני האליטות שבחלקם הגיעו לאליטות בגלל מעשים לא הכי אתיים של ההורים זו משימה כמעט בלתי אפשרית. וגם את זה חוויתי כאשר בכל זאת לימדתי בבתי ספר שבהם למדו בני האליטות. הם הזדעזעו שכפרתי במשנה הניאו ליברלית עליה הם התחנכו, שדיברתי בגנות התנהגות הטייקונים שהעסיקו את הוריהם במשרות בכירות, ושרציתי צדק חברתי וכלכלי שמשמעותו הייתה שהם ייהנו פחות ממשמני השלטון ויצטרכו רחמנא ליצלן לשלם מיסי אמת, מיסי ירושה, מיסים פרוגרסיביים, מיסים גבוהים על רווחי הון ומיסי מעסיקים. בכיתות שלי היו הסטודנטים מחולקים פחות או יותר כך - שליש עולים חדשים מרוסיה, שליש ערבים, שליש מזרחים שגדלו בפריפריה – טירת הכרמל, קרית-ים, נשר, קריית שפרינצק, אך כמעט ולא היו כאלה שגרו על הכרמל. אם היו לי קבוצות סגורות היו אלה עובדי חברת החשמל חסרי השכלה אקדמית שלמדו לקראת התואר הראשון, 17 מחזורים של חובלים מכל שכבות העם, שוטרים בתפקידים לא בכירים, פקידי עירייה בתפקידים לא בכירים, ולמרבית הפלא – דווקא הסטודנטים האלה היו המבריקים ביותר, משתפי הפעולה ביותר, הצלחתי לשנות את הגישה הצינית שלהם שממילא לא ניתן לשנות. איך אומר הפסוק על תלמידים עניים, הלוואי שכולם יהיו מבריקים כמותם.

רוב הסטודנטים שלי מעולם לא קראו קודם מחזה, אבל הם הבינו ונהנו בצורה בלתי רגילה מכל המחזות שלמדנו ודנו בסוגיות האתיות שלהם, כאשר הם צריכים לקרוא את המחזה ולגלם את הדילמות האתיות של גיבורי הסוחר מונציה, אויב העם, קרנפים, ביקור הגברת הזקנה, כולם היו בני, הולך על כל הקופה, ובכמה מהקורסים גם טופז, גלנגרי גלן רוס, מותו של סוכן, אופרה בגרוש, רביזור ועוד. הם גם קראו ספרות מופת כגטסבי הגדול, ז'אן דה

פלורט, ולהבדיל את הישמרו מדורון יווני שלי, וראו סרטי מופת כאלה חיים נפלאים, ארין ברוקוביץ', וול סטריט, המקור ועוד. הם היו ממש מבריקים, שיתפו פעולה, ירדו לכל הדקויות של המחזות והדילמות. ועל פי הקריטריונים המפלים של האוניברסיטאות היוקרתיות יותר הם לא היו מתקבלים כלל ללימודים אקדמאים, כי אין להם ציונים מספיק גבוהים, כי לא קיבלו תוצאות מעולות בבדיקות הפסיכומטריות. אין להם סיכוי א-פריורי בגלל שלמדו בפריפריה, אבל מההתרשמות שלי מה שגבר אצלם היה הצמא שלהם לידע, הראש הפתוח, החשיבה מחוץ לקופסא, הנון-קונפורמיזם, הרצון לשנות את המציאות, האמביציה להצטיין, ובזה הם עלו פי כמה על ילדי השמנת הקונפורמיסטים שלימדתי באוניברסיטאות היותר יוקרתיות. היה לי סיפוק מירבי ללמד אותם וגם הם נתנו לי את המשובים הטובים ביותר שניתנו אי פעם באוניברסיטת חיפה. אם נותנים אפשרות לתושבי הפריפריה הם יכולים להגיע לגדולות, מזרחים ועולים, ערבים וחרדים. הערבים שלמדו בקורסים שלי היו סטודנטים מצטיינים – גברים, נשים, בני חמישים ובני עשרים, מחיפה ומהכפרים, מירושלים המזרחית ומהגדה המערבית, דתיים וחילוניים, מבוססים ובני המעמד הבינוני הנמוך. הם שיתפו פעולה בשמחה, גילמו את כל התפקידים וכתבו עבודות גמר מעולות. לא נתתי להם הנחות, אם כי הם ניסו מדי פעם לקבל, ובסוף הודו לי שבזכותי הגיעו להישגים שלא חשבו שיגיעו אליהם. מעולם לא דיברנו על נושאים פוליטיים, הקפדתי על כך ולמעשה רק עכשיו כשאני כבר לא מלמד אני מרשה לעצמי להביע דיעות על הסכסוך, בד בבד עם גינוי לכל תופעה של גזענות. הייתה לנו עם הערבים אחדות אינטרסים במלחמה נגד השחיתות שהיא הרבה יותר נפוצה במגזר הערבי ובגדה המערבית, אבל אל דאגה היהודים בדרך הנכונה – לקראת ניגריה וארגנטינה. גם המזרחים, העולים והחרדים שבדרך כלל לא נמנים על האליטות ועל העשירון העליון הזדהו לחלוטין עם המסרים שלי, עם האירועים, המחזות והסרטים, בדינמיקה קבוצתית מתורבתת, לא כמו בכנסת שלנו, בבלוגים ובטלוויזיה, בהם משתמשים במונחים הכי נוראים שיש.

ולמרות הכל, למרות הקיטוב ההולך וגובר בין ה"שבטים" וליתר דיוק המגזרים השונים, אני אופטימי, כי אין לנו ברירה. אנחנו חולקים את אותו הגורל – דתיים וחילוניים, חרדים וערבים, יונים וניצים, מזרחים ואשכנזים, בעשירון העליון ובתחתון, פרט אולי לאלפיון העליון, לטייקונים, לפוליטיקאים ולפקידי הממשל המושחתים החוצים את הקווים ועוברים לשרת את הטייקונים אחרי שהקריבו להם את כל נכסי ומחצבי האומה. הם אמנם מהווים כיום את האליטות, מנהלים את המשק, יושבים בכנסת, ותופשים את העמדות הבכירות בממשל, אבל נתקלתי בתור מרצה בצעירים מופלאים שיש להם מודעות חברתית, מה שלא היה לפני עשור או שניים. ייתכן והייתה לי תרומה מסוימת לכך, כי בכל זאת השפעתי על אלפים, כמוני היו עוד אי אלו אקטיביסטים שתרמו את שלהם – איציק ספורטא, אריה אבנרי, יהושע סובול. קמו תנועות מחאה שהצליחו להוביל מאות אלפים להפגנות ולמודעות חברתית, נוצרה תשתית שממנה עשוי לצמוח השינוי, נזרעו הזרעים, אני שומע כיום בתוכניות טלוויזיה, בהרצאות, בעיתונות רעיונות וניתוח מצבים שכשאמרתי אותם לפני עשור אחד או שניים ראו בי תמהוני וכיום הם הפכו לנחלת הכלל. השחיתות חוגגת אבל לפחות כיום מודעים אליה ומתי מספר כבר נותנים את הדין. אני בעד שינוי הדרגתי בלי מהפכה ובלי אלימות, בצורה דמוקרטית אם כי לאו דווקא עם המפלגות הקיימות, בסגנון הרפובליקה השניה שאני מטיף לה, כי צריך טיפול שורש למצב. ממשלות שלא מספקות ביטחון מפני האויבים ומפני הפשע, כשאנו נהרגים ברחובות על ידי סכינאים ופושעים, שלא מספקות רווחה כלכלית והקטנת הפערים, מיגור העוני וריסון הטייקונים, לא יוכלו להחזיק מעמד עד אין קץ, השינוי בוא יבוא. אם נהיה עדים לו – מה טוב, אם לא – הספרים והמאמרים ישארו כעדות לבשורת השינוי, הקורסים וההרצאות יהיו נגישים לכל, מכלול היצירה שלי יהווה את המורשת שלי לדורות הבאים.

על הרצל, מרצים דגולים ועניינים דיומא

בנימין זאב הרצל היה ללא ספק, יחד עם דוד בן גוריון ומנחם בגין, האדם שהשפיע בצורה הרבה ביותר על הציונות ועל תולדות האומה העברית בשנות התקומה שלה. יש לי הערכה רבה להרצל, הכנסתי את משנת הדרך השלישית שלו כחלק מתוכנית הלימודים שלי על צדק חברתי וכלכלי בישראל, ואני סוקר כאן את הביוגרפיות של הרצל שנכתבו על ידי שלמה אבינרי ועמוס אילון. שלמה אבינרי היה המרצה הטוב ביותר שהיה לי ואני מדבר עליו בהרחבה בספרים שלי. אני גם מנסה לשמור איתו על קשר מיילים ואמרתי לו לא פעם עד כמה הוא השפיע עלי עם הקורס שלו על פילוסופיה מדינית ביוון הקדומה. אבינרי נתן לי את היסודות של הראיה האתית שלי עם כתביהם של אריסטו ואחרים. בפרק זה אני כותב בהרחבה על סינדרום שטוקהולם ומקבילו הישראלי – סינדרום שנקין, על הרצל בראי היונים והניצים, על הציונות של יונים וניצים. אין טעם שאכתוב מחדש בעברית את מה שאני כותב בהרחבה באנגלית ולכן אסתפק בהבאת הפרק המלא על הרצל בספרי האוטוביוגרפי באנגלית להלן. מי שמעוניין לקרוא את הפרק האחרון של אלטנוילנד בלאדינו ובעברית יכול לקרוא אותו במאמר על הלאדינו בספר זה. קראתי בעניין רב את מדינת היהודים ואת אלטנוילנד, שאותו גם קראתי בלאדינו בכתב רש"י. בפרק על הלאדינו בספרי האוטוביוגרפי אני כותב על הרצל ומתייחס לציונות בקרב הספרדים והמזרחים. אחת השערוריות הגדולות ביותר של מדיניות ההכחשה של תרומת המזרחים והספרדים לישראל היא ההתעלמות הכמעט מוחלטת מהציונות המזרחית בסדרה "עמוד האש". רק עכשיו באיחור של עשרות שנים נזכרו לתקן את המעוות ולהוסיף עוד שלושה פרקים על תרומת המזרחים והספרדים לציונות.

אני לא הייתי זקוק לעמוד האש, היתה לי ציונות מזרחית-ספרדית בבית, כאשר אבי אלברט קורי היה פעיל ציוני בקהיר שבמצרים, כתב מאמרים בעיתונות היהודית, קרא עשרות ספרים על ציונות ואף הבריח אותם ממצרים, תוך סיכון במאסר, כי מי שעסק בציונות או קרא ספרים ציוניים היה צפוי למאסר באחד המחנות במדבר שרבים מהיהודים שנשלחו לשם לא חזרו. אבי גם החליט לעלות לישראל מציונות, כמו מרבית יהודי המזרח, כאשר הוא היה יכול להגר לברזיל אל סרי הבשר כפי שעשו זאת רוב המשפחה שלנו. אבי היה צריך לספק למכס המצרי את רשימת הספרים שהוא מוציא ממצרים (לא ברור לי למה זה היה חשוב למצרים, אך בשנה הראשונה למהפכה כל יהודי נחשב לסוכן ציוני בפוטנציה). אבי החליט להתחכם ולכתוב ברשימה שמות של ספרים בשינויים קלים. כך הספר QUAND ISRAEL MEURT כאשר ישראל מת של ברנאר לקאש, הפך ל- QUAND IL MEURT כאשר הוא מת. היה לאבי שטיח קיר גדול שכיסה חלק גדול מהזכוכית של הספריה הגדולה שלו, שגם אותה הוא הביא ממצרים, ובשטיח ניתן היה לראות את הרצל על המרפסת בבאזל מביט בשיירה של העולים לציון. ובהקשר לבאזל, באחד מביקורי בעיר ראיתי כתובת גרפיטי נגד ישראל בשווייץ הנקיה והמצוחצחת. התפלאתי איך זה ייתכן, וניגשתי לתחנת המשטרה הסמוכה להתלונן כתייר ישראלי על העלבת המדינה ממנה אני בא. דרשתי שהמשטרה תמחק את הכתובת. השוטר התבונן בי כחוצן ואמר שהוא ירשום את התלונה. היום הייתי אולי בודק אם הכתובת לא נכתבה על ידי ארגון פוסט ציוני כזה או אחר של יהודים וישראלים הטוען שישראל היא מדינה נאצית (ההזוי הראשון שהתחיל בכך היה ישעיהו ליבוביץ') וכמו כל השמצה נאצית ואנטישמית זה נדבק, מה עוד שהיא נאמרת ונכתבת על ידי ישראלי או יהודי. BDS והפונדמנטליסטים המוסלמים לא צריכים להתאמץ עם רוח גבית של הסובלים מסינדרום שנקין בישראל הדמוקרטית.

יחד עם זאת, אני מאמין בזכות כל אדם להתבטא בישראל, בשווייץ או בכל מקום אחר (במיוחד בעזה ובאיראן...). אני האחרון שאתמוך בהצרת צעדיהם של היונים בישראל או בחו"ל, כי אם הם יוגבלו - מחר גם אני ואחרים הכותבים נגד הטייקונים והמשטר הניאו ליברלי נוגבל גם כן, מה עוד שאני כותב בהרחבה ומעלה על נס את אמיל זולא שהעיז לכתוב את המאמר שלו "אני מאשים" נגד הנשיא, ראש הממשלה והצבא הצרפתי והוטל עליו מאסר, שעל מנת לחמוק ממנו היה עליו לברוח לבריטניה. אני רק מבקש שגם בתיאטרון ובאוניברסיטה הנשלטים על ידי מנהלים יונים יאפשרו לבעלי השקפות ניציות להתבטא, יחלקו תואר דוקטור כבוד לתושב השטחים "הכבושים" שגם קיבל במקרה את פרס נובל כי לשוודים זה לא הפריע, כי מי שדורש דמוקרטיה צריך להיות דמוקרט גם אצלו, אפילו אם הוא תומך בתושבי עזה הנצורים החיים במשטרים רצחניים כמו החאמס שהוא משטר אפל תיאוקרטי שרוצה להחריב את ישראל ושולח אלפי טילים ההורגים נשים וילדים. הרשות הפלשתינאית אינה טובה בהרבה, כי גם היא מסרבת להכיר במדינה היהודית בישראל, שלחה באינתיפאדה השניה מאות מרצחים שרצחו למעלה מאלף אזרחים, מחיר השלום כידוע, מטיפה להרג יהודים בכל ספרי הלימוד שלה ובטלוויזיה שלה, דורשת את זכות

השיבה שזאת אחת השערוריות החצופות ביותר, על רקע העובדה שהרבה יותר פליטים יהודים מארצות ערב היגרו מהן בלי כל רכוש, לרבות הורי שהצליחו להוציא ממצרים רק את הספרים הציוניים ואת השטיח של הרצל בבאזל, ועל רקע העובדה שבאותה תקופה שעזבו הפליטים, ברובם על פי דרישה של המנהיגים שלהם על מנת לא להפריע לצבאות הכיבוש להשמיד את העם היהודי בציון, עברו מיליונים של פליטים באסיה בין הודו לפקיסטן, באירופה ממדינה למדינה, בפולין, בגרמניה, בצ'כיה, בבלקן, ולפני כן בתורכיה וביוון, ואף אחד אינו פוצה פה ומצפצף שהם צריכים לחזור למולדת שלהם.

אין לי כל ספק שהרצל, בן גוריון, בגין ורבין היו מזדעזעים מפועלם של אי אלו יונים קיצוניים ואי אילו ניצים קיצוניים, ומתכחשים להתנהגות של כל ממשלות ישראל מימין ומשמאל מאז רצח רבין ועד ימינו. אנו נמצאים במצב קשה, כשהיונים והניצים הקיצוניים גורמים נזק כבד למדינה בישראל ובחו"ל, והרצל היה מתהפך בקברו אם היה רואה את ההפקרות שבה נוהגים הקיצוניים למיניהם בישראל. הרצל כמובן טעה טעות קרדינלית בהבנת המנטליות הערבית הפונדמנטליסטית, אבל אני לא מאשים אותו כי מה ניתן לצפות מעיתונאי וסופר אוסטרו-הונגרי שרק עבר ביעף בישראל, איך הוא יכול היה להבין את מה שמניע את עמי האיזור. הכל היה אידילי באלטנוילנד, DOCH DAS MESSER SIEHT MAN NICHT, הרצל לא ראה את הסכין החבויה של מקי סכינאי ושל כל הסכינאים שנועצים לנו סכין בגבינו והאמין שהם יקבלו אותנו ברצון כי אנו מביאים להם את הקידמה, את ערכי הדמקורטיה, את התרבות האירופאית. הוא לא יכול היה לחשוב שכל מה שהם רוצים זה למות מות קדושים כשאהידים אחרי שרצחו יהודים, להחזיר עטרה ליושנה, את האיסלאם לאנדלוס, להונגריה, צרפת, אוסטריה, ובאותה הזדמנות גם להרחיב את המדינה האיסלאמית אל סקנדינביה, שם הם שלחו חיל חלוץ, חלק מהפליטים, שהמשטרות המקומיות מפחדות להיכנס לשכונות שלהם. אבל כבר היינו בסרט הזה שבו האשימו את הציונות בגזענות, הפוסל במומו פוסל, הגזענים הכי גדולים מאשימים אותנו בגזענות, והרוצחים הכי גדולים מאשימים אותנו ברצח מכוון של ילדים. הרצל היה אחד האנשים המבריקים בדורו, הוא עשה שירות עילאי לעם היהודי והיה חוזה מדינת ישראל. על כך מגיעה לו מלוא התודה מכולנו, יונים וניצים, חרדים וחילונים, יהודים וערבים. כן גם ערבים, כי אם לא היה הרצל הם היו נמצאים במשטר רצחני כמו בסוריה, לבנון, לוב, תימן, סודן, עירק ואפגניסטן, בעוני מחפיר כבמצרים, במשטרים תיאוקרטים כבאירן וסעודיה, וכמו שהם אכן מצויים בעזה, בדיקטטורות כבאלג'יריה, אם כי הם גם נמצאים בדיקטטורה ברשות הפלשתינאית.

אחת השערוריות הגדולות ביותר היא ההשוואה בין הנכבה והנכסה לשואה, ולו רק בגלל זה שלא נהרגו שישה מיליון פלשתינאים כפי שנרצחו יהודים בשואה, אלא רק כמה אלפים כפי שנרצחו כמה אלפים יהודים גם כן, מעט יותר כי הם בכל זאת הפסידו את המלחמה. אבל בזכות הנכבה הזו הערבים בישראל נמצאים ברמת החיים הגבוהה ביותר במזרח התיכון, נהנים מדמוקרטיה ומהזכות לעלות על ספינות שפורצות את הסגר בעזה שכידוע נועד אך ורק על מנת שלא יקבלו עוד יותר טילים ולא על מנת להרעיב אות התושבים, מהזכות להפגין נגד החומה שהיא בדך הכל גדר שגם היא פרוצה ועוברים דרכה אלפי שוהים בלתי חוקיים ועשרות מחבלים ושנועדה אך ורק למנוע את הטרוריסטים לטבוח יותר מאלף אזרחים יהודים וערבים בזמן האינתיפאדה השניה, מהזכות להאשים את סעודיה ומדינות המפרץ על כי ברוב חוצפתן קראו לחיזבאלה ארגון טרור, והוא הרי ארגון הומניטרי שלא שלח אלפי טילים שהרגו מאות יהודים וערבים במלחמת לבנון השניה אלא אלפי פרחים על מנת לבשם לנו את החיים. כולם חיים פה בסרט, כמו בסרטים החד צדדיים שמפיקים במקומותינו ושגם מקבלים פרסים המראים את ישראל כרוצחים ואת הערבים כקורבנות, כמו בסרטים ובתוכניות הטלויזיה האנטישמים שעושים במדינות ערב וברשות הפלשתינית. הרצח והטרור הערבי הפונדמנטליסטי הצליח להדביק גם ניצים קיצוניים ששורפים מסגדים וכנסיות, שרוצחים משפחות, שרצחו את רבין ואת אמיל גרינצווייג, כאשר רבין האמין באמת ובתמים שהוא מביא את השלום עם הסכמי אוסלו ולא יכול היה לתאר לעצמו מה יקרה בעקבותיהם. כאמור, אין לי כל ספק שאם רבין היה חי הוא היה מבין את גודל הבעיה שאנו במו ידינו הבאנו את המרצחים מתוניס לגדה ולעזה ועוד ציידנו אותם בנשק. הרוצח של רבין חשב שהוא מציל את ישראל, אבל הוא הביא עלינו אסון גדול, כי אם ישראל הייתה מונהגת על ידי רבין שלא היה יונה אלא מנהיג מפוכח הוא היה מצליח להוציא אותנו מהמיצר מוקיע ומפרסם את פשעיהם של מנהיגי הפלשתינאים. ועוד היה נהנה מתדמית חיובית ביותר בעולם, כי הוא היה אדם ישר ואמין, לא כמו בימינו כאשר אנו מוקצים בעולם וכשהטרור מתפשט בראש חוצות.

אני הפכתי לנץ מתון לא בגלל אתה בחרתנו, אני אתאיסט מוחלט, לא בגלל אף שעל ובגלל המתנחלים, לא ביקרתי ביהודה ושומרון כמעט אף פעם וניתן לספור על אצבעות יד אחת מתי ביקרתי בירושלים המזרחית (למעט בכותל המערבי), לא בגלל שנאת ערבים, כל חיי נלחמתי נגד גזענות, יש לי רקורד ללא רבב בעבודה עם חברות ערביות ועם סטודנטים ערבים. המציאות הפכה אותי לנץ מתון, ניסיון החיים שלי, מגיל שמונה כאשר שרפו את קהיר וכמעט שרפו אותנו חיים, דרך מלחמות סיני, ששת הימים, ההתשה, יום כיפור, לבנון הראשונה והשניה, ההתקפות

מעזה, אלפי הרציחות של הטרוריסטים, ועד היום כאשר סכנה לטייל בטיילת של תל אביב. המציאות הפכה את מרבית חברי היונים לניצים מתונים, ואת מרבית העם לתומכים של מפלגות הימין והמרכז שבנושא הסכסוך הוא לא פחות תקיף מאשר הליכוד. המציאות הפכה את גיא בכור, את יאיר לפיד, את שלי יחימוביץ' ועוד רבים וטובים (הצבעתי בשתי הבחירות האחרונות עבור מפלגת העבודה) לניצים מתונים, כי אנו ההומניסטים ביותר, בעלי ניסיון מפוכחים, כי אנו חפצי חיים!

על לי קואן יו, דה גול ועניינו דיומא

התמזל מזלי ללמד סמסטר שלם באינסאד שבסינגפור וכך יכולתי לעקוב מקרוב אחר אחת הארצות המתקדמות ביותר בתבל, ברוב התחומים, באתיקה, בשגשוג כלכלי, בשוויון חברתי, בשלום מחוץ ומבית, אם כי המשטר אינו בדיוק דמוקרטי, למרות שהוא מכוון אך ורק להיטיב את התנאים של העם, וכך הפכה סינגפור ממדינת עולם שלישי למדינת עולם ראשון בהנהגתו של לי קואן יו. ההשוואה בין סינגפור לישראל מתבקשת, קודם כל בגלל שישראל סייעה רבות לסינגפור בעיקר בתחום הצבאי, וכך הכרתי לראשונה את המדינה בפן העיסקי. אם משווים את הפרמטרים של איכות החיים, התמ"ג, הביטחון מבית ומחוץ, הבטיחות, האתיקה, השחיתות, איכות השירות הממשלתי, השוויון, החינוך והבריאות, סינגפור שהתחילה הרבה מאחורינו עוברת אותנו בהרבה ברוב הפרמטרים. כמובן שישראל הרבה יותר דמוקרטית, יש לה חופש עיתונות וחופש אקדמי, אבל אם ישאלו את האזרח הקטן מה הוא מעדיף טרור משתולל ברחובות, משפחות פשע הורגות אזרחים באין מפריע, בריאות וחינוך בעיקר לעשירים, עוני משווע, קיטוב בין ה"שבטים" ובין שכבות האוכלוסיה, איכות חיים ירודה, אקולוגיה של העולם השלישי, שחיתות וההטרדות מיניות מהנשיא וראש הממשלה, עבור בשרים וראשי ערים וגמור בצבא ובמשטרה, אני לא בטוח אם הוא לא היה מעדיף משטר סינגפורי עם לי קואן יו.

יש רק בעיה אחת קטנה – לי קואן יו נולד אחת לאלף שנה, ובדרך כלל מנהיג "אוטוריטרי" נאור הוא תופעה די נדירה כי על פי רוב המנהיגים הלא דמוקרטים הם עריצים ומושחתים ואתה אף פעם לא יודע לאן המדינה יכולה להידרדר תחת הנהגה של מנהיג מעין זה. ראינו דוגמאות אינספור של מנהיגים מושחתים באפריקה, אסיה ודרום אמריקה. זה לא אומר שדמוקרטיה פותרת את כל הבעיות, אנחנו רואים איך היא לא פותרת את עיקר הבעיות בישראל ובארצות הברית, ביוון ובאיטליה, תחת ראשי ממשלה ונשיאים מימין ומשמאל. אם בוחנים מה המשמעות של דמוקרטיה – שלטון העם – האם בישראל העם שולט? או שיש לנו אליטה אוליגרכית הנסמכת על האלפיון העליון ש"קשה להם למצוא מקום במסעדות יוקרה", כפי שידיד שלי המרוויח כשכיר מיליוני שקלים הביא לי כהוכחה על כך שמצב האומה שפיר. אנחנו משולים למילואיניקים בזמן מלחמת יום כיפור שלא קיבלו חופשה למעלה מחודש ובא המפקד שאומר להם כי יש לו בשורה טובה ובשורה רעה – הטובה שהם יוכלו סוף סוף להחליף לבנים, הרעה שכל אחד יחליף עם החבר שלו. קשה לי לראות מה היו ההבדלים בין ראשי הממשלה שהיו לנו בשני העשורים האחרונים – נתניהו, ברק, שרון ואולמרט. אצל כל אחד מהם סבלנו מטרור ומלחמות, נסיגות וקיפאון מדיני, עוני הולך וגובר, שוויון הולך ונסוג, קיטוב שלא היה עוד כדוגמתו בין חרדים לחילונים, יהודים וערבים, עשירים ועניים. טרור שהגיע לשיא בימיו של ברק, שחיתות שהגיעה לשיא בימיו של שרון, קיטוב שהגיע לשיא בימיו של אולמרט, בידוד מדיני שהגיע לשיא בימיו של נתניהו. ותחת כל ראשי הממשלה לא היה לעם טוב, אם כי לטייקונים ולאלפיון העליון היה מעולה ומצבם רק הולך ומשתפר. יש לעם את הזכות להחליף את שלטון השמאל בשלטון הימין ולהיפך אך הריח נשאר אותו הדבר. בכל מצב הפוליטיקאים והפקידות הבכירה מוכרת את בכורת האומה בנזיד עדשים, מקבלים עשרות אלפי דולר עבור הרצאה, מיליונים עבור ייעוץ, עשרות מיליונים עבור חציית הקווים.

על מנת לנער ממני כל אשמה של תמיכה במשטר לא דמוקרטי כתבתי באנגלית ובעברית שאני בעד חופש כערך עליון במתכונת צרפתית השמה את החופש לפני השוויון והאחווה, ובוודאי לפני הרווחה, האושר וההגשמה העצמית. לא הייתי מסוגל לחיות במשטר שאינו דמוקרטי, אני גם סובל בישראל כי ישראל היא לחלוטין לא דמוקרטית ואנחנו כאמור רשאים להחליף שלטון מפלה ועושק אחד באחר, כאשר בכל פעם עושקים את העם, גונבים ממנו במישרין ובעקיפין, מרעילים את האוויר שהוא נושם, ונותנים לו למות בהתקפות טרור ובמלחמות. איך הגאון לי קואן יו שהתחיל כל כך נמוך מוקף בשתי מדינות מוסלמיות גדולות שהיו משוכנעות שסינגפור הקיקיונית לא תחזיק מעמד, עם מיעוטים מוסלמים והודים של רבע מהאוכלוסיה, עם אחת מהכלכלות העניות בעולם, הצליח לעבור את ישראל ולהשאיר אותנו הרבה מאחוריו! וכל זאת בלי שחיתות, עם אתיקה ללא רבב, בלי סמים, בלי זיהום אוויר, ועם ביטחון ובטיחות מירביים. הם פתרו בצורה יוצאת מהכלל את בעיות הדיור, את בעיות התעסוקה, השירות הממשלתי הוא מהמעולים בעולם וגם משכורות עובדי המדינה מאוד גבוהות כמו בסקטור הפרטי על מנת שלא יהיה להם פיתוי לחצות את הקווים כמו בישראל. מלזיה ואינדונזיה לא מאיימות והן ידידותיות, כל מדינות העולם ידידותיות, למרות שלי קואן יו נלחם בחירוף נפש נגד הקומוניסטים, הוא לא בדיוק מנהיג דמוקרטי כפי שהטהרנים אוהבים (אבל אותם טהרנים שמחו שהחמאס נבחר בצורה דמוקרטית בעזה ושהאחים

המוסלמים נבחרו במצרים בצורה דמוקרטית). אם אימאם מטיף נגד המדינה הוא מוצא את עצמו עוד באותו הלילה מעבר לגבול עם מלזיה ואין פוצה פה ומצפצף, אם מאן דהוא מתבטא נגד המדינה ונגד המשטר הוא מוצא את עצמו בלי עבודה ועם משפט דיבה ענקי (לאלה החוששים שישראל צועדת בכיוון הזה הם יכולים להירגע יש לנו עוד הרבה לאן ללכת, כי אצלנו "נובחים" אבל לא נושכים, בסינגפור עושים בדיוק את ההיפך...). כולם עובדים וחרוצים כי הם יודעים שאם הם לא יעבדו ואם יעשו צרות הם לא יוכלו לחיות על חשבון הרווחה כמו במרבית מדינות אירופה – בצרפת ובגרמניה, בשוודיה ובבריטניה, כי הרווחה בסינגפור נועדה אך ורק לאלה שלא מסוגלים לעבוד, לנכים ולחסרי היכולת.

כשלימדתי בסינגפור לי קואן יו שכבר היה זקן מופלג נוכח לדעת שחברות מפטרות אנשים שהגיעו לגיל חמישים כפי שמקובל במערב ובמיוחד בישראל. הוא הוציא מיד הנחיה לגייס עובדים מבוגרים ונזף באלה שמפטרים אותם, ומיד הבעיה נפתרה לשמחתם של כל המבוגרים שנקלטו מחדש בשוק העבודה. אתה יכול לקנות בשוק, בקניונים קטנים וגדולים, אתה יכול להיות סמוך ובטוח שלא יסדרו אותך ותקבל את מה שרצית במחיר הנמוך ביותר. אין כמעט תאונות דרכים, אין לכלכוך ברחובות ובמקומות ציבוריים, כאשר פקחים קונסים באלפי שקלים כל מי שזורק לכלוך ברשות הרבים. הסינים בסינגפור הם אותם הסינים שבטיוואן, אבל אוי לו למי שיירק, שלא יוריד את המים בשירותים (הם גם בודקים את זה), שיבקש נדבות ברחוב. מי שצורך סמים מוצא להורג בלי כחל וסרק וכך אין להם בעיות סמים. הטהרנים יראו בכך התערבות של האח הגדול, אבל אני לא הייתי מקנא בהם אם הבת שלהם הייתה מתה ממנת יתר של סמים. אין גם פשע, כי יש עונשים מאוד כבדים על פושעים, יש גם עונשים מאוד כבדים על מושחתים – לא כמו העונש שפסקו על אולמרט - שנה וחצי מאסר (ועוד חודש אחד לא חופף, שומו שמיים...) ובית המשפט העליון מחל לו על כל שאר האישומים כי לא הוכח שאולמרט קיבל שוחד באמצעות שולה זקן, האח שלו או עורך הדין שלו. לבית המשפט שלנו זה לא ברור, אך כנראה שלבית המשפט בסינגפור זה היה מאוד ברור והיו שולחים אותו לשלושים שנות מאסר. גם לא יעלה על הדעת שפוליטיקאי שהורשע בעוון שוחד יחזור לכהן בפרלמנט, הוא מורחק מכל פעילות ציבורית לכל חייו והחברה מנדה אותו, כי אין אוסטרקיזם יותר גדול מאשר כנגד המושחתים, לא כמו בישראל שרואים בהם דוגמא להערצה, איך הוא סידר את המערכת, איף פשט את הרגל ונשאר עם כל הכסף, איך לא שילם מיסים ויצא מזה חלק, איך כשכבר עולים עליו הוא משלם כופר או לכל היותר עבודות שירות.

אני כבר רואה את יפי הנפש מריחים הערצה למנהיג הטוטליטרי ולא נותר לי אלא לחזור שעבורי החופש הוא ערך עליון גם אם משמעותו רצח ברחובות, סרטן במפרץ, בריאות וחינוך רק לעשירים, אי שוויון מתקופת דיקנס, ושנאה תהומית בין שבטי ישראל. לא שחס וחלילה אני תומך בכל אלה, אני הרי כותב פעם אחר פעם שאני מעריץ את המודל הסקנדינבי ואם אנו צריכים לקחת דוגמא הרי זה רק מדנמרק ומשווייץ ולא מסינגפור. אבל הסינגפורים שיכלו להיות במצב יותר גרוע מהתאילנדים והמלזים, מברכים יום יום את גורלם הטוב שנזדמן להם מנהיג נאור עבורם כלי קואן יו. הם גם לא סובלים יותר מדי מהעדר דמוקרטיה נוסח שוויץ (לדעתי אין לנו ולאמריקאים משטר דמוקרטי אלא אוליגרכי, כאשר המאון העליון והטייקונים עושקים את העם בעזרת הפוליטיקאים המשוחתים מימין ומשמאל). בשום מחיר הם לא היו רוצים להיות סינים (75% מהאזרחים) בסין או בטיוואן, הודים (10%) כמו בהודו או בסרי לנקה העניות למרות הקוואזי דמוקרטיה של הודו - דמוקרטיה למות מרעב ומלכלוך אינה דמקורטיה של ממש, או מלזים (15%) כמו במלזיה או באינדונזיה. לי קואן יו גם הפליא בטיפוח יחסים טובים בין השבטים השונים. הוא נתן כבוד גדול לתרבות ולפולקלור של המיעוטים, יש להם שכונות מטופחות, מצעדים ספגוניים בכל חג ברחובות העיר, הם משתלבים היטב בכלכלה ובממשל, אם הם חרוצים - וחסר להם שלא - הם נהנים מרווחה כלכלית לא פחות מאשר הסינים, וכולם חייבים לציית לחוק, יש להם זכויות אך גם חובות אזרחיות, לא כמו אצלנו, כאשר יש כאלה שלא משרתים בצבא, אחרים בונים שלא כחוק יהודים וערבים, בשטחים ובישראל, ויש רבים מדי שלא משלמים מיסים בהתאם לחוק או בניגוד לחוק. מי שעובר על החוק בסינגפור יושב שלושים שנה בבית הסוהר.

קראתי את הביוגרפיה של לי קואן יו בנשימה עצורה, הבנתי כל מהלך שלו, הוא אחד האנשים החכמים ביותר במאה העשרים, והוא הקים שושלת כי הבן שלו כיום מנהיג את העם אך הוא כאביו משרתים את העם ולא רודים בו, לא לוקחים לכיסם דבר, ודואגים שלא תהיה שחיתות. זאת לעומת השושלת בסוריה של אסאד עם חצי מיליון קורבנות, במצרים של מובראק עם שחיתות ועוני מחפירים, בארגנטינה של פרון וקירשנר עם שחיתות ועוני בין הגבוהים באמריקה הלטינית. העם הסינגפורי חרוץ מאין כמותו, נהנה מתנאים סוציאליים כמו במערב, לא סובל מהעדר הדמוקרטיה נוסח המערב בין השאר כי מעולם לא היה לו משטר מעין זה. הוא מאושר בביתו שהגיע אליו מעמל כפיו ובלי הכפלת המחירים כפי שקרה בישראל בשנים האחרונות, הוא חוסך לעת צרה, נזהר שלא לכלכלך כבר לא בגלל הקנסות אלא בגלל ההרגשה הטובה כמו השווייצרים הנקיים. סינגפור פתוחה למערב, היא למעשה

מדינה מערבית עם אוכלוסיה אסיאנית, כמו היפנים והקוריאנים, אבל להבדיל מהם האירופאים לא חשים בה מנוכרים כי השפה של המדינה היא אנגלית, לא סינית ולא מלזית, אנגלית. ולכן חברות רב לאומיות ואוניברסיטאות מובילות קובעות בה את המרכזים שלהם, למרות שהמדינה יושבת כמעט בדיוק על הקו המשווה והאקלים חם ולח, עם גשמי זעף. המדינה היא קניון אחד גדול ואתה נכנס מקניון לקניון בלי להרגיש, לא בדיוק כוס התה שלי ושל רותי ששונאים קניות ומולים. חיי התרבות לא מזהירים, אבל יש סרטי איכות, קונצרטים של מוסיקה קלאסית ומיטב אומני העולם מופיעים גם בה.

אין סיכוי שאוותר על ביקור בפריז בשביל לבקר עוד פעם בסינגפור, אני אוהב את אווירת החופש בפריז אם כי לא מזדהה עם אלימות מכל סוג, כפי שהיה במהפכות בפריז בעת המודרנית ב- 1789 ועד לעלייתו של נפוליאון, בשנת 1830, בשנת 1848, בזמן הקומונה הקומוניסטית הראשונה בשנת 1871, במהפכת הסטודנטים במאי 1968 שבה השתתפתי ודווקא התמרדנו בשליט הדומה בסגנון האוטוריטרי שלו ללי קואן יו – שארל דה גול (הנ"ל בטח מתהפך בקברו על ההשוואה) – אבל גם דה גול עלה לשלטון באקט שהוא לא היה בדיוק דמוקרטי בשנת 1958, הוא דיכא את מהפכת הסטודנטים אחרי שהביא את הצבא לבירה ואני ראיתי את הטנקים חולפים בחוצות פונטנבלו בדרכם מהבסיסים בגרמניה. אך דה גול היה מתנשא בעוד שלי קואן יו היה צנוע ונעים הליכות, שניהם היו בעלים למופת וחיו עם נשותיהם לאורך כל חייהם, ודה גול לא אהב את ישראל ואת היהודים יותר מדי בשעה שלי קואן יו אהב והעריך כל חייו את ישראל ואת היהודים. ואסיים בבדיחה על ההתנשאות והאוטוריטריות של דה גול (לא ידוע לי על בדיחות על לי קואן יו...): איבון אשתו הטובה של דה גול מחליקה במטבח ביתה ונופלת בצעקה MON DIEU – אלוהים שלי! ובעלה עונה לה "כשאנו ביחידות את יכולה לקרוא לי רק MON GENERAL" – הגנרל שלי... אנחנו בישראל לא זכינו לא בדה גול עם כל מגרעותיו ולא בלי קואן יו עם כל הגבלת החופש, יש לנו את נתניהו וכשחיפשתי בדיחה עליו התברר לי שיש אתר שלהם, מה שמראה שהמצב באמת קשה, כי כשכבר לא כועסים אלא צוחקים סימן שכלו כל הקיצין: "ביבי שומע מישהו צועק 'הצילו!'. הוא בא לראות מה קרה ורואה שמישהו נפל לבור. ביבי צועק לו מלמעלה אני אציל אותך, אבל רק אם תבחר בי בבחירות. האיש עונה לו, ביבי אני נפלתי על ה... ולא על הראש!"

מז'אן פול סארטר ועד ענייני דיומא

מעטים הסופרים שהשפיעו כל כך על תקופתם – בלזק, זולא, הוגו, טולסטוי, ג'ורג' ברנרד שאו, סארטר. לכן הביוגרפיות שלהם מרתקות כי אתה לומד מהן לא רק על הסופר כי אם גם על תקופתו, ואילו תקופות מרתקות יותר מאשר המאה הטובה ביותר של הספרות העולמית – 1860-1960. אנני כהן-סולל כותבת בצורה מרתקת את הביוגרפיה של סארטר, היא מעבירה אותך כבמטה קסמים לפריז, הבירה הכי אינטלקטואלית בעולם, הטבור של התרבות העולמית, המגנט של כל גדולי הציירים, הסופרים, הפילוסופים, המוסיקאים, המחזאים. היינה גלה אליה, פיקאסו, המינגווי, אופנבאך, יונסקו ורבים רבים אחרים פעלו בה, וכמובן היוצרים הצרפתים, ובמאה העשרים – זה בראש וראשונה ז'אן פול סארטר. כל הגיג שלו מייד הביא לכותרות, הוא היה מחזאי, סופר, פילוסוף, המציא תנועה שלמה – את האקזיסטנציאליסטים, יצר מוסר משלו, היה פעיל פוליטי, חתם על עצומות, השפיע על צרפת ועל העולם השפעה אדירה. הייתה לו רק מגרעת קטנה אחת – היית צריך להיות במצב הרוח המתאים על מנת לקרוא את היצירות שלו, LA NAUSEE, LE SURSIS, HUIS-CLOS, כי אחרת היית חוטף דיכאון כבר אחרי עשרה עמודים. ואין ספק שהוא היה סופר דגול כי דיכאון או לא - אינך יכול להפסיק לקרוא. הבחילה תופשת אותך בגרון, האימה משתלטת עליך, המחנק לא נותן לך לנשום. הנסיבות בהן קראתי את הביוגרפיה המצויינת של סארטר היו גם כן מיוחדות ומתוארות להלן בהרחבה. במסגרת הרעיונות המבריקים של האחראים על המילואים בצה"ל הגיעו למסקנה שקציני המטה צריכים לרדת לשטח ולחוש מה שהקרביים חשים בכל שנה. בעבר שלחו אותי לתעלה, ספגנו כמה הפגזות במלחמת ההתשה, חפרנו ביצורים, וכנראה שהתייאשו מאיתנו כי אחרי שבוע שיחררו אותנו. אין לי בעיה שיקחו קציני מטה ויהפכו אותם לקרביים, בתנאי שיעשו זאת בצורה מסודרת, יתנו להם את מלוא ההכשרה ויפיקו מהם תועלת. אבל אתה לא יכול לקחת קצין מטה שהיחידה שלו מחכה שנה שלמה שהוא יבוא ויתרום תרומה משמעותית בגלל הידע הרב שלו ולשלוח אותו לחפור ביצורים בתעלה כאחרון הטוראים, גם אם אתה רוצה שהוא יחווה מה זאת הפגזה ויקל מעט על העומס העצום המונח על הכתפיים של הקצינים הקרביים.

הייתי עתודאי ונזדמן לי לעשות קורס קצינים בחופש שבין השנה השלישית לגיוס שלי בנובמבר 1964. מי שלא ראה קורס קצינים של עתודאים לא ראה מחזה אבסורדי מימיו. אתה לוקח אוסף של חנונים (ויסלחו לי אלה שבאמת היו פייטרים) ומנסה לעשות מהם קצינים אם לא קרביים אז לפחות קוואזי קרביים. בשנים ההן דרש החוג לכלכלה שיעברו בחינות גמר בכל המקצועות החשובים שלמדת, כי כנראה לא הספיק להם שעברת פעם אחת את הבחינות והיה עליך לעבור אותן בפעם השניה בסוף הלימודים לראות אם חס וחלילה שכחת משהו. כל החרשנים ישבו כל הקיץ והתכוננו לבחינות ואילו אני עשיתי מסעות ניווט בציר קולה-רנטיס, מטווחים (לא אגלה גם תחת עינויים כמה כדורים נכנסו במטרה), ולימודים צבאיים שנועדו להכשיר אותי להיות קצין. היה ברור מהתחלה כי בגלל היותי עתודאי אעבוד במקצוע בכלכלה במשרד כזה או אחר ואתרום תרומה משמעותית לצה"ל כקצין מקצועי, וכך זה גם יחסוך מאות אלפי שקלים של העסקת אזרח עובד צה"ל או קצין קבע. ניחא, שיתפתי פעולה כמיטב יכולתי כי אני בחור ממושמע והתחלתי לבעוט במוסכמות ובקונפורמיזם רק בגיל חמישים. הגיע מועד בחינות הגמר, לא פתחתי ספר לימוד כי הייתי עסוק בימים באימונים ובלילות בשמירות. ביקשתי לאפשר לי ללמוד חמישה ימים לבחינות הגמר, כולל זמני הנסיעה הארוכים מחיפה בה גרתי ועד ירושלים – מרחק של חצי יום לפחות באמצעי התחבורה של אז. המפקד שלי אמר לי שעל גופתו, כי עלינו לעבור התקפה על יעד מבוצר וכמו בפסח אם לא שרת מה נשתנה זה לא נקרא שהשתתפת בסדר. לא כל כך הבנתי את ההגיון להתקיף יעד מבוצר ואחר כך ללכת לעבוד בכלכלה לאורך כל השירות שלי, והייתי זקוק לפחות לחמישה ימים על מנת ללמוד לבחינות הגמר על מה שלמדתי במשך שלוש שנים. אי לכך אמרתי למפקד הנכבד (אני הייתי רב"ט כי עד אז עברתי רק קורס מכ"ים והוא היה רב סרן) שעם כל הכבוד לצה"ל אני לא מוכן לוותר. הוא איים שאם אקח לי את חמשת ימי ה"חופש" לא אוכל לסיים קורס קצינים ואהיה בכל השירות שלי ממ"ק – ממלא מקום קצין, דרגה בזויה למדי לטענתו. אמרתי לו שעדיף להיות ממ"ק אקדמאי מאשר קצין בוגר תיכון ואני לא מוכן לוותר על כל שלושת השנים שלי באוניברסיטה בגלל יעד מבוצר אחד.

כשהוא נואש ממני הוא העביר אותי לטיפולו של מפקד הבסיס – מאירקה' פעיל. זה היה לפני שחבר לקומוניסטים, קיבל דוקטורת והיה לחבר כנסת מבריק, ובטח שלא קראנו לו מאירקה' אלא המפקד, ואף צוער לא חלם אפילו להתקרב אליו עד כדי כך הוא היה גבוה גבוה בהיררכיה. בספר האוטוביוגרפי שלי באנגלית אני כותב רבות על COINCIDENCE – מקריות, מזל, גורל, ההשגחה, או יד אלוהים, אבל כמובן לא סיפרתי את הסיפור הזה באותו

הפרק, כי יש גבול מה אני מוכן לספר לגויים ואולי זה יפגום בכוח ההרתעה של צה"ל, למרות ההתישנות. אני גם לא רוצה שיקראו לי בוגד, הפעם מהצד היוני של המפה, ומוציא דיבה על ישראל. אם כן – רצה הגורל שמאירקה' פעיל היה אינטלקטואל, והוא ישר ראה מי ה"תכשיט" הניצב מולו. אחרי שניסה עלי שיטות אינטימידציה כאלה או אחרות וראה שאני עומד לפניו כ"צוק איתן" (זה היה לפני המבצע בעזה) הוא מייד עבר לדבר איתי בנושאים שברומו של עולם, נדמה לי שדיברתי איתו על סארטר, אם כי זה שייך לסיפור הבא, ואולי מתוך אינטואיציה תיארתי לעצמי שהוא יגלה אהדה לסופר הכי דגול של השמאל, אם כי לא היה לי מושג מה היו השקפותיו הפוליטיות. בתום השיחה הוא עשה איתי קומפרומיס – פשרה, הוא שיחרר אותי לשלושה ימים בתנאי שבבוקר הבחינה אבוא לאתר של היעד המבוצר (גם תחת עינויים לא אגלה איפה זה היה, אבל זה היה רחוק מאוד מירושלים), אכבוש אותו ומשם אסע בטרמפים או באוטובוסים מה שבא ואגש לבחינה. וכך היה – בבוקר שטוף שמש של חודש אוקטובר התייצבתי ביעד, נתנו לי רובה או עוזי (מי זוכר), אמרו לי לרדת לתעלה ולטהר את היעד, בדרך נתקלתי בעוד כמה עתודאים שהתבלבלו במבוך התעלות ובנס לא ירינו אחד על השני, רוקנתי כמה מחסניות, כבשתי את היעד, נסעתי לירושלים ו... נכשלתי בבחינת הגמר. יש גבול עד כמה אתה יכול לא להתכונן לבחינה כל כך חשובה.

התגייסתי לצבא כממ"ק, אחרי חצי שנה הלכתי להשלמה חילית וגם על זה ניתן לכתוב פרק שלם, קיבלתי את דרגת הסג"מ, בקיץ למדתי עם חבר שהוא נשמה טובה – יהודה כהנא – שהיה במחזור אחרי ולהבדיל ממני שהייתי חרגול ובזמן שאחרים למדו כלכלה אני קראתי את שיקספיר והומרוס, למדתי ספרדית וגרמנית, פילוסופיה, שירה אנגלית, דרמה ואומנות הרנסנס באיטליה, הוא למד והיה סטודנט מצטיין מה עוד שהכלכלה באה לו בקלות ואחר כך פתח בקריירה מקצועית מזהירה. יהודה אירח אותי בביתו, בית אחד ליד ש"י עגנון, למדנו ביחד לבחינות והצלחתי סוף סוף. אחרי שנה בצבא הייתי אקדמאי וסגן ולא היה גבול לאושרי, אם כי כפסע היה שהייתי נשאר ממ"ק במשך כל השירות שלי בגלל שלא סיימתי קורס קצינים, לא הייתי מסיים את לימודי הכלכלה וכל הלימודים שלי היו הולכים לאיבוד, כי לא היה לי זמן ללמוד במשך שירותי הצבאי, ומסיפור של הצלחה הייתי הופך לסיפור של כישלון. גורלו של אדם תלוי באנשים נאורים וטובים כמאירקה' פעיל, יהודה כהנא, הברון אדמונד דה רוטשילד והנרי-קלוד דה בטיני שכולם סייעו לי.

אני חב אם כן חוב גדול למאירקה' פעיל יהי זכרו ברוך (הוא נפטר לפני כמה חודשים בשיבה טובה והוא כבר לא יוכל להכחיש את כל מה שאני כותב). אמנם החופש שהוא נתן לי לא עזר לי, אבל אם לא הוא ייתכן מאוד שלא הייתי מסיים קורס קצינים. כמה מילים עליו מהויקיפדיה כי הוא היה אחת הדמויות המרתקות ביותר שידעה ישראל: "מפקד בית הספר לקצינים, ראש מחלקת תורת הלחימה במטכ"ל ועוזר מפקד אוגדת השריון, ישראל טל, במלחמת ששת הימים. פרש מצה"ל בשנת 1971 בדרגת אלוף משנה. **תבע מאנשי הפיקוד גישה אנושית וחברית לפקודיהם.** ב-1973 ייסד פעיל את "תנועת תכלת-אדום", תנועת שמאל שדגלה בנסיגה מוחלטת משטחי יהודה, שומרון ועזה ובהקמת מדינה פלסטינית לצד מדינת ישראל. הוא נמנה עם הראשונים שקראו להקמת מדינה פלסטינית. התנועה התאחדה עם מק"י וכוחות שמאל נוספים למפלגת מוקד, שקיבלה בבחירות לכנסת השמינית (1973) רק מנדט אחד. פעיל נבחר לכנסת ובשנת תשל"ג קיבל תואר דוקטור בהיסטוריה צבאית, כללית ומזרח-תיכונית." כבר כתבתי כיצד אני חב תודה לשלמה אבינרי שלימד אותי בצורה מבריקה פילוסופיה מדינית בזמן העתיק ששינתה את השפקת עולמי, והוא היה גם יונה ידוע. כתבתי גם על ידידי יהושע סובול שאני מעריץ אותו וגם הוא יונה ידוע. מאיר פעיל היה יונה צחורה ורצה להקים מדינה פלסטינית כבר לפני עשרות שנים. מה קורה כאן? כל האנשים שאני מעריץ הם יונים? אולי הם צודקים ואני טועה? בל נשכח שבין היונים נמצאים עוד אישים ואומנים דגולים כחווה אלברשטיין הזמרת האהובה עלי, גילה אלמגור אחת השחקניות הגדולות של ישראל, הסופרים הישראלים האהובים עלי עמוס עוז, א.ב. יהושע, מאיר שלו וסמי מיכאל, חברים טובים כיונתן אדרת, יצחק ושושה גורן, עוזי שחם, עמליה אייל, ועוד רבים רבים אחרים. אני אמנם מעריץ את אפרים קישון, נעמי שמר, ספי ריבלין, בנציון נתניהו ומשה שמיר הניצים, אבל הם הלכו לעולמם ואינם פה בשביל לסייע לי בטיעוני. נותרתי כמעט לבד במערכה, אחרון הניצים שאוהבים את צ'כוב ואופרות..., או שמא היותי נץ מיד מסווג אותי כניאנדרטל, פרימיטיב ומנשק קמעות, ולא יעזור לי שראיתי עשרות הצגות של צ'כוב, קראתי כמעט את כל המחזות שלו אפילו ברוסית בצורה חלקית, ואני מכיר בעל פה קטעים שלמים מאופרה בגרוש בגרמנית, ריגולטו באיטלקית, פאוסט וכרמן בצרפתית ועוד.

יסלח לי סארטר על הקפנדריה, ממילא הזכרונות וההגיגים שלי לא באים לי בצורה מסודרת, ומראש הודיתי שהם יהיו מפוזרים לאורך כל הספרים שלי בעברית ובאנגלית הכוללים קטעים אוטוביוגרפיים. כאן המקום אולי לבחון האם דעותי כל כך שונות מדעותיהם של היונים. הטיעון המרכזי של היונים הוא "הלאה הכיבוש", הם טוענים שהכיבוש הוא לא הומאני, בניגוד לחוק הבינלאומי, גורם לנו לשלוט על עם זר, ויוביל בסופו של דבר למדינה עם

רוב ערבי אם יהיו לכולם זכויות אזרח או למדינת אפרטהייד אם לא יהיו לערבים זכויות אזרח. הם גם לא כל כך אוהבים מתנחלים בלשון המעטה. נתחיל לנתח זאת אחד אחד. קודם כל לא ברור לי מדוע היונים מתנגדים למדינה עם רוב ערבי, אם הם כל כך אוהבים וחרדים לזכויות הערבים, ואם הם לא גזענים כפי שהם מצהירים, מה זה מפריע להם שיהיה פה רוב ערבי? כל עוד שזו מדינה דמוקרטית שבה לכל אחד יש זכויות שוות, הכל טוב ויפה. או שמא גם היונים חרדים שאם יהיה רוב ערבי אנו נהפוך למדינה נוסח סוריה ולבנון? אבל האם זאת גזענות? כי הם יוצאים כנראה מתוך הנחה שהערבים לא יהיו מסוגלים לחיות בדמוקרטיה שתביא לשלטון את החמאס ותגרום למלחמת אזרחים. אבל גם הניצים של אתה בחרתנו וארץ ישראל השלמה בעד זה שהערבים יישארו במדינת ישראל הגדולה עם או בלי זכויות אזרח, אוטונומיה או כל רעיון אחר. אפילו הרצל ראה בעיני רוחו מדינה עם ערבים שלא יעזבו אותה וכולם חיים בהרמוניה. גם אני גורס שהערבים צריכים להישאר כאן, אבל במסגרת הממלכה הירדנית-פלשתינאית. לגבי החוק הבינלאומי זה רק עניין של טרמינולוגיה, כי בעולם הגדול בעשרות השנים האחרונות היו כיבושים אינספור שברובם הוכרו ובחלקם לא – אבל אף אחד לא מזדעזע מגורלם המר של תושבי כעשרים מדינות שלא מוכרות על ידי האו"ם:

South Ossetia, Abkhazia, Nagorno Karabakh, Transnistria, ISIL – The Islamic State of Iraq and the Levant (Syria), Iraqi Kurdistan, Syrian Kurdistan, The National Coalition for Syrian Revolutionary and Opposition Forces, Republika Srpska, Brcko District, Kosovo, Novorossiya Confederation, Republic of Crimea/Sevastopol, Northern Cyprus, Somaliland, Western Sahara.

אני לא מומחה לחוק הבינלאומי אבל ממשלת ישראל מביאה הרבה מאוד טיעונים תקפים המצדיקים את הכיבוש של ירושלים המזרחית, רמת הגולן, ולגבי הגדה המערבית – היא בסך הכל עברה מכיבוש ירדני לכיבוש ישראלי, שהוא לא בדיוק כיבוש, כי בכל זאת יש לנו זכויות הסטוריות על ארץ ישראל ומעולם לא היתה קיימת מדינה פלשתינאית. כך שיש לנו לפחות אותה לגיטימיות להיות בגדה כמו שהייתה לירדן ולא זכור לי שהעולם יצא מגדרו וקמו כל כך הרבה תנועות מחאה נגד הכיבוש הירדני, לא קראו להם נאצים, אם כי הם היו כובש הרבה יותר אכזרי מישראל ולא צריך לשכוח את ספטמבר השחור שבו הרגו הירדנים אלפים רבים של פלשתינאים, הרבה יותר מאשר הרגו הישראלים. למה היונים לא מחו על הכיבוש הירדני ועכשיו הם מוחים על הכיבוש הישראלי? לגבי עזה נסוגונו מכל שעל וכאות תודה הם ממטירים עלינו אלפי טילים מדי שנה שנתיים. אם יש מצור על עזה זה רק בשביל למנוע מהחמאס הצטיידות בנשק, כי אנו מעוניינים לא פחות מהם שרצועת עזה תשגשג כמו סינגפור עם קשרי יבשה, ים ואוויר לעולם הרחב, רק שלא יביאו נשק. לא צריכים להיות חילוקי דיעות עם החומה או הגדר שגם היא פרוצה לכל דכפין ועוברים דרכה אלפי מבקשי עבודה ומאות מחבלים, למרות הפגנות היונים המוקרנות בכל רחבי העולם. עד האינתיפאדה השניה לא הייתה חומה או גדר והגבולות היו פתוחים לחלוטין, אבל הפלשתינאים החדירו לישראל מאות מחבלים שטבחו בנו למעלה מאלף הרוגים ורק בשביל למנוע זאת בנינו את המחיצה/חומה/גדר. מבחינת ישראל רצוי שיהיה גבול פתוח עם הגדה, שנעסיק את כל המובטלים בגדה ובעזה, רק שהם לא ישמשו בסיס לטרור ויהיו מפורזות. וכמובן קיימת הצהרת בלפור והמנדט שעל פיהם היה ליהודים זכות על שתי הגדות לירדן, ואחרי הקמת הממלכה ההאשמית – על כל השטח ממערב לירדן. נראה לי אם כן שיש לנו טיעונים די טובים בסוגיות אלה.

מי שמתנגד לכיבוש הם הפלשתינאים שהם גם נגד הכיבוש של 1948 כי מבחינתם יש אותו דין על יפו, חיפה ונצרת כמו על ירושלים המזרחית, חברון והשטחים עליהם יושבות כל ההתנחלויות. האם היונים גם נגד הכיבוש הזה או שלפחות הם בעד ישראל בגבולות 1949 ואם כן – מה לגבי ירושלים המערבית שעד היום הכיבוש שלה לא מוכר על ידי העולם ואין לנו אף שגרירות בירושלים בירת ישראל. מי שטהרן ומתנגד לכיבוש צריך לסגת גם מירושלים המערבית, כי אי אפשר להתנגד לכיבוש של 1967 ולהסכים לכיבוש של 1949. אני אישית אין לי שום דבר נגד כיבוש שנעשה במלחמת מגן כפי שקרה ב- 1948 כשהתקיפו אותנו שבע ארצות ערביות שלא קיבלו את החלטת החלוקה של האו"ם, והכיבוש שנעשה בעוד מלחמת מגן כפי שקרה ב- 1967 כשהתקיפו אותנו סוריה, מצרים וירדן. לתוקפנות יש מחיר ומי שמנסה להשמיד אותך צריך לדעת שהוא ישלם מחיר ויאבד חלקים ממדינתו. כך קרה בכל אירופה בעשרות מלחמות, לרבות במאה העשרים ואף אחד לא פוצה פה ומצפצף כנגד הכיבוש של פרוסיה המזרחית מגרמניה, לרבות קניגסברג הלוא היא קלינינגרד שהיא כיום בידי רוסיה, שצ'צ'ין עיר הולדתה הפולנית של חווה אלברשטיין הייתה קודם שטטין הגרמנית וחווה לא מוחה על כך למרות שהיא מוחה על מר גורלם של הפליטים שמתוכם צמחו גדולי הטרוריסטים. שלא לדבר על הכיבוש של תסלוניקי על ידי היוונים מהתורכים לפני כמאה שנה, כיבושים לכאן ולכאן ביוגוסלביה, כיבושים בהודו ופקיסטן. ומה בדבר סמירנה שבה

נולד אבי שהייתה ברובה עיר קוסמופוליטית עד ראשית המאה העשרים עם רוב של אירופאים – ארמנים, יוונים ויהודים. לאן נעלמו כולם כולנו יודעים, אבל כיום יש פחות מאחוז אחד נוצרים ויהודים בכל תורכיה. ומה קרה לפמגוסטה בקפריסין, לאן נעלמו תושביה היוונים, מה קרה בניקוסיה שחולקה בין התורכים ליוונים כשכל עם עבר לחלק שבשליטתו?

נראה לי שעיקר קצפם של היונים יצא לאו דווקא נגד הכיבוש, למשל ברמת הגולן שהייתה כמעט ריקה, אלא על השליטה בעם זר – העם הפלשתינאי. זה כבר טיעון הרבה יותר לגיטימי שאני שותף לו לחלוטין. השליטה בעם זר היא משחיתה את הפלשתינאים ואותנו, ואני מתנגד לה לחלוטין, בהיותי לא פחות יפה נפש מאשר היונים. אחרי הנסיגות מלבנון, מסיני ומעזה והעברת רוב סמכויות השלטון לרשות הפלשתינאית מצטמצמת השליטה בעם זר אך ורק בסוגיה של מניעת מעשי טרור ושילוח טילים ומרצחים כנגד ישראל. כבר דיברנו על החומה/מחיצה, על המצור כביכול על עזה, ונשאר לנו לדבר על נקודות הביקורת בגדה שכנגדן יוצא קיצפם של מרבית היונים. הם אולי חושבים ומספרים על כך בכל העולם שאנו עושים זאת משרירות לב על מנת למרר את חייהם של תושבי הגדה. כאשר הסיבה היחידה לנקודות הביקורת ולמחסומים היא מניעת פעולות טרור. היו תקופות ארוכות שבהן לא היו כלל מחסומים ולא היה גם טרור. כמעט שום פעולה של ישראל לא מבוצעת בשרירות לב, כפשע נגד האנושות, לרבות הרג ילדים בעזה בעת השבת אש למקורות הירי שמהם נורו אלפי טילים כנגד ערי ישראל, נגד נמל התעופה בן גוריון, נגד תל אביב בה גרה בתי ויונים רבות. אין שום סיבה לחמאס לירות עלינו טילים אחרי שנסוגונו מעזה, שיקחו את כספי התרומות ובמקום לזרוע הרג אצלם ואצלנו, לבנות קילומטרים על קילומטרים של מנהרות בשביל להבריח נשק ולטבוח באזרחים יהודים, לרכוש ולייצר טילים, שיוציאו את המיליארדים על חינוך, בריאות, מקורות תעסוקה ורווחה, כך שיהפכו לסינגפור, הונג קונג, מדינות משגשגות ואתיות, אבל אז יסלקו אותם מהשלטון, כי כיום הם שולטים בצורה לא דמוקרטית, עם טרור מבית ומחוץ, כמו כל תיאוקרטיה באיראן, בעזה. הם מרוצים מאלפי הקורבנות האזרחים שמסייעם להם בתעמולת הזוועה נגד ישראל – היהודים רוצחי ילדים, כמו התעמולה הנאצית ושל האינקויזיציה הנוצרים, אבל גם כמו עלילת הדם בדמשק – בה נטען שהיהודים רוצחים ילדים בשביל הפסח. וחלק מהעולם הנאור ומהיונים שלנו מגנים את ההנתנהגות של ישראל כלפי עזה ונגד הטרור וההסתה בגדה, ונותנים רוח גבית למשטרים האפלים ביותר בעזה ובגדה. כל מי שטוען שתי מדינות לשני עמים מצדד במדינות טרור פלשתינאיות בעזה ובגדה, דיקטטורות דתיות ומושחתות, כי יש לנו קדימון למדינה הפלשתינאית מאז הסכמי אוסלו ועד היום, ואם זה הקדימון מה יקרה כאשר נגיע למערכה השלישית? אף אחד אינו רוצה לחזור לעזה, ללבנון ולסיני, וכמובן גם לא לשכם, רמאלה וג'נין. אם אנחנו פועלים נגדם או מקימים גדר בעזה, בגדה, בלבנון ובסיני, זה רק בשביל למנוע טרור, הברחות, מהגרי עבודה, ובוודאי שלא בשביל לשלוט בעם זר.

שיגידו לנו היונים איך ניתן להיפרד מהפלשתינאים ונשמח לעשות זאת, אבל הם תלויים בנו בחשמל, בכלכלה, בתעסוקה, וקשה מאוד להיפרד מהם. בסופו של דבר, אם מנטרלים סוגיות לא רציונליות כגון אתה בחרתנו וארץ ישראל השלמה, תפילות משסות במסגד אל אקצה והקמת בית המקדש השלישי, הקמת התנחלויות בכל שעל של הגדה, וממגרים את הטרור היהודי הקיקיוני אך הזוועתי ואת הטרור הפלשתינאי, אין למעשה הבדל גדול בין טיעוני היונים לבין טיעוני הניצים המתונים כמוני שאינם בעד שלמות הארץ אלא רק רוצים למנוע טרור, מלחמה, שליטה בעם זר ולחיות בשלום ובשכנות טובה. ואני לא מדבר על אלה שרוצים לעשות טרנספר שהם מיעוט מזערי, אם כי אחת הסיבות שאין כיום מלחמה ביוגוסלביה לשעבר, ביוון ובתורכיה, ושהסכסוך הטריטוריאלי בין הודו לפקיסטן לא גולש למלחמה רבתי, היא שבכל מדינה התכנסו מרצון או מאונס האוכלוסיות ההומוגניות – ביוון היוונים ואין שם אפילו מסגד אחד, בתורכיה התורכים ויש פחות מאחוז אחד לא מוסלמים, בהודו ההינדים אם כי עדיין יש בה מאה וחמישים מליון מוסלמים שהם קצת יותר מעשרה אחוזים מהאוכלוסיה, בפקיסטן ובבנגלדש המוסלמים, בצפון קפריסין התורכים ובשאר קפריסין היוונים. בכל המדינות הלא מוכרות על ידי האו"ם יש הומוגניות אתנית, כתוצאה מטיהור אתני או חילופי אוכלוסין מרצון או מאונס, ברפובליקה סרפסקה החולשת על מחצית ממדינת בוסניה אין כמעט אף מוסלמי ואת זה מעט מאוד אנשים יודעים, ואילו שאר מדינת בוסניה היא פדרציה של קנטונים כמעט עצמיים של קרואטים קתולים ובוסנים מוסלמים. בקרואטיה יש כיום כמעט רק קרואטים, בסרביה כמעט רק סרבים, במקדוניה מקדונים, באלבניה אלבנים, בבולגריה בולגרים, בסלובניה סלובנים, בצ'כיה צ'כים כי הגרמנים בסודטים הוגלו לגרמניה, בסלובקיה סלובקים, ורק במדינות המבוססות כגרמניה, צרפת ובריטניה יש מיעוטים גדולים, וגם זה עלול להביא למלחמות וטרור. אני שומע קולות של יונים האומרים שישראל לא יכולה להישאר אדישה לסבלם של הפליטים מסוריה ועליה לקלוט כמה עשרות אלפים מתוכם, כי גם אותנו היהודים לא רצו לקלוט לפני ותוך כדי מלחמת העולם השניה. הם רק שוכחים שסוריה היא מדינת אויב ומי שטובח חצי מיליון אזרחים הם בני המשפחה של הפליטים, שחלק מהפליטים שנוהרים לאירופה במיליונים נופלים למעמסה על רשויות הרווחה, אונסים ורוצחים, מעורבים בפעולות טרור גם בדור השני של הפליטים, שודדים ומשליטים את חוקי השאריעה

בקרבם תוך שאיפה שהם יהיו תקפים בכל רחבי אירופה, ושבו בנים לגבולם, מוסלמים לאנדלוס הלא היא ספרד, לפאתי וינה, לכל הבלקן ולדרום צרפת ובעזרת השם גם יתפשטו על סקנדינביה.

מי שבעד זכות השיבה מבין היונים – חלק או כל הפליטים – צריך להיות מודע שבכך יבוא הקץ על ישראל, אבל על זה כתבתי בהרחבה בעשרות עמודים באנגלית ובעברית. בסופו של דבר לא נראה לי שקיים פער גדול בין היונים לביני או בינם לבין ניצים מתונים. גם היונים הם נגד חלוקת ירושלים עם גדרות וחומות, כמו שהיה לפני 1967, בברלין בעבר ובניקוסיה בהווה. לא נראה לי שיש יונים שרוצים כיום להחזיר את רמת הגולן לאסאד, לדאע"ש, או למאן דהוא מהכוחות הלוחמים הטובחים זה בזה כבר חמש שנים עם רצח של חצי מיליון תושבים והגליה של מיליונים של פליטים, שמשום מה העולם לא מזדעזע מזה כפי שהוא מזדעזע מהפליטים הפלשתינאים, שזו אחת מהשערוריות הגדולות ביותר של המאה העשרים, איך מנציחים את הפליטים כאשר הרבה יותר פליטים יהודים עזבו את מדינות ערב ונקלטו תוך מספר שנים במדינות אליהן הם היגרו, כולל אני. נותרה הסוגיה של המתנחלים, שאני רואה בהם ברובם חלוצים שהתישבו ביוזמת הממשלה בישובים על אדמת מדינה (איזו מדינה?), והם רואים בהם סרטן בלב האומה. פה זאת בעיה של היונים שמחייבת פיתרון פסיכולוגי שיסביר איך הם רואים בפלשתינאים הטובחים בנו קורבנות ובמתנחלים שהם עצם מבשרנו שורש כל הרע בעולם. דיברתי בהרחבה על סינדרום שטוקהולם ושנקין ולא ארחיב שוב את הדיבור על כך. בפיתרון שאני נותן בספרים שלי יוכלו כל המתנחלים להישאר במקומות בהם הם התנחלו, הפלשתינאים ישארו במקומות מושבם, ישראל וירדן-פלשתין ישלטו שליטה בטחונית משותפת בגדה וכל מדינה תשלוט שליטה אזרחית על אוכלוסיתה, שתי המדינות יתקבלו לאיחוד האירופי ויקבלו מענקים של עשרות מילירדים מארצות הברית, ממדינות ערב העשירות ומדינות אירופה הנאורות לפיתרון בעית הפליטים מזרחית לירדן, לפיתרון בעיות העוני בעזה ובגדה, ולפרויקטים משותפים ישראלים/פלשתינאים/ירדנים.

ונחזור לסארטר, שוב זרם התודעה העביר אותי למחוזות רחוקים וליעדים מבוצרים. איך הוא מתקשר לכל זה? בראשית שנות התשעים של המאה שעברה, כשגילי נשק לגיל החמישים בא לצה"ל עוד רעיון מבריק לקחת קציני מטה ולשלוח אותם לשמור על בסיסים ואתרים כשומרים פשוטים. אז כבר הייתי רב סרן. שלחו אותי לדרום הרחוק נתנו לי נשק ואמרו לי לשמור על השער, רב סרן ש.ג., צריך להיות גאון בשביל להמציא את זה! לא רק זאת – הייתה באותן שנים אבטלה מאוד גדולה, אני הרווחתי שכר עתק וכמילואימניק הביטוח הלאומי פיצה אותי על שכרי בחודש המילואים. השכר שלי היה פי כמה וכמה מהשכר שניתן היה לשלם ליוצא יחידה קרבית שהיה בא לשמור על השער עם ההכשרה המתאימה, היה מודה לצה"ל על השכר שהיה מקבל, צה"ל היה חוסך את ההפרש, והכי חשוב – אם חס וחלילה היה קורה משהו המחבלים היו מחסלים אותי בגלל חוסר ההכשרה שלי, פורצים לבסיס ועושים שמות. ואיך בכל זאת זה מתקשר לסארטר? לקחתי אתי למילואים את הביוגרפיה של סארטר ובימים הארוכים בין שמירה לשמירה קראתי את כולה. שברתי קרוב לודאי את שיא גינס בהיותי הש.ג. עם הדרגה הכי גבוהה ושקרא בעיתות הפנאי שלו את סארטר ואת הביוגרפיה שלו. ואיזו קלטת הייתה לי לנסיעות הארוכות מהדרום לחיפה וחזרה? הקלטת של חווה אלברשטין עם השירים ה"שמאלנים" המצויינים שלה – חד גדיא ולונדון. כי מה יותר מתאים ללוות את קריאת הביוגרפיה של השמאלן הכי ידוע של המאה העשרים סארטר אם לא הקלטת של חווה אלברשטין? כי אני להבדיל מאי אלו אומנים יונים שלא מופיעים בשטחים הכבושים כביכול, לא נמנע מלשמוע את שירי חווה אלברשטין, לראות את סרטי קן לואץ' ואת הסרטים של בתו של עמוס אילון, ולשמוע מוסיקה של תיאודורקיס. כי אני אוהב את כולם (פרט אולי למל גיבסון ולפעילי BDS). יש לי מקום בלב גם ליונים וגם למתנחלים, גם לחרדים וגם לחילונים, למזרחים ולאשכנזים (יש לי ברירה? אהבת חיי היא אשכנזיה וילדי ונכדי הם תערובת מופלאה של עשרה מוצאים), ליהודים ולערבים המתונים שלא משתפים פעולה עם הטרור. למותר לציין שכדרכי בקודש, התלוננתי על האבסורד, הודעתי למי שהיה צריך שלא אהיה מוכן עוד פעם לשתף פעולה ואפרסם זאת. החזירו אותי ליחידה שחיכתה לי בכיליון עינים כל השנה על מנת שאעשה כמה פרויקטים חשובים ובא לציון גואל.

על יומנה של אנה פרנק, מלאלה יוספזאי וענייני דיומא

אחת הביוגרפיות המרגשות ביותר שקראתי היא ללא ספק יומנה של אנה פרנק. ניתן לעשות הקבלה בין הביוגרפיה של דונה גרציה, שגם היא מאוד אהובה עלי וקראתי עשר ביוגרפיות שלה, על רקע חורבן הקהילות היהודיות באי האיברי ועד האוטוביוגרפיה של אנה פרנק על רקע השואה וחורבן הקהילות היהודיות באירופה. שתיהן נשים דגולות, דונה גרציה האישה העשירה ביותר בעולם שסייעה רבות להברחת יהודי פורטוגל וספרד אל האימפריה העותומנית ורק בעשרות השנים האחרונות הגיעה לתודעת העם היהודי והעולם, אנה פרנק הילדה הקטנה שלא הספיקה לעשות דבר בחייה, אך יומנה - שנים לאחר מותה - הפך לסמל המוחשי ביותר של אובדן החיים של היהודים החפים מכל פשע בשואה. בשתי הביוגרפיות אין תיאורי זוועה על שריפת היהודים והאנוסים, פרעות ביהודים, השמדת היהודים בתאי הגזים. אולי בגלל זה הפכו הביוגרפיות לכה פופולריות כי מעטים הקוראים בישראל, ועוד יותר בעולם, המסוגלים לקרוא על זוועות כה נוראיות. אבל הביוגרפיות עשו יותר מכל ספר הסטוריה או סרט תיעודי שירות גדול להבנת שני האירועים הטראומטיים ביותר בעם היהודי באלף השנים האחרונות – גירוש ספרד והשואה.

ילדה קטנה אחת – אנה פרנק – אחת מיני מיליונים של ילדות, נשים, גברים וזקנים הצליחה לרגש את העולם כולו – מיפן ועד גרמניה, מארצות הברית ועד צרפת. הנאצים ניסו לתאר את היהודים כמפלצות, בדיוק כמו ממשיכי דרכם בהנהגה הפלשתינאית בגדה ובעזה ובקרב האסלמיסטים הפונדמנדליסטים, הם היו עבורם מספרים, מקור לשערות, שיני זהב ורכוש של מילירדים ששדדו מהם. הם עשו להם דמוניזציה, בקריקטורות (שלעומתן הקריקטורות על מוחמד והאסלם הן שירבוט ילדותי), בספרים, בסרטים, בהצגות ובתעמולה ארסית. והעולם בלע את הפיתיון כי חיפשו אשמים למצב הקשה שבו היה שרוי, בדיוק כפי שכיום כשחלקים גדולים מהעולם המערבי, בסקנדינביה, בהולנד של אנה פרנק, בגרמניה, צרפת, בריטניה, אירלנד ואפילו בארצות הברית בולעים את סיפורי הזוועה על ישראל והיהודים "רוצחי ילדים", "מענים חפים מפשע", הורגים בראש חוצות נערים בני 16 או נשים "תמימות" מבלי לציין שהיה זה מתוך הגנה עצמית אחרי שאותם נערים ונשים טבחו ללא רחם ביהודים. הדרך הטובה ביותר להילחם בתעמולת הזוועה של הנאצים, האנטישמים והמוסלמים הקיצונים, היא לתת שם לקורבנות, להראות שהם לא היו מפלצות אלא ילדות קטנות כאנה פרנק, עם מאוויים כמו לכל ילדה ביפן ובגרמניה, בשוודיה ובעזה (בהנחה שהפושעים של החמאס עוד לא הצליחו לעשות שטיפת מוח לכל הילדות להפוך לשהידיות). אנה פרנק היא לא מספר, היא לא שותה את הדם של ילדי הנוצרים בפסח, אין לה קרניים כמו לשטן, הוריה לא עשקו מעולם נוצרים כפי שלא עשו זאת הורי הנערות שנטבחות ללא רחם על ידי בני הבליעל המוסלמים הקיצוניים - אני נזהר לציין בכל פעם שהכוונה שלי אך ורק לקיצונים, כי אחרת ניתן יהיה להאשים אותי בגזענות כנגד האסלאם, הרחוקה ממני כמערב ממזרח. הבעיה היא שאם העולם והמנהיגים המתונים באסלאם לא יתערבו יהפכו הקיצונים לרוב בקרב המוסלמים, כי כיום בפלשתין ובמדינות ערב ואסלאם רבות במקום להוקיע את השהידים מעלים אותם על נס במערכת החינוך בארצות האסלאם, מממנים את משפחותיהם וקוראים רחובות וכיכרות על שמם.

אנליס מארי ("אנה") פרנק - Annelies Marie "Anne" Frank, 12 ביוני 1929 – פברואר או תחילת מרץ 1945 - הייתה נערה יהודייה שנספתה בשואה, והיומן שכתבה התפרסם בכל העולם. ביולי 1942 נכנסה אנה עם הוריה אדית ואוטו פרנק ואחותה מרגוט, שהתגוררו באמסטרדם, למחבוא מאימת הנאצים. ב-4 באוגוסט 1944 נחשף המחבוא, ובני משפחת פרנק הועברו על ידי הנאצים למחנה המעבר המשטרתי ליהודים וֶסְטֶרְבּוֹרְק, וממנו הועברו כעבור חודש למחנה ההשמדה אושוויץ. ב-28 באוקטובר 1944 הועברו אנה ואחותה מרגוט למחנה הריכוז ברגן בלזן, שם נפטרו שתיהן מטיפוס הבהרות. בעת שהייתה במחבוא כתבה אנה יומן אישי, שהתפרסם לאחר מלחמת העולם השנייה וחשף בפני קוראים רבים בעשורים שלאחר מכן ממד אנושי מזווית אישית של קורבנות השואה. היומן שחיברה, שבו תיעדה, בין השאר, את התקופה שבה הסתתרה יחד עם משפחתה מאימת רדיפות הנאצים במחבוא בבית המשרדים של חברת אופקטה באמסטרדם, יצא לאור כספר, וזכה לפופולריות רבה ולתרגומים לעשרות שפות. הסופר היהודי איטלקי פרימו לוי כתב על היומן: "אנה פרנק אחת מרגשת אותנו יותר מאין ספור אחרים, שסבלו כמוה אך פניהם נותרו בחשכה. ייתכן שעדיף כך; אם היינו יכולים להכיל את כל הסבל של כל אותם אנשים לא היינו יכולים לחיות".

בשנת 1963 ייסד אוטו פרנק עם אשתו השנייה את קרן הצדקה של אנה פרנק. הקרן, שמקום מושבה בבזל, מגייסת כסף למטרות שנקבעות על ידי מנהליה. עם מותו הוריש אוטו פרנק את היומן לקרן בתנאי ש-80,000 הפרנק הראשונים של כל שנה יועברו ליורשיו. שאר הכספים מחולקים למטרות צדקה, שביניהן חסידי אומות העולם ופרויקטים חינוכיים המכוונים כנגד גזענות בין היתר בגרמניה, בהודו, בשווייץ, בבריטניה ובארצות הברית. עם פתיחת בית אנה פרנק הגדיר אוטו פרנק את חזונו לגבי מורשתה של אנה פרנק והמסר רחב ההיקף שהוא רואה בכתביה: "שיתוף פעולה בינלאומי, הבנה כללית, סובלנות, חינוך מודרני, פתרון בעיות בני-נוער, אמנות בת זמננו, לחימה בגזענות והנחלת אורינות". (זה כה עצוב שכל אלה מהווים אנאתמה/תועבה אצל המוסלמים הפונדמנטליסטים ומדגיש את ההבדל בינם לבינינו). דירת המגורים של משפחת פרנק נותרה כדירה פרטית עד לתחילת המאה ה-21. תחקיר של הטלוויזיה ההולנדית גילה כי המבנה נמצא במצב פיזי קשה. חברת נדל"ן גרמנית קנתה את הנכס ובעזרת תצלומים מתקופת מלחמת העולם השנייה וכתבי אנה פרנק, שוחזר המבנה למראה "המקורי" שלו כאשר התגוררה בו משפחת פרנק. המבנה נפתח מחדש ב-2005 על מנת לתת לסופרים שאינם יכולים לכתוב באופן חופשי במולדתם את האפשרות להתגורר ולכתוב במשך שנה.

ביוני 1999 פרסם המגזין טיים מהדורה מיוחדת "המאה של טיים: האנשים החשובים ביותר של המאה" ואנה פרנק נבחרה כאחת הגיבורים החשובים ביותר. הסופר והעיתונאי רוג'ר רוזנבלט כתב: "הרגש שניצת בקורא מוכיח שבכל אחד יש אנה פרנק, שהיא התרוממה מעל השואה, יהדות, נשיות ואפילו טוב-לב והפכה לטוטם של העולם המודרני, האדם המוסרי המתעמת עם מנגנון ההרס, אדם המתעקש על הזכות לחיות, לשאול שאלות, ולקוות לעתיד לבני האדם". רוזנבלט ממשיך וכותב כי אומץ ליבה והמעשיות של אופיה ברורים ונערצים אך יכולתה לנתח את עצמה ואיכות כתיבתה הם המרכיבים העיקריים של המשיכה של הקוראים הרבים. והוא ממשיך וכותב: "הסיבה לאלמותיות של אנה פרנק היא בבסיסה – ספרותית, היא הייתה כותבת טובה באופן מיוחד, ללא קשר לגילה הצעיר, איכות עבודתה נובעת באופן ישיר מכנות חסרת רחמים".

מדוע אני חושב על אנה פרנק בנשימה אחת עם בלזק, צ'פלין, גנדי, דה גול, זולא, טולסטוי, שאנל או מילר? כי בדיוק כמוהם היא שינתה את העולם, עשתה אותו טוב יותר, הומאני יותר. כאמור לא היא – היא מתה אלמונית, עוד מספר מבין שישה מיליון מספרים, אבל היומן שהיא הותירה אחריה, והחוב העצום שאנו חבים לאביה שפירסם את היומן ולכל המוציאים לאור האמיצים שהעזו לפרסם את היומן למרות שרוב המפרסמים לא ראו בו כל חשיבות ולא חשבו שהוא יימכר במיליוני עותקים, יהפוך לסרטים והצגות בכל העולם. אנה פרנק השפיעה על העולם כמו טולסטוי וכמו זולא, אולי אפילו יותר, בגלל אמצעי התקשורת ההמונית שלא היו קיימים בתקופתם. לכן, אנו לא מתפלאים שהשבועון טיים בחר באנה פרנק כאחת מתוך 100 האנשים שהשפעיו הכי הרבה על המאה העשרים, יחד עם אמא תרזה, הנסיכה הבריטית דיאנה, ו... מרלין מונרו.

אנה פרנק מופיעה יחד עם נשים שתרמו תרומה משמעותית ביותר לאנושות כפלורנס נייטינגל, אלאנור רוזבלט וז'אן דארק. יחד עם שחקניות מפורסמות כאודרי הפבורן, מדונה ומרלין מונרו. יחד עם מלכות ונסיכות כדיאנה, קלאופטרה ואליזבט השניה. יחד אם סופרות דגולות כג'יין אוסטן, ג'.ק. רולינג, והאריאט ביצ'ר סטו. יחד עם פוליטיקאיות שהטילו את רישומן על העולם כבנזיר בהוטו, אינדירה גנדי ומרגרט ת'אצ'ר. יחד עם קתרינה הגדולה, אופרה ווינפרי, אליזבט ה- I, בילי הולידיי, רוזה פארקס, אמילי דיקנסון, המלכה ויקטוריה, קוקו שאנל, הלנה רובינשטיין ומרי קרי. ויחד עם עוד ילדה קטנה שאף זכתה בפרס נובל – מלאלה יוספזאי.

מלאלה יוספזאי נולדה ב-12 ביולי 1997. היא תלמידת בית ספר מהעיר מינגורה ממחוז סוואט, ח'ייבר פח'טונח'ווה, פקיסטן. היא ידועה בזכות פעילותה למען זכויות נשים בעמק סוואט, שם אסרו לעתים אנשי ארגון הטאליבן על נשים ללמוד בבתי ספר. ב-2013 הוענק ליוספזאי פרס סחרוב לחופש המחשבה, וב- 2014 הוכרזה ככלת פרס נובל לשלום, הצעירה ביותר שזכתה בפרס נובל. יוספזאי עוצבה במידה רבה על ידי אביה אליו היא קרובה מאוד, זיודין יוספזאי, משורר, בעל בית ספר ופעיל חינוכי בעצמו, המפעיל רשת של בתי ספר. בתחילת 2009, בהיותה בת 11, התפרסמה יוספזאי בזכות בלוג שכתבה עבור רשת השידור BBC בו היא מתארת את חייה תחת שלטון הטאליבן, נסיונותיהם להשתלט על העמק ודעותיה אודות חינוך לנערות. בקיץ שלאחר מכן ערך הניו יורק טיימס סרטון תיעודי על חייה עת השתלט הטאליבן על האזור, השתלטות שהגיעה לשיאה בקרב השני של סוואט. יוספזאי החלה להיות מוכרת ונתנה ראיונות בטלוויזיה וכתבי עת.

ב--9 באוקטובר 2012 , בהיותה בת 15 בדיוק באותו הגיל שבו נרצחה אנה פרנק, נורתה יוספזאי על ידי איש טאליבן חמוש עת חזרה לביתה באוטובוס מבית הספר כדור אחד פגע בראשה, בצווארה ובכתפה. במהלך הימים הראשונים לאחר הפגיעה היא הייתה מחוסרת הכרה ובמצב קשה. ב-15 באוקטובר הוטסה לבריטניה להמשך הטיפול. היא החלימה במהירות ושבה לפעילות. קבוצה של 50 אנשי דת מוסלמים פרסמה פתווה נגד המתנקשים בחייה של יוספזאי, מה שמוכיח את מה שברור כי יש גם אנשי דת טובים. ב-2013 זכתה באזרחות כבוד של קנדה. ראש ממשלת בריטניה לשעבר, גורדון בראון, פתח עצומה באו"ם על שמה של יוספזאי, תחת הסלוגן "אני מלאלה", הקוראת לכך שכל ילדי העולם ילמדו בבתי ספר עד שנת 2015. בראון אמר כי ימסור את העצומה בנובמבר לנשיא פקיסטן דאז, אסיף עלי זרדרי. ב-2014 זכתה בפרס נובל לשלום בשיתוף עם קאילש סאטיארת'י. יוספזאי היא האדם הצעיר ביותר שזכה בפרס מעולם. קבלתה של יוספזאי בפקיסטן לא הייתה כה נלהבת. חומה יוסוף, בעל טור בעיתון הפקיסטני "Dawn", מנה שלוש טענות עיקריות מצד מבקריה בפקיסטן: פרסומה מדגיש את ההיבט השלילי ביותר בפקיסטן, אלימות הקיצונים. הקמפיין החינוכי שלה מושפע מעקרונות מערביים. ואחרון, הערצת המערב אליה היא צבועה שכן היא מתעלמת ממצב קורבנות אחרים לאלימות שגם הם חפים מפשע, כמו נפגעי הפצצות כלי הטיס הבלתי מאוישים האמריקאים. העיתונאי אסד באיג תיאר אותה כמי שמצדיקה את תאוריית "משא האדם הלבן" של הקולוניאליזם והאימפריאליזם המערבי. גורמים קיצוניים יותר בתקשורת הפקיסטנית אף תארו את יוספזאי כ"סוכנת של ה-CIA".

החוט המקשר בין מאלאלה יוספזאי לאנה פרנק הוא הרצון של כוחות השחור לנסות ולרצוח את בני האור. כוחות השחור במחצית הראשונה של המאה העשרים היו בעיקר הנאצים ובמחצית הראשונה של המאה העשרים ואחת הם בעיקר המוסלמים הפונדמנליסטים, הנהגת העם הפלשתינאי – החמאס ואבו מאזן וחבורתו, דאע"ש, אל-קאעידה וכל התנועות, המנהיגים והמדינות הגורמים למלחמות אזרחים בפקיסטן, אפגניסטן, אלג'יריה, לוב, תימן, עירק, סוריה, לבנון, איראן, החיזבאלה, האחים המוסלמים, במזרח התיכון, באסיה, באפריקה, שרוצים להפוך את האישה לחסרת השכלה, עבד נרצע לגברים, עטופה מכף רגל ועד ראש עם פתח לעיניים בלבד, שסוקלים אותה אם נאנסה כי היא כבר לא טהורה, שרוצחים אותה אם היא רוצה להינשא לבחיר ליבה. הנאצים רצחו את אנה פרנק אך ורק על היותה יהודיה, כוחות השחור של האסלאם הפונדמנטליסטי כמעט והצליחו לרצוח את מלאלה יוספזאי על כי רצתה ללמוד. אך תנועות אלה לא פועלות בחלל, בל נשכח שאת אנה פנרק לא הסגיר נאצי כי אם הולנדי, היו מיליונים של משתפי פעולה עם הנאצים שהסגירו יהודים, נלחמו כנגד הפרטיזנים והתנדבו לצבא הגרמני בצרפת, באיטליה, בפולין, בהולנד, בנורווגיה, ברוסיה, בארצות הבלטיות, ברומניה (הם גם רצחו בדם קר את האח והאחות של החותן שלי דוד פופליקר, יוסף שעל שמו נקרא בני הבכור, ולורה שעל שמה נקראת גיסתי). ישנם גם מיליונים המסייעם למוסלמים הקנאים – כל המורים המלמדים את מערכות הלימוד הנאציות, כל העיתונאים, אנשי הרדיו והטלוויזיה המוציאים דיבה על היהודים והישראלים ומקדשים את השהידים, כל אנשי הממשל והאזרחים מהשורה שמעלים על נס את מעשיהם של השהידים, כל אלה שלא מוכנים לקרוא לטרור בשמו, תומכים במישרין ובעקיפין, בכסף או במחבוא לטרוריסטים, לחמאס, לחיזבאלה, לחלק מארגוני הסיוע לפליטים המעבירים את התרומות לטרור ולמשפחות הטרור. כי טרור אסלאמי ומכונת השמד הנאצית לא יכולים לפעול בחלל ריק.

הענקת פרס נובל לשלום ליוספזאי נתפשת בעיני מוסלמים רבים כמזימה של המערב להוציא דיבה על האיסלאם, להביך את פקיסטן, שכן הקמפיין החינוכי של יוספזאי מונע מעקרונות מערביים, זו תמיכה בקולוניאליזם ובאימפריאליזם המערביים, יוספזאי היא הרי סוכנת ה- CIA. טוב שהם גם לא מכנים אותה פרו-ציונית או אפילו יהודיה, הקללה האיומה מכולן. מכחישי השואה מצידם עשו ככל יכולתם להכחיש את קיומה של אנה פרנק, טענו שהיומן שלה מזויף, שאביה פיברק אותו, שהיא בכלל לא הייתה קיימת. הם גם טוענים שלא הייתה שואה, בדיוק כמו ממשיך דרכם אבו מאזן שהוא כיום "נשיא מדינת פלשתין". שתי ילדות קטנות באותו הגיל – אנה פנרק ומלאלה יוספזאי, שתי גיבורות, אם כי מלאלה סיכנה את חייה באומץ רב אל פני העולם כולו ושרדה ואילו אנה

פרנק חיה במחבוא ומתה אלמונית ורק הפכה למפורסמת לאחר מותה. בספרי האוטוביוגרפי אני מתייחס בהרחבה לאיום על ועדות פרס נובל אשר זיכו עד היום בפרסי נובל רק 12 מוסלמים, בדיוק כמספר הזוכים הישראלים בפרס נובל ואפילו מספר הזוכים הספרדים/מזרחים בפרס נובל. זאת ועוד, למעלה מ- 22% מכל זוכי פרס נובל בכל הזמנים הם יהודים, וזאת בוודאי מזימה ציונית יהודית להביך את האיסלאם. זאת ועוד, רוב זוכי פרס נובל המוסלמים הם לוחמים כנגד הפונדמנטליזם האסלאמי כמו יוספזאי. אחרת איך ניתן להסביר ש"פושעי אוסלו" אלה נתנו פרס נובל לשלום לילדה קטנה – זה רק בגלל שהיא מביכה את פקיסטן ואת האסלאם. טוב שהם לא טוענים שמי שירה ביוספזאי היו סוכני המוסד, כמו שהם טוענים ש- 9.11 הייתה מזימה ציונית שנועדה להכפיש את האיסלאם, שהיהודים הם הנאצים ולא הם, כמו שהניאו נאצים טוענים שאנה פרנק הומצאה על ידי היהודים בשביל להביך את הנאצים.

לכל הניצים בישראל הטוענים שהשוודים והנורווגים הם אנטישמים, ברצוני לענות שאין דבר כל כך רחוק מהמציאות. שרת החוץ השוודית אמנם לא חובבת ציון, אבל הסקנדינבים אוהבים את ישראל ואת היהודים גם אם הם ביקורתיים למדיניות הכיבוש של ישראל. הוכחה ניצחת לכך הייתה בשואה כאשר דנמרק הבריחה את כל היהודים שלה לשוודיה על מנת שלא ייהרגו על ידי הנאצים, במשך רוב שנות קיומה של ישראל נחשבה היא למדינה לדוגמא, היו אלפי מתנדבים סקנדינבים שבאו לסייע לישראל, וועדות פרס נובל נתנו לעם היהודי המהווה רק 0.2% מאוכלוסית העולם 22% מפרסי הנובל, בה בשעה שנתנו למוסלמים המהווים 23% מאוכלוסית העולם רק 12 פרסי נובל, וגם זה ברובם ללוחמים נגד האיסלאם הקיצוני. כתבתי לכל מי שאני מכיר שעשויים לו מהלכים בועדות הפרס, שיישמרו טוב טוב מפני התקפות טרור במיוחד בעת חלוקת הפרסים בחודש דצמבר, כי אין לי ספק שארגוני הטרור ינסו להתנקש ב"עוכרי האסלאם" השוודים והנורווגים, שכן פשעם הוא פי כמה כבד יותר חמור מאשר פשעם של הקריקטוריסטים המסכנים בשארלי הבדו שרק ציירו קריקטורות על האיסלאם ולא הביכו את האיסלאם בצורה כל כך קשה כפי שעושים זאת ועדות פרס נובל, המלכים של נורווגיה ושוודיה והמארגנים של הפרס, שדינם כדין הפושעים של שארלי הבדו ועוכרי האיסלאם.

רשמים מקריאת מחזות וצפייה בהצגות ועניינים דיומא

מתוך מאות העמודים העוסקים בהצגות בספר האוטוביוגרפי שלי בחרתי להביא פה כמה רשמים מקריאת מחזות וצפייה בהצגות, שהטילו עלי רושם בל יימחה. הרשמים הם סובייקטיביים כי מחזה עוד יותר מרומן צריך בראש וראשונה להשפיע על הרגשות שלך. מחזה שכלתני המשפיע על ההיגיון שלך בלבד מחטיא את המטרה העיקרית של הדרמה – הקתרזיס, ההזדככות שעבורה הוא נכתב. אם נתאר את צורות הכתיבה כסולם הנע מהשכל אל הרגש, נציב במקום הכי שכלתני את ספרי העיון – פילוסופיה, הסטוריה, גיאוגרפיה, מדעים, אחר כך יבואו הביוגרפיות, הרומנים, ובסקלה של צורות הכתיבה המניעות את הרגשות – הדרמה, ספרי הדת, השירה. גם בין המחזות יש מחזות הגורמים לך לקתרזיס יותר חזק ופחות חזק. המחזות האבסורדים הם הכי רגשנים והמחזות ההסטוריים הכי שכלתנים. אבל גם כאן ישנם יוצאים מהכלל – יוליוס קיסר של שיקספיר מעורר בי רגשות מאוד עזים וגם מחזהו של אדמונד רוסטן L'AIGLON, על בנו של נפוליאון. המחזה של רוסטאן הוא המחזה הראשון שראיתי בחיי כשהייתי ילד מאוד קטן אך אני זוכר אותו כחוויה מכוננת ואולי בגללו אני אוהב כל כך הרבה מחזות. האדם הוא תבנית נוף מולדתו, מכיוון שמצרים היא לא מולדתי למרות שנולדתי בה ואין בה נוף פרט למדבר ולפירמידות, הנוף שראיתי הם הספרים בספריה של אבי ושל אחי, הנוף הם ההצגות ובמיוחד הסרטים שראיתי מגיל אפס – לפחות שלושה סרטים בשבוע, כי בזמני לא שמעו על שמרטפים ונהגו לקחת את הילדים לכל מקום אליו הלכו, וגם להצגות ולסרטים.

לאחרונה השתלחו בישראל כנגד אנטיגונה של סופוקלס כמחזה חובה שנבחנים עליו לבגרות ונגד צ'כוב שהוא כבר לא רלבנטי. להבדיל מהאופרה שאני מאמין שלא צריך לקבל סיבסוד ממשלתי כי בגלל המחירים הגבוהים ביותר שלו הוא פונה אך ורק לאלפיון העליון, התיאטרונים חייבים לקבל סבסוד ממשלתי ומחיר כרטיס כניסה צריך להיות כעשרה דולר, נגיש לכל כיס. צריך לחנך גם את הנוער וגם את המבוגרים. צריך שלכל אזרח יהיה מטען אינטלקטואלי קוסמופוליטי מינימלי של יצירות מופת פרי עיטם של לפחות עשרים מחזאים דגולים כפי שאני מציין להלן, עשרים סופרים דגולים כפי שאני מפרט בהרחבה בספרי, עשרים משוררים, עשרים מלחינים קלאסיים, עשרים ציירי מופת, ידיעה נרחבת בפילוסופיה, הסטוריה, גיאוגרפיה, התנ"ך וספרי דתות... הילדים והנוער צריכים לצפות בזמן לימודיהם לפחות במאה סרטי מופת, ללכת לפחות למאה הצגות, לשמוע קונצרטים ויצירות פולקלור. בכלל, לכל בוגר תיכון ובוודאי גם בוגר אוניברסיטה צריך להיות מטען הומניסטי מגוון ביותר, פרט כמובן למטען הספציפי לעמו, למטען המדעי והמקצועי. בזמני כל בוגר תיכון צרפתי למד לימודים הומניסטים וריאליסטים, לרבות לימוד חמש שפות, עד סוף כיתה י"א ורק בשנה האחרונה התפצל למגמות. לא צריך לחוס על הילדים ובני הנוער שילמדו יותר מדי, יש להם ראש פתוח ללמוד את כל אלה וגם לפחות חמש שפות ברמה של שפת אם. עליהם ללמוד לפחות עד חמש כל יום מגיל הגן עד סיום האוניברסיטה, וזה גם יגביר את פריון העבודה כי ההורים לילדים קטנים יהיו פטורים מדאגה לשמירה על ילדיהם שיהיו במסגרות חינוכיות עד השעה חמש. למותר לציין שכל הלימודים האלה יהיו חינם אין כסף, לרבות הביקורים בתיאטרון, בסרטי מופת, במוזיאונים ובקונצרטים. ומאיפה יבוא הכסף? אני מציג משנה הוליסטית/כוללת כלכלית, חברתית ותרבותית. את הכסף יקחו מהטייקונים, ממיסי חברות, ממיסי ירושה, מהגבלת שכר העתק למנהלים הגוזרים קופונים של מיליונים - אל דאגה הם לא יברחו לשום מקום, כי אף בנק בעולם לא יקח את מנכ"ל הבנק הגדול, שרק בישראל הוא יכול להנות מבוננזה כזאת. אף טייקון לא יברח לארצות נכר כי שם הוא לא יוכל לשחד כמו פה פקידי ממשל במשכורות עתק – ואם יברח לחו"ל נגיד ברוך שפטרנו, כי ניתן יהיה להפנות את המילירדים שהוא לקח/סיפר מאיתנו לחינוך, בריאות, רווחה וביטחון.

לא יקרה שום אסון אם הנוער והילדים ואפילו הצעירים יפנו את כל הזמן שהם מקדישים להתעסקות המטמטמת בפייסבוק לעיסוקים אינטלקטואליים - איך ניתן להפוך עוד מעט לאיש הכי עשיר בעולם בגלל "המצאה" כל כך מטמטמת זה לא אות כבוד ליזם אלא תעודת עניות למילירד החברים. אני אמנם גם רשום בפייסבוק אבל עם רישום מינימלי של CV והפניה לאתר שלי שהוא קצת יותר רציני. הם יקראו מחזות במקום הזמן שהם מקדישים לבשיטוט באינטרנט, למשחקי המחשב (מעולם לא שיחקתי בשום משחק מחשב...), להתכתבות עם אלף חברים בפייסבוק והם לא יעכבו אחרי מעשיהם של אלף סלבריטאים או ישמעו את הגיגיהם הנבובים בטוויטר עם 140 סימנים (כאמור, כל יצירה שהיא פחות מאלף עמודים לא ראויה לדפוס, אני צוחק...). אבל יהיו להם אלף חברים אחרים – ג'ו קלר, ג'ון פרוקטור, ווילי לומן, אנטיגונה, אדיפוס, המלט, מקבת, ברוטוס, יוליסס, ברנז'ה, קלרה זכנסיאן, מקי סכינאי, אמא קוראז', בלאנש של חשמלית ושמה תשוקה ושל יצחק גורן, בדלתיים סגורות, בחיפוש אחר הזמן

האבוד, ז'רמינל, נאנה, אריסטיד סאקאר, אנה קרנינה, גץ פון ברלישינגן, דון קיחוטה, ירמה, גטו של סובול, סיפור על אהבה וחושך, חצוצרה בואדי, מר מאני, שירה, חיי אליקום, כבשת הרש, מלחמת בני אור, ביוגרפיות של אישים דגולים, שירה של ביאליק, וורדסוורת, הוגו, פרבר, צבי אביאל, בודלר, פושקין, היינה... יגידו לי שרי התרבות למיניהם מה עדיף לתת לנוער – זמן פנוי להגיד וואו על כל תמונה שמעלים באינטרנט, איזה ילד חמוד, איזו שאפה, חתיך הורס, או להקדיש את הזמן לרכוש חברים של אמת שלא יוכלו לעשות לך שיימינג, שיהיו שם כשתזדקק להם, לא כמו אלה של האינטרנט שהם כקצף על פני המים, עורבא פרח, נאדה, לא מוסיפים דבר לאישיות, לאינטלקט.

על קצה המזלג אם כן – הבאתי להלן מתוך מאות העמודים שבספר האוטוביוגרפי שלי ומתוך אלפי היצירות שקראתי והם החברים האמיתיים שלי, ניתוחים ורשמים של כמה מחזות והצגות – כולם היו בני, אויב העם, קרנפים, גטו, מותו של סוכן, יוליוס קיסר, L'AIGLON, אנטיגונה, שהיא כיום עוד יותר רלוונטית מאשר לפני אלפיים וחמש מאות שנה למרות מה שכמה "לא מודעים" - לא לא אגיד נבערים, אני לא אפול לתוך הפח של היונים הקוראים לאלה שלא חושבים כמוהם פרימיטיבים וניאנדרלים, בהמות ומנשקי קמעות. ואני מתכוון באמת ללא מודעים, כי אין נבערים, כל הנוער, כל הצעירים, כל המבוגרים, אפילו כל הזקנים יכולים עוד להיחשף, ללמוד, להרחיב אופקים, לטעום מעץ הדעת. ראיתי מה הייתי מסוגל לעשות עם אלפי סטודנטים שאינם מהאליטות, איך הם נפתחו לרזי מיטב המחזות והסרטים, מיטב הפילוסופים והסופרים, ועוד בחרו בי למרצה המצטיין של כל האוניברסיטה, כתבו לי מכתבי תודה, למרות שעבדו קשה, למרות שרבים מהם באו לאוניברסיטה או למכללה רק על מנת לקבל תעודה עם הכי פחות מאמץ וגיחכו כשאמרתי להם שהמטרה שלי היא בראש וראשונה לחנך אותם, לשנות להם תפישות עולם, להקנות להם ידע, ורק בסוף לאפשר להם לקבל תואר. כי זה מה שחשוב לדעת, כל אחד יכול להיות אינטלקטואל, כל אחד יכול להיות רחב אופקים, כל אחד יכול להיות הומניסט, לפעול בצורה אתית ולא צינית, להיות קוסמופוליט, לטעום מעץ הדעת במקום מהלוטוס, מתוכניות הריאליטי – נולד לשיר, נולד לרקוד, נולד לבשל, נולד להשתדך, נולד לשרוד, נולד תחת עינו הפתוחה של האח הגדול, והריאליטי האולטימטיבי – נולד למות, חידוש מלחמות הגלדיאטורים. ובמקום לחיות במציאות מדומה במשחקי המחשב, בהימורים, בסמים, בריאליטי, שמטרתם כי לא נהיה מודעים לעושק העם על ידי האלפיון העליון, הפוליטיקאים המושחתים והטייקונים, לא נמרוד במציאות העגומה של הרצח ברחובות, הפשע המאורגן, הטרור, התספורות, יוקר המחיה, העוני המשווע, השחיתות, ההטרדות המיניות, הפערים הענקיים, הקיטוב בעם, אנו נשאב עידוד מהידע, מהרחבת האופקים, נסמוך על החברים האמיתיים, נכונן צדק חברתי וכלכלי, בהגשמה עצמית, בווחה כלכלית, באחווה, כי כולנו נולדנו לחיות.

על מקריות, גורל ועניינו דיומא

אני מזדהה לחלוטין עם דבריו של האלטר אגו שלי JAQUES ששמו כשמי, האומר במחזהו של שיקספיר כטוב בעיניכם כי כל העולם במה, כל איש וכל אישה רק שחקנים הם, כולם כניסות ויציאות להם, וכל אדם על פי תורו מופיע בתקפקידים שונים... מכיוון שאני רואה לנגד עיני שצדיק ורע לו, הכי צדיקים מקבלים את המכות החזקות ביותר, בדוחק, בכאבים ובתסכול, והכי מנובלים חיים בעושר, אושר ובריאות, אני מגיע למסקנה ששיקספיר צדק ואם יש אלוהים הרי הוא במאי ששולח את המריונטות שלו בני האנוש, הגלדיאטורים, להילחם בזירה, ובתום המאבק לקיום הוא מכנס את השחקנים להשתחוות אחרונה, משבח את אלה ששיחקו הכי טוב, בדרך כלל הרשעים, כי תפקיד הצדיק הוא תמיד כפוי טובה, ואומר "מלדייץ טאבאריש, סחתין יא אחי, אתה בחור כארז" להיטלר, סטלין, אמא תרזה, פסטר, קאנט, ג'ינג'יס חאן, אייכמן, בקרוב גם לברני מיידוף, שחקן מצטיין יחיד בדורו, לטרוריסטים, לקורבנות, ללוחמים במאבקים לשחרור כביכול בסוריה, במצרים, בעזה, מי הצד הטוב ומי הצד הרע רק הבמאי יודע, כי הסונים טובחים בעלאווים, והעלאווים חייבים לחסל את הסונים אחרת הם יחוסלו, הכורדים נאבקים בדאע"ש, התורכים מכשילים את הכורדים, הנוצרים טובחים במוסלמים בלבנון והחיזבאלה טובח בהם, ארצות הברית תומכת באחים המוסלמים שניצחו בבחירות במצרים, בחמאס שניצחו בבחירות בעזה, כי דמוקרטיה חשובה יותר מאינטרסים, למרות שהם יודעים שכל אלה הם פאנאטים פונדמנטליסטים וטרוריסטים, אחים לאל-קאעידה שטבחו שלושת אלפים אמריקאים, ומרגע שנבחרו הם יבטלו את הדמוקרטיה כפי שעשה היטלר. וכשכבר הם התערבו בעירק ואפגניסטן הם רק גרמו להרעת המצב ולמאות אלפי הרוגים. ואני לצד ארה"ב כי הם הטובים.

זו טרגדיה מפרי עיטו של שיקספיר או קורניי שאלוהים איפשר להם לכתוב ולביים בריאליטי את קורות המאה העשרים. לא צריך לחפש צדק, בוודאי שלא צריך לחפש היגיון, כששוחרי השלום בכל מחיר מסייעים בתעמולה שלהם לחמאס ולשונאי ישראל, ולא מעניין אותם כי צה"ל משיב מלחמה שערה ולא מוכן שיטבחו בנו בלי תגובה, ליבם נחמץ אם נער פלשתיני נהרג בעזה ודואגים כי כל העולם יהיה כמרקחה, בה בשעה שכשמפחות שלמות שלנו נטבחות העולם ושוחרי השלום שותקים כדגים. האם אנחנו מתרגזים על השחקנים כשרואים הצגות כאלה בתיאטרון? ומדוע שנכעס כשאנו רואים זאת במציאות? הרי כל העולם במה, אחרת לא ניתן להבין את אשר קורה לנו. ובכל זאת אני יוצא להילחם על צדק חברתי, כלכלי, שלטוני ובטחוני, למרות שאני יודע כי זה חסר תועלת, חסר תוחלת, שאנו רק שחקנים, וכולם מקבלים אותו STANDING OVATION כשעולים השמיימה, הרשעים והצדיקים, הרוצחים והנרצחים, היהודים והערבים, החרדים (כן חברים, חבל על כל הלימודים והתפילות שלכם אין אלוהים ואין צדק) והחילונים. האמת היא שלא זכרתי שמי שאומר את המשפטים הנפלאים האלה שמו ז'אק בדיוק כמוני, אם הייתי יודע אולי הייתי חוסך מעצמי כמה אכזבות, כמה מאבקים מיותרים, מלחמות סרק, איבוד כספים, זמן ובריאות. ז'אק מספר על שבעת גילי האדם, ולכן בעקבותיו בחרתי לספר על שבעה צירופי מקרים שקרו לי בשבעים שנותי, על מקריות, מזל או חוסר מזל, יד הגורל, ההשגחה, אצבע אלוהים... שבעה צירופי מקרים לא הגיוניים בעליל, לא צפויים בעליל, שבאו כהפתעה גמורה לאדם רציונלי כמוני. אין טעם שאחזור בעברית על כל מה שהיטבתי לכתוב באנגלית, כי כל קוראי שולטים באנגלית, ואם הם לא שולטים באנגלית – כדאי להם לשלוט כי אין תקומה בימים טרופים אלה למי שאינו שולט באנגלית. חוץ מזה, שאני לא שולט באנגלית, והמלעיזים בוודאי ימצאו הרבה שגיאות כתיב וסגנון וייתפשו עליהם במקום לבקר את תוכן כתבי. הם עשו זאת כבר בספרי באנגלית כמוצאי שלל רב.

האמת היא שייתכן שכל מה שאני מציין כאן כאירועים מקריים ולא צפויים הם בהחלט צפויים. הנכד שלי אופיר שהוא חכם מאין כמותו, רגיש ועם תפישה חדה כתער, אמר לי כשסיפרתי לו היום על אחד המקרים שהביא אותי לא לנסוע לבלגיה לעבוד ומייד אחר כך להכיר את רותי אשתי, להתאהב בה ולהתחתן, וכך אמרתי לאופיר אם לא הייתי מכיר את סבתא, לא היה נולד אבא שלך ואתה לא היית נולד, ולכן עליך לשמוח על יד הגורל שגרמה לי לפגוש את סבתא. ומה עונה לי אופיר? סבא, אם היית נוסע לבלגיה, היית מתחתן עם בלגית והיית אומר לנכד הבלגי שלך שיד הגורל רצתה שתעזוב את ישראל ותבוא לבלגיה, תכיר את אשתך, וכך יוולד הנכד הבלגי שלך. האמת היא שייתכן וכל זה מיותר, אבל גם אם כן, אלה פרקים בחיי ואם אני כותב אוטוביוגרפיה וזכרונות כאן המקום לכתוב עליהם ולא משנה מדוע הם קרו. כי כל העולם ממילא במה ואנחנו ממילא שחקנים אז אני כותב עוד

מחזה, המשך למחזה הראשון שכתבתי לפני כעשרים שנה, אלא שהפעם זה מחזה על כל החיים שלי ולא על פרק טראומטי במיוחד מחיי, ואם המחזה הזה הוא כטוב בעיניכם, אנא קומו ומיחאו כפיים, ואם לא – לא תקבלו את כספכם חזרה כי ממילא לא שילמתם דבר על קריאת המחזה. אך, גם אתה קורא יקר אינך אלא שחקן במחזה, אולי אינך יודע זאת, אך זה יתחוור לך בבוא יומך, אולי כשהגולגולת שלך תצוף בנהר והילל הזקן יגיד על דאטפת אטפוך וסוף מטיפייף יטופון. או כאשר המלט יחזיק בגולגולת שלך ויזהה בה את יוריק ליצן החצר ויאמר: "אויה, יוריק מסכן! הכרתי אותו, הורציו. לץ עם הומור אינסופי, עם המצאות כבירות. הוא הרכיב אותי על הגב אלף פעמים. ועכשיו כמה שזה נראה מחריד בדמיוני. עולה לי בגרון בחילה מזה. פה היו תלויות השפתיים האלה שנישקתי אני לא יודע כמה פעמים. איפה עכשיו הבדיחות שלך? הדילוגים שלך, הפזמונים, ההברקות שהרימו את השולחן בשאגה? אף אחת לא נשארה כדי ללגלג על הגיחוך שלך עכשיו... לעוס עד הלסת!" או שמא אתה לא יוריק כי אם ריגולטו ליצן החצר של הדוכס ממנטואה וכאשר אתה אוחז בשק שבו היה אמור להיות הדוכס מעבידך שחילל את תומתה של בתך ג'ילדה אחרי ששילמת ממיטב כספך לרוצח השכיר ספארפוצ'ילה ולפתע בוקע מהשק קולה של ג'ילדה ועולמך חרב עליך כי אתה נוכח לדעת שבעולם האכזרי שלנו כשהמלכים משתעשעים כשם המחזה המקורי של הוגו, כשהטייקונים עושים מאיתנו צחוק, ולוקחים את הכספים שלנו בשביל לממן את שיגיונותיהם, משתפים אותך בכישלונות ושומרים לעצמם את ההצלחות בוול סטריט, במתווה הגז, בכל המשטרים הניאו ליברלים, בעולם משוגע זה שהוא רק יכול להיות מחזה של שיקספיר או של ויקטור הוגו או ורדי, אתה הליצן ריגולטו משלם בשביל שירצחו את הבת שלך במקום את הדוכס, ועוד הבת שלך שנאנסה מתנדבת למות במקום הדוכס שאנס אותה. כולם, חוץ ממני כמובן, חולים בתסמונת שטוקהולם ומצדדים בטייקונים העושקים אותנו, מצביעים עבור הפוליטיקאים המושחתים המרמים אותנו, מצדיקים את הערבים הטובחים בנו ללא רחם.

כי בעולם משוגע זה כדברי טנגו קמבלצ'ה/בלגן הנפלא של אנריקה דיספולו הארגנטינאי, המופיע בתזה שלי לדוקטורט ובספרי, עם התרגום המעולה של שלמה יידוב, בהצגה של החיים אין טעם לחפש אחר הצדק הוא קבור אתנו כאן בתוך הבוץ. במחזה האבסורד שאנו חווים דין אחד יש לכולם, לגבור ולבוגד, גם לבור, למדען ולשודד. כולם שווים אין טוב יותר, יהיה זה פרופסור חמור או שוטר. כי במלחמת הקיום מנצח היצר הרע.

שלמה יידוב

מילים ולחן: אנריקה דיספולו

תרגום: שלמה יידוב

בעולם היה תמיד רק בלגן אחד גדול
כן כך היה אתמול
וכך זה גם היום
מאז ומעולם היו רוצחים וגנבים
שמחים ועצובים
תמימים ומתחסדים
אבל מבט חטוף על התקופה שלנו
לא משאיר ספק כמה הדרדרנו
אין טעם לחפש אחרי הצדק
הוא קבור אתנו כאן בתוך הבוץ.

דין אחד יש לכולם, לגבור ולבוגד
גם לבור ועם הארץ, למדען ולשודד
כולם שווים אין טוב יותר
יהיה זה פרופסור חמור או שוטר
והיום-יום, כמו מלחמה
בה מנצח היצר הרע
אם אחד גונב בסתר ושני רק מתחזה
אם זה כומר אינסטלטור מתווך או גנרל
זה בכלל לא משנה.

בעולם היה תמיד רק בלגן...

כאן בתוך הבלגן של המאה העשרים
פראייר מי שלא גונב אין מקום לביישנים
אל תתייסר עמוד בצד
למי זה אכפת אם אתה איש ישר
הכל הולך ומסתאב
ולא יעזור אם תאכל את הלב
כמו שהפוליטיקאי בלגנוב הוא המומחה
גם הערס הוא מעסיק ואפילו הרוצח
הוא היום עוסק מורשה

בעולם היה תמיד רק בלגן...

Hoy resulta que es lo mismo ser derecho que traidor, ignorante, sabio, chorro, generoso, estafador. ¡Todo es igual, nada es mejor, lo mismo un burro que un gran profesor! No hay aplazaos ni escalafón, los inmorales nos han igualao... Si uno vive en la impostura y otro roba en su ambición, da lo mismo que sea cura, colchonero, rey de bastos, caradura o polizón.

והמאה העשרים ואחת אינה טובה מקודמותיה, אדרבא היא יותר גרועה. היא התחילה בהתמוטטות של הבורסה, בעקבותיה באה התקפת הטרור של 9.11, הסקנדלים של אנרון וורלד קום, המלחמות חסרות התוחלת באפגניסטן ובעיראק, המשבר הגדול שהחל עוד לפני ספטמבר 2008 ונמשך עד עצם היום הזה בארצות הברית, משבר היורו, יוון וספרד באירופה, יפן שמקרטעת, סין שהפסיקה לצמוח מהר, האביב הערבי שאינו אלא החורף בגיהנום, מלחמות האזרחים בסוריה, בתימן, בעיראק, באפגניסטן, בלוב, בלבנון, המהפכות במצרים, בעזה, בארצות אפריקה, דאע"ש, אל-קאעידה, מלחמת לבנון השניה, המבצעים בעזה, אלפי הטילים על ערי ישראל, האינתיפאדה השניה והשלישית עם למעלה מאלף קורבנות בישראל, הניאו ליברליזם, המשטרים האפלים באירן, בעזה, ב"פלשתין", בצפון קוריאה, באפריקה, העוני הנוראי, הבצורות והשטפונות, רעידות האדמה, ההתחממות הגולבאלית, הדיקטטורות, האוליגרכיות, הפלוטוקרטיות, האלפיון העליון שבולע את הכל יחד עם הטייקונים, פקידי הממשל חוצי הקווים והפוליטיקאים המושחתים, הפערים ההולכים וגדלים, השחיתות ההולכת ומתגברת, שנאת החינם נגד ישראל בעולם, ההתקפות האנטישמיות של המוסלמים הפונדמנטליסטים וההנהגה הפלשתינית, הכחשת השואה, טרור, משברים כלכליים, אסונות...

מי כאן מחפש היגיון, צדק, הכל מקריות, או יד מכוונת, לא של אלוהים כי אם של השטן, או סתם של במאי מטורף שיש לו הנאה סדיסטית מההידרדרות של העולם. ומה העוגן שניתן להיאחז בו בימים טרופים אלה? כפי שאני כותב בספרי ובמאמרי – הביבליותרפיה, היצירה, חיים תרבותיים, כתיבת ספרים, פעילות ציבורית, חינוכית, אבל לא פוליטית כי היא חסרת תוחלת, מה קרה לסתיו שפיר, איציק שמולי ומיקי רוזנטל – ניטרלו אותם בועדות הכנסת, הם לא מצליחים להזיז דבר באופוזיציה, נתניהו ודומיו כבר שולטים בישראל עשרים שנה ומדרדרים אותה מדחי אל דחי. הממשלה שלנו לא חיה בסרט, בהצגה, בספר, בקושי בסיטקום עייף, לא מצחיק, לא מרגיז, העם כבר אדיש, הוא במקום 11 במדד האושר הלאומי, כי הוא אוכל מצמח הלוטוס, מתוכניות הריאליטי, כי הוא משנה לשנה פחות אינטלקטואל, פחות חושב, עסוק במריבות אינסופיות בין ה"שבטים" השונים, במלחמות סיבוב ראשון, שני, שלישי, זה מה שהם עושים לנו – הפרד ומשול, כבר אלפיים שנה, משסים פלג זה נגד הפלג ההוא, במקום שהחרדים יתאחדו עם החילונים, היהודים עם הערבים, כל העשירונים העשוקים, המזרחים והאשכנזים, המתנחלים עם שלום עכשיו, נזכרים באיחור של שבעים שנה שלא כתבו מספיק על תרומת המזרחים לציונות, רבים אם בכותל יוכלו להתפלל גברים ונשים ביחד – נו, באמת האם אנחנו באירן או בישראל, עם כל האפליה של עזרת נשים, ברוך שלא עשאני אישה, הדרת נשים, קול באישה ..., ואני עוד מתלונן על מעמד האישה בסעודיה, חברי כנסת חרדים יוצאים מהאולם כשנבחר חבר כנסת הומוסקסואל של השותפים שלהם לקואליציה, אבל הנה אני נגרר לביקורת נגד חרדים, כמו שיש לי הרבה ביקורת בספר נגד היונים והניצים הקיצונים, כמו שאני מוחה על אפליה נגד מזרחים וערבים.

אבל זה לא מדוייק, כי בכל הספרים האקדמיים שלי אני ממקד את המאבק נגד הטייקונים והניאו ליברלים, וכך גם עשיתי בהרצאות ובקורסים שלי. רק בספרים האוטוביוגרפים שלי בעברית ובאנגלית אני פורש את כל משנתי על כל תחומיה. אני קורא להקמת רפובליקה שניה שתאתחל את המדינה בכל המישורים האלה, אם כי אם תיפתר סוגיית השחיתות, מכירת המדינה בנזיד עדשים לטייקונים, וייאסר על פקידי הממשל לחצות קווים, ישתחררו מאות מילירדים לפיתרון כל הבעיות, לתיקון הקיפוח בתקציבים של הערבים, לסגירת הפערים בין כל השבטים וכל העשירונים, ייפתרו כל בעיות החינוך, הבריאות, הרווחה, התשתיות, האקולוגיה. נוכל אפילו לפתור בעצמנו את בעיית הפליטים הפלשתינאים, למגר את הפשע המאורגן, לנטרל את תופעות הטרור והמלחמה, כי המלחמות והמאבקים באים על רקע המצוקה. כשמדינה משגשגת כמו בסקנדינביה אין מאבקים, לכן הבה נמקד את המאבק בסוגיות העיקריות, הבה נשחק את התפקידים שיועדו לנו בכל הרצינות, בלי ציניות, כפי ששחקנים דגולים נוטים לעשות, עד אשר לא נבחין שאנו משחקים, אלא נחיה את התפקידים, כי בכל זאת ההצגה נמשכת -60-70-80-90 100 שנה, זה הרבה זמן, כי היא נמשכת למעשה לאורך כל החיים!

על אומנות, מוסיקה, מוזיאון טיקוטין וענייני דיומא

האם ניתן להיות בקי בתחום מסוים מבלי לעסוק בו? לאהוב כדורגל, ללכת למשחקים בארץ ובחו"ל, אבל בלי לשחק כדורגל אפילו לא בצורה חובבנית? אני סבור שכן והא ראיה אהבתי הגדולה לאומנות ובמיוחד לציור ללא כל כישרון בציור, למוסיקה ובמיוחד למוסיקה קלאסית מבלי לדעת אפילו לקרוא תווים. באשר למוסיקה הסיבה היחידה שלא עסקתי במוסיקה היא כי להורים שלי היה בקושי כסף בשביל לשלוח אותי ללימודים עיוניים ולא היה להם אפשרות לתת לי שיעורי פסנתר ומוסיקה, אם כי הייתה לי אוזן מוסיקלית. כשכבר היו לי את המשאבים הכספיים לעשות זאת העדפתי להקדיש את זמני הפנוי לנושאים שעניינו אותי יותר כתיאטרון, ספרות וסרטים ושלחתי את ילדי לחוגים בתחומים שהם היו מעוניינים בהם. אני גם מתהדר בידע הרב של בני יוסי באומנות, בציור ובארכיטקטורה, הוא קיבל דוקטורט בארכיטקטורה המבוסס על תיזה של יצירות קיזלר ודאלי, והבתים שהוא תכנן, הפרויקטים אשר השתתף בהם נחשבים לדעתי כמיטב האומנות. במוסיקה הדבר הקרוב ביותר לעשיה שביצעתי הוא בחירת השירים והיצירות למחזה שלי "בחירתה של נלי", אם לא הלחנתי מוסיקה לפחות עשיתי קולאז' גם זה משהו. המוסיקאים שאני מתהדר בהם הם בני אמיר המיטיב לנגן בפסנתר, בתי שירלי המיטיבה לרקוד ובעלה רוני המיטיב לשיר ולנגן בגיטרה. הנכדים הם ללא ספק הכי מוסיקלים, דורון ואופיר ממש לומדים בבית ספר לאומנות גיטרה. נוגה מוכשרת מאין כמותה בנגינה בכינור ובפסנתר, נועם ואיתי מנגנים בגיטרה, עידו בחוג לדרמה, יעלי לומדת בלט והולכת בעקבות אימה שירלי שלמדה בלט, ריקודי ג'אז, וגם בכוריאוגרפיה. ואילו תומר מצטיין בתחומים אחרים וזוכה בהם בפרסים ואליפויות, הוא ודורון אשפים בדיבייט ונוסעים לארצות הברית למחנות נוער.

יחד עם זאת, נראה לי שאני די מומחה ובעל הבנה רחבה באומנות ומוסיקה ואני סבור שיש לי טעם לא רע בשני תחומי עניין אלה. אמנם יהיו מי שיגידו שאין לי טעם מתוחכם, מעודן, ואני לא בר-סמכא, שהבחירה שלי ברנואר ובאימפרסיוניסטים כאמנים האהובים עלי מראה על דילטנטיות וטעם עממי, אבל מעולם לא ניסיתי לקבל הכרה כמומחה לכן אני דובק בטעמי ה"קלוקל". כאן המקום להזכיר כי גם בתחומים שבהם אני מומחה ופורץ דרך כתחום האתיקה העסקית יש רבים, ובמיוחד פרופסורים ניאו ליברלים, המדביקים לי גם כן תווית של דילטנט, מסיבות שלא לעניין כי אין להם סיבות לעניין, כגון בגלל האנגלית בספריי שלי שהיא לא מושלמת, האינדקס שהוא לא מלא, ואוי לאוזניים השומעות ואוי אוי לאוזניים החרשות – העובדה שמעולם לא פרסמתי מאמר אקדמי בביטאון חשוב. לא שלא ניסיתי, אבל אחרי כמה ניסיונות לא מוצלחים, הבנתי שאני לא נמנה על זן האקדמאי המצוי ואני לא מוכן להקדיש שנה בשביל לכתוב מאמר תפל כמו רוב המאמרים שקראתי באתיקה עסקית, והייתי מנוי במשך שנים על מיטב הבטאונים כאשר בקושי עשרה אחוז מהמאמרים היו רלבנטים וגילו משהו חדש. כל השאר ציטטו וציטטו ולא כתבו שום דבר חדש. לא יעזור לי אם אטען שאני הראשון בעולם שכתב תיזה וספרים אקדמיים בנושא אתיקה לבעלי מניות מיעוט – אחד הנושאים החשובים ביותר למען הרווחה של המוני האזרחים המושקעים במניות ובאגרות חוב בקרנות הפנסיה ובחסכונותיהם בבורסה. קיבלתי דוקטורט בהצטיינות מאחת האוניברסיטאות החשובות בצרפת, באירופה ובעולם – CNAM, הקיימת כבר יותר מ- 220 שנה והיא אחת המובילות בעולם בתחום האתיקה העסקית. הספרים האקדמיים שלי התפרסמו בהוצאות הספרים האקדמיות הכי גדולות והכי יוקרתיות – ספרינגר, קלוור, ובישראל בהוצאה האקדמית הכי יוקרתית- מאגנס, וכך גם בהוצאות יוקרתיות אחרות בצרפת וארצות הברית. אני אולי לא מצוטט הרבה, וזה מדד להצטיינות אקדמית, אבל איך אוכל להיות מצוטט אם רוב רובם של הפרופסורים למנהל עסקים הם ניאו ליברלים, בראש קתדרות על שם טייקון זה או אחר או חברת ענק זאת או אחרת, מכהנים כדירקטורים בחברות של הטייקונים, מועסקים על ידי אוניברסיטאות הממומנות על ידי ניאו ליברלים. ואני הרי אנאתמה לכל מה שהם דוגלים, יוצא בשצף קצף נגד הנביא שלהם מילטון פרידמן ונגד הפאתיחה של הקוראן שלהם – מיקסום הרווח הוא אל עליון ואין נביא אלא מילטון שליח האל. אדרבא, אם הם מצטטים אותי זה בוודאי בפולסא דנורא או בטקסי וודו כשהם נועצים סיכות בבובות בדמותי. לא צריך להתרגש מהדימויים שלי, אני לא חשוב עד כדי כך שהם ינעצו בי סיכות, הם פשוט מתעלמים ממני ודואגים שלא יעסיקו אותי במוסדות שלהם ובחוגים לכלכלה וחשבונאות.

יחד עם זאת מיטב האתיקנים והמרצים לאתיקה בעסקים בצרפת, הולנד וישראל כתבו דברי הלל עלי ועל יצירתי האקדמית – הפרופסורים HENK VAN LUIJK, HENRI-CLAUDE DE BETTIGNIES, YVON PESQUEUX, ILAN MESHOULAM, YEHUDA KAHANE, וגם בארצות הברית הניאו ליברלית המליצו פרופסורים רבים שיפרסמו את הספרים שלי גם אם הם לא הסכימו עם תוכנם. אני גם אורח כבוד

בארגונים אתיים בארץ ובעולם – הוזמנתי לתת הרצאה להנהלת ארגון האתיקה הגדול בעולם TRANSPARENCY INTERNATIONAL שמרכזו הוא בברלין וביססתי אותה על שלושת המערכות של אופרה בגרוש, הוזמנתי להרצות בפורום בינלאומי של האיחוד האירופי בסטרזה שבאיטליה, בפורום של מנהלים בכירים בפריז באינסאד, קידמתי את מכירות הספר שלי בקלוור בסימפוזיונים ופגישות בוושינגטון, בוסטון וניו יורק, קופנהאגן, אמסטרדם, פריז, לונדון ופרנקפורט, הרציתי בישראל בכנסים של פסגת ההיי טק, ועידת הדירקטורים, מרכז האתיקה בבורסה, שבי"ל, הנהלות הרשות ניירות ערך, חברת החשמל, אלביט, תעשיה אווירית, אייפקס וארגון הבוגרים של אינסאד, השקות הספרים שלי בבית ציוני אמריקה ובאולם סוזאן דלאל, ועידת מבקרי הפנים, מרכז האתיקה במשכנות שאננים, ב- BDO, כנסים של אוניברסיטת תל אביב, אוניברסיטת חיפה, אוניברסיטת באר שבע, הטכניון, מכללות בתל אביב, חיפה וכפר רופין, במגדל, במרכז האתיקה על שם דוב יזרעאלי, באומ"ץ, בהנהלת עיריית חיפה, אך גם בבי"ס ריאלי, ברדיו ובטלוויזיה.

לימדתי בשבע מסגרות אקדמיות, 9 שנים באוניברסיטת חיפה, 17 מחזורים באקדמיה הימית, בתוכניות לימוד מיוחדות לתואר של הנהלת חברת חשמל, עיריית חיפה, המשטרה, החוג ללימודים רב-תחומיים, מקבץ האתיקה, בית הספר למדע המדינה, בית הספר למינהל עסקים בתוכניות בעברית ובאנגלית – MBA בינלאומי. שנתיים באוניברסיטת תל אביב, שנתיים בטכניון, באינסאד בשנת 2006, במכללת רופין, במרכז האקדמי כרמל משנת 2010 ועד 2014 ועוד. נבחרתי למרצה המצטיין של כל אוניברסיטת חיפה. הספרים שלי מצוטטים הכי הרבה בויקיפדיה בערך אתיקה בעסקים, ומצויים ביותר מאלף אוניברסיטאות מובילות בעולם. יש מעט פרופסורים ותיקים שיכולים להראות רקורד כזה, למרות שהם פירסמו מאמרים אקדמיים (גם אני פרסמתי עשרות מאמרים אבל בבטאון רואה החשבון שם היה לי מדור קבוע במשך שנתיים, בעיתונים כלכליים ובאתרים באינטרנט), כאשר הקריירה האקדמית שלי נמשכה לא יותר מעשר שנים מגיל 60 עד גיל 70. אבל אני ממשיך לכתוב בתחומים שונים ומגוונים – ספרים אקדמיים על אתיקה, אירועים, קודים אתיים, צדק חברתי וקפיטליזם, ספרים בנושאים מגוונים כגיאוגרפיה, ספרות, בלשנות, דרמה, פילוסופיה, סיפורים, ספרי ילדים, זכרונות, אוטוביוגרפיה, מאמרים ומסות, הסכסוך הישראלי-פלשתיני, מסעות, מוסיקה...

וזה מחזיר אותנו לנושא האומנות – בספר האוטוביוגרפי אני מביא סקירה תמציתית על המוזיאונים האהובים עלי, הציירים האהובים עלי, ביקור בביתו של מונה בנורמנדי, ביקור באינספור כנסיות, ביקור במוזיאונים המוקדשים לצייר אחד כמו מוזיאון ואן גוך ומוזיאון רמבנרנדט באמסטרדם, מוזיאונים של ואן גוך, סזאן וטולוז לוטרק בפרובנס, האטלייה של סזאן באיכס אן פרובנס, מוזיאון מונה מרמוטן בפריז, מוזיאון דאלי, ביקרתי עשרות פעמים במוזיאונים האהובים עלי ביותר – הלובר, האורנג'רי, אורסיי, נשיונל גאלרי, פומפידו, המטרופוליטן, המומה, קורטו, פריק קולקשן, מוזיאונים בכל רחבי העולם כמפורט מטה, ו... מוזיאון טיקוטין בחיפה – לא בגלל שאני כזה חסיד של אומנות יפנית, אך המוזיאון הפך לצומת תרבותית בחיפה – עקב מיקומו במרכז הכרמל, ובו ניתן לשמוע כל יום בשנה הרצאה מאלפת ואני בא לפחות שלוש פעמים בשבוע לשמוע הרצאה בנואשים רבים ומגוונים, מיטב הסרטים האיכותיים החדשים מוצגים באולם הקולנוע שבמוזיאון, ויש במוזיאון גם הרצאות רבות על אומנות.

המוזיאון כנראה גם שבר שיא גינס: ביקרתי בו מאות פעמים לשמוע הרצאות, קונצרטים, סרטים, בפסטיבל הסרטים בחיפה, בפרמיירות של סרטים, בהופעות של מיטב האומנים. אך, כשעברתי דרך הקומה הראשונה שבו נמצא המוזיאון היפני בדרכי לקומה השניה שם נמצא אולם המופעים ובית קפה/מסעדה מעולה שגם בו אנו מבלים הרבה, כמעט תמיד המוזיאון היה ריק בכל שעות היום שעליתי לקומה השניה. וזה דווקא יפה, כי הנהלת המוזיאון שהגיעה למסקנה שלא בתערוכות האומנות היפנית תהיה תפארתו – כי הן לא מעניינות אף אחד בחיפה (אם כי כל החברים שלי כבר ביקרו כמה שבועות ביפן, זה הפך מאוד טרנדי לאחרונה, ורק אני מבקר ביוון במקום ביפן) החליטה לעשות הסבה ומביאה את מיטב המרצים בכל התחומים – באומנות, במזרח תיכון, במוסיקה, בספרות, בתנ"ך, בהסטוריה, בגיאוגרפיה, במחול, במסעות, בפילוסופיה, בקולנוע..., את מיטב הסרטים, מיטב הקונצרטים הקאמריים, שירי ארץ ישראל, בית קפה/מסעדה לעילא ולעילא, ולכן המשכן מלא מהבוקר עד הלילה במאות אנשים, אף אחד מהם לא בקומה הראשונה, אבל העיקר שהמוזיאון חי ובועט, הוא מהווה את הטבור של חיי התרבות בחיפה, וחיפה היא אחת הערים הכי תרבותיות בעולם, עם כל הצניעות, ומשיג את מטרתו לטפח את התרבות אם לא בציור יפני בנושאים אחרים לא פחות תרבותיים.

אני מראש מתנצל בפני הנהלת טיקוטין, שאני מאוד מעריך אותם בעשייה התרבותית שלהם, כי אולי בכל זאת יש הרבה מבקרים במוזיאון, מה עוד שכל אחד שרוכש כרטיס להרצאה או לסרט (ויש כל יום הרצאה וסרטים) נחשב למבקר במוזיאון כי הוא עובר דרך הקומה הראשונה. אולי יש רבים שאוהבים אמנות יפנית שמבקרים בדיוק כשאני לא שמה. האמת היא שאחת לכמה חודשים אני כן מבקר במוזיאון כשאני מקדים את בואי להרצאה, אבל אני בכל

פעם משתכנע מחדש שאמנות יפנית לחלוטין לא מעניינת אותי. הם באמת משתדלים – אבל מה כבר יכול להיות מעניין בעשרות ציורים של קליגרפיה יפנית או בעשרות תמונות של יפנים ברחובות. כנראה אני צריך לנסוע ליפן על מנת להתחיל לאהוב את האומנות היפנית, אבל מבין עשרות החברים שלי שביקרו ביפן אף אחד מהם לא הפך להיות חובב אומנות יפנית, כך שכנראה לא מספיקה שהות של שבועיים, צריך שהות של שנתיים על מנת להתחיל לאהוב אומנות יפנית. האם אני מרגיש שיש לי עוד פאתווה בדרך, הפעם מהשגרירות היפנית?

האם יהיו כאלה שממילא אני דורך להם על יבלות שיגידו שזאת עוד דוגמא לאירופוצנטריזם שלי, כי איך יכול להיות שמבין 72 הציירים הכי טובים שבחרתי ברשימות שלי אין אף צייר יפני או סיני או הודי, או אפילו ישראלי? אני מנסה לכפר על בורותי כשאני מבקר מדי פעם במוזיאון היפני עצמו ואף הגדלתי עשות ושמעתי קורס שלם על אומנות ישראלית, ולא השתכנעתי. אני רק יכול לטעון להגנתי כי בתחום הספרות שאני מומחה בו הרבה יותר מאשר בציור – הכנסתי ברשימת הסופרים הטובים ביותר בזמן המודרני הרבה סופרים, משוררים ומחזאים הכותבים בעברית, ביידיש, בלאדינו, וסופרים ציוניים לרבות הרצל. זאת ועוד, בסקירה על הספרות העולמית בזמן המודרני יצאתי מגדרי על מנת לכלול ברשימת הסופרים את מיטב הסופרים היפנים במאות ה- 19 וה- 20, כמו גם את מיטב הסופרים הסינים, ההודים, הערבים..., על מנת שהרשימות שלי יהיו כמה שיותר קוסמופוליטיות, לא כמו כל הרשימות האחרות שמצאתי באינטרנט המוטות על פי ארץ כתיבתן לסופרים בצרפתית או באנגלית. ואכן הרשימות שלי הן לפי מיטב ידיעתי הכי קוסמופוליטיות שהיו אי פעם, לפחות באינטרנט. הקדשתי למחקר על הסופרים היפנים, הסינים, ההודים והערבים עשרות שעות, כי לצערי הידע שלי בנושאים אלה היה מאוד מוגבל, אם כי קראתי מספר ספרים של סופרים אשר כתבו בשפות אלה, בתרגום כמובן. ניסיתי אף מספר פעמים ללמוד ערבית וסינית, עם הצלחה מאוד מוגבלת, אבל מהמעט שאני יודע ומכל מה שחקרתי הגעתי למסקנה שהסופרים מאסיה ואפריקה מעולים. בביתי כאמור, יש לא מעט פסלים וציורים שהבאתי ממסעותי באסיה ובאפריקה, כי יש לי הערכה רבה לאומנות של יבשות אלה, לפסלים של בודהה, לפסלי לוחמים מאפריקה, לציורים מתאילנד, לביגוד ואופרה מסין, ולארכיטקטורה היפנית, למוסיקה היפנית, לדתות ביפן, לכלכלה היפנית, לקולנוע היפני, אני נוסע במכוניות יפניות כמעט כל חיי – סובארו, הונדה, טויוטה, ויש לי רק שבחים להגיד עליהן. הפריוס שלי היא "יצירת אומנות", עושה למען הקיימות, וגם למען הארנק, בהיותה חסכונית ואמינה, נוחה, מרווחת ויפה, כך שאני מעריץ את יפן.

על סרטים, קוסמופוליטיות ועניינים דיומא

סרטים הוא ענף התרבות הכי פופולרי, אולי גם הכי פופוליסטי. רק הטלוויזיה היא ענף תרבות יותר פופולרי ופופוליסטי. הגלובליזציה בימינו לא התחילה עם סחורות, תיירות או ניידות עובדים. היא התחילה עם סרטים שהגיעו לכל פינה בעולם מארץ האש ועד גרינלנד, מיפן ועד קנדה. הסרטים הפכו את העולם ל"שטוח" כשלראשונה הייתה קרקע אחידה לכל העולם. קדמו לסרטים כמובן התנ"ך, הקוראן, וכמה ספרים אוניברסליים, שהיו לנחלת הכלל בעולם כולו. אבל הסרטים נתפשו כבידור, לא כמו הדת, לא כמו הספרות "הכבדה" כשיקספיר, הוגו או סרבנטס. אפילו לא כמו הספרות "הקלה" כז'ול ורן, אלכסנדר דיומא או דיקנס. המזל של הקולנוע הוא שהוא התחיל את דרכו בסרטים אילמים. אם הקולנוע היה מלכתחילה מדבר היה לו הרבה יותר קשה לחדור למדינות ולשכבות אוכלוסיה שלא מבינים את השפה או שלא תופשים את העלילה המתוחכמת של הסרט. ומה יותר פשוט ועממי מסרטים של צ'רלי צ'אפלין השווים לכל נפש, סרטי ולנטינו כמו "השיך", סרטי מרדף, שוד, בהמשכים, כאשר הרכבת עוד מעט דורסת את הגיבורה המסכנה השוכבת על הפסים כפותה ופיה סתום. את צ'פלין האילם הבינו ביפן, בסין, בפיליפינים, בניגריה, באנגולה, ביערות האמזונס, במרחבים המושלגים של סיביר. הבינו אותו עמך שלא ידעו קרוא וכתוב, כורים, פועלי בניין, חקלאים קשי יום, משרתות, אך גם אדונים, אקדמאים, אצילים ועשירים. הסרט היה אוניברסלי, ומה שהכי חשוב, הוא עלה פרוטות, הוא היה נגיש לכל אחד, גם לעני ביותר. הוא הגיע כמובן גם לסמירנ שם אבי בן השמונה היה הולך לראות את צ'פלין ב- 1914, כאשר מודעות ענק בלאדינו היו מספרות שהסרט הוא KOMIK, MUNCHO DE REIR, מצחיק, צוחקים הרבה. אני מתאר לעצמי שמודעות דומות היו דוחקות גם בתושבים היוונים, הארמנים, התורכים ובני הלאומים האחרים שחיו בסמירנה (עד מלחמת העולם הראשונה רוב התושבים בסמירנה היו אירופאים), כל אחד בשפתו, לראות את הסרט וכולם היו נפגשים באולם הקולנוע, ליתר דיוק הראינוע, החשוך. פרצי הצחוק של הקהל הקוסמופוליטי לא הבחינו בין לאום ללאום, בין דת לדת, בין עשיר לעני. מי היה יכול לנחש שאלה יהיו הרגעים האחרונים של האחווה, של שותפות הגורל, כאשר איבה תהומית, הרג חסר מעצורים עמד לפלג את תושבי העיר והמדינה, מאות אלפים נהרגו, מיליונים הוגלו, בטורקיה ובכל רחבי אירופה. אותם הסרטים הוקרנו בכל המדינות שנלחמו זו בזו – בטורקיה, באיטליה, ברוסיה, בגרמניה, באוסטריה, בצרפת, באנגליה, בארצות הברית. כי ההומור, המתח, ההרפתקאות, היו נחלת הכלל. העולם היה משוסע אך הקולנוע היה גורם מאחד.

הראינוע הפך בהדרגה גם לאומנות עם במאים מעולים, שחקני אופי, תסריטים ועזרים טכניים שפנו לשכבות יותר משכילות בציבור. זה היה רחוק מהאומנות שבתיאטרון ובאופרה, באולם הקונצרטים ובמוזיאונים, אבל זאת הייתה הפעם הראשונה שתרבות על נחשפה לעמך, לאנשים פשוטים, שאט אט החלו לאהוב ולהעריך אומנות במחירים שווים לכל נפש, תרבות להמונים. מגמה זאת עוד התגברה אחרי המצאת הסרט המדבר, אבל ניתן היה לראות סרטי איכות על מחזות שיקספירים, סרטי מופת כסרטי גריפית ואייזנשטיין, סרטי המופת כנפוליאון, L'ARGENT, GREED ואפילו הקומדיות של צ'פלין היו ברמה אומנותית הרבה יותר גבוהה מאשר הקומדיות שנוצרו לפניהם.

אני סבור שלראינוע ועוד יותר לקולנוע היה אפקט מחנך לבני המעמד הנמוך. הוא סייע להפצת תרבות לאנשים שקודם לכן מעולם לא שמעו על שיקספיר, על הוגו או על זולא, שהחלו לראות סרטי איכות כי מחיר הכרטיסים היה נמוך וכי הראינוע היה הרבה יותר קל לצפיה מאשר התיאטרון ובוודאי יותר מבדר מאשר הספר הכתוב. מכיוון שאני מעוניין בראש וראשונה להביא את התרבות והאומנות לכל בית בעולם ובמחיר שווה לכל נפש, בכל שפה ובכל מדיה, אני מעלה על נס את העובדה שלסרטים הייתה התרומה הגדולה ביותר במאה העשרים להנחלת התרבות להמונים, בכל העולם – בהתחלה בסרטים האילמים המשותפים לכל השפות, ובהמשך בסרטים המדברים - עם הכתוביות או עוד יותר עם הדיבוב עבור אלה שהיה להם קשה לקרוא את הכתוביות. גם ספריי הצנועים, למעלה מעשרה, שאני מפיץ כספרים דיגיטליים במחיר שווה לכל נפש – בחינם, נועדו להיות בני בית אצל כל אינטלקטואל, אך אם אפשר אצל כל מי שמסתקרן בנושאים הנסקרים בו – סרטים, תיאטרון, מזרחיות, מדינאות, שפות, אומנות, הומור.

התחלתי לראות סרטים מגיל אפס, כי להורי לא היתה בייביסיטר וכיוון שהיו רגילים לראות שלושה סרטים בשבוע – שניים בשבת בערב (באותו כרטיס – קומדיות, מערבונים, מתח, מוסיקליים) ואחד ביום ראשון בערב (סרט איכות) ראיתי סרטים מכל הסוגים והמינים מאז שאני מכיר את עצמי. הסרטים שהגיעו לקהיר היו אותם הסרטים שהגיעו לאירופה ולארצות הברית, אבל בגלל אופיה הקוסמופוליטי של העיר (ליתר דיוק של האירופאים שגרו בעיר) זכינו לראות סרטים אמריקאים – כמו בכל העולם, בריטים – הם שלטו במצרים, צרפתים – הרבה מאוד כי צרפתית הייתה שפת התרבות, איטלקים – הייתה מושבה איטלקית ענקית במצרים והורי גם שלטו בשפה, אבל גם לא מעט סרטים יווניים, ספרדיים, גרמנים, אוסטרים, רוסים. אני לא זוכר שראיתי אי פעם סרט שוודי, סיני או יפני וגם לא ראינו סרטים מהמזרח התיכון – תורכיים, ערביים, פרסיים. היינו אי אירופאי בתוך ים ערבי. החברים הראשונים שלי היו ג'ימס סטיוארט, קלרק גייבל, גרי קופר, ג'ון ווין, המפריי בוגרט, ברט לנקסטר, קירק דאגלאס, ברברה סטנוויק, בט דיוויס, גרטה גרבו (השחקנית הכי אהובה על אבי), לורן בקול, גרייס קלי, אוליביה דה הבילנד, אבל גם פרנדל, מוריס שבלייה, ז'אן גאבן, לואיס מריאנו, דניאל דרייה, איב מונטן, סימון סיניורה, מילן דמונז'ו, שחקנים איטלקים, בריטים, מכל העולם. וכמובן סרטים של צ'רלי צ'פלין, סרטים של היצ'קוק, סרטים של מיטב הבמאים הצרפתים והאיטלקים. בישראל התפתחה האהבה שלי למחזות בהדרגה אך עד גיל מבוגר יחסית לא הייתה לי אפשרות לראות הצגות בגלל המחיר הגבוה של ההצגות בהשוואה למחיר השווה לכל נפש של סרטים. אני זוכר שהרבה שנים עלה כרטיס קולנוע 47.5 גרוש, מה שאיפשר לי להמשיך לראות שלושה סרטים בשבוע גם כשהייתי בישראל בבית ספר עממי ותיכון ומאוחר יותר כאשר גרתי בתל אביב. מכיוון שרשמתי כל סרט שראיתי עם ציון ופרטים עליו לפחות כשכתבתי יומן בשנות החמישים אני יכול לקבל מושג בדיעבד עד כמה הטעם שלי הלך והתעדן עם השנים אך תמיד אהבתי לראות סרטים מכל הסוגים והמינים גם אם רבים מהם לא היו סרטי איכות.

אינני פריק של קולנוע שרואה סרטים מהבוקר עד הערב ושורץ בסינמטקים. יש לי טעמים מאוד מגוונים, ומרגע שהתחלתי להרוויח כסף התחלתי ללכת גם להצגות, קונצרטים, מופעים בארץ ובחו"ל. יחד עם זאת במשך שנים הייתי מנוי לסינמטק וראיתי שלושה עד שישה סרטים בשבוע, שניים או שלושה כל פעם, ובפסטיבל הסרטים בחיפה נהגתי לראות למעלה מחמישים סרטים וכיום "רק" למעלה משלושים סרטים. מה שאני לא מספיק לראות שם אני רואה בבתי הקולנוע או בטלוויזיה, כי התוכניות היחידות שאני רואה בטלוויזיה הם סרטים בערוצי הסרטים. כל זה עושה אותי בר-סמכא לא קטן בנושא סרטים, ולכן בעקבות הרשימות הרבות שראיתי באינטרנט על מיטב הסרטים בעולם, עשיתי גם אני רשימה של מאות הסרטים הטובים ביותר בכל הזמנים – אך רק כאלה שראיתי, למרבית הפלא לא ראיתי את כל הסרטים ואפילו לא את כל סרטי האיכות, וסרטים מכל העולם, לא כמעט אך ורק סרטים אמריקאים, בריטים או צרפתים כמו ברשימות שראיתי. כל זאת, בגלל שראיתי סרטים קוסמופוליטים בקהיר, בכפר אתא, בחיפה ובתל אביב מכל העולם כי גם מצרים של טרום המהפכה וגם ישראל הם איים קוסמופוליטים בים של קולנוע מונוליטי.

כשאני בארצות הברית אני נדהם כל פעם מחדש שפרט לכמה בתי קולנוע קטנים בברודווי אין אף בית קולנוע שמציג סרטים שאינם אמריקאים (אולי יש אבל לי לא ידוע עליהם), בלונדון מציגים סרטים בריטיים ואמריקאיים, בפריז סרטים צרפתים וכדומה. אין זה אומר שאם יש סרט זר שזכה באוסקר או שקיבל ביקורות מעולות הוא גם מוקרן בארצות אחרות, אבל גם אם הוא מוקרן הוא מוקרן בדיבוב, מה שפוגע בצורה אנושה באיכות הסרט ורק בכמה בתי קולנוע איכותיים בשאנז אליזה ניתן לראות סרטים זרים עם כתוביות, אבל לא ברובעים האחרים של פריז ואני מתאר לעצמי שגם לא ברוב הערים בצרפת. בישראל אנו זוכים לראות סרטים ובעבר גם לשמוע שירים מכל העולם – מארצות הברית בעיקר, אבל מיד אחר כך הרבה מאוד סרטים צרפתים, די הרבה סרטים ישראלים, בריטים, איטלקים, ספרדים, ולא מעט סרטים לטינו אמריקאים, בעיקר מארגנטינה, ברזיל ומכסיקו, סרטים רוסים, פולנים, סרבים, יוונים, גרמנים, רומנים, שוודים, דנים, יפנים, סינים, קוריאנים, ולאחרונה גם סרטי איכות תורכים, אוסטרלים, קנדים, אוסטרים, אירנים, אבל כמעט ולא סרטים ערבים. לנוכח הרב גוניות והרב תרבותיות של הסרטים אני יכולתי לעשות רשימה של מאות סרטים איכותים ואם מצרפים אליהם גם את הסרטים האיכותים ברשימות השונות שלי, סרטים איכותים שראיתי בנעורי, סרטים על עולם העסקים ועל אתיקה עסקים, סרטים דוקומנטרים, סרטים של הצגות ואופרות, אני מציג ברשימות הסרטים השונות למעלה מאלף סרטי איכות מכל העולם, ברשימות שלעניות דעתי הן הכי קוסמופוליטיות מכל הרשימות שבאינטרנט, רשימות שמהוות המלצה מבר-סמכא לא קטן לכל אינטלקטואל ולכל מי שמעוניין בסרטי איכות, אבל גם בסרטים מבדרים אם כי ברמה טובה. כי כאמור יש לי טעם מגוון, הרשימות שלי כוללות סרטים מעשרות ארצות, וכיוון שלא ניתן לראות כל הזמן סרטי אינגמר ברגמן, הן כוללות גם מחזות זמר, סרטים מוסיקליים, סרטי מתח, קומדיות קלילות ומערבונים.

על מסעות, ביקורים, אצילים, רותי וענייני דיומא

אי אפשר לעשות הכל, גם לקרוא ספרים ממיטב הספרות העולמית, גם ללמוד חמישים שפות, גם לכתוב ספרים אקדמיים ומחזות, גם לעבוד במשרה מלאה, גם להיות בעל טוב, אבא טוב וסבא טוב, וגם לסייר בכל העולם. כשאני מתבונן בספרים שאני עכשיו כותב על כל מה שעשיתי במשך שבעים שנה, אני מלא התפעלות, כי רבים וטובים לא מספיקים לעשות זאת בכמה גלגולים. אם למדתי חמישים שפות (ואני לא יודע את רובן מספיק אני מודה) זה היה על חשבון קריאת ספרות יפה, אם אני רואה מאות סרטים בשנה זה על חשבון כתיבת ספרים, אם אני עובד במשרה מלאה זה על חשבון כל התחביבים שלי, ואם אני מבקר בעשרות ארצות זה על חשבון חיי המשפחה. אז הייתי צריך לעשות סדר, קדימויות, להחליט מה חשוב יותר או פחות למרות שהכל חשוב. בסדר הקדימויות שלי העבודה קודמת לכל. כל פעם שהייתה לי עבודה עסקתי בה לפני הכל ובמקום הכל, גם במקום המשפחה. למזלי אשתי רותי הייתה עזר כנגדי והיא לקחה על עצמה את המטלה העיקרית של גידול הילדים, דאגה לבית, עזרה עם הנכדים, ובכך היא ויתרה ויתור חשוב על המשך לימודים, בניית קריירה והגשמה עצמית. רותי היא יחידה בדורה (אני מגזים, אבל אחת מהיחידות), כי היא עשתה כל זאת ברצון, בלי טרוניות, היא תמיד קמה בלילה לטפל בילדים כי הייתי צריך לישון בשביל להצליח בעבודה כמנהל חשוב שהביא משכורות מאוד גבוהות הביתה. היא מעולם לא התלוננה שהיא לא המשיכה בלימודים מעבר לשלושת השנים שהיא למדה בסמינר כמו חברות רבות שלמדו לתואר שני ושלישי, עשו קריירה, הפכו למנהלות בבתי הספר, בעסקים, לעורכות דין מצליחות, רואות חשבון, מדעניות והתעשרו בזכות עצמן. רותי עבדה כמורה, דאגה לילדים, הקפידה שהבית יהיה תמיד נקי ומסודר, שהבגדים שלי יהיו תמיד מגוהצים, בלי עוזרת עד שהגיעה לגיל 50 וכבר גרנו בוילה גדולה, בלי אוטו עד ששירלי הילדה השלישית נולדה.

לא היה יום שהיא לא עבדה בו בבתי הספר בחיפה ובמרכז, כמורה מהשורה, אך מחנכת ופדגוגית לעילא, אוהבת את התלמידים והם מעריצים אותה, בונה קריירה של הקניית חינוך וערכים לילדים משכבות מצוקה, שלמדו בבית ספר מקצועי ספרות (עיצוב שיער נשמע יותר טוב), צילום, מטפלות בגני הילדים, טכנאי שיניים. לזכותה ייאמר שהיא ממש הצילה מאות ילדים מהידרדרות, דאגה להם בצורה אישית, אם היה צורך גם נתנה להם כסף על מנת להגיע לבית הספר, להשתתף בטיולים, דאגה לבגדים ורהיטים לילדים ממשפחות מצוקה, וזאת בנוסף לעבודה במשרה מלאה כעקרת בית וכאמא לשלושה ילדים, כרעיה אוהבת ותומכת וכחברה שהייתה פיית הגשם ודאגה לכל מי שהייתה חולה או הייתה זקוקה לעזרתה. לעצמה לא היה לה הרבה זמן, אך בהיותה יפת נפש אלוהים דאג לה שהיא גם תישאר יפת מראה, מטופחת, ונמרצת, מבלי שתעסוק בספורט, תבצע ניתוחים פלסטיים ותתאפר. איך ממסעות אני מגיע לכתוב על האיפור של רותי, השד יודע, אבל עוד נגיע למסעות בעוד אי אלו עמודים, וממילא הכל כתוב בגירסה האנגלית. עד גיל חמישים רותי לא נסעה הרבה לחו"ל. בפעם הראשונה שנסעה לחו"ל זה היה בשנת 1978 כאשר היא כבר הייתה בת 31, תראו לי היום אשה אחת שבגיל שלושים עדיין לא הייתה בחו"ל, אפילו אם היא באה משכבת מצוקה. כל אישה מודרנית בוודאי הייתה בטיול של אחרי הצבא להודו או לברזיל, הצטרפה להורים לפחות אחת לשנה לחופשת קיץ באירופה, בארצות הברית, ובהרבה משפחות גם לחופשת סקי בחורף ולשייט ביכטה המשפחתית לאיי יוון. למען האמת גם אני נסעתי לראושנה לחו"ל בגיל 23 כאשר נסעתי ללמוד באינסאד בשנת 1967 וביליתי חודש לפני כן בלימודי גרמנית בברלין (כאשר כשרק נחתתי בעיר הכרתי עלמת חן שהייתה בקומונת מאו, לא אלימה כמובן, אך שיתופית), וחודש אחרי הלימודים בטיול לימודי במפעלים גדולים בארצות הברית הממומן על ידי דייויד רוקפלר. את הלימודים, הכלכלה והמגורים בפונטנבלו מימן הברון אדמונד דה רוטשילד וכך ניתן לאמר שאת השנה הראשונה שלי בחו"ל מימנו שני ברונים – הלימודים בגרמניה ובצרפת מומנו על ידי הברון רוטשילד והסיור הלימודי בארצות הברית מומן על ידי "הברון השודד" רוקפלר, כי כידוע משפחתו התעשרה כמו משפחות קרנגי, ונדרבילט, מורגן ואחרים בסוף המאה התשע עשרה ותחילת המאה העשרים, וכל הטייקונים האלה נקראו הברונים השודדים. זאת ועוד, דייויד רוקפלר מת בגיל 102, יותר ממונטיפיורי שמת עול ימים בן 101, אני מפרגן לו על אריכות המים והבריאות טובה כי אני חב לו מסע מהסרטים ברחבי ארצות הברית. ברון אדמונד דה רוטשילד נפטר בגיל יחסית צעיר, בגיל 71 (כיוון שאני בן 74 - כל גיל שהוא נמוך משלי הוא הגדרתית גיל צעיר), אך אין ספק שהוא ממשיך לעשות מעשים טובים ליד השכינה.

לא אכנס כאן לסוגיה האם מעשיהם של הברונים השודדים עזרו לחברה או פגעו בה, אני מתייחס לכך רבות בקורסים שלי ובספריי. אומר רק זאת, הברונים השודדים פגעו בהרבה עובדים וצרכנים, אבל הייתה להם השפעה חיובית על הכלכלה, התעשיה והפיננסים בארצות הברית, בעוד שהברונים השודדים בימינו – בארצות הברית ובישראל – מזיקים הרבה יותר מאשר הם מועילים, בוול סטריט הם הרסו את הכלכלה העולמית, בישראל הם רוקנו את המדינה מנכסיה, מה התרומה של איל נדל"ן ישראלי הבונה קניונים ובתי מלון בחו"ל ואם הפרויטקים לא מצליחים הם עושים תספורת לכולנו כי השקענו דרך קרנות הפנסיה בהרפתקנות הנלוזה שלהם. אם הפרויקטים מצליחים הם דואגים לשלם כמה שפחות מיסים אם בכלל, כמה שפחות תגמולים עבור המחצבים אם בכלל, כמה שיותר משכורות עתק לפקידי הממשל שהם משחדים אותם בצורה חוקית עם משרות בחברותיהם. התרומות של משפחות רוקפלר, קרנגי ומורגן היו עצומות ונראה לי לעניות דעתי שהייתה להם ולצאצאיהם השפעה הרבה יותר חיובית על הכלכלה האמריקאית מאשר השפעה שלילית. כל הנסיעה המופלאה הזאת לחו"ל מראשית אוגוסט 1967 עד סוף יוני 1968, סך הכל 11 חודש, הייתה נס בפני עצמו. שכן נסעתי לחו"ל עם 500$ שהצלחתי לחסוך מהשיעורים הפרטיים, כי בצבא הרווחתי כמה עשרות שקלים לחודש שבקושי הספיקו לי למימון סרטים בכרטיסים של קצין העיר. אבי שמימן לי את הלימודים לתואר ראשון כבר לא יכול היה לעזור לי כי הוא עצמו פוטר כששכב בבית חולים לאחר ניתוח קטרקט בשתי העיניים, אחרי שעבד באותה חברה שנים רבות. הקפיטליזם החזירי לא הומצא בימינו אלה, הוא כבר היה קיים בשנות השישים בישראל, כמו שהשחיתות לא הומצאה היום כי מי שהמציא אותה היה שלטון מפא"י המושחת של שנות החמישים. כזכור, הייתי מובטל מייד כשהשתחררתי וממה שנשאר לי מהעבודות המזדמנות באותם שלושת החודשים מהשחרור ועד שגייסו אותי למילואים אחרי המלחמה ומייד אחרי השחרור נסעתי לחו"ל. מכל מה שהרווחתי נותרו לי 500$, בניכוי הוצאות המחיה בישראל וכרטיסי הטיסה לחו"ל (הגעתי לברלין ביום אחד בכמה טיסות), או דולר וחצי ליום, שיא גינס לכל הדיעות, כי זה הרבה פחות מאירופה ב-10$ ליום.

עד היום לא ברור לי איך סכום כה נמוך הספיק לי עבור אותן הוצאות מחיה שלא היו מכוסות במלגה, עבור הנסיעות לפריז, הביקורים בהצגות ובסרטים, הביגוד - זה קל, לא קניתי שום ביגוד וכל השנה ביליתי עם שני ג'קטים ושני זוגות מכנסיים, בחברה של גדולי העשירים באירופה שנסעו במכוניות פאר והיו להם טקסידו ועשרות פרטי לבוש. זאת ועוד, איך זה הספיק לי בברלין, לבקר למשל במזרח ברלין, ללכת להצגות וסרטים (מזל שבקומונת מאו לא דרשו דמי כניסה). הייתה לי בעיה רצינית איך אגיע מברלין לפריז ללימודים. למזלי גרתי עם צרפתי שהפך לחברי הטוב FRANCIS DESFORGES, וכשהיה צריך לחזור לפריז הוא הציע לי טרמפ במכוניתו, אמרנו עם צאתנו – NACH PARIS, ולמרות שלא היה וויז הוא בכל זאת מצא את הדרך, מה עוד שהיה די מפחיד לעבור מברלין לגרמניה המערבית דרך המסדרון עם גדרות ענקיים משני הצדדים על מנת שהאזרחים של גרמניה המזרחית לא יתפתו לערוק למערב. כשהגענו לפריז נותרו מספר שבועות עד לתחילת הלימודים בפונטנבלו והוא אירח אותי בביתו ואחר כך מצא לי מגורים בחינם במעונות הסטודנטים בפריז שהיו פנויים עד תחילת שנת הלימודים. בארצות הברית כבר כמעט ולא נשאר לי כסף וחייתי מ"אדי הדלק" האחרונים, את הדולרים האחרונים הוצאתי על כרטיס כניסה בשורות האחרונות ביציע למחזמר סיפור הפרברים, כי הייתי חייב לראות לפחות מחזמר אחד בברודווי. כך שבטקס ה- GRADUATION במבצרו של דיויד רוקפלר – בצ'יזס מנהטן בנק, יום לפני החזרה לפריז, כשצילמו אותנו מקבלים את התואר מידי רוקפלר לא נשארו לי עשרה דולר על מנת לרכוש את התמונה וכך אבדה לעד לחיצת היד ההסטורית בין רוקפלר לביני בסוף יוני 1968. מה שנותן לי רעיון – אולי ארים טלפון למזכירה של דיויד היקר ואבקש ממנה לחפש בגנזך את התמונה ההסטורית שהוא בוודאי שמר. לא אוכל לטוס לארצות הברית בפעם נוספת ולשחזר את לחיצת היד. באשר לברון רוטשילד, דאגתי לשמר לפחות שתי תמונות יחד אתו הנמצאות באתר שלי ובספרים שלי. הוא בא לבקר אותנו בפונטנבלו ואכל איתנו ארוחת צהריים, וכשהיינו נבוכים איך לאכול את הפרגית עם הסכו"ם, הוא הראה דוגמא אישית ואכל אותה בידיים. כל שנה הוא היה מגיע לישראל ודאג לארח אותנו בקיסריה והתעניין מה כל אחד עושה בישראל. יהי זכרו ברוך!

אך, אלה לא היו הברונים היחידים שהכרתי באותה שנה. למותר לציין שעד שנסעתי לאירופה לא הכרתי מעולם ברון, או אפילו אציל כלשהו. אבל זה לא מדוייק. בשנת 1953 זכיתי ללחוץ את היד, כתלמיד המצטיין בכיתה בבית הספר הצרפתי LYCEE בקהיר, של השגריר הצרפתי במצרים האציל MAURICE COUVE DE MURVILLE. לא יכולתי לתאר לעצמי אז איזו קריירה מזהירה תהיה לשגריר. הנה כי כן יעקב קורי הפרולטר שצעד עם הדגל האדום ברחוב החלוץ בחיפה באחד במאי והיה חניך התנועה המאוחדת, נבחר כנציג מפא"י לועד הסטודנטים באוניברסיטה העברית בירושלים וכנציג האוניברסיטה לועידת הסטודנטים מכל הארץ בחיפה, אותו קורי שנסע לשנת לימודים בברלין, פריז וארצות הברית, התחיל את הרומן שלו עם האצולה והטייקונים כבר בהיותו בן שמונה בקהיר. ואיזו קריירה מזהירה הייתה לשגריר שכיהן בקהיר בין 1950 ל- 1954 ועזב למזלו לפני הפיאסקו הצרפתי-בריטי בסואץ באוקטובר 1956! הוא היה שר החוץ של צרפת, לא פחות ולא יותר, של ממשלות

דה גול בעיקר בין השנים 1958-1968 וזכה להיפגש עם בן גוריון בקיי ד'אורסי בשנת 1960. לא יצא לי להיפגש עם בן גוריון אבל זכיתי ללחוץ את ידיהם של רבים וטובים שלחצו את ידיו – יצחק נבון, שמעון פרס, אריק שרון ו... קוב דה מרוויל. על אותו תקן זכיתי ללחוץ את ידיהם בדרגה שניה של דה גול וכל שועי עולם שקוב דה מרוויל נפגש איתם. איזו יד בת מזל! זאת ועוד, בסוף מאי 1968 על רקע מהפכת הסטודנטים בפריז שבה השתתפתי מינה דה גול את קוב (הוא בטח יסכים שנקרא לעצמנו בשמות הפרטיים מה עוד שהוא כבר הלך לעולמו) לשר הכלכלה והאוצר. אך זה לא הכל – בין 1968 ל- 1969 היה קוב ראש ממשלת צרפת... אך היו עוד אצילים – בסיפור להלן על אחת האנקדוטות של המסע המופלא לארצות הברית שבה אני מספר איך האוטובוס של הקבוצה נטש אותנו בפילדלפיה בגלל שאיחרנו בחמש דקות, אני מרשה לעצמי לגלות בעברית את אשר לא עשיתי באנגלית, שהחבר שלי שאתו נשארתי בלי כסף, בלי מזוודה ובלי לדעת לאן ממשיכים היה לא אחר מאשר הגרף פוטוצקי, שגם הוא היה בוגר אינסאד, אציל פולני גרף או רוזן, כמו חלק ניכר מהבוגרים. וזה שנטש אותנו מארגן הקבוצה היה גם הוא גרף, אם כי לא אגיד את שמו ואת מוצאו, למרות שניתן לשער זאת על רקע האיבה שלו לסטודנט פולני ויהודי ועל רקע קרבת משפחתו לאחד מ"גיבורי" מלחמת העולם השניה. לא סתם גרף אלא גרף באותו האיזור שבו היו אדמות משפחת פוטוצקי, מה שמסביר אולי איבה בת מאות שנים. פוטוצקי ואני התחברנו מאוד בטיול, על רקע מה שאמר לי ספק בהלצה ספק ברצינות ש"אני לא נראה יהודי", מחמאה שאני זוכה לה בחו"ל, כאשר בארץ אני זוכה למחמאה ש"אני לא נראה מזרחי". ומה עם אלה ש"נראים" יהודים, "נראים" מזרחים, איך הם מתמודדים?

אחד החברים הכי טובים שלי בלימודים באינסאד היה מרקיז איטלקי – CLAUDIO GINO. היו לי שני חברים אצילים באותה קומה באכסניית הסטודנטים בפונטנבלו. קלאודיו ואציל בלגי JOZEF VAN RANST. החברות של שניהם באו לבקר אותם בסופי השבוע, אך בעוד החברה של פאן ראנסט התאכסנה בחדרו, מה שגרם לכולנו הרווקים לתסכולים כבדים, היה קלאודיו מאכסן את החברה שלו במלון הסמוך, אצל הלטינים מתייחסים לאישה בכבוד... שניהם התגרשו אחר כך מנשותיהם. קלאודיו הבחין במצוקתי הכלכלית למרות שלא הבלטתי אותה ולא ביקשתי הלוואות או מענקים מאף חבר. עד היום איני יודע איך היו לי משאבים מתוך ה- 500$ לכל השנה לנסוע גם לחופשת סקי באלפים בגבול שווייץ בחג המולד. אמנם נסעתי במכונית של החברים, אך איך היה לי כסף למלון אני כבר לא זוכר. מה שאני כן זוכר זה שלא היה לי כסף לשכור ציוד סקי כך שכל השבוע טיילתי בשלג בהרים עם הזקנות והחברים ששברו גפיים. איך שלא יהיה, מועד הנשף השנתי התקרב ועלות הכניסה הייתה כמאה דולר שלא היו לי כמובן. ויתרתי מראש על הנשף ואמרתי לחברים שאני נשאר במלון כי עלי ללמוד. קלאודיו בא אלי בערב הנשף ואמר לי שהחברה שלו לא מרגישה טוב כך שיש לו זוג כרטיסים מיותרים. היה כבר מאוחר מדי להזמין בת זוג, מה עוד שהידידה שלי דאז שלא רצתה לוותר על הנשף הלכה לשם עם סטודנט אחר ולנוכח זאת וויתרתי לו ברצון עליה מהנשף ואילך. השתתפתי בנשף המפואר והייתי היחידי שלא בא אליו בטקסידו, אלא עם אחד משני הז'קטים הבלויים שלי ועם אחת משלושת העניבות. קלאודיו, נשמה טובה, גם בא אלי כשטסתי בשנת 2001 להרצות בסמינר של האיחוד האירופי בסטרזה, הוא נסע במיוחד עד שדה התעופה ונתן לי את המפתחות של הדירה שלו במילנו והזמין אותי לבלות שם שבוע, כי באותו השבוע הוא היה בבית הקיץ שלו. ביליתי שבוע מקסים במילנו וכשהוא הגיע בלילה האחרון הזמנתי אותו להצגה באיטלקית בתיאטרון גדול והוא התוודה בפני שזו פעם ראשונה שהוא מבקר בתיאטרון הזה, והיה צריך לבוא למילנו חבר ישראלי על מנת שהוא יראה איתו הצגה באיטלקית ליד הבית שלו. כשבא קלאודיו לישראל לקחתי אותו למסיבה עם כמה מהבנים של שועי הארץ (אז עוד היו לי חברים שהיו בני טייקונים...) וזכור לי כיצד הבת של האדם הכי עשיר בישראל מאוד התעניינה בקלאודיו (שהיה גם מרקיז, גם מיליונר, גם משכיל, גם טוב לב, גם יפה תואר, וגם... אהב יהודים).

אבל זה לא הכל – שניים מהפרופסורים שהיו ב- JURY של הדוקטורט שלי היו גם הם אצילים – המנטור שלי שעוד לימד אותי באינסאד, יצר את הקשר שלי עם CNAM והזמין אותי להרצות באינסאד, הוא HENRI-CLAUDE DE BETTIGNIES ואילו מנטור אחר שלי שסייע לי רבות בדוקטורט ושהלך לעולמו בטרם עת (ועל כך ניתן לקרוא באתר שלי ב- BOOKS) היה ההולנדי HENK VAN LUIJK. כך שלמרות כל הדיעות הקדומות שלי נגד אצילים ומלכים – כמעט כל המגעים שלי עם אצילים היו חיוביים ביותר והם היו אנשים מדהימים. הלוואי שהייתי יכול להגיד תשבוחות דומות על אילי ההון שנפגשתי איתם בישראל (האצולה הישראלית), אך כאן המצב בדיוק הפוך ומרבית אילי ההון שהכרתי, ברובם היכרות שטחית למדי, לא השתוו בשום פנים ואופן לאצילות של האצילים האירופים שהכרתי באותה שנה מופלאה וגם בהמשך. ובסוגיה זאת של מי הוא אציל אמיתי – זה עם התואר, זה עם הכסף, או זה עם הלב והאנושיות, כתבתי מאמר וטענתי שהאצולה האמיתית היא בקרב הנשים העניות ביותר מבנגלדש שלוקחות הלוואות של עשרות דולר לפתוח "עסק" של מכירת סלים מקש מבנק גרמין של מוחמד יונוס ומחזירות ב- 98% מהמקרים את ההלוואות, בעוד הטייקונים שלנו עם הארץ ולא אצילים גוזרים קופון על חשבוננו ועושים לנו תספורות של עשרות אחוזים, כאשר הם ממשיכים להיות מילירדרים. אציל אמיתי הוא אציל נפש ולא אציל בעל תואר או ממון, גישה קצת "תמוהה" בעולם שמעריך אנשים

על פי גודל הארנק שלהם ולא על פי רוחב הלב שלהם. יחד עם זאת, זכיתי להכיר באירופה אצילי תואר וכסף שהיו גם רחבי לב ובארץ (פחות מאצבעות יד אחת) אצילי ממון ישרי דרך ועם לב רחב – אך לא אגיד את שמם כי אני לא רוצה שיטילו עליהם חרם הקולגות המושחתים שלהם.

ונסיים במה שהתחלתי אחרי שהפלגתי למחוזות רחוקים, אינני זוכר איך, של מסעות לחו"ל, אצילים, וחסרון כיס. כפי שכתבתי – קדימות ראשונה הייתה תמיד לעבודה וכשלמדתי – ללימודים. ומה עם עיתות הפנאי? התחילו להיות הרבה עיתות פנאי רק אחרי שהפכתי לעצמאי ולצד תקופות גאות היו לי תקופות ארוכות של בצורת. וכפי שתיארתי זאת בפני אמי בלאדינו – KUANDO POKO POKO KUANDO MUNCHO MUNCHO לעיתים מעט מעט ולעיתים הרבה הרבה. בממוצע זה בסדר אבל תמיד כואבת הבטן. בתקופות השפל אם כן אני קודם כל כותב ספרים, וכשאני כותב ספרים, אני לא קורא ולא לומד שפות, רק כותב מהבוקר ועד הלילה. כשאני לא כותב - למדתי קודם כל שפות, וגם בזמן מלחמת לבנון השניה שבה האוניברסיטה נסגרה והייתי מובטל מאונס. בזמן הפנוי הנותר קראתי ספרים בשפות הקשות החדשות, לא נתתי לעצמי הנחות, ודאגתי לעשות התעמלות למוח בלימוד וקריאה בשפות הקשות – הולנדית, לטינית, שוודית, רוסית, ערבית, יוונית, פולנית, או אספרנטו. בזמן הפנוי הנותר קראתי בשפות שבהן אני שולט – צרפתית, עברית, אנגלית, ספרדית, לאדינו, איטלקית, פורטוגזית, גרמנית (אבל עם מילון או תרגום כי הידע נשחק עם השנים), רומנית, יידיש, קטלנית, אוקסיטן... ואילו בערבים – אנחנו הולכים ליותר מעשרים הצגות בשנה, יותר מעשרים קונצרטים ומופעים, אני שומע בבקרים לפחות אחת לשבוע ובשנה עשרות הרצאות מעולות בטיקוטין (משנה לשנה אני מעלה את המינון ומהרצאה אחת לשבוע, עברתי לשתיים, והשנה – לשלוש), בעבר גם הייתי הולך פעמיים בשבוע לפחות לשניים או שלושה סרטים בערב בסינמטק. הלכתי בזמן פסטיבל הסרטים בחיפה לעשרות סרטים, פעם למעלה מ- 50 ואילו עכשיו יותר מ- 30 במשך 10 ימים – כך חולפת תהילת עולם! אנחנו גם הולכים אחת לשבוע לקולנוע, הולכים לבקר חברים, מבקרים את הילדים והנכדים והם מבקרים אותנו. קדימות כמובן לילדים, אחר כך לחברים, ובזמן שנותר לבילויים.

אבל מה – אנחנו כמעט ולא הולכים למסעדות, אני כמעט ולא רואה טלוויזיה ואם כן – שני סרטים בלילה משמונה ועד חצות ובכלל לא סדרות, חדשות וריאליטי. אני כמעט ולא קורא עיתונים, רק מדפדף בידיעות אחרונות, ובוודאי שלא קורא הארץ, אם כי גיסי היה דואג לתת לי במשך שנים רבות את דה מרקר שהוא אחד העיתונים המעולים שיש בישראל. אני לא משחק במשחקי טלוויזיה, לא משוטט באינטרנט ולא מדבר בטלפון אם כי כאשר אחי מתקשר אלי אנחנו מדברים שעה, וכשאמיר בני מתקשר אלינו כמעט כל יום בדרכו לעבודה ליד פלו אלטו בקליפורניה אנו מדברים חצי שעה, ובסופי שבוע מדברים גם כן חצי שעה בסקייפ עם הנכדים נוגה ואיתי. זהו אם כן סדר הקדימויות וכך אני מספיק ביעילות מירבית להיות עסוק משמונה בבוקר עד חצות. ואיך חו"ל מתקשר עם כל זה, והרי פרק זה עוסק במסעות לחו"ל. קדימות ראשונה לנסיעות עבודה והיו לי הרבה מאוד כאלה, לעיתים במצטבר כמה חודשים בשנה, גם כשכיר סמנכ"ל מכירות וכספים – מנהל משא ומתן על חוזים בעשרות מיליוני דולר, רוכש חברות, מנהל חברות בנות או עושה הנפקות בוול סטריט – וגם כעצמאי העוסק במכירת ידע, ברכישת חברות, בפיתוח עסקים, בהבראת חברות, בייעוץ ובניהול. בערבים בחו"ל אני משתדל לא להיות מוזמן לארוחות עסקיות והולך להצגה אחת או שתיים בערב, ובסופי שבוע למספר הצגות, מוזיאונים וטיולים. כך הייתי בעשרות ארצות בענייני עבודה והרשימה המלאה מובאת להלן. אם אפשר אני לוקח כמה ימי חופש, מבקר באמזונס ליד איקיטוס בפרו, מבקר בברזיל, ארגנטינה, ונצואלה, הונג קונג או תאילנד. אם ניתן, אני לוקח אתי את רותי ו/או את אחד הילדים. כך הייתי עם אחד הילדים מדי פעם בניו יורק, פריז, לונדון, אוסטרליה וניו זילנד. ולעיתים אני נוסע לבד עם רותי, במיוחד מאז שהתחלתי ללמד ובקיץ יש לי הרבה זמן חופשי – לפריז, לונדון, ברלין, ניו יורק, ספרד, פורטוגל, איטליה, יוון, בלקן, פרובנס, קליפורניה, מסע לקניונים – גרנד קניון, ציון ועוד, תאילנד. רותי הצטרפה אלי לסינגפור כשלימדתי שם, נסענו לטיול ארוך בגרמניה, טיול עם רותי והילדים הקטנים של כעשר ארצות באירופה במשך חודש וחצי בשנת 1978, שייט בים הבלטי, מבקרים את הילדים בפלו אלטו ועוד. בעבר גם נסעתי ללימודים בחו"ל – השנה המדהימה בפונטנבלו ליד פריז, בברלין ובארצות הברית, סמינרים מעולים ב- IMD בשווייץ, בארצות הברית ועוד. אך מה כבר ההבדל בין לימודים, עבודה או בילויים? לשלושתם אני מתייחס באותה הרצינות, היעילות, וממצה אותם עד תום. לפעמים אני גם משלב אותם. אך מעל לכל, אני סקרן – סקרן לבקר בארצות חדשות, לבלות, לעבוד, ללמוד, ובעיקר להכיר את הארצות, את העמים, את התרבויות, ההצגות והפולקלור. ארצות בכל היבשות בעולם – אירופה ב- 34 ארצות מתוך 50, אמריקה הצפונית ובעיקר בארצות הברית ביותר מ- 25 מדינות, אמריקה הדרומית – לא מספיק למרות שאני מאוד אוהב את היבשת ומתכנן לחרוש אותה לאורכה ולרוחבה, אסיה – אני חי ביבשת אבל יחסית ביקרתי במעט ארצות לזמן קצר, אפריקה – נולדתי ביבשת ולמעט מסע עסקים אחד מעולם לא חזרתי אליה, אוקיאניה – עם האנשים המדהימים ביותר בתבל אולי כי הם גרים הרחק מההמון הסוער, השחיתות ותאוות הבצע, אוסטרליה היא מדינה מדהימה וניו זילנד היא ארץ קסומה והטיול בהן במשך חודש זכור לי (ולשירלי) כטיול המוצלח ביותר שעשיתי אי פעם ושהכי נהניתי ממנו.

מוסיקה קלאסית, המופעים הטובים ביותר ועניינים דיומא

תמיד אהבתי מוסיקה, למרות שמעולם לא ניגנתי על כלי כלשהו, לא בגלל שלא רציתי, אלא בגלל שהורי לא יכלו לעמוד בהוצאה הכספית. מהבית אהבתי את השירים הצרפתים של מיטב הזמרים – אדית פיאף, איב מונטן, ז'ילבר בקו שגם ראיתי בהופעה חיה, שרל אזנבור שגם ראיתי בהופעה חיה, מולודז'י, מיסטנגט, הקומפניון דה לה שאנסון, טינו רוסי, פרנדל, גי בהאר שגם ראיתי בהופעה חיה, ז'ורז' מוסטאקי שגם ראיתי בהופעה חיה, ואבי אהב את דלידה ואנריקו מאסיאס. אבל מהסרטים והרדיו אהבתי גם זמרים אמריקאים ובריטים – את פול אנקה, פרנק סינטרה, קליף ריצ'רדס, אודטה, אלה פיצג'רלד, ברברה סטרייסנד, סיימון וגרפונקל, פיט סיגר, פיטר פול ומרי, לואי ארמסטרונג, הארי בלפונטה שגם ראיתי בהופעה חיה, ומעל כולם את ג'ואן באאז שגם ראיתי בהופעה חיה. מעצם היותנו משפחה קוסמופוליטית שחיה בסביבה קוסמופוליטית בקהיר ובישראל אהבתי זמרים מכל ארצות העולם – את מרסדס סוסה שגם ראיתי בהופעה חיה, סריטה מונטיאל, מרלן דיטריך שגם ראיתי בהופעה חיה, אמליה רודריגז, הפאראגוויוס שגם ראיתי בהופעה חיה, חריס אלקסיו שגם ראיתי בהופעה חיה, את דאלאראס שהיינו אורחי הכבוד שלו עם חברי גאורג היינה ואשתו השחקנית במועדון שלו בפלאקה, זמרי רמבטיקו, דומניקו מודוניו, ג'יליולה צ'ינקווטי, ריטה פבונה, בנימינו ג'יגלי, זמרי עם מכסיקאים, מוסיקה כלית אינדיאנית מפרו, אנטוניו קרלוס ז'ובים, ז'ילברטו ז'יל, גל קוסטה, קרלוס גרדל, מוסיקה קובנית, שירי סלסה, שירים רוסיים, שירים בלאדינו, להקת אבבא השוודית, ומדי פעם גם שירים יפנים, סינים, ערבים, תורכים, הודים, תאילנדים, אירים, אפריקאים, אוסטרלים, שנחשפתי אליהם במסעותי הרבים ברחבי העולם או מהסרטים מאותן הארצות. וכמובן, אהבתי מאוד שירים ישראלים אליהם נחשפתי בבית הספר, בתנועת הנוער, ברדיו ובמופעים ואהבתי לשירים עבריים הלכה והתגברה עם השנים ככל שהתעריתי בהוויה הישראלית, מבלי לזנוח את טעמי הקוסמופוליטים. השיא היה ההשתתפות בערבי השירה של אפי נצר במשך 14 שנה.

מהבסיס הזה איך מגיעים למוסיקה קלאסית? את התשובה מצאתי ביומן שלי המצוטט בספרי זה. בהיותי בן 17, פריק של מוסיקת פופ ושל מצעדי פזמונים, הגעתי למסקנה שהמוסיקה של שנת 1961 הייתה רועשת מדי עבורי ולכן החלטתי לשמוע מוסיקה קלאסית. הסקתי שאם אני אוהב באופן טבעי ספרות מופת מסרבנטס ועד טולסטוי, מהוגו ועד זולא, מלורנס ועד המינגווי, שעליהם אני כותב הרבה ביומן, אם אני קורא בשקיקה מחזות של רסין, קורניי, מולייר, שיקספיר, גוגול ורוסטן, שעליהם גם אני כותב הרבה ביומן, אם אני חובב סרטי מופת שאני כותב עליהם במאותיהם ברשימות הסרטים האהובים, אם אני אוהב את מיטב האומנות מרמברנדט ועד מיכאלנג'לו, מהאימפרסיוניסטים ועד דלקרואה שגם עליהם אני כותב ביומן, מן הדין שאוהב גם מוסיקה קלאסית. כי מי שאנין טעם בספרות, דרמה, אומנות וקולנוע לא יכול להיות אדיש למוסיקה הקלאסית. לא זנחתי כמובן את אהבתי לשירים בצרפתית, בעברית ובאנגלית, את אהבתי לשירה אתנית, לפופ שקט, לקאנטרי, לגוספל, אבל הרגשתי שזה לא מספיק. וכך בהחלטה רציונלית החלטתי שעלי להכיר מוסיקה קלאסית ואופרה שלפני כן לא נחשפתי אליהם כלל בבית, בבית הספר וברדיו. וכמו שקראתי על פי תוכנית מוכנה מראש את כל הספרות הקלאסית והמחזאות העולמית (לא את כולה כמובן, אך את העיקר), התחלתי לקרוא על מוסיקה קלאסית – 100 המלחינים הטובים ביותר, 100 היצירות הטובות ביותר, 100 האופרות הטובות ביותר, התחלתי לשמוע ברדיו את התוכניות של מוסיקה קלאסית, אספתי מכל מי שרק מוכן היה לתת לי תקליטים ישנים והתחלתי לשמוע עם הפטיפון הישן שלי את מיטב היצירות. ומהחלטה רציונלית קיבלתי תוצאה רגשית כי התחלתי לאהוב בכל מאודי מוסיקה קלאסית. זה אולי נשמע מצחיק, זה כמו להחליט לאהוב בחורה עד שאתה באמת אוהב אותה, נס כזה קרה רק לדיזראלי שהתחתן עם אשתו בגלל כספה ואחרי שהיו נשואים הוא התאהב בה.

כבר התייחסתי בספר הזה למקריות כיצד רוב ההחלטות הקרדינליות בחיי, לרבות ההתאהבות שלי ברותי קרו בצורה ספונטאנית ולא מתוכננת, למרות שאני בדרך כלל אדם מאוד רציונלי. אבל הרציונליות שלי דווקא פעלה במקרה של המוסיקה הקלאסית והקשר הלך והתרחב. בתחילה אהבתי יצירות פופולריות כמו הקוצ'רטי לכינור של מנדלסון, פגניני, ברוך ובטהובן, הקונצ'רטי לפסנתר של צ'יקובסקי, בטהובן, גריג ושופן, מבוא ורונדו קפריצ'יוזו, קרנבל החיות, הפתיחה 1812, הבולרו, האופרות כרמן, סיפורי הופמן, לה בוהם ולה טרוויאטה. ולאט לאט אחרי שגם התחלתי ללכת לקונצרטים (ועל כך אני כותב גם ביומן, אבל לא אהיה מוכן להודות גם תחת עינויים איך

נכנסתי לאותם קונצרטים יקרים) התחלתי לאהוב מוסיקה יותר "כבדה" – ברהמס, סיבליוס, מאהלר, דביסי, סרטווינסקי, פרוקופיף, באך, רחמנינוב, אופרות יותר "קשות" כריגולטו, נבוקו, כוחו של גורל, טורנדוט, אאידה, מאדאם בטרפליי, דון ג'ובני. לואגנר לא הגעתי, למרות שכמה מהיצירות שלו אני אוהב, ברטוק עדיין קשה לי, מוסיקת ברוק ולידרים של מלחינים גרמנים מחייבים ריכוז ולא נשמעים בקלות כמו ברמת המתחילים והמתקדמים. נתקעתי אם כך בקורס למשתלמים אבל זה לא נורא כי אני מאוד אוהב את מרבית היצירות הקלאסיות. הפלא ופלא, התחלתי לאהוב גם מוסיקה קאמרית שהיא בהתחלה הייתה ממש זרה לי ואילו כיום אני רואה עשרות קונצרטים של מוסיקה קאמרית בהנאה רבה, מבלי לזהות בדיוק מי המלחין, למעט סונטות, שלישיות, רביעיות וחמישיות ידועות, דג השמך וסונטת קרויצר, אפסיונטה ולאליזה.

יש לי חברים טובים הטסים לראות זמרת אופרה ידועה המופיעה בלה סקאלה או במטרופוליטן, לא מפסידים אף פסטיבל מוסיקה קאמרית בישראל, בשווייץ ובגרמניה, אף פסטיבל אופרה באיטליה, משלבים כל נסיעה שלהם לוינה, סנט פטרסבורג או מדריד בביקור בקונצרטים עם סולנים ידועים, אני גם מקבל כל שנה הזמנה לסיורים מוסיקליים בשווייץ או בספרד, באיטליה או בצרפת, שבהם משולבים טיולים בנוף, תערוכות של מיטב האומנים וכל ערב קונצרט לעילא. לדרגה הזאת לא הגעתי ולא נראה שאגיע אליה בגלגול הזה. אני בהחלט רואה את עצמי, אם היו לי המשאבים הכספיים והבריאות המתאימה, הולך לכל הפסטיבלים המפורסמים ביותר לתיאטרון ולקולנוע ורואה עשר הצגות וחמישים סרטים במכה אחת. טעמתי מהפסטיבלים גם כן, בפסטיבלים לתיאטרון של אביניון ואדינבורו, בפסטיבלים לקולנוע בלונדון וונקובר, בפסטיבלים של תיאטרון וסרטים בישראל, אני לא מתעייף מתרבות במנות גדושות ורואה לא פעם כל ערב הצגה או קונצרט, כשאני בחופש בתל אביב, או בביקורים בפריז, לונדון, ניו יורק או ברלין. אני גם אוהב ג'אז ורואה לעיתים מופעי ג'אז עם אומנים מעולים בישראל ובחו"ל, בעיקר בניו יורק, בפריז ובניו אורלינס. יש לי תקליטיה גדולה מאוד עם מאות תקליטים, מאות קלטות, מאות דיסקים ומאות וידאו על מוסיקה קלאסית, קאנטרי, אופרות, ג'אז ופופ. יחד עם זאת אני לא אוהב מוסיקת מעליות סטייל חוליו איגלסיאס ושלמה ארצי. לגבי מוסיקה מזרחית כתבתי מסה שלמה המופיעה בספר זה ולא אחזור עליה, אני אוהב מוסיקה אותנטית של עופרה חזה ואביהו מדינה, ולחלוטין לא אוהב רבים מאלה שמוגדרים כיום זמרים ים תיכוניים, אבל אין לזה קשר עם המוצא, כי אני גם לא אוהב את הסגנון של פרי קומו, חוזליטו או מיריי מתיה, רוק כבד ומייקל ג'קסון. יש מוסיקה טובה ומוסיקה פחות טובה, ואני אוהב מוסיקה טובה על כל גווניה – עממית, קאנטרי, אתנית, פופ, קאמרית, קונצ'רטי, סימפוניות, אופרות...

אם הייתי צריך לקחת אתי רק תקליט אחד לאי בודד לא הייתי לוקח אתי יצירה קלאסית, אופרה, או אפילו את מבחר השירים של אדית פיאף. הייתי לוקח אתי את מיטב הלהיטים של ג'ואן באאז, ואם הייתי לוקח אתי חמישה תקליטים הייתי מצרף לג'ואן באאז תקליט של פטסי קליין, יהורם גאון בלאדינו, לוס פרגוויוס וחווה אלברשטיין בעברית. נהניתי מאוד לשמוע את יהורם גאון ואת חווה אלברשטיין מספר פעמים, אבל לצערי לא יצא לי לשמוע את פסטסי קליין ואף זמר קאנטרי ידוע. אחד המקומות הראשונים שאסע אליו כאשר אתחיל לחרוש את העולם לשלושים יעדים כפי שכתבתי בספר זה יהיה לנשוויל. אמנם שמעתי כמה קונצ'רטי של מוסיקת קאנטרי, אבל לא של האומנים הגדולים ביותר, אם כי ראיתי הרבה מאוד סרטים על הזמרים והמלחינים הגדולים של הקאנטרי. מה שמראה שמטבעי אני טיפוס מאוד עממי שאוהב קאנטרי, אוהב מוסיקה אתנית, אוהב שירי עם בעברית, לאדינו, יידיש, איטלקית, ספרדית, פורטוגזית, גרמנית, בלקנית, יוונית, רוסית (גם את מקהלת הצבא האדום לא זכיתי לשמוע אבל בסנט פטרסבורג שמעתי להקה צבאית מאוד איכותית). שמעתי את מיטב האומנים שרים שירי עם ושירה אתנית, לעיתים לא את הכי ידועים, אך תמיד אומנים באיכות מעולה שריגשו אותי מאוד. והוא שאמרתי בכמה מקומות בספר – התחכום שלי באתיקה, בתיאטרון, בקולנוע, בספרות ובביוגרפיות לא מגיע גם לאומנות ומוסיקה, שם הטעמים שלי היו ונשארו עממיים, למרות שבמשך עשרות שנים פיתחתי אהבה רבה למוסיקה קלאסית ולאומנים מהשורה הראשונה, אך מה שמרגש אותי עד דמעות הוא לא קונצ'רטו לפסנתר של רחמנינוב וסימפוניה של מאהלר אותם אני אוהב מהראש ולא מהלב, מה שמרגש אותי עד דמעות הוא שירי עם איטלקים, יווניים, עבריים, רוסיים, בלאדינו, ביידיש, קאנטרי, טנגו. אבל זה לא מדוייק כי ריגולטו מרגש אותי עד דמעות, כמו גם הקונצ'רטו לכינור של מנדלסון, ציורים של מונק, מודיליאני, דאלי, ארנסט והרבה אומנים מודרניים. האדם הוא ייצור מורכב, לא ניתן לסווג אותו לקטגוריות, לתאים, לסטראוטיפים, לכן אני מאמין שביוגרפיה צריכה להביא בין השאר רשימת תיוג של כל הסרטים, המחזות, השירים והרומנים שהאדם אוהב, הארצות בהן ביקר, התחביבים שלו, העבודות שבהן עבד, האנשים שהוא אהב, ומכל אלפי המאפיינים האלה אנו נקבל פסיפס הרמוני, הוליסטי ואותנטי שייתן הצצה לנפש ואת זה אני משתדל לעשות בספר זה.

פילוסופיה, קונפורמיזם, השקפת עולם ועניני דיומא

עוד לפני יום הולדתי ה- 18 הייתה לי כבר השקפת עולם מגובשת, המבוססת על מודל אריסטוטלי-אפיקוראי, הדוגלת בחופש, שוויון ואחווה כערכי על, השמה את האינטלקט כבסיס להוויה האנושית שלי. אני אינטלקטואל לכן אני קיים. הרבדים האינטלקטואלי היו הסרטים שראיתי מגיל אפס, ספרי המופת שקראתי כבר בגיל 11, המחזות שאהבתי אהבת נפש, המוסיקה הקלאסית שהצטרפה בגיל 17 והרובד הנוסף – הפילוסופיה היוונית שלמדתי עליה בקורס המכונן של שלמה אבינרי. כבר כתבתי והיללתי את אבינרי, אך ברום השנים, אחרי שגם אני הפכתי למרצה נערץ על אלפי סטודנטים, אני יכול להיווכח עד כמה המקריות יכולה להשפיע על תפישת עולם. אבינרי יכול היה ללמד אותי על מרקס, הגל וקאנט שהוא מומחה עולמי בכתביהם, אבל את הקורס הזה עברתי אצל המרצה המשעמם ביותר שנתקלתי בו (טוב, יש עוד אחד – המרצה שלי לתורת המחירים בכלכלה), שמפאת כבודו לא אציין את שמו, אבל לימים הוא התפרסם. אני לא זוכר דבר מהקורס שלו בעוד אני זוכר כל מילה מהקורס של אבינרי. סטודנטים רבים אמרו וכתבו לי שהקורס שלי על אתיקה עסקית היה הקורס החשוב והמשפיע ביותר שהיה להם באוניברסיטה בלימודי התואר הראשון והשני. אני חושב שהצלחתי לפצח את הסיבה לכך, שלמה אבינרי, הנרי-קלוד דה בטיני המרצה האגדי לאתיקה עסקית באינסאד, ועבדכם הנאמן נתנו את הנשמה בקורסים שלהם, האמינו בכל מה שהרצו והשקיעו ימים כלילות על מנת להפוך את הקורס ליחיד במינו. לעומת זאת המרצה שלי השני היה אדיש לחלוטין, דיבר בקול מונוטוני כאילו שהוא קורא רשימת מכולת, וכיוון שאני לא כותב את שמו אני יכול להוסיף כי אני סבור שהוא זילזל בסטודנטים שלו ומה שהיה חשוב לו זה היה רק המאמרים שהוא כותב וההתקדמות האקדמית שלו. לימים, הוא גילה אמפתיה גדולה לבני דודינו וסלידה ממנהיגינו ה"פשיסטים" והוא מככב בלה מונד באהבת ישראל.

אחת הרעות החולות של האקדמיה היא מסלול הקידום העקום בקריירה האקדמית כאשר מה שחשוב לקריירה אלה המאמרים התפלים ברובם שאתה כותב ושברוב המקרים לא מחדשים דבר, אבל הם כתובים בעגה האקדמית הנכונה, עם ציטטות למכביר. אם מצטטים אותך כך וכך אקדמאים חשובים אתה באולימפוס, בעוד שאם הסטודנטים שלך הופכים לאנשים טובים יותר בזכותך זה חשוב כקליפת השום. הייתי בדיוק עשר שנים באקדמיה לעומת יותר משלושים שנה בעולם העסקים, ואני סבור כי האתיקה בעולם העסקים טובה לאין שיעור מהאתיקה בעולם האקדמי, לפחות במדעי הרוח והחברה שאני מכיר. מאבקי כוח, אינטריגות, קנאה, השמצות, הסתגרות מפני כל דיעה דיסידנטית, אם החוג במדע המדינה הוא יוני לא יתנו דריסת רגל למרצה נץ, ואם החוג לכלכלה הוא ניאו ליברלי לא יתנו דריסת רגל למרצה עם השקפות חברתיות. יפסלו אותך בנימוקים טריוויאלים שאתה נותן ציונים יותר מדי טובים ולא על פי עקומת גאוס, אבל שוכחים לציין שלא הנחו אותך איך לחלק ציונים. הספרים האקדמיים שלך המתפרסמים בהוצאות הספרים היוקרתיות והחשובות ביותר כקלוור, ספרינגר ומאגנס שווים כקליפת השום כי האינדקס שלך לא מפורט מספיק, כי יש לך שגיאות דקדוק באנגלית, כי הקביעות שלך לא מבוססות מספיק. אבל במקביל יעסיקו מרצה אחר לאתיקה עסקית שבקושי סיים את הדוקטורט ומעולם לא עבד בעולם העסקים. אבל המרצה האחר לא נכנס לסוגיות של צדק חברתי והרצאותיו הן פרווה לחלוטין. לא יעזור שהסטודנטים מתחננים שתתן להם את הקורס שלך, ואומרים שהקורס האחר שקיבלו היה המשעמם ביותר והכי לא רלוונטי שלמדו. הדיקן גס הרוח המניח את רגליו על השולחן עם הסוליות המלוכלכות אל פני פרצופך מדבר אליך בשחצנות ומבטל אותך ואומר שהוא לא רוצה יותר לשמוע ממך בחיים, כשמעולם לא אמרת מילה רעה עליו וכל חטאך זה שיש לך השקפת עולם שונה משלו. אבל יש הרבה הטבות אם אתה ניאו ליברל – אתה מוזמן להיות דיקרטור בדירקטוריונים של הטייקונים ומאשר תספורות ועושק של בעלי מניות המיעוט, עושק של לקוחות, עושק של נושים, עושק של עובדים. אתה תורם אפס לאנושות והכל לכיסך. אתה יכול להיות חבר בעשרה או עשרים דירקטוריונים ולשקר לך ולקהל במצח נחושה בסימפוזיון "שאין כזה דבר". בדיעבד, אתה יכול להתנצל אחר כך במכתב שאותו אף אחד לא רואה אך את הנזק כבר עשית. אם אתה יונה, אתה מוזמן להרצות בכל העולם, וזה מתבטא בכסף, כבוד וקריירה. FOLLOW THE MONEY, אמר הגרון העמוק בפרשת ווטרגיט, וזה בדיוק מה שמנחה מרצים רבים שהם יונים או ניאו ליברלים, המדברים גבוהה גבוהה על ערכים וכל מה שחשוב להם זה הכיס שלהם. כשאני שומע על השקפות כביכול אקדמיות אני מייד מנסה לראות מה האינטרס הכספי בתמיכה בהשקפה כזאת ואז אני מבין מה מנחה את המרצה. והצביעות, זה הרבה יותר גרוע מהשקר, הצביעות של מרצים שמשחקים את יפי הנפש, אך נותנים יד לטייקונים לבצע את הפשעים הגדולים ביותר שלהם. ואם הם יפי נפש, הנשים שלהם עוד יותר יפות

נפש, ואם הן מחזיקות בהשקפות יוניות נוטים כל היונים האחרים לסלוח לשחיתות של הפושע כי היוניות מרפאה כל חטא אחר, ואם אתה אתרוג אתה יכול להיות גם פושע. היה מי שאמר שלמען ארץ ישראל מותר לשקר וכל היונים התנפלו עליו, אבל כשיונים משקרים במצח נחושה אסור לבקר אותם כי הם אבירי הדמוקרטיה. כמו הניאו ליברלים שהם אבירי השוק החופשי אבל נותנים יד למונופולים של הטייקונים, לעושק כל מחזיקי העניין, בניגוד גמור לשוק החופשי.

אם קיבלתי את הדוקטורט זה היה נס ואם הרציתי עשר שנים כל כך מוצלחות (עד אשר התחרשתי ונאלצתי לפרוש) זה היה כפליים נס. אם פרסמתי את הספרים שלי במיטב הוצאות הספרים זה היה נס ואם הוזמנתי להרצות במעוזי הניאו ליברלים זה היה כפליים נס. אם כתבו עלי מאמר ענק בגלובס זה היה נס, ואם הוזמנתי לכתוב מדור קבוע במשך שנתיים בבטאון רואי החשבון זה היה כפליים נס. אם שיניתי את השקפת עולמם של סטודנטים שלא משתייכים לאליטות זה היה נס, ואם הצלחתי להשפיע על מאות סטודנטים המשתייכים לאליטות זה היה כפליים נס. כל אלה התאפשרו בגלל צירוף נסיבות שאינן הגיוניות. כלכלת העולם הייתה צריכה להתמוטט על מנת שיכתבו עלי מאמר שנדחה במשך מחצית השנה בחודש ספטמבר 2008. אמנם הוזמנתי לכתוב במשך שנתיים בבטאון רואי החשבון על ידי עורך נאור, אבל כל החוגים לראיית חשבון סרבו לשמוע אפילו על האפשרות שארצה את הקורסים שלי אצלם. וכנ"ל גם החוגים לכלכלה. וזה לא משנה שקמה תנועה עולמית של סטודנטים לכלכלה הדורשת לשמוע קורסים על כלכלה חברתית, שמאסו בתיאורית הכזב הניאו ליברלית ששוטפים בה את מוחם, שרוצים לשמוע קורסים על נושאים אקטואליים, ואני המרצה היחידי בישראל ואולי גם בעולם שנותן קורסים בדיוק בתחומים שהם רוצים בעברית ובאנגלית. קורסים שהסטודנטים נותנים להם את המשובים הטובים ביותר. בעקבות המשבר הכלכלי העולמי שאני חזיתי כפי שמוכח בספרים שלי שהתפרסמו לפניו הוזמנתי להרצות באוניברסיטאות עם השקפות ניאו ליבלריות של מיקסום הרווח, אבל רק לתקופה קצרה, כי הנסיבות השתנו ושעת הכושר חלפה. הקוראים האקדמים בהוצאות הספרים היוקרתיות שכתבתי בהן המליצו שספרי יפורסמו למרות שהם לא מסכימים להשקפותי, וזה נס, כי בדרך כלל הם לא נותנים דריסת רגל לבעלי השקפות דיסנדטיות. אך זה לא כל כך נס. אני פניתי לעשרות הוצאות ספרים עד אשר מצאתי הוצאות שיהיו מוכנות לפרסם את הספרים שלי. כך גם פניתי לעשרות אוניברסיטאות עד אשר מצאתי אוניברסיטה שתסכים לנושא התיזה שלי על אתיקה לבעלי מניות מיעוט, ולמזלי מי שהמליץ עלי היה בטיני המנטור שלי ומי שהסכים להיות המנחה שלי האמין בי ובנושא שלי. וגם זה היה רק אחרי שהתברר שהחוקיות של הונאת בעלי מניות מיעוט שמצאתי בספרים שלי שהתפרסמו לפני השערוריות של אנרון וורלדקום קיבלה ולידציה מלאה בשערוריות האלה, ועל זה כתבתי את התיזה המתוקנת שלי, כי לפני כן אף אוניברסיטה לא האמינה בחוקיות שמצאתי והפליאה לעשות זאת המנחה שלי באוניברסיטה צרפתית יוקרתית שפסלה את התיזה הגמורה שלי כי לא הייתי מוכן לסגת מהחוקיות שמצאתי.

איך הרציתי במעוזי הקפיטליזם גם זה נס – כשהרציתי בבורסה בנובמבר 2008 וגם זה רק אחרי המשבר של ספטמבר 2008, הרציתי מייד אחרי שמנכ"ל משרד האוצר ונגיד בנק ישראל בדימוס הרצו שבישראל הכל בסדר עם גרפים והרבה שביעות רצון עצמית. ואילו אני שקמתי להרצות ישר אחריהם אמרתי שהם כנראה חיים בפלנטה אחרת כי הכלכלה הישראלית אולי היא יחסית בסדר אבל רוב רובה של האוכלוסיה במצב הרבה יותר גרוע מאשר בעבר, שבמדינה שלנו טוב רק לעשירון העליון, לטייקונים ולפקידי הממשל החוצים קווים אליהם. זאת הייתה הפעם הראשונה שבבורסה היה מאן דהוא שהעז לדבר על צדק חברתי וכלכלי. הרגשתי גלים של אי נוחות ורוח קרה נושבת לעברי. ובעודי מדבר התמוטטה הבורסה, כל המסכים הפכו אדומים ושליליים, ומאז לא הזמינו אותי יותר להרצות בבורסה. זה לא מדוייק, כי באחד האמשים התקשרה אלי מישהי שרצתה שארצה שם, אבל כשדרשתי תשלום עבור ההרצאה היא ממש נעלבה כי זה כבוד להרצות שם וקצינים פולנים לא זקוקים לכסף. את הנס הזה לא זכיתי לראות – לקבל תשלום עבור ההרצאות, כי הרי מי שמרצה על אתיקה עסקית הוא בהגדרה יפה נפש שלא זקוק לכסף. למזלי אכן לא הייתי זקוק לכסף אבל רציתי בצורה עקרונית לקבל תמורה עבור האגרה, או כדברי הפתגם התורכי העתיק – כמו שאתה נותן כסף כך אתה מקבל את צחצוח הנעליים. כך הרציתי בחינם בהנהלת הרשות לניירות ערך, בפורומים באוניברסיטאות תל אביב וחיפה, בפסגת ההיי-טק, בפורום של האיחוד האירופי בסטרזה, בשבי"ל, בהנהלה של TRANSPARENCY INTERNATIONAL בברלין, וכשכבר קיבלתי כסף עבור ההרצאות שלי באינסאד בפונטנבלו, לא שילמו עבור כרטיס הטיסה כך שבסופו של דבר ההוצאה הייתה גדולה יותר מההכנסה. אם אני זוכר טוב, זכיתי לקבל תמורה כלשהי להרצאות רק מבנק לאומי, אלביט, מגדל ועוד חברה אחת או שתיים, אבל לא בסימפוזיונים של הדירקטורים, מבקרי הפנים וכו'. ואיך זה הגעתי לדבר על תקבולים עבור ההרצאות בחלק הספר שלי הדן על פילוסופיה? קודם כל בגלל זרם התודעה. אבל עוד יותר בשביל להוכיח כי הפילוסופיה שלי הייתה תמיד להפריד בין קיסר לאלוהים – או כדברי ישו "תנו לקיסר את אשר לקיסר ולאלהים את אשר לאלהים". בעסקים עבדתי למען כסף ובפילוסופיה עבדתי בחינם. אלא שגם זה לא מדויק, כי גם כשהייתי בעולם העסקים דאגתי לרווחת העובדים ולאתיקה ולמזלי נעניתי ברצון עד שלא נעניתי ואז עזבתי. וגם

כשעסקתי בפילוסופיה קיבלתי תמורה עבור הקורסים שנתתי, אם כי התמורה הייתה מזערית בהשוואה למה שקיבלתי כשכיר וכעצמאי. בגדול, ניתן לאמר שכל התעסקותי בפילוסופיה הייתה לשם שמיים, חינם אין כסף, היא הסבה לי אישית וכספית נזק הרבה יותר גדול מאשר תועלת, ואם הייתה תועלת היא הייתה רק בסיפוק להשפיע על אלפי סטודנטים, לראות איך הספרים שלי מתפרסמים בכל העולם ונמצאים בלמעלה מאלף אוניברסיטאות יוקרתיות, ואיך רכשתי לעצמי חברים הרבה יותר איכותיים ואתיים מאשר חברי הקודמים.

בעבר לא התבטאתי בספריי ובמאמריי בסוגית הסכסוך עם הפלשתינאים. יש גבול עד כמה אתה יכול להתבטא בסוגיות מעוררות מחלוקת. העדפתי להתמקד בסוגיות של אתיקה עסקית. התחלתי באתיקה לבעלי מניות מיעוט, משם הרחבתי לסוגיות של אתיקה עסקית בכל התחומים, לסוגיות ממשל תאגידי, לאחריות חברתית, לקיימות, איכות הסביבה, גלובליזציה, מנהיגות אתית ולא אתית, מנהל עסקים, הקפיטליזם, המשברים הכלכליים במאה העשרים, THE GREAT RECESSION OF 2007-2010 , צדק חברתי וכלכלי, אחריות ציבורית, צדק שלטוני. כל פעם התרחבו המעגלים של תחומי העניין, ההרצאות, הקורסים, הספרים והמאמרים, עד אשר הגעתי למצע של תנועת הרפובליקה השניה, שבו אני מתווה את הצורך לשנות את כל שיטת הממשל בישראל ובעולם. במקביל כתבתי רומן, מחזה בכמה גירסאות, שירת מחאה, סיפורים, סטירות, פרסמתי יומן ותכתובת עניפה.

חלק ניכר מהחומר מצוי באתר שלי, ולאחרונה פורסמו באתר שלי ובעתיד גם באוניברסיטאות וארגונים הספרים הדיגיטליים החדשים שלי על גיאוגרפיה ואתיקה באנגלית – ETHICS PAYS, האוטוביוגרפיה שלי באנגלית – CORY'S COSMOPOLITAN CULTURAL CREDO, ספר קודים אתיים, אירועים, מאמרים ומסות מקצועיים, ספר זכרונות, מאמרים ומסות בנושאים אישיים וכלליים, ספרי ילדים עם איורים של יוסי קורי והלנה גת. ומכיוון שכתבתי על תחומי העניין שלי המקיפים שפות, ספרות, דרמה, מוסיקה, אומנות, סרטים, פילוסופיה ועוד, כתבתי גם על הסכסוך הישראלי-פלשתינאי והמצב במזרח התיכון, טרור, איסלאם, יהדות, אנטישמיות, יונים, ניצים, חרם על ישראל. לא שלא היו לי דיעות מגובשות בנושאים אלה בעבר, אבל לנוכח הדרדרות מצבה של ישראל בעולם, התגברות החרם והאנטישמיות, הטרור והאיסלאם הקיצוני, מצאתי לנכון להתבטא בנושאים אלה גם בכתב באנגלית ובעברית. לצערי לא אוכל להתבטא בסוגיות אלה בהרצאות בגלל התחרשותי, ואולי טוב שכך, כי שבעתי להתבטא בפורומים עוינים על סוגיות אתיות וצדק חברתי, ויש רבים וטובים ממני המיטיבים להתבטא בסוגיות מדיניות בעל פה. יחד עם זאת, לא ראיתי ספר המקיף את הסוגיות האלה בכל צדדיהן, ואני חושב שהחיבור שלי בספר זה הוא הוליסטי ומקורי.

על לימודי שפות ועניינים דיומא

בגלל הרקע שלי, תחומי העניין ואולי הכישורים אני חובב שפות ויצא לי ללמוד חמישים שפות ולא לדעת אף שפה על בוריה. בעשר שפות אני שולט לא רע, בחמש אני מסוגל גם לכתוב מאמרים וספרים. ישראל הייתה פעם מדינה פוליגלוטית כאשר העולים שלטו לעיתים בחמש או שבע שפות, כמו הוריי וכמוני, אך הצברים של ימינו שולטים בעברית ובאנגלית. טוב, שולטים זה עניין יחסי, באנגלית הם שולטים במשחקי מחשב והרבה פחות בשיקספיר. בעברית הם שולטים בריאליטי והרבה פחות בעגנון. אך אני סתם משמיץ, הם כולם אינטליגנטים ומדברים הרבה יותר טוב אנגלית מאשר אנחנו דיברנו בגילם. אבל למצוא צבר ששולט בשלוש שפות או יותר זו משימה אבודה.

שפות? את מי זה בכלל מעניין בעולם שבו כולם מדברים רק שפה אחת או שתיים – שפת האם ואנגלית, וכשאנגלית היא שפת האם אז רק אנגלית. מי בכלל דובר שלוש שפות, חמש שפות, עשר שפות, חמישים שפות? מה זה חשוב לדעת להגיד "העולם הופך לגלובלי, אבל לא שטוח כי אם שטחי" בחמישים שפות? היום פוליגלוט זה סטודנט אמריקאי שלומד בתיכון ספרדית וכשהוא נוסע למכסיקו הוא מגמגם בספרדית בסיסית כמה עולה הסומבררו. בימינו אינטלקטואל הוא סטודנט צרפתי שלומד בבית הספר מחזה של שיקספיר. חובב ספרות הוא זה שקונה ארבעה ספרים במאה שקל, נותן במתנה שלושה ומשאיר אצלו ספר אחד בשביל לקשט את הספריה. וכבר היה מי שאמר לי שהספריה שלי נראית איום ונורא כי כל הספרים לא מסודרים לפי הגובה אלא לפי השפות והאלפבית, לרובם אין כריכה עבה, ואוי לעיניים הקוראות - במאות ספרים יש סימניה בעמוד שבו הפסקתי לקרוא את הספר, כי אני קורא במקביל חמש מאות ספרים בחמישים שפות. ואילו חובב דרמה זה אזרח שיש לו מנוי באולם המופעים בעירו להצגות של "מיטב הרפרטואר" והוא רואה שש הצגות של שעה ועשרים בשנה, על מצביא דגול שיצא לתרבות רעה, על ניצולת שואה שנזכרת בעברה, על פלשתינאי המבקר בבית בו גרו אבותיו לפני ש"גורש", הכל על פי אותו מתכון של כתיבה בנושא פופולרי מבלי להרגיז יותר מדי אף אחד, לא לעייף אף אחת, כי אם ההצגה נמשכת פחות משעה וחצי תוכל להספיק לחזור הביתה לפני עשר וחצי וללכת לישון באחת עשרה.

אני כותב בספריי שיש ללמוד עד סיום התיכון שלוש שפות ברמה של שפת אם ועוד שתי שפות בצורה בינונית. ואני זוכר את הפתגם החביב בלאדינו – **LO KE LA VIEJA KERIA EN EL SUENIO SE LO VIA** מה שהזקנה רצתה בחלום היא ראתה. נו, באמת, ללמוד חמש שפות? עברית הם יודעים? להבדיל בין זכר לנקבה יודעים? למי יש זמן ללמוד חמש שפות? מי יענה לעשרות המסרים שאתה מקבל בפייסבוק ובטלפון הסלולרי? איך תוכל לשחק כמו אוטומט את משחקי הטלוויזיה הדבילים? מתי כבר תספיק לראות את האח הגדול ולנחש מי יודח היום – טרונצ'ו או בוצ'וקצ'ולוקה? וחוץ מזה, איזה כיף זה ללמוד שפה? ומי בכלל צריך עוד שפה? הרי בקרוב תהיה רק שפה עולמית אחת – אנגלית. זה סתם בזבוז זמן. אנחנו ממילא לומדים כל כך קשה, כך שבזמן הפנוי נראה איזה סיטקום, נלך למשחק כדורגל, נקשיב לרוק כבד, נלך לים, או נצפה בסרט על בטמן נגד סופרמן נגד וונדרוומן נגד אנטמן, ואת כולם מנצח האח הגדול והראש הקטן.

אז יש לי חדשות לכל המלעיזים נגד לימוד שפה. קודם כל, ללמוד שפה זה כיף שאין כדוגמתו. אולי קשה בחודש הראשון או השני אך כמו בכל לימוד שמתחיל קשה ככל שההתחלה יותר קשה כך ההמשך יותר כיפי. ובכוונה אני משתמש במילה כיף ולא תענוג, כי בשפה שלנו נכנסו מילים מכל שפות תבל, דבר שיכול לעזור לנו בלימוד שפות. וזה יפה. כי מי שיודע עברית ובמיוחד סלנג עברי כבר נהנה מ"פור" בלימוד שפות ויודע קצת אנגלית, צרפתית, ערבית ורוסית. או כמו ששאלו את טרונצ'ו אם הוא יודע אנגלית והוא אמר שבטח – הוא מכיר שלוש מילים מטרו גולדווין מאייר, וכשביקשו ממנו עוד מילה הוא שאג כאריה "וואאוו". אבל זאת בדיחה ישנה בזמנים שעוד ראו סרטים של **MGM**, כיום אפילו את זה לא עושים ורואים רק קליפים של דקה וחצי. אני שלטתי בשתי שפות אם – צרפתית ולאדינו וזה סייע לי ללמוד אנגלית, ספרדית, איטלקית, פורטוגזית, רומנית, קטלנית, אוקסיטנית, גלגו, אינטרלינגווה, קריאולית, גסקונית, האיטיאנית, אסטורינית, וולונית, ניבים ועוד. אני עוד זוכר איזה תענוג היה ללמוד שפות באפס מאמץ, כמו אינטרלינגווה המושתתת כולה על שפות רומניות, פורטוגזית הדומה כמעט בכל לספרדית פרט להיגוי שונה אבל לקריאה אתה מקבל במתנה עוד שפה ונחשף לשתי תרבויות מדהימות – פורטוגל וברזיל, עם סופרים דגולים המוכרים רק לדוברי פורטוגזית למרות שהם לא פחות טובים מסופרים צרפתים ואנגלים. באותה מתכונת - קטלנית מבוססת על ספרדית וצרפתית, גלגו על פורטוגזית וספרדית. קצת יותר קשה עם שפה כמו רומנית שיש בה גם יסודות סלביים שהיו זרים לי לחלוטין כשלמדתי אותה. אבל מכיוון שרותי אשתי נולדה ברומניה ושלטה בשפה ומכיוון שהיה חשוב לי לדבר עם החותנים בשפתם, כמו שרותי דיברה עם ההורים

שלי צרפתית ונהנתה יחד אתי ממחזותיו של יצחק נבון המבוססים על הלאדינו. אבל השתלטתי די מהר עם ספר לימוד עב כרס על הרומנית. ומה רבה הייתה הפתעתי כאשר עשינו מנוי בכבלים לשני הערוצים ברומנית בשביל אמה של רותי שבילתה הרבה בביתנו והתברר שאני לא מבין כלום. ואז הוחוור לי שהרומנית שאני הכרתי הייתה בליל של רומנית ושל עברית, כך אשתי אמרה שהיא לבושה "קו חלוקו" עם סיומת ומילת קישור "עם" ברומנית, אבל המילה העיקרית היא חלוק בעברית, או "חיתולימו" שהם חיתולים, או "מסהכנסווה" שזה מס הכנסה, או "קו כובע" עם כובע. משהו כמו השפה שמדברים הרבה ערבים שהיא תערובת של עברית וערבית. הייתי צריך ללמוד מחדש את השפה וכשביקרנו ברומניה אשתקד דווקא הסתדרתי לא רע.

לקרוא יידיש הלך לי בקלות רבה, אחרי שלמדתי את השפה עם ספר וקלטת, עם מילון ותרגום עברי. הספר הראשון שקראתי היה כמובן טוביה החולב של שלום עליכם. קודם כל גיליתי שזה ספר מצחיק מאין כמותו שהתרגום התפל לעברית הוציא ממנו את כל הלחלוחית. וגיליתי להפתעתי שעשרות אחוזים מהיידיש הם מילים עבריות. מכיוון שכשלמדתי יידיש כבר ידעתי גרמנית קיבלתי גם את השפה הזאת במתנה. בלאדינו רק מילות קודש הן בעברית וכל כולה ספרדית עתיקה, עם תוספות תורכיות, יווניות וצרפתיות. ואילו יידיש היא שפה המבוססת במידה רבה על עברית. לכן כל דובר ספרדית יכול להבין כמעט הכל בלאדינו (בתנאי שמדברים בחלופות הספרדיות ולא הטורקיות במילים רבות) ואילו דובר גרמנית יתקשה מאוד להבין יידיש. ומה הכיף בלימוד שפה? קודם כל זו התעמלות מדהימה לשכל, להגיון, לאינטואיציה. הראש שלך מסיק תוך כדי קריאה או שמיעה מה משמעות המילים כשהוא קורא לעזרה את כל השפות שאתה כבר מכיר. לא צריך סודוקו, תשבצים או משחקי הגיון – תלמד שפה ואתה מפעיל את ההגיון ובתור בונוס אתה מקבל גם שפה במתנה. למה זה טוב? אני מרחיב את הדיבור בספריי, די אם אומר שזה עושה אותך קוסמופוליט, אזרח העולם הגדול, שאתה נחשף לעולם קסום של עם אחר או כמה עמים אחרים במקרה של שפה כמו ספרדית שמדברים בה מאות מיליונים של אנשים בעשרות ארצות. אתה לומד על התרבות, הספרות, השירה, המחזות, האנשים הדגולים, אתה יכול לתקשר בעסקים, עם ידידים חדשים, עם בחורות למי שעוד רווק. חוץ מזה כל שפה חדשה שאתה לומד גורמת לכך שהשפה הבאה תלך לך יותר בקלות, כי שפות הן כמו פאזל שככל שאתה מכיר יותר שפות כך חלקי הפאזל הולכים ומסתדרים. אבל אני תמיד מחפש אתגרים חדשים וכך כטוב ליבי לא ביין אלא במים החלטתי ללמוד רוסית כשלא היה לי שום בסיס בשפות סלביות – ומה בא לעזרי? הרומנית שחלק ניכר ממנה בנוי על שפות סלביות והעברית שחלק קטן ממנה בנוי על רוסית. חוץ מזה, ברגע שאתה חי עם מיליון רוסים בישראל ושומע את השפה בכל מקום ובכל זמן משהו שוקע בכל זאת והשפה לא נשארת לגמרי זרה. התחלתי ללמוד את השפה כשהייתי מובטל בתחילת 1967 לפני שנסעית לאינסאד ולמדתי אז כבר חצי ספר ושני שירי לכת. תוסיף לזה אמביציה גדולה ללמוד שפה כה חשובה ותגיע לכך שתוך כמה חודשים רכשתי לי ידיעה בסיסית ברוסית. ומרוסית כבר היה לי יותר קל עם פולנית ואוקראינית, שפות שעוד למדתי עם ספרים וקלטות, אך גם עם בולגרית, סרבית, קרואטית ובוסנית, שפות שכבר לא למדתי בצורה מסודרת אלא רק עשיתי ניסיונות להבנתן בקריאת מגילת רות, הנסיך הקטן, תפילות ותנ"ך, הצהרת זכויות האדם, וכשביקרתי בבלקן יכולתי להיווכח עד כמה אני מבין מעט אבל בכל זאת השפות הן לא זרות לחלוטין. כך אני מכסה כמעט את כל אירופה עם הבסיס שלי בשפות הרומניות, הגרמניות והסלביות, ואני רק מרגיש זרות בהונגריה שעוד דוברים בה גרמנית או רוסית, בפינלנד שעוד דוברים בה שוודית, או באסטוניה.

המצחיק ביותר הוא שיחה שהייתה לי עם בחורה צעירה שנולדה בישראל להורים רוסיים שדיברו בבית רוסית והיא שלטה היטב בדיבור ובהבנת הרוסית, כמובן לאין ערוך יותר ממני. אולם כשביקשתי ממנה הבהרה לגבי טקסט ברוסית היא גילתה לי שהיא לא יודעת לקרוא ולכתוב ברוסית. זאת, כי רוסית כתובה באלפבית קירילי שהיא לא מכירה. וזה ממש מצחיק כי אני השתלטתי על האלפבית הקירילי בשעתיים (ועל ההדפסה העיוורת בעברית ובאנגלית בשעתיים גם כן) ואני קורא רוסית מבלי להבין אך אין לי בעיה בקריאה, והבחורה ששפת אמה רוסית והיא מבינה הכל לא מסוגלת לקרוא את שפת אמה, כי היא מעולם לא הקדישה שעתיים ללימוד האלפבית הקירילי. לזכותם של ההורים של רותי ייאמר שהם לימדו את בנותיהם לקרוא ולכתוב ברומנית (הן עלו ארצה כשהיו בנות שלוש ומעולם לא למדו בבית ספר רומני) וכך הן שולטות בקריאה, כתיבה, הבנה ודיבור ברומנית. בכל השפות החדשות שלמדתי אני מוותר מראש על הכתיבה כי זה בכלל מבלבל כשאתה יודע עשרים שפות רומניות ואתה צריך לכתוב בגלגו. אני גם מוותר על דקדוק, אני למעשה מצטמצם רק בקריאה, כי גם דיבור כשאתה דובר כל כך הרבה שפות דומות הוא משימה בלתי אפשרית. אני מסוגל לקרוא בלי תרגום כעשר שפות, ועם תרגום בעוד למעלה מארבעים שפות שלמדתי, שבעים שפות שלמדתי או הדומות לשפות שלמדתי, מאתיים ושישים שפות ודיאלקטים בשפות הקשורות לשפות שבהן למדתי. לכתוב טוב אני יכול רק בחמש שפות, פחות טוב בעוד חמש, להבין אני מסוגל בכעשרים שפות ולא לעשות שגיאות כתיב ודקדוק אני יכול בקושי רק בעברית. בכל שאר השפות יש לי בעיה עם הדקדוק – בעיה קטנה בצרפתית ובאנגלית, בעיה יותר גדולה בגרמנית ורומנית, ואני בכלל מרים ידיים בשפות כמו רוסית ולטינית שיש להן דקדוק קשה מאין כמותו. האמת היא שגם בצרפתית וספרדית יש דקדוק

מסובך, אבל למזלי הדקדוק בא לי בקלות כי אלה כמעט שפות אם. אני עד היום מצטער שאני עושה טעויות דקדוק באנגלית כי למדתי בבית ספר תיכון לא מהמשובחים שכיום הפך למגרש חניה ובעוד המורה לאנגלית לימד אותנו מצויין את יוליוס קיסר הוא לא ממש שלט בדקדוק. יש גם בעיה עם הגיל. כך נוכחתי לדעת שבשנה האחרונה אני עושה הרבה שגיאות של החלפת אותיות כשאני מדפיס בעברית ובאנגלית. זה לא היה לי קודם כשקראו לי "עין הנץ" ויכולתי להבחין בשגיאה בכתיב או בחשבון בין מאות עמודים של חוזה או תשקיף.

אני עושה לעצמי אם כן הנחה בגין הגיל ומראש מוותר על שגיאות דקדוק או הדפסה ומקווה שהקורא יתגבר על זה ויתעלה ליהנות מהטקסט ולא מהעטיפה של הטקסט. וכאמור, המלעיזים ייתפשו דווקא לשגיאות הדקדוק, ההדפסה או האינדקס. וכמו שנתפסו על ג'פרי וויגנד (המקור) וקראו לו גנב כי הוא ביטל פעם שיק של $39.99 על פותחן קופסאות שהיה מקולקל, כך אם אכתוב שהייתי מתפלח לקונצרטים ויושב במקומות הפנויים כי ידי לא הייתה משגת לרכוש כרטיס יקר, כי גם כך הלכתי עם נעליים בלויות וסוודרים מטולאים, יקראו לי גנב, פורע חוק וניאנדרטל, ולכן איני נותן להם את התענוג ולא מוכן לגלות איך ראיתי קונצרטים עם אייזק שטרן, כי לא פעם סדרנים היו מכניסים נערים לקונצרט, ולא פעם היו מכניסים בחינם חיילים לאופרות. וגם לא אגלה מה היה מקור האבטיחים לקומזיצים שלנו בתנועה המאוחדת, כי עלולים לקרוא לי קומוניסט שלא מכבד את רכוש הקיבוץ על אלפי האבטיחים שלו. כי מי שגנב אבטיח מחר יגנוב מיליון ולא יעזור הטיעון שגדולי הגנבים של וול סטריט, הגנבים החוקיים שגונבים את רכוש הכלל אבל לא נותנים את הדין, גונבים במילירדים, וכל הפוליטיקאים המושחתים שנכנסו לבית סוהר וכל הטייקונים הגנבים החוקיים שעשו תספורות בעשרות אחוזים כנראה לא גנבו מעולם אבטיח, כי בילו בישיבות כל היום, או שלא היו בתנועת נוער, או שלא אהבו עד כדי כך קונצרטים שהיו מוכנים להתפלח לאולם דרך חלון השירותים. זה נכון, מי שגנב פעם אבטיח מחר יוכל לגנוב מיליון אלא שהוא לא עושה זאת, בעוד שמי שלא גנב אבטיח ישר גונב מיליון כי בשביל מה להתכלך בשביל אבטיח בקומזיץ? אם "מסתכנים" עדיף לעשות זאת עבור מיליון או כמה מיליונים, בתנאי כמובן שאתה שם כפרונט את המזכירה שלך, את עורך הדין שלך או את אח שלך וממילא תופשים אותך רק על זוטות.

זמן הוא אלטרנטיבה. אתה מחליט מה אתה עושה עם הזמן כי יש לך כמה אלטרנטיבות. באוניברסיטה העדפתי ללמוד שפות, פילוסופיה, אמנות ותיאטרון, לקרוא את כל הקלסיקונים באנגלית, צרפתית, ספרדית, עברית וגרמנית, במקום להתעמק בלימודי הכלכלה ומדע המדינה ולכן הציונים שלי היו נמוכים למדי פרט למקצועות שממש עניינו אותי. ולא הפסדתי שום דבר. ממילא לא עסקתי בכלכלה ומדע המדינה כי המקצועות היו משעממים למדי וגם לא בחרתי בקריירה דיפלומטית, נסעתי ללמוד מנהל עסקים ו"מחלו" לי על הציונים הנמוכים כי היו לי ציונים גבוהים בבחינה הפסיכומטרית באנגלית וגם שלטתי בשלושת השפות שבהן למדו באינסאד – אנגלית, צרפתית וגרמנית. אם לא הייתי לומד גרמנית ובמקום זה הייתי מוציא ציון גבוה יותר בכלכלה לא הייתי מתקבל לאינסאד עם מילגה מלאה וכל הקריירה שלי היתה הרבה פחות מוצלחת. השפות עזרו לי בלימודים, עזרו לי בעולם העסקים כאשר ניהלתי משא ומתן בספרד, בפרו, בגרמניה, באיטליה, וכמובן בארצות דוברות צרפתית ואנגלית. השפות נתנו לי תענוג עילאי בקריאת מיטב הספרות בכל השפות שלמדתי, וכדרכי בקודש הסיסמה שלי היא – **AIM HIGH** , כוון גבוה ועם סיום לימוד כל שפה מייד קפצתי למים הקרים וקראתי ספרים וסיפורים של טולסטוי, גוגול וטורגניב ברוסית, את האודיסיאה וזורבה היווני ביוונית, ואת נגיב מחפוז והקוראן בערבית. קראתי את איבסן וסטרינדברג, אנדרסן והוגו קלאוס, שלום עליכם ורומנסות בלאדינו במקור, סרבנטס, ורגאס ליוסה, לורקה, אמאדו ואסה דה קירוס, מורביה ומנצוני במקור. ואין תענוג גדול יותר מאשר לקרוא שירה ספרדית של לורקה במקור, מחזה של איבסן במקור, ואפילו את המיגנגווי בתרגום לרומנית, הרצל בתרגום ללאדינו עם כתב רש"י, בלזק באספרנטו ופירנדלו באינטרלינגווה, ואני מרשה לעצמי לגלוש לקיטש למען לימוד שפות וכך קראתי לראשונה ספר של הארי פוטר בגלגו, ג'ון גרישם בהולנדית ואת האישה בשחור בערבית. שמעתי שירים ולמדתי אותם במרבית השפות שלמדתי ואני שוזר אותם לאורך הספרים שלי, בספרדית, פורטוגזית, יידיש, איטלקית, גרמנית, פולנית ורוסית. מה יותר יפה מלהבין שירי קרנבל מברזיל, את שיריה של מרסדס סוסה מארגנטינה, מרשים רוסיים, שירים של היינה בגרמנית, שירי ילדים בפולנית, שירים קומוניסטים באיטלקית וספרדית, ובכלל לשמוע את האינטרנציונל במאה שפות, לקרוא את הנסיך הקטן במאתיים שפות, את הצהרת זכויות האדם של האו"ם בדיוק ב- 72 שפות בהן אני מסוגל להבין את ההצהרה, ובתור בונוס את התנ"ך, את מגילות אסתר ורות בעשרות שפות, את הסיפורים של אנדרסן באיסלנדית ובפלטדויטש, ואת זולא בקטלנית ויוונית.

מיהו יהודי מזרחי

(התפרסם בשנת 2001 בחוברת "הכיוון מזרח" מס' 2 עמ' 12 של "בימת קדם")

יהודי מזרחי הוא ילד קטן בקהיר הרואה איך מבנים רבים בעירו הועלו באש על יושביהם,
כי ההרוגים לא היו מזרחים לטעמם של הפורעים אלא סתם קולוניאליסטים ובני מוות...

עם בואו לישראל הוא כבר יהודי כשר אבל מזרחי שנשלח למגמת מסגרות בביה"ס היסודי,
כאשר כל רצונו להיות דיפלומט או סופר, אך זה לא מה שמצופה מילד מזרחי 'נבער'...

עם הגיעו, למרות הכל, לאוניברסיטה לוקח אותו אביו למצוא חדר במשפחה 'משלנו',
וכשאביו נשאל 'מאיפה הילד?' הוא עונה: 'הוא ממצרים, אבל הוא בחור טוב'...

הילד הופך לקצין וג'נטלמן אקדמאי ויוצא קבוע עם בחורה תל אביבית 'צפונית' מקסימה,
אך כל זה לא יכול לכפר על המזרחיות והדלפונות בעיני הורי הבחורה, שהם ניצולי שואה...

ובראיון עבודה באחד הקונצרנים הגדולים הוא לא נשאל אפילו שאלה אחת על השכלתו,
אלא על מוצאו, מקצוע אביו, שכונת מגוריו ומפסיד את המשרה לבן של שר בכיר...

בנסיעותיו לחו"ל מחמיאים לו שהוא לא נראה יהודי, ובארץ – שהוא לא נראה מזרחי,
והוא חושב עד כמה מר גורלו של זה שנראה, נשמע ואפילו יש לו שם מזרחי...

כשהוא מגיע למשרות הכי בכירות בתעשיית ההיי טק הוא ניצב בבדידות מזרחית מזהרת,
ומחפש בנרות את המזרחים הבודדים שהגיעו לרשימת חמש מאות בעלי השכר הכי גבוה

הוא היה יהודי במצרים, לבנטיני בצרפת, מזרחי בישראל.
אין לזה משעמעות לגבי חבריו, אשתו האשכנזיה ומשפחתה,
מקומות עבודתו, תחביביו האינטלקטואליים ואהבת המולדת.
זה אחד מעשרות המאפיינים של אישיותו ובוודאי לא העיקרי.
הוא יודע את זה... אבל האם גם החתול יודע?

<u>אפילוג</u>: במסגרת פסיפס המרכיבים את מוצאו הוא מנסה לשווא לקבל אזרחות נוספת – יוונית כמו אמו, ספרדית כמו אבות אבותיו על פי חוק חדש שהתקבל בספרד, צרפתית... עד אשר מתחוור לו בעקבות תרגום תעודת הלידה שלו בשביל להתקבל לדוקטורט בצרפת (כי הרי ערבית הוא לא יודע כמו הרבה מזרחים שנולדו במזרח אך ליבם הוא במערב) על אזרחות נוספת שלא ידע עליה – לידתו במצרים הקנתה לו אוטומטית אזרחות מצרית!

ביקורת על הספר "ידעתי שאמצא אותך" מאת דליה אביאל

טולסטוי פותח את ספרו "אנה קארנינה" במשפט הידוע "**כל המשפחות המאושרות דומות זו לזו. אך המשפחות האומללות - אומללות הן כל אחת על פי דרכה**".

Russian: "Все счастливые семьи похожи друг на друга, каждая несчастливая семья несчастлива по-своему."

vse-schastlivie-semi-pahozhi-drug-na-druga-kazhdaya-neschastlivaya-semya-neschastliva-pa-svoemu-l-n-tolstoj

רומן האהבה הידוע ביותר בעולם "אנה קארנינה" של טולסטוי הוא ללא ספק הרומן האולטימטיבי, כפי שרומיאו ויוליה של שייקספיר הוא מחזה האהבה האולטימטיבית. טולסטוי מתאר ברומן שלו את הקורות לשני זוגות: אנה קארנינה ומאהבה הגראף ורונסקי עם האהבה האומללה שלהם לעומת האהבה המאושרת בין קונסטנטין לוין ואשתו קיטי. גם הדרך לאושר לא זורמת על מי מנוחות והאוהבים לבית לוין צריכים לעבור אודיסיאה קשה ומכאיבה עד אשר הם מגיעים למנוחה ולנחלה. הזוגות מתחלקים בדרך כלל בין אוהבים מאושרים ואומללים, אם לא סופרים את האוהבים המשועממים. מי שמצפה למצוא בספרה של דליה אביאל רומן שגיבוריו הם גיבורים טרגיים המאמללים אחד את השני יצטרך לבחור ברומן אחר. כי "ידעתי שאמצא אותך" הוא רומן אופטימי בין שני בני נוער המתאהבים זה בזו ואם כי הם עוברים מיני אודיסיאה, הם צריכים להתגבר על התנגדות ההורים והמלחמה מפרידה ביניהם, הם מגיעים תוך מספר שנים אל הסוף הטוב וחיים יחדיו באושר עד לשנות השמונים המאוחרות שלהם.

אביאל משלבת כמה סגנונות השזורים היטב זה בזה – יומן נעורים, חליפת מכתבים ותיאור של המספר. אין הפתעות, מראש אנו עדים לאהבה שאין לה קץ המתגברת על כל הקשיים. תמימות הנעורים של האוהבים כובשת אותנו ומזכירה לנו את האהבות הראשונות שלנו, התמימות, היפות, עם הרישום החזק ביותר. אלא שבמקרה של דליה וצבי האהבה הראשונה היא גם האחרונה, תופעה נדירה בימינו, שבה כל זוג חווה כמה אהבות עד אשר מתחתן אם בכלל ובכמחצית המקרים הנישואים גם אינם מאריכים ימים. איך אומר השיר? "יש לי אהבה והיא תנצח!", והאהבה אכן מנצחת בגדול. צבי, בעלה של דליה, היה משורר דגול שאת רוב שיריו הקדיש לרעייתו ואילו דליה כותבת מצידה שיר הלל לאהבה הגדולה והיחידה שלה – השיר נכתב אמנם בפרוזה אך הקצב והקסם שלו הם פואטים כמו שיריו של צבי. אין זאת כי האהבה משחררת את נימי היצירה ומביאה לנו ספרי שירה מקסימים כשל צבי ורומן ביכורים של נפש צעירה בגיל מתקדם של דליה, המביאה את הסיפור שלה אחרי לכתו של צבי מאיתנו.

אך הרומן של דליה שזור רבדים רבדים, מהם אנו למדים על משפחת דליה הספרדית – משפחת אבולעפיה – ועל משפחתו הייקית של צבי, על רמת גן, על תל אביב, על הווי בית הספר התיכון שבו הם למדו, המורים והמנהלים, המאורעות הפוליטיים בארבעת השנים הקריטיות 1945-1949, שנים של טרום מדינה, מלחמת העצמאות והניצחון על צבאות ערב והתושבים הפלשתינאים שקמו להשמידנו ובמו ידיהם הביאו על עצמם אסון שהעם הפלשתינאי עוד לא השתקם ממנו. בימים הקשים שמדינת ישראל עוברת כיום בזירת ההסברה העולמית טוב לקרוא את הרומן של אביאל המביא בין השיטין את הסיפור האמיתי של הקמת המדינה, כאשר לא היו שטחים "כבושים" ורצון ההנהגה הפלשתינאית היה להשמיד אותנו, רצון שלא השתנה מאז ועד עצם היום הזה. הספר מתאר ביד אומן את ההתנהגות החד צדדית של הכובש הבריטי, את המחתרות הציוניות שנלחמו בכובש האכזר ואת ההווי של היישוב הזעיר בישראל שניסה לחיות חיים נורמליים למרות הטרור, הדיכוי והמלחמה, הווי תמים, ראשוני, כל כך טהור.

את הפן הטרגי של הספר מביא המכתב המצמרר של צפרירה שאהובה נפל, אך למרות הטרגדיות והשכול, שורה לאורך כל הספר האופטימיות של זוג הנערים שלא רוצים להיות עורכי דין או אנשי עסקים, טייקונים או סוחרים, אלא מורים שילמדו את הדורות הבאים בכישרון שאין כמותו. ואכן צבי אביאל ודליה אבולעפיה אביאל הפכו למורים דגולים שתלמידיהם זכרו אותם ושמרו איתם על קשר עשרות שנים אחרי שחדלו ללמד אותם. כי הזוג שיתף באהבתו את כל התלמידים והקנה לדורות של נערים ונערות את אהבת הזולת, אהבת המולדת, אהבת התרבות, הספרות, התנ"ך, האמנות ואהבת הארץ. הרומן של דליה אביאל סותר במידת מה את אימרתו של טולסטוי כי האהבה הטהורה של הזוג שונה מאהבות טהורות אחרות. גם אנשים מאושרים, גם אהבות שמחות הן ייחודיות כל אחת על פי דרכה, כי הרומן נקרא כספר מתח, מקורי, מעניין ומיוחד, שנקרא בנשימה עצורה מראשיתו ועד סופו.

ד"ר יעקב קורי coryj@zahav.net.il

מכתב למכר שמשקיע ומרוויח עם אזהרה לעתיד

יש לי מכר הנותן לי מדי פעם שירותים בתשלום והפך להיות במשך השנים בן בית. שלא כמוני שנכווה ברותחין בבורסה והפקתי את הלקחים, הוא משקיע בנדל"ן אמריקאי, בבורסה, בביטקוין, בפרויקטים תיירותיים באוקיאניה ובכל השקעה אקזוטית וכמובן מרוויח הרבה. למה כמובן, כי כל אחד שאני מכיר מרוויח הון תועפות בהשקעותיו, ומעניין אותי מי בכל זאת מפסיד – כי עולם העסקים בנוי מסכום אפס ואם יש מישהו שמרוויח יש מישהו שמפסיד.

המכר כל פעם מתייעץ אתי ועושה ההיפך ממה שאני מייעץ לו והוא צודק כי הוא מרוויח, למרות שלא ברור לי אם הוא מרוויח כל כך הרבה למה הוא ממשיך לעבוד כל כך קשה. בכל זאת, בגלל ששנת 2020 מתקרבת ואני אומר לכל דכפין שבועת הבורסה, הנדל"ן, הביטקוין וכו' עומדת להתפוצץ, מצאתי לנכון להזהיר אותו, אך מכיוון שספריי כתובים אנגלית כתבתי לו מכתב בעברית. הוא נוסע לעיתים מזומנות לארה"ב לבקר ב"אחוזותיו" מבלי לדעת אנגלית ומבלי לבדוק בטאבו ובבנק האם הרכוש והרווחים אכן רשומים על שמו. וכשהוא עונה לי שהוא מקבל דו"חות חודשיים מהמתווכים הישראליים אני מסביר לו שגם ברני מיידוף שלח למשקיעים שלו דו"חות לעילא.

למען הסר ספק, כתבתי לו ברחל בתך הקטנה שימכור את כל אזקותיו ויהפוך אותן לכסף נזיל. לא נראה לי שהוא לא ישן בלילות בגלל זה, הוא גם אמר לי שאולי יאמץ את עצתי, ימכור את הנדל"ן האמריקאי ויקנה בתי אבות בארצות הברית, כי יש תמיד זקנים. כאן הרמתי ידיים ואמרתי לו שאני את שלי ואמרתי, נתתי לו את המכתב ומאז הוא לא שואל יותר בעצתי. למען הדורות הבאים ומכיוון ששנת 2020 מתקרבת ואני מתייחס בהרחבה לנושא בספרי זה ובחלקו באנגלית – מצאתי לנכון לצרף את המכתב, שעצות ברוח זאת אני מחלק לכל מכריי לאחרונה.

... יקירי,

לבקשתך, להלן המאמר על שפל יום הדין שהתפרסם באתר שלי, נשלח לכמה עשרות חברים וזכה להדים רבים: "שפל יום הדין הצפוי לקראת 2020" עם איור הממחיש את המשברים. כפי שסיפרתי לך, דברים אלה פורסמו בספר האקדמי שלי באנגלית שיצא לאור בשנת 2009 עם האיור ומועד המשבר שחזיתי לעוד שנה שנתיים הולך ומתקרב, כפי שכמה מגדולי הכלכלנים חוזים גם כן לאחרונה, אך הייתי היחידי שחזה אותו עוד בשולי משבר 2008 לאחר שנוכחתי לדעת שלא יושמו הלקחים מהמשבר. ההמלצה שלי לכולם היא חד משמעית - ממשו את כל האחזקות שלכם בבורסה, בנדל"ן, במניות, באגרות חוב, בפקדונות לא נזילים ובכל השקעה אחרת, במיוחד בנגזרים. החזיקו את הכסף לשנה שתיים הקרובות בחשבון עובר ושב בשני בנקים גדולים בארץ או בארצות הברית אם הפקדונות מובטחים על ידי ממשלת ארצות הברית. ממשו את הרווחים הגדולים שעשיתם עכשיו - אם יהיה משבר קשה לא תפסידו מחצית או כמעט כל השקעה. אם לא יקרה כלום - איבדתם תשואה לשנה - שנתיים. עליכם לשקלל את התשואה בסיכון, דבר שלא עושים בדרך כלל המשקיעים. העיתוי והמימדים ברורים, אל תהיו GREEDY, הרווחתם מספיק...

כל טוב,

קורי

מכתב הוקרה של שירלי בתי לרגל קבלת עיטור המופת של אומ"ץ

14.10.2015

אבא, תמיד הערצתי אותך . קודם כל, כי אתה אבא שלי . גם הערצתי אותך כי אתה איש העולם הגדול, כי יש לך זיכרון פנומנלי, כי אתה יודע מיליון שפות, כי אתה נאור, כי אתה רגיש, כי אתה מבריק.

אבל מה שאני הכי אוהבת בך, זה שאתה הולך נגד הרוח. תמיד כשאני שומעת את השיר של שלום , אני בוכה כי זה מזכיר לי אותך. מזכיר לי את כל מה שעברת ואת מי שאתה. אני מעריצה את זה שאתה תמיד נאמן ללב שלך ולא מפחד ממה שיגידו או מה שיקרה. שאתה מעדיף לישון בשקט מאשר כל סנריו אחר ... שאתה פשוט לא יכול אחרת. שאתה לוחם צדק אמיתי. טהור.

אני גאה בך, אבא, על עיטור המופת שקיבלת היום. אני שמחה שעוד אנשים רואים את מה שאני תמיד ראיתי ושאתה זוכה לקבל הערכה כזו ציבורית. לצידך היו אנשים מדהימים נוספים כמו בני גנץ ולוסי אהריש (הגדולה מהחיים והמקסימה שמאוד מזכירה לי אותך), אבל הזרקור שלי היה מופנה אליך והרוח שלי תמיד תמיד איתך.

אני אוהבת אותך הכי בעולם.

מכתב לנכד תומר על ההשתתפות שלו בהפגנות

18.1.2017

תומר האהוב בוקר טוב,

על רקע מה שקרה בהפגנות בנגב אני רוצה להגיד לך עד כמה אני חרד כשאתה משתתף בהפגנות נגד זיהום המפרץ, מיכל האמוניה ובעד צדק חברתי. המטרות שאתה מפגין עבורן הן חשובות וראויות אבל אתה לעולם לא יודע מתי הפגנה תצא מכלל שליטה, מה מפגין חמום מוח עלול לעשות, מה שוטר מאויים עלול לעשות, מה משוגע, טרוריסט או מתנקש עלול לעשות. בשנים האחרונות אנו עדים לעשרות מקרים בארץ ובעולם שבהם נפגעו מפגינים או שהפגנות יצאו מכלל שליטה. כך למשל, נרצחו מפגינים במצעד הגאווה ובמצעדים אחרים, מפגינים ניפצו חלונות של בנקים בהפגנות המחאה החברתית והשוטרים הכו את דפני ליף ושברו את זרועה, אנו זוכרים את המפגינים נגד אוסלו, את המרפסת וההסתה נגד רבין, ולא חסרים חמומי מוח שיפגעו במפגינים תמימים.

אם ההפגנות היו תכליתיות זה אולי היה שווה את הסיכון, אבל כל ההפגנות, כולן, הן חסרות תוחלת ולא משפיעות כלל, פרט להוצאת קיטור. אפילו הפגנות המיליון של המחאה החברתית לא שינו דבר והביאו להגברת עושק העם, אחרי ההפגנות בוול סטריט נבחר אובמה שלא שינה כלום ועכשיו טראמפ, והדוגמא הקיצונית ביותר היא האביב הערבי שהביא לשואה על העם הערבי. אני גם נגד כתיבת עצומות, כי אתה אף פעם לא יודע אם יישנו ברגע האחרון את נוסח העצומה שאתה כבר חתום עליה, או יכתבו מבוא שאתה מתנגד לו, או שתראה את שמך מתנוסס עם חבר מרעים שזו בושה לחלוק עימם פורום כלשהו. גם כאן מדובר בשחרור קיטור ומעולם עצומות לא שינו דבר. שלא תבין שאני נגד מחאה, אני בעד מחאה, אבל מחאה תכליתית שיכולה לשנות דברים מהיסוד.

ביום ההולדת ה- 17 שלך אני גאה שיש לי נכד עם מודעות חברתית ואקולוגית. אתה יכול להתנדב לבית חולים, ללמד ילדים נזקקים, לסייע לחברה להגנת הטבע. בעתיד תוכל לבחור בייעוד שיסייע לאנושות, אם תבחר להיות ארכיטקט אתה יכול לבנות בניינים אקולוגיים, אם תהיה מדען תוכל לפתח תרופות שיצילו חיי אדם, ואם תהיה יזם היי טק תמציא מחשב זול כל כך שכל עני יוכל לרכוש. אני בחרתי לעשות דוקטורט באתיקה עסקית וכתבתי את עבודות המחקר הראשונות על הגנת בעלי מניות המיעוט, ללמד אלפי סטודנטים ולשנות את השקפת עולמם, לכתוב עשרות ספרים וחיבורים שהשפיעו על רבים, מבלי לקבל תמלוגים כלשהם ותוך פגיעה קשה בהכנסותיי, אך תוך תחושה של שליחות והשפעה של ממש. תפגין בצורה פוזיטיבית, תשנה את מסלולי החיים!

אוהב, חרד ומקווה לטוב,

סבא יעקב קורי

מכתב לחבר מסורתי על הסברים לספר תהילים

19.4.2017

ר"ר הי' ר"ש (ראשי תיבות של רבי ... היקר רוב שלומות),

מכיוון שאתה נתת לי במתנה את ספר התהילים שאני קורא בו יום יום פרק ומכיוון שהגעתי לפרק י', יש לי שאלה אל הרבי כי אני מחזיק אותך אחראי לכל מה שכתוב בספר...

אם כן, בפסוק ט"ו נכתב: שְׁבֹר זְרוֹעַ רָשָׁע וָרָע . כשקראתי זאת נעתקה נשמתי כי הרי ידוע לך שאני שברתי כתף שמאל לפני ארבע שנים ולפי תהילים זה אולי קרה כי אני רשע ורע?

לפיכך אבקש את הסברך לפי אחת מה' החלופות הבאות. ולמה ה'? כי זאת האות שמבטאת את שם השם והיא קדושה וחמש בגימטריה מספר קדוש - חמשת חומשי תורה, חצי מעשרת הדיברות...

א. אם מפרשים את הפסוק כפשוטו - מכיוון שאלוהים שבר לי את הזרוע, המסקנה היא שאני רשע ורע.

ב. מכיוון שאני מחזיק עצמי כצדיק וטוב ועל פי תורת ההגיון, אם כתוב משפט שקרי בתהילים כי שוברים זרועות רק לרשעים ורעים, סימן שכל תהילים לא נכון, אין אלוהים ואין דת יהודית.

ג. נפלה טעות בניקוד במהדורה שנתת לי ובמקום רע בקמץ צריך להיות כתוב רע בצירה - דהיינו רע, חבר, ומכיוון שאני חבר שלך אלוהים שבר לי את הזרוע.

ד. על פי פירוש אונקלוס, רש"י, בבא בתרא ומציעא, והסרט בבא ג'ון - כוונת המשורר היתה "שבור זרוע רשע ורע וכתף צדיק וטוב" ומכיוון ששברתי את הכתף ולא את הזרוע סימן שאני צדיק.

ה. תהילים הוא המשך למגילת אסתר ויש לראות בו מהתלה פורימית, הפכא מסתברא, כי הרי ידוע לכולם שאלוהים גומל לרשעים ומעניש את הצדיקים, כפי שרואים זאת בישראל ובעולם.

אנא השכל אותי מה היא התשובה הנכונה. אני במצוקה, לא אוכל ולא ישן, ורק אתה יכול לגאול אותי מיסוריי!

מכתב לחברים בנושא המכתב "אהבתי את אדוני"

17.4.2017

אתה יודע שאני אוהב אותך ואת אשתך אהבת נפש, אבל אולי תסביר לי איך זה שבכל תריסר הפעמים שקיבלתי את אותו הקונטרס, כל אלה ששלחו לי אותו היו חברי האשכנזים ואף חבר מזרחי ויש לי רבים כאלה לא שלח לי אותו, למרות שאני מתאר לעצמי שגם הם קיבלו עותק ממנו. אני מציע שתמנו את ... לשר הדואר או המשטרה באחת משתי המשרות המוקצות למזרחים...

אני בהחלט מסכים עם אחי המזרחים הטוענים שהתרבות המזרחית, הערבית, הפרסית והתימנית לא נופלת מתרבות המערב, לא במוסיקה, לא בספרות ובוודאי לא בשירה. מה שטוען ... לקוח ישר מאוהל הדוד טום ולכן אני מקבל אותו חזור וקבל מרוב חברי האשנזים. אני מסכים בהחלט עם הרצון להכניס את פניני תרבות המזרח לתוכנית הלימודים (אני יכול להשאיל לך את האנתולוגיה בשלושה כרכים שתקרא בה), שזה לא שירת ספרד, אלא תרבות יהודי עירק, מרוקו, תימן, סוריה ומצרים. יש דיספרופורציה מכוונת בתוכנית הלימודים וטוב שבנט ורגב מתכוונים לשנות זאת סוף סוף. אני כמובן לא איש ליכוד ולא מסכים עם הסגנון, אבל בזה הם צודקים.

אף אחד לא מתכוון ליצור פרובוקציה אם יפסיקו את הסבסוד לאופרה, שזאת שערוריה שבכלל מסבסדים ולא נותנים להם לחיות מתרומות של הטייקונים, ויעבירו אותו לתזמורת האנדלוסית. ומי כמוכם יודע שאני חובב אופרה ומכיר את ריגולטו בעל פה ומעולם לא הייתי במופע של התזמורת האנדלוסית. אבל לא ייתכן לתת סבסוד למוסד אליטיסטי שנהנים ממנו לכל היותר כמה אלפי אנשים שעשירים מספיק בשביל לשלם עוד כמה מאות שקלים לכרטיס. בהחלט צריך לתת סבסוד ותמיכה לתיאטרון כי הוא מפתח חשיבה וחשיפה לדילמות, ואת הסבסוד למוסיקה צריך לחלוק בצורה שווה בין תזמורות סימפוניות לתזמורות מזרחיות, כי זאת תרבות וזאת תרבות, למרות שאני אוהב רק קלאסית...

היחידי שלא חווה קיפוח זה כנראה ... אם הוא כל כך לא חווה איך זה שהוא נקרא ... ולא זכריה ברכה או אבוטבול או בנטאטא, לא נראה לי שבמשפחתו היו הרבה ... אוסטרים ובעלי שמות משפחה מעוברתים כשלו. שידבר עם חברי ... יוצאי לוב, מצרים ועירק שאני מכיר. זה מזכיר לי את התלמיד האתיופי שלי שאמר שמעולם לא חווה גזענות. אז נתתי לו לעשות עבודת גמר על הגזענות כלפי האתיופים והוא קילל אותי כי פתחתי לו את העיניים וראה עד כמה הוא חווה גזענות והתנשאות. הוא קיבל מעולה כציון סופי, אך הרסתי לו את האשליות. אבל אני מודע שיש הרבה מהסוג של זכריה בן עזרא בתוכנו.

כך או כך אם אתה לוקח את עצמך כדוגמא - אתה לא דוגמא לשום דבר. אתה קטגוריה בפני עצמה ואתה בראש הסולם הכי אליטסטי במובן הכי צרוף של המילה ואני ממש לא משפילה את עיני כשאני אומרת אליטה - בכל חברה מן הראוי שתהיה כזאת. היא מושכת את כל החברה כלפי מעלה.

שיחה על סבים שעושים תינוקות לנשים צעירות

מתוך מכתב שנשלח לחברים ב- 26.1.2017

במסגרת בדיחת היום, להלן השיח שהתנהל לפני כמה דקות בין זוגתי שתחיה לביני:

- אולי את רוצה שנלך לראות את ... בהופעת היחיד שלו, כתוב בעיתון שהיא מדהימה...

- בשום פנים, אני לא סובלת אותו!

- למה, מה הוא עשה לך?

- אני לא סובלת שגבר עוד מעט בן שבעים מתחתן עם אישה צעירה, עושה לה ילד ומחליף לו חיתולים.

- בתור אחד שמעולם לא החליף חיתולים אני לא יכול להתייחס לנושא.

- נו, תחשוב, אתה היית מתחתן עם אישה צעירה בגילך והיית מחליף חיתולים?

- אני לפחות הייתי מצפה שהיא תחליף לי חיתולים!

על קשריי עם ארנון מילצ'ן

מתוך מכתב לחברים ב- 6.1.2017

יש לי שאלת טריוויה לחידון שאתם מארגנים לי ליום הולדת שמונים שלי. בעקבות הגילוי של הבוקר שארנון מילצ'ן סיפק סיגרים ושמפניה בשווי מאות אלפי שקלים לביבי, השאלה היא: באילו נסיבות ארנון מילצ'ן נפגש לישיבה בארבע עיניים עם יעקב קורי ומה היה כתוב במברק שהוא שלח לו עוד באותו היום?

לא, הוא לא רצה לגייס אותי למוסד, הוא גם לא רצה שאכתוב לו תסריט, הוא פשוט חיפש מנכ"ל לעסקי יבוא הדשנים הפטרוכימיים שלו, כי בין השאר הוא היה הנציג של מונסנטו בישראל. שנינו היינו בשנות העשרים שלנו, אבל הוא ירש את הונו וכבר לא עניינו אותו כימיקלים כי אם סרטים ואילו אני הייתי בוגר אינסאד עם המון ביטחון עצמי ולכן הייתי משוכנע שהוא יקפוץ על המציאה ויזמין אותי לנהל את עסקיו.

קיבלתי שוק כאשר הגעתי לפגישה בבנין מט ליפול ליד התחנה המרכזית, בחושה שמתאימה יותר למשפחה נזקקת וכבר אז הוא היה אחד האנשים העשירים במדינה. הוא ישב אתי די הרבה זמן והייתי משוכנע שהוא התלהב ממני, מידיעת השפות ומהנסיון והרקע הבינלאומי שלי. מכיוון שהיו לי עוד כמה הצעות ביקשתי ממנו שישלח לי תשובה מיידית. ואכן עוד באותו הלילה מגיע לדירה שלנו בגבעתיים מברק.

בידיים רועדות אני פותח את המברק כי הייתי משוכנע שהוא קיבל אותי לעבודה, אך הוא כתב בנימוס רב שכמובטח הוא עונה לי מיידית אך אני לא מתאים לתפקיד. מה זה גורל? התקבלתי לעבודה באלביט והגעתי להישגים שלא חלמתי עליהם ולא הייתי מגיע אליהם כיבואן של ..., והגעתי לאתיקה ולקיימות במקום לייצג את ... שעל מעלליה הרציתי בקורסים שלי. שנינו הצלחנו, לא בטוח מי יותר.

סיפור מרתק, קורי יקירנו, כמו כל הסיפורים שלך.

ולשאלה מי הצליח יותר זו, כמובן, שאלה של השקפת עולם. לטעמנו אתה הוא זה שהצלחת יותר ולוא בזכות ערכיך וערכי משפחתך -

ההתרחקות המוחלטת מלהיות מושחת ומשחית. עם זאת אי אפשר להתעלם גם מהמכנה המשותף ביניכם - האהבה (שלא לומר החולשה) לסרטים...

ברכה לשנה החדשה בכל צבעי הקשת

22.9.2016

לקראת השנה החדשה אנחנו מאחלים לכם את כל הטוב שבעולם. ועל משקל שירה הידוע של אדית פיאף - החיים בורוד - מי ייתן והחיים של כולנו יהיו צבועים תמיד בורוד, צבע הזוגיות והאהבה.

אך לא רק בורוד, 12 צבעים לכל חודשי השנה נאחל לכם, כל צבע ומשמעותו, וכולם ביחד נותנים משמעות הוליסטית לחיינו עלי אדמות. לורוד, צריך להוסיף גם את תשוקת האדום, צבע החיות והפוריות, ערגת הכחול, צבע ההשראה וההרמוניה, טוהר הלבן, צבע הצניעות והשלווה, טבע הירוק, צבע הריפוי וההתחדשות, פרי הכתום, צבע השמחה והאושר, ופרח הסגול, צבע האינטואיציה והאנרגיה, רצויים ואהובים. ולא נפסח על החום, צבע האדמה והריאליות, הצהוב, צבע השכל והחריצות, צבע הכסף, שלא יחסר לנו לעולם מבלי שנשתעבד לו, וגם צבע הזהב, המסמל את הנשגב והעוצמה. ואם שחור, יהיה זה שחור אופנתי ולא אבלי, צבע המסמל אצל רבים את תחית המתים, ואם לא תחית הגוף לפחות תחית הרוח - שנשאיר את חותמנו בעולם הזה במשפחות המוצלחות שהקמנו, על ילדינו, נכדינו ונינינו, ביצירות שלנו - מפעלים, חברות, ספרים, מחקרים, המצאות, מבנים, מוסיקה, אומנות, סרטים, הצגות, ספורט, מסעות, מולדת, צדק ואנושיות, חומר, רוח ונפש!

וכספיח לברכה, אנו שולחים לכם קישורים לשיר הנפלא - החיים בורוד,LA VIE EN ROSE - לביצוע הרשמי של אדית פיאף, לביצוע מדהים של לואיס ארמסטרונג, לביצוע יפהפה של אנדראה בוצ'לי, ביצוע מקסים של סלין דיון עם תרגום באנגלית, ביצוע יוצא מן הכלל בעברית של קלייר בן דוד. הרבה אהבה, אושר, בריאות, רווחה כלכלית, הגשמה עצמית, משפחתיות, חברותא וחיים!

זה נפלא!!! יודעים להעריך את אנינות טעמך שלא לדבר את רוחב יריעת ידיעותיך בכל התחומים כולל זה. נאזין לכל אחד מהביצועים בשקיקה. איך נוכל to reciprocate באותה רמה???

למה הפסקתי לתכנן טיולים לחו"ל לחברים שלי?

מתוך מכתב שכתבתי לחברים ב- 5.9.2016

עשיתי מאמצים ניכרים על מנת לקלוע לטעם כמה שיותר מטיילים. דחיתי את מועד הטיול על מנת לא להתנגש במועדי הטיול של כמה מהחברים ל..., קיצרתי את תקופת הטיול גם לבקשת חברים אם כי הטיול לבלקן שנמשך 16 יום לא היה כלל מעייף. ריכזתי כמעט את כל הלינות לשלוש ערים - ונציה, ורונה ופירנצה. הסכמתי להוציא אל הפועל את הטיול עם ... למרות שבעבר הנסיונות שעשיתי עם ... לא צלחו. השארתי את כל המופעים הקלאסיים - שלוש אופרות, פסטיבל מחול וקונצרטים - כאופציונליים, והוספתי מופעי פולקלור כפי שהיו למכביר ביוון ובבלקן.

אך למרות זאת קיבלתי מעשרות חברים שהביעו עניין ראשוני בטיול הערות כדלקמן. אתם ועוד כמה זוגות הרעפתם שבחים רבים על הטיולים שהשתתפתם בהם - 1/2/3 - אך האחרים לא נאותו:

אורוול אמר ש- 12 יום זה יותר מדי עבורו כי הוא אוהב טיולים של לא יותר מ- 4 ימים, מקסימום שבוע, והוא לא יכול להכיל כל כך הרבה חוויות בטיול אחד, גם אם מבזבזים יומיים על טיסות.

בוסוול אמר שהוא לא מסוגל לקום בשמונה בבוקר, לצאת בתשע ולא לנוח בצהריים, זאת לא טירונות, ובטיול צריך בעיקר לנוח, לקרוא, לשבת בבתי קפה, לאכול במסעדות ולקלוט את האווירה.

גרגמל אמר שבשום פנים ואופן הוא לא מוכן לטוס בטיסה ישירה לונציה עם אל על הבטוחה ומעדיף לחסוך מאה דולר בדיל של אייר גונדולה גם אם הם עושים חניות ביניים במוסקבה ובברלין.

דרדנל אמרה שביולי חם לה מדי והיא מוכנה לנסוע לונציה רק בחודש דצמבר הקריר כשיש הצפות בתעלות, וזה לא משנה לה כי הפסטיבלים בורונה והחגיגות בונציה הם דווקא ביולי החמימה.

הוהנצולרן אמרה שהיא לא מוכנה בשום פנים לישון במלונות חמישה כוכבים כי היא רגילה לשהות רק במלונות בוטיק באלף דולר ללילה ואוי לאוזניים השומעות שנוסעים באוטובוס ולא בלימוזין.

ורדה קרמל אמרה שהיא לא תהיה פריירית ותשלם כשלושת אלפים יורו כאשר חברת טריו איטליה מציעה טיול דומה לסיציליה באלף יורו פחות, אמנם עם מלונות 3 כוכבים ורק לשבוע ימים.

זבדיאל אמר שהטיול מקסים אבל דווקא ביולי 2017 הוא חושב שיהיה לו אירוע משפחתי, או מועצת מנהלים באי באלי, או כנס אקדמי באקפולקו, או שסתם ייסע עם אשתו/חברתו לצימר בגליל.

חננאל אמר שזה טוב שישנים במעט בתי מלון, אבל הוא אוהב רק טיולי כוכב כאשר הוא נוסע בכל יום מאותו מלון לא יותר מ- 44.5 ק"מ לכל כיוון, כי אין לו כוח לפרק מזוודות ולנסוע יותר מדי.

טוראל רוצה פחות מוזיאונים, **י**בניאל שונא אופרות, **כ**רמיאל מקבלת מחלת ים משייט בתעלות, **ל**וריאל רוצה חצי פנסיון, **מ**וריאל מעדיפה טיול ג'יפים, **נ**וריאל אלרגי לכנסיות, **ס**וריאל לסמטאות, **ע**מיאל עם פחד גבהים **ופ**רנדל אומר כי היה בונציה בירח דבש לפני חמישים שנה ושמע חמש אופרות בורונה לפני עשרים שנה והוא בשום פנים ואופן לא מוכן לנסוע מחדש ולו רק לאתר אחד.

יש גבול עד כמה אני יכול להילחם בתחנות רוח. אני יודע שהטיול מעולה, אתם יודעים שהטיול מעולה, אבל אם רק קומץ מוכנים לנסוע ...., אני לא אאחז בקרנות המזבח. כפי שאתם יודעים אני משלב בטיולים שלי נוף, תרבות, הסטוריה, טבע, אומנות, הצגות, פולקלור, מוזיאונים, ארכיאולוגיה, מורשת ועוד. כל שאר הטיולים לא מציעים מגוון כל כך רחב - אף חברה אחרת לא הציעה ביקור בכל פרובנס ובפירנאים, ביקור בכל ארצות הבלקן, ביקור בכל יוון היבשתית. לכן הטיולים היו כל כך מיוחדים ומרשימים ונהניתם מהם.

תגובה על תביעתו של אבו מאזן נגד אנגליה בגין הצהרת בלפור

27.7.2016

בהמשך לתביעה של אבו מאזן כנגד אנגליה על הצהרת בלפור מלפני כמאה שנה, לוטה מסמך של הצהרת נפוליאון שעמד לכבוש את ירושלים וקרא לעם היהודי לקבל מידיו את ארץ ישראל. ההצהרה היא מלפני כמאתיים ועשרים שנה אבל לעולם לא מאוחר מדי. לפיכך, יש מקום לתביעה גם כנגד צרפת, ובכלל כנגד כל 33 המדינות שתמכו בהקמת מדינת ישראל בכ"ט בנובמבר.

בקיצור, כולם אשמים בנכבה פרט כמובן לפלשתינאים שהם האשמים הבלעדיים לכל מה שקרה להם. המנהיגים שלהם כמו גם מנהיגי דאע"ש אף פעם לא יקבלו אחריות למצבם הקשה וימשיכו בטרור כנגד הצלבנים, ישראל, גרמניה, צרפת, אנגליה, ארצות הברית, רוסיה וכל אומה שלא אימצה את השאריעה ולא מוכנה לסקול באבנים נשים שנאנסו ולשלוח לבית סוהר אישה בשורטס.

תודה רבה, קורי היקר. מייד מפיצה בין חבריי יפי הנפש...

בעניין הזה אני איתך ב 100 אחוז.

ובאשר לאבו מאזן והפליסטינאים זו דרכם מאז ומעולם וכפי הנראה כזו תשאר דרכם לעד.

על הגעת הרומן שלי לספרייה הישראלית בדראמסאלה שבהודו

מכתב לחבר ב- 2.4.2016 על הגעת הרומן שלי לדראמסאלה

אם שואלים אותי למי אני עמל ומדוע אני מקדיש את כל השנים מתחילת האלף לטובת הקהילה - כותב, מרצה, משפיע על אלפי צעירים, גם במחיר של ירידה בתשעים אחוזים ברמת ההכנסות שלי ולא מעט סבל ונידוי, זה בדיוק בשביל רגעים כמו זה. ריגשת אותי מאוד, בחיים לא חשבתי שהרומן שלי יגיע להודו, למרות שלא היה בכותרות ולו לרגע, אם כי הסטודנטים שלי קראו ונהנו ממנו מהספריות שלהן תרמתי את הספר. בחיים לא הייתי בהודו, אני חוטף כאב בטן אם אני רק מסתכל על אוכל הודי, ואם אני רואה סרט על הודו כמו אמש (הוא + היא) יש לי סיוטים בלילה מהלכלוך והצפיפות. אבל הבנים שלי היו בהודו ומאוד נהנו. עכשיו יש לי סוף סוף סיבה לנסוע לשם - לעלות לרגל לספריה בדרמסאלה ולבקר את הספר שלי "הישמרו מדורון יווני" (לטובת מי שכבר אין לו עיני נץ - זה הספר השמיני משמאל לספר של רם אורן במדף הרביעי מלמעלה). נראה לי שאתנה ויוליסס ישמרו עלי לאורך כל הדרך מפני דורון, חיידקים, תאונות ואלימות הודיים. אם יוליסס עבר בשלום את המסע חזרה לאיתקה ויכול היה לפוסידון ולמחזרים של אשתו - קטן עלי המסע להודו. ומי יודע אם א.ב.ג.ד. מנחם לא יכתוב על זה ספר, אולי אתה תכתוב על זה ספר, ולמה לא - תצטרף אלי ונבקר שנינו את הספרים שלנו. אני מבטיח לך שקלוד ללוש יעשה SEQUEL לסרט שלו שראינו אמש. בקיץ אני מתכנן עליה לרגל לעירו של סבא שלי - לאריסה ביוון, אני אפגש עם הקהילה ואנסה למצוא עקבות לחייו שם. השנה תהיה אם כן בסימן עליות לרגל. המייל שלך נותן לי עידוד להמשך הדרך, לאחר שפרסמתי השבוע עוד 4 ספרים בחינם. סטימצקי מפרסם 4 ב- 100, אני שובר את השוק ומציע 4 ב- 0. זו כבר מסורת אצלי, כי גם על הספרים האחרים לא קיבלתי דבר. אך זה לא מדויק, קיבלתי המון, לא תהילה וכסף - קיבלתי אהבה, תודה, פרגון, חברים חדשים מוצלחים בהרבה מהקודמים, כולל אותך יקירי. ובשביל זה כדאי היה לעבור את האודיסיאה שעברתי בעשרים השנים האחרונות. זה התחיל רע, אבל כמו בסרט הודי או יווני נראה לי שזה ייגמר טוב.

ובעיקר כדאי מאד להיות חבר שלך בשביל הנחת והגאווה, בשביל העונג והתרוממות הרוח, בשביל הערכים והסטנדרטים הגבוהים של התנהלות ובשביל ההשכלה והיידע המעשירים אותנו (למשמע ולמקרא) בכל אינטראקציה אתך ועוד לא הזכרנו את חוש ההומור החכם והאנין.

בסטטיסטיקות אני אישית ממש לא מבינה (ולבושתי גם לא מתעניינת) אבל בבני אדם דווקא כן ומוכנה "לקבוע" שאם היו בינינו רבים יותר מהזן הנדיר שלך היינו נראים אחרת כחברה. שבוע טוב ובשורות טובות,

על צרכני תרבות אובססיביים

30.1.2016 - קראתי את לוח הבילויים שלכם בסופי שבוע בחודשיים הקרובים וצחקתי בפה מלא, בשעה שרותי בכתה בכי מר. רותי בכתה כי היא קיבלה סחרחורת והייתה צריכה לשכב לנוח כי לחץ הדם שלה עלה רק מלקרוא את קצב הבילויים המטורף שלכם. אני צחקתי כי זה הזכיר לי את הבילויים שלי כשאני נוסע לבד לחו"ל, כאשר בכל יום (אלא אם כן יש לי פגישות) אני רואה שתי הצגות לפחות (בפריז יש כמה מאות אולמות תיאטרון כולל של עשרים מקומות), לפעמים ארבע - תשאלו את הרבי איך זה ארבע? יש תיאטראות שמציגים ברצף שלוש הצגות של שעה או שעה וחצי, ויש תיאטראות שמציגים בבוקר בעיקר בשביל תלמידי תיכון - רסין, מולייר, קורניי...

אבל לא די לי בכך, כי מהבוקר בתשע אני רואה בשאנז אליזה סרטים ברצף בין ההצגות, וכמובן מבקר בכל המוזיאונים ואירועי התרבות האחרים, משתתף בסיורים מודרכים וכדומה. טלויזיה אני לא רואה, עיתונים אני לא קורא, לאכול אני לא אוכל, בפאבים אני לא שותה, בדיסקוטקים אני לא רוקד, אני מסתובב כמו זומבי מהצגה להצגה ורושם את כולן אחרת אני שוכח מה ראיתי. בספר החדש שלי תוכלו לקבל דוגמית לכך מכמה ביקורים של שבוע שבועיים בפריז, לונדון, NY..

יש מכונים לגמילה מאלכוהול, גמילה מסמים, אפילו גמילה מסקס. אני מציע לפתוח מכונים לגמילה מאירועי תרבות עבורכם ועבורי - מין אשראם הודי כזה שבו לא מדברים שנה, אוכלים חסה, ומשננים מנטרה - אני לא רואה הצגות, אני לא קורא את שיקספיר, אני לא שומע אופרות... אבל כיוון שאני אדם מעשי אני מציע לכם להפוך את הסדר ובמקום לבוא להתארח אצלנו בסופי שבוע שבהם אתם כל כך עמוסים, תבואו אלינו לחמשת ימי השבוע לנוח בבביתנו על הכרמל - אשראם בחינם, עם חסה, טיולים רגליים בשמורות הטבע, נחים טוב טוב, וחוזרים ביום שישי לתל אביב לסוף שבוע של שיכרון חושים עם מוצארט, איבסן, ורדי, היינה ואלמודובר.

אבל אני כבר שומע אתכם מגחכים - "נראה לך שבאמצע השבוע אנו שובתים - ביום ראשון יש לנו את הרסיטל, ביום שני שומרים על חמוטל, ביום שלישי הולכים ללוויה של ז"ל, ביום רביעי ערב שירה צנח לו זלזל, ביום חמישי הרצאה של מיקי רוזנטל כי אין יום דל, וביום שישי - אוכל, קדימה אוכל, אלא שאצלנו זה שוברט קדימה שוברט...". ליבי ליבי עליכם שאתם צריכים לנסוע ברכבת השדים, כמו שרותי מרגישה סחרחורת ועילפון חושים, כשהיא שהולכת אתי בזמן פסטיבל הסרטים לשבעה סרטים ביום ושישים בכל הפסטיבל (נדמה לכם, היא באה איתי למקסימום שלושה וגם זה הרבה). כל טוב, הרבה בילויים, ובמקום גמילה - נעשה גמילות חסדים!

הערת המחבר: לא ברור לי מדוע חברי לא מבינים כיצד אני מסוגל לראות מופעי תרבות בקצב כה רצחני מבלי להתעייף, לזכור הכל וליהנות מכל רגע. במשך עשרות שנים עבדתי מסביב לשעון, לעיתים 24 שעות רצופות, במיוחד בזמנים של משאים ומתנים על חוזים של עשרות מיליוני דולר, בזמן הכנת מאזנים ותקציבים, בזמן הנפקות ובדיקות נאותות... מדוע אפשר לעבוד ברצף ואי אפשר ליהנות מתרבות ברצף? אותם יסודות של ריכוז עילאי, התמקדות בעשיה, מבלי לתת לשום דבר להסיח את דעתי תקפים הן בעבודה והן בצריכת תרבות. אני עושה זאת בעיקר כשאנחנו מבלים בפריז, ניו יורק או לונדון ולעיתים גם בברלין או רומא, או כשאין לי הרבה פגישות בחו"ל. ניתן לראות דוגמאות לכך בספרי האוטוביוגרפי ובחלק השני לספרי זה. אבל גם בארץ, ובמיוחד אחרי שפרשתי וקודם לכן בעיתות"בצורת" בעבודתי כעצמאי, אנחנו הולכים מדי שנה לעשרים עד שלושים הצגות, לעשרים עד שלושים קונצרטים ומופעים, בזמן פסטיבל הסרטים לכשישים סרטים בעשרה ימים ובסינמטק לפחות שלושה סרטים בשבוע (הסרטים - בעיקר לבד כי רותי אשתי לא יכולה לעמוד בעומס הזה). ואם כבר אנחנו נשארים בבית אני רואה שני סרטי איכות מדי ערב משמונה ועד חצות. פרט לכך, רכשתי מאות DVD של הצגות מופת וסרטי מופת וראיתי והקלטתי עשרות אופרות וקונצרטים בערוצים הזרים. אני מרגיש הרגשה עילאית בצריכת תרבות ולכן אני לא זקוק לסמים מעוררים, למשקאות אלכוהוליים ואפילו לא למשקאות תוססים... מזלי שאני צורך תרבות, כי איזהו עשיר השמח בספרו, בהצגתו, בסרטו; ולא באחוזתו, באשתו השלישית הדוגמנית, במשרתו עתירת הכוח והכסף, שאף פעם לא מספיקים, שתמיד יהיה מישהו שמרוויח יותר, דג יותר דגים,שיש לו בית ומכונית גדולים יותר, אך צרכן התרבות מסתפק תמיד במה שיש לו.

אנחנו צועדים בדרך לאיתקה

מתוך מכתב של רותי לחברה ב- 16.7.2016

חזרנו עכשיו מטיול מדהים ביוון ושם שמענו תובנות רבות. פתגם ידוע אומר: "בהגיעך לפיסגה - המשך לטפס". רבים מאיתנו לא הגיעו כמובן לפיסגה, אך בהתאם לשיר היווני הנפלא - הדרך לאיתקה של גדול משוררי יוון קונסטנטינוס קוואפיס המובא להלן - **מה שחשוב זה לא להגיע לפיסגה, אלא הדרך בה בחרת על מנת לצעוד בחייך.** קוואפיס ממשיל זאת לדרך שעבר אודיסיאוס בשובו לעירו איתקה, שנמשכה 20 שנה של קרבות בטרויה ואודיסיאה קשה מנשוא. הדרך אם כן היא החשובה, כשאת נאמנה לדרכך ושומרת על דרך הישר, צניעות, הגשמה עצמית ואהבת המשפחה והזולת. הנה השיר בהמשך למה שדיברנו. אני מקווה שתיהני ממנו כפי שאני נהניתי.

הדרך לאיתקה מאת קונסטנטינוס קוואפיס (1863 – 1933)

כי תצא לאיתקה
בקש כי תארך דרכך מאד.
שתהיה מלאה הרפתקאות, שופעת תגליות.
ליסטריגונים, קיקלופים,
פוסידון הזועם – אל תירא מהם:

לעולם לא יקרו אלה בדרכך
כל עוד מחשבותיך נעלות,
כל עוד רגשות נשגבים
מדריכים את נפשך ואת גופך.
ליסטריגונים, קיקלופים,
פוסידון הפראי – לא תפגוש בם
אלא אם כן תישאם בקרבך,
אלא אם כן רוחך היא שתקימם לפניך.
בקש כי תארך דרכך מאד.
מי ייתן ותתעורר אל בקרי קיץ רבים,
ובשמחה רבה, בחדווה,
תדרוך כף רגלך בנמלים אותם תפקוד לראשונה.

מי ייתן ותחנה במחוזות המסחר הפיניקיים
ותרכוש את הטובים שבטובין,
אם הפנינה, האלמוג, הענבר וההובנה ,
גם בשמים משכרים מכל המינים–
בשמים משכרים ככל שתוכל לשאת.
ומי ייתן ותפקוד ערים מצריות לרוב
ותלמד, ותוסיף דעת מחכמיהם.

ותהא איתקה לנגדך תמיד,
להגיע לשם זה ייעודך.
ועל הכל, אל תאוץ לך הדרך.
ולוואי ותארך מאד, שנים הרבה,
ותגיע אל אותו אי ואתה שבע ימים,
עשיר ככל אשר אספת בדרכך,
ובלי לצפות שאיתקה תעשירך עוד.
איתקה העניקה לך את הטיול המופלא.
אלמלא היא לא היית יוצא כלל למסע.
אין בה עוד .

VI. מאמרים ופרקי אורח נוספים בנושאי הספר

ארץ זבת חלב ודבש - דבש בעת הרדייה (ארכיון עין החורש)

ארץ זבת חלב ודבש – חליבת פרה במושב אלישיב, עמק חפר (זולטן קלוגר)

קטע מפרק 40 מתוך הרומן "חופשת שחרור" מאת יהושע סובול

קטע מתוך פרק 40. אני אתה, אתה אני

...וברישום הבא ביומן אווה יושבת תחת עץ אלון שצומח במורד גבעה בפאת שדה, שומרת על טרקטוריסטים שחורשים את השדה. היא משקיפה על העמק הפרוש למרחקים. לפתע היא מבחינה במרחק בשלושה פרשים שמתקרבים בדהרה. היא בוחנת אותם במשקפת. הם חמושים ברובים ובאקדחים. היא טוענת את הרובה ויורדת אל הדרך. היא אוחזת את הרובה בידה השמאלית ומסמנת בידה הימנית לעצור.

הפרשים עוצרים במרחק מה ממנה. הם מחליפים ביניהם דברים. אחד הפרשים מנופף לה בידו. היא מתבוננת בו במבט בוחן, ומגלה שזהו מחמוד אבו-עארף שהזמין אותה למסע רכיבה ברחבי הארץ לפני שתים עשרה שנים. מחמוד יורד מעל סוסו, מפקיד את אפסר הסוס בידי אחד הפרשים וניגש רגלי לאווה. היא שמחה לראות אותו והוא שמח לראותה. הם לוחצים ידיים.

- חזרת לפלסטין, הוא אומר.

- כמו שאתה רואה, היא משיבה.

- השתנית, הוא אומר.

- השנים לא עוברות על ידנו, היא אומרת, הן עוברות עלינו.

- לך הן רק עושות טוב, הוא מחמיא לה.

- עברת פה במקרה? היא שואלת.

- היום אין יותר מקרים. אמרו לי שאת שומרת בשדות, באתי להגיד שלום.

- בוא, נשב בצל העץ, היא מזמינה אותו.

- מצטער, הוא אומר, אני לא יכול להשאר יותר מחמש דקות במקום אחד. אני כל הזמן בתנועה. האנגלים שמו פרס על הראש שלי. אם יתפסו אותי, יתלו אותי.

- מחמוד! אני אסגיר אותך?!

- לא את, הוא אומר. יש הרבה עיניים רעות שעוקבות אחרי.

- אז בוא נגיד מה שאפשר לומר בחמישה רגעים, היא מציעה.

- את יותר יפה עכשיו ממה שהיית, הוא אומר.

- באמת? היא מוחמאת, אתה לא סתם אומר?

- אז היית איילה. עכשיו את אשה. אישה יפה.

- גם אתה בגרת יפה. השיבה שזרקה ברקותיך מבליטה את הפנים הצעירות שלך.

- כששמעתי שעזבת את הארץ גם נעצבתי, גם שמחתי, אומר מחמוד.

- על מה שמחת? היא שואלת.

- שמחתי שלא אצטרך להרוג אותך ביום מן הימים, הוא צוחק. למה חזרת?

- הגרמנים מתכוננים לרצוח את כל היהודים באירופה.

- אלה שקרים שהציונים מפיצים ללחוץ על האנגלים שירשו להם להביא עוד יהודים לפלסטין, אומר מחמוד.

- מחמוד, אני באה משם, אומרת אווה. אל תנסה למכור לי זבל של חמורים.

- אני שמעתי את זה מפאוזי אלקאוקג'י, המפקד העליון של המרד בפלסטין, אומר מחמוד, והעיתונאי מוניר אל-רייס פרסם את הדברים. זה לא 'זבל של חמורים'.

-אם פאוזי אלקאוקג'י אומר דברים כאלה הוא משקר, אומרת אווה. הלוואי שהיינו יכולים להביא הנה את כל היהודים מאירופה לפני שיהיה מאוחר.

- זה נגמר להביא עוד יהודים לפלסטין, אומר מחמוד. בשביל זה עשינו את המרד הערבי הגדול, ועצרנו את השיטפון הזה של עוד ועוד יהודים מאירופה.

- אתה לא מבין מה עוללתם לעצמכם בכך שעצרתם את העליה, אומרת אווה.

- מה עוללנו לעצמנו? מלגלג עליה מחמוד.

- בכך שמנעתם ממיליוני יהודים לעלות לארץ-ישראל, אתם תהיו שותפים לרצח שהנאצים מכינים ליהודי אירופה, אומרת אווה. מאה שנה של קשקושים לא ישחררו אתכם משותפות לפשע. אתם תשלמו ותשלמו על זה דורות על דורות.

- אם לא הייתי אוהב אותך, הייתי הורג אותך על הדיבורים האלה שלך, אומר מחמוד.

- אם לא הייתי אוהבת אותך, היא עונה לו, הייתי הורגת אותך על המעשים שלך.

הם מסתכלים זה בזו, עין בעין.

- אז מה, מחמוד, שואלת אווה, המלחמה בינינו בלתי נמנעת?

- כן, הוא מאשר, המלחמה כבר החלה, והסוף שלכם יהיה רע ומר.

- מי שמתחיל מלחמה לא יודע איך הוא יסיים אותה, אומרת אווה. אבל תזכרו דבר אחד: למלחמות יש תוצאות. ואוי ואבוי למפסיד.

- יקרה מה שיקרה, אומר מחמוד, אני אהבתי אותך.

- גם אני אהבתי אותך, מחמוד, אבל במלחמה כמו במלחמה.

הם נפרדו בלחיצת יד. מחמוד קפץ ועלה על סוסו, ושלושת הפרשים נעלמו בדהרה.

- זה סופו הטראגי של הסיפור? שואל אדיב.

- זה לא הסוף, אומרת ליבי, אבל אם אתה רוצה, אני אעצור כאן.

-לא, אומר אדיב, נכנסנו לסיפור, נלך אתו עד הסוף.

- בבקשה, אומרת ליבי. בתחילת אפריל 48' החלה התקפה של צבא קאוקג'י שתקף את הקיבוץ של אווה ממזרח, בתיאום עם לוחמים משמונה כפרים ערבים שהקיפו את הקיבוץ מצפון, ממערב ומדרום. מטרת ההתקפה הייתה לבתר את צפון הארץ לשניים ולהותיר את כל ישובי הגליל לכודים בין צבאות עיראק וסוריה, שעמדו לפלוש לארץ ב-15 במאי, לבצע תנועת מלקחיים, ולהשמיד את כל הישובים העבריים בגליל.

ההתקפה נפתחת בהפגזה כבדה על הקיבוץ. החברים כולם בחפירות מגן. הילדים והנשים במקלטים. מקלע של הכוח התוקף עושה שמות במגינים. פוגע בכל מי שיוצא לרגע מעמדה כדי לבצע איזו עבודה חיונית במשק החי או להגיש עזרה לפצועים. אווה שוכבת בעמדת הצליפה שלה. היא מזהה במשקפת את לוע המקלע שיורק צרורות מאחורי תלולית. היא אורבת לראשו של המיקלען. ברגע שזה צץ לשנייה מעל המקלע היא מנקבת אותו בכדור אחד. בכדור שני היא פוגעת במי שמנסה להחליף את המקלען ההרוג, ומיד היא זוחלת לעמדה חלופית שהכינה לעצמה.

נפתחת הסתערות על הקיבוץ.

דמויות קמות מתוך השטח ומתחילות לנוע לעבר הקיבוץ בתרגולת של תנועה ואש.

אווה מתמקדת במשקפתה במפקד הכוח. הוא נע כשבידו מקלע ברן שיורק צרורות.

הוא מחליף מחסניות ויורה ומלהיב את אנשיו שמתקרבים לשער הקיבוץ ככל הנראה במטרה לפוצץ את השער ולפרוץ לחצר המשק. המפקד נראה עתה בבירור בכוונת הטלסקופית של רובה הצלפים של אווה. הוא נע ויורה. מדרבן את חייליו, מתקדם ויורה.

אווה מניחה את מרכז צלב הכוונת בין עיניו. היא מלטפת באצבעה בתנועה איטית את ההדק הרגיש של רובה הצלפים. הרובה רותע וחובט בכתפה. היא ממשיכה לעקוב במשקפת הצליפה המגדילה פי שמונה את המתרחש. האיש עוצר במקום וראשו מזדעזע כאילו חטף מהלומה. הוא מתמודד מלוא קומתו. הברן נשמט מידיו והוא נופל לאחור כמו עץ שנגדע.

אווה מכניסה כדור חדש לבית הבליעה. חייליו של המפקד חשים אליו. אווה מכוונת ויורה. טוענת, מכוונת ויורה. כדור לאיש. כדור לאיש. האנשים שמנסים להתקרב למפקד השוכב פרקדן על גבו נפגעים ונופלים סביבו כזבובים. בין לוחמיו של המפקד המוכה פורצת פאניקה. ההתקפה נשברת. התוקפים מרימים רגליים ונמלטים. מקלעני הקיבוץ מזנבים בהם. עתה מתנהלים חילופי אש ממרחק. מקלעי אויב יורים ומפזרים אש לא יעילה ממרחק רב. אווה מגישה את המשקפת לעיניה. גופתו של המפקד מוטלת במקום שבו נפלה.

אווה קמה ויוצאת מהעמדה. היא הולכת בקומה זקופה לעבר גופתו של האיש שהרגה. ירי לא מכוון נורה לעברה מרחוק. הכדורים שורקים סביבה, אך אינם פוגעים בה. היא מגיעה לגופה. מחמוד שוכב על גבו. עיניו פקוחות. במרכז מצחו, בין עיניו, מאדים נקב כניסת הקליע. אווה כורעת לידו, עוצמת באצבעותיה את עיניו, לוקחת את מקלע הברן שמוטל על הקרקע לידו. היא מסתובבת וחוזרת בהליכה לעבר העמדה שלה. כדורים ממקלע רחוק ממשיכים לשרוק סביבה. זה נראה כאילו היא מחכה לכדור שישים קץ לחייה. אבל אף כדור לא פוגע בה. היא חוזרת ונכנסת לעמדה. לוחמים נרגשים חשים אליה.

- ואללה! אומר אדיב, הסיפור נשמע כמו בלדה סקוטית עתיקה.

- סתם, צוחקת ליבי, בקשת שלא אקרא אלא שאספר לך, אז המצאתי מלודרמת קיטש.

- ומה קרה באמת? שואל אדיב.

- האמת פחות רומנטית, מדווחת ליבי בשפה יבשה. ההתקפה על הקיבוץ נשברה. בלילה הגיעה לקיבוץ תגבורת של מאה לוחמים מחטיבת גולני, שתפסו עמדות מסביב לקיבוץ כדי למנוע התקפת פתע. אליהם הצטרף גדוד אנשי פלמ"ח, ונפתחה מערכה של התקפות והתקפות נגד קשות, שבסופן הצבא של קאוקג'י הובס ונסוג מהאיזור לכיוון ג'נין. אחרי המלחמה ניסתה אווה לברר מה עלה בגורלו של מחמוד, והשמועה אמרה שהוא נהרג בגל הראשון של התוקפים שהסתערו על הקיבוץ.

- מה קרה לשמונה הכפרים הפלסטינים שהקיבוץ הוקם בקרבתם? מתעניין אדיב.

- לפי היומן של אווה עם התבוסה של קאוקג'י תושבי הכפרים הערבים הצטרפו למנוסה של צבא ההצלה של קאוקג'י לאיזור ג'נין.

- וכשנגמרה המלחמה התושבים הורשו לחזור לבתיהם? שואל אדיב.

- לאחר המפלה של צבא קאוקג'י ומנוסת הכפריים, הבתים פוצצו, והכפרים נמחו מעל פני האדמה, משיבה ליבי.

- ומה אומרת על זה אווה ביומנה? שואל אדיב, היא מצדיקה את המעשה הזה?

- הפעם אני קוראת לך מיומנה של אווה: 'הגנרל מטעם עצמו פאוזי אל-קאוקג'י בילה את שנות מלחמת העולם השנייה בגרמניה הנאצית, והיה פעיל בשירות התעמולה של גבלס. אחרי מפלת גרמניה הנאצית הוא חזר לסוריה, וביולי 1947, טרם החלטת האו"ם על חלוקת הארץ והקמת מדינה עברית שתתקיים בצד מדינה ערבית, כתב קאוקג'י כי 'המלחמה בין היהודים לערבים היא מלחמה טוטלית, והאפשרות היחידה היא השמדה טוטלית של כל היהודים, הן בפלשתינא והן בכל ארצות ערב'. - זה מה שאווה כותבת ביומנה.

- ומה דעתך, ליבי יקירתי, שואל אדיב, היה מוצדק להרוס את הכפרים, ולמנוע מתושביהם לשוב לבתיהם עם סיום המלחמה ב-1949?

- אדיב יקירי, אומרת ליבי, אתה היסטוריון. אתה יודע שב-1949 נחתמו רק הסכמי שביתת-נשק ולא הסכמי שלום בין ישראל לארצות-ערב, ושביתת נשק איננה מצב של סיום מלחמה, ועוד לא שמעתי שמישהו התיר לפליטים לשוב לבתיהם טרם סיומה של מלחמה, ולפני כריתת הסכמי-שלום ששמו קץ לסכסוך שגרם למלחמה.

- את נאחזת בטיעונים פורמאליים, אומר אדיב. אני רוצה לדעת מה את מרגישה ביחס להרס הכפרים מסביב לקיבוץ של אווה?

- אני מרגישה בדיוק מה שאווה הרגישה כשהיא אמרה למחמוד שלמלחמות יש תוצאות, ומי שמתחיל מלחמה לא יודע איך הוא יסיים אותה, ואוי ואבוי למפסיד.

- כלומר: את מזדהה עם הרס הכפרים, ועם הפיכת התושבים לפליטים לנצח.

- אתה דור שלישי לפליטים, אני דור רביעי לפליטים, אומרת ליבי. אתה רוצה מלחמה ביני לבינך ובין הילדים שלנו בגלל אנשים שחשבו כמו פאוזי אלקאוקג'י או יריבו חאג' אמין אל חוסייני במושגים נאציים של השמדה טוטאלית?

- אני לא רוצה מלחמה אתך, אומר אדיב, אבל יש לנו המון מה לדבר.

- המון, מסכימה אתו ליבי, ואנחנו נדבר.

מאמר של אריה אבנרי שפורסם במחלקה ראשונה ב- 9.12.2008

השחיתות הורסת את המדינה

להלן דברים שנשא יו"ר הנהלת אומ"ץ באירוע בכנסת לרגל היום הבינלאומי למאבק בשחיתות

. . .

בדקתי ומצאתי שאין מדינה נוספת בעולם, זולת מדינת ישראל, שבה מתארגנים אזרחים מתנדבים מרבדים שונים, רובם אלמונים, שפועלים במשותף למען שמירה על המינהל התקין וטוהר המידות בשירות הציבורי .

למרות שפעילותם של אזרחים אלה אינה מעוגנת בחוק, אין להם מדים וסמכויות והם חסרי הגנה מפני התנכלויות ותביעות משפטיות אישיות, הם מגלים אומץ לב ועושים את מלאכתם נאמנה בהתמדה ונחישות במטרה להרחיק מעמדות שלטוניות ממלכתיות ומוניציפאלית אישי ציבור מושחתים ולשמור על הקופה הציבורית המדוללת .

אזרחים ייחודיים אלה לא מתייאשים ולא מרימים ידיים נוכח השחיתות הציבורית שממשיכה להשתולל לנגד עיניהם, והם לא מתבאסים ולא מאבדים את התקווה גם כאשר עיניהם כלות מול אישים פורעי החוק בצמרת השלטון שבזים למערכות המשפט ורודפים את אוכפי החוק .

המתנדבים המופלאים הללו לא רואים את עצמם כדון קישוטים וכפראיירים, אלא כשליחים נאמנים של ציבור אטום ואנשי ביצוע של רוב דומם אשר בסתר ליבם מברכים על פעילותם .

אלה שמתייחסים אל הלוחמים בשחיתות כאל אנשים תימהונים ומכנים אותם לעיתים "הזויים" אינם מפנימים את העובדה שדווקא אזרחים אלה הם שומרי חומות המוסר של המדינה, מתנדבי המשמר האזרחי הלאומי שמגינים על אוכפי החוק. בהתנהגותם של אלה הם מעודדים את חושפי השחיתויות במגזר הציבורי .

שאלתי את עצמי לא אחת כיצד זה קרה שתנועות של אזרחים מתנדבים הפועלות לשמירת תקינות השלטון קמו דווקא בישראל ומדוע הן זוכות לזכות עמידה משפטית, להכרה ציבורית רחבה ולהוקרתם של רבים וטובים .

התשובה הפשטנית היא שאזרחים מופתיים אלה מקרינים אכפתיות לגורל מדינת ישראל ופועלים ללא לאות בניסיונות חוזרים ונשנים על-מנת לחבר את החישוקים בין יסודותיה הרעועים של המדינה .

חוסנה של המדינה מורכב מארבעה יסודות: ביטחון, כלכלה, חברה וחוק. יסודות אלה פועלות ככלים שלובים, ואם אחד מהן סדוק הוא מקרין אל שלושת היסודות האחרים ושולח אליהם גרורות. למרבה הצער, ארבעת היסודות הללו אינם מבוצרים די הצורך ויש בהם בקיעים שמתרחבים .

האזרחים המתנדבים מטים שכם לתחזק ושמור על היסוד המרכזי של שלטון החוק במדינה ומאמינים כי בדרך זו יסייעו לשמר את היסודות האחרים .

תשובה מסוג אחר יש לחפש באופיו של העם היהודי שאינו הומוגני ומורכב מיוצאי תרבויות מגוונות בעלות רמות התנהלות שונות. זו משימה בלתי אפשרית כמעט למצוא להן מכנה משותף של שמירה קפדנית על טוהר המידות .

לשם כך יש צורך לא רק בקיומם של סעיפים כתובים ממוספרים המפרטים עבירות פליליות על חוק, אלא בעבודת שטח סזיפית שאותה מבצעים ללא כחל ושרק קבוצת אזרחים מתנדבים בעלי שכל ישר, אוזן כרויה, עין פקוחה, רצון טוב ויכולת ביצוע .

זו הייתה הסיבה שאומ"ץ הינה התנועה היחידה במדינה שחרטה על דגלה במקביל למאבק למען מינהל תקין גם את שמירת הצדק החברתי ואת הדאגה לשכבות החלשות ולאוכלוסיות הפגועות .

אנו רואים חובה לעצמנו לסייע להם כאשר אנו חפים מאינטרסים כלכליים, מעורבות פוליטית או שיקולים זרים .

תמונת המצב של ישראל בשנים האחרונות שבהן אנו פועלים ללא לאות גם בתחום החברתי הינה עגומה למדי .

החברה הישראלית עדיין שסועה, מפורדת ומסוכסכת כתוצאה מהתפורות הערכים, מהפערים המתרחבים, מהקטבים המתחדדים ומן האלימות ששוברת שיאים. זו מדינה שבה כל דאלים גבר וכל אחד לגורלו. זו מדינה שבה חיים כמה עמים: עשירים ואליטות לצד עניים מרודים, חרדים לצד חילוניים, אנשי ימין לצד שמאלנים, מתנחלים לצד קיבוצניקים, מזרחים לצד אשכנזים, צפוניים ליד נזקקים, ותיקים ליד עולים חדשים, יהודים לצד ערבים. זהו המצע שעליו צומחת השחיתות ומרכיבי הקיפוח של כל אחד ממרכיבי החברה .

קשה מאוד למצוא כיום במדינה גוף ציבורי שלא דבקה בו השחיתות ברמה זו או אחרת. אנו חיים במדינה שבה נחקרים כחשודים בפלילים נשיאים, ראשי ממשלות, שרים, רבנים ראשיים, שופטים, שרי משפטים, שרי ביטחון פנים, חברי כנסת בסיטונות, ראשי עיריות בהמוניהם, מפכ"לי משטרה, ראשי מערכת המיסים, פקידים בכירים, ראשי ארגונים ציבוריים, רופאים, פרקליטי צמרת, ומי לא. העובדה שברוב המקרים לא מוגשים כתבי אישום אינה מעלה ואינה מורידה מההיקף הכרוני של הסיאוב והתיעוב. סימני ההיכר המוחצנים של השחיתות הם חמדנות, נהנתנות, יהירות, בזבוב כספי ציבור חסר רגישות לצרכי הכלל .

בזמן שבשוליה חיים מאות-אלפים אזרחים במצוקה ודלות, ילדיהם רעבים ומועדים לפורענות. ניכרת עלייה בשני סוגי העבריינות: זו של השבעים שאינם יודעים שובע, ולצידה זו של מקופחים, שמצוקתם מוליכה אותם אל הפשע. כולם זורמים אל ים העבריינות, והים אינו מתמלא .

ארגוני הפשע מרושתים היטב בחיי החברה והכלכלה במדינה. בני משפחות הפשע טומנים זה לזה מטעני חבלה ויורים זה על זה ורוצחים אזרחים חפים מפשע. עבריינים הפכו להיות כוכבי טלוויזיה .

למרבה הצער, זאת האווירה שבה גדל דור ההמשך. לא בכדי הולכות ומתרבות תופעות כמו ירידה מהארץ והשתמטות המונית משירות צבאי, תופעות המוזנות על-ידי הריקבון הכללי הפושה בכל .

דוחות ומדדים בינלאומיים מצביעים גם הם על הידרדרותה של מדינת ישראל אל עבר מדינות העולם השלישי, שבהן השחיתות היא מחלה חשוכת מרפא, והשוחד הוא המטבע היציב .

במקום צדקה ומתן בסתר - נדבכים במסורת היהודית - מתפתחת בישראל תופעה הפוכה של קבלה בסתר: קבלת שוחד בדרכים שונות ומגוונות, לעיתים מתוחכמות. למרבה הצער, נוהל נלוז זה נפוץ היום ברוב מגזרי המשק .

סקרי דעת הקהל הפנימיים אינם מעודדים: שעור ניכר של אזרחי המדינה סבורים שרק אדם שהינו מושחת יכול להגיע לצמרת השלטון במדינה .

וזה עוד לא הכל עדיין: למעלה מ-40 אחוז מאזרחי המדינה אינם מאמינים יותר במערכת המשפט על ערכאותיה ושלוחותיה השונות. המציאות העגומה מלמדת שיש צדק לעשירים, לאישי ציבור בכירים ולמיוחסים וצדק אחר להמוני העם. מבחן בוזגלו נעלם .

ואמנם, לרוע המזל, גם במערכת המשפטית דבק הרבב. התנהלותם של כמה שופטים בבתי משפט שונים הטילה כתמים על מערכת המשפט. האם זה מקרי שבית המשפט העליון, המוסד השיפוטי העליון, זוכה לאמון מוגבל של הציבור ולמעלה משליש מאזרחי המדינה אינם מאמינם כלל במערכת המשפט? זה אות מבשר רעות .

גם במערכות אכיפת החוק האחרות אחז הרקב. שוטרים מקיימים קשרי חברות עם גנבים, מידע פנים מחדרי החקירות זולג החוצה לעבריינים, בעלי תפקידי מפתח במכס מתרועעים עם מבריחים, עובדי מס ההכנסה מדליפים תיקים של נישומים. מאגרי המידע גם כאלה של מערכת הביטחון פרוצים לכל דורש. צנעת הפרט הפכה לידיעת הכלל .

סרחונו של הדג, שהחל בראשו, הגיע כבר לזנבו. העבריינות לסוגיה הפכה לספורט לאומי, והבושה נעלמה מזמן. הכסף חדל להיות מזמן אמצעי למחיה והפך מטרה להנאה .

מצב כזה יכול להתקיים רק בזכות הזיקה בין הון ושלטון. במדינת ישראל, תופעה זו הגיעה לממדי ענק, עד כדי כך שההון והשלטון התערבלו זה בזה, ועכשיו ההון כבר בתוך השלטון. ההון שולט בשלטון .

בחודשים האחרונים נדמה היה שבקצה מנהרת השחיתות בוקעת אלומת אור. אישים מרכזיים במדינה שהוחשדו בביצוע מעשי שחיתות נאלצו לפנות את מקומם .

תנועת אומ"ץ שחוגגת השנה חצי תריסר שנים לקיומה הפכה בשלוש השנים האחרונות לגוף המוביל במאבק נגד השחיתות השלטונית .
בפרק זה תרמנו רבות בגלוי ובסתר לבדיקות היסודיות של משרד מבקר המדינה, בעיקר של אנשי האגף למאבק בשחיתות השלטונית שהביאו בסופו של דבר להתפטרותם של ראש הממשלה ושל שר האוצר לשעבר. שני חברים אל היו סמלים השלטון המסואב .

מבקר המדינה השופט (בדימ.) מיכה לידנרשטראוס ראוי להוקרה מיוחדת על אומץ ליבו ועל זקיפות קומתו. אומ"ץ תמשיך לעמוד לימינו .

גם היועץ המשפטי לממשלה, מני מזוז, הוכיח לא אחת שהשחיתות השלטונית טורדת מנוחותו. הסנותו נבעה לפי כל הסימנים מחששו לזעזע את אושיות המדינה ולגרום לאנדרלמוסיה שלטונית. פניותינו החוזרות ונשנות אל מזוז בדרישה לזרז את ההכרעה בתיקי החקירות בתיקי החקירות של ראש הממשלה נפלו לאורך תקופה ממושכת על אוזניים ערלות. בסופו של דבר חש מזוז כי כלו כל הקיצין והחליט להגיש לראשונה בתולדות המדינה כתב אישום נגד ראש ממשלה מכהן. מוטב מאוחר מאשר לעולם לא .

אומ"ץ מברכת את היועץ המשפטי על צעד זה ומאמצת את ידו להמשיך במלאכת הקודש שלו ללא מורא וללא משוא פנים .

אודה ולא אבוש: המאבק בשחיתות השלטונית הממלכתית שנשא פירות באושים לא סחף כמצופה את אזרחי המדינה ולא הפך מנוף להוקעתם והקאתם של ראשי ערים ורשויות בבחירות המוניציפאליות האחרונות. בבחירות אלה נבחרו שורה של ראשי ערים ורשויות שנגדם תלויים ועומדים כתבי אישום פליליים ואחרים המצויים בחקירות פליליות .

האופטימיות שליוותה אותנו לשעה קלה שעל-פיה השחיתות השלטונית הודברה נתגלתה למרבה הצער כחסרת בסים. לפנינו עוד מלאכה רבה. ביום הבינלאומי לציון המאבק בשחיתות סבורה תנועת אומ"ץ שניתן לטפל טיפול שורש בשחיתות במדינה שהפכה למחלה ממארת שהספיקה לשלוח את גרורותיה לכל מגזרי המשק והחברה ומוכנה להיתרם לכל פעילות ממלכתית וציבורית .

אומ"ץ סבורה שיש צורך לנקוט בשורה של צעדים משמעותיים שיוכלו לשמש תרופה מאוחרת למכת השחיתות המסכנת את הדמוקרטיה ומוכנה להירתם לכל פעילות מעשית :

(1להמשך המאבק העיקש שחיתות השלטונית, מוסד היועץ המשפטי לממשלה חייב להיות עצמאי ובלתי תלוי בממשלה או בשר המשפטים. מצב בו שר המשפטים מפקח על עבודת היועץ המשפטי, או מצב בו הממשלה שולטת ביועץ המשפטי והוא שר למרותה, הינו מצב שבו מותקף היועץ בישיבות הממשלה ע"י שרים שסרחו הינו הרה סכנות לדמוקרטיה הישראלית .

(2למוסד מבקר המדינה יש תפקיד מכריע בהתמודדות ולוחמה בשחיתות, בבודקו מהן הפרצות בחוק, או במנגנוני הבקרה והפיקוח המאפשרות את השחיתות. אומ"ץ סבורה שחובה להרחיב את סמכויותיו של מבקר המדינה ולאפשר לעובדי משרדו לבצע חקירות על כל המשתמע מכך .

(3על-אף העומס הרב המוטל על המשטרה, והפרקליטות אנו סוברים שבמקרים של שחיתות ציבורית יש להוריד את הרף ולהביא את כתב האישום לבית המשפט להכרעה. מצב שבו נסגרות עסקות טיעון משפטיות לאישי ציבור במטרה להקל עליהם או מקרים אחרים שבהם נסגרים להם תיקים מחוסר ראיות ואינם מבשילים לכתבי אישום, מערערים את אימון הציבור במשטרה ובפרקליטות. עדיף להעביר מקרים כאלה להכרעה פומבית של בתי המשפט .

(4חובה לחזק את מוסדות אכיפת החוק על-מנת להגביר את כושר ההרתעה והביצוע שלהם וליצור כלים שיקלו עליהם להתמודד עם השחיתות הגואה... במקביל יש צורך לתגבר יחידות החקירות של המשטרה, רשות המיסים והרשות להלבנת הון והרחבת שיתוף הפעולה ביניהן ולפעול לקיצור משל החקירות .

(5יש לפעול להגברת רמת האמון של אזרחי המדינה במערכת המשפטית באמצעות שורה של צעדים. בין השאר: חובה לערוך רביזיה בהליך בחירת שופטים לבית המשפט העליון, ולהעמיק את כללי המיון והסינון של שפטים בערכאות נמוכות יותר טרם השבעתם. יש ליצור מערכת שיפוטית משמעתית לבחינת דרכי התנהלותם של פרקליטים ציבוריים, ליצור מערכת שקיפות להליך הענקת הכופר, לבחון מחדש את העיקרון הלא מקודש של סגירה סיטונית של תיקים בנימוק מפוקפק של: "אין עניין לציבור"; לחסל את הסחבת המעיקה בבתי המשפט ולהרחיב את מערך הסנגוריה הציבורית .

(6יש להביא לשינוי בההתייחסות אזרחי המדינה כלפי חברי הכנסת ואישים פוליטיים. אחד הצעדים החיוניים הוא חתימת אמנה בינמפלגתית בדבר הצורך לבער את השחיתות. לחילופין, ניתן לדרוש מכל מפלגה לכלול סעיף מתאים במצעה .

(7חובה להגביר את הפעילות החינוכית המקיפה בקרב תלמידי בתי הספר העל-יסודיים, חניכי תנועות הנוער, חיילי צה"ל והסטודנטים, בדבר הצורך לשמור על כללי המינהל התקין וטוהר המידות .

(8הגיעה השעה שכולנו נאמץ את חושפי פרשות השחיתות במגזר הציבורי, נעודד אותם ונפעל כדי שלא תיפגע פרנסתם ושהם לא יהפכו חלילה למוכי גורל .

לסיום: החברה הישראלית נעדרת תרבות פוליטית, המאפשרת התמודדות עם שחיתות וחוסר מינהל תקין בכלים ציבוריים. במדינות מתוקנות בעולם, שרים קמים ומשעים עצמם או מתפטרים. אולם אצלנו המציאות שונה מן הקצה .

אישי ציבור שנגדם תלויים ועומדים כתבי אישום ממשיכים למלא את תפקידיהם ולעיתים ממשיכים גם לבעוט בשלטון החוק .

עלינו לשאוף ליצירת נורמות התנהלות חדשות של נבחרי ציבור: שרים, חברי כנסת וראשי ערים שעקיפתן תהיה כ"מעשה שלא ייעשה", גם אם אינו עבירה על החוק .

תרבות פוליטית כזאת מחויבת המציאות וצריכה להיעשות בשיתוף פעולה מלא של נבחרי ציבור, תנועות של אזרחים מתנדבים מסוגה של אומ"ץ, אנשי רוח, אנשי תקשורת, אקדמיה, אנשי חינוך ועוד .
אומ"ץ פועלת מזה חצי תריסר שנים למען מינהל תקין ומסייעת בחשיפת פגיעות בטוהר המידות. תנועות מסוגה של אומ"ץ, הן ערובה ראויה לקיום משטר נקי משחיתות במדינתנו. הישגיהן של התנועות מדברות בעד עצמן .

פניותיה של אומ"ץ למבקר המדינה, לפרקליטות, למשטרה, לנציבות שירות המדינה, ולהממונה על הגבלים עסקיים וגופים נוספים מהוות פעמים רבות תשתית לפתיחת חקירות בנושאי שחיתות .

אנחנו לא נחים על זרי הדפנה. השחיתות השלטונית הגואה מחייבת את תנועת אומ"ץ להמשיך בפעילותה הנמרצת, חסרת הפשרות במטרה לבער אותה .

נמשיך לעשות זאת ללא מורא וללא משוא פנים, ללא חשבון וללא תלות פוליטית .

כפי שאמרה המשוררת רחל :"זו הדרך, אחרת איננה, נלך בה נלך עד תום."

מאמר של אריה אבנרי שפורסם במחלקה ראשונה ב- 25.2.2006

תקשורת בעליבותה

בסדרת הכתבות כאן יחשפו פרשות חדשות שנקשרו באחרונה אל אולמרט, ו"פרשות ישנות' שהיה מעורב בהן, וזאת בשל הקשר הסמוי שקיים בין חלק מהן -כתבה ראשונה בסידרה

. . .

סדרת הכתבות "פרקי אולמרט" שהחל מהיום תתפרסם בהמשכים באתר ,Nfc נועדה לחשוף את דיוקנו של אחד הפוליטיקאים המושחתים והמסוכנים ביותר במדינה. האיש שמנסה עכשיו להתחפש, בסיוע צמוד של תקשורת מגויסת, למדינאי מכובד ואיכותי, וכך להוליך שולל את הציבור .

בחרתי לעשות זאת בכלי תקשורת זה, שהינו לטעמי כלי תקשורת ייחודי, אחראי, מקצועי, בלתי תלוי. בסדרת הכתבות כאן יחשפו פרשות חדשות שנקשרו באחרונה אל אולמרט, ו"פרשות ישנות' שהיה מעורב בהן, וזאת בשל הקשר הסמוי שקיים בחלקן, כמו למשל: בפרשת הבית שנבדקת בימים אלה על-ידי מבקר המדינה, כאשר גורמים ידועים מנסים לגמדה ולהעלימה מכלי התקשורת .

לא במקרה הגשתי בראשית השבוע ליועץ המשפטי לממשלה, מני מזוז, בשמה של עמותת אומ"ץ, תלונה נגד אולמרט, בבקשה שהמשטרה תחקור את הפרשה על היבטיה הפליליים, ללא קשר לבדיקת המבקר .

מתברר, כי גם רכישת הבית היא פרשה בפני עצמה, שמעוררת עד היום שאלות נוקבות. פרשה זו תסוקר בפרק הבא של הסדרה, ותבהיר מאין צומחים גידולי הפרא של השחיתות הציבורית והחיבורים של ההון והשלטון. מול שתיקת כבשי התקשורת - אולמרט הוא נמר שלא החליף את חברבורותיו, ולא חדל מעולם מלחלוב את הקופה הציבורית ולנצל את תפקידיו, כדי להתעשר ולצבור נכסים בדרכו לאלפיון העליון .

הקו המנחה בכתבות יתבסס על הפעילות האישית, המקצועית והציבורית שלי בכל אחת מפרשות אולמרט החדשות והישנות .
בפרפראזה ניתן יהיה לומר: "הכל יהיה יד עיתונאית ראשונה ."

"נועדת לגדולות "

היה לי הכבוד, שנראה כיום כמפוקפק, לומר לאולמרט כבר בראשית שנות ה-70', כאשר הזדמנתי במסגרת עבודתי העיתונאית למשרדו של עורך הדין המנוח, שמואל תמיר] אולמרט עבד במשרד כפרקליט ומאוחר יותר שימש מזכיר סיעת "המרכז החופשי", א.א" :[.אתה נועדת לגדולות ."

לאחר מכן נהג אולמרט לצטט אותי בהזדמנויות שונות, כמי שזיהה לראשונה את הפוטנציאל שגלום בו. אבל בהדרגה התחלתי לזהות את התכונות הבסיסיות של אולמרט: שקרן, ערמומי, מניפולטור, מתוחכם ברמה גבוהה, כוחני, בעל אנושיות מדומה, חסר מעצורים ובוגדני .

מאז עקבתי אחר ראשית דרכו הפוליטית והציבורית, עדיין לא העליתי על דעתי שהוא ילך בדרכים עקלקלות ויהפוך בהדרגה לסמל של השחיתות במדינה .

זה 35 שנים שאני מנהל מאבק בלתי מתפשר בשחיתות הגואה במדינה, כמעט בכל המגזרים והגופים הממלכתיים והציבוריים. אני עושה זאת באמצעות תחקירים ומאמרים בעיתונות הכתובה והמקוונת, פרסום ספרים, שכוללים מידע שנפסל לפרסום בעיתונות - לרוב משיקולים זרים של ברוני התקשורת עמוסי האינטרסים, ובאמצעות עמותות למען טוהר המידות ומינהל תקין שהקמתי (תחילה "אמיתי" ולאחר מכן אומ"ץ), כדי לדרבן את גופי אכיפת החוק לפעול נגד שועי הארץ העבריינים .

אני עוסק בכך גם מסגרת פעילותי במוסדות העיתונות (בתפקידי לפנים כיו"ר איגוד העיתונאים וכיום כחבר נשיאות מועצת העיתונות), בהופעות פומביות בכלי תקשורת אלקטרוניים, במופעים ציבוריים ובהרצאות בפני קהל

מגוון של אוכלוסיות ותיקות וצעירות .

אולמרט היה מאז ומעולם הכוכב הראשי בפעילותי, בכתב ובעל-פה. תמיד היו כאלה שטרחו לדווח לו על דברים שאמרתי בגנותו. אולי לא במקרה - כמה עיתונאים מראייני "שבתות תרבות" ניסו למנוע ממני לומר לציבור את האמת שלי. הגדיל לעשות אחד מהם, שירד מעל הבמה מחשש שתיפול עליו האחריות לדברי. על-רקע זה, התפתחו לאורך השנים בין אולמרט לביני עימותים חוזרים ונשנים. ידעתי שהוא ממתין לי בכמה פינות, ויעשה הכל כדי לבלום אותי, כפי שניסה לא אחת .

חרה לו, לאולמרט, על שלא הסתפקתי ב"תורות" בכתב ובעל-פה במסגרת מאמצי לחשוף את מעלליו, אלא פעלתי ללא לאות, ועדיין אני ממשיך בכך, כדי לדחוק בגופי אכיפת החוק למצות את הדן עם אולמרט, בגין העבירות הפליליות לכאורה שהוא נחשד בהן .

הבוטות של אולמרט

אולמרט פעל בו-זמנית בשני מסלולים: במסלול אחד ניהל מתקפות נגד רשויות החוק, לא היסס להשתלח ביועצים משפטיים, קציני משטרה בכירים ובאישים בעלי מפתח בתחום המשפטי; במסלול השני הקיף עצמו בפרקליטי צמרת והתחנף והתיידד עם מפכ"לים, ניצבי מס הכנסה, מול"ים ועורכי עיתונים, ותיגמל אותם בשירותים ממלכתיים וכלכליים .

האם זה מקרי שאולמרט מתעקש להמשיך ולהחזיק בידיו את משרדי האוצר והתעשיה והמסחר, שיש להם ערך מוסף לתקשורת? מטרתו היתה ונשארה: לזכות בקשר שתיקה הדרגתי סביבו, ולסייע לו ביצירת תדמית של פוליטיקאי הגון כביכול .

את הכתבים הבכירים שאולמרט התיידד עימם ויצר איתם קשר אישי, ביניהם כאלה הידועים כטובלים ושרץ בידם, הוא תיגמל מקצועית בעיקר במידע על מעשי שחיתויות של אחרים. הוא יצא נשכר מכך וקיבל מהם "חסינות תקשורתית ."

אולי אין זה מקרי שחבריו הטובים ביותר של אולמרט הם עיתונאים בעמדות מפתח, שמעולם לא טרחו לתהות על קנקנו וסירבו לדעת מיהו אולמרט האמיתי. מילא עצימת העיניים, אלא שהם הפכו ליחצניו .

אולמרט היה כוכב-על של "פופוליטיקה". אולמרט הצליח להזנות במקביל חלק מאמצעי התקשורת ולהשחית עיתונאים בתחום האתי. ככל שהתרחבו תפקידיו וסמכויותיו, דאג לקבל בשלב הראשון בממשלתו של שרון לא רק את מינהל מקרקעי ישראל, שהינו גוף פוטנציאלי להתעצמותם של אילי ההון המחוברים אליו, אלא גם את משרד התקשורת, המשרת את הטייקונים של התקשורת האלקטרונית הפרטית וגם את האחריות על רשות השידור .

עיתונאים במספר גובר והולך, שהפכו להיות תלויים בו בפרנסתם, החלו להתרפס בפניו. דוגמא קטנה אך אופיניית: לפני כמה חודשים השתתפתי בתוכנית ראיונות באחד מערוצי התקשורת האלקטרוניים. לא התפלאתי לשמוע מהמאפרת, שיום קודם לכן ישב אולמרט על כיסא זה, ובנוכחותה ניגש אליו המראיין ושאל אותו מה מותר ומה אסור לשאול אותו בשידור חי. אין זה מקרה, אפוא, שהייתי ברוב עוונותיי החוקיים, מאז ומעולם, מטרד בעיניו של אולמרט. מעולם לא החנפתי לו, לא נזקקתי לשירותיו ומעולם לא איפשרתי לו להתקרב אלי אישית ולנסות לאחז את עיני במתק שפתיו הכוזבות .

האיומים של אולמרט

אולמרט איים לא אחת להגיש נגדי תביעת דיבה על פרסומי מעשי השחיתות שלו, אך מעולם לא מימש זאת. הוא ואני יודעים מדוע .
כתגובה לפעילותי המקצועית והציבורית, שהיתה בחזקת שירות לציבור, ניהל אולמרט נגדי מערכה של השמצות אישיות בסיוע כמה "טייקונים" ואישים פוליטיים מושחתים, שגם את מעלליהם חשפתי .

בעבר הרחוק, בעת פגישת אקראי בינינו בבית קפה, איים עלי אולמרט שהוא ירדוף אותי ויבולע לי אם אפרסם את

אחד ממעלליו, שהייתי עד לו, בניו-יורק. אולמרט לחץ ללא הצלחה להביא לפטורי ממקום עבודתי הקודם בידיעות אחרונות, אבל התגאה בפומבי על כך שהצליח ל"סתום את פי". בנקודה האחרונה הוא דווקא צדק. כמות החומרים על אולמרט שנפסלה היתה משמעותית .

אגב, הנוהג הזה לדרוש פיטורי עיתונאים שלא הלכו בתלם, הפך להיות לחם-חוקו של אולמרט, שנהג בעבר לאיים על עיתונאים בפגיעה במקור פרנסתם. היום הוא כבר לא זקוק לכך. יש כבר כאלה שעושים במקומו את המלאכה הבזויה של השתקת עיתונאים .

יותר מכל חשש אולמרט להנצחת מעלליו בספרים. עיתון נייר עוטף דגים מלוחים, אבל לעומת זאת, ספר משמש עדות לשנים רבות ומהווה מקור למחקר וחומר לימוד וציטוט. לא בכדי חוששים פוליטיקאים בכירים ואילי הון שסרחו, מאיזכור שמותיהם בספרים חושפי שחיתות. מניסיוני המקצועי למדתי ש-5,000 עותקים של ספר מטרידים אותם יותר מחצי מיליון עותקי עיתון .

אחרי המהפך של 1992, כאשר יצחק רבין עלה לשלטון והליכוד הובס תחת הסיסמה: "מושחתים, נמאסתם", הודעתי בפומבי שאני מתכוון לתעד בספר את קריסת שלטון הליכוד, ובו אסופה של מעשי שחיתות של אולמרט 15] שנים קודם לכן, ב-1977, תיעדתי את קריסת שלטון המערך בגלל מעשי שחיתות בספרי "המפולת .("

בפגישות שהיו לי עם בנימין נתניהו באותה עת, הוא גילה התעניינות רבה בנושא זה. כבר אז זיהה את אולמרט כיריב המסוכן ביותר שלו בצמרת הליכוד, וביקש לדעת על רמתו המוסרית הירודה. צר לי שבימים אלה מעדיף נתניהו דווקא לסכור את פיו, משיקולים שלו. לעומת זאת, נשלח אלי עיתונאי בכיר וידוע, באיומי סחיטה. "אם תפרסם על אולמרט ספר, הוא לא ירפה ממך ויפוצץ עליך על מיני חומרים", אמר לי העיתונאי. ביקשתי מהשליח לדבר עבירה להחזיר מסר לאולמרט: "הוא הצליח להגביר את המוטיבציה שלי ."

ואומנם, בספרי "התבוסה", שעל שערו הוטבעה הסיסמה: "מושחתים נמאסתם", מכבב אולמרט כאב טיפוס של פוליטיקאי שמידותיו הושחתו. הספר פורסם ב-1993 ומאז הוא משמש חומר לימוד ב-"דברי ימי אולמרט ."

השבועון "העולם הזה", שהיה תקופה קצרה בעריכת רינו צרור והופיע כמוסף של "גלובס", פרסם מוסף מיוחד תחת הכותרת: "ניוון", שכלל ציטטות נרחבות מהספר "התבוסה". לחוברת זו היה אז ביקוש רב .

הראיונות שצונזרו

הספר "התבוסה" ושורה של פעילויות אקטואליות שיזמה באחרונה עמותת אומ"ץ, בעקבות חשד למעורבותו של אולמרט ב"פרשות" חדשות, גרמו לכך שבשבועות האחרונים פנו אלי עיתונאים מכלי תקשורת שונים, וביקשו לחלוק את המידע הרב והמגוון ששמור עמי כעיתונאי ולקבל מידע חדש השמור בצנרת של אומ"ץ .

צוות שבועון "מוסף הארץ" - איילת פיישבין ורוני הדר, שפגש אותי כמה פעמים, קיבל פרטים רבים ומסמכים רבים וראיין אותי ממושכות. התוצאה ב"מוסף הארץ" של היום מרשימה, לכאורה, בזכות מקבץ פרשות מן העבר שבהן כיכב אולמרט, שרובן פורסמו, אך לוקה בחסר ואינה כוללת שורה של פרשות שלא נחשפו עד כה ונמסרו לכתבי העיתון, ששמותיהם לא נכללו במסגרת כתבת התחקיר .

צוות של הערוץ השני הגיע לביתי כדי לראיין אותי על דמותו האמיתית של אולמרט מנקודת מבטי. לצערי הרב, לא ייחסתי חשיבות לעובדה שמלכתחילה לא תוכננה בערוץ השני כתבת תחקיר, אלא כתבת תדמית .

היה לי עניין להתראיין כיו"ר הנהלת אומ"ץ. חשפתי פרשות חדשות ואף העמדתי מסמכים לרשות המראיין, הכתב המדיני אודי סגל. אף אחת מהציטטות החריפות שלי (כמו למשל: "לאולמרט יש קופת שרצים ולי יש קופת ראיות נגדו"), לא שודרה בכתבה ולו רק לצורכי איזון. צוטטתי רק על תקן של "עלה תאנה" במשפט שיגרתי שלא יכול היה לקלקל את האופי המגמתי של "משדר שירות" לאולמרט, כפי שנתקבל ע"י הקהל הרחב .

גם הציטוט בשולי המשדר מספרי "התבוסה", על דברים שאמר יעקב נמרודי על אולמרט ("אולמרט הוא אדם חסר

מעצורים רודף בצע חולני, מתווך מהסוג העלוב ביותר, שהינו בושה לפוליטיקה הישראלית"), צוטט רק בחלקו. לעומת זאת, הופיע צילום של אולמרט המנשק את נמרודי ...

סדרת הכתבות ב Nfc-נועדה למלא את החלל הריק שיצרה התקשורת הישראלית סביב אולמרט. ללא מורא. האמת וכל האמת. בכל ההתרפסות הזו סביב אולמרט היתה לי אכזבה נוספת: היו"ר הנצחי של התנועה לאיכות השלטון, עורך הדין אליעד שרגא, הזדרז להעניק בימים אלה "סיוע מוסרי" לאולמרט, בפרשת הבית .

לא התפלאתי על כך. חברו הטוב של אולמרט, דן מרגלית, נוהג להעתיר במדורו שבחים ללא הרף על התנועה לאיכות השלטון בכלל ועל עורך הדין שרגא אליעד, המתפרנס ממלחמתו בשחיתות, בפרט. פניותיה החוזרות ונשנות של אומ"ץ אל מרגלית לא נענו. הוא מתעלם מאיתנו. הוא ואני יודעים מדוע .

מאמר של אריה אבנרי שפורסם במחלקה ראשונה ב- 13.5.2005

זעקי ארץ מושחתת

לא היה צריך להמתין לדוח השנתי האחרון (55ב') של מבקר המדינה היוצא, השופט העליון (בדימ.) אליעזר גולדברג, כדי להגיע למסקנה העגומה הבלתי נמנעת: ישראל היא אחת המדינות המושחתות בעולם .

מדד השחיתות הבינלאומי מציב אותנו במקום "טוב באמצע" בדירוג 123 המדינות המושחתות בעולם .

לא היה גם מקום להרים גבה נוכח דבריו הנוקבים של המבקר, אשר השמיע קול קורא במדבר של השחיתות: "הסכנה הגלומה בשחיתות חמורה לדעתי מכל סכנה אחרת שהמדינה חשופה לה ."

ברוב הגינותו לא שכח המבקר לציין, כי במהלך חצי תריסר שנות כהונתו חזר ונתקל בתופעות שליליות בתחום טוהר המידות, וחרף התרעותיו הן לא נעקרו מן השורש. מרבית הממצאים החמורים בדוחות המבקר נותרו על מדפי המשרדים כאבנים שיש להן הופכין, מדי פעם. אבל בניגוד לאבני הכותל, זולגות רק דמעות תנין כאשר חוזרים לעיין בדוחות הללו .

למרבה הצער, פורסם הדוח הקטלני כמה ימים לפני יום הזיכרון ללמעלה מ-20 אלף חללי צה"ל, מערכות ישראל והמחתרות שמסרו את נפשם על מזבחה של מדינת ישראל אחרת שלא קיימת יותר ורשימת הנופלים עדיין לא נסגרה .

ואפילו חלוקת פרסי ישראל במוצאי החג לאנשי אקדמיה, רפואה מחקר ומדע, לא המתיקו את הגלולה המרה. השחיתות הממארת במדינה קיבלה גם בערב חגיגי תזכורת מוחשית באקראי בעקבות דברי הברכה בשם הזוכים מפיו של הרב הראשי לישראל הרב ישראל לאו .

מי היה מעלה בדעתו ששני הרבנים הראשיים המכהנים כיום, הרב יונה מצגר (האשכנזי) ושלמה עמאר (הספרדי), שאמורים להיות הרועים הרוחניים, יהיו נתונים בחקירה באזהרה .

מי היה מעלה בדעתו שאפילו בהנהלת בית המשפט שכרו עוזרים משפטיים לשופטים ומזכירים לבתי המשפט, ללא מכרז. וחמור מכך: תפקידים אלה ניתנו למקורבים, ואפילו לבני משפחה מדרגה ראשונה, שוב - ללא מכרז כפי שמחייב החוק. מי שבחר באותם עוזרים משפטיים הם השופטים, שעצמו עין ושיתפו פעולה בהעסקת אותו מקורב, בלא מכרז .

אבל מה לנו כי נלין על רבנים ראשיים החשודים בכל שסרחו, אם רשימת המנהיגים החילוניים שנחקרו באזהרה במשטרה הינה ארוכה למדי וכוללת את "מיטב הנוער" לשעבר. בעקבות דוח מבקר המדינה יהיה צורך לחקור במשטרה שרים נוספים שעברו על החוק, בעיקר במינויים פוליטיים. הראשון שיצטרף לרשימת הנחקרים יהיה שר החקלאות, ישראל כץ, המשמש יו"ר מזכירות הליכוד .

השר לביטחון פנים לשעבר, עוזי לנדאו, שנהנה עד כה מתדמית חיובית יוצאת דופן בפוליטיקה הישראלית, עלול למצוא את עצמו בקרוב גם מול חוקרי המשטרה .

שר המשפטים והמשרד לביטחון פנים לשעבר, צחי הנגבי, שנחלץ בעבר בעור שיניו מהעמדה לדין פלילי בתקופת היותו יו"ר ועדת הכלכלה של הכנסת, לא יצעד בגפו לחדר החקירות של המשטרה בנושא המינויים הפוליטיים .

ישראל היא מדינה שבה נשיא נאלץ לפרוש מתפקידו אחרי שהתברר שקיבל טובות הנאה, שלושה ראשי ממשלה נחקרו בחשד לעבירות פליליות, וכך גם שלושה שרי משפטים, שני שרי בטחון פנים, שורה של שרים ששימשו במשרדים אחרים, מספר בלתי מבוטל של חברי כנסת, שני מפכ"לים, לא פחות משני תריסר ראשי ערים קציני משטרה בכירים, אנשי חקירות של המכס ומס ההכנסה, פקידי מדינה בכירים, ראשי מוסדות וארגונים והרשימה ארוכה כאורך הגלות שממנה הגענו לארץ המובטחת .

אני לא עומד דום בפני כל סגירת תיק מחוסר ראיות או תיק שהסתיים בזיכוי מחמת הספק, או בעסקת טיעון שמולידות גל של ביקורת על המשטרה והפרקליטות, וכל העכברים המשחתים יוצאים מהחורים מצייצים .

אני גם לא עומד נוח כאשר בעל תפקיד ציבורי בכיר עובד דמינה לא מלא סיפוק על העמדה לדין משמעתי כתחליף להעמדה לדין פלילי. הרף הורד מזמן. במשך תקופה ממושכת לא ידעו בתי המשפט כיצד להתמודד עם העבירה של "הפרת אמונים" ופטרו את הנשמים הכבדים בלא כלום. אחד מהם היה מנכ"ל משרד ראש הממשלה, לשעבר שמעון שבס, שחגג את זיכויו החלקי. בית המשפט העליון יצק אמנם תוכן לעבירה זו, אבל לפי שעה מצעד הזכאים של בצדק נמשך .

אני כן מברך ברכת גמילות חסדים על כך שהמערכת השיפוטית שלנו לא נדבקה במחלה הממארת של השחיתות. חקירות נגד כמה שופטים נסתיימו בזיכוי בהעדר ראיות .

שם המשחק הן ראיות הדרושות להעמדה לדין פלילי. כדי שימצו הראיות יש צורך בחקירה יסודית ממצה ומקיפה של המשטרה ורשויות האכיפה האחרות. צר לי לקבוע כי חלק נכבד מהחקירות הקשורות בצווארון הלבן אינן מתבצעות ברמה המקצועית הנדרש .

אחת הסיבות לכך קשורה במוטיבציה שחוקה של חוקרים מותשים, בעלי רצון טוב, שיודעים בסתר ליבם כי הם עובדים על ריק. הולכים ורבים המקרים שבהם תיקי צווארון לבן נתקעים בפרקליטות. אם הם עוברים את התחנה הזו, קיים סיכוי שהם יעצרו סופית על-ידי היועץ המשפטי לממשלה, מני מזוז, שידוע בסלחנותו ומחילתו בעיקר כאשר מובאים להכרעתו תיקים של אישי ציבור מן השורה הראשונה .

יש כנראה גם חוקרים שנותנים משום מה הנחות לאילי הון שהם מטפלים בתיקיהם. תמיד טוב לדאוג למחרתיים, ויש מי שזוכר להם זאת לטובה .

מי שמבקש להגדיר ולהבהיר את תופעת השחיתות הגואה במדינה, מן הדין שיפנים את התקציר הבא: "ישראל היא מדינה של הון שהתחבר מזמן לשלטון ובה הולכים ונחתכים דברים ומתקבלות החלטות והכרעות נתפרים מכרזים, נמכרים נכסי צאן ציבוריים בחדרי חדרים, מתחת לשולחן, מאחורי הקלעים, בתשלום מזומן או בירוק רחוק בתרגילים סיבוביים, פרוטקציות, העדפות קומבינות, תחמונים טשטוש עקבות וכל השאר ."

העשירים זוכים בכל הקופה. הם אוכלים את כל ארוחות השובע, בריאים ושאננים מרפואה מועדפת דשנים. ובני המעמד הבינוני ומטה לא זוכים אפילו לשיירים .

זו מדינה זבת חלב חמוץ ודבש מר .

היו זמנים רחוקים שבהם היה צריך לחפש ולבדוק ולבלוש כדג כדי לגלות פרשת שחיתות "ראויה לשמה". היום פזורות הפרשות בכל הגופים הציבוריים במדינה, כמעט ללא יוצא מן הכלל. סדום סיטי .

עמותת אומ"ץ למען מינהל תקין וטוהר מידות שיש לי הכבוד לעמוד בראשה, מקבלת בכל שבוע לטיפולה עשרות פרשות שחיתות חדשות והזרם הולך וגואה .

אני מדוע היטב לכך ששורש הרעה החולה נעוץ במנהיגים הפוליטיים מכל המפלגות שחדלו מזמן להיות דוגמא אישית. לא אלה מפלגת השלטון שמבצעים את העבירות בפועל ומנסים להעביר תחיקה שתכשיר מינויים פוליטיים ושל חברות חברי מרכז מפלגה בדירקטוריונים של חברות ממשלתיות, ולא אלה ממפלגות האופוזיציה שמסתפקים בקול ענות חלושה או שותקים שתיקה שאפילו הכבשים בחוותו של ראש הממשלה אריאל שרון לא יכולים להרשות זאת לעצמם .

לא התפלאתי לקרוא את תשובתו של שר הביטחון, שאול מופז. כאשר נשאל על השחיתות שבה נחשד ראש הממשלה, השיב: "אני עסוק בענייני ביטחון ואין לי זמן לחשוב על נושאים אחרים ."

אבל שתיקת מפלגות השמאל והמרכז נוכח מעשי השחיתות של שרים וחברי כנסת מהליכוד, מקוממת. הן זכו ברבבות קולות בזכות מאבקן נגד השחיתות או התחייבותן להילחם בה. ההינתקות הפכה להיות תעודת ההכשר להמשך התפשטות המחלה הממארת של השחיתות .

ולבסוף: כדי שלא אצטייר כמתחסד או חלילה כטובל ושרץ תקשורתי בידו, אומר גלויות: השחיתות לא פסחה גם על התקשורת הישראלית ברמות שונות .

אני לא מדבר על עבירות אתיות שגרתיות של קבלות טובות הנאה קטנות, וצ'ופרים למיניהם, שכבר הפכו לנורמה, אלא למטבעות עוברות לעיתונאים סוחרים בתפקידים שונים בהם גם עיתונאים חוקרים תמורת שירותים גלויים וסמויים .

זאת ועוד: מניעת והצנעת והמשך הפרסומים על מעשי שחיתות ברמות גבוהות שבהם חשודים כמה ממנהיגי המדינה, ובראשם ראש הממשלה, מנימוקים מדיניים או ביטחוניים, היא תופעה בלתי נסלחת .

מועצת העיתונות המקרטעת הנתונה בשנתיים האחרונות במאבקי כוח פנימיים חריפים בין נציגי הציבור לבין המו"לים והעיתונאים שמשתפים ביניהם פעולה, כל גוף מהאינטרסים שלו חדלה מזמן למלא את יעדה והפכה לחותמת גומי בלתי שמישה .

צר היה לי לשמוע את דבריו של הפרשן, אמנון אברמוביץ, מערוץ 2, ידיד אישי שלי, שתמך בטיוח הפרסומים בתקשורת על מעשי השחיתות הללו וטען שצריך להחזיק בשרון כמו באתרוג יקר ערך עד לפינוי .

אברמוביץ וחבריו לא ניסו מעולם למצוא סימוכין להערכת גורמים שונים שטוענים כי הפינוי הוא בעצם ספין מתוחכם של שרון, כדי להיחלץ מהביצה המסואבת שהוא ובניו שקעו בה עד צוואר.

הפינוי של מתיישבי גוש קטיף וכמה מאחזים בשומרון יצא אולי לפועל, אבל את הרקב שדבק במדינה אי אפשר יהיה כבר לפנות .

כל המדינה היא כבר מזבלה של שחיתות מהולה באלימות. כיצד ניתן להגדיר אותה לקראת יום העצמאות הבא עלינו לרעה אם לא נעצור על-פי התהום ?

כל דאלים גבר וכל דמושחת זכה.

מקלט בְּבַבלי

מאת **יצחק גורמזאנו גורן**

הקטע שלהלן הוא עיבוד מחודש של פרקי הסיום של הרומן **מקלט בְּבַבלי**, שראה אור ב-1998 בהוצאת בימת קדם לספרות.

הרומן נכתב בהשראת סיפורו האמיתי של שמעון יהושע שהתרחש בכפר שלם בדצמבר 1984. שמעון יהושע נורה על ידי המשטרה כשניסה לעצור את דחפורי העירייה מלהרוס מבנה לא חוקי שבנה כדי להקל על מצוקת הדיור של משפחתו.

הרומן גם הוקדש לו, בזה הלשון: "מוקדש לשמעון יהושע מכפר שלם, שהיה קרבן עוד בטרם נולד ונשאר כזה גם לאחר מותו, ולא הפך אפילו לגיבור של רומן."

*

עֲרֵמה של בלוקים שבורים ואבק הפורח ברוח החורפית, שמֵי פלדה אפורים ונוקשים – ודממה. אין איש בַּמקום. לא בבית עצמו ולא בסביבתו. אווירה של רפאים. המרחב התכווץ והזמן עמד מלכת. שמש בגבעון דום מאחורי פרוכת עננים שחורה וזלגנית. הייתכן שיושבים שבעה במקום אחר?

חלי נכנסה לחצר. במרכזה נערם גַלעד גדול של בלוקים מרוסקים, מזבח אפור שרוּחץ בגשם שירד כל אותו הלילה ושטף כל סימן וזכר לכתמי דם ולשאריות מוח.

מי אמר שהמלחמה שם בלבנון? המלחמה כאן בכפר שלם.

עם זאת, זיהתה חלי על אחד הבלוקים השבורים סימנים אדומים, לא של דם. שפתון. ובכתב ידה דווקא. לפני שנסעה, כתבה חלי על בלוק חשוף במבנה שהיה לקראת סיום בנייתו – "אוהבת אותך". כשמשה רחמים טייח את הקיר, הוא נמנע מלכסות את הצהרת אהבתה ורק הוסיף טיפה של עיסת מלט על הת' של "אוהבת". "אוהב אותך", תשובתו אליה. חילופי אהבתם על האבן השבורה ששרדו את המפולת ואת התקפות הגשם, נראו לה עכשיו כפצע שותת דם.

חלי קרסה על האבנים ויללה על אהובה המת. גם השמים פרצו במטר תמרורים על גיא ההריסה והעקדה. כך עברו רגעים או שעות או אולי רק הרף עין אחד.

חלי נטלה אל חיקה את אבן הזיכרון ופסעה אל המכונית, בוטשת במי השלוליות ומתיזה על עצמה, כאותה ילדה סוררת המנסה להתנקם בהוריה.

איש מבני משפחתה, לא בן זוגה ולא ילדיה, אינו יודע שהיא חזרה מארץ הנילוס. האם חזרה?

היא שהתה בלוקסור הנידחת כשהגיעה למלון שלה קבוצה רועשת של ישראלים. כאשר שמעו הללו שהיא כבר שבוע כאן, הקיפו אותה בשאלות ובתמורה, סיפקו לה אינפורמציה טרייה על הארץ ועל ה"בוץ" הלבנוני המעמיק. בין השאר הזכירו את "הטרגדיה בכפר שלם". חלי זקפה אוזניים וניסתה לדלות פרטים. כל מה שידעו לספר היה, שהמשטרה הרגה שם איזה בחור שהשתולל על גג של מבנה לא חוקי. הבחור שאת שמו איש לא זכר, ירה כמה יריות באקדח שהביא אתו שלל מן המלחמה בלבנון – לא לגמרי ברור אם באוויר, או בגלגלי הדחפורים של העירייה. בכל מקרה, די כדי שאחד השוטרים יתפוס פאניקה. הדבר התגלגל לוויכוח סוער – חלק צידדו בעירייה ובמשטרה נגד החוליגאנים של דרום תל אביב שחושבים ש"הכול מגיע להם"; וחלק, בבחור המסכן שהתייצב כגבר מול הממסד ה"פאשיסטי". בעודם מרעישים עולמות, רצה חלי אל הטלפון כשבטנה מתהפכת. זמן יקר השקיעה בניסיונות להשיג קו לישראל, עד שהתייאשה ויצאה אל הארץ לאלתר. מיד עם הגיעה ללוד, שכרה מכונית ונסעה לכפר שלם. חששותיה הנוראים ביותר התאמתו כשעמדה מול גל ההריסות הדוממות תחת השמים הקודרים.

איזה שד נכנס בו במשה רחמים לעצור בגופו את הדחפורים? הרי הם סיכמו ביניהם, שבמלחמתו עם כוחות האופל, הוא לא ייתן להם להפוך אותו לקרבן, ולכאורה, זה בדיוק מה שהוא עשה. בתוך סערת הנפש שבה הייתה נתונה, לא ויתרה המשפטנית ד"ר רחל דה סילווה על ה"לכאורה" המעצבן שהשתרבב אל תוך זעקתה.

לאן תלך? לפקוד את קברו הטרי? אבל היכן נטמן?

אולי אל חֵיקה החם והמגונן של משפחתה? ומה תאמר לו לבן זוגה? שהיא מתאבלת על אהובה?

שמא תשכור חדר במלון, חדר זוגי לה ולעצמה. חדר בלי ראי, כי לא נותר בה הכוח להיפגש עם עצמה. הדיאלוג הפנימי הסתיים.

ניבה חברתה בשיכון בבלי! היא תגאל אותה מן הספקות! ניבה מהטלוויזיה שיודעת הכול על הכול. לה תהיינה כל התשובות? הלוא לפרשה הייתה תגובה תקשורתית והדים ממנה הגיעו אפילו עד ללוכסור הנידחת.

*

כמה עשרות הצטופפו על המדרכות סביב בניין מגוריה של ניבה בשיכון בַּבלי. המטריות יצרו כוורת שחורה והומה סביב רב-הקומות.

חלי עצרה את המכונית במרחק מה. האסוציאציה הראשונה הייתה טקס לוויה או אזכרה מתחת לשמים הנוטפים. כלום קרה משהו לניבה? לבן זוגה? לאחד השכנים שלהם?

שתי ניידות משטרה ניצבו בצד. שוטרים עמדו סביבן ומכשירי קשר בידיהם. ג׳יפ של משמר הגבול. אמבולנס.

תאונה? רצח? התאבדות? פעולת טרור?

חלי הופתעה ממיעוט התזוזה שאפיין את ההתקהלות. אנשים כמעט שלא זעו. לא התרוצצו. כביכול דרוכים. יש גם צוות או שניים עם מצלמות טלוויזיה. באותו רגע נטל קצין משטרה כרז יד והשמיע הוראה לקהל להתרחק מן הבניין, מחשש שמא המתבצר במִקלט יְממש את איומו.

חלי התקרבה לגוש המטריות. אז הבחינה בהם – משפחה יוצאת דופן בנוף האנושי של שכונת היוקרה. הם ניצבו צפופים מתחת לשלוש מטריות וחלי זיהתה את יונה רחמים אמו של משה ועמה בנים ובנות מכל הגילים, אחד מהם חייל. משפחתו של משה, אבל ללא משה. משה הרי קבור באדמה! מה מחפשת משפחת רחמים בשיכון בבלי? מדוע הם אינם יושבים שבעה?

תוך שניות ספורות נבנה הסצנריו: אחד מאחיו של משה התבצר במקלט של בניין הדירות בבבלי כמחאה על רצח אחיו. ייתכן שהוא מצויד בחומרי נפץ. יַשקשקו קצת גם ה״צפונים״! ואם המשטרה תנהג בטיפשות, נעמוד שוב מול איש מת ובניין הרוס. אבל האם נבחר הבניין הזה במקרה? איך להסביר, שמכל שכונות היוקרה של תל אביב, בחר הבחור דווקא בבניין שבו שוכן ביתה של ניבה?

יונה רחמים, אמו של משה! היא נשכרה על ידי ניבה לנקות כאן את המדרגות. כלי הניקוי מוחזקים במקלט ולמנקה יש מפתח. בנה לקח אותו ממנה. אבל כל אחיו של משה היו שם. מי אם כן מתבצר במקלט? לא אח. חבר! חלי נזכרה בנסים רביבו ה״חשמלטור״! אותו בחור שמשה חילץ מן ההריסות בצוֹר, בבניין הממשל שקרס לפני שנה. ברור כשמש! אחרי שהם ירו באיש שהציל את חייו, החליט לעשות מעשה.

*

ניבה הציגה את חלי לפני קצין המשטרה שפיקד על המבצע כד״ר רחל דה סילווה, מרצה למשפטים באוניברסיטת תל אביב ומורתו של הסטודנט משה רחמים, זה שמתבצר למטה במקלט.

כששמעה חלי את ניבה אומרת זאת, פלטה צעקה ורצה אל המקלט כמו סהרורית ולא התעכבה לשאול את עצמה, ״מי, אם כן, נורה על הגג בכפר שלם?״

קצין המשטרה חשב שהיא השתגעה וצעק לעברה, ״רגע, גברת, לאן את חושבת שאת הולכת?״ חלי לא השיבה והמשיכה אל המדרגות היורדות מטה. ״יש לנו פה עסק עם פסיכופת חולה רוח... מצויד בחומרי נפץ!״

ניבה תפסה אותו בשרוול, ״עזוב אותה! היא תעודת הביטוח שלנו: כל זמן שהיא אִתו, תאמין לי, הוא לא יפוצץ את הבניין ואני יודעת על מה שאני מדברת!״ וקרצה אליו.

״חלי חלי חלי!״ קידם משה את פניה כשנכנסה אליו למקלט החשוך ואור נדלק בעיניו.

*

״כשיָרו בנסים רביבו, חלי, הרגשתי כאילו ירו *בי*. אפילו יותר מזה – כי אילו היו יורים בי, אולי הייתי חושב שזה הגיע לי.

מזעזעת המחשבה על הזילות של חיי אדם. אני לא מתדיין עם עצמי כשאני הורג מקק, נמלה. על כלב אני כבר אחשוב פעמיים, כי הוא שייך לקונטכסט שלי.

אותו שוטר שעשה את מה שעשה, ראש העיר בעצמו או ראש הממשלה ואולי אפילו אלוהים – נתנו לו לגיטימציה. בעיניהם, רביבו היה פחות מכלב. הם יורים כמו בציפור עפה. כי זה לא חשוב. נסים רביבו לא *חשוב*, את מבינה? וגם משה רחמים בעצם לא חשוב, ואפילו אחרי שיגמור אצלך את לימודי התואר ויהיה עורך דין או דוקטור.

הסוגייה של מחוסרי הדיור איננה חשובה. ראש העיר קרא לנו 'שודדי קרקעות'. המאבק שלנו נכנס לתוך מאגר של שוליים, של פשע, יחד עם הבכִיות האלו על קיפוח, שנמאס לכולם לשמוע. "אכלו לי, שתו לי!"

עבורי, רביבו החשמַלטור הוא כמו עכבר שסגרו עליו במלכודת. הוא האיל מן העקדה שנשחט במקומי. הוא נלחם על הגג שלי כאילו נלחם על הגג שלו, כאילו קידש את זכר אביו משולם רביבו, שגם הוא רקד על הגג לפני שהרסו לו את הבית. נסים היה אז בן ארבע. כבר אז ירו בו בילד רביבו שלא היה לו עתיד והוא לא ידע.

החברים שלו מהרֶכֶב בצוֹר אמרו עליו שיש לו 'מזל של שרמוטה', בייחוד אחרי שניצל מקריסת הבניין כשרבים מתו. אבל מזל או לא, שרמוטה נשארת שרמוטה. בעיני רוב הציבור הישראלי, זה מה שהוא היה – זונה זולה שאפשר לקנות אותה בזול ואפשר להרוג אותה בזול.

מותר לעשות את זה.

אפשר לעשות את זה.

היד לא רועדת.

יש אוכלוסייה מסוימת שעושים לה את זה. אותה אוכלוסייה שאפשר לגמור את הגורל שלה כבר מכיתה א', ב' או ג' ואפילו מגיל הגן.

בשבילי, השוטר שיָרה הוא רק המשל. הנמשל הוא האטימות של אותה מערכת לא אנושית, אותה מערכת ששלחה אותי כילד למוסד למפגרים, אני, שאחר כך טענו שאני מחונן. או-או! לא מפגר ולא נעליים, לא מחונן ולא נעליים, סתם אחד שרוצה לחיות מבלי שיצטרך גם לזה רישיון – רישיון לחיות.

לרביבו לא ניתן הרישיון הזה!

טענו שהשוטר נתפס לפאניקה, חשש שרביבו יפגע בו או באחרים שהיו שם. נניח שהייתה סיבה לחשוש. אז אני אומר: 'רבותיי, *אתם* תזוזו! *אתם* תנהלו משא ומתן עד שהתולעים יֵצאו לכם מהאוזניים! *אתם* אַל תתקרבו אליו... לא עם דחפורים ולא עם רובים. אתם חושבים שיש לכם עסק עם משוגע? שיהיה, אז תשאירו אותו שם למעלה, תזוזו משם, תנהלו משא ומתן עשרים וארבע שעות מצדי, מה אכפת לי? תביאו מסוק, תביאו את האו"ם. מה זה פה? חיי אדם! את זה אני דורש *מכם*, *אתם* המדינה, אתם הזרוע שלי, אתם הרשות שלי! אתם לא הייתם מעיזים ככה להגיב אם מישהו היה עומד בצָפון תל אביב על הגג של מגדל שלום ומשתולל!

איזו אירוניה! אפילו הגג שעליו הֵגן נסים רביבו ועליו נפל – לא היה שלו. האם המולדת שעליה הגן במלחמת לבנון וכמעט נפל למענה הייתה שלו?

אותה מדינה שהייתה מוכנה להשקיע את כל משאביה לחלץ אותו מההריסות שקברו אותו בלבנון – קברה אותו בעצמה בתל אביב.

בשבילי נסים רביבו הוא אני בהרבה מובנים. חוסר האונים שלו, תחושת התבוסה שלו הם שלי! שלי! הייתִי פעם בעירייה בקומה השתים עשרה, קומת אלוהים, הקומה של לשכת ראש העיר? מִמרומי הקומה השתים עשרה, האנשים למטה נראים כאלה קטנים ועלובים, לא כל שכן בכפר שלם, שם האנשים לא נראים בכלל, הם בלתי נראים, ואם הם מתבלטים פתאום, צריך מיד למחוק אותם."

*

משה כבש את ראשו בחיקה של חלי והתייפח חרש. הם שכבו מחובקים על השמיכה הפרושה על הרצפה הקשה של המקלט.

בחוץ היה כבר לילה והרחובות שוממים. אפילו דיירי הבניין שמעליהם כבר הלכו לישון.

במשא ומתן שניהלה עם המשטרה הדוקטור למשפטים דה סילווה בשם מרשה, הצליחה להשיג את הלא-יאומן – שיתפזרו יחד עם הימ"מ ויחד עם משמר הגבול ועם כל הניידות והאמבולנסים והסירנות ופשוט יניחו לו. נס! או שמא הטראומה של מה שאירע בכפר שלם היא שהצילה את משה, כי המשטרה לא רצתה שיאשימו אותה בעוד "טרגדיה"?

משה נטל בידו ספר תנ"ך ואמר לחלי: "חשבתי, אם אני אמות כאן, אמות עם הספר הזה ביד. זה מה שלקחתי כשפרצתי לכאן, וקצת אוכל ושתייה..."

"...וכמה לבנות חבלה," אמרה חלי ועיניה תרו סביב אל חלל המקלט לראות היכן הסתיר את חומרי הנפץ.

משה הניד בראשו. "את האמנת לזה?"

"העיקר שהם האמינו," צחקה חלי. "אמרתי להם – או שאתם מפזרים את כל הדיביזיה או – כדאי שתפנו את הבניין מתושביו."

"היה בידי צו מניעה מבית המשפט, חלי, אבל לא הספקתי להגיע בזמן!" התייסר משה.

היא כבשה את ראשה בחיקו.

"אימא שלי אמרה להם שהלכתי לבית המשפט והתחננה שיחכו עם הבולדוזרים לפחות עד שאגיע... גם רביבו התחנן אליהם, אבל הם אמרו לו: יאללה, זוז משם! והפקח הראשי נתן הוראה לעקרבים הצהובים שלו להיכנס לפעולה. זה אז שהוא תפס קריזה, לקח את האקדח, שלל מלבנון שהוא הוציא מההריסות בצור כשחילצתי אותו משם, ועלה אל הגג שלי וירה באוויר בניסיון לעצור את הבולדוזרים..."

"היה נותן להם להרוס! מה הוא הלך לסכן את עצמו? ממילא, יש לך קייס בטוח. היית מקבל לא רק פיצוי כספי, היינו מביאים את ראש העיר בעצמו שיבנה לך את הבית מחדש..."

"רביבו לא חושב במושגים של משפטנים. הוא היה בטוח שהוא מגן על האינטרסים שלי. הבנייה הזאת קצת הפכה אצלנו לסמל אחרי החוויה המשותפת שלנו בצוֹר. כמו מטומטמים, הרגשנו שזה שניצלנו שם מההרס, כאילו הופך אותנו לחסינים. ואת יודעת מה, חלי, אחרי שדפקו לו כדור בראש, הם הורידו אותו למטה בכף של הבולדוזר פצוּע אנוש, ובזמן שהוא גסס על האדמה, ניתנה לדחפור הוראה לבצע את ההריסה."

"יש כאן שורה של תביעות להגיש!" ניסתה חלי לעודדו. היא חשה את האדרנלין זורם בעורקיה. "קובלנה פלילית נגד המשטרה, נגד העירייה על התרשלות והריגה... וגם תביעה אזרחית לפיצויים..."

"התרשלות? הם ניסו לקבוע עובדות בשטח! ידעו שהלכתי להשיג צו למניעת ההריסה, אבל לא יכלו להשלים עם זה שניצחתי אותם בסופו של דבר!"

"בכל מקרה, הם עשו טעות גדולה מבחינתם. עכשיו מתחיל הקרב הגדול. אנחנו נקרע להם את הצורה בבית המשפט ואני אייצג אותך! למען רביבו!"

"את רואה איך הכול מסתדר? כולם בסוף יֵלכו לים, אבל אחד יישאר מאחור – נסים רביבו אחד, שהנהגים בצוֹר אמרו עליו שיש לו מזל של שרמוטה..."

*

"אז אולי אַת רוצה לשאול: למה *אתה* התבצרת כאן במקלט בבֶּבלי, אתה שאמרת שלעולם לא תיתן להם את התענוג להפוך אותך למטרה? מה חשבת להשיג?

האמת – כמעט כלום! אני כאן כדי לעשות *משהו* בשביל רביבו, לא שזה ישנה לו הרבה, אבל הרגשתי שאני מוכרח – משהו! שזה לא יהיה כל כך פשוט לכולם... שלא נעבור כולנו לסדר היום! נכון, החמום-מוח הזה רביבו מִלכד אותי. את יודעת? פעם צחקתי עליו, אמרתי לו, 'אתה פלא אנושי, רביבו, כי אתה מוכיח שבן אדם יכול להיות חמום-מוח בלי שיהיה לו מוח!" מצחיק, נכון? אחרי שירו בו, גם המעט מוח שהיה לו לא נשאר...

נכון, חלי, אני מִזמתי, מעולם לא הייתי עולה אל הגג והופך את עצמי למטרה – או מתחפר בתוך מקלט מעופש כמו עכבר. אני, משה רחמים, עברתי כבר את השלב הזה של "עלתה לי הקריזה לראש". אני משכיל, אני שקול, אני מתוחכם. אבל אחרי שרביבו עשה מה שעשה, הוא בעצם *אנס אותי* לחזור אחורה, האידיוט, ומתוך הזדהות אתו – להיות גם אני "נסים רביבו", אותו חמום-מוח מתאבד, לא מתוחכם, לא אינטלקטואל, להיות כמוהו *עכבר* במלכודת.

אז זה מה שאני, חלי: עכבר במלכודת. ובימים האלו שהייתי כאן, בייחוד באותן שעות כשהמשטרה השתוללה בחוץ, הרגשתי הרגשת רוממות מוזרה... הרגשתי מה זה להיות עכבר. אני עכבר.

אני עכבר.

אתם יכולים לירות בי במצפון נקי.

קדימה!

קדימה!

אני עכבר!

ובימים האלו שהייתי כאן, הייתה לי איזו תקווה עמומה, שכל אחיי העכברים יצטרפו אליי מכל השכונות לכאן למקלט בבבלי ושמכאן נניף את נס המרד! אחרי שירו ברביבו, יכולנו לעשות זאת, להתמרד! זה היה בידינו! וגם זה לא קרה. זה הדבר הכי נורא. שוב דיבורים, שוב צעקות וכלום! שקט תעשייתי, חזרה לשגרה. יכולנו להרים את נס המרד, חלי. למען מטרה *כזו* הייתי מקריב אפילו את חיי, חלי. רביבו הקריב אותם למען כלום. אבל זה לא קרה. ומי יודע אם אי פעם זה יקרה?"

"אני אוהבת אותך, משה רחמים," אמרה חלי ונשקה אותו בלהט ומעומק לבה: "אני אוהבת אותך כפי שלא אהבתי אדם מעולם!" באותו רגע לא חשבה על משפחתה.

באותו לילה, שניהם לבדם, מנותקים מכל העולם, ישבו ואהבו במקלט בבַּבלי.

*

והרי לנו, בטרם ניפרד, אגדה תמימה השייכת לעולם הפנטזיה – סיפור להשמיעו באוזני ילדים לפני השינה:

משה, שם בדוי, ישב בשקיקה במקלט בבַּבלי וחיכה לבואם.

והם באו בהמוניהם.

מכפר שלם ומשכונת התקווה ומשכונת עזרא והארגזים ועוד ועוד ועוד. כולם אנשים צעירים חדורי אמונה. לבסוף לא היה מקום לכולם במקלט בבַּבלי, וחלק מן האנשים נאלצו לחזור על עקבותיהם.

ההיענות הגדולה המחישה למשה, שם בדוי כאמור, שהנה הדבר קורה. עובדה שבאו המונים המונים. עובדה שהם הצטרפו. מי אמר שזהו חלום באספמיא? מי כינה את האנשים הללו "עֲבָדים"? ובני ישראל במצרים לא היו עבדים? ואף על פי כן, קמו כאיש אחד והלכו אחרי משה אחד, שאולי גם הוא שם בדוי, ואמרו "נעשה ונשמע!".

גם האנשים כאן הלכו אחרי משה, מנהיגם של אנשים פשוטים וישרי דרך הדורשים לעצמם ולילדיהם עתיד טוב יותר. הם באו לשבות אתו שביתת שבת במקלט בבַּבלי כדי להעביר מסר על מצוקתם בדרך שקטה ופסיבית. משה סיפר להם על גאנדי מהטמה שגם הוא היה משפטן בטרם היה למנהיגה של תנועת שחרור חברתית לאומית לדוגמה.

האנשים התרכזו במקלט עם קצת צידה וישבו ושרו שירים שקטים – משירי ארץ ישראל היפה.

בזכות היותם באמת נחמדים ולא אגרסיביים ואפילו – די תרבותיים בסך הכול, זכתה קבוצת הצעירים של "קומונת המקלט" באהדת השכנים שממעל. היו אלו אנשים מאוד ליברליים שהזדהו לחלוטין עם המחאה החברתית של האנשים שבתחתית. בבואם ובצאתם אל ומהבניין, נעמדו רגע להקשיב לשירה הרכה והנוגה העולה מן המעמקים – וחשו צביטה בלב, מין נוסטלגיה אל ילדותם בתנועת הנוער, אל ימים עברו. הם היו אסירי תודה אל אסירי המקלט שבמקום לצעוק את מצוקתם בצורה וולגרית, הם עושים זאת בדרך כל כך יפה ותרבותית...

כדי שלא ייחשדו דיירי הבניין שהזדהותם רק מן הפה ולחוץ, הם מצאו דרך קונקרטית להביע את תמיכתם. הם הביאו להם אוכל ושתייה, והמטרונות אפו עבורם עוגות והתיישבו לסרוג בשבילם סוודרים וכובעי גרב כמו בפלמ"ח, שלא יהיה להם קר שם במרתף הטחוב.

ודיירי המקלט היו ממש נרגשים ומופתעים מן האהדה לה זכו. הם לא יכלו לצַפּות ליותר. היו ביניהם קולות שאמרו, שהנה המסר שלהם עבר מעל ומעבר למשוער ולכן הם יכולים להתחיל לשקול חזרה הביתה, אם לא עכשיו, אז בעוד מספר ימים. היו שסתם סבלו מקלאוסטרופוביה אחרי תקופת מה במקום סגור, ולכן ההנהגה החליטה שמדי פעם יֵצא אחד מהם לנשום קצת אוויר חוצות. הייתה ביניהם אישה בהריון, והוחלט שהיא תהיה הראשונה שתצא אל אוויר הלילה.

היא ניגשה אל הדלת.

הדלת הייתה נעולה.

תחילה, חשבו כמובן שהנעילה מבפנים. לכן, התגייסו הבחורים לבדוק את הבריח. או אז גילו שהנעילה נעשתה מבחוץ.

הם סברו שאחד הילדים חמד לו לצון ונעל אותם. לכן, הסתודדו סביב החלון בתקווה שמישהו מדיירי הבניין יעבור, והם יוכלו לבקש ממנו בצורה מנומסת לפתוח למענם את הדלת. עד מהירה תבוא איזו דודה עם עוגה או עם סוודר או עם כובע גרב, ואז אפשר יהיה להגיד לה.

איש לא בא, אבל כיוון שהיה ערב, כמעט לילה, וחורף, לא היה בלתי סביר שאיש לא הזדמן למקום.

נחכה לבוקר! אמרו.

בבוקר הגיע איש עם רתכת ואטם את הדלת ואת חלונות הפלדה של המקלט.

לא ידוע אם היו צעקות. מכל מקום, עד לקומות העליונות לא הגיעו הקולות.

השאר שייך לארכיאולוגיה.

ספר רביעי מתוך

קוורטט הסניורה

על חיי דונה גרַסיה מֶנדֶס היא ביאטריס דֶה לונה היא חנה נשיא

שכונתה על ידי בני דורה ובני הדורות הבאים "לה סניורה"

ספר ראשון: השקר הקדוש

(ראה אור "הקיבוץ המאוחד" 2010)

ספר שני: מלכת הפיננסים

(ראה אור "הקיבוץ המאוחד" 2013)

ספר שלישי: קדחת ונציאנית

(ראה אור "הקיבוץ המאוחד" 2015)

ספר רביעי: מלכת היהודים – דונה גרסיה וממלכת הגליל

יצחק גורמזאנו גורן

מלכת היהודים

דונה גרסיה וממלכת הגליל

פרולוג

לילה בטרם הפלגה

הכול מוכן!

ממתינה לי, שקטה וסבלנית. חיה גדולה ושְׁבֵעה, נושמת רוחות ים במפרשיה.

באורך רוח של קשישה שעשתה יָמים רבים בַּיַּמים, לוחשת במנוד-ירכתיים אל הגלים המתחצפים על דפנותיה: אני שביליתי מִשבַּרֵי אוקיינוסים, מצפים אתם שאתרגש מדגדוגיכם, גַּלילֵי הבוספורוס השובבים?

גיל האנייה כגילי, לקראת שישים, ושְׁמה – "לה סניורה", כמוהו כַּתואר שהעניקו לי אוהביי בני עמי.

מחלוני לא אוכל לראותה, אך חשה נוכחותה, המולת ההפלגה הקרובה, כמו הרִגְשה אשר בלבי. כך טבריה, מתפנקת בחיק הכינרת וקוראת, "מתי כבר תצאי אלינו, סניורה?"

"מחר, עם שחר, בשעה טובה!" בלחישה, לא מפרשת, שלא לעורר את השד, וליתר ביטחון – "אם ירצה השם!" או כפי שהורגלנו בתורכיה, "אינשאללה."

שש עשרה שנים מאז חציתי את הים מאיטליה הנוצרית אל ממלכת האסלאם ומחר אשוב לשייט בימים.

אל חיק החלום, חלום ממלכת הגליל ובירתה טבריה.

הכול מוכן!

*

ליל בדידות ושקט. משוטטת יחפה, כותונת לעורי. מַשק צעדיי מהדהד כמו הלמוּת לבי ומזכיר לי חמישים ותשע שנותיי, מתחנן שאחדל, שאטיל עוגן בכורסה.

בעצימת עיניים נשאבת רוחי אחורה אל מחוזות של זמן ומקום בהם התנהלו חיי.

יָמלאו זיכרונותיי הרוטטים את רִיק השעות נטולות השינה עד הבוקר.

לא אעלה אותם על כתב. יהיו רסיסים של אור, כוכבים על מסך הרקיע. ומי יודע, אולי בעוד עשרות או מאות שנים, זמן רב לאחר שאיעלם, ייאספו שביבי קיומי אל חיקו של אוהב שיִטווה מסכת חיי באותיות ובמילים.

*

הסהר בגבורתו פוזל אל בבואתו המתערסלת, ואנוכי מול החלון, משתכרת מתנודות הגלים ואיני יודעת נפשי.

כל ימיי חייתי לחופי ימים ונהרות. מעליי לבנה ולרגליי כפילתה במים.

עשרים ושמונה שנים השתקפה לפניי בטֶז׳ו בליסבואה, עד שזרמה אתי אל האוקיינוס, מתרחקת מפורטוגל – אל אַנגֶוֶרסָה בארץ הפלֶמים. שם הסתתרה בין ערפילי הסחלדֶה וסָפרה אתי עוד שמונה. שלוש שנים פיזזה בתעלות ונציה ועוד ארבע על הפּוֹ בפֶּראֶרָה המנומנמת. ובגיל ארבעים ושלוש חצינו יחד את הים... אל הסהר העותומאני.

פנים קבועות ברקיע מול מסכה בְּמים מתחלפים סימלו כפילות קיומי בעולם הנוצרי: בין יהדות נצחית לקתוליות שהיא כקצף על פני המים.

ופתאום, בטלה הכפילות וניצחה היהדות. מאז, מלווה אותי הלבנה מתונות אל זִקנתי. ממפרץ קרן הזהב, מלטפת בקרני כסף קווצה של שיבה על שפעת שיערי שהיה פעם שחור כלילה.

כלום ירחף מעליי אותו ירח מעל ללב הכחול לחופי טבריה הנכספת, אליה יפליג עתידי? אישאללה!

ומה הדמעות העולות ללא פשר?

מקום טוב לנסוך בו פרידה אל שאר שוכני הבית הנמים שנתם, כשגבִּי אליהם ופניי אל הים ואל המסתורין של מחר...

1

אני רואֶה אותה בחלון ארמונה באיסטנבול, לילה טרם הפלגתה אל הממלכה שיסדה לחופי הכינרת, חלקת אלוהים קטנה אליה יתקבצו יהודי הפזורה הנרדפים.

אות חיים מן הֶעָבר מאישה שהפכה לחלק בלתי נפרד מחַיַי בשלושה העשורים האחרונים – אני, שנטלתי על עצמי לאסוף שביבי קיומה ולטוות מהם מסכת חיים באותיות של אור.

ואני משתוקק לומר לך מכאן ומעכשיו, גרסיה, שהחזון שרקמת באהבה, הפך היום למציאות, מציאות שמעבר לחלומותייך הפרועים ביותר.

כי כה ייחלה הסניורה בשקיקה:

״עוד אעמוד במרפסת משכָּני על שפת הכינרת והלב הכחול יתרחב מול עיניי וירחיב לבי. ומאחוריי – זמזומה של עיר חיה, שאין בעולם מוסיקה נפלאה ממנה. עיר ואם בה יֵשר במקהלה גדולה מזמור לגאולת ישראל.״

ואני מבקש לומר לך, גרסיה, שאני, אוזנִי כרויה להאזין למוסיקה שהתנגנה אז בדמיונך והפיחה בך חיים.

ועוד מבקש אני לומר לך, שמזמור הגאולה מהדהד היום מכל קצווי הארץ, והנס של ישראל על אדמתו היה למציאות מוצקה, גם אם התמהמה דורות רבים מִסְפּוּר.

*

״את האמת אני מבקש!״ – בקריאה זו יצאתי אל המסע לרקום דמותה, צעד אחר צעד, נשימה אחרי נשימה.

נברתי בעובדות, קראתי תעודות, בחנתי עדויות וחיפשתי ישועה באמת ההיסטורית!

אך כבר בראשית הדרך, נגלה לפניי שלרוב, העובדות מטעות והתעודות מתעתעות והעדויות מֻטות על פי אינטרסים של כותביהן. והמתגדרת כ״אמת ההיסטורית״, יותר היסטורית מאמת.

וגם לוּ היו דברֵי אלוהים חיים, מה ייתנו לי מלבד ״כך וכך היה״? כלום תעלה מהם תובנה – מי הייתה, איך פָּעם לבה, לאן נדדו מחשבותיה ואילו רגשות הסעירו נפשה?

אטול מן העובדות ואסתמך על תעודות ואקשיב לעדויות, אך את האמת אבקש ברחש המפעם בתוכי.

״אמת שבבִּדיוֹן״. בדיון אינו בדיה, והוא הקסם שבסיפור. וסיפורים, אם רק יינתן להם להתגלגל באין מפריע, יצמיחו מתוך המסתורין – גם שביבים של אמת.

*

ניצבה מול חלונה וחלמה את סופה.

אך אנו נבקש לסיפור הזה ראשית. בעיניים עצומות וברוב כוונה.

ראשונים יתייצבו הקולות והריחות, והחום יאפוף אותנו. ולכשתיפקחנה עינינו לראות, נמצא עצמנו בחוצותיה של קושטא, היא איסטנבול, בעיצומו של יום קיץ 1553.

יהודים בהמוניהם גודשים סביבנו רחובות המטרופולין וציפייה נרגשת בלבם.

והנהי, בראש מצעד מלכותי. שיירת מרכבותיה מוקפת עוצבת לוחמים אבירים – ארבעים יניצ׳רים עזי-נפש, שהעמיד לרשותה סולימן הראשון, ירום הודו.

כה ייעשה לגבירה שהסולטן חפץ ביקרה.

והיהודים מעתירים עליה שלל תארים...

״לה סניורה...״

״מלכת היהודים...״

״כאסתר בשעתה...״

*

החג לא רק ליהודים. גם למוסלמים של קושטא. בעיקר בעלי החנויות. ביום כזה, שיהודים פוקדים החוצות על נשיהם וטפם, גם כיסם נפתח.

פורחים במיוחד מוכרי הפרחים, כי היהודים שוזרים זֵרים לרוב ואיש אינו יודע על שום מה.

שפר גם חלקם של רוכלי השֶׁרבֶּט. כי מי לא יבקש לרוות צימאונו ביום חם שכזה, אפילו ב״מחירי חג״ מופקעים?

לא כל המוסלמים תגרנים המבקשים להרוויח פרוטה. חלקם הזדמנו מתוך סקרנות, ואולי להזין עיניהם בפניהן הגלויות של הנשים היהודיות, שהרי בנות דתם ספונות בבתיהן ואינן מזדמנות לפרהסיה ללא כיסוי פנים.

ומראה עוד יותר אקזוטי – שתי גבירות לבושות כדוכסיות נוכריות בכרכרה פתוחה, בראש שיירת מרכבות פאר וקרונות עמוסים.

גם מי שלא הכיר זהותן ולא הבין הקריאות ״רֵיינה דֶה לוֹס ג׳וּדְיוֹס״, ״מלכת היהודים״ בספרדית, ידע שמדובר בבנות מעלה.

דונה גרסיה ובתה ריינה לבשו שמלות תואמות מבד מוסלין, עם אפליקציות של תחרה וקפלים של מלמלה – פאר האופנה הקיצית מבית היוצר של ונציה. מוללו בחן שמשיות קטנות וצחורות להצֵל על פניהן מפני החמה הקופחת, ובידיהן הפנויות, נופפו אל המוני היהודים היוצאים מגדרם.

טרם בואה לתורכיה, אנו למֵדים, הִתנתה הסניורה עם נציגי הסולטן, שהיא ובני פמלייתה המתלווים אליה מאיטליה, פטורים יהיו ממשטר הלבוש העותומאני. לא מטעמי קוקֶטיות נשית או שמרנות הגוף הנצמד אל המוכּר ביקשה זאת. ידעה שמארחיה יחלקו יתר כבוד לִגבירה נוכרייה בתלבושת ונציאנית, מאשר למי שנראית כבת המקום.

*

ריינה התפעלה שבקהל גם נשים.

"בוונציה," לחשה, "הלשונות הרעות ריכלו, שהנשים באיסטנבול במעצר-בית ואסור להן להיראות בחוצות."

"המוסלמיות, רייניטה. היהודיות, כפי שאת רואה, קשה להחזיק בבית!"

"אבל איך שהן לבושות!" עיקמה אפה העלמה. אמה רמזה לה לשתוק, שלא להעליב נשים טובות שבאו להריע להן, אף שלא היה סיכוי שתישמענה בהמולה.

השיירה עברה בשדרה רחבה. לאורכה התנשאו שורות ברושים, ומאחוריהם הצביעו מעלה מינארטים דקים של מסגדים מרהיבים, אותם בנה גְאון האדריכלים מימר סינאן עבור אדונו סולימן המפואר.

פליאה חלפה בה – יהודים באלפיהם מריעים לגבירתם בקולי קולות בלב לבו של מטרופולין, ולא זו בלבד שאין מכהה בהם, אלא שכניהם הלא-יהודים באים לחוג עמם.

בעולם ממנו באה, הפגנה פחותה מזו של יהודים בבירה נוצרית הייתה מסתיימת בטרגדיה.

*

מישהו פרץ חומת הפרשים והתייצב לצד הכרכרה. השומרים כמעט שעשו בו שפטים על שהעז להתקרב לגבירות, אבל גרסיה הזדרזה לאותת להם לבל ייגעו בו לרעה.

מתאים צעדיו לקצב הסוסים, הציג עצמו ומוצאו מחצי האי האיברי, והכריז בספרדית שהוא ומשפחתו חבים חייהם וחירותם לבית מנדס ובמיוחד לסניורה הנעלה. בדברו, הושיט לה זר פרחים ענקי, ומייד פינה מקום לרבים שקיימו לפניה טקס דומה. עד מהרה, גדשה הכרכרה בניחוחות גן עדן.

נפתרה תעלומת הפרחים. רכשו אותם נרדפי הקנאות הקתולית, שחולצו מהתופת בזכות רשת ההצלה של הגבירה ומצאו מקלט בתורכיה, בה שבו אל דת אבותיהם.

פתאום עלתה תרועת שופר. בקעה מהתקהלות ליד בניין שבכותרתו אותיות עבריות –מאותם בתי כנסת שתרמה להם הנדבנית עוד בשבתה באיטליה. ככל שהתקרבו, נחשף החיזיון: איש גדל-מידות עטוף בטלית הרעיש עולמות בשופרו בראש חוצות, בטבעיות וללא מורא!

כמעט שנתפתתה להזהיר את ה"חצוף" לבל יסכן נפשו ועדתו בהפגנה כה פומבית של יהדותו. אבל התאפקה ואמרה בלבה – גם אל נפלאות החופש יש להסתגל! הייתה כאותו אסיר הממצמץ בעיניו מול השמש העזה.

*

איך הגיעו אלינו ממחצית האלף הקודם קורות אותו יום מופלא?

שמא מאיגרת ששיגרה והתגלגלה עד לימֵינו בדרך פלא?

אל אחותה, למשל, אל בריאנדה, שנותרה באיטליה וסירבה לבוא לקושטא. "לו ישבתן אתנו אַת ובתך גרסיה לה צ'יקה בְּכרכרה משופעת בפרחים, הייתן מתבשמות עמנו מהערצת ההמון..." מכתב כזה לא היה מעורר בה בבריאנדה כל רצון להימצא עמן. לא לה נועדו התשואות, אלא לאחותה הגאיונה שעוררה בה קנאה כל חייה.

ואולי אל ז'ואן אחיינה, שחזר לאיטליה לאחר ששכר עבור דודתו ארמון באיסטנבול? בעת שהותו בקושטא, שקד לבשר ליהודים דְבר בואה הקרוב. בוודאי ישמח שהיה שכר לעמלו, ויוכל לזקוף לזכותו, שהשכיל להכשיר הלבבות לקראתה.

אנו, החיים בעידן של קומוניקציה רב ערוצית, יקשה עלינו לדמיין עולם שבו אף שירותי דואר לא היו. כדי שמכתבה יגיע לידי אחיינה, היה עליו לעבור ויה דולורוזה של ממש. תחילת מסעו בספינה המפליגה לאיטליה. שם יופקד בידי סוכן בית מנדס, אשר בתורו, יעבירו לנמען באמצעות שליח רכוב, מתוך תקווה שיצליח לאתרו. רק אינפורמציה חיונית ביותר הייתה שווה פרוצדורה שכזו. חוויות והתרשמויות, מרנינות ככל שיהיו, מוטב שימתינו לְמפגש פנים. ובל נשכח, שגרסיה הייתה מקרה יוצא דופן, וברשותה צי אניות ורשת סוכנים הפזורים כמעט בכל עיר נמל בתבל.

*

הקורספונדנציה הסדירה היחידה – הדואר הדיפלומטי השמור לדיווחי השגרירים הזרים אל מלכיהם באירופה הנוצרית. בזכותם, הפכה כניסתה המרשימה של דונה גרסיה לאיסטנבול לאירוע בינלאומי. אבל מדוע יטרחו שגרירים נכבדים של מעצמות אדירות לדווח על גבירה יהודייה המגיעה אל הבירה העותומאנית?

חרקו שיניים על שיהודים בחוצפתם מפזזים סביב מי שגרפה הונה העצום בממלכותיהם תוך העמדת פני נוצרייה כשרה, ולאחר שמצצה לשדן, באה לחסות תחת כנפי האנטיכריסט מתוך מזימה ברורה לחזור בפומבי אל "היהדות המאוסה". כמעט שהגישו מחאות דיפלומטית אל השלטונות העותומאניים על שמרשים שערורייה כזאת.

האירוע התגלגל גם אל כרוניקות שכתבו שני נוצרים ששהו אז בקושטא. האחד, סופר ספרדי בשם אנדרֶס לאגונה והשני, הנְס דֶרנְשְׁוואם, הנציג המקומי של בנק פוּגֶר הגרמני, הבנק המתחרה עם בנק מנדס על ההגמוניה הפיננסית באירופה.

על אפם ועל חמתם, נאלצו כולם להודות, שהיה זה אירוע מלכותי רב רושם, ולמזלנו, התגלגלה רכילות נוטפת ארס זו אל ארכיוני בירות אירופה, וכך זוכים אנו להתוודע לעוד ניצחון קטן של דונה גרסיה על כוחות האופל שמיררו חייה.

*

עשרות שנים הייתה גרסיה צרורה בתכריכי הנצרות, חנוקה בַּקנאות הקתולית, וזהותה היהודית מפרפרת בנבכי נפשה.

דת צללים שהתקיימה באזור דמדומים של לא-יהדות ולא-נצרות. רק שם, בשטח ההפקר שבין האמונות, יכלה לנשום, ולוּ במשורה, אוויר של חירות.

השקר הקדוש – כך קראנו למרד של הקוֹנבֶרסוֹס המומרים. שקר קיומם כנוצרים כיסה על האמת הקדושה של יהדותם הנסתרת. לא הייתה זו התקוממות גלויה ואולי לא הרואית על פי הגדרותינו, אך היא שחיסנה אותם מפני ההשפלה והחזיקה ראשיהם זקופים מעל למדמנת הקנאות העכורה.

אבל היה לכך מחיר: כל העת נדרשו לעמוד על המשמר לבל ייחשפו. אפשר רק לשער עד כמה התישה נשמתם המלחמה הפנימית, ואֵילו השלכות הטיל המתח המתמיד על נפשם.

וחשוב להזכיר: חיים אלו של כפילות והסוואה לא היו רק נחלתם של יחידי סגולה אמיצים שנטלו על עצמם לחיות עם סוד בבטנם, דוגמת סוכני הביון בימינו. משפחות שלמות, כולל ילדים, שבגיל המצוות, הוטלה עליהם פצצת יהדותם. נקל לדמיין שיעור ההלם כאשר מקטנותם גדלו כקתולים באווירת שנאה ליהודים.

כל זה השתנה עבורה. יצאה מהצללים וחשפה פניה האמיתיות אל אור השמש. אך האם לאחר שנות חיים בנשף מסכות מסויט, לא תדבק המסכה לעור ותהפוך לטבעו השני? אילו פנים יתגלו לאחר שתיתלשנה המסכות כולן? כלום לא תיוותר עליהם מסכת ההעדר החלולה של הריקנות?

*

במלחמת הזהויות, תעתה במבוך של שֵמות:

בפרהסיה הנוצרית, נודעה בשם הטבלתה ביאטריס. כביאטריס ביקרה בכנסייה, נשבעה בשילוש הקדוש והשמיעה הצהרות סרק בתא הווידויים. בתחילה, "ביאטריס דֶה לונה", שֵם המשפחה הסתמי שאימצו הוריה בעת המרתם מאונס לנצרות עוד בטרם נולדה. אחר כך – "ביאטריס מנדס", בעקבות נישואיה לנסיך הסוחרים של פורטוגל, פרנסיסקו מנדס, שגם הוא הסתיר זהותו היהודית כצמח בנבנישתי.

במקביל, בקרב המשפחה והמקורבים, הייתה "גרסיה" – שֵׁם יהודי של חן ושל חסד, כלפיו טיפחה יחס אינטימי ורק אתו חשה כהיא עצמה.

אבל כזיכרון עמום, רדפה אותה רוח הרפאים של זהותה הקדומה, השם העברי הכמוס של עברה היהודי – חנה נשיא.

והנה, אחרי ארבעים ושלוש שנים בצל הצלב, אירע לה הנס על אדמת תורכיה. נתנה גט כריתות לעולם הנוצרי ושבה אל חיק אמונת אבותיה ככלה טהורה.

"בּאנְיוֹ דֶה נוֹבְיָה", מרחץ הכלה, כך בספרדית השגורה בפיה מִקווה הטהרה היהודי, בו קרצפה מעליה שיירי קתוליות וילדה עצמה מחדש כחנה נשיא.

עם זאת, גם לאחר ה"גיור", הוסיפה לדבוק בגרסיה. השם חנה, כך נדרה, שמור ליום בו יתגשם חלומה ותזכה לבלות שארית ימיה במלכות טבריה שאותה תקים, בעזרת אלוהי ישראל, כארץ מקלט ליהודים.

את המעבר ל"נשיא" צלחה ברצון, כי מהו "מנדס" אם לא שם ההטבלה שנכפה בפורטוגל על משפחת בעלה פרנסיסקו? לעומתו – נשיא היה שם גאוותם של אבותיה: "צאצאי נשיאים אנו, מזרע בית דוד." בין אם האמינה למיתוס המשפחתי, או שראתה בו רק משאלת לב שתכליתה להרימם משפלותם, נעם לה להתגדר בשם נשיא.

על כן, גם אנו, המלווים אותה בתהפוכות חייה, נקרא לה מעתה ואילך – גרסיה נשיא.

יצחק גורמזאנו גורן

חופי אלכסנדריה

רומן

1

שתי עיניים בוויטרינה

ליביה

הרמתי את מבטי מהספר ושם היא עמדה, מעבר לוויטרינה, בחוץ בגשם. פנים עגולות בגון הברונזה וזוג עיני שקד כיהלומים שחורים. אורות הגז של הרחוב שטפו אותה כבמטה קסם. האם היא ממשית?

לבושה על פי מיטב אופנת אותן שנים, כמו פסעה מז׳ורנל מפָּריז או ממסך הראינוע. מתחת למטרייתה, הייתה כאליס קטנה בצל פטרייה ענקית בארץ הפלאות. אף שהייתי אני ספון בתוך החנות והיא מחוצה לה, חלף בי רעד כאילו אני נתון בקור על המדרכה ואילו היא בפנים, בחמימות. טיפות הגשם שזלגו על השמשה נדמו כדמעות על לחייה. עד שמטח של מים שנחבט אל הזגוגית התיך את צלמה כלֵיל והוא נזל מטה.

אני לבדי בחנות בשעה אפרורית זו, מוקף במִנעלי גברים הקורצים בצחצוחם אל נורת החשמל העגומה המשתלשלת מן התקרה. קליינטים אין מפאת הסערה. גם גיסי-מעבידי ויטאלי לא יטרח לשוב לחנות אחרי הסייסטה המתוקה.

אם היא ממשית, מדוע אינה נכנסת, ולוּ כדי למצוא מחסה? ואולי גם תתפתה לרכוש משהו, למשל מתנה לחבר, לאח או לאב, ואני אוכל לנופף בַּהישג בפני מעבידי המפקפק בכישוריי כאיש מכירות. שמא אנצל את פגעי מזג האוויר כדי לעודד אותה להיכנס? לא! חלילה לי להביך אותה במה שעלול להתפרש כשידול. ומה אם יתגלה לי כשאפתח, שהרוח תעתעה בי וכי החיזיון לא היה ולא נברא? אפה נמעך אל הוויטרינה ועיניה המוגדלות לכדו את מבטי. זה האות! קום התנערה והצע לה את שירותיך הטובים! אבל גופי התאבן. אצבעותיי צבתו את הספר בלפיתה נוקשה, כמו ביקשתי להיאחז בריאליזם של בלזָק שיגרש מעליי את תעתועי דמיוני. אלא שעדשות משקפיי התערפלו והאותיות פרחו להן. מדוע אינה עושה את הצעד הראשון?

נקישה בשמשה הקפיצה אותי. זינקתי אל הדלת כמי שכפאו שד וקדתי לפניה שעה שהיא פרצה פנימה בנחשול של רוח ושל גשם.

היא העיפה את מטרייתה הפתוחה אל אחת מפינות החנות וניערה את שערותיה השחורות. לבסוף צנחה אל הכורסה והנחיתה את נעליה הרטובות על ההדום. בבהונות רגליה חלצה אותן בזו אחר זו והן נפלו שדודות על השטיח.

*

״שלושים ושבע!״ ציוותה הנערה-אישה.

התנצלתי בנימוס על שאיננו מוכרים נעלי נשים. ״יש בסביבה חנויות...״

״לא!״ נענעה את גופה בהחלטיות כדי להיטיב את ישיבתה. איש לא יזיזנה מכאן. ״תן של גבר. יש במספר שלי?״

"אנחנו מוכרים גם לילדים," ניסיתי להתחכם ונפניתי למלא את ייעודי עלי אדמות, שירות הלקוחות מתוך הכנעה. "בת עשירים מפונקת!" רטנתי כשפניי אל קיר הנעליים, מחוץ לטווח שמיעתה.

"קצת פחדתי להיכנס," פטפטה, "אבל חשבתי, בחור ממושקף עם ספר ביד לא יכול להיות מסוכן. צדקתי? מה קראת?"

"Doctor Jekyll and Mister Hyde," שיקרתי כשגבי אליה. השתהיתי בחיפושיי, שלא תחשוב שאני להוט מדי לשרתה.

"ואתה – הדוקטור או המיסטר?" דבריה הבליעו רמיזה שאכן קראה את הספר.

"מנסה להיות דוקטור ג'קל, אבל לפעמים יוצא לי מיסטר הייד!" אמרתי בחיוך חושף שיניים מטופש והצגתי בפניה זוג נעליים מבריקות, אך היא התעלמה מהן ותבעה לראות את הספר.

עכשיו תוכיח אותי על שקריי! היא פתחה בקריאה ותוך כך, הושיטה לעברי רגל לפופה בגרב ניילון, ובתנועת ידה מטה שלחה אותי אל ההדום שלרגליה. איני אוהב לכרוע, אבל זהו חלק מן המקצוע.

"תיאורים! תיאורים! תיאורים!" חרצה לבסוף בחוסר סבלנות. בעיני רוחי יכולתי לראות את בלזק מתכווץ שלוש פעמים נוכח גזר דינה. היא סגרה את הספר ושמטה אותו. לא קיפלתי אוזן בדף. איך אמצא את המקום שבו הפסקתי?

היא קמה וגררה את נעליה המגושמות ברחבי החנות. בת כמה הפֵייה? שמונה עשרה המתאמצת להיראות מבוגרת מכפי גילה.

"מה דעתך?" הפתיעה אותי. באמת אכפת לה? עוד בטרם הספקתי לגמור את ההלל על הסחורה, פסקה, "לא אוהבת מבריקות וגם הצבע..." עיקמה את האף. היא העיפה מעליה את הנעליים והכריחה אותי לרוץ ולאסוף אותן.

"חום מָט, מדמואזל?" אמרתי בחיוך מְרצה של מוכר חלקלק.

"אולי," משכה בכתפיה. אחרי שמדדה את החום, טענה נגד הצורה ואחר כך שוב נגד הצבע ואחרי שהריצה אותי הלוך ושוב, חזרה אל נקודת ההתחלה, אל הראשונות. שכחה שהיא שונאת נעליים מבריקות.

היא נהנית לראות אותי כורע לפניה! רטנתי לעצמי, אבל מצאתי נחמה בסמיכותם של ברכיה אל פניי. לבי הכפיל את פעימותיו וכמעט שהתפתיתי ליטול את כף רגלה ולהביאה אל שפתותיי – לנשיקה או לנשיכה? אבל הזכרתי לעצמי שאני הנני איסטניס מטבעי.

*

"אתה לא שואל מה בחורה מהקלאסה שלי מחפשת בשכונה מפוקפקת כזאת?" עיוותה הבורגנית הקטנה את אפה.

"אינני סקרן," הגבתי בלשון מתנשאת, וזו הייתה אמת – בדרך כלל, אבל לאו-דווקא במקרה הנוכחי.

"אֶמיליו שלח אותי למוזיאון היווני-רומי..."

"אמיליו?"

"אבי, פרופסור אמיליו מיוחס. הארכיאולוג הידוע," פלטה בקוצר רוח כלפי אותו בור שאינו יודע מיהו האדון מיוחס. שֵם יהודי, רשמתי לעצמי הערה קטנה. אבל מה לעזאזל אכפת לי אם הוא יהודי ואם היא יהודייה ואם אני יהודי ואם כל העולם יהודי! "אמיליו ביקש שאצייר עבורו מוצגים חדשים שהגיעו אל המוזיאון. הרישומים שלי יופיעו בספר מאוד חשוב על ארכיאולוגיה שהוא כותב. התזה שלו היא, אם הבנתי נכון, שהפטולמאים היו למעשה מצרים ולא יוונים..." אמרה בגאווה לוקאל פטריוטית.

"לא יותר פשוט לצלם?"

היא לא טרחה להגיב על שאלה כה אווילית. כולם יודעים שחוקי הדפוס מכתיבים להצטמצם בכמות התצלומים ולרכזם בקונטרסים מיוחדים, מה שאין כן לגבי רישומים שגלופותיהם זולות לייצור ואפשר לשלבן בטקסט הכתוב.

"הספר הוא על הפטולמאים בכלל, אבל בעיקר על קליאופטרה," והוסיפה שלא מן העניין, "שם אני גרה."

שכונת קליאופטרה! לא מֶעֲנֵיֵי עירך! ומייד חשתי דחף להתרברב: "אני יכול למנות לך את כל הפטולמאים, מהראשון עד לאחרון. החל בפטולמאי סוֹטֶר שהקים את הספרייה המהוללת של אלכסנדריה..."

"אתה טועה!" הגיבה בלהט, "את הספרייה הקים השני, הפטולמאי פִּילַדֶלְפּוֹס, שהתחתן עם אחותו אַרְסִינוֹאֶה..."

"את טועה!" הטחתי בה. "פילדלפוס שלך הקים את המגדלור ולא את הספרייה..."

"מה זה משנה? בסוף המגדלור טבע ואת הספרייה שרפו המוסלמים!" שפכה מים כדי לכבות את התלהטות היצרים. היא לא תיהרג על הדיוק ההיסטורי. ממילא בעיניה כולם מתים וחנוטים!

כיאה לבן עניים שכל עושרו בהשכלתו, מצאתי את עצמי מֵגן על המוסלמים כדי להשליט את עליונותי האינטלקטואלית על קליאופטרה זו המערבבת את חושיי. "לא נכון!" הלמתי בנעל שבידי על ההדום כדי לחזק את הטיעון שלי. "הנזירים הנוצרים הם ששרפו אותה, כי ראו בה מוסד אלילי. תמיד נוח להאשים את המוסלמים!"

"שיהיה. היא נשרפה וגמרנו! גמרנו, הבנת? פִּינִיטוֹ! קאפּוּט!" לפתע התפרצה: "פתאום הרגשתי מחנק בין האבנים והמתים והסרקופגים, והייתה שם מומיה מגעילה של קרוקודיל, קרוקודיל!" הטיחה בי. "כמעט שהתעלפתי!"

"אפשר להגיש לך כוס מים?" הצעתי באדיבות, אבל היא התעלמה והמשיכה כאילו הייתה זו אשמתי שהיו שם קרוקודילים, "הייתי מוכרחה לצאת, לשאוף קצת אוויר, אסור?!"

"מצדי זה בסדר," ביקשתי להרגיעה.

"מצדך? מֶרְסִי בּוֹקוּ, מוסיֶה, אתה *מאוד* מתחשב!" ומייד קרצה כחושפת סוד אפל: "למעשה, התחשק לי לטייל לבדי, בלי השגחה!" מאחר שראתה שאינני מתרשם מן התעוזה שהיא גילתה, הוסיפה לפרוש את מזימתה: "ניצלתי את ההזדמנות שהנהג שלנו עאדל פטפט ליד המכונית עם רוכל קונאפה, וחמקתי מאחורי גבו אל הרחוב. קצת פחדתי, אני מודה," צחקקה בקול של כיפה אדומה שברחה אל היער בלי רשות, "כאן זה לא בדיוק שכונת קליאופטרה, אם אתה מבין למה אני מתכוונת, ובחורה לבדה... אוהו! פתאום – מבול! כל הרחוב שלולית אחת גדולה, הנעליים ספוגות, ואני מחפשת מחסה, אבל פוחדת להיכנס לסתם חנות, עד שראיתי אותך עם 'פֶּר גוֹריוֹ' ביד..." אם זיהתה את הכותר מעבר לוויטרינה, למה שאלה איזה ספר אני קורא, אבל הבנתי שאין טעם להטריד אותה בשאלות קטנוניות. "אתה יהודי?" הפתיעה.

"נולדתי יהודי."

היא קלטה את הניואנס וקראה בצהלה, "גם אתה אתיאיסט? ממש כמוני! אני חושבת שאנחנו נשמות תאומות," הוסיפה ברצינות, "ולא במקרה נתקלתי בך. יד אלוהים בדבר!"

"איך אלוהים?! כרגע הצהרת שאת אתיאיסטית!"

"מה שמך?" שאלה.

"אַלבֶּר." כאתיאיסט אדוק, למן הרגע שאלוהים עולה על הפרק איני מרפה: "את יודעת מה גיליתי על אלוהים...?"

"ליביה!" אמרה.

"לא! אני גיליתי על אלוהים שהוא..."

"ליביה מיוחס. נעים מאוד! הרשה לי ללחוץ את ידך, מוסיֶה!" עשתה ולא הרפתה. יד השוכחת לחזור אל בעליה מטילה בי מבוכה. במיוחד ידה של... איך אמרה שמה? ליביה! "אתה ואני לא פוחדים לחיות בעולם שאין בו אלוהים," הצהירה בקול של נביאה כשידי שבויה עדיין בכפה. "אנחנו אנשים אמיצים שלא זקוקים לאומֶנֶת!" כה אמרה מי שלא בילתה רגע מחייה בלי gouvernante.

היא הייתה כה מקסימה, שאפילו דג קר כמוני נלכד ברשתה ורצה לצאת מקשקשיו ולצעוק. עצר אותי משפט שקראתי אצל סקוט פיצג'רלד ב-"Great Gatsby": "נערות עשירות אינן נישאות לנערים עניים!" באלכסנדריה עוד פחות מאשר בניו יורק. אל תמהר להתאהב, אלבר! הצבתי תמרור אזהרה. אין שום סיכוי שזה יקרה! שיקרתי לעצמי בלהט.

*

"אתה צודק!" הודתה ליביה מיוחס. ואני שאלתי את עצמי באיזה עניין. "האמת היא שאני תמיד פונֶה אל אלוהים והוא בדרך כלל נענה לי. כנראה שלא מפריע לו שאני לא מאמינה בקיומו. Voilà!" סיכמה בסיפוק.

אבל אני לא הרפיתי: "כלומר, אַת מאלו הטוענים שעצם הכפירה בקיומו של אלוהים היא ההוכחה לקיומו?"

"מחשבה מאוד מעמיקה!" הגיבה.

"כמו ניטשה שטען שאלוהים מת. אבל איך משהו שאינו קיים יכול למות? זה אבסורד!" התקוממתי.

"נ'אֶס פָּה?" חייכה. "אלבר – מה?"

"מה – מה?"

"המשפחה. יש לך שם משפחה, לא?"

"אה, גורמזאנו, לשירותך, מדמואזל!" נטלתי את ידה אל פי לנשקה, והודיתי לה בלבי על שלא לבשה כפפות.

"מאוד אבירי מצדך, מוסיֶה! לכן אני בטוחה שכג'נטלמן אמיתי, אתה תואיל עכשיו ללוות אותי לביתי ולא תיתן לי לצאת לבדי בגשם, בייחוד שמתחיל להחשיך..." וכדי להבהיר לי שאין לי פתח מילוט, הידקה בלפיתת צבת זריזה את אצבעותיי שאחזו עדיין בידה.

"אבל החנות..." גמגמתי, "אני סוגר רק בעוד שעתיים."

"אתה לא מצפה ממני שאחכה כאן שעתיים!" נזדעקה וטלטלה את ידי הלכודה. "אין פה אפילו טלפון! יש לכם טלפון?"

"לא," הודיתי במבט מושפל. בעיני הבעלים, מעבידי ויטאלי, הטלפון נחשב למכשיר של מותרות והוא סירב לתת לו דריסת רגל בחנותו.

"שכחתי שהמאה העשרים עדיין לא הגיעה לכאן," אמרה בלגלוג וחזרה אל הדרמה. "אמיליו ימות מדאגה ויאשים את הנהג המסכן. הוא מסוגל אפילו לירות בו. הוא מחזיק בבית רובה וינצ'סטר. אתה רוצה את זה על מצפונך?"

היא השתתקה וחיכתה שהטיעון יחלחל בתוכי וימריץ אותי להפקיר את החנות כדי להציל את הנהג המסכן מזעמו של אמיליו שעלול לירות בו! באמת! כל היהודים שהכרתי באלכסנדריה פחדו אפילו לגעת ברובה, ועוד פרופסור... היא אולי סבורה שהגוזמאות האלו מְשוות לה חן... אכן! אבל היא לא הייתה זקוקה לכל זה. ממילא היא... היא... "את לא קוראת לו 'אבא'?" שאלתי. מה אכפת לי איך היא קוראת לו?

"אימא מתה כשהייתי בת שתים עשרה," פתחה, כמי שעומדת לגולל בפניי את סיפור חייה. "אֶמה, אֶמה מיוחס. 'אֶמה ואֶמִילְיוֹ' – זוג מהחלומות! אתה קולט את האליטרציה?" אמרה בעליצות, אבל מייד נעצבה ולחלוחית עמדה בעיניה. "אבל היא הלכה ואני נשארתי יתומה בלי אימא, אבל עם אמיליו. חוץ מזה, שבצעירותי, חטפו אותי ממנו תמורת כופר!" סיימה כלאחר יד.

"מה?!" שאלתי נוכח התפנית הדרמטית. "מה זאת אומרת חטפו אותך?"

"נלך!" הורתה, "אין לי זמן עכשיו לסיפורים..."

"בייחוד לא סיפורי בדים!"

"מה?! איך אתה מעז!" צעקה.

"בסדר, בסדר. אני אתלה שלט 'תכף אשוב' ואלווה אותך עד למוזיאון... את תתגנבי פנימה מאחורי גבו של הנהג. הוא אפילו לא יֵדע שברחת, והכול יבוא על מקומו בשלום."

״את המוזיאון נעלו כבר. ועאדל כבר מזמן לא שם. הוא מסתובב ברחובות בַּלינקולן ומחפש אותי בהיסטֶריה. אחרי שיתייאש ויחזור הביתה, רצוי מאוד שאֶמצא בַּמקום כדי להציל אותו מהתפרצותו של אמיליו...״ היא השתמשה במונח ״éruption״, המיוחד להרי געש. האומנם חייה דרמטיים עד כדי כך? חטיפה בגיל צעיר ואבא היורה בווינצ׳סטר בנהגים שלו... ״סגור את החנות!״ ציוותה בחוסר סבלנות. ״ממילא אין קליינטים. מי משוגע לצאת מהבית לקנות נעליים במזג אוויר כזה?״ לא היה טעם להסביר לה, שאין קשר בין חובת נוכחותי בחנות לבין היתכנותן של מכירות. שתיקתי התפרשה לה כהסכמה והיא קבעה מתוך סיפוק, ״נשכור כרכרה!״

״מה?״

״כרכרה שתיקח אותנו לבית שלי.״

״איזו כרכרה! אנחנו לא במאה התשע עשרה וכרכרות יש רק אצל בלזק ובפְּלַאס מוחמד עאלי!״

״אז מונית! רציתי לחסוך לך!״ אמרה מתוך התחשבות.

״אין לי כסף גם לכרכרה,״ הודיתי בעיניים מושפלות, נבוך לחשוף את מצבי הפיננסי העגום. ״אולי... לך... יש?״ גישששתי בביישנות, כמי שנכשל במבחן הגבריות.

״אני אף פעם לא מסתובבת עם כסף!״ הצהירה כאילו היה הדבר למטה מכבודה. פתאום ניצתו עיניה: ״הקופה!״

״הקופה?!״ הייתי המום. שום אישה לא תשכנע אותי למעול בכספי מעבידי. עד כאן! אבל... אם אין לה כסף, איך יש בדעתה לשלם על הנעליים? מוטב שתחזיר לי אותן מייד!

״טוב, אל תדאג. השוער שלנו ישלם לעראבאגי.״ ובהגותה את המילה הזאת ״עראבאגי״, שהוא רכב בערבית, נעו שפתותיה כצמד דובדבנים וכל מה שידעתי על עצמי עד כה התפוגג.

כשישבנו ספונים בכרכרה המכוסה, היא דחקה את זרועה מתחת לזרועי ואני קיוויתי שהנסיעה תימשך לנצח.

עצרנו לפני בניין דירות מפואר עם מדרגות שַיש בצורת פרסה ושער גדול עם ריקועי ברונזה מוזהבת. שוער במדים מצוחצחים ניגש אל הכרכרה ומטרייה בידו. לאחר דין ודברים עם הרכב, שלשל לידו את דמי הנסיעה ושֻלחו לדרכו. אותנו ליווה אל פְּנים הבניין.

*

״הבאתי אותך אתי כדי שתתמוך בגרסה שלי,״ פלטה ליביה במעלית הנוסקת.

״וכדי שתשַלמי לי על הנעליים שקנית,״ הצבעתי על נעלי הגבר שלרגליה.

״אה, תודה. אתה יכול להחזיר אותן לקופסה.״ היא חלצה את הנעליים והושיטה לי אותן.

״להחזיר נ-נעליים לקופסה?! א-א-א-אחרי השימוש?״ נשימתי נעתקה.

״אף אחד לא ירגיש,״ קבעה כמבינה דבר.

״כמו שמלצר יחזיר שאריות משקה מהכוסות לבקבוקים!״ הצגתי אנלוגיה משכנעת.

״אתה לא מצפה שאמיליו ישלם עבור נעליים שאני לא צריכה בכלל!״ הוכיחה אותי בחוסר סבלנות.

רציתי להתריס בפניה, שאם היא הייתה זקוקה לנעליים רק בשביל לבוסס בשלוליות עד לכרכרה, מדוע הריצה אותי בכל החנות כמו תרנגולת בלי ראש כדי להחליף למענה צבעים וצורות?! אבל כאמור, לא היה טעם להטריד אותה בשאלות קטנוניות. ״אני איאלץ לשלם על הנעליים שלך מהמשכורת שלי,״ איימתי בתקווה לעורר את חוש הצדק שלה. היא הנהנה מתוך שביעות רצון. בעיניה, ההיגיון ניצח, אבל פתאום נזכרתי בדבריה הראשונים: ״רגע, מה כוונתך – לתמוך בגרסה שלך?״

הגענו אל קומת היעד. דלת המעלית נטרקה מאחורינו וליביה פסעה בטוחות לעבר דירתה כשאני נשרך אחריה עם זוג נעליים רטובות מספר 37 ותוהה מה פירוש לתמוך בגרסתה.

מִשרת סודני שחור וענק עם שלושה חתכים גלודים בכל אחת מלחייו קידם את פנינו בהתרגשות ומבלי להשתהות, התעופף אל פנים הבית: "היא פה! היא פה המַמַזֶל!"

"הם חשבו שהלכתי לאיבוד," לחשה ליביה בסיפוק, אבל פתאום לחצה את ידי בטון נואש: "תתמוך בגרסה שלי, נכון?" והוסיפה: "אתה זוכר שלפני שנים חטפו אותי עבור כופר!"

בפתח בקצה המבואה הופיעה צללית מאיימת של איש כבן חמישים.

*

למראה אביה השתנו פניה של ליביה. היא שמטה את ידי וקראה אליו בחיוך שמימי, "אמיליו! הכר נא את החבר שלי אלבר."

הוא לא הניד עפעף לעברי, כאילו הייתי חלק טבעי מהנוף בחדר וניגש אל בתו ואימץ אותה אליו בהבעה טִקסית ובלי מילה. קטן קומה ומוצק היה פרופסור אמיליו מיוחס, בעל פנים כמעט רבועות מלבד זקנקן מחודד על סנטרו.

על הקיר התנוסס במסגרת מוזהבת ציור שֶמן ענקי, בגודל כפול מטבעי, של אישה בשמלה לבנה וארוכה. תחילה סברתי שזוהי ליביה עצמה, כה רב היה הדמיון בינה לבין הצלם. הייתה זו אִמהּ, אֶמָה מיוחס.

אמיליו הצית את מקטרתו ונעלם מאחורי מסך עשן.

מלבדנו ניצב שם איש שחום עם לחיים מלאות בחליפת ספארי וקסקֶט – עאדל הנהג. עמידתו הייתה כשל נדון למוות לקראת ביצוע גזר הדין.

"טוב, הגרסה שלך!" הגיח אמיליו מתוך הענן שאפף אותו. אותה טרמינולוגיה בפי האב והבת. מסקנה – תקרית חוזרת ונשנית באגדה לבית מיוחס.

"גרסה?" הגיבה ליביה בתרעומת, "תגיד תודה שאני חיה בכלל!" הדמעות בעבעו מעיניה היפות. "נחנקתי במוזיאון, וכשהגעתי לקרוקודילים המבחילים, הקאתי את הנשמה!" ומייד עברה לטון ענייני – "הִנֵה!" היא שלפה מתוך מעילה מעטפה והטיחה אותה על השולחן. אמיליו חילץ מתוכה צרור דפים, רפרף עליהם והשמיע המהומים של שביעות רצון. ליביה המשיכה לתאר את תלאותיה מן המקום שבו הפסיקה: "כמעט התעלפתי, אז יצאתי לשאוף קצת אוויר. הלינקולן חנתה שם, אבל עאדל לא היה על ידה בכלל."

מה?! שמעתי נכון? יכולתי לקלוט את מבטו ההמום של הנהג וציפיתי למחאתו הקולנית, אבל להפתעתי, הוא לא פלט מילה להזים את דבריה. גם אמיליו לא ביקש את תגובתו.

איך אתמודד אני עם הדילמה המוסרית? כלום אתמוך בשקריה כפי שביקשה, או שאצא בעוז רוח להגנת החלש, אפילו יעלה לי הדבר בקרע עם ליביה? ואם היא תנקום בי על שלא "תמכתי בגרסתה" ותטפול גם עליי עלילות שווא? למשל, שניסיתי לנשק אותה נגד רצונה או גרוע מזה...? ההרפתקה הזאת עלולה לעלות לי ביוקר. האם גורלו של עאדל הוא הקדמה לצפוי לי? נזכרתי ברובה הווינצ'סטר וזיעה התעבתה על מצחי. בוודאי כבר נראיתי אשם.

"אחרי שחיכיתי לעאדל על יד המכונית יותר משעה," המשיכה בסיפורי הבדים שלה, "הלכתי לחפש אותו. אולי ישב לשתות קפה באחד מבתי הקפה בסביבה? זה לא פשע! הסתובבתי והסתובבתי, ופתאום לא מצאתי את הדרך חזרה והתחיל לרדת גשם ולהחשיך. הייתי ממש מיואשת, אבל למזלי מצאתי את אלבר והוא הציל את חיי!"

לי נועד תפקיד האביר שחילץ את העלמה במצוקה. קצת ריחמתי על עאדל, אבל התנחמתי בכך שהוא בוודאי רגיל למלא את תפקיד הנאשם במשפט. ואשר לי, השתעשעתי בתקווה שלא אתבקש לתמוך או לא לתמוך בגרסתה. אולי לא אֶשאל בכלל...

היא נטלה מִידי את הנעליים, הטילה אותן על השולחן וציוותה על אביה: "אמיליו, שלם לו על הנעליים, כמה זה?" נפנתה אליי.

"לא, זה – On the house!, לְכָבוד הוא לי," שמעתי את עצמי מקשקש ומסרב להאמין למשמע אוזניי.

אמיליו לא טרח להודות לי על הג'סטה הנדיבה וצעק אל החלל בקוצר רוח, "סלקו את הנעליים המטונפות מהשולחן שלי!" עאדל זינק למלא את מצוות אדונו ואילו אמיליו זרק לעברו, "תן אותן לאחד מן הילדים שלך!" והוא שב אל ציוריה של ליביה, "יפה מאוד, מא שרי!" הוא שלה מכיסו שטר כסף ותחב אותו בכפה. הוא משלם לבתו שכר על עבודתה! הזדעזעתי, ואיזה שכר?! באחר צהריים אחד במוזיאון הרוויחה זו את מה שאני משתכר במשך שבוע של עבודת פרך בחנות!

*

אמיליו התיישב מאחורי שולחנו, הרכיב על חוטמו זוג משקפיים עבי מסגרת ושקע בבחינת ציוריה של בתו כאילו היה לבדו בחדר. הערכתי שהטקס הגיע לסיומו והתחלתי לתכנן דרכי מילוט. אשוב לחנות וגיסי ויטאלי אפילו לא יֵדע שחמקתי ממנה לשעה.

"אתה!" הפתיע אותי אמיליו בקולו המצליף. "אתה תומך בגרסתה?"

שעת המבחן שלך, אלבר! "בַּ-בַּ-חלק הקשור בי, בהחלט, מו-מוסיֶה."

"ובחלק שאינו קשור בך?"

"אין לי דרך לדעת, אדוני. אני נכנס לתמונה רק למן הרגע שבו מופיעה מדמואזל בחנות. מה שהיה קודם..." בירכתי את עצמי על שחמקתי מלהכריע בין הגרסאות. אבל גל של בושה הציף אותי. במה אני שונה מכל אותם צרפתים שידעו שדרייפוס חף מפשע ושתקו? לא! אני אטיח בפניו של אמיליו את הכרזתו האמיצה של אמיל אחר, הלא הוא אמיל זולא, הסופר הנערץ עליי. "אני מאשים!" – "J'accuse!". הצבעתי על עאדל ושמעתי את עצמי קורא בהתרגשות שאינה אופיינית לי, "הוא חף מפשע! הוא חף מפשע! היא משקרת."

ליביה פרצה בצחוק ועאדל נראה נבוך ביותר. הַכרָזָתי חרגה לחלוטין מהפרוטוקול. לא רק ליביה ציפתה ממני שאאשש את גרסתה, אלא גם עאדל כך, ובוודאי אמיליו.

"טוב, עאדל, אתה משוחרר," זרק הלה בנימה עניינית. מבחינתו, הפרשה נחתמה. אבל היה מי שחשב אחרת: "מה?! ככה?" התנפלה ליביה על אביה, "אתה לא מפצה אותו? אחרי שהטחתָ בעאדל המסכן האשמות שווא על לא עוול בכפו?"

היא באמת הגדישה את הסאה. הייתי בטוח שאמיליו ישפוך עליה אש וגופרית, אבל להפתעתי, הוא מלמל בטון מתנצל, "הוא קיבל את הנעליים כפיצוי, לא?" אבל לנוכח ההתעקשות שבמבטה, הוא דחף את ידו עמוק אל כיסו, שלף טָלָרי אחד ונקף אותו באוויר לכיוונו של עאדל. הלה קלט אותו בשתי ידיו כשעל פני הירח שלו זרח חיוך: "תודה, חוואגה מיוחס, תודה מדמואזל ליביה," הוא קד מספר פעמים אל כל אחד מהם על פי תורו, וכשהוא פוסח עליי כעל מצורע, אני שהצלתי את עורו, דילג החוצה בצעדי ריקוד, מקפיץ את הטלרי באוויר.

אמיליו קרב אליי. נרתעתי. תורי להיות השעיר לעזאזל לאחר שהוא חנן ברוב חסדו את עאדל. אבל הוא טפח על שכמי בחיבה והמהם מבין שיניו הצובתות את המקטרת: "בחור טוב, בחור טוב. כל הכבוד!"

"נכון שהוא שרמנטי, אבא? הזמנתי את אלבר לאכול אתנו ארוחת ערב והוא הסכים, כמובן," אמרה ליביה בקול צוהל ושילבה את זרועה בזרועי. ניסיתי להיזכר מתי אירע הדבר שהיא הזמינה אותי לארוחת ערב, אבל החלטתי לא להיות קטנוני. "אתה יודע, אמיליו? מוכר הנעליים שלנו יכול למנות את הפטולמאים אחד אחד! אבל... הוא טען שאת הספרייה באלכסנדריה שרפו המוסלמים, אבל זה לא הם, נכון, אמיליו? אלו היו הנזירים הנוצריים, לא?"

באותו רגע שנאתי אותה, אבל אהבתי אותה עוד יותר. מה אכפת לי מי שרף את הספרייה באלכסנדריה אם אני זוכה לארוחת ערב בחברת אהובתי?

"אלך להתקלח ולהתלבש for dinner. אשאיר אתכם הגברים. אמיליו, אני מקווה שעוד נשארו לך מהסיגרים הוואנה שהעניק לך המלך פואד! אני בטוחה שמוסיֶה אלבר ישמח לעשן אתך סיגר על כוסית קוניאק."

ובלי להמתין לתגובה, נתעופפה מהחדר.

ביבליוגרפיה כלכלית, CV, קישורים, אחרית דבר

עצי אורן בהר הכרמל, שריף עסאקלה

גפנים בגוש-עציון (יאיר אהרונשטאם)

(שער אחורי - עצי שקד במע'אר, מרוה עסאקלה; עץ אלון עתיק בקרית טבעון, יהודית גרעין-כל)

ביבליוגרפיה כלכלית

אבינרי שלמה, הרצל – ביוגרפיה, מרכז זלמן שזר לתולדות ישראל, ירושלים, 2007

אבנרי אריה, זעקי ארץ מושחתת, טפר הוצאה לאור, 2008

ארנריך ברברה, כלכלה בגרוש: איך (לא) להסתדר באמריקה, בבל, 2004

גור אל, אמת מטרידה, משבר התחממות כדור הארץ, ציבלין, 2007

הגסטרום רוברט ג', דרכו של וורן באפט, מטר הוצאה לאור, 2005

הרצל בנימין זאב, אלטנוילנד, עם הספר, משכל הוצאה לאור מיסודן של ידיעות אחרונות וספרי חמד, 2008

הרצל תיאודור, מדינת היהודים, הספריה הציונית על יד ההסתדרות הציונית העולמית, 1985

טאלב נסים ניקולס, הברבור השחור, דביר, 2009

יונוס מוחמד, עולם ללא עוני, הוצאת אחוזת בית ספרים, 2009

כהן-אלמגור רפאל, ארבל-גנץ אורי, כשר אסא, אחריות ציבורית בישראל, הוצאת הקיבוץ המאוחד - המרכז לאתיקה בירושלים/משכנות שאננים, 2012 (עמ' 290-269: ויגודה גדות ערן וקורי יעקב, בשם האזרחים, העסקים או העסקנים? הארות על האחריות הציבורית של הממשל והמנהל הציבורי)

כהנמן דניאל, רציונליות, הוגנות, אושר, מבחר מאמרים, כתר, 2005

פרידמן תומס ל., חם, שטוח וצפוף – האתגר: לשנות את העתיד, הוצאה לאור אריה ניר, 2009

פרידמן תומס ל., העולם הוא שטוח: העולם הגלובלי - החיים במציאות החדשה, הוצאת אריה ניר, 2006

קורי יעקב, הישמרו מדורון יווני, הוצאת בימת קדם, תל אביב, 2001

קורי יעקב, סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית, הוצאת מאגנס, האונ' העברית בירושלים, 2008

קליין נעמי, בלי לוגו: המטרה - בריוני המותגים, הוצאת בבל, 2002

קליין נעמי, דוקטרינת ההלם: עליית הקפיטליזם של האסון, הוצאת אנדלוס, 2009

רוזן אהרון, המשבר ועונשו: מה קרה ב- 2007-2009 ולמה דרך החיים האמריקנית פשטה רגל, גלובס הספרייה, 2009

שטיגליץ ג'וזף א., אי נחת בגלובליזציה, קו אדום הוצאת הקיבוץ המאוחד, 2005

שטיגליץ ג'וזף י., לתקן את הגלובליזציה, הוצאת אריה ניר, 2008

שרבר אליס, כדור השלג – הביוגרפיה של וורן באפט, מטר (טריווקס), 2009

ECONOMICS BIBLIOGRAPHY

Acharya Viral V., Cooley Thomas F., Richardson Matthew P., Walter Ingo, *Regulating Wall Street The Dodd-Frank Act and the New Architecture of Global Finance*, Wiley, 2011

Admati Anat and Hellwig Martin, *The Bankers New Clothes: What's Wrong with Banking and What to Do about It*, Princeton University Press, 2013

Akerlof George A. and Shiller Robert J., *Animal Spirits: How Human Psychology Drives the Economy, and Why it Matters for Global Capitalism*, Princeton University Press, 2009

Anand Sanjai, *Essentials of the Dodd-Frank Act*, Wiley 2011

Ariely Dan, *The (Honest) Truth About Dishonesty: How We Lie to Everyone - Especially Ourselves*, Harper, 2013

Ariely Dan, *Predictably Irrational*, HarperCollins Publishers, 2008

Ariely Dan, *The Upside of Irrationality*, Harper, 2010

Aristotle, *Ethics*, Penguin Classics, 1976

Articles in leading international newspapers

Artus Patrick and Pastre Olivier, *Sorties de crise: Ce qu'on ne nous dit pas, Ce qui nous attend*, Editions Perrin, 2009, in French

Arvedlund Erin, *Too Good to Be True: The Rise and Fall of Bernie Madoff*, Portfolio Hardcover, 2009

Badaracco, Jr. Joseph L., *Defining Moments, When Managers Must Choose Between Right and Right*, Harvard Business School Press, 1997

Bair Sheila, *Bull by the Horns: Fighting to Save Main Street from Wall Street and Wall Street from Itself*, Free Press, Simon & Schuster, 2012

Bakan Joel, *The Corporation, The Pathological Pursuit of Profit and Power*, Free Press, Published by Simon & Schuster New York, 2004

Bamber Bill and Spencer Andrew, *Bear-Trap: The Fall of Bear Stearns and the Panic of 2008*, Brick Tower Books, 2008

Banerjee Abhijit V. and Duflo Esther, *Poor Economics: A Radical Rethinking of the Way to Fight Global Poverty*, PublicAffairs, Perseus Books, 2012

Barbera Robert, *The Cost of Capitalism: Understanding Market Mayhem and Stabilizing our Economic Future*, McGraw-Hill, 2009

Bartels Larry M., *Unequal Democracy: The Political Economy of the New Gilded Age*, Princeton, 2008

Bastasin Carlo, *Saving Europe: How National Politics Nearly Destroyed the Euro*, The Brookings Institution, 2012

Betbeze Jean-Paul, *Crise par ici la sortie: Exit*, Presses Universitaires de France, 2010, in French

Bhagwati Jagdish, *In Defense of Globalization*, Oxford University Press, 2004

Bishop Matthew & Green Michael, *The Road from Ruin: How to Revive Capitalism and Put America Back on Top*, Crown Business, 2010

Blanchard Ken, O'Connor Michael, *Managing By Values*, Berrett-Koehler Publishers, 1997

Blanchard Kenneth, Peale Norman Vincent, *The Power of Ethical Management*, William Morrow and Company, Inc., 1988

Blanchard Olivier, Romer David, Michael Spence, and Stiglitz Joseph, edited by, *In the Wake of the Crisis: Leading Economists Reassess Economic Policy*, The MIT Press, 2012

Bollier David, *Aiming Higher, 25 Stories of how Companies Prosper by Combining Sound Management and Social Vision*, Amacom, 1997

Bonder Nilton Rabbi, *The Kabbalah of Money, Insights on Livelihood, Business, and All Forms of Economic Behavior*, Shambhala, 1996

Boyer Louis, *Le livre de morale des écoles primaires (cours moyen, cours supérieur) et des cours d'adultes*, Editions des Equateurs, 2011 (édition originale 1895), in French

Briner Bob, *The Management Methods of Jesus, Ancient Wisdom for Modern Business*, Thomas Nelson, Inc., 1996

Brown Gordon, *Beyond the Crash: Overcoming the First Crisis of Globalization*, Free Press, 2010

Brown Judith M., *Gandhi: Prisoner of Hope*, Yale University Press, 1998

Burkett Larry, *Business by the Book, The Complete Guide of Biblical Principles for Business Men and Women*, Expanded Edition, Thomas Nelson Publishers, 1991

Burrough Bryan and Helyar John, *Barbarians at the Gate, The Fall of RJR Nabisco*, Harper Business Essentials, 2003

Casey Al with Seaver Dick, *Casey's Law, If Something Can Go Right, It Should*, Arcade Publishing, 1997

Cassidy John, *Dot.con: How America Lost Its Mind and Money in the Internet Era*, Harper Perennial, 2003

Cassidy John, *How Markets Fail: The Logic of Economic Calamities*, Farrar, Straus and Giroux, 2009

Chatfield Cheryl A., Ph.D., *The Trust Factor, The Art of Doing Business in the 21st Century*, Sunstone Press, 1997

Chomsky Noam, *Profit Over People: Neoliberalism and Global Order*, Seven Stories Press, 1999

Coates David, *Models of Capitalism: Growth and Stagnation in the Modern Era*, Polity, 2000

Cohan William D., *House of Cards: A Tale of Hubris and Wretched Excess on Wall Street*, Doubleday, 2009

Cohan William D., *Money and Power: How Goldman Sachs Came to Rule the World*, Doubleday, 2011

Cohen-Almagor Raphael, Arbel-Ganz Ori, Kasher Asa, *Public Responsibility in Israel*, Hakibbutz Hameuchad Publishing House/The Jerusalem Center for Ethics, 2012, in Hebrew

Cohen Ben and Greenfield Jerry, *Ben & Jerry's Double-Dip, Lead with Your Values and Make Money, Too*, Simon & Schuster, 1997

Cooke Robert Allan and Young Earl, *"The Ethical Side of Takeovers and Mergers"*, Madsen, Essentials of Business Ethics, A Meridian Book, 1990, pp. 254-269

Cory Jacques, *L'éthique des affaires et les actionnaires minoritaires*, Éditions Universitaires Européennes, 2012, in French

Cory Jacques, *Business Ethics for a Sustainable Society: Conquering the Corporate Frankenstein*, The Edwin Mellen Press, 2009. Paperback edition in 2010

Cory Jacques, *Selected Issues in Business Ethics and Social Responsibility*, Magnes – The Hebrew University of Jerusalem, 2008, in Hebrew

Cory Jacques, *Business Ethics and the Minority Shareholders*, PhD dissertation, CNAM, Paris, 2004, in French

Cory Jacques, *Activist Business Ethics*, Kluwer Academic Publishers, Boston, 2001. Paperback Edition by Springer, 2004

Cory Jacques, *Business Ethics: The Ethical Revolution of Minority Shareholders*, Kluwer Academic Publishers, Boston, 2001. Paperback Edition by Springer, 2004

Cory Jacques, *Beware of Greeks' Presents*, Bimat Kedem Publishers, 2001, in Hebrew

Cory Jacques with Amalia Eyal, *Le choix de Nelly*, a play translated from Hebrew into French by Saskia Cohen, Edilivre, 2012 (The play in Hebrew - *Nelly's Choice*, 2005 - is at the library of the University of Haifa. Reading of the play was performed at the Hebrew University of

Jerusalem on July 30, 2008). A play in Hebrew by Jacques Cory *Nelly Doron* was published on Cory's website in 2012

Cory Jacques, *Entretien avec Jacques Cory, de l'Université de Haïfa (Israel): "Une manière originale d'enseigner la RSE"*, a chapter in the book by: Lepineux François, Rose Jean-Jacques, Bonanni Carole, Hudson Sarah, *La RSE, La responsabilité sociale des entreprises, Théories et pratiques, Stratégie*, Dunod, 2010, in French

Vigoda-Gadot Eran and Cory Jacques, *"In the Name of Citizens, Business or Officials? Insights on the Public Responsibility of the Government and Public Administration"*, a chapter in the edited book *Public Responsibility in Israel* by Cohen-Almagor Raphael, Arbel-Ganz Ori, Kasher Asa, published by Hakibbutz Hameuchad Publishing House/The Jerusalem Center for Ethics, 2012, in Hebrew

Cory Jacques, *Social, Economic & Governmental Justice: Essays, Articles & the Play "Nelly Doron"*, eBook published on the Internet at Jacques Cory's website in HOME, BOOKS and HEBREW, at the University of Haifa's Library website - **http://lib.haifa.ac.il** (search by name of author or book), Transparency International Israel website, Ometz website, etc., 2012, in Hebrew

eBooks published in Jacques Cory's website, the University of Haifa's Library, INSEAD, etc.:

Cory Jacques, *Capitalism: Crises and Solutions – Essays, Articles, Case Studies, Courses*, 2017, in Hebrew and English

Cory Jacques, *Academic Proof that Ethics Pays*, 2017, in English

Cory Jacques, *Latest Book of Other Works*, 2017, in Hebrew and English

Cory Jacques, *Ethics Pays: A Comprehensive Atlas of Salient Parameters in the 300 Countries of the World Proving that Ethics Pays*, 2016, in English

Cory Jacques, *Ethical Codes and Case Studies, Essays and Articles on Social, Economic and Governmental Justice*, 2016, in Hebrew

Cory Jacques, *Essays, Memoirs and Articles on General and Personal Topics*, 2016 in Hebrew and English

Cory Jacques, *Cory's Cosmopolitan Cultural Credo: Autobiography – A Lifetime Companion for the Universal Intellectual Humanist*, 2016, in English

Cory Jacques, *A Voyage Into My World's Culture*, 2016, in English

Cory Jacques, *The Book of Ruthy*, 2016, in Hebrew

Cory Jacques, *Ijiko and His Grandparents in the Jungle*, 2016, in Hebrew

Cowen Tyler, *The Great Stagnation: How America Ate All the Low-Hanging Fruit of Modern History, Got Sick, and Will (Eventually) Feel Better*, Dutton, Penguin Books, 2011

Cruver Brian, *Anatomy of Greed, The Unshredded Truth from an Enron Insider*, Carroll & Graf, 2002

De George Richard T., *Competing with Integrity in International Business*, Oxford Univ. Press, 1993

DeMartino George F., *The Economist's Oath: On the Need for and Content of Professional Economic Ethics*, Oxford University Press, 2011

Dent Harry S., *The Great Depression Ahead: How to Prosper in the Crash Following the Greatest Boom in History*, Free Press, 2009

Derber Charles, *The Wilding of America, How Greed and Violence Are Eroding Our Nation's Character*, St. Martin's Press, 1996

Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act, Enacted into Law on July 21, 2010, Enrolled Final Version (HR 4173), via the U.S. Government Printing Office, 2010
http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=111_cong_bills&docid=f:h4173enr.txt.pdf
Summary, Davis Polk, & Wardwell LLP, 2010
http://www.davispolk.com/files/Publication/7084f9fe-6580-413b-b870-b7c025ed2ecf/Presentation/PublicationAttachment/1d4495c7-0be0-4e9a-ba77-f786fb90464a/070910_Financial_Reform_Summary.pdf
(see also Wikipedia and Skadden, Arps)

Donaldson Thomas, *The Ethics of International Business*, The Ruffin Series in Business Ethics, Oxford University Press, 1992

Dresner Simon, *The Principles of Sustainability*, Earthscan Publications, 2002

Driscoll Dawn-Marie, Hoffman W. Michael, Petry Edward S., *The Ethical Edge, Tales of Organizations that Have Faced Moral Crises*, MasterMedia Limited, 1995

Edwards Andres R., *The Sustainability Revolution: Portrait of a Paradigm Shift*, New Society Publishers, 2005

Ehrenreich Barbara, *Nickel and Dimed: On (Not) Getting By in America*, Holt Paperbacks, 2008

Eichengreen Barry, *The European Economy since 1945: Coordinated Capitalism and Beyond*, Princeton, 2008

Eichengreen Barry, *Exorbitant Privilege: The Rise and Fall of the Dollar and the Future of the International Monetary System*, Oxford University Press, 2011

Einhorn Eric S. and Logue John, *Modern Welfare States: Scandinavian Politics and Policy in the Global Age*, Praeger Paperback, 2003

Ellis Charles D., *The Partnership: The Making of Goldman Sachs*, Penguin, 2009

Estes Ralph, *Tyranny of the Bottom Line, Why Corporations Make Good People Do Bad Things*, Berrett-Koehler Publishers, 1996

Ethics at Work, A Harvard Business Review Paperback, 1991

Etzioni Amitai, *The Moral Dimension, Toward a New Economics*, The Free Press, 1990

Faber Emmanuel, *Chemins de traverse, Vivre l'économie autrement*, Albin Michel, 2011, in French

FCIC – Financial Crisis Enquiry Commission, *The Financial Crisis Inquiry Report*, Public Affairs Report, 2011

Ferguson Charles H., *Predator Nation: Corporate Criminals, Political Corruption, and the Hijacking of America*, Crown Business, Random House, 2012

Fox Justin, *The Myth of the Rational Market: A History of Risk, Reward, and Delusion on Wall Street*, HarperBusiness, 2009

Freeland Chrystia, *Plutocrats: The Rise of the New Global Super-Rich and the Fall of Everyone Else*, The Penguin Press, 2012

Friedman Milton, *Capitalism and Freedom*, University of Chicago Press, 2002 (1962)

Friedman Milton, *"The Social Responsibility of Business Is to Increase Its Profits"*, Madsen, Essentials of Business Ethics, A Meridian Book, 1990, pp. 273-281

Friedman Thomas L., Mandelbaum Michael, *That Used To Be Us: How America Fell Behind in the World it Invented and How We Can Come Back*, Farrar, Straus & Giroux, 2011

Friedman Thomas L., *Hot, Flat, and Crowded, Why We Need a Green Revolution and How it Can Renew America*, Farrar, Straus and Giroux, 2008

Friedman Thomas L., *The World is Flat - A Brief History of the Twenty-First Century*, First Updated and Expanded Edition, Farrar, Straus and Giroux, 2006

Fukuyama Francis, *Trust, The Social Virtues and the Creation of Prosperity*, A Free Press Paperbacks Book, 1996

Galbraith John Kenneth, *The Great Crash of 1929*, Mariner Books, 1997

Gasparino Charles, *The Sellout: How Three Decades of Wall Street Greed and Government Mismanagement Destroyed the Global Financial System*, HarperBusiness, 2009

Ginsburg Sigmund G., *Managing with Passion, Making the Most of Your Job and Your Life*, John Wiley & Sons, Inc., 1996

Girardet Herbert & Mendonca Miguel, *A Renewable World: Energy, Ecology, Equality, A Report for the World Future Council*, Green Books, 2009

Gitlin Todd, *Occupy Nation: The Roots, The Spirit, and The Promise of Occupy Wall Street*, itbooks HarperCollins Publishers, 2012

Goodpaster Kenneth E., Nash Laura L., de Bettignies Henri-Claude, *Business Ethics: Policies and Perso*ns, McGraw-Hill Irwin, 2006

Gore Al, *An Inconvenient Truth: The Crisis of Global Warming*, Viking, 2007

Grover Ron, *The Disney Touch*, Richard D. Irwin, Inc., 1991

Hacker Jacob S. & Pierson Paul, *Winner-Take-All Politics: How Washington Made the Rich Richer – And Turned Its Back on the Middle Class*, Simon & Schuster, 2010

Hagstrom Robert G., *The Warren Buffett Way*, John Wiley & Sons, Inc., 2005

Hall William D., *Making the Right Decision, Ethics for Managers*, John Wiley & Sons, Inc., 1993

Handy Charles, *The Hungry Spirit, Beyond Capitalism: A Quest for Purpose in the Modern World*, Broadway Books, 1998

Hankel Wilhelm & Isaak Robert, *Brave New World Economy: Global Finance Threatens our Future*, John Wiley & Sons, 2011

Harmon Frederick G., *Playing for Keeps, How the World's Most Aggressive and Admired Companies Use Core Values to Manage, Energize and Organize Their People, and Promote, Advance and Achieve Their Corporate Missions*, John Wiley & Sons, Inc., 1996

Harr Jonathan, *A Civil Action*, Vintage, 1996

Harvey Brian, Edited by, *Business Ethics, A European Approach*, Prentice Hall, 1994

Hawken Paul, *Blessed Unrest: How the Largest Movement in the World Came into Being and Why No One Saw It Coming?*, Viking, 2007

Hawken Paul, *The Ecology of Commerce*, HarperCollins, 1994

Hawken Paul, Lovins Amory, Lovins Hunter L., *Natural Capitalism: Creating the Next Industrial Revolution*, Back Bay Books, 2000

Heilbroner Robert L., *The Worldly Philosophers: The Lives, Times, and Ideas of the Great Economic Thinkers*, 7th Revised Edition, Touchstone, 1999

Herrera Remy, *Un autre capitalisme n'est pas possible*, Editions Syllepse, 2010, in French

Heuvel Katrina Vanden, *Meltdown: How Greed and Corruption Shattered Our Financial System and How We Can Recover*, Nation Books, 2009

Hirsh Michael, *Capital Offense: How Washington's Wise Men Turned America's Future Over to Wall Street*, Wiley, 2010

Holliday Chad, Schmidheiny Stephan, Watts Philip, *Walking the Talk: The Business Case for Sustainable Development*, Berrett-Koehler Publishers, 2002

Hornstein Harvey A., Ph.D., *Brutal Bosses and Their Prey*, Riverhead Books, 1996

Inoue Shinichi, *Putting Buddhism to Work, A New Approach to Management and Business*, Kodansha International Ltd., 1997

Jackall Robert, *Moral Mazes, The World of Corporate Managers*, Oxford University Press, 1989

Jackson Jennifer, *An Introduction to Business Ethics*, Blackwell Publishers, 1996

Jacobs Joseph J., *The Anatomy of an Entrepreneur, Family, Culture, and Ethics*, ICS Press, 1991

Jay Antony, *Management and Machiavelli: An Inquiry into the Politics of Corporate Life*, Bantam Books, 1969

Johnson Simon, *13 Bankers: The Wall Street Takeover and the Next Financial Meltdown*, Pantheon, 2010

Johnston David Cay, *Free Lunch: How the Wealthiest Americans Enrich Themselves at Government Expense (and Stick You with the Bill)*, Portfolio Trade, 2008

Jorion Paul, *Le capitalisme a l'agonie*, Fayard, 2011, in French

Kahneman Daniel and co-authors, *Rationality, Fairness, Happiness: Selected Writings*, in Hebrew, Keter and the University of Haifa, 2005. Based on Kahneman Daniel and co-authors, *Choices, Values, and Frames*, Cambridge University Press, 2000

Kahneman Daniel, Knetsch Jack L., Thaler Richard H., *Anomalities: The Endowment Effect, Loss Aversion, and Status Quo Bias*, The Journal of Economic Perspectives, Vol. 5, No. 1 (Winter, 1991), pp. 193-206

Kansas Dave, *The Wall Street Journal Guide to the End of Wall Street as We Know It: What You Need to Know About the Greatest Financial Crisis of Our Time and How to Survive It*, Collins Business, 2009

Kaufman Allen, Zacharias Lawrence, Karson Marvin, *Managers vs. Owners, The Struggle for Corporate Control in American Democracy*, The Ruffin Series in Business Ethics, Oxford University Press, 1995

Kelley Michael, *On Stone or Sand, The Ethics of Christianity, Capitalism, & Socialism*, Pleroma Press, 1993

Keynes John Maynard, *The General Theory of Employment, Interest and Money*, Classic House Books, 2008 (1936)

Kidder Rushworth M., *How Good People Make Tough Choices, Resolving the Dilemmas of Ethical Living*, A Fireside Book published by Simon & Schuster, 1995

Klein Naomi, *Fences and Windows, Dispatches from the Front Lines of the Globalization Debate*, Picador, 2002

Klein Naomi, *No Logo: Taking Aim at the Brand Bullies*, Picador, 2000

Klein Naomi, *The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism*, Picador, 2008

Kotlikoff Laurence J., *Jimmy Stewart is Dead: Ending the World's Ongoing Financial Plague with Limited Purpose Banking*, Wiley, 2010

Krugman Paul, *End This Depression*, W. W. Norton, 2013

Krugman Paul, *A Country is Not a Company*, Harvard Business School Press, 2009

Krugman Paul, *The Return of Depression Economics and the Crisis of 2008*, W. W. Norton, 2009 (1999)

Lapavitsas Costas et al., *Crisis in the Euro Zone*, Verso, 2012

Lee Kuan Yew, *Memoirs: From Third World to First, The Singapore Story: 1965-2000*, Singapore Press Holdings, Times Editions, 2000

Leeson Nick, *Rogue Trader, How I Brought Down Barings Bank and Shook the Financial World*, Little, Brown and Company, Boston, 1996

Leopold Les, *How to Make a Million Dollars an Hour: Why Hedger Funds Get Away with Siphoning Off America's Wealth*, John Wiley & Sons, 2013

Lepineux François, Rose Jean-Jacques, Bonanni Carole, Hudson Sarah, *La RSE, La responsabilité sociale des entreprises, Théories et pratiques, Stratégie*, Dunod, 2010, in French

Lewis Michael, *Liar's Poker, Rising through the wreckage on Wall Street*, Penguin, 1990

Lewis Michael, *Panic: The Story of Modern Financial Insanity*, W. W. Norton, 2009

Lewis Michael, *The Big Short: Inside the Doomsday Machine*, W.W. Norton, 2010

Lordon Frédéric, *D'un retournement l'autre, Comédie sérieuse sur la crise financière en quatre actes et en alexandrins*, Editions du Seuil, 2011, in French

Lowenstein Roger, *The End of Wall Street*, Penguin, 2010

Lowenstein Roger, *When Genius Failed, The Rise and Fall of Long Term Capital Management*, Random House, 2000

Lubbers Eveline, edited by, *Battling Big Business*, Common Courage Press, 2002

Lynn Jonathan and Jay Antony, *The Complete Yes Minister, The Diaries of a Cabinet Minister by the Right Hon. James Hacker MP*, British Broadcasting Corporation, 1984

Lynn Matthew, *Bust: Greece, the Euro, and the Sovereign Debt Crisis*, John Wiley & Sons, 2011

Machiavelli Niccolo, *The Prince*, Bantan Books, 1981

Madsen Peter and Shaftritz Jay M., *Essentials of Business Ethics*, A Meridian Book, 1990

McDonald Duff, *Last Man Standing: The Ascent of Jamie Dimon and JPMorgan Chase*, Simon & Schuster, 2009

McDonald Lawrence G. and Robinson Patrick, *A Colossal Failure of Common Sense: The Inside Story of the Collapse of Lehman Brothers*, Crown Business, 2009

McGee Suzanne, *Chasing Goldman Sachs: How the Masters of the Universe Melted Wall Street Down… And Why They'll Take Us to the Brink Again*, Crown Business, 2010

Mackey John & Sisodia Raj, *Conscious Capitalism: Liberating the Heroic Spirit of Business*, Harvard Business Review Press, 2013

McLean Bethany & Nocera Joe, *All the Devils are Here: The Hidden History of the Financial Crisis*, Portfolio Penguin, 2010

Minsky Hyman, *Stabilizing an Unstable Economy*, McGraw-Hill, 2008

Monks Robert A.G., *The Emperor's Nightingale, Restoring the Integrity of the Corporation in the Age of Shareholder Activism*, Addison-Wesley, 1998

Morgenson Gretchen, Rosner Joshua, *Reckless Endangerment: How Outsized Ambition, Greed, and Corruption Led to Economic Armageddon*, Times Books, Henry Holt and Company, 2011

Morita Akio, with Reingold Edwin M. and Shimomura Mitsuko, *Made in Japan: Akio Morita and Sony*, E.P. Dutton, 1996

Morris Charles R., *The Two Trillion Dollar Meltdown: Easy Money, High Rollers, and the Great Credit Crash*, Public Affairs, 2009

Mott Graham M., *How to Recognize and Avoid Scams Swindles and Rip-Offs, Personal Stories Powerful Lessons*, Golden Shadows Press, 1994

Nash Laura L., Ph.D., *Believers in Business, Resolving the Tensions between Christian Faith, Business, Ethics, Competition and our Definitions of Su*ccess, Thomas Nelson Publishers, 1994

Nash Laura L., *Good Intentions Aside, A Manager's Guide to Resolving Ethical Problems*, Harvard Business School Press, 1993

O'Neill Jessie H., *The Golden Ghetto, The Psychology of Affluence*, Hazelden, 1997

Parks Robert H., Ph.D., *The Witch Doctor of Wall Street, A Noted Financial Expert Guides You through Today's Voodoo Economics*, Prometheus Books, 1996

Paulson Henry M. Jr., *On the Brink: Inside the Race to Stop the Collapse of the Global Financial System*, Business Plus, 2010

Péguy Charles, *L'Argent, suivi de L'Argent Suite*, Gallimard, 1932, in French

Péguy Charles, *Une éthique sans compromise, textes essentiels de Charles Péguy*, Agora Pocket, 2011, in French

Peicuti Cristina, *Crédit, Déstabilisation et Crises*, L'Harmattan, 2010, in French

Peters Thomas J. and Waterman, Jr. Robert H., *In Search of Excellence, Lessons from America's Best-Run Companies*, Warner Books, 1984

Piketty Thomas, *Capital in the Twenty-First Century*, The Belknap Press of Harvard University Press, 2014

Pontusson Jonas, *Inequality and Prosperity: Social Europe Vs. Liberal America*, Cornell University Press, 2005

Posner Richard A. The Honorable, *A Failure of Capitalism: The Crisis of '08 and the Descent into Depression*, Harvard University Press, 2009

Pozen Robert, *Too Big to Save?: How to Fix the U.S. Financial System*, Wiley, 2010

Pratley Peter, *The Essence of Business Ethics*, Prentice Hall, 1995

Precht Richard David, *L'art de ne pas être un égoïste: Pour une éthique responsable*, Belfond, 2012, in French, translated from German

Prins Nomi, *It Takes a Pillage: Behind the Bailouts, Bonuses, and Backroom Deals from Washington to Wall Street*, Wiley, 2009

Rae Scott B. & Wong Kenman L., *Beyond Integrity, A Judeo-Christian Approach to Business Ethics*, Zondervan Publishing House, 1996

Rajan Raghuram G., *Fault Lines: How Hidden Fractures still Threaten the World Economy*, Princeton University Press, 2010

Reich Robert B., *Aftershock: The Next Economy & America's Future*, Vintage Books, 2011

Reich Robert B., *Beyond Outrage: What Has Gone Wrong with Our Economy and Our Democracy, and How to Fix It*, Vintage Books, 2012

Reid T.R., *The United States of Europe: The New Superpower and the End of American Supremacy*, Penguin, 2005

Reinhart Carmen M. & Rogoff Kenneth S., *This Time Is Different: Eight Centuries of Financial Folly*, Princeton University Press, 2009

Richardson Janice, Edited by, *World Ethics Report on Finance and Money*, Editions Eska, 1997

Rifkin Jeremy, *The European Dream: How Europe's Vision of the Future is Quietly Eclipsing the American Dream*, Tarcher, 2005

Ritholtz Barry, *Bailout Nation: How Greed and Easy Money Corrupted Wall Street and Shook the World Economy*, Wiley, 2009

Roberts Michael, *The Great Recession: Profit Cycles, Economic Crisis, A Marxist View*, Michael Roberts, 2009

Rolfe John and Troob Peter, *Monkey Business, Swinging through the Wall Street Jungle*, Warner Business Books, 2000

Roubini Nouriel and Mihm Stephen, *Crisis Economics: A Crash Course in the Future of Finance*, Penguin, 2010

Rozen Aharon, *Crisis and Punishment, What Happened to the World in 2007-2009 and Why the American Way of Life Is Bankrupt*, Globes Hasifria, 2009, in Hebrew

Sachs Jeffrey D., *The Price of Civilization: Reawakening American Virtue and Prosperity*, Random House, 2012

Sapir Jacques, *La démondialisation*, Editions du Seuil, 2011, in French

Schroeder Alice, *The Snowball: Warren Buffett and the Business of Life*, Bantam, 2009

Senor Dan & Singer Saul, *Start-Up Nation: The Story of Israel's Economic Miracle*, Twelve Hachette Book Group, 2011

Shelp Ron with Ehrbar Al, *Fallen Giant: The Amazing Story of Hank Greenberg and the History of AIG*, Wiley, 2009

Shiller Robert J., *Irrational Exuberance, Second Edition, Revised & Updated*, Broadway, 2009

Skadden, Arps, Slate, Meagher & Flom LLP & Affiliates, *Dodd-Frank Act, Commentary and Insights*, http://www.skadden.com/Cimages/siteFile/Skadden_Insights_Special_Edition_Dodd-Frank_Act1.pdf, 2010

Smilansky Saul, *10 Moral Paradoxes*, Haifa University Press, Yediot Ahronot – Sifrei Hemed, 2012

Solomon Robert C., *Above the Bottom Line, An Introduction to Business Ethics*, Second Edition, Harcourt Brace College Publishers, 1994

Solomon Robert C., *Ethics and Excellence, Cooperation and Integrity in Business*, The Ruffin Series in Business Ethics, Oxford University Press, 1993

Sorkin Andrew Ross, *Too Big to Fail: The Inside Story of How Wall Street and Washington Fought to Save the Financial System – and Themselves*, Viking Adult, 2009

Soros George, *The Crash of 2008 and What it Means: The New Paradigm for Financial Markets*, Public Affairs, 2008

Stern Gary H., *Too Big to Fail: The Hazards of Bank Bailouts*, Brookings Institution Press, 2009

Stewart James B., *Den of Thieves*, Simon & Schuster Paperbacks, 1991

Stiglitz Joseph E., *The Price of Inequality: How Today's Divided Society Endangers Our Future*, W. W. Norton, 2012

Stiglitz Joseph E., Sen Amartya, Fitoussi Jean-Paul, *Mismeasuring Our Lives: Why GDP Doesn't Add Up*, New Press, 2010

Stiglitz Joseph E., *Freefall: America, Free Markets, and the Sinking of the World Economy*, W. W. Norton & Co., 2010

Stiglitz Joseph E., *The Stiglitz Report: Reforming the International Monetary and Financial Systems in the Wake of the Global Crisis*, New Press, 2010

Stiglitz Joseph E., *Making Globalization Work*, W. W. Norton & Company, 2007

Stiglitz Joseph E., *The Roaring Nineties: A New History of the World's Most Prosperous Decade*, W. W. Norton, 2004

Stiglitz Joseph E., *Globalization and its Discontents*, W. W. Norton & Company, 2003

Strauss Michael, *Volition and Valuation*, University Press of America, 1999

Strober Gerald and Strober Deborah, *Catastrophe: The Story of Bernard L. Madoff, The Man Who Swindled the World*, Phoenix Books, 2009

Taibbi Matt, *Griftobia: A Story of Bankers, Politicians, and the Most Audacious Grab in American History*, Spiegel & Grau, 2011

Taibbi Matt, *The Great American Bubble Machine (Goldman Sachs)*, Rolling Stone 1082-1083, July 9-23, 2009 http://www.rollingstone.com/politics/news/12697/64796?RS_show_page=0

Taleb Nassim Nicholas, *The Black Swan: The Impact of the Highly Improbable*, Random House, 2007

Tamari Meir, *The Challenge of Wealth, A Jewish Perspective on Earning and Spending Money*, Jason Aronson Inc., 1995

Velasquez Manuel G., *"Corporate Ethics: Losing It, Having It, Getting It"*, Madsen, Essentials of Business Ethics, A Meridian Book, 1990, pp. 228-244

Wallwork Ernest, *Psychoanalysis and Ethics*, Yale University Press, 1991

Ward Gary, *Developing & Enforcing a Code of Business Ethics, A Guide to Developing, Implementing, Enforcing and Evaluating an Effective Ethics Program*, Pilot Books, 1989

Wessel David, *In Fed We Trust: Ben Bernanke's War on the Great Panic*, Crown Business, 2009

Wikipedia: Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act, July 2010, 2010 European sovereign debt crisis (Greece, Goldman Sachs, Downgrading of debt, danger of default, role of speculators), PIGS (economics), Financial Crisis of 2007-2010 (Housing Bubble, Sub-prime Lending, Deregulation, Over-leveraging, Financial Innovation and Complexity, Incorrect Pricing of Risk, Boom and Collapse of the Shadow Banking System, Commodities Boom, Systemic Crisis, Greece, Iceland, Ireland, Spain), Late-2000s Recession/The Great Recession, References, Links, and other Articles.

Williams Oliver F., Houck John W., edited by, *A Virtuous Life in Business, Stories of Courage and Integrity in the Corporate World*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 1992

Williams Oliver F., Reilly Frank K. & Houck John W., edited by, *Ethics and the Investment Industr*y, Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 1989

Wilson Rodney, *Economics, Ethics and Religion, Jewish, Christian and Muslim Economic Thought*, New York University Press, 1997

Woodstock Theological Center, Seminar in Business Ethics, *Ethical Considerations in Corporate Takeovers*, Georgetown University Press, 1990

Wright Lesley and Smye Marti, *Corporate Abuse, How "Lean and Mean" Robs People and Profits*, Macmillan, 1996

Wuthnow Robert, *Poor Richard's Principle, Recovering the American Dream through the Moral Dimension of Work, Busines, & Money*, Princeton University Press, 1996

Yunus Muhammad, *Creating a World Without Poverty: Social Business and the Future of Capitalism*, PublicAffairs, 2009

Zakaria Fareed, *The Post-American World, Release 2.0, Updated and Expanded*, Norton, 2011

Zola Emile, *Money (L'argent)*, Mondial, 2007

Zuckerman Gregory, *The Greatest Trade Ever: The Behind-the-Scenes Story of How John Paulson Defied Wall Street and Made Financial History*, Broadway Business, 2009

תמצית קורות חיים של ד"ר יעקב קורי

ד"ר יעקב קורי הוא איש עסקים בינלאומיים המתמחה במיזוגים ורכישות בארה"ב, אירופה וישראל, מחבר של ספרים, מאמרים וקורסים חלוציים באתיקה עסקית, בעלי מניות מיעוט, צדק חברתי וכלכלי, הון ושלטון, אחריות חברתית, ממשל תאגידי, מיזוגים ורכישות, מנהל עסקים, קיימות, מנהיגות, אלכ"רים והמגזר הציבורי וגלובליזציה, ומרצה: באוניברסיטת חיפה - 2004-2013 - בתוכניות MBA, MBA בינלאומי, BA, 17 מחזורים של האקדמיה הימית; באוניברסיטת תל אביב - MBA בינלאומי באנגלית, באתיקה עסקית ועתיד הקפיטליזם על רקע המשבר הכלכלי העולמי – 2010-11, הטכניון – MBA - 2009-10, INSEAD - 2006, המרכז האקדמי כרמל - 2010-2014, ועוד. קורי כתב טור קבוע "אתיקה ואתה" בבטאון "רואה החשבון" (2009-2011) וחיבר ספרים אקדמיים: Business Ethics: The Ethical Revolution of Minority Shareholders, Activist Business Ethics, שיצאו לאור בארה"ב ב- Kluwer/Springer ב- 2001-2004; Business Ethics for a Sustainable Society שיצא לאור בהוצאת Mellen ב- 2009-2010, בישראל "סוגיות נבחרות באתיקה עסקית ובאחריות חברתית" במאגנס – 7/2008, שזכה לביקורות נלהבות, רומן אתי שיצא לאור בישראל "הישמרו מדורון יווני" (2001); מחזה בעברית "בחירתה של נלי" (עיבוד של "נלי דורון"), שתורגם לצרפתית ויצא לאור בצרפת ב- 2012; תיזה לדוקטורט בצרפתית (2004) שפורסמה כספר אקדמי בצרפת ב- 2012, פרקי ספרים בעברית ובצרפתית, ועוד.

קורי כתב ספרים דיגיטליים, שפורסמו באתרים של אוניברסיטאות, ארגונים ועוד, באנגלית ב- 2017, ספר פורץ דרך: An Academic Proof that Ethics Pays, המוכיח לראשונה בצורה סטטיסטית שהמדינות האתיות הן המתקדמות ביותר על פי פרמטר קורי המאגד 50 פרמטרים מייצגים כמותיים ואיכותיים, וכן הספרים "קפיטליזם: משברים ופתרונות" ו - Latest Book of Other Works . ב- 2016 ספר גיאוגרפי אתי Ethics Pays, Cory's Cosmopolitan Cultural Credo, A Voyage into My World's Culture ; בעברית ב- 2016 "קודים אתיים, אירועים על קודים אתיים, מסות ומאמרים על צדק חברתי, כלכלי ושלטוני", "מסות, זכרונות ומאמרים על נושאים כלליים ואישיים", "לי נערה יש ושמה רותי", ב- 2012 "צדק חברתי, כלכלי ושלטוני: מסות, מאמרים והמחזה "נלי דורון"", ספרים בכתיבה מ- 2010 The Future of Capitalism in a Sustainable Society וכו'.

ספרו "Activist Business Ethics" מצוטט מספר פעמים בערך Business Ethics בויקיפדיה באנגלית ובאתרים אחרים ונרכש על ידי למעלה מאלף ספריות של מיטב האוניברסיטאות בעולם. ספריו היו הראשונים בעולם שעסקו באתיקה לבעלי מניות מיעוט, בין הראשונים בישראל על צדק חברתי, הם התריעו על עושק המדינה והציבור ע"י הטייקונים, השרים, הכנסת ופקידי הממשל, על שערוריות הממשל התאגידי שקרו מ- 12/2001, המשבר הכלכלי העולמי שפרץ ב- 9/2008 וכו'. כמו כן כתב מאמרים רבים בעיתונות ובאתרים כלכליים. הוא כתב ב- 2014 קוד אתי שזכה בפרסים, עשרה אירועים וקיים הדרכה לסיב"ט, האגף ליצוא בטחוני במשרד הבטחון.

קורי כיהן בתפקידים בכירים בתעשיית ההיי-טק, היה סמנכ"ל כספים ומכירות באלביט בה עבד בין השנים 1973-1987, הוביל הנפקות בארה"ב ובישראל, כתב למעלה ממאה תוכניות עסקיות, ויזם מיזוגים, תוכניות הבראה, רכישות ומכירת ידע בארה"ב, אירופה וישראל. קורי נבחר למרצה

המצטיין באוניברסיטת חיפה, והיה חבר בדירקטורינוים של חברות עסקיות בארה"ב ובישראל, שבי"ל TI, תיאטרון חיפה, פסטיבל הסרטים חיפה. לקורי אתר אינטרנט המציג את פעילותו בעסקים ובאתיקה עסקית בספרים, מאמרים, קורסים, הרצאות, בישראל ובעולם.

קורי קיבל את הפרס היוקרתי ביותר על פעילות אתית "עיטור המופת" מטעם תנועת אומ"ץ בשנת 2015, הרצה בפני הנהלת Transparency International בברלין, בפורום של האיחוד האירופי בסטרזה, כינוס של מנכ"לים בצרפת, ועידת ההיי טק, הנהלות בנקים, כנס הדירקטורים, כנס מבקרי הפנים, שבי"ל, מרכז יזרעאלי, משכנות שאננים, ערבי השקה לספרים שכתב בבית ציוני אמריקה ובמרכז סוזן דלאל בת"א, ארנסט & יונג, קבוצת מגדל, ברדיו, בטלביזיה, באלביט, בתע"א, BDO, מרכז האתיקה בבורסה לניירות ערך, אומ"ץ, אייפקס וארגון בוגרי אינסאד בישראל, חברת החשמל, פורומים של הטכניון, אוניברסיטאות תל אביב, חיפה ואחרות ובהנהלת הרשות לני"ע בישראל. קורי השתתף בפורומים של תנועת המחאה החברתית והשר מיכאל איתן והעביר להם לבקשתם מבחר מכתביו. הוא יזם יום עיון (שהוסרט) על צדק חברתי וכלכלי בישראל ב- 2011 בחיפה, בשיתוף אוניברסיטת חיפה ואומ"ץ. קורי כיהן בתפקידים ניהוליים בתנועת אומ"ץ למען מנהל תקין וצדק חברתי ומשפטי. קורי מכהן כחבר המועצה הציבורית המייעצת של פורום הדירקטורים בישראל. קורי היה בין הראשונים בישראל שהתבטאו בנושאי הון ושלטון, ריכוזיות והפערים הכלכליים משנת 2001 ואילך והתווה משנה סדורה כיצד ניתן להיחלץ מהמשבר החברתי, השלטוני והכלכלי בספרים, במאמרים, במצע תנועת הרפובליקה השניה, בקורסים ובהרצאות.

קורי קיבל דוקטורט בהצטיינות במנהל עסקים/אתיקה עסקית ב- Conservatoire - CNAM National des Arts et Metiers בפריס, צרפת, בשנת 2004; את ה- MBA (באנגלית, צרפתית וגרמנית) ב- INSEAD, בפונטנבלו, צרפת, בשנת 1968; את ה- BA בכלכלה ומדעי המדינה באוניברסיטה העברית בירושלים בשנת 1966; ועבר קורסים בשיווק, מימון ונושאים אחרים ב- IMD, שוויץ, ועוד. שירת בצה"ל כקצין עד דרגת רב סרן במילואים. שולט בעברית, אנגלית, צרפתית (שפת אם), ספרדית ולאדינו, שולט חלקית בגרמנית, איטלקית, פורטוגזית, רומנית ואינטרלינגווה ולמד יותר מ- 40 שפות אחרות עם יכולת קריאה חלקית. יזם את תרגום הצהרת זכויות האדם של האו"ם בלאדינו והשתתף בתרגום ובעריכה. קורי נשוי לרותי מ- 1969, ולהם שלושה ילדים, יוסף, אמיר ושירלי ונכדים. נולד בקהיר, מצרים, ב- 5.6.1944, עלה לישראל ב- 1953, אזרח ישראלי, גר בחיפה.

COUNTRIES OF THE WORLD'S DATA – BIBLIOGRAPHY AND INTERNET LINKS

BASIC DATA ON THE COUNTRIES OF THE WORLD

CIA- The World Factbook: Flags, Maps & Data on Independent and Dependent Countries

Encyclopaedia Britannica – Independent States - Populated Dependent States

Wikipedia: Countries - Independent (UN) – Dependent – De Facto Independent

Nations Online – Independent and Dependent Countries

UN Data – Countries – Independent and Dependent, World Statistics Pocketbook

UN Statistical Yearbook – Independent and Dependent Countries

BBC – Countries Profiles – Independent, Dependent, and De Facto Independent

World Atlas – Independent and Dependent States

Maps of World, Basic Data on Independent and Dependent Countries

Countries of the World – Independent and Dependent

List of Independent and Dependent Countries of the World

Index Mundi – Independent and Dependent States

Operation World – Independent and Dependent States

Internet World Stats, Basic data on Independent and Dependent Countries

Larousse Encyclopaedia in French

Geographica, The Complete Illustrated Atlas of the World, in English

Atlas Haolam, Atlas of the World, Edited by Oren Nahari, in Hebrew

Ha - Encyclopedia Ha – Ivrit, in Hebrew

National Geographic – Countries: http://travel.nationalgeographic.com/travel/countries

FLAGS

Of Sovereign States: http://en.wikipedia.org/wiki/Gallery_of_sovereign_state_flags

Dependent territories: http://en.wikipedia.org/wiki/Gallery_of_flags_of_dependent_territories

Of Unrecognized States: http://commons.wikimedia.org/wiki/Flags_of_unrecognized_states

Of Country Subdivisions: http://en.wikipedia.org/wiki/Flags_of_country_subdivisions

Of Formerly Independent States: http://commons.wikimedia.org/wiki/Flags_of_extinct_states

VIDEOS

Videos and Trips of National Geographic to Most Countries of the World: http://www.nationalgeographicexpeditions.com/destinations/africa
http://video.nationalgeographic.com/video/player/places/countries-places

Videos on the Countries of the World – View from Space, the 10 Most Populated Countries, 10 Largest, 10 Smallest, 10 Poorest, 10 Greenest, 10 Most Polluted, 10 Most Dangerous, 10 Most Corrupt, 10 Strongest, 10 Most Beautiful, 10 Fattest, We Are Happy in 157 Countries… https://www.youtube.com/results?search_query=videos+on+the+countries+of+the+world

The Top 10 World's Safest Countries in the World: 10. Finland, 9. Austria, 8. Sweden, 7. Australia, 6. Ireland, 6. Netherlands, 5. Denmark, 5. Switzerland, 4. Norway, 3. Japan, 3. Iceland, 2. Singapore, 2. Tuvalu, 1. New Zealand. 9 of them are among the 11 most ethical countries in the world, according to Transparency International's Index, Austria is no. 23 in TI's index, Ireland – 17, Japan – 15, Iceland – 12. So, here again Ethics Pays in safety also. https://www.youtube.com/watch?v=vE6lIYB0wl8

Video Clip – Top 15 Best Countries in the World: 15. South Korea, 14. United Kingdom, 13. New Zealand, 12. Germany, 11. USA, 10. Denmark, 9. Japan, 8. Netherlands, 7. Canada, 6. Norway, 5. Luxembourg, 4. Australia, 3. Sweden, 2. Switzerland, 1. Finland. These countries were ranked according to education, health, quality of life, economic dynamism and political environment. All the first 8 countries as well as Denmark (no. 10) are among the 11 most ethical countries in the world by Transparency International Index. New Zealand (TI – 2) is ranked no. 13. Only Singapore (no. 7 in TI's index) is not part of the best 15, but Japan (TI – 15), United States (TI – 17), Germany (TI – 12), United Kingdom (TI – 14) are also part of the best 15. Only South Korea ranks much lower in TI's index – no. 43. Ethics Pays! https://www.youtube.com/watch?v=uT41RPzfX1E&list=RDuT41RPzfX1E#t=407

INTERNET WEBSITES

The Wikipedia: Articles on the countries and other data, Member States of the United Nations, Dependent Territories, States with Limited Recognition, Outlying Territories, Exclusive Economic Zones, List of Enclaves and Exclaves, Members States of the European Union, the Commonwealth of Nations, Articles on Antarctica, Territorial Claims in Antarctica, Demographics of Antarctica, Research Stations in Antarctica, etc.

http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_sovereign_states - Independent, Dependent and De Facto

http://en.wikipedia.org/wiki/Member_states_of_the_United_Nations

http://en.wikipedia.org/wiki/Dependent_territory

http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_states_with_limited_recognition

http://en.wikipedia.org/wiki/Member_state_of_the_European_Union

http://en.wikipedia.org/wiki/Member_states_of_the_Commonwealth_of_Nations

http://en.wikipedia.org/wiki/Antarctica

http://en.wikipedia.org/wiki/Territorial_claims_in_Antarctica

http://en.wikipedia.org/wiki/Demographics_of_Antarctica

http://en.wikipedia.org/wiki/Research_stations_in_Antarctica

http://en.wikipedia.org/wiki/Outlying_territory - An Outlying Territory is a state territory geographically separated from its parent territory and lying beyond Exclusive Economic Zone of its parent territory: in the same continent, outside the continent, outlying uninhabited dependent territories, outlying dependent territories and areas of special sovereignty.

http://en.wikipedia.org/wiki/Exclusive_economic_zone - Exclusive Economic Zone

http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_enclaves_and_exclaves - List of Enclaves and Exclaves

US – CIA – The World Factbook

US - CIA - The World Factbook: Data on most of the countries in the world (except most of the disputed de facto independent states, such as Transnistria, South Ossetia, Somaliland…), with the following chapters: Introduction, Geography, People and Society, Government, Economy, Energy, Communications, Transportation, Military, Transnational Issues.

US – CIA – The World Factbook: Regional and World Maps.

US - CIA – The World Factbook: Flags, Maps and Data on Each Country of the World.

US – CIA – The World Factbook: Country Comparisons (some of the total):

Geography: Area.

People and Society: Population, Population Growth Rate, Birth Rate, Death Rate, Net Migration Rate, Life Expectancy at Birth, Total Fertility Rate.

Economy: GDP (PPP), GDP – Real Growth Rate, GDP – Per Capita (PPP), Labor Force, Unemployment Rate, Industrial Production Growth Rate, Taxes and Other Revenues (% of GDP), Distribution of Family Income – Gini Index, Budget Surplus or Deficit, Gross National Saving, Public Debt (% of GDP), Inflation Rate, Central Bank Discount Rate, Current Account Balance, Exports, Imports, Reserves of Foreign Exchange and Gold.

Energy – Electricity Production and Consumption, Electricity from Fossil Fuels,...From Other Renewable Sources, Crude Oil/Natural Gas – Production, Exports, Imports, Proved Reserves.

Communications: Telephones - Main Lines in Use, Mobile Cellular, Internet Users.

Transportation: Airports, Railways, Roadways, Waterways, Merchant Marine.

Military Expenditure: % of GDP.

US – CIA – The World Factbook: International Organizations and Groups

US – CIA – The World Factbook: Exchange Rates of World Currencies to the US $

Lists of Sovereign and Dependent Countries

List of Sovereign States: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_sovereign_states

List of Dependent Territories: http://en.wikipedia.org/wiki/Dependent_territory

List of States with Limited Recognition

List of World's Countries in Alphabetical Order: http://www.listofcountriesoftheworld.com

BBC News – Country Profiles: http://news.bbc.co.uk/2/hi/country_profiles/default.stm

Countries and Regions: http://www.nationsonline.org/oneworld/countries_of_the_world.htm

Countries Listed by Continent and Other Data: http://www.worldatlas.com/cntycont.htm

List of Countries, Name of Inhabitants and Name's Adjective

Regional and World Maps

Regional and World Maps and links to maps of every country – CIA's World Factbook:

https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/docs/refmaps.html

Maps of the countries of Africa: http://www.nationsonline.org/oneworld/africa_map.htm

http://www.nationsonline.org/oneworld/map/google_map_africa.htm

http://www.nationsonline.org/oneworld/africa.htm

http://www.nationsonline.org/oneworld/map/africa-political-map.htm

http://www.mapsofworld.com/africa

Maps of the countries of Asia: http://www.nationsonline.org/oneworld/asia.htm

http://www.nationsonline.org/oneworld/google_maps_index_asia.htm

http://www.mapsofworld.com/asia

Central and Eastern Asia: http://www.nationsonline.org/oneworld/asia_map.htm

Western Asia: http://www.nationsonline.org/oneworld/western_asia_map.htm

Maps of the countries of Europe: http://www.nationsonline.org/oneworld/europe_map.htm

http://www.nationsonline.org/oneworld/europe.htm

http://www.lib.utexas.edu/maps/europe/europe_ref_2012.pdf

http://www.lib.utexas.edu/maps/europe.html

http://www.mapsofworld.com/europe

Maps of the countries of America: http://www.nationsonline.org/oneworld/america.htm

North America: http://www.nationsonline.org/oneworld/map/north_america_map2.htm

http://www.mapsofworld.com/north-america (including Central America and the Caribbean)

Central America: http://www.nationsonline.org/oneworld/map/central_america_map2.htm

South America: http://www.nationsonline.org/oneworld/map/south_america_map2.htm

http://www.mapsofworld.com/south-america

Maps of the countries of Australia, Oceania and Antarctica:

http://www.nationsonline.org/oneworld/map/oceania_map.htm

http://www.nationsonline.org/oneworld/oceania.htm

http://www.nationsonline.org/oneworld/map/antarctica_map.htm

http://www.mapsofworld.com/australia

World Maps: http://www.nationsonline.org/oneworld/countries_of_the_world.htm

http://www.nationsonline.org/oneworld/map/google_map_earth.htm

https://www.google.co.il/maps/ http://www.nationsonline.org/oneworld/earth.htm

http://www.mapsofworld.com/world-map-in-world-languages.html (in different languages)

Lists of Capitals, Languages, Religions, Ethnics, Government, Population, Area, Density

List of States, capitals, largest city, population, area, etc., and Territories of the United States

List of Sovereign Nations & Their Capitals http://www.nationsonline.org/oneworld/states.htm

List of Capitals: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_national_capitals_in_alphabetical_order

List of World Capitals: http://www.english-for-students.com/World-Capitals.html

List of Countries and National Languages: http://en.wikipedia.org/wiki/National_language

Official Languages by State: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_official_languages_by_state

List of Countries and Dependencies, Their Capitals and Official Languages

List of Countries and Religions, etc.: http://www.operationworld.org/countries-alphabetically

Religions by Countries, Population, % of Christians, Moslems, etc.

Ethnic Groups by Countries

Ethnic Groups by Countries (Europe): http://en.wikipedia.org/wiki/Ethnic_groups_in_Europe

World Ethnic Groups: http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Ethnic_groups_by_country

List of Countries by System of Government, Constitutional Form, Head of State

List of Countries and Territories by various definitions

List of Current Population: http://www.nationsonline.org/oneworld/world_population.htm

Countries' List by Population: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_population

Population Country Ranks by Alphabetical Order and by Ranks

List of Countries and Dependencies by Population (including de facto states)

List of Countries and Dependencies by Area km2, mi2 – Land and Water, % of Water

List of Sovereign States & Dependent Territories by Population Density, Area & Population

List of Population Density, Alphabetical

List of State Leaders in 2015: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_state_leaders_in_2015

List of Current Heads of State and Government

List of Current Longest Ruling Non-Royal National Leaders

List of Current State Leaders by Date of Assumption of Office

Current Reigning Monarchs by Length of Reign

List of Current Dependent Territory Leaders

List of Colonial Governors in 2015

List of Current United States Governors

List of Elected or Appointed Female Heads of States

List of Elected or Appointed Female Heads of Governments

Trading Economics: 300,000 indicators for 196 countries
http://www.tradingeconomics.com/indicators
http://www.tradingeconomics.com/analytics/indicators.aspx

Economics Lists by Countries

Lists of Countries with Various Parameters

Lists of International Rankings http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_international_rankings

The Economist: Economic and Financial Indicators

NationMaster - Country Info Profiles of 300+ independent and de-facto states & dependencies

אחרית דבר

כאחרית דבר בחרתי ב- 36 תובנות המייצגות את תובנות הספר ב- 25 שפות ומתרבויות רבות. בכל תובנה אני מציין את הרלבנטיות לתכני הספר בחלק העברי ובחלק האנגלי שהם אוניברסליים, כי כל חלקי האומה וכל העולם עשויים מרקם אחד, אמת אחת, אוניברסלית וקוסמופוליטית. כי כולנו רוצים אמת, שוויון, שלום, רווחה, חופש ואחווה מאז ימי התנ"ך, בימי המהפכה הצרפתית, עצמאות ארצות הברית, השחרור משעבוד והקמת מדינת ישראל.

1. أول الشجرة بذرة – העץ מתחיל בזרע – ערבית

ההתחלה היא בזרע, ואם הערבית של בית הספר עוד בזכרוני – אוואל אלשאג'אראת ביזאראת. גם של העצים היפים מארץ הקודש הפזורים על פני הספר וחוצצים בין חלקיו, גם ברעיונות המובאים פה העשויים להניב פירות אם רק ייזרעו בקרקע המתאימה. באחד הימים הייתה סופה בשכונה בה אני גר בחיפה. כשיצאתי החוצה ראיתי שהעציץ שבו צמח עץ אראוקריה ננסי בשביל המוביל אל ביתנו בכרמל נשבר בסופה והעץ היה מונח על השביל. חשבנו לזרוק את העץ לפח אבל אז עלה במוחנו הרעיון – מדוע שלא ננסה לטעת אותו בגינת ביתנו? עשינו זאת והעץ צמח לגבהים לא ייאמנו של כמה מטרים. כך הרעיונות המובאים בספר שאם יגיעו לקהל הנכון יהפכו ליער.

2. 虎穴に入らずんば虎子を得ず。– יפנית

אם לא תיכנס למערת הנמר לא תוכל לתפוש את הגור שלו. אם לא תנסה לא תצליח, גם בפתגם דומה ברומנית, ואולי בכל השפות. רבים וטובים יעצו לי לא לכתוב את הספר. מי זה יקרא אלף וחמש מאות עמודים כשלאנשים יש מוטת קשב מקסימלית של שש דקות? מי בכלל קורא ספרי הגות, מי קרא את ספרי ההגות הקודמים שלי שפורסמו בחינם באתר שלי, של אוניברסיטת חיפה וברבים וטובים אחרים. לפני שנתיים פרסמתי באותו היום ארבעה ספרי הגות של כמה אלפי עמודים. זה היה אמנם פרי עבודה של שנים, אבל העדפתי לעשות אימפקט של פרסום משותף.

מכיוון שכל הספרים הדיגיטליים שלי מוצעים חינם אין כסף התלוצצתי שאני עושה תחרות לא הוגנת לסטימצקי שמציעה "ארבע במאה" ואני מציע ארבעה באפס. אבל שכחתי אולי את הפתגם הטורקי העתיק שלימד אותי אבי ובטורקית המשובשת שלי נשמע כך: O KADAR PARA O KADAR BOYA, כמו שאתה משלם כך אתה מקבל את צחצוח הנעליים, אלא שבמקרה שלי הכוונה הייתה שמה שמוצע בחינם כנראה שלא שווה דבר. מכל מקום, בניגוד לכל ההמלצות או לרובן, החלטתי בכל זאת להוציא את הספר והעתיד יוכיח אם יש ערך למתנת חינם. כי אני מאמין בפתגם טורקי לא פחות חשוב - Ne ekersen onu biçersin – מה שאתה קוצר זה מה שאתה זורע, ואם זרעתי נטעים של עתיד טוב יותר נראה שניתן יהיה לקצור את היבול, אחרי שהעזתי להיכנס למערת הנמר.

3. Nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas, quod non ego non modo audiam, sed etiam videam planeque sentiam.

אינך עושה דבר, אינך מתכנן דבר, אינך חושב דבר, מבלי שלא רק אשמע, אלא אף אראה ואבין זאת במלואו.

(מתוך הנאום הראשון של קיקרו נגד קטילינה בשמונה בנובמבר שנת 63 לפני הספירה) – לטינית

מימי רומי ועד ימינו רודפי אמת כקיקרו נלחמים נגד בני בליעל הזוממים רע, אך חדי העין יכולים להבחין בכך. אני מקווה שהספר חשף את המעללים הנעשים, מתוכננים, שאני מצליח לשמוע ולראות למרות כל המכשלות והקשיים.

4. Je fis souffler un vent révolutionnaire. הפחתי רוח מהפכנית

Je mis un bonnet rouge au vieux dictionnaire. חבשתי כובע אדום למילון הישן

Plus de mot sénateur! plus de mot roturier! לא עוד אציל! לא עוד איש פשוט!

Je fis une tempête au fond de l'encrier, גרמתי לסערה במעמקי הקסת

Et je mêlai, parmi les ombres débordées, ועירבתי מבעד לצל הכבד

Au peuple noir des mots l'essaim blanc des idées; את זרם הרעיונות הלבן עם המון המילים השחורות

Et je dis: Pas de mot ou l'idee au vol pur והצהרתי: אין מילים המבטאות רעיונות

Ne puisse se poser, toute humide d'azur!… שאנין יכולות לעוף ולנחות רטובות מטל השמיים

Je bondis hors du cercle et brisai le compas. זינקתי אל מחוץ למעגל וניפצתי את המצפן

Je nommai le cochon par son nom; pourquoi pas? כיניתי את החזיר בשמו – מדוע לא?

(Victor Hugo, Reponse a un acte d'accusation,) ויקטור הוגו, תשובה לכתב אישום צרפתית

הספר מביא רוח חדשה מהפכנית שנועדה לנער את הקונצפציות המקובעות והתפישות הנושנות. הוא חושב מחוץ לקופסא, שובר מוסכמות וקורא לחזירים ולפושעים בשמם. ואני מקבל השראה מהספרות – ויקטור הוגו וזולא, מההסטוריה – קיקרו והתנ"ך. מאישים כאריה אבנרי, הארי רקנטי, יהושע סובול, המתווים את הדרך והמצפון.

5. Morten: Men hva skal vi gjore nar vi er blitt frie og fornemme menner da?

Doktor Stockmann: Da skal I jage alle grabenene over til det fjerne vesten, gutter!

(Ibsen, En Fokefiende, Femte Akt)

מורטן: ומה נעשה, אחרי שתעשה מאיתנו אנשים ליברלים ומעולים?

ד"ר שטוקמן: או אז תסלקו את כל הזאבים מהארץ, ילדיי!

(איבסן, אויב העם, מערכה חמישית) נורווגית

במחזה 'אויב העם' יש יותר תובנות מאשר במאות ספרים. על לכל הוא מחזה מחנך, וכך השתדלתי לחנך את אלפי הסטודנטים והקוראים שלי ברוחו, כשלימדתי את איבסן במטרה להפוך אותנו לאנשים טובים יותר. אך כמו שלא היה קל לד"ר שטוקמן כך גם לא קל לי ולכל הלוחמים, כי הזאבים לא עוזבים מרצונם ויש לסלק אותם מהארץ.

6. Der Wahrheit ist allerzeit nur ein kurzes Siegesfest beschieden, zwischen den beiden langen Zeiträumen, wo sie als Paradox verdammt und als Trivial gering geschätzt wird.

(Arthur Schopenhauer, German philosopher, 1788-1860)

לאמת מוקצה רק זמן קצר לחגוג את נצחונה, בין שתי התקופות הארוכות בהן מגנים אותה כפרדוקסאלית או מתייחסים אליה בביטול ככטריוויאלית. (ארתור שופנהאואר, פילוסוף גרמני, 1788-1860) גרמנית

אני מקווה שאוכל לחזות בניצחון האמת גם אם החגיגות יימשכו זמן קצר בלבד. כל חיי הייתי חלוץ ופורץ דרך בכל תחום שעסקתי בו. ראו בי הוזה, דון קישוט, אויב העם, קומוניסט ומהפכן. אם אזכה לראות בניצחון האמת אני מוותר מראש על ההכרה, ושמח אם היא תהפוך לטריוויילית, כמו שכיום חינוך החינם, הבריאות לכל, והתרבות.

7. ישעיהו פרק ל"ג: טו הֹלֵךְ צְדָקוֹת, וְדֹבֵר מֵישָׁרִים; מֹאֵס בְּבֶצַע מַעֲשַׁקּוֹת, נֹעֵר כַּפָּיו מִתְּמֹךְ בַּשֹּׁחַד, אֹטֵם אָזְנוֹ מִשְּׁמֹעַ דָּמִים, וְעֹצֵם עֵינָיו מֵרְאוֹת בְּרָע .טז הוּא מְרוֹמִים יִשְׁכֹּן, מְצָדוֹת סְלָעִים מִשְׂגַּבּוֹ; לַחְמוֹ נִתָּן, מֵימָיו נֶאֱמָנִים . עברית

זכיתי גם להכיר יחידי סגולה, צדיקים תמימים, דוברי אמת, שלא מוכנים להיכנע לשחיתות ולקחת חלק בבכחנליה המאפיינת את החברה הישראלית והעולמית כשהכסף הופך לערך העליון, עם שוחד גלוי וסמוי, אטימת אוזניים לשמוע את קול העשוקים ועיניים לצפות ברע. הם לא הגיעו למנוחה ולנחלה, רבים חלו ומתו, אך עם מצפון נקי.

8. کوه به کوه نمیرسد, آدم به آدم میرسد – פרסית

טוב, מעולם לא למדתי פרסית, אבל כיוון שלמדתי ערבית וכותבים אותו הדבר משמעות הפסוק – קו בקו נמי ראסאד, אדם באדם מי ראסאד – היא מאוד פשוטה: הר לא פוגש מעולם הר (או כמו שמורה רוסי שלי היה אומר ניה קאגדה ייפגשו) ואילו אדם פוגש באדם. אדם כמו בעברית. למרות כל המחלוקות אני מאמין שיש בסיס משותף אתוס משותף לכל חלקי האומה שבקונסטלציה הנכונה תתהפך המגמה ובמקום הפרדה לארבעה שבטים תתקבל כאן אומה אחת ישראלית אם רק נחנך אותם בכור היתוך משותף ולא ב- 4 מסגרות חינוך מפלגות, משסות ומשמיצות.

9. “Les vertus se perdent dans l’interet comme les fleuves se perdent dans la mer.”

(La Rochefoucauld, Maximes)

"המעלות הטובות הולכות לאיבוד בין האינטרסים כמו שהנהרות אובדים בים". (לה רושפוקו, אימרות) צרפתית

אמי פולין הייתה אומרת לי בצרפתית כל פעם שהכל אינטרסים בחיים, אך כל חייה היו נטולי אינטרסים והקרבה. כך שזה נכון, רבים מאבדים את מעלותיהם הטובות על מזבח האינטרסים, אך רבים אחרים נשארים עם מוסריותם. לצערי, בכנסת, בממשלה ובסקטור הציבורי (אך לא בצה"ל) זה הפך לנורמה לדאוג רק לאינטרסים שלך ולצפצף על טובת הכלל, להפריט את המדינה בנזיד עדשים לטייקונים ולקבל משרות מהם במיליונים, אך לא לעולם חוסן...

10. “God loves from whole to parts; but human soul אלוהים אוהב מהכלל אל הפרט, אך נפש האדם

Must rise from individual to the whole. צריכה להתרומם מהפרט אל הכלל

Self-love but serves the virtuous mind to wake, עצמית מניעה את תודעת איש המוסראהבה

As the small pebble stirs the peaceful lake; י שחלוק האבן מפר את שלוות האגמכפ

The centre moved, a circle strait succeeds, מהמרכז מצליח להתפשט מעגל

Another still, and still another spreads; מעגל, ועוד אחד מתפשטיעוד

Friend, parent, neighbour, first will it embrace; חבר, קרוב, שכן, קודם יחבק

His country next; and next all human race.” אחר כך את מולדתו, ובסוף – את האנושות כולה

(Alexander Pope, 1688-1744, An Essay on Man אנגלית (פופ, 1688-1774, מסה על האדמאלכסנדר

פופ מבחין בחוכמה רבה את הדרך שרבים עוברים כאשר הם מתחילים באהבת עצמם ועוברים במעגלים הולכים ומתרחבים לאהבת בני הזוג, הילדים, המשפחה, הקהילה, העיר, המולדת והאנושות. יש מקום בליבנו לאהבה הוליסטית שאינה באה על חשבון האהבות האחרות, גם כל דבר בעיתו, ויש גילים שאתה אוהב בהם יותר את הכלל. בכל הקריירה שלי הקפדתי על אתיקה והגינות. אך לא הפכתי זאת למטרת חיי עד שנות החמישים שלי ולא החלתי ללמד אתיקה אלא בגיל שישים. קודם עסקתי באתיקה לבעלי מניות מיעוט, משם עברתי לאתיקה בחברות, במדינות, אחריות חברתית, גלובליזציה, קיימות, צדק חברתי, לסוגיות הקפיטליזם, וכעת - חזון הרפובליקה השניה.

11. “This is the land of the great big dogs, you don't love a man here, you eat him! That's the principle; the only one we live by.”

(Miller, All My Sons, Act Three)

'זו היא הארץ של הכלבים הגדולים, אתה לא אוהב אדם כאן, אתה אוכל אותם! זהו העיקרון היחידי שעמו שורדים' (ארתור מילר, כולם היו בני, מערכה שלישית) אנגלית

אתה יכול לחיות בסיוט, במלחמה כוללת עם כולם, על מנת לשרוד ולהצליח תוך התקשחות ואטימת הלב לזולת. זאת הדרך שבה בחר ג'ו קלר במחזה האפי "כולם היו בני" שלימדתי את הסטודנטים שלי, תוך התנכרות לשותפו, למשפחתו, למצפונו. אך האם זה שווה? אני אישית מאמין שהדרך לאושר היא במתינות, איזהו עשיר השמח בחלקו. אך כשאני מתבונן ברבים מהפוליטיקאים ואנשי העסקים אני תוהה אם הם לא חושבים שאכן זאת מדינת הכלבים הגדולים, בה אף אחד אינו אוהב את רעהו, בה כל אחד טורף את שכנו, בלי דאגה לזולת, כשאני ואפסי עוד לעד.

12. Lup în piele de oaie. – רומנית

זאב בעור של כבש. טוב, אולי לא צריך להרחיק עדות עד רומניה כשיש לנו מונח דומה בעברית. אבל העיקרון הוא זהה – צריך להיזהר מזאבים בעור של כבש, שנשמעים תמימים, להיזהר ממתנות של יוונים או כדברי ורגיליוס באנאיד בלטינית – TIMEO DANAOS ET DONA FERENTES – הישמרו מדורון יווני – ככותרת הרומן שלי שדן במקבילות ישראליות מודרניות לאודיסיאה. הזהרו ממי שמציע לך מתנות ומטרתו להונות אותך בגדול, ממיילים שהיו פעם מאפריקה אך כיום מקבלים כסות אירופאית על דוד עשיר שהוריש לך מיליונים ואם רק תתן את פרטי הבנק שלך תקבל את הירושה, מהבטחות בחירות, מדירות בהגרלה, והמלעיזים יוסיפו בוודאי מחלומות באיספמיה כמו חזון הרפובליקה השניה, שיתגמשו בבוקרה פיל מישמיש או בנעכטיגער טוג. עצה טובה, עצת חינם כמובן – תבדוק טוב טוב מה האינטרס של כל מי שמציע לך את הירח וגם את הרפובליקה השניה ואם הוא לא מפיק דבר מהחזון שלו אולי כוונותיו אכן טהורות. ותיזהר גם מהמצאות גאוניות כמו הפייסבוק שניתנות לך בחינם כי אולי יש בכל זאת מחיר מאוד כבד לשימוש שלך החינמי, בהשתעבדות, בחשיפת פרטים אישיים ואינטימיים...

13. “It is often easier to fight for principles than to live up to them.”

(Adlai E. Stevenson in a lecture in New York City in 1952)

"לעיתים קרובות קל יותר להיאבק למען עקרונות מאשר לחיות על פיהם" (אדלאי סטיבנסון, בנאום בניו יורק בשנת 1952) אנגלית

כבר כתבתי רבות על כך שאני מעדיף את הכריש שרואים את שיניו מאשר את מקי סכינאי המחביא את סכינו. הסכנה החמורה ביותר היא בצבועים, המדברים גבוהה גבוהה על עקרונות ומוסר אך בפועל חיים הפוך ממה שהם מטיפים להם. זה נכון לפוליטיקאים, אנשי דת, יונים מיוסרים, למנהלים הדורשים הקרבה של אחרים, לקוזק הנגזל.

14. "על דאטפת – אטפוך, וסוף מטיפיך – יטופון" - ארמית

שפירושה: "על שהצפת הציפוך, וסופם של מציפיך לצוף", ומשמעה: משום שרצחת אדם, וגרמת לגולגלתו לצוף בנהר – קרה לך אותו הדבר, וסופם של רוצחיך גם כן יהיה כזה. מובאת במסכת אבות בשמו של הלל . אמרה זו היא משל ,שמשמעותו היא שאין דבר הקורה במקרה ,ואדם העושה רע מקבל את גמולו" , מידה כנגד מידה ." באמרה מתקיים פעמיים הכלל של מידה כנגד מידה: ראשית, רואים כעת בנהר גולגולת של אדם שנרצח, וזה משום שהוא רצח אדם אחר; ובפעם השנייה, גם מי שרצח את בעל הגולגולת יירצח. באמרה זו שאני מאוד אוהב הרביתי להשמתמש בקורסים ובספרים שלי, זה נשמע טוב ומתגלגל, אך מעל לכל – זה מציג חזון שאני רוצה להאמין בו כי יש שכר ועונש בעולם הזה. אני מראש מוותר על העולם הבא ועל ההבטחה של ישו ששם האחרונים יהיו ראשונים ושיש יותר סיכוי שגמל יעבור דרך קוף של מחט מאשר שעשיר יגיע לגן העדן. נו טוב – למה להם, הם כבר נמצאים בגן עדן בעולם הזה ולעניים יש כאן גיהינום, ועם קצת מחילה מראש על עוונות שקונים בכסף מלא ניתן יהיה למחול על כל הפשעים שבוצעו בעולם הזה אם תהיה תשובה מלאה ממש רגע לפני הפטירה, כמה קל ופשוט...

ולמי שסבור שרק אצל הנוצרים השתבשו סוגיות שכר ועונש, נזכיר את 72 הבתולות שמחכות בגן העדן לשהידים שרצחו בדם קר עשרות כופרים נשים וילדים ולא נפטור את הרבנים היקרים שלנו שמשתמשים באברכים להגיד יום ולילה בישיבות שאנחנו מממנים שמות של אנשים ששילמו בשביל להתפלל עליהם (הבטחות צריך לקיים גם בשעה שלוש לפנות בוקר בלי כל כוונה ותחינה), שעוטפים באהבה את הטייקונים הכי מושחתים כל עוד הם תורמים לישיבות, ושמבטיחים לחוזרים בתשובה מחילה על הפשעים שביצעו בצעירותם, עם הסמים והאורגיות...

למרות כל האסונות והמלחמות ההסטוריה צועדת בכיוון הנכון. אין זה קץ ההסטוריה כפי שחזה פוקויאמה, אבל בכל זאת אימפרית הרשע הקומוניסטית קרסה, הפונדמנטליזם האיסלאמי מקבל מכות חזקות, העולם צודק יותר, משכיל יותר, בריא יותר, עם פחות מלחמות מאשר בעבר. כי האשמים נותנים את הדין, על פי רוב, וסופם – יטופון.

15. Я не я, и ло́шадь не моя́ – רוסית

או בתעתיק מילולי – יא ניה יא, אי לושד ניה מיא – כלומר, אני לא אני והסוס הוא לא שלי. יש לי נכד חכם (כולם חכמים) שסיפרתי לו סיפור כשהיה בן שלוש – כספיון הידוע לטוב. הוא ביקש שאספר לו עוד ועוד ומרוב התלהבות להפוך את העמודים של הספר קרע אחד מהם. אני מאוד אוהב את הנכדים שלי אבל לא מרשה להם לקשקש על הקירות ולקרוע ספרים. שאלתי אותו בחיוך מי קרע את הספר והוא אמר – לא אני, או ברוסית – יא

ניה יא – אני זה לא אני. כששאלתי אותו – אז מי קרע אותו, סבתא שלי? הוא שתק. המשכתי עוד ועוד לספר לו ולפתע הוא שואל אותי – איך קוראים לסבתא שלך? אני בתמימותי עונה לו ששמה היה שרה. ואיפה היא גרה? היא לא גרה, היא מתה. אז איפה היא בכל זאת? היא בשמיים. אחרי כמה דקות אנחנו מגיעים שוב לדף הקרוע ואני שואל אותו בתמימות – מי קרע את הדף? והוא עונה לי בבטחון (הוא בן 3) – סבתא שלך שקוראים לה שרה ושגרה בשמיים, כי היא לא אוהבת לקרוא ספרים אלא לקרוע אותם! זה מצחיק כשהנכד בן 3 אבל זה כלל לא מצחיק כשמדובר באנשים מבוגרים שמתנערים מכל אשמה גם עם ראיות אקדח מעשן, כולם אשמים רק לא הם.

וכך מנהיגי הליכוד נשבעים לנו שכל הצרות שלנו בעולם זה בגלל הסמולנים והארגונים שתומכים בהם, הם לא אשמים במשבר הדיור, ביוקר המחיה, בעוני, בפקקים בתחבורה, למרות שהם בשלטון זה עידן ועידנים. זה לא הם והמדינה היא בכלל לא שלהם. כמה מהיונים ("הם") לעומתם מאשימים בכל העוולות דווקא את הימין והמתנחלים, מין היפוך של יא ניה יא – כלומר הם טלית שכולה תכלת, הם בכלל לא גרים במדינה, הם לא נהנים מכך שהצבא המוסרי שלנו מונע מעשרות אלפי פורעים ומחבלים לפלוש למדינה מרצועת עזה שנסוגונו מכל שעל שלה, שבגלל צה"ל לא טובחים בהם, כי למחבלים לא משנה אם הם הורגים יהודי יונה או נץ. הם גם פולשים לקמפוסים, לאו"ם, למוסדות האיחוד האירופי ומסבירים לכל אנטישמי מצוי שהיהודים כאן פשיסטים, נאצים, רוצחי ילדים. אם חייל אחד התנהג באלימות כלפי ערבי הם הופכים את זה כאילו שזה הכלל. אם טרוריסט יהודי רוצח ילד פלשתינאי זה כבר הופך את כולנו לטרוריסטים ורוצחי ילדים. ואם לא כל ישראל, אז לפחות המתנחלים, חצי מיליון, שהם קלגסים, נאצים ורוצחי ילדים. מעניין ממי הם למדו את השיטות האלה של "הכה ביהודי", האשם אותם בכל פשע אפשרי, כשהוא לא אשם כלל, בתקווה לעשות דה לגיטימציה לישראל. "הם" קוראים להטלת חרם כלכלי ואקדמי, להוקעת המדינה, בשאיפה שאולי העולם יתעשת וישלח את כוחות נאט"ו והאו"ם להפציץ את ישראל ולשחרר את השטחים הכבושים, שזו כמובן הסיבה לכל הצרות שלנו. לא הטייקונים שעוזרים להם וממנים אותם והם ממעטים לתקוף אותם בספריהם ובקורסים שלהם, אם בכלל, לא ממשלות השמאל שזרעו את הנבטים של שנאת האחים.

ויש כמובן את החרדים שמסבירים שכל הצרות שלנו, המלחמות, השואה זה בגלל שנטשנו את הדת (רוב רובם של הנספים בשואה היו דתיים, אך העובדות מעולם לא עניינו אותם). הם לא אחראים למצב הביש שבו נמצאת ישראל, לעוני, להגדלת הפערים, יא ניה יא – אני זה לא אני, אני לא בשלטון יחד עם הליכוד מזה עידן ועידנים, אני לא משתתף במשיסה של גווית מדינת הרווחה. כל צרה זה בגלל החילונים ואם כולם יחזרו בתשובה יבוא לציון גואל. אך מי יממן את כל תלמידי הישיבה, או שאלוהים ישלח לנו שוב מן מהשמיים, מי יציל אותנו מהמן – האברכים הגיבורים הממיתים עצמם באוהלה של תורה? וכמובן יש את המנהיגים הערבים שמאשימים את היהודים בכל מעשי הרצח המבוצעים בכפרים ובערים הערביות, בפשעי שנאה, נקמת דם, כבוד המשפחה, מלחמת כנופיות. יא ניה יא – אני זה לא אני. אני לא לוחץ על ההדק אומרים בהתחסדות ראשי הרשימה המשותפת, הסוס הוא לא שלי, כלי הנשק הם לא שלי – הם הרי נגנבו על ידי ערבים ממחנות צה"ל ומי אשם בכך - הגנבים? לא – צה"ל שלא שומר מספיק.

כולם מאשימים את כולם ואף אחד לא רואה את הדבשת של עצמו, כדברי הפתגם הידוע. אני בספר שלי – נוקט בדיוק במדיניות הפוכה, בספר ובחיי תמיד פעלתי כאילו שיש לי אחריות אבסולוטית על כל מה שקורה לי, גם אם אני לא אשם. אם קורה דבר מה – אין הזמנות, הלקוח לא משלם, אני נופל או מתחרש, אף אחד לא קורא את הספרים שלי, אני לא מחפש תירוצים וכך גם לא איפשרתי לעובדים שלי ולסטודנטים שלי למצוא תירוצים, אלא לקחת אחריות ולהתמודד עם כל מצוקה, עם כל בעיה, לא לחפש אשמים, לא למצוא תירוצים, אלא לבדוק איך יוצאים מהמיצר איך חוזרים לשיגרה למרות הנכויות, איך גורמים ללקוח לשלם, להזמין, לא למה לא, אלא למה כן.

16. ד"ר שטוקמן: טוב, אך האם זאת לא חובתו של האזרח לחלוק עם הציבור כל רעיון חדש שיש לו?

פטר שטוקמן: הו, הציבור לא זקוק לרעיונות חדשים. הכי טוב לו אם הוא נשאר עם הרעיונות הישנים שכבר יש לו.

(איבסן, אויב העם, מערכה שניה) במקור – בנורווגית.

זאת אמת גדולה מאין כמותה – האם חובתו של האזרח לחלוק עם הציבור את רעיונותיו לשיפור החברה? גם אם הם באים על חשבון האינטרסים של הטייקונים, של שועי העיר ושל הפוליטיקאים? דוקטור שטוקמן חושב שכן ומשלם על כך מחיר כבד (כך גם אבנרי, סובול ואני), אחיו פטר סבור שעדיף לציבור לדעת ולהבין כמה שפחות.

יש לליכוד בעיה. הציבור יודע קרוא וכתוב, העם לא טיפש. אנחנו חלק מה- OECD וניתן לקרוא בכל עיתון איך אנחנו תופסים מקומות אחרונים במדדי הרווחה ומקום ראשון באי שוויון ובעוני. אז מה עושים? שומרים אותו בכל זאת בבערות, בטח אם הם קוראים את עיתון הימין, מאשימים את כולם רק לא את עצמם, מספקים להם לחם

ושעשועים, משסים את כולם נגד כולם. הייתי פעם בארגון שהבוס שלו, ולא אגיד מי כי מיד יגיד יא ניה יא, בייחוד אם הוא יודע רוסית, שיסה את כל הכפיפים הישירים שלו זה נגד זה, כך שמעולם הם לא חשבו להתאחד על מנת לסלק אותו. מאלף האריות בקרקס גם משסה את האריות על מנת שלא יאכלו אותו, וכך גם מנהיגי הליכוד, וכמובן מנהיגי מפא"י בזמנו. נוח לכולם לשמור עמימות על כל מה שקורה, שכולנו נישאר עם הרעיונות הישנים שלנו, נמשיך להצביע מפא"י אז עם הפתק ביד שקיבלת במקום העבודה בהסתדרות או בקיבוץ, נמשיך להצביע כיום ליכוד למרות שהוא אחראי לכל הבעיות. גם אם העם מודע למה שקורה נוח לו יותר לדבוק ברעיונות הישנים והטובים, בדת שפותרת את כל הבעיות בעזרת השם, "אופיום להמונים"?, ואין חרש יותר גדול מזה שלא מוכן לשמוע. עיניים להם ולא ייראו, אוזניים להם ולא ישמעו, הכי טוב שלא ידעו, אך עוד יותר טוב שלא ירצו לדעת!

ולמרות זאת – אני הולך בדרכי ד"ר שטוקמן, טוב, שנינו דוקטורים, התואר מחייב... אני מספר לכל מי שמוכן לשמוע את האמת שלי, את מה שגיליתי, את התובנות שמצאתי. פטר אחי מנסה בכל דרך למנוע ממני להגיע לקהל השומעים, פוגעים בכיסי, מאיימים עלי ועל אריה אבנרי, על המתריעים ועל חושפי השחיתויות, אך שום דבר לא עוזר – אויב העם חושב שהוא ידיד העם, שהוא עוזר לו, למרות שהעם לעיתים מעדיף להישאר באי הידיעה שלו.

17. תיאוריות הן כמו רשתות דיג. רק אם תפרוש אותן, תצליח לדוג. (נובליס, פילוסוף גרמני). במקור – בגרמנית.

ולכן, אם יש לך תיאוריות עליך לפרוש אותן לעיני הציבור ולטובת הציבור. גם אם הציבור לא מוכן לשמוע, גם אם המדיה לא מאפשרת לך להשמיע, גם אם האקדמיה מדירה אותך, גם אם עולם העסקים מחרים אותך. יש דגים שתצליח לדוג, ישו התחיל מכמה דייגים ועבר את מילירד המאמינים, וחובה על כל הוגה לסייע לציבור בכל כוחו.

18. מי ישמור על שומרי הסף עצמם? ז'ובנל, סאטירות. במקור – בלטינית.

כולם שומרי סף. כל אחד אביר הדמוקרטיה. כל האחרים פשיסטים ותאווי בצע. הבעיה העיקרית היא כשאין חילופי שלטון, הליכוד היה במיטבו כאשר טיהר את המדינה מהשחיתות של מפא"י הנצחית. אך גם הוא הפך להיות נצחי. ולכן רק רפובליקה שניה, שונה לחלוטין מכל מה שהיה עשויה לטהר את האווירה ולהביא את השינוי המיוחל.

19. "- Signor Hakham, el asno se cayo al poso!

- No se puede hazer nada, car c'est Hilul Shabat, il est défendu de travailler le jour du Sabbath.

- Ma es su asno, signor Hakham!

- Ah Dio santo! Se deve salvarlo! Mon Dieu, dans ce cas la, Pikuah nefesh dokhe Shabat, pour sauver une âme on peut faire outre du Sabbath."

- כבוד הרב, החמור נפל לבאר!

- לא ניתן לעשות דבר, כי יהיה זה חילול שבת ואסור לעשות כל מלאכה ביום השבת.

- אבל זה החמור שלך, כבוד הרב!

- אלוהים אדירים! יש להציל אותו! אלוהים, במקרה זה, פיקוח נפש דוחה שבת...

(סיפור ספרדי עממי שסופר לי בלאדניו, צרפתית ועברית על ידי הוריי - פולין ואלברט קורי). לאדינו

בישראל של היום יש מעט מאוד שדואגים לאינטרס של הכלל ויותר מדי שדואגים רק לאינטרסים הצרים שלהם. מי שהתלונן על העדפת הקיבוצים מעדיף כיום את המתנחלים, מי שקיפח את החרדים מקבל כיום את עריצות המיעוט. כל אחד חושב על החמור שלו וסבור שכולנו חמורים ולא מבינים. אך כדאי להם לזכור שגם חמורים מתמרדים.

20. "Conscience is but a word that cowards use, היא רק מילה שפחדנים משתמשים ב**המצפון**

Devis'd at first to keep the strong in awe: היא מלכתחילה להרתיע את החזקים**שמטרתה**

Our strong arms be our conscience, swords our law. שזרועותינו החזקות יהיו מצפוננו, חרבות - חוקינו

March on, join bravely, let us to't pell-mell; קדימה, הצטרפו באומץ, כך נגיע יחדיו

If not to heaven, then hand in hand to hell." אם לא לשמיים, אז יד ביד לגהינום

(Shakespeare, Richard III, Act V, Scene III **שייקספיר** 3 אנגלית (ריצ'רד השלישי, מערכה 5, תמונה

כבר איבדנו את הבושה. הפוליטיקאים והטייקונים אומרים בפרהסיה שמצפון היא רק מילה שפחדנים משתמשים בה, אבל בהיותם חזקים הם כבר לא נרתעים ממנה כי הם לא מאמינים בשכר ועונש, כי להם מגיע הכל ולאחרים כלום. הם חיים על חרבם ועל כוחם שהוא מבטחם ומצפונם. האם הם יגיעו לגהינום כמו ריצ'רד השלישי, או שלא?

21. ביהדות אשכנז מספרים שאם אתה מתבונן מבעד לזכוכית אתה יכול לראות את החוץ – אנשים אחרים, נוף, עולם ומלואו. אך, הוסף מעט כסף לזכוכית והיא הופכת למראה, ואז האדם מסוגל לראות רק את עצמו. הכסף מונע שקיפות ומגע עם המציאות החיצונית וגורם לו להפוך לאנוכי ואדיש לזולת, לקהילה, לטבע. עברית ויידיש.

יש הרבה חן אם אתה גר בשכונה עממית בסלוניקי, לודג', מומבאי, קזבלנקה או ירושלים, מעורה היטב בסביבה, חי עם כל האחרים, משפחתך הגדולה, השכנים, משרת עם החברה' במילואים ועובד בעסק הקהילתי. יש הרבה בדידות אם אתה חי במרומי השכונה האקסלוסיבית שלך, טס במחלקה ראשונה ומגדל כלב. אז, מה עדיף? על סמך ניסיון החיים שלי שהשתרע בשתי המסגרות נראה לי שעדיף לבחור בדרך הביניים, להשתמש בחלון ובמראה לסירוגין, להתמזג עם ההמון הסוער בשביל החברותא וריגושים ולהתבודד עם עצמך בשביל ההגות והנשמה, כל דבר בעיתו.

22. “The problem with being in the rat race is, even if you win, you’re still a rat.”

(Lily Tomlin)

"הבעיה במרוץ העכברים היא שגם אם אתה זוכה בו, אתה עדיין נשאר עכבר." (לילי טומלין) אנגלית

כי הבעיה בהשתתפות במרוץ העכברים היא באיבוד צלם אנוש והפיכה לעכבר או לחזיר. מי שרוצה להיות עכבר ועשיר יבושם לו. זכיתי לחיות ברווחה בלי לאבד צלם אנוש ועקרונות אתיים, ותוך סירוב להשתתף במרוץ העכברים ולהגיע למיליונים ולפסגה, כמוני רבים וטובים. אני רואה איך אנשים מאבדים את שלוותם, נחרדים למחשבה שהם לא יהיו פריירים, לא ישאירו את כספם בבנק בלי ריבית ויתנו לבנק להרוויח על חשבונם. אז עדיף להם להשקיע על קרן הצבי, בקרנות גידור, בבורסה, בנדל"ן, תוך סיכון כל כספם, ולא איבוד התשואה על כספם.

אני מתייחס בשלוות נפש לזה שהטייקונים והבנקאים מסדרים אותי, עושקים אותי, לא נותנים לי ריבית ומשתמשים בכספי על מנת לממן עיסקאות מפוקפקות. טוב, לא כל כך בשלוות נפש, אבל מספיק על מנת לא לשים את כספי אצלם, כי אני יודע שהאזרח הפשוט תמיד נעשק כשיש לו עסק עם הכריש. זה עניין של מידע פנים ושל יתרונות לגודל. של תאבון שהוא זלילה, של חוסר בעכבות מוסריות, המושחת בדרך כלל זוכה בכל הקופה. זאת עובדה, שמצאתי במחקרים שלי, באירועים שלי, בניסיון שלי, אך לא ברמה של מדינות, ובוודאי שלא ברמה הפילוסופית. אז אני מעדיף להיות הגבינה שהעכבר טורף, בתקווה שהספר הזה ושכמותו יהיה אולי בעתיד - מלכודת העכברים.

23. “I’ve become rich, friendless and mean,

and in America, that’s as far as you can go.”

(Mr. Vandergelder, “Hello, Dolly!”)

"הפכתי לעשיר, נטול חברים ומרושע,

ובאמריקה, זה הכי הרבה שאתה יכול לחתור אליו." (מר ונדרגלדר, "הלו דולי!") אנגלית

אני לא רוצה לקבוע מסמרות ולהגיד שהעשירים והחזקים הם נטולי חברים ומרושעים. הכרתי גם פילנתרופים ואצילים אמיתיים, בעיקר בחו"ל. אבל נוכחתי בהרבה יותר מקרים שאנשים נעימי הליכות וידידותיים הפכו להיות אנוכיים ומרושעים, צבועים ותאווי בצע דווקא כשהגורל הביא להם עושר וכוח. האם אנחנו דומים בזאת לארה"ב?

24. "שערה מן ... אל חנזיר – בראכה!" – שערה מ... החזיר – ברכה! – בערבית. מאוד פשוט לזכור – כמו בעברית, ובלי מילים גסות, בכל זאת אולי יקראו את הספר בני נוער תמימים. פתגם ערבי זה זכיתי לשמוע מחבר

קומפטריוט מצרי שגדלנו באותה שכונה, אך לא כמוני מצרי מזויף שלא ידע ערבית הוא שלט היטב בערבית והשלים לי את ההשכלה מדי פעם במיוחד בכל מה שקשור לפתגמים עממיים, שאין כמו הערבים לבטא בחוכמה.

אני לא פעם משתומם מגודל הקמצנות של העשירים, מרצונם למקסם את הרווח – להוציא כמה שפחות (אחרת איך נתעשר?) או כמו שדוד אבי שהייתה לו גיבנת ובגלל זה הוא התעשר היה אומר כשהיו מבקשים ממנו עזרה, כי כל המשפחה שלנו היו דלפונים ורק הוא היה מיליונר – DAR DAR DAR NO KEDA, בלאדינו – תן, תן, תן, לא יישאר לך... אך גם לקבל כמה שיותר, ובוודאי שלשלם כמה שפחות מס – שהפריירים השכירים ישלמו, לי יש פריביליגיה שאני עשיר ויש לי יועצי מס בוגדנים שחצו את הקווים ומספרים לי איך לרמות את מס ההכנסה. והם לא חושבים שאם הם הכי עשירים ויכולים (וצריכים) לשלם הכי הרבה מס, וגם החברות שלהם (שבגלל שיחוד הפקידים וחברי הכנסת בשוחד גלוי וסמוי מחוקקים חוקים שממזערים את המיסים לעשירים ולחברות) צריכות לשלם הכי הרבה מס, כי הן מרוויחות הכי הרבה. אבל הם משאירים למעמד הביניים לשלם את המס, מעמד שהולך ונשחק, באחוז שהוא כבר חצי מהאחוז בשוודיה המתוקנת. יש לנו קואליציה של משתמטים – הליכוד מאפשר לעשירים ולחברות שלהם להשתמט ממס ולהשאיר את כל העול על השכירים. החרדים משתמטים משירות בצה"ל ומשאירים לנו החילונים לשאת בכל העול של שירות החובה והמילואים. הבית הלאומי מרעיף עזרה בכל דרך אפשרית ובעמימות תקציבית למתנחלים, לחינוך הממלכתי דתי, תוך אידיאולוגיה ניאו ליברלית שעוזרת לעשירים.

אם כולם משתמטים – על מי נופל כל העול? על החמור הכורע תחת העומס ונפל לבאר בגלל עול המיסים והשירות בצבא. אך, כאמור לא כל העשירים כאלה ולא צריך להכליל, בטח לא אני שהגעתי כל כך רחוק בעולם העסקים בזכות נדבנותו של הברון אדמונד דה רוטשילד והמילגה לאינסאד. אך הוא צרפתי ולא הכיר אותי ואלה שאני מדבר עליהם גרים בישראל ואני מכיר אותם. אך גם זכיתי להכיר מעט נדבנים ישראלים כסטף ורטהיימר ואנשי היי טק...

25. פלוסו כשלו קפושו. – במרוקאית

כספו רוחץ את כיעורו. מי שיש לו כסף לא צריך להיראות טוב. יש כאלה שיש להם הכל והם גם יפים, גם חכמים וגם עשירים, גם טובים וגם נדבנים, גם אנשי משפחה, וגם יזמי היי טק, גם חובבי אומנות וגם חובבי ספר. טוב, אני מכיר אחד או שניים כאלה, השמות שמורים במערכת. אבל רובנו מה לעשות – או דלפונים, או מכוערים, או שיש לנו שמות מצחיקים, כדברי הפתגם היידי – נישט געניג אער איסט שיין הייעסט אער גיניענטעל. לא מספיק שהוא יפה (קרי – מכוער) קוראים לו גיניינטל! אך אם אתה עשיר ומכוער, תוכל להתחתן עם אחת מהמעושרות, אם אתה עשיר וזקן תוכל לחגוג בתאילנד – בגן העדן של החתיארים שמסתובבים עם צעירות מסכנות, אם אתה ספרדי ושמך ... יהיו נכונים גזענים אשכנזים לסלוח לך על ספרדיותך או מזרחיותך ולהשיא לך את בתם החסודה. וכנ"ל כל הגזענים הצרפתים, הגרמנים, הבריטים או הרוסים שהשיאו ליהודים עשירים את בנותיהם למרות שהם היו יהודים, מכוערים, זקנים או קמצנים. גם חרדים מוכנים לסלוח הרבה לעשירים – אפילו כפירה ומינות אך לא קמצנות. שלא לדבר על האמריקאים שמוכנים להעלים עין מהרבה עוולות של מדינות ערביות העשירות בנפט. פלוסו, או פילוס במצרית (אחת המילים הבודדות שהכרתי בערבית כשהייתי ילד) – כסף, היא מילת הקסם או כמו במחזמר קברט: MONEY MAKES THE WORLD GO AROUND . גם אם אתה נראה כמו קוף כי הרי מה כבר מבדיל בין כסף לקוף (לפחות באנגלית) – MONKEY, רק האות K, של CITIZEN KANE, כמובן...

26. Fedha fedheha – בסווהילית - כסף מביא אתו בושה

ונישאר ביבשת אפריקה ובנושא האהוב עלי כסף. כסף מביא אתו בושה על פי פתגם ידוע בסווהילית. לא, סווהילית היא אחת השפות הבודדות שלא למדתי מעולם ולא נמנית על 50 השפות שלמדתי, או שניסיתי ללמוד לא תמיד בהצלחה, עד שהגעתי לפולנית ששברה אותי סופית. כסף מביא אתו בושה, אולי באפריקה, ואולי זה מסביר מדוע יבשת זאת היא הענייה ביותר בתבל ועם השחיתות הגדולה ביותר על פי מדד TI. אני מכיר עם שטוען בדיוק ההיפך "יש ממון יש כבוד", והאנטישמים טוענים שבגלל זה היהודים הם הכי עשירים בעולם ו"שולטים" בעולם הפיננסי. אם אתה נותן כבוד לכסף הכסף זורם אליך ואם יש לך כסף נותנים לך כבוד. לעומת זאת אם הכסף מביא אתו בושה אתה נשאר בלי כסף, כי הרי לא תרצה להתבייש. זאת אם כן נבואה שמגשימה את עצמה, לפחות על פי הפתגמים.

מה נכון יותר אם כן בין שני פתגמים אלה? האם הכסף מביא אתו בושה כפי שאנו רואים בשערוריות ההולכות ותוכפות של טייקונים המנצלים לרעה את עושרם בשביל להונות את המדינה, את בעלי המניות והנושים שלהם? או שהכסף מחפה על הכל ומביא אתו כבוד ולא משנה איך השגת אותו. ההסטוריה עשירה למכביר בדוגמאות לצדקת שני הפתגמים, אם כי נראה לי שהפתגם העברי הוא הרבה יותר ישים בימינו ומי שחושב שכסף מבייש נשאר עני...

27. סינית – מטבע אחת של כסף מחביאה מאה כתמים של כיעור.

chǒu bǎi zhē qián
丑百遮钱

סינית דווקא ניסיתי ללמוד כשהייתי תקוע במשא ומתן בטייפיי שבטייוואן במשא ומתן שאין לו סוף. לקחתי ספר ללימוד סינית, עם קלטות ועם ספר פתגמים (לא אימרות של מאו, הייתי בטיוואן...) והייתי מצטט כל בוקר ללקוחות שלי פתגמים בסינית ומספר להם על ההתרשמויות שלי מהאופרות בסינית שצפיתי בהן ביום הקודם. עד שנשבר להם ממני (האירופאי הראשון שהצליח לשבור אותם), הסכימו למחיר שרציתי ושלחו אותי הביתה בשביל לא להתענות יותר בשמיעת הסינית המשובשת שלי. נראה לי שהפתגם הזה היה אקטואלי בתקופה של מאו בסין העממית אבל לא אקטואלי יותר בסין של היום שהפכה לקפיטליסטית למהדרין. איך הם מצליחים לרבע את העיגול ולהישאר גם עם המפלגה הקומוניסטית בשלטון וגם עם קפיטליזם יותר אכזרי מארצות הברית, לאלוהים פתרונים. על כל פנים ממה שאני רואה בסרטים סיניים וקורא בעיתונות יש הרבה כיעור ושחיתות בקפיטליזם הסיני, אם כי לזכותם ייאמר שהם מנסים להילחם בכל כוחם בשחיתות, אך לא בתופעות המכוערות והחוקיות של הקפיטליזם.

28. הינדית – אינך יכול להיות אויב התנין אם אתה חי במים (או כדברי הפתגם – ברומא התנהג כרומאי).

जल में रहकर मगर से बैर ठीक नहीं

ההודים הם עם מאוד חכם והפילוסופים שלהם אומרים (כמו כל הפילוסופים) דבר והיפוכו. מחד יש את אמרות השפר של גנדי שאני מצטט בראש הספר ושהן המוטו שלי באתר שלי. זה מה שצריך להיות. אבל ההודים הם גם עם מאוד סתגלן שמשלים עם גורלו ושמח בחלקו ומאמין שאל לך להסתכסך עם סביבת העבודה שלך אם אתה צריך לעבוד איתם (ואולי גם לגנוב סוסים אתם). תהיה חבר של התנין אם אתה חי במים, ואם אתה הולך עם נבל תתנבל, כדברי פתגם אחר בעברית, או אם אתה הולך עם צולע תלמד לצלוע כדברי פתגם שלישי באיטלקית.

כמה חבל שיש לי שמיעה סלקטיבית (היום אין לי אפילו את זה...) ואני שומע רק את מה שאני רוצה לשמוע – את גנדי, לא את זה מהמרדפים, אלא הצדיק ההודי. אם הייתי מתחבר עם התנינים והכרישים היה לי היום חשבון בנק עם הרבה מיליונים, אם הייתי נותן שוחד ומקבל שוחד בלי שזה אף פעם יתגלה כמו כל השוחדים, הייתי עכשיו בסיישל במלון בוטיק במקום להזיע ליד המחשב ולכתוב ספר הגותי על הרפובליקה השניה של ישראל. כמה ממכריי הטובים ביותר שחו עם תנינים ועם כרישים ולא ניסו כמוני לשבור את הגלים. היום הם חיים בעולם שכולו טוב, יש להם כבוד, אף אחד לא חושב שהם מכוערים, גם אם הם ריצו עבודות שירות כאלה או אחרות. אך מה לעשות, אני מאמין שהתנין היא חיה מכוערת ומסוכנת, אני לא מוכן להתקרנף ואני לא עושה "מונקי" ביזנס. יש לי ערכים הרבה יותר חשובים מהכסף ואני מאמין שכך אני תורם לאנושות ואטיל רישום חיובי הרבה יותר בחיי.

29. יפנית – רמה את העשיר ובעל השררה אם תחפוץ, אך אל תקלל אותם.

רבים וטובים (לשעבר) מצטרפים לבכחנליה על פי הפתגם IF YOU CAN'T BEAT THEM JOIN THEM. אם סידרו אותם הם מנסים עכשיו לסדר אחרים. אבי עבד בחברת ביטוח בריטית גדולה במצרים. הוא הרי סיים תיכון בבית הספר הסקוטי של המיסיון בסמירנה ושלט באנגלית (ובעוד שש שפות). כשהבוס שלו שמע שהוא מתכוון לעלות לישראל ואבי ביקש לשלם את הפיצויים שלו במרסיי, לשם היינו אמורים להפליג בשלב ראשון, הזדעזע הבריטי הפלגמטי והאנטישמי (הוא אהב את אבי כי הוא לא נראה יהודי...) ואמר לו – איך תיסע לארץ של היהודים הגנבים האלה? אבי שידע שלמרות האנטישמיות שלו הוא היה אדם טוב (והוא גם לא יכול היה להסתכסך איתו בגלל הפיצויים...) ענה לו בבדיחות הדעת – כולם גנבים? ענה לו הבריטי – תאמין לי, שירתתי בפלשתינה בזמן המנדט כקצין גבוה ולמדתי זאת על בשרי. אך נעשה לך הנחה – לא כולם, חציים גנבים. אבי ענה לו בהומור – אתה רואה לא צריך להכליל. לכך ענה לו הבריטי בסרקזם – הצרה היא שהחצי הישר נעשה גם הוא גנב כי הוא רוצה לקבל חזרה את הכסף שגנבו ממנו. וזאת אכן דילמה. איך אתה יכול להישאר אתי כשכל הסביבה שלך הופכת להיות מושחתת, איך אתה יכול להיות פוליטיקאי ישר כשבפריימריז אתה חייב לרמות ולקבל תרומות מטייקונים.

חלק ניכר מנסה לרמות את העשירים, להערים על בעלי השררה, כדברי הפתגם היפני. וכפי שאמרתי קודם – ההולך עם נבל מתנבל. אז מה, ניתן לקצין הבריטי, לבוס של אבי, להיות צודק, בטח בישראל של ימינו (הוא דיבר על ישראל של שנות המנדט ושל 1953)? נרמה את העשירים, נהפוך לתנינים, כרישים, קרנפים? אני לא בחרתי

בדרך זאת וכמוני אריה אבנרי ורבים אחרים, טוב, לא רבים – מעטים. לא רק שלא שחינו עם כרישים ותנינים, אלא גם העלבנו אותם, קיללנו אותם, כתבנו מאמרים, ספרים, נתנו הרצאות וקורסים בהם אנו מוקיעים את מעשי השחיתות של העשירים ובעלי השררה. ועברנו על ההיגד מספר אחת בחינוך הספרדי המסורתי של לפני מאה שנה – AHARVAR I MALDIZIR NO, כלומר בלאדינו – אין להרביץ ולקלל (את הילד) בבת אחת. או שאתה מקלל או שאתה מרביץ, אכן חינוך מופתי, החוסך שבטו שונא בנו, קל וחומר אם הוא גם מקלל אותו. אך העשירים ובעלי השררה מוכנים לסלוח לך אם אתה מנסה לרמות ולהכות אותם, אדרבא, זה מראה שאתה כבר שייך לברנשה, אך הם חסים על כבודם, ולא מוכנים שמאן דהוא ישמיץ אותם ויגלה את ערוותם ברבים. שילמתי על כך את המחיר, וגם אבנרי, אך זה אולי מסביר למה אני כל כך מתעקש באחרית הדבר של הספר על הנושא הזה, כי עלינו להילחם במה שהפך לנורמה, באווירה מושחתת שכמעט ואי אפשר לשרוד בה אם אתה רוצה להתנהג באתיות והמצב הולך ומחמיר. מדד TI מודד רק את נושא השחיתות ברמת המדינה אך לא בעסקים שם המצב גרוע פי כמה.

30. "מער עוישער מער האזער" – יותר עשיר יותר חזיר – ביידיש. פתגם ביידיש שזכיתי לשמוע לא פעם מחותניי דוד ופאני פופליקר, ואם נצרף זאת למורשת שלי הדומה מהבית, אפשר להגיד שגדלתי בלי דיעות קדומות על עשירים. האמת היא כמו תמיד באמצע, כאשר זכיתי להכיר עשירים משכמם ומעלה, אצילים אמיתיים, כמו הברון אדמונד דה רוטשילד שנתן לי מלגה מלאה לאינסאד ושינה לעד את הקריירה שלי, כמו הארי רקנטי שתרם את כל הונו ועוד בחייו הקים רשת של מוזיאוני ראלי עם מיטב האומנות שהכניסה אליהם חינם אין כסף, ורבים ממתעשרי ההיי טק כמו סטף ורטהיימר שתורמים בנדיבות ליעדים רבים. עלי לעשות אבחנה ברורה בין פילנתרופיה של צדיקים, שעשו את הונם בצורה אתית לפילנתרופיה של רשעים ומושחתים שעשו את הונם בדרכי מרמה, תוך ניצול חולשות האדם, לעיתים תוך חבירה אל הפשע, הונאה של בעלי מניות מיעוט, לקוחות, הקהילה, תוך הרס איכות הסביבה והרעלת האוויר, המים והקרקע, כשבמקביל הם תורמים לאגף בבית חולים או לקתדרה באוניברסיטה.

31. Cada um por si e Deus por todos - פורטוגזית – כל אחד לעצמו ואלוהים עבור כולם

פתגם ברזילאי זה שהוא עתיק כמו האנושות מייצג תפיסת עולם נהנתנית ואנוכית שכל אחד צריך לדאוג רק לעצמו ולא לזולת, לעשות הכל בשביל להתעשר, גם בדרכים לא אתיות, גם על חשבון כל מחזיקי העניין. במקרים רבים זה גם מלווה באדיקות גדולה, כאשר מבקרים בכנסיה, במסגד ובבית הכנסת ומתפללים חזק חזק שאלוהים ידאג לכולם, רק לא אנחנו. לעיתים הם גם עוזרים לאלוהים ונותנים, לא בסתר אלא ברעש וצלצולים לא מעשר ואפילו לא אחוז אחד מרווחיהם, כמה פירורים לקהילה, לנזקקים, והכל מהללים את הגביר ושוכחים איך הוא נעשה גביר.

אני דוגל כמובן את ההיפך המאוזן אך לא המוחלט – שאדם צריך לדאוג לעצמו, אבל גם לקהילה, לאחרים, למדינה ולאנושות. כל העשיה שלי בעשרים השנים האחרונות מצביעה על כך. אבל אני מודה בהכנעה שאיני נמנה על הצדיקים נוסח אמא תרזה ורופאים בלי גבולות שמקדישים את חייהם כמעט אך ורק עבור הזולת תוך הזנחת טובתם האישית, לעיתים אנשי דת, מדע ותרבות, שחיים בעוני ובדוחק, לא מקימים משפחה ודואגים רק להציל את האנושות. יש לי הערכה תוך הסתייגות לאנשים אלה שבוודאי עדיפים בהרבה מאלה שדואגים רק לעצמם.

32. Un lingua es nunquam bastante – Interlingua

ולנוכח התוהים על מבול הפתגמים והאמרות בשלל שפות ומשלל תרבויות, אענה באינטרלינגווה (השפה הכי קלה שלמדתי, ולמרות זאת רק כאלף מדברים בה) – ששפה אחת אינה מספקת. אתה לא יכול לשקוע בחזרת ולחשוב שהיא כל עולמך. רק אם אתה קוסמופוליט אתה יכול לקבל את הפרספקטיבות הנכונות. יש הרבה פתגמים שדומים בכמה שפות וזה טוב – כי זה מצביע על האוניברסליות של העקרונות שאני מטיף להם. אבל הרבה יותר פתגמים, ספרים, מחזות, ספרי הגות, שונים בצורה מהותית מתרבות לתרבות ומוסיפים לך עושר עצום אם אתה לומד את שפתם, מבקר בארצם, מתעניין בתרבותם. יהיו אולי כאלה שייחסו לי נטיות לאומיות או לאומניות לנוכח העובדה שאני לא פוסט ציוני, אלא ציוני נאמן, שרוצה רק לשפר את ציון. אבל אני רחוק לחלוטין מלאומנות, כי ישראל היא בהחלט לא מרכז העולם, ואדם הוא גם כלל אנושי בן תרבות, גם בן הלאום שבו הוא חי וגם איש המשפחה שהקים.

33. *Se non **è** vero, **è** ben trovato*

אם זה לא אמת – זאת המצאה טובה (פתגם איטלקי) איטלקית

אנו חיים בעולם של מציאות מדומה, של FAKE NEWS, בעיתוני הימין והשמאל כשכל אחד מעוות את האמת בפריזמה הנוחה לו, בטלוויזיה, בתיאטרון ובקולנוע כשמשווקים לך אג'נדה ועושים לך שטיפת מוח, שהאמת ממנה והלאה. התרבות מגוייסת, העיתונות מגוייסת, הפוליטיקה מגוייסת, הדת בוודאי ובוודאי מגוייסת, הכלכלה והעסקים

מגויסים, המאבק נגד האקולוגיה מגויס, עם פונדמנטליזם מקיר אל קיר, עם עיוות של האמת שהפך לנחלת הכלל. טוב, יש כמובן את הצבועים הטוענים לבעלות על האמת, המשפט, האלוהים, המוסר והמצפון, הם הכי מסוכנים כי הם פועלים בשם הצדק והשם, וכך מגיעים לפשיזם, קומוניזם, משטרים טוטליטריים, תיאוקרטים ופופוליסטיים.

האמת נראית הרבה יותר יפה אם היא המצאה – כי אמת היא לרוב מרה וכואבת אך אשליה עדיפה עליה בהרבה. אני אישית מעדיף תמיד לראות את האמת ולספר עליה, אני אפילו לא מסוגל לשחק פוקר כי איני יודע לבלף. אבל האם האמת שלי היא האמת הבלעדית? האם לא כל אחד והאמת שלו כדברי פירנדלו? כבר קשה להבחין את האמת מהבדיה בעולם של אמת וירטואלית וחדשות שקריות. כל כך קשה לי שאין אף עיתון אחד שאני יכול לסמוך עליו שיספר לי את האמת, עיתון היונים עושה מכל זבוב פיל ועיתון הימין עושה מכל פיל זבוב, אם כי יש כמה עיתונאים ישרים שלא מעוותים את האמת, יש כמה סופרים עם מצפון שלא מהססים לספר את האמת, יש פרופסורים שכל דבריהם אמת בלי פחד ובלי משוא פנים, ויש כמובן אנשי עסקים ישרי דרך שדבקים באמת שלהם, באתיקה, ולא נכנעים לשחיתות, גם אם הם יוצאים משורת המקהלה וסובלים מאוסטרקיזם. אני מאוד מקווה שהקוראים יקבלו את הספר הזה כסיפור אמיתי, אולי קשה להשגה, אך עם קוהרנטיות, יושר ואמת שלא עושה הנחות לאף אחד.

34. λάθε βιώσας – Lathe biosas – יוונית, אימרה המיוחסת לאפיקוראים ביוון, "חיה באלמוניות"

כל חיי ניסיתי לחיות על פי עיקרון זה, גם לפני שלמדתי עליו בגיל 17, בהרצאות הנפלאות של שלמה אבינרי על פילוסופיה יוונית באוניברסיטה העברית שעיצבו במידה רבה את אישיותי. פירוש האימרה הוא שבשביל להיות מאושר עליך לחיות הרחק מההמון הסוער, בצל, במחשכים אבל לא במובן של בהחבא אלא יותר במובן של לא להיות באור הזרקורים, וכמובן לא להיות סליבריטאי ומפורסם. חייה כך שלא ישימו לב אליך, שלא תהיה במוקד או על המוקד, ללא כוח, עושר ותהילה, באלמוניות. זה תאם את אופיי הביישני, אבל כשהצלחתי בעולם העסקים ואחרים לקחו לי את התהילה הייתי זקוק למעבדה ליחסי אנוש של המכון לפריון העבודה על מנת לטעת בי מספיק ביטחון עצמי שאדרוש את השכר והקרדיט המגיע לי. וכך הפכתי סמנכ"ל ומצאתי את שביל הזהב בין הכרה בערכי על ידי ועל ידי הסביבה לבין השאיפה להימנע מאור הזרקורים. למזלי (?) גם לא התעשרתי בצורה מוגזמת עד כדי איבוד כל אמת מידה אלא מספיק על מנת לחיות ברווחה ולהתמסר לפעילות אתית וכתיבת ספרים, לרבות ספר זה.

לא זכיתי בשום פרס או הגרלה, וההכרה היחידה שקיבלתי היא מהעובדים הנאמנים שלי, ממשפחתי הנהדרת, מהסטודנטים ובתעודה על המרצה המצטיין בכל אוניברסיטת חיפה. לא היו לי $10 בשביל לרכוש את התמונה שבה אני מקבל את תעודת התואר השני מאינסאד מידי דיויד רוקפלר בטקס מפואר בניו יורק. את תעודת הדוקטורט בהצטיינות מ- CNAM קיבלתי בדואר בלי כובעים מצחיקים וגלימות רנסנסיות. התהילה שלי מסתכמת בכך שפעם אחת בחיים זכיתי בעיטור המופת של אומ"ץ, עיטור האתיקה הגבוה ביותר בישראל, מידי חברי אריה אבנרי שהלך לעולמו כמה חודשים מאוחר יותר. אני בשנתי ה- 75 ונראה לי שאזכה להמשיך לחיות באלמוניות בשארית חיי, כי מנסיוני אני רואה שהתהילה והעושר לא עשו טוב ברוב המקרים שאני מכיר, כך שהאפיקוראים צדקו. גם לא נראה לי שספר על הרפובליקה השניה של ישראל יהפוך לרב מכר עם התובנות הכלכליות, מדיניות, חברתיות ופילוסופיות שלו על פני 1500 עמוד בעברית ואנגלית בדור שבו נשיא ארה"ב ואחרים מיטיבים להתבטא בטוויטר.

35.

Gracias a la vida que me ha dado tanto תודה לחיים שנתנו לי כה הרבה
me dio el corazon que agita su marco נתנו לי את הלב המרעיד את חזי
cuando miro el fruto del cerebro humano כאשר אני מתבונן בפירות התבונה האנשית
cuando miro al bueno tan lejos del malo אני מתבונן בטוב שהוא כה רחוק מהרעכאשר
cuando miro el fondo de tus ojos claros. כאשר אני מביט אל תוך עיניך הזכות

Gracias a la vida que me ha dado tanto לחיים שנתנו לי כה הרבהתודה
me ha dado la risa y me ha dado el llanto לי את הצחוק, נתנו לי את הדמענתנו
asi distingo dicha de quebranto כך נבדיל בין אושר לצער
los dos materiales que forman mi canto שני החומרים המהווים את שירי
y el canto de ustedes que es el mismo canto ואת השיר שלכם שהוא גם שירי

(מתוך השיר GRACIAS A LA VIDA תודה לחיים של ויולטה פארה, המשוררת הצ'יליאנית) ספרדית

ולשיר האהוב עלי ביותר (יחד עם התקווה, ירושלים של זהב ועוף גוזל...) – GRACIAS A LA VIDA, תודה לחיים, שיר שצובט את הלב בכל פעם שאתה שומע וכמעט בכל ביצוע. שיר עם מילים נצחיות, השיר שלי והשיר שלך, השיר של כולנו. תודה לחיים שנתנו לנו כה הרבה, לי אישית, למשפחתי, לחבריי, ולמדינת ישראל, אפילו לחלקים ניכרים מהאנושות ששפר גורלם לפחות לעומת העבר. תודה שאנו שומעים לרחשי הלב שעוד מרעיד את חזנו ומקשיבים לקול הלב והמצפון, לקול התבונה והטוב, והכי חשוב תודה על זה שאנו יכולים להבחין בין טוב לרע. הסטודנטים שלי נהגו לעקוץ אותי בתום הקורס ולהגיד לי שהם למדו מהשיעורים ומהאירועים שהאתיקה לא משתלמת בהרבה מקרים לפחות בעולם העסקים, אם כי הצלחתי להוכיח שברמה של מדינות היא אכן משתלמת.

עדיין דרך רשעים צלחה, ואנו רואים זאת במשברי הקפיטליזם ההולכים ותוכפים כשהאשמים אינם נותנים את הדין. הם אמרו לי "תודה למרצה" שבזכותו אנו יודעים באילו טריקים להשתמש על מנת לא להיתפס ואיך ניתן לרמות את כולם ולהצליח בכך. הודיתי באשמה אך אמרתי שאני מצווה לתאר את המצב כהוויתו וכל האירועים שלי מבוססים על מקרים אמיתיים כך שאני לא ממציא כלום. אבל ניתן גם אחרת, ניתן להיות אתי ולהצליח, לא תמיד, לא ברוב המקרים, בטח לא כשהנורמה היא שחיתות, אבל אתה יכול אם אתה מאוד מוכשר להיות אתי ומצליח. אם אתה בינוני זה קשה הרבה יותר והפיתוי להיות מושחת הוא גדול. אם אתה גרוע אתה יכול להצליח רק עם שחיתות ואנו רואים זאת בכל יום. אבל, אמרתי להם, בכל זאת לימדתי אתכם – דבר אחד: להבחין בין טוב ורע, בין אתיקה לשחיתות, להשאיר לכל אחד את ההחלטה באיזו דרך לבחור, כאשר לפני שלמדו אצלי הם בכלל לא היו מודעים שיש כאן דילמה אתית. אז, תודה ליכולת להביט אל תוך העיניים האהובות של האישה, הבעל והילדים, תודה על הצחוק והדמע, על הדבש ועל העוקץ, כי רק כך אנו יכולים להבחין בין אושר לצער, החומרים המהווים את שירנו. כי זהו המסר העיקרי של הספר – לכולנו אתוס דומה, אידיאלים דומים, מוסריות דומה, עם אותו השיר.

36. *Zolang er leven is, is er hoop* – הולנדית

כל עוד יש חיים, יש תקווה. נסיים בפתגם ההולנדי הידוע שכמוהו יש בשפות רבות. כי הוא מתקשר עם ההמנון שלנו, עם המסר העיקרי של הספר – התקווה לחיים טובים יותר, כי כל עוד אנו חיים יש תקווה, גם אם חיינו כבר בעשירונים האחרונים, אבל חיי האומה, חיי ישראל יהיו לנצח נצחים, אך רק אם יהיה לנו העוז להשתנות לטובה.

התקווה – מילות ההמנון וקישור לביצוע מרהיב בחגיגות העצמאות של מדינת ישראל

התקווה

כָּל עוֹד בַּלֵּבָב פְּנִימָה
נֶפֶשׁ יְהוּדִי הוֹמִיָּה
וּלְפַאֲתֵי מִזְרָח קָדִימָה
עַיִן לְצִיּוֹן צוֹפִיָּה

עוֹד לֹא אָבְדָה תִּקְוָתֵנוּ
הַתִּקְוָה בַּת שְׁנוֹת אַלְפַּיִם
לִהְיוֹת עַם חָפְשִׁי בְּאַרְצֵנוּ
אֶרֶץ צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם

הספר הוא אם כן ספר של תקווה, כמו שיר התקווה, שהוא גם המנון שלנו. קודם כל בגלל התקווה לעתיד טוב יותר ברפובליקה השניה. מפעמת בנו אותה תקווה שפיעמה בסבינו ששרו את השיר במבטא אשכנזי, ספרדי או מרוקאי, אך עם אותה תקווה לחזור לארץ הקודש. זהו השיר ששרו בשואה, ששרו בגלות, ששרו כשגירשו אותנו מארצות מוצאנו, רגע לפני המוות במקרים רבים, מגיל הגן כיום, בזמן השירות הצבאי, ברגעים הקשים וברגעי ההתעלות, כשאנו זוכים בפרסים, במדליות, בימי עצמאות וגם כשמקבלים תעודות גמר באוניברסיטאות לא פוסט ציוניות. הקישור הוא לאחד מטקסי יום העצמאות ובכל פעם שאני צופה בהם אני מתרגש מחדש. כך גם התרגשתי כאשר אחזתי בדגל ישראל ושרנו התקווה בתום הסיור באושוויץ/בירקנאו, כך גם התרגש אבי כשזכה לעלות ארצה.

הסיכוי שהמלצות הספר יאומצו הוא קלוש. אבל בגלל כל הסיבות שמניתי באחרית דבר הרגשתי צורך לכתוב אותו ולהביע את כל מה שיש לי להגיד בכל הנושאים המהותיים הניצבים כיום בפני ישראל ובפני כלכלת העולם. אני לא מתיימר להיות הבעלים על האמת, אני לא קול המצפון, אני אפילו לא מקיים עצרות עם עם מחבלים, אני חי הרחק מההמון הסוער בלי עשן סיגרים יקרים, בלי ביקורים במסעדות יוקרה, בלי נסיעה במכוניות מפוארות. ודווקא בגלל

הריחוק יכולתי להגיע לתובנות שאיפשרו לי להגיע לפחות לאמת שלי שאני מקווה שתהיה האמת של כולנו, הסיפור של כולנו, השיר של כולנו, שיר התקווה לעתיד טוב יותר. אני לא משתייך למקהלה, לכת, לאגודה, למועדון, לקיבוץ או לקהילה. בקושי אני מכיר את השכנים. אבל דווקא בגלל זה אני לא קשור בכבלי נאמנות כלשהי, לאג'נדה כזאת או אחרת, לצורך להגן על חברים גם אם חטאו, לדאוג לאינטרסים שלי, של המעמד שלי.

רוב ההמלצות בספר הן בניגוד לאינטרסים האישיים שלי, בוודאי האינטרסים הכלכליים. אם אני ממליץ על מיסי ירושה אני אפגע כי יש לי רכוש. אם אני ממליץ על מיסים גבוהים להכנסות גבוהות המשפחה שלי תיפגע. אם אני מבקר את היונים יש לי בעיה עם מרבית חברי, אך תודה לאל שדבריי השקולים לא מכעיסים אותם והויכוח נשאר תמיד על בסיס חברי. אם אני מבקר את השחיתות של הטייקונים אני עלול להיות מודר מהוראה באוניברסיטאות נתמכות טייקונים בקתדרה זאת או אחרת לעולמי עד ולא אוסיף מילה לגבי העבר. אני אפילו לא אזכה לאהדה של נתניהו או רגב למרות שאני מוצא הרבה זכות במדיניות החוץ והביטחון של ישראל וברצון לתת ביטוי לתרבות המזרח ולמנוע תקצוב מיצירות המבוססות על שקרים ושנאה יוקדת נגד המדינה, למרות שאני גדול הסנגורים על יצירות המבקרות את המדינה כאלה של חנוך לוין ויהושע סובול, אך בלי שקרים וסילופים של מחמוד דרוויש.

זהו אם כן ספר של תקווה, לעתיד טוב יותר שהוא בר השגה. למרות שהסיכוי קלוש, התקווה קיימת. למרות הביקורת הקשה על המדינה, הספר נכתב באהבת מולדת חזקה, דווקא בגלל האהבה אני כואב את הסטיה מהדרך. אם לא הייתי אוהב את המולדת - לא הייתי כותב דבר ומתייחס באדישות לכל החוליים. אם הייתי חסר תקווה הייתי מהגר לארץ אחרת. אבל אני לא רואה עצמי עוזב את המדינה בכל תרחיש, חוץ אולי מקיום פונדמנטליזם אסלאמי או חרדי ולפי שיעורי הילודה והמגמות הקיימות זהו בהחלט תרחיש אפשרי לא בימי חיי אך בוודאי בימי חייהם של ילדיי ונכדיי, ולמענם אני עמל. אני עמל גם בשביל הערבים והחרדים ברצותי לשלב אותם באופן מלא בחברה הישראלית מתוך שוויון ושגשוג, כי זה טוב להם כשגם לא יצטרכו לבגוד באמונתם וגם יגיעו לכור היתוך משותף. אני משוכנע שנתתי פתרון הוליסטי בר קיימא שעונה על הבעיות המרכזיות של ישראל ושל כלכלת העולם. מי שיקרא את הספר, מי שיישם את המלצותיו, יוכל להימנות בין המדינות המשגשגות ביותר בעולם, בכל הפרמטרים האפשריים, הכמותיים והערכיים, עם שלום, שוויון, שגשוג, כיאה למדינה שהיא אור לגויים, מתקדמת וחפצת חיים.

עץ אראוקריה בגינת בית קורי על הר הכרמל (יעקב קורי)

הרפובליקה השניה של ישראל מאת יעקב קורי